

ספר
אבני חן
על כל סדר הש"ס

כל הש"ס גמרא משולב עם פירוש רש"י
הערות נחוצות ותיאור המציאות בימי חז"ל
מדאי מקומות וידעות מחכימות
ישובים נכונים ע"פ ניסחאות דפוסים קדמונים

אשר העלה על הכתב בעת לימודו והכנת השיעורים

הרב הגאון החסיד

הרה"ג מוה"ר נח זאבלאצקי ז"ל

מגיד שיעור במסגרת דף היומי הרבה שנים

קובצי קונטרסים שהוכנו לדפוס בס"ד
ע"י בניו שיחיו

שנת תשפ"ד לפ"ק

להשיג הספר אצל
הר"ר צבי יעקב זאבלאצקי הי"ו
1320 55th
Brooklyn N.Y. 11219
917-862-4700
seferavneichein@gmail.com

ונח מצא 'חל'

את החיבור הזאת אנו מוציאים לאור עולם לעילוי נשמתו של אבינו ז"ל הננו כפרת משכבו בעת הזאת נעלה את זכרנו עלי ספר, דור לדור ישבחו מעשיו וישמיעו תהלתו זיחא לעליונים ולתחתונים, דבק בתורה כל ימיו, את מלאכתו עשה עראי ולקבע עשה את תורתו ימים וילות לא השבית מלעסוק בתורה, לימד תורה ברבים, הקפיד מאד לא להחסיר את שיעורו חילו וכוחו השקיע שעות רבות מדי יום ביום, כדי ללמוד ה'דף' עם כל המפרשים על בוריו נהג לרשום את כל חידושיו מיד, כל יום ויום היה מביא לשיעור את החידושים מדי יום ביזמו רבים נהנו מחידושיו וביאוריו טבלאותיו והקדמותיו המאירות עינים, ובקשו לטעום מאור תורתו בעבור זה התחיל לקבץ כעמיר גורנה את כל הגהותיו וחידושיו לפונדק אחד, למען ירוץ הקורא בו ידע בכשרונו המבורך להוציא הנקודה הטעון ביאור, בבהירות מפליאה שנבע מגודל בקיאותו נפלה עטרת ראשנו, פתאום נדע הארז בלבנון, והוסר הנזר מעל ראשינו, אי מי יתן תמורתו חוה"מ פסח ביום ראשון התחיל את יומו כרגיל ברשמו את חידושי תורה לפני שהלך לתפלתו זכה ויצא נשמתו מתוך תורה ותפלה, כאשר באמצע תפלתו החזיר נשמתו ליוצרו לא ימוש זכרו לעד, ואת דברי תורתו מוציאים אנו בזה כדי לזכות את הרבים לעילוי נשמתו

הרה"ג ר' נח בן ר' אהרן זאבלאצקי ז"ל

נפטר ביום י"ז ניסן תשע"ג לפ"ק

ויה"ר שבזכות הפצת דברי תורתו יתעלה נשמתו במרומים, בגן עדן תהא מנוחתו, ובעל הרחמים יסתירנו בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצרור החיים את נשמתו, עדי זוכה לזמן שבו יקוצו וירננו כל שוכני עפר, השתא בעגלא ובזמן קריב.

בני המחבר

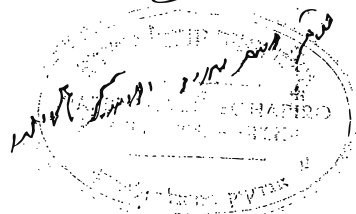

חיים מאיר יחיאל שפירא
מלפניס אבד"ק נאראל
רחוב רש"י 4
בני ברק, ארץ ישראל

לשם ד' סודי " כי מאתן יתכן פסוק אחר "
 ויש ינחא דמחא שנה משנה דה דה גא

וזה היות את הקונסרבטוריום הנקרא בשם "קול מפרשת"
 אולי אינן נקרא ביהודה המפורסם יום נשאל מקדש ביתו
 אשר ממשלה בה היה היה נח צאצאצקי לאיסט, אשר
 נקרא בהם של אהיה היה היה המנחם היה מאיו וחילוף
 וואקסלברג, והקונסרבטוריום היה היה קול מפרש
 אשר וזה היה בעולם עקב שבידו רבני נחמן את
 הנושא וההיסטוריה האמיתית והפועל נשקף מזה
 שבהם המוזיקאים והמנצחים נחמן והמנצח המנצח
 באנו בהם זהבן הפדום של בנויה.
 וזהו מפורסם שיצא להשלים את נשקף הקולור היה
 נחמן נחמן והמנצח והמנצח הבין שניה חסודה יום
 נחמן יום חסדה המנצח היה היה נשקף והמנצח
 קנין נחמן חסדה המנצח והמנצח היה היה נשקף

٢٠١٩/١١/١١

ברוך דוב פוברסקי

ישיבת פוניבז' בני ברק

בס"ד י"ח מרחשון תשע"ד לפ"ק

הנה באו לפני האברכים היקרים בני הרה"ח ר' נח זאבלוצקי ז"ל מחבר ספרים ומרביץ תורה בביהמ"ד בעלא בבורו פארק ברוקלין, ונכדי הרב הגאון המפו' מוה"ר אהרן זאבלוצקי זצ"ל, ובקשו ממני לספר להם אודת זקנים שלא זכו להכירו, ואמנם הגאון הנ"ל הי' מטובי פארי תלמידי ישיבת מיר אשר באופן מופלא ניצלה בימי השואה דרך עיר שאנחיי והגיעו לארה"ב, והי' בהם עשרה בחירי הישיבה ובראשם דודי הגאון הגדול מוה"ר ארי' לייב מלין זצ"ל אשר רחש לבם לכונן בארה"ב מרכז תורה שיהי תבנית מושלמת של ישיבת מיר ובהיותם תלמידים מובהקים של אדמוח"ז המשגיח רבי ירוחם זצ"ל בקשו להמשיך דרכו בשלימות על אדמת ארה"ב ודודי הגרא"ל ורעיו זצ"ל קיבצו עשרה מובחרים מפארי הישיבה והקים אתם את הישיבה הק "בית התלמוד" אשר מתנוססת לתפארת עד היום הזה וזקנים הרה"ג ר' אהרן זצ"ל הי' אחד מהם מפורסם בגדלותו בתורה ובמוסר בחכמה בינה ודעת וזכו להרים את קרן התורה בארה"ב, ואברכם בזה כי יזכו להמשיך דרך אבות להגדיל תורה ולהאדירה,

בברכה וביקר
ד"ר צ'י קאריס
ברוך דוב פוברסקי

RABBI SHRAGA HAGER
1248 FIFTY-THIRD STREET
BROOKLYN, NEW YORK 11219
718 851-2266

שרגא פיינוויש האגער
בז הרה"צ מקאסוב
רוב"ץ קהל תורת חיים וויזניץ

בס"ד

יום ב' לסדר זאת חקת התורה, תשפ"ב לפ"ק

הן הובא לפני בניו החשובים של ידידי הנכבד הרב החסיד המפואר מופלג בתורה אהוב על כל יודעיו ומכיריו רבי נח זאבלאצקי ז"ל ובידיהם חידושים וביאורים על מסכתות הש"ס שרשם עלי גליון אביהם ז"ל בעת עסקן בהכנת שיעורו היומי בגפ"ת אשר בשמו יקבנו 'אבני חן', ומדי עברו על הדברים עלה בזכרוני דמותו של האי חסיד נעלה מדור הישן בעל הבית הנהנה מיגיע כפו אבל עכ"ז היה ראשו ורובו וכל ממוש חיוו אך לימוד התורה הק' והבנת התורה על בוריה, והיה ממש לפלא לראות בימינו אלה אחד שהיה עוסק עבור פרנסתו להביא לחם לפי הטף אבל עכ"ז היה כל זה רק בגדר עראי והקביעות והחיות שלו היה התוה"ק עד שממש אפשר לומר שרבי נח והגמ' חד היו והגמ' לא מש ממנו כל עת וכל זמן, ועל בכגון דא אפשר לומר חבל על דאבדין ולא משתכחין, וכמו שפי' רש"י (סנהדרין קיא.) 'הפסד גדול יש על חסידים שאבדו ואיני יכול למצוא אחרים חסידים כמוהם', שכמעט ולא נמצא כמוהו אדם מן השורה העוסק על המחיה ועל הכלכלה ואינו מיושבי אהל שיהיה אדוק כ"כ בהתורה הק' עד שכל חיותו נבע' ממנו.

ובודאי דבר גדול עושים בניו החשובים נ"י שמו"ל חידושו וביאוריו על גפ"ת שבודאי יהיה לתועלת לאחבנ"י ויהיה לעילו נשמתו הטהורה בשמי מרום, ויזכו בניו לילך בדרכיו הטהורים מתוך ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח שי' מתוך עושר ואושר שלות הנפש הרחבת הדעת וכט"ס

שרגא האגער

1556 50 St. Brooklyn NY 11219
718-972-7329

דומ"ץ בביהמ"ד דחסידי בעלזא 15/50

בס"ד

מה מאד שמחתי בראותי כתי התורה שמתכוונים להוציא לאור ובשם יקרא "אבני חן" שכולל חידושים וביאורים והערות מחכימות על כל מסכתות הש"ס, פרי עמלו של ידידנו, האי גברא רבא ויקירא, צנא מלא ספרא, הר"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, אשר ביודעי ומכירי מקרוב, רב חילו ועוצם פעלו, וזכרו הטוב לא ימוש מעיני רוחי, במסרו שיעור קבוע במסכתות הש"ס בבית מדרשינו דבר יום ביומו, וכל סדריו וחיותיו סבבו סביב עסק תורה"ק, וקיים מאמר חז"ל "עשה תורתך קבע" כפשוטו, בד בבד עם מידותיו התרומיות והארת פניו התמידית לכל אחד ואחד, בבחינת "ני"ח לשמים ונ"ח לבריות", וזה וזיכה את הרבים, ובכגון דא נאמר "חבל על דאבדין ולא משתכחין" יהא זכרו ברוך.

והגני בזה לחזק ידי בניו החשובים שליט"א ממשיכי דרכו הטהורה, להוציא לאור כתביו וחיידושי תורותיו, לתועלת ציבור הלומדים, ובודאי שיהיה לעילוי נשמתו הזכה, ודבריהם הם זכרונם, בברכת הצלחה וס"ד בכל מעשה ידיהם מתוך רו"נ דקדושה, אכ"ר

החותם לכבוד התורה ולומדיה

שלמה שרגא

עם השער

יתברך היוצר וישתבח הבורא, מה נכבד היום עבור ראש משפחתנו הבלתי נשכח - עט"ר אאמו"ר מוהרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, בהופעת אור עולם חידושי חיבורו "אבני חן" המיועד לחובבי לימוד ש"ס עפ"י עומק הפשט, שהיוו משוב חייו ומגמת נפשו כל הימים, ותקוותנו שיהיה לתועלת הלומדים להאיר הלימודים באופן קל ופשוט, ולמורשת בני המשפחה.

אבינו ז"ל משחר נעוריו קיבל צמאון לרכוש בקיאות בש"ס כולו ולהתעמק להבין כל דבר על בוריה, הן ביודעו רב חילו בתורה של אביו הרה"ג רבי אהרן ז"ל שהיה מאריות שבחבורת תלמידי ישיבת מיר המעטירה, והן מה שחזה בעיניו אצל זקינו מגדלו הרב הגאון המפו' רבי **צבי יעקב אברהם** ז"ל שהיה ת"ח צנא מלא ספרא, ובקי נפלא בש"ס, והיה מזרז אותו תמיד לשנן את לימודיו בכדי שיהיה בקי במשנתו.

אמרו רז"ל 'אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עליה', אבינו ז"ל קיים הדברים כפשוטו, בהיותו טרוד על מלאכתו לפרנס את ביתו בנאמנות הי' כל חיותו רק מזמני לימוד התורה שגזל משעות היום והלילה. וכל מכיריו ראו בו לסמל של איש העושה תורתו קבע ומלאכתו עראי, כשכל שיגו ושיחו ושעשועיו בעולם הזה היה באוריינתא. וכך זכה לרכוש חלקו בקניני התורה הן בעומק הפשט והן בפרפראות התורה, שהעלם עלי דף להיות למשמרת עולם.

ותורת חסד על לשונו - אבינו ז"ל לא היה מחזיק טיבותיה לנפשיהו וברבות הימים כאשר זכה להרביץ תורה ברבים ולמסור שיעורי גמרא במסגרת לימוד "דף היומי", או אז התאמץ ביותר לערוך חידושו ולחפיצם בפני לומדי הש"ס בהכירו התועלת הגדול שיש לכך לעוסקי תורתנו הק', וכאשר ראה שדבריו מתקבלים על לבות הלומדים לא היה קץ לשמחתו, וראה בכך סימן להמשיך ולהוציא חידושי

וליקוטיו לאור עולם. כל קרוביו ידעו שאיפתו בחיים לצאת לפנסיה מוקדם ולהקדיש כל עיתותיו לתורה ולהפצת חידושי, אולם מאת ה' היתה זאת היא נפלאת מעינינו כאשר נסתלק ונלקח מאתנו בחטף ביום א' דחוהמ"פ שנת תשע"ג טרם זכה להשלים המלאכה אשר החל, למגינת כל מוקיריו. והמעט אשר לפנינו הינו רק דוגמא על היקף המלאכה שחישב לעשות ולדאבוננו לא עלתה בידו.

ובכן ראינו חיוב לכבדו במותו, ולזכותו בפרי עמליו בעוה"ב שיהיו שפתותיו דובבות בקבר ולעשות בזה נייח"א לנשמתו בגנזי מרומים ונ"ח לתחתונים שיהגו בדבריו המחכימים ומשמחי לב.

החיבור מכיל בעצם כל מה שראה לנכון להעלות עלי גליון, ושהרגיש שיהי' לתועלת הלומדים להקל להם בעסקם בתורה ובשינון, כל אלו שיהגו בספריו יקלטו תיכף הילוך רוחו של אבינו ודרך לימודו כי על כן הספר והסופר כרוכים יחד, וכשם שהיה אבינו מזיגה של עמקן ופשטן בהליכותיו, כן היה עמקן ופשטן במשנתו.

אם באנו להגדיר יחודיותו של הספר, ולהדגיש על מה הושתתו, נציין זאת על כמה אנפין, ואלו הן:

א. **"גרסאות ונוסחאות"** – הרבה עמל השקיע אבינו ז"ל לחקור אחרי דקדוקי הנוסחאות ותיקון הגרסאות המובא בש"ס ובמפרשיה. ובכדי להעמיד הדברים על דיוקן לא חסך שום מאמץ, נדד למרתפי ארכיונים וספריות שונים לדלות מכתבי יד עתיקים, ולהעלות הגרסא הנכון והכי נקי מכל סיג שיאירו עיני הלומדים. בהקדמה לחיבוריו הוא מציין עשרה מקורות של כת"י שמהם שאב התיקונים הנדרשים, [ואף זכה שברבות הימים באו מהדירי הש"ס והשתמשו עם מקורותיו במהדורות החדשות וזיכה רבים בהם].

ב. **"מחכימת פתי"** - בהיותו מטבעו חותר אל האמת והיותו ידען עצום, ביסס גם דרך לימודו שיהיה על דרך האמת והנכון, ואי לכך הי' תמיד חוקר להבין

כל מיני מושגים שהובאו ברו"ל ושנראה סתום והתעמק לברר מציאות הדברים באופן הפרקטי והמוחש, ולהביאם בפני הלומדים בבחינת "הראה להם באצבע – כזה ראה", ולדוגמא נציין מחקרו להתאים תיאור 'בית הסתרים', או 'הילוך הלבנה', 'מפת בבל', הכל כפי שהובא בחז"ל ולהתאימו עם המציאות של היום. תחילת המלאכה היה על מסכת קינים, שהמושגים שם זרים ומכביד לתלמיד מתחיל, והבחין בחלל שנמצא בעולם הספרים על מסכת זו והחל לערוך חיבורו הראשון להפשיט המושגים בשפה קל, ומשם המשיך הלאה בשאר סוגיית הש"ס כפי שתחזינה עיניכם בפנים הספר.

ג. **"משיבת נפש"** - כאשר זכה אבינו ז"ל ללמוד וגם ללמד, הרגיש שנחוץ מאוד בעת הרבצת התורה לחבב התורה בפני לומדיה, ואי לכך טרח ויגע לשלב ולהשתיל בתוך הלימוד פרפראות שונות וציצים ופרחים עם ידיעות מרתקת לתבל הלימוד ושימושך על ידי זה את לבם לתורה. הרבה טרח על כך לחפש אחרי אמרות ופנינים יקרים מגוון וקל שאנשים יתחברו לכך וירגישו באמת נופת צופם.

ד. **"סימנא מילתא"** - בגמ' מסכת עירובין (נ"ד ע"ב): "אמר רב חסדא אין תורה נקנית אלא בסימנים, שנאמר 'שימה' בפייהם אל תיקרי 'שימה' אלא 'סימנה', שמעה רב תחליפא ממערבא, אזל אמרה קמיה דר' אבהו, אמר, אתם מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה: 'הציבי לך 'ציונים' שימי לך וגו' עשה 'ציונים' לתורה". מצא אבינו ז"ל ברעיון זו של "הציבו לך ציונים" - הדרך איך למשש שאיפתו, והוא הציב לעצמו סימנים על כל הש"ס, בצורה ייחודית ובסגנון שלו, במטרה להקל על החזרה ולהועיל לזכרון, ובכדי להרגיש שהלימוד הוא אצלו "כמונח בקופסא".

וכך היה נוהג בעצמו בזמניו הפנויים, לעבור על מסכתות שלימות וחוזר עליהם לפי סימניו שהציב להם. משראה סימן ברכה בסימניו, ביקש לזכות גם אחרים עמו, והוציא לאור את סימניו בדפוס. אל כל חלק מפירושו "אבני חן" על הש"ס, סיפח את הסימנים שקבע לעצמו על המסכת בכדי שממנו ילמדו דרכי השינון והחזרה, וכל אחד יעשה לעצמו סימנים לפי טעמו ולפי סגנונו עד שירגיש שתורתו משתמרת אצלו. גם בעת סיום הראשון שנערך

בבית מדרשינו דחסידי בעלזא בשדרת 15/50 עמד אבינו על רגליו והתחיל עובר על דפי המסכת ברבים.

נודה לאלוקינו שזיכנו להביא את חידו"ת לבית הדפוס ולהנציחו לדורות הבאים מלאכתו אשר החל לעשות בהיותו עלי אדמות, ותקוותינו שהלומדים החשובים ישכילו לצעוד בדרכו ויהא זה שכרו, וזכות לנשמתו בגנוי מרומים. ועוד חזון למועד לההדיר בעז"ה כמה מספריו במלאכת אומן ולהפיצו בישראל שיהיו שמעתתא מבדרין בבי מדרשא. קרא שם הספר "**אבני חן**" שמרומז בו שמו ושם אביו מולידו, שימליצו טוב בעדו.

ציון לנפש חיה - מאז החילוני להתעסק בעריכת כתביו לקינו בכפליים עם פטירת אשתו - אשת חבר - האשה החשובה טובת הלב אמנו מרת **יטל בת הרה"ח הנכבד מוה"ר אשר זעליג ע"ה** - שהיתה מצויינת בצדקת מעשיה, ומבית הוריה ירשה יראת שמים ואמונה צרופה והחשק לגמול חסד עם הזולת בטבעיות, והיתה באמת עזר לנגדו, מלבד חלקה בחינוך הבנים והדורות, עשתה בלבה הטובה כל השתדלות ומאמץ שבעלה יוכל ללמוד באין מפריע כאוות נפשו, וחלקה כחלקו יאכלו. **תנצב"ה**.

זכות התורה, וזכות אבות לבנים יזכור, שלא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו ונזכה כולנו להתדבק בדרכי אבות ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים, מתוך נחת ובבריאות השלימה באין מחסור כל, עדי נזכה כולנו יחד לקבל פני משיח צדקינו, במהרה בימנו, **ונאמר אמן**.

החותם ביקרא דאורייתא:

בני המחבר

חודש כסלו – ה'תשפ"ד לפ"ק

אבני חן על מסכת שקלים

הירושלמי והבבלי

הירושלמי והבבלי שניהם ממקור אחד, כמו שתראה חכמי א"י נזכרים לרוב בבבלי, כגון ר' יוחנן, ריש לקיש, ר' יוסי בר חנינא ור' אבהו וכדומה שהיו בא"י ולא ירדו לבבל כלל. ולהפך נזכרו חכמי בבל בירושלמי לרוב כגון שמואל, רב נחמן בר יעקב, ור' יהודה וכדומה ומושכם ה' בבבל ולא עלו כלל לא"י. וגם רב הלא עיקר ישיבתו היה בבבל וכמה ממאמריו באים בירושלמי. ראה חומת ירושלים שער ח'

כתב בספר הקבלה להראב"ד ז"ל וביניהם היה ראש ישיבה בארץ ישראל ר' יוחנן שקבל מר' אושעיא ברכי והארך ימים כי שמונים שנה היה ראש ישיבה והוא חיבר תלמוד ירושלמי לחמש סדרים כי אין מסדר טהרות רק מסכת נדה, וחומר הירושלמי בקרוב למאתים אחר החורבן.

הירושלמי יצא תחילה ואח"כ הבבלי, ולכן בדורות "האמוראים הראשונים" היו חכמי בבל כפופים לחכמי ארץ ישראל. אבל בימי "האמוראים האחרונים" נהפך הגלגל ושלטון ההוראה עבר לבבל. כמו שכתב רב האי גאון שה' בבבל ז"ל בימי רב אשי ורבינא ה' שלום בבבל ונפיש שמדא בא"י ואמעטא הוראה תמן שם בא"י טובא, ונחית מן דהוה תמן מי שה' שם לבבל כגון רבין ורב דימי וכלהו נחותי דנחתין הכא רובן חכמי דארעא דישא' כו'. עכ"ל.

והסיבה שברבות הימים נעשה התלמוד בבלי עיקר מפני שחכמיו ישובו רוב ימיהם בבבל בשלום ושלחה, ומאות בשנים אחרי התלמוד ירושלמי עוד שקדו עליו רבנן סבוראי והגאונים ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם. וגם מפני שהתלמוד בבלי אין בה כל כך שגיאות ושבויים, משא"כ התלמוד ירושלמי בהרבה מקומות אי אפשר לעמוד על דבריו מפני שבוש הלשון. ראה חומת ירושלים שער א'

לשון הירושלמי

א) אף כי התלמוד ירושלמי והבבלי ממעין אחד יצאו יש הפרש גדול ביניהם הן בהברת האותיות והן בשימוש הלשונות. הנה בדרכי הלשון שימשו הבבליים בלשון ארמית כלולה בלשון פרסי החדשה וע"פ רוב מעורבת בעברית. ואנשי א"י ע"י שהיו קרובים לארץ סוריא החזיקו בדרכי לשון סורסית וראה בב"ק פ"ב ע"ב בסוף העמוד אמר רבי בא"י לשון סורסי למה או לה"ק או לשון יונית ואמר ר' יוסי בבבל לשון ארמי למה או לה"ק או לשון פרסי וראה שם ברש"י וג"כ מעורבת בעברית, גם נמצא בו הרבה שמות ופעלים שיסודם בל' יונית נשחתה, יען שא"י היתה אז תחת ממשלת רומי, ובסוריא השתמשו אז בלשון יונית שנשחתה בפי המון העם ביזפי' וצורתה. ורוב האמוראים דירושלמי היו בגליל, ואמרו בעירובין ג"ג ע"א דבני גליל לא דייקי בלישנא. ובב"ק על המשנה חב המזיק חייב המזיק מיבעי לי' אמר רב יהודה האי תנא ירושלמי הוא דתני לישנא קלילא.

ב) הרבה שמות הבאים בבבלי בסופם באל"ף הם לרוב

בירושלמי בה"א, למושל בבבלי עקיבא, חייא, חנינא, חנינא. ובירושלמי עקיבה בעל ה"אור זרוע" קרא שם ספרו כן שהראו לו בחלום פסוק אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה וזה סופי תיבות ר' עקיבה בה"א, חייה, חניניה, חניניה. וכן לפעמים בראש התיבה בבבלי באל"ף "אושעיא" ובירושלמי "הושעיה".

ג) בכמה מקומות בירושלמי חסרים אותיות החיבור והפירוד. כגון שלפעמים כותב "תמן תנינן" במקום "דחמן תנינן".

ד) כשנביא שני מאמרים מאמורא אחד אומר גם במימרא השני "אמר" ולא "ואמר".

ה) במקום שאמר חכם בשם חכם, חסר תיבת "אמר" לפני האומר הראשון. ולפני בעל המאמר עצמו בא תיבת "בשם" או "משום".

ו) וכן במקום שבאים ג' או ד' אומרים זה אחר זה, חסר תיבת "אמר" אצל ב' או ג' הראשונים. ודוגמתו בתחלת מסכת שקלים "רב טבי ר' יאשיה בשם כהנא" כאילו אמר "אמר רב טבי אמר ר' יאשיה בשם רב כהנא".

ז) לפעמים חסר תיבת החיבור "אי נמי" או תיבת "וכן" כגון במקום שצריך לומר "וכן אמר" חסר מלת "וכן". וכן לפעמים חסר מלת "או".

ח) וכן בהרבה מקומות כשצד אחד פשיטא לי' ובצד אחד יש ספק ושואל עליו חסר תיבת "מהו".

ט) וכתב הר"פ (בהקדמת ספרו אהבת ציון) ז"ל גם שונים כמה בדקדוק הלשון שהבבלי שומר חוק הלשון ביחוד ורבים, בזכר ונקבה, בעבר ועתיד וכדומה. וללשון הירושלמי אין חוק ואין משטר ואין גבול וגדר וכו' והאשמה תלוי' בהסופרים והמדפיסים כי העתיקו והדפיסו בודון נפש בלי כל עיון והגיון, והם היו בעוכרי התלמוד ירושלמי. ע"פ חומת ירושלים שער ו'

י) ועוד יש להוסיף שבירושלמי שכיח מאד שיש כמה בעלי המאמר, כגון אמר פלוני וכן אמר פלוני בשם פלוני ולפעמים יש כמה שורות של בעלי המאמר, אבל בבבלי זה לא שכיח כל כך. ג"ו.

מעם למה קורין אותה תלמוד "ירושלמי"

לכאורה ה' יותר יאות לקרותה "תלמוד ארץ ישראל" או "תלמודא דמערבא" מאשר לקרותו בשם "ירושלמי", לפי שהוא לא נתחבר בירושלים. כי מימות חורבן הבית ואילך כל ימי התנאים והאמוראים לא מצינו בית ועד לחכמים בירושלים שלפי הנראה אסרו עליהם מלכות רומי להתאסף בירושלים ולקבוע שם ישיבת חכמים והוא הנהו קובץ של השמועות וההלכות ומאמרי חכמי א"י שבצפונה ובדרומה וביותר בישיבות טבריה, צפורי, וקסרי אשר נקבצו וחברו יחד ע"י ר' יוחנן בישיבות ועד חכמי טבריה. וא"כ מה מקום לשם ירושלמי

אבני חן על מסכת שקלים

עוד מסכת שיש עליה רק ירושלמי ולא בבלי. ועוד טעם יש לומר כיון שהיה פעם בבלי על מסכת זו ונאבדה לא רצו להניח שלא ללמוד המסכת והכניסו במקומה הירושלמי, [ואינו יודע ההיסטוריה של בבלי על זרעים?].
ופלא שבדפוס ונציה הדפיסו על מסכת הוריות גם התלמוד ירושלמי בנוסף להבבלי.

לפי סדר תלמוד בבלי בא שקלים אחר מסכת פסחים

כתב הרמב"ם הטעם שסידרו מסכת שקלים כאן אחר מסכת פסחים ולפני שאר המועדים, כיון שפרשת כי תשא בא אחר פרשת בא ולפני פרשת אמור ששם יש כל עניני המועדות לכן סידרו גם סדר הש"ס כן.

וראה גם בהאגרת של רבינו שרירא גאון חלק א' פרק ד' וז"ל ודקא אמריתו מ"ט הקדימו כפורים לשקלים פ' מה טעם הקדימו מסכת יומא למסכת שקלים ? ומתרץ דזה באמת אינו כן דאנן הכי אתנינון כי רבנן שקלים ואח"כ כפורים. ומסדר שם כל סדר מועד : שבת, עירובין, פסחים, שקלים, יומא, סוכה, ביצה, ראש השנה, תענית וראה שם טעם הסדר. ומסיים שם "הכי רגילי רבנן למיתני ואי איתא דניחא לי לאקדומי ולאחורי הרישות בידו".

אבל הקרבן העדה בהקדמתו נדפס לפני מסכת שבת כתב וז"ל סדר המסכתות כפי הירושלמי הן שבת, עירובין, פסחים, יומא, שקלים, סוכה, ראש השנה, ביצה, תענית, מגילה, חגיגה, מועד קטן. וראה שם שכתב כמה טעמים לסדר המסכתות, והטעם למה הקדימו יומא לשקלים כתב וז"ל הירושלמי הקדים יומא לשקלים לפי שיום הכפורים נקבע מיד בידידת משה מן ההר ומצות שקלים לא ניתנה עד הקמת המשכן, וסמך ענין שקלים ליומא ששניהם לכפרת העגל היו. עכ"ל.

מפרשי מסכת שקלים

בדפוסים הראשונים עד לערך לפני מאה שנה הדפיסו מסכת שקלים בלי שום פירוש חוץ מכמה שהדפיסו עמו פירוש המשניות להרמב"ם.

דרך אגב אציין כאן מה שראיתי בספר שהדפיסו כתבי יד עתיקים בענין קורות הימים, והכניסו בה גם מכ"י של ר' מנחם בן זרח וכתוב שם וז"ל, ואחריו קם הרמב"ם בקרטבה והלך למצרים ועמד שם בכבוד גדול עם מלך אלקהרא הנקרא שלדין וחכם גדול היה בכל חכמה יוגית וגברה ידו בתלמוד ולשונו בצחות לשון הקדש ובלשון הערב והוא חבר "בבחרותו" פ' למשניות ששה סדרים וקראו ספר המאור, ומי שלא ראה הקדמותיו לסדרים לא ראה מאורות מימיו.

הרבה מהמפרשים מסכת שקלים לא כתבו רק על המשניות.

פירוש קרבן העדה

פירוש "קרבן העדה" חיברו רבי דוד ב"ר נפתלי הירש מירלס

לחיבור זה ?

ואפשר שלגודל ערכה וקדושתה של ירושלים נקראת כל ארץ ישראל על שמה, כמו שנקראת מדינת בבל על שם העיר שעליה הונח ראשונה שם בבל. ובני הארץ נקראו "בבליים". וכן נקראת כל מלוכות רומי על שם העיר, ובני הארץ נקראו רומיים. ראה חומת ירושלים שער ב'

רק בבבלי מתחלת הגמרא בדף ב'

וכתב בתולדות מפרשי התלמוד בשם רבי מאיר שפירא זצ"ל שלכן מתחלת הגמרא בדף ב', כי דף א' הוא השער שכתבו בו שמות המחברים המפרשים שבתוך הספר, כי צריך לדעת מי הם בעלי השמועה. אבל הירושלמי מתחלת בדף א'.

הי' גם תלמוד בבלי למסכת שקלים

משמע מלשון רבינו שרירא גאון (בהאגרת שהעתקתי לקמן), שמונה מסכת שקלים על סדר הש"ס והוא הי' בבבלי שהי' להם תלמוד בבלי למסכת זו. וכנראה שלאחר זמן נאבד והכניסו את הירושלמי במקומו. ואולי זה אירע עוד לפני שנות בעלי התוס'.

וראה מה שכתב הרב מתתיהו שטראשון ז"ל על מסכת ב"ב סוף דף ח' וז"ל ומש"כ הרב בעל היוחסין [1452-1514] אשר לבעל התוס' היה תלמוד בבלי למסכת שקלים [ז"ל הספר יוחסין חלק ראשון דף 28 בדפוס יריד הספרים תשס"ד כי לא היה בידי כי אם תלמוד בבלי הד' סדרים רצוני לומר סדר מועד חוץ משקלים, ובתוס' בריש חולין ^{ה' ע"ב} נראה שיש לה תלמוד בענין רבי פנחס בן יאיר [שהחמור מחמרא אנפשה], טעה במח"כ, כי באמת בתוס' חולין כיוונו לירושלמי שקלים,

ובאמת האי הבנה של הרמ"ש בדברי היוחסין הוא כן, שהלשון בתוס' חולין הוא כך: "במסכת שקלים ובמסכת דמאי בירושלמי", ולכן הספר יוחסין הבין כיון שלא אמר התוס' "בירושלמי שקלים ודמאי" אלא "במסכת שקלים" יש מכאן ראייה שהיה להם בבלי על שקלים, אבל הרמ"ש אומר שמה שאומר בסוף "בירושלמי" קאי על שני המסכתות שקלים ודמאי.

למה הכניסו את ירושלמי שקלים לתוך התלמוד בבלי

על סדר טהרות חוץ ממסכת נדה לא היה מעולם ירושלמי כמו שהבאתי לעיל מהראב"ד בספר הקבלה, רק צריך להבין שעל סדר זרעים יש הרבה ירושלמי וכיון שאין בבלי על זרעים למה לא הכניסו את ירושלמי זרעים לסדר הש"ס כמו שהכניסו את מסכת שקלים, ואין לומר שזה לא נעשה ע"י קדמונים אלא כך עשו המדפיסים מדעת עצמם, שהרי בש"ס מינכען כ"י שנת ה'ק"ג כבר נכתב מסכת שקלים על סדר הש"ס בבבלי [בין מסכת ביצה למסכת מגילה], וצריך להבין הטעם? ושמועתי שכיון שלכל סדר מועד יש תלמוד בבלי ורק לשקלים נאבד, וכדי שלא ישאר מסכת שקלים המסכת היחידה בלי גמרא, לכן הכניסו את הירושלמי במקום ההבבלי. וראיתי עוד טעם, שבד' הסדרים מועד נשים נזיקין קדשים אין

אבני חן על מסכת שקלים

והלכות טריפה, היו מכנין לו גם יעל"ה ר"ת יהודה ע'ניו ל'משפחת העניים.

ופירושה של משפחת העניים מצאתי ב

"Rishonim" Published by Artscroll page 43: According to an ancient tradition four distinguished Italian families were originally brought to Italy by Titus: delMansi, dePommes, delVecchio and deRossi).

אבל המפרש של מסכת שקלים אינו הריב"ן ר' יהודה ב"ר נתן ז"ל שפירש מסכת זויר, ומכות מדף י"ט ע"ב עד הסוף שהוא היה חותנו ותלמידו של רש"י ז"ל וחי באשכנז יותר ממאה שנה לפני ר' יהודה בן בנימין ז"ל.

פירוש ר' שלמה בר"י סיריליאן

ראיתי על שער הספר של פירושו למסכת ברכות שנדפס במגנצא בשנת תרל"ה שקורין לו מוהר"ר שלמה בבר יוסף סיריליאן ממגורשי ספרד, חי בסוף מאה השלישית לאלף החמישי.

וחיבר פירוש על הירושלמי לכל סדר זרעים ועל מסכת שקלים. ולא רק שפירש המסכתות אלא כתב גם נוסח מדויק על מסכתות אלו.

מספר הדפין של מסכת שקלים הם שונים בכל דפוס לפי כמות המפרשים שנדפסים על הגליון, למשל בדפוס וינצ'א דף האחרון הוא דף י"ב אבל בדפוס ווילנא אורך המסכת הוא עד דף כ"ב, ובדפוס ווארשא עד דף ל', ובדפוס זיטאמיר עד דף י"ג והרב מאיר שפירא זצ"ל כשסידר הדף היומי מתחלה [ביום א' דר"ה שנת תרפ"ד], סידר מספר הדפים למסכת שקלים לפי דפוס זיטאמיר דהיינו עד דף י"ג שהוא י"ב ימים, אבל כהיום שרוב הלומדים משתמשים בדפוס ווילנא שינו הסדר במחזור השביעי של הדף היומי (שהתחילה תמוז תשל"ה) וסידרו למסכת שקלים כ"א ימים, והאריכו הזמן להשלמת הש"ס מ 2702 יום ל 2711 ימים. על פי הרב מרדכי קארנפעלד שליט"א, [מסכת שקלים בירושלמי הוא עד דף ל"ג].

פרנקל מברלין זצ"ל. בשער (דף הראשון) של הירושלמי הדפיסו שם אביו הג"מ נפתלי הירש ניימארק ז"ל.

הקרבנה"ע בהקדמתו נדפס לפני מסכת שבת חותם שמו הקטן דוד בהרב מהר"ר נפתלי הירש זצ"ל הכ"מ בהחסיד מוהר"ר בנימין בהרב מהאה"ג החר"ף מהר"ר דוד מירלש זצלה"ה.

מתולדותיו: נולד בברלין בשנת תס"ז ונפטר בשנת תקכ"ב (ב' 1841). כיהן כרב בברלין ואב"ד בדעסויא.

מחבריו: "שיירי קרבן" חרושים והערות דוגמת התוספות לירושלמי. שנים רבות עמל בכתיבת פירושו "קרבן העדה" על הירושלמי, סדר מועד נדפס דעסוי תק"ג, סדר נשים ברלין תק"ז מסכת שקלים נדפסה בזאלקווא שנת תקע"ז. נפטר בטרם הספיק לסיים פירושו, בעמדו באמצע סדר נזיקין. תולדות מפרשי התלמוד ירושלם תשנ"ז

כתב ה"אבני נזר" בחו"מ סימן קל ובפירוש שמעתי מחמי הקדוש זצ"ל מקצצק שאמר שעם ירוש הקרבן עדה יכולים ללמוד הירושלמי.

בחרתי ללמוד מסכת שקלים עם פירוש הקרבן העדה, מפני שרוב דבריו הם על פי לשון רש"י והרע"ב והרא"ש. וכן כותב הקרבן העדה בהקדמה שני' שנדפס לפני מסכת שבת וז"ל וכלולים בו דברי רבותינו נ"ע חרשים גם ישנים, ושמתי למאור עיני דברי המאור הגדול רש"י זצ"ל אשר עמד לאור עינים, ודבריו מתוקים ונעימים, על כל זה לא סרתי מלחפש במקום אשר אמצא דבר נאה לפרש הירושלמי מדברי כל הגאונים.

וכותב שם עוד לזאת קראתי שם פירושי זה "קרבן העדה" לקרב העדה אל התורה הלזו הנקראת תעודה, כמבואר בז"ח מדרש רות על התעודה זו תלמוד ירושלמי וכו' גם קראתי אותו בשם זה על שם מאהבי והם אבי ואמי זצ"ל וגם שמי דוד הקטן בראשי תיבות מתבוננים, קול רנה באהלי נפתלי הירש עריל דוד הקטן כמאמר המשורר לזכר עולם יהי צדיק כי אא"מ הרבני זצ"ל הכ"מ הוא אשר שם נפשו בכפו ולא נח ולא שקט עד אשר הביאנו עד הלום וכו' עיי"ש.

פירוש תַּקְלִין חדתין

חיברו הר"ר ישראל ב"ר שמואל זצ"ל. ראה דברים נפלאים בהקדמה שכתב, שהדפיסו בתחלת המסכת. פירוש זה נדפס רק על מסכת שקלים שבבבלי. אבל בשקלים שבירושלמי נדפס במקומו פירוש "פני משה".

והניקוד צ"ל תַּקְלִין בפת"ח תחת הת"י וכן הוא בסידור של"ה, ובסידור יעקב עמדין, ובסידור דרך החיים ביוצר לשבת שקלים בפזמון אלה אוכרה. אבל בסידור אוצר התפילות נקוד בחיר"ק תַּקְלִין.

פירוש ריבב"ן

הוא רבינו יהודה בן בנימין הרופא זצוק"ל ממשפחת העניים חי ברומא איטליא 1210-1280 וחיבר ספרים על הלכות שחיטה

אבני חן על מסכת שקלים

פרק ראשון באחד באדר

קודם לימוד מסכת זו יעוין היטב בתוס' קדושין נ"ד ע"א ד"ה מועלין, חתם סופר

תוכן הדף:

מתני': חייב כל אחד מישראל לשקול מחצית השקל בכל שנה והיו כל השקלים באין ללשכה בבית המקדש ותורמין את הלשכה ג' פעמים בשנה וממעות אלו היו לוקחין כל קרבנות ציבור של כל השנה, ובכל ר"ח ניסן היה מתחיל שנה חדשה והיו תורמין את הלשכה משקלים חדשים ומה שנותר ממעות של אשתקד היה נקרא שיריים ושוב לא קנו מהם קרבנות, ומעתה היו קונין הקרבנות רק מתרומה החדשה, ולכן כדי שיגיעו השקלים ללשכה בזמנה, מכריזין שלשים יום לפני זה בא' באדר שיזכור כל אחד להביא את שקלו, ואגב אומר המשנה עוד דברים שהיו עושין באדר שבר"ח אדר היו מכריזין גם על הכלאים שיוהרו לעקרו, ובמ"ז באדר קורין את המגילה בכרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון, ומתקנין את הדרכים והרחובות שנתקלקלו בחורף, בשביל העולי רגלים, ואת מקוות המים מנקין וממלאין אם הם חסירים מהשיעור כדי שיטהרו בהם, ועושין כל צרכי רבים [מפרש בגמ' לקמן ג' ריש ע"א], ומציינין את הקברות בסיד שלא יאהילו עליהן הכהנים ועושי טהרות, שבחורף נמוח הסיד וצריך לחזור ולציינו, ואף שכבר הכריזו על הכלאים בר"ח יוצאין במ"ז לראות אם למעשה עקרו אותה.

גמ': הגמרא שואלת למה משמיעין על השקלים באחד באדר? ומשיב כדי שיהיו השקלים מזומנים באחד בניסן במקדש שאז תורמין את הלשכה משקלים החדשים, [ומר פ"י] אמר ר' שמואל בר רב יצחק הטעם שנקבע ר"ח ניסן להיות תחלת השנה לשקלים, שכן תרמו אותה בבנין המשכן בימי משה שהיה בר"ח ניסן בשנה השנית, ותני בברייתא על ענין זה, שביום שהוקם המשכן בו ביום נתרמה תרומה, תני רבי טבי [בשם, רש"ם] רבי יאשיה בשם רב כהנא [ופליגי אדר' שמואל וסבר דאורייתא הוא, רש"ם] שיש גזירה שוה [חדשי - חדשי, שנאמר על חדש ניסן בשמות י"ב ב' ראשון הוא לכם לחדשי השנה, ונאמר בקרבן ר"ח בכמדרב כ"ח י"ד זאת עולת חדש בחדשו] שבאחד בניסן תורמין את הלשכה, אמר רבי יונה שרבי טבי חיסר את תחלת הברייתא ואינה נכון לעשות כן שמרישא רואין יותר שהוא מדאורייתא, דתני ברישא דהו"א שתורם בכל חודש חודש מתרומה חדשה, ת"ל "בחדשו לחדשי השנה" [שהוא מיותר שהיה די לומר "זאת עולת חודש", ולמדוין ממלת "בחדשו"] שרק בחודש אחד בשנה מתחיל לתרום תרומה חדשה, ועדיין הו"א שיכול להתחיל לתרום מהחדשה באיזה חודש שירצה, ת"ל "בחדשו לחדשי השנה" שרק בחודש אחד הוא תורם לכל חדשי השנה וילפינן בגמ' [דחדשי - חדשי] דהיינו בניסן.

[מהו משמיעין? מה פירוש של המילה "משמיעין"? אמר רב הונא שהיו מכריזין כענין דכתיב [לגבי הכרזה להביא שקלים] ויתנו קול ביהודה ובירושלים.

[תמן תנינן] תנן במגילה שאין חילוק בין אדר ראשון לאדר שני

אלא מקרא מגילה ומתנות לאבינונים שנוהג בשני, ומוסיף רב סימון בשם ר' יהושע בן לוי על המשנה אף להשמיע על השקלים ולהשמיע על הכלאים יהיה חילוק שנוהגין באדר שני ולא בראשון,

[ר' חלבו ורב הונא וכו' זמן קרייתא. ל"ג לפי הקרבה"ע]

[אמר ר' יוסי] שמנהג נכון הוא להשמיע על השקלים באדר שני דאי באדר ראשון למה נקדים כל כך הרי יש עדיין שלשים יום, וכן כלאים לא יועיל להקדימה שלשים יום קודם שעדיין הצמחים קטנים ביותר ואינו ניכר אם יש כלאים.

[רבי חזקיה שאל] אם טעם השמעת השקלים באחד באדר הוא כדי שיבואו השקלים בזמנן א"כ בבבל היה צריך להשמיע בתחלת החורף כדי שיגיעו השקלים קודם ר"ח ניסן?

[התיב] והשיב לו ר' עולא דתנן לקמן שהיו תורמין ג' תרומות בפרוס [חצי של שלשים, ששואלין ודורשין, דהיינו ט"ו יום] הפסח ובפרוס העצרת ובפרוס החג,

[אם כן נימר] וממשיך עולא ראה פני משה אם כן יש לומר שכל אחד מג' התרומות הוא לפי ריחוק מקום התורמין שעל הקרובין תורמין בפרוס הפסח ועל הרחוקין תורמין בפרוס העצרת ועל הרחוקין עוד יותר מהם תורמין בפרוס הסוכות, ולכן אין לחוש אם לא יגיעו השקלים קודם ר"ח ניסן, כיון שיגיעו לתרומה השניה או להשלישית,

מסכת שקלים לכן בא מסכת שקלים אחר מסכת פסחים שכמו שבפסח שואלין ודורשין בהלכות הפסח שלשים יום קודם הפסח, כמו כן בשקלים מכריזין ל' יום קודם זמן תרומת הלשכה. ע"פ גפי אש

שקלים בתשובת הרשב"א סימן י"ח כתב שאלת למה אין מברכין על המצות כולן כגון המלוה את חבירו והטוען עמו וכיוצא בהן, תשובה: זו שאלה עמוקה ודבר שעמדו עליו הראשונים זצ"ל וכו' [ומאריך שם על הרבה ענינים שאין מברכין עליהן] וכן מתנות כהונה אין מברכין על נתינת דאין הישראל גותן משלו אלא הקב"ה וכה אותן לכהן ומשלחן גבוה קא זכו, ונתינת שקל בשנה כיוצא בו וכדכתיב בדה"א כ"ט, י"ד כי ממך הכל ומידך נתנו לך [והבאה מידך חזרנו ונתנו לך], אבל על פדיון הבן והפרשת חלה ומעשרות מברך מפני שאינו מברך על הנתינה אלא על ההפרשה ועל הפדיון שתלויין בו. עכ"ל. ונשאלתי אם מברכין או למה אין מברכין ברכת שהחיינו על נתינת שקלים. וצ"ע.

שקל בגימ' במספר קמן 7 כמנין "גד" דהיינו מול כמו גד גדוד יגורנו בראשית מ"ט י"ט שנתנית השקל הוא סגולה למול טוב.

באחד באדר משמיעין על השקלים. משמע מדברי המאירי שהשמעה זו ה' מעין "התראה" שאם לא יתנו מעצמן יהיו ממשכנין אותן.

באחד באדר משמיעין על השקלים. לכאורה נראה דהך משמיעין על השקלים היינו קריאת פרשת שקלים כתנן במגילה כ"ט ע"א ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים ופרש"י שם להודיע שיביאו שקליהן באדר וכו', אבל

אבני חן על מסכת שקלים

תורמוין את הלשכה ג' פעמים בשנה, ראיתי בירחון סיני תשרי-חשון תשכ"ג הוא דאמרין במנחות ס"ה ע"א שהיו הצדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד מה דריש את הכבש האחד "תעשה" בבוקר לשון יחיד, וכן היו אומרים שכל קרבנות הצבור יחיד מתנדב ומביא, לכן "להוציא מלבן" עשו פרסום גדול שידעו הכל שכל קרבנות צבור אינם באים אלא משל ציבור.

שקלים ראה בפני וקן שמארך לכאר שהבאת השקלים הוא מצוה ממנין המצות שלמידין מהפסוק העשיר לא ירבה וגו' וכפר, שקונין משקלים אלו הקרבנות [ושאר צרכי המקדש] שמכפרין על ישראל, והפסוק נותן עצה טובה שע"י השקלים תוכל לדעת מספרם של ישראל, בלי שישלוט בהם עין הרע ע"י הספירה. אבל צריך להבין למה בכלל היה צריך לדעת מנינם ומה התועלת בזה? וראה באוה"ק בתחלת פרשת במדבר שהקשה כן ותייץ שם שהמנין היה להראות שממספר הקודם עד מספר זה לא חסר מהם שבזכות שהיו עוסקין במלאכת המשכן לא מת אף אחד מישראל, אבל עדיין צ"ע על מנינים אחרים שמנו את ישראל? וראה בפני וקן שהיה ענין סגולי למנות את ישראל כשהיה המנין "לצורך".

אבל עדיין קשה שהפסוק בכי תשא מדבר רק כשימנה את ישראל ימנה אותם ע"י שקלים, אבל מנין שיש מצוה לשקול שקלים בכל שנה? אלא ראה ברמב"ן שמות ל' י"ב שלמדין שהוא מצוה מהפסוק ברה"ב כ"ד ה' דכתיב ויקרא המלך ליהודיע הראש ויאמר לו מדוע לא דרשת על הלויים להביא מיתהרה ומירושלים את משאת [ענין דורון ותשורה] משה עבד ה' וגו' יראה מזה כי משאת משה מצוה לדורות להביאו לבדק הבית אף על פי שלא ימנם.

שקלים לענין מדת השקל ראה באבן עזרא שמות ל' י"ג בפרשת כי תשא שכתב על הפסוק עשרים גרה השקל וז"ל ואלה הגרות וגרות חרוב הם [וראיתי מביאים משם הגדולים שגרעין החרוב משקלו כארבעה גרעיני שעורה נמצא ששקל שקול שמנים גרעיני שעורה], וראיתי בספר מלים ותולדותיהן מ' קומשר שהמשקל carat משקלה כנגררת החרוב של זהב [200 mg], שהמלה חרוב מתורגם בלשון אנגלית carob.

ובחמשה עשר בו. שמעתי שיש למצוא רמז בכל מסכת, אזיה מספר הוא לסדר הש"ס, כידוע שיש ס"ג מסכתות, בורעים יש י"א, במועד יש י"ב, בנשים יש ז', בנזיקין יש י' א, ב"ק, מ"ב, סנהדרין, מכות, שבועות, עדות, ע"ז, אבות, חוריות, בקדשים יש י"א, ובטהרות יש י"ב ($11+12+7+10+11+12=63$). למשל מסכת שקלים הוא המסכת הט"ו לסדר הש"ס ובמשנה הראשונה יש "ובחמשה עשר בו", מסכת יומא הוא מסכת הט"ז 16 לסדר הש"ס ובשני אותיות הראשונות של המסכת "יומא" יש י"ו, וגם מסכת פסחים שהוא מסכת הי"ד מתחלת אור לארבעה עשר, ומסכת עירובין מתחלת "מבוי" שהוא גבוה וכו' מלת "מבוי" במספר קטן בגימ' 13, ובבא מציעא מספר 32 הוא מסכת האמצעית לסדר הש"ס ויש לשון יחלוקו במשנה ראשונה, ומסכת ברכות (הוסף ש"ב ש"ח זאבל ג"י) יש במשנה ראשונה עד האשמורה הראשונה, וכן במסכת ראש

שם בוגמ' איתא תנן באחד באדר משמיעין על השקלים ופרש"י בהכרות בית דין. ולכאורה צריכין הכרזה לאלו שאין להם מנין עשרה לשמוע קריאת התורה. ע"פ חשק שלמה עיי"ש. ובספר גפי אש כתב וז"ל וא"כ משמיעין דתנן במתני' י"ל משמעו תרתי, בזמן המשכן ומקדש "משמיעין" יצאו והכריזו שיביאו שקליהם, ושלא בזמן המקדש הי' "משמיעין" פרשת כי תשא דהיינו שיקראו פרשת שקלים.

באחד באדר משמיעין על השקלים רש"י והמאירי
במגילה כט. והרע"ב שם ג' ד' מפרשין דהא דקורין פרשת
שקלים בשבת שלפני ר"ח אדר הוא ג"כ מענין הכרזה, להודיע
שיביאו שקליהם באדר, וכדבריהם איתא בהדיא בגמ' מגילה
כט: קרימין וקרינן באחד באדר כי היכי דליתו שקלים למקדש
וכו', ולפ"ו לכאורה צ"ל דהא דקורין פרשת שקלים בזה"ז הוא
משום דלא מבטלינן תקנת חכמים גם אם בטל הטעם. פירות
תאנה עיי"ש עוד

באחד באדר משמיעין על השקלים. איתא במסכת סופרים פרק כ"א הלכה ד' ובאחד באדר משמיעין על השקלים ולמה באחד באדר שה' צפוי וגלוי וידוע לפני מי שאמר וה' העולם שיה' המן עתיד לשקול על ישראל, לפיכך הקדים ואמר למשה שיהיו שקלי ישראל קודמין להמן וצריכין ישראל לתת שקליהם לפני שבת זכור ואסור לומר עליהם לשם כופר אלא לשם נדבה. וראה תוס' מוגילה מ"ז ע"א שמעתי שעשירה אלפי ככר כסף עולין (מאה. יעב"ץ) חצי שקל לכל אחד מישראל שהיו שש מאות אלף כשיצאו ממצרים (פ') שיש בככר 30 שקלים ועשרת אלפים ככר הוא שש מאות אלף הצאי שקלים.)

ובספר לחם שמים כתב הטעם דבעינן דוקא ל' יום קודם משום שהוא השיעור כדי שיבואו הרחוקים שבארץ ישראל או שלוחיהם לירושלם עם שקליהם, דכל א"י הוא מדת ט"ו יום כי שביחי שיירתא, וכי ליכא שיירתא דאזלי ביממא ובליליא הוי שלשים יום.

ובשם החוזה מלובלין ראיתי לפרש ע"פ הגמ' יומא פ"ו ע"ב מפרסמין את החנפין מפני חילול ה' ופרש"י שכן רשעים ומראין ענמן כנדיקים, אם יש מכיר צמעשו מזהו לפרסמו מפני חילול השם, שצני אדם למדין ממעשיו סבבין עליו שהוא צדיק, ועוד כשצא עליו פורענות צני אדם אומרים מה הועיל לו זכותו. ובוה מפרש משמיעין על השקלים, שמפרסמין את אלו שכל כוונתם ליטול לעצמם, שנמל בלשון ארמי הוא שקל. ובוה מפרש הפסוק בתהלים ל"א י"ח יבשו רשעים ידמו לשאול, שאול מלשון שאלה דעווחין הב הב, שיפרסמו אותן, ואז תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק בגאוה ובו.

משמיעין דהיינו שהיו מכריזין בכל גבולות ישרא' בשווקין וברחובות העיר.

משמיעין הטעם שעשו פרסום גדול לכך ע"י השמעה והיו

אבני חן על מסכת שקלים

ויוצאין אף על הכלאים נקט לשון "אף" שהיו השלוחין יוצאין באף ובחימה על מקיימי כלאים ולא שמעו לדברי הכרזה שהכריזו באחד באדר. פני זקן

[**באחד באדר**] ולמה **באחד באדר**. ו', ובדפוס קראקא "באחד באדר משמיעין וכו', ולמה באחד באדר". ובכ"י לידן "באחד באדר משמיעין וכול".

ומר רבי שמואל בר רב יצחק בכ"י בודליאנא הנוסח "אמר" רבי שמואל בר רב יצחק. ובדפוס ו', ובכ"י מינכן הגירסא א"ר שמואל בר רב יצחק.

ר' טבי [נ]רבי יאשיה בשם [רב] כהנא כ"ה בכ"י בודליאנא

שם. לפי הפני משה פליגי ר' טבי ורב יאשיה בשם רב כהנא על ר' שמואל בר רב יצחק, אבל בתורה תמימה במדבר כ"ה י"ד כתב וז"ל ואפשר לומר דשני הטעמים האלה אינם חלוקים זה מזה, אלא דמאן דדריש בגז"ש הוא מוסיף עוד לסמך ולחזוק טעם הראשון שתחלת הקרבת קרבנות היתה בר"ח ניסן, אשר באמת רק סברה חיצונית היא, ואין צריך למה שעשו המפרשים מחלוקת בטעמים אלו.

דל כן כהנא דלא נכון (לעשות) כזאת.

דתני זאת עולת חדש בחדשו יכול וכו' לכאורה ר"ל דאין לפרש שיביא עולת חדש בכל חודש, דזה פשיטא דהא כתיב "ובראשי חדשיכם תקריבו עליה לה'", אלא ודאי צריך לפרש "בחדשו" מלשון התחדשות, וכי איזה התחדשות נוכל לומר אם לא שיביא אותה מתרומה חדשה. ועדיין הו"א שבכל חודש יביא עוד פעם תרומה חדשה.

ת"ל בחדשו וכו' נמצא שמלת בחדשו נדרשת בשני אופנים א' בחדשו שיחדש ויבא מתרומה חדשה, ב' שבחדש אחד הוא תורם לכל חדשי השנה, ויליף מגז"ש שחדש זה הוא ניסן.

ת"ל בחדשו לחדשי השנה לא ראיתי שום הסבר למחוק מלת השנה, וגם הגמרא עצמה אומרת בחדש אחד הוא תורם לכל חדשי "השנה", וגם גז"ש הוא משני המלים כמו שממשיכה הגמ' **נאמר כאן חדשי זאת עולת חדשי בזדשי** "לזדשי השנה" (במדבר כ"ה י"ד) **ונאמר להלן חדשי ראשון הוא לכם לזדשי השנה** (שמות י"ב ב').

היך זה מה כמו **זאת** שאתה **אמר** אומר. ובדפוס בודליאנא הנוסח "כמה דאתאמר" פי' כמו שנאמר, והיא גירסא נכונה.

היך מה זאת אמר ויתנו קול ביהודה וגו' וכתב הר'

השנה יש רמז, שלפי סדר הרי"ף ר"ה הוא אחר מסכת שקלים והוא המסכת המ"ז, ויש למצוא רמז למספר ט"ז בד' המשניות הראשונות שמתחילות במספרים: ד' ראשי שנים הם, בד' פרקים העולם נידון, על ששה חדשים, על שני חדשים, וביחד הם עולים לסכום ט"ז. ומסכת תמורה הוא המסכת הל"ד ודף האחרון של המסכת הוא דף ל"ד.

ובחמשה עשר בו וכו'. הא קמ"ל דאע"ג ד"ט הוא (פורים), אכילה ושתיה קבילו עליהו, ואיסור מלאכה לא קבילו עליהו. ר' משולם

ובחמשה עשר יש גורסין בחמשה בלא וי"ו. דפוס ו', ד"ם

קורין את המגילה בכרכים המלקטים מביאין משו"ת בנין שלמה מר' שלמה בן ישראל משה הכהן מוילנא חלק א' סימן נ"ה שהקשה למה תקנו לעשות צרכי רבים דוקא ביום הפורים? ותירץ על פי הגמ' בשבת ל"ג ע"ב שר' שמעון בן יוחאי כשיצא מן המערה אמר הואיל ואיתרחיש ניסא איזיל ואתקן מילתא עיי"ש, ולכן גם כאן בשביל גס פורים התקינו לעשות כל צרכי הרבים. וראה במאורות הדף היומי שהארך בזה.

ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים פי' שמתחילין לתקן את הדרכים וכו' שבודאי לא יתוקן הכל ביום אחד. וראה לקמן ד"ה ועושין כל צרכי הרבים.

את הדרכים מתקנין אותה בצרור ובסיד כעין שעושין ברוב עיריות. הר"ן על מסכת מו"ק

את הרחובות לפי פשוטו קאי על הרחובות דהיינו הדרכים שהולכין בה בני אדם, אבל הר"ן במסכת מו"ק פי' רחובות [כמו רחבה] שאחורי בתיהם ששם מטיילין ילדים וילדות.

מקות המים כדי שיהיו מים מצויים לעולי רגלים לטהר עצמן. תרשב"ש

ועושין כל צרכי הרבים כברייאת בגמ' תני כגון דיני ממונות, ואלו צריכין לעשותן כל השנה אלא מה שלא נתעסקו בו מזדריזין וממהרין להשלימו. הג"ד חיים קניבסקי שליט"א, והוא ע"פ הרמב"ם שפי' וז"ל והכוונה כי כל מה שה' מאלו הדברים תלוי ומסוגר [פארפלאנמערט] ולא נתעסקו בו, שמזדריזין וממהרין להשלימו ולהגיעו לתכליתו מחצי חודש אדר. ע"כ

ויוצאין שלוחי ב"ד **אף על הכלאים** ואע"פ שכבר הכריזו עליהם באחד באדר לא היו סומכין על ההכרזה דשמא לא עקרום בעלים והיו הם יוצאים ועוקרים אותם. הרע"ב. וכן כתב התו"ט ד"אף" קאי ארישא דמשמיעין על הכלאים וכו'. ולפי' הפי' כאילו אמר ואף יוצאין על הכלאים דהיינו חוץ ממה שכבר הכריזו אף יוצאין. וכן הוא ברש"ש.

אבני חן על מסכת שקלים

להתחיל מתחלת החורף, ודי להביא מר"ח אדר שהרי היו תורמין בשלשה פרקים וכו'.

והא תנינן לפי פ' הקרבה"ע הוא בלשון ניהותא.

בפרוס החג (אמר לי' לא. לפי הקה"ע לא גרסין לה) **אם כן]** נימר אילין וכו' פ' נמצא לפי משנה זו, דיכולין בני בבל להביא השקלים עד סוכות. וכן הוא בפני משה שהוא מסקנת דברי ר' עולא.

קרבה"ע ד"ה ועל הכלאים. רוצע קצ לקאה פ' שיש ו' קב לסאה, ולפי החשבון יהיה רובע הקב אחד מכ"ד בסאה. והוא ע"פ המושג בכלאים פרק ב' משנה א' כל סאה שיש בו רובע ממין אחר ימעט.

ד"ה בט"ו בו קורין את המגילה בכרכין. [ואידי. כ"ה בע"י יוסף] דבעי למיתני לקמן הלכה ג' דצט"ו צלדר וכו'.

שם. ולהכי לא תני שצ"ד קורין את המגילה וכו' וכ"ה בתוס' מו"ק ר' ע"א ד"ה בט"ו קורין את המגילה וז"ל הוי מני למתני צ"ד צו צאלר עיירות ? אלא משום דצ"ו זמן דדצרים אחרים הו"ל כגון ומתקנין את הדרכים וכו'.

ד"ה ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות. והשווקים שמתקללו [צגשמים צימות החורף, מתקנין אותם. רע"ב] צצזיל עולי רגלים וכו'.

שם. א"נ צצזיל הרומחים צצגגה וכו' פ' זה הוא פירוש הרמב"ם. וברש"ם מוסיף וליטול קו"ס מן הדרכים כדאיתא במועד קטן ו' ע"א.

ד"ה ואת מקות המים. ממשיכין להם מים [שלאזין ומשלימין] אותן [לכשיעור אם ה' שם רוצ ארבעים סאה מן הכשר]. לשון הרע"ב

ד"ה בעונתן. צומנן קודם ר"ח ניסן, כדי [שיהיו יכולין, או שיוכלו ?] לתרום תרומת הלשכה בזמנה בר"ח ניסן שממנה לוקמין קרצנות לצרכי השנה הצאה שהשנה מתחלת מניסן ואילך, ולכך משמיעין על השקלים צאחד צאלר שלשים יום קודם.

ד"ה כתחלתה. כמו שהיתה תרומה ראשונה צעשה שהוקם המשכן שהיתה שהקמת המשכן היתה צר"מ ניסן דהמשכן הוקם בא' בניסן כדכתיב שמות מ' י"ז ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן.

ד"ה עד כדון. ולמה יקדמו כל כך בלשון זה משמע שהפ' ש"אין צריך" להקדים כל כך, אבל ראה ת"ח ומשנה אליהו שאין נכון להקדים כל כך שזמא ע"י זה יפשעו. וכן בפירוש ר' משולם ז"ל והואיל שיש זמן רב יהיו מתעללין ושוכמין.

אליעזר מגרמיוזא דלא גרסין הכי דלא כתיב ב' השמעה אלא ה"ג ואשר ישמעו ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלם לאמר צאו החר והביאו עליה זית נחמ' ח' ולי נראה דאין צריך למחוק הגירסא דלא מייתי רא' על השמעה שהוא לשון הכרזה אלא מייתי רא' שצריך לזרז את ישראל להביא חובות המוטלין עליהם ואין סומכין לומר שיביאום מעצמן. פרישת הרא"ש ובהנחות הב"ח כתב כעין זה אבל יש שם טעויות.

תמן תנינן כמו תנן התם.

אין בין אדר ראשון לאדר שני ששניהם אסורים בהספד ותענית בי"ד וט"ו, והחילוק ביניהם אינו **אלא מקרא מגילה** וכו' ובמסכת מגילה פרש"י כלומר שאם עשו צראשון לא ילא.

רב חלבו וכו' הכל יוצאין בי"ד שהוא זמן קרייתתה. הקרבה"ע לא גרס לה אבל בפני משה גרס לה ופ' שנקט לה כאן אגב גררא בדרך הש"ס, וקאי שם במגילה ארישא דמתני' עיי"ש.

אמר ר' יוסי ויאות פ' כן יפה.

[אלא] כדי שיביאו. ד"ם

עד כדון פ' כדון הוא מלשון כעידן שהוא מלשון כעת. ועד כדון פירושו עד כעת דהיינו עדיין.

ר' חזקי' שאל. ראה ת"ח

מעתה בני בבל משמיעין על השקלים מראשו של חורף בספר שקל הקודש לר"ח קניבסקי שליט"א בבאור הלכה דף ה' ע"ב כתב ויל"ע דהא מבואר בתענית י' ע"א [עד שיוגיע האחרון שבשיראל לנהר פרת] דמירושלים עד נהר פרת מחלף ט"ו יום, ונהר פרת הוא קצה בבל כמבואר בקדושין ע"א ע"ב דבבל יושבת בין פרת לחדקל?

ונראה לי שהגם שבארץ ישראל נתנו זמן שלשים יום, זה מפני שבני ארץ ישראל כולם יכולים להביא שקליהם בעצמן לירושלים, וגם שיירות מצויות ויכולים לשלוח ע"י שליח, והדרכים בא"י הם טובים, אבל אין לעשות חשבון לפי זה ולומר שכיון שבא"י נתנו שלשים יום, לפ"ז מבבל יהיה די עוד שלשים יום, כיון שהוא רק מחלף ט"ו ימים מירושלים, אין לומר כן לפי שדרך כזה הוא קשה ומטורדת, וגם אין כל אדם יכול לילך ט"ו ימים יום אחר יום כדי להגיע לארץ ישראל, [ועוד שהפרת הוא הנהר היותר קרובה לארץ ישראל והחדקל הוא מצד השני הרחוקה], ולפי האמת הגב' אומר כן רק בדרך גזומא "מתחלת החורף" והפירוש שצריך הרבה יותר משלשים יום. וראה בשקל הקודש שהאריך.

התיב השיב (ולשון התיב פירושו שהחזיר לו דברים, אבל מיתבי ואיתיביה הגם שגם הם משורש "תוב" משתמשין רק להורות על קושיא) **רב עולא קומי** לפני **רב מנא** וכו' פ' אין בני בבל צריכין

אבני חן על מסכת שקלים

והדל לא ימעיט, כדכתיב בפרשת פקודי בקע לגלגלת מחצית השקל וגו' שמות ל"ח כ"ז, (ב) תרומת שקלים, והשקלים הולכים לקנות קרבנות ומה שירצו הגזברין יעשו בהמעות לצורך קרבנות או לצורך מבקרי הקרבנות, ובתרומה זו הדין שיכולים לבקש יותר ממחצית השקל ובלבד שיתן כל אחד סכום שזה [שיכול "הצבור" להוסיף וליתן יותר מחצי סלע ובלבד שיהא יד כולן שזה כדאמרין לקמן ר' ע"א, אבל היחיד אסור להוסיף, ובין היחיד ובין הציבור אסורין למעט ממחצית השקל], (ג) ותרומת המשכן, למלאכת המשכן, כדכתיב שמות כ"ה ג' וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת, ותכלת וארגמן וגו' ולזה אין קצבה ואין יד כולם שוה, ומה שירצו הגזברין יעשו בהנדרבות,

אמר רב אבון גם בפרשת כי תשא כתיב בה ג' תרומות שמות ל' י"ג מחצית השקל תרומה לה', פסוק י"ד יתן תרומת ה', פסוק ט"ו לתת את תרומת ה'.

[ענין חדש] תנן במשנתנו, במ"ו בו קורין את המגילה בכרכין, אמר ר' חלבו [בשם רש"ס] רב הונא וכן אמר רב בשם ר' חייא רבה [ר' חייא הגדול חבירו של רבי. רש"ס], שי"ד אדר הוא יום שגם אלו שקורין במ"ו יוצאין אם קראו בו, וכדי שלא יקשה לך הא דאמרין בריש מסכת מגילה דדרשינן הפסוק "בומניהם" שזמנו של זה לא כזמנו של זה? מתרין שר' חלבו מפרשה שלא יקראו את המגילה ולא יקיימו את שאר מצות של חדש אדר אלא באדר שני ולא באדר ראשון, ואם כן קשה למה לא אמר במשנה שקורין את המגילה בי"ד שהוא זמן לכל?

ר' יוסה ור' אחא היו יושבים יחד הוהו קשיא להו מתני' אליבא דר' חלבו שגם הם סברו שיוצאין לכתחלה בי"ד והיה קשה להם למה אומר המשנה ט"ו, ואמר לו ר' יוסה לר' אחא והלא מסתבר שר' חלבו מתיר רק בדיעבד לבני ט"ו לקרוא בי"ד, אבל לכתחלה לא והמשנה מיירי בלכתחלה ולכן תני במ"ו, ולא קשה על ר' חלבו, [והא תני] ומקשה ר' אחא לר' יוסה מכרייתא דתני שאם יש ספק באיזה יום קורין צריך לקרות בשני הימים [וס"ד שהוא חיוב] הרי דאין בן ט"ו יוצא בי"ד אפילו בדיעבד וקשה על ר' חלבו?

והשיב לו ר' יוסה שגם הוא מסכים שאינו יוצא אף בדיעבד, ונמצא שהקשיא למה לא אמר במשנה י"ד מיושב עוד יותר שבי"ד אינו יוצא אף בדיעבד, אבל עדיין קשה על ר' חלבו, [אמר ר' מנא ויאות] ומקשה רבי מנא וכי זה אמת שפירוש הברייתא שאינו יוצא בדיעבד הרי הפירוש אינה אלא שלכתחלה צריך לקרותה בב' הימים שהרי אין בזה חסרון, שהרי אם עבר וקרא בי"ד וחוזר וקורא במ"ו וכי מוחין בידו אלא ודאי אין חסרון אם קורין שני ימים מספק, ולכן בספק קורין בשני ימים,

[אם את אומר כן] שאם תאמר שיצא בקריאת י"ד ולכן לא יקרא במ"ו ישתכח תורת כרכים, לסיכום: נפרך מה שרצה ר' יוסה לומר שאף בדיעבד אינו יוצא, ולא קשה על ר' חלבו שאומר שבני ט"ו יוצאין אף בי"ד בדיעבד, והמשנה דתני ט"ו היינו לכתחלה, [תני רשב"ג אומר] שכל מצות אדר נהניין רק באדר שני ולא באדר ראשון חוץ מהספר ותענית שאסורין בזה ובוה,

**ד"ה מעתה. הא לי אפשר להם להציאן קודם ר"ח ניסן לפי פ' זה יש לגרום בגמ' מעתה בני בבל משמיעין על השקלים מראשו של חודש פ' בלשון תימה איך הם משמיעין רק מראשו של חדש אדר "לא" כדי שיביאו וכו' פ' וכי אין הטעם כדי שיביאו, ומר"ח אדר אין להם די זמן להביא עד ר"ח ניסן, וי"ג מראשו של חודש וכו' ולפ"ז הוא בלשון קושיא, הרי צריך להשמיע מראשו של חורף, וצריך למחוק "לא" והגירסא כדי שיביאו וכו'.

ד"ה בפרוס הפסח. ושלשים יום קודם המג שואלין ודורשין פ' ופרוס היינו חצי זמן זה.

דף ב' ע"ב

תוכן הדף:

[א"ל כולה כאחת] אמר ר' מנא לעולא הטעם האמיתי שאין צריך להכריז בבבל מתחלת החורף הוא, שגם אם יגיעו השקלים לאחר ר"ח ניסן לא איכפת לן, שגם בתרומה הראשונה יצאו כל ישראל, וגם בני בבל אם עדיין לא הגיעו שקליהם, והטעם שתרמו ג' פעמים אינה כדי שיצאו גם אלו ששלחו שקליהם אחר התרומה הראשונה, שיתרמו אותם בפעם השניה והשלישית, אלא כדי שתנוח דעתם, שסוף סוף הגיעו שקליהם להשלכה ונתרמו, וידעו כל ישראל שהקרבנות באים מכל השקלים גם מאלו שבאו במאוחר.

[ר' יהודה בר פזי בשם רבי] תמה איך אפשר לקרוא פסוקים אלו ולא לרעוד [ולא להתבייש. פני משה], כתיב בנדרה שמות ל"ח כ"ב שרק "כל נדיב לב" הביאו, אבל בעגל כתיב שמות ל"ב ג' ויתפרקו "כל העם" את עדים, במובנה כתיב במתן תורה שמות י"ז י"ז "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם" שהוצרך להוציאם ולא יצאו מעצמן, וברעה כתיב במרגלים דברים א' כ"ב "ותקרבון אלי כולכם", לטובה כתיב שמות ט"ז א' אז ישיר משה ובני ישראל ששרו רק ע"י משה, לרעה בביאת מרגלים כתיב במדבר י"ד א' ותשא כל העדה [ויתנו את קולם ויבכו העם כלילת ההוא, פ' מעצמן] וגו',

ר' חייא בר אבא דרש דכתיב בצפית ג' ד' "אכן השכימו השחיתו" דכל השחתה שעשו היה בהשכמה כגון העגל שהיה בהשכמה דכתיב שמות ל"ב ו' וישכימו ממחרת ויעלו עולות וגו', אבל בנדרת המשכן כתיב שמות ל"ז ג' רק בבקר בבקר, ר' אבא בר אחא אמר מדותיהן של אומה זו תמוה שנתבעין לעגל ונותנין ונוכל לומר שהם עושים כן מפני שיש להם נמיה לרע, אבל אינה כן שהרי כשהם נתבעין למשכן גם לזה נותנין. תני ר' יוסי בר חנינא ברייתא [טעם למה נתנו למשכן לאחר שנתנו לעגל], כתיב שמות כ"ה י"ז בפרשת תרומה גבי הארון "ועשית כפרת זהב טהור" ומפרש שלכן צוה ה' לעשותה מזהב, כדי שיבא זהב של כפרת ויכפר על זהב של עגל.

אמר רב חגי בשם ר' שמואל בר נחמן שלש תרומות נאמרו בפרשת תרומה שמות כ"ה ב-ג [ויקחו לי א תרומה, מאת כל איש אשר ירבנו לבו תקחו את ב תרומתי, וזאת ג התרומה אשר תקחו מאתם] ואנו מפרשים אותה לג' מיני תרומה: (א) תרומת ארנים, וזה היה תרומה חד פעמית ודינו שהעשיר לא ירבה

אבני חן על מסכת שקלים

תנא ר' יוסה בן חנינה. ש"ג

יבא זהב של כפורת וכפר על זהב של עגל ולשון
נופל על לשון שמפרש "כפורת זהב" לכפר על זהב של עגל.

שם. ויש להעיר מה שלא העירו כזה על יתר כלי הזהב שבמקדש, כרובים, שלחן, מגורה, מזבח הזהב? וי"ל עפ"י התחומא למה נקרא שמו כפורת מפני שמכפר, ולכן קבע דרשה זו לשם זה, בסגנון לשון נופל על לשון. מקור ברך,

ר' חגי בשם רב שמואל בר נחמן. ד"ס

שלוש תרומות נאמרו בפרשה זאת אולי קאי מאמר זה על מה שאמר לעיל לטובה כל גדיב לב, ולכן בא כאן ללמד זכות על ישראל' דבאמת היו ג' תרומות דבשני' יד כולן שוה ובשלישית ה' העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ורק בראשונה ה' כל גדיב לב.

כדי שיהי' "כדי שיהי'" פירושו "ובלבד שיהי'" יד כולן שוה.

בט"ו בו קורין את המגילה וכו' מכאן עד "נמצאת עוקר זמן כרכים בידך", צריך לימוד, מפני שהוא נוסח ירושלמי, שהרבה פעמים אינו מובן בהשקפה ראשונה אם זה קושיא או תירוץ או סיעתא.

לא כן פ' וכו' לא כן אמר רבי חלבו [ו]רב הונא [ו]רב בשם רבי חייה [ש"ג] רבה הכל יוצאין בי"ד שהוא זמן קריאתה [דאין מעבירין על המצות. רש"ם]
והפסוק דבומניהם לא בא אלא וכו' וקשה על ר' חלבו ממתני' דתנן דקורין בט"ו.

רבי חייה רבה ר' חייא הגדול, חבירו של רבי. רש"ם

וכדי לתרץ הקושיא מספרת הגמ' **ר' יוסה ור' אחא הוון יתבין אמר ר' יוסה לר' אחא לא מסתברא דברי ר' חלבו דכרכין קורין בי"ד אלא לשעבר פ' בדיעבד כשכבר עשה אבל לבא פ' לומר כן למי שבא לעשות לבתחלה לא.**

ומקשה ר' אחא לר' יוסה **והא תני מקום שנהגו לקרותה וכו' א"ל ר' יוסה לר' אחא אף אנא סבר כן** פ' אני חוזר בי וגם אני סובר כמותך שכרכין הקורין בי"ד לא יצאו אף בדיעבד, ונמצא שעדיין קשה על ר' חלבו ממשנתו. וצ"ע מכאן לפירוש ה"א"ג [בקרבה"ע ד"ה לא בא אלא ללמד] דכאן משמע דכל השק"ט הוא מ"ד וט"ו ולא מאדר ראשון ואדר שני.

משקרייא. פ' מי שקראה. פירוש בדפוס קראקא

שהן שוין בזה ובזה. ר' ברכי' ורב ביבא בשם רב

ר' (בא ור' ירמיה) [ברכיה. רש"ם] אמר בשם רב ור' סימון אמר בשם ריב"ל שהלכה כרשב"ג ורב הונא רבה מצפורין אמר "הנהיג" ר' חנינא בציפורין כרשב"ג אבל לא להלכה [ראה משנת אליהו].

ולענין שמורות [ר"מ. רש"ם] אומר שכותבין אדר ראשון ואדר שני (סתם. ל"ג) ור' יהודה אומר שאדר ראשון כותב אדר סתם ואדר שני כותב אדר ת' ודיו [פ' ותו לא] שתי"ו מורה על תניין דהיינו השני.

א"ל כולה כאחת היא באה וכו' פ' רבי מנא השיב לר'
עולא לעולם אין משמיעין לפני ר"ח אדר, והטעם כיון שרוב ישראל' קרובין לירושלים חיישינן אם יכריזו לפני ר"ח אדר שמוא יפשעו שיאמרו עדיין יש זמן הרבה, והגם שהמיעוט שהם רחוקין לא יגיעו שקליהם לפני ר"ח ניסן, לא איכפת לן שיהיו סומכין על ההלכה שתורמין על הגבוי וכו'. אבל הג' תרומות לא היו כדי שיצאו גם הרחוקין שלכתחילה צריכין כל ישראל' להביא שקליהם קודם ר"ח ניסן.

לעשות פומבי לדבר לפרסם הדבר, לפי שבשלשה זמנים אלו עולים ישראל' לירושלים, ורצו חכמים שיראו ישראל' שלוקחין מהשקלים ששלחו ויש להם חלק בכל קרבנות ציבור (שוה גורם הרגש של חשיבות לכל אחד ויעלו לרגל בשמחה). וז"ל ר' משולם לגלות הדבר שהכהנים עסוקים בצרכי ציבור ולא יאמרו בחנם שולחים שקליהם. ובתורתן של ראשונים הנדפס בסוף הירושלמי מביא ממגילת תענית פרק א' מפני שהיו הצדוקים אומרים מביאין תמידין משל יחיד וכו', וכשגברו עליהם ונצחום התקינו שיהיו שוקלין שקליהן ומניחין אותו בלשכה.

ר' יהודה בר פזי וכו'. מיייתי לה משום דאמר לעיל "לעשות פומבי לדבר" שהוצרך לזרום כדי שלא יתירשלו כדמפרש בקרבה"ע, ולכן מיייתי שבועה"ר לרעה לא ה' צריך לזרום. ע"פ ר"ש סיריליאו

נבהת ומלשון בושח הוא, במבושיו דברים כ"ה י"א תרגומיה בבית פתחיה. פני משה, וראה יעב"ץ

[כל] השחתה שהיו עושין. כ"ה בירושלמי

לעמוד על אופיא של אומה זו אופיא מלשון אפים, דהיינו פני' ומבע שלה.

על אופיא על דעתם ומנהגם של אומה זו שאינם יכולים לסרב כלל ונתבעין הן לטובה הן לרעה. עין יוסף

נתבעין לעגל ונותנין וכו' תנא ריב"ח וכו' ור' יוסי
בא ליישב מנהגן ודעתן של ישראל', דהיו מתכוונים שיהיה להם כפרה, כדתניא אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות, שיהיה לך פתחון פה ליום הדין. פני זקן

אבני חן על מסכת שקלים

היינו אס' ללו פירוש זה תמוה.

ד"ה לא בא אלא ללמדך. פ' הגמ' מפרש דברי ר' חלבו וחבריו שאמרו שכולם קורין המגילה ב"ד כלומר ולא מקשי לך א"כ דהכל יוצאין צי"ד צומניהם ל"ל וממשיך לפרש הקושיא דצצלי ריש מגילה ב' ע"א אמרין צומניהם צא ללמד שזמנו של זה לא כזמנו של זה וקאי שם על זמני הקריאה של י"א עד ט"ו, וא"כ איך אנו אומרין שהכל יוצאין ב"ד ? וקאמר הש"ס פ' ומתריץ הגמ' כאן דלר' חלבו צא בומניהם ללמד שיכול לקרותן צאמך מהזמנים, צאמך ראשון או באדר צשני פ' שר' חלבו אינו דורש בומניהם כמו שדורש אותה הגמ' במגילה ולא תקשה עליו משם.

שם. וצמגילה פ"ק ירושלמי מגילה דף ג' ע"א הגירסא לא צא אלא ללמדך שהמלות נוהגות צשני, ואיכא לפרושי פ' ואף שיותר משמע לפרש בומניהם שיכול לקרותה בכמה זמנים כדמפרשין לה במגילה שבבבלי, מ"מ יש לפרש ברוח דה"ק צומניהם אחי ללמד שלא יקראו אלא צמנס דהיינו צאמך שני פ' וגם לפי לשון זה מתריץ כאן הגמ' דר' חלבו אינו דורש בומניהם כמו שדורש אותה במגילה שבבבלי.

שם. ולאחר שהשבנו איך יפרש ר' חלבו "בומניהם", בא למסקנת הקושיא, דלכן הביא כאן דברי ר' חלבו להקשות עליו ממשנתו והא' דלר' חלבו קשיא ממני דמני צט"ו קורין את המגילה צכרכים דמשמע מינה דמיוצא הוא שיקראו דוקא צט"ו ולר' חלבו הכל קורין ב"ד. וקושיא זו יהי' בין לגירסא שלנו בין לגירסא בירושלמי מגילה.

שם. א"נ הכי קשיא לי' זה קושיא הגמ' על ר' חלבו דצמגיתין משמע דאין קורין אלא צאמך שני דמניא דאינך פ' דומיא דהשמעת שקלים וכלאים וכו'. וזה יהי' קשה רק לפי לשון הראשון. וראה מה שכתבתי על הגמ' לקמן על הקושיא והא' תני מקום שנהגו לקרותה.

ד"ה ה"ג לא מסתבר אלא לשעבר אבל להבא לא. והכי פירושו הא' דר' חלבו אינו אלא לשעבר אס' קרא צכרכים צי"ד שילא (ולפי פ' "א"נ" לעיל בסוף ד"ה לא בא שהקושיא הוא דבמתני' משמע שקורין רק באדר שני, צריך לפרש כאן דבדיעבד יצא אס' קרא באדר ראשון) אצל לכתחלה צריך לקרות צט"ו (ולפי פ' "א"נ" באדר שני) ומתניתין איירי בלכתחילה.

ד"ה ופריך והא' תני מקום שנהגו לקרות שני ימים. והיינו צמקום שמסופקים אס' הוא כך או כפר פ' והרי אנו רואין שבמקום ספק שהוא כמו בדיעבד קורין שני ימים ואס"ד שהכל קורין צי"ד, בדיעבד למה קורין שני ימים הלא במקום ספק ודאי יש לסמוך על בדיעבד.

ד"ה ויאות. צממ' וכי שפיר קפריך ר' אחא דקאמר ר' יוסה שאף הוא סובר כן, ל"א ויאות, ושפיר קאמר "ר' חלבו" כדמפרש ר' יוסה דבדיעבד יצא ולא קשה מהך צרייתא פ'.

[ד"ס] **ורב סימון בשם ריב"ל** אמרו הלכה כרשב"ג. **רב הונא רבא דצפורין אמר הנהיג** [ראה משנת אליהו] **ר' חנינא** [ד"ס] **בציפורין כהדא** כהלכה זאת **דרשב"ג** דרק איסור הספר ותענית נוהג באדר ראשון.

אבל לענין שטרות כותבין אדר [ה]ראשון ואדר [ה]שני פ' שני החדשים נקראים בשם "אדר" ולא בשם חודש אחר [פ' ולא תפרש שקורא אותם "אדר ראשון" ו"אדר שני"] **(סתם) אלא שכותבין אדר השני תיניין**, פ' כותב על אדר ראשון "אדר" סתם ועל אדר שני "אדר תניין". **ר' יודא אומר אדר השני כותבין תי"ו ודין.** [דפוס ויניציא] ולפי גירסא זו תבין פ' הקרבה"ע.

קרבה"ע ד"ה כולה כאחת היא באה. לזורך כל השלשה תרומות היו תורמין וכו' דמפרש לפי שיטת הרמב"ם בהלכות שקלים פ"ב הל' ד' וז"ל והכל (כל שקלי ישראל) מתקבצים למקדש ומניחין אותן בלשכה אחת מן הלשכות במקדש וסוגרין כל דלתות' במפתחות וחותרמין עלי' חותמות, וממלאים מכל השקלים שיקבצו שם שלש קופות גדולות שיעור כל קופה כדי שתכיל תשע סאין עי"ש. ונמצא שכל ג' התרומות היו כבר מופרשים מר"ח ניסן.

ד"ה לעשות פומבי לדבר. לפרסם ולהודיע וכו' פ' היו עושין פרסום כדי שלא יתשללו מלהביא השקלים, אף שכבר הפרישו הקופות הגדולות, והשקלים החדשים כבר לא יגיעו לקנות בהם קרבנות.

ד"ה הדא מתניתא. פליגא על רבי (א) צא (בר אחא) דאמר נחבעין לעגל ונותנין נחבעין למשכן ונותנין כאילו אין להם דעת מיושבת, ובא רבי יוסה בן חנינה להביא ברייתא ללמד זכות על ישראל, ומפרש דבאמת מה שעשו ישראל' הכל הי' בטעם ודעת, דזה שנתנו לעגל הי' שחמאו ע"י טעות כדכתיב כי זה משה האיש וגו' לא ידענו מה הי' לו שמות ל"ב א, ואחר שחמאו נתחרטו ועשו תשובה, וזה שסיים דלכן נמנו למשכן כדי לכפר על מעשה עגל.

ד"ה מה שירצו יעשו. (בת"ח גורם מה שירצו [יביאו], והגם שהקבה"ע גורם יעשו מ"מ הכוונה על המביאים) לזרכי המשכן, יהי' לאיזה לורך שיהי' פ' שיכולים להביא כל "מה" שרוצים כגון כסף או זהב או חבלת וכו', וגם כמה שהיו רוצין היו יכולים ליתן.

ד"ה מה שירצו יעשו. לאיזה קרצן שהיו צריכין פ' ו"ירצו" קאי על גזברי בדרך הבית.

שם. וכמה שהיו רוצים היו יכולים ליתן וצלצד שיהי' יד כולם שזה פ' שאם הי' צורך השעה שהיו צריכין יותר ממחצית השקל היו יכולים ליתן יותר. ראה קרבה"ע לקמן ו' ע"א ד"ה דרכנות "שאז היו צריכין הרבה לצורך הבית ושקלו הרבה".

ד"ה הכל יוצאין ב"ד. והא' דמנן כרכין קורין צט"ו

אבני חן על מסכת שקלים

ואיך שתפרש "ויאות" [ללשון ראשון או לל"א] כוונת הגמ' לומר דמה שפירש ר' יוסה בדברי ר' חלבו במקומה עומדת, ולא חזר בו ר' יוסה מעולם דכרכין יוצאין בי"ד בדיעבד, ומה שהקשה ע"ז ר' אחא אינה קושיא כדמפרש בדיבור הבא.

ד"ה שמא אין שומעין לו. וכי מומין צידו פי' שמה שהקשה ר' אחא למה קורין שני ימים זה אינו קושיא שהרי אם יקרא אותה שני ימים מה בכך ומי מוחה בידו, וכיון שכן אין להביא רא' ממה שאומר "קורין אותה שני ימים" שאם לא עשה כן לא יצא.

*ד"ה אם אומר את כן. שאם אתה אומר שאין מניחין אותו לקרות שני ימים שְׁעִיר שְׁהוּא ספק כרך אס קלאו צי"ד אסוריס לקרות צנ"ו, עקרת זמן כרכיס צידך ישתכח לגמרי דין כרכים, ולא ידענו שהוא ספק [אין לפרש כוונתו שלא ידעו בכלל שהוא ספק שאיך יעקר זמן כרכים עי"ז ? אלא] פי' שלפעמים מפורסם על עיר שהוא מוקפת חומה מימות יהושע, ובאמת הוא ספק, אלא שהעם מאמינים שכן הוא, ואם תעכב שלא יקראו בט"ו, נמצא שאתה עוקר זמן כרכים, שיהיו כל העם סבורים שגם כרכים קורין בי"ד וצטלת תקנת חכמים וכו'.

שם. וכיון שאין מומין צידן ואין חסרון בקריאת המגילה לא קשיא לרבי חלבו דאמר הכל יוצאין בי"ד דלכך קורין שני ימים אע"פ שילאו בקריאת י"ד כיון דלא אפשר פי' שצריך לקרותה לכתחלה גם בט"ו כדי שלא ישתכח זמן הכרכין, אבל בדיעבד יוצאין אף אם קראו רק בי"ד.

ד"ה מצות (.). הנהגות באדר שני .[.] כגון סדר פרשיות (פרשת שקלים, וזכור, ופרה, והחודש. רש"י מגילה ו' ע"ב) ומקרא מגילה ומתנות לאצוניס. ראה תוס' ברכות י"ג ע"א שזכור הוא דאורייתא אבל יש שם טעות שגם פרה הוא דאורייתא.

ד"ה כותבין אדר הראשון ואדר השני. מהגרסא שמעתיק בהד"ה יכולין לטעות שכותב בשטר "אדר ראשון" ו"אדר שני", ולזה בא לפרש דזה אינו שהגמ' רק רוצה שנדע על מה המדובר, שעל אדר הראשון ועל אדר השני כותב שם "אדר", והדר מפרש שכדי לידע על איזה אדר המדובר כותב "אדר תניין" על אדר השני, אבל על אדר הראשון כותב אדר סתם.

שם. ולא אמרינן דאלד ראשון שצט מיקרי אולי הפ' שנאמר דכשמעברין השנה יש שבט א' ושבט ב' ורק אדר אחד.

ד"ה ר"י אומר כותבין תי"ו. דהקד"ע מפרש לפי הגירסא שברפוס ווינצ'א ר"י אומר אדר השני כותבין תי"ו ודיו פי' בדאדר ראשון לא פליג ר"י את"ק דכותב אדר סתם, אבל באדר שני סבר דאין צריך לכתוב תניין אלא כותב אות תי"ו ודי בזה.

דף ג' ע"א

תוכן הדף:

ועושינן כל צרכי רבים: כדי לפרש מה הם צרכי רבים שמתחילין בט"ו באדר, מביא מבריייתא במו"ק לענין חול המועד מה הם צרכי רבים שמותר:

*דנין דיני ממונות, ודיני נפשות, דיני מכות

*פודין ערכין, וחרמים, והקדשות

*משקין את הסוטה, ושורפין את הפרה, ועורפין עגלה ערופה

*ורוצעין עבד עברי, ומטהרין את המצורע

ועוד מותר בחוה"מ: לפרוק את המנעול מעל גבי האימום אבל אם פרקו אין מחזירין אותו בחוה"מ.

שנינו במסכת מו"ק שבחוה"מ משקין שדה בית השלחין [שלא די לה במו גשמים אלא צריך להשקותה] ומצינין את הקברות, ושואל הא כאן שנינו שבאדר מצינין את הקברות וא"כ למה צריך שוב בחוה"מ לצינינו? ומתרץ דמיירי כגון שירדו גשמים חזקים ומחקו את הצבע לכן צריך לחזור ולצינינו.

ועוד שנינו במו"ק שיוצאין בחוה"מ לבדוק אם יש כלאים, ושואל הא כבר בדקו באדר ולמה צריך לבדוק שוב בחוה"מ, ומתרץ דמיירי בשנה שלא בדקו באדר שעדיין לא היו הצמחין ניכרין אז. [ובמו"ק מתרץ שבאדר בדקו את הבכירות ובניסן בדקו את האפילות היינו המאחרות],

מניין שצריך לעשות ציון על קבר? ומתרץ [ופליגי מי הוא שנתן טעם זה]

ר' ברכיה אומר שר' יעקב [ברה דבת. ד"ס] יעקב אמר כן בשם ר' חונייא דברת חורין,

אבל ר' יוסה אמר שמאמר זה אמרו ר' יעקב בר אחא משם ר' חונייא דברת חורין,

ור' חזקיה אמר שר' עזריאל בן רב חונייא דבית חורין אמר כן בשם ר' חונייא דבית חורין,

דכתיב בויקרא י"ג מ"ה גבי מצורע "ומטא מטא וקרא" שצריך לעשות פעולה שהטומאה תקרא לבני אדם לפרוש ממנה.

ר' אילא וכו' דורש פסוק ביהוקאל ל"ט ט"ז "ועברו העוברים בארץ וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון", עצם=מכאן שמצינין על העצמות, אדם=מכאן שמצינין על השדרה והגלגולת, ובנה=מכאן שמצינין על גבי אבן קבועה שאם יציינו על אבן שאינה קבועה הולכת האבן ומטמא במקום אחר בטעות שיחשבו שהטומאה שם, אצלו=שמציין לא רק על הקבר עצמו אלא גם סביב קצת ממקום טהרה, ציון=מכאן שעושינן סימן.

תני בבריייתא דיני ציון, אם מצא רק אבן אחת והיה מצוין רק על האבן אע"פ שלחלכה צריך לציין גם סביב קצת, לא אמרינן כיון שאינו מצוין כהלכתו אין כאן קבר, אלא המאהיל עליה טמא [ואף שהאבן קמן אמרינן שיש כאן מת שנקבר באופן מצומצם], ואם היו שני אבנים מצויינים אז הדין שרק ביניהן טמא אבל האבנים עצמן טהורין, ואם היו שני אבנים וחרש האדמה ביניהן, אמרינן שיש כאן שני קברים תחת שני האבנים אבל ביניהן טהור.

תני בבריייתא שאין עושינן ציון על בשר. ר' יוסטא בר שונם שאל לפני ר' מונא הא לא ידעו שיש שם טומאה ואם יאהיל עליה קודש קודם שנתעכל הבשר יהיה טמא ולא נדע? א"ל ר' מנא מוטב שנבא לידי קלקול עד שיתעכל הבשר ולא נבוא לידי קלקול לעולם שנשרוף עליה קדשים ע"י טעות שיש שם

אבני חן על מסכת שקלים

טומאה.

מתני': שליחים היו בודקים את השרות אם יש שם כלאים, ומתחלה [ראה מ"ק ו' ע"ב] כשמצאו כלאים היו עוקרין אותה ומשליכין אותה לפני הבעלים כדי שיתביישו, והיו הבעלים שמחין שמנכשין השרה ומניחין אוכל לפני הבהמות, משרבו זורעי כלאים במזיד [ראה מש"כ על הגמ'] היו משליכין הכלאים לדרכים ולא היה ראוי עוד למאכל בהמה, אבל גם זה לא היה מועיל לכן התקינו חכמים שאם מצאו אחד שזרע כלאים היו מפקירין את כל גדולי השרה [ומזה היה בעלי השרה יראין].

גמ': מנין להדין שהפקר בית דין הפקר? דכתיב וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה [וכ"ה בגיטין לו:].

מנין שהפקר ב"ד פטור מן המעשר? יש ללמוד כן מהדין שאף שאין מעברין את שנת השמיטה שלא להאריך איסור שמיטה, וגם מפני שיד הכל שולטת בהספחין ולא ימצאו תבואה להקריב העומר ושתי הלחם, וגם אין מעברין שנה שאחרי שמיטה כדי שלא להאריך איסור חדש של תבואה החדשה שהרי הוא שנה לאחר שמיטה ואין להם מה לאכול עד העומר לכתחלה, מ"מ אם עיברו ב"ד את שנת שמיטה בדעיבת השנה מעוברת, אע"פ שהחדש שהוסיפו על השנה פטור ממעשר כדן שמיטה, הרי שיש בכח ב"ד ליפטר ממעשר.

ואגב שמפרש למה אין מעברין שביעית שואל למה אין מעברין שנה של מוצאי שביעית? השיב ר' אבון [כמו שפירשנו כבר] שכיון שהיא שנה שלאחר שמיטה אין תבואה ישנה רק זו שגדלה עכשיו ולא יוכלו לאכול ממנה עד העומר, ואם אתה מעבר השנה נמצא שאתה מאריך עליהם איסור חדש.

ר' זעירא בשם ר' אלעזר אמר עכשיו שהתיר רבי להביא ירק ותבואה מחוץ לארץ מותר לעבר גם שמיטה וגם שנה שלאחריה שהרי יש להם מה לאכול.

רב מנא אמר עכשיו מותר לעבר שמיטה ושנה שלאחריה, שהרי אין ישראל שרויין על אדמתם וארץ ישראל ביד נכרים. תני, של בית רבן גמליאל עיברו את השנה במוצאי שביעית (מיד).

חזר אל הראיה שהביא לעיל שהפקר ב"ד פטור מן המעשר ממה שב"ד יכולין להוסיף חודש על שמיטה, ואומר ר' אבון שמשם אין שום ראיה שהרי מן התורה צריך לעבר כדי שיבא ניסן באביב [פ' אביב שהוא תקופת ניסן של חמה, צריך שיבא בתוך זמן חידושה של לבנה דהיינו קודם י"ד ניסן] ותקנת חכמים הוא שלא לעבר בשמיטה אבל אם עיברו עשו כדבר תורה ולכן פטור ממעשר.

[והידיא אמר דא] אלא מהיכן יש להביא ראיה? ממשנה זו דתנן שאם הגדישו על גבי שמה שלא לקטו אותה העניים כל תבואה הנוגעות בארץ הרי הן של עניים מדין לקט,

אלו הן צרכי רבים דנין דיני ממונות וכו'. כתב המאירי כלומר שמתוך שהוא קרוב לסוף השנה היו בית דין מעיינין ומחפשיין בדברים אלו לזרז ולמהר בהשלמתם שתכלה שנה עם עונש'. וכתב שם עוד שמה שמפרש הגמ' כאן מה הן צרכי רבים משמשת גם לענין אחר והוא, שבחולו של מועד

מותר לעשות כל צרכי רבים כגון אלו.

צרכי רבים וצריך לומר דכל דבר דתליא בב"ד מקרי צרכי רבים. חסדי דוד על תוספתא מ"ק

דיני דיני ממונות וכו' בחולו של מועד אבל ביו"ט אסור משום שבות, כדתנן בכיצה ל"ו ע"ב.

דיני דיני ממונות וכו' פ' שכל אלו הדברים אם באו לב"ד בחוה"מ אין דוחין אותן לאחר יו"ט. ע"פ ר' משולם, [ולגבי ט"ו באדר] הכוונה בזה כי בימות הגשמים היה כל אחד יושב בביתו מפני הגשמים, והואיל ובהך זימנא מתעסקים בלאו הכי בתיקון רחובות וציון הקברות ושאר דברים שהם צרכי רבים המוכרחין לשעתן הילכך נפנין ג"כ לעשות כל צרכי רבים הללו לעשות שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו. פני זקן

דיני ממונות לעשות שלום בין אדם לחבירו **ודיני נפשות ודיני מכות** להכניע זדים ועושי רשע. פני זקן

ופודין ערכין וחרמים והקדשות זה לשון הרמב"ם פ"ח מהלכות ערכין וחרמין הלכ' א' בחמשה עשר באדר בית דין נפנין לחפש ולבדוק על צרכי צבור ועל עניני ההקדשות, ובודקין עליהן ודורשין וחוקרין ופודים את ההקדשות ואת החרמין וגובין את הערכין ואת הרמזים מכל החייב בהן, [וצריך להבין ההמשך, ואולי חסר כאן] כדי שיהיה כל העם עתיד ליתן תרומת השקלים לחזק את בית אלקינו.

ושורפין את הפרה ועורפין עגלה ערופה ורוצעין וכו' וע' בנחל איתן סי"ב שכתב דהא דסד"א לאסור עריפת עגלה ורציעה ואיך בחוה"מ? משום דאושא מילתא דהו"א בזה זילותא דחוה"מ, מיהו הביא מהמ"ב תקל"ג סק"כ דאסור להרוג בעל חי בחוה"מ אי לאו דהם מצערין אותו, ולפ"ז ניהא הא דפרה ועגלה. פירות תאנה

ורוצעין עבד עברי צורכי כל איש ואיש הצריך לו קתני דמותר. תלמיד רשב"ש

אימום model, form

תמן תנינן תנן התם בריש מסכת מ"ק (ובמסורת הש"ס קפ"ז אות ל' במעות משורה שתחתיה) **משקין בית השלחין** שדה שהיא עומדת צהר ולריך להסקומה תמיד. רש"י מ"ק. וזה תחלת המשנה שם ומיית' לה רק כעין מראה מקום, ובעיקר רוצה להקשות מסוף המשנה דתנן התם לגבי חוה"מ דמציינין את הקברות ויוצאין אף על הכלאים.

ומציינין על הקברות דליכא מירחא. תוס' מ"ק ב' ע"א

ומציינין על הקברות פ' הא דתנן התם במ"ק דמותר לציין הקברות הא מיירי בחוה"מ, וא"כ קאי גם על חוה"מ

אבני חן על מסכת שקלים

כתיב "אצלו" דרשינן מינה שעושיין ציון גם קצת למקום **טהרה** שסביבות הטומאה ולא רק על מקום הטומאה ממש.

"ציון" מכאן לציון : [תני] בברייתא מצא אבן אחת.

אע"פ שאין מקיימין כן לא תימא כיון שלא ציון כהלכתה ודאי אין כאן טומאה.

אם הי' [חרוש] בינתיים. ש"נ

מוטב שיתקלקלו בו לשעה וכו' פ' אם יתרמו שמי שלא ידע שנקבר שם בשר יעבור שם ויטמא, אבל ודאי מודיעים לכל שקבור שם בשר וכמש"כ בפירוש ר' משולם ז"ל ונתי שמודיעין לעולם כל זמן שאפשר שהבשר קיים.

בראשונה היו שלוחי ב"ד שהיו יוצאין על הכלאים **עוקרין ומשליכין לפנייהם** כדי שיתביישו. ממ"נ

בראשונה שרשאין ב"ד לקנוס ולהפקיר ממון מי שרוצים לקנסו, לאבדו או ליתנו למי שירצה או להפקירו לכל אדם, לכונת שיהיו גוררים פרצות הדת. מאירי

משרבו עוברי עבירה שלא היו נמנעין לזרוע כלאים (ריבב"ן) שהיו ממתנינים מלעקור וסומכין על שלוחי ב"ד (רח"ק) והיו מלעיבין בהשלוחין, שאחר שהלכו השלוחין היו נותנין העשב הנעקר לבהמתן. יבין

התקינו שיהו מפקירין את כל השדה עיין במנחת חינוך (רמ"ה י') שהסתפק אם הפקירו רק את התבואה או גם את גוף השדה, וכתב שם עוד דפשוט דגם בעל השדה יכול לזכות בו ככל הפקר דעלמא, ומ"מ קנסא הוא לו דהריבה פעמים יזכה אחר לפניו, ועוד אפשר"ל דבדאי יש כאן קנס דהא פשוט דאינו יכול לזכות בעצמו כל זמן שלא עקר את הכלאים והאחרים יכולים כבר אז לזכות בו. פירות תנא

והיו בעלי השדה שמחין שתי שמחות.

יחרם כל רכושו. ראה שם בעזרא י' פסוק ג' בפ' המלכים שעזרא רצה להעניש אותם שלא ירצו להוציא נשותיהם הנכריות, ולא הי' לו כח להעניש רק על פי דין תורה, אבל הוא רצה להפחידם בעונשים יותר חמורים, שעל זה יש כח להכליל אם יקבלו הדבר בשבועה, שאז הכלל יש להם בזה דין מלך וכו'.

וחודש אחד שהוא מוסיף וכי לא פטור ממעשרות הוא ? הרי לך רא"י שהפקר ב"ד הוא הפקר ממש. וממשיך הגמ' לפרש מדוע אין מעברין מוצאי שביעית.

שלא לרבות באיסור חדש פ' שהרי אינם יכולים לאכול מן החדש בשנה השמינית עד שיוקרב העומר.

פסח, ולכן מקשה לא **כבר ציינו באדר** הא כבר ציינו אותם בחודש אדר שעבר ומדוע מותר לצינם עוד? ומתריץ **תיפתר** (כ"ה בירושלמי) פ' מלשון פתרון, תיישב הקושיא **שירד שטף של גשמים ושטפו.**

שירד שטף של מים ושטפו ומתקנין בחולו של מועד דפועלים זילי דליכא מלאכה. רש"ם

שירד שטף של גשמים ושטפו (:) ויוצאין אף על הכלאים צריך להסיר הנקודות וצריך להכניסם לקמן אחר ואין הצמחים ניכרין [:] שהרי הם שני קושיות שמקשה על המשנה במו"ק, ואח"כ מתחיל ענין חדש

ויוצאין אף על הכלאים, כבר יצאו באדר פ' ובדאי מייירי גם בחוה"מ פסח, או דוקא אז דאי בחוה"מ סוכות אינה זמן זריעה וצמיחה.

שהיתה השנה אפילה. מלשון והחמה והכסמת לא נכו כי אפילות הגה שמות ט' ל"ב פ' בשנה מאוחרת, שהצמחים מתחילים ליגדל באיחור.

שהיתה שנה אפילה ולא יצאו עלי' עליהן באדר, וא"ת אמאי לא עיברה מפני העומר ? תריץ כגון שראו שבא העומר בזמנו, ומיהו לא היו [הכלאים] כל כך ניכרין שצריך לעוקרן. פירוש ר' משולם

ר' ברכי' [ו ?] ר' יעקב ברה דבת (ד"ס) **יעקב אציו** לא הי' הגון לפיכך לא הזכירו. רש"י עירובין פ' ע"א, אמרו **בשם ר' חונייא דב'רת חוורין** [ולקמן שני פעמים **בית חוורין**] שם מקום. ואולי הוא אצל חוורין שהיו משיאין משואות משם כדאיתא בר"ה כ"ב ע"ב. ויש גם בסנהדרין ל"ב ע"ב (וכמה פעמים בש"ס) מעלות בית חו' ר' ו' ואולי הוא. ובפני זקן כתב ויש גירסא דבת "חוורין", ונשתנה שמו, כי בספר יהושע י' כתיב בקעת חורין, וכמה עיירות נשתנה שמם בדברי הימים.

אבל **ר' יוסי אמר לה בשם (ש"נ) ר' יעקב בר אחא** וכו'.

ר' חזקי' [ו ?] ר' עוזיא' וכו'. נמצא שכולן אמרו את המאמר דלקמן בשם ר' חונייא דב'רת חוורין.

כדי שתהא הטומאה קוראה [לו] בפי' ואומרת [לו] פרוש. ש"נ

אם אומר את פ' שאם אתה אומר שמציין גם ע"ג אבן תלושה.

אף היא הולכת ומטמא במקום אחר פ' שהיא מטמא שם בטעות שיחשבו שהטומאה היא שם.

אבני חן על מסכת שקלים

ר' זעירא בשם ר' אלעזר אמר **הדא דאת אמר** זה שאתה אומר שאין מעברין שנת השמיטה ושנה שמינית, דין זה אינו אלא **עד שלא התיר רבי וכו'.**

אבל משהתיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ לארץ שראה שיש צורך גדול בכך. רח"ק, וראה בסנהדרין י"ב ע"א שהתנאים שלא רצו להתיר להביא אוכל מחוצה לארץ היה מחשש שיביאו עם האוכל מגוש ארץ העמים שמטמא באהל ויטמא מהרות של ארץ ישראל.

(תני אין מעברין :) ל"ג לה. **אמר רב מנה הדא דאת אמר** זה שאתה אומר שאין מעברין שנת השמיטה ושנה שמינית, דין זה אינו אלא **בראשונה** מתחלה וכו'.

בראשונה שהיו שנים כתיקונן שלא היה בהן רעבון מצוי. ל"א שהיינו מוחזקין בארץ שהיתה תחת ידינו. ר' משולם

של בית רבן גמליא' הרש"ל בסנהדרין י"ב ע"א גורם של בית ר' שמעון בן גמליאל, וזה סדר הדורות:

*רבן גמליאל הזקן [לפני החורבן]

*ר' שמעון בן גמליאל דור ראשון של תנאים [דור החורבן]

*רבן גמליאל דיבנה בדור שני - דור שלישי של תנאים [לאחר החורבן]

*רבן שמעון בן גמליאל השני בדור רביעי של תנאים

*ר' יהודה הנשיא דור חמישי של תנאים [התיר להביא ירק מחו"ל]

כל תנאים אלו היו בארץ ישראל, ואולי כוונת הרש"ל לומר שהמעשה היה לאחר החורבן.

והחידוש הוא שעבר את שנת מוצאי שביעית כיון שיכולין להביא תבואה מחוץ לארץ.

של בית רבן גמליא' עברוה במוצאי שביעית מיד. במסכת סנהדרין י"ב ע"א ליתא למלת "מיד". אבל ר' משולם פ' מיד כשיצאת השביעית עיברוה למוצאי שביעית היינו בתשרי. עכ"ל. פ' שהגם דאמרינן בסנהדרין י"ב ע"א אין מעברין השנה לפני ראש השנה [שמה עד שיגיע אדר ישכחו] אבל מפני הדחק מעברין אותה לאחר ראש השנה מיד.

א"ר אבין אין אם מן הדא מזה שאמרנו לעיל אין את ש"מ כלום אין מזה שום רא' דהפקר ב"ד הפקר.

שומריהו שמור את חדש האביב [שיבא. ו'] **בחידושו** שתהא תקופת ניסן של חמה בחידושה של לבנה קודם שתתמלא פגימתה דהיינו ב"ד ניסן. תרשב"ש

והיידא והיכן **אמר דא** אמר זה פ' ומהיכן אנו למדין דין זה דהפקר ב"ד פטור מן המעשר.

קרבה"ע ד"ה ואין הצמחין. של כלאים, [לא ?] היו נכרין כולן צט"ו צאדכ.

ד"ה טומאה קוראה וכו'. כל הדיבור הוא לשון רש"י במו"ק ה' ע"א. ושם כדי [שיהא] מרגיש.

ד"ה ועברו העוברים וכו'. צנזורה יחזקאל' כתיב דביחזקאל' ל"ט פסוק א' ואתה בן אדם הנבא על גוג וניבא שיפלו כולם על הרי ישראל, ובפסוק י"א כתיב וחי' ביום ההוא אתן לגוג מקום שם קבר בישראל' וכו' שיהא שם קבר לגוג וקברו שם את גוג ואת המונה וקראו גיא עמק המון גוג והפרישו ויחדו אנשים "עוברים" שיעברו בארץ לחפש עוד הרוגים ולקברם ובפסוק ט"ו ועברו ה"עוברים" בארץ וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון עד קברו אותו המקברים אל גיא המון גוג.

שם. ופסטי' דקרא [ד ?] הציין הוא, שיטלו אותו משם ויקצרו גיאל המון גוג פ' דפשמ' דקרא הוא שיעשו סימן כדי שימצאו אותו העוברים ויטלו העצמות משם לקברו במקום המיוחד להם. אבל אין הכוונה שיעשו ציון שזה יהי' מקום קבורתם הקבוע. אבל מ"מ רמז הוא וכו' [שיפרשו. קרבה"ע מו"ק] מן הטומאה.

ד"ה על העצמות. אע"פ שנתעכל הצער צריך לעשות ציון דלכתי מטמא צאהל וכו' אע"פ שאין לא רוצ מנין רוב העצמות אע"פ שאין בו רוב בנינו ולא רוצ צנין כגון עצמות גדולות כגון קוליות אע"פ שאין בו רוב מנינו. רש"י מו"ק ה' ע"ב.

ד"ה למקום טהרה. לכך מרחיקין מקלט כדי [שכשיצאו] על הציין. לכאורה צ"ל כן

ד"ה ה"ג תני מצא אבן. [דכשהטומאה ?] תחת האבן פ' הוא נתינת מעם דלכן צריך לעשות ציון סביבות האבן שלא יאחילו על האבן.

ד"ה מנין שהיא פטורה מן המעשרות. שני ד"ד להפקיר שזה שמהא פטורה מן המעשרות. פ' דזה ודאי שמה שמפקיר אדם מנכסיו פטור מן המעשר, כדתנן בפרק א' משנה א' דמסכת מעשרות כלל אמרו במעשר כן שהוא אוכל ו"נשמר" וגידולו מן הארץ חייב במעשר, דילפינן לה מדכתיב בדברים י"ד כ"ב **עֵשֶׂר תַּעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאָת**

"זֶרְעֶךָ" וגו', רק רוצה ראי' שגם מה שב"ד מפקירין פטור. ויסוד השאלה הוא איך ה' תקנת חכמים, ולכן אינו מביא לימוד מפסוקים רק מביא ראי' מהלכה אחרת.

ד"ה לא בשביעית. לפי שמאריכין עליהן איסור עזדות קרקע (עד כאן ברש"י סנהדרין י"ב ע"א, וכאן מוסיף עוד מעם ?) ויד הכל שולטת על הספיחין ולא ימלאו לקרצ העומר במ"ו ניסן ושמי הלחם בו' סיון של שנת השמיטה שעל ידי שאתה מוסיף עוד חודש אדר שאז זמן גידול התבואה, לא ישאר שעורין כמ"ש במנחות ס"ח ע"ב לעומר וחיטין לשתי

אבני חן על מסכת שקלים

הלחם.

גמ': תנן אין ממשכנין את הקמנים ומשמע דהא לתבוע תובעין, ומפרש שזה דוקא אם הביאו שתי שעורות, שאז תובעין אותן אבל אין ממשכנין אותם עד שיהיו בן עשרים.

כינוי [מלשון כן] מתני' פ' כן תפרש משנתנו דתנן שאין ממשכנין את הכהנים מפני דרכי שלום, היינו מפני דרך הכבוד שחייב עלינו לכבד את הכהנים.

אמר ר' ברכיה טעמו של ר' יוחנן בן זכאי שהכהנים מחויבים במחצה"ש הוא שדורש הפסוק "זה" יתנו כל העובר וגו' וזה בגימ' שנים עשר שכל השבטים מחויבים במחצה"ש. [ודרש זה הוא בדרך מליצה. רמב"ם].

ר' מבי בשם רב המנונא אומר שחכמים שסוברים כריב"ז שכל כהן שאינו שוקל חומא, מקשין לר' יהודה שסובר כל כהן ששוקל אינו חומא, הא בודאי יש חיוב לכהן לשקול ואם אינו שוקל הוא חומא, דמה שדרשו לעצמן שאי אפשר להביא משקליהם מנחות העומר ושתי הלחם שאוכלים אותן מדכתיב "וכל מנחת כהן כליל תהיה", זה אינו אלא בקרבן יחיד אבל מהשקלים מביאין מנחות ציבור ושפיר נאכלים, כמו שרואין שיש חילוק בין קרבן יחיד לקרבן ציבור, שחטאת יחיד מתה וחטאת ציבור אינה מתה, לכן הגם שמנחת יחיד קריבה כליל, משקלים אלו מביאין מנחת ציבור ואינה קריבה כליל.

והגמרא מפסיק לשאול הרי ר' יהודה שאתה מקשה עליו פליג וסבר שחטאת ציבור מתה וגמרא שאינו מחלק בין ציבור ליחיד? והגמרא אינה משיבה על קושיא זו.

ור' יהודה מתיר לחכמים שמחצה"ה אינה נדבת ציבור אלא נדבת יחיד ולכן יש לכהנים טענה צודקת שאין המנחות שמביאין משקליהם יכולין להאכל. והחכמים משיבין לו לר' יהודה שכיון שאדם נותן המחצה"ה לציבור דינה כנדבת ציבור.

כתיב "כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה ומעלה יתן את תרומת ה'", התנא שמפרש הפסוק כל שעבר את הים סוף יהיה ראיה להמ"ד שהכהנים חייבין, והתנא שמפרש הפסוק [פקודים = מגוים] שכל שעבר את מגין ישראל, כיון שהכהנים וחללים לא עברו אלא משה בא לאחליהם יהיה ראיה להמ"ד שהכהנים פטורים.

מתני': נשים ועבדים וקטנים אם שקלו מקבלין מידן, אבל הנכרי והכותי ששקלו אין מקבלין מהם, וכן אין מקבלין מהן קני זבין וקני זבות וקני יולדות וחטאות ואשמות, זה הכלל שאין מקבלין מהן אלא דבר הנידר והנידב [וכולן קריבין עולות], וכן הוא מפורש בעזרא דכתיב "לא לכם ולנו לבנות בית לאלוקינו".

ב"ש היא כמו ששנינו בפאה פ"ו משנה א' בית שמאי אומרים הבקר הפקר לעניים הבקר וז"ל הרע"ב מי שהפקיר לעניים ולא לעשירים דין הפקר יש לו ופטור מן המעשר, דכתיב דלקט ופאה וקרא י"ט ט"ו. **לעני ולגר תעזוב אותם** מה ת"ל תעזוב אותם למד על עזיבה אחרת דהיינו הפקר שהיא כזו מה זו לעניים ולא לעשירים אף מה שנאמר דמקום אחר דהיינו הפקר לעניים ולא לעשירים.

משום קנסא פ' קנסוהו על שהגדיש קודם שיפנה את

ד"ה וחדש אחד. שחכמים מוסיפין צעירות צעזעירות, וכי [אינס ?] פוטרין הפירות ממעשרות, ועכשיו בא למסקנת הרא"ה ואס"ד הפקר צ"ד אינו פוטר ממעשרות למה יהא מעובר עם עיזוהו צעזעירות הא על כרחך הם פוטרים חודש העיבור ממעשרות.

ד"ה מוצאי שביעית. ולקמן ברף זה א"ר אבין אין מן הדא וכו' מסיק פירכא וכו'.

ד"ה עד שלא התיר רבי להביא. שחששו שמא יצא עמיהן וכו' אבל במאיירי אומר עוד טעם מפני הרמאין שה' להם ירק בארץ והיו אומרים שמוחצה לארץ הביאום כדי שיפטרו מן התרומה וכו'.

ד"ה היא שביעית. שיוכלו להציל תצוה מחו"ל וגם הטעם כדי שלא להאריך עליהן איסור עבודת קרקע לא שייך שהרי יכול להביא אוכל מחו"ל.

ד"ה שהיו השנים כתיקנן. וישראל' שרוין על אדמתן וכו' פ' כיון שאין ישראל' בא"י וגם אין מקריבין הקרבנות אין כל המעמים שלא לעבר שייכים. וראה ת"ח שפ' באופן אחר. ולכאורה פליגי עם חדש נוהג בזמן הזה.

דף ג' ע"ב

תוכן הדף:

ואמר רב אמי בשם ר"ש בן לקיש שדין זה הוא רק אליבא דב"ש דאילו אליבא דב"ה צריך לעשר, ואמר ר' יוסי שלדברי הכל פטור ממעשר שהרי סוף סוף ע"י שקנסו חכמים את הבעלים שיהיה כולה לקט, נעשה הכל הפקר, ומכאן ראיה מוכחת שהפקר ב"ד פטור ממעשר.

מתני': בטי"ו באדר היו מתחילין לגבות בנחת, והיו הגבאים בכל ערי ישראל יושבים אצל שולחנות להחליף מטבעות ולגבות המחצית השקל, ובכ"ב באדר התחילו ליישב במקדש, ומאז התחילו ב"ד למשכן אלו שלא שקלו שקליהם, והיו ממשכנין את הכל ליום וישראלים וגרים ועבדים משוחררים אבל לא את הנשים ועבדים וקטנים.

כל קטן שאביו שקל בשבילו פעם אחת חייב לשקול בשבילו מעכשיו בכל שנה.

את הכהנים לא היו ממשכנין אם לא שקלו מחצה"ש כיון שאין לנו ראיה ברורה שהם חייבין לשקול ולכן יותר הגון לילך בדרכי שלום ולא להתווכח.

אמר ר' יהודה העיד בן בוכרי ביבנה שכהן אינו חומא אם שוקל [בחטא שדרשו הכהנים לטובת עצמן לקמיה]. אמר לו ר' יוחנן בן זכאי שכהנים חייבים לשקול אלא שהכהנים מצאו אמתלא מפסוק שדרשו לטובתם [שמנחת כהן נקמרת כולה, ואם הם שוקלין יש להם חלק במנחת העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ואיך הם נאכלין].

אבני חן על מסכת שקלים

הלקט. מאירי

מקבלין הימנו כלל, הא כל של שאר עבירות מקבלין כדי שיחזרו בתשובה. והגוי שקבלו ממנו עולה אין מביאין עמה נסכים אלא שנסכיה באים משל צבור. מאירי

כל שנידר ונידב מקבלין מיזם ז"ל הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פ"ג הל' ג' נכרי שהביא שלמים מקריבין אותן עולות שהעכו"ם לבו לשמים. ועיי"ש שיכול ליתן הקרבן לישראל להקריבה שלמים או לכהן.

ושמעתי מידיד הרב יעקב אונגאר שליט"א שנכרי אינו יכול להכניס דברי חול לקדושה משא"כ ישראל ע"י התורה הם מכניסים רוחניות לתוך כל ענינים גשמיים, ובוה יש להבין מה שקשה שבפרשת אמור אנו רואין שבשאר ימים טובים שייך היו"ט להמצוה שעושים באותה יו"ט כגון מצה בפסח, שופר בר"ה סוכה בסוכות וכו' אבל בשבועות אין עושין שום דבר ששייך למתן תורה? אבל עי"ז מוכן שהקרבנות בחג השבועות הם שתי הלחם שהם חמץ אסורים על גבי מזבח כל השנה אבל ע"י התורה יכולים גם להקריב חמץ, וכן כבשי העצרת הם הפעם היחידה שמקריבין שלמי ציבור, וזה הפירוש דהכל מורים דבעצרת בעינן נמי לכם דהיינו שע"י התורה נכנס הלה' בהלכם.

וכן מפורש ע"י עזרא שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו פסוק זה אינו מתאים כאן כל כך, ויותר היה ראוי להביא הפסוק בנחמיה ב' ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים, [וראה ביכין שכתב "ואסיפא דקרא סמך דכתיב ולכם אין חלק" כאילו זה סיפא דקרא דלא לכם ולנו]. ואולי יש לומר שמביא הפסוק לראיה רק שאין מקבלין שקלים מהגוים, שזה שאין מקבלין מהן קני זבין וכו' למידין מהפסוק אדם כי יקריב מכם לקמן בגמ'.
בקרבה"ע ד"ה ה"ג דב"ש היא. והכי פירושו דר' אמי בשם רשב"ל סבר ד מתני' אחיז כז"ש דלמר הפקר לעניים הפקר פי' אם הפקיר רק לעניים יש לזה דין הפקר.

ד"ה ולמשכן אין ממשכנין. ראה תורה תמימה בתחלת פרשת תשא ענין נפלא.

ד"ה כיני מתניתא. ואיסורא ליכא פי' מה שאין הכהנים נותנים אין איסור שיש כח ציד צ"ד למחול.

ד"ה כן משיבין חכמים לר"י. דחכמים סוגרין [כריז"ז דמותר ?] להציא. אולי צ"ל כן.

ד"ה וקשיא כו'. הש"ס לא סיים למילת' דר' טצי ומקשה עלי' [והא ?] דקאמר. אולי צ"ל כן, שיגעתי ולא מצאתי שיהי' כאן שני פירושים.

ד"ה כל דעבר בימא יתן. דהיינו כהנים ולויים וישראלים שכולן עזרו דים סוף. על הפקודים היינו צין וכו'. בצ"ל ע"פ קרבן העדה הגדפס בירושלמי שאין זה דיבור חדש רק בא להסביר "על הפקודים" לפי מ"ד כל דעבר בימא.

בחמשה עשר בו נאלד שולחנות פי' היו יושבין על יד השופרות להחליף, והשקלים והמטבעות של קופה שלפניהם הי' של הקדש, ולכן כשאחד נתן לו סלע הוסיף קלבון או שני קלבונות, והשלחני החזיר לו שני חצאי שקלים, ונמצא הקלבונות בקופה של הקדש. ור' משולם כתב שולחנות יושבות ומחליפין סלעים ר"ל שקלים בפרוטות שהפרוטות מצוין ביד כל אדם.

בכ"ה ישבו במקדש לכאורה משמע מהלשון שלא היו יושבין עוד במדינה אלא מעבשיו ישבו במקדש. וצריך עיון

אלא שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן ראה חתם סופר הנדפס בירושלמי.

לא בדא לא בזה, פי' לא אמר שאם לא הביאו עדיין ב' שערות שתובעין אותם.

כיני פי' לשון "כן".

זה יתנו י"ב שבטים יתנו. דרש זה הוא על דרך צחות המליצה. פירוש המשניות להרמב"ם.

כן משיבין חכמים לר' יהודה יש כאן הרבה פירושים בגמ' זו ראה מנחם משיב נפש, פי' עוגין לר' יהודה (שאמר שהעיד בן בוכרי ביבנה שאינו חוטא דמשמע אבל לעולם אינו חייב לשקול) לתרץ שיטתם במשנה שאומרים "אין ממשכנים את הכהנים" דמשמע שמיהו חייבין במחצית השקל **חטאת יחיד מתה** אם נפל בה פסול **אין חטאת צבור מתה** אלא רועה, ולפי זה נאמר שכמו שבחטאת יש חילוק בין יחיד לצבור כן במנחה נאמר **מנחת היחיד קריבה כליל ואין מנחת הצבור קריבה כליל** ולכן מחוייב הכהן במחצית השקל אף דכתיב וכל מנחת כהן כליל תהיה שאין צריך לשרוף המנחה הגם שיש בה מממון כהן שהרי הוא מנחת צבור. וכאן מפסקת הגמ' בדברי ר' מבי **וקשיא משיבין לאדם דבר שאינו מודה בו וכו' פי' איזו הוכחה הוא לר' יהודה הרי הוא סבר שגם מנחת צבור נשרפת וא"כ אין שום ראי' שיהי' חילוק בין מנחת יחיד למנחת צבור. (והגמרא לא משני מדי על קושיא זו. פני משה) ולפי פי' הראשון של הקרבן העדה ממשיך כאן ר' מבי **והוא מותיב [להון. ו'] פי' אבל ר' יהודה השיב להם לחכמים כך וכי זו לא נדבת יחיד הוא** מה שאתם רוצים לחלק שזה קרבן צבור אינו שהרי מנחה זו בא משקלים שיחידים שוקלים **ואיננו מתיבין לי' פי' וחכמים משיבין לר' יהודה על זה מכיון שנמסרה לצבור [כמה. ו'] שהוא נדבת צבור** באמת מנחות אלו הן של צבור שכיון שנמסרו השקלים לצבור כל הנעשה מהן של צבור הוא.**

הנכרי והכותי ששקלו אעפ"י שמקבלין עולת נדבה מן הגוי, ישראל המשומר לע"ז או מחלל שבת בפרהסיא אין

אבני חן על מסכת שקלים

דף ד' ע"א

תוכן הדף:

אלו החייבין להוסיף קלבון [דבר מועט] כשמוחליפין את שקליהם ונותנין שקל שלם בשביל שני חצאי שקלים:

ליום, ישראלים, גרים, עבדים משוחררים.

ואלו הפטורין מקלבון:

כהנים, נשים, עבדים, קטנים.

והשוקל בשביל כהן, אשה, עבד, קטן.

השוקל בשביל עני, בשביל שכינו, בשביל בן עירו פטור ואם הלון חייב,

השוקל לעצמו ולחבירו חייב קלבון אחד, ר"מ אומר ב' קלבונות דס"ל לר"מ שכל השוקל אפילו חצי שקל צריך להוסיף קלבון.

הנותן סלע [שקל שלם] ונוטל שקל [מחצית השקל] חייב שני קלבונות [ופליגי בגמ' אם זה דברי ר"מ או גם חכמים מודים בזה].

האחין השותפין אם חייבין בקלבון או פטורין ממועשר בהמה, ואם הם פטורין מקלבון או חייבין במעשר בהמה.

פליגי בשיעור קלבון ר"מ אומר מעה כסף וחכ"א חצי מעה.

גמ': הגמ' מקשה שיש סתירה בדברי המשנה דתנן אע"פ שאמרו אין ממשכנין נשים ועבדים וקטנים, משמע הא לתבוע תובעין אותם, ואח"כ מיד אומר המשנה אבל אם שקלו מקבלין מידם משמע שאין תובעין אותם? ומתריץ ששינה הלשון בשביל הקטנים דהא דאמר אין ממשכנים הא לתבוע תובעין מיירי כשהביאו שתי שערות, והא דתנן אבל אם שקלו דמשמע דאין תובעין אותם היינו לפני שהביאו שתי שערות.

פליגי תנאים אם דינו של כותי כנכרי, וממתני' כאן דתנן הכותי והנכרי קשה למ"ד שכותי אינו כנכרי? ומתריץ ר' לעזר שיש למחוק במתני' מלת "והכותי" שבאמת מקבלין מהם אם הם מביאין, וכן תני בברייתא שדוקא מומר ישראל אין מקבלין ממנו אבל גר שחזר לסורו כגון כותים מקבלים מהם.

ומקשה, עכשיו דמתני' מיירי דוקא בנכרים איך שייך בהם קני זבין וכו'? אלא ודאי סיפא דמתני' דקתני קני זבין וכו' מיירי בכותים שחייבין קרבנות אלו אבל כיון שחזרו לסורם אין מקבלין מהם,

ומקשה ונמצא רישא בנכרי וסיפא בכותי? ומתריץ יהיה כן שרישא שאין מקבלים מהן שקל הוא בנכרים וסיפא שאין מקבלים מהן קני זבין וכו' מיירי בכותים.

פליגי ר' יוחנן וריש לקיש מה מקבלים מנכרים לבנין ביהמ"ק, לר' יוחנן בתחלת הבנין אין מקבלים מהם כלום, אבל בסוף הבנין מקבלים מהם דבר שאינו מסוים כגון מים ומלח שאינו נראה, אבל לא דבר שנראה לכל מפני שהוא גנאי לביהמ"ק או מפני שהנכרים מתפארים בנדיבתם, ולר"ל בין בתחלת הבנין ובין בסוף אין מקבלים מהם כלום.

והא דתניא בברייתא שאין מקבלין מנכרים הקדש ונדבה לבדק הבית לא קשה על ר' יוחנן שהוא יפרשנה דמיירי בדבר מסוים ולכן אין חילוק בין תחלת הבנין לסופה.

וקשה על ר"ל ממשנה במסכת ערכין דתנן הכל נודרין ונידריין

הרי שגם גוי יכול לנדור? ומתריץ שרק קרבן יכול ליתן אבל לבדק הבית אין מקבלין ממנו, ושואל, תינה לשון נודרין שייך בנכרי, אבל איך תפרש נדרין וכי יסכים הנכרי למי שמדירו? ומפרש, דמיירי שישראל נודר להביא עולה והנכרי תופס בדבריו ואומר מה שאמר ישראל זה להביא יהיה גם עלי ובאופן זה לא זילא ליה מילתא.

ומקשה על ר' יוחנן, כיון שנכרי מביא עולה הוא צריך להביא נסכים עם הקרבן ומה שנשאר מן הנסכים היו מוכרין ודמיהן הולכין לקנות כלי שרת נמצא שמעות הנכרי הולכין לדבר מסוים וקשה על ר"י? ומתריץ, שבאותה המשנה דתנן נודרין ונידריין הא תנן גם נערכין ועורכין וכו' על כרחך אתה צריך לומר שהנכרי נותן ערכו בכונה לשמים והמעות ממילא הם באים לבדק הבית הכי נמי במנחה שבא עם העולה אינה בא ישר לבדק הבית אלא מאילוי הוא בא ולכן אין זה נחשב כנדבת נכרי לבדק הבית.

קולבון או קלבון

agio= the premium payable for the exchange of one kind or quality of money into another, exchange premium 2) an allowance for depreciation of coin by wear. [from Italian *aggio* exchange]. The R.D. Great Encyclopedic Dictionary.

ונמצא שצריך להוסיף כמו שמוסיף בשאר מסחר שהוא עושה, אבל אלו שאינם מוסיפין קלבון בא ההוצאה ממון הקדש. אבל לר"מ הקלבון הוא גזירת הכתוב שמוסיף קלבון שמה היא חסרה, ונמצא שחכמים ור"מ פליגי אי קלבון בא כשכר להשולחני או משום חסרון שיש במטבעות.

ואלו שחייבין בקלבון פ' להחלפנים גבאי צדקה. וראה רש"י ביצה ל"ט ע"ב שכיון שהיו ממבעות של מחה"ש חתיכות דקות ונוחין לאבד היו הגבאים מחליפין אותן לשקלים, והקלבון בא להוצאות החילוף. וראה שם מה שכתבתי.

ובמשנת אליהו על דף ד' ע"ב כתב וברדך רמז י"ל אסמכתא דרך גימטריא זה (12) יתנו (466)=(478) עולה כמספר קלבן (182) הכרע (295) עם הכולל (1+478=).

קלבון קל-בון, כלומר דבר קל ומועט שמוסיפין על מחצית השקל להכריע ביניהן. רע"ב. כלומר כמש"כ הרמב"ם "קולבון מה שיש בין ערך השקל ובין מחצית השקל", שחציי השקלים הכל צריכין כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חייב, לפיכך כשהיה אדם הולך אצל שולחני ומצדף שקל בשני חצאין יתן לו תוספת על השקל. תיו"ט

קלבון מצד שהיתה חובת ההבאה חצי שקל לכל אחד היו חצאי השקלים מְבַקְּשִׁים ביותר לבני אדם ומצד שהשקלים השלמים היו מצויים יותר כשהיו הולכים אצל השולחני שיחליף להם שני חצאי שקלים בשקל שלם שהם נותנין לו היתה תקנה אצלם להוסיף חצי מעה וכו'. מאירי

אבני חן על מסכת שקלים

אבל לפי התירוץ מיידי ששומע מה שאומר ישראל והוא מתפסם בה ואז הרי הוא עצמו אומר כן מדעתו ושייך לומר שיעשה כן.

ואינו מביא עמו נסכים פ"י כיון שמביא הנכרי עולה וכו' אינו מביא עמה נסכים ! והפסק הנקודות הוא לכאורה מיותר.

ומותר נסכים פ"י שהרי הוא מביא מעות ומסתמא אינו מביא הסכום בדיוק.

היך מה דאת אמר פ"י כמו מה שאתה אומר. ומלת היך פירושו היכא. וגם בלשון אידיש אומרים "אזוי ווי" ולשון ווי פירושו היכא.

נמצא מביא דבר מסוים מלשון זה משמע בהקדמה"ע שהקושיא הוא על ר"י וכן לקמן ע"ב שמקשה מזה על ר"ל משמע שערך כאן לא היה מקשה עליו.

קרבן העדה בראש העמוד. ולכס אין חלק ונדקה וזכרון צירושלם. נחמ"ד ד' כ'

ד"ה קולבון. כלומר דבר קל פ"י דקולבון הוא מלשון דבר קל בלשון ארמי.

ד"ה ואם שקל על ידו ועל יד חברו. הקלוז צמורה פטור מן הקלבון [דכתיב זה ימנו מה ימנו ולא יומת] וכו' ששקלו. כ"ה ברע"ב. פ"י שאם ה' גותן מחצית השקל ה' פטור מקלבון, רק כיון שנותן סלע שלם נותן קולבון אחד.

ד"ה אדם. וקשיא ל"ל קרא תיפוק ליה דלל גרע מנכרים וכו' וצ"ע דהא יש נפק"מ בעולה בין ישראל לגוי כגון שישראל שסומך על עולתו, ועוד שאם אנו לומדין מכאן שהגר הוא כישראל לכל הקרבנות ודאי צריך לזה לימוד מיוחד? ולא ציין הקדמה"ע מקור ללימוד זה.

שם. דליתרצי מליש מביט ישראל ומן הגר בישרא' ויקרא כ"ב י"ה, והדרש הוא בחולין י"ג ע"ב, אלל לאשמועינן וכו' ואי לא כתיב אלס פ"י ודורש יתור המלה וכו' כדליתא צפרק קמא דחולין ה' ע"א בכס חלקתי ולא באומות.

שם. וא"ת הא אלס גזי נדצה כתיב פ"י דהא כאן מיידי בשקלים והיאך מקשה הגמ' מקרבן נדבה וע"כ לומר דשקלים לנדצה דמיין וכו' פ"י ע"כ ס"ל דהוקש שקלים לנדבה וא"כ קשה מדוע לא נקיש שקלים שנכרים יביאו שקלים ? י"ל דכתיב גזייהו דבר אל בני ישראל וכו' פ"י באחד מוג' תרומות דהיינו בתרומת המושכן ומשם למידין גם לתרומת שקלים.

ד"ה וכי יש קני זבין בנכרים. הא בני ישראל כתיבי צפרשה ויקרא ט"ו ב', אלל ודאי סיפא צומיים שהיו גרים פ"י שמתחלה היו גרים כשרים.

אבל לא כהנים וכו' פ"י אבל כהנים דאין ממושכנין חלקן להם כבוד זה גם כן, וכן נשים, כיון שאינם נותנים אלא מרצונם הטוב. פני זקן

אבל לא כהנים ונשים ועבדים וקטנים אע"פ שאמרנו שאם שקלו אין מקבלין מהן מיהו כשנמלכין תחילה ליתן אומרים להן ליתן שקל לבד ולא קלבון דילמא אתי לאמשכוני להו. ר' משולם

השוקל על יד כהן פ"י בשביל כהן.

מעה כסף. הוא אחד מכ"ד בסלע, שהוא אחד מ"ב ממחצית השקל שבתורה. יבין

וכאן בשלא הביא ב' שערות ושינה הלשון בשביל הקמן הגם שלגבי עבר ואשה אין נפק"מ.

מתני' בנכרים פ"י דלא גרים במתני' "והכותי".

ותני כן אדם וכו' וצ"ע שכיון שיש ברייתא שגר מומר מקבלין ממנו קרבנות, יהיה קשה על ברייתא זו ממשנה שלנו שאומר שאין מקבלין מכותי שהוא גר מומר?

וכי יש קני זבין וזבות בנכרים ראה שבת פ"ג ע"א בני ישראל מטמאין בזיבה ואין נכרים מטמאין בזיבה.

רישא בנכרים ראה ת"ח שגם מנכרי לא יקבלו שקל, שכמו שאין מקבלין ממנו קני זבין וזבות כן לא יקבלו ממנו השקל, אבל לפ"י צריך להבין מה קושיית הגמ' רישא בנכרים וסיפא בכותים הא באמת כל המשנה מיידי בנכרים וכותים רק בסיפא לא שייכי נכרים? ואולי לגבי קרבנות ממועטין מומר מהפסוק אדם כי יקריב מכם אבל בשקלים כתיב דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה ומרבינן כל ישראל אפילו מומריין.

רישא בנכרים וכו' וצריך להבין לפי המסקנא על מי יהיה קשה על רבי שאומר כותי בנכרי או כרשב"ג שאומר כותי כישראל לכל דבריו.

מתניתא פליגי על רבי יוחנן פ"י שנינו ברייתא היפך דברי ר' יוחנן.

(אין) אין מקבלין הוא טעות הדפוס.

ניחא נודרין עולה נידרין עולה וצריך עיון מה רוצה להביא ראיה בקשיא זו, הא זה קשה גם אי מיידי בבדק הבית איך שייך בגוי נידרין? ואולי רוצה רק לסתור מה שאמר דמיידי בעולה.

ושמע נכרי ואמר מה שאמר זה עלי פ"י דבקושיית הגמ' היה ס"ד שישאל מדירו לנכרי שיביא עולה, ובאופן זה לא יהיה לפי כבודו של הנכרי לקבל עליו הנדר ולא יעשה כן,

אבני חן על מסכת שקלים

דף ד' ע"ב

בכל מקום דקאמר שאל אינו לשון שאלה אלא שהי' ברור בעיניו ולא שאל אלא אם נכון גם בעיני ביהמ"ד.

ולכם אין חלק : אלו חייבין בקלבון. כצ"ל וזה ציון למשנתינו. וממלת תני עד מלת מהקלבון דאמר לא גרסינן ע"פ רוב המפרשים. וראה בפני זקן.

בגמ' שלפנינו יש הרבה נוסחאות וז"ל הר"ש סיריליא ודע דיש כאן גירסאות משוכשות עד מאד וכו' [ומביא כמה נוסחאות] ונראה דחשבו הסופרים דפליגי לישני אהרדי וחד מינייהו טעות ולא זה זה י"ש בו רוח חיים, אבל הנוסחא הנכונה היא אותה שכתבתי ומצאתי אותה בספר ישן שכתוב בשנת חמשת אלפים ושבעים והיו בו פירוש גאון וכמו שארמוז אותו במקומו וכו'. עכ"ל.

מתני' דתנן אלו חייבין בקלבון דמשמע שכל שחייב בשקל חייב בקלבון ר"מ, דאמר ר"מ כשם ששקלו תורה פ' כמו שחייב אותו התורה ליתן מחצית השקל כך קלבנו תורה פ' באותו מחצית השקל חייב אותו התורה ליתן גם קלבון. ע"פ הקרבן העדה. וראה ברידב"ז שלפ"ז אין הקלבון בא בשביל הפסד החילוף אלא גזירת הכתוב.

שקלו שלם פ' מחצית השקל.

הנותן סלע ונוטל שקל חייב שני קולבונות זה ציון למשנתנו. **א"ר אלעזר דר"מ היא דר"מ אמר אחד שקל שהוא נותן ואחד שקל שהוא נוטל כ"ה ע"פ הקרבן העדה. וגם בדפוס ווינצ'א אינן מוקפות. ובתקלין חרות מביא בשם התוספתא בפרק קמא וז"ל הנותן סלע ונוטל שקל ר"מ מחייב ב' קולבונות וחכ"א קלבון אחד, הרי דאיתא רק כר"מ דחכמים פליגי עלי'.**

דר"מ אומר אחד שקל שהוא נותן ואחד [שקל] שהוא נוטל. כן הגירסא לפי הקרבה"ע ואין למחוק.

דתניא אלו חייבין בקלבון כו' קלבון אחד ור"מ אומר ב' קלבונות. ליתא בדפוס ווינצ'א, אבל אולי צריך לגרסו שהוא מקור שר"מ סבר שצריך ב' קלבונות. וז"ל התוספתא שקלים פ"א הל"ד השוקל שקל חייב בקולבון דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים השוקל שקל פטור מן הקולבון, השוקל שני דגריין [דינר הוא רובע השקל] חייב בקולבון, הנוטל סלע ונוטל שקל חייב שני קולבונות דברי ר' מאיר וחכמים אומרים קולבון אחד.

ואחד לדברי תורה פ' שרב סבר דלר"מ לכל מטבע שנותן צריך להוסיף שאולי היא חסירה, ואם נותן סלע לא די ליתן קולבון לשכר השולחני אלא נותן שני קולבונות אחד על המטבע שמקבל ואחד בשביל שלא שקל מטבע של מחצית השקל.

ורב אמר ד"ה היא וכו' פ' דלכולי עלמא בעינן לכל

תוכן הדף:

והגמ' מקשה על ר"ל שאמר שאין הגוים מביאין בין בתחלה ובין בסוף, הא אנו רואין שהם מביאין עולה ונסכים עמה ומותר הנסכים הולך לבדק הבית, וכן אנו רואין שהגוים נערכין ועורכין? ומתריץ דר"ל סובר שלא הקפיד הפסוק אלא על בנין הבית כדכתיב לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו אבל אכלי שרת וצרכי הבית מותר ליקח מגוים.

ר' חזקיה אומר ר' סימון שאל [פ' אמר, ראה מש"כ לקמן] לפי מה שאמרנו, אין ליקח מגוים לצרכי תיקון אמת המים ולתיקון חומות העיר ומגדלותיה.

תנן במתני' ואלו חייבין בקלבון משמע שכל מי שחייב בשקל חייב בקלבון זה איתא כר"מ דכן אומר ר"מ להלן במשנה דמי ששוקל בשביל עצמו ובשביל חברו ונותן שקל שלם חייב ליתן שני קולבונות [ולחכמים נותן רק קלבון אחד] ומסביר טעמיה דר"מ, שכיון שהקב"ה הוציא כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד והראה למשה מחצית השקל ואמר לו "זה" יתנו לכן צריך שיהיה מחצית שלם בלי שום חסרון ולכן סבר ר"מ שמן התורה צריך להוסיף קלבון לכל מחצית השקל כדי להשלים אם יש סוגים בכסף המטבע.

תנן במתני' שהנותן סלע ונותנין לו עודף שקל חייב להוסיף שני קולבונות, ומפרש הגמ' שהוא אליבא דר"מ שסובר שנותן קלבון בשביל השקל ששוקל, ועוד קלבון בשביל השקל שלוקח עודף. ורב אמר דלכו"ע צריך להוסיף לכל הפחות ב' קולבונות דלר"מ יהיה צריך ג' קולבונות א' מפני שאינו נותן "מחצית" השקל והשני מפני שנוטל שקל בעודף ואחד שלכל מחצית השקל צריך להוסיף קלבון מן התורה.

הגמ' מפרש הא דתנן שאחין ושותפין פטורין ממעשר בהמה [דהוי לקוח] וחייבין בקלבון אם שוקלין יחד [שהרי הם כשני אנשים נפרדים והשקל משלם בשביל שניהם יחד ולכן צריכין לשלם להשולחני כאילו להחליף השקל לשנים] זה מיירי כשחלקו וחזרו ונשתתפו, אבל כשעדיין לא חלקו חייבין במעשר בהמה ופטורין מן הקלבון שהשולחני אינו צריך לחלק השקל שבא מרכוש שניהם.

אמר ר' לעזר זה שפטורין ממעשר בהמה כשחלקו וחזרו ונשתתפו זה רק שחלקו גדיים כנגד תישיש ותישיש כנגד גדיים שחלקו באופן של קנין שאז בטלו לגמרי תפיסת הבית, אבל חלקו גדיים כנגד גדיים וכו' אין זה בדרך קנין ולא נשתנה דבר ממה שירשו מאביהם [דאמרינן ברירה] ואף כשחזרו ונשתתפו חייבין במעשר. אבל ר' יוחנן אמר שגם כשחלקו גדיים כנגד גדיים כשחזרו ונשתתפו הוי לקוח ופטורין מן המעשר.

לא לכם ולנו "לבנות בית" וגמ' דלר"מ אפילו שאינו בבנין. הגם שמתחלה הי' נראה שר"ל מחמיר מפי שאסור אפילו דבר שאינו מסוים.

שאל מעתה ראה תקלין חרות דף ב' ע"א ד"ה שאל וז"ל

אבני חן על מסכת שקלים

ובקלכון, ובחלקו הבהמות ולא חלקו הנכסים פטורין משניהם?
[והגמ' אינו מתיר ע"ז כלום].

רב מנא מכאן שזה שאמרנו שאם חלקו הנכסים ולא חלקו הבהמות חייבין בשניהם זה דוקא אם לא היו הבהמות רוב הנכסים אבל אם הבהמות הם רוב הנכסים אף שחלקו שאר הנכסים אינם חייבין בקלכון אם שקלו שקל יחד שהם עדיין רכוש אחד.

רב אבין אמר רב שמי מקשה ע"ז וכי מפני שלא חלקו הבהמות והם רוב אתה פטורין מקלכון? והשיב [רב אבין לרב שימי. פני משה] וכי לא שאני כשלא חלקו עיקר הנכסים, שהשקל השלם שהם שוקלים הוא כאילו בא מרכוש של שניהם,

וחזור ושואל אם כן גם כשחלקו וחזר ונשתתפו ונותנים השותפין שקל אחד, הוא בא מרכוש שניהם והיה להם לפטור מקלכון, ותנן במתני' שחייבין בקלכון, ותיובתא דר מנא? ונשאר קשיא על רב מנא.

ר' בא בשם אבא בר רב הונא אומר שהדין שאחין שלא חלקו הם רכוש אחד ופטורין מן הקלכון וחייבין במעשר בהמה כן הדין גם בשני גיסין שירשו את חמיהן אע"ג שאינם יורשין דאורייתא.

לחיבן היו הקלבנות הולכין? ר"מ אומר לשקלים ור' לעזר אומר לקיץ המזבח ר"ש שזורי אומר לציפוי זהב לבית קה"ק, בן עזאי אומר לשכר שולחנין, וי"א להוצאת הדרך להביא השקלים לירושלים.

(חלקו את הבהמה וכו' מזה ומזה) כל זה נמחק שכתב בו ואח"כ חלקו והנוסחא לפי הקרבן העדה צ"ל ולא חלקו.

הדא דאת אמר בשלא היתה הבהמה רוב וכו' פ' זה שאתה אומר דאם חלקו רק הנכסים חייבין בקלכון, אם היתה הבהמה רוב הנכסים והבהמה לא חלקו פטורין מן הקלכון דאולינן בתר רוב והוי כאילו לא חלקו.

לא קשיא היא שניא היא שאני היא ואין הדינים שוים. כן הבנתי מהפני משה, ואולי יש לפרשה בלשון בתמיה וכי לא שאני הכא.

לא שניא היא פ' קרבה"ע כאן צ"ע. וראה פירוש הת"ח.

אפילו חלקו וחזרו ונשתתפו (חייבין במעשר בהמה ו)פטורין מן הקלכון. הגהות הגר"א. **ותנינן חייבין בקלכון ופטורין ממעשר בהמה** ותיובתא דרב מנא.

לאיכן היו הקלבנות נופלין ר"מ אומר לשקלים פ' דינן כשאר שקלים. **רבי לעזר אומר לנדבה** פ' דינן כשופרות נדבה וכמפורש לקמן בפרק ו' נדבה מה היו עושין בה. פני משה

ר"מ אומר לשקלים ר' מאיר לטעמיה דאמר קולבנות תורה. ר' משולם

הפחות" ב' קלבנות. דהא לרב אליבא דר"מ בעינן ג' קלבנות.

אתא ר' ירמיה רב פ' ורב שמואל בר רב יצחק.

כההוא דתנינן תמן פ' כמו ששנינו במושנה התם. ומהמושנה התם מביא רק רא' דלקוח פטור מן המעשר ובוזה לית מאן דפליג, אבל טעמיה דר' ירמיה הוא דגם גדיים כנגד גדיים אמרינן לית ברירה והוי בלקוח.

לית [אנן] אומרינן פ' אין אנו אומרים.

קרבן העדה ד"ה מה עבד לה רשב"ל. דערכין פ' דהא עירכין.

ד"ה כזה יתנו. שהוא נקי מכל סוג ואידך סבר כזה יתנו ולא יותר.

ד"ה ה"ג אחד שקל. שהי' צריך ליתן להשלמתי פ' לכן נותן שני קלבנות, א' שחייב תורה בשביל שקלו, ואחד על השקל שמוחזר לו, שהרי הוא נהנה מן ההקדש שהרי לכל שולחני הי' צריך לשלם שכר החלפה.

ד"ה דברי הכל הוא. ואחד מהחזי שקל פ' בשביל החצי שקל.

ד"ה ה"ג על דעתיה. אחד לשקל שהוא נותן אילו הי' נוטל מהשלמתי, פ' אם הי' מפרט סלע זו אצל שולחני כדי ליתן שקל לקופה ואחד לשקל שהוא נוטל שאם מחליפו נותנים לו חצי שקל פ' וגם על החצי שקל שמקבל בחזרה צריך להוסיף עלי' קלכון כמו שהי' מוסיף להשלמתי. וראה ת"ח. או צריך להוסיף בשביל שקל שמקבל בחזרה שמא יתירה היא ונמצא מועיל בהקדש. וקלצון א' כו' לכאורה צ"ל כן.

ד"ה והן שחלקו כו'. והוא פ' דין זה דתנינן במתני' דהוה וכו'.

ד"ה ופטורין ממעשר בהמה. איירי נשחלקו כו'. פ' שיש גירסא (ראה שנויי נוסחאות בירושלמי) שכאן מתחיל ציון המשנה האחים השותפין וכו' ופטורין ממעשר בהמה וע"ז פ' דלכן פטורין דאיירי בשחלקו.

ד"ה לית אנן אומרינן. ארצעה דיניס חלוקים דדצר פ' (1) לא חלקו כלל (2) חלקו הכל (3) חלקו נכסים ולא בהמה (4) חלקו בהמה ולא נכסים.

דף ה' ע"א

תוכן הדף:

ר' חייא אמר שר' ירמיה שאל הלא באחין ושותפין יש ד' אופנים ודינים חלוקים ולמה מנה רק שנים מהן, והיה לו לומר גם שאם חלקו הנכסים ולא הבהמות חייבין במעשר בהמה

אבני חן על מסכת שקלים

השלוחין ובני העיר פטורין ליתן עוד פעם, זה רק למ"ד תורמין על הגבוי וכו' ולכן תרמו גם עליהן אף שלא הגיעו שקליהם אבל למ"ד שאין תורמין רק על השקלים שבקופה צריכין בני העיר לשקול שנית.

אמר ר' אלעזר הא דתנן שהשלוחין נשבעין, דלא כרבנן דסברי אין נשבעין על ההקדשות, אלא כר"ש דסבר כיון שבני העיר צריכין לשקול אחרים תחתיהן כנכסים שלהם הוא והשלוחים נשבעין, ור' יוחנן אמר אף למ"ד אין נשבעין על ההקדשות מ"מ נשבעין השליחין מתקנת חכמים כדי שלא יזלזלו בהקדשות.

דרכונות ולכן נקרא דרכונות שמוכים לדרך. ר' משולם

ובני העיר שוקלים תחתיהם. פ' שוקלים שקלים אחרים תחתיהם, שהראשונים לא עלו להם. פני משה

וכולן בכור אדם והקדשות נפדין בכסף ובשוה כסף חוץ משקלים לא הבנתי למה בשאר הקדשות לא חיישין שמא תזיל השוה כסף ויפסיד הקדש? ואולי רק בשקלים החיוב להביא מחצית השקל ואם מוזיל קודם שמוגיע לתרומת הלשכה אין ההקדש מקבל המחצית השקל, אבל בשאר דברים אם בשעת הפדיון נותן שווי ההקדש, לא איכפת לן כמה שמוזיל אח"כ, וגם בפדיון הבן אם הכהן מקבל דבר שיש לה שווי של חמש שקלים עכשיו לא איכפת לן אם מוזיל שוב ביד כהן.

חוץ משקלים וכן מעשר שני, ועולת ראייה, מעשר שני בהדיא כתיב ביה וצרת הכסף, ובשקלים הטעם שמא תזיל, ובעולת ראייה אמרינן בבכורות נ"א ע"א דאמר ר' יוסף שלא יביא סוגה לעזרה פ' דחיישין מפני הרמאין שיביאו סיגים, ולכן גזרו שיביאו רק ממטבע שיש עליה צורה [פ'] שלא יקבלו ממנו במקדש שוה כסף בשביל העולת ראייה שצריך להיות שוה שני מעה כסף, ע"פ תי"ט בבכורות ח' ז']. ע"פ הפני זקן

ואין פודין בכלים. פ' ותני בברייתא דמעשר שני אין פודין בכלים. מ"מ. והגר"א מוחק "ואין פודין בכלים". ובאמת קשה לגרסו דהא תנן בפרק א' משנה א' דמסכת מע"ש אין מחללין מעשר שני על אסימון ולא על המטבע שאינו יוצא וא"כ מה אשמעינן הברייתא? ולכן נראה יותר הפירוש שהוא קושיא שמשמע שאין פודין שקלים בכלים ושואל למה לא? אבל גם פירוש זה צריך עיון.

לא בדא אין כזו פ' אין לחשוב בה מחשבה זו .

דר"ש היא פ' הא דאמר במתני' דנשבעין השלוחין לגזברין ולא אמרינן אין נשבעין על ההקדשות, אתיא אליבא דר"ש.

קרוב העדה ד"ה מצרפין שקלים לדרכונות. יכולים להסליפס [לדרכונות]. כ"ה בקרבן העדה הנדפס בירושלמי, וכ"ה במצור דבש.

ויש אומרים להוצאת דרכים אבל לשאר הדיעות היו אנשי העיר משלמים מכיסם להשליח.

קרוב העדה ד"ה היא שני אחין. לע"ג שאין צירוסה לאורייתא, ולא שקל הסומן צעזעלס פ' דלא רק באחין דהוי כהאב ששוקל לבניו, רק גם בחתנים שהחותן אינו שוקל לחתניו כיון שבאים מכח ירושה פטורין מן הקלכון. ע"פ הפני משה

פרק שני מצרפין שקלים

תוכן הרף:

מתני': כדי להקל משוי השקלים שהיו של כסף מותר להחליפם בדרכונות שהם מטבעות של זהב.

כמו שהיו שופרות ליתן לתוכן השקלים בביהמ"ק כך היו גם במדינה.

בני העיר ששלחו את שקליהן לירושלים ונגנבו או נאבדו בדרך, אם כבר תרמו את תרומת הלשכה נשבעין השליחים לגזברי הקדש ופטורין, אבל אם עדיין לא נתרמה תרומת, נשבעין הגזברין בבית המקדש שלא הגיעו השקלים לידם ובני העיר שוקלים עוד פעם, ואם נמצאו השקלים הראשונים, גם הם הולכים להלשכה ואין עולה להם לשקלים של שנה הבא.

גמ': הגמ' שואלת למה מחליפים רק מטבעות של כסף למטבע של זהב ולא מחליפים למרגליות ששויים עוד יותר ויקל עליהם הדרך יותר? ומתירן שמרגליות יכול להזויל שירד מחירו ונמצא הקדש מפסיד, וכן אנו רואין שבכור אדם והקדשות נפדין בכסף ובשוה כסף אבל שקלים אינם נחלפין אלא במטבע שיש עליה צורה, אבל לא על הכלים? שאמר ר' שמואל בר רב יצחק הטעם דשמואל יזילו כלים ונמצא הקדש מפסיד.

השופרות שהיו במדינה היו רק ליתן לתוכן השקלים של שנה זו אבל מי שרצה לשלם חוב ישן של שקלים משנה שעברה היה צריך לשלחו לביהמ"ק שהיה שם שופר מיוחד לזה הנקרא "תקלין עתיקין", וכן תנא בברייתא.

הא דתני במתני' כנגנבו או אבדו שנשבעין השליחין והם פטורים זה דוקא אם הוליכו השקלים בחנם, אבל אם קבלו שכר דינם כשומר שכר וחייבין בגניבה ואבירה ואינם נשבעין, ואמר ע"ז ר' אבא שנוכל לאוקים המשנה שנגנב ע"י לסמים מזויין ואבדו ע"י שטבעה ספינתו בים דהוי אונס וגם שומר שכר נשבע ופטור.

אמר ר' יוסטי ב"ר סימון הא דתנן שאם נתרמה תרומה נשבעין

אבני חן על מסכת שקלים

קבל השקל לשמו כמו שעשו של בית רבן גמליאל שזרקו בעצמן את השקל לתוך הקופות. [והמעילה הוא שלא ימשכנו אותו כיון שהביא השקל שיש עליה סימן ונתנו בעצמו להגזבר יזכרו הכל שהוא כבר נתן].

ומקשה למה מועל השליח שמה לא נכנס שקל זה לתוך הקופות ונשאר בשירי הלשכה וכי מועלין בשיריים והלא רק ר"מ סבר שמועלין בשיריים? ומתירן שכבר אמרנו דמירי שעושה כמו שעשו של בית רבן גמליאל ולכן הוא יודע שקנו בהמה משקלו.

ומקשה למה השליח מועל הא לא נהנה דמה שמקיים המצוה לשקול מחצית השקל אינה הנאה דמצות לאו ליהנות נתנו? ומתירן כיון שהיו ממשכנין מי שלא שקל הרי נהנה ש"ע"י שקל חבירו [שהיה קדוש ע"י שחבירו שקלו כבר] אין ממשכנין אותו.

תנן אם שקל ממעות מע"ש וכו' ומקשה הא למידין מהפסוק שאין קדושה חל עד דבר שהוא קדוש כבר, ואין חל קדושת השקל על מעות המעשר ואין יצא מצות שקלים בשקל זה? ומתירן שמכאן מעות חולין ומחלל קדושת המעשר מהשקלים עליהן ויוצאין השקלים לחולין, ואז נעשין השקלים מקודשין בקדושת שקלים ויכולין לקנות בהן קרבנות.

אלא לרבי לעזר פ' דאמר דלכן סבר ר"ש דנשבעין, דחייבין באחריות והוי כממונם, בשלמא הסיפא דאמר **נשבעים לבני העיר הדא** זה היא דר"ש זה אתי שפיר כר"ש שהרי בני העיר חייבין באחריות שקלים אלו.

דלא לחשדינהו לבני העיר שלא שקלו א"נ שלא לחשדינהו להשלוחין שהממינו אותן. **א"נ דלא נשוו להן פושעים** בשליחותם. פני משה

לא וכי לא עוד גם הוא דבר זה מטעם שאמרנו.

אלו הן הראשונים פ' הגמ' שואל איזה השקלים אתה קורא ראשונים.

יאכל כנגדן דהיינו שיביא שקל חולין ויאמר שקל שנתתי ממעשר או משביעית יהיה מחולל על זה ויאכל לזה השקל כשאר מעשר שני או כשאר שביעית. יבין

השוקל כו' (אנן תנינן אם קרבה הבהמה ותני דבי רבי אם נתרמה התרומה) **אנן תנינן אם נתרמה תרומה ותני דבי רבי אם קרבה הבהמה ? אמר ר' לעזר** (מאן תנא אם קרבה הבהמה ר"ש דר"ש אומר מיד וכו' מאן תנא אם נתרמה התרומה ר"ש הוא) **[דלא כר"ש]** פ' רבי דאמר שמעל רק לאחר שקרבה הבהמה דלא כר"ש **דאמר ר"ש מיד הי' מקבל מעותיו וכו'** הוא לקמן י"ג ע"א שהמשנה אומרת שהחגוני שהיה מוכר הסלתות לא היה קונה את המעות עד שיהא המזבח מרצה דהיינו שהאחריות על החגוני אם התליע הסלת, ור"ש חולק שהוא קונה המעות מיד וכנהנים זריון הן ולכן גם כאן אם שוקל קנה הקדש המעות מיד ומועל השליח. ולא הבנתי מה הדמיון לשם שהרי כאן בשוקל

ד"ה עתיקין במקדש. וגירסת הרמב"ם נרמזה ומני כן עתיקין במקדש עתיקין צמדינה פ' ולא כגירסתינו "ולא עתיקין במדינה" ולשון קושיא היא פ' בתמיה וכי מנן הכי אלא ודאי שלא היו שופרות לעתיקין במדינה.

דף ה' ע"ב

תוכן הדף:

ומקשה מהא דתנן שהשלוחין נשבעין לגזברים בשלמא לר' יוחנן שהוא תקנת חכמים שפיר שנשבעין להם, אלא לר"א זה שנשבעין לבני העיר שפיר שהרי בני העיר חייבין באחריות השקלים, אבל מה ענין של השליחים לישבע להגזברים? ומתירן אה"נ אליבא דר"א אין נשבעין לגזברים אלא הפ' שנשבעין לבני העיר [ליטול שכרן] בפני הגזברים, כדי שלא יחשדו הגזברים את השליחים שלקחו השקלים לעצמן או שפשעו בשמירתן [פ' שנשבעין גם שלא פשעו בשמירתן].

ואומר עוד שאף אם רוצים בני העיר לשקול עוד פעם, ואינם רוצים שישבעו להם השליחים, שהן מאמינים אותם, מ"מ צריכין השליחים לישבע, שאין הקדש יוצא בלא שבועה.

אם הפריש שקלו וקודם שמסרו לגזבר אבר פליגי בה ר"י ור"ל, ר' יוחנן סבר חייב באחריות השקל עד שימסרו לגזבר, ור"ל סבר הקדש ברשות גבוה ככל מקום שהוא וכיון שהפרישו יצא ואינו צריך לשקול עוד פעם. ומקשה על ר"ל מהא דתנן דהשלוחין נשבעין ובני העיר שוקלין שנית? ומתירן שגם זה ששוקלין שנית אינה אלא מפני התקנה שלא יזלזלו בהקדש לשלוח השקלים ע"י שליח אלא אם רוצים להיות בטוחים, יקחו הם עצמן השקלים לביהמ"ק.

תני בברייתא שהשקלים הראשונים נופלין להשופר של תקלין חרתין והשקלים השניים נופלין להשופר של תקלין עתיקין, ושואל איזה השקלים נקראין ראשונים? ומתירן דפליגי בה ר' פנחס בי ר' חייא ואבא בר מרי חד סבר אלו ששלחו בני העיר תחלה, וחד סבר אלו שהגיעו לידי גזברין תחלה.

מתני': מי שנתן שקלו לחברו ליתנה להשופרות והלך חבירו השליח ושקלו בשביל עצמו אם כבר תרמו תרומת הלשכה מעל השליח כיון שתורמין גם על העתיד לגבות נמצא שכשנתן לו השולח את השקל כבר היתה של הקדש.

מי שהיו בידו מעות הקדש ושקל שקלו ממעות הללו אינו מועל עדיין שהרי עשה מהקדש הקדש אחר, ואינו מועל עד שיעשה מעשה שיקריבו קרבן מהקדש השני, ואם שקל במעות ממעות מעשר שני או שביעית יאכל כנגדן דהיינו שיביא שקל חולין ויאמר שקל שנתתי ממעשר או משביעית יהיה מחולל על זה ויאכל לזה השקל כשאר מעשר שני או כשאר שביעית.

גמ': במתני' תנן שהשוקל שקלו של חבירו מעל כשתרמה תרומה וקשה דבברייתא תנא רבי שאינו מועל אלא כשקרבה בהמה משקלים אלו? ומתירן דמתני' אתיא כר"ש דאמר לקמן י"ג ע"א שהחגוני שקונים ממנו צרכי הקדש קונה את המעות מיד, הכא נמי אמרינן שהקדש קונה את השקל מיד.

ומשקה הגמ' למה מועל השליח מאן יימר ששקל בשביל עצמו הלא זה שקלו של חברו וכשנתנה בשופר יצא חבירו? ומתירן דמירי שהביא מטבע שיש עליה סימן ונתנו להגזבר והגזבר

אבני חן על מסכת שקלים

מתני': מי שמקבץ מעות על יד ואמר "הרי אלו לשקלי" וכשבא לשקול מצא שקבץ יותר מסכום שקלו, ב"ש אומרים שהמעות הנותרים הם לנדבת קיץ המזבח, וב"ה אומרים שהמעות חולין. אבל אם אמר הלשון "שאביא מהן שקלי" ב"ע מודי שמותר המעות הן חולין שלא נתכוון להקדיש אלא כדי שקלו.

המקבץ מעות לחטאתו ואמר אלו לחטאתי ב"ע מודי שאם נתותרו מהמעות הם לנדבה, ואם אמר שאביא מהן חטאתי ב"ע מודי שהמותר חולין. וראה במשנה ריש ע"ב.

אמר ר"ש שהחילוק בין שקלים לחטאת הוא ששקלים יש להן קצבה [מחצית השקל ובודאי לא היה כוונתו אלא לשקל] אבל לחטאת אין קצבה שאינו יודע כמה יהיה מחיר חטאתו ולכן אם קבץ מעות לחטאתו ואמר אלו לחטאתי כוונתו לכל המעות.

ר' יהודה חולק על ר"ש שגם לשקלים אין להן קצבה שכשעלו ישראל מן הגולה והיה צריך הרבה מעות בבית המקדש הקדוש דרכונות שהוא סלע ומחצה ולאחר זמן שהשתפר המצב חזרו לשקול רק סלע ואח"כ חזרו לשקול טבעין פ' חצי סלע דהיינו שקל, אבל אח"כ כשבקשו לשקול דינרין שהם רביעית הסלע [חצי מחצית השקל] שהוא פחות ממה שצוה התורה לא קבלו מהם,

ור"ש השיב לו דמ"מ בשקלים יד כולן שוה אבל בחטאת זה מביא בסלע וזה מביא בשתים וזה מביא בשלש.

גמ': ר' יוסי בשם ר' לעזר אומר שמחלוקת דב"ש וב"ה במתני' לגבי שקלים הוא רק במקבץ מעות על יד אבל אם לקח יד מלאה מטבעות ואמר "אלו לשקלי" ב"ע מודי שהמותר לנדבה. ור' חייא ור' ביבא פליגי על ר' יוסי ואומרים בשם ר' לעזר דמחלוקת במקבץ על יד אבל אם לקח יד מלאה ואמר "אלו לשקלי" ב"ע מודי שהמותר חולין.

אמר ר' חייא ממה שאמר ר' שמעון במשנתנו לחלק בין שקלים לחטאת ששקלים יש להן קצבה ולחטאת אין לה קצבה, יש להביא ראיה למה שאמר ר' כיבי בשם ר' לעזר דביד מלאה מטבעות ואומר "אלו לשקלי" ב"ע מודי שהמותר חולין, דבמאי אריא ר"ש [וס"ד דמיידי לב"ע ולכן אינו יכול לדבר על אופן הראשון של המשנה דהא פליגי בה ב"ש וב"ה] אם באומר "שאביא מהן שקלי" [אופן השני של המשנה] ב"ע מודי שמותרן חולין וכן אם אומר בלשון זה בחטאת ב"ע מודי שמותרן חולין ואין חילוק דין ביניהן, אלא ודאי מיידי בידו מלאה שקלים ואומר "אלו לשקלי" וכן בחטאת "אלו לחטאתי" ולכן בשקלים שקצובין מן התורה מותרן חולין, אבל בחטאת שאין להן קצבה מותרן לנדבה.

ור' יוסי בשם ר"א מתרץ דר"ש מיידי במקבץ על יד ואליבא דב"ה דס"ל דבאומר "אלו לשקלי" המותר חולין, ואילו בחטאת בלשון זה ב"ע מודה דמותרן נדבה.

ומקשה הגמ' ממתני' לקמן ריש ע"ב דתנן מותר שקלים חולין וס"ד דקאי אליבא דב"ש, בשלמא לרב ביבא יכול לאוקמה ביד מלאה מטבעות, דמודי ב"ש וב"ה דמותרן חולין אלא לר' יוסי קשיא? ומתרץ דהמשנה דלקמן אתיא בב"ה כאן, ובמקבץ על יד דסבירא ליה לב"ה דמותרן חולין.

ומקשה עוד על ר' יוסי מהא דתנן דהמפריש מעות לעשירית

אין עליו שום אחריות אם יפסל הבהמה, ולכן בודאי לב"ע קונה הקדש את השקל מיד?

וקשיא אילו הגונב וכו' הוא ענין חדש שמקשה אמתניתין.

תיפתר במסוים פ' שנתנו להגזבר והגזבר קבל השקל לשמו ומביא הגמ' ראי' כמו אלו **משל בית ר"ג כו'** פ' כמו שהם זרקו השקלים ללשכה בשעה שהכהן תורם והכהן מתכוון ודחפו מהלשכה לקופה. (ע"פ ת"ח שם). ועי"ז הלכו שקליהם לקנות קרבנות ולא לשיירי הלשכה.

במסוים וצ"ע איך מעל, הרי סוף סוף הולך השקל בשביל הראשון? וראה במאירי שכתב כשנתן לו חבירו את הכסף קנאו ההקדש מיד, וכשנתנו הוא בשביל עצמו נהנה מן ההקדש, והנאה זו היא ההנאה שלא ימשכנוהו, ולא הנאת קיום המצוה שהמצוה לא ליהנות ניתנו. עכ"ל, פ' וע"י שהוא נותן דבר מסוים יזכרו הכל שהוא היה הנותנו.

קרבן העדה ד"ה גזברין מאי עבידתייהו. על ההקדשות [כאלון] לכולי עלמא. כן הוא בקרבן העדה בירושלמי.

ד"ה ומשני נשבעין לבני העיר. ליטול שכרן פ' שדרכם ה' שהיו מקבלין שכרן כשבאו בחזרה לעירם. וברש"י ב"מ ג"ח ע"א ד"ה נשבעין לגזברין משמע ששכרן בא ממעות בני העיר דהיינו מן החולין, [וצמעת] הגזברין (כ"ה ברש"י ב"מ שם ד"ה נשבעין לבני העיר) פ' נשבעין במעמד גזברין, כיון דמיידי שכבר נתרמה תרומה ואין השלוחים או בני העיר משלמים כלום ויש כאן הפסד להקדש, וגם אין יכולים לחייבם שבועה דאין נשבעין על ההקדשות, לכן באים הגזברין עם השלוחין לעירם כדי שיהיו שם בשעה שנשבעין ליטול שכרן.

ד"ה השוקל שקלו מן ההקדש. ונתרמה התרומה [וקנו] נהמה צלומה התרומה (כ"ה ברע"ב) פ' הממונים לקנות הבהמות לקרבנות בבית המקדש.

ד"ה מיד הי' מקבל מעותיו. ר"ש פליג אהא דתנן התם המספק פ' החנוני שמספק סלת ויין למזבח ומקבל מעות בשבילם מן ההקדש אין המעות שלו עד שירצה דהיינו שיקרבו הסלת והיין בלא פסול.

ד"ה ופריך וחש לומר וכו'. פ' אע"פ שנתנו לגזבר לשמו עדיין מאן יימר שהלכו לקופת התרומה.

ד"ה עוד הוא במסויים וכו'. פ' לא רק שידע הבהן מי נותן שקל זה דהוי דומיא דמעשה דר"ג, רק עשו ממש כמו שעשו בית ר"ג שהשקלים הלכו לקופת התרומה ולכן מעל.

דף ו' ע"א

תוכן הדף:

אבני חן על מסכת שקלים

עדיין יש חילוק גדול דבחטאת אין לה קצבה ממש שכל אחד מביא בכמה שרוצה, אבל בשקלים הלא כל זמן מן הזמנים ידעו כמה שוקלין?

דרכונות פ' הרע"ב מטבע של מלכות מדי שעלה עמהן מן הגולה ושל זהב ה', (פ') אבל שקל הכתוב בתורה ה' של כסף, ראה רש"י שמות כ"ה ג'), והוא שוה שני סלעים, (פ') דרכון הוא מטבע של זהב שהוא שוה שני סלעים של כסף, אבל הקרבה"ע מפרש שה' שוה סלע ומחצה), ורגילים לישא וליתן באותו מטבע, וכמו שבזמן בית ראשון שה' מטבע שלהן שקל היו נותנים מחצית השקל, גם עתה שה' מטבע שלהן דרכון היו נותנים חצי דרכון. וכתב הרמב"ן שמות ל' י"ג ודע כי שקלי התורה הם הסלעים האלו שכל סלע מהן ארבעה דינרין, (פ') והיו נותנים מחצית של אותו סלע), אבל שקל המוזכר בדברי חכמים הוא ב' דינרין חצי הסלע, וטעם זה מפני שהעם קורין שקלים לחצי הסלעים שהיו שוקלים בכל שנה.

טבעין דהיינו נאטירליכע אונד ווירקליכע מחצית השקל. יכין, אבל בקבה"ע פירש חצי סלע דהיינו שקל שלם.

בקשו לשקול דינרין. ראה ביכין וז"ל דמדה' מחצית השקל מטבע העוברת לסוחר אצלן, להכי בקשו ליתן חצי אותה מטבע, דהיינו דינר, שהוא החצי של מחצית השקל וכו' עיי"ש עוד.

המותרן בדפוס ווינציא הגירסא **המותר** וכן בכל הענין.

מתניתא מסייעא לר' ביבי וכו' שיש ג' מדרגות א) המכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלי, ב) המכנס מעות ואמר שאביא מהן שקלי, ג) הלוקח יד מלאה ואומר "אלו לשקלי", ועכשיו נראה באיזה אופן מחלק ר"ש בין שקלים לחטאת, באופן א' הא פליגי ב"ש וב"ה וס' דר"ש מיירי אליבא דכ"ע, ובאופן ב' הרי אין חילוק בין שקלים לחטאת אלא ודאי מיירי באופן ג'. ור' יוסי בשם ר' לעזר מוקי לדברי ר"ש באופן ב' וקאי ר"ש רק על דברי ב"ה שאומר בשקלים מותרן חולין אבל בחטאת באופן זה יהיה מותרן לנדרבה.

שאביא מהן חטאתי כל עמא מודיי שהמותר חולין. על הגליון הגיהו "נדרבה" אבל לכאורה הוא טעות סופר שהרי במשנה אין מי שגורס כן.

שקלים ע"י שקצבתן מן התורה מותרן חולין. פ' באומר "שקלי עלי" ולא במכנים בפרוטרוט, וזה סייעתא לר' ביבא דאמר דבאופן זה כ"ע מודי דמותרן חולין.

המפריש שקלו וסבר וכו' הוא ענין חדש.

וכא היאך אתה אומר אלו. פ' מלת "וכא" הוא כמו הכא. ויש מוחקין אותו. ואם גורסין אותו הפירוש הוא כד: והכא איך אתה אומר ביד מלאה מטבעות ואמר אלו לשקלי

האיפה שלו דמותרן חולין וס' ד דאתיא לכ"ע? ומתרץ גם על זה דאתיא כב"ה ובמקבץ על יד.

הלכה: המפריש שקלו וסבר שלא שקל עדיין ונמצא ששקל כבר אין המעות קדושים, ושואל: המפריש שנים שסבר שצריך עוד לשקול לשני בני אדם ונמצא שאינו חייב אלא לאדם אחד מה יעשה? ופושט לה מברייטא דתניא שמי שהפריש חטאת שסבר שהוא חייב ונמצא שאינו חייב, לא קדשה הבהמה, אבל אם הפריש שני חטאות שסבר שחייב שנים ואח"כ נודע לו שאינו חייב אלא אחת אז מקריב אחד והשניה תרעה עד שתסתאב, וכן יש לפשוט הדין כאן בשקלים שהשקל השני שהפריש תלך לנדרבה.

ומקשה הגמ': למה יהיה זה שהפריש שנים שונה מנוטל יד מלאה מעות ואומר אלו לשקלי שהמותר חולין? ונשאר בקושיא.

הגמ' מפרש דמה שאמר ר"י במשנה שהביאו דרכונות היינו דינרי זהב, ומה שכתב חזרו לשקול סלעין היינו סלעים כמשמען שהם שני שקלים, חזרו לשקול טבעין היינו שקלים שלמים שהם חצי סלע, בקשו לשקול דינרין של כסף דהיינו קרטין שהם רביעית הסלע ולא קבלו מהן.

זה שאומר שכשעלו מגולה בימי עזרא שקלו דרכונים יש ללמוד מפסוק זה דכתיב בנחמיה "והעמדנו עלינו מצות לתת [עלינו] שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלקינו נחמיה י' ל"ג, ר' חלקיה בשם רב אחא אומר שםכאן יש ללמוד שצריך ליתן מחצית השקל ג' פעמים בשנה שדרכון הוא שקל ומחצה כמגין ג' מחצית השקל,

וכן יש ללמוד מפסוק זה שאין מטריחין את הציבור [לנדרבות. ת"ח] יותר מג' פעמים בשנה.

אמר רב אבין שיש גם סמך מפסוק זה דכתיב בה "שלישית" למה שהיו תורמין את הלשכה בקופות של ג' סאין, ומכאן יש סמך למה שהיו במקדש שלש קופות [שופרות] לשקלים, וגם סמך למה שתרמו מהלשכה ג' פעמים.

והגמ' דורש את הפסוק דכתיב זה יתנו כל העובר על הפקודים וגו' שהעובר על הפקודים היינו שעברו על התורה ועשו את העגל לכן יתנו את מחצית השקל, ומה ענין זה אצל זה? מפרשים ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר שכיון שחטאו בעגל בשעה ששית בחצי היום לכן יתנו מחצית השקל, וחד אמר כיון שחטאו בעגל בשעה ששית לכן יתנו מחצית השקל שיש בה שיתא גרמיסין [שם מטבע קטנה בימי משה],

ור' יהושע [בר. רש"ס] ר' נחמיה בשם ריב"ז אומר לפי שעברו על עשרת הדברות יתן כל אחד מחצית השקל שהוא עשרה גרה [וראה אבן עזרא בפרשת תשא שגרא היא גרגרת החרוב]. ובטעם המצוה של פדיון הבן אומר ר' ברכיה [ור'] לוי בשם ר"ש בן לקיש לפי שמכרו בכורה של רחל [פ'] שמכרו השבטים את יוסף [בעשרים כסף יהיה כל אחד ואחד פודה בנו בכורו בעשרים כסף].

וחזר ר' פנחס בשם ר' לוי לפרש הטעם של מחצית השקל לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף היינו עשרים דינרין ונפל לכל אחד מן השבטים [שהיו שם עשרה ראה ת"ח] שני דינרין שהוא מחצית השקל לכן יתן כל אחד מישראל מחצית השקל.

ר' יהודה אומר אף לשקלים אין קצבה וכו' כאמת

אבני חן על מסכת שקלים

כ"ע מודו דמותרין חולין.

דמ"מ גם לר"י אם הפרישם במעות ממש מודי כ"ע דמותרין חולין.

ד"ה טבע. וראה ת"ח שהיו עשרה דראובן ובנימין לא היו עמהם אבל חושב יוסף שגרם להמכירה ע"י הקנאה.

דף ו' ע"ב

תוכן הדף:

מתני': אם היו ידיו מלאות מעות ואמר אלו לשקלי ונתותרו הרי הם חולין אבל מותר עשירית האיפה של מנחת חוטא שמביא בדלי דלות שהוא חטאת, וכן מותר קני זבין וזבות וקני יולדות שמביאין שני תורין או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, וכן מותר חטאות ואשמות מותרין לנדרבה [לפי שאין להן קצבה, כדאמרינן לעיל ע"א] זה הכלל כל שבא לשם חטא ואשמה מותרין לנדרבה, אבל מותר עולה שבא לרצות יביא בהן עולה, וכן מותר מנחת נדרבה יביא בהן מנחה, וכן מותר שלמים יביא בהן שלמים, מותר דמי פסח יביא בהן שלמים, אם גבו מעות לנזירים עניים דעלמא לקבנותיהם [עולה חטאת שלמים חלות] ונתותרו ילכו לנזירים אחרים, אבל אם הפריש נזיר מעות לקבנותיו ונתותרו ילכו לנדרבה.

גמ': אמר ר' יוסי [לקמן י"ט ע"א הנריסא רב אסי] כשהייתי בבבל שמעתי ששאל רב יהודה משמואל רבו מה הדין אם הפריש אדם שקלו ומת? והשיב שמואל שהשקל יפול לנדרבה, ושואל הגמ' [ראה לקמן י"ט ע"א שגם זה דבר רב אסי] אם הפריש הכהן גדול מעות לעשירית האיפה שלו [למנחת חביתין] ונתותרו מעות מה יעשה בהן? ר' יוחנן אמר יוליכם לים המלח ור' לעזר אומר יפלו לנדרבה.

ומקשה הגמ' ממשנתנו דתנן שמותר עשירית האיפה לנדרבה על ר' יוחנן שאמר שהמותר הולך לים המלח? ומתרץ שהמשנה מיירי במותר של עשירית האיפה של חוטא שמביא מנחה בדלי דלות ושייך ליתן מותרו לנדרבה, אבל ר"י מיירי בעשירית האיפה של הכהן גדול שמותרו לא שייך לנדרבה. אמר ר' יוסי אמרו בבבל מנין שמותר הפסח קרב שלמים דכתיב אם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים כל שהוא מן הצאן בא שלמים והקשה אבא בר בא ע"ז דא"כ גם מותר עולה יקרב שלמים? ומתרץ שהדרש הוא שכל קרבן שאינו בא אלא מן הצאן דהיינו פסח קרב מותרו שלמים אבל עולה בא גם מן הבקר, והקשה עוד הרי אשם שבא אילים שהוא מן הצאן וא"כ נאמר שהפסוק בא ללמד שמותר אשם בא שלמים? ומתרץ שפסח בא מכל צאן בין כשב ובין עז אבל אשם אינו בא אלא מן האילים שהוא כבש.

ומקשה הגמ' בכל מקום אמרינן ד"מן" בא למעט וכאן אמרינן דמן הצאן בא לרבות פסח? ומתרץ שגם כאן ממעט "מן" שאין הפסח בא בן שני שנים ואינו בא נקבה, אבל זה דמיירי בפסח למידין מה"א ד"הצאן", ומן בא גם למעט את אשם שאין מותרו שלמים כיון שאינו בא אלא מן האילים.

ומקשה עוד והא כתיב בעולה וקרא א' ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה ולמה לא נדרוש דמותר הפסח

*דרכונות דינרין. פ' דרכון היינו דינר זהב, והי' שוה ח' דינרי כסף לפי הרמב"ם ו' דינרי כסף לפי הקבה"ע, אבל שאר המטבעות שחושב כאן היו של כסף. בספר מצור דבש גורם דרכונות "דינרי".

חזרו לשקול סלעין כשמועין פ' כמשמעות המלה סלע דהיינו ד' דינרין.

פלגי סלעין היינו ב' דינרין כהלכתה שהוא שיעור מחצית השקל.

דינרין קרטיין כלומר דינרין שהם רביעית הסלע כפירוש ר' בנימין מוספיא בערך דגר שלשון קרטיין פירושו רבע, ונקט הגמ' כן להבדילו מן משמעות דינרי בלא נו"ן לבסוף. מצור דבש

שלישית השקל פ' שאין לפרש שנתנו פחות משיעור התורה אלא ודאי פירוש שלישית היינו שלשה פעמים, שנתנו דרכון שהוא ג' פעמים מחצית השקל. אבל לפי פשוטו פירש האבן עזרא שהוסיפו עוד שלישית השקל לצורך עבודת המקדש. וכן פירש במצודות שם וראה גם ברלב"ג שם.

מכאן שצריך אדם לשלש שקלו וכו'. פ', זה קאי לענין צדקה בזמן הזה. ת"ח, וכן כתב ר' משולם ע"פ הגמ' ב"ב ט' ע"א לעולם אל ימנע אדם מליתן שליש השקל בכל שנה.

מכאן שצריך אדם לשלש שקלו ג' פעמים בשנה ראה רמב"ן ריש פרשת תשא שהעתיק בשם ירושלמי "שארם חייב באחריות שקלו ג' פעמים בשנה". שערי תורת ארץ ישראל

לפי שמכרו בכוף פ' בכור שלה של רחל בעשרים כסף. דכתיב וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף. בראשית ל"ז כ"ח.

טבעה כמו טבעין במתניתין.

קרבן העדה ד"ה מה בין שקלים לחטאת. הרי אלו לשקלי שמונתן חולין פ' אליבא דר' חייא ור' ביבא בשם ר' לעזר.

ד"ה פתר לה. למתני' דר"ש פ' דר"ש לא קאי לכולי עלמא, רק אמננס פרוטרוט אליבא דר"ה קאי ור"ש מקשה אליבא דר"ה מ"ט קאמר מותרן חולין.

*ד"ה היאך אתה אומר אלו. ואמר הרי אלו לשקלי דתנן לז"ה מותרן חולין. וצ"ע שהרי אליבא דר"י דוקא במכנים פרוטרוט הוי מותרן חולין אבל בנוטל הרבה מעות הוי המותר נדרבה כפירוש לעיל בר"ה אבל. וצ"ל דסבר המקשן

אבני חן על מסכת שקלים

מקריבה בט"ו. ראה פסחים צ"ח ע"א.

מותר נזירים לנזירים בגבו מעות לצורך קרבנות נזירות עניים דעלמא וכו'. יבין

נזירים כתיב בבמדבר ו' י"ד והקריב את קרבנו לה' כבש בן שנתו תמים אחד לעולה וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת ואיל אחד תמים לשלמים, ופסוק ט"ו וסל מצות סלת חלת כלולת בשמן וגו'.

רב יהודה בר יחזקאל היה תלמידו של רב ושמואל.

עשירית האיפה שלו מנחת חביתין כדכתיב בויקרא ו' י"ג זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המושח אתו עשירית האפה סלת מנחה תמיד מחציתה בבקר ומחציתה בערב וגו' ושם בפסוק ט"ו והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אתה חק עולם לה' כליל תקטר.

יוליכם לים המלח פי' ירקב. פירוש ר' שמואל בר' שניאור

פתר לה מותר עשירית האיפה של מנחת חוטא של כל ישראל וכן נכון שהרי ר"י השיב על מותר עשירית האיפה "שלו", אבל במתניתין הלשון סתם.

על דא עליל מתעולל בקושיא. יעב"ץ, אבל בפירוש ר' משולם מפרש שהוצרכו להעלות את ר' אבא על שאלה זאת, והוא היה זקן ולא היה יכול לעלות לבית המדרש והוא שעתא עיילות. פי' עליל מלשון עליה.

אמר ר' יוסי בר רבי בון משנין וכו'. פי' הוא משני לתירוץ הגמ' הכי.

אין תימר פי' אם תאמר משתנה למחשבת פסול פיגול, אין תימר אין משתנה למחשבת פסול פסול. לפי הקב"ע.

שחט בשתיקה שלא חישב בה מחשבת פסול ולא מחשבת הכשר. יבין זבחים פ"ב אות ל"ז

פסח ששחטו **לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה** מה דינו? אמר ר' בון בר חייא בשם שמואל בר אבא מכיון שאין לו שם [נעשה] כשוחטו וכו'. ועפ"י הגמ' בפסחים ס' ע"ב הטעם דלשמו ושלא לשמו כשר דאיתי שלא לשמו ומפיק ל' מידו לשמו. אבל בגמ' כאן משמע דאחד מבטל חבירו וכאילו שחט בלי שום מחשבה.

אמר רבי אבא מרי אחוה דר' יוסי מאן אמר בשתיקה כשר, או נאמר פי' שמא נאמר בשתיקה פסול.

קרבן העדה ד"ה מותר שקלים חולין. אס היטה ידו

בא עולה כמו שדרשנו בשלמים? ומתרץ ר' אבון שפסח שנאכל יכול להשתנות לשלמים שנאכל אבל לא לעולה שאינו נאכל דכולה כליל, ור' יוסי בר רבי בון מתרץ שיכולין לשנות פסח שהוא קדשים קלים לשלמים שגם הוא קדשים קלים ולא לעולה שהוא קדשי קדשים.

ר' יוחנן אמר שר' חנינא חולק על החכמים שאומרים שפסח אינו נעשה שלמים אלא אם כן שחטן לשם שלמים, אבל ר' חנינא סבר שגם אם שחטו לשם עולה הוא נעשה שלמים ממילא, ואמר ר' אילא שמטעמו של ר' יוחנן שאמר משום ר' חנינא הוא שדורש הפסוק דכתיב לזבח השלמים דלכל דבר שהוא זובח הוא נעשה שלמים ממילא.

ומבעיא ליה שאם שחטה לשם עולה הגם שנעשה שלמים אם יפסול בה דבר שפוסל בעולה, למשל אם שחטה לשם עולה על מנת לזרוק דמה למחר שמחשבה זו פוסלת בעולה?

ומשיב שזה לא מיבעיא דודאי פוסל שמחשבה זו פוסלת גם בשלמים, אלא הכי מיבעיא ליה כגון שחישב להקטיר מבשר קרבן פסח זה למחר, והשאלה הוא אם שייך בקרבן זה פסולי קרבן עולה שעולה כליל על גבי המזבח והקטרת בשר הוי עבודה גבה ואם חישב לעשותה למחר יהיה הקרבן "פיגול" במחשבת חוץ לזמנו, או אין קרבן פסח זה משתנה לעולה ואז הוי שלמים שחישב עליה להקטיר מבשרה למחר שאינה פיגול אלא פסול [וראה גליון הש"ס]? ולא איפשיטא.

ומיבעיא ליה פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשם פסח ולשם שלמים במחשבה מעורבת מה דינו? אמר ר' בון בר חייא בשם שמואל בר אבא כיון שאין לו לקרבן זה שם, דלפסח לאו זמניה ולשלמים לא אקדשיה [נמצא שאין לקרבן זה שם חזק וצריך כקרבן רגיל, ובשביל כן] לא מהני מחשבותיו לפוסלו אלא נעשה כמקריבה בשתיקה דהיינו סתם והוא כשרה, וחזר ושואל לו א"כ אם שוחט הפסח בשאר ימות השנה לשמו ואח"כ זרק דמו שלא לשמו כיון שאין לקרבן זה שם יהא כמקריבו בשתיקה ויהא כשר? והשיב ר' אבא מרי דמעיקרא דדינא קשה דמאן יימר דקרבן פסח בשתיקה כשר דילמא צריך לעקור ממנו שם פסח ואם לאו הקרבן פסול [כל זה לפי הקב"ע אבל יש פירושים אחרים כאן].

מותר עשירית האיפה [חולין]. כ"ה בשנויי נוסחאות וכן מביא הגמ' דף ו' ע"א. אבל לפי הגמ' כאן משמע דלא גרסינן לה והכל דין אחד עד ומותרן נדבה.

עשירית האיפה בקרבן עולה ויורד בדלי דלות כדכתיב בויקרא ה' י"א ואם לא תשיג ידו לשתי תרים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא עשירית האפה סלת לחטאת וגו'.

מותר קיני זבין וכו'. לכאורה יפלא מדוע דלג לשתי תורים או בני יונה דדלות דשמיעת הקול וכן דדלות דמצורע? ראה רש"ש

מותר הפסח שלמים באמת היה יכול להביא שלמים בערב פסח אבל כיון שאחר הפסח אינו יכול להביא שכבר הקריבו התמיד ודרשינן עליה השלם כל הקרבנות ובט"ו בניסן אינו יכול להקריבה למ"ד נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט לכן

אבני חן על מסכת שקלים

ד"ה א"ל [א"כ אפילו] שחטו. אולי צ"ל כן

דף ז' ע"א

תוכן הדף:

תנן אם ניתותרו מעות נזיר [שהפריש מעות לחטאת עולה ושלמים שהנזיר חייב להביא] הולכות לנדבת קיץ המזבח כמותר חטאת, אמר רב חסדא דדין זה הוא רק אם הקריב העולה והשלמים תחלה ואח"כ הקריב החטאת וניתותר מהן מעות, אז מותר המעות הם מחטאת ולכן הם לנדבה, אבל אם הקריב החטאת והעולה תחלה והשלמים לבסוף מותר המעות לשלמים, אבל זעירא אומר שאין נפק"מ איהו קרבן הקריב לבסוף שהלכה הוא בנזיר שבכל אופן המותר לנדבה [ולקמיה בתניא כוותיה דעירא משמע שהמעט היא שלעולם אין יוצא ממנו שם חטאת אף אם הפריש ממנה מעות החטאת],

תניא כוותיה דעירא ותניא כוותיה דרב חסדא, תניא כוותיה דעירא אם מת אדם והניח מעות שהפריש לנזירותו אע"פ שהוציא מהן דמי החטאת, דין המעות הוא כאילו עדיין החטאת מעורבת בהן,

ותניא כוותיה דרב חסדא שהמפריש מעות לנזירותו סתם ואח"כ הפריש מהן חלק מהדמים לחטאתו, והמעות הנשארים הניח לשאר הקרבנות [עפ"י רח"ק] ואח"כ מת, מעות החטאת הולכות לים המלח ובשאר המעות מועלין רק אם נהנה מכולן [שיש בה עולה] אבל לא אם נהנה ממקצת המעות אינו מביא קרבן מעילה דשמו של שלמים הם.

אמר רב חסדא אם נותר מלחמו של נזיר יורקב, ואומר ר' יוסי וכן נכון, שלחקריב הלחם עצמו אי אפשר שאין לחם נקרב בפני עצמו, ולחקריבו עם קרבן נזירות אחרת אי אפשר שאין לך קרבן נזירות שאין הוא עצמו מביא עמו לחמין [ואין הלחם יכול לילך לנדבה שלחמי נזיר הביא כל נזיר מביתו, ולא היו לוקחין אותה מהקדש],

סברו בני ישיבה לומר שדין מותר נסכיו של נזירות כדיון לחמין שנותרו, אמר ר' יוסי בר רבי בון ולא הוא אלא מותר נסכיו הם לנדבה.

נמצא עכשיו אליבא דר' יוסי בר רבי בון שאמר אליבא דרב חסדא, שיש שלשה חכמים שאמרו דבר אחד [שמותר קדשי קדשים הם לנדבה] א) ריב"ב אליבא דרב חסדא מותר נסכים דהיינו מה שאמר כאן [דמותר לחמי נזיר יורקב אבל] נסכיו הם לנדבה ב) שמואל, דאמר ר' יוסי לעיל ו' ע"ב כשהייתי בבבל שמעתי שרב יהודה שאל את שמואל מה הדין בהפריש שקלו ומת והשיב שמואל יפלו לנדבה ג) ר' אלעזר לעיל ו' ע"ב כמותר עשירית האיפה שלו דר' יוחנן אמר יולכים לים המלח ור' אלעזר אומר יפלו לנדבה.

מתני': מותר מעות שגבו לצורך פדיון שבויים, ילך לשבויים אחרים, ואם גבו בשביל שבוי מיוחד יתנו את המעות לו לאחר שיצא לחירות,

וכן מעות שגבו לצורך עניים ילך מותרה לעניים אחרים, אבל אם גבו לעני מיוחד לצורך דבר מיוחד ונותרו מן המעות יתנו לו גם המותר,

מותר המעות שגבו לצורך קבורת מתים ילך לצורך קבורת

מלאה מעות וכו' דמוקי למתני' אליבא דר' ביבא לעיל ע"א דבאופן זה מודי ב"ש דמותרן חולין, אבל ברע"ב מפרש דמירי במכנס מעות ואמר אלו לשקלי וסתמא כב"ה. וכן פירש ביבין. וכן פירש הריב"ב, והת"ה.

ד"ה מותר נזירים. אם גזו מעות לקרננות נזירים וכו', הוא לשון הרע"ב, וכתב ע"ז התיו"ט ונ"ל דר"ל לסתם נזירים, דאילו לנזירים ידועים מה לי לרבים מה לי ליחיד. וראה מש"כ על הגמרא.

שם. ואם נזיר אחד הפריש מעות לקרננותיו וכו' הוא לשון הרע"ב. והרש"ש תמה מדוע לא אמר "אם גבו מעות לנזיר זה" כמו שאמר במותר נזירים, וכן לקמן במותר שבויים וכו'.

*ד"ה ואם מן הצאן קרבנו. דלי בזמנו הא ילפינן לעיל וכו'. פי' דהקרבן העדה מעתיק דברי רש"י בובחים ח' ע"ב ורש"י קאי שם על הגמ' ו' ע"ב דדריש מנין לפסח ששחטו שלא לשמו פסול.

שם. א"נ מדכתב לעיל אם מן הצאן קרבנו מכלל דהכא צלחן מיירי פי' דבויקרא ג' פסוק א' כתיב ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא מקריב ואח"כ בפסוק ו' כתיב ואם מן הצאן קרבנו וע"ז מפרש דאף אם לא כתב מן הצאן היינו למידים שקאי על צאן שהרי כבר פירש הקרבת בקר.

*ד"ה התיבון הרי עולה מן הצאן. מנ"ל דקרב דוקא שלמים דלמא קריב נמי עולה פי' כיון דיש עוד פסוק בויקרא א' ו' ואם מן הצאן וגו' לעולה נאמר שמותר הפסח קרב עולה. ובאמת זה קושית הגמ' לקמן, אבל כאן הקושיא כפירוש השני.

*ד"ה ה"ב. ומיהו "הצלחן" מכל מין לאן משמע צין כצעים צין עזים (ומיעוטא דמן לנקבות אתא. לכאורה הוא כפל לשון) ואי לאו ה"א פי' אות ה"א דהצלחן דמרבין דבר הבא מכל צאן הוה מוקמין וכו'.

*ד"ה ה"ג מ"מ פסול הוא [שחטו על מנת להקטיר בשרו למחר] אין תימור וכו'. וה"פ פי' שהרי שאלת הגמ' הוא איך איבעיא לי' אם משתנה למחשבת פסול, הלא בין אם הוא עולה או שלמים כיון שחישב לזרוק חוץ לזמנה הרי היא פגול? ועל זה מתרץ דאם חישב להקטיר "בשרה" חוץ לזמנו אז שפיר יהי' נפק"מ דאז אם משתנה הוא למחשבת פסול אז יהי' הדין אם חישב על העולה להקטיר צשרו למחר פגול, ואם אינו משתנה וכו' דפסול הוא ולא פגול. וזה שאלת הגמ', ולא איפשטא.

*ד"ה נעשה כשוחטו [וכו'] בשתיקה. דמחוייבו לא מהני דכיון דחישב לשמו ושלא לשמו אף אחד מהמחשבות לא מהני ונמצא שוחט בלא מחשבה (כן צריך לפרש הה"א של הגמרא. רצ"ע) ואם שחטו צתם כשר פי' והרי הוא כשוחט סתם שכשר.

אבני חן על מסכת שקלים

כאן אינו משנה אם כבר הפריש דמי החטאת, ודינו כמו עם עדיין דמי חטאת מעורבין בה.

והשאר לשאר נזירותי. פ' לשאר קרבנות שחייב נזיר להביא.

ויפלו לנדבה : והגמ' ממשך לומר דג' אמוראים אלו אמרו דין אחד על דעתו דר' יוסי בר בון (שמוא') אליבא דרב חסדא במותר נכסים זה שאמר ריב"ב כאן אליבא דרב חסדא שמותר נכסי נזיר הולכות לנדבה ושמוא' (ורבי חייא חסדא) ורבי אלעזר שלשתן אמרו דבר אחד שמותר קדשי קדשים הם לנדבה, ריב"ב אליבא דרב חסדא אהן דאמרן זה שאמרנו כאן.

ר' אליעזר [דאיתמר. הגהות הגר"א] מותר עשירית האפיפה שלו של כהן גדול.

ר' ירמיה סבר מימר פ' סבר לומר שזה דומה לדין מותר המת ליורשיו.

דלא כוונן אלא לי' מכאן מוכח אם נדר צדקה לאחר ונמצא שהוא רמאי ויש לו אינו חייב ליתן לו. ריב"ב

ויעשה לו זילוף ביין על גבי מטתו לריח טוב. ת"ח. אבל בפני משה כתב בשם התוספתא דלצורך חמות גופו דוקא הוא דמותר וזילף ע"ג מטתו שלא יסריח ויתבזה. ולא לפני מטתו לצורך החיים שיריחו ריח טוב.

ואין גובין טלית בטלית אם גבו לטלית לצורך עני זה אין נותנין אותן מעות לטלית לצורך עני אחר. ר' משולם, והר"ש סיריליאו פירש כגון שרצו ליקח טלית לעני ולקחו הגבאין בידן טלית יקר לפתוח לב האנשים שיתנו בריוח לקחת אותו טלית ולוקחים אחר פחות ממנו אין עושין כן שגדחקין הרבים ונותנין באונאה ואסור לדחוק הרבים ללא צורך.

אין עושין נפשות לצדיקים פ' אין הפירוש שלא יעשה שום מצבת אבן אלא שאין מן הצורך לעשות בנין גדול שיהיה להם לזכרון.

ואמר ר' יוחנן הלן תרתי [מילין] שני דברים רעים אלו **הדין בבלאה עביד [בי]** [ש"ג] בבלי זה (היינו ר' אליעזר) עושה לי.

אמר לי' ר' יעקב בר אידי כך נהיגין גבהון דזעירא לא שאיל בשלומיה דרבה ראה ברכות כ"ז ע"ב ר' אליעזר אומר והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו וכו' גורם לשכינה שתסתלק מישראל. וביו"ד ס' רמ"ב סעיף ט"ז כתב וז"ל לא יתן שלום רבו ולא יחזיר לו שלום כדרך שאר העם, אלא שוחה לפניו ואומר לו ביראה ובכבוד שלום עליך רבי ואם נתן לו רבו שלום עונה לו שלום עליך רבי ומורי וכן נהגין וי"א דאין לתלמיד לשאול בשלום רבו כלל שנאמר ראוי נערים

מתים אחרים, ואם גבו למת מיוחד יתנו המותר ליורשיו שהמת מתבזה ע"י קיבוץ מעות בשבילו, ולכן אם נותנים המותר לבניו לא איכפת ליה, אבל ליתנה לאחרים אינו מסכים, ר' מאיר אומר שמותר מעות המת יהא מונח עד שיבא אליהו דשמא לא מחיל המת המעות ליורשיו, ורבי נתן אומר שבמותר מעות המת בונין לו מצבה על קברו.

גמ': אם גבו צדקה בשביל קבורת המת ולאחר כן נמצא שהשאר המת מעות? רצה ר' ירמיה לדמות הדין למה שאמרנו במשנתנו דמותר המת ליורשיו, אמר ליה רב אידי ממקום ששמה חוטא שאינו דומה דמשנתנו איירי במת עני ולכן כיוונו הנותנים ליתן המעות לו במתנה וקנה אותם, ולכן כשנותנו נותנים המעות להיורשין, אבל אם היה להמת רכוש לא קנה המעות מעולם, ענה לו ר' ירמיה בכעס אני לא אמרתי בודאות שהמעות הולכות ליורשין רק חשבתי אולי נוכל לומר כן, ואתה אומר בודאות שהמת לא קנה המעות מנין לך זה. תני בברייתא משם רבי נתן שמותר מעות המת יבנה לו מצבה על קברו ויעשה לו זילוף על מנתו לריח טוב.

תני בברייתא אין פודין שבוי במעות שגבו לפדות שבוי אחר, ואם גבו מעות לקנות בה טלית לעני זה אין קונין בה טלית לעני אחר, אבל אם מכינים הפרנסים שמן הצורך לשנות המעות מזה לזה אין מוחין בידם.

ר' שמעון בן גמליאל אומר אין עושין ציונים גדולים לצדיקים מפני שהם נזכרין לעולם ע"י דבריהם שאומרים בשמם. ומספר עובדא: רבי יוחנן שהיה בעל בשר היה נשען והולך על ר' חייא בר אבא וכשראה ר' אליעזר [פן פדת האמורא] את ר' יוחנן החביא את עצמו מפניו, אבל ר' יוחנן הרגיש בדברו ואמר על ר' אלעזר שני דברים עשה ר' אליעזר זה שעלה מבבל שלא כהוגן א' שלא שאל בשלומי ב' שהחביא עצמו כאילו איני כדאי שידבר עמי, אמר ליה ר' יעקב בר אידי לר' יוחנן שלא ידון את ר"א לחובה שהרי הוא מבבל ושם בבבל המנהג שהקטן אינו דורש בשלום הגדול, שהם מקיימין בעצמן את הפסוק ראוי נערים ונחבאו וישישים קמו ועמדו.

והמשיך ר' יעקב בר אידי לשאול מר' יוחנן מה הדין אם מותר לעבור לפני צלם ששמו אודרא? ענה לו ר' יוחנן למה אתה מחשיב את הצלם ע"י שתמנע לעבור לפניו, עבור לפניו ותעשה עצמך כאילו אינך מרגיש בו [ואל תפנה אליו אלא עורף ולא פנים. תלמיד ר' שבר"ש] ועי"ז סמא את עיניו פ' שיצאו עיניו מכעס,

חזר ריב"א ואמר לר' יוחנן לפי מה שענית לי שלעבור לפני האידרא ולא לומר כלום הוא בזיון, טוב עשה ר"א שהטמין עצמו מפניך שכיון שמנהגו שלא לדרוש בשלום אדם שגדל ממנו, אם היה עובר ולא היה שואל בשלומך היה מבזה אותך.

אבל אי קרבו שלמים בסוף מותרן שלמים וה"ה אם קרבו עולה בסוף מותרן עולה לשם הבעלים ולא לקיץ המזבח. מנחם משיב נפש

מתניתא מסייע לר' זעירא דתניא אלו הן מעות סתומין פ' אלו מעות שהפריש נזיר דינם כמעות סתומין. ובריייתא זו מסייע לר' זעירא דאמר הלכה אחת היא בנזיר. דגם

אבני חן על מסכת שקלים

באו על הקודש אל החצר הפנימית לשרת בקודש יקריב חמאתו" זו עשירית האיפה שלו דברי ר' יהודה. (דאול) בפרשת מנחת חביתין בויקרא ו' לא כתיב חמאת.

ד"ה מותר המתים. אצל למת "זה" המותר ליורשיו לאחרית חמיל המת ולמית' לגבי יורשיו. הלשון הוא על פי הגמ' סנהדרין כ"ח ע"א ופרש"י שם דניחא לי' למת שיתצו לאחר מיתתו להנחת יורשיו. ולכן אם ניתוחו מעות צריך ליתנה ליורשיו, שהמת לא הסכים שיבזו אותו לקבץ מעות בשבילו, וליתנה לאחרים.

ד"ה א"ל. ר' ירמיה' צנעס וכו' ומנא לך להשיב וצ"ע שהרי ר' אידי אמר בטעם ודעת לחלק, ואם ה' תלמידו של ר' ירמיה' וכל חכמתו ממנו, וכי אינו יכול לומר שום דבר מדעת עצמו? אבל פירושו של הפני משה נחא מפי.

ד"ה ואין גובין טלית בטלית. אם גזו מעות לקנות זה טלית זה פ' לקנות טלית לעני אחד אסור לשנותו וכו' פ' לקנות טלית לעני אחר.

ד"ה א"ל. ר' יוחנן מה אתה חולק וכו'.

ד"ה ר"י הוה מסמיך. לפי שצנעל צנעל פ' ראה ת"ח. ובברכות י"ג ע"ב שאני ר' יוחנן דבעל בשר הוה וכן בנדה י"ד ע"א וראה גם בב"מ פ"ד ע"א, ובכתובות ס"ב ע"א.

דף ז' ע"ב

תוכן הדף:

ועוד אמר ר' יוחנן לר' יעקב שר"א הבבלי עשה עמו עוד עולה שאמר הלכה ששמע ממנו ולא אמרה בשמו, נכנסו רבי אמי ורב אסי לפני ר' יוחנן לפייסו שלא יכעוס על ר' אליעזר וסיפר לו מעשה שהיה בבית הכנסת של מרסיים [צורפי נחושת], בנגר שיש בראשו גלוסטרא [פ' נגר שראשו עב וראוי לשחוקת התומים] ונחלקו ר' אליעזר ור' יוסי אם מותר לנעול בו הדלת, אם תורת כלי עליו או לא, עד שקרעו ס"ת בכעסו, ושואל, קרעו סלקא דעתך, אלא שנקרע ממילא, והיה שם זקן אחד ור' יוסי בן קיסמא שמו ואמר תמיהני אם לא יהיה בית הכנסת זה בית ע"ז [וכן הוה. כ"ה ביבמות] ובזה רצה לפייס את ר' יוחנן שלא יכעוס על ענינים שאומרים בבית המדרש, השיב להם ר' יוחנן שאין ראיה משם, ששם היה המעשה בשני חבירים ולא היה להם לכעוס, אבל ר"א הוא תלמידו של ר' יוחנן ואין עולה כשרב כועס על תלמידו.

נכנס לפניו ר' יעקב בן אידי לפייסו ואמר לר' יוחנן כתיב כאשר צוה ה' את משה עבדו בן צוה משה את יהושע, וכי על כל ענין שהיה יהושע דורש היה אומר בן אומר משה, אלא יהושע יושב ודורש ויודעין הכל שהתורה של משה הוא, אף אתה ר' יוחנן, ר' אליעזר תלמידך יושב ודורש ויודעין הכל שהתורה שלך הוא, ואין לך להקפיד על שלא אמר המאמר משמך, ר' יוחנן נתפייס ע"י דברי ר' יעקב ונתרגש מהן ואמר לתלמידיו למה אין בכם שיועד לרצות כמו ר' יעקב בר אידי חבירו.

ונחבאו וכו'. אבל ראה שם בברכי יוסף שמביא רא' מהא דאמרנן מכות ו' ע"א תוך כדי דיבור היכי דמי שאלת תלמיד לרב שחייב תלמיד לשאול בשלום רבו ועיי"ש עוד.

והוסף ר' יעקב בר אידי לתת טעם על שלא נתן לו שלום ועל מה שהטמין ר"א את עצמו מר' יוחנן **דאינון נהגון ומקיימין.** ולפי הרש"ס הוא שני טעמים עיי"ש.

ךאוי נערים ונחבאו כאשר ראו אותי הנערים אז נחבאו לבשתם להתראות לפני **וישישים קמו עמדו** קמו מפני ונשארו עומדים ולא מלאם לבם לשבת עמדי. איוב כ"ט ח'.

וכדי להפיק דעתו עוד **אמר לי' ר' יעקב בר אידי לר' יוחנן מהו למעבר וכו'.**

קמי [דאורורא צילמא] כ"ה בדפוס ווינצ'יא. ובממ"נ פ' שאין זה שמה אלא מזכירה בלשון ארור.

דלא אמר שמעתא [משמי] (ש"ג) כל הענין ביבמות צ"ע ל'גבי אם עשו ביאת בן מ' כמאמר בגדול. וכתב הר"ש סיריליאן שמעשה זו אירע בפעם אחרת ולא עכשיו כשנשען ר' יוחנן על ר' יעקב. ע"כ, וכן משמע בע"ב שאומר נכנס לפניו ר' יעקב בר אידי.

נכנסו לפניו לפני ר' יוחנן רבי אמי ור' אסי לפייסו **אמרו לו רבי ! לא כך ה' המעשה.**

קרבן העדה בראש העמוד. עקירה משם פסח. וזכרון משה

ד"ה ה"ג אלו הן מעות סתומין. וילכו לים המלח לא נהגין ולא מועלין צמחם משיצ נפש כחז שזה טעות דמעיילה י"א ע"א חנן צמחנה סתומין יפלו לנדבה, מפורשים דמי חטאת ילכו לים המלח וכו'. ע"כ. וכן צנזר כ"ו ע"א מת והיו לו מעות סתומין יפלו לנדבה וכתבו המוס' שם אע"פ שדמי חטאת מעורבין בהן. עכ"ל. פי' ואף שצמחנה שמתו צעליה וכן אם מת ונשארו דמי חטאת ההלכה שילכו לים המלח, מ"מ אם היו מעות סתומין נופלים לנדבה.

ד"ה ה"ג אלו לחטאת והשאר וכו'. והשאר רוצה להביא בהן עולה יביא שלמים יביא וכו' כ"ה בתוספתא פ"ק דמעילה. ראה גליון הש"ס שכתב ולא דק שצריך להציג צמחי עולה וצמחי שלמים. אצל צמח דברי הקצה"ע נכונין דכן הוא לשון התוספתא צפ"ק דמעילה הלכה ה'.

ד"ה ולא אמר אם מת יפלו לנדבה. כמותר חטאת פ' כמו אם עדיין מעורבין בהן דמי חטאת. (אבל מותר חטאת עצמה הולכת לים המלח).

ד"ה ר"א יפלו לנדבה. דכתיב זה חטאת. ראה מו"ק מ"ז ע"א בראש העמוד דרשין על הפסוק ביחוקא מ"ד כ"ו "וביום

אבני חן על מסכת שקלים

מסיים "וכן הוה".

וחזר ואמר והשיב להם ר' יוחנן **הכדין מחברי' שר'**
יוחנן לא קיבל דברי ר' אמי ור' אסי, וחזר ונכנס לפניו ר'
יעקב בר אידי לפייסו לר'.

אמר להן ר' לר' אמי ור' אסי מפני מה אין אתן וכו'.
דבעי דימרון שמעתא משמי'. ראה פסחים ק"ד ע"ב
א"ל רבננותי' דמור וסררותי' דמור גרמא לי' למר דלא תימא
שמעתי' מפומי'.

אגורה באהלך לעולמים כשנשמתו בישיבה של מעלה
שפתותיו נעות בקבר כאילו מדברות, נמצא שבשעה אחת דר
בשני עולמים. תוס' יבמות צ"ו ע"ב

וחכד = חך פ' כפת חלל הפה מעל ללשון כדכתיב תדבק
לשוני לחכי.

שפתיו רוחשות וכו'. דובבות. נעות, לשון דבב שמרתיח
ומבצבץ: כומר. כלי שמניחין בו ענבים עד שמתחממין ויינו
נוח לצאת, כמו מכמר בישראל דתמיד נשחט: דובב. היין רוחש
ונע ויוצא למעלה: רש"י ביבמות.

שפתיו רוחשות וכתב המהרש"א ביבמות "שאין זה רחוק
מן השכל ששפתי המת יתנועעו" עיי"ש.

מה הנאה לו ? לפי הקבה"ע יש לפרש מדוע מגיע לו הנאה
זו שיהיו שפתיו רוחשות? **בר נזירא אמר כהדין דשתי**
וכו'.

קונדיטון פ' כיון שעשה מעשים טובים וגם גרם שיאמרו
דברי תורה בשמו וזה דומה לקונדיטון דהיינו תערובות דברים
מתוקים, בשכר זאת שפתיו ממשיכין להיות נעים בקבר כמו
שטעם הקונדיטון נשאר בפה השותה, ובאופן זה צריך לפרש
גם דברי ר' יצחק. ובענף יוסף פ' בשם ה"פ מראה כתב לכן
המשיל האחד לקונדיטון דדברי הלכה למעשה כיון והפלא
כפלפלין חריפים והדבש כאגדה המושכת לבו של אדם,
והאחד המשילה לייין לפי שעיקר השמועות מה שיהיו בהן
הלכה למעשה והוא הלימוד. ועיי"ש עוד.

אע"ג דשתי לי' טעמא בפומא. זה קאי בין על בר
נזירא ובין על ר' יצחק.

יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו יראה אותו
בעל השמועה, את מי שזוכר את שמועתו, כאילו עומד לנגדו
ויש לו נחת רוח ממנו. פירוש ר' משולם

אין דור שאין בו ליצנין, פ' שבכל דור ודאי יש ליצנין,
[בדורו] של דוד מה היו פריצי הדור עושין ומה
היו הלצנין של דורו של דוד עושין. משב"ח. ויש להוסיף
שבכל דור היו ליצנין שהיו משחקין על המנהיגים אבל בדורו

ומקשה הגמ' ור"י למה היה בנפשו כל כך שיאמרו השמועה
משמו? ומתרג' שאף דוד התפלל על כך שנאמר אגורה
באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיד סלה, וכי עלתה על דעתו
של דוד שיחיה לעולם! אלא התפלל שיאמרו דברי תורה
משמו בבית המדרש ועי"ז יזכר שמו לעולם.

שמעון בן נזירא בשם ר' יצחק אומר כל תלמיד חכם שאומרים
דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתיו רוחשות בקבר שנאמר
וחכך כיון הטוב וגו' דובב שפתי ישנים פ' פך מרתח
ומבצבץ, שכמו כומר של ענבים כיון שאדם מניח אצבעו עליו
מיד מבצבץ אף כשאומרים הלכה מפ' צדיק שפתותיו
מרחשות בקבר,

ושאל איזה מין הנאה יש להצדיק כשפתותיו מרחשות בקבר?
בר נזירא אומר שיש לו הנאה כמי ששותה קונדיטון שהוא
תעורבת יין ודבש ופלפלין, ור' יצחק אומר שמרגיש טעם כמי
ששותה יין ישן שאף לאחר ששתה נשאר הטעם בפיו.

אמר רב גידל האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל השמועה
כאילו עומד לנגדו, שנאמר אך בצלם יתהלך איש דהיינו
שהאיש האומר שמועה יראה צלם בעל השמועה נגד עיניו,

כתיב "רב אדם יקרא איש חסדו" פ' רוב בני אדם יקראו כל
אחד מהם תורת אחרים [חסדו] כאילו הוא תורתו ולא יאמרו
אותה משם אומרו, "ואיש אמונים מי ימצא" זה רבי זעירא
שלא אמר דבר תורה אלא אם ידע בבירור מי אמרה, שכן אמר
רבי זעירא על רב ששת שהיה סגני נהור שאין לחוש לדבריו
שאמר בשם חכם, שכיון שבשעה ששמע את הדברים לא ראה
את בעל המאמר אולי טעה וסבר שהוא אחר.

אמר ליה ר' זעירא לר' אסי רביה וכי אתה מכיר את בר פתייה
שאתה אומר שמועות מפיו? והשיב לו אני לא שמעתי מפיו
של בר פתייה אלא ר' יוחנן אמר לי משמו ויכולים לסמוך עליו,
וכן אמר ר' זעירא לר' אסי וכי מכיר אתה את רב שאתה אומר
שמועות משמו? והשיב לו אני לא שמעתי מרב אלא רב ארא
בר אהבה אמר לי משמו ואני סומך עליו.

הגמ' מספרת שבדורו של דוד היו ליצנים כאלו שלא היו
בשאר דורות, שהיו עומדים אצל חלונו [כדי שישמע] והיו
מקנטרים אותו [שדעו שלא יבנה הבית בימיו] והיו אומרים
דוד דוד ! מתי יבנה בית המקדש ומתי בית ה' נלך, והיה דוד
אומר אע"פ שמתכוונין להכעיסני הייתי שמח בדבריהם
דכתיב שמחתי באומרים לי בית ה' נלך.

כתיב בשמואל ב' ז' י"ב (והיה) כי ימלאו ימך ושכבת את
אבותיך וגו' וכתיב בתריה בפסוק י"ג הוא יבנה בית לשמי וגו'
אמר לו הקב"ה לדוד אף שאיני בונה הבהמ"ק כל עוד שאתה
חי מ"מ איני מחסר כלום מחייך בשביל זה אלא ימים שלמים
אני מונה לך ולא ימים חסרים שכל התכלית ששלמה בך
יבנה את בהמ"ק אינה אלא להקריב קרבנות ואומר הקב"ה
שחביב עלי צדקה ומשפט שאתה דוד עושה יותר מן הקרבנות
שנאמר עשה צדקה ומשפט נבחר לך מזבח.

שנקרע ספר תורה שזה ה' מושכו אצלו וזה ה' מושכו
אצלו. ערוך ערך דבב.

תמיהני אם לא הוה ביהכ"נ זה בית ע"ז ביבמות

אבני חן על מסכת שקלים

פ' ובי אתה שמעת הדברים מפיו שמא אין הדברים נכונים
שלא אמרם מעולם, ולל"א הפ' הגם שהדברים נכונים שמא
שם החכם אינו נכון.

ד"ה שמחתי באומרים לי. כמו שמלניו צמשה צמלחמת
מדין. במדבר ל"א ג' ברש"י.

ד"ה ימים שלמים אני מונה לך. אע"ג שעי אריכת
[ימין] מתעכב וכו' [שמעשין] חזיין לפני הקצ"ה. כצ"ל

של דוד היה להם טענה נצחית שהוא דוד מעכב שאין בית
המקדש נבנה שהקב"ה אמר כן בעצמו.

אומרים לו דוד דוד. ראה מכות י' ע"א בסוף העמוד מתי
ימות זקן זה ויבא שלמה בנו ויבנה בית הבחירה.

יבא עלי אם לא הייתי שמח. לפי הפשט ה' שמח
שה' מדברים אודות הליכה אל בית ה' הגם שזה תלוי
במיתתו לא איכפת ל'. וראה באוה"ח כמ"ב פירושים שלו על
בחקותי פ' כ"ב כי העוסק בתורה יתאו תמיד ללכת לעולם
העליון, כי יראה רב ערך תועלת המסובב ממנה וכו'. עכ"ל.

שם. ראה ספר החינוך מצוה של"ח וז"ל ובאמת לא תצוה
התורה להיות האדם כאבן שותק למחרתו וכו' שמותר לו
לענות כסיל וכו' ואולם יש כת מבני אדם שעולה חסידותם כל
כך וכו' ועליהם ארז"ל הנעלבים ואינם עולבים וכו'.

אמר לו הקב"ה לדוד. מה שציין במסורת הש"ס במדבר
רבה פ"ד הוא טעות וצ"ל פ"ה אות ג'.

חביב עלי וכו' יש כאן מוסר השכל גדול שאדם יחיד יכול
לעשות נחת רוח להקב"ה במעשיו דהיינו במדות הענוה
והסבלנות ובצדק ומושפט יותר מכל מעשה בית המקדש.
קבה"ע ד"ה ה"ג ור"י בן קסמא. הרי דלין לכעוס על
דברים הנעשים צדק"ה וכו' רצו ר' אמי ור' אסי לפייס את ר'
יוחנן שלא יבעוס על ר' אליעזר תלמידו.

ד"ה (כן צוה יהושע) [וכן עשה יהושע]. (קאי על לשון
הפסוק כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע
וכן עשה יהושע. יהושע י"א ט"ו) וכו' [ואפילו] מה שעשה
סתם וכו'. ע"פ רש"י יבמות צ"ו ע"ב.

ד"ה אע"ג. שכבר עבר זמן [מעט] ששטה. עין יוסף בע"י.

ד"ה ה"ג כתיב רב אדם וכו'. וה"פ רוב בני אדם,
יקרא אש פ' כל אחד מרוב בני אדם תורתו (על פי הפסוק
ותורת חסד על לשונה), שיאמרו דברי תורה בלא שם אומרו
ובאילו "קורא" אותה תורתו.

שם. ל"א וכו' פ' דללשון זה מפרש "חסדו" ביותר דיוק דלא
רק שמוסב על התורה כדכתיב ותורת חסד אלא גם מדייק
סוף הפסוק דכתיב "על לשונה" שיאמרו שמועות משמו מפי
השמועה בלבד.

ד"ה דאמר ר"ז. וכ"ה צפרק קמא דשנת היינו בירושלמי
פרק א' הלכה ב'.

ד"ה זהו גברא מפתחא. ואפשר [שמע מאינש]
אחרינא. מכו"נ

ה"ג חכים ר' לבר פדא. וה"פ וכי מכיר אמה לנר פדא

אבני חן על מסכת שקלים

קרבנה"ע ד"ה והן גרנות של מעשר בהמה. קצנו חכמים לעשר [בהמות] שנולדו. רע"ב

ד"ה כדי שתהא בהמה מצוי'. לכיון דאין זמן וכו' פ'
כיון שלא קבעו חכמים זמן.

שם. משהי אינשי צהמסס עד אותו זמן וכו' בגמ' בכורות הלשון ואע"ג דתנן עד שלא הגיע הגורן מותר למכור ולשחוט? פ' קושית הגמ' הוא כיון שיכול לפטור עצמו ממעשר בהמה מדוע אינו עושה כן? ומתריץ ניהא לי' דליתעביד מצוה בממונ' והדר לזבון וליכל. (פ' שאין לו שום הפסד שהרי אין לכהנים כלום במעשר בהמה). ובתיו"ט כאן מקשה ע"ז וז"ל קשה קצת דהא ודאי חסר לי' האימורים שמקטירין על המזבח? ובלחם שמים כתב ליישב דמצי לאתוייה לשלמי הרגל שחייב בהן בלא"ה. ול"ג בדרך אפשר דכיון דיהי' לו מירחא למכור ולשחוט הכל קודם שבא הגורן, ובצירוף שהאימורין הוא דבר מועט, בזה ודאי נאמר ניהא לי' לאיניש.

דף ח' ע"א

תוכן הדף:

תנן התם במסכת ראש השנה ר' מאיר אומר באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה ר' אלעזר ור"ש אומרים באחד בתשרי בן עזאי אומר אלו שנולדו באלול מתעשרין לעצמן, ולא עם הנולדין לפני אלול ולא עם הנולדין לאחר אלול. אמר רב חונא טעמו של ר"מ הוא שעד א' באלול נולדין כל אלו ששייכין לשנה שעברה ומאחר באלול מתחילין לילד אלו ששייכין לשנה הבאה,

ר' יוסה בר ר' בון כשם רב חונא אומר מעמא דר"א ור"ש שאומרים באחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה מן הפסוק דכתיב לבשו כרים הצאן אלו הצאן שמתעברות בזמן מוקדם [שהצאן באים על הכרים היינו הנקבות וכאילו לובשות אותן, וזה באדר, וכיון שזמן עיבור בהמה דקה ששה חדשים הן יולדות באב] ועמקים יעטפו בר אלו שמתעברות בזמן מאוחר [בזמן שעמקים מתלבשות בתבואה, וזה בניסן ויולדות באלול] יתרועעו [יעשו ריעים, אהבים] אף ישירו דורש "ישירו" מלשון מעשר שעד סוף אלול שהוא סוף לידת הצאן כולן מתעשרין כאחד.

בן עזאי אומר כיון שר"מ אומר בא' באלול ור"א ור"ש אומרים א' בתשרי נשארו אלו שנולדו באלול בספק ויתעשרו בפני עצמן, לכן אם נולדו לו ג' ולדות בג' זמנים אלו ה' אב ה' אלול ה' תשרי אינם מצטרפין, אבל נולד א' בה' בתשרי וא' בה' באב שלאחריו מצטרפין.

ומקשה הגמ' והא ר"מ ור"ש היו צעירים מבן עזאי ואיך עושה בן עזאי פשרה בין דברי תלמידיו היה לו לברר את ההלכה כמו? ומתריץ ר' ירמיה ור' מיישא בשם ר' שמואל בר ר' יצחק שבן עזאי לא רצה לפסוק הלכה שכבר דנו בה תנאים הראשונים שהם אבות העולם, ומי הם אבות העולם? אמר ר'

פרק שלישי בשלשה פרקים

תוכן הדף:

מתני': בשלשה זמנים בשנה תורמין את לשכת השקלים בבית המקדש [בפרוס הפסח בפרוס העצרת ופרוס החג] ט"ו ימים קודם פסח וט"ו ימים קודם שבועות וט"ו ימים קודם סוכות, וג' זמנים אלו גם קבעו חכמים לעשר את ולדות הבהמות שנולדו דברי ר' עקיבא, בן עזאי אומר שזמן הגרנות להפרשת מעשר הם כ"ט אדר ובא' בסיון ובעשים ותשעה באב, ר' לעזר ור' שמעון אומרים שהזמנים הם בא' בניסן בא' בסיון ובכ"ט באלול, ולכן אמרו בכ"ט באלול ולא בא' בתשרי לפי שא' תשרי הוא יו"ט של ר"ה ואין מעשרין ביו"ט.

גמ': אמר ר' אבהו לשון "פרס" דתנן במתני' היינו לשון חצי, דהיינו חצי של שלשים יום שהוא חודש ימים, וחציו היינו חמשה עשר יום, שחמשה עשר יום קודם הימים טובים שואלין ודורשין בהלכות היום טוב.

אמר ר' יוחנן לכן מנו זמנים מיוחדים אלו במשנה למעשר בהמה [קודם חג' חגים] לפי שהם פרקי לידה ויפריש מהם מעשר קרוב ללידתם, ר' יהושע בן לוי אומר כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים שהבעלים משהים הבהמות לעונת המעשר, ר' יודן אומר כדי שלא יבא לידי בל תאחר. אמר ר' יוסה כל המשנה את בהמותיו שאינו מעשרן בזמנם עובר בבל תאחר.

בפרוס הפסח וכו' ט"ו ימים לפני פסח וט"ו ימים לפני שבועות וט"ו ימים לפני סוכות.

בן עזאי אומר. פליג על זמני הגרנות של מעשר בהמה.

פרס פלגא אבל בתפארת ישראל כתב שבלשון יון פירושו של פרוס הוא קודם, אבל חז"ל הסבו המלה לפרשה על דרך לשון הקדושה לשון פריסת לחם.

אמר ר' יוסה כל המשנה טבלו וכו' זה המשך למה שאמר ר' יודן לפני זה שלכן תקנו עונת המעשר לפני הרגלים כדי של יבא לידי בל תאחר ומפרש ר' יוסה דלא רק בקרבן שהקדישו ולא הקריבו יש בל תאחר אלא גם בזה שאינו מעשר עובר בבל תאחר.

אבני חן על מסכת שקלים

הבאה בפרוס הפסח. כ"ה לפי הקרבה"ע וצריך לימוד].
אמר ר' חייא מהא דאמרין במעשר שהגם שאינה ראויה להקרבה היא נמנה בשנה שנולדה, יש ללמוד גם על בכור דהא דאמרין שמצוה להקריב בכור בתוך שנתו [דכתיב "לפי ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה"], שהימים שמלידת הבכור עד יום השמיני שהוא ראוי להקרבה עולין לו לתוך שנתו, אבל רבי מנא משום ר' יונה אביו אומר שיש פסוק מיוחד על זה בבכור ואין צריך ללמוד ממעשר, דכתיב "כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאן הזכר תקדיש לה' אלקיך" דברים ט"ו י"ב וקשה לשון "תקדיש" הרי הבכור קדוש ממועי אמו? אלא ללמד שמלידתו תתחיל למנות שנה לקדושתו [ולא מח' ימים אחר לידתו].

מתני': שכהיו ישראל מביאין השקלים לבית המקדש היו נותנין אותן בלשכה לתוך ג' קופות, וכל קופה היתה מחזקת ט' סאין, והיו תורמין אותן ג' פעמים בשנה בג' קופות וכל קופה קטנה היתה מחזקת ג' סאין, והיה כתוב על הג' קופות הקטנות אותיות אל"ף ב"ת גימ"ל שהיו מוציאין השקלים מהקופות לקנות קרבנות ציבור על הסדר קודם מקופה אל"ף ואח"כ מקופה ב"ת וכו', ר' ישמעאל אומר שכיון שהיו רגילים בזמן בית השני ביונית לכן כתבו על הקופות אלפ"א בית"א גמל"א בלשון יונית.

הכהנים שהיו נכנסין ללשכה לתרום השקלים היו מקפידין שלא ליכנס במלבוש שיש לה שפה למטה, ולא במנעלים ולא בסנדלים ולא בתפילין ולא בקמיע שלא יחשדו אותם שנגבו מהשקלים שהטמינו במלבושים אלו, ואז אם יחפכו להזיות עניים יאמרו האנשים מוציא דיבה שנענשו על ששלחו יד בהשקלים או אם יעשירו יותר מרדאי יאמרו האנשים שהעשירות בא להם ממעות השקלים, ואנו למדין שצריך אדם לזהר שלא יחדשו אותו בני אדם כדכתיב והיית נקיים מזה' ומישראל, וכתיב עוד ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם.

תמן פ' שם.

עד כאן הן מתמצות לילד וגם ר"מ דורש הפסוק ב"ה ח' ע"א אימתי לבשו כרים הצאן בזמן ועמקים יעטפו בר ואימתי העמקים יעטפו בר באדר מתעברות באדר ויולדות באב, יתרועעו אף ישירו מפרש רש"י שם לפי פשוטו.

נולדו לו [ה'] באב פ' חמשה בהמות בחדש אב וכן צריך לגרום [ה'] בתשרי.

ובן עזאי מכריע על דברי תלמידיו ראה משנת אליהו שאין זה מדוקדק.

עד עשרים ושנים באלול ? ומתוך ר' שמאי בשם רבי וכו'.

קם רבי מנא עם רבי שמאי פ' עמד רבי מנא לחלוק עם רבי שמאי ולהקשות עליו וא"ל רבי מנא אתה אמרת דהא מילתא וכי אתה אמרת דבר זה דמתני' אתיא כר"ש

יונה קמיה דר' ירמיה ר' ישמעאל ור' עקיבא, ומדייק הגמ' זאת אומרת שכן עזאי היה תלמיד חבר של ר' עקיבא שאם תאמר שר' עקיבא היה רבו של בן עזאי איך ידבר בן עזאי על דברי רבו בלשון "הואיל ואלו אומרים כך וכו' ", רבי אבון בשם ר' שמואל בר רב יצחק למד שכן עזאי היה תלמיד חבר של ר' עזאי דתניא דבן עזאי אמר לר' עקיבא על החלוקין אנו מצטערין אלא שבאת לחלוק עלינו את השווין שמלשון שדיבר בן עזאי לר' עקיבא "אלא שבאת לחלוק עלינו את השווין" אנו רואין שלא היה תלמידו אלא תלמיד חבר. תנן התם בבכורות כל הנולדין מא' בתשרי עד כ"ט באלול של שנה שלאחריה הרי אלו מצטרפין למעשר, חמשה בהמות נולדו לפני ר"ה וחמשה נולדו אחר ר"ה אין מצטרפין למעשר, חמשה נולדו לפני הגורן וחמשה נולדו אחר הגורן הרי אלו מצטרפין יחד למעשר, ומעיר ר' יוסה נמצא לפי זה שמעשר בהמה הולכת לפי זמן לידת הבהמה, ואינה לא כמעשר אילנות שהולכין בה לפי שעת חנטה, ולא כמעשר תבואה וזיתים שהולכין לפי שעה שהביאו שליש, ומסביר: לא אויל בה בתר חנטה, לפי שעבור בהמה דומה לחנטה באילן ואם הולך בבהמה בתר חנטה הול"ל כל "המעוברין" מאחד בתשרי עד כ"ט אלול, וגם לא אויל בה בתר שליש, דהיינו משעה שנגמרה וראויה לאכילה, דהיינו משעה שיכול להקריב המעשר על המזבח, כיון שאין בהמה ראויה על המזבח עד שהיא ח' ימים [ועד אז אינה נכנסת לדיד להתעשר], נמצא שכל שנולדו מכ"ב אלול ואילך אינם ראויים עוד בשנה זו, ואם הולך משעה שראויים למזבח הול"ל שכל שנולדו מכ"ב אלול ואילך מתעשרין לשנה הבאה?

ומתוך ר' שמאי בשם רבי ביבי רבבי חייא דלעולם אויל במעשר בהמה בתר שליש דהיינו משעה שראויה "להתעשר" ואליבא דר"ש [שהרי המשנה בבכורות אתיא כר"א ור"ש שראש השנה למעשר בהמה הוא באחד בתשרי, ויהיה ר"ש למעמיה] שאומר שנכנסות להתעשר אף שהיא מחוסר זמן של שמנת ימים [הגם שלהקרבה אינה ראויה עד שמנת ימים].

[קם ר' מנא] ומקשה רבי מנא על רבי שמאי וכי אמת שאמרת שהמשנה בבכורות אתיא כר"ש, הלא במשנתנו כאן תנן שכן עזאי אומר שהאלולים מתעשרין לעצמן והיינו כל שנולדו בכל החודש עד כ"ט, [כיון שהוא מדבר על כל חודש אלול אי אפשר לומר שקאי רק על אלו שנולדו עד כ"ב בו], וכי נאמר גם כאן שסבר בן עזאי כר"ש ולא כרבנן? אלא ודאי כרבנן ס"ל בן עזאי [ואין צורך לאוקים המשנה כר"ש שאומר שראויה להתעשר אף קודם ח' ימים, אלא יכול לאוקמה גם אליבא דרבנן], דכמו דאליבא דרבנן הגם שאלו שנולדו לאחר כ"ב אלול לא יוכל לעשרם לפני ר"ה לא איכפת לן, שהעיקר היא שיעשרם יחד כשימלאו ח' ימים לכל הבהמות הנולדים משנה שעברה שאז [לאחר ראש השנה] יכניס כל הבהמות הנשארם משנה שעברה לדיד ומעשרן, כן יהיה אליבא דבן עזאי שכל אלו שנולדו אחר כ"ב אלול ולא היו ראויין להקרבה באלול מתעשרין יחד עם שאר בהמות שנשארו מאלול, [אבל כיון שאמר שהאלולים מתעשרין לעצמן רק מספק, אלו שנולדו עד כ"ב באלול מעשרין באלול שמא ר"ה למעשר בהמה הוא ר"ה תשרי, אבל אלו שנולדו לאחר כ"ב שמא מתחלת אלול התחיל כבר גורן חדש שנמשך עד פרוס הפסח, לכן מעשרין לגורן

אבני חן על מסכת שקלים

ועשו מעשרות כשליש .

כ"י. שמות כ"ב כ"ט.

ד"ה כמה דאת אמר וכו'. וכמו דאמרת לרבנן דליתן שנוולו מכ"ז אלול עד ר"ה הן מתעשרין לאחר ר"ה פ' ביום השמיני כשהיו ראויים להקרב.

שם. ה"ג לכן עזאי דקוצר דאלוליים מתעשרות צפני עמון, מ"מ כיון דבן עזאי עשה לאלול דין לעצמו רק מחמת ספק אינו יכול לעשר האלוליים עד לאחר כ"ט אדר דשמא אין כ"ט אלול זמן גורן. ובאמת לפי זה כל האלוליים מתעשרין בגורן שלפני הפסח.

ד"ה תורמין את הלשכה. נוטלין הממון מתוך הקופות הגדולות שתרמו דהן פ' לתוכן דר"ס ניסן פ' דמפרש לפי שיטת הרמב"ם בהלכות שקלים פ"ב הל' ד' וז"ל והכל (כל שקלי ישראל) מתקבצים למקדש ומניחין אותן בלשכה אחת מן הלשכות במקדש וסוגרין כל דלתותיה במפתחות והותמין עליה הותמות, וממלאים מכל השקלים שיקבצו שם שלש קופות גדולות שיעור כל קופה כדי שתכיל תשע סאין עיי"ש. ונמצא שבשלש תרומות של ג' ג' סאין נתרקנו הקופות. זה שיטת הרמב"ם וכתב עליו הרע"ב "ובחנם דחק לומר כן", (וראה במראה הפנים שהשיב להרע"ב ע"ז בדרך י"ד ע"א לדפי הירושלמי) אלא מפרש "תורמין את הלשכה" כמו שפירשו רש"י ותוס' בקידושין ג"ד ע"א שהיו תורמין מתוך הלשכה שהיו השקלים מונחים שם, פ' שהתרומה ה' הפרשה מכל ערימת השקלים ולא מתוך קופות גדולות.

שם. היו תורמין מאלו קופות [צקופות] קטנות. כצ"ל.

שם. כדי שיקפיקו ממנה פ' אותה שנתרמה תחלה שהי' כתוב עלי' אות א' והטעם לקמן דמצוה בראשון.

ד"ה יונית כתוב עליהם. (לשון הרע"ב) היו רגילים ביונית פ' כמש"כ היבין וז"ל דצצית שני היו ישראל רגילין יותר ככתב יונית מצעצית, וקמ"ל דצצית טעם מה אין מושגין לקדושת הכתב צציתמ"ק. ע"כ. וכעין זה כתב הריצ"ן. וממשיך לפרש שאין זה גנאי צציתמ"ק דהא אמרינן צציתמ"ק ט' ע"ז דרש"ג אומר דאין לכתוב תנ"ך ככל לשון ורק ציונית המירו דכתיב (צראשית ט' כ"ז) יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם יפיפתו של יפת ישכון באהלי שם פ' שהקצ"ה הצטית ליפת שהיופי שלו יצא לתוך אהלי שם ואין לך פ' שהי' אין לך לשון יפה בבני יפת יותר מן היווניות. פ' והגם שיש לדרוש שכל עניינים יפים של יפת ישכנו צאהלי שם ? מ"מ שם הדרש לגבי "לשון" יפת, וגם לא נמצא ענין אחר שיתאים לומר שהוא ענין יפה של יפת שישכון צאהלי שם

ד"ה כמה הוא שיעורן של קופות. אהא דתנן וכו' נראה שלא הי' לו הגירסא בגמ' תמן תנינן מפנין אפילו ד' וחמש קופות והגמ' מתחלת ר' זעירא שאל וכו' ולכן

והא תמן תנינן הא שם שנינו בן עזאי אומר האלוליים מתעשרין לעצמן פ' ולא חילק בן עזאי בימי החדש לא וכו' לא תאמר דסבר בן עזאי אפילו נולד עד עשרים ותשעה באלול וכו' אית לך מימר בן עזאי כר"ש ולא כרבנן? אלא ודאי כמה דאת אמר על דרבנן פ' כמו שאתה אומר על דברי רבנן.

עולין לו לתוך שנתו פ'. הא דכתיב (דברים ט"ו כ') לפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה היינו שצריך לאכלו בתוך שנה שנוולד ולא משעה שראוי להקריבה.

אלפ"א בית"א גמ"א. כך מצאתי מנוקד. מלאכת שלמה.

בפרגוד בכתונת חפות שיש לה שפה כפול.

או שמא יעשיר ויאמרו וכו'. שכן דרך מוציאי דבה שבכל פעם יהפכו הסברה ללמד גנות על בני אדם. ע"פ הכותב בע"י.

ולא במנעל ולא בסנדל לכאורה קשה שהרי בלאו הכי אין ליכנס לעזרה במנעל וסנדל? וראה ביבמות ק"ב ע"ב דמוקי לה דמנעל וסנדל של בגד שיכול ליכנס בה.

או שמא יעשיר אין הפ' שהי' עני שהרי לא היו מניחין לעני לתרום, אלא יעשיר יותר ממה שהי'. רשפי אש

תמן תנינן פ' תנן התם.

קרבה"ע בראש העמוד ויש לו הרצה צהמות פ' יותר מעשר בכדי לעשר.

ד"ה ועמקים יעטפו בר. מ"מ צאפלייתא מלשון והזוזתה והכסמת לא נכו כי אפילו הנה (שמות ט' ל"ב) פ' בשנה מאוחרת, שהצמחים מתחילים ליגדל באיחור.

ד"ה אלו ואלו נכנסין לדיר להתעשר. דמפרש יתרועעו לשון געים פ' חברים ושירו כאלו כתיב עשירו מלשון מעשר.

ד"ה אין תימר. כאן שייך נקודת הפסק, ונקודת הפסק שנדרס לאחר ואלו כו' הוא טעות.

ד"ה ניתני כל הנולדים עד כ"ב בו. דהא כתיב ויקרא כ"ב כ"ז ובמיום השביעי והלאה ירצה לקרבן אשה לה'. כצ"ל. או ביום השביעי תתנו

אבני חן על מסכת שקלים

צריך לפרש אהא דתנן, וראה ממ"נ

דף ח' ע"ב

תוכן הדף:

גמ': [סוף דף הקודם] תנן התם לגבי שבת מפני האורחין ומפני ביטול בית המדרש אפילו ר' וחמש קופות ושאל ר' זעירא את ר' יאשיה כמה הוא שיעור של קופות אלו? והשיב לו [ע"ב] נלמוד מה שסתום בשבת כמה שמפורש בשקלים דתניא בשלש קופות של שלש שלש סאין שהן תשעה סאין לכל תרומה, [וממשיך להביא כל הברייתא אף שאינה צריכה להשאלה כאן] ובג' פעמים בשנה שהיו תורמין היה יחד עשרים ושבעה סאין, וכתוב על הסאין אל"ף ב"ת גימ"ל, ולכן כתוב עליה אותיות אלו לפי שהיה מסתפק תחלה מקופה שכתוב עליה אל"ף ואח"כ מן הקופה שכתוב עליה ב"ת וכו', מ"מ אנו רואין מברייטא זו שהקופה שהיו תורמין לתוכה היתה של ג' סאין וכן יש ללמוד לענין מפני בשבת.

תנן התם לגבי שבת המוציא יין שיעורו כדי מציגת הכוס [ופרש"י שם מציגת הכוס כשיעור שנותנין יין חי לתוך הכוס להסיף עליו מים כהלכתו ולמנוח אותו זמן], ושאל ר' זעירא את ר' יאשיה מה שיעור של כוס זה? והשיב לו שנלמוד סתום מן המפורש, דתני ר' חייא ארבע כוסות שאמרו לשתות בליל פסח, יש בכל הארבע כוסות יחד כשיעור רביעית יין מאיטליא שהוא יין חזק, שכל כוס הוא רובע רביעית יין חי, וכן מוציא יין בשבת שיעורו רובע רביעית,

אמר ר' יוסי בר אבין משום ר' יוחנן שהמשנה בשבת דהמוציא יין וכו' הוא אליבא דרבי יהודה, דתני לגבי שבת שיעור הוצאת מים הוא כדי גמיע, ר' יהודה אומר ששיעורה כדי לשוף בה את הקילור פ' מים כשיעור שצריך לתת לתוך הקילור לערבו כדי לשוף בה את העין, והברייטא ממשיך שיעור הוצאת יין אומר הת"ק שהוא כדי גמיע, ר' יהודה אומר ששיעור הוצאת יין הוא כדי מציגת הכוס הרי שר' יהודה הוא התנא במסכת שבת שאומר ששיעור הוצאת יין הוא כדי מציגת הכוס.

ושואל מה השיעור להוצאת יין מווג יחד עם המים שבתוכו בשבת? ומשיב שנוכל לפשוט אותה גם מברייטא זו דתני לה לעיל לגבי שבת שיעור הוצאת מים הוא כדי גמיע, ר' יהודה אומר ששיעורה כדי מציגת הכוס [כן הוא גירסת הקרב"ה ע] פ' כמו שנתנין ג' חלקים מים לתוך רובע רביעית יין חי, והברייטא ממשיך שיעור הוצאת יין אומר הת"ק שהוא כדי גמיע, ר' יהודה אומר ששיעור הוצאת יין הוא כדי מציגת הכוס, הרי לך שלר' יהודה שיעור הוצאת יין מווג בשבת היא רביעית.

ושואל איך נשער שיעור רביעית במדות שלנו? ומשיב רב אבין ששיעורה הוא מיטרוון שם מידה ורביע במדה שלנו. ושואל אם יוצא ר' כוסות בליל פסח אם שותן יחד בלי אמירת ההגדה בינתיים? ומשיב מדאמר ר' מנא אמר ר' יוסי שאם שמע הלל בבית הכנסת בליל פסח יצא ואינו צריך לחזור ולאומרה על הסדר, מזה נובל ללמוד שיכול לשתות הכוסות בזה אחר זה.

ושואל עוד אם מותר להפסיק כמה פעמים באמצע שתיית הכוס? ומשיב זה שתקנו שלא לשתות הכוסות בזה אחר זה המעם הוא כדי שלא ישתכרו, ולכן להפסיק באמצע גם גורם שלא ישתכרו ומותר.

ושואל מה הדין אם יוצא כוסות של פסח ביין של שביעית [השאלה היא לפי שאין עובדין ואין מתקינין אותו ואין היין מוכר. ר' משולם וראה מש"כ על הגמ']? תני רב אושעיא יוצאין ביין של שביעית.

ושואל אם יוצאין ביין של קינדוטין פ' יין שיש בו בשמים? ומשיב מדתני בר קפרא קינדוטין ביין הרי שיוצאין בקינדוטין.

ושואל מהו לצאת ביין מווג? ומשיב מדתני רב חייא שארבע כוסות יוצאין בהן בין חיין בין מווגין ובלבד שיהא בהם מעם ומראה יין הרי שיוצאין ביין מווג.

אמר ר' ירמיה מצוה לכתחלה לשתות יין אדום לר' כוסות, שנאמר אל תראה יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו וגו'.

תני בברייטא שמה שמבושל כשר לר' כוסות היינו דוקא שהוא מבושל קצת רק כדי ליתן בו מעם כתבלין, אבל אם הוא מבושל יותר אינו כשר, [והדין שמבושל כשר אנו רואין] דאיבעיא לן אם יוצא ר' כוסות ביין מבושל? והשיב ר' יונה דיוצאין ביין מבושל, ור' יונה היה לו מעם להתיר לשתות יין מבושל שר' יונה לאחר ששתה הדין כוסות יין היה כואב ראשו עד חג השבועות, וראה מטרונתא [גבירה רומית אשת שר גדול] איך שפניו מאירין ואמרה לו סבא סבא! אחד מושלש דברים יש בך או שאתה שתוי יין או שאתה מלוי בריכית או או שאתה מגדל חזירים, ענה לה ר' יונה שתיפח רוחה [לשון קללה, ולכן לא אמר תיפח רוחך] שאין בי אחד מושלש דברים אלא אלא תורה יש בי דכתיב בה "חכמת אדם תאיר פניו".

ר' אבהו בא לטבריה ראו תלמידיו של ר' יוחנן את פני ר' אבהו שהיו מאירין, אמרו לו תלמידיו לר' יוחנן שר' אבהו מצא אוצר ולכן פניו מאירין, הלך ר' יוחנן אצל ר' אבהו ושאל לו איזה תורה חדשה שמעת? ענה לו ר' אבהו שמצא תוספתא חדשה שלא ראה מעולם וראה בה דברים חדשים ולכן הוא שמה, קרא עליו ר' יוחנן חכמת אדם תאיר פניו.

אמר ר' חנין לוג האמור בתורה שיעורה כשיעור תמונתא הישנה שהיו מודדין בה מוריים בציפורי, אמר ר' יונה ואני מכיר מדה זו ודבית ר' ינאי היו מודדין בה דבש.

נלמוד סתום מן המפורש [דתני] בשלש קופות.
ד"ס. פ' ששנינו במתניתין כמש"כ בק"ה. ומה שמוסיף שהן תשעה סאין שהן עשרים ושבע סאין הוא הוספת הגמ', וצ"ע למאי נפק"מ. וראה ממ"נ.

וכתוב עליהן א' ב' ג' מפני מה וכו' הוא ציון מן המשנה, וקאמר תלמודא מפני מה כתוב עליהן וכו' לומר שמצוה לקנות מהראשונה קרבנות ציבור קודם לשנ' וכו'. ממ"נ

ישנן רביעית של יין [איטלקי] ירושלמי. פ' כל הדין כוסות יחד ישנן סך הכל של רביעית כמו שפ' בק"ה.

יין האיטלקי פ' ממדינת איטליא וראה עירובין ס"ד ע"ב

אבני חן על מסכת שקלים

מהו לצאת ביין של שביעית. ר"ל הספק בזה דכיון שחייב בד' כוסות (כעין חיוב ממונות) הוי ל' כפורע חובו בשל שביעית דהו"ל כסחורה. גליונות הגר"ק, וי"א שהשאלה הוא מפני שערכ פסח הוא זמן ביעור יין, וראה בביאור רח"ק בשם החזו"א, וראה ת"ח, וברשב"ש כתב לא פורש במאי אסתפק אמאי לא, אבל הר"מ משולם כתב לפי שאין עובדין ואין מתקנין אותו ואינו טוב.

אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים. משלי כ"ג ל"א. פי' אל תתן עיניך ביין אשר יתאדם במראיתו והוא נחמד ומשובח כי מי שעושה כן הולך הוא במישרים ר"ל אין דרך מעוקם לפניו שעל כולם יחשוב כי ישרים המה כי לא יבחין עוד מעתה. מצודות. מ"מ משמע שיין אדום הוא משובח.

תאני מבושל כמתובל כמו שפי' הק"ע, ולא תימא דמבושל אסור דכבר איבעיא לן מהו לצאת ביין מבושל.

הוי חזיק רישא עד עצרתא ור' יודא בן רבי עילאי שתי ארבעתי כסוי דלילי פיסחא וחזק ריש' עד חגא וחמתי' חדא מטרונה אפי' נהורין. כן הגירסא בירושלמי שבת פ"ח ה"א וכעין זה פסחים פ"י ה"א ובגליון אפרים כתב שגם כאן צריך לגרוס כן. וראה נדרים מ"ט ע"ב.

חזיק רישא כאיב ל' ראשו וכורכו סביב במטפחת בחוזק. ממו"נ

תינח רוחא הוא מלשון הפסוק (איוב י"א כ') **ותקוהם בןפוז נפש'** ופי' המצודות ציון דאבון נפש, על שם שקרובה הנפש לפרוח ולצאת מן הגוף.

סימא פי' אוצר.

אמר רב חנין לוגא דאורייתא תמונתא שמינית הקצ (הסימנים הם: ג' סאין לאיפה ו' קבין לסאה ד' לוג לקב ו' ביצים ללוג. ולפ"ז תמונתא הוא חצי לוג אלא שהיו קורין כן לכלי מדה שהי' באמת לוג שלם, או י"ל בדרך אפשר שהפי' הוא שצריך לכפול תמונתא זו למצוא לוג של תורה) **עתיקא** מדה ישנה **דמורייסא דציפורי** שבה מודדין שומן של דגים בצפורי. ור"ל שמדה זו הוא מדה מדויקת אבל שאר מדות הגם שנקראים לוג וכו' אין לסמוך עליהם.

קרבה"ע ד"ה תמן תנינן. בשבת בפרק המוציא יין: **כמה הוא שיעורן של כוסות.** כוס הנוכח וכו'. כצ"ל

ד"ה מזוג בכמה. יהא חייב לגבי הוצאת שבת מי ענין רביעית שלם [א] קג. כצ"ל. כדלי גמיעה פי' דכיון דאין

שאני יין האיטלקי דמשכר טפי. וכן בסנהדרין ע' ע"א לגבי בן סורר ומורה ופרש"י שם יין האיטלקי טוב ומעולה הוא וממשיך (הבן סור"מ) בתרי'. ע"כ. אבל בספר יד רמ"ה על מסכת סנהדרין כתב וז"ל חצי לוג יין בלוג האיטלקי שהוא גדול מלוג מדברי ומאן דמפרש האיטלקי איין לא חש לקמחי'. ונמצא שלפי פרש"י יין האיטלקי פירושו יין חזק שצריך למוזג במים ולפי היר"מ"ה הוא שיעור איטלקי. והנה הק"ע בד"ה ישנן רביעית נראה קצת שמפרש כפרש"י אבל בד"ה כמה הוא שיעורן מפורש לפי היר"מ"ה. וצ"ע.

דרבי יהודה היא. מתנ' דהמוציא יין כדי מזיגת הכוס.

מים כדי גמיעה כפי מה שאדם בולע בבת אחת. וכתבו התוס' שבת ע"ו ע"ב דהוא יותר מכשיעור גרוגרת. ובתו"ט כתב אין שיעורו ידוע לנו אבל הוא פחות אפילו מכדי לוגמיו ואצ"ל מרביעית.

כדי לשוף בהן את הקילור. ראה בערוך ערך קלר שיש שני מיני קילור א' שם כללי לרפואה אשר צורתה ארוכה ועגולה ובפרט אם היא מתוקנת לחולי עינים (תחבושת) ב' מין אדמה לבנה הבאה מאי סמיא ונקראת בלשון המשנה סם ומתערבת ברפואות לעינים (אדמה שעירבו ושפשפו עם מים לעשות כעין משהח). והיכין בהמוציא יין אות ו' כתב ממלית שנותנין על העין לקרר חמימותו, ונראה שהוא לשון יוונית והוא תחבושת העין ונקרא כך על שתואר הרמ"י כעין עוגה שנקרא ג"כ קילורין. וראה המתרגם שבת י"ח ע"א (ובמעות נדפס שם ע"ב).

מים כדי גמיעא וכו'. וצ"ע לאיזה ענין מביא שיעורי מים הלא המדובר כאן לגבי יין.

מזוג בכמה כיון שמצינו בשבת ע"ט ע"א המוציא סמנין שריון כדי לצבוע בהן דוגמא לאירא ואילו בסמנין שאינן שריון השיעור לצבוע בהן כגד קטן, והטעם לפי שאין אדם טורח לשרות סמנין לצבוע בהן דוגמא לאירא, וגם כאן הגם ששיעור יין חי הוא רובע רביעית כדי שימוזגו מ"מ אם הוא כבר מוזג שמא חייב אף בשיעור יותר קטן. נשמעני' מן הדא וכו' פי' כיון דתני ת"ק כדי גמיעא ע"כ דלא מיירי ביין חי דהא אינו ראוי לגמות יין חי אלא ע"כ מיירי במוזג דראוי לגמיעא וקתני סיפא ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכוס אלמא דאפילו במוזג דראוי לגמיעא וקתני סיפא ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכוס אלמא דאפילו במוזג צריך נמי רביעית. ע"פ הירידב"ז

מהו לשתות בפיסקן ראה על הגליון שהוא שם כלי גדול המחזיק כמה רביעית וכו' וראיתי שבימימיהם היו המלכים עושים משתאות גדולות [ופעמים היה אורך המשתה לכמה חדשים] והיו מוזמינים אורחים שונים וכל מי שבא להמשתה היה בא עבד מעבדי המלך בכוס גדול מאד והאורח היה חייב לשתות את כל הכוס ואם לא יכול היו מאנסים אותו בכוח, וזה פירושו הכתוב במגילת אסתר וכלים מכלים שונים פי' קמנים וגדולים והשתיה כדת אין אונם.

אבני חן על מסכת שקלים

רביעיות. ע"כ. ולפ"ז צריך לפרש דמה דפשט הגמ' דיוצאין ביין זה, דמשום חיוב ד' כוסות התירו לשייר ד' רביעיות.

ד"ה בקונדיטין. יין שיש בו צממים. ראה סוכה ג' ע"א ד"ה לעבריהו במסנת. קונדיטין כמו שעושין בעלי חיות שתלוי כמין כברה ובו אבקת רוכל ויין וכו'. ובממ"נ פ' יין מרוקח בדבש ובשמים.

ד"ה חצי שמינית טברנית. פ' כיון שיש ד' לוגין לקב נמצא שמינית הקב הוא חצי לוג וחצי שמינית הוא רביעית הלוג. ור"ל שטבר' היתה להם מדה מדויקת וחצי לוג זה יש למדוד כנגדה לשיעורי תורה.

דף ט' ע"א

תוכן הדף:

בטבריה היתה מדה ישנה שהיתה שמינית הקב [יש בקב ד' לוגין וחצי לוג הוא שמינית הקב] וחצי של שמינית זו היתה מכונת כשיעור רביעית הלוג של תורה,

אמר ר' יוחנן [שהיה גר בטבריה] מדה זו [שמינית טברנית] היה כאן בטבריה לפני זמן, ועכשיו כבר אינו, ומקשה לפי זה למה [לא] קרא שמה "עתיקא" דהיינו ישנה כמו שקורא ר' חנין המדה של ציפורי עתיקא? [ראה גירסת הקרבה ע']

ומתריץ שאף שבעת שר' יוחנן היה מדבר כבר לא היתה אבל כיון שהיה מדה זו בימיו אין לקרותה עתיקא,

ותירין אחר למה לא קרא לה ר' יוחנן "עתיקא", לפי שמדה חצי שמינית זו היה לה ג' דרגות (א) בראשונה היתה פחותה מרביעית הרבה, (ב) ואח"כ העמידו אותה חזרה על רביעית, (ג) ופעם שניה פחתו אותה אבל לא כמו שהיתה פחותה פעם ראשונה, וכשאמר ר' שהיה בימיו היינו (ב) שהעמידו אותה בחזרה על רביעית,

ואם היו שני המיעוטים (א) ו(ג) שזה היה שפיר יכול לומר עתיקא שאין למעות שהכוונה על (א) הראשון המעוטה דאם כן היה יכול לומר זה של עכשיו (ג) שהוא דומה לו, אבל עכשיו שיש ג' מדרגות ואומר עתיקא ודאי הכוונה על (ב) שהיה בימיו של ר' יוחנן אבל אינה עכשיו.

כוס רביעית איך מודדין שיעורה? אמר ר' יוסי בשם ר' יוסי בר פזי ור' יוסי בר ביבי בשם ר' שמואל שיעורה אצבעים על אצבעים ברום אצבע ומחצה ושליש אצבע.

מה שיעור הוצאת יין קרוש בשבת? אמר ר' נתן ששיעורה בכזית, שכזית הוא רביעית שנקרש, רבנן דקיסרי ור' יוסי בר ביבי בשם שמואל אמרו דאיתא ר' נתן כר"ש דאמר במסכת שבת שכולן שיעורן ברביעית.

מעשה בפרדת רבי שמתה והגם שהיתה נבלה אמרו שדמה טהורה [בתולין ע"ז ע"ב] אמרינן מדכתיב בויקרא י"א ל"ט וכי ימות מן הבהמה וגו' הנוגע "בנבלתה" יטמא עד הערב, מועטין שיעור ועצמות וגידין וקרנים וטלפים אינם מטמאין, אבל דם פליגי בה תנאים, שאל ר' אליעזר את ר' סימון עד איזה שיעור דמה טהורה? ולא ענה לו ר' סימון, ואח"כ שאל ר' אליעזר את ריב"ל ואמר לו שעד רביעית הוא טהורה אבל יותר מרביעית

צריך רביעית שלם נאמר דבמוזג לא פליג ר"י על הת"ק וסבר כוותי' דהשיעור הוא בכדי גמיעה. והנה בק"ה במסכת שבת הגירסא "בפחות מזה" במקום בכדי גמיעה והכניסו אותה המרפסים בסוגריים.

ד"ה מים רי"א כדי מזיגת הכוס. ה"נ צמוג שיעורו כדי גמיעה. לכאורה זה טעות דמה הדמיון ומה הסברה, ועוד הרי מסקנת הגמ' הוא הדא אמרה מוזג כדי מזיגת הכוס. והפשט הנכון הוא מה שכתב המגיד בסוגריים.

ד"ה בהלל. של ליל פסחים אס שמעה פ' מהשליח ציבור צנית הכנסת שכן ה' מנהגם פ' שהיו אומרים הלל בביהכ"נ משום מנהג ואם כיון בהלל זה לצאת ידי חובתו יצא ואין צריך לאמרה בביתו.

ד"ה מהו לשתות מפוסקין. פירוש מהו שיהא מותר להפסיק צמחית כוס אחד כמה פעמים פ' כמש"כ הת"ח דהיינו בהפסק מועט.

ד"ה ה"ג כלום אמרו שישתה לא שישתכר. כלומר הטעם תקנו ש"ישתה" הד' כוסות בהפסק אמירת ההגדה וכו' ולא תקנו שישתה כל הד' כוסות בבת אחת, הוא כדי שלא יבא לידי שכרות, ולכן גם בנידן דידן ששותה הכוס ומפסיק קצת באמצע השת' לא רק שמותר לעשות כן אלא אדרבה יותר ראוי לשתות כן דלס שומה וכו'. וראה ממ"נ.

שם. דיינו מגרוננו שצט ע"פ הגמ' סוכה מ"ט ע"ב שהיו פוקקין הנקב בראש המזבח שהנמסים יורדין בו לשיתין שיראה היין עליו כגרון מלא ושבוע. ואמר רב פפא שמע מינה כי שבע איניש חמרא מגרוניה שבע. ופרש"י ע"י ששותהו בלגומות גסות וגרון מלא הוא משיבוע ולא ע"י שת' מרובה שמכניס הרבה יין במעיו ע"י לגומות דקות. אבל המהרש"א שם כתב ולולי פירוש נראה לפרש בהיפך דלכך פוקקין שלא יהא היין הולך לשיתין בפעם אחת כולו כמו לגימה גסה אלא שיהא פקוק קצת וילך לשיתין במעט מעט דומה בלגימה דקה, ורב פפא נמי הכי קאמר כי שבע איניש חמרא מגרונ' שבע דהיינו בלגומות דקות שהגרונ' נהנה וטועם ממנו הרבה פעמים וכו'. ואולי י"ל דאלו ואלו דברי אלקים חיים רק דרש"י מיירי לגבי שכרות והמהרש"א מיירי לגבי שביעה.

ד"ה מהו לצאת ביין של שביעית. וקס"ד דלרצנע כוסות צעינן לכס. פ' ומסיק דיוצאין וממילא משמע דלא בעינן לכס. וראה רש"י (אחר מסכת פסחים) שתמה איך ס"ד דשביעית לא הוי לכס הרי כתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (ויקרא כ"ה ה'). אבל ראיתי בביאור רבי חיים קניבסקי שליט"א בשם החזו"א להסביר דפירות שביעית כשכלין לבחמה מן השדה חייבין בביעור אלא שמשיר לעצמו כדי מוזן ג' סעודות כדתנן פ"ט דשביעית וזמן ביעור של יין בערב פסח הוא כראיתא בפסחים ג"ג ע"א אוכלין בענבים עד הפסח ומוזן ג' סעודות ביין ג' רביעיות כמבואר עירובין כ"ט ע"א והשתא מיבעיא לי' כיון שחובת היום ד' כוסות שמא שרי לשייר ד'

אבני חן על מסכת שקלים

ראובן וכו' הצדיקו את עצמם], מן הכתובים דכתיב במשלי ג' ד' ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, גמליאל זוגא [מוכר זוגי מספריים. רש"ם, "גמלא" שם חכם, "זווגא" עסוק לזווג איש ולשדך אשה. תרשב"ש] שאל את ר' יוסי בר ר' בון איזהו מהג' פסוקים הוא המבורר מכולן? והשיב לו שהפסוק והייתם נקיים וגו' הוא המבורר שבכולן.

מתני': שלוחו של רבן גמליאל הנשיא שהיה רוצה שיגיע שקלו של ר"ג לתוך הקופה שינקו ממנה הקרבנות היה נכנס להלשכה בשעה שהיו תורמין שם ושקלו של רבן גמליאל בין אצבעותיו וזורקו לפני התורם לתוך השקלים שהיה תורם מהם, והתורם היה מתכוין שיגיע שקל זה לתוך הקופה שנותן לתוכה התרומה,

אין התורם מתחיל לתרום עד ששואל מהגבאים שעומדים בחוץ "אתרום"? והם עונים לו תרום, תרום, תרום ג' פעמים [כדי לעשות פומבי לדבר. פ"ז],

לאחר שמילא התורם את הקופה של ג' סאין מקופה הגדולה הראשונה כיסה את הקופה הגדולה עם מכסה שלא יתרום ממנה עוד פעם, אח"כ מילא את הקופה [של ג' סאין] מקופה הגדולה השניה וכיסה אותה, ואח"כ מילא עוד ג' סאין מהקופה הגדולה השלישית ולא כיסה אותה, שבגורן העתיד יתחיל לתרום ממנה,

והגם שכל התרומה היה לשם כל ישראל על הגבוי ועל העתיד לגבות מ"מ כדי שיתנו כל ישראל לָכֵן לשלוח שקליהן, היה תורם קופה ראשונה לשם ארץ ישראל, וקופה השניה היה תורם אותה לשם כרכים הסמוכין, וקופה השלישית היה תורם לשם בבל ולשם מדי ולשם מדינות הרחוקות.

אמר ר' יוחנן ר' יוחנן [בן נפחא] היה בדור שני של אמוראים בארץ ישראל, אבל ר' חנין צריך בירור איזה הוא שהרי ר' חנין סתם ור' חנין דציפורי היו שניהם בדור השלישי של אמוראים בארץ ישראל, ויש רב חנין שהיה בדור שני.

אמר רבי יוחנן ר' יוחנן קאי על דברי ר' חנין לעיל שאמר לזוגא דאורייתא וכו' **הדא דידן הות** פ' מדה כוז היתה גם לנו מכבר ואין ר' חנין צריך להביא רא' מכלי המדה של ציפורי, ומקשה הגמ' על ר' יוחנן כיון שגם המדה שלו כבר אינה **ולמה לא קרי לה עתיקתא** פ' דודאי ה' כבר זמן שלא היו משתמשין בכלי מדה זו דאל"כ ודאי שה' ר' חנין מדבר על כלי שה' בימיו ולא מכלי המדה של ציפורי? **מן בגין דהות בינומי** כיון שהיתה בימיו אף שכבר עברה אינה נופל עלי' לשון "עתיקא".

אית דאמרי דהות זעירא ורבית וכו'. ראה גירסת הק"ע ופירושו כך, מה שמקשה הגמ' ולמה קרי לה עתיקתא? תירוץ א' הוא בגין דהוות בינומי שהם מדברים על שני כלים ר' חנין מדבר על כלי עתיק ור' יוחנן על כלי שהיתה בימיו, ויש מתרצים שהם מדברים על אותה הכלי ור' חנין יכול לקרותה עתיקתא אבל ר"י לא ה' יכול דאית למיטעי דהות זעירא וכו'.

שם. שהיתה קטנה והוסיפו עליה ונעשית גדולה, ושהיתה

טמא, וכעס ר' אליעזר על ר' סימן שלא השיב לו על שאלתו, רב ביבי היה יושב ומספר עובדא זו שמתה פרידת רבי וטיהרו את דמה, אמר לו ר' יצחק בר ביסנא לר' ביבי מה השיעור שטיהרו אם רק עד רביעית או גם יותר מרביעית? בעט ר' סימון בסנדלו [בכעס] את ר' יצחק, אמר לו ר' זריקא לר' סימון וכי בשביל ששאל אותך דבר תורה אתה כועס עליו? ענה לו אין בעיטתי בשביל מה ששאל, אלא שאין דעתי כי שאני סומך על פלטור למוזנותי,

דר' חנן דרש הפסוק בתוכחה "והיו חייך תלואים לך מנגד" זה הקונה חטים למחיתו לשנה שלימה, שאינו יודע אם יהיה לו מעות לקנות, ומה דכתיב "ופחדת לילה ויומם" זה הלוקח מן הסדקי כדי לאכול משבת לשבת, "ולא תאמין בחייד" זה הקונה מן הפלטור פ' מן הנחתום.

והגמ' שואל מאי הוי עלה על דם נבילה? ומשיב שהעיד ר' יהושע בן פתורה על דם נבילה שהוא טהור מלחכשיר [אם נפל דם זה על אוכל אינו מוכשר ע"ז לקבל טומאה] אבל לטמא דם נבילה מטמא.

תנן התם דם השרץ כבשרו כמו שבשר מטמא אבל אינו מכשיר [שהרי אינו משקה] כן הדין בדם השרץ, ואין דם אחר שדינו כן, וס"ד דר"ל שרק דם שרץ מטמא אף שאינו מכשיר אבל דם נבילה כיון שאינו מכשיר אינו מטמא, וקשיא על מה שאמרנו שדם נבילה מטמא? ומישיב דלמא פירוש המשנה הוא שאין לך דם שיטמא כשיעור הבשר בכעדה אלא שרץ אבל לעולם גם נבילה מטמא מרביעית. [ושני הדמים אינם מכשירין].

אמר ר' יוסי שיש מחלוקת אמוראים אם דם נבילה מטמא, ריב"ל לעיל סבירא ליה כר' יהודה במס' עדיות שדם נבילה טמא, והאמורא השני סבר כר' יהושע בן בתירא שדם נבילה טהור לגמרי.

רב "אברומה נחותא" הסכים למה שאמר ר' יוסי שר' יהודה הוא זה שסובר שדם נבילה טמא, שבזה מובן דברי ריב"ל שאמר בפרידת רבי שמתה שרק פחות מרביעית טהור שריב"ל אמר כן אליבא דר' יהודה שהוא היה המורה הוראה בביתו של רבי.

תנן במשנתנו שמי שהוא עשיר לא יתרום וכו' ומוסיף הגמ' דתני רבי ישמעאל שגם מי שהוא בעל שיער לא יתרום שיאמרו שהכנים שקלים בתוך שער, ותני עוד בברייתא שהגבאים העומרים בחוץ היה ממשמשין בשער התורם כשיצא מן הלשכה אם היו דבוקים, או כבגדו אם היה חשש שמה המבין שם שקלים,

ותני עוד בברייתא שבשעה שנכנס התורם היו הגבאים עומדים בחוץ ומדברים עמו כדי שלא יוכל ליתן שקלים לתוך פיו, ושואל ולמה לא מילאו את פיו במים שלא יוכל ליתן שקלים לתוך פיו? ומשיב ר' תנחומא שהתורם צריך לברך ואם יתנו מים לתוך פיו לא יוכל לברך,

אמר ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן יש להביא ראיה מתורה נביאים וכתובים שכמו שצריך אדם להזהר שלא יחטא כן צריך לזהר שלא יחשדו אותו הבריות שהוא חוטא, מן התורה דכתיב במדבר ל"ב כ"ב והייתם נקיים מזה' ומישראל, מן הנביאים דכתיב ביהושע כ"ב כ"ב אֵל אֱלֹקִים ה' הוּא יוֹדֵעַ וישראל הוּא יֹדֵעַ פ' שה' יודע כבר ולאחר זמן גם ישראל ידעו את צדקתו [בני

אבני חן על מסכת שקלים

רב ביבי הוה יתיב מתני הדין עובדא א"ל ר' יצחק בר ביסנא לר' סימון [עד כמה ? א"ל . כן הוא לקמן כ"א ע"ב] עד רביעית טהור יותר מכאן טמא ובעט בי' וכו'. רב ביבי מספר המעשה דלעיל בנוסח אחר ובמקום שבנוסח הראשון שאל ר' אלעזר לר' סימון עד כמה ולא אשגח בי' ובאש ר' אלעזר בר' סימון, לפי נוסח של ר' ביבי חי' השואל ר' יצחק בר ביסנא והשאלה היא עד כמה? והשיב לו ר' סימון עד רביעית וכו', ואח"כ בעט ר' סימון לר' יצחק בר ביסנא

והיו חייך תלאים לך מנגד וגו' על הספק, כל ספק קרוי תלוי שמא אמות היום בהרב הבאה עלינו. רש"י דברים כ"ה ס"ו

(ו)לא (31) תאמין (501) בחייד (50) 582= זה (12) הלוקח (149) מן (90) הפלטור (330)= 581. מחקק ספון, ולכן לא אמר זה הלוקח מן הנחתום שהוא יותר לשון הנמרא. פנ'ס לר'ד

העיד ר' יהושע בן בתירא על דם נבילה שהוא טהור. פי' ונלמוד מזה דגם ריב"ל כשטוהר דם נבילה מיהר אותה לגמרי.

ופריך הגמ' מהו טהור שמא נפרש "טהור" טהור מלהכשיר אבל לטמות מטמא פי' ונמצא שאין כאן רא' לריב"ל ?

ומתריך לא תוכל לחלק בין להכשיר ולטמות שהרי **תמן תנינן דם השרץ כבשרו מטמא ואינו מכשיר ואין לנו כיוצא בו.** שרק טומאת שרץ אינה מכשיר, אבל שאר הטומאות כולן מכשירין, וא"כ כשאמר דדם נבילה טהור אנו מוכרחים לפרש טהור לגמרי, ונמצא שיש רא' לריב"ל.

ומקשה הגמ' דלמא הא דאמר **[ואין לנו כיוצא בו . כ"ה לקמן כ"א ע"ב]** היינו כשיעור טומאתו שרק שרץ דמו מטמא בכעדרה כשיעור הבשר, אבל דם נבילה אינה מטמא עד שיהי' בה רביעית הגם שבשרו מטמא בכזית, אבל באמת נוכל לומר דמה דאמר ריב"ל דדם נבילה טהור היינו טהור מלהכשיר. ולא תהי' רא' לריב"ל.

ועכשיו בא למסקנת הענין, על מה ששאל "ומאי כדון" דמאי הוי עלה אם יותר מרביעית טמא או טהור, **[אבל . כן הוא גירסת הקרבה"ע וכן הוא לקמן כ"א ע"ב, וכן הוא בירושלמי שבת פ"ח ה"א]** דמו של נבילה מטמא ברביעית דם צלול דקשיקיש יהי' כזית **כבשרו** שהוא שיעור טומאת בשר נבילה. וכל זה למדנו מברייתא זו של "דם השרץ כבשרו וכו' ואין לנו כיוצא בו" בדלעיל. וברייתא זו שהביא להקשות ממנה נמצא למד ממנה.

אמר ליי' רב אבדומה (דמן . ירושלמי שבת) נחותה כך היו קוראין אותו, שהי' רגיל לירד לבבל מא"י. פני משה על

קמנה היתה מידת רביעית, ודועירת לא מועירא כמה דהות פי' נתמעט לאחר כן ולא נתמעט כמו שהיתה בתחילה, וקורא עתיקתא כמו בתחילה. ר' משולם, ומסיים ר' משולם "ורפא" דהיינו שאין פירוש זה ברור כמו "אין ולא ורפא בידיה" שבת ק"ג ע"א.

כמה הוא שיעור של כוס וכו' אצבעיים על אצבעיים על רום אצבע ומחצה ושליש אצבע ראה פסחים ק"ט ע"א השיעור אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע והתוס' שם ד"ה רביעית תירצו הסתירה וז"ל וי"ל דבירושלמי איירי באצבעות צפוריית והכא במדבריי עיי"ש עוד.

החשבון של רביעית ע"פ רש"י פסחים ק"ט ע"ב: **רביעית במדת לח היא חלק 3840 ממ' סאה שהוא שיעור מקוה:**

איפה שלשה סאין ג, סאה ששה קצין ג, קצ ארבע לוגין ד, לוג ששה זיגים ו דהיינו ארבע רביעיות פי' הרביעית הוא ביצה ומחצה [וסימנך גוד"ו] ונמצא שרביעית הוא חלק 3840 מארבעים סאה.

אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע היא חלק 3840 מאמה על אמה ברום ג' אמות שהוא שיעור מקוה:

אמה על אמה יש זה שלשים וששה טפחים נטפת על טפת, שהאמה ו' טפחים וכו' פי' שאמה על אמה יש בה ל"ו טפחים מרובעות,

ויש באמה על אמה [6 טפחים שהם 24 אצבעות שהם 120 חומשי אצבע על 120 חומשי אצבע =] סך 14,400 חומשי אצבע.

ולפי חשבון זה בגובה ג' ברוחב אמה יש 43200 חומשי אצבע. [3 * 14400].

נמצא שיש באמה על אמה ברום ג' אמות 5,184,000 חומשי אצבע מרובעין. [120 * 43200].

באצבעים על אצבעים יש 100 חומשים, ובגובה אצבעים הוא 1000 חומשים [10*10*10], ועוד חצי אצבע בגובה הוא עוד [2.5 * 1000 =] 250 חומשים, ועוד חומש [100 חומשים] היינו סך הכל 1350 חומשים מרובעים.

ונמצא אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע הוא חלק 3840 מאמה על אמה ברום ג' אמות [5,184,000 \ 1350 = 3840] כמו שרביעית הוא חלק 3840 מארבעים סאה.

תני יבש בכזית דברי ר' נתן. כצ"ל. **רבנן דקיסרי ור' יוסי בר ביבי בשם שמוא' אמרו אתיא דר' נתן כר"ש.**

ושאל לר' יהושע בן לוי פי' אחר שראה ר' אלעזר שר' סימון אומר הלכה משום ריב"ל ואינו מפרש דבריו, וכששאלו עד כמה לא השיב לו, הלך לשאול לריב"ל עצמו בעל השמועה.

אבני חן על מסכת שקלים

מס' שבת

*של בית רבן גמליא' צ"ל שזה ה' רבן גמליא' הוקן שחי בשנת ג"א תשכ"ח וחורבן הבית ה' בשנת ג"א תתכ"ח.

וצ"ע מדוע אומר לשון "נכנס"? ולפי פשוטו שהלשכה שהיו תורמין שם לא ה' אדם נכנס לשם רק התורם, כמ"ש הרמב"ם הלכות שקלים פרק ב' הלכה ה' וכיצד תורמין אותה "אחד" נכנס לפנים מן הלשכה והשומרין עומדים בחוץ וכו' (הגם שהתו"ט פרה פ"ג מ"י כתב על הרמב"ם ומ"מ זה שכתב שנכנס לבד לא איתפרש מנא ל'), וגם צריך להבין מה הלשון בין אצבעותיו ה' צריך לומר בידו? וי"ל שבבית שני היו משועבדים למלכות, ובית רבן גמליא' היו קרובין למלכות כדאמרין בב"ק פ"ג ע"א וכן סוטה מ"ט ע"ב של בית רבן גמליא' התירו להם לספר בחכמת יוגית מפני שקרובין למלכות ולכן באו מבית רבן גמליא' שהיו קרובים למלכות וגם לאנשי המקדש ונצלו קורבה זו ונכנסו עד פתח הלשכה וזרקו השקל משם (והיו צריכים לזרוק "לפני" התורם כדי שהתורם יפריש אותן לתוך הקופות שאם היו זורקין לתוך הקופות לא יהי' נקרא "תרומה") אבל כיון שלא שקלו לתוך הקופות בדרך כל ישראל' עשו אותה בהצנע קצת, שלקחו השקל בין אצבעותיהם, שלא יהי' תערומות להרואים. כל זה בדרך אפשר.

של בית רבן גמליא'. כתב המאירי פ' אותו (השליח) שהיו שולחין מבית רבן גמליא' שקליהם על ידו, ה' שוהה מלהכניסם עד היום שה' תורם, וה' זורקו מבין אצבעותיו כאדם המכוין בוריקתו, ומתכוין שיהי' שקלו הולך לתוך הקפה, ואף התורם ה' מעיין בכך, וכשהזורק חוטא בוריקתו והשקל נוטה חוץ לקפה, הוא מומין ידו ודוחפו לתוך הקפה. ע"כ, ולכאורה היו צריכין לכיון שיכנס השקל לתוך הקופה הגדולה וגם שיכנס לתוך הקופות הקטנות בתרומה ראשונה.

ה' נכנס. הגדול שלהם ובידו כל שקלי משפחתו. והתורם אהובו של בית ר"ג. רש"ם

ושקלו בין אצבעותיו וכשהיה מביא שקלו היה מרחיב האצבעות והוא נופל. ר' משולם

והתורם מתכוין ודוחקו. בירושלמי גרס ודוחפו לקופה, נראה שדחפו למרחוק לבטל כוונת השוקל, והודיעך כאן שני דברים, א' שיש לאדם לדחוק עצמו בהכנת והזמנת המצוה, ואף שלא יעלה בידו יש לו שכר על כוונתו הטובה. והב' שהתורם לא ה' רשאי לכיון לתרום מן השקלים הידועים, לו היוותם של אדם גדול, כדי שיהי' יד כל אדם שוה בהן, ויזכה מי שיוזכה שיעלו שקליו בתוך התרומה, לכך ה' דוחפו לערכו בתוך הקופה עד שלא יהי' מקומו ניכר ולא יודע היכן נפל. לחם שמים

עד שהוא אומר להם אתרום. שכל דבר מצוה צריך להיות בהזמנה. לחם שמים

(1) **תרם את הראשונה** קופה הגדולה הראשונה.

דרבי יהודה מוריינא דבי נשיאה הוה וה' להם לבית רבי מורה הוראות ועל פיו היו עושין כל דבריהם. רש"י מנחות ק"ד ע"א.

תני הגזברין היו מפספסין בקילקליון. ברש"ם פ' חדרים היו אצל הלשכה ומשם מציצין ומחפשיין אם בולע (אם) [או ?] לוקח איזה דבר. וראה שם שמביא ראי' שקילקליון הוא שם מקום בביהמ"ק.

מדברין היו עמו משעה שהוא נכנס וכו' שנכנסם לאו דוקא דכשנכנסם לא היו צריכין לדבר עמו הואיל ומדברים עמו כשיוצא. ר' משולם, אבל ראה ברש"ם שחיישינן שמא יבלע.

וימלא פימ' מוי? אמר רב תנחומא מפני הברכה ראה מה שפי' הקע"ה. ובפירוש טוב ירושלם הביא דבי"מ פ' שצריך לברך על המים שיבלע, ותמה עליו הרי אינו שותה המים לצמא עי"ש. וראה בפירוש תלמיד ר' שב"ש ובפירוש ר' משולם פירושם שונים לגמרי. ובפני זקן כתב מפני הברכה פ' שלא יברך ברכה שאינה צריכה על המים, ואם לא יברך אפשר ירד מעט מים לתוך גרונו, ואם יברך אפשר שלא ירד ויברך ברכה לבטלה או ברכה שאינה צריכה, והגאונים פירשו שצריך לברך על הפרשת תרומה, והוא דבר זר, ועוד דכאן לא מיירי דוקא בעת הפרשת תרומה, שהרי בכל יום נכנסין ליקח מן הקופות לקנות מהם קרבנות צבור.

כשבנו בני ראובן ובני גד וחצי שבט מנשה מזבח על הירדן וישלחו בני ישראל' את פנחס בן אלעזר הכהן ועשרה נשיאים עמו להזכירם על המעל שבנו מזבח מבלעדי מזבח ה' אלקינו, ויענו בני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה וידברו את ראשי אלפי ישראל' **אל אלקים ה' אל אלקים ה' (ה' שהוא אל על כל אלקים, וכפלו לחזק המאמר) הוא יִדַע** (מכבר שלבכנו נאמן לפניו) **וישראל' הוא יִדַע** (ובהאריך הזמן גם ישראל ידע ויכיר כי בנים אנחנו). יהושע כ"ב כ"ב (ובתורה אור יש טעות)

גמליא' זוגא מוכר זוגי מספריים. רש"ם, "גמלא" שם חכם, "זווגא" עסוק לזווג איש ולשדך אשה. תרשב"ש

א"ל והייתם נקיים מה' ומישראל'. דקאמר בהדיא שצריך לצאת ידי הבריות, דאי מישראל' הוא ידע איכא למדחי דמפני היראה קאמרי, ומצא חן ושכל טוב איכא לאוקמי בהיות דעתו מעורבת עם הבריות (פ' ולא משום חיוב). עץ יוסף

שם. פ' די"ל דמצד השכל הוא צריך להיות נקי, דעי"ז בא חברה אנשים ולא יעורר שנאת אחים ורעים, אבל מקרא זה שמענו דצריך להיות נקי מישראל' כמו מה', אף אם לא איכפת ל', כגון שהוא עשיר ואינו צריך לו, אעפ"כ הוא מצד כבוד השי"ת כי כלנו כאיש אחד באהבה ואחוה. שלום ירושלים

אבני חן על מסכת שקלים

רש"י מנחות ק"ג ע"ב.

שמא ישכח ויתרוס מן הדבר התרוס. פי' שמא יתרוס שני פעמים מקופה גדולה אחת.

2) תרוס את הראשונה. פי' תרומה ראשונה של השלשה פרקים דהיינו בפרוס הפסח.

קרבה"ע ד"ה ה"ג אית דאמרי. וה"פ צא למרן [למה] אמר ר' חנין עתיקתא ולא ר' יוחנן, משום שנפחתה מרביעית (א) פי' שמקודם היתה פחותה מרביעית (והגם שהכלי שמדברים עליו היתה לוג או חצי לוג? ר"ל לפי ערך רביעית) ואח"כ הוסיפו עליו ואוקמוה ארביעית (ב) ולאחר זמן מרובה שאוקמוה ארביעית אמר ר' חנין על כלי מדה זו עתיקתא, ואח"כ אבל לאחר זמן משאמר ר' חנין דבריו, פתחו אותה (ג) ולא פתחו אותה כנראשונה (א) וזה הי' ציני ר' יוחנן, הלכך לא מני ר' יוחנן למימר עתיקתא דס"ד אמידה הפסוחה (א) קאמר, ואי הוי הפסח צפעס שני (ג) כמו כנראשונה (א) שפיר המ"ל עתיקתא דאין לטעות דאמידה שנפחתה (א,ג) קאמר דא"כ הל"ל הא דאית לן השתא היא מדה רביעית, וע"כ היינו מפרשים דאמידה גדולה (ג) קאמר פי' כיון דאמר עתיקתא ודאי אמידה (ג) קאי, אצל השתא דהמדה קטנה שצימיו (ג) לא היתה צוה להמדה הקטנה שהיתה כנראשונה (א) ודאי איכא למטעי דעל הכנראשונה הפסוחה (א) נאמר עתיקתא, לכך קאמר הדא דידן הוה פי' דבמקום לומר עתיקתא שמשמע בזמן מרובה אומר לשון "הוה" כלומר דהוה צימיו קודם [לזו] שהי' להן עכשיו (ג), וליכא למיטעי. וראה בפירוש ר' משולם שאומר על תירוץ זה שהוא "רפיא".

ד"ה ה"ג תני יבש בכזית. והא דזעינן רביעית שלם בקרוש אף שהוא יין חי ולא סגי צ'רובע] רביעית. זכרון משה

ד"ה אתיא דר' נתן. דאמר אף ביין רביעית בעינן פי' דרצנן דקיסרי ור"י סברי דר' נתן אומר דלא רק ציין יבש צעינן רביעית משום דלאו צר מציגה הוא אלא אפילו ציין חי צריך רביעית שלם ולא רובע רביעית, כר"ש דמתניתין (שבת ע"ו ע"ג) דאמר כולן ברביעית פי' כל המשקין שיעור שיחייצו משום הולאה צרביעית ולית לי' לר' יוסי פי' רצנן דקיסרי ור' יוסי צר ציצי צסס שמוא' הא דאמרינן בסמוך היינו לעיל צד"ה ה"ג תני יבש דקרוש לאו בר מציגה הוא.

ד"ה וטהרו דמה משום נבלה. שלא הי' צו רביעית פי' בדם שיצא מנבלה כ"ה ברש"י מנחות ק"ג ע"ב וז"ל ושיערו חכמים את דמה. שילא ממנה. דדוחק לומר שלא הי' בכל הפרדיה למצות רביעית דם וכל שאינו רביעית, לכשיקרא לא יהי' צו קזית וכו'.

ד"ה מתני הדין עובדא. סיפר המעשה שמתה [הפרדה] של צית רצי. כצ"ל. וגם בקה"ע ירושלמי שגרם "הפרדות" הוא טעות.

ד"ה זה שלוקח חיטין לשנה. כל הדיבור הוא לשון

ד"ה מן הסדקי. הדרגה הראשונה הוא מי שקונה לצורך כל השנה והוא קונה בזול מבעל השדה, ודרגה השני' הוא מי שקונה מסדקי, וזה הסדקי קונה מבעל השדה במדה גדולה בזול ומוכר תצואה למי שאין לו פי' למי שקונה מעט לצורך שבוע אחד וזה הלוקח קונה קמח מעט שהרי הוא אופס רק משצת לשבת.

ד"ה העיד ריב"ב. מתניתין היא [צפרק ח'] דעדיות. כצ"ל

ד"ה על דם נבלות שהוא טהור. וקס"ד טהור לגמרי קאמר אפילו ציומר מרביעית. פי' מהא דהעיד ריב"ב יהי' ראי' דמה דאמר ריב"ל טהור היינו טהור לגמרי.

ד"ה ואין לנו כיוצא בו. ש"מ דם נצילה אפילו טמוי לא מטמא. פי' שכל הדמים חוץ מדם שרץ אם אינו מכשיר אינו מטמא.

ד"ה ה"ג ופריך כ"ה בקבה"ע שבת פ"ה ה"א ואין לנו כיוצא בו כשיעור טומאתו וכו'. וה"פ דקשיא לי' דלמא הא דאינו כיוצא צו אין הכוונה שרק שרץ מטמא ואינו מכשיר, וחביא מכאן ראי' ליב"ל דדם נבילה כיון שאינו מכשיר אינו מטמא, דאולי לא מחלק כלל בין לטמא ולהכשיר, והא דקאמר דדם שרץ שונה משאר דמים היינו לענין שיטמא הדם כצרכו אין לנו אלא השרץ שדמו נמי מטמא כנעדרה כמו בשרו ואפילו הדם כלול פי' וכשיקרא לא יהי' בו כעדרה מ"מ כיון שעכשיו כשהוא צלול יש בה כעדרה הרי הוא מטמא וזה חידוש שהוא רק בשרץ ולא בנבילה: (כאן מתחיל דיבור חדש בירושלמי שבת) אצל דמו של נצילה מיהו מטמא כשהיא רביעית וכו' דבנבילה אין דם מטמא בבזית רק ברביעית, דביקרא יעמוד על רביעית, אבל לעולם אימא לך דדם נבילה מטמא ואין מכאן ראי' לריב"ל.

ד"ה מאן דאמר טמא. והיינו ריב"ל דלעיל בדמסקינן דריב"ל סבר דדם נבילה מטמא ברביעית כר' יהודה דאמר צפרק [ה'] דעדיות (משנה א') ר' יהודה אומר ששה דברים מקולי ב"ש ומחומרי בית הלל דם נבילות ב"ש מטהרין וכו' מטמאין.

ד"ה ומ"ד טהור. דהיינו מתניתין דמכשירין דתנן דם השרץ כבשרו וכו' וסבר ר"י בן בתירא דדם נבילות טהור לגמרי כדאמרינן במנחות ק"ג ע"ב ואמר ר"י בן בתירא מעשה והיו נוחרין עדיאות עדרים של בהמות לאריות באיסטריא בחצרו של מלך והיו עולי רגלים שוקעין עד רכובותיהן בדם ולא אמרו להם דבר. וכעין זה לקמן כ"א ע"ב.

ד"ה ה"ג א"ל רב אבדומי דמן נחותה ויאות. ושפיר קאמר דר"י הוא דמטמא דר' יהודה מורה הוראות דצי נשילא הי' פי' כך הי' מקובל להם [והפרידה] של צית רצי

אבני חן על מסכת שקלים

זהב והיו כרוכים בבגד של זהב.
תני בברייתא שבתרומה הראשונה היה מכון לבני ארץ ישראל וגם לכל ישראל, ובתרומה השניה היה מכון לשם כריכין הסמוכין ולכל ישראל, ובתרומה השלישית היה מכון לשם בבל ומדי ומדינות הרחוקות ולשם כל ישראל.

תני בברייתא כשתורם מן הג' קופות הגדולות תורם קופה קטנה אחד של ג' סאין מכל קופה גדולה, ומתחיל לתרום קופה אחת קטנה מן הקופה הגדולה הראשונה, ואח"כ אף שיש עוד בקופה הראשונה הגדולה, ממלא קופה קטנה השניה מקופה הגדולה השניה, ואח"כ הגם שיש עוד בקופה שניה אין ממלא ממנה עוד אלא ממלא הקופה השלישית הקטנה מקופה הגדולה השלישית. נתרקן קופה השלישית חוזרין לקופה השניה ואם נתרקן גם השניה חוזרין לראשונה ואם שלמו כל הג' הקופות וצריכין עוד שקלים הולכין בחזרה לישראל לשקול עוד שקלים, ור' מאיר אומר שלוקחין משירי הלשכה שלא הגיעו להג' הקופות הגדולות, שכן היה ר' מאיר אומר שלכן מועלין בשירי הלשכה כיון שהם עומדין לקנות מהן קרבנות ציבור אם יהיו צריכין להם [אם לא ישאר בג' קופות הגדולות]. ומעילה זו הוא מדרבנן שגזרו בן משום זריות וזהירות שהרי באופן רגיל אין קונים קרבנות משירי הלשכה,

וכן אנו רואין שצריך האדם להיות זהיר וזריו בדברי ר' פנחס בן יאיר, שאמר רפב"י זריות מביאה לידי נקיות [דכתיב וכלה מכפר], נקיות מביאה לידי טהרה [דכתיב וכפר עליה הכהן וטהרה], טהרה מביאה לידי קדושה [דכתיב וטהרו וקדשו], קדושה מביאה לידי ענוה [דכתיב כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושלפ רוח], ענוה מביאה לידי יראת חטא [דכתיב עקב ענוה יראת ה'], יראת חטא מביאה לידי חסידות [דכתיב וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו], חסידות מביאה לידי רוח הקודש [דכתיב או דברת בחזון לחסידך], רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים [דכתיב ונתתי רוחי בכם וחייתם], תחיית המתים מביאה לידי אליהו הנביא וכו' לטוב [דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם [תחיית המתים]].

תנא בברייתא בשם ר' מאיר כל מי שדר בקביעות בארץ ישראל, ומדבר שפת לשון הקודש, ואוכל פירותיו בטהרה, וקורא ק"ש בבוקר ובערב להוי ידוע [מובטח לו. קרבה"ע] שהוא בן עולם הבא.

תני שמט הקטבליאות נעשו כולן שיריים פ' אם
הסיר המכסה מקופות הגדולות אף שיש שם עדיין שקלים שצריך לתרום, נעשו כולן שיריים וצריכין כל ישראל לשקול מחדש. לפי הקרבה"ע, ויש כאן עוד כמה פירושים שונים.

שלישית היא היתה עשירה שבכולן וכו' לפי פרש"י
ותוס' בקדושין ג"ד ע"א שכל השקלים הבאין לאחר תרומה הראשונה בניסן, היו נותנין לשופר של תקלין חדתין, מתפרש שפיר, שעוד שתרמו בפעם השלישית באו השקלים ממקומות הרחוקים ומשם היו מביאין מטבעות של זהב מפני טורח הדרך כדאמרינן לעיל דף ה' ע"א [שהרכה מישראל היה בבבל ובמדי ובחוצה לארץ ממה שהיו בארץ, שמעט עלו בימי עזרא.

[היתה] ור"י הורה דיתר מרציעת טמא כשמעמתי'. פ' כיון שאנו יודעים שר"י ה' המורה הוראות בבית רבי וגם השאלה של הפרידה היתה בבית רבי והורה לטמאות לכן יאות ושפיר לומר שר"י סבר דדם נבילות טמא.

ד"ה קוץ. ורמז"ס פ' עני ונזהל להון (פ' לרכוש) מלשון ותאמר רבקה אל יעקב קלמי צמי מפני בנות חת (בראשית כ"ז מ"ו) פ' שמפרש קץ מלשון בהלה (אנגס"ט) שרבקה היתה לה בהלה מחמת מיאוס וזה העני יש לו בהלה מחמת תאות הון. ובממ"ג כתב והרמב"ם גורס קבץ היינו עני המקבץ נדבות שקורין אותו קבצן. ורש"ם פ' קוץ מי ששערות קוצותיו רבות ועקומות למעלה ונראין כקוצים. וכן המאירי פירש מי שקוצותיו (שערות ראשו) מרובות.

ד"ה ג' פעמים. וכן דרך לשון חכמים להיות משולש ודוגמתו מצינו בעומר מגל זה מגל זה מגל זה אקצור אקצור אקצור, וכן חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל ג' פעמים. רע"ב. והתיו"ט ציין למש"כ בפרה פ"ג משנה י' ששם במעשה פרה אדומה גם יש שאומרים ג' פעמים בעץ ארו ואזוב ושני תולעת. וכתב שם התיו"ט ויראה לי שלא הוצרכו לתקן כן אלא כשנעשה בפומבי וכו'. עיי"ש בכל המפרשים.

ד"ה תרם את הראשונה. הקופות הגדולות של ט' סאין שתרם מן הלשכה (ראה מה שכתבתי לעיל ח' ע"א ד"ה תורמין את הלשכה ע"פ הרמב"ם שבניסן היו ממלאין ג' קופות גדולות של ט' סאין) אותן חמ' קופות היו מכוסות צמטפחות דהיינו קטבליאות דמתני', ואח"כ כשתרם מהן בשלשה פרקים נקופות הקטנות של ג' סאין, ה' מורס לתוך הקופה הקטנה שכתוב עלי' א' נאלח מקופות הגדולות פ' שהסיר המטפחת ממנה ותרם לתוך קופה הקטנה וחזר ומכסה אותה במטפחת.

שם. אלף שלא ה'י' מכסה אותה פ' הקופה הגדולה השלישית לסימן וכו'.

דף ט' ע"ב

תוכן הדף:

גמ': ושואל למה עשה ר"ג השתדלות כזה שיבא שקלו לתוך הקופה, הלא זה דומה למי שיש שני כורים פירות לפניו לתרום ותורם מן האחד על שניהם, וכי אין התרומה בא גם על הכור שלא הפריש ממנו, כן בשקלים הלא התרומה היה על כל מה שהיה בלשכה גם אם לא הגיע לקופה? ומתרג' שלא עשו כן לקיים המצוה מן המוכרח, אלא שיהיה להם רגש טוב שהקרבנות באין ממעות שלהם, ולא ילכו מעותיהן לשירי הלשכה.

תני שהיה חזר ותורם מן הקופות הגדולות בג' הזמנים, ולאחר הג' הזמנים הסיר הקטבליאות מכל ג' הקופות ונעשה כל מה שנשאר שם שירים.

תני בברייתא שתרומה השלישית [שבא ממקומות הרחוקים] היתה יותר עשירה מהתרומות שלפניה שהיו בה מטבעות של

אבני חן על מסכת שקלים

המתים שתהי' באחרונה בסוף הימים יצא אליהו. ולפ"ז הלשון "מביאה לידי" אינו מדויק כ"כ שהרי אדרבה אליהו הנביא בא לפני תחיית המתים.

ד"ה וכלה מכפר את הקדש. ויקרא כ"ז ב' ולשון וכלה משמע זריזות [לשון] כלוי [משמע מהירות] דהיינו זריזות. בן הלשון בר"ש סירליאו. פי' דדייק מלשון הפסוק שהול"ל "ואחר" שכפר את הקדש, ולכן כתב לשון "וכלה" שפירושו שיוגמור, דהיינו שיעשה אותה במהירות. וכתוב קרא אחרינא שם פסוק כ"ד וכפר בעדו. ובערוגת הבושם ח"ב ע' 293 כתב וז"ל בירושלמי יליף כולו מקראי, זריזות לידי נקיות דכתיב וכלה מכפר את הקדש, אם כלה כיפר, פי' אם יהיה זריז וכלה את העבודה כראוי כיפר, ומשנתכפר לו הרי הוא נקי.

ד"ה כי כה אמר רם ונשא. ולהכי קאמר שיהי' ה' עס הקדוש, ויהי' פי' ואח"כ יהי' עס דכא ושפל רום.

ד"ה ה"ג לידי אליהו זכור לטוב. דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה [בן הוא בפסוק בלא וי"ן] הנציא לפני צא יוס ה' הגדול והגורל (מלאכי ג' כ"ג) דהיינו הקב"ה מפרש לשיטתו שאליהו בא לפני תחיית המתים כמש"כ לעיל ד"ה לידי אליהו, אבל הת"ח מפרש להיפך.

ד"ה כל מי שהוא קבוע. דכתיב "שע"י ל"ג כ"ד העם היושע צה נשוא עון.

תרשב"ש], אלא לפי פירוש הרמב"ם בהלכות שקלים פ"ב הל' ד' שבניסן הפרישו תרומת הלשכה לג' קופות גדולות של ט' סאין ואח"כ בכל תרומה היו מפרישין מג' קופות אלו איך באו המטבעות של זהב לתרומה השלישית?

איסטריאות פי' איצטראות, דהיינו מטבעות.

וכן הי' ר' פנחס בן יאיר אומר מה שציין במסורת הש"ס לסוטה מ"ט ע"א ליתא שם אבל הוא נדפס במשניות בסוף מסכת סוטה בנוסח אחר, וכתב שם ביכין שהוא ברייתא.

קרבה"ע ד"ה ופריך אילו. אם הוא תורס (של ?) חזי שקל שלהן או לא.

ד"ה ומשני הנחת רוח הוא להן. שיהא הקרבן קרצ ממונס ראשונה פי' לא רק שיהי' שקלן נופל לתוך הקופה הגדולה אלא גם יכנס לתרומה ראשונה בפרוס הפסח.

ד"ה איצטלי. נגדים ראה מש"כ במשנת אליהו.

ד"ה וכן הי' ר"פ וכו'. א"נ אידי דאמר לעיל (ע"א) המחזור שבכולם והייתם נקיים וגו' מיייתי דזריזות מביאה לידי נקיות להיות נקי מן החטא. ממ"נ

ד"ה זריזות. שהוא נקי צעשיותיו גם נקי מעצירות שצידו. כ"ה בקרבה"ע ירושלמי שבת פ"א ה"ג

ד"ה לידי ענוה. משתמש בג' לשונות לתאר איך מכיר עניו זה פחיתת ערכו א' חפץ להיות יותר קדוש פי' שיוודע שעדיין יש הרבה מדרגות לפניו וחפץ להתעלות, ב' גם כי יפלט מעגלי דק של שאר בני אדם (ע"ש הכתוב ישע"י כ"ו ז' מעגל צדיק תפלת) (פלט הוא שם כלי ששוקלין בה) שהקב"ה שוקל דרכי צדיק כדי לדע צדקתם) וכן עניו זה נראין שאר בני אדם בעיניו כצדיקים וחושב את עצמו פחות מהם, ג' ושלין דרכיו מצוררים ככל הצורך פי' כשמסתכל על עצמו ועל מעשיו אינם שווים בעיניו הרבה.

ד"ה לידי יראת חטא. כמו שאמר שלמה המלך ע"ה לכאורה הכוונה על הגמרא בסנהדרין כ"א ע"ב וז"ל כתיב דברים י"ז י"ז ולא ירבה לו נשים ולא יסיר לבבו אמר שלמה אני ארבה ולא אסור וכתיב מלכים א' י"א ד' ויהי לעת זקנת שלמה נשיו חמו את לבבו.

ד"ה לידי תחיית המתים. שע"י שישרה רוח קדושה על [ה]עלמות יחיו וכן [ד]מופרש ציחוקא'. ביהזקא' ל"א א' ויניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות, ובפסוק ד' ויאמר אלי הנבא על העצמות האלה ובפסוק י"ד ונתתי רוחי בכם וחייתם וגו'.

ד"ה לידי אליהו. שקודם התמי' האחרונה פי' תחיית

אבני חן על מסכת שקלים

משפחה בכל שנה, שבה הם מביאין עצים, והנביאים שבימיהם התנו עמהן שאפילו יש די עצים בלשכה אם משפחות אלו מביאין עצים משתמשין בעצים שלהם תחילה, אמר רב אחא שזה שאמרו שיחיד יכול לנדב עצים ואין צריך להביא מתרומה הלשכה אתיא כר' יוסה שאומר שיחיד יכול לנדב קרבן, אבל ר' יוסי בשם אילא אומר שעצים שהם מכשירי קרבן כולי עלמא מודי שבא מן היחיד, ולא פליגי אלא בקרבן עצמה דחכמים אומרים שאינה בא מן היחיד ור' יוסה סבר שבא מן היחיד.

תני בברייתא שהכהן יכול לעשות עבודתו בכתנות שעשאה לו אמו ובלבד שתמסור הכתנות לצבור, אמר רב אחא שזה שאמרו שאשה שעשתה כתנות לְבָנָה כשרה ואין צריך להביא מתרומה הלשכה אתיא כר' יוסי שאומר שיחיד יכול לנדב קרבן, אבל ר' יוסי בשם אילא אומר שבגדי כהונה שהם מכשירי קרבן כולי עלמא מודי שבא מן היחיד, ולא פליגי אלא בקרבן עצמה דחכמים אומרים שאינה בא מן היחיד ור' יוסי סבר שבא מן היחיד.

יש להביא ראיה לר' יוסי דלכולי עלמא יחיד מתנדב עצים [כיון שהוא מכשירי קרבן] מהמשנה, דתנן שכל אותן הימים שהיו מביאין עצים שלא היו מתעניין בהם היה נוהג בין כשביהמ"ק קיים וגם כשהרבה כך אומר הת"ק, ור' יוסי אומר שאינם נוהגין אלא בשעה שביהמ"ק קיים, הרי דגם הת"ק סובר שהיו יחידים מביאין עצים,

ועוד ראיה לזה דתניא אמר ר' אליעזר בן ר' צדוק משפחה שלנו היה מבני סנאה בן בנימין שהיו מביאין עצים בעשרה באב, ואחר החורבן חל תשעה באב להיות בשבת, וכיון שלעולם אם ת"ב חל בשבת הוא נדחה למחר, ורחו כל ישראל להתענות ביום ראשון במקום שבת, אבל למשפחה שלנו היה עשירי באב יום טוב שלנו ולכן היינו מתעניין אבל לא השלמנו להתענות כל היום, הרי שקרבן עצים היה בא מן היחיד.

[ענין חדש] ממשנתינו דקתני דשומרי ספחים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה יש ללמוד דהלכה כר' ישמעאל דאמר שאין העומר ושתי הלחם בא מסוריא, שאם הוא בא מסוריא למה צריך לשמור על ספחי ארץ ישראל,

תנן התם במסכת מנחות כל קרבנות היחיד והצבור באין מן הארץ ומן חוצה לארץ מן החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאין באין אלא מן החדש ו"מן הארץ", אמר רב חונא בשם ר' ירמיה משנה זו אתיא כר' ישמעאל דאמר אין העומר בא מן סוריא,

תנן התם עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושתה? שמביאין ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין מביאין כן משאר ארצות, אמר ר' חייא בשם ר' ירמיה משנה זו אתיא כר' ישמעאל דאמר אין העומר בא מן הסוריא,

תנן התם ר' ישמעאל אומר גבי שבת על הפסוק בחריש ובקציר תשבות, דמקשינן קציר לחריש, כמו שחריש אין מציאות של חרישה של מצוה, כך החיוב על קציר הוא דוקא קצירה של רשות אבל קצירה של מצוה כגון קצירת העומר מותר בשבת, ואומר הגמ' כאן שר' ישמעאל לשיטתיה שהעומר דוחה שביעית וכן הוא דוחה שבת, ולשיטתיה דאמר קצירה דעומר הוא מצוה,

פרק רביעי התרומה

מתני': מתרומת הלשכה היו קונין תמידין ומוספין ונסכיהן, העומר ושתי הלחם ולחם הפנים, וכל קרבנות ציבור.

בשביעית לא היו זורעין אף בשביל להביא העומר ושתי הלחם אלא היו קוצרין מן הספחים שעולין מאליהן, אבל היה צריך לשמור על הספחין שלא ידרסו אותם בהכמות בהילוכן, ושכר השומרין היה בא מתרומת הלשכה, ר' יוסי [יוסה בגמ'] אומר שכל אדם יכול לשמור על הספחין בחנם ואף שקונה את התבואה מן ההפקר יכול ליתנה להקדיש להקריב העומר ושתי הלחם. אבל החכמים חולקין על ר' יוסי שאין היחיד יכול ליתן משלו לקרבנות ציבור.

לוקחין בה תמידין ומוספין וכו' פ' ושכר עושי' **וכל קרבנות צבור פ'** והוא הדין לנסכיהם ולמלח שמולחין בו כל הקרבנות, וכן העצים אם לא הביאו מהם המשפחות המתנדבות על כך כמו שהתבאת בתענית והוצרכו לקנות בדמים. מאירי. וה"ה דכ"ל נמי בגדי כהונה. לחם שמים

קרבנה"ע ד"ה שומר חנם. ואף ע"ג דקנה לוטן מן הספקר (דקנה אותה בהבטחה, אם עשה מעשה כל דהו, ואי אפשר לשומר שלא יעשה מעשה כל דהו. תי"ט) כששמר חנם פ' כיון דאמרת דצריך ליטול שכרן מתרומת הלשכה, אם כן אם שמרם יחיד ועי"ז על כרחו קנה אותן מן ההפקר לא יהיו ראויין לעומר ושתי הלחם, וע"ז אמר דלר"י יכול להתנדב שומר חנם דסדר ר"י דקרבן ימיד משמנה לקרבן לצור.

דף י' ע"א

תוכן הדף:

גמ': אמרינן במס' תענית שהיו תשעה זמנים שהיו הכהנים והעם מתנדבים להביא עצים למזבח, ואומר הגמ' כאן שזמנים אלו נקבעו כשעלו מן הגולה ולא היה עצים לערוך על המזבח, ונתנדבו משפחות אלו לנדב עצים, וקבעו להם יום מיוחד לכל

אבני חן על מסכת שקלים

דתניא ר' אלעזר [ברבי] צדוק אומר. פני משה

העומר ושתי הלחם ולחם הפנים וכל קרבנות הצבור [וכו'] ? דהקושיא היא משומרי ספיחין בשביעית. מתניתא אליבא דר' ישמעאל דתנן ר' ישמעאל אומר אין העומר בא מן הסוריא, תמן תנינן. כן צ"ל לפי הקבה"ע.

תמן תנינן שביעית פ"א הל' ג'. ומש"כ במסורת הש"ס הל' ב' הוא טעות.

יצא קציר העומר שהוא מצוה ר' ישמעאל כדעתו דאמר אין העומר בא מן הסוריא (כדעתו) דאמר יצא קציר העומר שהוא מצוה. לכאורה זה מיותר שהרי כבר אמר כן פעם אחת.

מאן תנא שומרי ספיחין בשביעית. לפי הקבה"ע כבר אמר כן בתחלת הענין, ולכן צריך לפרש שהוא כמו "אמר מר" וחזר על הענין לומר דר"י פליג ואמר דברי הכל הוא.

שבארץ ישראל : ומתחיל ענין חדש הֵקֵן עומר זה העומר, אם לא נמצא ספיחין לקצור מהו שיזרע בתחלה? ר' חייא בר אבא בעי הקשה על קושיא זו קומי לפני רב מנא, לא נמצא אי מיירי שלא נמצא ובא לזרוע בשביעית, וכי תבואה כזו יכול להביא ממנה מנחת העומר ! הלא הרי הוא כקומץ על [ה.רש"ס] שיריים כמי שנוטל קומץ ממנחה כזו ששירי' אינן נאכלין, וכן עומר הרי צריך שיהי' שירי' נאכלין כמש"כ הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין פ"ז הל' י"ב "וקומץ ומקטיר והשאר נאכל לכהנים כשיירי כל המנחות". א"ל נעשה כחמשה דברים שהן באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה : ומתחיל ענין חדש כיצד הוא עושה וכו'.

ומביא מעות מתרומת הלשכה ומחללין עליו כלומר משהגיע זמנו (של מנחה העומר) ליקרב דהיינו להניף אותו ולהקריב הקומץ, מקדישין אותו (המנחה) ומחללין (פ"י ע"י שמחללין) קדושת השקלים עליו סכום שבר השומרין והקוצרין שפרע השולחני (שביל) אותו הסלת של הקציר ונותנין לו (להשולחני) השקלים מחוללין. רש"ס

תנא אף בפתחי מלשון פתוחי חותם אבנים כן. וכתב המאירי אבני מזבח וההיכל והעזרות מועלין בהם, לפיכך כשבנוין בית המקדש אין לוקחין עצים ואבנים מן ההקדש שמא ינהג בצל הבנין או ישען על אבן או קורה בשעת המלאכה, אלא שלאחר שגשלה המלאכה מחללין מעות ההקדש על הבנין ואם הקדישן ונהנה בהם מעל, והנשוארות מן הבנין אעפ"י שהוקדשו לא מעל שאין מעילה בשירים.

קרבה"ע ד"ה כתנת לבנה. [לכסן ?] לשרת זו נקדש.

ואומר הגמ' דהא דתנן דשומרי ספיחין נוטלין שכרן מתרומת הלשכה אתיא בר' ישמעאל דסבר שאין העומר בא מסוריא ולכן נחזין לשמור על הספיחין [כבר אמר מאמר זה לעיל, אבל מביא אותה עוד פעם לחלוק עליה, ויש שאין גורסין אותה לעיל], אבל הגמ' חוזר שאין מכאן ראיה לר"ג דגם לרבנן יש אופן לשלם לשומרי ספיחין כגון בשנת בצורת שצריך לשמור על הספיחין שלא ימצא לקצור בסוריא.

ושואל איך יהיה הדין אם אינו מוצא ספיחין בשביעית אם מותר לזרוע לכתחלה? והקשה ע"ז ר' חייא בר אבא את ר' מנא איך ס"ד שיביא את העומר ממה שזרעו בשביעית, הרי במנחת העומר מקטיר הקומץ והשאר צריך שיהא נאכל לכהנים, וכיון שאסור באכילה הלא מביא מנחה שאין שיריה נאכלין? והשיב לו ר' מנא שכיון שהוא שעת הדחק לא איכפת לן ויהיה דינה כחמשה דברים שמקריבין בטומאה ואינם נאכלים בטומאה וכן כאן הקרבן יהיה כשר אף שאין שיריה נאכלין.

[ענין חדש] והגמ' מבאר כיצד הוא משלם לשומרי הספיחין ולהקוצרים, איך יוצאין המעות לחולין בלי שיחללם? ומפרש שנוטל מעות חולין מן השולחני ונותנן לקוצרי התבואה ולשומרי הספיחין, ואח"כ קודם שבא להקריב העומר נוטל מעות מהלשכה ומחללין על סלת העומר ומשלם להשולחני.

ומקשה והלא צריך הרבה יותר מעות לשלם להשומרים ולשאר בעלי מלאכה ממה ששזה סלת העומר? ומתרץ ר' אחא בשם רבי בא שרשות ביד הגבאים לשלם כמה שרוצים בשביל הסלת, כדי שיהיה די לשלם כל ההוצאות, והמעות יוצאות לחולין.

[וכן] תנא בבביריתא שכמו שעשו בעומר כן עשו לאלו שסתתו האבנים לבנות הבית המקדש, שמתחלה שלמו להם מעות חולין מהשולחני, ואחר שנתנו האבנים בבנין הביאו מעות מהלשכה לכל הוצאת תיקון האבנים וחללו המעות על האבנים ושלמו להשולחני, ומקשה וכי נכון לעשות כן והרי האבנים אינם שוים כל כך? ומתרץ רבי יוסי בן רבי בון בשם שמואל שהוא ביד הגבאים לשלם כל ההוצאות והמעות יוצאות לחולין.

גמ' תמן תנינן תענית כ"ה ע"א זמן עצי הכהנים והעם תשעה תניא ומה ראו זמן עצי כהנים וכו'. כן הגוסס בר"ש סיריליא

מתני' בביריתא זו מסייע לר' יוסי בשם ר' אילא דלכולו עלמא היו העצים שהביאו משפחות הכהנים משתנים להיות של צבור, דכיון שהי' עושין את יום העצים יו"ט בודאי הי' משל צבור דאי משל יחיד לא היו עושין יו"ט בשבילה.

אשה שעשתה כתנת לבנה.

אותן הימים נוהגין וכו' המסורת הש"ס מציין לר"ה י"ט ע"ב ושם הלשון הימים האלו הכתובין במגילת תענית בין בזמן שבהמ"ק קיים ובין בזמן שאין בהמ"ק קיים אסורין וכו'. (ומה שציין בת"ח לתענית י"ב ועירובין מ"א ע"א הוא טעות ושייך לקמן לאמר ר"א ברבי צדוק וכו').

אבני חן על מסכת שקלים

דף י' ע"ב

תוכן הדף:

מתני': פרה האדומה, ושעיר המשתלח, ולשון של זהורית באים ממעות תרומת הלשכה, בנין הגשיר של הפרה אדומה, ובנין הגשיר של השעיר המשתלח, ולשון שהיו נותנין בין קרני השעיר המשתלח, ואמת המים העוברת בעזרה, וחומות ירושלים ומגדלותיה וכל צרכי עיר ירושלים באין משירי הלשכה, אבא שאול אומר שגשיר של פרה האדומה בא ממעות הכהנים גדולים,

ומה שגשירי משירי הלשכה לאחר ששלמו לצרכי העיר וכו' אומר ר' ישמעאל שהיו קונים בהם יינות שמנים וסלתות ומוכרין אותן למי שצריך דברים אלו לקרבנו והשכר שמרויחים הולך להקדש, ר' עקיבא אומר שגנאי הוא לעשות מסחר במעות הקדש וכן אין עושין מסחר במעות ענים דשמא יבא עני ולא יהיה מעות ליתן לו.

והמעות שנשארו בלשכה בר"ח ניסן שאז בא התרומה החדשה, היו עושין מהן טסין של זהב שיהיה צפוי לכותל ולרצפת הקדש קדשים [ראה כתובות ק"ו ע"א],

לר' ישמעאל שאמר שעושין מסחר בשירי הלשכה, [הפירות] הרווחים שנשארו הולכין לקיץ המזבח, והמעות שנשארו בלשכה בר"ח ניסן קונים מהן כלי שרת,

ר' עקיבא אומר המעות שנשארו בלשכה בר"ח ניסן הולכין לקיץ המזבח, והמעות שנשתיירו ממה ששילמו לנסכים קונים מהם כלי שרת,

ר' חנינא סגן הכהנים אומר מה שנשאר ממעות הנסכים הולכין לקיץ המזבח, ומה שנשאר בלשכה בר"ח ניסן הולך לקנות כלי שרת,

אבל לר' עקיבא ולר' חנינא סגן הכהנים לא היו משתכרין בשירי הלשכה.

גמ': אמר ר' ישמעאל בר נחמן בשם ר' יונתן לשונות [של זהורית] היו להן ג' שיעורים של שעיר המשתלח משקלו סלע, של מצורע משקלו שקל, ושל פרה אדומה משקלה שתי סלעים,

ר' חוניא מברת חורין ורבי בא בר זבדא בשם ר' שמעון בן חלפתא אומרים שמשקלה של לשון פרה אדומה היתה שתי סלעים ומחצה, ויש אומרים [אותה בלשון אחר] שהלשון משקלה עשרה זוזין [והוא הוא שסלע הוא ד' זוזין ושתי סלעים ומחצה הוא י' זוזין].

וחזור אל המשנה מה [עוד] היו עושין במעות תרומת הלשכה, ואומר ר' יהודה אמר שמואל שהיו משלמים מתרומת הלשכה בשביל תלמידי חכמים המלמדין את הכהנים הלכות שחיטה, הלכות קבלה, הלכות זריקה,

ר' יצחק בן דדיפה בשם ר' אימי אומר שמבקרי מומי קדשים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה [ראה כתובות ק"ו ע"א],

ור' אחא ור' תנחום בר חייה בשם ר' שמלאי אומרים מגיה ספר תורה שהיה בעזרה נוטלין שכרן מתרומת הלשכה,

וגידל בר בנימין בשם ר' אסי אומר ששני דיני גזילות [שדנו בדיני גזילות] נוטלין שכרן מתרומת הלשכה [הוא ג"כ צורך

ד"ה רי"א אין נוהגין אלא בשעת הקרבן. ופשיטא שמודים שהיו זמנים להצלת העצים פי' דהמחלוקת על "אותן הימים" אין המדובר בפירוש על ימים שמביאין בה עצים אלא על כל הימים הכתובים במגילת תענית, ולכן אומר דפשיטא דלא פליגי בזה, דודאי המדובר גם על זמן הבאת העצים.

ד"ה והיינו מתעניין ולא משלימין. דיו"ט שלהן הי' פי' שט' באב חל בשבת וממילא הי' נדחה ליום א' שהוא י' באב והי' כל ישראל מתעניין, והם לא השלימו לפי שהי' יו"ט שלהם.

שם. דאף יחיד שמציץ קרבן הוה לי' יו"ט כדאמרין נריש פרק מקום שנהגו. פי' דאמרינן בירושלמי פסחים ריש מקום שנהגו, מה תלמוד לומר שם תזבח את הפסח בערב (הלא יכול לזבוח גם ע"י שליח, אלא בא ללמד ש) אינו בדין שתהא עסוק במלאכתך וקרבנד קרב, אבל (פי' באמת) אסרו לעשות מלאכה (בשעה שנשחט פסחו).

שם. דקיי"ל דהלכה כ מעשה רב. כדאמרין בשבת קכ"ו ע"ב מעשה רב ופרש"י שם דכיון דסמך למיעבד עובדא לקולא ש"מ הלכתא היא.

ד"ה שאין באין אלא מן החדש. דכתיב (ויקרא כ"ג ט"ז) מנחה חדשה. פסוק זה כתיב בשתי הלחם, וכתב התני"ט במנחות פ"ח מ"א והי' נראה דעומר ילפינן מדקרא ל" קרא מנחת בכורים (ויקרא ב' י"ד) , אבל בגמ' (מנחות פ"ג ע"ב) מוכח דיליף לה מדכתיב (ויקרא כ"ג י') ראשית קצירכם. ע"כ.

ד"ה ומן הארץ. דגזי שמי הלחם כתיב (ויקרא כ"ג י"ז) ממונצותיכם, וגזי עומר כתיב (שם פסוק י') וקלרתם את קצירה וכו'.

ד"ה ה"ג ר"י כדעתי דאמר אין העומר בא מסוריא. וה"ס לדומה שנת פי' והיינו "כדעתי" דמאותו טעם דקציר העומר דוחה שביעית מאותו טעם דוחה שבת.

ד"ה כיצד הוא עושה. ואמ"כ קודם הקרבה למזבח מחללין ממעות הלשכה על מנחת העומר.

ד"ה ופריך וטבות כן. וגם עומר אחד אינו שזה מעוט אלו פי' ואף שנה אחת לא הי' הסלת ביוקר כל כך שיהי' סלת העומר שוה כל השקלים האלו שחללו עלי'.

ד"ה כל מה שיתן. הגוזר הן הן דמיו משעה ראשונה וכו' פי' דמה שנותן הגובר עכשיו להשולחני אינו לשלם בשביל מנחת העומר, אלא פורע על מה שנתן השולחני להשומרין, שהרי שכן על הקדש. וכתב הפני משה וכך היא יותר יפה שיקבלו מעות חולין מהשולחני ויהא ההקדש מתחלל אח"כ עליהן, ממה שיתנו להם מעות ההקדש עצמן.

אבני חן על מסכת שקלים

מותר הפירות לקיץ המזבח או קיץ למזבח **ומותר התרומה** (וכן לקמן. ש"ג)

מותר הלשכה	מותר פירות	מותר תרומה	מותר נסכים
ת"ק		רקועי זהב	
ר' ישמעאל	פירות	קיץ למזבח	לכלי שרת
ר' עקיבא		קיץ למזבח	לכלי שרת
רחס"ה		לכלי שרת	קיץ למזבח

(כבש פרה כו') [פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית]. ר' ישמעאל וכו'. כן הוא ברש"ם וענין זה בדפוס ווינציא .

ר' ישמעאל בר נחמן בשם ר' יונתן ג' לשונות של שני תולעת הן, של שעיר (ביומא מ"א ע"ב במתני' קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח, וכתב התיו"ט היינו כדי שלא יתחלפו השעירים, (פי' דכן תקנו חכמים ואינו דאורייתא), ולקחו של זהורית דאסמכוהו אקרא דאם יהיו חמאיכם כשנים כשלג ילבינו (ישע' א')) שיעורו **בסלע** , **של מצורע** ויקרא י"ד ר' **בשקל** , **של פרה** במדבר י"ט ו' **בשתי סלעים**.

ואית דמפקין לישראל בעשרה זוז. ונפקא מינא דחייב אדם לומר בלשון רבו. רש"ם

(מותר שירי לשכה כו') [כבש פרה וכו'] רש"ם ר' יהודה בשם וכו'.

מגיהי ספר העזרה ראה מו"ק י"ח ע"ב על מש"כ במשנה ואין מגיהין אות אחת (בחוה"מ) אפילו בספר עזרא. ס"ת של עזרא, ואני שמעתי עזרה בה' ופי' ספר תורה מוגה ה' בעזרה שממנו היו מגיהים כל ספרי גולה. ע"כ. וראה ירושלמי סנהדרין סוף פ"ב על המשנה וכותב לו (המלך) ס"ת לשמו איתא שם בגמ' י"ג ע"א ומגיהין אותו מספר עזרה על פי ב"ד של שבעים ואחד. וכתב בשטמ"ק בכתובות ק"ו ע"א מגיה ספרים ספרי תורה שבירושלם שכל אחד ואחד הי' עושה ספר תורה לעצמו כדאמרינן התנאה לפניו במצות בספר תורה נאה וכו'. רש"י מהדורא קמא, ותלמיד הרשב"א כתב וז"ל ומגיהי ספרים כולן צורך עבודה הם כלומר ספרים שבהם היו הכהנים לומדין סדר עבודה, ובשקלים ירושלמי מגיהי ספרים עזרא כך פי' הראב"ד ורש"י פי' ספרים של כל אדם אדם שאסור להשהותן משום אל תשכן באהלך עולה וראו ב"ד שהיו מתעצלין בדבר והפקירו תרומות הלשכה. ע"כ מהשטמ"ק.

מגיהי ספר תורה ראה בשו"ת תירוש ויצהר בסופו בתפארת בנים סימן ס"ב שרצה המחבר לארגן ועד שישיגי

ביהמ"ק שאם יורגלו בגזל יביאו מן הגזל לביהמ"ק. שקל הקדש פ"ד ס"ק ג"ט עיי"ש עור].

שמואל אומר שנים האורגות את הפרוכת נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, אבל ר' חונא אומר שנוטלין שכרן מתרומת ברכ הבית, והגמ' שואל במה פליגי שמואל ור' חונא? ומפרש ששמואל נותן לפרוכת דין קרבן ולכן בא מתרומת הלשכה, ור' חונא עושה אותה כבנין ולכן בא מברך הבית,

אמר ר' חזקיה, ר' יהודה גדרות שנה ברייתא שהקמרת וכל קרבנות צבור באין מתרומת הלשכה, מזבח הזהב וכל כלי שרת באין ממעות שניתותו מנסכים, מזבח העולה וההיכל והעזרות באין ממעות שנשתיירו בלשכה, כל הנעשה חוץ לעזרות באין מלשכת ברכ הבית,

ומקשה הגמ', והא תני בברייתא שאבני המזבח וההיכל והעזרות מועלין בהן ואם הם באין משירי הלשכה וכי מועלין בשירים? ומתרץ שאותה ברייתא אתיא כר"מ שאומר דמועלין גם בשירים, ומקשה ר' חייא הלא טעמו של ר"מ דמועלין הוא דשמא יצטרכו המעות לקנות מהן קרבנות וזה שייך רק בתוך שנתו היינו עד ר"ח ניסן אבל כאן מיירי שכבר נשתייר בר"ח ניסן?, ונשאר בקושיא על הברייתא שהביא ר' יהודה גדרות שהמזבח וכו' באין משירי הלשכה.

ועוד אמר ר' חזקיה שר' יהודה גדרות שנה ברייתא [מה מעכב את העבודה אם אינה על מקומה] השלחן [אין יכולין להניח הלחם הפנים על השלחן אלא אם השלחן הוא על מקומו] והמנורה [ולחדליק המנורה אלא אם המנורה על מקומה] והמזבחות [ולחקריב על המזבחות אלא אם הם על מקומם] והפרוכת [ולזרוק על הפרוכת אלא אם היא על מקומה] מעכבין את הקרבנות דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אין לך דבר שמעכב את הקרבן אלא הכיור והכן בלבד, ומקשה הגמ' על החכמים שאומרים שרק כיור וכנו מעכבין, והא ר' אליעזר ור' יוסי בן חנינה שניהם אומרים דכל דבר דכתיב בה נכח מעכב [שצריך להיות על מקומו] צלע אינה מעכב, ואמר ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן שאפילו אלו שכתוב בהם צלע מעכבין, ואמר ר' אילא בשם ר' שמואל בר נחמן אפילו אלו שכתוב בהם שימה גם מעכבין? ומתרץ ר' חנינא הא דאמרינן שכל אלו מעכבין היינו בעבודת פנים, והא דאמרו חכמים שרק הכיור וכנו מעכבין היינו בעבודת חוץ.

כבש פרה והוא כמין שלם בלא שליבות, עשוי כעין צורת משלש. מאירי. והקרבנה"ע העתיק דברי הרע"ב.

באין משירי הלשכה כתב המאירי ומה שנשאר בקרקע הלשכה הוא נקרא **שירי הלשכה**, ומה שנשאר ב(קופות ה)קמנות בכל פרס ופרס הוא הנקרא **מותר התרומה**, ומה שנשאר משירי הלשכה אחר שנעשה בו תקון העיר הוא נקרא **מותר שירי הלשכה** ע"כ. ומפרש שם גם מותר הנסכים ומותר הקמורת.

ר"י אומר מותר הפירות פי' השכר שמשתכר הקדש (לדעתו לעיל) מהיינות שמנים וסלתות.

אבני חן על מסכת שקלים

אָרױן וּשְׁמַת שֵׁם אֶת אֲרֹן הָעֵדוּת (מ' ג')

נכח	צלע	שימה	
	שלחן	שלחן	פנים
מנורה		מנורה	פנים
		מזבח הזהב	פנים
		מזבח העולה	חוץ
		הפרכת	פנים
		כיר וכנו	חוץ
		ארון	פנים

ואף דכתיב צלע בכדי הארון (שמות כ"ה י"ב) וגם בכדי מזבח הזהב (שמות כ"ז ז') מ"מ לא קאי על מקום שימת הארון והמזבח רק על מקום הכדים. ודע עוד דכאן קאי רק על "כלי המקדש" ולא על הקרשים ושאר חלקי הבנין וגם לא על הקרבנות ובגדי כהונה.

קרבה"ע ד"ה וכבש שעיר. שהיו עושין כמין גשר [עד חוץ לעיר] ועליו. רע"ב

ד"ה ולשון שבין קרניו. אחר הפרשת [התרומות]. רע"ב

ד"ה ואף לא בשל עניים. פ' גם אין עושין מסחר במעות צדקה של עניים דלמא מתרמי עני וליכא למיתב ל'י שמא ימצא ויבא לפגנו עני לבקש צדקה ולא יהיו המעות מזומנים.

ד"ה אין משתכרין בשל הקדש. ועוד שמא יפסיד, אלא באותו שער עצמו שקנו הנסכים מבעלי שמנים וייתנו באותו שער עצמו יחזרו וימכרו להצריכים נסכים. יכין

ד"ה קיץ למזבח. כך אחר שגמרו להציא חוצת היום, אם אין נדרים ונדבות והמוצא בטל מציאין עולה להקין המוצא. לשון הרא"ש. ומשמע שמפרש קיץ משלשון מקיץ נדרמים. אבל הרמב"ם בפירוש המשניות כתב וקיץ שם לימות החמה, [מלשון] בקיץ ובחורף, ופירות הקיץ ר"ל התאנים והענבים ששטוחין ומייבשין אותן, ואוכלין אותם בני אדם תוספת על סעודתם, ומפני זה נקראו הקרבנות הקריבין על המזבח יותר על החיוב קיץ המזבח.

ד"ה של שעיר המשתלח. דנעי חלוקה דמתן ציומא ס"ז ע"א, וכן הלשון שם מה ה' עושה וכו'.

ד"ה מבקרי מומי קדשים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. דאילו לטול שכר מכל צהמה ע"מא אסור דמתן בבכורות כ"ח ע"ב הנוטל שכר להיות רואה צבורות אין שומטין על פיו דלמא משום אגרא קשרי לה. רש"י שם הלכך נוטל מתרומת הלשכה ואז בין אם תהי' הצהמה תמימה וכו'. וראה ערכין דף יג. שהתמידין היו צריכין ביקור ד' ימים, כדתנן

על הסופרים וכתב מכתבים לכל גדולי הדור והאדמו"ר מגור בעל האמרי אמת השיב לו ו"ל קבלתי מכתבך גין השגחה של סופרי ס"ת והוא דבר גדול אולם אין בכוחי להיות בועד הנחגה. והנה לפנינו בישראל קיבלו מגיהי ספרים מתרומת הלשכה כתובות ק"ו ועתה לעשות מזה עסק בכספים יתקלקל כל הענין, ומבלי כסף ג"כ קשה.

שני דייני גזילות. בכתובות ק"ד ע"ב תנן שני דייני גזירות היו בירושלים ומפרש בגמ' שם ק"ה ע"א שהיו גוזרין גזירות (פ' קנסות. רש"י) על גזילות. וכתב בשטמ"ק בשם הריטב"א ולא דוקא קנסות דהא ממונא הוא, אלא כעין קנסות שהיו פוסקין דבר ידוע לתשלומין לנמיעה ולא כפי מה שהם. ועוד שם בשם הרשב"א שהיו גוזרין על הגזלות פ' שהיו קונסין את הגולן במקום הראוי לקונסו, כדאשכחן ברב נחמן (ב"ק צ"ו ע"א) דאמר האי אינש גזלא עתיקא הוא ובעינא דאינסי', ורבנו יהונתן מלוניל זצ"ל כתב ולא חשיב במשנה זו שאר בתי דינין שהיו בירושלם, דטובא הוו דקרויב לארבע מאות בתי דינין היו שם, אלא אותן שלא היו עוסקין אלא בזה קא חשיב והן דברים (פ' גזילה) שאינן רגילים באנשי קדש וזרע ישרים והוו סגי להו בשתי בתי דינין.

נוטלין שכרן פרש"י בכתובות ק"ה ע"א ד"ה נוטלין שכרן. ומתפרנסין הימנו לפי שלא היו עוסקין במלאכתן. וכן כתבו התוס' שם בד"ה גוזרי גזירות שכל שעה היו יושבין בדין ולא היו עוסקין בשום מלאכה ולא ה' להם במה להתפרנס וה' מוטל על הצבור לפרנסם.

והכא חוץ לשנתו אנן קיימינן. ולא חש לתרץ זה הקושיא דכיון דאין התירוץ עולה יפה ע"כ גם הקושיא אינה כלום, דהאי ברייתא אתיא ככ"ע, דהמזבח וההיכל והעזרות אע"פ שיכולין לבא משירי הלשכה אפ"ה כשבונים אותם בודאי חל עליהם קדושת הבית ומועלין בהם, דכיון דמועלין בקדשי בדר הבית מכ"ש בבית עצמו. ממ"נ

ולא כן אמר פ' וכו' לא אמרו כן רבי אליעזר ורבי יוסי בן חנינא, וכופל הלשון [תרווייהו] (מהר"ם יפ"מ) **אמרין** שניהם אומרים דרך נכח מעבב ויש אומרים אפילו צלע מעבב ויש אומרים אפילו שימה מעבב, וקשה על כל האמוראים האלו איך פליגי אחכמים שאומרים שרק כיור מעבב. (ולא יוכלו לתרץ דסבירא להו כר"מ דגם אליב' קשה, ודו"ק.)

השלחן וּשְׁמַת אֶת הַשְּׁלַחַן מִחוּץ לַפֶּרֶכַת וְגו' והשלחן נתן על צלע צפון (שמות כ"ו ל"ה)

והמנורה ואת המנורה נכח השלחן על צלע המשכן (שם) **והמזבחות** במזבח הזהב כתיב וישם את מזבח הזהב באהל מועד לפני הפרכת (שם מ' כ"ו) ובמזבח העולה כתיב ואת מזבח העולה שם פתח משכן אהל מועד (שם כ"ט).

והפרכת וישם את פרכת המסך (שם כ"א)

כיור וכנו וישם את הכיר בין אהל מועד ובין המזבח (שם ל')

אבני חן על מסכת שקלים

עסק עם סוכן שיספיק להם סלתות בד' סאין בסלע, ואם עמדו אח"כ ג' סאין בסלע אז הקדש מרויח סאה רביעית שצריך לספק להם, זה נקרא מותר נסכים,

אבל ר' יוחנן מפרש [גם בדברי ר' ישמעאל, שאומר מותר פירות אין כוונתו על שכר הקדש אלא מפרש] מותר פירות שהוא סאה רביעית, ומותר נסכים מפרש ר' יוחנן [לכירוצין] שההקדש היה מקבל הסלת לנסכים במדה גדושה ומוכרת במדה מחוקה וריוח זה נקרא מותר נסכים,

ומקשה הגמ' ולמה לא פירש ר' חייא בר יוסף לעיל דמותר נסכים היינו לכירוצין? ומתיר דמה שעושין עם סאה רביעית היו עושין גם בכירוצין ששניהם נקראין מותר נסכים,

ומקשה הגמ' בשלמא לר' חייא בר יוסף דמפרש מותר פירות שהיו עושין עסק בפירות שפיר אומר המשנה בסוף שר"ע ורחס"ג סוברין שלא היו עושין עסק בפירות, אלא לר' יוחנן דמפרש מותר פירות היינו סאה רביעית איך יפרש מה שאומר המשנה שר"ע ורחס"ג סוברים שאין סאה רביעית הלא זה משנה לקמן שהיו הגבאים עושין מסחר זה כדתנן עמדו מג' יספיק מד' ומתיר שצריך לפרש משנתנו כאן [זהו לא היו מודים בפירות] שר"ע ורחס"ג לא היו סוברים שמותר הנסכים הולכין לקיץ המזבח אלא סוברים שהולך לכלי שרת, [ענין חדש] ומקשה איך בירוצי המדות הולכין לכלי שרת הרי יש בירוצי המדות של יחידים ואיך הולכין מעות יחיד לכלי שרת? ומתיר שכומו הכתונת שעושין לכהן צריך שימסרה לצבור כן הכירוצין צריך למוסרה לצבור והציבור נותנין אותן לכלי שרת.

זה מסתבר שבירוצי לח כיון שנכנסין לתוך הכלי שרת לכן הם קדושים, אבל בירוצי יבש [על פי רוב הם עומדים למעלה חוץ לכלי שרת] שואל הגמ' אם הם מתקדשין או לא? ומשיב שבירוצי יבש אינם מתקדשין ומביא ראיה מברייתא דתנאי שנכנסים "שקדשו בכלי" ונפסל הזבח אם יש שם זבח אחר יקרבו הנסכים עמו ואם אין שם זבח אחר ילוגו ויפסלו בלינה, הרי שדוקא אם קדשו בכלי נפסלין אבל אם לא נתקדשו בכלי לא נפסלו הנסכים.

מתני': שכשמוגיע א' בניסן לא ה' רשאי להקטיר מהקטרת של אשתקד, ושואל המשנה מה היו עושין בקטרת שניתותר כדי שיוכלו להקטירה בשנה הבאה? ומשיב שמפרישין שכר האומנין [מעות] מתרומת הלשכה, ומחללין את מותר הקטרת על המעות שהפרישו מתרומת השלכה [והקטרת יוצא לחולין], ומשלמין להאומנין שכרן במותר הקטרת זה שיצא לחולין, וחוזר הקדש וקונה המותר מהאומנין מתרומה החדשה, [ועושין כל זה שלא לבזות את המותר], ואם לא באו השקלים החדשים בר"ח ניסן לוקחין הקטרת ממעות שקלים הישנים של אשתקד.

גמ': ומקשה הגמ' הרי המעות שהפרישו לשכר האומנין מהלשכה הוא קדש, ואיך מתחלל קדושת המותר על מעות שהם קודש כבר? ומתיר ר' שמעון בר ביסנא שלוקח מעות הלשכה ומחללן על אבני בנין בית המקדש שהם עדיין חול, ועי"ז נעשין המעות חול, ואח"כ מחלל המותר על המעות, ונותן מותר הקטרת שנעשה חולין ע"י החילול להאומנין בשכרן וכו'.

התם אין פוחתין משה טלאים המבוקרים בלשכת הטלאים, אבל גם שאר הקרבנות שהקריבו צריך לבקדם אם אין בהם מום.

ד"ה ומשני אלא כר"מ. אח"כ הך צרימא. ראה לעיל ה' ע"ב דשם פ' הקרבה"ע בלשון בתמו' וכי נוקי הך ברייתא כר"מ, ואולי פ' בכל מקום לפי הענין.

ד"ה מעכבין את הקרבן. שאסור להקריב קרבן על המזבח אם אין אלו שלחן מנורה מזבחות ופרוכת צמקומן, ויותר נראה שאסור להקריב עליהן קרבן כגון לחם הפנים וכו' דקאי על קרבן שמקריב על השלחן והמנורה וכו' שכשמקריב הקרבן עליהן צריכין הם עצמן להיות במקומן.

דף י"א ע"א

תוכן הדף:

אמר ר' חנינא שחצות [גאווה וגסות רוח] היתה בכהנים גדולים, שגשר שהיו מוליכין בו את פרה האדומה היתה בנויה ועומדת מהפרה שעשה הכהן שעבר, ואפ"ה לא השתמשו בה והיו בונין אותה מחדש, אף שהוציאו על בנייתה ששים ככרי זהב,

הקשה עולא לפני ר' מנא והא תני בברייתא ששמעון הצדיק עשה שתי פרות ובכל אחת היה בונה גשר חדש, וכי יש לנו לומר ששמעון הצדיק היה שחצן? אלא ודאי היה להם חומרא בעניני טהרה לעשות כן,

תני בברייתא שעשו זיזין [זיז=בליטה, וכאן פירושה חלקי מחיצה] וכתלים על צידי הגשר שלא יבואו כהנים אחרים מבחוץ לראות ויגעו בכהנים המוליכין את הפרה ויטמאו אותם.

[ענין חדש] שנינו במשנתנו שאין עושין מסחר בהקדש ובמעות של עניים, ואומר ע"ז הגמ' שאם בא אדם ואומר שהוא יעשה מסחר במעות הקדש ועניים על מנת שאם יפסיד יהיה ההפסד עליו, ואם ירויח יהיה [חצי ?] הרויח להקדש ולהעניים מותר,

כאיש זה ששמו בר זימנא שהפקידו אצלו אוצר של יתומים, ובא ושאל את ר' מנא אם יכול לעשות מסחר עם המעות? והשיב לו רק אם ההפסד עליו אבל אם ירויח יחלקו הרויח,

ר' חייא בר אדא הפקידו אצלו אוצר של יתומין ועשה כן. [ענין חדש] שנינו במשנתנו שר' ישמעאל אומר ש"מותר פירות" הולך לקיץ המזבח ופליגי ר' חייא בר יוסף ור' יוחנן מה כוונת ר' ישמעאל ב"מותר פירות" וגם במותר נסכים, ר' חייא בר יוסף מפרש מותר פירות דהיינו מה שמרויחים במסחר שעושין עם הקדש [ביינות שמנים וסלתות שקונים ממעות של מותר שירי הלשכה], ששני המימרות של ר' ישמעאל במשנה זו טעם אחד להם [זהו כוונת הלשון מתני' דר' ישמעאל היא], שמה שאומר ר"י כאן מותר פירות הוא בהמשך למה שאמר לעיל שעושין מסחר במותר שירי הלשכה, כן הוא אליבא דר' חייא בר יוסף,

ומותר נסכים מפרש לפי מה דאמרין לקמן שהגבאים עשו

אבני חן על מסכת שקלים

וע"ז נעשין המעות חול, ואח"כ מחלל המותר על המעות, ונותן מותר הקטרת שנעשה חולין ע"י החילול להאומנין בשכרן וכו'.

כאן בעבודות שבחוץ:] אבא שאול אומר כבש וכו'. [א"ר חנין שחצות גדולה. כן הנוסח ברש"ם

כאן בעבודת חוץ הא דאמרי חכמים שרק הכיור וכונו מעכבין היינו בעבודת חוץ, וצ"ע שהרי מובח העולה דכתיב בה "שימה" שמעכבת והוא עבודת חוץ? ובדרך אפשר יש לתרץ [לפי פירוש הקרבה"ע] דלא קאי על מובח העולה דבמובח העולה כתיב רק "שם" ובכולן כתיב "וישם" או "ישמת".

*"בבני" כהנים גדולים. צריך להבין מדוע נקט "בני" ולא אמר סתם ככהנים גדולים, ולא מצאתי לאף אחד מן המפרשים שעמד ע"ז. ואולי י"ל דבירושלמי יומא ד' ע"ב איתא בראשון היו משמשין הוא ובנו ובן בנו פ' דבבית המקדש הראשון שלא היו ממנים הכהנים הגדולים לשם ממון אם מת הכהן גדול היו ממנים את בנו אם ה' ראוי לכך, ונמצא לפ"ז שכל כ"ג ה' בן כ"ג, ואולי לכן קורא אותם כאן בני כהנים גדולים הגם דכאן מיירי בבית שני. אבל כאמת מלת בן יש לה הרבה פירושים כמו "בן אדם", "בן שנה", "בן בקר", "בן מות" ועוד, ואולי הלשון "בני" כאן יש לה איזה כוונה.

אלא מה כדון. פ' כדון הוא מלשון כעידן שהוא מלשון כעת. והיינו מה כעת הטעם, מדוע עשה כן שמעון הצדיק.

אלא על שם מעלה היא בפרה סלסול היא בפרה. הוא כפל לשון.

זוזין וכתלים. אולי שלא בכל מקום היו יכולים לעשות כותל, או לא ה' מן הצורך לעשות כותל לכן עשו שם רק זוז.

שלא יצאו ויציצו. ראה בש"ג שכתב שעירבו כאן שני גירסאות. ולפי פ' הקה"ע צריך לגרום שלא יציצו.

כהדא כמעשה זו [ד.רש"ם] בר זימנא שאדם ששמו בר זימנא איתפקד גבי' הפקידו אצלו מדל אוצר של יתומים.

ר' חייא בר יוסף פתר מתניתא וכו' פ' שהיה הקדש מרויח ע"י שהיו לוקחין פירות בזול ומוכרין ביוקר והשכר להקדש. ר' משולם

ר' יוחנן פתר מתניתא מותר פירות זו סאה רביעית פ' דלדידי' לא מיירי כאן במה שמשכר הקדש ע"י מכירת היינות וכו'.

עד כדון פ' עד עכשיו מסתבר שבירוצי לח הן קדושים ע"י שנתקדשו בכלי, וכי תאמר כן ואפילו בירוצי יבש?

מתני' קטורת הלכה למשה מסיני שהקטורת יהי [נרקח] במשקל שס"ח מגין. יכין. ולכאורה יכול לבא גם לחצאין דתנו רבנן (כריתות ו' ע"ב) אחת לששים או לשבעים שנה היו מפטמין אותה לחצאין.

ולא מצאתי שיהי' זמן להרקחת הקטרת, וע"פ הסברה היו עושין אותה סמוך לר"ח ניסן כדי שלא יתעפש.

מותר הקטורת שכשמוגיע א' בניסן לא ה' רשאי להקטיר מהקטרת של אשתקד. יכין. וראה שבועות י' ע"ב תוס' ד"ה מותר הקטורת שמה שנשאר בשנה פשוטה י"א מגין לא ה' ממש מותר שהרי ה' צריך למלאות לשנים המעוברות. וכתב שם עוד שמהשלשה מגים של יוה"כ לא ה' נכנס בחפניו של כה"ג אלא חצי מנה. וראה גם במעילה י"ד ע"ב תוס' ד"ה מותר הקטרת.

נמצא לפ"ז שלסוף שנה פשוטה ה' נשאר י"א מגין וגם שתי מגים ומחצה מיוה"כ ולא היו יכולים להקטירם עוד כשהגיע ר"ח ניסן. ואז קנו שם"ה מגין מתרומה חדשה וגם קנו המותר של אשתקד.

מותר הקטורת במסורת הש"ס יש טעות וצ"ל שבועות י' ע"ב.

שכר האומנין מפטמי הקטרת דאשתקד. יכין

גמ' ולא נמצא הקדש מעות תרומת הלשכה מתחלל **על ההקדש** על מותר הקטרת? ומשני אלא **כיצד הוא עושה וכו' פ'** שחיללו מעות הלשכה על אבני הבנין, שמתחלה היו בונים משל חולין, ואח"כ חיללו אותה על מעות תרומת הלשכה.

מביא מעות מתרומת הלשכה **ומחללן אבנין** על אבני בנין שהן חול, והבנין נכנס תחת המעות, (דף י' ע"ב) **ומביא מותר הקטורת ומחלל עליהן** על מעות תרומת הלשכה שנעשו מעות חולין, **ונותנין אותה** הקטורת **לאומנין** למפטמי הקטורת דאשתקד **בשכרן** ואח"כ לוקחין הגוברין הקטורת מהאומנין מתרומה חדשה.

תקלין חדתינן:

ד"ה די הפסדה דידך וזיתמי לא גזר שלא יכלו מעותיהן פרוטה אחר פרוטה, לכאורה מה שמפרש שלא יכלו מעותיהן צריך ביאור שהי' צריך לומר שלא יפסידו מעותיהן? רק ראה שם בב"מ בר"ן שאחר המילים "ביתמי לא גזר" מתחיל דיבור חדש **היכי עבדינן להו** וע"ז מפרש שלא יכלו מעותיהן פרוטה אחר פרוטה.

קרבה"ע ד"ה ואפילו שימה מעכב. כגון ארון ופרוכת הטל תורה תמה דהא בבית שני לא ה' ארון ואפ"ה הקריבו הכל וכן בנוב וגבעון. וכן תמה הכלי חמדה פרשת פקודי. פירות תאנה

אבני חן על מסכת שקלים

מילתא]. רש"י בשבועות י' ע"ב, וכל דברי הקרבה"ע כאן הם ע"פ דברי רש"י שם.

ד"ה אם בא החדש בזמנו. שהציאו שקלים חדשים וכו'. מיהו בירושלמי [פ"ג דר"ה ד"ט ע"א] נראה, דאם בא החודש גרסינן בוי"ו, ור"ל, אם חל ר"ח ניסן בזמנו, דהיינו ביום ל' של אדר, אז לוקחין הקטורת מתרומה חדשה, וכדלעיל, ואם לאו, שלא קדשו אז החודש, רק ביום ל"א, אז בא הקטורת ביום למד מן הישן, יכין. וכן הוא בהגהות בן ארי' וכן פ' ברש"ם, וראה שם שהקשה הרבה על הפ' והגירסא שבקרבן העדה (שגם הרמב"ם והראב"ד והרא"ש פירשו וגירסו בן).

ד"ה ואם לאו. לוקחין אותה מתרומה הישנה כדאמרין בר"ה ז' ע"א קרבנות צבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה.

ד"ה ולא נמצא הקדש מתחלל על הקדש. דקס"ד דמתחלל את מותר הקטרת על שכן האומנין שעשו מלאכת הקדש שהפרישו מן הלשכה ואותן המעות נמי קודש הן, זה קושיית הגמ' אי גרסינן במשנה על "מעות" האומנין, ל"א הכי גרסינן וכו' וזה הקושיא אי גרסינן על "שכר" האומנין פ' מה שחייבין לשלם להאומנין.

דף י"א ע"ב

תוכן הדף:

ושואל הגמ' לאחר שחילל הקטרת על מעות הלשכה יש לנו עכשיו מעות שיש עליהן קדושת הקטרת, ומה היה עושה בהן? והשיב רבי שנותנין אותן למשפחת גרמו ולמשפחת אבטינס שהיו בקיאיין [פ' היו עושין המלאכה] במעשה הקטרת ובמעשה לחם הפנים, [ולא תקשה למה במתני' אמרינן שלא היו יכולים לשלם להאומנין הקטרת עצמה וכאן משלם להאומנין מעות שקדושים בקדושת קטרת? דמותר הקטרת במתני' כיון שהיו צריכין לחזור ולקנותם מהכהנים מתרומה חדשה, היה בוין להקדש לתתם להאומנין בלי לחלל אותה תחלה, אבל מעות הללו אין כאן בוין [וגם קלישא קדושתן]].

אמר ר' שמואל בר' יצחק והוא שהיו חייבין להם משנה שעברה שהיו מעות אלו יש לה קדושה משנה שעברה, ושואל ר' חייא בר בא" ומה היו עושין אם לא היו חייבין להאומנין? ומשיב ר' בא בשם ר' "חייא [בר בא]" בשם ר' יוסי שהיו מקייצין בהן את המזבח,

ושואל הגמ' הרי יש כאן סתירה שבתחלת הענין שואל ר' חייא בר בא ובסוף הענין מביא מר' חייא בר בא לפשוט את השאלה? ומתירן שהיה פשיטא ליה שהמעות הולכים לקיץ המזבח ושואל אם גם יכולין ליתן המעות בשביל כלי שרת [וממה שמתירן שמקייצין בה את המזבח נראה דס"ל שאינה הולכת לכלי שרת],

והשאלה תלוי במחלוקת דר' יוסי בר חנינא ור' יהושע בן לוי, דר' יוסי בר חנינא אומר שאם לא פטמה בכלי שרת היא פסולה שדורש הפסוק דכתיב בקטרת [קדש קדשים תהיה לכם. שמות ל' ז'] שצריכה להיות קדש, היינו שתהא עשייתה

*ד"ה כאן בעבודות שבפנים. כשצא לעצוד צפנים כולם מעכצין וכו' לפי מה שפ' לעיל ד"ה מעכבין את הקרבן דקאי על העבודות שעושה על הכלים עצמן, צ"ל דלמ"ד הנכח מעכב, גם בעבודות פנים לא יעכב רק המנורה, ולמ"ד דגם צלע מעכב, יעכב גם השלחן אבל לא המזבח והפרכת, ולמ"ד דגם שימה מעכב יעכבו כל הכלים שבפנים אבל מזבח העולה לא יעכב אף דכתיב גבי שימה.

ד"ה שחצות. גאון וראה שבת ס"ב ע"ב אנשי ירושלם אנשי שחץ היו אדם אומר לחבירו במה סעדת היום וכו'. ובאיו כ"ח ח' כתיב לא הדריכוהו בני שחץ ופ' במצודות ענין גאון. וכן באיוב מ"א כ"ו.

ד"ה זיזין וכתלין. כדי שלא יצאו כהנים אחרים בחוץ ויזילו לתוך הכבש לראות היאך מוליכין הפרה. וראה מש"כ בגליון הש"ס אות ב' "הקבה"ע נדחק" וראה מה שפירש שם וכן פירש הפני משה ועוד. וראה ת"ח שפ' שלא יציצו הכהנים המוליכין את הפרה בדברים המביאין אותן לידי טומאת קרי ע"י ראי'.

ד"ה אמר לוי. אע"ג דצדיקני יתומים גדולים שנתמלא זקנם (רש"י ב"מ ע' ע"א) אסור.

*ד"ה כולה דר' ישמעאל היא לא גרסינן להו והוא מראה מקום על המשנה פ' שלא הי' לו הגירסא כמו שהוא בדפוס שלפנינו שמציין כאן ענין חדש "מותר הפירות" (ובאמת ליתא בדפוס ווינציא), אלא במקומה הי' הציין "כולה דר' ישמעאל היא" ולא הי' נראה להקדש"ע לגרום כן שאינה נכון שהרי ר"ע חולק עליו ואומר שאין משתכרין בשל הקדש.

*שם. א"נ הכי קאמר גס דברי ר"י אלו כדעת' צרישא פ' דכמו ברישא אומר ר"י שלוקחין יינות שמנים וסלתות והשכר להקדש, כן כאן "מותר פירות" לשיטת' דהקדש יכול להרויח ע"י עסק, וע"ז מביא דברי רבי ר' חייא בר יוסף דמותר פירות היינו מה שמשכר ביינות שמנים וסלתות דלעיל. ואולי לפ"ז סבר הקבה"ע דשפיר גרסינן "כולה דר"י היא". אבל לפי הגירסא שלנו בודאי יש כפל לשון דאי גרסינן מתני' דר"י היא לא גרסינן כולה דר"י היא.

ד"ה עד כדון בירוצי צבור. צאין לכלי שרת באמת לפי רחסג"ה הולכין לקיץ המזבח?

שם. ולתרוייהו פריך צין לר' יוחנן צין לר' חייא צר יוסף פ' דהא אמר ר' חזקי' דגם אליבא דרחב"י מה דנפל לסאה רביעית נפל לבירוצין.

ד"ה מה היו עושין בה. להקטירה לשנה הצאה פ' שהרי היו צריכין להמותר בשביל השנים המעוברות.

ד"ה שכר האומנין. ולא למכרם ולחזור ולקנותם [דזילא

אבני חן על מסכת שקלים

עליהן אלא בשחיטה,
ור' חייא תירץ שהגם ששם חמאת עליהם תנאי ב"ד הוא שמה
שגויה מהחמאות יקרב עולה לקצין המזבח.

ינתנו לבית גרמו וכו' כאן משמע שיכולין לשלם להאומנין
ממעות הקדש, וכן פירש בתרשב"ש וז"ל והוא הדין תחילה
היו יכולין ליתן מעות תרומת הלשכה בשכרן. עכ"ל, וראה
לקמן י"ב ע"א שיש מחלוקת בזה.

**ר' חייא בר בא בעי שאל, לא היו חייבין להן
מעות משעה ראשונה מהו ?**

אתא ר' בא בשם ר' חייא בא ר' בא ואמר בשם השואל
ר' חייא בר בא שהוא עצמו אמר בשם ר' יוסי.ממ"נ

ר' בא בר כהן בעי קומי ר' יוסה מחלפא שיטתי'
דר' חייא בר בא פ' הרי"ר' חייא בר בא סותר את עצמו
תמן צריכא בתחלת הענין מיבעי' ל' מה לעשות במעות
הללו **וכה** במה שאמר ר' בא בשמו דמקייצין בהן את
המזבח, הרי **פשיטה לי' ?**

**ר' יוחנן אמר קטורת ? ומתרץ אמר רבי הושעיה
וכו'**

באומן משל בית אבטינס שהיו ממונים על מעשה
הקטורת כדתנן לקמן י"ג ע"א.

ודר' יוסי בר חנינה דדריש מ"קדש הוא" שתהא הווייתא
בקודש **כשמואל'** דגם המכתשת ה' צריך להיות כלי שרת.

מכתשת עשו אותה ככלי שרת לקדש פ' שאם נתנו
הקטורת לתוך המכתשת נתקדשו כל הסממנים, (שהגם
שלקחן מתרומת הלשכה אינם קדושים קדושת הגוף עד
שיתנם בכלי שרת). ויהי נפק"מ דמשחוקדשו הוכשרו ליפסל
בטבול יום ובמחוסר כיפורים וכו'. ראה מעילה ט' ע"א
במשנה, וראה עוד בשבועות י"א א'.

ולאו דשמואל הוא וכי מי אמר שהקטרת נעשה בכלי
קודש הלא שמואל הוא **דשמואל אמר קל וכו'** פ' ולפי
שמואל יכול לפדות גם בהמות קדושים אם נותרו.

*נפדין כתמימין צריך להבין מה הכ"ף הדמיון ? ויותר
ניחא הגירסא נפדין תמימין וכן הגירסא שבועות י' ע"ב וכן
העתיק הת"ח כאן והפני משה ביומא, או כמו שגורס רש"ם
ב"ב תמימין.

קרבה"ע בראש העמוד. נותנין להם צעד הצנין וצעד
השצמ יחד. ראה רש"י מעילה י"ד ע"א וז"ל כשהן צונין צצדק
הצית היו קונין כל זרכי הצנין ממעות של חולין, ולחמר שגמר
הצנין היו מקדישין אותו קן, שהיו מצידיין ממעות הקדש
כשיעור דמי כל הצנין, והשצמ שהשצמו האומנין צצנין, ושכר

בכלי קודש, ולפי דעה זו כיון שהוא עיכוב לעשות הקטרת
בכלי שרת יכול מעות הקטרת לילך לכלי שרת,
ור' יהושע בן לוי אומר שהיא כשירה גם אם לא פטמה בכלי
שרת שסובר שהפסוק בא לומר רק שתהא נעשית ממעות
הלשכה, ולכן אינו יכול ליתן מעות הקטרת לכלי שרת שהרי
אין כלי שרת מעכב בה,
אמר ר' יוסי בן ר' בון, שיטת ר' יוסי בר חנינא [שקטרת צריך
כלי שרת] אתיא כשמואל [שהמכתשת עשו אותה ככלי שרת]
ושיטת ר' יהושע בן לוי [שקטרת אינה צריכה כלי שרת] אתיא
כר' יוחנן [שיחיד מגדב קטרת אף שנעשה בחול],

דברי ר' יוחנן הם על המשנה לקמן ריש י"ב ע"א המקדיש כל
נכסיו והיו בין נכסיו "דברים" הראויין לקרבנות ציבור, ומפרש
ר' יוחנן איהו "דברים" היו שם? דהיינו קטרת, [דאילו בהמות
הרי ראויין לקרבן יחיד וימכרם ליחיד] נמצא דלפי ר' מירי
בקטרת והמשנה מכשיר להקטיר קטרת שנעשה בחולין, וזה
דלא כר' יוסי בר חנינא שאומר שאם לא פטמה בכלי שרת
פסולה? ומתרץ שיכולין לתרץ המשנה אליבא דר' יוחנן
שמקדיש זה היה מבית אבטינס שהיה לו קטרת שקיבל בשכרו
שנעשה בקודש. [אבל דברי ר' יוחנן מתפרשים יותר אליבא
דריב"ל].

ודברי שמואל הם: דרב הונא אמר בשם שמואל דמכתשת
שהכינו בה הקטרת עשו אותה בקדושת כלי שרת [לְקַדֵּשׁ]
כדי שיהיו נעשין בקודש [ומשעה שנתן הסממנים לתוכה יש
להם קדושת הגוף], שאם נעשית בכלי חול פסולה הרי דברי
שמואל כריב"ח.

אמר ר' יוסי בן רבי בון שר' חונא שאל לפני ר' יוסי איך נותנין
קטרת לאומנין בשכרן הרי נעשו בקדושת כלי שרת ואיך פודה
אותם? והשיב לו מי אמר שמכנים הקטרת בכלים קדושים
הלא שמואל אמר כן [דמכתשת עשו אותה ככלי שרת
לְקַדֵּשׁ], ושמואל סבר שאנו מקליין במותר הקטרת, שגם
בבהמות שניתותרו בר"ח ניסן אנו מקליין בהן,
דפליגי שמואל ור' יוחנן אם נותרו בר"ח ניסן בהמות שקנו
לקרבנות תמיד מתרומת הלשכה, ועכשיו צריך להביא
הקרבנות מתרומה החדשה, ואינו יכול להקריב בהמות שקנה
מלשכה של אשתקד, דשמואל סבר שכיון שהוא "מותר" יכול
לפדותן כתמימין ויוצאין לחולין, ור' יוחנן סבר ירעו עד שיפול
בהם מום ורק אז יכול למוכרן.

וממשיך הגמ' שאם ניתותרו שעירים שקנו להקריב מהם
חמאות, יהיה גם תלוי במחלוקת דשמואל ור"י [אם יכולין
לפדות בהמות שניתותרו בר"ח ניסן], דלשמואל שסובר
שקרבן תמיד שהוא עולה שכולה כליל שקדושתה חמורה
ואפ"ה נפדית, כש"כ בחמאת שמקצתה נאכלת שנפדית
[והקרבנה"ע פ' מה עולה שגם אם היא רועה נשארת עולה
שדמיה לקצין המזבח והיה סברה להניחה לרעות, אמר שמואל
שהיא נפדית, כ"ש חמאת שאם תרעה יקרבו דמיה עולה ודאי
יש לפדותה כדי שתקרב היא עצמה חמאת], אבל לר"י כמו
שעולה אינה נפדית אלא רועה כן הדין בחמאת,

אבל ר' שמואל בר רב יצחק אומר שמקייצין בהשעירין עצמן
את המזבח כשהמזבח בטל, ושואל איך חמאת יכולה לבא
עולה? ותירץ ר' יוסה שקרבנות ציבור אין שם חמאת חל

אבני חן על מסכת שקלים

האומנין, ואומר מחול קדושה שיש צמעות הללו על הצנין הזה.

ד"ה ומשני הן צריכה לי'. אם הם צאין לכלי שרת כשיירי הלשכה, צריך להקדים כאן שלפי הקרבה"ע יהי' ספיקו של ר' חיה בר בא (וכן מפרש לקמן "דאיתפלגין") תלוי בהחלוקת של ר' יוסי בר חנינה ור' יהושע בן לוי לקמן, בדרשת הפסוק דכתיב גבי קטורת "קודש היא" דליב"ח דדריש שתהא הווייתה בקודש לא דריש מינה שצריך להביא הקטורת מתרומת הלשכה ובא גם משל יחיד, ולירב"ל דדריש שתהא באה מתרומת הלשכה אינה באה מושל יחיד. ועכשיו נבאר דברי הקרבה"ע דמספקא לי' לר' חיה בר בא אי סבירא לן כריב"ח דקטורת בא משל יחיד וקליש קדושתה, והמעות הבאים ע"י חילולה יהי' להם קדושה קלה כמו שיש לשיירי הלשכה שמעולם לא באו לכלל תרומה, ולכן יכול לקנות בהם כלי שרת. והגם שלא הזכיר כלי שרת לעיל י' ע"ב כמשנה דתנן כבש פרה וכו' וכל צרכי העיר באין משיירי הלשכה, וכל הדברים הללו אינם דומין לכלי שרת כלל? מ"מ לר' יוסי בר חנינה צ"ל דתני ושייר.

*שם. או דהוה להו כמותר תרומת הלשכה, פי' או דילמא סבירא לן כריב"ל דליף מקודש היא שאין הקטורת בא משל יחיד ובא רק מתרומת הלשכה, א"כ יש במעות הללו קדושה יתירה ואין לקנות מהם כלי שרת. והאיבעיא לא איפשיטא.

שם. אכל לקין המזבח ודלי צאין, דלף מותר תרומת הלשכה לקין המזבח בל. לכאורה זה רק אליבא דר"ע לעיל י' ע"ב. וראה רמב"ם הל' שקלים פ"ד ה"ט וז"ל מותר תרומת הלשכה וכן מותר שיירי הלשכה לוקחים בו זכרים, ויקרבו כולם עולות, שתנאי ב"ד הוא על כל המותרות שיקרבו עולת בהמה. ע"ב. ולפי' יהי' פי' דברי הקרבה"ע בן, דלא רק שיירי הלשכה דקליש קדושת' מביא ממנה קיץ המזבח אלא גם מותר תרומת הלשכה דחמיר קדושת' גם מביא ממנה קיץ המזבח.

ד"ה קדש היא. קדש תהי' לכם. אינו כתוב בן כלל, אלא כתיב (שמות ל' ל"ו) קדש קדשים תהי' לכם, וגם (פסוק ל"ז) לא תעשו לכם קדש תהי' לך לה'. מ"מ

ד"ה ר' יוחנן אמר. דלי צהמה הא מני לה צסיפא, ועוד מעם שאי אפשר לומר דקאי על בהמה והיא רלוי וכו'.

ד"ה הותרו תמידין. (הקרבה"ע מעתיק כאן דברי רש"י במס' שבועות י' ע"ב) שלקחוס ממעות (צזור מ) תרומת הלשכה, דתנן צערכין (י"ג ע"א) "אין פוחתין משה טלאים מצוקרין צלשכת הטלאים (כדי לשבת ולימים טוים של ראש השנה)" פי' כבש לבוקר וכבש לערב לג' ימים.

שם. כדדריש במסכת ר"ה ז' ע"א שנאמר (במדבר כ"ח י"ד) ואת עולת מדש צמדשו מדש והבא [קרבן] מתרומה מדשה.

שם. והיינו שהותרו, שלא הותרו להקריבו צנה שעצרה. הלשון "שלא הוצרכו" נסרך מ"מ שבועות י' ע"ב ששם הלשון תמידים שלא הוצרכו לציבור.

ד"ה שמוא' אמר נפדין (כ)תמימין. להכשירן צנה זו (ו)מחללין אותן על מעות חולין, ואומס המעות ילכו למותר המרומה (ה)צנה [שעושין מהן רקועי פחים ציפוי לצית קודש הקדשים], וכיון שיצאו לחולין וכו'. כ"ה ברש"י שבועות י' ע"ב.

שם. ואע"ג שאין צהמת קדשי יחיד מתחללת צלא מוס, כדקי"ל (מנחות ק"א ע"א) מואם כל בהמה טמאה (ויקרא כ"ז י"א) דלמר מר צצעלי מומין שנפדו הכמוצ מדצר, [אלן] של צזור נפדין וכו'. כ"ה ברש"י שבועות י' ע"ב.

ד"ה נפדין כפסולי המוקדשין. דקדושת הגוף צנה דקיס לן שאינה מתחללת צלא מוס להיכן הלכה. כ"ה ברש"י שבועות י' ע"ב.

ד"ה אם עולה נפדית. להקריבה עולה וכו' פי' דהרי אמר שמוא' ב"עולת" תמיד, דהותרו תמימין יפרו תמימין, ואף שאם לא יפרם ותרעה יפלו דמיו לעולה, מ"מ ס"ל לשמוא' דכיון שבהמה זו הוקדשה לעולה צריך לעשות כל מה שיכול שהוא עצמה יקרב עולה,

ד"ה לא כ"ש חטאת. שאם מנימין אותה שאינה קריבה צלא עולה פי' שעירים אלו שנתותרו שהם חטאת, ודאי יאמר שמוא' דנפדים תמימין ויקרבו לחטאת, שהרי אם ינוחם לרעות ויוממו ישתנו לקרבן אחר לגמרי שהרי יקנו בדמיהם עולה.

ד"ה מקייצין בהן. צעעירים שנותרו משנה לשנה: **את המזבח.** [כשהמזבח צטל מקייצין אותן] [עולה לנדבת] (רש"י שבועות י"ב ע"א) צזור. פי' מקריבין הן עצמן בלא פד'.
ד"ה תנאי ב"ד על המותרות. אפילו [מטאות שיוקרבן] עולות. כצ"ל

דף י"ב ע"א

תוכן הדף:

מתני':

(א) המקדיש כל נכסיו והיו בהם "דברים" הראויין לקרבנות ציבור [דהיינו קטרת], אומר ר' עקיבא שנותן הקטרת לאומנין בשכרן,

אמר לו בן עזאי לר"ע [אינה מן המדה] אין זה כדון, דהא אמרינן במשנה לעיל בקטרת, שאין נותנין הקטרת עצמן להאומנין [אלא מפרשין מעות מהלשכה לשכר האומנין, ומחללין את הקטרת על מעות האומנין] ולפי הגמ' לעיל על אבני הבנין, ומחללין הקטרת על מעות אלו, אבל בגמ' משמע דר"ע לא ס"ל בן, והקטרת יוצא לחולין, ומשלמין להאומנין בהקטרת, וחוזרין ולוקחין הקטרת מהאומנין ממעות תרומה החדשה] וכן אתה צריך לומר גם כאן במקדיש נכסיו ויש בין הנכסים קטרת,

(ב) המקדיש נכסיו והיו בהם בהמה הראויה להקריב על גבי

אבני חן על מסכת שקלים

(ב) אבל ר' בא אמר שרב חונא אמר בשם רב דכי פליגי ר"א ור"י דוקא במקדיש עדרו [פ' שלא היו לו נכסים אלא עדרו וקראן נכסיו] אבל במקדיש נכסיו [שיש לו גם שאר נכסים] כולי עלמא מודי שמוכר בהבמות לצורך קרבנות והמעות הולכין לבד"ה,

ומקשה הגמ' דבשלמא דר' זעירא ניהא דר"א מודה כשמוכדיש עדרו אבל לר' בא קשיא למה אומר ר"א כשהקדיש עדרו שהכל הולך לבד"ה הלא בהמות ודאי שייכים למזבח?

ומתריץ שכיון שאמרה בלשון נכסיו ולא בלשון בהמות ודאי כוונתו שילכו כמו נכסים לבד"ה.

(ג) ר' יוחנן אומר שהמחלוקת של ר"א ור"י הוא בין כשהקדיש עדרו ובין אם הקדיש נכסיו.

[ענין חדש] רב חונא אמר בשם רב ורבי אבהו אמר בשם ר' יוחנן שקדיש בדק הבית תמימין שפראן יצאו לחולין, ומקשה הגמ' והא תנן שחלכין וולדן של בעלי מומין מותרין לאחר שפודה אותם ומשמע שפודה רק בעלי מומין אבל תמימין אינו יכול לפדות?

אלא מפרישין מהן מתרומת הלשכה שכן האומנין ומחללין אותן על מעות האומנין היינו אבני הבנין שהן חול, ומביא הקטורת שהקדיש זה עם נכסיו, ומחללין על מעות הללו שהיו מתרומת הלשכה ועבשו הן חולין, ונותנין אותן הקטורת לאומנין בוני הבנין בשכרן, (אבל המעות נותנין למפממי הקטורת), וחוזרים ולוקחין הגזברין אותן הקטורת מתרומה חדשה. כן הפ' לפי הגמ' לעיל י"א ע"ב במותר הקטורת.

שר' אליעזר השוה את מדותיו הכל לבדק הבית.

אמר ר' פפייס שמעתי את דברי שניהם פ' יכול אני לקיים את דברי שניהם.

יינות שמנים ועופות עופות איקרי נכסי רתנן המקדיש נכסיו והיו בהן דברים הראויין לגבי מזבח יינות שמנים ועופות. ב"ב קנ"א ע"א.

רבי אלעזר [בן שמוע. תי"ט] **אומר** [עופות ימותו ויינות ושמנים וסלתות. מאיר] **ימכרו לצרכי אותו המין.** וכתב המאירי וז"ל ולא שיהיו דמיהם לבדק הבית כמו שביארנו בבבמות, שהבהמות יש להם פדיון אם נפל בהם מום, ויינות ושמנים אין להם פדיון שהרי אינן בכלל העמדה והערכה, ולפיכך דמיהן קריבין למזבח על כל פנים וכן הלכה.

ר' יוחנן אמר קטורת מאי ראויין לקרבנות צבור קטורת, דאילו בהמות יינות ושמנים ראויין נמי לקרבן יחיד. ר' חיים קניבסקי

ואיש כי יקדיש את ביתו קדש לה' והעריכו הכהן בין טוב ובין רע כאשר יעריך אותו הכהן כן יקום. ואם המקדיש יגאל את ביתו ויפס חמישית וגו', (ויקרא כ"ז יד-ט"ו) וזה קושיית הגמ' שפסוק י"ד הוא מיותר שהרי כבר כתיב בפסוק ט"ו ואם

מזבח, זכרים או נקבות, ר' אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים, והדמים שיקבלו כשימכרו הבהמות ילכו אם שאר נכסים שהוקדשו לבדק הבית,

ור' יהושע אומר שהזכרים עצמן יקרכו עולות, ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים וגם בדמיהן יביא עולות, ושאר נכסים יפלו לבדק הבית,

אמר ר"ע אני מסכים יותר עם דברי ר"א שאינו מחלק בין זכרים ונקבות ששניהם ימכרו ודמיהן הולכין לבדק הבית, אבל לר' יהושע הרי הוא מחלק בין זכרים לנקבות,

ר' פייס אומר שהוא סובר גם כר"א וגם כר"י, דהיינו, אם המקדיש הקדישן ואמר בפירוש "נכסי ובהמותי" ואפ"ה לא הבדיל הזכרים מהנקבות מזה אנו מבינים שהוא רצה שכל הבהמות יהיה דינם שוה [ולפ"ז צ"ע מה יהיה הדין אם היו כולן זכרים], ואז אמרין כר"א שמוכר שניהן והדמים הולכין לבד"ה, אבל אם הקדישן סתם אמרין שכוונתו היה שכל דבר ילך למה שהוא ראוי,

(ג) המקדיש נכסיו והיו בהם דברים הראויין לגבי מזבח דהיינו יינות שמנים וסלתות, ר' אליעזר אומר ימכרו למי שצריך דברים אלו להקריבן, ובמעות יקנה עולות ויקריבם, ושאר הנכסים ילכו לבדק הבית.

גמ': תנן במשנה "דברים" הראויין לקרבנות צבור ומפרש ר' יוחנן דהיינו קטרת [שנעשו בחול ואפ"ה יכול להקטירם], אבל ר' הושעיא אומר דלא מיירי בקטרת שנעשה בחול אלא שנעשה בקודש, דמיירי שזה שהקדישם הוא ממשפחת אבמינס שהיו מפממים הקטרת והוא קבלן בשכרו.

תנן בן עזאי אומר אין הוא המודה, והגמ' מבארת דבהא פליגי דלר"ע יכול לשלם להאומנין הקטרת עצמה, ולכן עזאי צריך שיחללנו קודם.

תנן התם בתמורה יש מעלות אלו בקדיש בדק הבית, מעלה ראשונה שסתם הקדשות לבדק הבית, ועוד מעלה שהקדיש בדק הבית חל על הכל, ועוד מעלה שמעולין בגידולי בדק הבית [למשל אם הקדיש בהמה אסור בחלבה], ועוד מעלה שאין הכהנים רשאים ליהנות מקדיש בדק הבית [משא"כ קדיש מזבח נהנין הכהנים מן הבשר ומן העור],

אמר ר' חנניה שמשנה זו דקתני [במעלה ראשונה] שסתם הקדשות הם לבדק הבית, אתיא כר' אליעזר במשנתו שהמקדיש נכסיו והיו בהן זכרים ונקבות ימכרו שניהם לצרכי קרבנות והמעות ילכו לבדק הבית,

אמר ר' יוחנן טעמיה דר"א שמוכרין הבהמות והמעות הולך לבדק הבית, שלומד כן מהפסוק "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה'" שפסוק זה מיירי שמקדיש נכסיו סתם שאז הכל קודש לה' [והמלים "קודש לה' מיותרים] דהיינו לבדק הבית, שאין לומר שהפסוק מיירי במקדיש את ביתו שעל זה כבר אמר פסוק אחר.

[יש כאן ג' שיטות במה פליגי ר"א ור"י]

(א) אמר ר' זעירא שרב חונא אמר בשם רב, דכמה פליגי ר"א ור"י במשנתו? במקדיש נכסיו [בדרך נכסי אדם רגיל] דהיינו בהמות וגם שאר נכסים, אבל אם מקדיש עדרו דהיינו רק בהמות כולי עלמא מודי שכוונתו להקריב הבהמות עצמן,

אבני חן על מסכת שקלים

המקדיש יגאל ביתו.

הבית ומפרש בגמ' א"ר אבהו דאמר קרא ועשו לי מקדש משלי
פ' שצרכי המקדש יעשו משלי דהיינו ממעות בדק הבית.

ד"ה ודמיהן יפלו וכו' לבדק הבית. דקצר [ר'
אליעזר] סתם [הקדשות] לבדק הבית, ואפילו צמידי דמיו
למזבח, אצל (הרלוי למזבח) אינו יוצא מידי מזבח לעולם. כ"ה
ברש"י תמורה כ' ע"א, דהא אמרינן בתמורה ל"ג ע"ב
שהמקדיש תמימים לבדק הבית אין נפדים אלא למזבח, לכן גוף
הבהמה יפדה לצורך מזבח והדמים יפלו לבדק הבית.

ד"ה קטורת. וקסצר יחיד מתנדב קטורת כדאמרינן לעיל
י"א ע"ב דריב"ל (דאמר דקטורת בא משל יחיד וקרא דקדש
הוא דרשינן שתהא הווייתה בקודש) אתיא כר"י דתנינן
המקדיש נכסיו וכו' ר' יוחנן אומר קטורת.

ד"ה אבל במקדיש עדו. כלומר במקדיש זהמות לחוד
וכו' כיון שרלוין למזבח וראה בתמורה ל"א ע"ב ברש"י ד"ה
אלא בהמה דאע"ג דליכא נקבות הוליל וחיוין כל ההמות
למזבח אמרינן סתמייהו למזבח וזכריס יקרבו עולות ונקבות
ימכרו לזרכי שלמים.

ד"ה בהמה לא למזבח היא. צממי, וכיון דזהמה
למזבח נימא הכל למזבח אפילו שאר נכסיו וכו'. זה לשון הת"ח
למה פליג ר"א במקדיש עדר שיהיה לבד"ה והא בהמה שייך
למזבח. עכ"ל, אבל מה שכתב הקרב"ה ע"ש אפילו שאר נכסיו
ילכו למזבח שאין אדם חולק נדרו צריך ביאור שהרי כמו
שקשה אליבא דר' בא כן יש להקשות גם אליבא דר' זעירא ?
וצ"ע [וראה מש"כ מתחלה ומחקר].

ד"ה מתנייתא אמרה כן. צממי ! הא לא תנן אלא ולדן
וחלנן של צעל מוס [קצוע] שנפדו (של צעל מוס קצוע) הוא
דמומין וכו' פ' דבחולין ק"ל ע"א במתני' תנן כל הקדשים
שקדם מוס קבוע להקדשן נפדו וכו' וולדן וחלנן מותר, כל
שקדם הקדשן את מומן וכו' וולדן וחלנן אסור. ולפ"ז הי'
הקרב"ה ע"צ צריך לומר "בעל מוס קבוע שקדם מוס קבוע
להקדשו שנפדו".

דף י"ב ע"ב

תוכן הדף:

ומתרג, דהא דאמר ר' יוחנן שתמימין נפדין ויוצאין לחולין, זה
דוקא אם הוממו אח"כ שאז חל הפדיון למפרע, אבל אה"ג
שאינן פורדין קדשי בד"ה תמימין,
[ומביא שני אמוראים דקדשי בדק הבית יוצאין לחולין ע"י
פדיון אם הוממו]

וכן לומר ר' יוסה בשם רב חסדא ממשנה דתנן שם בתמורה
שבקדשי מזבח שהוממו ולדן וחלנן אסור גם לאחר פדיונן,
דמשמע הא קדשי בדק הבית אם פדה אותן והוממו יוצאין
לחולין לגמרי.

אמר ר' חזקיה בשם ר' יוסה קדשי בדק הבית שפדאן תמימין

**ר' בא ר' חונא בשם רב מה פליגין במקדיש
עדו** פ' דר"א סבר כיון שיש בהם נקבות לא הי' כוונתו
שיקרבו ע"ג המזבח ור"י סבר שזכרים יקרבו ונקבות ימכרו
וכו'. וראה תמורה ל"א ע"ב דללשון זה לא גרסינן במתני' "עם
שאר נכסיהם" שהרי לא הקדיש רק בהמות.

המקדיש נכסיו והיה בהן בהמה ראויה על גבי מזבח זכרים
ונקבות

ר' אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסיו לבד"ה	ר' יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ויביא בדמיהן עולות ושאר נכסיו יפלו לבד"ה	
ר' זעירא אומר דפליגי במקדיש נכסיו	ימכרו לצרכי קרבנות והמעות לבד"ה	זכרים עצמן יקרבו עולות ונקבות ימכרו ויביא בדמיהן עולות
אבל במקדיש עדו בלבד	למזבח	למזבח
ר' בא אומר דפליגי במקדיש עדו	ימכרו לצרכי קרבנות והמעות לבד"ה	זכרים עצמן יקרבו עולות ונקבות ימכרו ויביא בדמיהן עולות
אבל במקדיש נכסיו כ"ע	ימכרו והמעות ילכו לבד"ה	ימכרו והמעות ילכו לבד"ה

**ר' יוחנן אמר לא שנייא, היא המקדיש נכסיו,
היא המקדיש עדו (היא ה.רש"ס) מחלוקת.**

**רב חונא בשם רב, רבי אבהו בשם ר' יוחנן
קדשי בדק הבית [שפדאן (ש"ס)] תמימין יצאו
לחולין.**

**מתני' אמרה כן פ' וכו' המשנה אומרת כן והתנן ולדן
וחלנן מותר לאחר פדיון ?**

**קרב"ה ע"ד"ה והיו בהן דברים הראויין לקרבנות
הצבור.** היינו קטורת. וה"ה בהקדיש הקטורת לבד לבדק
הבית, רק נקט נכסים לרבנותא, דאע"ג דשאר הנכסים קדשי
לבדק הבית אפ"ה הקטורת חל עליו קדושת הגוף. ולולי
דמיסתפינא נ"ל דה"ק המקדיש נכסיו והיו בהן דברים שראויין
רק לקרבנות צבור, והרי אין לך דבר שראוי רק לצבור ולא
ליחיד אלא קטורת. יכין. וראה כריתות ו' ע"א דהגמ' מפרש שם הני
דברים הראויין מאי ניהו אי בהמה וחי' תנא ל' אי יינות ושמינים וסלתות
תנא ל' אלא לאו קטורת.

ד"ה יתנו לאומנין בשכרן. דקסצר הקדש מתחלל על
המללכה דכתיב (שמות כ"ה ט') ועשו לי מקדש ושכנתי
במוס. דרש זה הוא בתמורה ל"א ע"ב דתנן התם דקדשי
מזבח אין נותנין מהן לאומנין בשכרן מה שאין כן בקדשי בדק

אבני חן על מסכת שקלים

"זכר?" ומתריץ והרי גם כתיב "תמים" ואתה מודה שבעלי מומין דמיהם הולכין לעולה, ולכן גם נקבות דמיהן לעולה.

[ענין חדש] ועכשיו חוזר לדברי המשנה ע"א דפליגי בה ר' עקיבא ור' פפייס בדברי ר"א ור' יהושע [דר' פפייס אומר שסובר כר"א במפרש בהמות ונכסים וכו' באומר נכסים סתם, ור"ע אומר שנראין לו דברי ר"א שלא חילק בין הזכרים והנקבות, ואולי מודה ר"ע לדברי ר' פפייס] ושואל כמה פליגי [לפי הקרבה"ע] ? ומשיב שהחילוק ביניהן הוא גדול ומדמה אותה לעץ של אורגים שמכדיל בין חוטי השתי העליונים ותחתונים [ובפירושו שני פי' הקרבה"ע שדבריהם קרובין זה לזה, כעץ האורגים שמקרב החוטין זה לזה].

[ענין חדש] תנן במתני' דר"א אומר שמי שהקדיש נכסיו והיו ביניהן יינות וכו' ימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהן עולות, ואומר ר' אבהו בשם ר"ש בן לקיש דמעמא דר' אליעזר הוא מהפסוק דדרשינן לעיל "אשר יקריבו לה' לעולה" שהכל קרב [דמיהן] עולה, ומדכתיב שם "לרצונכם תמים זכר" הו"א שגם עופות קריבין [עוף זכר עצמן] עולות, אבל כיון דכתיב שם "בבקר" דרשינן שרק בקר קרב עולה ולא עופות.

וחוזר על מה דאמרין לעיל על דברי ר"ש שהמקדיש נקבה לעולתו היא עושה תמורה, ואומר ר' יוחנן שמעמו מפני שנקיבה שבעוף כשירה לעולה, וישבו ר' רמייה ור' בון בר חייה והיה קשה להם לפ"ז למה אומר ר"א בסוף המשנה שעופות אינם קריבין הן עצמן עולה אלא ימכרו ויביא בדמיהן עולות?

ר' יוסה בשם רב חסדא מתני' אמרה כן בניהותא, ולדן וחלבן אסור לאחר [פדיון]. כצ"ל

בעלי מומין קדשי מזבח חלה עליהן הפני משה ועוד פירשו שזה דחיית הגמ' על דברי ר' חזקי' בשם ר' יוסה, אבל כיון שלא פירש הקרבה"ע ע"ז מסתבר שהוא למד שזה המשך דברי ר' חזקי'.

ליידא היי דא-אי זה, כ"י דא-כאי זה, ל"י דא-לאי זה

הפריש נקבה וכו' לכאורה זה המשך דברי ר' חזקי' בשם ר' יוסה. אבל בת"ח פירש דאידי דתני במתניתין חילוקא דזכרים ונקבות סידר הכא פלוגתיהו בזה.

אם מין במינו הוא חלוק עליו פי' עושה ק"ו דמה מין במינו דהיינו איל או כבש שהוא מינו של אשם אם שינה והביא איל במקום שצריך להביא כבש או להיפך אינה קדושה כלל, כ"ש נקבה לאשם שאינה זה מינה כלל ודאי שאינה קדושה.

דתני אשם בן שנה והביא בן שתיים פי' שיש אשם שצריך להביא כבש זכר בן שנה ויש שצריך להביא איל שהוא זכר בן שתי שנים וז"ל רש"י תמורה י"ט ע"ב אשם בן שתי שנים. אשם גזילות (ויקרא ה' כ"ה) ומעילות (ויקרא ה' ט"ו) ושפחה מרופה (ויקרא י"ט כ"ה) דכתיב צהו איל: אשם בן שנה. אשם מזיר (צמדצר ו' י"צ) ומלורע (ויקרא י"ד י"ג) דכתיב צהו כנש:

יוצאין לחולין וראיה לדבר ממשנתנו דתנן שמי שהקדיש בהמות ימכרו לצרכי עולות, ואם אינם יוצאין לחולין ע"י פדיון איך הם כשרים להקריבין עולה?

[ענין חדש] ועוד אומר ר' חזקיה בשם ר' יוסה שהמקדיש בעלי מומין למזבח אף שאסור לעשות כן מ"מ חל קדושת מזבח עליה, ושואל לענין מה חל עליהן הקדושה הלא ודאי אסור להקריבם במומן? ומשיב שיהיו אסורין בגיזה ועבודה.

ומביא הגמ' מחלוקת שלש תנאים, במי שהקדיש בהמה נקבה לעולתו או לפסחו או לאשמו [שאינם באים אלא זכר] שהתנא קמא אומר שבכולן עושה תמורה וחל עליהם קדושה, ור' שמעון אומר שרק בעולה חל התמורה אבל בפסח ואשם אינה חלה, אבל ר' שמעון בן יהודה אומר משם ר' שמעון שבכולן אינו עושה תמורה,

אמר ר' יוחנן טעמא דר"ש דבעולה עושה תמורה הוא מפני שאנו רואין בעולת העוף שהיא באה נקבה, ולכן חל על גם על בהמה נקבה קדושת עולה,

ואמר ר' יוחנן טעמא דר' שמעון בן יהודה [שאינן תמורה חלה] הוא, דתנן גבי אשם דנוזר ומצורע שהם חייבין אשם בן שנה, שאם הביאו אשם בן שתי שנים [שאשם גזילות ומעילות ושפחה חרופה מביאין בן שתי שנים] לא יצא, וכן מי שחייב בן שתי שנים והביא בן שלש לא יצא, ואמר ר"ש התם שבאופנים אלו לא חל קדושת הגוף על הבהמה, ומוזה לומר רשב"י ק"ו, דמה מין במינו אומר ר"ש שאין קדושת הגוף חלה, כ"ש המביא נקבה במקום זכר ודאי לא חל עליה קדושת הגוף.

אמר ר' יוחנן ר"ש ור' יהושע שניהם אמרו דבר אחד [שאינן קדושה חל על דבר שאינו ראוי], ר"ש היינו אליבא דר' שמעון בן יהודה שאומר שאין קדושת הגוף חלה עליהן, ור' יהושע שאומר במתני' שהמקדיש נכסיו וכו' שנקבות ימכרו לצרכי שלמים ויביא בדמיהן עולות, ואם היה עליהם קדושת הגוף היה לו לומר שהבהמות ירעו,

אמר רבי "אין" אני מסכים עם ר"ש שהמקדיש נקבה לפסחו אין קדושת הגוף חל עליה שהרי מותר הפסח [שאם ניתותר קרבן פסח לאחר הפסח] היא באה שלמים,

ומקשה למה לא אומר רבי שאינו מסכים עם ר"ש שאמר שאם הקדיש נקבה לאשם שאין קדושת הגוף חלה עליה, הא מותר אשם רועה ודמיה הולך לקיץ המזבח שהוא עולה? ומתריץ שאין פסח דומה לאשם דמותר הפסח הבהמה עצמה קריבה שלמים, אבל מותר אשם רועה ורק דמיה באים לעולה.

ושואל כמה פליגי ת"ק ור"ש לעיל בהפריש נקבה לעולתו וכו'? ומשיב שת"ק סבר שהגם שאין קדושת הגוף חל עליה רק קדושת דמים מ"מ חל תמורה אם ממיר, ור"ש סבר כיון שקדוש רק קדושת דמים אין התמורה חלה.

אמר ר' זעירא בשם ר' שמעון בן לקיש שמעמו של ר' יהושע במתני' שאומר שזכרים יקריבו עולות ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ויביאו בדמיהן עולות הוא, שדורש הפסוק בויקרא כ"ב י"ח בפרשת מומין "דבר אל אהרן וגו' אשר יקריבו לה' לעולה" שהכל קרב [דמיהן] עולה, וכיון דכתיב שם בפסוק י"ט "לרצונכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעיזים" הוה אמינא שרק זכרים קריבין עולה מניין שאפילו נקבה מביא דמיהם לעולה? ת"ל "בבקר" לרבות גם נקבות,

ומקשה איך אתה יכול לרבות נקבות הלא כתיב בפירוש

אבני חן על מסכת שקלים

דמתני', אבל יותר מסתבר פירושו של הת"ח דקאי על דרש של "בבקר" לרבות נקבות שממשיך לדבר עליה.

טעמא דר' אליעזר היינו ר' אליעזר דסיפא דמתני' דגם עופות ימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהן עולות ולא יקריב העופות עצמן למוזבח. ממ"נ

וכה אמר הכין פ' שכך אומר ר' אליעזר במשנה ואין תנא חולק עליו. ומסתמא גם ר' יוחנן סבר הכי.

קרבה"ע ד"ה תיפתר. הא דקאמר ר' יוחנן, (מייירי כגון) [שפדלן] תמימים ואח"כ הוממו (ולכן) יולאין לחולין, פ' כיון דהשתא אינם ראויין למוזבח, וגם מעיקרא לא אקדשינהו למוזבח. ממ"נ

ד"ה מתניתא. דפ"ז דתמורה ל"א ע"ב אמר ק, דתנן התם יש נקדשי מוצח [וכו'] וולדן וחלכין אסור לאחר פדיון [וכו'] מה שאין כן נקדשי דקד הצית פ' דבאותו אופן שבקדשי מוצח וולדן וחלכין אסור יהי' בקדשי דקד הבית וולדן וחלכין מותר, והיינו נקדש הקדשן למומן, ולכן ה"נ לא גרע ו אס נפדו תמימים והוממו יולאין לחולין.

ד"ה אין תימר וכו'. דאס נאמר לא ילאו לחולין, א"כ לעולם נקדשת דקד הצית קיימין, [ואיך] תנן דמתני' וכו'.

ד"ה בעלי מומין. המקדיש צעלי מומין למזבח אע"ג שהוא עובר משום חטאת וכו' בתמורה ו' ע"ב מכאן אמרו המקדיש בעלי מומין לגבי מוצח עובר משום חטאת שמוות.

ד"ה ואמר ר"י טעמא דר"ש (בן יהודה). אליצא דרש"י פ' דיבור זה קאי על מה שגרפס בדפוס שלנו טעמא דר"ש בן יהודה, רק לקרבה"ע ה' הגירסא טעמא דר"ש ולכן מפרש דהיינו לפי מה שאמר רשב"י בשמו.

ד"ה כן אמר ר"ש. ואפילו עולה פ' דלפי ר"ש נקבה לעולתו עושה תמורה ואילו לרשב"י בשם ר"ש אפילו עולה אינו עושה תמורה.

ד"ה שמא הקדש פסח בא שלמים. לפ' מה שפירש הקרבה"ע ה' יותר נוה לגרום שהקדש פסח בא שלמים.

ד"ה מה כדון. צמה פליגי ת"ק ור"ש היינו בהפריש נקבה לעולתו וכו'.

ד"ה ההן אמר וכו'. ת"ק סבר קדושת דמים, [קדוש], אפי' אינו וכו'.

ד"ה הכל קרב לעולה. אפי' יינות ושמינים וקלחות יהי' לעולה פ' ויקריב אותה כליל על גבי המזבח.

אשם בן שנה והביא בן שנים לא יצא. לפי הקרבה"ע, ובדפוס ווינציא הגירסא יצא. ובמסכת תמורה י"ט ע"ב הגירסא אשם בן שנה והביאו בן שנים בן שנים והביאו בן שנה כשירה ולא עלו לבעלים לשם חובה, ר' שמעון אומר כל עצמן אינן קדושים. וכתב הפני משה וזו היא הגירסא הנכונה.

רבי שמעון אומר כל עצמן אינן קדושים וזה שאמר אם מין במינו הוא חלוק עליו.

כמה דר' יהושע אמר לעיל ע"א במתני' נקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים שאין להם שום קדושת הגוף.

כמה דר' (יהושע) [שמעון] אמר וכו' כן ר' (שמעון) [יהושע] אמר וכו'. גליונות הגר"ק

אין תימר שאם תאמר קדשי קדושת הגוף בין לר' יהושע ובין לר"ש ה' לו לומר ירעו.

אמר רבי [אין אני] רואה דברי ר"ש בפסח (שמא הקדש שהמותר הפסח) [שהקדש פסח] רש"י [בא שלמים]. "אין אני" הוא הגירסא בתמורה כ' ע"א וכן צריך לגרום לפי הקרבה"ע, . והפ' הוא שאינו רואה דברי ר"ש שהמקדיש נקבה לפסח אין לה שום קדושת הגוף שהרי מותר הפסח בא שלמים. וראה פני משה שגרס ופ' באופן אחר.

ההין אמר ת"ק סבר הקדש דמים אף אם הקדיש רק לדמים מ"מ קדוש (הקדיש). בדפוס ווינציא נמי קדושת הגוף וההן אמר ור"ש סבר הקדש גופו הקדיש רק אם הקדיש לקדושת הגוף יש לה קדושת הגוף אבל אם הקדיש הקדש דמים אין לה קדושת הגוף. לפי הקרבה"ע

טעמא דר' יהושע במתני' דסבר דזכרים עצמן יקריבו עולה ונקבות ימכרו לצרכי שלמים.

כתיב בפרשת מומין (ויקרא כ"ב י"ח) **דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש מבית ישראל** וזמן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעלה. פסוק י"ט לרצונכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים.

אשר [יקריבו] לה' לעלה. ובדפוס ווילנא יש כאן טעות, וכן להלן.

ר' יצחק [בן] אלעזר שאל. רש"ם

[אמר ר"ע רואה אני את דברי ר' אליעזר וכו'. רש"י] מה ביניהן? וכן הוא לפי הקרבה"ע דכאן מתחיל ענין חדש וקאי על המשנה ע"א.

מה ביניהן ראה בקרבה"ע שקאי על ר"ע ור' פפיים

אבני חן על מסכת שקלים

לא חל עליהן קדושת הגוף אלא קדושת דמים.
בני הישיבה אמרו בשם ר' יוחנן וכן ר' אייבו בר נגרי אמר כן
לפני ר' אילא בשם ר' יוחנן טעמו של [תנא זה] ר' יהודה בר ר'
שמעון שהמפריש נקבה לעולתו ולפסחו ולאשמו שאינו עושה
תמורה, הוא, משום דכתיב בפרשת תמורה "ואם כל בהמה
טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה" ויקרא כ"ו י"א, וקשה
למה אמר בהמה טמאה, אם בא ללמד תורת בהמה טמאה
הלא זה כבר כתב שם, אלא [טמאה] בא ללמד על בהמה
שקרא לה שם שאינו ראוי לה שאינה עושה תמורה,
ומקשה והלא שם בפסוק י"א-י"ב כתיב והעמיד את הבהמה
לפני הכהן, והעריך הכהן אותה וגו', וכי בקרבן כזה שייד
העמדה והערכה, הלא העמדה והערכה שייד בבבל מום
שרוצה לפדות, אבל במקדיש לבהמה לזכר שאינה ראויה, או
קריבה היא עצמה או אינה קדושה כלל? ונשאר בקושיא,
והגמ' מביאה מי שדורש הפסוק כראיה לר"ש, דאמר ר' זעירא
בשם ר"א שמפסוק זה יש להביא ראיה לר"ש שאומר
שהמקדיש נקבה לעולה שהיא עושה תמורה, שדורש הפסוק
כך "ואם בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה", שכל
בהמה שאין יכולין להקריבה בשום מקום אינה עושה תמורה,
אבל נקבה לעולה אף שאינו יכול להקריבה לעולה מ"מ יש
נקבה בעולת העוף,

ר' אבין ור' בון הקשו לפני ר' זעירא הרי הרובע והנרבע שאינן
ראויין ליקרב במקום אחר ואפ"ה הדין שעושין תמורה?
ומתריץ ר' זעירא שרובע ונרבע מינה ראויה והפגם שלהם הוא
רק שנעשה בהם עבירה, אבל נקיבה לאשם ופסח זה חסרון
במינן שדומה לבהמה טמאה שאין קרבן זה בא מזה המין,
ובבהמה טמאה [או בנקבה לחטאת ואשם וכדומה שאין במין
זה קרבן זה] אומר הפסוק שאינה עושה תמורה אלא צריך
העמדה והערכה שאין בהם קדושת הגוף אלא קדושת דמים.
מתני': ככל שלשים יום קובעין את השער לכל יינות שמנים
וסלתות שהיו צריכין בבית המקדש, ומפרש מה מקבל עליו
הסוכן שקובע השער, ואומר בדרך משל שסוכן שקיבל עליו
לספק סולת בד' סאין בסלע, ועלה שער השוק בתוך השלשים
יום ונמכר רק ג' סאין בסלע, חייב סוכן זה ליתן להגזבר במחיר
שפסק דהיינו ד' בסלע, ואם קבל עליו ליתן ג' סאין בסלע וירד
שער השוק ויכול לקנות ד' סאין בסלע, צריך הסוכן ליתן לו ד'
סאין שיד הקדש על העליונה,

וכן אם התליעה הסלת אפילו לאחר שנתנה להקדש מפסיד
הסוכן, וכן אם החמיץ היין מפסיד הסוכן, ואין הסוכן מקבל
המעות עד שיעלו היינות והשמנים והסלתות על המזבח
לרצון.

גמ': תני בברייתא בשם ר' שמעון שהיו משלמין המעות
להסוכן מיד כשנתן היינות וכו' ולא חיישינן שמא יפסלו קודם
שיקריבו, שהכהנים זריזין הם.

קיימתי' מלשון מקיים שטר, שמתחזק את הדבר, וכן כאן
מקיים ומחזק דברי ר' א' שאמר ימכרו לצרכי אותו המין.

(ואת) אמרת יאות זה המשך דברי ר' יוסי, ומשיב לר'
ירמי' ור' בון בר חייה "ואמרת יאות" שיפה מה אמרת בשם

ד"ה ומשני ודכוותה כתיב תמים. דכתיב [ויקרא כ"ב
כ"ג, ושור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אתון ולגדר לא ירצה
וצ"ל לפ"ז דמה דאמר הגמ' "בבקר" לרבות בעלי מומין זה לאו
דוקא דהי' צ"ל "ולגדר לא ירצה" לרבות בעלי מומין. אבל
הרש"ם כתב דדורש ב"ת יתירה דבבקר.

ד"ה דכדכדא ביניהון. וכדכד היינו עץ שיש לאורגים וכו'
כל תיאור הכדכד הוא מלשון הערוך ערך כרכר.

שם. ומעצירו על השתי כשהוא ממות פ' שע"י עץ זה משהו
חומי השתי שיהי' הבדל שיה בין חומ לחומ.

*שם. ומקריב המזדילין צין שני חוטין עליונים ומתמתיס .
פ' שלאחר שהכניס חוט הערב בין החוטין העליונים
ותחתונים מהפך החוטין ומה שהי' מקודם למעלה יורדת
למטה וכן להיפך, וצריך ליישר החוטין כדי שהחוטין העליון
יעלו לגמרי בהידק גמור והיורדין ירדו לגמרי בהידק גמור,
ועי' נסגר חוט הערב לתוך האריגה, אבל כשהחוטין אינם
מסודרים אין האריגה נעשית יפה ונשאר חלל בתוך האריגה
בין החוטין העליונים ותחתונים, אבל כשמסדר החוטין
בכרכר נהדקת האריגה יפה ומקריב החוטין העליונים
ותחתונים. "ומקריב המזדילין" היינו שמסיר החלל ע"י
שמהדק האריגה, והגירסא "ומקריב הקנים המזדילין" שנרפס בערוך
החדש וברש"ם לא הבנתי.

שם. דהא דקאמר ר' פפייס שהמקדיש צפירוש כדצרי ר"א
היינו שהקדיש צפירוש לצדק הצית כמו שפ' במשנה שאמר
בהמה ונכסי להקדש, אלל הקדיש סתם שאמר נכסי להקדש
סבר ר' פפייס כר' יהושע, דזכרים יקריבו עולות וכו' ור"ע סובר
דסתם הקדשות לצדק הצית דסבר כר"א בכל אופן.

שם. דלפטר לומר דלף ר"ע מודה דזה, פ' הגם דבמקדיש
סתם ודאי פליגי דר' פפייס סבר כר"י ור"ע סבר כר"א, מ"מ
במקדיש בפירוש אפשר דמורה ר"ע לר' פפייס דהלכה כר"א.
וזה שמתריץ רב שהגם דודאי פליגי מ"מ אפשר שמורים באופן
אחר.

שם. והר"פ פ' צענין אחר ודצרי תמוהיס. והממ"ג מביא
פ' הרא"פ וסיים כך פ' הרא"פ ונכון ודברי קה"ע תמוהים.

דף י"ג ע"א

תוכן הדף:

ומתריץ ר' יוסי שטעמו של ר"א דמתני' הוא בדברי ר' שמואל,
דאמר ר' שמואל בשם ר' זעירא דכל קרבן שאינו יכול להקריב
לא הבהמה עצמה וגם לא דמיה אינה קדושה קדושת הגוף
אלא קדושת דמים [ויכול לפדותה אף בלי מום], ולכן שפיר
קאמר ר"א בעופות שכיון שהקדישן בתוך נכסיו אין אתה יכול
להקריב הן עצמן שהרי דרשינן מבבקר, וגם לפדותן אם קדשו
קדושת הגוף אין אתה יכול שאין פדיון לעופות, ולכן מועולם

אבני חן על מסכת שקלים

נקבה לעולה הרי היא ראויה למזבח לשם שלמים פירשו קשה דהו"ל לפרש שיש נקבה בעולה בעולת העוף כמו שפירשו המפרשים. וראה ממ"נ.

*ד"ה להקריבו. לעולה לקיין המזבח לאו דוקא שהרי קיין המזבח נקרא עולות הבאים משל ציבור, אלא ר"ל לעולת נדבת יחיד.

ד"ה משערין את הלשכה. נותנים שיעור ליינות פי' פוסקין שער ליינות. זכרון משה

שם. ולוקמין מהם הגזרין פי' במשך ימי החודש.

ד"ה אינו מקבל מעותיו. ולא זכה בהן אע"פ שקבלם מהגזר אעפ"כ אינו מועיל בהן. יבין

ר"א שימכרו לצרכי אותו המין שאין להם שום קדושת הגוף, הגם שנקבה שבעוף כשרה לבא עולה.

חברייא פי' בני הישיבה.

חברייא אמרו דבר זה **בשם ר' יוחנן [ו]רב אייבו בר נגרי אמר קומי רבי אילא בשם ר' יוחנן, טעמא דהין תניא** טעמו של תנא זה, פי' טעמו של ר"ש בן יהודה שאמר משום ר"ש לעיל י"ב ע"ב. משום דכתיב בפרשת תמורה (ויקרא כ"ז י"א) **ואם כל בהמה וגו'.**

מה ת"ל טמאה דלהורות דינא דבהמה טמאה הא כתיב למטה (ויקרא כ"ז כ"ז) ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך ממ"נ

ר' זעירא בשם ר"א לא אמר כן. פי' לא פירשו הפסוק ללמוד דמפריש נקבה לעולה אינה עושה תמורה, אלא מפרש להיפך דלמוד מכאן דמפריש נקבה לעולה עושה תמורה.

ראוי ליקרב במקום אחר כגון בהמה עולה כיון דעולת העוף ראויה לבא נקבה עושה תמורה. תלמיד רשב"ש

אמר לון פי' השיב להם ר' זעירא לר' אבין ור' בון, לא תחשבו שהי' בדעתי למעט בהמה טהורה באופן שאינה ראוי' להקרבה שלא תעשה תמורה, ולא הי' בדעתי לשנות הבנת מלת "בהמה טמאה" שאף אני לא אמרתי **אלא טמאה ממש** כגון חמור וחזיר, ועכשיו לא קשה מה שהקשו לעיל וכי על זה כתיב והעמיד והעריך **דבהזא שפיר כתיב והעמיד והעריך.**

משערין את הלשכה פי' הר"ב פוסקין שער, וכתב הרמב"ם שהוא מלה עברית, כמו שער לנפש (משלי כ"ג ז') וענינו שנותנין שיעור לאותו דבר. תי"ט. ובמצודות ציון פי' מלשון השערה ואומדן כמו מאה שערים (בראשית כ"ו י"ב).

משערין את הלשכה פי' דבמשך כל ימי החודש מי שמכר יינות וכו' להגזברין לא הי' מקבל יותר ממחיר שפסקו. וזה הי' חוב על הגזברין לפסוק השער כל ל' יום.

כל המקבל עליו וכו' זה הי' עסק נפרד שעשו אם החנוני שרצה לקבל על עצמו, ולא היו הגזברין מחויבין לעשות עסק זה.

לספק השלמת הצורך. תי"ט

*קרבה"ע ד"ה ואמרת יאות. ושפיר קאמרת שטופות לצד"ה. וצ"ע שהרי כאן הוא נותן טעם לדברי ר"א שאמר שימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהן עולות? ואולי לא דק. וראה ממ"נ שכתב ע"ז דברי קה"ע קשה להולמן.

ד"ה ה"ג יצאה נקבה שבעולה. וה"פ אם הקדיש

אבני חן על מסכת שקלים

המנצח בשיר על המשוררים להתחיל או לסיים. יכין].
(12) בית גרמו, היה ממונה על מעשה לחם הפנים.
(13) בית אבטינס, היה ממונה על מעשה הקמרת.
(14) אלעזר, היה ממונה על הפרוכת [די"ג פרוכת היו במקדש
ל"ג שערים, והיה הוא המכנים ומוציא צרכי הנשים האורגות
הפרוכות. יכין].
(15) ופנחס, היה ממונה להלכיש את הכהנים. [על פיו נעשו
בגדי כהונה וברשותו נמסרים להכהן העובד. יכין].
גמ': מי הם אלו שמנו במשנה? [הרי ודאי בכל דור היו
אנשים אחרים ולכן צריך לדעת למה מנה אלו?] ר' חזקיה
בשם ר' סימון ורבנן פליגי בזה, אחד אומר שְׁמֵנָה ככל משרה
האחד שהיה היותר חשוב מכל השאר שהיו בכל הדורות,
ואחד אומר שהמשנה מנה כל אלו הממונים שהיו מתחלה
כשעלו ישראל מן הגולה,
והגמ' ממשיך, דלפי המ"ד כשירי כל דור ודור מנה, ומנה בין
הממונים גם בית גרמו ובית אבטינס, נמצא שהגם שלא רצו
ללמד את מעשיהם מ"מ קורא להם כשירים מפני שהיה להם
הצטרפות כדאמרינן ביומא ל"ח ע"ב, ולכן נמצא שמה שאומר
שם ביומא זכר צדיק לברכה קאי על כולן [ראה מש"כ על
הגמ'] דהיינו גם על בית גרמו ובית אבטינס [ושם רשעים ירקב
קאי רק על בן קמצר שלא רצה ללמד על הכתב שלא מצא
תשובה לדבריו], אבל לפי המ"ד מי שהיה באותו הדור מנה
מה שבדורו, נמצא ששם רשעים ירקב שם ביומא קאי על כל
אלו [ארבעה משפחות] שלא רצו ללמד, וזכר צדיק לברכה שם
קאי רק על בן קמין שעשה י"ב דד להכיר וחבריו שעשו שאר
דברים.

אלו הן הממונים מנה חמשה עשר ממונים לחמשה עשר
דברים כל אחד לענינו, ומנה אותם שהיו ממונים באותו זמן,
והוא הדין שבכל דור ודור מן הדורות הבאים צריך למנות
בחמשה עשר דברים אלו ממונה על כל דבר ודבר מהם, וכן
היו תחת כל אחד מאלו אנשים אחרים מסייעין אותם אלא
שאינו מזכיר אלא הראשים שבהם. מאירי

אלו הן הממונים ז"ל הרע"ב ורבותי פירשו על שם
שהממונים הראשונים שנתמנו על כך, כך ה' שמם לפיכך
נקראו הבאים אחריהם על שמם. וראה ביכין ז"ל דרך
הראשונים לקרוא כל המלכים על שם מלך הראשון, ככל מלכי
מצרים "פרעה", וכל מלכי פלשתים "אבימלך", וכן כל מלכי
ישראל דוד (יחזקא' ל"ד כ"ד), כמו כן כל הפקידים הללו
נקראו על שם הראשונים שנתמנו כשעלו מהגולה, אשר
מסתמא מודתמנו מכנסת הגדולה, ודאי גם כשירי הדור היו.
ע"כ. ובספר פירות תאנה דקדק, דלקמן י"ד ע"ב במשנה תנן
"שאותן קיבלו רוב הציבור עליהן" ואם הפירוש שבכל הדורות
היו קורין על שם הראשון מאן יימר שלעולם יקבלו את האדם
הממונה?

חותמות כל מי שה' צריך נסכים ה' מקבל זה (יוחנן בן
פנחס) את הדמים ממנו ונותן לו חותם שידע מי שהנסכים
בירו (אחייה) שכבר נתן המעות לאותו הממונה לקבלם
וימסור לו את נסכיו. מאירי

פרק חמישי אלו הן הממונים

תוכן הרף:

אלו הממונים שהיו במקדש:

- (1) יוחנן בן פנחס, היה ממונה על החותמות, שקבל דמים
מאנשים ונתן להם חותם, ובחותם זה הלכו וקיבלו נסכים
מאחייה שהיה ממונה על הנסכים.
- (2) אחייה, היה ממונה על הנסכים.
- (3) מתיה בן שמואל, היה ממונה על הפייסות, כשעשו פייסות
מי יזכה בעבודה זו ומי בזה.
- (4) פתחיה שהוא מרדכי, היה ממונה על הקינים, לפי שהיה
בקי בהלכות קינים.
- (5) בן אחייה, היה ממונה על חולי מעיים, שהיה יודע לרפא
הכהנים שהיה להם חולי מעיים.
- (6) נחוניה, היה ממונה לחפור שיחין לעולי רגלים שיהיה להם
מים לשתות.
- (7) גבני, היה ממונה להכריז כל דבר שצריך הכרזה.
- (8) בן גבר, היה ממונה לנעול שערי בית המקדש.
- (9) בן בבי, היה ממונה על הפקיע, דהיינו לתקן פתילות בשביל
המנוחה. [וביומא כ"ג ע"א מפרש שהיה מלקה הכהנים ברצועה].
- (10) בן ארזא, היה ממונה על הצלצל, דהיינו כלי שיר
כששמעו הלויים קולו התחילו לשיר.
- (11) הוגרם בן לוי, היה ממונה על השיר. [הוא היה השר

אבני חן על מסכת שקלים

שהרבה אנשים היו עסוקין בה וכולן היו ממשפחות אלו. ע"פ
אגפי אש

כְּשִׁירֵי דֹר ודֹר בֹּא לַמִּנּוֹת עֲלֵיהֶן.

מי שהי' באותו הדור היינו התנא שמנה הממונים **מנה מה שבדורו.**

על כולן הוא אומר זכר צדיק לברכה [כלומר שמצוה להזכירו. ר' משולם] דבמסכת יומא (ל"ז ע"א) תנן וקלפי היתה שם ובה שני גורלות, של אשכנז (מין עץ) היו, ועשאן בן גמלא של זהב והיו מזכירין אותו לשבח, **בן קמינ** עשה י"ב דד לכיור שלא היה לו אלא שנים, ואף הוא עשה מוכני לכיור שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה, מונבו המלך הי' עושה כל ידות הכלים של יוה"כ של זהב, הילני אמו עשתה נברשת של זהב על פתח היכל, ואף היא עשתה מבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עלי', נקנור נעשו נסים לדלתותיו והיו מזכירין אותו לשבח. ואח"כ בדרך ל"ח ע"א תנן ואלו לגנאי של בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים, של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת, הוגרס בן לוי הי' יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד, בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב על הראשונים נאמר זכר צדיק לברכה ועל "אלו" נאמר ושם רשעים ירקב. ואמרינן שם ל"ח ע"ב בברייתא כולן מצאו תשובה לדבריהם בן קמצר לא מצא תשובה לדבריו על הראשונים נאמר זכר צדיק לברכה "על בן קמצר וחבריו" נאמר ושם רשעים ירקב.

וזה פירוש הגמ' כאן **מאן דאמר כשירי כל דור ודור בא למנות** וקאי גם על בית גרמו ובית אבטינס המנויין במשנה כאן, וקורא אותם כשירים, על כרחך גרסינן כמו בברייתא "על בן קמצר וחבריו" נאמר ושם רשעים ירקב, וזהו שאומר **על כולן** על בית גרמו, בית אבטינס, והוגרס בן לוי כיון שמצאו תשובה לדבריהם **הוא אומר זכר צדיק לברכה** ורק על בן קמצר וחבריו הוא אומר ושם רשעים ירקב, אבל ל **מאן דאמר מי שהי' באותו דור מנה מה שבדורו** ולא מנה אותן בשביל כשרותם **על כולן** בית גרמו, בית אבטינס, הוגרס הלוי, ובן קמצר **הוא אומר ושם רשעים ירקב** בשביל שלא רצו ללמד **ועל מי נאמר זכר צדיק לברכה על בן קטין** שעשה י"ב דד לכיור **וחבריו** כל אלו המנויים לשבח בהמשנה יומא ל"ז ע"א בן גמלא, מונבו, הילני, ונקנור .

ושם רשעים ירקב ושינה גבי צדיק שיהי' זכרו לברכה ולא אמר בן גבי רשעים זכרו לקללה ? משום דכשמשבחין צדיקים יכרך אותן אבל בגנות רשעים אל יקללן אלא שיצפה להם שיעשו תשובה, כדאמרינן פ"ק דברכות (י' ע"א) יתמו חמאים וכו'. מהרש"א יומא ל"ח ע"א

קרבה"ע ד"ה על הקינים כדאמרינן במסכת אבות (פרק ג' משנה י"ח) [ר' אליעזר בן חסמא אומר] קינין ופחמי נדה הן הן גופי הלכות. ופי' הרע"ז שם קנין. קרצנות העוף קרויין קנין לשון קן נפוח, ויש צהן הלכות ממורות כגון אס

מתיה בן שמואל על הפייסות ראה יומא כ"ח ע"א מתיה בן שמואל אומר האיר פני המזרח עד שבחברון ? דהממונה על הפייסות היה אומר כן, וראה שם בתוס' ישנים.

פתחי' זהו מרדכי ראה מנחות ס"ד ע"ב בתוס' ד"ה אמר להו מרדכי . פירש בקונטרס דהוא מרדכי שהי' בימי אחשורוש ותימה הוא לומר שהאריך ימים כל כך, ונראה על שם מרדכי הראשון היו נקראין הממונים על שמו לפי שאין ממנים אלא בקיאים בעלי שכל ומדע. וביעב"ץ תמה על דברי התוס' וז"ל נ"ב אין זה מוכרח כלל, ותימא על תוס', וכי דבר זה הוא לומר יראת ה' תוסף, בפרט באותן הדורות שיוירי בית ראשון לא הי' חידוש גדול. וראה תפארת ישראל בפירוש בעוז.

שהי' פותח דברים ודורשן שהי' פותח פתח בדברים הסתומין וסגורין לכנוס פנימה ולדרשן. רש"ש

בן גבר על נעילת שערים מזרו הכהנים לנעול שערי עזרה בכל לילה. פירוש תלמוד רשב"ש

בן בִּיבִי נראה לי שנקודתו היא בי"ת ראשונה בציר"י ושני' בקמ"ץ. שכך מצינו שם אדם בעולי הגולה מבבל בספר עזרא [בני בכי שש מאות עשרים ושלושה] (ב, י"א). לחם שמים

על הפקיע קאנשו"ק בל"א. יבין. כמו שפי' הרע"ב וז"ל להלקות הכהנים והלויים שנמצאו ישנים על משמרותיהם שהיו שומרים את המקדש בלילה. והתני"ט כתב ולכך נקראת פקיעה שאינה רחבה בראשה כשאר רצועות מלקות, אלא מפסקת בראשה לרצועות דקות כדי שירגיש בה יותר, ופקיעה לשון פיסוק וסדקים. ועל מה שכתב הרע"ב "כהנים ולוים" כתב התני"ט דלא דק דלא מצינו להא אלא גבי לויים. אבל הלחם שמים כתב אין הרע"ב מחויב להודות בהנחת התני"ט, שאפשר לומר שגם הכהנים על משמרותם בג' מקומות לוקים כשנמצאו ישנים , דמאי שנא, וילמוד סתום מן המפורש וכו' עיי"ש. וראה יומא כ"ז ע"א מאי פקיע אמר רב מדרא, מאי מדרא? אמר רב פפא מטרקא דמייעי דפסיק רישיה לכן קרויה פקיעה שאינה רחבה בראשה כשאר רצועות מלקות אלא מפוסקת בראשה לרצועות דקות כדי שירגיש בה הסוסו יותר ופקיע לשון פיסוק וסדקים כמו מזלזל מכנס הכהנים מפקיעין לשון קריעה אמר אבוי מריש הוה אמינא הא דתנן בן ביבאי ממונה על הפקיע אמינא פתלתא כדתנן מבליי מכנס הכהנים ומהמייניהן מהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין כיון דשמענא להא דתניא ולא עוד אלא שלוקה מן הממונה בפקיע, אמינא מאי פקיע נגדא לרצועות מלקות.

על הצלצל פי' והוא הדין לשאר כלי שיר, והענין שהי' משתדל על ענין שיר שבכלים ומסדרן איש על מקומו. מאירי

בית גרמו, בית אבטינס בשאר הממונים הי' מספיק באדם אחד או שני בני אדם, אבל בלחם הפנים וריקוח הקטורת הי' הרבה אנשים עסוקים בה ולכן אומר "בית"

אבני חן על מסכת שקלים

ומספר המעשה בחמורו של פנחס בן יאיר שגנבו אותה לסטים בלילה, והיתה טמונה אצל הגנבים שלשה ימים ולא אכלה כלום, נמלכו הגנבים והחליטו להחזירה שהיו יראין שתמות החמור ברעב ויתוודע לכל שהם גנבוה, והוציאו החמור לחוץ והלכה מעצמה ועמדה על פתח ר' פנחס בן יאיר בעלה והתחילה לצעוק, אמר רפ"י לתלמידיו [כן משמע לקמן שהיה מדבר לתלמידיו] פתחו הדלת לעלובה זו [די נעבעך] שלא אכלה שלשה ימים, ופתחו לה הדלת ואמר רפ"י שיתנו לה לאכול, הניחו לפניו שעורים ולא רצתה לאכול, והתערמו תלמידיו לרפ"י רבי! אין החמור רוצה לאכול, שאל רפ"י וכי שעורים אלו נקיים הן מפסולת? אמרו כן, וחזר ושאל, וכי הפרשתם מהם דמאי? והשיבו לו הלא אתה למדתי שהלוקח זרע להאכיל לבהמה או קמח לעבד עורות או שמן להאיר פטור מן הדמאי? השיב להם רפ"י מה אעשה שעלובתא זו מחמרת על עצמה מאד ואינה אוכלת דמאי, והפרישו ממנה דמאי ואכלה.

תנן במתני' שפתחיה היה ממונה על הקנים, ולמה נקרא שמו פתחיה שהיה פותח דברים ודורשן, ויודע בשבעים לשון, תנא בברייתא בהתפעלות על גדלותו של פתחיה, "מה גדול הוא כמו של אותו האיש" שמעט נמצא אנשים שידעו מה שידע הוא כמו שממשך הגמ' על הא דתנן, שהיה פתחיה יודע בע' לשון, ותני עלה בברייתא שסנהדרין שהיה בהם שנים שיכולין לדבר בשבעים לשון וכולן מבינים בשבעים לשון הרי זו כשירה בדוחק להיות סנהדרין, ואם היו שלשה שמדברים בשבעים לשון הרי זו סנהדרין בינונית, ואם היו ארבעה שמדברים בשבעים לשון הרי זו סנהדרין חכמה, וביבנה היו ארבעה חכמים שדברו בשבעים לשון, ומונה אותם בן עזאי ובן זומא ובן חכנאי ור"א בן מתיה, [מזה רואין מעלתו של פתחיה שדיבר בע' לשון],

ורב חסדא מספר על חכמתו של פתחיה, שפעם אחת יבשה ארץ ישראל שלא ירד גשם ולא ידעו היכן יש שעורים לקצור בשביל העומר, והיה שם אלם שאינו שומע ואינו מדבר והיה יודע היכן יש שעורים ועשה סימן שהניח ידו אחד על הגג וידו השניה על צרף, אבל האנשים לא הבינו על איזה מקום כוונתו, והביאוהו לפתחיה, שאל אותו פתחיה אם יש מקום ששמה גנות צריפין או צריפין גנות ומיד הבינו על איזה מקום כוונתו והלכו לשם והביאו משם שעורים לעומר.

ר' יוסה בן רבי מספר שפעם אחד נשדפו כל התבואות ולא היה מהיכן להביא שעורים לעומר והיה שם אלם אחד, והוא היה יודע היכן יש שעורים, וכדי ליתן סימן היכן הוא נתן ידו אחד על עיניו וידו האחרת על סוכרא [חור במזוזת הדלת שבו תוחבין הברית לנעול], והביאוהו לפתחיה, שאל אותו פתחיה אם יש שם מקום שנקרא עין סוכר או סוכר עין, והבינו על איזה מקום כיון האלם, והלכו שם ומצאו שעורים, והגמ' מספרת עוד על חכמתו של פתחיה, שהיו שם ג' נשים שהביאו קנין, אשה אחת אמרה שהקן הוא בשביל עינתי, והשניה אמרה שהקן היא בשביל ימתי, והשלישית אמרה בשביל זיבתי,

סברו האנשים שהיו שם שלעיתני היינו שהיא זבה והיתה שופעת כמעין, אבל פתחיה הבין כהוגן שכוונתה שהיתה לה סכנה בעינה ומביאה קרבן עולה,

נמרעצו חוצה נדצה, או עולה שמעשי' למעלה, נחטאת שמעשי' למטה. ופתחי נדה, הלכות נדה שאצדה וסמה וזריכה לשמור עד שתחזור לפתחה, ופעמים שהיא זריכה לטבול ז"ה טבילות לדברי האומר טבילה צומנה מזה.

ד"ה חופר שיחין. כדי שהיה מים מזויין לעולי רגלים. הוא על פי לשון הרע"ב. והרש"ש מסביר דלכן לא כתב סתם שה' חופר שיחין להולכי דרכים, דרך לעולי רגלים ה' ממונה במקדש, ובא ממונות שיירי הלשכה. עיי"ש

ד"ה צלצל. מלשון [הנני מציא רעה על המקום הזה אשר כל שמעה] פלגה אזניו. ירמ' י"ט ג'. וכתב שם במצודות ציון תצלנה. ענין תנועת הרעש. (ומה שנדפס תצלנה הוא טעות). וברביב"ן פ' מלשון בצלצלי שמע (תהלים ק"ה) כלי שיר.

דף י"ג ע"ב

תוכן הדף:

כתיב בישעי' נ"ב "לכן אחלק לו ברכים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו וגו'" דורש ר' יונה פסוק זה על ר"ע שמסר נפשו על תורה והתקין מדרש הלכות ואגדות שדורשין אותן ברכים [וכן כל מי שמוסר נפשו לה' יהיה לו חלק בתורת ה' כר"ע], "ואת עצומים יחלק שלל" דורש שהקב"ה משלם שכר לאנשי כנסת הגדולה שהתקינו כללין ופרטין בתורה,

כתיב "משפחת סופרים יושבי יעבץ", דורש ר' אבהו הלשון שמשביחם שהיו "סופרים", שסופר הוא לשון סופר ומונה, שעשו מספרים לעניני תורה כדי שיהיה להם לסימן [ויעזור לזכרון] כגון:

- * חמשה לא יתרמו תרומה
- * חמשה דברים חייבין בחלה
- * חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן
- * שלשים ושב כריתות בתורה
- * שלש עשרה דבר נאמרו בנבלת העוף הטהור
- * ארבע אבות נזיקין
- * אבות מלאכות ארבעים חסר אחת

כתיב לעזרא הכהן הסופר, דורש ר' אליעזר שכמו שהיה עזרא סופר בדברי תורה [שמנה האותיות לעשות המסורת] כך היה סופר בדברי סופרים [למנות ההלכות].

אמר ר' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן, בדורות הראשונים חרשו, וזרעו, ניכשו [תלשו עשבים הרעים], כיסחו trimmed, עדרו [חפרו בקרקע לרכבה], קצרו, עמרו, דשו, זרו, ברו, טחנו, הרקידו, לשו, קיטפו [החליקו פני הלחם במים או בשאר משקה], ואפו, פ' שעשו הרבה עבודות להקל עלינו לימוד התורה ואפ"ה אין לנו מה לאכול פ' שאינני מבינן התורה על בוריה.

ר' אבא בר זמינא אמר בשם ר' זעירא אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים, ואמר ר' מנא באותה שעה [ראה מש"כ על הגמ'] אמרו שאפילו בחמורו של פנחס בן יאיר אינני דומין,

אבני חן על מסכת שקלים

תורה. פני זקן

אנשי כנסת הגדולה צריך לחקור כמה אנשי כנה"ג היו ומה היה עבודתם ובדיוק באיזה זמן היו וכו' ?

אנשי כנסת הגדולה מהם הוקבע התלמוד. תרשב"ש

כללות ופרטות כללות ופרטות בדינים, ולמדו לרבים לתת כללים בדברים, לכלול כמה דברים השייכים כדתנן בכמה דוכתי זה הכלל, א"נ שדרשו כמה מהדינים הנלמדים במדות שהתורה נדרשת בהן דהיינו כלל ופרט ודומיות, יפה מראה הנדפס בע"י

יעבץ תנא הוא עתניא' הוא יעבץ ומה שמו יהודה אחי שמעון שמו עתניא' שענאו אל יעבץ שיעץ וריבץ תורה בישראל'. תמורה מ"ז ע"א

שעשו את התורה ספורות ספורות חמשה לא יתראו וכו' צ"ע מדוע חשב אותם על סדר זה, שלום ירושלים

הראשונים חרשו וכו' ולעולם יהא אדם מכיר בחסרון ידיעתו ולא יהא חכם בעיניו ויכיר ויודה למעלת זולתו וכל שכן לדורות שלפניו, דרך הערה אמרו ז"ל ראשונים חרשו וכו', וכן אמרו דרך צחות אין הוון קדמאי מלאכי אנן בני אינש וכו'. מאירי

אין לנו מה לאכול יש כאן גם גירסא "פה" לאכול. ש"נ

בההיא שעתא אמרון קאי אדלעיל פרק קמא דדמאי הלכה ג' [מובא בע"י כאן בשינוי לשון קצת] אעובדא דמייתי התם דר' ירמי' שלח לר' זעירא כלכלה אחת של תאנים ולא היו מתוקנים ממעשרות, וסמכו זה על זה, ר"ז היה אומר איך ישלח לי ר' ירמי' דבר שאינו מתוקן, ור' ירמי' ה' סבור איך יהי' ר"ז אוכל דבר שספק לו אם מתוקן הוא או לא, ובין דין לדין נתאכלו מבל, למחר קם עימי' [ר' ירמי' עם ר' זעירא] אמר לי' ההוא מסנאתא דשלחת לי אתמול מתקנא הוה ? וכו' רבי אבא בר זבינא בשם ר' זעירא אמר אין הוון קדמאי בנה מלאכים אנן בני נש, ואין הוון בני נש אנן חמרין, אמר ר' מנא בההיא שעתא אמרון אפי' לחמרת' דר' פנחס בן יאיר לא אידמינן, ע"פ הפני משה

עלובתא בערוך ערך עלב: שעמהען [לבייש], פלאגן [לשעבר, לייגע, להקניט], שפאסען [לצחוק]. א"כ [אמר בנימין מוספיא, מפרש הערוך שנת ח' שנת] פ' עלב בלשון יוני, פועל, מלבין פני חבירו מחרפו ומבזהו. [הרב בנימין מוספיא כותב בהקדמה "דברי פי יון ורומא חדלו להשכיל, חדלו פירושם בישראל' חדלו, עד שקמתי בינותי בספרים חיצונים משום עת לעשות לה'. וכו']

אמר לון מתקנין אינון אמר להם ומתקנין הן השעורין? וכסבורין הן ששואלם אם מתוקנים וטובים הם למאכל, אמרו

ועל זו שאמרה שמביאה הקן לימתי חשבו שכוונתה שדמיה שופעת כים, אבל פתחיה פתר כוונתה שהיתה בסכנה כשהלכה בים,

ועל זו שאמרה לזיכתי חשבו שכוונתה שהיא זכה, אבל פתחיה הבין מדבריה שכוונתה שזאב בא ליטול את בנה וניצל והיא מביאה עולה.

תנן במתני' שכן אחיה היה ממונה לרפאות הכהנים שהיו חולי מעיים, והגמ' מפרש שמפני שהיו הכהנים חולכים יחפים על הרצפה של אבן בבית המקדש וגם היו אוכלין הרבה בשר ושותין מים [שהרי אסור לשתות יין במקדש] היו באין לידי חולי מעים, והיה אחיה יודע איזה יין יפה למעיים ואיזה יין מרכך את המעים עוד יותר, והיה נותן להם לשתות חוץ לעזרה.

אמר ר' יונה וכו' נקט לי' הכא משום דתני זכר צדיק לברכה על בן קמין, אשמעינן מה שעשה ר' עקיבא. רש"ם

אמר ר' יונה וכו' זה ר"ע שהתקין וכו' ממה שפירש הקרבה"ע ושאר המפרשים משמע שהוא ענין בפני עצמו, אבל ראיתי בספר ירושלים הבנוי' שפי' דביומא ל"ח ע"א תנן דעל בית אבמינס ובית גרמו והוגרם הלוי וכן קמצר אומר הכתוב ושם רשעים ירקב, אבל כאן במשנה דאלו הן הממונים למ"ד כשירי כל דור ודור מנה, כיון שמונה אותם בתוך הממונים נמצא שהיו באמת צדיקים שמצאו אמתלא לדבריהם, והנה ממה ששינוי לקמן י"ד ע"א אמר ר"ע שח לי שמעון בן לוגא וכו' ושם ע"כ וכשבאתי והרציתי הדברים לפני ר"ע זלגו עיניו דמעות ואמר מעתה אין אנו צריכין להזכירן לגנאי, משמע שר"ע הוא זה שמוזכרים לשבח ומונה אותם בתוך הממונים כאן במשנתנו ולכן אומר ר' יונה "לכן אחלק לו ברכים וכו' זה ר"ע שתיקן מדרש וכו'" שמשבח את ר"ע על שדרש בשבחם של אלו.

לכן אחלק לו ברכים הואיל ועמד בנסיון אתן לו חלק בנחלת העמים רבים **ואת עצומים** העכו"ם החזקים **יחלק שלל** יחלק לעצמו להיות לו לשלל **תחת אשר הערה** ענין שפיכה **למנות נפשו ואת פשעים נמנה** העכו"ם היו מונים אותו בכלל הפושעים **והוא חטא רבים נשא** סבל **ולפושעים יפגיע** ענין תהנה ובקשה. ישע"י נ"ג י"ב

זה ר"ע שמסר נפשו על התורה ממי' [כדאמרינן בברכות ס"א ע"כ ת"ר פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל' בתורה בא פפוס בן יהודה ומצאו לר' עקיבא שהי' מקהיל קהילות ברכים ועוסק בתורה, א"ל עקיבא ! אי אתה מתירא מפני מלכות וכו']. **שהתקין מדרש** (הש"ג) **הלכות (והגדות) [ואגדות. ד"ם] ואת עצומים אלו אנשי כנה"ג שהתקינו כללן ופרטין בתורה, אמר ר' אבהו וכו'.** ע"פ הקרבה"ע, דלפי הקרבה"ע לא גרסינן (ויש אומרים) אלו אנשי כנה"ג (תיקנו אלא מה תיקנו).

מדרש ספרא וספרי **הלכות** היינו משנה **ואגדות** מסתרי

אבני חן על מסכת שקלים

לו' ה'ן, ר' חיים קניבסקי שליט"א

בדרך אפשר

שריית התחילה מנהקת צועקת פ' התחילה לצעוק.

מחמרה על גרמה מחמרת על עצמה **סגין הרבה**, וכיון שראו שלא תאכל החמור כלום **וארימון דמיין** הרימו מעשר דמאי מן השעורים ואכלת.

פתחי' על הקנינין. בא וראה מה גדול הוא כחו של אותו האיש פתחי' דקנינין ופתחי' גדה הן הן גופי תורה וצריכין לזה חכם גדול [פותר דברים ודורשן ו] **יודע בשבעים לשון: תני סנהדרין וכו'.** ממ"נ

יודע בשבעים לשון. במנחות ס"ה ע"א מקשה הגמ' ע"ז כולו סנהדרין נמי ידעי שבעים לשון דאמר ר' יוחנן אין משיבים בסנהדרין אלא בעלי חכמה בעלי מראה בעלי קומה בעלי זקנה בעלי כשפים ויודעים שבעים לשון שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן? אלא דהוה בייל לישני ודריש והיינו דכתיב במדרכי בלשן. ופרש"י דהוה בייל לישנא. צולל ומערבב הלשונות: ודורשן. כגון עין סוכר וגגות כריפין, והיינו דקרי ל' למדכי צלשן.

הרי זו חקמה.

[שמעון] בן עזאי ו[שמעון] בן זומא היו בדור השלישי של תנאים. דור הראשון היה ר' יוחנן בן זכאי ודור השני היה רבן גמליאל הנשיא, דור השלישי פעל ר' עקיבא וזה היה בערך בשנת 3995 ואז היה כבר אחר החורבן, שהחורבן היה בשנת 3828 וכשגלה הסנהדרין ליבנה [ר"ה ל"א סוף ע"א] היה בשנת 3788 דהיינו ארבעים שנה לפני החורבן, לכן צריך לומר דזה שאומר שבן זומא ובן עזאי היו ביבנה לא היה בזמן שגלו מירושלים.

אמר רב חסדא פעם אחת יבשה א"י ולא ידעו מהיכן להביא העומר. במנחות ס"ד ע"ב מבואר שמעשה זה ה' בימי מלחמת הורקנוס וארסטובולוס מבית חשמונאים, וכתב בספר קדמוניות היהודים ליוסף בן מתתיהו הכהן ספר י"ד פרק י"ב שבעת מלחמה זאת היתה רוח סערה בכל א"י ויבשו כל תבואות הארץ, ודברי הירושלמי והבבלי עולין בקנה אחד, ושלא כדעת התוספות במנחות שם עיי"ש, (דורות הראשונים ה"א פמ"ד הערה ג"ח). שערי תורת ארץ ישראל.

חד אלם דהוה יהיב חד ידיה וכו' והבינו שרוצה להודיעם באיזה מקום יש שעורין, אבל לא הבינו על איזה מקום כוונתו.

*חד ידי' על גגות וחד ידיה על צריפים צריך לפרש שמתחלה הניח ידו אחת על גג ואח"כ הניח ידו האחרת על צריף וכיון שראו שמקפיד להניח ידו האחרת הבינו שהכוונה על שני דברים, דאם ה' מניח אותה היד שהניח על הגג גם על הצריף היו חושבין שהכוונה על "גג" ומראה להם שני מיני גג.

גגות צריפין או צריפין גגות אזלין לתמן ואשכחן פ' מצאו מקום ששמה גגות צריפין, ומקום ההוא נזכר במנחות ס"ד ע"ב ופרש"י שם שהוא רחוק מירושלם מאד.

ידיה על עיניה וידיה על סוכרא פ' בפעם אחת.

עין סוכר או סוכר עין ואזלין תמן ואשכחן פ' מצאו מקום ששמה עין סוכר, ומקום ההוא נזכר במנחות ס"ד ע"ב ופרש"י שם שהוא רחוק מירושלם מאד.

ג' נשים הביאו קניניהן פ' לפתחי' שה' ממונה על הקנינין.

סברין מימר שופעת כמעין אמר לון פתחי' בעיינא סכנת.

ע"י שהיו הכהנים מהלכין יחפים וכו'. פ' שהיו הכהנים מהלכין על הרצפה כל היום ומצטננין ואוכלין בשר הרבה ושותין מים וכן מצטננין במים (שהיו רוחצין בכיור וטובלין במקוה) ולא היו לובשין אלא בגד אחד בעבודתם שהוא הכתנת, שהרי בארבעה בגדים לבד הם עובדים שהם כתנת ומכנסים ומצנפת ואבנט, ומתוך כך ה' טבעם מתרפה וכחות איברייהם הפנימיים בתכלית החולשה, וזה ה' ממונה להתעסק ברפואתם להביא להם יין המיוחד לכך ומרקחות העשויים לכך וכן במאכליהם ובשאר דברים. מאיר

והיו אוכלין בשר ושותין יין. באבדר"ג פל"ה נוסחא א' וכשהיו מרבים לאכול בשר הקדשים היו שותין את מי השילוח ומתעכל במעיהן בדרך שהמוזן מתעכל. תורתן של ראשונים

האי דין חמר טב למעינא והאי דין חמר [סמס] למעינא פ' איזהו יין טוב למעיין לעצור, ואיזהו יין סמ"ס למעינא כצ"ל והיינו ממסמס ומרכך למעינים (ובש"ס וילנא יש טעות) שזה היין טוב למעינים לרפות, שע"י הצינה המעינים מתרפין או מתעצרים יותר מדאי. ממ"נ. ורש"ס פירש בקי ביינות ה' ומשקה לכל א' מה שצריך, למשלשל נותן לו יין שמחזיק מעיו, לסתום היה נותן לו יין המשלשל שישלשלנו וירפה מעיו. והעב"ץ ציין הגמ' נדרים ס"ו ע"א והלא המיושן יפה למעינים.

קרבה"ע ד"ה לכן אחלק. למות נפשו. בצ"ל

ד"ה מה ת"ל סופר. דכתיב לעזרל הכהן הספר (: ספר דברי מלכות ה' [ומקיו על ישראל] (עזרל ז' י"א) (ז)סופר צמחל למה לי.

ד"ה שופעת דמים כמעין. ומציאה קן אחד חובה פ' קן הוא זוג תורים או בני יונה, אחד מטאת ואחד עולה. **ד"ה ע"י שהיו הכהנים וכו'.** שע"י הצינה המעינים

אבני חן על מסכת שקלים

כאן דתנן "בן גבר" וכי תתרגם בן התרגול [וכי תרגול נועל שערם. רש"ם] !

שנינו במשנתנו שכן בבי היה ממונה על הפקיע, ומפרש הגמ' שהיה גודל וקולע את כל הפתילות שבמקדש.

הגמ' מספרת שר' יוסי נכנס לבקר במקום ששמה "כופרה" ורצה למנות עליהן פרנסים, והאנשים הנבחרים לא רצו לקבל על עצמן שלא היה לפי כבודן, נכנס ואמר לפניהם, תנן במתני' שכן בבי היה ממונה על הפקיע ומוזה אתם יכולים ללמוד גודל השכר שמוגיע לפרנסי הציבור שמה בן בבי שלא היה ממונה אלא על דבר קל קיבל שכר שמונו אותו במשנתנו יחד עם שאר גדולי הדור [סבר לה כמ"ד כשירי כל דור ודור מנה. רש"ם], כל שכן אתם אם תקבלו להיות פרנסי הציבור שחיי נפשות תלוים בכך לא כל שכן ששכרם גדול מאד.

שנינו במשנתנו שכן ארזה היה ממונה על הצלצל ואומר הגמ' שכן תנן גם במשנה תמיד שהניף הסגן בסודרין והכה בן ארזה על הצלצל.

שנינו במשנתנו שהוגרם בן לוי היה ממונה על השיר, אמר ר' אחא שהוגרם בן לוי ידע לומר בנעימה יתירה ואמרו עליו שהיה מכנים גודלו לתוך פיו ועי"ה היה מוציא כמה מיני זמר והיה הקול נעים ואדיר כל כך שהיו ראשן של שאר הכהנים נזרק לאחור וגם י"ל שעשו בן מפני הבושה שלא יכלו לעשות כמותו. שפת אמת יומא

ל"ה ע"ב .

שנינו במשנתנו שבית גרמו היו ממונים על מעשה לחם הפנים, ומספר הגמ' שבית גרמו היו בקיאים בעשית לחם הפנים איך לרדות הלחם, ולא רצו ללמד לשאר אנשים איך לעשותו, ושלחו החכמים והביאו אומנים הבקיאים באפיית לחם מאלכסנדריא והיו בקיאים איך לעשות את לחם הפנים, אבל איך לרדותו מן התנור שלא יתעפש לא היו בקיאים, שבית גרמו היו מסיקין התנור ומכניסים הלחם לתוך התנור בתוך דפוס ולאחר שנאפה קצת נתנו אותה "על" דפוס אחר שהלחם היה מחוץ לדפוס וכך היו רודין אותה מן התנור ועי"כ היה נאפה יפה ולא היתה מתעפשת, ואלו החכמים מאלכסנדריא היו מסיקין מבפנים ורודין מבפנים [בעוד הלחם בתוך הדפוס] שלא ידעו איך להוציאו מן הדפוס הראשון קודם שנאפה יפה [שהיו יראים שישבר הלחם] ולא היה הלחם נאפה יפה ונשארה קצת לח והיתה מתעפשת,

כיון שהבינו החכמים שאין מי שיוודע לאפות הפת אלא אנשי בית גרמו, וכתוב כל פעל ה' למענהו דהיינו שכל חכמה שאדם יודע צריך לעשות בה למען ה', לכן שלחו חכמים אחריו שיבאו ויעשו הלחם הפנים, ולא רצו לבא, עד שהבטיחו לשלם להם כפל שכרם, י"א שהיו מקבלים י"ב מנה וכפל שכרם לכ"ד, ור' יהודה אומר שהיה משלם להם כ"ד והבטיח להם מ"ח, ובאו, אמרו להם חכמים לבית גרמו מפני אין אתם רוצין ללמד את אחרים מעשה לחם הפנים? והשיבו מסורת היא בידינו מאבותינו שהבית המקדש הזה עתיד ליחרב ואנו יראין אם ידעו אנשים איך לעשותו ילכו ויעשו בן לפני עי"ה שלהם, ובדבר אחד יש לשבח את בית גרמו, שהקפידו שלא יהיה ביד בניהם פת נקיה מעולם, שלא יאמר אנשים שהם מאכילים מלחם הפנים לבניהם.

שנינו במשנתנו שבית אבטינס היו ממונים על עשית הקמרת, והגמ' מספרת שבית אבטינס היו בקיאים במעשי פיתום

[מתרפין. קרבה"ע בירושלמי] או מתעצרים משמע מפירושו שהחולי היה או שהמעיים נעשין רפין או עצורים, אבל מגמ' משמע שהחולי היה שהמעיים היו רפין.

דף י"ד ע"א

תוכן הדף:

תנן במתני' שנחוניא היה ממונה לחפור שיחין, ומפרש הגמ' שהיה יודע איזהו סלע מוציא מים קרים ואיזהו סלע מוציא מים חמים וכמה חמימות המים, אמר ר' אליעזר אף שעסק במצוה זו של חפירת שיחין ומערת שיחיה להעולי רגלים מי שתיה, אפ"ה מת בנו של נחוניא בצמא [ראה ת"ח ומש"כ על הגמ'],

[וזה שנענש שמת בנו יכול להיות משום איזה עבירה שעשה לפני הרבה זמן והקב"ה המתין ולא ענשו מיד כד] אמר ר' חנינא מי שאומר שהקב"ה הוא וותרן [שיכול כל אדם לעשות מה שרוצה והקב"ה ודאי יוותר לו] יהיה מקולל שיתוותר בני מעיו פ' יצאו מותוכו ע"י מחלה, או יהיה לו יתור של בני מעים יותר ממה שצריך לו וזה יגרם לו יסורים, שאין הקב"ה וותרן וזה שאינו מעניש מיד הוא מפני שהוא מאריך אף.

אמר רב אחא כתיב וסביביו נשערה מאד, ודורש המילה נשערה מלשון שער, שהקב"ה מודקדק בצדיקים על מעשיהן גם על חטא קטן כחוט השערה,

ר' יוסי דורש בן מהפסוק ונורא הוא על סביביו שהקב"ה נורא במדת הדין על סביביו היינו הצדיקים הקרובין אליו יותר ממה שהוא מודקדק על הרחוקים ממנו.

ר' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן מספר מעשה שהיה בחסיד אחד שהיה חופר בורות שיחין ומערות לעוברים ושבים, פעם אחת היתה בתו עוברת להנשא לאיש ושטפה הנהר וסברו שמתה, והיו אנשים הרבה נכנסים אליו לנחמו ולא רצה להתנחם, נכנס ר' פנחס בן יאיר אליו ורצה לנחמו ולא קיבל תנחומיו, אמר רפב"י [לון] לקרוביו ואנשי ביתו של אותו חסיד וכי זה חסידו שאינך מתנחם?

סיפרו לו לרפב"י שחסיד זה היה חופר בורות שיחין ומערות וכו' ואירע לו שבתו מתה במים ולכן היה החסיד מצטער כל כך, ותמה רפב"י וכי אפשר שחסיד זה שהיה מכבד את בוראו במים שיארע לו כן במים !

מיד יצא קול בעיר שבא בתו של אותו חסיד חי ובריא,

ועל אופן הצלתה יש שאמרו שאחזה את עצמה בענף עץ והצילה נפשה, ויש אומרים שמלאך בדמותו של רפב"י הצילה. שנינו במשנתנו ש"גבני" היה מכריז ומפרש שהיה מכריז בבית המקדש, מה היה אומר עמדו כהנים לעבודתן ולויים לדוכן וישראל למעמדן, אגריפס המלך שמע קולו ברחוק של ח' פרסאות, ומתוך התפעלות מקולו החזקה נתן לו מתנות הרבה.

שנינו עוד במשנתנו ש"בן גבר" היה ממונה לנעול השערים, תירגם רב לפני בית מדרשו של ר' שילא מה דאמרינן ביומא שכל יום תורמין את המזבח בשעה שקרא הגבר היינו שהכריזו כרו, שאלו אותו למה לא תירגם בשעה שקרא התרגול? והשיב רב אם אתה מתרגם שגבר הוא תרגול איך תתרגם

אבני חן על מסכת שקלים

לשנות לעולי רגלים, אפ"ה במדה שאדם זהיר בה מאוד, אם הוא פוגם קצת נענש עליו ביותר. ממ"ג, ת"ה

ומת בנו בצמא בב"ק (ג' ע"א) איתא דבתו של נחוניא חופר שיחין נפלה לבור גדול והודיעו את רחב"ד וידע שלא מתה דדבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו זרעו, והק' התום' דא"כ אך מת בנו בצמא ? ותירץ דהבן לא מת באותו דבר ממש דהיינו בבור. והשטמ"ק שם תירץ דאין כלל שדבר שנצטער הצדיק לא נשכל בו זרעו, אלא דכן השמיע רחב"ד להקב"ה והסכים הקב"ה על ידו שכן דרכו של הקב"ה שמסכים לסכרת הצדיקים שבדור, וכשמת בנו של ר' נחוניא כבר מת ר' חנינא בן דוסא. פירות תאנה עיי"ש

ומת בנו בצמא בספר והזהיר "ומת בצמא" וכן באגדות ירושלמי עם יפה מראה. פ' שהוא עצמו מת בצמא. תורתן של ראשונים

אמר ר' חנינא מאן דאמר וכו' ראה מש"כ בתוכן הדף.

מאן דאמר רחמנא וותרן וכו' בב"ק ג' ע"א הלשון כל האומר הקב"ה וותרן הוא, וותרו חייו שנאמר (דברים ל"ב ד') הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט. ופרש"י ותרן. לעזור על כל פשעם: וותרו חייו. יוסקרו חייו וגופו, שמורה אל הצריות לחטוא:

יתוותרון בני מעוי ברש"ם פ' ישולשלו מעיו וימות, א"נ יופקרו בניו למיתה. ובת"ח מלשון הפסוק באיוב ל"ז א' אף לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו דהיינו ענין קפיצה ודלוג שיקפץ הלב ממקומו, ואף כאן הפירוש שיקפצו מעיו ממקומו.

וגבי מלשון גבית חוב ידי' מה שמגיע לו.

והוון כל עמא (עללין) [עיללין. ש"ג] לגבי' פעון מנחמתי', והיו כל העם עולין אצלו שרצו לנחמו, ולא קיבל עליו מנחמתא.

ולא קיבל עליו מנחמתא שעל המת נגזר להשתכח מן הלב (פסחים ג"ד ע"ב), משא"כ על החי, כמו שכתוב (בראשית ל"ז ל"ה) וימאן להתנחם, והיא היתה בחיים. ממ"ג

אמר (לון) [להון. ש"ג] דין הוא חסידכון ! אמר ר' פנחס בן יאיר לקרוביו ולאנשי ביתו וכי כן עושה חסיד שלכם שבוטע בדיו של הקב"ה **אמרו לי'** השיבו לו לר' פנחס בן יאיר, אל תחמה שמתרעם על מדותיו שהרי **כך וכך הי' עושה** שהי' חופר בורות שיחין ומעורות לעוברים ושבים שיהיו מים מזומנים להם כך וכך אירע לי' **ושטפה נהר לבתו**. כיון ששמע ר' פנחס בן יאיר הדברים נהרגש ואמר **אפשר שהי' מכבד את בוראו במים והוא מקפחו במים**.

נפלה יצאה ונתפרסמה **הברה** קול מבשר, רעש, שאון

הקטרת ובעשב מעלה עשן ולא רצו ללמד לאחרים, שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריאה של מצרים שהיו בקיאים רק איך לפתם הקטרת אבל איזה עשב הוא מעלה עשן לא ידעו, שהעשב שהביאו בית אבמינס היה מתמרת ועולה ישר כמקל ואח"כ היתה מתפזרת לכאן ולכאן ואח"כ יורדת [וממלאת את כל הבית עשן. פני זקן], ושל חכמי אלכסנדריאה היה העשן מתפזר מיד,

כיון שהבינו החכמים שרק בית אבמינס יודעים את עשית הקטרת כראוי וכתוב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו שכל חכמה שאדם יודע צריך לעשות בה לכבד את ה', לכן שלחו חכמים אחריהם ולא רצו לבא עד שהבטיחו לשלם להם כפל שכרם, ו"א שהיו מקבלים י"ב מנה וכפל שכרם לכ"ד, ור' יהודה אומר שהיה משלם להם כ"ד והבטיח להם מ"ה, ובאו, אמרו להם חכמים לבית אבמינס למה אינכם רוצים ללמד מעשה עשיית הקטרת? והשיבו מסורת היא בידינו מאבותינו שהבית המקדש הזה עתיד ליחרב ואנו יראין אם ידעו אנשים איך לעשותו ילכו ויעשו כן לפני ע"ז שלהם,

ובדבר אחד יש לשבח את בית אבמינס שהקפידו שלא "יצאו" הנשים מבני משפחתם מבושמת [לשוק, אבל בבית אולי לא היו מקפידים ע"ז], ועד כדי כך שגם אם נשאו נשים ממשפחה אחרת היו מתנים עמה מקודם, שהנשואין הוא על מנת שלא תתשבע, לקיים מה שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל.

א"ר יוסי פעם אחת הייתי עומד בירושלם ומצאתי תינוק אחד, אמרתי לו בני מאיזו משפחה אתה? אמר לי ממשפחת בית אבמינס, אמרתי לו בני ! אבותיך ממשפחת בית אבמינס כיון שהתכוונו לרבות כבודו [שבקשו שכר רב] ולמעט כבוד שמים דהיינו למעט שקלי תרומות הלשכה, לסוף לאחר חורבן הבית כבודכם נתמעט שאינם מקבלים שוב שכר אבל כבוד שמים נתרבה ע"י שהראה שגם לבני ביתו דהיינו לירושלים לא נשא פנים.

אמר ר"ע סיפר לי שמעון בן לוגא שהיה הוא ותינוק ממשפחת בית אבמינס מלקטין עשבין, וראיתי שהיה התינוק בוכה וגם ראיתי ששחק, שאלתי אותו למה בכית? והשיב על כבוד בית אביו שנתמעט ע"י חורבן הבית, ושאלתי אותו עוד למה שחקת? והשיב על הכבוד המוכן לצדיקים לעתיד לבא, ושאלתי אותו מה ראית שגמר לך לבכות ולצחוק? והשיב לי שראיתי מעלה עשן, וזה הזכיר אותי שמשפחתי עשו הקטרת ולכן בכיתי על שחרב הבית, וגם צחקתי שמ"מ שכר מוכן להם לעתיד לבא, ובקשתי מהתינוק שיראה לי את העשב מעלה עשן, והשיב לי רבי ! יש לנו מסורת שלא להראותו לשום אדם.

האי דין כיף פ' איזהו סלע.

שרבובי לשון לא יכם שרב ושמש. ישע"י מ"ט י'

ועד היכן שרברבותי' ואם יכרה עוד יתמו חמיותי'. ממ"ג, ובפירוש דפוס קראקא כתב וז"ל עד איזה מקום החום מגיע בתוך הקרקע.

ומת בנו בצמא אע"פ שהי' עוסק במצוה זו לחפור מים

אבני חן על מסכת שקלים

באת שבאה בתו של אותו האיש החסיד החופר שיחין. המועס.

נזקרינ לו רצין לקראתו בבת ראש בראשם למטה, בחפזו (לסייעו ולשכחו). אבל לפי הקרבה"ע הפי' **נזקרינ לו** משליכין על ידו היינו ע"י הברת קולו **בבת ראש** משליכין את ראשם לאחור. והמהרש"א ביומא ל"ח ע"ב כתב וז"ל נזקרינ לו בבת ראש ר"ל מתוך שהוא הי' משמיע קולו בנעימה גם אחיו הכהנים המשוחרים עמו הוצרכו להיות נזקרים בבת ראש לאחוריהם כדרך כל הרוצה להשמיע קול רם משליך ראשו לאחור.

היו מסיקין מבפנים ורודין מבחוץ ולא היתה מתעפשת וכו' ביומא ל"ח ע"א הגירסא שהללו מסיקין "מבחוץ" ואופין מבחוץ והללו מסיקין מבפנים ואופין מבפנים ופרש"י שם ד"ה שהללו. שצאו מן אלכסנדרא לפי שלא יודעין לרדות מן התנור שלא יהא נשכר, לפי שהוא עשוי כמין מיצה פרוטה כמין ספינה, היו יראים לדכסס מצפנים לתנור ואופין אותן מבחוץ.

בית גרמו היו מסיקין התנור מבפנים ומרדין מבחוץ ולא היתה פתן מתעפשת שלא היו מסירין את הלחם מן הדפוס אלא אחר שנאפה כל צרכו אחר שמוציאין אותו לחוץ. רש"ם, אבל ראה קרבה"ע, וראה פני זקן שהארץ כאן.

והללו מסיקין מבפנים ורודין מבפנים שהיו מסירין ומסלקין את הלחם מן הדפוס קודם שהיה אפוי כל צרכו כדי שלא יהא נפרס, ובכך היה נכנס בו החום יותר מהרה ונראה אפוי ואינו אפוי ומתעפש. רש"ם, אבל ראה קרבה"ע

והיתה מתעפשת אעפ"י שהלחם חם כביום הלקחו מ"מ מה שאפשר בידי אדם לא היה הקב"ה רוצה לתקן. הגהות הצבי והצדק

כל פעל ה' למענהו רבינו חננאל ביומא ל"ח ע"א פי' פעל ה' ונתן חכמה לזה יותר מזה, **למועצתו** כדי שלא יהי המלאכה אלא במי שחפץ.

ולא רצו לבא עד שכפלו להם שכרן. פי' כיון שראו שאין אומנים אחרים יכולים לעשות כמותם, הוקירו שכירות שלהם. עיון יעקב יומא ובספר יש סדר למשנה בסוף פ"ג דיומא כותב הטעם שלא רצו חכמים לקבל דבריהם שמסורת הוא בידינו וכו', שאם באמת זה הי' הטעם שלא רצו ללמד לאחרים מדוע כפלו שכרן.

**שהבית הזה עתיד ליחרב שלא ילמדו אחרים ויעשו לפני ע"ז שלהם אולי יש לפרש שכיון שיגלו בין הגוים ישתמדו ויעבדו ע"ז ויהיה להם געגועים לעשות את לחם הפנים כמו שעשו אותה בבית המקדש, אבל זה לא חששו שבעוד שבית המקדש קיים יגלה ישראל לגוי אך לעשותה.

בסוכתא בענף מלשון סו' כה איתערית מלשון מעורות בגדין (ביצה ז' ע"א) דהיינו שנתתבכה בענפי עץ. וראה ביפה עינים שרוצה לגרום "אתאחדת".

עמדו כהנים לעבודתכם ולוים לדוכנכם וישראל למעמדכם והי' קולו נשמע בג' פרסאות, מעשה באגריפס המלך שהי' בא בדרך ושמע קולו בג' פרסאות, וכשבא לביתו שיגר לו מתנות. כ"ה ביומא כ' ע"ב.

וישראל למעמדן תמיהא לי כיון שהמעמד אינו אלא שליחות כל ישראל, ולמ"ד כל כהן ששוקל חומא ודוקא העוברים על הפקודים חייבין לשקול ולא שבט לוי, מצינו למימר כיון שלא נשתתפו עם כל ישראל לא מצו פטרי להו ודוקא מי שיש לו חלק בקרבן מקיים מצות עמידתו ואגבה שליחות כל ישראל, אבל למ"ד כל כהן שאינו שוקל חומא אמאי לא פטרי להו? ושמו כיון דכל שבט ושבט איקרי קהל כדאיתא בהוריות צריך שיהיה מכל שבט ושבט. תוספות הרא"ש תענית כ"ו ע"א

עד ח' פרסאות אבל ביומא כ' ע"ב הגירסא ג' פרסאות, ויש לדייק שגירסה שלנו "עד ח' פרסאות" הוא יותר מדויק, ממה שאמר שם כ"ג משוכח ממנו שכשומר אנה הי' נשמע קולו עד יריחו והי' בריחוק ה' פרסאות, ואי גרסינן ח' פרסאות ניחא שעל ב' פרסאות יותר שייך הלשון משוכח ממנו אבל אם הי' נשמע קולו של גבני רק ג' פרסאות הרי לא הי' רק משוכח שהרי הוא יותר מג' פעמים. ואפשר שהי' כתוב שם ביומא בר"ת בש' פרסאות ור"ל בשמונה פרסאות, והמעתיק או המדפיס טעה וכתב בשלושה. מנחת יהודה

מזייג (מזווג) מתקן, ומכוון. ובירושלמי יומא פ"ב ה"ב פי' הקבה"ע היינו גודל הפתילות להמנורה, וצלילי תמוז הי' עושה אותם עזות ציזית כדי שיתנער כל השמן שצנר. ובת"ח פי' מזווג, רואה שיהיו שוין משום הידור.

שהי' מזייג פתילות וכו' כעין זה בירושלמי יומא פ"ב ה"ב, ור' יוסי עאל לכופרא הוא רק בירושלמי דמאי פ"ח ה"ו. ובמסורת הש"ס אות ה' עירבו הכל.

כופרא שם מקום סמוך למבדרי'.

בעו ממניא עלייהו פרנסים רצו הציבור למנות אנשים שיהיו פרנסים עליהן ולא קיבלון מנהן והאנשים לא רצו לקבל על עצמן להיות פרנסים.

פרנסים שישגיחו על עסקי ציבור. פני משה דמאי

נועץ גודלו בתוך פיו ומניח אצבעו בין הנימין כ"ה ביומא ל"ח ע"ב ופרש"י שם צין חלוקת נימת השפה נגד מחילת

אבני חן על מסכת שקלים

מעלה עשן מין עשב ששמה מעלה עשן, ואולי הוא עשב הנקרא *Leptadenia Pyrotechnica*. הרב קורנפלד

ובמעלה עשן לא היו בקיאים. פי' אותה עשב שהיו משתמשין בה בית אבטינס לא היו בקיאים בה, אבל בודאי היו בקיאים בעשב אחר שלא הי' מתמר יפה, דאם לא כן הרי חיסר אחת מסמני'. ע"פ התוס' ישנים יומא ל"ח ע"א

פוסה מלשון לא פשה הנגע (ויקרא י"ג ה') פי' נתפשט.

שלא יצאת אשה וכו' שלא יהו אומרים ולכן אולי בבית לא היו מקפידים על זה.

כשהיה אחד מהן נושא אשה ממקום אחר דבמקומן לא היו צריכין להתנות דהיה ידוע מנהגם לכל העיר. פני זקן

ירושלם נדפס בלא יו"ד בין הלמ"ד והמ"ם, ראה תענית ט"ז ע"א בתוס' ד"ה הר.

ומצאתי תינוק אחד משל בית אבטינס לא שידע מאיזה משפחה הוא, אלא כן נודע לו לאחר ששאל כמו שהולך ומספר **אמרי לו בני מאיזו משפחה את** כאן שאל אותו, **אמר לי ממשפחת פלוני** ממשפחת בית אבטינס, וכדי להבין צריך לסרס המילים כך: ומצאתי תינוק אחד אמרי לו מאיזה משפחה את? אמר לי ממשפחת בית אבטינס.

להרבות כבודן וכו' היינו שבקשו שכר יותר מהראוי כדי להרבות כבודן, ובוה רצו למעט כבוד המקום דהיינו שמעטו ע"י שכר הרב את שקלי תרומת הלשכה, ועכשיו שנחרב הבית כבוד המקום במקומו כמו שכתוב מלא כל הארץ כבודו, אבל כבודכם מיעט. מהרש"א יומא ל"ח ע"א.

ומה ראית פי' כיון שהיה מלקט עשבים היה דעתו על העשבים, ומה ענין בעשבים שיגרמו שיכבה ושיצחק? והשיב **לו מעלה עשן לנגדי** ראיתי עשב זה לפני בין העשבים, וזה הזכירו על כבוד משפחתו כשעמד הבית ולכן בכה אבל אח"כ שחק שמ"מ מוכן להם שכר לעתיד לבא.

לברייהו לבריות.

*קרבה"ע ד"ה וותרן. לעבור על כל (פשעים) [פשעים]. כ"ה ברש"י שעל ע"י בב"ק]

ד"ה יתוותרו בני מעוי. (יומרו) [יתרו] קשרי בני מעוי וילאו תלואים, פי' שמפרש יותרו מלשון התרת קשר, ל"א יהיו לו בני מעים יתירים, פי' זה יגרום להם יסורים וחלאים, וגורם יתו יתרון, ועכשיו מפרש לפי שני הלשונות המעם שיענשו בכך שהוא מורה לבריות וכו'.

ד"ה קרא גברא. הא דתנן צפרק קמא דיומא (כ' ע"א) ככל יוס מורמין את המזבח "צקריאל הגזר" את משנה ההוא תירגם רב לפני בית רב שילא מהו "קריאל הגזר", שהכריז הכרזה פי' שמפרש קריאת הגבר, שגבר דהיינו איש, "קרא" היינו הכריז, והיינו שהכריז גביני כרוז שאיש זה דהיינו גביני שאנו מדברים עליו כאן, הוא הכריז.

ד"ה אמרון לי'. דנית ר' שילא, שיתרגם היינו שהקשו לרב, מנא לי' שהכוונה על הכרות גביני דלמא הפירוש שקרא התרגול?

ד"ה בבת ראש. נרמזין מהכרעת הקול. כן הלשון ברש"י יומא ל"ח ע"ב והלשון כאן נוח יותר. והפי' כן נזקרון לו משליכין על ידו היינו ע"י הברת קולו **בבת ראש** משליכין את ראשם לאחור.

*ד"ה היו מסיקין מבפנים. צמוך המנור פי' הסיקו עצים בתוך התנור, והלחם הי' נתון על דפוס שהי' באמצע הלחם, והלחם דבוק לה מבחוץ, וע"י שהאש הי' בתוך התנור והלחם היה מגולה מכל צידו היה נאפת יפה.

שם. שכן שנינו צמחות (ז"ד ע"א) שלשה דפוסים היו שם שכך שנינו התם תנו רבנן ושמת אותם (פי' דכתיב בויקרא כ"ד ו' וישבות אותם שתיים מערכות שיע' המערכת על השלזון הטהר לפני ה' ודרשינן מלשון ושמת שיאפה אותה בדפוס, שלשה דפוסים הם, (1) נותנה לדפוס ועדיין הוא בצק, (2) וכמין דפוס הי' לה בתנור, (3) וכשהוא רודה נותנה לדפוס כדי שלא תתקלקל.

ד"ה י"ב מנה היו נוטלים. כל יום מתרומת הלשכה אבל רש"י בשבועות י' ע"ב ד"ה מפרשינן שכר האומנין שהיו נוטלין ככל שנה שנים עשר מנה. וראה עוד רש"י ביומא ל"ח ע"א.

ד"ה הי' פוסק עמה שלא תתבשם. דהמדייר את אשמו שלא תתקשט צלחד מכל המינין (מיני תכשיט או צעמים) יוציא ויתן כמזבח (כמוצות ע' ע"א).

ד"ה וכבוד שמים נתרבה. שאלמו [עשרת השבטים] וכו'. מאמר זה נמצא בפתחתא דאיכה רבתי את ו' אתה מוצא בשעה שגלו עשרת השבטים לא גלו יהודה ובנימין והיו עשרת השבטים אומרים מפני מה הגלה אותנו והם לא הגלה מפני שהם בני פלמין שלו (שבהמ"ק נבנה בחלקם) דילמא משוא פנים יש כאן, (וממשיך המדרש לומר) ח"ו אין כאן משוא פנים, אלא עדיין לא חטאו וכיון שחטאו הגלה אותם, אמרו עשרת השבטים הא אלקינו הא תקיף הא תקיף הא קשוט הא קשוט דאפילו לבני ביתי לא נסיב אפין.

אבני חן על מסכת שקלים

גובר רואה חותמו ומתיר. שנינו במשנתנו שאין עושין שררה על הציבור בפחות משני אנשים, רב נחמן בשם ר' מנא אומר שלמדין דין זה מדכתיב בשמות כ"ח ה' "והם יקחו את התכלת ואת הארגמן" ש"הם" הוא לשון רבים, ומיעוט רבים שנים, אומר ר' חמא בי רבי חנינא מפסלת של הלוחות נתעשר משה כדכתיב שמות ל"ד א' פסל לך שני אבנים ודורש "פסל לך" שהפסולת היא שלך,

אבל ר' חנין אומר שמחצב של אבנים טובות ומרגליות ברא לו הקב"ה מתוך אהלו של משה וממנו העשיר משה, ודורש הפסוק דכתיב בשמות ל"ג ח' "והביטו אחרי משה עד בואו האהלה" שני אמוראים דורשים אותו חד דורשה שהיו מסתכלין אחריו לגנאי והיו אומרים ראו את שוקיו איך הם עבים, ראו את כרעיו, ראו את בשרו כל זה הוא ממה שאוכל ושותה מן היהודים וכל רכושו הוא מן היהודים, ואחד דורש הפסוק לשבח ראו את הצדיק הוזה המזכה את הריבים, אשרי מי שזוכה לראותו [ועל פי קרבן"ע כדאי לזכות בראיית הצדיק, אשרי מי שזכה לראותו, וראה מש"כ על הגמ'].

מתני': ד' חותמות היו במקדש וכתוב עליהן עגל, זכר, גדי, וחוטא, בן עזאי אומר שהיו ה' חותמות והיה כתוב עליהם בלשון ארמית, וחמש החותמות היו עגל, זכר, גדי, חוטא [מצורע] דל, וחוטא עשיר,

ומה היו מקבלים בשביל כל אחד מן החותמות, מי שהגיש חותם שהיה כתוב עליו "עגל" היה מקבל מן הממונה על הנסכים נכסי עגל דהיינו ג' עשרונים סלת כלול בחצי ההין [הין=12 לוג] שמן, ויין לנסך חצי ההין, ומי שהגיש חותם שהיה כתוב עליו "זכר" דהיינו איל, היה מקבל שני עשרונים סלת כלול בשלישית ההין שמן, ויין לנסך שלישיית ההין,

ומי שהגיש חותם שהיה כתוב עליו "גדי" היה מקבל עשרון סלת כלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין, ומי שהגיש חותם שהיה כתוב עליו "חוטא עשיר" [וקורא למצורע חוטא כיון שעל ז' עבירות נגעים באין], וכיון שמצורע מביא ג' כבשים היה צריך עשרון סלת כלול בשלשה לוגי שמן לכל כבש, ועוד לוג שמן למתן תנוך ובהונות, נמצא ביחד היה צריך עשרה לוגי שמן, וכן היה צריך ג' פעמים ג' לוג יין לנסך,

ולכן עזאי שהיה חותם גם בשביל מצורע עני, כשהגיש להממונה חותם שכתוב עליו "חוטא עני" היו נותנים לו נסכים רק בשביל כבש אחד אבל היו מוסיפין לו עוד לוג שמן למתן תנוך ובהונות, ולת"ק היו נותנין למצורע עני חותם "גדי" והיה מביא הלוג למתן תנוך ובהונות מביתו, חותם עגל היה משמש לנסכים של בקר גדולים וקטנים, וזכרים ונקבות, חותם גדי משמש עם נכסי הצאן גדולים [רחל ותיש] וקטנים [כבש עז] וזכרים ונקבות חוץ משל אילים, וחותם אילים היה משמש לנסכי איל, חותם חוטא היה משמש לנסכי שלש בהמות של מצורע,

ומפרש איך היה הסדר בבית המקדש, מי שהיה צריך לנסכים היה הולך אצל יוחנן שהוא ממונה על החותמות ונותן לו מעות ומקבל ממנו חותם, ועם החותם הלך אצל אחייה שהוא

ד"ה הרי מעלה עשן לנגדי. ומוכרתי ע"י כן מורצן הצית וגם צנצוד הצדיקים שנאמר ציטע' (ד' ה') וצרה ה' על כל מכו' מל' הכנה הר' ליון כל מקום המוכן לשבת בחר ציון ועל מקראה ועל האנשים הקרואים לבוא בהמה עני יומם ועשן ונגה אש להצה לילה כי על כל צדוד חופה מלבד הכבוד שיהיה להם אז יהיו כל אלא לחופף עליהם להגן מן האומות.

דף י"ד ע"ב

תוכן הדף:

אמר ר' יוחנן בן גורי פגע בי זקן אחד משל בית אבמינים והיה בידו מגילה שהיה כתוב בה איפה למצוא סממני הקמורת ואופן הכנתם, אמר לי רבי לשעבר היו משפחתי צנועין וסודיים ולא היו [ע"ב] מוסרים את המגילה הזאת אלא אלו אלו תוך המשפחה, אבל עכשיו כיון שאין בני משפחתי אנשים נאמנים אין לי למי למסור מגילה זו ולכן הנני מוסרה לך [ר"י בן גורי] ואבקש ממך שתזהר בה שלא יבא לידי אנשים שאינם נאמנים,

ומספר ר"י בן גורי שכשבא אח"כ לר' עקיבא וספרתי לו המעשה והראיתי לו המגילה, זלגו עיניו דמעות [משמחה, ואולי חרטה] ואמר מעתה הוברר הדבר למפרע שכוונת בית אבמינים היה לשם שמם ואין צריך להזכירם עוד לגנאי. שנינו במשנתנו שאלעזר היה ממונה על הפרכת, והגמ' מפרש שהיה ממונה על הנשים שהיו אורגות את הפרכת.

שנינו במשנתנו שפנחס היה המלביש, והגמ' מפרש שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה לכהן גדול, שיהיו נאין ומהודרין ומיושבים על הגוף היטב, ויש אומנות בזה [אבל בגדי כהן הדיוט לא היה נחזין לה מלביש]

ומספר שפעם אחד רצה שר גוי אחד ללבוש את בגדי הכהן גדול מפני יפיים, ונתן שמנה וזוכים ויש אומרים שנים עשר זוכים לכהן אחד שילביש אותו בהם.

מתני': אין פוחתין משבעה אמרכולין [אמר כל, שהכל נעשה תחת פיקוחם] ושלשה גזברין, ואין עושין שררה על הציבור בפחות משני אנשים, אבל היו שני יוצאי מן הכלל "בן אחיה" שהיה ממונה יחיד על חולי מעים, ו"אלעזר" שהיה ממונה יחיד על הפרכת, ששני יחידים אלו קבלו הציבור והסכימו שיהיה לכם שררה זו בעצמם.

גמ': תנן במשנה שאין פוחתין מג' גזברין ומז' אמרכולין, ומוסיף דתני בברייתא שגם אין פוחתין משני כתליקין, וכן כתיב בדה"ב ל"א י"ג ויחיאֵל וַעֲזַרְיָהוּ וְנָחֵת [ג' גזברין] וַעֲשֵׂהאֵל וַיְרִימוּ־תַיִת וַיִּזְבֹּד וַאֲלִיאֵל וַיִּסְמְכֶיהוּ וּמַחֵת וַבְּנֵיהוּ [ז' אמרכולין] פקידים מיד פִּנְנֵיהוּ וּשְׁמַעִי אֲחִיו [כתליקין] במפקד יחזקיהו המלך ועזריהו נגיד בית האלקים [המלך וכהן גדול],

ומפסק זה [דמייירי שם מי היה ממונה על האוצרות] למדין שכל אלו חותמין על הלשכות שהיו בה מעות על סדר שהם מגוים בפסוק, דהיינו קודם היה חותם הגזבר, ואח"כ האמרכול, ואח"כ הקתליקון, ואח"כ הכהן גדול, ואח"כ המלך, וכן כשבא לפתוח האוצרות היה המלך רואה חותמו ומתיר, ואח"כ כהן גדול רואה חותמו ומתיר, ואח"כ קתליקין רואה חותמו ומתיר, ואח"כ אמרכול רואה חותמו ומתיר, ואח"כ

אבני חן על מסכת שקלים

שלישין מן הגזברין פחותין מהן ואין זה נוהג שבעולם? ומתריך דאותן ג' גזברין דקתני הכא היינו אותן גזברין שהיו רק מיוחדים לכך, להעריך ערכי וחרמי וקדשי בדק הבית ולפרות כדי שלא יהי' הפסק להקדש, מיהו כל הגזברין היו י"ג וכו'. עיי"ש

אמרכלין ולשון אמרכל "אמר על כל" ובערכי קורין לגדול "אמיר". רע"ב, וביכין פי' "אבער-בעפעהלם-האבער" הממונים על אוצרות בית ה'.

ואין עושין שררה על הציבור בממון פחות משנים בב"ב ח' ע"ב קופה של צדקה נגבית בשנים וכו' שאין עושין שררות על הצבור פחות משנים וכו' מאי שררותא? דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא לפי שממשכנין על הצדקה ואפילו בע"ש, ופרש"י ואפילו בע"ש שיש פתחון פה לנעשה"צ לומר טרוד אני.

ואין עושין שררה על הציבור בממון פחות משנים מפני החשד, וכל אותן ממונין שנשנו לעיל הלכה א' היו אחרים עמהם חוץ וכו'. ר' חיים קניבסקי

ואין עושין שררה על הציבור בממון פחות משנים חוץ מבן אחי' וכו'. אבל הממונה לחותמות והממונה לנסכים, הרי היו ב' ממונין לדבר אחד, לחשוב יחד כל ערב, ופייסות וקנינין אין צריך ב', דאינו עסק ממון, רק מורה ומלמד המנהג והדינין, וחפירות שיחין, ג"כ ה' רק מורה איה מקום הראוי לחפור, וכן השאר לא היו ממונין על דבר שבממון, רק על חכמה או מלאכה, והקטורת הרי בפנים נעשית ולא בא ממנה ליד הממונה ברשות הדיוט, וכן בגדי כהונה, ולחם הפנים אף דלישתן ועריכתן בחוץ עכ"פ הם לא היו ממונים על ממון רב, רק על המלאכה, שבכל שבוע ושבוע עבר שבת מסרו להם י"ב עשרונים, ואופין אותן. יכין

חוץ מבן אחי' וכו' לפי מה שהביא הרע"ב מרבותיו במשנה הראשונה וכן פי' היכין דכל הממונים קרוים ע"ש הראשון, קצת קשה דמאן יימר דלעולם ימשיכו רוב הציבור לקבל את הממונה על חולי מעים להיות יחיד, ויש ליישב פירות תאנה

תני משני פתליקין תני בברייתא שגם אין פוחתין משני כתוליקין. ובמאירי פירש דזה קאי על מה שכתוב במשנה ואין עושין שררה על הציבור פחות משנים.

פתליקין לשון כזה נמצא גם בבבבדר רבה פרשה י"ח אות י"ב "זה ה' קרח שהי' קתליקום לביתו של פרעה והיו בידו מפתחות האוצרות שלו". ובערוך ערך קתליבום (גענעראל שאמץ מיינסטער) בילמדנו ויקרא יעקב למלך שעשה לאוהבו קתוליקום שלו, האמינו על אוצרות שלו, (א"ב פי' בלשון יוני ורומי איש ממונה על כל דבר בית, ובידו לעשות מה שירצה). וביכין פי' בלשון יון קאטוליקאס, ר"ל שר הכללי.

ממונה על הנסכים ונתן לו החותם וקבל ממנו נסכים, לערב באין אחייה אצל יוחנן ואחיה מוציא את החותמות ומקבל כנגדן מעות מיוחנן, אם פחתו המעות צריך יוחנן לשלם מכיסו, ואם ניתותר מעות הרי הם של הקדש שיד הקדש על העליונה,

מי שאבד חותמו ימתין עד הערב ואם נותרו מעות ביד יוחנן כפי חותמו מחזירין לו המעות, ואם לאו לא קיבל בחזרה מעותיו,

והיו כותבין שם היום על החותמות מפני הרמאין שאם ימצאו חותמות ימכרו אותם לאחר זמן [באותו היום לא יוכל למכרה שהבעלים מחפשיין אחריהם].

גמ': ולכן עזאי חוטא דל למה עשו לו חותם בפני עצמו ומדוע לא נתנו לו חותם גדי ואז יהי' לו ג' לוגין לכבש שלמים שהוא מקריב, והלוג בשביל מתן תנוך ובהונות ה' יכול להביא מתוך ביתו שהרי אינו מקריבו על המזבח? ומתריך ה' מביא לוג עמו פי' נתנו לו החותם כדי שיקח כל השמן מן הקדש שגם השמן שהי' צריך למתן בהונות צריך להיות מן הקדש שהרי המותר נאכל לכהנים וצריך להיות על טהרת הקדש [ברם כרבנן] אבל לרבנן מביא חותם גדי ומביא לוג למתן תנוך ובהונות מביתו,

ושואל נכסי רחל [כבשה נקבה בת שתי שנים, זכר כזה הוא איל] בכמה? ומשיב הא תנינן במתני' שחותם "גדי" משמש לנסכי צאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות, מזה אתה לומד שנשכי רחל בנסכי גדי,

[ענין חרש] "כתוב" בן הנרסא בירושלמי ודורש הפסוק דכתיב בפרשת נסכים דכתיב בבבבדר מ"ו י"א "ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה בכבשים או בעיזים" ומקשה למה נאמר "לשור האחד" הא כבר אמר בפסוק ח' נסכי השור? ומתריך שבה ללמד שלא חילק בנסכים בין נסכי עגל קטן לנסכי שור הגדול, שבלא פסוק זה הייתי אומר שכיון שגם שור וגם כבש צריך נסכים כמו שבכשב חילק בין כבש קטן לאיל גדול כן נחלק בין נסכי עגל לנסכי שור, ת"ל ככה יעשה לשור האחד,

פנחס המלביש שהי' מלביש בגדי כהונה גדולה (יש שאינם גורסים כאן מלת "גדולה") שיהיו נאין ומהודרין ומיושבין על הגוף היטב, ויש אומנות כזה, **מעשה בכהן אחד וכו'** ואותו כהן הי' אומן להלביש הכה"ג והוא הלביש לשור החיילות לבגדיו של השר בעצמו שיהיו נאין ומהודרין ומיושבין עליו היטב ונתן לו וכו', אלמא שיש חכמה ואומנות כזה. מו"נ

מעשה בכהן אחד שהלביש לאיסטרטיות א' וכו' פי' לאחד מחיל של מלך הלביש מלבושיו, ומכאן נראה דחכמה היתה בהלבישה ותיקון אזורו וכיוצא להיות מהודר באופן לבישתו. פירוש בש"ס קראקא

ושלשה גזברין ראה פי' הראב"ד על מסכת תמיד דף ל"א ע"א שמביא ראי' מכמה מקומות, וכן מצא גירסאות שהיו י"ג גזברין, וגם מקשה מסברא איך יהיו האמרכלין שהן יותר

אבני חן על מסכת שקלים

ויחיא' ועזיזהו ונחת [היינו ג'] גזברין ועשהאל וירימות ויזבד ואליאל ויסמכיהו ומחת ובניהו [היינו ז'] אמרכלין פקידים מיד פנניהו ושמע' אחיו [היינו ב'] קתילקין במפקד יחזקיהו המלך ועזריהו נגיד בית האלקים המלך וכ"ג. דה"ב ל"א י"ג

ויחיא' ועזיזהו ונחת גזברין בפסוק לא כתוב בפירוש שהיו גזברין, רק דרש בן דפסוק לפני זה (דה"ב ל"א י"ב) כתיב ויביאו את התרומה והמעשר והקדשים באמונה ועליהם נגיד כונניהו הלוי ושמע' אחיהו משנה, ואחר זה כתיב הפסוק ויחיא' וכו' ומונה עשרה אנשים שהיו תחת מפקד כונניהו ושמע', וכיון שחושב הממונים מלמטה למעלה, אומרת הגמ' שמאלו העשרה שמנה היו שלשה הראשונים גזברין ושבעה הכתובים אחריהם הם האמרכלין. ע"פ הפני משה

שם. וברש"ם פירש וז"ל וקא דריש ל' לקרא הכי דיהיא' ועזיזהו ונחת גזברין, והמעס דיהיא' ועזיזהו יש להם מעמם גדולים (שעל ויהיא' יש "פור" ועל ועזיזהו יש "תלישה גדולה") שמפסיקין אותן מחביריהן ובודאי דנחת שהוא סמוך להן סניף להן ה'.

וכשהוא חותם וכו' נראה שהחותמות היו לתוספת שמירה, לכך חתם הקמץ תחילה ואח"כ הגדול, דאם ה' בהיפך ה' גנאי לגדול כאילו אינו נאמן לבדו, אמנם בהתרת החותמות שהוא נתינת רשות ליקח הממון יש להקדים הגדולים שהם עיקר. פ' קראקא

וכשהוא חותם וכו' איזה דבר של קדש שיהא נגנו ושמור עד שיסכימו ליהנות ממנו. רש"ם

אמר ר' חמא [בר] חנינא. ש"נ

מפסולת הלוחות לכך שייד ענין זה לכאן, הכיון שאמר שאין עושין שררה על הציבור פחות משנים וסבירה ל' דהמעס מפני החשד, לכך מביא שצריך לזוהר מהחשד שהרי גם במשה חשדו כדמסיק. ע"פ פ' קראקא

מפסולת הלוחות פ' ממה שחתך וכת את הלוחות שיהיו מרובעין, מאותן חתיכות העשיר משה, דשל סנפירגון הוו והיא אבן יקרה מאד. עין יוסף על ע"י

העשיר משה שרצה הקב"ה שיהי' לו עושר כדי שיהיו דבריו נשמעין ויכבדוהו עם עז כשלא יצטרך למתנת בשר ודם. עין יוסף על ע"י

מחצב של אבנים טובות ומרגליות וכו' ס"ל כי לא מפסולת הלוחות בלבד העשיר, אלא מחצב של אבנים נגלה לו כדי לפסול הלוחות משם ושארית מהמחצב נמל משם. עין יוסף על ע"י

ברא לו הקב"ה [למשה בתוך] אהליו. ש"נ

מאן דאמר לגנאי חמון שקין וכו'. וצע"ק אע"ג דמאן דדריש לגנאי היינו הערב רב שיצאו מכלל יהודאי, דהא אמרי אכל מיהודאי והוציאו עצמם מכללא, אבל מי דחק ל' למידרש לגנאי כיון שאפשר לדורשו לשבח ? ואפשר דדחק ל' מדלא כתיב והביטו במשה, ואחרי משה משמע לגנאי. שלום ירושלים

קופד או קופדא פירושו חתיכת בשר.

מדלי'. פ' ממונו. פ' קראקא

מחמי צדיקא ומזכי, טוביא דזכת למחמי יתי'. פ' שכשהיו מסתכלין אחרי משה היו אומרים "ראו את הצדיק הזה שהוא מוכח את הרבים כדתן משה זכה וזכה את הרבים וזכות הרבים תלוי בו שנאמר צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. אבות ה' י"ח אשרי מי שזוכה לראותו". ע"פ הממ"נ. ובע"ה הגירסא **מחמי צדיקא מי זכי** (והשאר ליתא), פ' בלשון תימה וכי מי זוכה לראות בצדיקים. וברש"ם גרים "**מיזפי'**" ואולי יש לפרשה שמנקה מעון כדמתרומינן כי לא ינקה ה' (שמות כ' ז') ארי לא יזכי ה'. ובדפוס ו' הגירסא "מזכי".

חותמות ר"ל ד' מיני [מארקען] והוא חתיכת קלף קטן מחותם בחותם הגזבר שנותנו להקונה לסימן. יכין. מה שנקרא בזמננו "קבלה".

וארמית כתוב עליהן לפי המאירי הן דברי בן עזאי והת"ק חולק עליו.

וארמית כתוב עליהן עגל דכר וכו' לא הבנתי למה לא כתב חמש החותמות בלשון ארמי, ואם אין כוונתו לתאר איך היה כתוב בארמית למה "דכר" הוא היחיד ששינה ללשון ארמית ? ולכן נראה ש"דכר" הוא מ"ם וצריך לומר "זכר" כמו בדפוס ו'.

אם פחתו. מלאכת שלמה

ולבן עזאי חוטא דל למה למה עשו לו חותם בפני עצמו ומדוע לא נתנו לו חותם גדי ואז יהי' לו ג' לוגין לכבש שלמים שהוא מקריב, והלוג בשביל מתן בהונות ה' יכול להביא מתוך ביתו שהרי אינו מקריבו על המזבח ? ה' מביא לוג עמו פ' נתנו לו החותם כדי שיקח כל השמן מן הקדש שגם השמן שה' צריך למתן בהונות צריך להיות מן הקדש שהרי המותר נאכל לכהנים וצריך להיות על טהרת הקודש.

נסכי רחל [בכמה] ? רש"ם, וכן הלשון במנחות צ"ב ע"א

*קרבה"ע ד"ה גזברין. דהא (פסקו) [פסקו] ? שכן פ' שכן אומנין ודקוה לכאורה קאי על לשכת חשאי שעניים בני טובים מתפרנסים מתוכה בחשאי (לקמן ט"ו ע"א),

אבני חן על מסכת שקלים

המעמדים כאן הם ע"פ פירוש המשניות להרמב"ם, וראה רע"ב ותי"ט.
ובספר "ש סדר למשנה" האריך.

ד"ה ברם כרבנן. ה' מציא מצימו, פ' דסבירא להו לרבנן
דאינו מחויב להביא השמן לבהונות מן ההקדש ויכול להביאם
מביתו, וקשיא א"כ אף לחוטא עשיר לא היו זריזין לתקן מומס
צפני עצמו וכו' ובספר ממ"נ תירץ ע"ז דרבנן חשו לתקנת
מצורע עני כיון דדינא הוא זבחים מ"ד ע"א, מנחות ט"ו ע"ב דאדם
מביא את זבחו היום ונסכיו עד עשרה ימים, והואיל ודל הוא
ואין ידו משגת להביא ד' לוגין בפעם אחת תקנו לו חכמים
שיביא לוג אחד מביתו למתן תנוך ובהונות, כדי להתיר לביתו,
הגדול השלום שבין איש לאשתו חולין קמ"א ע"א והנכסים יכול
להביא עד עשרה ימים.

דף ט"ו ע"א

תוכן הדף:

ושואל למה כתב "או לאיל האחד" הלא כבר נאמר בפסוק ו'
שם או לאיל? ומשיב שאם לא כתב "או לאיל האחד" היינו
אומרים שכמו שחילק הפסוק בין שה בן שנה לאיל בין שתי
שנים בן נחלוק נסכים אחרים לאיל בן שלש שנים, לכן כתב
"או לאיל האחד" שכל שהוא יותר מבן שנה דינו אחד,
ושואל עוד למה כתב "או לשה בכבשים" הלא כבר אמר
בפסוק ה' שם "לכבש האחד"? ומשיב שאם לא כתב בן היינו
אומרים שכמו שחילק הפסוק בין כבש לאיל בן נחלוק נסכים
אחרים לרחל שהוא כבשה בת שתי שנים, לכן כתב "או לשה
בכבשים",
ושואל עוד למה כתב "או בעיזים"? ומשיב שאם לא היה
כותב בן היינו אומרים שכמו שחילק הפסוק בין נכסי כבש
לנכסי איל בן נחלוק בין נכסי עז לנכסי תיש [עז בן שני שנים]
לכן כתב "או בעיזים" לומר שכל שהוא ממשפחת העיזים בין
צעיר ובין זקן דינו שוה שכולן מביאים נסכים ג' לוגין שהוא
רביעית ההין [הין = 12 לוג, משא"כ איל מביא ד' לוגין שהוא
שלישית ההין].

שנינו במשנתנו שהיה כותב על החותמות שם היום וס"ד
שכתב רק יום בשבוע, ומקשה שאם כן היה הרמאי יכול
להמתין עד אותו היום בשבוע הבא ולהשתמש בו? ומתיר
שהיה כותב עליו גם שם המשמר שהיו עובדים באותה שבוע,
ומקשה עוד והלא כל משמר עובר פעם בכ"ד שבועות ומתין
עד אז וישתמש בחותם? ומתיר שהיה כותב עליו גם שם
השבת [שהיה מנהגם לכתוב איזה שבוע הוא בחודש] וגם שם
החודש ואז ודאי אי אפשר שיבוא יום כזה שיוכל להשתמש
בחותם שכתוב עליו כך.

מתני': שני [לשכות] חדרים [ריבב"ן, שהיו סמוכין זו לזו לכך
מנא יחד. תרשב"ש] ששניהם היו לקבל נדרות היו במקדש,
אחת היתה נקראת לשכת "החשאי" מפני שכל מעשיה היו
בחשאי, הנותנים לתוכה היו נותנים בחשאי שלא ידע אדם מי
הוא הנותן, וגם המקבלים שהיו ענים בני טובים [שהיו
ביישינים] היו מקבלים ממעות אלו בחשאי,
והלשכה השנית היתה נקראת לשכת "הכלים" שבה היו אלו
שרצו לנדב כלים לבדק הבית, וזרקין את הכלים, והיו הגזברין

ופדויים ערכין כדתיב בויקרא כ"ז ח' והעמידו לפני הכהן
והעריך אותו הכהן וגו' ומרמזי הכוונה לפדות קדשי בדק
הבית, דאחד מן הלשונות להקדיש לבדק הבית הוא "חרם
לבדק הבית" (רמב"ם הל' ערכין והרמין פ"ו ה"א), וגם אליבא דר"י
בן בתירא סתם חרמים לבדק הבית (ערכין כ"ח ע"ב), זריזין ג'
דהיינו דין פ' דכמו שלדין צריך ג' כדילף בסנהדרין ג' ע"ב שלשה
מגלן וכו' בן צריך ג' לכל אלו הענינים שהגזברין עסוקין בה ולכן
צריך להיות ג' גזברין.

*ד"ה מיחמי צדיקא וכו'. כדי לזכות צדאיית הצדיק
הציוט אחריו, לזכות גדול הוא [למי. ?] שזכה לראותו. ולפ"ז
הפירוש בן **מיחמי צדיקא** הביטו אחרי הצדיק ומזכי
טוביא וזכות גדול הוא **דזכות למחמי יתי'** כשזוכה
לראותו. וראה מש"כ בתוכן הדף לפי גירסת דפוס ו' "מזכי".

ד"ה ד' חותמות היו במקדש הין = 12 לוג .

שם. וקרי ל' חוטא שעל שבע עצירות נגעים צלין על לשון
הרע, ועל שפיכת דמים, ועל שבעות שוא, ועל גילוי עריות, ועל גסות
הרוח, ועל הגזל, ועל צרות העין (ערכין ט"ו ע"א) וביבין כתב ג"ל
דהאי חוטא ר"ל המתמחר, כמו וחוטא את הבית (ויקרא י"ד
ג"ב). ובבועז כתב ולמצורע המתמחר קראו חוטא, כדי לעוררו
לתשובה, דעל ז' דברים נגעים באים.

ד"ה חוטא דל וחוטא עשיר. דבויקרא י"ד ו' כתיב
וביום השמיני יקח שני כבשים חמימים לאשם ולעולה וכבשה
אחת בת שנתה תמימה לחטאת וגו' ושם בפסוק כ"א ואם דל
הוא ואין ידו משגת ולקח כבש אחד אשם וגו' ושתי תרים או
שני בני יונה אשר תשיג ידו והי' אחד חטאת והאחד עלה.

שם. היו נותנים למצורע עני עשר לוגין שמן, והעני אינו
צריך אלא ג' לוגין להכבש, ולוג למתן בהונות אבל חטאת
ועולה שמביא עופות אין להם נסכים.

שם. מומס גדי ולוג רביעית ה' מציא מצימו פ' כיון שהי'
צריך ד' לוגין ובהונות גדי נתנו לו רק ג' לוגין הי' צריך להביא
לוג רביעי מביתו.

ד"ה וארמית כתוב עליהן שרז דצורס הי' צלשון ארמני.
ראה לעיל ח' ע"א בקרבה"ע יוגית כתוב עליהן. היו רגילין
ציונית ? ותירץ התי"ט דהחותמות היו נותנים לכל הבא מן
העם וכולם היו בקיאים בארמית, אבל סימני הקופות לא נמסר
אלא לממונים על כך והם היו מגדולי וחשובי העם וכו' שהיו
רגילין ביונית כמו בלשון הקודש.

ד"ה זכרים ונקבות. דכתיב [ויין לנסך רביעית ההין
מעשה על ה] עולה או [ל]זבח לכבש האחד (במדבר ט"ז ה').

ד"ה מפני הרמאין. וזיוס [שנאצד] אינו רשאי להוציא.
רש"ם. והלשון "אינו רשאי" פירושו כאן כמו "אינו יכול". ושני

אבני חן על מסכת שקלים

לי יסורים כמון, והשיב לו נחום ולמה אתה מבעט ביסורים ואומר על יסוריי "אוי לי שאני רואה אותך בכך".

והגמ' מספר שר' הושעיה רבה היה סני נהור אחד שהיה מלמדו של בנו, והיה מלמד זה רגיל לאכול אם ר' הושעיה בכל יום, פעם אחת היה לר' הושעיה אורחים ולא קרא להמלמד לאכול עמו, בערב הלך ר' הושעיה לפייס את המלמד ואמר לו לכן לא הזמנתי אותך היום מפני שהיו לי אורחים והייתי חושש שמא יכזו אותך [מפני שאתה סני נהור], אמר לו המלמד אתה פייסת אותי שאני נראה ואיני רואה, לכן בשכר זאת הקב"ה שהוא רואה ואינו נראה יקבל את תפלותיך שאתה מתפלל,

ושאל ר' הושעיה את המלמד מנין לך לברך כך? אמר לו למדתי כן מר' אליעזר בן יעקב שפעם נכנס סני נהור לעירו ישב ראב"י למטה הימנו כדי שיאמרו הבריות שאילו לא היה אדם זה חשוב לא היה ראב"י יושב למטה הימנו, ועי"ז גרם ראב"י שהאנשים נתנו לו ממון הרבה והיה לו מזה פרנסה וצדקה יקרה, ותמה הסני נהור למה נותנים לו כל כך ממון? והסבירו לו לפי שראב"י ישב למטה הימנו, והתפלל הסני נהור על ראב"י תפלה זו שבשכר שעשה חסד למי שנראה ואינו רואה, הקב"ה שהוא רואה ואינו נראה יגמול עמו חסד.

והגמ' מספרת, שר' חמא בר חנינא ורבי הושעיה היו מטיילין בבתי כנסיות של לוד, אמר לו ר' חמא בר חנינא לר' הושעיה בהתפעלות "כמה ממון שיקעו אבותי כאן" לבנות בתי כנסיות גדולים כמו אלו, השיב לו ר' הושעיה לר' חמא אני רואה בזה ענין אחר דהיינו "כמה נפשות שיקעו אבותי כאן" שלבנות בנינים כאלו צריך להשקיע כל כך ממון שזה נוגע כבר לעניני נפשות ואין כדאי לפזר כל כך על בנינים, רק בממון זה היה יותר כדאי לפרנס עניים בני תורה,

בין נסכי כבש זכר קטן לנסכי איל זכר בן י"ג חדשים לכך נחלוק בין נסכי כבשה נקבה קטנה לנסכי רחל נקבה בת י"ג חדשים.

הגע עצמך מלשון הגע, תגיע את עצמך, תשים עצמך במקום ובמצב זה, על ידי התבוננות. [נְמַח, שְׁעַר, נִיחַ שְׂכָךְ ה' המעשה]. וכעין זה בלשוננו אומרים "בא הנה". ובממ"ג כתב וז"ל הוי מוכיח מעצמך משכלך. ע"כ. ולשון זה נמצא בירושלמי גיטין פרק ג' הל' ב' ולא מצאתי לשון זה בש"ס בבלי כי אם בתוס' בכמה מקומות.

שְׁזִיג פ' שזיג אותו היום להחיותם שבידו ע"י שהמתין עד שיגיע יום זה.

לשכות פ' חדרים. ריבב"ן

לשכת חשאים פ' הר"ב שהיו נותנים בסתר וכו' וכדמרתגמנין קול דממה דקה (מלכים א' י"ט, י"ב) קל דמשבחין בחשאי. תי"ט

בני טובים בני גדולים. ולכאורה הפ' שהם עצמן היו צדיקים כמו "בני ישראל" "בני אכילה" "בני גליל" "בני דעה"

פותחין את הלשכה פעם אחת בחודש והיו בוררים את הכלים שיכולים להתשמש בהם בבית המקדש, ושאר הכלים היו מוכרין והמעות הולכים לבדק הבית.

גמ': הגמ' מספרת שר' יעקב בר אידי ור' יצחק בר נחמן היו גבאי צדקה, ובכל פעם שהיו מחלקין היו נותנין לר' חמא אביו של הושעיה דינר, ור' חמא היה נותן את הדינר לאחרים [עניים],

והגמ' מספרת עוד, שר' זכריה שהיה חתנו [נשא בתו] של ר' ר' לוי היה בני אדם מדברים עליו שיש לו מעות ואפ"ה הוא נוטל ממעות צדקה שלא מן הוישר, אבל כשנפטר נבדקו ונודע להם שהיה מחלק המעות לאחרים, ושכל ימיו חשדו אותו בחנם,

והגמ' מספרת עוד, שר' חנינא בר פפא היה מחלק צדקה בבתי העניים באישון לילה כדי שלא לבייש, פעם אחת פגע בו שר של הרוחות ואמר לו לא כך למדתנו רבינו הפסוק לא תסוג גבול רעד, ולמה אתה בא לחלק צדקה בלילה שהוא גבולי, השיב לו ר' חנינא הלא יש פסוק אחר דכתיב שמתן בסתר יכפה אף וכיון שאני נותן צדקה בסתר הפסוק מבטיח לי שאני אכפה [מלשון כופין אותו עד שיאמר רוצה אני] את ה"אף" דהיינו הרוחות והמוזיקים, כיון ששמע שר הרוחות מה שאמר נפחד וברח ממנו ונסתר.

ר' יונה דורש הא דכתיב אשרי משכיל אל דל שהפסוק אומר הלשון משכיל אל דל ולא נותן אל דל, לומר שאשרי הוא מי שנותן לב ושכל להבין מה צריך הדל, ומתבונן איך לקיים מצות צדקה, מה היה ר' יונה עושה? כשהיה רואה עני בן טובים שירד מנכסיו היה נגש ואומר לו, בני ! שמעתי עליך שנפל לך ירושה גדולה בעיר אחרת ויקח זמן עד שתקבל המעות, הא לך סכום בהלוואה, וכשתקבל המעות תחזירם לי, ולאחר שקיבל היורד המעות בתורת הלוואה [אולי לאחר זמן] אומר לו הרי המעות לך במתנה, ובאופן זה אינה בושח כמו לקבל נדבה,

חייא בר אדא סיפר שהיו אנשים זקנים שהיה מנהגם ליקח צדקה רק בין ראש השנה ויום כיפור, אבל לאחר יום כיפור לא קיבלו שהיה אומרים כבר יש לנו די לכל השנה,

הגמ' מספרת שנחמיה איש שיחין פגע בו [ירושלמי] איש מירושלים ובקש מנחמיה שיתן לו תרנגול שיהיה לו לאכול, נתן לו נחמיה מעות שיקנה חתיכת בשר, והלך וקנה חתיכת בשר ואכלה ומת, והיה נחמיה מרגיש שהוא גרם מיתתו של הירושלמי שלא נתן לו בשר עוף שהיה רגיל בה, והיה נחמיה צועק בואו כולכם לעשות הספד ל [הרוגו של נחמיה] האיש שהרגתי.

נחום איש גמזו היה הולך בדרך להביא דורן לבית חמיו, ומצא עני על הדרך, וביקש העני ממנו נדבה, אמר לו נחום כשאחזור אתן לך, כשחזר מבית חמיו מצא את העני מוטל מת, והיה מצטער מאד והיה אומר עיני שראו אותך ולא נתנו לך יהיו סומין, ידי שלא נתנו לך מעות יקמעו, רגלי שלא רצו ליתן לך צדקה ישתברו, והגמ' אומר שכל מה שקילל נחום את עצמו נתקיים, בא רב עקיבא לבקרו ואמר לנחום אוי לי שאני רואה אותך מוטל ביסורים, אמר לו נחום לר"ע אוי לי שאין אני רואה אותך ביסורים שלי, שאל לו ר"ע למה את מקללני שיהיו

אבני חן על מסכת שקלים

"בני הגולה" "בת בנים". וכן ראיתי בשם מי השלוח בלקוטי הש"ס לפרש בפסחים ק"ד ע"א על ר' מנחם בר סימאי דקרי ל' בנן של קדושים שלא נקרא כן על שם אבותיו, רק מחמת קדושת עצמו שה' מורגל בהקדושה כמו בן המורגל בקדושת אביו.

ר' יעקב בר אידי ור' יצחק בר נחמן וכו' אידי דקתני במתני' מהמתפרנסין בחשאי ושאינן יודעין מי הוא הנותן, מיייתי להא שאלו היו נוהגין כך. פני משה מה שצריך לבאר במוצות הצדקה, שכל שאינו צריך לה אינו ראוי לו ליטול בשום פנים, מכל מקום אם היו עושין כן לכונה שיוזכו בה אחרים אעפ"י שאין דעת הנותנים בכך, רשאיין מאירי

הכל מליזין עליו מלשון (מוציא) לעז, כל בני אדם היו לעזין עליו **אמרין** שהיו אומרים **דלא צריך** שאינו עני ואינו צריך ליטול ממעות צדקה **והוא נסיב** והוא נוטל, מן **דדמך** לאחר שמת **בדקין** בדקו בחשבונות שלו כן פירש הפני משה על מס' פאה פ"ח ה"ח **ואשכחין** ומצאו **דהוה מפליג לי'** שהי מחלק המעות **לחורנין** לאחרים, לענים שהיו מתביישין ליטול מהנבאים.

הוה מפליג מצוה ה' מחלק צדקה. ראה במתנת כהונה ויקרא רבה ריש פרשה ג' ד"ה בר מצוותא. פ' בן עושה מצות, וסתם מצוה בספר זה פ' במדרש הוא צדקה.

הוה מפליג מצוה בליליא ראה ברכי יוסף יו"ד ס' רמ"ז וז"ל האר"י זצ"ל ה' נותן צדקה לגבאי בתפלת שחרית ובתפלת מנחה ולא בתפלת מעריב, וכתב הר"ח מהר"ר יעקב צמח דגם בלילה הצדקה מועלת אך אין התיקונים והכוונות שוות, והבאתי סמוכות לזה מהירושלמי שקלים פ"ה פ' שהרי כאן ה' נותן צדקה בלילה כדכתיבנא בא"ח ס' רל"ה בס"ד ושם הוא יותר באריכות.

רבהון דרוחייא אשמדאי שר השדים. פירוש הכותב בע"י

לא כן אלפן רבי פ' לא כך למדת לנו רבי. לכאורה צריך לפרש שרצה לחנוף לו, שהוא לא ה' רבו, וגם הוא פסוק מפורש וזיל קרי ב' רב.

לא תשיג גבול רעד ראיתי באגרת מהגאון ממשעבין זצ"ל ישרון חלק י"ד דף ק"צ שהקשה שבשו"ת מהרש"ם ח"ב סימן מ"ג מביא מכאן ראיה שאין ליתן צדקה בלילה וקשה ע"ז מגמ' סנהדרין ל"ה ע"א דאמר רבי אלעזר אמר ר' יצחק כל תענית שמליגין בו את הצדקה כאילו שופך דמים ופרש"י וז"ל רגילין היו צלילי תענית לעשות צדקה והיו עיני העניים נשואות לכך ואם ילינו נמלאו עניים רעזים שנשענו על כך, והניח בצ"ע.

בשביל ששמעתי פ' שהי' אומר לו מעשה שלא הי' ולא נברא והי' משקר כדי שלא יתבייש ליטול. וראה ריטב"א כתובות י"ז ע"א לגבי כיצד מרקדין לפני הכלה וכו' שאין בזה משום מדבר שקר תרחק.

כל מאן דהוה יהיב להון וכו'. אמרו מנהג הוא עמנו הכי. מהר"א פולדא על מס' פאה גרפס במקום פני משה. וראה שם בגליון שמביא בשם החיד"א שטעמם הי' כדי שאלו שנותנים צדקה בעשרת ימי תשובה יעשו צדקה הגונה. וכן פ' בעין יוסף על הע"י וז"ל שהיו אומרים מנהג הוא אצלנו כן, ויראה שמפני שימים אלו הם ימי תשובה היו נוהגין לחלק בהם צדקה והיו מקבלין כדי לזכות את הנותנין. ובממ"נ כתב ועשו כן ממעם שכל מזונותיו של אדם קצובין מר"ה עד יוה"כ ביצה ט"ז ע"א והאמינו ובטחו שזה יהי' די להם לכל השנה כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט. וראה ת"ח.

א"ל הא לך טומיית' הקבה"ע גורם טומייתא, דהיינו ממבע (לשון זה לא נמצא במקום אחר וצריך עיון), ולכן גורם, **וזיל זבין קופר** וקנה לך בשר בהמה, אבל לפי הגירסא בגמ' שלנו **הא לך טומיית' דקופד** פ' הא לך חילופו היינו מעות שוויו של קופד. ממ"נ. וכן בערוך ערך טס פ' לשון טס ע"פ הפסוק באסתר ג' ח' "אין שוה להניחם" דמתורגם לית טימי מנהון, ופ' בלשון יון מחיר ושווי. ע"כ.

שם. ובכתובות ס"ז ע"ב יש סיפור כעין זה אבל שם אמר האיש שדרכו לסעוד בבשר שמן ויין ור' נחמ' נתן לו עדשים ומת, ומשמע מזה שמת מפני שלא נתן לו הרגלו, ולפ"ז גם כאן יש לפרש הא לך טומיית' דקופד שנתן לו מעות לקנות "חתיכת" בשר תרנגול ולא נתן לו מעות לקנות תרנגול שלם ולכן מת. ולפי הקרבה"ע הי' רגיל בבשר עוף שהי' מאכל עשירים בימיהם, והוא אמר לו שדי לו בבשר בהמה.

בואו וספדו להרוגו של נחמי' ובכתובות ס"ז ע"ב הלשון "אוי לו לזה שהרגו נחמי", אדרבה אוי לו לנחמי' שהרגו לזה מיבעי ל' , אלא איהו הוא דלא איבעי ל' לפנוקי נפש' כולי האי". וכתב במראה הפנים בסוף מס' פאה דגם כאן יש לפרש כן וספרו להרוגו של נחמי' שהוא לא כדין עשה דלא הי' לו לפנוקי נפש' כולי האי. ובספר מנחת יהודה כתב, והאי וספרו דקאמר בירושלמי לא לספר בשבחו קאמר, דמאי שבח הוא לו במה שהי' מרגיל את גופו במאכלים יקרים לא לפי יכולתו, עד שבהעדרם מת, אלא כמו דקאמר בבבלי "אוי" כמו כן קאמר בירושלמי ספרו.

**איש גם זו. ראה ר"ח בתענית כ"א ע"א שהוא שם מקום ומביא רא' מר"ה ב' כ"ה י"ח ואת גמזו' ובנותי', והמהרש"א בסנהדרין ק"ח ע"ב תמה על הר"ח וז"ל "ולא ידענא מי הכריחו לסתור פ' התלמוד כאן ובתענית", וראה בהפלאה שבערכין ערך גמזו שתיירן דבאמת "גמזו" הוא שם מקום אבל היו קורין אותו "גם זו" בשתי תיבות ועל זה מפרש הגמ' דלכן נקרא כן דכל דהוה סלקא ל' אמר גם זו לטובה. ע"כ. ויש להוסיף דשם המקום הי' "גמזו" "והיו קורין אותו ג"ם זו" דאי לאו הכי איך הי' ניכר בקריאת שם אם הוא תיבה אחת או שתי תיבות. ועוד נ"ל דלכן פ' ר"ח דנקרא כן על שם מקומו, דאל"כ מדוע לא קראו אותו "טובה" או "זו לטובה".

אבני חן על מסכת שקלים

*שם. בתענית כ"א ע"א מקשה הגמ' ואמאי קרו ל' נחום איש גם זו, ומתרץ דכל מילתא דהוה סלקא ל' אמר גם זו לטובה, נ"ל שקאי גם על השם נחום שה' מנחם את עצמו שגם זו לטובה.

הי' מוליך דורון לבית חמיו. ראה תענית כ"א ע"א אגדה זו בלשון אחר שנחום איש גם זו סיפר "אני גרמתי לעצמי שפעם אחת הייתי מוהלך בדרך לבית חמיו והי' עמי משא ג' חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים, בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי רבי פרנסני, אמרתי לו המתן עד שאפרוק מן החמור, לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שצתה נשמתו וכו'".

זכה עמי ממה דאית גבך פ' עשה עמי צדקה ותן לי דבר מה ממשאוי שעל החמורים.

*מיחזור פ' הי' ממחר לילך לבית חמיו, ולא הבין שהאיש בסכנת מות, ולכן אמר לו שימתין, ויתן לו לאכול כשיחזור.

אי לי שאין אני רואה אותך בכך, א"ל מה אתה מקללני, אמר לי' ומה אתה מבעט ביסורין. לר"ע נתקיים קללת חכמים אפילו בחנם, דכאן קללו נחום איש גם זו ששמש אותו כ"ב שנים, כדאיתא (חגיגה י"ב ע"א) שאל ר' ישמעאל את ר"ע כשהיו מהלכין בדרך א"ל אתה ששמשות את ר"ע כ"ב שנים וכו', וכן ר' אליעזר בן הוקנוס רבו הי' וקללו (פסחים ס"ט ע"א) בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתך, וכן קודם פטירתו של ר"א הגדול קללו ג"כ (סנהדרין ס"ח ע"א) כשהלה ר"א נכנסו ר"ע וחבריו לבקר וכו' אמר להן חמיו' אני אם ימותו מיתת עצמן, אמר לו ר"ע שלי מהו ? אמר לו שלך קשה משלהן, ונתקיים בו קבלת חז"ל (ברכות נ"ו ע"א) גמירי דקללת חכם אפילו בחנם היא באה, יהפוך ה' את הקללה לברכה. מנחת יהודה

ר' הושעיא רבה אדם גדול. עין יוסף

שם. לעולם יהא אדם זריו בכבוד חבריו ושלא להקל בכבודם בשום צד, כל שכן באותם שהם נכאים ואומללים ושחלישות דעתם מצויה, והוא מה שאמרו כאן ר' הושעיא רבה וכו'. מאיר

הוה רבי' דברי' שהי' רבו של בנו, מלמד פרטי, שלמד עמו לבר חד סגי נהורא חכם אחד שהי' סומא [ובוראי הי' מלמד לו תורה בעל פה. פ' הכותב בע"י].

שם. ראיתי גם מפרשים הוה רבי' דברי' חד שהי' מלמד של אחד מבניו סגי נהורא סומא.

ולא מטא מיכול עימיו. ולא בא הסגי נהורא לאכול עמו, מפני שלא הזמינו ר' הושעיא.

דחמי ולא [מתחמיא] יקבל פיוסך. כ"ה בירושלמי

פרנסה דאיקר פרנסה של כבוד. ממ"נ

דלמא בירושלמי יש לפעמים לשון זה כשבא לספר מעשה.

לא הוה בני נש דילעון באורייתא בתשב"ץ הגדול ח"ג ס' ק"ז ועוד בראשונים הגי' "דילעון באורייתא או חולים המוטלין באשפה" ומוכיחים מכאן שיותר טוב ליתן צדקה ללמוד נערים ולחולים עניים מליתן לבית הכנסת, ומהר"ם מרוטנבורג בשו"ת ס' תרצ"ב בשם מורו באדם שנדר לצדקה סתם אם יש לו ליתן לנרות לבהכ"נ או לחולים ? ומסיק שצריך ליתן קודם לחולים. תורתן של ראשונים

שם. והיו המעות מקיימין נפשות לתלמוד תורה, ולא כאן שאין עושין פירות. רש"ס סוף פאה

שם. ובנועם מגדים פ' תצא על פסוק כי תבנה בית חדש כתב וז"ל או יתכן על ענין אמרס ז"ל בירושלמי דשקלים ר' חמא בר' חנינא ור' הושעיא רבא וכו' וישכח ישראל' עושהו ויבן היכלות מי לא הו' כו' ע"ש וצמח"ק הפליג יותר דענין זה על הצונים דהכ"נ להתגדל ולעשות שם ולהתגאות דליקון מדור הפלגה דזה נצנה לנו עיר ומגדל ונעשה לנו שם וליקון מערב רב ע"ש וזה ירמז הכתוב כי תבנה בית חדש היינו דהכ"נ או דהמ"ד תהיה דראשונה שלא תתגאה בזה ח"ו, ועשית מעקה לגגך, לגדלות וכו' עיי"ש.

קרבה"ע ד"ה בין נכסי כבש. דיבור זה שייך ל"ד ע"ב.

ד"ה ת"ל ככה יעשה לשור האחד. הוא פסוק בבמדבר ט"ו י"א כל נסכי שור אחד הן, [דשור] בן יומן קרי שור (צ"ק ס"ה ע"ב), וזה פ' התוס' במנחות צ"א ע"ב, ורש"י צמחמות (שם) פ' דמיתורא דלשון קדריש, דכנר כתיב (שם) פסוק ט') והקריב על בן הצקר מנחה, וכן דריש צוקן דהיינו איל, כבשים ועזים, דבאיל כתיב פסוק ו' או לאיל תעשה מנחה, ובכבשים כתיב פסוק ה' או לזבח לכבש האחד, ועזים בכלל כבשים הם.

ד"ה הגע עצמך. ופריך הגע עצמך פ' תגיע עצמך למצב זה ותחשוב, מה הועילו חכמים באופן שהניעו עד שיצאו היום ההוא בשבת הצאה.

ד"ה ופריך הגע עצמך. שימתין חצי שנה וכו' שהרי היו כ"ד משמורות, והיו מתחלפים בכל שבת, ולכן הי' צריך להמתין כ"ד שבועות שהם בערך חמש וחצי חדשים עד שישמש משמר זה שנית.

ד"ה שם השבת. כמה שבת צמודה למשל ביום ראשון, בשבת שני, בחודש ניסן, במשמר ידיעה. ממ"נ

ד"ה ללשכת בדק הבית. ללשכה שנותנים זה כל קדשי דק הבית. לשון הרע"ב. שהי' לשכה מיוחדת שנתנו שם כל מה

אבני חן על מסכת שקלים

שהקדישו בני אדם לבדק הבית והיתה נקראת לשכת בדק הבית.

ד"ה מתן בסתר יכפה אף. ויציאמו זו כדי ליתן נדקה נסתה, [ו]לאוי הוא שיקטיר ענמו מפניו. אולי צ"ל בן

ד"ה זהו שמתסתכל [במצוה]. צמזמא הנדקה וכו'. לכאורה צ"ל בן

ד"ה אית הוה סבין וכו'. היו זקנים צימניו כל [מי] שה' [נותן] להם וכו'. לכאורה צ"ל בן

ד"ה אמרי דשתן גבן. מה שאנו צריכין לכל השנה וכו'. פ' דמפרש "דשתן" מלשון שתא, דתרגום של שנה הוא שתא, ולפ' דשתן פירושו "של שנה". והרש"ם בסוף פאה פ' שנתנו אצלנו, כלומר השנה ארוכה ונוכל לעשות מלאכה ולהתפרנס ברוחק.

ד"ה א"ל מיחזור. כשאחזור אתן לך לאכול. אולי צ"ל בן

ד"ה א"ל. שלא לזלזל בכבודך שיצייסוך פ' בשיראו שאתה אוכל על שלחן אחרים. ממ"נ פ' ולא שהי' חש שיביישו אותו ממש, אלא שיתבייש ממילא.

דף ט"ו ע"ב

תוכן הדף:

ר' אבון עשה שערים נאים להבית המדרש הגדול, בא ר' מנא למקומו והיה מתפאר עם הדלתות שנדב, אמר לו ר' מנא הפסוק "וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות" שכל ענין בית המדרש הוא לעבודת ה' ואם משקיעים כל כך בהבנין שוכחים את המטרה, ואם כוונת למצוה היה לך ליתן הממון לעניים שיעסקו בתורה.

הגמ' אומר הלכה, אם נדבו לבדק הבית דברים שצריכים למזבח כגון בהמה או אבנים שצריכין למזבח, מוציאין את הבהמה או האבנים עצמן למזבח, אבל אם הקדישו בהמה בעל מום למזבח, אין הבהמה עצמה הולך לבדק הבית, אלא מוכרין אותה ודמיהן הולכין לבדק הבית, ומקשה ממתני' דתנן שאם מצאו בלשכה כלים שיש לה צורך לבדק הבית מניחין אותו בבדק הבית, ושאר הכלים נמכרין ודמיהן הולכין לבדק הבית, וקשה שלא אמר שאם יש בהם צורך למזבח הולכין למזבח? ומתרץ שאה"נ שאם יש בכלי צורך למזבח מניחין אותה גם בבדק הבית ומשם לוקחין אותה למזבח [ואין מוכרין אותה].

עבד אילין תרעייה שערים לבית המדרש הגדול. תרשב"ש, עשו לו בדמיו שער לבית המדרש. ר' משולם, שערים יפין לבית הועד הגדול. רש"ם

[לשכת הכלים וכו']. כן הוא ברש"ס **תני קדשי המזבח וכו'.**

כיני מתני' כן תפרש משנתנו **לצורך**, אם יש בה כל שום צורך בין לבדק הבית בין למזבח, אז **ללשכת בדק הבית** מניחין אותו, ואם יש בה צורך מזבח יקחו אותה משם אח"כ דקדשי מזבח מוציאין את הראוי להן מקדשי בדק הבית.

קרבה"ע ד"ה כלי שמצאו בו צורך לבד"ה מניחין אותו. הא ראוי למזבח מוכרין אותו פ' אין מוציאין אותו למזבח אלא מוכרין אותו ודמיהן נופלין לבד"ה.

ד"ה כיני מתנית'. כן הוא משנתנו פ' כן תפרש משנתנו "כלי שמלאו בו צורך" כל שום צורך, וצריך להפסיק בין מלת צורך למלת בדק הבית והיינו לצורך המזבח או לצד"ה, אז "ללשכת בדק הבית מניחין אותו" וכו'.

אבני חן על מסכת שקלים

העצים, שהיה מסורת בידם ששם הארון נגנו, ומספר שפעם אחת היה כהן עסוק סביב דיר העצים והרגיש שהרצפה שם משונה משאר רצפת העזרה, והלך לספר לחבריו ולא הספיק לספר את כל המעשה עד שיצתה נשמתו, וזה היה להם לראיה ברורה ששם נגנו הארון.

גמ': תנא בברייתא שהשופרות הללו היו עקומות וצרות מלמעלה ורחבות מלמטה, והיו עשויות בצורה זו מפני הגנבים שלא יגנבו מהשקלים,

תנא בברייתא בשם ר' אליעזר שהארון גלה לבבל עם ישראל, מאי טעמא? דכתיב "לא יִתֵּר דְּבַר אִמְרֵי ה'" ודורש הפסוק ש"דבר" פירושו העשרת הדברות [דכבר היינו דברות] והכוונה על הארון שהדברות בתוכו שלא יותר דבר שלא יגלה לבבל, ומביא עוד פסוק דכתיב "ויביאהו [את יהויכין] בבבל עם כלי חמדת בית ה'" ומסביר מה הוא דבר היותר נחמד בירושלים זה הארון והתורה שהיה בו.

ר' שמעון בן לקיש אומר שלא גלה הארון לבבל אלא במקומו בקרקע העזרה נגנו, ומביא ראיה מפסוק דכתיב מלכים א' ח' "ויאריכו הברדים ויראו ראשי הברדים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה" הרי שהארון במקומו עד היום הזה, ומקשה שיש סתירה בפסוק מיניה וביה דברישא כתיב "ויראו" ובסיפא כתיב "ולא יראו"? ומתרץ שהם נראין ואינם נראין שרואין בליטת הברדים מתוך הפרוכת כשני דדי אשה [שבולטין מתחת חלוקה. רש"י] אבל אין הברדים עצמן נראין,

ורבנן אמרי שהארון נגנו תחת הרצפה של דיר העצים, ומביא ראיה ממעשה שהיה, שכהן בעל מום היה עומד בדיר העצים ומפצע עצים בשביל המערכה, וראה את הרצפה במקום אחד שהוא משונה והלך לקרוא לחבריו להראות להם, ולא הספיק לגמור דבריו עד שיצתה נשמתו, והבינו שלכן מת שלא רצו מן השמים שיגלה את המקום שנגנו הארון.

ר' הושעיא תני ברייתא שהקיש הכהן הבעל מום בקורנס על הרצפה במקום שהיה משונה [לישבה בשוה לחברותיה. רש"י] ויצתה אש ושרפתו,

ר' יהודה בן לקיש תני ברייתא ששני ארונות היו מהלכות עם ישראל במדבר, בארון אחד היה נתון התורה [ולוחות השלימות וזהו ארון שעשה בצלאל. רש"י], ובאחד היו שברי הלוחות [הוא ארון עץ שעשה משה. רש"י], זה שהיה התורה מונח בתוכו היה מונח באהל מועד דכתיב "וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה", והארון שהיו בו שברי הלוחות היה יוצא ונכנס עמהן היינו כשנסעו היה ארון זה הולך לפניכם, ופעמים שהיה מתראה עמהן היינו בשעת מלחמה, ורבנן אמרי שהיה רק ארון אחד ויצא רק פעם אחת בימי עלי ונשבה ע"י הפלשתים,

ואומר הגמ' שיש ראיה לשיטת רבנן, מפסוק דכתיב שהפלשתים אמרו כששמעו שהארון בא עם ישראל למלחמה "אוי לנו מי יצילנו מיד האלקים האדירים האלה" הרי שדבר זה שיצא הארון למלחמה לא ראו מימיהם,

ויש להביא ראיה מהפסוק גם לר' יהודה בן לקיש שהיו שני ארונות דכתיב "ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון האלקים" ואיך היו יכולים להגיש הארון, והלא בימי שאול היה הארון

פרק ששי שלשה עשר שופרות

[לכן נקרא הכלים שנתנו בהם מעות ההקדש "שופרות" לרמז שאם רוצים שיתנו העם מעות לצדקה צריך להרים בקול קריאה כמו שופר. כנ"ל בדרך צחות],

תוכן הדף:

מתני': שלש עשרה שופרות היו במקדש, ושלשה עשר שולחנות ושלש עשרה השתחויות היו בבית המקדש, משפחת בית רבן גמליאל ומשפחת בית חנינא סגן הכהנים היו משתחוים י"ד פעמים שהוא פעם אחד יותר מכל ישראל, ושואל לאיזה מקום היה השתחואה זו? ומשיב שהיה לצד דיר

אבני חן על מסכת שקלים

מעשה בכהן אחד שה' מתעסק במיול ושחוק. רש"י יומא נ"ד ע"א כמו המתעסק בחלבים ובעריות. מלאכת שלמה כאן. דאל"כ שלוחי מצוה אינן נוקין. גנוי יוסף על מס' יומא

וראה את הרצפה ולמה נקרא שמה רצפה ? שה' עשוי קרקע עזרה מאבני שיש חשובים קמנים מגוונים הרבה והיו רצופין ונראין כאחד. ערוך ערך רצף

שהיא משונה מחברותי' גווי מראות, מן קדושתו. פירוש ר' משולם

וידעו בייחוד ר"ל שנמסר להם בסוד ששם ארון נגנו. מאיר

עקומות היו ויש גם גירסא "עמוקות היו". ראה תורת של ראשונים

צרות מלמעלן וכו' שלא יוכלו להכניס ידיו ויגבנו מן הגינת לתוכו תחילה, והיינו **מפני הרמאין**, לגנבים קורא רמאין, שמרמין וגונבין דעת, סבורים שנותנין לתוכן והם נוטלין מתוכן. תלמיד רשב"ש

תני בשם ר"א הארון גלה עמהן לבבל וכו' לפי שהביא במשנתנו ששם ארון גנוז מייתי לכל מילי דארון. תלמיד רשב"ש

לא יתיר דבר אמר ה'.

ויאריכו הבדים שעשו אותם יותר ארוכים משל משה, כי שיעור קדש הקדשים לא ה' בימי משה כי אם עשר אמות ועתה ה' שיעורו עשרים אמות. רלב"ג

ויראו ראשי הבדים מן הקדש היו נראין מבית קדשי קדשים על ידי שהיו דוחקין לתוך הפרוכת, והיו נראין **[על] פני הדביר** פי' על פני הקדשי קדשים דהיינו הפרוכת המבדלת, **ולא יראו החוצה** ויהיו שם עד היום הזה.

ולא יראו החוצה הוא רמז שלא יראו לעולם החוצה, אלא במקומו ה' הארון נגנו. ממ"ג

כתיב ויראו ואת אמרת ולא יראו וכו' אגב גררא מתרץ הנך תרי קראי דקשיין אהרדי. ממ"ג

ומפצל עצים קלף קליפה העליונה לראות אם התלע. ממ"ג ובמאירי כתב לתלע עצים, ר"ל להשיר מהן התולעים ולכרתן ולשפותן ולהכניס למערכה. וקרב"ה ע גורם ומפצע.

עד שיצתה נשמתו ביומא נ"ד ע"א תנא דבי ר' ישמעאל שני כהנים בעלי מומין היו מתלעיין בעצים ונשמטה קרדומו של אחד מהם ונפלה שם ויצתה אש ואכלתו.

ששם ארון גנוז (:) תני (משום) ר' הושעיא

שבוי בקרית יערים ביד הפלשתים עד שלקחה דוד? אלא ודאי היו שני ארונות, ושואל הגמ' ורבנן דס"ל שלא היה אלא ארון אחד איך יתרוצו פסוק זה? ומשיב ש"ארון אלקים" כאן פירושה ארנו שהיה בה הציץ ושאר בגדי קודש,

שלשה עשרה שופרות וכו' אך הנה מצאנו, שאבותינו מנו הרבה דברים, במספר שלושה עשר. וכן אמרו בשקלים "שלושה עשר שופרות. שלושה עשר שולחנות, שלוש עשרה השתחויות היו במקדש". ובתמיד כזו. "שלושה עשר גזברים", וביומא נד. "שלוש עשרה פרוכות". כל אלה כמדות הרחמים, וכמו כן שלושה עשר השערים [שבמקדש] מכוונים, לרמוז שבשלושה עשר שערים של רחמים הוא מכניס אותנו אל בית מקדשו. וכבר האיר עינינו המאור הגדול הרמב"ן, שהבית הגדול הקדוש, בית עולמים, הוא בית הרחמים במדבר זו, כא זהו מספר המכוון אל ישראל, שנוהג בהם הקדוש ברוך הוא כרחם אב על בנים. אבל במשנה השנייה מנו רק שבעה, כנגד שבעת ימים שבהם ברא את עולמו, וכנגד שבע המצוות שמצווים בהם כל באי עולם מחמת עצם היותם נבראים בצלם אלוהים (ראה אבות ג, יד ובתוספות יום טוב שם). וכל מי שיישר דרכו מחסידי אומות העולם יבא גם הוא בשבעה השערים האלה. והתפילה גם היא מנוסחת בשני נוסחים: "כי אתה שומע תפילת עמך ישראל ברחמים", אבל כמו כן: "כי אתה שומע תפילת כל פה". כן נזכה לפתוח לנו שערי רחמים, נבא שערינו בתודה, חצרותיו בתהילה, בקרוב כימינו אמן. הרב שלמה מן ההר תחומין כרך ג' דף 424

שופרות תיבות שפיהן צר, וצוארן "ארוך" ועקום כשופר. יבין

י"ג השתחויות שכל הנכנסין להר הבית הולכין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל [כפ"ב דמדות], ובדרך הקפתן נ"ל שהיו משתחוין י"ג השתחויות הללו, וכל השתחווי' ה' בפיסוט ידים ורגלים [כמגילה כ"ב ב']. יבין

והיכן היתה יתירה ההשתחויה הארבעה עשר ?

ששם ארון נגנו. ויראה לי דאינך שלא השתחוו היתירה משום דסבירא להו דארון גלה לבבל, וכדדייקינן ביומא [ג"ג ע"ב] דתנן התם משניטל הארון ולא אמר משנגנו הארון תי"ט. (וכן בגמ' כאן תני בשם ר"א הארון גלה עמהן לבבל). וג"ל פשוט דטעם אינך שלא השתחוו ה' שלא יתפרסם ע"י השתחואה זו ששם הארון נגנו, ולא ירגישו האומות, וכמו דאיתא לקמן במשנה ב' שנענש האי כהן וכו'. גפי אש

ששם ארון נגנו בחורבן בית ראשון. מאיר,

ראה סוטה פ. שהגמ' אומר שמשנבנה מקדש ראשון נגנו אהל מועד קרשיו קרסיו ו בחייו ועמדיו ואדניו, שלא ישלוט ידיהם של שונאי ישראל במושעה ידיו של משה, ושואל היכא נגנו? ומשני תחת מחילות של היכל.

אבני חן על מסכת שקלים

הקיש עלי' בקורנס ויצאת אש ושרפתו [ז]: תני ר' יהודה וכו' שני נקודות ההפסק שייכות קודם תני ר' יהודה.

הקיש עלי' בקורנס בעשיית מלאכתו או ליישבה לחברות'. מלאכת שלמה. ליישבה בשוה לחברות'. רש"ם. ובממ"נ פ' שעי' הקשת הקורנס ניכר אם חלל תחת' אם לאו כידוע. ובתורתן של ראשונים פ' בעשיית מלאכתו, או ליישבה לחברות'.

ב' ארונות היו מהלכין עם ישראל במדבר ראה ב"ב י"ד ע"א-ע"ב דפליגי ר"מ ור' יהודה דלכולי עלמא היו הלוחות ושברי לוחות מוניחין בארון אחד ופליגי רק על הס"ת אי הוה מונח בתוך הארון או מחוץ לארון, ולפ"ז לא היו ב' ארונות, אבל התוס' בעירובין ס"ג ע"ב חלקו, דאלו הפסוקים דמשמע שה' רק ארון אחד זה הי' לאחר שבנה שלמה את בית העולמים, אבל מקודם היו ב' ארונות אחד שבו שברי הלוחות מונחים ואותו היו מוליכין במלחמות והוא ארון עץ שעשה משה בעלותו לסיני, כדכתיב ואעש ארון עצי שטים (דברים י' ג') ותחלה שם בו גם לוחות האחרונות, עד שנעשה ארון של זהב שעשה בצלא' ואז נתנו בו לוחות האחרונות.

הדא הוא דכתיב ויעפילו לעלות אל ראש ההר **וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה**. במדבר י"ד מ"ד

שם. וארון ברית ה' לא משו מקרב המחנה פ' וכתוב אחד אומר (במדבר י' ל"ג) וארון ברית ה' נוסע לפניכם דרך שלשת ימים ? אלא שהיו ב' ארונות. פירוש קראקא

זה שהיו שברי לוחות נתונים בתוכו הי' נכנס ויוצא עמהן (ופעמים הוא מתראה עמהן במלחמה. קרבה"ע) ראה בסוטה מ"ב ע"א ואתם אי פ' אין אתם כן פ' כגני עמון שלאחר שנלחמו, לנסוף נפלו צמרצ, כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם וגו' זה מחנה הארון ומפרש בגמ' שם ע"ב וכל כך למה? מפני שהשם וכל כינויו מונחין בארון.

ופעמים שהי' מתראה עמהם. וקשה דהיינו נכנס ויוצא דקאמר כי אנא יצאו אם לא למלחמה? ושמוא דמתראה סמוך לעורכי מלחמה ולא היו מניחים אותו במקום רחוק במעמד המלך ושומרי ראשו, דמסתמא הם היו רחוקים מהאויבים. יפה מראה בע"י

ורבנן אמרי ארון אחד הי' שהיו מונחים בו הלוחות ושברי לוחות והס"ת, ולעולם לא יצא משם ורק **ופעם אחת יצא בימי עלי** בשמוא' א' ד' ד' וישאו משם את ארון ברית ה' צבאות ישב הכרובים, ושם פסוק י' ויפל מישרא' שלשים אלף רגלי **ונשבה** שם פסוק י"א וארון אלקים נלקח ושני בני עלי מתו חפני ופנחס.

קרייא פ' מקרא ז', פסוק ז'.

אוי לנו וגו' שם בפסוק ו' כתיב וידעו כי ארון ה' בא אל המחנה (ז) ויראו הפלשתים כי אמרו בא אלקים אל המחנה ויאמרו אוי לנו כי לא היתה כזאת אתמול שלשם (ח) אוי לנו מי יצילנו מיד האלקים האדירים האלה וגו'.

הגישה אלי הציץ פ' הציץ שהי' הכה"ג לובש על מצחו, והי' מונח בתיבה ובקש שיגישו לו התיבה (הארון) שהי' הציץ ושאר בגדי כה"ג מונחין בתוכו, כדי שילבישם.

הארון וישראל בשמוא' ב' י"א (בתורה אור יש מעות) כתיב ויגדו לדוד לאמר לא ירד אורי' אל ביתו, ויאמר דוד אל אורי' הלוא מדרך אתה בא מדוע לא ירדת אל ביתך (פסוק י"א) ויאמר אורי' אל דוד הארון וישראל ויהודה ישבים בסכות ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה חנים ואני אבוא אל ביתי לאכל ולשתות ולשכב עם אשתי וגו'.

קרבה"ע ד"ה שלשה עשר שופרות עקומות כעין שופר מפני הרמאין שלא יתנו ידן למוכן וכו' והיו עשויות כצורת שופר עקומות ועגלות רחבות מלמטה ופיהן צר מלמעלה, כדי שלא יהא אדם יכול להוציא משם מעות אלא בקושי ובהפך התיבה. מאירי

ד"ה ששם ארון נגזז ע"י יאשיהו. וראה בבועז כאן שיאשיהו הנביא נקרא בשמו על שם שכבר נתייאש הקב"ה כביכול מהם, וכמו כן רוב המלכים כשתדקדק בהם, תמצא ששם מורה ע"פ מה שאירע בימיהם, שאול על שם ששאלו העם מלך, וכו' וכן מפרש שם שמות דוד, שלמה, ירבעם, רחבעם, אסא, יהושפט, אחזיהו, יואש, אמציהו, עזריה, עוזי, יהוקיהו, מנשה, יהויקים וצדקיהו ע"י"ש, וכפי הנראה נקרא שם המלכים ביום לדתם על פי נביא, וכתב "והארכתי קצת בזה כאן אף שאינו מקומו לבעבור כי פלא הוא". וכן בבראשית י' כ"ה שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ. ופרש"י למדנו שהיה עבר (אביו) נביא שקרא שם בנו ע"ש העתיד. וראה מהר"ץ חיות בב"מ דף כ"ה ע"א על מה דאמרין התם אמר ר' יצחק מגדלאה והוא שעשוין כמגדלין נ"ב הרבה אמוראים אם לא נזכרו דבריהם בביתמ"ד רק בהלכה אחת היו מכנים שמם בביתמ"ד בתואר שם הלכה הזאת עיי"ש עוד.

ד"ה שהוא משונה. והעין [שנסתלקה] משם. כל הדיבור הוא לשון הרא"ש

ד"ה ולא יראו החוצה. [וסיפא] דקרא ויהיו שם עד היום הוה פ' שהארון הי' שם לעולם, דלאחר חורבן הבית נבלע במקומו.

ד"ה לא משו וכו'. בא לפרש דבשום פעם לא יצא ארון זה שהלוחות בתוכו [דאס"ד]. אולי צ"ל כן.

דף ט"ז ע"א

אבני חן על מסכת שקלים

תוכן הדף:

ומביא עוד פסוק שיהיה ראיה לר' יהודה בן לקיש שהיו ב' ארונות, דכתיב "הארון וישראל ויהודה יושבין בסוכות" וזה היה בימי דוד שהיה הארון בציון ולא בסוכות? אלא ודאי היו שני ארונות,

ורבנן יפרשו הפסוק שקורא למקום המקדש "סוכות" שעדיין לא נבנה הבניין, והיה על מקומה אהל.

וממשיך בענין הארון, שבזמן שנגנו הארון ראה יומא ג"ב ע"ב נגנו עמו גם צנצנת המן, וצלוחית שמן המשחה, ומקלו של אהרן ופרחיו ושקדיו [תמני למה מוכיר ופרחיה וחלא גמל שקדים, ונראה כי מקצת הפרחים נשארו שלא גמלו שקדים ונשארו פרחים. תוס' ישנים, [וצ"ע למה חוכר בכלל שקדיה ופרחיה? ברכת אברהם] העתקתי מא"ח יומא ג"ב ע"ב], וארגז שהשיבו

פלשתים [בשמואל א' ו' שהכהנים והקוסמים אמרו לפלשתים שיחזירו את הארון אבל לא ישלחו אותה ריקם, ומספר שסרני פלשתים אמרו שישלחו לישראל דון חמשה טחורי זהב וחמשה עכברי זהב וישמו אותה בארון], [וכל הדברים שנגנו לא חזרו בבית שני. מאירי] ומי גנו כל אלו הדברים? יאשיהו המלך, מפני שראה פסוק דכתיב "יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך" ודאג שמה יגלה ולכן נגנו, שלא יתבזה הארון בגלות.

וזהו שאמר הפסוק "ויאמר [יאשיהו המלך] ללוים המבינים ולכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף [לאחר שיהיה בבית ה' שוב לא יהיה לכם מעתה שום עבודת משא בכתף]" וקשה מה לשון תנו הרי היה שם? אלא הפירוש שאמר להם יאשיהו שינגנו את הארון שם, שאם יורידו אותה עמהם לבבל שוב לא יחזרוהו, וממשיך הפסוק שם "עתה עבדו את ה' אלקיכם ואת עמו ישראל" לאחר שתנגנו את הארון לא יהיה לכם עוד האחריות לשאת את הארון ותוכלו לעסוק בשאר עבודת אלקים.

ומתחיל לדבר מפיטום שמן המשחה מפני שרוצה להקשות על מה שאמר הגמ' שיאשיהו המלך גנו את הארון, [פיטום היינו שחיקת הסממנים ותערובתן, שמתגדל הריה ביותר. רש"ם. שמפרש פטום מלשון מפתם עגלים, שעושה אותם גדולים ושמונים].

ואומר שפיטום שמן המשחה ילפינן מדכתיב "ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור חמש מאות וקנמן-בשם מחציתו חמישים ומאתים וקנה בשם חמישים ומאתים וקדה חמש מאות בשקל הקדש ושמן זית הין" שמות ל' ב"ג שביחד נמצא כאן 1500 מנים [500+250+250+500=1500] והשמן זית היה הין שהוא י"ב לוג שבה היו שולקין את כל העקרים האלו דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר ששולק את העקרים במים ואח"כ נותן השמן זית על התערובת, ולאחר שקלט השמן את ריח העקרים שפך השמן מן התערובת [כדרך שהמפטמין עושים] ושמן זה שיצא היה שמן המשחה, דכתיב "שמן משחת קדש רוקח מרקחת מעשה רוקח שמן משחת קדש יהיה" הרי שעשו כדרך שהמפטמין עושים.

תני רבי יהודה בן עילאי ברייתא ששמן המשחה שעשה משה במדבר נעשו בו מעשה ניסים, שיצא ממנה שמן רב שלא כדרך הטבע, שהרי הי"ב לוג שמן שנתנו לתוכה לא היה די אפילו "לסוך" את 1500 מנים של הסממנים, וכל שכן כשהיו מבשלים את התערובת היה האור בולע קצת מן השמן, ועצי

הבשמים בולעין קצת, והקדירה היתה בולעת קצת, ואפ"ה נעשה גם שיצא מן התערובת כל כך שמן שהיה די למשוך את המשכן וכל כליו והשלחן וכל כליו והמנורה וכל כליה, וגם נמשח מן השמן אהרן הכהן ובניו כל שבעת ימי המלוואים, וגם נמשחו מן שמן זה כהנים גדולים ומלכים.

והגמ' אומר מי צריך משיחה, מלך מתחלה צריך משיחה, אבל מלך בן מלך אינו טעון משיחה, ולמידין את זה מדכתיב כשמשח שמואל את דוד שאמר לו הקב"ה "קום משחהו כי זה הוא" ודרשין זה טעון משיחה ואין בנו טעון משיחה, אבל כהן גדול בן כהן גדול אפילו עד עשרה דורות טעון משיחה,

ומסיף הגמ' שאחר כל המשיחות שעשו מהשמן עדיין כולו קיים לעתיד לבא, וברוך גם לא נחסר ממנו כלום, דכתיב שמן משחת קודש יהיה "זה" לי לדורותיכם, זה בגימ' 12 כמספר הלוגין שהיה בה.

וממשיך על משיחת המלכים, שאין מושחין את המלכים אלא על גבי מעיין מים, שנאמר "והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הגביא למלך על ישראל",

וממשיך עוד במשיחת המלכים, שאין צריך למשוך מלך בן מלך, אלא מושחין אותו אם יש מי שחולק על מלכותו, ולכן נמשח שלמה מפני שאדוניו חלק על מלכותו, ויואש נמשח מפני מחלוקתו של עתליהו, (ויהואחז נמשח מפני מחלוקתו של יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו שני שנים. הקרב"ע גורס לה רק לקמן), ויהוא נמשח מפני מחלוקתו של יורם,

והגמ' שואל למה נמשח יהוא שהיה מלך ישראל, הרי אין מושחין אלא מלכי יהודה, כדילפינן מדכתיב "קום משחהו כי זה הוא" זה כמו דוד שהוא מלך יהודה צריך משיחה אבל מלכי ישראל אינן צריכין משיחה? אלא תסיים הברייתא ביהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו שתי שנים, וסמי מכאן יהוא מפני יורם,

והזור ושואל איך נוכל לומר שיהואחז נמשח הרי יאשיהו אביו כבר גנו את שמן המשחה? אלא ודאי צריך לומר שבשמן אפרסמון נמשח ולא בשמן המשחה, ולפי זה נוכל לומר גם שיהוא שהיה מלך ישראל גם נמשח בשמן אפרסמון.

תני בברייתא שאין מושחין אלא מן הקרן לסימן טוב שכמו שקרן קיים לעולם שאינה נשברת, אבל פך חרס אינה קיים לעולם שפך דרכו לישבר, ולכן אנו רואין ששואל ויהוא שנמשחו בכך היתה מלכותו מלכות עוברת, אבל דוד ושלמה נמשחו בקרן היתה מלכותן מלכות קיימת.

ועוד תני בברייתא שאין מושחין מלך אם הוא כהן, אמר ר' יודה אנתונדריא וילפינן לה מן הפסוק "לא יסור שבט מיהודה" וכיון שמלך זה הוא כהן ואינו משבט יהודה לא ימשך מלכותו לכן אין מושחין אותו,

ר' חייא בר אדא יליף לה מדכתיב במלך "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל" דברים י"ז ב' וכתיב בתריה בפסוק שלאחריו דברים י"ח א' "לא יהיה לכהנים הלויים" שאין ממנים משבט לוי למלך וכל שכן שאין מושחין אותו,

הפסוק מונה בניו של יאשיהו בדה"א ג' מ"ז "הבכור יוחנן השני יהויקים השלישי צדקיהו והרביעי שלום" ואומר ר' יוחנן ע"ז הוא יוחנן הוא יהואחז, ומקשה הא הפסוק אומר "הבכור

אבני חן על מסכת שקלים

ואותה שעה מצאנו נגלל בפסוק יולד ה' אותך ואת מלךך וגו' עכ"ל, ובדרשות אבן שועים עה"ת (דף ס' ע"א) ומה שפחד המלך וקרע בגדיו כי נמצא הספר נגלל משני קצותיו על ארור האיש אשר לא יקים וגו' כמ"ש בירושלמי וידוע כי ספר עזרא לתחלתו הוא נגלל וכו'. תורתן של ראשונים

ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל לכהנים בני לוי המלמדים בינה לישראל **הקדושים לה'** הכהנים שהם מקודשים ומיוחדים לעבודת ה', **תנו את ארון הקדש וגו'.**

בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל למטה במטמוניות "עקומות" שבנה שלמה בזמן בנין הבית. פני משה. והרד"ק כתב ואמרו אבן היתה בבית קדשי הקדשים במערבו ועל"ה ה' הארון מונח ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן ובעת שבנה שלמה את הבית ו[הבין ש]סופו ליחרב בנה מקום לגנוז בו את הארון למטה במטמוניות "עקומות" ועקלקלות והאבן הזאת היתה מכסה למקום ההוא. ע"כ. ולכאורה הפני משה והרד"ק כיוונו לדבר אחד וצריך עיון אי כיוונו לומר עקומות או עקומות. וראה מה שכתבתי לעיל ט"ז ע"ב ד"ה עקומות.

[תני] פטום [של] שמן המשחה [כיצד] ? כ"ה ברש"ם וכן מפרש הממ"נ.

פטום שחיקת הסממנים ותערובתן קרי פטום, שמתגדל הריח ביותר. רש"ם. שמפרש פטום מלשון מפטם עגלים, שעושה אותם גדולים ושמנים.

(שמות ל' כ"ג) **ואתה קח לך בשמים ראש מר דרוו**
חמש מאות (500) וקנמן-בשם מחציתו חמשים ומאתים (250) פ"ה שהי' לוקח ב' פעמים ר"ן ומקריב ר"ן ור"ן אבד. ראה קרבה"ע, **וקנה בשם חמשים ומאתים (250) (כ"ד) וקדה חמש מאות (500) בשקל הקדש (: ושמן זית הין (י"ב לוגין) .**

משהי' השמן שנתן על הבשמים **קולט את הריח הי'** **מעבירו** מעל הבשמים לתוך כלי אחרת **כדרך שהמפטמין עושין**. וז"ל המאירי שלקחו עקרון הכתובים בתורה במשקל הכתוב ושחקו כל אחד לבדו ועירבו ושראו במים זכים ומתוקים עד שניתן כחן במים, ונתנו על המים שמן זית הין שהם שנים עשר לוג, ובשלו הכל על האש עד שכלו המים וגשאר השמן, והניחו אותו השמן בכלי לדורות.

תני ר' יהודה [בר] רבי אילעי. רש"ם

מעשה נסים נעשה בו וכו'. לכאורה קשה דאם צריך לנס בשביל עשיית שמן המשחה, אם כן למה הוזכרה התורה שלא לעשות שמן המשחה במתכונתה והא אי אפשר כלל לעשות כן ? ועיין בכתבי הגר"ז ברייתות ה' שהוכיח מזה דגם ר' יהודה מודה דאפשר לעשות את השמן בדרך שאמור ר"מ, אלא דמשה לא הוצרך לזה ידיע שיהי' גם בעשייתו. וכ"כ

יוחנן" וכיון שיוחנן הוא יהואחז נמצא שיהואחז הוא הבכור, ולעיל אמרת שהיה יהויקים גדול שני שנים מיהואחז? ומתריץ שמה שאומר שיוחנן הבכור היינו שמלך תחלה לפני אחיו, ואמר ר' יוחנן שהוא שלום הוא צדקיהו, ומקשה הגמ' ע"ז והא כתיב בפסוק "השלישי צדקיהו והרביעי שלום"? ומתריץ שצדקיהו ושלום היו איש אחד וקראו שלישי שהיה הבן השלישי [יהויקים, יוחנן, צדקיהו] והיה רביעי למלכות [יוחנן, יהויקים, יכניה [יהויכין] בנו, שלום], ונקרא צדקיהו מפני שצידק עליו את הדין [פ"ה] מלך בבל השביעו ואמר יה' יצדיק עליך את הדין אם תמרוד ב'. ראה ברייתות ה' ע"ב, ורש"ם פ"ה שצדק עליו את הדין כששחטו בניו לעיניו בבבל ועוורו עיניו, ונקרא שלום מפני שבימיו גשלמה מלכות בית דוד, והגמ' מוסיף שלא צדקיהו היה שמו ולא שלום אלא מתניה, דכתיב "וימלך מלך בבל את מתניה דודו תחתיו [תחת יכניה] ויסב את שמו צדקיהו"

והגמ' חוזר אל הארון, אמר ר' יוחנן שהארון היה נבנה באמה של ששה טפחים, והגמ' מבאר שזה אליבא דר"מ, דר' מאיר אומר כל אמות במקדש היו מודדין באמה של ששה טפחים, אבל ר' יהודה אומר שאמות הבנין היו מודדין באמה של ששה טפחים, אבל את הכלים היו בונין באמה של חמשה טפחים, וממשיך להסביר, שאלבא דר"מ שבנו את הארון באמה של ששה היה הארון [דכתיב בה אמתים וחצי ארכו. שמות כ"ה י'] ט"ו טפחים, שאמה הוא ששה טפחים, וארבעה לוחות היו בהארון שנים השלמים ושנים השבורים כדכתיב "אשר שברת ושמתם בארון" והלוחות היו כל אחד ואחד ארכו ששה טפחים ורחבו שלשה טפחים, תן ארכו של לוחות לאורכו של ארון [שני פעמים ששה טפחים הרי י"ב טפחים] וגשתייירו שם שלשה טפחים [מהט"ו גשתייירו ג'], וכיון שהאמתים וחצי ארכו היינו מבחזין, לכן צריך למעט מן החשבון חצי טפח לכל צד לעובי הכתלים, נמצא אחר הכל גשתיייר ב' טפחים באורך הארון, ונתנו שם ספר תורה [אורך הס"ת לרוחב הארון, והס"ת היה ארכו ששה טפחים ורחבו שני טפחים].

ופרחיו ושקדיו כתב הריטב"א ז"ל כי אף על פי שכתוב ויגמל שקדים, נשארו שם מקצת פרחים להגדיל הגם. עין יוסף

כיון שראה שכתוב וכו' ברה"ב ל"ד פסוק (י"ד) ובהוציאם את הכסף המובא בית ה' מצא חלקיהו הכהן את ספר תורת ה' ביד משה. (ט"ו) ויתן חלקיהו את הספר אל שפן. (י"ח) ויגד שפן הסופר למלך לאמר ספר נתן לי חלקיהו הכהן ויקרא בו שפן לפני המלך. (י"ט) ויהי כשמע המלך את דברי התורה ויקרע את בגדיו. דהיינו שקרא דברי התוכחה בדברים (כ"ח ל"ו) יולד ה' אתך ואת מלךך אשר תקים עליך וגו' וכתב בעל היפה מראה בשם המפרשים וכי מקורם שמצא ספר הוזה לא קרא מקרא זה ? ותירצו שמצא חלקי' הספר נגלל על מקרא זה ולכן הביא כי בשורה רעה היא עכ"ל. אגרות המהרש"א תורות י"ב ע"א

שם. בעקרים (מאמר ג' פכ"ב) בשם הירושלמי ויהי כשמוע המלך את דברי ספר התורה ויקרע את בגדיו, לפי שספר שעשה משה לתחלתו הוא נגלל (ירושלמי מגילה פ"א ה"א)

אבני חן על מסכת שקלים

התם הוה קאי ולא ניחא להו למימר דלא הוה קאי התם ולפיכך צוה יאשיהו להשיבו למקומו ? דא"כ הול"ל החזירו או השיבו את ארון הקדש, אבל תנו משמע ליתנו למקום שלא הי' שם מעולם. אגדות המהרש"א הוריות י"ב ע"א

שם. אללא גניזה היא פי' ד"תנו" פירושו שצוה לגנוז. וכל הדיבור הוא לשון רש"י ביומא נ"ב ע"ב

*ד"ה אין אתם מחזירין אותו למקומו. שאין מנזת צמתק ישאלו נוהגת כלום אז, וצריך להבין ומה בכך ואם לא ישאו אותה הלויים וכי מפני כן צריך לגנוזו ? והנה בעין יוסף הביא בשם הי"פ"מ שפירש כי המלך שיתן להם רשות לעלות לירושלים לא יתן להם הארון, שיעכבוהו מפני חשיבותו, או מפני שיראו להחזירו פן יקרה כאנשי בית שמש (שמואל א' ו' י"ט) ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון ה', ועוזא (שמואל ב' ו') וישלכו עזה אל ארון האלקים ויאוזו בו כי שבתו הבקר (ז) ויזר אף ה' בעזה ויכהו שם האלקים על השל (ענין שכתה ושגגה) וימת שם עם ארון האלקים שלא יהיו ראויים כהני הזמן ההוא לגנוע בו. ע"כ. ולפ"ז י"ל דבזמן שיש מצוה עליהם אינם נעשים אם אינם ראויין, אבל בזמן שאין המצוה נוהגת בהם עוד, לא ימצאו מי שישא אותה מחמת פחד שיענשו, וישאר שם בבבל, ולכן גזזו אותה.

ד"ה שהוא אלף ות"ק מנים. דמפרש קרא כדכתיב דקנמן צס וקנה צס כל אחד לא יהי' אללא ר"ן מנה פי' דאף דכתיב מחציתו חמשים ומאתים לא הי' לוקח לקטרת רק ר"ן. ובממ"נ פי' באופן אחר דהא דכתיב בקנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים קאי על מר דרור חמש מאות דכתיב לפניו ועליו אומר דקנמן בשם לא יהי' אלא מחציתו של מר דרור דהיינו חמשים ומאתים.

שם. וכה"ג אמרינן צממות (פ"ז ע"ז) גבי חביתי כה"ג מצינו עשרון שלם ומולתו ומפרש הקרבה"ע ומקריב שמוחצה הי' קרב ומחצה אצד.

ד"ה שולקן הי' במים. דשמן המועט הזה הי' נזלע צעיקרין המרוזין אם לא הי' שולקן במים מקודם.

ד"ה וממנו נמשחו אהרן וכו'. דכתיב [כי] שצעת ימים ימלא את ידכם (ויקרא ט' ל"ג) , ואיתקש משיחה לריבוי דכתיב למשחה צהם ולמלא צס את ידם (שמות כ"ט כ"ט).

ד"ה הה"ד שמן משחת קדש יהי' זה לי לדורותיכם דזה צגימטריאל י"ב וכו' הוא על פי הגמ' מנחות פ"ט ע"א וסימן בעלמא הוא לדבר ידוע בקבלה. תורה תמימה במדבר כ"ח י"ד אות ל"ט

ד"ה אלא ע"ג מעיין. שמשוך מלכותו [כמעין] דסימנא מילתא הוה. פני משה במס' סוטה

האהל משה בכריתות שם, וכתב דזה כוונת התנא שדייק לכתוב שמן המשחה שעשה משה להשמיענו דאין מצותו בכך דוקא אלא עובדא הכי הוה. פירות תאנה

אם לסוד בו את העיקרין אין בו ספק פי' סיפוק, די הצורך, על אחת כמה וכמה וכו'.

וכולו קיים לעתיד לבא פי' וזה סיום מה שאמר בתחלה שמעשה נסים נעשה בו, שאף שמשחו ממנו כל אלו המשיחות אפי' הכי עדיין כולו קיים.

אין מושחין מלך בן מלך. דירושה הוא לו. פני משה במס' סוטה

מחלוקתו של אדוניהו מלכים א' פרק א'.

יואש מלך יהודה נמשח מפני עתליהו מלכים ב' פרק י"א

יהואחז מלך יהודה נמשח מפני יהויקים מלכים ב' פרק כ'. מקרבה"ע משמע שלא גרס לה כאן, אלא לאחר שמקשה על יהוא שהי' מלך ישראל, מוחק יהוא ומכנים יהואחז.

יהוא מלך ישראל נמשח מפני יורם מלכים ב' פרק ט'

אין מושחין המלכים אלא מן הקרן שהקרן הוא תוקף וחזק של הבהמות וחיות, גם אינם מעותדים לשבירה. קרבה"ע במס' סוטה והיעב"ץ כתב וז"ל שהוא קשה וקיים לדורות.

שאל ויהוא נמשחו מן הפח היתה מלכותו מלכות עוברת שכלי חרם מעותדים לשבירה. קרבה"ע במס' סוטה

וימלך מלך בבל את מתניה דדו תחתיו תחת יהויכין שנקרא גם יכניה שהיה בן יהויקים. מלכים ב' כ"ד י"ז

על דעתו דר' מאיר [דאמר]. ש"נ

אמתים וחצי ארכו, אמתא [שיתא] אמה היא ששה טפחים, ואמתא [שיתא], ופלגות אמתא תלתא. ש"נ

[והלוחות] היו כל אחד ואחד ארכו ו' טפחים [ורחבו] שלשה, תן ארכן של לוחות. ש"נ

תן ארכן של לוחות פי' שישים הד' לוחות זה בצד זה, ג' טפחים אצל ג' טפחים, נמצא ארכן י"ב טפחים [וקורא לזה ארכן של לוחות אף שכל לוח לעצמו יהי' הו' טפחים נקרא ארכו] לאורכו של ארון שהי' ט"ו טפחים, נשתייר שם שלשה טפחים.

קרבה"ע ד"ה תנו את הארון הקדש בבית. הא

אבני חן על מסכת שקלים

הארון היה ארכו שנים עשר וחצי טפחים, כדכתיב אמתיים וחצי ארכו, אמה הוא חמשה טפחים, שתי אמות הוא עשרה טפחים ועוד חצי אמה הרי סך של שנים עשר וחצי טפחים, נתנו אורך הלוחות שהיו שני פעמים ששה טפחים לאורך הארון, הרי י"ב טפחים, נשאר חצי טפח מ"ב ומחצה שהיה אורך הארון, ומחצי טפח זה היה צריך אצבע לכל צד לעובי הכתלים [דהא השתא אזיל אליבא דרשב"ל שאומר לקמן שהיה רק תיבה אחת וציפיהו, ולכן די אצבע], נמצא לפי ר' יהודה שלא נשאר מקום לספר תורה בתוך הארון, [אבל צ"ע] למה לא נתנו חס"ת על גבי הלוחות שהרי גבהו היה ז' וחצי טפחים וגובה הלוחות היו רק ג' טפחים? ואולי אינה דרך כבוד]

ועכשיו עושה החשבון של רוחב הארון שהיה אמה וחצי דהיינו שבעה טפחים ומחצה, הלוחות היו רחבן ששה טפחים ונשאר טפח ומחצה, וצריך חצי טפח ליתן אצבע לעובי הכתלים, ונשאר טפח ליתן ריוח למלטל את הלוחות.

וממשיך לפרש איך בנה בצלאל את הארון? אמר ר' חנינא שעשה שלש תיבות שנים של זהב ואחת של עץ, ונתן התיבה של עץ לתוך של זהב ואת של זהב השני לתוך של עץ, שע"ז היה השל עץ נתון בין שני תיבות של זהב וקיים בזה וציפת אותו זהב טהור מבית ומחוץ. שמות כ"ה י"א, וזה דכתיב אח"כ בפסוק "תצפנו" בא ללמד שהעץ שהיה מגולה מלמעלה מהתיבה של עץ שהיה בין שני התיבות של זהב גם ציפה בזהב,

אבל ר' שמעון בן לקיש אומר שהיה רק תיבה אחת וציפה אותה זהב מבית ומחוץ, וזה שאומר הפסוק "תצפנו", אומר ר' פנחס שבא ללמד שהיה מצפה כל נסר ונסר זהב קודם שבנה מהם הארון, ואף בין נסר לנסר פ' במקום שהיו הנסרים מחוברין שלא היה נראה לאחר שנבנה, גם שם היה מצפה אותם זהב.

וממשיך לפרש, ושואל על איזה סדר היו הלוחות כתובים? ר' חנינא בן גמליאל אומר שכתב חמשה דברות על כל לוח, כדכתיב "ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות את עשרת הדברים ויכתבם על שני לוחות אבנים". דברים ה' י"ט חמשה על כל לוח,

רבנן אמרי עשרה על כל לוח, שדורשים יתור הלשון של "עשרת הדברים" שהיו עשרת הדברים על שני לוחות, והיו העשרת הדברות כתובים שני פעמים, [יש במפרשים הסדר שהיו כתובים],

ר' שמעון בן יוחאי אומר שהיה כתוב עשרים על כל לוח, פ' שני פעמים העשרת הדברות על כל לוח, שדורש הפסוק "ויכתבם על שני לוחות אבנים" ויכתבם לשון רבים דהיינו שני פעמים על "לוחות" גם לשון רבים,

ר' סימאי אומר שהיו כתובים ארבעים על כל לוח, שסובר שהיה כותב עשר על כל לוח, אבל היה כתוב טָּטְרוּ קָה על כל הדר' צדדים.

חנניה בן אחי ר' יהושע אומר שבין כל שורה ושורה היו כתובין על הלוחות קדוקיה [טעמים. תרשב"ש] ואותיותיה [טעם חסירות ויתירות. תרשב"ש] של תורה, דכתיב [דכולה פרשתא מידרשא כלוחות במדרש שיר השירים. תרשב"ש] "ממולאים בתרשיש" [תרשיש הוא שם לים הגדול, וקורא בתרשיש

ד"ה מפני מחלוקת אדוניהו. אצל אי איכא מחלוקת לאו ירושה הוא אבל המאירי כתב דבמקום שיש מחלוקת וערירין עליו בתחלת מלכותו, מושחים אותו לפרסם לכל שהוא מלך.

ד"ה ומשני הדא אמרה. א"נ הכי קאמר כיון [דעל כרחק צריך לומר] דצשמן אפרסמון נמשח, א"כ אין צריך להגיה הצרייתא דאף יהוא' ממלכי יהודה צשמן אפרסמון נמשח, פ' וה' משיחת רשות, ולכן לא משחו אותו בשמן המושחה.

ד"ה אין מושחין כהנים מלכים. אפ"ה אין מושחין אותו למלוכה אלא דינו כמלכי ישראל שאין מושחין אותן.

ד"ה וכתוב בתרי' לא יהי' לכהנים הלויים. שאפילו למלך אין ממנים כהן, [ובמס' סוטה כתב הקרב"ה ע"ז] לומר שאין ממנים כהן או לוי למלך ולשון הזה יותר נוח] וכ"ש שאין נמשחין.

ד"ה רביעי למלכות. ואמריו יכני' צנו כדכתיב וישכב יהויקים עם אבותיו וימלך יהויכין בנו תחתיו. מלכים ב' כ"ד ו' ואמריו נדקיהו כדכתיב ויגל את יהויכין בבלה (שם ט"ו) וימלך מלך בבל את מתנניה דדו' תחתיו ויסב את שמו צדקיהו (שם י"ז).

דף ט"ז ע"ב

תוכן הדף:

וממשיך הגמ' לעשות החשבון לרוחב הארון למ"ד שהיה הארון נבנה באמה בת ששה טפחים, שרוחב הארון היה אמה וחצי [כדכתיב ואמה וחצי רחבה. שמות כ"ה י"א] דהיינו ט' טפחים, ולאחר שנתנו הדר' לוחות בארון שהיה כל אחד רחב ג' טפחים נשתירו ג' טפחים, וכיון שהאמתיים וחצי ארכו היינו מבחוץ, לכן צריך למעט מן החשבון חצי טפח לכל צד לעובי הכתלים [אליבא דמ"ד לקמן שהיו ג' תיבות צריך ב' אצבעות לדפנות, אבל לרשב"ל שהיה רק תיבה אחת די באצבע], ונשאר ב' טפחים פנוי לרוחב הארון, ואותה שני טפחים היה צריך כדי שיהיה ריוח מקום להכניס ולהוציא את הספר תורה שהיה מונח בשני טפחים הפנויים בסוף אורך הארון, [דהיינו שנתנו לאורך הספר תורה ח' טפחים]. [וצריך להבין למה לא נתנו חס"ת לאורך הארון שהיה שם שני טפחים רוחב באורך י"ד טפחים? ואולי מפני שאז היה חס"ת נופל מצד לצד כשנסע].

אבל ר' שמעון בן לקיש אומר שבנו את הארון באמה של חמשה טפחים, ומפסיק ושואל איזהו תנא סובר שבנו את הארון באמה של חמשה טפחים? ומשיב שר' יהודה הוא ששינוי שם [?] שר' יהודה אומר שהאמה שהיו מודדין בה לבנין היה של ששה טפחים אבל האמה של הכלים היה של חמשה טפחים, והארון הרי הוא כלי וממילא היה נבנה באמה של חמשה טפחים, והחשבון הוא כך:

אבני חן על מסכת שקלים

בכ"ף הלוחות היה ממולאין בדברי תורה כמו שים הגדול ממולא בדגים,

ר' שמעון בן לקיש כשבא לפסוק זה [ממולאים כתרשיש] היה אומר שיפה לימד אותו חנניה בן אחי ר' יהושע, שהלוחות היו דומין לים, כמו הים שבין גל גדול לגל גדול יש הרבה גלים קטנים, כן היו כתובים על הלוחות בין דיבור לדיבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה.

[וחזור למעלה] אמר רב תנחומא הקשיתי את ר' פנחס שמהפסוקים משמע כר' יהודה שאמר שהארון היה נבנה באמה של חמש אמות והספר תורה היה נתון חוץ להארון, דכתיב בדברים ל"א כ"ו בסוף פרשת וילך "לקוח את ספר התורה הזה ושתם אותו מצד ארון ברית ה' וגו'" שהיה הס"ת מצד הארון מבחוץ, [מונה בתוך תיבה. תרשב"ש], דהיינו כר' יהודה, וקשה מכאן על ר"מ ואינו מתרץ ע"ז כלום,

ומפסיק לשאול אליבא דר' יהודה היכן היה הס"ת נתון? ומשיב שהיה תיבה על צד הארון ובה היה נתון הס"ת,

ושואל מ"ט דר"מ [מנין לו שהיה הס"ת מונה בתוך הארון?], ומפרש טעמיה שדורש הפסוק שמות כ"ה כ"א "ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה, ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך", פ' שהעדות הוא הס"ת, והראיה שעדות הוא הס"ת ולא הלוחות, שכתב ונתת את הכפורת על הארון ואח"כ ואל הארון תתן את העדות וגו', וזה קאי שפיר על הס"ת שלא נתן לתוכה עד אחרי ארבעים שנה שכבר היה עליה הכפורת, [דאי קאי על הלוחות הוה לי למימר איפכא],

אבל לר"י לא קשה מפסוק זה, דר"י ס"ל אין מוקדם ומאוחר ושפיר קאי הפסוק על הלוחות, וקרא את הפסוק כך "ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך" דהיינו הלוחות, ואח"כ "ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה וגו' "

ר' פנחס בשם ר' שמעון בן לקיש אומר שהתורה שנתן לו הקב"ה למשה ננתה לו אש לבנה [דומה לקלף שכותבין עליה] חרותה באש שחורה [דומה לדיו], היא אש [התורה היא אש] מובללת באש [השחורה והלבנה], הצובה מאש, ונתונה מאש [בשעת מתן תורה. ת"ח], דכתיב מימינו אש דת למו.

מתני': במשנה הקודמת אמר שהיו י"ג השתחויות בבית המקדש, ושואל להיכן היו משתחווים? ומשיב שארבע היו בצפון וארבע בדרום שלש במזרח וב' במערב, והשתחויות אלו היו כנגד י"ג שערים [שהיו משתחווין ומודים לה' על גוי הקשומים שבכותל סביב לשער. יב] ומונה את השערים, ומתחיל למנות מצד מערב בכותל דרומי, בשער העליון [ונקרא עליון שהר הבית הולך ומשפע מעלה ממזרח למערב], ולאחריו שער הדלק [שמכניסים בו עצים למערכה] ולאחריו שער הבכורות [שם מכניסין הבכורות להקריבם], ואח"כ שער המים [שמכניסים בו מים לניסוך המים בסוכות,

[בספר בנין אריאל ח"א סימן ה אות יב, מביא בשם האברבנאל שלכן נקרא שער זה "שער הבכורות, שבמקום ה הוא עמוד עשו ויעקב בשעה שמכר עשו את הבכורה ליעקב בשביל גויד ערשים, ולזכר זה הקדישו שער ההוא לכנים דרך שם הבכורות להקריב בבית המקדש. אוצר פלאות התורה פרשת תולדות],

אמתא שיתא, ופלגות אמתא תלתא. ש"ג

לשילוט מקום שס"ת מונח להוציא הס"ת כשיצטרך לתקן הס"ת [או ?] כדי שלא יתעפש ויתקלקל. פני משה במס' סוטה הוספתי מלת או כדאמרינן בב"מ כ"ט ע"ב דהמפקיד ס"ת אצל חבירו גוללו אחד לשלשים יום או אחד ל"ב חדש עיי"ש, ובודאי עשו כן לס"ת שבארון אף שלא הי' צריך תיקון.

לשילוט מקום שס"ת מונח ז"ל התוס' בב"ב י"ד ע"א ד"ה שלא יהא ס"ת. וא"ת והלא לא היו מוציאין אותו מן הארון דהא אסור ליכנס בבית קדש הקדשים, וביום הכיפורים לא אשכחן בסדר יומא שהיה מוציאין? וי"ל דלצורך כדי לתקן שרי ליכנס בבית קדש הקדשים כדאמרינן בעירובין ק"ה ע"א, וה"נ יכולין ליכנס שם כדי לתקן ספר תורה כדי שלא יתעפש ויתקלקל, וגם משחרב משכן שילה עד שבנה שלמה בית המקדש היו יכולין להוציאו מן הארון ולעיין בו.

ספר תורה ס"ת שכתב משה, וי"א שבו קורין בעזרה פרשת המלך בהקהל וכהן גדול ביה"כ. ר' חיים קניבסקי

הלוחות היו כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן [שלשה], **תן רוחבו** היינו עכשיו שהן מונחים זה בצד זה, והוא כמו מבלא של ו' רוחב על י"ב אורך, יהי' הצד של ששה טפחים נקרא רוחבו **של לוחות לרוחבו של ארון** שהי' ט' טפחים.

על דעתיו דר' יהודה דאמר באמה של חמשה טפחים. ש"י

והלוחות הי' כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן [שלשה] טפחים.

רחבו של ארון שבעה טפחים ומחצה, דכתיב אמה וחצי רחבו, אמתא חמשה, ופלגות אמתא תרי ופליג, (וד' לוחות וכו' ורחבן ששה טפחים. כל זה לכאורה מיותר ומחקו הגר"א) **תן רחבו לרוחבו של ארון וכו'.**

כיצד היו הלוחות כתובים ראה פ' הכותב בע"י שצ"י צורת הלוחות והאריך כאן מאוד וראה שם גם ביפה מראה.

ורבנן אמרי עשרה על לוח זה ועשרה לוח זה פ' על כל אבן היו כתובין כל העשרת הדברות.

ר"ש בן יוחאי אומר עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה פ' דכל העשרת הדברות היו כתובין שני פעמים על כל לוח דהיינו משני צדדיו. לפי שיש כאן ג' רבויין "לוחות" שיהיו שני לוחות, "עשרת הדברים" שיכתוב כל העשרה על כל לוח, "ויכתבם" שיכתבם על כל לוח שני פעמים. וזה שאומר **דכתיב ויכתבם על שני לוחות אבנים עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה.**

אבני חן על מסכת שקלים

טְטֵרֻנָּה ראה ב"ב דף קס"ד ע"ב טטריגון ארבע פי' טטריגון הוא בית מרובע. ובתרגום ש"ש כתב טטלגא איני יודע מה הוא עיי"ש.

איתקשיית קומי ר' פנחס הקשיתי לפני ר' פנחס, הא דכתיב לקוח את ספר התורה הזה ושמרתם אותו מצד ארון ברית ה', דמשמע דהס"ת הי' מונח מחוץ לארון מן הצד, זה **אתיא כר' יהודה** דאמר דהארון הי' נמדד באמה בת ה' טפחים, **ולא אתיא כר"מ** דאמר דהארון נמדד באמה בת ו' והי' הס"ת מונח בתוך הארון. **מ"ט דר' יהודה** דאמר שלא הי' הס"ת בתוך הארון **דכתיב לקוח את ספר התורה הזה ושמרתם אותו מצד ארון ברית ה' וגו'.**

על דעתיו דר' יהודה (דו אמר בש"ג מוחקו, ואי גרסינן לה צריך להוסיף "דאמר שהס"ת הי' מונח מצד הארון מבחוץ") **היכן הי' ס"ת נתון.**

גלוסקי' עשוי לו בדפוס ווינצ'א וכן בכ"י קידן הגירסא גלוסקום עשה לו, וכן בירושלמי סוטה הגירסא "גלוסקום", והוא מלשון גלוסקמי ספרים תפילין ומזוזות (מגילה כ"ו ע"ב), שהג' והד' מתחלפים, וראיתי שאומרים שהגירסא הנכונה הוא "גלוסקום" במ"ם. ומצאתי ראי' לזה בדפוס קראמשיין הגירסא "גלוסקויים" ובהפי' על הגליון הגירסא "גלוסקום".

גלוסקי' מונח על דף. ר' משולם, אבל מלשון הגמ' "נתון בתוכו" משמע בתיבה כמש"כ תרגום ש"ש.

על דעתיו (דר"מ) [דר"י] דו אמר צריך להוסיף כאן "שהס"ת הי' מונח חוץ לארון, קרא איך אוקים לה" ? אין מוקדם ומאוחר בתורה (אלא. רש"ם) ואל הארון נתן את העדות וגו'.

אין מוקדם ומאוחר בתורה תימא דהא בפסחים דף ו' ע"ב אמרינן דבחד עניינא מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר, דאי לא תימא הכי כלל ופרט וכלל היכי דרשינן דילמא פרט וכלל הוא וכו'. פירות תאנה בשם זית רענן

התורה שנתן לו הקב"ה למשה זה מדבר מתורת משה אשר למד ברקיע מספר תורת ה' והעתיק ממנה תורתנו, וכמו"ש הרמב"ן בהקדמת התורה שמשה רבינו העתיק תורה זו מתורת השם, ועל תורת ה' אמר כן שהיא כולה מאש. עין יוסף

אש לבנה חרותה באש שחורה ובירושלמי סוטה הגי' עורה (היינו הקלף) אש לבנה, חרותה אש שחורה ודרך משל הוא להורות על מעלת התורה כי רבה היא. פני משה במס' סוטה

היא אש מובללת באש מורה על עניינים דקים ורוחניים שבה. פני משה במס' סוטה וכאילו היא כלולה באש לוחט. ע"פ עין יוסף בשם הי"מ

מובללת באש מעורבת מאש שחורה ולבנה כנ"ל. ר' חיים קניבסקי שלי"א

חצובה מאש מתחת כסא הכבוד שהוא מקום קדוש הרוחני. פני משה במס' סוטה.

נתונה מאש שאצולה היא מחכמתו יתברך כי ה' אש אוכלת הוא. פני משה במס' סוטה.

נתונה מימינו של הקב"ה שנאמר מימינו אש דת למו. כן הגירסא ברש"ם

דת למו הן אותיות תלמוד. תקלין הדתין בשם הגר"א

כנגד שלשה עשר שערים שהיו משתחוין ומודים לה' על נוי הקישוטים שבכותל. יכין. והוא על פי מה שהביא התיו"ט בשם הר"ר שמעי' בספ"ב דמודות.

כנגד שלשה עשר שערים, [שערים] דרומיים סמוכין למערב. כ"ה במשניות

שערים דרומיים סמוכין למערב פי' עכשיו בא לפרש מה שאמר מקודם שהיו ד' בדרום, שד' שערים אלו שהיו בדרום היו כולן סמוכין למערב. וצריך להבין מדוע מתחיל לפרש צד דרום, ובתחלת המשנה חשב מקודם ארבע בצפון?

שער העליון לא אתפרש מה הי' משמש. תיו"ט

שער הדלק כיומא י"ט ע"א כתב רש"י בד"ה שער ההדלקה שער הקרבן לא ידעתי למה נקרא שמם כך.

שער הבכורות וה"ה כל קדשים קלים כמש"כ המפרשים, ראה בפ' הרא"ש דבמס' תמיד קרי לה שער הקרבן לפי שמכניסים דרך שם רוב הקרבנות שהן קדשים קלים הנשחטין בדרום ודנקט בבכורות דוקא, להורות דלא לזלזל ב' דשאר קדשים קלים אף כשיממו אינן נאכלין בלא פדיו, משא"כ בכור ומעשר שנאכלין כשהוממו אף בלא פדיון כדאיתא בפ"ג דתמורה, וכדי שלא יזלזלו עי"ז בקדושת בכור ומעשר קראו לשער של קדשים קלים שער בכורות לכבדו, להורות שקדושתן שוה לשאר קדשים קלים היבא דלא תנן וה"ה למעשר דשנים דין א' להם והרבה פעמים איתקשו זה לזה. גפי אש

קרבה"ע ד"ה ה"ג. וה"פ לשילוט, שמהל ס"ת נכנסת ויואלת צריות, לפי שהיתה מונחת אורכה ו' טפחים לרוחב הארון ט' טפחים, דהיינו צלומן שני טפחים שנשמעו צלורן (מאורן ?) הארון מהט"ו טפחים, וס"ת עזי' שני טפחים וארכה ששה טפחים, והיתה מונחת צדוק צלומן שני טפחים שצלורן דהיינו שנשמעו מאורך ט"ו טפחים, והוא אריכת הלשון שכבר אמר כן לעיל.

שם. מה שכתוב שעבי' היתה שני טפחים פי' לפי הקרבה"ע

אבני חן על מסכת שקלים

ארוכים וקצרים שמרכיבין אותן באלכסון זה ע"ג זה, והוא מלאה נקבים כמטה מסורגת, והיא היתה מקפת מחוץ לחומת העזרה, ברחוק י' אמות מחומת העזרה, והיה רק לסימן שאין נכרי וממא מת רשארין לכנוס ממנו ולהלך, וכנגד כל שער היה הסורג פתוח. יבין מדות פ"ב מ"ג] ובני חשמונאי תיקנו אותם, וגזרו חכמים להשתחות נגד י"ג המקומות שהיו הפרצות, [ענין חדש] על מה דאמרינן במשנה שמתחת מפתן שער המים יצאו מים לעתיד, מפרש הגמ' שיתחילו המים מבית קדשי הקדשים, ומבית ק"ק עד הפרוכת יהיה זיבת המים דק מאוד כקרני סילי וכלי' [מיני וזחל], ומהפרכת עד מזבח הזהב היה רוחב המים כקרני חגבים, ממזבח הזהב עד העזרות היה היה כבר המים רחב כחוט השתי [של אריגה], מן העזרות עד מפתן הבית היה המים רחב יותר קצת כחוט הערב, ממפתן הבית ואילך היה מתרחב כרוחב מים הנשפכים מפי הפך של חרס.

ומתחיל לדרוש את הפסוקים כתיב 'חוקא' מ"ז ב' והנה מים מפכים מן הכתף הימנית [ראיתי [בנבואה] והנה מים נמשכין כמלא פי הפך מן עבר השער שכלפי הדרום] פסוק ג' בצאת האיש קדים וקו בידו [כאשר יצא המלאך הדובר בי ללכת חוץ למקדש והי' בידו קו המדה], וימד אלף באמה [או מרד המים אלף אמה אורך], ויעברני במים מי אפסוס. [ואח"כ העביר אותי בתוך המים והיו מי אפסוס [תרגומו מי קרסולין, וברש"י מתרגם "קנעכעל"] ר"ל [עמוק] רק כמו פסת הרגל ולא יותר, וזה כוונת הגמ' עד קרסולא],

פסוק ד' וימד אלף ויעבירני במים מים ברפים [ומשם מרד עוד אלף אמה והעביר אותי בתוך המים והיו מי ברכים ר"ל כסו עד הברכים "קניא", וזה שאומר הגמ' עד ברכיה], וימד אלף ויעברנו מי מתנים [כסו עד המתנים, וזה שאומר הגמ' עד מתנייא].

פסוק ה' וימד אלף נחל אשר לא אוכל לעבור [לא אוכל לעבור את המים], ובסוף הפסוק אומר עוד פעם "נחל אשר לא יעבר", ומפרש שאין הכוונה שרק ברגל אינו יכול לעבור אלא ע"פ הפסוק בשעיה ל"ג כ"א שאפילו "רצי אדיר לא יעברנו" שגם אנה גדולה לא יוכל לעבור בה, [ודורש המשך הפסוק] כי גאו המים מי שחו [שאפילו לשוט אי אפשר דרדיפו מים, והגמ' מביא ראיה ששחו בפסוק הוא מלשון שט, דאמר רב חונא במקומינו היו קורין לשט במים בלשון שח, ומביא עוד ראיה דלשון שח היינו לשוט דכתיב בשעיה כ"ה י"א "ופרש ידיו בקרבו כאשר יפרש השוחה לשחות" [שהקב"ה יפרש ידיו בקרבו מואב להכותו כאשר יפרש וגו'] כי השט במים יפרש ידיו בכל כחו. מצודות], ומביא עוד פירשו על "מי שחו", שיהיה גודל המים כל כך עד שיהיו כל העולם מדברים עליה,

כתיב בזכריה י"ג א' "ביום ההוא יהיה מקור [מים] נפתח לבית דויד וליושבי ירושלם לחמאת [מי פרה אדומה] ולנדה [למבילת נדה]", ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן דורש הפסוק שמהלך בין בית דוד וליושבי ירושלם, ובין לחמאת ובין לנדה, שהמים שהם מבית דוד ועד ירושלם הם "מקור" דהיינו כמי מעין שכשרין גם למי חמאת, אבל מירושלים והלאה מעורב בהן מים שאינם מים חיים ולכן דינם כמי מקור רגילים שכשרין רק למבילת נדה,

במס' סוטה לפי שהיתה היקפה ו' טפחים כמדת ארכה, וכל שיש בהיקפה ג' טפחים יש ברחבה טפה, נמצא רחבה ב' טפחים.

ד"ה להביא בין נסר לנסר. דקמ"ל קרא [דכל] היכא לאפשר לנפוטו זהב ילפה. כל"ל. וברש"ם כתב וז"ל דאע"ג דאדוקים שם הנסרים ואינו נראה אפ"ה תצפנו גזרת הכתוב הוא רמז לת"ח שצריך [שיהי'] תוכו כבדו. משמע שפירשו שהי' מצפה עובי הנסרים במקום שמתחברים זה לזה, אבל בפ"ר חיים קניבסקי כתב וז"ל שלא יראה נסרים נסרים אלא מקשה אחד. משמע שפי' שהי' מצפה הארון לאחר שחיבר הנסרים והי' מצפה אותו באופן שעי"ז לא הי' נראה מקום חיבור הנסרים.

ד"ה כמין. תיבה עשה לארון מצמוץ ועלי' הי' ס"ת מונחת. וצ"ע שהרי לשון הגמ' הוא "והי' הס"ת נתון בתוכו", וכן במס' סוטה כתב הקרבה"ע בעצמו "ובה" הי' מונח.

ד"ה שער העליון. הר הזית הי' משופע ועולה ממזרח למערב, והשער הסמוך למערב בחומה הדרומית של עזרה הוא שער העליון.

שם. ואחריו שער הדלק הוא שער של לשכת "העץ" שהיתה "צדרוס" העזרה. רע"ב. וראה תי"ט שהקשה דלעיל מ"ו ע"ב פ' הרע"ב על דיר העצים, וכן העתיק הקרבה"ע לשכת ששם היו אונקיות כל עצי המערכה והיא היתה צמקלוע מזרחית לפניה של עזרת נשים, וכאן פ' לשכת העץ שהיתה בדרום העזרה של עזרת ישראל? ובהגהות בן ארי' כתב לחלק שזה שבעזרת ישראל הי' נקרא לשכת "העץ" ולא היו אוצרים בו עצים, רק היו מכניסים דרך שם העצים למערכה. ולזה כיון הרע"ב שכתב לעיל לשכת העצים וכאן לשכת העץ. ולפ"ז הקרבה"ע שמעתיק לשון הרע"ב צריך לתקן לשונו שיהי' בדיוק כמו שהוא ברע"ב. ועי' רש"ש

דף י"ז ע"א

תוכן הדף:

ר' אליעזר בן יעקב אומר שבשער זה יהיו מים מפכים ויקימו בה הפסוקים שמים יצאו מתחת מפתן הבית לעתיד], ולעומתן למעלה בצד ימין, בסוף צפון אצל מערב, היה השער הראשון שער יבניה [שממנה יצא יבניה לגולה] ושער הקרבן [ששם מכניסים קדשים ששחיתתן בצפון] ושער נשים [נשים צנועות שלא יפגעו בהן בני אדם. ר' משולם] ושער השיר [שבו מכניסים כלי שיר], ובמזרח היה שער ניקנור והיו לו שני שערים קטנים משני צדדיו, ובמערב היו שני שערים שלא היה להם שם.

גמ': ואומר הגמ' דמתניתין אתיא כאבא יוסה בן יוחנן שאומר שהיו י"ג שערים בעזרה, דאילו לרבנן היו רק ז' שערים, ושואל היכן היו הי"ג השתחיות לרבנן שלא היו י"ג שערים? ומשיב שהיונים פרצו י"ג פרצות בסורג [ר"ל מחיצה עשויה ע"י דפין

אבני חן על מסכת שקלים

יכלו הפרי כי כשיתלשו הפירות שנתבשלו מיד יגדלו תמורתן חדשים. מ"ד] לחדשיו יבכר [בכל חרש יבשל פירות חדשות. מ"ד]"

אמר ר' יהודה שהפסוק מבשר לנו שאף שבעה"ז תבואה גדילה לששה חדשים ואילן עושה פירות לשנים עשר חדש, אבל לעתיד לבא התבואה תיגדל לחדש אחד והאילן יעשה פירות לשני חדשים, שדורש הפסוק "לחדשיו" יבכר,

אמר ר' יוסי שהפסוק מבשר לנו שאף שבעה"ז תבואה גדילה לששה חדשים ואילן עושה פירות לשנים עשר חדש, אבל לעתיד לבא התבואה תיגדל למ"ו יום והאילן יעשה פירות לחודש אחד, שמצינו בימי יואל שהתבואה גדילה במ"ו יום וחקריבו ממנה את העומר כדכתיב בזאל ב' ב"ג "ובני ציון גילו ושמחו בה' אלקיכם כי נתן לכם את המורה [גשם היורה את הוריעה כי מורה ומשביע הארץ והורעים. מ"ז] לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש [הוא המטר המאוחר שיורד על הקשן ועל המלילות. מ"ז] בראשון [ר"ל בזמן הראשון קודם עצירת הגשמים שהיה כל אחד בזמנו. מ"ד], ודורש הפסוק שבראשון בניסן ירדו הגשמים, ובני ציון גילו וגו' קאי על הבאת העומר, ושואל ומה דורש ר' יוסי בפסוק "לחדשיו יבכר" שמשמע לשון רבים? ומשיב שמפרש אותה לחדשים דעלמא שכל חודש וחודש יגדלו פירות,

וממשיך ביחזקאל מ"ז פסוק י"ב "והיו פריז למאכל ועלהו לתרופה" ואומר ר' יוחנן שתרופה מלשון פירות שהפירות היו גדולים כל כך שנראין באילן יותר מן העליון, ומקשה וכי תרף לשון [מזונה] פירות? ואינו מתרץ ע"ז כלום [וראה פירוש אחר בקרה"ע],

ומה שמשמע מפשטות לשון הפסוק שעלי האילן יהיו לרפואה, נחלקו רב ושמואל מה הם מרפאים, חד אמר [להתיר פה שלמעולן] שמרפאים פה אלמים, אלו שאינם יכולים לדבר, וחד אמר [להתיר פה שלממטן] שהם רפואה לרפא עקרות שילדו,

ור' חנינא ור' יהושע בן לוי נחלקו גם כמו רב ושמואל רק בלשון אחר קצת דחד אמר להתיר פה עקרות וחד אמר להתיר פה אלמים,

[ענין חדש] חוזר אל המשנה שמונה השערים בצד צפון, ואומר הגמ' אתה מוצא בשעה שעלה נבוכדנאצר לארץ ישראל בא וישב לו בדופני של אנטוכיא ויצאה סנהדרין גדולה לקראתו ואמרה לו הגיע זמן הבית הזה ליחרב? אמר להם לאו אלא יהיוקים מרד בי תנהו לי ואלך, באו אצלו ואמרו ליה ליהיוקים נבוכד נאצר בעי לך, כיון ששמע יהיוקים שאומרים לו כך נמל מפתחות של בית המקדש עלה לגנו של היכל אמר לפי הקב"ה רבוש"ע לשעבר היינו נאמנין לך והיו מפתחותיך מסורין לנו עכשיו שאין אנו נאמנים הרי מפתחותיך מסורין לך, ומה שאירע אחר כך יש מחלוקת שני אמוראים, חד אמר שזרק המפתחות כלפי מעלה ועד היום לא ירדו, וחד אמר שכמין יד באה מן השמים וגטלתן מידו כיון שראו כל [ע"ב] חורי יהודה [שרי יהודה] את הנעשה, עלו כולן לראש גגותיהן והפילו את עצמן ומתו, וזה שאמר הכתוב בשעה כ"ב א' משא [בן נקראת הנבואה ע"ש שהיא נשאת בפי האדם. מ"ז ישועה י"ג א'] גיא [עמק] חזיון [ענין נבואה, עמק חזיון הכוונה על ירושלים] מה לך אפוא כי עלית כולך לגגות פסוק ב' תשואות מלאה [תשואות פ' הומיה, שעד כאן היית מלאה המיית אנשים] עיר הומיה [כפל הדבר. מ"ד].

ר' אלעזר דורש את הפסוק יותר לחומרא, דמביט דוד עד ירושלים כשר לחמאת ולגדה, אבל משם והלאה דינם כ"מי קטפריסו"ת [מיס] שטופת ויורדת ממקום גבוה ויש זה ארבעים סאה והטונל זה לא עלמה לו טעילה משום דמקום קטפרס הוא מדרון זקוף יותר מדלי ומ' סאה שזו אינן דמקום אחד ומתן הנילוק והקטפרס אינן חיצור. ראה מש"כ על הגמ' [ופסולין אפילו לגדה,

וממשיך לפרש ביחזקאל מ"ז ח' ויאמר אלי המים האלה יוצאים אל הגלילה תקדמו נה [אל החמחו המזרחי. מצודות דוד, והגמ' דורש זה ים סמכו* פ' סמוך להכינת] ויךדו על הערבה [ומשם ירדו על הערבה ר"ל לימה של טבריה שהוא בערבה. מ"ד], ובאו תימה [זה ימה של סדום. מ"ד, ים המלח] אל תימה המוצאים [גם יבואו המים אל "ים הגדול" ים אוקיינוס שהוא יוצא מן הישוב לחקף את העולם. מ"ד, והקרבה"ע פ' ים הגדול על ים התיכון] ונרפאו המים [ר"ל ימתקו ממליחתן. מ"ד],

והגמ' מפרש למה נקרא ים הגדול "מוצאים" לפי שציצאו המים על גדותם פעם אחת בדור אנוש ופעם אחת בדור ההפלגה,

[על דור אנוש ראה רש"י בראשית ר' ד"ה וגם אחרי כן, אע"פ שראו באבדן של דור אנוש שעלה אוקיינוס והציף שלש העולם, ובדור ההפלגה ראה בראשית רבה פירוש ל"ח מ"ו ויפץ ה' אותם רבנן אמרי אין ויפץ אלא ויצף הציף עליהן הים והציף ל' משפחות מותן וכו' מ"ו מקטורה ו"ב משמעאל ושנים אחרים],

ר' לעזר בשם רבי חנינה אומר שבראשונה [בדור אנוש] יצא עד קלבריא [פס היוצא ממדינת איטליא לתוך ים התיכון. וראה מה שכתבתי על הקרבה"ע], ובשניה [בדור ההפלגה] יצא עד כיפי ברביאה [כיפי סלעים שהם ב פְּזִירִיָּה במדינת Azania שהיום הוא Zanzibar, Tanzania במזרח אפריקה. דשעסטרין]. ור' אחא בשם ר' חנינה אומר בראשונה יצא המים עד כיפי ברביאה ובשניה יצא עד עכו ועד יפו,

כתיב באיוב ל"ח "ואמר עד פה תבוא ולא תסיף" [נרתו עלך עד מקום תחול שהוא לו לבירה ודלתים עד שם תבוא ולא תסיף לצאת להלאת. מ"ד] שהקב"ה אמר לים שילך רק עד עכו ולא יותר, ודורש המשך הפסוק "ופה ישית בגאון גלך" [ובמקומו ישים גליו בהרמת גאון ולא חוצה לו. מ"ד] שרק עד יפו יגביה גליו,

ומקשה הגמ' ניחא ומוכן הולך נחל זה לים הגדול ולים המלח שמימימיה מלווחים והולך הנחל למתקם כדכתיב בפסוק שהבאנו לעיל ביחזקאל מ"ז ח' ונרפאו המים, אבל לימא של טבריה ולימא דסמכו שאינם מלווחים למה הולך הנחל שם? ומתירן שהולך שם להרבות בהם דגים, כדכתיב שם ביחזקאל פסוק י' "למינה דהיה דגתם [תהיה בה כל מיני דגים] כדגת הים הגדול רבה מאד",

תני בברייתא אמר רשב"ג מעשה שהלכתי לציידן והביאו לפני יות משלש מאות מיני דגים בצלחת אחת הרי שהיו שם הרבה מיני דגים,

וחוזר לפרש הפסוקים ביחזקאל שסותרים זה את זה, דכתיב בסוף פסוק ח' "ונרפאו המים" וכתיב בפסוק י"א "בצאתיו [בן יקרא כניסת המים במקום המים חלה. מ"ז] ויבא ים וכו'. מ"ז] ולא ירפאו למלח ניתנו", שקודם אומר ונרפאו ולבסוף אומר ולא ירפאו? ומתירן שלא תפרש ולא ירפאו המים ממליחתן, שזה יהיה כמו סתירה, אלא הפירוש שלמקומות אלו [בצאותיו, גבאיו, ומקום ששמו לא ירפאו] לא יבא כלל מי הנחל הזה וישארו במליחתן,

וממשיך לדורש הפסוק ביחזקאל מ"ז י"ב "ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריי ולא

אבני חן על מסכת שקלים

אברבנאל ב' טעמים אחרים, האחד שלא יכנסו אלא כנגד ההיכל להשתחות ולראות שם, והשני שאם יבא במערב ישתחוה במזרח נגד השמש והשם יתברך ירחיקם מתועבות העובדי כוכבים ומזלות ע"כ. אע"פ שראיתי ביוספון שלא ה' שער כלל במערב כי אם חומה סתומה לגמרי ? אין לנו לזוז מקבלת חכמי המשנה. תי"ט

שם. תמה בתי"ט דבבית שני לא היו כלל, ולאמ"ו הגאון זצוק"ל לא ה' להן שם גרסינן, ור"ל אותן ב' השערים שהיו במקדש ראשון במערב העזרה, לא היו בבית שני, ואפ"ה השתחוו כשהגיעו לשם. יכן

וגזרו כנגדן י"ג השתחוואות [שהשתחוו לה']
שסייעו מן השמים לגדור מה שהיונים פרצו. רש"ם

תני מבית קדש קדשים עד הפרכת יהי' עובי הנחל **בקרני סילי וכיליי** שיהי' המים דק כקרני שרצים שנקראין סילי וכיליי, פ' שהפסוק מבשר אך יהי' רוחב הנחל מתחיל ממשוה ממש ויהי' הולך וגדול עד וצי אדיר לא יעברונו.

כתיב (יחזקא' מ"ז ב') והנה מים מפכים מן הכתף הימנית ראיתי והנה מים נמשכין כמלא פי הפך מן עבר השער שכלפי הדרום (ג) בצאת האיש קדים וקו בידו כאשר יצא המלאך הדובר כי ללכת חוץ למקדש והי' בידו קו המדה, וימד אלף באמה או מדד המים אלף אמה אורך, ויעברני במים מי אַפְסִים. ואח"כ העביר אותי בתוך המים והיו מי אפסים ר"ל [עמוק] רק כמו פסת הרגל ולא יותר והיינו עד קרסולה. מצודות דוד

אפסים כף הרגל, וכאשר יקרא כף היד בלשון פס.

שם פסוק ה' **וימד אלף** ומשם מדד עוד אלף אמה, **נחל אשר לא אוכל לעבור** והי' נחל עמוק אשר לא יכולתי לעבור בו **אפילו** [בירני.ש"ג] **גדולה אינה יכולה לעבור בו.**

מ"ט הלשון קשה קצת דאך שייך להקשות מאי טעמא על מציאות, וראה ברש"ם שגורם "ההוא דכתיב" פ' שמביא ראיה מפסוק אחר שכן יהי'. וגורם כל הפסוק "כי שם אדיר ה' וגו' וצי אדיר לא יעברנו".

כי שם אדיר ה' לָנו כי נאמת שם בירושלים ה' האדיר יהי' לנו ובעזרתנו **מקום נהרים יאורים**

רוזבי ידים יהי' ירושלים כאילו סביב לה מקום נהרים ויאורים רחבים **כל תַּלְהָ בּו אֲנִי-עֵיטָ** (כמו אני)

שמה) עד שלא יכול לילך שם ספינה השטה על פני המים **וצי אדיר לא יעברנו** ואף ספינה חזקה וגדולה לא תוכל לעבור על הנהר, ור"ל תהי' שמורה מאשור כאילו ה' מְהֵאֵי

שער הקרבן שם מכניסין קדשי קדשים הנשחטין בצפון. ויש מפרשים שכל הקרבנות היו מכניסין דרך שער זה, לפי שהמבעות היו בצפון, והא דקרי במדות פ"ה מ"ב לשער הדרומי שער הקרבן ? שהיו מקובלים שכשהולך אברהם אבינו את יצחק בנו לעקידה בהר המור" דרך אותו מקום שנבנה עליו שער זה הוליכו. פ' הרא"ש

שער הנשים נשים צנועות שלא יפגעו בהן בני אדם. פירוש ר' משולם

מפכים מלשון פך, והוא שם כלי מה, כמו פך שמן. מצודות ציון יחזקא' מ"ז ב'

מפתן פ' אסקופה. מצודות ציון יחזקא' מ"ז א'

בצפון סמוכין [למערב]. ש"נ

שער ניקנור הטעם שנקרא כן, ראה יומא ל"ח ע"א כשהלך ניקנור להביא דלתות מאלכסנדריא של מצרים בחזירתו עמד עליו נחשול שבים למבעו, נמלו אחת מהן והטילוה לים ועדיין לא נח הים מזה, ביקשו להטיל את חברתה עמד הוא וכרכה אמר להם הטילוני עמה מיד נח הים מזה ע"כ. וראה שם שכל השערים שהיו במקדש נשתנו להיות של זהב כשהעשירו חוץ משערי נקנור מפני שנעשו בו נסים.

שם. הרש"ם כתב וז"ל והתם ביומא בירושלמי מפרש למה נקרא שמו שער נקנור פעם אחת עלה ניקנור סרדיוט ממלכי יונים והנה כנגד אותו שער על המזבח והי' מניף ידו על בית המקדש ואמר אימתי תפול העיר הזאת בידי, הבית הזה ואהרסנה, וכשגברה בית חשמונאי ונצחום תפסוהו וקצצו ידיו ורגליו ותלאוהו לפני השער וקראו שמו שער ניקנור. ע"כ. אבל חפשי בירושלמי יומא ולא מצאתי. וראה תענית י"ח ע"ב מאי ניקנור ומאי טיריינוס דתניא ניקנור אחד מאפרכי יוונים היה ובכל יום יום היה מניף ידו על יהודה וירושלים ואומר אימתי תפול בידי וארמסנה, וכגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום קצצו בהונות ידיו ורגליו בירושלמי איתא שחתכו את ראשו. מהרש"א ותלאום בשערי ירושלים ואמרו פה שהיה מדבר בגאווה וידים שהיו מניפות על ירושלים תעשה בהם נקמה. וראה ירושלמי תענית פ"ב הל' י"ב יום תלת עשר ביה יום נקנור מהו יום נקנור, שלטון משל מלכות יון עובר לאלכסנדריא ראה את ירושלם וחורף וגידף וניאץ ואמר בשובי בשלום אתון את המגדל הזה, ויצא אליו אחד משל בית חשמונאי והי' הורג בחילותיו וכו'. וכן הוא בירושלמי מגילה פ"א הל' ד'. וראה מלאכת שלמה

ושנים במערב. שער הוא לשון זכר. רש"ם

ולא הי' להם שם נראה לי דאלו ב' השערים בכותל מערבי של העזרה המקפת בית המקדש היו, ולא היו משמשין כלום אלא לעת הצורך הגדול כגון מפני האויבים וכיוצא בזה, וטעמא שלפי שמעוטו של העזרה הי' במערב וכו' ופי' הר"י

אבני חן על מסכת שקלים

אפשר לבא שמה. מצודות דוד.

קִטְפְּרִיסוֹת קִטְפָּרֶס פי' מדרון, לשון זה נמצא במעלה י"ז ע"א נשפך על הרצפה והי' מקומה קטפרס ופרש"י שם שהרצפה היתה חלקה דהויא כמדרון ונתפשט הרם. וכן גיטין ע"ח ע"ב היתה ידה עשוי' כקטפרס וזרקו לה אע"פ שהגיעה גמ לידה אינה מקודשת.

ויאמר אלי המים האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה אל המחוז המזרחי ויָרְדוּ **על הערבה** ומושם ירדו על הערבה ר"ל לימה של טבריה שהוא בערבה, **ובאו הַיָּמָה** זה ימה של סדום **אל הַיָּמָה הַמוֹצֵאִים** גם יבואו המים אל ים אוקיינוס שהוא יוצא מן הישוב להקיף את העולם **ונרפאו המים** ר"ל ימתקו ממליחתן. מצודות דוד

שם. ובדרך אגב מצאתי בפירוש המלכים שם פי' שאומרים בשם השר שלום מבעלזא וז"ל המלכים ולדעתי רמז בזה כי הגם שבעת ההיא תמלא הארץ דעה את ה' כמים יכסו על ים, בכ"ז יהיו דומים כמים המכסים את הים שהגם שמלמעלה אין ניכר כלום מכל מקום יש מקומות עמוקים ומקומות בלתי עמוקים, כי הגם שכולם יכירו את ה' יהי' חילוף מדרגות בכמות ההשגה ואיכות ההשגה ועומקה, שכל אחד ישיג כפי מדרגתו.

ים סמכו נהר קטן הנקרא בערבית בחר חיט, פי' ים של תבואה, מפני שהרבה חיטין נזרעין סביביו, וגם נקרא בחר באניאס, או בטעות בחר חולי. הוא נמצא בערך 10 מייל אנגליות לדרום ממקור הירדן, וארכה בערך 5 מייל אנגליות ורחבה שלשה, ושלשה רבעי מייל אנגליות. רק בחורף יש מים בנהר זה, והם מים עכורים, ויש בה דגים, אבל בקיץ הוא יבש והוא בצה מלא קנים הגדילין בו, והערכים מביאים שם עדרם לרעות, והם נוטים אהליהם מסביב וגרים שם כל הקיץ.

מתורגם מהספר Descriptive Geography, brief historical sketch of Palestine by Rabbi Joseph Schwarz, for sixteen years a resident in the holy land.

שני פעמים שיצא שעלה הים והציף את העולם. בראשית רבה פ' כ"ג י"א אודות החטא שחטאו בדור אנוש ובדור הפלגה.

קִלְבִּירְיָא פס היוצא ממדינת איטליא לתוך ים התיכון. וראה מה שכתבתי על הקרבה"ע

פיפי סלעים שהם ב **בְּרִבְרִיָּא** במדינת Azania שהיום הוא Zanzibar, Tanzania במזרח אפריקה. דשעסטר

פיפי לפי הקרבה"ע פירושו סלעים אבל במדרש רבה בראשית פרק כ"ג י"א פי' העץ יוסף והמתנות כהונה שהוא מלשון שפה וגבול כמו נהרא מכיפי' מיבריך כבודות נ"ה ע"ב. ופי' הרבינו גרשום שם בבכורות מגדלותיו הוא מתברך שאינו מתגדל לא מגשמים ולא ממעינות אלא מעצמו. אבל התוס' שם פירשו "מסלע שלו".

וצי אדיר לא יעברנו אבל לענין לעבור בה אדם, אם גבוה למעלה אסור לעבור בו משום סכנה. פי' קראקא

והמשך הפסוק ביחזקא' מ"ז ה' **כי גאו המים מי שחו** כי המים גדלו להיות מי שחו, לשחות בהם ממעל, והי' נחל אשר אין לעבור בו בחלוד רגל. כן פי' המצודות. אבל לפי הקרבה"ע דורש הגמ' כאן שהמים יגדלו כל כך שגם לשוט בהם יהי' אי אפשר. וזה המשך הגמ' **מהו מי שחו** ? ומתרין שתפרש הפסוק כי גאו המים (כאילו אמר אל תקרי מי שחו אלא משחי) **מלשוט**.

ופרש ידיו בקרבו האל יפרוש ידיו בקרב מואב להכותו **כאשר יפרש השחה לשחות** ישעי' כ"ה י"א.

וחזור לפרש הפסוק ביחזקא' **מהו [מי שחו. ש"ג]** ? **אמר ר' יוסי [בר ביבין. ש"ג]** פי' שמפרש שחו מלשון שיחה, דיבור **מיון** מים **דמתמללין** שידברו על ידיהם מגדלות הקב"ה, או שידברו אודות גודל המים. קרבה"ע **בעלמא** בכל העולם.

דמתמללין פי' ל' שיחה ודיבור פירש שמדברים בהם כל העולם ושמעם הולך בכל המדינות. פי' קראקא

ביום ההוא יהי' מקור מעין נובע נפתח לבית דוד וליושבי ירושלם לחטאת מי אפר פרה קרוי מי חטאת על כי הוא מטהר הטומאה וכמ"ש"כ הוא יתחטא בו (במדבר י"ט י"ב) **ולנדה** מצודת ציון. ובמצודת דוד פי' שביום ההוא יהי' נובע מים מתחת מפתן הבית לצורך בית דוד ויושבי ירושלם, לקחת ממנו מי חטאת להזות על טמאי מתים כי מי חטאת צריכים שיהיו מים חיים וגובעים, ולצורך טבילת נדה, ואף שאינה צריכה דוקא ביאת מים חיים. או תפרש "מי נדה" מענין הוי' וכפל בשמות נרדפים, וכן הוא באמת בפירוש רש"י שם. והרד"ק כתב ולמה שפירש הפסוק כמשמעו יהי' פי' לחטאת ולנדה כי עד היום ההוא לא יצאו מים בירושלם בתוך העיר ואז יצאו מים חיים בעיר ולא יצטרכו לצאת חוץ לעיר.

**מי קטפריסות הן פי' דחוי לירושלים יתערבו בהם מי גשמים ושוב אין לה דין מעין, ועד שהיו רק מים חיים יכולה נדה למבול בהם, אבל מיד שיתערבו בהם מי גשמים וכיון שיהי' הנחל זוחל מלמעלה למטה יש לה דין קטפרס ופסולה למבילה. וז"ל רש"י חגיגה י"ט ע"א ד"ה חרדלית ששטפת ויורדת ממקום גבוה ויש בה ארבעים סאה והטובל בה לא עלתה לו טבילה משום דמקום קטפרס הוא מדרון זקוף יותר מדלי ומ' סאה שצו אינן צמקום אחד ותנן הניזוק והקטפרס אינן חיצור טהרות פ"ח מ"ט.

מי קטפריסות הן אבל ר' שמואל בר נחמן סבר שהגם שהמים יורדים על ההרים אין זה נקרא קטפרס כיון ששוטפין הרבה מים דינו כמו נחל גדול שכל המים מחוברים יחד.

אבני חן על מסכת שקלים

והמשך הפסוק שם 'יחזקא' מ"ז י"ב [כי מימינו מן המקדש המה יוצאים, והי' פרינו למאכל] ועלה לתרופה והעלין יהיו מסוגלים לרפאות בהם כל חלי ומכה.

להתיר פה דריש לתרופה נוטריקון התר פה. עין יוסף. ובמסכת שבת ק"ה ע"א ברכינו חננאל נוטריקון הוא לשון יון וסופרי המלכים והשרים שלהם יש להם כתב שקורין אותו נוטריק' ואומר המלך לסופר כתוב טופס, והמלך מסדר לפניו בפיו, והסופר כותב מפיו, מילי שמשמשת כמה, ובשיטה אחת כותב מגילה, וזה נוטריקון. הידוע בימינו קצרות-סמטוגרפיה

להתיר פה שלמעלן כגון שמישים אדם בפיו מעלה, פותח לבו למאכל. ערוך. אבל לפי הקרבה"ע היינו להתיר פה אלמים.

להתיר פה שלמטן שמשלשל. ערוך. אבל לפי קרבה"ע היינו להתיר פה עקרות.

להתיר פה עקרות שעקרה שאוכלת ממנה הרה. ערוך

להתיר פה אלמים [:] לעומתן בצפון וכו' [:] זה ענין חדש וקאי על המשנה ובא לפרש מדוע נקרא שער יכניה.

אתה מוצא כשעלה נבוכדנאצר להחריב את ירושלים עלה וישב לו בדפני של אנטוכיא וידה סנהדרי גדולה לקראתו אמרו לו' הגיע זמנו של בית זה ליחרב? אמר להם לאו אלא יהויקים מרד בי תנהו לי ואלך, באו אצלו ואמרו ליה יהויקים נבוכד נאצר בעי לך, אמר להם כך עושין דוחין נפש מפני נפש! דוחין נפשי ומקיים נפשיכון הא כתיב (דברים כ"ג מ"ז) לא תסגיר עבד אל אדוניו! אמרו ליה לא כן עשתה וקנתך דוד המלך לשבע בן בוכרי שמוא' ב' פרק כ', כיון שלא שמע להם עמדו ונמלוחו ושלשלוהו לו לנבוכדנאצר עד שהרגו' באכזריות גדולה, כיון שהרגו נבוכדנאצר המלך את יכניה בנו תחתיו וירד לו לבבל, יצאו כל בני בבל לקלסו, אמרו לו מה עשית? אמר להם יהויקים מרד בי והרגתיו והמלכתי יכניה בנו תחתיו, אמרו לו מתלא אמר המשל אומר גור טב מכלב ביש לא תרכי, כלב קטן טוב שהוא בן כלב רע אל תגדלוהו בביתך גור ביש מכלב ביש על אחת כמה וכמה, מיד שמע להם עלה וישב בדפני של אנטוכיא וידה סנהדרי גדולה וכו'. עין יעקב

בדופני של אנטוכיא וירד הגבול משפם הרבלה (במדרב ל"ד י"א) תרגום יונתן דפני אנטוכי. עין יוסף. והוא שם מקום ששמה דפני שהו על יד אנטוכי. והר"ח קניבסקי שליט"א פי' במגורש של עיר אנטוכיא.

הגיע זמן הבית הזה ליחרב מקובלים היו שעתיד הבית ליחרב ולכן אמרו לנבוכדנאצר האם הגיע זמנו כלומר אם שם ה' בלבו לבוא להחריבו. עין יוסף

עלה לגגו של היכל וכו' ובשער שיצא אח"כ הוא הנקרא שער יכני'. ר"ח קניבסקי

עד עכו ועד יפו פי' שברור ההפלגה לא יצא כל כך לילך עד מזרח אפריקה, ויצא רק עד עכו ועד יפו שהם בתוך ארץ ישראל.

ופה ישית פי' ועד פה ישים בגאון גליך גלי הים בהרמה וגאון, ולא חוצה לו, וגאון מלשון גאווה כי בהרמת הגלים נראים כאילו מתנאים כי יגביהו למעלה ומשמיעים קול גדול.

עד יפו פי' שדורש "פה" מלשון יפו, שעד יפו יבואו המים.

יותר משלש מאות מיני דגים בתמחוי אחד ראה פסחים ק"ט ע"א ברשב"ם ד"ה משוי שלש מאות. לאו דוקא וכן כל שלש מאות שבש"ם. וראה חולין צ' ע"ב תנן התם תפות ה' באמצע המזבח פעמים ה' עליו כשלש מאות כור אמר רבא גוזמא ועיי"ש עוד.

שהלכתי לציידן וצ"ל שהי' אצל אחד מנהרות הללו סיכבי או מבר'.

כתיב ביחזקא' מ"ז פסוק ח' **ונרפאו המים** ושם בפסוק י"א כתיב **בצאתיו** כן יקרא כניסת המים במקום מטיט הלך **וַיִּבְּאוּ** ענין חפירה ובור **ולא ירפאו למלח ניתנו**.

וכתיב שם פסוק י"ב **ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה, כל עץ מאכל, לא יפול עלהו, ולא יתם פרי'ו, לַחֲדָשִׁיו יִבְרָר**.

תבואה עושה לששה חדשים בארץ ישראל' שהרביעה במרחשון ובמ"ז בניסן מקריבין העומר מתבואה חדשה. עין יוסף

מ"ט לחדשיו יבכר האילן יוציא פירותיו לשני חדשים, (ד"חדשיו" הוא לשון רבים) דמיעוט רבים שנים. עין יוסף

אבל לעתיד לבא התבואה עושה לחדש אחד. עיין תוס' מהר"ק שהעיר דהא מצינו בתענית ה' ע"א דתבואה הגדילה בששה חדשים גדלה בנס באחד עשר יום. פירות תאנה

ואילן עושה לשני חדשים וכו'. יתיב רבן גמליא' וקא דריש עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום. שבת ל' ע"ב

מ"ט ובני ציון וגו' ברש"ם הגירסא "שנאמר" ובני ציון. וכן לעיל ברף זה יש כעין זה.

ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם המזרה כן יקרא הגשם היורד אחר הזריעה כי מורה ומשביע הארץ והזרעים וכן יורה ומלקוש (דברים י"א י"ד) **לצדקה** ולא לפי הגמול **וַיִּזְרַד לָכֶם גֶּשֶׁם מִזְרָה וּמִלְקוֹשׁ** הוא המטר המאוחר שיורד על הקשין ועל המלילות **בראשון** כמו קודם עצירת הגשמים. יואל ב' כ"ג

אבני חן על מסכת שקלים

שם עוד. וקשה לפ"ז במה פליגי ר"א ורשב"ג ? וי"ל דאולי פליגי בזה, דר"א סבר דזבה צריכה מים חיים ורשב"ג סבר וכוותי' ק"ל דאינה צריכה מהריצ"א. ולפ"ז מיושב מה שהקשה בגליון הש"ס שהרי להלכה אין חילוק בין נדה לזבה דשניהם אינם צריכים מים חיים, ורק זב צריך מים חיים.

ד"ה זה ים של סמכו דשצע ימים סוצצים לא"י כן הוא
בב"ב דף ע"ד ע"ב כי אתא רב דימי א"ר יוחנן מאי דכתיב תהלים כ"ד ב' כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה אלו שבעה ימים וארבעה נהרות שמקיפין את ארץ ישראל, ואלו הן שבעה ימים (1) ימה של מבר' כנרת (2) וימה של סדום ים המלח (3) וימה של חילת שם מקום, ביחזקא' כ"ז ו"ח תרגום של חלבון הוא חילת (4) וימה של חילתא ונשב בניא בדברים ג' כ"ט תרגומו ויתבנא בחילתא (5) וימה של סיכבי הוא בין הירדן והכנרת כדאמרינן התם בב"ב תניא נמי הכי ירדן יוצא ממערת פמיים ומהלך בימה של סיכבי ובימה של מבר' ומתגלגל ויורד לים הגדול וכו' (6) (וי"ס אספמיא) [וימה של פמיים. ד"ס] הוא על יד הירדן, [או שמא קורא כן להירדן עצמו], כמש"כ לעיל בימה של סיכבי (7) וים הגדול ים התיכון.

ד"ה ים הגדול. הוא הים ההולך מא"י למדינת אספמיא דהיינו ים התיכון שהולך עד מדינת ספרד.

ד"ה בראשונה ששמה קלנריאה והוא צמדינת נרפת אינו ברור על מה כיון באמרו מדינת צרפת, לכאורה אין זה בדיוק מה שאנו קוראין היום פראנקרייך.

ד"ה עד עכו תבא. דריש פה כמו כה פ"י דקשה ל"י מנין מלשון פה דהכוונה על עכו ? ולכן אומר דהוי כאילו כתב עד "כה" וקריאת כה קרוב מאוד ומתחלף בקריאת עכו.

ד"ה תרפי' מציץ עליה. הפירות נלאין יותר מן העלין שצאילנות שמפרש הפסוק כך ועל'הו אינו ניכר כל כך **לתרופה** מחמת הפירות שנראין יותר, ומפרש לשון הגמ' כך תרפיה היינו פירותיה מציץ עליה נראין יותר מן העלין, ומפרש מציץ מלשון מציץ מן החרכים שה"ש ב' מ'.

ד"ה ופריך ותרף מזונה. ל"א דהיינו שלפי פירוש זה אין זו קושיא רק הוא המשך למה שאמר לפני זה "תרפיה מציץ עליה ותרף מזונה" וכן פירשו הרבה מפרשים ומפרש הלשון כך תרפיה שנותנת פירותיה מיד כשמציץ עליה שפורה עליה מלשון ויצץ ציץ. במדבר י"ז כ"ג וממשיך הגמרא לפרש שתרף הוא לשון מזון בניחותא. וזה שכותב הקרבה"ע דרש תרפיה כמו טרף צי"ת שמפרש מה שאומרת הגמרא "ותרף מזונה" היינו לומר שתרפיה הוא כמו טרפיה בטר"ת שהוא לשון מזון.

ד"ה כיון שראו כל חורי יהודה כן. ושנמס לז המלך נקדצו שלא רצה להלחם אלא יצא דרך שער יכני בגלותו. מ"מ

אמר לפניו רבש"ע אע"פ שהי' רשע לא חשב כי מאת ה' הי' לסלקו ולהמליך אחר תחתיו אלא חשב שנבוכדנאצר להחריב הבית בא. עין יוסף

שאין אנו נאמנים וכו' אמר זה דרך עגמת נפש אולי ירחמו מן השמים, או כמטיח דברים המוב לו להחריב ביתו מלהאמינו בדינו. עין יוסף

ועוד לא ירדו שנעשה גם שנשארו שם באויר ושם גגוים, ולמ"ד יד נטלם פ"י שניטלו למעלה, וזה הי' לרמוז להם כי אין ה' חפץ בעבודתם. עין יוסף

קרבה"ע ד"ה שער הנשים. לסמוך על קרצנן א"נ לעמוד על קרצנן והוא תלוי במחלוקת תנאים כדאמרינן בר"ה ל"ג ע"א בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות דברי ר' יהודה, ר' יוסי ור' שמעון אומרים נשים סומכות רשות.

שם. א"נ לעמוד על קרצנן. והמעם כמ"ש במסכת תענית כ"ז ע"א אפשר קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, אע"פ שאין העמידה על הקרבן מעכבת שאינה אלא משום חיובי מצוה, ומצוה מן המובחר. להם שמים עי"ש עוד

ד"ה פשפשין. שערס קטנים צמח "השערים הגדולים" כן הוא ברע"ב. וראה רש"י שציין לפירושו על מסכת מדות פ"א מ"ג אי היו אלו הפשפשין "בתוך" השערים הגדולים או "אצל" השערים הגדולים, ודייק ממה שהשתחוו במיוחד נגד הפשפשין, שהיו "אצל" השערים הגדולים.

ד"ה מיינ דמתמללין בעלמא שידצרו העולם צו ויראו אותו פ"י שעל ידי גם זה ידברו בני אדם בגדלות הקב"ה ויראו ויפחדו ממנו ל"א שידצרו העולם צהן בהמים מחמת גדלותן.

**ד"ה מי קטפריסות הן. דע שדרכו של הקרבה"ע להשתמש בלשון הראשונים כל היכא דאפשר, וכיון שאינו מביא הדברים במילואן נמצא הלשון קשה, וכן בדבור זה מעתיק קטעים מדברי רש"י במסכת גיטין מ"ז ע"א ואינו מביא כל הלשון שם כיון שאינו שייך כאן. וזה כוונת דברי הקרבה"ע כאן, קטע הראשון הם מדברי רש"י שם בד"ה והקטפרס שכדי לפרש לשון קטפרס כותב הר משופע שמדורנו מחודל (מאלד) [הרצה], וקטע השני' הוא ממש"כ רש"י שם אח"כ בד"ה אינו חיבור כדי לפרש אך יהי' אופן של קטפרס [וכן הקטפרס אס העצירו] מים לרך דף הגמון צמדרון ע"ב לשון רש"י שם, ומסיים הקרבה"ע שאז ההלכה [שפסוליס ?] גם לנדה לטבול צהס. ומה שנקט לשון "דף" הוא מפני שהוא פשוטי כלי עין אינו מקבל טומאה.

שם. א"נ לנדה היינו לזכה פ"י דלא פליג ר"א על רב שמוא' בר נחמן דשניהם סוברים דבאמת כשרים הם לנדה שאין זה נקרא קטפרס, ורק לזכה פסולים כיון שנתערב בהם מי גשמים. אבל לפ"ז צ"ל דמה שאמר "מי קטפריסות הן" הוא לאו דוקא שהפסול הוא שנתערב בהם מי גשמים.

אבני חן על מסכת שקלים

דף י"ז ע"ב

תוכן הדף:

מתני': י"ג שלחנות היו בבית המקדש, שמונה מהן היו שולחנות של שיש בבית המטבחים שעליהן היו מדיחין את קרבי הקרבנות,

ושני שולחנות היו במערכה של כבש [היינו לצד העזרה לחוץ] והיו אחד של שיש כדי ליתן עליהם את האברים שעולין על המזבח [אחר הנתוח היו מסדרין את האברים על השלחן עד שיעלום הכהנים], ואחד של כסף שהיו נותנין עליו את הכלי שרת שהיו מוציאין בכל בקר,

ושני שולחנות היו באולם מבפנים אחד של שיש ואחד של זהב, על של שיש נותנים את לחם הפנים בכניסתו, ועל של זהב נותנים את לחם הפנים ביציאתו מפני שמעלין בקדש ולא מורידין,

ואחד הוא "שלחן המהור" שהיה הלחם הפנים עליו תמיד.

גמ': תני בברייתא שלא היה שם שלחן של שיש באולם אלא היו השני שולחנות אחד של כסף שהיו נותנים עליו הלחם בכניסתו, ואחד של זהב ביציאתו שנותנים עליו הלחם ביציאתו,

ר' יוסי אומר בשם ר' שמואל בר רב יצחק ור' חנניה מטי בה [מפי פ' הגניע, כמו כי מטא לחאי קרא, והפירוש שדיקדק מי אמר מאמר זה בשם מי עד שהגיע שמקורו הוא] משמו של ר' יוחנן שלא היה השלחן שנתנו עליו הלחמים בכניסתו של כסף, מפני שהלחם החם מרתח את הכסף ויש לחוש שיתעפש הלחם,

ומקשה הגמ', הא אמרינן בברייתא אחד מן הניסים שנעשו בבית המקדש שכשם שהיו מניחין אותו חום כך היו מוציאין אותו חום שנאמר לשום לחם חם ביום הלקחו? ותירץ ר' יהושע בן לוי אין מוכירין מעשה ניסים,

שאלו לפני ר' אילא מה הדין אם לא היה לחם חדש צריך להשאיר הלחם הפנים על השלחן עד שבת הבאה או צריך להסיר? והשיב שצריך להשאירו דלמדין מן הפסוק דכתיב "ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד" ודורש יתור הפסוק ד"לפני תמיד" שאף אם הם פסולים יתנם על השולחן,

ואומר הגמ' שעשרה שולחנות עשה שלמה הוץ משולחנו של משה, דכתיב "ויעש שולחנות עשרה וינח בהיכל חמשה מימין ור' משמאל, שאם תאמר שלא נתנם מימין ומשמאל שולחנו של משה אלא חמשה בדרום היכל וחמשה בצפון ההיכל, איך הם כשרים הלא אין השלחן כשר אלא בצפון שנאמר ואת השלחן תתן על צלע צפון, ואלא איך תפרש מה דכתיב חמשה מימין וחמשה משמאל? חמשה מימין שולחנו של משה וחמשה משמאל,

ואומר הגמ' אף שהיו שם אחד עשר שולחנות יחד, לא סידר את לחם הפנים אלא על שולחנו של משה, שנאמר ואת "השלחן" [לשון יחיד] אשר עליו לחם הפנים, ר' יוסי בן יהודה אומר על כל השולחנות היה מסדר לחם הפנים שנאמר פסוק אחר ברה"ב ד' י"ט ואת "השולחנות" [לשון רבים] ועליהם לחם הפנים.

תני בברייתא ששולחנות של שלמה היו מונחים מזרח ומערב

דברי רבי, ר' אלעזר בר רבי שמעון אומר צפון ודרום [קס"ד צפון ודרום של היכל] היו מונחים,

ושואל בשלמא למ"ד שהיו מונחים מזרח ומערב אבל כולם היו בצפון שפיר שיכול לתת על כולם לחם, אלא למ"ד שהיו מונחים צפון ודרום הא כתיב שמות כ"ה כ"ג "אמתיים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קומתו", וכדי שיכול להניח בו הלחמים היה צריך להניח השולחנות בארכן זה אחר זה, ולפי החשבון, עשרה שולחנות מחזיקות עשרים אמה שזה כל רוחב ההיכל, ונמצא שחמש שולחנות היו בדרום ההיכל? ולכן נמצא דלראב"ש לא היה יכול לסדר את כל השולחנות בלחם.

חורי יהודה הלשון בירמי' כ"ז ופירש במצודות ציון כן יקראו השרים הגדולים.

ונפלו ומתו צריך לדעת אם מותר לעשות כן, הרי זה מאבד עצמו לדעת?

שעליהם מדיחין את הקרביים הגם שהיה לשכת המדיחין בדרום העזרה? ראה תמיד ל"א ע"א ובהמפרש שם שיש כרס שיש בו טיגופת הרבה וזה היו מדיחין בלשכת המדיחין, ושאר הקרביים היו מדיחין על השולחנות. וראה תי"ט מדות פ"ה מ"ג.

הדא הוא דכתיב בישע'י כ"ב א' **משא** כן נקראת הנבואה ע"ש שהיא נשאת בפי אדם. מצודות ציון ישע'י י"ג א' **גיא** עמק חזיון ענין נבואה, והיינו **בש"א** נבואה שנאמרה בירושלים שהוא **ג"א זז"יון** בעמק הנבואה **מה לך אפוא כי עלית כלך לגגות**. (ב) **תשאות** ענין הומיה **מלאה עיר הומיה** (כפל לשון) **קריה** כך **עליזה** ענין שמחה. עיר שהיתה מליאה תשואות קול רוב אדם הומיה ועליזה עכשיו מה לך מתאבלת. רש"י שם.

ר' יוסי בשם ר' שמואל בר רב יצחק [ו.]? חנניה.

לשום לחם אחר שהוא **חם ביום הלקחו** של לחם זה שה' מונח שם כל השבוע שהוא קר. ורבותינו דרשו שה' חם ביום הלקחו. שמואל א' כ"א ז'

אין מזכירין מעשה ניסים מקורו בברכות ס' ע"א, ובמסורת הש"ס ציין לפסחים ס"ד ע"ב ששם אומר הגמ' רק ולא סמכין אנשים.

בעון קומי הוקשו לפני **רבי אילא**.

אפילו פסול [ז:] ענין חדש **עשרה שולחנות עשה שלמה וכו' אין תימר** פ' אם תאמר שהיו חמשה בדרום וכו'.

נמצא שלחן בדרום ובמנחות צ"ח ע"ב מתרץ דתרי דרי

אבני חן על מסכת שקלים

ר' יוסה בר ר' יהודה אומר שהיה מדליק את כולן שנאמר ביה"ב
 ה' ואת המנורות ונרותיהם [לשון רבים] לבערם כמשפט לפני
 הדביר [בית קדשי הקדשים] זהב סגור [הנסגר בכור הצורף
 לטהרו מסיג],

וממשיך לדרוש הפסוק שלאחר זה פסוק כ"א "והפרח והנרות
 והמלקחים זהב הוא מכלול זהב", ודרוש הגמ' הלשון מכלול
 מלשון כליון שהמנורה וכלים אלו, כילו זהב של שלמה המלך,
 שלאחר שעשה עשר מנורות אלו [שנכנס בה סכום גדול של
 זהב] לא נשתייר לו זהב, [ובקרה"ע מפרש מלשון "כולו"
 שנגמר כל הזהב],

דינר כסף	דינר זהב	מנה	כבר	כבר קודש
1	25	100	6000	12000
25	1	4	240	480
100	4	1	60	120
6000	240	60	1	2
12000	480	120	2	1

*דינר כסף הוא 192 פרוטות.

תני רב יהודה בשם אסי, שלמה היה נוטל אלף ככרי זהב [כבר
 של קודש הם שני ככרות רגילים, כבר רגיל ששים מנה, מנה
 ארבעה דינרי זהב, נמצא כבר של קודש הוא 480 דינרי זהב,
 ודינר זהב הוא 25 דינרי כסף, נמצא כבר של קודש הוא
 12000 דינרי כסף] לעשות מהן מנורה ומכניסין לכור לצרפן
 עד שהיו נקיים מסיג כל כך שהעמידן רק על כור אחד לקיים
 מה שנאמר במנורה בשמות ל"ז כ"ד כבר זהב טהור עשה אותה
 ואת כל פליה,

תניא בברייתא אמר רבי יוסי בן ר' יהודה מעשה במנורת זהב
 שעשה משה במדבר והיתה משקלה יתירה דינר זהב יותר
 מכבר ורצו לפותחה והכניסו אותה לכור שמונים פעמים ולא
 חסרה כלום, ושואל וכי אפשר להיות כן הלא רואין בחוש
 שזהב נחסר כל פעם שמכניסין אותה בכור? ומשיב שעד
 שאינה נקיה לגמרי הוא פותחת כל פעם שנותנין אותה לכור,
 אבל לאחר שהוא זהב טהור אין הכור פותחת ממנה כלום.

מתני': שלשה עשר שופרות היו במקדש וכתוב עליהן:

1. תקלין חרתין	4. גוזלי עולה	7. זהב לכפרת
2. תקלין עתיקין	5. עצים	8-13 ששה לנדבה
3. קנין	6. לבונה	

בשופר של תקלין חרתין היו נותנין השקלים של כל שנה ושנה
 עד ר"ח ניסן, ובשופר של תקלין עתיקין נתן מי שלא הביא
 שקלו בשנה שעברה, ובשופר שכתוב עליו קנין נתנו אלו שרצו
 להביא תורין, ובשופר שכתוב עליו גוזלי עולה נתנו אלו שרצו
 להביא בני יונה ולפי המעות שנתנו הקריבו תורין או בני יונה
 לעולה דברי ר' יהודה, אבל חכמים אומרים שמשופר קנין
 הקריבו אחד לחטאת ואחד לעולה, ומשופר של גוזלי עולה
 הקריבו כולן עולות,

והמשנה אומרת הלכה שמי שאמר הרי עלי להביא עצים לא
 יפחות משני גזרי עצים, ומי שאמר הרי עלי לבונה לא יפחות
 מקומין, ומי שאמר הרי עלי זהב לא יפחות מדינר זהב,
 והמשנה ממשיך לפרש להיכן הלכו המעות שבששה שופרות
 של נדבה? ואומר שהיו קונין בה עולות הבשר היו מקריבין על

היו קיימו שחון משלחנו של משה היו עוד שני שורות של חמש חמש
 שולחנות וכולהו בצפון ההיכל, והש"ס כאן לרוב פשיטתו לא
 חש לתרין ממ"נ

קרה"ע ד"ה על של שיש מניחין את האברים.
 ובגמרא מפרש למה לא עשאו של כסף או של זהב פ' שהטעם
 שנותן הגמ' למה ה' שלחן אחד שה' באולם על פתח הבית של
 שיש ולא של כסף או זהב "מפני שמרתיח", משום טעם זה היו
 גם ח' שלחנות אלו של שיש. שהרי לא מצינו שמפרש הגמ' כלום
 אודות ח' שלחנות אלו.

ד"ה תני על של כסף. אומן של אולם אחד ה' של כסף
 וכו' ולא של שיש דלן עניות במקום עשירות.

ד"ה לית כאן של כסף. לא ה' אולם של כסף אלא
 כדמתן במתני' שה' של שיש, והטעם דשל כסף מרתית וכו'.

ד"ה לא ה' שם לחם. לקדר נצטת וכו' וה' השלחן
 ריקן ל"נ שלא ה' השלחן ריקן אלא לא ה' שם לחם לערוך
 ציוס השצת.

שם. שהרי לא יתקלקל גם נצטת הצאה אולי צ"ל עד שבת
 הבאה.

ד"ה אין תימר חמשה בדרום. א"נ מימין היינו דרום
 וכו' פ' וכאן ה' דרום בשמאל הפתח.

דף י"ח ע"א

תוכן הדף:

[ענין חדש] (והא) תני בברייתא שהשלחן היה נתון מחצי
 הבית ולפנים משוך מן כותל הצפוני ב' אמות ומחצה, והמנורה
 היה נתון כנגדו בדרום, מזבח הזהב היה נתון באמצע ההיכל
 [פ' שההיכל היה ארכו ארבעים אמה] ולא היה באמצע ממש
 אלא משוך קצת לחוץ, וכל הכלים האלו השלחן והמנורה
 והמזבח היו כולם משליש הבית ולפנים [דהיינו כשנחשוב
 ארבעים אמה אורך ההיכל ועשרים אמה בית ק"ק יהיה
 השליש עשרים אמה, ואומר שהיו כל הכלים האלו יותר
 מעשרים אמה לתוך ההיכל],

וממשיך שעשר מנורות עשה שלמה כדכתיב "ויעש את מנורת
 הזהב עשר כמשפטו ויתן בהיכל חמשה מימין וחמשה
 משמאל" ואם תאמר שנתן חמשה מנורות בצפון וחמשה
 בדרום זה אי אפשר שאין מנורה כשר אלא בדרום דהא כתיב
 "ואת המנורה נוכח השלחן על ירך המשכן תימנה", ואלא אף
 תפרש מה דכתיב שנתן המנורות חמשה מימין וחמשה
 משמאל? אלא תפרש שנתן חמשה מימין ומנורתו של משה
 וחמשה משמאל למנורתו של משה,

וממשיך הגמ' שאע"פ שהיו אחד עשר מנורות לא היה מדליק
 אלא את של משה, שנאמר ואת מנורת [לשון יחיד] הזהב
 ונרותיה לבער בערב בערב,

אבני חן על מסכת שקלים

מנורה מאיליה. פירות תאנה

ר' יוסה בי ר' יהודה אומר על כולן הי' מבעיר במנחות צ"ט ע"א איתא ר' אלעזר בן שמוע אומר על כולם היו מסדרין שנאמר את השלחנות ועליהם לחם הפנים ובכולן היו מרליקין שנאמר את המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט לפני הדביר זהב סגור, ופרש"י ד"ה על כולן היו מסדרין פעמים זו פעמים זו משמע שקאי גם על המנורות שנשנה בהדיהו, אבל בחידושי מהריצ"א הביא ילקוט מלכים א' פרק ז' וז"ל ואע"פ שעשה שלמה עשר מנורות לא הי' מבעיר "תחלה" אלא על של משה שנאמר ומנורת הזהב ונרות' דב"ה ב' י"ג י"א ואחר כך הי' "מבעיר כולם" שנאמר ואת המנורות ונרות' שבעה כמשפט שם ד' כ'. ועיי"ש בחידושי מהריצ"א שהאריך.

ואת המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט לפני הדביר המה היו מ' זהב סגור זהב הנסגר בכור לטהרו מכל סוג. דה"ב ד' כ'. וביומא מ"ה ע"א "זהב סגור" בשעה שנפתח כל החניות נסגרות ופרש"י שאין מכר לזהב אחר מפני זה.

והפרח כעין פרחי אילן הנעשים במנורה כמ"ש בתורה **והנרות והמלקחים** הצבתים שבהם לוקחים הפתילה למושבה ולהושיבה במקומה **זהב הוא מכלות זהב** מלשון כל, שהי' כליל זהב מבלי תערובות סוג. שם כ"א

הן עשר מנורות אלו **כילו** כילו ואיברו **זהבו של [שלמה]** לפי שהי' מוכך הזהב מאד. כן הוא במנחות וכן פירשו כאן המפרשים ותימא שלא כתבו להגיה. ואולי הוא מעות הדפוס כאן. גליונות הגר"י ק

עד שהוא מעמידן על א' על כור אחד.

ה"ג מעשה והיתה מנורת בית המקדש יתירה על של משה דינר זהב והכניסוה פ' פעמים לכור והעמידוה על ככר. וכ"ה הגירסא במנחות כ"ט ע"א. ומפרש הגמ' **ויאות** שנכון הדבר, דכשעדיין לא נצרף כל צרכו נחסר הרבה, אבל כיון שנצרף ונעשה מזוקק לא חסר כלום לפיכך לא חסר עכשיו אחר שהכניסוה פ' פעמים לכור אלא דינר. ע"פ הממ"ג

הוא חסר סגין הוא חסר הרבה כשמצרפו.

שלשה עשר שופרות ובפרק מעות שנמצאו מפרש דכמין עגולה היו מונחין. רש"ם

ששה לנדבה ר"ל מה שנתתר לאדם ממעות שהפריש לחטאת או לאשם, מטיל לו' שופרות אלו, להקריב מהן עולות לקיץ המזבח. והיו לכל א' מששה בתי אבות שבשבע שופר מיוחד (כמנחות ק"ז ע"ב, ורש"י יומא ג"ה ע"ב) אבל לשבת אין צריך, דמעות מוקצה הוא. יבין

המזבח והעורות הולכין לכהנים,

ושואל איך יכולין ליתן לכהנים העורות של עולות אלו הרי הם מעות נדבה שכולה לה' [והחסבר הוא דבשלמא בעולה רגילה האדם נדב עולה בתנאי שיעשו בה כדיון עולה ונכלל בדבריו גם שהעורות ילכו לכהנים, אבל במעות נדבה הא כל המעות צריכין לילך לה']? ואומר שזה מדרש שדרש יהודיע כהן גדול על הפסוק בויקרא ה' י"ט "אשם הוא אשו' אשם לה'" ולכאורה קשה שהפסוק סותר את עצמו ד"אשם הוא" פירושו שהוא כאשם רגיל שנאכל לכהנים, ואשם לה' משמע שכולה לה'? אלא מפרש שזה הכלל כל שהוא בא [פ' ניתותר] משום חטאת ומשום אשמה [שיש ללמוד מפסוק זה חטאת ואשם, שהרי הפסוק כתיב גבי חטאת, ומשתמש בלשון אשם] ילקח בהן עולות, הבשר לשם והעורות לכהנים נמצאו שני כתובין קיימין אשם לה' ואשם לכהן,

ומוסיף שיש עוד פסוק במלכים ב' י"ב י"ז "כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית ה' לכהנים יהיו" וקשה שחטאת והאשם אינם לכהנים, אלא ודאי הפירוש שמותר חטאת ואשם קונים בהם עולות ועור העולות הולכים לכהנים [ראה יבין].

גמ': תניא אמר ר' יהודה שזה שאמרנו במשנה שהיה שופר לקנין ולגזול עולה לא היו משתמשין לקנין חובה, אלא לקנין נדבה, שאם יתנו שם קני חובה חיישינן שמא תמות אחת מהנשים שנתנו מעות לתוך השופר ונמצא שמעורב כאן דמי חטאת שמתו בעליה ויופסלו המעות שילכו לים המלח,

בראש העמוד **(ומנורה בצפון והא)** ל"ג. ממ"ג. ומכאן מתחיל ענין חדש **תני וכו'.**

מזבח הזהב הי' נתון באמצע הבית לכאורה קאי באמצע, על אמצע אורך ואמצע רוחב, שהמזבח הי' עשרים אמות רחוק מפתח ההיכל ועשרים אמות מהקדשי קדשים, וגם הי' באמצע רוחב ההיכל. אבל השלחן והמנורה היו בצפון ובדרום יותר קרוב להקדשי הקדשים.

חולק את הבית דהיינו עשרים אמות מפתח ההיכל, ועשרים אמות מקדשי קדשים **מחציו ולפנים** שגוף המזבח הי' בתוך עשרים אמות הפנימיים **משוך קימעא כלפי חוץ** שלא הי' לגמרי בתוך עשרים אמות הפנימיים אלא מעט מן המזבח הי' משוך לתוך עשרים אמות החיצוניים, **וכולהן** וכולן דהיינו השלחן והמנורה והמזבח **היה נתון משליש הבית ולפנים** כשנכלול גם עשרים אמות של הקדשי קדשים יהי' עשרים אמה שליש הבית, וכל כלים אלו היו לפנים משליש הבית, דהיינו יותר מעשרים אמות מפתח ההיכל.

ויעש את מנורת הזהב עשר [כמשפטם] ויתן בהיכל חמש ממימין וחמש משמאל. דה"ב ד' ז'

ויעש את מנורת הזהב עשר לכאורה צריך בדיקה איך היה יכול שלמה לעשות את המנורות של זהב, הא גם משה רבינו התקשה בעשיית המנורה וזרק את הכבר לאש ויצא

אבני חן על מסכת שקלים

עלי דינר זהב מביא דמי דינר זהב ונותן בשופר, וכהנים לוקחין בהם זהב ועושין אותו ריקועי זהב צפוי לבית קדשי הקדשים, לכפורת, שהוא מקום בית הכפרת, שהארון שבו הכפרת שהכפרת מכסה את הארון, ה' נתון שם. וראה תמורה כ"ג ע"ב רש"י ד"ה זהב לכפורת.

ד"ה ה"ג והתני האשה "שיש" עלי לידה או זיבה מביאה דמי קן וכו'. כ"ה צרמז"ס פ"ק מהלכות מחוסרי כפרה (:). אצל צלומרת הרי עלי קן (.) שניהם עולות פ' דלכן גורם "שיש" עלי קן, דהיינו שחייבת להביא קן, אבל אי מיירי שאמרה "הרי עלי" קן או שניהם עולות.

דף י"ח ע"ב

תוכן הדף:

והגמ' מקשה והתניא האשה שאמרה הרי עלי קן מביאה דמי קן ונותנת המעות בשופר, [ע"ב] ואוכלת בקדשים לערב, ואינה צריכה לחוש שמא נתעצל הכהן ולא הקריב קרבנות לפי המעות שבשופרות, דחזקה על ב"ד של כהנים שאין עומדין משם עד שיוכלו כל המעות שבשופר? ומתריץ דשם מיירי לגבי חשש "דשמא" ימות אשה ולזה אומר דלא חיישינן, אבל ר' יהודה סבר דחיישינן שמא ימות אשה "וידעו" שמתה קודם שיקרבו כל הקינין,

ומקשה גם אם נדע ודאי שמתה אשה מה בכך, הלא יכול ליקח ד' זוזי [דמי קן] וישליכם לנהר [כמו לים המלח] והשאר יקריב? ומתריץ דלזה צריכין לומר ברירה, דהוברר הדבר למפרע שהמעות שהשליך הם המעות ששייכין לאשה המתה, והא אמרינן בעלמא דר' יהודה לית ליה ברירה, [וצ"ע שהרי מעות הם מעות ולאחר שהם מעורבים מאן יימר שלא הפריש מעותיה?]

[ענין חדש] ר' יוסה בר ר' בון אמר ר' בא בר ממל שאל לפי מה דאמרינן במשנה שהאומר הרי עלי "עצים" לשון רבים מביא שני גזירין, אם נאמר לפי זה שהאומר הרי עלי "עץ" אם מביא רק גזיר אחד? ומשיב שעץ אחד הוא קרבן, וכן אנו רואין במשנה ששנינו יומא כ"ז ע"ב לגבי סדר הקרבת התמיד, ושנים בידם שני גזירי עצים, שכל אחד היה בידו עץ אחד הרי שעץ אחד הוא קרבן,

ומביא מקור בפסוקים לקרבן עצים, דכתיב גבי קרבן מנחה בויקרא ב' א' "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה'" ומלת "קרבן" הוא מיותר שהיה די לומר "כי תקריב מנחה לה'", וכיון שמצינו לעצים שנקראו קרבן שנאמר בנחמיה "ההגדלות הפלנו על קרבן העצים", ולכן דורש ש"קרבן מנחה" בא לרבות קרבן עצים,

והגמ' מפרש גודל העצים שצריך להביא, ריב"ל אומר שעובי הגזיר [פ' רומה, מלמטה למעלה] צריך להיות אמה, באמה גדולה, ואורכן צריך להיות אמה באמה פחותה, ר' חוני אומר בשם ר' אמי [כמין מורטני] שעוביו של גזיר לא היה אלא כעובי מחק גורש סאה, דהיינו דק מאד, [וצ"ע שלא פירש רחבן, וגם צריך לדעת מנין לקחו נסרים של אמה על אמה, ובכוחים סב: אמרינן שהיה אורכן אמה ורחבן אמה].

אמר ר' שמואל בר רב יצחק לכן לא היה אורכה אלא באמה

כולן עולות דברי ר' יהודה פ' דכשמביא קיני נדבה שניהם עולות, אבל קיני חובה מביא א' עולה וא' חטאת. וסבר ר' יהודה שרק לקיני נדבה ה' שופר, אבל לקיני חובה לא ה' שופר.

וחכ"א קנין אחד חטאת ואחד עולה זב וזבה אחר שנמחרו בו' נקיים, מביאין כל א' ב' תורין או ב' בני יונה, א' לחטאת וא' לעולה, יולדת אחר ימי טוהר שלה מ' לזכר ופ' לנקיבה, מלידתה, מביאה בן יונה או תור לחטאת וכבש לעולה, וכשהיא עניי' מביאה ב' תורים או ב' בני יונה א' לחטאת וא' לעולה. חומר בקדש פ"ד אות כ"ו. וכן בקרבן עולה ויורד דהיינו בטומאת מקדש וקדשיו, בשמיעת קול, ובבטוי שפתיים, מביא בדלות שתי תורים או שני בני יונה א' לחטאת וא' לעולה. ויקרא ה' ז'. וכן בגזיר שנממא כתיב וביום השמיני יבא שתי תרים או שני בני יונה וגו' במדבר ו' י'. וכן מצורע המטהר מביא בדלות ושתי תורים או שני בני יונה אשר תשיג ידו וגו'. ויקרא י"ד כ"ב

זה מדרש דרש יהודע כהן גדול כיכין הקשה איך שייד דרש זה כאן דכאן מיירי בעור של קרבן עולה דכתיב ביה פסוק מפורש בויקרא ז' ח' "והכהן המקריב את עלת איש עור העלה אשר הקריב לכהן לו יהיה" והניח בצ"ע עיי"ש.

תניא אמר ר' יהודה פ' ר' יהודה דאמר במתני' דשני השופרות היו בשביל קיני נדבה ולא ה' שופר בשביל קיני חובה, ר' יהודה זה פירש דבריו בברייתא דלכן לא ה' שופר של קיני חובה **מפני התערובות**.

קרבה"ע ד"ה משליש הבית. של נד מורס פ' כשתחשוב מפתח ההיכל שבמזרח ותכנס שלישי הבית, לפני משליש הבית היו מונחים השלחן המנורה והמזבח.

ד"ה הוא מכלות זהב. וקאמר שהן (כולו של) [כילון] זהב סגור שה' לשלמה. ממ"ג. ויכלו מלשון מכלה ומאבד. וכן משמע במנחות כ"ט ע"א מאי מיכלות זהב? אמר רב אמי שכילתו לכל זהב סגור של שלמה.

ד"ה תקלין חדתינן. ומי שלא הציא שקלו צשנה זו [מצילון] צשנה שאחר כך ונתנו [צאמו שופר] והגזר נוטלס וכו'. רע"ב

שם. אצל לקיני חובה לא ה' שופר. אבל המביאים קיני חובה נותנים המעות או העופות ליד כהן ולא היו נותנים מעות לשופר. רע"ב

ד"ה לבונה. המתנדב לצונה נותן דמיו לתוכו ורש"י ביומא נ"ה ע"ב מוסיף ולוקחים מהן לבונה ומקטירין אותן נדבה על המזבח החיצון.

ד"ה זהב. שהמזוקות נקראין כפופי זהב צעורא (א' י', ח' כ"ז) וצדדרי הימנים (א' כ"ח י"ז). וחרש"ם פירש האומר הרי

אבני חן על מסכת שקלים

קדושים לצורך החי, דאל"ה לא שייך כאן ברירה דהא זה דבר פשוט שאם יש איסור מעורב בהיתר שלא יוכל להוציא אחד ולומר שהוברר דוהו האיסור. פירות תאנה

ונישדי בנהרא ואי קשיא לך ליבטלו ברובא, דהא לא מיירי בקנין עצמן דנימא דבעל חי חשיבי ולא בטלי דהא מיירי ב"דמי" קניני? הא לא קשיא דר' יהודה הוא דס"ל דמין במינו לא בטיל, ועוד י"ל דמעות הוא דבר שבמנין ולא בטיל. ע"פ ר"ח קניבסקי

ר' יוסה [בר אבין] א"ר בא בר ממל בעי. ד"ס

מביא גיזר אחד מי מביא גיזר א' ומתני' דתנינן לא יפחות מב' גזרין משום דאמר הרי עלי עצים סתם, הא אמר בהדיא עץ א' מביא גיזר א', או דילמא אין קרבן בפחות מב' גזרין. ר"ח קניבסקי

קרבן, ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' וגו'. ויקרא ב' א'

קרבן דממתני' דיומא לא מוכח כל כך דעצים איקרו קרבן, דדילמא משום כובדן מצריך לשני כהנים, להכי מיייתי הק' ברייתא דמוכח שפיר. ממו"נ

קרבן עצים במנחות כ' ע"א אילו נאמר [כל קרבן מנחתך במלח תמלח] כל קרבן במלח שומע אני אפילו עצים ודם שנקראו קרבן ת"ל מנחה וכו', והרמב"ם הלכות איסורי המזבח פ"ה הל' י"א מצות עשה למלח כל הקרבנות קודם שיעלו למזבח שנאמר על כל קרבנך תקריב מלח ואין לך דבר שקרב למזבח בלא מלח חוץ מין הנסכים [אבל אין נדבה נותן עליה מלח כמש"כ שם במעשה"ק פמ"ז הל' י"ד. ראה שם בב"מ] והדם והעצים ודבר זה קבלה ואין לו מקרא לסמוך עליו. עכ"ל, וכן הוא בחינוך מצוה קי"ט, ויש טועים שעצים צריכים מלח, אבל זה רק דעת רבי שם במנחות כ' ע"ב וז"ל רבי אומר עצים קרבן מנחה הן וטעונין מלח וטעונין הגשה ואמר רבא "לדברי רבי" עצים טעונין קמיצה, ואמר רב פפא "לדברי רבי" עצים טעונין קמיצה. [והלשון "לדברי רבי" גם משמע שאין ההלכה כן].

קרבן לרבות את העצים [:] ומתחיל ענין חדש ריב"ל אמר עוביין של עצי המערכה אמה.

עוביין אמה וכו' בזבחים ס"ב ע"ב אמר אביי בר הונא אמר רב חמא בר גוריא גזרין שני גזרי עניס לריך לסדר זרואש המערכה לתמיד של שחר זכהו אחד ולתמיד של צון הערצים זשני כהנים. רש"י שעשה משה אורכן אמה ורוחבן אמה כמדת המערכה. רש"י ועוביין כמחק גודש סאה גודש סאה היינו מה שממלאין סאה וגודשין אותה למעלה משפתה, "ומחק" הוא שאח"כ לוקחין עץ דק ומעבירין אותה עלי' למחוק הגודש ולהשוותה. ועובי הגזרין הי' בעובי מקל זה. אמר ר' ירמיה באמה גדומה קלרה, שלא ילאו חוץ למערכה ויעכבו הכהנים מלהקפיף. רש"י, אמר רב יוסף ולא היינו דתניא על העצים אשר על האש אשר על

גדומה לפי שגודל המערכה לא היה אלא אמה על אמה, ואמה אינה יושבת באמה, [כדילפינן בזבחים סב: מדרבתי "על העצים אשר על האש אשר על המזבח" שלא יהיו עצים יוצאין מן המזבח כלום],

וכן תני שלא היתה מקום המערכה אלא אמה, דתני היסוד היה אמה, והיה אמה סובב, ואמה כרכוב [אמה של הילוך רגלי הכהנים למעלה שקרוי כרכוב, חרשב"ש ע"פ זבחים ס"ב ע"א, וראה לקמן כ"ב ע"א] ואמה קרנות ו[נשאר אמה על] אמה למערכה, [שגגו של מזבח שעשה משה היה ה' אמות על ה' אמות, והקרנות אמה סביב נשאר ג' על ג', והילוך רגלי הכהנים אכלה עוד אמה סביב, ונשאר אמה על אמה למערכה].

שנינו במשנה האומר הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ, ומפרש מנא לן שצריך ליתן שיעור זה? נאמר כאן אזכרה [בלבונה הבאה עם לחם הפנים בויקרא כ"ד ז'] ונתת על המערכת לבנה זכה והיתה ללחם לאזכרה וגו' ונאמר להלן אזכרה [בקרבת עולה ויורד, כמנחה הבאה ברלי דלות בויקרא ה' י"ב וקמץ הכהן ממנה מלוא קמצו] מה אזכרה האומר להלן מלא קומץ אף אזכרה האומר כאן מלא קומץ,

ומקשה עכשיו שלמדנו שצריך קומץ מלחם הפנים, ובלחם הפנים הרי צריך ליתן קומץ על כל מערכה, וא"כ נאמר אי מה אזכרה האמורה להלן צריך שני קומצין לבונה, אף המתנדב לבונה צריך להביא שני קומצין?

ומתריץ וכו' מהיכן למדת שהמתנדב לבונה מביא קומץ מלחם הפנים, הרי שם כל קומץ הוא קרבן בפני עצמו, שהרי צריך להיות קומץ שלם ואם חיסר ממנו לא יועיל אם יוסיף על קומץ השני, ולכן גם מי שנדר לבונה די אם מביא קומץ אחד שהוא נחשב קרבן,

אמר ר' יוסה משם ר' אילא שהמתנדב לבונה צריך להביאה כשיעור קומצו של כהן גדול [פ' גדול בגוף ובקומה], אבל ר' חזקיה בשם ר' ירמיה אומר שיכול להביאה גם לפי שיעור קומץ בעלים,

עוד שנינו במשנה שהאומר הרי עלי זהב לא יפחות מדיוגר זהב, אמר ר' אלעזר שזה רק אם הזכיר שיתן מטבע אבל אם לא אמר כן יכול להביא זהב אפילו כשיעור מזלג קטן, עוד שנינו במשנה שהיו ששה שופרות של נדרה, ובא לפרש הטעם שהיו ששה? חזקיה אמר כנגד ששה בתי אבות שהיו משמשות בכל משמר, בית אב לכל יום, והיה לכל אחד שופר שלו, וכל הנדרות מתחלקות שוה בשוה להשופרות כדי שלא ינצו,

בר פדיה אמר כנגד שש בהמות פר, עגל, שעיר, איל, גדי, מלה, ומי שרצה לנדר פר נותן מעות לשופר שכתוב עליו פר, וכן לכולן,

שמואל אמר כנגד ששה קרבנות [ומותר קרבנות אלו לנדרה, לא הבנתי למה צריך שופר מיוחד לכל מין?] קניי זבין וזבות, קניי יולדות, חטאת, אשמות, המנחות, העשירית האופה, ר' יוחנן אמר שלכן היו ששה שופרות מפני שהיו הרבה נדרות, ולפי החשבון היה צריך ששה שופרות,

ואי אמרינן ברירה נברור ד' זוזי ונישדי בנהרא ואידך לישתרו התוס' ישנים (יומא נה:) כתב דע"כ כוונת הגמ' לומר דיתנו מעיקרא שם ימות אחד יהיו אותם המעות שישליכו לים המלח קדושים עבור המת ומעותיו של המת יהיו

אבני חן על מסכת שקלים

המזבח שלא יהו עצים יוצאין מן המזבח כלום.

עוביין אמה באמה שוחקת וארכן באמה גדומה
לכאורה לא הוזכר כלום אודות שיעור "רחבו" ? והנה בזבחים אמרינן דמדת ארכו ורחבו שוין, ולכאורה גם כאן צריך לפרש דמה שאומר ארכן באמה גדומה קאי על ארכו ורחבו, ופליגי רק בעובי אי ה' באמה שוחקת (שעביו ה') מונח בגובה ולא ה' מעכב הילוך רגלי הכהנים) או כטורטני.

עוביין וכו' לא הבנתי במציאות איך היו מניחין גיזר שה' ממלא כל מקום המערכה, ואיך היתה בוערת ??

באמה שוחקת כדרך השוחק שפוסק שפתיו, והעצב מדביקן. ערוך, ערך סחק

ר' חוני בשם ר' אמי כמין טורטני ראה מה שפי' הקרבה"ע, אבל בגליון אפרים נדפס בסוף הירושלמי הביא לפרש באופן אחר דרב"ב פ"ט ע"ב מבואר דטורטני הוא משקל של שוקלי זהב וכסף, וזהב וכסף שוקלים בצמצום מפני יוקרם, וזה ששאל ר' חוני למה יהי' ארכן באמה גדומה שהיא אמה מצומצמת וכי זהב וכסף הם ששוקלים בטורטני בצמצום ? והשיב ר"ש בר רב יצחק לפי שלא ה' מקום המערכה יותר מאמה על אמה לכן ע"כ מודדו באמה מצומצמת.

שלא ה' מקום המערכה אלא אמה על אמה היינו מוכח הנחשת שעשה משה כדכתיב שמות כ"א ו' ועשית את המזבח עצי שטים חמש אמות ארך וחמש אמות רחב וגו'. וכיון שצריך שתתן אמה לכרכוב שה' להילוך רגלי הכהנים כדאמרינן בזבחים ס"ב ע"א וכן עוד אמה לקרנות מכל צד, נשאר אמה על אמה למערכה.

כלום למדו אלא מלחם הפנים ממנחת חוטא פי' מהגזירה שוה של מלת "אזכרה" בלחם הפנים ומנחת חוטא.

כהן הגדול פי' הכהן היותר גדול בגוף וקומה.

אפילו בקומץ בעלים נראה לפרש דפליגי בדרון מינה ומינה, ודרון מינה ואוקי באתרא כדאיתא בשבועות ל"א ע"א. רש"ם

ששה בתי אבות ראה ציון ירושלים על הגליון. וראה בפירות תאנה שמביא שהיו ז' בתי אבות עיי"ש.

כנגד שש בהמות ולהכי הוו ששה שאין עולה זאה אלא מהנך ששה בהמות. רש"י מנחות ק"ז ע"ב ד"ה ורבי היא.

אמר ר' יוחנן ע"י שהנדבה מרובה וכו' פי' זה טעם נוסף למה עשו ו' שופרות.

כתיב וככלותם וכו' מכאן עד סוף הפרק יש עירוב דברים, וזה ביאור הענין :

(א) ר"ש בר נחמן בשם ר' יונתן סבר שהיו שני ארונות (קופות) לכסף שהביאו לבית המקדש) והא דכתיב בפסוק דוככלותם דעשו מהכסף כלי שרת זה ה' רק מארון אחד אבל מהארון השני נתנו לעושי המלאכה שחזקו בה את בית ה', ושיטה זו סבר גם רב חנה באות ג' ושם מבואר יותר.

(ב) תני דבי ר' ישמעאל שהי' רק ארון אחד, וסתירת הפסוקים מתיישבת שיהוידע נתנו בפנים אצל המזבח, אבל המלך צוה שיתנו אותה בשער בית ה' חוצה כדי שיתנו בה גם הממאים.

(ג) רב חונא בשם ר' יוסף אמר כר"ש בר נחמן דודאי היו שני ארונות כדמשמע מהפסוקים, אחד בשער בית ה' חוצה שמהם עשו כלי שרת, ואחד אצל המזבח שמקופה זו לא ה' רשאי לעשות כלי שרת שהרי כתיב אך לא יעשה בית ה' ספות וגו' כי לעושי המלאכה יתנהו וחזקו בו את בית ה' מלכים ב' י"ב י"ד-ט"ו.

קרבה"ע ד"ה ופריך ואי אמרינן כו'. ודקאמר ד' זוזי היינו זוזי פשוטי שט' מהן הוא דינר לורי (1 שקל = 4 דינר צורי. 1 דינר צורי (זוז) = 8 דינר מדינה (זוזי פשוטי)) והן דמי פרידה pigeon אחת, דתנן כדמס' מ' ע"ז זו זיוס עמדו קניין צרעמים, פי' עמדו היינו פרידה אחת, והרוצע הוא מלי דינר לורי שהוא ד' זוזי מדינה ורבעתים מלשון ארבעה, דהיינו ד' זוזי מדינה .

שם. א"נ אורחיה דש"ס למיתני ד' דבלשונם ובלשון הברייתא קורין לחצי דינר ריבוע. פי' רגמ"ה כיומא נ"ה ע"ב. מ"ב

ד"ה ה"ג קרבן לרבות את העצים. דכתיב והגורלות הפלנו על קרבן העצים. נחמ"י י' ל"ה

ד"ה כמין טורטני. קנה מאזנים ולי נראה וכו' פי' שקנה מאזנים שבו תלוין כפות המאזנים הוא מקל דק, וכעובי זה ה' עובי עצי המערכה.

ד"ה נאמר כאן. גבי לצונה דלחם הפנים אזכרה ויקרא כ"ד ז' ונתת על [המערכת] לצונה זכה והיתה ללחם לאזכרה [אשה לה'] .

ד"ה ונאמר להלן. גבי מנחה (ויקרא ז' ז') וקמץ משם מלא קמנו וגו' פסוק זה כתוב גבי מנחת נדבה, ולפי מה שכתב הקרבה"ע לקמן בד"ה כלום למדו לקומץ הלימוד הוא ממנחת חוטא, והוא פסוק בויקרא ה' י"ב וקמץ הכהן ממנה מלוא קמצו את אזכרתה והקטיר המזבחה על אשי ה' וגו' והי' להקרבה"ע להביא אותה הפסוק. רצ"ע.

ד"ה אף כאן בלחם הפנים קומץ. לכל מערכה, וכי היכי דסתם הקטרת מנחה מלא קומץ, אף סתם נדבת לצונה מלא קומץ.

ד"ה כלום למדו לקומץ. לצונה אלא מלחם הפנים, והתם צעינן שיהא כל קומץ צפני עצמו מלא, ואם חסר ממנה פסול,

אבני חן על מסכת שקלים

שם. מנה הוא מאה שקלי כסף. סלע הוא ב' שקלים.

שם. דאמר קטן והציא גדול לא ילא במשנה שם מנחות ק"ז ע"ב אבל לרבנן ה' יכול להיות שופר אחד ויקריבו כל העולות פרים, אע"ג דוימנין דשני ל' דההוא נתנן לשם אילים והוא מביא פר תחתיהם. מ"ג

ד"ה מנחות. דלילו מותר מנחת יחיד [הוא יוסף] משלו ומציא מנחה אחרת. ע"פ רש"י מנחות ק"ח ע"א. אבל לפי הלשון כאן אולי צ"ל מוסף משלו.

ד"ה ועשירית האיפה. וכד"ל לעיל צ"צ דף ח' בדפוס שלנו הוא דף ו' ע"א.

ד"ה ריבו לה שופרות הרבה. כדי שלא יתעפשו המעות במנחות ק"ז ע"ב ר' יוחנן אמר מתוך שהנדרה מרובה תיקנו לה שופרות מרובין כדי שלא יתעפשו המעות ופי' הרבינו גרשום שאלמלא היו כל המעות בשופר אחד או בשנים היו מתעפשין אם היו הרבה ביחד. ע"כ, וכמו ששייך עיפוש גבי אוכל נקד כן הלשון ביהושע ט' ה' כן מתכת שעולה חלודה מכנה בלשון עיפוש.

ד"ה שתי נדבות עשה. דמלכס ז' י"ז כתיב ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקצ חר דלמנו ויתן אמו אלל המזבח דימין [צדא איש צית ה' ונתנו שמה הכהנים שמרי הסף את כל הכסף המוצא צית ה'] .

שם. וצ"ה ז' כ"ד ח' כתיב ויאמר המלך ויעשו ארון [אחד] ויִקְהֹלוּ צִעֲרֵי צִית ה' מוֹלָה. ושם בפסוק י"ד וַיִּכְבְּלוּ יָחֵם הַבְּיָאוֹ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיְהוֹדִיעַ אֶת שֹׂאֵר הַכֶּסֶף וַיַּעֲשֶׂהוּ כְּלִים לְבֵית ה' כְּלֵי שֵׁרֶת וַהֲעִלּוּ יָת הוּא יֵד הַמִּכְתָּשֶׁת וְקֹרֶה' כן ע"ש שמעלין ומורדין אותה בעת הכתישה וכפות וכלי זהב וכסף.

דף י"ט ע"א

תוכן הדף:

כתיב בדה"ב כ"ד י"ד וַיִּכְבְּלוּ יָחֵם הַבְּיָאוֹ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיְהוֹדִיעַ וְגו' ר"ש בר נחמן בשם רבי יונתן אמר ששני נדבות עשה דהיינו שעשה שני ארונות לתת בהם נדבות, ומביא ברייתא שמפרשה דתני דבי ר' ישמעאל נדבה אחת דכתיב במלכים ב' י"ב ה' ויקח יהוידע הכהן ארון "אחד" ויקב חר בדלתו ויתן אתו אצל המזבח בימין וְגו', והא דכתיב בדה"ב כ"ד ח' וַיֵּאמֶר הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲשׂוּ אֶרְוֹן אֶחָד וַיִּתְּנֵהוּ בִּשְׁעַר בֵּית ה' חוֹצָה", והיינו שהמלך נתן אותה בחוץ, ושואל מה טעם נתן אותה בחוץ, ומשיב כיון שטמאי שרץ ומת לא היו יכולין ליכנס להשופרות עשו התיבה בחוץ בשבילם,

רב חונא בשם ר' יוסף אומר [על שם. ע"פ קרבה"ע] הפסוק במלכים ב' י"ב י"ד "אך לא יעשה בית ה' פפות כסף [שם כלים עשויים כצורת כדים] מְזֻמְרוֹת [כלי זמר] מְזֻקְרוֹת [ספלים לזרוק מהם דם הקרבנות] הַצְצֻרוֹת כל כלי זהב וכלי כסף מן הכסף

(ש"מ אע"ג) [ואע"ג?] דצהטרפות יש שני קומצין כגון שהשני יתר אפ"ה פסול, כדלפינן ממנחת חוטא כמו שפרשתי לעיל בדה"ב ונאמר להלן דהג"ש הוא מלחם הפנים ומנחת חוטא, ואולי הטעם שלא עשו הג"ש מלחם הפנים ומנחת נדבה? שלחם הפנים דומה למנחת חוטא יותר ממה שדומה למנחת נדבה ששניהם באין משום חובה. ודו"ק.

ד"ה ה"ג המתנדב לבונה מביאה בקומצו של כה"ג. וה"פ מדליף לה מלחם הפנים [דצפייס?] נעשה, ולא ידעינן הא כיצד (ד)מתרמי, ולריך שיהי' הרצה שיקמון ממנו גדול שצדקנים. ולכן גם לבונה הנלמד מלחם הפנים צריך קומץ גדול.

ד"ה ואפילו בקומץ הבעלים. ממנחה ילפינן, ויכול ליתן אותה לכל כהן שירצה שצאצאו משמר. דמסתמא מתוך כל הכהנים יש כזה שקומצו קטן בקומץ הבעלים.

ד"ה צינורא. [שיעור] מזלג קטן. אולי צ"ל כן. פי' לא שיביא דוקא מזלג קטן אלא זהב כשיעור ומשקל מזלג קטן. וראה מנחות ק"ז ע"א על הא דתנן נחשת לא יפחות ממעה כסף, תניא ר' אליעזר בן יעקב אומר לא יפחות מצינורא קטנה של נחשת, למאי חזיא? אמר אביי שמחטטין בה פתילות ומקנחין בה גרות. והמאירי כאן פי' צינורא כלומר שיהא ראוי לאיזה דבר. ובתורתן של ראשונים הביא "פי' צינורא ברזל שעל ראש הכוש שטוין בו וכו'".

ד"ה כנגד ששה בתי אבות. הכהנים וכו' כל הדיבור מיוסד על דברי רש"י במנחות ק"ז ע"ב.

שם. שיהא שלום ציניהן הרבינו גרשום במנחות כתב "שכל מותר מעות שיהיו ביומו שיהיו מקריבין העובד ביומו בין רב בין מעט" וצריך עיון מה הפירוש "שיהיו ביומו" אם הכוונה שכל מעות שמביאין ביום זה נותנין לתוך שופר של יום זה, או שנותנין אותן לאיזה שופר שירצו והפשרה הוא רק שהבית אב מקריב מה שמוגיע לשופרו. וגם משמע מדבריו שהי' כעין חיוב לנמור להקריב כל מה שהי' בשופר של יום זה. ורש"י שם כתב "כשהמעות באות נותנין אותן לששה שופרות" וגם בדבריו צ"ע אם הכוונה שנותנים המעות לאיזה שופר שירצו, או שבכל יום נתנו לשופר של יום זה?

שם. לא יצאו נדרים ונדבות כל כך, ונמצא אומן צתי אצות וכו'. רש"י במנחות

ד"ה כנגד פר וכו'. שהמתנדב פר [לעולה] מציא [מנה אחד. צ"ק] ונותן לשופר ששמו פר כדאמר יציא צמנה. כ"ה ברש"י מנחות ק"ז ע"ב. ומה שאמר "כדאמר יביא במנה" קאי על המשנה שם בראש הדף דאמר הרי עלי שור יביא הוא ונכסיו במנה. ופרש"י כך נתפרש דינו צמורה של צע"פ.

שם. והמתנדב עגל מציא ה' סלעים ונותן לשופר וכו' גם זה על פי המשנה שם דהמתנדב עגל מביא הוא ונכסיו בחמש.

אבני חן על מסכת שקלים

המובא בית ה' שלכן היו שני ארונות שמהכסף שהביאו מהארון שעשו במלכים לא עשו מהן כלי שרת, ומכסף שהביאו מארון זה בדה"ב עשו כלי שרת.

תני דבי ר' ישמעאל נדבה אחת דכתיב במלכים ב' י"ב ויקחו יהוידע הכהן ארון "אזר" ויקב וזר בדלתו ויתן אתו אצל המזבז בימין וגו' והא דכתיב בד"ה ב' כ"ד ח' ויאמר המלך ויעשו ארון אחד ויתנהו בשער בית ה' חוצה.

רב חונא בשם ר' יוסף [על שם] בן הוא גירסת הקרבנה"ע אך לא יעשה בית ה' ספות שם כלים עשויים כצורת כדים כסף מְזֻמְרֹת כלי זמר [מְזֻקָּזֹת ספלים לזרוק מהם דם הקרבנות חֲצֻצֹת כל כלי זהב וכלי כסף מן הכסף המובא בית ה'].

פרק שביעי מעות שנמצאו

תוכן הרף:

מתני': מעות שנמצאו בין שופרות של שקלים לשופרות של נדבה, רואין למי המעות קרובים אם הם קרובים לשופר של שקלים יפלו המעות לשקלים, ואם המעות קרובים לשופר נדבה יפלו המעות לנדבה, ואם מצאו המעות באמצע שהוא מחצה על מחצה יפלו לנדבה [שנדבה חמירי שכולה עולה, משא"כ שקלים לפעמים הולכים לשיירי הלשכה שהם צרכי העיר. יבין, וראה בגמ']

ואם מצאו המעות בין שופר של עצים לשופר של לבונה, אז רואין למי המעות קרובים, אם קרובים לעצים יפלו לעצים ואם קרובים ללבונה יפלו ללבונה, ואם נמצאו באמצע מחצה על מחצה יפלו ללבונה [שלבונה היא עצמה קרבן, משא"כ עצים שהם מכשירי קרבן].

ואם מצאו המעות בין שופר קנין לשופר גזולי עולה, אז אם המעות קרובים לקנין יפלו לקנין ואם קרובים לגזולי עולה יפלו לגזולי עולה, ואם נמצאו באמצע מחצה על מחצה יפלו לגזולי עולה,

ועכשיו מדבר בקופות מעות שיש לכל אדם בביתו, שאם היה לו קופה של חולין וקופה מעשר שני ומצא מעות מוטלין בין הקופות, אז אם המעות קרובין לקופת חולין הם חולין, ואם הם קרובים למעשר שני הם מעשר שני, ואם הם באמצע מחצה על מחצה הרי הם מעשר שני,

זה הכלל הולכים אחר הקרוב הגם שהוא לקולא, אבל בספק שנמצאו המעות באמצע הולכים לחומרא.

גמ': ומקשה למה אמר המשנה שנמצאו מעות בין שקלים לנדבה הרי לפי סדר השופרות לא היו שופרות אלו קרובים זה לזה, והיה לו לומר בין שקלים לקנין שהם היו זה אצל זה? ומתיר ר' אבון בשם ר' פנחס שהיו השופרות בעיגול ושופרות של נדבה היו קרובין לשופרות של שקלים מצד אחד,

ופריך למה כשנמצאו השקלים במחצה על מחצה נופלים השקלים לנדבה הרי נדבה בא רק לקיץ המזבח, ויותר נכון היה ליתנו לשקלים שקונין בה קרבנות ציבור? ומשני שיש שרצה לתירץ שלא יתנו לשקלים כיון דלפעמים נופלים לשיירי הלשכה, ויש שרצה לתירץ דבנמצא במחצה על מחצה דינה כשקל שמתו בעליו שנופל לנדבה,

אבני חן על מסכת שקלים

שמואל שהשקל נופל לנדבה,

[ומייתי לה הכא משום דכולהו רב אסי קאמר להו. ה"ם]
ושואל מה הדין במותר עשירית האיפה של כהן גדול? ר' יוחנן
אמר שיוליכם לים המלח, ור' אלעזר אמר יפלו לנדבה,
וחוזר להקשות על המשנה דתנן שאם יש שקל מוטל בספק בין
שופר של קניין [שמהן מקריבין אחד חטאת ואחד עולה] ובין
גזולי עולה [שהן כולן עולות] המעות נופלין לגזולי עולה, איך
יכול לעשות כן, שמא המעות באמת של קניין הם שיש בה
חטאת, ונמצא חטאת קריבה עולה?

ומתרץ חזקיה בשם ר' שמעון בן לקיש שתנאי ב"ד הוא שכל
המותרות ואף של חטאת קריבין עולות, לכן גם כאן בשקל של
ספק יכול להקריבה עולה,

ושואל הגמ' סוף סוף אם היה המעות של קניין יש כאן אשה
שלא הקריבו הקרבן בשבילה ובמה הוא מתכפרת? ומשיב
שהסוכן המספק להקדש העופות בשביל הקניין צריך ליתן גם
בשביל המעות הנמצאות בספק, ויקריבו אותם מספק,

והגמ' שואל למה מנה במשנה רק הדין של שופרות אלו [בין
נדבה לשקלים, בין עצים ללבונה, בין קניין לגזולי עולה]
שנמצא ביניהן מעות, ולא מנה בין קטרת לעצים ללבונה לזהב
לכפורת? ומשיב שהכל נכלל במה שאמר בסוף זה הכלל וכו'.

מתני': מעות שנמצאו לפני סוחרים בהמה לעולם הם מעשר,
ואם נמצאו בהר הבית הם חולין, ואם נמצאו בירושלים בשאר
ימות השנה הם חולין, ובשעת הרגל דינם שהכל מעשר,

בשר שנמצא בעזרה אם הם איברים דינם כעולות ואם הם
חתיכות דינם אותה כבשר חטאת, ואם נמצא הבשר בירושלים
דינם אותה כזבחי שלמים,

וכל בשר שנמצא בין בעזרה ובין בירושלים צריך שריפה מפני
שנפסל בהיסח הדעת [ראה בגמ'], אבל הבשר צריך עיבור
צורה פ' להשהות עד שיהיו נותר, [וזה יהיה נפק"מ כאיזה
קרבן מחשבין אותה שאם היא עולה מועלין בבשרה ונשרפת
למחרתו, ואם היא חטאת אין מועלין בה אבל נשרפת
למחרתו, ואם היא שלמים נשרפת ליום השלישי],

ואם נמצא בשר חוץ לירושלים בערי ישראל, אם מצא איברים
גדולים דינם כנבילה [שכן הדרך להניח בשר נבילה לפני
כלבים], ואם מצא חתיכות קטנות הם כשירות, ובשעת הרגל
גם חתיכות גדולות כשירות שכן הדרך לבשל בשעת הרגל
חתיכות גדולות.

מעות שנמצאו בין השקלים לנדבה בין שופרות של
שקלים ושופרות של נדבה. יכין. מה דינן? אם הם קרוב
לשקלים וכו'.

לא הוצרכה דלא "דלא" בירושלמי כמו "אלא" בבבלי.
מ"נ **בין שקלים לקינים**. ויש להוסיף שראיתי מפרשים
שהלשון אלא הוא מלשון "לא" שאינה כמו שאתה חושב רק
כך הוא, וכן לשון אבל הוא מלשון "כל".

בוכלייאר בש"נ כתב שבדפוס ווינצ'י הנוסח כובליים ובבלי
הנוסח כובליים ויש שגרסו גם קובליים ופירוש כולם הוא
"עיוגול". שהקפות היו מסודרים בעיוגול כמין בוכלייאר וכו'.

תנן **מחצה למחצה יפלו לנדבה, לא צורכה לא** הי'
לו לומר שיפלו לנדבה **דלא** פ' אלא הי' לו לומר **מחצה**
למחצה יפלו לשקלים?

תנן בין קניין לגזולי עולה וכו' מחצה למחצה יפלו לגזולי עולה
וקשיא ויש חטאת קריבה עולה.

חתיכות מותרות ודין זה בעיר שכולה ישראל אבל בעיר
שיש בה נכרים אפילו חתיכות אסורים. רע"ב וראה להם שמים.

בתינו"ט ד"ה לעולם מעשר ונימוקו עמו ראה רש"ש
פסחים ז' ע"א שהוא מעות סופר וחי' כתוב וצ"ע ופתרו אותו
ונימוקו עמו שהחליפו צ' לנ'.

קרבה"ע ד"ה יוליכם לים המלח [.] לא נהנין ולא
מועלים זו [:] **וקשיא וכו'.**

ד"ה ומשני תנאי ב"ד הוא על המותרות שיקרבו
עולות. אע"ג דמותרות חטאת הן, [מכל מקום?] תנאי צ"ד
הוא שיקרבו עולות.

ד"ה ומשני תנאי ב"ד הוא המספק את הקניין
מספק את הפסולות. ואף זו מן הפסולות היא פ' מעות
אלו שנמצאו הוא כאילו נמצא פסול באחת מהקניין ולריך
המספק קניין ליתן קניין לפי מעות הנמצאים פ' לפי מה
שנמצא בין הקופות, ועושה כנגד מעות שנמצאו קניין וזוהי,
פרידה אחת חטאת ופרידה אחת עולה, והעולה ודאי באה
משום ספק, וגם החטאת לא תקשה לך ושומטן חטאת וכו'.

ד"ה לעולם מעשר. ועיקר אכילת מעות מעשר, שלמים
היו מביאין מהן. ולשון הרש"ם רוב הוצאות מעשר לוקחין
בהן בהמות לשלמים כדגמר שם שם מעשר משלמים במסכת
מנחות פ"ב ע"א. ולשון הרע"ב ועיקר מצות אכילת מעשר היא
שלמים.

דף י"ט ע"ב

תוכן הדף:

גמ': ומקשה למה אמרינן במשנה שמעות שנמצאו בהר הבית
חולין, ולמה לא נחוש שהמעות בהר הבית הם מעות שנפלו
מן הלשכה שהם קודש, [והגם שאנשים מביאין עמהם מעות
לקנות קרבנות, גם מעות אלו על פי רוב הם קודש, אבל מעות
חולין אין בני אדם מביאין שאסור לאדם ליכנס להר הבית
במעות צוררין בסדינו, וטריחא מילתא להחזיקן בידו]? ומתרץ
רב בא ור' חייא בשם ר' יוחנן שאין מעות הלשכה מצויים בהר
הבית שחזקה על הכהן כשלוקח בהמות ממעות השקלים היה
מחלל המעות שהיה גותן להסוכנים בשביל הבהמות קודם
שהוציאן מן הלשכה והמעות יצאו לחולין.,

[ענין חדש] ר' לעזר אמר בשם ר' הושעיא שבשר שהסיה דעת

אבני חן על מסכת שקלים

חזקה שאין הכהן מוציא וכו' שהרי החשש הי' רק שנפל מיד הגזבר, וכן שחזקה שאין הכהן מוציא וכו' נמצא שאין עוד שום חשש שיהי' מעות הקדש בהר הבית. ובתפא"י בביעור אות ב' כאן כתב ואין להקשות עכ"פ שמה נאבד מהשקלים כשהכניסוהו ללשכה? י"ל כיון דחייב באחריות כלעיל פ"ב, מזהר זהיר בהו שלא יאבדו עד שיבואו ללשכה. וכ"כ אין להקשות ניהוש שהן ממעות שהכניסו להמילן לשופרות של קנין, שהקדישום בעלים מיד כשהפרישום? י"ל דמעות הלשכה רובא ניהו טפי ממעות הקנין ועיי"ש עוד.

תעובר צורתו ויצא לבית השריפה, [ואמר] ר' יוסי אולי צ"ל בן והכל מדברי ר' הושעיא שהביא המשנה ומה שאומר ר' יוסי עלי' גליונות הגר"ק

לא ממש וכי אין הכוונה דמותות ממש, דאם לא היו מותרות לגמרי לא הי' אומר לשון מותרות.

אם היו מחורזות מותרות פ' דאף שהדרך הי' להשליך נבילה אברים שלמים, לא הי' קושרין אברים יחד להשליכן בן, ורק אברים כשרין שלקחו לאכילה הי' קושרין יחד שלא יאבד אבר.

ולנמצאת בקרקע שאינו מקום קביעתו. רש"ם

כן אמר ר' יוסי רבי כמו בבבלי "ברבי" דהיינו אדם גדול, ויש מפרשים דבשעה שאמר ר' יוחנן הלכה זו דבנמצא ביד נכרי כנמצא בפלמיא אמר ר' יוסי לר' יוחנן, רבי! ויהיו דבריך מתקיימין אם ראו אותו הנכרי יוצא מן מקולין של ישראל ובשר בידו וכו'. ממ"נ

קרבה"ע ד"ה ופריך לא צורכה. לא הוה ל"י לתנא למיתני אלף זהר הצית קדש ולא בהר הבית חול דודאי מתרומת הלשכה נפל מיד הגזבר שהוציאן מן הלשכה. ר"ה קניבסק, שהרי אין אדם רשאי לנכנס לשם צמעות לזרין [צסדינו]. והוא ברייתא בברכות ס"ב ע"ב לא יכנס אדם לאחר הבית לא במקלו שבידו ולא במגעלו שברגלו ולא במעות הצרורים לו בסדינו וכו'.

ד"ה מתני' אמרה בן. דליכא למימש לשום טומאה בפסחים ל"ד ע"א איתמר היסח הדעת ר' יוחנן אמר פסול טומאה הוי ור' שמעון בן לקיש אמר פסול הגוף ופרש"י מעלה היא בקדשים.

שם. אלל כל שנפסל דהיקסא הדעת (צודאי) אפי' עיצור זורה אינו זריין. אולי צ"ל בן

ד"ה הנמצא ביד נכרי. צער הנמצא ציד נכרי כאלו נמצא צרה"ר, [ואס] רוצ טצמי ישראל מותר. אולי צ"ל בן

ד"ה א"ל. [האין צר נש לטצמ. כצ"ל

ממנה צריך עיבור צורה, ואמר ר' הושעיא שכן שנינו במשנתנו שבשר שנמצא צריך עיבור צורה ויוצא לבית השריפה [וס"ד שצריך עיבור צורה משום שהסיה דעתו ממנה], אמר ר' יוסי ומאן יימר שהטעם במשנתנו הוא משום היסח הדעת שמה הטעם שאי אפשר לאכול בשר זה "דחיישין" שמה כבר נתקלקל צורתו, דהיינו שהבשר כבר נותר, ולכן כיון שמספק אי אפשר לאכול צריך לעבר צורתו ולשורפו.

[ענין חדש] שנינו במשנתנו שאם מצא איברים גדולים דינם כנבילה, ואמר ע"ז ר' קריספא בשם ר' יוסי ברכי חנינה שאינם נבילה מספק אלא כוונת המשנה שגם לוקין עליהן משום נבילה, שכמו שמה שאמר המשנה על חתיכות שהם מותרות הכוונה כשרין לגמרי, כן נבילה פירושה נבילה לגמרי ללקות על אכילתה,

ר' קריספא בשם ר' יוסי ברכי חנינה אמר שאם היו מחורזות מותרות פ' דאף שהדרך הי' להשליך נבילה אברים שלמים, לא הי' קושרין אברים יחד להשליכן בן, ורק אברים כשרין שלקחו לאכילה הי' קושרין יחד שלא יאבד אבר.

[ענין חדש] [תני בברייתא] עיר שהיו בה תשע חניות שמוכרות בשר נבילה וחנות אחת שמוכרת בשר שחומה, ונתחלפו לו [שלא ידע ממי לקח הבשר. רש"ם] חושש ואסור לאכלה, אבל נמצאת בשר בשוק הולכין אחר הרוב וכיון שרוב החניות הם בשר נבילה הבשר נבילה,

ואם היו בעיר תשע חניות שמוכרות בשר שחומה וחנות אחת שמוכרת בשר נבילה, ונתחלפו לו [שלא ידע ממי לקח הבשר. רש"ם] חושש ואסור לאכלה [דכל קבועה כמחצה על מחצה דמיו]. אבל נמצאת בשר בשוק הולכין אחר הרוב וכיון שרוב החניות הם בשר שחומה הבשר כשירה,

אמר ר' יוחנן בשר הנמצא ביד נכרי ואין ידוע אם היא כשרה, או הדין כמו אם היה נמצא בשוק ואם רוב החניות כשירות או הבשר כשר,

ר' אלעזר בן רבי חגי' היה ר' מנא נסמך עליו, ראה נכרי אחד שחתך חתיכת בשר מסוס שלו והוציאו לחוץ לרחוב, א"ל לר' מנא וכי על בשר כזה אמר ר' יוחנן שהנמצא ביד נכרי כנמצא בפלמיא [בשוק]? אמר ליה ר' מנא לר' אלעזר בן אמר ר' יוסי רבי [הרבי שלי] שרק אז מותר לאכול בשר שנמצא ביד נכרי אם ראו אותו יוצא ממקולין של ישראל,

והגמ' מספר, שישראל אחד בציפורין הלך לקנות בשר ממקולין ולא רצה הטבח למכור לו, ושלח הישראל נכרי שיקנה לו, והנכרי הביא לו בשר מטבח זה, והישראל הקניט את הטבח שסוף סוף קיבל הבשר בעל כרחו, אמר לו הטבח וכי לא נתתי לו להנכרי בשר טריפה [פ' שהסיבה שלא נתן לו הטבח בשר שלא רצה למכור בשר טריפה לישראל],

ר' ירמיה בשם ר' חנינה סיפר, שמעשה זה בא לפני רבי ושאלו אותו אם יכול הטבח לאסור על ישראל ולומר שמכר טריפה לשלוחו? והשיב רבי שאין ביכולתו של הטבח לאסור הבשר של המקולין של ציפורי וכיון שלא הכריזו שיש בשר טריפה מותר הישראל [שהנכרי הביא לו את הבשר] לאכלה,

רב ירד לבבל וראה שמקילין שם בבשר שהוא ביד נכרי [בשר שנתעלם מן העין] והתחיל להחמיר עליהן [כמו שהולך ומספר],

אבני חן על מסכת שקלים

דף כ' ע"א

תוכן הדף:

ראה רב אדם אחד [בעי] שרצה [משויגה] לרחוץ הראש והרגל והבני מעים של בהמה שנמכרים ביחד בתוך הנהר, ושכח שם אבר והלך לו, [חזר בעי מסיבגא] חזר להנהר ורצה ליקח האבר, אמר ל' רב אסור לך, שכן אני אומר שאבר זה יכול להיות שאינו האבר שהנחת אלא הוא מה שהניח שמץ הנהר וזה שאתה רואה כאן הביא שמץ הנהר ממקום אחר והניחו במקומו, והוא חתיכה אסורה.

והגמ' מספרת, שאיש אחד היה הולך בשוק, והיה מעון בשר, ובא עוף ששמה דיה וחמפה ממנו והשליכה במקום אחר ורצה האדם ההוא לחזור ולטלו, א"ל רב אסור לך בשר זה, שאני אומר בשר נבילה היתה נושאת וזרקתו וזהו הבשר שמצאת, והבשר שלקחה ממך אכלה,

נהר ששמה "גינאי" שטף נדות יין של ישראל, ואח"כ מצאו את הנדות, ובאו ושאלו את ר' יצחק בן ר' אלעזר אם היין מותר, והשיב שיראו האנשים השופכין היין את הקשרים שקושרים הנדות זה לזה, ואם יכירו שזה קשר שלהם אז היין מותר,

[נקוניקה] מין קנקן נמצא בבית הכנסת של עיר ששמה כול, ובא השאלה לפני ר' ירמיה, והשיב שיראו אלו שרושמי את החביות ואם יכירו שזה חותם שלהם אז היין מותר,

גדי צלי נמצא ברחוב העיר ששמה גופתא, והתירו את הבשר משום שני דברים, התירו אותה משום מציאה [פ' שלא היה כאן חשש גניבה] דתני בברייתא המציל חפץ מיד הארי, ומיד הגיים, משונת הים [מזוטו של ים], ומשונת הנהר, ומאיסרטיא גדולה, ומפלטיא גדולה [כמו סרטיא ופלטיא בשבת ו' ע"א, והוא מקום הילוך הרבה אנשים והוא הפקר] הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן, ולא חששו משום כשרות דשמא נכרי שחט את הגדי, דרוב בני אדם המהלכים באותה דרך היו ישראל, ולכסוף נמצא שהיה הגדי מדבית רבי והתירו אותה באכילה,

עניגול של גבינה נמצא בפונדק דלוי, והתירו אותה משום שני דברים, התירו אותה משום מציאה [פ' שלא היה כאן חשש גניבה] דתני בברייתא המציל חפץ מיד הארי, ומיד הגיים, משונת הים, ומשונת הנהר, ומאיסרטיא גדולה, ומפלטיא גדולה הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן, ולא חששו משום כשרות דשמא נכרי היא, דרוב בני אדם המהלכים באותה דרך היו ישראל, ולכסוף נמצא שהיה הגבינה מדבית ר' אלעזר בן ר' יוסי,

ומקשה ר' מנא לפני ר' יוסי ולמה אנו רואין שחכמים מכריזין אבידה אפילו מצאו אותה באיסרטיא גדולה וכדומה, הגם שעל פי הלכה אמרנו "הרי הוא שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן"? השיב לו ר' יוסי ואתה ר' מנא וכי לא היית לוקח לעצמך מציאה שהיית מוצא במקום הפקר כזה, ודאי שהיית עושה כן מפני שהבעלים ודאי מתייאשין, [והסיבה שהם הכריזו הוא ממדת חסידות. ע"פ רש"ם], וכן ר' יונה אביך לא אמר שיכריזו, אלא אמר הלואי שאמצא מציאה מן המקום

שנקרא פיוסא ולפנים, מקום שרבים מצויין שם ואקחנו בלא הכרזה, והגמ' מוסיפה שאפ"ה מצא ר' יונה מציאה והכריזה [ממדת חסידות].

מתני': בהמה שנמצאת מירושלים עד מגדל עדר [שם עיר סמוך לירושלים] וכן כמרחק זה [מירושלים למגדל עדר] לכל צד סביב, תולין שהבהמה באה מירושלים, ורוב זכרים שבירושלים הן עולות ורוב נקבות הן זכאי שלמים [ובגמ' מפרש מה תקנתן].

ר' יהודה אומר אם מצא בהמה הראויה לקרבן פסח קודם לפסח שלשים יום, אמרינן שהוא קרבן פסח ויכול להקריבו לפסחו,

[בראשונה] מתחלה היו לוקחין משכון להכריח את אלו שמצאו הבהמות להביא נסכים [שלשה עשרונים לפי ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש, ושמן ויין הראוי להם. יכין] כשהיו מקריבין את הבהמות שמצאו, אבל היו אנשים שמצאו בהמות ולא רצו לשלם בשביל הנסכים, והיו מניחין את הבהמות בבית המקדש ובורחין, לכן התקינו ב"ד שיהיו הנסכים באים משל ציבור,

אמר ר' שמעון ז' דברים התקינו ב"ד:

(1) זה שאמרנו שהמוצא בהמה שהנסכים באין משל ציבור.
(2) נכרי ששלח עולתו ממדינת הים [ר"ל ממדינה אחרת, דאילו היה הנכרי כאן היינו אומרים לו שביא נסכים, וה"ה ישראל, רק נטו נכרי מדרגיל לשלוח לבלי לידע שצריך נסכים. יכין] ושלח עמה נסכים קריבין משלו, ואם לאו קריבין משל ציבור [תרומת הלשכה],

(3) וכן גר שמת והניח זכחים, אם יש לו נסכים קריבין משלו ואם לאו קריבין משל צבור,

(4) כה"ג שמת [ולא מינו אחר תחתיו עדיין. יכין] מנחתו [עשירית האיפה שלו, י"ב חלות, מחציתה בבקר ומחציתה בערב] קריבה משל צבור, ר' יהודה אומר משל יורשין, והיה מקריבה שלימה דהיינו י"ב חלות בבקר וי"ב חלות בערב.

(5) על המלח [מפרש בנחים כ"א ע"ב כגון למלוח עורות העולות ולמלוח אכילת כהנים, כלומר אכילה המגעת לחלקם כגון חזה ושוק חמאות ואשמות שהיחיד מביא והן אוכלין. רש"ם] ועל העצים [לבישול, ולהתחמם במדורה] שיהיו כהנים מותרין ליהנות מהם באכילתם,

(6) ועל הפרה אדומה שלא יהיה אדם מועל אם נהנה מאפרה, כגון לתתה על גבי מכתו וכדומה,

(7) אם נפסל אחד מן הקנין והנשים שנתנו דמיהן בשופר כבר הלכו לביתם, התקינו שהציבור ישלם להביא תחתיהן קנין כשרין, אבל ר' יוסי אומר שהסוכן שמספק את הקנין עליו מוטל להשלים אם נפסל אחת מהקנין.

גמ': [תנן] שהמוצא זכרים יקרב עולות וקשה הלא זכרים יכולים להיות גם שלמים, לכן אמר ר' הושעיא רבה שאינו יכול להקריבין הן עצמן, אלא אם רוצה לעשות כל מה שהמזב מחייב כדי להוציא מכל ספק, אז אם היא זכר [ובנקבה מביא ברמיה שלמים ופסול] מוכרה ומביא מדמיה שלמים ומוסיף עוד מעות מכיסו ומביא גם עולה,

ואמר ר' יוחנן שאי אפשר לעשות כדברי ר' הושעיא מפני שבהמות אלו אי אפשר לחלל, שיש לחוש שמא הם קרבנות

אבני חן על מסכת שקלים

יום עשירית האיפה סולת ועושה ממנה י"ב חלות והי' מקריב מחציתה בבוקר ומחציתה בין הערבים, אבל כשבא משל ציבור או משל יורשין היו מביאין עשרון שלם בבקר ועושיין ממנה י"ב חלות ומקריבין כולן וכן בין הערבים. ז"ל הרע"ב ושלמים היתה קריבה. כשהיא באה משל צבור לר"ש או משל יורשים לר' יהודה, עשרון שלם היתה קריבה ולא חצי עשרון, ר' שמעון מפיק לי "כלל מקטרי" שלא יקטירוהו לחלפין אלא כולה כשהיא באה משל צבור, ור' יהודה מפיק ליה מדכתיב "מנצני יעשה אותה", כשחמד מנצני מקריב לאחר שמת אצלו דהיינו היוצאים יעשה "אותה" ולא חציה. עכ"ל, והוא ע"פ הגמ' לקמן עמוד ב'.

אלא אמר ר' יוחנן **הילכו בהן אחר הרוב** פ' דלא מיירי שמצא בהמה אחת זכר או נקבה אלה מיירי שמצא הרבה בהמות זכרים ונקבות, ואז יהי' נפק"מ אם רוב זכרים או רוב נקיבות.

קרבה ע"ד"ה **חד בר נש**. והלך לו [ומזר] ורעה ללקחו.

ד"ה יחכמונו. [ואס] יש להם סימן צקשרים מותרין. אולי צ"ל כן

ד"ה משונת הים. מקום שהים מגיע לשם צערה שהוא סוער. פ' סלעים גבוהים סביב הים שאין המים מגיעין לשם ביום רגיל רק בעת סערת הים. וסלעים אלו נקראים שונות מלשון שון, וכן ברש"ם פ' משונות הים. שן שבתוך הים.

ד"ה ממשכנין את מוצאיה. עד שיצא נסכיה. פ' דמי הנסכים. זכרון משה

ד"ה ועל הקנין הפסולות. ואס פרחו הקנין פ' שלאחר שחילל מעות על קן פרחו ונאבדה, או שפרח פרידה מקן זה לתוך קן אחר ונתערבו כמו שמבואר במסכת קנין.

ד"ה המספק את הקנין. הוא חייב להחליף וכו' היינו לתת קנין אחרים בשביל אלו שנמצאו פסולות או נאבדו.

ד"ה לבא בדמיהן שנו. כל [דמיה] שהוא (שהוא) צספק. כן הוא ברש"י קידושין ג"ה ע"א.

שם. אם זכר הוא נמחייב אף צדמי עולה פ' דאם היא נקיבה מביא רק שלמים בדמי' אבל אם הוא זכר צריך להביא שלמים בדמי' דשמה הוא שלמים וגם עולה בדמי' דשמה הוא עולה.

ד"ה אומרים לאדם וכו'. דכל [צעהמה]. [?] הקדש הראוי למזבח אסור לחללן דכתיב וקרא כ"ז ב"ז [ואס צעהמה הטמאה] ופדה צערך ואמר מר צבעלי מומין שיפדו הכחוש מדבר אצל תמימים לא לא מצאתי "לשון" זה, אבל הוא על פי הגמ' תמורה ל"ב ע"ב תניא כוותי' דר"י כתיב ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' וקרא כ"ז ב"ז א"א בבעלי מומין שיפדו הכתוב מדבר אתה אומר בבעלי מומין או אינו אלא בבהמה טמאה כשהוא אומר פסוק כ"ז ואם בבהמה הטמאה

והרי הם קדשי מזבח שאין להם פדיון, אלא הלך אחר הרוב ומקריבין הן עצמן, ואם רוב הבהמות הם זכרים או [הזכרים עולות והנקבות שלמים. תרשב"ש], ואם רוב הבהמות נקבות או כולן שלמים גם הזכרים [שהולכין בתר רוב],

ומקשה [בשלמא אם רובן נקבות אז אמרינן שהולכין בתר רוב דכיון שהרוב ודאי שלמים גם הזכרים הם שלמים, אבל] ברוב זכרים שמא הזכרים הם שלמים? אלא על כרחך אתה צריך לומר שפודה את הבהמות בתנאי שיחזרו להיות עולות ובאופן זה אין איסור לפדותם שהרי סוף סוף מקריבה על המזבח, ולא קשה על ר' יוחנן, [וגם לר' הושעיא לא קשיא שנפרש שכוונתו שפודה את הזכרים בתנאי להקריבן עולות, ולא שמביא עולה ושלמים מספק, (ושואל אם באמת נוכל לומר כן שמוותר לפדות את הבהמות בתנאי להקדישן לעולות, ומתירן שאין לעשות כן. איני יודע מנין לקחתי את זה)], אלא דברי ר' יוחנן נוכל לפרש כר' זעירא שהוא תנאי ב"ד, אבל על ר' הושעיא שאומר לעשות אותה דמים נשאר קושיית ר' יוחנן].

בעי רצה משיזגה לרחוץ (שזג פ' לרחוץ ולנקות) **אסקיפתי** הראש והרגל והבני מעים (של בהמה) שנמכרים ביחד. פנ"מ **בגו נהרא** בתוך הנהר **ואינשתא** מלשון נשי פ' שכה, **ואזיל** ושכח שם אבר והלך לו **חזר בעי מיסבינא** חזר להנהר ורצה ליקח האבר **אמר לי' רב אסור לך דנא אמר** כמו דאנא אמר פ' שאני אומר **ההיא שטף נהרא** אבר ההוא שטף הנהר **ואייתי חורי דנבילה תחתוי** והביא שטף הנהר, אבר אחר כמותו שהוא נבילה, במקומו.

וטלקתי והשליכו, ותשלך את הילד (בראשית כ"א ט"ו) תרגם ירושלמי וטלקתה ית רביא. רש"ם

יתחכמון יראו ויסתכלו **סקורינא** רושמי החביות **עבידתהון** את מעשיהן, הרשימה שעל החבית.

איסרטיא שוק בלשון יון איסטרטיא, מקום שהולכין בו רבים והוא דרך המלך. **פליטיא** הוא שוק גדול של מקח וממכר. רש"ם

משום רוב מהלכי דרכים דלא חיישינן **משום שחיטת נכרי**, ונתברר שבאמת הי' בשר כשר, **ואישתכח מדבית רבי**.

א"ל את אתה אין אם הווייתה היית **משכח** מוצא מציאה **לא נסבת** לא היית נוטל המציאה לעצמך, בתמיה ! **הלא ר' יונה אבוך לא אמר כן, אלא אמר הלואי כד נשכח** בעת שנמצא מציאה, יהי רצון שנשכח שנמצא **מן פיוסא ולגוא** ממקום שנקרא פיוסא ולפנים, שנמצאין שם רבים, ואינו חייב להכריז, ומספרת הגמרא דאף שהתפלל כן למעשה לא עשה כן אלא **אפילו כן אשכח** מוצא מציאה **ולא נסיב** ולא לקחו לעצמו אלא הכריזו.

ושלימה היתה קריבה שחביתי כ"ג הי' הכ"ג מביא בכל

אבני חן על מסכת שקלים

ופדה בערכך הרי בהמה טמאה אמור הא מה אני מקיים ואם כל בהמה וגו' בבעלי מומין שיפדו.

ד"ה ומשני כיצד הוא עושה מוציאן לחולין. ע"מ שיחזרו להיות עולות פי' מחללה על גבי מעות, ומתנה שמחללה על מנת שמיד תחזור קדושת המעות על בהמה זו לשם עולה ואין זה טעם דהא על כל פנים מקריזה על גבי מוצא לשם עולה.

שם. ויותר נראה לי "דכיצד הוא עושה" אינה תירוץ אלא דאף זה מן הקושיא פי' דזה המושך הקושיא שמקשה על ר' יוחנן ואין השלמים באין מן הזכרים ומן הנקבות וממשיך הגמ' דגם לר"י קשה כיצד הוא עושה וכו' ? אלא מה יש לך לומר שמוציאן לחולין אם כן אף מה שהקשה ר' יוחנן לר' הושעיא לא קשה. [ונאמר שגם לר' הושעיא אינו מביא אלא עולות].

שם. ומשני וכו' ומתיר דלר' יוחנן לא קשה מה שמקריב הזכרים עולות אף שיכול להיות שהן שלמים, דכן הוא תנאי ב"ד שברובן זכרים שיקריבו עולות, אבל לר' הושעיא קשה קושית ר' יוחנן.

דף כ' ע"ב

תוכן הדף:

ור' זעירא מפרש המשנה שמה שהזכרים הם עולות הוא תנאי ב"ד כמו שיש תנאי ב"ד על המותרות שיקריבו עולות [לעיל י"ט ע"א], ולפי' מובן פירושו של ר' יוחנן דמיירי ברוב, שברוב זכרים, הזכרים קריבין עולה ואף שיש לחוש שהזכרים הם שלמים לזה מהני תנאי ב"ד, [אבל ברוב נקבות הולכים אחר הרוב ובדאי גם הזכרים הם שלמים],

ושואל [אין זה מוזר] בשלמא התם במותר "מעו"ת התנו ב"ד על מעות, אבל כאן אין נכון לחלל בהמה משלמים לעולה [ע"פ פני זקן]? ומשיב כיון שהוא תנאי ב"ד הוי כאילו ב"ד עוקרין שם שלמים מבחמות אלו, וכאילו היו מתחלה עולות, אמר ר' יוסה כשהייתי בארץ ישראל שמעתי שרב יהודה שאל את שמואל מה הדין אם אחד שקל שקלו ומת? ואמר לו שמואל יפלו לגרבה,

ובמותר עשירית האיפה של כהן גדול אמר ר' יוחנן יוליכם לים המלח, ור' אלעזר אומר יפלו לגרבה,

[ענין חדש] הכלי שהיו מודדין בה את העשירית האיפה של כהן גדול לא היה מקדש את הסלת, אלא כיון שהיה בא מחציתה בבקר ומחציתה בערב אומר ר' יוחנן שחוצה אותה ואח"כ מקדשה, רשב"ל אומר שמקדשה ואח"כ חוצה אותה, ומקשה מברייטא על ר' יוחנן דתני בברייטא שאם נטמא המחצה שהניח לבין הערבים מביא עוד עשרון ומקריב חציה והחצי הנשאר "אבר", ואם כר"י שחוצה אותה ואח"כ מקדישה הא לא הקדיש אלא חציה שקרב, ולמה אבר חצי השני?

ומתיר שר' יוחנן מחמיר מאד במותר עשירית האיפה, שגם אם נשארו רק מעות אומר שילכו לים המלח, ולכן הוא מחמיר

גם בסלת אף שעדיין אינה קדושה, ומקשה עוד מברייטא על "ר' יוחנן" דתני בברייטא שאם הקריב הכהן חצי העשירית האיפה שחירת ואח"כ מינו אחר תחתיו, צריך הכהן החדש להביא עשרון ומקריב רק חציה לערב, ואומר הברייטא שהחצי הנשאר מבקר והחצי הנשאר מבקרב אין שורפין אותן מיד אלא צריכין עיבור צורה דהיינו לינת ערב ואח"כ שורפין אותן, וקשה על ר"י שהגם שאומר ר"י שהולכין לים המלח אבל למה אומר הברייטא שצריכין שריפה? ומתיר דברייטא זו אתיא בר' ישמעאל דס"ל שהעשרון [הכלי שמביא בה הסלת] מקדש ולכן נשרפת, אבל ר' יוחנן סבר כר"ע שכלי מדה של דברים יבשים [כגון סלת של עשירית האיפה] היה חול במנחות צ"ע"א במשנה.

[ענין חדש] כשהכהן מתחיל לעבוד פעם ראשונה, מביא עשירית האיפה שלו ומקריבה בעצמו, ובין כהן גדול ובין כהן הדיוט עושה כן ביום חנוכו, אבל בדיעבד אם עשו עבודה קודם שהביאו העשירית האיפה שלהם עבודתם כשירה, ר' מנא אומר שאם נתמנה כהן בפעם אחת לעבודה ולכהונה גדולה [פי' שמיד שהתחיל לעבוד נעשה כ"ג], מביא שני פעמים עשירית האיפה, אחת לחינוכו שהתחיל לעבוד, ואחת בשביל חובת היום שחייב בה כל כהן גדול,

[ענין חדש] [כתיב בחביתי כהן בויקרא י' י"ד על מחבת בשמן תעשה מִרְפָּקֶת חלומה ברותחין כל צרכה. רש"י תביאנה תְּפִינִי אפיו"ת הרבה שאחר חליטתה אופה בתנור וחזור ומטמנה במחבת. רש"י, מנחת פתים תקריב ריח ניחח לה'. ודורש כאן "תביאנה תְּפִינִי" אפיית החביתין הוא רק בשעת הבאה דהיינו בבקר אבל לא [שחירת] לפני עולות השחר,

ומקשה דהא תנינן במסכת תמיד שקודם עולות השחר התחילו עושי חביתין לעשות החביתין? ומתיר שהיו מחממין את המים לחלוט אותה ברותחין, שלכן נקראת מרבכת שהיו חולטין אותה ברותחין,

[ענין חדש] כתיב "תפיני" ומפרש ר' יסא בשם ר' חנינה שהיה מטמנה למנחת החביתין ואח"כ אופה אותה, ור' אחא בשם ר' חנינה אומר שהיה אופה אותה ואח"כ מטמנה,

ועוד מפרשים מלת "תפיני" תאפינה נא, שכתאפנה בתנור תהיה כבר מבושלת קצת [כמו אל תאכלו ממנו נא] דהיינו שתהיה מטונגת מקודם, ורבי אומר תאפינה "רפה", היינו אפיו"ת הרבה שתהא אופה מטונג ואופה, ר' דוסא אומר תאפינה נוי שבשעת אפייתה בתנור תהא נאה שלא יטמנה תחלה, שאם מטמנה תחלה הרי היא שחורה מן השמן ומן המחבת,

ונמצא שהמחלוקת אמוראים לעיל אם מטונג ואח"כ אופה או איפכא יהיה תלוי במחלוקת תנאים כאן במלת "תפיני" דמ"ד לעיל מטונג ואח"כ אופה ס"ל כהת"ק כאן שדורש "תפיני" מלשון "נא", ולמ"ד לעיל אופה ואח"כ מטונג ס"ל כר' דוסא כאן שדורשה מלשון "נוי", [אבל דברי רבי אין לו חכר],

וחזור לדין שאמר לעיל שאם נתמנה כהן באמצע היום מביא עשרון שלם ומקריב חציה, ואומר שאין זה רק אם מת הכהן שעבר, אלא גם אם נטמא ומינו כהן אחר תחתיו צריך להביא

כן,

ושואל ומה הדין אם נדחה הכהן משום מום שנפל בו, גם חייב הכהן החדש להביא או הוא הבעל מום מביא? ומתיר דר'

אבני חן על מסכת שקלים

ומ"ד תאפינה נא כמ"ד מטגנה ואח"כ אופה
ומ"ד תאפינה רבה אין לו חבר.

דבר דליה לפי הקרבה"ע הוא שם מקום ששמו ברדליה.

שנאמר חק עולם ממי שהבריות שלו (מי שהברית כרותה לו) כן צ"ל ע"פ הקרבה"ע.

כהן גדול שמת וכו': ליתא בכ"י לידן ובדפוס ווינצ'א.
שאין כאן הפסק ענין אלא חוזר להקשות על ר' שמעון.

קרבה"ע ד"ה רשב"ל אומר **מקדשה** כל העשרון צעשרון.

ד"ה נמצאו ב' חציין וכו'. קאי אכה"ג שהקריז ממלה שחריט "ומת" ומינו אחר תמטיו. וברון משה

ד"ה פתר לה למתני' [אולי ר"ל למתניתא] פ"ה הברייטא דתני עלה דיצאו לבית השריפה.

ד"ה כשהכהן מתקרב תחילה לעבודה. שנאמר בויקרא ו' י"ג זה קרבן אהרן וזניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו עשירית האפה סלת מנחה תמיד מחציתה בבקר ומחציתה בערב ט"ז והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה חק עולם לה' כליל תקטרה. שהכהן הגדול מקריב אותה בכל יום.

ד"ה ואין בשחרית תופיני. היינו קודם עלות השחר לא יאפו אותן לכאורה משמע דלהחליטה ברותחין מותר גם קודם עלות השחר.

ד"ה תאפינה נא. כל הדיבור הוא לשון רש"י מנחות נ' ע"ב.

ד"ה והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה כל דברי הקרבה"ע בענין זה הוא לשון רש"י במנחות נ"א ע"ב.

ד"ה כליל להקטרה. שלא יעשו ממנה שירים לאכילה פ"ה דס"ד אמינא כיון שבאה משל ציבור שיהי' בה היתר אכילה, אפילו אם מקריב רק חצי עשרון, קמ"ל דכולה תקטרה.

שם. ליסנה אחרינה שיקטירו שליומה ולא לחלאין, כל זמן שהיא קריזה משל ציבור פ"ה עד שיעמוד כהן אחר [דצקריזה. להא רש"י זמנחות] שליומה לא פליגי זה ר"י ור"ש וכן הוא במנחות נ"ב ע"א. ורש"י במנחות נ"א ע"ב מסיים על ליסנה אחרינה זו "מפי המורה".

דף כ"א ע"א

תוכן הדף:

ואומר ר' חייא בר בא בודאי שפיר קא מקשי ר' בא בר ממל,

יהודה בר פזי מברדליה [שם מקום] שנה ברייתא שכן הדין גם אם נפל בכהן גדול מום שצריך כהן השני להביא המנחת חביתין,

[וחוזר להמחלוקת במשנה בכהן גדול שמת מי מביא מנחת חביתין שר"ש אומר שבא משל ציבור ור' יהודה אומר שבא משל יורשין], ומביא ברייתא כאן מנין לכה"ג שמת ולא מינו אחר תחתיו שתהא מנחתו קריבה משל יורשין ת"ל בויקרא ו' ט"ז "והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה חק עולם לה' כליל תקטרה", יכול יביא רק חצי עשרון למנחת הערב? ת"ל "אותה" כולה אמרתי שיביא דברי ר' יהודה, ר' שמעון אומר אינה באה אלא משל ציבור, שנאמר "חק עולם" ממי שהבריות שלו [דהיינו מתרומת הלשכה דנכסי גבוה הן. רש"י], "כליל תקטרה" כליל להקטרה [שיקטרה שלמה ולא לחצאין, וכן פירש"י ז"ל בפרק התכלת מפי המורה. רש"י],

ושאל ר' בא בר ממל שבאן בברייתא זו אומר ר"ש שכה"ג שמת ולא מינו אחר תחתיו בא המנחה משל ציבור, ולעיל ע"א במשנה כשאמר ר"ש ז' דברים אומר ר"ש שהוא תקנה שבא משל ציבור אבל מן הדין הוא בא משל יורשין?

כן אתה מר אומר אף גם הכא כאן.

אתמר עשירית האיפה של כ"ג ר' יוחנן אמר וכו'

פתר לה כר' ישמעאל וכו' דברייתא זו הוא אליבא דר' ישמעאל ראה גליון הש"ס אבל ר' יוחנן סבר כאידך מ"ד שאין העשרון קודש כמש"כ הקרבה"ע לעיל ד"ה חוצה אותה ואח"כ מקדשה, ונמצא דר' סבר דמותר מעות עשירית האיפה יוליד לים המלח דלא נהנין ולא מועלין, שאין העשרון קודש, ואם נמצא מחצה של בין הערבים שמביא עשרון שלם וחוצהו סבר ר' יוחנן שמקריב מחצה ומחצה אבר, אבל הא דתני בברייתא דמחצה ראשון ומחצה שני תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה זה רק לפני ר' ישמעאל ור' יוחנן לא סבר כוותי'.

מתחיל ענין חדש **כשהכהן בין כהן גדול בין כהן הדיוט מתקרב תחילה לעבודה, מביא עשירית האיפה שלו ועובדה בידו, והדין הוא ש אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט וכו'.**

רבי מנא בעי אמר רצה לומר [וכן הוא], שאם בו ביום שנתקרב תחילה לעבודה, בו ביום גם נתמנה להיות כהן גדול או הדין שמביא שמים וכו'.

כתיב בחביתיו כהן ויקרא ו' י"ד על מחבת בשמן תעשה מרבכת חלוטה דרותחין כל כרכה. רש"י תביאנה תפיני אפוי אפיות הרצה שאמר חליטמה אופה צמור וחוזר ומטגנה צממנה. רש"י, מנחת פתים תקריב ריח ניחח לה'.

רבי אומר תאפינה רבה" כן הוא במנחות נ' ע"ב וכן משמע מפירוש הקרבה"ע. פ"ה ודורש תופיני לשון רבים דהיינו הרבה אפיות. ומתחיל ענין חדש **לא סוף דבר וכו'.**

אבני חן על מסכת שקלים

ר' שמעון בר נחמן בשם ר' יונתן שבדין הוא שיהיו מועלין באפר פרה, אלא שתנאי ב"ד הוא שלא יהיו מועלין בה, ומקשה והא תני בברייתא שלכן נקראת פרה אדומה "חמאת" [במדבר י"ט ט' למשמרת למי נדה חמאת היא], שבא ללמד שמועלין בה כמו שמועלין בקרבן חמאת, וממלת "היא" למידין "בה" מועלין ואין מועלין באפרה [והאריך אמר בדין הוא שיהיו מועלין באפרה. מ"מ"ג?]

אמר ר' אבהו [ומשני לעולם מדאורייתא אין מועלין באפרה אלא בראשונה היו משתקשקין בה, לשון זילותא הוא היינו הנותנין אותה ע"ג מכותיהן דאפר מרפא מכה. מ"מ"ג] וגזרו שימעלו בה [וע"ז אומר בדין הוא שיהיו מועלין באפר פרה], כיון שנגדרו [פי' נעשה גדר שלא ליהנות ממנה] גזרו שלא ימעלו בה עוד.

שנינו במשנתנו שר' יוסי אומר שהמספק את הקנין הוא מספק את הפסולות, ומביא גם ברייתא שאומרת כן, [וזה לשון הברייתא] האשה הזאת שנפסל קינה כמה מתכפרת? אמר ר' יצחק תנאי ב"ד הוא שהסוכן המספק את הקנין הוא מספק את קנין הפסולות ואת קנין האבודות.

אתא ר' יעקב בר אחא ואמר בשם רבי אבהו שאמר בשם ר' יוחנן. לפי פירוש הראשון בקרבה"ע ר"ה ולא יאות הוא מקשה, קאי על "ולא יאות הוא מקשה" ? ומתירן **דבר תורה הוא שתהא בא מן הציבור, אבל אז הייתי אומר יגבו לה** מכל יחיד ויחיד, ולכן **התקינו שתהא בא מתרומת הלשכה.** דלפי פירוש זה לא גרסינן לכל מה שבסוגריים. והפירוש הוא כמו שפירש הקרבה"ע בד"ה הייתי אומר.

שם. ולפי הא"ג בקרבה"ע זה המשך "ולא יאות" שאין זה קושיא דהא אתא ר' יעקב בר אחא וכו' ואמר ששני תקנות הן, ולפי פירוש זה לכאורה גרסינן כל מה שבסוגריים.

דבר תורה הוא שתהא בא מן הציבור פי' דכתיב חק עולם, שאם אין כאן כהן גדול אז מוטל החוב על הציבור.

דבר תורה הוא שתהא בא מן הציבור ככל קרבות הציבור שבאין מן תרומת הלשכה, **כיון דחזי דקא מידחקא לשכה** שאין די מעות בלשכה, כיון שהיו חכמי' מתיים ולקח זמן עד שמינו כהן חדש וזהו בא הרכה פעמים מן הלשכה **הייתי אומר** פי' כן היו אומרים ועושין ש **יגבו לה** פי' מן הציבור כשקלים שכל אחד ואחד מישראל חייב ליתן בשבילה **(מן היורשין).** צריך למחוק שני מלים אלו שבאן מדבר אליבא דר"ש ורק ר"י אומר שהיא באה משל יורשין) **כיון דחזי דפשעי בה** שלא הביאו את מנחת החביתין כלל לכן **התקינו** ב"ד **שתהא בא מתרומת הלשכה** אע"ג דדחק, ולפי' הפירוש שמקודם היה בא מתרומת הלשכה ואח"כ תיקנו שיבא מכל ישראל כשקלים ואח"כ כשראו דפשעי בה חזרו לומר שיבא מהלשכה.

ויש לפרשה גם כלי לגרום (כיון דחזי דקא מידחקא לשכה) [וכן נראה שהוא על פי הקרבה"ע] ולפרשה כן **דבר תורה הוא שתהא בא מן הציבור** [1] **הייתי אומר** פי' כן היינו אומרים ש **יגבו לה** שזה כוונת התורה שיבא מכל ישראל, אבל **כיון דחזי דפשעי בה** שאם יעמידו הדבר ע"פ דבר תורה לא יביאו את מנחת החביתין כלל לכן **התקינו** ב"ד **שתהא בא מתרומת הלשכה** ולפי' אין רק תקנה אחת. וראה מנחות נ"א ע"ב כל הסוגיא שם.

ומתירן ר' יעקב בר אחא בשם ר' אבהו בשם ר' יוחנן שבאמת כוונת התורה הוא שתבא עשירית האיפה מן הציבור דהיינו שיגבו לה מכל ישראל כשקלים, אבל כיון דחזי חכמים דפשעי בה שאם יעמידו הדבר ע"פ דבר תורה לא יביאו את מנחת החביתין כלל, לכן התקינו ב"ד שתהא בא מתרומת הלשכה.

[ענין חדש] ר' יוסה אומר שר' יוחנן שאל על הא דאמרינן במשנה, ושלמה היתה קריבה, אם הכוונה שהיה מקריב עשרון שלם שחרית ועשרון שלם בין הערבים, או מקריב עשרון שלם שחרית ושל בין הערבים במל?]

ואם תמצוי לומר דפשיטא ליה שמביא עשרון שלם בשחרית ועשרון שלם בין הערבים, אז מה יהיה הדין עם שלשת לוגין שמן שמביאין עם העשרון סלת, כיון שמביא שני עשרונים כופל גם את מדרת השמן ומביא שש לוגין או לא אלא מביא לוג ומחצה שחרית ולוג ומחצה בין הערבים?

ומוסיף ר' חזקיה דמיבעיא ליה גם לגבי כמה קומצי לבונה הוא מקריב, דכיון שכה"ג רגיל, מקריב קומץ לבונה שחרית וקומץ לבונה בערב [שכל מנחה צריכה קומץ לבונה, וחזקיה סבר כאבא יוסי בן דוסתאי במנחות נ"ב ע"א בסוף העמוד שגם כה"ג רגיל מביא קומץ לבונה אף שמקריב רק חצי עשרון ומנחה רגילה הוא עשרון שלם], אבל עכשיו שמביא עשרון שלם שחרית ועשרון שלם בערב מיבעיא ליה אם כופל גם את הקומצים לעשות שני קומצי לבונה ביום ושני קומצים בערב, או עושה רק קומץ אחד שחרית וקומץ אחד בערב?

ועל האבעיא של ר' חזקיה משני ר' יוסה, שכלום למדו לקומץ לבונה למנחת חביתין אלא ממנחת חוטא [לעיל י"ח ע"ב לגבי המתנדב לבונה שלא יפחות מקומץ] פי' שלומדין בג"ש דאזכרה, ש"הלבונה" במנחת חביתין צריך להיות קומץ [פרשת חביתין הוא בויקרא י' יב-טו] ושם לא כתיב לבונה, אבל כיון שכל מנחה צריכה לבונה כדכתיב בויקרא ב' ב' על כל לבונתה, וגם בלחם הפנים בויקרא כ"ד י' כתיב לבונה "ונתת על המערכת לבונה זכה והיתה ללחם לאזכרה" ולומד לחם הפנים ממנחת חוטא בדלי דלות שמביא מנחה עשרון סלת [כלי שמן או לבונה] ויקרא ה' יא-יב וכתיב שם בפסוק י"ב "וקמץ הכהן ממנה מלא קמצו את אזכרתה", ולומד מזה גם על לבונה של מנחת חביתין ששיעורה קומץ, וכיון שבכל יום מביא עשרון לבונה לחצי עשרון סלת, עכשיו שמביאין עשרון שלם שחרית ועשרון שלם בערב מביא בכל פעם לפי החשבון שני קומצין לבונה.

ומוסיף הגמ' על מה דאיבעיא ר' חזקיה לעיל, שכמו דאיבעיא ליה במנחת חביתין, כן איבעיא גם בשאר מנחות, כגון אם מביא כמה עשרונים בכלי יחד כמה קומצי לבונה [ויקרא ב' ב'] צריך להקריב [ואולי ר"ל שכמו שפושט במנחת חביתין שצריך שני קומצין לכל עשרון, כן פושט שצריך קומץ לבונה לכל עשרון. וצ"ע]

ואמר חזקיה על האבעיא כמה לוגי שמן צריך, כלום למדו שלשת לוגין במנחת חביתין לא ממנחת תמיד למדו כן [ועשירית האיפה סלת למנחה כלולה בשמן כתיב רביעית הדין [3 לוג]. במדבר כ"ח ה'], ובתמיד עצמה לא פשיטא לן מה הדין אם לא יביא מנחת תמיד של שחרית ומביאה בערב או לאחר זמן אם צריך לכפול או הלוגי השמן או לא.

תנן במשנה שתקנו על הפרה שלא יהיו מועלין באפרה, אמר

אבני חן על מסכת שקלים

דוסתאי שסוזר זהמכלת מנחות נ"ב ע"א אבא יוסי בן דוסתאי
אומר מפריש לה שני קמצים של לבונה קומץ שחרית וקומץ
בין הערבים, ורבנן אמרי מפריש לה קומץ אחד חצי קומץ
שחרית וחצי קומץ בין הערבים.

ד"ה כלום למדו לקומץ. כדמניא צפרק דלעיל דף י"ח
ע"ב.

ד"ה מה להלן ב' קמצין. לכל עשרון, קומץ לבונה, דס"ל
כי היכי דצעינן שעור שמן לכל עשרון אפילו נעשו הרבה
עשרונות ככלי אחד, כדמנן צפרק שתי מדות מנחות פ"ח ע"א
אפילו מנחה של ס' עשרון נותן לה ס' לוג.

ד"ה ומשני פ' וסותר תירוצו מה תמן צריכה ליה.

שם. ונגירסת הירושלמי שצבלי פ' שיש מסכת שקלים על
סדר הירושלמי, ויש מסכת שקלים מסודרת על סדר הבבלי,
ויש כמה שינויי נוסחאות ביניהם לא גרסינן כאן מה תמן
צריכה ליה.

ד"ה ומשני מה תמן צריכה ליה. כגון שלא הקריב
מנחה צבקר [שמציאה. כ"ה דפוס ירושלמי] אפילו צערב,
כדדרשינן במנחות מ"ד ע"ב דכתיב במדבר כ"ט י"ח ומנחתם
ונסכים אפילו צלילה לו אפילו למחר הכי נמי קמבעי ליה גם
בתמיד אס צריך ג' לוגין לכל אחת וכו'.

שם. א"נ ומה תמן וכו' פ' קאי על מה שאומר ר' חזקי'
כלום למדו שלשת לוגין לא מתמיד, דללשון הראשון הפי'
שר' חזקי' בא לפתור האבעי' של ר' יוסה אמר ר' יוחנן לעיל,
והגמ' דוחה אותה ומה תמן צריכה ליה וכו'.
ולפי הא"ג הוא המושך למה דאיבעיא ליה לר' חזקי' שני קמצים
מה הן, מדברי ר' חזקי' הוא דקאמר לר' יוסה שהשיב על
דבריו דר' חזקי' הוסיף על איבעי' ר' יוסה בשם ר' יוחנן דגם
בשני קמצים איבעיא ליה, ורצה ר' יוסה להשיב על דברי ר'
חזקי' דקאמר ר' יוסה דלא קמצעיא ליה לר' יוחנן אקומץ
דדומיא דמנחת מוטא הוא, ור' חזקי' השיב על תשובת ר'
יוסה מה תמן צריכה ליה וכו', ובא ר' חזקי' להשיב לו עוד
וקאמר ר' חזקי' א"כ מה קמצעיא ליה לר' יוחנן מג' לוגין וכו'.

שם. והראשון נראה לי עיקר. אולי מפני שהלשון אמר ר'
חזקי' משמע שמתחיל ענין חדש ולא קאי אדלעיל.

ד"ה האשה הזאת במה היא מתכפרת. ל"ג ליה
הכא שהרי כל זה מלשון המשנה לעיל (י"ט ע"א), ואגב גרסא
דריש פרכא מיימי ליה לכאן.

ד"ה ואת האובדות. שנאצד המעות צין שקלים לנדבה פ'
בין הקופות של שקלים ונדבה.

כיון דחזו דקא מידחקא לשכה פ' שהיו פוחמין
השקלים שצלישכה לפי שכל שנה היו צריכין צבקר כדלמדינן
צפ"ק דמסכת יומא (דף ט.) ושנות רשעים מקלורנה זה מקדש
שני שעמדו יותר מג' מאות כהנים גדולים דכל אחד לא הו"א
שנתו תקינו דלגצי מירושין. מנחות נ"א ע"ב רש"י ד"ה דקא
מידחקי לישכה. ועוד נ"ל כיון שנתמנו ע"י ממון מפי המלכות
היו שוהין הרבה עד שנתמנו, דבמקדש ראשון היו רואין מי
שגדול במעלות ממנה אותו תיקף באותו יום, משא"כ במקדש
שני על דרך אתא חמרא ובשט לשרגא שבת קמ"ז ע"ב וק"ל.
ממהורש"ח זצ"ל. תוספות חדשים על גליון המשניות תפארת
ישראל

כלום למדו לקומץ לא ממנחת חוטא לעיל י"ח ע"ב,
ושם גורם הקרבה"ע "מלחם הפנים".

מה להלן שני קומצין שני קומצין לאו דוקא שהרי
במנחת חוטא אינו מביא אלא קומץ אחד, רק הפירוש שמביא
על כל עשרון ועשרון קומץ אחד ואינו יכול להביא קומץ אחד
על הרבה עשרונות. ע"פ הקרבה"ע

כלום למדו שלשת לוגין לא מתמיד (של בין
הערבים) לא גרסינן "של בין הערבים." מו"נ. פ' שהרי
הלימוד הוא מודכתיב במדבר כ"ה ד' את הכבש אחד תעשה
בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים: ה' ועשירית
האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית רביעת ההין: וקאי על
שני התמידין.

משתקשקין לשון זילותא הוא. מו"נ. וברש"ם פ' היו מכין
והוכיטין זה לזה בלקיחת האפר. ונותנין אותו ע"ג מכותיהן. שהאפר
מרפא, וממנעטין האפר ללא צורך טהרה. ור' חיים קניבסקי פ' היו
משכשכין בה ידיהם לרוחצן ונמצא מולולין בה.

קרבה"ע ד"ה ולא יאות הוא מקשה. א"נ צניחותא
דלאו שפיר מקשה ר"ח צר צא דשני תקנות הוו. על פ' הגמ'
במנחות נ"א ע"ב אמר ר' אבהו שני תקנות הוו, דאורייתא
מדציבור כדכתיב מק עולם משל עולם. רש"י, כיון דחזו דקא
מידחקא לישכה שהיו פוחמין השקלים שצלישכה. רש"י, תקינו
דלוגבי מיורשים, כיון דחזו דקא פשעי בה ואין מציאין אותה.
רש"י, אוקמוה אדאורייתא.

ד"ה הייתי אומר. שיגצו מכל ישראל לצורך עשירות
האליפה, פ' בא לתרץ שלא תידוק מהא דאמר במתני' דתנאי
ב"ד הוא שתהא בא משל ציבור, דבלא תנאי ה' בא משל
יורשין, אלא בלא תנאי ה' בא מכל יחיד ויחיד. וראה במו"נ
שכתב על דיבור זה וז"ל, וכל זה דוחק גדול דלא עלה על לב לומר
שיגבו מכל ישראל מכל יחיד ויחיד בשביל חביתי כ"ג אלא ציבור
ותרומת הלשכה אחת הוא. וכן התקלין חרתין חולק על פ' זה
עיי"ש.

ד"ה ב' קמצין מה הן. דס"ל למזקי' כאצד יוסי צן

אבני חן על מסכת שקלים

פרק שמיני כל הרוקין

תוכן הדף:

מתני': כל הרוקין [רוק מפה האדם] הנמצאים בירושלים טהורין [ולא מחזקין להו ברוקו של זב וזבה שהן מטמאין אדם וכלים משום דאזלינן בתר רובא] חוץ משל שוק העליון [דשם מצויין כובסי נכרים דמטמאין כובין וגם זבין ממש מתרחקין לשם. יבין] דברי ר"מ, ר' יוסי אומר הרוקין שמוצא בשאר כל ימות השנה, אם מוצאן באמצע הדרך הם טמאין, אבל הנמצא בצדי הדרך הם טהורין [משום דזבין וזבות שכחי] ואף שאינם זבין עכשיו, לא טיהרו מזיבתן שפסקה] ומהלכים באמצע הדרכים, והטהורים מסתלקין לצדי הדרכים מקום שאין דריסת הרגל מצויה, ומהירין לכל טמא שלא יגע בהן], אבל בשעת הרגל הדין להיפך שהנמצא באמצע הדרך טהור ובצדי הדרך טמאין מפני שהמיעוט מסתלקין לצדדין [שבשעת הרגל רוב ישראל טהורין והטמאין מסתלקין לצדדין שלא יטמאו את העם והטהורים חולקין באמצע הדרכים].

כל הכלים שנמצאו בירושלים אם הוא דרך ירידה לבית המבילה טמאין, שמסתמא הבעלים היו מוליכין את הכלי לטבול, אבל בדרך עליה מהמקוה הכלים טהורין שמסתמא כבר טבל אותם [והיה להם שני דרכים נפרדים לירידה ולעליה] דברי ר"מ,

ר' יוסי אומר כל הכלים הנמצאין טהורין שלא גזרו על ספק כלים בירושלים, חוץ מן הסל [לשום בה עצמות], והמגריפה [שאוועל], והמריצה [כלי ריצוף לשבר בה עצמות או אבנים. ראה יבין] המיוחדין לקבור בה מתים,

סכין שנמצאת בערב הפסח שוחט בה פסחו מיד דתלינן שהבעלים טהרו אותה, אבל אם מצא הסכין ב"ג בניסן שיש לחוש שהבעלים לא הטבלוה חוזר המוצאה ומטבילה מספק, אבל קופיץ שהוא סכין גדול שעשוי לחתוך בשר ולשבר עצמות לעולם צריך להטבילה בין אם מוצאה ב"ג או ב"ד, ואם חל ערב פסח בשבת ומצא [הקופיץ וי"א הסכין. ראה יבין]

אבני חן על מסכת שקלים

ד"ה שלא כירידתן עלייתן. דזירידתן ודאי טמאין היו, [ו] לכן [הי' מורידן. רע"ב] לזית הטבילה.

ד"ה ביי"ג שונה ומטביל [דהי' להם. רע"ב] שהם להמתין עד סמוך למשיכה ואע"פ שלא גזרו על ספק כלים [צירושלים. רע"ב].

ד"ה קופיץ. סכין גדול הוא, ורובן אינן לשחיטה אלא לחיתוך צמר ולשצירת עלמות. רש"י פסחים ע' ע"א.

ד"ה בזה ובזה. זי"ג וזי"ד שונה ומטביל, לפי שעיברה למגיגה ששצירת העצם מותר צה, ואם תקשי לך מדוע לא נאמר שטבילו הקופיץ כדי לשבר העצמות של חגיגת י"ד? ואיירי כגון שהיו הכהנים טמאי מתים צספק ומל צציעי שלהם צערצ פסח, דאין מציאין עמו חגיגה דהוא לי' כפסח הצא צטומאה, ומגיגת ט"ו יעשו צטהרה, ויש עדיין שהות לטבול הקופיץ בי"ד, אבל הסכין מטבילין כדי לשחוט הפסח בסכין טהור ואין הכהנים שהן טבולי יום מטמאין הסכין, שאין טבול יום אפילו דמת מטמא כלים.

ובשירי קרבן כתב על פירושו בקרבן העדה וז"ל מפרשים לא פירשו כן וסמכו עצמן על הבבלי דפסחים ע' ע"ב דפריך ואלא שבא בטומאה סכין למה לי לטבול? ומוקי לה כגון שהי' הנשיא גוסס ועי"ש, ותימא שלא פירשו כמו שכתבתי בקונטרס.

ובאמת לא הבנתי מה התמיה על המפרשים שלא פירשו כמותו הלא הם סמכו על הגמרא בפסחים והוא אומר תירצין זה מדעתו?

וראה בגליון הש"ס שכתב הקרבן העדה ושירי קרבן רצה לפרש פירוש חדש והוא פלאי!

שם. ואיירי כגון שהכהנים טמאי מתים "מספק", בחידושים והערות מהריצ"א הקשה על לשון הקרבן"ע מדוע אמר שטמאין מספק? ומתרין שאם היו טמאי מת ודאי מדוע אם חל י"ד בשבת שוחט בה מיד, הלא לא יזו על הכהנים היום שאין הזאה דוחה שבת והפסח יבוא בטומאה, אבל אם הם טמאים רק מספק יכול להזות על הכהנים דאיסור הזאה הוא רק שבות וספק דבריהם לחקל, וממילא יקריבו הפסח בטהרה, ולכן בי"ד שוחט בה מיד דאמרינן דודאי טבל הסכין והקופיץ מערב שבת. ועי"ש עוד על כל הענין.

ד"ה י"ד להיות בשבת שוחט בה מיד. פ"י דאמרינן דודאי טבל הסכין מערב שבת, ולא תאמר דפשיטא הוא, דיש כאן חידוש ולא אמרינן כיון דשבת הוא לא נשחט צה מספיקא וכו'.

שם. ויש מפרשים שוחט צה מיד, צקופין קאמר דיכול לשחוט פסחו עם הקופיץ דאף על גב דאין חגיגה צצצת, מ"מ מזקה שהטבילה מערצ צצת ללורך חגיגת [חמשה עשר. רע"ב].

בערב שבת בי"ג כיון שאין טובלין בשבת תלינן שודאי הטבילה ושוחט בה מיד [ע"ב], וכן אם מצא [קופיץ או סכין?] במו"ו בניסן שוחט בה מיד, ואם נמצא [קופיץ. אבל ראה גמ'] קשורה לסכין דינה כסכין.

כל הרוקין איירי דתני לעיל ספקא דשופרות, וספקא דבשר הנמצא בירושלם, ובהמה הנמצאת בירושלם, תנא גמי הכא ספקא דרוקין וספקא דכלים הנמצאים בירושלם. רש"ם

כל הרוקין הנמצאין בירושלם טהורין. לא מחזקינן להו ברוקו של זב, שהוא מטמא אדם וכלים, דבירושלים זבין מיעוטא דלא שכיח, אבל בשאר דוכתי גזרו, דמיעוטא דשכיח הוא [כפ"ד דטהרות מ"ה] ואף נשים דשכיחי בזיבה מיעוטא נינהו נגר רוב זכרים, דבבבליה בת מלך פנימה, ובפרט בימי טומאתן היו נסתרות בחדרן. יבין

חוץ משל שוק העליון. שוק פירושו שטר אס ע, מ א ר ק ע ט פ ל א ט י מלשון ברחובות תתן קולה משלי א' כ' ותרגמו ובשקקי והבא קלה. ערוך שק

הסל שהוא להעלות עפר מן הקבר כשחופרין אותו. רש"ם

המגריפה פ' ש ו י פ ע ל. הערוך מגרף, והערוך על הש"ס לא העתיק כהוגן.

ומריצה ראה ביכין שכתב שהר"ב פ"י שהוא כלי שמרצצין ומשברין בו העצמות, והיכין דחה פ"י זה ומביא מירושלמי שהוא טס ברזל שמרצין בה אבנים לבית הקברות, ור"ל שמביא בה אבנים לקברות, או ר"ל שמשבר בה אבנים הצריכים בקברות, ורגיל שנוגע בה בעצמות, ובספר מנחת יהודה כתב וז"ל ולולא דבריהם ז"ל נ"ל ההדיוט לפרש דמריצה הוא מלשון הכתוב בישעי' י' ל"ג הנה האדון ה' צבאות קִסְעָךְ ענין ענפים, ור"ל יסיר הסעיפים פֶּאֶרְה גם הוא ענין ענף בְּמַעֲרָצָה כן שם הכלי המשחית ומשבר והוא מלשון בקומו לערוץ הארץ (ישעיה ב' י"ט) שפירושו לשבר כמו לא תערוץ מפניהם (דברים ז' כ"א) ותרגמו לא תִּקְבֵּר מקדמיהון. והוא כלי שעוקרים בו אילנות ומיוחדים הם ג"כ לקברות, ושמא נגע בעצמות המת בעת לקוט עצמות, או נגע במת עצמו, או במי שנגע במת ולכך טמאים.

סכין שְנַמְצָאָה וכתב הר"ר יהוסף ז"ל דמיירי בסכין שאין בו סימן כגון שהרבה סכינים נעשים כן, דאל"כ הי' אסור להשחמש בה [דחייב להכריז]. מלאכת שלמה

שונה ומטביל ואע"פ שלא גזרו על ספק כלים בירושלים? משום חומרא דקדשים הצריכה טבילה. רע"ב

קרבה"ע ד"ה דרך ירידה לבית הטבילה. צ' דרכים היו לזית הטבילה וכו' אבל המאירי פ"י שהדבר מוכיח שבשעת ירידה לחל נפל וזה מתברר לפעמים מתכונת עמידת הכלי במקום הנמצא בו.

אבני חן על מסכת שקלים

דף כ"א ע"ב

תוכן הדף:

גמ': ר' אבין בשם ר' יהושע בן לוי נותן טעם למה גזרו חכמים על שוק העליון, ואומר שכובס נכרי היה שם וגזרו חכמים על נכרים שיהיו כובין לכל דבריהם [ראה שבת פ"ג ע"א בני ישראל מטמאין בזיבה ואין נכרים מטמאין בזיבה אבל גזרו עליהן שיהיו כובין לכל דבריהן].

אמר ר' חנינה ערודות [wild asses חמור חבר] היו נחרין [פ' הורגין וכל הריגת בהמה שלא ע"י שחיטה קורא נחירה] בירושלים בשוק העליון [שהיו שם אריות המלך וכדי להאכילם היו הורגים ערודות אלו], והיו עולי רגלים הולכים שם ומשתקעין עד ארכבותיהם בדם, ובאו ושאלו את החכמים אם הם מטמאים מפני שנגעו בדם נבילה, ולא אמרו להם דבר, שסברו שדם נבילה אינו מטמא,

[ומביא ראיה שדם נבילה אינו מטמא ממעשה שהובא כבר לעיל ט' ע"א והעתקתי כל הענין מלעיל] ר' סימון אומר בשם ר' יהושע בן לוי, מעשה בפרדת רבי שמתה והגם שהיתה נבלה אמרו שדמה טהורה [בחולין ע"ז ע"ב אמרינן מדכתיב ביקרא י"א ל"ט וכי ימות מן הבהמה וגו' הנוגע "בנבלתה" יטמא עד הערב, ממעטין שעור ועצמות וגידין וקרנים ומלפים אינם מטמאין, אבל דם פליגי בה תנאים], שאל ר' אליעזר את ר' סימון עד איזה שיעור דמה טהורה? ולא ענה לו ר' סימון, ואח"כ שאל ר' אליעזר את רבי"ל ואמר לו שעד רביעית הוא טהורה אבל יותר מרביעית טמא, וכעס ר' אליעזר על ר' סימון שלא השיב לו על שאלתו,

רב ביבי היה יושב ומספר עובדא זו שמתה פרידת רבי וטיהרו את דמה, אמר לו ר' יצחק בר ביסנא לר' ביבי מה השיעור שטיהרו אם רק עד רביעית או גם יותר מרביעית? בעט ר' סימון בסנדלו [בכעס] את ר' יצחק, אמר לו ר' זריקא לר' סימון וכי בשביל ששאל אותך דבר תורה אתה כועס עליו? ענה לו אין בעיטתי בשביל מה ששאל, אלא שאין דעתי כי שאני סומך על פלטור למונותי,

דר' חנן דרש הפסוק בתוכחה "והיו חייך תלואים לך מנגד" זה הקונה חטים למחיתו לשנה שלימה, שאינו יודע אם יהיה לו מעות לקנות, ומה דכתיב "ופחדת לילה ויומם" זה הלוקח מן הסדקי כדי לאכול משבת לשבת, "ולא תאמין בחייד" זה הקונה מן הפלטור פ' מן הנחתום.

והגמ' שואל מאי הוי עלה על דם נבילה? ומשיב שהעיד ר' יהושע בן פתורה על דם נבילה שהוא טהור מלהכשיר [אם נפל דם זה על אוכל אינו מוכשר ע"ז לקבל טומאה] אבל לטמא דם נבילה מטמא.

תנן התם דם השרץ כבשרו כמו שבשר מטמא אבל אינו מכשיר [שהרי אינו משקה] כן הדין בדם השרץ, ואין דם אחר שדינו כן, וס"ד דר"ל שרק דם שרץ מטמא אף שאינו מכשיר אבל דם נבילה כיון שאינו מכשיר אינו מטמא, וקשיא על מה שאמרנו שדם נבילה מטמא? ומי שבדלמא פירוש המשנה הוא שאין לך דם שיטמא כשיעור הבשר בכעדרה אלא שרץ אבל לעולם גם נבילה מטמא ברביעית. [ושני הדמים אינם מכשירין].

אמר ר' יוסי שיש מחלוקת אמוראים אם דם נבילה מטמא, רבי"ל לעיל סביבא ליה כר' יהודה במס' עדיות שדם נבילה מטמא, והאמורא השני סבר כר' יהושע בן בתירא שדם נבילה טהורה לגמרי.

רב "אבדומה נחותא" הסכים למה שאמר ר' יוסי, שר' יהודה הוא זה שסובר שדם נבילה מטמא, שבוה מוכן דברי רבי"ל שאמר בפרידת רבי שמתה שרק פחות מרביעית טהור שריב"ל אמר כן אליבא דר' יהודה שהוא היה המורה הוראה בביתו של רבי.

שנינו במשנתנו שהרוקין שבשוק העליון הם טמאים, ושואל והא אמר ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה שלא גזרו על הרוקין שבירושלים? ומשיב הא איתמר עלה רבי אבין בשם רבי"ל שכובס של נכרים היה בשוק העליון ולכן גזרו טומאה על המקום שם.

שנינו במשנתנו ר' יוסי אומר בשאר כל ימות השנה שבאמצע טמאין וכו' ומביא ברייתא להסביר הענין, שבשאר ימות השנה הטמאין מהלכין באמצע הדרך והטהורין מהלכין מן הצד, והטהורין מהלכין סתם [בלי דאגה] והטמאים אומרים להם "פרוש", אבל בשעת הרגל הטהורים מהלכים באמצע הדרך והטמאים מהלכין מן הצד, הטמאים מהלכים סתם והטהורים אומרים להם פרושו, [ראה קרבה"ע במשנה ע"א],

שנינו במשנתנו שכלים הנמצאים דרך ירידה הרי הם טמאין, ושואל והא אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן שלא גזרו טומאה על הכלים בירושלים? ומשיב כיון שמצא אותם בדרך ירידה למקוה יש כאן הוכחה שהכלים טמאין ואינם כסתם כלים,

שנינו במשנתנו בין שמות הכלים, שאם נמצאו הם בחוקת טמאים "מריצה", ואומר הגמ' שאבא שואל היה קורא לה "צפורן" מפני שכלי זה עשויה כדמות צפורן של אדם, והגמ' מסביר שמו שקורא לה צפורן הוא מפני שדומה לצפורן [דק ומחותך כציפורן. תרשב"ש], ותנא דמתני' שקורא לה "מריצה" מפני שהוא מריצה את האבן לבית הקברות [מריצה=שכשחופרין בה גומא שבה האבן מונחת היא מוציאתה מגומתה במהירות ובמרצה. תרשב"ש],

שנינו במשנתנו נמצאת קשורה לסכין הרי הוא כסכין, ומפרש הברייתא [לפי פירוש הראשון בקרבה"ע הפי' אם נמצא קופיץ קשורה לסכין, אבל כתב שם עוד "ויותר נראה לי" כפירוש זה] שאם יש סכין ידועה וסכין אחרת סתם קשורה לה, אז הסכין הקשורה לה הוא כמו הסכין הידועה אם טהורה טהורה ואם טמאה טמאה.

מתני': פרוכת של בית קדשי הקדשים שנממאת בולד הטומאה מטבילין אותה בפנים [בים של שלמה שבעזרה. יבין. והרש"ס פ' במבילת בית הפרוה שהיתה בקודש]. ואינה צריכה שילוח לחוץ למחנה, ומכניסין אותה מיד ואינה צריכה הערב שמש, אבל אם נממאת באב הטומאה מטבילין אותה בחוץ למחנה כהונה שהיא מעונה שילוח, ושומחין אותה בחיל להתייבש, ואין מכניסין אותה מיד לתלותה שהיא צריכה הערב שמש, ואם היתה פרוכת חדשה ונממאת או שומחין אותה לייבש על גג האיצטבא מקום שכל העם יראו את מלאכתה שהיא נאה [דרשנים היו צריכין בכל שנה כדתנן במתני', ויתנדבו מעות לממונה על הפרוכת. רש"ס],

אבני חן על מסכת שקלים

קצרא ופי' הר"ן כובס. ובב"ק ק"ט ע"ב קצרא שמי' וקצרא שקיל
ל' ופרש"י הכוזב נקרא קצרי כלשון ארמי, וקצרא שהוא מקצר
מן הצגדים. וראה רש"י תענית כ"ט ע"ב ד"ה קצרי כך שם
כלשון ישמעאל' והס כוזבין, שמעתי אומרים על שם שהס
מקצרין צגדי למר כשדורסין אותן צרגליהן צמים וכו' וכן
פירשו התוס' שם שמקצרין הצגדים ע"י רחילת המים.

אמר ר' חנינה ערודות wild asses חמור הבר היו
נוחרין פי' הורגין וכל הריגת בהמה שלא ע"י שחיטה קורא נחירה
בירושלים בשוק העליון ולכן גזרו טומאה על רוקן שם.

ובאו לפני חכמים ולא אמרו להם דבר דטומאת דם
נבלות דרבנן ובירושלים לא גזרו עליו בשעת הרגל, ואפילו
דהיו יותר מכזית. רש"ם

**ולא אמרו להם דבר וכן בסוכה ב' ע"ב מעשה בהילני
המלכה בלוד שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה והיו זקנים
נכנסין ויוצאין לשם ולא אמרו לה דבר, ואולי י"ל שבאמת
בשני המקומות היו אומרים לה שהיא אינה עושה כדון, אי לאו
משום כבוד המלכות. והטעמים שאומר הגמ' הוא בצירוף
כבוד המלכות.

שאל לר' יהושע בן לוי פי' אחר שראה ר' אלעזר שר'
סימון אומר הלכה משום ריב"ל ואינו מפרש דבריו, וכששאלו
עד כמה לא השיב לו, הלך לשאול לריב"ל עצמו בעל
השמועה.

רב ביבי הוה יתיב מתיני הדין עובדא א"ל ר'
יצחק בר ביסנא לר' סימון עד כמה ? **א"ל עד**
רביעית טהור יותר מכאן טמא ובעט בי' וכו'. רב
ביבי מספר המעשה דלעיל בנוסח אחר ובמקום שבנוסח
הראשון שאל ר' אלעזר לר' סימון עד כמה ולא אשגח ב'
ובאש ר' אלעזר בר' סימון, לפי נוסח של ר' ביבי ה' השואל ר'
יצחק בר ביסנא והשאלה היא עד כמה? והשיב לו ר' סימון עד
רביעית וכו', ואח"כ בעט ר' סימון לר' יצחק בר ביסנא.

והיו חייך תלאים לך מנגד וגו' על הספק, כל ספק
קרוי תלוי שמא אמות היום בחרב הבאה עלינו. רש"י דברים כ"ח
ס"ז

זה שהוא לוקח מן הפלטור לעולם יהא האדם משתדל
להיות תבואתו מצוי' לו משלו ולא יהא צריך לחזור ולקנותה
מכאן ומכאן אלא יקיים בעצמו ועובד אדמתו ישבע לחם משל'
י"ב כלומר שהיא מצוי' לו בריוח ובשבע, וכל שעושה כן
גורם בעצמו להטריד מחשבתו לעמל ויגיעה. מאירי

העיד ר' יהושע בן בתירא על דם נבילות שהוא
טהור פי' ונלמוד מזה דגם ריב"ל כשטיהר דם נבילה טיהר
אותה לגמרי.

ופריך הגמ' **מהו טהור** שמא נפרש "טהור" **טהור**

רשב"ג אומר משום ר"ש בן הסגן שזהו מדת הפרכת, עוביה
טפה, והיתה נארגת משבעים ושתים נימין [הן נירין שנוכרו
במסכת שבת שמניחין בהן חוטי השתי. יבין], וכל נימה ונימה
היתה של כ"ד חוטיין, ארכה [אורך הפרוכת] מ' אמה, ורחבה
כ' אמה, ומשמונים ושתים רבוא היתה נעשית [כך היו מניין כל
כללות חוטי השתי שבו 820,000, ויש אומרים כך מניין
הדגרי זהב שהוציאו עלי', וי"א ד"ריכות" גרסי', ור"ל שהוצרכו
לאריגתם פ"ב נערות [בתולות. תי"ט] שלא הגיעו לוסתן, שלא
יהי' שם חשש נדות וכן הוא בהמפרש בתמיד כ"ט ע"ב. יבין], והיו
עושין שתי פרוכת בכל שנה, ושלוש מאות כהנים מטבילין
אותה [שכל כך היתה כבירה וגדולה].

גמ': חשבון הכ"ד חוטיין מפורש בברייתא, שאם היה הפסוק
אומר "חוט" הייתי אומר שתהיה כפול משני חוטיין, ואילו אמר
"שוור" הייתי אומר שתהיה משלש חוטיין, אבל כיון דכתיב
לשון "משור" פירושה כפל של שוור דהיינו שש חוטיין, וכיון
שהיו בה ארבעה מינים תכלת וארגמן ותולעת שני ושש הרי
כ"ד חוטיין שוורין,

אבל בברייתא אחרת שנינו חשבון שהיו בה ל"ב חוטיין,
דררשינן כך, שאם היה הפסוק אומר "חוט" הייתי אומר
שתהיה כפול משני חוטיין, ואילו אמר "שוור" הייתי אומר
שתהיה כפל מחוט דהיינו ארבעה חוטיין, אבל כיון דכתיב לשון
"משור" פירושה כפל של שוור דהיינו שמונה חוטיין, וכיון
שהיו בה ארבעה מינים תכלת וארגמן ותולעת שני ושש הרי
ל"ב חוטיין שוורין,

ועוד תנא בברייתא שהיו החוטיין של מ"ח נימין, ועושה
החשבון שאילו היה כתוב "חוט" הייתי אומר נימא כפולה
לשנים, ואילו אמר "קליעה" הייתי אומר נימא כפולה שלשה,
ואילו אמר "שוור" הייתי אומר כפולה שש

והגמ' שואל על סתירה בפסוקים, דבפסוק אחד כתיב מעשה
רוקם, ובפסוק אחר כתיב מעשה חושב? ומפרשה שמעשה
רוקם הוא שהיה רוקם בה פרצוף אחד, ומעשה חושב שהיה
רוקם בה שני פרצופין,

ר' יהודה ור' נחמיה פליגי, חד אמר מעשה רוקם ארי מכאן
וארי מכאן, ומעשה חושב ארי מכאן וחלק מכאן, וחד אמר
מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן, מעשה חושב ארי מכאן
ונשר מכאן,

שנינו במשנתנו שהיתה נעשית בשמונים ושתים רבוא, ואמר
ע"ז ר' יצחק בר בינא בשם שמואל שמספר זה הוא גוזמא, וכן
מצינו גוזמא לגבי התפוח שהיה על המזבח, דתנינן התם
פעמים היה על המזבח תפוח שהיה כשלש מאות כור, ואמר
שם ר' יוסי בי רבי בון בשם שמואל שהוא "גוזמא".

מתני': בשר קדשי קדשים שנמטא בין באב הטומאה בין
בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ, בית שמאי אומרים הכל
ישרף בפנים חוץ משנמטא באב הטומאה בחוץ, ובית הלל
אומרים הכל ישרף בחוץ חוץ משנמטא בולד הטומאה בפנים,

בט"ו פי' מצא קופיץ בט"ו. יבין

קצרן כבר כתבתי בעירובין פ"ה ה"א שקצרן פירושו מבצר.
גליון אפרים. והקרב"ע פ' כובס, וכן הוא בגדרים מ"א ע"א

אבני חן על מסכת שקלים

מלהכשיר אבל לטמות מטמא פ' ונמצא שאין כאן ראי' ליב"ל ?

ומתירין לא תוכל לחלק בין להכשיר ולטמות שהרי **תמן תנינן דם השרץ כבשרו מטמא ואינו מכשיר ואין לנו כיוצא בו** שרק טומאת שרץ אינה מכשיר, אבל שאר הטומאות כולן מכשירין. וא"כ כשאמר דם נבילה טהור אנו מוכרחים לפרש טהור לגמרי, ונמצא שיש ראי' לריב"ל.

ומקשה הגמ' דלמא הא דאמר **ואין לנו כיוצא בו** היינו כשיעור **טומאתו** שרק שרץ דמו מטמא בכעדרשה כשיעור הבשר, אבל דם נבילה אינה מטמא עד שיהי' בה רביעית הגם שבשרו מטמא בכזית, כל באמת נוכל לומר דמה דאמר ריב"פ דם נבילה טהור היינו טהור מלהכשיר. ולא תהי' ראי' לריב"ל.

ועכשיו בא למסקנת הענין, על מה ששאל "ומאי כדון" דמאי הוי עלה אם יותר מרביעית טמא או טהור, **אבל דמו** של נבילה **מטמא** ברביעית דם צלול דקשיקיש יהי' כזית **כבשרו** שהוא שיעור טומאת בשר נבילה. וכל זה למדנו מכרייתא זו של "דם השרץ כבשרו וכו' ואין לנו כיוצא בו" כדלעיל. וכרייתא זו שהביא להקשות ממנה נמצא למד ממנה.

אמר לי' רב אבדומה [דמן. ירושלמי שבת] **נחותה כך** היו קוראין אותו, שהי' רגיל לירד לבבל מא". פני משה על מס' שבת

דרבי יהודה מורינא דבי נשיאה הוה ויהי' להם לבית רבי מורה הוראות ועל פיו היו עושין כל דבריהם. רש"י מנחות ק"ד ע"א.

בשאר ימות השנה הטמאין מהלכין שבולת כמו שבולת מים, דיש איצטבא כמו שיש לנו על צד הדרך להוליך אנשים לכותל זה ואיצטבא לכותל זה וההולך באמצע שני האצטבאות נקרא מהלך בשבולת **וטהורין מהלכין מן הצד [וטמאין] מהלכין סתם** בשתיקה ואין אומרים פרוש, דבשאר ימות השנה לא מודדיר אינש ממטמאה **וטהורים** שאוכלין חוליות בטהרה **אומרין להן לטמאין פרושו** שלא תגענו בנו. רש"ם

ובשעת הרגל דחייב אדם לטהר עצמו ברגל לעלות למקדש וכו' [והטהורין] מהלכין סתם [והטמאים] אומרין להן פרושו שלא יטמאו את העם. רש"ם

נעשו הוכיח : ר' יוסי אומר כולן טהורים. ש"נ וקאי על "המריצה" **אבא שאול הי' קורא אותן וכו'.**

קורא אותן [צפורן. ש"נ] והוא מטה ברזל ארוך אמה או ב' וראשו חד כצפורן ועוקרין בו האבנים מן החומות הבצורות. רש"ם

מריצה את האבן. מוליכין ומריצין האבן בו מעט מעט,

להיות גולל על הקבר. רש"ם

פרוכת שנטמאת ונקט הך דינא הכא אנב טומאה וטבילה דנקיט לעיל מינה בסכין וקופץ, ואנב זה נקט גמי אח"כ טומאה בשאר קדשים. יבין אות כ"ד

פרוכת שנטמאת ואף דשאר ווילין אינו מקבל טומאה רק משום דשמש מתעטף בו, והכא בפרוכת ק"ק אסור בהנאה ? הכא בלא זה מקבל טומאה, מדמונת כפוף על הארון כדאמרין פוכה ז' ב' דניכוף בה פורתא דנחוי כסכך להכי תורת כלי עליו. יבין ע"פ תוס' ביצה י"ד ע"ב ד"ה מפני

פרוכת שנטמאת בולד הטומאה מטבילין וכו'. ע' בשו"ת רשב"א (ח"ז קכ"ד) שהוכיח מכאן דאפשר לטבול בנג צבוע ואין הצבע חוצץ, וע"ש שרצה להתיר גם בשער אדם שצבוע לגוי. פירות תאנה

מטבילין אותה בפנים. בים של שלמה שבעזרה. יבין. והרש"ם פ' בטבילת בית הפרוה שהיתה בקודש.

ושוטחין אותה בחיל הוא מקום פגיו בהר הבית סביב לעזרה מבחוץ, אבל לא בעזרת נשים, דאין טבול יום נכנס לשם כדתני בבלים פ"א מ"ח. יבין. אבל בד"ס גורם ושוטחין אותה "בחול" וכן יש לפרש כוונת הקרבה"ע דאמר חוץ לעזרה, דאל"כ וכי צריך לאשמעינן שהחיל הוא חוץ לעזרה.

שוטחין אותה על גג האיציטבא דהר הבית עשוי אצטבאות מקורין **כדי שיראה העם** גם אלו העומדין מרחוק **את מלאכתה שהיא נאה.** יבין

כדי שיראה העם את מלאכתה שהיא נאה דשתיים היו צריכין בכל שנה כדתנן במתני', ויתנדבו מעות לממונה על הפרוכת. רש"ם

פרוכת עבי' טפח ראה בפ' בועז שתמה שאם נחלק כ' אמה דהיינו רוחב הפרוכת לע"ב נימין, כיון שכל אמת הכלים בת ה' טפחים [כמנחות צ"ז ע"א] יגיע לכל חוט שתי שבנימא 1718 טפח, וא"כ איך אפשר שיהי' הפרוכת עבי' טפח. עיי"ש

על שבעים ושתים נימין נארגת הן גירין שזכרו במסכת שבת שמניחין בהן חוטי השתי. יבין

ומשמונים ושתים רבוא היתה נעשית כך היו מגין כל כללות חוטי השתי שבו 820,000, ויש אומרים כך מגין הדגרי וזה שהוציאו עלי', וי"א ד"ריבות" גרסי', ור"ל שהוצרכו לאריגתם פ"ב נערות [בתולות. תיו"ט] שלא הגיעו לוסתן, שלא יהי' שם חשש נדות וכן הוא בהמפרש בתמיד כ"ט ע"ב. יבין

ושתים עושין בכל שנה ראה בפ' הבועז אות ג' שאי אפשר לומר שיפסידו כל כך מעות לעשות שני פרוכת בכל שנה, ולכן פ' דעושין ר"ל תולין דב' פעמים בשנה תלו אחרת

אבני חן על מסכת שקלים

כהנים.

וראה חולין צ' ע"ב על תפוח, גפן, ופרכת שהן "לשון הבאי". וראה רשב"ם פסחים ק"ט ע"א ד"ה משוי שלש מאות. לאו דוקא, וכן כל שלש מאות שצ"ס. ושם ציינתי כל המקומות שנוכר מספר שלש מאות בש"ס. וראה רא"ש ב"ק ט' ע"ב על מה דאמרין בסוכה מ"א ע"ב דר"ג קנה אתרוג באלף זוז, שהוא גוזמא. וראה גם בשלטי הגבורים מסכת ע"ז דף ו' בדפי הר"ף ענין נפלא בענין זה.

גוזמא איבערטרעייבונג ופי' גוזמא לשון הבאי [וגוזמא] ולשון הבאי אחד הוא, והוא כארם המגדל את הרבר הרבה ומוסיף בגידולו, והוא בעין ערים גדולות ובצורות בשמים וכו' כך הוסיף בעליו תפוח כי פעמים עליו ש' כור ובפרוכת ש' כהנים מטבילין אותה, כלומר כי לא נראה כמה הן והיו נראין כאשר יראו כורין הרבה, והמטבילין נראין כאשר יראה קהל גדול וכו'. ערוך ערך גוזמא עיי"ש.

וה"ל הפני זקן חלילה לאנשי עצתו של יוצר בראשית מן הגוזמאות, ומן הפלגות, ומן שפת יתר, ומלשון עלגים חלילה, שכל דבריהם להבות אש, אלא שבאמת כיונו לאיזה סוד עמוק, אלא שקיצרו והעלימו את הסוד וכתבו לשון חתוך, שחתכו את דבריהם והעלימו הסוד, והיו לשון גוזמא - חתוך, שחתכו דבריהם לחציה ולא גילו, ויש בזה ענין נפלא. [פי' גוזמא שורשה הוא "גזו" לחתוך].

חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ פי' שנטמא בחוץ. לכיון דחמירא טומאתו ואירע פסולו צדוק, אין להכניסו לעזרה לשפרו הואיל ולא הי' פסולו צדוק. רע"ב

קרבה"ע ד"ה קצרן של נכרים. [ורוקן] טמא. בצ"ל

ד"ה ערודות. ערודי היער היו נותרין לזורך אריות של מלך פי' להאכיל האריות, וכן הוא במנחות ק"ג ע"ב.

ד"ה וטהרו את דמי' משום נבילה. כל הסוגיא פירשתי לעיל פ"ג ה"ז, דף ט' ע"א.

ואעתיק כאן פי' הקרבה"ע השייכת להגמ' שלנו: **וטהרו דמה משום נבילה.** שלא היה צו רציעית, וכל שאינו רציעית, לכשיקרב לא יהיה צו כזית, ואין צו טומאת נבילה: **עד כמה.** דס' היה זה שטהרו אותו משום נבילה: **ולא אשגח ביה.** ולא השיב לו ר' סימון דבר: **ה"ג ושאל לרי"ז"ל וא"ל וכו':** **ה"ג ובאש לר"א על דלא וכו'.** והרע לר"א על ר' סימון על שלא השיב לו על שאלתו: **מתני הדין עובדא.** סיפר המעשה שמתה הפרדה של בית רבי וטהר דמה משום נבילה: **א"ל ר"י בר ביסנא לר' סימון.** צדק שאלה אס' עד רציעית הוא דטהרו אצל יומר [מקן] טמא, או אפילו יומר מרציעית טהור: **ובעט ביה.** רבי סימון ודמך אותו בסנדלו. **ל"א גער צו:** **א"ל ר"ז.** לר' סימון, משום דשאל לך דבר תורה את מינוף ציה צממיה: **א"ל.** הא דלא השכתי לו כהוגן שלא היתה דעתי מיושבת

בפסח וסוכות, בעברו ימי מועד רבים, ורגלי העם הארץ היו מצויין שם, ולכן סלקו הפרוכת להטבילו והיו תולין האחרת עיי"ש עוד. אבל המפרש בתמיד כ"ט ע"ב פי' דקאי על שתי הפרוכת שהיו בבית שני שהיו במקום אמה טרקסין שבבית ראשון, והיו [מתיישנים. רש"י] בכל שנה ונוטלין אלו מן הפתח ומניחים אחרים כנגד הפתח. והרש"ם כתב וצריכין חדשות בכל שנה שמחמת עשן הקטורת משחירין.

ושלש מאות כהנים מטבילין אותה והגאון רבינו אל"י צוק"ל כתב דמדאורך הפרוכת מ' ורחבה כ' הו"ל סביב ק"כ אמה, ואמות כלים בת ה' טפחים, הו"ל סביב ת"ר טפחים, ומדרצו הכל לזכות במצוה, אחוזה ש' כהנים כל א' בב' ידיו, דהו"ל גמי ת"ר טפחים. בועז. ואין זה סתירה למה שאומרת הגמ' שהוא גוזמא, שהרי במציאות אי אפשר להכהנים לעמוד צפופים כל כך ולהגביה הפרוכת.

ארבע (מכאן) [מינים] הא עשרים וארבעה וכו' ארבע (מכאן) [מינים] הא תלתין וכו', ארבע (מכאן) [מינים] הא ארבעים וכו'. גליונות הגריי"ק

ועשית פרכת תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר **מעשה חושב** יעשה אותה כרובים. שמות כו"א ופרש"י זו היא אריגה של שתי קירות והלויין שמשי עברי' אינן דומין זה לזה. וזה אליבא דחרנא אמר לקמן.

ועשית מסך לפתח האהל תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר **מעשה רקם.** שמות כ"ו ל"ו ופרש"י הלכות עשויות זו מעשה מחט כפרלוף של עזר זה כך פרלוף של עזר זה. וזה אליבא דחרנא אמר לקמן.

ר' יהודה ור' נחמיה פליגי מה הי' פרצוף אחד ומה הי' שני פרצופות **חד אמר מעשה רוקם** פרצוף אחד שהי' על מסך הפתח **ארי מכאן** מעבר זה הנראה למשכן [וחלק] מכאן מצד חוץ, מעשה חושב שהי' על הפרוכת ארי מכאן וארי מכאן דהיינו שתי פרצופות, וחרנא אמר **מעשה רוקם ארי מכאן [וארי] מכאן** וכיון דכולה חדא צורה היא מקרי פרצוף אחד **מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן** היינו ב' פרצופין דחלוקין הן. ע"פ הרש"ם

וראה גם במשנה למלך בהלכות כלי המקדש פ"ח הל' ט"ז שמביא נוסחת הגמ' בדפוס שלנו ומוסיף בזה הלשון זו הוא הגירסא הנמצאת בספרים, אבל לא יכולתי להולמה מכמה קושיות, והנראה אצלי הוא דמעות סופר נפל בספרים, והגירסא הנכונה היא וכו'.

בשמנים ושתיים רבוא היתה נעשית [הגמ' דלהלן קאי על שלש מאות כהנים מטבילין אותה]. **ר' יצחק בר ביזנא בשם שמואל גוזמא, תמן תנינן וכו'.** אבל בפירוש המשניות להרמב"ם כתב "וכל מה שנוכר בזה הפרוכת הכל לשון הבאי", נמצא שמה שאמר הגמ' גוזמא הוא על כל עניני הפרוכת ולא רק על השלש מאות

אבני חן על מסכת שקלים

דמה דאמר ריב"ל טהור היינו טהור לגמרי.

ד"ה ואין לנו כיוצא בו. ש"מ דס נבילה אפילו טמוי לא מטמא. פי' שכל הדמים חוץ מדם שרץ אם אינו מכשיר אינו מטמא.

ד"ה ה"ג ופריך כ"ה בקבה"ע שבת פ"ה ה"א **ואין לנו כיוצא בו כשיעור טומאתו וכו'.** וה"פ דקשיא ל"י דלמא הא דלמינו כיוצא בו אין הכוונה שרק שרץ מטמא ואינו מכשיר, ותביא מכאן רא' ליב"ל דדם נבילה כיון שאינו מכשיר אינו מטמא, דאולי לא מחלק כלל בין לטמא ולהכשיר, והא דקאמר דדם שרץ שונה משאר דמים היינו לענין שיטמא הדם כזשורו אין לנו אלא השרץ שדמו נמי מטמא כזכרשם כמו בשרו ואפילו הדם כלול פי' ובשיקש לא יהי' בו בעדשה מ"מ כיון שעכשיו כשהוא צלול יש בה בעדשה הרי הוא מטמא וזה חידוש שהוא רק בשרץ ולא בנבילה: (כאן מתחיל דיבור חדש בירושלמי שבת) אכל דמו של נבילה מיהו מטמא כשהיא רביעית וכו' דבנבילה אין דם מטמא בבית רק ברביעית, דביקש יעמוד על רביעית, אבל לעולם אימא לך דדם נבילה מטמא ואין מכאן רא' לריב"ל.

ד"ה מאן דאמר טמא. והיינו ריב"ל דלעיל בדמסקינן דריב"ל סבר דדם נבילה מטמא ברביעית כר' יהודה דאמר בפרק ה' דעדות (משנה א') ר' יהודה אומר ששה דברים מקולי ב"ש ומחומרי בית הלל דם נבילות ב"ש מטהרין וב"ה מטמאין.

ד"ה ומ"ד טהור. דהיינו מתימין דמכשירין דתנן דם השרץ כבשרו וכו' וסבר ר"י בן בתירא דדם נבילות טהור לגמרי כדאמרינן לעיל שהיו עולי רגלים משתקעין בדם עד ארכובותיהן וכו'.

ד"ה ה"ג א"ל רב אבדומי דמן נחותה ויאות. ושפיר קאמר דר"י הוא דמטמא דר' יהודה מורה הוראות דזי נשיאה הו' פי' כך ה' מקובל להם [והפרידה] של צית רבי [היתה] ור"י הורה דיתר מרביעית טמא כשמעמתי. פי' כיון שאנו יודעים שר"י ה' המורה הוראות בבית רבי וגם השאלה של הפרידה היתה בבית רבי והורה לטמאות לכן יאות ושפיר לומר שר"י סבר דדם נבילות טמא.

דף מ' ע"א	דף כ"א ע"ב
בפרדת רבי	בפרדה משל בית רבי
דמה	דמיה
ושאל ר' אליעזר את ר' סימון עד כמה ולא אשנה ב' ושאל לריב"ל וא"ל	ר"א שאל לר' סימון עד כמה ולא אניביה שאל לר' יהושע בן לוי א"ל
ובאש לר"א על (ער)	ובאש לרבי לעזר
(כהנה) עד רביעית טהור	עד כמה א"ל עד רביעית טהור
בגין דשאל	בגין דהוה שאל

צעת ההוא: זה שלוקח חטים לשנה. שאין לו קרקע לזרוע, והיינו חיינו תלואים שאינו יודע אם יהיו לו מעות לשנה הצאה: ה"ג סדקי. מוכר תבואה למי שאין לו וזה הלוקח אופה משבת לשבת, ולילה ויומם רמז לשבת שהיום הולך אחר הלילה: זה הלוקח מן הפלטר. מן הנחתום, שאולי לא יהא לו לנחתום למכור: ואנא אפלטר סמיד. ואין דעתי מיושבת עלי להשיב לו: ה"ג ומאי כדון. מאי הו' עלה אם יותר מרביעית טמא או טהור: העיד ריב"ב, מתימין היא צפ"מ [משנה ח'] דעדות: על דם נבילות שהוא טהור. וקס"ד טהור לגמרי קאמר אפילו ציתר מרביעית: ופריך מהו טהור. שהוא טהור להכשיר הזרעים, שאינו מכשיר אלא דם השותת צשעת שחיטה, אכל לטמא מודה ריב"ב שדם נבלות מטמא: ומשני תמן תנינן. צמכשירין פ"ו: ואין לנו כיוצא בו. וקס"ד שאין לנו דם כיוצא שאינו מכשיר ומטמא, ש"מ דס נבילה אפילו טמוי לא מטמא: ה"ג ואין לנו כיוצא בו כשיעור טומאתו וכו'. וה"פ דקשיא ליה דלמא הא דלמינו כיוצא בו היינו לענין שיטמא הדם כזשורו, אלא השרץ שדמו נמי מטמא כזכרשם ואפילו הדם כלול, אכל דמו של נבילה מיהו מטמא כשהיא רביעית וטומאתו מדרבנן דרביעית כשיקרוש יעמוד על כזית ומתחלף צנבלה ממש: מ"ד טמא. והיינו ריב"ל דלעיל כר"י דאמר צפ"ה דעדות שצ"ה מטמאין דם נבילה: ומ"ד טהור. דהיינו מתימין דמכשירין כר"י בן צתירא: ה"ג א"ל רב אבדומי דמן נחותה ויאות. ושפיר קאמר דר"י הוא דמטמא דר' יהודה מורה הוראות דזי נשיאה הו' שהרי פרדות של צית רבי היה ור"י הורה דיתר מרביעית טמא כשמעמתי:

ד"ה וטהרו דמה משום נבלה. שלא ה' צו רביעית פי' בדם שיצא ממנה כ"ה ברש"י מנחות ק"ג ע"ב ח"ל ושיעור חכמים את דמה. ש"מ ממנה. דדוחק לומר שלא ה' בכל הפרידה למצות רביעית דם וכל שאינו רביעית, לכשיקרוש לא יהי' צו כזית וכו'.

ד"ה מתני הדין עובדא. סיפר המעשה שמתה [הפרדה] של צית רבי. כצ"ל. וגם בקה"ע ירושלמי שגמר "הפרדות" הוא טעות.

ד"ה זה שלוקח חטים לשנה. כל הדיבור הוא לשון רש"י מנחות ק"ג ע"ב.

ד"ה מן הסדקי. הדרגה הראשונה הוא מי שקונה לצורך כל השנה והוא קונה בזול מבעל השדה, ודרגא השני' הוא מי שקונה מסדקי, וזה הסדקי קונה מבעל השדה במדה גדולה בזול ו מוכר תבואה למי שאין לו פי' למי שקונה מעט לצורך שבוע אחד וזה הלוקח קונה קמה מעט שהרי הוא אופה רק משבת לשבת.

ד"ה העיד ריב"ב. מתימין היא [צפרק ח'] דעדות. כצ"ל

ד"ה על דם נבלות שהוא טהור. וקס"ד טהור לגמרי קאמר אפילו ציתר מרביעית. פי' מהא דהעיד ריב"ב יהי' רא'י

אבני חן על מסכת שקלים

שהכל מיירי בטומאה דאורייתא למה מחלק ב"ש בין אב הטומאה לולד הטומאה,

ואפילו אליבא דב"ה קשיא על ר"י, דב"ה אומרים הכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים, ולפי ר"י שהכל מיירי בטומאה דאורייתא למה מחלק ב"ה בין אב הטומאה לולד הטומאה?

ולא פלפלו רבנן בדברי ר' יוחנן דודאי דבריו קשים [ראה קרבה"ע], אבל על דברי בר קפרא [שאומר שולד הטומאה היינו טומאה דרבנן] הוקשו מדברי ב"ש שאומרים שהכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ, למה חילק באב הטומאה בין נטמא בפנים או בחוץ הא שנים מיירי שנטמא בטומאה דאורייתא?

אבל יש ליישב דברי ב"ש אליבא דבר קפרא שלכן אם נטמא באב הטומאה ישרף בחוץ, דם"ל כר"ע שאומר דבמקום טמאתו שריפתו, ולכן אם נטמא באב הטומאה בחוץ לא יכניסו אותה בפנים, אבל בולד הטומאה כיון דלבר קפרא היינו טומאה דרבנן, לא איכפת לן אם מכניסו ושוּרפו בפנים, וכי אין להקשות עליו אפילו לב"ה שאומרים שהכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים, למה מחלק ב"ה בולד הטומאה בין בפנים וחוץ הא שניהם טומאה דרבנן הוא? וחזר הגמ' לשאול וכי על ב"ה לא קשה אליבא דבר קפרא, למה אומר ב"ה שהכל ישרף בחוץ, חוץ מולד הטומאה בפנים, למה מחלק בולד הטומאה בין אם נטמא בפנים או בחוץ? ומתריץ שדברי ב"ה מוכנים על פי דברי ר"ש שגם מאכל ומשקה של מצורע משתלחין חוץ לשלש מחנות, [אם נטהר המצורע או הלך לו, אוכלין ומשקין שנגע בהן אין להביאו (פי' לתוך המחנה)] ולאוכלו בטומאה אלא מניחו שם, והיינו משתלחין, וכן נמי אם נטמא בחוץ בולד הטומאה אין להכניסו ולשוּרפו. ר' משולם], ולכן כל בשר שנטמא בחוץ אין מכניסים אותו לפנים, ואם נטמא באב הטומאה בפנים גם מציצין אותו [ראה בהנהגות הגר"א],

מתני': איברי התמיד ניתנין מחצי כבש ולמטה במערב, של מוספין ניתנין במזרח, של ראשי חדרים ניתנין על כרכוב המזבח מלמעלה,

השקלים והבכורים אינן נזהגין אלא בפני הבית, אבל מעשר דגן ומעשר בהמה ובכורות נזהגין בין כשכית המקדש קיים ובין לאחר שחרב,

המקדיש שקלים וביכורים הרי זה קודש ר"ש אומר האומר ביכורים קודש [ר"ל שהקדיש פירות לביכורים בזמן הזה שאין בית המקדש קיים. יכין] אינן קדוש.

גמ': מהו כרכוב המזבח? אמה רוחב סביב המזבח בין קרן לקרן שהוא מקום הילוך רגלי הכהנים,

ושואל אם יש לפניו להקריב מוספי שבת ומוספי ראש חודש איזה מהם מקריב ראשון? ומשיב ר' ירמיה שמוספי ר"ח קודמין ומביא ראיה שגם בשיר בא של ר"ח קודם, ואמר לו ר' יוסה שאינו דומה לשיר, שהטעם בשיר הוא כדאמר ר' חייא בשם ר' יוחנן כדי לפרסם שהיום ר"ח [וזה צריך לעשות במקדש האפשרי], אבל להקריב הקרבן מקריב של שבת קודם מפני שהוא תדיר ושר עליו שיר ר"ח ואח"כ מקריב של ר"ח ושר עליו שיר של שבת,

דלא הוות דעתי כי בעיטנא ביה דאמר ר' חנן	דלא הוות דעתי כי דאמר ר' חנן
זה שלוקח	זה שהוא לוקח לו
זה הלוקח	זה שהוא לוקח
זה הלוקח	זה שהוא לוקח
סמיכא אפלטור	סמיך אפלטורא
דם נבילה	דם נבילות
אבל לטמות	הא ליטמות
ואין לנו כיוצא בו ואין לנו	ואין לנו כיוצא בו
שרדמו מטמא כבשרו	אבל דמו מטמא כבשרו
מורינא	מורינא

ד"ה תני הסכין קשורה לו. והכי קאמר נמלאת סכין [סתומה. אולי צ"ל כן] פי' שאין ידוע לנו אם היא טמאה או טהורה קשורה עס סכין אחרת ידועה.

ד"ה פרוכת שנטמא בולד הטומאה. גזירה משום משקה דז וזה [כגון רוקו ושכבת זרעו שהם אב הטומאה ומטמאין אדם וכלים מדאורייתא. רע"ב].

ד"ה מטבילין אותה בחוץ. הנוסח ברע"ב ד"ה **נטמאת באב הטומאה.** נשרץ או ננצילה מטבילין אותה בחוץ. דטעונה שלום כדלמרינן צפ' צמרא צעירוצין המכניס טמא שרץ צמקדש חייב.

ד"ה ושוטחין אותה בחיל. ראה מה שכתבתי על הגמ'.

ד"ה אילו נאמר חוט לכאורה חסר כאן מלת וכו' דדברי הקרבה"ע קאי על המלות "כפול לשנים" ופי' הגמ' כן הוא אילו נאמר חוט הייתי אומר שיהי' רק חוט אחד מכל הד' מינין תכלת וארגמן ותולעת שני ושש, ואילו נאמר כפול הייתי אומר שיהי' כפול לשנים וכו'. וכן פי' הרש"ם וז"ל וחוט משמע שכל מין ומין חוט אחד, כדכתיב מחוט ועד שרוך נעל בראשית י"ד כ"ג.

דף כ"ב ע"א

תוכן הדף:

ר' אליעזר אומר אם נטמא באב הטומאה בין בפנים בין בחוץ ישרף בחוץ, ואם נטמא בולד הטומאה בין בחוץ בין בפנים ישרף בפנים, ור' עקיבא אומר מקום טומאתו שם שריפתו.

גמ': בר קפרא אומר מה שמדבר המשנה על אב הטומאה היינו טומאה דאורייתא, ולד הטומאה היינו טומאה דרבנן, ור' יוחנן אומר בין אב הטומאה ובין לולד הטומאה הכוונה על טומאה דאורייתא,

וקשיא על ר' יוחנן מדברי ב"ש במתני', שב"ש אומרים הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ, ולפי ר"י

אבני חן על מסכת שקלים

אותם בין בארץ בין בחוצה לארץ, והביכורים אף בזמן שבית המקדש קיים אין מביאים אותם אלא מארץ ישראל בלבד וכו' . מאירי. עיי"ש עוד לגבי מעשר דגן ומעשר בהמה ובכורות ועוד.

השקלים וכו' אינן נוהגין אלא בפני הבית כתוב בסמ"ג עשין סי' ה' "השקלים אינן נוהגין אלא בפני הבית, שנאמר (שמות ל' ט"ז) ולקחת את כסף הכפורים וגו' ונתת אותו על עבודת אהל מועד בזמן שעבודת אהל מועד וכיוצא בו נוהגת" ע"כ. מלאכת שלמה

המקדיש שקלים וביכורים ר"ל שהקדישם לבדק הבית. מאירי

ר"ש אומר וכו' ומ"מ אף ר"ש לא אמר בבכורים שאינו כלום אלא בשמביא בעצמו הוא שאמר כן, אבל הכהן שהקדישם אחר שבאו לידו הרי הן קדש שהרי ממונו הן. מאירי

האומר שיהיו פירות אלו **ביכורים קודש** קדוש בקדושת בכורים, או הדין ד **אינן [קדש]**. ו'.

איזהו כרכוב המזבח ? אמה בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי כהנים ובזבחים ס"ב ע"א מקשי הגמ' אטו כהנים בין קרן לקרן הוו אזלי ? אלא אימא "ומקום" רגלי הכהנים אמה.

אמר ר' יוסה שניא היא שונה (שאני) היא **תמן** התם.

כדי לפרסמו ולהודיע שהוא ר"ח ונתנו אותן למעלה משאר האברים להראות שהן חשובים ולהודיע שהוקבע החדש בזמנו. רש"ס. ורש"י בסוכה נ"ד ע"ב כתב האי חשיבותא עבדינן ליה להיכירא שיכירו דפשיטא להו לב"ד שקידשוהו כהלכתו ולא יגמגם לב אדם עליו, דרוב בני אדם לא ראו חידוש הלבנה.

ברם הכא פ' אבל להשאלה ששאלת כאן בודאי ה' מקריב של שבת קודם דתדיר וכו'.

הא שקלים קדשו דלא משמע דפליג עליה דת"ק אלא בבכורים. רש"ס

תני גר בזמן הזה ראה רש"י ר"ה ל"א ע"ב.

(ולא מגביהין תרומות ומעשרות) (או הגביה) ובאמת דכולה שבוש הוא ובא במעות מלשון המשנה בבבב"ה ל"ו ע"ב. ד"ס. וראה יבמות פ"א ע"א ובכורות נ"ג ע"א אי תרומות ומעשרות בזמן הזה מדרבנן או מדאורייתא.

הבהמה תיעקר, כיצד פ' איך תעקר הבהמה **נועל בפני' הדלת והוא מתה מאיליה**. וכן פ' המאירי. ובפשר דבר כתב דלכן צריך לפרש אופן העקירה, דבע"ז י"א

שנינו במשנתנו ששקלים ובכורים אינן נוהגין אלא בפני הבית, ואמר ר"ש דגם אם מקדיש ביכורים אחר החורבן לא קדשו, ואומר הגמ' שמודה ר"ש שאם אמר על שקלים קודש שהם קדושים, אבל ר' שמעון בן יהודה משום ר' שמעון אומר דבין בכורים ובין שקלים לא קדשו,

תני בברייתא שגר בזמן הזה [וז"ל רש"י ר"ה ל"א ע"ב ד"ה צריך שיפריש רובע לקינו. רובע שקל דהיינו חצי דינר, והן הן דמי קן כדמין (כרימות דף ת). עמדו קינין זו ציוס צרעמס שהגר חייב צקרין כדמילא (שס ט). כסס כגר יהיה כלצותיכס מה אצותיכס לא נכנסו לצרית אלא צמילה וטצילה והרללאת דמיס והזאת דמיס דכמיצ ויקח משה את הדס וחזקו וגו' ואין הזאה צלא טצילה והרללאת דמיס דכמיצ וחצי הדס זרק על המזבח אף הו' לא נכנסו אלא צמילה וטצילה והרללאת דמיס וכו']. צריך להפריש לקינו רביעית כסף, אמר ר"ש שביטלה ר' יוחנן בן זכאי מפני התקלה [שמא יהנה ממנו], מהו מפני התקלה [היכן חזינו דחיישי רבנן לתקלה. תרשב"ש]? כמו ששנינו אין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרמיין ולא מנביהין תרומות ומעשרות בזמן הזה, ואם הקדיש או העריך או החרים או הגביה התרומות והמעשרות, אם היא בגד תשרף, והבהמה תיעקר [יעקרו אותה מן העולם] כיצד נועל בפניה הדלת והיא מתה מאיליה [ברעב] והמועות [אם הקדיש או העריך וכו' מעות] ילכו לים המלח,

ומסכם ממה שאמר ר"ש שר' יוחנן בן זכאי ביטל המנהג שיפריש הגר רובע לקינו, משמע שאם עבר והקדיש שהוא קדוש, ושאל ר' יודה ענתודרייא לפני ר' יוסי כאן אתה אומר,

מה בין אב הטומאה שנממא בחוץ ששורפו בחוץ, מה בין ולד הטומאה שנממא בחוץ שאתה אומר שישרפנו בפנים, וכי זה וזה לא דבר תורה הוא ?

ואפילו על בית הלל לא מקשייא פ' וכי אין זה קושיא גם אליבא דבית הלל.

אברי התמיד ניתנין לא זכותי להבין איך שייך הקדש דינא הכא שאין לו המשך לא למעלה ולא למטה, ומפי הוה שייך למתנייה במסכת תמיד, והקב"ה יאיר עינינו בסתרי אור תורתו, ואפשר דנקמ' אגב הקדש דתני לעיל סוף משנה ד' דשומחין הפרוכת כחיל כדי לפרסם יופי מלאכתה, נקמ' נמי הא לאשמעינן בסיפא דאברי מוסף ר"ח מניחין על כרכוב ג"כ כדי לפרסם שר"ח היום. יבין

(במזרח) במערב ראה תי"ט שהאריך כאן, וראה צבי תפארת בסוף המשניות. ובלחם שמים.

של ראשי חדשים נתנין על כרכוב המזבח מלמעלן ראה לעיל י"ח ע"ב בפ' כרכוב. והתיו"ט האריך כאן. והלחם שמים כותב על דבריו "בלבול גדול אני רואה בדברי התיו"ט כאן במחילת כבודו ולא עמד כלל על דעת רש"י ז"ל" וכו' עיי"ש.

השקלים והביכורים אינן נוהגין אלא בפני הבית פ' בעוד שבית המקדש קיים, ומכל מקום אין המדה שוה בשניהם, שהשקלים כל זמן שבית מקדש קיים נותנין

אבני חן על מסכת שקלים

המשכן, ואז יהיה דין ישנה על השקלים הישנים, [שכיון שיש דין להביא מן החדשה באופן זה יקראו חדשה אלו שיפרישו או כשיבנה במהרה בימינו אמן], אבל הכא בגר מה החשש הלא אין בזה דין ישנה.

אמר רב המנונא ורב אדא בר אבהו בשם רב הלכה כר"ש ששקלים ובכורים לא קדשו.

לפי שמצוה להקריב מתרומה חדשה, והיאך שהפריש בזמן הזה ה"ל יכול להיות שתהי' **ישנה** דקס"ד על פי מה דאמרינן בתענית י"ז ע"א לענין שתית' יין לכהן בזה"ז, רבי אומר, אומר אני אסור לשותות יין לעולם אלא מה אעשה שתקנתו קלקלתו, ופרש"י הרי כמה שנים שלא מזרה צירה, וקלקלה זו תקנתו לשמות יין, ולשמא יצנה לא מיישין. ע"כ. נמצא לפ"ז שגם לחומרא יש לנו לחוש שמא יש עוד זמן רב לביאת המשיח וחיישין שיעשו השקלים ישנים, ולכן גזרו חכמים שגם בדיעבד לא יחול קדושת שקלים עליהם **והכא** גבי קני הגר **מאי אית לך למימר** דאם הפריש רביעית כסף לקניו בזמן הזה **האי ישנה היא ! לגבי הקדשות אחרים** דהיינו מי שהקדיש או העריך או החרים **וקינו של גר** וכן מה שמביא גר לקניו רביעית כסף **אינו צריך חדשה ולכן אם הקדיש קדוש.**

והיאך ה"ל ישנה ראה לקמן בד"ה וצ"ע.

ומקשה הגמ' **ויניחנה עד שיבנה בית המקדש** פי' כיון שהשנה עוברת ולא נבנה ביהמ"ק איך אתה קורא השקלים שנפרשו ישנות, [הא כל זמן שאין ביהמ"ק אין דין ישן וחדש. ממ"נ], שהרי לא ה' במציאות לשום אותן בלשכה ולתרום מהם, וא"כ מדוע לא נאמר שהשקלים קדושים ויניח אותם עד שיבנה ביהמ"ק ?

ומתרץ **שמא יבנה הבית כבראשונה וכו'** פי' דאח"כ אם יבנה הבית באמצע השנה יכול להביא שקלו זה "דבאמצע השנה אין מצות חדשה כלל" כן לשון הממ"נ ודפח"ח ושי"א אבל חיישין "שמא" יבנה הבית כבראשונה ותתרום תרומות הלשכה וכו' ואז כל מה שתרום מקודם תהי' ישנה. וכן הוא בפירוש ר' משולם וז"ל כלומר שקלים שהפריש בזמן הזה לא נפקא מינה דזה דאין מציאין אלא מן החדשה, וכן משמע בפירוש ר' חיים קניבסקי שליט"א.

** וצ"ע מדוע נקראת שקל זו ישנה, הרי מה שנקרא לעיל תקלין עתיקין י"ח ע"א היינו מה שמביא לחוב של שנה שעברה, אבל לא נמצא בשום מקום שאם שקל במקום בשביל שנה הבאה שתהי' נקראת ישנה ? ונראה ליישב דכיון שיש מצוה להביא "תרומה חדשה", בשלמא בזמן הבית היו אלו שהפריש לשנה שעברה נקראין ישנה ואילו שהפריש לשנה זו נקראין חדשה, אבל כשיבנה המקדש במה תהי' ניכרת איזה חדשה אם לא נאמר שמה שהפריש קודם בנייתו נקראת ישנה. כנ"ל בדרך אפשר. וראה בשלום ירושלים שמביא מספר חקרי לב שמסתפק אם הפריש אדם שקלים להרצה שנים אי ילא ידי חובתו לכל השנים או דילמא שאין עולין לו אלא לשנה אחת, ובסוגיא דהכא משמע קצת

ע"א אמרינן "עוקרין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי" ופרש"י שם ד"ה עוקרין. דהמה, הגידין לצד שעל פרסותי עוקר וחותך. וכדי שלא תמעה לפרש כן גם כאן, צריך הגמרא לפרש שכאן הפ' גועל בפנ' וכו'.

והמעוות [פי' אם הקדיש או העריך וכו' מעוות] **ילכו לים המלח** משום דבשאר נהרות בעי שחיקה ובים המלח ממיל בעיניה לכן אמר ים המלח. ממ"נ

עבר והקדיש רביעית כסף דגר לאחר שבטלו ריב"ז מאי ? ומשני **מן מה דאמר ר"ש ביטלה ריב"ז מפני התקלה, הדא אמרה** מזה אתה למד **עבר והקדישו קדשו** דאם אינה קדושה מה תקלה יש.

קרבה"ע בראש הדף אצל נטמא נאז הטומאה אין [להשהות הטומאה בפנים. רע"ב] עד שתשרף.

ד"ה מחצי הכבש ולמטה במערב. ואמר כך חוזרין ומקריבין האזכרים על גבי המזבח, [וקמני הכא דניתנים מחלי כבש ולמטה, שהכבש. רע"ב] ארוך ל"ז אמה.

ד"ה אבל מעשר דגן וכו' נוהגים בפני הבית [ושלא בפני הבית]. דקדושת הארץ לא בטלה, [הלכך צריך להפריש תרומות ומעשרות, ומעשר דהמה צריך להפריש העשירי, ובמסכת סוטות אמרו שצטלו מעשר דהמה דלא לימי זה לידי תקלה]. רע"ב

ד"ה הא שקלים קדשי. מודה ר"ש אס אומר [שקלים] קדש שהם קודש. כ"ה בירושלמי על הגליון.

דף כ"ב ע"ב

תוכן הדף:

בגר שאם הקדיש קדוש ולעיל אמרינן בשקלים שגם אם הקדיש אינה קדושה? ומחלק ששקלים צריכין לבא משקלי שנה זו וכיון שהגם שמחכים לו בכל יום חיישין שלא יבא בשנה זו [ראה תענית י"ז ע"א שרבי אומר תקנתו קלקלתו דהוי כמה שנים שלא מזרה צירה, וקלקלה זו תקנתו לשמות יין דהיא, ולשמא יצנה לא מיישין], ונמצא שכשיבנה ביהמ"ק יהיו שקלים אלו מן שנה ישנה ולכן אמרינן דלא תפסה בה קדושה אף בדיעבד, אבל בקרבנות הגר לא שייך בהו מן ישנה ולכן תופסים הקדושה בדיעבד,

ומקשה ויניחנה עד שיבנה בית המקדש [ולמה קורא את הנפרשים בזמן הזה ישנים הרי אין בית המקדש ואין לשכה ואיך נעשין שקלים אלו ישנים]?

ומתרץ שמא יבנה בית המקדש כבראשונה ותתרום תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בנים, פי' שאם יבנה ביהמ"ק באמצע השנה שפיר שלא יקראו שקלים אלו ישנות שבאמצע השנה אין דין חדשה, אבל אם יבנה בר"ח ניסן [וחיישין להכי משום דבניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל. ר"ה י"א ע"א] ותתרום הלשכה כמו שנתרמה בתחלתה בבנין

אבני חן על מסכת שקלים

דלג מהני. היינו שמכאן המקור שבאופן זה נקראת ישנה.

ותתרם תרומת הלשכה בזמנה בא' בניסן כמו שלמדין מפסוק זאת עולת חרש בחרשו לחרשי השנה חרש והבא קרבן מתרומה חרשה. ר"ה ז' ע"א .

ותתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה בא' בניסן. לשון זה ממש נמצא בתחלת המסכת.

[אמר] רב המנונא ורב אדא בר אהבה בשם רב הלכה כר"ש, [אמר] רב אדא ורב המנונא [אמר] רב אדא בר אחוה בשם רב. כן הפירוש לפי הכללים שהבאתי בתחלת המסכת.

הלכה כר"ש רחיישינן שמא יבנה ביהמ"ק כבראשונה, ולכן לא קדשו השקלים אפילו בדיעבד, ומסיים בדבר טוב, שאנו מצפין שירד לנו ביהמ"ק כבראשונה.

קרבה"ע בראש הדף ולר"ש כן יהודה לעיל פריך פי' דאמר לר"ש דבין אלו בכורות ובין אלו שקלים לא קדשו.

ד"ה א"ל תמן גזי שקלים אין מקדשין למחלה, דה"ל מתרומה ישנה (שמא) [אם. אולי ז"ל קן] יעצור השנה וכו'.

ד"ה ופריך ויניח עד שיבנה בהמ"ק. גם נשקלים יניח עד גזי המקדש ומהי' חדשה: **[ומשני] שמא וכו'.**

ד"ה שמא יבנה הבית כבראשונה. צניקן ומתירם התרומה אז פי' אז מיד בו ביום ומה שגזר מכזר ה"ל ישנה.

שם. צניקן, דהמשכן הוקם בא' בניסן כדכתיב (שמות מ' י"ז) ויהי בחרש הראשון בשנה השנית באחד לחרש הוקם המשכן.

תם ונשלם בעזרת שמו יתברך.

בשאר מסכתות עשיתי סימנים רק על עמוד א', אבל במסכת שקלים כיון שיש הרבה ענינים על כל דף עשיתי סימנים גם לעמוד ב'.

דף	
ב	באחד באדר משמיעין על השקלים
	הן נקרא ולא נבעת לטובה כל נדיב לב לרעה ויתפרקו כל העם.
ג	ובנה, מיכן שמציינין על גבי אבן קבועה
	את מי ממשכנין לויים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים
ד	ואם שקל על ידו ועל יד חברו חייב בקלבון אחד
	והן שחלקו גדיים כנגד תישיש ותישיש כנגד גדיים
ה	כשם שהיו שופרות במקדש כך היו שופרות במדינה
	הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו על ידי עצמו
ו	וחד אמר לפני שחטאו בשש שעות ביום יתנו מחצית השקל דעביד ששה גרמסין
	מותר שקלים חולין מותר עשירית האיפה
ז	גבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו
	חביב עלי צדקה ומשפט שאתה עושה יותר מן הקרבן שנאמר עשה צדקה ומשפט נבחר לחי' מן כל משלי כא ג
ח	זאת אומרת ימים שהבכור מחוסר זמן בהן עולין לו לתוך שנתו.
	ארבעה כוסות שאמרו יוצאין בהן בין חייין ובין מזוגין
ט	מעשה בפרדת רבי שמתה וטהרו את דמה משום נבילה
	נקיות מביאה לידי טהרה טהרה מביאה לידי קדושה.
י	עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות.
	פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית באין מתרומת הלשכה
יא	מביא מעות ומחללן על הבנין
	ומביא קטורת ומחלל עליהן ונותנים אותה לאומנין בשכרן.
יב	ימכרו לצרכי זבחי שלמים ויביא בדמיהן עולות.
	שבטא דכדכדא ביניהן.

אבני חן על מסכת שקלים

שמות התנאים ואמוראים הנזכרים במסכת שקלים, יש כאן 245 שמות [הנם שיש אישים שנקראים ביותר משם אחד] זה יותר מן הרגיל במסכתות בבליים.

ר' אבא ה. (יב.)
 ר' אבא בר אבא ב:
 אבא בר בא ו:
 ר' אבא בר רב הונא ה.
 ר' אבא בר זמנא יג:
 ר' אבא בר יונה (יג):
 אבא יוסה בן חנן יו.
 אבא יוסה בן יוחנן יו.
 ר' אבא מרי ה:
 ר' אבא מרי (אחיה דר' יוסי) ו:
 אבא שאול יו: כא:
 רב אבדומה דמן נחותה ט. כא:
 ר' אבהו (ג.) ז: ח: (יב.) יב: יג: כא: " כא: "
 ר' אבהו דאימן (ט.)
 ר' אבון ב: ג: ו: ח: יג: טו: יט.
 ר' אבי יודה ענתונדריא (טו.)
 ר' אבין ה. ה: ו: (ו:) ח: יב: כא:
 רב אדא כב:
 ר' אדא בר אבהו ז: כב:
 ר' אדא בר אחיה (כב):
 רב אושעיא ח:
 ר' אחא ב: ג: ו: ז: י. " (") י: (יב.) יג: (יד.) " " יו: כ:
 ר' אחי (ז):
 ר' אחי דחוטרא ו.
 ר' אחיבו בר נגרי יג.
 ר' אילא ג: ו: י: יג: יז: יח:
 ר' אימי יו:
 ר' אלעזר ג: ד: ה. ז. ח. יב: יג: יז. (יח:) " כ: כא:
 ר' אלעזר ברבי יוסי כ.
 ר' אלעזר בר ר' שמעון יז:
 ר' אליעזר ז: ז: ט: י: יב: יג: יד. טו: כב.
 ר' אליעזר בן יעקב טו: יז.
 ר' אליעזר בן מתיה יג:
 ר' אליעזר בן ר' צדוק י.
 ר' אלעי (יח):
 אמוראין יד:
 תרין אמוראין ט. יז. כא:
 ר' אמי ג. ו. יח:
 אפי יח.
 ר' אפי ז: ז: י: (יד.)
 ר' בא (ב:) ג. ד. ה. י. יא: יב: יט:
 ר' בא בר זבדא יו:
 ר' בא בר כהן יא:
 ר' בא בר ממל יח: כ:

יג	גביני כרוז, בילת גרמו על מעשה לחם הפנים
	חמרתיה דר' פנחס בן יאיר לגבתה ליסטאי בליליא
יד	פגע בי זקן אחד משל בית אבטינס ומגילת סמנים בידו
	מחמי צדיקיא ומזכי, טוביא דזכת למיחמי יתיה
טו	לשכת חשאין יראי חטא נותנין לתוכה בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי.
	וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות לא הוה בר נש דילעון באורייתא.
טז	זה טעון משיחה ואין מלכי ישראל טעונין משיחה.
	רשב"ל אומר תיבה אחת עשאו וציפהו דכתיב וצפית אותו זהב טהור מבית ומבחוץ.
יז	י"ג פרצות היו בו שפרצום מלכי יון וחזרו וגדרום בני חשמונאי וגזרו כנגדן י"ג השתחוואות.
	ועל של זהב ביציאתו שמעלין בקדש ולא מרידין
יח	שלשה עשר שופרות היו במקדש וכתוב עליהן תקלין חדתין ותקלין עתיקין.
	ואוכלת בקדשים ואינה חוששת שמא נתעצל בהן.
יט	אמר רב חונא מפני הטמאים.
	תשע חנויות מוכרות בשר שחוטת ואחת מוכרת בשר נבילה
כ	בהמה שנמצאת מירושלים עד מגדל עדר וכמדתה לכל רוח.
	כשהכהן מתקרב תחלה לעבודה מביא עשירית האיפה שלו ועובדה בידו.
כא	ודרך עלי' טהורין שלא כירידתן עלייתן.
	פעמים היה עליה כשלש מאות כור.
כב	איברי התמיד ניתנין מחצי כבש ולמטה.
	שמא יבנה הבית כב ראשונה ותתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן.

אבני חן על מסכת שקלים

ר' יוסה בר רבי בון יג: יח:	ר' סימון ב. ב. ד: ט. יג. כא:
ר' יוסה בר ר' ביבא (יח):	ר' עזיאל בריה דרב חונייא דבית חורון ג.
ר' יוסה ביבן (יג):	ר' עולא ב. יא.
ר' יוסה בר ר' יהודה יח.	בן עזאי ה. ז. ח. יב. יג: יד:
ר' יוסמא בר שונם ג.	ר' עקיבא ז. ח. י. יב. יג: יד. יד: טו. כב.
ר' יוסמי בר סימון ה.	ר' פנחס ו. טז: " יט.
ר' יוסי ב. ג. ו. ו: " ג. ז. ח: ט. ט: י. יא: " יג. יד. " " יז. יז:	ר' פנחס בן יאיר יג: יד.
יט: " כ. " כ: כא. כא: כב.	ר' פנחס בר ר' חייא ה:
ר' יוסי בר אבין ח: (יד).	בר פדיה יח:
ר' יוסי בר ר' בון ד. ו. ז. ח. ט. י. יא: " יז. כא:	ר' פנחס בר חנינא (ה):
ר' יוסי בר ר' ביבן (יז).	ר' פנחס בן יאיר ט:
ר' יוסי בר ביבי ט.	ר' פפייס יב.
ר' יוסי בר חנינא כ:	בר קפרא ח: כב.
ר' יוסי בן חנינה י: כא:	ר' קריספא יט:
ר' יוסי בר ר' חנינה יא:	רב ב. ב. ד: ז. יב. " יב: יד. יז. יח: יט: כ. כב:
ר' יוסי ברכי חנינה יט:	רבי ב. ג. ד. ט. יא: יב: יז: יט: כ. כ:
ר' יוסי בר ר' יהודה יז: יח.	דבי רבי ה:
ר' יוסי בן עזי (כ):	רְבִי יט:
ר' יוסי בן פזי ט.	רבנן ח. יד: טו: " טז: יז. כ. כב.
ר' יוסי בן קיסמא ז:	רבנן דקיסרי ט.
ר' יוסף יט.	רבנן דתמן ה:
ר' יעקב בר אחא ג. כ: כא.	ריש לקיש (טז).
ר' יעקב בר אידי ז. טו.	בית ר' שילא יד.
ר' יעקב ברה דבת יעקב ג.	בית שמאי ג. ו. כא:
ר' יצחק ז. יט. כא.	ר' שמאי ח.
ר' יצחק בר ר' אלעזר יב: כ.	שמואל ו. ז. י. יא: " יח: יט. כ: כא:
ר' יצחק בר ביונא כא:	ר' שמואל ט. י. יג. יז.
ר' יצחק בר ביסנא (ט). כא:	שמואל בר אבא ו:
ר' יצחק בר כהנא ט.	רב שמואל בר רב יצחק (יז): "
ר' יצחק בר נחמן טו.	ר' שמואל בר רב יצחק ב. ד. ה. ח. " יא: " יח:
ר' יצחק בר רדיפא י:	ר' שמואל בר נחמן ב. ג. ט. י. יא. יג: יד. יז.
ר' ירמיה (ב). ד: " ג. ח. " ח: י. יב: יח: יט: כ. כב.	ר' שמי ה.
יש אומרים יג:	ר' שמלאי י:
ר' ישמעאל ח. ט. (י). י. יא. כ:	ר' שמעון ה. ח. ו. ז. ח. " יב: " (") יג. כ. כ: כב. " כב:
דבר ר' ישמעאל יט.	ר' שמעון בר אבא (כא):
ר' ישמעאל בר נחמן י:	ר' שמעון בר ביסנא יא.
רב כהנא ב.	ר' שמעון בן גמליאל ב. ד. ז. יז. כא:
לוי ב.	שמעון הצדיק יא.
ר' לוי ו. " (יז):	ר' שמעון בן חלפתא י:
ר' ליעזר יב.	ר' שמעון בן יהודה יב: כב.
ר' לעזר ד. ד. ה. (ה). ו. ו: ז. יז. יח: יט. יט: " כא:	ר' שמעון בן יוחאי טו:
ר' מאיר [ב]. ד. ד. ה. ח. ט. " י: " טז. " (יז). כא.	שמעון בן לוגא יד.
ר' מנא ב. ב. ג. " ג. ח. ו. ח. " ח: י. יא. " יג: יד: טו: יט: כ. כ:	ר' שמעון בן לקיש ג. ד. ה. ו. יב: " טו: טז: " " " יט. כ:
ר' מיישא ח. (יז):	שמעון בן נזירא ז:
נחום איש גמזו טו.	ר' שמעון בר נחמן יח: כא.
ר' נחמיה ג. ו. כא:	ר' שמעון בן הסגן כא:
נחמיה איש שיחין טו.	ר' שמעון שזורי ה.
ר' נחמיה בן ר' חנינא יד:	רב ששת ז:
רב נחמן יד:	ר' תנחום בר חייה ז:
ר' נתן ז. " (ט). (י). (יז).	ר' תנחום בר חייא י:
ר' סימאי טז:	ר' תנחומא ט. טז:

אבני חן על מסכת שקלים

עד דף י"ב
ר' אבא בשם ר' אבהו (יב.)
ר' אבהו בשם ר' אחא (יב.)
ר' אבהו בשם ר' יוחנן יב.
ר' אבון בשם רבנן דתמן ה:
ר' אבון בשם ר' שמואל בר רב יצחק ח.
ר' אחא בשם ר' בא י.
ר' אחא בשם ריב"ל ז:
ר' אחא בשם ר' שמלאי י:
ר' אילא בשם ר' שמואל בר נחמן ג. י:
ר' אמי בשם רשב"ל ג.
ר' בא בשם רב ב: יב.
ר' בא בשם ר' חייה יא:
ר' בא בר זבדא בשם ר' שמעון בן חלפתא י:
ר' בון בר חייא בשם שמואל בר אבא
ר' ביבא בשם ר' אלעזר ו.
ר' ברכיה בשם רשב"ל ו.
גידל בר בנימין בשם ר' אסי י:
רב חונא בשם שמואל יא:
ר' זעירא בשם ר' אלעזר ג.
ר' זעירא בשם רב יב.
ר' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן ב:
ר' חונא בשם ר' ירמיה י.
ר' חונה בשם רב יב. "
ר' חוניה דברת חורין בשם ר' שמעון בן חלפתא י:
ר' חזקיה בשם ר' חסדא יב:
ר' חזקיה אמר ר' סימון ד:
ר' חייא אמר ר' ירמיה ד: י.
ר' חייא בשם ר' אלעזר ו.
ר' חייא בשם ר' יוסי יא:
ר' חלבו בשם רב חונא ב: ב:
ר' חלקיה בשם רב אחא ו.
ר' מבי בשם רב חמנא ג:
ר' מבי בשם רב יאשיה בשם רב כהנא ב.
ר' יהודה בשם ר' שמואל י:
ר' יהודה בר פזי בשם רבי ב:
ר' יהושע בר ר' נחמיה בשם ר' יוחנן בן זכאי ו.
ר' יוחנן אמר ר' זעירא יא:
ר' יוסה בשם רב חסדא יב:
ר' יוסי בשם ר' אילא י.
ר' יוסי בשם ר' יוסי בן פזי ט.
ר' יוסי בשם ר' לעזר ו.
ר' יוסי בר אבין משם ר' יוחנן ח:
ר' יוסי בר רב בון בשם רב חונא ח.
ר' יוסי בר ר' בון בשם שמואל י.
ר' יוסי בר ביבי בשם ר' שמואל ט.
ר' יוסי בן פזי בשם ר' שמואל ט.
ר' יעקב בר אחא בשם ר' חונייא דברת חורין ג.
ר' יעקב ברה דבת יעקב בשם ר' חונייא דברת חורין ג.

אבני חן על מסכת שקלים

ר' יצחק בר (ביסנא) כהנה לרב ביבי ט.

ר' יצחק בר רדיפא בשם ר' אימי י:

ר' ירמיה בשם רב ב: ד:

ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר ר' יצחק ח.

ר' ישמעאל בר נחמן בשם ר' יונתן (נתן) י:

ר' לוי בשם רשב"ל ו.

ר' מיישא בשם ר' שמואל בר ר' יצחק ח.

ר' מנא אמר ר' יונה אבא ח.

ר' מנא אמר ר' יוסי ח:

ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי ב. ב: ט.

ר' עזריאל בריה דרב חונייא דבית חורון בשם ר' חונייא דברת

חורין ג.

רב בשם ר' חייא רבה ב. ב: ב:

ר' שמאי בשם ר' ביבי ברכי חייא ח.

רב שמואל בר רב יצחק בשם רב ד:

ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן ט. י:

שמעון בן גזירא בשם ר' יצחק ז:

ר' תנחום בר חייה בשם ריב"ל ז:

ר' תנחום בר חייה בשם ר' שמלאי י:

ר' אליעזר את ר' סימון ט.

ר' בא בר כהן בעי קומי ר' יוסה יא:

ר' גמליאל זוגא שאל לר' יוסי בר ר' בון ט.

בר זמינא שאל את ר' מנא יא.

ר' זעירא שאל את ר' יאשיה ח. ח:

ר' חייא בר אדא בעי קומי ר' מנא י.

ר' יהודה שאל לשמואל ו:

ר' יוסטא בר שונם את ר' מנא ג.

ר' עולא את ר' מנא ב. יא.

דאיבני אימת אילימא דאיבני בשיתסר וכו'.

סוכה מ"א ע"א, וכן ר"ה ל' ע"א

יש להקשות על תירוץ הגמרא: א' מה בכך שיפרישו התרומה בא' בניסן, ואם תאמר כיון שיבנה ביהמ"ק ויפרישו התרומה בו ביום יהי' מבוהל וישכח להביא שקלו לקופת, וכי בזמן שהי' ביהמ"ק קיים לא היו כאלו שאיחרו להביא שקליהם בזמנו וכי בשביל כך נעשו ישנה הרי הי' השופר של תקלין חרתין? ועוד קשה מה נפקא מינה מתי יבנה ביהמ"ק?

?? ומתרץ שמא יבנה הבית כבראשונה פי' הגם שיבא המשיח מיד יש סברא שלא יבנה ביהמ"ק עד א' בניסן כבראשונה, כמו כשהוקם המשכן בראשונה ונתתם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן וכיון שלא יהי' ביהמ"ק בנוי כשנכנס א' ניסן, נמצא שכל השקלים שהפרישו מקודם הרי הן ישנות. ראה מה שכתבתי על רש"י ד"ה שמא יבנה, והכא פי' אבל הכא בקינו של גר מאי אית לך.

שמא יבנה הבית כבראשונה וכו' פי' דאם יבנה ביהמ"ק באמצע השנה לא יתרום תרומת הלשכה בזמנה ואז אין חשש מחדש וישן, כיון שהוא תרומה ראשונה שצריכין כסף לקנות קרבנות, ולקחין מכל הכא ליד, אבל אם יבנה בא' בניסן ויהי' התרומה בזמנה או הלן כל הדינים שהיו כשתרמו תרומה ראשונה

אבל לפי מה שכתבתי ברש"י ד"ה שמא לא קשה כלל, שהרי בנידון דידן לא הי' ביהמ"ק בנוי כשנכנס א' ניסן, ונמצא שבשעה שהיו צריך לתרום תרומת הלשכה אין כאן מקדש, ולכן מיד נעשו השקלים ישנים.

אולי הפי' שכיון שיבנה ביהמ"ק בא' בניסן, נמצא שכשיכנס א' בניסן עדיין לא יהי' ביהמ"ק בנוי ולכן כל השקלים משנה שעברה יהיו ישנות, אבל אם יבנה באמצע השנה לא יהיו ישנות שהרי נתרמו בשנה זו, וגם אם יהי' הבנין נגמר כשיכנס א' ניסן לא יהיו ישנות. אבל הר' חיים קניבסקי שליט"א כתב וז"ל ואפי' אם יבנה בשאר השנה ג"כ יעשו תרומה חדשה וכיון דסוף סוף לא אתי לידי הקרבה לא קדשי. ע"כ. משמע שמפרש שכיון שיעשו או "תרומה חדשה" יהי' מה שהפרישו מקודם, ישנה, ולפי דבריו צ"ע איך לפרש בן בגמרא ועיקר חסר מן הספר. וראה מה שכתבתי על הגמרא.

ומתרץ שמא יבנה הבית כבראשונה בא' בניסן ויהי' כל הבנין נשלם ביום אחד ראה סוכה מ"א ע"א רש"י ד"ה אי נמי וז"ל אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא מן השמים שנא' מקדש ה' כוננו ירך, וראה גם בירושלמי מע"ש פ"ה הל' ב' אמר רבי אחא זאת אומרת שביהמ"ק עתיד להיבנות קודם למלכות בית דוד, ונמצא שיבנה פתאום שלא נדע מקודם, ונתתם תרומת הלשכה מיד בו ביום מן החדשה מן שקלים שיהיו שם,

אבני חן על מסכת שקלים

כמו שיהיו שם כל צרכי הבנין, כדי שתבא בזמנה בא' בניסן, ובאופן זה לא יהי' התרומה מחצאי שקלים שיגבו מכל ישראל' שהרי לא יהי' במציאות לגבות מכל ישראל' ביום אחד, ואם לא יגיע לשם זה עם שקלו שהפריש מכבר תעשה "ישנה" . או אפילו אם ירצה ליתן לא יקבלו ממנו. אבל אם יבנה באמצע השנה מאן יימר שלא יגבו שקלים מכל ישראל' ואז יוכל ליתן גם הוא שקלו.

ותתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן. ראה בספר פירות תאנה זו"ל צריך לע' איזה שקלים נקראו תרומה ישנה משהגיע ניסן, דהא לעיל בתחלת המסכת ס"ד דמכריזין על השקלים לבני בבל מתחילת החורף ואינן נפסלין משום תרומה ישנה, ודוק. ע"כ. אבל ראה מה שכתב הר' חיים קניבסקי שליט"א זו"ל ואפי' אם יבנה בשאר השנה ג"כ יעשו תרומה חדשה וכיון דסוף סוף לא אתי לידי הקרבה לא קדשי. ע"כ. משמע שמפרש שכיון שיעשו או "תרומה חדשה" יהי' מה שהפרישו מקודם, ישנה. וגם לפי מה שפירשתי לעיל לא קשה כלל.

ואולי י"ל כיון שעומד בסיום המסכת ורוצה לסיים בדבר טוב ובגננועים לבנין ביהמ"ק לכן מרחיב הדיבור שיבנה ביהמ"ק כבראשונה ותתרם התרומה מתרומה חדשה בזמנה ואיך נהדר יהי' מראה זה שיבנה הכל ביום אחד וגם יתרמו באותו היום. או י"ל שרוצה לסיים במה שהתחיל המסכת לקשר תחלתה לסופה וזה לשון תחלת המסכת "ולמה באחד באדר כדי שיביאו ישראל' את שקליהן בעונתן ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן, ומר' שמואל בר רב יצחק תרומת הלשכה כתחלתה וכו' ותני עלה ביום שהוקם המשכן בו ביום נתרמה התרומה". וכל זה בדרך אפשר ועדיין צריך עיון.

ואולי י"ל דכוונת הגמ' לתרין דאם יבנה הבית באמצע השנה לא יהי' מהירות להפריש תרומה באותה היום ואולי ישהה כמה ימים עד שיביאו ישראל' שקליהם ואז גם הוא יביא שקלו זה, אבל "שמא" יבנה הבית כבראשונה וכו' ויהי' הכל במהירות נפלאה, ובאמת אם יביא השקל או ביום א' ניסן יקבלו אותה ממנו ויכניסו אותה לתוך הלשכה, אבל אם יאחר לבא בו ביום או בודאי תהי' ישנה, דכשיבנה ביהמ"ק יהי' "תרומה חדשה" וכל מה שנשאר מקודם תהי' "ישנה", וכן יש לפרש בקרבה"ע.

אבני חן מסכת יומא

מאי טעמא? כיון דטבול יום כשר בפרה דתנן מטמאין* היו הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו להוציא מלבן של צדוקין שהיו אומרים במעורבי השמש היתה נעשית, תקינו לה רבנן כלי גללים כלי אבנים וכלי אדמה דלא ליקבלו טומאה כי היכי דלא ליזלזלו בה.

רש"י יומא דף 63.

משנה. שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרשין כהן גדול - שכל עבודת יום הכפורים אינה כשירה אלא זו, כדליף צהוריות צפרק צתרא (יב, 3), דכתיב גבי יום הכפורים ופסח הכהן אשר ימשח אותו, ובגמרא יומא (ו, א) מפרש למה מפרשין. ללשכת פרהדרין - כך שמה, ובגמרא מפרש למה נקראת כן. ומתקנין לו - ומומנין כהן אחר להיות כהן גדול תחתיו, אם יארע בו פסול קרי או שאר טומאה המעכבין מלצוא למקדש. וצעד צימו - גבי יום הכפורים כתיב, צאצרי מות. אם כן - דחיישם למיתה. אין לדבר סוף - שמה גם זו תמות. גמרא. שריפת הפרה - פרה אדומה. שעל פני הצירה - לקמיה מפרש מאי צירה. צפונה מורחה - צמקא מורחית צפונות של עזרה היתה. שכל מעשיה - של פרה. כלי גללים - צפיעי צקר, מפרש להו צמנות צפרק ר' ישמעאל (סט, 3). כלי אדמה - שאין עשויין כלי חרס ככשן, אלא מן האדמה היא, שהוא כאבן רכה, וחוקקין ממנה כלים. מאי טעמא - תקינו לה כלים הללו. דטבול יום - לקמן יליף צפרק טרף צקלפי יומא (מג, 3): והזהרה הטהור כו'. כי היכי דלא ליזלזלו בה - לומר: הוילין וטבול יום כשר בפרה - אין צריך להיות זרמין בה צמירת טהרה, לכך עשו בה מעלות הרבה לטהרה, וזו אחת מהן. כיון דחטאת היא - חטאת נקראת, שנאמר (צמדבר יט) למי נדה חטאת היא. וחטאת טעונה צפון - חטאות הקריבות צמנות נשחטות צפון, ולא שזו טעונה צפון, שהרי היא נשחטת בה המשחה. וכתיב - צפרה (שס) צמדבר יט אל נוכח פני אהל מועד צהואת דמה, שהוא עומד בה המשחה ומתכוין ורואה פתחו של היכל שהוא צכות מורח. כי היכי דליהוי היכירא - לדעת שהופרש שם, כדי להטיל עליו עבודת פרה הקריה חטאת וטעונה מורת, וישם לז להיות זרם צמעה וסדר עבודותיה. הצירה אשר הכיעותי - אשר זימנתי לה מקום גורן ארונה לצנותה זו, ודוד קאמר ליה להאי קרא צדברי הימים. מנא הני מילי - דעמי פרישה ליום הכפורים ולפרה. כאשר עשה - צמלואים, שזה אותם לפרוש מציתם שבעה ימים, שנאמר (ויקרא ח) ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה וגו', וצממי עזדו, שנאמר (שם ויקרא ט ט) ויהי ציום השמיני קרא וגו' וכתיב קרב אל המזבח וגו' כאשר וגו' וזה לעשות לדורות, לפרוש שבעה לפני עבודת יום אחד. דלפני עשייה - קיום המלוה.

מאי שנא צפונה מורחה? כיון דחטאת היא וחטאת טעונה צפונה וכתיב בה במדבר י"ט אל נכח פני אהל מועד תקינו לה רבנן לשכת צפונה מורחה כי היכי דליהוי לה היכירא,

מאי בירה? אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מקום היה בהר הבית ובירה שמו, ור"ל אמר כל המקדש כולו קרוי בירה שנאמר דברי הימים א כט הבירה אשר הכינותי,

מנא הני מילי? א"ר מניומי בר חלקיה א"ר מחסאי בר אירי א"ר יוחנן אמר קרא ויקרא ח "כאשר עשה ביום הוזה צוה ה' לעשת לכפר עליכם" "לעשת" אלו מעשי פרה "לכפר" אלו

שמעתי שיש למצוא רמז בכל מסכת, איזה מספר הוא לסדר הש"ס, כידוע שיש ס"ג מסכתות, בזרעים יש י"א, במועד יש י"ב, בנשים יש ז', בנזיקין יש י' ב"ב, מ"ב, סנהדרין, מכות, שבועות, עריות, נ"ז, אבות, תריות, בקדשים יש י"א, ובמהרות יש י"ב (11+12+7+10+11+12=63). למשל מסכת יומא הוא מסכת הט"ז 16 [11 בזרעים + שבת, עירובין, פסחים, שקלים] לסדר הש"ס ובשני אותיות הראשונות של המסכת "יומא" יש י"ו, ומסכת שקלים הוא המסכת הט"ז לסדר הש"ס ובמשנה הראשונה יש "ובחמשה עשר בו", וגם מסכת פסחים שהוא מסכת הי"ד מתחלת אור לארבעה עשר, ומסכת עירובין מתחלת "מבוי" שהוא גבוה וכו' מלת "מבוי" במספר קטן בגימ' 13, ובבא מציעא מספר 32 הוא מסכת האמצעית לסדר הש"ס ויש לשון יחלוקו במשנה ראשונה. ומסכת ברכות (הוסף ש"ב ש"ח ואבל נ"י) יש במשנה ראשונה עד האשמורה הראשונה. וכן במסכת ראש השנה יש רמז, שלפי סדר הרי"ף ר"ה הוא אחר מסכת שקלים והוא המסכת הט"ז, ויש למצוא רמז למספר ט"ז בד' המשיגות הראשונות שמתחילות במספרים: ד' ראשי שנים הם, בד' פרקים העולם נידון, על ששה חדשים, על שני חדשים, וביחד הם עולים לכסוף ט"ז. ומסכת תמורה הוא המסכת הל"ד ודף האחרון של המסכת הוא דף ל"ד.

* הוא סימן לראות בסוף הדף בענין זה.

דף ב' ע"א

מהני: שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרשין כהן גדול מביתו מאשתו* ללשכת פרהדרין* ומתקנין לו כהן אחר* תחתיו שמה יארע בו פסול, ר' יהודה אומר אף אשה אחרת מתקנין לו שמה תמות אשתו שנאמר ויקרא ט"ז וכפר בעדו ובעד ביתו ביתו זו אשתו, אמרו לו אם כן אין לדבר סוף,

[לגשואין: כל חתן בונה בית המקדש לעצמו, וכששואלין אותו איזו עבודה רוצה לעשות אומר שהוא רוצה להיות הכהן גדול, אבל הכלה אין לה שום עבודה בבית המקדש שהיא יכולה לעשות, אלא כיון שהכהן גדול אינו יכול לעבוד בלי אשה, עבודתה היא להיות אשתו של הכהן גדול. שמעתי],

נב: תנן התם, שבעת ימים קודם שריפת הפרה, היו מפרשין כהן השורף את הפרה מביתו ללשכה שעל פני [על יד] * הבירה צפונה מורחה, ולשכת בית האבן היתה נקראת [לשכת האבן היה בקרן מורחית צפונה ממש, ולשכת פלהדרין היה גם שם אבל יותר לתוך העזרה, קצת למערב. ראה התמונות],

ולמה נקרא שמה לשכת בית האבן? שכל מעשיה בכלי גללים צפיעי צקר, מפרש להו צמנות צפרק ר' ישמעאל (סט, 3) # [צ"ע ששם אין הגמ' מוסיפה כלום על כלי גללים, ורש"י שם פירש צפיעי צקר כמו הכא ? אבל ראה רש"י שבת מז: שפירש "שייש"] בכלי אבנים ובכלי אדמה [אבל בלשכת פלהדרין לא היו חומרות אלו],

אבני חן מסכת יומא

מעשי יום הכפורים,

יכנס זה האחר תחתיו, אבל בבנו אין אדם מתקנא.

לשכה שעל פני הבירה הלשון "על פני" יש מקומות שפירושה כמו והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה במדבר י"ב ג', ששם פירושה כמו "על" האדמה ממש, אבל כאן פירושה כמו על פני ממרא בראשית כ"ג י"ט דהיינו על יד, קרוב, אצל.

מטמאין היו הכהן השורף וכו' ז"ל הרע"ב בפרה ג' ז' במה שהיו סומכים ידיהם עליו כדתנן לקמן בכך היה מטמא דבגדי אוכלי קדש מדרס לפרת חמאת [והוא ע"פ התוס' כאן ד"ה להוציא] והרמב"ם פירש שהיו מטמאין אותו בשרץ או בשאר טומאות המטמאין טומאת ערב.

דף ב' ע"ב

ואימא צוה [צוה] דיום הכפורים דכתיב (ויקרא מז) ויעש כאשר צוה ה' את משה דנין צוה דלפני עשיה מצוה דלפני עשיה ואין דנין צוה דלאחר עשיה מצוה דלפני עשיה ואימא צוה דקרבנות דכתיב (ויקרא ז) ביום צותו את בני ישראל דנין צוה מצוה ואין דנין צותו מצוה ומאי נפקא מינה והתנא דבי רבי ישמעאל (ויקרא יד) ושכ הכהן ובא הכהן זו היא שיבה זו היא ביאה הני מילי היכא דליכא דדמי ליה אבל היכא דאיכא דדמי ליה מדרמי ליה ילפינן לכפר אלו מעשה יום הכפורים,

רש"י יומא דף 33.

ואימא צוה דקרבנות - להנריך כל סין העוזד צמקש פרישה לקרבנות ניצור. זו היא שיבה וזו היא ביאה - לדון גזירה שזה זה מזה: מה שיבה חולץ וקוזה וטע - אף ביאה חולץ וקוזה וטע. ואימא כפרה דקרבנות - כגון קרבנות יסיד דכתיב צהן צכמה מקומות וכפר עליו הכהן. מי ידעין הי מתרמי - והלא על ידי פייס היו עוזדין, כדאמרין לקמן יומא (כז, א). הכי גרסין: אמרי אלמה לא ניבעי פרישה לסולה משמרת צית אכ - אלמה לא, בתמיה, איך יכול לומר צהן פרישה, הכי יש לומר על כל צית אכ של משמרת, החלוקין לימי שבת לשמש אש יומו שיפרשו כל צית אכ שצעת ימים קודם היום הקצוב לו. דבר הקצוב לו זמן - יום הכפורים, מדבר הקצוב לו זמן, המילואים, שנאמר: (שמות מ) ציום החדש הראשון צאחד לחדש תקים וגו', והוא היה שמיני למילואים. הנוהג פעם אחת בשנה - מילואים, פעם אחת הוא דהו צשנה. אי חג המצות - כלומר: יש לך לומר שעל חג המצות נאמר הואיל ופתח צו תחילה בכל מקום, או על חג הסוכות, הואיל ומרובה מלכות צסוקה ולולב וערבה וניסוך המים. ליום אחד - צשציל יום שמיני לצדו. ואימא שמיני - עזרת. הוה כתיב - כאשר עשה ציום הזה. כוה - לא הנריך פרישה אלא לדוגמתו.

ואימא כפרה דקרבנות מי ידעין הי כהן מתרמי דבעי ליה פרישה אמרי אלמה לא ניבעי ליה פרישה לכוליה משמרת בית אב דנין דבר שקבוע לו זמן מדבר שקבוע לו זמן לאפוקי

בשלמא כוליה קרא בפרה לא מתוקם, לכפר כתיב, ופרה לאו בת כפרה היא, אלא אימא כוליה קרא ביום הכפורים כתיב? אמרי יליף צוה צוה כתיב הכא צוה ה' לעשת וכתיב התם במדבר יט זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר מה להלן פרה אף כאן פרה ומה כאן פרישה אף להלן פרישה,

שבעת ימים קודם יוה"כ מפרישין וכו' בגמ' יליף לה מפסוקים, ואולי י"ל טעם לזכר כדי לעורר את ישראל הבאים לראות את העבודה בביהמ"ק ביום הכיפורים, שהיה ענין שיתרגשו ישראל מהעבודה כדאמרין כשהיו שומעין את השם יוצא מפי כה"ג היו נופלים על פניהם, ולכן היו עושין הכנה שהכנה מביא התרגשות להכה"ג עצמו, וגם להעם שיודעין שהוא יושב כבר שם שבעה ימים. כי בלי הכנה אין התרגשות.

ועוד טעם שהיה יושב שם כל העשרת ימי תשובה דהיינו מג' תשרי.

מביתו פי' מאשתו שאסור לו לשמש מבתו בכל אותן שבעת הימים, ולא מדאורייתא אלא משום גזירה, שמא תמצא אשתו נדה סמוך לתשמישה וחיישינן שמא טמאה היתה בעוד ששימש עמה וכתיב ותתי נדתה עליו וטמאה שבעת ימים. ר"י מלוניל, וראה בגמ' לקמן ד' ריש ע"א.

פרהדרין מקור המלה מיוזנית ופירושה ממונים, ובעיקר על מערכת המיסים. שמו"ק, וראה לקמן ח' ע"ב וכי לשכת פרהדרין היתה והלא לשכת בלוזי [לשון שרים, כך היתה נקראת לשכת שרים, ור' אליקים פירש עשירים] היתה? אלא בתחלה היו קורין אותה לשכת בלוזי, ומתוך שנתינים עליו ממון לכהונה ומחליפין אותה כל שנים עשר חדש כפרהדרין הללו וכו' לפיכך היו קורין אותה לשכת פרהדרין. וכתב הר"י מלוניל שבזמן שהיתה יד אומות העולם תקיפה על ישראל היו נותנין עשירי הכהנים הון בעבור שיהיו כהנים גדולים אחרי מות הכהן הגדול, לכך נקראת הלשכה על שם המלוכות.

[לשכת העץ. היינו לשכת פרהדרין, שנוצר בריש יומא, ונקראת לשכת העץ לאו משום שהיתה של עץ, דהרי אסור לבנות עץ מחובר וכולט מעזרת ישראל ולפנים, רק כנוהו כך כדי להזכיר לכה"ג ע"י שם לשכתו, שכשיקלל מעשיו, יהיה בלשכתו כעץ העשוי להרקב, ולא יהיה לו קיום זמן מרובה, וכשיתקן מעשיו בראוי, והיה כעץ עושה פרי לפרנס במעשיו את בני דורו, אז צדיק כחמור יפרח, ויארץ ימים כימי עץ ימי עמי. יבן מדרות פ"ה אות כו]

ומתקנינן לו כהן אחר תחתיו וצ"ע מהא דאמר ר' חנינא סגן הכהנים לקמן ל"ט ע"א שסגן כה"ג היה עומד מימינו שאם אירע לו פסול בכהן גדול נכנס סגן ומשמש תחתיו? ושמעתי שהסגן היה על פי רוב בנו של הכה"ג, וכיון שרצו שישמור את עצמו שלא יטמא, לקחו "כהן אחר" כדי שיתקנא בו וישמור את עצמו מלהטמא, שלא

אבני חן מסכת יומא

לכפר אלו מעשה יוה"כ ואימא כפרה דקרבות?
קרבות לא קבוע להם זמן ואינו דומה למלואים, משא"כ יוה"כ קבוע לה זמן.
ואימא רגלים?
רגלים הם פרישת ז' לוי' משא"כ מלואים ויוה"כ הם פרישת ז' ליום אחד.
ואימא שמיני?
דנין דבר שאין קדושה לפניו משא"כ שמיני יש קדושה לפניו.
ולאו ק"ו הוא?
רב משרשיא: יליף מכאשר עשה ביום "הזה" ולא "כזה".
רב אשי: מי איכא מידי דעיקר רגל לא בעי פרישה וטפל דידה בעי.
ואימא עצרת דפרישת שבעה ליום אחד?
אמר רב אבא: דנין פר אחד ואיל אחד וכו' לאפוקי עצרת דשני אלים ניהו.
ואימא ר"ה דפרישת שבעה ליום אחד הוא?
ר"ה ועצרת באים משל ציבור משא"כ מלואים ויוה"כ.
רב אשי: דנין פר לחטאת ואיל לעולה מפר לחטאת ואיל לעולה.
רבינא: דנין עבודה בכה"ג מעבודה בכה"ג.
איכא דאמרי אמר רבינא: דנין עבודה תחלה במקום, מעבודה תחלה במקום.

ועשה לך משלך אלא למ"ד משל צבור מאי איכא למימר
דתניא קח לך משלך ועשה לך משלך ויקחו אליך משל
צבור דברי רבי יאשיה ר' יונתן אומר בין קח לך בין ויקחו
אליך משל צבור ומה תלמוד לומר קח לך כביכול משלך אני
רוצה יותר משלהם אבא חנן אמר משום ר' אלעזר כתוב
אחד אומר (דברים י) ועשית לך ארון עץ וכתוב אחד אומר
(שמות כה) ועשו ארון עצי שטים הא כיצד כאן בזמן
שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין עושין רצונו
של מקום עד כאן לא פליגי אלא בקיחות דעלמא ועשיות
דעלמא קיחות דעלמא (שמות לו) קח לך סמים עשיות דעלמא
(במדבר י) עשה לך שתי חצוצרות כסף אבל הנך פרושי קא
מפרש דמשלך הוא במלואים מכדי כתיב (ויקרא ט) ואל בני
ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ויאמר אל
אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת למה לי שמע מינה קח לך
משלך הוא ביום הכפורים מכדי כתיב (ויקרא טו) בזאת יבא
אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת וגו' ומאת עדת בני
ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת והקריב את פר
החטאת אשר לו למה לי שמע מינה האי לו משלו הוא,

רב אשי אמר דנין פר לחטאת ואיל לעולה מפר לחטאת
ואיל לעולה לאפוקי ראש השנה ועצרת דתרווייהו עולות
ניהו רבינא אמר דנין עבודה בכהן גדול מעבודה בכהן גדול
לאפוקי כולו קושייתין דלאו עבודה בכהן גדול ניהו ואיכא
דאמרי אמר רבינא דנין עבודה תחלה מעבודה תחלה
לאפוקי הני דלאו תחלה ניהו מאי תחלה אילימא תחלה
בכהן גדול היינו קמייטא אלא עבודה תחלה במקום
מעבודה תחלה במקום,

קרבות דכל יומא איתנהו ואימא רגלים דנין דבר שנוהג
פעם אחת בשנה מדבר הנוהג פעם אחת בשנה לאפוקי
רגלים דלאו פעם אחת בשנה ניהו ואימא רגל אחד וכי
תימא לא ידעינן הי מינייהו אי חג המצות הואיל ופתח בו
הכתוב תחלה אי חג הסוכות הואיל ומרובה מצותו אלא
דנין פרישת שבעה ליום אחד מפרישת שבעה ליום אחד
ואין דנין פרישת שבעה לשבעה מפרישת שבעה ליום אחד
ואימא שמיני דפרישת שבעה ליום אחד הוא דנין דבר שאין
קדושה לפניו מדבר שאין קדושה לפניו ואין דנין דבר שיש
קדושה לפניו מדבר שאין קדושה לפניו ולאו קל וחומר הוא
השתא דבר שאין קדושה לפניו בעי פרישה דבר שיש
קדושה לפניו לא כל שכן אמר רב משרשיא לא הוה כתיב
כזה רב אשי אמר מי איכא מידי דעיקר רגל לא בעי פרישה
טפל דידה בעי פרישה ואפילו למאן דאמר שמיני רגל בפני
עצמו הוא הני מילי לענין

דף ג' ע"א

פז"ר קש"ב אבל לענין תשלומין תשלומין דראשון הוא דהא
תנן מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג והולך כל
הרגל כולו ויום טוב האחרון של חג, ואימא עצרת דפרישת
שבעה ליום אחד הוא א"ר אבא דנין פר אחד ואיל אחד
מפר אחד ואיל אחד לאפוקי עצרת דשני אילים ניהו הניחא
למאן דאמר יום הכפורים איל אחד הוא אלא למאן דאמר
שני אילים ניהו מאי איכא למימר דתניא רבי אומר איל
אחד הוא האמור כאן הוא האמור בחומש הפקודים ר'
אליעזר בר' שמעון אומר שני אילים הם אחד האמור כאן
ואחד האמור בחומש הפקודים אפילו תימא ר"א בר' שמעון
התם חד לחובת היום וחד למוספין לאפוקי עצרת דתרווייהו
חובת היום ניהו ואימא ראש השנה דפרישת שבעה ליום
אחד הוא א"ר אבהו דנין פר ואיל שלו מפר ואיל שלו
לאפוקי עצרת וראש השנה דציבור ניהו הניחא למ"ד קח
לך משלך

דף ג' ע"ב

סיכום הסוגיא:

ר' מניומי בר חלקיה א"ר מחסיה בר אידי אמר ר' יוחנן:
לעשות אלו מעשה פרה, לכפר אלו מעשה יום הכפורים
ואימא כוליה קרא ביוה"כ, ולא בפרה?
כתיב כאשר צוה ובפרה כתיב זאת חקת התורה אשר צוה.
ואימא צוה צוה דיוה"כ?
בפסוק דיוה"כ כתיב צוה בסוף [ועש כאשר צוה] אבל במלואים כתיב כאשר
עשה ביום הזה צוה ה' לעשות דהיינו צוה לפני עשייה.
ואימא צוה דקרבות?
בקרבות כתיב ביום צוה, ואין דנין צוה מצותו.

אבני חן מסכת יומא

"אם" יארע בו פסול ולכן קוראו בלשון אחר.

דף ד' ע"א

למזמא ביתו אמר ליה ר' יוחנן לריש לקיש בשלמא לדידי דילפינא ממלואים היינו דתניא זה וזה מזין עליו כל שבעה מכל חמאות שהיו שם דהואי נמי הוזה במלואים אלא לדידך דילפת מסיני הוזה בסיני מי הואי אמר ליה ולמעמד מי ניהא במלואים דם הכא מים הא לא קשיא דתני רבי חייא נכנסו מים תחת דם אלא לדידך הוזה בסיני מי הואי אמר ליה מעלה בעלמא תניא כוותי' דרבי יוחנן תניא כוותיה דריש לקיש תניא כוותיה דרבי יוחנן (ויקרא מז) בואת יבא אהרן אל הקדש במה שאמור בענין מאי היא בענין דמלואים ומה אמור בענין דמלואים אהרן פירש שבעה ושמש יום אחד ומשה מסר לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה ואף לדורות כהן גדול פורש שבעה ומשמש יום אחד ושני תלמידי חכמים מתלמידיו של משה לאפוקי צדוקין מוסרין לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה מכאן אמרו שבעת ימים קודם יוה"כ מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת הפרה ללשכה שעל פני חבירה צפונה מזרחה ואחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה מכל חמאות שהיו שם ואם תאמר במלואים דם הכא מים אמרת נכנסו מים תחת דם ואומר כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם לעשות אלו מעשה פרה לכפר אלו מעשה יוה"כ והאי בואת מיבעי ליה לגופיה בפר בן בקר לחמאת ואיל לעולה אמרי אי לקרבן לחודיה לימא קרא בזה או באלה מאי בואת שמעת מינה תרתי מאי ואומר וכי תימא יוה"כ קמא הוא דבעי פרישה כראשכחן במלואים אבל ביוה"כ דעלמא לא אי נמי כ"ג קמא הוא דבעי פרישה אבל כ"ג בעלמא לא ת"ש כאשר עשה וכו' תניא כוותיה דריש לקיש משה עלה בענן ונתכסה בענן ונתקדש בענן כדי לקבל תורה לישראל בקדושה שנאמר (שמות כד) וישכון כבוד ה' על הר סיני זה היה מעשה אחר עשרת הדברות שהיו תחלה לארבעים יום דברי רבי יוסי הגלילי ר"ע אומר וישכון כבוד ה' מראש חודש

דף ד' ע"ב

ויכסו הענן להר ויקרא אל משה [משה] וכל ישראל עומדין ולא בא הכתוב אלא לחלק כבוד למשה רבי נתן אומר לא בא הכתוב אלא למרק אכילה ושתיה שבמעיו לשומו כמלאכי השרת ר' מתיא בן חרש אומר לא בא הכתוב אלא לאיים עליו כדי שתהא תורה ניתנת באימה ברתת ובזיע שנאמר תהלים כ עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה מאי וגילו ברעדה אמר רב אדא בר מתנה אמר רב

כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן מתני חדא [רבי יהושע בן לוי] מתני תרתי ר' יוחנן מתני חדא לעשות לכפר אלו מעשה יום הכפורים [ורבי"ל] מתני תרתי לעשות אלו מעשה פרה לכפר אלו מעשה יום הכפורים,

[הנה המג"א סימן תרפ"ה כתב, דפרשת פרה דלהוי דאורייתא לא ידענא היכי רמיזא עיי"ש [ראה תוס' ברכות יג.] ולדעתי הוא מפורש, דבריש יומא יליף לענין פרישה מוקד דכאשר צוה ה' לעשות לכפר עליכם, לעשות אלו מעשה פרה לכפר עליכם זה יוה"כ, ואמר שם [בדף זה] אי כל הכתוב בהן מעכב או רק המעכב לדורות, ושם [ה:] אמר רשב"י במלואים שאף מקרא פרשה מעכבא, דכתיב זה הדבר אפילו דבור מעכב, א"כ כי ילפינן לדורות גם בפרשת פרה מקרא מעכבא טרם עשיית הפרה, ונמצא בשעת עשיית הפרה מקרא פרשה מעכבא, והוי או דאורייתא, ולפ"ז גם ביוה"כ הוי דאורייתא בזמן המקדש. ונכון, משך חכמה פרשת חקת],

ר' יוחנן מתני חדא והא אנן תנן שבעת ימים קודם יום הכפורים ושבעת ימים קודם שריפת הפרה מעלה בעלמא,

והא א"ר מנימוי בר חלקיה א"ר מחסיה בר אידי א"ר יוחנן כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם לעשות אלו מעשה פרה לכפר אלו מעשה יום הכפורים ההוא דרביה דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל לעשות אלו מעשה פרה לכפר אלו מעשה יום (הכפורים) [הכפורים] א"ל ריש לקיש לרבי יוחנן מהיכא קא ילפת לה ממלואים אי מה מלואים כל הכתוב בהן מעכב בהן אף הכא נמי כל הכתוב בהן מעכב בהן, וכי תימא הכי נמי והתנן ומתקנינן לו כהן אחר ולא קתני מפרישין וכי תימא מאי מתקנינן מפרישין ליתני או אידי ואידי מתקנינן או אידי ואידי מפרישין?

א"ל אלא מר מהיכא יליף לה אמר מסיני דכתיב (שמות כד) וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מאי ששת ימים זה בנה אב שכל הנכנס במחנה שכינה מעון פרישת ששה והא אנן שבעה תנן מתניתין רבי יהודה בן בתירא היא דחייש

לאפוקי כולהו קושייתין פ' ואימא קרבנות, רגלים, שמיני, עצרת, ר"ה.

אי מה מלואים כל הכתוב בהן מעכב בהן וראה לקמן ד' ע"ב שר' יוחנן אכן סבר כל הכתוב בהן מעכב בהן, ולכן קשה לפי ר' יוחנן הא דתנן ומתקנינן? ואולי י"ל דאח"כ אליבא דר"י הא דקתני מתקנינן היינו נמי מפרישין, והא דקשיא לך למה לא תני אידי ואידי בלשון אחד, י"ל דסוף סוף כהן אחד יעבוד העבודה והשני הוא רק

אבני חן מסכת יומא

ולא קא מהדר ליה ולא מידי תסתיים מאי בינייהו

דאי ס"ד וישכון כבוד ה' מר"ח וכו' הקשו לי שעדיין יכולין לומר שביום הששי נתן הקב"ה העשרת הדברים וביום השביעי נתן הקב"ה למשה את שאר התורה? וי"ל שכן משמע מהפסוק שדורש כאן דכתיב שמות כ"ד ט"ז וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן, ומשמע שבששת הימים לא קרא ה' אל משה ולא היה שום מעשה ובודאי שלא היה הפסק בששה ימים אלו בקבלת התורה ובכל ההכנות.

כל הכתוב בהם במילואים מעכב בהם במילואים.

דף ה' ע"א

אמר רב יוסף סמיכה איכא בינייהו למ"ד כל הכתוב בהן מעכב בהן סמיכה מעכבא למ"ד דבר שאין מעכב לדורות אין מעכב בהן סמיכה לא מעכבא,

ולדורות מנא לן דלא מעכבא דתניא (ויקרא א) וסמך ונרצה וכי סמיכה מכפרת והלא אין כפרה אלא בדם שנאמר (ויקרא יז) כי הדם הוא בנפש יכפר ומה ת"ל וסמך ונרצה שאם עשאה לסמיכה שירי מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו לא כפר וכפר,

רב נחמן בר יצחק אמר תנופה איכא בינייהו למ"ד כל הכתוב בהן מעכב בהן מעכבא ולמ"ד דבר שאין מעכב לדורות אין מעכב בהן לא מעכבא,

ולדורות מנא לן דלא מעכבא דתניא (ויקרא יד) לתנופה לכפר וכי תנופה מכפרת והלא אין כפרה אלא בדם שנאמר כי הדם הוא בנפש יכפר ומה ת"ל לתנופה לכפר שאם עשאה לתנופה שירי מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו לא כפר וכפר,

רב פפא אמר פרישת שבעה איכא בינייהו למ"ד כל הכתוב בהן מעכב בהן מעכבא, למ"ד דבר שאינו מעכב לדורות אינו מעכב בהן לא מעכבא,

ולדורות מנא לן דלא מעכבא מדקא תני מתקינין ולא קתני מפרישין,

רבינא אמר ריבויי שבעה ומשיחה שבעה איכא בינייהו, למ"ד כל הכתוב בהן מעכב בהן מעכבא למ"ד דבר שאין מעכב לדורות אין מעכב בהן לא מעכבא,

ולדורות מנא לן דלא מעכבא דתניא (שמות טז) וכפר הכהן

במקום גילה שם תהא רעדה במאי קא מיפלגי רבי יוסי הגלילי ור"ע בפלוגתא דהני תנאי דתניא בששה בחודש ניתנה תורה לישראל רבי יוסי אומר בשבעה בו מאן דאמר בששה בששה ניתנה ובשבעה עלה (דכתיב שמות כד ויקרא אל משה ביום השביעי) מאן דאמר בשבעה בשבעה ניתנה ובשבעה עלה [דכתיב ויקרא אל משה ביום השביעי] רבי יוסי הגלילי סבר לה כהנא קמא דאמר בששה בחודש ניתנה תורה הלכך זה היה מעשה אחר עשרת הדברות (שמות כד) וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים למשה ויקרא אל משה ביום השביעי לקבולי שאר תורה דאי סלקא דעתך וישכון כבוד ה' מר"ח ויכסהו הענן לאחר ויקרא אל משה ביום השביעי לקבולי עשרת הדברות הא קבילו להו מששה והא אסתלק ענן מששה ורבי עקיבא סבר לה כרבי יוסי דאמר בשבעה בחודש ניתנה תורה לישראל בשלמא לר' עקיבא היינו דמשכחת לה בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות עשרין וארבעה דסיון ושיתסר דתמוז מלו להו ארבעין יומין דהוה בחר ובשכסר בתמוז נחית ואתא ותברינהו ללוחות אלא לר' יוסי הגלילי דאמר ששה דפרישה וארבעין דהר עד עשרין ותלת בתמוז לא אתבור לוחות אמר לך ר' יוסי הגלילי ארבעין דהר בהדי ששה דפרישה אמר מר ויקרא אל משה משה וכל ישראל עומדין מסייע ליה לר"א דאמר רבי אלעזר ויקרא אל משה משה וכל ישראל עומדין ולא בא הכתוב אלא לחלק לו כבוד למשה מיתבי קול לו קול אליו משה שמע וכל ישראל לא שמעו לא קשיא הא בסיני הא באהל מועד ואי בעית אימא לא קשיא הא בקריאה הא בדבור ר' זריקא רמי קראי קמיה דר' אלעזר ואמרי לה אמר ר' זריקא ר' אלעזר רמי כתיב (שמות מ) ולא יכול משה לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכתיב (שמות מ) ויבא משה בתוך הענן מלמד שתפסו הקדוש ברוך הוא למשה והביאו בענן דבי ר' ישמעאל תנא נאמר כאן בתוך ונאמר להלן בתוך (שמות יד) ויבואו בני ישראל בתוך הים מה להלן שביל דכתיב והמים להם חומה אף כאן שביל: (ויקרא א) ויקרא אל משה וידבר למה הקדים קריאה לדיבור לימדה תורה דרך ארץ שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא א"כ קורהו מסייע ליה לרבי חנינא דאמר רבי חנינא לא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורהו לאמר אמר ר' <מוסיא בר בריה דר' מסיא משמיה דרבי מוסיא> [מנסיא] רבה מגיין לאומר דבר לחבירו שהוא בכל יאמר עד שיאמר לו לך אמור (שנאמר) ויקרא א' וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר מכלל דתרווייהו סבירא להו מלואים כל הכתוב בהן מעכב בהן דאיתמר מלואים ר' יוחנן ורבי חנינא חד אמר כל הכתוב בהן מעכב בהן וחד אמר דבר המעכב לדורות מעכב בהן שאין מעכב לדורות אין מעכב בהן תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר כל הכתוב בהן מעכב בהן מדקאמר ליה ר' שמעון בן לקיש לר' יוחנן אי מה מלואים כל הכתוב בהן מעכב בהן

אבני חן מסכת יומא

רבי ומשיחה לדורות לפי רש"י משמע שהיה חיוב לכתחלה לדורות שכל כהן גדול וכהן הדיוט יהיה להם רבוי ומשיחה שבעה ימים רצופים, וראה בביאורי הדף.

המעשה של חנה ושבעה בניה הוא בניטין נ"ז ע"ב בסוגיא דקמצא ובר קמצא ושם כתב סתם "אשה" ושבעה בניה, אבל ראיתי שביסיון קורא להאשה "חנה".

דף ה' ע"ב

מילתא דכתיבא בהאי ענינא מילתא דלא כתיבא בהאי ענינא מנא לן?

אמר רב נחמן בר יצחק יליף פתח פתח,

רב משרשיא אמר (ויקרא ח') ושמרתם את משמרת ה' עכובא,

רב אשי אמר (ויקרא ח') כי כן צויתי עכובא,

ת"ר, כי כן צויתי (ויקרא י') כאשר צויתי כאשר צוה ה' כי כן צויתי באנינות יאכלוהו כאשר צויתי בשעת מעשה אמר להם כאשר צוה ה' ולא מאלו אני אומר,

א"ר יוסי בר חנינא מכנסים אין כתובין בפרשה כשהוא אומר (שמות כט) וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן להביא המכנסים ועשירית האפה,

בשלמא מכנסים כתיבי בענינא דבגדים, אלא עשירית האפה מנא לן? אתיא זה זה (ויקרא ו') מזה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' עשירית האפה,

א"ר יוחנן משום ר' ש בן יוחאי מניין שאף מקרא פרשה מעכב ת"ל (ויקרא ח') ויאמר משה אל העדה זה הדבר אשר צוה ה' אפילו דיבור מעכב כיצד הלבישן כיצד הלבישן מאי דהוה הוה אלא כיצד מלבישן לעתיד לבוא לעתיד לבוא נמי לכשיבואו אהרן ובניו ומשה עמהם אלא כיצד הלבישן למיסבר קראי פליגי בה בני ר' חייא ורבי יוחנן חד אמר אהרן ואח"כ בניו וחד אמר אהרן ובניו בבת אחת אמר אביי בכתנות ומצנפת כולי עלמא לא פליגי דאהרן ואח"כ בניו דבין בצוואה ובין בעשיה אהרן קדים כי פליגי באבנט מאן דאמר אהרן ואחר כך בניו דכתיב (ויקרא ח') ויחגור אותו באבנט והדר כתיב ויחגור אותם אבנט ומאן דאמר אהרן ובניו בבת אחת דכתיב (שמות כט) וחגרת אתם ולמאן דאמר אהרן ובניו בבת אחת הכתיב ויחגור אותו באבנט

אשר ימשח אותו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו, מה תלמוד לומר, לפי שנאמר (שמות כט) שבעת ימים ילבישם הכהן תחתיו מבניו, אין לי אלא נתרבה שבעה ונמשח שבעה נתרבה שבעה ונמשח יום אחד נתרבה יום אחד ונמשח שבעה מניין? תלמוד לומר אשר ימשח אותו ואשר ימלא את ידו מ"מ,

אשכחן ריבוי שבעה לכתחלה משיחה שבעה לכתחלה מנא לן?

איבעית אימא מדאיצטריך קרא למעוטה, ואיבעית אימא דאמר קרא (שמות כט) ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהם ולמלא בם את ידם איתקש משיחה לריבוי מה ריבוי שבעה אף משיחה שבעה,

מאי טעמא דמ"ד כל הכתוב בהן מעכב? אמר רבי יצחק בר ביסנא אמר קרא (שמות כט) ועשית לאהרן ולבניו ככה ככה עיכובא הוא,

תינח כל

סמיכה, תנופה, פרישה, רבוי בגדים, משיחה כולם נצטוו עליהם משה בפרשת תצוה שמות כ"ט, ועשה אותה בסוף פרשת צו.

ראיתי ברמב"ן על הפסוק בבמדבר י"א י"ב האנכי הריתי את כל העם הזה, על דעת אונקלוס כמו על ברכות הורי (בראשית מ"ט כ"ו) כי חאב יקרא הורה מפני שנותן ומוזמין ההריון. ולפ"ז זה גם פירושה של הורים!

רב יוסף = סמיכה, רב נחמן בר יצחק = תנופה, רב פפא = פרישה, רבינא = רבוי שבעה ומשיחה שבעה. כל אמורא יש רמז בשמו למה שמתרין. ראיתי

והלא אין כפרה "אלא" בדם פי' שמלשון הפסוק משמע שרק דם מכפר ולא סמיכה וכדומה.

רב פפא אמר פרישת שבעה איכא בינייהו וצ"ע שפרישה לא כתיב בפרשת תצוה אלא בפרשת צו דכתיב ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים, וראיתי בשם תוס' הרא"ש שזה כוונת קושית הגמ' בסוף העמוד תינח כל מילתא וכו' ודלא כרש"י דקאי על האורים ותומים.

מדקא תני מתקינין ולא קתני מפרשישין וצריך להבין הא גם על המשנה קשה מנא לי דין זה? וראיתי בשם התוס' הרא"ש שסומך על הא דלקמן שרבוי ומשיחה אינן מעכבין לדורות.

אבני חן מסכת יומא

דף ו' ע"ב

והדר כתיב ויחגור אותם אבנט

אלא לאו למבילתן לא לעולם לטומאתן סיפא אצטריכא ליה אלא שחמור ממנו בועל נדה שמטמא משכב ומושב בטומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין ת"ש דתני רבי חייא הזב והזבה והמצורע והמצורעת ובוועל נדה וטמא מת טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה תיובתא ועד שאתה מפרישו מטומאת ביתו הפרישו מטומאת המת אמר רב תחליפא אבוב דרב הונא <בר תחליפא> משמיה דרבא זאת אומרת טומאת המת הותרה היא בציבור רבינא אמר אפילו תימא טומאת המת דחוייה היא בציבור טומאת המת לא שכיחא טומאת ביתו שכיחא איתמר טומאת המת רב נחמן אמר הותרה היא בציבור ורב ששת אמר דחוייה היא בציבור היכא דאיכא טמאין וטהורין בההוא בית אב כולי עלמא לא פליגי דטהורין עבדי טמאין לא עבדי כי פליגי לאהדורי ולא תויי טהורין מבית אב אחרינא רב נחמן אמר היתר היא בציבור ולא מהדרינן ורב ששת אמר דחוייה היא בציבור ומהדרינן איכא דאמרי אפי' היכא דאיכא טהורין וטמאין בההוא בית אב פליגי רב נחמן ואמר עבדי נמי טמאין

תיובתא וצ"ע שאין כאן מ"ד שמקשה עליו, אלא מביא ראיה שההוא אמינא של הגמ' שבוועל נדה טובל בערב ליתא, ואיך שייך לומר על זה תיובתא, יותר היה ראוי הלשון שמע מינה?

זאת אומרת טומאת המת הותרה הוא בציבור פ' שאם יטמא הכהן גדול יעשה העבודה בטומאה, כיון שהעבודה תלויה בו וזה נקרא "בציבור", ולא דמי לקרבן פסח שצריך שיהיה רוב הציבור טמא.

רש"י ד"ה לטמא אוכלין ומשקין. והנל ידענא [דמשכנו. ב'] טמא.

ד"ה הותרה הוא בציבור. שהרי זמנו קצוע [וקרבן ציבור. ב'] תלוי צו'.

דף ז' ע"א

דכל טומאת מת בציבור רחמנא שרייה אמר רב ששת מנא אמינא לה דתניא היה עומד ומקריב מנחת העומר ונטמאת בידו אומר ומביאין אחרת תחתיה ואם אין שם אלא היא אומרין לו הוי פקח ושתוק קתני מיהת אומר ומביאין אחרת תחתיה אמר רב נחמן מודינא היכא דאיכא שיריים לאכילה מיתיבי היה מקריב מנחת פרים ואילים וכבשים ונטמאת בידו אומר ומביאין אחרת תחתיה ואם אין שם אלא היא אומרין לו הוי פקח ושתוק מאי לאו פרים אילים וכבשים

כי כן צויתי וידבר משה אל אהרן וגו' קחו את המנחה הנותרת מאשי ה' ואכלוה מצות אצל המזבח כי קדש קדשים הוא: ואכלתם אותה במקום קדוש וגו' כי כן צויתי. וקרא י' יב-יג **באנינות יאכלוה** הגם שקדשים אסורים לאונן אני מצוה אתכם שתאכלו מנחה זו באנינות **כאשר צויתי** הן לא הובא את דמה [של שעיר ר"ח] אל הקדש פנימה אכול תאכלו אתה בקדש כאשר צויתי. שם י"ה **בשעת מעשה** הוכיח אותם למה לא אכלתם את השעיר ר"ח כמו שצויתי אתכם בשם ה' לאכול את המנחה [אבל בזה טעה לכן הוצרך לומר להם] **כאשר צוה ה'** את הוזה התנופה ושוק התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנתיך אתך וגו': שוק התרומה וזהו התנופה על אשי החלבים וגו' כאשר צוה ה': שם יד-טו **ולא מאלי אני אומר** כיון שמעו משה בשעיר ר"ח הוצרך להרגיע אותם ואמר להם אל תדאגו, קרבנות אלו שבאים בשביל המילואים צוה לי ה' בפירוש שתאכלו אותה ולא כמו שעיר הר"ח שהקשתי אותה מדעת עצמי, ואין מוקדם ומאוחר בתורה.

דף ו' ע"א

אמר לך ההוא אבנטו של כהן גדול לא זה הוא אבנטו של כהן הדיוט ולמאן דאמר אהרן ואח"כ בניו והכתיב וחקרת אותם אבנט אמר לך ההוא קמ"ל אבנטו של כהן גדול זהו אבנטו של כהן הדיוט ויחגור אותו אבנט ויחגור אותם למה לי שמע מינה אהרן ואח"כ בניו ובבת אחת מי משכחת לה לא צריכא דאקדים:

מפרישין כהן גדול וכו': למה מפרישין למה מפרישין כדקאמר' אי לר' יוחנן כדאית ליה אי לריש לקיש כדאית ליה הכי קאמר מביתו למה פירש תניא ר' יהודה בן בתירה אומר שמא תמצא אשתו ספק נדה ויבא עליה אמו ברשיעי עסקין אלא שמא יבא על אשתו ותמצא ספק נדה אמרוה רבנן קמיה דרב חסדא כמאן כרבי עקיבא דאמר נדה מטמאה את בועלה דאי רבנן הא אמרי אין נדה מטמאה את בועלה אמר להו רב חסדא אפילו תימרו רבנן ע"כ לא פליגי רבנן עליה דר"ע אלא באחר אחר אבל בחד אחר מודו ליה אמר ר' זירא שמע מינה בועל נדה אינו כנדה וטובל ביום דאי אמרת בועל נדה כנדה אימת טביל בליליא למחר היכי עביד עבודה והא בעי הערב השמש אלא לאו שמע מינה בועל נדה אינו כנדה רב שימי מנהרדעא אמר אפי' תימא בועל נדה כנדה דמפרשין ליה שעה אחת סמוך לשקיעת החמה מיתיבי כל חיבי טבילות טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה נדה אין בועל נדה לא נדה וכל דאתי מרבוויא מיתיבי בעל קרי כמגע שרץ בועל נדה כטמא מת מאי לאו למבילה לא לטומאתן טומאתן בהדיא כתיב בהו האי טומאת שבעה כתיב ביה והאי טומאת שבעה כתיב ביה

אבני חן מסכת יומא

ומרצה אמר לו רבי יהודה הנח לכהן גדול ביוה"כ שטומאה הותרה לו בציבור מכלל דר"ש סבר טומאה דחיה היא בציבור אמר אב"י בנשבר הציץ דכ"ע לא פליגי דלא מרצה כי פליגי דתלי בסיכתא רבי יהודה סבר (שמות כח) על מצח ונשא ורבי שמעון סבר (שמות כח) תמיד לרצון לפני ה' מאי תמיד אילמא תמיד על מצחו מי משכחת לה מי לא בעי מעיל לבית הכסא ומי לא בעי מינס אלא תמיד מרצה הוא ולרבי יהודה נמי הא כתיב תמיד ההוא תמיד שלא יסיה דעתו ממנו כדרכה בר רב הונא דאמר רבה בר רב הונא חייב אדם למשמש בתפיליו בכל שעה ושעה ק"ו מצ"ע

הא אינו נושא אלא עון טומאה דיחיד.

תמיד שלא יסיה דעתו ממנו פי' שיהיה דעתו תמיד על הציץ.

דף ח' ע"א

והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לכל מתנת קדשיהם והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה'. שמות כ"ח ל"ח

ר' יהודה	ר' שמעון	
עודהו על מצחו מרצה	בין שישנו על מצחו בין שאינו מרצה	
הותרה	טומאה דחיה הוא	יום הכיפורים
בציבור ולא בעי ציץ	בציבור ובעי ציץ	
על מצח ונשא [והיה על מצח אהרן ונשא אהרן]	תמיד לרצון לפני ה' [תמיד מרצה]	בנשבר הציץ דכ"ע לא פליגי דלא מרצה כי פליגי דתלי בסיכתא
תמיד [שיהיה דעתו על הציץ תמיד]	תמיד מרצה	תמיד
על מצח מרצה	(לקבוע לו מקום) לאפוקי נשבר הציץ	על מצח ונשא
"על מצח"	אה"נ מ"על מצח"	לקבוע לו מקום
מצח מצחו [והיה על מצחו תמיד]	על מצח ונשא [מצח מצחו לא משמע ליה]	לאפוקי נשבר הציץ

רש"י ד"ה טבילה בזמנה מצוה. והזאה נמי מקשינן לטבילה פי' שיהי' הזאה בזמנה, שיהיה עליו מי חטאת ביום השלישי לטומאתו.

דחג אמר לך רב נחמן לא פריס פר ע"ז אף על גב דציבור הוא כיון דלא קביע ליה זמן מהדרינן אילים באילו של אהרן דאע"ג דקביע ליה זמן כיון דיחיד הוא מהדרינן כבשים בכבש הבא עם העומר דאיכא שיריים לאכילה מיתבי דם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה כי תניא ההיא דיחיד ת"ש על מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין ביחיד בין בציבור ואי ס"ד טומא' היתר היא בציבור למה לי לרצויי אמ' לך רב נחמן כי קתני הציץ מרצה אדיחיד ואיבעית אימא אפי' תימא בציבור בהנך דלא קביע לה זמן מיתבי (שמות כח) ונשא אהרן את עון הקדשים וכי איזה עון הוא נושא אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא יחשב

אמר רב נחמן מודינא היכא דאיכא שיריים לאכילה פי' רב נחמן מתיר דלא תקשה עליו ממנחת העומר, דכיון דאיכא שיריים לאכילה, טוב לכתחלה להביא אחרת כדי שתהיה נאכלת.

מאי לאו פריס אלים וכבשים דחג ס"ד שהן עולות ומנחתם כולה כליל כדכתיב בפרשת שלח בפרשת הנסכים אשה ריח ניחוח לה' במדבר ט"ו י', ובזה סבר ר' נחמן שהותרה בציבור.

באילו של אהרן דאע"ג דקביע ליה זמן כיון דיחיד הוא מהדרינן דקרבן אהרן הגם שקרבן הציבור תלוי בו כמש"כ רש"י לעיל ו' ע"ב, מ"מ הוא קרבן יחיד והוא רק נדחה בטומאה.

רציתי לברר אם היו אוכלים הכהנים הקרבן חטאת ביום הכיפורים?

עון פיגול קורא לחוץ למקומו עון נותר קורא לחוץ לזמנו.

רש"י ד"ה בין בציבור. ומיהו שמעינן מינה וכו' פי' ואילו היינו אומרים שהטומאה הותרה לגמרי לא היה צריך ציץ לרצות שהרי הוא היתר גמור.

שם. ונעולין פי' באימרים שעולין על המזבח.

ד"ה ואי בעית אימא אציבור. דלא [קציע] להו זמן שלא נדמית טומאה [אללן]. ב'

דף ז' ע"ב

הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בציבור וקשיא לרב ששת תנאי היא דתניא ציץ בין שישנו על מצחו בין שאינו על מצחו מרצה דברי רבי שמעון ר' יהודה אומר עודהו על מצחו מרצה אין עודהו על מצחו אינו מרצה אמר לו ר"ש כהן גדול ביוה"כ יוכיח שאין עודהו על מצחו

אבני חן מסכת יומא

דף ח' ע"ב

דף ט' ע"א

מהשתרע ענין עודף ויתרון האורך כמו שרוע וקלוט (ויקרא כ"ב), מצודת ציון, המצע אשר ישכב עליו יהיה קצר להשתטח עליו ולהאריך עצמו בפישוט הרגלים ר"ל ארצם תהיה צר מהכיל התפשטות מרבית חיל האויב הבא. מצודת דוד **והמסכה** מלשון מסך ומכסה **צרה** דחוקה **כהתכנס** ענין אסיפה. מצודת ציון, המסכה תהיה צרה לו כאשר יתכנס להתאסף תחתיה עם כל איבריו והוא כפל ענין. מצודת דוד. ישעיה כ"ח ב'

יען כי גבהו בנות ציון וגו' ומשקרות ענין הבטת קריצה ורמזיה **עינים**, **וטפוף** ענין הצפה ממעל כי כאשר הציף (דברים י') תרגום אונקלוס דאטיף תלכנה וברגליהם תעפפנה ענין ארס. מצודת ציון

ארוכה בצד קצרה אשה גבוהה אצל אשה קצרה, וראה שבת ס"ב ע"ב ברש"י ד"ה הלך וטפוף. ונשואות היו לפיכך מספר צגנות.

וגם דם נקי שפך מנשה מלך יהודה הרבה מאד. מלכים ב' כ"א ט"ז, ושם ב' כ"א וישכב חזקיהו עם אבתיו שנת ג' רכ"ז 533 - [חורבן בית ראשון 422-] וימלך מנשה בנו תחתיו, ושם כ"א א'-ב' בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלם ושם אמו חפצי בה, ויעש הרע בעיני ה' כתועבת הגוים אשר הוריש ה' מפני בני ישראל. וממשיך שם במעשיו הרעים.

וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד ידמה שהוא היה הורג כל מי שלא הסכים לעבוד ע"ג. רלב"ג.

אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות ובגמילות חסדים וכו' שנאת חנם זה פלא שהיה בה גמילות חסדים וגם שנאת חנם! הא לך ראייה שיש מי שעוסק בגמילות חסדים ואינו לב טוב אלא עושה לנגיעות שלו.

שנאת חנם שלא ראה צד דצר ערוה שיהא מותר לשנאותו. שבת ל"ב ע"ב רש"י ד"ה שנאת חנם.

לכן בגללכם בעבורכם ציון שדה תחרש וירושלם עיין כמו עיים לשון אבנים תהיה והר הבית לבמות יער תחתית האילנות שעל השרשים הנשארים אחר קציצת האילנות והמה דומות בגבהן לבמות. מצודת ציון, אנשים מאוסים בחרב היו עם עמי להכות בהם ולכן הכה בכף על הירך דרך צער ואבל. מצודות דוד. מיכה ג' י"ב

זעק והילל מל' יללה מצודות ציון, **בן אדם כי היא**

מתוך שפרהדרין הללו חובטין אותן כל שנים עשר חדש ואומרים להם מכרו בזול! מכרו בזול! לכאורה הפירוש שכיון שהיו מחליפין אותן והיו בכל פעם שרים חדשים, לכן כל שר שנכנס מחדש רצה להראות כוחו ותקפו ועשו לחץ על הנחתומין שלא יעלו המחירים. וז"ל פירוש המשניות להרמב"ם [קאפח] דמאי ב' ד' והקילו עליהם בדבר זה מפני שהמפקחים פוקדים אותם תמיד וקובעין להם את השער ומחייבין אותם למכור במחיר ידוע.

יוחנן בן תורתא אמרו בירושלמי שנקרא כן על שם שמכר פרתו לגוי ולא רצתה לחרוש בשבת עד שהלך ולחש לה באונת. ריטב"א, משמע שאביו של ר' יוחנן זה מכר פרתו, וצריך לדעת המקור של המתכתא שמפרש שתורתא זה נתגייר מפני שראה את המעשה?

הנשים הצבאות מלשון צבא ור"ל הרבה כאחת. מצודת ציון

לתת להם את ארץ כנען, לתת עולה ת"י ת"ך, רמז לשני מקדשים שעמדו ת"י ת"ך שנים. בעה"ט שמות ו ד

דף ט' ע"ב

ששהו את קינין שהיו מסרצין להקריז שום קרבן אלא צקושי כדכתיב גם צטרס יקטירון את החלץ וגו' וכשהיו זכות ויולדות זכות ממקום אחר לשילה להקריז את קיניהן והן היו משהין מלהקריצם "והנשים לא היו יכולין לסמוך עליהם שיקריצו" והיו שואות שם ולא היו חוזרות אלל צעליהן עד שאלו קיניהן קרצין והיו טהורות וכו'. שבת נ"ה ע"ב רש"י ד"ה ששהו את קיניהן

ובני עלי בני בליעל לא ידעו את ה'; ומשפט הכהנים את העם כל איש זבח זבח ובא נער הכהן פבשל הבשר והמזלג שלש השינים בידו: והכה בכיור או בדוד או בקלחת או בפרור הם כלי בשול כיורה וקדרה וכדומה כל אשר יעלה המזלג יקח הכהן בו ככה יעשו לכל ישראל הבאים שם בשלה: גם במרם יקטירון וגו': ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום כעת החלב ואחר כך קח לחך כאשר תאווה נפשך וגו': כי נאצו הוא ענין כעס כמו נאצות גדולות, והושאל אל הבזיון כי המבזה למי, הוא מכעיס. שמואל א' ב' יב-יז

כי קצר המצע ענינו הכרים והכסות ההושם תחת האדם בשכבו כמו ערש יצועי (תהלים קל"ב). מצודת ציון

אבני חן מסכת יומא

דף י' ע"ב

דף י"א ע"א

הקדמה: דף זה מדבר בעניני מזוזה.

יש בהם חובת מצוה למקום וכו' הא דלא קתני בקיצור חייבין במזוזה להודיענו דהגם דעיקר מה שמקפיד האדם הוא במזוזה פתח ביתו שדר בו לשיהיה משומר מכל פגע רע מ"מ אין תכלית מצוה זו להנאת גופו ושמירתו אלא לתכלית מצות מקום עלינו ומעתה ה"ה שערי מדינות ועיירות יש לחייבן במזוזה וק"ל. שיה יצחק

הני שערי מחוזא **חיזוק לאקראי** למבצר fort **דכובי** ששמה כובי **הוא דעבידי** שעל גבי שערים אלו היה בנוי מבצר, ולא היו השערים בנויים לשם כניסה להעיר [שהיו לה פתחים וכניסות אחרות] אלא היו בנויים בצורת כופות כדי שיהיה יסוד חזק לבנות עליהם המבצר, ושואל **[ואאקרא. רש"ש ע"פ ת"י] דכובי גופה תבעי מזוזה וכו' פ'** והא במבצר זה היה בית אסורים והיה שם דירה בשביל השומר ואם כן היו שערים אלו צריכים מזוזה בשביל דירת השומר?

אלף זוז זוז = דינר, דהיינו רובע הסלע, ואלף זוז הוא מאתים וחמשים סלעים, ויש הרבה בש"ס לגבי הלואה וכתובה "אלף זוז" לתאר סכום גדול, והקסדור נטל ממנו אלף זוז בקנס.

היכא דקביע היזקא שאני במס' פסחים ח' ע"א היכא דשכיחא היזקא שאני, וכאן אין שכיח כל כך, אבל קבוע, שהרי המושל המזיק מזומן לפניו, ומכאן למדנו לענין איסור והיתר דשכיחא וקביעא שוין הן, ויש לחוש לספק. מרומי שדה

היתה בעמי היא בכל נשיאי ישראל [ת]ועק בקול ועשה יללה כי החרב ההיא תהיה בעמי ואף היא תהיה בכל נשיאי ישראל הם השרים והמושלים. מצודת דוד **מגורי** ענין קיבוץ ואסיפה **אל חרב** כמו בחרב **היו את עמי עם עמי לכן ספק** ענין הכאה כמו ויספוק את כפיו (במדבר כ"ד) **אל ירד** הוא צד האדם מצודות ציון, אנשים מאוסים בחרב היו עם עמי להכות בהם ולכן הכה בכף על הירך דרך צער ואבל מצודות דוד. יחזקאל כ"א י"ז

ההיא בנשיאי ישראל הואי הקשו לי הרי לעיל אמר שמה שמנשה שפך דם זה נקרא שפיכת דמים של כל ישראל, ולמה לא נקרא שנאת חנם מה ששנאו הנשיאים זה את זה? ואולי ששם כתיב ששפך דם נקי "הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלם פה לפה" וזה לא עשה בעצמו אלא ע"י חייליו, ואינו דומה לשנאת חנם של כמה נשיאים ששונאים זה את זה.

יהב ליה ידא והיה שהסביר הקשר בין המעשה והמאמר, כי רבה בר בר חנה סייע לריש לקיש לעלות, ולכן אמר לו ר"ל שהרי זו ראייה כמה יפה כוחה של מרובים לענין עליה. שמו"ץ

וריש לקיש מי הוה משתעי בהדי רבה בר בר חנה באמת קשה להבין שריש לקיש לא דיבר עם ר' אלעזר וגם לא עם רבה בר בר חנה ורק עם זעירי דיבר? וגם עצם הענין שאמר לרבה בר בר חנה שהוא שונא את הבבליים אינו מובן למה דיבר על זה הענין כשזה עוזרו מן המים? וגם איך קורא לזה "משתעי", הלא זה קנטור דוקרת שאומר לו "שבועה שאני שונא אתכם"? וגם צ"ע שרבה בר בר חנה היה תלמידו של ר' יוחנן בא"י והגם שנולד בבבל אין הוא הסמל של בבל שיוכיח אותו על מה שלא עלו בני בבל, ואולי זעירי היה יותר בן בבל וזה צריך בירור.

דף י' ע"א

סבתה ורעמה וסבתא למה הפסיק ברעמה בין סבתא וסבתא ?

אם לא יסחבום ענין גרירה ומשיכה בארץ. מצודות ציון

ויתר אחיו ישובון על בני ישראל ר"ל הנשואים מהזמן גוג מאחיו ובני עמו הם ישובון על בית ישראל להיות נכנעים להם. מצודות דוד. מיכה ה' ב'

אלא לשכת פרהדרין גזירה היתה זה מסקנת דברי ר' יהודה.

	רב כהנא	רב יהודה
(א) ברייתא: מפני שהנשים נאותות בהן	רוחצות, הא סתמא חייבת	אע"פ שהנשים מתקשמות
(ב) ברייתא: רפת בקר פטורה	קשיא לרב כהנא	ראיה לרב יהודה
(ג) ברייתא: רפת פטורה ושהנשים מתקשמות חייבת	ראיה לרב כהנא	קשיא על רב יהודה אלא תנאי הוא א-ג

אבני חן מסכת יומא

רש"י ד"ה את השחקין. [אין] שם לכלוך נגדים. ב'

תוס' ד"ה כהן. וי"ל דכהן גדול מתמנה צפה ומסתלק צפה פ' ולכן אומר הטעם דמעלין בקדש ולא מורידין, ולכן הוא נשאר בקדושת כהן גדול ובדיעבד עבודתו כשירה. אבל צ"ע שהתוס' מסיק שהמלך יכול להורידו מקדושתו וא"כ עדיין קשה למה לא נאמר מעלין בקדש ולא מורידין?

דף י"ג ע"א

שפיר קא אמרי ליה לר' יהודה אם חיישת למיתת אשתו א"כ אין לדבר סוף ור' יהודה אמר לך למיתה דחדא אשה חיישינן למיתה דתרתי לא חיישינן פ' ויש לדבר סוף.

וכל הסוגיא זאת אין תירוץ שזה יכולין לעמוד. רש"י:

תירוצין	קשיא	ביאור
(א) דמגרש לה (ב) על תנאי, על מנת שתמותי		צוה"כ ואם מתה צו ציוס נמלא גט למפרע ואין כאן אלא צו אחד ואם לא מתה היא ומתה חזרה נשאלה לו זאת שאין הגט גט
	ודילמא לא מיתא (ב) וזהו ליה שני בתים	פ' שבא לא מתה אפילו אחת מזה
(ב) דאמר לה (ב) ה"ז נשדך ע"מ שלא תמותי		ואי לא מתה הוה ליה גט למפרע אי לא מיתה (ב) מיגרשא לה ואי מיתה הא קיימא דך (א)
	ודילמא היא (ב) לא מיתה וזהו ליה גטא דחאי גטא ומיתא חברתה (א)	וקם ליה בלא בית ש (ב) מגורשת ו(א) הא מיתה.
(ג) דאמר על מנת שתמות אחת מכם *		תירוצין זה קשה שאה"נ אם מתה (ב) הרי היא מגורשת למפרע וקיימא (א), אבל אם מתה (א) הרי (ב) מגורשת וקם בלא בית, ? וראה תוס'.
וראה בממ"נ שע"פ הגהות הב"ח צ"ל כאן "ע"מ שתמותי", [אבל לפ"ז הוא אותו תירוצין בתירוצין א']		מיתא הא (ב) [והיא מגורשת למפרע] קיימא דך (א) מיתה דך (א) הא קיימא הא (ב)
	ודילמא לא מיתא ולא חד מיניהו וזהו ליה שני בתים, ועוד וכו'	

(ד) ברייתא: ביתך וכו' שפטורין מן המזוזה	לרב כהנא תנאי: סתמא פטורה	אע"פ שמתקשמות
(ה) ויש מחייבין	סתמא חייבת	במתקשמות, אבל בסתמא לכ"ע פטורה
(ו) באמת אמרו וכו' ושהנשים נאותות בהן פטורין מן המזוזה	רוחצות	אע"פ שמתקשמות חייבין במזוזה

ורפת היינו בית הבקר ראה (2x) תוס' ד"ה והתניא, וזה חידוש שאפילו רפת חייב במזוזה **ולולין ומתבין** בית התבן ואוצרות יין ואוצרות שמן היינו בית האוצרות חייבין במזוזה.

רש"י ד"ה אחד שערי מדינות. ראה רש"ש שחולק על רש"י.

דף י"א ע"ב

בבית ארץ אחוזתכם נ"ל דר"ל מדכתיב בית בלא שום כינוי משמע בית מ"מ, וארץ אחוזתכם פ' א"י שנתנה להם לאחוזתה. רש"ש

דף י"ב ע"א

דתניא כר' יהודה דנתחלקה לשבטים מה היה בחלקו וכו'.

אף לא מטות פ' הר"ר יוסף דסבירא ליה דכיון שהקרקע מקום המטות לא היה מיוחד לבעלים לא היה כח בידם להשכירם "שכירות שלם" ומכל מקום מחמת מטלטליהם היו נוטלין עורות קדשים. תוס' מגילה כ"ו ע"א ד"ה אף

לפיכך כדי שירצו הבעלי בתים לארח עולי רגלים בבתיהם עשו חכמים תקנה ש עורות קדשים וכו'.

רש"י ד"ה ואין ירושלים מטמאה בנגעים. [שאינה. ב'] אחזה לכס.

תוס' ד"ה ירושלים. דאם כן אל יסוד מוצנח העולה [אשר פתח אהל מועד] ויקרא ד' מלי עניד ליה, דמשמע שיש ליתן אותו צמקום שיש לו מכלל דאיכא מקום דלא היה לו יסוד פ' שהפסוק אומר שרק בפתח אהל מועד היה יסוד. וראה בספר מנחת יהודה מה שהקשה.

דף י"ב ע"ב

אבני חן מסכת יומא

ראשון, וה"ה שאר איברים שלו. יכין, וכן בתיו"ט.

דברים המקבלים טומאה אדם וכלים.

נתכוון להזות על הבהמה פי' הגם שבהמה חיה אינה מקבלת שום טומאה, מ"מ הוא נתכוון להזות על בהמה בטעות או במזיד.

מאיר עיני חכמים חלק א' סימן קל"ה

קושיא ד. ניומא (דף י"ד ע"א) צהא דכל שנעת הימים הי' עונד ענודה, דלמריקן צנמרא שם מלון תנא דל"ה כר"ע דלי כר"ע הא אמר טהור שנפל עליו הזאה טמאתו והיכי עניד ענודה ע"כ, וקשה לפי"מ דליתא צנ"ס חנינה (דף כ"ג) דלין מטנלין כלי טמא צתוך כלי שאין צפיו כשפה"ג, זולת אס הכלי הצאון ג"כ טמא דלז דלמריקן מייגו דסלקא טצילה להאי סלקא נמי להאי, ול"כ מעתה מה פריך הש"ס לר"ע הא שפיר אפשר צאופן זה, שיגע הכהן צכלי אחד שאין צפיו כשפה"ג ויניחו צכלי זה כלי טמא ויטנלוהו ואח"כ יתנו המי חטאת צכלי הפנימי, ול"כ מומנ"פ שריא לעצוד ענודה, דאס הי' הכהן טמא הרי טימא לכלי הצאון ח"כ גס הפנימי טהור משום מייגו וזפיר מועלת ההזאה, ומלי אמרת דלמא טהור הוא, הרי אס היה טהור לא נטמא הכלי הצאון וממילא לא נטהר הפנימי ונטמא המי חטאת, ול"כ אף אס נופלים על אדם טהור אין מטמאין אותו דמי חטאת שנטמא פקע שם קדוש מיני', וזה קו' נפלאה :

דף י"ד ע"ב

והא איפכא שמעינן ליה מקשה מפ"ג משנה ו' [ויש ט' משניות בפ"ג] על פרק ד' משנה א', מסתם משנה על סתם משנה. וראה רש"י לקמן ט"ו ע"א ד"ה רישא וסיפא דכל מסכת זו כמשנה אחת.

רש"י ד"ה שיטבול ראשי גבעולין ויזה. כלומר כדי [שיטבול] צהן טצילה שיהא צה להתיז ממנה [כל שהוא]. ב'

דף ט"ו ע"א

על עולת התמיד דריש הכי מדלא כתיב "מלכד" כמו במוספי רגלים ור"ה ויוה"כ. מצור דבש

כמצליף ראה רש"י, וברשעסמרו פי' צלף to vibrate הצליף פי' to swing (a whip), to strike.

ד) דאמר לה הרי זה גיטך על מנת שלא תמות חברתך	אי לא מיתה חברתה (א) מוגרשא, ואי מיתה הא (א) הא קיימא הא (ב)	
	ודילמא מיתא חברתה (א) ונמצא שעד שמתה היו כאן שני בבלא דעבודה	
ה) דאמר לה הרי זה גיטך על מנת שתמות חברתך		
	ודילמא מיתא חברתה (א) והוה ליה נטא דהא (ב) נטא וקם ליה בלא בית	
ו) אלא דמגרש להו לתרויהו, לחדא אמר ע"מ שלא תמות חברתך, ולחדא אמר ע"מ שלא תכנסו [את] לבית הכנסת.		
	ודילמא לא מיתא חברתה ולא עיילא דא לבהב"ג וכו' וקם ליה בלא בית	שאין אנו יכולין לכופה ליכנס לבהב"ג
ז) אלא לחדא (ב) אמר ע"מ שלא תמות חברתך (א), ולחדא (א) אמר ע"מ שאכנס "אני" לבהב"ג	ואי לא מיתה (א) הרי (ב) מוגרשת, ואי מיתה (א) הא קיימא (ב), מאי איכא למומר דילמא מיתא חברתה (א) בבלא דעבודה ולה לא נתן גמ שתהיה מוגרשת למפרע, אי חזי לה וכו'.	

(א) אשתו (ב) האחרת שמזמזמים לו.

* אם היה אומר על מנת "שלא" תמות אחת מכם אולי היה מיושב שפיר?

יש ד' אפשרויות (1) שתמות (א), (2) שתמות (ב), (3) שלא תמות אף אחת, (4) שימותו שניהם [ולזה לא חיישינן].

דף י"ג ע"ב

אי חזי לה דקא בעי למימת וצ"ל דלא חיישינן שתמות פתאום.

מניח עבודתו ויוצא וא"ת והא כתיב מן המקדש לא יצא, ואיך אומר ר"י מניח עבודתו ויוצא? וי"ל הא דאמר קרא לא יצא, היינו כשהתחיל עבודה, אבל קודם שיתחיל העבודה יכול הוא לצאת. תוס' רבינו פרץ מ"ה

דף י"ד ע"א

ומקריב את הראש ואת הרגל של תמיד, שקריבין

אבני חן מסכת יומא

רש"י ד"ה ששיקצום מלכי עובדי כוכבים. קמני
מיהת בלשכת הטללים שהו' צמערצית דרומית פי' ששני
המשניות לא פליגי מה היו הד' לשכות משמשות שהיו

ד"ה שכהן השורף את הפרה. אשר על פני ירושלים
פי' אצל, ראה מש"כ לעיל דף ב' ע"א על פני הבירה.

דף ט"ז ע"ב

[אמרי אי] ס"ד מדות ר' יהודה היא תיובתא היא.
ר' אליקים, ובד"ס יש גירסא [לא ר"א בן יעקב הוא דאי]
ס"ד.

דף י"ז ע"א

דף י"ז ע"ב

ומודו רבנן בפרוסה דלאו אורח ארעא למיתבה
לכ"ג דבכ"ג כתיב בבמדבר י"ח ח' וידבר ה' אל "אהרן"
ואני נתתי לך את משמרת תרומתי לכל קדשי בני ישראל
לך נתתים למשחה ודרשינן בסוטה ט"ו ע"א למשחה לגדולה
כדרך שהמלכים אוכלין, ובפרוסה אמרינן בפסחים סוף קמ"ו ע"ב
מה עני שדרכו בפרוסה. ע"פ שמ"ב, אבל באמת הכתוב
קאי גם על שאר כהנים, אלא צ"ל דסברא הוא שעם כ"ג
צריך להתנהג בכבוד יתירה, וכן משמע לשון הגמ' "דלאו
אורח ארעא".

דף י"ח ע"א

מסרו לו להכ"ג זקנים בכל יום מז' ימים. יכין

שיהא מכיר ורגיל ראה אגדות מהרש"א.

כל שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל
ומשתה לכאורה זה מיותר שהיה די לומר שבעיות"כ עם
חשיכה לא היו מניחין וכו'? אלא בא להשמיענו שהגם
שהיה ישן בלשכת פלהדרין שהיה בבית המקדש וע"י
אכילה ושתיה יכול לבא לידי טומאה לא איכפת לן כיון
שהוא לאונסו, ואף שיבטל מעבודה כל אותה היום, יטבול
ויטהר בהערב שמש.

כל שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל
ומשתה תימא וכי לא היו מתעניין בו? ימי תשובה? ויש
לומר דבליילה קא מיירי האי דלא היו מונעין. רבנו יצחק
הלבן

רש"י ד"ה לחטאת לה'. מעשה טטאת [הטיל] על
עולת התמיד. ב'

ד"ה הזה ממנו. שצנע [מאמלעתה ולמעלה ?] ושצנע.

ד"ה הזה על טהרו של מזבח. והזה עליו מן הדם
צאצנעו כתיב בויקרא ט"ז יח-יט ויצא אל המזבח אשר לפני
ה' וכפר עליו ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות
המזבח סביב, והזה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים
וטהרו וקדשו מטמאות בני ישראל.

ד"ה [כדקרו אינשי] טיהרא. להרים [פלגיה] דיומא,
וכיון דשצנע הזאת [מזה] אי אפשר. ב'

דף ט"ו ע"ב

לשכת החותמות ובלשכה זו מונחים גם אבני מזבח
שטמאום בשקוציהם מלכי יון. ע"פ היכין

לשכת בית המוקד רש"י כאן לא פירוש בדיוק מה היה
משמש לשכה זו, אבל ראה ביכין תמיד ג' ג' שפירש על שם
המדורה שיש שם שיתחממו בה הכהנים, ושיקחו ממנה
ג"כ אש למזבח, להכי נקרא בית המוקד, והיא עומדת
במערבית צפונית, ושם היה פתח ברצפה לירד מתוכה
למחילה שתחת המקדש, ולבית כסאות, ולבית הטבילה
שהיה שם. עיי"ש עוד.

דף ט"ז ע"א

כל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל
מזרחי פי' שהשערים היו גבוהין עשרים אמה, והשער
השני היה כולו גבוהה ששה אמות יותר משער הראשון,
ולכן אם עשו הכותל שעל גבי פתח הראשון [למשל] רק ב'
אמות היה ד' אמות של חלל שער השני נראה מעל גבי
שער הראשון.

ותנן לפניו ממנו סורג ז"ל המשנה שם במדות פ"ב
מ"ג לפניו ממנו [מחומת הר הבית] סורג [גבוה] עשרה
מפחים, ושלוש עשרה פרצות היו שם שפרצום מלכי יון וכו'
לפנים ממנו [מהסורג היה] החיל עשר אמות [שהיה
מהסורג עד חומת העזרה רווח י' אמות והרווח ההוא נקרא
חיל] ושתים עשרה מעלות היו שם [שבאותן י' אמות רווח
שמהחיל עד חומת העזרה היה ד' אמות הראשונים קרקע
שוה וששה אמות הנותרים היו מגביהים את עצמם
בשפוע]. יכין

אבני חן מסכת יומא

בכח בנוי בחכמה ובעושר בדק"ס מביא גירסאות שונות בסדר המעלות. אבל אינו מונה כאן "ביראה" כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללֵבב שמואל א' ט"ז ז', ראה בספר דף על דף.

חלשא דעתיה לפי המסקנא היינו כשנזכר שיש בישראל אנשים חטאים והוא אינו יודע מי הם, וזה עושה לו חלישות הדעת, אבל בבחינים כיון שהוא יודע מי הם והוא סבור שיכול להחזירם בתשובה אין לו כל כך חלישות הדעת מזה, אבל באמת מאן ימר שהוא יכול להחזירם בתשובה.

חזי בשוקא קמיה לא תחליף פ' ראה והשמר דלא תעבור לפניו בשוקא דמתוך שרואה אותך ומכירך זכור עושרך ומעשיך וימצא עלילה כמו שפירש"י ז"ל. ממ"ג, ובד"ס יש שאינם גורסים מלת "חזי". ועיי"ש עוד.

מרייס הגים קמנים בציר מלות.

דף י"ח ע"ב

[שהיו הכתנים גדולים עמי הארץ ולא הבינו בלשון הקודש, ולכן קראו בספר דניאל שכתובה בלשון ארמית. שמעתי]

שחליים cress חלגלוגות purslane גרגיר garden rocket.

אורות שמאירות את העינים ראה שבת ק"ט ע"א שרב ששת שהיה סגי נהור אמר גרגירי אפילו לדידי מעלי. ראה כתנות אור סוף פרשת נח.

מכריז וצריך עיון בחז"ל דלכאורה בכל מקום שיש לשון "מכריז" הוא לתקנת הציבור ולא על מי שרוצה דבר להנאת עצמו, ולכן אולי גם כאן היה טמון בדבריו ענין של מוסר וכדומה? ולכן שפיר יש לומר שהגם שבאמת לא רצה למעשה לישא אשה מ"מ המשל שאומר צריך שיהיה על פי הלכה ולכן שואל הקושיות והתניא וכו' לא ישא אדם אשה וכו'.

מכריז מאן הויא ליומא אם כפשוטו למה היה צריך לזה הכרזה, וכי לא היו יכולין למצוא איזה בתולה שתנשא לגדול הדור?

מכריז מאן הויא ליומא ראה רש"י סוף מסכת ע"ז שהיה דרך הפרסיים למסור נשים לאכסנאים, וכדי שיהיה לו אמתלא שלא לקבל, נשא אשה. ראיתי

שכנציב עיר על גדה המזרחית של החדקל.

זימה נוטריקון ז'ו מ'ה ה'וא. ע"פ הגמ' ביבמות ל"ז ע"ב.

רבנן קלא אית להו פ' כיון שהוא ולד של רבנן יש לו קול, והכל יודעין בן מי הוא.

מסרוהו זקני ב"ד וכו' בערב יום הכיפורים. יבין

אנו שלוחי ב"ד ובהכרח נשביע אותך. יבין

אנו שלוחי ב"ד דמקצת זקני בית דין היו שולחין, ולא כולם. ר"י הלבן

ואתה שלוחנו ושליח ב"ד ר"ל על דעת ב"ד נשביעך, וג"ל דהיה צריך לענות אמן על שבועה זו. יבין

והוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין פ' שאל תחשוב שאחרי ההשבעה שנוכרת במשנה דברו אליו עוד דברי כבושין שמהם באה ההתעוררות לבכי, לא כן, אלא מיד אחרי דברי ההשבעה "פרשו" ממנו, ולא דברו יותר, אלא שעצם ההשבעה זעזעה את נפשי הנוכחים כל כך עד שפרצו בבכיה. ממאמר בקובץ "הדרום" חוברת לד תשרי תשל"ב דף 13.

והם פורשין ובוכין הרי שאם גדולי הדור מתנהגין באופן שצריך לחושדם הוא דבר של עגמת נפש. וראה שיח יצחק

אם היה חכם מכאן מתחיל לפרש סדר ליל יום הכיפורים.

רש"י ד"ה והשביעוהו. שלא יהא נדוקי למקן מצמוץ להכניס צפנים שבאותה שעה לא יוכל שום אדם לדעת מה שהוא עושה כמו שנאמר וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש על צאתו. תיו"ט בשם הרמב"ם.

דף י"ט ע"א

חפינה למלאות מלא חפניו קטורת. ראה לקמן מ"ז.

לשכת הפרוה פירוש מגוש אחד היה שמו פרוה, והיה חופר מחילות תחת המקדש שיראה עבודת יום הכפורים לפני ולפנים, והרגישו אותו כשהיה חופר בעזרה והרגוהו הר"ח לקמן ל"ה ע"א כתב ומצאוהו, ולא כתב שהרגוהו, והרמב"ם כתב שנהרג, וכ"כ הרא"ש במדות שם בשם ר"ח, ומצאוהו בלשכת בית הפרוה והרגוהו שם, שם, ועשו שם לשכה שקרויה על שמו. ריטב"א

אבני חן מסכת יומא

"השטן" בגימ' 364 אינו אלא רמז, שהרי יוה"כ אינו תלוי בימי החמה, אלא של לבנה, ואינו שם"ה ימים. מרומי השדה

ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני אבל מדת יצה"ר שלו להחטיא, ומדת מלאך המות גם ביוה"כ יש לו. מעיל צדקה בא"ז ח"א

פקע to split, to burst, to break forth, escape. ופי' פקעו עפו כמו שאנו רואים במוקדי האש שכל דבר שיש בתוכו לחות הוא עף מן האש, כשמתחיל אותו לחות להתנועע ולצאת. פירוש המשניות להרמב"ם זכאים פ"ט

כל הלילה והקטיר האי והקטיר לא הוה ידע ר' מהו, דלא כתיב בההוא קרא והקטיר. ר"י הלבן, ורש"י בזבחים פ"ו ע"ב תירץ קושיא זו שכתב על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הצקר דהיינו הקטרה.

כתוב אחד אומר כל הלילה והקטיר וכתוב אחד אומר כל הלילה והרים ועל כרחך [והקטיר והרים] על "כל הלילה" קאי, דהא לא כתיב ולצט הצק צדוקר מדו צד, אלא כל הלילה ולצט והרים. רש"י זבחים פ"ו ע"ב, פי' דכתיב בויקרא ו' ב'- ג' כתיב צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה הוא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הצקר וגו', ולבש הכהן מדו בד ומכנסו בד ילבש על בשרו והרים את הדשן אשר תאכל האש וגו'.

חציו להקטרה דלא הוי עיכול אי לאו דשן ממש הוא. רש"י זבחים פ"ו ע"ב

וחציו להרמה אפילו קשין שצטן ראויין להרמה וקרויין דשן, ומיהו צטר ממש ליכא למימר דמיקרי דשן. רש"י זבחים פ"ו ע"ב

רש"י ד"ה לפתח חטאת רובץ. יצר הרע [הוא מחטאס על כורחם]. ב'

ד"ה תורמין את המזבח. [מרומת] הדשן וכו' צין רצ [צין מעט] וכו' וילפינן [לה] לקמן. ב', הדרש לקמן הוא שהיה תורם מלא הקומץ, ולכן אין דברי רש"י על הסדר שהיה צ"ל וצלצד שלא יפחות ממלא קומץ כדילפינן לה לקמן מוהרים ממנו צקומלו וכו'.

ד"ה ואין מועלין בהן. דקיימא לן [כל דצר] שנעשית מלותו אין מועלין צו, דכיון דלית ציה [תו] צורך גצוה. ב'

ומשם מסיבה עולה ראה תיו"ט ובועז במס' מדות מהיכן היה המסיבה עולה.

ומשם מסיבה עולה יש לומר כדי להעלות כהן גדול לשם לטבילה, אי נמי יש לומר כדי להביא מים להדיח קרבי קדשים. ר"י הלבן

מסיבה כמין כבש בלי מעלות ומדהולכות בעיגול נקראת מסיבה. יכין במס' מדות

לשכת הגזילה על שם הגלגל. יכין במס' מדות

לשכת כהן גדול פי' לשכת פרהדרין.

ודנה את הכהנים נראה דבכל ערב שבת שהיתה באה משמרה חדשה למקדש היו דנין אותה, וכל משמר שלא נמצא בו פסול באחד מהם היה עושה יו"ט, והיו אומרים ברוך וכו'. רש"ש מדות

ומיסך את רגליו ז"ל רש"י לקמן כ"ח ע"א מיסך רגליו נקצים הגדולים ולשון מיסך כמו חילן המיסך על הארץ, לפי שהנריך לנקצים גדולים כורע על צרכיו ומכסה גופו את רגליו, וכן צטאול כתיב וצט מערה וצט צאול להסך את רגליו וראה תמיד פ"א א' אירע קרי לאחד מהן יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבירה והנרות דולקין מכאן ומכאן עד שהוא מגיע לבית המבילה, ומדורה היתה שם ובית כסא של כבוד [שהיה מפנה קודם שיטבול] וזה היה כבודו, מצאו נעול יודע שיש שם אדם, פתוח יודע שאין שם אדם. ע"כ. ומסתמא היה הכל יורד לאמה שהיה בבית המקדש והיה יוצא חוץ לעיר. וראה בירושלמי פסחים פ"ז סוף הל' י"ב אמר ר' יוסה וכי צואה טומאה והלא אינה אלא נקיות.

רש"י על גגה. צאין לשם [צאמה]. ב' וראה שם בב"י ותבין איך נולד טעות זה.

דף י"ט ע"ב

ואבעול כמה בתולתא בנהרדעא לא הבנתי למה יהיה בועל בתולה חטא גדול כזה, שבשביל זה לא יבא משיח, הרי היו פנויות כדמדייק "בתולתא"? ואולי שהוא ענין של פריצות יתירה, או שהיו נדות, או שביוה"כ תשמיש הוא מחמשת עיניים.

דף כ' ע"א

אבני חן מסכת יומא

7	(לא חזק נחש ועקרב בירושלים מעולם) מעולם לא כבו גשמים אש של עצי המערכה,
8	(לא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים) ועשן המערכה אפילו כל רוחות שבעולם באות ומנשבות בו אין מוזיות אותו ממקומו
9	שברי כלי חרס נבלעין במקומן, מוראה ונוצה ודישון מובה הפנימי ודישון המעורה נבלעין במקומן
10	לחם הפנים סלוקו כסידורו

רש"י ד"ה כרובים בנס היו עומדין. נמלא עוצי הגוף אינו מן המדה משמע שמכר שהכנפים היו יוצאים מצדי הכרובים ולא מבין כתפיהם.

דף כ"א ע"ב

שנאמר ירעש כלבנון פרינו ומהן היתה פרנסה לכהונה. לעיל כ"א ע"ב

בבית ראשון כארי בספר אגרת הטיוול באות ר' רבין כתב, מה שאמרו חז"ל גבי אש המזבח שהי' רובין על גבי המזבח בבית הראשון כארי ובבית השני ככלב הכוונה, כי בבית ראשון היה להם כח וגבורה מאת השי"ת עד שהיו גבורים כארי, כמ"ש בפרשת בלק כארי וכלביא מי יקימנו, אבל בבית שני היו חלשים רק שהי' השי"ת משגיח עליהם לשמרם כאדון זה הנותן כלב לשמור בני ביתו.

פרח תפרח ותגל, אף גילת ורנן תגל גילה אחר גילה כבוד הלבנון נתן לה הפאר והכבוד שיש בלבנון יהיה ניתן לה מה'. ישעיה ל"ה ב'

שותה ואינה אוכלת דחולין חום של אנשים חולים.

ויש אש דוחה אש דגבריאל כדאמרינן בפסחים ק"ח סוף ע"א שאמר גבריאל "אני שר של אש".

ויש אש אוכלת אש דשכינה דאמר מר הושיט הקב"ה כביכול אצבעו ביניהם בין המלאכים ושרפן.

דאזיל ואתי כדיקלי כשהיה הרוח מנשבת על העשן היה הולך ובא כמו שהדקל מתנענע מהרוח, אבל העשן היה נשאר ישר ואבדורי לא הוה מיבדר ולא היה מתפורר העשן.

כלפי מזרח היינו רוח מערבית הכל שמחין כלפי

ד"ה וכתוב אחד אומר כל הלילה והרים. [וסמין] ליה. ב'

דף כ' ע"ב

דאיכא חולשא דכה"ג עבדינן מחצות וצ"ע דהא אמרינן לעיל י"ט ע"ב שמעסיקין אותו עד שיגיע זמן שחיטה ופרש"י עד שיאיר המזרח? וצריך לומר שהעבודה הראשונה שהיה הכה"ג עושה הוא שחיטה אבל הכהנים היו עושין הכל שהכהן יוכל להתחיל לשחוט מיד כשהאיר המזרח.

רש"י ד"ה אלא אמר ר' יוחנן. הכשר כל הלילה פי' כל הלילה כשרה.

שם. וחלות דעושה עיכול צאצאים שמסלה צהן האור היינו שרירי בשר שעדיין לא נעשו פחם אלא כעצים יבשים. ע"פ רש"י בובחים ותוס' כאן מהכל נפקא.

ד"ה ומה ת"ל. שאין צריך להקטיר מן השכמה ואילך פי' שבשר שמשלה בה האור קודם חצות אינה צריכה עוד הקמרה ונעשה מצותה, שאנו נותנין לה השכמה דהיינו בוקר לפני בוקר הרגיל.

שם. הלכך הואיל וכל הלילה כשר להרמה בבשר שנתעכל ונעשה דשן קצעו חכמים הכל לפי [צורך] השעה. רש"י זבחים [השעה. ב'], צלל יום דלא נפיש קרצנות.

דף כ"א ע"א

עד שישנה וכו' עד שישלש שיקרא התרנגול שני פעמים או שלש פעמים ורק אז יצא לדרך.

עשרה נסים	
1	לא הפילה אשה מריח בשר הקדש
2	לא הסריח בשר הקדש מעולם
3	לא נראה זבוב בבית המטבחים
4	לא אירע קרי ל"ג ביום הכיפורים
5	לא נמצא פסול בעומר, ובשתי הלחם, ובלחם הפנים
6	עומדים צפופים ומשתחיים רווחים

אבני חן מסכת יומא

אבל פייס הוא דבר שאין בידו.

רש"י ד"ה פשיטא לי. שהכנס פורח אמה על כניסת היסוד ולמה סוכם פי' שהסוכב היה ל"ב אמות והמזבח היה גם ל"ב אמות אבל ביחד היו רק ס"ב אמות.

דף כ"ב ע"ב

תיקו צ"ע למאי נפק"מ.

וישמע שאל את העם ויפקדם בטלאים ולא מצינו מקום ששמה טלאים שנאמר שהוא שם מקום. אבל ראה תוס' ישנים שכתב שם מקום הוא לפי הפשט.

ר' יונתן רמי והיה מספר בני ישראל כחול היס וכתב אשר לא יספר ולא ימנה ויהיה סתירה שמרישא משמע שיש לה מספר ובסיפא משמע שאין לה מספר? ומתריץ וכו' **כאן בזמן שאין עושין רצונו של מקום** או יש להם מספר, **רבי אמר וכו' כאן בידי אדם כאן בידי שמים** פי' סיפא דקרא קאי על בני אדם שלא יוכלו בני אדם לספור ורישא דקרא דכתב מספר היינו שהקב"ה יכול לספור.

כל נפשות הללו של עמלק אנשים נשים וטף והבהמות.

שאמר לו שאל לדואג וכו' במעשה דנוב עיר הכהנים, שעזרו את דוד כשברח משאול שלא ידעו ששאול רודפו, ודואג האדומי הלשין לשאול שאנשי נוב סייעו את דוד וצוה שאול להרוג אותם.

ילד שנולד מדוד ובת שבע מת אמנון בן דוד אנס את תמר שהיתה בת דוד מאשה אחרת והרגו אבשלום אחיה **תמר נאנסה ואבשלום בנו של דוד מרד בדוד ונהרג ע"י** יואב שר צבא של דוד. ע"פ א"ס

דף כ"ג ע"א

עושין באהבה ושמחין ביסורין יש אנשים שאירע להם בזיון בבית המדרש או בחברה החרדית ומפני זה הם פורקין עול ואומרים הכל שקר וכזב ואני אעשה את שלי, וע"ז אומר שאם נתביישו וכאב להם הדבר מאד ואפילו הכי הם עושים מאהבת ה' ושמחים ביסורים שבא עליהם, עליהם אמר הכתוב ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

והתניא בניהותא אחת מוציאין.

מערב היינו רוח מזרחית הכל עצבין וכו' לא קשיא הא לן שרוח מזרחית המייבשת יפה הוא לנו בני בבל שהוא ארץ לחה **והא להו** לבני ארץ ישראל שהוא ארץ יבשה הכל עציבין אם הרוח נושב ממזרח, ולכן בביהמ"ק שהוא בא"י היו עציבין אם ראו רוח מזרחית.

רש"י ד"ה ארון כפורת וכרובים. ורום הקודש לא היטה צנצנים משנת שמים לדיוש ולילך וצ"ג דכתיב בזכריה ז' בשנת ארבע לדיוש היה דבר ה' אל זכריה, ובאמת בספר צמח דוד מצאתי שכתב ט"ס ברש"י וצ"ל ד' במקום שתיים, ואני אומר דדברי רש"י מדויקים דדייק בנביאים שלא היה רה"ק שורה שוב על הנביאים אחרים רק אותו נביא כיון ששורה עליו רה"ק שוב לא פסקה ממנו נבואה, וכה"ג אמרינן בפ"ג דמו"ק דף כ"ה דאין שכינה שורה בח"ל, ופריך מיהזקאל דהיה דבר ה' אליו בארץ כשדים? ומשני מאי ה' שהיה כבר בארץ ישראל, ששרתה עליו רה"ק וכו' ואין צריך להגיה בדברי רש"י. בקובץ המעיין

פרק שני בראשונה

דף כ"ב ע"א

כל הקודם את חבירו בתוך ארבע אמות [ליכנס לתוך ארבע אמות עליונות של כבש הסמוכות לראש המזבח. רע"ב ביומא, # ואולי הטעם משום כבוד המזבח, שלא יפלו על המזבח] זכר,

רוחב הכבש היה ששה עשר אמה. זבחים ס"ב ע"ב

קידש ידי לתרומת הדשן פי' בעוד לילה למחר כשהאיר היום אין צריך לקדש.

ותקנתא להאי גיסא הואי וכו' שאמרת שיש שני מעמים למה לא תקנו לכתחלה א' שסברו שלא יהיה עבודה זו חשובה בעיניהם, ב' שיש אונס שינה ולא יבואו, ורק לאחר שראו שהיו באים עשו תקנה לעשות פייס, והלא גם מתחלה למה לא עשו פייס בשביל המערכה ושני הגזירין וללישנא קמא יהיה הקושיא הלא הגם שאין עבודת הלילה חשובה להם הלא סידור המערכה וסידור שני גזרי עצים הרי הם עבודת היום, ולאכא דאמרי הגם שלא יבואו לדישון המזבח דאיכא אונס שינה יבואו יותר כהנים לסידור המערכה ושני גזרי עצים שהוא קצת מאוחר מזה.

אמרי מי יימר דמתרמי לן פי' דעד שהיה הדבר תלוי בריצה הרי זה דבר שכל אדם יכול לחשוב שירץ בכל כוחו,

אבני חן מסכת יומא

איכא הדלקה, הדליק ליחייב? לאו עבודה הוא
פי' שהגם שהדלקה אינה עבודה, מ"מ נתינת השמן לא מחייב עלה שהרי צריך להדליק, ולגבי זה שלא תהא נתינת השמן עבודה תמה נחשב הדלקה לעבודה.

מסרון לחזנין אותם כהנים שהכינו עצמם ולא זכו בפיים והיו לבושים בגדי כהונה, היו מוסרים אותם לחזנים דהיינו השמשין העוסקים בצרכי המקדש כדי שיפשיטום בגדי הקדש שעליהם, ולא היו מניחים עליהם אלא מכנסים בלבד, ולובשים בגדי חול ואח"כ מפשיטים המכנסים ומניחים כל בגדי כהונה ויוצאים. רע"ב תמיד ה' ד'

דף כ"ה ע"א

מאי לאו באותן שזכו לפייס ואתיא כרב נחמן שהיו מפייסין בבגדי חול ולכן אלו שזכו מפשיטין מהן הבגדי חול ? **אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת לא באותן שלא זכו לפייס** היו מפשיטין בגדי קדש שהפייסו נהן ואין מכאן ראיה לרב נחמן שהפייסו בבגדי חול, **הכי נמי מסתברא** שהמדובר לאלו שלא זכו בפייס וכיון שלא זכו בפייס פושטים מעליהם את בגדי הקדש **דאי ס"ד באותן שזכו לפייס** שעליהם מדבר, ואליבא דרב נחמן שהיו מלובשין בגדי חול, והרי צריך ללבשם את בגדי הקדש לעבודה, איך תפרש מה שאומר **לא היו מניחין עליהן אלא מכנסים בלבד** הא לשון מניחין צריך ביאור הא היו מלובשים בבגדי חול, אלא ודאי שהסירו מעליהן הבגדי חול והניחו עליהן רק את המכנסים, ואח"כ החליפו את המכנסים מתחת לכתונת והלבישו אותם במכנסי קדש **והתניא מניין שלא יהא דבר קודם למכנסים ת"ל ומכנסי בד יהיו על בשרו** אלא ודאי לא אתיא כרב נחמן, **ואידך הא לא קשיא הכי קתני עד שעודן עליהן בגדי חול מלבישין אותן מכנסי קדש** כדי שלא יעמדו ערומים כשהפשיטום פי' תחלה החליפו את המכנסים, ואח"כ **והיו מפשיטין אותן בגדי חול ולא היו מניחין אלא מכנסים בלבד** ונמצא מכנסים תחלה.

לשכת הגזית ראה מגילה י"ג ע"ב שמרדכי מיושבי לשכת הגזית היה ודע בשבעים לשון.

כמין בסילקי גדולה פי' לשכת הגזית היתה על הקרקע אבל היה בנויה בצורה כמו בנין גדול שהיה דרכם לבנות על העליה. **וברשעסטרו** פי' a building with colonnades for holding courts, also meeting place for merchants, exchange, forum. It was built in the style of a large basilica (semicircular).

כאן בבריא כאן בחולה פי' לא שהוא אדם חולה שהרי זה אומר אחר כן "והיחידין" אלא שחולה באצבעותיו שאינו יכול להפרידם היטב.

והיחידין פרש"י חולין, וצ"ע איך חולין נכנסים לעבוד העבודה?

והתניא אין מוציאין לא שליש וכו' ואם הוציא שליש מונין לו וס"ד שמונין גם את האצבע וגם את השלישי דלא איכפת לן, ונמצא שמונים לאדם אחד שני אצבעות? ומתריץ **מאי מונין לו נמי אחת**, וגמ' זו תמוה מאד דאיך ס"ד שמונין שנים מפני שהוציא שני אצבעות, ולמה כשהוציא אגודל אין מונין את האגודל? בענין הפים בבית המקדש ראה קובץ ב.ד.ר. מספר 25 אלול תשע"א דף 38

הרי הוא כפרתכם וצ"ע איזה כפרה הוא כשכהן הורג את חבריו? וי"ל שזה הכהן שנהרג יש לו זכות שהיה רץ לקיים מצות ה' ונהרג על ידה.

וכן הוא אומר וגם דם נקי שפך מנשה וגו' כי מצינו מזמן מרובה [שמנשה היה בזמן בית ראשון] שהורגלו לשפוך דמים בירושלים [בנומא כל כך, עד אשר מלא את ירושלים מפה לפה] ומאותו זמן ואילך היה קל בעיניהם. ריטב"א

דף כ"ג ע"ב

דף כ"ד ע"א

ת"ש דתני ר' חייא וכו' וקשה שהרי בקומץ גם כתיב לשון הרמה ולמה לא הוסיף כן בהאבעיא מתרומת מעשר ילפינן או מתרומת מדין או מהרמת קומץ? ואולי בהה"א לא ס"ל לילף מקומץ שהרי גחלים אי אפשר לקמוץ, אבל מהברייתא ילפינן שמרימין "שיעור" קומץ.

אין בכלל אלא מה שבפרט עבודת מתנה אין עבודת סילוק לא? וקשיא ללוי.

דף כ"ד ע"ב

אל מבית לפרוכת פי' רק בקדשי קדשים, ולקמיה יליף שגם בהיכל דינו כן.

איכא סילוק והקטרה פי' והקטרה הא קחשיב לה רב.

אבני חן מסכת יומא

אבל ראה במשניות תפארת ישראל על הציור של בית המקדש אות כ"ז שכתב וז"ל בזוית צפונית מזרחית של עזרת ישראל, היתה לשכת הגזית, בנויה חציה בדרום בקודש, וחציה בצפון, בחול, ופתוחה לקודש ולחול, והסנהדרין גדולה יושבת שם על כסאות בחציה שבחול, כחצי גורן עגולה, פניהם לדרום ואחוריהן לצפון, ולפניהן ג' שורות תלמידים של כ"ג כ"ג, יושבין על גבי הקרקע פניהם לצפון ואחוריהן לדרום וכו'. עכ"ל, ונמצא שהתפא"י יפרש שמה שכתב הברייתא שהוקן יושב במערבה אין הפירוש שמתחלק הלשכה לקודש וחול למזרח ולמערב שאין לזה סברה, אלא ודאי חלק החול היה לצפון, והברייתא רק מספר שהוקן היה יושב במערבה והפ"י שהיה נוטה לצד צפון במקום שהוא חול, והפ"י היה במזרח אבל בצד דרום לצד שהוא קודש.

וזה לשון התו"ט במדות פ"ה מ"ד לשכת הגזית, שם היתה סנהדרין כו', והיתה עשויה גזית לכבודם של הסנהדרין, וכתב הר"ב שהיתה חציה בחול וחציה בקדש, ובקדש היו מפייסין, ועיין ע"ז מ"ש במשנה ב' פ"ק דתמיד, ועוד היו מתאספים שם לקרוא את שמע כדתנן ספ"ד דתמיד, ולכל אלו התשמישין היה אסיפת עם רב, ולפיכך ראוי לשומה גדולה הרבה יותר משתים האחרות שאצלה, וכמו שתראה בצורה בס"ד, וצריך לומר שהמקום שהיה בנויה בו בחול היה ג"כ גבוה כגובה העזרה שזה אין ספק בו שהלשכה היתה קרקעית שזה, אבל במקום שפתוחה היא לחול היו מעלות שעליה עולין וממנה יורדין לחול, שהוא נמוך.

וראה הציורים בסוף מסכת תמיד בש"ס וילנא שבציורים לפי פירוש הרמב"ם ציינו את לשכת הגזית בפינת מזרח צפון, וציור של בית שני מר' יהונתן בן יוסף צייר לשכת הגזית בדרום, ובאופן זה היה תבנית הבית שקול שכמו שהיה לשכת בית המוקד בצפון היה לשכת הגזית בדרום עיי"ש.

וראה בספר חק נתן במס' מדות דף ל"ז ע"ב שגם פירש כמו המאירי איך היה חציה בקודש וחציה בחול, אבל קשה לו איך היה מקום להב"ד בחצי לשכת הגזית, ולהפ"י בתחצי השני? ותיירץ שם בדוחק.

וגם צריך לדעת שבנוסף הדפוס שבמשניות מדות מהפך הגירסא שז"ל המשנה במדות ה' מ"ד "שבדרום" לשכת העץ לשכת הגולה לשכת הגזית", והתו"ט כתב שם שצריך להפך הגירסא על פי הגמ' שלנו בדף י"ט. וראיתי בקונטרס "תורה ומדע" שיו"ל ע"י משרד החינוך בישראל, כך ג' חוברת א' שבט תשל"ג שמביא כמה הוכחות שלשכת

זקן יושב במערבה מן הרמב"ם משמע ש"זקן" זה לאו דוקא אלא הכוונה שבצד מערב היה מקום מושבם של זקני הסנהדרין, ולא היו משתתפין כלל בפ"י, אלא הוזכרו כאן לומר שזה עיקר תפקידה של לשכת הגזית (וראה בשיח יצחק) אכן המאירי סבור שהיה שם זקן והיה לו תפקיד בפ"י כי הזקן היה קובע את המספר של הפ"י והממונה היה בוחר בכהן שממנו יתחיל המנין. וראה רש"י. שמו"ץ

פ"י במזרח זקן יושב במערבה צריך עיון אם היה הלשכה בקרן מזרחית צפונית איך היה צד המערב של הלשכה בחול? וראה בביאורי הדף שהמאירי מתיר קושיא זו שכיון שהיה הפתח לחול במערבה של הלשכה לכן צד מערב הוא חול, והפתח לקודש היה לצד מזרח של הלשכה ולכן היה אותה צד קודש [ויש להסביר דבריו קצת שכיון שפתח לקודש עושה הלשכה קודש ופתח לחול עושה חול, לפי חשבון זה כשיש שני פתחים כל פתח משפיע על החצי שבינו ובין הפתח השני] וכתב שם שהריטב"א מתיר שהיה לשכת הגזית בצפונית מערבית של העזרה, אבל זה אינה אמת שאין מזה זכר בדברי הריטב"א, שזה לשונו ולעיל תניא בהדיא כי לשכה זו בצפון היא לצד העזרה, ופשפשין היו לה להבדיל בין הקדש ובין החול, כדאמרינן גבי בית המוקד, והחצי שבמערבה שהוא חול היה לו פתח פתוח כלפי חוץ לחיל, שממנו נכנסים ויוצאין לשם, והחצי שבמזרח שהוא קדש, היה פתוח לעזרה כלפי פנים, עכ"ל, ועל פי זה כתב המו"ל בהערות שצריך לפרש שהיה בקרן צפונית מערבית, אבל זה ליחא שאיך יתיר הגמ' לעיל י"ט ע"א שכתב שם שהיה בצפון ואם היה בקרן צפונית מערבית היה לו להגמ' לפרש, וגם אם זה היה כוונת הריטב"א ודאי היה לו לפרש דבריו, אלא ודאי כוונתו לפרש כמו המאירי. והגם שהמו"ל מביא דברי המאירי וסיים עליהם בצ"ב, לא הבנתי מה קשה לו.

ויש סברה למה היה הכניסה להלשכה בדרום הלשכה לצד מזרח, שהטעם שלא עשו הפ"י בעזרה יש אומרים מפני שמסירין המצנפת מכהן שמתחילין בו ואינה מן הכבוד לעמוד כן בגלוי ראש בעזרה, או כיון שהיו עומדין בעיגול נמצא אחוריהם להיכל ולכן עשו הפ"י בלשכת הגזית, ולכן היה הפתח לצד מזרח כדי לכסות את הכהנים כל מה שאפשר מההיכל, וגם לכסות שמה שאפשר הסנהדרין שהיו יושבים שם, והפתח שהיה לחול עשו לצפון בפינת מערב כדי שלא יהא פתח כנגד פתח והוא יותר צנוע ומוסגר לעשות כן, ובפרט שהיו הסנהדרין יושבין שם ודנים בעניינים חמורים. כן נ"ל בס"ד. וראה גם הרמב"ם לקמן שאומר רק "שחציה היה בקודש וחציה היה בחול" ולא אמר איזה חציה.

אבני חן מסכת יומא

	הראש והרגל	החזה והגרה	שתי ידיים	שתי דפנות	העוקץ והרגל
תנא קמא	1	4	2	5	3
בן עזאי הילוכו	1	2	3	4	5
ר' יוסי הפשטו	1	5	4	3	2
ר' עקיבא ניתוחו	1	3	2	4	5
ריה"ג עליו	1	2	5	3	4

נפישו ביה עצמות שיש עליה רק מעט בשר ואינה בוערת היטב.

פדר חלב הדק המכסה את הקרביים. [את הראש ואת הפדר יש מפרשים פדר = את הקנה עם הריאה חלב והכתב. מלון עברי].

ואידך פדר דכתיב בעולת בקר שם בויקרא א' ח' וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש ואת הפדר על העצים וכו'.

דף כ"ו ע"א

מעולם לא שנה אדם בה וז"ל הרמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ד הל' ח' ואם כבר הקטירו כולן מימיהן מפסין להן כולן בשחרית בפיים שלישי וזה שזכה שחרית מקטירה בין הערבים.

כי תניא ההוא בקטרת פי' כיון שמי שזכה בתמיד שחרית זכה בה גם בין הערבים, אף שלקטרת היו שני כהנים זוכים, לא היו כדאי לעשות רק בשבילם פיים מיוחד בערב, אבל לסוף מקשה הגמרא ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא וכו' היינו שאם היו כהנים אחרים זוכים בתמיד של בין הערבים לזה ודאי היה ראוי לעשות פיים מיוחד לערב.

כשם שמפייסין "לו" שחרית לו קאי על התמיד [אולי מפני שאינה שם העצם ולכן נקט לשון זכר בארמ סקרו] כתב "הכני לו בלשון זכר מתייחס בהכרח לתמיד", ומקורו מסתמא בשמו"ץ שכתב "שהרי נאמר הדבר בלשון זכר ומכוון בודאי לקרבן התמיד", ולח קאי על הקטרת, שקטורת היא שם העצם ולעולם היא באה

הגזית אכן היה בדרום, והיה מכוון נגד לשכת בית המוקד שבצפון.

ראיתי הערה מעניינת שמסכת תמיד ומדות הם שונים משאר המסכתות שמדברים על עניני בית המקדש במה שאין בהם שום מחלוקת בהמשניות בין התנאים, משא"כ ביומא ושקלים וזבחים יש הרבה מחלוקת בסדר בית המקדש. [הגם ששינונו מאן תנא מדות ראב"י, ויש שינויים בין תמיד למדות].

ומה שציין על הגליון לתוספתא יומא פ"א הל' ט', ולתוספתא סוכה פ"ד הל' ט' שם ליתא למלים אלו "כמין בסילקי גדולה היתה פיים במזרחה והזקן יושב במערבה",

וז"ל הרמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ה הל' י"ז והשלוש שבצפון לשכת הגזית, לשכת הגולה, לשכת העץ, לשכת הגזית שבה סנהדרין גדולה יושבת, וחצייה היה קודש וחצייה חול, ולה שני פתחים, אחד לקודש ואחד לחול. ובחצי של חול, היו הסנהדרין יושבין.

מעלה איברים לכבש אבל מי מעלה אותם מכבש למזבח היה פיים אחר לקמן כ"ו.

שלשה עשר כהנים זכו בו השוחט, והזורק, והמדרשן מזבח הפנימי ומדרשן המנורה הרי 4, ועוד ששה המעלים אברים למזבח כמש"כ רש"י, הרי 10, והמעלה הסלת, והחביתין והיין הרי 13.

דף כ"ה ע"ב

אבני חן מסכת יומא

בלשון נקבה.

הכא בשבת עסקינן דאה"נ דבשבת עשו פיים מיוחד,
שהרי כהנים החדשים לא היו שם שחרית שיזכו בפיים.

רש"י ד"ה למאי אתא. לפי שנאמר והפשיט בויקרא
א' ו' והפשיט את העולה וגו' ובפסוק ח' שם פסוק זה שאנו
דורשים וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש
ואת הפדר על העצים וכו' פי' דס"ד שלא יערוך את הראש
הואיל והותו בשחיטה ולא היתה בכלל הפשט, לכן כתב
את הראש שאפ"ה צריך להקריבה.

ד"ה הא לא שכיחא. דאם לא כן נמלא הכל עשירים
וזה דבר שאי אפשר שיהיה כל אדם עשיר, שזה נגד
הבריאה, וז"ל הת"י "ואין הכל ראויין להתעשר", ויש
להוסיף שעשירות הוא רק אם יש עניים שיכבדו אותו
וישמשו אותו מחמת ממונו, אבל אם יש לכל אחד לא יקנה
לו ממונו כלום.

דף כ"ו ע"ב

ושנים בידם שני גזירי עצים פי' חתיכות של עץ ארוכות ככל
רחב המערכה, וכן פרש"י ז"ל במס' תמיד, אבל בקרבן שחרית לא
היה בו אלא כהן אחד כדאיתא בגמ', והזוכה שחרית לתרומת הדשן
הוא הזוכה לסידור מערכה ולשני גזירי עצים כדאיתא לעיל כ"ב ע"א,
וכהן שזכה בו שחרית זוכה בו ערבית ואומר לכהן שבימינו זכה עמי
לערב בגזיר השני, למאי דקי"ל שאין חזרין ומפיסין לערב כדאיתא
בגמ'. ריטב"א, וראה תיו"מ.

אם כן נימא קרא ובער ובער אם צריך להעריך עצים שני
פעמים בבוקר הול"ל שניהם בלשון שוה **(אי כתב רחמנא ובער**
הוא אמינא חד אין תרי לא ששני הפעמים שעושין שני גזירין
עושין אותה רק כהן אחד **קמ"ל דנעביד חד ונעביד תרי**
שפעם אחת יעשה כהן אחד ובפעם השניה שני כהנים? ב"ח) א"כ
נימא קרא ובער ובער שאז משמע שפעם ראשונה כהן אחד
ובפעם השניה שני כהנים א"נ **וערך וערכו, מאי ובער וערכו**
בשינוי לשון **שמע מינה כדקא אמרינן.**

והתניא י"ז? ההוא דלא כר"א בן יעקב ראב"י סבר שלא
היה פיים מי מעלה איברים למזבח, אלא היה פיים למחתה, ור' יהודה
סבר שהיה פיים מי מעלה איברים למזבח, ולא היה פיים למחתה.

והתניא י"ז? ההוא דלא כראב"י אלא כר"י ראה רש"י
ותוס' שיש כאן כמה גירסאות וכמה פשטים ואפרשם:

במשנה לעיל כ"ה ע"א שנינו י"ג שוחטו [כשר בור], זורק, מדרשן מזבח
הפנימי, מדרשן את המזורה, מעלה איברים לכבש (5), מעלה הקרבים,

הסלת, החביתין, והיין הרי 13.

ויש מחלוקת דר"י סבר שלא היה פיים למחתה וראב"י סבר שהיה
פיים למחתה, ולכ"ע היה עוד כהן למחתה.

ויש גם מחלוקת מי מעלה את האיברים דלר"י היה פיים לזה ולראב"י
הכהנים שהיו מביאין אותם עד הכבש היו מעלים אותו עד ראש
המזבח.

ובמשנה כאן כ"ו ע"ב מונה עוד כהנים לצלוחית המים בחג, בבין
הערבים כל יום היו שני כהנים שמביאין שני גזירי עצים, ובשבת
שחרית היו שני כהנים שמביאין שני בויכי לבונה. ונמצא שבת
בשחרית בחג היו עוד שלשה כהנים לשני בויכי לבונה ולצלוחית
המים.

ונמצא י"ג שבמשנה כ"ה ע"א, ועוד ג' במשנה כ"ו ע"ב סך 16.

ותראה שאינו מונה את המקטיר הקטורת בתוך עבודת הללו, מפני
שמדבר רק על הקרבת התמיד, ולכן מי מעלה איברים הוא בכלל
הקרבת התמיד, ונמצא שלר' יהודה שהיה פיים למי מעלה איברים יש
י"ז אבל לראב"י שלא היה פיים לזה לא תמצא י"ז.

אבל התוס' מפרשים שהי"ז אינו כולל הריכי תמצא של צלוחית המים
או שני גזירין או בויכי לבונה אלא מיירי בשחרית חול רגיל ויש בכל
הד' פייסות יחד י"ז כהנים דהיינו, בפיים ראשון מי תורם את המזבח,
בפיים שני הי"ג שזוכים בתמיד, בפיים שלישי מי זוכה בקטורת
והמחתה, ובפיים רביעי מי מעלה איברים, ולכן גורסין התוס' דלא
כראב"י ודלא כר"י שהרי מונה גם המעלה איברים לכבש וגם הזוכה
בקטורת ובמחתה,

וע"ז הקשה רש"י דלר"י לא קשה שהרי הגם שלא היה פיים למחתה
אבל עדיין היה כהן, אבל לראב"י קשה שהוא סבור שלא היה פיים ולא
היה כהן, וע"ז מתרצים התוס' דהיינו חזקין בפיים.

רש"י ד"ה ההוא דלא כראב"י. ועל כרחק לית ליה לתנא
דברייתא דר"ז דסבר כר"י דלא צ"ל דאם כן צ"ל להו פייסות פי' דאם
סבר שלא היה פיים למחתה וגם סובר שלא היה פיים למי מעלה
איברים אין כאן ד' פייסות.

שם. והולך לו כהן מן הכזב למזבח פי' ולכן אתיא כר"י דלר"י היה
פיים מי מעלה איברים, ונמצא שיש כאן י"ז.

שם. ואני שמעתיא זלשונות אחרות ואי אפשר להעמידה פי' שגורסין
דלא כראב"י ודלא כר"י, פי' שמפרשים הי"ז ככל שחרית של כל
השנה כמש"כ בתוס', וע"ז קשה לרש"י [דא"י. ב'] שמעיין ליה לר"י
וכו' פי' שהגם דלאב"י לא היה פיים ולא כהן להמעלה איברים וחסר
מה"ז, אבל לר"י הגם שלא היה פיים אבל כהן המביא המחתה היתה.
וראה מש"כ על הגמ'.

איל קרב באחד עשר הבשר בחמשה כמו כבש, הקרביים היו
כבדים יותר מכבש צריך שני כהנים, והסלת כבש צריך עשרון, ואיל
צריך שני עשרונים, והיין שכבש צריך רביעית ההין ואיל צריך
שלישית ההין. הרי כאן עוד ששה כהנים עם החמשה שיש בכבש,

אבני חן מסכת יומא

הרי סך של 11 כהנים.

והברייטא ממשיכה הולכת אברים לכבש הוא דבעי
כהונה הולכת עצים לא בעי כהונה ומוזה לומר
הגמ' דסידור השני גזירין בעי כהונה.

ואימא הכי [הכא ?] נמי לגופיה שבני אהרן
הכהנים בפסוק ח' דרשינן לקמן ללימודים אחרים.

דף כ"ז ע"ב

מי שזכה וכו' "יזכה" כ"ה בכ"י מינכן.

למימר דעבודת היום בעי פייס וכו' והרי
אברים ופדרים וכו' ראה לעיל כ"ו ע"א אמר ר' יוחנן
אין מפייסין על תמיד של בין הערבים אלא כהן שזכה בו
בשחרית זוכה בו ערבית, ונמצא שלא פייסו על אברים
ופדרים של בין הערבים? אבל מ"מ זה שהעלה את האברים
בערבית זכה בה ע"י פייס ולא היה אחר יכול לעשות עבודה
זו. וראה בממ"נ

ואיכא דאמרי מתקיף לה ר' זירא ראה תוס' ד"ה
איכא.

וכי יש לך עבודה שיש אחריה עבודה וכו' דהא
קתני לעיל כ"ד ע"א דילפינן מ"ועבדתם" שכדי להתחייב
מיתה צריך שיהא עבודה תמה, ולא עבודה שיש אחריה
עבודה, וכן פירש רש"י ופסולה זור להחייב מיתה, שודאי
אף שאינה עבודה תמה אסור לזר לעשותה, וזה שמשמע
מלשון הגמ' שכשרה בור, הוא לאו דוקא.

דף כ"ח ע"א

לשון ראשון	איכא דאמרי
אמר רב אסי אמר ר' יוחנן זר שסידר את המערכה חייב, כיצד הוא עושה פורקה וחוזר וסודרה, מאי אהני ליה? אלא פורקה זה וחוזר וסודרה כהן.	
מתקיף לה ר' זירא וכו' יש לך עבודה שכשירה בלילה ופסולה בור, ולא והרי אברים ופדרים? סוף עבודה דיממא היא, והרי תרומת הדיש? תחלת עבודה דיממא הוא. דאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן וכו'.	מתקיף לה ר' זירא וכו' יש לך עבודה שיש אחריה עבודה שיהא זר חייב עליה מיתה, והרי אברים ופדרים? סוף עבודה דיממא היא, והרי תרומת הדיש? תחלת עבודה דיממא הוא, דא"ר יוחנן וכו'

פר קרב בעשרים וארבע הראש 1, והרגל 2, העוקץ 2, הרגל
2, החזה 1, הגרה 3, שני ידים 2, שני דפנות 2, הקרביים 3, והפלת
3, והיין 3 סך = 24.

דף כ"ז ע"א

אשכחתי לאביי דהוה מסבר ליה לבריה אולי
בנו זה היה "ביבי" שנזכר הרבה פעמים בש"ס ביבי בר אביי.

וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו: אביי אסבר
לבריה דברי חזקיה ע"פ הברייטא ושחט את בן הבקר לפני ה' שחיטה
כשרה בור שהייתי דורש הפסוק בקרב ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם
[לכל דבר המזבח] והייתי אומר ששחיטה צריכה כהן קמ"ל דרך והקריבו בני
אהרן הכהנים את הדם מקבלה ואילך מצות כהונה וזרקו את הדם
על המזבח סביב אשר פתח אהל מועד: והפשיט את העולה
ונתח אותה לנתחיה דורש חזקיה שרק מכאן ואילך מצות כהונה, ומקשה
ע"ז ר' שימי בר אשי הא מיבעיא ליה לגופיה שהכהן צריך ליתן את האש, אבל
אליבא דרבירי אביי לעיל הרי כבר למדנו דמקבלה ואילך מצות כהונה ולמה כתב
כאן עוד פעם ונתנו בני אהרן וכו' על כרחך ללמדנו שהפשט וניתוח כשרה בור:
ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים על האש:
וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש ואת הפדר
על העצים אשר על האש אשר על המזבח: וקרכו וכרעיו
ירחץ במים והקטיר הכהן את הכל המזבחה עלה אשה ריח
ניחוח לה: ויקרא ד-ט

וסמך ידו ושחט פי' כיון שרק מקבלה ואילך הוא מצות
כהונה נמצא דמה דכתיב בפסוק ד' וה' וסמך ושחט שהם
לפני קבלה, שניהם כשרים בור. ועד כאן הברייטא.

כיון דלאו עבודה דמעכבא כפרה היא פי' נתינת
האש, ולכן צריך לומר ונתנו בני אהרן בפסוק ז', ולא
למעוטי הפשט וניתוח מכהונה.

ואכתי איצטריך סד"א וכו' אלא מהכא הם דברי
הגמ' ולא דברי חזקיה או אביי. ע"פ שמו"ץ

מסתברא דיבחא דכותיה ממעט שהפסוק שמדבר
על סידור אברים דכתיב וערכו וגו' את הנתחים את הראש
וגו' ממעט הפשט וניתוח שגם מדבר על הקרבן.

דאמר מר ששינינו בברייטא שדורש פסוק י"ג שם
דכתיב גבי צאן והקריב הכהן את הכל [דכתיב
בתריה והקטיר המזבחה אלמא לאו בהקרבת איברים מיירי.
ת"י] [והקטיר] המזבחה זו הולכת אברים לכבש

אבני חן מסכת יומא

וסידור הגזירין דוקא ביממא ?

ומתרין דהוצאת הדשן אינה גמר של תרומת הדשן ותרומת הדשן היתה עבודה בפני עצמה בתחלת היום והוא עבודה תמה, אבל סידור המערכה אינה עבודה תמה.

ונשאר הקושיא על ר' זירא, ומתרין הגמ' שכן צריך לומר בדברי ר' יוחנן זר שסידר שני גזירי עצים חייב הואיל ועבודה תמה היא, מתקף לה רבא אלא מעתה תיבעי פייס, ולא בעי פייס והתניא מי שזכה בתרומת הדשן זכה בסדור שני גזירי עצים, ה"ק יפייסו לה בפני עצמה כדאמרין

אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי אף אנן נמי תנינן דסידור שני גזירי עצים הוא עבודה תמה [כרב יוחנן כאן, ולא כרב ולוי לעיל כד-:] ולכן זר שסידר את הגזירין חייב מיתה, דתנן לקמן ברף זה אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה ואילו זמן סידור גזירי עצים לא קתני [אלמא סידור גזירין עבודה לילה היא, והוא גמר סידור מערכה, אבל סידור האיברים שהוא עבודה היום תמלע עבודה אחרת היא, ולא גמר סידור המערכה היא], והגמ' דוחה את הראיה דלעולם סידור הגזירין אינה עבודה תמה שעבודתה ביום והוא התחלה לסידור האיברים שבא אחר כך, והא דלא קתני לה במתני', דקתני רק שחיטת התמיד שאין לה תקנה אם ישחוט לפני הזמן, אבל סידור הגזירין אם ינדע שעשאה לפני זמנה יחזור ויקח עוד שני גזירין.

פרק שלישי אמר להם הממונה

תוכן הדף:

אמר להם הממונה להכהנים שזכו בפייס [בכל יום. מאירי], צאו [אחד מכם] חוץ לעזרה שהיה מוקף חומה, וראו ע"י שתעמדו על מקום גבוה על החומה או על הגג, אם הגיע [לשון קצר] זמן שראוי לשחוט את התמיד, דהיינו מעלות השחר, שקודם לכן הקרבן פסול כדכתיב ציוס זמכס, והרואה* שהגיע הזמן אומר בקראי לשון לוהר לעכטיקייט, והגם שהוא יחיד עד אחד נאמן במלתא דעבידי לגלויי [תיו"ט בשם ירושלמי] שכשיאיר היום ידעו למפרע אם אמר שקר, אבל מתיב בן שמואל אומר שלא די בברק של אור אלא שאלו אם האיר פני כל המזרח עד שבחברון כדי להזכיר זכות אצות מזכירין מזכרון [רש"י ע"ב משם ירושלמי] [שחברון בדרומית מזרחית מירושלים הוא וביום ארוך חמה יוצאה בקרן מזרחית צפונית ואם האיר עד חברון אז האיר פני כל המזרח. יבין], וזה שעלה למעלה ענה כן, ולמה הוצרכו לכך* פ' שיאיר פני כל המזרח, שפעם אחת עלה מאור למסלול הלבנה ובאמת היה אז עדיין לילה, ודימו שהאיר מזרח דהיינו שיעור בקראי, ושחטו את התמיד והוציאוהו לבית השריפה ולכן עשו סייג שלא להתחיל עד שיאיר פני כל המזרח, הורידו* כ"ג לבית הטבילה, זה הכלל היה במקדש כל כהן המיסך את רגליו לגדולים מעון טבילה וכל המטיל מים מעון קידוש ידים ורגלים

ואלא קשיא, אלא כי איתמר הכי איתמר אמר ר' אפי אמר ר' יוחנן זר שסידר שני גזירי עצים חייב הואיל ועבודה יום היא.	אלא קשיא, אלא אי איתמר הכי איתמר אמר ר' אפי א"ר אפי א"ר יוחנן זר שסידר שני גזירי עצים חייב הואיל ועבודה תמה היא
מתקף לה רבא אלא מעתה דמשינא כולי האי שיהא סידור המערכה עבודה היום זר חייב עליה תיבעי פייס? אישתמיטתיה הא דתניא מי שזכה בתרומת הדשן זכה בסדור מערכה ובסדור שני גזירי עצים.	מתקף לה רבא אלא מעתה תיבעי פייס, ולא בעי פייס והתניא מי שזכה בתרומת הדשן זכה בסדור שני גזירי עצים, ה"ק יפייסו לה בפני עצמה כדאמרין
למימרא דעבודת יום בעי פייס ועבודת לילה לא בעי פייס והרי אברים ופדרים? סוף עבודה דיממא היא, והרי תרומת הדשן? משום מעשה שהיה.	למימרא דעבודה תמה זר חייב עליה מיתה בעי פייס אין זר חייב עליה מיתה לא בעי פייס, והרי שחיטה? דתחילת עבודה דיממא היא
למימרא דעבודת היום ושור חייב עליה מיתה בעי פייס, והרי שחיטה? שאני שחיטה דתחלת עבודה הוא.	למימרא דעבודה תמה בעי פייס עבודה שיש אחריה עבודה לא בעי פייס והרי איברים ופדרים? סוף עבודה דיממא היא, הרי תרומת הדשן? משום מעשה שהיה
אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי והא אנן לא תנן הכי [דתנן] אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה ואילו זמן שני גזירי עצים לא קתני? הך דלית לה תקנתא קתני הך דאית לה תקנתא לא קתני.	אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי אף אנן נמי תנינא [דתנן] אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה ואילו זמן שני גזירי עצים לא קתני? הך דלית לה תקנתא קתני הך דאית לה תקנתא לא קתני.

תוכן הדף:

[לפי פ' התוס'] ומקשה ר' זירא למה זר שסידר המערכה חייב והא יש סידור שני גזירי עצים אחריה ואינה עבודה תמה, ומתמה גמ' אאתקפתא דר' זירא והרי אברים ופדרים שמעלה איברים למזבח [שהוא בכלל הקמרה דאמר רב שהוא מהד' דברים שזר חייב עליהם מיתה] שיש אחריה עבודת תרומת הדשן שלאחר שנעשו האברים אפר צריך לתרום האפר ממנה כדכתיב והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה ואפ"ה זר חייב עליה, וכל שכן סידור המערכה דכיון דזמנה רק בלילה וסידור שני הגזירין הוא רק ביום שיחשב עבודה תמה? ומתרין סוף עבודה דיממא הוא דסידור המערכה לאו עבודה תמה הוא ושפיר מקשה ר' זירא, אבל מעלה איברים למזבח הוא סוף עבודת היום ומה שתורם האפר אח"כ אינה המשך מזה, ומקשה והרי תרומת הדשן שיש אחריה עבודה הוצאת הדשן ואפ"ה זר חייב עליה מיתה ללוי [לעיל כד] אף שאינה עבודה תמה כיון דתרומת הדשן דוקא בלילה והוצאה אי בעי ביום אי בעי בלילה איקרי שפיר עבודה תמה, כ"ש סידור המערכה דעבודה תמה היא אע"ג דיש אחריה סידור שני גזירי עצים כיון דסידור המערכה דוקא בלילה

אבני חן מסכת יומא

מן הכיור.

צאו וראו פ' שהם היו עומדים בעזרה והוא מוקפת בחומה גבוהה, לכן אמר להם "צאו".

הרואה אומר וכו' המאירי כתב שהמכרז ברקאי הוא גביני שממונה על הכרזו ושיצאו כולם לשאול אותו, אבל לפ"ז צריך לדעת למה שלח את כל הכהנים וכי לא היה מכרז בכל יום מעצמו?

מתיא במשניות יש גירסא מתתיא, ובשנויי נוסחאות שם מתתיה.

ולמה הוצרכו לכך רש"י פ' לעלות לגג ולראות אבל היכן כתב ששואל רק על מתיא בן שמואל שהרי אין מפורש במשנה שעלו על הגג. וכן כתב המאירי מ"ה כלומר שיאיר כל כך עד שיהא הצופה יכול לראות עד חברון.

הורידו כ"ג לבית הטבילה לכאורה הול"ל "העלו" שהרי היה בגובה על גבי שער המים, ואולי על שם דבהגיעו שם היה צריך לרדת לתוך חקק בית הטבילה. רש"ש, אבל עדיין קשה דלקמן ל"א ע"א משמע שהמקוה היה כמין דות על גבי הגג ונמצא שגם לתוך המקוה היה צריך לעלות ולא היתה חקיקה בקרקע?

דף כ"ח ע"ב

תוכן הדף:

תניא דפליגי בלשון ברקאי דמתני' [רש"ש] ר' ישמעאל אומר שאמר ברק בקראי שהבריק הברק יומר מזרקאי נחומא בן אפקשיו' אומר שאומר הרואה "אף בקראי בחברון" שהבריק גם בחברון, מתיא בן שמואל שהיה ממונה על הפייסות אומר [ותניא בברייתא כמו שאמר כבר במשנתנו], שאמר הרואה האיר פני כל המזרח עד שבחברון, ר' יהודה בן בתירא אומר האיר פני כל המזרח עד בחברון [והיה מסיים] ויצאו כל העם איש איש למלאכתו, ומקשה הגמ' וכי בזמן שיוצאין הפועלים היה שואל אם הגיע זמן שחיטה, הרי האיר היום הרבה וגם בעזרה היו יכולים לראות את זה? ומתרץ הגמ' שמה שאומר ויצא כל העם וכו' אין הכוונה על הפועלים עצמן, אלא על צעל הצית שהוא משכים צימר למזל פועלים לשכור שאז לא האיר כל כך ועדיין צריך לשאול אם הגיע זמן שחיטה.

אמר רב ספרא צלותיה דאברהם תפלת הערצ שלו [שלעצמו התפלל כל הג' תפלות אבל לאחרים תיקן רק שחרית ויצחק תיקן מנחה לאחרים] מכי משחרי כותלי* כשהחמה בראש הכותל והכותל שחור משני צדדיו שאין החמה זורחת עליהם אלא על חודו למעלה [ע"פ רש"י]. אמר רב יוסף אגן מאברהם ניקום וניגמר וכי יכולין אנו להיות זריזין כאברהם אבינו, השיב לו רבא הרי התנא בברייתא לגבי ברית מילה אומר שצריך ללמוד זריזות מאברהם ולמה לא נלמוד גם אנחנו לגבי תפלת מנחה מאברהם להתפלל בזריזות מיד כשהגיע זמנו,

דתניא בברייתא כתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו מלמד שכל היום כשר למילה אלא שלמדין מאברהם שזריזין מקדימין למצות שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו, אלא אמר רבא רב יוסף הא קא קשיא ליה דתנן חל ערבי פסחים להיות בע"ש הולך למחר תמיד של צין הערצים כלל יכולת נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה והיה קשה לו לרב יוסף למה ממתנים עד שש ומחצה נשחט ממי משחרי דהיינו מתחלת שבע? ושואל הגמ' שמא לכן המתינו עד שש ומחצה שכותלי ביהמ"ק היו רחבין למטה ועד חצי שעה היה עדיין אור החמה זורח עליהן, ועוד שמא לכן היה אברהם יכול לכוון תחלת זמן מנחה דאיצטגונות גדולה היתה בלבו להיות צקי צהליכות המזלות ומחלות השעות או משום שהיה אברהם זקן ויושב בישיבה* והיה לו יישוב הדעת לכוון השעות, דאמר ר' חמא בר' חנינא מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם היו במצרים ישיבה עמהם שנאמר לך ואספת את זקני ישראל [ואם תאמר זקנים סתם הלא אפשר לו לאסוף זקנים של ששים רבוא. רש"י שמות ג' מ"ז מ"ה] היו במדבר ישיבה עמהם שנאמר אספה לי שבעים איש מוקני ישראל אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר ואברהם זקן בא בימים, יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר ויהי כי זקן יצחק, יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר ועיני ישראל כבדו מזוקן, אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה היה שנאמר ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו, אמר ר' אליעזר שמושל בתורת רבו [פ'] ולא תתרגם שזקן ביתו המושל קאי על צרכי הבית], וכתיב הוא דמשק אליעזר ומפרש ר' אלעזר "דמשק" שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, הרי שאליעזר היה עיקר עסקו בתורת אברהם.

אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' אמר ליה רב שימי בר חייה לרב ושמוא כוונת הפסוק שקיים רק שבע מצות שנצטוו לשלם כל צני נח אצל מורה לא נתנה לו? ענה לו רב הא צוה לו הקב"ה גם מצות מילה, חזר ושאל ושמוא קיים רק שבע מצות ומילה? ענה לו רב הא כתיב שקיים מצותי ותורתי ואם כדברך למה כתבה הכתוב,

אמר רבא ואיתימא רב אשי קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין שאינו הלכה למשה מסיני אלא תקנת סופרים שעמדין לתמן [לא ידע רבי אמאי נקט האי מצוה אמאי קולא ליה טפי מכולהו. ת"י] שנאמר תורותי אחת תורה שבכתב ואחת תורה של בעל פה.

תנן במתני' מתיא בן שמואל אומר וכו' והוא אומר הן, ושואל מי אומר הן, אילימא זה שעומד בגובה על הגג או החומה [שואל בלשון משל] וכי הוא החולם והוא הפותר החלומות פ' וכי הוא שואל אם האיר והוא משיב "הן"? אלא צריך אתה ליומר שזה שעומד על הקרקע אומר "הן" וכי מנין יודע הלא אינו רואה?

ומשיב שאם תרצה אתרץ שזה שעומד על הקרקע משיב, ואם תרצה אתרץ שזה שעומד למעלה משיב, ומפרש יכולים ליומר שזה שעומד בגובה אומר "הן" שזה שעומד למעלה אומר האיר פני כל המזרח, וזה שעומד על הקרקע שואל "עד שבחברון" אם האיר עד חברון, ומשיב זה שעומד למעלה "הן", ואם תרצה נאמר שזה שעומד בקרקע אומר "הן" שזה שעל הקרקע שואל אם האיר פני כל המזרח ושואל לו זה

אבני חן מסכת יומא

תנור קר שצריך יותר עצים להסיקו מתנור קר, וכן חולה זה שהוא חם בימות החורף זה סימן שהחולי קשה,

ללמוד דבר שכבר למד ושכחה קשה מללמוד דבר חדש שלא למד מעולם, וסימניך כמו גיבול מימי, שאם גובלים מימי מחומר כותל ישן קשה יותר מלגבל מימי חדש שלא גבלו אותו מעולם.

אמר ר' אבהו מאי טעמא דרבי [שמחלק בדרך הקודם בין תימור של חמה לתימור של לבנה] דכתיב בפסוק למנצח על אילת השחר ומקיש אילת לשחר, מה אילת זו קרניה מפצילות לכאן ולכאן אף השחר אורה מפציע לכאן ולכאן,

אמר ר' זירא למה נמשלה אסתר לאילת [שאסתר אמרה מזמור זה וקורא את אסתר אילת השחר] לומר לך מה אילת רחמה צר וחביבה על בעלה כל שעה ושעה כשעה ראשונה, אף אסתר היתה חביבה על אחשוורוש כל שעה ושעה כשעה ראשונה,

אמר רב אסי למה נמשלה אסתר לשחר? לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הניסים, ומקשה והא איכא חנוכה? ומתריץ שכוונתו הוא שמגילת אסתר היא האחרונה מן הניסים שנכתב, ושואל הניחה למ"ד שמגילת אסתר יש לה קדושה והיא מטמאה את הידים שייך לומר שאסתר היא הנס האחרון שנכתב, אלא למ"ד שאין למגילת אסתר קדושה למה נמשלה אסתר לשחר? ומשיב אלא למ"ד זה נפרש שחר מלשון תפלה, ואליבא דר' בנימין בן יפת שמדמה תפלותיהן של צדיקים לאילת, מה אילת [רק איל זכר יש לו קרנים, ואילת היינו במינה] כל זמן שמגדלת קרניה מפצילות צלל שנה ושנה נוסף זה פילול אחד, כך צדיקים כל שמרביין בתפלה, תפלתם נשמעת [לעולם יהא אדם נזהר בתפלה ולהאריך בה ביותר ואפילו רואה עצמו שאין תפלתו נשמעת אל יתייאש הימנה כי ברוב הימים ימצאנה, וכן אל יחזיק עצמו במכביד ומטריח. מאירי מה].

שינוי במשנתנו "ושחטו את התמיד והוציאוהו לבית השריפה", וס"ד שכל המשנה שמעו ביום המעונן ושטבלו את הכ"ג היה בזמן אחד, ולכן שואל על איזה יום מדבר אילימא על שאר ימות השנה למה הורידו את הכ"ג לבית הטבילה וכי דוקא הוא צריך לעשות את העבודה, ואלא המעשה היה ביום הכיפורים שחרית, אם כן איך טעו באור הלבנה הרי בעשירי בחודש אין אור הלבנה זורחת בסוף הלילה?

ומתריץ הגמ' שהם שני דברים נפרדים, שבכל יום היו בודקים אם האיר כל המזרה, ואח"כ מספר שביוה"כ כשהרואה אומר ברקאי הורידו את הכ"ג לבית הטבילה.

תני אבהו דרבי אבין לא זו בלבד אמרו [לא רק זמן התמיד שעשו אותה לפני עלות השחר נשרף] אלא אף מליקת העוף וקמיצת מנחה [מנחת נסכים שבא עם חובב שדינה כזבח שאינה קריבה אלא ביום, אבל מנחה לעצמה קריבה אף בלילה. ראה ת"י] עם נעשה בלילה נשרף דגמרי לה משמיטה דמליקת העוף וקמיצת מנחה נמקום שמיטת הזכרים הם, ומקשה בשלמא עולת העוף מאי דהוה הוה שלאחר שנמלקה אי אפשר להחזירה,

הרהורי עבירה קשו מעבירה כבר ידעת אמרם הרהורי עברה קשין מעברה, ויש לי בבאור זה פירוש מופלא מאד, והוא, שהאדם אם

שעומד למעלה האם אתה שואל אם האיר עד חבון והוא משיב לו "הן".

תנן במשנתנו ולמה הוצרכו לכך [לשואל אם האיר עד חבון] וכו'. ומקשה וכי יכולים למעות בין אור הלבנה לאור החמה, והתניא בברייתא "רבי" אומר אינו דומה תימור rising column של לבנה לתימור של חמה, תימור של לבנה מתמר ועולה כמקל, תימור של חמה מפציע [מתחלק האור] לכאן ולכאן? ומתריץ דתנא דבי ר' ישמעאל בברייתא שהמעשה שהיה שמעו, היה ביום המעונן, וכיון שהלבנה היה נראה דרך העננים היה אורה נראה כאילו מפציע לכאן ולכאן [וראה רש"י], אמר רב פפא שמע מינה דביום המעונן כיון שהחמה זורחת על העננים, מתפורר כח השמש על כל העולם אף למקומות שלא היה השמש זורח אם היה יום בהיר [ע"פ ר"ח], למאי נפק"מ לשטוח עורות לייבש, שביום המעונן יכול לשטוחן בכל מקום, אי נמי יהיה נפק"מ להא דדרש רבא שאשה לא תלוש עיסה בפסח, לא במקום שזורח עליה החמה, ולא במים שהוחמו בחמה, ולפי דברינו כאן ביום המעונן יהיה אסור לה ללוש תחת העננים בכל מקום,

אמר רב נחמן שהחום שביום המעונן קשה יותר מחום השמש עצמו, וסימן לדבר הוא חבית של חומץ שסתום היטב, ואם עושין בה נקב קטן יוצא ריחה חזק מאד, וכן ביום המעונן שהשמש סגור ע"י העננים חום השמש חזק יותר דרך נקבים הקטנים שבעננים, וכן קשה מאור השמש היוצא דרך הנקבים ביום המעונן לעינים של אדם המסתכל בה, יותר ממי שמתסכל בהשמש עצמה, כמו שהדלף השופך על האדם קשה יותר ממי שטובל כל גופו במים,

מכי משחרי כותלי ראה ר"ח שפירש לפנות ערב משעה שיכנס השמש במערב ובאותה העת מתחילים הכתלים שבמזרח להשחיר.

זקן ויושב בישיבה וקרוב הדבר להימשך בלימודו להכי היה זהיר להתפלל מיד בהגיע זמנה. ממ"נ בשם ש"י, שאדם הישוב בישיבה במקום אחד יכול לכוון את השעות שיש לו יישוב הדעת יותר, אבל כהנים שבעזרה היו עוסקין כל היום בעבודה והולכין אנה ואנה ולא היו יודעין כל כך כך היו מאחרין עד ו' ומחצה. רבינו אליקים

דף כ"ט ע"א

תוכן הדף:

וכן הרהורי עבירה** שאדם חושב בתאות נשים קשים להכחיש את האדם יותר מעבירה עצמה, וסימניך ריח בשר צלי שהריח גורם לאדם להתאוות לאכול זה מוזק יותר מלאכול את הצלי, שילחי קייטא פ' אלול שהוא סוף הקיץ קשה יותר מהקיץ עצמו דהיינו תמוז [רש"י] וסימניך תנור שהוסק ציוס פעמים ושלש חס הוא וגם להסיקו צעלים מועטים,

חום fever של חולה בימות החורף, קשה מחום בימות הקיץ, וסימניך

אבני חן מסכת יומא

שהוא ממוסרת זמן [וראה לשון השני ברש"י], כיצד יעשה יניחנו לשבת הבאה שאפילו עמדה על השלחן ימים רבים אין בכך כלום, ושואל לפי שאמרנו שכלי שרת מקדשין גם שלא בזמנו, נאמר גם כאן שתקדוש הלחם ותיפסל משום מחוסר זמן?

אמר רבא מאן דקא מוטיב שפיר קא מוטיב, שר' זירא שהקשה קושיא זו יפה הקשה,

ואבוח דר' אבין שאמר שקמיצת מנחה בלילה תשרף הגם דתני ברייתא יכולין אנו לפרש דקסבר ההוא תנא שקמין בלילה אינה מחוסרת זמן הוליל והיתה ראוייה ליקדש בכלי שרת שחרית, אבל יום דצר שאין זמנו היום עד ממחר מחוסר זמן פ' שלחם הפנים שסדרה בחול אינה יום הראויה לה דהא כתיב גבה דדוקא ביום השבת יערכנו,

ושב מקשה הגמ' כי ממי כי שמשי כשמוגיע ליל שבת תקדש על השלחן שהרי עכשיו אינו מחוסר זמן, שבבוקר יהיה זמנו ובלילה לפניה כבר אינו מחוסר זמן ותיפסל משום סידור לילה ולשחרית נפסל זלינה?

אמר רבינא שקדם וסלקו סמוך למשיכה ערצ שבת וחזור ומסדרו ביום השבת,

מר זוטרא ואיתימא רב אשי אמר אפילו תימא בשלא קדם וסלקו, אלא כיון שסדרו שלא כמצותו דהיינו ביום חול נעשה כמו שסדרו הקוף ואין הקדושה חלה עליו ואין השלחן מקדשו עד שיסלקנו ממנו ויחזור ויסדרנו בזמנו בשבת.

שינוי במשנתנו זה הכלל היה במקדש, בשלמא רגלים צריך לרחוץ אם השתין משום ניצוצות שנוטפין עליהם, אלא ידיים* מאי טעמא צריך לרחוץ?

אלא ידיים מאי טעמא ראה בת"י שיש מ"ד שלא יטול ידיו וגם לא יכרך אשר יצר על השתנה, וכ"ה בריטב"א.

דף ל' ע"א

תוכן הדף:

אמר רבי אבא מכאן ראה שמצוה לשפשף נילואות של מי רגלים הנימזין על רגליו שלא ילא צהן חוץ ונראה ככרות שפכה, וממשיך שיהיה מכאן ראה לדרכי אמי דאמר רבי אמי אסור לאדם שיצא בניצוצות שעל גבי רגליו מפני שנראה ככרות שפכה ומוציא לעז על בניו שהן ממזרים, שיחשבו שהוא אביו אינו מוליד,

אמר רב פפא צואה במקומה צנק פה הטענת אסור לקרות ק"ש, היכי דמי אי דנראית פשיטא שאסור לקרות ק"ש, אי דלא נראית לא ניתנה תורה למלאכי השרת? ומתרץ לא צריכא דיושב ונראית עומד ואינה נראית, ומקשה ומאי שנא מצואה על בשרו, דאיתמר צואה על בשרו או שהיו ידיו בבית הכסא רב הונא אמר מותר לקרות ק"ש ורב חסדא אמר אסור לקרות ק"ש ומעמיה דרב חסדא רק משום כל עצמותי תאמרנה אלל משום זוהמת הריט לא? ומתרץ במקומה נפיש וזהמא שממה הוא שלא ילאה לאויר ולא נפסד ריחה שלא במקומה לא נפיש וזהמא.

עשה עברה הרי עשה את העברה מחמת המקרים הנספחים לחמרו כמו שבארתי, כלומר שהוא עבר בבהמיותו, אבל המחשבה הרי היא מסגולות האדם הנספחת לצורתו, וכאשר שוטט במחשבתו בעברה הרי עבר בנכבד ביותר שבחלקיו וכו'. מורה נבוכים חלק שלישי פ"ח [קאפח] עיי"ש עוד.

[העתק מב"ב קסד:] [שלש עבירות אין אדם ניצול המן בכל יום, אתי לאשמעין שאין האדם יכול להציל עצמו מהן, אפילו מי שרוצה להזהר לפי שהן מצויין תדיר, ועובר עליהן בשוגג, ואפשר דלחכי אמרו הרהורי עבירה קשין מן העבירה דמגופה העבירה יכול אדם להזהר. תורת חיים]

הרהורי עבירה קשו מעבירה בספר "סאה סלת" [ספר קדמון חבירו ר' רפאל בן גבריאל מנורצי ז"ל מאיטליא נפטר שנת ש"ל בערך] כתב, וזה תוכן דבריו, כי המחשבה שחושב הוא דמיון, ומדמה בנפשו כל מה שיעשה להרבות הנאתו, וגם מה שיעשה בעבירות שבין אדם לחבירו אם משהו יפריע אותו מלמלאות תאוות, אבל למעשה כשכבר עבר על העבירה לא היה אף מקצת ממה שעלה בדמיונו מתחלה. ע"כ. ונראה להוסיף על דבריו שכל ההנאה של עבירה הוא בהעדרם, והדמיון בהם, כי מי שיתמיד בעבירה לא יהנה ממנה עוד, ולכן הרהורי עבירה עבירה קשים שהם בני גבול.

דף כ"ט ע"ב

תוכן הדף:

אלא קומין ניהדרה [לקומין בתוך המנחה. ר"א] ונחזור ונקמצה ביום [ואמאי תצא לבית השריפה. ר"א]? ור' אבהו עצמו שתי ברייתא מפרשה מדעתו שלכן אינו יכול לחזור ולקומין שכיון שנתן את הקומין לתוך כלי אף שעדיין היה לילה הכלי מקדש אותה להיות קומין והשאר נשאר שיריים ואינו יכול עוד לקומין משיריים,

מיתיבי ובא לשאול על מה שאמר שכלי שרת מקדש אף שלא בזמנו מהא דתנא בברייתא, זה הכלל כל הקרב ביום כגון המנחות והלצונה והדס והקטורת קדוש ביום כללי שרת ציוס, ויקדש קדושת הגוף וכל הקרב בלילה כגון מנחת נסכים דאמר מר ומנחתם ונסכיהם אפילו זלילה קדוש בלילה, וכל הקרב בין ביום ובין בלילה [אברים ופדרים שהתחלתן ביום והשלמתן בלילה. ר"א] קדוש בין ביום ובין בלילה, קתני מיהת כל הקרב ביום קדוש ביום, ביום אין בלילה לא, ואם כן הקומין שהפרישה בלילה אינה קדושה, ונאמר שנהדרה לקומין ויחזור ויקומין אותה?

ומתרץ דילמא הא דאמר אינו קדוש היינו להקריב את הקומין, אבל קדוש הוא [ליפסל צטוצל יוס וצמחוסר כיפורים] כיון שסוף סוף הפרישה לכלי שרת, ולכן אינו יכול להחזירה שוב להכלי ולקומין מתחלה,

מתוב רבי זירא שינוי בברייתא סידר את לחם הפנים ואת בויכי הלבונה על השלחן שהזמן הרגיל לסדרה הוא ביום השבת כדכתיב ביום השבת ביום השבת יערכנו ויקרא כ"ד ח' אחר השבת והקטיר את הבזיכין בשבת ונמצא שלא עמדה על השלחן שבעה ימים פסולה

אבני חן מסכת יומא

ואחד כהן הדיוט שלא קידש ידיו ורגליו שחרית ועבר עבודה עבודתו פסולה, קתני מיהת דלכ"ע אין עבודה מתחללת אם לא טבל לפניו, [ואין סברה לומר שכן זומא פליג אברייתא זו] וחזר הקשיא במאי פליגי בן זומא ור' יהודה?

אלא למיקם בעשה קא מיפלגי, דלכ"ן זומא שלומר שצריך טבילה מק"ו, אם לא טבל קאי בעשה, ולר' יהודה שאומר שהוא גזירת חכמים אינו עובר בעשה,

ומי אית ליה לר' יהודה האי סברא דמתני', שהיה כל הנכנסים לעזרה צריכין טבילה [כלשון המשנה אין "אדם" נכנס לעזרה] והתניא מצורע צממני שלו טובל ועומד בשער ניקנור להכניס ידיו ורגליו צממני למתן זהוהו מדס האשם ושמן הלוג רבי יהודה אומר אינו צריך טבילה שכבר טבל מבערב, הרי שאין הנכנסים לעזרה צריכין טבילה? ומתריץ ההוא כדתני טעמא שכבר טבל מבערב, וטעמיה דר' יהודה כדי שיזכור טומאה ישנה וכיון שטבל לערב שוב אינו צריך טבילה,

ומקשה הגמ' אם כן שהטעם שאינו צריך לטבול הוא משום שכבר טבל מבערב, לא קשה כלל מברייתא זו על ר' יהודה, ולמה בכלל הקשה הגמ' מברייתא זו? ומתריץ שלא הביא הברייתא להקשות על ר' יהודה אלא הביא הברייתא כדי להקשות עליה מברייתא אחרת, שיש סתירה בין השני ברייתות בדברי ר' יהודה, דתניא שלכן היתה נקראת לשכת המצורעין ששם מצורעין מובלין, ר"י אומר לא מצורעין בלבד אמרו אלא כל אדם טבל שם [אלמא דמורה ר' יהודה דמצורע טעון טבילה, ואלו לעיל קתני דמצורע אינו צריך לטבול. ריב"א].

ומתריץ לא קשיא הא דאמר ר' יהודה שאינו צריך לטבול ביום השמיני, דטביל בערב הקודם, וברייתא דקתני דצריך לטבול מיירי דלא טביל מבערב,

ומקשה הגמ' אי דלא טביל מבערב, הערב שמש בעי, שהרי קודם שיביא קרבנותיו צריך שיטבול ויהיה לו הערב שמש, ולמחרת מביא קרבנותיו?

אלא אידי ואידי דטביל מבערב, הא שצריך טבילה היום השמיני דאסח דעתיה, הא שאינו צריך טבילה ביום השמיני דלא אסח דעתיה,

אי אסח דעתיה הוואת שלישי ושביעי בעי דאמר ר' דוסתאי בר מתון אמר רבי יוחנן הסח הדעת צריך הוואת שלישי ושביעי?

אלא אידי ואידי דלא אסח דעתיה ולא קשיא הא דטביל על דעת ביאת מקדש הא דלא טביל על דעת ביאת מקדש*, ואב"א תני לא מצורעין [ומחוק מלת "בלבד"] אמרו אלא כל אדם,

רבינא אמר רבי יהודה לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי מצורע אין צריך טבילה לדידכו אודו לי איזי* מיהת דלא מצורעין בלבד אמרו אלא כל אדם, ורבנן מצורע דייש בטומאה כל אדם לא דייש בטומאה [וכיון שהם מטהורים אינם צריכין טבילה. ריב"א].

א"ל אביי לרב יוסף נימא רבנן דפליגי עליה דר"י כבן זומא סבירא להו והאי דקתני מצורע להודיעך כחו דר"י או דילמא שאני מצורע דדייש בטומאה? אמר ליה שאני מצורע דדייש בטומאה.

הא דלא טביל על דעת ביאת מקדש ולכן צריך לטבול שוב בשחרית, והגם דלר' יהודה אינו צריך טבילה אלא משום סרך

ת"ר הלכה בסעודה לגבי נטילת ידים הוא כך: אם אדם יוצא ממחך הסעודה להשתין מים נוטל ידיו אחת אחרת ושהה שטיפת ידיו הסתם דעתו אבל אם דיבר עם חבריו והפליג ושהה נוטל שתי ידיו הסתם דעתו מסעודתו ולא נוהר לשמור ידיו והן עסקניות ונכנס, וכשהוא נוטל לא יטול מבחוץ ויכנס מפני חשד שלא יאמרו עליו שלא נטל אלא נכנס ויושב במקומו ונוטל שתי ידיו, ומחזיר השמש את הטפיה פך שיוצקין ממנו מים על הידים מחזירו על האורחים המסובין והשמש מחזירו עליהם ואומר יש צמס הצריך לטבול ואין זאת אלא להודיע שנטל זה שנכנס את ידיו,

א"ר חסדא לא אמרן דלא יטול צמך אלא לשותות אלא שאינו צריך עוד לטבול אלא לשותות הוא נכנס, שהיו רגילין להאריך לשמות צממיה אחר המזון ומיהו צריך לטבול שמא יתן פרוסה למוך פיו אבל לאכול נוטל מבחוץ ונכנס, שהאנשים יודעים שוראי נטל ידיו שהרי שום אדם לא יאכל בלי שיטול ידיו,

אמר רב נחמן בר יצחק ואנא אפילו לשותות נמי לא יחשדו אותי בני אדם, דמידע ידעי דאנינא דעתאי ולא אשתה בלי ליטול ידי.

מתני': אין אדם רשאי ליכנס לעזרה לעבודה [לאו דוקא*] [ענין נט"י כשנכנס לביהמ"ד המנהיג מה] אפילו טהור עד שיטבול, חמש טבילות ועשרה קדושין טובל כ"ג ומקדש בו ביום וכולן בקדש על גג בית הפרוה, חוץ מטבילה זו הראשונה בלבד, פרסו סדין של בוץ [להחזירו ולהעם, שהיום יעבור ג"כ בבוץ, ולא בבגדי זהב לבד, להכי פרסו סדין בוץ על פתח המקוה. יבין] בינו לבין העם (קידש ידיו ורגליו).

גמ': שאלו את בן זומא טבילה זו למה? אמר להם ומה [כל הטבילות שטובל הכ"ג ביוה"כ] הקשנה מקודש לקודש, וממקום שענוש כרת למקום שענוש כרת טעון טבילה, המשנה מחול לקודש [בבקר כשמתחיל העבודה] וממקום שאין ענוש כרת למקום שענוש כרת אינו דין שטעון טבילה,

רבי יהודה אומר טעם טבילה זו בבקר הוא משום סרך טבילה אין כאן חוצה מן המורה אלא לסרך ולתפוש צמס טבילה כדי שיזכור טומאה ישנה שבידו ויפרוש מלצל לעזרה היום עד שיעריצ שמשו אחר הטבילה ולא יעצוד היום.

ושואל הגמ' במאי קא מיפלגי בן זומא ור' יהודה?

אין אדם נכנס לעזרה לעבודה ראה תוס' דלעבודה הוא לא דוקא, וראה ריב"א.

דף ל' ע"ב

תוכן הדף:

ומשיב דבאחולי עבודה קא מיפלגי שהמחלוקת הוא אם עשה העבודה בלי טבילה אם העבודה מחוללת, לכן זומא דילף לה מק"ו מחיל עבודה, לר"י דאמר סרך טבילה הוא לא מחיל עבודה, ושואל הגמ' וכי סבר אפילו בן זומא שאם עשה עבודה בלא טבילה שהעבודה מחוללת, והתניא כהן גדול ביום הכיפורים שלא טבל ולא קידש ידיו ורגליו בין בגד לבגד ובין עבודה לעבודה עבודתו כשרה, אבל לענין קידוש ידים ורגלים לפני העבודה הדין שאחד כהן גדול

אבני חן מסכת יומא

שצריך שיהא שיעור מים שכל גופו עולה בהן, וכמה הן? אמה על אמה ברום ג' אמות, ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה, נמצא שמי המקוה היו גבוהין כ"ג אמות מקרקע עזרה ולכן היה גם עין עיטם צריך להיות גבוה מקרקע העזרה כשיעור זה.

תיבעי לבן זומא דבן זומא ור' יהודה פליגי בטעם שצריך טבילה ליכנס למקדש דלבן זומא עובר בעשה ולר' יהודה אינו עובר בעשה, ופליגי גם ר' יהודה ורבנן דלר' יהודה אף כל אדם צריך טבילה ולרבנן רק מצורעין צריכין טבילה, ולכן תופס בן זומא שהוא מחמיר ביותר שעובר בעשה, ורבנן שמקילין ביותר שכל אדם אינו צריך טבילה כלל.

חמש טבילות ועשרה קידושין טובל [וכו'] כ"ג ומקדש בו ביום. כצ"ל

עין עיטם מפרש"י משמע שהיה על הר גבוה רחוק מבית המקדש ומשם המים באים ע"י סילון וכדומה לתוך המקוואות בביהמ"ק, אבל רבינו אליקים גורס שן אותם ומפרש שהוא מקום שהיה על גב שער המים והיה בנוי כעין שינים בחומה, שהיה הסלע הלול ושם היו מים מכונסין למבול בהן.

דף ל"א ע"ב

תוכן הדף:

וגמ' שואל וכי די בכ"ג אמות והא איכא אמה תקרה ואמה מעויבה שהיה צריך להחזיק את קרקע המקוה? ומשיב שערים דבית המקדש כיון שהיו של שיש חזק היה די שיהיה עוביין משהו, ושואל והא איכא האידך משהו? כיון שלא היתה אמה שלימה לא חשיב לה, ובאמת היה המקוה גבוה קצת יותר מכ"ג אמה וגם עין עיטם כנגדו היה גבוה כמזה.

שינוי במשנתנו פרסו סדין של בויז וכו', מאי שנא של בויז? כדאמר רב כהנא [לקמן ל"ה ע"א לגבי טבילה שניה] כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בויז, הכא נמי בטבילה ראשונה כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בויז.

מתני': פשט הכ"ג את בגדיו ויירד וטבל ועלה ונסתפג, הביאו לו בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו*, הביאו לו את התמיד קרצו [הרגו, ונקרא כך מדלא שחט רק רוב ב' היסמנים. יבין] ומירק [וגמר] אחר שחיטה על ידו [בשבילן], קבל את הדם וזרקו, נכנס להקטיר קטורת של שחר ולהיטיב את הנרות ולהקריב את הראש ואת האברים ואת החביתין ואת היין [תימא דלא תנן סלת. תו"ש וראה יבין], קטורת של שחר היתה קריבה בין דם לאברים של בין הערבים בין אברים לנסכים,

ואומר ענין אחר: אם היה כ"ג זקן או איסמנים [פי' אדם חלוש, אבל לכ"ג בריא לא היו עושין כן שיש בה משום שבות. ראה יבין] מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג צינתו.

גמ': אמרוה תלמידי רב פפא קמיה דרב פפא הא דלא כר"מ, דאי ר"מ כיון דאמר תרי קידושי אלבישה עביד להו, הכא נמי ליעביד תרי

טבילה? מ"מ כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, כדאמרינן לקמן ל"א ע"א.

איזי ראה רשב"ם בראשית כ"ו ל"ג על ויאמר מי איפה הצד צייד שמפרש שלשון "איפה" הוא תיקון לשון כמו "איזי" שבתלמוד. אבל המהרש"ל בב"מ ע' ע"א פירש שאיזי פירושו "אוהב". וראה לשון זה גם בכתובות ס"ט ע"א, ונדה מ"ב ע"ב.

דף ל"א ע"א

תוכן הדף:

[א"ל אביי לרב יוסף] אליבא דר"י דאמר שהטבילה לפני כניסת המקדש הוא רק משום סרך טבילה, שואל אביי את ר' יוסף אם טבילה זו חוצין או אינו חוצין [ובאמת היה יכול לשאול על שאר הלכות מקוה אם הם מעכבים בטבילה זו, אבל התירוץ עולה לכל השאלות]? אמר ליה כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון,

שאל אביי לרב יוסף ביאה במקצת שמה ביאה וצריך למבול גם להכניס מקצת גופו או לא? א"ל בהונות יוכיחו שצריך טבילה שהן ביאה במקצת ותניא מצורע טובל ועומד בשער ניקנור.

איבעיא להו מהור שלא טבל מהו שיעשה סכין ארוכה ויעמוד חוץ לעזרה וישחוט בתוך עזרה, והשאלה הוא אם יהיה צריך טבילה לעשות כן, תיבעי לבן זומא* ותיבעי גם לרבנן דפליגי עליה דר' יהודה, תיבעי לבן זומא עד כאן לא מחייב בן זומא טבילה [ואם לא טבל עובר בעשה] אלא כשנכנס לפניו, אבל אם עומד בחוץ ושוחט בפנים לא, או דילמא צריך למבול דחיישינן דאתי לאימושוכי וליכנס לעזרה, ותיבעי לרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה, ע"כ לא קאמרי רבנן התם שאין כל אדם צריך טבילה, אלא משום דלא קא עביד עבודה, אבל הכא דקא עביד עבודה [ששוחט, ואע"ג דשחיטה כשירה בור מ"מ עבודה היא, דהא בעיא פייס. רשב"א עיי"ש בהערות] לא, או דילמא לא שנא תיקון.

שינוי במשנתנו, חמש טבילות ועשרה קידושין טובל* כ"ג ומקדש בו ביום, ת"ר חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כ"ג ומקדש בו ביום וכולן בקודש [דבטבילות שהן בין בגד לבגד כתיב בויקרא ט"ז כ"ד במקום קדוש. רשב"א] על גגו של בית הפרוה כדאמרינן לעיל י"ט ע"א "ומשם מסיבה עולה לגג בית הפרוה" חוץ מטבילה ראשונה שהיתה בחול ע"ג שער המים שהיו שם שני חדרים זה אצל זה המקוה שהיה בחול, ולשכת בית אבטינס שהיה בקדש,

אמר אביי שמע מיניה עין עיטם* [שמשם באו המים להמקואות בבית המקדש שהיו שניהם למעלה החול ע"ז שער המים, והקדש על גבי בית הפרוה] גבוה מקרקע עזרה עשרים ושלוש אמות, דתנן כל הפתחים שהיו בבית המקדש גובהן עשרים אמה ורחבן עשר אמות, חוץ משל אולם שהיה רחב עשרים וגבוה ארבעים אמה, ותניא שלמידין מהפסוק דכתיב בויקרא ט"ז ט"ז ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע "ורחץ במים" את "כל בשרו" וטמא עד הערב, ומזה דכתיב ורחץ בשרו "במים" שנקודתו בפתח רש"י חגיגה יא. עיי"ש למידין שצריך רחיצה במים מיוחדים דהיינו במי מקוה, ומדכתיב עוד "כל בשרו" למידין

אבני חן מסכת יומא

ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום, ואי כסדרן שהוציא את הכף והמחתה באותה לבישה שהכניסה, לא משכחת להו אלא שלש טבילות וששה קידושין,

תניא אמר ר' יהודה מנין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל כהן גדול ומקדש בו ביום? ת"ל בויקרא ט"ז כ"ג ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבר [וגו'] ורחץ בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו שמונה צגדים המיוחדים לו כל ימות השנה ויצא ועשה [וגו'] הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה מעצודת פנים לעצודת חוץ, וה"ה מחוץ לפני פנים טעון טבילה, וכיון שמשנה חמשה פעמים יש חמש טבילות, [ומדבריו ר"י יש לימוד למשנה מבגדי לבן לבגדי זהב], [ולא אמר עדיין מנין שצריך עשר קידושין].

אמר רבי מנין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל כהן גדול ומקדש בו ביום שנאמר ויקרא ט"ז ד' [כשהיה משנה מעבודה התמיד של שחר לעבודה היום, שהיה לובש בגדי לבן וכתוב ביה ורחץ. ר"א] כתונת בר קודש ילבש ומכנסיו בר יהיו על בשרו ובאבנטו בר יחגור ובמזנפתו בר יצנוף [ד' בגדי לבן שהם כ"ג לובש ביוה"כ] בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם, הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה, [ואליבא דרבי יש פסוק למשנה מבגדי זהב לבגדי לבן].

ואומר הפסוק עוד ג' תיבות מיותרים "בגדי קדש הם" (הוקשו כל הבגדים כולן זה לזה. רש"י מוהקח), דרשה זו יתפרש לקמן ע"ב שמהפסוק ילפינן רק כשפושט בגדי זהב ולובש בגדי לבן שצריך טבילה, אבל איפכא מנ"ל, ולכן אמר רבי דילפינן לה מג' תיבות אלו שהם מיותרים.

וחמש עבודות הן תמיד של שחר בבגדי זהב, עבודת היום בבגדי לבן, אילו ואיל העם בבגדי זהב, כף ומחתה בבגדי לבן, תמיד של בין הערבים בבגדי זהב, ולפי שיש חמש עבודות שצריכין חילופי בגדים, לכן יש חמש טבילות,

ומנין שכל טבילה ומבילה צריכה שני קידושין? ת"ל ופשט ורחץ ורחץ ולבש הן מילתא דבי קרא לה דגמר טבילות מורחץ צמים דכתיב צגדי לכן ואייתר ליה האי קרא דר"י, ונמצא שיש עשרה קידושין,

ר"א ברבי שמעון אומר ק"ו ומה במקום שאין טעון טבילה כל ימות השנה הצא לעצוד אין טעון טבילה מן המורה טעון קידוש [ראה תוס'] מקום שטעון טבילה אינו דין שטעון קידוש, אי מה להלן קידוש אחד אף כאן קידוש אחד? ת"ל ויקרא ט"ז כ"ג ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבר אשר לבש, מה ת"ל אשר לבש כלום אדם פושט אלא מה שלבש? אלא להקיש פשיטה ללבישה מה לבישה טעון קידוש דנפקא לן מק"ו מטבילה כדלמך, אף פשיטה טעון קידוש, ומפשט ורחץ לא דריש ר"א דר"ש שטעון קידושין, דמיצעי ליה לטבילה להחליף מצגדי לכן לצגדי זהב כר' יהודה, [ראה תוס'],

ועכשיו בא לפרש הבריות, והוא כמו אמר מר, א"ר יהודה מנין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל כהן גדול ומקדש בו ביום? תלמוד לומר ובא אהרן אל אהל מועד ורחץ את בשרו במים במקום קדוש הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה, אשכחן בהפסוק בויקרא ט"ז כ"ג ובא הכהן וגו' שאתה לומד משם דצריך טבילה דמיירי שפושט מבגדי לבן לבגדי זהב, אבל מבגדי זהב לבגדי לבן מנין שצריך טבילה?

קידושי אלבישה? אמר להו רב פפא לתלמידיו בין לרבנן בין לר"מ חד אפשרי דבגדי קודש וחד אלבישה, ולכן לא היה כאן קידוש ידים ורגלים על פשיטת בגדי חול, והכא כהא קא מיפלגי ר"מ ורבנן, בדרשת הפסוק דכתיב בויקרא ט"ז כג-כד ובא הכהן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבר אשר לבש בבואו אל הקדש והניחם שם: ורחץ בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו וגו', דכתיב מלת "ורחץ" בין ופשט ובין ולבש ומקשינן פשיטה ללבישה, ר"מ סבר מקיש פשיטה ללבישה מה לבישה לובש ואח"כ מקדש אף פשיטה פושט ואח"כ מקדש [ומסתמא לא היה הולך להכיר כך ערום אלא מביאין לו מים שם, ואף לרבנן לא היו מטריחין אותו בכך], ורבנן סברי מקיש פשיטה ללבישה מה לבישה כשהוא לבוש מקדש אף פשיטה כשהוא לבוש מקדש,

אמרו ליה תלמידיו לרב פפא ומי מצית אמרת הכי דגם ר"מ סבר ששני הקידושין היו אחד על פשיטה ואחד על לבישה, והתניא פרסו סדין של בוך בינו לבין העם פשט וירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו, [וזה מיירי בטבילה ראשונה כיון דלא מגו רבנן רק קידוש אחד], והברייתא ממשיך רבי מאיר אומר פשט "וקידש ידיו ורגליו" וירד וטבל עלה ונסתפג, הביאו לו בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו הרי דמתני' דלא כר"מ דאילו לר"מ אף בטבילה ראשונה היה צריך שני טבילות? אמר להו רב פפא לתלמידיו אי תניא תניא ועל כרחך משנתנו דלא כר"מ,

רש"י ד"ה וקידש ידיו ורגליו. מן הכיור פ' הר"ב מן הכיור וכן פירש רש"י, ולא דייקא דהא תנן בפרק דלקמן פרק ד' משנה ה' והיום בקיתון של זהב, וכן כתב הרא"ש בכאן. תי"ט. וראה רש"י על התורה ויקרא ט"ז ה' וז"ל וכל חליפה טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים מן הכיור, וראה בספר לחם שמים על משניות. וצ"ע. ואולי הפירוש שהמים בא "מן" הכיור אבל לא הלך הכ"ג אצל הכיור, ובפרט לר"מ שהיה רוחץ לאחר שפשט, ובודאי צ"ל כן דרש"י לא יאמר נגד משנה מפורשת.

דף ל"ב ע"א

תוכן הדף:

ומקשה הגמ', בשלמא לרבי מאיר היינו דמשכחת לה עשרה קידושין אלא לרבנן דבטבילה ראשונה לא קידש אלא פעם אחת תשעה הוו? אמרי לך רבנן קידושא בתרא כי פשיט בגדי קדש [לערב אחר כל גמר העבודה. ר"א] ולביש בגדי חול עבד ליה התם.

ת"ר כתיב בויקרא ט"ז כ"ג ובא אהרן אל אהל מועד [לפני ולפנים. ר"א], ושואל למה הוא בא אל ההיכל הרי גמר עצודותיו ואף צמקא זה לא פירש מה יעשה לשם [ראה ת"י]? ומשיב אינו בא אלא להוציא את הכף ואת המחתה של הקטרת, וכל הפרשה של אחרי מות כולה נאמרה על הסדר שעשו אותה בבחמ"ק [מה דמוקדם מוקדם ומה דמאוחר מאוחר. ר"א] חוץ מפסוק זה,

ושואל למה צריכין אנו לפרש שהפסוק נכתב שלא במקומו ריטב"א? אמר רב חסדא גמירי הלכה למשה מסיני [וראה תוס'] חמש טבילות

אבני חן מסכת יומא

חמש מבילות ועשרה קידושין:

1	בבקר פשט את בגדי החול ומבל ולבש את בגדי זהב וקידש ידיו ורגליו (1), ולר"מ קידש ב' פעמים לבישת הבגדים, ועשה את התמיד ואת הקטרת ואת הנרות. [משנה ל"א ע"ב].
2	קידש ידיו ורגליו (2) ופשט בגדי זהב ומבל ולבש בגדי לבן וקידש ידיו ורגליו (3) [לקמן ל"ד ע"ב] ועשה פרו ושני השעירים [זרק דמם בק"ק בין הכדים ועל הפרכת ועל מזבח הזהב] והכניס הקטרת לק"ק וקרא בתורה
3	קידש ידיו ורגליו (4) ופשט בגדי לבן ומבל ולבש בגדי זהב וקידש ידיו ורגליו (5) [לקמן ע' ע"א] ועשה את אילו ואת איל העם שהיו עולות ושבעת כבשים בני שנה
4	קידש ידיו ורגליו (6) ופשט את בגדי הזהב ומבל ולבש בגדי לבן וקידש ידיו ורגליו (7) [לקמן ע' ע"א] ונכנס להוציא את הכף ואת המחמה
5	קידש ידיו ורגליו (8) ופשט בגדי לבן ומבל ולבש בגדי זהב וקידש ידיו ורגליו (9) [לקמן ע' ע"א] ועשה תמיד של בין הערבים ונכנס להקטיר קטורת של בין הערבים ולהיטב את הנרות
	קידש ידיו ורגליו (10) ופשט ולבש בגדי עצמו.

בגדי כהונה ראה במשיניות תפארת ישראל בהלכתא גבירתא סוף פ"ז דמסכת יומא שכתב סימן לשמנה בגדי כהונה ד' בגדי כהן הדיוט א'בנט מ'כנסים כ'תונת מ'צנפת ומוסיף עליהם הכהן גדול א'פור מ'עיל ח'ושן צ'יץ, ונמצא הסימן אמכ"מ, אמח"צ.

רש"י ד"ה למה הוא בא. [ואף. ב'] נמקרא סוה. ולא תיקנו אותה המגידים.

דף ל"ב ע"ב

תוכן הדף:

ומתרחץ תנא דבי רבי ישמעאל קל וחומר [ראה תוס'] מה בגדי זהב שאין כהן נכנס בהן לפני ולפנים* פ' דקלישי קדושתן טעון מבילה בגדי לבן שהם יותר קדושים שנכנס בהן לפני ולפנים אינו דין שטעון מבילה,

איכא למפרך מה לבגדי זהב שכן כפרתן מרובה שמשמש זהם כל ימות השנה, אצל עזודת פנים דיוס הכיפורים אינה מכפרת אלא על טומאת מקדש וקדשיו [רבשאר ימות השנה אין כ"ג משמש בפחות מח' בגדים וכל אחד ואחד מכפר על שלו. ר"א וכו'ה"ב לובש רק ד'] ויש יותר סברה שיהא צריך מבילה כשלוש? אלא נפקא ליה מדרבי שגם ר' יהודה ידרוש דרשתו של רבי [אבל רבי

יליף עשרה קדושין מהפסוק של ר' יהודה], דאמר רבי מנין לחמש מבילות ועשרה קידושין שמוכל כהן גדול ומקדש בו ביום? ת"ל כתנת בד קודש ילבש הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה שטעון מבילה,

אשכחן מבגדי זהב לבגדי לבן מבגדי לבן לבגדי זהב מנין? תנא דבי רבי ישמעאל ק"ו מה בגדי לבן שאין כפרתן מרובה טעון מבילה בגדי זהב שכפרתן מרובה אינו דין שטעון מבילה, איכא למפרך מה לבגדי לבן שכן נכנס בהן לפני ולפנים? היינו דקתני נדצרי רצי ואומר בגדי קודש הם ורחץ את בשרו במים ולבשם שלמידין מיתור הפסוק שגם מבגדי לבן לבגדי זהב צריך מבילה.

שנינו לעיל בבביתא, וחמש עבודות הן* תמיד של שחר בבגדי זהב, עבודת היום בבגדי לבן, אילו ואיל העם בבגדי זהב, הוצאת כף ומחתה והפסע שלא הניחו שם את הכף ומחתה עד שנה הבאה? מפני שהוא גנאי ואינה דרך כבוד, ראה שבת מ"ו ע"א א"ר יוחנן לי תתיר רבי למלטל מחתה אנב אפרה וכו' מיד דתהו אנרף של רע, אבל צ"ע # למה לא הוציא את הכף מיד כשיצא לאחר שהניח הקטרת? בבגדי לבן, תמיד של בין הערבים בבגדי זהב,

והבביתא ממשך, ומנין שכל מבילה ומבילה צריכה ב' קידושין? תלמוד לומר ופשט ורחץ ורחץ ולבש [אליבא דרבי], ומקשה הא האי במבילה כתיב ד"ורחץ בשרו" משמע לשון מבילה? ומתרחץ אם אינו ענין למבילה דנפקא ליה "מבגדי קדש הם" שגם מבגדי לבן לבגדי זהב טעון מבילה, תנהו ענין לקידוש,

ומקשה אם כוונת הפסוק הוא לקידוש למה כתבה בלשון מבילה, וליכתביה רחמנא בלשון קידוש? הא קמ"ל דמבילה כקידוש מה קידוש במקום קדוש [מן הכיור] אף מבילה במקום קדוש [על גג בית הפרוה],

ורבי יהודה דיליף מפסוק זה שצריך מבילה כשפשט בגדי לבן ולובש בגדי זהב קידוש מנא ליה? נפקא ליה מדרבי אלעזר בר' שמעון לעיל ע"א דיליף לה מק"ו והיקש,

אמר רב חסדא הא דרבי קסבר רב חסדא דוקא אמר רצי ופשט ורחץ ורחץ ולבש שני קידושין צין פשיטה ולציסה אחד לפני טבילה ומד לאמריה קודם לציסה חולק אדר' מאיר וחולק אדרבנן, דפליגי, דרבנן סברי דמקדש ידיו ורגליו קודם פשיטת הבגדים וגם לאחר לבישה ולר"מ מקדש אחר פשיטה וגם לאחר לבישה, ונמצא רבי חולק אדרבנן דאילו רבנן אמרי כשהוא לבוש מקדש ואיהו אמר כשהוא פושט מקדש, וחולק אדר' מאיר דאילו ר"מ אמר הק' קידוש בתרא כשהוא לבוש מקדש [דבזה לא פליגי ר"מ ורבנן] ואיהו אמר כשהוא פושט מקדש,

ואמר רב אחא בר יעקב חולק על רב חסדא שהכל מודין בקידוש שני שלובש ואחר כך מקדש מ"ט? דאמר קרא שמות ל' ב' או בגשתם אל המזבח מי שאינו מחוסר אלא גישה יצא זה שמחוסר לבישה וגישה, א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי, לא רב חסדא אית ליה דרב אחא דאמר שצריך קידוש כשהוא לבוש, ולא רב אחא אית ליה דרב חסדא שמקדש שני פעמים כשהוא ערום, [פ' אין לומר ששניהם מודים זה לזה ולא פליגי] דאם כן לרבי שיליף קידושין מהפסוק ופשט ורחץ, ורחץ ולבש חו' ליה חמיסר קידושין, שנים כשהוא ערום ואחד כשהוא לבוש.

אבני חן מסכת יומא

הנרות קודמות לקטרת (א) מערכה גדולה שעליה יקטירו כל הקטורות קודמת* למערכה שניה של קטורת שממנה חומין גמלים להכניס למוצת [הפנימית. ב'] שמרית וערצית להקטיר עליה קטורת (ב) מערכה שניה של קטורת, קודמת לסידור שני גזירי עצים שמסדרין על מערכה גדולה, (ג) וסידור שני גזירי עצים [דמעות מן התורה לתת על המערכה הגדולה שני גזירי עצים והיו דכתיב ובער עליה הכהן עצים ומיעוט עצים שנים. ריטב"א] קודם לדישון מזבח הפנימי, (ד) ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות [בדכת בבקר בבקר בדשיבו את הנרות, ואמרין לקמן ע"ב חלקיהו לב' בקרים שאין מטיבין אותם כאחד. ר"א], (ה) והטבת חמש נרות קודם לדם התמיד לשמיטה ולזריקה, (ו) ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות, (ז) והטבת שתי נרות קודם לקטורת [י"א] סממנים שהיה מקטירין ממנה מנה בכל יום פרס בשחרית ופרס בין הערבים. ביאורי הדף], (ח) וקטורת קודם לאברים להקטיר אצרי התמיד על מוצת החילון, (ט) ואברים למנחה דכתיב [בבמדבר כ"ח ה' בפרשת קרבן תמיד ועשרית האפיפה סלת למנחה וגו', (י) ומנחה לחביתין [חצי עשרון שלו. ר"א], (יא) וחביתין לנסכין לנסך יינו של תמיד, (יב) ונסכין למוספין אס שבת הוא, (יג) ומוספין לבזיכין [סידורה והקטרתה וסידור לחם הפנים בשבת], (יד) ובזיכין [טו] לתמיד של בין הערבים שנאמר ויקרא ה' ה' "והקטיר עליה חלבי השלמים" ודרשינן לשון "שלמים" שעליה על תמיד של שחר השלם כל הקרבנות כולן,

אמר מר (א) מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת מנא לן? דתניא דכתיב ויקרא ה' ב' "היא העולה על מוקדה לשון מדורת עצים על המזבח כל הלילה" זו מערכה גדולה, וכתיב שם באותה פסוק "ואש המזבח תוקד בו לשון מדורת עצים" זו מערכה שניה של קטורת ולימדך שמהל על מוצת החילון ומשם יכניסו גמלים על הפנימי, ואיפוך אנה ונאמר שעל מוקדה הוא מערכה שניה ואש המזבח הוא מערכה גדולה? מסתברא מערכה גדולה עדיפא שכן כפרתה מרובה עליה מקטירים כל הקטורות חוץ מן הקטורת לפניס להיכל, אדרבה מערכה שניה עדיפא שכן מכניסין ממנה לפניס? אפי' הכי כפרתה מרובה עדיפא,

ואיבעית אימא אי לא משכח עצים [עצי תאנה]* למערכה שניה מי לא מעייל ממערכה גדולה נמאלת אף הגדולה לאויה לפניס, (ב) מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני גזירי עצים מנא לן, דמן הסברה היה צריך לסדר השני גזירין מיד עם המערכה הגדולה [ע"פ הריטב"א] דכתיב ויקרא ה' ה' ובער "עליה" הכהן עצים בבקר בבקר שהתורה מצוה לבער שני גזירין רק על מערכה הגדולה, עליה ולא על חברתה, מכלל דאיתא לחברתה [תוס'] שכבר סידרו את מערכה השניה,

ומקשה והאי עליה מיבעי ליה לגופיה שיתנם על המערכה ממש ולא מן הצד או בפני עצמם. ריטב"א? תרי עליה* כתיבי בויקרא ה' ה' ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר וערך עליה העולה וגו', וממשיך לפרש דברי אביי, (ג) סידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי, אע"ג דהכא בדישון מזבח הפנימי כתיב בבקר בבקר והכא בשני גזירין כתיב [ובער עליה הכהן עצים] בבקר בבקר והם שקולים, אפי' הכי [תוס'] מבשר עדיף המכשיר ומתקן את הדבר הזה קודמו ועלים מכשירי קטורת הם שהרי עצים הן המכשירין את הקטורת,

שנינו במשנתנו הביאו לו את התמיד קרצו וכו': מאי קרצו? אמר עולא לישנא דקמלא הוא, אמר רב נחמן בר יצחק מאי קרא ידמיו מ"ו ב' עגלה יפה-פיה מצרים קרץ מצפון בא בא [מצרים שהיתה מלכות יפה כעגלה היפה מאד, הנה מפאת צפן יבוא עליה נ"ג המחתך וזרת אותה, בא בא כפל המלה לחוק ולומר שבדאי יבא. מצודות], מאי משמע? כדמתרגם רב יוסף מלכא יאי הוה מצרים עממין קטולין מציפונא ייתון עלה,

קרצו בכמה פ' כמה חתך? אמר עולא ברוב שנים, וכן אמר רבי יוחנן ברוב שנים, ואף ריש לקיש סבר ברוב שנים דאמר ריש לקיש וכו' מאחר ששנינו נשמיטת חולין* רובו של אחד כמוהו ממילא שמעינן רוצ שנים כשנים למה שנינו נלדע רוב אחד בעוף ורוב שנים בבמה? לפי ששנינו הביאו לו את התמיד קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו וקיבל את הדם וזרקו יכול לא מירק יהא פסול, יכול לא מירק יהא פסול ונמצא שמה שגומר כהן השני את השחיטה היא מכשרת את הקרבן! אם כן הויה ליה עבודה באחר ותניא כל עבודות יום הכפורים אינן כשרות אלא בו? ומתוך הכי קאמר יכול יהא פסול מדרבנן דמה שכשר רוב הוא רק בחולין אבל בקדשים פסול מדרבנן,

שאינ כהן נכנס בהן לפני ולפנים דאע"ג דמה שאין נכנס בהן הוי משום שאין קטיגור נעשה סניגור מה שאין כן בבגדי לבן, מ"מ מהאי טעמא ליהו בגדי לבן עדיפי שנכנס בהן לפני ולפנים. ריטב"א

וחמש עבודות הן וכו' לא הבנתי למה צריך לחזור על זה אחר שאינו מוסיף כלום?

לא רב חסדא אית ליה דרב אחא וכו' וצ"ע מאי ס"ד דלא פליגי וזה מורה לדבריו של זה?

רש"י ד"ה וכו' מאחר ששנינו. נשמיטת חולין שם במשנה כ"ז ע"א תנן השוחט אחד בעוף ושנים בבמה שחיטתו כשרה ורובו של אחד כמוהו, ואח"כ בסוף המשנה תנן עוד, רוב אחד בעוף ורוב שנים בבמה שחיטתו כשרה, ודן זה ודאי היינו יודעים מרישא דמתני'.

דף ל"ג ע"א

תוכן הדף:

לכך שנינו רוב אחד בעוף ורוב שנים בבמה ממשה ימירה חלל בחולין וחלל נקדשים פ' דרישא דמשנה דחולין מיירי בחולין, וסיפא שחזור עליה מיירי בקדשים שצריך בבמה רק רוב שני סימנים, ומסיים ראיתו [ומדקאמל. ב'] ר"ש צן לקיש דלפרושה הך דסדר יומא [תנין להיא. ב'] דשמיטת חולין שמע מינה קרנו דהכא [צרוז. ב'] שנים,

ושואל וכו' מאחר דאפילו פסולא מדרבנן ליכא למה לי למרק [תוס']? ומשיב מפני שמצוה למרק כדי להוציא את הדם יפה.

אביי מסדר [תוס'] מערכה [שונה. ב'] סדר [עבודת ניצור. ב'] של כל יום ויום. משמיה דגמרא דכולה ישיבה דרבנן דצי מדרשא [דלא מדרבנן שום חכם. ר"א] ואליבא דאבא שאול דאמר לעיל י"ד ע"ב דהטבת כל

אבני חן מסכת יומא

אם לא משכח עצים וכו' במסכת תמיד פ"ב מ"ג כל העצים כשרין למערכה חוץ משל זיתים ושל גפן [ולא לקחו עצי ארזים ארנים וברושים דמעלין עשן הרבה. יבין]. אבל באלו רגילין במריכות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן, ושם משנה ה' בררו משם עצי תאנה יפין לסדר המערכה שניה לקטורת [משום דקטורת מכפר על לשון הרע, וחטא אדם הראשון ע"י לשון הרע היה, שקבל מלשינות מהנחש, ובעלי תאנה נתקן, אחר שחטא ונתבושש, שעשו להם מעלי תאנה חגורות, לכן גם לקטורת לקחו עצי תאנה. יבין ע"פ רש"י וזכרים נ"ח ע"א, עיי"ש, וראה ריטב"א כאן].

תרי עליה כתיבי תמיהא מילתא דהא תלתא עליה איכא, ובער עליה, וערך עליה, והקטיר עליה. ריטב"א עיי"ש, והר"א כתב ולהכי לא חשיב עליה דאחר והקטיר דגמרי מינה עליה השלם כל הקרבנות.

רש"י ד"ה לכך שנינו כו'. ממשנה ימירה מדא צמולין ומדא צקדשים פ' דרישא דמשנה מיירי בחולין, וסיפא שחזור עליה מיירי בקדשים שצריך בבהמה רק רוב שני סימנים, ומסיים ראייתו [ומדקאמר. ב'] ר"ש צן לקיש.

ד"ה והכא כתיב. דבשמות ל' ז' כתיב והקטיר עליו אהרן קטרת סמים צקק צקק צהיטצו את הנרות יקטירנה, קאי למידרשה אדישון [מוצב. צ'] פנימי, ואהטצה, [ואהקטרה. צ'] דכתיב יקטירנה ואין קטרת אלף לאחר דישון. ובר"א פ' ודישון הוי מקטורת שמדשנין דישון הקטרת וכמן דכת' בדישון דמי, וכתב עוד פירוש דכת' והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר וכמה דלא מודשן מוצב לא מקטיר עליה קטרת.

דף ל"ג ע"ב

תוכן הדף:

דכי עייל להיכל במזבח פגע ברישא, דתניא שלחן בצפון מושך מן הכותל שתי אמות ומחצה ומנורה בדרום משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה מוצב ממוצע ועומד באמצע ומשך כלפי חוץ קימעה וכיון שמושך כלפי חוץ יותר מן המנורה נמצא שפוגע במזבח תחלה ואין מעבירין על המצות ומדשנה תחלה,

ונוקמיה להדיהו למה המזבח מושך כלפי חוץ למה לא העמיד אותה בין השלחן והמנורה? כיון דכתיב שמות כ"ו ל"ה ואת המנורה נכח השלחן בעינן דחזו אהדדי שהמנורה והשלחן יראו זה את זה ולא יהיה הפסק ביניהם [ובין שהיו השלחן והמנורה אורכן לרוחב החיכל, בין שהמזבח היה אמה על אמה לא היה מושך כלפי חוץ היה מושך של יראו השלחן והמנורה זה את זה. ע"פ ר"א],

אמר רבא רבא ש"מ מדריש לקיש דאמר אין מעבירין על המצות עבורי דרעא אמוטפתא לאקרי מפלין שצורוע צציל מפלין של ראש אסור [תוס'], אלא היכי עביד? מדרעא למוטפתא מן הזרוע יצא [אל הראש. ב'], יניס שצורוע תחילה ואח"כ יניס של ראש,

וממשיך לבאר דברי אב"י, (ה) והמבט חמש נרות קודם לדם התמיד (ו)

מכשיר מאי ניהו שני גזירי עצים והא אמרת שני גזירי עצים למערכה גדולה אזלי ואינם מכשירי קטרת? אמר רבי ירמיה שום עצים אע"ג דהני לאו לקטורת אזלי שם עצים מכשירי קטרת הן,

רבינא אמר שהטעם שסידור שני גזירי עצים קודם לדישון מוצב הפנימי הוא, הואיל והתחיל במערכה שהרי הוא עסוק כאן בשני המערכות על המזבח ולכן גומר את העבודה כאן ומסדר את שני הגזירין,

רב אשי אמר שלכן קורא את שני הגזירין מכשיר של קטרת, דאי לא משכח עצים למערכה שניה מי לא מעייל ממוערכה גדולה,

(ה) ודישון מוצב הפנימי קודם להטבת חמש נרות מאי טעמא? אמר אב"י שהוא מסדר סדר המערכה, גמרא גמירנא סברא לא ידענא,

ורבא אמר כריש לקיש דאמר ריש לקיש אין מעבירין על המצות ולכן צריך לדשן המזבח קודם שמיטיב את הנרות,

אב"י מסדר:

א	מערכה גדולה
ב	מערכה שניה של קטרת
ג	סידור שני גזירי עצים
ד	דישון מוצב הפנימי
ה	הטבת חמש נרות
ו	דם התמיד
ז	הטבת שתי נרות
ח	קטורת
ט	אברים
י	מנחה
יא	חביתין
יב	נסבין
יג	מוספין [בשבת]
יד	בויכין [בשבת]
טו	תמיד של בין הערבים

מערכה גדולה "קודמת" למערכה שניה של קטרת לכן אומר בלשון זה ולא אמר עושה מערכה גדולה ואח"כ מערכה שניה של קטרת ואח"כ וכו', דנקט לשון מעליא דכל אחד מן העבודות היתה "קודמת".

תמיד של בין הערבים שהיה קרב ב"א כהנים כדאמרינן לעיל כ"ו ע"ב במשנה, וצריך לדעת למה לא השלים אב"י הסדר של העבודות של בין הערבים?

אבני חן מסכת יומא

ברישא? כיון דאתחיל בהו עביד רוב כל שיכול, דכולן אינו יכול להיטיב דהא דרשינן חלקוהו לשני בקרים, ונעביד שית וישאר אחד לקיים הדרש? ומתרץ אמר קרא שמות ל' בהיטיבו את הנרות יקטירנה ואין נרות פחותות משתים [דבציר מב' אינו יכול להדליק בפעם אחת. ר"א].

(ג) והטבת שתי נרות קודמת לקטורת, דאמר קרא בהיטיבו את הנרות והדר יקטירנה,

(ד) וקטורת לאברים, דתניא יוקדם דבר [קטרת] שנאמר בו בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אלא בקר אחד בלבד [את הכבש האחד תעשה בבקר] וא"ת הא שדינן עליה מד מהיך בבקר דשני גזירין? א"ת הממיד הוא דשדינן עליה ולא על האזנים, ואם תאמר מכפר עדיף? אין כפרה אלא נדס,

(ה) ואברים למנחה, דתניא מניין שלא יהא דבר קודם, להקרב על המזבח קודם לתמיד של שחר?

דחכא תלתא והכא תרי והוי יודע דהאי בבקר בבקר דאמרין דכתיב בדשון המזבח ובהטבת נרות וכן לקמן גבי קטורת כולוהו מחד קרא נינהו דכתיב בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה, וקיימי בין הטבת בין אקטורת, וכיון דקאי אהקטרה לא סגי' דלא קאי אדישון, שאי אפשר להקטיר בלא דישון. ריטב"א

דף ל"ד ע"א

ת"ל וקרא ר' ה' וערך עליה העולה, ואמר רבא העולה היא עולה ראשונה העולה בה"א משמע תהא ראשונה, דאי לאורויי צעלמא אמת שיקטירו עליה עולה ושלמים, נכחוז וערך עליה [עולה. ב'].

(א) ומנחה לחביתין, למדין מדכתיב בויקרא כ"ד ל"ז אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש להקריב אשה לה' עלה ומנחה זבח ונסכים דבר יום ביומו, והראיה מהפסוק הוא שיהיה המנחה מיד אחר העולה, ולא יפסיק בין העולה והמנחה בחביתין,

(ב) וחביתין לנסכים, למדין מדכתיב לשון מנחה בחביתין, בויקרא ו' י"ג עשירת האפה סלת מנחה תמיד [ראה רש"י שברש"י יש טעות], וכיון שגם חביתין נקראין מנחה הם קודמין לנסכים, אבל אין להקדימה למנחה ששייכת לקרבן תמיד,

(ג) ונסכים למוספין, למדין מדכתיב זבח ונסכים, דמשמע נסכים בהדי זבח דתמיד, דבהדי זבח דמוסף לא מצית למימר, דהא כתיב דבר יום ביומו ומוסף לא הוי בכל יום. ר"א

(ד) ומוספין לבזיכין כן אמר אביי, והתניא בברייתא בזיכין קודמין למוספין? תנאי היא ר' ישמעאל ור' עקיבא פליגי דהו צפרק תמיד נשחט,

אמר אביי מסתברא כמאן דאמר מוספין קודמין לבזיכין לאו מי אמרת בבקר בבקר דכתיב בנרות ובהקטורת להקדים, הכא נמי בבזיכין כתיב ביום ביום [בלחם הפנים כתיב ביום השבת ביום השבת יערכנו ויקרא כ"ד ה'] לאחר,

ומקשה מ"ט דמאן דאמר בזיכין קודמין למוספין? גמר חוקה דכתיב בבזיכין בסוף הענין בויקרא כ"ד ט' כי קדש קדשים הוא לו מאשי ה' חק

ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות, מאי טעמא? אמר אביי ההוא בבקר בבקר דשני גזירי עצים דלא צריכי דהא אמרין מכשיר עדיף שדינהו להכא שזו מדה צמורה דצר שאינו ענין לו מנהו ענין למצורו, חד [פ'] דבבקר בבקר הוא שני דרשות, ולכן חד [שדייה להטבת חמש נרות דליקדמי לדם התמיד, וחד שדייה לדם התמיד דנקדמיה להטבת שתי נרות,

ומפרש חד שדייה להטבת חמש נרות דליקדמי לדם התמיד דהכא בנרות יש שלשה פעמים בבקר, דכתיב בנרות בשמות ל' בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות ומרבינן לה כאן עוד בבקר משני פעמים בבקר דמיותר בשני גזירי עצים, והכא בתמיד כתיב רק שני פעמים בבקר, את הכבש האחד תעשה בבקר ומרבינן לה עוד בבקר כאן דמיותר בשני גזירין, ולכן עושה חמש נרות קודם דם התמיד, וחד שדייה לדם התמיד דנקדמיה להטבת שתי נרות אע"ג דהכא בדם התמיד יש שני פעמים בבקר והכא בשתי נרות יש גם שתי פעמים בבקר, אפ"ה דם התמיד קודם דמכפר שהעולה קרבן תמיד שהוא עולה מכפרת על עשה ועל לא תעשה עדיף,

אמר [הקשה] ליה רב פפא לאביי ואימא חד שדייה לדישון מזבח הפנימי דנקדמיה לדם התמיד [ולא להטבת חמש נרות] דהכא תלתא* [בדישון מזבח הפנימי כתיב בה בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה], והכא מוסיף עוד אחד [והכא בדם התמיד תרי כדאמרן, וחד שדייה לדם התמיד דנקדום להטבת חמש נרות דאף על גב דהכא תרי והכא תרי מכפר עדיף? אם כן אפסוקי במאי מפסקת להו [כדמסיק דצריך להפסיק בהן] דאביי מפסיק בין חמש נרות לשתי נרות בדם התמיד, וכיון שרב פפא רוצה לעשות לדם התמיד קודם לחמש נרות באיזה עבודה יפסיק בין חמש נרות לשתי נרות, דקטרת ס"ל לאבא שאול [דאביי סדר אותה לפי שיטתו] דצריך לעשות אחר הטבת הנרות,

הניחא לריש לקיש דאמר למה מטיבין וחוזרים ומטיבין, שהטעם שהיו מפסיקין באמצע הטבת הנרות הוא, כדי להרגיש כל העזרה כולה להשמיע קול המון עם רב כמה פעמים שהוא כבוד למלך שנאמר צנית אלקים נהלך צרגש. רש"י לעיל כ"ד ע"ב שפיר יש לך לומר יפסיק ציניהם להמתין בין אלו לאלו ללכת ולכנס ולא תהא עצודה צינתיים, אלא לרבי יוחנן דאמר בבקר בבקר חלקהו [להניח רש"י] נרות לשני בקרים, פ' שתי הקדמות אלו יקדמו לעצודה אחת [ואלה יקדמו לעצודה אחרת. צ'] מאי איכא למימר לפני איזה עבודה ידשן החמש נרות? אלא לא קשה קושי' רב פפא על אביי שצריך לזרוק הדם בין חמש נרות לשתי נרות כדאמר אביי.

אמר ליה רבינא לרב אשי האי בבקר בבקר דעצים מי מייתר [למילף מינה הטבת חמש נרות ואח"כ דם התמיד ואח"כ הטבת שתי נרות] הא מיבעי ליה לגופיה דקאמר רחמנא נקדמו למערכה שניה של קטורת פ' דרבינא מקשה על אביי אולי לא היה הסדר כמו שאומר אביי מערכה גדולה, מערכה שניה, סידור שני גזירין, אלא כך היה הסדר מערכה גדולה סידור שני גזירין ואח"כ מערכה שניה, ונמצא שאין בבקר בבקר מיותר? אמר ליה ולא מי אוקימנא לעיל ע"א עליה ולא על חברתה מכלל דאיתהא לחברתה,

מאי שנא דעביד הטבת חמש נרות ברישא נעביד הטבת שתי נרות

אבני חן מסכת יומא

מערבה שניה של קטרת	-----
סידור שני נזיר עצים	סידור שני נזיר עצים
דיושן מובח הפנימי	-----
המבת חמש גרות	הדלקת הגרות (א) יחד ??
דם התמיד	דם התמיד
המבת שתי גרות	הדלקת הגרות (א) יחד ??
קטורת	
אברים	אברים
	קטורת ?
מנחה	מנחה
חביתין	חביתין
נסכים	נסכים
מוספין [בשבת]	-----
בזיכין [בשבת]	-----

רש"י ד"ה בין דם לנרות מיבעי ליה. קודם שיגמרם פי' רש"י הרגיש קושיא בולמית שיש כאן דלרבנן הול"ל בין גרות לנרות כמו שיש גורסין, וראה בר"א.

דף ל"ד ע"ב

תוכן הדף:
אבל רבי אומר ערבית משל שחרית, שהפסוק מייירי בשל שחרית, ולמידין ערבית משחרית [וראה תוס' למאי נפק"מ], בשלמא לרבנן האי בתמיד של בין הערבים כתיב כמו שאמרנו אלא ר' מ"ט, מנא ליה דפסוק זה איירי בשחרית?
אמר רבה בר עולא אמר קרא במדבר כ"ח ז' ונסכו רביעית ההין לכבש האחד, איזהו כבש שנאמר בו "אחד" הוי אומר זה תמיד של שחר, ורבנן? מאי אחד מיוחד שבעדרו, ורבי דברים י"ב י"א מומבחר נדריכם נפקא שיחיה קרבן ממבחר עדרו, ורבנן חד בחובה וחד בנדבה, וצריכי יש לז נטע שהנצח לריך לייפומה כדי שמתרצה לדיוון והקצלת פנים, ויש לז נטע לומר שהמוצה המוטלת לריך לפרוע חוצו משלם, שנינו במשנתנו, אם היה כ"ג זקן או איסטנים וכו': תניא א"ר יהודה עשיות של ברזל היו מחמין מערב יוה"כ ומטילין לתוך צונן כדי שתפיג צינתו, ומקשה והלא עי"ז הוא מצרף את הברזל שהנומן ברזל מן האש למיס מלרפו ממזקו ומקשהו [וזו הוא גמר מלאכת הבורפין פי' וחייב משום מכה בפטיש, רש"י שבת מ"א ע"ב, ור"ח פי' ונמצא מכבה ריתוח האש] ולמה מותר לעשות כן ביוה"כ?
אמר רב ביבי שלא הגיע לצירוף כזר היה מלונן צמקת [ור"ח פי' לא

עולם, מחוקה דכתיב בחביתין בויקרא י' ט"ז חק עולם לה' כליל תקטר, אי מהתם גמר ליגמרה כולה מילתא מהתם להקדימן אף לנסכים? להכי אהני ביום ביום לאחר [מכל עבודות היום. ר"א].
שנינו במשנתנו, קטורת של שחר היתה קריבה בין דם לאיברים וכו', ומקשה מני, מי שנה משנתנו,

רבנן	אבא שאול
דם התמיד	
המבת חמש גרות	המבת חמש גרות
קטורת	דם התמיד
המבת שתי גרות	המבת שתי גרות
אברים	קטרת
	אברים

*עבודת תמיד.

אי רבנן דפליגי עליה דאבא שאול דאמרי צפ"ק צקטרת מפסיק להטעת גרות בין דם לנרות* מיבעי ליה [ויש גורסין בהונן בין גרות לנרות מיבעי ליה, וראה רש"י] היה המשנה צריך לומר שמקטיר הקטרת צין עזודת הדס לעזודת הנרות קודם שיגמרם, אי אבא שאול שאומר שהקטרת בא אחר גמר המבת הנרות בין גרות לאיברים מיבעי ליה? לעולם רבנן היא ניחא ליה ללוקמה כרצנן [משום כפ"ק מוקי אביי לסדר יומא כרבנן מוקי לה הכא כרבנן, ת"י] ובסידרא לא קא מייירי לא דק [ובין דם לאברים הנקט לפי סדר עבודת תמיד נקט למולתית. ת"י, וזה היה יכול לתרץ גם אליבא דאבא שאול].

ועוד שנינו במשנתנו, וקטרת של בין הערבים* היתה קריבה בין איברים לנסכים וכו', ושואל מנא הני מילי? אמר ר' יוחנן דאמר קרא בתמיד של בין הערבים במדבר כ"ח ח' "כמנחת הבקר וכנסכו תעשה" מה מנחת הבקר קטורת קודמת לנסכים אף כאן קטורת קודמת לנסכים, ומקשה אי מה להלן קטורת קודמת לאיברים אף כאן קטורת קודמת לאיברים? ומתרץ מי כתיב "כאיברי" הבקר, כמנחת הבקר כתיב, כמנחת הבקר ולא כאיברי הבקר,
תנו רבנן כתיב בנסכי תמיד במדבר כ"ח ז' "ונסכו רביעית ההין" ילמד של שחרית משל ערבית פי' שבפסוק ד' כתיב את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, ואח"כ בפסוק ז' כתיב ונסכו והת"ק אומר שקאי על פסוק ד' לעיל שבערבית צריך נסכים, וילמוד של שחרית ממנה גם שהוא צריכה נסכים,

וקטרת של בין הערבים שאביי לא מנה הסדר של עבודת הערב, ואולי משום שאין בה מחלוקת והוא לכ"ע, וזה לשון הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין פ"ו הל' י"א וכסדר שעושין בכל יום בבקר כך עושין בין הערבים, וכך היתה:

בבקר	בערב
מערבה גדולה	-----

אבני חן מסכת יומא

מאי פרוה? אמר רב יוסף אמגושא יש מפרשים שאותו מכשף בנה לשכה זו על ידי כישוף, כן מובא בפירוש רע"ב מדרת ה' ג', ובתוס' יום טוב תמה על כך שיקיימו בקודש בנין הנעשה על ידי כישוף, ופרש בתפארת ישראל שאין הכוונה לכישוף ממש אלא בנאה באומנות נפאלה, להעלות את המים בתוך עובי הכתלים ללא הכר הצינורות, עד שנראה הדבר בעיני הבריות כאילו העלה לשם את המים בכישוף, וכתב המאירי שאותו המכשף היה מ'ישראל' [שהנכרים אינם בונים דבר במקדש שנאמר לא לכם ולבנות בית אלקינו] ושב בתשובה. יוסף דעת

דף ל"ה ע"ב

תוכן הדף:

מיתבי כתיב ביוחאל מ"ד י"ט "ולבשו בגדים אחרים" כיון דכתיב לעיל מינה בפסוק י"ז והיה בבאום אל שערי החצר הפנימית בגדי פשתים ילבשו ולא יעלה עליהם צמר וגו' ודלי ציוה"כ כתיב וכו', וקס"ד דהכי קאמר וכשחזרו ויכנסו שם צין הערצים ולבשו בגדים ידיו בגדים ידיו חשובים [ולא יקדשו את העם בבגדיהם מביא סיפא דקרא אבל מילתא אחריתא היא] מאי לאו אחרים חשובין מהן דלי לאו לעילוינהו למה לי למכתב אחרים דמשמע שלא יהיו דומין לראשונים? לא אחרים פחותים מהן לפי שעבודה הראשונה חשובה ומכפרת וזו אינה אלא לפנות את המקום, שאין כבוד שיהיו מוגמין שם, לפיכך שינה הכתוב צגדים לפחות,

תני רב הונא בר יהודה ואמרי לה רב שמואל בר יהודה אחר שכלתה עבודת ציבור שנעשית בבגדי לבן, כהן שעשתה לו אמו כתונת, לובשה ועובד בה עבודת יחיד הולאת קף ומחמה שאינה צריכה לציבור, אלא לפי שמוטלת עליו לפנות את המקום, לפיכך קורא לה עבודה יחיד, ובלבד שימסרנה לציבור דסוף סוף מעצדת ציבור היא, פשיטא? מהו דתימא ניהוש שמו לא ימסרנה יפה יפה קמ"ל,

אמרו עליו על רבי ישמעאל בן פאבי [שהיה כ"ג. ר"א] שעשתה לו אמו כתונת של מאה מנה [במשנה היה חיותר יקר שמנה עשר מנה] ולובשה ועובד בה עבודת יחיד ומסרה לציבור [קודם עבודה. ר"א],

אמרו עליו על ר' אלעזר בן חרסום שעשתה לו אמו כתונת משתי ריבוא דהיינו 20,000 מנה, ולא הניחוהו אחיו הכהנים ללובשה מפני שנראה כערום [לפי שהייתה דקה והיתה בשרו נראית מתוכה. ר"א], ומי מתחזי והאמר מר חוטן של צגדי כהונה כפול ששה [וביון דבולי האי כפול היאך נראה כערום. ר"א]? אמר אביי כחמרא במזגא כיין הנראה ממון לכלי זכויות, ואע"פ שהזכויות עצה כך היה מפשמן מוזהב, ונראה צסרו מתוכה,

ת"ר עני ועשיר ורשע באין לדין [לעתיד לבא לפני הק']. ר"א [לעני ואומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר עני הייתי ושרוד במזונותי אומרים לו כלום עני הייתי יותר מהלל,

אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרעפיק סלע מדינה שהוא חצי דינר חציו היה גותל לשומר בית המדרש וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו, פעם אחת לא מצא להשתכר ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון, אמרו אותו היום

היו מרתיחין אותו ריתוח הרבה], אביי אמר אפי' תימא שהגיע לצירוף, מ"מ מותר לעשות כן דבר שאין מתכוין מותר, שכאן אינו מתכוין בתיקון הברזל כלל,

ומי אמר אביי הכי, והתניא כתיב ויקרא י"ב ג' וביום השמיני ימול בשר ערלתו, ולמדוין מכאן שאפילו במקום שיש שם בהרת יקוץ דברי ר' יאשיה, והוינן בה קרא ל"ל צסר לרצות המנוגע דמלי למכתב ימול ערלתו וכמז "צסר" לרצות צסר האמור צנגעים דכתיב אדם כי יהיה צסור צסרו ל"ל קרא הא דצסר שאינו מתכוון הוא? ואמר אביי לר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור? ומתרץ כי סבר אביי דבר שאינו מתכוין אסור הני מילי בכל התורה כולה, אבל הכא צירוף דרבנן הוא ור' יהודה לא אסר דבר שאינו מתכוין אלא באיסור דאורייתא.

מתני': הביאוהו את הכ"ג לבית הפרוה אחר שנגמרה עבודת התמיד מאירי מה לטכול טכילה שניה, ובקדש היתה, פרסו סדין של בוץ [לצניעות. מאירי] בינו לבין העם, קדש ידיו ורגליו ופשט, ר"מ אומר פשט קדש ידיו ורגליו, ירד וטבל עלה ונסתפג, הביאו לו בגדי לבן לבש וקדש ידיו ורגליו, בשחר היה לובש פלוסין* Pelusium is located east of what is modern day Port Said. של שנים עשר מנה בין הערבים הנדויין Indian של שמונה מאות זוז [זוז=דינר, מנה=מאה זוז, שמנה מאות זוז=שמנה מנה] דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים בשחר היה לובש של שמונה עשר מנה ובין הערבים של שנים עשר מנה, סך הכל שלשים מנה [ראה תוס' ד"ה הנדויין] [דבפרשת אחרי בלבישת הבגדים כתיב חמשה פעמים המלה "בד" 6*5=30. פירוש סדר העבודה לאבודרהם, ש"ל] אלו משל ציבור ואם רצה להוסיף, מוסיף משלו,

פלוסין פלוסין והנדויין מינים מן הבגדים ידועים אצלם בזמנם, ויש הפרש ביניהם בצורת החיתוך בלבד, אבל עצמן רוצה לומר השתי והערב שלהם הוא מפשטים הלבן כמו שבאר הכתוב. פירוש המשניות

להרמב"ם

דף ל"ה ע"א

מאי פרוה? אמר רב יוסף פרוה אמגושא [תוס'], שנינו במשנתנו, פרסו סדין של בוץ, מאי שנא של בוץ? אמר רב כהנא כדי שיהיה שעבודת היום בבגדי בוץ,

ועוד שנינו במשנתנו, בשחר היה לובש פלוסין של שמונה עשר וכו', ותנא מניינא אתא לאשמועינן? הא קמ"ל דבציר מהני לא נעביד פ' שפחות משלשים מנה יחד לא יהיו הבגדים, הא אי בציר מהני פ' אם חיסר משווי של אחד מהבגדים, וטפי פ' והוסיף הסכום שחיסר על האחד, אהני פ' על בגדים האחרים, לית לן בה אין בזה חסרון,

דכולי עלמא מיהת דשחר עדיפי מנא לן? אמר רב הונא בריה דרב עילאי אמר קרא ויקרא ט"ז ד' ארבע פעמים כתיב צלצשת צגדי שחרית "בד בד בד" כתנת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגור ובמצנפת בד יצנוף וגו' וילפינן מזה שיהיו הבגדים של שחרית מובחר בבר,

אבני חן מסכת יומא

כאילו בא מצפן, ומעקם פניו לחיכל. יכן, והכהן עומד במזרח ופניו למערב וסומך שתי ידיו עליו מניח בן ב' קרניו. יכן ומתורה, וכך היה אומר אנא השם היינו שהנה השם ככתבו, וראה תוס' עייתי פשעתי חטאתי בנגמ' לוי: שסדר זה הוא לר"מ, אבל לרבנן אומר חטאתי עייתי פשעתי לפנך אני וביתי אנא השם כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפנך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך ויקרא ט"ז כי ביום הזה יכפר וגו' והן עונין אחריו בהשתחיה, דכששמעו השם ככתבו השתחוו וענו ברוך שם וכו' ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

אמרו עליו על ר' ישמעאל בן פאבי שעשתה לו אמו כתונת של מאה מנה וכו' צריך לומר שהוסיף גם על בגדי שחרית, שהרי צריכים שיהיו נאים יותר משל ערבית חזון איש קבו, כד, ודוחק לומר שבאשר מוסיף משלו יכול לפאר בגדי ערב יותר משל שחרית, זבח תורה, ויש סוברים שאין מדובר כאן אלא בשאר ימות השנה, ו"עבודת יחיד" היינו עבודת קרבנות של יחידים עפ"י זבח תורה, ותבאי גם מהמאמר שפרש כן. יוסף דעת

עני ועשיר ורשע באין לדין לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, שאין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה. ראשונים, ראה עוד בהרחבה בשיחות מוסר לתנ"ח שמואלביץ' ג' תשל"ב. יוסף דעת

אמרו לו חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין מניחין אותך ולא אמר להם כי זה הוא? שלא רצה ליהנות מכבוד התורה מכתב מאלהי ח"א עמ' 87 ומהרש"א פירש לפי שלא היו מאמינים לו שהרי מעולם לא ראוהו, ומפני ביטול תורה לא רצה להתעכב עד שיוודע הדבר. יוסף דעת

פוקח עורים אמרה שלא על סדר הפסוקים [מתיר אסורים, פוקח עורים, זוקף כפופים] שלאחר שיסמא את עיניו אין תקוה ממנו. ע"פ עין יוסף

להיות עמה לעולם הבא "עולם הבא" בכל מקום ענינו מקום קבלת שכר ולא עונש, ובאמת יוסף נשא בתה ומהם יצא שבט בישראל ומשיח בן יוסף, והוא ראה זאת ברוח הקדש שיצא לו ממנה שושלת גדולה כזו, רק לא רצה להיות עמה אפילו לעולם הבא, שאין לאדם להתחבר עם רשעים כלל, אפילו לעשות מצוה עפ"י צדקת הצדיק מוח. רע"ע ישראל קדושים עמ' 126, מי השלוח ח"ב ויקרא ד"ה אדם. יוסף דעת

נמצא הלל מחייב את העניים וכו' הלל מחייב את העניים וכו' ראיתי בספר לפרש הפסוק רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, שאם חושב אדם שכשיבוא יום הדין יאמר שלכן לא עסק בתורה שהיה עני או עשיר וכו' ע"ז אומר שעצת ה' "היא" ר"ת ה'לל י'וסף א'לעזר.

רש"י ד"ה מיתבי ולבשו בגדים אחרים. ולא גרסינן וקרצו אל אשר לעם דהוא קרא לא גבי שירות כתיב אללא גבי נגדים שאלנו זקן ולא אפשר לאוקומי ציו"כ פסוק זה הוא ביחזקא' מ"ב ו"ד בבאם

ערב שבת היה [צריך להבין מתי לא היה ממנו שלם, ומתי עלה, ומה היה עם קדוש וסעודת שבת, ולמה חיללו עליו שבת, ואם לא הלכו שמעיה ואבטליון לביהם בליל שבת?] ותקופת טבת היתה [שהחורף קשה בתקופת טבת. ר"א], וירד עליו שלג מן השמים [אולי נקט לשון זה שהוא שלא כדרך הטבע בארץ ישראל שיהיה שלג כזה] כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון אבטליון אחי בכל יום הבית מאיר וחיוס אפל שמא יום המעונן הוא, הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג פרקוהו פירקו משאוי השלג מעליו והרחיצוהו וסיכוהו והושיבוהו כנגד המדורה אמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת,

עשיר אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר עשיר הייתי וטורוד הייתי בנכסי אומרים לו כלום עשיר הייתי יותר מרבי אלעזר, אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום [בן חרסום, שהיה כ"ג. ר"א] שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים ובכל יום ויום נוטל נאד של קמח על כתיפו זה היה קודם שעלה לגדולה. יעב"ץ ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה, פעם אחת מצאוהו עבריו ומימיו לא ראה אותם לכן לא הכירוהו, וזהו לו גובר ופקד נאמן ממנה עליהם. יעב"ץ ועשו בו אנגריא [עבודת יחיד. ר"א] [שהיו תובעין ממנו מס הראוי לכל לגדולה. מאיר מה] אמר להן בבקשה מכס הניחוני ואלך ללמוד תורה, אמרו לו פ' נשבעו לו חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין מניחין אותך*, ומימיו לא הלך וראה אותך, אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה,

רשע [הענין משמע שהכוונה על גואף] אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה [אף שוראי יש לו הרבה עבירות שואלים לו על עסק התורה!] אם אמר נאה הייתי וטורוד ביצירי הייתי שהגביר עלי יציר ולא עניתו לעפוק בתורה. ר"א, ומש"ל לא הייתי יכול ללמוד תורה במחרת. עיין יעקב, שכיון שלא עסק בתורה לא היה אפשר לו להתגבר על יצירו. ע"פ ברכת משה

אומרים לו כלום [נאה הייתי] [היה טורוד ביצירו יותר. ע"י] מיוסף אולי הראיה שהיה עוסק בתורה שענה לה לאשת פוטיפר מפסוקי תהלים, ובברכת משה כתב שאי אפשר שהתגבר על יצירו בלי עסק התורה, אמרו עליו על יוסף הצדיק בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משרלתו מפתה אותו, כי יפתה מתרגמןן ארי יסלל בדברים, בגדים שלבשה לו אשת פוטיפר הלבישה את עצמה למצוא חן בעיני יוסף שחרית לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית,

אמרה לו ליוסף השמע לי, אמר לה לאו, אמרה לו הריני חובשתך בבית האסורין מסתמא היה בכוחה לעשות לו כן על ידי בעלה שהיה מקרובי המלך, אמר לה כתיב בתהלים קמ"ו, וכל הממוגר נדרש על יוסף. ראה מהרש"א ה' מתיר אסורים, ועוד אמרה לו הריני כופפת קומתך [מרוכ מכות ויסורים. ר"א], אמר לה תהלים קמ"ו ה' זוקף כפופים, אמרה לו הריני מסמא את עיניך, אמר לה תהלים קמ"ו ה' פוקח עורים*, נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה לשכב אצלה להיות עמה, [היינו דכתיב כבראשית ל"ט ו' ולא שמע. ע"י] אליה לשכב אצלה בעוה"ז אפילו צלא תשמיש. רש"י עה"ת להיות עמה לעוה"ב,

נמצא הלל* מחייב את העניים רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים יוסף מחייב את הרשעים,

מתני': בא לו אצל פרו, ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח דאע"ג רכל צפון העורה כשר לשחיטה, אפ"ה משום חולשא דכוה"ג מקרבין השחיטה לחיכל, שלא יכבד עליו חולשת הדם. יכן ראשו לדרום ופניו למערב כדן היה שיהיה אחוריו למזבח, כדי שיהיה ראשו לחיכל, רק חששו לגנאי המזבח, כשנגלה בית הרעני כשיטל גללים, לכן העמידוהו אחוריו לצפון

אבני חן מסכת יומא

ועל עולה עון לקט שכחה ופאה (ומעשר עני. רש"י) שאין להן וידוי אף ביודיו של הבאת ביכורים, ומתורה עליהם אף ש' דברים אלו הם עניי "לא תעשה" דכתיב בויקרא י"ט ט' ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצר, ולקט קצירך לא תלקט, ובשכחה כתיב בדברים כ"ד י"ט ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו, דברי רבי יוסי הגלילי, רבי עקיבא אומר אינו מתורה בעולה על לקט שכחה ופאה מפני שהם לא תעשה ש אין עולה באה אלא על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה, והגמ' שואל במאי קא מיפלגי?

דף ל"ו ע"ב

תוכן הדף:

אמר ר' ירמיה בלאו דנבילה קא מיפלגי כיון דבפאה ולקט כתיב בויקרא י"ט ט' לעני ולגר תעזוב וגו', פלגי אי זה נקרא לאו הניתק לעשה או לא, וזה תלוי בלאו דנבילה דכתיב בה לגר אשר בשעריך תתנה וגו' אי זה מקרי לאו הניתק לעשה ר"ע סבר לאו מעליא ואינה ניתק לעשה, דלגר אשר בשעריך לא יתקן מה שאכל כבר נבילה, אלא כוונת התורה שהנה להם ולא יאכל הנבילה, וכן לקט שכחה ופאה ס"ל דהוי לאו מעליא, שלעני ולגר תעזוב אינה תוקן, אלא לומר שכן יעשה שישאיר אותם ולא ילקטם, ואין קרבן עולה בא עליה, הוא ורבי יוסי הגלילי סבר לאו לאו מעליא הוא לאו דנבילה אע"ג דעל כנסך עשה דמסירה מעיקרא משמע, הוולג ונמריה דלאו כמיז אין לוקן עליו דלא דמי ללאו דמסימה וכל עליה עולה, ולאו דלקט שכחה ופאה נמי אפילו אמרין דעשה דמסירה מעיקרא משמע לא לקי עליה,

אביי אומר דכ"ע לאו דנבילה לאו מעליא הוי שלגר אשר בשעריך וגו' אינה מתקן מה שאכל כבר, והכא בתעזוב קא מיפלגי, דרבי עקיבא סבר תעזוב מעיקרא ואין זה תוקן להלאו משמע, ורבי יוסי הגלילי סבר השתא משמע השתא לאחר שעבר על הלאו יתקן אותה,

ת"ר כיצד באיזה לשון מתורה אומר "ועייתי פשעתי וחטאתי" וכן בשעיר המשתלח הוא אומר ויקרא ט"ז כ"א והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם, וכן במשה הוא אומר שמות ל"ד ז' נשא עון ופשע וחטאה דברי ר' מאיר, וחכ"א קורא הם מפרשים המלים ובאים למסקנא שצריך להפך הסדר עונות אלו חזונוות וכן הוא אומר כמודבר ט"ז ל"א הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה, פשעים אלו המרדים וכן הוא אומר מלכים ב' ז' ו' מלך מואב פשע בי, ואומר מלכים ב' ח' כ"ב אז תפשו יושבי לבנה בעת ההיא, לכל חטאתם אלו השגגות וכן הוא אומר ויקרא ד' ב' נפש כי תחטא בשגגה,

וממשיך מה שהיה קשה לחכמים, ומאחר שהתורה על חזונוות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות? אלא כך היה מתודה "חטאתי בשוגג ועייתי במודר ופשעתי במדר" לפניך אני וביתי וכו' וכן ברור הוא אומר תהלים קד, על זה הסדר חטאנו עם אבותינו העיינו הרשענו, וכן בשלמה הוא אומר מלכים א' ח' מ"ז חטאנו והעיינו רשענו, וכן בדניאל הוא אומר דניאל ט' ה' חטאנו ורשענו ומרדנו, אלא מהו שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה הלא הוא היפך הסדר? אומר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשעה שישראל חוטאין לפניך ועושיין תשובה עשה להם זדונוות בשגגות להקל בענשם אף בעולם הזה מצד חשבתם. מאיר מה,

אמר רבה בר שמואל אמר רב הלכה כדברי חכמים שאומר חטאתי עייתי פשעתי, פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים? מהו דתימא מסתבר מעמיה דר' מאיר דפעמים הלכה כדברי יחיד ורבים דמסתבר מעמיה. ראה מה דקמסייע ליה קרא דמשה קמ"ל,

הכתנים ולא יצאו מהקדש אל החצר החיצונה אחר שגמרו העבודה ויצאו ממנה ובאו אל עזרת הכתנים לא יצאו משם בבגדי כהונה אל החצר החיצונה הוא עזרת ישראל שהיא חיצונה לעזרת כתנים ו'שם חז"ל במקום אבל יניחו בגדיהם אשר ישרתו בהן כי קדש הנה אבל שם בעזרת כתנים יניחו בגדי הכהונה אשר עבדו בהן כי קדש הנה ואין ראוי לנעת בהן אל בגדי חול מה שהעם מלובשין בהן ולבשו בגדים אחרים בגדי חול וקרבנו אל אשר לעם ואז יוכלו לנעת בהם אל הבגדים אשר לעם ויכולים לבא לעזרת נשים.

שם. אלא מהאי קרא מוטיב וכו' ביחזקאל מ"ד י"ט ובצאתם אל החצר החיצונה וחזרו ומפרש אל החצר החיצונה אל העם יפשוטו את בגדיהם אשר המה משרתים בהם והניחו אותם בלשכת הקדש ולבשו בגדים אחרים ולא יקדשו את העם בבגדיהם,

דף ל"ו ע"א שבעה עשר בתמוז תשס"ו

תוכן הדף:

מאן שמעת ל' דאמר בין האולם ולמזבח צפון קרוי צפון לשמיטת קדשי קדשים וכו' ומנן צפרק דלקמן שצמקום וידוי שחטו [ובת"א כתב שבמקום סמיכה שחטו. וראה בברכת משה] פ"י כיון דלרוב דעות היה המזבח כלפי דרום איך שחטו שם הא קדשי קדשים שחיטתן בצפון? רבי אלעזר ברבי שמעון היא, דתניא, ומתחיל בשעור היותר קטן, שיש רק רביע אחד שיוצא בה כדמפרש איהו צפון מקום הכשר לשחיטת קדשי קדשים מקיר של מזבח צפוני ועד כותל העזרה הצפונית וכנגד כל המזבח כולו נקרא צפון דברי ר' יוסי בר' יהודה דצפון על ירך המזבח, ר' אלעזר בר"ש מוסיף אף בין האולם ולמזבח כל חלק הצפוני פ"י שבחולקים את רוחב העזרה שהיה 135 אמות לשני חלקים 67.5 אמות הצפוניים לזד מערב, רבי מוסיף אף מקום דריסת רגלי הכהנים ואף מקום דריסת רגלי ישראל ונמצא לדבריו שכל העזרה מכותל מזרחי עד החיכל כשרה חציה הצפונית לשחיטת קדשי קדשים, אבל מן החליפות ולפנים הכל מודים שפסול, לימא כיון דתנן שהיה הכהמה עומדת בין האולם למזבח ד רבי אלעזר ברבי שמעון היא ולא רבי?

אפילו תימא רבי, (ורבי. ב"ה) השתא אדרבי יוסי ברבי יהודה מוסיף אדרבי אלעזר ברבי שמעון לא מוסיף הא רבי מרבי כל צפון העזרה וכ"ש אליבא דרבי דכשר בין האולם ולמזבח ! אנן הכי קא אמרינן אי רבי היא נוקמיה בכולה עזרה ולמה אמר דוקא בין האולם ולמזבח? אלא מאי רבי אלעזר ברבי שמעון היא ונוקמיה בין מזבח ולכותל הצפונית? אלא מאי אית לך למימר משום חולשא דכהן גדול, לרבי נמי משום חולשא דכהן גדול.

שנינו במשנתנו, ראשו לדרום ופניו למערב, היכי משכחת לה? אמר רב בעוקם את ראשו, ונוקמיה להדיא? אמר אביי גזירה שמא ירביץ גללים וגנאי הוא להראות צית הריעי שלו לזד המזבח וכו' שאינו מושכו לזד דרום כל אורך הפך אלא שיהא מקפת גופו צין האולם ולמזבח. ובמדרש אמר מעולם לא הרביץ גללים, אלא שאין לנו לסמוך על הנס. ריב"א

תנו רבנן כיצד סומך כל סמיכת קדשי קדשים פ"י ולא קאי איוות"ב, הובח עומד בצפון ופניו למערב ואחוריו למזרח וכוין שלא היה אחוריו בין אולם ולמזבח לא היישין לגללים. מ"ב"ג והסומך הצעלים עומד במזרח ופניו למערב ומניח שתי ידיו ילפניו לה מדרבנן בשעיר ויקרא ט"ז כ"א וסמך אחרן את שתי ידיו על ראש השעיר. ראה ת"י בין שתי קרנות של זבח, ובלבד שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הובח, ומתורה על חטאת, אם מביא קרבן חטאת עון חטאת, ועל אשם עון אשם,

אבני חן מסכת יומא

שע"י המוכני היו משקעין הכיור בבור, ויהיו מימיו מחוברין ולא יפסלו בלינה. יבין, מונבנו המלך* היה עושה כל ידות הכלים של ויה"כ של זהב, חילני אמו עשתה נברשת מנורה של זהב על פתח היכל, ואף היא עשתה מבלא של זהב שפרשת סומה כתובה עליה ולא יעסק להניח תורה לכתוב ממנו מגילת סוטה במקדש, נקנור שם האש נקטור היה ישראל כשר, חסיד ועשיר. ראה מוש"כ על הגמ' נעשו נסים לדלתותיו כמו שמספר בגמ' והיו מזכירין אותן לשבח:

גמ': מרקאמר למורה העורה לצפון המזובה, מכלל המזובה לאו בצפון קאי פ' דמשמע שאם היה עומד ממש בצפון של מזבה לא היה עומד ערין בצפון העורה, וצריך למושכו להרחיקו מן המזבה קצת כדי שיהיה בצפון, שהמזובה היה "בתוך" חציה הדרומי של העורה, ושואל, מני? ומתוך ראב"י היא דתניא ויקרא א' י"א ושחט אותו על ירך המזבה צפונה לפני ה' שיהא צפון כולו פנוי לפניה לזון אריר משמע [אולי ע"פ הגמ' בב"ב כ"ה סוף ע"א תניא אמר ר"א עולם לאבסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסובבת] כך ה' ימירם פ' ע"י הח"א היתירה מתפרש צפונה כמו אל לפון, שהאש האריר הפנוי. פ' התורה אמרה ששחט אותה ב"צפון" במקום הפנוי, ושתורה פנויה לגמרי, וראה ריטב"א **דברי ראב"י**, ומקשה, והא רישא אמרו לעיל ל"ו ע"א ר"א בר"ש היא שאומר שבין האולם למזבה היו צפון? כולה ראב"י היא ותני [כבין. רש"י] האולם ולמזבה [כבין] האולם ולמזבה, פ' סמוך לבין האולם ולמזבה.

שנינו במשנתינו, הסגן בימינו וראש בית אב בשמאלו, אמר רב יהודה המהלך לימין רבו הרי זה בור אפילו נדקך ארץ ארץ נק, תנן הסגן בימינו וראש בית אב בשמאלו וצ"ע שלבאורה האיסור הוא רק לילך ולא לעמוד. שפת אמת, ועוד תניא שלשה שהיו מהלכין בדרך הרב באמצע, גדול בימינו וקטן משמאלו, וכן מצינו בשלשה מלאכי השרת שבאו אצל אברהם מיכאל באמצע גבריאל בימינו היה חשוב מרפאל. ר"א ורפאל בשמאלו מדכמיז שלשה [אגשים. ב'] נגדים עליו מכלל שנשורה אחת היו קיימי זה אלל זה אבל רש"י לא פירש מנא לן שעמדו בסדר זה, ומסתמא מונה הגמ' אותן לפי חשיבותם? תרגומא רב שמואל בר פפא קמיה דרב אדא כדי שיתכסה בו רבו הא דקמי מימינו לא שילך אלל, אלל מאחוריו, ומיהו גדול מימין, וקטן ליד שמאל אלל גדול, ושניהם אחורי הרב ממש, והתניא המהלך כנגד רבו הרי זה בור אחורי רבו הרי זה מגסי הרוח? דמצודא אצדודי לא אלל ממש ולא אחורי ממש אלל עיסקה זו רבו מקלת ליד רבו. [תרוין של הגמ' כאן דומה קצת למה שתירץ לעיל לגבי בין האולם ולמזבה "כבין" האולם והמזבה].

שנינו במשנתינו, וקלפי היתה שם ובה שני גורלות שהגורלות יכולות להיות של מכל מין כגון עין או מתבת וכדומה, ת"ר כתיב בוקרא ט"ו ח' ונתן אהרן על שני השעירים גורלות, [גורלות] של כל דבר, אם לא כתב בפסוק רק שיתן עליהם גורלות הו"א יכול יתן שנים על זה ושנים על זה והכי קאמר קלא "ונמן" על כל אחד משניהם "גורלות" דמשמע שנים ולפ"ז לא מירי גורל שעושים להבחין איזה יהיה לה' ואיזהו לעואול, ואולי יכול ליקח איזה מהם שרצה, אלא כן צוה התורה לעשות כלי מעם? ת"ל גורל אחד לה' וגורל אחד לעואול בנימטריא "זה סמאל". ר' אפרים על התורה ויקרא ט"ו ח', אין כאן לשם שהיה כתוב עליו לה' אלא גורל אחד ואין כאן לעואול אלא אחד עכשו מפרש שעל כל שעיר נתן רק גורל אחד, והיו ובין הבחיו איזה מהם לה' וכו', אבל מקשה עוד יכול יתן של שם ושל עואול על זה ושל שם ושל עואול על זה ווא"ת איזה גורל יהיה זה אם ישם של שם ושל עואול על כל אחד? י"ל תחילה יגורל בחלבת ואח"כ יקים מצות תנינה ליתן שניהם על כל אחד, וכן מפרש בירושלמי. ת", וכע"ז בריטב"א? ת"ל גורל אחד [לה'] אין כאן לה' שהיה כתוב עליו לה' אלא אחד ואין כאן לעואול אלא א' [א"כ מה ת"ל גורלות? שהיו שוין שלא יעשה אחד של זהב ואחד של כסף

ההוא דנחית שלים יצור שמסדר בתפלתו של יום הכפורים סדר עבודותיו של כהן גדול על שם ונשלמה פנים שפמתי, ש"מ דש"ץ סודר ודיו של כהן גדול וכל העם שומעין. רי"ץ גיאות הלכות יוה"כ קמיה דרבה ועבר כר"מ עייתי פשעתי המאתי, א"ל שבקת רבנן ועבדת כר"מ ! א"ל כר"מ סבירא לי כדכתיב בספר אורייתא דמשה.

ת"ר כתיב בויקרא ט"ו י"א והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו "וכפר" בעדו ובעד ביתו ושחט את פר החטאת אשר לו בכפרת דברים דכרי ודיו הכתוב מדבר, אתה אומר בכפרת דברים או אינו אלא כפרת דמים שיהיה דם השחיטה? הרי אני דן נאמרה כאן בפר כפרה, ונאמרה להלן נשעיר המשמלת יעמד חו לפני ה' לכפר עליו ויקרא ט"ו ח' כפרה, מה כפרה האמורה בשעיר דברים שהרי בשעיר המשתלח אין דם, אף כפרה האמורה בפר דברים דברי ודיו, ואם נפשך לומר להשיג משונה על גזירה שוה זו, לומר שאין וכפר אלל נמתן דמים הרי הוא אומר ויקרא ט"ו ח' והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ואח"כ נשחט את פר החטאת וגו', ועדיין לא נשחט הפר על כרחק וכפר בעדו ועדיין לא נשחט, אללמא כפרה זו נדכרם היא, מאי ואם נפשך לומר מה היה להשיג לו להלשטין ליה טעמא אחרנה? וכי תימא נילף משעיר הנעשה בפנים שכפרתו בדמים מכפרה דכמינא נשעיר הפשעני, דכמינא בוקרא ט"ו ח' וכפר על הקדש מעוממת בני ישראל, והיהל נמתן דמים היא, דכמר מתן דמים כמזה, ועוד שאין זו ודיו, הרי הוא אומר וכפר ועדיין לא נשחט הפר.

דף ל"ז ע"א

והגמ' שואל, ומניין שבאנא יהא וידיו זה? נאמר כאן ביוה"כ כפרה כל הני גלויי מילי בעלמא ולא גזירה שוה. רמ"מ ונאמר להלן בחורב כפרה אולי אכפרה צעד מטאמסם שמות ל"ב ח' מה להלן באנא אף כאן באנא, ומניין שבשם אלל זה? נאמר כאן כפרה ונאמרה בעגלה ערופה כפרה כפר לעמך ישראל אשר פדת ה'. דברים כ"א ח' מה להלן בשם אף כאן בשם בראשונה היה אומר השם בקול רם, משרבו הפריצים היה אומר בקול נמוך. ת"י,

אמר אביי בשלמא חורב מעגלה ערופה לא יליף שיהא שם הסכרת השם מאי דהוה הוה כפר עבר ולי אפשר לחור, אלא עגלה ערופה תילוף מחורב ומצעי אלל? וכי תימא ה"ג, והתנן הכהנים אומרים דברים כא כפר לעמך ישראל ואילו באנא לא קא אמר? קשיא.

שנינו במשנתינו, והן עונין אחריו [בשכמל"ו], תניא רבי אומר שלמדין דין זה מדכתיב בדברים ל"ב ג' כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו, אמר להם משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם הבו גודל, חנניה בן אחי ר' יהושע אומר התעם שעונין אחריו הוא על פי מושל י זכר צדיק לברכה, אמר להם נביא בע"י תירסא אמר להם משה לישראל בשעה שאני מזכיר [צדיק עולמים. רש"י] [שמו של הקב"ה. רש"י] אתם תנו ברכה.

מתני': בא לו הב"ג למורה העורה חחר [גאמוריו. ב'] ללד מורס סמוך לפתח*, לצפון המזובה משוך מכנגד המזבה ללד לפון, שיהא כנגד אריר שצין מונח לפון, הסגן בימינו, וראש בית אב של אותו יום, שכל בית אב היה להם ראש. יבין משמאלו, ושם שני שעירים, וקלפי urn for drawing lots, lot is an object used as a counter in determining a question by chance היתה שם, ובה שני גורלות, של אשכנז היו נדוה. בוקסבוים האלף. יבין, ועשאו [יהושע. רש"י] בן גמלא כשנתמנה כסאונה גדולה של זהב, והיו מזכירים אותו לשבח,

בן קטין כ"ג היה עשה י"ב דד לתיקס המס לכיור, שלא היה לו אלא שנים, ואף הוא בן קטן עשה מוכני רא"ה. יבין לכיור שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה

אבני חן מסכת יומא

אחד גדול ואחד קטן,

שנינו בברייתא לעיל, גורלות של כל דבר שהגורלות יכולות להיות מכל מין כגון עין ומתכת וכדומה, פשיטא? לא צריכא לכדתניא לפי שמוצינו בצצין שהשם כתוב עליו והוא של זהב [וכן האורים ותומים היה שם המפורש שבו כתוב על זהב משום כבוד. רמ"מ] יכול אף זה כן בירושלמי ריש פרק טרף בקלפי יליף מדכתיב גורל אחד לה' דצריך שיהא מוכיח שהוא לה'. שפת אמת, ת"ל גורל גורל גורל אחד לה' וגורל אחד לעואול ריבה, ריבה של זית, ריבה של אגוז, ריבה של אשכנז ע"פ לאו דוקא, אלא ריבה כל דבר ואפ"י ע"י, ורבנן אמרו באלו מצוה מפני שהם חזקים ויפים. ריטב"א.

שנינו במשנתנו בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור וכו', תנא כרי שיהיו שנים עשר אחיו הכהנים העוסקין בתמיד מקדשין ידיהן ורגליהן בבת אחת ולא יהיו צריכים לעמוד בשורה, תנא למה בתחלה היו ב' דדין לכיור ומפרש שהיה אחד למעלה ואחד למטה. וראה רש"י שחרית במילואו שהיה הכיור מלא מים והגיעו עד חלק העליון של הכיור מקדש ידיו ורגליו מן העליון דד העליון, ערבית בירידתו שנתרונן כבר חלק מן המים ע"י קדוש של שחרית מקדש ידיו ורגליו מן התחתון ואולי לכן לא עשו שני הדרין למטה? שלכתחלה היה יותר נוח להשתמש למעלה, לכן רק לערב כשידר המים, בדלית ברייה היו רוצין למטה, ובספר עזרת כהנים מרות ג' ד' כתב לפי זה שהיו כ"ד דדין לכיור י"ב למעלה ו"ב למטה. ביאורי הרף.

שנינו במשנתנו, ואף הוא בן קטין עשה מוכני לכיור וכו', מאי מוכני? אמר אב"י גילגלא הוהו משקעא ליה גלגל שעל ידה היה משקע כל הכיור לתוך הכור בלילה,

שנינו במשנתנו מונבו המלך עשה כל ידות הכלים וכו', נעבדינהו לדידהו דזהב ולמה רק הבית יד? ואין לומר שהכלים כבר היו עשויים זהב ורק היותו היו עץ, ומונבו עשה גם היותו זהב? שזה פשיטא שאם כבר עשו כל הכלי זהב שלא היו מקמיצים לעשות הבתי יד של עץ. ע"פ הרמ"מ

מונבו המלך על פי רש"י ב"ב י"א ע"א היה מזורע חשמונאי, והילני אמו, ובב"ר פמ"ו איתא דמונבו ובוזוטוס, בניה של הילני המלכה נתגיריו, וכמו כן איתא ביוספון רומי ספר ב' פ"ב שהיו מלכי אידיאבני [הוא מחוז באראביעון] ונתגיריו בצנעה, ואחרי מות אויאמי הוא בויטוס, מלך מונבו, ומונבו זה קודם שמלך הלך הוא והילני אמו לירושלים ושהו שם כמה שנים, וגם אחרי מלכו, נשאר בניו גרי צדק על אדמות הקודש. יכין עיי"ש

רש"י ד"ה בא לו למזרח. חוזר [לאחוריו. ב'] לזד מזרח סמוך לפתח, לפי שלא היו מכניסין השעירים [צין האולם והמזבח. ב"ח] להגרייל, אלא הכניסום רק שיהיו צמוך חלל העזרה, כדכתיב והעמיד אותם לפני ה' פתח אהל מועד. וקרא פ"ו ז' אצל לא לקרצן כל כך לזד הסיכל דהיינו בין אולם ולמזבח, עד שהוא צל לשוטטו [והיו. ב'] פ"י ואז היו מקריצין אותו כדמנן לקמן הציאו לו את השעיר שחטו וכו'.

דף ל"ז ע"ב

אמר אב"י בידות סבינין שאי אפשר לעשות סבינין עממן של זהב, מיתבי וקשה דמשמע דשאר כלים היה עושה כל הכלי של זהב, והא שנינו בברייתא אף הוא מונבו עשה בני כלים כסין משמן ואוגני כלים בית אחזון וידות כלים וידות סבינין קמי סבינין וקמי כלס של יום הכפורים של זהב וקשה למה לא עשה הכלים עצמן של זהב? תרגומא אב"י

בקתתא פ"ה הא דאמר שגם שאר כלים היו רק ידותיהם של זהב מיירי ב ידות דנרגי הקדושות והצני' ומגלות וגם כלים אלו אין לעשות סביניהם של זהב.

שנינו במשנתנו, הילני אמו עשתה נברשת של זהב וכו', תנא בשעה שהחמה זורחת ניצוצות יוצאין ממנה מחמת אודם החמה והזהב. ר"א והכל יודעין שהגיע זמן קריאת שמע וקודם זה היה להם סימן אחר. רמ"מ, וצ"ע למה היו צריכין את זה,

מיתבי הקורא את שמע שחרית עם אנשי משמר ואנשי מעמד לא יצא אין הפירוש שלא יצא כלל דאם כן איך יצאו אנשי משמר ואנשי מעמד, אלא הפירוש שלא יצאו מן המזבח, שלכתחלה צריך לקרותה כשיאיר היום מפני שאנשי משמר משכימין שהסכים שהעזרה מוטלת עליהם מקדימין לקרותה קודם היום שמה ממשך עליהן העזרה וימנעו לקרות ואנשי מעמד מאחרים ישראל העומדים בשליחם הציצו על הקרבן, מאחרין לקרות עד כלות עבודת התמיד? אמר אב"י לשאר עמא דבירושלים הנאסם צעורה, הוא סימן להודיע זמן קריאת שמע.

שנינו במשנתנו, ואף היא עשתה טבלא, שמעת מינה כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה ופלוגמא היא במסכת גיטין? אמר ר"ל משום רבי ינאי באלף בית אומיות של ראשי המינות,

מיתבי כשהוא כותב כהן הסומך את המגילה להסקומה רואה וכותב מה שכתוב בטבלא? אימא רואה וכותב כמה שכתוב בטבלא לפי סימני האומיות, מיתבי כשהוא כותב רואה וכותב מה שכתוב בטבלא, ומה כתוב בטבלא במדבר ה' י"ט-כ' אם שכב איש אותך [ואם לא שכב] אם שטית אם לא שטית [לא דק. ריטב"א עיי"ש, דזה לשון הפסוק אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית וגו', ואת כי שטית תחת אישך וכי נטמאת וגו'] הרי שהיה כתוב כל הפסוק ולא רק ראשי תיבות? התם בסירוגין לא היה כתוב רק מלים אלו שהוכיח בברייתא ושאר הפסוק היה כתוב בראשי תיבות. ראה רש"י,

דף ל"ח ע"א

תוכן הרף:

ניקנור נעשו נסים לדלתותיו, ת"ר מה נסים נעשו לדלתותיו? אמרו כשהלך ניקנור להביא דלתות מאלכסנדריא של מצרים* נקנור היה איש מן החסידים והלך לאכסנדריא של מצרים ועשה שם שני דלתות של נחושת והתקין מלאכתן מאד והיה דעתו להעמידן לעזרה וחבאין על הים. רמב"ם, לשער המזרח של העזרה ושל נחשם היו, נקנור, אדם גדול היה ועשיר, ונתנרב להביא דלתות למקדש מעצי ברזים הנמצא בארץ מצרים. ר"י מלוגיל, בחזירתו כשנכנס בספינה עם הדלתות עמד עליו נחשול סערה שבים למנעו למסותו אם יצטער וימסור נפשו עליה, דלפום צערא אנרא. יעב"ז, נמלו המלחים. רמב"ם אחת מהן מהדלתות והטילו לים כדי להקל המשאוי. ר"א [שהמשאוי גורם שתהיה הספינה משוקעת יותר במים, ונח יותר שיכנסו המים לתוכה], ועדיין לא נח הים מועפו, בקשו להטיל את חברתה הדלת השניה עמד הוא ניקנור וכרכה קשר עצמו בדלת. רמב"ם, וחבקה. ר"א אמר להם הטילוני עמה אמר כן שדע שלא יפילו אותך, דאל"כ מסתמא היה אסור למסור נפשו ע"ז! מיד בוכות שמסר נפשו נח הים מועפו, והיה מצטער על חברתה על הדלת שהטיל לים, שהיה לו למסור נפשו גם עליה כיון שהגיע לנמלה פורט בלעז. ר"א של עכו שבא"י, ומשם היה רכבו בעגלות לירושלים. והעמידן לרוח מזרחי מן העזרה לעומת ההיכל. רמב"ם היתה מבצבצת אותה חבירתה שהטילו לים. ר"א ויוצאה מתחת דופני הספינה, ויש אומרים בריה שבים בלעתה והקיאנה ליבשה, ועליה אמר שלמה שיר השירים א' קרות בתינו ארזים, רהיטנו אלו דלתות שבע אדם רצין ונכנסין בהן. ר"א ברותים, אל תיקרי ברותים אלא ברית ים כאלו כדמו בנית זה עם

אבני חן מסכת יומא

חכמים מה ראיתם שלא ללמד אמרו יודעין היו של בית אבא שבית זה עתיד ליחרב אמרו שמא ילמוד אדם שאינו מהוגן וילך ויעבוד עבודה זרה בכך, ועל דבר זה מוזכרין אותן לשבח מעולם לא יצאת כלה מבושמת מבתיהן, וכשנשואין אשה ממקום אחר מתנין עמה שלא תתבסם שלא יאמרו ממעשה הקטורת מתבסמין לקיים מה שנא' והייתם נקים מה' ומישראל,

תניא אמר ר' ישמעאל פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי אחד מבני בניהם, אמרתי לו אבותיך בקשו להרבות כבודן ורצו למעט כבוד המקום, עכשיו כבוד מקום במקומו שהרי כבודו מלאה הארץ. מהרש"א ומועט כבודם נחזקין בינו,

אמר ר' עקיבא פעם אחת סח לי ר' ישמעאל בן לוגא פעם אחת יצאתי אני ואחד מבני בניהם לשדה ללקט עשבים וראיתי שבכה ושחק, אמרתי לו מפני מה בכית? אמר לי כבוד אבותי נזכרתי, ומפני מה שחקת אמר לי שעתיד הקב"ה להחזירה לנו, ומפני מה נזכרתי? אמר לי מעלה עשן כנגדי עשן שהוא מעלה עשן ראיתי כנגדי, הראהו לי, אמר לי שבועה היא בידינו שאין מראין אותו לכל אדם,

אמר ר' יוחנן בן גורי פעם אחת מצאתי זקן אחד ומגילת סממנין בידו, אמרתי לו מאין אתה? אמר לי מבית אבטינס אני, ומה בידך אמר לי מגילת סממנין שכתובין בה שמות סמני הקטורת, הראהו לי, אמר לי כל זמן שבית אבא היו קיימין לא היו מוסרין אותו לכל אדם, ועכשיו הרי הוא לך והזהר בה, וכשבאתי וסחתי דברי לפני ר"ע אמר לי מעתה אסור לספר בגנותן של אלו, מכאן אמר בן עזאי ממעשה בית גרמו ויתן אבטינס שנקשו חכמים לדחות ממקומם ולא יכלו בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך לא ידאג אדם פלוני יקפח פרנסתו, כי על כסוך נפש יקראוך לנא ולשוב במקומך

לאכסנדריה של מצרים פ"ה דאע"ג דכתיב לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד, כבר פירשו בספרי לגור שם אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לסחורה ולכבוש את הארץ, ומיהו תמיהא מילתא, על מה סמכו העולם לגור בזמן הזה במצרים כגון הרמב"ם ז"ל וכמה גדולים אחרים, ויש אומרים שאותן עיירות כבר נתבלבלו ונחרבו ואלו עיירות הן שנתיישבו אחרי כן, וה"ל אליעזר ממיין תירץ שלא אסר הכתוב אלא להולך בדרך ההוא שמארץ ישראל והמדבר למצרים, דהכי כתיב קרא לא תוסיפון לשוב בדרך הזה, והנכון יותר שאין האיסור ההוא אלא בזמן שישראל שרויין על אדמתם, אבל בזמן הזה שנגזר עלינו להיות נדחים בכל קצוי הארץ, כל חוצה לארץ אחד הוא, ואין איסור אלא שלא לצאת מדעת מן הארץ לחוצה לארץ. ריטב"א

דף ל"ח ע"ב

ומשלך יתנו לך לא משלהם יתנו לך מתנה אלא מונוות הקצופים לך מן השמים, אין אדם נוגע במוכן לחבירו, ואין מלכות נוגעת בחברתה משהגיע זמן המלכות ליפול ותעמוד אחרת לא יאחר הזמן אפי' כמלא נימא.

שנינו במשנתנו, הוגרם בן לוי וכו', תניא כשהוא נותן קולו בנעימה מכנים גודלו לתוך פיו ומניח אצבעו בין הנימין צין תליקת נימת השפה נגד מחילת המועט עד שהיו אחיו הכהנים נוקרים בבת ראש לאחוריהם נחמטין [מהפכת. קרעיה"ע שקלים] הקול, וגם י"ל שעשו בן מפני הבושה שלא יכלו לעשות כמותו. שפת אמת,

זה פ"ה הים והדלתות, אבל באמת כיון שהדלתות היו של עצי ברושים מצופים נחשת שפיר נופל עליהם הלשון "ברוחים", לפיכך כל השערים שהיו במקדש נשתנו כשהעשירי להיות של זהב אע"פ שהיו עשירי כהונה כל בתלי בית המקדש זהב. ר"י מלוגל חוץ משערי ניקנור מפני שנעשו בו נסים, ויש אומרים מפני שנחושטן מוצהבת [מלשון צהבו פניו be bright, shine] וראה בעיניך היתה ריפה כשל זהב. ר"א, ר' אליעזר בן יעקב אומר נחשת קלוניתא מוקקת היתה והיתה מאירה כשל זהב.

מתני': ואלו לגנאי של בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים, של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת משמע שהוא ענין שצריך ללמד אך להכיר איזה עשב הוא מעלה עשן, כמו שאר תנ' דברים שצריך ללמד, הוגרם בן לוי כגומר מן הגוים היה יודע פרק בשיר הכרעת קול נעמה ולא רצה ללמד, בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב שהיה קושר ארבע קולמוסין בר' אצבעותיו והיה כותב שם של יו"ד ה"א וא"ו ה"א בידו, על הראשונים בן קצין וחבריו לעיל ל"ז ע"א נאמר משל"ה זכר צדיק לברכה, ועל אלו נאמר משל"ה ושם רשעים ירקב.

תנו רבנן בית גרמו היו בקיאים במעשה לחם הפנים ולא רצו ללמד, שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים והיו יודעין לאפות כמותן, ולא היו יודעין לרדות מן המנור כמותן, שהללו אנשי אלכסנדריא מסיקין מבחוץ אולי הפ' שעשו מדורה ואפי עליה ואופין מבחוץ היו ידלים לדקס מצפנים למנור ואופין אותן מנחון וראה מס' שקלים שיש שם גרסא אחרת והללו מסיקין מבפנים ואופין מבפנים כרגיל, הללו אנשי אלכסנדריא פיתן מתעפשת שלא נאפה כראוי והללו אין פיתן מתעפשת, כששמעו חכמים בדבר אמרו כל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו שנאמר ישעיה מ"ג כל הנקרא בשמי באן בלחם הפנים הוא אומנות של אנשים לכן נקט האי קרא דקאי על אנשים שקראו בשמו יחברך, אבל בקטרת הגבורה הוא העשב לכן נקט הפסוק כל "פעל ה'" למענהו. ע"פ מרומי שדה ולכבודי בראתיו, [יחזור. מאיר] פ' ציוו החכמים שיחזרו בית גרמו למקומן ובמנחת יהודה מפרש וחזרו בית גרמו למקומן פ' למעלה, וכן בבית אבטינס, ומספר ששלחו להם חכמים ולא באו שהיו נועסים למה העבירו אותם בשביל אנשי אלכסנדריא, כפלו להם שכרן מתומתם הלשנה ובאו, בכל יום קודם לכן, ר"א היו נוטלין שנים עשר מנה והיום עשרים וארבעה, ר' יהודה אומר בכל יום עשרים וארבעה והיום ארבעים ושמונה, אמרו להם חכמים מה ראיתם שלא ללמד? אמרו להם יודעין היו של בית אבא שבית זה עתיד ליחרב שמא ילמוד אדם שאינו מהוגן וילך ויעבוד עבודה זרה בכך, ועל דבר זה מוזכרין אותן לשבח מעולם לא נמצאת פת נקיה ביד בניהם שלא יאמרו ממעשה לחם הפנים זה ניוונין לקיים מה שנאמר במדבר לב והייתם נקים מה' ומישראל.

שנינו במשנתנו, של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת, ת"ר בית אבטינס היו בקיאים במעשה הקטורת ולא רצו ללמד, שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים והיו יודעין לפטם כמותם ולא היו יודעין להעלות עשן כמותן שלא היו מסיקין עשן שהוא מעלה את העשן זוקף וממתן כמקל, של הללו מתמר ועולה כמקל של הללו מפציע לכאן ולכאן, וכששמעו חכמים בדבר אמרו כל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו שנאמר משל"ה כל פעל ה' למענהו, וחזרו בית אבטינס למקומן למעלה. מנחת יהודה, שלחו להם חכמים ולא באו, כפלו להם שכרן ובאו, בכל יום היו נוטלין שנים עשר מנה והיום עשרים וארבעה, ר' יהודה אומר בכל יום עשרים וארבעה והיום ארבעים ושמונה, אמרו להם

אבני חן מסכת יומא

הפרד לוט מעמו שא נא עניך וראה וגו' לך אתננה ולזרעך עד עולם, [ואמר] רבי אלעזר אפי' בשביל צדיק אחד עולם נברא, שנאמר בראשית א' ד' וירא אלהים את האור כי טוב, ואין טוב אלא צדיק שנאמר ישעיהו ג' אמרו צדיק כי טוב,

[ואמר] ר' אלעזר כל המשבח דבר מתלמודו פ' שטרם כמודד לשכות דבר מתלמודו. ריטב"א גורם גלות לבניו שנאמר חושע ד' ה' ותשכח תורת אלהיך אֶשְׁפֹּחַ בְּנִיךְ גַּם אֲנִי, ר' אבהו אמר מורידין אותו מגדולתו שנאמר שם כי אתה הִרְעַת מֵאֶסֶת וְאֶמְאָקָה מִיָּפְתָּן לִי,

אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו שנאמר קהלת א' וזרח השמש ובה השמש, עד שלא כבתה שמשו של עלי וזרח שמשו של שמואל הרמתי לכאורה קשה לפ' איך נמצא דור רשעים אחד דור של צדיקים? וי"ל דהבונה הוא רק על צדיקי הדור שנקראו שמש כעין עלי ושמואל דמייתו הנמרא הכא. שפת אמת,

[ואמר] ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן ראה הקדוש ברוך הוא שצדיקים מועטין עמד ושתלן בכל דור ודור שכל דור צריך לצדיק שיגן על הדור, וישפיע עליהם מקדושתו, שנאמר שמואל א' ב' ח' כי לה' פ' שאנים רבים בעולם כדי שיכירו בהם בני העולם, אלא לה' הקב"ה ידועים רמ"מ מצוקי ארץ היסודות והעמודים שהם מצבי הארץ ומעמידין אותה. וישת וישם עליהם תבל מקום המושב נקרא תבל. פסמן ככל הדורות להיות שמות וקיום ויסוד לקיים תכל,

[ואמר] רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן אפי' בשביל צדיק אחד העולם מתקיים שנאמר משלי ה' וצדיק יסוד עולם, רבי חייא ידידיה אמר מהכא שמואל א' ב' ט' רגלי רגלי מלשון בשביל כמו ויפך ה' אומן לגלגל חסידיו ישמור בשביל חסידיו ישמור את העולם, ומקשה ע"ז הא חסידיו טובא משמע ולא צדיק אחד? אמר רב נחמן בר יצחק חסידיו לשון יחיד כתיב ורק הקרי הוא חסידיו, [ואמר] רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חמא שוב אינו חומא שנאמר רגלי חסידיו ישמור סופי חסידיו ישמור, וכן לחיפך כל עבירה שאדם הורגל לעשותה רוב ימיו, דהיינו ל"ז שנה, כיון דרש בה שוב אין מניחה ומלפפתו כל ימיו. ביאורי הרף בשם המת"ל.

וא"ת הרי יוחנן כ"ג ששימש כהונה גדולה ששנים שנה ולבסוף נעשה צדוק (ברכות כ"ט ע"א)? וי"ל דודאי אם בא לטמא אין נועלין לפניו לגמרי, אלא [פ'] אם אינו עושה פעולה כהונה לטמא חריבה מכריעין אותו מכאן ואילך בלא עמל ליטור ולהתקדש. ח"ו, וכ"ה בתוס' הרא"ש דבי ר' שילא אמרי כיון שבאה לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה ואינו חומא שוב אינו חומא שנאמר רגלי חסידיו ישמור מפרשי רגלי לשון הרגל, שהרגיל עצמו לכפות את יצרו. מרומוי שרה

אמר ריש לקיש מאי דכתיב משלי ג' אם ללצים הוא יליין ולענוים יתן חן, בא לטמא פותחין לו שאין מונעין מלפניו ואין מוחין בידו. ריטב"א, חז לשון "הוא" הוא עצמו בלא מסייע. ראה רמ"מ בא לטהר מסייעין אותו ואע"ג שהפסוק אומר "יתן" לשון יחיד, היינו שנותן הקב"ה חינו בעיני העולם עד שסייעוהו במחוז חפצו לטובתו. רמ"מ, תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שהיה מוכר נפט ואפרסמון

זכר צדיק לברכה ראה במאורות הרף היומי גליון 373 שהיה שכתבו הלשון ז"ל או צ"ל על אנשים חיים.

דף ל"ט ע"א

בא למרוד נפט, אומר לו מרוד אתה לעצמך, בא למרוד אפרסמון

ח"ר בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב, אמרו עליו שהיה נוטל ד' קולמוסין בין אצבעותיו ואם היתה תיבה של ד' אותיות היה כותבה בבת אחת, אמרו לו מה ראית שלא ללמד? כולן מצאו תשובה לדבריהם בן קמצר לא מצא תשובה לדבריו דגבי ע"ז לא שייך כבוד של כתיבה. ח"ו,

על הראשונים נאמר משלי ה' זכר צדיק לברכה*, ועל בן קמצר וחביריו פ' אנשים כמות שהרי כאן כולם מצאו תשובה נאמר ושם רשעים ירקב, מאי ושם רשעים ירקב? אמר ר' אלעזר רקביבות תעלה בשמותן דלא מסקינן בשמייהו לא יקרא אדם לנמו שם אדם רשע ומה שקורין השם ישמעאל שהקב"ה קראו באותו השם. ריטב"א וראה ח"ו. לכן אמר בצדיק "זכר" וברשע "שם" לומר רק שמו ירקב אבל מותר "לזכור" לדעה ולקללה. ע"פ רמ"מ

מתניב רבינא מעשה בדואג בן יוסף שהניחו [אביו] בן קטן לאמו, בכל יום היתה אמו מודדתו בטפחים כמה טפחים הוא גבוה ונותנת משקלו של זהב לבית המקדש צ"ע אך ידעה משקלו ע"י טבחה, וכי לא היה דרך אחרת לשקול, וכשגבר אויב טבחיתו ואכלתו ועליה קונן ירמיה איכה ב' אם תאכלנה נשים פרים פרי שלחם, ילדם עללי לשון עולל ויונק טפוחים שנמדר בטפחים, משיבה רוח הקדש ואומרת אם יהרג במקדש ה' כהן וגביא ומפני כן נענשו, הרי שכן זה היה שמו דואג שהוא שם רשע? ומתרג' אין זה ראהו שמונת לקרא בשם רשע דסוף סוף חזי מאי סליק ביה ראה מה עלתה ניה ששחמט, וכן מצינו בקרב שנקרא בשם אחד מאלופי עשו, וראה מה היה סופו. ביאורי הרף בשם הח"ס,

אמר ר' אלעזר לדרוש הפסוק זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב צדיק מעצמו ורשע מחבירו, צדיק מעצמו אין צריך לצרף אליו מעשה שאר צדיקים דכתיב זכר צדיק לשון יחיד, שנדון על מעשה עצמו לברכה, ורשע מחבירו נידון גם על מעשי חבירו הרשעים דכתיב ושם רשעים ולא כמיז וסע רשע ירקב, אמר ליה רבינא להתוא מרבנן דהוה מסדר אגדתא קמיה, מנא הא מילתא דאמור רבנן זכר צדיק לברכה זה תמוה שלא ידע הפסוק דזכר צדיק לברכה? א"ל דהא כתיב זכר צדיק לברכה, מדאורייתא מנא לן דליכא מיד דלא רמזה משה באורייתא. ח"ו? דכתיב בראשית י"ח י"ז וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עשה, וכתיב בראשית י"ח י"ח ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום כיון שהחזיר שמו כדכר,

מנא הא מילתא דאמור רבנן שם רשעים ירקב? א"ל דהא כתיב ושם רשעים ירקב, מדאורייתא מנא לן? דכתיב בראשית י"ג ויאחזל עד סדום, וכתיב ואנשי סדום רעים וחמאים לה' מאד, אמר ר' אלעזר צדיק דר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם רשע דר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם, צדיק דר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם עובדיה היה דר בין אחאב ואיזבל, רשע דר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם זה עשו שדר בין יצחק ורביקה. ר"ח,

[ואמר] רבי אלעזר מברכתן של צדיקים אתה למד קללה לרשעים ומקללתן של רשעים אתה למד ברכה לצדיקים, מברכתן של צדיקים אתה למד קללה לרשעים דכתיב בראשית י"ח י"ט כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' כדמסיים הפסוק למען תביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו וכתיב בתריה בראשית י"ח כ' מיד דבר בנותן של רשעים ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה וכו' וכתיב שם בפסוק כ"א ארדה נא ואראה הכעצקתה בא אלי עשו כלה", ומקללתן של רשעים אתה למד ברכה לצדיקים דכתיב בראשית י"ג י"ג ואנשי סדום רעים וחמאים לה' צ"ע מה הקללה בזה? ואולי אין לך קללה יותר מזה להיות כתרנומו כישן במנותחן וחיבין בנייתחן קד' ה', וכתיב בתריה בבראשית י"ג י"ד וה' אמר אל אברהם אחרי

אבני חן מסכת יומא

מתניתין דלא כי האי תנא, דתניא רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר הסגן וכהן גדול כל אחד עמד לצד אחד מן השערים מכניסין ידן הימנית בקלפי ואע"ג שחובה להגדיל וצריך להעשות ע"י הכ"ג? ו"ל שגם ע"י גורל אחד שעולה ביד הכ"ג נחברר הכל. ע"פ רמ"מ אם בימינו של כהן גדול עולה, הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך שידעו הכל שהגורל שבימין הוא לה'. בשם המאירי, ואח"כ היה נותן השני גורלות על השערים, ואם בימינו של סגן עולה ראש בית אב אומר לו לכהן גדול דבר מילך' דבר דמין לה' מטעם, ולמה אין ראש ב"ד אומר להסגן הגבה ידך? ו"ל שלא היה מרוד ככ"ג ולא ישבח, ועוד שהיה מחביש כ"ג. ת"י, ונימא ליה סגן לכ"ג דבר מילך? כיון דלא סליק בידיה דכ"ג, וידיה דסגן סליק חלשא דעתיה חלש דעתיה דכ"ג? אי אומר לו סגן, במאי קא מיפלגי? תנא דמשנתינו שהכ"ג מכניס שתי ידיו, ור"י שאומר שהכ"ג והסגן מכניסין ידיהם? מר סבר ימינא דסגן עדיף משמאליה דכהן גדול, ומר סבר כי הדדי נינהו,

ומאן האי תנא דמשנתינו דפליג עליה דרבי יהודה? רבי חנינא סגן הכהנים הוא, דתניא רבי חנינא סגן הכהנים אומר למה סגן (מימינו) [ממונה. רש"י] שאם אירע בו פסול ככהן גדול נכנס סגן ומשמש תחתיו הרי שלא היה לו שום עבודה רק עמד שם שמא יארע פסול בכ"ג.

תנו רבנן ארבעים שנה ששמש שמעון הצדיק היה : גורל עולה בימין, מכאן ואילך פעמים עולה בימין, פעמים עולה בשמאל,

2 והיה לשון של זהורית שקושרין בלש שער המשמלה מלבין לאחר שהפילו השעיר לעזאזל, מכאן ואילך פעמים מלבין, פעמים אינו מלבין,

3 והיה נר מערבי ראה רש"י איהו נר מערבי דולק לאחר שזכו שער כל הנזות ואע"פ שממנו מתחיל להדליק ערבת, מכאן ואילך פעמים דולק, פעמים כבה,

4 והיה אש של מערכה מתגבר מאלו ולא היו כהנים צריכין להביא עצים למערכה ממסדוהו שמית חוץ משני גזירי עצים של מן העצים שהן מזה כדי לקיים מצות עצים, מכאן ואילך פעמים מתגבר פעמים אין מתגבר ולא היו כהנים נמנעין מלהביא עצים למערכה כל היום כולו ומספר בשבחן של הכהנים, או מספר שהיו מוכרחים לעשות כן.

5 ונשתלחה ברכה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים וכל כהן שמגיעו כזית יש אוכלו ושבע ויש אוכלו ומותיר, מכאן ואילך נשתלחה מאירה שלטו משעיו בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, וכל כהן מגיעו כפול, הצנועין מושכין את ידיהן שלטו כזית מלחם שרלו שלטו משעיו, הצנועין מושכין את ידיהן וימי שמעון את מי שמגיע כפול לא היו מושכין את ידיהן והגרגרנין נוטלין חוטבין. ת"י ואוכלין, ומעשה באחד שנמלח חלקו וחלק חבירו והיו קורין אותו בן חמצן גולן, אולי רש"י אינו גורם "בן", או שפירושו כמו בן חרין וברומה, עד יום מותו,

דף ל"ט ע"ב

אמר רבה בר רב שילא מאי קרא? תהלים ע"א ד' אלהי פלטי מיד רשע מכף מעול וחומין, רבא אמר מזהבא ישעיה א' י"ז למדור היטב להטיב מעשיכם דרשו משפט, אשרו מלשון ישר, היו משרים חמוין את העושק החזיקו הנגלו, אשרו חמוין ואל תאשרו חומין לא שייך הכא אלא כסנהדרין שלמדנו מכאן שסקין למוצע מחילה.

תנו רבנן אותה שנה שמת בה שמעון הצדיק, אמר להם ביום הכיפורים בשנה זו הוא מת, אמרו לו מניין אתה יודע? אמר להם בכל יום הכפורים היה מזדמן לי זקן אחד לבוש לבנים ועטוף לבנים נכנס עמי

אומר לו המתן לי עד שאמדוד עמך כדי שנתבסם אני ואתה, תנא דבי רבי ישמעאל עבירה מטמטמת לבו של אדם חוסר הרגשה שהוא טמא, הוא מומאה. י"ד בשם מכתב מאלו עיי"ש, שנאמר ויקרא י"א ולא תטמאו בהם ונממתם ספר אל"ף בם אל תקרי ונממתם אלא ונממטם, תנו רבנן כתיב ולא תטמאו בהם ונממתם בם, אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה מניחין אותו לעטמא הדבה והכי קאמר קרא אל מטמאו כן ואם מטמאו סוף ונממטם פ' דלעיל אמרו הבא לשמא רק פותחין לו?, מלמטה מטמאין אותו מלמעלה שש הרבה משמינים להטעותו, כדכתיב והשמן עומד על ימינו לשמנו. ריטב"א, בעולם הזה מטמאין אותו לעולם הבא, תנו רבנן ויקרא יא והתקדשתם והייתם קדושים, אדם מקדש עצמו מעט אולי הפירוש דגא קטנה יותר מנקות הבחירה מקדשין אותו הרבה, מלמטה מקדשין אותו מלמעלה מקדשין אותו המלאכים הקדושים מלמעלה. ריטב"א, בעולם הזה מקדשין אותו לעולם הבא.

פרק רביעי טרף בקלפי

מתני':טרף בקלפי ר"ל הכ"ג חופף מדר הגורלות מתוך הקלפי, שלא יתכוון להעלות של שם מימינו, שזה סימן יפה לו, וי"א טרף בקלפי נענע הקלפי, כמו ביצים מרופות. יבין, לא סוף דבר קלפי אלא אפילו קלותו [סליח] ולמה אמרו קלפי לעשות פומבי לדבר [שהוא כלי שלא היו צריכים לה במקדש לדבר אחר אלא לגורל השעירים. קרבה"ע]. והעלה שני גורלות אחד זימין ואחד נשמאלו והשעירים עומדים אחד לימין ואחד נשמאל וטמן גורל שעולה זימין לשער של ימין אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל כך נקרא כל הר זקוף וקשה כאבן, יבין, הסגן בימינו וראש בית אב משמאלו אף שכבר אמר כן למעלה, כופלו כאן לוטר הטעם למה כשעלה בימינו אומר הסגן, וכשעלה בשמאל אומר הראש בית אב. יבין עיי"ש, אם של שם עלה בימינו הסגן אומר לו אישי אדוני. תו"ס כהן גדול הגבה ימינך שידעו הכל שהגורל שבימין הוא לה'. בשם המאירי, ואם של שם עלה בשמאלו ראש בית אב אומר לו אישי כ"ג הגבה שמאלך, נתנן על שני השעירים ואומר לה' חטאת ואף שבקרבן יחיד אמרין שלא יאמר כן דשמא יאמר לה' ולא יאמר אח"כ חטאת. ראה ת"י, רבי ישמעאל אומר לא היה צריך לומר חטאת אלא לה' דהכי משמע ליה לישנא דקרא "אשר עלה הגורל לה' ועשה" שלא יזכר יותר. ת"י, והן עונין אחריו כשמוכר את הסם המפורש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

גמ': למה לי טרף בקלפי? כי היכי דלא ניכוין ולישקול ואע"ג דבכה"ג לא מקיים מצות תגלה, אפילו הכי חיישין מתוך שחומר ותאב שיעלה בימין מיטריד ומניש מצות תגלה. תורה"ש, ות"י

אמר רבא קלפי של עץ היתה ושל חול היתה למה מקודשת ואינה מחזקת אלא שתי ידיים, מתקיף לה רבינא בשלמא אינה מחזקת אלא שתי ידיים כי היכי דלא ליכוין ולישקול, אלא של חול נקדשהו שכבוד המצוה בשל קדש. ת"י? אם כן הוה לה כלי שרת של עץ וא"ת אך ולמדו מכאן הא תגלה אינה עבודה? וי"ל שהוראין לא ידעו שאין תגלה עבודה ויבאו לעשות שאר כלי שרת של עץ. ע"פ הת"י וכלי שרת דעין לא עבדינן, ונעברה דכסף ונעברה דזהב? התורה חסה על ממונן של ישראל פ' כיון דלאו מיד דעבודה היא כולי האי, ואינו אלא פעם אחת, ואין הקלפי עצמו דאורייתא. ריטב"א, וראה בספר שערים מצויינים בהלכה שיש בש"ס ד' פעמים בעניני כלי מקדש התורה חסה על ממונן של ישראל, ולעומת זה מצינו ד' פעמים חלשון "אין עניות במקום עשירות". עיי"ש

אבני חן מסכת יומא

ענין חדש: **אמר רבי ינאי עליית גורל מתוך קלפי מעכבת**, אפשר דקלפי גופא אינה מעכבת. ריטב"א, הנחה על השערים אינה מעכבת, ורבי יוחנן אמר אף עלייה אינה מעכבת, אליבא דרבי יהודה דאמר דברים הנעשין בבגדי לבן מבחוץ כהילכו נעורה לא מעכבא כולי עלמא לא פליגי דלא מעכבא, כי פליגי אליבא דר' נחמיה דאמר כל סדר העבודות שנעשות בצנדי לכן וכו' מעכב, ד"חוקס" דכתיבא בענינא דאחרי מות עליהו כתיבא, מ"ד מעכבא ר' ינאי כר' נחמיה ומאן דאמר לא מעכבא ר' יוחנן חגי מילי עבודה, הגרלה לאו עבודה היא, איבא דאמרי אליבא דרבי נחמיה דאמר מעכבא כולי עלמא לא פליגי דמעכבא כי פליגי אליבא דר' יהודה, מאן דאמר לא מעכבא ר' יוחנן כרבי יהודה, ומאן דאמר מעכבא ר' ינאי, שאני הכא התגלות דתנא ביה קרא סהרי שנה עליו הכמוז לעכב אשר עלה תרי זימני בויקרא מ"ז טו-והקריב אחרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו חטאת, והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעוול וגו',

בריתא א': מיתבי מצוה להגריל ואם לא הגריל כשר, בשלמא להך לישנא דאמרת אליבא דרבי יהודה כולי עלמא לא פליגי דלא מעכבא הא מני דאמר אם לא הגריל כשר רבי יהודה היא

דף מ' ע"א

אלא להך לישנא דאמרת פליגי דאליבא דר' נחמיה כ"ע לא פליגי דמעכבא, ופליגי רק אליבא דר' יהודה, בשלמא למאן דאמר לא מעכבא ר' יוחנן הא מני ר' יהודה היא, אלא למ"ד מעכבא ר' ינאי הא מני? תני בברייתא א'. ראה תוס' ד"ה הא מצוה להניח על השערים, דכ"ע הנחה אינה מעכבת, אבל בלחגריל לא מיירי,

בריתא ב: ת"ש שנינו בברייתא אחרת מצוה להגריל ולהתורות על השעיר המשמלת לאחר שגמר כל מלאכת הפר והשעיר, אבל על השעיר לה' לא מצאתי שמתורה לא הגריל ולא התורה כשר, וכי תימא הכי נמי להניח הא דאמר להגריל אין הפירוש להעלות אלא להניח על השערים, שזה מצוה ואינה מעכבת, אימא סיפא רבי שמעון אומר לא הגריל כשר לא התורה פסול, מאי לא הגריל, אלימא לא הניח מכלל דרבי שמעון סבר הגרלה מעכבא, והתניא מת אחד מהן מביא חבירו שלא בהגרלה דברי רבי שמעון וקשיא על ר' ינאי מת"ק שאומר שרק מצוה להגריל ואינה מעכבת?

לעולם נוכל לוטר דהת"ק סבר דרק להניח לא מעכבי אבל הגרלה מעכבת ו ר' שמעון לא ידע מאי קאמרי רבנן וס"ל לר"ש דהגרלה אינה מעכבת ויודיו מעכבת, והכי קאמר להו אי הגרלה הגרלה ממש קא אמריתו ואתם אומרים שלהעלות אינה מעכבת, אני סבור כמובן אבל פליגנא עלייכו בחדא ואני חולק רק שורדיו מעכבת, אי הגרלה דקאמריתו היינו הנחה שאתם אומרים שאם לא הניח על השערים אינה מעכבת, דמשמע הא אם לא הגריל מעכבת פליגנא עלייכו בתרתי שאני סובר הגרלה אינה מעכבת, ויודיו מעכבת,

בריתא ג': ת"ש סדר עבודתן כך היא כפרסה לפי סדר הפסוקים בפרשת אחר, 1 כחמלה ממולה על הפר וידיו ראשון, 2 ואח"כ מגריל על השעיר[נס], 3 ואח"כ ממולה על הפר וידיו שני ושטתו, 4 ומניס כף ומחטה וטותן את הקטרת על האש, 5 וטותן מדס הפר על הכפורת, 6 ואח"כ שוטט את השעיר וטותן ממנו על הכפורת, 7 ואח"כ טותן מדס הפר על הפיוכת 8 ואחר כך מדס השעיר, 9 ואח"כ מערס דמיס וטותן על מזבח הפתחי

פר מעכב את השעיר ושעיר אין מעכב את הפר במתנות שבפנים, בשלמא פר מעכב את השעיר דאי אקדמיה לשעיר על דין הנדים 6 מקמי פר על בין הבדים 5 לא עבר ולא כלום זה פשוט ואין צורך ביאור דהא שניהם בפנים ובתיב

ויצא עמי בירושלמי פירך, והכתוב וכל אדם לא יהיה באהל מועד, ודרשין אפילו אותם שכתוב בהם ופניהם פני אדם [מלאכים]? ומתירן כבוד הקב"ה היה. ת"י, והיום נודמן לי זקן אחד לבוש שחורים ועמוף שחורים נכנס עמי ולא יצא עמי, אחר הרגל חלה שבועה ימים ומת ונמנעו אחיו הכהנים מלבדך בשם מלגך צרכת כהנים את העם בשם המפורש שלא היו כדאי.

ת"ר ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה גורל עולה בימין, ולא היה לשון של זהירות מלבין, ולא היה נר מערבי דולק, והיו דלתות ההיכל נפתחות מאלהין סימן לאישים לצא ולכנס זה לשון הירושלמי וזמא דף ל"ג ע"ב והיא נועלין דלתות ההיכל מבערך ומשכימין ומוציאין אותן פתוחין עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי אמר לו להדלתות היכל היכל מפני מה אתה מבעית עצמך מפחד עצמך בסימנים אלו, יודע אני כך שסופך עתיד ליחרב וז"ל הירושלמי וזמא דף ל"ג ע"ב היכל למה אתה מבחילנו ויודעין אנו שסופך ליחרב, וכבר נתנבא עליך וזכריה בן עדויא שהפתיח 11 הוא סימן לחורבן וזכריה יא פתח לבנון דלתך ותאכל אש בארזיך, אמר רבי יצחק בן מכלאי למה נקרא שמו של בהמ"ק "לבנון"? שמלכין עונותיהן של ישראל, אמר רב זוטרא בר טוביה למה נקרא שמו "יער"? דכתיב מלכים י בית יער הלבנון לומר לך מה יער מלבלב גרילין בו נמיעות אף בית המקדש מלבלב, דאמר רב הושעיא ראה לעיל כ"א ע"ב בשעה שבנה שלמה בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאין פירות בזמניהן וכיון שהרווח מנשבת בהן היו נושרין פירותיהן שנאמר תהלים ע"ב ט"ז ידעש כלבנון פריו, ומהן היתה פרנסה לכהונה, וכיון שנכנסו גוים להיכל יבשו שנאמר נחום א ופרח לבנון אומלל, ועתיד הקב"ה להחזירה לנו שנאמר ישעיה ל"ה ב פרח תִּפְרַח וְתִגַּל, אף גילת ורגן תגל גילה אחר גילה כבוד הלבנון נתן לה הפאר והכבוד שיש בלבנון ידחה ניתן לה מה'.

שנינו במשנתנו נתנן הגרלות על שני השעירים, תנו רבנן עשר פעמים מזכיר כהן גדול את השם בו ביום, ג' בירדיו ראשון של פר אלא ה' מטאמי, אלא ה' כפר, לפני ה' מטאמי, ושלשה בירדיו שני עוד פעם על פרו בזה הלשון, ושלשה בשעיר המשתלח, ואחד בגרלות לה' מטאמי, וכבר אמר השם ונשמע קולו ביריחו וכבר היה מעשה שהלך קולו עד יריחו ור"ה פירש וכבר אמר אגא השם ואח"כ הרים קולו ונשמע קולו ביריחו, אמר רבה בר בר חנה מירושלים ליריחו עשרה פרסאות, [תנא ציר. ר"ה] דלתות ההיכל נשמע בשמונה תחומי שבת שמנה פעמים מאתים אמה, ופליגא אהך משנה דתמיד דקתי שביריחו היה נשמע קול שער גדול שנפתח. תוהר"ש, ה"י, עזים שביריחו היו מתעטשות מריח הקטורת, נשים שביריחו אינן צריכות להתבשם מריח קטורת, כלה שבירושלים אינה צריכה להתקשט מריח קטורת אבל כלה ביריחו צריכה להתבשם, שהכלות מתבסמות יותר משאר נשים ת"י,

אמר רבי אליעזר בן דגלאי עזים היו לאבא בהרי מכוור סס הממח בהרי מכוור, הרי הגלעל. ת"י והיו מתעטשות מריח הקטורת,

אמר רבי יש רבי ויש גב חייא בר אבין בערך באותו זמן, ואולי הם אדם אחד חייא בר אבין אמורא בבלי בדור השלישי והרביעי בערך שנת 300 למספרם **אמר רבי יהושע בן קרח** היה תנא בדור רביעי, בערך שנת 135 למספרם, ור' חייא בר אבין שמע רק משמו **סח לי זקן אחד פעם אחת הלכתי לשילה** ראה וזכום ק"ח ע"ב כשמת עלי' הכהן חרבה שילה, וראה בסדר הדורות שעלי' מת בשנת ב"א תת"ע זה שנת 890- למספרם, נמצא שר' יהושע בן קרח היה מספר בערך 1025 שנים לאחר שחרבה שילה והרחתי ריח קטורת מבין כותליה מקטורת שנעשה זו צדוד המשקן כשילה שקדושהה נשארת לעולם,

אבני חן מסכת יומא

השם, מקום שקידש הגורל אינו דין שיקדש השם? ת"ל ועשהו חמאת הגורל עושה חמאת ואין השם עושה חמאת

דף מ"א ע"א

סתם סיפרא מני רבי יהודה, וקא תני הגורל עושה חמאת ואין השם עושה חמאת אלמא הגרלה מעכבא? תיובתא דמאן דאמר ר' יוחנן הגרלה לא מעכבא תיובתא.

אמר רב חסדא, אין הקניין* פ' קנין, התורים ומכני היונה נקראין קנין, כגון כי יקרא קן צפור לפניך, כלומר עופות, מהן קרבן שמביאין מן העופות כגון חוב וחובה והיולדת וכיוצא בהן מביאין תורים ובני יונה, ובתיב בהו אחד לעולה ואחד לחמאת. ר"ה, [חלשון צריך תיקון] מתפרשות אלו לעולה ואילו לתעלות אלא או בלקיחת בעלים מן השוק, שמפרשם בשעת לקיחה או בעשיית כהן שהכהן מפרשם בשעה שמקריבם, אמר רב שימי בר אשי מ"ט דרב חסדא דכתיב ויקרא י"ב ח' ולקחה שתי תרים או שני בני יונה וגו', ויקרא מ"ו ל' ועשה הכהן את האחד חמאת ואת האחר עולה, או בלקיחה או בעשייה,

מיתיבי "ועשהו חמאת" הגורל עושה חמאת ואין השם עושה חמאת, שיכול והלא דין הוא ומה במקום שלא קידש הגורל קידש השם מקום שקידש הגורל אינו דין שיקדש השם, ת"ל ועשהו חמאת הגורל עושה חמאת ואין השם עושה חמאת, והא הכא בגורל דלאו שעת לקיחה ולאו שעת עשייה היא וקתני דקבע?

אמר רבא לא היה ח"א לומר שיקדש קריאת השם שלא בשעת לקיחה או עשייה, אלא הכי קאמר מה במקום שלא קידש הגורל ואפילו בשעת לקיחה ואפילו בשעת עשייה דשאר קרבנות אינן מתפרשות בגורל אפילו בשעת לקיחה או עשייה, ומ"מ קידש השם בשעת לקיחה ובשעת עשייה, מקום שקידש הגורל שלא בשעת לקיחה ושלא בשעת עשייה אינו דין שיקדש השם בשעת לקיחה ובשעת עשייה, ת"ל "ועשהו" חמאת הגורל עושה חמאת ואין השם עושה חמאת,

ת"ש מטמא מקדש נכנס למקדש בשונג עני שהוא בקרבן עולה ויורד והפריש מעות לקינו לקן עופות שאחד חמאת ואחד עולה והעשיר ועבשו קרבנו רק חמאת בהמה ולא עולה, ועדיין לא פירש המעות, ואח"כ אמר חלק מעותיו ופירשם אלו לחמאתו ואלו לעולתו אע"ג שעבשו אינו חייב עוד עולה, מוסיף על דמי חמאת העוף שהפריש עוד מעות עד כדי בהמה שהוא חייב עבשו ומביא חובתו חמאת בהמה מדמי חמאתו רק מהמעות שהפריש לחמאת ואין מוסיף ומביא חובתו מדמי עולתו, והא הכא דמפרש המעות לאחר שהעשיר דלאו שעת לקיחה ולאו שעת עשייה היא וקתני דקבע?

אמר רב ששת ותסברא ובי סך מסתמא ה"א, והאמר ר' אלעזר אמר ר' הושעיא, מטמא מקדש עשיר וחביא קרבן עני לא יצא, וכיון דלא יצא היכי קבע איך בכלל חל קדושת עולה על המעות הא אינו מחייב עולה ומעות הללו הפריש לחיבתו, אלא מאי אית לך למימר* שכבר אמר מענייתו, ה"ל לא קשה על רב חסדא מברייא זו שגם הוא פירש כן שכבר אמר משע' הפרשה פ' שיש בברייא זו ג'

חוקה דמעכבי, אלא שעיר אין מעכב את הפר מאי ניהו, אילימא דאי אקדים מתנות דפר בהיכל 8 מקמי מתנות דשעיר בפנים 6 חוקה כתיב בהו דהא אפילו רבי יהודה מודה דלדברים הנעשין בפנים כתיב חוקה והרי שניה זה צענדות פנים שהרי הקדים לה את של חן שהיא מאומת לה, אלא לאו דאקדים מתנות דפר בפנים 5 מקמי הגרלה דשעיר 2 וזה אינה מעכבת ומדסדרא לא מעכבא עיקרא הגרלה נמי לא מעכבא? לא דאקדים מתנות דפר במזבח שנתן עירוב הדמים על מזבח הפנימי 9 מקמי מתנות דשעיר בהיכל 8 ורבי יהודה היא דאמר דברים הנעשין בבגדי לבן בחוץ בהיכל או בעזרה. רש"י לעיל ל"ט ע"ב לא מעכבי, והא ושעיר אין מעכב את הפר במתנות שבפנים קתני? אלא לעולם הא דאמר ששעיר אינו מעכב את הפר היינו גורל של השעיר אינו מעכב דם הפר שהוא לפני ולפנים, שגורלות לא מעכבו ו הא מני רבי שמעון היא דאמר בברייא ב' לעיל הגרלה לא מעכבא, ואיבעית אימא לעולם רבי יהודה היא והא דאמר ומדסדרא לא מעכבא עיקרא הגרלה נמי לא מעכבא ליתא ונתייבס דסדרא לא מעכבא הגרלה מיהא מעכבא,

דף מ' ע"ב

ואזרו למעמייהו ר' יהודה ור"ש דפליגי בברייא ב' אם וידוי על שעיר המשתלח מעכב דתניא ויקרא טו' יעמוד חי לפני ה' לכפר עליו, עד מתי יהיה זקוק לעמוד חי שאם אף מת השעיר לעזאזל אינו צריך להביא אחרת במקומה? עד שעת מתן דמו של חבירו שעיר החמאת, ואם מת השעיר החי לאחר שנמר וריקת הדם של הפר והשעיר אף שלא התורה עדיין על השעיר החי, אינו צריך להביא שער אחרת לעזאזל דברי רבי יהודה, רבי שמעון אומר עד שעת וידוי דברים שאם לא התורה עדיין על השעיר החי, ומת, צריך להביא אחרת, אלמא סבר ר"ש שוירי מעכבת, במאי קא מיפלגי? כדתניא כתיב בויקרא ט"ז' יעמוד חי לפני ה' "לכפר" בכפרת דמים הכתוב מדבר, וכן הוא אומר ויקרא ט"ז ב' וכלה מכפר את הקדש עבודת הדם דפר ושעיר, מה להלן בכפרת דמים אף כאן בכפרת דמים דברי רבי יהודה וצריך השעיר לעזאזל לחיות עד שיגמר עבודת הדם דפר ושעיר, ר' שמעון אומר לכפר עליו בכפרת דברים הכתוב מדבר שצריך להתוודות על השעיר לעזאזל, ומעכב, ת"ש שאלו תלמידיו את רבי עקיבא עלה בשמאל מהו שיחזור לימין כיון שסימן יפה הוא כשעולה בימין? אמר להן אל תתנו מקום למינין תלמידיו ישו הנוצרי לרדות למשול [בכס?] לקפת אהמס דגברים שיאמרו לפי רגונם הם עושים הכל, מטמא דאל תתנו מקום למינין לרדות הא לאו הכי מהדרינן ליה על עזאזל לשם, והא אמרת הגרלה מעכבא, וכיון דקבעתיה שמאל היכי מהדרינן ליה? אמר רבא הכי קאמרי עלה הגורל בשמאל מהו שיחזירו לו ולשעירו לימין אמר להם אל תתנו מקום למינין לרדות,

ת"ש אילו נאמר "את השעיר אשר עליו" בלי מלת "עלה" הייתי אומר יניחנו עליו, ת"ל עלה כיון שעלה שוב אינו צריך משמע שרק הגורל חייב אבל התנחא אינה חייב, למאי פ' שוב אינו צריך למאי. שמו"ן? אילימא למצוה שאין מצוה לתנחא עלה מכלל דהנחה מצוה נמי לא! אלא לאו לעכב פ' "אינו צריך" פירושה שאין חוב לעכב אבל מצוה מיהא איכא להניח ושמע מינה הגרלה מעכבא הנחה לא מעכבא וקשיא לר' יוחנן? אמר רבא הכי קאמר אילו נאמר "אשר עליו" הייתי אומר יניחנו עליו עד שעת שחיטה, ת"ל אשר עלה כיון שעלה שוב אינו צריך,

ת"ש ויקרא ט"ז ב' והקריב אחרון את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' "ועשהו חמאת" הגורל עושה חמאת ואין השם עושה חמאת, אס קודל לו שס גלג גולל עושהו חמאת, שיכול והלא דין הוא ומה במקום שלא קידש הגורל גשאר קרבנות קידש

אבני חן מסכת יומא

יִצְאָ וקשה על רבי חנא? **שאני התם דכתיב** ויקרא י"ד ב' **זאת תהיה תורת המצורע ביום** מוחרתו, דרבי חנא אמר לגבי טמא מקדש שיכול עשיר להביא קרבן עני, אבל במצורע יש מיעוט לזה, **אי הכי רישא נמי** נאמר שגם עני שהביא קרבן עשיר לא יצא? **הא רבי רחמנא** בפסוק זה, **זאת תהיה תורת, והתניא** נמסרת **"תורת" לרבות מצורע עני שהביא קרבן עשיר, יכול אפילו עשיר שהביא קרבן עני? ת"ל זאת, ושאל ונילף מינה** מצורע לטמא מקדש? ומתוך מיעוט רחמנא במצורע בויקרא י"ד כ"א **ואם דל הוא** שדיני קרבן דל, אינה אלא במצורע.

מתני': קשר יש לעני אם עשה קשר של קימא וכיון שנטולא בו ביום מותר, או שמא עשה רק עניבה. ברכת משה **לשון של זהירות** תולעת שני. [אסמכתו אקרא דאם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ליבטו. וזהירות צבוע אדום, ותרומם תולעת שני, וצבע זהירות תי"ט] **בראש** בין קרינו. יכון, של **שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שילוחו** כנגד שער שהולאסוהו זו **ולנשחט** ושעיר חטאת הנשחט קשר לשון של זהירות **כנגד בית שחיטתו** סביב צואר, כן מסקנת הגמ', **בא לו אצל פרו שניה** שכבר התודה עליה פעם אחת, ועכשיו בא אליה פעם שניה **וסומך שתי ידיו עליו ומתודה** וכך היה אומר **אנא השם עייתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי "ובני אהרן" עם קדושך, אנא השם כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים** הסדר הוא אליבא דר"מ לעיל ל"ז ע"כ **שעיותי** ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושך ככתוב בתורת משה עבדך ויקרא פ"ז ל' **כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם** מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, והן כששמעו את השם המפורש נופלים על פניהם ו עונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

גמ': איבעיא להו ולנשחט הא דאמרין בבבלי ולנשחט כנגד בית שחיטתו **אקשירה קאי** שגם לנשחט היה קישר לשון של זהירות. כנגד בית שחיטתו **או אהעמדה קאי** הדמיון בין השעירים הוא רק במה שמעמידן שניהם כל אחד במקומו? **ת"ש דתני רב יוסף קשר לשון של זהירות בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שילוחו** בשער המזרחי במקום שמוציאין אותו לשלחו. רא"ש הלכות סדר עבודת יום הביפורים, **ולנשחט כנגד בית שחיטתו שלא יתערב זה בזה ולא יתערב באחרים, אי אמרת בשלמא אקשירה קאי** שלשניהם היה קשר **שפיר, אלא אי אמרת אהעמדה קאי, נהי דבתכריה בשעיר האחרת לא מיערב דהאי המשתלח קמיר ביה והאי לא קמיר ביה, באחריני מידת מיערב, אלא לאו שמע מינה אקשירה קאי שמע מינה,**

א"ר יצחק שתי לשונות שמעתי אחת של פרה שני תולעת, שמשליכן לתוך שרפת הפרה. ר"א ואחת של שעיר המשתלח, אחת צריכה שיעור ואחת אינה צריכה שיעור אלא בכל דהו פני. ר"א, **ולא ידענא הי מינייהו? אמר רב יוסף ניחוי אנן של שעיר המשתלח דבעי חלוקה בעי שיעור, ושל פרה דלא בעי חלוקה לא בעי שיעור,**

מתקיף לה רמי בר חמא **דפרה נמי בעי כובד** שמה צנידה ומפול לתוך עומק האור פ' שצריך שיהיה כל האגודה כבירה כדי שתפול לתוך השריפה, ולכן כל כמה שהיא כבירה יותר שפיר טפ, ולמה אומר דשל פרה לא בעי שיעור? **א"ל רבא כובד תנאי היא** ור' יצחק אליבא דאמר דלא בעי כובד איירי. ת"י. אליבא דח"ק לקמן שהטעם שזוכרין היא כדי שיהיו כולן באגודה אחת, ולא צריך שיהיה האגודה כבירה.

ותוור להקשות **ודפרה לא בעי חלוקה, איתיביה אביי כיצד הוא עושה כורכן את העץ אור, ואוב, וחלק של השני התולעת בשירי לשון** כשירי שני התולעת, וכיון שקוראה שיריים מכלל דבעי חלוקה, חלק נתן יחד עם העץ אור ואוב, ובחלק השני כורכה? **אימא**

זמנים א) הפרשת המעות, ב) העשרה, ג) פירוש המעות, ותיורין הגמ' הוא דכמו שצריך לשבש הברייתא ולומר שפירוש המעות (ג) היה לפי שהעשיר (ב) כך אליבא דרב חסדא צ"ל שפירש המעות (ג) היה בזמן הפרשה א),

ולר' חנא א"ר יאשיה חוס' דאמר ששנינו במקום אחר דסבירא ליה מטמא מקדש עשיר והניא קרנן עמי **יצא** וא"כ אין לשבש הברייתא, וחנא שיכול לפרש המעות גם שלא בשעת הפרשה, **מאי איכא למימר** קשה לרב חסדא?

אין הקינין מתפרשין וכו', וז"ל הריטב"א **ופירש ר"י ז"ל דקינין לאו דוקא אלא הוא הדין לקרבנות בהמה סתומין, כגון נזיר שהפריש סתם שתי בהמות לקרבנותיו ולא פירש אי זו לעולה ואי זו לאשם** [ששניהם באים כבש בן שנתו, ועכשיו רוצה לפרשם איזו לחטאת ואיזו לעולה], **וכן כל כיוצא בזה, דגלי רחמנא בקינין והוא הדין לכל הקרבנות. אבל המאירי חולק ע"ז, וכתב הטעם, שבקרבנות בהמה אין כתיב בהן לשון לקיחה בבבלים ועשייה בכהן.**

רש"י ד"ה מאי אית לך למימר. על [כרחיק מיעדי ליה לשצשה] ולמימר דהאי ואחר כך דקמני [שיצושא] הוא, אלא הכי [מיעדין] למימי ואמ' [אילו לחטאתי ואילו לעולתי] ואחר כך העשיר [דנשעה] שקצטן הוה [האי] קרבן חזי ליה, וכיון דעל כרחיק [שצשהא] היא, לרצ חסדא [מיעדי לך לשצש נמי הכין] מרצה שכבר אמ' משעת הפרשה, ומני [הכין] מטמא מקדש עמי [והפריש] מעות לקינו ואמ' נשעת הפרש' [אילו לחטאתי ואילו לעולתי] ואחר כך העשיר מוסיף ומציא כול', דהפרשה נמעות [כשעת לקיחה נעופות]. ב'

דף מ"א ע"ב

ומתוך לא תימא ואח"כ **"אמר" אלא אימא ואחר כך "לקח** מהמעות עופות **ואמר"** דאז נתפרשות בשעת לקיחה, ובוה שמוסף רק מלת **"לקח"** אינו משבש הברייתא כל כך, וראה רש"י ,

ומקשה **לקח** אי מיירי דלקח כבר העופות, ואומר הברייתא ש **מוסיף** על העוף שקנה לחטאת ומביא חובתו, **מאי ניהו** איך יכול לעשות כן, על כרחך **דפריק ליה, והא אין פדיון לעוף?**

אמר רב פפא כגון שלקח פרידה אחת לא תאמר שלקח כל הקן, אלא שלקח רק עוף אחד אי עולה זבן וממילא נתפרשו המעות הנתורים שהם לחטאת **מוסיף ומביא חובתו מרמי חטאתו, והאי עולה אולא לנדרבה, אי חטאת זבן** ונקבע המעות הנתורים לעולה אין מוסיף ומביא חובתו מרמי עולתו אלא צריך לקנות חטאתו מביתו **והאי חטאת אזלא למיתרה** שאין חטאת באה נדרבה.

גופא א"ר אלעזר א"ר הושעיא מטמא מקדש עשיר והביא קרבן עני **לא יצא, ורבי חנא א"ר הושעיא יצא,**

מיתיבי מצורע עני שהביא קרבן עשיר יצא, עשיר שהביא קרבן עני לא

אבני חן מסכת יומא

וחוקה שנינו בה רב מפרש דברי ר' זירא דבפרשת פרה אדומה בבמדבר י"ט ב' כתיב זאת "חקת" התורה ופסוק ג' כתיב ונתתם אותה אל אלעזר הכהן, ולכן שחיטתה פסולה בור, ולכן יש לנו ראה שרב סבר ששחיטת זר פסולה, וממילא יודעין גם שלרב שחיטת פרו כשרה בור, ושמואל סבר איפכא,

ורב מאי שנא פרה דכתיב אלעזר וחוקה, פרו נמי הא כתיב **אהרן וחוקה** בויקרא מ"ו ו' והקריב אהרן את פר החטאת, ושם פסוק כ"ט ודיתה זאת לכם לחקת עולם? **שחיטה לאו עבודה היא** ולא קיימא חוקה אשמיטה, **אי הכי פרה נמי** למה חשבינן שחיטתה עבודה שפסולה בור? **שאני פרה דקדשי ברכ הבית היא** און דה קדושת המזבח אלא קדושת דמיס בעלמא שהרי שמיטתה דה המשתה הלך און דז עבודות נתלקות דה וכל העבודות שוות דה, **ולאו כל דכן הוא** דתמיס 1 אשמיטת פרו דקדושת הגוף היא, לא תמיס חוקה, ואשמיטת פרה תמיס חוקה ומיפקלא מר? **אמר רב שישא בריה דרב אידי מירי דהוה אמראות נגעים דלאו עבודה היא ובעיא כהונה** הרי שוה שצריך כהונה לא שייך בה קולא וחומרא,

ולשמואל דאמר פרו פסולה, מאי שנא פרו דכתיב **אהרן וחוקה פרה נמי הא כתיב אלעזר וחוקה?** **שאני התם דכתיב** במדבר י"ט ג' **ושחט אותה "לפניו"** שיהא זר שוחט ואלעזר רואה, **ורב?** דורש מ"לפניו" שלא יסיח דעתו ממנוה לטולס אלעזר שחטה, ומאי לפניו, שלא יסיח דעתו "משמירתה", ושמואל שלא יסיח דעתו מנא ליה? **נפקא ליה** במדבר י"ט ה' **מושרף את הפרה לעיניו**, ורב? חד בשחיטה וחד בשריפה שבכל אחד לא יסיח דעתו, וצריכא דאי כתב רחמנא בשחיטה משום דתחילת עבודה היא אבל שריפה אימא לא צריכא, ואי כתב רחמנא בשריפה משום דהשתא הוא דמתכשרא פרה שהרי כל עלמה אינה עשויה אלא לאפרה אבל שחיטה אימא לא צריכא,

למעוטי מאי דלא פסיל דה היסקא דדעת דמעשה פרה וראה תוס', [באמת הקשיא יותר קשה אליבא דרב שיש שני פסוקים לשחיטה ולשריפה] **אילימא למעוטי אסיפת אפרה ומילוי מים לקידוש** שבהם לא פסיל דוסח הדעת, הא

דף מ"ב ע"ב

במדבר י"ט **למשמרת תוס'** למי נדה כתיב משמע דלמיס שימור עד שיה מהן שעשה קדוש במי שימור שלא יסיח דעתו הימנא ר"א, [שלא יסיח דעתו משמירתה. רש"י לעיל]? **אלא למעוטי השלכת עץ ארו ואוזב ושני תולעת דלאו גופה דפרה נינהו** דלא בעינן שלא יסית. ר"א.

איתמר שחיטת פרה בור מלכד דפליגי בה רב ושמואל דרב סבר דבפרה פסולה ושמואל סבר דבפרו פסולה, פליגי בה גם ר' אמי בשמואל **אמר כשרה, ור' יצחק נפחא אמר כרב פסולה, עולא אמר כשרה ואמרי לה פסולה,**

מתיב ר' יהושע בר אבא לסיועיה לרב דאמר פסולה, והקשיא הוא על שמואל **אין לי אלא הזאת מימיה שאין כשרין באשה כבאיש** [ולפי המשקנא כל עבודה פרה אין כשרין באשה, והמדובר רק אי כשרין בלילה, אבל עכשו נפרשה כפשוטו] **ואין כשרין אלא ביום** דכמיס בפסוק י"ב הוא יתחטא צו ציוס השלישי, **מניין לרבות שחיטתה** [בחולין כשרה שחיטת אשה הגם שאין נוחגין בה, ראה שו"ע יו"ד סימן א' ה"א] **וקבלת דמה והזאת דמה ושריפתה והשלכת עץ ארו ואוזב ושני תולעת** שפסולין [באשה ו] בלילה. ת"ל תורה זאת חקם המורה, מורה אמת לכל עבודתה, יכול שאני מרבה אף

בזבב לשון פ' ואין כהונה שמחלק הלשון, אלא קושר העין ארו ואוזב בזבב של חשני התולעת וזהו השאר תלוי [וראה מנח"א],

א"ר חנין אמר רב עץ ארו ושני תולעת שקלטתן שלחבת ולא נפלו לתוך שריפת הפרה אלא נתהדדו נשרפו לגמרי צלורי ואח"כ נפל האפר לתוך שריפת הפרה **כשרה, מיתיבי נתהבבה הלשון** נשרף לגמרי **מביא לשון אחר ומקדש** וזמן שם, כל מעשה הפרה קרוי לה קידוש? **אמר אביי ל"ק כאן בקולחת** שהאש גבוה ולכן לא מהני אם נשרף שוה לא נקרא אל תוך שריפת הפרה **כאן בנכפפת** שהאש נמוכה וכיון שנשרף על גבי האש נקרא לתוך שריפת הפרה,

רבא אומר כובד וכן אם צריך שתשרף בתוך שריפת הפרה **תנאי היא** ורב דאמר כהתנא שאומר שאין צריך כובד שאינו צריך ליפול לתוך השרפה ולכן כשרה, **דתניא למה כורכן כרי שיהיו כולן באגודה אחת** דנענין עיסו נלקטין דנת אמת דכמיס ולקמ עץ ארו ואוזב ושני מולגת, פירש ה"ר יוסף לפי שהם דברים קמנים וחדוד מנצוה הוא זה. ת"י **דברי רבי, רבי אלעזר בר' שמעון אומר כרי שיהא בהן** בכל האגודה של עץ ארו ואוזב ושני תולעת **כובד ויפלו לתוך שריפת הפרה** ולכן הברייתא שאומרת שנשרף פסולה איתא בר' אלעזר בר' שמעון,

כי אתא רב דימי א"ר יוחנן שלש לשונות של תולעת שני שמעתי תוס' אחת של פרה ואחת של שעיר המשתלח ואחת של מצורע, אחת משקל עשרה זו ואחת משקל שני סלעים ואחת משקל שקל ואין לי לפרש איני יודע לפרש איזה לשון שוקל כך ואי זה כך? **כי אתא רבין פירשה משמיה דרבי יונתן**

דף מ"ב ע"א

של פרה משקל עשרה זו הסלע הוא ד' זו, ונמצא משקלה שני סלעים וחצי, דנעיל מוצד, ושל שעיר המשתלח משקל שני סלעים דנעיל מלוקס, חימא בשני שקלים סג, דהא במצורע לא בעינן אלא שקל? ושמא נגמרא נמר לה דבעינן הכי. ת"י, ושל מצורע משקל שקל,

אמר ר' יוחנן פליגי בה ר"ש בן חלפתא ורבנן בפרה חד אמר משקל עשרה וחד אמר משקל שקל וסימניך אחד המרבה ואחד הממעיט אחד אמר שיעור הגדול שבהם, דהיינו משקל ה' זה, ואחד אמר שיעור מועט שבכולן דהיינו שקל, ואילו שיעור של ב' סלעים לא אמר חד מיניהו. ר"א,

אמר ליה ר' ירמיה מדיפתי לרבינא לא בפרה פליגי אלא בשעיר המשתלח פליגי וזה שאומר עשרה זווים משום פרוסומי ניסא שמלכין צריך יותר. ת"י, **וההוא יומא** ראה רש"י נח נפשיה ד"רביא בר קיס"י ואנחו בה סימנא **רביא בר קיס"י מכפר בשעיר המשתלח** פ' סימנא מילתא שהיה רביא בר קיס"י צדיק, ועי"ז אנו רואין שוראי בשעיר פליגי, ולא בפרה, שהרי יש ראייה מהסימן שעשו [לעיל וסימניך אחד המרבה ואחד הממעיט, ובאן ואנחו בה סימנא וכו'] ,

אמר ר' יצחק שתי שחיטות שמעתי אחת של פרה ואחת של פרו אחת כשרה בור ואחת פסולה בור, ולא ידענא הי מינייהו?

איתמר שחיטת פרה ופרו רב ושמואל חד אמר פרה פסולה פרו כשרה וחד אמר פרו פסולה פרה כשרה, תסתיים דרב הוא דאמר פרה פסולה, דאמר ר' זירא שחיטת פרה בור פסולה, ואמר רב עלה אלעזר

אבני חן מסכת יומא

דף מ"ג ע"א

אסיפת אפרה, ומילוי מים לכלי וקידוש קדוש היינו נתינת מים לתוך האפר. ר"א? ת"ל זאת למת המכוב כאל קיים ואל מוסף,

וממשיך לדרוש הפסוק במדבר י"ט "ושחט אותה" שלא ישחוט אחרת עמה פ' בסכין ארוכה אבל אם שחטה לאחריה מיד לא מיפלא בהכי. תוס' הרא"ש בה, "לפניו", לרב דסבר דשחטה פרה פסולה בור ודורש לעיל מלפניו ומלפניו שלא יסיר דעתו מלשומרה שלא יסיר דעתו ממנה, לשמואל שסובר לעיל דשחטה פרה כשרה בור שיחא זר שוחט ואלעזר רואה,

וממשיך לדרוש פסוק ד' נקנל דמה "ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו" לשמואל דמכשר שחיטה בור לאהדוריה לאלעזר להתחיר מקבלה ואילך שצריך בבקו, ופסולה בור, לרב שלא הפסיק הפסוק להכשר שחיטתה בור הוי מיעוט אחר מיעוט שכתב אלעזר פעם שניה ללא צורך [והשפת אמת הקשה שאין כאן שני מיעוטין בדבר אחד וזה לא נקרא מיעוט אחר מיעוט. עיי"ש] ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, דאפילו כהן הדיוט יכול לעשות העבודה מקבלה ואילך,

[ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ואיכא לפרושי דהיינו טעמא דאמרין אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, דכיון דמיעוטא בתרא לא איצטרך למיעוטא דנפקא ליה ממיעוטא קמא, איכא למימר דלגלוי עליה דמיעוטא קמא הוא דאתא לאשמעינן דכי היכי דמיעוטא בתרא לא אתא למיעוטא מיעוטא קמא נמי לא אתא למיעוטא אלא דוגמא בעלמא נקט, ומאחר דמרח קרא ואשמעינן דלאו למעוטי (ה) הוא מידעם קאתי, ממילא שמעינן דדעתיה לרבויי, ו[עוד] יש לפרש אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות כלומר שהמיעוט השני ממעט מן המיעוט הראשון ונמצא מרבה בעיקר, והכי נמי איכא לפרושי גבי אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט כי הני תרי טעמי דכתבינן וטעמי מעליי אינון. יד רמה סנהדרין מו.]

וממשיך לדרוש פסוק ו' "ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת" לשמואל שלא דרש אלעזר למעט אחר מיעוט לרבות כהן הדיוט דורש מכאן דאפי' בכהן הדיוט, לרב שדורש כן מאלעזר בפסוק ד' אצטרך סלקא דעתך אמינא כיון דלאו גופה דפרה נינהו לא ליבעי כהן למי קא משמע לך,

וממשיך לדרוש פסוק ו' "וכבס בגדיו הכהן" בכיהונו מלת הכהן מיותר ללמד שעושה כל מעשה הפרה בבגדי כהונה, וכתב הר"ח בכיהונו בטכסים הכהונה, בבגדים שהוא מתוקן לעבודה, "וטמא הכהן עד הערב" כהן בכיהונו לדורות ללמד על פרה הנעשים לדורות שזכיכה נגדי כהונה, הניחא למאן דאמר לדורות בכהן הדיוט ולא גמר מוקה מוקה מיום הכיפורים שפיר אלעזר לנמיכת כהן הכל ללמד על של דורות שמתעשה נגדי כהונה, אלא למאן דאמר לדורות בכהן גדול פ' דילפינן חוקה חוקה מזה"כ השתא כהן גדול בעינן שכ"ג יעשה את הפרה, בכיהונו בבגדי כהונה מיבעיא הרי גם למדין מחוקה חוקה שצריך בגדי לבן כמו ביה"כ? אין מילתא דאתיא בקל וחומר וגם בטירה שות. ראה מלא הרועים מרח וכתב לה קרא כשאין צריך לעקם הרבה כי הכא. ריטב"א,

וממשיך לדרוש פסוק ט' "ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח", "איש" להכשיר את הזר דלעיל כתיב כהן והכא כתיב איש. ראה רש"י, "טהור" להכשיר את האשה דלי למעוטי טמא פשיטא דטמא קרייה רחמנא, "והניח" מי שיש בו דעת להניח, יצאו חרש שומה וקמן שאין בהן דעת להניח,

תנן התם במסכת פרה הכל כשרין לקדש למת מים על האפר ככלי חרס וראה תוס' חו"ג מחרש שומה וקמן, ר' יהודה מכשיר בקמן ופוסל באשה

ומה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו? אחר שריבה הכתוב ומיעט בתורה וזאת אמרת לא מסקן אלא להמנוק דם את האמת ואת הישר ועכשיו כבר ברור שבכל העבודות דכתיב בהן אלעזר וכהונה אינם כשרין באשה ו הרי אנו למדין כולן מהזאת מימיה, מה הזאת מימיה אינן כשרין באשה כבאיש דכתיב במדבר י"ט ו' ולקח אוזב ומכל במים "איש" טהור ואין כשרין אלא ביום, אף אני אביא שחיטתה וקבלת דמה והזאת דמה ושריפתה והשלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת הואיל ואין כשרין באשה כבאיש כיון שהם שוים להזאת מימיה שאין כשרין באשה, הם גם שוים כהזאת שהם פסולין בלילה ו אין כשרין אלא ביום, ומוציא אני אסיפת אפרה ומילוי מים לכלי וקידוש קדוש, היינו נתינת מים לתוך האפר. ר"א לעיל הואיל וכשרין באשה כבאיש דלא כתיב בהו אלעזר וכהונה. דאמרין לקמן מ"ג ע"א [איש] "טהור" להכשיר את האשה, וגם שם אמרי רבנן הנך דאכשרי לך באסיפת, אכשרי לך בקידוש. ר"א כשרין נמי ביום ובלילה,

והאי מאי תיובתא מה קשה אשמואל ומה הראיה לרב אילימא מדפסולין באשה דשחטה פסולה באשה, מה נלמד ד פסולין נמי בזר ושמואל אמר דשרה בור, הזאת מימיה תוכיח שפסולין באשה דכתיב ולקח אוזב ומכל במים איש טהור וכשרין בזר? אמר אבבי היינו תיובתיה אין הקושיא מן הדין שאשה פסולה, אלא אשה מאי טעמא דכתיב אלעזר ולא אשה מה הפסוק עצמו יש ללמוד גם ש זר נמי אלעזר ולא זר.

אמר עולא כל הפרשה כולה משמע מוציא מיד משמע שפסוק זה מוציא מיד מה שמשמע מהפסוק מלפניו, ויש פוסקים ומשמע ממילא שמשמעות הפסוק עומד לעצמו, ועכשיו בא להראות שני ענינים אלו בפסוק, כתיב במדבר י"ט ג' ודרש זה הוא מוציא מיד משמע

ונתתם "אותה" אל אלעזר הכהן, אותה פרה הראשונה לאלעזר ולא לדורות לאלעזר, אלא מי יעשה אותה לדורות? איכא דאמרי לדורות בכהן גדול אבל אלעזר היה סגן ואיכא דאמרי לדורות בכהן הדיוט ואף סגן אינו צריך, בשלמא למ"ד לדורות בכהן הדיוט שפיר דאין לך להחמיר בלא ראייה, אלא למאן דאמר לדורות בכהן גדול מנא ליה? גמר חוקה חוקה מיום הכפורים כפרה כתיב זאת חק התורה, וביוה"כ כתיב ודיתה זאת לכם לחקת עולם,

והולך ודורש הפסוק, בענין שמשמע ממילא והוציא אותה, שלא יוציא אחרת עמה, כדתנן לא היתה פרה רוצה לצאת אין מוציאין עמה פ' בהמה אחרת שחורה לא דוקא דאפילו לבנה. ר"א, ועי' שאותה בהמה תלך, תלך הפרה האדומה לאחריה שלא יאמרו שחורה שחמו, ואין מוציאין עמה אדומה שלא יאמרו שתים שחמו,

ר' אומר לא מן השם הוא זה זה שאין מוציאין שנים אינה משום שיאמרו אלא משום שנאמר במדבר י"ט ג' והוציא אותה, לברדה, ות"ק שאומר הטעם שיאמרו הא כתיב אתה וכי אינו דורש הפסוק? מאן ת"ק ר"ש היא דדריש טעמיה דקרא פ' והוא נותן טעם למה שאמר הפסוק, מאי בינייהו בין חת"ק שנותן טעם, לרבי? איכא בינייהו דאפיק חמור בברדה ולפי הטעם שיאמרו, בחמור לא יאמרו.

אבני חן מסכת יומא

ובאנדרווגינום,

מאי טעמא דרבנן? דכתיב שם פסוק י"ו ולקחו אותם הנאמרים באספיה זר ואשה, ולא חרש שוטה וקטן לטמא מעפר שריפת החטאת, הנך דפסלי לך באספיה פסלי לך בקידוש והנך דאכשרי לך באספיה אכשרי לך בקידוש, ורבי יהודה? אם כן לימא קרא ולקח דהא גבי אספיה גלשון יחיד כמציה מאי ולקחו דאפילו קטן דפסלי לך התם, הכא כשר, אשה מנא ליה דפסולה וכן אנדרווגינוס משום ספק אשה? דכתיב ונתן ולא ונתנה,

ורבנן? דכתיב "ולקחו" לטמא מעפר שריפת החטאת "ונתן" עליו מים חיים אל כלי אי כתב רחמנא ולקח ונתן ה"א עד דשקיל חד ויהיב חד כתב רחמנא ולקחו, ואי כתב רחמנא ולקחו ונתנו הוה אמינא עד דשקלי תרי ויהיב תרי כתב רחמנא ולקחו ונתן דאפילו שקלי תרי ויהיב חד אבל ולקחו קאי אדלעיל אאספיה שכל מי שכושר שם כשר כאן,

וממשיך לדרוש פסוק י"ח "ולקח אוזוב וטבל במים איש טהור" לרבנן דהוה משמע מוציא מיד משמע על כרחך צ"ל לרבנן דלמדי הקידוש נעשה גלגול של אספיה, ובאספיה כתיב איש טהור דהיינו זר ואשה לכן דרש כאן איש ולא אשה, "טהור" להכשיר את הקטן דפסליה בקידוש, ולר' יהודה דלמך אשה פסולה בקידוש וקטן כשר "איש" ולא קטן, "טהור" להכשיר את האשה,

מיתיבי שני במסכת פרה הכל כשרין להוות חוץ מטומטום ואנדרווגינום, ואשה, וקטן שאין בו דעת אשה מסייעתו ומוזה פ' דאשה פסולה וקטן כשר להוות, והא ר' יהודה אמר קטן פסול ואשה כשרה, ולמה לא הביא המשנה דר' יהודה פליג?

רש"י ד"ה ולקח הכהן עץ ארז לשמואל. וכן כל הני דלמרינן?

דף מ"ג ע"ב

ולא פליג רבי יהודה? אמר אביי כיון דאמר מר משמע מוציא מיד משמע ומשמע מביילא פליג דכיון שבקידוש אמר ר' יהודה דקטן כשר ואשה פסולה, על כרחך כאן בהזאת כיון דכתיב "איש טהור" שהוא מיוחד, צ"ל דמשמע מוציא מיד משמע, דהוא שונה מקידוש, ואף שלא פליג במשנה על כרחך סבירא ליה דבהזאת קטן פסול ואשה כשרה,

וממשיך לדרוש פסוק י"ט "והזהר הטהור על הטמא" טהור מכלל שהוא טמא שיוצא מיד טומאה? לימא על טבול יום שכשר בפרה ואף שפרה נקראת חטאת,

אמר ר' אסי כי הווי מי מדקדקי בה ר' יוחנן וריש לקיש בפרה, לא מסקי העלו מינה אלא כמאי כמה דמסיק שמעלה תעלא שועל גרגלי כשדוקס מבי כרבא על שדה מר, לא מצאו לאוקם הפסוקים באופן אחר, אלא אמרי משמע מוציא מיד משמע, ומשמע מביילא שיש פסוקים שצריך לדרוש כך ויש שצריך לדרוש כך,

תני "תנא" ששנה ברייתות קמיה דר' יוחנן כל השחיטות כשרות בור חוץ משל פרה שפסולה, אמר ליה ר' יוחנן לתנא פוק תני לברא לא מצינו שחיטה בור פסולה, ור' יוחנן לא מיבעיא לתנא דלא ציית אלא אפי' לרביה לא ציית דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק שחיטת פרה בור פסולה ואני אומר כשירה לא מצינו שחיטה שפסולה בור.

שני במשנתנו בא לו אצל פרו שניה, מ"ש בוידוי ראשון דלא אמר ובני אהרן עם קדושך, ומ"ש בוידוי שני דאמר ובני אהרן עם קדושך? תנא דבי ר' ישמעאל כך היא מדרת הדין נותנת, מוטב יבא זכאי ויכפר על החיוב ואל יבא חייב ויכפר על החיוב כלומר כך יפה לומר שאמר שסמדה על עגמו ויהא זכאי רחל לכפר על אחרים.

מתני': שחטו לפני וקבל במזרק את דמו ונתנו למי שהוא ממרם בו שהיה מפסיק בין קבלת הדם להזיה בק"ק בהקטרת הקטורת על הרובד הרביעי שבהיכל פ"ה ר' שורות מאבני הרצפה מפתח ההיכל ולחוץ, יבין כרי שלא יקרוש כשיליכנו הכ"ג לחרם להיכל אפשר שיקדוש בדרך דכל כמה שאפשר למנוע הקדוש שפיר טפי, יבין,

גמל הכ"ג מחתה ועלה לראש המזבח ופנה גחלים איך ואיך והותה ר"ל לקח גחלים בעזרתה במחתה, יבין מן המעוכלות הפנימיות ר"ל מהגחלים שבאמצע האש שנתאכלו הטב, שלא יהיו כאורים שמעלים עשן, יבין ויירד והניחה על הרובד הרביעי שבעזרה ר"ל הניח המחתה על הרצפה אצל הממרם בדם מוצרך לחפון, יבין,

1 בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב, והיום חותה בשל זהב ובה היה מכנים,

2 בכל יום חותה בשל ארבעת קבין סאה=6 קבין ומערה לתוך שלשת קבין, והיום חותה בשלשת קבין ובה היה מכנים, ר' יוסי אומר בכל יום חותה בשל סאה ומערה בתוך שלשת קבין ושלושה קבין היו מתפורן והיום חותה בשלשת קבין ובה היה מכנים,

3 בכל יום היתה כבדה דופנה עב, יבין והיום קלה, 4 בכל יום היתה ידה קצרה והיום ארוכה כדי שתהיה זרוע חבון מסייעתו כשיחפון מכפפים,

5 בכל יום היתה זזהה ירוק והיום אדום שחשוב יותר דברי רבי מנחם, 6 בכל יום מקריב רק פרס בשחרית ופרס בין הערבים, והיום מוסף מלא חפניו,

7 בכל יום היתה דקה והיום דקה מן הדקה, 8 בכל יום כהנים עולין במזרחו של כבש ויורדין במערבו והיום כ"ג עולה באמצע ויורד באמצע משום כבודו, ר' יהודה אומר לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע, 9 בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור והיום מן הקיתון של זהב משום כבודו, ר' יהודה אומר לעולם כ"ג מקדש ידיו ורגליו מן הקיתון של זהב,

10 בכל יום היו שם ארבע מערכות בד' מקומות על מזבח החיצון היו עצים ואש סדורות, א' מערכת גדולה להקריב איברי התמיד, ב' לגחלים לקטורת, וחג' לקיום האש, הד' לאברי תמיד של חג הערבים שמאחמול שלא נתעכלו עדיין, יבין והיום חמש דברי רבי מאיר דמוסף א' לגחלים לקטורת שבק"ק, רבי יוסי אומר בכל יום שלש שלא היה מעריכה מיוחדת לאברי תמיד שלא נתעכלו והיום ארבע, רבי יהודה אומר בכל יום שתיים שאין צריך אחר מיוחד לקיום האש, יבין והיום שלש:

גמ': קס"ד שהממרים היה עומד ברובד הרביעי בתוך ההיכל, ומקשה והכתיב ויקרא מ"ו וכל אדם לא יהיה באהל מועד? אמר רב יהודה תני של היכל פ"ה כמו "להיכל" דהיינו ארבעה רובדים מן ההיכל בתוך העזרה. כגון חגרו מעלות שבין אולם ולמזבח, שבהן עולין להיכל ולא במעלות פנימיות שבהיכל. ר"א,

דף מ"ד ע"א

אבני חן מסכת יומא

ומשיב שהמעלה שפורשין בין האולם ובין המזבח רק בשעת הקטרה, וכי רק מעלה זו יש ותו לא, לפי ר' אלעזר הא איכא עוד הא מעלה דאילו מהיכל פרשי בין בשעת הקטרה ידידה בין בשעת הקטרה דלפני לפנים ואילו מבין האולם ולמזבח לא פרשי אלא בשעת הקטרה דהיכל? הא קתני אלא שבהיכל פורשין בין בשעת הקטרה ובין שלא בשעת הקטרה ומבין האולם ולמזבח אין פורשין אלא בשעת הקטרה פ' [דעד כאן היינו מפרשים שלא בשעת הקטרה היינו בשעת מתן דמים, אבל עכשיו מפרש הקטרה = דהיכל, ושלא בשעת הקטרה היינו שלא בשעת הקטרה דהיכל אלא בשעת הקטרה דלפני ולפנים], וגם זה משמע בדברי הברייתא שאמר, שבהיכל פורשין בין בשעת הקטרה [דהיינו דהיכל] ובין שלא בשעת הקטרה [דהיכל אלא דלפני ולפנים], ומבין האולם למזבח אין פורשין אלא בשעת הקטרה [דהיינו דהיכל],

בה"ל = בין האולם ולמזבח

	ר' יוסי אומר	הא מה מעלה יש	* לא בשעת הקטרה דהיכל פ' דכ"ר ר"י	פ' דהא מה פ' מעלה לפי התירין	הא איכא הא מעלה
בשעת הקטרה דלפני ולפנים	כשם שפורשין בה"ל בשעת הקטרה	פרשי מהיכל וגם מבתי"ל		* פרשי מהיכל לא פרשי בה"ל	פרשי מהיכל ובה"ל לא פרשי
בשעת מתן דמים דלפני ולפנים	לא פרש בזה	* בהיכל פרשי ובה"ל לא פרשי		* פרשי מהיכל לא פרשי בה"ל	
בשעת הקטרה דהיכל	[מסתברא] שפרשי [בהיכל]	[מסתברא] שפרשי מבתי"ל בשעת הקטרה [וגם בהיכל]		פרשי מהיכל פרשי בה"ל	פרשי מהיכל ופרשי בה"ל
בשעת מתן דמים דהיכל	כך פורשין בשעת מתן פר כהן משיח וכו' בה"ל [מסתברא] שגם בהיכל	כך פורשין בשעת מתן פר כהן משיח וכו' בה"ל [מסתברא] שגם בהיכל		פרשי מהיכל ופרשי בה"ל	

* זה המעלה

ואמרי לה כדי בהרבה מקומות רגיל רש"י לפרש שם ת"ח הוא, ואית דאמרי איכא מאן דאמר להא מילתא בלא גברי אלא סתמא קאמר לה. באר שבע על מסכת הוריות ח' ע"א ויש בשני מקומות בש"ס ציונים על מלת כדי (א) ב"מ ב. על הגליון ציין לעיין ברש"ל, וז"ל הרש"ל צעלמא רגיל רש"י לפרש שם חסס או פי' צחנס כמו כנדי כלומר שלא נזכר שם אמרו רק סתמא נ"ל. (ב) חולין ע"ג. ציין על הגליון וז"ל הוא שם חסס, או פי' צחנס צלמי שום הזכרת חסס, רש"ל צחס הליכות עולם. וראה ביומא מ"ד ע"א בפירוש רבינו אליקים וז"ל כדי סתם בלא גברא. וראה בקונטרס מנחת קיץ חלק ה' מאמר ארוך מהוג"ר מרדכי הכהן

תנו רבנן הברייתא דורשת הפסוק בויקרא ט"ז י"ז "וכל אדם לא יהיה באהל מועד" יכול אפי' בעזרה? ת"ל "באהל מועד", אין לי אלא באהל מועד שבמדבר, שילה ובית עולמים מניין? ת"ל שם בהמשך הפסוק בבואו לכפר "בקודש" אין לי אלא בשעת הקטרה בשעת מתן דמים מניין? ת"ל "בבואו לכפר", אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מניין? ת"ל "עד צאתו", וממשיך לדרוש הפסוקים שם "וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל" כפרתו קודמת לכפרת ביתו, כפרת ביתו קודמת לכפרת אחיו הכהנים, וכפרת אחיו הכהנים קודמת לכפרת כל קהל ישראל,

אמר מר אין לי אלא בשעת הקטרה, מאי משמע איך זה משמע מהפסוק? אמר רבא וכן א"ר יצחק בר אבדימי וכן א"ר אלעזר אמר קרא "וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל" איזהו כפרה "ששוח" לו ולביתו ולאחיו הכהנים ולכל קהל ישראל הוי אומר זה הקטרת הקטורת דליתן מתן דמים אין שום צילום שספר מכפר עליו ועל הכהנים והשעיר על ישראל, וקטורת מכפרת? אין דהא תני ר' חנניא למדנו לקטורת שמכפרת שנאמר במדבר י"ב ויתן את הקטורת ויכפר על העם, ותנא דבי ר' ישמעאל על מה קטורת מכפרת, על לשון הרע, יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי.

תנו התם פורשין מבין האולם ולמזבח מכל חור כ"צ אמות שצנייהם בשעת הקטרה, א"ר אלעזר לא שנו אלא בשעת הקטרה דהיכל דמוצת הפנימי שחית וערצת שהרי סמך לו, אבל בשעת הקטרה דלפני לפנים, מהיכל שהוא סמך לו פרשי מבין האולם ולמזבח שהוא מרוחק לא פרשי, מתיב רב אדא בר אהבה ואמרי לה כד"ר ר' יוסי אומר כשם שפורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה, כך פורשין בשעת מתן דמים על הפרכת מזבח הזהב של פר כהן משיח, ופר העלם דבר של ציבור, ושעירי עבודה זרה ראה תוס' ד"ה כך, הא מעלה תוס' יש בין ההיכל לבין האולם ולמזבח אם גם בשעת עבודת ההיכל פורשין מבין אולם למזבח? אלא המעלה הוא שבהיכל פורשין בין בשעת הקטרה ובין שלא בשעת הקטרה קס"ד זין בשעת הקטרה דלפני ולפנים, זין שלא בשעת הקטרה דלפני ולפנים, אלא בשעת מתן דמים דלפני ולפנים [ראה רש"י] ומבין האולם ולמזבח אין פורשין משום לפני ולפנים אלא בשעת הקטרה אכל לא בשעת מתן דמים, [כוונת רש"י שאין לומר שצריך לפרוש גם שלא בשעת שום עבודה, והרמב"ם כתב דאי לא עבד מיד אמאי פרש כלל].

בשעת הקטרה מיהא פרשי מאי לאו תוס' בשעת הקטרה דלפני לפנים וקשה על מה שאמר ר' אלעזר שבשעה שמקטירין לפני ולפנים אין פורשין בין האולם למזבח, [ובריטב"א כתב וא"ת מנא ליה הא? י"ל דהא דהקטרה סתם קתני, וכל הקטרה במשמע מסתמא. עיי"ש עוד] ? לא בשעת הקטרה דהיכל קאמר דפורשין מנין האולם ולמזבח, והכי קמי כסס שפורשים מנין האולם בשעת הקטרה דהיכל כך פורשין בשעת מתן פר כהן משיח דהוי נמי דהיכל, אי הכי "הא מה מעלה" אי הכי דכסס שפורשין בשעת הקטרה אהיכל אעבודת דהיכל קאי ולא אדלפני ולפנים, "הא מה מעלה יש" צחמיה ! וכי אין עוד מעלה אלא הא דשלא בשעת הקטרה דלפני ולפנים, דקמי שדהיכל פורשין זין בשעת הקטרה זין דהיכל זין לפני ולפנים, זין שלא בשעת הקטרה אלא בשעת מתן דמים זין דהיכל זין לפני ולפנים, ומנין האולם ולמזבח לא פורשין שלא בשעת הקטרה, דהיא שעת מתן דמים דלפני ולפנים אלא בשעת הקטרה [ומתן דמים? דהא אמר ר' יוסי כשם שפורשין וכו'] דהיכל, דהא אפילו בשעת הקטרה יש מעלה דליתן דהיכל פרש טו'.

אבני חן מסכת יומא

מיקרו ועיילי שמא יארע ויכנסו לחיכל בשעת עבודה, מכולה עזרה נמי נפרשו דילמא מיקרו ועיילי?

ומתוך בין האולם ולמזבח כיון דלא מפסיק מידי בינה לבין החיכל לא מינכרא מילתא ולכן גזר חכמים שלא ליכנס שם, משא"כ עזרה כיון דאיכא מזבח החיצון דמפסיק מינכרא מילתא אבל לעולם אין חילוק קדושה דאורייתא בין עזרה לחמקום בין האולם ולמזבח,

אמר רבא ש"מ קדושת אולם והיכל חדא מילתא היא, דאי ס"ד שתי קדושות נינהו אולם גופיה גזירה וניקום ונגזור גזירה לגזירה, והנמי דוחה דברי רבא לא אולם ובין האולם ולמזבח חדא קדושה היא היכל ואולם שתי קדושות.

שנינו במשנתנו בכל יום היה חותה בשל כסף וכו', מ"ט התורה חסה על ממונו של ישראל כמו שרואים בגמ' בתיב ופינו את הבית, ואין נמי מסין ומסיים גמלים שזקק את הכלי ומתקדמו אבל יום הכיפורים חותה רק פעם אחת.

ועוד במשנתנו והיום חותה בשל זהב וזה היה מכנים, מ"ט משום חולשא דכ"ג סעודה הוא לערות מכלי אל כלי.

ועוד במשנתנו בכל יום בשל ארבעת קבין וכו', תנא נתפזרו לו קב גחלים כשמערה של ארבעת קבין לתוך של שלשה מתפזר לו קב גחלים, מכבדן לאמה הוא נכנעו לתוך אמה, סלון של עורה הוצאת למל קדיון,

תני חדא נתפזרו לו קב ותניא אידך קביים, בשלמא חך דתני קב רבנן דחותה בשל ד' ומערה לתוך ג' אלא חך דתני קביים מני לא רבנן ולא רבי יוסי שהרי לר' יוסי היו מתפזרין ג' קבין? אמר רב חסדא רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא דתניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר בשל קביים היה מכנים דהיינו חותה בשל ד' ומכנים בשל ב',

רב אשי אמר אפילו תימא רבי יוסי והכי קאמר בכל יום היה חותה בשל סאה מדברית ומערה לתוך שלשת קבין ירושלמיות 6 מדבריות = 5 ירושלמיות, וכסופה נשל סאה מדברית ומערה לתוך שלשת קבין ירושלמיות נתפזרו לו קבין ירושלמיות. בכל יום היתה כבירה והיום קלה, תנא בכל יום היתה גלדה עבה דופנה עבה לכן היתה כבירה והיום רך,

בכל יום היתה קצרה והיום ארוכה, מ"ט? כדי שתהא זרועו של כ"ג מסייעתו,

תנא בכל יום לא היה לה להמתה ניאשתיק טענת גדלשה משקשקש ומשמע קול משום ומשמע קולו נצלו והיום היה לה ניאשתיק דברי בן הסגן. בכל יום היה זהב ורוק, א"ר חסדא שבעה זהבים הן זהב, וזהב טוב, וזהב אופיר, וזהב מופז, וזהב שחוט, וזהב סגור, וזהב פרוינים, וזהב, וזהב טוב דכתיב בראשית ב' וזהב הארץ ההוא טוב מכלל דאיכא זהב סתמא, וזהב אופיר דאתי מאופיר,

דף מ"ה ע"א

זהב מופז שדומה לפז מנהיג כמרגלית, וזהב שחוט שנמנה כחוט מפני שהוא רך, וזהב סגור בשעה שנפתח כל החנויות נסגרות שאין מכל לזהב אחר מפני זה, וזהב פרוינים שדומה לדם הפרים ראיתי שהוא זה הוא היותר חשוב, שרב חסדא מונה החשוב ואח"כ החשוב ממנו, ולכן עשו ממנה המתה ביה"כ,

רב אשי אמר חמשה הן וכל חד וחד אית ביה זהב וזהב טוב פי' מהשבעה שמונה לעיל אינו מונה זהב זהב טהור, ונמצא שיש חמש ובכל אחד מהם יש זהב וזהב טוב, תניא נמי הכי בכל יום היה זהב ורוק והיום אדום והיינו זהב פרוינים שדומה

פרידמאן שליט"א על ענין זה. ותוכן דבריו הם שהבאר שבע הסתמך על המהרש"ל בתחלת ב"מ, שהוא הסתמך על רש"י בגיטין פ"ה ע"ב שכתב בד"ה ולורכיה לוי"ו דוכרו. וכמו ואמרי לה כדי [שס מכס] ומביא הרבה ראיות שהמלים "שם חכם" הם טעות ואינם מדברי רש"י, ונמצא שהפירוש האמיתי של כדי הוא חנם והיינו שהמאמר נאמר בלי שם חכם. עיי"ש. וזה מתאים למה שכתוב בסדר הדורות בערך כדי.

וחפשי ומצאתי לשון "ואמרי לה כדי" בש"ס 12 פעמים: יומא מ"ד. (1), יומא ע"ד: (1), מגילה ב': (2), יבמות צ'. (2), גיטין נ"ד. (2), נזיר ב'. [אמר רבא ואיתימא כר] ב"מ ב'. (3), הוריות ח' ע"א (4), מנחות נ"ה: (1), חולין ע"ג. פ"א. (2), קי"ח. (2).

(1) רב אדא בר אבהה ג"פ (2) רבא ד"פ (3) רב פפא ואיתימא רב שימי בר אשי (4) רבא ואי תימא ר' יהושע בן לוי.

רבא חיי בשנת 350, רב אדא בר אבהה תלמידו של רבא ראה סדר הדורות ותוס' קדושין ע"ב, רב פפא חי שנת 360, רב שימי בר אשי חי בימיו של רב פפא ראה סדר הדורות, ר' יהושע בן לוי חי בשנת 220, אבל ראה מס' תורות בדפוס ו' שחפר שם כל הלשון "אמר רבא ואי תימא ר' יהושע בן לוי ואמרי לה כדי" אלא הנמ' מתוך סתם "אמר קרא" וכן בד"ס שם יש כמה גירסאות, ונמצא שלשון "כדי" היה אך ורק בזמנו של רבא, וזה קצת ראיה שהיה שם או כנוי לאיש? או שמא יש לומר שבימי רבא היה הרבה אומרים שמאמריהם נכנסו לגמרא, והיה לפעמים מאמר שהיה נאמר בשם הרבה אמורים ובמקום שהגמרא ימנה כרוכל כל שמותם, כתב הגמ' בלשון "כדי" והוא כקיצור לשמות הרבה אמורים שבאותו דור. ופירוש זה עדיין צריך עיון.

ויש להוסיף שבאגרת ר' שריא גאון שנרפס ע"י אהרן היימאן חלק ב' פרק ד' כתב "ספק דכולהו רבנן אמרי לה כדי", ובפתשגן הכתב על הגליון שם כתב ובאמת צריך לומר כבנוסח ב"ג תר"ה "והיכי דכולהו רבנן קאמרי חדא מילתא אמרי לה כדי.

דף מ"ד ע"ב

והא איכא הא מעלה פ' למה דבר הברייתא רק על פרישה דהקמרה, הא היה יכול לומר עוד מעלה דאילו מהיכל פרשי בין בקדושה מתן דמים ידיה בין בקדושה דלפני ולפנים ואילו מבין האולם ולמזבח לא פרשי אלא בקדושה דהיכל שבחיכל צריך לפרוש בין במתן דמים דהיכל ובין דלפני ולפנים, ובין האולם ולמזבח אינו צריך לפרוש אלא בשעת מתן דמים דלפני ולפנים?

אמר רבא שם פרישה אחת היא פרישה משום הקמרה ומשום מתן דמים ומיון דאשמועינן דמשום הקמרה דלפני ולפנים לא פרשי לא אלעריך לאשמועינן משום מתן דמים,

אמר מר כך פורשין בשעת מתן פר כהן משיח ופר העלם דבר של צבור ושעירי עבודה זרה, מנא לן? א"ר פדת אתיא כפרה דכתיב בפר כהן משיח ראה תוס' ד"ה אתיא, וכפר העלם דבר בויקרא ד' ב' וכפר עליהם הכהן, ובשעירי ע"ז במדבר ט"ז כ"ה וכפר הכהן כפרה מיוה"כ בבואו לכפר בקדש. וש,

אמר רב אחא בר אבהה שמע מינה מעלות שמנו חכמים במשנה דמסקת כלס וכו' ובין האולם ולמזבח מן העזרה שזה שיש חומר קדושה בין האולם ולמזבח היא מ דאורייתא, והכי גמירי להו ולכן גזר רבנן בין האולם ולמזבח ולא על שאר העזרה, דאי ס"ד דרבנן, מאי שנא בין האולם ולמזבח שגזרו לפרוש ממנה בשעת עבודה מפני דילמא

אבני חן מסכת יומא

לדם הפרים.

שנינו במשנתנו בכל יום מקריב פרס שחרית וכו' בכל יום היתה דקה והיום דקה מן הדקה: תנו רבנן דקה מה ת"ל והלא כבר נאמר שמות ל' ושחקת ממנה דקה אלא להביא דקה מן הדקה.

ועוד במשנתנו בכל יום כהנים עולין במזרחו של כבש, דאמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח.

והיום עולה באמצע ויורד באמצע: מאי מעמא? משום כבודו דכהן גדול.

ועוד במשנתנו בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור וכו', מאי מעמא משום כבודו של כהן גדול:

ועוד במשנתנו בכל יום היו שם ארבע מערכות, תנו רבנן בכל יום היו שתי מערכות והיום שלש אחת מערכה גדולה ואחת מערכה שניה של קטורת ואחת שמוסיפין בו ביום לטעול ממנה גחלים לקטורת של לפני ולפנים דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר בכל יום שלש והיום ארבע אחת של מערכה גדולה ואחת מערכה שניה של קטורת ואחת של קיום האש שאם אין אש של מערכה גדולה מתגבר מוסיפין עליו מזה ואחת שמוסיפין בו ביום, רבי מאיר אומר בכל יום ארבע והיום חמש אחת של מערכה גדולה ואחת של מערכה שניה של קטורת ואחת של קיום האש ואחת לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב ואחת שמוסיפין בו ביום, דכולי עלמא מיהת תרתי אית להו מגלן? אמר קרא ויקרא^ו היא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה, זו מערכה גדולה, ואש המזבח תוקד בו, זו מערכה שניה של קטורת, ורבי יוסי קיום האש מנא ליה? נפקא ליה מוהאש על המזבח תוקד בו, ור' יהודה? ההוא להצתת אליהא הוא דאתא קיסמס דקיס להצית כהן אור מערכה גדולה, דתניא היה רבי יהודה אומר מניין להצתת אליהא שלא תהא אלא בראשו של מזבח? תלמוד לומר והאש על המזבח תוקד בו,

אמר רבי יוסי מניין שעושה מערכה לקיום האש? תלמוד לומר ויקרא^ו והאש על המזבח תוקד בו, ורבי יוסי הצתת אליהא מנא ליה שמה גרסא של מזהב, ולא ית על הרגל ויעל כהן דלקח על המזהב? נפקא ליה מוהאש דנפקא ליה לרבי שמעון דתניא ויקרא^א "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח" לימד על הצתת אליהא שלא תהא אלא ככהן כשר ובכלי שרת דברי ר' יהודה, אמר לו רבי שמעון וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח? אלא לימד על הצתת אליהא שלא תהא אלא בראשו של מזבח, ורבי יהודה אי מהתם הוה אמינא קאי אארעא ועביד במפוחא קמ"ל,

ורבי מאיר איברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב מנא ליה? נפקא ליה מוהאש המזבח תוקד בו. ויקרא^ב, ורבנן? וא"ו לא דרשי,

ורבנן איברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב מאי עביד להו? מהדר להו למערכה גדולה, דתניא מניין לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב

דף מ"ה ע"ב

שסודרן על גבי מזבח על גבי המזבח סביב המערכה, ואם אין מחזיקן שאין די מקום שם שסודרן על הכבש או ע"ג סובב עד שיעשה מערכה גדולה ואז יחזור וסודרן? ת"ל ויקרא^ו אשר תאכל האש את העולה על המזבח,

ור' מאיר עיבולי עולה פוקעין שפקעו מעל האש, וקרי ציה אשר [תאכל] כ"ה מעוקד בב' את העולה על המזבח אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר עיבולי קטורת פירשו בתוס' דדוקא עיבולי קטורת שאינו על מזבח החיצון כעולה, אבל עיבולי קומין ולבנה ומנחת כהנים ומנחת נסכים, שכולן על מזבח החיצון צריך להחזיר עיבול ולא אימנעו מהעולה. ריטב"א, דתני ר' חנניא בר מנימוי בדבי כי פירושו בית, דבי פירושו של בית, בדבי פירוש בן [בדייתא] של בית, המדרש של ר' אליעזר בן יעקב "אשר תאכל האש את העולה על המזבח" עיבולי עולה אתה מחזיר ואי אתה מחזיר עיבולי קטורת.

דכולי עלמא מיהת מוסיפין בו ביום אית להו מנא להו? נפקא להו ויקרא^ה מוהאש על המזבח תוקד בו לא תכבה, ואפילו למאן דלא דריש וא"ו, וא"ו ה"א דריש וראיתי מקשים למאן דדריש וי"ו למה צריך גם ה"א.

"אש תמיד" תוקד על המזבח לא תכבה. ויקרא^ה ל' למאי אתא? מבעי ליה לכדתניא ויקרא^ה ל' אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה לימד על מערכה שניה של קטורת שלא תהא אלא על המזבח החיצון,

אש מחתה של דיוח"כ לפני ולפנים ומנורה דהדלקת נרות לכל יומא מניין שמה עטלת מעל המזבח הסוף, ודין הוא יש ללמדו מהיקש נאמרה אש בקטורת* רש"י מפרש מדכתיב בה ובהעלות אהרן את הנרות יקטירנה קטרת תמיד. שמות ל' ח', ונאמרה אש במחתה ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח. ויקרא^{טז} י"ב [ומנורה כמנורה לא כתיב אש ממש אלא מסתמא אש היא שהרי הנרות דולקות בה. ר"א עיי"ש מה להלן קטרת של כל יום על מזבח החיצון כרגע אינו זוכר המקור אף כאן על המזבח החיצון,

או כלך לדרך זו או דלמא לא נפרש כן אלא נלך בדרך זו נאמרה אש בקטורת ונאמרה אש במחתה ומנורה, מה להלן בסמוך לו שבכל בית המקדש לא היה שום אש סמוך למזבח הקטרת יותר משל מזבח החיצון. ר"א אף מחתה ומנורה בסמוך לו, ת"ל "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" אש תמיד שאמרתי לך אש שאלמתי לך נה ממד וזהו של מנורה שנאמר נה להעלות נר ממד לא תהא אלא בראשו של מזבח החיצון,

למדנו אש למנורה אש למחתה מניין? ודין הוא יש ללמדו מהיקש נאמרה אש במחתה ונאמרה אש במנורה מה להלן על גבי מזבח החיצון אף כאן על מזבח החיצון,

או כלך לדרך זו או דלמא לא נפרש כן אלא נלך בדרך זו נאמרה אש בקטורת של כל יום ונאמרה אש במחתה של יח"כ מה להלן בקטרת בסמוך לו אף כאן ביוח"כ בסמוך לו,

תלמוד לומר ויקרא^{טז} ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה', איהו מזבח שמקצתו לפני ה' ואין כולו לפני ה', הוי אומר זה מזבח החיצון דלילו פנימי כולו לה',

ואיצטרך למיכתב מעל המזבח ואיצטרך למיכתב מלפני ה', דאי כתב רחמנא מעל המזבח הוה אמינא מאי מזבח מזבח פנימי, כתב רחמנא מלפני ה', ואי כתב רחמנא מלפני ה' הוה אמינא דוקא מלפני ה' כנגד הפתח ממש אבל מוהאי גיסא ומוהאי גיסא אימא לא צריכא ראה לעיל ט"ז ע"א שר' יהודה סבר שהיה המזבח ממוצע ועומד באמצע העזרה.

רש"י ד"ה נאמר כאן אש בקטרת. ותוס' מפרשים מהפסוק דכתיב גם קרח, במדבר ט"ז י"ז ואתה ואהרן איש מחתתו: ושם פסוק ז' לפני זה, ותנו בהן אש ושימו עליהן קטרת. ובאמר היה יכול לומר פסוק י"ח דכתיב ויקחו איש מחתתו ויתנו עליהם אש ושימו עליהם קטרת.

אבני חן מסכת יומא

דף מ"ו ע"א

א"ר אלעזר משום בר קפרא, אומר היה רבי מאיר איברי עולה [אולי מפני שלשאר קרבנות מקריב רק חלב וכסות וכדומה] [ובשלמי כבש האליה] על המזבח והם נשרפים [מחר] שנתותרו* עושה להן מערכה בפני עצמה וסודרן ואפילו בשבת ראה רש"י, וברשב"א מפרש דבריו ח"ל והשתא פרכין ארשא, דמשמע דאתא לאשמועין דין איברים שניתותרו מבעוד יום שעושין להם מערכה בפני עצמן וכו', ולקמן פרכין אסיפא דקאמר ואפי' בשבת, מאי קמ"ל תנינא במשנתנו דר"מ סבר בכל יום היו שם ארבע מערכות ומפרשה בברייתא מ"ה ע"א אחת היתה לאיברים ופרדים שלא נתעכלו? א"ר אבין לא נצרכה אלא לפסולין הך דלס עלו לא ידעו ודוקא שמשלה בהן האור שהחלו כבר להשרף באש. שמו"ן [וצריך יותר ביאור בשיעור זה], דמהיכא שעתא נעשה לתמו של מנח אבל לא משלה בהן האור לא,

איכא דאמרי שהחידוש הוא גם בכשרים שמהוירן רק אם משלה בהן האור אחד כשירין ואחד פסולין אי משלה בהן האור אין ואי לא לא, ועכשיו חזר לסיפא דבר קפרא ואפילו בשבת ושואל מה החידוש, הא תנינא והיום חמש והי יוה"כ ששנת, וקמי דלציב ממיד של ערב יוה"כ עושה לכן מערכה צוה"כ? אמר רב אחא בר יעקב איצטריך דבר קפרא סלקא דעתך אמינא הני מילי היכא דחל יום הכפורים להיות אחר השבת היה יכול לחול בן בזמן שהיו מקדשין ע"פ הדין, אבל בזמננו לא מתריב דלא אד"ו ראש דחלבי שבת קרבין ביוה"כ אבל באמצע שבת לא קמ"ל,

אמר רבא מאן האי דלא חייש לקמחיה דלא ידע מה קאמר. ר"א, למה שהוא עוסק ומולא צוין, כלומר לדיבור. רש"י יבמות מ"ב ע"ב, למה שהוא עוסק, אם מעין אם פסולת. רש"י פסחים פ"ד ע"א הא בכל יום תנן ואפי' שנת צמשת? קשיא,

ופליגא דרב הונא אדנר קפרא ולדנר דלמר ככל יום דממנינן דווקא הוא ואפי' שנת היה עושה מערכה לאיברים שניתותרו, דנר הונא סבר ככל יום לגר משנת דאמר תחילתו דוחה ממיד של שנת נשמת צמשת וקרב צמשת ותחילתו פ' שחיטתו והקרבנו סופו אינו דוחה ממיד של ערב שנת אין אצרי נקטין משמשתך אלא מעלן מבעוד יום וסופו פ' הקטרת אבריו.

גופא אמר רב הונא תמיד תחילתו דוחה סופו אינו דוחה, מאי אינו דוחה כוונתו על דחיית שבת או דחיית מומאה? רב חסדא אמר דוחה את השבת ואינו דוחה את המומאה, ורבה אמר דוחה את המומאה ואינו דוחה את השבת,

אמר ליה אביי לרבה לרידך קשיא ולרב חסדא קשיא, לרידך קשיא מאי שנא מומאה דכתיב גבי קרבן תמיד במועדו ואפי' במומאה שבת נמי במועדו ואפי' בשבת? ולרב חסדא קשיא מאי שנא שבת דכתי' במועדו אפי' בשבת מומאה נמי במועדו ואפי' במומאה? אמר ליה לא לרידי קשיא ולא לרב חסדא קשיא,

רש"י ד"ה אומר היה ר"מ איברי עולה שניתותרו כו'. ולא גרסינן עולת חול שעכשיו הפירכא מרישא דבר קפרא, ולקמן פריך ממה שאמר ואפילו בשבת, דלי גרסינן ליה, מאי מנינא דקא פריך ליה כאילו אין כאן שום חידוש הא אתא לאשמועין שנת דלא תנן במתני', ואם תאמר הכי פריך ליה ככל יום תנן ואפילו שנת פ' דבמתני' תנן דהיה עושה כן בכל יום, דמשמע גם בשבת ומה החידוש של בר קפרא, [מאי. ב'] דנר פריך ליה מו אפילו שנת פירכא אחריתי פ' נמצא שמקשה הקושיא שני פעמים.

דף מ"ו ע"ב

לרידי רבה דאמר הקטרתו דוחה את המומאה ואינו דוחה את השבת לא קשיא, סופו הקטר אברי ערב שבת בשבת כתחילתו שחיטתו והקרבנו מומאה רתחילתו בר מידחא מומאה הוא אם אין כסן טסור לזוק דמו, סופו נמי דחי' גם אבריו נקטין במומאה, שבת רתחילתו של תמיד דחול. ר"א לאו בר מידחא שבת הוא דממנן דערב שנת לאו נר מידחא שנת שהי' בין הערבים נשמת ודס נפסל צמשת החמה, סופו בשנתותרו איבריו. ר"א נמי לא דחי,

לרב חסדא דאמר הקטרתו דוחה את השבת ואינו דוחה את המומאה לא קשיא, סופו כתחילתו, [תחילתו] לגבי שחיטתו והקרבנו לית ליה שבת, דהותרה היא בציבור פ' היא היתה נמור, ואין כאן דחי', סופו נמי דחי' ויותר להקטיר אבריו בשבת, מומאה דדחיה היא בציבור צקשי הותרה וכל כמה שאפשר מהדנין אטוהין תחלתו שחיטתו והקרבנו דעיקר כפרה דחי, סופו הקטרת אבריו דלאו עיקר כפרה לא דחי.

איתמר המכבה אש מחתה של קטרת, וברשב"א פ' של יוה"כ, וראה מה שתמה ע"ז בהערות לזרוב אלישיב שליט"א ומגוריה לזמר שמתה גמלים למתה או למתה סנין אביי אמר חייב רבא אמר פטור, דכבייה בראשו של מזבח דכולי עלמא לא פליגי דחייב משום אש תמיד תוקד על המזבח לא מכנה. ויקרא ו' כ' פליגי דאחתיה שהירדו אארעא וכבייה, אביי אמר חייב אש המזבח הוא, רבא אמר פטור כיון דנתקה נתקה ושוב לאו אש דמזבח קרינא בית. ר"א,

אלא הא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכיבה חייב כמאן כאביי והא חלכתא כוותיה דאביי רק ביע"ל קי"ם, ולעולם ההלכה כרבא? אפילו תימא כרבא התם לא אינתיק למצותה הכא אינתיקה למצותה לשום אומן למתמה, ומו לא קרינן ציה אש המזבח שלא הורידה לשם מצוה, הילכך אבתי אש דמזבח היא וחייב. ר"א,

איכא דאמרי דאחתיה אארעא וכבייה דכולי עלמא לא פליגי דפטור דלאו אש דמזבח הוא, כי פליגי דכבייה בראשו של מזבח, אביי אמר חייב אש המזבח הוא, רבא אמר פטור כיון דנתקה נתקה ששם האש במחתה או בכל י' אחר לצורך המערה. ר"א,

אלא הא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכבה חייב כמאן לא כאביי ולא כרבא? התם לא אינתיק למצותה הכא אינתיק למצותה שהי' הוריד גחלת בלי שיתק אותה למצוה ולכן לכו"ע חייב.

דף מ"ז ע"א

פרק חמישי הוציאו לו

הערה ! בדף זה יש הרבה על עניני קמיצה, ודוח טוב למגיד שיעור לצויר בחוש.

מתני': הוציאו לו מלשכת הכלים ואשמועין דכיון דהתוצאה אינה צריכה כ"ג לא הוציאה בעצמו משום חולשא דכ"ג [למה לא אמר הביאו לו?] את הכף ואת המחיתה, חפן מלא חפניו מן הקטרת שבמחתה. ר"א ונתן לתוך הכף מה שחפן, ר"א, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו וכך היתה מדרתה של כף, שמוקדת מלא חפניו לא פחות ולא יותר. ר"א, נטל את המחיתה בימינו ואת הכף בשמאלו [מה תדן אם הוא איבר יד? ואם

אבני חן מסכת יומא

הוא אישר יד זה מוס?]:

גמ': מחתה [הא] תנא ליה כבר תנא ליה לעיל נטל את המחתה ועלה לראש המזבח וחותרה ויורד? התם מחתה דגחלים, והכא מחתה דקטורת לתפון ממנסה ואפשר שבמחתה [של קטרת] של שאר ימים היה חופן. רמ"ב, דתניא הוציאו לו כף ריקן ליתן בה חפנית הקטרת. ר"א מלשכת הכלים, ומחתה גדושה של קטורת, מלשכת בית אבטינס.

שנינו במשנתנו **חפן מלא חפניו ונותן לתוך הכף, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו וכך היתה מדרתה, כף ביום הכפורים למה לי** [אך מותר להשתמש בכף. הערות לקמן מ"ח ע"א] הא בויקרא ט"ז י"ב **"מלא חפניו** קטרת סמים דקה **והביא** מבית לפרכת" **אמר רחמנא** שיביא לפני ולפנים הקטרת בעודו בחפניו, והלכך כף למה לי. ר"א? **משום דלא אפשר דהיכי נעביר נעייל והדר נעייל**, הבאה אחת **אמר רחמנא ולא שתי הבאות** נגמלים ונקטרם וכו' דכתיב ולקח מלח הממטה גמלי אש מעל המזבח ומלח חפניו וגו' והציג מניח לפרכת, נשקליה לקטורת בחפניו ונחתיה למחתה עלה וליעול שניה המחתה של גחלים על הקטרת שבחפניו ונעול, פ' דלחתה כהן אחר, שאין זו עבודה כדי שתהא פסולה בבית אחר, ואי נמי דלחתיה איתו גופיה בשניה, שהכא שהוא בחוץ אין בו משום כבודו של מלך. רמב"א, **כי מטי התם היכי לעבדי, נשקליה בשיניה** [ותיבה שנביה מחתה מלאה שלש סאין בשניו ?] ונחתיה למחתה יסול המחתה בשניו ויניחה בין שני [כפות ידיו] ליתן בה הקטרת שבחפניו **השתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן** חוס' לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה על אחת כמה וכמה, הלכך לא אפשר וכיון דלא אפשר עבדינן כדאשכחן בנשיאים כף אחת מלאה קטרת.

שנינו במשנתנו **נטל את המחתה בימין ואת הכף בשמאל, יציבא חושב בארעא וגוירא** וגר **בשמי שמיא** והא חסדר הוא להיפך שהכף עם הקטרת יותר חשובים ודאי לו לקחה בימין ? ומתריץ זו המחתה **מרוכה** מחתת הגחלים כבדה, שיש בה גחלים ג' סאין. ר"ח וזו מועטת, ואפילו בזמן ששניהן שוין שהב"ג הוא איש גדול וחפניו גדולים, ומשקל הכף עם הקטרת משקלם כמו המחתה וכמעשה דרבי **ישמעאל בן קמחית** קמחית שם אמו שהיה איש גדול, מ"מ, זו המחתה עם הגחלים **חמה** וזו הכף עם הקטרת **צוננת**,

והגמ' מספר **אמרו עליו על רבי ישמעאל בן קמחית שהיה חופן ארבעת קבין במלואי חפניו, ואומר** כך היה ר' ישמעאל בן קמחית **אומר כל הנשים זדרו לקמיה מפרש, וזרד אימא עלה לגג** ומה שזרדה אמי עלה על גביהן, והפירוש של זרד **איכא דאמרי בערסן** שעורין קלופים ומבושלים. ר"א. מאכל חיסין שטוב לחולה ולנשים מעוברות, והכי קאמר כל הנשים מעוברות מקטן להם זרד וערסן להגרות אותן והעצרים, ואותן של אמי גג על סוף, ובר"ח פ' שנדלתא בערסן שהוא שני לסלת ומאמין הכה, וכדרכה בר יונתן דאמר רבה בר יונתן **אמר רבי יחיאל ערסן יפה לחולה,**

ואיכא דאמרי בשכבת זרע כלומר ציור טיפה שקלטה אמי, הולד פ' ביור זה גדל ועלה לגג וכדרכי אבהו דרבי אבהו רמי כתיב שמואל ב כב **ותזרני** לשון זרע את גזן השעורים מנדר את הטיפה חיל למלחמה, וכתיב תהלים יח **המאורני** באל"ף, מלשון אור ישראל בנבירה חיל למלחמה, אמר דוד לפני הקב"ה **רבש"ע זריתני** בדרת את הספה שנולדתי ממנה **וזריתני** ועי"ז נתייתי וזיו ומאחר למלחמה, ורש"י פ' [סוריתנו. עו"ה] מן הציור שנה, ובר"ח פ' כל העולם נוצרים מן הבורר שבטפיה של ש"ז ואני מן הבורר שבבורר,

אמרו עליו על רבי ישמעאל בן קמחית פעם אחת סיפר דברים עם ערבי אחד ע"פ המדרש והירושלמי היה זה מלך ערבי ולכן יצא הכ"ג לשוחח עמו. שפ"ץ **בשוק ונתזה צינורא** ראה שבת פ"ג ע"א שגורו על עב"ם שהיו כובים לכל דבריהם מפיו על

בגדיו ונכנס ישבב אחיו ושמש תחתיו משמע קצת שלא הפרישו אותו לכך, וצ"ע למה לא נכנס הכהן שהופרש? , וראתה **אמן** אם של ר' ישמעאל וישבב **שני כהנים גדולים ביום אחד,**

ושבב אמרו עליו על רבי ישמעאל בן קמחית פעם אחת יצא וסיפר עם הגמון general עכו"ם **אחד בשוק, ונתזה צינורא מפיו על בגדיו, ונכנס יוסף אחיו ושמש תחתיו, וראתה** **אמן** שני כהנים גדולים ביום אחד,

ת"ר **שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בבחונה גדולה** כגון שארע פסול באחד מהן, ולא היה זה אותו ששימש ראשון במקום כ"ג שם, דהא פשיטא שלא קברתם, מדרשבב דהו לה. ת"ר, משום חולשא דכ"ג כשרואה שזה קבוע לשמש משום הכי מתקנים אחר תחתיו. חוס' ר"ר בה , **אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך** תלו הדבר בה בזכותה ולא בזכות אישה דאפשר שהיו מכירין אישה שלא היה לו זכות כל כך, ועוד אפשר ש' בניה אלו לא היו לה מאיש אחד רק מאיזו אנשים כהנים והב' נשאה באלמנותה ולא היה כ"ג. מהרש"א? **אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי** משום שער באשה ערוה. וראה מה שהביא רש"י מירושלמי. ובת"י כתב לא ראו וכו' כשעה שהיתה יכולה לכסותם. ובלי לישועה כתב פ' לאחר שנשאה לאיש, דאי מקדש היו נערין בה [ודומה לה יש במסכת שבת ק"ח ע"ב אמר ר' יוסי מימי לא ראו קורות ביתי אמרי חלוקין], **אמרו לה הרבה עשו כן ולא הועילו** על מה דאמרינן לעיל כ"ז ע"א שקטורת מעשרת לא אמרינן הרבה עשו כן וכו' שחרי הוא לימוד מן הפסוק, ובאר ורוע בתחלת הספר באלפא ביתא אות כ"ם כתב ואע"פ שמסים עלה הרבה עשו כן ולא הועילו, היינו שרוצה לומר דכות אחר הוה בחדה דהאי וכותא, מ"מ דהאי זכות נמי גרים כי הדין נותן כי מגוף מהורה וצנועה יצא מחור וצנוע, פ' שעשו כן שרצו שיהיה להם בנים כהנים גדולים, ולא היתה כוונתם כולו לשם שמים. ע"פ רמ"מ

ת"ר **כתיב והרים ממנו "בקומצו" שלא יעשה מדה לקומץ, איבעיא להו מהו שיעשה מדה לחפינה, התם הוא דכתיב ויקרא** **בקומצו אבל הכא דלא כתיב בחפניו אלא ויקרא טז "מלא חפניו קטרת סמים דקה" לא, או דילמא יליף מלא מלא מקומצו?** ת"ש שנינו במשנתנו **וכך היתה מדרתה, מאי לאו** חוס' **שאם רצה לעשות מדה אחרת עושה** וכן היתה מדמה דקמי הכי קאמר אס נא לעשות מדה לחפינה, כן יעשה הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו? **לא ה"ק וכך היה חוזר וחופנה לפנים** מערה אותה לתוך חפניו מן הכף ונמטה על הגחלים שנממטה כך היתה מדרתה כפינים כדרך שמדירתה בחוץ. ר"ח, **שמעת מינה חופן וחוזר וחופן** ולקמן נשנין לה? **דילמא שאם רצה לעשות מדה עושה** פ' [וכך היתה מדרתה] לא קאי על החפינה כפינים, אלא אומר שאם רצה לעשות מדה צריך לעשותה במדת חפינתו של הכהן, **אי נמי שלא יחסר ושלא יותיר** דקאי על הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו ועי"ז אומר שאסור לחוסף או להחסר משיעור זה, כלומר לא הא ולא הא מפשוט מינה דדמיין לך להכא ולהכא לפי שני הסברות בהאיבעיא צד אחד דלא כתיב בחפניו, וצד השני דילפין לה מלא מלא מקומין.

ת"ר מלא קומצו יכול מבורץ ר"ל שהרחיק אצבעותיו זה מזה עד שהקטא או הפתיתן מבצבצין או יוצאין דרך אצבעותיו. מאירי בה, כלומר יהיה שותת יורד מאחרי אצבעותיו ומחוץ של אצבעותיו. ר"ח ? **ת"ל בקומצו** כלומר אין לך אלא מה שבתוך הקומץ. ר"ח, **אי בקומצו יכול אפילו בראשי אצבעותיו?** תלמוד לומר **מלא קומצו כדקמצי אינשי, הא כיצד?** חופה שלש אצבעותיו על פיסת ידו וקומץ,

מנחת סלת:

האומר הרי עלי מנחה יביא איזו שירצה מממשה מנחות סלת, מחבת, מרחשת, מאפה תנור חלות, מאפה תנור דקיקין, וסימנך סחרא או סחררה. יבין מנחות פ"ג מ"א ר' יהודה **אומר יביא מנחת הסלת שהיא מיוחדת שבמנחות.** מנחות ק"ד ע"ב במשנה

אבני חן מסכת יומא

הניחא לרבי אליעזר אלא לרבנן מאי איכא למימר? אמר רב מרי דקמצי שמיני בני אדם שמינים שאין שם בין הבנים דבשר האצבעות עודפת מזה על זה ופוחות בין אצבע לאצבע. ר"א, כהן שמן שאין שום דבר נכנס בין האצבעות במקום שאינו נראה. ריטב"א, אבל ביעב"ץ תמה מה נעשה ביוח"כ שהעבודה צריך להיות בב"ב, וכי אין ב"ב כחוש? עיי"ש, **השתא** דאתית להכי רבי אליעזר נמי לכתחילה דקמצי שמיני.

[1] בין הבייני"ם 2 פש"ט 3 ומח"ץ [ומחק. גני יוסף] 4 ופז"ר 5 וחש"ב 6 בחפינ"ת 7 חביר"ו סימן וסימנתי האבעיות לפי הספר גני יוסף].

בעי רב פפא 1 בין הבנים של מלא חפניו מהו? מאי קא מבעיא ליה אי גמר מלא מלא מהתם מקומין היינו הך וכי היכי דגבי קומין בעינן דקמצי שמיני גבי חפינה נמי. ר"א? רב פפא הכי בעי ליה מלא חפניו והביא בעינן והא איכא פ"י כל מה שעלה ע"י החפינה. ג"ל, או דילמא ולקח והביא בעינן פ"י כי מה שבין הבנים לא לקחו הוא אלא מאלו נכנס לבין הבנים בלא מחבין. ריטב"א ע"פ רש"י **והא ליכא? תיקו.**

אמר רב פפא 2 פשיטא לי מלא קומצו דקמצי אינשי* [יידן. ב'] של אצבעותיו למטה כלומר שופך ראש אצבעותיו לפס ידו וקומין, כמו שנומל בבב"א. ריטב"א, **בעי רב פפא קמין בראשי אצבעותיו** פס ידו palm למטה ומחז אצבעותיו בסלת וקמן קומץ שלם עד שמילא כל חוץ פס ידו מהו? מלמטה למעלה שהפך גב ידו למטה והעלה הקומץ כראשי אצבעותיו לתוך פס ידו מהו? מן הצדדין [אלא ?] גב ידו למטה, [ואף לא. ב'] מחז אצבעותיו בסלת, אלא מולך [ידו על גבה. ב'] בדוחק והסלת נכנס כפס ידו דרך ידיו אצבעותיו מהו? **תיקו.** אמר רב פפא 2 פשיטא לי מלא חפניו דרחפני אינשי חודה של פס ידו למטה, בעי רב פפא חפן בראשי אצבעותיו מהו חוץ? מלמטה למעלה מהו? מן הצד מהו? חפן בוו ובזו וקרבתו זו אצל זו מהו? **תיקו.**

כדקמצי אינשי ראה בהערות לקמן מ"ח ע"א בד"ה ת"ש דכאן לא מקשה כבר אי גמר מלא מלא, דכאן האיבעיא איך קמצי אינשי וכן להלן איך חפני אינשי, ובוה אין ללמוד אחד מהשני. עיי"ש

דף מ"ח ע"א

בעי רב פפא 2 דבקה לקומין בדופניה דמנא מאי שהקומץ טעון מתן כלי, [קומט. ב'] מתוך כלי זה ומקדשו לתוך כלי אחר [ראה רמב"ם הל' מעה"ק פ"ג הל' י"ב] ואם לא נתנו בשוליו ונתנו בדופניו ודקנו מהו, תוך כלי בעינן והא איכא, או דילמא הנחה בתוכו כתקנו בעינן והא ליכא? **תיקו,**

בעי מר בר רב אשי אפכיה למנא ודבקה לקומין בארעיתיה דמנא והקומין תלוי עכשו בבב"א הפוכה* מהו, הנחה בתוכו בעינן והא איכא גם לפירוש ר"א אותה בית קיבול יש לה תוך, או דילמא הנחה כתקנו בעינן וליכא? **תיקו,**

בעי רב פפא מלא חפניו שאמרו 3 מחוקות כמו בבב"א נקרא מחוק אם יש בה בדיוק עד אוגני הכלי, כן בחפניו הפ"י אם יש בה בדיוק עד שפת חפניו או גרושיות למעלה משפתי ידיו? א"ל רבי אבא לרב אשי ת"ש מלא חפניו שאמרו לא מחוקות ולא גרושיות אלא טפופות רש"י פ"י מלשון צף למעלה, ור"א פ"י מלשון "טפ"י ממוחוקות מעט ולא הניעו לידי גודש,

תנן התם בוכחים כ"ח ע"א נשפך הדם על הרצפה ולא נתקל ככלי ואספו פסול, ותנן גם שם ל"ב ע"א מן הכלי על הרצפה ואספו כשר, מה"מ דנעמן שירד מולאד כהמה כנלי? דת"ר כתיב בויקרא ד' ה' "ולקח חבון המשיח

כתיב בויקרא ב' א-ב ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו ונקמלת כשהיא קלת פ"י שאינה נאפת וכדומה ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה: ותביאה אל בני אהרן הכהנים, וקמץ משם מלא קמצו מַסְלָתָה ומשמנה על כל לבנתה וגו',

וז"ל הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פ"ב הל' ז' כל המנחות הקריבות לגבי מזבח טעונות שמן ולבונה, לוג שמן לכל עשרון וכו'.

וז"ל הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פ"ג הל' י"ב ומסלק את כל לבונתה לצד אחד ומקמץ במקום שנתרבה שמנה שנאמר מסלתה ומשמנה.

וראה במשניות תפארת ישראל בחומר בקודש פרק ב' סימן מ'.

וראה בספר שלטי גבורים פרק ס"ט.

איפה = שלשה סאין, סאה = 6 קב, קב = 4 לוג, איפה = 72 לוג, עשרון = 7.2 לוג. ואם בוללין עמה לוג אחד של שמן אינה נעשית עיסה כלל רק שמנה קצת.

דף מ"ז ע"ב

ובמחבת ובמרחשת כדתניא מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשים, ומחבת צפה ומעשיה קשים. ר"ח, שהוא מניי טיטון שכן אפיוות מחילה וסחר ופוסמן וקשה קמלצמן מלהיות מבורלת יומר מקמלצת מנחת סולת שמירציה טפלין מלליין מוחק בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה מוחק בגודלו מלמעלה וחותר היוצא למעלה מאצבעותיו, ובאצבעו הקטנה חותר היוצא חוץ מן הקטנה. ר"ח וזו היא עבודה קשה שבמקדש, זו היא ותו לא והא איכא מליקה? והא איכא חפינה? אלא זו היא מעבודות קשות שבמקדש,

א"ר יוחנן בעי רבי יהושע בן עזאיה עזאיה, מאותו מקום ששמו עיים. ר"א בין הביינים של מלא קומצו מהו? א"ר פפא דגואי מה שדבוק בין האצבעות מכפנים כלפי הפס. ר"א לא תיבעי לך דודאי קומין הוא, דבראי שנשפך מבין האצבעות כלפי חוץ. ר"א לא תיבעי לך דודאי שירים הוא שירי מנחה ונאכל לכתנים, כי תיבעי לך דביני בניי מאי? א"ר יוחנן הדר פשטה תוס' יהושע בן עזאיה בין הבנים ספק נינהו אם הם קומין או שירים, ר' יוחנן קאמר דיהושע עזאיה דקדק וחזר הרבה לפשוט בעייתו ולא יכול, ואמר שעלתה בעייתו בתיקו, וצריך לעשות לבין הבנים כדן ספק כדמפרש ואויל. תוס' הרא"ש,

היכי עבדי? אמר רבי חנינא מקטיר קומין לחודיה תחלה והדר בין הבנים, דאי אמרת בין הבנים ברישא, דילמא שירים נינהו והוו להו שירים שחסרו שנתפזרו מן בין קמיצה להקטרה, ואמר מר שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטירין עליהן את הקומין,

אי הכי השתא נמי איקרי כאן כל שממנו לאשים הרי הוא בבל תקטירו מאחר שנתם לאש כל משפוט הרי השירים כגל מקטירו? א"ר יהודה בריה דר"ש בן פזי דמקטיר ליה לשום עצים הסקה בעלמא, שלא לשם הקטרה. ר"א כרבי אליעזר, דתניא רבי אליעזר אומר ויקרא ב' לרית ניחות אי אתה מעלה אבל אתה מעלה לשום עצים,

אבני חן מסכת יומא

לכדו כשר אבל הולכה דמעבא כפרה הולכה מכבש למוכה, והולכה דקטרת ביום הכיפורים. ר"א ועיי"ש עוד לא אימא לא נחשד שמאל קמישמע לך,

דף מ"ט ע"א יוס ד'

מיתבי זר ואונן שיכור ובעל מום, בקבלה ובהולכה ובזריקה, פסול כולו נפק לן מקראי דמחלי עבודה, וכן יושב וכן שמאל פסול תיובתא אלמא דבשמאל פסול וקשיא על רב ששת, וראה בהערות דלפ"ו צ"ע האך התירו ביוה"כ שמאל עיי"ש, והא רב ששת הוא דאותבה אלמא שמינא ליה והכי טעי למישט דכשרה בשמאל, דכי פשיט ליה דבשמאל כשר, והא איהו דאותבי הא מתני דקפסלה ליה [שפסל שמאל, שהנמי מקשה עליו, הוא מקשה ממשנה זו] אמילתא אחרתי. ר"א דאמר ליה רב ששת לאמוריה ממורגמן העומד לפני חסד דרשן, והסס לומד לו לשון עגרות והוא ממרגס לריס לשון שהם שומעין. רש"י לעיל ב' ע"ב דרב חסדא צ"ב בין דידע ליה לברייא דור פסול בהולכה מה בעי מיניה הערות, [ראה עירובין ס"ז ע"א רב חסדא מרתקן שיפותיה ממתניא דרב ששת] בעי מיניה מרב חסדא הולכה בור מהו? אמר ליה רב חסדא כשירה, ומקרא מסייעני דברי הימים ב' ל"ה י"א וישחמו הלויים שחמו שהשחיטה כשירה בורים. מ"ד הפסח, ויזרקו הכהנים מידם פ' שהבחין קבל הדרם ונתנו לזר, והזר הולכי אל המזבח ליתנו לכהן שזרוק והלויים מפשיטים עורות הפסחים. מ"ד, ומותיב רב ששת ממשנה זו שהקשו עליו דתנן זר ואונן שיכור ובעל מום, בקבלה ובהולכה ובזריקה, פסול, וכן יושב וכן שמאל פסול? בתר דשמעה הדר אותבה דלוחצוס ניהליה הכה, הכר לוחצוס איהו לרב חסדא,

והא רב חסדא קרא קאמר דמשמע דור הולכי? דעבוד מעשה איצטבא שלא תפרש שהישראל הולכי, אלא הכהן קבל הדרם ונתנו ביד ישראל שהיה עומד שם כמו איצטבא, ובא כהן ולקחו מדור והולכי אל המזבח. בעי רב פפא חפן 7 חבירו ונתן לתוך חפניו מהו, מלא חפניו בעינן והא איכא, או דילמא ולקח מלא המחנה נחלי אש מעל המזבח וגו' ומלא חפניו קטרת סמים דקא והביא מבית לפרכת בעינן והא ליכא חוס' תיקו, בעי רבי יהושע בן לוי חפן ומת ראה ת"י אי גב אם נצטבא קא מיבעיא ליה מהו שיכנס אחר 6 בחפינתו שנתן להלשון לתוך הכף דאל"ה הוה ליה כנשפך על הרצפת. הערות [להלן מעיר הגמ' דבעינן כשיעור חפני דכ"ג ואי אפשר שלא יחסר ולא ויתור]? א"ר חנינא בא וראה שאלת הראשונים, למימרא דרבי יהושע בן לוי קשיש שר' חנינא אומר עליו ראשונים והאמר רבי יהושע בן לוי, לי התיר רבי חנינא לשתות שחליים cress בשבת, לשתות פשיטא ! דתנן כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכל המשקין שותה? אלא לשחוק ולשתות שחליים בשבת, היכי דמי אי דאיכא סכנתא משרא שרי, ואי דליכא סכנתא מיסר אסיר? לעולם דאיכא סכנתא והכי קא מבעיא ליה מי מסיא דניחול שנהלל עליהו שבתא, או לא מסיא ולא ניחול עליהו שבתא,

ומאי שנא רבי חנינא? משום דבקי ברפואות הוא, דאמר ר' חנינא מעולם לא שאלני אדם על מכת [איהו מכה ?] פרדה לבנה וחיה שנשאר בחיים, והא קא חזינן דחיי? אימא וחייית ונתרפא המכה, והא קא חזינן דמיתסי? בסומקן אינהו וחזינן ריש כרעיהו קאמרינן פרדה אדומה שראשי רגליה הם לבנים, אם הוא מכה אדם אין רפואה למכתו, מכל מקום שמע מינה דרבי חנינא קשיש מדקרי ליה רבי, דקאמר לי הסיר רבי מנינא? אלא הכי קאמר שאלתן כשאיילה של ראשונים ששאלתן של אמוראים כשאלתי שאני מן הראשונים, שאף אני הייתי מתקשה,

מדם הפר" ודרשינן לשון "מדם" מדם הנפש דף קלות שהנפש יוצאה זו, ולא מדם העור ולא מדם התמצית שמטפף לאחר קילות. ר"א, "מדם הפר" ודרש דם הלשון "מדם הפר" דם מהפר יקבלנו, דאי סלקא דעתך לדרוש "מ" לשון מיעוט מדם הפר מדם ואפילו מקצת דם, והאמר רב יהודה המקבל צריך שיקבל את כל דמו של פר, שנאמר ביקרא ד' ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד מזבח העולה, אלא ש"מ מאי מדם הפר דם מהפר יקבלנו, וקסבר גורעין ומוסיפין ודורשין אות ממנה זו ומוסיפין על מנה זו ודורשין שגורעין המ"ם מדם ומוסיפין אותה על מהפר.

בעי רב פפא 4 נתפור הקטורת ממלוא חפניו מהו, ידו כצואר בהמה דמי ופסולה, או דילמא ככלי שרת דמי ולא פסולה? תיקו,

בעי רב פפא 5 חישב בחפינת קטורת על מנת להקטירה למחר מהו, מי אמרינן יליף מלא מלא ממנחה מה התם מהניא בה מחשבה לפסלה הכא נמי מהניא בה מחשבה, או לא ראה רש"י מה שהקשה? א"ל רב שימי בר אשי לרב פפא ת"ש הוסיף רבי עקיבא הסולת והקטורת והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצתן פסל את כולן שזו מ"א מעלות שנאמרו כחומר בקדש, שהכל מוצף כל מה שצמחו להיות כאלו נגע בטלו, קא סלקא דעתך וכן הוא המסקנא, והאי קס"ד בעין דאמרינן בעלמא סברוה, דקאי אמסקנא. ריטב"א מדרפסל טבול יום אלמא קידשה הכלי קדוש הנוף פסלה נמי לינה, ומדלינה פסלה פסלה נמי מחשבה ממעט לנה וראה מה שהקשה רש"י,

אפכיה למנא ודבקה. רש"י במנחות [יא]. פירש כגון שהיה לכלי בית קיבול מאחוריו, והר"ח פירש שהיפך הכלי כיתונא ונעשה תוכו ברו וברו תוכו, ולכאורה צ"ב אמאי לא יהני הא הוה כלי שרת גמור, והרי מצד קדושת כלי שרת מתחנך הוא בעבודה ומה חסרון איכא אי עכשיו זה צורת כלי?

וצ"ל דאין ברעתו להשאירו כן אלא להחזירו לצורתו הקודמת, וזה כבר לא מיקרי כתיקונו, אמנם הרמב"ם [פי"א מפסוה"מ הכ"ה] כתב דאפכיה למנה היינו כפשוטו, שהיפך הכלי ושוליו הם כלפי מטה והוא הכנים הקומץ מלמטה והרביץ הקומץ כלפי מעלה. הערות פ"י כך כשהכלי הפך הדביקי לקרקיעת הכלי, שאילו לא היה דבוק היה נופל מתוך הכלי, ראה שטמ"ק מנחות י"א ע"א אות כ"ט, אבל הר"א כאן פ' כגון שיש לו לאותו כלי בית קיבול מבחוץ תחת קרקעיתו כמו לקערות שלנו, וכעין זה פירש"י במנחות.

דף מ"ח ע"ב

בעי רב פפא חישב בחתיית גחלים להקטיר קטרת שלא בזמנו. ר"א מהו להפסיל הקטורת, מכשירי מצוה חתיית גחלים כמצוה דמו, או לא? תיקו,

בעי מיניה מרב ששת הולכה בשמאל מהו כגון הולכת איברים לכבש והולכת קטרת למוכח או לפני ולפנים. ר"א? אמר להו רב ששת תניתוה שנינו במשנתנו נמל את המחנה בימינו ואת הכף בשמאלו הרי שהולכה בשמאל אינה פסולה, ונפשוט להו מהא דתנן הרגל של ימין עם הידך היה מוליכו לכבש. ר"א בשמאל ובית עו' ק"ה לחוץ מקום החתך היה כלפי הכהן שאין דרך כבוד שיהא נראה החתך לחוץ. ר"א? אי מהתם הולכת איברי התמיד לכבש הוה אמינא הני מילי הולכה דלא מעכבא כפרה הולכת אנשים דלא מעכבא כפרה שאין כפרה אלא נדס והוא ענינו שלא הוקטרו

אבני חן מסכת יומא

איבעיא להו שחט ומת [אולי היה מצוי שמתו הכהנים לאחר שחיטת הפר כשנכנסו עם הקטרת] **מה הוא שיכנס אחר בדמו** משמע דבמת קודם שחיטה לכ"ע נכנס כפרו של ראשון. רש"ש עיי"ש, **מי אמרינן בפר ואפילו בדמו של פר** אף שהפר נשחט כבר, ואין השני בא עם פר, הרי יש בידו דמו של פר ודי בזה **או דילמא בפר ולא בדמו של פר?** **רבי חנינא אומר בפר ולא בדמו של פר**, ורש"י לקיש **אמר בפר ואפילו בדמו של פר**, **רבי אמי אומר בפר ולא בדמו של פר**, **רבי יצחק אומר בפר ואפילו בדמו של פר**,

איתיביה רבי אמי לרבי יצחק נפחא נמנין ומושכין ידיהן ממנו מן הקרבן פסח **עד שישחט, ואם איתא שיכול ליכנס בדם פר כ"ג הראשון**, שעדיין שם פר עליו, נמצא דלמחר שמעיה נמי קרינן [ליה שם ?] **עד שיזרוק מיבעי ליה?** [שאני] **התם דכתיב** שמות י"ב ד' **מהיות משה מחויתה דשה** נעוד שהווינו קיימת יתמעטו ולא משימט,

מתיב מר זוטרא אין פודין פטר ממור בדכתיב וכל פטר חמור תפדה בשב. שמות י"ג י"ג **לא בענגל** דבהמות טהורות אין רק בקר וצאן, וצאן כולל גם עזים **ולא בחיה** חיות טהורות וטמאות, דשם כמיז **ולא בשחוטטה** דשם שחוטט **ולא במריפה** **ולא בכלאים** דעו ורחל ואפ"ג דמשני נדדיו הוא **שה ולא בכוי** דמיס [שה זכר] ונמי **אלא בשב** קמיי מיתא ולא נשחט, אלמא שחוטט לאו שם הוא? **שאני התם דיליף שה שחוטט מה התם מחויתה דשה**, אף כאן אין פודין פטר חמור אלא בשב הי, **אי מה להלן זכר תם ובן שנה** אף כאן **זכר תם ובן שנה?** ת"ל בשמות י"ג י"ג **"תפדה" תפדה** וכל פטר חמור תפדה בשב ואם לא תפדה וערפתו **ריבה, אי תפדה תפדה ריבה** אפילו כולהו עגל, חיה, שחוטט וכו' נמי? **אם כן שה מאי אהני ליה**,

דף נ' ע"א י"ס ה'

איתיביה רבי יצחק נפחא לר' אמי שאמר ולא בדמו של פר, הכתיב בויקרא ד' י"ב **"והוציא את כל הפר"** אלמא ללמחר שמעיה פק קרי ליה [תוס']? **ומתרין שיוציא את כולו** לאו דליקרי פק אלף הכי קאמר יוציא את כל הנשאר ממנו, ומקשה והכתיב גבי ויה"כ בויקרא ט"ז כ"ז **"ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת"** וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש את ערתם ואת בשרם ואת פרשם, הרי דקרי ליה פק כשהוא מת ? **אמר רב פפא בעור ובשר ופרש** היכא דמשחתי קרא בנזף הפס שיעור ונשכו ופרשו טולן יחד **דכולי עלמא לא פליגי** דנקרא פר גם בפר מת **כי פליגי בדם** לגבי ציאת פנים שאינו מכניס שם אלף דסם, **מר סבר דם איקרי פר** ויוצא אם יש בידו דם אף שהפר כבר נשחט, **ומר סבר דם לא איקרי פר** וכיון דכתיב בואת יבא אהרן וגו' בפר, אינו יוצא אם מביא רק דמו של פר, [רב פפא מתריץ כאן לדבריו רב אמי, וקשה דלעיל מקשה רב אמי על ר"י נפחא מפסח, והא שם מייירי בשב שהוא עור ובשר ופרש וקשה גם אירידה למת אין ננעין? הערות]

אמר רב אשי מסתברא כמאן דאמר דם איקרי פר דכתיב ויקרא ט"ז ג' **בואת יבא אהרן אל הקדש "בפר בן בקר"**, אטו בקרניה מעייל ליה **אלא בדמו וקרי ליה פר**, ואידך כמה הוכשר אהרן לבא אל הקדש מה יעשה כדי שיהא רשאי ליכנס **בפר בן בקר לחטאת** יציא פק מי לנזרה ויעשה עזודות שצנעין,

וחזור על האיבעיא בבחן שמת לאחר שחיטת פרו ותיפוק ליה דעל [כרמין. ב'] אן אחר נכנס נשמיטת דחטאת שמתו בעליה היא וחטאת שמתו בעליה למיתה אולא? א"ל רבין בר רב אדא לרבא, אמרי תלמידך בן אמרו תלמידך ד אמר רב עמרם חטאת צבור היא הוילי ועליו ועל אסיו הסהים כל ולא למיתה אולא תוס',

מכאן עד אמצע ע"ב דן אי פר כ"ג הוא קרבן ציבור אי יחיד.

ומי אמר רבי חנינא הכי מי מספקא ליה אי נכנס אחר נחפינתו אי לא **והאמר רבי חנינא בפר ולא בדמו של פר** אם מת הכהן לאחר ששחט פרו, צריך הכהן הבא תחתיו להביא פר אחר ולשחטו, ואינו יכול לבא בדם פר של הראשון, **ואמר רבי חנינא קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה ולא כלום** שעשה שלא על הסדר, ולפ"ז אי אפשר לומר דאיבעיא ליה אם יכול ליכנס בחפינתו של כ"ג הראשון, דהא לדידה כיון שצריך להביא פר אחרת, צריך להביא קטרת חדשה ? **הכי קאמר ר' חנינא מודקא מיבעיא ליה** לר' יהושע בן לוי **הא** אם יכול ליכנס בחפינתו של כ"ג הראשון **מכלל דקסבר בפר ואפילו בדמו של פר**, ואומר ר' חנינא **דלמאי דסבירא ליה לרבי"ל**, יפה שאילתו **כשאיילת הראשונים** חותן שמתקין עלי צפר ואפילו דמו של פק, אף לכן נשאל שאלה זו, ולפ"ז נמצא שר' חנינא קורא "ראשונים" אלו שחולקין עליו, ולא כהנה"א שאמר בן על רבי"ל, ולא שאמר בן על עצמו.

מאי הוי עלה חפן ומת מהו שניכנס אחר נחפינתו? **אמר רב פפא אי חופן וחוזר וחופן** אי מה שמכניס הקטרת לחפניו לפני ולפנים נקרא חפינה, נמצא שהכהן השני גם עושה חפינה **חבירו נכנס בחפינתו דהא מקיימא חפינה** שהרי גם השני עשה חפינה, **אי אין חופן וחוזר וחופן** אי אין על זה תורת חפינה **תבעי לך** ראה תוס' ד"ה אי, **אמר ליה רב הונא ברית דרב יהושע לרב פפא אדרבה אי חופן וחוזר וחופן** אי מה שמחזירו לחפניו יש עליה תורת חפינה **לא יכנס אחר בחפינתו** שהרי אי אפשר שלא יחסר ושלא יותיר שאין חפניו של ראשון שוין לחפניו של שני, **ואי אין חופן** חוזר וחופן **תיבעי לך**,

דאיבעיא להו בעי"ז לעיל מ"ז ע"א **חופן חוזר וחופן** או לא? **תא שמע כך** היתה מידתה, **מאי לאו כשם שמדיתה מבחין כך מדיתה מבפנים** וכן היתה מדתה דקמיי הכי קאמר אם כל לעשות מדה לחפינה, כן יעשה הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. רש"י לעיל מ"ז ע"א, הרי לך שצריך מדה זו בין בפנים בין בחוץ שחופן וחוזר וחופן? **לא דילמא שאם רצה לעשות מדה עושה פה** "וכך היתה מדתה" לא קאי על החפינה בפנים, אלא אומר שאם רצה לעשות מדה צריך לעשותה במדת חפינתו של הכהן, **אי נמי שלא יחסר ושלא יותיר** ד"וכך היתה מדתה" קאי על הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו ואומר שאסור לחוסף או להחסיר משיעור זה, אבל לא חפשוט האיבעיא מהבא,

דף מ"ט ע"ב

תא שמע כיצד הוא עושה החפינה לפני ולפנים, דהא חפינה שבחין היה חופן מתוך מחתה מליאה שהיה שם יותר ממלא חפניו, אבל כך שמיביא לפני ולפנים לא היה אלא מלא חפניו קטרת והיה קשה מאד היאך מריק הכף לתוך חפניו. ר"א, חפינה שניה שצנעין מן הסך לחוף חפניו, ללמחר שהיה את הממטה צלצין וידה של כלל פני צין וזוועטו **אוחזו את ראש הבוך** הכף **בראש אצבעותיו, ויש אומרים בשינוי** מה שממשך חגב' ומעלה וכו' אצילי ידיו אינם לפי ר"א זה, ומעלה בגודלו ומעלה נשני גודליו ומשך את ידה בגודליו ללד גופו משעט משעט, **עד שמוגעת** ראש ידה **לבין אצילי ידיו** עלענבונינע"ן. רש"ש. לעכבו ולתופשו בין שניהם. ריטב"א, ואלא הסך מגיע לגובה פס ידו, וחוזר ומחזירה דרך גדה **לתוך חפניו** וחוזר הכהן [תופך גופן] לצד אחר כדי שמוחזר הבית יד, ותופך הבוך על חפניו ומריק כל הקטרת לתוך חפניו, דהיינו אומגעת גדולה. ר"א,

וצוברת ואינה מפזרה, כדי שיהא עשנה שוהה לבוא, ויש אומרים מפזרה כדי שיהא עשנה ממהרת לבוא כדי שלא יסתכל בשכינה ומסתכל, הילכך מפזרה כדי שיהא עשנה הרבה ולא יסתכל מרוב עשן. ר"א, וזו היא עבודה קשה שבמקדש, זו היא ותו לא? והא איכא מליקה? והא איכא קמיצה? אלא זו היא עבודה קשה מעבודות קשות שבמקדש, שמע מינה מזה שהיה עבודה קשה **חופן וחוזר וחופן** שהיה חייב לחזור ולחפון [ולא עשו כן רק לרווחא דמילתא. ראה תוס' ע"א], ולכן השתדלו בה כל כך **שמע מינה**,

אבני חן מסכת יומא

הבהנים עמו. ר"א **מתה** דרצי שמעון סגר חמש חטאות הממות צמד מקום אנמריניהו רחמנא למשה, מה תמורת חטאות ממה לימא בשחטות שאין קרבן השחטות עושה תמורה, דכתיב ואם המז ימיר לשון יחיד, אף כולן אינן ממות נצבור, ולא בשחטין, אפילו המלכות כהן אפילו אותן חטאות ששייך בהם שחטות

ומאי נפקא מינה כיון דסוף סוף לאו למימא חילי ומה נפק"מ אי לא אויל למימא משום דהוה חטאת ציבור כמו שחירין רב עמרם או משום שהיא חטאת השותפין?

דלא מייתו כהנים פר בהוראה [תוס'] ולכן אומר שהוא חטאת השותפין, שאם תאמר שפרו הוא קרבן ציבור מפני שמכפר על כל הבהנים, נמצא שהכהנים הם "קהל" ואם הווי צ"ד [לכהנים] לעצור על חטא מן המלות ועשו כהנים על פיהם, תאמר שיהו מביאין פר העלם דבר כאלה מכל השערים, ויקיימא? ראה ב' [לן שצט אחד איקרי קהל כהנים ודאי לאו [קהל איקרי. ב'] אלא אותן שנטלו נמלה.

דף נ' ע"ב

(ד) **ת"ש** דשנינו בברייתא דבעי ר' אלעזר לדברי האומר פר יום הכפורים קרבן יחיד ר' מאיר במסכת תמורה קרייה לעיל קרבן יחיד, עושה תמורה או אינו עושה תמורה? ושואל חנני' להביא ראיה **לאו מכלל דאיכא למאן דאמר דצבור דפר יוח"כ הוא קרבן ציבור? לא מכלל דאיכא למאן דאמר דשותפין,** גופא בעי רבי אלעזר לדברי האומר פר יוח"כ קרבן יחיד עושה תמורה או אינו עושה תמורה, מאי קא מיבעיאי ליה הא ודאי אינה קרבן יחיד, ואף אם אינה קרבן צבור, הוא לכל הפחות קרבן השותפין ואינה עושה תמורה, אלא מיבעיאי ליה אי בתר מקדיש אזלינן שהוא יחיד אי בתר מתכפר אזלינן כל הבהנים שהם רבים, פשיטא דבתר מתכפר אזלינן דלענין תמורה מתכפר הוי צעלין, דא"ר אבהו א"ר יוחנן שלש דברים צנומן משלו את חזקת מצורו **המקדיש מוסף חומש** אם בא לפדותה במזבח רק המקדיש מוסף חומש אבל אם רוצה המתכפר לפדותה אינו מוסף חומש, **והמתכפר עושה בה תמורה** אבל המקדיש אם המיר זה אינה תמורה דלין ממזין בשל אחרים והאי לאו צעלין דידיה הוי, והתורם משלו על של חבירו טובת הנאה שלו צידו למטה לכל כהן שילגה וראה עוד ברש"י?

לעולם פשיטא ליה דבתר מתכפר אזלינן, והכי קא מיבעיאי ליה אחיו הכהנים בקביעותא מתכפרי נקיה להם חלק צסקרין והוא לה חטאות השותפין לענין תמורה או דילמא בקופיא מתכפרי כלומר אין צסקרין קצוה צו אלא צפה על גב צפרת כהן גדול כדבר הלך על פני המים, ואין הקרבן נקרא על שם וקרבן יחיד הוי, ובידו גבי מקופיא מכפרי, דאי לאו הכי הווי ליה דשותפין ואין עושין תמורה. תוס', או דילמא דהיקפא מתכפריים, כלומר אין לאחיו הכהנים בפר כ"ג כלום עד שעת הקפת הידיו, וכשמתקבצין ביוח"כ לחאזין הידיו באותה שעה מתכפריים, ואם המיר קודם לכן תמורתו תמורה או לא. ר"ח,

(ה) **ת"ש** חומר בזבח שגא מחילת הקדש [ולקמייה מפרש ואולי צדי זבח משכמת לה] מבחמורה שסומנה צו וחומר בתמורה מבזבח, חומר בזבח שהזבח (א) גוהג ביחיד כבצבור (ב) ודוחה את השבת (ג) ואת הטומאה (ד) ועושה תמורה, מה שאין כן בתמורה ראה רש"י, חומר בתמורה מבזבח שהתמורה חלה על בעל מום קבוע לקדשת הגוף ואינה יוצאה לחולין כשפודה אותם ליגזז וליעבר, משא"כ בזבח אם הקדיש בעל מום, יוצא לחולין לגמרי אף ליגזז וליעבר אם פודה אותה,

האי זבח היכי דמי, אילימא דיחיד מי דחי שבת וטומאה, אלא דצבור מי עושה תמורה, אלא לאו דפר ודוחה את השבת ואת הטומאה דקביע ליה זמן ועושה תמורה דקרבן יחיד הוא? אומר רב ששת לא באילו של אהרן דיוס הכפורים דכתיב בויקרא ט"ו ג' בואת יבא אהרן

(א) רוצה להביא ראיה מהמשנה בתמורה שיש מ"ד שהוא ק"צ, אבל מתרין שמשם ראיה שהוא ק". (ב) איחביה אביי ורוצה להביא ראיה שהוא ק"צ, ודוחה שאין משם ראיה, (ג) ומביא עוד ברייתא שכתוב שם בפירוש שהוא ק"צ, ודוחה שצ"ל חטאת השותפין. (ד) רוצה להביא ראיה מכלל דאיכא מ"ד שהוא ק"צ, ודוחה לא איכא מ"ד שהוא קרבן שותפין. (ה) ת"ש חומר בזבח וכו' ורוצה להביא ראיה שהוא ק", ושקיל וטרי שאפשר לאוקמה בפר שהוא ק",

(א) **דתנן** שיש מ"ד דפר יוח"כ הוא קרבן ציבור, דהכי תנן בתמורה י"ד ע"א על הא דאמר ת"ק יש בקרבנות ציבור מה שאין בקרבנות יחיד, שקרבנות הציבור דוחין את השבת ואת הטומאה וקרבנות יחיד אין דוחות לא את השבת ולא את הטומאה **אמר לו ר"מ והלא פר יום הכפורים וחביתיו כהן גדול** זמן קטע נעל יום כממדי [ופסח, במשנה ליתא פסח ולכן תקנו במסח"ש לומר שהוא ברייתא, וכן הוא בריטב"א] דקרבן יחיד הוא ודוחה את השבת ואת הטומאה, **לאו מכלל דאיכא למאן דאמר דצבור**, וחביתיו כ"ג כיון שקרבין בתוך התמיד כדאיתא בפרקין דלעיל חשב קרבן ציבור. ריטב"א

אמר לו רבא לרבין בר רב אדא **ולמעמיך דקתני** על אותה משנה בתמורה **אמר לו רבי יעקב והלא פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת כוכבים** וחגיגה מפרש לקמייה מלי טעמא קרי ליה קרבן ציבור דקרבן צבור ואין דוחין לא את השבת ולא את הטומאה מכלל דאיכא למאן דאמר דיחיד וכו' נכח לומר שיש מ"ד שפר העלם דבר של ציבור הוא קרבן יחיד,

אלא לתנא קמא קא מהדר ליה דשמעיה דקאמר קרבן צבור דוחה את השבת ואת הטומאה וקרבן יחיד אינו דוחה לא את השבת ולא את הטומאה, אמר לו רבי מאיר קרבן יחיד כללא הוא שאינו דוחה את השבת ואת הטומאה! **והלא פר יום הכפורים וחביתיו כהן גדול ופסח דקרבן יחיד הוא ודוחין את השבת ואת הטומאה** ובמא"כ כ"ע מודו דפר יוח"כ הוא קרבן יחיד, ואמר לו רבי יעקב וגם הוא מהדר לת"ק **קרבן צבור כללא הוא** שדוחה את השבת ואת הטומאה! **והלא פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודה זרה וחגיגה דקרבן צבור הוא ואין דוחין לא את השבת ולא את הטומאה,** אלא אמרו ר"מ ור' יעקב לתנא קמא **נקוט האי כללא בידך כל שזמנו קבוע דוחה את השבת ואת הטומאה אפילו ביחיד וכל שאין זמנו קבוע חגיגה אין זמנה קבוע** שאם לא חג י"ט הראשון, חוגג ודולק כל חרגל אינו דוחה לא את השבת ולא את הטומאה ואפילו בצבור ונמצא שאין מכאן ראיה למה שאמר רב עמרם שפר יוח"כ הוא קרבן ציבור,

(ב) **איחיביה אביי** וכו' לא מצינו מי ששונה כי פר יוח"כ קרבן ציבור הוא. ר"ח, ומקשה להאומרים שהוא קרבן יחיד **פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהן** והראשונים נמצאו. ר"א **כולם** כל האבירים. ריטב"א **ימותו וכן שעירי עבודת כוכבים שאבדו והפריש אחרים תחתיהן כולם ימותו דברי רבי יהודה,** רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה, שאין חטאת צבור מתה?

אמר ליה מאי פר פר העלם דבר של צבור צריך לקרוא בברייתא כד: פר דחינו העלם דבר של ציבור, וגם שעיר של יוח"כ, והא של יוח"כ קתני פ' דמשמע שהמילים יוח"כ קאי גם על פר וגם על שעיר? ומתרין לא כי קתני אדשעיר קאי רק אשעיר, (ג) והתניא פר של יוח"כ ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהן כולם ימותו דברי רבי יהודה, רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה שאין חטאת צבור מתה?

לא תימא שאין חטאת צבור מתה אלא אימא צריך לחניה בדבריו. תוס' שאין חטאת השותפין ולא איקרי קרבן ציבור אלא קרבן של שותפין והואיל ולא מכפרי ביה אלא אחיו

אבני חן מסכת יומא

דף נ"א ע"ב

והתפוק ל' צעיר דרבי אלעזר דלעיל, תפוק ליה דפר יוה"כ דהכנים בקופיא הוא דמתכפרי ציה, דהא אשך לו כמיז ציה תלמא זימנא ד"אשר לו" אמר רחמנא תוס' משלו הוא מביא, דתניא דכתיב בויקרא ט"ו ו' והקריב אחרן את פר החטאת אשר לו, משלו הוא מביא, ולא משל ציבור, יכול לא יביא משל ציבור שאין הציבור מתכפרין בו אבל יביא משל אחיו הכהנים שהרי אחיו הכהנים מתכפרים בו? ת"ל בפסוק ו"א והקריב אחרן את פר החטאת אשר לו, יכול לא יביא ואם הביא כשר? ת"ל שוב בהמשך הפסוק וכפר בעדו ובעד ביתו ושחט את פר החטאת "אשר לו" שנה הכתוב עליו לעכב, וליטעמך אחיו הכהנים אי לאו דקנו בגויה היכי מכפר להו? אלא שאני בי גזא כי גזא בלשון יון אוצר של דברים חשובים. מוסף ערך ערך גז' ב' בה דאחרן דאפקריה רחמנא לגבי סך כפרה גבי אחיו הכהנים, הכא גבי תמורה נמי דאיבעיא לן אי תמורה תופסת בה, השאלה הוא אי הוה קרבן יחיד דאחרן, או שאני בי גזא דאחרן דאפקריה רחמנא גבי אחיו הכהנים והיו כעין קרבן ציבור.

מתני': היה מהלך בהיכל נגמם ומהלך למזבח למערב עד שמגיע לבין שתי הפרוכת פרוסות, והיו תלויות מן האפון לדרום אמת מלונה ואמת פנימית המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים וביניהן א"י אמה, ר' יוסי אומר לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד שנאמר שמות כ"ו ל"ג והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים:

גמ': שפיר קאמר להו רבי יוסי לרבנן? ורבנן אמרי לך הני מילי במשכן אבל במקדש שני כיון דלא הואי אמה טרקסין תוס' קך נקראת סתל ממילא שהפסיק במקדש ראשון, אבל במקדש שני שהיה גבוה מ' אמה לא עשאוהו, לפי שלא היה עוביה אלא אמה וכו' ובמקדש ראשון הוא דהואי #ראח לקמן ג"ד ע"א שבמקדש ראשון היה פתח באמצע האמה טרקסין, והיה פרוכת תלוי שם, וצ"ע מה היה שם קדושתה בעובי האמה? ואיסתפקא להו לרבנן בקדושתיה נמקס ממילא אי כלפנים אי כלחוץ ועובד שתי פרוכות לקטע ציטין אור מקום הממילה, ולא יחבי מקום הכותל לא לפנים ולא לחוץ. ר"א וראה תוס',

צפון.....דרום
 כותל ---- שלחן ---- מזבח ---- מנורה ---- כותל

רבנן	ר' יוסי	ר' מאיר	ר' יהודה
שתי פרוכות, האסתפק להו לרבנן באמת טרקסין אי כלפני אי כלחוץ	לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד		
	בין שלחן לכותל היה מהלך	בין שלחן למזבח היה מהלך	בין המזבח למנורה היה מהלך
הסתייגה פרוסה מן הדקום [והפנימית. ב'] מן האפון, דהא לא [פלגי. ב'] דמינסמו לתוך חלל בית קדשי הקדשים נלפון היה.	פיתחא בצפון ואלל הסתל הנפוני היה ראשה כפול ופרוסה בקרס זהב כלפי החוץ	כר' יוסי סבירא ליה ושלחנות צפון ודרום מונחים ומפסקא ליה שלחן, ואב"א וכו'	פתחא בדרום

אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה, והאיל הוא קרבן יחיד שלו ואינו מתורה עליו חטאת הכהנים, ונקים זבח דברייתא באילו שהיא עולה, דעולה שייך ביחוד כבציבור, ודחי שבת וטומאה דומנו קבוע, ועושה תמורה, הכי נמי מסתברא דבזבז דיינו איל אחרן דאי סלקא דעתך דפרו, תמורה דפר דתנא דברייתא דבזבז דוחה שבת וטומאה משא"כ תמורה, ואי אמרת דקאי על תמורה פר אחרן שבת וטומאה הוא דלא דחיא הא בחול מקריב קרבה הא תמורת חטאת היא ותמורת חטאת למיתה אלא תוס'? לא לעולם זבח דברייתא דיינו פרו ומאי תמורה שם תמורה לעולם דפר ודאי חומר דנח מנתמורה דקמני, לאו אלתמורה דדידי קאי, אלא הכי קאמר חומר דנח משם תמורה, שאין לך דבר ששמו תמורה דומה שבת, ואפילו התמורות הקריעות, אי הכי זבח נמי שם זבח שזבח יש אופנים שאין בתמורה, שזבח שייך גם ציבור, ושייך בה דוחה שבת בציבור, או ביחוד שזבח קבוע, וגם עושה תמורה, פי' ולמה לן לאוקומה בזבח מיוחד כגון פרו או אילו, נימא דם זבח קאמר ולא תפשוט מינה מיד. ריטב"א? שם זבח לא קתני ה"א מנא, אלא כמד זינחא נקט למילתיה, ממאי מוקדשני חומר בתמורה שהתמורה חלה על בעל מום קבוע ואינה יוצאה לחולין ליגזו וליעבד, ואי סלקא דעתך מאי זבח שם זבח,

דף נ"א ע"א ו' דברים תשס"ו

והא איכא בכור קדושתו מרסס בין מס בין בעל מום ואין לו שום פדיון ומעשר דחלין על בעל מום קבוע ואין יוצאין לחולין ליגזו וליעבד, אלא שם זבח לא קתני,

ומאי שנא דלינקוט מנא מילתיה דמרי גווי? תמורה שם תמורה אחת היא בכל התמורות יש כללים אלו שמנחה דברייתא, זבח איכא בכור ואיכא מעשר דלא מלי למימני "שס", דהא קמי גזי וענדס שהתמורה חלה על בעל מום קבוע ואינה יוצאה לחולין ליגזו וליעבד [דהיינו שפודה אותה ואסורה בגזי ועבודה], דלא מלי למימר מה שאין כן בשם זבח [דבעל מום יוצא לחולין לגמרי] דהא איכא דכור ומעשר שאין להם פדיון כלל,

ולרב ששת אדמוקים לה באילו של אחרן לוקמה בפסח דדוחה את השבת ואת הטומאה דומנו קבוע ועושה תמורה דקרבן יחיד הוא? קסבר כר' יסודה דלמך אין שוחטין הפסח על היחיד אלא צריך למנות שני אנשים לכל הפחות, ונוקמיה בפסח שני דגם ר' יהודה סבר שיכול אדם יחיד להקריבה? מי דחי טומאה איכא למאן דלמך לקמן בשמעטין דלא דמי,

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ותנא אמר לו ר"מ לעיל ב' ע"א מ"ש פסח דקרי ליה קרבן יחיד ומ"ש חגיגה שם אמר לו ר' יעקב דקרי לה קרבן ציבור, אי משום דאתי חגיגה בכנופיא כנגלס, פסח נמי אתי בכנופיא? איכא פסח שני דלא אתי בכנופיא ולכן קורא לפסח קרבן יחיד, אמר ליה אם כן שהביריתא שמהלך בין זבח ותמורה מיירי בפסח שני יהא פסח שני דוחה את השבת ואת הטומאה שהרי שם בדברי ר"מ אומר והלא פר וכו' ודוחה את השבת ואת הטומאה? אמר ליה אין כמאן דאמר דחי, דתניא פסח שני דוחה את השבת ואינו דוחה את הטומאה, ר' יהודה אומר אף דוחה את הטומאה,

מ"ט דתנא קמא דפ"ש אינה דוחה את הטומאה? אמר לך מפני טומאה דחיתה ויעשה בטומאה ! ורבי יהודה אמר לך אמר קרא במדבר ט' י"ב "ככל חקת הפסח יעשו אותו" ואפילו בטומאה, התורה החזירה עליו לעשותו במהרה, לא זכה יעשנו בטומאה

אבני חן מסכת יומא

ראה הצוירים בארט סקרויל

לא קא חשיב,

תדע דכל היכא דקא חשיב כותלים חשיב ליה לדידיה למקום המחילה לנד מן השמים, דתנן ההיכל מאה על מאה ברום מאה והמשנה שם במדרות פ"ד מ"ו מפרש האריך היה נבחר ק' אמה, ושם במשנה ז' מפרש שהחיכל היה רחבו שבעים אמה, והאולם עודף עליו חמש עשרה אמה מן הצפון וחמש עשרה אמה מן הדרום, וגם שם מבאר האורך כדלהלן, **כותל אולם** הכותל בשער האולם **חמש, והאולם אחת עשרה** 16, **כותל ההיכל שש** 22, **וארכו ארבעים אמה** 62, **ואמה טרקסין** 63, **וכ' אמה בית קדשי הקדשים** 83, **כותל ההיכל שש** 89, **והתא שש** 95, **וכותל התא חמש** 100?

אלא קדושתיה פ' האמה טרקסין מיבעיא ליה איזה קדושה יש לה **אי כלפנים אי כלחוץ**, והיינו דאמר רבי יוחנן בעי יוסף איש הוצל מלכים א' ו' י"ט **"ורביר** מחיצה המפסקת בין ההיכל לבין קה"ק. מ"צ בתוך הבית מפנימה הכין לְתִתָּן כמו לתת והנ"ל נוספת **שם את ארון ברית ה'** ", **איבעיא להו היכי קאמר קרא, ורביר בתוך הבית, מפנימה** ולפנים מאומה מחילה הכין הכן מקום חללה והומני לתתן שם למעט שם את הארון, אלמא דציר גופיה לאו מקדושת פנים הוא, או דילמא הכי קאמר ורביר בתוך הבית מפנימה דמקום הדציר גופיה משל פנים הוא ולמות הכן למעט שם גאומה ניספה את הארון,

ומי מספקא ליה ליוסף איש הוצל ! **והתניא איסי בן יהודה** שהוא יוסף איש הוצל **אומר חמש מקראות בתורה אין להן הכרע** לדעת להיכן הם נעתי, וביד מלאכי סימן רע"ח כתב חיינו מתוך הכתב, אבל מבי אתא עורא ואפסקינוהו יש להם הכרע עיי"ש. ובספר נציצוי אור לחי ראובן מתגלויות מסביר, שאין להן הכרע חיינו שהמלה שייכא גם למעלה וגם למטה וצריך לבדלה, דהיינו אם תיטיב שאת, שאת אם לא תיטיב, וכן ארבעה גיבועים משוקדים, משוקדים כפתריה ופרחיה וכי' שלפעמים התורה כותבת המלה רק פעם אחת הגם שצריך לאומרה שנים פעמים עיי"ש.

דף נ"ב ע"ב

שאת בראשית ד' ז' הלא אם מעיבי שאת, ולשון פליטה הוא, או שאת אם לא מעיבי, ולשון נשילות עון הוא #ניש נשא עון. שמות ל"ד ז' שענותיו מתורלים, אבל כונת רש"י מלשון חבאו ישא האיש הווא. במדבר ט' י"ג, **משוקדים** שמות כ"ה ל"ד ארבעה גיבועים משוקדים, או משוקדים כפתריה ופרחיה שאין הכרע את הגיבועים היו מצוירים או הכפתורים ופרחים היו מצוירים, **מחר** שמות י"ז ט' ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים ולא הלחם בעמלק ממך, או לא והלחם בעמלק מיד, ומחר אנכי נלך, והיום אי אהס נריך למפלגי, **ארור** בראשית מ"ט ו-ו וצולנס עקרו שור ארור #רצ"ע ששור הוא סוף פסוק, וארור הוא תחלת פסוק שאחריו שור של שסס שהוא ארור כנען, או ארור אפס כי עז, **וקם** דברים ל"א ט"ז היך שוכס עס אנומין וקם, ואלן רמו לו תחית הממס, או וקם העס הזה וזה, **והתניא הוא** א' **יוסף איש הוצל הוא** ב' **יוסף הבבלי הוא** ג' **איסי בן יהודה הוא** ד' **איסי בן גור אריה הוא** ה' **איסי בן גמליאל הוא** ו' **איסי בן מהללאל ומה שמו** ז' **איסי בן עקיבא שמו** ח' **הר שיוסף איש הוצל הוא איסי בן יהודה**, ואם גם מספקא ליה על "פנימה" היה לו לחשוב עוד פסוק שאין לה הכרע? ומתריץ **בדאורייתא ליכא דרנביאי איכא** ופסוק זה הוא בנביאים,

ובדאורייתא ליכא והא איכא דבעי רב חסדא שמות כ"ד ה' **וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות** האם תפרש עולות חיינו כבשים, ויזבחו וזבחים שלמים [לח'] פרים ופרים דכתיב בשלמים לא קאי אעולות, או דילמא אידי ואידי פרים פרים דפיא דקרא קאי גם על העולות? **לרב חסדא מספקא ליה לאיסי בן יהודה פשיטא ליה** ולכן לא חשיב לה.

מתני': החיצונה היתה פרופה מן הדרום רבנן קאמרי לה לעיל ג"א ע"ב,

תנו רבנן בין המזבח למנורה היה מהלך חיינו בצד שמאל של המזבח, שהמנורה היתה בדרום דברי ר"י, ר"מ אומר בין שלחן למזבח חיינו בצד ימין של המזבח, ויש אומרים בין שלחן לכותל לגמרי לצד ימין, מאן יש אומרים? אמר רב חסדא רבי יוסי היא דאמר פיתחא בצפון קאי שהפרכת היתה פרופה בצפון ודרך שם נכנס לק"ק #רצ"ע למעט לא עשו הכניסה באמצע ז', ורבי יהודה אמר לך פיתחא בדרום קאי חיינו הפרכת החיצונה היתה פרופה בדרום, ורבי מאיר כמאן סבירא ליה אי כרבי יהודה סבירא ליה שהפרכת היתה פרופה בדרום **ניעול כר' יהודה** בצד שמאל אי כרבי יוסי סבירא ליה **ניעול כרבי יוסי? לעולם כרבי יוסי סבירא ליה** דפיתחא בצפון לצד ימין, אבל לכן אומר ר"מ שהיה נכנס בין שלחן למזבח ולא בין מנורה וכותל ואמר לך שולחנות צפון ודרום מונחין ומפסקא ליה שלחן ולא מתעייל ליה ראה הצוירים בא"ם, וא"מ אף בין המזבח לשלחן אין דרך שהיה המזבח נאמלע היכל ואלש השלחן הדומי סמוך למזבח? הו אמרן פסקא אמר להם הממונה שאין המזבח מכיון כנגד השלחן אלא משוך קמטא כלפי מוק, #רצ"ע דכיון שהיו השולחנות מציעות עד אמצע ההיכל היה צריך לסבב בין השולחנות, ולמה לא נכנס בין המזבח למנורה?!

ואיבעית אימא לעולם מזרח ומערב מונחין ומשום שכינה לאו אורח ארעא למיעל להדיא ליתן כלל הסתל הצפוני כל אורך ההיכל וכל שעה עיניו נחוות מביט קדשי הקדשים דרך הפנימה שכנגדו, שילך לאלתר בין שולחן ולכותל מכיון כנגד הפתח שבצפון כדי שיכנס לאלתר, אלא עושה כאדם שמודיע תחילה שרוצה ליכנס, ולכן היה מרחיק מעט מכנגד הפתח והיה הולך מן השולחן ולמזבח והופך פניו כלפי צפון והולך עד צפון ואחר כך נכנס. ר"א, וכע"ז בר"ח. וזהו פירוק עול של יראה, וזהו לו שיעקם בין מזבח לשלחן שלא יראה בפנים, עד שיגיע לפירוף עצמו ויכנס. מאירי בה, [כתבי בייקרא ט"ז ב'] כי בענן אראה כדי יזונו מוזהר הגדול לאין תכלית. רבינו אפרים על התורה

דף נ"ב ע"א ש"ק דברים תשס"ו

ורבי יוסי אמר לך חביבין ישראל שלא הצריכין הכתוב לשלוח לשלוח פירוש לפעמונים, שבכל השנה הם באדם השולח שליח שהוא בא, וביד"כ אין הכ"ז לבוש מעיל, וזה מראה חיבה יתירה, לכן יוכל גם הכ"ז ליכנס ישר נגד הפתח, כ"ה לפי הר"ח כמו שמבאר בת"י, וכע"ז ברישב"א שלא נראה לו פירש רש"י, וראה ר"א. ור' יהודה נמי **ניעול בין מנורה לכותל** כנגד הפתח. ר"א, ולמה נכנס בין מזבח למנורה? **משחרי מאניה** נגדיו משמחין מעשן המנוחה שהשמיך את הסתל, שהכותל שחור מעשן הנרות, ואם היה הולך לשם נוגעין בגדיו לכותל ומשחחין, ר"א. ע"פ הגמ' וזכרים יח: דהיו בגדיו ממשמששין ועבר עבודתו פסולה. ברכת משה.

א"ר נתן אמה טרקסין תוס' לא הכריעו בו חכמים אי כלפנים אי כלחוץ השתא לא משמע לן כלל דבקדושה קאמר. ר"א, פ' אלא ס"ד דמדבר על המדות, מתקיף לה רבינא מ"ט אילימא משום דכתיב מלכים א' ו' ב' **והבית אשר בנה המולך שלמה לח' ששים אמה ארכו** ההיכל ארבעים והק"ק עשרים, ההיכל והדציר יחד. רש"י מלכים ועשרים רחבו ושלישים אמה קומתו, וכתיב מלכים א' ו' י"ז **וארבעים באמה היה הבית הוא הַהִיכָל לְפָנַי** למזרחו של בית לפני מן האולם. מ"ד, וכתיב מלכים א' ו' ב' **ולפני הדביר** דציר הוא המחילה, לפני הדציר חלל בית קדשי קדשים שהוא לפני מן המחילה **עשרים אמה ארך ועשרים אמה רחב ועשרים אמה קומתו** תוס', ולא ידעינן אמה טרקסין אי מהני עשרים ואי מהני ארבעים, ודילמא לא מהני עשרין ולא מהני ארבעין וחללא קא חשיב כותלים

אבני חן מסכת יומא

#רש"י ד"ה אתיא שמה שמה. ומן שמה מלא העומר [:] ואמילא ללוסית מלנננת המן (: דורות דורות. כתיב וכו'. כצ"ל

דף נ"ג ע"א א' ואתחנן תשס"ו

ת"ר בברייתא, כתיב בויקרא ט"ז י"ג ונתן את הקמרת על האש לפני ה', שלא יתקן מבחוץ ויכניס, להוציא מלבן של צדוקין שאומרים יתקן מבחוץ ויכניס,

מאי דרוש מה דרשו הצדוקים? שם פסוק ב' "כי בענן אראה על הכפרת" מלמד שיתקן מבחוץ ויכניס אל יצא כי אם ענן של עשן הקטורת, אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר שם פסוק י"ג ונתן את הקמרת על האש לפני ה' והיו בבית קד"ק, אם כן מה ת"ל כי בענן אראה על הכפרת? מלמד שנותן בה מעלה עשן שם עשן שגורס לעשן לעלות זקוף כמקל,

ומניין שנותן בה מעלה עשן לקמן פריך קרא לקרא? שנאמר שם פסוק י"ג וכסה ענן הקמרת את הכפרת אשר על העדות ולא ימות, הא לא נתן בה מעלה עשן או שחיסר אחת מכל סמניה דכתיב הקטורת שלמה ולא מסירה חייב מיתה # עד כאן הברייתא, הדרש הוא מיתור הפסוק "וכסה וכו'",

ותיפוק ליה דחייב מיתה אם לא נתן מעלה עשן או חסר אחת מכל סמניה דקא מעייל ביאה ריקנית שאם הקמרת אינה כהלכתה כאילו נכנס בלי כלום?

אמר רב ששת הכא במאי עסקין כגון ששגג בביאה שבשעה שנכנס לא ידע שהוא חסירה והויד בהקמרה ולאחר שזיה בפנים ידע שהוא חסירה ואפ"ה הקמרה, ולזה צריך הברייתא לאשמעוין שחייב מיתה על ההקמרה אף שאינו חייב על הביאה,

רב אשי אמר אפילו תימא הויד בזו ובזו, כגון דעייל שתי הקמרות נצילה אחת שלימה ואחת חסירה, אביאה לא מיחייב דהא עייל ליה שלימה, אהקמרה מיחייב דקא מקמר קמורת חסירה,

אמר מר שנינו לעיל בברייתא ומניין שנותן בה מעלה עשן? ת"ל וכסה, קרא לקרא?

אמר רב יוסף הכי קאמר אין לי אלא עלה בלעט"ל מעלה עשן, עיקר שורש מעלה עשן מניין? ת"ל וכסה, א"ל אביי והא איפכא תניא, דתניא נתן בה "עיקר" מעלה עשן היה מתמר ועולה כמקל עד שמגיע לשמי קורה לשון שמים כיון שהגיע לשמי קורה ממשמש ויורד בכותלים כן דרך העשן כשאינו יכול ללכת כנגדו וכו' ראה רש"י עוד עד שנתמלא הבית עשן שנאמר ישעיה ה' והבית ימלא עשן?

אלא אמר אביי הכי קאמר אין לי אלא עיקר מעלה עשן, עלה מעלה עשן מניין? ת"ל וכסה,

רב ששת אמר לכן צריך הפסוק כי בענן אראה על הכפרת, וכן הפסוק דוכסה שצריך ליתן בה מעלה עשן אין לי אלא אהל מועד שבמדבר, שילה ובית עולמים מניין? ת"ל וכסה, האי שם פסוק ט"ז מוכן יעשה לאהל מועד השכן אתם נפקא מן מקום שיהא שמי אדם יעשו כן? אלא הכי קאמר אין לי אלא ביום הכפורים בשאר ימות השנה מניין? ת"ל וכסה,

רב אשי אמר חד למצוה וחד לעכב הפסוק כי בענן אראה על הכפרת, והפסוק וכסה, חד למצוה שיתנו בה מעלה עשן, והפסוק השני לעכב,

רבא [צ"ל רבא קודם רב אשי. מנחת יתודה] אמר חד לעונש וחד לאזהרה וכסה הענן ולא ימות זה עונש, ואילו לא ימות, דלא יכל לאו אסמך עין כח, אלא אביאה ריקנית.,

ופנימית מן הצפון, מהלך ביניהן עד שמגיע לצפון, הגיע לצפון ומשכנס למוך חלל בית קה"ק הופך פניו לדרום, מהלך לשמאלו עם הפרוכת שהמהלך מלפניו לדרום שמאלו למזרח, והפרכת היה לו למזרח עד שהוא מגיע לארון, הגיע לארון נותן את המחתה בין שני הברדים, צבר את הקמרת על גבי גחלים ונתמלא כל הבית כולו עשן פ' שזיה מחויב להמתין שם עד שנתמלא הבית כולו עשן,

ראה חשק שלמה, יצא ובא לו בדרך בית כניסתו כסס שנכנס כשהולך לדרום עד שהגיע לארון פניו כלפי דרום, כך כשלא לא הסב את פניו ללכת אלף יוצא דרך אמורי ופניו לארון ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון נהיג ולא היה מאריך בתפלתו שלא להבעית את ישראל כלומר שלא להפחד לפי שאילו היה מתאחר היו מפתחין שמה אירעו מיתה, כי הרבה כהנים גדולים היו מתים בקה"ק אם לא היו ראוי או אם ישנה דבר במעשה הקמרת. פירוש המשניות להרמב"ם, וזה תימא שבמקום הקדוש ביותר יארע מומתא מות החמורה? ולעיל יט: ביציאתו נגף, רש"י, ראה ברכת משה שזיה מתפלל בין ב' הפרוכות.

גמ': במאי עסקין אילימא במקדש ראשון, מי הוו פרוכת אמה טרקסין הוה, אלא במקדש שני מי הוה ארון, והתניא שקלים ט"ז ע"א משנגנו ארון נגנזה עמו צנצנת המן דכתיב קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן, ותנח אתו לפי ה' למשמרת לדורותיכם. שמות ט"ז ל"ג, וצלוחית שמן המשחה דכתיב שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם. שמות ל' ל"א, ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה דכתיב השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי. במדבר י"ז כ"ה, תמתי למח מוכיר ופרחיה והלא גמל שקדים, ונראה כי מקצת הפרחים נשארו שלא גמלו שקדים ונשארו פרחים. ת"ח, [וצ"ע למה הוזכר בכלל שקדיה ופרחיה? ב"א], וארגו ששגורו פלשתים דורון לאלהי ישראל בשמאל א' ו' שהכתנים והקוסמים אמרו לפלשתים שיחזירו את הארון אבל לא ישלחו אותה ריקם, ומספר שסרטי פלשתים אמרו שישלחו ישראל דורן חמשה מחזירי זרב וחמשה עכברי זרב, וישימו אותה בארגו, וגם הארגו נגנו שנאמר שמאל א' ו' וכלי הזהב אשר השיבותם לו אשם תשימו בארגו מצדו אלמא גבי ארון הוה קל, וממילא שמעין דעמו נגמ' ושלחתם אתו והלך, ומי נגזו יאשיהו המלך נגזו, מה ראה שנגזו ראה שכתוב דברים כ"ה יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך, ודלא שמה יגלה לנגל עמוד וגנזו שלא יחבזה הארון בגלות, וכיון שהן גזלי אף ארון גולה עמך, ר"א שנאמר דברי הימים ב' לה ויאמר ללוים המבנים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עברו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל לאחר שתנגזו את הארון לא יהיה לכם עוד האחריות לשאת את הארון ותוכלו לעסוק בשאר עבודת אלקים, ואמר ר' אלעזר אתיא שמה שמה צנצנת המן מארון ואתיא דורות דורות צלוחית שמן המשחה מצנצנת ואתיא משמרת משמרת מקלו של ארון מצנצנת, שכולם נגזו? לעולם במקדש שני, ומאי הגיע לארון מקום ארון, והא קתני נתן את המחתה לבין שני הברדים אימא כבין שני הברדים כאלו היו שם וטמנה ציפה.

שנינו במשנתנו צבר את הקמרת על גבי גחלים, תנן כמאן דאמר צוברת כמ"ד צנצנתא דלעיל לזכרה כדי שיהא עשנה שזיה ללא,

תני חרא צוברת פנימה שהיא חרצה לו מתחיל לזכרה דלאש הממתה של דג פנים שאזרח ראש הממתה אלו לזכ ידו, והולך ומשך ידו אלו וזכר תמיד במשיכה עד ראש הממתה השני אשר אלף צמ ידיו, ותניא אידך צוברת חרצה שהיא פנימה לו מתחיל לזכרה דלאש הפונה חולה לזכ הדיכל שהיא פנימה לו צד גופו, והולך וזכר תמיד הלכה עד ראש הממתה השני, אמר אביי תנאי היא, ואמר אביי מסתברא כמאן דאמר פנימה שהיא חרצה לו, דתנן מלמדיו אותו הזהר שלא תתחיל מפניך שמא תכוה שהקטורת שצננת ללך צוערת תמיד, חרופך המתפשט והולך להלן נסוה בתמור העולה.

אבני חן מסכת יומא

אמר ליה רב מרדכי¹ כיון שפסע שלש פסיעות לאחוריו התם איבעיא ליה למיקם² במקום שהפסיעות כלם ולא לחזור לאלתר, אין צריך לעמוד במקומו לאחר תפילתו אלא כשיעור שיתן שלום לשמאלו ולימינו. ר"א, מושל לתלמיד הנפטר מרבו אם חוזר לאלתר דומה לכלב ששב על קיאו חזר ואוכל מה שהקיא # [וצ"ע שמדמה תפלה לקיא

[? בגליוני הש"ס מביא בשם מהר"י סג"ל דגפל מחלוקת בין ההמון ליישב המשל הזה עיי"ש,

תניא נמי הכי המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו ואחר כך יתן שלום ואם לא עשה כן נראה כמו שלא נטל רשות להיפטר ראוי לו שלא התפלל [דמיו. ב'] לו שלא התפלל גרסינן, כלומר טע לו אם לא התפלל, כמו [דמיו. ב'] לו שלא נטל לעולם,

ומשום שמעיה אמרו שנותן שלום לימין ואחר כך לשמאל שנאמר דברים ל"ג מימינו אש דת למו אלמא ימין עדיף ואומרו תהלים צ"א יפול מצדך אלף ורבבה מימינך הימין סובלת רבבה מזיקין, מאי ואומר? וכי תימא אורחא דמילתא היא למיתב בימין שהימין מונכת להשתמש בה לכך ניתנו הלוחות בימין ולא משניטא דימין היא, ת"ש יפול מצדך אלף ורבבה מימינך,

רבא [ג"ל לגרסיה רבה, מנחת יודות] חזייה לאביי דיהיב שלמא לימינא ברישא, א"ל מי סברת לימין דידך לשמאל דידך קא אמינא דהוי ימינו של הקב"ה שהתפלל רואה ענמו כאלו שכינה לנול פניו, אמר רב חייה בריה דרב הונא חזינא להו לאביי ורבא דפסעי להו שלש פסיעות בכריעה אחת שהיה כורע ולא היה זוקף עד דפסע לכולהו ג' פסיעות. ר"א, ולסוף הכריעה נותנין שלום לימין ולשמאל, וכן ראיתי למורי הרב שהיה נוהג. ריטב"א.

שנינו במשנתנו ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון, מאי מצלי? רבא בר רב אדא, ורבין בר רב אדא, תרווייהו משמיה דרב אמרי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא שנה זו גשומה ושחונה ממך, שחונה מעליותא היא? אלא אימא אם שחונה תהא גשומה ר"ל בק"ק מקום הרוחניות אינו מהדאי שישהא להתפלל על גופניות, רק בהיכל התפלל בקצרה על שווי מוג השנה שהוא סבה לברואות, ואח"כ שיתקיים מלכותם ושרדותם של ישראל, ואח"כ על פרנסתם והצלחתם, ואח"כ על המפר של יסודם יבין,

רב אחא בריה דרבא מסיים בה משמיה דרב יהודה לא יעדי שהקב"ה לא יסיר עבד שולטן מעשה [בזח] השלטון, שטו"ק מדרבית יהודה, ולא יהיו עמך ישראל צריכין לפרנס זה מזה, ולא תכנס לפניך תפלת עובדי דרכים מתפללים שלא ירדו גשמים, ובנוסף שלנו יש יותר בקשות, והרבה מהם מקורם בירושלמי.

רבי חנינא בן דוסא הוה קא אויל באורחא שדא # בכל מקום הוא לשון וריקה, וכאן הפירוש שירד בכה מטרא עליה, אמר רבש"ע כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער פסק מיטרא, כי אתא לביתיה אמר רבש"ע כל העולם כולו בצער וחנינא בנחת שאין לי זריעה בשדות אתא מיטרא, א"ר יוסף מאי אהניא פ"י בלשון שאלה, שלא אהניא ליה צלותיה דכהן גדול לגבי ר' חנינא בן דוסא,

תנו רבנן מעשה בכהן גדול אחד שהאריך בתפלתו ונמנו אחיו הכהנים ליכנסם אחריו, התחילו הם נכנסין # ואע"ג דכתוב וכל אדם לא יהיה באהל מועד וגו' עד צאתו [ראח לעיל מ"ד ע"א]? אויל לכך "נמנו" והחליטו ליכנס, שאולי הוא פקוח נפש, והוא יוצא, אמרו לו מפני מה הארכת בתפלתך? אמר להם קשה בעיניכם שהתפללתי עליכם ועל בית המקדש שלא יחרב, אמרו לו אל תהי רגיל לעשות כן שהרי שנינו לא היה מאריך בתפלתו כדי שלא להבעית את ישראל # וגם אתה גורם לנו ליכנס להיכל, שהוא באיסור לא.

מתני': משניטל ארון דהיינו בבית שני אבן היתה שם קשה לי מדוע לא עשו ארון

תניא ר"א אומר ולא ימות עונש וכסה ולא ימות זה עונש מעלה עשן, כי בענן אראה אזהרה, יכול יהיו שניהם אמורין קודם מיתת בני אהרן ונאמר שנתען מעלה עשן שלא נתנו ממו? ת"ל שם פסוק א' אחרי מות שני בני אהרן, יכול יהיו שניהם אמורים אחר מיתת שני בני אהרן? ת"ל כי בענן אראה על הכפרת ארצה משמע לעתיד, אלמא כשנאמר מקרא זה עדיין לא נראה, ואי נאמר מימתן כבר נראה בו כיום שנאמר וילאו ויבכרו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם, הא כיצד? אזהרה קודם מיתה, ועונש אחר מיתה עד כאן הברייתא,

מאי תלמודא איך למידן מהפסוק שהיה קודם מיתתן? אמר רבא אמר קרא כי בענן אראה ועדיין לא נראה, ואלא מ"ט איענוש אם העונש נאמר רק לאחר מיתתן? כדתניא ר"א אומר לא מתו בני אהרן אלא על שהורו הלכה בפני משה רבן, מאי דרוש דכתיב בויקרא א' ד' ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח אע"פ שהואש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט ואע"פ שהורו כדלוי נענשו שלא נטלו רשות.

שנינו במשנתנו יצא ובא לו דרך כניסתו, מנא הני מילי? א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן אמר קרא דברי הימים ב א ויבא שלמה לבמה אשר בגבעון ירושלים וזהו לו לומר מן הבמה אשר בגבעון לירושלים, או אל במה אשר בגבעון מירושלים. ריטב"א, נגנעוין הימא קדושה ששם מונח עשה משה ויהי הולך ומקריב שם, וכי מה ענין גבעון אצל ירושלים? אלא מקיש יציאתו מגבעון לירושלים, לביאתו מירושלים לגבעון, מה ביאתו מירושלים לגבעון פניו כלפי במה בדרך ביאתו, אף יציאתו מגבעון לירושלים פניו כלפי במה בדרך ביאתו, וכן כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כשהן נפטריין לא היו מחזירין פניהן והולכין אלא מצדדין פניהן והולכין,

וכן תלמיד הנפטר מרבו לא יחזיר פניו וילך אלא מצדד פניו והולך, כי הא דר' אלעזר שהיה תלמידו של ר' יוחנן כד הוה מיפטר מיניה דר' יוחנן ומחלק המנהג לפי המצב שאם היה ר' יוחנן רוצה לילך, או אם ר' אלעזר היה זה שהלך,

כד הוה בעי ר' יוחנן לסגויי ור' אלעזר היה עומד אצלו הוה גחין קאי ר' אלעזר אדוכתיה עד דהוה מיכסי ר' יוחנן מיניה שאין ר' אלעזר רואהו, וכד הוה בעי ר' אלעזר לסגויי הוה קא אויל לאחוריה היינו כמי שפוסע פסיעות לאחוריו לאחר התפלה עד דמכסי מיניה דרבי יוחנן שאין ר' יוחנן רואהו ואו מחזיר פניו והולך לדרכו,

רבא כד הוה מיפטר מיניה דרב יוסף הוה אויל לאחוריה היה רבא הולך לאחוריו עד דמנגפן כריעה שהיו נכשלות רגליו. ר"א, # פ' שעל כל פסיעה היו רגליו נכשלות זו בזו חב מהם דם. [מְתַוְּנָן] [stained, יסוד המלה ים] ומימנפות. ר"א אסקופתא דבי רב יוסף אסקופת הפתח של בית רב יוסף דמא בדם רגליו. ר"א, # נקט האסקופה שהוא מקום שנראה לכל עוברים ושבים,

דף נ"ג ע"ב

אמרו ליה לרב יוסף שהוה היה מאור עיניו ואינו ממיר כדנר הכי עבד רבא, אמר ליה אח"כ כשבא רבא אצלו יהא רעוא דתרום רישך אכולה כרבא שתהא ראש ישיבה. ר"א, מסיב ראש ישיבת הכנר. # וראה ר"ח שאמר כן למו שסיפר לו, שהוא יהיה בכל הלכה כרבא, אמר רבי אלכסנדר אמר רבי יהושע בן לוי המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו ראה מאורות הדרך היוכי # 375 ואחר כך יתן שלום כלומר שישתחוה כמי שנותן שלום ונפטר מרבו, ויש נוחזין לתת שלום ממש, שהם אומרים שלום לימיני שלום לשמאל. ריטב"א,

אבני חן מסכת יומא

החוצה, הא כיצד? נראין ואין נראין, תניא נמי הכי ויראו ראשי הברים יכול לא יהו זזין ממקומן שהם עומדים במקומם ואפ"ה היו נראין? ת"ל ויארכו הברים בדרך נם. ענה יוסף, יכול יהו מקרעין בפרוכת ויוצאין? ת"ל ולא יראו החוצה, הא כיצד דוחקין וכולטין ויוצאין בפרוכת* ונראין כשני דדי אשה שזלטין מתחת חלוקה שנא' שיר השירים א' י"ג צרור המור בקשר בושם, שבעבור שהוא צרור ושזור עומד ריחו בו לכל תפוג. מ"ד דודי לי, בין שדי ילין ולכן תשוקתי אליך ואתאזה שתלין בין שדי להתענג. כך. מ"ד, "בין שדי" אותיות של שני בדי. מהרש"א, #חזה גם המעם שהיו ראשי הברין כולטין להראות חבת הקב"ה לישראל, כאילו השכינה כביכול אומרת בין שדי ילין,, במקדש ראשון מיירי וכו' אבל במקדש שני לא היה ארון. ת"י

אמר רב קמינא, בשעה שהיו ישראל עולין לרגל, מגללין להם את הפרוכת כלומר גוללין את הפרוכת שכנגד פתחים לצד אחר. ר"א ומראין להם את הכרובים שהיו מעורים לשון דינוק וכו' מכר המוצק את הנקבה, אחוין. ר"א זה בזה ואומרים להן לישראל ראו חבתכם לפני המקום כחבת זכר ונקבה # ולכן היו מעורין לרמו שהקב"ה ששוקן במקום הזה אהב את ישראל,

[וראה יבין על משניות מדות פ"ד אות מט והקשה בני הרב ברוך יצחק שליט"א בבחרותו ממה ששינוי שם שהיו משלשלין את האומנים בחיבות לבית קדשי הקדשים כדי שלא יזונו עיניהן, ולמה כאן היו מסתכלין לבית ק"ק? ויתירן שם דכיון שהאיסור הוא רק מדרבנן, כאן התירו כדי להראות חבתן לפני המקום],

מתיב רב חסדא איך היו מגלים את בית הק"ק והא כתיב בנמבר ד' ולא יבואו לראות כבלע לשון מסוי את הקדש את הכלים. ר"א, ואמר רבי יהודה אמר רב בשעת הכנסת כלים לנרתק שלהם? אמר רב נחמן משל לכלה כל זמן שהיא בבית אביה צנועה מבעלה אף ישראל נמדנדר עדיין לא היו גסין בשמינה כיוון שבאתה לבית חמיה אינה צנועה מבעלה כיון שבאו לירושלים הוה בית המקדש כאשה בבית חמיה לפיכך לא היו מצניעין כל כך שם,

מתיב רב חנא בר רב קמינא מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק וכו' ולא הספיק לגמור עד שצתה נשמתו אלמא אפי' בירושלים לא היו יכולין להסתכל? אמר ליה נתגרשה קא אמרת הלא מעשה נבית שני הוה לאמר שנתגרשה וסומו, כיון דנגנו הארון היו בגרשה נתגרשה חזרו לחיבתה הראשונה שהיה לה במדבר. ר"א, והוא צנועה מבעלה, במאי עסקינן מתי גללו את הפרוכת אי נימא במקדש ראשון מי הואי פרוכת אלא במקדש שני מי הוה כרובים? לעולם במקדש ראשון ומאי פרוכת פרוכת רבבי שכנגד הפתחים פתח אולם וסיל וזית קדשי הקדשים, דאמר רבי זירא אמר רב שלשה עשר פרוכות היו במקדש [שני. רש"י] שבעה כנגד שבעה שערים שער העזרה שנים אחת לפתחו של היכל ואחת לפתחו של אולם שנים בדביר ושנים כנגד בעליה וכו' הוי דנמקדש שני הו פרוכות כנגד הפתחים הוי נמי נמקדש ראשון,

רב אחא בר יעקב אמר לעולם במקדש שני וכרובים דצורתא הוו קיימי נשאלתי על אותם שמצוירים במחזורים צורות חיות ועופות וכו'. ראה תוס' בארובה דכתיב מלכים א' ו' כ"ב ואת כל קירות הבית מקסב קלע מסובב בצוירים. מ"ד, מקלעת ענין צוירים. מ"צ פסוק י"ח [פתוחי ענין חקקה. מ"צ מקלעות] כרובים צוירים של כרובים ותמורות צוירי אילני תמר. מ"ד ופמורי ענין פתיחה כמו פטר רחם. מ"צ פ"ח ציצ"ים פרוצים, ר"ל ציורי פתיחת הפרחים. מ"צ פסוק י"ח, ובפסוק ל"ה כתיב קלע כרובים ותמורות ופטרי צצים וצפה וזהב מישר על המחווקה מלשון חקקה. מ"צ, וזה מרדד את חוזה לחיות מושר ושוה על חקקת הצוירים אשר על הדלתות, לחיות שוקע במקום שקוע וכולם במקום בליפתו, לכל יבטל חוזה צורות הצוירים

שנאמר מלכים א' ח' ה' ויאריו הברים וגו' [זה סיום הפסוק] ויראו ראשי הברים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה, ויהיו שם עד היום הזה,, ולעיל אמרנו שרשב"י סובר שהארון גלה לבבל, ועולא פליג עלה ואומר שרשב"י סבר דבמקומו נגנו,

אמר ליה רבה לעולא מאי משמע הפסוק דייאריכו הברים? דכתיב בסיפא דקרא ויהיו שם עד היום הזה,

ושאל וכל היכא דכתיב עד היום הזה לעולם הוא, והכתיב שופטים א' כ"א ואת היבוסים וישב ירושלים לא הורישו בני בנימין, וישב היבוסים את פ' עם בני בנימין בירושלים עד היום הזה, הכי נמי דלא גלו, והתניא רבי יהודה אומר חמשים ושתים שנה לא עבר איש ביהודה שנאמר ירמיהו מ' מ' על ההרים אשא כבי ונהי ענין יללה. מ"צ, ועל נאות ענין מור. מ"צ מדבר לפעמים יאמר ל' מדבר על מקום המרעה. מ"צ קינה, כי נצתו מלשון ציה ושממה. מ"צ מבלי איש עובר, ולא שמעו קול מקנה, מעוף השמים ועד בהמה נדרו הלכו נדרו ממקומם והלכו לה, כי רוב העופות ישבנו במקום אנשים כי שם ימצאו פירות ופרחי אילנות וזרעים למאכלם וכאשר יהיה שממה ילכו להם והבהמות יקחם האויב. מ"ד, בהמה בגימטריא חמשיין ושתיים הוו אסמכתא בעלמא דא, דנ"ב נפקא לן בלאו גימטריא כרפי' בקנטרס, תוס' שבת קמ"ה ע"ב, שער בהמה מיותר שהרי כבר אמר קול מקנה. הר"ף על ע"י

בגימטריא [5 23 מעמים בש"ס] # צריך להכניס הערה זו בכל המקומות בש"ס,

ותניא ר' יוסי אומר שבע שנים נתקיימה גפרית ומלח בארץ ישראל, ואמר רבי יוחנן מאי טעמא דרבי יוסי? אתיא ברית כתיב הכא בדניאל מ' ב"ו [שמלאך גבריאל גילה לדניאל. שד"פ] וְהַגְבִּיר הַגָּדוֹל הַלְוִי בְרִית הַלְמוֹר נגפרים ומלח שנאמר על פ' אשר עזבו את נרית לרבים לישראל, התגבר האויב על ישראל בברית של גפרית ומלח, שבוץ אחד שמיטה אחת. מ"ד, וכתיב התם דברים כט ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם?

אמר ליה הכא בארון כתיב שם ויהיו שם עד היום הזה, התם כיבוס' לא כתיב שם,

וכל היכא דכתיב שם לעולם הוא, מיתיבי דברי הימים א' ד' מב-נג ומהם מן בני שמעון הלכו להר שער אנשים חמש מאות, ופלטיה וגעריה ורפיה וגזיאל בני ישעי בראשם, ויכו את שארית הפלטה לעמלק וישבו שם עד היום הזה, וכבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל כל הארצות שנאמר ישעיה' ואסיר גבולות עמים וגעורו תיהם אוצרותיהם המזונו לעת הצורך. מ"צ שו' שתי' כמו שפסוק בסמ"ך והוא ענין בזה ושלל. מ"צ, שללתי אוצרותיהם. מ"ד? תיובתא גליון הש"ס, תיובתא קאי על עולא, שאין דרך חגמ' לומר תיובתא על ברייתא. שפת אמת,

אמר רב נחמן סתם רב נחמן הוא רב נחמן בר יעקב תנא לבאר חזק נגנו הארון והכמים אומרים ארון בלשכת דיר העצים היה נגנו, אמר רב נחמן בר יצחק אף אנן נמי תנינא מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק וראה רצפה משונה מחברותיה ובא והודיע את חבירו ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו וידעו ביחוד [נצינו. ב'], בודאות ששם ארון נגנו,

מאי הוה עביד כהן זה? אמר רבי חלבו מתעסק טעיול ושחוק דאל"ה שלוחי מצוה אינן נזקק בקרדומו הוה, תנא דבי רבי ישמעאל שני כהנים בעלי מומין שאין לאוין לעצמה אחרת היו מתלעיין בעצים דמן כל עץ שיש בו מולעת פסול לנמנח [דביר זה ברש"י נרפם בטעות לפני דיבור בעלי מומין] ונשמטה קרדומו של אחד מהם ונפלה שם ויצתה אש ואכלתו להקדרום,

רב יהודה רמי כתיב מלכים א' ח' ה' ויראו ראשי הברים וכתיב שם ולא יראו

אבני חן מסכת יומא

שנדקן בלמנעו, דרך פנות העולם, ובאמצעותו מסוים. ר"א, נברא, שנאמר איוב ל"ו ו' כי לשלג יאמר הווי ארץ מעשה ארץ, ומסיק, וגשם מטר וגשם מטר ו' ת עזו' גשם מטר, וגשם מערות, מלכע נדדן הווינו והגשמו להעשות ארץ, כי לשלג יאמר הווי ארץ, שבכל מקום שותתה השלג בין מצד זה ובין מצד זה, שם נחפכת לארץ, אי נמי מדרכיב תרי יומני גשם ותרי זמני מטר כנגד ד' רוחות העולם והיינו מן הצדדין. ר"א,

ג) רבי יצחק (נפחא) אמר אבן ירה הקב"ה בים ממנו נשתת העולם שנאמר איוב ל"ח על מה אדניה הם הדברים אשר יעמידו עליהם העמודים, כמו אדני החצר. מ"צ המכעץ מלשון מביעה והתחובה בעומק. מ"צ או מי ירה השליך כמו ירה בים. מ"צ אבן פנתה מלשון פנה חיות. מ"צ,

ד) וחכמים אומרים מציון נברא שנאמר תהלים ג' א' מוזמור לאסף אל אלהים ה' [דבר ויקרא ארץ], ואומר מציון מכלל יפי, ממנו מציון מוכלל יפיו של עולם נשתכלל יפיו של עולם. ר"א,

תניא ר' אליעזר הגדול אומר בראשית ב' אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים, תולדות שמים מאורות וסוככים, מלאכים. ר"א משמים נבראו, תולדות הארץ מארץ נבראו, וחכמים אומרים אלו ואלו ים וארץ. ר"א, והשפ"א פ' דקאי אלו ואלו על הארץ ותולדות הארץ, דהא בקרא כתיב ויקרא ארץ, וראה תוס', מציון נבראו שנאמר מוזמור לאסף אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ ממוצה שמש עד מבואו ואומר מציון מכלל יפי אלהים הופיע, ממנו מציון מוכלל יפיו של עולם.

שנינו במשנתנו נטל את הדם ממנו שממנו בו וכו', מאי כמצליף? מחוי רב יהודה כמנגדנא כמנה דלעזא, שמתחיל מן הכתפים ומנה והולך למטה ובשפ"א מוקשה דמהפסוק משמע שהיו כל ח' במקום אחד ומנ"ל לרש"י לפרש כן? עיי"ש, ונ"ל דביון שצריך לחיות כנגד עובייה של הכפורה, לא הוה כנגד עובייה במקום אחד אלא הוה כנגדה בו מקומות זו למטה מזו כדי שיהיה בכל עובייה,

ראו כרובים המעורין זה בזה דכתיב באהרן אוהב את חבריו ומקרבן לתורה, שאי אפשר לקרב את האדם אלא ע"י אהבה, וכ"ש אם צריך מפעם לרחק את האדם צריך להיות רק ע"י אהבה, ולכן כיון שבא הקב"ה להחריב את ביתו ולהגלות את עמו, באותה שעה היתה כביכול לפניו יתברך חבה גדולה ואהבה יתירה לישראל, ורק אז התיר הקב"ה למדת הדין לשלוט בהם. שיהיה מוסר תשל"א כ"ו, וראיתי בספרים שאף כשאין אהבת איש ואשה גדולה כל כך, אפ"ה אם הם נפרדים זה מזה כשאחד יוצא לדרך וכדומה, אז האהבה גדולה הרבה יותר מהרגיל, ולכן חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך, ולכן היו הכרובים מעורין.

דף נ"ה ע"א

ג' ואתחנן תשס"ו

הפסוקים בוויקרא מ"ז.

פסוק י"ד: ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו:

פסוק מ"ו: ושחט את שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מבית לפרכת ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר והזה אתו על הכפרת ולפני הכפרת:

תנא כשהוא מזה אינו מזה על הכפורת על גגה אלא כנגד עובייה של

אבל יתה נראה זהב. מ"ד וכתוב מלכים א' ד' כמעור איש ולויות, מאי כמעור איש וליו' ת' ובחבורי איש וליו' שלו, ר"ל בת זוגו. מ"ד ? אמר רבה בר רב שילא כאיש המעורה בלוייה שלו,

דוחקין ובולטין ויוצאין בפרוכת, וכן לקמן פרכת דבבי אבל בפתח שהיה באמה טרקסין היתה פרכת נטויה בפניו וארון היה עומד באמצע בית קדשי הקדשים, והאריכו הכדים עד שהגיעו לפרכת שכנגד הפתח שבאמצע אמה טרקסין. ר"א. וכן פי' רש"י ויוצאין בפרוכת הפרוסה כנגד פתח שצמחית אמה טרקסין, והפתח צלמנע אמה טרקסין היה צמקדש ראשון. בשו"ת אגרות משה (ח"א קדשים ב') הוכיח מן המקראות ומעור מקומות שכותר "אמה טרקסין" היו בו שערים ודלתות, ומה שאמרו שבדי הארון היו דוחקים ובולטים בפרוכת, היה זה בנס, בזמן שהיו פותחים את הדלתות, וגם אפשר שהם בולטים דרך הדלתות, והיה נס כפול. יוסף דעת [וצ"ע במקדש ראשון היכן היה הפרכת בפנים של האמה או בחוצה לה?].

רש"י ד"ה נ"ב שנה. היה מחצות ירושלים צגלות נדקיהו 3338 עד פקידת כורש שעלו לצנות הציט 3390, שהרי לסוף ע' לגלות יהויקים 3320 היתה הפקידה כמו ששינו צמגילה (יא): וי"ח שנה היה מכיבוש יהויקים 3320 עד חרבוט ירושלים 3338 ע' שנים פחות י"ח הרי נ"ב דלמחר מר גלו צצצע גלו צשמונה גלו עשרה גלו צמשע עשרה, ופירושו גלה יכניה הוא יהויכין 3327 צצצע הוא שבע שנים לכיבוש יהויקים 3320, שהוא שמונה לנצוכדנצר 3319, גלו נדקיהו וגלותו חצרות ירושלים 3338 צשמונה עשר לכבוש יהויקים 3320 שהוא טשע עשרה לנצוכדנצר 3319, דלמחר מר שנה ראשונה כיצט נינוה שניה עלה וכיצט יהויקים.

דף נ"ד ע"ב

אמר ריש לקיש בשעה שנכנסו נכרים לחיכל ראו כרובים המעורין זה בזה* הנדקן וסוקן צלשמו צין זכועתיו הוציאון לשוק קפלוס מן הסתל ואמרו ישראל הללו שברכתך ברכה וקללתך קללה ת"י יעסקו בדברים הללו ביומה. ר"א, # משמע שבדי שיהיה האדם מסוגל לברך ולקלל צריך שהוא זדור בענינים אלו, מיד הזוילום שנאמר איכה א כל מכבדיה הזוילוח כי ראו ערותה ובעיין יעקב כתב שלכן אמרו הנכרים כן, דחבת זכר עם נקבה כדרכה הוא שהוכר מחבק הנקבה, משא"כ לחיפך הוא דרך פריצות ועזות, ובשעת החורבן שנפתלק החבה מאת ה' לכנסת ישראל שדיומן לנקבה, היה הנקבה חובקת לזכר כמו זכר שממאם באשת והיא חובקתו שהוא פריצות וחוצפה יתירה.

שנינו במשנתנו ושתיה היתה נקראת, תנא שממנה הושתת נתיסר העולם, תנן כמאן דאמר מציון נברא העולם, דתניא רבי אליעזר אומר א) עולם מאמצעותיו נברא שנאמר איוב ל"ח ל"ח בַּצֵּקֶת מלשון יציקה והתכה. מ"צ עפר למוצק [מי הוא המשכב את הארץ] בעת היה ציצק העפר להיות יציקה אחת. מ"ד ורגבים הם חתיכות עפר. מ"צ ידובקו והרגבים יהיו רבוקים אחת אל אחת להיות גולם אחד, וכאומר הלא אני העושה את כל אלה ולא וולתי. מ"ד, מולך אמר היה לו ומשם נדקקו רגבים סביבו,

ב) רבי יהושע אומר עולם מן הצדדין ארבע מוצקות היו לו ונממח והלך מכל ד' עד

אבני חן מסכת יומא

נראה למי דומה דנין מעלה ממעלה דפר משעיר ואין דנין מעלה מממה בפר, אדרבה דנין גופו מגופו פר מפר ואין דנין גופו מעלמא פר משעיר? תלמוד לומר ועשה את דמו כאשר עשה שאין תלמוד לומר כאשר עשה ומה ת"ל כאשר עשה? שיהיו כל עשיותיו שוות, כשם שלמטה בפר שבע כך למטה בשעיר שבע, וכשם שלמעלה בשעיר אחת כך למעלה בפר אחת.

שנינו במשנתנו אחת אחת ואחת אחת ושתיים, ת"ר אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע דברי רבי מאיר, ר' יהודה אומר אחת, אחת ואחת, שתיים ואחת, שלש ואחת, ארבע ואחת, חמש ואחת, שש ואחת, שבע ואחת, ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה נאמר דר"מ מוזן מוזן כלל מחילה ואמר כך פרט, כגון עשרים ואחת עשרים וששים, ונאמר דר"י פרט מחילה, שמים ועשרים שלשה ועשרים, פ' במקומו של ר' מאיר מקדימין למנות המנין המועט, ובמקומו של ר' יהודה מקדימין המנין המרובה. ריב"א,

דכולי עלמא מיהת הווא ראשונה צריכה מנין עם כל אחת ואחת, מאי טעמא? רבי אלעזר אומר שלא ימעה בהזאות, רבי יוחנן אומר אומר קרא פסוק י"ד בפר ולפני הכפורת יזה שבע פעמים שאין תלמוד לומר "יזה" ומה ת"ל יזה? לימד על הווא ראשונה שצריכה מנין עם כל אחת ואחת וכמיא חוקה לעיניה, מאי בינייהו איכא בינייהו דלא מנה ולא טעה אם הטעם הוא שלא ימעה הא לא טעה, ואם הוא דרשת הפסוק לא יצא אף אם לא טעה.

שנינו במשנתנו יצא והניחו על כן הוזהב שבהיכל, תנן התם רבי יהודה אומר לא היו שופרות לקיני חובה מפני התערובות, מאי מפני התערובות? אומר רב יוסף מפני תערובות חובה בנדרבה שמה יתחלף שופר בשופר וקריב ממעות שופר המובה נדבה או משל נדבה מובה ומיפסק, שהמובה אחת למעלה ואחת לעולה והנדבה טולן עולות ואין מעשה עולה ומעשה מטאת שוין, אומר ליה אביי ונעביד תרי ונכתוב עלייהו הי דחובה והי דנדרבה?

למעלה בשעיר אחת פרש"י דאותו אחת משמע, אבל למעלה בפר איני יודע כמה, וברש"י בחומש פ' אחרי פ' גם בפר דסתם הווא א' במשמע, והוא לכאורה היפוך הסוגיא וצ"ל דבאמת סתם הווא א' משמע אלא דהוי ס"ד להקיש למעלה ללמטה וקאי השבע גם על הווא דלמעלה, אבל בשעיר דכתיב אותו משמע ודאי רק אחת. שפת אמת

דף נ"ה ע"ב

רבי יהודה לית ליה כתיבה אין סומכין על כך דומנין דלאו אדעמיה לעיזי ככתבה, דתנן במשנה נ"ג ע"ב רבי יהודה אומר לא היה שם דם הפר והשעיר אלא כן מלשון כוור, וכן base, stand, rest, אחד בלבד, תרי מאי טעמא לא משום דמחלפי שיעשה על הסדר דם הפר לפני ולפנים, דם שעיר לפני ולפנים, דם פר על הפרכת, דם שעיר על הפרכת, דם תערובות על מזבח הזהב, ראה רש"י ונעביד תרי וליכתוב* עלייהו הי דפר והי דשעיר? אלא לרבי יהודה לית ליה כתיבה, מ"תיבי שנינו במס' שקלים שלש עשרה שופרות היו במקדש והיה כתוב עליהן 1 תקלין חדתי 2 ותקלין עתיקין 3 וקינין 4 וגוזלי עולה 5 ועצים 6 ולבונה 7 וזהב לכפורת וששה לנדבה, תקלין חדתי אלו שקלים של

כפורת ולא היו דמים טוענין בה, כשהוא מזה למעלה מצדד ידו למטה כשהוא מזה למטה מצדד גב ידו למטה ומזה כלפי מעלה וכשהוא מזה למטה מצדד ידו למעלה ומזה מול פניו אחת גבוהה ואחת נמוכה כגומך הימנה וסולן טפלים לארץ,

מנא הני מילי? דלית מזה על הכפורת אותן שמים אחת של מעלה בפר ואחת של מעלה בשעיר, דהא כתיב בפר והוא באצבעו על "פני הכפורת" קדמה. ויקרא ט"ז י"ד, ושם בפסוק ט"ז לבי השעיר כתיב ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר, ומכלן שאינו מזה על גג הכפרת ממש ?

אמר רב אחא בר יעקב אמר רבי זירא אמר קרא ויקרא ט"ז ט"ז גבי שעיר והוזה אתו על הכפורת ולפני הכפורת, לא יאמר המלים "ולפני הכפורת" דמיידי למטה בשעיר דלא צריך, דגמור ממטה דפר בשלמא המלים "והוא אותו על הכפורת" דכתיב בשעיר צריך למילף מנה אחת למעלה, דבפר כתיב רק "והוא באצבעו על פני הכפורת" וילפינן פר משעיר "לאחת למעלה", אבל המלים "ולפני הכפורת" למה נאמר הרי לא כתיב בה שבע פעמים אלא ילפינן לה מדם הפר, וכיון שכן אינה צריכה כלל, דהא כתיב בשעיר ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר, דהי דהקיש שעיר לפר למה נאמר למטה בשעיר? **לאקושי על** לאקושי ליה מעלה בשעיר **ללפני** למטה דשעיר, מה לפני דלאו על, אף על דלאו על מה לפני דלאו ממש טוע ככפורת דהא לפני על הארץ משמעת, [אף על כצ"ל] דלא ממש טוע ככפורת אלא לענין שיהא מצדד ידו למטה,

אדרבה לא יאמר למעלה בפר והוא באצבעו על פני הכפורת קדמה. ויקרא ט"ז י"ד דלא צריך דגמור ממעלה דשעיר, למה נאמר? לאקושי לפני לעל לפני דפר לעל דפר שהמופתה נא ללמד מה על על ממש דהא על פני הכפורת כתיב אף לפני על ממש שיהיו דמים טוענים בעציה של כפרות? ומחרץ האי מאי אי אמרת בשלמא למטה דשעיר שהוא מיותר, צריך לאקושי, או למעלה דפר שגם מיותר מביעי ליה לכרתנא דבי רבי אליעזר בן יעקב, דתנא דבי רבי אליעזר בן יעקב דכתיב בויקרא ט"ז י"ד "על פני הכפורת קדמה" זה בנה אב כל מקום שנאמר פני אינו אלא קדים כגון גבי פרה אדומה דכתיב והוא אל נכח [פני] אחל מועד. במדבר י"ב ד'. ר"א, אלא אי אמרת למעלה דפר לאקושי למטה דשעיר למאי אתא אין לנו שום לימוד והוא מיותר,

תנו רבנן כתיב בשעיר בפסוק ט"ז והוזה אתו על הכפורת ולפני הכפורת למדנו, כמה הוא צריך להיות למעלה בשעיר מזה הוא אחת*, למטה בשעיר איני יודע כמה? הריני דן נאמרו דמים למטה בפר בפסוק י"ד ולפני הכפורת יזה שבע פעמים ונאמרו דמים למטה בשעיר בפסוק ט"ז ולפני הכפורת מה למטה בפר שבע אף למטה בשעיר שבע, או כלך לדרך זו נאמרו דמים למעלה בשעיר והוא אותו על הכפורת ונאמרו דמים למטה בשעיר ולפני הכפורת מה למעלה בשעיר אחת אף למטה בשעיר אחת,

נראה למי דומה דנין מטה ממטה מטה דשעיר ממטה דפר דכתיב בה יזה שבע פעמים ואין דנין מטה מלמעלה דשעיר הווא אחת,

אדרבה דנין גופו מגופו שעיר משעיר ואין דנין גופו מעלמא שעיר מפר? תלמוד לומר בפסוק ט"ז בשעיר "ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר" שאין תלמוד לומר כאשר עשה ומה תלמוד לומר כאשר עשה, שיהיו כל עשיותיו של פר ושעיר שוות כשם שלמטה בפר שבע כך למטה בשעיר שבע,

למדנו כמה למטה בפר ובשעיר שבע, למעלה בפר איני יודע כמה, והריני דן נאמרו דמים למעלה בשעיר ונאמרו דמים למעלה בפר מה למעלה בשעיר אחת אף למעלה בפר אחת, או כלך לדרך זו נאמרו דמים למטה בפר ונאמרו דמים למעלה בפר מה למטה בפר שבע אף למעלה בפר שבע?

אבני חן מסכת יומא

לאו אדעתיה.

ההוא שלם זיכור דנחית קמיה דרבא ויהי אומר קדר יום הכפורים נתפלה כמו שאנו אומרים אמר יצא והניחו על כן שני שבחיכל נטל דם הפר והניח דם השעיר אמר ליה חדא כרבנן דלמנת כן שני וחדא כרבי יהודה דלמנת נטל מחלה ואמר כך הניח? אימא הניח דם השעיר ונטל דם הפר וכולה כרבנן.

שנינו במשנתנו והוזה ממנו על הפרוכת כנגד ארון מבחוץ שהוזה על הפרכת כשעמד בהיכל, מרם הפר א' למעלה וז' למטה, וכן מרם השעיר, תנו רבנן כתיב בויקרא ט"ז ט"ז וכן יעשה לאהל מועד מה תלמוד לומר דמצי למיכתב וכן לאהל מועד. ר"א? כשם שמוזה לפני לפני כן מזה בהיכל על הפרכת, מה לפני לפני אחת למעלה ושבע למטה מרם הפר כך מזה בהיכל, וכשם שלפני לפני אחת למעלה ושבע למטה מרם השעיר, כך מזה בהיכל, כתיב עוד שם בויקרא ט"ז ט"ז "השוכן אתם בתוך טומאתם" אפילו בשעת שהן טמאים שכינה עמהם,

דף נ"ז ע"א תשעה באב תשס"ו

אמר ליה ההוא מינא לר' חנינא השתא ברי ודאי טמאים אתון דכתיב איכה א טומאתה בשוליה [שוליה] משמע בסופה, והיינו השתא [בימינו]. ר"א, אמר ליה תא חזי מה כתיב בהו וקרא ט"ז ט"ז השוכן אתם בתוך טומאתם, אפילו בזמן שהן טמאין שכינה שרויה ביניהן טומאתה בשוליה ופורש [הקב"ה] עצמו מכם כפורש מטימאת נדה, וא"ל מה כתיב בהו השוכן אתם וגו' שאינו פורש לגמרי אלא כפורש מאשתו נדה דדר עמא בבית אחר, כן הקב"ה שוכן אתנו גם עתה בגלות, כמ"ש עמו אנכי בצרה. מהרש"א, והבעל המורים על התורה כתב "השכן 375 אתם 441 בתוך 428" = 1244 , בנימטריא אף 81 על 100 פי 90 שהם 345 היו 21 טמאים 100 השכינה 390 ביניהם 117 = 1244 סימן ת"ח

חזר על מה שאמר הגמ' לעיל ע"ב, שלמידין מהפסוק וכן יעשה לאהל מועד ההואות כמו שעשה על הכפרת ועל הפרכת וכי דבר הלמוד בהיקש הוא אחת למעלה בפר לומר משעיר לעיל ג"ה ע"ב, וכן ז' למטה בשעיר לומר מפר, וכולן מרכיב בשעיר בפסוק ט"ז ועשה לדמו כאשר עשה לדם הפר חזור ומלמד בהיקש # פ' דקס"ד שהגם שהתורה הקשה היכל לק"ק, והיקש הוא רק להדברים הכתובים בפירוש, אבל למעלה בפר ולמטה בשעיר צריך היקש, להקיש היכל לק"ק? האי הימנו ודבר אחר הוא" (היקש semi) שהרי עיקר הוא למעלה ולמטה בפר ובשעיר כתיב בפירוש, וההיקש הוא רק על מנין ההואות, ותימא א"כ היכי פרכין לעיל שלא יאמר בפר למעלה כלל, דגמר מלמעלה השעיר, דהא אלו לא יאמר למעלה כלל לא היה חזר ומלמד לחוץ? וי"ל דלעיל סמכין אאידך שניי דבסמך, דמקומות הוא דגמירי אי גמי דחוץ ופנים כחדא זמנא גמי. ריבב"א ולא הוי היקש כל חד וחד מעלמו למד מקמא, ודבר אחר מסייעו צמקא, ואין זה למד צדיק. ראה רש"י, הניחא למאן דאמר הימנו ודבר אחר לא הוי היקש, אלא למאן דאמר הוי היקש מאי איכא למימר איך למידן ממנו אהל מועד בהיקש? מקומות הוא דגמירי מהדר"י אין זה היקש הלמד מן הדיקש, שהרי צדיקש הראשון למדו צהמות שיער מפר ופר משעיר זו מזו וכו', וצדיקש השני המקומות הוקשו זו לזו, אי בעית אימא חוץ מבפנים בחדא זימנא גמירי אי גמי צדיקא לן דפנים למעלה בפר ולמטה בשעיר צדיקש למד, יטיל לחזר וללמוד על הסיכל צנת אתם מה שכתוב זו צפירוש, כגון אחת למעלה בשעיר ושבע למטה צפר שלוח אין צריך היקש דהא כתיבי בפירוש, ועמהם אף מה שלמד צדיקש. וראה עוד ברש"י.

תנא כשהוא מזה אינו מזה על הפרוכת אלא כנגד הפרוכת, אמר ר' אלעזר בר' יוסי פליג ר"א את"ק. ת"י אני ראייתה ברומי במסכת מעילה גבי כן [ממליין] נעשה גם לר' אלעזר בר' יוסי שריפא את צנת מלך רומי שנכנס שד בגופה ששמן כן [ממליין] והנסיקוהו

כל שנה ושנה, תקלין עתיקין מי שלא שקל אשתקד ישקול לשנה הבאה, קינין הן תורין, גוזלי עולה הן בני יונה, וכולן עולות דברי ר' יהודה שמע מינה מהם דר' יהודה אף לר' כמיהה דקמי ויהי כמוז עליהן?

כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא מה שאמר ר' יהודה לא היו שופרות לקני חובה מפני התערובות היינו דחייש משום חמאת שמתו בעליה, ומי חיישין והתנן השולח חמאתו ממדינת הים מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים? אלא משום חמאת שמתו בעליה ודאי שאט יודעין זו שמת משנתן מעט לשפור ועדיין לא קריגו,

ונברור ארבעה זווי דמי טעמא אסת ונשרי במיא והן אותן שנתן הבת. ר"א והנך נישתרו? רבי יהודה לית ליה ברירה לא סממין אצירה למשרי אסורא, מנא לן אילימא מהא דתנן הלוקח יין מאה לוגין. ר"א מבין הכותיים קודם שגורו עליהם ערב שבת עם חשכה ואין לו כלים להפריש למוקן מזומות ומעשרות, עומד ואומר שני לוגין דהיינו אחד מחמשים שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה

ונעביד תרי וליכתוב כו' לכאורה נראה דלרבנן דס"ל שהיה ב' כנים וגם אית להו כתיבה אח"ג דהי כתוב על כל א', מיהו ו"ל דלא היה צריך כתיבה למאי דמפסקין לקמן דב"ל איכא היכרא דהאי נפיש והאי זוטרי והאי חזיר והאי סומק, שפת אמת עיי"ש

דף נ"ו ע"א יום ד' ערב תשעה באב תשס"ו

עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני ומיחל מעשר שני על המעוט, דמה שיש צדו לתקן יתקן וסופה מן המעצמות ושותה מיד דברי רבי מאיר,

דף נ"ו ע"ב

רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין, אלמא אין ברירה? ממאי דילמא שאני התם לכן אסור לעשות כן כדקתני טעמא אמרו לו לר' מאיר אי אתה מודה שמא יבקע הגור ונמצא שמה שהפריש חלף לאבוד ונמצא שותה מבליים למפרע? ואמר להם לכשיבקע נמוש לו, כלומר לא מיישקן לשמא יבקע דאפשר דמסר ליה למומר,

אלא מדרתני איז לבי עירובי תחומין דתני איז ר' יהודה אומר אין אדם מתנה על שני דברים כאחד להניח שני עירובין אחד למזרח ואחד למערב וכו' ולומר לא זה מהן שאילה אלא, אלא אם בא חכם למזרח עירובו למזרח למערב עירובו למערב אבל לכאן ולכאן לא,

והוינן בה מאי שנא לכאן ולכאן דלא, דאין ברירה, למזרח ומערב נמי אין ברירה? ואמר ר' יוחנן כשכבר בא חכם מן השמשות דקנה עירוב לאומי הוות שכן הסנה זכר מעמד יום אבל ברירה לא אמרינן,

והשתא דאמרינן לרבי יהודה אין ברירה הא כתיבה אית ליה, יום הכפורים נמי נעביד תרי ונכתוב עלייהו? משום חולשא דכהן גדול לאו אדעתיה, דאי לא תימא הכי בלא כתיבה נמי יכול להכיר איזהו דם הפר ואיזהו דם השעיר ד האי דם הפר נפיש והאי דם השעיר זוטרי, וכי תימא לא מקביל ליה כוליה, והאמר רב יהודה השוחט צריך שיקבל את כל דמו של פר שנאמר בויקרא ד' ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד [מזבח העולה], וכי תימא דילמא משתפך מיניה מן המזרח מרם הפר ויהי זוטרי כדם השעיר, האי חזיר והאי סומק אין מראה דם הפר ודם השעיר שות, ולא יתחלף אלא לכן חיישין שעשה טעות משום חולשא דכ"ג לאו אדעתיה, הכא נמי משום חולשא דכהן גדול

אבני חן מסכת יומא

ושבע למטה לשם שעיר,

נתערבו לו כוסות בכוסות פ' שלא נתערבו הדמים ממש זה עם זה, אלא שאינו יודע איזה כוס הוא מדרם הפר ואיזה כוס הוא מדרם השעיר. ריטב"א, נותן וחוזר ונותן וחוזר ונותן שלשה פעמים דמה נשך אם ראשון של פר היה ושי שעיר ילא גרלשונה ובשמי, ולי ראשון של שעיר היה והרי הוא כמו שאינו וכו' ילא בשמי ובשלישית,

מקצת דמים נתערבו לו ומקצת דמים לא נתערבו לו, פשיטא כי יחייב מודאין יחייב אם יש שני כוסות שיועד אחד דם הפר ואחד דם השעיר יעשה מהן כל החזאות, מיהו הנך הכוסות שנתערבו שירים הוו וליסוד אזלי כדמקן שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מנחם המזין, או דילמא דחויין הוו ואזלי לאמה שצנורה המציאה את כל לילכוך העורה לנחל קדרון?

אמר רב פפא אפילו למאן דאמר כוס אחד עושה חבירו שירים כגון קיבל הדם בשמי כוסות ומתן את כל ממנות הקרנות מכוס אחת הני מילי היכא דאי בעי למיתב מכוס השני מצי יחייב, אבל האי דאי בעי למיתב שהרי הם מעורבים לא מצי יחייב לא ואזלי לאמה,

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא אדרבה אפילו למאן דאמר כוס אחד עושה חבירו דחוי הני מילי דדחייה בידים, אבל היכא דלא דחיייה בידים לא ולכן כאן שנתערבו דלא דחיייה בידים אזלי ליסוד,

והנב' מסביר דוכן הוא פלוגמא דקוס עושה חבירו דחוי או שמיים דתניא למעלה הוא אומר ויקרא ד' כ"ה בחטאת הנשיא ואת דמו ישפוך ולמטה הוא אומר ויקרא ד' ל' בחטאת היחיד ואת כל דמה ישפוך הפסוק השני בא לחדש, מניין לחטאת שקבל דמה בארבע כוסות ונתן מזה אחת ומזה אחת ומה אחת ומזה אחת פ' שחטאת טעונה ארבעה מתנות על ארבע קרנות שכולן נשפכין ליסוד? ת"ל ואת כל דמה ישפוך, יכול אפילו נתן ארבע מתנות מאחת מהן ונשתירו שלשה שלא היה מהם כלל, שהשירים חולכים ליסוד? ת"ל ואת דמו ולא כל דמו ישפוך, הוא נשפך ליסוד והן נשפכין לאמה כיון דרחיים בידים שלא נתן מהם,

רבי אליעזר בר"ש אומר מניין לחטאת שקבל דמה בארבע כוסות ונתן ארבע מתנות מאחד מהן שכולן נשפכין ליסוד? ת"ל ואת כל דמה ישפוך, ולרבי אליעזר בר"ש הא כתיב ואת דמו ישפוך? אמר רב אשי למעוטי שירים שבצואר בהמה פ' ואידך תנא סבר דהתוא לא הוה צריך למעוטיה, דמכיון דלא חוי לחזאה כדתניא לעיל מ"ח ע"א, פשיטא דרחוי הוא ולאמה אזלי. ריטב"א # [דלת"ק שבים עושה חבירו דחוי כל שכן שרוחה דם שבצואר, אבל לראב"ש שכל הדמים הם שירים, צריך פסוק לדם שבצואר דאזלי לאמה].

שנינו במשנתנו עירה דם הפר לתוך דם השעיר, תנן כמאן דאמר מערבין לקרנות מערבין דם פר דדם שעיר כשצא ליתן ממנות קרנות מנחם הפנימי דכתיב בפסוק יח"ט ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו, ולקח מדרם הפר ומדרם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב; והוה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים וטחורו וקדרשו ממזמאות בני ישראל, דאיתמר רבי יאשיה ורבי יונתן חד אמר מערבין וחד אמר אין מערבין, תסתיים דר' יאשיה הוא דאמר מערבין, דאמר אע"ג דלא כתיב יחדיו דכתיב רק ולקח מדרם הפר ומדרם השעיר כמאן דכתיב יחדיו דמו אבל ר' יונתן סבר דרק היכא דכתיב יחדיו מדקך שהנך לפנות צנלאים שכתוב צו לא תחרוש צפור וממנו ופטר צו ימיו. רש"י בטהרין ס"ו ע"א? אפילו תימא רבי יונתן הוא שאני הכא דכתיב אחת וכפר אהן על קדמויו אחת בשנה שמות ל' ו' ולא שמים,

תניא דלא כשנויין ויקרא מז' ולקח מדרם הפר ומדרם השעיר שיהיו מעורבין דברי רבי יאשיה

לאזכר בית המלך ליעול (כל) מה שיראה ולא היה מפך אלא ליעול משם [אגרת] שכתבו [צו] גזירות [שמד שגזרו] על ישראל [ומתלה וקרעה] [נ"א ונטלה. על הגליון ב', ראה בגליון הש"ס והיו עליה כמה טיפי דמים של פר ושעיר של יום הכפורים, ודילמא דפר העלם דבר של צבור ושעירי ע"ז הוו דחוא? דעבידי כסדרן מלמעלה למטה כמגלף, ומקשה [ותניא. ת"י] נמי גבי פר העלם דבר של צבור כי האי גוונא, כשהוא מזה לא היו נוגעין בפרוכת ואם נגעו נגעו, אמר רבי אלעזר ברבי יוסי אני ראיתיה ברומי והיו עליה כמה טיפי דמים של פר העלם דבר של צבור ושעירי ע"ז, ודילמא דפר ושעיר של יום הכפורים ניהו? דחזוהו דעבידי שלא כסדרן פ' דמצא שני מיני חזאות על הפרכת אחת כסדרן ואחת שלא כסדרן, א"י חרש אבר"ה,

נתערבו לו דמים בדמים של פר ושל שעיר קודם שנתן צפנים כלום, וצ"ע דאם כן נמצא ששחט את השעיר קודם שחזה דם הפר?, אמר רבא נותן אחת למעלה ושבע למטה ועולה לו לכאן ולכאן, אמרוה קמיה דרבי ירמיה אמר ר' ירמיה, ראה ב"ב כ"ג ע"ב שהוציאורו מבית המדרש בבבלי טפשאי משום דדיירי בארעא דחשוכא צנבל שחא מנלה אמרי שמעתא דמחשכן ראה ריטב"א כאן שהארך, הא קא יחייב למעלה דשעיר שנתן אחת למעלה לשם פר ולשם שעיר מקמי מטה דפר והתורה אמרה ויקרא מ"ז ב' וכלה מכפר את הקדש כלה הכפרות כמו שכן אמורות נענין כלה דם הפר ואחר כך כלה דם השעיר?

אלא אמר רבי ירמיה נותן אחת למעלה ושבע למטה לשם הפר, וחוזר ונותן אחת למעלה ושבע למטה לשם השעיר # וצ"ע שפוף סוף נותן דם השעיר למעלה קודם שנתן דם הפר למטה?,

נתערבו לו דמים בדמים במתנות האחרונות אחר שנתן אחת למעלה מן הפר סבר רב פפא קמיה דרבא למימר ולא שמיע ליה לרב פפא גרופא דר' ירמיה דלעיל. ריטב"א נותן שבע למטה לשם פר ולשם שעיר, וחוזר ונותן אחת למעלה לשם שעיר, אמר ליה רבא עד השתא קרו לן לבני בבלי טפשאי, והשתא טפשאי דטפשאי, דקא מגמרינן להו ולא גמירי שגם לאחר שלמד אותנו שהסדר מעכב מדכתיב "וכלה" עדיין אנו אומרים כן, והא קא יחייב מטה דשעיר מקמי מעלה דשעיר והתורה אמרה תן למעלה ואחר כך למטה?

האי הימנו ודבר אחר הוא וכו', חרי לך כאן ג' תירוצים, וצריך להבדילם? תירוצן ראשון "הימנו ודבר אחר": שצריך להסתכל על כל ענין הלמוד, דחיינו, לעשות דם הפר ודם השעיר א' למעלה ו' למטה, וכיון דבפסוק כתיב וכן יעשה, ולמידין בלי חקש לעשות בחיובל דם פר למטה ו', ודם שעיר למעלה אחת, וגם שצריך לחוות בפר למעלה ובשעיר למטה, רק אין אנו יודעין כמה, לזה בא ההקש, ונמצא שחלק מהחזאות יודעין בלא חקש, וכיון שיש מ"ד שגם הימנו ודבר אחר נקרא חקש אחר חקש, לכן צריך תירוצן שני, תירוצן שני "מקומות הוא דגמרי מהרד": שהוקש אחר חקש הוא רק אם החוקש הראשון לומר ב' מא', ואח"כ בא ג' ולומר מב', אבל כאן חקש הראשון הוא שעיר מפר ופר משעיר, וחקש שני הוא אהל מועד מק"ק, ותחוב לחוות בק"ק לא נלמד משום חקש.

תירוצן שלשי "חזין מפנים בחדא וימנא גמר": שבי"חקש אחר חקש" רגיל, אין לג' שום שיבות לא' וצריך קודם להקיש ב' לא', ואח"כ ב' ג' לב', אבל כאן כיון דכתיב וכן יעשה לאהל מועד חרי בא ג' ישר לא' ללמוד ממנו הדברים המפורשים, וכיון שלמדו אותם, יכול יחד עמיהם להקיש ישר גם הדברים שלומד ב' מא'.

דף נ"ז ע"ב

אלא אמר רבא נותן שבע למטה לשם פר וחוזר ונותן אחת למעלה

אבני חן מסכת יומא

דף נ"ח ע"ב

דף נ"ח ע"א ו' ואתחנן תשס"ו

מתני': כתיב בויקרא ט"ז י"ח ויצא אל המזבח אשר לפני ה', זה מזבח הזהב, ומה ש"ל ויצא אל המזבח הזהב על הפרוכת ועמד מן המזבח ולפנים, והוא המזבח הזהב חזקין ללגת מן המזבח ולחן ומחיל מקרן מזרחית לפנים. רש"י על התורה, **התחיל*** מחמא לשון ירידה היא ויורד לפי רש"י כפל לשון במלות שונות מחמא ויורד, ול"ג דלישנא דרבווי הוא. תיר"ט, **מהיכן** הוא מתחיל? מקרן מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית, מקום שהוא מתחיל בחמאת על מזבח החיצון דהיינו צקן דרומית מזרחית, משם היה גומר על מזבח הפנימי, רבי אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחמא לא היה מקיפו צרנליו שהרי כולו אינו אלא חמה על חמה מרובעת, וכיון שאין שלש הקצוות סמוכות לו יכול ליתן לממטה למעלה, ועל כולן היה נותן מלמטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו שאי אפשר לו ללמד ראשי אצבעותיו למטה אלא למעלה ואריך למשך הממטה מלמעלה למטה, שאם מושכה מלמטה למעלה הדם זז לתוך צית יד כמנחו, שהיה נותן מלמעלה למטה, הוזה על מהרו של מזבח שבע פעמים, ושירי הדם היה שופך על יסוד מערבי פ' היה שופך הדם על היסוד וזהו הדם יורד דרך נקב קמן שהיה בסוף יסוד מערבי לרצפה, וז"ל רש"י פסחים כ"ב ע"א ד"ה אלו ואלו. [דמ של יסוד מערבי ושל יסוד דרומי] יולאין מן היסוד ללפני דרך שני נקבים קטנים וממערבין בלמטה, קילון שהיה עוצר צמורה. של מזבח החיצון, ושל מזבח החיצון שירי דמי מעלות המעלות היה שופך אל יסוד דרומי, אלו ואלו דמים המעלות והפנימיים הנשפכים על יסוד מזבח העולה, היו שותפין ונפלים מן היסוד על הלפניו מתערבין באמה קילון שצמורה היואל לנחל קדרון ויוצאין לנחל קדרון עמוק שאצל מי קדרון. יבין ונמכרין לגננין צעלי גנות לובל ומועלין בהן יש צקן לסיקור ליהנות צלא דמים ומפרש בגמ' אם זה מעלה דאורייתא:

גמ': תנו רבנן כתיב בויקרא ט"ז י"ח ויצא אל המזבח" מה תלמוד לומר ויצא? אומר רבי נחמיה לפי שמצינו בפר הבא על כל המצות פר כהן המשיח ופר העדה שכהן עומד חוץ למזבח ומוזה (על הפרוכת בשעה שהוא מזה כ"י בריש דר"ל 5508, JTS RAB 1623, כ"י מינכן) כשהוא מזה האות שעל הפרוכת, ואינו עומד בין המזבח לפרוכת, כדקמיין צקן אידך גרייטא, יכול אף זה הוא של יוה"כ על הפרכת כן? תלמוד לומר ויצא אל המזבח" היכן היה לפניו מן המזבח פ' שעד עכשיו היה מזה על הפרכת וזהו עומד לפניו מן המזבח, ועכשיו יוצא אל המזבח להוות עליה, תניא אידך ג' פר כהן משיח בויקרא ד' ז' ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים "לפני ה'" מה תלמוד לומר? אומר רבי נחמיה לפי שמצינו בפר ושעיר של יום הכפורים שכהן עומד לפניו מן המזבח ומוזה (על הפרוכת בשעה שהוא מזה, כ"י בריש דר"ל 5508, JTS RAB 1623, יכול אף זה כן? תלמוד לומר מזבח קטרת הסמים לפני ה' אשר באהל מועד, מזבח לפני ה', ואין כהן לפני ה', הא כיצד? עומד חוץ למזבח ומוזה.

מערב

מע'צ'	מע'ד'
ר"ע 3	ר"ע 2
ר"ה 2	ר"ה 3
צפון	דרום

רבי יונתן אומר מזה בפני עצמו ומוזה בפני עצמו, אומר לו רבי יאשיה והלא כבר נאמר אחת? אומר לו רבי יונתן והלא כבר נאמר מרם הפר ומרם השעיר, אם כן למה נאמר אחת? לומר לך אחת ולא שתיים מרם הפר, אחת ולא שתיים מרם השעיר פעם אחת יתן על ד' קרנות מרם הפר, ופעם אחת מרם השעיר, והקשה בת"י וא"ת ובי ס"ד שיתן שנים על כל קרן? וראה מה שתירין, תניא אידך ולקח מרם הפר ומרם השעיר שיהיו מעורבין זה בזה, אתה אומר שיהיו מעורבין זה בזה או אינו אלא מזה בפני עצמו ומוזה בפני עצמו, תלמוד לומר אחת, וסתמא כרבי יאשיה ראה תוס' ד"ה רבי, שורה 9 עד שורה 23, וכע"ז בריטב"א .

שנינו במשנתנו נתן את המלא בריקן וכו', בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא הניח מזרק בתוך מזרק וקבל בו את הדם מהו מין במינו חוצין או אינו חוצין? אומר ליה תניתוה נתן את המלא בריקן מאי לאו הושיב מזרק מלא לתוך מזרק ריקן פ' לאחר שעירה דם הפר לדם השעיר ונתרוקן הכוס של דם הפר, היה נותן כוס של הדמים המעורבים לתוך כוס הריקן של דם הפר? לא, עירה מזרק מלא לתוך מזרק ריקן שחור ועירה דם התערובות לכוס הריקן שהיה בו מתחלה דם הפר, הא תנא ליה רישא עירה דם הפר לתוך דם השעיר? כדי לערבן יפה יפה פ' מפני שהדמים קשים להתערב, וכיון דמביא ליה מערבין לקרנות משום דכתיב אחת, סבירא ליה שצריך לערבן יפה יפה שלא יהו כשתי חוטיין. ריטב"א, והאיבעיא לא איפשטה, תא שמע היה עומד על גבי כלי או על גבי רגל חבירו פסול אלמא מין במינו חוצין שרגל ע"ג רגל דהו כרגל על גבי כלי שהוא מין בשאינו מינו? שאני רגל דלא מצי במבטיל ליה תפירו את רגלו עד שיגמור עבודתו,

איכא דאמרי הכי בעי מיניה דרך שירות בכך או אין דרך שירות בכך כוס בתוך כוס? תא שמע דתנא דבי רבי ישמעאל במדבר ד' י"ב ולקחו את כל כלי השרת אשר ישרתו בהם בקודש, שני כלים ושירות אחת קל משמע שני, ושרת משמע אחד,

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא הניח סיב הגדל סביב הדקל וכנך עליו סביב כמין לולבין צנפנים, והוא דך וסופג את הדם, והדם יוצא מכל עבריו ואינו חוצין כל כך בתוך המזרק וקבל בו את הדם מהו מי הוא כי הוא גוואל מליטה או לא, מין בשאינו מינו חוצין, או אינו חוצין ואף שוראי דמין בשאינו מינו חוצין [דהאיבעיא לעיל היה רק על מין במינו] הכא איבעיא לך, כיון דמחלחל לא חייין או דילמא לא שניא? אומר ליה תנינא [ראה רש"י] והוא משנה בפרה פרק ו' מ"ז אם קדש מי חסאת בשוקת [כמין כלי] שעל שפת המעיין של מים חיים, ויש בה ספוג [והוא צמר דים. פה"מ להרמב"ם] [והמים הנבלעים בספוג פסולין שאינם מונחים בכלי. יבין], אף שהספוג לא בטל לקרקעית השוקת, אינה נקראת חציצה שנאמר שהמים למעלה מן הספוג יחשבו כאילו אינם מונחים בכלי, אלא זולף והולך כל מי השוקת, עד שלא ישאר בהשוקת מים רק מה שמובלע בהספוג. יבין שם עד שמגיע לספוג. והמים שולף כשרים לחוזה, #]וצ"ע שהרי אם לוקח כל המים והספוג נשאר, יוצא קצת מים מן הספוג שהם פסולין, ומתערבין במים כשרים ולמה מותר ללף על הספוג? וראה שם בבועי אורח ב' ועדיין צ"ע], ולפ"ז נאמר גם כן לנבי סיב שאינה חוצצת בפני הדם? שאני מוא דקלישי ויולדות מכל עבריו, ונמנסות צינו לצין הכלל, אבל דין עז הוא חוצין, איכא דאמרי הכי פשט ליה פ' שאינו חוצין, ואינו מביא ראיה לדבריו בדם כשר דקלס בקומץ פסול שהקומץ נתיך להסקדש ככלי לאחר הקמילה, והוא כנגד קבלה כדס, פסול דמיק, תימא לריב"א למה חוצרין לומר בקומץ פסול, פשיטא דאפילו בעלמא פרישת דמין בשאינו מינו חוצין? י"ל דסלת נמי דק מאד, ופעמים שיוצא דרך הסיב, שאינו נדבק יפה יפה [זה] בזה. ת"י, וראה ריטב"א

אבני חן מסכת יומא

מו'צ'	מו'ד'
ר"ע 4	ר"ע 1
ר"ה 1	ר"ה 4

מזרח

שנינו במשנתנו התחיל מחטא ויורד וכו', תנו רבנן התחיל מחטא ויורד מהיכן היה מתחיל? מקרן מזרחית דרומית, דרומית מערבית, מערבית צפונית, צפונית מזרחית, דברי רבי עקיבא, רבי יוסי הגלילי אומר מקרן מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית, מקום שרבי יוסי הגלילי מורחית צפונית מתחיל שם רבי עקיבא פוסק, מקום שרבי עקיבא מתחיל מזרחית דרומית שם רבי יוסי הגלילי פוסק,

דכולי עלמא מיהא בההוא קרן דפגע ברישא דהא ע"כ מן המערב הוא נא וזמננה של מזבח פוגע תחילה לא עביד מאי מעמא? אמר שמואל דאמר קרא ויצא אל המזבח עד דנפיק מכוליה מזבח, ולרבי עקיבא נקיף דרך ימין? לימא בדרמי בר יחזקאל קא מיפלגי, דאמר רמי בר יחזקאל ים שעשה שלמה דברי הימים ב' ד'; מלכים א' ד' כ"ה "עומד על [שנים. ברה"י] [שני. במלכים] עשר בקר, שלשה פונים צפונה, ושלשה פונים ימה, ושלשה פונים נגבה, ושלשה פונים מזרחה הרי שסובב דרך ימין: צפון, מערב, דרום מזרח, והים עליהם מלמעלה, וכל אחוריהם ביתה" אחורי הבקר היו לצד פנים אחוריו של זה מול אחוריו של זה. מ"ד, הא למדת שכל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין [למזרח ראה רש"י דמלה זו לא שייכא כאן], מר אית ליה דרמי בר יחזקאל, ומר לית ליה דרמי בר יחזקאל?

לא דכולי עלמא אית להו דרמי בר יחזקאל והכא בהא קא מיפלגי מר סבר ילפינן פנים מזבח הפנים מחוץ ממזבח החיצון דשם ילפינן שצריך לפנות לימין ומר סבר לא ילפינן פנים מחוץ, ורבי עקיבא נהי דלא יליף פנים מחוץ אי בעי הכי נעביד אי בעי הכי נעביד ולמה אמר שצריך לסבב לצד שמאל? אמר לך רבי עקיבא מדינא בההוא קרן דפגע ברישא מערב דרום בההוא עביד ברישא, דאמר ריש לקיש אין מעבירין על המצות, ואמאי לא עביד מושם דכתיב ויצא אל המזבח עד דנפיק מכוליה מזבח ולכן עושה הוזה ראשונה במזרח דרום, וכיון דיהיב בההוא קרן הדר אתי חזר ובא לזההוא קרן דאחייב למיתב ברישא מערב דרום, ועבר עליה,

ידועות:

לקטתי קצת מחומר בקודש פרק ה' במשניות תפארת ישראל בענין זריקת הדמים:

קרנן חמא תוא הקרבן החודי שדמינו ניתנין על ד' קרנות דהיינו שהכניס מוכל אצבעו בדם ונתן הדם על ד' הקרנות למעלה,

קרנן עולה, אשם, שלמי צבור, שלמי יחיד, ותרד, וזרק הדם מן המזרק מרחוק שתי מתנות שהם ארבע למטה מחוט הסיקרא [במקום שהיה תחתיו יסוד], בכור ומעשר וזרק מרחוק זריקה אחת מן המזרק למטה מחוט הסיקרא [במקום שהיה תחתיו יסוד], פסח "שופך" הדם על קר המזבח למטה מחוט הסיקרא [במקום שהיה תחתיו יסוד]. ראה פסחים קכ"א ע"א בענין שפיכה וזריקה.

נמצא שכל הקרבנות שנעשו בחוץ היה דמם ניתן למטה מחוט הסיקרא חוץ מחמאת שהיה דמו ניתן על קרנות המזבח.

רש"י ד"ה התחיל מחטא ויורד. רש"י בא לפרש למה קורא למתן הדמים לשון ירידה משום דסצירא ליה להא תנא הקפה ברגל [כדאמרין. ב'] צגמרא, וכל מתנה ומתנה היתה צקן שלפניו וסמוך לו, וזריך [לו. ב'] ליתן מלמעלה למטה כי היכי דלא נמוסי יתלכלבו מאניה ולכן משתמש בלשון ירידה, ומפרש למה צריך ליתן הדם מלמעלה למטה, שהמזבח גבוה למתים וגובה הכהן הוא ג' אמות לערך, ואי אפשר לדדד ראשי אצבעותיו שיהיו נוטות למטה ולתת המתנה צקן מלמעלה למעלה שמיד כשמחבר אצבעותיו אל הקרן זב כל הדם למטה, ועל כרחו ראשי אצבעותיו למעלה, וממשיך להפביר וכשהוא נותן צאצב כנגד חודה של קרן ונותן מתנה ארוכה ומשוכה, אס מושך פ' וכמו שביארנו שמושיך מלמעלה למעלה הדם זכ למוך צית יד כמותם שלו, וזריך פ' ועל כן צריך ליתן מלמעלה למטה, לכן נקט לשון מחטא ויורד. ח"ל הרמב"ם פ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הל' ז'-ח', החמאות הנאכלות דמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון מחצי מזבח ולמעלה לפי שנאמר בה על קרנות המזבח, וכיצד הוא עושה, כשלווק הכהן הדם במזרק מוליכו אצל המזבח וטובל אצבעו הימנית המזכוכה לגדל ברם, וסומך באצבעו הגדולה [האמצעית] מכאן ובגדל מכאן, ומחטא ויורד כנגד חודה של קרן עד שיכלה כל הדם שבאצבעו, וכן הוא עושה בכל קרן וקרן, ואם נתן סמוך לקרן כאמה אחת מכאן או מכאן כפר, הל' ח' וצריך לטבול אצבעו על כל קרן וקרן, וכשנומר הנתינה על הקרן מנקט אצבעו בשפת המזרק, ואח"כ טובל פעם שניה, ששירי הדם שבאצבעו פסולין ליתן מהן על קרן אחרת.

ד"ה [ושל. ב'] מזבח הזהב.

דף נ"ט ע"א

שב"ק ואתחנן תשס"ו

ואי בעית אימא אי סבירא לן הקפה ברגל דכולי עלמא לא פליגי דילפינן פנים מחוץ שסובב לימין, והכא בהא קא מיפלגי מר סבר ר' עקיבא סבר הקפה ביד וזמקומו עומד ומחטא לכל הקרנות, לפני שאינו צריך להקיף ברגל שחי כולו איתו אלא אמה על אמה, ורק ברגל יש לימוד שצריך להקיף לימין, ואין ללמוד הקפה ביד מהקפה ברגל, # האב"א הוא רק תירוצו למה לא ילפינן פנים מחוץ, אבל עדיין צריכין למענו של ר' עקיבא שלכן חזר לשמואל כדי ליתן על הקרן שעבר עליה, ומר סבר הקפה ברגל,

ואי בעית אימא דכ"ע הקפה ביד והכא בהא קא מיפלגי מר סבר ילפינן יד מרגל ומר סבר לא ילפינן,

ומקשה על מה שאמר שגם ריה"ג סבר שמקף ביד וסבר ר' יוסי הגלילי הקפה ביד, והא מדקתני סיפא דמתני' ר' אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא מכלל דתנא קמא לא סבירא ליה ומגא קמא דמתני' רבי יוסי הגלילי הוא דהא כותיה קאמר צבייטא שמתחיל מקרן מזרחית צפונית? אלא מחוורתא כדשינינן מעיקרא מר סבר ר' עקיבא סבר הקפה ביד ולא צריך ימין ומר סבר ריה"ג סבר הקפה ברגל,

ואי בעית אימא בהא קא מיפלגי מר סבר סביב דמזבח פנימי כסביב דמזבח החיצון, ומר סבר כוליה מזבח פנימי במקום חדא קרן דמזבח חיצון קאי' שהקטן של חיצון אמה על אמה, פ' וכמו שאינו מקף את הקרן עצמו של מזבח החיצון כאן אינו מקף את מזבח הפנימי,

תניא אמר ר' ישמעאל שני כהנים גדולים נשתיירו במקדש ראשון כלומר ארבע קרי באחד מהן [והוא שימש כבר בשנה שעברה], וכנס השני ושימש תחתיו ונשתיירו שניה. ר"ח זה אומר בידי הקפתו וזה אומר ברגלי הקפתו לא נחלקי אלא מר עביד הכי ומר עביד הכי, דאל"כ הא אמרינן בחמורה פ"ז ע"א דמימות משה עד שמת יוסף בן יעזר לא היתה מחלוקת בישראל. ע"פ הריטב"א, זה נותן טעם לדבריו וזה נותן טעם לדבריו, זה נותן טעם לדבריו סביב דמזבח פנימי כסביב דמזבח החיצון, וזה נותן

אבני חן מסכת יומא

מעם לדבריו כוליה מזבח פנימי במקום חרא קרן דחיצון קאי.

שנינו במשנתנו רבי אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא ועל כולן היה נותן מלמטה למעלה חוץ מזה שהיה נותן מלמטה למטה, מתניתין מני ר' יהודה היא דתניא ר' מאיר אומר רבי אליעזר אומר במקומו עומד ומחטא, ועל כולן היה נותן מלמטה למטה מו שלפניו על כרחו כדי שלא יזב הדס לתוך בית דו, דהואיל וגזיה היא יותר מידו לרץ להיות ראשי אצבעותיו למעלה, ואם מושך מלמטה למעלה הדס זב לתוך בית דו, ונאותן של צדין טמן כדרך שהמחיל מו חוץ מאותה שבאלכסון שהיא רחוקה ואם צא למשך מלמטה למטה טורח הוא לו להיות כסוף ופושט וזרעו עד כלות הממנה, אלא משכסוף גופו ופושט וזרעו ממחיל למטה ומקף והולך למעלה, #שכסוף בפעם אחת מצער פחות מלכסוף לאט לאט שנותן ממטה למעלה, רבי יהודה אומר ר' אליעזר אומר במקומו עומד ומחטא ועל כולן הוא נותן מלמטה למעלה שכן טמ לו לכל הכסופות חוץ מזה שהיה נותן ממש שנותן מלמטה למטה כי היכי דלא ניתוסס מאניה:

שנינו במשנתנו הוזה ממנו על טהרו של מזבח: מאי טהרו? אמר רבה בר רב שילא פלוגיה דמזבח דאלמנע גזיה כחלו, כדאמרי אינשי טהר מיהרא מרגס של להרים (בראשית מג) שהא גזיה היום והוא פלוגיה דיומא, מיתבי כשהוא מזה אינו מזה לא ע"ג האפר ולא ע"ג הנחלים אלא חותה גחלים אילך ואילך ומוזה פ' הרי שלא היה מזה על כותל המזבח? אלא אמר רבה בר רב שילא על גלזיה גנה דמזבח כדכתיב שמות כ"ד ו' וכעצם כתרונתו וכמחזי שמיא לקריר, לשון מראה. רש"י על התורה השמים לטהר לשון צדור וללזן רש"י על התורה,

תניא חנניא אומר בצד צפוני של גג המזבח הוא נותן כל שצד האות רבי יוסי אומר בצד דרומי הוא נותן, במאי קמיפלגי? מר סבר פיתחא פתח דפרוכת בדרום קאי [וכן נתן חו' מתנות על המזבח בצד צפון, כדמפרש] וכי נפיק למערבית דרומית פתח, והתם לא יתיב צריש חזקו דקדושת דלאמנן עד דנפיק למערבית דרומית ויהיב, והדר למערבית דרומית לשמאל משום דנחא איחייב צריש דלאמנן לשל, ומשם למערבית נפויית, נפויית מורחית, והתם דגמריה למחזי דרזינו בצפון יהיב שצד האות ומר סבר פיתחא בצפון קאי, דכ"ע מיהא היכא דגמנן מתנות דקרנות, התם במקום שעומד יהיב על גגו מאי טעמא? אמר קרא ויקרא י"ז י"ט "ומהרו וקדשו" במקום שקדשו דקדשו שם מיהרו כהואלם.

שנינו במשנתנו שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון, דאמר קרא גזי פר כהן משים בויקרא ד' ו' ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד מזבח העלה אשר פתח אהל מועד ואת כל דם הפר וגו', ומנא צמרת כהנים הפר לזכות פר יו"ה? שהיו שריו נשפכים ליסוד אשר פתח אהל מועד זה יסוד מערבי, וכי נפיק בההוא פגע ברישא ונקרא אשר פתח אהל מועד.

שנינו במשנתנו ושל מזבח החיצון היה שופך על יסוד דרומית, ת"ר ויקרא ד' ל' את כל דמה ישפך אל "יסוד המזבח" זה יסוד דרומית, אתה אומר יסוד דרומית או אינו אלא יסוד מערבית? אמרת ילמד ירידתו מן הכבש עם שירי הדמים ליציאתו מן ההיכל בשירי הדמים מה יציאתו מן ההיכל בסמוך לו היה שופך ביסוד הסמוך ליציאתו ואי זה זה יסוד מערבי, אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו ואי זה זה יסוד דרומי,

תניא ר' ישמעאל אומר זה וזה חיצונות ופנימיות יסוד מערבי, ר' שמעון בן יוחאי אומר זה וזה יסוד דרומי, בשלמא ר' ישמעאל קסבר ילמד סתום חיצונות שלא פורש צדן לנחה יסוד מפורש מן הפנימיות שכתוב צדן אל יסוד המזבח אשר פתח אהל מועד והוא יסוד מערבי, אלא ר' שמעון בן יוחאי מאי טעמא? אמר רב אשי קסבר פתחא של היכל בדרום המזבח קאי הלכך יסוד אשר פתח אהל מועד היינו דרומי בן

בחיצונות ובין בפנימיות, תנא רבי רבי ישמעאל דרבי רבי שמעון בן יוחאי צניח מדרשו של ר"ש בן יוחאי היו שנין משנת ר' ישמעאל, וגורסין דה זה וזה יסוד דרומית לומר חזר זו ר' ישמעאל וסימניך שלא מטעה לומר זה זה יסוד מערבי היו שנין משכוח גברי לגברא תלמידי ר' שמעון שהם רבים ונקראין "גברי" משכו את ר' ישמעאל לומר כדכריקן, אבל ראה תוס' שחולק על רש"י שאין זה סימן, אלא הכי פירושא ר' שמעון בן יוחאי שהוזכר שמו ושם אביו משך תלמידו רבי ישמעאל שהוזכר שמו ולא שם אביו לומר כדבריו.

שנינו במשנתנו אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין וכו', תנו רבנן מועלין בדמים בדם הקרבנות דברי ר' מאיר ור' שמעון וסתם מתני' [דתנן דמועלין בדמים] ר"מ, ריטב"א, וחכ"א אין מועלין בהן,

דף נ"ט ע"ב

עד כאן לא פליגי אלא מדרבנן מאן דאמר מועלין מדרבנן קאמר לשלם קרן אבל מדאורייתא אכל מלאווייתא להסיף חומש אין מועלין בהן דאי מדאורייתא לא יצאו מיד מעילה האך נמכרין לגננין לבל תוס', מנא הני מילי דאין מעילה דמים? אמר עולא אמר קרא באיסור דם בויקרא י"ז י"א כי נפש הבשר בדם הוא ונתתו לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם שלכם יהא, דבי רבי שמעון תנא ויקרא י"ז י"א "לכפר" לכפרה נתתו ולא למעילה, ור' יוחנן אמר א"ק ויקרא י"ז י"א "הוא" לפני כפרה כלאחר כפרה מה לאחר כפרה אין בו מעילה אף לפני כפרה אין בו מעילה, ואימא לאחר כפרה כלפני כפרה מה לפני כפרה יש בו מעילה אף לאחר כפרה יש בו מעילה? אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו וליכא למימר אדרבה אין לך דבר שלא נעשית מצותו ואין מועלין בו? דהא איכא טובא בנן עגלה ערופה שאינה אסורה עד שתדר לנחל איתן, ת"י עיי"ש, ולא ודרי תרומת הדשן דכתיב צו בויקרא ו' ג' ושמו אכל המזבח דטעון גזיה, אלמא אסור בהנאה, וכיון דבהנאה אסור משום קדושתו, מעילה נמי אית ציה.

דף ס' ע"א

משום דהוי תרומת הדשן ובגדי כהונה ארבעה צגדי לנן דכ"ג ציזס הכפורים דכתיב צו והעםם שם בויקרא ט"ז כ"ג שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין שהיה לו לכתוב באחד וללמד השני ממנו, שכן התורה נדרשה, וכיון שכתוב עוד פעם אחרת גילה לנו שזה הדין בא לו בלבד ולא בוולתם. ר"ח,

הניחא לרבנן דאמרי והניחם שם מלמד שטעונין גזיה אלא לרבי דוסא דאמר בגדי כהונה ראויין הן לכתב הדיוט [ומאי והניחם שם שלא יכנס בהם לפני ולפנים, ד"א. JTS Rab 1623] [מאי והניחם שם שלא ישתמש בהם ביו"כ אחר. British Harley 5508, JTS Rab 1623, וכו"י ב"ב מ"ג] וקיימא לן בגדי כהונה אין צדן מעילה מפני שלא יעשה מורה למלאכי השטת שיהיו זמין לפושטן מיד מאי איכא למימר? משום דהוי תרומת הדשן דכתיב בהו אצל המזבח ועגלה ערופה כתיב צה שם, שם סהא גנימסה דכתיב ועפרו שם את הקֶּקֶלָה בנחל. דברים כ"א ד' שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין,

הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר? תרי מיעוטי כתיבי [ראה תוס' *] מלבד מה דכתיב בתרומת הדשן ובעגלה ערופה שטעונין גזיה, כתיב בכל אחד מהם מיעוט, ואנו למדין מזה שרק בהם צריך גזיה ולא בדבר אחר שנעשה מצותו, דכתיב ושמו אצל המזבח הערופה זו ולא אחרת, ולכן כיון דכתיב בהם "הוא" דרשין הוא לפני כפרה כמו לאחר כפרה שמותר בהנאה.

והני תלתי קראי בדם לם, לכפר, הוא ל"ל? חד למעוטי מנותר שם אכל דם

אבני חן מסכת יומא

[illegible]

מבתני': כל מעשה יוה"כ האמור על הסדר נמשמשו אם הקדים מעשה הלחיבה לא עשה כלום, הקדים דם השעיר לדם הפר יחזור ויוה מדם השעיר לאחר דם הפר, ואם עד שלא גמר את המתנות שבפנים נשפך הדם יביא דם אחר ויחזור בתחילה מבפנים, וכן בהיכל נתן מקלט מתנת על הדבקות ונשפך הדם, יביא פר אחר ויחליט מתנת הפרוכה, ואין גרף לחזור ולהתחיל כפסוק (בב"ב ב' י"א) **אומרים ממקום שפסק #** [לא פירש אם פסק באמצע ד' מתנות שלמטה למשל אחר שהיה משם הוא מתחיל ופסול לא נגמרה חזרה כפרה אין גרף לחזור וליתן מה שנתן וצ"ע בפנים צ"ע בהיכל לחזור וליתן מה שנתן. ב.].

תתנו רבנן כל מעשה יוה"כ האמור על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום, א"ר יהודה אימתי בדברים הנעשין בבגדי לבן מבפנים לפני ופנים, אבל דברים הנעשין בבגדי לבן מבחוץ אם הקדים מעשה לחבירו כגון הגהלה (וידו. ריטב"א) ושפיכת שירים וכל מתנות הפזרות ומוצא הזהב, אם הקדים לכן בדבר מאחר אין אלו מעבדין עליו לפסול, אבל בשחיטה ובחפיפה מודה הוא לנדר כפיס דמי **מזה** ששעשה עשוי, רבי נחמיה אומר כד"א דמעבדין בדברים הנעשים בבגדי לבן בין מבפנים בין מבחוץ, אבל בדברים הנעשים בבגדי זהב מבחוץ כגון אילו ואיל העם שהקדים לכן הולאת כף ומתמה אין מעבדין עליו לפסול **מזה** שעשה עשוי, אומר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו דרבינן בויקרא מ"ד ל"ד והיתה זאת לכם לחוקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם **אחת בשנה**

סנהדרין מ"ו ע"א ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ואיכא לפרושי דהיינו טעמא דאמרינן אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, דכיון דמיעוטא בתרא לא אינטריך למיעוטא דנפקא ליה ממיעוטא קמא, איכא למימר דלגלויי עליה דמיעוטא קמא דהוא דאחא לאשמועין דכי היכי דמיעוטא בתרא לא אחא למיעוטא קמא נמי לא אחא למיעוטא אלא דוגמא בעלמא נקט, ומאחר דטעם קרא ואשמועין ללא למעוטי (ה)הוא מידעם קאמי, ממילא שמעינן דעתיא לרביי,

[ועוד] יש לפרש אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות כלומר שהמיעוט
ההשי ממעט מן המיעוט הראשון ונמצא מרבה בעיקר, והכי נמי איכא
לפרושי גבי אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט כי הני תרי טעמי דכתצין
וטעמי מעליי אינו. יד רמב"ש.

דף ס' ע"ב

רבי יהודה סבר מקום שמתכפרין בו פעם אחת בשנה "אמקום" שספרנו אחת בשנה לפני ולפנים כמינא חוקא, אבל איילא ואשירות אפי' דברים שנעשים בנגדי לנך, אין ספרמן בכחן גדול אלא אחת בשנה פאי' בין אי' לובש בגד לבן לעשות העבודה אלא פעם אחת בשנה, אפי' על זה, אלא כמינא חוקא ור' נחמיה סבר דברים המתכפרין בהן פעם אחת בשנה בין אמקום בין אנגדס,

ואטו לר' יהודה מקום כתיב? אלא חיינו מעמיה דרבי יהודה כתיב זאת
 בדכתיב ודחת "זאת" לכם לחוקת עולם, משמע חוקק על זאת כמיסה ולא על אחרת וכתביב אחת
 לכפר על בני ישראל מכל המאמץ "אחת" בשנה חד למעוטי בגדי לבן מבחוץ וחד
 למעוטי בגדי זהב, ור' נחמיה חד למעוטי בגדי זהב וחד למעוטי שירים
 דלא מעכבי דהא דרשנן מחוקת שצריך שיהיו כל העבודות על הסדר, קמ"ל שירים אינם צריכים
 להיות על הסדר, שפיסת שירים דלא מעכבי דבר המאוחר להם, אם הקדימו להם, ואע"פ שהם נעשים
 בגדי לבן אין סדרן מעכב,

וְיִהְיֶה הַיּוֹדֵה אִי מַעֲכֵב מַעֲכֵב וְאִי לֹא מַעֲכֵב לֹא מַעֲכֵב ר"י אֵינוֹ סוֹבֵר שֶׁשֶׁנֶּחֱמָה בְּיָדוֹהָ לְשִׁירִים, אֲלֵא אִי מַעֲכֵב שֶׁאֵר דְּבָרִים הַנֶּעֱשִׂים בְּנִגְדֵי לֵבָן מִצְחָק בְּכַסְדֵּק, מַעֲכֵב אִף שִׁירִים בְּכַסְדֵּק, וְיִהְיֶה לֹא מַעֲכֵב, שֶׁאֵר דְּבָרִים הַנֶּעֱשִׂים בְּנִגְדֵי לֵבָן, לֹא מַעֲכֵב הֵנוּ, דְּלִינְהוּ נִמְי עֲצוּדָה מַעֲכָת כִּפְרָה הֵיא, וְיִמְאִי חֲזִית לְמַעֲשֵׂה,

לכאורה ר' יהודה אומר כן לר' נחמיה, לדידי לא מעכבי כיון דנעשה בבגדי לבן בחוץ, אלא לדידי
למא אתה מחלק בשירים, וכי הוא שונה משאר הזאות.

בדברנו דלדרי יהודה שירים מעבדי כפרה כשאר המתנות אי עקר לננו, הלכו אי חוקה אשארלו כמציא אדרידו נמו כמינא, דרבינו בויקרא ט"ז ב' **וכלה מכפר את הקודש, אם כפר לפני** ההלשות לקמן הכונה שאם נתן כל המתנות שהם מכפרים, הגם שלא שפך שירי חרם על היסוד, זה נחשב כלה, **ואם לא כפר** שחיסר אחד מהמתנות **לא כלה דברי ר'** **עקיבא, אמר** לו ר' יהודה מפני מה **לא נאמר** לא כמו שאתה אומר אם כפר כלה, אלא נאמר איפא **אם כלה כפר ואם לא כלה לא כפר** שאם חיסר אחת מן המתנות **לא עשה ולא כלום, ואמרין מאי בינייהו? רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי, חד** **אמר משמעות דורשין איכא בינייהו** דלכולי עלמא שירים לא מעבדי, אלא דלרבי עקיבא משמע ליה למדרש קרא מסופיה לרישה, וקאמר שאם כפר כל המתנות הרי הוא כאלו כלה הכל ונתן השירים אל היסוד, דשירים לא מעבדי, וכו', ואמר ליה ר' יהודה שאין לדרוש בזה הלשון, שמה שמע השומע ויטעה שכן רוצה לומר שאם לא כפר כלל לא כלה, אם כפר במתנה אחת בלבד כלה וכו', לפיכך יש לדרוש בכתוב מרישה למיפיה שאם כלה כפר הדשתא משמע שאם לא כלה כל המתנות לא כפר. ריב"א מר משמע ליה הכי ומר משמע ליה הכי, **וחד אמר שירים מעבדי** דהמתנות לא כפר. ריב"א מר משמע ליה הכי ומר משמע ליה הכי, והכי קאמר אם כפר עיקר המתנות כלה ואפי' לא שפך שירים, ורבי יהודה סבר מעבדי והכי קאמר אם כלה הכל אז כפר ואם לא כלה הכל אין הכפרה של המתנות כפרה,

לעיל ע"א על ר' יהודה ור' נחמיה ושניהם מקרא אחד דרשו, ולבסוף נחמיה דלר' נחמיה מד למעטוי שריס דלא מעכני והאמר רבי יוחנן תנא ר' נחמיה כדבריה האומר שריים מעכבי ראה רש"י? קשיא,

אמר רבי חנינא קטורת שחפנה קודם שחימתו של פר לא עשה ולא כלום וצריך לחזור ולחפן קטרת לאחר שחימת הפר, כמאן דלא כר' יהודה, דאי ר' יהודה האמר כי כתיבא חוקה בדברים הנעשים בבגדי לכן מבפנים יהא דכתיבא? אפילו תימא ר' יהודה קטרת שהוא צורך פנים כפנים דמי ומעבר,

תנן אם עד שלא גמר מתנות שבכפנים נשפך הדם יביא דם אחר ויחזור

ע"א

אבני חן מסכת יומא

ויזה בתחילה מבפנים והי כנר נקטר הקטורת זה שזמט פכ שלא על הפרד, **ואם איתא** לִי חנינא יחזור ויחפון מבעי ליה?

ידיעות:

מקונטרס תורה של בעל פה חשם"ו מאמר של הרב יונה מצנר שליט"א: התובע צריך לילך אחר הנתבע אם הוא בעיר אחרת, אף ע"פ שבעיר התובע הב"ד יותר גדול. חו"מ סימן י"ד סעיף א' ברמ"א, וצ"ע אם הם בעיר אחת ויש בה שני בתי דינים אם הולכים אחר הנתבע? אבל ראה שם סעיף ג' יש אומרים שאם יש שני ת"ח בעיר אחת האחד גדול מחבירו יכול א' מבעלי דינים לומר לא ארון בפני זה אלא בפני זה, ואע"פ שהוא קטן ממנו כיון ששניהם בעיר אחת, משמע מזה שבעיר אחת יכול גם התובע לומר לא ארון וכו' וצריכים שני הצדדין להתפשר. אבל מביא משם הנהיבות ח"ל ואם שתי הבתי דינים אינם רוצים לישב אחד איך הנתבע כותו גדול כיון שא"א לכפותו כשאמר לב"ד זה אני רוצה.

דף ס"א ע"א

בקטורת לא קא מיירי ומיהו ודאי נרין להקטיר קטורת אחרת אחר שמיעת פכ זה, ראה ת"י, וכו"ו ברטב"א.

אמר עולא שיעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה ולא כלום, **תנן הקדים דם השעיר לדם הפר יחזור ויזה מדם השעיר אחר דם הפר** קס"ד במתנות שצפנים קאמר דהוה ליה שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר, **ואם איתא יחזור וישחוט מבעי ליה?** תרגומא עולא במתנות שבהיכל אכל שמיעת השעיר נמקומה הימה לאחר מתן דם הפר צפנים, **וכן אמר ר' אפס** כדי לתרין קשיא אחרת. ראה שמו"ן **במתנות שבהיכל.**

שינוי במשנתנו **וכן בהיכל וכן במזבח וכו'** שכולן כפרה בפני עצמן, ומביא ברייתא שכל אחת צריכה כפרה לעצמה,

ת"ר כתיב בויקרא ט"ז ל"ג **וכפר את מקדש הקודש** [ואת אהל מועד ואת המזבח וכפר, ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר] **זה לפני ולפנים** כפר צדמים הללו על טומאה שאירעה לפני ולפנים אם נכנס אדם שם בטומאה, [ואת] **אהל מועד זה היכל** על טומאה שאירעה בהיכל, [ואת ה] **מזבח כמשמעו** על טומאה שאירעה לאדם נמונח ושהה כדי השתחויה שזוה שיעור שהיה למי שנטמא בעורה והמזבח בכלל העורה [הרי שנ' מקומות אלו חלוקים, שצריך כפרה לכל אחד לעצמה],

וממשיך הברייתא **יכפר אלו עזרות** על טומאה שאירעה בעזרה, # דאי כתיב רק מזבח לא היינו יודעים שמכפר גם על העזרה,

	ר' יהודה	ר' שמעון
דם שעיר הנעשה בפנים (אין עמו וידוי)	על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו	על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו
ודוי של שעיר המשתלח	כהנים לויים וישראלים מתכפרין בשאר עבירות	על ישראל בשאר עבירות
דם פר כהן גדול	על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו	על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו
ודוי של פר כהן גדול		על הכהנים בשאר עבירות

וממשיך הברייתא לדרוש הפסוק **"הכהנים" כמשמען, עם הקהל אלו ישראל,** **יכפר אלו הלויים, הושוו כולן** כהאי יכפר בתרא כהנים לויים וישראלים **לכפרה אחת שכולן מתכפרין ב וידוי של שעיר המשתלח** ולשעיר הפנימי לא הושוו דהא כתיב ביה אשר לעם ודרשין מצינא בפ"ק דשבועות לעם ולא לכהנים. ת"י **בשאר עבירות** נצטומאת מקדש וקדשיו אי אפשר להשוותן שהרי הפר מכפר על הכהנים והשעיר הנעשה צפנים על ישראל **דברי ר' יהודה, ר"ש אומר** שאין השעיר המשתלח מכפר על הכהנים **כשם שדם** נלג וידוי **השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל** ולא על הכהנים **בטומאת מקדש וקדשיו, כך דם הפר מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו** וכוה לא פליגי ר"י ור"ש, אבל בשעיר המשתלח פליגי, **וכשם שוידוי של שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות כך וידוי של פר מכפר על הכהנים בשאר עבירות** ונמסקת שנוטמא י"ג ע"ב פרסין ולר"ש הא ודאי הושוו [כולם לכפרה דכתיב ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר]? ומשניין אין הכי נמי הושוו דכני כפרה ניסוי, מיהו כל חד מכפר בדידיה, ישראל בודוי שעיר המשתלח וכהנים בידוי של פר,

ת"ר עוד ברייתא דמשמע שכל מקום הוא עבודה בפני עצמה, דכתיב בויקרא ט"ז כ' **וכלה מכפר את הקודש זה לפני ולפנים** אלו האותם של צין הגדיס, **אהל מועד זה היכל** האותם שעל הפרוכת, **מזבח כמשמעו** דקאי על ג' מקומות שמוה דם לפני ולפנים היכל ומזבח, **מלמד שכולן כפרה כפרה** פ"י כל אחד כפרה נמורה **בפני עצמן, מכאן אמרו** לאו אמתן מקצת מתנות קאי, אלא אגמר מתנות שצפנים ושפך הדם [וקאמר מכאן] אמרין דאין נרין לחזור ולעשות את זאת שגמר שהרי כפרה בפני עצמה היא **נתן מקצת מתנות שבפנים ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחלה במתנות שבפנים, רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים אינו מתחיל אלא ממקום שפסק,** גמר את המתנות שבפנים ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחילה במתנות שבהיכל, נתן מקצת מתנות שבהיכל ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחילה בהיכל, רבי אלעזר ור' שמעון אומרים אינו מתחיל אלא ממקום שפסק,

גמר מתנות שבהיכל ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחילה במתנות המזבח, נתן מקצת מתנות שבמזבח ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחילה במתנות המזבח, רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים ממקום שפסק הוא מתחיל, גמר מתנות שבמזבח ונשפך הדם **דברי הכל לא מעכבי,**

אמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו דכתיב בשמות ל' א' בסוף פ' תצוה וכפר אחרין על קדושתיו אחת בשנה מדם חטאת הכפורים אחת בשנה, **רבי מאיר סבר חטאת אחת אמרתי לך** להמכפר הכפרה בה, ולא לעשות כפרה אחת משמי בהמות **ולא שתי חטאות, רבי אלעזר ורבי שמעון סברי חטוי אחד אמרתי לך ולא שני חטויין** לשטת האותם שמי פעמים,

תניא אמר רבי לי חלק ר' יעקב בלוגין בלוג שמן של מאורע, שלא הושוו למתן דמים של י"ב, ושנה לי לא נתלקו ר"מ, ורבי אלעזר ור"ש בעצמות המצורע החלוקות זו שבע האותם שצפנים ומתן בהוטם, בלג אמרין ממקום שפסק משם הוא מתחיל, דכתיב לוג אחד שמן, לוג אחד אמרתי לך להיות הכפרה על ולא שני שני לגוין, לא אמרין כן במצורע, דהתם הוא דליכא למידרש חטויי אחד אמרתי לך אלא הכל ליכא למימר הכי,

ולא והתניא נתן מקצת מתנות שבפנים דכתיב בויקרא י"ד ט"ז והיה מן השמן באלכצו שבע פעמים לפני ה' ונשפך הלוג יביא לוג אחר ויתחיל בתחילה במתנות שבהיכל, **רבי אלעזר ור"ש אומרים ממקום שפסק הוא מתחיל, גמר מתנות שבהיכל ונשפך הלוג יביא לוג אחר ויתחיל בתחילה במתנות שבכהונות** שהיא עבודה שמי, כדכתיב שם פסוק י"ז ומימרת השמן אשר על כפו ימן הכהן וגו' על תנך און המבשר הימנית ועל כהן ידו הימנית ועל כהן גלגל הימנית על דם האשם, **נתן מקצת**

אבני חן מסכת יומא

מקבלים את דמו אחד ביד ואחד בכלי, זה שקבל בכלי בא לו אצל מזבח, וזה שקיבל ביד בא לו אצל מצורע,

תנן התם וכולן כל הפרים והשעירים השנויים במשנתנו גבי נשפך הדם לאחר כפרה זו והציא פס שני לפרכת וגמר מתנת הפרכת ונשפך הדם והציא שלישי למתנות **מטמאים בגדים** כדכתיב בויקרא ט"ז כ"ח והשורף אותם יכבס בגדיו **ונשרפין אבית הדשן** כדכתיב שם בפסוק כ"ז יוציא אל מחוץ למחנה ושורפו באש וגו' דברי ר"א ור' שמעון, וחכמים אומרים אין מטמאין בגדים ואין נשרפין אבית הדשן אלא האחרון הואיל וגמר בו כפרה,

בעא מיניה רבא מרב נחמן כמה שעירים משלח אם נשפך דם השעיר לאחר שגמר מתנות פנים, והוצרך להציא שנים ולהגדיל עליהן, ושפט את של שם וגמר מתנות הפרכות ונשפך הדם, והוצרך עוד להציא שנים ולהגדיל עליהן, ושפט את של שם למתנות המזבח, הרי כאן שלשה שעירי עזאל משלשה זוגות, א"ל וכי עדרו משלח לא חזיקו הכהנים לשלח אלא אחד?

דף ס"ב ע"א

אמר לו וכי עדרו שורף רבא קא מהדר ליה לרב נחמן ולטעמך וכי עדרו חזיקו הכהנים לשפך, ומנן וסבין נשרפין אבית הדשן? מי דמי התם בשריפה לא כתיב אתו הכא כתיב אתו לשלח אומן לטעמך .

איתמר רב פפי משמיה דרבא אמר שיער ה ראשון משלח, ורב שימי משמיה דרבא אמר אחרון משלח, בשלמא רב שימי (בר אשי) משמיה דרבא דאמר אחרון משלח קסבר הואיל וגמר בו כפרה, אלא רב פפי משמיה דרבא מאי קסבר? סבר לה כרבי יוסי דאמר מצוה בראשון, הי רבי יוסי אילימא ר' יוסי דקופות דתנן בשקלים (רבי יוסי אומר) שלש קופות של שלש שלש סאין שבהם תורמין את הלשכה והיה כתוב עליהם אב"ג, ותניא א"ר יוסי למה כתוב עליהן אב"ג לידע איזה מהן נתרמה ראשון להביא הימנה ראשון שמצוה בראשון, דילמא בעידנא דאיתחזאי קמייתא קופה קמייתא להקריב ממנה לא איתחזאי בתרייתא שהרשונה נראית להקריב משנתרמה, אבל שיער של זוג ראשון לא נראה לשלוח עד שגמרו כל מתנות הדמים וכשגמרו נראה אחרון כראשון, אלא רבי יוסי דפסח (דתנן) [דתניא] המפריש פסחו ואבר והפריש אחר תחתיו ואחר כך נמצא הראשון או קודם חלות דלכרעה עשה, או אחר חלות, ואע"פ שהפריש השני קודם חלות וכי מטא חלות תריוויה איחזו כי הדד, דהא כל כמה דלא מטא זמן שמיטת הפסח לא איחזי קמא והרי שניהן עומדין אי זה מהן שירצה יקריב דברי חכמים, רבי יוסי אומר מצוה בראשון, ואם היה שני מובחר ממנו יביאנו.

פרק ששי שני שעירי

מתני': שני שעירי יום הכפורים מצותן שיהיו שניהן שוין במראה שיהיו לגנים או שחורים או שחופים gray ובקומה בנובה שלהן, יבין, ובדמים שוין, ראה שפת אמת שאף ששוין במראה ובקומה משכחת שיהיו בדמים כגון שלישי לבטן, אבל לא נהדרא לפרש בדמים דרשינו מה שנתן החזק בפי שדומן לו לקנות בול או ביוקר, רק לפי מה ששוה באמת אוליגו, וראה ת", ובשפת אמת ובלקוחתן כאחד כגון שלקחן מאדם אחד ביהר או משני בני אדם, וכגון שעשו שניהם שליח לקבל המעוטה, דבהקדש מעות דכתיב ונתן הכסף וקם לו. ת", בגמ' יליף מג' פעמים דכתיב "שני" שיהיו שוין במראה, בקומה, בדמים, ואף על פי שאין שוין בשריף, לקח

מתנות בבהונות ונשפך הלוג יביא לוג [אחר] ויתחיל בתחילה במתנות שבבהונות, רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים ממקום שפסק הוא מתחיל, גמר מתנות שבבהונות ונשפך הלוג דברי הכל מתנות הראש דכתיב שם בפסוק י"ח והטער בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר לא מעכבות? אימא לי שנה ר' יעקב את המהלוקת הוה עצמשתו בין ר"מ, ור"א ור"ש בלוגין של מטע,

אמר מר מתנות הראש אין מעכבות, מאי טעמא אילימא משום דכתיב ויקרא י"ד י"ח והנותר מן השמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר, פ' דקרי לה שריים אלא מעתה ויקרא ב' והנותרת מן המנחה הכי נמי דלא מעכבי והאמר מר שריים שמסרו צין קמילה להקטיר אין מקטירין את הקומץ עליה, הכי נמי הוה מצי למיפך מויתר השמן דקאי ביה, אלא ניהא ליה למיפך מויתרת דהוי דומיא דהנותר. תוס' ? שאני התם דכתיב ויקרא יד ומיתר גבי בהונות כתיב ומיתר והנותר וגם מתנות הראש קרי והנותר, דהיינו מה שנשאר ממתנות הבהונות, ולכן הוי האי שמן שירי שריים ולא מעכבי. וראה רש"י.

דף ס"א ע"ב

אמר ר' יוחנן אשם מצורע ששחטו שלא לשמו כגון לשם עולה או לשם שלמים, ואמר מר כל הנוסח ששחטו שלא לשמן כשרין אלא שלא עלו לנעלים לשם חובה באנו למחלוקת פ' נמצא שגם זה וזה תלוי במחלוקת ר' מאיר, ור' אלעזר ור' שמעון, ר' מאיר דאמר יביא אחר ויתחיל בתחילה הכא נמי יביא אחר וישחוט, ולר' אלעזר ור' שמעון שאומרים ממקום שפסק משם הוא מתחיל אלא לא אמר כמאן דלימא דמיל הכא אין לו תקנה ואי אפשר לגומרה בלחך דהא כתיב כשם אחד אשם וכו' והכא ליכא לדמיו כדלמירין לעיל חוטי אחד אמרתי קך דביו"ב לא כתיב "אחד", מתקיף ליה רב חסדא והא ויקרא י"ד י"ב ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו כתיב אומן שהוקף עס הלוג ולא אחר, ואפילו לר"מ אין לו תקנה? קשיא,

תניא כוותיה דרבי יוחנן דליכא למי"ד יביא אחר אשם מצורע ששחטו שלא לשמו או שלא נתן מדרמו לגבי בהונות הרי זה עולה לגבי מזבח ומעון נסכים וצריך אשם אחר להכשירו למטע זה לטעור לאכול כקדשים, ורב חסדא אמר לך מאי צריך צריך ואין לו תקנה,

ותני תנא צריך ואין לו תקנה וכי יש תנאים שונים צריך נדבר שאין לו תקנה? אין והתניא גזיר ממורט שאין לו שיער על ראשו ציוס מלאת יגלה כמעט וזה אין לו שיער, וקמתי צריך ב"ש אומרים צריך העברת תער וב"ה אומרים אין צריך העברת תער, וא"ר אבינא כשאומרים בית שמאי צריך, צריך ואין לו תקנה,

ופליגא דר' פרת דלעו ר' פדת צריך וס' לו תקנה קאמר, שיעצירו על מקום השיער, דלע"ג דכתיב וגלה המזל לא צעיק קרא דכתיב היכא דלא אפשר דאמר רבי פרת בית שמאי ורבי אלעזר אמרו דבר אחד בית שמאי הא דאמרן, רבי אלעזר (דתניא) [דתנן] אין לו בזהו יד ובוהן רגל אין לו טהרה עולמית, רבי אלעזר אומר נותן על מקומו ויוצא, רבי שמעון אומר אם נתן על של שמאל יצא,

תנו רבנן ויקרא י"ד י"ד ולקח מדם האשם וכל לקיחה האמורה נדס תקף לשמיטה לשון קבלה הוה יכול בכלי? ת"ל ונתן מה נתינה בעצמו של כהן דכתיב אצבע גבי שמן ויליף דם מנייה. תוס' עיי"ש אף לקיחה בעצמו של כהן ואע"ג דגבי חטאת נמי כתיב ולקח ונתן ולא דרשין הכי? ראה תוס', יכול אף למזבח כן דקיימא לן אשם מטעם טעון ממן דמים לגבי מנח כשאר אשמות ראה רש"י? תלמוד לומר ויקרא י"ד י"ג "כי בחטאת האשם הוא" מה חטאת מעונה כלי לקבלת דמה דכל הקדשות נפקין לן בדיקשא וכו' ראה רש"י אף אשם מעון כלי, נמצאת אתה אומר אשם מצורע שני כהנים

אבני חן מסכת יומא

ולמצוה הכי נמי דבעינן פ' שמלת "שנים" מרבה שלכתחלה למצוה יהיו שניהם שוים והלא לא שנינו זאת ולא ממדין?

ההוא שנים דכתיב בקרבן תמיד אינה מיוחדת ד מיבעי ליה לכדתניא שנים ליום כנגד היום כנגד זמנא השמש, אתה אומר שנים ליום בא ללמד כנגד היום או אינו אלא חובת היום שצריך להביא שני כבשים בכל יום? כשהוא אומר כמודבר כה את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, הרי חובת היום אומר ומה אני מקיים שנים ליום? כנגד היום תימא לי אבתי "שנים" למה לי? ראה חוס', כיצד תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית של מוצא, שהשמש נראה מן המזרח, לפיכך מושכו השומט ללד מערב להרמיקו מן מוצל המזרח ככל יכולת, מפני שהתלם נצוהיס, והתמה שמרת נשיפולו של קרע, ולל הסתל עומד כנגדה, ולפניות משם דקדשי קדשים שמיעתן על ירך המזרח לפניה וכו' ופני השומט ולאר הכהנה כאלכסון ללד מזרחית לפניה שמשם השמש נראה שמרת וכו' **על טבעת שניה** ועממא דטבעת שניה לא ידענא ראה רש"י, ובתוס' כתבו לא רצו להקריבו כולי האי למזבח בלי הפסק גזירה שמא יטיל גללים, ושל בין הערבים היה נשחט על קרן מזרחית צפונית ושל בין הערבים שהתמה נא מן המערב מושך עלמנו ללד מזרח ככל יכולת ופניו למערב דרום כאלכסון מזרחית התמה נראה משם על טבעת שניה, מוספין של שבת ודאי למלוא צריכין שיהיו שניהן שוין דכתיב וכוים השבת שני כבשים בני שנה, במדרב כ"ח טו.

הקדמה: כתיב בפרשת שחוט חוץ בויקרא י"ז ג-ד, איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה, או אשר ישחט מחוץ למחנה, ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני מושכן ה' דם ויחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו, ודרשין לקמן ס"ג ע"ב (ובעי"ז בובכים קט"ו ע"א) ואל פתח אהל מועד כל שאינו ראוי לבא בפתח אהל מועד אין חייבין עליהן, שכרי להתחייב משום שחוט חוץ צריך לשוחטא באופן שהיו ראוי בפנים, ואם עכשו אינה כשרה בפנים אינו חייב עליה משום שחוט חוץ.

תנו רבנן שני שעירי יום הכיפורים ששחטן בחוץ עד שלא הגריל עליהן חייב על שניהם משום שחוט חוץ, משהגריל עליהן חייב על של שם ופטור על של עזאזל דלא חי להקריב בפנים, עד שלא הגריל עליהם חייב על שניהם, למאי חזו? אמר רב חסדא הואיל וראוי לשעיר הנעשה בחוץ כל אחד היה ראוי להקריבו למעט המוסף של יום הכפורים האמורה בפרשת פנחס, ומאי שנא לשעיר הנעשה בפנים דלא חי דמחוסר הגרלה, לשעיר הנעשה בחוץ נמי לא חי דמחוסר עבודת היום מתן דמי פניו ושעיר וספיקת הקטרת והקטרתה הראוין לקדש למוספין? קסבר רב חסדא אין מחוסר זמן לכו ביום לענין שעיר החטין אין כאן חסרון מעשה בגופו, אלא חסרון זמן שעדיין לא הגיע זמן המוספין, חמנ הראוי לכו ציוס אין זה חסרון זמן, אלא הגרלה אע"ג דלאו מעשה בגופו היא וכו' אפילו הכי הוהיל ומלוא האמורה כהן היא כמחוסר מעשה דמי,

אמר רבינא השתא דאמר רב חסדא מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה דמי ואע"ג דלאו מעשה בגופו הוא, הא דאמר רב יהודה אמר שמואל שלמים ששחטן בעורה קודם שנפתחו דלתות ההיכל פסולין שנאמר ויקרא ג ושחטו פתח אהל מועד בזמן שהוא פתוח דחלל הפתח נקרא פתח ולא בזמן שהוא נעול דשלמים הוו דרוון, והמביא דרוון צריך להביאו לפני אדונו שמביאו לו, הכא נמי לפיכך צריך שיהו דלתות ההיכל פתוחין. ר"א

דף ס"ג ע"א

מסיק רבינא, דלפי דברי ר' חסדא נמצא, דבחלכה של ר' יהודה אמר שמואל יכולים להוסיף שאם שחטן בחוץ קודם שנפתחו דלתות ההיכל פטור, מ"ט מחוסר פתיחה

אחד היום ואחד למחר ר"ל אפי' אחר זמן רב משקנה הראשון. וכן כשרין, מת אחד מהם, אם עד שלא הגריל מת יקח עוד שעיר יהיה זוג לשני ולקחתן כאחד לא בעינן אלא למצוה. ת"י, ואם משהגריל מת יביא זוג אחר ויגריל עליהם בתחילה ועכשו שיש לפניהו שעיר לה' ושעיר לעזאזל ויאמר אם של שם מת כאילו אמר ואם של שם מת יאמר זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו, ואם של עזאזל מת יאמר זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו, והשני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לגדבה שאין הטאת צבור מתה דכי נמימי חמש מטלות צימד נמימי, רבי יהודה אומר תמות ר"ל שני שבוג ראשון, וה"ה כל הטאת צבור שכיפרו ציבור באחרת, תמות הראשונה כביחוד. וכן, ועוד אמר רבי יהודה נשפך הדם וה"ה שמת של שם. וכן ימות המשתלח דס"ל דבעל חיים נדחין. וכן, מת המשתלח קודם שנמגר וריקת דם השעיר ישפך הדם.

דף ס"ב ע"ב

ת"ר כתיב בויקרא ט"ז ה' ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים, מיעוט שעירי שנים מה תלמוד לומר שני? שיהיו שניהן שוים, מניין אע"פ שאין שניהן שוין כשירין? תלמוד לומר שעיר שעיר שני פעמים בלשון יחיד בויקרא ט"ז פסוק ו' והקריב אותן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה', ובפסוק י' והשעיר אשר עלה עליו הגורל וגו' ריבה, טעמא דרבי רחמנא הא לא רבי רחמנא הוה אמינא פסולין עיכובא מנא לן לא כמיצה חוקק אלא על דברים שכן מן העבודה? סלקא דעתך אמינא שני שני שני שלשה פעמים: בויקרא ט"ז ה' כתיב ומאת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת, ובפסוק ז' שם ולקח את שני השעירים והעמיד אותם לפני ה' וגו', ובפסוק ח' שם ונתן אהרן על שני השעירים גורלות כתיב, והשתא דרבי רחמנא שעיר שעיר שני שני שני למה לי? חד למראה וחד לקומה וחד לדמים ולקחתן כאחת יליף מדכתיב יקח שני שעירי עזים. ראה ת"י,

תניא נמי הכי גבי כבשי מצורע בויקרא י"ד ה' כתיב [כשבא המצורע לימחה] וכוים השמוני יקח שני כבשים, מיעוט כבשים שנים א"כ מה תלמוד לומר שני? שיהיו שניהן שוין, ומנין שאף על פי שאין שניהן שוין כשירין? תלמוד לומר כבש כבש ריבה בפסוק י"ב שם ולקח הכהן את הכבש האחד, ובפסוק י"ג שם ושחט את הכבש, שני פסוקים בלשון יחיד שאין הכבשים צריכים להיות שוים, טעמא דרבי רחמנא הא לא רבי רחמנא הוה אמינא פסולין עיכובא מנא לן? סלקא דעתך אמינא תהיה כתיב זאת מהיה מורת המלצוה. שם פסוק ב', והשתא דרבי רחמנא כבש כבש שאין מעכב אם אינם שוים תהיה למה לי שהוא לשון עיכוב? לשאר הויתו של מצורע הבאת הקרבנות, ועין ארז, ואובב, ושני תולעת. מאיר וש, שהם מעכבים, (ותנן) [ותניא] נמי גבי צפורי מצורע כי האי גוונא ויקרא י"ד ה' כתיב שיצא הכהן אל מחוץ למחנה וגו' וצוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים מיעוט צפרים (שנים) [שתיים] מה תלמוד לומר שתי? שיהיו שתיהן שוות, ומנין שאע"פ שאינן שוות כשרות? תלמוד לומר צפור צפור פסוק ה' שם וצוה הכהן ושחט את הצפור האחת, ושם בפסוק ו' את הצפור תהיה יקח ריבה, טעמא דרבי רחמנא הא לא רבי רחמנא פסולות עיכובא מנא לן? סלקא דעתך אמינא תהיה כתיב זאת תהיה תורת המצורע. בפסוק ב' שם, והשתא דרבי רחמנא צפור תהיה למה לי, לשאר הויתו של מצורע כמו שדורש פסוק זה לעיל,

אי הכי גבי תמידין נמי נימא דבבמדרב כ"ח ג' כתיב בתמיד, כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עלה תמיד "כבשים", מיעוט כבשים שנים, מה תלמוד לומר שנים שיהיו שניהן שוין, ומנין שאע"פ שאין שניהן שוין כשירין תלמוד לומר כבש כבש שם בפסוק ד' את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני וגו' ריבה,

אבני חן מסכת יומא

רב אשי מתני חייב. נהא דמי אלא רבין דפסח שלמים הוא, ולכן חייב בחוץ בין לשמו ובין שלא לשמו כדאמרינן, רב ירמיה מדרפתי מתני פטור בין לשמו בין שלא לשמו כדכר דמי קסבר פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה ועקירת חוץ לאו שמה עקירה, ופליגא דרב חלקיה בר טובי דאמר עקרת חוץ שמה עקירה,

אמר מר, היינו סיומא דברייתא דלעיל [ס"ב ע"ב] דקא מפרש השתא. ר"א, אם שחט שני השעירים בחוץ משהגריל עליהן חייב על של שם ופטור על של עזאזל, תנו רבנן ויקרא י"ז ג' איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה',

דף ס"ג ע"ב

אי "קרבן" שומע אני אפילו קדשי ברק הבית שנקראו קרבן, כענין שנא' במדבר ל"א ג' בפרשת מדין כתיב על מה שהקדישו לברק הבית. ר"א ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב וזהב אצמור וצמיר טבעת עגיל וכוכו וגו' ויקרא אותם קרבן, ת"ל ויקרא י"ז ד' ואל פתח אהל מועד לא הביאו, כל הראוי לפתח אהל מועד חייב עליו בחוץ, כל שאינו ראוי לפתח אהל מועד וקדשו דק הציט לא היו עמדין לנא לפתח אהל מועד אין חייבין עליו בחוץ, אוציא אלו שאין ראויין לפתח אהל מועד ולא אוציא (פרת חמאת ו. רש"י) שער המשתלח שהוא ראוי לבוא אל פתח אהל מועד להגדיל ולהמודות עליו? ת"ל "לה" מי שמיוחדין לה' יצאו אלו שאין מיוחדין לשם שאינו חייב על שחיטת השעיר המשתלח בחוץ,

ולח' להוציא הוא נשעיר המשתלח שהוא ראוי לנא, כמיה, ורמינהו כתיב בויקרא כ"ב כ"ז ומיום השמיני וחלאת "ירצה לקרבן אשה לח" אלו אישים שלא יקון מהן על אש של מערכה לפני שמנה ימים, מנין שלא יקדישנו מחוסר זמן? ת"ל "קרבן" ומשעת הקדשו קרוי קרבן "לה" לרבות שער המשתלח? אמר רבא התם מענינא דקרא והכא מענינא דקרא התם דאל פתח לרבות שער המשתלח דלא ממעט מאל פתח שהרי ראוי לנא אל פתח לח' להוציא אלא, דלמי לרבות לא אצטריך, וכי אלא להוציא אלא ולמדך מי שמוחדין לשם ילא זה שאינו מיוחד, הכא דאשה להוציא שער המשתלח, שהרי אינו עולה לאשים לח' לרבות אלא ולמדך לה' כל דלה',

מעמא דרבי רחמנא הא לא רבי הוה אמינא שער המשתלח קדוש במחוסר זמן, והא אין הגורל קובע לה אלא בראוי לשם וכיון דלא ידע על אחי מהן יעלה הגורל לשם א"א להיות אחד מהן מחוסר זמן? אמר רב יוסף הא מני חנן המצרי היא דלית ליה הגרלה משהגריל ומת אחד מהן, הלכך כשמת שער המשתלח ומביא אחר שלא בהגרלה, הוצרך ללמד מן המקרא שלא יביא מחוסר זמן, דתניא חנן המצרי אומר אפילו דם של שער הפנימי בכוס שכבר נשחט, ומת המשתלח מביא חבירו מן השוק ומזווג לו לדם ומשלחו, ונמצא שבא לעזאזל בלי הגרלה, והר"א שוה בא במחוסר זמן,

אימור דשמעת ליה לחנן המצרי דלית ליה דחויין שיהא הדס דחוי נשפיל חצירו שמת לומר יספק הדס, כדקאמר רבי יהודה במתני' מת המשתלח יספק הדס דלית ליה הגרלה מי שמעת ליה, דילמא מיייתי ומגריל ויערה אותו אפילו עליו גורל של שם ויתכפר נדס של ראשון, ולעולם שמי נצרך להביא ומגריל, ואכתי פשיטא דמחוסר זמן לא, דאין גורל קובע אלא בראוי לשם?

אלא אמר רב יוסף הא מני רבי שמעון היא דתניא מת אחד מהן מביא חבירו שלא בהגרלה דברי רבי שמעון,

רבינא אמר מי אצטריך קרא דמחוסר זמן כגון שהובא משהגריל עליו וחיללו על אחר זה אין צריך להגריל שהרי מכת הראשון בלא,

כמחוסר מעשה דמי, פי' דם"ד שוה שלא נפתחו דלתות ההיכל אינה פסול שיפטר ע"ז משחוטו חוץ, ולכן קמ"ל דכוזה שראין שרב חסדא פומר משחוטו חוץ מפני שמחוסר הגרלה, כן יפטור גם אם לא נפתחו עדיין דלתות ההיכל.

ומי אית ליה לרב חסדא הואיל לחייב על קרבן שאינו ראוי לשם מה שהופרש בפנים, לחייב עליה כשעבר ושחטו בחוץ, מי אית ליה דנימא חייב משום "הואיל" וכלאוי לשם קרבן אחר והאמר רב חסדא פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה לשמו פטור דלא שייך קרבן פסח בשאר ימות השנה, ואינו ראוי לבא פתח אהל מועד, שלא לשמו אלא לשם שלמים חייב דכלאוי הוא לשם שלמים בפנים, מעמא דשלא לשמו הא סתמא לשמו הוא ופטור, ואמאי, לימא הואיל וראוי שלא לשמו בפנים?

הכי השתא התם בפסח בעי עקירה לעקור ממנה שם פסח, וכיון שלא עקרה אינה ראויה האי ואע"פ שלקחו לשם שער הנעשה בפנים, מ"מ זה שער לה' דיוח"ב מטאם, זה שער החיצון מטאם, שיהיה שוין בשמותיהן לא בעי עקירה,

רבה בר שימי מתני להו בדרבנה הני מרמי שמעתמא דרב חסדא, הא דאמר לעיל הואיל וכלאוי לשער הנעשה בחוץ, והא דאמר רב חסדא פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה וכו' ממני לה נדרנה, דרנה אמרינן וקשיא ליה דרבה אדרבה ומישני כרשנינן פי' הכל כדלעיל רק בשם אחר,

הקדמה: שנינו בפסחים ע' ע"ב מנין למותר הפסח שקרב שלמים שנאמר [דברים מ"ז ב'] וחתת פסח לה' אלדך צאן ובקר וכי פסח מן הבקר בא והלא אין הפסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים? אלא מותר הפסח יחא לדבר הבא מן הבקר ומן הצאן.

כי אתא רב דימי מארץ ישראל (אמר ר' ירמיה, ד"ס גירסא א') אמר ר' יוחנן פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה בין לשמו בין שלא לשמו פטור, (אמר רב דימי אמריתיה לשמעתא קמיה דר' ירמיה, ד"ס גירסא ב') (ודאי קשה שלא למחוק לכל הפחות במקום אחר שמו של ר' ירמיה, ופלא שהמפרשים לא הביאו את הד"ס) בשלמא לשמו לשם פסח דהא לא חוי ליה בשאר ימות השנה, אלא שלא לשמו אמאי פטור הא חוי שלא לשמו בפנים? ואמר לי [אמרי. לפי גירסא ב, והקשיא והתירין הוא סתמא דנב', ע"פ ד"ס] עקירת חוץ עקרת שם נשמעת חוץ לאו שמה עקירה אם הכשיר הכתוב פסח בשאר ימות השנה בשלמים, לא הכשירו אלא בפנים ועקירת השם, אכל בחוץ לעולם שמו עליו,

כי אתא רבין אמר בשם רבי ירמיה אמר שאמר בשם רבי יוחנן פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה בין לשמו בין שלא לשמו חייב עליו משום הואיל וכלאוי שלא לשמו בפנים, ופריך ואפי' לשמו בתמיה, דלשמו אמאי חייב. ר"א? והתנן נמסקת וזכית מחוסר זמן פטור על שחיטת חוץ בין שהוא מחוסר זמן בגופו כגון בחוץ שמה ללדתו בין שהוא מחוסר זמן בבעלים, ואיזהו מחוסר זמן בבעלים הוב והזבה והיוולדת והמצורע אשם מנורע שהקריבו חמאתם ואשמים בחוץ שם זמן להצאת קרענותיהם של חוב והזבה והמצורע לסקוף ספירת שבעה, וסילגת לסקוף מלאת ימי טהרה, ואם הקריבו לפני הזמן טהאון ואשמן בחוץ, פטורין שאין מתקבלים בפנים לא לזכות ולא לנדנה ראה הובשך דברי רש"י, עולותיהן ושלמיהן בחוץ חייבין שעולה ושלמים באים נדנה ומתקבלין נדנה בפנים, ונמסקת וזכית פרכין והיני צני שלמים נעוזה ומשנינן מי מזר שהדיהו, ואמר רב חלקיה בר טובי בימי רב הונא היה ומתלמידי רב היה. מה לא שנו דאשם בחוץ מחוסר זמן נבעלים פטור, אלא לשמו דלמי ראוי לשמו בפנים, אבל שלא לשמו כגון לשם עולה או לשם שלמים חייב שכן ראוי (לפנים. ב') מוצא בו בפנים וכו', לשמו מיהא פטור אמאי נימא הואיל וראוין שלא לשמו בפנים? הכי השתא התם בחמאת ואשם בעי עקירה, הכא פסח בשאר ימות השנה שלמים נינהו סתמיה בלא עקירה,

אבני חן מסכת יומא

7) ר' יהודה אומר תמות	אלא לרב ששני שבוע שני מתה לר' יהודה אך קרב שני שבוע ראשון הא הוא נדחה? ומתוך דר' יהודה תרתי קאמר	בשלמא לר"י ששני שבוע ראשון תמות מתכפר בשני שבוע שני
8) ואיכא דקא מוטיב חבי, ועוד אמר ר' יהודה נשפך הדם ימות המשתלח	בשלמא לרב רישא פליגי בחטאת צבור, וסיפא פליגי בבעלי חיים	אלא לר' יוחנן מאי ועוד? קשיא

ומנא תימרא דפסיל ביה מומא דתניא ויקרא כ"ב "ואשה לא תתנו מהם" צבעלי מומין כתיב אלו החלבים, אין לי אלא כולן מקצתן סוּם מן מניין? ת"ל מהם, מוזבח זו זריקת דמים, לה' לרבות שעיר המשתלח, ואיצטרך למיכתב בעל מום ואיצטרך למיכתב מחוסר זמן דפוסל בשעיר המשתלח, דאי כתב רחמנא מחוסר זמן משום דלא מטי זמניה, אבל בעל מום דמטי זמניה אימא לא, ואי כתב רחמנא בעל מום משום דמאס אבל מחוסר זמן דלא מאס אימא לא צריכא,

דף ס"ד ע"א

רבא אמר מחוסר זמן דליצטרך קרא לשעיר המשתלח היינו שהיה מחוסר זמן משום אותו ואת בנו כגון שהיה לו לזמי שמוכרן לזניזו, חולה בתוך ביתו שמועד למלל עליו יום הכפורים, ושחטו אמו על שער ביום הכפורים שנעשה מחוסר זמן משום אותו ואת בנו, שמיר לאחר הפסוק ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה', כתיב בפסוק כ"ח ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, ראה ריטב"א, ורע"א ביש, וכי האי גוונא מי אסיר להולילו לזקק משום אותו ואת בנו, והא בייקרא כ"ב כ"ח ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו אמר רחמנא והא לאו שחיטה היא? הא אמרי במערבא דחיותו לצוק זו היא שחיטתו ואם נשחט אמה היא אסורה לדחות אותה.

	רב	רבי יוחנן
	שני שבוע ראשון יקרב שני שבוע שני ירעה,	אמר שני שבוע ראשון ירעה שני שבוע שני יקרב
1) במאי קמיפלגי?	בעלי חיים אינן נידחין	בעלי חיים נידחין
2) מאי טעמא?	ילף מבעל מום, ומקריב השני של זוג ראשון מפני דס"ל בר' יוסי דמצוה בראשון	מיעט רחמנא בהם, הם הוא דכי עבר מומין ירצו הא כל דחויין הואיל ונדחו נדחו
3) דייקא	מתניתין	ברייתא
4) תנן ועוד אמר ר' יהודה נשפך הדם ימות המשתלח	אלא לרב דאמר בעלי חיים אינן נדחין אמאי ימות המשתלח? אליבא דרבנן	בשלמא לרבי יוחנן דאמר בעלי חיים נדחין משום חבי ימות המשתלח
5) ועוד אמר ר' יהודה	בשלמא לרב בהא פליגי רבי יהודה ורבנן	אלא לר' יוחנן במאי פליגי? מתני' לא מיתוקמא בר' יהודה
6) תנן יחד כי האי גוונא מתה	אלא לרב שני שבוע שני למה מתה? דסבר בר' יוסי דאמר מצוה בראשון מעיקרא כמפריש לאיבוד דמי	בשלמא לר"י כיון שנתכפר בשאינה אבודה אבודה מתה

שנינו במשנתנו אם של שם מת זה שעלה עליו וכו' זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו וכו' והשני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה, אמר רב שני שבוע ראשון יקרב שני שבוע שני ירעה ח"ה דפליגי בשעיר המשתלח דרב סבר שני שבוע ראשון ישתלח, ור' יוחנן סבר כוונ שני. תוס' הרא"ש, רבי יוחנן אמר שני שבוע ראשון ירעה שני שבוע שני יקרב, 1) במאי קא מיפלגי, רב סבר בעלי חיים אינן נידחין אס ארעה להם שעת פסול עדיין יטלין להמקן כשחזונו לו אחר, ולא אמרינן הואיל ונדחה ידמה, ורבי יוחנן סבר בעלי חיים נידחין,

2) מאי טעמא דרב דבעלי חיים אינם נידחין? דיליף ממחוסר זמן, מחוסר זמן לאו אע"ג דהשתא לא חזי כי הדר מיחזי כמשנע זמנו שפיר דמי וקרב, הכא נמי כגון שעיר שמת זמנו לא שנא, מי דמי התם לא איתחזי כלל במחוסר זמן מעולם לא היתה ראיה הכא נדחה נראה ונדחה? אלא היינו טעמא דרב דיליף מבעל מום עובר, בעל מום עובר לאו אע"ג דלא חזי השתא, כי הדר מיחזי שפיר דמי, הכא נמי שנדחו מפני שמת זמן לא שנא,

והתם בבעל מום עובר מנא לן שלאחר שעבר המום שהם כשרים? דכתיב ויקרא כ"ב כ"ה בפרשת מומין "כי משחקתם בהם מום בהם", מום בהם הוא דלא ירצו הא עבר מומין ירצו,

ור' יוחנן דסבר בעלי חיים נדחין איך יפרש זה הפסוק #ואבנו מוצאים טעמו של ר' יוחנן דבעלי חיים נדחין מיעט רחמנא בהם, הם הוא דכי עבר מומין ירצו הא כל דחויין הואיל ונדחו נדחו, ורב? ההוא בהם בעינייהו הוא דלא מירצו הא ע"י תעורבות מירצו כ"י אליעזר, כדתנן איברים תמימים של עולה ממנה באיברים בעלי מומין שנמנעו צדן איברי צעל מוס אמת # דאיתרבי ששחבו בעל מום ר"א אומר אם קרב הראש של אחד מהן קודם שהנגשו צדנן יקריבו כל הראשין כולן ומלין האיסור נאותו שקרב כנח, ומלין לקולא, כרעיו של אחד מהן יקריבו כל הכרעיים כולן דלא אהייה מורה עליהן אלא כשהן צעמן שנאמר צהם כי משחט צהם מוס צס כי איתניהו צענייהו, וחכ"א אפילו קרבו כולן חוץ מאחד מהן יצא לבית השריפה, ואידך ור' יוחנן מנ"ל דבעיניהו הוא דלא מרצו נפקא ליה מכאן בהם דמנ"ל למיכתב צס וכתב צהם, ואידך רב בהם לא דריש,

ולרב נהי נמי דבעלי חיים אינן נדחין אי בעי האי נקריב אי בעי האי נקריב ולמה אמר רב שדוקא שני שבוע ראשון יקרב? אמר רבא רב סבר לה כרבי יוסי דאמר מצוה בראשון, די רבי יוסי אי נימא רבי יוסי דקופות דתנן שלש קופות של שלש שלש סאין שבהן תורמין את הלשכה וכתוב עליהן אלף בית גימל, ותניא אמר רבי יוסי למה כתוב עליהן אלף בית גימל לידע איזה מהן נתרמה ראשון להביא הימנה ראשון שמצוה בראשון, דילמא שאני התם דבעידנא דאתחזי קמייתא לא אתחזי

אבני חן מסכת יומא

והשנים שהפריש אח"כ עומדת, ובהא פליגי רבי סבר מפריש ללורך תשלומי אצור כאצור דמי ומותר, ורבנן סברי לאו כאצור דמי ורועהו] כדרבי אבא אמר רב, דאמר רבי אבא אמר רב

דף ס"ה ע"א

הכל מודים אפילו רבנן שאם נתכפר בשאינה אבודה, אבודה מתה שכן נאמרה הלכה למשה מסיני חטאת שאבדה ונתכפרו צעליה בלחמת הראשונה ממה, **אלא לרב** דאמר בשני שבוע שני קמני מחני' דירעה, ובראשון שנדחה יתכפר, אמאי אבד שאין חטאת צבור מותר דמשמע הא דיחיד חמות, לא מיבעי לרבנן דלא ממה דהא נתכפר צדקויה ואינוסו אמרי מפריש לאצור לאו כאצור דמי, אלא אפי' לר' לא ממה שהרי לא הופרש לתשלומי אצור, שהרי ממחילה היה ראשון קיים ואינו אבוד וצבילי המשתלח שמת הולך להציא שנים הוה ליה כמפריש מוחלה שתי חטאות לאחריות ולא שהפריש אחת ונאבדה והפריש אחרת וא"ר אושע' הפריש שתי חטאות לאחריות מתכפר באחת מהם והשניה תרעה שני ידעה אפילו לרבי שהרי לא הופרש לאצור? כיון דאמר רבא רב סבר לה כרבי יוסי דאמר מצוה בראשון מעיקרא כמפריש לאיבוד דמי מעיקרא כי אפשריין להאי שני אדעתא דלדידו אפשריין, ולא גרע ממפריש לאצור, וממני' רבי הוא דמפריש לאבוד דמי וביחוד מותר, ולכן אמר שאין חטאת צבור מותר,

7 תנן רבי יהודה אומר תמות פ' ר' יהודה קאי על דברי רבנן שאמרו ידעה [דר' יהודה סבר בעל' חיים נידחין], בשלמא לרבי יוחנן דאמר שמקריב שני שבוע שני ו' שני שבוע ראשון ידעה, לרבי יהודה ימות שני שבוע ראשון [שנרחק], מתכפר בשני שבוע שני שהרי הוא נשאר ומעולם לא נדחה, **אלא לרב** דאמר שני שבוע שני ידעה לרבי יהודה ימות דמפריש לאבוד כאבוד דמי לרבי יהודה במאי מיכפר דאילו בראשון לר' יהודה לא מכפר דהאמר צעלי חיינ נדחין? מי סברת רבי יהודה אשני שבוע שני קאי רבי יהודה אשני שבוע ראשון קאי ובתרי פליג כדפרישית לעיל וז"ל רש"י לעיל ואחא לאפלוגי עליהו בתרמי, דקא אמרימו אין חטאת צבור ממה, אני אומר תמות, ועוד אמר ר' יהודה לא צוה שאמרתם עליו ידעה אני אומר ימות, אלא הוא יקרב, ושני שבוע ראשון ימות,

8 ואיבא דקא מוטיב הכי הן מיוצתא קמיתא דלוחינא לעיל [מדמתן] ועוד אמר רבי יהודה וכו' דלוחינא לעיל לרב, איכא דמוטיב לה מעיקרא לרבי יוחנן והכי מומיב לה ועוד אמר ר' יהודה נשפך הדם ימות המשתלח מת המשתלח ישפך הדם, בשלמא לרב דאמר לתנא קמא צעלי חיינ אין נידחין, ובשני שבוע שני קאמר ידעה, ור' יהודה לאו עליה קאמר ימות, היינו דהדר קאמר ועוד לאשמועינן דצעלי חיים נידחין סבירא ליה, ותמות דקאמר ברישא לאו אהוהא דאמרי רבנן ידעה קאי ובתרימא אחא לאפלוגי רישא פליגי בחטאת צבור דקאמרי רבנן ידעה ואמר ר' יהודה ימות וסיפא פליגי בבעלי חיים דקאמרי רבנן אין נדחין ויתכפר בראשון ואחא איכו למימר הוא ימות והשני יקרב, **אלא לרבי יוחנן מאי ועוד** הא רבנן נמי אמרי ראשון ידעה? קשיא פ' דודאי דייקא מתני' כוותיה דרב. ריטב"א.

שנינו במשנתנו ועוד אמר רבי יהודה נשפך הדם ימות המשתלח, בשלמא נשפך הדם ימות המשתלח דאכתי לא איתעביד מצותיה דס ומוקה דנדרים הנעשים בצגדי לכן כחיבא, ולר' להציא דס אחר, ואי אפשר צלא הגרלה, וכיון דאית ליה צעלי חיים נדחים ימות המשתלח הראשון, **אלא מת המשתלח אמאי ישפך הדם הא איתעביד ליה מצותיה** אמאי תני ר' יהודה ישפך הדם, כבר נתקיימה המצוה בלומר הגריל עולין והשעיר של שם עשאו חטאת ואין דבר תלוי בניהו. ר"ח, למע לו משלומין, שאם חזקו לו להציא שנים ולהגריל ולשפוך דם הראשון, הא איתעביד מצותיה דשעיר המשתלח, כל דבר המעביד בו אינו אלא הגרלה צלנד לקצוע גורל של שם על שלו, דהא שמעינן ליה לר' יהודה דאמר לא הוהא כשר, וכל שכן שילוח דלא

בתרייתא אצל האי לא איתחיו קמא עד דאיתחיו בתרא, שאף על פי שהגריל עליו אינו ראוי שעיר לה' לישחט עד לאחר מכן דס הפר, ובתוך כך מת חזירו והציאו שנים והגרילו עליהן, וכשהגיע זמן שחיטת השעיר כבר זה האחרון עומד,

אלא רבי יוסי דפסח (דתנן) [דתניא] המפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו ואחר כך נמצא הראשון והרי שניהן עומדין כשהגיע זמן שחיטת ואין לומר דבעידן דאתחיו קמיתא לא אתחיו בתרייתא. ראה רש"י איזה מהן שירצה יקרב דברי חכמים, רבי יוסי אומר מצוה בראשון

דף ס"ד ע"ב

ואם היה השני מובחר ממנו יביאנו ראה תוס' אם גם בשעירים אולין בתר מובחר,

3 אמר רבא דיקא מתניתין כוותיה דרב וברייתא כוותיה דר' יוחנן, מתניתין כוותיה דרב דמקריב שני של זוג ראשון דקתני במשנתנו אם של שם מת זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו אינו נתן תמורה אלא ליה שמת, יתקיים תחתיו, דמשמע תחת חמת יתקיים זה, אבל תחת האחר שלא אין צריך אחר להתקיים תחתיו. ר"א, ואידך בדקאי קאי אצל לוי אינו נתן תמורה להפסל הוא ולגא זה חסמו, אלא בדקאי קאי כקדושים ולא אמרינן ידעה, פ' בין שלא פירש כלום על של עזאול מסתבא אינו משנה בה ונשאר הראשון, ברייתא כוותיה דר' יוחנן שני שבוע שני דקתני שני הא דתנן והשני ידעה עד שיסתאב איני יודע אם שני שבוע ראשון אם שני שבוע שני כשהוא אומר בפסוקי' והשעיר אשר עלה הגורל לעזאול יעמד חי' דרשין ולא שחבירו מת ולא זה שמת חזירו, דהיינו השעיר החי שנשאר מוגז הראשון, אלא יקח את השעיר של הגורל השני, מאי משמע ואם חבירו מת, איך זה חסר ביעמד חי? יעמד חי, ולא שכבר עמד ונדחה על ידי מיתת חזירו ועכשיו הוא צל לחזור ולעמוד פ' דיעמד משמע שעבשיו הוא מעמידו ולא עמד שום פעם אחרת. ריטב"א, [א"ר]. ע"פ הריטב"א עיי"ש [עמד חי עמידה אחת, ולא שמי עמידות,

4 תנן ועוד אמר רבי יהודה נשפך הדם ימות המשתלח אלא צעלי חיים נידחין מת המשתלח ישפך הדם, בשלמא לרבי יוחנן דאמר בעלי חיים נדחין משום הכי ימות המשתלח, אלא לרב דאמר בעלי חיים אינן נדחין אמאי ימות המשתלח? אמר לך רב אליבא דרבי יהודה לא קא אמינא כי אמינא אליבא דרבנן מדקאמר ר' יהודה "ועוד" לאשמועינן דצעלי חיים נדחין, מכלל דמשנתנו לרבנן דאמרי שני שבוע ראשון קרב, דצעלי חיים אינן נידחין, ושני שבוע שני ידעה, שאין חטאת צבור ממה, ואחא לאפלוגי עליהו בתרמי, דקא אמרימו אין חטאת צבור ממה, אני אומר תמות, ועוד אמר ר' יהודה לא צוה שאמרתם עליו ידעה אני אומר ימות, אלא הוא יקרב, ושני שבוע ראשון ימות, נמצא דרבנן סברי בעלי חיים אינן נידחין, ור"י סבר בעלי חיים נידחין,

5 בשלמא לרב בהא פליגי רבי יהודה ורבנן בהא "ועוד" דסיפא, אלא לר' יוחנן דאמר רבנן נמי בשני שבוע ראשון אמרו ידעה במאי פליגי ר' יהודה עליהו דהך סיפא דקתני ועד? אמר רבא הא אמרינן דייקא מתני' כוותיה דרב ולכן לא מותקמא כר"י, וראה תוס', פ' דה"ק דבולה מתני' דייקא כוותיה אליבא דרבנן. ריטב"א,

6 תנן שאין חטאת צבור מותר, הא דיחיד כי האי גוונא מותר, בשלמא לרבי יוחנן דאמר שני שבוע ראשון קמני מתניתין ידעה, היינו דהייז עטמא משום דאין חטאת צבור ממה, הא דיחיד תמות, דהוה ליה נתכפר בשאינה אבודה, והדמיה קיימת והכל מודים [גם רבנן] שמתה [ראה רש"י מחלוקת דרבי ורבנן במסכת תמורה לא נחלקו אלא שנתכפר בראשונה שנאבדה

אבני חן מסכת יומא

לְמִיּוֹמֵר הָתָם לִיכָא לְמִיחָשׁ דְּהָא אִין צִיבּוֹר מְתִיב. ר"א? גְזִירָה שְׁעִיר אִמּוֹ פֵּר, וּמִשּׁוּם גְזִירָה יָמוּתוּ?

אִלָּא גְזִירָה מִשּׁוּם חֲטָאת שְׁעִבְרָה שְׁנִתָּה שְׁמַל עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים הֵבֵא תַעֲבוֹר שְׁנָה עַל הַשְּׁעִיר הַזֶּה מִשְׁנֵלֵד וּקִימָא לֵן כָּלל שְׁעִיר חֲטָאת שְׁפִסְלִין לְאַחַר שְׁנָה ז'כ', גְזִירָה! הִיא גּוֹפֵה חֲטָאת שְׁעִבְרָה שְׁנִתָּה הִיא מֵאִי גְזִירָה דְקָאמְרָה, הֵא וְדִלִי חֲטָאת שְׁעִבְרָה שְׁנִתָּה הִיא לְשִׁנָּה הַזֹּאת? הֵא לֹא קִשְׁיָא מִשְׁכַּחַת לֵה דְלָא עֲבָרָה שְׁנִתָּה כְּרַבִּי דְלֹאמַר אִין הַשְּׁנָה שְׁלֵמָה מִיּוֹם הַכַּפּוּרִים לְיוֹם הַכַּפּוּרִים, מִפְּנֵי שְׁלֵמָה מוֹנִין לְלִנְנָה, וְשִׁנְתָּה הַחֲמֵה עוֹדַפְתָּ עֲלֵיהּ אֶחָד עֶשֶׂר יוֹם, וְזִרְךָ אֶחָד לִמֵּן לְכָל שְׁנָה אֶת עִצּוֹרָה מִה שְׁנִתָּה הַחֲמֵה יִתִּירָה עֲלֵיהּ, הִילָכָךְ הָאִי שְׁעִיר הַחֲטָאת עֲסָקִין דְּהוּוּ לֵהוּ ח' יָמִים לְיוֹם הַכַּפּוּרִים זֶה, נִמְצָא דְלֹאֲדִיךְ יוֹם הַכַּפּוּרִים לֹא הוּוּ לֵה שֶׁ"ה יָמִים. ר"א, דְּתַנְיָא וִיקְרָא כ"ה שְׁנָה תְּמִימָה הָאֲמוּרָה צִבְיָי עֲרִי מוֹמֵה לְהוֹיֵת מְלֻטָּה לְלוּקָם מוֹנָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וּשְׁשִׁים וְחֲמִשָּׁה יוֹם כְּמִנְיֵן יָמוֹת הַחֲמֵה צִין שְׁעִיבְרָה צ"ד אֶת הַשְּׁנָה צִין שְׁלֹשׁ עִצּוֹרָה שְׁאִין לָךְ לִמְנוֹת אֶלָּא לְיָמוֹת הַחֲמֵה דְבְרִי ר', וְחֹכְ"א מוֹנָה שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ מִיּוֹם לְיוֹם הַכֹּל כְּמוֹ שִׁשְׁרָאֵל מוֹנִין י"ג חֲדָשׁ מִיּוֹם לְיוֹם אֶס פְּשׁוּטָה הִיא,

דף ס"ו ע"א

וְאִם נִתְעַבְרָה נִתְעַבְרָה לְמוֹכֵר וְלֹא תַחֲלֵנוּ עַד שִׁינֵּי צִאֲמוֹת יוֹם צִאֲמוֹת חֲדָשׁ שְׁמַכְרָה לָךְ, וְלִרְבִּי מִשְׁכַּחַת לֵה כְּטוֹן שֶׁהִקְדִּישׁוּ צִיּוֹם שְׁמִינִי לְלִדְמוֹ דְּעֲבַר יוֹם הַכַּפּוּרִים צִנְנָה פְּשׁוּטָה, וְכִי מִטִּי יוֹם הַכַּפּוּרִים הֵבֵא אֶחָד לֹא מִלּוֹ לֵה שֶׁ"ה יָמִים אֶלָּא (שֶׁס"ד) [שֶׁס"ג. רש"י], הַתִּינַח שְׁעִיר פֵּר מֵאִי אִיכָא לְמִיּוֹמֵר שְׁהָא כֵּן שְׁלֵם? גְזִירָה פֵּר אִמּוֹ שְׁעִיר, וּמִשּׁוּם גְזִירָה יָמוּתוּ? וְעוֹד חֲטָאת שְׁעִבְרָה שְׁנִתָּה לְרַעֲיָה אִזְלָא, דְּאִמְרָה רִישׁ לְקִישׁ חֲטָאת שְׁעִבְרָה שְׁנִתָּה רֹאִין אוֹתָהּ כָּלל מִקּוֹם שֶׁהִיא כְּאִילוֹ הִיא עוֹמֶדֶת בְּבֵית הַקְּבֻרֹת שְׁאִין הֵכָן יִכּוֹל לְקַרֵּב אֵלֶיהָ וְרוּעָה?

אִלָּא אִמְרָה רַבָּא גְזִירָה מִשּׁוּם תְּקֵלָה (דְּתַנּוּ) [דְּתַנְיָא] דְּמִיִּשְׁתִּין לְתַקְלָה אִין מִקְדִּישִׁין שׁוֹם דְּכֵר שְׁמַחַת הַקֹּדֶשׁ לְדַבֵּק הַצִּיַּת וְאִין לֵהן תַּקְנָה בּוֹמֵן הוּוּ וְאִין מְעִרְכִין וְאִין מוֹחֲרִימִין קִסְנָה סַחֵס חֲרִמִּין לְדַבֵּק הַצִּיַּת בּוֹמֵן הוּוּ, וְאִם תְּקִדִּישׁ וְהַעֲרִיךְ וְהַחֲרִים בַּחֲמָה תִּיעֶקֶר, פִּירוֹת כִּסּוֹת וְכִלִּים יִקְבּוּ, מַעוֹת וְכִלִּי מִתְכּוֹת יוֹלִיךְ (הַנָּהָה. רש"י) לִים הַמִּלַּח, וְאִי זֶה הוּא עֵיקוֹר נִזְעַל דְּלֵת לַפְּנִיָּה וְהִיא מִתָּה מֵאִלִּיָּה,

תְּקֵלָה דְּמֵאִי, אִי תְּקֵלָה דְּהַקְרָבָה אִפִּילוֹ כָּל רַעֲיֹת כָּל הֵי דְלֹאמַר רַבִּין יִרְעוּ עַד שִׁתְּמַחֲזוּ נִמְי' יִחוּשׁ שְׁמַל יִקְרִיבִים? אִי תְּקֵלָה דְּגִיּוּזָה וְעַבְדוּדָה אִפִּילוֹ כָּל רַעֲיֹת נִמְי? לְעוֹלָם תְּקֵלָה דְּהַקְרָבָה וְהֵן דְּלֹא בְנֵי הַקְרָבָה נִינְהוּ אִלָּא עוֹמְדוֹת לְרַעֲיָה לֹא טְרִיד בְּהוּ לֹא מַהֲרֵר צִוּוּ דְּהַקְרָבָתָן וּמִסִּית דְּעִמֵּיהּ מִהַקְרָבָה דִּידוּהּ, הִךְ דְּבַת הַקְרָבָה הִיא לִיִּה"כ הֵבֵא טְרִיד בַּהּ לְבֹ עַל הַקְרָבָתָהּ, וְלִיִּמָּא מִקְרִיב לֵה מִקְמִי יוֹה"כ, וְתַקְלָה עֲצֻמָּה תִנְאִי הִיא אִיכָא דְמִיִּשׁ וְאִיכָא דְלֹא מִיִּשׁ דְּתַנְיָא חֲדָא פִּסְחָא שְׁלֹא קִרְבַּ בְּרֵאשׁוֹן יִקְרַב בְּשִׁנִּי פִּסְחָא שֵׁנִי, יִמְכֹּר לְעוֹמָא וְשִׁיִּיהּ דְּנִדְךָ רְמוּקָה בְּשִׁנִּי יִקְרַב לְשִׁנָּה הַבָּאָה, וְתַנְיָא אִידִךְ לֹא יִקְרַב מֵאִי לֹא בְּתַקְלָה פְּלִיגִי? לֹא דב"ע [לֹא] חִיִּישִׁין לְתַקְלָה, וְהֵבֵא בְּפִלּוּגָתָא דְרַבִּי וּרְבִנָּן קָא מִיִּפְלִגִּי, וְלֹא קִשְׁיָא הֵא רַבִּי דְלֹאמַר מִפְּסַח לְפִסְחָא אִפְשֵׁר לֹא שְׁלֹשׁ עֲבָרָה שְׁנָתָה, וְאִע"פ שֶׁהוֹסֵפֶה לְאַחַר שְׁמוּנָה לְלִדְמוֹ, דְּלֹא מוֹחֲסֵר זְמַן לֹא קִדִּישׁ הֵא רַבִּין שְׁמוּנָה שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ מִיּוֹם לְיוֹם, וְהַתִּנְיָא וְכֵן הַמַּעוֹת שֶׁהִסְרִישׁוּ לְפִסְחָא אֵל יִקְרְבוּ לְשִׁנָּה הַזֹּאת, וְאִיכָא לְמֵאֵן דְּלֹאמַר יִקְרְבוּ? אִלָּא לֹא שְׁמַע מִינָהּ בְּתַקְלָה פְּלִיגִי שְׁמַע מִינָהּ.

מִתְנִי': הִשְׁתָּא הִדֵּר תַּנָּא לְמִלְתֵּיהּ לְאִוְרִי בְּסִדֵּר הַעֲבוּדָה, וְקִאֲמַר דְּלֹאֲחַר שְׁנִתָּה הֵכָן גְּדוֹל מִתָּן דְּמִים שֶׁל פֵּר וְשְׁעִיר כְּסִפְלִין פִּירְקִין דְּהוֹלֵאוּ לֹא בָּא לֹא אֲצֵל שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מִמִּקְוֵה שֶׁהִעֲמִידוּ שֶׁם כִּנְגַד צִיַּת שִׁלּוּחוֹ נִגְדַּ שְׁעִיר מוֹרַח הַלֵּךְ הִב"ג הַשְׁתָּא לָשׁ. יְכִין וְסוּמְכָא שְׁתֵּי יִדְיוֹ עֲלִיוֹ בֵּין קִרְיָו.

מִעֲכָד לְדַרְבֵּי הַכֹּל, דְּכִי כְּתִיב חוֹקָה אֲדַנְרִים שֶׁהֵכָן עוֹשֶׂה צִנְגְדִי לֵבֵן וְלֹא עַל דְּצִרִים הַנִּעֲשִׂים ע"י אִישׁ אֶחָד? אִמְרִי דְרַבִּי ר' יִנְאִי אִמְרָה קִרָּא יַעֲמִיד חִי לְפָנֵי ה' לְכַפֵּר, עַד מוֹתִי יִהְיֶה זִקְוִק לְהוֹיֹת חִי שְׁלֹשׁ יָמוֹת עַד שְׁעֵת מִתָּן דְּמוֹ שֶׁל צִיָּרָה, הֵא אֶס מִת קוֹדֶם לֵבֵן אִין כְּפֻרָה הֵדֵם כְּלוֹס לִכְךָ צִרְךָ מִשְׁלֹמִין, וְכֵלָל הַגְּרָלָה אִי אִפְשֵׁר חוֹקִק לְשִׁנִּים, וְרִאשׁוֹן יִדְמָה, דִּהְכֵּל מוֹדִין בְּשְׁמוּעִין שְׁנִדְחִין עַד שְׁעֵת מִתָּן דְּמִים שֶׁל חֲבִירוֹ כְּלֹמֵר יִדְמָה זֶה עוֹמֵד חִי עַד שִׁכְפֹּר זֶה הַקְרָב לְפָנֵי ה', וְכִמְתָּה מִכְפֹּר בְּדִמּוֹ. ר"ח,

עֲנִין חֲדָשׁ, מִבְּיָא הַבְּרִייתָא שֶׁל שְׁקָלִים, שְׁרֹאֲרִין שֶׁם שְׁשָׁלִי שְׁנָה זוֹ אִם נִיתוּחְתָּר, סִבֵּר ר' יְהוּדָה דְּקִרְבִּין לְשִׁנָּה הַבָּא, וּמִקְשָׁה מוֹזָה עַל בְּרִיתָא דְּפֵר שְׁעִיר דְּיוה"כ וכו',
(תַּנּוּ הַתָּם) [תַּנְיָא] בְּנֵי הָעִיר שִׁשְׁלָחוּ ע"י שְׁלֵמָה אֶת שְׁקָלֵיהֶן לְיִחוּשָׁלַם לְמִקְדָּשׁ וּנְגַנְבוּ אוֹ שְׁאִבְדּוּ אִם נִתְרַמָּה תְּרִמּוּמָה תְּרִמּוֹת הַלְשָׁכָה. ר"א, ג' קוֹפּוֹת קוֹדֶם שְׁנִדְעַ שְׁאִבְדּוּ נִשְׁבַּעִין שֶׁלֹּאֲחִין שְׁמוּנָה שׁוֹמְרִין לְגוֹבְרִין, שְׁהִי הִהִפְסֵד לְהַקְדָּשׁ, שְׁאִין הַבְּעִלִּים חִיבִים לְשַׁקֵּל עוֹד [דְּתַנּוּ] מוֹרְמִין עַל הַכֹּזֵד שְׁלֹשׁ נִדְעַ לְגוֹבְרִין וְאִם לֹא שְׁלֹשׁ נִתְרַמָּה מִתְרַמָּה אִין הִהִפְסֵד לְהַקְדָּשׁ אֶלָּא שֶׁל צִעֲלִים לְפִיכָךְ נִשְׁבַּעִין לְבְנֵי הָעִיר וּבְנֵי הָעִיר שׁוֹקֵלִין אַחֲרֵיהֶם תַּחֲתִיתָהּ, נִמְצָאוּ קָא אִבְדּוּ אוֹ שֶׁהַחֲוִירוֹם הִנְגְּבִים קָא אִנְגְּבוּ אִלּוּ וְאִלּוּ שְׁקָלִים הֵם שְׁאֵנִיפִי שְׁשָׁלָחוּ אַחֲרֵיהֶם תַּחֲתִיתָהּ הִיִּין קִדְּשִׁין הוֹאִיל וְהוֹפְרָשׁוּ לְשִׁיבִים כְּך. ר"א וְאִין עוֹלִין לְהֵן לְשִׁנָּה הַבָּאָה וְצִרְכִין לְשַׁקֵּל לְשִׁנָּה הַזֹּאת, ר' יְהוּדָה אִמְרָה עוֹלִין לְהֵן לְשִׁנָּה הַבָּאָה, מ"ט דר' יְהוּדָה? אִמְרָה רַבָּא קִסְבֵּר רַבִּי יְהוּדָה חוֹבֹת שֶׁל שְׁנָה זוֹ שְׁקָלִים שֶׁהוֹפְרָשׁוּ לְחֻצוֹת שְׁנָה זוֹ קִרְבֹּת לְשִׁנָּה הַבָּאָה,

אִיִּתִּיבִיהּ אֲבִי פֵר וְשְׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים שְׁאִבְדּוּ וְהַפְרִישׁ אַחֲרֵיהֶם תַּחֲתִיתָהּ וְנִמְלָאוּ הַלְשָׁאוֹת וְכֵן שְׁעִירֵי ע"ז שְׁאִבְדּוּ וְהַפְרִישׁ אַחֲרֵיהֶם תַּחֲתִיתָהּ כּוֹלֵן יָמוּתוּ וְלֹא מִתְרַמָּה יִקְרְבוּ לְשִׁנָּה הַזֹּאת דְּבְרִי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי אִלְעִיָּזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אִמְרִים יִרְעוּ עַד שִׁשְׁתֵּאֲבּוּ וְיִמְכְּרוּ וְיִפְּלוּ דְמִיָּהם לְנִדְבָה שְׁאִין חֲטָאת צִבּוֹר מִתָּהּ וְלִמָּה לֹא נִאֲמַר שִׁקְרָב לְשִׁנָּה הַבָּא?

דף ס"ה ע"ב

א"ל קִרְבָּנוֹת צִבּוֹר פֵּר וְשְׁעִיר שֶׁל יוֹה"כ וכו' הַזֹּאת מִתְרַמָּה הַלְשָׁכָה קָא אִמְרָת שִׁקְרָב לְשִׁנָּה הַבָּא, כְּמוֹ שְׁרֹאֲרִין בְּשָׁקָלִים שְׁהֵם מַעוֹת יִיחִידִים שְׁאִנִּי קִרְבָּנוֹת צִבּוֹר מִרְאֵשׁ חֲדָשׁ מִסֵּן וְאִלֵּךְ אִין מִתָּן מִן הַשְּׁנָה כְּדִרְבִּי מְבִי אִמְרָה רַבִּי יִאֲשִׁיָּה גַם בְּשָׁקָלִים ב' ע"א דְּאִמְרָה רַבִּי מְבִי אִמְרָה רַבִּי יִאֲשִׁיָּה אִמְרָה קִרָּא כְּמִדְּבַר כ"ה זֹאת עוֹלֵת חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ לְחֲדָשׁ, מִדְּוִשִׁין יִתִּירָה כְּתִיב, לְרַעֲשֵׁה לְמִזְבֵּחַ לֵךְ חֲדָשׁ שְׁלֵמָה לְכָךְ לְחֲדָשׁ הַקִּרְבָּנוֹת וְלִהְיִיִס מִתְרַמָּה חֲדָשָׁה וְגַמֵּר שְׁנָה שְׁנָה מִנְיָסן דְּכְתִיב לִשְׁאֵן הוּא לָסֵם וְגו' אִמְרָה תוֹרָה חֲדָשׁ וְהֵבֵא לִי קִרְבָּן מִתְרַמָּה חֲדָשָׁה,

הֵא תִינַח שְׁעִיר דְּאִתִּי מִתְרַמָּה הַלְשָׁכָה, פֵּר מֵאִי אִיכָא לְמִיּוֹמֵר? גְזִירָה פֵּר אִמּוֹ שְׁעִיר, וּמִשּׁוּם גְזִירָה יָמוּתוּ צִמְמִיָּה, דְּיוֹ אֶס יִרְעָה # [דְּיִבּוֹר זֶה שְׁלֹא בְּמִקְוֵה]? וְעוֹד הֵא דְרַבִּי מְבִי אִמְרָה רַבִּי יִאֲשִׁיָּה גּוֹפֵה מִצּוּהָ הִיא וְלֹא עֵיכּוֹז, דְּאִמְרָה רַבִּי יְהוּדָה אִמְרָה שְׁמוּאֵל קִרְבָּנוֹת צִבּוֹר הַבֵּאִין בְּאֶחָד בְּנִיסָן מִצּוּהָ לְהִבְיָא מִן הַחֲדָשׁ וְאִם הִבְיָא מִן הִישָׁן יִצֵּא אִלָּא שְׁחִסֵּר מִצּוּהָ? אִלָּא אִמְרָה רַבִּי יוֹרָא לְפִי שְׁאִין הַגּוֹרֵל קוֹבֵעַ מִשְׁנָה לְחִבְרָתָהּ אִין גּוֹרֵל שֶׁל שְׁנָה זוֹ קוֹבֵעַ לָסֵם שְׁנָה אֶחָדָה, וְנִיִּיתִי לְשִׁנָּה אַחֲרָה וְנִגְרִיל? גְזִירָה שְׁמָא יִאֲמָרוּ הַגּוֹרֵל קוֹבֵעַ מִשְׁנָה לְחִבְרָתָהּ, הֵא תִינַח שְׁעִיר פֵּר מֵאִי אִיכָא לְמִיּוֹמֵר? גְזִירָה פֵּר אִמּוֹ שְׁעִיר, וּמִשּׁוּם גְזִירָה יָמוּתוּ?

אִמְרוּהּ רַבִּין קִמְיָה דְּאֲבִי גְזִירָה מִשּׁוּם חֲטָאת שְׁמִתוֹ בְּעִלִּי שְׁמָא יָמוּת הֵכָן צִנְנָה זוֹ, הֵא תִינַח פֵּר שְׁהוּא קִרְבָּנוֹ שֶׁל הַבְּח"ג שְׁעִיר שְׁבֵא מִתְרַמָּה הַלְשָׁכָה מֵאִי אִיכָא

אבני חן מסכת יומא

לחריכו, כלומר לא הוצרך מעולם לכך. ר"א, חלה משלחו מהו שישלחנו ביד אחר?
אמר להם אהא בשלום אני ואתם כלומר מה נלם לשלול על זאת לא אני ולא אתם מקק
לשלוח, מעולם לא אירע שנחלה אותו שהיה מזומן. ר"א, דחפו לנוק ולא מת מהו שירד
אחריו שיהא צריך לירד אחריו וימיתנו? אמר להם שופטים ה כן יאבדו כל אויביך

ה' כלומר דמעולם לא אירע דלא מת בדחפיה ראשונה, וכן יאבדו וגו' כמחז. ר"א,

וחכמים אומרים חלה מרכיבו על כתפו, חלה משלחו, ישלחנו ביד
אחר, דחפו ולא מת ירד אחריו וימיתנו,

שאלו את ר' אליעזר פלוני על אדם אחד שאלוהו מה מעשיו צעיק, שאלו מאדם אחר שלא
היה מגן במעשיו. ר"א, מהו לעולם הבא ורואה רש"י ותוס' דמיייר בהוד ושלמה ואבשלום?
א"ל לא שאלתוני אלא על פלוני שהשיאן לדר אחר ואמר לזון מאדם אחר שהיה הגון
במעשיו. ר"א, מהו להציל רועה כבשה מן הארי? אמר להם לא שאלתוני
אלא על הכבשה, מהו להציל הרועה מן הארי? אמר להם לא
שאלתוני אלא על הרועה אס מותר להצילו מפי הארי, ממזר מה הוא לירש את
אזיו, והוא אמר להם לא שאלתוני אלא מהו ליבם אשת אחיו שאלתם אזיו שיבוס שייך רק באשת
אחיו מאביו מהו לסוד את ביתו זמן הזה מי אסור מפני זכר מורכב ביה, אמר להם לא
שאלתוני אלא מהו לסוד את קברו? לא מפני שהפליג בדברים והפסיק לדברים
אחרים כלום המסמין לדמות כשאלו יודע להשיב אלא יודע היה אלא מפני שלא אמר דבר
שלא שמע מפי רבו מעולם,

שאלה אשה חכמה בענין ענל הוהב ששעו ישראל במדבר את ר' אליעזר מאחר
שמעשה כל עבודותיו יזכר וקיסר, גפף ונישק העגל שוין שכולן עבדו לעגל. ר"א מפני מה
אין מיתתן שוה אלא חלוקן בדלקמן? אמר לה אין חכמה לאשה אלא כפלך
שאין לה עסק לחקור בשאר חכמות אלא כפלך. ר"א, וכן הוא אומר שמות לה וכל אשה
חכמת לב בידה טוו דחכמת אשה אינה אלא לטויה בעלמא. ר"א,

איתמר רב ולוי חד אמר זיבח וקיסר בסייף שכן צסקילה, וכן צסקיף שעדיין לא
תפסדו לזן ארבע מיתות צ"ד, ועדונו צמיתת צי נח שכל מיתתן צסקיף, גפף ונישק במיתתה אין
צכן מיתת צ"ד צמיתת צמיתת אלא צדי צמיתת צמיתת, הוראת שעה היתה, דליבא אלא
הוהרת. ת"י, שמוח בלכבו בהדרוקן, וחד אמר עדים והתראה בסייף עדים
בלא התראה במיתת לא עדים ולא התראה בהדרוקן חול' נפוח בני מעים עד
שימות. ר"ח,

אמר רב יהודה שבמו של לוי לא עבד (עבודת כוכבים) [עבודה זרה]
(שנאמ) [שנא] שמות ל"ב כ"ו ויעמוד משה בשער המחנה וגו' ויאמר מי לה'
אלי ויאספו אליו כל בני לוי,

יחיב רבינא וקאמר להא שמעתא, איתיביה בני ר' פפא בר אבא
לרבינא דברים א' האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו צמעתה העגל לא ראיתיו נעשו
אחרים עליהם לנקום נקמתו של מקום, אלמא אביו ואמו אחיו וצניו עבדו ע"ז? אביו אביו אמו
מישראל, אחיו אחיו מאמו מישראל, בניו בני בתו מישראל אבל לא בעי
למזרז אמו מישראל, דא מיסתבר ליה שעבדו גשי הלויים ע"ז. ת"י.

שנינו במשנתנו וכבש עשו לו כו', אמר רבה בר בר חנה לא בבליים היו
אלא אלכסנדרים היו, ומתוך ששונאים את הבבליים היו קורין אותן
על שמן על שהתנהגו א"ע כבבליים בני דרך ארץ. וכן, היו קורין כל קלי הלאש ועשוי דבר שלא
היוגן על שם תניא רבי יהודה אומר לא בבליים היו אלא אלכסנדרים
היו, אמר לו רבי יוסי תנוח דעתך שהנחת את דעתי משפתחו היתה מצבל ויהי
קשה לו הדבר.

שנינו במשנתנו טול וצא, תנא מה שהי צפירא דין מה ממעבד שער זה כאן [גירסא:

יכן ומתודה, וכך היה אומר, אנא השם [במשניות הגירסא "בשם" ופירש חזקין בעבור
שם קדש הוי"ה, אבל ראה בחו"ט שהביא מן המור או"ח ס' תרכ"א ומב"י שהביא דברי הרא"ש
עיי"ש] חמאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל, אנא השם כפר נא
לחטאים ולעונות ולפשעים שחמאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית
ישראל ככתוב בתורת משה עבדך לאמר ויקרא מו כי ביום הזה יכפר
עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, והכהנים והעם
העומדים בעזרה ג"ל דלעיל קאמר וזון ענין, ר"ל הכהנים שסביבו, אבל הכא נקט הכהנים
והעם, דכולן השתחוו וענו, מדהתורה בעד כולם דגם כהנים מחכפרים בשעיר עבירות בספ"ק
דשבועות, ומה"ש נראה לי דלא השתחוו בכל פעם כששמעו השם ביו"כ וכו' כמו שלא השתחוו כל
השנה כששמעו השם בכתבו מפי הכהנים, ורק כששמעו השם ביודיו הכללי נפלו הכל על פניהם. וכן
כשהיו שומעים שם המפורש שהוא יוצא שיצא מעצמו, דשכינה מדברת מתוך גורנו
היום מפי כהן גדול היו כורעים ומשתחוים וגופלים על פניהם ואומרים
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, מסרו למי שהיה מוליכו, הכל
כשרין להוליכו אלא שעשו הכהנים גדולים קבע שהצילו לעשות את הכהנים
קבע לזכות מולידם אותו ולא היו "צית דין של כהנים" מניחין את ישראל להוליכו ולא היו מניחין
את ישראל להוליכו, אמר רבי יוסי מעשה והוליכו ערסלא שם האש
וישראל היה וכבש עשו לו בענין גבוה יותר מקומות איש עשו לו בעזרה מעיו"כ שילך
עליו, ולא יכלו להמון ליגע בו. וכן יוצא דרך אותו הכנס מן לעזרה ומן לעזר, מפני הבבליים נדי
שלא יוכלו הצגלים ליגע צמעותה שהיו מתלשים בשערו לפי שהיו רגילים לתלוש בשערו
ואומרים לו טול וצא טול וצא טול מהר ולא ואל תשהה עומתו אלנע עוד.

גמ': ואילו בני אהרן עם קדושך לא קאמר, מאן תנא? אמר ר' ירמיה
דלא כרבי יהודה לעיל ס"א ע"א דאמר דכהנים לזים וישראלים מחכפרין על שאר עבירות
ביודיו של שעיר המשתלח, דאי כרבי יהודה הא אמר יש להם כפרה בשעיר
המשתלח, אביי אמר אפילו תימא רבי יהודה אמו כהנים לאו בכלל
עמך ישראל ניהו.
מסרו למי שמוליכו, ת"ר בבביתא איש להכשיר את הזר,

דף ס"ו ע"ב

עתי שיחא מזומן מוכן לך מאתמול, עתי ואפילו בשבת, עתי ואפי' בטומאה
עתי צמח וצמזמז, יסתכל ולא יעבור, ואפי' צמח וצמזמז, וחזור לפרש הברייתא איש להכשיר
את הזר פשיטא? מהו דתימא כפרה כתיבא ביה קמ"ל, עתי ואפילו
בשבת למאי הלכתא מה חלל שבת יש שהוצרך להמירו? אמר רב ששת לומר
שאם היה השעיר חולה מרכיבו המשלחו על כתפו, כמאן דלא כרבי נתן,
דאי רבי נתן האמר חי נושא את עצמו? אפילו תימא רבי נתן חלה
שאני דהשתא לא טשא את עצמו, והטשא מחלל שבת,

אמר רפרם זאת אומרת מדאצטריך למתני עמי אפילו צמח צמח עירוב ראה רש"י מה ענין
עירוב לכאן והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה ליום הכפורים חלל למשמע
דלזן אסור הוצאה ליום הכפורים,

עתי ואפי' בטומאה למאי הלכתא מה אסור טומאת מקדש או קדשו יש צמיתו
שהוצרך לומר שדחה את הטומאה? אמר רב ששת לומר שאם נטמא משלחו,
נכנס טמא לעזרה שהיה [גדול] מוסרו לו שם ומשלחו,

שאלו את רבי אליעזר חלה השעיר מהו שירכיבוהו המשלח על כתפו? אמר
להם יכול הוא להרכיב אני ואתם כחא וזון היה השעיר להרכיב אותו ואמנם עליו, לקמן
אמרין שלא היה חפץ להשיב על שאלתם מה שלא שמע מפי רבו, כלומר לכשהיה יכולין אני ואתם

אבני חן מסכת יומא

משוך צפורה זו זעיר כלומר מדר וצא שעיר זה קטן. ר"ח] וחובי דרא סגיאין בשעה, ועומת הדור מרזין וכן עליו.

מתני': מיקירי ירושלים מחזיקי ירושלים היו מלוין אותו המשלח עם השעיר עד סוכה הראשונה סוכת עשו לו נדקך, וזני אדם הולכים לגור שם לפני יום הכפורים שמלין אותו מסוכה לסוכה, עשר סוכות היו מירושלים ועד צוק

דף ס"ז ע"א י"ב אב נולד בן חיאל לבני יצחק יוסף ג"י

תשעים רים* היו מירושלים # [ממון לחומה ?] ועד [הצוק], צוק הכ נצוה חזק כדלמדין נצא מנעא עלמה לראש צוקן ונפלה **שבעה ומחצה לכל מיל** אני שמעתי דרוס גרסין בוי"ו והם מאתים וס"ו פסיעות כחשבון דום, נמצאו ר' ריסן ומחצה אלפים פסיעות פחות ה' קרוב למדת תחום שבת [כדלמדין בעירובין מ"ב ע"א מחלק אלפים פסיעות בנינויות וזו היא תחום שבת], וצ' ריסן הם י"ב מיל. רע"ב **על כל סוכה וסוכה אומרים** לו לא היו אומרים לו כך אלא כדי שיתב לבו, שמי שיש לו פת בסלע אינו רעב כמו שאין לו פת בסלע, אבל מעולם לא הוצרך אדם לכך. רע"ב, מיהו מעולם לא נצרך לכך. יבן, וק"ל ומאי הרי שילוח אחר שמוק הדם אינו מעכב, א"כ לא יאכל ולא ישלחו, דהאך ידחה עשה שלוח ל"ת דברת דאכלה? וחורין דהתורה חייבת שישלח השלח כל חיבא דאפשר. בועי עיי"ש, **הרי מזון והרי מים** לייפות את כחו [להחזיקו, וליישב דעתו] למה? שאין יצר הרע תאב אלא דבר שהוא אסור לו. ירושלמי כאן **ומלוין אותו מסוכה לסוכה** שהיה רק מיל. יבן, חוץ מאחרון שבהן שאינו מוגיע עמו לצוק אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו שהיה ב' מילין מהצוק. יבן, לא היו עושין סוכה י"א? שא"כ לא היה מיקיר ארץ גזרה כיון שמן הסוכה רשאי לילך עד לשם בו ביום. תו"כ, **מה היה עושה** דקתני לעיל ורואין את מעשיו. פני משה על ירושלמי, קודם הסיר הלשון של זהורית ו חולק לשון של זהורית ששנינו לעיל מ"א ע"ב שהיה קשר לשון של זהורית בין קרניו, ועכשיו היה מחלקה לשנים, חציו קשור בסלע וחציו קשור בין שני קרניו, ודחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד, ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים אברים, בא וישב לו תחת סוכה אחרונה עד שתחשך חזר עד סוכה האחרונה, אע"פ שהיואל חזק לתמוס אפילו נכנסת אין לו אלא אלפים אמה ממקום שצא לשם נכנסת? למה המירו לפי שהוא מענה ומלש, ועוד שירא לעמוד יחיד במדבר משתמך [לכן ע"א ע"א רש"י ד"ה אתי משלח. לזם המהרת משמע שהיה יושב עם עד מחרתו בבקר]. **ומאימתי מטבוא בגדים** דכתיב והמשלח את השעיר יכנס בגדיו ? משיצא חוץ לחומת ירושלים ר' שמעון אומר משעת דחייתו לצוק:

גמ': תנו רבנן עשר סוכות ושנים עשר מילין היו פ"י סוכה ראשונה אחר מיל, ונמצא האחרונה בסוף ה' מילין דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר תשע סוכות ועשרה מילין נמצא שהסוכה האחרונה היתה ברחוק מיל מהצוק, ר' יוסי אומר חמש סוכות ועשרה מילין היו ונמצא הסוכה האחרונה על ידי הצוק, אבל המפרשים פירשו שסוכה הראשונה היתה מיל מירושלים, ונשאר מיל מסוכה האחרונה לצוק, וכולן על ידי עירוב וכל אחד מלויה יותר ממי או עד הסוכה על [ידי. בן עירוב, אומר רבי יוסי סח לי אלעזר בניצלשון שחזק על דבריו ואמר לי אם על ידי עירוב יכולני לעשות אפילו שתי סוכות ועשרה מילין אם ע"י עירוב ד' גז' סוכות, שהיו בני ירושלים מלוים אותו שני מילין, ומסוכה ראשונה ילא לקראתו צ' מילין, #או"י וידעו הדירכאות שהיו מניפין בסודרין כדלמדין לקמן ס"ח ע"ב, שהשוכה בא ויצאו לקראתו]. ה"ד מילין שאלה יכול להכנס הסוכה מירושלים, וסוכה השניה לוקף ארבעה מילין של ראשונה, וה"ה שיש להקשות לר' מאיר ולר' יהודה בלא עירוב, מ"מ יכולים לעשות ה' סוכות. גמ' יוסף עיי"ש, **כמאן אזלא הא דתניא** ובהך ברייתא לא מפרש כמה מילין היו. ת"י חוץ מאחרון שבהן שלא הגיע עמו לצוק אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו? כמאן? כר' מאיר.

שנינו במשנתנו על כל סוכה וסוכה אומרים לו הרי מזון והרי מים, תנא מעולם לא הוצרך אדם לכך לא נצרך אדם המשלח ללכת נדקך. אבל אם היה צריך היה מאבילין אותו. ת"י עיי"ש אלא מה טעם אמרו לו כן שאינו דומה מי שיש לו פת בסלע לסיים רעב למי שאין לו פת בסלע ראה מה שהבאתי על המשנה מירושלמי.

שנינו במשנתנו מה היה עושה חולק לשון של זהורית, ונקמריה כוליה בסלע? כיון דמצוה בשעיר לדחפו לאחוריו וכו' אי אמרת נקמריה כוליה בסלע דילמא קדים ומלביין קודם דחפת השעיר ומיתבא דעתיה משמעת ליבין הסתאים ולא איכפת ליה לקיים מצות השעיר, לפיכך קושר בלחמיה מתיב בין קרניו, ועיניו מלין בו ומאחר שהוא עסוק בו בלחמיה לא יית מצותו, והוא לא מלצין לחמיהם עד שתגמר מלאכת סוכה, ונקמריה כוליה בין קרניו? זמנין דגמיש ליה לרישיה יסוף ראשו חמת גופו כשיפול לאחוריו ולא יוכל לראות הלשון אם הלצין ולא אדעתיה.

ת"ר בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח האולם מבחוץ, הלביין היו שמחין, לא הלביין היו עצבין ומתביישין, התקינו שיהיו קושרין על פתח אולם מבפנים, ועדיין היו מציצין ורואין, הלביין היו שמחין לא הלביין היו עצבין, התקינו שיהיו קושרין אותו חציו בסלע וחציו בין קרניו ורק המשלח ידע מה אירע,

אמר ר' נחום בר פפא משום רבי אלעזר הקפר בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח אולם מבפנים, וכיון שהגיע שעיר למדבר היה מלביין וידעו שנעשית מצותו ואע"פ שהיה כמה פעמים מלביין קודם עשיית המצוה? מ"מ סמוך לעשייתו היה מלביין. ת"י, שנאמר ישעה א אם יהיו חמאיכם בשנים כשלג ילבינו.

שנינו במשנתנו לא היה מגיע למחצית ההר, איבעיא להו אותן אברים מה הן בהנאה? רב ושמואל חד אמר מותרין וחד אמר אסורין מאן דאמר מותרין

רש"י ד"ה שבעה ומחצה [ריסין. ב'] לכל מיל. הרי לתשעים רים י"צ מיל (90=12*7.5) והם י"א מסעות, מירושלים לסוכה הראשונה מסע אחד, ומסוכה לסוכה עד י' סוכות ט' מסעות, הרי י' מסעות, ומסוכה אחרונה לצוק מסע אחד הרי לכל מסע ומסע מיל, חוץ מאחד מהן שיש בו צ' מילין, היינו דקמני ומלוין אותו מסוכה לסוכה שהמיל [אחת. ב'] הוא תמוס שבת, חוץ [מן האחרון. ב'] שהוא רחוק צ' מילין, ומלויהו מיל ועומד מרחוק ורואה את מעשיו,

והחשבון הזה אינו שוה לחשבון שיסד ר' אלעזר קליר [קלירי. ב'], [ראה במאורות דף תומי מספר 377 אודות ר' אלעזר הקליר] שלפי החשבון כאן שמיל שהוא 7.5 רים יש בה 2000 אמה [בפרשת שלקים בסילוק המתחיל אז ראית] ונשלשים קנים הוא קצב הרים [ושם עוד, שעור הקנה שש אמות וזרת, וכל אמה מודדת שליש בורת], אותו חשבון אינו עולה לאלפים אמה המיל וכיון שהקנה הוא 6.33 אמות, והרים יש בה 30 קנים, נמצא שש ברים לערך 190 אמה, ואם יש במיל 7.5 רים נמצא שאין במיל אלא 190 * 7.5 אמה דהיינו 1425 אמות [וראה מהרש"א שלפי רש"י הקנה הוא ר' אמות ויש ברים 6*30=180, ובמיל 7.5=1350 אמה], פ"י דברור שהקנה הוא לערך ר' אמה, וגם ברור שיש 7.5 רים במיל, אלא זה שאומר שרים הוא שלשים קנים אינו מדויק, דלפי חשבון שלנו נצמא שיש במיל לערך 333 קנים, וכיון שיש במיל 7.5 רים צריך שיהיה ברים לערך 44.44 קנים לא 30 קנים.

[אצל צברייתא] [דצברייתא]. דראה למאי דסליק דא. שח יצחק, # לחזק שמיל הוא אלפים

אבני חן מסכת יומא

מוק אמי ה' גורמי עליהם **משיב**) [ואומות העולם משיבים] עליהן ואלו הן אכילת חויר, ולבישת שעמנו, וחליצת יבמה, וטהרת מצורע, ושעיר המשתלח, ושמא תאמר מעשה תורה הם? ת"ל ויקרא י"ח ה' "אני ה'" אמוקומי קלי דמטייהו סליק, את מקומי משמרו אמי ה' אני ה' חקקתיו גורמים ואין לך רשות להרהר בהן.

שנינו במשנתנו אימתי מטמא בגדים, ת"ר המושלח מטמא בגדים ואין השולח את המושלח המליט אותו מירושלים מטמא בגדים, יכול משיצא חוץ לחומת עזרה? ת"ל המושלח, אי המושלח יכול עד שיגיע לצוק, תלמוד לומר "והמושלח" וי"ו לרבות, משמע ששלחו כבר לגד המדבר, הא כיצד משיצא חוץ לחומת ירושלים דברי ר' יהודה, רבי יוסי אומר עזאזל וכבם עד שהגיע לצוק ר' שמעון אומר ויקרא ט"ז והמושלח את השעיר לעזאזל יכבם בגדיו, וזרקו בבת ראש בבת אחת #ווכן לשון זה בעירובין ט"ז ע"א כדי שלא יודק הגדי בבת ראש, קסבר דחפסו וחקמו היא שילוחו **ומטמא בגדים**.

מתני': מור לו המנא לסדרו הכאשן שהוא מסדר עבודת כ"ה, וקמי בא לו כהן גדול אצל פר ושעיר הנשרפין העומדין לשקר, אחר שמסר את המשתלח למ שהוא מוליט, בא לא אלס קרעו והוציאו את אימוריהן, נתנן במגיס בקערה של כלי שרת והקטירין על גבי המזבח דכמכיז ואת חלב המעלות יקטיר המזבחה, קלעו במקלעות כמין קליעה, ארבעה נמי אדם נשאין שני מוטות שנים לפנים [ושנים. ב'] לאחר, ומהלכס מוט אלל מוט, והפר והשעיר נחוטס עליהן מורכבין זה על זה, וכופסן זה חמת זה כמין קליעה, ושלמין סן אלל שנקרע כרסן להוציא אימוריהן דמתניא בגמרא שמוציאן שלמים. והוציאו לבית השריפה חוץ לירושלים, הוספתא [בפ"ג] הדין שורפין אותן? אבית הרשן הגדול חוץ לירושלים ולצפונה של ירושלים חוץ לנ' מחנות, והקיפין של כהנים היו מעמידין מפני דוחק העם כדי שלא יהו קופצין לראות ונפלין לתוך המזורה. ר"ח ומאימתי מטמאין בגדים העוסקין בן דכמכיז והשורף אותם יכבם בגדיו **משיצאו חוץ לחומת העזרה**, ר' שמעון אומר משיצית האור ברובן.

גמ': והקטירין סלקא דעתך וכי עכשיו הוא מקטירין, והלא עודנו לבוש בגדי לָבָן, ועדיין עליו לקרות הפרשה בנגדים הללו, ואח"כ יעטול וילבש בגדי וזה לאילו וילי העם, ויעטול שניה להוציא קף ומתסה, ויעטול שלשית למספין ואמרי חטאת הללו, וממדי של צין הערבים דקתמי צפיקין ללקמן אלא אימא להקטירין על גבי מזבח [נמקן. ב'] למגס להקטירין צו למזבח כשיגיע זמקן.

שנינו במשנתנו קלעו במקלעות, אמר רבי יוחנן כמין קליעה כלומר היו תולין במוטות כמו קלע, דכתיב [ש"א כ"ה ב"ט] ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע. ר"ח, ופירש במצורות ענינו השלכה בחבלי שעשו כעין מקל ובראשו כעין כף ובו יניחו האבן הנורק ולוח קרוי כף הקלע, ומחתך שאר בשרן חתיכות גדולות מעורות זו בזו כמין קליעה, ואינו מפרק אותן. רמב"ם עביוה"ב פ"ג ה"ו, ולפ"ו צריך לפרש במקלעות כמו "במקלעות" בפ"ה, ע"פ יוסף דעת, ראה שם לעיל ל"ז ע"א, תנא לא היה מנתחן השורפן כ ניתוח בשר עולה שהוא מופשט סן העור קודם ניתוח דכמכיז והפשיט ונתח, אלא עור על גבי בשר ואינו מפשיט, מנא הני מילי? דתניא רבי אומר נאמר כאן שפר ושעיר כתיב בויקרא ט"ז ב"א את ערומם ואת שרסם ואת פרשם עור ובשר ופרש, ונאמר להלן שפר סן משיב בויקרא ד' י"א עור ובשר ופרש ואת עור הפר ואת כל שצרו על ראשו ועל כרעיו וקצד ופרשו,

דף ס"ח ע"א

מה להלן על ידי ניתוח ולא על ידי הפשט, אף כאן על ידי ניתוח ולא

אמה, וקנה הוא ו' אמות, אבל אין משם ראייה לרם כמות הוא] דהאזינו צספרי מלינו שס מידת חלוקת ארץ ישראל לעמיד לצבא, רוחצ גצול כל שצט ושצט שצעים וחמשה מיל, [וגס ר' אלעזר קליר יסד סן] [וכן יסד הקלירי. ב'] צפיוט ארצח צנקיון כפות [ליום ב' של סוכות בסילוק המתחיל כי אקח מועד] צרוצט ע"ה מיל [חריומיה] [אלרומיה. מהרש"א ע"פ שיח יצחק], והס כ"ה אלף 25000 קניס שצספר יחזקאל [מ"ה ג'] שנאמר ומן המדה הזאת תמוד וגו' [ארץ חמשה ועשרים אלף ורחב עשרת אלפים ופרש"י שם דב"ה סן המדה הזאת. צקנה המדה שנמדד צו רינוע הר הצית ה' מאזת על ה' מאזת כמו שאמור צעמן של מעלה [שם מ"ב ט"ז]] וכל קנה ו' אמות, הרי ק"נ אלף אמה 25000*6=150000 מן לכל אלפים אמה 15000\2000 מיל הרי ע"ה מיל.

דף ס"ז ע"ב

דכתיב ויקרא ט"ז כ"ב ונשא השעיר עליו את כל עונתם אל ארץ גורה ושלח את השעיר במדבר, ומאן דאמר אסורין דכתיב שם גזירה, ומאן דאמר אסורין האי מדבר מאי עביד ליה? מיבעי ליה לכדתניא ויקרא ט"ז פסוק ו' והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ה' לכפר עליו לשלח אותו לעזאזל **המדברה** ושם פסוק כ"א ושלח ביד איש עתי **המדברה** ושם בפסוק כ"ב ונשא השעיר עליו את כל עונתם אל ארץ גורה ושלח את השעיר במדבר שלש מקראות צעמן לרבות גוב וגבעון שילה ובית עולמים שבכל חג' מקובות יש חוב לשלוח, # הגם שירושלים הרים סביב לה, אבל ממקומות אלו אולי היה מרחק להר שיש לה צוק, ואולי לא הגיעו לשם עד למחר?

ואידך דפבר שמורת בתנאה האי גזירה מאי עביד ליה? מיבעי ליה לכדתניא גזירה אין גזירה אלא חתוכה זק מחוק מוקפה ולא משופע כל כך דבר אחר אין גזירה אלא דבר המתגור ויורד השעיר מתגור צו אגרים אגרים, דבר אחר גזירה תדרוש סן 'שמא תאמר מעשה תורה הוא מה כפרה יש צשילת זה ומה יש ציד זק זה להועיל? ת"ל "אני ה'" לקמן י"ח ה' ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה', אני ה' גזרתיו #ובא "גזירה" כאן לוטר שאני ה' דכתיב לקמן קאי גם כאן. וראה מ' ואין לך רשות להרהר בהן, אמר רבא מסתברא כמאן דאמר שהאברים מותרין לא אמרה תורה שלח לתקלה שימלאם אדם ויהנה מהם שלא ידע שהיו מן השעיר,

תנו רבנן עזאזל שיהא עז וקשה אל לשון קשה, יכול ביישוב? ת"ל במדבר, ומניין שצצוק הר זקוף? ת"ל גזירה חמוכה,

תניא אידך עזאזל קשה שבהרים מלשון עז-אל, וכן הוא אומר ש"אל" פירושה קשה וחזק, דכתיב ביוחזקאל י"ז ואת אילי הארץ לקח,

תנא דבי ר' ישמעאל עזאזל שמכפר על מעשה פ' המעשים שגורמו עווא ועזאזל מלאכי חבלה שירדו לארץ כימי נעמה אחות מובל קין, ועליהם נאמר ויראו צי האלהים את צנות האדם, כלומר על העריות מכפר,

ת"ר כתיב בויקרא י"ח את משפטי תעשו משמע דגרים המיושרים והדין טמן לעשותו דברים שאלמלא (לא) מלת לא מיותר שאלמלא באל"ף בסופו פירושה דאי לא, במש"כ בתוס' מגילה כ"א ע"א נכתבו דין הוא שיכתבו ואלו הן (עבודת כוכבים) [עבודה זרה], וגילוי עריות, ושפיכות דמים, וגזל, וברכת השם, ואת חוקותי חוק משמע שאינו אלל גזירת מלך כמו ושימה לחק [שמואל א' ג'], ושם אותה יוסף לחוק [בדלשית מ"ז] תשמור, דברים [שיצר הרע מקטרג עליהן] (שהשטן יצר הרע משיב עליהן משונה להטעות את ישראל ולומר שהמורה אינה אמת, כי מה מועלת בכל אלו, לכן נכתב בזה

פרק שביעי בא לו כהן גדול

מתני': בא לו כהן גדול לקרות אם רצה לקרות בבגדי בוך קורא ואם לאו קורא באצטלית לבן משלו חזן הכנסת ציט המסתם סיה סמוך לעזרה צהר הנית ובשפת אמת מסביר שהיו צריכין לבית הכנסת אף שהיו יכולים לעשות הכל גם בעזרה, לפי שאסור לישב בעזרה והי קשה להם לעמוד והיא טורה גדול לציבור, נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן נותנו לכהן גדול וכהן גדול נותנו למקבל וקורא אחרי מות ואך בעשור וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה וק"ק דמאי מתקן באמרו יותר וכו' דמ"מ יסברו דפרשה זו חסרה, וגם בלא אמירתו רואין שכתוב בו יותר? ואולי דר"ל מהענין שקראתי לפניכם יש בו יותר, והמ"ל של ממה הוא כאן לשמשו מן ולא ליתרון. רש"י שקראתי לפניכם כתוב כאן במדבר כט ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה ומכרך עליה שמונה ברכות על התורה ועל העבודה ועל ההודאה ועל מחילת העון ועל המקדש בפני עצמו ועל ישראל בפני עצמן ועל ירושלים בפני עצמה ועל הכהנים בפני עצמן ועל שאר התפלה הרואה כהן גדול כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפין והרואה פר ושעיר הנשרפין אינו רואה כ"ג כשהוא קורא ולא מפני שאינו רשאי אלא שהיתה דרך רחוקה ומלאכת שניהן שוה כאחת:

גמ': מדרקתני באצטלית לבן משלו מכלל דקריאה לאו עבודה היא, וקתני אם רצה לקרות בבגדי בוך קורא שמעת מינה בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן? דילמא שאני קריאה דצורך עבודה היא, דאיבעיא לן בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן או לא ניתנו ליהנות בהן? ת"ש לא היו יושנים בבגדי קודש, שינה הוא דלא שמה יפית הא מיכל אכלי? דילמא שאני אכילה דצורך עבודה היא צ"ע דבאן משמע דאינה אלא צורך עבודה ובפסחים אמרין [פסחים ע"ב ע"ב] דאכילה קדשים היא גופא נקרא עבודה. שפת אמת כדתניא שמות כט ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין, שינה הוא דלא הא הלוכי מהלכין? בדין הוא דהלוכי נמי לא

דף ס"ט ע"א

וסיפא איצטריכא ליה שניה דנקט משום דכתיב לאמשמעו ענין שמונת ליתן תחת ראשיתן וכו' לא חלפת לן אס יפית מאחר שפושטן פושטין ומקפלין ומניחין תחת ראשיתם.

אמר מר פושטין ומקפלין ומניחין אותן תחת ראשיתן, שמעת מינה בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן? אמר רב פפא לא תימא תחת ראשיתן אלא אימא כנגד ראשיתן ס"א ראשיתן.

אמר רב משרשיא שמעת מינה מדמותר להניקן ס"א [ולא מיישקין. ב'] שמה יפית תפילין מן הצד להניקן ס"א כשהוא יפן שפיר דמי, הכי נמי מסתברא דכנגד ראשיתן דאי סלקא דעתך תחת ראשיתן ותיפוק לי משום כלאים, דהא איכא אבנט שיש מ"ד שהיה של כלאים וגהי נמי דניתנו ליהנות בהן הא מתניהן מכלאים, הניחא היל דלא חיש לכלאים למ"ד אבנטו של כהן גדול ציוס הכפוסים שהיו של כהן זה הוא אבנטו של כהן הדיוט כל ימות השנה ואין כלאים צגגדי כהן הדיוט שפיר, אלא למאן דאמר אבנטו של כ"ג שהיה של כהן לא זה הוא אבנטו של כהן הדיוט דשל הדיוט כל השנה של כלאים מאי איכא למימר? וכי תימא

על ידי הפשט, והתם מנא לן? דתניא ויקרא ד וקרבן ופרשו והוציא מלמד שמוציאו שלם יכול ישראל שלם נאמר כאן ראשו וזרעיו ונאמר להלן ויקרא א' ראשו וזרעיו מה להלן על ידי ניתוח אף כאן על ידי ניתוח אי מה להלן על ידי הפשט אף כאן על ידי הפשט תלמוד לומר וקרבן ופרשו מאי תלמודא אמר רב פפא כשם שפרשו בקרבן כך בשרו בעורו: מאימתי מטמאין בגדים: תנו רבנן ויקרא ט"ז יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו להלן אתה נותן להם שלש מחנות וכאן אתה נותן להם מחנה אחת אם כן למה נאמר מחוץ למחנה לומר לך כיון שיצא חוץ למחנה אחת מטמאים בגדים והתם מנא לן דתניא ויקרא ד והוציא את כל הפר חוץ לשלש מחנות אתה אומר חוץ לשלש מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת כשהוא אומר בפר העדה אל מחוץ למחנה שאין ת"ל שהרי כבר נאמר ויקרא ד ושרף אתו כאשר שרף את הפר הראשון ומה ת"ל אל מחוץ למחנה ליתן לו מחנה שניה וכשהוא אומר מחוץ למחנה בדשן שאין ת"ל שהרי כבר נאמר ויקרא ד אל שפך הדשן תן לו מחנה שלישית ור"ש האי מחוץ למחנה מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא ר"א אומר נאמר כאן מחוץ למחנה ונאמר להלן במדבר י"ט מחוץ למחנה מה כאן חוץ לשלש מחנות אף להלן חוץ לג' מחנות ומה להלן במזרחת של ירושלים אף כאן במזרחת של ירושלים ורבנן היכא שריף להו כדתניא היכן נשרפין

דף ס"ח ע"ב

לצפונה של ירושלים וחוץ לשלש מחנות ר' יוסי אומר אבית הדשן נשרפין אמר רבא מאן תנא דפליג עליה דר' יוסי ר' אליעזר בן יעקב הוא דתניא ויקרא ד אל שפך הדשן ושרף שיהא לשם דשן רבי אליעזר בן יעקב אומר שיהא מקומו משופך אמר ליה אביי ודילמא במקומו משופך הוא דפליגי ת"ר והשורף השורף מטמא בגדים ולא המצית את האור ולא המסדר את המערכה ואי זהו השורף זה המסייע בשעת שריפה יכול אף משנעשו אפר מטמאין בגדים ת"ל אותם אותם מטמאין בגדים ולא משנעשו אפר מטמאין בגדים ר"א ברבי שמעון אומר הפר מטמא ניתך הבשר אינו מטמא בגדים מאי בינייהו איכא בינייהו דשויה חרובא:

מתני': אמרו לו לכהן גדול הגיע שעיר למדבר ומניין היו יודעין שהגיע שעיר למדבר דירכאות היו עושין ומניפין בסודרין ויודעין שהגיע שעיר למדבר אמר ר' יהודה והלא סימן גדול היה להם מירושלים ועד בית חדודו שלשה מילין הולכין מיל וחוזרין מיל ושוחין כדי מיל ויודעין שהגיע שעיר למדבר ר' ישמעאל אומר והלא סימן אחר היה להם לשון של זהורית היה קשור על פתחו של היכל וכשהגיע שעיר למדבר היה הלשון מלבין שנאמר ישעיה א' אם יהיו חמאיכם כשנים כשלג ילבינו:

גמ': אמר אביי ש"מ בית חדודו במדבר קיימא והא קמ"ל דקסבר רבי יהודה כיון שהגיע שעיר למדבר נעשית מצותו:

אבני חן מסכת יומא

חז"ל מוסרים לנו במסכת יומא סמ. על מאבקם של אנשי כנסת הגדולה נגד יצרא דעבודה זרה, שגרם לחורבן האומה אולם בהמשך לנאמר שם נראה שקיים עוד יצר מהריר ותורם והוא יצרא דבמת יחיד, שכל חוג "בונה לו במה לעצמו" למרות שהבמות נאסרו ועל השוחט ומעלה בחוץ, מחוץ למשכן הכללי נאמר "דמ שפך" שהישוותה אותו התורה לרוצח הואיל והורם הוא את אחדות האומה, והנה הצד השווה שבאבות נזיקין אלו, זהו החורבן וההרס, אלא שנחלקו בשמחי פעולתם יצרא דעבודה זרה פעל בהמון הכללי, ויצרא דבמת יחיד פעל בחוג היראים עובדי ה' ,

וכמו שאנשי כנסת הגדולה בקשו והתפללו על ביטול יצרא דעבודה זרה, כך עלינו להמשיך ולהתפלל שנוכח לביטול יצרא דבמת יחיד. משם חכם אחד

דף ס"ט ע"ב

אין ישיבה בעזרה דכתיב לעמוד לשרת, העומדים שם לפני ה', ולא מליטו זה ישיבה אלא למלכי בית דוד בלבד, שנאמר דברי הימים א יז ויבא המלך דוד וישב לפני ה' כשלאמר לו נתן הנניח אלה לא מננה הניח כי ימלאו ימיו? כדאמר רב חסדא בעזרת נשים הכא נמי בעזרת נשים,

והיכא איתמר דרב חסדא? אהא (מיתבי) דתניא היכן קורין בו בס"ה ביוה"כ? ומתריץ בעזרה, ראב"י אומר בהר הבית שנאמר בנחמיה ח/ בפסוק ב' שם ויבא עזרא הבתן את התורה לפני הקהל מאיש ועד אשה וכל מבין לשמע ביום אחד לחדש השביעי (ובפסוק ג') ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים, ואמר רב חסדא מפרש מה שאמר ראב"י בהר הבית שהכוונה בעזרת נשים #למה נקרא עזרת נשים לפני שער המים?,

וממשיך לדרוש הפסוקים שם בנחמיה ח' ו' ויברך עזרא את ה' האלהים הגדול, מאי גדול? תנא גדול הוא משבחו של הקב"ה כמו שאמר משה הגדול הנבון והנורא, מ"מ כאן שאמר ה' האלהים מה צריך לומר עוד הגדול. תר"ף על הע"ש עיי"ש? אומר רב יוסף אומר רב שגדלו בשם המפורש,

רב גידל אומר דברי הימים א ט"ז ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם רב גידל מפרש מה דכתיב "הגדול" ש כך מתקן לשון זה ברוך ה' וכו' כלומר היום לומר במקדש נסוף כל זכרה וזכרה, אומר ליה אביי לרב דימי ודילמא שגידלו בשם המפורש? א"ל אין אומרים שם המפורש בגבולים כל מן לשרה קרי גבולין, ולא והכתיב נחמיה ח' ד' ויעמוד עזרא הסופר על מגדל עץ דרש ממגדל עץ שגידלו בשם. רמ"מ, וראה שפת אמת, אשר עשו לדבר הנעשה מתחלה בעבור זה. מ"ד, אותו מגדל עץ עשו לשם כך לקרות שם עליו ספר המורה. רש"י שם, ואמר רב גידל שגדלו בשם המפורש? הוראת שעה היתה, באמת קשה להבין שהרי פסוק ו' שרשר לעיל לא רצה רב גידל לפרש שגדלו בשם, שאין אומרים שם המפורש בגבולין, ופסוק ד' כאן שהוא באותו ענין עצמה מפרש רב גידל עצמו שגדלו בשם המפורש שהיה הוראת שעה?

[כל הענין גם בסנהדרין ס"ד ע"א והערתקתי מפרש"י שם וסימנו רס"נ] נחמיה ט' ד' [ויזעקו בקול גדול אל ה' אלהיהם. כ"ה בפסוק] מאי אומר? אומר רב ואיתימא ר' יוחנן בייא בייא לשון זעקה וקוללגל, בלשון ארצו היו לשון גנוח וזעקה כמו אהה בלשון הקודש. רס"ג היינו האי יצה"ר של ע"ז דאחרביה למקדשא וקליה להיכליה וקמליניהו לכולהו צדיקי ואגליניהו לישראל מארעהוהו מנקשין רחמים שימסר בידם יצר הרע של עזות מכזיב ועדיין מורקד בינן יצרא דע"ז עדיין חי וקיים ועושה פעלים בנינו, כלום

כלאים בלבישה והעלאה הוא דאסור, בהצעה שרי והתניא וקרא יט לא יעלה עליך, אבל אתה מותר להציעו תחתך אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תיכרך נימא אחת על בשרו, וכ"ת דמפסיק ליה מירי ביני ביני, והאמר ר"ש בן פזי אומר ר' יהושע בן לוי אמר רבי משום קהלא קדישא שבירושלים אפילו עשר מצעות זו על גב זו וכלאים תחתיהן אסור לישן עליהן? אלא לאו שמע מינה כנגד ראשיהן שמע מינה,

רב אשי אמר לעולם תחת ראשיהן, והא קא מתהני מכלאים? בגרי כהונה קשין הן ואין מחממין, לפיכך אין צדן משום כלאים , כי הא דאמר רב הונא ברית דר' יהושע האי נמטא לבדין גמרא קשה דנרש שם מקום שריא אין זו משום כלאים דהעלאה דומיא דלבישה דלית בה הנאה מינוס הוא דליתסר,

ת"ש בגרי כהונה היוצא בהן למדינה אסור שניהם זה דרך מול ובמקדש בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה מותר, מפני שבגרי כהונה ניתנו ליהנות בהן, ש"מ,

[ראה תמיד כו:] ובמדינה לא? והתניא בעשרים וחמשה [במבט] יום הר גזרים מקום מושגן של סוטים [הוא] דלא למספד, יום שבקשו כותיים את בית אלהינו מאלכסנדרוס מוקדון להחריבו, ונתנו להם [רשות. ד"ס] באו והודיעו את שמעון הצדיק, מה עשה? לבש בגדי כהונה ונתעמף (בבגדי כהונה. ד"ס, אבל ברמ"מ פירש ר"ל בכתונה אחרת, א"נ במצנפת) ומיקירי ישראל [ויהושע. ד"ס] עמו ואבוקות של אור בידיהן, וכל הלילה הללו הולכים מצד זה והללו הולכים מצד זה, עד שעלה עמוד השחר, כיון שעלה עמוד השחר אמר להם מי הללו? אמרו לו יהודים שמדרו כך, כיון שהגיע לאנטיפטרוס זרחה חמה (ופגעו זה בזה. ד"ס) כיון שראה לשמעון הצדיק ירד ממרכבתו והשתחוה לפניו, אמרו לו מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה יהודי זה בלשון ביון? אמר להם דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי דתמיד היה רואה דיוקן שר שלו ונעשה גם כעת שדיוקן של שמעון הצדיק היה נראה לו כדיוקן שהיה רואה תמיד. שפת אמת, אמר להם למה באתם? אמרו אפשר בית שמתפללים בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב, יתעורר גויים להחריבו? אמר להם מי הללו ודומה לזה במגילת אסתר מי הוא זה ואיזה הוא וכו', ובשני המקומות היו משקרים שהרי הם נתנו רשות? אמרו לו כותיים הללו שעומדים שעובדים. ד"ס לפנך, אמר להם הרי הם מסורין בידיכם מיד נקבם בעקביהם ישראל נקבו את עקבי הכותיים, ותלאום בזנבי סוסיהם וקשרו עקביהם לזנבי הסוסים והיו מגרדין אותן על הקוצים ועל הברקנים # גם אם רק גררו אותם על הארץ היו מתים, ואומר כן רק להגדיל הענין עד שהגיעו לחר גזרים שהיה מקום עבודתם של הכתים שם, כיון שהגיעו לחר גזרים חרשוהו וזרעוהו כרשינין בדרך שבקשו לעשות לבית אלהינו, ואותו היום עשאוהו יו"ט הרי שיצא שמעון הצדיק בבגדי כהונה למדינה? אי בעית אימא ראויין לבגדי כהונה ובאמת לא היו בגדי כהונה קדושים, ואי בעית אימא תחילים ק"ט עת לעשות לה' חפרו תורתך כשנא עת לעשות דבר לשמו על מקום מותר להפך זו מורה.

שנינו במשנתנו חזון הכנסת נוטל ספר תורה, ש"מ חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב לנאש הכנסת ולסגן צפני כהן גדול, ואיזו כממעט כבוד הרב? אמר אביי כולה משום כבודו דכ"ג היא מלאך אותו שיש שריות הרבה למטה ממנו, אבל בעלמא אין חולקין.

שנינו במשנתנו וכהן גדול עומד, מכלל שהוא יושב רק בשעת קריאה היה עומד הא לאו הכי היה יושב והא אנן תנן

אבני חן מסכת יומא

והנורא בנוסח התפלה, והולך ומפרש, **אתא משה אמר דברים** ^א **האל הגדול הגבור והנורא** [אשר לא ישא פנים. ב'], **אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו שכלה שרי נבוכדנצר ננסין להיכל ומרעיש בו כלל לגוים איה נוראותיו, לא אמר נורא** ^א **ראה רש"י שמכיר הפסוק, # אין הפירוש שאינו נורא ח', אלא שאין לשבתו במדה שרואין הפכה, אולי שאינה כבוד למעלה, אתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו זה שבעים שנה איה גבורותיו, לא אמר גבור נמלמו נספרו, אתו אינהו אנשי כנסת הגדולה ואמרו אדרבה זו היא (גבורת) גבורתו שכובש את יצרו שנותן ארך אפים לרשעים, ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקב"ה מן יום המורכן אמה למד נוטאותיו שכל האומות נאספו להשמידם ומקיימו מהן היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות,**

ורבנן ירמיה ודעאל היכי עבדי הכי ועקרי תקנתא דתקין משה? אמר רבי אלעזר מתוך שיודעין בהקב"ה שאמתי הוא מסכים על האמת ושואל את השקר לפיכך לא כיובו בו.

וקורא אחרי מות בפרשת אחרי ואך בעשור בפרשת אמור, ורמינהי מדרגין בנביא ואין מדרגין בתורה ואך מדרגין מאחרי לאמור? לא קשיא כאן בכדי שיפסיק התורגמן כאן בכדי שלא יפסיק התורגמן הא דקמי אין מדרגין בפרשה הכתובה [וז. מוז. ב'] שקודם שגולל ספר מורה עד מקום הדילוג יפסיק התורגמן הממרגס פסוק שקרא הקורא וגמלאו כצור יושבין ומנפין [ואין. ב'] זה כצור כצור אלל אך בעשור סמוכה היא לאחר מות ויכול לנגול שם קודם שיפסיק התורגמן,

והא עלה קתני על ברייתא זו מדרגין בנביא ואין מדרגין בתורה וקתני עלה ועד כמה מדרג בכדי שלא יפסיק התורגמן הא בתורה כלל כלל לא? אמר אביי לא קשיא כאן בענין אחד כגון כהא שמי הפרשיות מדברות בענין יזה"כ מדרגין, וכדי שלא יפסיק התורגמן כאן בשני עניינן והא דקמי דאפילו בכדי שלא יפסיק נמי לא ידלג, בשני ענינים לפי שדברי מורה היא אזהרות ועונשין ומצות וצריך שיכנסו בלב השומעין, וכשאלם יולא משיטה לשיטה אחרת אינו נוט להחזקתן, והתניא בנחמא מדרגין בתורה בענין אחד ובנביא בשני עניינן, כאן וכאן בכדי שלא יפסיק התורגמן, ואין מדרגין מנביא לנביא, ובנביא של שנים עשר מדרגין

דף ע' ע"א

ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו למפרע, וראה חו"ס.

שנינו במשנתנו וגולל ספר תורה וכו', וכל כך למה למה צריך לומר יותר ממה שקרימי לפנים כמז כאן ? כדי שלא להוציא לעז על ספר תורה כשרואין אותו קורא פרשה שלשית על פה יסו סגורים שספר מורה ספר אותה פרשה.

שנינו במשנתנו ובעשור של חומש הפקודים קורא על פה, אמאי נגלול וניקרי? אמר רב הונא בריה דרב יהושע אמר רב ששת לפי שאין גוללין ספר תורה בציבור מפני כבוד ציבור שיהו מנפין ודוממין לך, ונייתי אחרינא שיהא נגלל לפרשה שלשית ונקרי? רב הונא בר יהודה אמר משום פגמו של ראשון שלא יאמרו מסר הוא וק"ל דהא זה כבר תיקן באמרו יותר בו, ועוד לעיל קרי לה לעז וכאן פגם, ולענין דפגם ר"ל ביוון, שביוון הוא לראשונה שיחיהו ויקח אחרת לקרות בה. רש"י עיי"ש, וריש לקיש אמר משום ברכה שאינה צריכה שיהא צריך לחזור ולבקר,

ומי חיישינן לפגמא והאמר ר' יצחק נפחא ראש חודש מבת שחל להיות בשבת מביאין שלש תורות וקורין אחת בענינו של יום ואחת של ראש חודש (מבת) ואחת של חנוכה? תלתא גברי בתלתא ספרי

יהבתי לן אלא לקבולי ביה אנרא לכף את יצרנו ולקבל שכר על כך. רס"ג, **לא איהו בעינן ולא אנריה בעינן, נפל להו פיתקא** כמז מרקינא דהוה כתב **בה אמת** משמע מסכים אני עמכם בתקנה זו שטוב הדבר לסלקו. רס"ג, **דודאי יעקריה מיניבו.** ר"א, **אמר רב חנינא שמע מינה חותמו של הקב"ה אמת** שהמלך נאות ומסכים עם עבדיו חותם עמכם בתקנת את חותמו. רס"ג, **ובתלמוד ירושלמי נמצא שנפל הקב"ה את ראשונה ואמצעית ואחרונה ועשה מהן חותמו.** ר"א, **האדמור"ר מטאש שליט"א** היה רגיל לומר שחותמו של הקב"ה הוא אמת ואם רוצים לזכר ולעשות אחרת כמות אין יכולים שאז כבר אינה אמת, **אותיבו בתעניתא תלתא יומין ותלתא לילואתא** ישבו בתענית שלשה ימים ושלשה לילות, **ופטעם תלתא יומי משום דלעולם אין ישראל נתונין בצרה יותר ממשלה ימים כדאיתא במדרש אסתר.** עין יוסף בשם תורת חיים, **מסדרוהו ניהליהו** ומסרו את היצר של ע"ז לישראל, **ומספר איך נספר נפק אתא כי גוריא דנורא** יצא ובא כארי צעיר של אש, ככלב קמן של אש. ר"א **מבית קרשי הקדשים #** פלא שהטומאה היותר גדולה יוצא ממקום כזה, הכונה שאפילו בקדש הקדשים שולט בהם לעשות שם עבודה זרה. רמ"מ, **אמר להו נביא זכריה בן עדי לישאל היינו יצרא (דעבודת כוכבים) (דעבודה זרה)** והם לא ידעו מה זה ארי של אש, אבל הנביא אמר להם שהוא זה **שנאמר** זכריה ח' **ויאמר זאת הרשעה, כהדי דתפסוה ליה** כאשר תפסו אותו **אשתמיט ביניתא ממוזיא** שער אחת משערות ראשו **ורמא קלא** והנביא קולו וצעק **ואזל קליה ארבע מאה פרסי,** **אמרו היכי נעביד** מה נעשה איך משתקין אותו **דילמא חס ושלום מרחמי עליה מן שמיא** משמע דבזה קוליה כול' האי. ר"א, **אמר להו נביא שדוהו בדודא דאברא** נסיר של עופרת, קלחת [מאפ, קעסעל. עריך] של עופרת. רס"ג **וחפיוהו לפומיה באברא** בעופרת, **דאברא משאב שאיב קלא** נכנס הקול לתוך העופרת ואינו יולא ממנו, שואף את הקול ומעבכו לצאת יותר מכל כלי מתבת. רס"ג **שנאמר** זכריה ח' **ח' ויאמר זאת הרשעה** והו יצר הרע, ובנבואה זכריה כתיב שיהיה בתחילת בית שני. רס"ג **וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את אבן העופרת אל פיה,**

אמרו הואיל ועת רצון הוא נבעי רחמי איצרא דעבירה של עריות. רס"ג **בעו רחמי ואמסר בידיהו, אמר להו אמר היצה"ר לישראל חזו ראו והוהו דאי קטליתו ליה להווא** ליצר זה, ועל עצמו אומר **כליא עלמא** יכלה העולם שלא מהא פניה ודעיה, דשוב לא יתאוה אדם אחר אשתו. ר"א, **הבשוהו תלתא יומי** ובעו ביעתא בת יומא בכל ארץ ישראל ולא אשתבח ציה הטלדה בו ציוס לפי שפסק החימוס מן המעים ואפילו אותן שענינם התרנגולת ככר אינן מתנשלין צמיעה, ומתוך כך פסק חמום הזכרים מלהוליד והנקבות מלילד. רס"ג, **שאפי' התרנגולין לא היו מתאווין לתשמיש, אמרי** אמרו ישראל **היכי נעביד** מה נעשה נקמליה, **כליא עלמא, ניבעי רחמי אפלגא** שיהא שולט בלדס לחקק להשמו ולא להמרג, שלא יהא שולט במקום עבירה, כדי שלא יהא תובע עריות. רס"ג, **פלגא ברקינא לא יחבי, כחלינהו לעיניה** סמו עיניו בכחול. רס"ג **ושבקהו** והניחו לו לילך, **ואהני** ועור דלא מיגרי ביה לאיניש בקריבתה דך תקנתא פורתא דלא איגרי בקריבתה באמו ובאחותו אבל מתנהג הוא באשת איש ובגדה. רס"ג, **לאו דלא מגרי כלל, דהא חזינא דאגרי,** אלא כאחרים מיהא מגרי, דמקודם היה מגרי בקרובים יותר מאחרים, שהם בשור יותר, ואהני דלא מגרי אלא כשאר בני אדם. רמ"מ,

שנינו לעיל וברך עורא את ה' האלהים הגדול, מאי גדול? אמר רב יוסף אמר רב שגדלו בשם המפורש, רב גדול אמר ברח' ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם, **במערכא מתנו** המהלכות בלשון גדול **הכי רב גידל אמר גדול שגדלו בשם המפורש, ורב מתנא אמר** שאמר עורא נחמיה ב' **האל הגדול הגבור והנורא** [אמרו בלומה מפלה כמו שכתוב בספר עזרא. ב'], **והא דרב מתנא מטיא מסייע לדרבי יהושע בן לוי** כלומר דרבי אחד אמרו. ר"א **דאמר רבי יהושע בן לוי למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה שהתחזירו עמרה** של הקב"ה. ר"א **ליושנה** לכמות שהייתה. ר"א, לומר האל הגדול הגבור

אבני חן מסכת יומא

קדש מבל ד', לבש בגדי לבן, וקדש
הוציא את הכף ואת המחיתה
קדש מבל ה', לבש בגדי זהב, וקדש
[לד"א עשה כאן פר העולה ו' כבשים ושעיר החטאת] , תמיד וקמרת של בין הערבים, המבת הנרות,
קדש ידיו ורגליו, ולבש בגדי עצמו

מתני': אם בבגדי בוץ קורא, קדש ידיו ורגליו דאם היה קורא באינצטילת שלו, כבר קדש כשפשט את הבוץ, ולא היה צריך עתה רק מבילה וקדש ב'. יכן, **פשט, ירד ומבבל, עלה ונסתפג, והביאו לו בגדי זהב ולבש, וקדש ידיו ורגליו, ויצא ג"ל** דמשום דהביור היה עומד בין האולם למזבח ושם היה מקדש ידיו ורגליו שייך גביה לומר השתא שיצא השתא לצפוניו של מזבח שהוא רחוק מפי מהחזכל. יכן עיי"ש **ועשה את אילו ואת איל העם** הן שניהן עולות ושייכים נמי לחובת היום ואין שייכים למוספין, ובהנך כ"ע מורו דמשיצא וגמר עבודת היום במבילה ב', הדר עבד במבילה שלישית זו אילו ואיל העם, ומקריב או ג"כ אימורי פר ושעיר הנשרפין, ורק במוספין פליגי ר"א ור' עקיבא. יכן **ואת שבעת כבשים תמימים בני שנה של מוסף, הן צמוגש הפקודים דברי ר' אליעזר, רבי עקיבא אומר עם תמיד של שחר היו קרבין, ופר העולה נמי דמוסף ושעיר הנעשה בחוץ** הוא שעיר החטאת של מוסף שזורק את דמו על המזבח מזבח החיצון. יכן, וכל האמור בחומש הפקודים [פ' פנחס ו' כבשים, פר ושעיר] מוספין הן. ר"א **היו קרבין עם תמיד של בין הערבים** נעמילה מנישית,

קדש ידיו ורגליו, ופשט, וירד ומבבל, ועלה ונסתפג, הביאו לו בגדי לבן ולבש, וקדש ידיו ורגליו, נכנס להוציא את הכף ואת המחיתה, קדש ידיו ורגליו, ופשט, וירד ומבבל מבילה חמישית, עלה ונסתפג, הביאו לו בגדי זהב ולבש, וקדש ידיו ורגליו, ונכנס להקטיר קטורת של בין הערבים ולהטיב את הנרות, וקדש ידיו ורגליו, ופשט (וירד ומבבל עלה ונסתפג), הביאו לו בגדי עצמו ולבש, ומלוין אותו עד ביתו, ויום טוב היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקודש.

הרב מרדכי בר"ש ברויאר בסני' ק"ח תשנ"א מביא פירש להמשנה כאן **ויצא ועשה את אילו ואת איל העם** זה לכו"ע שנעשית בג', ראה במבלא, וכאן יש רק מחלוקת אחת [ואת שבעת כבשים תמימים בני שנה דברי ר' אליעזר, רבי עקיבא אומר עם תמיד של שחר היו קרבין עד כאן המחלוקת] ומכאן ואילך לד"ה **ופר העולה ושעיר הנעשה בחוץ היו קרבין עם תמיד של בין הערבים,** ולפ"ז מיושב מה שפירש רש"י על התורה בויקרא ט"ז כ"ג [דאיתוקמה כר"א] דמתפרש כך ואילו ואיל העם ומקל"ט המוספין שבעת הכבשים צגגדי זהב, והולאת קף וממטה צגגדי לגן, ושיירי המוספין פר העולה וממדי של צין הערפים וקטורת הסיכל שעל מזבח הפנימי צגגדי זהב, וראה רש"ש

ר' אליעזר	ר' עקיבא	ר' אליעזר דתנא	ר' עקיבא
		דבי שמואל	דתוספתא

ליכא פגמא חד גברא בתרי ספרי איכא פגמא.

ומברך עליה שמונה ברכות, ת"ר על התורה כדרך שמברכים בבית הכנסת נוהן התורה. ר"א, על העבודה ועל ההוראה ועל מחילת העון כתיקנה כמו שאנו אומרין אומן צמפלה, רצה ומרדים ומלך מוחל וסולח כבתפילת יום הכיפורים. ר"א, ועל המקדש בפני עצמו, ועל הכהנים בפני עצמן, ועל ישראל בפני עצמן, ועל שאר תפלה,

ת"ר ושאר התפלה השניה צמסנה כך היא רנה תחינה בקשה מולפנך על עמך ישראל שצריכין להושע, וחותרם בשומע תפלה, ואח"כ כל אחד ואחד מביא ספר תורה מביתו וקורא בו כדי להראות חזותו לרבים

להלכות נטו של ספר מורה ומפארת פעליה שטרם להמנאות צמטוה, שנאמר זה אלי ואניו וכו', כלומר שחיה יכול (כל יחיד) לקרות בביתו אלא בעזרה היו קורין כדי להראות נוי ספריהם לרבים. ר"א. הרואה כהן גדול כו' לא מפני שאינו רשאי, פשיטא? מהו דתימא כדריש לקיש דאמר ריש לקיש אין מעבירין על המצות ומהו דמימא האי נמי אעצרי הוא שמנים זו והולך ללכות זו, **ומאי מצוה** יש צדאיתן, יש כאן מוס משום משלי יד ברב עם הדרת מלך, קמ"ל דלא מעבר הוא מאחר שאינו עסוק בה.

קרבנות של יוה"כ:

תמיד של שחר

פר כהן גדול

שני שעירים

איל כ"ג [עולה]. פ' אחרי

* איל העם [עולה]. פ' אחרי

פר בן בקר אחד [עולה]. פ' פנחס, מוסף

* איל אחד [עולה]. פ' פנחס, מוסף

כבשים בני שנה שבעה תמימים [עולה]. פ' פנחס, מוסף

שעיר עזים אחד לחטאת. פ' פנחס, מוסף

עלת התמיד. פ' פנחס

תמיד של בין הערבים

סדר היום:
קדש, מבל, לבש בגדי זהב, וקדש
[פרק ג'] שחיטת התמיד, קטורת של שחר, הטבת הנרות, הקרבת התמיד [לפי ר"ע בתוספתא הביא פר העולה ו' כבשים]
קדש, מבל ב' לבש בגדי לבן, וקדש
[פרק ג'] מתורה על פרו, [פרק ד'] חגיר על שני שעירים, התורה על הפר שנית, שחט הפר, [פרק ה'] הקטיר הקטרת, יצא וחזר לחוות דם הפר בק"ק, שחט את השעיר וחזוה מדרמו בק"ק, וחזוה דם הפר ודם השעיר על הפרכת, ועל מזבח הזהב, [פרק ו'] התורה ושלה את השעיר המשתלח, הוציא אימורי פר ושעיר, והוציא הפר ושעיר לבית השרפה, קרא הב"ג בספר תורה,
קדש, מבל ג', לבש בגדי זהב, וקדש
[פרק ו'] לכו"ע עשה כאן אילו ואיל העם והקטרת האימורין ופליגי רק בשעיר חטאת דרק לר"ע נעשה כאן.

אבני חן מסכת יומא

רבי עקיבא דתוספתא מאי היא? דתניא רבי עקיבא אומר פר העולה ושבעת כבשים עם תמיד של שחר גלישה ראשונה היו קרבין שנאמר מוספין כל הנגלים בבמדרב כה מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד אלמא מוספין עס עולת הבקר נעשים בסמוך להן, וילמוד יזה"כ מהם, ואחר כך עבודת היום

<http://www.daat.ac.il/daat/kivveyet/sinay/seder-4.htm>

דף ע' ע"ב

ואח"כ שיעיר הנעשה בחוץ כל אלו נטפלה שלשית בבגדי לבן, שנאמר במדרב כ"ט ח' והקרבנות עולה לה' ריח ניחח פר בן בקר וכו' ובפסוק י"א שיעיר עזים אחד חטאת מלבד חטאת הכפורים דמשמע דשעיר החטין קודם לאלו ואלו העם, ואח"כ אילו ואילו העם, ואח"כ אימורי חטאת ואח"כ תמיד של בין הערבים נטפלה חמישית, ולא איירי הכא דהולאת כף ומתתה, דפשיטא לן דתמר אלו ואלו העם היא דתמא לקמן שכל הפרשה נאמרה על הסדר, מאי טעמא דרבי אליעזר? עבד כרבתיה ראה הבבלאי, עבד ברישא דתורת כהנים, והדר עבד דחומש הפקודים, ורבי עקיבא כדקתני טעמא במדרב כ"ח כ"ג בקרבנות של חג הפסח מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד, אלמא מוספין עם תמיד של שחר עבד להו,

ורבי אליעזר האי מלבד חטאת הכפורים דמשמע דשעיר החטין קודם לאלו ואלו העם מאי עבד ליה? דשלמא מלכד עולת הבקר לאו ציוס הכיפורים כתיב ומרגלים לא יליף דמין אסידורא למיעבד הו דתורת כהנים ברישא, אלא האי דכתב ציוס הכפורים גופיה מאי עבד ליה? והוא מיבעי ליה על מה שזה מכפר זה מכפר נמנעתין דפ"ק דשנעו דרש ליה הכי ועל שיש זה ידיעה בסוף ואין זה ידיעה בתחילה שעיר הנעשה בחוץ מכפר שנאמר ושעיר חטאת אחד מלכד חטאת הכפורים על מה שזה מכפר זה מכפר, מה פנימי אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה דמפרש התם, אף חטין אינו מכפר וכו',

רבי יהודה אומר משמו של ר"ע אחד מן שבעת כבשים קרב עם תמיד של שחר וששה עם תמיד של בין הערבים, רבי אלעזר בר' שמעון אומר משמו ששה קרבין עם תמיד של שחר ואחד עם תמיד של בין הערבים, מאי טעמיהו דרבנן? תרי קראי כתיבי כתיב מלבד עולת הבקר, וכתיב לאחר שפשט בגדי לבן מעבודת היום ולבש בגדי זהב בבבילה שלשית בויקרא ט"ז כ"ד ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם, ולכן צריך להקריב או מוספין הלכך עבד מנייהו הכא ומנייהו הכא, במאי קא מיפלגי ר' יהודה סבר עבד חד כדכתיב מלבד עולת הבקר לסמוך מקצת המוספין לעולת התמיד והדר עבד עבודת היום דלא אמרת כל המוספין יקריב עם תמיד של שחר דילמא חולשא חליש כהן גדול ולא מצי למיעבד עבודת היום והוא עיקר כפרה, ור' אלעזר בר' שמעון סבר כיון דאתחיל עבד ששה דילמא פשע ולא עבד להו אחר עבודת היום, ולמאי דחייש דילמא חליש ליכא למיתש דלגבי עבודת היום זריז הוא ומחליף כח, וכלהו מוספין לא עבד דתורת כהנים קדים וכו' כבשים כתיבי בפרשת פנחס, וארין לקיים וזו סדר הכתוב, ומדרשי המקראות,

דכולי עלמא מיהת צין לרי אליעזר צין לרי עקיבא חד איל הוא דציפור, דכולהו אמרי איל העם, ולא איירי באלו הכתוב בחומש הפקודים כלל כמאן? בר' דתניא ר' אומר איל אחד האמור כאן בתורת כהנים ואיל אחד לעולה הוא האמור בחומש הפקודים במדרב כ"ט ח' והקרבנות וגו' איל אחד, ר' אלעזר בר' שמעון אומר שני אילים הן אחד האמור כאן ואחד האמור בחומש הפקודים, מאי טעמא דרבי? דכתיב אחד, ורבי אלעזר בר' שמעון מאי אחד, מיוחד שבעדרו, ורבי נפקא ליה ממבחר נדרין, ורבי אלעזר בריבי שמעון חד בחובה וחד בנדרבה וצריכי' שיש דעת נוטה לומר נדרבה מונחת כד שמהא מקובלת דלרין, ויש דעת נוטה לומר חובה מהא

א)	תמיד של שחר	תמיד של שחר	תמיד של שחר	תמיד של שחר
בגדי זהב	וכי	ואילו ואיל העם וכו'	כבשים	כבשים
ב)	עבודת היום	עבודת היום	עבודת היום	עבודת היום
בגדי לבן				
ג)	אילו ואיל העם וכו'	אילו ואיל העם	שעיר הנעשה	שעיר הנעשה
בגדי זהב	כבשים	ואימורי חטאת	בחין, אילו ואיל	בחין, אילו ואיל
		דמורת כהנים	העם, אימורי	העם, אימורי
		כתיבא ברישא,	חטאת	חטאת
ד)	חוצאת כף ומחתה	חוצאת כף ומחתה	חוצאת כף ומחתה	חוצאת כף ומחתה
בגדי לבן				
ה)	תמיד של בין הערבים	שעיר חטאת, תמיד של בין הערבים	פר העולה וכו'	תמיד של בין הערבים
בגדי זהב				

	ר' אליעזר	ר' עקיבא
פר העולה	ה'	א'
ז' כבשים	ה'	א'
שעיר חטאת	ה'	ג'
אילו ואיל העם	ג'	ג'
הקטרת אימורין	ג'	ג'

גמ': איבעיא להו היכי קאמר רבי עקיבא עם תמיד של שחר היו קרבין, ופר העולה ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים, או דילמא הכי קאמר עם תמיד של שחר היו קרבין ופר העולה בהדיהו, ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים וליכא להביא ראיה מלשון "קרבין" שהוא לשון רבים דקאי על הפר והשעיר, כמש"כ בתוס' ותו פר העולה לרבי אליעזר דשייריה ולא איירי ביה אמת עבד ליה, והוא דצין נמי דליכא לאקשויי אשעיר, אלא ריש מילתא נקט אימת עבד ליה? ותו בין לרבי אליעזר בין לרבי עקיבא אימורי חטאת אימת עבד להו דתנא בלדך פירקא נתנם כנגדם עד שיקטירם?

אמר רבא לא מושכחת לה לקדר עבודת היום מתקנתא נמשמני, אלא משכחת לה מתקנתא או לרבי אליעזר דתנא דרבי שמואל דליירי גמולו, או לרבי עקיבא כדתוספתא שפירש שם את דבריו יפה,

דתנא דבי שמואל, רבי אליעזר אומר יצא ועשה אילו ואיל העם ואימורי חטאת, אבל פר העולה ושבעת כבשים ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים,

אבני חן מסכת יומא

מוזמרת כדי שילא ידי חובתו יפה.

קידש ידיו ורגליו: ת"ר ויקרא ט"ז כ"ג ובא אהרן אל אהל מועד למה הוא בא? להוציא את הכף ואת המחמה

דף ע"א ע"א

שכל הפרשה כולה נאמרה על הסדר ראה רש"י לעיל ל"ב ע"א, והפירוש הוא שכל הפרשה באחר שמדבר על עבודת יוה"כ נאמרה כל הפרשה על הסדר חוץ מפסוק זה שאינה על הסדר, שמקומה הוא לאחר פסוק כ"ד דיוצא את עולתו ועולת העם דהיינו בבבילה ג' שעשה אילו ואיל העם ואח"כ בבבילה ד' הוציא הכף והמחמה,

מאי טעמא? אמר רב חסדא גמירי חמש טבילות ועשרה קידושין מובל כהן גדול ומקדש בו ביום ואי אמרת כסדרן כתיבי # [רש"י ד"ה שכל וכו' שייך כאן, ומש"כ הבאות מים הוא טעות] ואי כסדרן כמידי פ' ואין לשנות ממה שכתוב בתורה וכן הסדר פ' ואי הסדר הוא כן שמואלן נלמשה ראשונה של בגדי זהב ואין עבודה חלושה של בגדי זהב מפסקת בין עבודת היום להוצאת כף ומחמה לא משכחת לה אלא שלש טבילות וששה קידושין,

מתקיף לה רבי זירא ודילמא מפסיק ליה בשעיר הנעשה בחוץ פ' מאן יימר שהפסוקים אינם על הסדר, דלמא בבבילה שלישית עושה רק שעיר הנעשה בחוץ, וקרוב זה אינו מוכר כאן אלא בפרשת פנחס, ובבבילה רביעית מוציא הכף ומחמה, ובבבילה חמישית עושה עולתו ועולת העם, ונמצא שהפסוקים הם על הסדר?

אמר אבוי אמר קרא "ויצא" פ' מיד שיצא מעבודת פנים פעם ראשונה ועשה את עולתו, מציאה ראשונה עביר אילו ואיל העם,

ועוד ראה שהפסוקים אינם על הסדר רבא אמר אמר קרא שם בפסוק כ"ג ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הכהן שאין ת"ל אשר לבש כלום אדם פושט אלא מה שלובש, אלא מה תלמוד לומר אשר לבש? שלבש כבר אלמא זו היא פשיטה שניה, שמע מינה יש הפסקת חילוף בגדים בין עבודת היום להוצאת כף ומחמה שעבודת היום עשה בבבילה שניה, ואילו ואיל העם בבבילה שלישית, והוצאת כף ומחמה בבבילה רביעית, ורצא לאו אלתקפמיה דרבי זירא קאי פ' שאינה המשך על דברי אבוי אללא לפרושי טעמא דממינמא דמשנצא קראי פ' ראה שאין לפרש הפסוק כפשוטו, וכמו שאמר רב חסדא המעם משום א' קדושין וכו' אומר רבא טעם מהפסוק ופשט וגו',

מתקיף לה רבה בר רב שילא ואימא דמפסיק ליה בשעיר הנעשה בחוץ כמו שהקשה לעיל על טעמו של רב חסדא? הכתיב ויצא ועשה כמו שאמרנו למעלה,

וכל הפרשה כולה פ' וכו' כל הפרשה חוץ מפסוק זה נאמרה על הסדר, והא קראי כתיבי ויקרא ט"ז כ"ה ואת חלב החמאת וקמיר המזבחה, והדר בפסוק כ"ז ואת פר החמאת ואת שעיר החמאת וכו' ויצא אל מחוץ למחנה ושרפו באש וגו', ואילו אנן תנן הרואה את כהן גדול כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפין אללא שריפתן צדוד שכן גדול לבוש בגדי צדוד, ואילו אמורי חמאת בתר

הכי מקמיר להו לדמי הכל נמר הכי עבדי להו נעצילה שלישית עם אילו ואיל העם? אימא חוץ מפסוק זה ואילך,

ומאי חזית דמשבשת קראי שביש [מתני', מהרש"א] וילמא שריפת הפך והשעיר אחר עצילה שלישית?

אמר אבוי אמר קרא פסוק כ"ז והמשלח את השעיר, ואמר קרא בפסוק כ"ח והשורף אותם יבבם בגדיו מה משלח דמעיקרא אף שורף דמעיקרא ושניהם נחוצים אחר פסוק כ"ה ואת חלב החמאת, ועל כסדרן שלום השעיר מקמי הקטרת לימורים הוה כדכתיב פסוק כ"ב ושלח את השעיר צמדנר והדר ואת חלב החמאת וכו' פ' בין שניהם כתובים בלשון אחר אחר הקטרה מקשינן כמו ששילוח אף שכתובה אחר הקטרה היתה לפני הקטרה, כן השריפה היא לאחר הקטרה,, אדרבה מה שורף דהשתא אף משלח דהשתא וגאמר שמה שכתב לאחר הקטרה הוא עיקר ששילוח ושריפה נעשו לאחר הקטרה, ומה שכתב ושלח את השעיר במדבר היינו ושלחו [צמדנר. צ'] צמן שלוחו לאחר הקטרה? והמשלח דמעיקרא משמע כלדס שחזר לענין שהפסקו צו וכונו שפירשמי, ושילוח שעיר צמקונו נכנס, מדלל הדך וכנס אחר הקטרה ה לימורין ושלח השעיר, והמשלחו יבבם צגדי,

רבא אמר אמר קרא ויקרא ט"ז א' יעמד חי עד מתי יהא זקוק לעמוד חי עד שעת כפרה לא מצינא אמרת דשילוח שעיר לא צמקונו נלמא, דהא לא הוסיקו לעמוד שם אללא עד שעת כפרה, ואימתי שעת כפרה והיא עבודת היום בשעת מתן דמים ותו לא.

אתי משלח ליום ממרת שמעתא באפי נפשא היא, ומהדר לעיל אפרקין דב' שעיר, שאותו המשלח עומד בסוכה אחרונה עד למחר ועכשיו כשהיה בא משלח למחר אב. ר"א מצאנו בשוק לכהן גדול, מכדור לפני הכהנים ו אומר לו אישי כ"ג עשינו שליחותך שהרי הב"ג שלחו למדבר, מצאנו המשלח כ"ג בביתו אומר לו מחיה חיים הוא הקדוש צדוק הוא עשינו שליחותו # לשון "עשינו" היה קצת בזיון לומר ברכים שהמשלח הוא באותה דרגא כמו הב"ג, אבל בביתו יכול לומר כן בין שהוא שבחו של מקום,

אמר רבה כי מיפטרי רבנן מהדרדי בפומבדיתא שהיה אחד נועל רשות ממזירו לשוץ לצינו אמרי הכי מחיה חיים יתן לך חיים ארוכים וטובים ומתקנין,

אידי דאיירי צמיס מתקניס נקט לה כתיב בתהלים קמ"ז אתחלך לפני ה' בארצות החיים,

אמר רב יהודה זה מקום שווקים שאדם מוצא לקנות מזונותיו ולפי שהיה דוד מטלטל נע ונד היה מתפלל עד הדגה, וראה רע", שאהיה מתגלגל באמת ובישרות במקום שווקים שאין נוהגין בו אלא יושר. ר"א, # והוא בבחינת גדול הנהגה מייגיע כפיו יותר מיר"ש בברכות ח' ע"א, ובוה פירשתי בסעודת הברית של נכדי יחיאל במונטריאל ביום א' שופטים תשס"ו שופטים ושומרים תתן לך בכל שערך אם יהיו במקום שווקים שהוא מקום אמת וישרות אז ושפטו את העם משפט צדק.

כתיב במשלי ג' כי ארך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך, וכי יש שנים של חיים ויש שנים שאינן של חיים?

אמר רבי אלעזר אלו שנותיו של אדם המתהפכות עליו מרעה למובה

אבני חן מסכת יומא

מי שהיה עני צילדומו ונעשה עשיר לעת זקנתו דומה לו כאלו עכשיו נעשה מי ממוך מיתה,

כתיב במשלי ה' **אליכם אישים אקרא** כראש פרשת ושעת חיים הוא, להכי נקט ליה ראה רש"י שתיה לרש"י גרסא אחרת בגמ' לעיל, **אמר רבי ברכיה** אלו תלמידי חכמים **שדומין לנשים** ענותין ומשוי כח [כמו נשים שנאמר עליהם כל כבודה בת מלך פנימה, כך ת"ח אין דרכם להיות יצאנים. ע"פ המאירי] ועושין גבורה כאנשים לשון אשה מדלג כתיב אנשים,

ואמר רבי ברכיה הרוצה לנסך יין על גבי המזבח, ימלא גרוגס של תלמידי חכמים יין, שנאמר **אליכם אישים אקרא** אשים לשון קרבן אשה,

ואמר רבי ברכיה אם רואה אדם שתורה פוסקת מזרעו ישא בת תלמיד חכם ודומה לזה בפסחים מ"ט ע"א לעולם ימכר אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח שאם מת או גולה מוכחה לו שבניו תלמידי חכמים **שנאמר** איוב י"ד ח' **אם יזקין בארץ שרשו** אף אם יזקין שרשו בארץ עד שלא ישאר בו לחלוותי **ובעפר ימות גזעו**,

דף ע"א ע"ב

פסוק מ' **מריח מים** בני תורה **יפריח** מ"ט כשיבוא עליו מעט מים ומיד כשיריח את המים יחזור ויפריח **ועשה קציר כמו נטע** ויגדל ענף כאלו נטעו זה מקרוב.

ויום טוב היה עושה לאוהביו, ת"ר מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש והוא אזלי כולי עלמא בתריה, כיון דחזוניהו לשמעיה ואבטליון שבקוהו לדידיה ואזלי בתר שמעיה ואבטליון והב"ג נתיבש, לסוף אתו שמעיה ואבטליון לאיפטורי מיניה דכהן גדול לעול נשות ממנו לפרוש לגד ביתו, אמר להן ייתון בני עממין לשלם לשון גנאי הוא, לפי שבאז ממני בניו של סנהדרין אמרו ליה ייתון בני עממין לשלם דעבדין עובדא דאהרן כדפי שלום ולא ייתו בר אהרן לשלם דלא עבד עובדא דאהרן שהעיתו אונאת דברים ואמר מר לא חטו אש את עמיתו צאונאת דברים הכתוב מדבר אם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך.

מהני: כהן גדול משמש בשמונה כלים וההדיוט בארבעה, בכתונת ומכנסים ומצנפת ואבנט אהדיוט קאי, מוסיף עליו כ"ג חשן ואפוד ומעיל וציץ, באלו נשאלין באורים ותומים כהן הנשאל באורים ותומים כריך ללבוש שמונה בגדים, ואין נשאלין אלא למלך ולבאב ב"ד ולמי שהציבור צריך בו.

גמ': ת"ר דברים שנאמר בהן שש חומן כפול ששה כל מין ומין שש, משור **שמונה** משור בלא שש, ואין זאת אלא רימונים, כל חוט של כל מין שבו כפול שמה, ועל פי חשבון זה, **מעיל** שכולו מין אחד חוטו כפול **שנים** עשר, פרוכת חוטו כפול **עשרים** וארבעה שכל מנין שבה כפולין יחד, **חושן** ואפוד **עשרים** ושמונה, **חומן** כפול ששה מנא לן ? **דאמר קרא** שמות ל"ט **ויעשו את הכתנת** ו**שש** ואת המצנפת **שש** ואת פארי המגבעות **שש** ואת מכנסי **הבד** ו**גד** הוא שש **משור**, **חמשה קראי כתיבי** והסיד דאבנט פסוק כ"ט שם דכתיב ואת האבנט שש משור וחבלת וארגמן ותולעת שני וגו' כריך למיכתב על כרחק דליכא מיני אחרים צדיקו ואלו דלעיל אינם רק שש לחוד, חד לגופיה דכיתנא ניהוו, וחד שיהא חומן כפול ששה, וחד שיהיו שוורין

יחד כולן ששה וחד לשאר בגדים שלא נאמר בהן שש שיהא חף הן חוטן כפול ששה ולקמן מפרש מאי ניהו, וחד לעכב,

מאי משמע דהאי שש כיתנא הוא? אמר רבי יוסי ברכי חנינא דאמר **קרא בר** ומכנסו הכד שש **דבר העולה מן הקרקע בר בר** הפשטן והקצום אין להן גדים וענפים כעצים אלא עלין, ואין הפשטן בלא אלא מן הקנה האמנעי,

ואימא עמרא? עמרא איפצולי מופצלא יש זו נימא מתחלקת לשמים, ואל תחמה שאף בשער זקן [האדם. ב'] מאי קו, **כיתנא נמי** איפצולי מופציל כשטמטשין אותו נחלק לכמה פיוולין? **כיתנא** אגב לקותיה שמקשין עליו מופציל,

רבינא אמר מהבא יחזקאל מר פארי פשתים וצמורה כתיב ואת פארי המגזעות שש יהיו על ראשם ומכנסים פשתים יהיו על מתניהם, אמר ליה רב אשי הא מקמי דאתי יחזקאל מאן אמרה? ולמעמיך הא דאמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו יחזקאל מר כל בן נכר שנמנכו מעשיו לאביו שבשמים, שהוא ערל לב, וערל בשר שמתו אחיו מחמת מילה [והוא לא מל ב'] לא יבא אל מקדשי (לשרתני) הא מקמי דאתי יחזקאל מאן אמרה שהכהן ערל עצמוהו פסולה?

אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא הכא נמי גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא,

משור דכתיב ברמונים משור שמונה מנא לן? דכתיב שמות לט ויעשו על שולי המעיל רמוני תכלת וארגמן ותולעת שני משור, ויליף משור משור מפרוכת מה להלן עשרים וארבעה שהרי ד' מינין יש בה וכל מין ומין כפול שש אף כאן עשרים וארבעה וכאן ג' מינין יש דהוה כל חד וחד תמני,

ונילף מחשן ואפוד מה להלן עשרים ושמונה אף כאן עשרים ושמונה? דנין דבר שלא נאמר בו זהב רמונים מדבר שלא נאמר בו זהב בפרכת לאפוקי חשן ואפוד שנאמר בהן זהב, אדרבה דנין בגד רמונים מבגד חשן ואפוד לאפוקי פרוכת דאהל הוא? אלא דנין מאבנט דיש בו גמי ארבע מינין וכל אחד כפול ששה, וכשחזק יחד הוו לכו כ"ד ודנין בגד ודבר שלא נאמר בו זהב רמונים מבגד ודבר שלא נאמר בו זהב אבנט ואין דנין דבר שאין בו זהב מדבר שיש בו זהב חשן ואפוד,

רב מרי אמר תעשנו כתיב כחשן, לפיכך אין למידן ממנו תעשנו לזה ולא לאחר,

רב אשי אמר ועשית כתיב צרמונים, שיהיו כל עשיות שוות שיהו עשיות כל המינין שבו שוות, הלכך אי אפשר צ"ח והיכי נעבידי? נעביד תלתא דעשרה עשרה הוו להו תלתין, נעביד תרי דתשעה תשעה וחד דעשרה אמר קרא ועשית שיהיו כל עשיותיו שוות, מעיל שנים עשר מנא לן? דכתיב שמות כה ועשית את מעיל האפוד

דף ע"ב ע"א

כליל תכלת גדיל, ואין גדיל פחות משנים, ויליף תכלת תכלת מפרוכת מה להלן

אבני חן מסכת יומא

צפויין, ד"א עומדים שמא תאמר משגגו אבד סוכין שלא יסונו עוד אבד סברן ובטל סכויין מה שאנו סוכין וסוכין להן, ת"ל עומדים שעומדין לעולם ולעולמים,

(אמר) [ואמר] רבי חמא בר חנינא מאי דכתיב שמות לה את בנדי השרד לשון שרד לשרת בקודש

דף ע"ב ע"ב

דף ע"ג ע"א

הייתי בפומפריאל שב"ק ראה תשס"ו

דף ע"ג ע"ב

פרק שמיני יום הכפורים

מהני: יום הכפורים, אסור באכילה, ובשתיה, וברחיצה, ובסיכה, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה מפרש בגמרא דכל הני איקרו עינו, וגבי יום הכפורים חמשה עניינים כתיב, והני חמשה הוו, דשמיא בכלל אכילה,

והמלך [מלך] דרכו ושצחו להיות נאה שנאמר (ישעיהו לג) מלך ציפיו תחזינה עיניך והכלה צריכה נוי (עד שמחצב) [עד שמחצב ?] [לחצבה. רע"ב] [שלא תמנה. ר"ן] על צעלה, וכל שלשים יום לחופתה היא קרויה כלה, ירחצו את פניהם,

והחיה יולדת תנעול את הסנדל שהנה קשה לה, דברי רבי אליעזר אכלהו קלי, מלך וכלה ומה, וחכמים אוסרין,

האוכל ככותבת הגסה, כמוה וכורעניתה, והשותה מלא לוגמיו חייב,

כל האוכלים מצטרפין לככותבת, וכל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו, האוכל ושותה אין מצטרפין:

נמי: אסור [פי' וכי אכילה ושתיה הוא אסור] ! ענוש כרת הוא? אמר רבי אילא, ואיתימא רבי ירמיה, לא נצרכה אלא לחצי שיעור כגון פחות מכותבת הגסה, שהיא שיעור ליום הכפורים כדתן מתניתין, וכי לא שלים שיעורא, כרת ליכא, איסורא איכא,

ששה אף כאן ששה, ונילף משוליו ורמוזיו מה להלן שמונה אף כאן שמונה? דנין כלי מכלי ואין דנין כלי מתכשיט כלי רמוזים קשטיו של מעיל הן, אדרבה דנין גופו מגופו ואין דנין גופו מעלמא? היינו דאמרינן לשאר בגדים שלא נאמר בהן שש,

פרכת עשרים וארבעה ד' דשיתא שיתא ארבעת מינין של שש שש, דהא נאמר בו שש ואמר מר דברים שנאמר בהן שש חוטין כפול ששה לא דינא ולא דיינא אין ספק וערעור בדבר,

חושן ואפור עשרים ושמונה מנא לן? דכתיב שמות כה ועשית חשן משפט מעשה חושב כמעשה אפור תעשנו זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משור, ארבעה דשיתא שיתא עשרין וארבעה, וזה ארבעה הא עשרין ותמניא, ואימא זהב נמי ששה? אמר רב אחא בר יעקב אמר קרא שמות לט "וקצץ פתילים" מדה"ל לכתוב פתיל וכתב פתילים וכתב נמי וקצץ פתילים משמע תרין, וכשקוצץ כל אחד לשנים הרי כאן ד',

רב אשי אמר אמר קרא גבי אפור בשמות ל"ט ג' לעשות בתוך התכלת ובתוך הארגמן היינו טעמא דהא ר' לא אפשר דכחז ציה לעשות (אומר). ליתא בפסוק בתוך התכלת ובתוך הארגמן משמע שיערב ממנו על כל מין ומין, היכי נעביד נעביד ארבעה דתרי תרי הוו להו תמניא, נעביד תרי דתרי תרי, ותרי דחד חד, ועשית שיהיו כל עשיותיו שוות,

אמר רחבא אמר רב יהודה המקרע בגדי כהונה לוקה שנאמר שמות כה לא יקרע,

מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודילמא הכי קאמר רחמנא נעביד ליה שפה כי היכי דלא ניקרע? מי כתיב שלא יקרע,

(ואמר) [ואמר] רבי אלעזר המזיח חושן מעל האפור והמסיר בדי ארון לוקה שנאמר שמות כה לא יזח שמות כה ולא יסורו,

מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודילמא כי קאמר רחמנא חדיקניהו ועבדינהו שפיר כדי שלא יזח ולא יסורו? מי כתיב שלא יזח ושלא יסורו,

רבי יוסי בר' חנינא רמי כתיב שמות כה בטבעות הארון יהיו הכדים לא יסורו ממנו אלמא אין זזין מהן וכתיב שמות כ"ז והובא את בדיו בטבעות אלמא הולכים ואלים בתוכן, הא כיצד מתפרקין ואין נשמטין צראהיהם היו עדים והעדים ראשן אחד דוחק בטבעת ובאמצען היו דקין, הלכך לא היו נדחקין בטבעות אלא מתפרקין והולכין לבאן ולכאן, אבל אין נשמטין לנאח מהן לפי שהן עדים צראהיהן, תניא נמי הכי בטבעות הארון יהיו הכדים יכול לא יהיו זזין ממקומן? ת"ל והובא את בדיו בטבעות, אי והובא את בדיו יכול יהיו נכנסין ויוצאין? ת"ל בטבעות הארון יהיו הכדים, הא כיצד מתפרקין ואין נשמטין,

אמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב שמות כו עצי שטים עומדים, שעומדים דרך גדילתן העליון למעלה והתחתון למטה דבר אחר עומדים שמעמידין את צפויין ציפי הוה מעמידין ע"י מסמרות, לשון אחר שלא התלעו ולא נפל

אבני חן מסכת יומא

וכי תימא כיון דאית ליה היתר מן התורה אין זה מושבע מסיני, וכי משמע עליה קא חייל קרבן שבועה חיללא שבעה ומיחייב עלה,

והתנן, שבועת העדות שחייב הכתוב עליה קרבן שבעה, שנאמר (ויקרא ה) ושבעה קול אלה אינה נוהגת, אלא בראויין להעיד,

והוינן בה למעוטי מאי דלא חנן במתניתין בהדיא, הא חנא ליה רישא, נוהגת באנשים ולא בנשים, ברחוקים ולא בקרובים, בכשרין ולא בפסולין?

רב פפא אמר למעוטי מלך דתנן ביה (סנהדרין יח.) לא מעיד ולא מעידין אותו,

רב אחא בר יעקב אמר, למעוטי משחק בקוביא בעירובין, דהוי גזלן מדרבנן ופסול לעדות,

והא משחק בקוביא מדאורייתא מיחזי חזי דלא הוי גזלן דאורייתא, אלא שגזל מידו, כמו ויגזל את החטית מיד המצרי (שמואל ב כג), כך מפרש בבבא קמא (עט:), ורבנן הוא דפסלוהו, ולא קא חיילא עליה שבועה?

[ומתריץ] שאני התם [אין לדמות אכילת פחות מכשיעור שהוא איסור דרבנן, לפסול לעדות מדרבנן], דאמר קרא ויקרא ה אם לא יגיד משמע מי שהגדה שלו מועלת לנצל הדיון, והאי לאו בר הגדה הוא לא מהניא הגדה ידידיה כלל הוילי ולא מקצלינן לה מדרבנן,

וכל היכא דתני ענוש כרת [פ' בכל מקום שיש חיוב כרת על העובר], לא תני אסור [לא שייך לשון אסור] דקשיא לך לעיל, אסור! ענוש כרת הוא,

והתניא, אע"פ שאמרו אסור בכולן [בה' העניינים], לא אמרו ענוש כרת, אלא על האוכל ושותה ועושה מלאכה בלבד [הרי שגם אלו שחייב עליהם כרת אומר הברייתא "אע"פ שאמרו אסור"]?

הכי קאמר, כשאמרו אסור, לא אמרו אלא בכחצי שיעור, אבל כשיעור ענוש כרת, ואף על פי שענוש כרת, אין ענוש כרת, אלא אוכל ושותה ועושה מלאכה בלבד [אבל אם מיירי באוכל כשיעור לא שייך לשון "אסור"],

ואב"א, כי קתני מתניתין אסור אשארא משום רמיה וסיכה דליכא כרת, חנא אסור,

דתנו רבא ורב יוסף, בשאר סיפרי דבי רב דלאו מורת כהנים [ויקרא], ספר וידבר, ואלה הדברים, מניין ליוה"כ שאסור ברחיצה, בסיכה, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה, ת"ל ויקרא מז לא שבת שבתו? [היא לכהם ועניתם את צדפתים חקת עו' לכהם שבות וגבי עינוי

הניחא למאן דאמר חצי שיעור כלומר פחות מכשיעור אסור מן התורה לקמן בשמעתא דריש ליה מכל חלב, אלא למאן דאמר חצי שיעור מותר מן התורה, מאי איכא למימר [מה הלשון "אסור"]?

דאיתמר, חצי שיעור, רבי יוחנן אמר, אסור מן התורה, ריש לקיש אמר, מותר מן התורה, הניחא לרבי יוחנן [שייך לשון אסור], אלא לריש לקיש מאי איכא למימר?

מודה ריש לקיש, שאסור מדרבנן ומתניתין נמי מדרבנן קאמר,

אי הכי דלריש לקיש אסור [חצי שיעור] מיהא מדרבנן [ויש עליה חיוב מן התורה משום לא תסור], לא נחייב עליה קרבן שבועה הנשבע שלא יאכל חצי שיעור מדבר אסור, ואכל, לא נחייב עליה קרבן שבעת ציטוי, דהא קיימא לן במסכת שבעות (כו.) נשבע לקיים את המצוה ולא קיים פטור, או נשבע לנטל ולא נטל פטור,

אלמא תנן, שבועה שלא אוכל, ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים, חייב, ורבי שמעון פוטר מקרבן שבעה,

והוינן בה [מקשים על הת"ק], אמאי חייב, מושבע ועומד מהר סיני הוא והוא ליה נשבע לקיים את המצוה?

רב ושמואל ורבי יוחנן דאמרי, בכולל דברים המותרים עם דברים האסורין שבעה שלא אוכל, לא בשר שחוטא ולא בשר נבילה, דמגו דחיילא להטירא, חיללא נמי לאיסורא, ורבי שמעון פוטר, דלית ליה איסור כולל, ולא אמרינן מגו,

וריש לקיש אמר, אי אתה מוצא [שיהא חייב קרבן כשנשבע שלא יאכל נבילות וטריפות וכו'], אלא במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן, או בסתם

דף ע"ד ע"א

דיתני בסוגמריאל בביתו של נכדי יוחאל ג"י פחוור יב

ואליבא דרבי עקיבא, דאמר במסכת שבעות (יט, ב) אדם הנשבע שלא אוכל סתם אוסר עצמו בכל שהוא דהכי חנן, שבעה שלא אוכל ואכל כל שהוא, רבי עקיבא מחייב, ומכמים פוטרם,

הלכך הא דקתני חייב, אי כרבנן סבירא ליה, מוקמינן ליה במפרש, ואי כרבי עקיבא סבירא ליה, מוקמינן ליה אפילו בסתם,

ורבי שמעון פוטר, רבי שמעון לטעמיה דאמר בכל שהוא נמי מושבע מסיני הוא, דתניא במסכת מכות (יז.) רבי שמעון אומר, כל שהוא למכות, ולא אמרו כות אלא לענין קרבן,

ואי סבירא ליה לריש לקיש, דחצי שיעור אסור מדרבנן, היכי מוקי לה להא דתני חייב באוכל חצי שיעור, והרי אף עליו מושבע, משום לאו דלא תסור (דברים יז),

אבני חן מסכת יומא

כתיב,

וכי היכי דשבתון האמור בשבת, אסמכו ביה רבנן שאר מלאכות, שלא היו צמטין, ואינה מלאכה גמורה,

האי נמי שבתון דגבי עיני, דכתיב שבתון הוא לכם ועינתם, להוסיף על עיניו אכילה ושמייה קאחי,

תלמוד לומר ויקרא מז וכל מלאכה לא תעשו, מה מלאכה מזה
מלאכה שבת שב ואל תעשה הוא, אף מזה ענוי נפש, שב ואל
תעשה דבר המצטל ממך את העיניו הוא, ואין זו אלא כגון הני דמתניחין, לא
יאלול ולא ישמה ולא ירחק,

ואימא היכא דיתיב בשימשה וחיים ליה, לא נימא ליה קום
תוב במולא, יתיב במולא וקירי ליה, לא נימא ליה קום תוב
בשימשה [הרי שגם באופן זה יהיה עניו ע"י שב ואל תעשה?]

[ומתריץ] דומיא דמלאכה, מה מלאכה לא חלקת בה בכל גדיה
אסורה, אף עיניו נמי שאסורו בכל גדייו קאמר, ילאו חמה וזנה, שאם ישב הרי הוא
צעינו, ואם לא ישב אינו מזה לישב, אף ענוי לא תחלוק בו,

תניא אידך, תענו את נפשותיכם, יכול ישב בחמה ובצנה
ויצטער? ת"ל וכל מלאכה לא תעשו, מה מלאכה דבר
שחייבין עליו במקום אחר כרת כי הכא, כגון בשבת, אף ענוי נפש
אף עיניו צדדר אכילה קאמר, שמנינו שחייבין עליו במקום אחר שחייב
עליו במקום אחר, כגון פיגול וזוהר, ואי זה זה זה פגול וזוהר,

אביא פגול וזוהר שהן בכרת, ולא אביא את הטבל שאינו
בכרת? ת"ל תענו ועינתם את נפשותיכם ריבה,

אביא הטבל שהוא במיתה ולא אביא את הנבילה שאינה
במיתה? ת"ל תענו ועינתם את נפשותיכם ריבה,

אביא את הנבילה שהוא בלאו ולא אביא את החולין שאינן
בלאו? ת"ל תענו ועינתם את נפשותיכם ריבה,

אביא החולין שאינן בקום אכול, ולא אביא את התרומה
שהיא בקום אכול? ת"ל תענו ועינתם את נפשותיכם ריבה,

אביא את התרומה שאינה בבל תותירו, ולא אביא את
הקדשים שהן בבל תותירו? תלמוד לומר תענו ועינתם את
נפשותיכם ריבה,

ואם נפשך לומר ואם יס ציד להשיב על זה הרי ראיה אחרת דקרא של מענו
את נפשותיכם עיניו שהוא אצידת הנפש צמח חלל הגוף מיירי? הרי הוא
אומר ויקרא כג והאבדתי את הנפש ההיא, ענוי שהוא אבדתי
הנפש, ואיזה זה זה אכילה ושתייה,

מאי ואם נפשך לומר? וכי תימא בעריות קא מישתעי קרא
כלומר עיניו דמשמש קא משתעי קרא דמשמש נמי אקרי עיניו כדלקמן יומא (עו),
(ח) וחייבין עליו כרת במקום אחר כגון עריות, הרי הוא אומר והאבדתי
הנפש ענוי שיש בו אבדתי נפש ואי זה זה אכילה ושתייה,

גופא, חצי שיעור, רבי יוחנן אמר, אסור מן התורה, ריש
לקיש אמר מותר מן התורה, רבי יוחנן אמר אסור מן
התורה, כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל, ריש לקיש
אמר, מותר מן התורה, אכילה אמר רחמנא וליכא,

איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש, אין לי אלא כל שישנו בעונש
ישנו באזהרה גבי חלב קאי, דעונשו ואזהרתו סמוכים זה לזה, כל חלב שור
וכשב ועז לא תאכלו הרי אזהרה, וסמך ליה כי כל אוכל חלב מן הבהמה הרי עונש,
אין לי שיהא מזהר אלא על כשיעור שהוא עונש עליו כרת, דגבי עונש לא כתיב
"כל" אכל חלב אלא אכול, דכתיב כי כל אוכל חלב,

כוי שהוא ספק ואין בו כרת, וחצי שיעור, הואיל ואינו בעונש יכול
אינו באזהרה מניין שהוא באזהרה,

ת"ל ויקרא ז כל חלב לא תאכלו, והכא כתיב כל אכל, כלומר אפילו כל שהוא?

[ומתריץ] מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא,

הכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך דאורייתא, כוי ספיקא
הוא, איצטריך קרא לאתויי ספיקא צממיה אטו קמי שמיא ספיקא
הוא, אי צממה הוי אי מיה הוי !

אי מושום הא לא איריא, קסברי

דף ע"ד ע"ב

כוי בריה בפני עצמה היא,

דאי לא תימא הכי, הא דאמר רב אידי בר אבין צכריות צפרק
דס שמיטה (כא). דקמי התם, כל דס לא תאכלו, לעוף ולבהמה, מה עוף ובהמה
מיוחדים וכו', אף כל לאתויי כוי, כוי ספיקא הוא, איצטריך קרא
לרבווי ספיקא !

אלא בריה שאני, הכא נמי בריה שאני,

ת"ר, ויקרא מז תענו את נפשותיכם, יכול ישב בחמה או בצנה
כדי שיצטער?

אבני חן מסכת יומא

ישחנה מדעתו [לשון היסח הדעת. ר"א], וחד אמר ישיחנה לאחרים שמא יטילוהו ענה,

ישעיהו סה כה ונחש עפר לחמו, ר' אמי ורבי אסי חד אמר אפילו אוכל כל מעדני עולם, טועם בהם טעם עפר, וחד אמר אפילו אוכל כל מעדני עולם, אין דעתו מיושבת עליו, עד שיאכל עפר,

[בשם רש"י הירש: 'ועפר תאכל', לא ברורה המשמעות של אכילת עפר. לאמתו של דבר אין הנחש אוכל עפר אלא בעלי חיים בלבד. נראה איפוא שאין כאן אלא תיאור ציורי של ההליכה על גחון כדוגמת 'אויביו עפר ילכו' (תהלים עב ט), 'ילכו עפר כנחש' (מזכר ז יז), או שמא ניטל חוש הטעם מן הנחש, אשר לשונו איננה יפה למעימה, שמא אין הוא אוכל אלא להשקיט רעבון, אך אין הוא נהנה מן המאכל, וזו תהיה איפוא המשמעות הפיסולוגית של דברי חז"ל "אפילו אוכל כל מעדני עולם טועם בהם טעם עפר" (יומא עה ע"א)? והספרינו פירש ועפר תאכל, שלא תשיג את התענוג שהיה לך קודם החטא, במאכל ובמשתה ובמשגל].

תניא אמר רבי יוסי, בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם [שהקב"ה הוא טוב ומטיב], מדת בשר ודם מקניט את חברו יורד עמו לחייו כלל דבר שהוא יכול להקניטו ולהפסידו, הוא יורד, [שגול לו פרנסתו שמחזר אחר אומנות שבידו כדי ליטול מזונותיו הימנו, אבל מידת בעסו של הקב"ה אינו כן. ר"א],

[יורד עמו # [פי' מענישו, והמלה "עמו" פירושה מה שעושה לו, ולא יחד עמו, כדאמרינן בפסחים פ"ו ע"א ואם רצו בני חבורה לעשות עמו טובה, וכן באינגליש "i am angry with him" [ע"ד. ר"ס כתובות נ.] לחייו]

אבל הקב"ה אינו כן, קלל את הנחש [על נהגך תלך ועפר תאכל כל ימי חיך. בראשית ג' י"ד] עולה לגג, מזונותיו עמו, יורד למטה מזונותיו עמו # [שחמא עין הדעת היה ע"י שחיה נהנה תשומת לב להנחש, וזה הפירוש שבא עליה, ולכן נענש מדה כנגד מדה שלא יקבל מהקב"ה שום תשומת לב, שלא יהיה לו מה אפילו מה לבקש מהקב"ה],

קלל את כנען [ויאמר [נח] ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו. בראשית ט' כ"ה, # [ואף שלא קללו הקב"ה, מ"מ כיון שנה היה צדיק והלך "את האלקים" קלל בדרך שהקב"ה מקלל. וראה בן יהוידע, ועיון יעקב], ואין כלום בלי רבו דמה שקנה עבד קנה רבו. מהרש"א, בא לו גם טובה על ידה ש[אוכל מה שרבו אוכל, ושותה מה שרבו שותה] [שרבו מפרנסו. ר"א],

קלל את האשה [הרבה ארבה עצבונך והרעך וגו'. בראשית ג' פסוק ט"ו, קילל את האשה שהיא מליאת דם, ואפילו הכי] הכל רצין אחריה,

קלל את האדמה [ארורה האדמה בעבורך וגו'. שם פסוק י"ז] הכל גיוזנין הימנה,

דבי רבי ישמעאל, תנא נאמר כאן ענוי ונאמר להלן ענוי וענק וירענך (דברים ט), מזה להלן ענוי רעבון אף כאן ענוי רעבון,

ונילף בראשית לא מאם תענה את בנותי דמוקי ליה לקמן (יומא עו). אשמיש?

דנין ענוי דרבים יוס הכפורים לכל ישראל ואכילת המן לכל ישראל מענוי דרבים, ואין דנין ענוי דרבים מענוי דיחיד,

ונילף מענוי דמצרים, דכתיב דברים כו וירא את ענינו ואמרינן זו פרישות דרך ארץ, אלא דנין ענוי בידי שמים יוס הכפורים מנזת מלך היא וכן עיני המן מענוי בידי שמים, ואין דנין ענוי בידי שמים, מענוי בידי אדם,

דברים ה המאכילך מן במדבר למען ענותך, רבי אמי ורבי אסי וליה הכא רומי' דקראי אלא קרא מפרש המאכילך למען ענותך אוכל ומעונה חד אמר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו אוכל היום ודואג על למחר,

וחד אמר אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל אכילת המן טועם טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן,

אמר רב יוסף, מכאן רמז לסומין שאוכלין ואין שבעין,

אמר אביי, הלכך מאן דאית ליה סעודתא, לא ליכלה אלא ביממא,

א"ר זירא מאי קרא? קהלת ו טוב מראה עינים מהלך נפש,

אמר ר"ל, טוב מראה עינים באשה, יותר מגופו של מעשה, שנאמר טוב מראה עינים מהלך נפש,

משלי כג כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים, ר' אמי ור' אסי, חד אמר כל הנותן

דף ע"ה ע"א

עינו בכוסו אוהב שכרות, עריות כולן דומות עליו כמישור [דשתיית יין מביא לידי זנות דכתיב זנות יין ותירוש. מהרש"א], וחד אמר כל הנותן עינו [בכיסו. ד"ם] [שהוא מקמין על מעותיו ומוציאן בקושי. ר"א], כל העולם כולו ממון אחרים דומה עליו כמישור דומה לו הימר, [שכל הגזילות שהוא עושה דומות עליו כהיתר, שקשה לו לחזור ולשלם. ר"א],

[כתיב במשלי יב כה] דאָגָה פחד שדואג על הפסד שום דבר פן יטוּהוּ # [דיבור זה אינו על מקומו] בלב איש יִשְׁחָנָה, רבי אמי ורבי אסי, חד אמר

אבני חן מסכת יומא

שזו דואגים שמה לא ירד מן למחר היו משעבדים לגס למקום, שכל אחד ואחד דואג ואומר שמה למחר לא ירד המן ומצאו בני קטנים מתים, ומצאו כולן מכוונים את ליבן לאביהם שבשמים. ר"א, ע"י שמגיד אי בן תשעה וכו' ע"י מונע עבירות מישראל, דלכך תקנו הבתנא ג' חדשים בכל החדשים נזירה שמה ישא את אחותו מאביו. ע"פ מהרש"א,

תניא ר' יוסי אומר כשם שהנביא היה מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין כלומר שום דבר סתר ונעלם. ר"א, ויהיה הפירוש גר לכן שמלכן ומכר מה שבחורין וכו' דהיינו דבר הספק לדין מו זכאי וכו' חייב. מהרש"א כך המן מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין, כיצד שנים שבאו לפני משה לדין זה אומר עבדי נגבת וזה אומר אתה מכרתו לי, אומר להם משה לבוקר משפט, למחר אם נמצא עומרו בבית רבו ראשון, בידוע שזה נגבו אם נמצא עומרו בבית רבו שני, בידוע שזה מכרו לו,

וכן איש ואשה שבאו לפני משה לדין, זה אומר היא סרחה עלי שבפשיעתה יצאה ממני על חנם וחלכה לה לבית אביה. ר"א, והיא אומרת הוא סרח עלי ותבעמו כמזה, אומר להם משה לבקר משפט, למחר אם נמצא עומרה בבית בעלה בידוע שהיא סרחה עליו והיא עדיין אשתו כיון שהיא רוצה אותה, ולכן ירד המן בביתו, נמצא עומרה בבית אביה בידוע שהיא סרחה עליה ורוצה לגרשה ושוב אינה בעלה ולכן ירד המן בבית אביה. ראה מהרש"א,

כתיב במדבר י"א ט' וברדת הטל על המחנה לילה [ירד המן עליו אלמלא צמח המנה יורד, ונחצי. בכ"ב ב' וכת'] וילא העם ולקטו יצאה ממך למחנה משמע, וכמי שטו משמע למקום רחוק כמו משוט צאן] וכתיב שמות ט"ז ד' ויצא העם ולקטו וכתיב במדבר י"א ח' שטו העם ולקטו, הא כיצד? צדיקים ירד על פתח בתיהם, בינונים יצאו ולקטו, רשעים שטו ולקטו,

כתיב שמות ט"ז ד' הנני ממטיר לכם לחם משמע אפיו וכתיב במדבר י"א ח' ועשו אותו עוגות משמע קודם אפיה, ועשו אותו עוגות ע"י טורח וכתיב שם, שבו העם ולקטו וטחנו דהיינו טורח ויחרה, הא כיצד צדיקים לחם, בינונים עוגות, רשעים טחנו בריחים, שם או דכו במדכה, א"ר יהודה אומר רב ואיתימא ר' חמא בר' חנינא מלמד שירד להם לישראל עם המן תכשיטי נשים נשמים דבר שנידוך במדוכה שכן דוכס ומדוכה ומתקשטות צפן להיות רימן ערב לצעליהן,

במדבר י"א ובשלו בפרור א"ר חמא מלמד שירד להם לישראל עם המן ציקי קדירה תגלן לתשל על ערב ומנושם,

כתיב בנדרת המשכן בשמות י"ז ג' והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר, מאי בבקר בבקר? א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מדיבך שירד להם בבקר בבקר, מלמד שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן היצאו נדבה ממה שמוצאין בבקר בבקר כשיוצאין ללוקט את המן שנאמר וילקטו אותו בבקר בבקר,

כתיב בשמות י"ח כ"ז והנשיאים הביאו את אבני הששה, תנא נשיאים ממש עניים היו וכן הוא אומר משלי כ"ה י"ד נשיאים עניים, על שם שנשאים עצמם למעלה. מ"צ ורוח וגשם אין כמו אם יבואו עניים וינשב הרוח ויצפו או על ממטר ולא יבוא שאו מרובה צער המצפים וכו'. מ"ד,

במדבר י"א ח' והיה מעמו כמעט לשד השמן, א"ר אבהו מה שד זה שד לשון יחד של שדים של אשה תינוק טועם בה כמה מעמים שהם אוכלת אף המן כל זמן שישאר אוכלין אותו מוצאין בו כמה טעמים, א"ר לשד ממש פ' מלשון שדים ורוחות מה שד זה מתהפך לכמה גוונים שבכל פעם נראה בצורה אחרת אף המן מתהפך לכמה טעמים,

שמות ט"ז ח' ויאמר משה בתת ה' לכם כערב בשר לאכול, ולחם בבקר לשבוע, תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה בשר ששאלו שלא כהוגן

כיון דדרש לעיל ע"ד ע"ב המאבילך מן במדבר דורש כאן בענין מן: כתיב במדבר י"א זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, רב ושוואל חד אמר דגים, וחד אמר עריות דנאסרו להם צמדנך, ודגה שלן משמים כמו וידגו לרוב, מאן דאמר דגים דכתיב נאכל, ומאן דאמר עריות דכתיב חנם [לפי שרחוקות לא ימצא איש אלא במורה ומתן, משא"כ בקרובות דאפשר שיתרצו חנם. מהרש"א], ולמאן דאמר עריות הא כתיב נאכל? אישנא מעליא נקט, דכתיב משלי ל ב, בן דרך אשה מנאפת אכלה ומחתה פיה מקנתה פיה של מטה כמו כאשר ימנה הנלחם, כמי שמקנת את הקערה ואמרה לא פעלתי און,

ולמאן דאמר דגים מאי חנם? דהווי מויתין להו הדגים מהפקירא, דאמר מר, כשהיו ישראל שואבין מים, הקב"ה מזמין להם בתוך המים, דגים קטנים בכדיהן,

בשלמא למאן דאמר דגים אבל עריות לא פריצי בהו לא היו פרוצים צעירות צמדים, היינו דכתיב שיר השירים ד' ב' ג' נעול אחותי כלה [גו' ראה מהרש"א דעקר הדרשה הוא מסיפא דקרא ג' נעול מעין סתום, כמו שמסים אלא למ"ד וכו'], אלא למ"ד עריות מאי מעין חתום? מהנך דאסירין לא פריצי בהו אומן שהיו נאסרות לגמי נח כגון הך דלמירין צננהדין, ערוס שצ"ד של ישראל מממין עליה כגון אשת איש. ר"א, בן נח מנחיר עליה, וכן כנו על הספסות,

בשלמא למאן דאמר עריות היינו דכתיב במדבר י"א ח' וישמע משה את העם בכה למשפחותיו, על עסקי משפחותיו שנאסרו להם לשכב אצלם ולפעמים היה אדם מייבם אשת אחיו מיד לאחר מותו, ונתעברה האשה, ותולד הוא ספק בן מ' לראשון וכו', ונפל המן בבית אח הראשון ומצא שאח השני צריך להוציאה, ולכן גרם המן שיבכו על עריות. ע"פ מהרש"א, שכל אחד הניח את אשתו לפי שהיה לו הערות. ר"א [פ' שאשתו היתה אסורה עליו לפי ההלכות שאמר משה], אלא למאן דאמר דגים מאי בוכה למשפחותיו? הא והא הואי דגין וערות. ר"א,

שם פסוק ה' זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקשואים ואת האבטיחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים, רבי אמי ורבי אסי חד אמר מעם כל המינין טעמו כמין, טעם חמשת המינין הללו לא טעמו בו שכן קשין לעצמות ומיטקות כדלמירין כספרי משל אומר לאשה לא תאכלי כל ממי המיטוק, לפיכך היו מתרעמין עליהן. ר"א, וחד אמר מעם כל המינין טעמו טעמן וממשן שהיה ממשו כפיו באותו דבר שהיה טעמו. ר"א והללו טעמן ולא ממשן וטעמן בלא ממשן אינה קשה לעוברות. מהרש"א,

שמות ט"ז י"א (והמן) [והוא] כורע גר לבן (וטעמו), אומר ר' אסי עגול כגירא גרעין של אלינדי ולבן כמרגלית וזע הגד אינו לכן אכל עגול הוא והכי קאמר קרא והוא עגול מרע גד ולכן כמרגלית, (תניא נמי הכי) [תנו רבנן] גר שדומה לזרע פשתן שגס הוא עגול כגבעולי' דרע פשתן לאחר שנודש ונתפרד כל גרעין בפני עצמו אינו עגול כדורי אלא עגול שטוח, אבל כשהו עדיין כגבעולי' כל הגרעין בתרמיל אחד, נראה התרמיל כעגול כדורי. רש"י, אחרים אומרים גר שדומה להגרה שמושכת לבו של אדם כמים דכמו שהתאגד זו מושך לב אדם לרת', כך המן מושך לב אדם לאכילה, לפי שהיה טועם בה כל הטעמים. מהרש"א,

תניא אידך גר שמגיד להם לישראל אי בן תשעה לראשון כורע גר. שמגיד איזה זרע זה הבן. מהרש"א לפי שנאמר וימודו צעומי צין שלקטו הכנסה צין שלקטו מעט מוצא עומר לגולגולת, ואם נמצא יסר צנים הראשון בידוע שכן תשעה לראשון הוא, ואם צנים האחרון בידוע שכן האחרון הוא ואי בן שבעה לאחרון, לבן שמלבין עונותיהן של ישראל ממך

אבני חן מסכת יומא

ואחרונה ואפילו אחרונה שהשומן יורד אליה דרך י"ב הלחמן שעל גבה **אינה נאכלת** מרוב השומן הנצלב זה וכל שכן העלויות **אלא ע"י תערובת** מרוב שומן שבה, מאותו עוף שמונה עליה,

רב יהודה **משתכח ליה** היו נמצאות לו שליו **בי דני** צין מצומיו שהיו ממלאין לו מן השמים, **רב חסדא משתכח ליה בי ציבי** בין העצים באוצרו, **רבא מייתי ליה אריסיה** הביא לו ארוס שלו שליו, בר"ח גרם מייתו ליה ההוא ציידא בכל יומא מאנמא **כל יומא [מדברא. ר"א]** שהיה צרו בשדה ומביאו אצלו. ר"א, **יומא חד לא אייתי** שלא עלה בצידתו כלום אמר מאי האי, **סליק לאיגרא שמעיה לינוקא דקאמר** חבוקק ג שמעתי ותרגו בטני אמר שמע מניה נח נפשיה **דרב חסדא** תמיה דרעא הוה ורבו הוה ולחבי לא אשכחן כלל דליתו. ר"א, **ובריל רבה אכיל תלמידא** מוטם הרב היה אוכל התלמיד,

כתיב שמות ט"ז י"ד **ותעל שכבת הטל** והנה על פני המדבר כשהיה הטל עולה מן הארץ לקרלת התמה כדכתיב היה [המן] נראה על פני המדבר [והמשך הפסוק הוא] דק מתקפס, למדנו שהיה הטל מקסא את המן עד שעה שסעל עולה לקרלת התמה [וסיים הפסוק הוא דק ככפר על הארץ] **וכתיב** במדבר ט"ז פ' **וברדת הטל** על המזנה לילה ירד המן עליו אלמא טל מלמטה? אמר **רבי יוסי ברבי חנינא** טל מלמעלה וטל מלמטה ודומה כמו שמונה בקופסא והוא דרך חיבה, כי המן שאלו כדונן. מחרש"א,

כתיב בשמות ט"ז י"ד **דק מחוספס**, אמר ר"ל **דבר שנימוח על פיסת היד** מחוספס טעמיקון, "דק מחוספס" יש בה: מח פס ר, **רבי יוחנן** אמר **דבר שנבלע במאותם וארבעים ושמונה אברים** אלו יולא מן המעיין **מחוספס** 254 טובא הוי בנימטריא יותר מרמ"ח? אמר **רב נחמן בר יצחק מחוספס** בלא וי"ו **כתיב** ובנימטריא רמ"ח, [ספרתי 23 פעמים המלה "בנימטריא" בש"ס, וזה כאן לא חשבתי כיון שאין המילה בגמ'].

תנו רבנן כתיב בתהלים ע"ח **לחם אבירים אכל איש**, לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו, **דברי ר"ע**, וכשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל אמר לחם צאו ואמרו לו לעקיבא, עקיבא מעית, וכי מלאכי השרת אוכלין לחם והלא כבר נאמר דברים ט **לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי**, אלא מה אני מקיים **אבירים**? לחם שנבלע במאותם וארבעים ושמונה אברים,

אלא מה אני מקיים דברים ט ויתר תהיה לך על אונגד [ויצאת שמה חוץ] אם כל האוכל היה נבלע באבירים למה צריך בית הכסא [השפת אמת הקשה הא מקרא זה הוא מצוה לחירות, ולא על דור המדבר?]? **דברים** מאכלים שתגרי אומות העולם מוכרין אותן לחם,

ר"א בן פרטא אומר אף דברים שתגרי אומות העולם מוכרין להן מן מפיגן ודוה נבלע באבירים, **אלא מה אני מקיים ויתר תהיה לך על אונגד?** לאחר שסרחו שנתלנו על כך שאמרו נלחם הקולקל במדבר כ"א ה', אמר הקב"ה אני אמרתי יהיו כמלאכי השרת עכשיו שהתלנו אני מטריח אותם שלש פרסאות לבית הכסא דכתיב במדבר ג' ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השמים, ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא אתרא והויא תלתא פרסי, ותנא כשנפנין אין נפנין לא לפנייה ולא לצדדיהן שאין יודעין לאהזי דא עניינא הולכין אלא לאחוריהן יודעין הם שלא יחזרו לאחוריהם ואותן שלפנים יזכין ללחם לסוף המתנה מאחור, ובשפת אמת פירש לולי פרש"י היה נ"ל משום דה' חולק לפנייה בעמרו ענן לכן אסור לפרוע לפנייה וגם לא לצדדין רק לאחוריהם שיהי' המתנה מפקסת בין הענן שהולך לפנייה. עיי"ש עוד,

במדבר י"א ו' **ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן ענינו**, אמרו עתיד מן זה

מתוך כרם מלגה שהיה מקנה רב היה להם # [דיבור זה, וגם דיבור שאח"י נרפס שלא במקומו בע"ב] **ניתן להם שלא כהוגן** ירד להם עם חשיכה שעה שאינה ראויה לתקן אותה עד שעת הסעודה,

דף ע"ה ע"ב

לחם ששאלו כהוגן שאי אפשר להיות נלחם להם **ניתן להם כהוגן** צנוק שיש שהם להכניס, **מכאן למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בלילה**, והאמר אביו האי מאן דאית ליה סעודתא לא לאכלי' אלא ביממא? כעין יומא קא אמרינן גאון האנטיקה שיהיה לו נר יפה כשיאכלנה בלילה, אמר רב אחא בר יעקב בתחלה היו ישראל דומין כתרנגולים שמנקרין באשפה כל שעה, כך הם היו אוכלין שלא כסדר בשר כל שעה, עד שבא משה וקבע להם זמן סעודה צנוק ונערב,

במדבר י"א ל"ג **הבשר עודנו בין שיניהם** בשרם יכרת, ואף ה' חרה בעם וד' ה' בעם מכה רבה מאד, דמשמע דאלתר נידונו [וכתיב פסוק ב' שם **עד חדש ימים** עד אשר יצא מאפכם, משמע שיאכלו הבשר זמן הרבה, הא כיצד בינונים לאלתר מתו והיינו הבשר בין שיניהם, רשעים מצטערין והולכין עד חדש ימים כיון ששאלו שלא כהוגן לא חשב בת צדיקים. מחרש"א,

כתיב שם בפסוק ל"ב **וישטחו להם להם שטוח סביבות המחנה**, אמר **ריש לקיש** אל תקרי וישטחו אלא וישחטו מלמד שנתחייבו שונאיהן של ישראל שחיטה,

"שטוח" תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה אל תיקרי שטוח אלא שחוט, מלמד שירד להם לישראל עם המן דבר שמעון שחיטה ומלמד שהשלו דבר שטעון שחיטה היה,

אמר רבי וכי מכאן אתה למד שעופות טעונן שחיטה, והלא כבר נאמר תהילים ע"ה כ"ו **וימטר עליהם כעפר שאר** בשר. מ"צ וכחול [הים] [ימים] עוף כנף עוף בעל כנף. מ"ד, וכיון ששליי הוא "עוף" ודאי שצריך שחיטה, ותניא שכבר היה ידוע להם שעופות טעונן שחיטה **רבי אומר** דברים י"ב כ"א כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשום שמו שם **וזבחת** מבקרב ומצאנך אשר נתן ה' לך **כאשר צויתך** ולא מלני צמורה צווי הציצה הלא, מכאן אתה למד שנמסרו לו הלכות שחיטה על פה, מלמד שנצטוו משה על הושט ועל הקנה על רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבחמה [ראה תוס' חולין כח. שדורש ר"ת מ"באשר" צויתך]?

אלא מה תלמוד לומר שטוח מלמד שירד להם משמיחין משמיחין השליי היה עשוי לפניהן על הארץ משמיחין, כמו שטוחין לפני בחמה, כלומר שלא ירד להם במקומות לפיזון אלא על פני כל הקרקע, פירוש אחר משמיחין בשר יבש. ר"א,

כתיב שמות ט"ז ד' **לחם**, **וכתיב** במדבר י"א ח' והיה טעמו כטעם לשד השקן **שמן**, **וכתיב** שם בפסוק ל"א וטעמו כצפחת בדבש דבש, אמר **רבי יוסי ברבי חנינא** **לנערים לחם** להם יפה למחורס, **לזקנים שמן** שמן יפה לזקנים, **לתינוקות דבש** דבש יפה לתינוקות,

כתיב שליו וקרינן שליו, אמר רבי חנינא צדיקים אוכלין אותו בשלוה # אף שהצדיקים לא שאלו על שליו כיון שהוא שלא כהוגן, מ"מ אחר שירד כבר אף הם אוכלין רשעים אוכלין אותו ודומה להן פסילין קוים נלחן ארמי, א"ר חנן בר רבא ד' מיני שליו הן, ואלו הן שיכלי וקיכלי ופסיוני ושליו, מעליא דכולהו שיכלי, גריעא דכולהו שליו, והוי כציפורתא והוא גדול כציפור. שמו"ן, ומוחבינן לה בתגורא כך מנהגם ללחם שפודיהם נמטר ותפח מרוב שומנו הוא נמסח ונעשה עד והוא מלי תגורא, ומסקינן ליה ומעלין את הבשר לאכלה אתלסיר על שלשה עשר ריפי' ככרות לחם, שנותנין י"ג לחמן זו על גב זו ומעלין הבשר עליהן,

אבני חן מסכת יומא

חומות, מקום אחד גבוה ומקום אחד נמוך, ועוד תיבה היכי סניא היך עלמה לראשי ההרים? אלא נבקעו כל מעינות תהום רבה אלא על כרחך מלמעלה דקרא מן השמים הוא, והכי קאמר על ידי גשמים גברו ט"ו אמה ומן התהום יאלו תמלה למלאות הבקעות והשפלות עד ראשו מיא בהדי טורי עד שהשוו לראשי ההרים, והדר חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים, וכי אי זה מדה מרובה רכה על חכמה מדה טובה או מדת פורענות? הוי אומר מדה טובה ממדת פורענות חמש מאות כה, שגמדה טובה נאמר נזר מקד לאלפים, וזמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים, אף כאן מדת הטוב של יידת המן רכה על יידת המנוול, במדת פורענות הוא אומר בראשית ז וארובות השמים נפתחו לא ירד מנוול אלא דרך שמי ארצות, במדה טובה הוא אומר תהלים עה ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכל ודגן שמים נתן למו ותנא כמה ארצות יש צאורך דלת ארבע, הרי לב' דלמות ח' ארצות, ואחרי ששמי ארצות הורידו גשמים גובה ט"ו אמה ח' ארצות הורידו מן שמים אמות, שהרי אמרת מדה טובה מרובה על של פורענות וכ"ש שאינה ממועטת הימנה, כמה ארובות יש בדלת ארבע ארבע וכיון דכתיב "דלת" לשון רבים היינו לכל הפחות שנים הרי כאן שמונה ונמצא מן שירד להם לישראל גבוה ששים אמה,

תניא איסי בן יהודה אומר מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב שנאמר תהלים כ"ג תערוך לפני שלחן היינו להם המן נגד צוררי שיראו אותה עכו"ם השונאים אותו [וגו'] כלומר שהיו רואין אותן אומות העולם. ר"א,

וידורש שאר הפסוק [דשנת בשמן ראשי כוסי רוייה], אומר אביי ורייק אביי מהא דאסי דאמר המן היה מתגבר ועולה בחשבון תערוך 696 [צריך ביאור] כדי שיראו אותו הכל. ר"ח ש"מ כסא דרוד לעלמא דאתי מאתן ועשרין וחד לוגא מחזיק, שנא' כוסי רוייה, רוייה בגימטריא הכי הוי ולהכי רייק לוגין ולא הוינן ורבעיית? דהכי רייקין לקרא, בשמן ראשי כוסי, אמר רוד במידת שמן שהיו נותנין על ראש המיטמר בה במידה היו נותנין לבוס והיו לו, דנקטינן פך שמן של מצורע לוג היה מחזיק, וכמה מחן יהיו לבוסי כמניין רוייה. ר"א, [6 23] פעמים בש"ס]

אדרי אלעזר המודעי קאי הא לא דמיא התם [מכאן ועד ר' אלעזר מר"א], במבול להכי גבהו ט"ו אמה משתי ארובות, לפי שירד בארבעין יומין וארבעים ילה, אבל, הכא כמין חדא שעתא לא היה יורד המן אלא שעה אחת בבקר והילכך אפי' ט"ו אמה לא היה יורד? ותו איכא למימר אידך עניינא ולמיפדך דטפי הוה מס' התם דהתם במבול לפיכך לא היו יורדין משתי ארובות אלא ט"ו אמה משום לכ"ע שהיו שהיו יורדין המים בכל העולם והיו מתפורין ולא היה נובחן עולה כל כך, אבל הכא לישראל לחודיה הוו מחתי קון בג' פרסאות לחוד, ואיכא ונפיש להו מפי דטפי מששים אמה היו קון גובה. ר"א? ר' אלעזר המודעי פתחה פתחה גמר מה פסיחה האמורה צאצאות המנוול ט"ו לב' ארצות אף פסיחה האמורה דלמות המן ט"ו אמה לכל ג' ארצות.

שנינו במשנתנו אסור באכילה, הני חמשה ענויין כנגד מי? אמר רב חסדא כנגד חמשה ענויין שבתורה במדבר כ"ט ז' ובעשור דמוסא הפקודים, ובעשור לחדש השביעי הוה מקרא קדש יהיה לכם ועניתם את נפשתיכם, ויקרא כ"ג כ"ז ואך בעשור דמור לו כש, אך בעשור לחדש השביעי הוה יום הכפרים הוא וגו' ועניתם את נפשתיכם, שם פסוק ל"ב שבת שבתון הוא לכם ועניתם את נפשתיכם, ויקרא ט"ו ל"א ושבת שבתון הוא לכם ועניתם את נפשתיכם, ויקרא ט"ז כ"ט והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש "תענו" את נפשתיכם צמלוהו כמיז מענו [תענו כתיב רק פעם אחת, או בד' פסוקים אחרים כתיב] ועניתם, הני חמשה הוו ואנן שיתא תנן? שתיה בכלל אכילה היא, דאמר ריש לקיש מניין לשתייה שהיא בכלל אכילה שנאמר דברים י"ד כ"ג ואכלת לפני

שתיתם במעיהם וחורגן שיצבה כריסן. ר"א, כלום יש ילוד אשה שמכנים ואינו מוציא,

וכשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל דגר"א אינו גורם כל הנמ' כאן עד דבר אחר, ואי גרסינן לה הוא רק באמר מר [וראה בד"ם שגורם רבי שמעון ולפ"ז אולי ר"ש אומר כאן מזה שאמר ר' ישמעאל לעיל] אמר להם הן הן דברים שהיו מתרעמין על שלא היו נפנין. ר"א אל תקרי אַיִיִים אלא אֵיבָרִים דבר שנבלע במאתים וארבעים ושמונה איברים, אלא מה אני מקיים ויתר תהיה לך על אוניך? בדברים שבאין להם ממדינת הים, דבר אחר להם אברים אבל איש

דף ע"ו ע"א

זה יהושע שעלה עם משה עד מחומי ההר שנאמר ויקם משה ויהושע משרתו ועל משה אל הר סיני והממין לו יהושע שם על מ' יום שנאמר ושמע יהושע את קול העם צרעה, למדנו שלא היה עמהם ושם היה יורד לו מן כנגד כל ישראל שירד לו מן כנגד כל ישראל השפח אמת מפרש שזה חירוף על הקושיא לעיל אם היה המן נבלע באיברים, למה צריך יתר מחוץ למתנה? ועו' מתרין שרק יהושע היה נבלע באיברים, ועיי"ש שמפרש הקושיא ואיכא משה, כתיב הכא איש וכתיב התם במדבר כו קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו, ואיכא משה דכתיב במדבר יב והאיש משה ענו מאד? דנין איש מאיש ואין דנין איש מוהאיש,

שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה כלומר מפני מה היה יורד בכל יום, ירד להם פעם אחת בשנה לצורך כל השנה. ר"א, שכן כל הורעים דרכן לילקט פעם אחת לכל השנה, [במ"ב או"ח סימן קנ"ז ס"ק ד' בשם חוהרש פרשת בשלח לא ליבעי אינש לבשלא מוונא מן זומא ליזמא אחריו ולא לעקב מוונא מן זומא ליזמא אחריו. עיי"ש במ"ב] [על עשיית חכמת חסדן וכדומה, האם יש בדבר משום חסרון אמנה ובכחון, עין בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב קיא, וחד"ד מה, שכט הלוי ח"ד א.ב, יוסף דעת] ? אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שיש לו בן אחד פסק לו מוונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מוונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום, אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים דלו ולאשתו אפשר דהוה מספיק ליה בדברים שתגרי עכו"ם מוכרים. מ', # וקשה שהלא ילדו ששה בדרם אחד? היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב נמצאו כולן # פ"י כל אלו שהיו מטיפלים בבנים מכוונים את לבם לאביהן שבשמים,

דבר אחר שהיו אוכלין אותו כשהוא חם וטרי. שמו"ק, דהיינו הצדיקים שהיו אוכלין אותו כמו שהוא ירד. מ', # ואולי יש לפרש חם כאן מרי.

דבר אחר מפני משאוי הדרך # כשהיו נוסעים, וגם באחיהם היה מחזיק מקום,

וכבר היה רבי מרפון ורבי ישמעאל וקנים יושבין ועוסקין בפרשת המן והיה רבי אלעזר המודעי מעיר מודיעין תנא מדור השלישי, לפי האנהה היה ר' אלעזר המודעי דודו של בר כוכבא. אנצ' לחכמי התלמוד והגאונים יושב ביניהן, נענה רבי אלעזר המודעי ואמר מן שירד להן לישראל היה גבוה ששים אמה, אמר לו רבי מרפון מודעי עד מתי אתה מונבב מלקט מן הקרקע, ראה רש"י שבת ל"ו ע"ב בקש ובנבבא, מלקט דברים שאין בהם טעם. ר"א דברים ומביא עלינו, אמר לו רבי מקרא אני דורש בראשית ז' כ' חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכסו ההרים וכי חמש עשרה אמה בעמק (חמש עשרה בשפלה) חמש עשרה בהרים וכי מיא שורי שורי קיימי וכי היה המים עומדים חומות

אבני חן מסכת יומא

על דף מביא שחמרא הכוונה על שתיה שבעשיית היין אמרו חז"ל שמוכר השתיקה, וריחני היינו הדיבור מפני שהקול יפה לבשרים, שצריך חכמה מתי לדבר ומתי לשתוק, וראה באבות פרק ב' כיצין אות ל"ב וזהו שאמר החכם היודע לרקח הסלסול והענוה במשקל נאות שזה בשות, לפי הזמן, והמקום, והאדם, הוא האיש המוצלח אשר יהיה אהוב ומכובד לכל, ושומר אלא הדברים המועטים, כי הם סוד יקר, אשר יכשלו בו רוב בני אדם במדת הן חסר והן יתיר. ובליקוט המאירי כתב לפי הרמב"ם פ"ג מהלכות דעות שאין החכמה מצויה במקום תאוות הגוף, ועל כן ביין המשמח את האדם שמקורה בנשמה, וכן הריח שמנהיג את הנשמה בלי תעורבות תאוות הלב, מחכימות. ובספר שערים מצויינים בהלכה כתב רידוע דבעת הזקנה אין מגיע הדמים לגידים הקטנים שבמוח, ולכן נתגבר השכחה ונחלש הדעת, וע"י שתיית יין ישן מתגברים הדמים ונכנסים לתוך הגידים הקטנים, ונתחדש כח המוח.

רחיצה וסיכה מנא לן דאיכרי עיניו? דכתיב דניאל ח' ג' לחם חמודות לא אכלתי כלומר אפי' הנאה זאת לא עשיתי לעצמי שהייתי אוכל לחם חם. ר"א ובשר ויין לא בא אל פי וסוך לא סכתי, מאי לחם חמודות לא אכלתי? אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת אפילו נהמא דחיטי דכייאת [דכייאת לשון וך] מסיס נאות וקיום כדמתרגמין את צגדי עשו הממודות בראשית כ"ז דכייאת, שדרך כל אדם לעשות בביתו. ר"א לא אכל כיון שקבל עליו אבילות לא רצה לאכול אלא כדי קיום הגוף, וכיון שהיה ללחם זה רק מעלה קטנה שהייתה עשויה מחטים נאות לא רצה לאכלה. וראה בממ"ז בארובה, ומנא לן דחשיב כעיניו מה שעשה שלא סך. ר"א דכתיב דניאל ח' י"ב ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך ואני באתי בדרכיך (כי חמודות אתה ליחא בפסוק),

אשכחן סיכה, רחיצה מנא לן? אמר רב זוטרא ברכי טוביה אמר קרא תהלים קט ותבא כמים בקרבנו והכוונה על רחיצה וכשמן בעצמותיו ויהיה דינה כסיכה שמן בעצמותיו, ואימא כשתיה מנלן דכמים בקרבנו קאי על רחיצה שמא הכוונה על שתיית מים? דומיא דשמן מים נקצו דכתיב קרא דומיא דשמן בעצמותיו מה שמן מאבראי מנכחן סכין אוחו ונגעל בעצמותיו אף מים נקצו מאבראי הנגלעות דרך המון על ידי רמיה, דמקיש מים דהיי רחיצה לשמן דהיי סיכה לומר דחשיבא כסיכה דעיני דאמר לא סכתי. ר"א, והא תנא איפכא קא נסיב לה דאת מדמיט רחיצה לסיכה מהאי קרא, ותנא אית להו איפכא דכמים בקרבנו והיינו שתייה, ומדמי לה סיכה דחשיבא כשתיה. ר"א, דתנן מניין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורים אף על פי שאין ראה לדבר וזכר לדבר שנאמר ותבא כמים בקרבנו וכשמן בעצמותיו אלמא מים דקרא שמים הוא ושמן הוא דיליף ממים ואת ילפת מים משמן? אלא אמר רב אשי רחיצה מגופיה דקרא דדניאל דגבי סיכה שמייע ליה נפקא לן מרצויה דלישנא דכתיב וסוך לא סכתי ומי למכת ולח סכתי,

מאי ואני באתי בדרכיך סיפיה דההוא קרא דלעיל אל מילא דמילא וגו' ואני נאמי דנכריך, נכסמי למון הפגור דנצילן, ממי נגרש ממוכו שהוצרך ליכנס?

יש כאן אריכות והקיצור הוא כך:

* יחזקאל ח' י"א: שבעים איש היו מקטירין לע"ז [משום דעברו חוקנים לע"ז בקשרת גזירה גזירה] ואש נגר אש. [מ']

* יחזקאל ח' ג': במראה הנבואה באתי לשער העדוה [לספר אך בא יחזקאל מבבל לירושלים לראות כן, ומירו לא ידענא אמאי לא הביא המקראות כסדרן. מ']

ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגגך תירשך ויצהרך, תירוש חמרא הוא ולקמן מקשה מנלן דתירוש חמרא הוא וקרי ליה ואכלת,

ממאי ודילמא דאכליה על ידי אניגרון מין מאלל שותמין זו יין וכמה מקומות שניט נמוספתא אניגרון ולקסיגרון שותמין זו יין ושמן, דלא חשיבא אלא אכילה כסלקא גופיה. ריטב"א, דאמר רבה בר שמואל לברורי בעלמא נקט לה, ולא היה צריך לה, ודכוותה בתלמודא. ריטב"א אניגרון מיה דסילקא מים שנקין כסן מרדן, אכסיגרון מיה דכולהו שלקי של שער מיני ירק? אלא אמר רב אחא בר יעקב מהכא דברים י"ד כ"ז ונתתה הכסף ככל אשר תאוו נפשך בבקר ובצאן ביין ובשכר [תרגומי: ובחמר חרת ועתיק] ובכל אשר תשאלך נפשך "ואכלת" שם לפני ה' אלךך ושמתה אתה וביתך, שכר פ' יין ושכר שתייה הוא וקרייה רחמנא ואכלת?,

ממאי ודילמא הכא נמי דאכליה על ידי אניגרון # שאין מזה ראה ברורה דהא דכתיב ואכלת קאי על שתיית היין, שמא אנב שאומר לשון אכילה על בקר וצאן, אומר אכילה גם על יין ושכר כיון דשיך לנביתו אכילה ע"י אניגרון? שכר כתב מירי דמשכר ואין שכרות דרך אפלה אלא ודאי קאי "ואכלת" על שתיית היין, ודילמא דבילה קעילית שם מקום דתניא אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנס למקדש

דף ע"ו ע"ב

(חייב משום מ' ושכר אל משת וקרא ח' ט') [לוקח]? אלא יליף שכר שכר מנזיר מה להלן יין דכתיב בבמדרג' ג-ד מין ושכר יזיר וגו' אף כאן יין וצין אין שכרות אלף דשמיטו,

ותירוש חמרא הוא והתניא הנזיר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה צפירות חדשים צמחוס ענננים, מיני פירות שאוכל אדם אחר מאכלו כדי למתק אבילותו. ר"א ומותר ביין בן ארבעים [יום. ב']? ואלא משמע דתירוש אינו כולל יין,

1) ומקשה ולא חמרא הוא וכי תירוש אינה יין והכתיב ובריה ט' י"ז ותירוש ענבי היין. מ"צ ינובב ענין דבור כמו ינוב חכמה. מ"צ בתולות ומכירת היין יפתח פי הבתולות לדבר שירות ומירות עם כי מדרגן למעט דבור תנה לרוב השמחה ירבו בדברי שיר וזמר. מ"ד ? ומתריץ דבר חבא מן התירוש מן העננים ינובב בתולות והכי קאמר קרא העננים יזילו לנס דגר אשר ינובב בתולות אפי' לכו אבוט בתולת מפקחתו. ר"א,

2) ומקשה עוד והכתיב משלי ג' ח' וימלא אסמך שבע ותירוש יקבך יפרצו ענין התחזקות ברבוי כמו פרצו לרוב. מ"צ, היין אשר יקבים יתרבה. מ"ד, דמכתיב יקבך אלמא חמרא הוא. ר"א, וכל יקב צמחקרא הוא הסור שלפי הגת, ושם אין העננים נמוטים אלף היין ? ומתריץ דבר חבא מן התירוש יקבך יפרצו והכי קאמר קרא עננים יסיו לן המפריצים יקבך ציין ולעולם אין היין נקרא מירוש אלף העננים,

3) ומקשה עוד והא כתיב תירוש ג' זנות ויין ותירוש גם תירוש הוא יין, ולקמן מקשה ואמאי קרי ליה יין ואמאי קרי ליה תירוש, וראה במ"ז יקח לב?

אלא דכולי עלמא תירוש חמרא הוא, ובגדרים הלך אחר לשון בני אדם ואין דרכן לקרות את היין מירוש לכך מומר ציין, ואמאי קרי ליה יין ואמאי קרי ליה תירוש? יין שמביא יללה ע"י יין רב הניחוף, ופודענט צאה לעולם. יין לשון מאניה ואניה, יין בגימטריא ילל לעולם מביא לירי עניות אם שותה יותר מדאי. ר"א, תירוש שכל המתגרה בו נעשה רש שמכלה מעותיו בשתייה,

רב כהנא רמי כתיב תירש וקרינן תירוש? וזה לשמות לפי מדה נעשה ראש שמפקת לנו בחכמה לא וזה נעשה רש,

(והיינו דרבא דרבא) [רבא] רמי כתיב ישמח צע"ן ימנית לשון שמחה וקרינן ישמח בש"ן שמאלית לשון שמחה, וזה משמחו לא וזה משממו, והיינו דאמר רבא בשלהי הירוש' [יג:]. ר"א חמרא וריחני פקחין פקמוני עשאוני פקא, ובספר דף

אבני חן מסכת יומא

* יחזקאל ח' מ"ז: עשרים וחמשה אנשים משתחווים לע"ז [משום הכי נמי נגזרה גזירה. מ']

* אמר הקב"ה למיכאל סרחא אומתך, וכולם כולל המוכים ישרפו.

* ואמר הקב"ה לגבריאל שיקח גחלים מתחת הגלגלים

* גבריאל אמר לברוך שיתן לו הגחלים ולא לקח בעצמו כדי שיצטננו קצת

* גבריאל אמר עשיתי כאשר צונית, הוציאו אותו מאחורי הפרגוד [נגרש מלפנים מהפרגוד] ומחזיתו

שיתן פולסי דנורא.

* הושיבו דוביאל שם של פרס על מקומו כ"א יום, ורצה ליקח כרנא מישראל ומרבנן וגבריאל טען נגדו,

* גבריאל המליץ על ישראל בזכות דניאל

* הקב"ה שמע דברי גבריאל והכניסו לפניו מהפרגוד, זה כוונת ואני באתי בדרכך [בשכיל דניאל].

היינו דכתיב יחזקאל ח' י"א ושבעים איש מוקני [בית] ישראל ויאזניהו בן שפן עומד בתוכם הוא היה הראש על כולם. מ"ד **עומדים לפניהם** לפני הע"ז בדכתיב שם בפסוק ^א ואביו ואראו והנה כל תבנית רמש ובחמוה שקין וכל גלולי בית ישראל מחקה [מל] חקיקה] על הקיר סביב סביב **ואיש מקמרתו** ^א המחבת שמקשרין בה. מ"צ **בידו ועתר** ענין רבוי. מ"צ **ענן הקמורת עולה**,

יחזקאל ח' ג' [לספר איך בא יחזקאל מבבל לירושלים לראות בן, ומיהו לא ידענא אמאי לא הביא המקראות כסדרן. מ'] **וישלח תבנית יד ויקחני בציצית ראשי** ר"ל שער ראשי כי כל דבר הוצא מן הגוף קרוי ציצן. מ"צ **ותשא אותי רוח בין הארץ ובין השמים, ותבא אותי ירושלימה במראות אלהים** ר"ל לא הביאו באמת רק נראה לו במראה תבואה כאלו הביאו. מ"ד **אל פתח שער הפנימית** הוא שער העזרה שהוא פנימית להר הבית. מ"ד **הפונה צפונה** כי ד' שערים היו לעזרה אחד לכל רוח. מ"ד **אשר**

דף ע"ז ע"א

שם היו עובדים ע"ז שם ולכן נקרא **מושב סמל** ענין צורה וכן תמונת כל סמל. מ"צ **הקנאה המקנה** ענין כעס והקנטה. מ"צ, פסל הקנאה, ולתוספות ביאור אמר המקנה ר"ל המקנים ומכעים למקום לחיותו במשכן ביתו. מ"ד

יחזקאל ח' מ"ז **ויבא אותי אל חצר בית ה' הפנימית והנה פתח היכל ה' בין האולם ובין המזבח כעשרים וחמשה איש אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה והמה משתחווים קדמה לשמש, ממשמע שנאמר ופניהם קדמה איני יודע שאחוריהם אל היכל ה'?** אלא מה ת"ל אחוריהם אל היכל ה'? **מלמד** שהיו פורעין עצמן מגלים ענבותיהם. buttocks. ר"א והיו מתריזין defecate **כלפי מטה** # לא רצה לומר נגד היכל ה' ומשתמש בלשון נקיה,

אמר לו הקב"ה למיכאל שהוא שר של ישראל. מהרש"א, **מיכאל ! סרחא אומתך** # ודאי שיך לשון סרחא על שהיו מתריזין, **אמר לפניו רבונו של עולם דיו לטובים שבהם** שתוכל למחול בהן בשביל הטובים שבהם. ר"א, **אמר לו הקב"ה למיכאל אני שורף אותם ולטובים שבהם** שלא קיבל דברי מיכאל, שהיה לטובים למחות. מהרש"א, ות" **מיד יחזקאל** ^א ב' **ויאמר** הושב על הכסא. מ"ד **(לאיש) [אל האיש]** **לבוש הברים** הוא גמילאן כספר דניאל, והוא מלאך ממונה על האש, וגם הוא מוהפך בזכות ישראל, ולכן לא לקחם בעצמו רק ע"י הכרוב כדי שיצטננו הגחלים. מהרש"א **ויאמר בא אל פינו ת לגלגל** כיונת=בין, לגלגל=כמו הגלגל. מ"צ, **אל תחת לכרוב** אל חלק המקום מהם שהוא מתחת לכרוב והוא בשפולי האופנים. מ"ד **ומלא חפניך גחלי אש מבינות לכרובים** מבין הכרובים, **וזרוק על העיר** ויחזקאל מסיים **ויבא לעיני ראהה האיש לבוש**

הבדים בא אל תחת הכרוב, שאמר לו שיקח הוא עצמו הגחלים ויורקם, והוא לא עשה כן אלא נטלן מיד הכרוב דכתיב וישלח הכרוב את ידו וגו'. ר"א,

מיד יחזקאל ^א ד' **וישלח הכרוב את ידו מבינות לכרובים אל האש אשר בינות הכרובים** רש"י מפרש לקמן שנבראל בקש ממנו שיתן לו הגחלים **וישא ויתן אל חפני לבוש הברים ויקח ויצא, אמר רב חנא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא אילמלא לא נצטננו גחלים מידו של כרוב לידו של גבריאל לא נשתיירו משונאיהן של ישראל שריד ופליט,**

וכתיב יחזקאל ח' י"א והנה האיש לבוש הברים אשר הקסת הוא מכלי הכתיבה. מ"צ **במתניו משיב דבר** לאמר עשיתי כאשר צויתני, א"ר יוחנן באותה שעה הוציאו לגבריאל מאחורי הפרגוד [נגרש מלפנים מהפרגוד] **ומחזיהו שיתין פולסי** שבטין הכאות. ר"א, מקלט דנורא של אור, **אמרו ליה אי לא עבדת כלל לא עבדת** וסייעו מלזיקים אותך לומר, דומה הוא אם הדבר, אולי ישוך הקב"ה מסרותו וימלכה להם, **אי עבדת אמאי לא עבדת כדפקדוך** שמהא אמה טעל הגחלים מניעות לכרובים, ואמה אמרת כל הכרוב למתם נך, **ועוד דעבדת** אם כבר עשית כמו שעשית, וכי **לית לך אין משיבין על הקלקלה** כלומר אין מוסרין דין וחשבון שנתבצעה שליחות של פורענות וקלקלה.

שמו"ן, ראה הלשון במגילה מ"ו ע"א, ע"ז ^א ע"ב,

אייתיה לדוביאל שרא דפרסאי # והטעם שנקרא שר של פרס "דוביאל", ראה ע"ז ב' ע"ב שהפרסים דומים לדוב. וכ"ה במ' **ואוקמיה בחריקיה** נמקומו **ושמש עשרים ואחד יום היינו דכתיב** דניאל ^א י"ג **"ושר מלכות פרס עומד לגנדי** גנדיאל אמר כן לדניאל **עשרים ואחד יום, והנה מיכאל אחד השרים הראשונים בא לעזרני ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס** הוא הוראה שיהיו ישראל משועבדים ביד מלכי פרס. מ", **יהבו ליה לדוביאל עשרין וחד מלכי** מלכים, כנגד כ"א יום ששימש. ת"י, כי הצדה שעל שוואי ישראל הם במספר כ"א יום וכי כשיעור הימים שבין י"ז בחמוז לת"ב. מ' **ופרוותא** נמל שקורין פורט **דמשהיג** דגר מלכות כלשון פרסי לפי שהוא מעלה שם מרגליות כדאמרין ברי"ה כ"ג ע"א.

כשראה שהיו נותנין לו כל כך שאל ר"א **אמר** דוביאל למי שמינה אותו **כתיבו לי לישראל באכרגא** שישלמו לי כסף גלגולתא, **כתבו ליה, כתיבו לי רבנן באכרגא, כתבו ליה, בעידנא דבעו למיחתם עמד גבריאל מאחורי הפרגוד ואמר** תהלים קכו **שוא לכם** לומר כלום הגוים האומות להיותם הסתכסס מסורים צידם והלא המקרא משעתן שאף נשותיהם מנודות שניה מעניהן, שוא לכם צעלי אומנות **משכימי קום מאחרי שבת** המשכימים ומאחרים למלאכתם **אוכלי לחם העצבים** אוכלי לחם צעלב וצגיעה **כן יתן לידידו שנא** כן יתן הון אם העולם מוועות ופרנסה לידידו **שנא**, למי שנדד שניה בשצילו [ידידו שנא מלשון נדר שינה] **מאי כן יתן לידידו שנא?** א"ר יצחק אלו נשותיהן של תלמידי חכמים שמנודות שינה בעולם הזה פ' שעליהן שודין בביהמ"ד והן מחכות להם בבית, שלא יהיו ישנים כשיבוא בעליהן **וזוכות לעולם הבא, ולא השניחו עליו על גבריאל,**

חור גבריאל להמליץ על ישראל בזכותו של דניאל **אמר לפניו רבש"ע אם יהיו כל חכמי או"ה בכף מאזנים ודניאל איש חמודות בכף שניה לא נמצא מכריע את כולם, אמר הקב"ה מי הוא זה שמלמד זכות על בני? אמרו לפניו רבש"ע גבריאל אמר להם יבא שנאמר** דניאל ^א ואני באתי בדרכיך על שדנתי נך,

אמר להו הקב"ה ליעול יכנס גבריאל לפניו מן הפרגוד **אעיילוהו, אתא אשכחיה לדוביאל דנקט ליה לאיגרתיה** שישאל ורבנן ישלמו לו מכס **בידיה, בעא** גבריאל **למורמא** להנביא, לחטוף האגרת **מיניה, בלעה** # [אי הפי' שבלעה ממש לתוך מעיו, מה הנפק"מ אי היה עליה חותם או לא?] , **איכא דאמרי** מיכתב הוה כתיבא מיחתם **לא** הוי חתמא, **איכא דאמרי** אף מיחתם נמי הוה חתמא רק כדבלעיה

אבני חן מסכת יומא

לבא,

אמר רב יוסף מכאן רמז מדרבתי וליושבי ירושלם. ר"א לנדה שצריכה לישב עד צוארה במים כשהיא יושבת ידו המים עמוקין כל כך שיגיעו עד צוארה, ולא שיהו המים נמוכין ותשטח עצמה במים, דהא מהכא רמזה דרך טבילה בישיבתה. ר"א מדלג קרי ליה נלוי לנדה עד שמתגבר כחל שוטף שמיניע לפתח בית דוד, רמז שצריכה [לעצמה. ב'] מים עמוקים שמשג בהן עד זוארה, ואע"ג דלא רמז קרא עד זוארה רמז מיסא דניסוי עמוקים עומק הרגל, חס כראוי, ולית הילכתא כוותיה, [טבילה נדה מדראוייתא מעל? ראה תוס']

אולי אנב שריב ליעל על נחל אשר לא אוכל לעבור בה, מביעיא ליה אם מותר לעבור בשבת בנחל. (תינה יום הכפורים דליכא מנעל) שבת דאיכא מנעל ואינו יכול לעבור במים במנעול. ר"א מאי מ שרי לעבור במים או דילמא חישוק דילמא נפקי [נפלי ?] מכריעה וסמי לאסמיניה? אמר נחמיה חתניה דבי נשיאה אנא חזיתיה לרבי אמי ורבי אסי דמטו עורקומא דמיא שהגיעו לשלולית של מים ועברוה דרך מלבוש [נעליהם דרגליהם. ב'] עברו זמן, [שהבנים ידו במנעוליו ועשאן כמין בת ידם. ר"א], תינה מנעל סנדל [שהוא של עין מלמטה ואינו דומה למלבוש. ר"א] מאי איכא למימר שאינו יכול להדקו [ולשקו. ב'] יפה דרגלו כמו מנעל? אמר רב ריחומי אנא חזיתיה לרבינא דעבר בסנדל דרך מלבוש, רב אשי אמר סנדל לכתחלה לא,

ריש גלותא איקלע להגרונאי #אנו מוצאים הרבה אמוראים שבאו מהגרונאי: שימי בר אשי, ר' אלעזר ז', רב חלקיה ז', אביו ז' 6%, רב אשי, רב שמואל בר אבא, רב יהודה [סבא להגרונאי שבת יא]. לבי רב נתן ושנת סס , רפרם וכולהו רבנן אתו לפירקא לדרשא דריש גלותא רבינא לא אתא, למחר בעי רפרם לאפוקי לרבינא מודעתיה דריש גלותא שלא ישנאהו, שריצה להוציא רבינא מלב של ראש גולה שלא יחא לו בלבו עליו שום איבה, לומ' שמפני נסות לא רצה, והתחיל לשאול לו בפני ראש גולה מאי טעם לא אתא אתמול לפירקא כדי שיאמר אונסו וישמע ראש גולה ולא יחא חושדו מיכן ואילך שלא הניח מפני נסות, דהא רפרם הוה ידע אונסיה. ר"א אמר ליה לרבינא מאי טעמא לא אתא מר לפירקא? אמר ליה רפרם הוה כאיב לי כרעאי, איבעי לך למיסם מסאני אמאי לא נעל מנעול. ר"א? גבא דכרעא הוה שהיה הכאב על גב חרגל ולא הייתי יכול לנעול מנעול. ר"א, איבעי לך למרמא סנדלא ססוא רמז, אין לו ממעלה כלום. ר"א? אמר ליה עורקמא דמיא הוה באורחא אמת המים ולא הייתי יכול לילך בסנדלי במים. ר"א, איבעי לך למעבריה דרך מלבוש #[לפי פרש"י לעיל דרך מלבוש היינו נעליהם בתגליהם קשה שהרי אמר שהיה לו מכה בתגל, אבל לפי פירוש הר"א שלבשן כמו בת ידם נחא] ? אמר ליה רבינא לרפרם לא סבר לה מר להא דאמר רב אשי סנדל לכתחלה לא חזימא הא אמר רב ריחומי לעיל לדירי חזי לי לרבינא דעבר דרך מלבוש? וי"ל דתרי רבינא הוו כמו שהוכיח ר"ת בחולין (מת), א"נ לדחוי קא מיכין, תוס' הרא"ש,

תני יהודה בר גרונאות כך הוה כיניו שמו. ר"א אסור לישב על גבי טינא כדי להצטנן. ר"א שחלום הטעם הו עונג קרוב לרחיקה ביום הכפורים, אמר רבי יהושע בן לוי ובטינא מטפחת מקילה מים, אמר אבוי ובמפוח על מנת להטפוח, אמר רב יהודה מותר להצטנן בפירות לשפשך עצמו בפירות שהן קרים. ר"א, רב יהודה מצטנן בקרא, רבה מצטנן בינוקא בבשר התניוק. ר"א, אבל בר"ם יש גירסא בבוציא וכתב שם באות נ' ונוסחא ישרה היא וזיא מין דלעת, רבא מצטנן בכסא דכספא בדופן הכיס. ר"א, אמר רב פפא כסא דכספא מלא אסור שמה יספטו מים על כשרו, חסר שרי חסר מקצת שרי דחשתא ליכא למיחש שמא יפלו. ר"א, דפחרא של חרס אידי ואידי אסור משום דמישחל שחיל פולט מים שזולע, רב (פפא) [רב אשי] אמר כסא דכספא חסר נמי אסור משום דמזודריב ממליק ושמש ממד וישפטו המים עליו , כדי שבענין הכי אי אפשר שלא יקשקשו המים אילך ואילך ומעלה ונופל על דופן

רב יהודה ורב שמואל בר רב יהודה הוו קיימי אגודא דנהר (פפא) [פרת] שפת נהר פרת אמברא דחצדד מקום מעבר הנהר מול תלדד והוה קאי רמי בר פפא מהך גיסא, רמא להו קלא הגביה רב פפא את קולו מצד זה של הנהר לרב יהודה ורב שמואל ושאל מהו למיעבר האם מותר לי לעבור הנהר כדי למיית לגבייכו לבא אצליכם למשאל שמועתא כדי לשאול מכם הלכה? א"ל רב יהודה רב ושמואל דאמרי תרוייהו עובר ובבלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו שפת חלוקו להגביה שולי חלוקו על זרועו דאני נראה כמלגוש אלף [מנושאה. ב'] על כמיסו, ואמר מר הינא נטילת מקופלת על כמיסו בשבת חייב חטאת, איכא דאמרי א"ל רב שמואל בר רב יהודה תנינא עובר ובבלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו,

מתקיף לה רב יוסף ובחול כי האי גונא מי שרי דקמי לעיל עד זוארו במים והלאה סכנה שלא ישטפוהו המים והכתיב יחזקאל מו וימד אלף באמה המלאך הראה ליחזקאל נחל היוצא מבית קה"ק תחילתו כמות וסולך וגדל וכל אלף אמה אורך משיגל חוץ לירושלים ויעיבירני במים מי אפסיים לא היה עמוק אלף [עד. ב'] מי קלולין ankles, מכאן שמותר לעבור עד אפסיים ולישא דאפסיים משמע מי שיש להם אפס שאינן אל מעומין. ר"א, וימד אלף שניות ויעיבירני במים מים ברכים והעמיקו עד גרסיס מכאן שמותר לעבור עד ברכים, וימד אלף עוד אלף אמה ויעיבירני מי מתנים [ועוד עד ממנים. ב'] שהגיעו בגובהן עד המתנים מכאן שמותר לעבור עד מתנים, מכאן ואילך וימד אלף נחל אשר לא אוכל לעבור קרי ליה אשר לא אוכל לעבור אלמא אסור לעבור למעלה ממתנים?

אמר אבוי שאני נחל היוצא מבית קה"ק דרדיפי מוא שהיו מימיו רודפים [מחסיפן. ס"א בב'] והולכים מהר ושועפים, [דתניא. ר"א, ד"ם עיי"ש] לראיה דרדיפי מוא יכול יעבירנו בסיוחוי נשיט לשוט על פניו? ת"ל יחזקאל מו כי גאו המים [מהיות. ב'] מי שחו, מאי מי שחו? שיוטא רלויות לשוט שכן קורין לשייטא סייחא, יכול יעבירנו בבורני קטנה? ת"ל ישעיהו ג כל תלך בו אני פ"י אנה שיט, יכול יעבירנו בבורני גדולה? ת"ל ישעיהו לג וצי אדיר ספינה גדולה לא יעברנו, מאי משמע? כדמתרגם רב יוסף לא תזיל ביה [ספינת צידים. ד"ם], ובורני רבתי לא תגזינה כמתרגם רב יוסף היינו חרגום שלנו [וגראה שנקרא על שם רב יוסף שהיה בקי בו ומשתמש בו הרבה. שמו"ק] דלא תזיל ביה ספינת צידין [ציד דגים] ובורני רבתא [וספינה גדולה] לא תגזינה [פ"י לא יחצה אותה], אמר ר' יהודה בן פזי אף מלאך המות אין לו רשות לעבור בתוכו כתיב חכא כל תלך בו אני שיט, וכתיב התם משוט בארץ, אמר ר' פנחס משום רב הונא צפוראה מעין היוצא מבית קדשי הקדשים בתחילה דומה לקרני חגבים, כיון שהגיע לפתח היכל נעשה כחוט של שתי, כיון שהגיע לאולם נעשה כחוט של ערב, כיון שהגיע אל פתח עזרה נעשה כפי כך קמן, והיינו דתנן ראב"י אומר מים

דף ע"ח ע"א

מפכין כפי הפך הן, כשמגיעין למפתן [העורה. רש"י] עתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית מפתן של עזרה. ר"א, מכאן ואילך היה מתגבר ועולה עד שמוגיע לפתח בית דוד הוא ציון חוץ לירושלים, כיון שמוגיע לפתח בית דוד נעשה כנחל שוטף שבו רוחצין זבין וזבות נדות ויולדות שנאמר ובריה יג ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלים לחטאת ולגדה,

אבני חן מסכת יומא

הכלי מבחין ומטפחין אותו כשהוא מצטנן בו ודחי כרחיצת ר"א,

עיי"ש.

~ רק ביוז"ב שיש בה איסור סחיטה, סחטו המטפחת בעיוז"ב משא"ב בת"כ לא סחטו.

** משמע מדתעסב דקאי על דברי רבה בר מרי, ולא הבנתי למה לא אמרה על דברי ועירא?

אמר רב מנשיא בר תחליפא אמר רב עמרם אמר רבה בר בר חנה שאלו את רבי אלעזר והוא ר' אלעזר בן פדת [לאו מנא היה ואמורא היה, תלמידו של ר' יוחנן והוא ר' אלעזר ססס, דמיירי ככל הש"ס גנמ', ור' אלעזר סתמא דמשנה וברייתא הוא ר' אלעזר בן שמוע. רש"י יבמות ע"ב ע"ב], זקן ויושב בישיבה צריך ליטול רשות [בדורות הראשונים לא היו חכמים צריכים לקבל רשות להוראות איסור והיתר אלא לדיני ממונות. שט"ן] להתיר בכורות או אינו צריך? אמרין כסנהדרין שאין חסס ממיר את הכסור צימד לראות את מומו, אלא אם כן נטל רשות מן הנשיא פסס אחת, והכא מבעיא להו דאס זקן יושב בישיבת כסנהדרין הוא, מי צריך רשות? ואו לא, והא דנקט לה הכא משום דבעי למימר ומו קמבעיא להו ממו להטא כסנדרל של שעס ציוה"כ? מאי קא מיבעי להו? הכי קא מיבעי להו כי הא דאמר רב אידי בר אבין דבר זה נעילת הכסות הניחו להם לבי נשיאה כדי להתגדר לשון גדולה בו שברבו זה ירו מבוכרין יותר מן האחרים לפי שהן נשיאים שלא היו מתירין בכורות אלא ברשותם. ר"א, ולכן צריך ליטול רשות, או דילמא כיוון דזקן ויושב בישיבה אין צריך?

עמד ר' צדוק בן חלוקה [צ"ל חקולה. ר"א] על רגליו ואמר אני ראיתי את רבי יוסי בן זימרא שזקן ויושב בישיבה היה, ועמד [למעלה. רש"י, ד"ס, #שתנשיא ישב לכן היה עומד למעלה מבעי] מוזקנו של זה לפי זקינו של נשיא זה שדורנו, לפני רבן גמליאל חוקן זקינו של רבי שהיה שם. ר"א ונטל רשות להתיר בכורות, אמר ליה ר' אבא לא כך היה מעשה אלא כך היה מעשה רבי יוסי בן זימרא כהן היה, והכי קא מיבעיא ליה # פ' לא נטל רשות, שזקן אינו צריך רשות, רק שאל שאלה אם יכול הוא לראות מומין של חבירו הלכה כר"מ דאמר החשוד בדבר כהנים משרדין על מומי הכסור להמיר את האסור, ואף להטיל צו מום, לפי שהכסור בזמן הזה אין לו מקנה אלא אם כן יש צו מום, ועל הכהן ליטפל בו, משנתנוס לו לשומרו ולונו לא דנו ולא מעידו, או דילמא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דאמר נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו? ופשט ליה הלכה כרשב"ג,

ותו קא מבעיא להו קמיה דרבי אלעזר מהו לצאת בסנדרל של

דף ע"ח ע"ב

שעם מין גומא כיום הכפורים? עמד רבי יצחק בר נחמני על רגליו ואמר, אני ראיתי את רבי יהושע בן לוי שיצא בסנדרל של שעם ביוז"ב, ואמינא ליה בתענית צבור הנגור על הגשמים דתנן במס' תענית אסור בנעילת הסנדל מאי דרילמא דברי סופרים צריכים חוק. תוס' הרא"ש ? א"ל לא שנא, אמר רבה בר בר חנה אני ראיתי את רבי אלעזר דמן נגוד שיצא בסנדרל של שעם בתענית צבור, ואמינא ליה כיום הכפורים מאי? א"ל לא שנא, רב יהודה נפיק בדחוימין מין שעס, של קש. ר"א, אבוי נפיק בדהוצי סנדרל של כפות ממרים, ענפים דקין של דקל. ר"א, רבא נפיק (בדיבולי של עשש) [בדיקולי סנדרל של ינפוי הדקל, שהיה נועל סלים של דקלים ברגלו. ר"א], רבה בר רב הונא כריך סודרא אכרעיה ונפיק,

מתבי רמי בר חמא על הא דאמרין דכל מנעלים של שעם וכדומה מותר ללבושם ביוז"ב, והא תנן בשבת ס"ה ע"ב הקיטע מי שרגלו קטוע יוצא בקב שלו באותו עץ שהתקין לעצמו בעין

זעירא בר חמא אושפיזכנין הוא היה האכסנאי דרבי אמי ורבי אסי ורבי יהושע בן לוי ודכולהו רבנן דקיסרי, הוה אמר ליה לרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי, בר אריא אתה ר' יוסף בן גדולים תא אימא לך מילתא מעלייתא דהוה עביד אבוך ר' יהושע בן לוי, מטפחת סודר כמין כלס נגוצים היה לו (1) בערב יום הכפורים ושורה אותה במים [ואלי שמעמי וכו' ומקנת זה ידיו] ועושה אותה כמין כלים נגובין שסחטה להוציא מימיה ולמחר והוא למה קלת מקינות הידיס דלממול מקנה בה פניו ידיו ורגליו כדי להצטנן. ר"א, (2) ערב תשעה באב שורה אותה במים [ואלי שמעמי וכו' ומקנת זה ידיו] ולמחר מעבירה על גבי עיניו, # לא ראיתי מפרשים למה ביוז"ב מקנה פניו ידיו ורגליו ובת"כ רק מעבירה על עיניו, הא איפכא מסתברא?

וכן הלשון "וכן" אינו נות. ד"ס עיי"ש, וכן מחקה הגר"א כי אתא רבה בר מרי אמר (3) בערב תשעה באב מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים [ואלי שמעמי וכו' ומקנת זה ידיו] ומניחה תחת מראשותיו ולמחר מקנה פניו ידיו ורגליו, (4) בערב יום הכפורים מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים [ואלי שמעמי וכו' ומקנת זה ידיו] ועושה אותה כמין כלים נגובין שסטה להוציא מימיה ולמחר מעבירה על גבי עיניו,

אמר ליה ר' יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא איפכא אמרת לן, ואותיבנך סחיטה דכמין כלס נגוצים [הן לתין עדיין ויש. ב'] כדי לסמוט, שביזה"כ יש חשש סחיטה שייד לומר בה כמין כלים נגובין, משא"ב בת"כ, רבין שהיא שרוייה כל כך אי איפשר שאין עושה סחיטה כשמקנה בה פניו וידיו, והכי הילכתא דודאי אסור לרחוץ אנב מטפחת כיום הכיפורים משום סחיטה. ר"א.

	יום הכפורים	תשעה באב
* זעירא בשם ר' יהושע בן לוי	(1) מקנה בה פניו ידיו ורגליו ~ [כמין כלים נגובין]	(2) מעבירה על עיניו
* לרבה בר מרי	(3) מעבירה על עיניו ~ [כמין כלים נגובין]	(4) מקנה בה פניו ידיו ורגליו
ואני שמעתי ברש"י	** ערב יום הכפורים מביאין לו מטפחת ומקנת זה ידיו ולמחר פושטה ומעבירה על עיניו וכו'	
איפכא אמרת לן	וערב יוה"כ לא אמרת פושטה אותן כמין כלים נגוצים,	בתשעה באב עושה אותן כמין כלים נגוצים
איפכא אמרת לן אליבא דואני שמעתי ברש"י	וערב יוה"כ שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגוצים,	[וללשון. ב'] ששמעתי הכי קאמר וכו' ערב ת"כ מקנת זה ידיו, ולמחר פושטה וכו',

* והנוסחא הוא כבדרפא רק דזעירא אמר ליה לר' יוסף מאי דהוה עביד ביה"כ אבל בת"כ לא ראה מה שעשה ריב"ל ואולי לא התאכסן אצלו בת"כ, ורבה בר מרי אמר לן מה שהיה עושה ריב"ל בת"כ, ד"ס

אבני חן מסכת יומא

תחזינה עיניך, כלה מאי מעמא? כדי שלא תתנגה על בעלה,
אמר ליה רב לר' חייא כלה עד כמה? אמר ליה כרתניא אין מועין
תכשיטין מן הכלה מחמת אכל, ראה רש"י כל שלשים יום צ"ע למה לא קתני נמי
רחיצה וסיכה שהכלה מותרת בהן? ולא ידעתי מאי ניהו תכשיטין, דאם הם בגדים אבו שאר אבלים
אסורים בתכשיטין דקתני בכלה דמותר? רמ"מ,

שנינו במשנתנו [אם היה הכוונה לפרש דברי ר' אליעזר לעיל, הול"ל היה מ"מ] החיה תנעול
את הסנדל, ואומר הגמ' הטעם משום צינה, אמר שמואל אם מחמת סכנת
עקרב מותר מקום שיש לחוש לעקרבים מותר כל אדם לנעול.

שנינו במשנתנו האוכל ככותבת הגסה, בעי רב פפא

דף ע"ט ע"א

ככותבת שאמרו בגרעינתה או בלא גרעינתה והא דקמי' ממנימין וכגרעינתה
מבעיא ליה היכי קאמר כמאן וכגרעינתה יחד או דלמא הכי קאמר כמאן [וא] כגרעינתה, בלומר בהדי
גרעין או דלמא בלא גרעין אלא בשר של כותבת לחוד. ר"א ועיי"ש עוד?
וא"ת ותיבעי ליה גבי כביצה אי בקליפתה או לא כמו גבי שעורה, ויש ליישב. רמ"מ
בעי רב אשי עצם כשעורה מן המת, שיעור שעורה הוא בקליפתה או בלא
קליפתה, בלחה שהשעורה לחה דהיינו שיעור גדול. ר"א או ביבשה תימא והא גבי כותבת
נמי תיבעי לך אי בלחה אי ביבשה שיש תמרות גדולים וביבשותם נקטנים. רמ"מ? רב אשי לא
מבעיא ליה הא דרב פפא, גסה איתמר כל כמה דגסה, רב פפא לא
מבעיא ליה הא דרב אשי, לחה שבולת מיקרי, שלא בקליפתה אושלא
מיקרי הלכך יצאה בקליפתה הוא דמקריא שעורה, #ונמצא שע"י הסברה למה רב פפא לא איבעיא
ליה איבעית רב אשי, ממילא מיושב איבעית רב אשי וכן לחיפך.

ענין חדש אמר (רבא) [רבה] אמר רב יהודה כותבת הגסה שאמרו יתירה
מכביצה, וקום להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה בציר מהכי לא
מיתבא דעתיה ואע"ג דכל שיעור אילת אסור במיתא? הו"י מילי הו"י כמאן? אכילה, אכל
הכא אשר לא תעשה כמין וכל כמה דלא מתבא דעמיה עניו הוא,
מיתיבי מעשה והביאו לרבנן יוחנן בן זכאי למעום את התבשיל ולרבנן
גמליאל שתי כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה, ותני עלה
לא מפני שהלכה כך אלא שרצו להחמיר על עצמן, וכשנתנו לו לר'
צדוק שלשה קולין נהג בו, אמת שלא נעל דיו אלא נמפה כך דיו משום אמתיה הדעת [וראה תוס']
דעשה בן שהיה אוכל על טהרת הרומה, וסוף לסוכה אכל, ולא פירך אמרו אוכל פחות
מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחרי

דף ע"ט ע"ב

הא כביצה בעי סוכה אלמא שמי סמכות דלמנן לעיל ותני עלה "לא שהלכה כן" פחותה הן
מכביצה, ואי סלקא דעתך כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה השתא
שתי כותבות בלא גרעינן לא הוו כביצה כותבת הגסה וגרעינתה מי
הוי יתירה מכביצה? אמר ר' ירמיה אין בן הוא שתי כותבות בלא
גרעינתן שאכלן רבן גמליאל כסוסה ואמר עליהו לא שהלכה כן לא הוו כביצה כותבת
הגסה וגרעינתה הוי יתירה מכביצה,
אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי תרי קבי דתמרי נגרעינתון, הו"י חד קבא

רגל ויוצא בו בשבת. ר"א דברי רבי מאיר ור' יוסי אוסר קסנר לאו מנעל הוא, הו"ל ואינו
שום צנל ותני עלה בברייתא ואפילו הכי שזין ושזין שאסור לצאת בו ביום
הכפורים משמע דהוה ליה מנעל ואע"ג דשל עין הוא, ודחי נפיק רבא בדיקולי. ר"א, אלמא אף על
גב דלרבי יוסי לאו מנעל הוא אפי' הכי אסור, והוא הדין לשל שעם? אמר אביי התם דאית
ביה כתייתין מחיטות צגדים קטנות שהם טמאות לו לסמוך שוקו עליהם, דבר שהוא רך כגון בלאי
בגדים או דברים אחרים רכים, ומשימין בתוך חבק שלא יזיק העין לשוקו. ר"א ומשום תענוג. נגעו
בו לגבי יום הכיפורים ולא משום מנעל [ולכן חבק אסור], ודיקולי הוי דבר קשה וליכא תענוג [ולכן
דיקולי שרי]. ר"א,

אמר ליה רבא (1) ואי לאו מנא הוא ולכן אוסר ר' יוסי לצאת בה מפני שאינו שוה בכל,
כתייתין משוי ליה מנא! קאי על סיפא דמתני' התם בשבת ס"ו ע"א דתנן ואם יש לו בית
קיבול כתייתין טמא. וראה א"ם (2) ועוד כל תענוג דלאו מנעל הוא ביה"כ מי
אסור, והא רבה בר רב הונא הוה כריך סודרא אכרעיה ונפיק? (3)
ועוד מודקתני סיפא אם יש לו בית קיבול כתייתין טמא מקבל טומאה דלאו
פשוטי כלי עץ הוא, הו"ל ויש לו בית קיבול, מכלל דרישא לאו בראית ליה כתייתין
עסקינן?

אלא אמר רבא לעולם דכ"ע קב של הקטנה מנעל הוא הלכך צוה"כ אסור, אכל
דהיטני והו"ל לאו מנעל מיהו, ובשבת בקב של קטנה בהא פליגי מר סבר גזרינן
דילמא משתמיט ואיתי לאתויי ד' אמות, ומר סבר לא גזרינן,

תנו רבנן תינוקות מותרין בכולן ככל הני דממנימין אכילה ושתיה ורחיצה וסיכה חוץ
מנעילת הסנדל, מאי שנא נעילת הסנדל דאמרי אינשי עבדו ליה גדולים
עשו לו והתורה הוסיפה גדולים על הקטנים שלא יעשו להם צידים דבר האסור, כדלמרינן במסכת יעמות
לא תאכלום לא תאכלום להוסיף גדולים על הקטנים, הנך נמי רחיצה וסיכה אמרי אינשי
עבדו ליה? רחיצה וסיכה אימור מאתמול עבדי ליה, סנדל נמי אימור
מאתמול עבדי ליה והא ישן כל הלילה והם כרגליו? סנדל לא אפשר דמאתמול
עבדי ליה דאמר שמואל האי מאן דבעי למיטעם טעמא דמיתותא
ליסיים מסאני וליגני ינעול מנעליו וישן,

והא מותרין לכתחלה קתני טעם צל למנך אומרים לו האכליהו וקמין אומן, והא שפיר ידע
דהיום עשאו לו # שפ' על רוב החשש הוא שיאמרו הבריות דבר שאינו אמת, אבל כאן היה זה אמת,
שהרי אנו אומרים לו לעשות כן, וראה ר"א ואולי כוונתו דמותרין משמע לגמרי גם אם הכל יודעין
שנגעשה היום? אלא הנך דלאו רביתיהו שגדולתו בכך. ר"א גזרו בהו רבנן, הנך
דרביתיהו הוא לא גזרו בהו רבנן וביוה"כ מותר לרחוץ לילד פניו דיו ורגליו, א"נ כל
גופו ע"י גוי דסתם תינוק חולה הוא אצל חמין. תוס' תרא"ש, מכאן ראינו שגם באבל מותר התינוק
ברחיצה. רמ"מ, דאמר אביי אמרה לי אם רביתיה דינוקא מיהא חמימי לרחיצה,
אבל ביוה"כ מותר גם בצונן דסתם רחיצה קתני. ע"פ רמ"מ ומשחא לסוך, גדל פורתא
ביעתא ככותחא מילס כסומא, שוויספו לו גם ביעתא ככותחא ולא ימנעו ממנו הראשונות, דאם
לא בן אמאי פסיק ותני מותרים בכלום דהא איכא תינוקות דאסורים ביה כגון כי גדל פורתא. רמ"מ,
גדל פורתא תבורי מאני להפקיר לו כלים לשגר ולמלאות מאמרו, כי הא דרבה וזין
להו מאני גזיז דפחרא לבניה ומתברי להו כלים סדוקים של חרס סדוקים קלים וקנה
כלים כאלו לילדיו.

שנינו במשנתנו המלך והכלה ירחצו את פניהם, מתני' מני? ר' חנניא בן
תרדיון היא דתניא המלך והכלה לא ירחצו את פניהם, רבי חנניא בן
תרדיון אומר משום רבי אליעזר המלך והכלה ירחצו את פניהם, החיה
לא תנעול את הסנדל, רבי חנניא בן תרדיון אומר משום ר' אליעזר
החיה תנעול את הסנדל, מ"מ? מלך משום דכתיב ישעיהו לו מלך ביפיו

אבני חן מסכת יומא

דף פ' ע"א

תניא רבי אומר כל השיעורין האמורין באוכלין כולן בכזית, חוץ ממומאת אוכלין ששינה הכתוב במשמעו, ושינו חכמים בשיעורן, וראיה לדבר

למה שלמרחמי שלפי שניה הכתוב נמשמען שינו חכמים בשיעורן יו"ה"כ שאף זו שינו חכמים בשיעורן מפני ששניה זו הכתוב נמשמעו,

מאי שינה הכתוב במשמעו? דכתיב בויקרא כג מלא תעונה ולא כתיב אשר תאכל, ומאי שינו חכמים בשיעוריה? ככותבת, ומאי ראיה לדבר יו"ה"כ למה לו להגיד ראיה, מאי אולמא מהאי, מה [פירש. ב'] ציוס הכפורים נמשנה להודיענו שהטעם משום דשניה הכתוב הוא, [משפירשו נטומאה, הסם. ב'] נמי חזין דשניה הכתוב נמשמעו ושינו חכמים בשיעורא? דאי מהתם מדרבנא רחמנא בטומאה מכל האוכל אשר יאכל הוה אמינא אורחא דקרא הוא למכתב בן כי היכי דכתיב גבי משקה אשר ישמה, קמ"ל יו"ה"כ דהתם ודאי שניה הכתוב נמשמעו ושינו חכמים בשיעורן, אמור מעתה את ששינו נטומאה נמי משום טעמא דשניה הכתוב הוא, דאשר יאכל שינו משמעו חשיב להו [דאשר יאכל משמע להו שינו חשבו. ב'],

טומאת אוכלין כביצה מגולין [ונחלקו בזה הראשונים אית דס"ל דכל האי שיעורא הוא רק לענין לטומאת אחרים אבל לקבלת טומאה הוא בכל שהוא, ואית דס"ל דגם לקבלת טומאה בעינן שיעור כזית. הערות הגר"ש אלישיב?] א"ר אבהו א"ר אלעזר בן פרט האמורא דאמר קרא ויקרא י"א ל"ד בפרשת שרצים כתיב בפסוק לפני זה וכל כלי חרש אשר יעל מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא וגו' מכל האוכל אשר יאכל אשר יאכל הוא מותר דודאי אוכל הוא דבר הנאכל, אוכל הבא מחמת אוכל ואיזה זה ביצת תרנגולת דביצה היו אוכל ותרנגולת היו גמי אוכל. ר"א, ועי' אמור התורה שיקבל טומאה ##[וצריך להבין למה לא נאמר שרק ביצה מקבל טומאה, ואין הכוונה ששיעור ביצה מקבל טומאה? וי"ל שביצה אינה הדבר היחיד שהיא אוכל מאוכל, ועדיין צריך ביאור], ואימא גר' # ונלמוד ששיעור קבלת טומאה הוא כגודל הגר' או שאר בהמה מתורה [הוא מצי' למימר תפסת מרובה לא תפסת כדמישני בסמוך אחא דאימא ביצת בר יוכני אלא דבלאו הכי משני שפיר. גבורת ארין?] מחוסר שחיטה כשלא ממון האוכל שט"ל זו לא חולק ממקרי לענין טומאה לא הוא ולא אמו דהא ממסרי שמיטה, ואימא בן פקועה שנתלך בתוך כהמה שנשחט דקיימא לן שמיטה אמו מטהרמו? טעון קריעה דתמן קורשו ומוציא את דמו, ואימא ביצת בר יוכני עוף גדול הוא כדלמיתין כנפירות טענה בלחם ששים כרכים? תפסת מרובה לא תפסת תפסת מועט תפסת, ואימא ביעתא דציפורתא דזוטא טובא קמן יותר מביצת תרנגול? רבי אבהו ידידיה אמר [דלעיל] אמר ר' אבהו אמר ר' אלעזר פירש נמשמעו של מקרא פירוש אחר שלא פירש זו ר' אלעזר רצו ואין להשיב עליו מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה אוכלו בבת אחת ושיעור חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת,

א"ר אלעזר האוכל חלב בזמן הזה בשוגג, וכיבנה בית המקדש צריך להביא קרבן חטאת צריך שיכתוב לו שיעור בדיוק כמה אבל שמא יבא בית דין אחר וירבה בשיעורין ואולי לפי אותן השיעורים נמצא אבל כשיעור ופטור חזק הקרבן [כן הפירוש לפי המסקנא, אבל הגמ' עדיין לא פירש בן, ולכן מקשה], מאי ירבה בשיעורין? אי נימא דמחייבי קרבן אכזית קמן והכי קאמר האוכל פחות מזה וזה יכתוב כשיעור זה אכלתי שמה יבנה בית המקדש דימו וימחדש בית דין ומתחדש הלכה וילמדי שחייב קרבן על כזית קטן, ולקמן פריך א"כ ימעט בשיעורין מצני ליה, והתניא ויקרא ד אשר לא תעשינה בשוגג ואשם משמע שאילו ידע לא עשה אכל בשוגג עשה ואשם, השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו לא שב מידיעתו אין מביא קרבן על שגגתו פי' אם אבל שיעור שהוא קטן מכזית, שבימינו הוא פחות מבשיעור וכי אמי צ"ד ומחדש הלכה שחייבין גם על שיעור שהוא

דקשייטא וסריח יש צהן קב גרעין ויזמר, אלמא הגרעין יותר מן הכותבת, סריח לשון עודף כמו חסרת על אחרי המשקן, רבא אמר לעולם לא קשיא, דלעולם היה ברו בהגורו ב' כותבות טפי מכביצה, והא דקתני לא מפני וכו' [שהלכה בן] התם היינו טעמא משום דהוו ליה פירי ופירי לא בעו סוכה אפילו בכביצה. ר"א,

מיתיבי אמר רבי כשהיינו לומדים תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע הביאו לפנינו תאנים וענבים ואכלנום אכילת עראי חוץ לסוכה אכילת עראי אין אכילת קבע לא והכי אמרת דפרי לא צריכי סוכה. ר"א? אימא אכלנום כאכילת עראי חוץ לסוכה פי' אכלנו הפירות אכילת קבע, אבל כיון שאכלנום חוץ לסוכה הוה כאילו אכלנום אכילת עראי # [אבל ממה שאמר "לא מפני שהלכה כך" משמע שאין חוב כלל לאכול פירות בסוכה], איבע"א אכלנום אכלנו הפירות אכילת קבע ואכילת פירות לענין סוכה אפילו קבע פטור ואכלנו פת אכילת עראי בהדיהו פי' שאכלנו הפת להסיר מתיבת הפירות חוץ לסוכה,

לימא מסייע ליה דפרי לא בעי סוכה לפיכך אם השלים י"ד פעודות שלדס חייב לאכול נסוקה לדברי ר' אלעזר נמשכת סוכה במיני תרגימא ראה חוס' לענין שלש פעודות אי יוצא במיני תרגימא יצא, ואי סלקא דעתך פירי בעו סוכה ליתני פירות ולמה תני מיני תרגימא? מאי מיני תרגימא פירות ראה חוס' הרא"ש דדוקא פירי חשיבי ש' לא הבינים כמו תאנים וענבים, ואיבעית אימא באתרא דלא שכיחי פירי במקום בעל מאמר זה לא היה פירות מן המינים,

רב זביד אמר כותבת הגסה שאמרו חסרה מכביצה, דתנן בית שמאי אומרים שאור בכזית חמץ בככותבת, והוינן בה מ"ט דב"ש? ומפרש טעמיה דב"ש, דב"ש הקשה נכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור ואנא אמינא ומה חמץ שאין חמוצו קשה אסור בכזית דלילו נפחות ממית לכת למימר דלא מהא ראיה חמורה מאסילה דקתם אסילה נכזית וראה עוד ברש"י שאור שחמוצו קשה לא כל שכן, מודפליגיהו רחמנא לימדה לך שיעורו של זה לא כשיעורו של זה שאור בכזית וחמץ בככותבת, ואי ס"ד כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה מכדי כ"ש אישיעורא דנפיש מכזית קא מהדרי ראה רש"י, ליתני כביצה אי נמי כי הדדי נינהו ליתני כביצה שהוא שטור נמשנה יותר מכותבת לענין טומאת אוכלין [ונחלקו בזה הראשונים אית דס"ל דכל האי שיעורא הוא רק לענין לטומאת אחרים אבל לקבלת טומאה הוא בכל שהוא, ואית דס"ל דגם לקבלת טומאה בעינן שיעור כזית. הערות הגר"ש אלישיב], אלא לאו שמע מינה כותבת פחותה מכביצה,

ממאי דילמא לעולם אימא לך כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה הא סתמא כביצה וכו' סתמא סתמא אמור, ואי נמי כי הדדי נינהו וחדא מינייהו נקט,

אלא מהכא עד כמה מזמנין מנצקין על המזון אחרי ער כזית שאם שליש אבל כזית עומקן מזמנין עליו. ר"א דברי ר' מאיר, רבי יהודה אומר עד כביצה, במאי קא מיפלגי ר' מאיר סבר ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואכילה בכזית, ור' יהודה סבר דברים ה ואכלת ושבעת אכילה שיש בה שביעה ואי זה זה כביצה, ואי ס"ד כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה השתא כביצה שבועי משבעא דעתא לא מיתבא דקתני לעיל קים להו להבין דבציר מכותבת לא מיתבא דעתא ! אלא לאו שמע מינה כותבת הגסה שאמרו פחות מכביצה כביצה משבעא, ככותבת מיתבא דעתיה,

תניא רבי אומר

אבני חן מסכת יומא

דעתיה, מיהו בשר שמן מיחבא דעתיה טובא לולבי גפנים פורתא,

מתקיף לה רבא כזית בכדי אכילת פרס קים לן (כריתות יב:) ככל אומן אסורין ששעורין בזית, שאם שהה בין תחילת אכילת השיעור לגמר אכילתו יותר מכדי אכילת פרס, אין מלטקף, עד שיאכל כל השיעור בתוך כדי שהיית סעודה, והיא אכילת חצי ככר ששעורו [סכמים. ב'] זו את העירוב, שהוא שכבר השלם הוא מוזן ב' סעודות כדמנן חזיה לזית המנוגע, שמהל הכמוס שהייתו לטמא בגדים כשיעור אכילת הפרס הוא חצי ככר וכוותבת בכדי אכילת פרס בתמיה, יום הכפורים ששיעור אכילתו כככותבת, אף הוא שיעורו [לזירוף] אכילתו בכדי אכילת פרס, ואם שהה יותר מכאן אין מלטקף ופטור ! והא מיון דשיעורו גדול צדי שהיי' טפי לזירוף אכילתו, והשפא קולא [היא דפטרין. ב'] ליה אם שהה יותר? א"ל אביי קים להו לרבנן דבהכי מיחבא דעתיה בטפי מהכי אם שהה יותר מיוק לא מייחבא דעתיה ויהי"כ ציישוב הדעת תליא מילתא דכתיב אשר לא תעונה לא מיחבא דעתיה,

מתקיף לה רבא [בכותבת] [בכזית] בכדי אכילת פרס, חצי פרס ששיעורו לפסול את הגויה, לאוכל אוכלין טמאין חצי פרס, נפסל גופו מלאכול בתרומה, וחצי פרס שיעור גדול הוא כשמי צידים שזקוקים כדלמרינן בעירובין (פג.) ואף ציה משוינן שהיית צירופו בכדי אכילת פרס ותו לא, מיון דשיעורא דבה הוא נטפי מהכי לזירוף? א"ל רב פפא הנה לטומאת גוויה דלאו דאורייתא היא ואקילו רבנן בה, וזמי אמר רב פפא הכי והכתיב ויקרא י"א מ"ג גבי אכילה כתיב אל תשקטו את נפשותיהם דהיינו אכילה, וכתיב בפי'א דקרא כפל לשון ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם ולא תטמאו בהם, לא זו היא אזהרה טומאה שהרי אין ישראל מזהרין מלעטמא, דכתיב אמור אל הכהנים וגו' (ויקרא כה) כהנים מזהרין ואין ישראל מזהרין, אלא אזהרת אכילת פ' ולא תטמאו אין פירושה שיש כאן איסור טומאה אלא פירושה איסור אכילה וכתיב ונטמאתם בהם פ' אם תאכלו תטמאו משמע שעל ידי אכילתן תטמאו וא"ר פפא מכאן שטומאת גוויה על ידי אוכלין טמאין דאורייתא? מדרבנן דקרא לאו לטומאה אלא שאין לך דבר מוטמא אדם על ידי אכילה אלא נגלה טעם טהור וקרא אסמכתא בעלמא ועיקר קרא דרשין בפרק אמר להם הממונה לה. בסוף הפרק אדם מוטמא עצמו מעט מוטמאין אותו הרכה.

שנינו במשנהנו כל האוכלין, אמר רב פפא אבל אומצא בשר ומילחא שעליה מצטרף, ואע"ג דלאו אכילה היא כיון דאכלי אינשי מצטרפין,

אמר ריש לקיש ציר שעל גבי ירק מצטרף לככותבת ביוה"כ, פשיטא? מהו דתימא משקה הוא קמ"ל כל אכשורי אוכלא משקה הנה למתק את האוכל אוכלא הוא,

אמר ריש לקיש האוכל אכילה גסה שאכל לילי יום הכפורים על השצב שהיה שצב מסעודה שהפסיק בה וכל מה שאכל משתשכיה אכילה גסה הייתה ושלח להנאה ביוה"כ פטור מ"ט ויקרא כג אשר לא תעונה כתיב פרט למזיק לזה שאינו מנטל ממנו שום עינוי על ידי אכילה זו אלא מזיק הוא את האוכלין ואת עצמו,

א"ר ירמיה אמר ר"ל זר שאכל תרומה בשוגג שחייבו הכמוס תשלומי קרן וחומש אכילה גסה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש פטור בחומש אם אכלה על השוצב, דכתיב בויקרא כב "כי יאכל" פרט למזיק את התרומה,

דיעות:

אלו תרמטיות theatres וקרקסיות circuses שבאדום שעתידין שרי יהודה ללמוד בהם תורה ברבים. מגילה ו' ע"א

אבל מי מחייב הדי דאכל קודם שנתחדשה הלכה, והא האידנא לאו שצ מדיעמנו הוה, דלי נמי הוה ידע דתלנן הוא הוה אכיל ליה?

אלא דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כזית גדול והכי קאמר האוכל כזית ציטוי אל יכתוב מחייבני חטאת, אלא יכתוב כזית ציטוי אכלתי, שמה יבא בית דין ופטורנו מקרבן ונמלא מביא חולין לשורה,

ולמאי דסליק אדעתיה מעיקרא דמחייבי קרבן אכזית קטן מאי ירבה בשיעורין? שמא ירבה בקרבנות מחמת שיעורין,

א"ר יוחנן שיעורין ועונשין הלכה למשה מסיני, עונשין מכתב כתיבי? אלא ה"ק (אמר רבי יוחנן) שיעורים של עונשין שיעורי עונשין שעל דין הוא עונש הלכה למשה מסיני צאח שיעור הוא עונש, תניא נמי הכי שיעורין של עונשין הלכה למשה מסיני, אחרים אומרים בית דינו של יעביק הוא עמילא בן קט תיקנום, והכתיב ויקרא כו אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה? אלא שכחום וחזרו ויסדום.

שנינו במשנהנו השותה מלא לוגמיו, אמר רב יהודה אמר שמואל לא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאילו יסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו, והא אנן תנן מלא לוגמיו? אימא כמלא לוגמיו,

מיתבי כמה ישתה ויהא חייב מדנית הלל קפריך, בש"א רביעית ובה"א מלא לוגמיו, רבי יהודה אומר משום ר"א כמלא לוגמיו, רבי יהודה בן בתירא אומר כדי גביעה הרי שהשיעור הוא מלא מלוגמיו ולא כמלא לוגמיו? מי עדיפא ממתניתין דאוקימנא כדי שיראה הכי נמי כדי שיראה, אי הכי היינו ר"א? איכא בינייהו מלא לוגמיו דחוק לזית הלל צעין כדי שסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו צריז, ולרבי אלעזר כמלא לוגמיו דחוק,

מתקיף לה רב הושעיא אם בן דלצית הלל מחייב בכדי שסלקנו וכו' הוה ליה ציר מרביעית הוה ליה מקולי ב"ש ומהומרי ב"ה וליתמייה במסכת עדיות גבי קולי צ"ש שסלין שניות שס? אמר ליה

דף פ' ע"ב

כי אתשיל צדי מדרשא הך דלעיל כמה ישמה ויהא חייב בעוג מלך הבשן אתשיל כלומר לענין אדם כעניקס אתשיל דהוה ליה בית שמאי לחומרא דמחייבי בדיעיות,

מתקיף לה ר' זירא מ"ש אכילה רכל חד וחד בככותבת לא שנת אדם קטן לא שנת עוג מלך הבשן ומ"ש שתיה רכל חד וחד כמלא לוגמיו בדדידה? א"ל אביי קים להו לרבנן ב שיעור אכילה ככותבת דבהכי מיחבא דעתיה בציר מהכי לא מיחבא, בשתיה ב כמלא לוגמיו דידיה מיחבא דעתיה בדחבריה לא מיחבא דעתיה,

מתקיף לה רבי זירא וכל העולם כולו בככותבת ועוג מלך הבשן בככותבת? א"ל אביי קים להו לרבנן דבהכי מיחבא דעתיה בציר מהכי לא מיחבא דעתיה, מיהו כולי עלמא מיחבא דעתיה טובא ועוג מלך הבשן פורתא,

מתקיף לה רבי זירא בשר שמן בככותבת ולולבי גפנים בככותבת? א"ל אביי קים להו לרבנן דבהכי מיחבא דעתיה בציר מהכי לא מיחבא

אבני חן מסכת יומא

משקין שאינן ראויין לשתייה ושתה ציר או מוריים פמור.

גמ': אמר ר"ל מפני מה לא נאמרה אזהרה בעיניו? משום דלא אפשר היכי נכתוב נכתוב רחמנא לא יאכל, אכילה בכזית והמורה לא חייב עליו אלא ביישוב הדעת, נכתוב רחמנא לא תעונה? קום אכול משמע, מתקף לה רב הושעיא נכתוב רחמנא השמר פן לא תעונה השמר פן תבא ליד לא תעונה? א"כ נפיש ליה לאוי השמר ופן ששנין לא תעשה הן, ואין לאו אחד אמרין [ושמא ד] לא רצה להרבות בו לאין,

מתקף לה רב ביבי בר אבוי נכתוב רחמנא השמר במצות עיניו? אם כן השמר דלאו לאו כגון השמר בנגע הרעת השמר דעשה השמר שמתענה עשה, מתקף לה רב אשי נכתוב אל תסור מן העינוי? קשיא,

ותנא מייתי לה מהכא במדבר כט ועניתם את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו,

(1) יכול יהא ענוש על תוספת מלאכה אם לא הוסיף מחול על הקודש להפסיק מן המלאכה מבעוד יום? ת"ל ויקרא כג וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה על עיצומו של יום ענוש כרת ואינו ענוש כרת על תוספת מלאכה,

(2) יכול לא יהא ענוש כרת על תוספת מלאכה אבל יהא ענוש כרת על תוספת עינוי? אם לא הוסיף מחול על הקודש להתחיל בעינוי מבעוד יום? ת"ל ויקרא כג כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכתבה, על עיצומו של יום ענוש כרת ואינו ענוש כרת על תוספת עינוי,

(3) יכול לא יהא בכלל ענוש אבל יהא מוזהר בלא על תוספת מלאכה אם לא הוסיף מחול על הקודש להפסיק מן המלאכה מבעוד יום? ת"ל ויקרא כג וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה על עיצומו של יום הוא מוזהר ואינו מוזהר על תוספת מלאכה,

(4) יכול לא יהא מוזהר על תוספת מלאכה אבל יהא מוזהר על תוספת עינוי? אם לא הוסיף מחול על הקודש להתחיל בעינוי מבעוד יום, ודין הוא ומה מלאכה שנוהגת בשבתות וימים טובים אינו מוזהר עליה אם לא הוסיף מחול על הקודש להפסיק מן המלאכה מבעוד יום, עינוי שאינו נוהג בשבתות וי"ט אינו דין שלא יהא מוזהר עליו, אבל אזהרה לעינוי של יום עצמו לא למדנו מניין?

לא יאמר ענוש במלאכה דגמר מעינוי, ומה עינוי שאינו נוהג בשבתות וי"ט ענוש כרת מלאכה שנוהגת בשבתות וימים טובים לא כל שכן, למה נאמר?

מופנה להקיש ולדון ממנו גזרה שוה, נאמר ענוש בעינוי ונאמר ענוש במלאכה מה מלאכה לא ענוש אלא אם כן הוזהר אף עינוי לא ענוש אלא אם כן הוזהר?

איכא למיפרך כלומר ענוש דמלאכה לאו מופנה הוא, שאם באת ללמדו מעינוי יש להשיב מזה לעינוי שלא הותר מכללו תאמר במלאכה שהותרה מכללה מלאכה והמרה מקצתה בלא גזירה,

אלא לא יאמר ענוש בעינוי דגמר ממלאכה מה מלאכה שהותרה מכללה ענוש כרת עינוי שלא הותר מכללו לא כל שכן למה נאמר מופנה להקיש ולדון ממנה גזירה שוה נאמר ענוש בעינוי ונאמר ענוש במלאכה מה מלאכה ענוש והוזהר אף עינוי ענוש והוזהר איכא למיפרך מה למלאכה שכן נוהגת בשבתות וימים טובים תאמר בעינוי שאינו

הולכין לטריטיות פלגי מלכים ושלטונים ולקרקיות לפקח על עסקי רבים בשבת. כתובות ה' ע"א

ישיחו בי יושבי שער אלו עכום שהן יושבין בבתי תרמיות ובבתי קרקסיות וכו'. איכה רבה ג' י"ב עיי"ש

א"ל רבי צריכין אנו להחזיק טובה לעכו"ם שהן מכניסין מומסין [הוא דבר העשוי בצורת פרוצק אדם משונה שנקרא בלשון לעז מומום] לבתי טריטיות ולבתי קרקסאות שלהם ומשחקין בהם כדי שלא יהיו משיחין אלו עם אלו ויבואו ליד קטמה במלה.

ובחקותיהם לא תלכו ויקרא י"ח ג' פרש"י מה הניח הכמוז שלא אמר אלא אלו נמוסות שלהן דברים המקוקין להם כגון טריטיות ולטטיות.

ראה רמב"ם הלכות ע"ו פ"א הל' א' אין הולכין בחקות העובדי כוכבים וכו' ולא יבנה מקומות בבנין היכלות של עכו"ם כדי שיכנסו בהן רבים כמו שהם עושים [הראב"ד בהשגות אינו מבין כוונתו].

ועדיין אני מחפש מקום שכתוב איסור לילך לבתי תרמיות וכו' לא מצאתי לא ברמב"ם ולא בשו"ע, הגם, שלא ראיתי אינו ראיה.

דף פ"א ע"א

אמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן זר ע"כ מע"ב שכוסם כל דבר שהוא אוכלו שלא נדבק אכילתו קרי ליה ססס שעורים של תרומה, משלם את הקרן ואינו משלם את החומש דכתיב בויקרא כב כי יאכל פרט למוזיק,

אמר רב שייבוי א"ר יוחנן זר שבלע שזפין פרוצ"ש בלע"ז prunes שנלע בלא כסיסה של תרומה והקיאן ואכלן א"ח"כ איש אחר, איש הראשון משלם (את) קרן וחומש שאף היא דרך אכילתו, שני אין משלם אלא דמי עצים לראשון בלבד שהרי קנאן הראשון ונתחייב בתשלומיהן וכן אין ראיות עוד אלא להסקה.

שנינו במשנתנו האוכל והשותה אין מצטרפין, מאן תנא? אמר רב חסדא במחלוקת שנויה השניה במקום אחר שטיה במשנתו ולא דברי הכל היא אלא ור' יהושע היא, דתנן כלל א"ר יהושע כל שטומאתו ושיעורו שוה כגון שני תלמידי חכמים משני מחס, או משני גבולות, או שני תלמידי ערסה משני שלמים, שומן טומאתן שוה, ושיעורן שוה לעמא נשיעור אחד מצטרף, טומאתו ולא שיעורו כגון שרץ וגבילה ששנין טומאת ערב, אבל אין שיעורן שוה לעמא שוה כמות חם ככעדה שיעורו ולא טומאתו כגון ממ וגבילה, ששנין כמות חם טומאת שבעה חם טומאת ערב לא טומאתו ולא שיעורו אין מצטרפין,

רב נחמן אמר אפילו תימא רבנן דפליגי אדר' יהושע, עד כאן לא קא אמרי רבנן התם אלא לענין טומאה, דשם טומאה חד היא ולכן מצטרפין, אבל הכא משום יתובי דעתא הוא והאי צירוף אכילה ושתיה לא מיתבא דעתיה,

וכן אמר ר"ל במחלוקת שנויה ורבי יהושע היא, דתנן כלל א"ר יהושע כו', ורבי יוחנן אמר אפילו תימא רבנן עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא לענין טומאה, אבל הכא משום יתובי דעתיה הוא והאי לא קא מיתבא דעתיה:

מתני': אבל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת דמד שמה הוא דלכילה ושמיה מחד קרא נפקי, אבל ועשה מלאכה חייב (שני) [שתי] חטאות מרי שנות יניהו דמתרי קראי נפקי, אבל אוכלין שאינן ראויין לאכילה ושתה

אבני חן מסכת יומא

אייתי ראייה דלאו ישראל אנא ושקול:

מי שנפל עליו מפולת וכו': מאי קאמר לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא ספק הוא שם ספק אינו שם דאי איתיה חי הוא דמפקחין אלא אפילו ספק חי ספק מת מפקחין ולא מיבעיא ספק חי ספק מת דישאל אלא אפילו ספק <כותי> {גברי} ספק ישראל מפקחין: מצאוהו חי מפקחין: מצאוהו חי פשיטא לא צריכא דאפילו לחיי שעה: ואם מת יניחוהו: הא נמי פשיטא לא צריכא לר' יהודה בן לקיש דתניא אין מצילין את המת מפני הדליקה אמר רבי יהודה בן לקיש שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה ואפילו רבי יהודה בן לקיש לא קאמר אלא מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויו אבל הכא אי לא שרית ליה מאי אית ליה למעבד תנו רבנן עד היכן הוא בודק עד חוטמו ויש אומרים עד לבו בדק ומצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחתונים מעשה היה ומצאו עליונים מתים ותחתונים חיים נימא הני תנאי כי הני תנאי דתניא מהיכן הולד נוצר מראשו שנאמר (תהילים עא) ממעי אמי אתה גווי ואומר (ירמיהו ז) גוי נזרך והשליכי אבא שאול אומר מטיבורו ומשלח שרשיו אילך ואילך אפילו תימא אבא שאול עד כאן לא קא אמר אבא שאול התם אלא לענין יצירה דכל מידי ממציעתיה מיתצר אבל לענין פקוח נפש אפי' אבא שאול מודי דעיקר חיותא באפיה הוא דכתיב (בראשית ז) כל אשר נשמת רוח חיים באפיו, אמר רב פפא מחלוקת ממטה למעלה אבל ממעלה למטה כיון דבדק ליה עד חוטמו שוב אינו צריך דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו,

[מה קובע זמן המיתה חוטם, לב, או טבור, ראה מאמר ארוך בענין זה ועל נוסחאות הגמ' כאן ובסוטה בקובץ סידרא כו בתחלתו].

וכבר היה ר' ישמעאל ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה מהלכין בדרך ולוי הסדר ורבי ישמעאל בנו של רבי אלעזר בן עזריה מהלכין אחריתן נשאלה שאלה זו בפניהם מניין לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה ר' ישמעאל ואמר (שמות כב) אם במחתרת ימצא הגנב ומה זה שספק על ממון בא ספק על נפשות בא ושפיכות דמים מממא את הארץ וגורם לשכינה שתסתלק מישראל ניתן להצילו בנפשו ק"ו לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה ר"ע ואמר (שמות כא) וכי יזד איש על רעהו וגו' מעם מזבחי תקחנו למות מעם מזבחי ולא מעל מזבחי ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא שנו אלא להמית

דף פ"ה ע"ב

אבל להחיות אפילו מעל מזבחי ומה זה שספק יש ממש בדבריו ספק אין ממש בדבריו ועבודה דוחה שבת קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה רבי אלעזר ואמר ומה

נוהג בשבתות וימים טובים אמר רבינא האי תנא עצם עצם גמר מופנה דאי לא מופנה איכא למיפרך כדפרכין לאיי אפנויי מופנה חמשה קראי כתיבי במלאכה חד לאזהרה דיממא וחד לאזהרה דליליא וחד לעונש דיממא וחד לעונש דליליא וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה בין דיממא בין דליליא דבי ר' ישמעאל תנא נאמר כאן עינוי ונאמר להלן עינוי מה להלן לא ענש אלא אם כן הוזהיר אף כאן לא ענש אלא"כ הוזהיר רב אחא בר יעקב אמר יליף שבת שבתון משבת בראשית מה להלן לא ענש אלא אם כן הוזהיר אף כאן לא ענש אלא אם כן הוזהיר רב פפא אמר

דף פ"א ע"ב

דף פ"ב ע"א

דף פ"ב ע"ב

דף פ"ג ע"א

דף פ"ג ע"ב

דף פ"ד ע"א

דף פ"ד ע"ב

דף פ"ה ע"א

ושמואל אמר לפקח עליו את הגל כי איתמר דשמואל ארישא איתמר אם רוב <כתיים> {גוים} <כותי> {גוי} אמר שמואל ולענין פקוח נפש אינו כן אם רוב <כתיים> {גוים} <כותי> {גוי} למאי הילכתא אמר רב פפא להאכילו נבלות אם רוב ישראל ישראל למאי הילכתא להחזיר לו אבידתו מחצה על מחצה ישראל למאי הילכתא אמר ריש לקיש לזקין היכי דמי אי נימא דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה נייתי ראייה ונשקול לא צריכא דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן פלגא יהיב ליה אידך פלגא נימא ליה

אבני חן מסכת יומא

אף לא תשא עמהן ת"ל (שמות לד) לא ינקה יכול אף שאר חייבי לאוין כן ת"ל את שמו שמו הוא דאינו מנקה אבל מנקה שאר חייבי לאוין תנאי היא דתניא על מה תשובה מכפרת על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה ועל מה תשובה תולה ויוה"כ מכפר על כריתות ועל מיתות בית דין ועל לא תעשה גמור אמר מר לפי שנאמר בחורב ונקמה מנא לן דתניא רבי אלעזר אומר אי אפשר לומר נקה שכבר נאמר לא ינקה ואי אפשר לומר לא ינקה שכבר נאמר נקה הא כיצד מנקה הוא לשבין ואינו מנקה לשאבין שבין שאל ר' מתיא בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי שמעת ד' חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש אמר שלשה הן ותשובה עם כל אחד ואחד עבר על עשה ושב אינו זו משם עד שמוחלין לו שנאמר (ירמיהו ג) שובו בנים שובבים עבר על לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויוה"כ מכפר שנאמר (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין שנאמר (תהילים פט) ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם אבל מי שיש חילול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר (ישעיהו כב) ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא אי שקילנא בישראל ממבחה ולא יהיבנא דמי לאלתר אמר אבבי לא שנו אלא באתרא דלא תבעי אבל באתרא דתבעי לית לן בה אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דתבעי הוא אבבי כדשקיל בישראל מתרי שותפי יהיב זוזא להאי זוזא להאי והדר מקרב להו גבי הדדי ועביד חושבנא רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסנינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין יצחק דבי ר' ינאי אמר כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו <היינו חילול השם> [הכי דמי] אמר רב נחמן בר יצחק כגון דקא אמרי אינשי שרא ליה מריה לפלניא אבבי אמר כדתניא (דברים ו) ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידך שיהא קורא ושונה ומשמש ת"ח ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה או להם לבריות שלא למדו תורה פלוני שלמדו תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו עליו הכתוב אומר (ישעיהו מט) ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כך אתפאר אבל מי שקורא ושונה ומשמש ת"ח ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו או לו לפלוני שלמדו תורה או לו לאביו שלמדו תורה או לו לרבו שלמדו תורה פלוני שלמדו תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו ועליו הכתוב אומר (יחזקאל לו) באמור להם עם ה' אלה ומאצו יצאו,

מילה שהיא אחד ממאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם דוחה את השבת קל וחומר לכל גופו שדוחה את השבת רבי יוסי בר' יהודה אומר (שמות לא) את שבתותי תשמורו יכול לכל ת"ל אך חלק רבי יונתן בן יוסף אומר (שמות לא) כי קודש היא לכם היא מסורה בידכם ולא אתם מסורים בידה ר' שמעון בן מנסיא אומר (שמות לא) ושמרו בני ישראל את השבת אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה א"ר יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא דידי עדיפא מדידהו (ויקרא יח) וחי בהם ולא שימות בהם אמר רבא לכולהו אית להו פירכא בר מודשמואל דלית ליה פירכא דר' ישמעאל דילמא כדרכא דאמר רבא מאי טעמא דמחתרת חוקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי מידע ידע דקאי לאפיה ואמר אי קאי לאפאי קמילנא ליה והתורה אמרה בא להרגך השכם להרגו ואשכחן ודאי ספק מנלן דר' עקיבא נמי דילמא כדאביי דאמר אבבי מסרינן ליה זוגא דרבנן לידע אם ממש בדבריו ואשכחן ודאי ספק מנא לן וכולהו אשכחן ודאי ספק מנא לן ודשמואל ודאי לית ליה פירכא אמר רבינא ואיתימא רב נחמן בר יצחק טבא חדא פלפלתא חריפא ממלא צנא דקרי:

משנה חטאת ואשם ודאי מכפרין מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל החמורות הוא תולה עד שיבא יוה"כ ויכפר האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו בקובץ מוריה אלול תשעה דף קפח מאמר מעונין מהרב ישראל דנדרוביץ במנהגי פיוס וריצון [דרש ר' אלעזר בן עזריה] (ויקרא טז) מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים [הקב"ה מטהר כמקוה, דהיינו בתנאי שאין חציצה, שאין דבר חוצץ בין האדם והקב"ה. ראו: 'שנאמר (יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר (ירמיהו יז) מקוה ישראל <ה'> מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל:]

דף פ"ו ע"א

חוץ (שמות כ) מלא תשא לא תשא וכל דדמי ליה ת"ש ר' יהודה אומר כל שהוא מלא תשא ולמטה תשובה מכפרת מלא תשא ולמעלה תשובה תולה ויוה"כ מכפר לא תשא וכל דדמי ליה ת"ש לפי שנאמר בחורב ונקמה יכול

אבני חן מסכת יומא

וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם מקניט את חבריו בדברים ספק מתפיים הימנו ספק אין מתפיים הימנו, וא"ת מתפיים הימנו ספק מתפיים בדברים ספק אין מתפיים בדברים, אבל הקב"ה אדם עובר עבירה בסתר מתפיים ממנו בדברים שנאמר (הושע יד) קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר וקח טוב ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים, שנאמר (הושע יד) ונשלמה פרים שפתינו שמא תאמר פרי חובה, ת"ל (הושע יד) ארפא משובתם אוהבם נדבה,

7. תניא היה ר"מ אומר גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו שנא' (הושע יד) ארפא משובתם אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו מהם לא נאמר אלא ממנו,

היכי דמי בעל תשובה אמר רב יהודה כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה מחוי רב יהודה באותה אשה באותו פרק באותו מקום א"ר יהודה רב רמי כתיב (תהילים לב) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב (משלי כח) מכסה פשעיו לא יצליח לא קשיא הא בחטא מפורסם הא בחטא שאינו מפורסם רב זוטרא בר טוביה אמר רב נחמן כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כאן בעבירות שבין אדם למקום תניא ר' יוסי בר יהודה אומר אדם עובר עבירה פעם ראשונה מוחלין לו שניה מוחלין לו שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו שנאמר (עמוס ב) כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו <ונאמר> [ואומר] (איוב לג) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר מאי ואומר וכי תימא הני מילי בציבור אבל ביחיד לא ת"ש הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר <מכאן ואילך אין מוחלין לו שנאמר על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו> ת"ר עבירות שהתורה עליהן יוה"כ זה לא יתורה עליהן יום הכפורים אחר ואם שנה בהן צריך להתודות יוה"כ אחר ואם לא שנה בהן וחזר והתודה עליהן עליו הכתוב אומר (משלי כו) ככלב שב על קיאו כסיל שונה באולתו רבי אליעזר בן יעקב אומר כ"ש שהוא משובח שנאמר (תהילים נא) כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד אלא מה אני מקיים ככלב שב על קיאו וגו' כדרכו הונא דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא אימא נעשית לו כהיתר וצריך לפרוט את החטא שנאמר (שמות לב) אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זהב דברי ר' יהודה בן בבא רבי עקיבא אומר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב כדר' ינאי דאמר ר' ינאי אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא

[כאן מתחילין 7 מאמרים על גדול מעלת התשובה, וראה בספר תקנת השבין לר' צדוק הכהן בתחלתו, שמפרשם באריכות],

1. א"ר חמא (בר) [ברבי] חנינא גדולה תשובה שמביאה רפאות לעולם שנא' (הושע יד) ארפא משובתם אוהבם נדבה,

ר' חמא (בר) [ברבי] חנינא רמי כתיב ושובו בנים שובבים דמעיכרא שובבים אתם וכתיב ארפא משובתים לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה,

רב יהודה רמי כתיב (ירמיהו ג) ושובו בנים שובבים ארפא משובתים וכתיב (ירמיהו ג) <הנה> [כי] אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה? ל"ק כאן מאהבה או מיראה, כאן ע"י יסורין,

2. אמר רבי לוי גדולה תשובה שמנגעת עד כסא הכבוד שנא' (הושע יד) שובה ישראל עד ה' אלהיך,

דף פ"ו ע"ב

3. אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה שנאמר (ירמיהו ג) לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנף הארץ ההיא, ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה',

4. א"ר יונתן גדולה תשובה <שמקרבת> [שמביאה] את הגאולה שנאמר (ישעיהו נמ) ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב מה טעם ובא לציון גואל משום דשבי פשע ביעקב,

5. אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר (הושע יד) שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך, הא עון מויד הוא וקא קרי ליה מכשול,

איני, והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות שנאמר (יחזקאל לג) ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם <חיה> [הוא] יחיה?

לא קשיא, כאן מאהבה כאן מיראה,

6. אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן גדולה תשובה שמארכת שנותיו של אדם שנאמר (יחזקאל יח) ובשוב רשע מרשעתו <חיו> [הוא] יחיה,

אמר ר' יצחק אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי בא

אבני חן מסכת יומא

(תהילים טז) כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת וכל המחמאי את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם שנאמר (משלי כח) אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו: האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב: למה לי למימר אחטא ואשוב אחטא ואשוב תרי זימני כדרך הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא געשית לו כהיתר: אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר: לימא מתני' דלא כרבי דתניא רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר אפילו תימא רבי אגב שאני: עבירות שבין אדם למקום וכו': רמי ליה רב יוסף בר חבו לרבי אבהו עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר והא כתיב (שמואל א ב) אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים מאן אלהים דיינא אי הכי אימא סיפא ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו הכי קאמר אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים ימחול לו ואם לה' יחטא איש מי יתפלל בעדו תשובה ומעשים טובים אמר ר' יצחק כל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו שנאמר (משלי ו) בני אם ערכת לרעך תקעת לזר כפיך נוקשת באמרי פיך עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעך אם ממון יש בידך התר לו פסת יד ואם לאו הרבה עליו ריעים <ואמר> [אמר] רב חסדא וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם שנאמר (איוב לג) ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי <ואמר> [אמר] ר' יוסי בר חנינא כל המבקש ממנו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים שנאמר (בראשית ג) אנא שא נא ועתה שא נא ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו,

ר' ירמיה הוה ליה מילתא לר' אבא בהדיא אזל איתבי אדשא דר' אבא בהדי דשדיא אמתיה מיא מטא ורזיפי דמיא ארישא, אמר עשאוני כאשפה קרא אנפשיה (תהילים קיג) מאשפות ירים אביון,

שמע ר' אבא ונפיק לאפיה אמר ליה השתא צריכנא למיפק אדעתך דכתיב לך התרפס ורהב רעך,

ר' זירא כי הוה ליה מילתא בהדי איניש הוה חליף ותני לקמיה וממציא ליה כי היכי דנית וניפוק ליה מדעתיה,

רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא לא אתא לקמיה במעלי יומא דכפורי, אמר איהו איזיל אנא לפיוסי ליה וולן לא מחל לו בביתו, שרב רצה שהטבח יצטרע ע"י שיבקש ממנו מחילה, דאל"כ יהיה אצל הטבח ענין זה לדבר קל ולא ישוב מחמאיו, "א פארטיגע מחילה קאסט

רבש"ע כסף וזהב שהרבית להם לישראל עד שאמרו די גרם להם שיעשו אלהי זהב שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל משה ודוד משה אמר יכתב סורחני שנאמר (במדבר כ) יען לא האמנתם בי להקדישני דוד אמר אל יכתב סורחני שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה משל דמשה ודוד למה הדבר דומה לשתי נשים שלקו בבית דין אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית אמרה להן אותה שאכלה פגי שביעית בבקשה מכם הודיעו על מה היא לוקה שלא יאמרו על מה שזו לוקה זו לוקה הביאו פגי שביעית ותלו בצוארה והיו מכריזין לפניו ואומרין על עסקי שביעית היא לוקה מפרסמין את החנפין מפני חילול השם שנאמר (יחזקאל ג) ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו תשובת המוחלטין מעכבת הפורענות ואע"פ שנחתם עליו גזר דין של פורענות שלות רשעים סופה תקלה והרשות מקברת את בעליה ערום נכנס לה וערום יצא ממנה ולואי שתהא יציאה כביאה רב כי הוה נפיק למידן דינא אמר הכי בצבו נפשיה לקטלא נפיק וצבו ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה אזיל ולואי שתהא ביאה כיציאה רבא כי הוה נפיק לדינא אמר הכי

דף פ"ז ע"א

בצבו נפשיה לקטלא נפיק וצבו ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה אזיל ולואי שתהא ביאה כיציאה וכי הוה חזי אמבואה אבתריה אמר (איוב כ) אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע כנוללו לנצה יאבד ראיו יאמרו איו רב זוטרא כי הוה מכתפי ליה בשבתא דריגלא הוה אמר (משלי כז) כי לא לעולם חסן ואם נזר לדור ודור (משלי יח) שאת פני רשע לא טוב לא טוב להם לרשעים שנושאין להם פנים בעולם הוה לא טוב לו לאחאב שנשאו לו פנים בעוה"ז (שנאמר) (מלכים א כא) יען כי נכנע <אחאב מלפני> [מפני] לא אביא הרעה בימיו (משלי יח) להטות צדיק במשפט טוב להם לצדיקים שאין נושאין להם פנים בעוה"ז טוב לו למשה שלא נשאו לו פנים בעוה"ז (שנאמר) (במדבר כ) יען לא האמנתם בי להקדישני הא אילו האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנא ליפטר מן העולם אשריהם לצדיקים לא דיין שהן זוכין אלא שמזוכין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות שכמה בנים היו לו לאהרן שראויין לישרף כגדב ואביהווא שנאמר (ויקרא י) הנותרים אלא שעמד להם זכות אביהם אוי להם לרשעים לא דיין שמחייבין עצמן אלא שמחייבין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות הרבה בנים היו לו לכנען שראויין ליסמך כטבי עבדו של רבן גמליאל אלא שחובת אביהם גרמה להן כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו וכל המחמאי את הרבים כמעט אין מספיקין בידו לעשות תשובה כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו מ"ט כדי שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בגן עדן שנאמר

אבני חן מסכת יומא

איהם גארנישט". הרב קופלמן זצ"ל, פגע ביה רב הונא אמר ליה להיכא קא אזיל מר אמר ליה לפיוסי לפלניא אמר אזיל אבא למיקטל נפשא אזל וקם עילויה הוה יתיב וקא פלי רישא דלי עיניה וחזייה אמר ליה אבא את זיל לית לי מילתא בהדך בהדי דקא פלי רישא אישתמיט גרמא ומחייה בקועיה וקטליה,

רב הוה פסיק סידרא קמיה דרבי עייל

דף פ"ז ע"ב

דף פ"ח ע"א

יג	והאמר רבא הרי זה גיטיך על מנת שלא תשתי יין וכל סוגיא זאת אין תיורין שבה יטלין לעמוד כי יש להן משניות רבות ואינו אלא כי מלמדיו אומנו שאם תאמר כן יש להשיב כן וכו'
יד	היינו דקאמר שלמה אמרתי אחכמה והוא רחוקה ממנו.
טו	בעידן הטבה תהא מקטרא קטורת.
טז	אלא אי אמרת רבנן הא איכא פלגא דאמתא דמתחזי ליה פיתחא בגוויה
יז	ודאתי מצפון מתחזיא ליה בדרום
יח	ערב יום כיפורים שחרית מעמידין אותו בשער מזרח.
יט	ומי שנמצא בו פסול היה לובש שחורים ומתעטף שחורים.
כ	ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני
כא	כשהן משתחווין משתחווין רווחים, וזה אחד מעשרה נסים שנעשו במקדש
כב	בראשונה כל מי שרוצה לתרום תורם
כג	עושין באהבה ושמחין ביסורין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו
כד	בעי ר' אבין תרומת הדשן בכמה?
כה	אמר אביי שמע מינה לשכת הגזית חציה בקדש וחצי בחול
כו	אי הכי עולה נמי הכתיב וכליל על מזבחך
כז	אשכחתי לאביי דהוה מסבר ליה לבריה "ושחט" שחיטה בזר כשירה.
כח	האיר פני כל המזרח עד שבחברון
כט	מיגמר בעתיקתא קשיא מחדתא
ל	מצוה לשפסף
לא	עין עיטם גבוה גבוה מקרקע עזרה עשרים ושלש אמות
לב	אמרי לך רבנן, קידושא בתרא כי פשיט בגדי קדש ולביש בגדי חול עביד ליה התם
לג	מדשמיה דגמרא ואליבא דאבא שאול
לד	לאו מי אמרת בבקר בבקר להקדים

ב	שבעת ימים קודם יום הכיפורים
ג	מי שלא חגל ביום טוב הראשון של חג חולג והולך כל הרגל כולו וכן כל כניסול שנהש"ס.
ד	ושני תלמידי חכמים מתלמידיו של משה
ה	אמר קרא ועשית לאהרן ולבניו ככה, ככה עיכובא הוא.
ו	ההוא אבנטו של כה"ג לא זהו אבנטו של כהן הדיוט.
ז	וכי איזה עון הוא נושא אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא יחשב. שחלה עליו אימה שהגדלמו מן הנפשות.
ח	ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה על מצחו תמיד של יסוח דעתו ממנו תפילין שיש בהן אזכרות הרבה על אחת כמה וכמה.
ט	יראת ה' תוסיף ימים זה מקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא י"ח כהנים גדולים.
י	אמר ר' יהושע בן לוי אמר רבי עתידה רומי שתפול ביד פרס.
יא	באמת אמרו בית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית הטבילה ושהנשים נאותות בהן פטורים מן המזוזה.
יב	ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין ובה היה מזבח בנוי.

אבני חן מסכת יומא

נה	מה לפני דלאו על,אף על דלאו על
נו	עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני ומיחל ושותה מיד
נז	תא חזי מה כתיב בהו השוכן אתם בתוך טומאתם אפילו בזמן שהן טמאים שכינה שרויה ביניהן
נח	הניח סיב בתוך המזרק וקבל בו את הדם מהו
נט	וזה נותן טעם לדבריו כוליה מזבח פנימי במקום חדא קרן דחיצון קאי
ס	כל מעשה יוה"כ האמור על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום
סא	
סב	
סג	
סד	
סה	
סו	
סז	
סח	
סט	
ע	
עא	
עב	
עג	
עד	
עה	
עו	
עז	
עח	
עט	
פ	
פא	
פב	

לה	דכולי עלמא מיהת דשחר עדיפא מנלן
לו	מאן שמעת ליה דאמר בין האולם ולמזבח צפון
לז	אמר להם נביא לישראל בשעה שאני מזכיר צדיק עולמים אתם תנו ברכה
לח	בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים
לט	טרף בקלפי
מ	ור' יהודה הוא דאמר דברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ לא מעכבי.
מא	אמר רב חסדא אין הקינין מתפרשות אלא או בלקיחת בעלים או בעשיית כהן
מב	וסימניך אחד המרבה ואחד הממעיט
מג	וכבס בגדיו הכהן בכיהונו, וטמא הכהן עד ערב כהן בכיהונו לדורות.
מד	על מה קטרת מכפרת על לשון הרע, יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי.
מה	כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח.
מו	מאן האי דלא חייש לקמחיה בכל יום תנן
מז	שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה
מח	מלא חפניו שאמרו לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות.
מט	והא רב חסדא קרא קאמר? דעביד מעשה איצטבא
נ	נקוט האי כלל בידך כל שזמנו קבוע דוחה את השבת ואת הטומאה אפילו ביחיד
נא	ומי"ש חגיגה דקרי לה קרבן ציבור, אי משום דאתי בכנופיא פסח נמי אתי בכנופיא
נב	חמש מקראות בתורה אין להן הכרע
נג	עד דמנגפן כרעיה ומתווסן [יסוד המלה ויס] אסקופתא דבי ר' יוסף דמא
נד	ארון בלשכת דיר העצים היה גנוז

אבני חן מסכת יומא

Owing to the danger, the Mishnah states that the Kohen Gadol would sponsor a feast upon emerging safely (Yoma 7:4 [70a]). According to the simple reading of the Mishnah (the peshat) (see Meiri, Yoma 71a), it would appear that the celebration was due to the Kohen Gadol's safe emergence from the Holy of Holies. Rabbi Yisrael Kimchi (Avodat Yisrael, 1737, pp. 213a-214a), however, attributes the feast to the fact that the Kohen Gadol's Avodah was accepted by God and the Jewish people were forgiven. During the later period of the Second Temple, the renegade Tzedukim (Sadducees) often succeeded in having members of their sect appointed as the Kohen Gadol. According to the Gemara (Yoma 8b-9a; 18a), the majority of the Kohanim Gedolim in the Second Temple period were ignorant and unworthy and bought their way to the position; some did, in fact, die on Yom Kippur. Only twelve Kohanim Gedolim served during the 410 years of the First Temple. In contrast, during the 420 years in which the Second Temple stood, there were four righteous Kohanim Gedolim, and more than 300 others who did not even serve a full year. It should be noted that although the Gemara says they did not serve an entire year, it does not specifically state that they died on Yom Kippur; while some definitely died then, others may have died under different circumstances or simply lost the position to a higher bidder.

If a Kohen Gadol died while in the Kodesh Hakodashim, his body had to be removed. Despite the usual restrictions upon entering various areas within the Beit Hamikdash, when a need arose, such as to remove tumah (an impurity), entry was permitted. The Tosefta (Kelim 1:11; cited in Eruvin 105a) explains that "all may enter [usually off-limit areas] to build or repair and to remove tumah. It is preferable that a Kohen enter, but if no Kohen is available, a Levite enters.1 . . ." Although not explicit in the Tosefta, this leniency extended to the Kodesh Hakodashim (see Middot 4:52 and Rambam [Beit Hachochim 7:23]).

Chazal elaborate on these rules in their discussion of the sudden deaths of Nadav and Avihu,³ Aharon's two sons. When they were killed within the mishkan (Vayikra 10:1-3), "lifnei Hashem," Moshe requested their Levite cousins, Mishael and Eltzafan, retrieve the bodies

	פג
	פד
	פה
	פו
	פז
	פח

source:

http://www.ou.org/index.php/jewish_action/article/57327/

MISCONCEPTION: The Gemara relates that on Yom Kippur, when the Kohen Gadol entered the Kodesh Hakodashim (Holy of Holies) in the Beit Hamikdash (Temple), a rope was tied to his ankle so that in case he died, there would be a way to extricate his body.

FACT: While there was a real concern about the Kohen Gadol's survival, there is no reference to this practice in the Mishnah, Talmud or Midrash. The Zohar does, however, state that a gold chain was tied to the Kohen Gadol's ankle, but other sources, both halachic and Aggadic, could cause one to question this claim.

BACKGROUND: When the Beit Hamikdash was in existence, the highlight of the Yom Kippur service was the Kohen Gadol's Avodah in the Kodesh Hakodashim. Twice during this exalted day, the Kohen Gadol would remove the eight priestly garments he wore during his service in the Beit Hamikdash all year long, immerse in a mikvah and don the four special white linen garments that were used only on Yom Kippur to enter the Kodesh Hakodashim. The rituals surrounding this entry, which are detailed in the Torah (Vayikra 16) and elaborated on by Chazal, had to be followed precisely. The slightest deviation could cost the Kohen Gadol his life (Vayikra 16:2). Indeed, many Kohanim Gedolim died during the Yom Kippur service (Yoma 5:1 [52b] with Rambam's commentary; Tiferet Yisrael, Yoma, Yachin 22).

אבני חן מסכת יומא

statement: “Rav Yitzchak said: ‘One rope was tied to the Kohen’s leg when he went in, so that should he die there they could pull him out.’”⁹

Such a rope may have also served another purpose: to confirm whether the Kohen Gadol was dead or alive, since no one was allowed in the Beit Hamikdash throughout the duration of the Yom Kippur Avodah. Vayikra 16:17 states that no person could be in the Ohel Moed when the Kohen Gadol entered the Kodesh Hakodashim, and Chazal¹⁰ understood this to be a prohibition on entering the Beit Hamikdash building—which applied to people and even to angels¹¹—while the Kohen Gadol was within the Holy of Holies.

While the existence of such a rope is widely thought to be true, there are several historical and halachic problems with it. The Gemara (Yoma 53b) relates that there was once a Kohen Gadol who recited a long prayer while in the Heichal (main sanctuary building). His fellow Kohanim assumed that he had died, and decided to enter the Heichal to look for him (obviously, the implication being there was no rope).¹² On the way in they met the Kohen Gadol coming out and reprimanded him because, as stated in Yoma 5:1, he should not have prolonged his prayer in the Kodesh Hakodashim.

Rabbi Chiya relates (Yoma 19b) that once when a Tzeduki Kohen Gadol was still in the Heichal, those outside in the Azarah (Temple courtyard) heard a sound, and assumed that an angel had hit him in the face. They entered the Heichal and found him dead. Again, the implication is that there was no chain attached to this Kohen Gadol.¹³

Furthermore, a gold chain around the Kohen’s leg can be a serious halachic problem. Rambam (Biat Mikdash 9:15) lists eighteen things that invalidate the Beit Hamikdash service, one of which is a Kohen who wears an extra “garment.” Such an act would not only invalidate the service, but a Kohen who thus performs the Avodah would incur death at the hands of Heaven (Rambam, Klei Hamikdash 10:4-5). Rambam, here, seems to imply (ibid.) that the prohibition is limited to wearing an extra layer of the standard priestly clothes.

(Vayikra 10:4-5). Torat Kohanim cites a debate between Rabbi Eliezar and Rabbi Akiva about what transpired. Rabbi Eliezar says that an angel struck down Nadav and Avihu while they were in the Kodesh Hakodashim and then pushed them out to die in an area where a Levite may enter; subsequently, their Levite cousins removed their bodies. Rabbi Akiva opines that the phrase “lifnei Hashem” means they died within the Kodesh Hakodashim and the Levites removed the bodies by impaling them with iron spears and dragging them out. Hence, according to both accounts, the Levites did not enter the Kodesh Hakodashim to remove the bodies.⁴

From all of the above, the following is clear: during the Second Temple period, especially, there was a particular concern regarding the Kohen Gadol dying and the permissibility of entering the Holy of Holies to retrieve his body. As it was preferable to avoid entering the sanctified area, the idea of tying a rope to the Kohen Gadol seems logical. However, it is somewhat puzzling that no source for such a rope is found in the Tanach, the Mishnah, the Talmud or in midrashei halachah. Rambam does not mention it in Yad Hachazakah,⁵ nor do any other Rishonim discuss it. It is not mentioned in the Ashkenazic Avodah piyyut “Amitz Koach” (circa tenth century) nor in the older Sephardic Avodah piyyut “Atah Konanta.” Moreover, it is worth noting that the rope is not mentioned in the Apocrypha, the Dead Sea Scrolls or the pseudepigrapha. Finally, one of the best eyewitnesses of Beit Hamikdash activities, Josephus, fails to note the existence of such a rope.⁶

In contemporary Torah literature, the custom is mentioned in different sources with certain variations: it appears as a rope, a chain around the ankle and a chain around the waist. In most of these texts, no primary source is cited. Many modern sefarim refer to the custom as a “Talmudic tradition,” even though, as mentioned above, there is no Talmudic source for it. In the Zohar, however, the custom is mentioned twice. The Zohar on Parashat Acharei Mot (67a) describes the Kohen Gadol’s preparation before entering the Kodesh Hakodashim and states that “a gold chain was tied to his leg,”⁷ with no explanation or additional detail.⁸ In the Zohar on Parashat Emor (102a) the description of the Kohen Gadol’s entry into the Kodesh Hakodashim includes this

אבני חן מסכת יומא

dead body, thus rendering the Kohanim pulling on the chain tamei for seven days. Were an ordinary rope to be used, the Kohanim would only be tamei for one day, because a rope does not acquire the same level of tumah as a dead body.

Thus, there seem to be multiple problems with the notion of the Kohen Gadol wearing a gold ankle chain into the Kodesh Hakodashim. To recap: the chain may constitute an “extra garment”; the Gemara relates stories that indicate there was no rope used;¹⁵ gold is an unsuitable material to use for the removal of a dead body and is also inappropriate for use in the Kodesh Hakodashim; and such a chain would impede the Kohen Gadol’s functioning on a day in which he needs to perform the service optimally. Finally, an additional problem is that wearing a safety chain would seem to be an affront to the dignity of the Kohen Gadol.¹⁶

Rabbi Uri Sherki, a rabbi in Kiryat Moshe, in Israel, suggests an allegorical interpretation of the “rope.”¹⁷ The Zohar, he says, is giving the Kohen Gadol a symbolic reminder that he should not get lost in the spiritual realm while performing the lofty Yom Kippur Avodah. One of the dangers associated with the high priesthood is that of getting too caught up in the spiritual realm and losing touch with this earthly world. In particular, the Kohen Gadol, upon entering the Kodesh Hakodashim on Yom Kippur, can become so overwhelmed by the spiritual that he is liable to “forget” to leave. The Zohar uses the imagery of a “rope” as a reminder to the Kohen Gadol that the Jewish people need him and he must “pull” himself back to this world after the extraordinary other-worldly experience of Yom Kippur.

In summation: Despite the paucity of rabbinic sources, the notion that the Kohen Gadol wore a rope around his ankle when entering the Kodesh Hakodashim is widespread. The historical evidence of such a rope or chain seems dubious and the halachic acceptability of such an arrangement is questionable. If such a rope was indeed used, it reflected the sorrowful state of affairs prevalent in the late Second Temple period, when so many Kohanim Gedolim were unworthy and therefore liable to perish in the Kodesh Hakodashim. May we be

However, Rashi (Zevachim 18a, s.v., “yitur”), the Sifrei (Tzav 2:1) and Rambam elsewhere (Klei Hamikdash 10:8) imply that any extra garment or accessory can be problematic, and this is how the Aruch Hashulchan Ha’atid (Klei Hamikdash 31:7) understands the gemara’s conclusion (Zevachim 18a). For something to be considered an “extra garment,” it must measure at least 3x3 fingers in size or be something of significance (Aruch Hashulchan Ha’atid, Klei Hamikdash 31:14), for which a gold chain surely qualifies.

The placement of the suggested chain is also problematic. Even a speck of dust or an insect, is, ab initio, considered a chatzitzah (barrier) between the Kohen Gadol’s skin and his garments, invalidating his service (Rambam, Klei Hamikdash 10:7; Aruch Hashulchan Ha’atid, Klei Hamikdash 31:10). Thus, the chain could not be placed under his ketonet (robe), which extended until just above his ankle (Rambam, Klei Hamikdash 8:17). Presumably, the chain would have had to be tied on top of the Kohen Gadol’s robe, which would have impeded his ability to walk.

The Zohar’s suggestion of a gold chain, instead of a plain rope, is also perplexing. During his year-round service, the Kohen Gadol wore several vestments that included threads of gold or actual gold ornaments. However, on Yom Kippur, he entered the Kodesh Hakodashim in four simple garments of pure linen. This is because the custom is to not wear gold on Yom Kippur since “ein kataigor na’aseh sanegor, a prosecutor [the golden calf] cannot become a defense attorney [advocating on the Jew’s behalf]” (Rosh Hashanah 26a; Rashi, ibid., s.v. “ein katagor”; Vayikra Rabbah 21:10). This is also why a bull’s horn may not be used for a shofar and why women do not wear gold jewelry on Yom Kippur (Rabbi Akiva Eiger, Shulchan Aruch, OC 610, s.v., “yesh she’katvu”).¹⁴

An additional problem relates to the tumah-transferring properties of gold. The purpose of the chain was to remove a dead body from within the Beit Hamikdash. While transporting the body, it would be logical to minimize the spread of tumat met (ritual impurity due to “contact” with the dead). Yet metals, unlike many other materials, acquire the same level of tumah as the actual

אבני חן מסכת יומא

During the Second Temple period, before performing the service, the Kohen Gadol had to take an oath that he would not alter any of the Yom Kippur procedures.

6. It should be noted that his discussion of the ritual of Yom Kippur (Antiquities, Book 3, sections 240-243) is quite brief. I thank Professor Louis Feldman for his assistance with Josephus.

7. This idea of a chain tied to the ankle has a parallel in the rabbinic corpus. In Kohelet Rabbah 9:8-9:10, it is reported that Rabbi Haggai was preparing to enter the tomb of Rabbi Hiyya Rabbah and there was concern that he might die within. He suggested, "Bring a rope and tie it to my leg. If I come out, good. If not, drag me out by my leg." (He emerged alive and well.) Kohelet Rabbah is usually assumed to be a relatively late midrash, several hundred years post-Talmudic in composition. This source is noted by Rabbi Reuven Margaliot, Nitzotzei Zohar, Acharei Mot (Jerusalem, 5730).

8. This is translated and cited in Mishnat HaZohar, edited by Isaiah Tishby, vol. 2, p. 229.

9. As an aside, the Zohar proceeds to explain about the red thread that hung outside the Beit Hamikdash building; if it turned white, the Jewish people knew the Kohen Gadol was successful in obtaining God's forgiveness for the nation; if it stayed red, they knew he was not.

10. Yerushalmi, Yoma 1:5; 5:2 (cited by Tosafot Yeshanim, Yoma 19b); Sukkah 4:6; Vayikra Rabbah 21:11-12.

11. See Ramban to Shemot 28:35 and Rabbi Meir Dan Plotzki (1867-1928; Klei Chemdah, Tetzaveh, gimme) regarding the "bells" on

zocheh to soon see a worthy "unchained" Kohen Gadol perform the Yom Kippur service in his pure white garments in the rebuilt Beit Hamikdash.

Rabbi Dr. Ari Zivotofsky is on the faculty of the Brain Science Program at Bar-Ilan University in Israel.

Notes

1. I thank my wife, Dr. Naomi Zivotofsky, for pointing out that this hierarchy is not obvious with regard to removing a dead body, which a Kohen must avoid. Indeed, Chasdei David on the Tosefta suggests, without an explicit source, that this hierarchy applies to other forms of tumah but not to tumat met (ritual impurity due to "contact" with the dead).

2. These sources discuss entering the Kodesh Hakodashim in order to effect repairs or to remove tumah. But entry may be permitted for other needs. Ramban (Bamidbar 18:10), in a bold (re)interpretation of a sifrei (and Zevachim 63a), suggests that if the Beit Hamikdash is surrounded by enemies the verse gives permission to eat sacrificial meat and meal offerings in the Kodesh Hakodashim. Rabbi Shlomo Goren (Sefer Har Habayit, p. 405) explains that this exception refers to Jewish soldiers/defenders who are required to enter so as to continue to protect the Beit Hamikdash, and while inside may eat sacrificial meat and meal offerings.

3. I thank Dr. Yaakov Hoffman for bringing these sources to my attention.

4. The Malbim says if there had been a need to enter, Moshe would have charged the Kohanim with the task of retrieving them. Ramban and Tur explain that a Kohen takes precedence over a Levite with regard to removing tumah from within the Kodesh Hakodashim, but in this case there was no Kohen who was permitted to enter, hence the Levites did the job.

5. This omission may not be so surprising to some, because they would expect Rambam to describe the pristine halachah only. This is not entirely correct because Rambam (Hilchot Yom Hakippurim 1:7) does mention the oath instituted because of the Tzedukim.

אבני חן מסכת יומא

about the permissibility of entering the Kodesh Hakodashim in case of an emergency. The Gemara understands that the Tosefta gives blanket approval to enter while the Zohar opines that, like the Torat Kohanim states with regard to Aharon's sons, all efforts must be taken not to enter. Hence the Zohar requires a rope while the Gemara has no need for such ingenious solutions. 2. In an attempt to reconcile the Gemara and the Zohar he suggests a far-fetched interpretation of the Gemara, which is explained further in Avodat Yisrael.

16. See Yoma 10b for an example of where the Kohen Gadol's dignity was taken into account.

17. Shiur from 3 Elul 5763, available at: <http://ravsharki.org/content/view/1537/629/>

the Kohen Gadol's coat on Yom Kippur.

12. Tosafot Yeshanim (based on Yerushalmi, Yoma 5:2) says that the Kohen Gadol was Shimon Hatzaddik, and it is thus possible that while a rope was usually used, in his case they deemed it unnecessary.

13. Of course, one could speculate that the chain was instituted subsequent to this story.

14. A gold chain can be justified by resorting to the Gemara's (Rosh Hashanah 26a) explanation of why a gold kaf u'machta (shovel and pan) were used. Only gold items through which the "sinner" glorifies himself are technically prohibited on Yom Kippur. Nonetheless, the use of a gold chain on Yom Kippur seems inappropriate.

15. I am suggesting that these gemaras contradict the Zohar's description of a rope. Rabbi Yisrael Kimchi (Avodat Yisrael, pp. 163b-165b) views the gemaras as posing strong questions on the Zohar, but he proposes two solutions: 1. The Talmud and the Zohar disagree

אבני חן למסכת סוכה

דף ב' ע"א

מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה ומאי שנא גבי מבוי דתני תקנתא?

פרק ראשון סוכה

חלק מפ' הריב"ן נדפס בקובץ סיני שנה ס"ג, ס"ד, ס"ז ע"י הרב משה הרשקו שליט"א.

סימן למסכת סוכה שהוא המסכת הי"ז של ש"ס: שמצות סוכה נהגת ז' ימים, וצריכה להיות גבוה ז' טפחים, ורחבה ז' על ז'.

שלשה דברים הם אם נתנם אדם למעלה מעשרים אמה פסולים, ואלו הן מבוי, נר חנוכה, סוכה, ושלשתן יש להם רמז מן הפסוק, מבוי שנאמר (בראשית יט, ח) כי על כן באו בצל קורת, הקורה תהיה עד צל 120 טפחים, ולא יותר, וצל טפחים הם עשרים אמה באמה בת ששה טפחים, סוכה שנאמר (ישעיה ד, ו) וסוכה תהיה לצל יומם מחורב, חנוכה (במדבר ז, פד) זאת חנוכת המזבח 62 ביום 58=120 עולה למנין ק"כ. אבודרהם סדר הדלקת נר חנוכה

מתני': סוכה חלל סוכה. יבין, פ' הסכך הוא הנקרא סוכה בכאן, וברוב המקומות, אבל פעמים שנקראת סוכה הסכך והדפנות. רמ' **שהיא גבוהה** [למעלה] יש מוחקין מלה זו, וראה מלאכת שלמה על משניות [מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר דר"י סבר שסוכה דירת קבע בענין, וראה לקמן ז' ע"ב, ונגמ' מפרש פלוגמיהו [גמל. ו'] באיזה אופן, דהיינו ג' אוקומות בע"כ ר' יאשיה, רב הונא, ורב חנן בר רבה, וכתב הר"ן דגם ר' יהודה מורה שצריך צל דהא מורה דחמתה מרובה פסולה, אלא דלא בעי שיהא הצל מיעל תחתיו, **ושאינה גבוהה עשרה טפחים** כל אבר בת ז' טפחים. מנ"א תרל"ג. יבין, פ' דלא חשיב סכך בשאין חלל תחתיו ז' טפחים כדאיחא בגמ'. רמ' **ושאין לה שלש דפנות, ושחמתה מרובה מצלתה** המועט צלל כדכז, פ' שלפסול זה אין צריך ראייה מן המקרא. מהר"ן חיות עיי"ש, [ראה ר"ן שכתב שכונת רש"י אינה על הסכך המועט שהרי בפרק הישן אוקימנן דמיירי דקאי על הצל המועט אבל הסכך, המסוכך והמנולה כי הדרר נענה. עיי"ש], וסרי הוא כמי שאינו, ועל שם הסכך קרויה סוכה פסולה,

גמ': תנן התם בתחלת מסכת עירובין **מבוי** קודם מצייר את המבוי, מצי שהוא סמוס משלש נדדן ודלאו פסות לרשות הרבים, ותלוינות פסותות לו, ויולאות ונאות [צו. ד"ם] לרשות הרבים, הרי הוא המבוי רשות היחיד מדאורייתא לפני תלוינות,

ויש כאן ג' דינים:

א' שאסור לטלטל מבהמים לחצירות מדרבנן בלא עירובי חצירות [ראה לקמן ג' סוף ע"א ברש"י]

ב' שאסור לטלטל מן החצירות למבוי, ובתוך המבוי בלי שיתופי מבוואות

ג' וגם אם עשה שיתופי, צריך עוד לחי או קורה לטלטל מהחצירות למבוי, ובתוך המבוי

ומתחיל בדין א', ואסור מנמים להולא מרשומו לרשות מיניו מבהמים לחצר צלה עירוב חצירות [להניח "פת" דוקא באחד הבתים].

ודין ב', ועוד יש ענין של שיתופי מבוואות [והתלוינות. ו', וראה מהר"ם] כל אחת רשות לעצמה, והמצינו רשות לטול, והמצינו צו שיתופי להשתתף על החצירות כפת או ציץ, ולהניח השימוש באחת מן החצירות,

ודין ג', ולפי שאין לו מחילה רצונית וקריב הוא להיות דומה לרשות הרבים, המצינו כיצד נראה הפסוק לרשות הרבים או לני או זקוף או קורה מסתל לטול, ואם גבוהה הקורה מעשרים אמה **שהוא גבוה מעשרים אמה ימעה יספיל, רבי יהודה אומר אינו צריך,**

סוכה דאורייתא דעשרים אמה דילה ילפינן מדאורייתא, וקודם שנשנית המענה נאמרה שיעורה מסיני [ראה מהר"ן חיות] **תני פסולה** שייך למימני צה לשון פסול, כלומר לא נעשית כמורה וכהלכה **מבוי** דטליה **דרבנן** דמדאורייתא סני ליה בשלש מחצות, ואינו צריך לקורה זו אלא מדרבנן **תני תקנתא** דלא שייך למימני צה לשון פסול, דמאן פסלה קודם שנשנית משנה זו, והרי הוא מחלת [הוראת מלוטו. ד"ם],

ואיבעית אימא בדאורייתא גמי שייך למימני תקנתא **תני תקנתא, מיהו, סוכה דנפישין מיליה** ואין דומין תקנותיהן זו לזו, ואין צורך לשנות הלשון לכל תקנה ותקנה, כגון גבוהה ימעט, וכשאינה גבוהה יגביה, ושאלן לה שלש דפנות יעשה לה, ושחמתה מרובה [מחלמה. ד"ם] יוסף סכך, הלכך **פסיק ותני פסולה** דמצי למיכללינהו כלולה צדך פסולה, דקיימא לן שיהא אדם למלמדו דרך קצרה **מבוי דלא נפיש מיליה** כדאמרי משנה **תני תקנתא,**

מנה"מ מניין לנו השיעור של עשרים אמה?

א) **אמר רבה דאמר קרא** וקרא בג' **למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל** עשה סוכה ששיצתה זכרת לך, דכתיב [למען. ד"ם] ידעו [דורותיכם. ד"ם] כי בסוכות הושבתי זכרתי לך, הכי דריש ליה, ואע"ג דלון [מקרא. ד"ם] יולא מידי פשוטו דהיקף עניי כדז, מיהו דרשין ליה לדרשה וכתב הר"ן שהפסוק מיותר דהול"ל בסוכות חשבו שבעת ימים כי בסוכות הושבתי וגו' ובהכי דוחה סני דממילא משמע, **עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה** כל סוכה שאינה ידועה [ליושב בה] דהאי סוכה דמצינה היא אינה סוכה. ר"ח **משום דלא שלטא בה עינא** שאינו רואה את הסכך, וסוכה היינו סכך כשמה, [בפחות מכ' אמה] **אע"פ שאינו מגביה את עיניו ומביט למעלה יכול לראותה, ולמעלה מעשרים אמה אינו רואהו אלא אם כן מביט ומתכוין לראותה.** ריב"ן, שיעור כ' אמה נמדד מקרקע הסוכה ולא מגובה עיניו של אדם. יוסף דעת בשם האמרי אמת, וראה בדף על דף שמאריך כאן,

ב) **רבי זירא אמר מהכא** ישעיהו ד' **וסוכה תהיה לצל** משמע אין סכך אלא העשוי לג' יומם מחורב, **עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה** תמהני שהרי אין סכך שאין שום שעה ביום שסכך של ז' על ז' שהוא הכשר סוכה ימנע שלא יכנס תחתיו כל שהוא גבוה כ'. ר"ן עיי"ש, ויבסוף דעת מביא משם התשוב"ן שסוכה שנבנה כ' אמה אינה כשרה רק אם הוא ד' אמות על ד' אמות דהיינו הגובה המשה פעמים הרוחב, וכל שהוא קטנה יותר למשל ב' על ב' לא תהיה כשרה למעלה מעשרה טפחים. **למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות** שהללנן מנישין זה לזה ממך גובה של דפנות ואין צריך סכך, ולקמן מוקי פלוגמיהו לר' זירא בשאלן צה אלא ארבע על ארבע [אמות]. דקיס לכו לרבנן דהא שיעורא ליכא זל סכך אלא זל דפנות, כלומר אפילו יבטלו המחיצות עדיין יגן עליו הסכך מפני החמה, אבל גבוה מכ' אמה אם יעלו המחיצות יכה החמה את ראשו, ומיירי בסוכה שאינה רחבה אלא עד ד' אמות וכל שכן בסכה קטנה וכו'. הר"י מלוניל עיי"ש, שאלולי הדפנות כיון שהסכך גבוה כל כך החמה נכנסת תחתיו. שיטת הרב"ב.

א"ל אביי אלא מעתה העושה סוכתו בעשתרות קרנים שי הריס גדולים והשפלה צניעה, וממך גובה ההריס אין ממה וזכרת שם בשפלה [רבים מזהים את עשתרות קרנים עם העיר הגדולה עשתרות שבעבר הירדן שתרבותיה מצויות בעת 300 ק"מ ממזרח לנברת, מן התיאור כאן נראה כי המקום היה בבקעה עמוקה, שהריס תלולים עמודו בצדו, עד כדי כך שכמעט לא נמצא בה אור השמש. שמו"ן] **הכי נמי דלא הוי סוכה** ולא מצינו מקום שהעיר בו הכתוב שלא יעשו בתוכו סוכה. ריב"ן? **א"ל התם דל עשתרות קרנים איכא צל סוכה הכא**

אבני חן למסכת סוכה

הל דפנות ליכא צל סוכה שחמה בלא מתחמיה, נמצא שמה בעל,

ג) ורבא אמר מהכא ויקרא כג בסוכות תשבו שבעת ימים סוכה של שבעה ומו לא דחינו ערלי, ודיה במחלות קלות אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע זמן לעשות יסודותיה ויפודותיה. ו, וכן לשון רש"י לקמן בסוף הדרן ומחלומיה קטעין שלא תפול,

א"ל אביי אלא מעתה עשה מחיצות של כרוז וסיכך על גבן הכי נמי דלא הוי סוכה? א"ל הכי קאמינא לך עד כ' אמה דאדם עושה דירתו דירת עראי כי עביד ליה דירת קבע נמי נפיק שפיר דמי, דודאי יש ככלל קבע ערלי, והוי עשה כמורה, ועל כרחק לא הקפידה תורה על הערלי אלא לשם שיעור, למת לך שיעור כגוזה שמהא יכולה לעמוד ע"י יסודות ערלי, למעלה מכ' אמה דאדם עושה דירתו דירת קבע כי עביד ליה דירת עראי נמי לא נפיק ונ"ל דמשום הכי משמע לן הכי, לפי שאי אפשר לומר שהתורה תצוה מה שאי אפשר לעמוד עליו, דבאיזה דבר נשער אם הבנין ראוי לשבעה בלבד או ליותר מכך, משום הכי משמע לן דבשיעור שאפשר שיעשה בו דירת ארעא תליא מילתא. ר"ן,

דף ב' ע"ב

כולהו הק אמוראי ר' יורא ורבא כרבה דילף מלמען ידעו לא אמרי, ההוא ידיעה לדורות היא לאו צדיעה דשינת סוכה קא אמר, אלא צדיעות דורות הצאין הוקף סוכות עני כבוד הגעשה לאבות,

כרבי זירא דילף מוסוכה תורה לצל נמי לא אמרי הא דלא קאמר משום קשיא דאביי כדקאמר על רבא? משום דרבי יורא שני לאביי שפיר. תוס', ההוא לימות המשיח הוא דכתיב אותם סוכות יהיו ללל לעגן ומתמור, אכל סוכת מנוה אינה ללל כלומר ישיבת ישראל בשלוח בלי פחד או אפילו במדבר במקום שאין , ורבי יורא הלא הפסוק ודאי קאי לימות המשיח, ואיך לומר ממנה לסוכה? א"כ לימא קרא "וחופה" תהיה לצל יומם בלשון כיסוי כלומר דבר המכסה והמסתיר מן השמש ומן המטר. ר"ח, ומאי וסוכה תהיה לצל יומם אמאי כתיב בלשון סוכה. ר"ח "שמעת מינה תנתי" דלן שם סוכה אלא העשויה ללל, דהיא דימות המשיח משום דעשויה ללל קרויה סוכה ללמוד כי גם סוכה של מצוה זו היא מצוה. ר"ח,

כרבא נמי לא אמרי דילף מבסוכות תשבו שבעת ימים משום קשיא דאביי דעשה מחלות של כרוז, ושיעור לא משמע לה, הוילי וקרא לאו דוקא ערלי נקט, לא ילפינן מינה שיעורא.

א) כמאן מהך אמוראי דלעיל אולא הא דאמר ר' יאשיה אמר רב מחלוקת דר' יהודה ורבנן בשאין דפנות מגיעות לסכך, אבל דפנות משמע דלא ר' ברוך אחר. וראה שפת אמת מגיעות לסכך אפילו למעלה מעשרים אמה כשרה, כמאן? כרבה דאמר משום דלא שלטא בה עינא וכיון דרפנות מגיעות לסכך משלט שלטא בה עינא דרך דפנות, דאי עעמא משום ערלי הוא כרבא או משום כל כר יורא, דדפנות מגיעות לסכך אמאי מודו רבנן, ולא דמי לחנוכה ומבוי דסוכה רחבה טובא. ע"פ תוס' עיי"ש

ב) כמאן מהך אמוראי דלעיל אולא הא דאמר רב הונא אמר רב מחלוקת בשאין בה אלא ארבע אמות על ארבע אמות אבל יש בה יותר מארבע אמות על ארבע אמות אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה?

כמאן? כרבי יורא דאמר משום צל הוא דאי משום משלט עינא דעפי מדי אמות פורמא [נמין] לא שלט בה עינא וכיון דריוחא איכא צל סוכה אבל כרבה דאמר משום מישלט עינא לא דאפילו רחבה טובא לא שלטא בה עינא. תוס',

ג) כמאן מהך אמוראי דלעיל אולא הא דאמר רב חנן בר רבה ונקרא גם בר רבא או בר אבא, והיה תלמידו של רב וחננו, וכמעט תמיד מוסר בשם רב, [ו ראה ברכות נ"ח ע"א אמר רב חנן בר רבא אמר ר' יוחנן, ועל הגליון מצוין שצ"ל אמר רב] אמר רב מחלוקת בשאניה מחזקת אלא כרי ראשו ורובו ושולחנו דרך סעודתן דהסיכה היתה על מפות ומסופין על דג שמאלס, ואין אוכלין זקופין ויושפין כמנו, לפיכך הולך לומר ראשו ורובו, לאפוקי קטנה שראשו נכנס בה ושולחנו, ולא רובו, או ראשו ורובו ולא שולחנו אבל מחזקת יותר מכרי ראשו ורובו ושולחנו אפילו למעלה מעשרים אמה כשרה אולס מאמר קשיא דרב אדרבה? אמוראי ניהו ואלכיה דרב? כמאן דלא כהך מהך דלעיל דמפרשי טעמא דעשרים אמה, דאי משום משלט עינא, כשיעורא דיותר מכרי ראשו ורובו ושולחנו [נמין]. # חגם דליהא בר' מ"מ שפיר יש לגרוס לא שלטא, ולא נמי ליכא, ומחלות קבע נמי בעיא,

ודברי רב חנן בר רבה צריכה טעמא? ויש מפרשים משום דהיה ליה לול של חרנגולין כיון דגביהה וקצינא כולי האי אבל במחזקת טפי מכרי ראשו נפקא מכלל לול של חרנגולין לאקריי סוכה. תוס'

בשלמא דרבי יאשיה א) פליגא אדרב הונא ב) ורב חנן בר רבה ג), דאיניהו קא ירבי שיעורא במשכא רב הונא אומר ד' אמות, ורב חנן אומר מחזקת ראשו ורובו ושולחנו ואיהו רב יאשיה לא קא ירבי שיעורא במשכא למשך הסוכה, דאמר צין גדולה צין קטנה לא נמלקו אלא בשאין דפנות מגיעות,

אלא רב הונא ב) ורב חנן בר רבה ג) דאמרי טעמא דרבנן כשיעורא דמשכא הוא, ומר אמר ד' אמות ומר אמר ראשו ורובו ושולחנו נ"מא בהכשר סוכה קמיפלגי דנארכה ונארכה פליגי, דמחזיקיה אית להו דמי פליגי רבנן כסוכה המלוממת כשיעור הכשר אוך סוכה פליגי, ונאפי [מהא?] דמכשי אפילו הוא גבוהה, דכיון דכויסא איכא כל סכך, או טעמא דארכה להכשירה, דרב הונא סבר אי אפשר להעמיד מחלוקתן דפחותה מדי אמות דאס כן כלאו גבוהה מעשרים אמה פסולה, דהכשר סוכה דארכה אמות כרבי דאמר לקמן הכי דמר סבר הכשר סוכה בארבע אמות ומר סבר הכשר סוכה במחזקת ראשו ורובו ושולחנו? דרב הונא ורב חנן בר רבא אפשר דלא פליגי אהדרי אליבא דרב, אלא תרומיהו מודו דרב ח"ק, מחלוקת בשיש בה הכשר סוכה, אבל יש בה יותר מכרי הכשר סוכה ד"ה כשרה, אלא דאינה פליגי אליבא דנפשיהו, דמר סבר הכשר סוכה בארבע אמות כרבי ומר סבר הכשר סוכה בכרי ראשו ורובו ושולחנו כרבנן, וכל חד פירש דברי רב לפי דעתו. רמ'

לא דכולי עלמא הכשר סוכה ראשו ורובו ושולחנו, והכא בהא קמיפלגי דמר סבר ג) במחזקת ראשו ורובו ושולחנו פליגי, אבל יותר מראשו ורובו ושולחנו ד"ה כשרה וטעמא דפסול למעלה מעשרים לא ידע לן כדאמנן לעיל דסך לא כמד,

ומר סבר ב) מראשו ורובו ושולחנו וכן צומר עד ד' אמות פליגי כגוזה, וטעמא משום כל דאיתא בר' יורא אבל יותר מוד' אמות לא פליגי דכיון דכויסא איכא כל דברי הכל כשרה,

מיתביי להך אמוראי דפרישו פלוגתא דממתי דר"י ורבנן פליגי בסוכה קטנה כדמפרש ואילל סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, ורבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה ארבעים וחמשים כדאמרי אינשי. ראה תוס', אמר רבי יהודה מעשה כן דרבו של רבי יהודה בעשרות מקומות בהבאת מעשה לסייע להלכה שאמר, עיין ציוני המקומות בב"מ סנ. יוסף דעת בהילי המלכה בלוד שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם ולא אמרו לה דבר [ראה לשון זה בפרק הישן כ' ע"ב נוהגין היינו וכו' ולא אמרו לנו דבר, ובדף כ"ח ע"א בר' יוחנן זה החורנית ולא אמרו לו דבר] [בדף על דף מביא מהחכם צבי [בהוספות ס' ח'] שמכאן ראה שגשם אף שמקימות מצוה עשה שהזמן נרמא אין מברכות עליה, דאל"כ היה להם לומר לה שלא לברך לישוב בסוכה], אמרו לו משם ראייה ! אשה היתה ופטורה מן הסוכה,

אבני חן למסכת סוכה

[וצ"ע איך ישיבה אשה בסוכה וכי לא עברה על בל תוסיף? וראה ריטב"א עירובין צו. שהאריך בזה],

אמר להן והלא שבעה בנים הוו לה? ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים?

למה לי למיתני ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים? הכי קאמר להן, כי תאמרו בנים קטנים היו וקטנים פטורין מן הסוכה כיון דשבעה הוו אי אפשר דלא הוו חד שאינו צריך לאמו אמרין לקמן דמייב למנוי צמנות סוכה, וכי תימרו קטן שאינו צריך לאמו מדרבנן הוא דמייחייב שהקילו להגדיל את הקטן למנוי שהוא ראוי לה, כדי שיהא ממוין ורגיל למנוי ואיהי בדרבנן לא משגחה? ת"ש ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים מהא שמעינן דקמן שמחנכן אותו במצות לעשות לו מצוה בהכשר גמור בגדול. רמ',

להלכה: באו"ח סימן תרל"ג סעיף א' סוכה שהיא גבוה [פ' חללה של סוכה. מ"ב] למעלה מכ' אמה [בת ששה טפחים מצומצמות. מ"ב] פסולה, בין שהיא גדולה בין שהיא קטנה בין שמחיצות מגיעות לסכך בין שאינן מגיעות, אבל כ' כשרה, אפילו כל סככה למעלה מכ', כיון שאין בחללה אלא כ'. וכתב המ"ב לא ק"ל ככל הני סברא [רבה ור' זורא] אלא טעם פסול יותר מכ' הוא משום דסוכה דירת עראי בעינן ועד כ' שיערו חכמים שאין צריך ליתן לב כ"כ על חיזוק המחיצות, ודיו במחיצת קנים.

וכתב הר"ף דהלכתא כוותיה דרבא. ואף שרבה היה רבו של רבא ואין הלכה כתלמיד במקום רבו כתב ע"ז הר"ן ה"מ כשנחלק עמו בחיי רביון שלא קבל רבו דבריו נדחו דברי התלמיד, אבל כשנחלק עמו לאחר מיתתו לא, אדרבה קי"ל דהלכתא כבתראי.

והנמ' מקשה על רב הונא ורב חנן בר רבה דאמרי שהמחלוקת של ר"י ורבנן הוא בסוכה קטנה בשלמא למ"ד א' רב אישה בשאין דפנות מגיעות לסכך מחלוקת, דרבה של מלכה לישב בסוכה שאין דפנות מגיעות לסכך

דף ג' ע"א

משום אוריא רוח שהוא שולט בה, וישיבת בה מפני החום, שיכנס בה הרוח בין הדפנות לסכך. ריב"ן אלא למאן דאמר בסוכה קטנה מחלוקת אצל גדולה אפילו רבנן מודו וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה קטנה והלא נעורמים ומשרפים מקוים עמה, וא"כ ודאי דפליגי גם בסוכה גדולה, וקשיא על רב הונא ורב חנן?

אמר רבה בר רב אדא לא נצרכה אלא לסוכה העשויה קיטוניות קיטוניות וכיון דמיידי בסוכה קטנה אחיא שפיר כרב הונא ורב חנן בר רבה,

ומקשה וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה העשויה קיטוניות קיטוניות? אמר רב אשי לא נצרכה אלא לקיטוניות שבה סוכה גדולה לצני מסינמא בדרך המלכים, וקטנות [קטנות. רש"י] צמכה לנעשות, סוכה גדולה היא, והוא' בה חרא קיטוניות פחותה מארבע על ארבע [דמוקי לא אליבא דרב הונא]. הרא"ה,

רבנן סברי בניה בסוכה מעליא הוו יתבי, ואיהי יתבה בקיטוניות משום צניעותא ואף על גב דפסולה, לא איכפת לן, דאשה פטורה מן הסוכה ומשום הכי לא אמרי לה דבר, ור' יהודה סבר בניה גבה הוו יתבי והם כבר היו מחויבים בחינוך, ודחתה הסוכה יותר מכ' אמה ואפ"ה לא אמרי לה דבר הרי שפוכה יכולה להיות גבוה הרבה אפילו אינה רחבה הרבה.

ואם תאמר לרב חנן דמוקי פלוגתא בשאינן מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולטת, הלא כיון דצנייה גבה הוה לא גדולה, ומודו דה רבנן, ומאי ראיא על ר' יהודה? ראה תוס'

יש לומר דשולטת בתוך הסוכה הגדולה היתה, וצנייה על [מקום. גנז יוסף] השולטת היו יושבין ראשן ויוצין פ' שהיו יושבין בפתח של קיטוניות של אבם, וראשן ורובן היה בולט לתוך הגדולה על השולטת, ולא

כמסוקין הן ולא מקוים # דברי רש"י כאן צריכין ביאור,

ולי נראה דודאי לרב חנן קשיא # וגם לעיל אמרין שהוא דלא כחד, והאי מיוצא לרב הונא הוה, וכן עיקר, דשיעור ראשו ורובו אמרין לקמן דאין אלא שבעה טפחים, ואי אפשר לשבעה בנים שבעה טפחים,

ענין חדש אמר רב שמואל בר יצחק הלכה צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו "ושולחנו", א"ל רבי אבא כמאן כב"ש דאי כצית הלל לא צני שולחנו, דלוקמן צפק הישן כ"ח ע"א [דר' אבא סבר דב"ש וב"ה פליגי בשיעור סוכה כלשון רשב"י, אבל בגדולה לב"ע לא חיישינן שמא ימשך, ולכן לא שאל מני דידע שהוא ב"ש]? א"ל אלא כמאן,

איכא דאמרי אמר רבי אבא דאמר לך מני [פ' שהוא סובר דפליגי רק בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה כ"ע מודו דפסולה, לכן שואל על לשון "מחזקת" וכי פליגי גם בקטנה, וענה לו בן ודאי פליגי בה. וראה הערות] א"ל ב"ש היא ולא תזוז מינה, והנה הרא"ש (ס' א') כתב דהא דבעינן בסוכה וע"ז היינו משום דגברא באמתא יתיב ושולחנו ספח כדאיתא בירושלמי, וכמה כד' שולחן ספח, והא דלא די' ב' על ו' היינו משום דהשוו מדותיהם. הערות ע"ש עוד.

מתקין לה רב נחמן בר יצחק ממאי דב"ש ובית הלל בסוכה קטנה פליגי דלמא בסוכה גדולה פליגי, וכגון דיתבי אפומא דמטולתא ושולחנו ובית הלל סברי לא גזרינן, ודיקא נמי דלוקמן כ"ח ע"א בגדולה פליגי, והוא יושב על הפתח מנחן, וראשו מושכך למטה לסוכה, ושולחנו לפני גופו צני דקתני גני פלוגתא הלשון מי שהיה, ולא חייבי דשיעורא דסוכה מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין ובית הלל מכשירין, ואם איתא דששיעורא דסוכה פליגי, למי סוכה מחזקת המחזקת ראשו ורובו ושולחנו כשרה ואינה מחזקת ושאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו דמי שמהל פוסלין כו' מביעי ליה [ולקמן מקשה דלשון פוסלין ומכשירין משמע דמיידי בסוכה קטנה],

ובסוכה קטנה לא פליגי, והתניא, מחזקת ראשו ורובו "ושולחנו" כשרה, רבי אומר עד שיהא בה ארבע אמות על ארבע אמות, ותניא איך רבי אומר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה, וחכ"א אפילו אינה מחזקת אלא ראשו ורובו כשרה ואילו שולחנו לא קתני קשיין אהדדי? אלא לאו ש"מ הא ב"ש הא ב"ה ופליגי בשיעור סוכה,

אמר מר זוטרא מתניתין דמי שהיה נמי דיקא דקטנה פליגי, ובשיעורא, דפוסלין ומכשירין על כסך אסוקה מהדי מדקתני ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין, ואם איתא דפליגי בגדולה בש"א לא יצא וב"ה אומרים יצא מביעי ליה, ואלא קשיא מי שהיה דמלשון מי שהיה משמע דפליגי בגדולה, ומלשון פוסלין ומכשירין משמע דפליגי בקטנה?

לעולם בתרתי פליגי פליגי בסוכה קטנה ופליגי בסוכה גדולה, וחסורי מיחסרא והכי קתני מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש אומרים לא יצא וב"ה אומרים יצא, ושאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו בלבד ב"ש פוסלין ובית הלל מכשירין לרוב הראשונים בסוכה קטנה שאינה מחזקת ראשו ורובו פסול מדאורייתא, ובה פסקו כב"ש, ובסוכה גדולה דפליגי ב"ש וב"ה בגזירה שמא ימשך, ס"ל לרא"ש (ס' א') וסיעתו, דקי"ל כב"ה ולא גזרינן, ושבת הר"ף [לקמן כח]. דגם בסוכה קטנה טעם פלוגתיהו הוא בגזירה דשמא ימשך [פ' לשולחנו חוץ לסוכה], וכיון דבחד טעמא פליגי, ס"ל דקי"ל כב"ש גם בסוכה גדולה. הערות,

ענין חדש מאן תנא להא דתנו רבנן בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות פטור מן המזוזה כולה מפרש טעמא לקמן ומן המעקה ואינו מטמא בנגעים ואינו נחלט בבתי ערי חומה אלא פודה לעולם, ויולא ציוצול אס לא גאלו, כשאר קרקע גלג צני, והנה איתא בערבין דאפי' שובכין ובורות שיחין ומערות ג"כ נחלטין, וכבר עמדו בזה האחרונים, וג"ל דהיינו טעמא דאינו נחלט, משום דלמסתר קאי, וכדאיתא גבי נבין חלוקה, משא"כ בבור ושובך. הערות ואין חזרין עליו מעורכי המלחמה מי האיש אשר צנה בית חדש

אבני חן למסכת סוכה

אלא אימא עירובי חצירות בבית שבחצר והאי בתר דקמינ לאו באירא, אלא באחד הנמים שבה, ולאפוקי בית שבתא אחרת, שאין מנצחין, ושיטתו מבוארת בחצר שבמבוי ושיטתו מבוארת דקמינ מבוי הכי נמי קאמר באחת התנאים שבמבוי, ולאפוקי חצר שבמבוי אחרת, והאי לא גרע מחצר שבמבוי,

ואין עושין אותו עיבור בין שתי עירות, דאפילו בבורגנין זריף שטושין מן ערבה וקנים לשומרי פירות או לניידי עופות, ומניא צעיריזין, כפילד מעבדין ג"ה ע"ב בורגנין מתעבדין עמה, [בורגנין היו סוכות שומרים קטנות, אחדות מהם היו בנויות היטב ושימשו כמעט כבצורים צבאיים, בבורגנין כאלה היה דר הבורגני שהיה ממונה על שמירת השדות, ומסירת ההודעות לשלטונות הצבא, וכן היו גם בורגנין רופפים יותר, שלא היו אלא סוכות ארעי רופפות. שמו"ן] **לא מושינין ליה, מ"ט? בורגנין חזו למילתייהו** לניגמ לילה לאדם אחד והאי לא חזי למילתיה דכל בית עשוי לדירת קבע תמיד,

ואין האחין והשותפין חולקין בו, טעמא דלית ביה ד' אמות הא אית ביה ד' אמות חולקין, והתנן אין חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה? אלא אימא אין בו דין חלוקה (כחצר) [בחצר. רש"י, וראה ביוסף דעת יומא ל"ז שמביא הרבה מקומות בש"ס שמתחלק ב"ף ובי"ח] ומיהו דין חלוקה כדרכ הוגא ורב חסדא דאמר רב הונא חצר לפי פתחיה מתחלקת חצר שהיו חצות פתוחין לה, ומלקוה שני אחין ציניהם, זה נטל שלשה חצות נטל זה נטל כנגד בית גדול, אם כאלו חלקו אירא של חצר, זה שנטל שלשה חצות נטל זה שלשה חלקים, כנגד שלשה פתחים, חזי נטל רביעי, לפי שהחצר עשוי לניאה וביאה, שדרך החצר נכנסין ויוצאין מן החצות לרשות הרבים, ומכניסין משאומיהן ופורקין לפני פתחיהם, לפיכך חצר מתחלקת לפי הפתחים, ורב חסדא אמר נותן לכל פתח ופתח ארבע אמות והשאר חולקין אותו בשוה אין זריף ליתן לכל פתח אלא ארבע אמות כנגדן מן הפתח והלואה, ודכחן ברוחב הפתח, ואפילו הוא רחב עשר אמות נטל ארבע אמות כמשך וכנגד כל רחבו לפרק משאו, וזית קטן זה, הפתח מארבע אין לפתחו דין חלוקה לטעול בחצר, לא כרד הוגא ולא כרד חסדא, דהני מילי דשקיל חלק בחצר בית דלמיהו קאי ומנע ליה למחר לפרק משאו יחבינא ליה חצר, האי דלמיסתר קאי לא יחבינן ליה חצר.

ידועות: מה האיסור לאכול עוף שאינו כשר? ברמב"ם הלכות מאכלות אסורות פ"ד הל' א' האוכל כות מבושר בחמה שמתה או חיה שמתה או עוף שמת לוקח שנאמר לא תאכלו כל גבלה, וכל שלא נשחטה כראוי היו זה מתה. ושם בפ"ו הל' א' האוכל כות מן הדם במיד חייב כרת בשוגג מביא חטאת קבועה, ודבר מפורש בתורה שאינו חייב אלא על דם בחמה חיה ועוף בלבד בין בטאין בין שטורין שנאמר [בירקיא ד' כ"ז] וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה. וראה גם ב"ד ס' ס"ו סעיף א', ויש שם גם בענין דם הנמצא בבציצים.

פיסקי שמועות הן של כל בני הישיבה שהיו במדרשו של רב אשי שסידרו הגמרא (א) היתה גבוהה מעשרים אמה ובא למעטה למעט גובה חללי מעשרים, וזמן בקרקעיהם להגביה בכרים וכסתות, לא היו מיעוט שאין סופו להעט שם כל שצעה, מפני הפסד ממוט.

דף ד' ע"א

ואע"ג דבמלינהו שדורם עליהן. ריב"ן [לכולהו] לכל שצעה [וראה ב"ר שפירש ובטלו כגון שהסכים שלא לישלו משם לעולם] **משום דבמלה דעתו אצל כל אדם** ואין ציטלו ציטול שאין אדם נותן כרים וכסתות במקום עפר ואבנים. ר"ח [מכאן מוכיח הח"י הרי"ם כדעת הר"ן דהימן בפסח אינו מועיל ביטול משום דבמלה דעתו אצל כל אדם. הערות], **תבן ובטלו** כפיו [הראשונים חולקים ע"ז. הערות], לצנעה **הוי מיעוט** ראה מאיר, וספר השלמה שאין כאן משום תעשה ולא מן העשוי, כיון שאינו עושה מעשה בסכך, **וכל שכן עפר ובטלו** שכן דרך בני אדם לעשות רצפה מעפר ולבטלו בקרקע. ריב"ן, **תבן ואין עתיד לפנותו** [גא. ד"ס] יצטק לפנותו כל ימי החם, ומיהו לא בטלו ממנו כפיו **ועפר סתם** נתן זו סתם, ואין ידוע אם עמיד לפנותו אם לא **מוחלוקת ר' יוסי ורבנן** וכן עפר ואין עמיד לפנותו י"ס זו מחלוקת, דבעיל לר' יוסי מסתמא ואפילו לא בטלו כפיו, ולרבנן לא בטלו, והא דנקט עפר סתם משום כמו דר' יוסי, דאפילו סתם,

וגר' דברים ב' **ואין מערבין בו** דרך צמיהם להיות פתוחין לחצר, והרבה חצות פתוחים לחצר אחת, והן יוצאין דרך חצר לרשות הרבים, נמנא החצר רשות לכולן, והבאים כל אחד מיוחד לבעליה, ואמרו חכמים אין מוציאין מרשות לרשות בלא עירוב שיערב כל הרשויות להיותם רשות אחת, ומיקנן ליתן כל בית וזית שבתא פה, וכולן בקל אחד, ומניחין אותו באחד מן הבתים, ונעשים כולם כאילו דרין באותו בית וכל הבתים דירה אחת, ואשמעינן הכא דצית שאין זו ארבע על ארבע אין זריף ליתן את הפתח ואין **משתתפין בו** שמיטת חכמים על כל חצר הפתוחה למבוי כדרך שמיטת עירוב לבתי החצר, שיהיו נותנין בשיתוף, ואם בית קטן זה פתוח לחצר שבמבוי, ואין בית אחר פתוח לה אין משתתפין בו, אין זריכה ליתן בשיתוף ואין מניחין בו עירוב החצר, לאחר שגזו אותו מן הבתים

דף ג' ע"ב

ואין עושין אותו עיבור בין שתי עירות דמתן במסכת עירובין ג"ז ע"א טמנין קרפף לשמי עירות, אם יש לו שצבים אמה ושירים וכו' שצבים אמה ושירים, עושה קרפף לשמיהו להיות אחת, שמי עירות המובדלות זו מזו מאה ארבעים ואחת אמות ושלש ויש צלמנע בית, נמנא אותו בית בחור שצבים אמה וארבעה עשרים עשרים לשמיהו, נעשה אותו בית כעירור להן, כאשר עזרה שצבים בולטת, ומנערפת להיות שמיהו כאחת, לכן באמת מהן שיהיו שמיהו לו כארבע אמות, ומונה חלפים מחוזה להן, ואם יש בית פתוח מארבע אמות אינו משוה לנרפן **ואין האחין והשותפין חולקין בו** קא סלקא דעמין השתא שאין יכולין לטק זה את זה לנלקח, לפי שאין זו כדי ליה וכדי ליה **לימא רבי היא** דלא חשיב סוכה בציר מארבע אמות **ולא רבנן** דפי היכי דמשכחי בסוכה, אלמא דירה היא, והוא הדין לכל מילי דצית? **אפילו תימא רבנן עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא לענין סוכה דדירת עראי היא אבל לגבי בית דדירת קבע הוא אפי' רבנן מודו דאי אית ביה ד' אמות על ד' אמות דיירי ביה אינשי ואי לא לא דיירי ביה אינשי,**

אמר מר פטור מן המזוזה ומן המעקה ואין מטבא בנגעים ואינו נחלט בבתי ערי חומה ואין חוזרין עליו מעורכי המלחמה, מ"ט? דבית כתיב בהו בכולהו מוזוז ציתן דברים ו' כי חננה בית מדש דברים ב"ב וכל אשר לו צית ויקרא י"ד כי ימסור בית מושב ויקרא כ"ה אשר צנה בית מדש דברים ב', והנה ישנם הרבה מקומות שכתוב בית וע"ב דאין חבונה ל"דין" בית, אלא חבונה לרשותו, כגון לא תביא תועבה אל ביתך, וכן לא תבוא אל ביתו לעבדו עבדו, וכן הרבה ? וחז"ל מצאו מקום לדרוש הערות

ואין מערבין בו ואין משתתפין בו ואין מניחין בו עירוב מ"ט? דלא חזי לדירה וטעמא דעירובא הבעם שמועיל פת בעירובי חצירות מפרש צעיריזין מ"ט ע"א משום דירה [יש שם גם מ"ד שהבעם משום ענין], דצית שטמנין זו הפת של עירוב היו כאילו טולן דרין שטמנין, ומנמנא כל החצר משתמשת לצית אחד, הלכך בית דלמא לדירה צעיק, ומוסרף ופת נמי איט זריף בית זה ליתן, כיון דלא מיקרי דירה אין הדך זו חסר על בני חצר, שאין רשותו כלום.

עירובי חצירות אין מניחין בו אבל שיתוף מניחין בו מ"ט? דלא גרע מחצר שבמבוי שאינו מקורה, והאי נמי, סלק הקיפו וקריחו כמי שאינו, נמנא שיתוף עומד בארץ החצר, ומתן בעירובין פה, בו דשיתוף נותן בארץ החצר, משום דעירוב החצר לצירוף הבתים הוא להיות כולם כדמים בבית אחד, הלכך צעיק בית הראוי לדירה, ושיתוף המבוי אינו אלא לגרף התנאים, ותנאים לאו דירה נטלה, והלכך לא צעיק דירה, אלא בארץ של חצר דיו, ובמקום משתמר, והיו כל התנאים טולן כאילו משמשין להיות אחד.

[דתניא. רש"י עיי"ש] עירובי חצירות בחצר, שיתופי מבוי במבוי, והוינן בה עירובי חצירות בחצר והתנן הנותן עירובו עירוב הגבוי מבחי החצר ומתו בבית שער היינו בית קטן שלפני שער החצר או מצפנים או מנחון, ושומר הפתח יושב שם **אכסדרה** שלפני הבית שקוין פורעק"א **ומרפסת** עליה ארוכה על פני החצר על פני שיתוף הרבים, וזה פתחים הרבה לפי מחלומיה, ודיוורין בכל אחת ואחת, ועשין מרפסת ארוכה לפני הפתחים כאורך עליה, וטולן עולים בקלות מדרגות אחד למרפסת, ודרך המרפסת נכנסין ויוצאין טולן, מרפסת אלג"ר, סולא אשק"א **אינו עירוב** דלא חזי לדירה, שכל היוצא ונכנס עובר עליו **והדר שם אינו אוסר?**

אבני חן למסכת סוכה

קרמים הפרוסים למעלה לגוי אין מבעטין בסוכה גבוהה מב' להבשירה, דלאו מין סככה הוא וכו' ולא לפוסלה משום פחותה מ' וכו' ולא דמי להוציא יורדין לתוך י' דפסלין לעיל משום דירה סרוחה דאני הבא דלגוי עשוין. תוס' לקמן י' ע"ב ד"ה גוי,

ד) היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי דקמס סוכה בת שלשה דפנות כי ממתיק, והרביעית היא כולה פתח על פני כולה שמגיעין שני ראשי האיצטבא לשתי דפנות הנדדן, ואיצטבא הוא בנין אבנים וטיט [הס"ד. גנוי יוסף] ויש בה הכשר סוכה אם יש בה באיצטבא שיעור הכשר סוכה קטנה, שצעה טפחים ומשהו, דהיינו ראשו ורובו ושלחנו כשרה כל הסוכה גם במקום שגובה הסכך למעלה מעשרים, שיש לה שלש דפנות, והיא הכשר סוכה אפילו מן האיצטבא והלאה, דמניין חללה מראש האיצטבא ומעלה, ונמצא דופן אמצעי כולו כשר, ודפנות הנדדים כרצב האיצטבא הוכשרו בה, הרי כאן סוכה קטנה כשרה, ואמרינן לקמן סוכה יב, א' פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה, ומפרשין ליה אם יש הכשר סוכה צידה [ש"ע מה לשון ביהד]. ועוד יש בסוכה משם והלאה פסל, היינו סכך העשוי צפוסלת גורן ויקצ, שזו דרכן ליעשות, ויוצא מהכשר סוכה, שאין לו הכשר דפנות נידון כסוכה, הלכך, כל הסוכה כמות שהיא גדולה כשרה וראה ר"ן שחולק ע"ז, וצ"ע דלקמן י"ז ע"א רש"י ד"ה אם יש מן הסיכוך כתב לענין דופן עקומה ולא יישן תחת זה, וכן לקמן י"ח ע"א רש"י ד"ה אין בה אלא שמונה כתב רש"י לענין דופן עקומה לכל לא יישן תחתיה, ומן הצד כגון אם צנה האיצטבא על פני אחד מדופני הנדדים אם יש משפת איצטבא לכותל השני ד' אמות שהרמיקו ממנו ארבע אמות פסולה דלא הוכשרו באיצטבא זו אלא שמי דפנות, אותו שממין לה מן הצד, והאמצעי שראש האיצטבא מגיע לו, פחות מארבע אמות כשרה שאף הוא הוכשר על ידה, דקיימא לן סוכה ו' ע"ב הלכה למשה מסיני דמכשרי סוכה על ידי עקימת דופן עד ארבע אמות חסר משהו, ורואין סכך העליון המחובר לדופן הרחוק כאילו הוא מן הדופן עצמו, ועקום עד כנגד שפת האיצטבא לפי שדרך בותלים להתעקם פחות מארבע אמות, דינו כסכך גמור ובותר להשתמש תחתיו. כן הביא הרמ"ב בשם רש"י, וכאן מודדין את גובהן משפת האיצטבא ולמעלה והרי הוא פחות מעשרים, ואף על פי שמתחמו נמשך הדופן כלפי חוץ רחוק עד ד' אמות מהאיצטבא, הואיל וראשו אינו כלה עד נגד שפת האיצטבא על [כרמך] זהו גובה חללה, והרי נתמעט חללה מתחמו ע"י האיצטבא,

מאי קא משמע לן דאמרינן דופן עקומה, תנינא בית שנפחת גגו, וגגין שלהם חלקים הן, ושין ולא משופעים [החדוש הוא דבגג משופע סברה לומר דופן עקומה, אבל קמ"ל דגם בגג חלק הדין כן. ראה הערות], ונפתח הגג באמצעו וסיכך על גביו כסכך כשר על פי הפתח, ונמצא סכך הכשר מופלג מן הדפנות לכל ד' אם יש מן הכותל לסיכוך ארבע אמות פסולה הא פחות מכאן כשרה שדופני הציט נעשין לה דפנות, והתקרה פסולה המפסקת צינתיים רואין אותה כאילו היא מן הדופן, ועקם הדופן עד כאן, ואין כאן סכך פסול אלא דופן, ומחובר לסכך כשר?

מהו דתימא התם הוא דאמר דופן עקומה דחויא לדופן משום דדופן ידעה חזי לדופן, דאינו גבוה מכשיעור, ואין צריך לעקמו אלא כדי לקרבו לסכך אבל הבא דלא חויא לדופן ועקימותו משום דליתחמי למיהוי דופן הוא

דלא ידע אי עמיד לפטמו אי לא אמר דנטייל, אבל תנן רחוי לבהמה ולהסקה או לטיט, הלכך סממיה לא בטיל אפילו לר' יוסף

	ביטול	ואין עתיד לפנותו	סתם	עתיד לפנותו
כרים וכסות	בטלה דעתו	לא בטיל	לא בטיל	לא בטיל
תבן	הוי מיעוט	מחלוקת	לא בטיל	לא בטיל
עפר	הוי מיעוט	מחלוקת	מחלוקת	לא בטיל

דתנן ולענין אהליות תנן, דטומאה שיש לה אהל חלל טפה אינה צוקעת למעלה מן הגג, אבל טומאה רגומה, שאין לה חלל טפה הימנה לגג שכנגדה, עד לרקיע טומא, צוקעת ועולה, וכן הלכה למשה מסיני, והלכך בית שמילאהו תבן או צרורות וביטלו בית שיש בו מת או כית מן הממ, ומילאהו תבן, או צרורות וביטלו מבוטל הוין רגומה וצוקעת, ביטלו אין לא ביטלו לא אבל לא ביטלו הוי כמאן דפנייה, ויש לה חלל, [ש"ע אם ממלא בית עפר עד גגו למה לא נאמר דבטלה דעתו אצל כל אדם]?

ותני עלה רבי יוסי אומר תבן ואין עתיד לפנותו הרי הוא כעפר סתם ובטל ופליג ר' יוסי בין אמנן בין אצורות, [ש"ע וצורות ?] היינו עפר, וקאמר תנא קמא דלר' ציטול בתבן וצורות, ואמר ליה ר' יוסי תבן אם ידוע [ש"ע לצ"ן שרש"י ושאר ראשונים אימריה לשון ידוע ולא ידוע] שאינו עמיד לפטמו הרי הוא בטל מאליו, וצורות, אפילו סתמא דלא ידע אי עמיד לפטמו אי לא מסתמא בטל עפר ועתיד לפנותו אלא אם כן ידוע דעמיד לפטמו הרי הוא כסתם תבן ולא בטיל דהיה הוי כסתם תבן ולא ציטיל,

ומסתם אלמא

דתבן וציטול, עפר וציטול, כולהו מודו דנטייל,

תנן סתם ועפר ועמיד לפטמו, דכילי עלמא לא ציטיל,

תנן ואין עמיד לפטמו, ועפר כיוצא בו, או אפילו עפר סתם, מחלוקת, דלר' יוסי ציטיל,

ב) היתה גבוהה מעשרים אמה והוציא יורדין לתוך י' סבר אביי למימר אם חמתם מרובה מצלתם כשירה דכי היכי דצוגזזה לא ממעטי להכשיר היכא שחמתן מרובה מנלתן, צנמוכה נמי לא ממעטי לפסול, ואם חמתן מרובה מנלתן כשרה, א"ל רבא הא דירה סרוחה היא # [ונשאלתי למה תפס לשון "סרוחה" שהוא לשון מוגנה [כדאמרינן בפסחים ג. לעולם אל יוציא אדם דבר מוגנה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מוגנה מפיו] ?] ואין אדם דר בדירה סרוחה דהך הוציא דחקי ליה לעמוד בתוכה ולא [ניחא] תשמישתה. ריב"ז, שהרי אין יכול לעמוד בתוכה אפילו מיושב לפי שההוציא יורדין ופוצעין את מוחו ונוקדין את עיניו. ר"י מלוניל, ולפיכך אפילו בדיעבד פסולה ולא לכתחלה בלבד כדעת מקצת החכמים ז"ל. רמ"א קשה לי א"כ אמאי כשרה בגבוה י' טפחים הלא קומתו של אדם בינוני ג' אמות שהוא י"ח טפחים וזה עוד לבד מראשו כמבואר בתוס' עירובין (מח) ואם כן לא יוכל לעמוד שם בקומה זקופה וכי עייל ונפיק יתיב אכרסיה, עיי' ש"ע סי' תר"מ סעיף ד' ברמ"א ובמ"א. רש"ש

אבני חן למסכת סוכה

אימא לא לא אמר קמ"ל,

ה) היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה איצטבא באמצעיתה אם יש משפת איצטבא ולדופן ארבע אמות לכל רוח ורוח פסולה פחות מארבע אמות כשרה,

מאי קא משמע לן דאמרינן דופן עקומה היינו הך? מהו דתימא דופן עקומה מרוח אחת אמרינן אבל כל רוח ורוח לא קא משמע לן לכאורה הא דבית שנפתח [לעיל] מיידי באמצע הבית ומשם מוכח דלכל רוח ורוח אמרינן דופן עקומה. מנחת יודרה,

ו) היתה פחותה מ' טפחים וחקק בה גומא כאלמנע כדי להשלימה לעשרה כנגד הגומא, ונאמרה גומא הכשר סוכה בלוקח ודומה אם יש משפת חקק ולכותל ג' טפחים פסולה

דף ד' ע"ב

פחות משלשה טפחים כלומר, הלכה למשה מסיני, ומשנינן ליה כאלו החקק לצוד ומגיע עד הסוכה, לצוד סניף, אפוסטי"ץ צלע, דבר שמאריךין אותו על ידי סניפין, [כגון. ר'] לטקף חקק על חקק כשרה,

מאי שנא התם בדופן עקומה דאמרת פחות מארבע אמות, ומאי שנא הכא דאמרת פחות משלשה טפחים? התם דאיתיה לדופן דליכא שם דופן עליו, דכל דופן שאינו פחות מעשרה שמו דופן, ואפילו גבוה עד לרקיע, הלכך פחות מארבע אמות סגי' עד ארבע אמות חסר משהו אגמריה רחמנא למשה דופן עקומה, הכא פחות מעשרה אינן שם דופן עליו, אלא השמא הוא דנענין לשוויי לדופן, פחות משלשה טפחים אין אי לא לא הלכך, כמה שאינו דופן לא אגמריה רחמנא, דהא דופן עקומה אגמריה, והאי לאו דופן היא, והלכך, פחות משלשה טפחים בכל דוכתא לצוד הוא שפיר דמי, ואי לא לא,

ז) היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה עמוד רחוק מן דפנות הכנה שהוא גבוה עשרה טפחים, ויש בו הכשר סוכה שיש צללשו שצעה ומשהו על שצעה ומשהו [כאן מובאר מדוע צריך "משוהו" נוסף על חו' טפחים, דכיון שרדו כאן לומר גוד אסיק מחיצתא, הרי צריך משוהו נוסף על חו' טפחים, דכיון שרדו כאן לומר גוד אסיק מחיצתא, הרי שצריך משוהו נוסף עבור עובי הדפנות מלבד הכשר הסוכה שנוכל לחשובו שהוא למעלה, פנ", והוה חידוש דלכאורה גוד אסיק זהו "דין" ולא מציאות והמחיצה אינה תופסת מקום כלל בחבשר רוחב הסוכה. הערות], סבר אב"י למימר גוד אסיק מחיצתא על עמוד, שמכאן סניף, הגביה עשרה סביבות ראשו והרי יש בהן גובה עשרה, ומשנה סוכה על ראשו של העמוד, ודופני [נ' ואולי צ"ל שדופני, שחוזר לפרש מאיזה דין הוא סוכה כשירה] העמוד דופנותיה על ידי גוד אסיק, וספק של מעלה כשר לה, דלמי למעלה מעשרים מראש העמוד, א"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות הנראות לעינים וליכא,

ת"ר בברייתא נעץ ארבעה קונדיסין וסיכך על גבן ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלין, אמר רב הונא מחלוקת על שפת הגג דמחיצת הבית מחסיה כנגד בין הקונדיסין, ואיכא למימר גוד אסיק, והכא לא אמרינן דנענין מחיצות יכרות, בשום דניכרות בבית. תוס' דרבי יעקב סבר אמרינן גוד אסיק מחיצתא ורבנן סברי לא אמרינן גוד אסיק מחיצתא, אבל באמצע הגג שאין מחסיה מחיצות סביב דברי הכל פסולה ולא דייח צללשתה הקונדיסין להיות להם שם ארבע מחיצות,

ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת ועל ידי הקונדיסין ר' יעקב מכשיר, ומגן שכן רחב טפח לכל צדיהן, דליכא שם מחיצות טפח מלפון לדרום, ושם מחיצות טפח ממזרח למערב בכל אחת ואחת, כדלקמן, ורבנן סברי לא מתכשרה אלא בשתי מחיצות כהלכתן כשיעור משך סוכה, ובשלישית אפילו טפח,

בין דרב נחמן לא פירש אי פליגי על שפת הגג, לכן איבעיא להו בדברי רב נחמן באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת, תיקו,

מיתיבי להקשות על רב הונא דאמר דפליגי על שפת הגג אבל באמצע לד"ה פסולה נעץ ד' קונדיסין בארץ וסיכך על גבן ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלין והא ארץ דכאמצע הגג דמי' דאין מחיצות מחסיה, דימא גוד אסיק וקא מכשיר רבי יעקב, תיובתא דרב הונא תיובתא דאמר אכל כאלמנע דברי הכל פסולה,

התלמוד הדך ודייק ממתנתא, לאותבי מיוצתא אחריתי ועוד באמצע הוא דפליגי אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה דאמרינן גוד אסיק לימא תיהוי תיובתיה דרב הונא בתרתי' חדא למאי דאמר כאלמנע הגג דברי הכל פסולה, ומתנתא קמי דבה פליגי, וחדא למאי דאמר מחלוקת על שפת הגג, ואין מנינו למידק ממתנתא דכשפת הגג דברי הכל כשרה?

אמר לך רב הונא פליגי באמצע הגג והוא הדין על שפת הגג והאי דקמיפלגי באמצע הגג לא דוקא אלא פליגי בארץ שהוא באמצע הגג להודיעך כחו דרבי יעקב דלעולם בה דריתירא עדיף ליה. ר"ח דאפילו באמצע הגג נמי מכשיר.

ת"ר נעץ ארבעה קונדיסין בארץ וסיכך על גבן ר' יעקב אומר רואין כל שאילו יחקקו ויחלקו בקונדיסין עגולין קא אמר, רואין כל שיש בעינין כל כך שאילו יחקק וינטל עובי עיגולן, וירבעס ויחלקו ויש בהן טפח לכלן וטפח לכלן, ולאחר שירבעס יחלקום מכפנים ועשו אותם כעין מחכים שלנו, שיש להם שתי דפנות שאם אחת זוקפן אחד מדפנותיה עומד ממזרח למערב והשיי מלפון לדרום ויש בהן טפח לכאן וטפח לכאן נידונין משום דיומא אחת דנו להכשיר, כיון שאמרו חכמים לענין פסי ציראות בעירובין י"ז ע"ב שניטרינן צללשתה דיומדין, ועל שם שיש לכל אחד שתי מחיצות קרי להו דיומדין, דיו עמודין שני עמודין ואם לאו אין נידונין משום דיומא,

שהיה רבי יעקב אומר דיומדי סוכה טפח ולא כשל פסי ציראות שהצריכו אמה לכלן ואמה לכלן דרבי מחיצות שבת החמירו. תוס', ועל כדכיון הא דר' יעקב דאמר יחקקו ויחלקו בעגולין קאמר, דאי כמרוכשין לא אמר אלא יחלקו, דהכי אמרו להו צעירינן וחכמים אומרים עד שיהיו שתיים כהלכתן בלוקח כל הסוכה ונרצחה, אחד לארצה ואחד לרצחה ושלישית אפילו טפח דהכי אגמריה רחמנא למשה מסיני, דבשלישית סגי ליה בטפח.

שנינו במשנתנו ושאנינה גבוהה עשרה טפחים, מנלן דפסולה, והא דבעינן גמי גבי שבת מחיצה עשרה מוכח ילפינן, תוס'? אתמר רב ורבי חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו להך מילתא דלקמן, [במרומי שדה לא נראה פירוש" כאן שהרי רב חביבא היה תלמידו של רבא והנ' אמוראים האחרים היו הרבה לפניו, אלא הכי פירושא דלא אמרי אלא תלתא, והיינו רב ור' חנינא ור' יוחנן, ורב חביבא מתני תחת ר' יוחנן ור' יוחנן] ומפסיק להודיע בכולה סדר מועד כל כי האי זוגא חלופי רבי יוחנן ומעייילי רבי יוחנן כל היכא דאמרינן האי זוגא כי הדדי בשמעתא, איכא אמוראי דמחלפי ר' יוחנן ומעייילי ר' יוחנן ארון תשעה גובה, דכמי שמות בה, שמות לו ואמה ותצי קוממו, ואמה כמ ששה טפחים וכפורת טפח הרי כאן עשרה, וכתבי שמות בה ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת

דף ה' ע"א

ותניא ר' יוסי אומר מעולם לא ירדה שכינה למטה ממש, מן השמים. ריב"ז, וקרא כתיב דעל כפורת ידך, שמע מיה למעלה מעשרה מיתקפא רשותא, נמצא למעלה מן הארץ רשות אחרת. ר"ח ולא עלו משה ואלהיה למרום ממש, אע"פ שעלו לרקיע מ"מ לא נתהפכה טבעם כמלאכים, כמש"כ בפרק ר"ע מה לילוד אשה בינינו, וכן אליהו עדיין היה שכיח בישיבת חז"ל בצורת אש. מר"ן חיות שנאמר תהלים קמו השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם,

ולא ירדה שכינה למטה והכתוב שמות י' וירד ה' על הר סיני? למעלה מעשרה טפחים מיראס הוא, אין הירדה לרשותנו ממש, אלא לרשות גבוה על רשות שלנו

אבני חן למסכת סוכה

מפשת, דפציר מהכי לא משמע, ואם ימצא שיהי לך למפוס המרובה הרי הוסיפו לך, ולא נטלו ממנו שנידך כלום, ואם מפשת המרובה לא מפשת, שאתה נראה כשקנך דנדיך, ושמה המועט יש לך למפוס ואם הדנית למפוס חסרו לך ממה שנידך, והיינו לא מפשת, אבל כשתתפוס המועט, אם יוסיפו טוב, ואם לאו מה שתפשת מפשת, ומשל הוא, ולכן למדנו ממסגרת שהוא רק מפה,

ונילף מציין שהוא מועט ממסגרת דתניא ציין דומה כמין טס של זהב ורחב ב' אצבעות ונאמר שעובי הכפרת הוא רק ב' אצבעות ומוקף מאזן לאזן וכתוב עליו ב' שיטין יו"ד ה"א מלמעלה וקדש למ"ד מלמטה ראה חוס', וא"ר אליעזר בר' יוסי אני ראיתיו ברומי שהניסוהו לאור המלך, כדאמרין במשילה י"ז ע"ב, צנן חלמון וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת? דנין כלי מכלי ממסגרת שהוא מפה ואין דנין כלי מתכשיט מציין שהוא מלבוש לאדם,

ונילף מזור של ארון או של מזבח או של מסגרת דאמר מר זר משהו? דנין כלי מכלי ואין דנין כלי מהכשר כלי זר אינו כלי, אלא מיקון כלי, לקשטן,

אי הכי איך ילפת ממסגרת שהוא מפה, הא ממסגרת נמי הכשר כלי הוא קישוט שלמן הוא? מסגרתו למטה היתה מרגל לרגל היתה נמונה כדאשם, ודף השלמן מונח עליו דהויא עיקר כלי ושפיר מצי' למיגמר מינה. הרא"ה,

הניחא למאן דאמר מסגרתו למטה היתה פלוגתא דמנחות (טז, ז) אלא למאן דאמר מסגרתו למעלה היתה על השלמן למעלה מאי איכא למימור האי הכשר כלי הוא שלא היה לה שום תועלת אלא לנו, אליהו מניה, נילף מר שדחה משהו? אלא דנין דבר שנתנה בו תורה מדה מדבר שנתנה בו תורה מדה נתנה תורה בעיקר השלמן מדה ונתנה תורה בעיקר הארון מדה ודומה זה לזה. ר"ח ואל יוכיחו ציין וזר שלא נתנה בהן תורה מדה כלל,

רב הונא אמר מהכא וקרא בו על פני הכפורת קדמה ואין פנים פחות ממפח של אדם, פתוחין מטפת.

דף ה' ע"ב

ואימא כאפי דבר יוכני עוף גדול הוא מאלד, וצנכורות נז, בו א'מרין פעם אחת הטילה צר יוכני צילה צמקומנו, וטענה ששים כרכים ושיצרה שלם מאות ארזים, ואין להקשות למה לא הקשתה הגמ' ואימא כאפי דעונ מלך הבשן דודאי היה יותר מטפח? דודאי כשלומדים ממין אדם, ודאי שמסתכלים ולומדים מאדם בינוני שפניו מפה, רק קשיית הגמ' שלמדו ממין אחר וזה בר יוכני שבמינו היה יותר מטפח. הערות, ובמרומי שדה כתב דכיון שהכרובים, דס"ד שהם עופות, היו סמוך לכפורת, יותר סברא לומר שכוונת הפסוק ב"פני הכפורת" הוא לפני עוף? תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת פ' אף אם יש ללמוד מפני עוף מאן יימר שהכוונה לעוף היותר גדול ואימא כאפי דציפרתא דזוטר טובא והדרת קושיא לדוכתא מנ"ל שהכפרת מפה?

אמר רב אחא בר יעקב רב הונא פני פני גמר ג"ש גמר, וצליפתה לא כמיז פני אין הלימוד מסברא אלא מג"ש ולכן אינו לומר מפני עופות. מרוימו שדה, כתיב הכא בארון אל פני הכפורת, וכתוב התם בראשית בו מאת פני יצחק אביו ואין פנים פחות ממפח,

והוא קרוב אל רשותו. הכותב בע"י, והכתיב זכריה י"ד [פסוק ג] ויצא ה' ונלחם בגימ' ההם כיום הלחנו ביום קרב, [פסוק ד] ועמדו רגליו של הקב"ה ביום ההוא על הר הזיתים? למעלה מעשרה טפחים, ובכה בשם סידור הרוקח דלכן כתיב בחלל המגברדי לשבת ביו"ד שמועלים לא ירדה שכינה למטה מעשרה.

ולא עלו משה ואליהו למרום והכתיב שמות יט ומשה עלה אל האלהים? למטה מעשרה לא שעלו למעלה ממש, אלא האמת שעלו לעמוד ברשות גבוה עלינו אבל הוא רשות למטה מעשרה בערך אל השמים ר"ל שיש עשרה מן השמים אל המקום שעמדו בו, וא"כ כלו אל רשות עליון בערך אל עצמנו, ותחתון למטה מן השמים ברשו היותר קרוב לשמים. הכותב בע"י, צ"ע דהא אמרינן בשבת פ"ח ע"ב שהמלאכים אמרו מה לילד אשה בינינו? ובאמ"ה מביא שהם מדרשים חלוקים, והכתיב מלכים ב ב ויעל אליהו בסערה השמים וצ"ע שהרי נהפך למלאך ולא שייך גביה והארץ נתן לבני אדם? ראה הערות? למטה מעשרה,

נראה מוסוגית הגמ' כי שמות ממש נקרא עד למטה מעשרה מן השמים, והארץ נקראת עד גבוה עשרה למעלה מן הארץ ומה שבין שני רשיות אלו לפעמים נקרא שמות ולפעמים נקרא ארץ. יד דוד א"ו, וראה בתשובות חתם סופר חלק ששי ליקומי שו"ת סימן צ"ח.

והכתיב איוב כ"ו ט' מאחז פני כסא כתיב כסה כה"א פרשו מל' פרישה וחיי"ן נוספת. מ"צ עליו עננו השמים נקרא כסא כמ"ש השמים כסאי (ישעיה ס"ז) ואמר הנה הארץ אשר ע"פ רקיע השמים מעבה עד שיהיה ראוי לאחוז בו ובוה פורש על הרקיע את עננו כי בזה האופן יתה חיות הענן כי יתעבה הארץ. מ"ד, ואמר ר' תנחום מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו פרשו נטיקון קא דמיס פ' שדחה מתיא שהמלאכים ישרפו אותו בהבל פיהם ואמר לו הקב"ה שיאחז בכסא הכבוד וע"ז הגין עליו הקב"ה מן המלאכים, ראה שבת פ"ח ע"ב? למטה מעשרה, מכל מקום מאחז פני כסא כתיב? אישיתרובי אישיתרוב ליה כסא עד עשרה ונקט ביה ירד לו כסא למטה ואחוז. ריב"ן,

בשלמא ארון תשעה דכתיב שמות בה ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו אלא כפורת מפה מגולן?

דחני רבי חנינא בריהא כל הכלים שעשה משה נתנה בהן תורה מדת ארכן ומדת רחבן ומדת קומתן הנה ודאי יש כלים שלא נתנה בהן מדה כלל כגון הכיור וכן המנורה לא נאמרה בו מדה, אלא כוונת הגמ' דכל הכלים שנאמר בהן מדת ארכן ורחבן נאמר גם קומתן. הערות, כפורת מדת ארכה ומדת רחבה נתנה מדת קומתה לא נתנה מדת עובייה היא קומתה, שהיא היתה לאלון כסאי מיצה, לא גלתה תורה עובי הכפורת כי היה סוף ותכלית כלי המשכן מיוחד להשראות שכינה בדכתיב ונעדרתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת, [ולכן לא גילה התורה עובי הכפורת] לומר לך כי משם היה מתחיל ההסתר וההעלם, זה שמי לעולם לעלם. הבונה בע"י

צא ולמד מפחות שבכלים הפחות והטפל בכלים. רש"י שנאמר שמות בה ועשית לו מסגרת מפה סביב עשה כעין למצוין סביב השלמן מה להלן מפה אף כאן מפה, ונילף מכלים גופייהו ולא מטפל בכלים. ע"פ הרש"י? תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת כל דבר שמשמע מרובה ומועט, אם תפשת את המועט יפה

אבני חן למסכת סוכה

ונילף מפנים של מעלה דגם משם יש ללמוד בג"ש דכתיב בראשית לה כראות פני אלהים פ' מלאכים כדמיון השם מתדמין בו בעל' פרצוף וקומה. הרא"ה ותרצני? תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת במקום שאמה שומע אף המועט במרובה לא תפשת, דיע להקשות תפוס את המועט, והרי אמה שקרן בדגריך,

ונילף מכרוב מפני הכרוצים דזוטר מטפח דכתיב שמות כה אל הכפורת יהיו פני הכרובים והלא גם אם הלימוד מג"ש יותר סברה ללמוד מפני הכרובים כיון שהיו סמוכים זה לזה. מרובי שדה? אמר רב אחא בר יעקב גמירי אין פני כרובים פחותין מטפח ופני הכרוב ופני אדם הוא דבר אחד, ורב הונא דגמר מג"ש דפני גמי מהכא מכרובים גמיר,

ומאי כרוב? א"ר אבהו כרביא, שכן בבבלי קורין לינוקא רביא בבעל הטורים על התורה שמות כ"ה י"ח על הפסוק ועשת שנים כרובים מצין להפסיק בחושע י"א א' כי נער ישראל ואֶהְבֶּהוּ, # יש לצין שהרבה פעמים מפרשת הגמ' לשונות פסוקי התורה שהם מלשון ארמית.

א"ל אביי אלא מעתה דכתיב יוחקאל י פני האחד פני הכרוב ופני השני פני אדם היינו כרוב היינו אדם הלא שניהן שוין, ולמה חלקם הכתוב? אפי רברבי ואפי זוטרא ומשני לעולם כרוב גמי פני מיעוט הוא, והו חילוקם פני אדם אפי רבדי, פני הכרוב אפי זוטרי ולמידין מאפי זוטרא דתפסת מרובה לא תפסת.

וממאי דחללה עשרה בר מסככה אימא כהדי סככה מין דמאלין וכפורת ילפת עשרה, ממאי דחללה עשרה לנד מעוין סככה דלמא כהדי סככה, כי ארין וכפורת?

אלא מבית עולמים גמר ואין להקשות דעד שבנה שלמה בית ד' מה עשוי? דכין ש"הכל מיד ד' עלי השכיל" א"כ בית עולמים הוה רק גלוי מה היה במשכן, אבל דאי דבמשכן היה שליש והם עשו כבמשכן, הערות דכתיב מלכים א ו והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלישים אמה קומתו וכתיב מלכים א ו קומת הכרוב האחד עשר באמה וכן הכרוב השני ותניא מה מצינו בבית עולמים כרובים בשליש הבית הן עומדין שהיו הכרוצים שעשה שלמה עומדין בלחץ על רגליהם, וכתיב מלכים א ו קומת הכרוב עשר, נמלא קומתו כלה בשליש גובה הבית שהוא שלשים, משכן גמי כרובים בשליש הבית הן עומדין אף כאן, במשכן, כשהיו הכרוצים שעשה משה על הכפורת, היה גבהן כלה בשליש גובה הבית, משכן כמה הוי גבה עשר אמות דכתיב שמות כו עשר אמות אורך הקרש כמה הוי להו שיתין פושבי טפחים תלתיה כמה הוי עשרים פושבי נמלא גובה הכרוצים כלה לסוף עשרים טפחים מן הארץ, והן עומדין על הכפורת דל עשרה דארוך וכפורת לדעת מראשם של כרוצים כמה הוי, נמלא מראשם של כרוצים עד רגליהם עשרה טפחים פשו להו עשרה וכתיב שמות כה והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה סוככים בכנפיהם על הכפורת אלמא כנפיהם ולמטה עד הכפורת קרוי סקן, וכנפיהם למעלה לנגדן היו פרוסות, אלמא תחת כנפיהם עשרה טפחים חלל עד הכפורת, וקרי ליה סוכה קרייה רחמנא סככה למעלה מעשרה,

ממאי דגדפינהו עילווי רישייהו קיימי פריסן, דהוה ליה חללה עשרה דלמא להדי רישייהו קיימי בשוה לראשם, דהוה ליה עשרה עם עוין הכנפים? אמר רב אחא בר יעקב למעלה כתיב, ואימא דמידלי טובא? מי כתיב למעלה למעלה,

הניחא לר' מאיר דאמר במסכת מנחות (ז, ה) כל האמות היו בינוניות שנמשקן, צין של כלים צין של צנן היו נמדדות ציטונית, שהיא אמה בת ששה טפחים, והיא קרויה ציטונית, מפני שיש בת חמשה קטנה הימנה והיא אמת יסוד וסודב ואמת הקרנות ואמת ריבוע של מוצח הפנימי, כדאמר במנחות (שם ז, ה) מהאי קרא יחזקאל בגז ואלה מדות המוצח באמות אמה אמה ועופם וגו', ויש גדולה הימנה חצי אלצבע, כדחזקא בפסחים (פו, א) שמי אמות היו בשושן הצירה, אחת יחירה על של משה חצי אלצבע, ובמפרש שמי אמות שמי מקלות עשוין למדוד בהן האמות, שושן הצירה מקום הוא על חומת שער מזרחי של הר הבית, ושושן הצירה מזויירת צו, העתא לר' מאיר שהשוה כל האמות איכא למילף כדילפת, דל עשרה לארין וכפורת, פשו להו עשרה מכנפיהם עד מקום מושבם, אלא לר' יהודה דאמר אמה של בנין ששה טפחים ושל כלים חמושה דלא מצי יליף מקראי, כל שיעור מחילה הלכתא גמירי לה מסיני, וגמירי דבציר מעשרה לגר מסככה לאו מחילה היא, וזהכי הוה מחילה מאי איכא למימר אי מנינה ילפת צעי חללה חד סרי ופולגא ובמפרש ארון וכפורת כמה הוי להו תמניא ופלגא וכין דכרוצים בשלש הבית עומדין, דהיינו לסוף עשרים פשו להו חד סרי ופלגא תחת כנפיהם אימא סוכה עד דהויא חד סרי ופלגא?

אלא לרבי יהודה הלכתא גמירי לה, דאמר ר' חייא בר אשי אמר רב שיעורין של איסורין, כגון בית לכל אכילת איסור, וככותבת ליום הכפורים חציצין שהחליטה פוסלת בעטילה ובחציצין הלכות מחילה הלכה למשה מסיני,

ומקשה שיעורין דאורייתא נינהו, דכתיב דברים ה ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש, ואמר רב חנין כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר הפסוק מדבר בשכחה של ארץ ישראל, שאפילו בדברי תורה צריך לשער צפירוניה איסורין שכתורה

חטה לבית המנוגע, דתנן הנכנס לבית המנוגע וכליו על כתפיו שאינו לנעו כהן וסנדליו וטבעותיו בידו אחוזין בידו, טענותיו דומיא דסנדליו הוא והן טמאין מיד בלא שהיה, דכתיב (ויקרא יד) והבא אל הבית יטמא, וכולהו בל אל הבית קרינא ביה.

דף ו' ע"א

היה לבוש כליו דאקרו להו בגדיו וסנדליו ברגליו וטבעותיו באצבעותיו הוא טמא מיד דכתיב ויקרא יד והבא אל הבית יטמא והן טהורים עד שיששה דכתיב (ויקרא יד) והאוכל ציט יכבס וגו', ודרשען בתורת כהנים אין לי אלא אוכל וטוב, אוכל בלא טוב, טוב בלא אוכל, לא אוכל ולא טוב מניין, תלמוד לומר יכבס בגדיו ריבה, שמי פעמים כתיב יכבס בגדיו, ואם הוספת לרבות הכל, מה תלמוד לומר והאוכל ליתן שיעור לטוב כדי אכילה, שאין טעון כיצוס בגדים עד שישהה כדי אכילה, וגופו טמא מיד, דהכי כתיב ויקרא יד והבא אל הבית יטמא ולא כתיב כיצוס בגדים, והאוכל ציט דהיינו שוהה כדי אכילה יכבס בגדיו בכדי אכילת פרס חצי ככר, שיעור חכמים אומן למון שמי סעודות לעירוב, דתנן בעירובין (פב, ב): חליה לבית המנוגע, פת חמין שהייתה מועטת משל שעורים ולא פת שעורין, מיסב ואוכל בליפתן דהיינו דרך אכילה, מי שהוא מוסב הוא עסוק באכילה, ואינו טרוד בדברים אחרים,

שעורה דתנן עצם כשעורה מן הממא כמטמא במגע ובמישא ואינו מטמא באהל כשיעור זה, עד שהוא שדרה, או גלגולת שלמה, או רוב מנין אברי אדם,

גפן מה שיערו צו כדי רביעית יין לנזיר בשאר איסורי מיר, דאיכא למאן דאמר במסכת מיר (לד, ב) דחרגנים וולגין ועלו מנטרפין לשיעור רביעית יין, שאם יתנס לבוס מלא יין עד שיא מטמו רביעית יין, ואין דומה המשער בסוס מלא מים למשער ציין, משום דין עב הוא ואינו ממחר לגאט, אלא

אבני חן למסכת סוכה

נגדן ונגדש על שפת הכוס יותר מן המים,

לגזירה,

תאנה מה שיערו זה בגרוגרת להוצאת שבת שיערו בכל האוכלים,

רמון דתנן כל כלי בעלי בתים שיעורן נקצייהם כרמונים דעד שניקב כמויל רמון
שם כלי עליו, ומקבל טומאה, לפי שבעל הבית חס על כליו, וכשהוא מוציא ימים הוא משתמש בו רמנים,
אכל כלי אומן שעומד לימכר טהור נקב כל שהוא.

דברים ה ארץ זית שמן (ודבש) ארץ שכל שיעוריה כזיתים, כל שיעוריה
סלקא דעתך ! הא איכא הני דאמרינן? אלא אימא שרוב שיעוריה
כזיתים מת ונצילה, ואסור חלב, דם, ופיגול, וטמא, וגידי הגשה,

דבש כל מיני ממזיק קריין דבש, ומתמים מיני ממזיק הן ככותבת תמרה הגסה ביום
הכפורים דלא כחזי ציה אכלה, אלא אשר לא תטעה (ויקרא כג) - מילי דמייכת דעתיה, ומפקע ליה
מעיו, ו

אלמא דאורייתא נינהו? ותסברא שיעורין מי כתיבי כלום כחזי צמורה עלם
כשעורה וצית המטונג צמטין, וכן כולסד, אלא הלכתא נינהו וקרא אסמכתא
בעלמא הוא,

חציצין דאורייתא נינהו דכתיב ויקרא יד ורחץ (את בשרו) במים שלא
יהא דבר חוצץ בינו לבין המים הי גרסין בשור במים שלא יהא דבר חוצץ בו?
כי אתאי הלכתא לשערו ראה תוס' ע"ב מה הדין בבשר כדרכה בר בר חנה
דאמר רבה בר בר חנה נימא אחת קשורה ומקפיד עליו חוצצת , חוצצת,
דמיהדק שפיר, ולא עיילי ציה מילא, ואמרינן לקמן גורין על מיעוטו המקפיד שלש אינן חוצצות
לפי שהשער קשה, ולא מיהדק שפיר, ועיילי ציה מילא שתיים איני יודע, שיערו נמי
דאורייתא נינהו דכתיב ורחץ את בשרו במים את הטפל לבשרו יהא
צמים הטפל הדקוק ומאי ניהו שיערו? כי אתאי הלכתא לכדרכי יצחק דאמר
רבי יצחק

דף ו' ע"ב

דבר תורה הלכה למשה מסיני רובו רוצ שערו מטוקף צטיט, או קשור אחת אחת ומקפיד
עליו חוצץ (ראה באור שמח הלכות איסורי ביאה פ"ד ח"ה ד"ה ויש להבין, ח"ל אמנם מפורש
רבינו חננאל שכפי הנראה חסר מדבריו קצת בדפוס, הבנתי, שמפרש דהואיל ור' יצחק אמר דחוצץ
דוקא רובו המקפיד "וזה מסברא" עכ"ל משמע דסבר שלוח לא צריך הלל"מ], ושאינו מקפיד
עליו הוה ליה כגופיה, הואיל ואין סופו ליעול, ונעיל לגבי אינו חוצץ ולא חייך (וראה בבה משם
מין ר"ז הלוי שאין זה מדין ביטול לגופיה אלא שכן הוא הלל"מ שגם אם נוגעין המים לרוב גופו כאילו
טבל כל גופו], וגזרו על רובו שאינו מקפיד הואיל והוי רוב, ודמי צמקת לתלית דאורייתא
משום רובו המקפיד והקושא ידועה הוא מאחר דה מעכב מדרבנן א"כ כבר ממילא מקפיד
עליו והוה מדאורייתא? הערות עיי"ש, ועל מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד
הואיל ודמי ליה בהקפדה,

וליגזר נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד אי נמי
משום רובו שאינו מקפיד? היא גופא גזירה לאו הלכה למשה מסיני הוה, אלא גזירה
מדברנן, ודוכו המקפיד למדיה הוה דהוי הלכה למשה מסיני ואנן ניקום וגזרו גזירה

מחיצין הא דאמרן לגונה עשרה דהוה רשות אחרת, הניחא לרבי יהודה דלא נפקא
ליה מקרא, אטעריך הלכתא אלא לר"מ מאי איכא למימר הא לומר מפסוקים דין של
מחיצין ולמה אתא הלכתא? כי אתאי הלכתא לגוד לסיכא דלריך למוגד, או גוד אחים או
אסיק, כגון אכסדרה צנקה, דאמרינן צה פי מקרה יורד וסוסם ולבוד פחות משלשה ורופן
עקומה פחות מארבע אמות וגם ר' יהודה סבר שהלכות אלו הם מסיני.

שנינו במשנתנו ושאיין לה שלש דפנות, תנו רבנן שתיים מרחיט ולפניות כמין גאס,
או דרומית ומערבית כהלכתן כשיעור משך סוכה דהיינו 4 מפחים ושלישית אפילו טפח,
ר"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפילו טפח, במאי קמיפלגי?

מקרא = סוכות סוכות סוכות

מסורת = סכת סכת סוכות

א) רבנן סברי יש אם למסורת כמה שכתב משה ומסר בספר מורה לשראף, היא האם
והעיקר, ולא כמו שהוא נקרא (ומטעם זה יורה פסול ס"ת עם נקודות) (וזה מצאנו לימוד של "בגין
אב" ושם קראו "אב" וכאן אמרינן יש "אם" למקרא, ומאי שנא? ונראה דרבנן אב אינה דבר ברור אלא
דמיו וראה מכת שכאן הוא כך וגם כאן הוא כך, ממילא עושים בגין אב, וא"כ הוה כאב שאין בידור
גמור שהוא אביו של זה אלא מכת ראיות, משא"כ יש אם וכו', זה מכת הקרא עצמו ודבר ברור קא
חזינן ולכן הוה כאם שאין ספק כלל שהיא אמו של זה ולא צריך ע"ז ראיות. הערות) ור' שמעון
סבר יש אם למקרא,

והדין ומפרש רבנן סברי יש אם למסורת ויקרא כג בסכת משמע חלה בסכת
בסכות צמטו משכו ישנו צמט כי צמכות הושתמי מד מלא ומחין חסרין הרי כאן ארבע דל
חד לגופיה דלחן דורשין מחילות, פסוק הנאמר ראשון אינו לדגשה אלא למשמעי אחת פשו להו
תלתא שתיים כהלכתן ואתאי הלכתא הא דאמרינן לעיל הלכה למשה מסיני, והכי נמי
אממר ליה הלכתא למחילות וגרעתה לשלישית ואוקמה אטפח למיגרעיה לשלישית דופן
סוכה ולמסגי ליה צמפת,

ר' שמעון סבר יש אם למקרא בסכות בסכות בסכות הרי כאן שש,
דל חד קרא לגופיה פשו להו ארבע שלש כהלכתן אתאי הלכתא
וגרעתה לרביעית ואוקמתה אטפח בין למר ובין למר אתאי הלכתא למשה מסיני
וגרעתיה לחרא מנייהו ואוקמה אטפח. ר"ן,

ב) ואי בעית אימא דכולי עלמא יש אם למקרא ולמדין מן הפסוקים שש, וכיון
דחד קרא לגופיה נשאר ארבע והכא בהא קמיפלגי מר סבר סככה בעיא קרא
רבנן סברי שחזין כמה שצריך פסוק אחד לגופיה, צריך עוד לימוד שצריך סכך ונשאר רק ג' לימודים
לדפנות ומר סבר ור"ש סבר סככה לא בעיא קרא דממשעומתא דגופיה נפקא, דסוכה
כלא סכך לא מקריא, ונשאר ד' פסוקים לדפנות, וקשה לרבנן דצריך חד קרא לגופיה וחד קרא לסככה
א"כ לא פשו כ"א שנים? וצ"ל דהשתא ס"ל לרבנן דהסכך הוא נחשב כדופן, ואתי חד קרא לגופיה,
פשו להו ד' דהיינו ד' דפנות וחד דופן אחי לסכך. מדר"ם, ובמנחת יחודה מפרש ואין דורשין תחלות,
ופשו להו ב', ואתאי הלכתא להוסיף דשלישית אפילו טפח, ומר סבר סככה לא בעי קרא פ' ואין
דורשין תחלות, ופשו להו ד' ואתאי הלכתא לגרע דרביעית אפילו טפח. ועיי"ש על המשך הגמ'.

ג) ואיבעית אימא דכולי עלמא יש אם למסורת ולמדין מן הפסוקים ד', ולימוד
אחד לגופי נשאר ג' והכא בהא קמיפלגי מ"ם רבנן סברי כי אתאי הלכתא לגרע

אבני חן למסכת סוכה

ומגדע מן דופן השלישית ומו"ם כי אתאי הלכתא להוסיף ומוסיף על דופן השלישית,

ד) ואיבעית אימא דכולי עלמא כי אתאי הלכתא לגרע ויש אם למסורת ולמידן מן הפסוקים ד' והכא בדורשין תחילות לגרעה פ' אף שצריך הפסוק לגופיה יכולין לדורש ממנה, הוּוּ לאו אגרעה קמייפלגי מ"ם רבנן פברי דורשין תחילות ונשאר ג' ומו"ם אין דורשין תחילות ונשאר כל הד',

ה) רב מתנה אמר מעמיה דר"ש מהכא ישעיהו ד' וסוכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר גלא אגרע ממלות לאו ממסה מזרם הוּא, שהיוט משכי את הוּסר דרך דופן הפיוך,

בירושלמי אמרין טעמא דר"ש מן הרא קרייה, וסוכה תהיה לצל יומם מחורב הרי אחת [דסוכה הוא לצל. קרבה"ע] למחסה ולמסתור הרי שנים מזרם ומטר שנים [הרי ד' לר"ש], ורבנן אמרי מזרם וממטר אחת. תוס',

תוכן הדף מכאן עד סוף דף ז':

ואותו טפח היכן מעמידו

מה הרין בסוכה העשויה כמבוי

מיגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת

סיכך על גבי מבוי, על גבי פסי ביראות

סוכה דירת קבע

ואותו טפח היכן מעמידו? אמר רב מעמידו כנגד היוצא מקום שהמחלה כלה, גזירה שזירה אם השמים מזרחית [ולפניות?] יעשה הטפח צפוף הפניות במקושו לגד מערב, או כמזרחית לגד דרום,

אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב

דף ז' ע"א שבת תבא תשס"ו

ויעמידנו כנגד ראש תור (ראש זוהר) במקצוע לפניות מערבית כאלכסון, או מזרחית דרומית, כשהמחלות מערבית לפניות, דגלה נטוה לשתי [המחלות. ד"ם], ומיחוז כאלרע [דפנות. ד"ם], ראש תור היא תלם מענה של סוף שדה, שהתלמים כלים והולכין כאלכסון, זה ארוך מזה מעט. אין חילוק בין פירוש רש"י לפירוש תוס', והתמונות שברפוס הם טעות, שהרי רש"י כותב לו מזרחית דרומית [יעמיד הטפח] כשהמחלות מערבית דרומית, וזה מוכיח שמעמיד הטפח בצד הפתוח בשני צדדיו. וראה מוהר"א ומהר"ם?

שתיק רב ולא בשום דקבלת מינייתו אלא משום דלא חש לה ויש מי שפ' דקבלת רב ואין גראין לנו הדברים. בעה"מ, וראה שם במלחמות שחולק עליו,

איתמר נמי אמר שמואל משמיה דלוי הוא פעם אחת בש"ס לפי ראות עיני הכחות אשר שמואל יאמר משמיה דלוי. מנחת יהודה מעמידו כנגד היוצא וכן מורין בי מדרשא מעמידו כנגד היוצא,

רבי סימון ואיתימא רבי יהושע בן לוי אמר עושה לו טפח שוחק מודדין כאלרע אלרעו שאים טוגעות זו מזו, דהוי טפח ומשהו ומעמידו בפחות משלשה טפחים סמוך לדופן סמוך לפחות משלשה סמוך לדופן

כלבוד דמי והויא ליה כמחלה של ארבעה טפחים, ומשך סוכה שצעה, נמצא רוצו של דופן עשוי, דאע"ג דבטפח כל דהוא [כלא טפח שוחק] איכא רוב דופן דהוי טפי מג' טפחים ומחצה? אפילו הכי בציד מארבעה לא חשיב בשום דוכתא. ר"ן

אמר רב יהודה סוכה העשויה כמבוי ששמי הדפנות זו כנגד זו כשרה דהא נמי קרי כהלכתן ואותו טפח מעמידו לכל רוח שירצה שהרי יש כאן ארבעה יוצאין, ולאזה יוצא שירצה יעשט, והיינו ששנים כהכתן אין פירושו כמין גאם, אלא שנים כהלכתן שתי דפנות של שיעור סוכה, ד' כל דופן, משא"כ רב סימון הבין ששנים כהלכתן היינו כמין גאם, ומשור"ה כאן בעינן פס ארבעה ומשהו ומעמידו פחות מג' סמוך לדופן, ובפירוש רש"י שם. הערות

רבי סימון ואיתימא ר' יהושע בן לוי אמר עושה לו פס ארבעה ומשהו דופן גמור של ארבעה טפחים ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן ומעמידו פחות משלשה סמוך לדופן אלא מקצוע פס ארבעה, דכי אמרין לגוד איכא שצעה טפחים, ארוך כדי סוכה קטנה, וכל פחות משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי,

ומאי שנא התם דקאמרת סגי טפח שוחק ומאי שנא הכא דקאמרת בעיא פס ארבעה? התם דאיכא שתי דפנות שלמות כהלכתן כמין גאם, דאין נראות מפולשות כי האי כהלכתן סגי ליה בטפח שוחק, הכא דליכא שתי דפנות אי איכא פס ארבעה אין אי לא לא,

א) אמר רבא ואינה נותרת אלא בצורת הפתח דעירובין י"א ע"ב אמר היכי דמי זורת הפתח? קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, והכא קאמר רבא דטפח ששנינו כגרימא שמתיר דפופן שלשים - אינו מתיר אלא אם כן עשאו לאותו טפח זורת הפתח על פני כל הדופן כולו, כיצד, קנה של חצי טפח אלא היוצא, וקנה של חצי טפח במקצוע שנגדו [בשבת ד' בקנה כל שהוא ולא צריך חצי טפח, אלא בסוכה יש חומרא בדאמרינן לעיל ד' ע"ב בעינן מוחיצה הניכרות. ראה תוס' ד"ה ואינה, ור"ן], וקנה על גביהם מזה לזה, הוה ליה כאלו כל הדופן סמוס, דפתח שיש לו זורת פתח סמימה מעלימא היא, כדפיק קמא דעירובין ב' ע"ב, חזו טפח שלמנו חכמים,

מרביו ז"ל נראה שאין צורת הפתח מתיר בשני דפנות של סוכה אע"פ שהוא מתיר לשבת ולכלאים וכו' שאם אתה אומר כן להאי לישראל קמא דרבא מאי קולא דרופן שלישית דאמרינן ביה אפילו טפח כיון שיש בה צורת הפתח על פני כולה אי הכי אפילו בשני דפנות הוא מתיר אם אתה אומר דרופן סוכה כדופן שבת לענין צורת הפתח. ר"ן [והוא חומרא דסוכה דבעינן בה מוחיצות הניכרות. כמש"כ בתוס'],

ב) איכא דאמרי אמר רבא וניתרת נמי בצורת הפתח משמע דטפח ששנינו היינו כדפריש ר' סימון לעיל עשה סמימה טפח אלא היוצא, ואמא רבא למימר דאם עשה זורת הפתח על פני כל הדופן בשני קנים כל שהוא, וקנה על גביהם קאי ליה כמקום טפח, ומכשר ליה כוומיה, דלא האי או האי מכשר,

ג) איכא דאמרי אמר רבא וצריכא נמי צורת הפתח משמע דמיווייהו דעיקן, טפח אלא היוצא, וקנה צוית שנגדו, וקנה שעל גביהם קאי מעטם זה לקנה של זוית, וכתב הר"ן ואם איתא דצורת הפתח מתיר בכל דפנות הסוכה דהוה ליה כסתום וכו' מאי קולא דרופן שלישית הרי לבד וצורת הפתח בכל הדפנות הן מתירין. ר"ן,

רב אשי אשכחיה לרב כהנא הוא רב כהנא אחרון. מנחת יהודה דקא עביד טפח שוחק אלא היוצא, כד' סימון וקא עביד צורת הפתח, א"ל לא סבר מר להא דרבא דאמר רבא ונתרת נמי בצורת הפתח הוה לא האי? א"ל אנא כאידך לישנא דרבא סבירא לי דאמר רבא וצריכא נמי צורת הפתח.

אבני חן למסכת סוכה

שנינו במשנתנו **שתיים כהלכתן כו', אמר רבא** [יש גורסין באן רבה ראה רא"ש, ומנחת יודרה, ועוד] **וכן לשבת אף על פי שזריך לשבת שלש מחילות לעשות רשות היסוד, שבת של סוכות מותר לסמוך על מחילות הסוכה, אם עשה כרשות הרבים סמוך לפתחו סוכה שאין בה אלא שמים כהלכתן** ושלשית אפילו טפה, מכניס ומזליא הימנה לצימו, ואף על גב דשאר שבתות לא משמרי, אי נמי, בשאר מחילות שאין של סוכה גם בחג הסוכות לא משמרו דהכי, לשבת דסוכה שריא, דמינו דהסוף טפה אגמיה רחמנא למשה במחילות סוכה דליהוי ליה דופן שלימה לסוכה [חזין מרש"י דהגדר בדופן טפה הוא, דהיה באילו יש כאן "מחיצה שלימה", ולכן מובן דהיה דופן לגבי שבת, דהרי לסוכה היה דופן שלימה, וכיון שיש כאן דופן שלימה מחזי לשבת, משא"כ אי נימא דהא דמספיק טפה, היינו שזה הדין של דופן השלישית שתהיה מקצתה, קשה מה שייך מינו לגבי שבת. הערות]. הו דופן נמי בשבת דסוכה, לענין שבת **מגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת**

כיון שהתורה פירשה מחיצותיה של סוכה ואי אפשר לשבעת ימי הסוכה בלא שבת, ודאי לא בא להכשירה לששה ימים בלבד, וה' שלא תהא צריכה הכשר יותר, שאין מדרבה של תורה שתתן הכשר שאינו מספיק לכל זמן. ר"ן,

ובי תיבא וכיון דאסיקנא דדופן שלישית טפה בפחות משלשה, וצורת פתח נמו מהני, אמאי איצטרכיח מינו לענין איסורא דאורייתא הא דופן מעליא היא נמי לענין שבת וליכא מאן דאמר דלא בני לענין שבת בג' מחיצות דאורייתא? לאו קושיא היא דאיכא גזנא טובא דסני בסוכה ולא בני בשבת כדאיתא בגמ' דוק ותשכח, ובגן שדופן מורחית ארוכה הרבה שהיא מותרת בסוכה כנגד כל ארכה כדאמרינן בסוף פרקין בגמ' שפסל דיוצא מן הסוכה גידון כסוכה, ובשבת אינה מותרת אלא כנגד הקצר, בהני גזיני צריכין מגו אפילו לדאורייתא, ומדרבנן ודאי פשיטא דלא בני בלא מגו וכו'. ר"ן

איתיביה אב"י ומי אמרינן מגו, והתניא דופן סוכה כדופן שבת כל ימי דפנות שהחירו חכמים לשבת, כגון מחילה של שם בלא ערב, כדאמר בעירובין (טז, ב) מקיפין בקנים, וכלבד שלא יחא קני קנה לחצירו שלשה טפחים, ואף על פי שרחב קנה אינו אלא מלא אצבע, ויש קני קנה לקנה שלשה טפחים חסר משהו, ואיכא פרוץ מרובה על העומד שפיר דמי, דאמרינן לצוד, והוה ליה כולו עומד, או של ערב בלא שמי, כדתנן התם (שם עירובין, טז, ב) מקיפין שלשה חגלים הוי היקף נמי לדופן סוכה, **ובלבד שיהא זכיר שלא יהא בין קנה לחברו שלשה טפחים** כשחול מקיף.

כי היכי דאמר לענין שבת, דאם כן נפיק ליה מותרת לצוד, ודווקא במקומות הרבה, דהוה ליה פרוץ מרובה על העומד, אכל מקום אחד או שני מקומות הוו להו כפתחים ראה תוס',

ויתירה שבת על סוכה שהשבת אינה נותרת אם יש בה פתחים הרבה שאין בהם צורת הפתח, וקדים על העומד, ומבטלי ליה לעומד **אלא בעומד מרובה על הפרוץ מה שאין כן בסוכה** דסני ליה בשמים כהלכתן ושלשית אפילו טפה, ואפילו היו לה פתחים בשמי הדפנות אחד או שנים, דכי מנטרפת להו כהדי שמים הפרזות הוה ליה פרוץ מרובה אפ"ה שריא **מאי לאו** אפילו בשבת שבתון מה קאמר, דלא מישתריא לטלטולי, והכי קאמר **יתירה** הלכות טלטול **שבת דסוכה, אסוכה** אהלכות הכשר סוכה, לאכל ולישן ולגלות ידי חובת סוכה, דלענין מייפק ידי חובתו נפיק, וכלבד שלא יטלטל בה אלא אצבעה, ולא יכניס ממנו לביט ולאו אמרינן מגו?

לא הכי קאמר **יתירה** הלכות טלטול **שבת דעלמא על שבת דסוכה** אהלכות טלטול שבת דסוכה, ששבת דעלמא אינה נותרת אלא בעומד מרובה, דליכא למימר בה מינו, ושבת דסוכה נותרת, משום מינו,

אי הכי וחי שבת דעלמא קאמר אכל שבת דסוכה הכשר סוכה שוין משום מינו **ליתני נמי יתירה** הלכות הכשר **סוכה דעלמא** דחול, **אסוכה** אהלכות הכשר סוכה **דשבת, דאילו סוכה דעלמא בעיא טפה שוחק ואילו סוכה דשבת אם עשויה כמזי,** שמי דפנותיה וז כנגד זו **לא בעיא טפה שוחק** וסני לה בלחי זקוף אכל היולא, אף על גב

אמר אב"י רבי ור' יאשיה ורבי יהודה ורבי שמעון ורבן גמליאל ובית

דאין רחמי טפה, דמינו דהו דופן לשבת, הוי נמי דופן לסוכה, דהא מר משום דאית ליה מינו אמר הכי, לדיך דאמרת לחי משום מחילה, והאורז למזי מפולש שיש לו לחי חייב, אלמא מדאורייתא מחילה היא, וממוכו לרשות היסוד, נהי דמדריבנן אסור, מדאורייתא מיהא מותר, דהא מר משום דאית ליה מינו אמר הכי **דהא את הוא דאמרת סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשר** בשבת ולא כחול, דמינו דהו דופן לשבת למהו רשות היסוד, הו דופן לענין סוכה?

ההוא לא אצטריכא ליה לאשמעינן דימיה סוכה דעלמא אסוכה ששבת, משום דמרישא שמעינן ליה **השתא מקילתא לחמירתא אמרינן** מינו דהו דופן לסוכה דקילא, הו דופן לשבת דממלא, **מחמירתא לקילתא לא כל שכן** דמזי שיש לו לחי זקוף, דכשר לסוכה ששבת ודאי שיועיל לגבי מחיצות סוכה, [# אבל צ"ע שהרי בסוכה יש חומרא דבעינן מחיצות הניכרות].

דף ז' ע"ב
גופא אמר רבא [ע"כ מעמוד ב'] **סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשרה , ואמר רבא סיכך על גבי פסי ביראות** דפרק שני דעירובין (יז, ב) מתן דהחירו חכמים, משום עילי רגלים, לעשות לציראות שגרשות הרבים פסין ארבעה כמו דיומדין, ודווקא כאלו יש מחילה מה ליה, ומגלא הוה מוקף מחילות וממלאין ממוכה למוך המחילה, דמקור מופיע שרעוט ואם סיכך על גבן - כשרה ששבת דסוכה, דמינו דהו דופן לשבת הו דופן לסוכה, ואף על גב דבעינן שמים כהלכתן **כשרה**

הרי"ף הביא הני מימרות דרבא דסיכך ע"ג מבוי כשרה, וכן סיכך ע"ג פסי ביראות כשרה, ולא פירש דדוקא בשבת הותר ולא בחול, ודקדק מזה הרי"ן דהרי"ף ס"ל דגם בחול הוכשר בכה"ג כיון דלגבי רה"י דשבת הוה מחיצות, והרי"ן עצמו חולק ע"ז וס"ל דרק לשבת הותר, וכפשוטו לשון הגמ' וכך נקטו הפוסקים להלכה. הערות

וצריכא לרבה למימר הך מלת שמעממא סיכך על גבי מבוי כשרה לסוכה, סיכך על גבי פסי ביראות כשרה לסוכה, ושנים כהלכתן ושלשית טפה כשר גם לשבת, לאשמעינן דאמרינן מינו **דאי אשמעינן מבוי** הוה אמינא התם הוה דמכשרין לסוכה על ידי מינו **משום דאיכא שתי דפנות** מחילות **מעלייתא, אבל גבי פסי ביראות דליכא שתי דפנות מעלייתא אימא לא,**

ואי אשמעינן פסי ביראות משום דאיכא שם ארבע דפנות איכא שם ארבע דיומדין טעין לצרעה הרחוקות, שנים לכל מחילה אמה ממלאן ואמה ממלאן, שהדיומדין רחבין אמה לכל זר, דאע"ג דלאו מחיצות מעלייתא נינהו שבא דר' מחיצות מיהא איכא. ר"ן **אבל סיכך על גבי מבוי דליכא שם ארבע דפנות אימא לא, ואי אשמעינן הני תרתי ולא** אשמעינן הך דאמרינן לעיל וכן לשבת, הוה אמינא **מחמירתא לקילתא** הוה דאמר מינו **אבל מקילתא לחמירתא אימא לא צריכא,**

שנינו במשנתנו **ושחמתה מרובה מצלתה פסולה, ת"ר חמתה מחמת סיכוך** פוסלת זה ולא חמתה מחמת דפנות, רבי יאשיה אומר אף מחמת דפנות,

אמר רב יצחק בר שלמיה משמיה דאב"י מ"ט **דרכי יאשיה דכתיב** שמות מ **וסכות על הארון את הפרוכת פרוכת מחיצה** דכתיב (שמות טז) והצדילה הפרוכת לכס וגו' **וקא קרייה רחמנא סככה, אלמא מחיצה כסכך בעינן,** ורבנן אמרי לך מאי וסכות דאמר רחמנא **ההוא דניכוף ביה פורתא** למעלה פורתא, כעין גג יעשה ממקצתה **דמחזי כסכך,**

אבני חן למסכת סוכה

דנהוי פומיא ארבעה?

דף ח' ע"א

הני מילי דנהיקק שלשה איכא [רוח'. ו'] [למימר רחב. ד"ס] טפח בעיגולא רוחב טפח יש צו פ' רק בתוך העיגול יש רוחב טפח, והוא עגול פ' אבל כיון שהוא עגול, והרי, וכל עגול אין רחבו אלא באמצעו אבל בריבועא בעיא טפי ואין צעין ארבע אמות מרובעות, שיהא ארבע צלעיה כמו באמצעה, ובצירועא איכא הקיפא טפי,

מכרי כמה מרובע יותר על העיגול רביע מתמזין היא צ"ארבעים ותשע מדות" כן נקרא ברייתות שהיה להם, והדברים נראין לעינים, דלילו אמה עגולה חוט שלש אמות מקיפה, ואמה מרובעת נצרכה חוט ארבע לסובבה, אמה לכל רוח וראה תוס' שמקשה ע"ז ועושה חשבון אחר, בשי"תסר היקף סגי?

הני מילי דסגי בשיתסר, מהאי טעמא דמרובע יתר על עיגול רביע בעיגולא דנפיק מוגו ריבועא אם היקפת בחוט של שש עשרה אמה בקרקע צריעועא תמצא בחוטו ארבע מרובעות, ואם היית צריך לעגלו מצפנים, ולהוציא קרנות ריבועו אמה עגולו בחוט שנים עשר, ונמצא חיצון יתר על הפנימי רביע, אף כאלו, אם הייתה [סוכה זו מרובעת. ד"ס] דיה להיות כדי שיש צריעועא שלשה עשר בני אדם,

אבל ריבועא דנפיק מוגו עגולא בעיא מושום מורשא דקרנתא אצל עכשיו, כשעשה אותה עגולה, אם לא היה הקיפה אלא ששה עשר נמצא האמצע רוחב הרבה מארבע, וזכירה פ' צידי העיגול הולכים וכלים עד לכלה, ואין אמה מוצא צלעיה ארבע, שאין לה זוויות, ורבי ארבע מרובעות בעי, וצריך אמה לעשות על כרחק היקף עיגולה גדול, כדי שמוכל לרבע ממנה ארבע מרובעות שיש להם זוויות,

מכרי כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשא באלכסונוא כשאתה מודד אלכסון שלהם, אמה מוצא לכל אמה שצריעועא חספת שני חומשים, כך שיערו חכמים בשי"תסר נבי חומשי סגיא שהרי אינך צריך להרחיב עיגול זה אלא שתמצא בחוטו ארבע מרובעות, וכשאתה מושיב לחוטו טבלא מרובעת יהא חוט העיגול המקיפו נוגע בקרנות הריבוע, נמצא עיגול זה רחב מחוטו כמויות לזויות של ריבוע, שהוא חמש אמות ושלשה חומשים, ודבר עגול כל רחבו שוה, כאלכסונו כן אמצעו, שהרי אין לו זוויות, נמצא חוטו חמשה ושלשה חומשין על חמשה ושלשה חומשין, וכל שיש צריעועא טפח בעיגול צריך היקפו שלשה, נמצא לחמש אמות רחב חמש עשרה אמה היקף, ושלשה חומשין חמש [חומשין. ד"ס] היקף, שהן שתי אמות פחות חומש, הרי שיצטרך נבי חומשא פחות חומש?

לא דק ר' יוחנן במילתיה ללמנא, ואמר טפי, דכל כמה דהויא גדולה טפי עדיפא,

אימור דאמרינן לא דק פורתא טובא מי אמרינן לא דק?

א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי מי סברת גברא באמתא יתיב תלתא גברי בתרתי אמתא יתבי,

שמאי ורבי אליעזר ואחרים כולוהו סבירא להו קבלנו מרביתנו דכל היכא דאמר תלמודא רבי פלוני ורבי פלוני אמרו דבר אחד, הם שוים בדבריהם לגמרי, וכל אחד מודה לדברי חברו, ומש"ה לא חשיב שיטה ואפשר דהוי הלכתא כוותיהו, אבל היכא דאמר ר"פ ור"פ כלתו סבירא להו [כי הכא, תריא] שיטה, שהיא קבלה ביד הנאונים ו"ל דלית הלכתא בחד מניהו. רב, וראה ר"ן, ובעל המאור, ומלחמות,

סוכה דירת קבע בעינן לאויה להשתמש קבוע, ונלית כצית, רבי דתניא רבי אומר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ד' אמות פסולה,

רבי יאשיהו הא דאמרן שאף הרפנות צריכות להיות חמתן מרובה מצלתן. רבי יהודה דתנן סוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה פסולה רבי יהודה מבשיר והקשו כל הראשונים הא טעמא דרבה ור' זורא לעיל הוא לא מטעם קבע, אלא מצד "צל" ו"ידיעה", וא"כ מאי שייכא האי דר' יהודה לקבע וכו'. הערות, # וגם צ"ע איך משמע מזה שר' יהודה "צריך" שיהיה דירת קבע, הרי משמע רק שהסוכה כשרה אף שהוא באופן של דירת קבע?

ור' שמעון דתניא ב' כהלכתן וג' אפילו טפח רבי שמעון אומר ג' כהלכתן וד' אפילו טפח ופרשין טעמא למעלה ו' ע"ב למחנה ולמסמור מורס רבן גמליאל דתניא העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה שהיא גבוהה מאד, כספינות הים שהן גדולות, והרוח באה ועוקרתה, ונכאש העגלה נמי, כיון דמייד "מתחזי" כעין ערל רבן גמליאל פוסל ור"ע מבשיר, בית שמאי דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית בית שמאי פוסלין דכאוי להשתמש צעין ובית הלל מבשירין,

רבי אליעזר דתנן העושה סוכתו כמין צריך גגה ודפנותיה צלון כאחד, כעין סורת, שאין גג כיכר לגד והדפנות לגד או שסמכה לכותל עשה קנים ארוכים וסמך ראשו אחד מוטת על הכותל, וראשו אחר מוטת על הארץ, דגגה ודפנות אחד שאין לה גג, ואין גגה לדירה רבי אליעזר פוסל לפי שאין לה גג וחכמים מבשירין,

אחרים דתניא אחרים אומרים סוכה העשויה כשוכך עגולה פסולה לפי שאין לה זוויות,

אמר ר' יוחנן סוכה העשויה ככבשן עגולה, דלית ליה כאחרים [בם] הפרדס לרש"י ה"ל סוכה ס' קפ"ו כתב סוכה עגולה פסולה ועוד שם ס' קפ"ח וצריך לסוכה שתהא צילתה מרובה מחמתה ושתהא מרובעת עכ"ל וצ"ע דמדוע פסק דלא כר' יוחנן. גלוינו הש"ס] אם יש בהקיפה כדי לישב בה כ"ד בני אדם סביבות הקיפה מצפנים כשרה ואם לאו פסולה,

כמאן צעי פ' צריך ר' יוחנן סוכה גדולה כל כך כרבי דאמר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה כרבי דאמר ארבע אמות צעין בתמיה, דעל כרחק לית לן תנא דמפיס צשיעורא דסוכה כוותיה, וכי צעי ר' יוחנן כולי האי אליצא דמאן אמרה,

מכרי גברא באמתא יתיב כל אחד מקומו אמה, נמצא הקיפה עשרים וארבע אמות, וקיימא לן [עירובין יג. ז] כל עגול שיש בהקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח דכתיב [דברי הימים ז ד] ציס שעשה שלמה, עשר באמה משפחו אל שפתו עגול סביב, וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב, לעשר אמות רוחב שלשים אמה היקף, אלא הכא נמי בתרי"ס אמות היקף סגי,

אבני חן למסכת סוכה

ואמאי תהוי חיצונה כבית שער הפנימית ותתחייב במזוזה
דקיימא לן במנחות דהקומץ דבה (ג, ד) דחייב במזוזה מדרכנן, בית שער פירק"א
(בית קטן בפתח הבית) בלעז, שלפני הכניסה?

משום דלא קביע לא זו ולא זו דבר קבוע, ואין הפנימית חשובה להיות לה
בית שער.

תנו רבנן גנב"ך סוכת ג' ימים שעשית לדור זה צימזם החמה **סוכת**
ג' ימים סוכת ב' חמה פ' שעשאה אדם לצורך בהמה, לבוש ס' תרל"ה
סע' א' ובחידושי דגתי שאין פ' זה מוכרח ואדרבה הכוונה בפשוטות שעשאה
בהמה דומיא דאינך. גליוני הש"ס עיי"ש **סוכת כ'ותים סוכה מכל**
מקום אפילו פחותה מאלו, ולקמיה מפרש מאי היא **כשרה ובלבד שתהא**
מסוככת כהלכתה, מאי כהלכתה מאי אתא לאשמועינן, דאילו שתהא
בלתה מרובה מחמתה, וכדנר שכשר למכר צו, פשיטא, אטו משום דריעא צמילי
אחריתא, שלא נעשית לשם סוכה, תתכשר אף בפסולות?

אמר רב חסדא האי כהלכתה דקאמר **והוא שעשאה לצל** שמסוככת
יפה, דמוכחא מלתא שעשייתה הראשונה לכל היטה ולא לנתינת צל, דאף על
גב דסוכה לשם חג לא צעיק, [עשיה. ד"ם] לשם סוכה צעיק, ולכל הוא דמיקריא
סוכה, שסוכת מן החורב אבל אינה צריכה שתהא לשם מצות סוכה, [שמעתי
מת"ח שאמור שעשאה לצל סוכה]

סוכה מכל מקום לאתויי מאי? לאתויי סוכת רב"ש סימן רזעים קיי"ס
ב'ורגנין ש'זמרי פירות, ולקמן פריך מאי גרישמייהו דהני מהנך דלעיל דקרי ליה סוכה מכל מקום,
דתנו רבנן סוכת רב"ש סוכת ר'ועים שעשו סוכה בשדה לשב צמורה מפני
השרב, ושומרים לאנס **סוכת ק"י ימים** שומרי קציעות השטוחין בשדה לייבש **סוכת ב'ורגנין**
שומרי **סוכת ש'ומרי פירות** [# כאן צ"ל מילים דלהלן ברש"י, דקאי גם על שומרי פירות]
וכולן ישראלים הם, אבל סוכה זו לא לשם חג נעשית, **סוכה מכל מקום כשרה** דאפילו פחות
מאלו, והיינו הנך דלעיל, כדמפרש לקמן, דהאי תנא חשיבי ליה הנן, משום דישראלים נינהו וחיובין בסוכה,
וראיהו סוכתן להכשיר יותר מסוכת גנב"ך שהם גוים נשים צהמה כוחים, שאין חייבין בסוכה ובלבד
שתהא **מסוככת כהלכתה, מאי כהלכתה ?** אמר רב חסדא **והוא**
שעשאה לצל,

סוכה מכל מקום לאתויי מאי? לאתויי סוכת גנב"ך,

האי תנא דגנב"ך אלימא ליה חשובה להכשיר גנב"ך משום דקביעי, וקא
תנא מכל מקום לאתויי רב"ש דלא קביעי פעמים רועין כאן ופעמים רועין כאן
כשאלנו את המרע, וכן קיי"ס, כשיצאו הולכין להם וסותרין סוכתן, והוא תנא דרב"ש
אלימא ליה רב"ש דבני חיובא נינהו ותנא מ"מ לאתויי גנב"ך דלאו
בני חיובא נינהו.

דף ט' ע"א

מתני': סוכה ישנה כדמפרש שעשאה קודם לחג שלשים יום, ולא פירש שהיא לשם חג **בית**
שמאי פוסלין דכעו סוכה לשמה, וזו סתם נעשים, ואילו מוך שלשים לחג הוה, כיון דשאלין בהלכות
החג קודם לחג שלשים יום סתם העושה [סוכה. ד"ם] לשם חג הוא עושה, אבל קודם שלשים סתמא לאו

כמה הוו להו שיתסר אנן שיבסר נבי חומשא בעינן? לא
דק,

אימור דאמרינן לא דק לחומרא אם אמר להוסיף על השיעור, דלא חש
למנעם לא הוה קשיא לן, אבל השתא, דצנר ליה שיעורא, והכשיר את הפסולה קשיא
לן לקולא **מי אמרינן לא דק** מי לא דק צמילתיה ובי לא היה נזהר דלא
ליקיל שלא יאמר קולא?

אמר ליה רב אסי לרב אשי לעולם גברא באמתא יתיב
באמתא יתיב ואי הוה מריך ר' יוחנן להוסיפם לתוכה, ודאי איכא לאקשוי ורבי
יוחנן מקום גברי לא קחשיב צמוך הסוכה, אלא סביבותיה מצמוך הוא
אומר להוסיפם, הרי פיתחנו מן החשבון מרוחב העיגול שמי אמות על שמי אמות,
שכשאתה סובבו צמזם סביב מצמוך היקפו עשרים וארבע, אתה מוצא צמזם שמונה
על שמונה, דכל שיש צמזם שלשה יש צמזם טפת, ועכשיו שהדפנות מפנימה
למושכן אינו רחב אלא ששה על ששה, דהא גברא באמתא יתיב, והוצאת לך אמה
מזה ואמה מזה לכל דבר כמה הוו להו תמני סרי צמזם יש שמונה עשר,
דהא רחבה ששה על ששה **בשיבסר נבי חומשא סגיא היינו דלא דק**
ולחומרא לא דק שהוסיף מעט על השיעור ולא צמזמו, ומיהו, פורמא
[הוסיף ?] דלא הרחיבו צמזם יותר על שיעורו אלא שני חומשין, דהיינו שלש
משעה חומשין שהוסיף צמזם וליכא לאקשוי כדאקשת לעיל טובא מי לא דק,

רבנן דקיסרי ואמרי לה דייני דקיסרי אמרי לעולם מקום גברי צעיק
דלהוי לתוכה עשרים וארבע אמות **עיגולא דנפיק מגו ריבועא רבעא**
מפיק מן הריבוע, כשאתה עוגל את המרובע ממזכו שהרי הוכחנו כן לעיל
שהעיגול של טפח הוא ג' והריבוע הוא ד'.

דף ח' ע"ב

ריבועא דנפיק מגו עיגולא פלגא כשאתה מרבע צמוך העיגול אתה
מוציא ממנו חצי השיעור הנשאר צו, דהיינו תילתא דכוליה, הלכך לשם עשרה ריבוע
צריך העיגול המקיפו סביב להיות עשרים וארבע, והגמ' מיד פליג על זה **ולא**
היא דהא קחזינן ראינו דלא הוי שיעורא כולי האי אלא שיהא רחב
כשיעור אלכסונו של מרובע, וכל אמתא צריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונו,

כך היה דרך של יוצרי כלי חרס צימזין עושין א"ר לוי משום ר"מ שתי
סוכות של יוצרים זו לפנים מזו להם שתי סוכות זו לפנים מזו, בפנימית
הוא דר ומצניע קדרותיו, ובחיצונה הוא עושה מלאכתו, ומוציא קדרותיו למכור
הפנימית אינה סוכה אם צא לשב צמורה לחג לשם סוכה, ואף על גב דלא
צעיקן סוכה לשם חג, דהא כבית הלל קיימא לן, דמכשירי סוכה ישנה צמזמתין (ט),
(א) הכא אינה סוכה, דלא מייבכרא מלתא דלשם סוכה הוא דר צו, דהא כל ימות
השנה דייר התם, ורוב תשמישו וסעודתו ושינתו שם וחיבת במזוזה לעולם,
משום דכל דירתו זה והחיצונה **סוכה ויוצא** זה ידי חובתו, ואין צריך לסותרה
ולעשותה לשם חג, כבית הלל, ומשום היכירא דמזוזה ליכא למיסקר, דכיון דכולה שמה
לאו הכא דייר, והשתא דייר זה איכא היכירא **ופטורה מן המזוזה** לעולם,
דלאו דירה היא, שאינה עושה אלא נזלת ולבא דרך שם, ולהכניס שם תגרים,

אבני חן למסכת סוכה

צעקן, שאין טויה מן העשׂיה, אבל הרמב"ם בהלכות ציצית פ"א הל' י"א כתב פירוש אחר, וז"ל ואין עושין אותן לא מן הצמר הנאחו בקוצים כשהצאן רובצין ביניהם, ולא מן הנימין הנחלשין מן הבחמה, ולא משוריר שתי שהאורז משוריר בסוף הבגד,

כי אמריתה קמיה דשמואל רב יהודה תלמידו של רב ושל שמואל היה, לאחר פטירתו של רב היה אומר שמועט משמו כך אמר לי רב, וכשהרמתי דברים לפני שמואל נחלק עליו **אמר לי אף מן הסיסין נמי פסולה** מכל מקום מרזיחו עשׂיה לשמה צע, (אלמא) **דבעינן טויה לשמה** לא גרסינן אלמא, אלא הכי גרסינן אף מן הסיסין פסולה, דצעקין טויה לשמה, דמאן דגרס אלמא משמע דהאי דמוצינ קאמר לה, ואס כן לא מוסיב אלא מדשמואל, ולא מילתא היא, דרב נמי עשׂיה לשמה צעי שהמילים "דבעינן טויה לשמה" הם מדבריי שמואל רב עם סבר כן **ה"נ נבעיא סוכה עשויה לשמה?**

שאני התם דאמר קרא דברים כב גדילים תעשה לך לשם חובך, הכא נמי חג הסוכות תעשה לך לשם חובך? ההוא מיבעי ליה למעוטי גזולה דצעקין מעשה לך משלך, תימא תיפיק ליה משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה? וי"ל דשעמא דמצוה הבאה בעבירה לאו דאורייתא אלא מדרבנן, תוס'.

התם נמי מיבעי ליה למעוטי גזולה? התם כתיב קרא אחרינא במדבר טו ועשו להם משלהם.

דף ט' ע"ב

מתני': העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית ופסולה, דמתנא דברייתא בגמרא, סוכה על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה דשני סכין יש לה, וקרא פסיל סוכה תחת סוכה, דלעקמן ר' יהודה אומר אם אין דיוורין בעליונה בגמרא מפרש לה התחתונה כשרה.

גמ': אמר רבא לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצלתו כשרה, ממאי מדקתני "כאילו עשאה בתוך הבית" למה לי למיתני כאילו עשאה בתוך הבית ליתני פסולה מההוא קרא דנפקא לן מוך הכית נפקא לן תחת האילן, ולמה לי למיתני האי דהאיך? אלא הא קמ"ל דאילן דומיא דבית מה בית צלתו מרובה מחמתו אף אילן צלתו מרובה מחמתו, וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר מחובר סכך פסול הוא, דכמיז (דברים טו) נאספק מנגרץ ומקבץ ממה שאתה מאסף מנגרץ עשה סוכתך, נפסולת גורן כגון קשין, ובפסולת יקב כגון אשכולות ריקניות וחמורות, אלמא, תלוש צעקן, ומהני כל האילן ללל הסכך להשלים צלמה של סוכה?

אמר רב פפא בשחבטמן השפיל ענפיו למטה, מעורבין עם סכך כשר, ואין נראין צעקן, וסכך כשר רבה עליו ומצטלה, דמדאורייתא כל מיני צטל כדוצא, דמתן צמחיתין (לקמן יא, ה) אס היה סיוכך מרובה מהן כשרה, וכל גשון הצטע שנתלמוד לשון השפלה, והמפרש הצטע תלשה או שלפה עושה, דאי מחובר הוא מאי אהני, ואי תלוש הוא הא קמי או קאנן, מכלל דרישא מחוברין, ועוד אי תלוש הוא צלמה מרובה מתממה אמאי לא הלא נפלו על הסכך, וגבי הדלה עליה אמאי צעי סיוכך הדכה מהן.

אי בשחבטמן מאי לבימרא? למה ליה לרבא לומר כשרה, ולמתמתין למה ליה לומר כאילו עשאה בתוך הבית, לאשמועינן דלא פסול אלא דומיא דבית האי לאו תחת שני סככים הוא, דכיון דמתמו

לחג **ובית הלל מכשירין** דלא צעקין סוכה לשם חג בירושלמי תני (דגם אליבא דב"ה) צריך לחדש בה דבר, חבריא אמרין טפח, ר' יוסי אמר כל שהוא ובלבד שתהא על פני כולה, תוס', עיי"ש עוד, **ואיזו היא סוכה ישנה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום** שבתוך ל' יום ודאי כוונתו גם לשם חג, וטורו ב"ש שבאופן זה כשר. ע"פ יוסף דעת, **אבל אם עשאה לשם חג** ואין צריך לחדש בה דבר. תוס', # בקדשים לפי רש"י ובהים מ"א ע"ב צריך להוציא המחשבה בפה, וצ"ע מה פירשה כאן? **אפילו מתחילת השנה כשרה** לצית שמא אלתריך.

וסוכה העומדת משנה לשנה אף דמתחלה עשאה לשם החג כיון שעבר החג הרי בטלה העשירה.

גמ': מ"ט דבית שמאי דפוסלין סוכה ישנה? **אמר קרא** ויקרא כג **חג הסוכות** **שבעת ימים לה' סוכה** "העשויה" **לשם חג בעינן** דכמיז ויקרא כג סוכות לה' לשם מצות המלך,

ובית הלל ההוא מיבעי ליה לכדרב ששת דאמר רב ששת משום ר"ע מניין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה? ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה', ותניא רבי יהודה בן בתירה אומר כשם שחל שם שמים על החגיגה שלמי חגיגה שם שמים חל עליהם לאוסקן עד לאחר הקטרט אימורין, דזכי צדו צמר הכי משלמן גמיה, כעבד הנוטל פרס [מן המלך. ד"ס] כך חל שם שמים על הסוכה שנאמר **חג הסוכות שבעת ימים לה', מה חג מניגה לה' אף סוכה לה'** רק הסכך אסור ולא הדפנות. רא"ש סי' י"ג, ואם הסוכה קיימת אסורה מדאורייתא, וכשנפלה אסורה רק מדרבנן. רא"ש שם, # וצריך עיון עד היכן אסור ליהנות מן הסוכה, וכי אם נכנס בה מי שאינו מחויב או במקום שאינו מחויב אם זה נקרא שנתנה באיסור?,

ובית שמאי נמי מיבעי ליה להכי שעצי סוכה אסורין כל שבעה? **אין הכי נמי**, אלא מאי טעמיהו דבית שמאי דסוכה ישנה פסולה? **כתיב קרא אחרינא** דברים טו **חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים** סוכות מעשה לחג, סרס המקרא ודרשאו סוכה העשויה לשם חג בעינן,

ובית הלל ההוא מיבעי ליה לעושין סוכה בחולו של מועד אס לא עשאה מתחילה, פלוגתא דר' אליעזר דפרק חסון לקמן כו, ב, ובית שמאי סבורא להו כרבי אליעזר דאמר אין עושין סוכה בחולו של מועד ברמב"ם הל' סוכה פ"ו פט"ו כתב מי שלא עשה סוכה בין בשונג בין במזיד עושה סוכה בחולו של מועד, אפילו בסוף יום שביעי עושה סוכה שמצותה כל שבעה, וכתב ע"ז הב"מ פירוש דקרא דאמר חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים ה"ק סוכות תעשה לך באיזה יום משבעה הימים שתרצה ואפילו ביום האחרון אם לא עשית קודם לכן. # ולא מצאנו הלכה זו בשו"ע ולא ידעתי למה לא הביארה,

ופרסקין **ובית הלל** דלא צעו לשמה גבי סוכה, יומא גבי ציצית נמי **לית להו דרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב עשאה לצית מן הקוצין** [ודבור זה הוא שלא במקומן] חומין שנתקן צמח, וקושרים אותן, ותליין [נאשיהן. ד"ס] צנגד לאחר שגארג, וקרי להו קוצין על שם שצולטין דקוצים [פ'] אם נקדע החוט של שתי עושים קשר וממשיכין לארזו, וכשנגמר האריגה בולטת הקשר בקיץ באמצע הבגד, אבל בחוט של ערב יכול לעשות הקשר בצד הבגד, והקשר יהיה שם בסופו] **ומן הנימין** כגון עליט שספרוה או שעשו צה אימלא צמחט, ורלשאי חוטי הספירה תליין צה, ומתן גדלו הציצית **ומן הגרדיין** פריג"ש (חוטים היוצאים מן האריג לאחר גמר האריגה), שחולין כסוף העליט מותר האריגה, וגדל שם הציצית מינה וזה **פסולה** הואיל ותליין ועומדים כל אלה צנגד, ולא נתלו צה לשם ציצית לאו עשיה לשמה היא **מן הסיסין** פקעיות כדוריות של חוט, לומשיי"ש (פקעות של חוטים) **כשרה** הואיל ונשתנה צנגד לשם ציצית נתלו עשיה לשמה היא, דעויה לשמה לא

אבני חן למסכת סוכה

מרוצה, דענפיו מועטין וסבך כשר רצה עליו מהיכא תימי למיפסל לאו משום שני סכמים איכא דהא חד סככה הוא, ולאוי משום מחובר איכא דהא בטל ליה כרובא,
שמע מינה מהכא שמסבכין על קני הגג, שקורין לט"ש (קרשים, רפפות) אף על פי שסמכותו זו לזו בפחות משלשה, כיון שמתמן מרוצה מלגלג, ואומר רבי דהוה השיעור כשהקנים והאזיר שצניחין בשוה, כדאמרין כ"ב ע"ב כחא מלעיל כאסתרא מלתתא, ובעוד שהן, הכסוי והקנים בשוה אין צריך לנענע, אבל אם הקנים רצה טעל אחת מצניחים,

מהו דתימא ניהורר היכא דחבטין אמו היכא דלא חבטין דאיכא משום מחובר, דמאטרף סבך פסול לכשר, דלית מעורב ביניהם, ולמודיה קאי ולא בטיל קמ"ל דלא גזרינן,

הא נמי תנינא הדללה הריס ופשט עליה כעין דלית, שקורין טרייל"א (הדרלות, להעלות ענפים ומטפסים על גבי סמכות וכוונא בהן) עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס עשב המתפשט מאלד ושרשיו כאלין, ועיקרו כאלין, וקורין לו אדרי"א (אחד במוציא הקיסוס), ומתפשט ועולה על החומות וסיבך על גבן פסולה משום מחובר ואם היה סיבוך הרבה מוחן או שקצצן כשרה,

היכי דמי סיבך הרבה מהן, דמכשיר ליה בביטול אילימא בשלא חבטין דלא בטיל אלא כשירה הא קא מצטרף סבך פסול עם סבך כשר ונמצא מסבך במחובר, ואף על פי שהוא רחוק ומובדל מרצה הוא את הכל, וצריך להיות ללמה מרוצה מתמחה לנד מזה,

אלא לאו כשחבטין דבטיל אגב כשר, והוה ליה טויה כשר ושמע מינה דלא גזרינן?

מהו דתימא הני מילי בדיעבר דקמיה הדלה אבל לכתחילה לא קמ"ל.

שנינו במשנתנו סוכה ע"ג סוכה וכו', ת"ר ויקרא כג (בסוכות) [בסכת] תשבו ולא בסוכה שתחת הסוכה ולא בסוכה שתחת האילן ולא בסוכה שבתוך הבית, אדרבה בסוכות תרתי משמע?
אמר רב נחמן בר יצחק בסכת כתיב,

אמר רבי ירמיה 1 פעמים ששתיהן כשירות 2 פעמים ששתיהן פסולות 3 פעמים שתחתונה כשרה והעליונה פסולה 4 פעמים שתחתונה פסולה והעליונה כשרה,

והולך ומפרש 1 פעמים ששתיהן כשירות היכי דמי? כגון שתחתונה חמתה מרובה מצלתה והעליונה צלתה מרובה מחמתה וקיימא עליונה בתוך עשרים כגון שהתחתונה חמתה מרובה, דסבך דידה כמאן דלימיה הוא, דתרייכו מתכשרן בסבך העליון, והוא דקיימא עליונה בתוך עשרים לארך, דהוי סבך כשר אף להכשיר תחתונה,

2 פעמים ששתיהן פסולות היכי דמי? כגון דתרווייהו צלתן מרובה מחמתן וקיימא עליונה למעלה מעשרים אמה לגגה של תחתונה, שהיא קרקעיתה של עליונה, תחתונה כשרה ועליונה פסולה.

3 פעמים שתחתונה כשרה והעליונה פסולה

דף י' ע"א

היכי דמי? כגון שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה ועליונה חמתה

מרובה מצלתה וקיימי תרווייהו בתוך עשרים דסבך של עליונה לאו סבך הוא, ולא מיפסלה תחתונה משום סוכה חמת סוכה, ועליונה פסולה משום דחמתה מרובה מאלתה, וכגון דקיימי תרווייהו בתוך עשרים לארך, דלא עליונה למעלה מעשרים אף תחתונה פסולה, משום דמאטרף סבך פסול נהדי כשר, משום דסבך למעלה מעשרים פסולה, אבל כי קאי בתוך עשרים לגטרף, ובלבד שלא יהא צלמה מרוצה מתחתה, דתפסיל תחתונה משום סוכה חמת סוכה,

4 ופעמים שהעליונה כשרה ותחתונה פסולה משום סוכה חמת סוכה ה"ד?
כגון דתרווייהו צלתן מרובה מחמתן וקיימא עליונה בתוך עשרים לגגה של תחתונה, דהוא קרקעיתה דעליונה,

פשיטא דכי חד מנייהו חמתה מרובה לאו סוכה חמת סוכה היא, ומאי אשמעינן ר' ירמיה?
תחתונה כשרה ועליונה פסולה איצטריכא ליה דקיימא עליונה בתוך עשרים מהו דתימא למיפסל תחתונה, משום זמנין דקיימא עליונה למעלה, דלא מסיק אדעתיה למיחש לתחתונה משום צירוף פסול עס כשר, ומדחיי לעניין חמתה מרובה סבך כמאן דלימיה הוא, ולא פסיל לתחתונה ניהורר דילמא מצטרף סבך פסול בהדי סבך כשר קמ"ל דלא גזרינן הא אטו הא, [ולא גריסין דהא סיומא וכגון דקיימא עליונה כו'],

כמה יהא הפסק בין סבך לסבך בין סוכה לסוכה ותהא תחתונה פסולה משום סוכה חמת סוכה, דלא ניימא חד סוכה הוא? אמר רב הונא טפח תוס', טפח, אבל צליר מטפח חד סככה הוא שכן מצינו באהלי טומאה טפח ראה פסחים ל"ז ע"א וכמה פח עבה?
אמר רב הונא טפח שכן מצינו בלחם הפנים בטפח,

(דתניא) [רתנן] טפח על טפח ברום טפח מביא את הטומאה וחוצץ בפני הטומאה הלכה למשה מסיני הוא, אבל פחות מרום טפח לא מביא ולא חוצץ, לא מביא את הטומאה - [אם] טומאה חמת ראשו אחד, וכלים חמת ראשו שני, והיא קורה ארוכה ורחבה טפח ורואיה להציג טומאה לא מיימי, משום דליכא רוס הפסק טפח ממנו ולקרקע, ולא חולץ, אם יש כלי על גבה כנגד הטומאה, אפילו עד לרקיע טמא, דטומאה רטויה שאין לה אהל טפח בוקעת ועולה,

ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ארבעה טפחים שלא מצינו מקום [חשוב] להיות רשות לעצמו, לא כרמלית ולא רשות היחיד, ולענין גובה נמי אשכחן בריש חלוץ ליחשב כפתח. תוס' פחות מארבעה כדאמר ביציאות השבת (שבת, י, א), והכא נמי לאו רשות לעצמו היא, לאקרוי סוכה חמת סוכה,

ושמואל אמר עשרה, מאי טעמא דשמואל? כהכשרה כך פסולה מה הכשרה בעשרה אף פסולה בעשרה משום שמי סוכות פסלה קרא, וכי לית בה צעלונה הכשר סוכה לאו סוכה היא, ולא פסלה,

תנן רבי יהודה אומר אם אין דיוורין בעליונה התחתונה כשרה מאי אין דיוורין אילימא דיוורין ממש שאין בה אדם אטו דיוורין קא גרמו מכל מקום, סוכה חמת סוכה היא? אלא לאו מאי אין דיוורין כל שאינה ראויה לדירה, והיכי דמי דלא גבוה עשרה, מכלל דתנא קמא סבר אע"פ שאינה ראויה לדירה פסולה וקשיא לשמואל מדרגתן?

כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא אם אין התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה התחתונה כשרה הא אין ראיה לדירה דקאמר ר'

אבני חן למסכת סוכה

ומנחה אחריה לא מהי זה, קמז מיהמ סדינן, והייט קיעמא דניי סוכה אינם פוסלין [ויש להבין מה חס"ד דנב' מאן ימיר דאיירי כאן בעשה כך על כל הסוכה? ונראה דרדיק מסדינן המצויירין שזה דבר הנפרם, מושו"ה ס"ד דפורסו מלמעלה תחת הסכך על כל הסוכה וזהו ראה לרב חסדא. הערות] ? **דלמא מן הצד** לדפנות קאמר, אכל למעלה אימא לך אפילו לנאותה נמי מסכך במקבל טומאה קרי לה.

אתמר גויי סוכה אין ממעטין בסוכה קרמין הפרוסין למעלה לניי אין ממעטין גגושה מעשרים להכשירה, דלאו מין סככה נינהו, דאי סכך הוו הוה מיפסלה משום מקבל טומאה, ולא לפוסלה משום פחותה מעשרה, **אמר רב אשי ומן הצד ממעטין** לה משיעור שצעה טפחים, דהא אינה מחזקת ראשו ורזוה ושלמותו,

מנימין עבדיה דרב אשי איטמישא משורה גמס **ליה כתונתא** כתונת שלו **במיא, ואשתמחא אמטללתא** ופרשם על הסוכה [וצ"ל דאיירי בחוה"מ דאו לא גזרו על תולה לייבש שיאמרו שביבסן דהרי יש דברים שמותר לכבס מושו"ה לא גזרו, וכך ביאר המאירי בפ' אחר. הערות] [ועוד שם בהערות, הקשו האחרונים (ספר עמק סוכות) הא עצי סוכה אסורים בהנאה כל שבועה ואם כן איך ישתמש לשטוח שם לייבש? עיי"ש], **אמר ליה רב אשי דלייה** הנביהם מעל הסוכה **דלא לימרו קא מסככי דברב המקבל טומאה, והא קא חזו ליה דרמיבא** שהיא למה, ומוכחא מילתא דלנגבה שטוחה, ולא לסקך? **לכי יבשה קאמינא לך** דמשקלה, לכשהיא גנובה ויבישה אמרתי שתקנתה בשם. ריב"ן,

אתמר גויי סוכה סדינן הפרוסין תחת סכך לניי **המופלגין ממנה ארבעה רב נחמן** **אמר כשרה, רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי** פסולה משום אהל מפסיק, ואשתכח דלא גיי בסוכה, ולרב נחמן, מין דלניי סוכה ייבניהו צטלה לגבה,

רב חסדא ורבה בר רב הונא איקלעו לבי ריש גלותא, אגנינהו רב נחמן **אז צית דין היה,** ונגיד ומנחה צית ראש גולה, ועושין על פיו **בסוכה שנוייה מופלגין ממנה ארבעה טפחים, אשתיקו ולא אמרו ליה ולא מיד, אמר להו רב נחמן הדור בהו רבנן משמעתייהו** שהרי רב חסדא ורבה בר רב הונא סוברים דניי סוכה המופלגים ד' פסולה? **אמרו ליה אנן שלוחי מצוה אנן** להקביל פני ראש גולה, דחייב אדם להקביל פני רצו דרגל, ופטרינן, דמתן לקמן (סוכה, כה, א): שלוחי מנחה פטורין מן הסוכה, שהיו הולכין לפרוין שבויים, ואע"ג דהשתא לא הוו עסקין כלל, כל זמן שעומדין שם חשבינן להו דעסקין במצוה. ריב"ן, ובגין שהיו מתבטלים מן המצות אם היו מחזירין אחר סוכה אחרת. תוס' **ופטורין מן הסוכה,**

קניפות	ארבעה קונדיסין לארבע רגלי המטה, וגבוהין, ומניח כלונסות מזה לזה על גביהן, ופורס עליהן סדין ומרחיקן מן הסכך. אבל מן הצד סביב הוא פתוח ואינו מבוסר.
נקליטין	שאין אלא שנים, והן יוזאין בלמנע מטה, אחד למראשותיה ואחד לרגליה ונותנין כלונסא מזה לזה ופורסין עליו סדין והסדין יורד למטה לשני הצדדין, והוא משפע לכאן ולכאן, ומשום דאין לה גג טפח רחב למעלה לא מיקרי אהל.
בילה	הפרוסה סביבות המטה, שאין גגה משופע כשל נקליטין, אלא שזה כשל קיטופות, דבילה הוא קניפות וגם מצדדין סביב הוא מבוסר.

יהודה לאו בשאין גבוה קאמר, דאם כן למתא קמא נמי כשרה בשמואל דאמר בהבשרה כך פסולה, אלא כשאין גריאה וחוקה לקבל כסמות וכרס של עליונה ולישן, תחמונה כשרה מהאי טעמא דשמואל, דכהכשרה כך פסולה, וכיון דעליונה לא חזיא למידד דה, שהרי אין תחמונה מקבלתה לא פסלה,

מכלל דתנא קמא סבר אע"פ שאינה ראויה לקבל פסולה סוף סוף שמע מינה דרצנן לית להו דשמואל דהבשרה כך פסולה, והוא הדין לשאינה גבוהה כו' # דמקורם סבר דגמ' דהבשרה כך פסולה הבוונה רק לשיעור י' טפחים, אבל לבסוף מקשה שסוף סוף כל סוכה צריך קרקעה לקבל ברים וכפות, וא"כ גם לענין זה צריך לומר בהבשרה כך פסולה?

איכא בינייהו דיכולה לקבל על ידי הדחק דלעולם לכל הבשר סוכה אמרין בהבשרה כך פסולה אלא דרצנן סברי מין דיכולה לקבל דדוחק שם סוכה על העליונה, ומיפסלא התחמונה, ור' יהודה סבר כיון דליכא תשמישא להדיא לאו שם סוכה עלה דעליונה, ורבי יהודה לטעמיה דסבר סוכה דירת קבע בעינן ורבנן לטעמיהו דסברי דירת עראי בעינן. רמ'

מתני': פירם עליה על הסכך **סדין מפני החמה, או תחתיה** תחת הסכך **מפני הנשר** שלא יהו עלין וקיסמין נושרין על שלמותו, וסדין דבר המקבל טומאה הוא, ופסול לסקך, כדלקמן י"א ע"א **או שפירם ע"ג הקינוף** כלומר: או אפילו לא פירסו מפני הנשר, אלא לניי על מטמו ורחור ומפריש על גבי הקינוף הן ארבעה קונדיסין לארבע רגלי המטה, וגבוהין, ומניח כלונסות מזה לזה על גביהן, ופורס עליהן סדין ומרחיקן מן הסכך, דהשתא לא משום מסכך דבדר המקבל טומאה מיפסלא, דהא לאו לטסיי לסכך הסוכה שטחם תמס **פסולה** משום דאינו יושב בסוכה, דאהל מפסיק ציינים **אבל פורם הוא על גבי נקליטי המטה** שאין אלא שנים, והן יוזאין בלמנע מטה, אחד למראשותיה ואחד לרגליה ונותנין כלונסא מזה לזה ופורסין עליו סדין, והוא משפע לכאן ולכאן, ומשום דאין לה גג טפח רחב למעלה לא מיקרי אהל.

גמ': אמר רב חסדא לא שנו אלא מפני הנשר דשניה סכך להגין, הלבך מפסיל משום מקבל טומאה **אבל לנאותה** אין שם סכך עליה **כשרה** וכשירה, [ויש מפרשים טעמא דפסולה משום שני סככים, ואי אפשר, דאם כן לרב חסדא לא מפסיל אלא אם כן מופלג ארבעה, דהא אינו אמר לעיל ארבעה, וכיון דמיפלגי ארבעה הו לא מצי למימר אכל לנאותה כשרה, דהא אינו פסיל לקמן בגויי סוכה המופלגין ארבעה מן הסכך, משום שני סככין]

פשיטא מפני הנשר תנן? מ"ד הוא הדין דאפילו לנאותה והאי דקתני מפני הנשר אורחא דמילתא קתני קמ"ל,

לימא מסייע ליה סיככה בהלכתה ועיטרה בקרמין [המצויירין, רש"י] מעשה אורג, כגון בגדי צבעונין, שקורין אזריי"ן (צ"ל אובריי"ן) **ובסדינן המצויירין** שזורסן צולטת כגון מעשה חוקס, או מעשה אורג שקורין גלישק"ש **ותלה בה אגוזין שקדים almonds אפרסקין peaches ורמונים פרכילי ענבים** twig with grapes **ועטרות של שבולין יינות** [שתולין יין קדוש הבא משניר כראמרין לקמן יב. . ריב"ן] **שמנים וסלתות** [עגות. ריב"ן] נותנין בסכות של זמית לניי **אסור להסתפק מהן**

דף י' ע"ב

עד מוצאי יום טוב האחרון של חג יש לדייק מזה דדוקא אם הסוכה מבוסרת בהלכה יש עליה קדושת סוכה ונאסרו חנוי סוכה להשתמש בהם, אבל אם לא סיככה בהלכה לא נאסרה גייה. שעמציב"ה, **ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו** וכגון דאמר: איני עודל מהם כל צין השמשות של יום טוב הראשון, דלא חל קדושה עלייהו, והכי מוקים לה במסכת צילה בהמאי (ג, ד),

אבני חן למסכת סוכה

שירותא כשאנא גבוה א״ע״פ שיש לה גג, ולישנא בתרא אשמעינן שריותא בשאין לה גג ואפילו גבוה א״. רא״ש אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישן בכילת חתנים בסוכה אינה כשאר כילה, ואין עושין לה גג [שוה אלא משופע]. והיא סביבות המטה, וגגה משופע כשל נקליטין # אויל היו לה מחיצות סביב כבילה הנילה אבל הגג למעלה מהמחיצות היה משופע, כילת חתנים חופה, לפי שאין לה גג כדמפרשין לעיל דסתם כילה אין לה גג גמור אלא משופע, ולא חשיבי. ריב״ן, לפי שאין לה גג שטוח, שוה אע״פ שנבונה עשרה,

מיתיבי הישן בכילה בסוכה לא יצא ידי חובתו? הכא במאי עסקינן בשיש לה גג שוה,

ת״ש נקליטין שנים וקינופות ארבעה, פירם על גבי קינופות פסולה שהרי יש לה גג על גבי נקליטין כשרה שגגה משופע, ובלבד שלא יהו נקליטין גבוהין מן המטה עשרה טפחים, הא גבוהין מן המטה עשרה פסולה אע״פ שאין לה גג? שאני נקליטין דקביעי #וכיון דנקליטין הוא גג קבוע לכפות אם הוא גבוה א טפחים אינו יושב בסוכה אלא תחת אהל אחר,

אי קביעי ליהוי בקינופות שיש לה גג ישר ולפסולא אף כפחות מעשרה דהא ללשון זה הכל תלוי אם יש לה גג? לגבי קינופות לא קביעי לחשוב כמותה, ליפסול אף כפחות מעשרה לגבי כילה קביעי הלכך: אינהו פסלי בעשרה אפילו לית להו גג, ויכלה לא פסלה אפילו בעשרה כי לית לה גג,

סיכום:

ללשון ראשון הכל תלוי אם יש לה עשרה טפחים, אבל קינופות כיון דקביעי לא יצא דהוה אהל לעצמה אף כפחות מ״, ובסוכה תחת הסוכה לא יודיה פסול רק אם העלייתה יש לה א טפחים אף אם הוא קביעי,

ללשון שני הכל תלוי אם יש לה גג, אבל נקליטין כיון דקביעי אם הם גבוהים א לא יצא דהוה אהל לעצמה אף בשאין לה גג, וקינופות שיש לה גג פסילי אף למטה מעשרה שהיא קביעי יותר מנקליטין.

דרש רבה בר רב הונא מותר לישן בכילה אע״פ שיש לה גג אע״פ שנבונה עשרה, כמאן? בר׳ יהודה [בריש המשכת דאמר בעינן אהל קבע, ואמר גם לא אתי אהל וכו׳] לקמן מפרש, נפרק הישן בא: דאמר לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע,

רתנן א״ר יהודה נוהגין היינו לישן תחת המטה בפני הזקנים דמטה לגבי סוכה אהל ערלי הוא, שמסלקין אותה ממקום למקום, ולימא הלכה כרבי יהודה? אי אמר הלכה כרבי יהודה הוה אמינא הני מילי מטה דלגבה עשויה לשכב על גבה ולא תחתיה, להיות לו אהל, הלכך לאו שם אהל עליה, ועעמא לאו משום ערלי הוא, אלא לאו שמה אהל אבל כילה דלתוכה עשויה, ולאהל, הלכך שם אהל עליה, ואף על גב דערלי הוא לא מיפקע שמים אימא לא, קמ״ל רבה ד טעמא דרבי יהודה התם דלא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע לא שגא מטה ולא שגא כילה.

מתני׳: הדלה טרלי״ד (צ״ל טרלי״ר) עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיפוס אירא (צ״ל אידרא) צלע״, וסאל דלה כגפן וסיכך על גבה פסולה שאין מסככין צמחצוכ, דאמר מר לקמן יב, דבתיב בדברים ט״ז צאספך מנגיך ומיקרך, כפסולת גופן ויקב הכמזב מדכר ואם היה סיכוך הרבה מוהן ומנעטלן כדוכ או שקצצן אף לאחר כפסכה צפן כשרה ולא אמרינן תחילת עשייתה כפסול, ופסולה,

כילת חתנים	אינה כשאר כילה, ואין עושין לה גג [שוה אלא משופע], והיא סביבות המטה, וגגה משופע כשל נקליטין. # אויל היו לה מחיצות סביב כבילה הנילה אבל הגג למעלה מהמחיצות היה משופע.

אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישן בכילה בסוכה הפרוסה סביבות המטה אע״פ שיש לה גג שאין גגה משופע כשל נקליטין, אלא שזה כשל קיטופות, והוא שאינה גבוהה עשרה מן המטה, דנציז מגובה עשרה לאו אוהלל הוא,

תא שמע הישן בכילה בסוכה לא יצא ידי חובתו? הכא במאי עסקינן כשגבוהה עשרה,

מיתיבי הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו? הא תרגמה שמואל במטה גבוהה עשרה,

ת״ש או שפירם על גבי קינופות פסולה? התם נמי דגביהי עשרה, והא לא קתני הכי צברימא, דמפרש להו צגוה, דהכי מנא דתניא נקליטין שנים כדפירשמי לעיל יוצאין צאמנא המטה למראשומיה ולמרגלומיה וקינופות ארבעה פירם על גבי קינופות פסולה על גבי נקליטין כשרה ובלבד שלא יהיו נקליטין גבוהין מן המטה עשרה, מכלל דקינופות אף על פי שאין גבוהין עשרה?

שאני קינופות דקביעי אצל כילה לא קביעה צחוקה כקינופות, הלכך, כי לא צריכה עשרה לא חשיב

והרי סוכה על גבי סוכה דקביעא ואמר שמואל כהכשרה כך פסולה כל כמה דלא מקרייא עליה סוכה לא מיפסולא תתמונה? אמרי התם דלמפסל סוכה קאמייא, משום סוכה תחת סוכה בעשרה, הכא דלשוויי אוהלא בציר מעשרה נמי הוי אוהלא היכא דקביעה,

אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל הישן בכילה ערום מוציא ראשו חוץ לכילה וקורא קריאת שמע דמין דלאו אהל הוא, לא אמרינן למקום שרובו שם ראשו מרק, ולימאנן משום לא יראה כך ערום דנח, אלא הרי הוא כמוהל ראשו מוך לחטוקו, לא חייש שמואל ללבו רואה את הערוה. תוס׳

מיתיבי הישן בכילה ערום לא יוציא ראשו חוץ לכילה ויקרא קריאת שמע וקשיא לשמואל? הכא במאי עסקינן כשגבוהה עשרה פי דהשתא חשיבא אהל כיון שיש לה גג גבוה עשרה, והוי כיושב בבית ערום, אבל בדלא גבוה עשרה לא הוי אהל אלא מלבוש. רט׳, דה״נ מסתברא מדקתני סיפא הא למה זה דומה לעומד בבית ערום שלא יוציא ראשו חוץ לחלון ויקרא קריאת שמע שמע מינה דגבוה עשרה דינה בבית, דלא מוהני כשמוציא ראשו לחוץ,

דף י״א ע״א

ובית נמי והך מלתא שמעתא צאפי נפשה הוא, דלא מימא בית כסילה, דאי לא גבוה לשתרי להוויא ראשו מוך למלן ולקרות ק״ש, אלא אע״פ שאין גבוה עשרה כיון דקביעי אוהלא הוא דלא גרע מקינופות,

ל״א אמרי לך לבאורה נראה דהני תרי לישני לא פליגי אהדררי, [אלא] לישנא קמא אשמעינן

אבני חן למסכת סוכה

לעולם, וכן אמר לוי פסולין לעולם, וכן אמר רב מתנה אמר שמואל פסולין לעולם.

איכא דאמרי אמר רב מתנה בידי הוה עובדא ואתאי לקמיה דמר שמואל ואמר לי פסולין לעולם,

מיתיבי תלאן "ואחר כך" פסק ראשי חומין שלהן פסולין, ועוד תניא גבי סוכה כתיב בדברים מז' ו'ע חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, ודרשין מלשון "תעשה" ולא מן העשוי מכאן אמרו חכמים הדלה עליה את הגנפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסיכך על גבן פסולה ולא גרסינן צריכא אס' היה סיכך הדעה מהן וא' אשכנזי, היכי דמי אילימא בשלא קצצו מאי איריא משום תעשה ולא מן העשוי תיפוק ליה דמחוברין גינהו, אלא בשקצצו, וקתני פסולה וש"מ דלא אמרינן קציצתו זו היא עשייתו, ותויובתא דרב?

אמר לך רב הכא במאי עסקינן דשלפניהו שלופי פסחון מן האיל עד שמיטתו
דלא מינכרא עשיה דידהו ומתוך שאין קוצנין מוכר כל כך, משגיגין ראשי פסחיתון אצל
האילן, לא היו עשים מעליהם, וכן פסלה רב, מכל מקום תלאן ואח"כ פסק קשיא
לרב דמכש? קשיא ובריריתא זו אומר שפסלה גם לאחר שקצצו,

לִימָא בְּתוּנָא אי אַמרינן קאָלן ווּ אַז דיא עשייתן, אַז נאָ **עבר וליקטן** ענדי הדיס, דאָסן דאָסן קאָסן
 רב: אַז די ענדי מרדכי מעלוי פּאָל, דאָס ליא מנומר, וואָ דער הוואָ, וואָס מיעטו כּשר, ואין ממעטין
 ציוס טוב, דאָסמאָן מונאָ דאָכער אַם הפּאָל, וקאָט צברייאָט עבר על צדדי חכמים שאָמאָר אין ממעטין
 ציוס טוב, וואָסן ציוס טוב **פּאָל דברי רבי שמעון בר יהודה**, וּחכמים
מבשרין,

סברור רבנן דבי מדרשא, דנשו למישמע מיה דנלקטתון וזיז גמר עשייתן פליג **רב** ע' מרזיחו
היך מנאי סברור לכו **לולב צריך אנדר** לאנדר שלשה המינין כאחד ושיכא בה עשר **ויילפינן**
לולב מסוכה בזנין אף מה מלכו צרכה שיש בה מעשהו והקפידה מורה על העשו בפסל
דכתיב גבי סוכה תעשה ולא מן העשוי אף לולב ק' מאי לאו כהא קא
מיפלגי דמאן דמכשיר סבר אמרינן גבי סוכה קציצתן זו היא עשייתן,
וגובי לולב גמי אמרינן לקיטתן זו היא עשייתן, ומאן דפסיל סבר לא
אמרינן גבי סוכה קציצתן זו היא עשייתן וגובי לולב גמי לא אמרינן
לקיטתן זו היא עשייתן?

לא דכ"ע לא אמרינן גבי סוכה קציעתן זו היא עשייתן, והכא במילף לולב מסוכה קמילפי מאן דמבשר סבר לא ילפינן לולב מסוכה לפסול

ואב"א אי כסדיא לן לזמורו דלולב צריך אנד ושיבצא דיה עשיה כולי עולמא לא פליגי דילפינן לולב מסוכה למיפסל, ונקיעטן לזו ולא הוה עשייתן, והבא בהא קמפולגי מר סבר ר' שמעון סבר צריך אנד לאגוד שלשה המינים, ושיבצא דיה עשיה, ועל כרחק מבעד יום אגדו עם ענביו, וכי לוקטו דיום טוב הוה ליה מן העשוי, ומר סבר אין צריך אנד.

ובפולגותא דהני תנאי דתניא לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר, ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול, מ"ט דרבי יהודה? יליף לקיחה לקיחה מאגודת אוזב כתיב התם שמת יב ולקחתם אגודת אוזב וכתיב הכא ויקרא בנ' ולקחתם לכם ביום הראשון מה להלן באגודה אף כאן נמי באגודה, ורבנן לקיחה מלקיחה לא יליפין לא למדום, ואין אדם קן גזירה שזה מעשהו, אלא אם קן למדו מרבו ורבו מרבו עד משה רבינו, ושמה מקראות הללו לא לדרוש גזירה שזה נכסחו,

כמאן אולא הא דתניא לולב מצוה לאוגרו ואם לא אגרו כשר, אי ר' יהודה כי לא אגרו אמאי כשר אי רבנן אמאי מצוה? לעולם רבנן היא

זה הכלל בממלא יתקן לה כל שהוא מקבל תומאה או ואין גידולו מן הארץ
מגן ערוב נהמה יראה הנהרות הח"ס סופר נדפס בסוף הנה"ל, ושלעיל לא מקבלי תומאה, כגון
שמוסרין מלאה אין מסככין בו וכל דבר שאינו מקבל תומאה, וגידולו מן
הארץ מסככין בו:

גמ': יתיב רב יוסף קמיה דרב הונא וייתיב וקאמר הכי, הא דתנן או שקצצן כשרה, ואמר רב עלה צריך לנענע נהי דלון צריך לחזור ולסותריה מילה, אבל צריך הוא לנענע קלף אותם שהסככו במחוצר לאחר קצירתן, דתהי ליה היך כעשייה, דלי לא פסולה משום מעשה ולא מן העשוי, דהכי משמע סוכות מעשה בשעתה עושה אותה תהא ראויה לסוכה, ולא מן העשוי בפסול, שאינו ראוי לסוכה, ואתה מתקנו בחיזוק מועט כי האי, דמכשר לא בקצירה, ולא הדר סמר לה, ומיהו, נענע קרוב לסתירה הוא, שמגביה כל אחד לבדו ומניחו, וסוד ומגביה את חבירו ומניחו,

אמר ליה רב הונא דרב יוסף הא שמואל אמרה ולא רב, אהדיניהו רב יוסף לאפיה כעס ואמר ליה אטו מי קאמינא לך דלא אמרה שמואל אמרה רב ואמרה שמואל.

אמר ליה רב הונא חבי קאמינא קך דשמואל אמרה ולא רב דרב
אבשרי מבשר בלא נענע, דקסבר קלחתה ו' או ח' גמר עשייתה, ויכי דמי מעשה ולא מן העשו
מגן הדיוטע גנדיש לעשות לו סוכה, שפסוקים היה מחלי ודאי נענע לו לעשות שום מעשה, אלא פסות
אחת מדפסתי ונכנס לעומקו, וטעם העומרים ומשליך, והסוכה נעשית מחליה דפוסתיה וסככה, אבל זה
שקלינן זהו מעשה שלה, שנבחר בהכשר

כי הא דרב עמרם חסידא רמא חבלתא הטיל ציט לפרוומא דאנישי ביתיה נעלימא אשמו, דקסבר לילה זמן ציטא הוא, ודא דרבוי וילאסא איתו (במדבר טו) פרט לכסות סומא, אלכ כסות לילה חייב, והוא מלות עשה שלא הזמן גרמא, וגסי חיצות ובמשיך המעשה ש תלאן לציוט בננפות הטיל, חוט אחד כפול ארבע ותוחבו בנקב ושדעו חוט אחד, סופלו ויחי הן שמה כפלים, ופוסק רלאין שלכן ועשין שמה חומין, ורב עמרם גסה **ולא פסק ראשי חומין שלהן** ולא פסקו עד שגשח כל הנגלים וקשריהם, ונתחלה עשין פסוק, דאין זה אלא חוט אחד, ו אתא לקמיה דרב חייא בר אשי לשאל אם צריך להחרי הקשר ולחורו ולקשרה, אמר ליה הכי אמר רב מפסקן והן כשרין, אלמא פסיקתן זו היא עשייתן הכא נמי קציצתן זו היא עשייתן,

ובסבר שמואל לא אמרינן פסיקתן זו היא עשייתן, והא תני שמואל משום ר' חייא, המיל לשני קרנות בבית אחת שעשה ארבע כפלים ארוכין כשעור שמי צליעין, ומסתב ראשו אחד כנגד זה וראשו אחד כנגד זה, וכסף הראשין עד שהגיעו זה לזה, ללמנע ארכה ואחר כך פסק ראשי חומצין שלהן כשריין, מאי לאו שקושר עשה הגדיל צו וצו, ואחר כך פסק למנע ונעשו שמים, ואף עד פי שנעשו כפסול, כדולה קודם שנפסקה חוט אחד הוא ואח"כ פוסק וזה פסול שכל כנף צריך להיות לבד? לא שפוסק ואח"כ מושר.

פוסק ואחר כך קושר מאי למימרא? מהו דתימא

דף י"א ע"ב

בעינינו כנף בשעת פתיל נשעה שפוחל, שחולה זו הפחילים, בעינינו כנף אחד ולא שים וליכא קמ"ל,

מיתבי תלאן ולא פסק ראשי חוטין שלהן פסולין, מאי לאו פסולין לעולם ואפילו מפסוס לשנים לאחר משור ותיובתא דרב רבנן מציעתו הוה נשייתו?

אמר לך רב מאי פסולין פסולין עד שיפסקו, ושמואל אמר פסולין

אבני חן למסכת סוכה

ומשום שנאמר שמות טו זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות סוכה נאה, לולב נאה, לילית נאה.

עבר וליקטן	פסול, דברי ר"ש בר' יהוצדק	וחכמים מכשירין
סכרה לולב צריך אגד וילפין לולב מסוכה	כמו שבסוכה לא אמרין קציצתן וז עשיתן כן בלולב	בסוכה אמרין קציצתן וז עשיתן וכן בלולב
לא דבי"ע לא אמרין גבי סוכה קציצתן וז עשיתן	ילפין מסוכה לפסול את העשוי בלולב	לא ילפין מסוכה לפסול את העשוי בלולב
ואב"א	צריך אגד דילף מאגדת אוזב	אין צריך אגד

זה הכלל כל דבר שמקבל טומאה כו', מה"מ? אמר ריש לקיש אמר קרא בראשית ב' ה' כמו עשן וכמוהו וזם אדם, שהזים הרע יקרא וזם ענן וערפל, והזעם כי עלה אד מן הארץ בכח המאורות והשקה האדמה והצמיחה. ראב"ע ואד יעלה מן הארץ שמע מינה ענייני גידולי קרקע נינהו, וסוכה מענייני ילפין, שהי זכר לעניי כבוד הוה, כדמכזי ויקרא כג כי בסוכות הושבתי ומתרגמין חזי במטלות עניי מה אד דבר שאינו מקבל טומאה דלא נאמרה טומאה אלא ככלים ואוכלין ומשקין ואדם, חס אענו אחד מאלה וגידולו מן הארץ כמו שהעיד הפסוק ואד יעלה מן הארץ, אף סוכה דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ,

ויש לשואל לשאל ולומר איך היה האד גידוליו מן הארץ? ונשיבתו נאמר לו שהאד הוא כעשן ועלה מן הארץ, וכענן עולה מן הארץ והדבר הזה נחשב כמה שגידוליו מן הארץ, ונתחזק הדבר הזה שנקראו עניי כבוד סוכות וכו'. אוצר הנאותים החשובות

הניחא למ"ד עניי כבוד היו יש לימוד ממה יהיה הסכך אלא למ"ד סוכות ממש עשו להם מאי איכא למימר,

דתניא ויקרא כג כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, עניי כבוד היו סוכות שאמר הכתוב שהזכים צמדדך דברי ר' אליעזר, ר"ע אומר סוכות ממש עשו להם מפני החמה, נשעת מניין היו עושים סוכה,

צ"ע לפי המ"ד סוכות ממש מה הפירוש של למען ידעו דורותיכם כי בסוכות וגו' [ויקרא כ"ג מ"ג] מה היה הנס שעשה וזכרון בשבילה? וז"ל הרמב"ן על הפסוק ועל דעת האומר סוכות ממש עשו להם, החלו לעשותן בתחילת החורף מפני הקור במנהג המחנות, ולכן צוה בהן בזמן הזה, והזכרון, שידעו ויזכרו שהיו במדבר לא באו בבית ועיר מושב לא מצאו ארבעים שנה, וחשם היה עמיהם לא חסרו דבר. והאבן עזרא כתב כי בסוכות שהיו עושים אחר שעברו ים סוף סוכות, ואף כי במדבר סיני שעמדו שם קרוב משנה, וכן מנהג כל המחנות, והנה גם זה המועד זכר ליציאת מצרים, ואם ישאל השואל למה בתשרי זאת המצוה, יש להשיב, כי ענן ה' היה על המחנה יומם, והשמש לא יכס, ומימות תשרי החלו לעשות סוכות בעבור הקור.

והרשב"ם כתב פשוטו כדברי האומרים במסכת סוכה סוכה ממש, וזה טעמו של דבר, חג הסוכות תעשה לך באוסף מנרגך ומיקבך באוסף את תבואת הארץ ובתיתכם מלאים כל טוב דגן ותירוש ויצהר, למען תזכור כי בסוכות הושבתי את בני" במדבר ארבעים שנה בלא ישוב ובלא נחלה, ומתוך כך תתנו תודאה לזי שנתן לכם נחלה ובתיתכם מלאים כל טוב.

ובאוצר מפרשי התלמוד הביא ויש שפירשו שהנס מרומם בסוף הפסוק בתוציא אותם מארץ מצרים, כי עם אשר יצא ממצרים מן הראוי שיפתרו משבת בסוכות, אלא שבדיות השנתה האל עליהם ישוב בסוכות ולא בערי מבצר.

הניחא לר"א אלא לר"ע מאי איכא למימר מי יאמר לנו שלא היו מקובצות ככלים ונגלים ועודות,

כי אתא רב דימי א"ר יוחנן אמר קרא דברים טו חג הסוכות תעשה לך מקיש סוכה לחגיגה כי חגיגה,

וכל בהמה לר' יוחנן גדולי קרקע הן, שמן הקרקע גדילים ויחזיקו, אבל דגים ומלח וכמהין ופטריות לאו גידולי קרקע נינהו, וגבי מעשר קרינן להו לבהמות גידולי קרקע, דאמר קרא (דברים יד) ונתתם הכסף ככל אשר תאוו נפש וגו' מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע וכו', ומיהו, כיון דלא קמה מלמיה דר' יוחנן, דהא פרכינן עלה אי מה חגיגה בעלי חיים וכו', וילפין טעמא מנרגך ומיקבך לא סמיכין עלה לאכשורי לסכך בעורות, דנהי דגידולי הארץ איקרי על שם שהארץ מגדלתן במרעה ופרנסה, אבל גידולים מן הארץ לא איקרי אלא דבר הנומח מן הקרקע, ולא בהמות, דמאי בהשוכר את הפועלים (נבא מלעא פט, א) פועלים אוכלין בדגרי שגידולו מן הארץ, וגמר מלא מחסום שור בדשו, מה דיש מיוחד דבר שגידולו מן הארץ כי יא החולב והממכר והמנגן, אלמא לאו גידולין מן הארץ קרי להו מלא]

מה חגיגה הקרבן בא מ דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ אף סוכה דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ,

דף י"ב ע"א

אי מה חגיגה בעלי חיים אף סוכה נמי וכי יא מותר לסכך עם בעלי חיים? כי אתא רבין אמר ר' יוחנן אמר קרא דברים טו באספך מנרגך ומיקבך בפסולת גורן קשין ויקב ומורות ואשכולות קיקים הכתוב מדבר ר' יוחנן לא יליף מעניי הכבוד [דסבר שהעניי] מן השמים הם באין ואין זה גידולו מן הארץ דקתי מתי. ראה חוס', ואימא גורן עצמו ויקב עצמו הקשין עם המנחה, ואשכולות עם העניי, דהוה ליה דבר המקבל טומאה האוכל? א"ר זירא יקב כתיב כאן דמשמע לאחר שנעשה יין ואי אפשר לסכך בו,

מתקף לה רבי ירמיה ואימא יין קרוש קפי הבא משניר שהוא דומה לעיגולי דבילה? אמר רבי זירא הא מלתא הוה בידן עד השפא היינו סנדין לדע טעם משנתו מן המקרא הזה, דפסולת הכתוב מדבר, דאי אפשר לסכך ציין ואתא ר' ירמיה שאמר לנו יין קרוש הבא משניר ושרא ביה נרגא קלפה בגרין, כלומר, השיב משוכה נלחם,

רב אשי אמר שפיר משמע פסולת מקרא, דמכזי דברים טו באספך מנרגך מנרגך הג"ם דמנרגך משמע שאפה אוספו וטעלו מן הגורן ולא גורן עצמו וגורן הוא האוכל, ומה שאפה אוסף וזכור מטויו הוא הפסולת, וכן משמע הלשון מיקבך ולא יקב עצמו,

רב חסדא אמר מהכא נחמיה ח, עזרא היה מלמד לעולי גולה מצות סוכה, עלי שמן ועלי חרם דלאו קבולי טומאה נינהו וגידולו מן הארץ, אלמא כיוצא בהן בעינן. ריב"ן צאו החר והביאו עלי זית, ועלי עץ שמן, ועלי חרם, ועלי תמרים, ועלי עץ עבות פסוק הוא בספר עזרא לעשות סוכות, ולא חסיר כאן אלא דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ,

ומקשה על לשון הפסוק היינו הדרם היינו עץ עבות מהו זה ומה זה לחסיר שיהיה במקרא הלא אחד הם, דההדס הוא עץ עבות, על שם שהעלין מורכבין זה על זה כמין עצמות ושרשרות? אמר רב חסדא הדרם שומה שאינו כשר ללולב, לפי שאין עצמות עשויה של שלש עליון, והיכי דמי הדרם שומה דרברבן טרפיה ופתין. אוצר הנאותים - הפירושים לסוכה, ועץ עבות ללולב.

מתני': חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין מין קנים הם שעושין זרדין טייל"ש (צ"ל בורדל"ש) צלע"ן, ואוגזין אותם, ועזדין לחין כהמה אוכלתן, ולכי יבשי עומדים להיסך [מפרש בירושלמי דאין חבילה פחותה מעשרים וחמשה קנים. חוס'] אין מסככין בהן כשהן קשורין, ובגמרא מפרש טעמא וכולן כל החבילות שהתירן כשרות, וכולן הפסולין ששניו בסכך כשרות לרפנות כל סוכה הכתוב סכך משמע, דדופן לא איקרי סוכה, ודנפקא לן לעיל ר' ע"ב דפעות מנסכת סכמת בסכות מייחורא דקראי ילפין, ולא ממשמעותא, הלכך סוכות תעשה באספך מנרגך אסככה הוא דקאי.

גמ': א"ר יעקב שמעית מיניה דרבי יוחנן תרת' פירוש טעם שני דברים האמורים במשנתו שמעתי ממנו חדא הא דחזינן מאי טעמא לא מסככי כהו ואידך הא דתמן במתמנין

אבני חן למסכת סוכה

ס"ד רב־הציץ נמי נגזור וזכרים אמו נקבות אע"ג דלא שכיח לסבך בחציץ, ע"פ הפני יהושע] **סככה בחציץ** בית יד של חלים, פלקי"ש בלעז **זכרים** כעין שלנו, שמוציין אותה צדים קיבול של חן **כשרה** דאף על גב דכלים ניתנו, פשוטי כלי עץ אין מקבלין טומאה **בנקבות** שיש נקב בראשו, והעך עשוי כמלמע ונכנס לתוך הנקב הוו ליה מקבלין שכלי עץ, ודאיין לקבל טומאה, ופסולה **פסולה** ראה חוס',

זכרים כשרה פשיטא? מהו דתימא ניגזור זכרים אמו נקבות קמ"ל, **(אמר מר)** בנקבות פסולה פשיטא? מהו דתימא בית קבול העשוי למלאות מילי עולם, שלא להמרוקן עוד לא שמיה קיבול קמשמע לן,

ברוכצי פשתן כשרה	תרי	דייק ולא נפיץ	באנצי פשתן פסולה
דהיינו פסחא כהויין שלו כמו שגדל, ולא נכרה צמי המשרה, ולא טפח נמכתשת	שרוי צמי המשרה	דייק במכתשת ולא נפיץ במסרק	הדייק ונפיץ לאחר שחיקנו נמסרק, ושפאן אונך, באוצר הנאונים דתרי ודייק ונפיץ ועיבוד לשויר.

כך נמננו עקרין אותו מן השרה ידות ידות ומוציאין את זרעיו ועושין אותו אגודות גדולות, ושורין אותו בחריץ עשרה ימים הן חסר הן יתיר ומעלין אותו מן המשרה ומייבשין אותו ודקין אותו על יריחים ועושין אותו אגודות גדולות ומניחין אותו וכשמבקשין לעשותו פשתן חובטין אותו במקל עד שנושרות נעורות שלו ונעשה פשתן, והכי קאמרין סיכבה בעניצי פשתן פסולה [פ'] בפשתן עצמו שנגמרה מלאכתו ועשאו כבין קליעה לפיכך פסול שנעשה כמו שסיכבה בכלים ובדבר המקבל טומאה. אוצר הגאונים תשובות

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שמעמי שלשה דברים מר' יוחנן, השנים פירש, והשלישי [שאני שאלתי אותו] השיב איני יודע **סככה באנצי פשתן** שכן ראייה לטמא צננשים, כדאמר צנמה מדליקין [שבת כ, ג] האזין של פשתן משתלגנו, (פירוש אלעי) לאחר שחיקנו נמסרק שקורין צנצי"ש, ושפאן אונך שקורין רשט"א **פסולה, ברוצני פשתן** שמעמי מר' יוחנן **כשרה**, דהיינו כשהוא כהויין שלו כמו שגדל [נכשרה. ד"ם], ולא נכרה צמי המשרה, ולא טפח נמכתשת, **והיושני פשתן איני יודע מהו** אם כשרה או פסולה ואומר רבב"ח **והיושני עצמן איני יודע** מאי קרי ר' יוחנן הושני,

ורבב"ח מסביר מה הספק שלו **מה נפושך** נפרש צהם **אי דייק** נמכתשת **ולא נפיץ** נמסרק קרי **היושני קרי ליה** ואמר צהו איני יודע **אבל תרי** שרוי צמי המשרה **ולא דייק הוצני קרי ליה** הו ככלל הוצני, כי הסוד דלג תרי ולא דייק, וכשרה **או דלמא תרי ולא דייק נמי הושני קרי ליה** ואף הן ככלל ספיקא, ולכן היה כפופק לרבב"ח ולא הוה פשיטא ליה להשכיר אלא צדלג תרי ולא דייק?

אמר רב יהודה הני שושי פליגי צלגו **ושווצרי** ארצי"א צלגו, שושי שווצרי מני ירקות [הן. ד"ם], ורבי מכיר פירש שווצרי ארצי"א שקורין פלקיר"א, והוא שעליו רחצין וגדל צעירים **במסכבין בהו** שאינם מקבלין טומאה, לפי שאינן מאלכל אדם [שאינן מאלכל אדם לקבל טומאה. ד"ם] הם עושבים גדולים, ומקצת בני אדם אוכלים אותם, ומבל מקום אינם אוכל כדי לקבל טומאה. מאיר,

אביי אמר בשושי מסכבין בשווצרי לא מסכבין, מ"ט? כיון

דף י"ג ע"א

דסרי ריחייהו מנאש רחם **שביק להו ונפיק** ונמצא דירתו סרוחה. מאיר, פ' ופסול משום דירה סרוחה,

אמר רב חנן בר רבא הני היוזמי והיגי מניי סנה **מסכבין בהו, אביי** אמר **בהיוזמי מסכבין בהיגי לא מסכבין,** מאי טעמא כיון דנתרי מרפייהו עושין עלין שלחן **שביק לה ונפיק** אעפ"י שאין הנשיעה נמאיה את הסוכה לדיי חמותה מרובה מצלתה מכל מקום הוא קין בהם על שולחנו ויוצא לו ונעשרת דירה סרוחה. מאיר, וכתב שם עוד כל שאנו באים עליו מצד שריחו רע ושעליו נשרים, שבריעבר כשר,

החוטט בגדיש לעשות לו סוכה טעל מן העומרים למטה סמוך לארץ ונכנס לתוכו ועושה חלל כשיעור סוכה, וסבך עשוי ועומד מאליו **אינה סוכה** ופירש לי ר' יוסטן טעמיה **חדא** מנייהו אמר טעמא **משום גזרת אוצר** מדלאורייתא כשרה הוא ורצנן הוא דגזור, שאם אלה אומר כן אין אדם עושה סוכה אלא הולך ואוכל וישן באלוהו, במקום שלא נשתמש שם כל ימות השנה והוא עשוי ועומד, ולא לשם סבך של זל דהוי שם סוכה עליה, ואפילו שם סוכה שאינה של חג, אלא כצית בעלמא, שמא יבא לישב בהג בתוך אוצרו שיש למעלה תקרא, ובסבור שסוכה כשרה היא הואיל ואינו רגיל לישב בו בשאר ימות השנה. ריב"ן **וחדא** מנייהו פירש טעמא דפסולה מדלאורייתא **משום תעשה ולא מן העשוי, ולא ידענא הי מינייהו** פירש לי ר' יוסטן **משום אוצר, והי מינייהו משום תעשה ולא מן העשוי,**

א"ר ירמיה ניהוי אנן ונשמעה ממה דאמר ר' יוסטן כדוכתא אחריתי, עכשיו נסתכל בדבר ונדרקדק בה עד שנבין בה. ריב"ן **דאמר רבי חייה בר אבא אמר ר' יוחנן מפני מה** אמרו **חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסכבין בהן פעמים שאדם בא מן השרה כל ימות החמה בערב וחבילתו על כתפו ומעלה ומניחה על גבי סוכתו** שיש לו כל ימות השנה למקומו, ומניח הסבילין שם כדי ליבשה ולא לסבך, וכשמגיע החג **נמלך עליה לסיכוך, והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי** נפסול, חוה שנשכר שם שלא לשם סבך, אפילו ללג, אלא ליישב אין שם סוכה חל עליו, # עד כאן מפרש רש"י למה במעשה שאדם בא מן השרה יהיה תעשה ולא מן העשוי דאורייתא, ועכשיו בא לטעם של משנתנו למה אין מסכבין מתחלה בחבילין אף אם מכוין לשם סבך והלכך גזור רצנן שלא יסככו בחבילין, אפילו הוא מטייל עליה לשם סוכת החג גזירה משום חבילין דכל השנה, דאיכא פסול דאורייתא, אלמא טעמא דמתניתין דהכא משום גזירת אלור היא, ומדרבנן, כל דכר שאדם מקלה ומכניס לקיום קרי אלור, וחבילין שאדם מכניס כל ימות הקיץ לימות חורף קרי אלור **מדרא משום גזרת אוצר** שמע מינה **הא** הן דקוטעו צנדים פסולה במאמרו השניה של ר' יוחנן מדלאורייתא **משום תעשה ולא מן העשוי** דהא שמעיה ר' יעקב לר' יוסטן כחדא מנייהו פסולה דאורייתא,

ואומר בנחותא ורבי **יעקב** דלג ידע לפרושי הי מנייהו פסולה דאורייתא והי מדרבנן **הך דרבי חייה בר אבא לא שמויע ליה** דמפרש צהדיא, לא הוה שמיע ליה,

אמר רב אשי מקשי אדר' יעקב **אמו** מרזייהו טעמי מי ליכא למימניהו צסמי המשותות ? **חבילי קש וחבילי עצים משום גזרת אוצר איכא** מדרבנן **משום תעשה ולא מן העשוי** דאורייתא **ליכא** נמניהה, מי לא משתמע נמי מתניתין דכאזנא שמיטת שם כל ימות החמה קאמר דלג נמלך עליהם לסיטן, דהויא לה היא גופה פסולה דאורייתא, ומיהא שמע ר' יוסטן דמתניתין דהכא לאו מדלאורייתא קאמר ? **והחוטט בגדיש נמי משום תעשה ולא מן העשוי איכא משום גזרת אוצר ליכא** מי לא מניין למימר נמי, דאפילו סמר הכל כלפי מעלה ונענע שומרין שעל הסבך, וחזר והסיקן לשם סוכה קא פסיל ליה מתניתין מדרבנן משום גזירת אלור, דמיוקין דלג מנענע ועושין מאילייהו, כדאמרת גבי חבילים דפסלת להו אפילו מניחין שם לשם סבך מדרבנן, משום גזרה דכל ימות השנה לאלור, ומיהא דייק ר' יוסטן הך טעמי דמוקין להך מדלאורייתא והך מדרבנן,

ור' יוחנן **אמר לך** מתניתין גופייהו דייקי כחמא, מתניתין ד **הכא דקתני אין מסכבין בהן ולא קמי אינה סוכה,** משמע **לכתחלה הוא**

דף י"ב ע"ב

דאין מסכבין משום גזרת אוצר, הא דאורייתא סוכה היא **שפיר דמי** הלכך, על כרחך נמניחן עכשיו לשם סבך קאמר, ומדרבנן, ולא צנמלך על המונחין ועומדין, דפסולה מדלאורייתא, **התם** גבי חוטט צנדים **דקתני אינה סוכה** משמע לגמרי אינה סוכה **אפילו דיעבר מדאורייתא נמי אינה סוכה** דפסולה מדלאורייתא, אלמא בשלא נענע הסבך לשם סוכה קאמר, אכל נענע כשר שהגזירה מדרבנן הוא רק בחבילות, דהא אסיק אדעתיה, ומיקן, וליכא למיגזר צה משום זמנא אחריתי שהי המשותות מיקן, וכל שכן שלא יעוה,

אמר רב יהודה אמר רב [באמת היה יותר שייד להביא ענין זה על המשנה לעיל י"א ע"א דמיויר בסוכה בדבר המקבל טומאה, אבל אפשר דמיתרי לה הכי אנב דמיויר בגזירת אוצר אלמא דגורנין בסוכה לפסול מדרבנן אפילו במדוי דלא שכיחי שהרי אין דרך לסבך בחבילין אפ"ה גזר, א"כ

אבני חן למסכת סוכה

אמר רב גידל אמר רב האי אפקותא דייקלא מולא הדקל, כשהוא סמוך לקרקע, יולאס בו דוקרנין הרבה סביב סביב מסככין בהו **אע"ג דאגידי שמחזינן [ענפים האלה. ד"ם] יחד, ודמי לחזילין, דאמנן אין מסככין בהן** **אגד בידי שמים לא שמיא אגד, אע"ג דהדר אגיד להו הענפים [למעלה. ד"ם] כדי להסכים, מפני שמחפלין לכהן ולכהן [ומקפין. ד"ם] למעלה, ואין סותמים התקב פי' חלל הסוכה איגד בחד לא שמיא אגד כל דבר יחיד המחובר יחד [האוגדו. ד"ם] כפי עצמו אינה אגודה, עד שיהן דבר אחר עמו ויאגדס יחד**

אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא הני דוקרי דקני כעין אפקותא דייקלא, אלא שזה של קנים זה של דקלים [דוקארי דקני, מקום שבעמידן קנים באגם נעשין אגודות, וכשנעקדן נעקדן כולן בבת אחת. אוצה"ג בנספחים] מסככין בהו, אע"ג דאגידי נינהו **אגד בידי שמים לא שמיא אגד, אע"ג דהדר אגיד להו איגד בחד לא שמיא אגד,**

תניא נמי הכי קנים ודוקרנין משמע תרי מילי, ודוקרניס כמו יספור דקדק (צ"ה ב, 6) פל"א (בערך) כלש **מסככין בהן, קנים פשיטא? אימא קנים של דוקרנין** שיואלס צומעס כמין דוקרניס הרבה פי' שבשגדילין הרבה קנים יחד גראה כאילו הם שאולע"ן הרבה, וראה רש"י עירובין פ"ו ע"א **מסככין בהן** ולא משויין להו כחצילה,

ואמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא הני מררייתא דאגמא מורת של אגס אדם יוצא בהן ידי חובתו מצות מרור בפסח, **מיתיבי אזור hyssop כל היכא דכמיב אזור דריש ליה הכי ולא אזור יון ולא אזור כוחלי ולא אזור מדברי ולא אזור רומי ולא אזור שיש לו שם לווי הכא נמי מרור כתיב, ולא מרריתא דאגמא, דהוא שם לווי ?**

אמר אביי כל שנשתנה שמו קודם מתן תורה שיש בו מכמה מינין, וכל אחד שם לווי לו, כמו אזור סחלים, וקודם מתן תורה היה זה שמו, ובאת' תורה והקפידה עליה שכתוב בכמה מקומות אזור ולא נכתב בלשון מהן אחד משמות הללו בידוע שיש לו שם לווי [הלשון אינו מיוחדת ור"ל כיון שנשתנה שמו קודם מתן תורה והתורה כתבה סתם אזור, ולא כתיב בשום מקום אותו אזור שיהיה לו שם לווי, בידוע שהקפידה התורה למעט אותו אזור, אבל מרור היו קודם אותו קודם מ"ת מרור סתם ולא היה לו שום שם לווי ולכן לא מצינו לומר שהתורה מיעטת. מהר"ם] שעת מינה אסתם אזור קפיד רתמנא והני מררייתא לא נשתנה שמויהו קודם מתן תורה כלל וכשיתנה תורה לא היו קריין אלא מרור סתם, וכשהיכר [הסכות. ד"ם] מוריס אף זה היה במשמע,

רבא אמר הני מררייתא סתמא שמויהו והאי דקרי להו מררייתא דאגמא משום דמשתכח באגמא,

אמר רב חסדא איגד בחד לא שמיא אגד לא לענין חצילה לסקק, ולא לענין אגודת אזור שלש שמיא אגד שנים מחלוקת ר' יוסי ורבנן,

דתנן מצות אזור דכתיב בבמדבר י"ט ו"ח כתיב ולקח אזור וטבל במים איש מרור ורחו וגו', גבי אזור דפרה לא כתיב אגודה אלא גבי אזור דפסח מצרים. ראה תוס', **שלשה קלחים שרשין ובהן שלשה גבעולין** גבעול לכל קלח, גבעול הוא קנה האמצעי שזרע בראשו, כקניס ופסמן, **רבי יוסי אומר** לקמן מפרש פלוגמיהו **מצות אזור** שלשה קלחין ובהם **שלשה גבעולין** אבל ר' יוסי מביא ו'שיריו' אם נפל האחד לאחר זמן, שיריו כשרים בשנים שנים, וגרדמיו' כשמוין צו פעמים הרבה מוחך שגבעוליו רבים משתברים, וכל שהוא המשמיר באגודה כשה, וכלשן ששמייר מכל אחד ואחד כל שהוא, שמהא שם אגודתו קיימת,

קא סלקא דעתין דהא דאמר רב חסדא שנים מחלוקת ר' יוסי ורבנן, הכי מפרש פלוגמיהו והכי שמעתינן לה דמודשיריו שנים לר' יוסי תחילתו נמי שנים ידעיד והאי דקתני **שלשה למצוה** לכתחילה ומודרי' יוסי כפי מהא **שלשה למצוה**, מכלל [דאשמעינהו. ד"ם] לרבנן דאמרי **שלשה לעכב**, דאי אינהו נמי למנוה ולא לעכב מאי אהר' ר' יוסי לאפלוגי, [והיינו. ד"ם] מחלוקת דקאמר רב חסדא, דלר' יוסי שמיא אגד ולרבנן לא שמיא אגד,

והתניא ר' יוסי אומר אזור תחילתו שנים פסול ושיריו אחד וכן אזור שלשה ופסול שנים מן האגודה ונשמיר אחד **פסול, ואינו כשר עד שיהא תחילתו שלשה ושיריו שנים** כלומר אין מחילתו כשר אלא בשלשה, דבניי מהכי לאו אגודה היא, ואין שירים כשרים אלא בשנים?

איפוך כנראה דיוק, דאמנן לעיל קא סלקא דעתיה דר' יוסי מבשרי בריעבר בשנים, איפוך אותה ולא גפרש בן, אלא דנפרשה לרב חסדא הכי דלר' יוסי שלשה לעכב, כדמפרש הכא כהדיא, ומכלל דשלשה [לרבנן שמע ר' יוסי] [לרבנן שמעניהו ר' יוסי. ד"ם] דקאמרי למנוה ולא לעכב לר' יוסי שלשה לעכב לרבנן שלשה למצוה

והתניא ונמסותא. [לרבנן לא גרסין, שאין זו לשון גמרא, ומיהו, על כרחך רבנן קאמרי לה, דהא ר' יוסי שלשה לעכב שמעתינן לה] **אזור תחילתו שנים** כשר ושיריו אחד נמי **כשר ואינו פסול** כתחילתו **עד שיהא תחילתו ושיריו אחד** וקא סלקא דעתך דסיפא נמי הכי מפרשה, ואין שיריו פסולים עד שיהא אחד, ולהכי פריך **שיריו אחד** סלקא דעתך **פסול הא אמרת שיריו אחד כשר?**

דף י"ג ע"ב

אלא אימא אמתחלתו קלא, והכי קאמר אין מחילתו פסול **עד שתהא תחלתו כשיריו** כמו שיריו **אחד** עד שיהא הוא כשעור שיריו, דהיינו אחד, אלמא לרבנן שלשה [דקאמרי. ד"ם] לעיל למנוה, דאי לעכב הא מני לא ר' יוסי ולא רבנן,

דרש מרימר הני איסוריייתא חבילות קנים **דסורא** שבאים מסורא חצילי קנים שהיו עושין למכור בשוק, [שמחזינן. ד"ם] אותם במנין **מסככין בהו** ואין בהם משום גזרת אוצר דכל ימות השנה פי' שפא ישוב באוצר של כל ימות השנה שלא נעשה לסכך, לפי שאין דרך להצניעם באגדס ו **אע"ג דאגדן, למנינא בעלמא הוא דאגדן** עד שמכור, והלוקחן לייבש ממיר אגדן, הלכך המסכך בהן לשם סוכה אינו נזקק להמיר אגדן.

א"ר אבא הני צריפי' כמין סוך עגול ככועס, ונחנאס בתוכו זידי עופות **דאורבני'** עשוי מענפי ערבות גדולים וארוכים בקומת אדם ויותר, ורש"י קורא אותם גם צברים, וגודלן אומן, מתחתיו פי' תחתיתו של הצרף היה פיו רחב, ולמעלה בנה הצרף קושרין ראשי הנגרים בחבל קשר אחד שבחברים כל הנצרים יחד, כעין כלי מטדות שזיין דגיס קטנים, שעושין [מן גומא שהוא מין גמל. ד"ם] שקורין יונק"ש, אכל אין צריף שלשה וארבעה כמי אריגה כמו שיש למנודה [פי' שמוצודה היה עשוי שיכנסו הדגים בראשו הרחב ולא יוכלו לצאת ראה שבת י"ח ע"א ד"ה וקורין שעושין סלים פיה אחד רחב ופיה השני קצר מאד והדג נכנס שם ומוציא ראשו כפי הקצר ואין גופו יכול ללכת וכשנא להחזיר ראשו לפנים ראשי קדומות נכנסין לו תחת לחיו לכן היה ארוג שתי וערב שיהיה סגור הדק, אבל באן לא היה צריך לארוג כלל כיון שיהיה קשור בראשו וגם למטה היה קלוע], ואם בא לסכך בצרף בזה כיון שהותרה ראשי מעדנים שורש המלה הוא "מרן" דהיינו קשר **שלחן** קשר העליון, מעדנים כמו הפקקשך מעדנו 'מ כימה (איזו לח) האם אתה תקשור קשר מול כימה. מ"ד, וראה ר"ח **כשרין**,

והא אגידי מתתאי ללד פיו הוא קלוע? **אמר רב פפא דשרי להו** ממיר ראשי הסות שהוא קלוע בו, ואינו נזקק להפקיע הקליעה,

(ואמר) רב הונא בריה דרב יהושע [אמר] אפילו תימא דלא שרי להו, כל אגד שאינו עשוי למלטלו כגון זה, שמשמיר קשר העליון אם אמה מטלטלו הוא עומק מאליו, שאין לו עור. ד"ם] אלא פיו קלוע כמין גדיל לאחח אם הנגרים פי' ואין שם שום קשר **לא שמיא אגד,**

א"ר אבא אמר שמואל ירקות שאמרו חכמים **אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח** שאדם יולא בהן ידי מרור מורת ועולשין ושאר חבירותיה, **מביאין את הטומאה** אם סיבך גג מירקות אלו בעודן לחין, וכל כמה דלא יבשי אהל הוא מדאורייתא ואין חוציצין בפני הטומאה דקות הם טיבצ"ש כלש, הלכך אין מוציין כפי הטומאה אם סיבך בהן גג, ומדרכנן הוא דגוור עלייהו שלח יסמכו עליהן לחוך כפי הטומאה, דלמא סמכי עלייהו [נמי לבי יבשי.

אבני חן למסכת סוכה

ד"ם, מיהו, בעודן לחן חולצין מדאורייתא, משום דלא מקבלי טומאה, דלאו מאכל אדם נינהו (דא' מקבלי טומאה לא חייני בפני הטומאה), ולכי יבשי אין חולצתן חלילה, כדמפרש דמפרסי ופלי

ופוסלין בסוכה משום אויר כשיעור שאיר פוסל נה, דהיינו בשלשה טפחים, כדאמרינן לקמן בפרקין לקמן י"ז ע"א אויר [פוסל. ד"ם] בשלשה, ולא משעמינן להו לפסול כשיעור שאר סך פסול, דאזיל הרמאי לקבל טומאה הוא # וצ"ע דלעיל מפרש רש"י "דלאו מאכל אדם נינהו", וסך פסול אינו פוסל אלא בארבעה טפחים באמצע וארבע אמות מן הצד, אלא כי אויר דיינינן להו לחומרא, ובשלשה **מ"ט? כיוון דלכי יבשי פרכי ונפלי** אף שעדיין לא נפלו **כמאן דליתנהו דמי,**

הקדמה: יש ג' מדרגות בידות, א' ידות הכלים והאוכלים שצריכים להם כדי לאוחזן, ב' הקוצר לסבך שיש קצת סברה שצריך להודות שלא יתפור האוכל, ג' הוצר דלא ניחא ליה בידות שמפסידות את האוכל. ולכ"ע בא' יש ידות, ובג' אין ידות, ופליגי רק בקוצר לסבך. [אבל יש בגמ' שיהיה מחלוקת גם בידות אוכלין]

ואמר רבי אבא אמר רב הונא הוצר לגת הוצר ענבים לדרוך אוחס אין לו ידות להציא העץ טומאה על האוכל, לפי שאינו נדוך לצית אחיה, ולא ניחא ליה ביה כגון בדמפרש שמפסידות את היין, וכי אתרפו ידות לטומאה נהעור והרוטב (חולצין קו, א) הני מילי ציד הצמיחה, או בכלי או באוכל,

ורב מנשיא בר גדיא אמר רב הונא פ' ופליגי אליבא דרב הונא **הקוצר לסבך אין לו ידות** אין הקשין מציאין טומאה על האוכל, דלא ניחא ליה בחיצורין דאזיל בסבך לא מיעבי [ליה. ד"ם] ואי לאו דפסולת מרובה עליו היה פסול לה לטובה,

מאן דאמר רב מנשיא **קוצר דקוצר** לסבך אין לו ידות **כל שכן בוצר** לגת **דלא ניחא ליה** בהגן ידות **דלא נימציייה לחמוריה** מולצת את היין, ומפסידות, שהידות מבלעות ליינו. ריב"ז, **מאן דאמר ר' אבא בוצר שאין לו ידות אבל קוצר יש לו ידות** **דניחא ליה דליסבך** בהו כי היכי דלא ליבדרן ניחא ליה באוכל הממוצר נה, שאם יבדיל ראשי שנלם מן הקשים שמה יתפורו וילכו לאיבוד, פ"ה שאם יבדיל ראשי שיבולים מן הקשין יתפרדו [השיבולים] וילכו לאיבוד, וי"מ שיבדילו ראשי שבלין על הקשים ולא יתפרדו הקשים מעל הסוכה ברוח. תוס',

נימא דרב מנשיא בר גדיא דאמר קוצר אין לו ידות תנאי היא,

דתניא לענין סיבך **סוכי תאנים** ענפי תאנים **ובהן תאנים, פרכילין** זמורות **ובהן ענבים, קשין** ובהן **שבליים, מכבדות** ענפי דקל **ובהן תמרים, כולין אם פסולת** כלומר כולל גם הידות **מרובה על האוכלין כשרה** לסבך דגם קוצר לסבך אין לו ידות **ואם לאו פסולה,**

אחרים אומרים עד שיהיו קשין מרובין גם על הידות ו גם על האוכלין כדי בית יד סמוך לאוכל אף הוא נדוך ציטול, שגם הוא מקבל טומאה דקוצר לסבך יש לו ידות, **מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר יש להן ידות ומר סבר אין להן ידות?**

לרבי אבא דאמר בוצר אין לו ידות, אבל קוצר יש לו וברייחא זו דמיירי בקוצר ואומר ת"ק דאין לו ידות **ודאי תנאי היא,** על כרחיה מצעי למימר אלא דאמר כאחרים, דאמרי יש לו, דאילו תנא קמא לא מיתוקם כותיה, דאם אמר אין לו, ואי בקוצר לאפילה וגמלך לסיכון פ' דמאן יימר דמיירי בקוצר לסיכון שמו מיירי בקוצר לאפילה ואח"כ נמלך לסבך בהן? ואומר ע"ז כל שכן דהוה ליה למימר יש לו דהא לכ"ע צריכין הידות להאובלין [לכ"ע בוצר אין לו ידות, ולאובלין יש לו ידות ופליגי רק בקוצר לסבך], וקאמר אין לו, הלכך, לא מיתוקמא כר' אבא,

לרב מנשיא בר גדיא דאמר קוצר לסבך אין לו, **מי לימא תנאי היא** מי מידדיק לאוקמי מילתיה כתנא, ולמימר אלא אמרי כתנא קמא והדוחק הוא דלא אתי לכ"ע, ואחרים פליגי והמחלוקת הוא בקוצר לסיכון, או מוקמינן למתניתין בקוצר לאפילה וגמלך לסבך, ומשום הכי אמרי אחרים דיש לו ידות # וזה גם קשה קצת לומר דהת"א יאמר גם בקוצר לאפילה שאין לו ידות, אף שהודות צריכות לאפילה, אבל בקוצר לסבך אחרים [גמי מדרו. ד"ם] דאין לו?

אמר לך רב מנשיא דכולי עלמא סברי הקוצר לסבך אין לו ידות והכא במאי עסקינן כגון שקוצצין לאפילה דודאי יש לה ידות וגמלך עליהן **לסיכון** דת"ק סבר כיון דנמלך לסיכון אין לה ידות, ואחרים סברי דאפ"ה כיון שקצצין לסיכון יש לה ידות,

אי קוצצין לאפילה מאי טעמייהו דרבנן דאין לה ידות? **וכי תימא קסברי רבנן כיון דנמלך עליהן לסיכון במלה ליה מחשבתו,**

ומי במלה ליה מחשבה קבלת טומאה **בהכי** ואפילו לא נטמאו קודם שנמלך, מיהו ירדה לכן תורת קבלת טומאה על ידי מחשבה ראשונה, ומי בטלה קמייתא במחשבה במייחא **והתנן כל הכלים**

דף י"ד ע"א

יורדין לירי טומאה במחשבה מי שחשב עליו שזה יהא גמר מלאכתו, כגון שעבדו לדרגש או לדולבקי, כיון שעבדו מקבל טומאה, ואמלמי עיבדו לרצועות וסנדלין אין מקבלים טומאה עד שגמרו למלאכת הסנדלין **ואין עולין מטומאתן** ממחשבת תורת קבלת טומאה אין עולין במחשבה, כגון, עיבדו לשלמן ולדרגש וחשב עליו לרצועות וסנדלין אין ממחשבתו מנטולמן מתורת קבלת טומאה **אלא בשינויי מעשה** עד שזמן בו חזמל,

מעשה מוציא מיד מעשה אפילו עשה בו מעשה מומח מחלילה לשלמן, כגון שקיצצו סביביו לפרומו, כיון שזמן חזמל בו לחסכו לסנדלין מבטל מעשה ראשון, וכל שכן שמוציא מירי מחשבה שלא היה בה מעשה ומיד מחשבה, מחשבה אינה מוציאה לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה,

וכי תימא הני מילי דלא מבטלינן במייחא לקמייתא **בכלים דחשיבי,** ומשגא עליו שם כלי במחשבה אינה טובה להפקיע שמה **אבל ידות דלצורך** אפילה נינהו **במחשבה נעשה ובמחשבה סלקא?**

והתנן כל ידות האוכלין שבססן לקמיה מפרש מאי היא [פירושה המילולי הוא ששברן, ולהענין כאן יש בגמ' פירוש א' שהתיר אגודן, ופירוש ב' stamp שדרשן ברגלי בהמה או במקבה, אבל ראה רש"י שמפרש התיר אגודן מלשון מתגולל, או בסיס] **בגורן טהורות (ורבי יוסי מטבוא** טעמא מפרש לקמן),

בשלמא למאן דאמר האי **בססן** היינו **שהתיר אגודן** של עומרין, לשון מתפוססת בדמיך (יחזקאל טז) מתגולל, כלומר כיון שהתיר אגודן השגלין מתגוללין בגורן, לפי שטחין להתפור, או לשון כנה, דמתגרמין ואם כן וית בסיסיה, (שמות ג) כלומר פירושו של בססן הכנו לָקָשׁ פ' בסיסה ואחזיתו לדישה **שפיר** לא קשיא לך, דלפיה מצינן למימר דקיימי רבנן כותיה דרב מנשיא, כיון שהתיר אגודן דלא הוי אלא כמחשבה בעלמא, דגלי דעמיה דלא ניחא ליה בידות שלהן, שאין הידות ראויות לשגלין אלא כדי לאוגדן בהם, והאי מוכח דלא צעי לאוגדן,

אלא למאן דאמר מאי בססן בססן ממש שדשן לידות צדגלי בהמה או במקבת, כמו בשמך נצום קמינו (תהלים מד) נוססו ענין רמיסה. מ"צ את חלקמי (ירמיהו יג), והכא דאיכא מעשה רבה הוא דאמר דקא מטהרי רבנן, אבל במחשבה לא אמר **מאי איכא למימר** אי בקוצר לאפילה מוקמת לה להדיא דלעיל, מאי טעמא דרבנן?

הכא נמי פלוגמא דאחרים ורבנן **שבססן** **ממש** כשנמלך לסיכון, **אי הכי מאי טעמייהו דאחרים** שגם לאחר שבססן יש ידות?

ומתרג' דאמור **כרבי יוסי, דתנן רבי יוסי מטבוא** אף לאחר שבססן,

האי מאי, בשלמא התם גבי פלוגמא דר' יוסי דקא (מייירי בגורן) [מתמא. ד"ם] איכא למימר **מעמא דרבי יוסי** דאף על גב דבססן **חזיא** למיהוי ידות, ויחא ליה שיהו ממוצרים באוכל כמו

אבני חן למסכת סוכה

שכן בוסקות, מרלי"ה (שבורות) בלעז **לכדרבי שמעון בן לקיש** דאמר רבי שמעון **בן לקיש הואיל וראויות להופכן** ראשי השגלים **בעתר** על ידי הדות, עמר פורק"א ואלמלא הידות אין נוחין להפכן נה, דמתוך שהם קָרִים יואֵלן מצינ שני עוקציה של עמר, ונשמטין ממנה, וסוף כשנסקסן [מתחלתן. מחר"ש דעסרין] לא נצטלן נמטין אלא לירככן,

אלא הכא דנעי לכו לסכן **למאי חזיא** ידות אוכלים משנסקסן, ואינן אגודות כהן? **חזיא לכי סתר** כשסותר את הסוכה **למנקט** להו בגילייהו נקשין שלהם יאחוס, ויעטלו ראשי השגלים עמהם,

סיכום:

רב מנשיא דאמר שהקוצר לסכן אין לו ידות מתרין הבריות דסוכי האנים, דלא פליגי הת"ק והאחרים בזה, אלא פליגי בהקוצר לאוכלין ונמלך עליהן לסיכוך, דאחרים סברי שיש לה ידות כיון שקצרין לאכילה, והת"ק סבר כיון שנמלך עליהן לסיכוך בטלה מחשבתו ועכשו אין לה ידות, אבל הגמ' מקשה ע"ז שאין קבלת טומאה בטלה ע"י מחשבה, ומוקים להברייתא שלאחר שנמלך עליהן לסיכוך בססן, ולכן סברי רבנן שאינם מקבלים טומאה עוד, ואחרים סוברים כר' יוסי דמטמא אף לאחר שבססן הואיל וראויות להופכן בעתר.

גופא כל ידות האוכלין שבססן בגורן טהורות ורבי יוסי מטמא, מאי בססן? רבי יוחנן אמר **בססן ממש**, ר' (אליעזר) [אלעזר] אומר התיר אגודן בשלמא לרבי (אליעזר) [אלעזר] דאמר **בססן** התיר אגודן היינו **דמטמא רבי יוסי** דקסגר [במעשה. ד"ם] וטעם לא בטלה תורת ידות מניייהו,

[שאלתי את מורי, מגופה דמשנה דמייטי אבז גררס בשמעתי, מי שיך למיתי גופא כדגרסינן בממרות האמוראים? ואמר לי רבי משום דהך משנה מן הטהרות, **שלין מהם שום גמלא צעולם**, ולא מפורשת כשאר המשניות לפיכך נוהג התלמוד לומר גופא כדי לפרש. הג"ה מאחד בתלמודי רש"י. ד"ם, יעוין בפרוש ר"י אברצלונא לס' ציריה (ע' 1) שכתב, בימים הראשונים היה גמרא לטהרות, וראה בפרוש מס' כלים המיוחס לרב האי גאון פט"ו שהביא כי מצא תלמוד כלים בארץ רומא וכו' ומובא בערוך ע' מרכוף. נציצי אור]

אלא לרבי יוחנן דאמר **בססן ממש אמאי מטמא רבי יוסי? א"ר שמעון בן לקיש הואיל וראויות להופכן בעתר**,

א"ר (אליעזר) [אלעזר] אבז דלמר הואיל וראויות להפכן בעתה, נקט נמי דא מלתא **למה** נמשלה תפלתן של **צדיקים בעתר** דכמיז (גדלשית כה) ועתר [תפסן לה] ועתר לו לומר לך מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום, אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממדת אכזריות למדת רחמנות.

מתני': מסככין בנסרים בגמרא מפרש פלוגתיהו דברי רבי יהודה ורבי מאיר **אוסר**, נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים **כשרה** בגמרא מפרש מאן קמי לה ובלבד **שלא יישן** תחתיו דנסר רחב ארבעה סך פסול הוא, כדלמר בגמרא לרב אלעזר דר' מאיר, ולשמאל לדברי הכל, וסוכה כשרה, וכגון דידידיה אצל הדופן, דסך פסול אפי פוסל מן הזד אלא בארבע אמות, דלמרינן דופן עקומה.

גמ': אמר רב מחלוקת בנסרין שיש בהן ארבעה שרוב תקרות הכית עשויות מהן **דברי מאיר** דפסלי אית ליה גזרת תקרה אי מכשרת כהו אמי למימר מה לי לסכן באלו, מה לי לשב סתם קירות ביתי, אף הוה ננסרים מקורה, וההוא ודאי פסול, דסוכה אמר רחמנא ולא כימו של כל ימות השנה ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה, אבל בנסרין שאין בהן ארבעה שאין רוב תקרות עשויות מהן **דברי הכל כשרה** דלא דמי לתקרה דלגזור כהו,

ושמואל אמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת כההוא מכשר ר' יהודה, משום דלחן רוב תקרות עשויות מהן לא גזרינן כהו, ור' מאיר חייש למיעוט, שיש מיעוט העושין תקרה מהן **אבל יש** בהן ארבעה דברי הכל פסולה,

אין בהן ארבעה קפסלי ר' מאיר ואפי' פחות משלשה צממיה הא קנים בעלמא נינהו ואם קן, במאי מכשר?

א"ר פפא הכי קאמר שמואל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה פחות משלשה דברי הכל כשרה, **מ"ט קנים בעלמא** נינהו, כי פליגי משלשה עד ארבעה, מר סבר כיון דליתנהו שיעור מקום דלין רשות צפחות מארבעה לא גזרינן משום תקרה, דלא חשיבי לעשות תקרה מהן **ומר סבר** כיון דנפקי להו מתורת לבוד שאם היה ארז במקום אחד מהם לא מצי למימר לצד חשיבי להיות דומות לתקרה גזרינן,

תנן במשנתנו נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים **כשרה** ובלבד **שלא יישן** תחתיו קא סלקא דעמיה דברי הכל היא, וכשרה, וכגון שנתנו מן הזד, דלמרינן דופן עקומה, ולא חשיב סך למיפסלה,

בשלמא לשמואל דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה משום הכי לא יישן תחתיו, אלא לרב דאמר בשיש בהן ארבעה מחלוקת אבל אין בהן ארבעה דברי הכל כשרה לר' יהודה אמאי לא יישן תחתיו? מי סברת דברי הכל היא סיפא אתאן לרבי מאיר,

תא שמע שני סדינין מצטרפין לארבעה טפחים, לפסול בסוכה משום סך פסול, שסיך בדבר המקבל טומאה, וסך פסול באמצע פוסל בארבעה לבדאי עלמא,

דף י"ד ע"ב

שני נסרין לכאורה הפ' שהם שלשה טפחים **אין מצטרפין** לפוסלה, דלפילו כולה מוסככת כהן כשרה, ור' יהודה היא **ר' מאיר אומר** אף **נסרין** כסדינין ומצטרפין,

ביאור:

יש מחלוקת מה השיעור של סך פסול, אבל לכ"ע ר' טפחים פוסלים את הסוכה באמצע. אבל לקמן י"ז ע"ב יש דעה שגם באמצע השיעור ר' אבות.

בשלמא לשמואל דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה מאי **מצטרפין** פ' אף דר"מ היה סך פסול בפחות מר', לא יפסול הסוכה אלא אם יש ר' במקום אחד **מצטרפין לארבעה** טוקמא להך פלוגמא נמי בשלין כהן ארבעה, וקאמר ר' יהודה שני נסרים של שלשה טפחים, ואף על גב דנפיק מתורת לבוד אין מלטרפין לפוסלה, שאף כולה מסככין כהן [והיה יכול להקשות כאן מה הלשון אין מצטרפין קנים בעלמא גינהו כמו שמקשה לקמן, וראה מחרש"א ח"ל דאיכא למימר דנקט ר"י אין מצטרפין בשאין בהם ד' משום הדיחא ור"מ ביש בהן ד' דמצטרפין, דאסור לכבך בהם כולה], ור' מאיר אומר נסרים מלטרפין לארבעה, אם באמצע סוכה הן, לפוסלה, כיון שהוא סך פסול פוסל בה',

אלא לרב דאמר בשיש בהן ארבעה מחלוקת אבל אין בהן ארבעה דברי הכל כשרה, **ה"ד אי דאית** בהו ארבעה למה להו **לאיצטרופי** דקא אמר ר' מאיר נסרים כסדינין ומלטרפין, חדא מניייהו פ' נסר אחד פסלה לה **אי דלית** בהו ארבעה אמאי, והא קנים בעלמא נינהו דהא אמר רב אין כהן ארבעה דברי הכל כשרה?

לעולם דאית בהו ארבעה ומאי מצטרפין מצטרפין לארבע אמות מן הצד והן דאין אין סך פסול פוסל אלא בארבע אמות, דבגלוי מהכי גמירי דופן עקומה, וקאמר ר' יהודה שני נסרים של ארבעה ארבעה, וכן סידר והליך עד ארבע אמות אין מלטרפין, שאף כולה ראוי לסכן כהן, דלית ליה גזרת תקרה,

לישנא אחרינא פ' כיון שאומר סתם שנסרים מצטרפין נוקים לה בנסרים של ארבעה טפחים בשלמא לשמואל דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אי מצטרפין אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה בלי צירוף, ומוקי לה בפחות מר' טפחים ופליגי בה דר"מ

אבני חן למסכת סוכה

אומר מצטרפין ור"י אומר אין מצטרפין **מאי מצטרפין לארבע אמות מן הצד** [כגון שסבך בנסרים שיש בהם ד' מן הצד עד פחות מר' אמות ונתן עוד נסר א' פחות מר' טפחים אצלם עד שהשלים לד"א ע"ז אר"י שאין מצטרפין לד"א מפני שהנסר דהוא פחות מר' טפחים סבך כשר. רש"ש, פ' דא' מיירי שכל הנסרים הם פחות מר' מאי לשון מצטרפין הלא כולה כשרה לר' יהודה],

אלא לרב דפליגי ר"מ ור"י בנסרים של ד' טפחים **בשלמא לר' מאיר** שאומר שר' טפחים הוא סבך פסול **מאי מצטרפין מצטרפין לארבע אמות מן הצד, אלא לר' יהודה דאמר אפילו יש בהן ארבעה כשרה מאי אין מצטרפין** וכי החתיר משום דאין מצטרפין **קנים בעלמא נינהו** ראה מהר"ם, # [למה צריך להביא לשון זה כדי להקשות קושיא זו, הלא גם לפי לשון הראשון יש להקשות קושיא זו אבל לפי מה שכתב המהרש"א לעיל דשם איכא למימר דנקט ר"י אין מצטרפין בשאין בהם ד' משום הודאתו לד"מ ביש בהן ד' דמצטרפין, דאסור לכסך בהם כולה, כאן אינו מודה לד"מ כלל?]

איירי דקאמר ר' מאיר מצטרפין אמר רבי יהודה אין מצטרפין ובאמת היה יכול לומר רק שהסוכה כשרה,

ידועות: תניא כוותיה, כל תניא כוותיה צריך שיהא מוכרה מבחינ' לפרש כך ולא לפום סברת האמורא דמביא סיעתא לדבריו. ב"ח ריש סימן תמ"ד, # משמע מהגמ' דלהלן שכיון שמוצא אמורא ברייתא כוותיה אין להקשות עליו מברייתא אחרת דלא כוותיה. וצ"ע

תניא כוותיה דרב, תניא כוותיה דשמואל, תניא כוותיה דרב סככה בנסרים של ארז שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה, יש בהן ארבעה רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר,

א"ר יהודה מעשה בשעת הסכנה שגזרו הגויים שגזר **שהביאנו נסרים** שאין הגויים ממירין שמה' לשם סוכה **שחיו בהן ארבעה וסיככנו על גבי מרפסת וישבנו תחתיהן, אמרו לו משם ראייה אין שעת הסכנה ראייה,**

תניא כוותיה דשמואל סככה בנסרים של ארז שיש בהן ארבעה דברי הכל פסולה, אין בהן ארבעה ר' מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר,

וממשיך הברייתא ו**מודה רבי מאיר** בין שיש בהן בהנסרים ארבעה בין שאין בהן ארבעה **שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל** פסולת גזין ויקב, דהוא סבך כשר **ביניהם וכשרה**

[והבי' גמ' מצי' למימני ומודה ר' יהודה בהנך דאית בהו ארבעה דפוסלין, שאם יש בין נסר לנסר כו', והאי דנקט ר' מאיר כמותא היא, דאפי' ר' מאיר דמתמינ' מודה בזה]

ולקמן ו"ח ע"א מוקי לה בזוכה בת שמונה אמות מזומנמות, דמי יחייב נסר ופסל עד חמשה מהאי גיסא, וחזר ומתחיל מזה השני ונותן נסר מחלה ואחר כך פסל כמו כן עד חמשה הוו להו שני פסלים בחמשה וכן של שמונה טפחים, ואיכא הכשר סוכה, ונסרים שנה לא פסלי לה, דלמירין דופן עקומה עד הפסלים האמצעיים.

ומודה רבי יהודה שאם נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ואין ישנים תחתיו דלף על גב דליתו מיקל בשאין בהם ארבעה דהא ברייתא זו היא אליבא דשמואל, מודה הוא בנסר אחד וכו' ארבעה, שאם נתנו בסוכה מן הצד שאף על פי שהיא כשרה מן הצד על ידי דופן עקומה לא ישן תחתיו **ואישן תחתיו לא יצא ידי חובתו,**

אתמר הפכן על צידיהן נסרים שיש בהם ארבעה שסיבך בהן, ולא העיל רספן על הסוכה אלא השכיבין על צידן, שהוא פחות משלשה, **רב הונא אמר פסולה** כדמפרש לקמן, דכיון דיש שם פסול עליהן נעשו כשפודין של מתכת, הפסולין לסבך בכל עמין שהופכן, **ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי כשרה** דעמעא משום גזירת מקרה, וכי האי גוונא לא עבדי אינשי מקרה,

איכלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא לשאלו, אילו יאמר כדכתיב **אמרי ליה הפכן על צידיהן מהו?** אמר להו פסולה נעשו כשפודין של מתכת,

לאחר זמן **אמר להו רב הונא** לרב חסדא ורבה בר רב הונא, וכי רב נחמן **לא אמרי** לכו **אמרי כוותי** שתאמרו מעבשיו כדברי שאם הפכן על צידיהן שהסוכה פסולה, **אמרו ליה ומי אמר לן מר מעמא ולא קבלינן מיניה, אמר להו ומי בעיתו מינאי מעמא ולא אמרי לכו,**

לימא מסייע ליה לרב הונא דהפכן על צידיהן פסולה **אינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו** גרסינן, ולא גרסינן אלא **או שנפרצה בה פרצה** בלשון הדפנות, סמוך לקרקע **כדי שיודקר בה גדי** דהיינו שלשה טפחים **בבת ראש** כהניא וכו' **או שנתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים** **אע"פ שלא הכנים לתוכה** לתוך הסוכה **אלא שלשה טפחים פסולה, היכי דמי** דקסב ארבעה ולא הכנים זו אלא שלשה **(מאי) לאו כגון שהפכן** כו' **על צידיהם** וסיככה כולה כגון [ראה רש"ש שהקשה על רש"י, ומוקי לה בנסר אחד, והא דנקט הגמ' לשון רבים [הפכן, צידיהם] אשגרת לישראל דלעיל שקורא אותם נסרים?]

לא הכא במאי עסקינן כגון דאנחה ונסר אחד דווקא קאמר ולא מחמת צידוף **אפומא דמטללתא** אלא רוח רעיש, שאין שם דופן דלפקיה מיניה על ידי דופן עקומה, דהא אין כאן דופן אלא פתח, ואף על גב דלא עיילי כליה למוך חלל דפנות הנדדים **דעייל תלתא** שלשה טפחים **לגיו** לתוך הסוכה **ואפיק חד לבר** פסול, דהואו טפס דלכנאי ממשש נמי כי סוכה, **דהוה ליה פסל היוצא מן הסוכה** דאלו סבך כשר הוה מותר לישן שם, ויואל ידי סוכה, **וכל פסל היוצא מן הסוכה** כי האי גוונא אמרינן לקמן לקמן **ע"א ד גידון כסוכה.**

וצ"ל דמיירי בסוכה קטנה דאין שיעור ו' לסבך כשר לחוד, דאי נשאר בכשר לצד דופן אמצעית שיעור סוכה ודאי דהסוכה כשרה, וכן מצאתי בדברי בעל המאור [לקמן יט.], אבל פרש"י מנוגטם לפ"ז שפירש שאין שם דופן דלפקיה מיניה ע"י דופן עקומה דהא אין כאן דופן כו', עכ"ל, דהא א"נ הוי שם דופן ונפקיה ע"י דופן עקומה הסוכה פסולה כיון דלא נשאר שם שיעור סוכה, וק"ל. מהרש"א,

וח"ל הגמ' אברהם א"ח סימן תרל"ב סעיף א', וז"ל דכוונת רש"י דאלו היה שם דופן הוי אמרינן דופן עקומה, ואותו טפח הבולט לחוץ אינו נחשב כלל להסוכה, והו"ל כאילו אין בנסר ד' כיון דמקצתו בחוץ, וא"כ הו"ל כולו סבך כשר, דהא חשאת ס"ד דהפכן על צידיהן כשר ודו"ק, וא"ל אע"ג דק"ל הפכן על צידיהן פסול, מ"מ הו"ל סבך פסול פחות מר' כיון דהכותל ביניהן אינו מצטרף ומותר ליטב תחתיו.

דף ט"ו ע"א

מתני': תקרה סמס מקרה בנסרים שיש בהן ארבעה וראה רבי **שארין עליה מעויבה** לפת מיטע, ודומה לו דמתקרא כספר עורא (נחמיה ג) יעוצו את ירושלים עד הסומה פי' מלאוה ממזכה עפר להחזיק הסומה

ר' יהודה אומר בית שמאי וימים הלל נתלקין דנדר **בית שמאי אומרים** אם לא לשב מחמיה לשם סוכה **מפקפק** סוחר וממעטע את כולו, [פוחת ומרחיב. ר"ח, שרוחק את הסבך לכאן ולכאן עד שיעשה רווח בסבך. אוצה"ג בנספחים] ו' **אמר** כך **נוטל אחת מבינתים** ונותן פסל במקומה, ולקמן מפרש למה לי תרתי,

ובית הלל אומרים מפקפק משום תעשה ולא מן העשה, ואין צריך לתם פסל, ור' יהודה לטעמיה, דמכשיר בנסרים שיש בהן ארבעה לסבך את כולה, והיינו כרז דאמר דבר' טפחים מחלוקת, ושמואל דפליגי מג' עד ד' אבל ד' כ"ע מודו דפסול מתוך לה לקמן בגמרא **או נוטל אחת מבינתים** ואילו צריך לפקפק, דבהכי סגי, דאיכא עשיה מעללא,

רבי מאיר אומר נוטל אחת מבינתים ואינו מפקפק שאין פקפוק מועיל לו, ור' מאיר לטעמיה, דלמיר אין מסככין בנסרים, ועל ידי פסל שבינתיים מתכשרה, ולשמואל דלמיר לקמן (סוכה, יו. ס) סבך פסול בארבעה בחמשה, ממוקמא כדפרישית לעיל, דנתיבו שני פסלים בחמשה, ואין זו אלא שמונה אמות, דדופן עקומה אמרינן עד הפסלים, ומפסיקין להו לנסרים מן הסוכה, אי גמי, סבירה ליה כרז דלמיר לקמן (שם סוכה, יו. ס) סבך פסול בין מן הצד בין מן האמצע בארבע אמות, הלכך לא פסלי נסרים שבינתיים, דליכא שיעור פסול צידה.

אבני חן למסכת סוכה

ספר לא נחלקו כ"י ואף זה גורנין .

מתני': המקרה סוכתו כמו שאלו עושין, שמסדרין כלונסות תחלה בסך, וטמנין פסל עליהן, משום דהני לא חי לסיכוך נקט המקרה ולא נקט המסכך. רמ"י **בשפודין או בארוכו' המטה** אשפודי"ש (מוטות המטה) נלעו, ובגמרא מפרש דמקצלי עומאה **אם יש ריוח ביניהן כמותן** דין שפוד לשפוד על פני כולה, ויתן שם הפסל, וכן על פני כולה, ובגמרא פריך הא אין הכשר מרובה על הפסול **כשרה, החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה**.

גמ': לימא תיהוי תיובת' דרב הונא בריה דרב יהושע, דאתמר פרוין **כעומד** לענין מחיצות שבת אתמר, מחיצה שנעשית בפסין רחבין שלשה, והיטן דין פס לפס כמלא פס, דנפקא ליה ממורת לצד, וכן על פני כולה, דהוא ליה פרוץ כעומד, ודכוותה הלא צמתימין, דהוא ליה פסול ככשר **רב פפא אמר מותר** דהבי אמר רחמנא למשה, לא תפרוץ רובה, שלא יהא לך פרוץ מרובה על העמוד לטפול בתוכו בשבת, אבל בעומד כפרוץ מותר. ריב"ן **ורב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור** דהבי אנמריה רחמנא למשה גידור רובה, בלומר שהגידור רוב מהפרוץ. ריב"ן?

אמר לך **רב הונא בריה דרב יהושע מאי "כמותן"** בנכנס ויוצא שיהא פסל הרוחב כמותן יכול ליכנס וליצא כדיוט שצניחם, דהשתא הוה ליה פסל שנתן שם מרובה על השפודים, והאירי יותר על השפודים,

דף ט"ו ע"ב

והא אפשר ל'צמצם קא סלקא דעתך דהא דקמתך צנכנס ויוצא, הכי מתוך, כל כמותו צנכנס ויוצא הוא, סתמא הוא צנכנס ויוצא, דאין דרך ל'צמצם ולכיון כמותן ממש לא פסות ולא יותר, ופרכינן והא אם יתן דעתו לכך אפשר ל'צמצם, וקמצי מתמימין כמותן כשרה, והוא ליה פרוץ כעומד? **א"ר אמי במעדיף** מתמימין לא אפשר צמצמנא, אלא צמעיף ריוח שצניחם על רחב השפודין, וכמותן דקמצי צנכנס ויוצא.

רבא אמר אפילו תימא בשאין מעדיף אפילו צמצמנא **אם היו נתונים** השפודין **שתי נתונן** לקיים של סך **ערב, ערב נותנן שתי** דעל כרחך אם איט עמן ראשי הקנים על שפודין הרי הן טפלין לארך, והלכך הוה ליה כשר מרובה על הפסול, ומצטלן.

שנינו במשנתנו **או בארוכות המטה, לימא מסייע ליה לר' אמי בר מביומי דאמר רבי אמי בר מביומי סככה בבלאי כלים** לקמן מפרש צמטלניות שאין צין שלש על שלש, דאף על גב דהשתא לא מקצלי עומאה, כיון דמכלי אמו גזר זה צננן, ארוכות נמי, השתא לא מקצלי עומאה, דלא חוו למילי, אלא מכלי קאמו **פסולת** משמעות רש"י דהוא גזירה בעלמא כיון דקודם הבלאי היו פסולים לסיכוך, אבל הרמב"ם כתב (פ"ה מסוכה ה"ב) דפסולה חיובל וחו מקבלין טומאת שטא יסבך בשברים שעדיין לא טהרו. הערות? **כדאמר ר' חנן אמר רבי בארובה ושתי כרעים** ולקמן מפרש למאי חוו, **בקצרה ושתי כרעים** אומס אשר צרוצב המטה, לצד מרגשותיה ומרגלותיה, **ה"נ בארובה ושתי כרעים, בקצרה ושתי כרעי'**,

היכא איתמר דר' חנן אמר רבי? אהא דתנן

יריעות:

ביומא כ"ו ע"א לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר שעל חז"מ המבארים הם הסמ"ע והש"ך שהיו כהנים, וכו"י משבט לוי. ספר כהנים המצאון מהרב שאול בראך זצ"ל סימן כ"ד, וראה עוד מאמר שלם ע"ז בספר מנחות שלום ח"ד סימן א', מהרב יעקב חיים סופר שליט"א, [והביא שם שכבר קבלו לדון על פי המג"א (ל"א), וכן הצי"ד היה לוי, ועיי"ש שבארך בגדלות המג"א באו"ח, ועל פי הש"ך [בחן] בורה דעה, ועל פי הבית שמואל באבן העזר, ועל פי הסמ"ע [בחן] בחושן משפט וכל זה אין למדין מן הכללות וכו' רק שכן נהוג לעלמא].

גמ': בשלמא כ"ה לפי מה שאומר ר"י דלכ"ה מפקפק "או" נוטל **טעמייהו משום תעשה ולא מן העשוי** בפסול, וכן מן העשוי לנים ולא לסוכה, שאין שם סוכה עליו, גזרת מקרה לית להו צמקין צנכרים ואפילו צני ארבעה, ולכן **אי מפקפק עביד ליה מעשה** וגם **אי נוטל אחת מבינתים עבד בה מעשה**,

אלא בית שמאי דצעו חרמי מפקפק וגם נוטל **מאי טעמייהו אי משום תעשה ולא מן העשוי** כהדא סגי, **אי משום גזרת תקרה** אית להו דאין מסככין צנכרים, משום הכי לא מהני פקפוק **בנוטל אחת מבינתים סגי? לעולם משום גזרת תקרה** והכי קאמרי אף על פי שמפקפק אי נוטל אחת מבינתים אין אי **לא לא** כלומר לא מהני פקפוק, אלא נטילה אחת מבינתים, דאיכא מעשה מעליה, וגזרת מקרה נמי נעלה לה, והא דלמרי מפקפק הכי קאמרי המפקפק לא הועיל, ונטל אחת מבינתים,

אי הכי אימא סיפא ר' מאיר אומר נוטל אחת מבינתים אבל לא יפקפק רבי מאיר היינו בית שמאי?

הכי קאמר ליה ר' מאיר לר' יהודה **לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה** דצית הלל כוותיה סבירא להו, דאין מסככין צנכרים ולא מהני פקפוק,

מאי קמ"ל דסתמא למתמימין, מאי אשמעינן צנן פלוגתא למתמימיה צמתימין **דר"מ אית ליה גזרת תקרה** ולכן מתיי רק בשנוטל אחת מבינתים **ור"י לית ליה גזרת תקרה** אלא משום תעשה ולא מן העשוי ולכן מהני מפקפק או נוטל, **והא אפליגו בה חדא זימנא דתנן מסככין צנכרים דברי ר' יהודה** דלית ליה גזרת תקרה, **ורבי מאיר אומר** שיש לו גזרת תקרה?

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן פ"י אין כאן כפל הענין בשני המשניות אלא **רישא** לאו משום גזרת מקרה אפילוה, אלא **בנכרים משופין עסקינן** צנכרים שאין צני ארבעה אכל משופין הן, ותלפין, ורואין לתשמש **ומשום גזרת כלים נגעו בה** לפסול אליבא דר' מאיר, אף על גב דשפוטאי כלי עץ נינהו, ולא מקצלים עומאה גזר צהו אטו כלים המקצלים עומאה, וזה המחלוקת לעיל דר"י אומר מסככין צנכרים משופין דלא גורנין אטו כלים, ור"מ סבר גורנין,

ולר"י אמר רב דאמר סככה בחיצין זכרים כשרה בנקבות פסולה ולא גזר זכרים אטו נקבות **הכא נמי לא נגזר** לא יגזור ר"מ, וכיון דגזר הלכה כר"מ בגזירותיו. עירובין מ"ז ע"א **נכרים משופין אטו כלים? אלא על כרחך רישא פליגי בגזרת תקרה וסיפא פליגי בגזרת תקרה, ואפליגי בתרתי זימני ל"ל?**

סיפא ר' יהודה (היא) דקא אמר ליה לרבי מאיר אמאי קא אסרת בנכרים לפי י"ד ע"א **משום גזרת תקרה** **האי סברא לבית שמאי** הוא **דאית להו ובית הלל לא גזרי** כך סברא לנים שמאי היא וצנכר צית הלל, **ואמר רבי מאיר לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה,**

הניחא לרב דאמר מחלוקת בשיש בהן ארבעה נפרש המחלוקת של ר"מ ור"י **דר' מאיר אית ליה גזרת תקרה ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה,** אלא לשמואל דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה **סיפא במאי פליגי** הא ודאי סמס מקרה צני ארבעה הוא, וקמכשר ר' יהודה אליבא דצית הלל?

בביטולי תקרה קא מופלגי כלומר, אמר לך שמואל לעולם צניש צנן בנכרים ארבעה, ולא היתה כאן מקרה מתחלה ועכשיו הוא צא לטקך צהו לשם סוכה, אפילו ר' יהודה פסיל, דגזרינן משום מקרה, שלא יבא רשע חמת קורות ציתו ויאמר מה לי זה מה לי חדשה, אכל השתא, חזו מקרה היתה, וצא לניד מעשה לעשות לשם סוכה, חזו מוכיח שזודע שאמנה חורה מעשה ולא מן העשוי, פליגי ר' יהודה ור' מאיר, אי איכא חזו למגזר משום מקרה או **מר סבר בטלה בהכי ומר סבר בהכי לא בטלה** ר' יהודה סבר צטולי תקרה לנים שמאי צריך לטול מבינתים, דאף על גב דמוכיח שצק צמעה ולא מן העשוי גזרי צה, וצית הלל סברי כיון דצטולי והוכיח שהמקרה פסולה חזו ליכא למגזר, ור' מאיר

אבני חן למסכת סוכה

דף ט"ז ע"א

מטה מטמאת חבילה צמד **ומטהרת חבילה** אם טמאה היא אין טבילה עולה לה אכרים אכרים אלא ממקנה ומטבילה **דברי ר' אליעזר, וחכמים אומרים מטמאת אברים ומטהרת אברים, מאי ניהו? א"ר חנן אמר רבי ארוכה ושתי כרעים, קצרה ושתי כרעים** נראה דלא קאי אלא אהא דקתני דמטמאת איברים אבל הא דתנן דמטהרת איברים בכל טוני מיירי דלחכמים אין קפידא לטבול ביהר כל חבלי. שפת אמת

למאי חזיא? למסמכינהו אנודא לקרנן אלא הסתל הכחז כמלא רוחב מטה, וטותן ע"ס מן הכרעיס ונטותל למראשומיס ולמרגלותיה **ולמיתב עליהו ומשדא אשלי** וטותן חגלים ומסגר, ולחיה למשכז ומטמא מדרס, לפירושי רש"י צ"ע שהרי הארוכה וכו' אין לה תשמיש כמו שהיא אלא צריך ליקח עצים וחבליים?

##[אבל ראה בערוך ערך שר [מובא גם באוצה"ג עיי"ש] וז"ל פ' למיתב עליה, ראויה היא לישב עליה לטוות נעורת או פשתן או קנבס **לאשלא** [אשלא היינו חבלים שמויים מאלו המונים לעשות חבלים] לפי שכל הנטות צריך לישב גם הטוות על גבי מקום גבוה כדי להפשיל [אולי צ"ל להשפיל] וירד למטה *,וכשוקפין ארוכה או קצרה על שתי כרעים וסומכין אותה בכותל ויושבין עליה, היא כבלי חשובה אף על פי שאינה מטה על מחבתהה לפיכך מטמאת ומטהרת איברים,

מלאכת הטויה בימים הקדמונים.

היה מכין צמר או פשתן וכדומה סרוק [נקרא לה "חוט חי" דהיינו קודם טוויתת] ברוך על עין וכדומה, כריכת הצמר היה מונח על הקרקע או על דבר אחר, והיה נוטל ראש הכריכה [חוט חי] וקשרה אל הפלך [פלך = כלי הטויה, בר עין למלאכת הטויה שבקצתו כעין חצי כדור [כובר]. מלון עברי, שהיה בתחתית הפלך כובר אבן או ברזל שהיה מכביד עליו, וע"י יירדתו היה מסתובב הפלך מהר וטות את הצמר] ומחזיק את הפלך בידו אחת [למשל שבמאלו], והטות מחזיק את החוט החי שבא מהכריכה אל הפלך בימינו בטובה, והיה מוריד את הפלך לארץ, ונותן להחוט לעבור בין אצבעותיו ע"י שהפלך היה מושך אותו בירירתו, וכשהגיע הפלך לארץ היה כורך החוט שנשור על הפלך ומגביה את הפלך, ומורידו עוד פעם והפלך מושך עוד צמר ושורזו בדרך יירדתו, ולכן כל כמה שהיה יושב בטובה היא ההמשך בין ידו שמחזיק את החוט החי לבין הארץ יותר, והיה הטויה הולכת יותר מהר. [דברים אלו באו אליה בהנחהה פרטית, בחסדי ח'.]

גופא אמר ר' אמי בר טביומי סככת בבלאי כלים שנעשו מדבר שכשר לסיכך אבל פסולה לסיכך משום שעשו ממנה בגדים **פסולה** שהבגדים אינם נכשרין ע"י בלייתן, נזירה שמא יסכך בכלים, **מאי בלאי כלים? אמר אביי מטלניות שאין בהם שלש אצבעות על שלש דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים** ואפילו הישב עליהן בטלה דעתו. תוס',

תניא בברייתא **כוותיה דרבי אמי בר טביומי מחצלת** שמקבלת מימאת מדרס אם היא מיוחדת לשכיבה **של שיפא** לסק"א [עשב הצומח ליד הים. שמו"ק, אבל בדרשנסטו בפירושו המלה חשיפה כתב שהוא מחצלת שנעשה מ shavings] **ושל גבי יונ"ק** (נומא) ושני מינים אלו הם רכין וראויין לשכיבה, **שיריה** כגון נפתחה ונשמיר זה **אע"פ שנפתח מכשיעורה** שפתוחה נכשיו מכשיעור לעומתה, דתנן (כלים פירק כ"ו משנה ג) מפך ששה על ששה **אין מסככין בהן** ואולי ומכלי קאתו, ותפלתה היתה מקבלת עומתת משכב הוצ והגדה.

וממשך בברייתא **מחצלת הקנים גדולה מסככין בה** דלאו כלי הוא, דסתמא לסיטון קמנה אין מסככין בה, **ר' אליעזר אומר אף היא מקבלת טומאה ואין מסככין בה** קסגר קממא לשכיבה, וכלי היא, אף שהיא עשויה מקנים קשין ואינם ראויין כל כך לשכיבה.

שנינו במשנתנו **החוטט בגדיש, אמר רב הונא לא שנו אלא שאין שם** קודם שהתחיל לחוטט **חלל טפח** גובה **במשך** אורך ורחב **שבעה** טפחים כשיעור סוכה, ואחר כך הגדש כל הגדש על אותו חלל , דעכשיו נעשה שם סך מאליו, ולא היה עליו שם סךך ממחילה **אבל יש שם חלל טפח במשך שבעה הרי זה סוכה** אהל הוא, נמצא שם סךך על אותו

גדיש [כשעשאה לשם סוכה או ללל. ר"ן], וכשחוטטו בו מלמטה למעלה עד שמגביה את החלל לשיעור גובה עשרה אין זו עשייתו, שהרי אינו מתקן אלא הדפנות, ובדפנות לא אמרינן מעשה ולא מן העשו והרי היא כסוכה שפתוחה מעשרה, וסקק בה והשלימה לעשרה,

מציען למימר רב הונא לטעמיה דאמר לעיל * ע"א גבי בין סוכה לסוכה טפח, ושמא מאן דאמר התם ארבעה הבא מודה [דרי בטפח] דהא לשמואל דאמר התם עשרה הבא לא שייך. תוס'.

תניא נמי הכי החוטט בגדיש לעשות לו סוכה הרי זה סוכה, והאנן תנן אינה סוכה? אלא לאו שמע מינה כדרב הונא שמע מינה,

איכא דרמי ליה מירמא לא ממני להא דרב הונא בלשון לא שט ולפירושי ממנימן, אלא רמי ממנימן מרמא אכרייתא, ורב הונא אשטיא אסתמר **תנן החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה והא תניא הרי זו סוכה?**

אמר רב הונא לא קשיא כאן בשייש שם חלל טפח במשך שבעה כאן בשאין שם חלל טפח במשך שבעה.

מתני': המשלשל כל מלמעלה למטה קרי שלשל דפנות **מלמעלה למטה** שהתחיל לחרוג המחילה אלא הסךך ואורז ואל כלפי מטה, **אם גבוה מן הארץ שלשה טפחים** דהיינו כדי שידקר הגדי צבת ראש, דאמנן **פסולה, מלמטה למעלה** שהתחיל לחרוג מלמטה סמוך לקרקע, ומגביה ועולה [כיון] שהגביה עשרה **אם גבוה עשרה טפחים כשרה**, ואף על פי שלא הגיע לסךך,

רבי יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה דיו בלריגת עשרה **עשרה טפחים כך מלמעלה למטה עשרה טפחים** דיו בלריגת עשרה, ואפילו גביהה הרבה מן הארץ כשרה, וקסגר מחילה תלויה עשרה מתרת.

גמ': במאי קמיפלגי מר סבר מחיצה תלויה מתרת ומר סבר מחיצה תלויה אינה מתרת,

תנן התם בעירובין פ"ו ע"א בור שבין שתי חצירות חליו בתגר זו וחליו בתגר זו, ומחילה בין התצירות, ומהלכת ותלויה על פי הבור, ואין פתח ציניהם לערב זו עם זו **אין מבולאין ממנה בשבת** לא זו ולא זו, לפי שממני תגר זו מביא לזו **אלא אם כן עשה לה מחיצה עשרה טפחים בין מלמעלה** בתוך אוגנו סמוך לשפתו למעלה **בין מלמטה** סמוך למים **בין בתוך אוגנו** כלומר בין מלמעלה רחוק מן המים, ובלגד שהאף בתוך אוגן של בור, דמוכחא מילתא דנשכיל אוגן המים נעשים, ומפרשין טעמא בעירובין שמחילה תלויה מתרת במים, דקל הוא שהקילו חכמים במים, אלא מחילה החולצת את התצירות ומהלכת על פי הבור, שלא נעשה בשכיל המים אינה מתרת, דאין מחילה תלויה מתרת במים אלא הנעשית בשכיל להמיר מלי המים, כגון גוחטרא שלמעלה מן הים, דתנן בעירובין (פז, ב) דעשין לה מחילה תלויה, וכגון זו שבתוך אוגן הבור **רבן שמעון בן גמליאל אומר**

דף ט"ז ע"ב

בית שמאי אומרים מלמעלה דיו אם עשאה מלמעלה סמוך אוגנו **ובית הלל אומרים מלמטה,**

אמר ר' יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהן אותה הנעשית לתוך בין התצרות, ותלויה על פי פי הבור, ואף על פי שלא נעשית בשכיל המים סבירא ליה דבשרה דקא סגר מחילה תלויה מתרת בתצרות אפילו כל טלטול.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ר' יהודה בשיטת רבי יוסי דמתנימן **אמרה דאמר מחיצה תלויה מתרת,**

ולא היא לא ר' יהודה סבר לה כר' יוסי שהאף מחילה תלויה מתרת בסוכה, **ולא ר'**

אבני חן למסכת סוכה

יוסי סבר לה כר' יהודה צנור שמהא מחרת בשבת,

והולך ומפרש לא ר' יהודה סבר לה כר' יוסי, עד כאן לא קאמר ר' יהודה התם אלא בעירובי חצירות דרבנן הא דאסרין להניא מימי חצר זו לזו בלא עירוב מדרבנן הוא, דמדאורייתא לא מיסתר אלא מרשות היסוד לרשות הרבים אבל הכא סוכה דאורייתא לא סבר כר' יוסי דמחיצה תלויה מתרה, ולא רבי יוסי סבר לה כר' יהודה עד כאן לא קאמר ר' יוסי הכא אלא בסוכה דמזות עשה, אבל שבת דאיסור סקילה לא במלכות דאורייתא מתמירין אפילו במידי דרבנן דאית בה,

ואם תאמר מין דר' יוסי דסוכה לא סבר לה כר' יהודה בשבת **מעשה שנעשה בציפורי** שהמיר בשבת על ידי מחילה תלויה, כדאמר רב דימי לקמיה **על פי מי נעשה** והלא ר' יוסי ראש של ישיבת ציפורי הוא, כדאמרין בסנהדרין (בב, ב) דק דק מדרוך הלך אחר בית דין יפה, אחר ר' יוסי לציפורי? **לא על פי רבי יוסי** שכבר נפטר **אלא על פי רבי ישמעאל ברבי יוסי**,

ומאי מעשה? דכי אתא רב דימי אמר **פעם אחת שכחו ציפורי ולא הביאו ס"ת מערב שבת** [שהיה דרכן להניע ספר תורה בבית המדרש, ואותו בית שהניחו למוכו. רש"י] היה בבית אחד שבתל בית הכנסת, ובית הרבה היו פתוחין לסתר ולא עירבו, וא שהיו חלוצות הרבה פתוחות לאותו מבוי, ובית הכנסת פתוח לו, והיה ספר התורה בתוך שכנגד בית הכנסת, ולא נסתתפו במבוי, ואסור להוציא מן החלוצות למבוי, **למחר פירסו סדינין על גבי העמודים** שהיו לרוכב המבוי, ותקנו את המבוי ולא היו פתוחים מן המחילה ולפינים אלא בית הכנסת וחסר שכנגדו, **והביאו ספר תורה וקראו בו** שהרי שאר החלוצות נסתלקו, ואין איסור כאן, **פירסו סלקא דעתך מוחין הביאום בשבת** והלא היה אסור להכניס ולהוציא,

[והלא הכל מודים וכו' לא גרסינן, דמחילה בלא גג לאו אהל הוא, ומחילה מו מותר לעשות, כדאמרין בפרק כל גגות (שיריון ד, א) אמר להם שמואל נגידו לי גילמא?]

אלא מצינו סדינין פרוסין על גבי העמודים והיו גבוהין מן הארץ, דהוה ליה מחילה תלויה **והביאו ספר תורה וקראו בו**,

ענין חדש אמר רב חסדא אמר אבימי מחצלת ארבעה ומשהו וארכה כאורך הדופן מתרת בסוכה משום דופן , היכי עביד? תלי ליה אס מולה אותה באמצע באר פחות משלשה למטה סמוך לספק, ופחות משלשה למעלה לקרקע, וכל פחות משלשה כלבוד דמי' ובגין שאין הסוכה גבוהה אלא עשרה מזוממין,

פשיטא? מהו דתימא חד לבוד אמרינן תרי לבוד לא אמרינן קמ"ל ראה עירובין טו ע"א ס"ד או לבוד או חבוס אמרינן לבוד וחבוס לא אמרינן קמ"ל,

מיתיבי מחצלת שבעה ומשהו מתרת בסוכה משום דופן אלא חד לצד אמרינן, וכו' לא? **כי תניא ההיא בסוכה גדולה** הגבוהה הרבה, שאין יכול לומר בה שני לצדיו, הלכך בעי מחללת שבעה ומשהו, ומעמידה בפחות משלשה סמוך לספק, דהו"ל לה מחילה עשרה, וכו' לא חכמה לן אס תלויה היא, **ומאי קא משמע לן?** דמשלשלין דפנות מלמעלה למטה כרבי יוסי,

אמר רבי אמי פס ארבעה ומשהו מתיר בסוכה משום דופן אס גבוה עשרה ורספה ארבעה ומשהו ומוקים ליה בפחות משלשה טפחים סמוך לדופן השני במתקופה וכל פחות משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי' וכי אמרינן לצד חזק דופן שבעה מאי קמ"ל? **הא קמ"ל** שיעור משך סוכה קטנה שבעה חזק משך סוכה קטנה, כדי ראשו ורובו.

דף י"ז ע"א

מתני': הרחיק את הסיכוך מן הדפנות לאו בנגפה קאמר, אלא בנגפה שלשה טפחים פסולה דארי פוסל בשלשה אפילו מן הצד,

ומכאן אני אומר ומפרש הא דאמרין שצריך פסול מן הצד אמרינן דופן עקומה להכשיר עד ארבע אמות

היינו דחשנין לספק כאלו מן הדופן, ועיקס ונכסף פירוש ברל"ח למעלה, ובאריה ליכא למימר הכי, ואינו מפרש דאין את הדופן כאלו הוא עקוס והולך חמת הספק פסול ומגיע לספק כשר פי' שאינו מפרש שאם למשל הספק מרוחק מן הדופן ג' אמות, אמרינן שהוא כאילו קו ישר מתחיל ביסוד ותחתית הדופן והולך באלכסון למעלה עד הספק, ומציא את הפסול מן הסוכה דאס קס גבי ארי נמי ימא הכי,

דין א' ברופן עקומה **בית שנפחת** גגו נפחת באלמנו רחוק מן הדפנות לכל צד, **וסיכך על גביו** על הפחת באלמנו, ומלא חקרת הצית, שהיא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי ולא אמר משום גורת חקרת דרש"י נחית כאן לדאורייתא. הערות, מפסקת בין דפנות לספק כשר **אם יש מן הכותל לסיכוך ארבע אמות פסולה** דנארבע אמות לא נאמר למשה מסיני דופן עקומה, אבל בפחות כשרה, הלכה למשה מסיני דאין חקרת הצית כאלו היא הדופן שנעקס למעלה, ואין כאן ספק פסול לפסול הסוכה, ולא יישן חמת זה,

הקשו האחרונים נחשיב טבח או שנים סמוך לספק לסתם ספק פסול שאינו פוסל וישינים תחתיו, ונמצא השאר פחות מוד' ונימא דופן עקומה? ותיצרו דוח לא מתחלק דוח דין התורה דר"א ספק פסול אין בזה דופן עקומה וא"א לחלק ביניהן. הערות.

דין ב' ברופן עקומה **וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרה** כל חצר שצמלמוד לפני הבתים, והבתים פתוחין לו, חצר זו מוקפת בתים מתוכה, ופתוחין לה סביב משלש רוחותיה, ולפי הבתים עשו אכסדראות סביב לשלשה רוחותיה, והאכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר, ויש עליה תקרה, חזק סיקך על גבה כל אריה של כל חצר שצמלמנע היקף אכסדראות, ואין דופן לסוכה זו אלא מחיצות הבתים המפסיקות בין בתים לאכסדרה, ומלאכת חקרת האכסדרה מפסקת סביב בין ספק לדפנות, אס יש ברוכב האכסדרה ארבע אמות פסולה, פחות מארבע אמות כשרה, דאמרין דופן עקומה,

דוגמא לדבר קלוזטער"א cloister=a covered walk with an open colonnade [columns] on one side, running along the walls of buildings that face a quadrangle [a rectangular area surrounded on all four sides by buildings] 2. monastery or convent. (חצר סגורה ומוקפת באכסדרה) (בלשון אשכנז) של [ממיי האומות. ד"ס], הם הגלמים, שיש לה ארי שיש בה עשנים, והיקף אכסדרה סביב לו.

דין ג' ברופן עקומה **סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו** [סיכנו. ד"ס] סביב לה סמוך לדפנות בדבר המקבל עומאה, ובאלמנע נמן [ספק. ד"ס] כשר, **אם יש תחתיו חצר המוקפת אכסדרה דמחיצות לאו לאכסדרה עבידי** אלא לבית, הלכך ליכא למימרא חקרה אכסדרה עקימת דפנות הללו היא, ולא שדינה לדפנות הכא לצד סוכה **אימא לא צריכא**,

גמ': כל הני למה לי לאשמועינן דופן עקומה בתלת צדי צממיתין, לימתי חזק, ולאשמועינן לכולהו?

צריכא דאי אשמעינן בית שנפחת משום דהני מחיצות לבית עבידין להיות דופן לבית זה, והרי הצית נעשה סוכה הלכך שדינן מחיצות צמר סוכה על ידי עיקוס, אבל **חצר המוקפת אכסדרה דמחיצות לאו לאכסדרה עבידי** אלא לבית, הלכך ליכא למימרא חקרה אכסדרה עקימת דפנות הללו היא, ולא שדינה לדפנות הכא לצד סוכה **אימא לא צריכא**,

ואי אשמעינן הני תרתי בית שנפחת ואכסדרה משום דסככין ספק כשר הוא כלומר ממין ספק כשר הוא, ופסולו משום תעשה ולא מן העשוי ראה שפת אמת אבל **סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו דסככה ספק פסול הוא** שהוא מין פסול **אימא לא** ליכשיה על ידי עיקוס **צריכא**,

אמר רבה אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי משמיה דרב **אוייר פוסל כל הסוכה בשלשה**, ספק פסול פוסל את כל הסוכה בארבעה,

ואמינא להו אנא רבה **אוייר דפוסל בשלשה מנא לכו?** מהבא למדתם בן דתנן הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה, אי הכי ספק פסול נמי לא ליפסיל אלא בארבע אמות, דתנן בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין הסיכוך לכותל ד' אמות פסולה?

אבני חן למסכת סוכה

התם כדקתני טעמא אמר רבי שמעון מה טעם מטערפין הואיל וראוי כשיעור אחד לטבוא מושב הזב, כדתנן המקצע מכולן מאחד מכל אלו קיצע טפח על טפח, מקצע שמשיהו קביז קביז באומל ומתקט יפה, אפילו אין צו אלא טפח על טפח טבוא כדמפרש,

טפח על טפח למאי חזי? ואמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי ינאי הואיל וראוי לטלאי לעשותו טלאי על גבי החמור מרדעת החמור כנגד בית מושב האדם, וכיון דשוי שיעוריהו בחדא מטומאות הזב ליעשות אב הטומאה מטערפין אף למדרג, ויש מפרשים המקצע מכולן יחד שחיבר קולושיהן, שקצץ כל המינין ועשה מהן טפח על טפח ומפנין יחד, והכאשון נראה לו,

בסורא אמרי להא שמעתא דרב, דאמר סבך פסול פסול בארבע באמצע פסול לישנא דאמר לעיל, דאשכחיהו רבה לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי לה, בנהרדעא מתנו דלא אמרי רב, אלא שמואל, ורב פליג עלה אמר רב יהודה אמר שמואל סבך פסול באמצע פסול בארבעה דמקום חשוב הוא להפליג ולחוק, שאין הדפנות מועילות שוב זו זו, ונראות כשתי סוכות מן הצד פסול בארבע אמות אכל פחות מכאן כשרה, דמסקינן ליה בפחות מכאן בעיקמת דופן, וכלצד שישפיר הכשר סוכה כשרה, אכל ארבע אמות לא אסמך דכו דופן עקומה, ורב אמר בין מן הצד בין באמצע בארבע אמות שזוי שיעור לפסול,

תנן נתן עליה נסר קא סלקא דעתך באמצע שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה, בשלמא לרב דאמר בין באמצע בין מן הצד בארבע אמות משום הכי כשרה אלא לשמואל דאמר באמצע בארבעה אמות כשרה? הכא במאי עסקינן מן הצד,

תא שמע שני סדינין מצטרפין לשיעור סבך פסול, לפסול הסוכה משום דבר המקבל טומאה שני נסרים אין מצטרפין לפסולה משום גורת תקרה, שאפילו כולה מסוככת נסרים כשרה, ר' יהודה קאמר לה, דאית ליה מסכסין נסרים רבי מאיר אומר נסרים כסדינין מטערפין לשיעור סבך פסול לפסולה,

בשלמא לחד לישנא דאמר רב בין באמצע בין מן הצד בארבע אמות מאי מצטרפין דקא סלקא דעתך באמצע קאמר, ולרב איבעי לן לאוקמה נסרים שיש בהן ארבעה, כדאוקי ר' לעיל פלוגמיהו דר' יהודה ור' מאיר [זה לשון הגמ' לעיל י"ד ע"א אמר רב מחלוקת בנסרין שיש בהן ארבעה דר"מ אית ליה גורת תקרה ור"י אית ליה גורת תקרה], ור' מאיר לטעמיה דאמר אין מסכסין נסרים, ומאי מטערפין דקאמר ר' מאיר מצטרפין לד' אמות לשיעור סבך פסול,

אלא לחד לישנא דאמר רב באמצע בארבעה כדאשכחיהו רבה לרבנן דבי רב דאמרי הכי, האי מטערפין דר' מאיר היכי דמי דבעי צירוף, אי דאית בהו ארבעה למה לכו צירוף, ואי דאית בהו ארבעה קנין בעלמא מינה, דהא רב הוא דאמר בשמעתא דלעיל נסרים שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה,

ולשמואל ליכא לאומיבי מינה, דשמואל לטעמיה דאמר נסרים שאין בהן ארבעה מחלוקת, ומוקי להא נסרין שאין בהן ארבעה, ומאי מטערפין מטערפין לארבעה טפחים, דלדידה ליכא למיפך קנין בעלמא מינהו]

היכי דמי אי דאית בהו ד' למה להו אצטרופי אי דלית בהו ד' קניא בעלמא נינהו?

לעולם דאית בהו ארבעה ומאי מצטרפין מצטרפין לארבע אמות מן הצד אבל באמצע לא שייך צירוף,

ומקשה אליבא דנהרדעא דרב סבר שרף ד' אמות פוסלות באמצע ושמואל סבר שגם ד' טפחים פוסלות. ת"ש ראה לעיל י"ד ע"ב דמביא ברייתא זו שהיא תניא בוותיה דשמואל סככה בנסרין של ארז שיש בהן ד' טפחים דברי הכל פסולה אין בהן ד' רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר

ואמרו לי רבנן דבי רב בר מיןא דההיא כלומר הראיה אינה עיקר דרב ושמואל אמרי תרווייהו משום דופן עקומה נגעו בה להכשיר, דאמרינן דופן הוא, ולא סבך, ואין כאן פסול, וכי אמרינן בארבעה כגון באמצע, רחוק מן הסתם ארבע אמות, דאית יסול לבעול על ידי עקימת דופן, וגמלא חוץ בסוכה בין כשר לכשר, וארבעה היו מקום חשוב להיות חליפה,

ואמינא להו אנא רבה תשובה לדעיהם קשיא על שיטתם שסבך פסול פסול בד' מה אילו איכא סבך פסול פחות מארבעה ואויר נצידו פחות משלשה מאי אמרינן ביה ? כשרה דליכא שיעור סבך פסול, מלייה להיא שיעורא בשפורדין דאסור לסבך בתי משום מקבלי טומאה, והוא זה ארבעה טפחים מסבך פסול מאי אמרינן ביה, פסולה דליכא חליפה ארבעה, ומתחילה כשהיא אויר שהוא חמור היתה כשרה, ועכשו שנהפך להיות קל נפסלה, ואין לזה שום הגיון שיש לשעון ע"ז ולא יהא אויר חמור הפוסל בשלשה פסולה לנסוקה זו כסבך פסול שהוא קל הפוסל בארבעה שאינו נפסל אלא בארבעה?

ואמרו לי רבנן דבי רב אי הכי לדידך רבה נמי דאמרת שיעור סבך פסול פוסל בארבע אמות דלית לך דעעמא דמתניין משום דופן עקומה, אלא זהו שיעורא לפסול אפילו באמצע אף זו תשובתך מה אילו איכא סבך פסול פחות מוד' אמות ואויר פחות משלשה נצדו מאי אמרת בה כשרה, ואני שואל אותך מה יורה הדין אם מלייה בשפורדין מאי? פסולה, לא יהא אויר הפוסל בשלשה כסבך פסול הפוסל בארבע אמות,

ואמינא להו אנא רבה, האי מאי, בשלמא לדידי דאמינא ארבע אמות דקמי מתניין פסולה, הא פחות כשרה.

דף י"ז ע"ב

משום שיעורא ולא שיעורא הוא דארבע אמות הו שיעור לפסול האי לאו שיעורא הוא ופחות מכאן אית שיעור לפסול, ואין העעם משום דופן עקומה, אלא כך שיעור לפסול הלכה למשה מסיני, כשאר כל השיעורין, כיון גרסינן ולא גרסינן וכיון דלא שוו שיעוריהו להדדי לא מצטרפי,

אלא לדידכו דאמרינן שיעור משום הפלגה דהא ארבעה דקאמרינן לא תמן להו דמתניין לענין סבך פסול, והא סברא מנא לכו, אמת היינו עעמיכו משום דבכל מקום תשובין ארבעה טפחים להיות מקום חשוב לעלמא, אמת אומרים שאף זה מקום הוא לעלמא, וחוצץ בסוכה זו לעשותה כשמים, ואין דפעת להם מה לי איתפלג בסבך פסול מה לי איתפלג בסבך פסול ואויר?

אמר ליה אבבי לרבה ולמר נמי נהי דלא שוו שיעוריהו בסוכה גדולה שאויר פוסל בג' וסבך פסול בד', מיהו בסוכה קטנה ששיעורה מנאמס מי לא שוו שיעוריהו על כרחך אחד זה ואם זה פסולה בשלשה טפחים, דמיון דנפק מתורת לבוד משבי לצוריה לשיעוריה דסוכה, וכיון דשוו שיעוריהו לענין שום סוכה ליטערפי # [וראה לקמן ברף זה לענין טלאי של חמור שאם שוו בשיעוריהו אפילו לגבי דבר אחד מצטרפין]?

א"ל רבה לאבבי התם דשניהם פסלין זה בשלשה לאו משום דשוו שיעוריהו להדדי הוא דשוו שיעורן לפסול אלא משום דליתיה לשיעורא דסוכה הוא,

וכל היכא דלא שוו שיעוריהו להדדי לא מצטרפי, והתנן הבגר שלשה על שלשה טפחים, אם יחדו למשכב הזב מטמא ליעשות אב הטומאה במשכב הזב או במדרסו, השק מנוחה של עומ עשוי, והוא עב יותר מן הבגד, ואיט מניע לעצמו של עור ארבעה על ארבעה, העור חמשה על חמשה, מפץ ששה על ששה, ותני עלה הבגד והשק הואיל וממנן קריב להיות שיה השק והעור להשלים שק אית שיעור העור העור והמפץ מצטרפין זה עם זה להשלים את הקל, שאם אין בשק ארבעה הבגד שהוא חמור משלמו, אכל השק איט משלים הבגד החמור?

אבני חן למסכת סוכה

דף י"ח ע"א

ומודה רבי מאיר ככל אלו בין פחות מר' ובין ד' שהוא פוסל כהן, ואשכנח כהן ד' נמי קאי דהא סתמא קתני שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהם וכשרה,

בשלמא למ"ד לרב בין באמצע בין מן הצד בד' אמות משום הכי כשרה שהרי אין כאן אלא ד' מפרים, אלא למאן דאמר לשמואל באמצע בארבעה, אמאי כשרה בשותן פסל בין נסר לנסר כמלא נסר, הלא ככל אמת מהנפחים [יש. ו'] שיעור לפסל את הסוכה [וכפרט בברייתא זו שאומר רביש בהם ד' דברי הבל פסולה, וגוהן ר"ט עצה גם בד' מפרים], היכא פ' באמצע דלכא למשיירי נדפון עקומה, חו טילה מזולגלת כהן שכל הסוכה מלאה מנסרים של ד' מפרים, #["צ"ע מה בא ריש" להוסיף בההמשך באן] ואם גדולה היא שיש לומר בה דופן עקומה אומם שחן לארבע אמות פוסלת זה?

אמר רב חונא בריה דרב יהושע הכא בסוכה דלא הוויא אלא שמנה מצומצמות עסקינן לא פחות ולא יותר 4*8, שכן ארבעים ושמנה טפחים, וכגון שהתחיל זה משני נדדים, ויהיב נסר 4 ופסל 4 נסר כרשא והדר פסל ונסר 4 ופסל 4 ונסר 4 ופסל 4 מוהאי גיסא הרי עשרים וארבעה טפחים, הרי סיטוך עד אמצעה, וסחר ומתחיל מלדה השני ושושה כמו כן ונסר ופסל ונסר ופסל ונסר ופסל מוהאי גיסא דהוו דהוו להו שני פסלין באמצע ואיכא הכשר סוכה באמצע דאיכא הכשר סוכה, [שהרי. ד"ם] שמונה טפחים הן, הלכך כשרה על ידי אומן שני פסלים, ומתם הנפחים לא יישן שאסור לישן תחת דופן עקומה, אבל צ"ע דלעיל ד' ע"א כתב להדיף עי"ש, והסוכה אינה נפסלת כהן, דאמרינן דופן עקומה עד הפסלים האמצעיים, דהא פחות מארבע אמות הוא,

ואם תאמר כנפחים ופסלים הסחומים מארבעה והם למושל שלשה רחב לא מתכשרא בשנים האמצעיים, דומינן דליכא הכשר סוכה כשמניח בין נסר לנסר כמלא נסר שאין כאן אלא ששה מפרים, ולר' מאיר דאמר אף בשאין כהן ארבע אין מסכסין כהן, היכי מתכשר בשני כין נסר לנסר כמלא נסר ? הלא כולה כשרה, ואף מתם הנפחים, דהא ליכא ארבע כמקום אחד, והיכא פסיל ר' מאיר היכא דאיכא תרתי כהדדי דקסבר שני נפחים מזערפין לארבע,

אמר אביי אויר שלשה בסוכה גדולה, ומיעטו בין בקנים בין בשפורין הוי מיעוט וכשרה, דלכא שיעור אורי יש, ולא שיעור סך פסול יש, בסוכה קטנה שיעור מנומם בקנים הוי מיעוט דאמרינן לגוד, ואין כאן אורי בשפורין לא הוי מיעוט ואף על גב דלא מהו ולא מיה שם שיעור לפסול, מיהו כיון דאיכא שלשה טפחים כהדדי דנפקי מהכשר סוכה, חשיבי כחשי נפשיהו, ולא מזערפין כהדה לאשלומה לשיעורה, ולימיה לשיעורא דסוכה,

והני מילי דאורי פחות משלשה לגוד ואינו פוסל בסוכה מן הצד דאמרינן הרי הוא כגוד מן הדופן אבל באמצע אורי פחות משלשה, שלא כסמוך לדופן פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר יש לבד באמצע, וחד אמר אין לבד באמצע,

מ"ט דמ"ד יש לבד באמצע? דתניא קורה היוצאה מכותל זה להמיר המצוי, ומנהי על רוחב פתח המצוי מכותל לכותל ואינה נוגעת בכותל אחר אינה מנעת לשני הכתלים שאינה ארוכה די לגעת עד הכותל שכנגדו, וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל אחר ואינן נוגעות זו בזו, פחות משלשה ועל כרחק כמלע אורי פחות משלשה, שלא כסמוך לדופן אינו צריך להביא קורה אחרת, שלשה צריך להביא קורה אחרת,

ואידך? שאני קורות דכל איסור טעול מצוי והלכות עירוב דרבנן הוא, דמדאורייתא לא ציי מיקון, הלכך הקילו בה הכי, דהם אסרו והם המירו, אבל סוכה דאורייתא, אי לא קיס לן לגוד כמלע הלכה נמשח מקצוי לא מצינן לאכשרה,

מאי טעמא דמאן דאמר אין לבד באמצע? דתנן ארוכה שבבית גג היא ובה פותח טפה, טומאה בבית כולו כל הבית טמא, מה שכנגד ארוכה טהור כלם שמתחם טהורים, [שאינן כהכל. ד"ם] המם, [פ' שבין שאין הארוכה אלא

פותח טפה היה יכול לומר בה לבד] אלמא אין לגוד כמלע למהוי כוליה כסמוס,

טומאה כנגד ארוכה כל הבית כולו טהור שאין מאהיל על הטומאה כלום,

אין בארוכה פותח טפה טומאה בבית כנגד ארוכה טהור, טומאה כנגד ארוכה כל הבית כולו טהור סיפא גרסינן כי רישא פ' וכאן לא הביא שום חילוק בין יש בה פותח טפה ובין אין בה פ"ט, וכדברים אחרים יש צינים חילוק כמשנה דלהלום, והכא לא מיימין לה כולה, וחוץ ראש הפרק ארוכה שמתוך הציט,

ואידך שאני הלכות טומאה דהכי גמירי להו מסיני, דאין לגוד כמלע לענין טומאה, ומהלכה לא גמרינן מדי אחרים, אלא היא דאתמר ביה,

דרש רבי יהודה בר אלעאי בית שנפחת וסיכך על גביו כשרה, אמר לפניו ר' ישמעאל ברבי יוסי רבי פריש את דנריך, כך פירש אבא ר' יוסי ארבע אמות פסולה פחות מארבע אמות כשרה,

ועוד דרש רבי יהודה בר אלעאי [ראה פניני הלכה גרפם כנב' מתיבתא לענין חולעים במים בנוא יארק], אברומא מין דגים קטנים [מלה. ד"ם], ואין שרלין עכרין כהן [החשש שיתערבו שרצים עם הדגים ואינם ניכרים] שריא, ביו"ד הלכות מאכלי עבודת כוכבים סימן קי"ד סעיף ה' כתב שאסור לקח "חילק" מעוב"ם, ופירש דהיינו מין דגים קטנים מעורבים מפני שדגים טמאים מתערבים עמהם ואינו יכול להפרידם, והוא ע"פ המשנה בע"ז ל"ה ע"ב, ופרש"י שם מין דגים קטנים טהורים והיא סולמנית ואין לה סנפיר וקשקשת ועמיד לגדל לאחר זמן סנפיר וקשקשה, וקיימא לן דמותה, ואמר כגמלא מפני מה אסרוה מפני שעריצונה עולה עמה, דגים טמאים הדומים לה, הלכך לא שנה טרופה ולא שנה אינה טרופה איכא למימש לאחד מהלך צינים דדמו ליה ולא מינכרי. וכתב הש"ך ולפ"ו כושמע דשאר דגים קטנים שיש להן קשקשת מותרים שהרי יכול להבחין ביניהם ובין הטמאין, וראה שפת אמת שתמה שמנב' כאן כושמע שגם אם ישראל נוטל אותן מהמים אסורין.

אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי רבי פריש את דברך, כך אמר אבא של מקום פלוני אסורה ששרלין גדלין כחות נהר, ומרוכ קוטנס אין יכול להפרישם פ' להבדיל בין הטמאין לטהורין, שאין עכרים של מקום פלוני מותרת שאין אותו נהר מגדל שרליס, כדמפרש, כי הא דאמר אביי האי צחנתא מין דגים קטנים דכב נהרא הנהר כצ שמו שריא,

מאי טעמא מותר לאכול דגים אלו ולא חיישינן שיבא לאכול השרצים [דג טמא]? אילימא משום דרדיפי מיא קלות, וממהירות לרחן והאי דג טמא השרץ כיון דלית ליה חוט השררה טמן כח כלדס ובהמה ודגים להיות [שדרקן. ד"ם] עומדת כצחיאות לא מצי קאים ולכן אינו חי במקומות אלו, והא קא חוינינ דקאי ככמה נהרות הרדופין כממיהן?

אלא משום דמליחי מיא והאי דג טמא כיוון דלית ליה קילפי קשקשס לא מצי קאי, והא קא חוינינ דקאי? אלא משום דלא מרבה טינייהו דג כמא אין טיט של אותו נהר מגדלין [ומשרץ שרליס. ד"ם] ורמשיס.

אמר רבינא והאידנא דשפכי נהר איתן גהר גמרא להתם לנהר כב, שהוספו למוכן עכשיו, והם נהר איתן גהר גמרא מגדלין שקלים, ומתן יורדין לאותו נהר [ששינתה המלכות ובנתה תעלות בין הנהרות. שטו"ן] אסירא ,

אתמר סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כגון חצר המוקפת אכסדרה כדפרישית כמתמיון, וסיכך כחיצה של חצר, ומכך הסכך על שפת קירוי של אכסדרה, ואין מחילות פנימיות מועילות לסוכה, דיש כמקרת האכסדרה יותר מארבע אמות, אבל לגד הסוכה יש לאכסדרה פצימין עמודין כמין חלונות, וציניהם פחות פחות משלשה כשרה, דאמרינן כהו לגוד,

שאין לה פצימין, אביי אמר כשרה ורבא אמר פסולה,

אביי אמר כשרה

אבני חן למסכת סוכה

דף י"ח ע"ב

אמרינן פי תקרה יורד וסותם מכל זד, רבא אמר פסולת לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם כדמפרש טעמא לקמן, פי תקרה עוזיין של נסרים במדוך, [והן. רר"ף] עזי ראשיהן הכלה לזד סוכה,

אמר ליה רבא לאביי לדידך דאמרת פי תקרה יורד וסותם מומא הכי נמי בסוכה העשויה בלמנע חצר, ומסוכך בנסרים עבים שאין רחבים ארבע, אפילו הפחית דופן אמצעי ושנים מכאן ומכאן קיימין, מכשרת לה נמי על ידי פי תקרה שלה, ומימא בה פי תקרה יורד וסותם?

אמר ליה מודינא לך בההיא דכיון דלאיר פתח נגדו דהוה ליה כמכוי המפולש דומיא דמכוי מפולש ועזי לקפנדריא לנקיעת רבים,

לימא אביי ורבא בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלגי קא סלקא דעמיא טעמא דרנא משום דקסבר כחד דופן או בשנים אמרינן יורד וסותם, אבל ככל זד לא אמרינן דאתמר אכסדרה בבקעה להכי נקט בנקעה, דמתוך שאינה סמוכה לגית אין לה דפנות, שאין עושין דפנות לשם אכסדרה, אבל פעמים שעושין אותה לפני הבית, ודופן הבית סותמה מאחריה רב אמר מותר למלטל בכולו דאמרינן פי תקרה יורד וסותם, ושמואל אמר אין ממלטל ביה אלא בד' אמות דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם וטעמא מפרש בעירובין (זד, ב) בלרנע דפנות לית ליה, אבל אם הייתה שם דופן שלימה אית ליה יורד וסותם בלחתייתא, לימא כ' אביי כרז ורבא כשמואל?

אליבא דשמואל כ"ע לא פליגי גם אליבא דאביי דסבר דאמרינן פי תקרה בסוכה לא יועיל פי תקרה בסוכה אליבא דשמואל, כך פירש סוגיא זו:

ככל מקום שיכול להעמיד דברי אחד מהן שלא במחלוקתן של אחרים, ודברי השני אינו יכול להעמיד אלא במחלוקת אומר קן, אליבא דשמואל ודאי כדקאמרם הוא, דרנא לחודיה הוא דאמר כשמואל, ואביי אינו יכול להעמיד דבריו כשמואל, ואליבא דשמואל לא פליגי אביי למימר כשרה, דמה לענין שבת דמחילות פי תקרה לחלל אכסדרה עזידי, שהתקרה לצורך אכסדרה נעשית, לא שרי להו שמואל בסמיכת פי תקרה, כל שכן לענין סוכה, שלא לשם סוכה נעשה, שהי (חוק. ד"ם) לחללה של אכסדרה היא נעשית, ומחילות לצורך חוקן עשויה, ולא לצורך חוץ להן,

דף י"ט ע"א

כי פליגי אביי ורבא אליבא דרב דאמר פי תקרה לגבי שבת, ואביי סבר שאמר רב כן גם גבי סוכה, אבל רבא דאמר דבסוכה לא אמרינן פי תקרה מי לימא שאמר דאליבא דרב אמרינן פי תקרה גבי סוכה, ויחזי דבריו של רבא רק אליבא דשמואל, ומילתיה דרנא לא דחיק לאוקמא בפלוגתא, דאפילו אליבא דרב פליגי למיפסלה אביי כרב, ורבא אמר לך עד כאן לא אמר רב התם אלא דמחיצות לאכסדרה הוא דעבידי פי תקרה זה לשם אכסדרה נעשה להיות לו מחיצה לחלל זה, אבל לא להיות מחיצה לאויר שמונה להן, ואילו מחיצה מעלייתא היא הוה סמיכין עליה, אבל לאכשורה על ידי גוד אחת לה, דכי אגמריה רמנא למשה לגוד אחת במחיצה העשויה לחלל שלה אגמריה, ולא לחוזה לה, ומיהו, היכא דיש לה פזימין, אף על גב דלגזוזי עדין לצוד בפחות משלשה כמחיצה סתומה היא אבל הכא דלאו להכי עבידי לא נמצא דאביי יאמר דרב סבר בוותיה בסוכה דאמרינן פי תקרה, ורבא יאמר דרב מודה בסוכה דלא אמרינן פי תקרה,

תנן וכן חצר המוקפת אכסדרה וגם אכסדרה מפסיק צדן מחילות הבתים לאויר שסיק עליו, אם יש ברוחב הגג ארבע אמות פסולה, דמו לא מהני לה מחילות הבתים ואמאי נימא פי תקרה יורד וסותם?

תרגמה רבא אליבא דאביי דסבר דאמרינן פי תקרה בסוכה במקום אביי ונשעילו, שמהא משנה זו ומורגמת לפי דבריו כשהשוה את קירויי עשה קירויי הקנים שמסבך בהן נמון, ולא

נמן ראשי קנים על גבי תקרה למעלה שיהא פי תקרה נראה בה בהסוכה, אלא תלפן בשוה לפי הנסרים של האכסדרה שאין חודן של שפת האכסדרה נראה בסוכה, כל תקרת גגותיהן חלקה ושזה הימנה, ולא שיפוע כעין שלנו, אלא כמקרת עליות בבית בעורים בין קומה לקומה,

בסורא מתני להא שמעתא דאביי ורבא בהאי לישנא דפליגי באכסדרה שאין לה פזימין, בפומבדיתא מתני סיכך על גבי אכסדרה שאין לה פזימין דברי הכל פסולה דכיון דתקרה לחלל אכסדרה עשויה ולא לאויר שמונה לה אין פיה נעשה מחילות לאויר יש לה פזימין בפחות משלשה בין פצים לפצים אביי אמר כשרה, רבא אמר פסולה, אביי אמר כשרה אמרינן לבדו ואלף על פי שהפזימין לחלל אכסדרה נעשו ולא לאויר החיצון הויה לה מחיצה, דכל פחות משלשה סמיכתא מעלייתא היא ושדדיה להכא ולהכא, רבא אמר פסולה לא אמרינן לבדו דלצוד לאו מחיצה היא, אלא מהלכה למשה מסיני גמירי לה, וכי גמירי לה להיות מחיצה לחלל הנעשה בשבילו, אבל למשדדיה להכא ולהכא לא, והלכתא כלישנא קמא דרנא דרשאין לה פזימין לא אמרינן פי תקרה, ולא כלשנא דרנא דאמר דגם כשיש לה פזימין פסולה, דלצוד אמרינן אפילו לאויר פי לחוץ, אבל סמיכתא פי תקרה לא אמרינן אלא לחלל,

רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקא מסכך על גבי אכסדרה שאין לה פזימין סוכה זו שמים כהלכתן היו לה, דרוס ומזרח, והשלישית סמוכה לאכסדרה, ולא היה עושה בה טפח שאמרו חכמים, אמר ליה לא סבר מר הא דאמר רבא יש לה פזימין כשרה אין לה פזימין פסולה? אחוי ליה, נראה מבפנים ושוה מבחוץ שהיה פנים שני טפח ויותר עומד אלל הויהא פי שהסוכה היתה בנויה דרוס ומזרח, והבית והאכסדרה שלפניו היו בצפון, והפצים היה בקצה הדופן המזרחי של הסוכה בפנת צפון, אבל משוך רמנו לאחורי סוכה בלויק, שהאכסדרה עורף על הסוכה שהיה ד' אמות במוף דופן הסוכה עוד כותל הבית, אבל כיון שהפצים היה רק שוה לאורך דופן המזרחי ולא היה בולט יותר מהדופן ואינו נראה [בסוכה. רר"ף], אלא עומד בשוה לדופן בסופו, אי נמי נראה מבחוץ ושוה מבפנים לאותם העומדים בפנים אינו נראה שהוא שוה להמשך כותל מזרח, אבל לאותם העומדים בחוץ רחיינו באכסדרה להלן ממנעד הסוכה ואין רואין את חללה, נראה רוחב פנים זה בהתחלת דופן שלישית לסוכה כיון שאין עובי פצים זה שוה להדופן בחוץ.

דאתמר [דאמר מר. רש"י] לענין מבוי שהכשירו בלמי נראה מבחוץ ושוה מבפנים אם נמנו להלן מן הפתח, ששזה וכלה עובי הלמי עם אורך הדופן שצפנים, ונראה שהוא סוף הדופן שאינו בולט כלום לתוך חלל הפתח, אבל בולט הוא לזד רשות הרבים כנגדו או מן הצד ויכיר לעומדים מנחון שאינו מן הדופן נידון משום לחי והכא נמי נידון משום דופן, ולחי חיינו פזימין [והיינו פצימות. רש"י] זה פנים שלה,

תנא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה, מאי פסל היוצא מן הסוכה? אמר עולא קנים מן הסך היוצאים לאחורי סוכה מוך לדופן אמנעי, שהוא אחוריה של הסוכה, והא בעינן שלש דפנות? בדאיכא, והא בעינן הכשר סוכה שהיא שבעה טפחים, דעל כרחק סוכה באפי נפשה היא, ומוכחלת מו? בדאיכא, והא בעינן צלתה מרובה מחמתה? בדאיכא, אי הכי מאי למימרא? מהו דתימא הואיל ולגזוזי עבידי ולבראי לא עבידי דופן אמנעי זה לא לכך נעשה, וגם שנגדיין מחלתן לשם סוכה נעשו, אלא שהכניס דופן אמנעי לתוך [אחר] שרצה שהיתה דויה כצד אימא לא קמ"ל,

רבה ורב יוסף אמרי תרווייהו הכא בקנים היוצאים לפנים מן הסוכה לזד דופן רביעי הפתח, משוך ויוציין להלן מאורך דפנות הגדיין ומשכא ואולא חדא דופן בהדייהו מופשי הגדיין בהדייהו, מהו דתימא הא לית בה הכשר סוכה כיון דלא ממשיך דופן שני בחדה מוכח מילתא דבאפיה נפשה היא, והא לית בה שבעה טפחים כהכשר סוכה קמ"ל דמן סוכה הוא, והיו כשמים כהלכתן ושלשית אפילו טפח, דלא ממשכא עד הרביעית וכשרה,

רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לסוכה שרובה צלתה מרובה מחמתה ומעוטה מחמתה מרובה מצלתה מהו דתימא תפסל בהך פורתא, קא משמע לן, ומאי יוצא? יוצא מהכשר סוכה שאינו מסוכך כהלכות סוכה,

אבני חן למסכת סוכה

דבש], לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה דלאו כלי הול, ונגמלא פריך סתמא אסתמא,

רבי אליעזר אומר אחת קטנה ואחת גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה נגמלא מפרש מאי קאמר, ומאי פלוגתייהו, דהיכא דפריש בהדיא לשכיבה או לסיכוך ודאי אין חילוק בין גדולה לקטנה, דהא פירש, אלא קטנה נראית סתמא לשכיבה, גדולה נראית סתמא לסיכוך.

גמ': הא גופה קשיא אמרת עשאה גדולה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה, טעמא דעשאה לשכיבה הא סתמא לסיכוך, והדר תני לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה טעמא דעשאה לסיכוך הא סתמא לשכיבה?

הא לא קשיא כאן רישא בגדולה בדרקתני במתני', ואו דוקא אם עשאה לשכיבה מקבלת טומאה הא סתמא לסיכוך ואינה מקבלת טומאה כאן סיפא דרק אם עשאה לסיכוך אינה מקבלת טומאה בקטנה וסיפא לא דמי לרישא לא איירי בגדולה כמש"כ ברישא, דסיפא הכי קאמר ואם קטנה היא ועשאה לסיכוך מסככין בה כו', הא סתמא לשכיבה.

[אימא סיפא] רבי אליעזר אומר ודרי' אליעזר ליכא לתרוי' כדמנא קמא, דהא אחת גדולה ואחת קטנה קמי' אחת קטנה ואחת גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה, טעמא דעשאה לשכיבה הא סתמא לסיכוך, אימא סיפא עשאה לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה טעמא דעשאה לסיכוך הא סתמא לשכיבה נמצא דיוקא דרישא וסיפא סתרי הדרי'?

אלא אומר רבא בגדולה כ"ע לא פליגי דסתמא לסיכוך כלומר, לא משני רישא בגדולה וסיפא בקטנה ותרמייהו כדפריש, דאם כן דרי' אליעזר לא מיתבא, אלא כל לסיכוך דקמי' מתניתין, בין דסיפא דמלתיה דמנא קמא בין דדרי' אליעזר, אסתמא קאי, כי פליגי בקטנה תנא קמא סבר סתם קטנה לשכיבה, ורבי אליעזר סבר סתם קטנה נמי לסיכוך ולכן אומר אחת קטנה ואחת גדולה הוא דין אחד דרק אם עשאה לשם שכיבה מקבלת טומאה הא סתמא הוי לסיכוך,

דף כ' ע"א

והכי קאמר תנא קמא מוחצלת הקנים גדולה עשאה לשכיבה כהדיא מקבלת טומאה ואין מסככין בה, טעמא דעשאה לשכיבה הא ואם או יוכלין לומר בה שהיא לסיכוך, והכי דמי כגון סתמא דלא פריש נעשה כמי שעשאה לסיכוך ומסככין בה, ואינה מקבלת טומאה, ובגדולה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לסיכוך, דבין תנא קמא ובין ר' אליעזר תנא גדולה, ואמרין דסתמא לסיכוך, כי פליגי בקטנה, תנא קמא שיערה לקטנה ולא תמייה, משום דקצר גדולה הוא דאמרת בה סתמא לסיכוך, הא קטנה סתמא לשכיבה

(קטנה עשאה לסיכוך מסככין בה טעמא דעשאה לסיכוך הא סתמא נעשה כמי שעשאה לשכיבה ואין מסככין בה)

ואתא ר' אליעזר למימר אחת קטנה ואחת גדולה סתמא כשרה לסיכוך קטנה בגדולה, דאם עשאה לשכיבה כהדיא מקבלת טומאה ואין מסככין בה, ואם יש לומר בה שהיא לסיכוך, והכי דמי כגון שעשאה סתם מסככין בה ואין מקבלת טומאה ,

אמר ליה אביי אי הכי דרי' אליעזר קטנה בגדולה אחא לאשמעינן ר' אליעזר אומר אחת קטנה ואחת גדולה בתמיה, דכי תנא הכי משמע דגדולה קטנה אחא לאשמעינן, [אחת גדולה ואחת קטנה. כך כתובה הגירסא, ולי נראה איפכא, דגרס בתמיתין: אחת קטנה ואחת גדולה!] אחת גדולה ואחת קטנה מביעי ליה? והכי פריך אחת גדולה ואחת קטנה מביעי ליה, דאי כדגרסינן לה לא ידענא פירכא מאי היא, דאחת גדולה ואחת קטנה משמע קטנה בגדולה,

רבי אושעיא אמר לא נצרכה אלא לסכך פסול פחות משלשה בסוכה קטנה, ומאי יוצא יוצא מתורת סוכה שאפילו מין כשר אינו,

מתקין לה רב הושעיא לא יהא אלא אויר ופשיטא דכשר, דאפילו אויר הסמור ממנו אינו פסול בשיעור זה ואויר פחות משלשה טפחים בסוכה קטנה מי פסיל? אמר ליה רבי אבא להכי אחי נידון כסוכה דאשמעינן תנא, לומר זה מצטרף וישנים תחתיו, וזה דאילו אויר פחות משלשה מצטרף להשלים שיעור הסוכה ואין ישנים תחתיו,

ומי איכא מידי דאצטרופי מצטרף והוא עצמו אינו כשר? אמר רבי יצחק בן אלישב אין כן

דף י"ט ע"ב

מיט הנרוק שראו להריקו מבלי אל כלי, כגון שהוא רך יוביח שמצטרף להשלים שיעור לארבעים סאה והטובל בו נאדרעים סאה שכולו טיט נרוק לא עלתה לו טבילה דהכי מנן במסכת מקואות (פרק שביעי, משנה א), אלו מעלין ולא פוסלין: השלג, והגדר, והכפור, והגליד, והמלת, וטיט הנרוק, ומעלין היינו משלימין, אשלומי אין, בפני עצמו לא.

מתני': העושה סוכתו כמין צריף כו' של צידין שארצין בה את העשות, ועשו כוורת שמשפעת והולכת, שגנו וקירומיו אחד או שסמכה לכותל הטה ראשי קנים על הכותל וראשו אחד על הארץ ר' אליעזר פוסל מפני שאין לה גג שאינו ניכר מהו גג ומהו כותל, דהאכל משופע לאו אהל הוא אלא אם כן יש בו טפח זקוף, כדקמי' בצרייתא וחכמים מכשירין.

גמ': תנא מודה ר' אליעזר שאם הגביהה מן הקרקע טפח אחריוסו קאי, דאמרין לצוד בוקיפה, ויש שם טפח זקוף ויניח הצריף שהוא גג, וכיון שיש בו שיעור אהל בוקיפה הוי אהל או שהפליגה מן הכותל טפח אסתמכה על הכותל קאי, אם הרמיק ראש הסמך לכותל מסוכל טפח, והיתה סמוכה על יחידות אמרין לצוד ממנה ולכותל כשזה ולא כשפופע, והוא הגג שהיא כשרה,

מאי טעמייהו דרבנן שיפועי אהלים כאהלים דמו אף על פי שלא הגזיה ולא הסמקה כשרה,

ביאור: המחלוקת אי כילת חתנים בסוכה יהיה אסור תלוי בהמחלוקת אם סוכה שאין לה גג כשרה, דלמ"ד כשרה נמצא שזה קרוי אהל ולכן גם כילת חתנים יהיה אהל ואם ישן בתוכה בסוכה אינו יושב באהל סוכה אלא בבילה, ולמ"ד בסוכה פסולה יהיה מותר לישן בבילה בסוכה.

אביי אשכחיה לרב יוסף דקא גני בכילת חתנים לפי שאין לה גג טפח שזה לא משיב אהל להפסיק בסוכה, אמר ליה כמאן כר' אליעזר דאמר אהל משופע לאו אהל הוא שבקת רבנן ועבדת כר' אליעזר? אמר ליה ברייתא איפכא תני מלאמי צרייתא ששטיה איפוך בשיעתן ר' אליעזר מכשיר, וחכמים פוסלין, לפי שאין לה גג,

שבקת מתניתין ועבדת כברייתא? אמר ליה מתניתין יחידאה היא מתניתין דמי הכי ר' נתן קמי' לה, דהוא יחידאה, אבל חכמים שדדורו היו חולקין עליו, ואומרים ר' אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין דתניא העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל רבי נתן אומר רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין.

מתני': מוחצלת קנים קשה, ואין טוחה למשכך גדולה עשאה לשכיבה הואיל ויחדה לנך עשאה כלי מקבלת טומאה ואין מסככין בה [הן קודם ללא מקבלת ואין מסככין, מסככין ואינה מקבלת, ובוה יובן הא דברישא ענין קבלת טומאה קדים ובסיפא בדיופוך. מצור

אבני חן למסכת סוכה

וחכמים אומרים מדרם על ידי מדרם נעשות אב הטומאה, לפי שעשויות לשביבה, **מדרם אין טמא מת לא** בתמיה, **והא אנו תנן כל המטמא מדרם מטמא טמא** **בות** והוא הדין לכל הטומאות, כגון נוגע בשדך ונגבילה.

והאי דנקט טמא מת משום דנבא הטומאה מייר, והכי קאמר כל הנעשה אב הטומאה על ידי מדרם נעשה אב הטומאה כשהוא טמא מת, דאין לך מיטמא מדרם אלא המיוחד לשביבה, וכיון דשוי למשמע של שביבה כלי הוא, וכל שהוא כלי למדרם מיטמא בכל טומאה, ואפילו הוא פשוטי כלי עץ, דילפינן ליה מקל וחומר במסכת שבת (פד, א) מפך בבת מנין ודין הוא כו',

וסופא דהיא משנה יש שהוא מטמא טמא מת ואינו מטמא מדרם, והיינו מה שהוא כלי אינו מיוחד לשביבה, דמטמא בכל טומאות חוץ מטומאת מדרם, שאם שכב עליו הוציאו נגע צו טהור, דלגבי מדרם מיוחד לכך בעינן, כדאמרין יא שאומרים לו עמוד ועשה מלאכתן?

אימא חוץ מזה ששטמא טמא מת מטמא **אף מדרם** שכלי הן ועשויין לשביבה,

מאי חוצלות? אמר רב אבדימי בר המדורי מרזובלי, **מאי מרזובלי?** אמר ר' אבא מובלי גויל"ס (שק עור שבו משתמשים הרועים להביא אוכל לבהמות), ועשוי לרועה להענין סתם ראשו ולשכב,

ר' שמעון בן לקיש אומר מחצלות ממש,

ואזדא ריש לקיש לטעמיה דאמר **ריש לקיש** **הריני כפרת** יסורין הבאין עלי לנפשו של ר' חייה וזניו יהיו, ולשון כבוד הוא זה, כשהוא מזכיר אצלו או רבו לאחר מיתתו זכין לומר כן **רבי חייה ובניו** ראה ב"מ פ"ה ע"ב כמה גדולים מעשי חייה, **שבתחלה כשנשתכחה תורה מישראל** לא נשתכחה כולה קאמר, אלא הלכות שכוחות מזני בתירה שהיו ראשי ארץ ישראל, כדאמרין בפסחים ג'לו דברים (סו, א) כלום יש אדם שידע אם פסח דוחה את השבת, וראה תמורה ט"ז ע"א **עלה עזרא מבבל ויסדה, חזרה ונשתכחה עלה הלל הבבלי ויסדה** שלמד במשעמיה ואבטליין כדאיתא בפסחים פרק אלו דברים, שמוס שגלה ימינה החרש והמסגר עמו היתה ישינה מזהה צבגל, **חזרה ונשתכחה עלו רבי חייה ובניו ויסדה,** וכן אמר רבי חייה ובניו לא נחלקו רבי דוסא וחכמים על מחצלות של אושא

דף כ' ע"ב

שהן טמאות אף מדרם, דמיוחדות לשביבה הן ולא למשמע אחר **ושל טבריא** קשות הן, ואין לך אדם שוכב עליהן **שהן טהורות, על מה נחלקו על שאר מקומות, מר סבר כיון דליכא דיתבי עלייהו** אין רוב בני אדם רגילין לייחדן לכך **כדטבריא דמיין, ומר סבר כיון דמקרי ויתבי עלייהו ומייחדן** לכך **כדאושא דמיין,**

אמר מר כל החוצלות מטמאין **טמא מת דברי ר' דוסא, והתניא** לעיל **וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו** של ר' יוסי, דיו חו מסכנין בה, אלמא לאו כלי הוא לקבל טומאה? **לא קשיא הא דאית ליה גרנפא** כעין שפה סביב גבוה מעט, לקבל מה שטמאין בהו, ועשויה למשמע לתם פירות על גבה, ולי נראה אף בשאין השפה בארבע רוחותיה, אלא משני ראשי החרב כעין שלנו, שאותה שפה עושה אותה כלי. מאורי **הא דלית ליה גרנפא** אפילו כלי לא הוה, דלשכך על גבי אהלים עשויה,

מיתבי חוצלות של שעם פווי"ל (אחד מסוגי הקנים), מין שיפה **ושל גמיו** **ושל שק** מטטה של עזים **ושל ספירא** ממה שמספספ מולד הסוס ומזנו **מטמא טמא מת** ולא מדרם, דכלי הן ולא לשינה דברי ר' דוסא, וחכ"א **אף מדרם,**

בשלמא למאן דאמר מרזובלי חולטות היינו מוצלי איכא למימר בכל היי דכי לא עדיין לשביבה כלל הו למשמע אחר, **של שעם** **ושל גמיו** אף על פי שאין נארגים היטב, יש הפרש בין בית מר לבית מר חזו **לכינתא דפירי** פירות גסין, שאין יוצאין דרך נקב קטן, **של שק** **ושל ספירא** שנארגים יפה חזו **לגולקי** long pouch as a receptacle for grain thrown over the shoulders or across an animal's back **וצני** basket כלים כעין שקין שטמאין בהן קטניות ופירות דקין,

דהכי משמע אחת היא הגדולה ואחת היא הקטנה, כלומר כמות היא, ואינה חלוקה לדין שני, וכן דרכי התנאים בכל מקום, דהיא דפשיטא ליה תנא דרישא ואותו השני כשבא להשמיטנו שהוא שזה לו, הוא שונה אחריו, כדמנן בראש השנה (כט, ב) אחד יצנה ואחד כל מקום כו', וצבצב קמא (ג, ב) אחד הופר צור ואחד הופר שית ומערה כו', וצמסכת סוטה (מג, א) אחד הבונה ואחד הלוקח ואחד הורש, וטובא מנן התם גבי מערבי המלחמה הכי,

ועוד איך אתה אומר שהחלוקת היא במחצלת קטנה אי סתמא לסיכוך, והא **כי פליגי בגדולה הוא דפליגי ורבי אליעזר לחומרא, דתניא מחצלת הקנים בגדולה מסכנין בה ר' אליעזר אומר אם אינה מקבלת טומאה מסכנין בה** כלומר אם בפירוש עשאה לסיכוך אין, חי לא לא, אלמא למנא קמא סתם גדולה לסיכוך, ולר' אליעזר סתמא לשביבה?

אלא אמר רב פפא בקטנה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לשביבה, **כי פליגי בגדולה ת"ק סבר סתם גדולה לסיכוך ורבי אליעזר סבר סתם גדולה נמי לשביבה ומאי עשאה לשביבה** דקמי צמלתיה דר' אליעזר דקאמר **הכי קאמר סתם עשייתה נמי לשביבה** עיקר עשייתה לשביבה, **עד דעביד לסיכוך כו',** ומילתייה דתנא קמא הכי מיפרשא כדאוקימנא מעיקרא, רישא בגדולה דקדמי כדדיא, וסופא בקטנה, והכי קאמר ואם קטנה היא, ועשאה בפירוש לסיכוך מסכנין בה, הא סתמא לשביבה, ואחא ר' אליעזר למימר אף גדולה שזה היא לקטנה, דכי עביד לה סתם הוי עשאה לשביבה ומקבלת טומאה ואין מסכנין בה, אצל עשאה בפירוש לסיכוך מסכנין בה ואינה מקבלת טומאה,

ענין חדש **ת"ר מחצלת של שיפה** פווי"ל (אחד ממניי הקנים) **ושל גמיו** יו"ק (מין עשב, גובוא) דהן רכין, הלכך, סתם קטנה יש בה לשביבה, לא שגא גדולה מעשה שרירות שהיא עבה ואינה חלקה, לא שגא ארוגה שהיא חלקה, והייט דקמי גדולה **מסכנין בה קטנה אין מסכנין בה** ואין חילוק בין גדולה לארוגה ראה תוס', אצל **של קנים** הן קשים, וכן **ושל חילת** נשק"א (קנים המשמשים לקליעה) והקלמ שלה עץ, בקטנה מיירי. תוס', **גדולה** גריל, מעשה עצות וקליעה, מסכנין בה אפילו קטנה, דלמנא לשביבה לפי שהיא עבה ואינה חלקה, וען שלכן קשה, ולכן אינה מקבלת טומאה ו **מסכנין בה, ארוגה** שתי וערב **אין מסכנין בה** דסתמא לשביבה, דלא היו רגילין לארוגה אלא לשביבה, שמהא חלקה וטובה,

תוס' ד"ה של שיפה ושל גמיו. כסופא דבריייתא באן פליגי ר' דוסא ורגנן בשל קנים ושל חילת בארוגה, משמע ד בשל שיפה ושל גמיו לא פליגי דבגדולה מסכנין ובקטנה אין מסכנין, [ולקמן אשכחן. מוה"ם] כהדיו דפליגי בשל גמיו לענין מדרם וקשה דהבא אמרין דלא פליגי והא דלא תמי ליה הכא? למנא דאמר מאי חולטות מוצלי מנא דאין זה מחללת פ' דבאן מיירי במחצלת ושם מיירי בחוצלות, ואפילו לר"ל דאמר מחללת ממש, לא תמי לה הכא דפליגי ר' דוסא ורגנן בקטנה אי מטמא טומאת מת אי טומאת מדרם, משום דלא אימילי הכא אלא לאשמועינן כמה מסכין וצמה אין מסכין והמחלוקת הוא רק אי מטמא רק טומאת מת או גם טומאת מדרם אבל לכו"ע אין מסכנין בה,

וכתב המהרש"א ואין להקשות דמאי קא קשיא להו לר"ל, דהא כיון דמוקמינן דך ברייתא לקמן בדלית ליה גרנפא, אימא דחכמים דאית להו [בבריייתא לקמן] בדאית ליה גרנפא דטמא מדרם, מורו הבא [כיון דלית ליה גרנפא] ומש"ה לא פליגי ברישא בשל גמיו לענין מדרם? ר"ל דלענין טומאת מדרם אין לחלק בין אית ליה גרנפא ללית ליה, ועוד נראה לקמן מתוך שמעתין דגבי גמיו ושיפה ליכא לפלוגי בין אית ליה גרנפא ללית ליה דהא בתר דמפלגנין בין אית ליה גרנפא דעשוי לקבל פירות ללית ליה פרכינן לכו"ד מחצלת ממש של גמיו למאי חזי.

רבי ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו אחת זו ואחת זו **מסכנין בה, וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו,**

תנן התם כל החוצלות לקמן מפרש מאי היא **מטמאין טמא מת** כלומר כלי הם מן הסתם, ומקבלות טומאה, **דברי ר' דוסא,**

והאי דנקט טמא מת משום דבעי אפלוגי צמדסם שהוא אב הטומאה, נקט גמיו טמא מת שהוא אב הטומאה, והכי קאמר החולטות כלי הם לטומאה, אצל אינם מיוחדות לשביבה שכן פ' שע"י זה ידחו נעשות אב הטומאה צמדסם הוצ, ואין אתה מוצא שיהיו אב הטומאה אלא על ידי המט עצמו, שיהיו הן טמאות מת],

אבני חן למסכת סוכה

מולדות ואישות או שאכלתו מלחת שהארץ מליטה ומתבקעת מאלויה, וכן מדרך אבנים אבנים גדולות הערוכות זו על זו, ופעמים שהאמת קדורה על גבי השנים, והמתחזקות שוככות זו אל זו ומפירות זו מזו, ויש שם אהל טפח וכן **סוואר של קורות** אף הן קורות הערוכות על גבי קרקע זו על גב זו ועומדות לבנות, ויש שם הכנה נקיים ביניהם ויש בהן אהל **מאחיל על המומאה** כל אלו אם כיות מת צמוך האהל כראשו אחר, וכלים כראשו שני נטמאו כאהל המת,

רבי יהודה אומר כל אהל שאינו עשוי בידי אדם מתכוין לעשותו אהל אינו **אהל** לעומתה, והעניי חכבוד שנקראו סוכות לפי ר' אליעזר לעיל י"א ע"ב, אף שלא נעשו ע"י אדם, נעשו לשם צל. ע"פ העל"ג

מאי טעמא דרבי יהודה?

דף כ"א ע"א

ילוף אהל אהל ממשכן כתיב הכא במדבר יט וזאת התורה אדם כי ימות באהל, וכתיב התם שמות מ ויפרש את האהל על המשכן, מה להלן **בידי אדם אף כאן בידי אדם**, ורבנן **אהל אהל ריבה** אהלים טובא כמתי בפרשת פרה, לרבות אף העשו מאלו, הא דהוצרך ליה ולא אמר סתם דרבנן לא סברי גו"ש ו? דלכ"ע צריך גו"ש זו בשבת כ"ח ריש ע"א לגבי דכל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן [אי מה להלן שוורין וחוטין כפול ו'. סימן]. ע"פ יוסף דעת,

וסבר ר' יהודה כל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל, ורמינהו חצירות היו בניויות בירושלים ע"ג הסלע ותחתיהם חלל מפני קבר התהום כל שם קבר המהום ועומאת המהום שנתלמוד לשון ספק הוא כההום שאינו גלוי, מפני קבר המהום שכל העיר היו מסופקין שמה יש שם קבר, ואין לו למת חלל טפח ועומאה שהיא לרעה בוקעת ועולה לרקיע, לכך היו צוין אותה על גבי כיפין, שאפילו יש שם קבר מתחת הרי חלל מפסיק

ומביאין נשים עוברות ויולדות שם ומטבילין אותן ואת בניהם במקואות שהיו שם מפני טומאת לידת רט', ומגדלות בניהם שם **לפרה** ראה תוס', משום ההיא דמנן (פרה פרק שלשי משנה ו'): מעמאין היו את הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו מיד, להוציא מלבן של דזוקין, שהיו אומרים במשורפי השמש היתה נעשית, וכיון דעבול יום כשר בפרה עשו בה מעלות הרבה כדי שלא יחלוץ בה, תקנו כל מעשה פרה בכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה שאין מקבלין טומאה, והכהן השורפה הזקיקוהו לפרשת צבעת ימים ואין אחיו הכהנים נוגעין בו, כדלמרינן בפרק קמא דיומא (ב, א), ואמר מר מרין עליו כל צבעה, ומקניו סהיו מיטקות הללו ממלאין לו מים לקדש בהן מי מטאת, ומשום מעלה תקנו סהיו טהורים מכל טומאה, ובתוספתא שניט עד סהיו צמי צבעה וצמי שמה שנים מגדלין אותן, ולא יומת, שלא ראו קרי,

ומביאין שוורים כשהיו רוצים ללך ולמלאות מים מים מן השילוח ועל גביהן דלתות שאינם מקבלין טומאה, ואין לחוש בהם שנתמאי בשום טומאה, דאלו נכרים דעלמא כיון דעבדי להו לישב עליהן, הא חזו וביהדי למדרם, וכל הראוי למדרם מטמא טומאת מת, אבל דלתות אלו שאין עשויין למלאות [?] אינן מטמאות מדרם ולא שום טומאה, ואפילו מדרבנן. רט', ו**ותניוקות** ראה תוס', ו**ישבין על גביהן** וגמצא תחתיהן אהל שהוא מגין מטומאת התהום. רט', ו**וכוסות של אבן** שכל מעשיה היו בכלי אבנים, כדפרשית **בידיהם, הגיעו לשילוח וירדו לתוך המים ומילאום** קסבר האי מאן מילי צעיק, ולא שישלשל צחלל, וראה תוס', והבנן דת"ק סבר דכל כי האי פורתא, דלא שביח שיהא שם בנהר קבר התהום, לא עברין מעלה וחומרא יתירה לחוש לקבר התהום. רט', ועלו וישבו להם, **רבי יוסי אומר** ממקומו היה מושלשל וממלא מפני קבר התהום שמה יש כאן טומאה,

ותניא ר' יהודה אומר לא היו מביאין דלתות אלא שוורים,

והא שוורים דאהל שאינו עשוי בידי אדם הוא וקתני ר' יהודה אומר

אלא למ"ד מחצלות ממש שהן פשוטין ואין להן ציט קיבול

[וצ"ע למה לא נזקף לה במחצלת שיש לה גרנפא, כדמוקמין לה לברייתא לעיל, ולכן מקבל טומאה? וי"ל דרומיא דשל שק ושל ספירא דלית להו גרנפא, ומיהו קשה דא"כ תקשה ליה דר' דוסא אדר' דוסא מהאי ברייתא אהא דתניא וכן היה ר' דוסא אומר כדבריו? וצ"ל דשל גמי אינה ראויה לקבל פירות אפי' ע"י גרנפא, וכמש"כ המהרש"א [ראה לעיל בע"א שהבאתי דבריו]. תפארת בחורים בא"ן].

בשלמא של שק ושל ספירא לר' דוסא, אף על גב דלאו לשכינה עבדי חזו לפרסי לילין כנגד הפתח, כדמתרגס מסך הפתח (שמות לה) פרסא דמרעא ראה תוס', ו**נפוותא** נפשות בהן הקמת, כמות שהן, נותנין עליו קמת, וסופלין אותן וקושרין כראש הכפל, כעין ציט"ל (גפה, מסבנת) שלנו, **אלא של שעם ושל גמי למאי חזו אליה דר' דוסא**, דלמר לאו לשכינה עבדן, אמאי טמאות שום טומאה? חזו לנזיאתא לכסות בהן גיגית שטשין בהן שכר וראה תוס',

איכא דאמרי בשלמא למ"ד מחצלות ממש של שעם ושל גמי חזו לנזיאתא של שק ושל ספירא חזו לפרסי ונפוותא, אלא למ"ד מרזובלי בשלמא של שק ושל ספירא חזו לגולקי וצני אלא של שעם ושל גמי למאי חזו? חזו לכינתא דפירי,

תניא א"ר חנניה בן אחי ר' יהושע כשירדתי לגולה כשירד לגולה לעבר שנה, כדלמרינן בנדרות כהוואה (סג, ב) **מצאתי זקן אחד ואמר לי מסככין** דסתמא לסיסין, ואינה כלי למשמש **בבוריא** מחלת וראה תוס', וכשבאתי אצל ר' יהושע אחי אבא הודה לדבריו, אמר רב חסדא והוא דלית ליה גרנפא,

אמר עולא הני בודיתא דבני מחוזא אלמלא קיר הוא גרנפא שלחן מסככין בהו, תניא גמי הכי מסככין בבוריא ואם יש להן קיר אין מסככין בהן.

פרק שני הישן תחת המטה

מתני': הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו דאהל מפסיק ציט לסוכה, ועיקר ישיבת הסוכה אכילה שמהי ושינה, וראה תוס' **אמר ר' יהודה נוהגין היינו שהיינו ישינים תחת המטה בפני הזקנים ולא אמרו לנו דבר** טעמא מפרש בגמרא, דלא אחי אהל ערלי ומגביל אהל קבע,

אמר רבי שמעון מעשה במבי עבדו של רבן גמליאל שהיה ישן תחת המטה ועבדים פטורין מן הסוכה, דמאות עשה שהמנן גרמא נשים פטורים, וכל שהאשה חייבת עבד נמי חייב, כדלמרינן במגילה (ד, ב) **ואמר להן רבן גמליאל לזקנים ראייתם מבי עבדי שהוא תלמיד חכם ראה תוס'** ויודע שעבדים פטורין מן הסוכה לפיכך ישן הוא תחת המטה [ראה תוס' שהיה ישן תחת המטה שלא לדחוק את החכמים, וכתב התפארת בחורים שהראיה שעבדים פטורים מהסוכה הוא שאם גם הוא היה מחויב לא היה ישן תחת הסוכה מטעם שלא לדחוק את החכמים, וראה תוס' שרוצה היה לשמוע דברי החכמים, וביוסף דעת אף שאסור ללמד תורה לעבד, אם שומע מעצמו מותר] **ולפי דרכינו למדרנו** כלומר, אף על פי שלא אמר לנו לשם תלמוד אלא לשיתת חולין צעלמא, שהיה משתנה צעבדו לצדיקומוא צעלמא דייק הלשון "ראיתם מבי עבדי שהוא תלמיד חכם", למדנו על פי דרך צדיקומוא שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו.

גמ': והא ליכא עשרה ולמה יהא מטה אהל מפסיק בסוכה? תרגמא שמואל במטה עשרה,

תנן התם כההלות קא משיב את המציאין טומאה וראה תוס', אחד חור שחררוהו מים כגון כפפה גבוהה על הנהר, והמים חוטטין מתחתיהם ונמשין ועושין נקב ארוך או שרצים כגון

אבני חן למסכת סוכה

גבוה י' טפחים דלא שייך בה רוח רעה. ילקוט המאירי.

אלא אמר רבא שאני שוורים הואיל ועשויים להגין על בני מעים שלהן
גג שדדרה שלהן מגין עליהן **שנאמר** איוב י' עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני אלמא ספק קמי ליה, ראה תוס',

ואי בעית אימא ר' יהודה לטעמיה לר' יהודה מטה אהל היא, אלא היינו טעמא דשרי משום דאמר סוכה דירת קבע בעינן, והוה ליה מטה דירת עראי וסוכה אהל קבע, ולא אתי אהל עראי להסיר שם הסוכה מכאן ומבטל אהל קבע,

והא ר"ש דאמר נמי סוכה דירת קבע בעינן (הא) דכעי ארבעה דפנות, ואמרין כפרק קמא (ו, ב) ר' יהודה ור' שמעון ורבן גמליאל ור' אליעזר ואחרים טבלו כסירה להו סוכה דירת קבע בעינן, וקאמר במתניתין לפי דרכינו למדנו שהיטן חמת המטה לא ילא ידי חובתו **ואתי אהל עראי ומבטל אהל קבע?**

(אין) כהא פליגי מר סבר אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע ומר סבר לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע.

שנינו במשנתנו **א"ר שמעון מעשה בטבי עבדו, תניא א"ר שמעון משיחתו של רבן גמליאל למדנו שני דברים, למדנו שעבדים פטורים מן הסוכה**
ראה תוס', #]צ"ע מה החידוש שעבדים פטורים מהסוכה הלא כל מצות עשה שהזמן גרמא עבדים פטורים כנשים? ואולי י"ל שהיינו סוברים שהגם שאין החיוב על העבדים, החיוב על האדון להביא העבד עמו לסוכה לשמשו משום תשובו כעין תדורו], ולמדנו שהיטן תחת המטה לא יצא ידי חובתו,

ולימא "מדבריו" ולמה אמר משיחתו של רבן גמליאל? מילתא חדתא **אגב אורחיה** דאילי לאשמועינן שני דברים שלמדנו **קמ"ל** חולין בלשון דבכר שמוכל להצין זו דבר מידע, דלי אמרת "מדבריו" לא שמעינן מינה שמהא שמת חולין זריכה ליתן לב ללמדה, אבל השתא אשמעינן דלכך להטות חזון אף לשיטתן, שאף היא סופה להצין זה דבר מורה מדבריו משמע דברי מורה שהוא מתכוין ללמדן לתלמידים, ראה ברכות ז' סע"ב דא"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי [וכן כאן מדבר ר' שמעון] גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה. ניצוצי אור, אף שאמר ר"ג בן דרך שיחת חולין [שפא"ס בל"א], אב"י דאם לא אמרה כדי שנלמד דבר, לא היה שח שיחת חולין דעבר בעשה כיומא י"ט ב' וסוכה כ"ח א', ומה"ט אמרין בש"ס כאן דשיחת חולין של ת"ח צריך לימור. יכן

כי הא דאמר רב אחא בר אדא ואמרי לה אמר רב אחא בר אדא אמר רב המנונא אמר רב מנין שאפי' שיחת לשון שמת חולין ושמהא תלמידיו חכמים צריכה לימוד נמיך לשמעט שמתו לטן לב **שנאמר** תחלים א ועלהו דבר קל שני לא יבול.

שיחת [חולין] של ת"ח צריכון לימוד ראיתי מפרשים שכל מה שהת"ח מדבר הוא לצורך לימודו שגם שכמדובר בדברים גשמיים הם כדי שיוכל ללמוד אח"כ, עוד פ"י שצריכים לדבר קצת באמצע הלימוד, ובוה פירשו שהתורה נקנית במעט שיחת.

ובר"ח כתב דמצאנו כי עלי האילן נקראו שיחים דכתיב תחת אחד השיחים [פסוק זה בקריאה של יום א' של ר"ה ובשנה זו תשס"ז למדו דף זה בא' דר"ה], וכתיב וכל שח חשדה, כמו שנקראו דברי תורה שיחת כדכתיב והקיצות היא תשיחך # [אולי בוונתו למה שדורש הגמ' הפסוק ועלהו לא יבול, ואומר ע"ז דמשלה תורה לאילן].

מתני': הסומך סוכתו בכרעי המטה מטה שלמה כשרה ר' יהודה אומר
אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה טעמא מפרש בגמרא.

גמ': מ"ט דרבי יהודה? פליגי בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל חד אמר מפני שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל
מומאה ואף על פי שלא למדנו פסול אלא לסקר, הואיל ועיקרו של ספק אלו מעמידין היי כאלו ספק דבכר המקבל טומאה,

לא שהולכין אחר המעמיד, אלא גזירה שמא יסכך בהם, אומרים זה עומד וזה מעמיד, כמו שראויים

לא היו מביאין דלתות אלא שוורים שכריסם רחבות, ומיטותם יושצין עליהם וכריסן מפסיק, שאין המיטותם מאהלין על הארץ, ולקמן מפרש טעמא אמאי לא היו מביאין דלתות, אלמא אשמעינן ר' יהודה דשדרתן של שורים שהיא כעין גג וחלל של כהמה הוא האהל המפסיק, ואף על גב דאינו עשוי בידי אדם?

כי אתא רב דימי א"ר אלעזר מודה ר' יהודה כמלא אגרוף אהל שרסב כמלא אגרוף, אגרוף על אגרוף ברום אגרוף, וחדא מינה נקב. גנו יוסף, שהוא יותר מטפס, מודה ר' יהודה שאף על פי שאינו עשוי בידי אדם חשוב להיות אהל, דמלא אגרוף מלינו חשוב למאור שאינו עשוי בידי אדם, כדמתן בזהלות (פרק שלש עשרה משנה א, וכלים פרק שבעה עשר משנה ב), ובמסכת בכורות מיימין לה כפרק על אלו מומין (ל, ב) מאור שלא נעשה בידי אדם שיעורו להוציא את הטומאה לאיר כמלא אגרוף, וחי אגרופו של בן אגנטי, וישנו גדול כדאש כל אדם, וכי אמר ר' יהודה דאינו אהל היכא דאין עשוי בידי אדם בטפס קאמר,

תנ"ה ראה תוס' **ומודה ר' יהודה בשקיפין** מלעים הטפלים ומתפרקין כרות, ויש מור גדול כמקום עקרתן **ובנקיפי** זיקועין **סלעים** דהיינו שהחרום הם לכל הפחות כמלא אגרוף,

והרי דלת דיש בה כמה אגרופין מן הקדקע עד הדלת, דצריך אגרוף על אגרוף ברום אגרוף וחדא מיניהו נקב. גנו יוסף, ראה תוס', אבל ברט"י פ"י כמה אגרופין [ברחבה] כדי שלא יצא מנופו של תינוק לחוץ בלום, וקתני **רבי יהודה אומר לא היו מביאין דלתות** קא סלקא דעמיא משום דאין דרך אהל בך, וכל שכן שורים דאין דרך אהל בך, ואילו ר' יהודה אומר שלא יביא דלתות **אלא שוורים?**

אמר אביי לא הוצרכו להביא דלתות פ"י שאין הטעם משום שאינו דרך אהל אלא ר"ל שלא היו צריכון להביא דלתות ולחת על השוורים, שהשוורים היו די רחבים,

רבא אמר לא היו מביאין דלתות כל עיקר לא משום דאינו אהל, אלא שלא תהא דעמו של תינוק גסה עליו פריזו"ו (רגיל דברב) בלע"ז, **שמפני שדעתו של תינוק גסה עליו** שאינו יכל לישול וסרי הוא בטות כאלו הוא בעליה רסנה ראה תוס', **שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו מן הדלת ומאהל ויטמא בקבר התהום** כלומר כספק קבל, לפיכך מביאין שורים גלי דלתות, ומתוך שהוא יכל לישול אינו מוציא ראשו להלן מן רסב השור

דף כ"א ע"ב

תניא כוותיה דרבא ר' יהודה אומר לא היו מביאין דלתות כל עיקר מפני שדעתו של תינוק גסה עליו שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו ויטמא בקבר התהום, אלא מביאין שוורים המצרים שכריסותיהן רחבות והתינוקות יושבין על גביהן וכוסות של אבן בידיהן הגיעו לשילוח וירדו ומלאום ועלו וישבו להן על גביהן,

והרי מטה דיש בה כמה אגרופים מן הסגלים לקדקע דצריך אגרוף על אגרוף ברום אגרוף וחדא מיניהו נקב. גנו יוסף ותנן ר' יהודה אומר נוהגים היינו שהיינו **ישנים תחת המטה בפני הזקנים** אלמא אהל ערפי לאו אהל הוא? **שאני מטה הואיל ולגבה עשויה** לשון על גבה ולא תמיה, לפיכך אין לה שם אהל,

שוורים נמי לגבן עשויים? כי אתא רבין א"ר אלעזר שאני שוורים
הואיל ומוגינים על הרועים שמכניסין ראשיהן תחת כריסם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים,

אי הכי מטה נמי הואיל ומוגינה על מנעלים וסגדלים שתחתיה ?

[לפי נקט גבי מטה מנעלים וסגדלים, דאמרין בצבא בתרא (נח, א) אחיו מטה של תלמידי חכמים כל שאין תמיהא אלא מנעלים של בעל הבית צימות החמה וסגדלים צימות הגשמים, שטמנים שם כשהוא בא לשכב ולשון חולין מנעלי וטמן תחת מטתו, אבל לתת תמיהא דברים אחרים גנאי הוא לו, שמרגיל בני הבית לשם פ"י וראוי ישן שם עם אשתו] [גנאי הוא לו, אבל משום רוח רעה ליכא רחא מיירי במטהא

אבני חן למסכת סוכה

לכך ראויים לכך. השגות הראב"ד על המאור, [ואפשר דיש לנו להחמיר שלא להעמיד בדבר המקבל טומאה שמו יבוא לסכך בו, ואע"ג שמעמידין הסכך על כותל אבנים משום דלא שכיח שיסכך בהם וכן העתיקו כמה אחרונים לדינא דלכתחלה יש ליתור שלא להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה, אכן בדיעבד או שאין לו שאר דברים ק"ל דמותר להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה. משנ"ב סימן רכ"ט ס"ק כ"ב], [ויש לשאול על מה סמכו העולם לסמוך סכך סוכותיהם על הכתלים, דהא עפר פסול הוא לסכך? ובהא ודאי איכא למימר מאי דאמר הראב"ד ו"ל דליכא למחשש שיבא לסכך בעפר, דב"ע ידעי דעפר קבוע הוא לבית דירה ופסול לסכך, וליכא למיגזר ביה, ויש מקומות שעושין בבתלים דפנות של קנים משום הכיורא, שלא יהא נראה כסומך על הבתלים לגמרי, ומגזר חסידים הוא, מפי רבינו גר"ו. רטו, וכן כתב הר"ן],

מאי בינייהו? כגון שנעץ שפודין של ברזל וסיכך עליהם למאן דאמר לפי שאין לה קבע הרי יש לה קבע, ומאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי מעמידה בדבר המקבל טומאה,

אמר אביי לא שנו אלא סמך, אבל סיכך על גב המטה ולא סמך הסוכין כדכתיב, **אלה על גבי ימידות, אצל כל דופני הסוכה** אינן אלה מטות משלשה נדדין **כשרה** לא פסול ר' יהודה, דהא לא גמרין פסול מינה לסוכה אלא לסוכין, חזי לא הוא ולא מעמידו בפסולים, ולענין קבע נמי יש קבע לסוכין.

מאי טעמא? למאן דאמר לפי שאין לה קבע הרי יש לה קבע, למאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה.

דף כ"ב ע"א

מתני': סוכה המדובללת לקמן מפרש לה בגמרא **ושציילתה מרובה מחמתה כשרה** [ליכא לאקשאי מנינא חדא זימנא לעיל ב' ע"א שחממה מרובה מלילתה פסולה, אינן דומות זו לזו, דמיקשא קשיין אהדדי, כדדמינן להו בגמרא ומשנינן],

המעובה כמין בית שסך שלה עז מאד אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה.

גמ': **מאי מדובללת? אמר רב סוכה ענייה** שיש בסוכה קנים מעט, ויש זה אור הכנה, אלא שאין בו גשה יסוד, **ושמואל אמר קנה עולה וקנה יורד** שלא הוה הסכך להשיב הקנים זה אל זה, אלא אחד למעלה ואחד למטה, ומתוך כך חממה מרובה מלילתה ודיינו חדא תני שכל המשנה מדברת על סוכה אחת, ואשמעינן ממיתין דלמרינן [רואין. ד"ם] כל שאילו היו [משנינן. ד"ם] גשה היסד לילתה מרובה מחממה כשרה, וראה תוס',

רב תני חדא מדובללת ושלילתה מרובה מחממה אחדא סוכה קיימי, **ושמואל תני תרתי** ממיתין גמרי סוכות, **רב תני חדא** סוכה שהיא ענייה, שהיא מדובללת מדובללת, אם לילתה מרובה מחממה כשרה **סוכה מדובללת**, והמשנה מפרשת **מאי מדובללת? מדובללת שציילתה מרובה מחמתה כשרה** ולא חיישין דלמא קליש טפי ובציר שיעורא דצל ולא אדעתיה. רטו,

ושמואל תני תרתי **מאי מדובללת מבולבלת, ותרתי קתני, סוכה מבולבלת כשרה** דלמרינן רואין כל שאילו היו מסוככין בשוה היתה צילתה מרובה מחמתה כשרה, וציילתה מרובה מחמתה מילתא אחרימי היא, דאשמעינן נמי בנסוקה ענייה שיש זה חמה, אם לילתה מרובה **כשרה** וכן הלכתא דאביי ורבא סביר כשמואל, ורב נמי לא פליג בעיקר דינא דקנה עולה וקנה יורד, אלא דמשמע ליה דמתני' חדא קתני. רטו,

אמר אביי לא שנו דשמואל, דקנה עולה וקנה יורד כשרה, דלמרינן רואין אלא שאין בין זה לזה ג' טפחים דכל פחות משלשה חדא היא **אבל יש בין זה לזה ג' טפחים פסולת** ואע"פ שאילו ישתוו היתה צילתה מרובה מחמתה. רטו,

אמר רבא אפילו יש בין זה לזה שלשה טפחים נמי לא אמרין אלא שאין בגגו טפח נקנה העולה רחב טפח, דלאו שם אהל עליה לאחשויי ולמימר ביה חצות רמי, השפל והשקל אותו על האור שחממיו, [והיינו. ד"ם] נמי ענין גוד אחיה, אלא [דלענין. ד"ם] ממילא דהוי חודה של מחיה שייך למימר גוד אחיה משוך אותה ואורד, ולענין המוטל לרוחב ונא לקסום אור שייך למימר חצותא, **אבל יש בגגו טפח** כשגובה שלשה ויותר, דאילו בפחות משלשה לאו חצות הוא, שהרי הוא כמשכב עליו **כשרה דלמרינן חבוט רמי,**

אמר רבא מנא אמינא לה דכי אית ביה טפח אמרינן חבוט רמי וכי לית ביה לא אמרינן חבוט רמי?

רתנן ראה תוס' **קורות הבית** אותן שהעלייה עשויה בהן, שקריין שלילתא **והעלייה** קורות העלייה הן שהגג עשו בהן, שקריין ער"ב, וגנין שלחן חלקין היו ושוין, ומניחין הנסרין מקורה לקורה, כמין מקרה עליה, דהיינו שמניחין קורות למשל במזרח למערב ומניחין ריווח ביניהן, ואח"כ נותנין עליהם נסרים מדרום לצפון כסוכים זה לזה בלי ריווח **שאין עליהם מעויבה** ולא נסרים, ומעויבה לאו דוקא נקט, אלא דקסם היכא דליכא מעויבה ליכא נסרים **והן מכוונות** העליונות קורות הגג מכוונות כנגד התחמונות קורות העלייה ומאחילות עליהן,

א **טומאה תחת אחת מהן** חמם אחת מהתחמונות **תחתיה טמא** על פני כל אורכה, דיש ברוחבה של הקורה טפח כדמפרש לקמן, ומביאה את הטומאה, וכל שאר הצית מטה ומעלה טהור, ואף כנגד אותה הקורה למעלה, דהיינו צינה לצדן העליונה, ואין טומאה אלא מחמיה לגד,

ב **ואם היה החבומא** בין התחתונה לעליונה **ביניהן טמא** כל כליש שצדן אותם השמים טמא, שהעליונה מאהלת על הטומאה, ומביאה את הטומאה על פני כל אורכה מחמיה,

ג **על גבי העליונה** ואם טומאה על העליונה, **כנגדה עד לרקיע טמא** שהרי אין דבר חוץ הימנה ומעלה,

ד **היו העליונות כבין התחתונות** שלא היו מכוונות זו כנגד זו, אלא העליונות מכוונות כנגד האור שצדן התחמונות, **טומאה תחתיהן תחת כולן טמא** דלמרינן בכל העליונות חבוט רמי והשליכס צדן התחמונות, [והרי. ד"ם] כל הצית מקורה, והוי אהל אחד, וכדמטיק בצרימא שהיה רחב העליונות כשיעור אור שצדן התחמונות,

ה **על גביהן** ואם היה החבומא על הגג **כנגדן עד לרקיע טמא,**

ותני עלה בר"א דכולה ממיתין **בזמן שיש בהן** תחמונות הללו **טפח, וביניהן פותח טפח** מתוקמא ממיתין שפיר דלמרינן חבוט רמי, (א) כשהן מכוונות [וטומאה ?] חמם אחת מהן מחמיה טמא ומו לא, דכיון דיש זה טפח מביא את הטומאה וחוצץ בפני הטומאה, הלכך מחמיה טמא ועל גבה טהור, (ג) טומאה על גבה מחמיה טהור אפילו כנגד הטומאה דחוללת, וכשאין מכוונות, כיון דיש ציטין פותח טפח, והעליונות רחבן כשיעור אור שצדן התחמונות, דקתני [הוי. ד"ם] העליונות כצדן התחמונות שהן כנגד האור וכשיעורן, (ד) טומאה חמם אחת מהן חמם כולן טמא, דלמרינן חבוט רמי, אצל אין ציטין פותח טפח נמצא שאין ברוחב התחתונות יש טפח, טומאה חמם אחת מהן מן התחמונות מחמיה טמא שחוצצת בפני החבומא שהרי יש בה טפח ומו לא, דלא אמרינן חבוט רמי,

אבל אין ביניהן פותח טפח פ"י שהעליונות אין בהם טפח, **טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא, ביניהן** צדן התחמונות לעליונות כשהן מכוונות **ועל גביהן טהור** והוא הדין בשאין מכוונות, שעל גבה טהור ומחמיה טמא, דכיון דיש זה טפח מביאה טומאה לכל אורך שחממיה, וחוללת בפני הטומאה לטהר על גבה וראה מהרש"א,

[ומאן דגריס אין בהן טפח טועה, דאם כן טומאה חמם אחת מהן אין כל מחמיה טמא, דאין בה שיעור להביא טומאה ואין על גבה כנגד הטומאה טהור שאין בה שיעור לחון, וטומאה על גבה, כנגד הטומאה טמא ומחמיה נמי טמא, דטומאה בוקעת ויורדת, שאין בה שיעור לחון, ובחסופתא [דאהלות פרק שלש עשרה] גרסינן כהדיא במסקנא: כמה דגריס אמוריס פסם שניה, וגרסינן הכי כמה דגריס אמוריס כשיש פותח טפח אצל אין ציטין כ"ו],

אבני חן למסכת סוכה

אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כוואז מלעיל כאיסתרא מלתחת כסהנקב דכז כשיעור זוז, חממו מזונה למטה כשיעור סלע, וראה חוס', וראה ר"ן שאף דלמ"ד פרוץ בעומד יהיה חרין שאם הוא מחצה על מחצה סכך כשר ופסול הסוכה כשרה, אבל אם היתה חמחה כצילתה דהיינו חצה אויר יהיה פסול והטעם הוא "וסוכה בצל תליא מילתא הרי פרוץ שלה מרובה על העומד".

שנינו במשנתנו מעובה כמין בית, ת"ר המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה, אין כוכבי חמה כשהמטה זורחת עליה ואין זיהורי חמה נראין ממנה נראין מתוכה בית שמאי פוסלין אין זו דומה לטובה אליבא דבית שמאי ובית הלל מכשירין וכן הלכה, ובידושלמי אמרו שלכתחלה צריך שהיו כוכבי חמה נראה מתוכה. דב".

הלכה: וכתבו האחרונים דמ"מ אם היא מעובה כ"כ עד שאין הגשמים יכולים לירד בתוכה אפילו כשיורידן גשמים מרובים וא"כ הוי כעין בית יש להחמיר ולפסול משום גזירת בית, ומ"מ בדריעבר כאשר א"א ליטול קצת מהסכך מפני איזה סיבה יש לסמוך על המכשירין. מ"ב סימן תרל"א ס"ק ו'.

מתני': העושה סוכתו בראש העגלה אף על גב דמטלטל לא קדישא או בראש הספינה שהוא מקום [גובה. ד"ס] של ספינה, והיס גובה מאלה ואין הרים מקיפין [אותו. ד"ס] והרסו שולטת שם ועוקרתה כשרה דדירת ערלא כגי נה ועולין לה ביום טוב [ומשום דנשיא למימנא סיפא ואין עולין, מנא רישא ועולין], [כתב הפמ"ג (תרכ"ח א"א סק"ד) דדוקא שהעגלה עומדת, אבל כשמהלכת לא הוה עלי" שם דירת עראי כלל ופסולה ליטב בה, ולפי"ז העושה סוכתו ע"ג מכונית העוסקת ליטב עלי" שם סוכה כלל ופסולה. הערות]

בראש האילן מיקן מושבו כדלעיל, ועשה שם מטיילת וסכך או על גבי גמל כשרה לחלו של מושב, ואף ביום טוב, אם עבר ועלה לה ילא ידי חוצה ואין עולין לה ב"ט דגזיר דה רבנן דלחן עולין צאלין ואין משתמשין בו, שמא יתלוש,

שתיים באילן ואחת בידי אדם סמך קרקעית הסוכה רוצו צאלין, ועשה סביבה כדלעיל האילן שמי מטיילת, ואחת עשה בידי אדם כגלך פי' והארץ הרי היא יותר נמוך מן האילן, וסמך קצת [אולי צ"ל קצה, דהיינו שקרקעית הסוכה לצד זה שאינה על האילן אין לה על מה לסמוך כיון שהוא עומדת באויר ולכן סמך קצה] קרקעית הסוכה כאלמנע טובה הדופן פי' כיון שהדופן עומדת על הקרקע, והגביה הדופן ממנו למעלה עשרה, וראה חוס',

או שתיים בידי אדם ואחת באילן כשרה ואין עולין לה ביום טוב הוילי ואם יעטל האילן טפל קרקעית הסוכה, שאינו יכול לעמוד בסמיכות שמים כגלך אין עולין לה ביום טוב, דמשתמש צאלין,

שלוש בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ב"ט,

דף כ"ג ע"א

זה הכלל כל שינטל האילן ויכולה לעמוד בפני עצמה כשרה ועולין לה ביום טוב זה הכלל בא לרבות דלא צריך שיהי דוקא ג' בידי אדם ואחת באילן שיוכשר, אלא אם עשה היכי תמצא של שנים בידי אדם ואחת באילן וינטל האילן ויכל לעמוד על שנים אלו או גמי כשרה. הערות.

גמ': מני מתניתין? רבי עקיבא היא והלכתא כותיה, דקימא לן סוכה דירת עראי בעינן. רבי דתניא העושה סוכתו בראש הספינה או בראש העגלה. חוס' רבן גמליאל פוסל ור"ע מכשיר, מעשה ברבן גמליאל ור"ע שהיו באין בספינה עמוד ר"ע ועשה סוכה בראש הספינה למחר נשבה רוח ועקרתה אמר לו רבן גמליאל עקיבא היכן סוכתך,

אמר אביי דכולי עלמא היכא דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה

אלמא כי אית ביה טפח אמרינן חבוט רמי וכי לית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי שמע מינה,

יתיב רב כהנא וקאמר להא שמעתא דרבא אמר ליה רב אשי לרב כהנא וכל היכא דלית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי, והא תניא קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ואינן נוגעות זו בזו פחות משלשה אינו צריך להביא קורה אחרת שלשה צריך להביא קורה אחרת, רבן שמעון בן גמליאל אומר

דף כ"ב ע"ב

פחות מארבעה רבן שמעון סבירא ליה פחות מארבעה לנוד, ככל דוכמא אין צריך להביא קורה אחרת, ארבעה צריך להביא קורה אחרת,

וכן שתי קורות המתאימות דתנן בעירובין (יג, ב): הקורה שאמרו רבנן כדי לקבל ארית, והאיתם תלי לבניה של שלשה טפחים פי' חצה של שלשה על שלשה שהיא טפח וחצי רוחב על שלשה אורך, דיה לקורה שמהא רבנא טפח כדי לקבל ארית לרוחבו, והסם סריך טפח ומתנא בעי, ומשני שנוטפת לשני יידי הקורה אלבע לכל רוח, ומלגנן בעינא, ואם לא היטה לו קורה רבנא טפח, ומנן שמים זו כדן זו, דהיינו ממלימות כעין תלומים **לא בזו כדי לקבל ארית ולא בזו כדי לקבל ארית אם מקבלות ארית לרחבו טפח** כשהן סמוכות זו לזו אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו שאין שמיין יחד רבנות טפח צריך להביא קורה אחרת,

רשב"ג אומר אם מקבלות ארית לארכו שלשה טפחים אין צריך להביא קורה אחרת רבן שמעון בן גמליאל להקל בזה, כלומר אפילו אין בהן טפח, ואם מושיב על שמיין ארית לרבנא אינו עומד, מרחיקין זו מזו ומושיב עליהן לאורכו, וכלכד שיהי בריאות לקבל כוכדו ולארכו של ארית שלשה ואם לאו שאין בריאות לקבלו צריך להביא קורה אחרת,

היו אחת למעלה ואחת למטה כשהשיצין זו ככל זו לא נתנם בשוה, אלא זו נמוכה וזו גבוהה רבי יוסי בר' יהודה אומר רואין העליונה כאילו היא למטה גשוח לו, ואז ואת התחתונה כאילו היא למעלה ככל תכרתה ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אמה והתחתונה למטה מעשרה לאכר, שאין מחילה בפחות מעשרה הא זה וזה בתוך עשרים אפילו העליונה סמוכה לשפת עשרים, והתחתונה לשפת עשרה קא סלקא דעתך דמכש, אלמא אמרינן חבוט רמי אע"ג דלית ביה טפח ראה חוס', [וצ"ב דמה הקשה לו הא זו משנה לגבי טומאה דחבוט אמרינן דוקא כשיש טפח בדוכמיה הדיא דלעיל? וצ"ל דמצד מתנא' דטומאה היה אפשר לומר דטומאה שאני, רק הקשה על רבא דהוציא מטהרא דטומאה לשאר מילי דדוקא טפח אמרינן חבוט, משה"ה הקשה עליו מכאן. הערות]

א"ל תריין ואימא הכי כלומר רואין דקאמר פחות משלשה הוא, וכלכד דקמי הכי קאמר וכלכד שלא תהא עליונה כי' ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אלא בתוך עשרים והתחתונה סמוכה לה בפחות משלשה, אי נמי בלבד שלא תהא תחתונה למטה מעשרה אלא למעלה מעשרה ועליונה סמוכה לה בפחות משלשה, אבל שלשה כיון דלית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי ראה חוס'.

שנינו במשנתנו ושיצילתה מרובה מחמתה כשרה, הא כי הדדי פסולה והא תנן באידך פירקין ושחמתה מרובה מצילתה פסולה הא כי הדדי כשרה? לא קשיא כאן מלמעלה כאן מלמטה הא דדייקין כי הדדי פסולה למעלה קאל, כשיש בין קנה לקנה כמלא קנה אפילו מזומנא פסולה, לפי שחמת האויר נראית כגלך רבנא רבנא מן הלל של סכך, והא דדייקין כי הדדי כשרה נקט שיעוריה מלמטה, שחמה וכל שוין, דידוע שהקנים רחבים מן האויר, וראה חוס',

אבני חן למסכת סוכה

נתגלה לו לחלק דלא החמיר המנ"א רק בשופר וכיו"ב שבא דוקא מבהמה וע"כ י"ל דיש קפידא לדבר היותר בפקד, אבל דפנות סוכה שראוין גם מעצים ואבנים שאינם ראויים לאכילה כלל בודאי לא נאמר בהם דין מותר בפקד, וע"כ יכול לעשותן אפילו מדרב האסור באכילה. דף על דף].

למאן דאמר גזרה שמא תמות ניוחוש שמא תברח? אלא בפיל שאינו קשור כולי עלמא לא פליגי דפסול דחיישין שמא תברח, כי פליגי בבהמה קשורה למ"ד גזרה שמא תמות חיישין, למ"ד גזרה שמא תברח לא חיישין,

ולמאן דאמר גזרה שמא תברח ניוחוש שמא תמות? מיתה לא שכיחא ואפילו ר' מאיר לא פסל,

והאיכא רווחא דביני ביני דניני כרעי, שהיא פירלה, ואפילו כשהיא חיה? **דעביד ליה בהוצא ודפנא** הו"ל לולכי דקל, דפנא ענפי עץ שקורין לורי"ד וגדל צו פרי שקורין צאיי"ש,

ודלמא רבעה רוצנא? דמתיחה באשלי' מנלים מלעיל ואם תמות אינה טופלת,

ולמאן דאמר גזרה שמא תמות נמי הא מתיחה באשלי' מלעיל? וזמין דמוקים בפחות משלשה סמוך לסכך פעמים שאין גבוהה של צהמה אלא שצעה ומשהו, וסוכה עשרה דקאי לה צפחות משלשה סמוך לסכך, ואמרין לצוד,

דף כ"ג ע"ב

וכיון דמיייתא כווצא מתמעט, דעריי"ט, והוה ליה שלשה, ונטייל ליה לצוד, ואין כאן דופן **ולאו אדעתיה** אינו נתן לצ לתקנה, דאינו ניכר והקשה בהערות דלעיל ע"א בד"ה גזירה שמא תמות כתב רש"י שהחשש הוא שמא תמות ביו"ט ונמצא בטל ממצות סוכה, ולמה לא אמר שם הטעם שלא ידא ניכר? והרש"ש לעיל תירץ דמיתה ונפילה נראה וניכר ולא שייך למיטר לאו אדעתיה, ובכווצא ליכא חשש ביטול מצות סוכה דאיכא תקנה למותחה באשלי' לפחות מנ' סמוך לסכך,

ומי אמר אביי ר"מ חייש למיתה שאביי אומר הטעם שר"מ פוסל דחייש שתמות הבהמה, ור' יהודה ואביי אומר טעמו של ר' יהודה ד **לא חייש למיתה**,

והתנן בת ישראל שנשאת לכהן והלך בעלה למדינת הים אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים,

ורמינן עלה הרי זה גיטיך שעה אחת קודם מיתתי ידא שלא ימות פתאום וא צריך לחכם, ומסקין אשמו לתלמה, ונתן לה גט כשהוא צריך, ואומר לה גט זה יהא לגיטיך שעה אחת קודם מיתתי **אסורה לאכול בתרומה מיד** אם הוא כהן והיא ישראלית, דשמא זו היא השעה שקודם למיתתו, והרי היא מגורשת ממנו, אלמא מיתה שכיחא, ומיישין לה [הרש"ש בניגין הקשה הא גם אסורה לבעלה? ותירץ כיון דמיידי שם גם בשפחה חני מילי בשווי בתרייהו. ע"פ הערות?]

ואמר אביי לא קשיא הא ר"מ דלא חייש למיתה הא רבי יהודה דחייש למיתה [לקמן מתרץ הגמ' דאביי אמר רק "הא ר"מ והא ר"י", והפירוש הוא איפכא דר"מ חייש למיתה ור"י לא חייש למיתה, וגם דאביי לא הביא הברייתא דלקמן אלא הגמ' הביאה]

דתניא [ברט' גורם דתנן, וכן הוא בר"ם, וכתב הרט' ומשנה היא במס' דמאי, אלא שלא שנינו שם מהלוקת ר"מ ור' יהודה אלא פתמא בר"מ, אלא שכל ברייתא שיש לה עיקר במשנה בקצת אמרין עלה בתלמודא דתנן] **הלוקח יין מבין הכותים** [קודם שגזרו עליהם, דלאמרין כהנל שומעין [פולין ג, 6] דאמרין התם שגזר ר"מ על יינם, מפני שדמותו יונה מצאו לוקן בראש הר גריזים שהיו עובדין אותה, ואע"ג דרוב כותים לאו מהר גריזים היו, ר"מ למעמיה דחייש למיעופא] וקנה הדין בערב שבת סמוך לערב **אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש** מן המאה למרומה הרי שם מרומה קריי עליהם כחוקי, וכגון שהגיע לילי שנת, [אין] אין עמו כלים טעורים להפריש לתוכן מרומה

דיבשה לא כלום היא דאפילו דירת ערפי לא הויא, יכולה לעמוד בשאינה מצויה דיבשה הוי כרוח מנזיה דים **כ"ע לא פליגי דכשרה** אף על גב דאינה עומדת כיום שאינה מנזיה דים, דאפילו למאן דדעי סוכה דירת קצת, איכא [דברי רש"י כאן אינם על הסדר, ורש"י גם גורם מה שנמחק על הגליון],

כי פליגי בדיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים, רבן גמליאל סבר סוכה דירת קבע בעינן וכיון דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים לא כלום היא, ר"ע סבר סוכה דירת עראי בעינן וכיון דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשרה.

שנינו במשנתנו **או על גבי גמל כו' מתני' מני רבי מאיר היא דתניא העושה סוכתו על גבי בהמה** נתן נתן דלמות על שני סוקים [לכן שינה מלשון הברייתא? כדי שלא יאא אסור משום שבינות בהמתו, דהא באדם כהאי גוונא בזה יכול וזה יכול פטור ואמרין בשבת קנ"ז ע"ב כל שבתדור פטור אבל אסור בחמורו מותר לכתחלה. ע"פ לקויו שלמה עיי"ש], והס קרקעית הסוכה, ועשה למעלה ממילות וסך **ר"מ מכשיר ורבי יהודה פוסל**,

מ"ט דרבי יהודה? אמר קרא חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה הראויה לשבעה שמה סוכה סוכה שאינה ראויה לשבעה **לא שמה סוכה** והשאל דגזור רבנן אין עולין לה נמנאלת שאינה ראויה ליום ראשון,

ורבי מאיר הא נמי מדאורייתא מחזא חזיא ורבנן הוא דגזרו בה ובודאי דלר' יהודה נמי איסורא דרבנן הוא, אלא שהוא סובר שכך דין תורה לפסול כל סוכה שאינה ראויה לשבעה מאזה צד וענין שיהיה, והרי הוא פסולה מן התורה. רט',

היא סיפא דברייתא דלעיל. מצור דבש **עשאה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ור' יהודה מכשיר** [הרי"ף לא הוכיר הלכה זו, ואלו מן הדברים שהניח מפני שאינן מצויין אלא לפרקים ולעתים רחוקים, כדאוקמנא בגמ' דעביד לה בהוצא ומתיחא באשלי' מלעילא, וכל כה"ג ק"ל ר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה. בעל המאור],

שהיה רבי מאיר אומר כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסוכה ולא לחי למבוי ולא פסין לכיראות דמתן צעיונין וי, 3) עושין פסין לניכאות ארבעה דיומדין, לצור שצנשות הרבים, והצור עמוק עשרה דהוא רשות היסוד, ואין יכול למלאות ממנה אלא אם כן מוקף מחילות, ומפני צהמות עולי רגלים התיירו המחילות צלרבעה דיומדין לארבע פילאות, ואמר ר' מאיר דלא עבדין חדא מהניך כבעלי חיים, וטעמא מפרש לקמן **ולא גולל** [הר' משה בר יעקב וצ"ל דיה מפרש גולל חיינו שגוללין ע"פ הקבר, שהרי קברות שלהם היו עשויין בכובין ולא כמו שלנו אלא כמו מערה והיו גוללין אבן על פיו או נסר ואתי שפיר וכו' הלכך פירש"י וצ"ל עיקר. אור ודוע ח"ב ס' תכר בסופו] **לקבר** כלומר אם עשאוהו כסוי לארצו של ממ, אין שם גולל עליו לטמא, דלאמרין צהמה המקשה דגולל מעמא כמגע וצמשא וצאהל, דמיא [פולין עב, 6] על פני השדה לרבות גולל ודופק,

משום רבי יוסי הגלילי מפרש לקמיה טעמא אמרו אף אין כותבין עליו גיטי נשים,

מ"ט דר' מאיר דפוסל? **אביי אמר שמא תמות** הנהמה ציוס טוב ומפול וכיו"מ לא יוכל לבנות סוכה אחרת, ואין כאן דופק, ומנאל צטל ממלות סוכה, [ולקמיה פריך וגוולל, דקולא היא, מאי טעמיה?]

בפיל [פילין לא שכיח. שבת קכ"ח ע"א] **קשור** דליכא למישא שמה תצנח כולי **עלמא לא פליגי** צין לצדי צין לר' זילא מכשיר ר' מאיר **דאי נמי מיית** ופול **יש נבבלתו י', כי פליגי בפיל שאינו קשור למאן דאמר שמא תמות לא חיישין, למאן דאמר גזרה שמא תברח חיישין,**

[בפיל קשור וכו', בתשובת נודע ביהודה [א"ח תניא ס' ג'] מבנו של הגו"ב) תמה מכאן על הגמנ"א סי' תקפ"ז שכתב לענין שופר דבכל המצות לא הוכשר רק מהמותר בפקד, דלפי דבריו איך יכול לעשות דפנות סוכה ע"י פיל שהוא בהמה טמאה ואסורה באכילה? וכתב שם בה"ג דאחרי הרבה שנים

אבני חן למסכת סוכה

מומזין לכהן גדול לערב יום הכיפורים **שמא תמות אשתו** וכחצי (ויקרא טז) וכפר בעדו ובעד צימו, צימו וז' יום אשתו?

הא איתמר עלה אמר רב הונא בריה דרב יהושע מעלה עשו בכפרה
בכפרת יום הכיפורים עשה צו מעלה זו, שחשש צה צמידי דלא חייס בעלמא,

ועוד חזר לעיל: ופרסין בין למאן דאמר לאבין דאמר טעמא דר' מאיר לעיל ב"ג ע"א דכל שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסוכה וכו' **שמא תמות, בין למאן דאמר ר' זירא דאמר טעמא דר' מאיר שמא תברח** תרשיהו מפרשי לר' מאיר ד **מדאורייתא מחיצה מעליא היא ורבנן הוא דגזרו בה** שמה תכרת או תמות, **אלא מעתה לרבי מאיר תטמא משום גולל** חתה גבי סוכה מצוי וציראות דר' מאיר לחומרה, אבל גבי גולל ר' מאיר מקיל וסיון דמדאורייתא צטיל הוהך יכול לטהרו מידי טומאת גולל,

אלמא תנן צעירינן [פו. בכל עושין לחיין אפילו בדבר שיש בו רוח חיים, ור"מ אוסר ומטמא משום גולל, [ע"ב] ור"מ מטהר] דצר שיש צו רוח חיים **רבי יהודה מטמא משום גולל, ורבי מאיר מטהר?**

[והוא הדין דמצי למיפך ממתימא דלעיל [ב"ג] ע"א דקמני ולא גולל לקצה, אלא ממתימין אלימא ליה לאקשוי, ועוד משום דקמני מטהר כדעיה, לשון קולא, רוח חיים לאו צידי אדם הוא, שהרי אין רוח צידי נפשו],

[ואבין ור' זירא דמפרשי טעמיה דר"מ משום שמא תמות או שמא תברח, מילי קתני, וסביר שבאמת אין על בהמה שם מחיצה אבל סוף סוף הוא דבר גוש שמפסיק האויר, לכן צריך למעמים אלו, אבל שניהם סוברים שלא חל שם "גולל" על בעל חי. ע"פ יוסף דעת בשם החזון איש].

אלא אמר רב אחא בר יעקב קסבר ר"מ [מה שאמר ר"מ לעיל כג. שכל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסוכה ולא לחי למבוי ולא פסין לבידאות, טעמו הוא ש] **כל מחיצה "שעומדת ברוח"** על ידי רוח אינה מחיצה דעיקר עמידתה דצר שאין צו ממש הוא,

איכא דאמרי אמר רב אחא בר יעקב קסבר רבי מאיר כל מחיצה "שאינה עשויה בידי אדם" אינה מחיצה,

מאי בינייהו? איכא בינייהו דאוקמה בגוד תפוח סמך הדופן על הגוד מפוח צרום למ"ד מחיצה עומדת ברוח אינה מחיצה הרי עומדת ברוח למ"ד אינה עשויה בידי אדם

דף כ"ד ע"ב

הרי עשויה בידי אדם דרוח זה צידי אדם צא.

אמר מר, משום רבי יוסי הגלילי אמרו, אף אין כותבין עליו גימט נשים, מ"ט דר' יוסי הגלילי?

דתנאי דברים כד ספר וכמז לה ספר כריתות אין לי אלא ספר קלף, מניין לרבות כל דבר למצונו עליו, כגון לוח עץ ועלה זית? תלמוד

ומעשר, והאי דנקט טחים אשמעינן דגרושין הן מעמי הארץ, והלוקח מהן צריך לעשר ודאי ולא דמאי, ואף על המזומה נמשדו [שאני "עתיד" להפריש, משמע בתום] שההפרשה יכולה להיות גם בשבת, כיון דבהפרשה כבר אינו מתקן כלום, אבל הרצ' חולק וס"ל דהפרשה בכי הא נמי אסור. הערות] **הרי הן תרומה, עשרה** לאו דוקא שהרי הפריש כבר שנים לתרומה אלא עשר אחוז מהנשאר **מעשר ראשון** וגבול בה תרומת מעשר. ראה מאיר **תשעה מעשר שני, ומיחל** מעשר שני שהוא יכול לחללו, ומחללו כמכור על מעות שיש לו כמון צימו **ושותה מיד** וסממין אצמיה, וכשיצא לצימו יפריש, ואמרינן יש צמיה, שאלו הן מעשרין ומזומתן **דברי רבי מאיר**

דף כ"ד ע"א

רבי יהודה ורבי יוסי ור' שמעון אוסרין ואמרינן גוריה שמה יבקע הטד ולא יצא ליד צמיה, ונמצא שמה טבלים, אלמא ר' יהודה חייס לבקיעת הטד, וכל שכן למיתת אדם, ור' מאיר לא חייס?

איפוך לא שנינו אבי [ורמינוהו לעיל סוף ב"ג ע"ב] כדקאמר, אלא אפכא שנינו אבי הא דלא חייס ר' יהודה, והא דחייס ר' מאיר, ולאו מהלוקט יין שנינו אבי, אלא מהך דסוכה, דר' יהודה לא חייס ור' מאיר חייס **ר"מ חייס למיתת ר' יהודה לא חייס למיתת,**

דתנאי עשאה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ורבי יהודה מכשיר,

קשיא דרבי מאיר דנקיעת נוד דלא חייס לבקיעת הנוד **אדרבי מאיר** דסוכה דחייס למיתת? **אמר לך ר' מאיר מיתת שכיחא בקיעת הנוד לא שכיחא אפשר דמסר ליה לשומר** במס' גיטין שם פריך על' ערבך ערבא צריך שמא יפגע השומר עצמו, וכאן לא פריך הכי, וצריך ישוב ילקוט המאיר, וכיון שחייס ר"מ למיתת למה לא ניהוש שימות האיש קודם מוצ"ש ולא יפריש? וי"ל שלא חייס ר"מ למיתת פתאומית, ואם ירגיש שהולך למות יעשה שליח. ע"פ היוסף דעת

קשיא דרבי יהודה דחייס לבקיעת הנוד **אדרבי יהודה** דבסוכה לא חייס למיתת? **טעמא דר' יהודה לאו משום דחייס לבקיעת נוד** אלא **משום דלית ליה ברירה** ואפילו אינו נבקע אסור, [יש שואלים מה הוצרכנו לטעם אין ברירה ויאסר מתורת מרומע, וכמו שאמרו קרא שם מפה לא ישתה משוליה וכו'? ומתרגמים שבוו הוא עשה אותה מעבשיו תרומה, אבל זה לא אמר אלא מה שאני "עתיד" להפריש יהא תרומה, ולא ייחד לה מקום להוותה מעבשיו תרומה. מאיר],

ולא חייס ר' יהודה לבקיעת נוד והא מדקתני סיפא אמרו לו לר' מאיר אי אתה מודה שמא יבקע הנוד ונמצא זה שותה טבלים למפרע, ואמר להו ר"מ לר' יהודה **לכשיבקע** נצין נדנב, כלומר דלא חייסין לה מכלל דחייס רבי יהודה לבקיעת הנוד?

התם ר' יהודה הוא דקאמר לרבי מאיר, לדידי הטעם שהלוקח יין מבין הכותים אסור להפריש בע"ש, ד לית לי ברירה, אלא לדידך דיש ברירה ולכן אתה מתיר לומר שני לזנן וכו' אי אתה מודה דשמא יבקע הנוד, אמר ליה ר"מ לר"י **לכשיבקע,**

חזר לעיל: קאי על מה שאמר אבין איפוך דר"י סבר דלא חייסין למיתת ולא חייס רבי יהודה למיתת והא תנן ר' יהודה אומר אף אשה אחרת מתקנינן לו

אבני חן למסכת סוכה

לומר "וכתב לה" מכל מקום דמאי למיכתב ונתן צידה ספר כריתות,

אפשר דמותר. והאילנות דפנות לה כשרה.

גמ': אמר רב אחא בר יעקב ראה דבריו בע"א כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה שהיו מוליכה ומציאה אינה מחיצה,

תנן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה והא קאזיל ואתי? הכא במאי עסקינן בקשין אילנות זקנים ועצים, והאיכא גופו שהיך זכא, ופעמים שהף הנוף מן הדופן? דעביד ליה אורג הנוף כמין מחיצה, שלא ייענו הרוח בהוצא ודפנא, אי הכי מאי למימרא? מהו דתימא ניגור דלמא אתי לאשתמושי באילן להניח עליו כליו קמ"ל,

ת"ש בפסי ביראות קאי היה שם באתם הפילות אילן שעוצי אמה לכל עד מרובע אמה על אמה, או גדר כל גדר סתם של אצנים הוא, וזרץ שהיא אמה על אמה כדי לחלק לשתי מחצות, אמה למרחק ואמה ללפון או לדרום או מחיצת הקנים, נידון משום דיומדר שני עמודים [שיהיו? ובר"ם שהיו] מחיצה לכלן ולכלאן, שזכך הקילו חכמים עליהם?

התם נמי משום דעביד ליה בהוצא ודפנא,

ת"ש אילן המיסך על הארץ אם אין גופו גבוה טפיו גדול מאלו, וראשי הנוף כפופין סביב על הארץ מן הארץ שלשה טפחים מטלטלין תחתיו דלמרינן לגדל, ומחיצה זו גבוהה עשרה מנפנים, שהנוף אריך הוא, ונגובה האילן הוא, אמאי הא קא אזיל ואתי? [ראה ביוסף דעת שיש דעה שרק אם המחיצה נעה ג' טפחים הוא פסולה, ולפי האגרות משה אם אינה קשורה למטה הוא פסולה, אם היא נעה הרבה אף בפחות מנ', אבל בגדנוד קצת כשרה, אבל הגרשו"א כתב שאף גדנוד קצת פוסל את הסוכה].

התם נמי דעביד ליה בהוצא ודפנא,

אי הכי דעשויה [צידה אדם. ד"ם] היא, [ודאי. ד"ם] לגדור מחמיה, ולשמור שדה עשאה, וכיון דמוקף לדירה הוא נישלטל בכוליה כלומר יטלטל זו כל כמה שהוא גדול, אלמא למה אמר רב הונא בריה דרב יהושע אין מטלטלין בו כלל

דף כ"ה ע"א

אלא אלא אם כן אינו (הוא?) אלא כשיעור בית סאתים כחצר המשכן, ששיעור זה סאתים נתנו מחמיה לכל היקף שאינו לדירה, ואם גדול הוא מכאן הוי כרמליה, ואין מטלטלין זו אלא בתוך ארבע אמותיו של אדם, והקושיא הוא למה אמרין כאן שאין מטלטלין אלא בית סאתים והאי כיון דצידים הוקף ולדירה, אפילו הוא יותר מצית סאתים לטלטל ציה?

ומתריץ משום דהוי דירה שתשמישיה לאויר אינה עשויה דירה זו אלא לזרץ אורח שחוצה לה, לשמור השדות, ואינה משונה דירה להמיר היקף גדול וכל דירה שתשמישיה לאויר אין מטלטלין בו אלא סאתים עורובין ט"ו ע"א מטלטלין בו סימן,

ת"ש שבת בתל קדש היום על האדם והוא בתל שהוא גבוה עשרה וקנה שם שציתו, והוא מארבע אמות עד בית סאתים גדול הוא מארבע אמות, אבל אינו יותר על צית סאתים, וכן בנקע גומא העשויה מששת ימי בראשית וזל"ה"ה (עמק, שקע טבעי באדמה) שהוא עמוק עשרה והוא מארבע אמות עד בית סאתים גבוהות עשרה מקיפות אותה סביב, כל הני מחיצות נינהו להיקף צית סאתים, ולא ליותר מכאן, דלא נעשית לדירה, הלכך,

מהלך את כולה והוצה לה אלפים אמה, דכל חללה, הואיל ושבת זה באוירה מנעוד

אם כן מה ת"ל ספר? לומר לך מה ספר דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל, אף כל דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל,

ורבנן דכותבין גיטי נשים על בעלי חיים, איך יפרשו הפסוק? אי כתב וכתב לה כריתות בספר כדקאמרת דהאי ספר קלף הוא השתא דכתיב ספר אין זה קלף, ואין הכתוב מדבר שהיא נכתב עליו, אלא לספירת דברים בעלמא הוא דאתא דכתיב הגט [קרא. ד"ם] ספר ספירת דברים, כריתות דברים שהיו סומקין ומפרידין ציטין,

ורבנן כיון דספר לאו קלף הוא האי וכתב לה מאי דרשי ביה לא אצטריך לרבות כל דבר, דמאיכא חימי [ן. ד"ם] לייחד דבר לכתיבתו, דלאצטריך לאשמועינן שכל דבר דבר כשר [לכך. ד"ם]?

ההוא מיבעי ליה בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף ליתן לה כסף לשם גירושין, ולומר הרי את מגורשת זו כדרך שנתן בקידושין, ואמר הרי את מקודשת זו, ס"ד אמרינא הואיל ואיתקש יציאה וצאה מצינו והלכה והיתה לאיש אחר (דברים כד) להויה בזה הויה כשמהווה עממה לאיש, אפשר בכסף, כדנפקא לן בקידושין (ב, ה) קימה קימה משדה עפרון בכסף אף יציאה בכסף קמ"ל,

ורבי יוסי הגלילי האי סברא מנא ליה? מספר כריתות נפקא ליה מדסקין כריתות לספר ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה,

ואידך רבנן? ההוא מיבעי ליה לדבר הכורת בינו לבינה שחאה ספירת דברים סומת ציטתם, ולא יחא [צו. ד"ם] מנא האוגדת יחד, כדתניא הרי זה גיטיך על מנת שלא תשתי יין ועל מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם ראה רובי, אין זה כריתות דכל ימיה קשורה זו, שמחמתו צריכה לעמוד שלא ללך כל שלשים יום הרי זה כריתות דיכול לכל לדיי הפרדה לטון שלשים, הלכך מעשיו מומרת לנישא מן התורה, וראה באה"ע סימן קמ"ג דאף לזמן ארוך היא כריתות אם הוא זמן קצוב.

ואידך ר' יוסי הגלילי מכרת כריתות נפקא דמאי למיכתב ספר כרת,

ואידך רבנן כרת כריתות לא דרשי.

	ר' יוסי הגלילי	ורבנן
	אין כותבין עליו גיטי נשים	כותבין גיטי נשים על בעלי חיים
ספר	דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל	ספירת דברים בעלמא
וכתב לה	לרבות כל דבר	שאינה מתגרשת בכסף
ספר כריתות	ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה	דבר הכורת בינו לבינה
כרת כריתות	דבר הכורת בינו לבינה	לא דרשי

מתני': העושה סוכתו בין האילנות נזרק, ולא סמכה עליהן, אבל הן דופנותיה, אבל אם סתך הסכך על האילנות אסור ליכנס לסוכה זו ביו"ט. מנ"א סימן תר"ל ס"ק י"ד, וכמש"ב בסימן תרכ"ח ס"ק ו' הטעם דחיישנן שמא יניח חפציו על הסכך, [וכתב שם דבומנינו שאין משתמשין בסכך

אבני חן למסכת סוכה

יום, הוה בארבע אמות של מקום שביטה,

וְלַהֲסִי נָקַט וְהוּא מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, דְּלִי לֹא הוּא יוֹמֵר מֵאַרְבַּע אַמּוֹת מֵאִי מֵהֶלֶךְ אֶת כּוֹלָה אִיכָא, בְּלֹא מַחֲסוֹת נְמִי אַרְבַּע אַמּוֹת מִקּוֹם שְׂבִיטָה אִי לִיָּה, דְּהִינּוּ שֶׁנִּי אִישׁ תַּחֲמוּז וְחוֹלָה לֶחֶן אֶלְפִים אִמָּה, דְּכַמִּי אֵל יֵלֶא אִישׁ מִמִּקּוּמוֹ וְאֶסְמוּךְ רַבֵּן לְמִילֵךְ מִקּוֹם מִמִּקּוֹם, וּמִקּוֹם מִנִּסָּה כִּי, כְּדַמְרִינִי בְּעִירוֹנִי (נֶאֱ, אֵ), וְחַל מוֹקֵף מַחֲסוֹת הוּא, דְּכָל שְׁנֵיבָה עֶשְׂרֵה אֲמִירִין גּוֹד אֶסְרִי מַחֲסוֹת שְׁלֵי, וְהִקֵּף בֵּהֶן אֶת רֹאשׁוֹ,

אע"ג וּפֶה עַל גַּב דְּאִין עוֹמְדוֹת בְּרוֹחַ דְּקִאֲוִיל וְאִתִּי אִי אִקְמָה קִצּוֹרָה?

הַתָּמָּ נְמִי דְּעִבִיד לִיָּה לְמַחֲסוֹת הַשְּׁנֵלִים בְּהוֹצָא וּרְפִנָא מַשְׁנוֹלָה לְשִׁנּוֹלָה, עַד שְׁאֵגְדִן וְגִדְלִן יִתֵּד סָבִיב, וּמַחֲסוֹת וְזֵי אֵת וְזֵי.

מתני': שְׁלוּחֵי מִצְוָה הוֹלִיךְ דְּדִקֵּךְ מִזֵּה, כְּגוֹן לְלַמּוֹד מוֹרֵה [רֹאה יוֹסֵף דְּעֵת בִּיאוֹר אֶרֶץ שֶׁאֵם מִצְוָה יִבִּיא אֶת הָאָדָם לְהַבְטִיל מִן הַלִּימּוֹד לְגַמְרִי אוֹ הַמִּצְוָה גְּדוּחַת מִפְּנֵי לִימּוֹד הַתּוֹרָה, אֲבָל מִצְוָה שִׁיבְטָל אוֹתוֹ רַק לִזְמַן מִהַלִּימּוֹד צִרִיךְ לְהַפְסִיק לִימּוֹדוֹ לְקִיָּם הַמִּצְוָה] וְלִהְיוֹת פִּי רַבּוֹ וּלְפָדוֹת שְׁנֵיִם פְּטוּרִין מִן הַסּוֹכָה וְאִפְּלוֹ בְּשַׁעַת מִיָּתֶם, חוֹלִין וּמִשְׁמָשִׁינִי פְטוּרִין מִן הַסּוֹכָה,

אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עֵרָא חוּץ לְסוֹכָה. [שְׁכַן אֶדָם אוֹכֵל אִכִּילָת אֶרֶץ חוּץ לְבֵיתוֹ. רִיטב"א, י"ש אוֹמְרִים שְׁבֹאֲפִין שֶׁהַסּוֹכָה מוֹנֵמֶת בְּסִמּוּךְ אִלּוּי וְאִין לֹא שׁוֹם טוֹרַח לִיכְנֵם אִלִּיה, אִסּוּר מִן הָרִין לְאִכּוֹל אֶרֶץ חוּץ לְסוֹכָה, שְׁהִי בְּכַנּוּן זֶה אִין אֶדָם אוֹכֵל חוּץ לְבֵית אִלִּא נִכְנֵם פְּנִימָה וְאוֹכֵל [הַלִּיכּוֹת שְׁלֵמָה חֲטִי- מִרְשִׁמוֹת הַגֵּרִשׁ"א]. יוֹסֵף דְּעֵת]

גמ': מִה' מ' דְּשְׁלוּחֵי מִצְוָה פְטוּרִין? דִּת"ר דְּכָתִיב בַּמִּצְוָה קִרְיָת שְׁמַע שְׁהַעוֹסֵק בַּמִּצְוָה פְטוּר מִן הַמִּצְוָה וּמִשֶּׁם נִלְמּוֹד לְשֹׂאֵר מִצְוֹת בְּשִׁבְתֶּךָ בְּבִיתֶךָ וּרְדִישִׁין פֶּרֶט לְעוֹסֵק בַּמִּצְוָה שְׁאִינוּ חִיִּיב בְּקִרְיָתָה שְׁמַע, וְלִקְנִין מִפְּרָשׁ מֵאִי מִשְׁמַע,

וּבְלִכְתֶּךָ בְּדֶרֶךְ פֶּרֶט לְחֵתֶן וּפֶה עַל גַּב דְּהוּא נְמִי בְּמִנּוֹה טְרִיד ? אִינְטֵרִיכִי לְהוֹ מִרִי קִרְיָה, דְּלִי הוּא כְּמִיב מַד, כִּיּוֹן דְּחֵתֶן לֹא צִהִידָה כְּמִיב צִקְרָה הוּא אֲמִינָה לֹא פֶטֶר הַכְּמוֹב אֲלֵא טוֹרַח וְעוֹשֶׂה מִלְּאכְתָּה מִזֵּה צִידִים, אִו מֵהֶלֶךְ לְמִנּוֹה, אֲכַל חֵתֶן שְׁהוּא יוֹשֵׁב וְצִטֵּל וְאִינוּ עוֹסֵק, אֲלֵא טְרִיד בְּמַחֲשַׁבְתָּה צִעִילָה לֹא פֶטֶר הַכְּמוֹב, הֶלֶכְךָ מִקְרָא יִחִידָה אֲשֶׁמַּעִינִי דְּפֶטוּר גַּם חֵתֶן מִקְרִיָּתָה שְׁמַע, דְּטְרִיד בְּמַחֲשַׁבְתָּה צִעִילָה מִכָּאֵן אֲמַרְוּ הַכּוֹנֵם אֶת הַבְּתוּלָה פְטוּר וְאֶת הָאֵלְמָנָה חִיִּיב,

מִזֵּי מוֹשְׁמַע מֵהֵי קִרְיָה פֶּרֶט לְמִנּוֹה?

אִמֵּר רַב הוֹנָא בְּדֶרֶךְ [רִשִׁי גִרְסָה כִּי דֶרֶךְ] הוֹלֵךְ דְּדִקֵּךְ סְמוּכָה מִדֶּה דֶּרֶךְ רִשּׁוֹת אִף כָּל רִשּׁוֹת לְאִפּוֹקִי הֵאִי דְּבַמִּצְוָה עוֹסֵק,

וּמִקְשָׁה מִי לֹא עִסְקִינִי וְכִי אִינִי יוֹכֵל לְכַלּוֹל בְּמִקְרָא דֶּרֶךְ מִזֵּה עִם הַרְשׁוֹת, וְהֵא דֶּרֶךְ סְתֵמָה כְּמִי, וּמִשְׁמַע נְמִי דְּקִאֲוִיל לְדַבֵּר מִצְוָה וְקֹא אִמֵּר רַחֲמֵנָא לִיקְרִי לְחִיִּיב לְקִדּוֹת?

וּמִתְרִין אִם כֵּן דְּדִקֵּךְ מִזֵּה נְמִי קֹא לִימָא קִרָא בְּשִׁבְתָּה וּבְלִכְתָּה, מִזֵּי בְּשִׁבְתֶּךָ וּבְלִכְתֶּךָ, בְּלִכְתָּה דִּידֶךָ הוּא דְּמִיחִיבָתָה, הֵא בְּלִכְתָּה דְּמִצְוָה דְּהִינּוּ חֵתֶן וּכְדוּמָה פְּטוּרָתָה,

אִי הִכִּי אִפְּלוֹ כּוֹנֵם אֶת הָאֵלְמָנָה נְמִי? כּוֹנֵם אֶת הַבְּתוּלָה טְרִיד לְזוֹ טְרִיד בְּמַחֲשַׁבְתָּה צִעִילָה, וּמִסְתַּבְּרָא, כִּי פְטוּרִיהָ קִרָא מִשּׁוֹם טְרִידָה פְּטוּרִיהָ וְאִינוּ יוֹכֵל לְעוֹסֵק בְּשִׁנִּים כֹּאחֵד כּוֹנֵם אֵלְמָנָה לֹא טְרִיד וְיוֹכֵל לְקִיָּם אֶת שְׁמִיָּה,

וּכָל הִיכָא דְּטְרִיד ה"ג דְּפֶטוּר הֵאִי דְּפִרִיךְ מִשְׁמַע לִיָּה דְּטְרִידָתוֹ פּוֹטְרָתוֹ לִפִּי שְׁאִינוּ יוֹכֵל לְכּוֹן

אֶת לְזוֹ, וְהִלֵּךְ אֲלֵא מַעֲתָה טַבְעָה סְפִינָתוֹ בִּים דְּטְרִיד צִנְעִי הִכִּי נְמִי דְּפֶטוּר?

וְכִי תִימָא ה"ג, וְהֵאֵמֵר ר' אבא בר זבדא אִמֵּר רַב אֲבָל עַל מִתּוֹ חִיִּיב בְּכָל הַמִּצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה חוּץ מִן הַתְּפִילִין שְׁהִי נֵאֵמֵר בֵּהֶן פֶּאֶר דְּלִקְמֵן, וְאֲכַל לֹא צִר פֶּאֶר הוּא, וְכַשְׁמַחֲפֶאֶר מִרְלָה צִנְעָמוֹ שְׁאִינוּ אֲכַל?

וּמִתְרִין הֵבֵא טְרִיד טְרִידָה דְּמִצְוָה וְאֶשְׁמַעִינִי קִרָא לְלֹא מִיחִיִּיב לְהִסִּיר דַּעֲמוֹ מִמַּחֲשַׁבְתָּה מִנּוֹה רֹאשׁוֹנָה פְּרִיָּה וּרְבִיָּה צִנְצִיל וְזֵי קִרְיָתָה שְׁמַע הַצָּהָה עֲלֵיו, אֲלֵא יַעֲסוֹק בְּרֹאשׁוֹנָה וְיִתֵּן לְזוֹ לְהִיּוֹת צִקִּי דְּצִנֵּר הַתָּמָּ טְרִיד טְרִידָה דְּרִשּׁוֹת שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁהוּא חִיִּיב לְנַהוֹג אֲבִילוֹת שֶׁל נַעֲלָה רַחֲמִיָּה וְסִיכָה לְהַרְאוֹת כְּכּוֹד מִתּוֹ אִינוּ חִיִּיב לְהַצְטַעַר, [וְהַחֲחִילוֹק הוּא דְּבִבְעִילָת מִצְוָה צִרִיךְ לִיתֵּן לָב מַד לַעֲשׂוֹת וְלִזֵּה קוּרָא טְרִידָה, אֲבָל בְּאֲבִילוֹת אִין כֹּאֵן נִתְּנָת לָב מַד לַעֲשׂוֹת אֲלֵא לְמַנּוּעַ מִנַּעֲלָה וְכו'] # וְיֵשׁ לְכֹאֵר עוֹד שֶׁאֵם בְּאֵמֶת אִינוּ מוֹצַטְעֵר עַל מִיתָת הַקְּרוֹב כְּגוֹן שְׁהִיָּה אִחַ שְׁלֹא דִר עָמוּ בְּמִקּוֹם אֲחֵד וְלֹא הַכִּידוֹ, אִו הוּא רַק מִצְוָה לְהִרְאוֹת אֲבָל לְכַבּוֹדוֹ וְאִין מִצְוָה לְהַצְטַעַר בְּאֵמֶת, וְלִכֵּן אִם הוּא קְרוֹב אֲחֵר שְׁבֹאֲמֶת מוֹצַטְעֵר עֲלֵיו הַצְטַעַר הוּא בְּשִׁבְלִי הַרְגִּישׁוֹתָיו וְלֹא מִשּׁוֹם מִצְוָה],

וְהַעוֹסֵק בַּמִּצְוָה פְטוּר מִן הַמִּצְוָה מִכָּאֵן נִפְקָא מִשְׁתַּקֵּךְ צִנְיִיךְ מִהַתָּם נִפְקָא, דִּתְנִינָא בְּמִדְבַר ט' וְיִהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִיוּ טַמְאִים לְנַפְשׁ אֶדָם וְגו' בַּפֶּסֶק מִדְבַר קִרָא, בְּשֵׁנָה הַשְּׁעִית לְעִילָת מַזְרִים אוֹתָם אֲנָשִׁים מִי הִיוּ נוֹשְׂאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הִיוּ דְּבָרֵי ר' יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי

וְיֵהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִיוּ טַמְאִים לְנַפְשׁ אֶדָם וְגו' אוֹתָם הָאֲנָשִׁים מִי הִיוּ ? נוֹשְׂאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הִיוּ, "הָאֲנָשִׁים" ר"ת מ' הִיוּ נוֹשְׂאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף. קוֹבֵץ כְּרֵם שְׁלֵמָה קוֹנְטֵרֵם א' בְּשֵׁם בְּנוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁת צִיּוֹן.

דף כ"ה ע"ב

ר"ע אוֹמֵר מִיִּשְׁאֵל וְאֲלַצְפֵּן הִיוּ שְׁהִיו עוֹסְקִין [רִשִׁי גִרְסָה שְׁנַטְמָלוֹן] שְׁנִשְׁאָה. ר"ח בְּגִרָב וְאִבְיָהוּא כְּתִיב בְּיוֹקְרָא י' ד' וְקִרָא מוֹשֶׁה אֵל מִיִּשְׁאֵל וְאֵל אֲלַצְפֵּן בְּנוֹ עִזִּיָּאל דִּר אֲחֵרִין וְאִמֵּר אִלִּיהֶם קְרִיבוּ שֹׂאֵי אֶת אֲחִיכֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקִּדְשׁ אֵל מוֹחִין לְמוֹחֶנָה. [וְרֹאה בְּתוּס' דְּלִמ"ד שְׁנִשְׁרַפּוּ אוֹלֵי לֶכֶךְ נִטְמָאוּ שִׁשְׁלָדִן הִתַּח קִיָּמָתָה],

ר' יִצְחָק אוֹמֵר אִם נוֹשְׂאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הִיוּ כְּבֵר הִיוּ יוֹכֵלִין לִיטְהַר כְּכֵר עֲבָדוֹ עֲלֵיהֶם עֶשְׂרֵה חֲדָשִׁים וְיוֹמֵר שֶׁלֹּא נִשְׁאָוּהוּ, מ' קָנִי צִנֵּר חוֹרֵב בְּרֹאשׁ חֲדָשׁ סִיּוֹן, כְּדַכְּתִיב (שְׁמוֹת יט) צִיּוֹם הַזֶּה צִלּוֹ מִדְבַר קִיָּי וְלֹא נִקְטְעוּ מִשֶּׁם עַד עֶשְׂרִים בְּאִיִּר שֶׁל שְׁנֵה הַבָּהָה, דְּכַמִּיב וְיֵהִי בְּשֵׁנָה הַשְּׁעִית בְּחֵדָשׁ הַשְּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בְּחֵדָשׁ נַעֲלָה הַעֵנָן מַעַל וְגו' וְיִסְעוּ מִהֵר ה',

אִם מִיִּשְׁאֵל וְאֲלַצְפֵּן הִיוּ יוֹכֵלִין לִיטְהַר רִשִׁי בֹא לְזוֹר שְׁנֵי דְּבָרִים א' מִתִּי עֵשׂוֹ אֶת חֲמִי חֲטָאָה, ב' וְזִמְתִּי מִתּוֹ גִּרָב וְאִבְיָהוּא,

א) שְׁהִי בְּחֵדָשׁ צִיּוֹן הוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן, וְשִׁי לֹי שֶׁרָף אֲלַעֲזֵר אֶת הַפֶּרֶז שְׁנִי עַל עֲמָלִי מַת צִנְעָן לַעֲשׂוֹת פְּסָחִינִי בְּעִתָּהָה, כְּדֹאֲמֵר בְּמַסְכֶּת גִּיעוֹן (ס, א) שְׁמֵנָה פְּרָשִׁיּוֹת נִלְמְדוּ צִיּוֹם שְׁהוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן, וּפְרָה אֲדוּמָה אֲחֵת מִהֵן,

ב) וְכֹאחֵד צִיּוֹן הוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן וְהוּא שְׁמִינִי לְמַלְאִים, כְּדִקְיָמָה לָן (שְׁנֵת פ, ב) אוֹתוֹ הַיּוֹם נַעַל עֶשֶׂר עֶטְרוֹת, וְכֵן מִתּוֹ נִדָּב וְאִבְיָהוּא, הֶלֶכְךָ, מִרְלָשׁ חֲדָשׁ עַד הַפֶּסֶח הִיוּ יוֹכֵלִין לִיטְהַר, וְקִרָא אִמֵּר וְלֹא יִכְלוּ,

אבני חן למסכת סוכה

ולשחוק, וליכלו בסוכה וליחדו בסוכה? אין שמחה אלא בחופה,

[ונראה דמחבא אין ראיה שאין לברך ברכת חתנים במקום שהחתן והכלה הולכים לאכול בבית אחר, דה"פ האב אין שמחה אלא בחופה, כיון שאין דעתו להניח חופה אלא כדי לאכול בסוכה ואח"כ חוזר לחופתו, אבל אם הולך לגמרי לבית אחר הוא וחבירו אחריו ועושים אותו בית עיקר, גם שם נקראת חופה ויכול לברך שם ברכת חתנים. רא"ש עיי"ש]

[יש לחקור ברן שמחת חתן אי לחתן נמי יש מצוה לשמח כלתו או רק המצוה על אחרים לשמח אותם? ונראה להוכיח מכאן דיש מצוה עליו נמי, דאל"כ מה עוסק במצוה יש לו שיפטר הוא מסוכה. הערות]

וליכלו בסוכה וליחדו בחופה? אין שמחה אלא במקום סעודה, וליעבדו חופה בסוכה?

בתוס' ד"ה אין שמחה אלא בחופה. שאפי' ברחוב העיר מברכין אותה, כשהעם מרובין ואין יכולין ליכנס בבית. מכאן מביא הגריידיצער צדיק ראיה שאין לעשות חופה בביתבג"ם, ראה מורה כסלו תש"ל דף ג'.

אביי אמר משום ייחוד דסמט סוכה היו עושין כנגומיהן, ואין דרך צילה ויציאה שם לנכים תמיד מפני הטורח, ושמה ירד החתן לעשות לרכיו, וימייחד אחר עם הכלה [ואף שבעלה בעיר? הפ' שלא רצו שיכנס חשד בלבו של חתן ולא מן הרין. הערות], **ורבא אמר משום צער חתן** שהמקום נר ופתח, שאין לה אלא שלש דפנות, וטע לשחק צו לאבע"ן ולא צו שפילע"ן עם כלמו, צער של כל בני החופה, שבמקום פתוח אין יכולים לשמח כראוי. הערות,

מאי בינייהו? איכא בינייהו דשכיחי אינשי דנפקי ועיילי להתם, למאן דאמר משום ייחוד ליכא למאן דאמר משום צער חתן איכא,

א"ר זירא אנא כשנשאתי אשה **אכלי בסוכה וחדי בחופה, וכ"ש דחדי ליבאי דקא עבידנא תרתין** שמי מנות, סוכה ומנות נישואין, וכגון שנשא ערב הרגל, אכל בתוך הרגל קיימא לן בתועד קטן (מ, ב) דאין נישאין נשים בתועד,

ת"ר חתן והשושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה ומן התפילין משום דשפיטא שכזות וקלות ראש **וחייבין בק"ש** דמנות כוונתה אינו אלא פסוק ראשון, ויכולים לישב דעתן עהה קטנה כדי לקרוא פסוק ראשון,

דף כ"ו ע"א

משום רבי שילא אמרו חתן פטור מקריאת שמע, דטריד והשושבינין וכל בני החופה חייבין ושאר בני חופה חייבין, ולית להו להני תנאי העוסק במנחה פטור מן המנחה.

הלכה: וראוי לחתן להחמיר על עצמו ולישב בסוכה ולא לברך, וכן השושבונים כשאוכלין אצל החתן ומשמחין אותו בתוך ז' ימי המשחה ויושבין שם בסוכה א"צ לברך. משנ"ב תר"מ ס"ק ל"ג

תניא א"ר חנניא בן עקביא כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן הלוקמין מהן כדי למכור ולהמציא' לנריך להם ותגרי תגריהן וכל העוסקין במלאכת שמים לאתויי מוכרי תכלת לציית, פטורין מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה [ראה קרבן נתנאל על הרא"ש אות י' דהיינו כגון שאין סופר אחר ולהקונה אי אפשר למצוא ממקום אחר], **לקיים דברי ר' יוסי הגלילי** שהיה **רבי יוסי הגלילי** אומר העוסק במצוה פטור מן

ואולי ר' (יצחק) [עקיבא] יפרש הכי, שני שנשרפה הפרה שהתחילו להתעסק בשריפת הפרה והיינו דהתחילו להפריש הבחן השורף את הפרה, שהיו ז' ימים מפרישין כהן השורף הפרה, וא"כ במ' בניסן נשרפה הפרה ולמחר נתנו בה מי אפר הפרה והייתה אז הואה ראשונה שלהם וגמצא שביום י"ד חל שביעי שלהם, כן פירש רבינו. פרוש ר' חיים פלשאל בהעלותך טו'.

אלא מי היו **עוסקין במת מצוה** [טמאי מת מצוה. רש"י] היו לאו מת מנחה דווקא קאמר, דאפילו ממיתן גמי מת מנחה קרי להו, דמנחה להפעסק בהן, כגון האמורים כפרשת כהנים (ויקרא כה) שהתכן מעמא [בהן. ד"ס] **שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח** ואף על גב דמזו לאורחא לא אשמרו, דקסבר אין שומטין חורקין על טמא שכן פ"י כן קורא כל טמא שיהיה טהור לערב, מכל מקום שמעתיני מיניה דעוסק במנחה פטור מן המנחה, שהרי נטמאו נממיתן שבעה ימים לפני הפסח, ואף על פי שנטמאה זו מעכב על ידס אכילת פסמיהן, אלמא מנחה קלה הנאה לנדך אינך נרדך לדמותה מפני חמורה העמידה לצוא **שנאמר** במדבר ט **ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ביום ההוא אין יכולין לעשות הא למחר יכולין לעשות** הרי אנו למידים משם שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ולמה צריך הפסוק של בשבתך וגו'?

צריכא דאי אשמעינן התם לענין קרבן פסח **משום דלא ממא זמן חיובא דפסח** כשנטמאו עדיין לא הניע זמן אכילת פסח **אבל הכא דממא זמן ק"ש** דמטא זמן חיובא בתוך החופה, והוא רלוו לכך **אימא לא** אומא ליחייב **צריכא,**

ואי אשמעי' הכא בקריאת שמע **משום דליכא כרת, אבל התם דאיכא כרת אימא לא** יטמא נמת כל שבעה לפני הפסח **צריכא** למיכתב דיום ההוא לאשמעינן דנטמאו תוך שבעה, דעוסק במנחה פטור מן המנחה,

גופא א"ר אבא בר זבדא אמר רב **אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מתפילין שהרי נאמר בהן פאר, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל** יחזקאל ב"ר י"ז **פארך חבוש עליך וגו'** דקאמר ליה רחמנא הנני לוקח ממך את מחמד עיניך כמנפה וגו' האנק דוס פ"י שתוק מן אנהא ממס אכל לא תעשה מנהג האבאל שעושים כל המתים לא תעשה לא תתאכל עליה, פארך חבוש על ראשך שלא כדרך שאר אכלים, לפי שאני עושה אותך אדם ומופת לשראל כמש"כ שם בפסוק ב"ד, שכן עמדין למות ממיתן ואין איש מתאכל עליהם, אלמא אכל אסור תפילין את הוא דמיוחייבת אבל כ"ע פטירי,

וה"מ ביום ראשון דעיקר מררז חד יומא כ דכתיב עמוס ה **ואחריתה כיום מר #** [יש ללמוד מכאן שבכל ענין של עונמת נפש או שאחד פגע בו, אף שכואב מאוד, וכועס, יכבשו את יצרו ולא יגיב עד למחרת, ואז כבר לא יכאב כל כך],

ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בסוכה פשיטא מאי שנא הא משאר מנות, דאשמעינן בר לעיל דאכל חייב בכל המנות?

מהו דתימא הואיל וא"ר אבא בר זבדא אמר רב מצטער פטור מן הסוכה האי נמי מצטער הוא [[וא"ת איך תלוי צערו של אבל בישיבת סוכה ?] דאבל חפץ הוא להיות מתבודד ויושב במקום צער ואפילה כדי להיות טרוד בצערו. רא"ש] וסד"א דליפטר אבל מן הסוכה **קבושמוע לן ה"מ צערא דמבילה** שהסוכה מנערמו, כגון חמה או צינה או סירמה דנדרים עסיק. כהן **אבל הכא איהו הוא דקא מצטער נפשיה איבעי ליה ליתובי דעתיה** חוכה עליו לישב דעמו למנחה,

וא"ר אבא בר זבדא אמר רב חתן והשושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל שבעה, מ"ט? משום דבעו למיחדי לשמות אולי הפירוש לדבר

מ"א

אבני חן למסכת סוכה

המצוה,

[צ"ע אם הפירוש הוא שכל שיש לו איזה חילי קשה עליו ישיבת סוכה, או שגם אם לא ירגיש יותר מוב בבית העצם ענין שהוא חולה פוטר אותו מסוכה]?,

רב, שרא לרב אחא ברדלא למגנא בכילתא בסוכה ואף על פי שיש לה גג וגזוסה עשרה, וסוי כאלו מוך לסוכה, **משום בקי** זינגל"ש (ובזבים קמנים) שהיו מפריעים אותו,

רבא שרא ליה לרבי אחא בר ארא למגנא בר ממטללתא חוץ לסוכה **משום סירחא דגרגי'שתא** קרקע לזנה שהיו עמין זה קרקעית הסוכה,

ומיירי באכסניא דאי בביתו האך עשה סוכה מתחלה בדבר שהיה מצטער לישן בה ויפטר משום מצטער [מיירי בריח שהוא רע רק לו, אבל אם הוא ריח שהכל נמאסין ממנה הרי הוא סוכה פסולה. קרבן ז', א"ג הוא גופסית וכשהמטר יורד עליו הוא מסירה [והפסיק המטר. קרבן ז']. רא"ש סימן י"ב,

רבא למעמיה דאמר רבא מצטער שהסוכה מזערמו **פמור מן הסוכה,**

כתב הרמ"א בסיומן תר"מ סעיף ד' ואם עשה מתחלה במקום שמצטער באכילה או בשתייה או בשניה או שאי אפשר לעשות לו אחד מהם בסוכה מחמת דמתיירא מלסמיא או גנבים כשהוא בסוכה, אינו יוצא באותה סוכה כלל אפי' בדברים שלא מצטער בהם דלא הוי כעין דירה שיוכל לעשות שם כל צרכיו (מרדכי פ' חישון). והמ"ב כתב שם ויש מאחרונים [השערי תשובה בשם תשובת חכם צבי סי' צ"ד וכן דעת בנו בספרו מור וקציעה וכן הסכים בתשובת משובת נפש, ועיין לעיל בריש סימן תרל"ט בשע"ת שהביא סיעתא להח"צ מתשובת רב האי גאון, ומ"מ יש לזהר מאוד בזה כי כמה אחרונים העתיקו את דברי הרמ"א להלכה וקדושת הח"צ כבר ישבו עיי"ש. שער הציון] שחולקים על זה, ודעתם שאף דלכתחלה בודאי אין לעשות סוכה כזו שאין יכול לקיים בה כל הדברים כדן מ"מ בריעבד יוצא בה ידי חובת אכילה כיון שלאכילה אינו מצטער, ובביאור הלכה כתב עיין במגן אברהם בשם הלבוש שיש למחות באותן העושין סוכות ברחובות שא"א לישן שם מחמת מורא הגנבים שזיקין לגופו, והנה לפי מה שמפרש ה"ד אפרים בסק"ו את דברי הרמ"א משמע דדעת הרמ"א בעצמו להקל בענין זה ולא כלבוש, ונוכל לצרף בזה דעת החכם צבי שמיקל בעיקר הדין של הרמ"א כמו שהעתיקתי במ"ב וע"כ נראה דהמיקל בענין זה יש לו על מי לסמוך, ומ"מ אם יוכל לעשות הסוכה במקום אחר בודאי טוב יותר. וראה פרי מגדים.

והא אנו תנן חולין ומשמשיהם פטורים מן הסוכה, חולה אין מצטער לא? אמרי חולה הוא ומשמשיו פטורים, מצטער הוא פטור משמשיו לא.

שנינו במשנתנו **אוכלים אכילת עראי חוץ לסוכה, וכמה אכילת עראי? אמר רב יוסף תרתי או תלת [בציעי. ד"ם]** שמים או שלש פעמים ימן למוך פיו, מורשיל"ש morsel=a small peice of food (גיסות, חתיכות שאדם נושך),

א"ל אביי והא זימנין סגיאין סגי ליה לאיניש בחכי והוה ליה סעודת קבע? אלא אמר אביי כדמעים בר בי רב ועייל לכלה צוקר, כשחולקין לזית המדלש, ודואג, שמא ימשכו השמעות, וטועם מלא פיו וסוהה והוא פחות מבכיצה,

ת"ר אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה, מ"מ? אמר רב אשי גזרה שמא ירדם שמא תחטפטו שניה, וישן קצת,

א"ל אביי אלא הא דתניא ישן אדם שינת עראי בתפילין אבל לא שינת קבע שמא יפית בהן ליחוש שמא ירדם? אמר רב יוסף בריה דרב עילאי במוסר שינתו לאחרים אומר להפכו אם ארדם העירי,

ת"ר הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום דכתיב צסוכות משכו כעין ישיבת צימו, כשם שכל השנה אינו נמנע מלכת צדק צסוכותה כך כל ימות המג שאינו יום טוב לא הצריכו הכתוב למנוע, ראה תוס' וחייבין בלילה כשאדם לן בלילה בישוב. תוס', הולכי דרכים בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום, הולכי דרכים ביום ובלילה פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה,

הולכין לדבר מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה אף על פי שאין הולכין אלא ביום, ומשום דטרידיס ודואגיס צמחשנת המנוה וצמיקויה פטורין מן המנוה, כי הא דרב חסדא ורבה בר רב הונא כי הוו עיילי בשבתא דרגלא* סוכות לבי ריש גלותא הוו גגו דיו ישנים ארקתא על שפת הנהר river bank דסורא, אמרי אנו שלוחי מצוה אנו שצאי לשמוע הדרשה, ולהקטיל פני ריש גלותא ופטורין,

*שבתא דרגלא: נראה כי שבתא דרגלא היתה מאורע חגיגי שבו השתתפו תלמידי חכמים ממקומות רבים, ואשר באו לכבר את ראש הגולה על ידי הקבלת פניו ברגל, נראה כי בהודמנות זו היה ראש הגולה או מכני משפחתו דורש דרשה גדולה בפני כל הנאספים, טכס זה נחשב כמעשה מצוה הן משום אסיפת החכמים והן משום נתינת הכבוד לראש הגולה שהוא שריד למלוכות בית דוד. שמו"ץ

ת"ר שומרי העיר ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה, שומרי העיר בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום, שומרי העיר בין ביום ובין בלילה פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה,

שומרי גנות ופרדסים אין זין משם פטורין בין ביום ובין בלילה,

ומקשה וליעבדי סוכה התם בננות ופרדסים וליתבו? אביי אמר תשבו כעין תדורו כדרך שהוא דר כל השנה צימו, חקיקתו מורה להטע דירתו ולדור כאן צסוכה עם מצותיו וכלי משמשיו ומלעשותיו, וזה אנו יכול להביאן שם מפני הטורח,

רבא אמר פרצה קוראה לגנב משל הדיוט הוא, ואף כאלו, הגגז רואה אותו יושב צסוכה צללה וסוף נכנס וגונג הפירות לרות אחרת, לאו משום דלית ליה לרבא תשבו כעין תדורו, דברייתא היא לקמן בפירקין. תוס', # אלא שסובר שכאן אין זה הפעם,

מאי בינייהו? איכא בינייהו דקא מנטר כריא דפירי כרי של פירות, שהוא תמיד לפניו ויכול לשומרו, ואין כאן פלגה קוראה לגנב.

באו"ח סימן תר"מ סעיף ט' שומרי העיר ביום פטורים ביום וחייבים בלילה שומרי העיר בלילה, שאם יעשה השומר סוכה ידע הגנב שיש לשומר מקום קבוע ויבא ויגנוב ממקום אחר לפיכך אם היה שומר כרי של תבואה שיכול לשמור כולה ממקום אחד חייב לעשות סוכה במקום ששומרו.

שנינו במשנתנו חולים ומשמשיהם [וכו'], תנו רבנן חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפילו חולה שאין בו סכנה אפי' חש בעיניו אע"פ שאין בו סכנת עין. ראה תוס' ואפילו חש בראשו, ארשב"ג פעם אחת חשתי בעיני בקיסרי והתיר ר' יוסי בריבי (יוסי. ד"ם) הסכם, [הסכיף צדורו. ד"ם], והוא ר' יוסי בן חלפתא לישן אני ומשמשי חוץ לסוכה,

אבני חן למסכת סוכה

עצל תשכב מתי תקום משנתך,

ת"ר הנכנס לישן ביום שאין מונחו אלא לישן, ואינו מהרהר לדבר אחר רצה חולץ תפילין רצה מניח לפי שציוס אין דרכו לשמש עם אשתו, ולא לישן קבע, בלילה חולץ אפילו לשנת עראי, דלמא מימלך וישן קבע ואינו מניח דברי רבי נתן,

רבי יוסי אומר הילדים צמורים לעולם חולצין ואפילו ציוס ואינו מניחין מפני שרגילין בטומאה קא סלקא דעתך שמה יראו קרי, שהרהור מני ציוס,

לימא קסבר רבי יוסי ומיעבי לן למיעבד כוותיה, שהלכה כמותו ברוב מקומות, דקיימא לן מימקו עמו (גיטין סז, ג) ועירובין ג"א ע"א בעל קרי אסור להניח תפילין? אמר אב"י בילדים אברכים וגשותיהן עמהן עסקינן שמה יבואו לידי הרגל דבר והא דא"י אסור לצוות, לנהוג כיו קלות ראש,

ת"ר שכח ושמש מטתו בתפילין [זה פלא], אינו אוהז לא ברצועה ולא בקציצה עד שיטול ידיו ויטלם מפני שהידים עסקניות הן ושמה נגעו צמקוס הטיטופת.

הלכה: כתב הר"ן ז"ל וכתב הר"ן הלוי ז"ל אע"פ שהרב אלפסי ז"ל לא כתב ברייתות הללו בהלכותיו ראיתי לאחר מחכמי הדור שכתב דלא סמכינן על כל הני מתנייתא אלא אר' ינאי סמכינן דאמר בשבת מ"ט ע"א תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים, וכפריש אב"י ורבא שלא יפח בהם ושלא יישן בהן, וכל שינה במשמע בין קבע בין ארעי. עד כאן, וכתב עליו הראב"ד ז"ל החכם מחכמי הדור שכתב דארבי ינאי סמכינן דאין ישנן בהם כלל יפה כתב אלא שלא פירש כל צרכיו והטעם לפי שאין אנו יכולין לשער כרי הלך מאה אמה וכו'.

מתני': מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי למעום את התבשיל טעימה בעלמא,

ולר"ג שני כותבות תאנים ודלי' # [למה צריך דלי' שלם ולא די בכוס או קיתון?] של מים ואמרו העולם לסוכה כל כניסה דסוכה נקט צלשון עליה צמקוס סוכה לפי שרובן עושין סוכותיהן צראש גגן. רש"י שבת קנ"ד ע"ב ד"ה שתיים בירי אדם,

וכשנתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה לא נטל ידיו, אלא כרך במפה ידיו משום נקיות דקסבר פחות מכביצה לא צני נטילת ידים ואכלו חוץ לסוכה ולא צני סוכה ולא בירך אחריו ולא צני צרכת המזון לאחריו, דדריש כר' יהודה (ברכות מט, א) ואכלת ושבעת וצרכת אכלת שיש צני שביעה, והיינו כביצה, אכל לפיו צכל דהו צני צרכה, שהרי נהנה, ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא צרכה.

[ובתר הכי קטני ומעשה רב"י צדוק שלא החמיר על עצמו לומר שאם רצה ת"ח שלא להחמיר על עצמו בכך רשאי ולא הו' כמי שאינו מדרקק במוצות. ר"ן, ובהערות כתב שאולי סבר ר' צדוק דהוי יוהרא]

גמ': מעשה לסתור וכי דרך המדגרים להציא אחר דצריהם מעשה הסותר את דצריהם, דקטני רישא אוכלין ושומין עראי חוץ לסוכה, ומציא מעשה דלטעימת מציל צריך סוכה?

מתקף ליה רב משרשיא ערבך ערבא צריך שמה אף הוא ישכב וישן? אלא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן במניח ראשו בין ברכיו דודאי לא ירדם עסקינן,

רבא אמר אין קבע לשינה לשמא ירדם לא חיישינן, הלכך, בתפילין שרי, וסוכה היינו טעמא דאסור שינת עראי לפי שאין קבע לשינה, ואין צה חילוק בין קבע לעראי לענין סוכה, שאין אדם קובע עצמו לשינה, שפעמים שאינו אלא מנמנם מעט ודיו צרך הלכך זו היא שינה, וגבי תפילין דטעמא שמה יפית צהם, ולאו משום אסור שינה צניס פורחא לא אמי לידי הפסחה,

שנינו ג' גרסאות א) תני חדא ישן אדם בתפילין שינת עראי אבל לא שינת קבע, ב) ותניא אידך בין קבע בין עראי, ג) ותניא אידך לא קבע ולא עראי?

לא קשיא הא ג' דנקיט להו בדידה לא קבע ולא עראי, שמה יפלו מידו, הא א) דמנחי ברישיה עראי מותר, וקבע אסור, שמה יפית, הא ב) דפרים סודרא עלויה הניחם אלא מרשומיו, בין קבע בין עראי, דלא נמנה תורה למלאכי השרת,

וכמה שינת עראי? תני רמי בר יחזקאל כרי חילוך מאה אמה,

תניא נמי הכי הישן בתפילין ורואה קרי צריך לסלקן מראשו צעוד הקרי עליו אוהז ברצועה

דף כ"ו ע"ב

ואינו אוהז בקציצה הן התפילין עצמן, דפוס מושכן ורצועה, ודומה לו צמקוס גיטין צהנחין (נח, א) ארבעים סאה קטלי תפילין דברי רבי יעקב,

וחכמים אומרים ישן אדם בתפילין שינת עראי אבל לא שינת קבע, וכמה שינת עראי? כדי חילוך מאה אמה הרי ברייתא בדברי רמי בר יחזקאל,

אמר רב אסור לאדם לישן ביום מפני ציטול תורה יותר משינת הסוס, וכמה שינת הסוס? שיתין נשמוי [יש אומרים דשעורו הוא כג' דקות, ושי שכתבו שהוא כמחצית השעה, וישנה גם שיטה שהוא ג' שעות. הערות], ביוסף דעת מביא שיש רמז במלת ס' ו' שישן ס' נשמו וניער ואח"כ ישן עוד ס' נשמו, וסוס היינו ס' ועוד ס'.

אמר אב"י שנתיה דמר רבה צר נמנמי, לכאורה קאי על שינה ביום כדרב דממנו למד מדת שינה, שהיה יסן צר ציוס כשיעור זה ודרב כדרכי וצר למדה מרצני הקדוש, שגלל אכלו ודרבי כדדוד קך קבל מאזוניו, שזו היתה שינת דוד מלך ישראל ודדוד כרסוסיא ורסוסיא שיתין נשמוי אלא"ש (צ"ל: אליי"ש) נשימות),

אב"י הוה ניים ציוס כדמעיייל מפומבדיתא לבי כובי דמפרש צמקוס אחר דהוו שיתא פרסי [וצ"ע שפרסה הוא ד' מיל, וד' מיל הוא 72 מינוטין, ונמצא שיתא פרסי הוא 432 מינוטין שהוא 7.2 שעות, וזה פלא לומר שאב"י ישן כשיעור זה באמצע היום? וראה בשפת אמת שכתב על רש"י אך באמת פ"ה זה חמורה, דרשיתא פרסי טובא הוא, וכמדימה ל' שיש טעות סופר ברש"י וצריך להיות שיתא בפרסה דהיינו חלק שישה של פרסה] קרי עליה רב יוסף משל' ו עד מתי

אבני חן למסכת סוכה

אמרו רבנן שבליל יו"ט הראשון הוא חובה?

א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק נאמר כאן חמשה עשר ונאמ' חמשה עשר בחג המצות מה להלן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות דהכי ילפינן לה פסוק בתרא דפסחים (קכ, ה) שש ימים תאכל מצות וציוס השביעי עזרת מה שביעי רשות אף ששה רשות, לפי שהשביעי בכלל שבעת ימים תאכל מצות וי"א מן הכלל, ללמד שאפילו מצות האמור זו אינו חובה אלא אם באה לאכול מהא אפילו מזה ולא חמך, ולא ללמד על עזמו י"א, אלא ללמד על הכלל טעם י"א אף כאן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות,

והתם [גופיה. רש"י] דלילה הראשון מיהא חובה מנלן? אמר קרא שמות יב בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה וכן הוא בפסחים ק"ב ע"א.

שני במשנתנו ועוד א"ר אליעזר, והא א"ר אליעזר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה וכיון דציוס אחרון לא נסוכה ימים, ואם ישב צה לשם מצוה עובר על כל מוסף מאי השלמה נסוכה אכילת הכא דקם"ד שצריך להשלים הסעודה שחם, וגם צריך להשלימה בסוכה, וע"ז מותרין שצריך להשלים רק הסעודה?

אמר בירא שם חסם א"ר אמי חזר בו ר' אליעזר אלא חכמים, לומר שאין לדבר קצבה, ואם רצה להמנעם יתענה, מן מלילי יום טוב הראשון, ובהא מיהא פליג עלייהו, דקסבר יש לה משלומין, כמו שיש משלומין לקרבנות יום ראשון אף ציוס טוב האחרון, בדאמרינן ביומא ג' ע"א כי שלא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג והולך כל הרגל בולו ויו"ט האחרון של חג, וכתבו התוס' בשם הירושלמי לכתחילה צריך לאכול בסוכה ואם לא אבל משלים בשמיני בלא סוכה,

משלים במאי? אילימא בריפתא כלומר מאמר שסעודת יום טוב האחרון שהוא סעודת צלחם ולפתן וזכרי הסעודה מהא משלומין לראשון סעודה דיומיה קא אכיל ומאי היכר יש כאן שמהא לשם סעודה ראשונה, הלא דרכו לסעוד היום, אלא מאי ישלים, ישלים במיני תרגומא פרוגנו"ש, לאחר שסילק ידיו פרפראות ומעדינס לפניו, כגון פירות וכסנין וקפלטות מצולות,

תניא נמי הכי הויא סעודה לאשלומי ואף על פי שאינו חזר וקובע עזמו לאכול שתי סעודות של לשם ושם אים השלים במיני תרגומא וכל שכן אם קבע סעודה שניה צלחם ושם י"א,

שאל אפוטרופוס כנראה היה ישראל, והיה ממונה תחתיו למלא מקומו כמנחם הגדול. ראה שמו"ן של אנריפס המלך ממונה על שלו ורכ צימו, שקרין שקל"ק (צ"ל: שישק"ל) הממונה על הבית, ראש המשרתים (או הפקידים) את רבי אליעזר כגון אני שאיני רגיל לאכול אלא סעודה אחת ביום מהו שאוכל סעודה אחת נסוכה ואפטר?

אמר לו בכל יום ויום אתה ממשיך כמה פרפראות ממי מעדינס הפוסחים את צי מעינס להיות לנו משוך אחר הפסח ויאלל לכבוד עצמך, ועכשיו אי אתה ממשיך פרפרת אחת לכבוד קונך,

בפרש"י ר' חיים פלטיאל בפרשת בשלח ט"ו על הפסוק וציוס השביעי שבת לא ידוה בו כתב וז"ל ושמו על זה סומכים שאין עושין ג' סעודות ב"ט, או שמו כיון דסעודה שלישית בשבת לא אחיא רק מריכויא משלים לה מיני תרגומא, ופרש"י ש' דמנה יתירה הכא לקיטת סעודה עולה לסעודה שלישית אע"ז דאין מנסים בינתיים [ומביא ראה מכאן].

חסורי מחסרה והכי קתני אם בא להתמיר על עצמו מחמיר ולית ביה משום ויהרא,

והא דאמרינן בשו"ע סימן תרל"ט סעיף ז' כל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם אינו מקבל עליו שבר ואינו אלא הדיוטות? ראה שם בבב"ל דזה דוקא במקום שיש בו צד איסור כמו במצטער דהוי חילול יו"ט ואפילו בחוה"מ חייב לכבדו אבל אם אינו מצטער רשאי להתמיר כמו ר"ג שהחמיר על עצמו בדלי של מים ואמר העלום לסוכה.

ומעשה נמי והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולר"ג שני כותבות ודלי של מים

דף כ"ז ע"א

ואמרו העלום לסוכה, וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בידך אחריו,

הא כביצה בעי סוכה לימא תיהוי תיובתיה דרב יוסף דאמר לעיל תרמי חלת ואב"י דאמר כדעשים בר צי רבי אבילת ארעו, דהיינו כפילה, דכפילה אוכל הגאכל כפילה אחת הוא, כדאמרינן פסוק בתרא דיומא (פ, ה) מכל האוכל אשר יאכל? דילמא פחות מכביצה נטילה וברכה לא בעי הא כביצה בעי נטילה וברכה אלא סוכה אפילו כפילה נמי לא.

מתני': רבי אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות [מחמת חג הסוכות, אבל אם נאמר שר"א סבר שאוכל ג' סעודות בשבת, אין זה שייך למצות סוכה] ונגמרה מפרש טעמא חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה, וחכ"א אין לדבר קצבה אם רצה להמנעם אין אנו זקוקין לו, אלא אם יאכל לא יאכל חוץ מלילי יו"ט ראשון של חג בלבד שאינו רשאי להמנעם, כדילף בגמרא,

[הערתקתי ממסכת נדרים סג, לילי צום: מצאתי בס' חכמת שלמה במס' סוכה פ"ב (כ"ז). שכתב אהא דתנן חוץ מלילי יו"ט ראשון של חג וז"ל לילי הוא כמו ליל [ואינו לשון רבים] אלא שהוא דבוק וק"ל, וכן לילי יו"ט האחרון של חג בפרק לולב וערבה עכ"ל. ול"ג שהכוונה בלילי כלומר כל לילות אבל הוא דבוק ובכל מקום שתמצא במשנה יתבאר כן. תיו"ט תרומות פ"ח מ"ג].

ועוד אמר ר' אליעזר מי שלא אכל [לילי] יום טוב הראשון ישלים סעודתו זאת לילי יו"ט האחרון של חג בשמיני עזרת, ואף על פי שאינו נסוכה, ונגמרה פריך עלה, וחכמים אומרים אין לדבר תשלומין, ועל זה נאמר קהלת א' ט"ו מַעֲוֹת לֹא יוֹכֵל לְהִקְדוֹן וְתִקְדֹּשׁוֹ וְאֵין לֹא יוֹכֵל לְהַמְנוֹת.

גמ': מ"ט דר' אליעזר? תשובו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה,

ורבנן כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה נמי אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל, אי הכי אפי' לילי יום טוב ראשון נמי ולמה

אבני חן למסכת סוכה

עשה מו לא אצטרך קרא לרעיו, דכל שכן סוף דמה מי שהיה מחייב ולא ישב עד חוה"מ בסוכה יכול לעשות סוכה, כל שכן מי שנתחייב רק עכשיו,

ידיעות:

בענין מלמד המכה הילדים יותר מדאי:

בבורות מ"ו ע"א כי ההוא דמקרי דרדקי אדריה רב אחא שלא ילמד עוד מיטוקם דקא פשע בינוקי מלקה אותן וממס ואהדרה רבינא דלא אשכח דהוה דייק בוותיה. ובגמ"ז ל"ו ע"א כי ההוא מקרי דרדקי דאדריה רב אחא על דעת רבים שלא ילמד עוד מיטוקם דהוה פשע בינוקי מוצטן יומר מדי ואהדרה רבינא דלא אשתכח דדייק בוותיה. ובמכות מ"ז ע"ב כי הא דההוא מקרי דרדקי דהוה פשע בינוקי מכה אותן יומר מדלי אדריה רב אחא שלא ילמד עוד מיטוקם ואהדרה רבינא דלא אשתכח דדייק בוותיה,

ח"ר מעשה בר' אלעאי שהלך להקביל פני ר' אליעזר רבו בלוד ברגל יום טוב ראשון, והלך אללו מערב יום טוב, אמר לו אלעאי ! אינך משובתי הרגל הוילך ולא עמדת צדיקך אלל אשתך? שהיה ר' אליעזר אומר משבח אני את העצלונין אף על פי שלא בשלל הרגל מתעבדים, שהרי כל ימות השנה אינן יוצאין מממנו עלות אף על פי כן משבחין אתו שאין יוצאין מביתו ברגל דכתיב דברים יד ושמחת אתה וביתך,

איני והאמר ר' יצחק ר"ה מ"ז ע"ב מניין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנא' מלכים ב ד מדוע את הולכת אליו היום לא חרש ולא שבת בעלה של שוממית אמר לה, כשאלמה לו אלה וארצה עד איש האלהים ואשובה מכלל דבחדש ושבת מחייב איניש לאקבולי אפי רביה?

העתקתי מאבני חן למסכת ר"ה:

חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חרש ולא שבת בהפסוק שם מדובר שאלישע עבר אל מקום הנקרא "שונם" ושם אשה גדולה (במעשים) ושמה "שונמית" ואלישע פעל שיהיה לה בן, ואכן כן היה, ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל אביו אל הקוצרים, ויאמר אל אביו ראשי ראשי וגו' וימת, ותקרא אל אישה ותאמר וגו' וארצה עד איש האלקים ואשובה, ויאמר מדוע את הלכת אליו היום לא חרש ולא שבת וגו' פ' שלא רצתה לגלות לבעלה סיבת הילוכה. ומשמע מזה שבשבת וחרש היתה היא הולכת ובעלה היה נשאר בבית, ואולי זה היה מפני שהיא היתה אשה גדולה.

שם. ראיתי על הא דאמרין יומא ג. ועוד מקומות שהנפק"מ בין סוכות לשמיני עצרת הוא פו"ר קש"ב שהרי"ש של פור יש לפרש על החיוב להקביל פני רבו ברגל שיש על שמיני עצרת חיוב בפני עצמו.

*שם. ממה שהלימוד היא מאשה השונמית יכולים ללמוד דלאו דוקא רבו שלמדו תורה אלא גם רבו המדריכו בדרכי חייו גם בכלל רבו לענין זה, שהרי אשה השונמית לא למדה תורה מאלישע.

שם. תירוצו הגמ' בסוכה כ"ז ע"ב הא דאזיל ואתי ביומיה וכו' צ"ע, דלפי

ועוד שאלו אפטרופוסים של אנריפס המלך את ר' אליעזר כגון אני שיש לי שתי נשים אחת במבריא ואחת בציפורי ויש לי שתי סוכות אחת במבריא ואחת בציפורי מהו שאצא מסוכה לסוכה לאטל ולישון היום מו, ולמחר מו ואפטר ?

אמר לו לא, שאני אומר כל היוצא מסוכה לסוכה בטל מצותה של ראשונה אפילו ימים שעבדו עליו ככר אינן למפרע, ואינו מנה, כדילף לקמן שצריך לישב כל שבעה בסוכה אחת,

תניא ר' אליעזר אומר

דף כ"ז ע"ב

אין יוצאין מסוכה לסוכה לאטל מו ולישון מו, או היום מו ומחר מו ואין עושין סוכה בחולו של מועד מי שלא ישב בסוכה יום טוב הראשון, וחכמים אומרים יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד, ושון שאם נפלה שחזור ובונה בחולו של מועד,

מ"ט דר' אליעזר אומר קרא דברים מו חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים עשה סוכה (הראייה. ע"ה) לשבעה שמעת מינה דאין עושין סוכה בחולו של מועד, דאינה לשבעה, ושמשעין מינה דאין יוצאין מסוכה לסוכה, דאם כן לאו סוכה לשבעה היא, ורבנן הכי קאמר רחמנא עשה סוכה בחג,

ושון שאם נפלה שחזור ובונה אותה בחולו של מועד, פשיטא דהא סוכת שבעה היא? מהו דתימא האי אחריתי היא ואינה לשבעה קמ"ל הוילי וישב זה היום טוב, וזו להשלים היא, סוכת שבעה קרינא ביה, שמשלמין לראשונה היא,

תניא ר' אליעזר אומר כשם שאין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חבירו דכתיב ויקרא כג ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים משלכם להוציא את הגזול ואת השאול, כך אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו דכתיב חג הסוכות תעשה "לך" שבעת ימים, משלך,

וחכמים אומרים אע"פ שאמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו, אבל יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו דכתיב ויקרא כג כל האזרח בישראל ישבו בסוכות דמשמע סוכה אחת לכל יצראל, שישבו בה זה אחר זה, ואי אפשר שיהא לבדו, דלא מטי שיה פדוטה לכל חד אלל על ידי שאלה מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת,

ורבנן האי לך מאי דרשי ביה? מיבעי ליה למעוטי גזולה, אבל שאולה כתיב כל האזרח,

ור' אליעזר האי כל האזרח מאי עביד ליה? מיבעי ליה לגר שנתגייר בינתים וקטן שנתגדל כמחו לו שמי שערות צמועד, ואחא האי כל לרעיו שעושה סוכה בחולו של מועד, מה שאין כן צמחיו קודם לכן, כדאמר ר' אליעזר לעיל ב'ינתים בחולו של מועד,

ורבנן כיון שאמרו עושין סוכה בחולו של מועד ואפילו מי שצמחיו קודם לכן ולא

אבני חן למסכת סוכה

ולא שבת כתב כי בראש חדש ושבת היתה רגילה לקבל פניו, וא"כ איך יהיה מזה ראייה שיש חיוב בדבר?

להקביל. להקביל שונה פירושה מלקבל, וכן בשבועות ל"ה ע"ב, ושבת קכ"ז ע"א יותר מהקבלת פני השכינה. ונמצא שמה ששגור בלשון בני אדם "קבלת פנים" הוא טעות וצ"ל הקבלת פנים.

מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת. ראה רד"ק במלכים ו"ל ואדוני אבי ז"ל פירש לא עבר לא חדש ולא שבת שראית אותו מה לך ללכת אליו עתה.

וראה עוד כאן בספר ניצוצי אור שכתב לבאר הענין עיי"ש.

לא קשיא הא דאזיל ואתי ביומיה ומשמח שמחת הסג עם אשתו חייב להקביל פני רבו, כגון עיר שנתוך החסום, או על ידי עירוב הא דאזיל ולא אתי ביומיה,

ת"ר מעשה בר' אליעזר בן הורקנס תלמידו של ר' יוחנן בן זכאי ששבת בגליל העליון בסוכתו של יוחנן ברבי אלעאי לא נקרא רבי משמע שלא היה חכם בקיסרי לקמיה פריך הא אמר ר' אליעזר משנת את את העלגין ואמרי לה בקיסריון והגיע חמה לסוכה, אמר לו ר' יוחנן לה' אליעזר מהו שאפרוש עליה סדין לל, שלא משפך השמש, מי אסור משום מוסף על אהל ערפי בשבת או לא? אמר לו אין לך כל שבט ושבת מישאל השילו לדבר אחר, ידלמדין לקמן (סוכה כח, א) שלא אמר דבר אחד שלא שם מפי רבו שלא העמיד ממנו שופט מושע את ישראל, אותן שהיו משמת יהושע ועד שמואל שמש שאלו למלך, יהושע מאפריס, אחד מצנימין, גדעון ממנשה, הרי מצני רחל, שמשון מדן, צדק מקדש מגפתי, הרי מצני בלחה, אצלן זה צועז מיהודה, עלי מלוי, מולע מישכר, אלון הזבולי מזבולן אלו מפורשים, אצל עתניאל ופתח ושמגר ואלר ועצדון לא ידעתי שמת צנטיהן, ומלאוץן ושמשון גד ואשר לא מלאמי מפורש,

הגיע חמה לחצי הסוכה מתפשטת ומתקרבת אלס, אמר לו ר' יוחנן ברבי אלעאי לה' אליעזר מהו שאפרוש עליה סדין? אמר לו אין לך כל שבט ושבת מישאל שלא יצאו ממנו נביאים, שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים שאלו דוד על פי שמואל,

הגיע חמה למרגלותיו של ר' אליעזר, נטל יוחנן סדין ופירש עליה, הפשיל ר' אליעזר טליתו לאחוריו ויצא שלא רצה להמיר את הדבר לא מפני שהפליגו בדברים מה שהשילו לדבר אחר לא הפליגו הימנו ולדמותו שלא ללמדו מורה נטחון אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם,

על הגליון ציין להמג"א באו"ח סימן קנ"ו וז"ל שם האומר דבר בשם חכם שלא גמרו ממנו גורם לשכינה שתסתלק, וכן הוא בברכות כ"ז ע"ב עיי"ש בפירוש רבינו יונה רצ"ע, וז"ל המחצית השקל שם ר"ל דבגמרא איתא הלשון האומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מישאל, והיה אפשר לומר שלא יאמר דין מדעת עצמו כי אם מה שקיבל מפי רבו וכאשר התנהג ר' אליעזר שלא אמר

המסקנא עדיין קשה מדוע באמת הלך ר' אלעאי לה' אליעזר? ואולי יש לפירש שיש שני אופנים בתלמיד ההולך לרבו, א' שהתלמיד בא לפני רבו ונפגש עמו ושומע קצת מדברי תורתו, ולכל עסק זה די שעה או שתיים, והגמ' כאן מיידי בתלמיד כזה שהולך רק לזמן קצר [דכן משמע מלשון הגמ' "הא דלא אזיל ואתי" פ' דברצונו היה לעשות כן אבל אינו יכול] ולכן אם אינו יכול לחזור בו כיום על זה אומר ר' אליעזר מושבא אני וכו' דבשביל להיות אצל רבו שעה קצרה אינה כדאי לעזוב את אשתו על כל הרגל, וכן מה שאמר ר' יצחק חייב אדם להקביל פני רבו גם מיידי בתלמיד כזה, ולכן אדם חייב להקביל פני רבו רק עם יכול לילך ולחזור בו כיום, אבל ר' אלעאי היה תלמיד שכל שעה שהיה שוהה אצל רבו היה מקבל ולומד ממנו, ובאופן זה ודאי כדאי לעזוב את ביתו.

וצ"ע הלא בפסוק כתיב חדש ושבת ומנין הראיה שחייב לילך ברגל?

א. ושמעתי בשם הגאון החסיד מו"ה אברהם אביש ז"ל אברק"ק פ"פ דמין חדר תורת, דיש להקדק חודש ושבת לאו רגל היא? ותירץ ז"ל דאשה רשות אחרים עליה ופטורה ברגל כי היכי דפטורה מכבוד אב ואם, אך בשבת אין לה לעשות שום מלאכה, ובר"ח גמי ניתן לנשים (טור א"ח סי' ת"ז), לכן איבעי להו למיזל, וממילא ברגל ילכו נא הנבררים ודפח"ת. חתם סופר, וכעין זה כתב בורע שמשון בפ' ורא, וכתב שם עוד בשם הספר טור ברקת שיש בפסוק גם רמז לז"ט ב"מדות" את הולכת שמדוע היא אותיות מועד. ועיי"ש עוד.

ב. ויש לומר בדרך צחות שבעלה ידע כבר שהיא הולכת אל אלישע בכל רגל ועוזבת אותו בבית, ולכן כשראה שהיא הולכת סתם באמצע השבוע אמר לה אני יודע שאת רוצה להוסיף עוד מצות (שהרי היתה אשה גדולה), אבל זה יהיה מתקבל על הדעת שחזין ממה שאת הולכת ברגל תלכי גם לשבת או חודש אבל לא סתם באמצע השבוע, וזוהי הראיה שהיתה הולכת ברגל.

ג. דאיתא בגמ' דאיתתא לא תלך לבי רב שמא יתנו בה התלמידים עיניהם ויבואו לידי הרהור רק ביומא דמפגרי רבנן שאו אין התלמידים בבית רבם או מותרת לילך לבי רב, והשתא יש לומר דשיעור הפסוק כך הוא, מדוע את הולכת אליו היום הא איתתא אסורה לילך לבי רב כנוכר לעיל, והלא לא חודש ולא שבת היום, אם כן מצויים התלמידים בבית רבם, ומדייק הגמ' מכלל דבחודש ובשבת איבעי לה למיזל, הדיה קשה להגמ' אמאי לא אמר לה לא חודש ולא שבת ולא "רגל" היום, הא רגל הוא גם כן יומא דמפגרי רבנן, אלא על כרחך מולא הזכיר אלא רק חודש ושבת שמע מינה דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל משום הכי אסורה לילך לבי רב ברגל גם כן ורק בחודש ובשבת מותרת דאו התלמידים בביתם. חנוכה התורה לקוטים

ד. דודאי מהאי קרא ילפינן דבשבת וחדש שיש בו תוספת קדושה שהרי יש בו קרבן מוסף יש מקום לקבל פני רבו שגם על הרב ניתוסף או שפע להשפיע על תלמידו והוא הדין ברגלים. בירחון תחומין כרך ג' מהרב שמואל דוד בשם הגורע ביהודה מהרורה תניינא סימן צ"ד. ועיי"ש בתחומין על כל הענין.

שם. טעם שחייב להקביל פני רבו ראה רש"י חגיגה ע"א ד"ה להקביל פניו. יוס טוץ היה שמיץ אדם "לכבד" את רבו צהקצלת פנים כדלמדין צר"ה מייב אדם וכו'.

שם. הלשון "חייב" אדם צ"ע שבמצודות במלכים ב' ד' כ"ג על הפסוק לא חדש

אבני חן למסכת סוכה

דליהו מוסקף,

ת"ר מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון ושאלוהו שלשים הלכות בחלכות סוכה, שנים עשרה אמר להם שמעתי, שמונה עשר אמר להם לא שמעתי, ר' יוסי בר' יהודה אומר חילוף הדברים שמונה עשר אמר להם שמעתי שנים עשרה אמר להם לא שמעתי, אמרו לו כל דברך אינן אלא מפי השמועה נחמיה?

אמר להם הזקקתוני בלשון חימה וכי תוקיני. מהרש"א לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי כלומר מוקיני לומר דבר כו', [ולא אמר להם ה"ב או י"ח דברים שאמר עליהם לא שמעתי, אלא אמר להם הטעם דלכן איני יכול להשיב לכם דמיון וכו', ומה שאמר מימי לא קרענו וכו' לא קאי על הוקחתנו וכו', וכתב המהרש"א שהמדות לא שמענו מרבו אלא ראה שנהג רבו כך ונהג גם הוא כן] אנכי לנס את מדותי וזו אחת מהן, מימי 1 לא קרענו אדם בבית המדרש, 2 ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, 3 ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי מימי לא קרענו אדם בבית המדרש... ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי, מדה כנגד מדתו זו, וכן ר"א שדברי תורתו יפתחו את הש"ס [מאימתי וכו' דבר ר"א] ורחמנותו, שההלכה האחרונה [לדריצא דברי אנדה שנאמרו בסיום. עוקצין ג'] המובאת מתנא יחיד דונה בשם רבי אליעזר. יוסף דעת מפי השמועה, 4 ולא שחתי שיחת חולין דברי הנצי' ושמוק, 5 ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי מעולם כלומר מה שפקק ידיו לא מפני שלא ערפתי ככל אלה, ואף אפשר שאמרו רבותי דבר צדית המדרש ולא שמעתי, ומה שלא שמעתי לא אומר, שכן היא מדתי,

אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי 1 מימי לא שח שיחת חולין, 2 ולא הלך ד' אמות בלא תורה בלא גינסה, שהיה הולך ושוה ממד ובלא תפילין, 3 ולא קרענו אדם בבית המדרש, 4 ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, 5 ולא הרחרר במבואות המטונפות, 6 ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא, 7 ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה, 8 ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו # שהיה מכבד את תלמידיו, וע"ז וכן שהיו תלמידיו גדולים כאלו, 9 ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבי מעולם, 10 ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מערבי פסחים מפני עשיית פסחים, ומפני המיעוקות שלא ישנו, כך מפורש בפסחים (קט, ב) וערבי יום הכפורים שצריך לנטל מצעוד יום, וכן היה ר' אליעזר תלמידו נוהג אחריו,

תנו רבנן שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן שלשים מהן ראויים שתשרה עליהן שכונה כמשה רבינו, ושלשים מהן ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון אלא שעון הדור גורם ואין הדור ראוי לכך שתעמוד להם חמה כיהושע [ושתשרה עליהם שכונה כעל משה]. רש"ל, וראה ברכות נ"ז ע"א הקורא ק"ש ראוי שתשרה עליו שכונה אלא שאין דורו ראוי לכך, עשרים בינונים,

גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי,

אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה כגון משנה וברייתא של ששה סדרים גמרא [תלמוד] זו היא סדרה, שהיו התנאים אחרונים מדיקדקים בדברי הראשונים הסתומים לפרשם וליתן בהן טעם, כמו שעשו האמוראים אחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהן וקבעו בהן גמרא, ואותו דיוק שבימי התנאים נקרא תלמוד, הלכות הלכה למשה מסיני, כגון גוד ולמד ודופן עקומה, שיעורין תלפין מחילין, עשר נגיעות, ערבה,

מעולם דבר שלא שמע מפי רבו כדאיתא בסוכה ואף שפ' זה ודאי אינו אמת ניהו, דר"א התנהג כן ממדות חסידות, ואיך יאמרו ע"ז שגורם לשכינה וכו' והלא רוב התנאים והאמוראים לא התנהגו כן, וניהא ליה למ"א לציין לעיני בתר"י שהוא כתב להדיא וז"ל שלא שמע ממנו ואומר אותו משמו עכ"ל, אולם הרמב"ם והטור כתבו ולא יאמר דבר שלא שמע מפי רבו עד שיזכיר שם אומרו, ופי' הרב"י משום דסתם כל מה שהתלמיד אומר סוברים השומעים שמרבו שמעו (והיינו דוקא בימיהם אבל בזמנינו כל מה שאומרים סתם הוא בשם עצמו וא"כ בזה"ז אם שמע דבר מרבו אסור לאומרו סתם כ"כ ש"ך בי"ד סי' רמ"ב ס"ק מ"ג) עיי"ש עוד.

וז"ל מהרש"א בברכות כ"ז ע"ב אבל מצינו בכמה דוכתין דגם דבר שלא שמענו מרובם אמרו חכמים מסבירא? ואפשר לומר דדבר שאינו מסבירא לא אמרה ר"א בשם רבו כיון שלא שמע מפיו וק"ל. והשפת אמת ביומא ס"ו ע"ב כתב וז"ל ויש לתמוה דהא מלא בכל הש"ס דברי ר' אליעזר שחולק עם כמה תנאים ואיך נאמר שאינם אלא דברי קבלה מרבתי וכו'? לכן נראה דדוקא כשהיה עוד רבה קיים מנעו עצמם מזה מטעם כבוד הרב ואף במקום שהיו מותרין מפאת הדין נהגו בעצמם חומרא זו, אבל אחר מיתתם באמת הורו ודנו.

ובשיחת מוסר תשל"ג מאמר ב' כתב שלא היה מורה אלא כשהיה יכול לעמוד על דעת רבו, והיה ברור לו איך היה רבו מורה בדבר, אולם כשלא היתה ברורה לו דעת רבו איך היה מורה שוב לא הורה, ושורש הדברים הוא, שרק אם היה שוקל בדעתו שכן גם דעת רבו אזי גם בהוראה זו יש המשכת המסורה, ולכן אם לא היה עומד על דעת רבו לא הורה.

ויש להוסיף ע"ז על פי מה ששמעתי בשם אבי הר"ג ר' אהרן זאבלאצקי זצ"ל שהיה אומר שעל כל שאלה שעולה בעניני השקפה ומדות צריך לחשוב איך היה דעת החפץ חיים זצ"ל עליה, וזה הפי' שר"א לא היה פוסק עד שהיה שומע אותה מפי רבו, שעיינ בדבר עד שהבין איך היה רבו פוסק על דבר זה. ויש להעיר עוד שגם כאן וגם ביומא לא דיבר ר"א לחביריו אלא אנשים פשוטים שלא היו חכמים, ואולי רק להם לא היה אומר אלא הלכות פסוקות ששמע מרבו, שלהם לא רצה לומר דברים מרעת עצמו שמא ישגה.

חיכי עבדי הכי והאמר ר' אליעזר אין יוצאין מסוכה לסוכה והאין הניח שבת שנתון הרגל את סוכתו שהיה צלול, שהיה דר צלול, כדמניא (פסחדרין ג, ב) אחר ר' אליעזר ללוד? רגל אחר הוא! כגון עגרת, והיו יושבין בסוכה משום חזיר,

והאמר ר' אליעזר משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל? שבת הוא,

ותיפשוט ליה מדידיה שלא מפרש עליה סדין, דאסור להסיף על אהל ערבי דתנן פקק החלון ר' אליעזר אומר בזמן שקשור ותלוי שם כל שעה פוקקין בו דין דמתוקן ועומד לך חן וזו לא צוה ולא מוסף ואם לאו אין פוקקין בו דמוסיף הוא על שמימית אהל, וחכמים אומרים בין כך ובין כך פוקקין?

דף כ"ח ע"א

התם הוא דמבטל להאי פקק לגבי חטון, וחשיב ליה מכותל עצמו הלכך הו' מוסף, אבל חכא סדין אן סהדי דלא מבטל ליה לגבי סוכה, וסופו ליעלו לא הלכך לא פשיטא לר' אליעזר

אבני חן למסכת סוכה

וויסון המיס

ואגדות מדרשי פסוק בנחן תנחומא ובראשית רבה, ויקרא רבה. רשב"ם ב"ב קל"ד ע"א,

דקדוקי תורה יריבוי אומיות שנאין לדרוש בהן יריבים ומעוטים, כגון האורח להוליח הנשים,

שדקדקה המורה נגשוים לכחוב אות יתירה ללמד,

ודקדוקי סופרים שהסיפוי לדקדק אחר מעשה הכניות, ולהחמיר ולעשות סייג ולאגוס לתורה,

וגזרי גזרות להרמיק את האדם מן העצירה, ודסותה בנכסותו (ג, ג) גר הבא לקבל תורה עליו חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו, ר' יוסי אומר אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים,

קלים וחמורים דברים הלמדין נקל וחומר, שניתנו לדון מעשמן לכל אדם ולא פירשו כלום כפניו,

וגזרות שוות דברים הלמדין בגזרות שוות,

תקופות משנחן הילוך חמה ולבנה,

וגימטריאות דברים הלמדין גלשון גימטריא, כגון (ירמיהו כה) שש"ך צלל צא"מ צ"ש, כשדים (שס ירמיהו נה) לנ קמא צא"מ צ"ש, סהדה מנחן (סוכה נג, צ) צא"ט צ"מ, וכן לפי מנחן האומיות, כגון סמס מזיות שלשים יום (מזר ה, ה) מקדוש יהיה, יה"ה גימטריא שלשים הוו,

שיחת מלאכי השרת להשביעם. רשב"ם ב"ב קל"ד ע"א, ר"ל מה שאפשר לדבר עליהן, כענין שנאמר [במלכים א, ה, יג] וידבר על העצים (ועל האבנים ?) [פי' שלא דובר אל העצים אלא בעדם, וכן באין]. מאיר,

ושיחת שדים להשביעם. ונפקא מינה לעשות קמיע לרפואה. רשב"ם ב"ב קל"ד ע"א,

ושיחת דקלים לא ידענא מאי היא, כתב רבינו האי ז"ל כי בדוריו היה מר אברהם נאון שהיה מכיר עתודות בנענעו עלי ויחוריי האילנות, ביום שאין הרוח נושבת, והיה מכסה אילן בסדינן והוא חכמה מפוארה, מצאתי, ובה"ג בערוך ערך פח [עיי"ש]. רש"ל

משלות כובסין צורך יש בה ללמוד דברי תורה, בדכתיב תקן משלים הרבה וכתיב להבין משל ומליצה. רשב"ם ב"ב קל"ד ע"א,

משלות שועלים שיקדו קדמונים לתת אמתלה לתוכחתם, ומוליך אותן כנצנסיס ונשועלים, כגון (סנהדרין נט, ה) מאזני דדק, אצות אכלו כוסר,

דבר גדול ודבר קטן,

ואף דקדוקים קלים העתידים להתחדש עליו בדורות הבאים וזמן האחרונים הכל נתגלה לו לרוב שלומותו. מאיר

דבר גדול מעשה מרכבה שביחוקאל. רשב"ם ב"ב קל"ד ע"א, פי' מרכבה העליונה

הקדושה, שלא נסתכלו בה נביאים מעולם, וסודיה ידוע לבעלי האמת. רמ'

דבר קטן הויית דאביי ורבא כל אינעלא לכו לאצי ורנא הוה מספקא לכו, וצולן נחן את לכו ונתן כהן טעם, וצימי אמורא'ס נשתכחו, הם קישויות ותירוצין וספיקות שלהם, שלא נתברר להם מפני שלא ירדו לעומקן של תלמודי כחכמים הראשונים, ולפי שהיה זה מחסרון ידיעה קרי ליה דבר קטן בהכמת המשנה, אבל גדול הוא מכל שאר חכמות העבו"ם, והה הפירוש אמת ובכון לכל מאמין ולא כמו שפירשו אחרים, האלקים יכפר. רמ'.

לקיים מה שנאמר פי' על אלו נתקיים המקרא הזה. רמ', משלי ח **להנחיל אהבי יש ואוצרותיהם אמלא** פי' שהקב"ה ממלא אותם בכל ידיעות אלו. וברשב"ם ב"ב קל"ד ע"א כתב להנחיל אהבי יש. [היינו ש"ן] עלומות, וכל כך למה כי אוצרותיהם מלאים כל טוב דברי תורה וחכמה,

וכי מאחר שקטן שבכולן כך גדול שבכולן על אחת כמה וכמה אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורה עליו מיד נשרף שהיו מלאכי השרת מתקנצין סביביו לשמוע דברי תורה מפיו. פי' שהיו הדברים כיום שניתנו בסיוי שהאש היתה שולטת, ושאלו בירושלמי [לא נמצא בירושלמי] התלמוד כך הרב מהו? והשבו שהתלמוד תוך ד' אמות ברם הרב אפילו חוץ לד' אמות. רמ'

מתני': מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין,

וכאן הוא אחר מהששה מקומות שהלכה בב"ש, וראה לעיל בתוס' ג' ע"א ד"ה דאמר שמביא הששה מקומות, וראה בספר כללי הש"ם הנקרא הליכות עולם שער החמיש סעיף ו' ח"ל, בית שמאי ובית הלל הלכה בבית הלל ואמרו בפרק קמא דעירובין י"ג ע"ב מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן מפני שהן נוהגין ועלובים, ורב עמרם נאמן פסק בששה דברים דהלכה בב"ש, עכ"ל, ובכללי הגמרא כתב שאין לסמוך ע"ז אלא במקום שהפוסקים פסקו כן.

אמרו להם ב"ה לב"ש לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את רבי יוחנן בן החורנית [תנא בדורו הראשון במאה שלפני החורבן אמרו עליו שאף על פי שהיה מתלמידי בית שמאי לא היה נוהג אלא כדברי בית הלל [ע"פ החוספתא]. אנציקלופדיה לחכמי התלמוד והגאונים] **ומצאותו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית בב"ה ולא אמרו לו דבר,**

אמרו להם ב"ש משם ראייה נחמיה אף הם חוקנים אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך,

נשים ועבדים וקמנים פטורין מן הסוכה מפרש בגמרא, **קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה,** ושמאי מחמיר ו. גמ' **מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן, ופיחת את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל קטן** [פי' בשביל שהיה לה גם כן בן קטן כבן חמש, ולא היה יכול לפרוש מאמו. רש"ל יבמות טו.],

גמ': מה"מ נשים ועבדים וקמנים? **דת"ר** דכתיב בויקרא כ"ג כל האורח צנני ישראל יטנו נסיוות **אזרח זה אזרח** אי הוה כמיז אזרח, הוי משמע כל תולדות ישראל, אנשים ונשים, כמיז **האזרח** בה"א מיומן שנאזרחם **להוציא את הנשים, "כל" לרבות את הקמנים** לקמן רמיען ממתיח עליה,

אמר מר האזרח להוציא את הנשים, למימרא דאזרח בלא ה"א בין נשים בין גברי משמע, והתניא האזרח לרבות את הנשים האזרחיות שחייבות בעינוי יום הכפורים דכמיז מענו את נפשומינס וכל מלאכה לא תעשו האורח והגה, אלמא ה' לרצוי אלמא אלמא **אזרח גברי משמע?**

אמר רבה הלכתא גינהו [ודלא היך תרמי. ד"ם] מילי ליכא למידרשניהו לתרווייהו מקראי, דאס זו ה' לרבות אף זו ה' לרבות, ואס זו למעט אף זו למעט, אלא על פי הלכה שנאמרה למשה מסניי בלחד מהן לחילוף [ולפי המסקנא החללמ"מ אומרת בסוכה שאינה בא לרבות כמו ויה"ב, אלא הוא חילוף שבסוכה בא הפסוק למעט, אבל ויה"ב ילפינן מקרא], נאמרו שני דברים הללו, זו לחזק חו לפטור, ותדא מינייהו לאו ממשמעותא **ואסמכיניהו רבנן אקראי** חדא ממשמעותא ותדא אסמכתא בעלמא, דלאו קרא חילופא משמע, ולמילתא אחרימי אלמא,

ומקשה **הי קרא והי הלכתא** הי מינייהו ממשמעותא ודי לאו ממשמעותא דקרא, דלאו קרא חילופא משמע, אלא מהלכתא הוה דלחמנר? ותו קרא למה לי הלכתא למה לי הלא אין צריך שום לימוד לא צרכה לפטור ולא צעיטי לחזק שחרר במילא ידעינן דבסוכה פטורי נשים וביזה"ב חייבים ד הא סוכה מצות עשה שהזמן גרמא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות,

יום הכפורים לא תעשה הוא, וכרת הוא, וכל מלות לא תעשה צין זמן גרמא צין לא זמן גרמא

מ"ח

אבני חן למסכת סוכה

לְקִישׁ אוֹמֵר כָּל שְׁנֵעוֹר מִשְׁנָתוֹ וַאֲיִנו קוֹרֵא אִמָּא אִמָּא שְׁאִינו כְּדוּךְ אַחֲרֶיהּ לְקַרְתָּה כָּלל שַׁעֲה שְׁנִיעוֹר,

וּפְרָדְקִין גְּדוּלִים נְמוֹי קְרוֹ כְּלוּמַר, שְׁאִינו קוֹרֵא לֵאלֹמו הוּא דְקִרִית לִיה אִין צְרִיךְ לֵאלֹמו הֵא אֵס קוֹרֵא אַמָּא צְרִיךְ לֵאלֹמו קִרִית לִיה, אִפִּילוּ גְדוּל שְׁאִינו צְרִיךְ לֵאלֹמו רִגוּל לְקַרְתָּה כְּשִׁיעוֹר? אֵלֵא כָּל שְׁנֵעוֹר וַאֲיִנו קוֹרֵא אִמָּא אִמָּא שְׁאִינו כְּדוּךְ אַחֲרֶיהּ לְקָרוֹת וּלְשַׁטֵּט עַד שַׁבָּת אֵלִיו, אֲבָל קוֹרֵא וְשׁוֹמֵק לֹא צְרִיךְ לֵאלֹמו הוּא.

שְׁנִינו בְּמִשְׁנֵתֵינוּ מַעֲשֶׂה וַיִּלְדָּה כָּלְתּוֹ כּו', מַעֲשֶׂה לְסַתּוֹר דֵּהֵא קֶטַן הַצִּיךְ לֵאלֹמו הוּא, וְאִמָּא פִּתַח וְסִיךְ? חֲסוּרִי מַחֲסַר' וְחִכִּי קִתְּנִי וְשִׁמְאִי מוֹחֲמִיר וְמוֹעֲשֶׂה נְמוֹי וַיִּלְדָּה כָּלְתּוֹ שֶׁל שִׁמְאִי הֶזְקַן וּפָחַת אֶת הַמַּעֲזִיבָה וְסִיכָךְ עַל הַמַּטָּה בְּשִׁבְלִי הַקֶּטָן וְרַבֵּן סִבְרִי דִּכּוּן שֶׁאִמּו פְּטוּרָה מִן הַסּוֹכָה אֵינוֹ רָאוּי לְהַנְדִּיךְ סוֹכָה כָּל שְׁהוּא צָרִיךְ לָהּ. ר"ן.

מתני': כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים אָדָם עוֹשֶׂה סוֹכְתוֹ קִבְעָה לְהִיוֹת כָּל עֵינָךְ דִּירָתוֹ צֶה וּבֵיתוֹ עֵרָא יִרְדּוּ גִשְׁמִים, מֵאִימָתִי מוֹתֵר לַפְּנוֹת הַיָּמִנָה וְלִירֵד מִשְׁתַּסְרַח הַמִּקְפָּה מִשְׁתַּקְלָקֵל הַמִּקְפָּה, כָּל תַּגְשִׁיל קִפּוּי, לֹא רַךְ וְלֹא עַצ קִרְיִי מִקְפָּה מִשְׁלֹו מִשְׁלֹו לָמָּה הַדָּבָר דּוּמוּהָ כְּלוּמַר גִּשְׁמִים הַיּוֹרְדִים בְּחַג סִימָן קָלָלָה הֵם, מִשְׁלֹו לַעֲבֹד לַעֲבֹד שְׁבֵא לְמוֹזוֹג כּוּם לְרַבּוֹ וְשִׁפְךְ לוֹ קִיתוֹן שֶׁל מֵיִם עַל פְּנֵיו וְנִגְמַרְתָּ מִפְּרַשׁ מִי שִׁפְךְ לָמִי, וּבִפְּרִישׁ הַמִּשְׁנִיּוֹת לְהַרְכִּיב'ם כֶּתֶב וַיִּירֵד הַגֶּשֶׁם בַּתְּחִלָּת סוֹכּוֹת מוֹרָה שֶׁאֵין פְּעוּלָהֶם רְצוּיָה לִפְנֵי ה'. וְרֵאָה וְיוֹסֵף דַּעַת.

גמ': ת"ר כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים אָדָם עוֹשֶׂה סוֹכְתוֹ קִבְעָה וּבֵיתוֹ עֵרָא, כִּיְצַד הָיוּ לוֹ כְּלִים נְאִים מַעֲלָן לְסוֹכָה, מַצַּעוֹת נְאוֹת מַעֲלָן לְסוֹכָה, אוֹכֵל וְשׁוֹת' וּמִטְיִיל בְּסוֹכָה, וּמִשְׁנָן בְּסוֹכָה סוֹבֵר לְמוֹדוֹ וּמַחֲסִיו עַל בּוֹרְיוֹ, לַעֲמוּד דֵּהִיטוֹ שִׁמְעָתָא דְאַמּוֹרָא, וְסַבְרָא שֶׁל טַעֲמִי מַשְׁנֶה וּצְרִיכָאָהּ, מִה טַעַם זֶה חַיִּיב זֶה פְּטוּר זֶה אֶסְכּוֹר חֵה מוֹתֵר,

איני והאמר רבא מִקְרָא וּמִתְנָא לְקָרוֹת צִבְכָּתָה וּלְשַׁטֵּט מִשְׁנִיּוֹת הַעֲרוּסוֹת וְשִׁנּוּרוֹת בִּפְנֵי בְּמִטְלָלָתָא בְּסוֹכָה, וְתַנּוּי הַתְּלָמוֹד דֵּהוּא סַבְרָא, לְטָרוֹת וּלְשַׁטֵּן, וְכֵן שִׁמְעָתָא דְאַמּוֹרָאִי שְׁאֵין בָּאוֹת אֵלֶּא מִכָּלל דְקִדּוּקִים שֶׁהֵן לְמִדּוּן מִחוּךְ דְבָרִי מַשְׁנֶה דְּמַדְמוּ מִלְתָּא לְמִלְתָּא בַר מַמְטְלָלָתָא אֵס יִרְאֶה, דְּמַנְטֵעַר הוּא, וּמַנְטֵעַר פְּטוּר מִן הַסּוֹכָה, וְהַאֲיִיר יִפֵּה לוֹ לְהַסְכִּיב דַּעֲמו, קָא קִלְקֵא דַּעֲמִיה טַנּוּי הֵיטוֹ מַשְׁק?

ל"ק הא במגמר כְּלוּמַר, תְּרִי גּוֹזִי שִׁטּוֹן הוּא, לְמִיגַרְסָה גְּמָרָא הַצְּרוּרָה לוֹ כִּכֵּר וְהֵיטוֹ שִׁמְעָתָא צְרִיךְ סוֹכָה, וְהֵיטוֹ מַשְׁקֵן הָא בְּעִיּוּנֵי דַר מַמְטְלָלָתָא.

דף כ"ט ע"א

כי הא דרבא ורמי בר חמא דְּנִשְׁמַעְתָּא אִיכָא נְמוֹי רִיִּהֶטָא בְּלֹא טַרְחָא, וְאִיכָא עֵיּוֹן צַטְרָחָא כִּי הוּא קִיָּמִי מִקְמִיָּה דְרַב חֲסַדָּא צַתֵּר דְאַגְמִינִיָּהוּ שִׁמְעָתָתָא מִרְהִטִי בְּגִמְרָא בַּהֲרִי הַדְרִי מִה שִׁמְעוּ מִפּוֹ דְבַר פְּלוּי אֶסְכּוֹר, דְּבַר פְּלוּי מוֹתֵר וְהַדְרִי מַעֲיָיִי בְּסַבְרָא מִה טַעֲמוֹ שֶׁל דְבַר, וְאֵס יִפֵּה לְהַסְכִּיב כְּלוֹס,

אמר רבא מאני משתיא כּוֹסוֹת בְּמִטְלָלָתָא לְפִי שְׁאֵין מֵאֻסִּיס, מֵאֲנִי מִיכָּלָא קַעֲרוֹת, לְאַחַר שֶׁאֲכָלוּ צֶהֱן צְרִיךְ לְהוֹיָאֵן בַר מַמְטְלָלָתָא מוֹךְ לְסוֹכָה,

חצבא כִּד שֶׁל חֲרָס שְׁוֹאֲצִין צוֹ הַמֵּיִם וְשִׁחוּלִיל דְּלִי שֶׁל עַץ בַר מַמְטְלָלָתָא, וְשִׁרְגָא נֵר שֶׁל חֲרָס, שְׁקוּרִין קְרוּשִׁי"ל (בְּמוֹכֵן מְגוּרָה) בְּמִטְלָלָתָא, וְאִמְרִי לָהּ בַר מַמְטְלָלָתָא, וְלֹא פְּלִיגִי הָא בְּסוֹכָה גְּדוּלָּה הָא בְּסוֹכָה

נִפְקָא לָן בְּקִדּוּשֵׁין (לֵה, 6) מִדְרַב יְהוּדָה דְּמִיָּסוֹת מִדְרַב יְהוּדָה אִמֵּר רַב נִפְקָא דְאִמֵּר רַב יְהוּדָה אִמֵּר רַב וְכֵן תַּנָּא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אִמֵּר קְרָא בְּמִדְרַב ה' אִישׁ אוֹ אִשָּׁה

דף כ"ח ע"ב

הַשּׁוּהָה הַכְּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עוֹנֶשֶׁין שְׁבַתּוּרָה?

הַקְדָּמָה: יֵשׁ בָּאֵן ג' עֲנִינִים א' הַלְכָּתָא דְנָשִׁים פְּטוּרוֹת בְּסוֹכָה (בִּיּוּח"ב לְמִידוּן נָשִׁים מִפְּסוּק), ב' פְּסוּקִים בְּסוֹכָה וִיוֹח"ב, ג' בְּסוֹכָה נָשִׁים פְּטוּרוֹת דִּתּוּה מְצוֹת עֲשֶׂה שְׁחוּמֵן גְּרָמָא, בִּיּוּח"ב נָשִׁים חִיבוֹת דִּהְשׁוּוּה הַכְּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עוֹנֶשֶׁין שְׁבַתּוּרָה.

וּמִסְקָתָה הַנִּמָּ' הוּא: דֵּהֵא דְנָשִׁים פְּטוּרוֹת מִסּוֹכָה הוּא מוֹהַלְכָתָא, וְלִכְּן לֹא דִי שִׁדּוּי פְּטוּרוֹת בְּסוֹכָה מִטַּעַם שְׁהוּא מְצוֹת עֲשֶׂה שְׁחוּמֵן גְּרָמָא וְצָרִיךְ גַּם הַחִילְכָתָא? מִטַּעַמּוֹ שֶׁל אֲבִי אוֹ רַבָּא, וְהַפְּסוּק בְּסוֹכָה בֹּא לְרִבּוֹת אֶת הַגְּרָיִם, וְגַם בִּיּוּח"ב הַנֵּם שִׁהְשׁוּוּה הַכְּתוּב וכו' ס"ר שֶׁאִשָּׁה אֵינָה חִיבוֹת בְּתוֹסַפַּת עֲנִינֵי וְלֹא בֹא הַפְּסוּק דֵּהֶאֱוֹרָה לְרִבּוֹת נָשִׁים,

אמר אביי לעולם סוכה לְפַטּוּרָא הַלְכָּתָא הִיא, דְּאֵלּוּ קְרָא חִיּוּבָא קַמְרִי, דְּאִזְרוּת גִּבְרִי הוּא דְּמַשְׁמַע, וְה' לְרִבּוֹת אֶת הַנָּשִׁים הוּא לָן לְמַדְרָשִׁיהּ, כְּדַדְרָשֵׁין צִיּוֹם הַכְּפּוּרִים, אֵלֶּא שֶׁהִלְכָה לְמַשָּׁה מִסִּינִי פּוֹטְרִינָן, וְדַקְמִי הָאִזְרוּת לְהוֹיָא אֶת הַנָּשִׁים אֶסְמַכְתָּא בַּעֲלָמָא הוּא, וְעִיָּקֵר קְרָא לְרַבּוּי אַחָא, כְּדַלְקֵמֵן לְרִבּוֹת אֶת הַגְּרָיִם, וְדַקְשִׁיא לָן לָמָּה לִי הַלְכָּתָא לְפּוֹטְרִין הֵא מְצוֹת עֲשֶׂה שְׁחוּמֵן גְּרָמָא הוּא וְאִיצְטְרִיךְ הַחִילְכָתָא לְפַטּוֹר נָשִׁים וְלֹא דִי שְׁהוּא מְצוֹת עֲשֶׂה שְׁחוּמֵן גְּרָמָא ד' ס"ד אִמְיָנָא תִּשְׁבּוּ כַּעֲיִן תְּדוּרוּ מִה דִּירָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ אִף סוֹכָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ קַמ"ל,

רבא אִמֵּר אִיצְטְרִיךְ ס"ד אִמְיָנָא יִלְיָף חֲמִישָׁה עֶשֶׂר חֲמִישָׁה עֶשֶׂר מַחֲגַ הַמְצוֹת מִה לְהַלָּן נָשִׁים חִיבוֹת מִה הֵסֵם נָשִׁים חִיבוֹת בְּאִכִּילַת מִלָּה, וְאִף עַל גַּב דְּמִלָּה מְצוֹת עֲשֶׂה שְׁחוּמֵן גְּרָמָא, דְּנִפְקָא כְּדִי' אֲלַעֲזֵר בְּפַסְקִיס (מַג, 3) שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תֹאכַל עֲלִיו חֶמֶךְ צִבְעַת יָמִים תֹּאכַל מְצוֹת כָּל שִׁשְׁט בְּכָל תֹּאכַל חֶמֶךְ יִשְׁנו בְּקוֹס אֶכּוֹל מִלָּה, וְנָשִׁים יִשְׁקֵן בְּמְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, דֵּהִיטוֹ אִכִּילַת חֶמֶךְ אִף כָּאֵן נָשִׁים חִיבוֹת קַמ"ל,

והשתא דאמרת סוכה הלכתא קרא לָמָּה לִי וְלֹא מִמַּשְׁמַעוּתָא, דְּאֵלּוּ ה' דְּקִרָא רַבּוּיָא הִיא, קְרָא לָמָּה לִי, כְּלוּמַר, אִמָּאִי אַחָא ה' דְּסוֹכָה ? לְרִבּוֹת אֶת הַגְּרָיִם שְׁחִיבִים בְּסוֹכָה סַד"א וְיִקְרָא בִּגְ הָאִזְרוּת בִּישְׂרָאֵל אִמֵּר רַחֲמָנָא וְלֹא אֶת הַגְּרָיִם קַמ"ל,

יום הכפורים מדרב יהודה אִמֵּר רַב נִפְקָא וְלָמָּה לִי קְרָא, ה' דֵּהֶאֱזָרוּת לְרַבּוּי נָשִׁים לְעִינֵי? לֹא נִצְרַכָּא אֵלֵא לְתוֹסַפַּת עֲנִינֵי שֶׁהַצִּיךְ הַכְּמוֹץ לְהַסְחִיל וּלְהַשְׁמִיט מַצְעוֹד יוֹם, סַד"א הוּאִיל וּמִיַּעַט רַחֲמָנָא לְתוֹסַפַּת עֲנִינֵי מַעֲוֶשׁ וּמֵאֲזוּהָרָה מִלָּאוֹ וְכַרְתָּ, דְּכַמִּיב צַעֲרִי (וְיִקְרָא כֵּן) בַּעֲלָם הָיוֹם הוּא עַל עֲלָמוֹ שֶׁל יוֹם עָנוּשׁ כְּרַת, וְאִינוֹ עָנוּשׁ כְּרַת עַל חוֹסַפַּת עֵינִי, וּמֵאֲזוּהָרָה נְמוֹי אִימְעוּשׁ בְּפִרְקַן בְּתַרָא דְיוּמָא (פֶּא, 8), לֹא נִתְחַיִּיבוּ נָשִׁים כָּלָל נָשִׁים נְמוֹי לְמַעֲטִי [נִמְעַטִּי ?] דָּלָא לִיחִיבּוֹ צִיה אִפִּילוּ לְמְצוֹת עֲשֶׂה בַּעֲלָמָא # דֵּהֵא הַנָּשִׁים נִתְרַבּוּ רַק ע"י שִׁהְשׁוּוּה הַכְּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל "עוֹנֶשֶׁין" שְׁבַתּוּרָה וְכֹאֵן אֵין עוֹנֶשׁ, קַמ"ל.

אמר מר כל לרבות את הקטנים, וְהַתַּנּוּן נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקַטְנִים פְּטוּרִין מִן הַסּוֹכָה? ל"ק כָּאֵן בְּקַטֵּן שֶׁהִגִּיעַ לְחִינּוּךְ כָּאֵן בְּקַטֵּן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְחִינּוּךְ,

קטן שהגיע לחינוך מִשְׁאִינו צְרִיךְ לֵאלֹמו מוֹדְרַבְנָן הוּא? מוֹדְרַבְנָן וְקִרָא אֶסְמַכְתָּא בַּעֲלָמָא הוּא וְקָרָא, לִר' אֲלַעֲזֵר כְּדִלָּאִי לִיה לְרִבּוֹת גַּר שְׁתַּגְּבִיר צִינְתִּים וְקֶטַן שְׁגָדָל, דַּעֲשִׂים סוֹכָה בְּחוּלֵי שֶׁל מוֹעֵד, מִה שְׁאֵין שֶׁאֵר יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין, אִו לְרַבֵּן כְּדִלָּאִי לֵהוּ שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל רָאוּיִן לִשְׁבַּ בְּסוֹכָה אַחַת, וְלִהְכַּשִּׁיר סוֹכָה שְׂאִילָה.

שְׁנִינו בְּמִשְׁנֵתֵינוּ קֶטַן שְׁאִינו צְרִיךְ לֵאלֹמו כּו', הִיכִי דְמוֹי קֶטַן שְׁאִינו צָרִיךְ לֵאלֹמו? אִמְרִי דְבִי ר' יֵנְאִי כָּל שֶׁנִּפְנָה וַאֲיִן אִמּוֹ מוֹקַנְחָתוֹ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֵּן

אבני חן למסכת סוכה

קמנה של שיעור מזמנים, שצעה טפחים, אסור להניחן בתוכה.

והושיבם בחושך כך כשהחמה לוקה אינה מאירה כל כך,

יורדו גשמים, תנא משתסרח המקפה של גריסין ממחרת לקלקל בגשמים מעט,

אביי הוה קא יתיב קמיה דרב יוסף במטללתא נשב זיקא וקא מייתי ציבותא קסמין של סך, היה משיר על המאכל, אמר להו רב יוסף פנו לי מאני מהכא, אמר ליה אביי והא תנן משתסרח המקפה? אמר ליה לדידי כיון דאנינא דעתאי כמי שתסרח המקפה דמי לי רב יוסף מאניני דעת הוה, דמינא בפרק ערבי פסחים (פסחים ק"ג, ז) שלשה חייבין אינן חייבין הרחמנין והרחמנין ואניני הדעת, שאינם יכולין לסבול שום דבר מיאוס, ואמר רב יוסף כולוה איתנהו זי,

ת"ר היה אוכל בסוכה ויורדו גשמים וירד מן הסוכה לגמור סעודתו ציט, וכשיצא לו פסקו גשמים אין מטריחין אותו להפסיקו לעלות עד שיגמור סעודתו, היה ישן תחת הסוכה ויורדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיאור,

איבעיא להו עד [לפי גירסת רש"י] שיאור עד שיעלה עמוד השחר או עד שיעור משנתו, הא אם הקיף, אפילו היה בחצי הלילה יקום משנתו, ויעלה וישן בסוכה?

ת"ש עד שיאור ויעלה עמוד השחר ועל כרחיך עד שיעור הוא דמינא זה, דאם לא כן אלא עד שיאור מאי ויעלה עמוד השחר תרתי? בממיה שני דברים אלו הן סותרים זה את זה, שיאור משמע שהאיר לו המזרח, ועלה עמוד השחר משמע קודם לכן?

אלא על כרחיך שיעור קמי וה"ק אימא שצריך ב' דברים עד שיעור משנתו, וגם ויעלה עמוד השחר לאפוקי אם הקיף משנתו כלילה דאין מטריחין ואם עלה השחר ולא יעור אין מקליין אותו.

[שנינו במשנתנו] משל למה הדבר דומה, איבעיא להו מי שפך למי עזב לרבו, והכי קאמר משל לעזב שהיה עושה לרבו עבדות ושפך העבר על הארון קיתון, שאינו עוזבו כהוגן, כך צידוע שאין ישראל עוזבין כשורה, או דלמא הכי קאמר ושפך לו רבו קיתון על פניו, לומר לא מלפני, דאי אפשר בשמושה, וירידת גשמים היא שפיכת קיתון, ומכל מקום סימן קללה הוא, ומיהו, פירושא דממתנין מייבעיא לן שפיכת הקיתון מאי היא, יציאת הסוכה וירידת הגשם הוא כאילו אנו ישראל שופכין המים או ירידת גשמים הקב"ה שהוא מוריד הגשם?

ת"ש דתניא שפך לו רבו קיתון על פניו ואמר לו אי אפשר בשמושך,

ת"ר, בזמן שהחמה לוקה משום דאיידי הכא צמימי קללה נקט לה סימן רע לכל העולם כולו, משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו והניח פנס לנטיירי"א (פנס) לפנייהם, כעם עליהם ורצה לעונשן ואמר לעבדו טול פנס מפניהם

תניא רבי מאיר אומר, כל זמן שמאורות לוקין, סימן רע לשונאיהם של ישראל, מפני שמלומדין במכותיהן כל מיני פורעניות בעולם יש להם לישראל לדאוג ולומר לא בא סימן זה אלא בשבילנו יותר משאר אומות, מפני שהן רגילים ללקות יותר מכולם,

משל לסופר מלמד חינוקות שבא לבית הספר ורצועה בידו להכות מי דואג אי זה מהן ירא? מי שרגיל ללקות בכל יום ויום הוא דואג,

תנו רבנן, בזמן שהחמה לוקה סימן רע לגוים, לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל, מפני שישראל מונין ללבנה וגוים לחמה,

לוקה במזרח צבקה, כשהחמה צמזמה סימן רע ליושבי מזרח, במערב סימן רע ליושבי מערב, באמצע הרקיע צמזמה היום, כשעומדת בראש כל אדם סימן רע לכל העולם כולו,

פניו דומין לדם, חרב בא לעולם, לשק עשוי מנוצה של עזים, והוא דומה לשמור חיצו רעב באין לעולם משחירין פנים, לזו ולזו [אם דומה לחרב ושק] חרב וחיצו רעב באין לעולם,

לקה בכניסתו נשקיעמו פורענות שוהה לבא כדרך ששוהה הסימן, להראות עד כלות היום, ביציאתו [פ' בוריתו] ממהרת לבא כדרך שמהר הסימן לבא [מיד בוריתו השמש],

וי"א חילוף הדברים לקה בכניסתו פורענות ממחרת לבא, שהסימן [הוא] כשם שאין לו שהות לשמש ציוס שסמון לשקיעמו הוא, כך אין שהות לפורענות לבא, צינאמו שחרית פורענות שוהה לבא, כשם שיש לחמה עוד שהות ציוס,

ואין לך כל אומה ואומה שלוקה שאין אלהיה שרה המליץ בעדה, כגון סמאל שהיה שר של עשו לוקה עמה שנאמר שמות יב ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים,

ובזמן שישראל עושין רצונו של מקום אין מתיראין מכל אלו שנאמר ירמיהו י' כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו לעשות כמעשיהם, ומשתעשו רצונו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה, גוים יחתו ואין ישראל יחתו,

ת"ר, בשביל ארבעה דברים לא שמעתי טעם בדבר [וראה בסנהדרין צו]. שיום שמת בו אחז שקעה החמה עשר שעות קודם זמנה, ולא היה היום רק שתי שעות כדי שלא יהא פנאי לספרו, ולכן אם אין יכולים להספיד ת"ח מפני איחור הזמן שהחמה שוקעת וצריך לקברו, החמה לוקה שהיה לה להתאחר בשביל הת"ח. יושב סופר שם בסנהדרין] חמה לוקה,

אבני חן למסכת סוכה

4. ועל גסות הרוח שמגלים ומשתרין על אחיהם בשביל עושרן,

וגסות הרוח כנגד כולן, אבל בענוים כתיב תהלים לו וענוים יירשו ארץ והתענוגו על רוב שלום.

פרק שלישי לולב הגזול

דיני לולב הם באו"ח סימן תרמ"ה, ולכן בפרק זה סתמא הבוונה לסימן זה.

מהני: לולב לולב קף של תמרים, והדר מני הדם וערצה צלפי נפשיהו [כי לפעמים מתפרש לולב על כל הר' מינים, לכן מפרש רש"י שכאן הבוונה רק על הלולב עצמו. ע"פ שמוצ"ב] הגזול פסול, ולקחתם לסס כמי, משלכם והיבש פסול דענין מלוא מהודרת, דכתיב (שמות טו) ולטוה,

ראה תוס' שיבשות דהכי הוא ביבשות דאזון בכור, שנפרכת בצפורן, והרא"ש מביא משם הר"ז הלוי ז"ל דיבש דהכי משיצא מכלל כמושים ועבר הלחלוות, ובשם הראב"ד מביא לחלק ביבשות לפי המינים, וגבי לולב כתב הדבר ידוע דאפילו אחר כמה שנים אינה נפרד, ואינו עומד האדם על יבשותו בפריכה ושיכירה, אלא שסימן הנכון והישר במיני עצים והוא המראה שלהם כי כל זמן שיהיה עליהם מראה ירקות, הוא סימן הלחות או הכמישות ואינם יבשים, אבל משכלה כל מראה ירקות שלהן וילבינו פניהם או הם כמתים, ועליהם אמר בירושלמי היבש פסול שנאמר לא המתים יהללוהו וכו'. עיי"ש, וכעיי"ז בר"ן.

של אשירה חלין שעוזדין אותו עבודה זרה, ובגמרא מפרש טעמא ושל עיר הגדרת משום דלשפרה קאי, דכתיב (דברים יג) ואת כל שילה תקצוק, ולולב צני שיעור ארבעה טפחים כדלקמן (סוכה לב, ג), וכיון דהאי לשפרה קאי אין שיעורו קיים, דכשוקף דמי פסול,

נקטם ראשו פסול, דלא הוי הדך, נפרצו עליו משדרה, ואינם מחוצרין אלא על ידי אגודה, כי מופיא שקורין אשקוב"א (משאמא) לאו הדך הוא פסול,

נפרדו עליו מחוצרין הן בשדרה, אלא שלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן כענפי חילין, [כמו ענפי השבט שעומדים פרודות ויכול לאוגדן. מ"א ס"ק א'] כשר ובסוף א' כתב הרמ"א מ"מ מצוה מן המובחר בלולב שאין עליו פרודות לגמרי, והט"ז מפרש דבריו דכשר דתנן אין הפירוש כשר לגמרי אלא להוציא ממה שאמר לפני זה פסול,

רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה אם נפרדו עליו יאגדס, שיהו עולין עם השדרה כשאר לולבין,

ואם השדרה עצמה נפרצה ונשברה ותלויה למטה נ"ל דכשר, דדוקא ברוב עליו פסול, דרמי לבהמה שנשברו רוב צלעותיה מריפה ונשברה השדרה כשרה וכו' ומ"מ יש לאגדו שם שלא יפול למטה. מ"א ס"ק ב, ובמחצה"ש שם מביא בשם א"ר דפסול,

על אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה כי האב"ד דומה לחמה שמאיר לכל בתורה וע"כ משה שהיה אב"ד אמרו בו פניו כפני חמה. מהרש"א, ועל נערה המאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה דהיינו שהיה ברור לכל כשמש צעקה ולא היה מושיע לה. מהרש"א, ועל משכב זכור, ועל שני אחין שנשפך דמן כאחד,

ובשביל ארבעה דברים מאורות ידם וכוונתם לזקוק, על כותבי פלסטר שטרות מזויפים ומכתבי עמל, לשוט דופי על אדם, לכחוד בשמו מה שלא נה, ועל מעידי עדות שקר, ועל מגדלי בהמה דקה בא"י מחריצין את הארץ, שאין יכולין לשמרם מלרעות בשדה חציריהם, ועל קוצצי אילנות טובות ואפילו הן שלהן, שמשחיתין הן, ונראין כצועטין צהקצ"ה ובצרכתו שמשפיע טובו,

ובשביל ד' דברים נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות, על משהי שמטות פרועים אלה, כדי לחזור ולגבות פעם אחרת וראה מהרש"א שאף שאין בוונתם לגבות עוד פעם אלא משהין אותו לראיה וכדומה, הם עוברים על אל תשכן באהלך עולה. איוב י"א י"ד, ועל מלוי ברבית שמליון צעלי בתים לישאל צריצת, וכתיב (משלי כח) מרצה הונו צנשך ומרצית לחונן דלים יקצננו [לא לעצמו יקבץ ההון כי המקום יקחנו ממנו ויתנו למי שחונן את הדלים. מ"ד] ואמרינן צצנא מניעא (ע, ג) כגון שצור מלכא, שחונן צהן עניי נכרים.

דף כ"ט ע"ב

ועל שהיה ספק בידם של צעלי בתים הללו למחות צד עוצרי עצירות שצורס, שדצריהם נשמעים מחמת עושרם, והצריזת יראים מהם ולא מיחור, ועל שפוסקים צדקה ברבים צעלי בתים הללו צדקה צריצת שיתנוהו לעניים, (והס) ואינן נותנין [היינו שהבעלי בתים מנהיגי הקהילה פוסקין צדקה מרובה ואינם נותנין כולה שאומרים שלא היה דעתן לכך אלא בשביל אחרים שיתנו גרבות כראוי. מהרש"א],

אמר רב בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יוצאין לממון שנתממין וכלים מאלהים,

1. על כובשי שכר שכיר שמדחהו בלך ושוב,

2. ועל עושקי שכר שכיר לגמרי גזול שכרו,

3. ועל שפורקין עול מעל צואריהן ונותנין על חבריהן # באדיש אויסגעצערס, ויש בזה לפעמים ענין של גול שמבקשים מחבר דבר שאינו רוצה ליתן, ונותן לו רק מפני בושה שאינו יכול לומר לו איני רוצה [וראה בהלכות צדקה ביו"ד סימן רמ"ה סוף ז' ארם שוע שנותן צדקה יותר מהראוי לו או שמיצר לעצמו ונותן לגבאי כדי שלא יתבייש אסור לתובעו ולגבות ממנו צדקה והגבאי שמכלימו ושואל ממנו עתיד הקב"ה ליפרע ממנו],

אבני חן למסכת סוכה

כל דתקון רבנן בעין דאורייתא תיקון בש"ס:

פסחים ל: לענין יין נסך דתקון רבנן בעין חמין בפסח, לגבי בליעת איסור, פסחים קמז: לענין אמירת ההגדה בזמנה"ז ע"י סומא, הגם שבזמן המקדש שהיה אמירת ההגדה מדאורייתא היה סומא פטור, יומא לא. על מה שאומר ר' יהודה שהמטעם שכה"ג טובל ביוה"כ הוא כדי שיזכור אם יש עליו טומאה ישנה, והוי מבילה דרבנן, ואיכעיא ליה אם פסלה בה חציצה,

יבמות יא. באשה שאמרו לה מת בעלה ונישאת, ובא בעלה וגזרו רבנן עליה שתצא מזה ומוזה, ואח"כ מת בעלה הראשון, אם יבמה אחיו של בעלה הראשון מועיל לפטור את צרתה, ומביא ראיה מזה לסוטה דאורייתא,

גיטין סד: שמתרין שלכן יכול שפחה קמנה לקנות עירוב ושיחופי מבואות שעירוב הוא מדרבנן, אבל בדאורייתא אינה יכולה לקנות, ע"י לד. שמקשה לגבי בליעת איסור מאי שנא חמין בפסח מיין נסך, וכ"ת חמין דאורייתא ויין נסך דרבנן, בכורות נד. שני מניין שאינם כלאים זה בזה מנלן שאין מעשרין מזה על זה? הני דרבנן נינהו וכל דתקון רבנן וכו'.

ציני הר הברזל מפרש בגמרא זני דקלים בשירות לולצין שלהן ואף על פי שעלין שלהן קטנים מאד, ואין עולין עם ארצה של שדרה, לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו מפרש בגמרא שלשה טפחים מהא השדרה כנגד אורכו של הדס, וטפס יותר כדי לנענע, דנענין נענוע, כדלקמן (סוכה לו, ז) מעלה ומוריד מוליך ומניא לעצור רוחות רעות וטללים רעים בש"ר.

הקדמה:

ראה לקמן מ"א ע"א בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה כדדרשין במ"כ מושמחם לפני ה' אלוקים שבעת ימים ולא כגזולין ז' ימים ובמדינה זיושלים שאף הוא כגזולין יום אחד, מושרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה ובר למקדש.

נב"מ: קא פסיק ותני פסול [מדרסות משמע שמדבר על ז' ימי סוכות] לא שנא ביו"ט ראשון דמיוציה מדאורייתא ולא שנא ביום טוב שני דליתיה צנטיילת לולב אלא מדרבנן, דכיוס הראשון כתיב [מלשון רש"י משמע דקאי על כל יתר הימים של סוכות ולא על יו"ט שני דוקא, וראה רשב"א],

בשלמא יבש פסול דדרבנן נמי, כיון דמזזה הוא משום זכר למקדש, דענין הדור מזזה, [ולקמן ל"ו ע"ב ברש"י ד"ה אלא לרב דהא מזזה הדורה דענין הואיל ומוזכר שם שמים עליו"ז] הדר בעינן וליכא,

ראה תוס', ובר"ן חילק בין יבש שאינה הדר כלל, לבין חסר שבחלק שנשאר שייד הדר. וכתב הר"ן דלכן ביבש לא אמרינן כל דתקון רבנן בעין דאורייתא תקן, דלא כתיב בתורה בהדיא שיבש פסול והתורה כתבה רק "הדר" ולכן ביד החכמים לפרשה לפי הבנתם.

אלא גזול, בשלמא יום טוב ראשון דכתיב ויקרא כג לכם משלכם, אלא ביום טוב שני [דחוב לולב הוא רק מדרבנן] אמאי לא מהיכא תימי לניפסליה,

[וקשה שמא משום כל דתקון רבנן בעין דאורייתא תיקן? ואולי הלשון "לכם" אינו כאילו כתוב בהדיא בתורה דגזול איסור, ולכן ביד חכמים לפרשה לפי הבנתם, ולכן שואל למה אסרו גזול, אבל באמת י"ל שעיקר כוונת הגמ' היא רק לבא להתירוץ דפסול משום מצוה הבאה בעבירה, והרבה יש בש"ס שקושית הגמ' אינה קשה כל כך, והכוונה רק לבא אל התירוץ?]

ידיעות:

לא אמרינן כל דתקון רבנן בעין דאורייתא תקון, אלא בתקנות התנאים, אבל האמוראים אין בה בידם לתקן בעין דאורייתא. יד מלאכי דף עח:, כי אמרינן כל דתקון רבנן בעין דאורייתא תקון במילתא דאית לה עיקר מה"ת, אבל מילתא דלית לה עיקר מן התורה לא. גיטין סה.

א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי

דף ל' ע"א

משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה, שנאמר דאשכחן קרא לאוסר להציא מזזה מצוה בעצירה, מלאכי א והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה, גזול דומיא דפסח, מה פסח לית ליה תקנתא לאחר זמן להקריבו, שהרי מוס קבוע עולמית הוא אף גזול ילפינן מינה ד לית ליה תקנתא לאחר זמן לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש ואפילו ציאוש, דשמעין ליה למריה דמייאש ואמר ווי ליה למקרון כים, ואף על גב דלענין מקמי אמרינן צבא קמא (סמ, ח) דקיי ליה ציאוש, והוי ידיה, ואפילו הכי אקריבי למזבח לא,

בשלמא לפני יאוש ויקרא א אדם כי יקריב מכם אמר רחמנא ולא דידיה הוא, אלא לאחר יאוש הא קנייה ביאוש ולמה אין להביא גזול לאחר יאוש? אלא לאו משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה וראייה מפסוק זה שאוסר לאחר יאוש ודיינו משום מצוה הבאה בעבירה,

וא"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מאי דכתיב ישעיהו סא כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה צעלות שאתם מביאין לי אני שונא את הגזל שאתם גוזלים אותם, ואף על פי שהכל שלי, ואף מתחלה שלי היתה מושל למלך בשר ודם שהיה עובר על בית המכס אמר לעבדיו שהלכו בדרך עמו תנו מכם למוכסים, אמרו לו והלא כל המכס כולו שלך הוא? אמר להם ממני ילמדו כל עובדי דרכים ולא יבריחו עצמן מן המכס, אף הקב"ה אמר אני ה' שונא גזל בעולה ממני ילמדו בני ויברחו עצמן מן הגזל,

אתמר נמי דעמא דמתניתין צנוול ציוס טוב שני משום מזזה הנאה בעצירה אמר רבי אמי יבש פסול מפני שאין הדר, גזול פסול משום דהוה ליה מצוה הבאה

אבני חן למסכת סוכה

בעבירה,

החזור לברייתו הוא ממיר אגדן, והי סן כנראשונה ושינוי החזור לברייתו לא שמיה שינוי,

יריעות:

למה צריך חב"ג לשחוט התמיד ביום"כ הרי שחיטה לאו עבודה היא? ראה תוס' יומא ל"ב ע"ב ד"ה אם דמדרבנן צריך הכהן לשחוט את התמיד, ועוד שם שהר"י מאורליינ"ש מפרש שחיטה לאו עבודה לפי שנהגת אף בחולין, והאי מירוק אינה מעכב בחולין, א"כ הוי עבודה ולא יהא כשר אלא בו.

וליקנייה בשינוי השם דמעיקרא הוה ליה אסא והשתא

דף ל"א ע"א

הושענא? מעיקרא נמי לאסא הושענא קרו ליה על שם שרגילין לאוגדן להושענא כגון ראה לקמן ברף זה ד"ה אין אוגרין את הלולב האי לולב היינו הושענא כולוהו שלשה המינים יחד,

ת"ר סוכה גזולה והמסבך ברשות הרבים הא נמי גזל הרבים ר' אליעזר פוסל וחכמים מכשירין,

אמר רב נחמן מוחלוקת הא דפסיל ר' אליעזר כגון שתקף את חבירו בחוקה, והואילו מסוכמו הצניעה בקרקע של גזול, וכל המחזיר לקרקע הכי הוא כקרקע בשתוקף את חבירו והוציאו מסוכמו ורבי אליעזר לטעמיה דאמר אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו ב סוכה שאולה אין יוצאין בה, בפרק הישן (סוכה כו, ב), הלכך, ממה נפשך וזו פסולה, אי קרקע נגזלת כלומר, אם יש על הקרקע תורת גזל כשאר מטלטלין לעמוד בחוקת הגזלן סוכה גזולה היא ור' אליעזר דרש תעשה לך משכן, ולא גזולה ולא שאולה, ואי נמי קרקע אינה נגזלת וכל הימים ברשות בעליה היא סוכה שאולה היא, ופולגנאם היא בהגזל (בבא קמא ק"ז, ב), איכא למאן דאמר קרקע גזולה דדריש ריבוי מיעוט, ואיכא למאן דאמר קרקע אינה גזולה דדריש כללי ופסטי,

ורבנן לטעמייהו דאמרי אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו בסוכה שאינו שלו, בשאולה, וסבירא להו וקרקע אינה נגזלת, דרבנן היא דאמרי בפרק הגזל (שם בבא קמא, ק"ז, ב) דקרקע אינה גזולה, ופליגי עליה דר' אליעזר נמי בזה דגזילה קרקע, הלכך וסוכה שאולה היא,

[והוא הדיון נמי דהוה ליה לרב נחמן למימר דר' אליעזר לטעמיה, דאמר בהגזל (שם בבא קמא, ק"ז, ב) קרקע גזולה, וסוכה גזולה היא, דמייאשי בעלים מינה כשאר מטלטלין, דהוה ליה קרקע בחוקת גזלן, ורבנן לטעמייהו, דאמרי קרקע אינה גזולה, ושאולה היא?

אלא אי אמר הכי הוי משמע דמודי ר' אליעזר בשאולה, ואין קים לן בהישן (סוכה כו, ב) דאף בשאולה פסיל, הלכך אמר לה רב נחמן ממה נפשך, כלומר, אי נמי הוה סבירא ליה לר' אליעזר קרקע אינה גזולה כרבנן אפילו הכי פסיל לה משום שאולה],

אבל גזל עצים וסיכך בהן דברי הכל אין לו אלא דמי עצים אין לו גזלה ולא שאולה, דקננהו בשינוי מעשה ושינוי השם, ועוד, משום תקנת השבים אינו צריך לסתור בנינו אלא יחזור דמים, ודאמרינן בפרק הישן (שם סוכה כו, ב) דמודו רבנן בגזולה לאו בגזול סוכה המחזרת לקרקע, ולא בגזול עצים ומסבך בהן, אלא בגזול סוכה העשויה בראש העגלה ובראש הספינה, דהיא ענמה גזולה שאינה מחזרת לקרקע, ואין עליו להחזיר דמים אלא כמו שהיא בגייה, דאין כאן משום תקנת

ופליגא דר' יצחק דא"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל לא שנו גזול פסול אלא ביום טוב ראשון, אבל ביום טוב שני מתוך שיוצא בשאול דהא ציוס טוב שני לא כתיב לכם למעוטי יוצא נמי בגזול, למה לא נאמר כל דחקן דרבנן כעין דאורייתא תיקן? וראה תוס' כ"ט ע"ב ג' שורות האחרונות של סוף הדף.

מתיב רב נחמן בר יצחק על ר' יצחק שאומר שגזול כשר ביום"ט שני, ששנינו במשנתנו לולב הגזול והיבש פסול הא שאול כשר, אימת אילימא בי"ט ראשון הא כתיב לכם משלכם והאי לאו ידידה הוא אלא לאו ביום טוב שני וקתני גזול פסול?

אמר רבא לעולם משנתנו ביום טוב ראשון ולא חידוק כדדייקין הא שאול כשר, דכל שכן דשאל פסול ולא מיבעיא קאמר ומתניסין לא מיבעיא שאול קאמר לא מיבעיא שאול דלאו ידידה הוא ולכן אינו יוצא בה אבל גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים הוא מיד, ואף על גב דלא דמשעין דליאש וכדידיה דמי שהרי בפניו הוא גזול מיד, ואין כח להטיל קא משמע לן דעד דשמעין דליאש לא קני ליה, דמימר אמר השתא הוא דחקין מינאי, למחר תפסינא ליה כדנא,

אמר להו רב הונא להנהו אוונכרי תגרי כל דבר להשמכר בו, כגון כלים קטנים מחטין ומספיקות ולולבין, וקורין מנתי"ש (צ"ל: מרצ"ש) רובלים, סוחרים בחפצים קטנים) כי ובנינו אסא מגוי כשחקטו הדם מן הכהנים לאגוד כהן להושענא לא תגזו אתון אלא לגזוזה אינהו ויהבו לכו הם יתמטוהו מן הממוצר, ויתמטוהו לכם מאי טעמא סתם גוים גזולני ארעתא נינהו ושמא אותו קרקע מישכאל הוה.

דף ל' ע"ב

וקרקע אינה נגזלת כלומר אינה קנויה לגזלן בשום יאוש, דלעולם בחוקת בעליה היא, דמקראי נפקא לן בהגזל בתרא (בבא קמא ק"ז, ב) צניוקין, אבל משתלם הפרי הוי גזל, והתולשו הוא גזול, הלכך, לגזוזה הן מן המחזיר וימטוהו לכס, שהיו הן הגזולין, ואחם לוקחין אותה מהם, והבעלים נתיאשו כבר מכל הפירות והיו יאוש אללם, ואחר כך הוא משתנה מרשותו לרשותם, וקסבר יאוש גרידא לא קני, אבל יאוש ושינוי רשות קני, ואי נמי קני מנזה הבאה בעצירה הוי, אם אחם תמטוהו מן המחזיר תהיו אחם גזילים הלכך לגזוזה אינהו כי היכי דליהו יאוש בעלים בידיהו דידהו אוונכרי ושינוי הרשות בידיהו,

סוף סוף למה צריכין חגים לחתוך כדי שלא תהא מצוה הבאה בעבירה, הרי כי גזו אוונכרי ליהו יאוש בעלים בידיהו ושינוי הרשות בידן דידן, הלוקחין אותן מהן, ולדידן לאו מנזה הבאה בעצירה היא?

לא צריכא בהושענא דאוונכרי גופייהו באותם שהם קוין לזורכס, לנאח בו,

וליקנייה בשינוי מעשה שאגד שלשה המינים יחד, דשינוי מעשה נמי קני?

קא סבר לולב אין צריך אגד, ואם תמצוי לומר לולב צריך אגד שינוי

אבני חן למסכת סוכה

השנים שהרי לא טרם עליה לנשותיה, ולא הוציא עליה יציאות הלכך גזולה היא,

ממאי דכמילת קרקע פליגי, ובעממא דשאלה? מדרקתני דומיא דרשות הרבים מה רשות הרבים קרקע לאו דידה הוא סוכה נמי לאו קרקע דידה הוא,

הריא סבתא דגולו ממנה עבדי ריש גלותא עזים, וסככו צהן דאתא לקמיה דרב נחמן אמרה ליה ריש גלותא וכולהו רבנן דבי ריש גלותא בסוכה גזולה הוו יתבי, צווחה צווחה להחזיר לה עזים עזמן ולא אשגח בה רב נחמן, אמרה ליה איתתא דהוה ליה לאבוהא לאברהם אבינו, ילידי ציתו שמנה עשר ושלש מאות תלת מאה ותמני סרי עברי צווחה קמייכו ולא אשגחיתו בה, אמר להו רב נחמן פעיתא היא דא קולנית היא זו ואין לה אלא דמי עצים בלבד דתקנת חכמים היא זו על המריש הגזול שצנאו בצירה שיטול הגזול את דמיו, ולא חייבוהו לקעקע את צנינו מפני תקנת השנים, צמסכת גיטין (נה, ח),

אמר רבינא האי כשורא דמטללתא דגזולה עבדי ליה רבנן תקנתא לטול דמיו משום תקנת מריש ולא אמרינן אין כהן הפסד מרובה, ויסתיר סוכתו, דמזוה משוי ליה כל שצעה כצנין קצע,

פשיטא מאי שנא מעצים דאמרן לעיל גזל עזים וסיכך צהן אין לו אלא דמיס? מהו דתימא עצים שכיחי לקנות בדמים שיתן לו זה, הלכך משום תקנת השנים לא אטרוהו לגזול, דהא גזול מצי מיטרח ומזנן אבל האי לא שכיחא אימא לא, קמ"ל הני מילי בגו שבעה אבל לכתר שבעה הדר בעיניה, ואי חברו בטינא הוה ליה כשאר צנין קצוע ואפילו לאחר שבעה נמי יהיב ליה דמי,

תנא יבש פסול רבי יהודה מכשיר, אמר רבא מחלוקת בלולב דרבנן סברי מקשינן לולב לאתרוג מה אתרוג בעי הדר דכתיב ציה אף לולב בעי הדר, ור' יהודה סבר לא מקשינן לא הוקשו ללמוד זה מזה, ולא יסון לדרוש מעמנו מכל שלש פשרה מדום שהסורה נדרשם צהן אלא קל וסומר לולב לאתרוג, אבל באתרוג דברי הכל הדר בעינן דהדר כתיב ציה, ולא דרשינן ליה לר' יהודה אדיור לשון יוני, כדדרש ליה בן עזאי לקמן (סוכה לה, ח),

ובלולב לא בעי ר' יהודה הדר והתנן רבי יהודה אומר יאגרנו מלמעלה מ"ט לאו משום דבעי הדר? לא כדקתני טעמא רבי יהודה אומר משום ר' טרפון כפות תמרים כפות לשון אסירה, דתנן (מכות כב, ג) כופת שמי ידיו על העמוד ואם היה פרוד יכפתנו,

ולא בעי הדר והתנן אין אוגרין את הלולב האי לולב היינו הושענא, כוליה שלשה המינים יחד אלא במינו, דברי רבי יהודה מאי טעמא לאו משום דבעי הדר ראה תוס'?

לא דהא אמר רבא אפילו בסיב הגדל סביבות הדקל ונכרך סביבו, כעין לולבי גפנים ואפילו בעיקרא דדיקלא מן הקליפה, ואף על פי שאין מראיין דומה למראה הלולב, וצנצד שיהא מאותו המין, הרי דעממא דר' יהודה התם לאו משום הדר הוא,

ואלא מאי טעמא דרבי יהודה? התם דקא סבר לולב צריך אגר הלכך כל האגר עמו הוי מן המזוה, ונמצא עובר צנצד חוסף אס יאגר מין חמישי ואי מייתי מינא אחרינא הוה להו חמישה מינין,

ובאתרוג מי בעי רבי יהודה הדר, והתניא ארבעת מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן, לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש קדומו"א (צ"ל: קדומו"ן) פרי החבוש) ולא רמון ולא דבר אחר, כמושין פלנדיש"ש (יבשים קצת, שנשלח מהם הלחלווחות) כשרין יבשין פסולין ר' יהודה אומר אף יבשין, וא"ר יהודה מעשה

דף ל"א ע"ב

בבני כרכין שאין דמין על מקום פרדסן, ואין דקלים ממיס שם שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהן אמרו לו משם ראייה אין שעת הדחק ראייה,

קתני מיהת רבי יהודה אומר אף יבשין כשרין מאי לאו אתרוג? לא אלולב,

אמר מר כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן, פשיטא? מהו דתימא הואיל ואמר רבי יהודה לולב צריך אגר ואי מייתי מינא אחרינא ולא אגר ליה צדיה האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל,

אמר מר לא מצא אתרוג לא יביא לא רמון ולא פריש ולא דבר אחר, פשיטא? מהו דתימא לייטי כי היכי שלא תשכח תורת אתרוג קמ"ל זימנין דנפיק חורבא מיניה דאתי למסרך,

ת"ש אתרוג הישן פסול ורבי יהודה מכשיר, תיובתא דרבא תיובתא?

ולא בעי הדר, והא אנן תנן הירוק ככרתי leek, כמה מיני צבעים הם שכולן קרויים ירוק. תוס' הרא"ש, רבי מאיר מכשיר ורבי יהודה פוסל, לאו משום דבעי הדר? לא משום דלא גמר פירא,

תא שמע שיעור אתרוג קטן רבי מאיר אומר כאגוז ר' יהודה אומר כביצה לאו משום דבעי הדר? לא משום דלא גמר פירא,

ת"ש ובגדול כדי שיאחזו שנים בידו אחת גרסינן, שני אתרוגים בידו אחת, שצמקום האחד יאחזו הלולב כשיהפך דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר אפילו אחד בשתי ידיו, מאי טעמא לאו משום דבעי הדר? לא כיון דאמר רבה משום דהכא תלת מנות, ואתרוג חד מנא, וזימנין דמתלפין ליה, שנותנין לו אתרוג בימין ולולב בשמאל, וזריך להפך מיד ליד ולתא אתרוג והלולב בלחת מידיו עד שהלף, ואי הוה גדול יותר מדאי שמה יפול מידיו ויפסול, שיער צו נקב לולב בימין ואתרוג בשמאל זימנין דמתלפין ליה ואתי לאפוכינהו ואתי לאיפסולי,

ואלא לרבי יהודה הא כתיב הדר ההוא הדר באילנו משנה לישנה מהכא שמעינן דאתרוג אמר קרא, שאין פרי אחר עושה קו.

אבני חן למסכת סוכה

שנינו במשנתנו של אשרה ושל עיר הנדחת, ושל אשרה פסול והאמר רבא לולב של ע"ז ששימשו בו לעבודה זרה לכדד לפניה קרקע, אי נמי שעבודה זרה, לנהעצרו לפניה או לזרקה בו לא יטול דמאים לגזיה ואם נטול כשר ואף על גב דאסורי הנאה הוא, דמאות לאו ליהנות ניתנו, כלומר אין קיום מנות הנאה הנוף, אלא עבודה עבד לרבו? הא לבי"ע איכא תנא דס"ל דמנצות לאו ליהנות ניתנו א"כ מה קשיא על רבא דס"ל כאותו תנא? וצ"ל דהקשיא היא לימא כתנאי אמר לשמעתיה. שפת אמת

ומתוך הכא באשרה דמישה אותם שהיו נשענו כיוצא ארץ ישראל, שהלכין הכתוב שרפה, כדכתיב (דברים יב) ואשתייהם תשרפן צאש, ולולב לרין שיעור, והאי כמאן דמיכתת שיעוריה, כיון דלשפה קאי עסקינן דכתותי מיכתת שיעוריה דיקא נמי דתני דומיא דעיר הנדחת שמע מינה.

שנינו במשנתנו נקטם ראשו, אמר רב הונא לא שנו אלא נקטם אבל נסדק נסדקו ראשי העלין כשר,

סעיף ו' נקטם ראשו דהיינו שנקטמו רוב העלין העליונים [מור בשם אביו הרא"ש] פסול [ועליונים נקרא אותן שגבוהין מן השררה ולמעלה, דאין זה הדר. מ"ב], הג"ה ואם נקטם העלה העליון האמצעי שעל השררה פסול, ודוקא דאיכא אחר אבל ליכא אחר מברכין עליו (מדרבי פ"ג ומנהגים) [עין בא"ר דבנות הרמ"א להקל בנקטם עלה העליונה משום דכמה פוסקים מקילין בעיקר הדין ויש לסמוך עליהו בדליכא אחר, אבל לא בנקטמו רוב עלין וכו' מ"ב]. ובסעיף ז' שם נסדק אם נתרחק [אפילו לא היו כן בתולדה רק אח"כ. מ"ב] שני סדקין זה מזה עד שנראו כשנים פסול, הג"ה אפילו לא נחלקה התיומה העליונה בענין שיפסל הלולב מבח נחלקה התיומת [פ' שלא נסדק העלה האמצעי עד השררה, ואפילו נסדק רק מקצתו, שמתחת נחלקה התיומת דעת הרבה אחרונים שאין לפסלו, מ"ב כיון שנתרחב הסדק עד שנראה כשנים פסול ויש ליותר הרבה בזה. מ"ב].

ונסדק כשר, והתניא לולב כפוף ראשו כפוף כגנמון, דומות לאיש גבן וסוקן שראשין שחין וכפופין למטה,

בסעיף ט' אם כפוף בראשו פסול [שאין זה הדר. מ"ב], ודוקא כשדרתו כפופה אבל עליו כפופים בראשו כמו שדרך להיות הרבה לולבים כשר.

דף ל"ב ע"א

קוויץ שזאלן כשדעה שלו עוקצין כמין קוויץ, ובערך פירש ענין צמיחה. תוס', סדוק, עקום דומה למוגל מלא מלחא היא פסול, חרות קשה, שנעשה חריות, שכן דרך הלולב, עליו טעמים צימות הגשמים, והשדעה מתקשה ונעשה עץ פסול, דומה לחרות המחיל להתקשות, ועדיין לא נעשה עץ כשר וקשה על רב הונא שאמר דסדוק כשר?

אמר רב פפא הא דקמי סדוק פסול לאו שנסדקו ראשי עלין או שדעה אלא דעביד כהי'מנא יפוי'פד"ר (ברוב כת"י פוינמ"ר) מעין מוגל בעל שתי שיניים) של צחול של סופרים, שיש לו שני ראשים וראשו אחד מפולג, כך גדל הלולב כמין שמי שדראות, מחצית עלין לבלא ומחצית עלין לבלא, הימנא: כלי שאוחז בהן הקלף בשעה שכותב. ריב"ב, ובר"ח בב"מ כ"ה ע"ב כתב פ' הבגנא כלי שיש בו שני ראשים כגון המוגל שיש לו ג' שינים ודרך בני יון להתחזיק חתיכת הבשר ולחתוך עם הסכין ולאכול ונוטל זה שחתך ונותנו לתוך פיו ואין ידיו נוגעות בבשר כלל מפני הזוהמא.

ומפרש המושך הברייתא עקום דומה למוגל, אמר רבא לא אמרן אלא לפניו אבל לאחריו שנעקס לגד שדעה ברייתיה הוא # טבעו להתעקם לאחריו,

אמר רב נחמן [נ"ל שזהו ר' נחמן בר יצחק או גרסין רבה. רש"ל] רק נתעקם לאחריו כשר אבל לצדדין אם נתעקם לגד שכנגד השדעה פ' שנתעקם לימין או לשמאל, שדעה זהו כד העשוי כשדעה של צהמה, שהלפנות והחוליות מחוברין זה מכאן ומכאן, ואמנעה חלק ועולה כמקל כלפניו דמי ואמרי לה כלאחריו דמי,

ואמר רבא האי לולבא דסליק בחד הוצא שכל עליו מנד אחד בעל מום הוא ופסול.

שנינו במשנתנו נפרצו עליו כו', אמר רב פפא נפרצו דעביד כי חופיא אשקז"א (מטאמא), שנו מכדדין את הציט, ועושין אותה מעלין של לולב המלשין מהשדעה, ואוגדין מהן הכרעה צידה ונפרצו דיינו שנתלשו העלין מהשררה ואוגרין יחד, # [אבל לפ"ז צריך להבין הלשון נפרצו דמשמע במאליהן] נפרדו דאיפרוד אפרודי ראשיהן נפרדין כענפי דקל, ואין מלוממין עם השדעה, אצל מלמטה כן מחוברין זה,

בעי רב פפא נחלקה התיומת מזהו שני עלין עליונים אמצעים, ששם השדעה כלה, נחלקו זה מזה ונסדקה השדעה עד העלין שלמטה מהם. [תויבוח] לפי שמדובקין כמאומים?

תא שמע דאמר ר' מתוך אמר ר' יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול מאי לאו הוא הדין נחלקה, לא ניטלה שאני דהא חסר ליה,

איכא דאמרי אמר ר' מתוך אמר ריב"ל נחלקה התיומת נעשה כמי שניטלה התיומת ופסול.

שנינו במשנתנו ר' יהודה אומר, תניא ר' יהודה אומר משום ר' טרפון ויקרא כג כפו' ת תמרים, כפות, אם היה פרוד יכפתנו,

אמר ליה רבינא לרב אשי ממאי דהאי כפות תמרים דלולבא הוא,

1) אימא חרותא ענף הדקל משנתקשה שמי שמיט ושלש, ויואלין בו לולבין הרבה שנשרו עליהן ונתקשו גם הם ונעשו עץ, זה פונה לבאן זה פונה לבאן, כענפי שאר אלנות? בעינא כפות שאס היה פרוד יכפתנו וליכא והרי זה פרוד, ואין אמה יכול לספסוף, שיהו ענפיו הפרודים כאן וכאן נכפפים ומתמעטים אצל אציהם שהן מחוברין בו, לפי שקשין הן,

2) ואימא אופתא אשטי"א (חתיכת עץ), מעיקר הדקל, שהוא חלק ואין ענף יוצא ממנו לבאן ולבלא, שאין לך כפות הימנו? ומתוך דמורבעין כפות משמע שפרוד מתחלה, ואמה טופחו מכלל דאיכא פרוד, והאי כפות ועומד לעולם,

3) ואימא כופרא היינו נמי עץ כעין חרופא, אלא עדיין כן שנה או שמי שמיט ולא נתעבה ענף, ואמה יכול לכפות ענפיו על ידי אגוד ולקפץ למעלה לאוגרין עם אציהן? אמר אביי מושל' ג דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום כתיב' ואלו עשויין כקוצים, ויואלין כסן עוקצין הרבה, ומסרעין את הידים,

אמר ליה רבא תוספאה לרבינא

4) ואימא תרתי כפי דתמרי תמרים עמין דרכן להיות הרבה תליין צידה כמכבדות שלהם, וקורין להם כף עוק"א (קבוצת ענפים הצומחים יחד)? כפת לשון יחיד כתיב' מלא פ' הכתיב

אבני חן למסכת סוכה

הוא כפת אף שקורין אותו כפות,

דנינו, השתא עבות שלשה לא משכחינן שלשה טפחים אין אנו יעלין למזלזל שיהא עבות כראוי, קלע כמין קליעה ודומה לשרשרת כדלקמן, ורוב הארוכין הדם שועה הם, והוא אומר לנו בלמה נח חמשה, ומערים על ישראל בת חמשה מבעיא,

כי אתא רב דימי אמר פרשה לדר' טרפון ואמר דהא דר' טרפון חומרא וזוטא היא, דליהו נמי שלשה קאמר, אלא שמעשר טפחים גדולים, והכי קאמר ליה למגא קמא הטפחים האלו יהו גדולים, שיהו חמשה מהן ממלאין אמה צינורית, שהן ששה טפחים צינוריים נבאר אותה באינטשענס למשל שהטפח הוא 4 אינטשענס, והאמה שהוא ששה טפחים הוא 24 אינטשענס, עכשיו תחלק האמה של 24 אינטשענס לחמשה חלקים ויהיה הטפח 4.8 אינטשענס, **אמה בת ששה טפחים עשה אותה בת חמשה** חמין טפחים גדולים 4.8 אינטשענס ועשה הימנה חמשה חלקים, וכן משער שלשה להם $14.4 = 3 * 4.8$ [במקום 12 אינטשענס] וטעם יותר ללולג ועוד $19.2 = 4.8 * 4$ [במקום 16 אינטשענס] **צא מהן שלשה להדם, והשאר** והטפח עודף תן **ללולב** [הרביעי. ד"ם] שהוספת ללולב יהא טעם גדול כאלו # [לכאורה צ"ל בטפחים גדולים כאלו],

כמה הוו להו להם וערכה **תלתא ותלתא חומשי** חמשה טפחים צינוריים ותלתא חומשי, קשיא דשמואל ארשמואל הכא אמר רב יהודה אמר שמואל שיעור הדם וערכה שלשה, והתם אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כרבי טרפון? לא דק שמואל בשיעוריה, ונקט שלשה,

אימר דאמרינן לא דק לחומרא לקולא מי אמרינן לא דק?

כי אתא רבין אמר אמה בת חמשה טפחים צינוריים עשה אותה ששה חלוק אמה לששה חלקים טפחים קטנים פ' שחמשה טפחים הוא $20 = 4 * 5$ ובשתחלק אותה לששה טפחים יגיע 3.33 לכל טפח, וכן שיעור שלשה להם ויהיה החשבון 9.99 אינטשענס [במקום 12 אינטשענס] וארבעה ללולב 13.32 אינטשענס [במקום 16 אינטשענס], ור' טרפון לקולא, והכי משמע מלמה צדדיימא, דקאמר ליה למגא קמא אותן שלשה טפחים שאנו משערין בהן, וסתם שלשה טפחים חזי אמה הן, טפחים הללו קטנים יהיו, ולא יהו אלא חזי אמה בלמה נח חמשה **צא מהן שלשה להדם והשאר ללולב**,

כמה הוי להו תרי ופלגא # [גם זה לא דק שהחשבון עולה ל-13.2 אינטשענס, ותרי ופלגא הוא 14 אינטשענס], **סוף סוף קשיא דשמואל ארשמואל? לא דק** שמואל בשיעור שלשה, דסגי בתרי ופלגא כר' טרפון והיינו לחומרא לא דק דאמר רב הונא אמר שמואל הלכה כרבי טרפון.

במשניות כלים פרק י"ז משנה ט' האמה שאמרו [לענין מעביר ד' אמות בשבת חייב, וכמו כן אמות מכוי ותחומין ואמות סוכה, ואמות כלאים, ואמות מדות שבבבבמ"ק. יבין] באמה בינונית [הוא בת ו' טפחים, והקטנה היא בת ה' טפחים] [בת ו' היתה 24 אינטשענס, ובת ה' היתה רק 20 אינטשענס] ובזאת הקטנה היו מורדין המזבח הזהב, והקרו, והסוכב והיסוד של מזבח החיצון וכדמסיק במשנה י', והגדולה היא של ב' מינים א' בת ו' טפחים ואצבע, והשנית בת ו' טפחים וחצי אצבע וכו'. יבין], וב' אמות היה בשושן הבירה [היה נקרא כן מדהיה מצוייר על כותלו מבחוץ עיר שושן מושב מלך פרס שבנה המקדש, ולכבודו עשו כן. יבין], חדר א' בנוי על שער מזרחי של עזרה ועליו שושן הבירה מצויירת כרי שתהא

(5) **ואימא חדא? להווא כף קרי ליה** וכי כתיב כפת על שם כפות אס פודיה פ' אם נתפרדה שהיא כופתה, ואין לשון זה טפל אלא על [עלין הלולב].

שנינו במשנתנו **ציני הר הברזל כשרה** לולבין שלהן העלין מועטין בשדרה מרוחקין זה למעלה מזה הרבה, ועוד שקטנים הן לארץ, ופעמים אין מגיע ראשו של עלה זה לעיקרו של זה, **אמר אביי לא שנו אלא שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה אבל אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסול**,

תניא נמי הכי ציני הר הברזל פסולה, והא אנן תנן כשרה? אלא ש"מ כאביי שמע מינה,

דף ל"ב ע"ב

ואיכא דרמי ליה מירמא למתניחין וברייתא, ואגב רמא דידהו אמתר דאביי לשטייניהו תנן **ציני הר הברזל כשר**, והתניא פסולה? אמר אביי לא קשיא כאן שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה כאן שאין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה,

אמר רבי מריון אמר ר' יהושע בן לוי ואמרי לה תני רבה בר מרי משום רבן יוחנן בן זכאי שתי תמורות שני דקלים יש בגיא בן הגם סמוך לירושלים ועולה עשן מביניהם והוו ששנינו ציני הר הברזל כשרות וזו היא פתחה של גיהנם.

שנינו במשנתנו **לולב שיש בו שלשה טפחים, אמר רב יהודה אמר שמואל שיעור הדם וערכה שלשה ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא מן החדם** כשם שהוא גבוה צמיח מטלן טפח,

ורבי פרנך אמר רבי יוחנן שדרו של לולב נדב, שהעלים ארוכים למעלה לאחר שכלתה השדרה, שאין עוד עלין דבוקין ועלין בו צריך שיצא מן החדם טפח,

תנן לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו כשר? אימא וכדי לנענע בו ומה שיואל למעלה מן האגד הוא המנענע כשר, מר כדאית ליה ומר כדאית ליה לשמואל טפח עס עליו, ולר' יוחנן טפח שדרה,

תא שמע שיעור הדם וערכה שלשה ולולב ארבעה מאי לאו בהדי עלין ומיזבחה דר' יוחנן? לא לכר מעלין,

גופא [ראה רש"ל דגופא לא שייך בבביתא, אבל ברש"י [ריב"ן] נזיר י"ח ע"ב משמע דגם בבביתא שייך גופא, והרשב"א צ"ל רש"י לעיל י"ד ע"א ד"ה משום הכי] **שיעור הדם וערכה שלשה ולולב ארבעה, ר' טרפון אומר באמה בת חמשה טפחים** קא סלקא דעמיה דהכי קאמר כרץ להיות הדם וערכה אמה נח חמשה טפחים # למה פירש דקאי על הדם וערכה ולא פירש דקאי על הלולב?,

אמר רבא שרא ליה מריה לר' טרפון ימחול לו רצונו, כלומר, כרץ הוא לבקש מחילה על

אבני חן למסכת סוכה

ומלליה, לישנא אחרינא אסא מנראה הדס מזרי דקיימי שבעה שבעה
בחד קינא דכי נתרי ארבעה פשו להו תלתא,

[ואמר. ד"ס] אביי (ש"מ. ד"ס) האי אסא מצראה כשר
להושענא, פשיטא? מהו דתימא הואיל ואית ליה שם לוי לא
מתכשר קא משמע לך,

ואימא הכי נמי שאינה כשרה? עץ עבות אמר רחמנא מכל מקום,

ת"ר יבשו רוב עליו ונשארו בו שלשה בדי בכל מקום כדי הוא לשון ענף חוץ מזה
שר"ל הקנין. רא"ה עליו לחין שלשה בדין, וככל צד וצד שלשה עליו לחין, דנצנצין משלשה עליו לא הוי
עבות כשר, ואמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד שיהו עליו הלחין בראשי
הגדים, אבל בלחמנא לא הדר הוא.

שנינו במשנתנו נקטם ראשו, תני עולא בר חיננא נקטם ראשו
כתב התו"ט וז"ל כתב הרא"ש לעיל [לגבי לולב] אע"ג דבלולב פירוש [של נקטם]
ראש העליון היינו משום דבלולב לעולם העליון עולין למעלה ויוצאין מראש
השדרה הלכך ראש העליון נקרא ראש, אבל הדס וערבה אין העליון העליונים
יוצאין מראש הבר, אלא לפעמים ראש הבר, אלא לפעמים ראש הבר הוא חלק
הלכך ראש דידהו הוא ראש הבר ולא ראש העליון, ואפי' אם עלה יוצא מראש
הבר לא מקרי נקטם עד שיקטם ראש הבר עכ"ל, אבל מרש"י משמע שמפרש
שנקטם העלה העליונה.
ועלתה בו תמרה, כעין הגמל צעלי ערבה פעמים צעלין דצוק כמין פרי ירוק,
ויוצאין צו השנים נשיפיהם כשר הוא בליטה הנעשית בראש העלה לפעמים בהדר ובערבה. מאירי,
שאינה נראית הקטומה. ריב"ז,

בעי רבי ירמיה # [בדרבו של ר' ירמיה להקשות היכי תמצא תיאורו, ראה ב"ב כ"ג ע"ב]
נקטם ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה ביו"ט משנאגד, דתלוג נמי
סלקא ציה שתמרה זו יכולה ליגדל בה גם לאחר שנתלשה, מהו, יש דחוי אצל מצות
או לא כלומר, נוהגת תורת דחוי אצל מצות כשם שנוהגת אצל קרבנות, דאם
נראה ונדחת משנשחטה אמרת ידחה, דמו לא הדר חזי, הכא נמי, הואיל ונדחה
כשנקטם מו לא הדר מיחזי צעליית תמרה,
והשתא לא דייק צין דחוי מעיקרא לנראה ונדחה, דהאי דנקטם מערב יום טוב לא
נראה מעולם?

ותפשוט ליה מהא דתנן כסחו אדם אדם לזר מיה או עוף ונתגלה
פטור מלכסות, כסחו הרוח חייב לכסות, ואמר רבה בר בר
חנה א"ר יוחנן לא שנו דכסחו הרוח חייב לכסות אלא שחזר
ונתגלה, אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות,

והוינן בה כי חזר ונתגלה אמאי חייב לכסות? הואיל ואידחי
על ידי הרוח, מכיוון של מנוח, כדקאמר דכי לא נתגלה פטור מלכסות אידחי
לעולם, ואפילו נתגלה,

ואמר רב פפא גרסינן זאת אומרת אין דחוי אצל מצות ואף אם
נדרה, אם חזר ונראה לאחר זמן חייב לקיים את המצוה כשנראה, ולכן גם כאן

עליהם אימת מלכות. רע"ב] אחת על קרן מזרחית צפונית, ואחת על קרן מזרחית
דרומית, שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע שעל קרן
מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע, נמצאת יתירה על שם משה
אצבע, ולמה אמרו אחת גדולה ואחת קטנה אלא שהאימנן נמשלן בקטנה
ומחזירין בגדולה כדי שלא יבואו לידי מעילה. [וכאן בסוגיותינו דפליגי רב דימי
ורבין לגבי אורך ההדס וערבה לא שייך כלל להמדובר שם].

מתני': הדס הגזול והיבש פסול של אשרה ושל עיר
הנדרחת פסול נקטם ראשו נפרצו עליו נשו או שהיו ענביו פרי
שנו, שדומה לענב מרובות מעליו פסול ואם מיעטן כשר ואין
ממעטין ב"ט:

גמ': תנו רבנן ויקרא כג ענף עץ עבות שענפיו חופין את עצו
שכולו ענף, שהעץ מחופה צעלין על ידי שהן עשויין צקליעה, ושוכנין על אפיהן
ואי זה הוא? הוי אומר זה הדס, ואימא זיתא כולו עליון ארוכים
ולרופים, ומתוך שהן מרובין מנסין את העץ? בעינן עבות וליכא,

ואימא דולבא ? בעינן ענפיו חופין את עצו וליכא,

ואימא הירדוף כמין קליעה עשויין עליו? אמר אביי מושלי ג דרכיה
דרכי גועם והאי מצד צדיו את הידים כקוצים, שראשי עליו עשויין מדין כמחט
וליכא, רבא אמר מהכא זכריה ה האמת והשלום אהבו זה אינו
לא אמת ולא שלום, שהוא עשוי לסס המות,

תנו רבנן, קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת זהו הדס, רבי
אליעזר בן יעקב אומר ענף עץ עבות עץ שמטעם עצו ופריו
שוה הוי אומר זה הדס,

תנא, עץ עבות כשר ושאינו עבות פסול, היכי דמי עבות?
אמר רב יהודה והוא דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא שלשה
עלין צקן אחד יוצאין מתוך עוקץ אחד, רב כהנא אמר אפילו תרי וחד
שני עלין צעוקן אחד, ועלה אחד מלמטה, ועולה ודוכב על השנים, רב אחא
בריה דרבא מוהדר אתרי וחד אף על גב דתלתא צמד קינא כל שכן
דכשר, הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא הואיל ונפיק מפומיה דרב
כהנא, אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי אבא להווא הדס
שוטה קרי ליה דמרי וחד, הדס שוטה קרי ליה,

ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר, ובלבד שתהא
עבותו קיימת הא גופא קשיא אמרת נשרו רוב עליו כשר מדי
מכל עבות והדר תני ובלבד שתהא עבותו קיימת כיון דנתרי
להו תרי עבות היכי משכחת לה? אמר אביי משכחת לה

דף ל"ג ע"א

באסא מצראה גדל על המיזר של שדה, ומתוך שיש לו מקום פנוי הוא משבח

אבני חן למסכת סוכה

פסול,

מאי טעמא דרבי יהודה? יליף לקיחה לקיחה מאגודת אוזב כתיב הכא ויקרא בנ ולקחתם לכם ביום הראשון וכתיב התם שמות יב ולקחתם אגודת אוזב מה להלן אגודה אף כאן אגודה, ורבנן לית להו לקיחה לקיחה,

מאן תנא להא דת"ר לולב מצוה לאוגדו ואם לא אגדו כשר מני אי רבי יהודה כי לא אגדו אמאי כשר אי רבנן מאי מצוה קא עביד? לעולם רבנן ומצוה משום שמות ב"ו זה אלי ואנוהו התנאה לפניו.

שנינו במשנתנו או שהיו ענביו מרובין, אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול רב אמרו והמקום יהיה בעזרו [רב חסדא היה תלמיד רב חונא ור"ג ורב יהודה, ולכך קרי ליה לרב רבינו הגדול דהוא רביה דרבנן]. מנחת יהודה, לא שנו אלא במקום אחד שהענבים טולן יחד, ומיהו מרובין הן על העלן שכלל ההדס אבל בשנים או שלשה מקומות כשר,

א"ל רבא

דף ל"ג ע"ב

שנים ושלשה מקומות הכי גרסינן לה לקמן לענין עלמה חזית צלמך ובספר כמזכיר בפסול באתרוג כן פסל בהדס הוי מנומר ט"ז ש (מצ"ר) מנומר, בעל כהמים בצבעים שונים) נלשו ופסול נלאו דהר הוא, שהרי הענבים שמורות והעלן ירוקין?

אלא אי אתמר הכי אתמר או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול, אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו ל"ש אלא ענביו שחורות שכבר המעילו ליבש ומשמיין, ומתחלתן ירוקין הם אבל ענביו ירוקות מיני דהדים הוא שמרתיסן שזה לו, ואינו נראה מנומר וכשר,

אמר רב פפא אדומות כשחורות דמיין דלאו מין ירוק הוא, וזהו שמריכותו, ולגביעשו מעט יומת ידיו שמוריס דא"ר חנינא האי דם שחור בלשה אדום הוא אלא שלקה לפיכך עמאיהו, כדמין (גדה יע, ה) חמשה דמים עמאין בלשה האדום והשחור ב'.¹

שנינו במשנתנו אם מיעמן כשר, דמעמיניהו אימת בכל אופן איירי שביעמין בחול וישאל רק אם היה כבר נאגר אילימא מקמיה דלאגדיה פשיטא אמאי נפסליה לא מן העשוי יש כאן שהרי נאגר בהכשר, ולא משום דהוי יש כאן שהרי לא קרא שם מזה עליה דדמיו,

אלא לבתר דלאגדיה ואשמעינן האי תנא דלולב מסוכה לא ילפינן למיפסליה משום מן העשוי בפסול דהוי מעיקרא הוא מיהו משום דהוי הוה לן למיפסליה, שהרי נקרא עליו שם הושענא פסולה בשעת אגדתו, ומדמכשר ליה תפשוט מינה דהוי מעיקרא לא הוי דהוי ותפשוט מינה פלגא, דאיבעיא לן יש דהוי אלל מלות או אין דהוי, נפשוט מהכא דדחוי מעיקרא לא אמרינן דה דהוי דהוי, ולא הוי דהוי אלא אם כן נראה ביום טוב ואחר כך נדחה, כל שנדחה קודם יום טוב קרי דהוי מעיקרא ?

לעולם בתר דאגדיה וקסבר אגד הזמנה בעלמא הוא והזמנה בעלמא לאו כלום הוא אין אגדתו קריאת שם להיות חל עליו שם לולב פסול לדחותו, והלכך אפילו דהוי מעיקרא אין כאן עד שיקדש עליו היום ועודנו בפסולו, דמיון דמטא זמן מזה ולא חיי ליה מיקרי דהוי, אלל מקמי הכי לאו דהוי הוא.

ואין מבעמיין ביו"ט, הא עבר ולקמן מאי כשר [הא מעמינדר ביו"ט. רש"י] ואף על גב דנאגר כבר, דהא ביום טוב לא אגיד ליה, דאשחור ענבים אימת דאילו ירקות לא פסלי, אילימא דאשחור מאתמול, דהוי מעיקרא הוא דהא מטא זמן מזה ולא חיי, וזהו

בהדס שעלתה בה תמרה אף שנדחתה כשנקטמה, אם עלה בה תמרה היא כשרה?

דרב פפא גופא האי דיוקא דרב פפא מיבעיא ליה לרי ירמיה, מיפשיט פשיט ליה למא, דמנא כסאיו היום ונתגלה לאחר כן מייד לנסות דאין דחוי אצל מצות לא שנה לקולא כי הוה דרי ירמיה בהדס, דאי אמרינן אין דהוי הוי כשר, ואם יש דהוי הוי פסול, ואמרינן לקולא אין דהוי, ומשמעין ולא שנה לחומרא כי הכא דמחייב ליה דכסיו משום טעמא דאין דהוי,

לא שר' ירמיה מוספק האיך אמר ר"פ [ר"פ חי בשנת 360], דר"פ היה תלמיד רבא [רבא חי בשנת 350] # [פ' ור' ירמיה היה הרבה לפני רבא א] שר' ירמיה היה תלמידו של ב' ר' יורא, שהיה תלמידו של ג' ר' אבהו חי בשנת 260, שהיה תלמידו של ד' ר' יוחנן חי בשנת 245, שהיה תלמידו של ה' רב אושעיה רבה, שהיה תלמידו של ו' ר' חייא שהיה תלמידו של ז' רבינו הקדוש חי בשנת 190, וגם רבא רבו דר"פ לדעתי לא ראה את ר' ירמיה דהיה בא", אלא במילתיה דר"פ דאין דחוי מספקא ליה לר' ירמיה, וזה כוונת רש"י ו"ל בשני הדבורים. מנחת יהודה

או דלמא ספוקי מספקא ליה למנא, ומספיקא לחומרא אמרינן הוא דמחייב ליה דכסיו, שמה אין דהוי, [אבל. רש"י] לקולא כגון לענין ממיה לא אמרינן אלא פסלינן, שמה יש דהוי, או אין דהוי, תיקון במסכת סוכה יש רק שני פעמים תיקון, כאן ולעיל ד' ע"ב,

לימא כתנאי עבר ולקמן לעניני הדס שהיו מרובין מעלן, ומן אם מיעמן כשר, ואין ממעטין ביום טוב משום שנים, שדומה למתקן כלי ומכשירו, ואם עבר ומיעטן פסול דברי רבי אלעזר ברבי צדוק כדמפרש טעמא ואילו, וחכמים מכשירין,

סברות רבנן דבי מדרשא, דכעו למימר דהך פלוגתא ביס דהוי ואין דהוי היא, דכ"ע רבנן ור' אלעזר דר' נדון סבורים לולב אין צריך אגד ולא שייך ביה עשיה, ולוקי טעמא דר' אלעזר דפסל משום תעשה ולא מן העשוי דפסולות פ' דלכן פסולה דמיירי שאגדה בשלא עלה בה ערין החמירה, ואח"כ לאחר שאגדה עלה בה החמירה,

וא"י כריך אגד אפ"ה משום תעשה ולא מן העשוי לא מיפסיל דהא דידדה לא כתיב תעשה, ואם תמצוי לומר צריך אגד אפילו הכי לא ילפינן לולב מסוכה למיפסל לולב שאגדה בפסול ונתכשר לאחר מכן דכתיב בה דהא בסוכה כתיב תעשה ולא מן העשוי ובאגודה הלולב לא כתיב תעשה,

הלכך, מהשתא ליכא לר' אלעזר למיפסליה אלא משום דהוי, דמיון שאגדו בפסול ונקרא עליו שם לולב של מזה בשעת דהוי נדחה לעולם, ואף על גב דלא נראה ונדחה הוא, אלא דהוי מעיקרא, והאי דנקיט פלוגמיהו דמיעטן ביום טוב משום דסתמא בתר דאגדיה הוא, דהא ביום טוב לא אגיד ליה, וחי לא כריך אגד איצטריך למינקט ביום טוב משום דאי לאו דקדש היום אכתי לא חל עליה זמן מזה, ולא שם מזה למקרייה דהוי,

מאי לאו בהא קמיפלגי דמאן דפסיל סבר אמרינן יש דחוי אצל מצות ומאן דמכשיר סבר לא אמרינן יש דחוי אצל מצות אין דהוי לענין מזה אלא לענין קדושה? כגון קדושה?

לא דכ"ע לא אמרינן יש דחוי אצל מצות והכא במילף לולב מסוכה קא מיפלגי ראה תוס' מור סבר ילפינן לולב מסוכה ומור סבר לא ילפינן לולב מסוכה וטעמא דמאן דפסל משום תעשה ולא מן העשוי הוא, דקסבר לולב כריך למיגד, ושייך ביה עשיה,

ואיבעית אימא אי סבירא לן לולב צריך אגד דכ"ע ילפינן לולב מסוכה כגמין אב, ואילו חזי בעשיה חזי בעשיה, מה זה ולא מן העשוי אף זה ולא מן העשוי,

והכא בלולב צריך אגד קא מיפלגי ובפלוגתא דהני תנאי, דתניא לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר, ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד

אבני חן למסכת סוכה

קרקע שאינה זריכה להשקות, דסגי ליה במטר השמים, כדאמרין במשקין בית השלמן (מועד קטן ב, 6) בעל לישא דמייחנותא, כמו כי יבעל בחור בחולה (ישעיהו סג) ומתרגמין ארי כמה דמתייבב עלם עם בחולתא,

והאי דפליג ליה במתמיטין בארבע צדי, ומי לולב באפי נפשיה והדס באפי נפשיה, וכן ערבה וכן אחרוב ולא עירב ומי ליה משום דיש בכל אחד מה שאין בחצירו, דאילו ליי הר הבחול לא שייך אלא בלולב, ועגביו מרובין מעליז לא שייך אלא בהדס, ופספס לא שייך אלא בערבה, וערלה ומרומה לא שייך אלא באחרוב, הלכך איטריכו ארבע צדי **כשרה**.

גמ': ת"ר כתיב בויקרא כ"ג **"ערבי נחל"** הגדילין על הנחל נחלי מים מזהו בון, ומיהו, של בעל כשרה, כדלקמן כדכתיב ערבי לשון רבים, **דבר אחר ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל ולא עגול, פרט לפספס,**

תניא איך ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל, של בעל, ושל הרים ערבה של הרים ולא פספס **מוניין? ת"ל ערבי נחל לשון רבים מכל מקום,**

דף ל"ד ע"א

אבא שאול אומר ערבי שתיים ערבי דאמר קרא לא להכשיר של בעל בל, אלא ללמדך שזריך שתי מלות של ערבה **אחת ללולב** לאגדה בלולב **ואחת למקדש** להקיף את המזבח, כדאמרין לקמן בפרק לולב וערבה (סוכה מה, א),

ורבנן דדרשי ערבי להכשיר של בעל ושל הרים למקדש מנא להו? הלכתא גמירי להו,

דא"ר אסי א"ר יוחנן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה **מוסיגי** אלו שלשה נשאלו צבית המדרש מנין להם מן המורה, והשיבו שהלכה למשה מסיני הם, ושמה השומע וגרסם כסדר ששמעם וראה הערות,

וכן שיעורם ומצינו ומחזיק (סוכה ה, ב) שמען השומע וסדרן כסדר שמעמן, וכן בכל מקום, עשר נטיעות משנה היא בסדר ורעיש (שביעית פרק ראשון משנה ו) עשר נטיעות המפחרות בתוך בית סאה, שאין בין זו לזו אלא כמה שיש בין זו לתצרתה, ומפסוק בית סאה שהוא חמשים אמה על חמשים אמה מפחרות לאורך ורוחב בשוה, חורשין כל בית סאה בשצילן ערב שביעית עד ראש השנה, אף על פי שמנחה מן המורה להוסיף מחול על הקדש, כדנפקא לן מבחריש ובקריש שבעות חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית, ואסור לתרוש שלשים יום לפני ראש השנה, כדאמרין בשמעתא קמייתא דמועד קטן (ג, א) מקרא, אבל בנטיעות נאמר למשה מסיני שמתחר לתרוש תחתיים עד ראש השנה, כדי שלא יבשו, ואם עשר הן ומפחרות כהלכתן בתוך בית סאה נאמר למשה שיונקות צבית סאה כולה, ומותר לתרוש את כולן בשצילן, אבל אם אינם עשר, או שאינן מפחרות כהלכתן חורש תחת כל אחת ואחת כשיעור ינוקתה לפי חשבון עשר לבית סאה, ובאילנות זקנים נאסר שלשים יום לפני ראש השנה, כדאמרין במועד קטן (סג, א) לר' ישמעאל מהלכתא, ולר' עקיבא מקרא, וחכמים עשו סייג לחורה, ואסרו בשדה הלזן מפסח ואילך, ובשדה האילן בוקים מעשרת ואילך, ואמרו בוקים מפני שיונקים הרבה שלג אילנות (ממטע עשרה) לבית סאה הרי אלו מנטרפים, ומורשים כל בית סאה בשצילן עד עשרת, לפי שכולו זריך להן ויתנה מתורת שדה לזן ועשית שדה אילן, ואם אינם שלג חורש לכל אחד תחתיו לפי חשבון עד עשרת, והשאר אסור מפסח ואילך,

[ערבה] למקדש, דאילו ערבה ללולב מקרא נפקא,

[ניסוך המים] למיתין של שחר שבעת ימי החג, כדאמרין לקמן בפרק לולב וערבה (סוכה מה, א), והתם מפרש בידי מנספין בין מים צין יין, וכל קרבנות כל ימות השנה אין נספיהם אלא יין, חוץ מן החג בממדי של שחר, שזריך שני ניסוכין.

ת"ר ערבי נחל הגדילות על הנחל פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים, **א"ר זירא מאי קראה** דלפספס לגריעותא, ולא מינא דערבה היא, דנרבייה מערבי מכל מקום דכתיב ביחזקאל י"ז ה' **קח על מים רבים** לקחת חורעה סמוך למים רבים לבוא בה מרבית הריביות. מ"ר **צִפְצָפָה שָׁמוּ** ' כדמפרש ליה ר' אבהו לקבון אומו שנשרש ואחוז על מים רבים נעשה לפספס, אלמא, גריעותא היא, דבמוכחה נאמר ביחזקאל, **א"ל אביי** מנא ליה לר' זירא למעט

ליה דמיו מעיקרא, **תפשוט מינה דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי? אלא לאו** **דאשחור ביום טוב נראה ונדרחה הוא** והרי נראה ביום טוב, ונדחה כשהשחור, **שמעת מינה נראה ונדרחה חוזר ונראה בממיה?**

לא לעולם דאשחור מעיקרא, דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי תפשוט **מינה** דודאי דחוי מעיקרא עדיף מנראה ונדחה, דמה שלא נראה למנוח מעולם עד עכשיו השתא הוא דמיתחמי, והוי כקרבן שהקדש עכשיו, ומתחלתו מחוסר זמן היה, **אבל נראה למנוח ונדרחה** ממנה הוה ליה דחוי **חוזר ונראה לא תפשוט,**

ת"ר אין ממעטין ביום טוב משום ר' אליעזר בר' שמעון אמרו **ממעטין, והא קא מתקנ מנא ביו"ט** שהיה פסול ומכשירו? **אמר רב אשי כגון שלקטן לענבים הללו מן ההדס לאכילה** על מנת לאוכלן, ואינו מתכוין להכשירו, ור' אליעזר בר' שמעון סבר לה כאבות דאמר דבר שאין מתכוין מותר,

והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו כ"ה גם בשבת קי"ז ע"א מודה ר"ש בפסיק **רישיה ולא ימות** נאומר אסמך ראש בהמה זו בשבת ואינו רוצה שחמות, דכיון דאי אפשר שלא חמות במתכוין חשיב ליה ?

וכי אמרין דבר שאין מתכוין מותר כגון היכא דלפשר ליה בלא איסור, כגון, גורר אדם מטה כסא ופסלם וצולבד שלא יתכוין לעשות חריץ, ואף על גב דליכא נמיחש דלמא עביד חריץ, כיון דלא מתכוין להכי ואפשר לגרירה בלא חריץ, כי עביד נמי חריץ דהוי מנלכא גמורה לא מייחשי, אבל היכא דודאי עביד מודי.

הב"ע דאית ליה הושענא אחריתי ולא זריך להאי, הלכך אין כאן חיקון כלי, דלא זריכא ליה לאכשוריה, ולא דמי השתא לפסיק רישיה, דהתם איכא נטילת גשמה ממה נפשך, והכא ליכא חיקון כלי, אבל אי לא הוי אחריתי משוי ליה מנא, דהא זריך להכי, ואף על גב דלא מתכוין להכי אסור, דהוי פסיק רישיה ולא ימות, # צריך ביאור יותר איך יכולין לומר שביון שאינו צריך אותה, אינו אסור משום פסיק רישא ?

ת"ר הותר אגודו של לולב ביו"ט, אוגדו כאגודה של ירק בכריכה בעלמא, יכרוך האגד סביב ויחטוב ראשו בתוך הכרך, כמו שאוגדין אגודת ירק ולא יקשור שני הראשים כאחד כשאר קשרים, דקשר של קיימא מאכות מלאכות הוא, חוה של קיימא הוא, שאינו חושש להחירו עולמית, **ואמאי** דתקת ליה כדי האי גויא **ליענביה מיענב** והכי מקיים טפי, ואיסור מלאכה ליכא, דענינה לזו קשירה?

הא מני ר' יהודה היא דאמר עניבה קשירה מעלייתא היא במסכת שבת (ק"ג, א), דמניא חבל דלי שנפסק אין קושורו אלא עניבו, ר' יהודה אומר כורכ עליו פוגדא או פסקיא, וצולבד שלא יענבו,

אי ר' יהודה אגד מעלייתא בעי כדמניא לעיל שאינו אגוד פסול, דגמר מאגודת אגוד, והאי לזו אגוד הוא?

האי תנא סבר לה כוותיה בחרא דעניבה קשירה היא לענין שבת **ופליג עליה בחרא** בלולב, דאין זריך אגד, שמעינן מהכא דבעינן בלולב קשר גמור, שיקשור שני ראשי האגד, והאוגדן כאגודה של ירק לזו אגד הוא, ופליגי רבנן דפליגי עליה דר' יהודה, ואמרי לולב שאינו אגוד כשר מודו דמנחה לאוגדו, כדמניא לעיל משום זה אלו ואטוה, ואוקימנא כרבנן.

מתני': ערבה גזולה, ויבשה פסולה ללולב, דלכס אטולה קאי,

של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה דכיון דלשחיפה קאי כחומי מוכחת שיעוריה,

נקטם ראשה נפרצו עליה והצפצפה מין ערבה, ועלה שלה עגול כדאמרין לקמן, ופסיל לה מקרא פסולה,

כמושה פלגי"א (צ"ל: פלגי"ד) כמוש, גובל קצת) **ושנשרו מקצת עליה ושל בעל** גדילה בשדה, שלא על הנחל, ובגמרא יליף דכשריה,

אבני חן למסכת סוכה

נפקא מינה? למוקח וממוכר,

אמר אביי אף אני אומר אף אני יושב עיר אחר שנתחלף שמה בי כסי הובלילא נפיקי"ל (הבסס, קיבת העלים) הובלילא בי כסי, למאי נפקא מינה? למחט הנמצא בעובי בית הכסות סוף הכנס שקורין פנ"ה (הקיבה הראשונה של מעלי הגירה), והוא עשוי ככוכב וכנס ודופנו סביב (שפה) לו עבה כשמי דפנו, ומלא חולין (ג, ב) מחט שנמצאת בעובי בית הכסות מנד אחד, תמונה בעובי ולא יקב נקב מפולש כשר, שהעובי קוטמו ומגין, משני נדדיו, שהנקב מפולש טריפה, ונאחזו שקורין עכשיו בית הכסות אין חילוק להכשיר, מפני שדופנו דק, והוא היה רגיל לקרות הובלילא,

אמר רבא בר יוסף אף אני אומר בבל בורסיף בורסיף בבל, למאי

דף ל"ד ע"ב א' סוכות

נפקא מינה לגיטי נשים דקיימא לן (גיטין ב, ה) המביא גט ממונה לארץ צריך שיאמר בפני נכבד ובפני נחמס, אי משום דאין מציין לקיימו ואי משום דאין צריך לומר, והמביא מארץ ישראל אינו צריך, לפי שצריך לומר, ושלי רגלים מציין להכיר חתימת עדים לקיימו ואמרין הם (גיטין ג, ה) צלל כארץ ישראל לגיטין, לפי שהן בני מורה וצריך לומר, ובני ישיבה מציין ללך וללמוד משם מורה מכל מקומות, וצריך סמוך לצלל, ואין בני מורה, כדאמרין (סנהדרין קט, ה): מאי בורסיף צור ששפו את מימיו, ולא נשתייר צו כלום, והמביא משם צריך שיאמר, אבל עכשיו נתחלף שמה, הלכך המביא ממצל צריך שיאמר, ומצורסיף אין צריך.

אבל תוס' כתב דבבל הוא שם מדינה ולא שם עיר ואין בותבין שם מדינה בגמ.

מתני': ר' ישמעאל אומר שלשה הדסים בגמרא יליף לה ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד,

אפילו שנים קטומים ואחד אינו קטום אהדסים קאי, ובגמרא פריך מה נשך, אי קטום פסול והוא צריך שלשה ליצני כוליה שלימים, ואי קטום כשר לכשיר שלשום קטומים? ומשני חזר בו ר' ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מנריך שלשה, ואמר אפילו שנים קטומין, והוא הדין אי לא מייתי ליה לגמרי, דהא קטומים כמאן דליתניהו דמי,

ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומים דלא צרי הדר נהדס,

ר"ע אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת.

גמ': תניא רבי ישמעאל אומר ויקרא בג' פרי עץ הדר אחד, כפת תמרים אחד משמע, דכפת כחצי ענף עץ עבות שלשה ענף חד, עץ חד, ענף חד ערבי נחל שמים, ואפילו שנים קטומים אהדס קאי ואחד שאינו קטום,

ר' טרפון אומר שלשה ואפי' שלשתן קטומים,

ר"ע אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת,

אמר לו ר' אליעזר יכול יהא אתרוג עמיהן באגודה אחת ואף האתרוג עמיהם? אמרת וכי נאמר פרי עץ הדר וכפת תמרים דמיה משמע וי"ו מוסף על עין ראשון לנרפז עס פרי עץ הדר וחלא לא נאמר אלא כפת משמע בפני עמיהן פן, ולא עס האתרוג, וענף עץ מוסף עליהם, וערבי נחל מוסף עליהם, שנאמר בהן וי"ן לפיכך נאגדין עס הלולב,

ומניין שמעכבין זה את זה אם חקר אחת מארבעתן אין שלשה מזה? ת"ל ולקחתם שתוהא לקיחה תמוה שלמה, דדריש ולקחת-תס,

צפצפה מופקד זה ודילמא פרושי קא מפרש קח על מים רבים פ' קח ערבה שגדילה על מים רבים ומאי ניהו צפצפה? א"כ מאי שמו,

א"ר אבהו גרסינן, ולא גרסינן אלא, ולא פירושי טעמא דמתניתא, אלא מלתא באפי נפשה היא, הוילן ואיירי בקרא פרשיה אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים, ומאי ניהו ערבה שיהו ממין החשוב, והן שמו עצמן כצפצפה שבהרים כפשוטים,

איכא דמתני לה להאי קרא אמתניתא דתנא דמתניתא גופיה איימיה במתניתא, ולא ר' זילא, והך חתקפתא דלדיי ממני לה צ"י, וזילא, ומיריאל דאס כן מאי שמו ממנו לה צלל גבדא [ת"ר ערבי נחל הגדולות על הנחל פרט לצפצפה הגדולה בין החרים [שנאמר]] קח על מים רבים צפצפה שמו, מתקיף לה ר' זירא ודילמא פרושי קא מפרש קח על מים רבים מאי ניהו צפצפה? אם כן מאי שמו,

א"ר אבהו אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה והן שמו עצמן כצפצפה שבהרים,

ת"ר אי זהו ערבה ואיזהו צפצפה ערבה קנה שלה עץ שלה אדום ועלה שלה מושך ופיה חלק חודן של עלין סביב חלק, ואיטו עשוי פגימות פגימות, צפצפה קנה שלה לכן ועלה שלה עגול ופיה דומה למוגל,

והא תניא דומה למוגל כשר מנגל קציר פגימותיה סולן טטות לנד אחד, עקומות כלפי בית יד שלה # כיון שדרך החיתוך במגל הוא להכניס שבלים כמה שיכול לתוך קשת המגל ולקצוץ ע"י שמושך המגל אליו, ולכן כדי שיחתוך יפה עושין שיני המגל נטויות לצד הבית יד, וערבה שפיה פגומה כמגל דהיינו שכל הפגומות שוות ונטויות לצד אחד הוא כשרה, דומה למסר פסול [ששינוי אין שוות בגודלן ובבונן. שמו"ץ] היא מגירה, שקורין שגי"ה (אולי שיר"א serre. שמו"ץ) מסור, ופגימותיה סולמות [נכמן. ר"ן] # פ' אינן נטויות לא לבית הדר ולא לראשה אלא עומדות ישר, ולהם שני עוקצין אחד מכלן ואחד מכלן פ' כשהשן עומד ישר יש לה חריפות משני צדדיו לצד הבית יד וגם לצד הראש [ח"ל רש"י בחולין י"ז ע"א ויש לפרש שני עוקצים, שבשאתה מוליך צפרנג מסוף הסבין לראשה צפרנג חוגרת בצד בעוקץ של צד הראש, ובשאתה בודק מראשה לסופה צפרנג חוגרת בעוקץ של סופה], כפגימות סבין כיון שדרך החיתוך בסבין הוא למשכה הלוך וחזור, לכן עושין השינים שיחתכו בשני הכיוונים?

אמר אביי כי תניא ההיא בחילפא גילא ולא גרס ומשכמת לה חילפא גילא, מין ערבה כשרה היא, ופיה סביב דומה למגל, אבל שאר ערבה שאינה מין חילפא גילא פיה חלק,

אמר אביי שמע מינה האי חילפא גילא כשר להושיענא, פשיטא? מהו דתימא הוואיל ואית ליה שם לווי דחילפא היינו שמיא וגילא היינו שם לווי. ר"ן לא נתכשר קמ"ל,

ואימא הכי נמוי? ערבי נחל אמר רחמנא מכל מקום וחילפא גילא דרבה לדוות גדלה על הנחל וביון שכן אע"ג דאית לה שם לווי כשרה. ר"ן,

אמר רב חסדא כעין זה בשבת ל"ז ע"א הני תלת מילי אשתני שמייהו מכי חרב בית המקדש חלפת' צפצפה ערבתא לאו היינו חילפא גילא, אלא נפשה, ועכשיו נשמעת משמה, וקורין לה ערבה ערבתא ולערבה רגילה קורין חלפתא, מאי נ"מ? ללולב,

שיפורא כפוף חצוצרתא פשוטה, ואינה של איל חצוצרתא שיפורא, מאי נפקא מינה? לשופר של ראש השנה אין מוקשין אלא באותו ששם הארץ קורין חצוצרות והוא שופר, או אם בא עם הארץ לשאלו כמה יתקע אומרים לו בחצוצרות. רש"י שבת ל"ז ע"א,

פתורתא שלחן פתורא שלחן, פתורא פתורתא האחת גדולה והאחת קטנה, ושם # [מה פירוש מלת "ישם"?] היו רגילין לקרות [גדולה. רש"י] חלק קטנה, ושל קטנה לגדולה, למאי

אבני חן למסכת סוכה

דאפילו פלפלין בכלל וקשה למה לא אמרין דפרי עין הדר קאי על פלפלין?

התם משום דלא אפשר היכי נעביד ננקוט חדא גרעין אחד לא מינכרא לקיחתה ממון קוטנה ננקוט תרי או תלתא, פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלושה פירות, הלכך לא אפשר,

רבי אומר אל תקרי הדר, אלא תְּדִיר פרי עץ שדומה אֵילָנוּ לדיר של גֵּאן מזה דיר זה יש בו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין, ה"נ יש בו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין,

אטו שאר פירות לית בהו גדולים וקטנים תמימין ובעלי מומין והלא כל תפוחי אֵילָן אחד אינן שוות? אלא הכי קאמור עד שבאין קטנים עדיין גדולים קיימים כלומר, האי גדולים וקטנים לאו של שנה אחת קאמר, אלא גדולים של אשתקד וקטנים של שנה זו, שהאחריו דר וגדל באֵילָנו שמים ושלש שנים, וכשבאין וחוטטין של עכשיו עדיין גדולים דאשתקד קיימין זו,

ר' אבהו אמר אל תקרי הדר אלא דבר שדר באֵילָנו משנה לשנה והיא היא דרכי, אלא במשמעותא פליגי, מר דריש ליה לשון דיר, ומר דריש ליה לשון דירה,

בן עזאי אומר אל תקרי הדר אלא הדרור שכן בלשון יווני קורין למים הדרור, ואיזו היא שגדל על כל מים הוי אומר זה אתרוג. ראה ר"ה י"ד ע"א ברש"י ר"ה רוב מים הם מי גשמים שרוז זרעים גדלים על ידם, על כל מים, אף על שאזנין שדליין ומשקין אותן תמיד כענין שנאמר והשקית בגלגל כגן היקק ססם גן היקק דרכו בהשקאה.

שנינו במשנתנו של אשרה ושל עיר הנדחת פסול, מ"ט כיון דלשפרה קאי כותותי מיכתת שיעוריה.

שנינו במשנתנו של ערלה פסול, מ"ט? פליגי בה ר' חייא בר אבין ור' אסי, חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה ורחמנא אמר לכם הראוי לכם בכל דרכי הגאמו [ראה מאורות #385 דמסתפק באתרוג ששהה תחת המיטה ע"פ יו"ד ס' קפ"ו סע' ה' ששורה עליהם רוח רעה] וחד אמר לפי שאין בה דין ממונן שאטו שזה פרוטה, דאסורי הגאה הוא, הלכך לאו שלכם הוא,

קא סלקא דעתיה מאן דבעי היתר אכילה לא בעי דין ממונן אי הוי ציה היתר אכילה כגון מעשר שני צירושלים לא ציי דין ממון, דאף על פי שאין ממונו לר' מאיר, דלמר בקדושין (נג, ב) מעשר שני ממון גבוה הוא, ואינו נכסי הדיוט לקדש בו אשה, כשר לנאח בו באתרוג כזה ומאן דבעי דין ממונן לא בעי היתר אכילה ומכשיר אתרוג של טבל, שאסור באכילה ומותר בהנאה,

תנן במשנתנו של תרומה טמאה פסול, בשלמא למ"ד לפי שאין בה היתר אכילה שפיר ותרומה טמאה הרי אסורה באכילה, אלא למ"ד לפי שאין בה דין ממונן אכל היתר אכילה לא בעינן, ומשום דין ממון קרינא ציה לכם אמאי אינו יוצא באתרוג של תרומה טמאה, הרי מסיקה תחת תבשילו כדאמרין (נשבת כה, ב) תמן לו ולא לאורו, מכלל דבת אורו הוא?

אלא בהיתר אכילה כ"ע לא פליגי דבעינן ואפילו יש צה דין ממון לא מתכשרין כלל היתר אכילה, דכיון דלא חויא לכל דרכי הגאה לאו לכם הוא, כי פליגי בדין ממונן מר סבר היתר אכילה בעינן דין ממונן לא בעינן אס מותרת באכילה, כגון מעשר שני צירושלים, ופליגא אליבא דר"מ, ומסביר באן דאי לא בעינן דין ממונן ואלינא דר' מאיר כשר, ומתמתין דקמתי של מעשר שני צירושלים כשר אפילו כר' מאיר, דלמר מעשר שני ממון גבוה הוא, מוקמא ומר סבר דין ממונן נמי בעינן ומעשר שני לר' מאיר פסול, ומתמתין דקמתי כשר רבנן היא, דלמרי ממון הדיוט הוא, ומקדשין בו את האשה,

מאי בינייהו? איכא בינייהו מעשר שני שבירושלים אליבא דרבי מאיר

ורבי ישמעאל דמכשיר שנים קטומים וחד מלריך שלם מה נפשך היכן חלקן הכתוב, אי שלימין בעי [אי צעי הדך] ליבעי נמי כולהו אי לא בעי שלימין [ואי לא צעי הדך] אפי' חד נמי לא נלריך שתדוה שלימה?

אמר ביראה, אם חסס א"ר אמי חזר בו רבי ישמעאל מתחלת דבריו, ומכשר כזה, ומיחו הדך צעי אותו אחר צריך להוות שלם, והרשב"א כתב והא דבעינן שנים קטומין לאו מדינא אלא להדרור מצוה, ולהכי סגי ליה בקטומין, והא' שאינו קטום צריך מן הדין ושנים קטומין להדרור, וכן מפרש בירושלמי [בפרקין הי"ד]. עכ"ל,

אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי טרפון להקל, דקטום כשר, ואזדא שמואל למעמיה דאמר להו שמואל להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו מכרו גסוה ואל תעלו על דמיהם, מפני שמקשים מכס שלשה הדסין ושלמים ואי לא משומו דרישנא לכו כרבי טרפון דמכשר בקטומין,

מ"ט אילימא משום דמיקל, ולידרוש להו כרבי עקיבא דמיקל טפי דלא צעי אלא חד? תלתא קטומי שכיתו חד ולא קטום לא שכיה.

מתני': אתרוג הגזול והיבש פסול, של אשרה ושל עיר הנדחת פסול, של ערלה פסול, של תרומה טמאה פסול בגמרא מפרש טעמא של תרומה טהורה לא יטול בגמרא מפרש טעמא ואם נטל כשר,

של דמאי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין,

של מעשר שני בירושלים שהיא כשרה לאכילת מעשר שני לא יטול כדמפרש בגמרא ואם נטל כשר שהרי יש צה היתר אכילה, אכל מוך לירושלים לא, דלכם כמיז, הראוי לכם,

עלתה חזוית כמין אצטושות דקות על רובו, נטלה פטמתו ראש אתרוג, מפי דבינו יעקב, ודוגממו הפטמה של רמון (עוקצין פרק שני משנה ג), נקלה, נסדק, ניקב וחסר כל שהוא ניקב וחסר כל שהוא חדא מילתא, דאילו ניקב ולא חסר שחשב בו מחט והואילא כשר, כדקמני סיפא פסול,

עלתה חזוית על מיעוטו, נטל עוקצו זנבו, כמו צעקאי תאנים (סנהדרין מ, ב) ניקב ולא חסר כל שהוא כשר,

אתרוג הכבושי שגם מלרץ כוש, ושסור הוא פסול, והירוק ככרתיו כרישים, פור"י (ברתי, ברישה) leek ר' מאיר מכשיר ור' יהודה פוסל,

שיעור אתרוג הקטן ר"מ אומר כאגוז רבי יהודה אומר כביצה, ובגדול שלם יהא גדול יותר מדאי כדי שיאחו שנים בידו דברי ר' יהודה, ורבי יוסי אומר אפי' אחד בשתי ידיו.

דף ל"ה ע"א

גמ': ת"ר ויקרא כג פרי עץ הדר, עץ שטעם עצו ופריו שוה שהעץ כפרי, צטעם שיה הוי אומר זה אתרוג,

ואימא פלפלין, כרתניא היה רבי מאיר אומר ממשמע שנאמר ויקרא יט וגמעתם כל עץ וכמיז בספיה לא יאכל אינו יודע שהוא עץ מאכל אינו יודע דבעץ מאכל משמע קרא מה ת"ל עץ מאכל? עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה פלפלין, ללמוד שהפלפלין חייבין בערלה דלא חימא מין ירק הוא, מפני שהוא עץ שפל כמין רותם, שאטו גבוה מן הארץ,

ואין א"י חסרה כלום שנאמר דברים ח לא תחסר כל בה ולמדך האי עץ מאכל

אבני חן למסכת סוכה

למ"ד לפי שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה, למ"ד לפי שאין בה דין ממון מעשר שני ממון גבוה הוא,

תסתיים דר' אסי דאמר לפי שאין בה דין ממון, דא"ר אסי אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט לדברי חכמים אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט, תסתיים ואי נמי איכא היתר אכילה, דין ממון נמי בעינן, ושל מעשר לר' מאיר פסול,

גופא אמר רבי אסי אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב, לדברי חכמים אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב,

מצה של מעשר שני לדברי רבי מאיר אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ידי חובת מנה לנה הלשון [ולקמן פריך מי כמיב מנחם?] לדברי חכמים אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח,

עיסה של מעשר שני לדברי ר' מאיר פטורה מן החלה פטורה מן החלה דכמיב ערסותיכם, והאי דגבוה הוא, אף על גב דאיכא היתר אכילה, כיון דלית בה דין שאר ממון לאו ידיה הוא לדברי חכמים חייבת בחלה,

מתקוף לה רב פפא בשלמא עיסה כתיב במדבר וז' ראשית ערסותיכם, אתרוג נמי כתיב לכם משלכם, אלא מצה מי כתיב מצתכם? אמר רבה בר שמואל ואיתימא רב יימר בר שלמיא אתיא לחם לחם כתיב הכא דברים וז' לחם עוני וכתיב התם

דף ל"ה ע"ב

במדבר וז' והיה באכלכם מלחם הארץ גבי חלה כמיב מה לחלן משלכם ולא משל מעשר אף כאן משלכם ולא משל מעשר,

לימא מסייע ליה עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים אומרים חייבת בחלה,

לימא מסייע ליה ! היא היא ודאי מסייע ליה, ומאי לימא ? אלא ודאי כהא מסיעתא, ו"לימא" דקאמרין אסייעתא דאתרוג ומנה קאמר, והכי קאמר לימא מסייע לר' אסי בטולה מדרבא פליגי בהא נמי פליגי באתרוג ומנה נמי פליגי, דהא חד טעמא הוא, דהתם נמי לכו כמיב, ומנה נמי מסה ילפא או דלמא שאני עיסה דאמר קרא במדבר וז' ערסותיכם ערסותיכם תרי זימני כהא הוא דקאמר ר' מאיר פטורה דכמיב מיעוטא יסירא, אכל חד מיעוטא לא נפקא לך, דכיון דמשתרי לאכילה, אף על גב דלית בה דין ממון לכו קרינא ביה.

שנינו במשנתנו של תרומה טמאה פסולה, דלית בה היתר אכילה.

שנינו במשנתנו ושל תרומה טהורה לא יטול, פליגי בה ר' אמי ור' אסי חד אמר מפני שמכשירה לקבל עומאה, דאמרין דמיתנין (סוכה מז, ח) מקבלת אשה מיד כהן ומיד בעלה ומסורה לזמן בשבת, שהיו שורין האגודה בשבת כדי שלא ייבשו, וכשנוגשים באתרוג הוכשר לעומאה, דכמיב (ויקרא יח) וכי יתן מים על זרע ואסור לגרום עומאה לתרומה, דכמיב (במדבר יח) משמרת תרומתי אמר רחמנא עשה לה שימור,

וחד אמר מפני שמפסידה קליפתה היתונה נמאסת במשמוש הידים, ואסור להפסיד תרומה, כדפרישית,

מאי בינייהו? כגון שקרא עליה שם חוץ מקליפתה חיצונה, למ"ד מפני שמכשירה איכא למ"ד מפני שמפסידה ליכא.

[שנינו במשנתנו] ואם נטל כשרה, למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה, הרי יש בה [בתרומה טהורה] היתר אכילה לכהן, וישראל נמי נפיק בה אם לקחה מכהן, הואיל ויכול להאכילה לזן כמו כהן, אכל פדיון אין לה להיות נמרת לאכילה ישראל, והאומר כן רשע הוא * למ"ד לפי שאין בה דין ממון הרי יש בה דין ממון כהן מקדש זה את האשה, וישראל נמי, אם נתנה לו הדין מקדש זה את האשה ומוכרה לכהנים והדמים שלו.

* הנה מפליא מאד בימיו זה בסגנונו המהור של ר'בן ש"ל ישראל, ולא מצינו כמוהו בשום מקום, ומה גם אשר יש דס"ל שיש שאלה בתרומה וכו', ולמה התרגש אבי הפרשנים הפרגוג המתון שהאיר עיני ישראל בכל גופי תורה?

לחומר הנושא יתכן לשער כי יש לפנינו בזה שבשו המעתיק בטעות, דהבא איירינן בפלוגתא ב"ש וב"ה ראה במשנה, וסוגיין בבית הלל, ולכן הוכרח רש"י לבאר היתר אכילה אליבא דבית הלל, לזאת הדגיש שלא יוכל לפרש שיש לו היתר אכילה ע"י פדיון, לפי שהאומר כן בית שמאי הוא [פי' שנתחלק לו המלה בית שמאי בהמלה רשע]. ניצוצי אור

שנינו במשנתנו ושל דמאי לקח ממנו הארץ, וסמס פירושיהן ספק אינן מעשרין מ"ט דבית הלל הא לית בה היתר אכילה?

כיון דאי בעי מפקד להו לנכסיה, והוי עני, וחזי ליה דרזי עמי הארץ מעשרין הן, וחומרם בעלמא הוא שהעמידו בספק טבל, וגבי עניים ואכסניא לא העמידו דכריהם השתא נמי לכם קרינא ביה, דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי,

וב"ש עני לא אכיל דמאי, דתנן, מאכילין העניים דמאי ואת האכסניא' חילוקיו של מלך, ומטיל מזונותיהן על בני המדינה דמאי, ואמר רב הונא תנא ב"ש אומרים, אין מאכילין את העניים ואת האכסניא דמאי, וב"ה אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי,

שנינו במשנתנו של מעשר שני שבירושלים לא יטול, למ"ד מפני שמכשירה הרי מכשירה ומעשר שני שבימור, דקודש אקרי, דכמיב (ויקרא טז) וכל מעשר הארץ וגו', למ"ד מפני שמפסידה הרי מפסידה.

ואם נטל כשרה, למ"ד בעלה מפני שאין בה היתר אכילה אכל אי הוה בה היתר אכילה הוה מתכשרה, ואפילו לית בה דין ממון, הא מעשר שני בירושלים יס ונמי היתר אכילה, ומתנינן דמי כשר דברי הכל היא, ואפילו לר' מאיר דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא מיתוקמא, דהא כהא דין ממון לא צעין שכן כפר מ"ד זה, דכיון דאכלי לה לכו קרינא ביה,

למ"ד לפי שאין בה דין ממון בעלה לפי שאין בה דין ממון, דאי נמי הוה בה היתר אכילה הוה פסול לה, משום דלמיה ממון לשאר האמות, כגון מעשר שני בירושלים לר' מאיר שהוא ממון גבוה ואינו כממון, וא"כ מתנ"י לא אחיא כר"מ הא מני רבנן היא [מתניין רבנן היא] דאמר מעשר ממון הדיוט הוא, ולא ר' מאיר, דאילו לר' מאיר פסול.

שנינו במשנתנו עלתה חזוית, אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו במקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה

אבני חן למסכת סוכה

באר ברומהין, כושי, לבן, ומנומר פסול, אתרוג בכדור העשו' כמין כדור עגול, כדור פלנטי"א פסול, ויש אומרים אף התיום שנים דעוקין יחד,

אתרוג הבוסר קטן כפול הלנן ר"ע פוסל, וחכמים מכשירין,

גדלו ברפוס שעושה לו דפוס כשהוא קטן, ויטמו בתוכו במחנה, וגדל כמדת הדפוס, דפוס פורמ"א (דפוס, חבנית שיוצקים בה דברים) בלעז, כל דבר העשו' לעשות למדנו דברים אחרים על גביו, כמו מנעלן, או בתוכו כעין שהיו עושין קדרות ללחם הפנים שכינסו העיפה לתוך הקדרה והלחם נעשה בצורתה כגון אלו קרי דפוס ועשאו כמין בריה אחרת שאינו דומה לאתרוג כלל פסול,

קתני מיהת תפוח סרוח מאי לאו תפוח מבחוץ שנפתח ונקב מנחין וסרוח מבפנים וקליפתו קיימת, כמין יראה שנפכה קצתו?

לא אידי ואידי מבחוץ ולא קשיא הא דתפח אע"ג דלא סרח הא דסרח אע"ג דלא תפח תפח אינפל"ה (התפח) בלעז, כגון שנפלו גשמים בתלש ותפח, סרח נקב, לישנא אחרינא תפח נקב, סרח ריחו רע מתמת תולעים שאלוהו, והאיבעיא לא איפשטא.

אמר מר אתרוג כושי הבא מארץ כוש והוא שחור, # וצריך [לדעת אם עדיין יש כאלו אתרוגים שחורים] פסול, והתניא כושי כשר דומה לכושי בגדל כפן והרי הוא שחור פסול שנדמה הוא קונטרפא"ט counterfeit (מי שמתדמה לאחר) בלעז, אבל כושי עצמו היינו טעם דכשר דאורייתא הוא? אמר אביי כי תנן נמי מתני' דומה לכושי תנן,

רבא אמר לא קשיא הא לן והא להו לעולם מתמינן כושי נמי פסיל, ולא קשיא, מתמינן לנני ארץ ישראל שדחוקין מאד כוש, ואינם רגילים בהם, כרימא לנני בכל שקרובים לכוש ורגילים בהם, ומכל מקום, בגדל כפן ודומה לכושי נדמה הוא, ופסול, # אם נפרש ארץ כוש שהוא מדינת Ethiopia צריך להבין למה אומר שבבב קרוב לארץ כוש יותר מארץ ישראל?

אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירין אמר רבה ר' עקיבא דאמר דעד גמר ביטוליה לא היו אתרוג פרי ור"ש אמרו דבר אחד, ר"ע הא דאמרן,

ר"ש מאי היא דתנן ר"ש פוטר את האתרוגים בקוטנן מן המעשרות א"ל אביי דלמא לא היא עד כאן לא קאמר ר"ע הכא דבעינן הדר וליכא אבל התם כרבנן סבירא ליה דחייבין במעשר, דפרי הוא, הואיל ומחילתן וסופן אוכל אי נמי עד כאן לא קאמר ר"ש התם אלא דכתיב דברים יד עשר תעשר את כל תבואת זרעך כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה פרי העשו' לזנות, ולא משכחת לה אלא בצלל כל זורע, והא דנקט אתרוגין משום דלא פלוג דבנן בני פלוגתייהו לחיובי בקוטנן אלא אתרוגין ותפוחין, דקסברי מחילתן וסופן אוכל הוא, כדמנן לה פרק קמא דמסכת מעשרות כל שתחילתו וסופו אוכל, אף על פי שזמרו במחור להוסיף אוכל חייב בין גדול בין קטן, וכל שאין מחילתו אוכל וסופו אוכל אינו חייב עד שיעשה אוכל כו', האתרוגים והתפוחים חייבין בין גדולים בין קטנים, ופליג ר' שמעון עליהו באתרוגים ומודי בתפוחים, דקסבר כדכך שני אדם מוציאין לריעה, ואתרוגים קטנים שטועים אינם לזמנא, אבל תפוחין קים ליה דלף על פי שלא ביטלו כל זורעין לזמנא, ובקטני קטנים אפילו בתפוחין ודאי פליגי, הואיל וטעמא משום מוציאין לריעה הוא אבל הכא כרבנן סבירא ליה

דף ל"ו ע"ב

ותו לא מידי אן ליון אחר דבר זה, דלא סבר ר' שמעון כר' עקיבא ולא ר' עקיבא סבר כר' שמעון,

גדלו ברפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול, אמר רבא לא שנו אלא כמין בריה אחרת אבל כברייתו כשר, פשיטא כמין בריה אחרת תניא? לא צריכא דעבידא דפי דפי כמין קרשים קרשים, כעין גלגל של רחים של מים, ורבא

מקומות כשר, אמר ליה רבא אדרבה בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול?

אלא אי אתמר אסיפא אתמר, עלתה חזוית על מיעוטו כשר, אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו, והמקום יהיה בעזרו, ל"ש אלא במקום אחד, אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול,

אמר רבא ועל חוטמו צעזי גבהו, שמשפע משם ויורד לנד ראשו, ואפילו במשהו נמי פסול שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שנו, שנאמרו עוזי אדם נותן עיניו.

שנינו במשנתנו נטלה פטמתו, תנא ר' יצחק בן אלעזר נטלה בוכנתו צמתייהו הוה תני להאי נטלה פטמתו צוכנתו, לפי שהוא חד ועשו' כמין צוכנא, זה לשון מורי הוקן רבינו יעקב, אבל רבינו יצחק הלוי היה מפרש פטמתו ועוקא שניהם צונג, עוקא שניטל העץ מה שחוף לגומא שנאמרו כשר, פטמתו שנחלש העוקן מתוך האתרוג וחסרו לפיכך פסול, והיינו דמני ר' יצחק בר אלעזר נטלה צוכנתו מה שנכנס בתוך האתרוג צוכנא הנכנס ומכה באסיפא, ולשון רבינו יעקב נראה לי, שלא מנינו בכל מקום פטמא עוקץ.

שנינו במשנתנו נקלף, אמר רבא האי אתרוגא דאגליד נקלף באהינא סומקא תמרה אדומה, ואף זה, לאחר שנקלף נהפך לאדומות, כדרך כל הנקלפים בפירות כשרה, והא אנן תנן נקלף פסול? לא קשיא

דף ל"ו ע"א

בי סוכות

הא בכולה כשר הא במקצתה פסול, דמטמר הוא.

שנינו במשנתנו נסדק ניקב, תני עולא בר חנינא איקב ולא חסר קאי, דמכשר תנא דמתמינן, ואחא האי תנא למימר ניקב נקב מפולש דאם מפולש הוא מנידו לנידו פסול במשהו נקב כל שהוא, אפילו של מחט, ונקב שאינו מפולש בכאיסר, אם רחב כאיסר פסול ואף על פי שלא חסר כלום, כגון שחכר צו יחד ענה, ומתמינן בפתח מכאסר, ובשאינו מפולש ,

בעי רבא נולדו באתרוג סימני טרפה שהבהמה נטרפה בה, ולקמיה מפרש ליה מהו? מאי קמיבעיא ליה אי נקלף סימני טרפה הוא, דהיינו הגלגה תנינא, אי נסדק דהיינו גרגרת שנסדק כולה בבהמה, שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה דהוה נסדק בלולב תנינא, אי ניקב כגון ניקב קרום של מוח תנינא,

כי קא מיבעיא ליה כדעולא אמר רבי יוחנן, דאמר עולא אמר ר' יוחנן ריאה שנשפכה בקיתון הצער שצמח הקרום נימות ונעשה כמים כשרה, ואמר רבא והוא דקיימא סימפונהא, הא לא קיימי סימפונהא טרפה אלמא מסימני טרפה הוא הכא לגבי אתרוג מאי? אם נימות וקיימי סימפונהא, דהיינו מדרי הורע שהגרעינן צוכנס, וצד אחד של האבעיא הוא דלמא התם בריאה של בהמה הוא דכשרה דלא שליט בה אוירא שתוא בחלל הגוף של בהמה הדר בריא, אבל הכא דשליט בה אוירא סרוחי מסרחת נקבת, או דלמא לא שניא?

ת"ש אתרוג תפוח, סרוח מפרש לקמן, כבוש בחומץ או במרדל, שלוק מצושל ביותר

אבני חן למסכת סוכה

לשמעון דהא נמי כרייתו, ובר"ח פירש כגון כף מרובע.

איתמר אתרוג שנקבוחו עכברים אמר רב אין זה הדר, איני והא ר' חנינא מטביל בה אוכל מקלמו ונפיק בה ויולא ידי חובתו צנוטה, ומבדק עליו, ויהא דנקט מטביל שכל מאכלס על ידי טיבול היה, כדאמר בפסחים (קז, ג) השמש מטביל צנו מעיים, ר' יוחנן מטביל צירקא],

לכאורה קשה אטו גברא אנברא קרמית # [לכאורה הוא ר' חנינא בר חמא שהיה בן דורו של רב?] ואפשר משום דר' חנינא עבד עובדא בן ומעשה רב, גם י"ל דבין דר"ח עשה בן לכתחילה בודאי ס"ל דהוא הדר דלכו"ע בעינן להדר את המצוה ואין סברא שחלוק רב על ר"ח במציאות אי הדר הוא. שפת אמת,

ולר' חנינא קשיא מתני' דקמי חסר כל שהוא פסול? בשלמא מתני' לר' חנינא ל"ק כאן ביום טוב ראשון ממנימין ציוס טוב ראשון שלקחתו מן המורה, ובעינן לקיחה ממנה, דכמי (ויקרא כג) ולקחתם לקיחה ממנה כאן ביו"ט שני וציוס טוב שני נפיק ציוס דר' חנינא, אף על גב דלא היה שלם,

אלא לרב דאמר אין זה הדר קשיא דר' חנינא, דהא אפילו צשני נמי לרב לא נפיק, דהא מנהא הדורה צעין הוילא ומזמר שם שמים עליו, כדאמר בריש פירקין יבש פסול, לא שגא ציוס טוב ראשון ולא שגא ציוס טוב שני, ואוקימנא דבעינן הדר, וליכא?

אמר לך רב שאני עכברים דמאיסי, וכתב מור רב"א אב"י העור דאתרוג כמוש או מנומר שהיה פסול אם חתך מה שהיה כמוש או מנומר היטבו ושייר השאר שלם שפסול לברך עליו כיון שבא מכה פסול ומאוס, ואע"ג דאם מיעטו ענבו ובא מכה פסול כשר? חתם משום דאין ניכר המיעוט דיש שגדל בו ענבים הרבה ויש שגדל בו מעט, וראיה דלרב [באתרוג שאכלו ממנה עכברים] משמע דאי אפשר לברך עליו אפי' ביו"ט שני בשום ענין אפי' יחתך במקום שאכלו עכברים לא יברך ויטבל כרבי חנינא, דר' חנינא לא איירי אלא באתרוג מתחילתו ועדו מתודר אלא שאינו שלם, אבל הכא דלא הדר אי אפשר לחקו הדר בחיתוכו וכו'. אור ודוע הלכות סוכה ש"פ, וראה שפת אמת

א"ד אמר רב זה הדר דהא ר' חנינא מטביל בה ונפיק בה, ולרבי חנינא קשיא מתניתין ל"ק כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני.

אתרוג קטן וכו', אמר רפרם בר פפא כמחלוקת כאן כשיעורו כהן, כך שיעורו כהן כך מחלוקת באבנים מקורזלות הראים לקיטת, מקורזלות פיקוד"ש [ביקוד"ש] מחודדות בקצה אחד] בלעז, דתניא בשבת ג' אבנים מקורזלות מותר להכניס לבית הכסא בתוך ארבע אמות, וצית כסא בשדה, ואינו מוקף מחילות, ואין כהן אלא טלעול דרענן, ומשום כבוד הכהנים לא גזר וכמה שיעורו רבי מאיר אומר כאגוז קסבר כהני חזיא לקיטת, אבל גדולה לא חזיא רבי יהודה אומר כביצה.

[שגינו במישנתינו] ובגדול כדי שיאחזו בו, תניא א"ר יוסי מעשה ברבי עקיבא שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו מרוב גודלו אמר לו רבי יהודה משם ראיה אף הם אמרו לו אין זה הדר ואף על גב דאוקימנא (סוכה לא, א) דטעמא דר' יהודה לאו משום דהדר הוא, הכי קאמר ליה אפילו לדידך דלא חיישת לאנפול, ומיימית ראייה מדר' עקיבא אינה ראייה, דאף הם אמרו לו אין זה הדר.

מתני': אין אוגדין את הלולב [ר"ל לאגרו יחד עם ההדר וערבה. יבין] אלא במינו כדמפרש בגמרא דברי רבי יהודה, רבי מאיר אומר אפי' בחוט במשיחה ליכאיי"ל (צ"ל: לינויי"ל) חוט משיחה, חבל דק] בלעז,

אמר רבי מאיר מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב חוטי זהב כפופין כגימון, על שם הלכות כלאגמון (ישעיהו נח), אמרו לו במינו היו אוגדין אותו מלמטה [פ'] מתחת להגימוניות של זהב] לשם מנות אגד, וזה למי צעלמא [פ'] ולא למצוה ולכן אין זה בל תוסף]:

הלכה:

מצות ד' מינים שיטול כל אחד לולב אחד וב' ערבות וג' הדסים (ובמקום הדחק דליכא הדס כשר סגי ליה בחד דלא קטום) ומצוה לאוגדם בקשר גמור דהיינו ב' קשרים זה על זה משום נוי, ויכול לאגדם במין א' ואם נשרו מהעלין בתוך האגודה בענין שמפסיק אין לחוש (דמין במינו אינו חוצץ אבל שלא במינו חוצץ ע"כ יוהר ליקח החוט שרגיל להיות סביב ההדרם [פ'] שרגילין לקנות בדי ההדרם מהעכו"ם אגודה אגודה וקאמר שצריך להסיר החוט משם. מ"ב]) ואם לא אגדו מבעוד יום או שהותר אגדו א"א לאגדו ביו"ט בקשר גמור אלא אוגדו בעניבה, הג"ה ויש מי שכתבו לעשות הקשר בדרך אחר שכורכין סביבות ג' מינים אלו ותוחבין ראש הכרך תוך העגול הכרוך, וכן נוהגין, ויש לקשור ההדרם גבוה יותר מן הערבה [והטעם ע"פ הקבלה עיין בלבוש, ההדרם צריך לקשרו בימין הלולב, והערבה משמאלו, וכן נוהגין. מ"ב], וישפיל ההדרם והערבה תוך אגוד הלולב כדי שיטול כל ג' מינים בידו בשעת ברכה, ויש שכתבו לעשות בלולב ג' קשרים וכן נוהגים. או"ח סימן תרנ"א סעיף א'.

נב': אמר רבא [לר' יהודה אינו צריך לקשור בענפי הלולב, אלא גם משאר חלקי האילין יכול לקשור את הלולב], אפי' בס"ב אולי"ה (חבל המשמש לקשירה) שגדל סביב הקל ועכך סביבו, כללני גפנים אפי' בעיקרא דדיקלא לתמוך ממנו נגרים, וקולפן עד שראויין לאגד, וטעמא דר' יהודה לאו משום דהדר הוא, דהא אוקימנא דלא צעי הדר, אלא משום דצעי מינו, ומאי טעמא צעי מינו, כיון דאמר לולב כריך אגד, הוה ליה אף האגד מן המנהא,

ואמר רבא, מ"ט דרבי יהודה, קסבר לולב צריך אגד, ואי מייתי מינא אחרינא, הוה חמשה מיני,

ואמר רבא, מנא אמינא לה דסיב, ועיקרא דדיקלא, מינא דלולבא הוא [ובכל מקום שצריך "מין" הלולב, גם סיב ועיקרא דדיקלא נחשב כמינו],

דתניא ויקרא כג בסוכות תשבו, סוכה של כל דבר [שיכול לסבך בכל דבר], דברי ר"מ, ר' יהודה אומר אין סוכה נוהגת [אינו יכול לסבך בשאר צמחים ואילנות], אלא בד' מינים שבלולב [לכאורה הפירוש שיכול לסבך בכל היוצא מד' מינים אלו],

והדין נותן, ומה לולב שאין נוהג בלילות כבימים, אינו נוהג אלא בארבעת מינין, סוכה שנוהגת בלילות כבימים לקמן בפירק לולב וערבה (מג). ילפינן מקראי לולב ציוס, וסוכה צין צין צלילה, אינו דין שלא תהא אלא בארבעת מינין,

אמרו לו, כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר, וסופו להקל,

אבני חן למסכת סוכה

[שנינו במשנתנו] **רבי מאיר אומר** אפילו במשיחה בו, תניא א"ר מאיר מעשה ביקורי ירושלים מנכדי ירושלים העשירים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב? אמרו לו משם ראייה # [לשון זה יש כמה פעמים במסכת זו, וראה לעיל ל"ו ע"ב] במינו היו אוגדין אותן מלמטה נמלא אגד העליון לנוי בעלמא, ולא להכשיר מנזה, לפיכך אינו מוספת לעצור על כל מוסף.

אמר להו רבה להנהו מגדלי הושענא אוגדי הלולבים, לשון גדילין, # ומפרש עוד פירוש ולשון התלמוד לומר לכל אומן דדבר לשון זה, כגון סך דפפרק משקין (מועד קטן יא, ח) למגדלי אוהרי ולמגדלי תנורי בחולו של מועד, הא למדת שפירוש לשון זה לשון עשיה ומקון דבי ריש גלותא, כי גדליתו הושענא דבי ריש גלותא שירי ביה בית יד מתחת לאגד, שלא יקטנו במקום אגדו, דקסבר אין האגד מן המנזה, כדבין דלמרי אין תריץ אגד כי היכי דלא תיהוי חציצה בין יד להושענא [הר' מינים קורא הושענא], ואין זו לקיחה.

וכעין לשון זה [אמר להו רבה להנהו מגדלי הושענא] יש עוד בפרק זה לעיל ל' ע"א אמר להו רב הונא להנהו אוונברי וכו', ולעיל ל"ד ע"ב אמר להו שמואל להנהו דמונבי אסא וכו'.

רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ, וכתב הר"ח כל לנאותו אינו חוצץ מין במינו הוא, וצריך לדעת מה כוונתו? והמאירי כתב כלומר אינו נקרא חציצה שתעשה לקחתו בכך לקיחה שאינה תמה, אעפ"י שהגדילה [שגדליו אותה מגדלי הושענא] אינה ממין הושענא והלולב.

ואמר רבה לא לינקיט איניש הושענא בסודרא כשנעלו לנאח זה לא יכרוך סודר שצין כמפיו על ידו ויאלחו זה הלולב דבעינא לקיחה תמה וליכא, ורבא אמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה,

השני דינים של רבא הם שכל לנאותו אינו חוצץ והוי כאילו אוחז הלולב עצמה, ולקיחה ע"י דבר אחר אף שהדבר חוצץ בין ידו להלולב אפ"ה זה נקרא לקיחה.

ראה בריטב"א שהקשה וכ"ת דכיון דלא הוי לנאותו הויא חציצה כדלעיל? י"ל דאנן לית לון קרא לפסול חציצה בלולב, אלא טעמא משום דלא הוי לקיחה תמה, וכל שהוא לנאותו בטל לגבי הלולב כאילו נוטל בו ממש, וכן כל שהוא טפל בידו בטל בידו כאילו נוגע ידו ממש בלולב, ולאפוקי כל שאינו לנאותו ואינו טפל בידו כגון שכר הסודר על הלולב, או שנעלו בכלי שאינו דרך כבוד, דמיפסל משום דליכא לקיחה תמה.

וה"ל המתברר סימן תרנ"א סעיף ז' אם עשה בית יד ונתן בו הלולב ונטלו שפיר דמי דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה, ובלבד שיחא דרך כבוד, אבל אם אינו דרך כבוד כגון שנתן הלולב בכלי [ואפילו הוא של כסף. מ"ב] ונטלו לא יצא ואם כרך עליו סודר ונטלו או שכר סודר על ידו ונטלו י"א דלא יצא [משמע חציצה, ודעת הר"ן משום דלא הוי לקיחה תמה. מ"ב]. ועיי"ש עוד.

אמר רבא מנא אמינא לה דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה

אינו דין קל וחומר שאמה ממחיל לדרוש, על ידי חומר שיש בו, להציא לו חומר אחר, כקל וחומר מן הקל, כגון זה, וסופו שאמה מיקל עליו בחומר זה שהצאת בו, שהוא נהפך להקל, אינו קל וחומר הגון, שהרי הדין מלמד עליו חומר, ואמה מציא עליו קל,

דף ל"ז ע"א א' הוה"מ סוכות תשסח

לא מצא ארבעת מינין, יהא יושב ובטל מסוכה, והתורה אמרה בסוכות תשבו שבעת ימים, סוכה של כל דבר מנאל זה קל, והדין היה מלמד חומר ממחלמו, כדדעשת מה לולב הקל שאינו נוהג בלילות כנימים, יש בו חומר זה שאינו נוהג אלא בארבעת מינין, סוכה חמורה שנוהג בלילות כו' [ודוחה את דברי ר' יהודה שעושה ק"ו מד' מינים שצריך גם לסכך בד' מינים אלו],

וכן בעזרא אומר נחמיה ה צאו ההר, והביאו עלי זית, ועלי עץ שמן לאו ארבעה מינין יניחו ועלי הדם, ועלי תמרים [עץ הלולב], ועלי עץ עבות, לעשות סוכות ככתוב,

[אבל ר' יהודה אינו חוזר מדבריו בשביל מה שאמרו לו חבריו, וגם את הפסוק מתרין] ורבי יהודה סבר הני [עלי זית, ועלי עץ שמן] לדפנות, עלי הדם ועלי תמרים [עץ הלולב] ועלי עץ עבות [ממין ההדס] לסכך,

[ומביא ראיה לר' יהודה, שכשר לסכך ממין הד' מינים, ואינו צריך לסכך בד' מינים עצמן] ותנן, מסככין בנסרין [פ' ואין אחד מהד' מינים שיאמר עליו הלשון "נסר", אלא ודאי הוא נסר מעץ של ד' מינים אלו], דברי ר' יהודה ולא גרסינן של אחר, ונהי נמי דהני נסרים מאחד מארבעה מינים הם, מיהו מעיקרא דדיקלא מיהו, אלמא לר' יהודה סיב, ועיקרא דדיקלא, מינא דלולבא הוא כשירין לאגדו של לולב, דאי לאו הכי, הווי לכו כמין אחר, דהא לר' יהודה אין סוכה אלא כהכשר לולב, מקל וחומר ש"מ,

[לכאורה מכאן ראיה דאין צריך שיסכך לר' בכל הד' מינים דהרי חבא הצריך רק שיחא פחות מר', ואע"פ שסיככה בנסרים, הרי לך דמין אחד סגי, וכן בהא דסיככה בנסרים של ארז [הדס] ודו"ק. הערות]

ומי אמר ר' יהודה ארבעת מינין אין [מאילנות של הד' מינים], מידי אחרינא לא, והתניא סיככה בנסרים "של ארז" שיש בהן ד' טפחים ד"ה פסולה, אין בהן ד' טפחים, רבי מאיר פוסל, ורבי יהודה מכשיר, ומודה רבי מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר, שמניח פסל ביניהן וכשירה [קתני מיהת דר"י סבר דמסככין בנסרים של ארז שאינם מהד' מינים]?

[ומתירין] מאי ארז הדס, כדרכה בר רב הונא, דאמר רבה בר רב הונא, אמרי כי רב, עשרה מיני ארזים הן, שנא' ישעיהו מא אתן במדבר ארז שמה והדס וגו' והדס מד מניייהו, במסכת ראש השנה (כג.)

אבני חן למסכת סוכה

לאבילה ומוה לבר חוקצה ולא מלהריח אלא שנחלקו בברכה של הנותן ריח טוב בפירות די"א רבין דלא עבידא לריחא מפני שהוא של מצוה אין לברך עליו. מ"ב, ואפילו בשבת [אסור להריח בהדרג] הגם דאין נוטלין בשבת מ"מ הרי חוקצה לכל שבעה אבל אתרוג מותר להריח בו בשבת דהא עב"פ עתה לאו למצוה עביד. מ"ב, אסור להריח בו בעת נטילתו למצוה, אבל קודם או אח"כ להריח בו לכו"ע יכול לברך עליו, וי"א דיש למנוע כל שבעת הימים. מ"ב, אבל אתרוג של מצוה מותר להריח בו מן הדין, אלא שלפי שנחלקו אם מברכים עליו אם לאו יש למנוע מלהריח בו.

ואמר רבה הדרם במחובר לענין שנת נקט לה, כל ימות השנה מותר להריח בו, אתרוג במחובר אסור להריח בו,

מ"ט? הדרם דלהריח קאי, אי שרית ליה כלומר אף על גב דשרית ליה להריח לא אתי למיחלש, דהא במחבר נמי מריח ליה שפיר, ואיטו טרוד בקציתו שיטתו ויתלשט לא אתי למנוייה, אתרוג דלאבילה קאי אי שרית ליה אתי למנוייה כי מורח ליה מנישי ותלש ואפיל ליה, ואף אם אוכלו במחבר אין קץ מולג גדול מזה,

ואמר רבה לולב בימין ואתרוג בשמאל, מ"ט הני תלתא מצות והאי חדא מצוה וצריך להבין למה לא מתירי' הגמ' שהלולב חשוב יותר שהרי הברכה הוא על נטילת לולב. ראה רש"ש,

א"ל ר' ירמיה לר' זריקא מאי טעם לא מברכינן אלא על נטילת לולב? הואיל וגבוה מכולן חשוב הוא, ונקרא האגד על שמו, ולגבהיה לאתרוג ולברך קא סלקא דעמיה דהואיל דגבוה דקאמר היינו הא דאמרין לעיל (סוכה ג, ד) שדרו של לולב צריך שיהא למעלה מן ההדרם טפת? א"ל הואיל ובמינו גבוה מכולן גבוה משלשן.

מתני': והיכן היו מנענעין בהודו לה' תחילה וסוף הודו שנתחלת הפרק, והודו שנסוף הפרק בסוף ההלל, מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשתא במנין פרשיות של ספר תהלים, ואינו מנענע אלא פעם אחת, ואע"פ שהקדל בופלין אותו. ריטב"א ובאנא ה' הושיעה נא דברי ב"ה, וב"ש אומרין אף באנא ה' הצליחה נא,

דאמרין במדרש, אחר שזכו ישראל בדין, נצטוו לשמוח במצוה זו של לולב, ומשום הדרם נמשל לעץ השדה, נאוו לעשות אות רגנת האדם גם במיני האילן שצוונו הקב"ה ליטול, ונענעו האילנות הוא רגנתם כדכתיב (דב"ה א' ט"ו לג) אז ירגנו עצי היער, כי בא לשפוט הארץ ויצאו תושביה זכאים, ומדכתיב בתריה [פסוק לד-לה]. הודו לה' וגו', ואמרו הושיענו וגו', לכן אין לנענע רק בהודו והושיעה והבי קי"ל. יבין

א"ר עקיבא צופה הייתי [בין שלא היו עושין כמו שעשו הציבור, עשו מעשיהן בהסתיר עד שהיה צריך להיות "צופה" כדי לראות, וכן דרכם של גדולי ישראל להסתיר מעשיהם. ראיתין] ברבן גמליאל ור' יהושע שכל העם היו מנענעין את לולביהן והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא.

גמ': נענעו מאן דכר שמיה שיהא אדם חייב לנענע, דפשיטא ליה למאן, וקצעי היין היו מנענעים? התם קאי, כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר אלמא, מזה לנענע, דלוקמן, לעזר חרות רעות וטללים רעים וקאמר היכן מנענעין,

תנן התם שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה אותם שהוא צריך להניחם יחד חיים, כדכתיב (ויקרא כג) והניף הכהן אותם על לחם וגו' על שני כבשים וגו' הכבשים חיים ומניח שתי הלחם על שני הכבשים, כדכתיב על לחם הכבשים מנחה על שני כבשים ואף על גב דרישיה דקרא משמע אותם על לחם, ילפינן לה במנחות מלחם המלוואים ללחם למעלה מניח שתי הלחם

דרתנן אוזב קצר שהיו מציין מי מטאת מעיר לעיר בשפופרת של קנים ארוכות, ומנענעין אותם זהם לטהרת טמאים, ומטביל האוזב ומוה, ואם היה קצר, כשמכניסו צפי השפופרת אינו מניע למים שנכרש השני במספקו [קושר עמו שום דבר ומאריטו. ד"ם] כדי ספקו בחוט ובכוש פלך, פוח"ל (פך שטוים בו) בלעז, שהגשם עוות צו וטובל ומעלה ואוחז באוזב ומוה,

וקשה אמאי יכול לעשות כן, הכתיב במי מטאת בבמדבר יט ולקח אוזב וטבל צמים אמר רחמנא בשעת טבילה צעין לקימה, אלא לאו ש"מ לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ומיהו, כשהוא מזה צריך לטחח באוזב, מפני שאם אווחו בספקו הוא מנענע כאן וכאן, ואינו מכין ומוה על הכלי,

ממאי, דלמא שאני התם לכן יכול לטבל האוזב כשמספקו בחוט ובכוש כיון דחבריה כגופיה דמי אלא ליקח הלולב ע"י דבר אחר שאינו מחובר בו אסור,

אלא מהכא נפל משפופרת לשוקת אף האפר היו מציין בשפופרת ומקדשין צו את המים בשוקת של אבן, שכל מעשה פרה בכלל אברים הימה אם אפשר, והיה נותן אפר משפופרת למים ששוקת, שהאפר נטון למעלה, כדילפיין בטוטה (טז, ד) מים חיים אל כלי שהמים נמתין מחילה אל כלי, ולא יפסיקו אפר צייתן, והא דכתיב ונתן עליו מים מוקמינן (שם סוטה, טז, ד) לערבן, ואם כשכא לקדש נפל האפר משפופרת לשוקת שלא במתכין פסול הקידוש, דצעין ולקחו [לטמא. ד"ם] מעפר שרפת המטאת ונתן וגו' שיהא לוקח צידו ונתן.

דף ל"ז ע"ב

הא הפילו הוא במתכין, דומיא דנפל מאליו, שלא אהו באפר ענמנו אלא אהו בשפופרת ונערה למוך שוקת כשר, אמאי במדבר יט ולקחו ונתן אמר רחמנא? אלא לאו שמע מינה לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה,

ואמר רבה לא לרזין איניש לולבא בהושענא לאחר שאגד הערבה וההדרם יחד, לא יתחוב הלולב מלמעלה בתוך האגד דרלמא נתר' טרפי' הלולב משייר עלי הדם והערבה, ומשמירין באגד והוי' חציצה ומוציין בין מין למין, ואינם אגודים יחד להיות לקיחה אחת, וראה רש"י רבין שהעלים האלו אינם חלק מהמצוה הם חוצצים אף במינם, ורבא אמר מין במינו אינו חוצץ,

ואמר רבה לא ליגזו איניש לולבא בהושענא אם הוא ארוך יותר מדאי מן הערבה, ובה לקצו מתמם, לא יקצו בעודו באגודה דמשתירי' הוצא של לולב מלשון מן השדרה בתוך האגד, לפי שעלי הלולב ארוכים ומחוברים מתמם השדרה, ומשכין ועולין כנגד גובהו של לולב, ובסקולאן מתמם נמלאו סמוכין מן השדרה ושארין באגודה והוי' חציצה, אלא יוציאטו ויחב מתמם, ויחזור ויאגוד, ורבא אמר מין במינו אינו חוצץ,

ואמר רבה הדרם של מצוה אסור להריח בו דגמרינן מסוכה, דילפינן בפרק קמא (ט, א) דלם שם שמים על עצי סוכה לאסר בהנאה כל שבעה, הואיל והוקצו למנוה אתרוג של מצוה מותר להריח בו,

מ"ט? הדרם דלריחא קאי כי אקצייה מריחא שהוא דרך הנאמו אקצייה [דאף דקול מראה וריח אין בהם משום מעילה הוא חידוש לגבי הדרם כיון דעיקרו לריח קאי אחקצא גם על הריח שאין בו ממש. שפת אמת], אתרוג דלאבילה קאי כי אקצייה מאבילה אקצייה,

הלכה:

באו"ח סימן תרנ"ג סעיף א' הדרם של מצוה אסור להריח בו [לפי שעיקרו אינו אלא להריח בו, ומוזה חוקצה כל שבעה כמו בעצי סוכה, אבל אתרוג עיקרו עומד

אבני חן למסכת סוכה

ולאו מלתא היא אין נכון לומר כן משום דאתי לאיגרוויי ביה שימגרה זו שטן שהוא יצר הרע וישיאנו למעות מעל קונו וימסור עצמו על הדבר. וכתב השפת אמת וצריך להוליך ולהביא ג' פעמים ו"ל הטעם לרמזו על ג' הטעמים שבגמ' למי שהרוחות שלו ולעצור רוחות רעות ולהיות לגירא בעיני דשימנא דאע"ג דאמר' בגמ' דלאו מילתא היא היינו שאין נכון לומר כן בדפ"י רש"י אבל הענין הוא אמת. והמהרש"א כתב דאף שכוונת הדגנוע כן הוא, מ"מ לא יאמר אדם כן בפה.

מתני': מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב ליטול, לכשיכנס לביתו (יטול) [נוטלו. ר"ח] על שלחנו אם שם ולא נטל קודם אכילה, נזיך להפסיק סעודתו וליטול לולב, לא נטל שחרית יטול בין הערבים שכל היום כשר ללולב.

גמ': אמרת נוטלו על שלחנו למימרא דמפסיק, ורמינהי אם התחילו אין מפסיקין גבי תפלת המנחה מן לה במסכת שנת לא ישב אדם לפני הספר, ולא יכנס לא לאכול ולא לדון, ואם התחיל קודם המנחה ומשכה סעודתו והגיע זמן המנחה אין מפסיקין, אין נזיכין להפסיק סעודתו ולהתפלל?

אמר רב ספרא ל"ק הא דאיכא שהות ביום הסם נדאיכא שהות להתפלל אחר שיגמרו סעודתם, וממיתין דהכא הא דליכא שהות ביום, שממשך סעודתו עד שמתקן,

אמר רבא מאי קושיא דתפלה אלוכל דליטערין רב ספרא לשניי עליה, דלמא תרוייהו נדאיכא שהות דילמא הא דאורייתא וגבי לולב מפסיקין דמדלורייטא היא הא דרבנן אכל תפלה דרבנן?

אלא אמר רבא אי קשיא הא קשיא דליטערין רב ספרא לשניי, היא גופה קשיא דלולב אלוכל ואין הקושיא מתפלה אלוכל, והקושיא הוא רישא דקמיני לכשיכנס לביתו נוטלו על שלחנו, אלמא דמפסיק, והדר תני לא נטל שחרית יטול בין הערבים וסיפא משמע יממין אם ירצה, שהרי יש לו שהות כל היום אלמא לא מפסיק?

ועי' תרין אמר רב ספרא ל"ק הא דאיכא שהות ביום הא דליכא שהות ביום,

א"ר זירא מאי קושיא דלמא לבתחלה מצוה לאפסוקי שמא ישכת ויפגע ואי לא פסיק יטול בין הערבים, שכל היום כשר ללולב?

אלא אמר ר' זירא לעולם כדאמרינן מעיקרא כי אילטריך רב ספרא לשניי משום קושיא קמיטא אילטריך ודקשיא לך הא לולב דאורייתא הא דרבנן דרבנן? **הכא ביום טוב שני** [בחוה"מ. ראה רש"י, וברשב"א כתב ואנב אורחין שמענין דחולו של מועד ו"ט מוקרי, מכיון דאסור בעשיית מלאכה וכו' ומה שאין אומרים בחולו של מועד בתפלה את י"ט מקרא קדש הוה [ראה שם על הגליון], לפי שעושין בו מלאכה בדבר האבד, ושלא לולל ב"ט ממש, שיהיו סבורין שהם שוין בקדושת מכיון ששוין בשמותם. ריטב"א] דמצות לולב הוא **דרבנן עסקינן** ראה תוס', דיקא נמי מודקתני מי שבא בדרך ואין בידו לולב דאי ס"ד ביו"ט ראשון מי שרי לילך חוץ לתחום, וברשב"א הקשה דלמא הביאו בתוך התחום א"נ מחוץ לתחום ע"י עירוב או ע"י בורגנן וכו' וי"ל דסתם דרך אינו אלא חוץ לתחום.

מתני': מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרינ אותו כך היו נוהגין אחד קורא את ההלל ומזמיר את הדינים, ואם היה עבד או אשה או קטן, הואיל ואין מחזיר דבדר אין מזמיר את

על גבי שני הכבשין ומניח ידו תחתיהן ומניף ומוליך ומביא מעלה ומוריד שנאמר שמות כט אשר הונף הייט מוליך ומציא, ונטל"ר (בעפנה) בלעז ואשר הורם מעלה, ואין עליה בלא הורדה, והאי קרא לאו ככבשי עזרת כמיב אלא במלואים, ומיהו, כל מנופות ילפינן מיניה,

א"ר יוחנן מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו מזה זו או עושין לשמו, כן מראה בהגמפו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו,

במערבא מתנו הכי א"ר חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי ברבי חנינא מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים [bad dewy, a habitat of certain ,funguses]

א"ר יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר זבילא זאת אומרת הא דר' יוסי, דקאמר מטפה עזרת רוחות רעות וטללים רעים.

דף ל"ח ע"א

מוסר:

העבר -

אך וברונת,

והעתיד -

לתקוות דמיונות,

אך ההווה -

ראה בו להפנות,

חייד הוא -

ובכולו רק נסיונות.

מכתב מאליהו ח"ג, עמ' 306 (נרשם בערב מקרא קהלת תש"ג)

שירי מצוה מלווה שהיא שירים, שאינה עיקר לעכב כפרה, אף על פי כן משונה היא לעכב את הפורענות **מעכבין את הפורענות, שהרי תנופה שירי מצוה היא** ואינה מעכבת, כדמתיא בתורת כהנים, ומיימין לה בגמרא דיומא (דף ה, א') למטופה לכפר וכי מטופה מכפרת והלא אין כפרה אלא נדס, אלא שאם עשה למטופה שירי מלווה, ששירה ולא עשהה מעלה עליו הכתוב כאלו לא עשה מן המונחה, וסיפא, כלומר אף על פי כן סיפר, שאין נזיך להציא קרבן אחר **ועוצרת רוחות וטללים רעים** [bad dewy, a habitat of certain ,funguses],

ראה בפרקי ר' אליעזר פרק עשרים ר' אליעזר אומר לאחר ששותה אדם כוס של הברלה [ונשאר רק קצת יין בכוס] מצוה להמיל מעט מים בכוס של הברלה ושותה כדי לחבב את המצות [ששותה כל היין] ומה שישאר בכוס מן המים מעבירו על גבי עיניו למה משום שאמרו חכמים שיוירי מצוה מעכבין את הפורעניות.

עד כאן דיבר בענין תנופת שתי הכבשים ושתי הלחם **ואמר רבא וכן בלולב** מוליך ומציא מעלה ומוריד,

רב אחא בר יעקב ממטי ליה מוליך ומיייתי מציא **ליה אמר רין גירא בעיניה דסטנא** הייז ריז למן דעניו של שטן, שרואה דעניו שאין צו כח לנתק מעליו עול מלות,

הא פרישנא דהיינו בשעת ברכה, ולמדנו בו אע"פ שאם סח בין ברכה למעשה היה הפסק, מכיון שהתחיל בעשיית מצוה רשאי להסירה. ריטב"א

ובאוצמ"ה כתב מבאן מוכח שמגענענים גם בשעת הברכה מלבד בקריאת ההלל, דאילו בקריאת ההלל, איך היה מפסיק לומר דין גירא וכו' ויש שדרו הוכחה זו, דהואיל ואמירה זו לצורך היא אינה הפסק, ועל הגליון כתב שהוא מספר העשור, והביא דאיה כיוצא בו בברכת כורת הברית במילה שאומרים התפלה קיים חילד הוה לפני הטעמות והכי נמי לא שנא.

אבני חן למסכת סוכה

הושיעה נא ולא! הלליה נא אמריו, כמו שאנו עושין,

מה שאנו עושין:

• כל הקהל ברבו יחד את ברכת ה'הלל [ראה תוס'].

• החון מתחיל הללויה בתחלת הלל שהמקרא פותח בהללויה ואנו שומקין ועוין אחריו הללויה והוא שותק.

• ואח"כ אומר החון "הללו עבדי ה'" והקהל עונה הללויה.

• ואומרים כל ההלל עם המקרא עד הודו.

• עונים הודו לה' כי טוב וכו' אחר הש"ץ.

• וחוזרין וקורין עמו עד אנא ועונינא אנא הושיעה נא ואנא הצליחה נא אחריו וכו'.

ואין זו כקריאת הראשונים שהיו עונים הללויה על כל דבר, כדלמדינן במתנימין דהכא וכוטויה (ג, ז), ואמר רבא ממנהג של עכשיו אנו למדים מהו עיקר קריאת הלל כשמיקוניהו מחילה, לפי שהכל מיידינן בקריאתו ואין הכל בקיאות צו תקנו אסד קורא ואחרים שומעים, והכל עומים מקאת, ועכשיו שכל צמי כנסיומינו בקיאות, וקורין אותו כולו ואף על פי כן עוין שמי פעמים הללויה והודו לה' ולא, מכאן אנו יכולים ללמוד מה תקנו הראשונים לענות למי שאין בקיאות ולבקיאות.

א) הוא אומר הללויה ראה תוס' **והן אומרים הללויה** ממה שאנו נוהגין שהמקרא פותח בהללויה ואנו שומקין ועוין אחריו הללויה והוא שותק, ואין אנו מתמליין לקרות עמו כסדר שאנו גומרים עמו שאר ההלל למדין אנו **מכאן שמצוה לענות הללויה** כפתיסו ואפילו לבקיאות, וג"ל פירוש לפירושו ו"ל לפי שבתחלה בשאר ההלל כשחיה גדול מקרא ועונין אחריו על כל דבר ודבר הללויה, מי שהיה בקי אנו רצה היה אומר בשוה עם הש"ץ, אבל במלה ראשונה דרדינו הללויה שתקנו אפילו בבקאין ישתקו ויענו בקאין ושאינן בקאין כאחד הללויה, משום דבקאין אם יתהנו בזה כשאינן בקאין לא מחסרי מידי שיהי הם אומרים מה שש"צ אומר, ומה איכפת להו אם יאחרו מעט. ר"ן

ב) הוא אומר הללו עבדי ה' **והן אומרין הללויה** ממה שנוהגין עכשיו לענות עוד הללויה פעם שני, ושאר הלל קורין כולן עמו אנו למדין תקנה הראשונה, **מכאן שאם היה גדול מקרא אותו** ראה תוס' **עונה אחריו הללויה** מי שאינו בקי, או בקי ואינו גומרו אלל סומך על המקרא, דיו לענות הללויה על כל דבר ודבר, ולפיכך החוקר עכשיו כמנהג הזה לסמוך בהללו עבדי ה' על המקרא פי' שהקהל לא אמרו המלים "הללו עבדי ה'" אלא החון אמרה והקהל ענה הללויה, ולענות הללויה לדעת תקנה ראשונה, ולא משמחה, שמוחר ככל הלל לסמוך עליו ולענות הללויה למי שאינו בקי,

ג) הוא אומר הודו לה' והן שומקין **והן אומרים** ואמר כך עוין הודו לה' **מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים** ראה תוס' דלפי רש"י היה עונה על כל דבר שאמר הש"ץ הללויה חוץ מראשי פרקים דהיינו בצאת ישראל, לא לנו, אהבתי, הללו את ה' כל גוים, הודו, שהיה הציבור חוזר ראש הפרק שאמר הש"ץ, אבל תוס' חולק על פירוש זה, **אתמר נמי אמר רב חנן בר רבא מצוה לענות ראשי פרקים,**

ד) הוא אומר אנא ה' הושיעה נא ראה תוס' **והן אומרים אנא ה' הושיעה נא** ואין זה מראשי פרקים, בזה החוקר להיות סימן לעיקר תקנה, למי שסומך על המקרא שפעמים שגריך לענות אחריו כל דבר ודבר שהוא אומר **מכאן שאם היה קטן מקרא אותו** **עונין אחריו מה שהוא אומר** כדמנן במתנימין,

ה) הוא אומר אנא ה' הצליחה נא **והן שומעין, ואמר כך עוין אומרים אנא ה' הצליחה נא** סימן זה החוקר לדעת **מכאן שאם בא שהרובה לכפול את ההלל כופל** כמו שזה נכפל, שהרי שומע כעונה, כדלקמן, ואנו שומעין ועונין זו כפילה,

וכל היו מכאן דקאמר רבא, מכאן לקטן המקרא כי, מכאן שאם בא לכפול לאו דווקא, דהוא הדין גמי ממי למימך אוסכא מאנא הושיעה נא שאם בא לכפול ומאנא הלליה נא לקטן המקרא, אלל אשמעינן שלא על מנס החוקר אלו שגומרין את ההלל לענות דברים הללו אלל כדי ללמוד מהם תקנות הללו שתקנו נביאים לישראל,

ו) הוא אומר ברוך הבא והן אומרים בשם ה' ויברך הבא סומכין עליו, ואין עוין לא הסיבות עממן ולא הללויה **מכאן** ללמד לשאינו יודע לא לקרות ולא לענות **לשומע כעונה** אם

המחזיק מידי חובתו, הלכך עונה אחריו כל מה שהוא אומר **עונה אחריהו מה שהן אומרין ותבא לו מאירה** שלא למד, ואם למד תבא לו מאירה שמבזה את קונו לעשות שלמים כאלה,

אם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה על כל דבר שהוא אומר, והכי קמינה במסכת סוטה (ג, ז) כיצד אמרו ישראל שירה צים כגדול המקרא את ההלל והם עוין אחריו הללויה, משה אמר אשירה לה' והם אומרים אשירה לה', משה אמר כי גאה גאה והם אומרים אשירה לה', אלמלא, דעל כל דבר ודבר קאמר דעוין הללויה, עונה אחריו הללויה, על כל פסוק שיאמר הש"ץ והאידנא לא נהנו כן. יבין

מקום שנחנוגו לכפול וכפול כל פסוק ופסוק, ונהנו כן מפני שיש פרשה שטלה כפולה הודו מחלה וסוף, יאמר נא שלשה פעמים, קראתי יה ענני במרחב יה ה' לי, ה' לי, טוב לחסות ... טוב לחסות ... סביוני ... סביוני, דחה דחמתי, ויהי לי לישועה קול רנה וישועה, ימין ה' ימין ה', לא אמות ולמות לא נחנני, פתחו לי שערי צדק וישערו לפני מלכותך ולמעטא אינו (סופל) [כפול], והייתו דלמדינן לקמן (סוכה לג, א) מוסיף לכפול מאודך ולמעטא

א הו' דודו ליתנה כי יטו' ב פי' לעו' לם חסדו' : ב יאמרנא ישראל פי' לעו' לם חסדו' : ג יאמרו נא ביתאיהון פי' לעו' לם חסדו' : ד יאמרו נא יראי ה' פי' לעו' לם חסדו' : ה ה'מןמצר קראתי יה ענני במרחב יה: ו ה' לי' ל' א אירא מהיעשה לי אדם: ז יתנה לי בעוני ואני אראה בשנאי: ח טו' ב לחסות בה' מבטח באדם: ט טו' ב לחסות בה' מבטח בגדיבים: י פלגו' ים סבבני בשם ה' פי אמילם: יא סבוני גםסבבוני בשם ה' פי אמילם: יב סבוני כדבו רים דעכו באש קו' צים בשם ה' פי אמילם: יג דחה דחיתני לנפל וד' עקוני: יד עני ומרת יה ויתילי לישועה: טו קו' ל' ורנה וישועה באהלי צדיקים ימין ה' עשה תיל: טז ימין ה' ר' ימנה ימין ויתנה עשה תיל: ז' ל' א אמות פראיה ונאספר מעשי יה: יח יסר יפרני יה ולפנות ל' א נתנני: יט שתחילי שערי צדק אבאבם או דה' ת: כ וזה השער להצדיקים יבאו בו' : כא או דרך פי עניתני ותיחילי לישועה: כב אכן מאסו חבו' גים ויתנה לראש פנה: כג מאת ה' ויתנה זאת היא נפלאות פעינינו: כד ודח' ים' ה' עשה ה' נגילה ונשמחה בו' : כה אגא ה' הו' ישעה נא אגא ה' הצליחה נא: כו ברוך הבא בשם ה' ברכנוכם מבית ויתנה: כז אל' ה' ויאר לנו אסריהג פעכתים עד קרנו' ת המזבח: כח אלי אתה ואו דך אל' ה' ארו מןך: כט הו' דודו לה' כי יטו' ב פי' לעו' לם חסדו' :

לפשוטו שלא לכפלים **יפשוטו, לברך** בגמ' מפרש שרק הברכה לאחריה תלוי במנהג אבל לפניה לכ"ע צריך לברך יברך, **הכל כמנהג המדינה.**

גמ': ת"ר באמת אמרו כל צלמת הלכה היא, ואין חולק בדבר **בן מברך לאביו** ברכות המוין, משהגיע לחוטך, דמיזב מדרבנן, ובמסכת ברכות פרק מי שמתו (כ, ז) מוקים לה כגון שלא אלל אביו אלל אלו כות או כנילה, דהוי שיטורא דרבנן, דמדאורייתא לא מייחייב עד דשבע, דמיזב ואכלת ושבעת וברכת, הלכך, אחי מדרבנן ומסיק מדרבנן, **ועבד מברך לרבו, ואשה מברכת לבעלה,** אבל אמרו חכמים **תבא מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו** דודאי מתמת שלא למד הוא,

אמר רבא

דף ל"ח ע"ב

הלכתא גיברתא הלכות גדולות **איכא למשמע ממנהגא דהלילא** ממה שאנו רואים שטהעין עכשיו צימיו צמיו כנסיות, כדמפרש ואזיל שהיו טוהגין לענות הללויה שמי פעמים ולא יותר, ואומרים כל ההלל עם המקרא עד הודו, ועוין הודו אחריו, וחוזרין וקורין עמו עד אנא ועונינא אנא

ס"ח

אבני חן למסכת סוכה

שמע ויזין לבו לשמוע אף על פי שלל ענה ילא, וכן למתפללן בנצור ושלח נצור אומר קדים לו יהא שמיה רבא יסתקו בתפלתן וישמעו בצוניה והכי הן כעוין, וכשיגמור הקדושה יחזרו לתפלתן, וכן יסד רב יהודה לאון בעל הלכות גדולות,

בעו מיניה מרבי חייא בר אבא שמע ולא ענה מהו? אמר להו חכימאי
כמשמעו **וספריא** מלמד מיוקות ורישי **עמא** ודרשיא אמרו **שמע ולא ענה יצא** ראה תוס',

ח ויאמר חלקתיו הבהן הגדו' ל' על־שפן הספר ספר התו' דְּהַ מְצֵאתִי בְּבֵית ה' וַיִּתֵּן חֲלֻקָּה אֶת־הַסֵּפֶר אֶל־שֵׁפָן וַיִּקְרָאֻהוּ:
ט וַיָּבֹא שֵׁפָן הַסֵּפֶר אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיִּשָּׁב אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּבָר וַיֹּאמֶר הִתִּיב עֲבָדֶיךָ אֶת־הַסֵּפֶר הַנִּמְצָא בְּבֵית הַתֵּימָנוּ עַל־יַד עֵשִׂי הַמֶּלְאִכָה הַמִּנְפָקָרִים בֵּית ה':
י וַיֵּגֶד שֵׁפָן הַסֵּפֶר לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סֵפֶר זֶה־נָּתַן לִי חֲלֻקָּה הַבֵּתָּ וַיִּקְרָאֻהוּ שֵׁפָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:
יא וַיְהִי כִּשְׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶת־דְּבָרֵי סֵפֶר הַתו' דְּהַ וַיִּקְרַע אֶת־הַגְּדָרִי:
יב וַיְצִו הַמֶּלֶךְ אֶת־חֲלֻקָּה הַבֵּתָּ וְאֶת־אֲחִיקָם בְּרִשְׁשָׁן וְאֶת־עֲבָדֵי ר' בְּרִימְיָה וְאֶת שֵׁפָן הַסֵּפֶר וְאֵת עֲשִׂיָּה עֲבַד־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר:
יג לכו דרשו את־ה' בַּעֲדִי וּבַעֲד־הָעָם וּבַעֲד־בְּלִיַּתְהֶם עַל־דְּבָרֵי הַסֵּפֶר הַנִּמְצָא הַזֶּה בְּיַגְדֵי הַלֵּחַ חֲמַת יְהוָה אֲשֶׁר־הִיא נִצָּתָה כְּגו' עַל אֲשֶׁר ל' אֲ־שִׁמְעוּ אֲבֹתֵינוּ עַל־דְּבָרֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַכְּתוּב עָלֵינוּ:
יד וַיִּמְלֶךְ חֲלֻקָּתוֹ הַבֵּתָּ וְאֲחִיקָם וְעֲבָדֵי ר' וְשֵׁפָן וְעֲשִׂיָּה אֶל־חֲלֻקָּה הַנִּבְיָאָה אֲשֶׁת ל שִׁלְשָׁם בְּתִתְּיָהם שֶׁמֶר הַגְּבָרִים וַיְהִי יִשְׁכָּת בִּירוּשָׁלַם כַּמִּשְׁנֶה וַיְדַבְּרוּ אֵלֵיהֶּ:
טו וַתֹּאמֶר אֵלֵיהֶם כִּתְּבֵהֶם ה' אֶל הַי' וַיִּשְׂרָאֵל אִמְרוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁלַח אֲתֶכֶם אֵלָּ:
טז כֹּה אָמַר ה' הִנֵּי מֵבִיא רָעָה אֶל־חֲמִיקָיו:
יז הִנֵּה וְעַל־יִשְׁבִּי **אֵת כָּל־דְּבָרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר קָרָא מֶלֶךְ יְהוֹדָה**:
יח תחת ל' אֲשֶׁר עֲבָדוּ וַיִּקְטְרוּ לֹאל' הַיָּם אֲתֵרִים לְמַעַן הַכְּעִיפוּ כָּל־מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וַנִּצָּתָה חֲמַתִּי כַּמִּקֵּץ:
יט הִנֵּה וְל' אֶת־הַכֶּהֱן יח וְאֶל־מֶלֶךְ וַיִּדְּהָ הַשִּׁלְחָה אֲתֶכֶם לְדַרְשׁ אֶת־ה' כֹּה תֹאמְרוּ אֵלָיו כִּתְּבֵהֶם ה' אֶל הַי' וַיִּשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ:
יט **עַן דְּהַ לְכָבֶד וְהַכְּנַע** | **מִפְּנֵי יְהוָה כְּשִׁמְעָה** אֲשֶׁר דִּבְרַתִּי עַל־חֲמִיקָיו:
יז הִנֵּה וְעַל־יִשְׁבִּי לְהוֹי'ת לְשִׁמְחָה וְלִקְלָלָה וְהַקְרַע אֶת־הַגְּדָרִד וְהַכֶּה לִפְנֵי וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי נְאֻמֵּיהֶ:

אתמר נמי אר"ש בן פוי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא מנין לשומע כעונה דכתיב מלכים ב' כ"ב את כל דברי הספר אשר קרא מלך יהודה, וכי יאשיהו מלך יהודה קראו והלא שפן קראן דכתיב ויקראהו שפן לפני המלך, אלא מכאן לשומע כעונה,

ודילמא בתר דקראהו שפן קרא יאשיהו? אמר רב אחא בר יעקב לא סלקא דעתך דכתיב מלכים ב' כב "עַן רַך לִבְכָךְ וּתְכַנַּע לִפְנֵי ה' בַּשְּׁמַעךָ" בשמעך ולא בקראך, וה"ה דח"מ לאתויי מקרא הקודם ויהי כשמוע המלך ויקרע בגדיו [פסוק א"] וכן דאח"כ קרא בעצמו קודם ששלח להנביאה הא גם מקרא דבשמעך אין הוכחה רק שע"י השמיעה נתעורר. שפת אמת

אמר רבא לא לימא איניש מי שאין אחר מקרא אומו לא לימא ברוך הבא ויגשים ציננים, ומכל מקום בהפסק גשימה או שחיה מועטת אין קפידא שכל כיוצא בזה הדבר ניכר שאינו תחלת דבור. מאיר והדר בשם ה', דלא קיימא אכרעה אמלמלא דלעיל, ומיחו כמולאו לנצולה אלא "ברוך הבא בשם ה'" בהרד"י וראה תוס' (א"ל רב ספרא

דף ל"ט ע"א

משה גדול הדור וכי **שפיר קאמרת** תממה **! אלא התם והכא אסוקי מילתא היא** הואיל ומונמו לגמור ולית לן בת הלשון התם והכא לא שייך באן אלא להלן אחר מימרא השניה של רבא, וכתב המחור"ם דאי גרסינן לה הפירוש התם בא"י והכא בבבל כל התכמים בשוה אמרי דאסוקי מלתא היא)

אמר רבא לא לימא איניש יהא שמיה רבא והדר מברך אלא יהא שמיה רבא מברך בהרד"י ו"ל התוס' ברכות ג' ע"א פ' במחזור ויטרי יהא שמיה רבא שזו תפלה שאנו מתפללין שמיאל שמו כדכתיב כי יד על כם יה שלא יהא שמו שלם וכסאוי שלם עד שימחה זרעו של עמלק, ופירשו כך יהא שמי"ח שם יה רבא כלומר שאנו מתפללין שיהא שמו גדול ושלם, ומבורך לעולם וחי תפלה אחרת, כלומר ומבורך לעולם הבא, והתוס' מקשים על פירוש זה

ומפרשים יהא שמו הגדול מבורך, וראה באו"ח סימן ג"ז סעיף א' הגה ולא יפסיק בין יהא שמיה רבא למברך (הגהות אשרי בשם אור זרוע כתב דלפירוש ראשון לא יפסיק בין שמיה לרבא ולפירוש ר"י אין להפסיק בין רבא למברך), וראה מ"א והג"כ שם, **א"ל רב ספרא משה גדול הדור** וכי **שפיר קאמרת** תממה **! אלא התם** בברוך הבא בשם ה' **והכא** ביהא שמיה רבא **אסוקי מילתא הוא** הואיל ומונמו לגמור ולית לן בה.

שנינו במשנתנו **מקום שנהגו לכפול, תנא רבי כופל בה דברים מאלף והלאה רבי אלעזר בן פרטא מוסיף** כהלל מוסיף לכפול על כפילתו של רבי **בה דברים,**

מאי מוסיף? אמר אביי מוסיף לכפול מאורך ולמטה מדפחשית לעיל, שכל הזמזמר כפול מלאשו ועד כאן.

שנינו במשנתנו **לכרך יכרך, אמר אביי ל"ש** דמליא גרסה ברכת הלל כמנהג **אלא לאחריו** גרסה שלאחריו **אבל לפניו מצוה לכרך** ראה תוס', **דאמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר קודם לעשייתן** ראה הבונה בע"י,

ומאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא? דאמר רב נחמן בר יצחק דכתיב שמואל ב יח **וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבור את הכובשי** קדמו לזון לפניו [ויהי מה שיהיה] ארוץ [אף אם לא אקבל שכן?], ויאמר לו ריזן וריזן אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכובש. שמואל ב' י"ח כ"ב, ששניהם אחימעץ והכובשי רצו לבשר לדוד המלך שנהרג אבשלום, ואחימעץ הגיע קודם להכובש אבל לא רצה לומר לדוד בפירוש ואח"כ הגיע הכובשי ואמר יהיו כנער [אבשלום] איבי אדני המלך וגו'.],

אביי אמר מהכא בראשית לג **והוא עבר לפניכם,** **ואיבעית אימא מהכא** מיכה ב **ויעבור מלכם לפניכם וה' בראשם** [ויעבר מלכם לפניכם וה' בראשם, בשוכם יעבור לפניכם מלכם הוא מלך המשיח וה' יעבור בראש כולם, כי או יחזיר הם דוא שכינתו לציון. מיכה ב' י"ג].

מתני': הלוקח לולב מחבירו בשביעית לי גרסא דהבר הלוקח לולב מעם הארץ גרסינן, דהא צעם הארץ קמיירי, כדלמרינן בגמרא, ועם הארץ לגבי סכר לא קרי ליה סכרו, ולי לוקח נמי עם הארץ מי צימ לן להסוּק סכרו כמסוד ולא יתן לו דמי האחרונ שחוששו שלא יתנהג בה מנהג שביעית,

נותן לו אתרונג במתנה סכר שקונה הושענא כולה מעם הארץ בשביעית, יבקש ממנו ליתן לו אתרונג כמתנה **לפי שאין ראשי ללוקחו בשביעית** בגמרא מפרש טעמא.

צריך להבין דלעיל ל"ה ע"ב אמרנו דאתרונג של תרומה טהורה לא יטול ופליגי רב אמי ורב אסי בטעמא חד אמר מפני שמבשריה וחד אמר מפני שמפסידה, וגם של מעשר שני אמרינן דלא יטול לבתחלה, אבל כאן לנבי שביעית משמע דלכ"ע מותר ליטלה לבתחלה, וראה במרומו שדה דצריך לומר דתנא דידן סבר שהטעם בתרומה הוא מפני שמבשריה ושביעית נאכלת אפילו בטומאה, אבל אי מטעם שמפסידה אי סבירא לן דמצות לאו להנות ניתנו איך מותר לבערה שלא בדרך הנאתה. עיי"ש

גמ': לא רצה ליתן לו במתנה מהו? אמר רב הונא מבליע ליה דמי **אתרונג בלולב** ימסר לולב ציוקר, עד שיתן לו אתרונג כמתנה,

וליתבי ליה בהדיא דמי אתרונג כהדיא, מאי טעמא אין רשאי ללוקחו בשביעית?

לפי שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, דתניא אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ דהמורה אמריה (ויקרא כה) לאכלה ולא לסמורה, שכל פירות שביעית צייזין להסגבר בשביעית הן ודמיאן, ולא שיעשה צעם סמורו להניע לאחר שביעית ולהעשיר, ועמי הארץ משודין על כך, לפיכך אין מוסרין להם דמים ליקח מהם כלום צדמים, דקעגבר אלפני עור לא מתן מנשול (ויקרא יט), וראה תוס' סוף ד"ה שאין ואין מספר לדינים ולאסורים שיש בפירות שביעית שצריך לנהוג בהן קדושת שביעית.

יותר ממוזון שלש סעודות אכל מזון שלש [סעודות. ד"ס] מוסרים [לו. ד"ס], כדי חייו,

ס"ט

אבני חן למסכת סוכה

דלילא למימר לסעודת שבת הוא ז'מן ולכן התירו ג' סעודות מפני כבוד השבת, ומיזן שהותר בערב שבת ג' סעודות הותר לכל ימות השנה פ' לכל ימי השבוע נמי ג' סעודות, ראה תוס'. ובסוף דבריו אבל הכא כשר והדר לברכה דמיו יקריב !

זה המשך הברייתא ו**אם מסר** ששכח ומסר לו **יאמר הרי מעות הללו** שמסרתי לכם הארץ זה (וכו') ותלה עליהם קדושת שביעית, כדלמדין לקמן סוכה, מ, כ: שביעית מופסת דמיה בקדושתה, מקראי יהו מחוללין על פירות שיש לי בתוך ביתי שאינם של שביעית, ויכנסו הפירות לקדושה תחתיהן,

דף ל"ט ע"ב

ובא חצר זה **ואוכלין** הפירות בקדושת שביעית אמילה ושמיא וסיכה והדלקת הנר, שהן הנאות המותרות בהן, כדמפרש במסכת שביעית (פרק שמיני משנה ב),

בר"א דמזון שלש סעודות מיהא מוסריס **בלוקח מן המופקר** שראה חצר זה שנלקטו פירות הללו בשדה המופקר, שאין עם הארץ זה שומר, הואיל ולא ראיטו חסוד מותר למסור לו מעט, אבל לא הרבה, שלא תהא עיט זרה להנעיט, **אבל בלוקח מן המשומר** ששדה זו הייתה משומרת בגדר ופתח נעול זה נחשד לענין שאינו מפקיר לעמים, דכתיב (שמות כג) ואכלו אצויי עמך וגו' והערמה היא שמוכרן על יד יד **אפילו בכחצי איסר אסור**,

ער כאן הברייתא # וצריך להבין למה הביא כל הברייתא אם אינו צריך רק המשפט הראשון אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ?

מתביב רב ששת ומן המופקר ג' סעודות ותו לא, ורמינהי הפיגם עשז שקורין רוד"א **והירבוזין** הנפל"ש (צ"ל: הנפר"ש) חובעה) כלשון אשכנז, וכלן קורין לו אודל"ש (צ"ל: איישל"ש) חובעה), והן עשבים, וטעמם קרוב ללולי גפנים **והשיטים** אשפר"ש (אספרגוס), ומיזן ירק הוא, **והחלגלוגות** פולפ"ד (צ"ל: פולפ"ר) רגלה, מין עשב בר) **והכוסבר** **שבהרים** אלינדר"א (כוסבר), והוא גדל בהרים, אבל כוסבר של גנה חשוב הוא, **והכרפס** **שבנהרות** שקורין בלגו קרשורין (שחליים) אבל של גנה חשוב הוא, ויש אומרים כרפס אפי"א (כרפס, מין סלרי) וכן שמעת, אבל נראה שאינה גדילה בנהרות **והגרגיר של אפר** אורוג"א (צמח הגרניד) הגדילה באתר, אבל של גנה חשוב הוא,

פטורין מן המעשר בכל השנים, כדמפרש טעמא שאין כיוצא בהן נשמר, שאין חשובין על הצדיות ומפקדין אותן לכל, והפקד פטור מן המעשר, דכתיב (דברים יד) וצא הלוי מי און לו חלק ונתלה עמך בדבר שאין לו חלק ונתלה עמך יטול מעשרותיו, ילא הפקר לקט שכחה ופאה, שיש לו חלק עמך,

וניקחין מכל אדם בשביעית ואף על גב דשביעית נהגא במופקרים החשש הוא רק שמא לקמן עם הארץ מן המשומר אבל באלו אין חוששין לכך, **לפי שאין כיוצא בהן נשמר** והוא ליה לוקח מן המופקר, ואף על גב דלא ידעינן ביה דהאי דודאי הפקיר מחוקינה ליה בהכי, דאין דרך לשומרן, לפיכך מוסרין לו דמיה, ולא חשדינן ליה שזימנעם לסחורה, אלמא בלוקח מן המופקר מסרין טובא, דהא ונקטין קמי, משמע אפילו טובא?

הוא מותיב לה והוא מפרק לה בכדי מן כדדי מוונתיו שנו, דנקטין, והיינו שלש סעודות וכן אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בכדי מן שנו,

מאי מושמע דהאי מן לישנא דמוזני הוא? דכתיב דניאל א וימן להם המלך וגו' נארי סעודה משמע קרא דניאל (א) וימן המלך ופירושה ויפרנס המלך,

אי הכי לולב נמי דאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ לולב נמי לא מדין מנייה, שאף כי נויג שביעית, וטעמא מפרש לקמן?

לולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא דעל כרחק בחמשה עשר יום שמראש השנה עד הסוף לא גדל, וקיימא לן אילן בתר חנטה אולנין ביה, במסכת ראש השנה (יג, ב),

אי הכי אתרוג נמי בת ששית הנכנסת לשביעית היא? אתרוג בתר לקיטה אזלינן דחלק משאר אילנות, ודינו כירק שהלכו בו בתר לקיטה, משום דגדל על כל מים כדלמדין בראש השנה (יד, ב), וחזאה ואילנות גדלין על מי גשמים, ואתרוג גדל על כל מים, שמשקין אותו ממיד כירק, כדלמדין בפרק קמא דקדושין (ג, א),

והא בין ר"ג ובין ר' אליעזר דאפליגו באתרוג לענין מעשר, מודו לענין שביעית דבתר חנטה אולנין ביה לענין שביעית דאתרוג בתר חנטה אזלינן, דתנן אתרוג שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך אחד, שוה לאילן בג' דרכים לערלה שוה בו כאלן ולרבעי וכן רבעי נוהג בו ולשביעית דאולנין ביה לענין שביעית בתר חנטה,

ולירק בדרך אחד

דף מ' ע"א יום חמישי

שבשעת לקיטתו עישורו שאם חנט בשנה שניה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר שני, ונקלט בשלישית לשמיטה פ' שנה שלישית של שבע שני שמיטה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר שני מתעשר כדון מעשר שלשים, ואילו שאר אילנות שחנטו פירותיהן בשנה ונקלטו בשלישית מתעשרין כדון שניה,

ולענין מעשר השו אתרוג לירק, דמעשר פירות האילן וירקות דרבנן, ומעשר גורן וירק דאורייתא, ובגורן וירק ילפינן בראש השנה (יג, ב) שמעשר אחר השנה שהציטו שלש מקראי,

ואסמכו רבנן מעשר דבהרים אגורן וירק מה גורן וירק מיוחדים שגדלים על רוב מים, דהיינו מי גשמים, ומתעשרין לשנה שעברה אף כל הגדלין על רוב מים, כגון פירות האילן, מתעשרין לשנה שעברה, ילאו ירקות שגדלין על כל מים, שמתעשרים לשנה הבאה, ואתרוג נמי גדל על כל מים כירק **דברי רבן גמליאל, ר' אליעזר אומר אתרוג שוה לאילן לכל דבר** אף למעשרות שמתעשרות לפי שנה שהביא שליש, אלמא דלכ"ע אולנין באתרוג של שביעית בתר חנטה, וא"כ אם מיירי באתרוג שהנחה בששית למה אמרינן שיש לה דין שביעית?

הוא **דאמר** תנא דמתניסין, דמקפיד אלתרוג **כי האי תנא** דקמי ורצותיו נמנו בראש ואמרו אתרוג אחר לקיטה, בין למעשר בין לשביעית דתניא א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה וקנים אתרוג אחר לקיטה למעשר, ורבותינו נמנו באושא ואמרו בין למעשר בין לשביעית,

שביעית מאן דכר שמייה הלא ר' יוסי לא דיבר כלל על שביעית? חסורי מיחסרא והכי קתני אתרוג אחר לקיטה למעשר ואחר חנטה לשביעית, ורבותינו נמנו באושא ואמרו אתרוג בתר לקיטה בין למעשר בין לשביעית,

מעמא דלולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא, הא דשביעית קדוש אמאי קושא היא כלומר, לעיל אמר דהיינו טעמא דלולב ניקח משום דבר ששים הוא, הא שביעית הוא אסור, ופקא מינה שלולי שביעית קדושת שביעית נוהג בה, שלא ליקח בדמיון חלק וטלים אלא צריך לבערם קודם זמן הביעור, ושואל למה לולב קדוש הא **עצים בעלמא הוא ועצים אין בהן משום קדושת שביעית**,

דתניא **עלי קנים ועלי גפנים שגבבן** שניסן לאוצרן לחובה לשון מחסא על פני השדה, לקמן לאכילה למאכל בהמה יש בהן משום קדוש' שביעית, לקמן לעצים אין בהן משום קדושת שביעית?

שאני התם גבי עצי הסקה להכי לא ניהגין בהן שביעית **דאמר קרא** והיתה שבת וגו' **לכם לאכלה** ומשמע לכם לכל צרכיכם, וכתיב לאכלה למימרה דאין מותר להיטות מפירות שביעית אלא הגהה הדומה לאכילה **לכם דומיא דלאכלה** מי שהנאתו וביעורו שוה כלומר, שהנאתו וביעורו שמתפזר מן העולם כאין כאלה, כגון סוכה ושמיא והדלקת הנר, ומהך דרשה נמי ילפינן

אבני חן למסכת סוכה

שביעית אלף בדבר שהנאמו וביעורו שיה, דדרשין ליה נמי הכי ויהיה שנת הארץ נוהגת בדבר שהוא לכס, דומיא דלמלה שהנאמו וביעורו שיה, ולא בעינן, ור' יוסי דריש הכי ויהיה שנת הארץ נוהגת כולו שהנאמו שיה בכל אדם, ואפילו עינן להסקה, דאי רבנן הא איכא נמי משרה וכבוסה,

אמר ר' אלעזר אין שביעית מתחללת למפוס דמיה בקדושה אלא דרך מקח, שמוכרה זה למכרו, אבל לא על ידי חילול, לומר הכי פירות הללו מחוללין על מעות האלו, כדכך שפודין הקדשות,

ורבי יוחנן אמר בין דרך מקח בין דרך חילול,

מ"ט דרבי אלעזר? דכתיב בויקרא כ"ה י"ג-יד בשנת היובל הזאת וגו' תשובו איש אל אחותו, וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו, שביעית ויוכל מלא היא וסמך ליה וכי תמכרו ממכר ודרשין סמוכין, למימלא דרך מקח ולא דרך חילול דלא שייך בפירות למפוס קדושה הדמים אלף על ידי ממכר,

ורבי יוחנן מ"ט? דכתיב **"כי יובל היא קדש" מה קדש בין דרך מקח בין דרך חילול** דכתיב (ויקרא ט) ופדה בערכך ויסף תמשימו עליו הכי חילול, ואם לא יגאל ומכר בערכך (שם ויקרא ט) הכי מקח אף שביעית בין דרך מקח בין דרך חילול,

ורבי יוחנן האי כי תמכרו ממכר מאי עביד ליה הך דרשה דסמוכין, דסמך ומי תמכרו ליוכל, מאי דריש ביה ?

מיבעי ליה לכדר' יוסי בר חנינא במסכת ערכין (ל, ב), ארוכה היא מאל, ואלן לא נכתבה כולה כספריס דתניא א"ר יוסי בר חנינא בוא וראה כמה קשה אבקה של **שביעית וכו'** מדי דלא הוי עיקר האיסור מליי בו קריי אבק, וכן אבק רבים, וכן אבק לשון הרע שאינו לשון הרע גמור, אלף דא לשון הרע, כמו אבק העולה מדבר הנכמש במכתש **אדם נושא וגותן** כן דורש הפסוק וכי תמכרו ממכר **בפירות שביעית** לסמוריה, דהיינו אבק שביעית, דעיקר איסור שביעית לא מורע, לא חומור, וחוה איסור קל שנה לסוף מוכר את ממלטליו ואת כליו מחמת עניות שנאמר **בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו וסמך ליה** וכי תמכרו ממכר לעמיתך וגו' ודרשין סמוכין, שנשכיל עושה של שביעית מלא ליד כך,

ור' אלעזר האי קרא דר' יוחנן כי יובל הוא קדש מאי עביד ליה (והא דלא פריך לר"א האי דרשה דר"ב בר חנינא [בוא וראה כמה קשה וכו'] מאי עביד ליה? דאיכא למימר תרתי ש"מ [מסמוכין בדשנת היובל וכו' וכי תמכרו] מנחת יהודה? **מיבעי ליה לכדתניא ויקרא כה "כי יובל היא קדש" מה קדש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה** פ' שפירות שביעית יש בה כח לעשות את דמיה קדוש בקדושת שביעית # [ויש כאן עוד יותר חידוש לפי מה דאמרינן לקמן שתופסת דמיה אף שהפירות אינם יוצאין לחולין],

תניא כוותיה דר' אלעזר ותניא כוותיה דרבי יוחנן,

תניא כוותיה דרבי אלעזר שאין שביעית מתחללת אלא דרך מקח **שביעית תופסת את דמיה שנאמר "כי יובל היא קדש תהיה לכם" מה קדש תופס את דמיו (ואסור)** פדיה כתיב ביה, שזה יולא חיה נכנס תמחין, יולא הקדש לחולין, ונכנסין הדמים תמחין, דהיינו ופדה והיינו נמכר, דכל מכירה יולאה מכמו של זה וכן לזה, והדמים נכנסין לרשות המוכר, אף שביעית תופסת את דמיה (ואסורה), אי מה קדש תופס דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאת לחולין? תלמוד לומר **תהיה תהיה בהוייתה תהא** בקדושה שפירות שביעית לעולם אינם יוצאים מקדושתן,

הא כיצד לקח בפירות שביעית בשר, אלו ואלו מתבערין בשביעית בתוך זמן ביעורו, לקח בבשר דגים, **יצא בשר** שהדמים יולאין לחולין על ידי פדיה דדמים של קדש, דלא כתיב תהיה אלף בפירות עמנן ונכנסו דגים, לקח בדגים יין, **יצאו דגים ונכנס יין**, לקח ביין שמן, **יצא יין ונכנס שמן**, הא כיצד אחרון אחרון נכנס בשביעית ופרי עצמו אסור פרי הראשון אסור לנהוג בעצמו חול, אלף קדושת

שאין שביעית נוהג אלף בפרי העומד להנאות הללו, דהכי נמי מדרש קרא ויהיה שנת הארץ נוהגת כמה שלכם להנאות, שהנאמו דומה לאכילה **יצאו עצים** [עצי הסקה] **שהנאתן אחר ביעורן** משנעשו גחלים אופין בסקן,

אבל לולב עיקר הנאמו לכבד את הבית, והוא שעת ביעורו וקלקולו, ודמי להנאת אכילה, ועלי קנים וגפנים קיימי להכי ולהכי, הלכך במר ממשנה אולי,

והאיכא עצים דמשוחן עד שמן, שהעץ עמנו מדליקין בו להאיר כמו בלבושות, **דהנאתן וביעורן שות,** נימא השתא מיהא אם נקטן להדלקת אורה דנהגא ביה שביעית?

אמר רבא סתם עצים של הסקה **להסקה הן עומדין** להסקה נימנו לגריות, וסמךנן לאו להאי קיימו, הלכך, לא נחמא ביה קדושת שביעית משקדא ואפילו לקטן להאיר,

ועצים להסקה תנאי היא ועינן להסקה גופייהו, שהנאתן אחר ביעורן פ' והדין של עצים שעומדות להסקה, אי אמרינן דמפני זה אין נודח בהם דין שביעית [שרש"י גורם להסקה בדר"ת] תנאי היא אי נהגא ביה שביעית אי לא, דאיכא תנא דדריש לכס דומיא דלאכילה, למשועי כל שהנאמו אחר ביעורו, כדדרשין לעיל, ומהיכא דרשה אימנעט עינן, ואיכא דלא ממעט מיניה אלף דבר שאין הנאמו שיה בכל אדם, כגון מלוגמא חולף ואפיקטיוון,

[ואני שמעתי מרבותי שהיו גורסים וסתם עינן להסקה נימנו תנאי היא דמשמע דרפליג אי עצים קיימי להסקה, וכן כמות כלל הספריס, **וערמתי מנעורי בכל יידי שיטת התלמוד לישנה כפי דנביהם, ואיני יכול,** ומלמלא גירסא זו בספר כתב ידו של רבינו גרשום בן יהודה מנוסחו כבוד, ובסדר ישועות של רבינו יצחק בר מנחם כמות ואינו מונה, וכן גרסא בעיני]

דתניא אין מוסרין פירות שביעית לא למשרה לשרות פשתן ציין של שביעית ולא לכבוסה לכנסו בגדים ציין של שביעית, משרה וכבוסה הנאתן אחר ביעורן, שמשעה ששורה הנגדים או הפשתן ציין שעה אחת נתבער ואזכר לו, והנאמו אינה עד שלכס הנגדים **ר' יוסי אומר מוסרין,**

מ"ט דת"ק? דאמר קרא "לאכלה" ולא למשרה ולא לכבוסה,

מ"ט דרבי יוסי? אמר קרא "לכם", לכם לכל צרכיכם ואפילו למשרה ולכבוסה,

ות"ק הא כתיב לכם? ההוא לכם דומיא דלאכלה מי שהנאתו וביעורו שיה **יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן,**

ורבי יוסי הא כתיב לאכלה? ההוא מיבעי ליה לאכלה ולא למלוגמא לפיכך כדתניא לאכלה ולא למלוגמא, אתה אומר לאכלה ולא למלוגמ' או אינו אלא ולא לכבוסה, כשהוא אומר לכם הרי לכבוסה אמור, הא מה אני מקיים לאכלה? לאכלה ולא למלוגמא,

מה ראתי לרבות את הכבוסה ולהוציא את המלוגמא?

דף מ' ע"ב

ואומר ר' יוסי **מרבח אני את הכבוסה ששוה בכל אדם** שהכל צריכין לה, כמו אכילה ששוה בכל אדם [ר' יוסי לטעמיה דר"ל בגדרים דף פ' ע"ב-פ"א ע"א דכבושת אדם קודם לחיי אחרים ולכך קאמר ששוה בכל אדם. מנחת יהודה], **ומוציא את המלוגמא שאינה שוה לכל אדם** שאין הכל חולין,

מאן תנא להא דת"ר לאכלה ולא למלוגמא, לאכלה ולא לחולין יין שמופצין בבית לרית טוב, **לאכלה ולא לעשות ממנה אפיקטיוון** להקיא, והוא בעטריקון אפיק טפי יין, מוזן האוכל יומר מדאי מוילא ומקיא, **כמאן? בר' יוסי** דלא ממעט אלף הנאה שאינה שוה בכל, והיך נמי אינן אלף לנזרך חולי ואסעטיס, והיינו תנאי דלעיל, דלדברנן לא נהגא

אבני חן למסכת סוכה

שביעית עליו,

מדרקתני "לקח" "לקח" אלמא דרך מקח אין דרך חילול לא,

תניא כוותיה דר' יוחנן אחד שביעית ואחד מעשר שני מתחללין על בהמה חיה ועוף בין חיינ בין שחוטין דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים על שחוטין מתחללין על חיינ אין מתחללין גזירה שמא יגדל מהן עדרים ישסה אכלו לגדל וולדות, ונמלא משהה מעשרותיו, והמורה אמרה (דברים יד) שנה שנה וכלכלה, ואם שהה ראשונה ושניה חייב בשלישית לבגור כל מעשרותיו בסוף שנה שלשית מן הבית, ולהתמודות, וגבי שביעית נהנה מהן להפעשר, והמורה אמרה ולא לסמורה, אלא להפקיר ולבגור בשביעית, עד שלא תכלה לחיה מן השדה הוא זמן ביטור לפירות ולדמיהן,

אמר רבא מחלוקת

דף מ"א ע"א הושענא רבה ס"ו

בזכרים שאין מגדלים מהם וולדות, ואפילו הכי גזרי רבנן אטו נקבות אבל בנקבות דברי הכל על שחוטין מתחללין על חיינ אין מתחללין גזירה שמא יגדל מהן עדרים,

אמר רב אשי מחלוקת דר' אלעזר ור' יוחנן בפרי ראשון צפירות שביעית הוא דלמר ר' אלעזר דרך חילול לא, משום דדריש סמוכין אבל בפרי שני דמי שביעית דברי הכל בין דרך מקח בין דרך חילול,

[הוא מסביר דבין דפרי ראשון לעולם אסור א"כ לא שייך בזה כלל שם חילול רק בדרך מקח, כיון דנפיק מרשות זה לזה ע"כ נשתנה מיהת, אבל לחלל אין מקום כשהקדושה נשארה במקומו, ונמצא דעל פרי ראשון לא צריך קרא למעט דרך חילול, שפת אמת]

והא דקתני בצרימא דמסייע ליה לקח לקח, כמלהו, בין בפרי ראשון בין בדמיו דקמי לקח בבשר יין, ולא קמי חילול בשר בין אידי דתנא רישא לקח דלאיי בפרי עגמו תנא נמי סיפא לקח,

איתיביה רבינא לרב אשי, מי שיש לו סלע של שביעית וביקש ליקח בו חלוק ואינו יכול, והמורה אמרה לאכלה בתוך הזמן ולא לסמורה, זה ממקיים לשנה הנאה כיצד יעשה,

ילך אצל חנווני הרגיל אצלו שממך כך יעשה לו חפצו ואומר לו תן לי בסלע פירות ונתן לו הסלע של שביעית שבירו ונתן לו החנווני בסלע פירות וחוזר ואומר לו לחנוני הרי פירות הללו שמכרת לי, שהיו של חולין ונגמסו לקדושת שביעית נתונים לך במתנה ואכל אותם בשביעית, והוא הטעם אומר לו הא לך סלע זו במתנה ואני נתן לך סלע חולין זה שאל לחולין במתנה, והלכה זה שהיה בידו סלע של שביעית לוקח בהן בסלע זה שעבשיו הוא חולין מזה שירצה וזה ולוקח מאותו סלע כל מה שירצה, והטעם יאכל הפירות בתורת שביעית,

והא הכא דפרי שני הוא וקתני דרך מקח אין דרך חילול לא דהא סלע פרי שני הוא, דהיינו דמי שביעית, וקמי דלרץ ליה אכל חטוי ולהוציאו לחולין דרך מקח וממכר, אלמא בפרי שני נמי איכא מתן דפליג, דאי הו סגי בדרך חילול למה ילך אכל חטוי, יקח פירות חולין שיש לו בציטו שזה סלע, ויחללו עליהם, ויאכלם בתורת שביעית?

אלא אי אמר דרב אשי, הכי אמר א"ר אשי מחלוקת בפרי שני דהא הוא דאיכא למאן דשרי דרך חילול, אכל פרי ראשון כי אבל בפרי ראשון ד"ה דרך מקח אין דרך חילול לא,

והא דקתני בצרימא, דמסייע לר' יוחנן אחד שביעית ואחד מעשר שני מתחללין על בהמה חיה ועוף בין חיינ בין שחוטין, אלמא שביעית עגמה דרך חילול מאי שביעית? דמי שביעית, דאי לא תימא הכי מעשר מעשר ממש בממיה, ודי יס לומר שהמעשר עגמו יתחלל על דמיה חיה ועוף והא כתיב דברים יד ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך דלון מתחלל אלא על המטבע, דבר שיש עליו זורה? אלא דמי מעשר הכא נמי דמי שביעית.

מתני': בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה כירושלים, שאף הוא כגבולס יום אחד כדדרשין בתורת כהנים מושמחם לפי ה' אלהים כעצת ימים (ויקרא כג) ולא כגבולין כעצת ימים, משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש,

ושיהא יום הנף של עומר, דהיינו ששה עשר בניסן, כולו אסור כחדש, ונעזר המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלין חדש זו ציוס, כדכתיב (שם ויקרא כג) עד הביאכם, וכשחרב הבית מותר מן המורה משהאיר המזרח, כדלמר במנחות (סא, א) כחוב אחד אומר עד עכס היום היה דהיינו האיר המזרח, וכחוב אחד אומר עד הביאכם, הא כילד, זמן דליכא עומר עד הביאכם, וזמן דליכא עומר עד עכס, ואסר רבן יוחנן בן זכאי עליהם כל היום, כדמפרש טעמא בגמרא.

יום הנף, נקרא על כן שם התנפה, יש להביא מובאן סבך למה שמצדד בספר שפת אמת [במנחות יח] שהתנפה במנחת העומר מעבבת, שלא כבשאר מנחות, מפני שנזכרת כמה פעמים בפרשה, ועל כן נקרא היום על שם התנפה שהיא עיקר במנחה זו. יוסף דעת.

[ושיהא יום הנף כולו אסור. הרבה תקנות תיקן רבן יוחנן בן זכאי, אלא הנך תרתי תיקן יחד להכי תני הכא יום הנף אנב גררא, ותימא דבמנחות פרק רבי ישמעאל (דף סח.) לא תני הנך דלולב אנב ההוא דיוס הנף, ובפרק בתרא דר"ה (דף ל.) תניא הנך תרתי ועוד תקנות טובא דתקון. תוס', ושמעתי בשם האמרי אמת לתרץ שלכן הביא המשנה כאן רק התקנה שיהא יום הנף וכו' מפני שכשעשה ר"י בן זכאי התקנה ליטול הלולב שבעה "זכר" למקדש, היו ישראל עצבים מאד שעושים תקנות לזכור את המקדש, משמע שיהיה עוד זמן רב עד שיבנה הבית המקדש, לכן עשה ריב"ז מיד תקנה שיהיה יום הנף כולו אסור והטעם הוא שמהרה יבנה המקדש וכו', ולכן במנחות שמדבר מתקנה שעשו מטעם מהרה יבנה המקדש אין שום סיבה להביא שם גם התקנה שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש. ע"כ,

ולפ"ז שמעתי מהר" אהרן וויינבערג נ"י בדרשה בשטיבל בליל ב' דחג הפסח תשס"ח לפרש מה שכתב רש"י בשמות יב ח על מורים. כל עשז מר נקרא מנור, וזיוס לאכול מנור זכר לוימררו את מייסם, והקשה והלא עדיין הם במצרים ואך שייך הלשון "זכר לוימררו את חייהם", אבל לפי האמור לעיל ניחא, שהקב"ה רצה שירגישו ישראל שאכן יצאו מגלות מצרים, ולכן צוה לעשות "זכר" לוימררו את חייהם, שידעו ישראל שזה דבר שהיה בעבר, ולא יהיה עוד. ודפח"ח]

גמ': מנא לן דעבדינן זכר למקדש? א"ר יוחנן דאמר קרא ירמיהו ל' י"ז כי אעלה ארוכה לך וממבו תיך ארפאך נאם ה', כי נדחה קראו לך האומות, ואמרו ציון היא דורש אין לה ר"ל עם כי האומות קראו לך נדחה, ואמרו ציון היא עיר אשר אין לה דורש לא כן הוא כי אני אקבצם ואדרוש אותה. מ"ד, דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה.

נראה דחייב כל אדם ללמד בביתו שנמילת הלולב כל שאר החימוס היא בגלל דרישה לציון דעבדינן לה זכר למקדש, כי הרי כל התקנה היתה בשביל כך. הגרש"ז איוערבך זצ"ל. מתוך מנחת שלמה ח"ב נ: יוסף דעת

שנינו במשנתנו ושיהא יום הנף, מ"ט? מהרה יבנה בית המקדש ויחזור דבר לאסוקו, דהשתא קרינא ציה עד הביאכם, ואי הוו נהיגי כמורכנו לאכול כהאיר מורח כדון מורה אמר למכלל נמי כצנינו ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו כהאיר מורח השתא נמי ניכול, ואינהו לא ידעי דאשתקד דלא הוה בית המקדש, האיר מורח התיר, השתא דאיכא בית המקדש עומר מתיר,

אבני חן למסכת סוכה

והא התקין קאמר? מאי התקין דרש המקדש עד ועד ככלל והתקין לפי שהיו רגילים לאכול חדש מתולדות ולהלן כשהיה היום קיים עד עכשיו, הולך לתקן.

מהנני: י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת דאמרינן לקמן (סוכה מג, א) דדוחה מלות לולב שנת ציוס טוב הראשון לצדו, כל העם מוליכין את לולביהן מערב שנת לבית הכנסת [וצ"ע למה לא עשו עירוב? וראה בתו"ט שמביא מגמ' דלקמן דמיידי בגבולין דהיינו בכל א"י בהרבה מקומות, ולא בכל מקום היה מי שיעשה עירוב, ואה"נ אם היו עושין צורת הפתח היו יכולין להביא בשבת עצמה,

וראה מוש"כ בפסחים סד: בארוכה, וסיימתי שם # ואחר כל הדברים הסיבה שלא עשו עירוב בירושלים, מפני שבאו שם כל הכלל ישראל, והיה רשות הרבים גמורה, ואין להתיר רשות הרבים בצורת הפתח],

למחרת משכימין ובאין, כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו, מפני שאמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו, ושאר ימות החג, אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו,

רבי יוסי אומר, יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים פטור מפני שהוציאו ברשות נזופה, שהיה טרוד נמנע וממשע ועסוק וממהר לעשותה, וממך כך טעה ושכח שהוא שנת, וקסבר ר' יוסי טעה בדבר מזה, ושגג בדבר כרת, פטור מקרבן.

גמ': מנה"מ דאין אדם יוצא בלולבו של חבירו? דת"ר ויקרא בג' ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד [צריך להביא למה צריך לימוד לזה? וראה יוסף דעת], לכך משלכם משמע להוציא את השאול ואת הגזול, מכאן אמרו חכמים, אין אדם יוצא ידי חובתו בי"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו אלא אם כן נתנו לו במתנה,

[ראה בער"ל שמביא קושיא מפמ"ג סוס"י תרנ"ח דהיאך אפשר לצאת באתרוג במתנה ע"מ להחזיר הרי אינו יכול לאכלו, והרי מבואר בסוכה לה. דבעינן שיהיה ראוי לאכילה? ותירץ הפמ"ג דא"צ היתר אכילה לדרידה דוקא, וסני שיש מי שיכול לאכלו, וכמו בתרומה מהורה ישראל יוצא בו משום דראוי לכהן, כן בזה הרי ראוי לבעליו וכו'. עי' בער"ל. ראה מוריה שבט תשע"א גליון שסא-שסג דף קפג],

ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא שהיו באין בספינה, ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד, שלקחו באלף זוז, נטלו רבן גמליאל ויצא בו, ונתנו לרבי יהושע במתנה, נטלו רבי יהושע ויצא בו ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה במתנה, נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו ונתנו במתנה לרבי עקיבא, נטלו ר"ע ויצא בו "והחזירו" לרבן גמליאל,

ושאל הנביא דאיבני אומת [כעין זה בסיום מסכת שקלים] הך חששא, דמיישין למהרה יבנה, אימת תגמור המלכה, דאיכא למחש לאיסור חדש כל היום, דאזנריך לרבן יוחנן בן זכאי למיסר השמא כל היום משום סוכה דהוא יומא אילימא דאיבני בשיחור שלא נכנה עד יום ששה עשר ענמו הרי התיר האיר מזורח ושפיר קאכלי, דהואיל דהאיר המזרח ואין מקדש בני אשתי ליה כחדש,

אלא דאיבני בחמיסר או קודם לכן, דכי מטא שיתסר לא המיר האיר המזרח, שהרי המקדש בני הלך אכלי איסורא, וגור רבן יוחנן בן זכאי השמא משום שהוא יומא מחצות היום ולהלן תשתרי השמא, דאי נמי אכלי הוא יומא מתולדות היום ולהלן כסוכה דמעיקרא, נכלי וליכא איסורא, דודאי קרב העומר דהא תנן במסכת מנחות (שם סה, א) הרחוקים מירושלים [ולא. ד"ם ואולי צ"ל שלא] היו רואין ולא היו שומעין שעת הקרבת העומר מותרין כחדש מחצות היום ולהלן לפי שאין ב"ד מתעצלים בו?

לא צריכא דאיבני בלי"א כלומר, לשמא יבנה בלילה חיש, ולא יהו פנויים לקצור העומר עד סמוך ליום, ויש טורח הרבה בעומה, שהיו מייבשין אותו באבוס של קלאים, ונזכרין אותו שחוצו מימיו, וטוחנין אותו ברחים של גרוסות, ומניינין אותו בשלשה עשר נפה נכסה בדקה, כדאמרינן התם, חיה שלא יוכלו להפעק בו מתחילת לילה לא יספיקו להקריבו למחר קודם מלות א"י נבי' [אם יותר מסתבר שנבנה ביום תאמר שנבנה] סמוך לשקיעת החמה דאיבני כממסר סמוך לשקיעת החמה, והיא היא שלא יהיה זמן להקריב העומר לפני חצות היום,

[ואי קשה דבלילה אינו נכנה דקיימא לן בשבועות (טו, ב) דאין צינן בית המקדש בלילה, דכתיב וציוס הקים ולא כממסר שהוא יום טוב, דקיימא לן בשבועות (שם טו, ב) דאין צינן בית המקדש דוחה יום טוב? הרי מילי צינן הבניו בידי אדם, אבל מקדש העמיד שאנו מנפין בניו ומשוכלל הוא יגלה ויצא משמים, שנאמר (שמות טו) מקדש ה' כוננו ידיך].

רב נחמן בר יצחק אומר מתרין דלכן אמר ר' יוחנן יום הנף כולו אסור ד רבן יוחנן בן זכאי בשיטת ר' יהודה אמרה [בדאמרינן לעיל כ"ח ע"א שלא הניח ריבוי שום דבר ואפילו מה שהיו בה האחרונים היינו אבי ורבא, ומבין להך דהבא. מנחת יהודה] אותה שטיה שהיה ר' יהודה, שהיה מתלמידיו תלמידיו דוגש אחריו # [דר' יהודה בר אלעאי חי בשנת 150, היה תלמידו של ר' עקיבא חי בשנת 135, שהיה תלמידו של ר' אליעזר ור' יהושע שנת 100, שהיו תלמידיו של ר' יוחנן בן זכאי חי בשנת 70] דגם גס הוא צימיו דאמור מן התורה הוא אסור דכתיב

דף מ"א ע"ב

ויקרא בג' "עד עצם היום הזה" עד עיצומו של יום כל היום קרוי עגס היום וקסבר עד ועד בכלל ולא דרש עד ולא עד ככלל להמירו כהאיר מזורח כי ליכא עומר, והכי ממוקמא קראי אין עומר אז נמשך איסור חדש עד עגס ועד ככלל, יש עומר עד הציאכס,

ומי סבר ליה ר' יהודה כוותיה דר' יוחנן בן זכאי והא מפליג פליג עליה ר' יהודה עליה, משמעו שחמה ר' יהודה דדורו על תקנת רבן יוחנן בן זכאי, למה מלה הדבר בעצמו, דמשמע לעשות סייג בל, והלא מן המורה הוא אסור דתנן משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור, אמר לו רבי יהודה # צ"ע אם ר' יהודה ראה את ריבוי שהיה הברל של 80 שנה ביניהם, ואולי לא אמר לו כן בפניו, אבל ראה רש"ש שציין לר"ה ל' ע"ב ברש"י ו"ל שם ולא נקטין אמר "לו" ר' יהודה שהרי לא ראהו מימיו אבל תמה דדורו על תקנת רבן יוחנן בן זכאי וכו' והלא מן התורה הוא אסור דכתיב עד עצם היום הזה עד עיצומו של יום?

רבי יהודה הוא דקא טעי, הוא סבר מדרבנן קאמר ולא היא מדאורייתא קאמר,

אבני חן למסכת סוכה

אלף דרך גדלמן,

ראה תוס', ולענין מה לעשות שיכול לברך על הלולב עובר לעשייתו יש כמה דרכים, האחד הוא כמנהגינו שהופכו שלא בדרך גרילתו בשעה שמברך, אבל המאורי כתב וז"מ יש מפרשים שאעפ"י שהמצות אין צריכות כונה, כל שהוא מכין שלא לצאת אינו יוצא, ומן הסתם מכין הוא אדם שלא לצאת עד שיברך וראה שם עוד.

רבא אמר אפילו תימא שלא הפכו הב"ע כגון שהוציאו ככלי, והא רבא הוא דאמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה? הני מילי דרך כבוד כגון כסוד, שטוך ידיו כסוד, כדאמין לעיל (סוכה לו, ב) אבל דרך בזיון כגון נקערה לא, ובספר המכתב לעיל ל"ז ע"א פ"י הגמ' כאן דאי אפקיה ללולב במנא דקאי בגייה כלומר באותו הכלי ששורה בו במים לא יצא בו ידי חובתו,

אמר רב הונא אומר היה רבי יוסי עולת העוף שנמצאת בין אגפיים נראה צעני דהאי בין אגפיים אינו אלף לשון עופות, עולת העוף שנמצאת בין עופות המלוקים למטאת, המפרסין אלף המזגה, שפעמים שהן החטאת והעולה נעשין על קרן אחת ולעולם חטאת למעלה ועולה למטה, והמאורי כתב וקורא אותם אנפים על שם שהעוף בעל כנפים, והריטב"א כתב פ"י בין אנפים שתי מקומות היו בכבש באחת מעיניו עולת העוף שכולה לגבוה ובאחת מעיניו חטאת העוף שיש בה זכיה לכהנים וביני ביני מקרי בין אנפים. [פירוש שקורא לקרנות המזבח אנפים].

דמנא בשמיטת קדשים (וצמים סג, ח) מטאת העוף היפה נעשית על קרן מערפת דרומית, ושלשה דגרים היפה אותה הקרן משמשת מלמטה, ושלשה מלמעלה, מלמטה מטאת העוף משום דהוא דמה למטה מחוט הסיקריא, והאשות של מנחות קדום קביצה מקרב הכלי עם המנחה נגד חודה של אותה קרן , ושירי הדם של כל הקרבנות נשפכות שם על יסוד דרומי חוץ מחטאות הפנימיות ששוריו דמן נשפכין ליסוד מערב, ומלמעלה ניסוך המים שמנסכין בסוכות, וזיין שמנסכין בכל יום בחמיד של שחר ובחמיד של ערב, ובאותו קרן דיה למעלה בראש המזבח הספל שמנסך לחובו, ובאמצעיתו היה נקב שבו שותחין ויורדין הנסכין לשיתין, והוא חלל גדול כמין מערה שתחת הקרקע בצד המזבח. וכן זבחים פ"ו מ"ב.

ועולת העוף כשהיא רכה צמזמ, שניקר מקום עולת העוף צקין דרומית מזרחית, וכשהיו כהנים רצים עומדים ומולקים עולת העוף צמזמ כאים למערב, ונעשית שם צקין מטאת העוף, אלף שהעולה למעלה מחוט הסקריא, והטעאת למטה,

ובסבור הן חטאת העוף היא ואכלה ומנא שמעל בקדשי שמים שנוגג פטור מקרנן מעילה. והואל דעם הטעאת נמצאת, ואכילהא מנא, דכמי (שמות כט) ואכלו אותם אשר כפר בהם, הוא ליה טועה בדבר מנא, ופטור,

מאי קא משמע לן דטעה בדבר מצוה פטור, היינו הך למה ליה לרב הונא למימר, שפיטא, דממתימין שמעיין ליה? מהו דתימא התם צמתימין הוא דטעה בדבר מצוה פטור היינו דעבד מצוה וסוף סוף עשה מנא, שנטל הלולב כהואה זו, אבל הכא דטעה בדבר מצוה ולא עבד מצוה לא עשה מנא כאלילהא אס עולת העוף היא, אימא לא, קא משמע לן רב הונא דשמעי ליה מרביה, דלא שי לר' יוסי בין טעה בדבר מנא ועשה מנא לטעה בדבר מנא ולא עשה מנא,

מיתיבי רבי יוסי אומר השוחט את התמיד שאינו מבוקר כהלכתו בשבת חייב חטאת חייב חטאת משום שחיטה בשבת שאינה של מנא, ואינה דוחה, אלמא טעה בדבר מנא ולא עשה מנא חייב, שהרי טרוד זה צמנא, שהיה רואה לשחוט תמיד של שבת, ובסבור שהוא מנוקד וצריך תמיד אחר הרי שאם לא עשה מצוה חייב?

אמר ליה [גם כאן נעלם שם המתריץ ולמי אמר והרבה כאלה בש"ם. מנחת יודות] בר מינה דההיא דהא אתמר עלה אמר רב שמואל בר חתאי אמר רב המנונא סבא אמר רב יצחק בר אשיאן, אמר רב הונא אמר רב כגון שהביאו מלשכה שאינן מבוקרין דאין זה טועה בדבר מנא, שצטלאים שכלשכה זו אינו טרוד, שאין עומדין להקריבה להיות מרד עליהם ממי יקריצו, ואף מרדס ומן התמיד לא שייכא הכא, שקריז למייד הוא, ולא דק נכשכות להסחין מאזו יציא.

מתני': מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה את לולביה, ולא אמרינן קמטלטלא מידי

למה לי למימר בסוף המעשה נטלו ר"ע ויצא בו "והחזירו" לרבן גמליאל החזירו מה אנו למדין מחזרה זו, דאזטרין מנא למימניה צמתימין # [אולי צ"ל במתנייתא שהוא ברייתא] ? מלתא אנב אורחיה קא משמע לן מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה הא קא משמע לן דרבן גמליאל על מנת שיחזירוהו לו נתנו להם, ואפילו הכי הוא מתנה עד שיטלו בו,

כי הא דאמר רבא הא לך אתרוג זה על מנת שתחזירוהו לי, נטלו ויצא בו החזירו יצא דמתנה על מנת להחזיר מתנה היא, והרי החזירו לו, אבל אם לא החזירו אגלגלי מלמא דמעיקרא גזיל הוא צידו ולכן לא החזירו לא יצא,

למה לי למימר שלקחו באלף זו? להודיעך כמה מצות חביבות עליהן,

א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא מרימר צלוויי קא מצלי ביה כשהיה מתפלל היה לולבו צידו, מרוב חיבתו עליו היה מתפלל בו,

מיתיבי לא יאחזו אדם תפילין בידו וספר תורה בחיקו ויתפלל מפני שטרוד הוא כשמחבטו שלא יפלו מידו ויסמו, ואין דעתו מיושבת עליו כחפלתו ולא ישתיין בהן מים, ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי שמה יפלו מידו, והכי אוקימנא ליה ציהשן (סוכה כו, ב) דהא דקמי לא קבע ולא ערלי בדנקיט ליה צדיה, ואמר שמואל סבין מחזירא שמה יפול, ויפקע לו כרגלו וקערה מליאה ככר שאם יפול יהא נמאס ומועות שלא יחפורו הרי אלו כיוצא בהן?

ובתריץ התם לאו מצוה נינהו לאוחזן, והיין עליו למשא וטריד בהו לפיכך טרוד צמשאס, וכבר עליו משאס ושמירסס, הכא נטילהא ולקיסתה מצוה נינהו וממוך שחציה מנא עליו אין משאה ושמורה כד עליו ולא טריד בהו,

תניא רבי אלעזר בר צדוק אומר כך היה מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו, הולך לבית הכנסת לולבו בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו, קורא בתורה מרץ להניח הלולב, לפי שגולל ספר מורה ופוטחו וגו'ושא את כפיו מניחו על גבי קרקע, הולך לבקר חולים ולנחם אבלים לולבו בידו, נכנס לבית המדרש טריד צשמעתא, ויפול מידיו משגר לולבו ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו, מאי קמ"ל להודיעך כמה היו זריזין במצות.

שנינו במשנתנו רבי יוסי אומר י"מ הראשון של חג שחל להיות בשבת ושבת והוציא את הלולב לרשות הרבים פטור מפני שהוציאו ברשות, אמר אביי

דף מ"ב ע"א שמיני עצרת

לא שנו דפטור, אלא שלא יצא בו ידי חובת נטילה קודם שהוציאו, דהשתא טרוד צמנא וטעה בדבר מנא אבל יצא בו קודם שהוציאו חו לא טעה בדבר מנא הוא, ולא טרוד מהשתא צמנא לעשותה חייב,

ומקשה הא מודאגבהיה נפק ביה הכי קשיא ליה היכי דמי לא יא בן, הא לא הוציאו אלא אם קן הגביהו, ומדאגבהיה נפק ביה ידי חובת לקיחה וקמי פטור?

אמר אביי כשהפכו כשהגביהו הפך העליין למטה והאגד למעלה, ואמרינן לקמן אין יוצאין בהן

אבני חן למסכת סוכה

בעירובין (פג, ב) מצינו לבית המנוגע לבא בבית המנוגע ליעטון כיצוס בגדים, שתלפון הכבוד בשהיית שיעור אכילה, דכתיב (ויקרא יד) והאכלו בבית יכם בגדיו **דכתיב** קהלת א **ויוסיף דעת יוסיף מכאוב** מסריח,

יכול לאכול בזית עלי שוחטין עליו את הפסח ממנץ אותו על בני הסעודה, ואי לא לא, דכתיב (שמות יב) איש לפי אכלו מכסו הראוי לאכילה **שנאמר** שמות יב **איש לפי אכלו**, רבי יהודה אומר עד שיכול לברר אכילה, כיצד נותנין לו צרור וזורקו אגוז וגומליו.

פרק רביעי לולב וערבה

מתני': לולב וערבה שהן במקדש כל שצעה, לולב לנטילה וערבה להקיף מוצת, כדלקמן בפירקין (סוכה מה, ה) **ששה ושבעה** פעמים שדוחין בשבת כשחל יום ראשון בשבת והן כל שצעה, ופעמים שאין דוחין והיו להו ששה ימים, ולקמיה מפרש ואזיל לה,

החליל לגמור כל שמונה, כן חקנו נביאים הראשונים, ובערכין (י, ה) מפרש מאי שנה מספת מפני שימי החג חלוקים בקרבנותיהם ובפסח הקרבנות שוות כל הימים, **והשמוחה** לאכול שני שלמים, דקיימא לן בפסחים (קט, ה) זמן שנים המקדש קיים אין שמחה אלא בשנה, שנאמר וחתם שלמים ואכלת שם ושמחת **שמונה**,

וואף על גב דהאי קרא לאו ברגלים כתיב, דהאי קרא בזה גרדים ובהר עיבול כתיב, מיהו ברגלים שמחה כתיבא, ושמחת בחגך יליפינן מזהם מזה נקרא שמוחה),

סוכה ליטב בסוכה **וניסוך המים** בתמידי החג שחרית ולא ערבית, כדאמרין בסדר יומא בפרק שני (כ, ב) **שבעה**,

החליל שמחת בית השואבה היו שמחים בחג, לכבוד שאיבת ניסוך המים, ומחללים בחללים ובכעורות, ואחור חליל אינו דוחה יום טוב, הלכך פעמים שהוא חמשה ימים בחג כגון שלא חל יום טוב הראשון בשבת, דכיון דלא דחי יום טוב וכל שכן שבת שצחולו של מועד פשו להו **חמישה**, ופעמים שהוא **וששה**, כגון שחל יום טוב ראשון בשבת דפשו להו ששה של חול המועד, דזמן מקדש אין עושין יום טוב שני,

[וכתב רבינו ישעיה מטראני הזקן בפירושו על מסכת תענית גרפס בסוף ספר המכריע וז"ל, נחי שלא היו מכים בחליל ותקועים בשופרות [בשבת] מ"ב העסק שהיו עוסקים בכל הלילות היו עושים גם בלילי יום הראשון למלאות הימים מן השילוח ולהביאם בעזרה מקרות הגבר. עכ"ל, וראה רמב"ם הלכות לולב פ"ח הל' י"ג והאריך היתה שמוחה זו החליל מבה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלחים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו וכו' דמשמע דסבר שאין להחליל שייכות לניסוך המים],

לולב שבעה דיוס טוב ראשון דחי שנת **כיצד?** יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת או נדחה **לולב שבעה** ימים, ואם חל **ושאר כל הימים** שחל בזה יום טוב ראשון, ונמצאת שבת צחולו של מועד **ששה** ד לא דחי, ואף על גב דכל שצעה הוא מן הסורה במקדש, לא דחי כדאמרין טעמא בגמרא, וכן ערבה בשבעה, ובגמרא מפרש מאי שנה שבעה,

ערבה שבעה כיצד? יום השביעי של ערבה שחל להיות בשבת ערבה **שבעה**, **ושאר** חל יום שביעי **כל הימים ששה**,

מצות לולב ציוס טוב הראשון שחל להיות בשנת **כיצד** פ' בשוהה חל יום ראשון בשבת שלולב ניטל או בשבת איך היו נוהגין בה? **יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת** [כל העם. רש"י] **מוליכין את לולביהן לחר הבית** [מערב שבת. רש"י] [והנעם שבאו לחר הבית ולא נטלו לולב בבתי הכנסיות שבירושלים, שהפסוק ולקחתם לכם ביום הראשון וגו' ושמחתם ודחינו מצות שמוחה בנטילתה אינה אלא במקדש. ע"פ יוסף דעת] **והחזונין** שמעך, שהיו

דלא חזי ומחזירתו למים בשבת שלא יכמוש **רבי יהודה אומר בשבת מחזירין** שהרי מכאן נטלוס היום, אבל לא מוסיפין מים, כל שכן שאין מחלפין המים לשפוך את אלו ולתת אחרים זנין מהני, דערה לתקוני מנה **ביום טוב מוסיפין ובמועד מחליפין** צחולו של מועד מנה להחליף, קמן היודע לנענע חייב בלולב.

גמ': פשיטא? מהו דתימא הואיל ואשה לאו בת חיובא היא אימא **לא תקבל** דלגגה איכא איסור טלטול קא משמע לן מיון דרלאו לנטילה אנשים מורת כלי עליו, ומוחר בטלטול לכל.

שוניו במשנתנו **קמן היודע לנענע**, ת"ר **קמן היודע לנענע חייב בלולב** לחנכו מדכריהם, **להתעטף חייב בציצית**, **לשמור תפילין** שלא יכנוס בהן לבית הכסא **אביו לוקח לו תפילין** [כיון דתפילין צריכין גוף נקי וזה תלוי בהקטן עצמו לא אמר שחייב אביו לחנכו להניח תפילין, אלא החנוך הוא שאביו יקנה לו תפילין כיון ששמור שלא להבינם לביהב"ם. ע"פ ביצויז אור עיי"ש], **יודע לדבר אביו לומדו תורה** ובירושלמי כאן יודע לדבר אביו מלמדו "לשון" תורה, פ' דהיינו לשון הקודש וק"ש,

תורה מאי היא? א"ר **המנונא** דברים לג **תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב** # [לא הבנתי למה קורא לפסוק וזה תורה? ובשמו"ץ כתב תורה מה היא, כלומר מה היא תורה שיכול ללמד לילד שרק עקשיו החל לדבר? אמר רב המנונא הכוונה שמתלמד אותו לומר את הפסוק תורה צוה וכו' שיש בו הדגשת הקשר בין ישראל לתורה והוא הקרוי בקצור תורה. אבל עדיין צריך ביאור], **ק"ש מאי היא?** **פסוק ראשון**,

היודע לשמור גופו מטומאת מגע ומשא ואהל, **אוכלין על גופו טהרות** אם נגע גופו בטהרות אין חוששין להם, אבל לא על ידיו, אם נגע בדיוו בטהרות חוששין להם, שיש יודע לשמור גופו ואין יודע לשמור ידיו מותרת סמס ידים, שגורו עליהם להיות שניות, אלא אם כן יודע לשומרם, אבל היודע **לשמור את ידיו** משעטלם אינו נוגע בשום דבר ספק, או בספק המטמא את הידים ואם לא מהר וצא לנגע בטהרות נוטל ידיו **אוכלין על ידיו טהרות** שנגעו ידיו בהם,

היודע לישאל שאם שאלין אותו נגעת בטומאה זו, יודע להשיב הן או לאו, או איני יודע **ברשות היחיד ספיקו טמא** הכי גמרי לה הלכתא מסוטה, כדאמרין במסכת סוטה (כת, ה) ומכאן אמה דן לשרץ כו', **ברשות הרבים ספיקו טהור** אם שאלוהו ואמר איני יודע,

היודע לפרוס כפיו כשהוא כהן **חולקין לו תרומה בבית הגרנות** ומקמי הכי אין חולקין לו בגורן, אבל משגרין לו לצימו אם יודע לשומרה בטהרה, דהכי מיא בגמרא דנושאין על האסוטה ביצמות (נט, ב) שערב אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות, חרש שוטה וקטן כו', וכולן משגרין להם לזמיהם, בבית הגרנות אין חולקין להם צמיון תרומה הוא, שאין כל רואיו יודעים צ שהוא צק לשומרה, אבל לבימן משגרין להם הנקויים ומכריין בהם, ומשיודע לפרוס כפיו ופורס כצנור הכל יודעים שהציא שמי שעדות, שאין קטן פורס כפיו, כדאמרין במגילה (כד, ה), הלכך חולקין לו,

דף מ"ב ע"ב

היודע לשחוט לאמן ידיו לשחיטה אף על פי שאינו צקי בהלכות שחיטה **אוכלין משחיטתו** כדאמר רב הונא והוא שגדול עומד על גביו ורואה שלא שעה ולא דרס, **אמר רב הונא והוא שגדול עומד על גביו**,

יכול לאכול בזית דגן כל חמשת המינין קרי דגן חטין, ושעורים, וכוסמין, וסעילה שועל, ושיפון **מרחיקין מצואתו** משאלל בית מאלו בכל ענין אכילה, שזאת מניס הללו מסרחת ובמובימי רגליו ארבע אמות לענין קריאת שמע ותפלה, **אמר רב חסדא והוא שיכול לאוכלו בכדי אכילת פרס** לצינוני, אבל אם לרץ זה הקטן לשהות יותר מכאן, הכי הוא כאוכל עכשיו תני וית למחר תני וית, שכן הלכה למשה מסיני שאין אכילה מאטרפת לשהיה ארוכה מזה,

אמר רב חייא בריה דרב ייבא ובגדול אע"פ שאינו יכול לאכול בכדי אכילת פרס תני ככר, ששיערו צו חכמים מוזן שמי סעודות לעיור, ולשון פרס פלגא, כדתמן

אבני חן למסכת סוכה

המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים שגם כשאין ביהמ"ק קיים אלו דרעו בקביעא דירחא דוחה לולב אצלם את השבת שמע מינה,

יום ראשון דאיתיה מן התורה בגבולין מנא לן? דתניא ויקרא כ"ג מ' ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד # [צ"ע למה צריך פסוק לזה], לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול, ביום ואפילו בשבת דמשמע כל דהו יום, וקרא יסירא הוה, דמני למכתב בראשון, ראשון אפי' בגבולין לאו מרביא דרש, אלא ולקחתם ביום ראשון ולא פירש מקדש [דאילו לקמיה בפסוק כתיב ושמחתם "לפני ה' אלוקים" שבעת ימים], משמע אפילו בגבולין, הראשון ה"א מיעוטא הוה, כלומר בראשון לחודיה הוה דאמינא לך ואף בשבת, מלמד שאינו דוחה אלא יום טוב הראשון בלבד דהרבי של ביום שאפילו בשבת אינה אלא בראשון בלבד,

אמר מר ביום ואפילו בשבת מכדי טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למישרי טלטול דרנן, עדיין לא נאסר טלטול צעלם, ונא הכמוז להמירי כאן?

אמר רבא לא נצרכא אלא למכשירי לולב דא הכמוז ללמדך שמכשירי לולב דוחין את השבת, כלומר מיקויה, ואפילו לקולא מן הממוכר ולאוגדו ואליבא דהאי תנא ברייתא זו שבתור מכשירי לולב אחיא כהאי תנא דתניא לולב וכל מכשיריו דוחין את השבת דברי ר' אליעזר,

מ"ט דר' אליעזר? אמר קרא ביום ואפי' בשבת, ורבנן האי ביום מאי עבדי ליה? מיבעי ליה ביום ולא בלילה, ור' אליעזר ביום ולא בלילה מנא ליה? נפקא ליה מסיפא דקרא ויקרא כג' ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ימים ולא לילות, ורבנן אי מהתם הוה אמינא לילף ימים ימים מסוכה מה להלן ימים ואפי' לילות אף כאן נמי ימים ואפי' לילות,

וסוכה גופה מנלן דחייב בה בין ביום בין בלילה? דת"ר ויקרא כג' בסוכות תשבו שבעת ימים ימים ואפי' לילות, אתה אומר ימים ואפי' לילות או אינו אלא ימים ולא לילות, ודין הוא נאמר כאן בסוכה ימים ונאמר בלולב ימים מה להלן ימים ולא לילות דכמיז ביום הראשון אף כאן ימים ולא לילות,

או כלך לדרך זו נאמר כאן בסוכה ימים ונאמר במלואים ימים דכמיז (ויקרא ח) ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה וגו', סוכה מנחה כל היום, ומלואים מנחה כל היום, לישיב בעזרה ושלח ללוא, דכמיז (ויקרא ח) ומפתח אהל מועד לא תלכו שבעת ימים ונאמר (ויקרא ח) תשבו יומם ולילה שבעת ימים מה להלן ימים ואפילו לילות אף כאן ימים ואפי' לילות,

נראה למי דומה דנין דבר שמצותו כל היום סוכה מדבר שמצותו כל היום מילואים ואל יוכיח דבר שמצותו שעה אחת [ולולב מנחה שעה אחת, שלא נאמר בו אלא לקסיה. ד"ס, ובדרפוס הוא גרפס ראש ע"ב],

או כלך לדרך זו דנין דבר שמצותו לדורות סוכה מדבר שמצותו לדורות לולב ואל יוכיחו מלואים שאין נוהגין לדורות? ת"ל

דף מ"ג ע"ב

תשבו (יומם ולילה. ד"ס) תשבו לגזרה שוה, נאמר כאן תשבו ונאמר במלואים ויקרא ח תשבו מה להלן ימים ואפי' לילות אף כאן ימים ואפילו לילות.

שנינו במשנתנו ערבה שבעה כיצד, ערבה בשביעי מ"ט דחיא שבת ולא גזיר בה די כיצד דגזיר גזירא שמוא יעבירו, דהא דהא נמי לימא מן הסוהה בגבולין כשאר ימי הסוג לגבי לולב,

שם לגזירי צור [לשון חזקה ומפקח. יוסף דעת], מקבלין מהן את לולביהן וסודרין אותן על גבי איצטבא דסנה של הר הבית היתה מוקפת ארבעה עשר שם, ומסוכתה למעלה מפני הגשמים, על גב הארבעה עשרין במתניתין, דהיינו על גבי הספסלים, והזקנים שדואגין שלא ידחפוס למחר, ויתמטעו בהקפל הכל לקחת איש לולבו מניחין את שלהן בלשכה,

ומלמדוין אותם בית דין את כולם לומר כל מי שמגיע לולבי לידו אם יבא לולבו לידו חמירו הרי הוא לו במתנה כדי שלא יהא אצלו לא גזול ולא שאול,

למחר משכימין ובאין והחזינן וזרקין אותם לפניהם והן מחטפין ומכין איש את חברו, וכשראו ב"ר שבאו ליד סכנה התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו כשחל בשבת ואינם יכולים להביאם, ויטלו אותה בביתם או בביהמ"ד ולא יבואו למקדש.

גמ': אמאי אם חל אחד משאר ימים בשבת אין נוטלין לולב טלטול בעלמא הוא אין בו דא חסור, אלא כמטלטל עינים, וכיון דמן המורה הוא במקדש כל שצעה למה אסרוהו, מה סיג המורה מנאנו בו ולירדחי שבת?

אמר רבה גזרה שמוא ימלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד נעטעו לו ברכמו.

דף מ"ג ע"א שפחת תורה

ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים הוא הדין דמני למימר ויוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, אלא שצריך מקומות וענינים אחרים יש לחוש להעברת ארבע אמות, ואין לחוש להוצאה, כגון אם היה מונח בכרמלית או בקרפף או בגינה, דאין כאן חסור הוצאה דאורייתא, ויש כאן חסור העברה ברשות הרבים, או הנציה על מנת ליעלו ולא להוציאו, ונמלך להוציאו פטור משום הוצאה אם לא עמד לפוש צינים, כדאמרין במסכת שבת (ב, ב), והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה,

אי הכי יום ראשון נמי אם חל בשבת לא נוטל לולב? ראשון הא תקינו ליה רבנן בביתו דקדמי מתניתין התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל צימו, וממך שלא התרת לו אלא צימו וזכר הוה, ולא אחי לאפקורי ולא חיישנן שמוא יעבירו, התינו אחר תקנה שכל אחד נוטל בביתו קודם תקנה מאי איכא למימר למה לא נחוש שמוא יעבירו?

ומתרינן אלא ראשון דמשונה נעילתו דאיתיה מן התורה בגבולין דחייב מן התורה ליטול לולב בכל מקום, לא גזרו בהו רבנן לא בגבולין ולא במקדש וחייבו ליטול בכל מקום ולא גזרו שמוא יעבירו, אלא הנך שאר הימים דליתנהו מן התורה בגבולין שאני מן המורה אלא במקדש לא תשיבא נטילה דהוה גזרו בהו רבנן משום חומרא דשבת אף במקדש לא ליטלה בשבת חז"מ גזירה שמוא יעבירו,

[וצ"ע בשלמא ביום ראשון יש לחוש שילך אצל חכם אבל בשאר ימים הלא כבר נטל אתמול ולמה צריך עוד לחכם?]

ואם תאמר נמנאנו בית דין מתנין לעקור דבר מן המורה, הא אומציה צינמות (ב, ב), ושנינן שב ואל מעשה שאני,

אי הכי האידינא נמי לידמי ביום טוב ראשון את השבת? אנן לא ידעינן בקיבועא דירחא שמוא אין יום טוב עד למחר, דהוה לן למעבד אלוט מעובה,

ומקשה איננהו צמי ארץ ישראל דידעי בקיבועא דירחא שעדיין מקדשין על פי הרמיה לירדחו, לוי, אף בזמן הזה?

אין הכי נמי דתנן חדא ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן להר הבית, ותנן אידך מתניתין היא, בסוף פירקין דלעיל (סוכה מה, ב) לבית הכנסת? שמע מינה כאן בזמן שבית

אבני חן למסכת סוכה

ואמאי לא גזור בה במקדש?

איתיביה לולב דוחה את השבת בתחלתו ביום טוב ראשון וערבה בסופו כשציעי פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת והביאו מרביות נטיעות של ערבה מערב שבת ראה תוב' והניחום בעזרה והכירו בהן ביייתוסין הרגישו תלמידי בימוס והן נדוקים, ואינם מודים בערבה, שאינה מפורשת מן המורה ונטלום וכבשום טמנום, כמו בהדי כנשי דרומנה למה לך, במסכת ברכות (י, א), ויש מפרשים כמו יכבש עונותיו (מיכה ז) יכסה, כסית כל חטאתם סלה (תהלים פה) תחת אבנים ויודעים הם כחכמים שלא יעלטנו למחר האבנים,

למחר הכירו בהן עמי הארץ שלא היו בקיאים באיסור טלטול, והם הימה ידם עם הפרושים ושמשום מתחת האבנים והביאום הכהנים וזקפום בצידה המזרח אצל ישראל לא היה נכנס בין האולם ולמזבח לפי שאין ביייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת, ומדקמי "חיבוט ערבה" אלמא בנטילה היא מכלל דצד טולין אותה ומנענעים, ומקיפין בה הכהנים את המזבח ברגליהם, ואמר קך זוקפין אותה, תיובתא,

והחר ומקשה ואלא נדרחו כיון דנגטיילה הוה יס לו לעשות זכר למקדש, ולדחי שביעי דילה שבת? כיון דאנן לא דחינן בגולה לא דמין, משום דלא קים לן בקיעא דירחא אינהו נמי לא דחו,

והא יום טוב הראשון דלדידן לא דחי ולדידהו דחי?

דף מ"ד ע"א

אמרי לדידהו נמי לא דחי שלא לעשות ישראל אגודות אגודות, וגרלה כשמי מורות, דלדין לא דחי לולב שבת,

ואלא קשיא הני תרתי דתנא חדא כל העם מוליכין את לולביהן להר הבית ותני' אידך לבית הכנסת ומתרגיזין כאן בזמן שבת המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים?

לא אידי ואידי בזמן שבת המקדש קיים ולא קשיא כאן במקדש כאן בגבולין מוליכין לצית הכנסת, וכולהו בזמן הציט, דהו טילה בלחך, וסמוכים (לביטוי צית דין) [לג"ד. ד"ם], ויודעים אימת הוקבע החדש, אצל עתה, משחרב צית המקדש, אין לולב דוחה שבת אפילו לגני ארץ ישראל,

א"ל אביי לרבא מאי שנא לולב דעבדינן ליה שבעה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן לה שבעה זכר למקדש אצל יום אחד מיהא עבדינן, כדאמרין לקמן (עמוד צ') בצרי אלעזר בר דוק, והוא היה לאחר מורקן, שהיה רבי דוק אצו צימי רבי יוחנן בן זכאי [חי בשנת 70], וצימי רבי אלעזר ורבי יהושע [תלמידי ר' יוחנן בן זכאי חי בשנת 100] ורבן גמליאל [דיבנה חי בשנת 80] היה, כדאמרין בבבבבב (ל, ב) כלום חלקנו בין חצר לגם הארץ, והוא היה השואל פ' ובין שהחורבן היה בשנת 68 ואביו חי לאחר בן נמצא שהוא היה אחר החורבן ואפ"ה עשה ערבה יום אחד?

א"ל הוואיל ואדם יוצא ידי חובתו בערבה שבולב, א"ל ההוא משום לולב הוא דקא עביד ליה, וכי תימא דקא מגבה ליה והדר מגבה ליה והא מעשים בכל יום דלא קא עבדינן הכי?

אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאורייתא עבדינן שבעה זכר למקדש, ערבה דרבנן לא עבדינן לה שבעה זכר למקדש,

למאן אכלא דמאן קאמר ערבה דרבנן דפליגי בטעם שאנו נוטלין ערבה אילימא לאבא שאול לילי ריש ל"ד ע"א האמר ערבי נחל כתיב שתים אחת ללולב ואחת למקדש ובין דערבה דאורייתא כמו לולב למה אין עושין ערבה כל שבעה כמו לולב, אי לרבנן

א"ר יוחנן כרי לפרסמה שהיא מן התורה לפי שאינה מפורשת מן המורה בהדיא שנקן לה רווחא למדחי שבת חד יומא, כדי לפרסמה שמן המורה היא, אי הכי לולב נמי לידחי בשאר ימים במקדש כרי לפרסמו שהוא מן התורה כל שבעה, דהא לא מפרשא בהדיא, דאיכא למיטעי ולמימר דהאי ושמחתם לפני ה' שבעת ימים לאו שמחת לולב קאמר?

לולב גזרה משום דרבה שמוא יעבירו, אי הכי ערבה נמי גזורה? ערבה שלוחי בית דין מייתי לה מערב שבת, ולמחרת אינה מגוה לכל אדם אלא כהנים המקיפין בה את המזבח, וראה תוב', לולב לכל מסור,

אי הכי דליכא למיגור בה מדוי, והוא כל שבעה במקדש מן המורה כל יומא נמי לידחי דאיכלע שבעת ידחי, מאי שנא חד יומא וכו' לא? אתי לפקפוקי בלולב ללולב כלולב, משום דלא דחי כלולב אלא בחד יומא, והא דחי כל יומא, אחי למימר לולב לאו מגוה חשבה היא,

ולידחי ביום טוב ראשון ערבה ביום טוב ראשון כלולב? לא מוכחא מלתא דמשום ערבה הוא דמיפרסם שהיא מן המורה אמרי לולב הוא דקא דחי משום דמנה לדחות אצל לולב, נדחית אף אצל ערבה, ועיקר משום לולב הוא,

ולידחי בחד מהנדך כחמד משאר הימים? כיון דקא מפקת לה מראשון אוקמה אשביעי יום מסיים, או ראשון או אחרון,

אי הכי האידנא נמי לאחר מורקן, דעבדינן ערבה חד יומא, כדאמרין לקמן (סוכה מה, ב) מנהג נביאים הוא בגבולין, כיון דליכא למיחש מדוי לידחי כשציעי, ויטלוה ויהכנוהו שלחי צית דין לפרסמה שהיא במקדש מן המורה [ראה תוב' ד"ה שלוחי בסופו] שהרי לא גזרו עליה כשציעי, ולאחר מורקן מי גזר עליה? אנן לא ידעינן בקיבועא דירחא ושמא אין שביעי שלנו שביעי,

ומקשה אינהו ידיעי בקיבועא דירחא לידחי?

כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע הם מעבדים את אלול או אחד מן המדשחים, כשרואין שיאירע שביעי בשבת, וראה תוב', כי אתא רבין וכל נחותי כל הסיעה שירדו מארץ ישראל לבבל, ושעלו מבבל לארץ ישראל וחזרו אמרי איקלע ולא דחי, ואלא קשיא?

אמר רב יוסף מאן לימא לן דערבה בנטילה דערבה במקדש בנטילה, דלדידיה השתא ערבה איסורא מדרבנן זכר למקדש, דנידחי שבת דלמא בוקיפה לא היו נוטלין אותה ביד, אלא זוקפין אותה בצידי המזבח לחוד, כדתנן במתניסין, והשתא ליכא מונח, היכא נוקפה.

איתיביה אביי לולב וערבה ששה ושבעה מאי לאו כלולב מה לולב בנטילה אף ערבה בנטילה? מידי איריא הא כדאיתיה והא כדאיתיה,

איתיביה אביי בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום כשציעי שבע פעמים מדקמי פעם אחת ושבע פעמים שמע מינה הקפה ברגל קציע המזבח הוא, וכמה מקיפין מאי לאו בערבה? לא בלולב מקיפים, לאחר שזקפו הערבה קציע המזבח,

והא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח בערבה? א"ל הוא אמר לך בערבה ואנא אמינא בלולב,

אתמר ר' אלעזר אומר בלולב, רב שמואל בר נתן אמר ר' חגיגא בערבה, וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח בערבה,

א"ל רבא לרב יצחק בריה דרבה בר בר חנה בר אוריא תא ואימא לך מלתא מעלייתא דהוה אמר אבוכך הא דתנן כל היום מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים, הכי אמר אבוכך משמיה דר' אלעזר בלולב,

אבני חן למסכת סוכה

דף מ"ד ע"ב

כאן במקדש הלכה למשה מסיני כאן בגבולין יסוד נביאים,

א"ר אמי ערבה צריכה שיעור לקמן מפרש שיעור ואינה ניתלת אלא בפני עצמה לון דבר אחר נאגד עמה, (דמוכת) [ד'ג'ק'ט. ד"ס, פ' מען זאל יך איבערציגן] שהיא מזה לא שיאסור ליטול הערבה עם הלולב דלא מיירי אלא באגדי בהרי הדרי. תוס' ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב,

ומקשה כיון דאמר מר אינה ניתלת אלא בפני עצמה פשיטא דאין אדם יוצא בערבה שבלולב? מהו דתימא הני מילי היכא דלא אנגהיה והדר אנגהיה, אבל אנגהיה לשם נטילת לולב והדר אנגהיה לשם ערבה אימא ליתוס דה, דלכא הוכחה עובא לא ולא נימא שאינו יוצא בה לשם ערבה קמ"ל, וח"ל המאירי ואפי' הגביה אל הלולב לשם לולב וחור והגביהו לשם ערבה אינו כולם שצריכה היא להנצל בפני עצמה, ואין צריך לומר שלא להסירה מן הלולב ליטול בפני עצמה שהרי מוקצית היא למצותה.

ורב חסדא א"ר יצחק אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב,

ענין חדש וכמה שיעורה דאמרן לעיל גריסה שיעור? אמר רב נחמן ג' ברי עלין לחין שיש בכל אחד עלין לחין [ששלשה עלין יוצאין מקלה אחר. תוס'], ורב ששת אמר אפילו עלה אחד ובר אחד, עלה אחד ובר אחד ס"ד עלה משמע כלל דל, ובר כלל עלה, ומאי ליתוס דעלה כלל דל, הא לא מינכר? אלא אימא אפילו עלה אחד בבר אחד דל אחד ובר עלה אחד, ודיו, [וכי אמרינן לעיל (סוכה ג, ד) שלשה טפחים לגבי לולב הוא דאמרין, שהם ערבה ארוכה שלשה טפחים, אבל ערבה שהיו מקיפין בה בפני עצמה כל דכו סגי, והשם נהגו להניח מורכבות, ענפים ארוכים ויפים, שמנכל מזה ענין יפה, וראה בא"ח סימן תרס"ד סעיף ד' שיעור ערבה זו אפילו עלה אחד בבר אחד, הנה מיוסד מנוסחא ליהוה עלה אחד בבר אחד (טור בשם רב האל) ע"כ נהגו לעשות הסוּפֿעוּת יפים משום זו אלי ואטורו וכו'.

אמר אייבו למה דבר הזה קאימנא קמיה דר"א בר צדוק ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה, שקיל ר"א בר צדוק חביט חביט לשון יעניעו [בשמו"ץ מביא בשם רב צמח גאון כי הערבה היא רמו לשפתיים, וחביטו הערבה בקרקע היא כעין כפרה על מה שחטא אדם בפיו, ועל דרך לשון הכתוב יתן בעפר פיהו ואלי' יש תקוה. איכה ג' כט] ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא גגזולין, ולא יסוד נביאים, הלכך אינה גריסה ברכה,

אייבו הפסא וחזקית והני בני בריתיה דרב אייתו ערבה לקמיה דרב חביט חביט ולא בריך קא סבר מנהג נביאים הוא,

אמר אייבו הוה קאימנא קמיה דרבי אלעזר בר צדוק אתא לקמיה ההוא גברא א"ל קרייתא אית לי כפרים ויושעיהם # [מה הפירוש שיושבי הכפרים הם שלו?]? כרמיא אית לי זיתא אית לי ואתו בני קרייתא ומקשקשין בכרמיא עדינן את הכרמים שצניעות ואוכלין בזיתא בשכר מפירות הכרמים, ואין [מופקין. ד"ם] לעניים אריך או לא אריך עוב לעשות כן או לא, אריך לשון דבר הטוב, ונעורא יש לו דומה ועדות מלכא לא אריך לנג למיחו [וה"ח פ"א אי כשר ליהנות מאותן הכרמים שנתקששו בשעיות]? א"ל לא אריך לפי שאתה פורע פעולתם מפירות שצניעות והמורה אמרה לאכלה ולא לשמורה, אבל הקשקוש מותר, כדלקמן,

הוה קא שביק ליה ואזיל פ"א לאחר שהשיב לו לא אריך, הניח לו להתוודע גברא לילך לדרכו אמר ר' אלעזר בר צדוק כדו כגרי הויית דייורי בארעא דרא מ' שנין עזרו למעטם שנה שאני דר בלך הוואת ולא חמיתי בר איגש לא ראימי בן אדם מהלך בארעא דתקנן כדון שמהלך בדרך ישר כאלם זה,

הדר ואתי וא"ל מאי מייעבד ההוא גברא חור ושאל את ר' אלעזר בר צדוק כיון שלא טוב

הלכתא גמירי לה דא"ר אסי א"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן [ראה שקלים ג' ע"א, ג' גוסחאות בשם זה] עשר נטיות ערבה וניסוך המים הלכה למושה מסיני פ"י והרי הוא כמו דאורייתא?

אלא אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאית ליה עיקר מוה"ת יוס אחד מיהא יש לו שורש, בגבולין עבדינן ליה שבעה זכר למקדש, ערבה דלית לה עיקר מן התורה בגבולין אין לה שום שורש מן המורה גגזולין, לא עבדינן שבעה זכר למקדש,

אמר ר"ל כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה חץ דם וזחקים ונכנסין להקריב דגגלהם וערבה בידם, ולי אפשר להקריב שלא יכנסו בין האולם למזבח, וכל השנה אסורים ליכנס שם, כדאמרין במסכת כלים בפרק ראשון,

א"ל ר' יוחנן מי אמרה שהם סלקא דעתך דהכי קאמר מי אמרה שהיא חובה, וקאמר ללחם בה ידי חובה? ולהכי פריך מי אמרה כממיה! הא איהו אמר דא"ר אסי א"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן עשר נטיות ערבה וניסוך המים הלכה למושה מסיני?

אלא מי אמרה בנטילה ותהא חובה הסגים, [דקאמר. ד"ם] ללחם דלמא בזקיפה וכן אחד וקופה על ידי הכל, ואין חובה על כולם? ועוד שאלה מי אמרה בבעלי מומין דלמא רק בתמימים?

ומתריץ "מי אמרה" אתמר ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר ערבה יסוד נביאים תקנת נביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי, שהיו ממחקי תקנות ישראל באשוי כנסת הגדולה, [הנביאים תקנו שכל אחד יעשה כן, ולפ"ו שייך לברך עליה] אחד אמר ערבה מנהג נביאים הנהיג את העם, ולא תקנו להם, ונפקא מניה דלא בשוי ברכה, דליכא למימר וזנו, דלפילו בכלל לא חסור ליתא [הם נהגו כן ואנו נוהגין כן אחריהן],

תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר יסוד נביאים דא"ר אבהו א"ר יוחנן ערבה יסוד נביאים הוא תסתיים,

א"ל ר' יורא לר' אבהו מי א"ר יוחנן הכי יסוד נביאים היא והא [אמר. ד"ם] והא"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן הלכה למשה מסיני היא עשר נטיות ערבה וניסוך המים הלכה למושה מסיני? דניאל ד אשתומם כשעה חרא ואמר שכחום גגלות כלל שכתו את המורה והמלות במקצת, חו נשכחה לגמרי וחזרו נביאים אחרונים ויסדום על פי הדבור, ראה מהר"ץ חיות שהתמה על פרש"י דהא תורה לא בשמים הוא עי"ש,

ומי א"ר יוחנן הכי דנשתכחה התורה בגלות ככל והא"ר יוחנן דלכון אמרי דלחון היא [רב כהנא היה מתלמידי רב בבבל, והיה חריף מאד, וזכר לארץ ישראל לפני רבי יוחנן מחמת מדין, שהרג לאדם אחד] כדאמרין בפרק בתרא דנבא קמא (ק, א), והולך לו רבי יוחנן לכמה ספיקות שר' יוחנן שאל שאלות מרב כהנא, והיה אומר רבי יוחנן לגבי ארץ ישראל ספור היימי שמורה שלכם, שלא גלימם מארעא ולא היה לכם טירוף הדעת, אבל ראינו שהיא התורה של בני דגל, שאף על פי שגלו, עמדה להם חכמת החרש והמסגר שגלו עס יכניה, דכתיב (מלכים ב' כד) פסוק ב"ו ואת כל אנשי החיל שבעת אלפים והחרש והמסגר [הם האומנים ושוברי השערים. מ"ד] אלף [לבר אלו הראשונים. רד"ק] הכל גזורים עושי מלחמה ויביאם מלך בבל גולה בבלה, ותנא בסדר עולם וכו' מה גזורה עושין בני אדם הנחמין בשלשלותם של בבל, אלא, שגזורים היו צמלחממה של מורה]

אלמא סבירא ליה לרבי יוחנן דלא נשכחמה מורה גגלות כלל?

והר"ח פירש כלומר רב כהנא שלכם שהוא בבלי, אמר דלחון היא פ"י החכם שלכם אמר לי כי ערבה מדרבנן היא ואינה לא יסוד נביאים ולא הלכה.

לא קשיא

אבני חן למסכת סוכה

מאחריהם ויבא בין ממנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה ויעו משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזו כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים, ושלשמן בני שבעים ושמים אומיות, ומתן שם המפורש אום ראשונה של פסוק ראשון, ואחרונה של אמצעי, וראשונה של אחרון, וכן בזה הסדר כולם, השם הראשון והו וי"ו של ויסע, ה"א דכל הלילה, וי"ו דיעו, ושם השלשים ושבע הוא אמי אלף"ח דמאמריהם, וי"ן ראשון דהענן במשכן של מפרע, וי"ד דרוח קדים,

וכתב התו"ט וכאשר נעשה שתי מערכות מאלו השמות יהיה השם הל"ו הראשון ממערכת השניה ונמצא שאלו שני שמות אני והו הם הראשונים לשתיים המערכות, והקדים שם אני שהוא ראשית מערכה שניה בדרך אני ראשון ואני אחרון, שוב מצאתי חלוקת שם ע"ב לחצאין בספר הבהיר הביאו הספ"ר והנצי"ה וראה תוס'

וראה כאן בירושלמי שגורם אני "והוא" הושיעה נא, ובגמ' שם ר' אבהו בשם ר' יוחנן כיני מתניתין אני והוא הושיעה נא וכתב בקרבנה"ע שם בן הוא שניה משנתנו אני והוא באל"ף בסופו דקאי על הקב"ה כדכתיב והוא אסור ביוקם כביכול הוא עצמו אסור.

והו		לוו		אני		מבה
י"ל		פהל		חעם		פוי
ס"ט		גלך		רהע		נסם
עלמ		י"י		י"ן		י"ל
מחש		מלח		ההח		הרח
ללה		חרו		סיב		פצור
אכא		נתה		וול		ומב
ךהת		האא		י"לה		יתה
הוי		ירת		סאל		ענו
אלד		שאה		ערי		מחי
לאו		ר"י		עישל		דמב
ההע		אום		מ"יה		מןק
י"ל		לךב		והו		אינע
סבה		ושר		דני		חבו
הרי		יתו		החש		ראה
הקם		לתח		עמם		יבמ
לאו		ךוק		נא		היי
ך"ל		מןך		י"ת		סום

ואותו היום נשעני מקיפין את המזבח שבע פעמים,

בשעת פטירתן ביום שביעי. יבין מה הן אומרים # [אולי שבימי סוכות היו הקרבנות הריבה יותר מכל השנה ועכשיו היה בעין נעילת החג היו כאילו מדברים אל המזבח]? יופי לך מזבח יופי לך מזבח [היופי הזה עבודת הערבות אלו עושין לך, שאמס מפני עליו רש"י ע"ב], ר"א אומר לְיָהּ ע"פ התו"ט עי"ש ולך מזבח לְיָהּ ולך מזבח [אלו עושין את הכבוד הזה. רש"י ע"ב],

ולכן כופל הדברים שני פעמים כנגד ב' המזבחות מזבח הנחושת והזבח דשניהם לכפר, מזבח הנחושת ע"י הקרבנות, והזבח ע"י הקטורת. הלכתי נבחרת במשניות תפארת ישראל.

כמעשהו מעשה הערבות אצל המזבח בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיו מלקטין אותן מערב ומניחין אותן בגיגיות קוניש" (צ"ל קוב"ש) של זהב מלאות מים כדי שלא יכמושו,

ר' יוחנן בן ברוקה אומר חריות ענפים של דקל ולא ערבות היו מביאין בין צמול בין צסמ, ונגמלא מפרס עעמא וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח, [גחז"י הוא סימן: ג'רופות של זית, ח'ריות של דקל, ז'מורה של גפן, י'חור של תאנה. יבין ערלה פ"א מ"ט],

ואותו היום נקרא חבוט חריות שהיו מריבין בחיבוט יותר משאר ימים. פסקי הרי"ד בה

הדבר מה אעשה? א"ל אפקר תפקיר ויתיא לחשוכיא לעניים ותן פריטיא פרוטות ממסך לקשקושי כרמים,

וקשקושי קשקוש נשענית מי שרי והא תניא שמות כג' והשביעית תשמטנה ונמשתה, תשמטנה מלקשקש, ונמשתה מלסקל להשליך אצנים לחן?

אמר רב עוקבא בר חמא תרי קשקושי הוו חד סתומי פילי נקעים, שהשקשים מגולים, ור"ך לנסותם שלא ייבש האילן, ואוקומי אילני הוא שלא ימות, ואינו עושה להשביטן אלא לקיימן שרי, וחד אברויי אילני כמו וברא אותם במצותם (יחזקאל כג) לנקוז העפר שעל השקשים ולהחיו שהיה רך ומיחם, והאילן משפית, כך שמעתי, לישנא אחריתא להנריח את האילן ולהשמיחו, אברויי אילני אסור סתומי פילי שרי,

אמר אייבו משום רבי אלעזר בר צדוק אל יהלך אדם בערבי שבתות יותר מוג' פרסאות אלא יצטות לו בעוד יום גדול, ויבין לו סעודת צמח, אמר רב כהנא לא אמרן אלא לביתיה שהולך לביתו, והס אינס יודעים שיבא היום, ואין ממיתם לנורכו, והוא טועם עליהם, [וכתב המאירי שמא לא ימצא דבר מתוקן לצורך שבת ויפקיעו עונג שבת] אבל לאושפיזיה אלו סמוך על בני הצית, וטשא עמו סעודתו אמאי דנקיט סמך ועל מה שצידו נסמך,

ואיכא דאמרי אמר רב כהנא לא נצרכא אלא אפי' לביתיה דמה שמואל אס מעט אס רב שלו הוא, אף על פי כן לא יהלך, וכל שכן לאושפיזיה, שלא ימלא כלום, [בפני שהוא צריך לעשות כלום דבר לעונג שבת. ר"ח] # [למה בלישנא קמא פשיטא ליה שנושא עמו סעודתו?] אמר רב כהנא ברידי הוה עובדא ואפילו כסא דהרסנא לא אשכחי סעודה מועעת, דגיס קטנים מוטונין בקמח בשומן שלהן לא מצאתי בבית.

שוניו במשנתנו מצות לולב כיצד, תני תנא קמיה דרב נחמן הוה מני מנא קמיה סורדין על גג האיציטבא, א"ל

דף מ"ה ע"א

וכי לייבשן הוא צריך והרי היצט פסול? אלא אימא על גב האיציטבא, אמר רבנא אמר רבי יהודה הר הבית סמיו כפול היה סמיו לפנים מסמיו אלטנאות מקיפות אותו את הר הבית, ו אצטבאות אלו גם מקיפות אלטנאות אחרים, היקף לפנים מהיקף. [ובר"ם גורם ע"פ כ"י אלטנאות מוקפות סניב, ואלטנאות אחרים מוקפות היקף לפנים מהיקף].

מתנני': מצות ערבה כיצד? מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא נגמלא מפרס עעמא, ויורדין לשם ומלקטין משם מורביות נטיעות צעירים. דשעסמרי של ערבה ענפים חדשים חותכין בכל יום נבחרים י"א אמה, ומקיפין בהן הכתנים את המזבח ואח"כ באין וכו' אב"י וזה למאן דאמר שבערבה היו מקיפין ומנחנינו עתה שמקיפים כל ששה ימים בלולב הוא כמ"ד בלולב מקיפין ובוים ז' מקיפין גם בערבה לעשות ככולי עלמא, וכ"ה בא"ר סי' תרס"ד מ"ב ס"ק ט"ז. ע"פ יבין ,

התו"ט ציין למשניות שביעית פרק ג' מ"ה ששם כתב ששרש השם של מרוביות הוא "רבה" פי' גדולים והיו"ד בא במקום הח"א והמ"ם נוספת בדרך השם הנגזר מן הפעל.

ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח היינו לאחר שהקיפוהו פעם אחת למ"ד ערבה בנטיולת. תוס', [שמעמדין אותן על היסוד של מזבח סביב למזבח וכל אחד מהעם לוקח משם בר א' או יותר וחובטין בקרקע אחת פעמים, אב"י ר"ל ביום ז' עשו כן] וראשיהן כפופין על גבי המזבח, תקעו והריעו ותקעו משום שמחת. תוס', # פי' שקול השופר מעורר ההרגשים ,

בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא, ר' יהודה אומר אני והו הושיעה נא גנימטריא אלה ה', ועוד נשענים ושמים שמות הן, הנקונים בשלש מקראות הסמוכין כפרשת ויהי בשלש שמות י"ד יב-כא ויסע וגו' מלאך האלהים הולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד

אבני חן למסכת סוכה

ראה תוס' ד"ה אחת ללולב לקמן ע"ב דר"י בן ברקא פליג על כל דה' ימים שדחה מביא חרות של דקל, דלית ליה דערבה הלכה למשה מסיני, וגם יפרש ערבי נחל לשון רבים כשאר מאן דאמרי לעיל ל"ד ע"א, ולשון "אותו" היום לאו דוקא אלא קאי על כל דה' ימים,

מיד תינוקות שוממין את לולביהן הגדולים שוממין את לולבי התינוקות מידם כשציעו ומפרש לשון מיד שהוא מחובר לתינוקת שמידם של התינוקות שוממין את לולביהן **ואוכלין אתרוגיהן** של מיתוקות, ואין בדבר לא משום גול, ולא משום דרכי שלום, שכן נהגו מחמת שמחה. וראה תוס' ריש ללמוד מכאן לאותן בחורים וכו' עיי"ש.

גמ': תנא מקום קלניא הוה בן מורין מן המס של מלך, שדחה מקום מושב לחילי הרומאים, **ותנא דירין מ"ט קרי ליה מוצא** # צ"ע הרי זה היה שם המקום, וקלניא אינה שם? ואולי ידעו שמוצא לא היה שם המקום? **אידי דמיופק מכרנא דמלכא** מוצא מכלל המס של המלך, [והיינו נמי קלניא דמוספתא] **קרי ליה מוצא**.

שנינו במשנתנו **ובאין וזוקפין אותן בצדי כו', תנא רבות** [צ"ל רבות. מוהר"ב רנשבורג] **ואורכות וגבוהות אחד עשר אמה כדי שיהו גוהות על המזבח אמה** [כדי שיהיו גוהות על המזבח] גרסינן גוהות מוטות, כמו כותל הגומה לרשות הרבים, דפרק קמא דמועד קטן ו, (א),

אמר מרימר משום מר זוטרא שמע מינה על היסוד מנח להו על יסוד המזבח היה מעמיד את הערבות, **דאי סלקא דעתך אארעא מנח להו**,

מכרי עלה אמה מן הארץ כרוחב שלשים ושמחים על שלשים ושמחים, שמתחילה הביאו מלגן מרובע שלשים ושמחים על שלשים ושמחים, והושיביו על הארץ כעין אישטרי"א, וגובהו אמה, ומילאוהו קיד וקויתא חפת, נמצא שעלה אמה, **וכנס אמה** וחזרו והביאו מלגן שהוא שלשים על שלשים וגובהו חמש אמות והושיביו על זה משוך אמה מכל זד, ומילאוהו קיד וקויתא חפת הרי שנכנס אמה **זהו יסוד** ועל אותה נקטה היו שופכים הדמים, ומשם יורדין ללפניה דרך שני נקבים שהיו בלחת הזויות,

עלה חמש וכשתמלא מלגן זה נמצא שעלה חמש מן היסוד ומעלה, הרי שש מן הארץ **וכנס אמה** וחזרו והביאו מלגן שהוא עשרים ושמנוה על עשרים ושמנוה והושיבו על זה, משוך אמה מכל זד וגובהו שלש אמות ומילאוהו קיד וקויתא חפת נמצא גובה חמש אמות, והוא גג המזבח, וכעיסה זו של סוף שש **זהו סובב** הוא הסובב שבה מקום הילוך לכהנים סביב למזבח כשצאין להקטיר ולמתן דמים, והיינו דקאמר עלה אמה וכנס אמה זה היסוד, עלה חמש וכנס אמה זה הסובב,

עלה שלש זהו מקום הקרנות עלה שלש זה מקום הקרנות,

ולא גרסינן וכנס אמה שלא היו משוכין הקרנות כלום לפנים, אלא הביא מלגן שהוא אמה על אמה ברום אמה ונתנו לקרן, ומילאוהו חלקי אגנים וסיד וקויתא חפת, וכן לכל קרן,

מכל מקום גובה המזבח חט למידין מכאן שהוא חמש אמות לבד הקרנות, ואי אחרעא מנה להו, [והוא] זריך [לתתם. ר'] צאלכסון, רגליה משוכין להלן מן המזבח מפני הכניסות של הסובב וגג המזבח, כדי שיהיו ראשיהן גוהין על המזבח **גוהות על גבי המזבח** [אמה. רש"ש] **היכי משכחת לה** מו לא משכחת לה גובה שמי אמות למעלה מנג המזבח שהיו גוהות עליו אמה?

לשון גוהות= הוא מלשון גיחה והיינו משוך [ולא מלשון גחון, או גיח], כדאמרינן במ"ק י' ע"א כותל הגוהה שזיה גטוי [וגם רש"י כאן מפרש גוהות=גוהות] לרשות הרבים, ולכן אם יש רק אמה למלעלה מנג המזבח אין זה נקרא גוהה שהרי הוא עולה באלכסון והוא קרוב לגג המזבח, אבל אם יש שתי אמות ויותר הוא עולה כאמה ויותר למעלה מנג המזבח ואח"כ הוא ממשיך ישר למעלה מנג המזבח.

אלא לאו ש"ב מדקמי גוהות על המזבח אמה, ואי אפשר להיות גוהות על המזבח אמה אלא אם כן גוהות ממנו אמתים, ואם יותר יומר, דאם אינם גוהות אמתים ומוטות אמה פ' אם אין בהם ב' אמות כדי שישאר אמה מוטות היינו גוהות, הרי הן נגדרות [נגג. ד"ס] המזבח # [לא הפרש שמונחות על המזבח, שעצו של ערבה אינה רבה כל כך שתפול על המזבח, אלא הפירוש שמונחות על חורו של גג המזבח [ולזה קורא נגדרות] ועולות ואינם שורות על המזבח], ואין זה לשון גוהות

איסוד מנח להו על אמה של כניסת היסוד של מזבח **שמע מינה** דהוי ליה שמונה אמות לגובהו של מזבח מן היסוד ולמעלה ונשאר עורף שלש אמות לאורך הערבות, והטעימן מפני כניסת הסוכב ממעטת קלמ מגובהן, שצריך למשוך רגליהם לשפת כניסת היסוד, נמצאו גוהות יותר משמי אמות, ומסין אמה גמיה, ולמטה מן הגמיה היינו גובה הערבה למעלה משפת המזבח קודם שמתחיל לנחות יותר מאמה, שלא יהיו נגדרות על גבי המזבח.

אמר רבי אבהו מאי קראה דעולות למעלה מן המזבח? **שנאמר** תהלים קיה **אסרו חג בעבותים** צאילנות, כמו וצין עצומים היתה למרתו [יחזקאל לא], צדד שלו אסרו כמו הקיפו, כמו אסרו לגפן יסמר ישראל [בראשית מט] **עד קרנות המזבח** עד קרנות שהם גוהות מן המזבח [אמה. ד"ס],

א"ר אבהו אמר ר"א כל הנוטל לולב באגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, **שנאמר**

דף מ"ה ע"ב

תהלים קיה **אסרו** אגודה של לולב **חג בעבותים** צהדס, שהוא עצום של שלשה צדין קלישה **עד קרנות המזבח** הרי הוא לכל כמתן דמים שבקרצנות המזבח,

א"ר ירמיה משום ר"ש בן יוחי ר"ש בן יוחי הוא תנא ולא ראובן ר' ירמיה, וראה מוהר"ן חיות, ובמנחת יehודה כתב שזה ר' ירמיה אחר ור' יוחנן משום ר"ש המחזוין משום ר' יוחנן המכותי כל העושה איסור לחג אגודה לחג באכילה ושתייה שקולא לחג עונג כמאלכ ומשחה, ויש אומרים יום שלאחר החג מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, **שנאמר אסרו חג בעבותים** צהמות עצום ושמנוה **עד קרנות המזבח** הרי הוא לכל כאילו בנה המזבח ונתן דמים על קרנות המזבח,

אמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י כל המצות כולן כגון קרשי המשכן, ועמודים, ולולב והדס וערבה [וצ"ע שלא אמר כן על סוכה, וראה במור סימן תר"ל יש מודקדין כשעושים דופן מקנים, להעמידן דרך גדילתן וכו', וראה בקובץ מוריה אלול תשעא דף קפ"ו] **אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר** שמות כו **עצי שטים עומדים**,

תנ"ה עצי שטים עומדים שעומדים דרך גדילתן התחתון למטה, והעליון למעלה, **דבר אחר עומדים שעומדיין את ציפיון** הציפיון של זכב קבוע בזה כנסמרות של זכב, כדכתיב (שמות כו) **ואת הקרשים תלפס זכב**, ולא היה עושה עס ארוך כמדת הקרש, שעומד מאיליו,

דבר אחר עומדים שמה תאמר אבר סיכרם משגגם אהל מועד צטל לו עולמים **ובטל סיכוויין** מותלתם ומצטט של הקרשים, כדמתרגמינן הצט לא [בראשית טו] איסחכי כטן לשמאל ת"ל **עצי שטים עומדים שעומדים לעולם ולעולמי עולמים**,

ואמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י יכול אני לפטור את כל

אבני חן למסכת סוכה

העולם כולו מן הדין זכיתי אני קובל כל עונויכם, ופוטנן מן הדין **מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי** ואם יהיה, ראה חוס' מגילה כ"א ע"א **אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עוזיהו** דק"ק היה, ועמי יוסר משאר מלכס, וזה צדיקו אצו, ועלי נאמר בן יכד אל (מלכס א), שכל הימים שהיה אצו מזרע והוא היה שופט עם האדן, כדכתיב (מלכס ז טו), ויוסם (כנו) [בן המלך על הדין] שופט וגו' לא נטל עליו כתר מלכות כחיו, וכל דינן שהיה דן אומנן בשם אצו **עמנו מיום שנברא העולם עד סופו** עד שיכלה העולם,

ואמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י ראיתי בני עלייה והן מועטין רואה אני לפי מעשה הנצרות שני עלייה, כח המקלגין פני שכינה מועטים הם **אם אלף הן אני ובני מהן, אם מאה הם אני ובני מהן אם שנים הן אני ובני הן,**

ומי זוטרי כול' האי וכי בני עליה מועטין כל כך, **והא אמר רבא תמוני סרי אלפי** 18000 **דרא הוה** יש בשורה דקמיה **קורשא בריך הוא, שנאמר** יחזקאל מו **סביב שמנה עשר אלף** סיפיה דקרא ה' שמה, דלף על גב דפירושלים שלעמיד לנא כתיב קרא, דרשין ליה נמי להכי, דמקום שכינה שמה סובצין אותו שמנה עשר אלף, והם הצדיקים הנמוכים לפנים ממלכתי השרם, שנאמר (במדבר כג) כעת יאמר ליעקב ולשרל מה פעל אל ואומר (ישעיהו כג) ליושבים לפני ה' יהיה סמיה ואומר (שם ישעיהו ז) והיו עיניך רואות את מורדך?

ל"ק הא רחם מועטין הוא **דמסתכלי באספקלריא** מחיה שחולט ציניהם לשכינה [ראה בגמ' יעקב על הע"י בתחלת המסכת ביאור נאה על ענין של אספקלריא] **המאירה** כמלה שפניג'ל זו שדואין זה # [עצם הענין שהוא מדרגה ראה למעלה לשפניג'ל תמוה, ואולי יש איזה דבר בשפניג'ל שביניהם לענין בחירות הראיה], **הא י"ח אלף סביב דלא מסתכלי באספקלריא המאירה** ויש נדקים שאין מאירה להם כל כך, ואין יסולין לראות ממנה, [אספקלריא מאירה ושאינה מאירה, סודם עמוק ונשגב וידועים לבעלי האמת, שיש להם ה"ו במעמד הר סיני בדכתיב [דברים ד, לו] מן השמים השמיעך את קולו וכו' וסודם ליודעים חן. ריטב"א יבמות מ"ט ע"ב],

ודמסתכלי באספקלריא המאירה מי זוטרי וכי מועטין כול' האי, **והא אמר אביי לא פחות עלמא מתלתין ושייתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה** ככל יום שנאמר ישעיהו ל **אשרי כל חוכי לו** המסתים לכת שהוא כמון לו ל"ו בגימטריא תלתין ושייתא הווי? **ל"ק הא** שיש שלשים ויש **דעיילי כבר** נרשות **הא דעיילי בלא בר** בלא נשות, מועטים הן, ובהנהו קאמר רבא וכו' מהם.

בר"ח כתב יש מי שאומר עיילי כבר הצדיקים העולין בג"ע בבניהן שדיה הוא צדיק ובנו צדיק כמותו כגון ר' שמעון ובנו ר' אלעזר והו שאמר מועטין הן בדרו זה.

שנינו במשנתנו **בשעת פטירתן** אמתניתין קאי **מה הן אומרים וכו'** [יזיף לך מובח יזיפי היה לנו עושין לך, שאתה מכפר עליו יזיף לך מובח, ר"א אומר ל"ה ולך מובח לנו עושין את הכבוד הזה ל"ה ולך מובח. ראה מש"כ במשנה], **והא קא משתתף שם שמים ודבר אחר המובח ותניא כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם שנאמר** שמות כב בלתי לה' לברו?

הכי קאמר ל"ה אנחנו מודים ולך **אנו משבחין** שאתה חסיד לפניו לכפר עלינו, מודים לאו לשון הוד, אלא לשון מודה, שאנו מודים זו ולא כופרים **ליה אנחנו מודים** שהוא אלהינו **ולך אנו מוקלסין**, [וסוד המובח ידוע ממה שנאמר הנה מקום אתי ונצבת על הצור והיא חכמה שלימה שראויה לקלם ולשבח והמשכיל יבין. ריטב"א]

שנינו במשנתנו **כמעשהו בחול** וכו' ר' יוחנן בן ברוקה אומר חריות של דקל היו מביאין [ולא ערבות], **אמר רב הונא מ"ט דר' יוחנן בן ברוקה? דכתיב** ויקרא כג **כפות שנים אחת ללולב ואחת למזבח** ראה לעיל ל"ד ע"א שאבא שאול דורש ערבי נחל אחד ללולב ואחד למזבח, ורבי"ב דורש בן מכפת תמרים. וראה חוס', **ורבנן אמרי כפת כתיב,**

ר' לוי אומר כתמר טעמא דרבי יוחנן בן ברוקה לאו מקרא נפיק, אלא סבירא, שהוא סימן יפה לקליטון של ישראל **מה תמר זה אין לו אלא לב אחד** כעין מות יש זו, כגון צעק האגוז

אלא לאו ש"מ מדקמתי גומות על המזבח אמה, ואי אפשר להיות גומות על המזבח אמה אלא אם כן גומות ממנו אמתים, ואם יוסר יוסר, דאם אינם גומות אמתים ומגומות אמה פ' אם אין בהם ב' אמות כדי שישרא אמה מוטות היינו גומות, הכי הן נגדרות [נגג. ד"ם] המזבח # [לא הפרש שמנחות על המזבח, שעצו של ערבה אינה רבה כל כך שתפול על המזבח, אלא הפירוש שמנחות על חורו של גג המזבח [ולזה קורא נגדרות] ועולות ואינם שורות על המזבח], ואין זה לשון גומות

איסוד מנה להו על אמה של כניסת היסוד של מזבח **שמע מינה** דהו ליה שמונה אמות לגובהו של מזבח מן היסוד ולמעלה ונשאר עורף שלש אמות לאורך הערבות, והעייטן מפני כניסת הסוכב ממעטת קלת מגובה, שצריך לשמור רגליהם לשפת כניסת היסוד, נמלאו גומות יותר משמי אמות, ומסן אמה גמיה, ולמטה מן הגמיה היינו גובה הערבה למעלה משפת המזבח קודם שמתחיל לנחות יותר מאמה, שלא יהו נגדרות על גבי המזבח.

אמר רבי אבהו מאי קראה דעולות למעלה מן המזבח? **שנאמר** תהלים קה **אסרו חג בעבותים** צאליט, כמו וצין עמוסים היתה צמרתי [יחזקאל לא], צדד שלו אסרו כמו הקיפו, כמו אסרי לגפן יסמר ישראל (בראשית מט) **עד קרנות המזבח** עד קרנות שהם גומות מן המזבח [אמה. ד"ם],

א"ר אבהו אמר ר"א כל הנוטל לולב באגודו והדרם בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר

דף מ"ה ע"ב

תהלים קה **אסרו** אגודה של לולב **חג בעבותים** נהדק, שהוא ענות של שלשה צדין קלישה **עד קרנות המזבח** הרי הוא להם כממך דמים שצקצקנות המזבח,

א"ר ירמיה משום ר"ש בן יוחי ר"ש בן יוחי הוא תנא ולא ראוהו ר' ירמיה, וראה מור"ן חיות, ובמנחת יודרה כתב שזה ר' ירמיה אחר **ור' יוחנן משום ר"ש המחזוי משום ר' יוחנן המכותי כל העושה איסור לחג אגודה לחג באכילה ושתיה** שקולא לחג עונג כמאלל ומשחה, ויש אומרים יוס שלאחר החג **מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר אסרו חג בעבותים** נהמות עצות ושמטות **עד קרנות המזבח** הרי הוא להם כאילו בנה המזבח ונתן דמים על קרנות המזבח,

אמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י כל המצות כולן כגון קרשי המשכן, ועמודים, ולולב והדס וערצה [וצ"ע שלא אמר כן על סוכה, וראה בטור סימן תר"ל יש מודקדקן כשעושין דופן מקנים, להעמידן דרך גדילתן וכו', וראה בקובץ מוריה אלול תשעא דף קפ"א] **אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר שמות כו עצי שטים עומדים,**

תנ"ה עצי שטים עומדים שעומדים דרך גדילתן התחמון למטה, והעלין למעלה, **דבר אחר עומדים שמעמידין את ציפון** הציפון של זהב קבוע צהן כמסמרות של זהב, כדכתיב (שמות כו) ואם הקרשים תלפה זהב, ולא היה עושה עם ארוך כמדת הקרש, שעמוד מאיליו,

דבר אחר עומדים שמא תאמר אבר סיכרם משנגזו אהל מועד צטל לו עולמים **ובטל סיכויין** מוחלטים ומנעטם של הקרשים, כדמתרגמין הצט לא (בראשית טו) איסתי כטן לשמה ת"ל **עצי שטים עומדים שעומדים לעולם ולעולמי עולמים,**

ואמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י יכול אני לפטור את כל

אבני חן למסכת סוכה

והגפן, ואין לו אלא צען האמצעי הזקוף ועולה וגדל למעלה, ולא צמיתותו ומכבדותו, והרישב"א כתב שאין לו קליפה אלא תוכו כבדו, אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים, ומשב"ה אפקה רחמנא בלשון כפות תמרים ולא בלשון לולב וסימנא בעלמא היא **אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים**,

אמר רב יהודה אמר שמואל לולב שבעה לברכה וסוכה יום אחד, מ"ט לולב דמפסקי לילות מימים כל יומא מצוה באפיה נפשיה הוא [ולא נפיק בברכה דחבריה ואע"ג דשאר ימים לולב דרבנן, קסבר דאמצות דרבנן מברכין מדי דהוה אגר חנוכה ומקרא מגילה דרבנן. ריטב"א] **סוכה דלא מפסקי לילות מימים כולחו שבעה כחד יומא אריכא דמו,**

ורבה בר בר חנה **אמר רבי יוחנן סוכה שבעה לנכרה ולולב יום אחד** ואף על פי שטעל כל שבעה זכר למקדש אין מצרכין בו אלא יום ראשון, שהוא מן הסוהר **מאי טעמא?** **סוכה דאורייתא שבעה, לולב דרבנן סגי ליה בחד יומא,**

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אחד זה סוכה ואחד זה לולב 'שבעה ראה תוס' דסוכה מברך כל אימת דנכנס בה, אבל לולב מברך רק פעם אחת ביום,

אמר רב יוסף נקוט דרבה בר בר חנה בידך דלמר סוכה שבעה, ולא דרב יהודה אמר שמואל דלמר סוכה יום אחד **דכולהו אמוראי** משמיה דרבי יוחנן **קיימי כוותיה בסוכה** ושמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן, כן מלאמי ציטודו של רבינו יעקב, וראה בריטב"א על דף מ"ו ע"א שכתב תמיהא מלחא דהא בסוכה שפיר מודו רבין ורבה בר חנא ור דימי ואילו בלולב פליגי ליבא למפסק כותיה משום דמודו ליה בסוכה דהאי לאו טעמא הוא כלל, והנכון וכו' עיי"ש.

מיתבי

דף מ"ו ע"א

העושה לולב בערב יום טוב **לעצמו** ולא לאחרים **אומר ברוך שהחיינו וקיימנו** והגיענו לזמן הזה, נטלו לצאת בו **אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב**, ואף על פי שבידך עליו יום ראשון חוזר ומברך **כל שבעה**,

העושה **סוכה לעצמו** אבל לאחר לא מברך. ראה תוס', כשעשאה תוך שלשים יום לחג דחיללא עליה חובת סוכה אבל לא קודם שלשים יום. ריטב"א **אומר ברוך שהחיינו וקיימנו כו'** ראה תוס', ע, ודיכ"ע אין לו לברך בשעת עשיית לולב וסוכה אלא זמן, אבל לא ברכת המצות לברך אקב"ו לעשות סוכה או לולב. ריטב"א **נכנס לישב בה אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה** ולמה אינו מברך זמן על חו"ט כמו על שאר י"ט? ראה תוס', וכיון שבידך יום ראשון שוב אינו מברך,

קשיא לפי מה שאמר לעיל נקוט וכו' **לולב אלולב קשיא סוכה אסוכה?**

בשלמא לולב אלולב לא קשיא, כאן בזמן שבית המקדש קיים מצרכין עליו במקדש כל שבעה, דמלאורייתא היא, כרבי יוחנן, דמלי טעמא דמלאורייתא **כאן** דמברך עליו רק יום אחד **בזמן שאין בית המקדש קיים, אלא סוכה אסוכה קשיא?**

תנאי היא, דתניא תפילין כל זמן שמניחן ואפילו חולצן ומניחן מאה פעמים ביזם מברך עליהן דברי רבי וגבי סוכה נמי, אף על גב דלא מפסקי לילות מימים, וכחד יומא איכיה הוא מצרכין עליה בכל יום, דהוא דומיא דחולצן ומניחן, **וחכמים אומרים אינו מברך אלא שחרית בלבד** ובסוכה נמי, מין דכחד יומא הוא סגי בברכה של יום ראשון,

אתמר אביי אמר הלכתא כרבי שכל זמן שמניחן מברך עליהן **ורבא אמר הלכתא כרבנן** אינו מברך אלא שחרית בלבד,

אמר רב מרי ברה דבת שמואל [ראה ברכות ט"ז ע"א רש"י ד"ה ברה דבת שמואל. בכמה מקומות קרי ליה "צר רחל" וכן שמואל הימה ונשנית לבין העמים כדלמר צמחות (כג.) וכן עליה אחד ותפענדה הימנו ואח"כ נתגזיר ושמיא איסור כדלמרינן צ"צ (קמט.) רב מרי בריה הורמו שלא בקדושה הוה לכך לא היה נקרא על שם אציו דהיינו מרי היה בר רחל שהיתה בת שמואל, ואביו של מרי היה איסור הנר]

חזינא ליה לרבא דלא עביד כשמעתיה אלא כל זמן דמנח תפילין מנך, **אלא מקדים וקאי** קם באשמורת, # [כדאמרינן תוה עז כנמר וכו', פסחים ק"ב ע"א] **ועייל לבית הכסא** # ראה ברכות י"ד ע"ב הוצגה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה יצנה ויטול ידיו ויקרא ק"ש ויחפץ ונפיק, **ומשי ידיה ומנח תפילין ומברך, וכי אצטריך זימנא אחרינא עייל לבית הכסא ונפיק ומשי ידיה ומנח תפילין ומברך** חיינו אף שאמר הלכתא כרבנן עביד עובדא כרבי,

ומסיים דלענין סוכה **ואנן נמי כרבי עבדינן ומברכין כל שבעה**, הרי גרסין ואנן נמי כרבי עבדינן ומנכרסין כל שבעה ואף על גב דכחד יומא הוא, וכלולב נמי, כל שבעה, ואף על גב דמדרכנן מנכרסין עליה, כי היכי דמנכרסין נכר חטובה וצמניה דרבנן, דקם ליה רב ושמואל כחד שיטמא כלולב, ורבין נמי משמיה דרבי יוחנן אמר לולב שבעה.

אמר מר זוטרא חזינא ליה לרב פפי דכל אימת דמנח תפילין מברך, רבנן דבי רב אשי כל אימת דמשמשי בהו דקיימא לן מייז אדם למשמש בתפילין כל שעה, קל וחומר מנך, דפרק קמא דיומא (ו, ג) **מברכי** ראה תוס' מה מברכין,

אמר רב יהודה אמר שמואל מצות לולב לנכרה כל שבעה, ור' יהושע בן לוי אמר יום ראשון מצות לולב דאורייתא, ושיקך, ונעלה ברכה **מכאן ואילך מצות זקנים** רבן יוחנן בן זכאי וסיעתו, ודרבנן לא בעיא ברכה,

ורבי יצחק אמר כל יומא מצות זקנים ואפילו יום ראשון, והא קיימא לן דיום ראשון דאורייתא? אימא בר מיום ראשון, אי הכי היינו דרבי יהושע בן לוי? אימא וכן אמר רבי יצחק,

ואף רב סבר כל שבעה מצות לולב כפי ברכה למצות לולב, ואף על גב דמדרכנן הוא כפי ברכה דאמר רבי חייא בר אשי אמר רב המדליק נר של חנוכה צריך לברך נכר חטובה דמדרכנן היא, וכפי ברכה הכא נמי לא שאל, רבי ירמיה אמר הרואה נר של חנוכה קאי על שלל הדליק ציטו, ועובר בנזות הדצים ורואה אותה כפתמי ישראל, שמונה להנחם כפתמי צריך לברך על הראשונה, ראה תוס',

מאי מברך # לשון הקשיא צריך ביאור שהרי אינו מתרחץ מה הברכה, עד שצריך לשאול עוד פעם מאי מברך, ולכן צריך לפרש מאי מברך, כמה ברכות מברך? **אמר רב יהודה יום ראשון המדליק מברך שלש הרואה מברך שנים** שהסייעו ושעשה נסים, שאין על הרואה לנכך להדליק הנר **מכאן ואילך** זמן ליכא מדליק מברך שנים להדליק נר ושעשה נסים ורואה מברך אחת שעשה נסים למדינה, ומאי מברך ומה נוסח הברכה? **ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר חנוכה** # למה לא אמר גם נוסח הברכה של שעשה נסים לאבותינו?,

והיכן צונו וסילי והוא מדנחיהס? **מלא תסור, ורב נחמן בר יצחק אמר** דברים **לב שאל אביך ויגדך** # לא תסור הוא צווי, אבל מה הצווי בשאל אביך ויגדך שצריך לקיים מה שהם אומרים?,

(מאי ממועט זמן אימא ממועט גם נס כל יומא איתיה) **רב נחמן בר יצחק מותני לה בהדיא** להא דרב גבי לולב, ולא שמע לה מכללא דגר חטובה אמר רב כל שבעה מצות לולב פי' צריך לברך על האלולב,

ת"ר העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו כו', נכנס לישב בה

אבני חן למסכת סוכה

אומר ברוך אשר קדשנו כו', היתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר מברך זמן בשעה שחדש בה אם לאו לכשיכנס לישב בה מברך שמים לשב בסוכה חזק,

אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דקאמר להו לכולהו אכסא דקדושא ת"ר היו לפניו מצות הרבה לטול לולב, לישב בסוכה, להניח תפילין # [מכאן יש להביא ראיה שבניחין תפילין בחוה"מ] להטעף נגפים אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המצות ושא ידי טלן, רבי יהודה אומר מברך על כל אחת ואחת בפני עצמה כדי שלא יהו המצות עליו כמשוי. ר"י מלוניל, ור"י לטעמיה בברכות ל"ה ע"א במתני' שאומר בורא מיני דשאים.

א"ר זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא הלכתא כרבי יהודה ראה ברכות מ' ע"א ושם הגמ' ממש כמו כאן אבל שם אומר ר' חנינא בר פפא אין הלכה כרבי יהודה [שאומר על ירקות בורא מיני דשאים], וגם שם כמו כאן אומר ר' זירא וכו' מ"ט דרבי יהודה? דכתיב ברוך ה' יום יום. ע"פ מנחת יהודה,

ואמר רבי זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא מ"ט דרבי יהודה? דכתיב תהלים סח ברוך ה' יום יום, וכי ביום מברכין אותו וכלילה אין מברכין אותו? אלא בא לומר לך בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו של שנת מעין של שנת, של [פודש. רש"ש] מעין של [פודש. רש"ש], של יום טוב מעין של יום טוב, המאורע, הכא נמי בכל דבר ודבר תן לו מעין ברכותיו,

ואמר ר' זירא ואיתימא ר' חנינא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם כלי ריקן

* אין לתמוה מאי שנא דלא מברכין זמן אנשיית נר חנוכה דהא מוזנן לזמן אתי? ויש לומר דמשעת עשייתו לא מינכר שעושה אותם לשם מצוה דשמא ידלקם לצורכו ולהכי לא מברך, אבל סוכה מינכר דלשם מצוה קא עביד,

ואם ישאל השואל בבחיבת מגילה ובעשיית שופר ותפילין, אמאי לא מברכין זמן דמינכר שפיר דלשם מצוה קעביד? ויש לומר דבר שעושין חדש משנה לשנה כגון סוכה ולולב יש לברך זמן אבל מגילה ושופר שעושין אותה לכמה שנים לא שייך ביה זמן דהא כמה פעמים בא אותו זמן ואינו מברך שהחיינו היכא דאין עושה חדש,

והאידינא לא מברכין שהחיינו אנשיית סוכה כמו שעשו בימי החכמים התנאים ואמוראים, וי"ל לפי שאו כל אחד ואחד עשה לעצמו לפיכך היה מברך אבל עתה שאחד עושה לך אין נראה שיברך העושה והשאר לא יברכו וסומכין על אהא דאמרינן פרק לולב ועירבה רב כהנא מסדר להו אכסא דברכתא וכן עמא דבר. מרדכי כאן.

תוס' ד"ה הוראה נר חנוכה. ועוד יש לפרש דלון שייך למקן לנרואה נכסה שאין העושה מנכר פי' שהברכה שעושה נסים עושה המדליק על שמדליק נרות לפרסומי ניסא, וגם הוראה מברך ברכה זו, וזה לא שייך בשאר מצוה ששם מברך על נפילת הלולב ועל ישיבת הסוכה ואין כאן ברכה על מצוה שחלוף בריאה.

דף מ"ו ע"ב

מחזיק מה שמתקן למנוח מלא אינו מחזיק מה שמוסיף עליו אבל מדת הקב"ה מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק שנא' דברים כה והיה אם שמוע תשמע וגו' אם שמוע תשמע אם הורגלת לשמוע אז תשמע, חסל ללמוד ולהוסיף ואם לאו שלא תצוה און צילדוקן לשמוע לא תשמע לאחר זמן לא יסיפיקו בידך,

ד"א אם שמוע בישן מחזר על תלמודך ששמעת תשמע בחדש* תתחכם צו להבין דברים חדשים מתוך דברים ישנים, דברים ל ואם יפנה לבבך להחישש על מה מגלות נכח, מלחזור עליו שוב לא תשמע משתפנה לך בצטלה שוב אין משמיעין אותך, דהכי כתיב אם יפנה לבבך ולא תשמע (דברים ג').

שנינו במשנתנו מיד תינוקות וכו', א"ר יוחנן אתרוג בשביעי אסור לאכלה, ואפילו לאחר שילא בה, כדמפרש טעמא קסבר לכל שבעת הימים אתקלא בשמיני מותר, סוכה אפי' בשמיני אסורה להסקה, וטעמא מפרש לקמן מאי שנא מאתרוג, ורייש לקיש אמר אתרוג אפילו בשביעי נמי מותר משילא בה, ואינה עומדת למנוח עוד, דקסבר למנוחה אתקלא, ומו לא,

במאי קא מיפלגי? מר סבר למצותה אתקצאי, ומ"ס לכולי יומא אתקצאי,

איתיביה ריש לקיש לר' יוחנן מיד תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן? בשביעי קאי במתמיטין, ומפרש לשון מיד שהוא מחובר לחינוקת שמידם של החינוקת שומטין את לולביהן.

ויש מפרשים מיד תינוקות, כלומר מיד שמיד הוא מלה בפני עצמה וקאי על הזמן שמיד לאחר שנמרו המצוה, אחר סיום מלוא לולב המינוקות שומטין את לולביהן, כלומר מניחין אותם, כמו שזמנו ומניחו בקצן זוים, והולכין וואולגין אתרוגיהן.

ואין נראה, דלמרינן (בבבאשית רבה) [בויקרא רבה סדר בחוקותי פרשה ג] מעשה בחסדי אחד שנתן דינר לשני, והקניטתו אשמו וזכר, ולא היה לו כמה להפטרם, בשביעי של ערבה הלך ושטם אתרוגין מיד המינוקות, כדמנן ממנן מיד המינוקות שומטין כו', והיה אותו חסיד עובר בספינה דרך כך אחר, והולכרס לביט המלך לאתרוגין דמלוא לרפואה, ומכרן ביוקר גדול, וחזר לביטו, אלמא דגדולים שמטי ליה מיד המינוקות

מאי לאו הוא הדין לגדולים? באתרוגין של גדולים, נמי שרו באכילה? לא תינוקות דוקא שלא הוקנה למנוח גמורה, אבל של גדולים שהוקנה למנוח גמורה אסורין כל יום,

איכא דאמרי איתיביה רבי יוחנן לרייש לקיש מיד תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן תינוקות אין גדולים לא? הוא הדין דאפילו גדולים והאי דקתני תינוקות אורחא דמלתא קתני שאין דרך לשמוט מיד הגדולים את אתרוגיהם,

א"ל רב פפא לאביי לרבי יוחנן מאי שנא סוכה מאי שנא אתרוג? א"ל סוכה דחזיא לבין השמשות שהי מלואה כל היום דאי איתרמי ליה סעודתא בעי מיתב בגווה ומיכל בגווה תיפוק ליה דאסור משום סתירת אהל? וי"ל דאפילו נפלה בחוה"מ דחזיא לאתקצאי לשבעה ואפי' בין השמשות מחמת דהיה אכיל בה אם היתה קיימת. תוס' עיי"ש אתקצאי לבין השמשות ומיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא דשמיני,

אתרוג דלא חזי לבין השמשות משילא צו שמית לא אתקצאי לבין השמשות ולא אתקצאי לכולי יומא דשמיני,

ולוי חולק על ר"י ור"ל אמר אתרוג אפילו בשמיני אסור מיגו דאסורה צין השמשות דשמיני, משום דצין השמשות ספק יום הוא, ובשביעי אתקלא לכולי יומא, וכיון דצין השמשות אסורה, ואף על גב דלא חזיא לצין השמשות אסורה לכולי יומא, דגור אתרוג אבו סוכה כדמפרש פ"ק ע"ב גבי עירבה בקרמים. תוס'

ואבוה דשמואל אמר אתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר זה כדברי ר' יוחנן לעיל,

קם אבוה דשמואל בשיטתיה דלוי חזר צו מדכריו ואמר כלוי, קם ר' זירא בשיטתיה דאבוה דשמואל אמר צבית המדרש בשביעי אסור בשמיני מותר, דא"ר זירא אתרוג שנפסלה רצופא נקט, דאפילו נפסלה אסורה כל שבעה שמתחלה לשבעה הוקנה, אכל בשמיני מותרת אסור לאוכלה כל שבעה,

אתרוג:

אבני חן למסכת סוכה

ר' יוחנן בשביעי אסור בשמיני מותר

ר"ל אפילו בשביעי מותר

לוי אפילו בשמיני אסור

אבוח דשמואל בשביעי אסור בשמיני מותר, וחזר לומר כלוי,

ר' זירא בשביעי אסור בשמיני מותר

א"ר זירא לא ליקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא
במחנה כדי שיצא בה הילד, עד שלא ילא צו הוא **מ"ט**? **דינוקא מקנא קני**
דרבנן מקטו ליה זכיה לנפשיה, **אקנויי לא מקניי**
אינו יכול לחזור ולהקנותו לאחריו במחנה, דלאו כר דעת הוא, ובפלוגמא הא דרבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש איפלוג נמי רב ורב אסי, ומיון דקמו רב אסי ורבי יוחנן במדא שיטתא הלכתא סוממיה, ואסורה בשביעי ומותרת בשמיני, והיינו דקבעי ואנן דאית לן בשמיני מרי יומי, היכי עבדינן מי אסרינן ליה ביומא קמא משום ספק שביעי, או לא? מרימר אמר אפילו משיעי ספק שמני אסורה לא גרסינן לה ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו,

וא"ר זירא לא לימא איניש לינוקא דיהיבנא לך מידי ולא יהיב ליה משום דאתי לאגמוריה שיקרא שנא' ירמיהו ט למדו לשונם דבר שקר, כי האמת הוא יסוד גדול בחינוך # כי אם ירגיל את הקטן לקבל את השקר יתקלקל בו ההבחנה בין אמת לשקר, ואדרבה צריך להתרגל את הילד שהשקר פריעי לו.

ובפלוגמא דר' יוחנן ור"ש בן לקיש פ' במה דפלגי ר' יוחנן ור"ל דאמרינן לעיל בראש הדרך במאי קא מפלגי וכו' פלגי גם רב ורב אסי **דאיתמר הפריש שבעה אתרוגין לשבעה ימים**
אמר רב כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר, ורב אסי אמר כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה למחר, במאי קא מיפלגי? מר סבר למצותה אתקצאי, ומ"ם לכולי יומא אתקצאי ר"י ור"ל לעיל,

ואנן דאית לן תרי יומי
ששמיני שלנו הוא ספק שביעי היכי עבדינן באתרוג בשמיני?
אמר אביי שמיני ספק שביעי אסור תשיעי ספק שמיני מותר
בא"י דליבא ספיקא לא נוזר אתרוג אבוי סוכה, אבל בבבלי דאיבא ספיקא אע"ג דלא מברך ביה נוזר אבוי סוכה, אבל תשיעי ספק שמיני לא נוזר אתרוג אבוי סוכה. תוס',

מרימר אמר אפי' שמיני ספק שביעי מותר, בסורא עבדי כמרימר, רב שישא בריה דרב אידי עביד כאביי והלכתא כאביי,

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב שמיני ספק שביעי, שביעי לסוכה מדמפרש לה לקמן ושמיני לברכה שאומר בתפלה וזרכת המזון וקידוש את יום השמיני חג עזרת הוה, ור' יוחנן אמר שמיני לזה ולזה אף לענין סוכה הוי שמני, ולקמן מפרש ואזיל למילתיה,

מיתב כ"ע לא פליגי דיתבינן
בשמיני ספק שביעי, ואפילו לרבי יוחנן דאמר שמני ליה וליה כי פליגי

אם שמעו בישרן תשמעו בחדש, כאשר ירגיל האדם עצמו שישכיל את המושגים הידועים לכל על פי הכרה עצמית פנימית, לא רק כפי המובן מהם בשטחיות חיבותיהם על פי ההבנה הילדותית, או יתחדשו לו מושגים חדשים רבים, וזהו אם שמע בישרן, שמייעה עצמיות, תשמעו בחדש, אבל כל זמן שהוא מתעצל להריק את ההבנה של הדברים הישנים לתוך כלוי העצמיים והבנתו הפנימית, או אי אפשר בכלל שיבא ליד מושג חדש ברור. קבצים

דף מ"ז ע"א

לברוכי יושב בסוכה **למ"ד שביעי לסוכה ברוכי נמי מברכינן למ"ד שמיני לזה ולזה ברוכי לא מברכינן**
דשמיני הוא, ואין שם סוכות עליו, והיינו ליה ולזה, לנסוכה דלא מנכרינן, לנכרית את יום שמני חג עזרת הוה,

בלולב לא רצו לתקן כלל שיטלנו הלולב מפסק? לפי שהוא יו"ט ומוקצה לטלטול וכו'. ראה תוס'

אמר רב יוסף נקוט דר' יוחנן בידך דרב הונא בר ביזנא וכל גדולי הדור איקלעו בסוכה בשמיני ספק שביעי מיתב הוו יתבי ברוכי לא בריכי,

ודלמא סבירא להו כמ"ד כיון שבירך יו"ט ראשון שוב אינו מברך?
גמורי דמאפר אתו
למדמי מרדמי שהן בלא מן האפר, שבהמומתין כועות שם, ולא ישנו בסוכה כל ימי הסג, ואע"ג דאמרינן לעיל ח' ע"ב סוכות רועים? לא היה להם. תוס', # יש לראות מכאן כמה לא נתעצלו לעשות מה שצריך בשביל פרנסה. וראה יוסף דעת.

איבא דאמרי ברוכי כולי עלמא לא פליגי דלא מברכינן
ואפילו לרב יהודה, דאמר שביעי לנסוכה כי פליגי למיתב למ"ד שבעה לסוכה מיתב יתבינן ולמ"ד שמיני לזה ולזה מיתב נמי לא יתבינן,

אמר רב יוסף נקוט דר' יוחנן בידך דמרא דשמעת' מני מו אמר המאמר משום רב ור' יוחנן לעיל מ"ו סוף ע"ב רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת דליטו אמר משמיה דרב, וחזנא ליה דלא עביד כשמעמיה ובשמיני ספק שביעי לבר מסוכה יתיב,

והלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן משום זילתא דיו"ט שני. ריטב"א,

אמר ר' יוחנן אומרים זמן בשמיני של חג ואין אומרים זמן בשביעי של פסח # לכאורה זה פשוט ששביעי אינו רגל חדש אלא המשך של חג הפסח, משא"כ שמיני עצרת,

וא"ר לוי בר חמא ואיתימא ר' חמא בר חנינא **תדע**
דלומר צו זמן, לפי שרגל צפוי עצמו הוא שהרי חלוק משאר הימים בג' דברים: בסוכה אין יושבין בסוכה ולולב ואין נוטלין צו לנצל וניסוך המים ואין מנסכין צו מים, כדמנן במתמתין לעיל מב: סוכה וניסוך המים שבעה,

ולרבי יהודה דפלגי בניסוך דאמר בלוג היה מנסך כל שמונה בתרמי פליג, דקאמר מנא קמא שלשה לוגין בכל יום ואיטו אמר בכל יום לוג, וקאמר מנא קמא שבעה ולא שמני וזוהי אומר כל שמונה, הרי חלוק מיהא בב' דברים בסוכה ובלולב, בשפת אמת הקשה למה לא מנה גם מצות ערבה וידיה לרבנן בר' דברים ולר"י בג' דברים? ותירץ שאולי זה כלול בלולב.

אי הכי שביעי של פסח נמי הרי חלוק באכילת מצה דאמר מר לילה ראשונה חובה מכאן ואילך רשות פ' שיום הראשון של פסח חלוק מיום השביעי ואינו דומה לו? הכי השתא התם בפסח מלילה חלוק דבילי הראשון מצוה לאכול מצה, ובילי שביעי אין מצוה מיום אינו חלוק דאף יום טוב ראשון אכילת מצה רשות הכא החילוקים בין סוכות לשמ"ע בסוכה ולולב וניסוך המים # [אולי העיקר הוא החילוק של סוכה שנוהג בין ביום בין בלילה] אפילו מיום נמי חלוק,

רבינא אמר זה חלוק משלפניו
שמני מלוק מיום אמטול וזה חלוק משלפני פניו שביעי אינו מלוק אלא מן הראשון ,

רב פפא אמר הכא
בשמ"ע **כתיב פר התם**
בשאר חג הסוכות **כתיב פרים**
כל ימי הסג קיימים פרים הרבה, ומתמעטין והולכין אחד ליום, עד יום שביעי שקריבין פרים שבעה, ובשמיני פר אחד לצדו, נמנא שאינו מקדר שאר הימים שהיה [לן] להקריב צו ששה,

רב נחמן בר יצחק אמר הכא **כתיב ביום התם כתיב וביום**
כל ימות הסג כמיז צהו וציוס השני וציוס השלישי, אכל בשמיני כמיז ציוס השמיני מלקו מהן, ולא עשאו מוסף על הראשונים,

רב אשי אמר הכא בשמ"ע **כתיב במדבר כט כמשפט, התם כתיב כמשפטם**

פ"ד

אבני חן למסכת סוכה

בשביעי כתיב במספרם כמשפטם, משמע כמשפט כל קרצנות שאר הימים, ובקרצנות שמיני כתיב במספרם כמשפט עשאלן משפט חלוק לעלמא,

לפי שהוא סוף הרגל וגמר החג כחב רחמנא כמשפטם לומר לך וזה משפטם של ששה ואין שמיני הבא אחריו כמשפט זה לומר לך במשפטם. וראה תוס',

סתמא דגמ' שואל **לימא מסייע ליה** לרבי יוסקן, דלמר זמן צשמינ, רתניא בברייתא **הפריים האילים והכבשים** האמורים בקרצנות ההג לכל יוס **מעכבין זה את זה** אס חקר אחד מן הראוין ליוס אין מקרידין, שלא יקריב מקצתם עד שהיו כולם. רמ' **ורבי יהודה אומר פרים אין מעכבין זה את זה שהרי מתמעטין וחולכין** מיוס אל יוס, אלמא לא קפיד עליה רחמנא, הלכך חף האמורין ליוס אין מעכבין,

אמרו לו אס מכאלן אתה למד חף האילים והכבשים לא יעכבו **והלא כולן מתמעטין וחולכין בשמיני** דכל ימי החג אילים שנים וכבשים ארבע עשר, ובשמיני חל אחד ושבעה כבשים,

אמר להן שמיני רגל בפני עצמו הוא ואין קרצותיו ככלל שאר קרצנות ההג, ואין למדין הימנו לקרצנות ההג. [אבל הפריים שמתמעטין וחולכין כל ימי החג גם אם חסר אחד אינו מעכב], **שכשם ששבעת ימי החג מעוניין**

קרבן [קרבנות. רש"י] לעלמן, חף זה קרנ לעלמן, ואינו מסדר האחרים,

ושיר שהלויס אומרים בקרצנות, שמיני חנו מסדר שיר ההג, ולא פירש לי שיר של שמיני ראה תוס', אלל שיר של חג מפורש בהליל [לקמן נה, ח] בינו צוערים בעם כ' הצו לה' סולן רמזוים על עסקי מתנות עניים, מפני שזמן אסופה הוא, ועת לימן לקט שכמה ופאה ומעשרות, שישמעו מפרשים ויפרישו בשני יפה,

וברכה מפרש ואולי מאי היא,

ולינה ללון לילה של מוצאי יוס טוב הראשון צירושלים, דגמרינן מפסח, דכתיב (דברים טז) ופנית בנצק והלכת ללהלך, ביזס טוב לא קאלמר קרא, שהרי הוא יוס שחייבו חכמים ליראות בעזרה, כך פירשו צפרק קמא דראש השנה (ה, ח) ליראות בעזרה כדי להציא עולת ראיה, ואי אפשר לומר והלכת ללהלך אלל בחולו של מועד, וקאלמרינן בנצק, אלמא חייב ללון מוצאי יוס טוב צתוך העיר, ומי שלל הציא חגיגתו ביזס ראשון והציא צלחד מן הימים צריך ללון לילה שללחיו **אף שמיני מעון קרבן ושיר וברכה ולינה,**

בספר רביד הוחב [נרפס לראשונה לפני יותר ממאתים שנה על פירוש רש"י שבחומש בפרשת אמור כתב חז"ל מצאתי כתוב בחיבור אא"ז הגאון מוה' שניאור טרויוש מפפד"מ שהיה נוהג שלא לאכול בסוכה ליל שמיני עצרת עפ"י מעשה דרש"י ראש משפחתנו עב"ד, וגוף המעשה לא ידעתי ואעפ"כ נהגתי אחריו כך וע' מג"א עכ"ל. וידידי שהוא יודע ספרים אמר לי שהמבינים בספרים יודעים שהחומש תורה תמימה העתיק הרבה מספר זה, ובעל האמרי אמת לא רצה לכלול את הת"ת לאוצר הספרים שלי, ושהרבי מאורוב זצ"ל חישג הרבה על התורה תמימה ודבריו נרדפסים.

וידידי הר' גרשון מאיער שליט"א השם ורפאתו אמר לי לפני כמה שנים מעם הגון למה אין יושבין בסוכה בשמיני, שכיון שנחלשה שכלינו ודעתנו ובקל יכולין לבא לברך לישב בסוכה, ולכן משום חומר העון של ברכה לבטלה נהגו שלא לישב בסוכה. [ואולי בעין זה היה המעשה אצל רש"י ?]

דף מ"ז ע"ב

ועכשו מסיים הראיה לר' יוחנן, שאומר הברייתא ששמיני יש לו ברכה בפני עצמו **מאי לא זמן** הך צרכה דקאלמר רבי יהודה מאי היא ללו היינו זמן לעלמן ? וסתמא דגמ' מתרין **לא ברכת המזון** דעד השתא אמרינן את חס יוס הסוכות הוה וכלן את יוס שמיני חג עזרת הוה **ותפלה** יעלה ויבא שאומר בתפלה [ור"י קורא מה שאומר ביזס שמו"ע החג הוה במקום ביזס חג הסוכות הוה, ברכה בפני עצמה, וראה ר"ח שמנסח ביזס שמיני חג עצרת הוה],

חכי נמי מסתברא דברכה היינו ברכת המזון **דאי ס"ד זמן, זמן כל שבעה מי איכא? הא לא קשיא** רלעולם אימא לך דברכה היינו זמן **דאי לא בריך האידנא** פ"י שאם פשע ולא בריך ביזס ראשון כשנכנס בה מברך אותו בשאר ימים, כי עדיין הוא זמנו כל הרגל, ואצ"ל אם לא נכנס שם עד עכשו. רמ' **מברך לומר או ליומא אחרינא,**

מ"ב היכי משכחת לה זמן בחולו של מועד, ואפילו לא צריך יומא קמא הא **כוס בעינן** של יין, ואין יין מזה לכל אדם בחולו של מועד, **לימא** הא דקמי צרכה כל שבעה, ומפרשין דהיינו זמן **מסייע ליה לר"נ** דלמר אומרו צשוק בלא טוס, **דאמר רב נחמן זמן אומרו אפילו בשוק,** **דאי אמרת בעינן כוס, כוס כל יומא מי איכא? דלמא דאיכלע ליה כוס,**

חז"ל השליצי הגבורים על הרי"ף סוף מס' ר"ה ואחר שאמר כל גרדי מברך שהחיינו דק"ל שאומרים זמן בר"ה ויוה"כ, וזמן אומרו אפילו בשוק, אלא שתקנו לאומרו על הכוס כביש כוס, והבא אי אפשר לאומרו על הכוס דאי אמר זמן קבליה ליוה"כ עלייה ואיתסר למשתי וכו' עיי"ש. ובעיקר הדיון של שהחיינו ראה עירובין מ' ע"ב.

קאי אדלעיל שאמר כשם ששבעת ימי החג מעונין קרבן ושיר וברכה ולינה וכו' **וסבר ר' יהודה שמיני מעון לינה, והא תניא רבי יהודה אומר מניין לפסח שני** האמור לעמאליס לעשות צחדש השני **שאינו מעון לינה** צירושלים **שנא'** דברים טז **ופנית בבקר והלכת לאהלך, וכתיב וסמך ליה ששת ימים תאכל מצות וגו' פסח שני** אינו אסור צחמן, אלל שטעון מזה למזוה, ואוכל חמן מיד **את שטעון ששה ימים** בנוסף ליוס ראשון **מעון לינה את שאינו מעון ששה אינו מעון לינה, (למעוטי. רש"ש) מאי לאו למעוטי נמי שמיני של חג** דכיון דחיו אלל יוס טוב יסיד חיו טעון לינה?

לא למעוטי פסח שני דכוותיה אינו ממעט אלל פסח שני לצדו, דצפסח קאי ובצפסח קממעט, אלל צשועות ושמיני עזרת, חף על גב דלא אימנא שבעה ימים טעון לינה # וראה ר"ה ד' ע"א מה חג המצות טעון לינה אף חג הסוכות טעון לינה.

חכי נמי מסתברא דלא ממעיט רבי יהודה אלל פסח שני למוד **רתנן הביכורים מעוניין קרבן** להציא עמהס שלמים, ובתלמוד ירושלמי יליף מושמחת בכל הטוב (דברים טז) ואין שמחה אלל שלמים, דכתיב (שס דברים טז) וצחנת שלמים ואכלת ושמתם,

ושיר נמי יליף לה מצכל הטוב ואין טוב אלל שיר, והלויס היו אומרים אותו, ומתו שיר ארומנא ה' כי דליתא (מהלויס ל'), דכתיב (ויחזקאל לג) יפה קול ומטיב נגן, ובצפרי (פרשת ראה) נמי תמיד בכל הטוב זה השיר,

ותנופה לקמיה יליף לה,

ולינה הסס יליף לה ופנית בנצק הא למדת שכל [הפניות. ד"ס] שאתה פונה לא יחו אלל בנצק,

מאן שמעת ליה דאמר תנופה לציכויס ? **רבי יהודה** דלנקמן, וקאמר **מעון לינה** ואף על גב דאין טעוין ששה,

רתניא ר' יהודה אומר דברים טז **והנחתו זו תנופה** דנדלש הפרשה נאמר ולקח הכסן הטנא מידך והניחו לפני ה' וגו' ובסופיה נאמר והנחתו מצלל שחור ונטלו, ולמה נטלו למנופה, **אתה אומר זו תנופה, או אינו אלא הנחה ממש?**

כשהוא אומר והניחו, הרי הנחה אמור [זו הנחה. רש"י] שמגיד לך שמזוה להניחו לפני המזבח, ואחר כך ינטוהו הכהנים ויאכלוהו **הא מה אני מקיים והנחתו** שהוא מזוותר זו **תנופה** יש להסתפק בוה אי תנופה מעכבת או לא? וכן אי הנחה היתה קודם קריאה או אחריה. עיי"ג,

ודלמא הויא דקמי תנופה ולינה בבבורים **ר"א בן יעקב היא** דשמעינן ליה נמי דלמר טעוין תנופה, אלל כרבי יהודה לא מתוקמא, דלית ליה לצרי יהודה כל שאין טעון ששה אין טעון לינה, ולא מילף מהכא קנרל דידך **דתניא** דלית ליה לצרי יהודה תנופה צציכויס, דכתיב דברבים טז ולקח הכהן הטנא מידך לימוד על הביכורים שטעונין תנופה דברי **ר"א בן יעקב,**

מ"ט דר"א בן יעקב אתיא יד יד משלמים כתיב הכא ולקח הכהן הטנא מידך, וכתיב התם ויקרא : ידיו תביאינה את אשי ה' צצעליס דשלמים כתיב צבי תנופה, דכתיב צסופיה להניף אותו תנופה וגו', **מה כאן** צציכויס, **כהן** דכתיב ולקח הכסן אף להלן תנופה בשלמים כהן, **ומה להלן** תנופה בשלמים בעלים אף **כאן**

פ"ה

אבני חן למסכת סוכה

בעלים, הא כיצד כהן מניח ידו תחת יד בעלים ומניף בעלים אוחזים בשפת הטנא, ובהן מניח ידיו תחת שוליו, וכן מפרש במסכת ציצורים (פרק ג' משנה ו') דא לא הוי חציצה,

מאי הוי עלה דחנן בשמיני? רב נחמן אמר אומרים זמן בשמיני של חג ורב ששת אמר אין אומרים זמן בשמיני של חג, והלכתא אומרים זמן בשמיני של חג,

תניא כוותי' דרב נחמן שמיני

דף מ"ח ע"א

רגל בפני עצמו לענין פו"ר קש"ב סימן הוא כדמפרש ואילן,

פיים בפני עצמו שכל פרי הסג לא היו מטילין פיים אחיה משמר יקריב, לפי שנסדר היו מקריבין אותן עד שכל עשרים וארבעה משמרות שונות ומשלשות בהן חוץ משמים, כדאמרין בהחליט (נה, ג), ופר דשמיני בתחילה מפיסין עליו, אבל הרמז חולק על פירוש זה עיי"ש.

זמן בפני עצמו לנרך זו שהייתו,

רגל בפני עצמו שאין יושבין בסוכה,

קרבן בפני עצמו שאינו נסדר פרי הסג, דאם כן היו צו ששה פרים,

שירה בפני עצמו,

ברכה בפני עצמו את יום השמיני, ובמספתא משמע שמצרכין את המלך, והכי גרסין לה ברכה בפני עצמו, שנאמר (מלכים א' ח) ציום השמיני שלח את העם ויצרכו את המלך.

בתוס' רבינו פרץ (באן וביומא ג.) הביא בשם תוס' שאנץ, שזה סמך למנהגנו לעשות בשמחת תורה חתן תורה וחתן בראשית ולברך אותם, שלפי שמקובל על הקהל הוא כמלך. יב

ראה לעיל מ"ז ע"א שכשם ששבעת ימי החג מועדין קרבן ושיר וברכה ולמה אף שמיני וכו' ובאן מונה ששה,

לעיל מ"ז ע"א	כאן
	פיים
ברכה [זמן]	זמן
	רגל
קרבן	קרבן
שיר	שירה
ברכה [ברכת המזון תפלה]	ברכה
לינה הרמז' [מז:]: פירש שהחדוש הוא שחייב בלינה בשמ"ע אף שלא הביא בה קרבן, מפני כבוד יום טוב, וזה שלא פרט כאן לינה מפני שנוכל בכלל מה שאמרו רגל בפני עצמו.	

והענין עוד צריך לימוד, וראה על"ז.

מתני': **החלל** נגמר זו את ההלל **והשמחה** שלמי שמחה **שמונה**, **כיצד** # הלשון כיצד כאן צריך ביאור, ואולי אנב נראה דאינך תנא כן גם כאן **מלמד שחייב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יום טוב האחרון של חג כשאר כל ימות החג.**

גמ': **מנה"ב** דשמיני חייב בשמחה, דהא לא כתיב ציה צהדיא אלא בשבעת ימי הסג, דכתיב (דברים טז) מה הסוכות תעשה לך וגו' ומיך ליה ושמחת בתך? **דת"ר** דברים טז **והיית אך שמח** צהדיא פרשה דעשר מעשר כתיב שבעה ימים תחוג **לרבות לילי יום טוב האחרון,**

הכל תמחו דהרי אכין ורזקין מיעוטין הם ובאן דרש לרבות? ובשם הגר"א שמעתי דבאמת כימו יו"ט של חג הראשונים היה מצות סוכה ולולב ושמחה ובאן נאמר אך שמח היינו מיעוט, דקם שמחה ולא סוכה ולולב, והיינו יו"ט האחרון דאין שמה רק שמחה ותו לא, וא"כ מוכח לרבות דשמחה נהוג עכ"פ אבל לעולם אך מיעוטא ונכון. מהר"ץ חיות

או אינו אלא יו"ט הראשון ואשמעינן שצריך לזכות שלמים ערב יום טוב לשמחת לילה הראשון, ולא בעינן זציחה בשעת שמחה? **כשהוא אומר אך חלק** ומבעט ליל יו"ט הראשון,

ומה ראית לרבות לילי יו"ט האחרון לשמחה שלפניו, לסולל עס שבעת הימים, שיצח שלמים בשביעי כדי לאכול ליל שמיני, דהאי שמה למאי אתא כיון דכתיב לעיל מיניה ושמחת בתך אלא לרבות שמחת ליל שמיני, וכיון דאתרבי לילי יום טוב האחרון שהוא טפל קל וחומר היום, שהוא עיקר, שחייב בשמחה, ושאר הלילות לא ירכיזי ריבויי, דימים אפילו לילות במשמע, כדדרינן גבי סוכה (סוכה מג, א), וכי אלטריך ללילי יום טוב האחרון אלטריך דלויי בכלל שבעה, ועל כרחק לילה אתרבי, שהוא סמוך לשבעת ימים דקרא, ויום אחי בקל וחומר, ואשמעינן שבשלמים הנוצחים בחג הסוכות ישמחו כליל שמיני, שאינו יכול להקריב כלילה ולהוציא לילי יו"ט הראשון?

ומתוך מרבה אני לילי יום טוב האחרון שיש שמחה לפניו ומוציא אני לילי יום טוב הראשון שאין שמחה לפניו.

מתני': **סוכה** **שבעה** **כיצד** **גמר מלאכול** **בשביעי** **לא יתיר את סוכתו** **לא יתיר אנשים** **שלה** **לסוכה**, דהא כל היום חוצתה לישן ולשקן, ואי אקלע ליה שעדפתא אכל לה בנוחה, אבל מוריד את הכלים ואת המלשות שנשמעו בהן בסוכה, כדמציא בפרק הישן (סוכה כח, ג) הוי לו כלים נאים ומלשות נאות מעלן לסוכה **מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יו"ט האחרון של חג** שמראה כמכין עצמו לקראתו, למקום שיסעוד שם הלילה.

גמ': **אין לו כלים להוריד מהו, אין לו כלים ! אלא כי** **אשתמש במאי אשתמש?** **אלא אין לו מקום אחר,** לאכול שם, (שיוריד כליו וצריך לאכול בסוכה) ציום טוב האחרון **להוריד כליו מהו** **מה יעשה להוכיח שאינו מוסף על המלוא לעשות סוכה שמנה ימים,**

פ' שאם יורד בשמיני לביתו בדרך רוב אנשים ממילא אינו עובר על כל תוסוף, ולכן לא דיבר ע"ז במשנה, אבל השאלה כאן הוא כיון שזה אין לו בית ובעל ברחיה נשאר בסוכה, מה יעשה שלא יהא נראה כיושב בה לשם מצוה?

ר' חייא בר [אשי] **אמר, פוחת בה ארבעה פוחת זה** **ארבעה** **טפחים ופוסלה,**

ורבי יהושע בן לוי **אמר, מודליק בה את הגר** **דאמרין** **(לעיל כט).** **שרגא** **צוסה** **קטנה** **לצר ממטללתא,** # [ראה בבעל המאור שהטעם שאסור להכניס גר לסוכה, הוא מפני שבוהו מפחית שיעור הסוכה, וכן משמע מרש"י לעיל כט. שכתב בר"ה סוכה קטנה. של שיעור מזומנס ז' טפחים, וכבר הקשה הט"ז בריש סימן תרלט מאי שנא וכו' ומאי גריעותא דמנורה משאר כלים דמותר להכניסם לסוכה? ותירץ דמיירי במנורה שהיא תלו' ונקשרת למעלה בסכך וכו', ובסוף דבריו מביא הט"ז את דברי התוס' לעיל כט. שהטעם שלא יכניס גר לסוכה הוא דהיישנין שמא תשרף סוכתו.

ונראה שלכן לא פירש רש"י ואחרים שהטעם הוא שמא תשרף דא"כ יהיה קשה איך נותן עצה להכניס גר לסוכה שיכול לגרום שריפה, אבל באמת יש ליישב שגם אם הטעם שלא ישרף הסוכה, ודאי יכול להכניס גר רק פעם אחת לעשות היכר שאין זו כסוכת מצוה, ולהשיגו עליה כמה שעות עד שיכבה, אבל על כל החג שיעשה הרגל אסור, שישבת, ויכול לבא לידי שריפה],

[שעושה פעולה קטנה להראות שיושב רק משום ספק],

אבני חן למסכת סוכה

עירה של מים לתוך של יין ושל יין לתוך של מים יצא, ר' יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה נחמתי פליגי אשנשה לוגין קלי ואשנשה דקאמר מנא קמא, ואמא רבי יהודה למימר אף בשמיני מנסכים,

ולמנסך אומר לו הגבה ירך שגאה שמתן המים כספל, לפי שהדוקין אין מדין בניסוך המים, **שפעם אחד נסך** דוקין **אחד** את המים **על גבי רגליו** פ"י שהיה צדוק ולא היה מורה בנסוך המים שהוא מן התורה, לפי שאינו מפורש בכתוב, ושפכו על רגליו מפני בווי. רמ"ו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן,

כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיה ממלא מערב שבת **חבית של זהב שאינה מקודשת** שלא נחמכה לעבודת המזבח, שהיא קדושה לכלי שרת, דקיימא לן (יומא יב, ב) כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן, מכאן ואילך עובדתן מחנכת, ונגמרה מפרש מאי טעמא ממלאים בשאינו מקודשת **מן השילוח**, ומוניחה **בלשכה**,

נשפכה נשפך החבית של מים שהבינו, או נתגלתה, היה ממלא **מן הכיור** מן המים שנמוך הכיור, ומי הכיור, אף על פי שנמשח והוקדש לכלי שרת ומקדש מימיו אין נפסלין בלינה, שהיו משקעין אותו מבערב צור, כדאמר בסדר יומא (לו, ב) אף הוא עשה מוכני לכיור שהיו משקעין צווכני הכיור, שלא יהו מימיו נפסלין בלינה **שהיין והמים מגולין** נמלה הייט טעמא דממלא מן הכיור, ולא היה מנסך מהן לפי שהיין [והמים] המגולין **פסולין לגבי מזבח** דמיישנין שמה שמה מהן נחש, והאדם מעורב בהן, ונמלא שאינו מנסך מים כשיעור, שהרי האדם משלים לשיעורו, ובגמ' מפרש שפסול משום הקריבהו נא לפחתך.

גמ': מנא הני"מ דמוקעין ומרשין בשאינת המים של נסוך, אבל בחום' פירשו שהקושיא הוא מגול' דבעי ממי השילוח, והרמ"ו כתב אכלהו קאי, דאיכא ניסוך המים, ושיהא מן השילוח שהוא מעין ושיהא שם שמחה, ומהדרין אכלהו מדרבתיב ושאבתם מים בששון ממעני הישועה, וכלהו איתגרו בקרא מים וששון ומעין? **אמר רב עינא דאמר קרא** ישעיהו יב **ושאבתם מים בששון וגו'**,

הנהו תרי מיני חד שמיה ששון וחד שמיה שמחה א"ל ששון לשמחה **אנא עדיפנא מינך דכתיב** ישעיהו לה **ששון ושמחה ישיגו וגו'** אקדים קרא למתמה קמיה ששון **אמר ליה שמחה לששון אנא עדיפנא מינך דכתיב** אסתר ח **שמחה וששון ליהודים**,

א"ל ששון לשמחה חד יומא שבקוך יפקדון [יפקדון. וגו'] פירושו שא"ל שכל חיבובך הוא מפני שאתה מחובר עמדי כמו שנאמר ששון ושמחה ישיגו אבל בשאשבךך ואפרד ממך יעשו עמך מלאכה בויה ושוויין פרוונקא וכן א"ל אידך ועי' רש"י שלא ובתי לחבינו הוטב. ד"ם] מן השמים [ויש שפרשו מלשון יעובך ויפקדון abandon] **ישויוהי** ויעשו אותך **פרוונקא** כן לזון [לפניהם. מנ"י, דהא כתיב תצאו לשון רבים] **דכתיב** ישעיהו נה **כי בשמחה תצאו** שהוא יראה הדרכים [ועיבדו. רע"י] מענות המים [לראות אם יכולין לעבור בעומק המים. מנ"י], **א"ל שמחה לששון חד יומא שבקוך** ומלו כך מיא דכתיב **ושאבתם מים בששון**,

א"ל ההוא מינא דשמיה ששון לר' אבהו עתידיתו דתמלו לי מים **לעלמא דאתי** אתה עתיד להיות השואב מים שלי לעתיד לבא **דכתיב** **ושאבתם מים בששון** # פ"י בשביל ששון, **א"ל** אי הוה כתיב **לששון כדקאמרת השתא דכתיב בששון משכיה** עורו **דההוא גברא** משום שמדבר דבר קללה אומר לו כמו שמדבר לאדם שלישי **משוינן ליה** יעשו ממנה **גורא** נוד, ונחירו ממכת שנת (קלת, ה) הגוד והמשמעת **ומלינן ביה מיא** [יפקדון מן השמים לעשות את עורך נאך לשאוב מים. ד"ם, ובתב שהמהרש"ל הגיה כלפינו ולא ובתי לידע כוונתו].

שנינו במשנתנו **עלה בכבש ופנה לשמאלו כו'**, (ת"ר) [תנן. הוא משנה בובחים פ"י מ"ג וראה ד"ם] **כל העולים למזבח עולים דרך ימין** כשהוא עולה לאלף המזבח פומין לקרן מזרחית דרומית, דהיינו לימין העולה, שהכנס דרומו של מזבח, ומקרא ילפינן לה (נחמס סב, ב) ומעלתהו פטת קדים (יחזקאל מג) כשתעלו צו חפנו למזבח ומקיפין ויורדין דרך שמאל

ולא פליגי הא לן לפני צבל, שהשמיני שלהם ספק שציעי, דלא קים להו נקביעא דירמא, מדליק זה את הנר, ולא יפחתנה ויפסלנה [לעת ערב], לפי שצריך לישב זה ממח,

ראה אר"ח סימן תרס"ו במ"ב ס"ק י"א וז"ל עיין בפמ"ג שמסתפק אם יניח בה בשמיני או אולי דוקא בתשיעי, דשמיני ספק שביעי הוא לדידן, וכן מצדד בספר מאמר מרדכי שלא יכניס בה נר וקערה בשמיני דאולי יוצרך לאכול בה וא"א לו לפוסלה, אמנם בפסקי הרא"ש מצאתי בהדיא בשמיני ואולי כונתו ג"כ בסוף שמיני.

והא להו לפני ארץ ישראל, דקים להו נקביעא דירמא, ולא יתצי כסוכה בשמיני פומת,

פ"י בא"י אינו צריך לסוכה עוד ופוסלה, אבל בחו"ל הוא צריך לישב בסוכה מספק, לכן עושה איהו היכר שאינו מוסיף על סוכות רק וישב בה מספק,

הא תינה סוכה קטנה שהלוקח הנר **סוכה גדולה מאי איכא למימור** דהיי אמרן לעיל (כט, ה) שרגא, אמרי לה דמטללחא, ואמרי לה דבר דמטללחא, ולא פליגי, הא כסוכה גדולה כו'?

דמעיל בה מאני מיכלא דאמר רבא מאני מיכלא בר ממיטללתא מאני משתיא במטללתא.

באר"ח סימן תרס"ו סוף א' ובחוצה לארץ שצריך לישב בה בשמיני גמר מלאכול ביום השמיני מוריד כליו ומפנה אותם ממנה. וביכן הקשה ע"ז הרי מבין מו"מ לחבירו אסור אפילו באינו מלאכה כרמג"א רס"י תק"ג.

מתני': ניסוך המים לעיל ל"ד ע"א עשר נטיות ערבה וניסוך המים הלבנה למשה מסיני כיצד? **צלוהית של זהב מחזקת שלשה לוגים היה ממלא** זהו פמות שנסכים דביעית הדין לכנס **מן השילוח** מעיין הוא, סמוך לירושלים דבעינן מים חיים. רמ"ו, וראה תוס' ע"ב ששאלת הגמ' מנה"מ הוא מגול' דבעי מו שילוח? ומפרש מדרבתיב ושאבתם מים בששון ממעני הישועה, פ"י שקורא את מי השילוח מעני הישועה,

הגיעו לשער המים אחד משערי עזרה נקרא קו, על שם שמניסין צו גלותם של מים של ניסוך נחמ, ראה תוס', **תקעו והריעו ותקעו** משום שמחה, דכתיב (ישעיהו יב) **ושאבתם מים בששון**,

עלה בכבש שהיה דרומו של מזבח **ופנה לשמאלו** שהנסכים נעשים בקרן מערבית דרומית, וכשהוא פונה לשמאלו היא הראשונה, ובמסכת נחמס יליף לה מקרא, בפרק קדשי קדשים (סב, ב), **שני ספלים של כסף היו שם** מחוברים בסיד במזבח. יכן, **ר' יהודה אומר של סיד היו אלא שהיו מושהרין פניהם מפני היין** ודומין לכסף, שהוא שחור מן הסיד ומנוקבין

דף מ"ח ע"ב

כמין שני חוטמין דקין חוטם אחד כספל חוטם הוא השפ"ץ של הכלי למטה שכלהו כמו חוטם nipple ונקב אחד צדו טוטמו, והכנס מערה צפי הספלים, והנסכים מתקלחין ויורדין דרך החוטמין על גב המזבח, ובמזבח היה נקב שבו המים והיין יורדין לשיתין של מזבח, שהיו עמוקין וחלולים מאד [אחד] **מעובה ואחד דק** אחד מנקבים מעובה, אותו של יין, ואחד דק, אותו של מים, וראה תוס' **כדי שיהיו שניהם כלין בבית אחת** כדמפרש בגמרא שהמים ממחרס ללחם, לפיכך צריך שיהא הנקב דק,

מעורבו של מים, מזורחו של יין הספלים נמוים אלל הקרן זה לפני זה, סמוכין זה לזה, אחד לנד מערב ואחד לפנים הימנו, דהיינו למזרח,

אבני חן למסכת סוכה

שומרי ראשו את חרבותיהם ויהרגו בעם כששת אלפים איש מערת הפרושים, ויצו המלך לבנות חומת עץ בבית ה' להבדיל בין חצר העם לבין חצר הכהנים הפנמי לכל יוסיפו עוד המורדים להרגיו בבואו לעבוד את עבודת הקודש, גם שבר לו אנשי צבא מבני פזיזיה וקוליקה להיות תמיד סביב לו ולשמרו בכל אשר ילך. קדמוניות היהודים י"ג (העתקתי ממתנה החרדי # 546).

דף מ"ט ע"א

להי' און כשר לעבודה **שכל מזבח שאין לו לא כבש ולא קרן** אכן אמה על אמה גרוס אמה לכל קרן **ולא יסוד** דהייט אמה כעסה ראשונה **ולא ריבוע** שאיט מרובע **פסול לעבודה** אם חסר אחד מכל אלו פסול,

ועממא אמר רב הונא נשחטת קדשים (זבחים סב, א) כל מקום שנאמר המזבח לעבד, דהכי משמע המזבח וכו' המזבח העשוי כן, והנך כנולדו כחצי המזבח, על קרעות המזבח בלזנבך במלואים (שמות כט), ובכבש כחצי אל פני המזבח (ויקרא ו), והכבש הוא פניו של מזבח שהוא פתחו ועליו, וניסור כחצי אל יסוד המזבח (שם ויקרא ח), ונרצו כחצי רצוע יסוד המזבח (שמות ט),

רבי יוסי בר יהודה אומר אף הסוכב מעכנז, דקסגר כרצב המזבח וכו' הסוכב, והרי נאמר בו המזבח, ורצבן סבירא לכו וכו' (הסיור) (סיור). דאילו בה"א משמע ביוז הנחשת. מצור דבש, פ' דיבור כאן היינו ציורים. ראה מנ"ג, והכי אמרינן מנאסם בפרק קדשי קדשים (שם זבחים, סב, א),

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שיתין חלל שמתה המזבח כנגד מקום הנסכים **מששת ימי בראשית נבראו שנאמר** שיר השירים ו' ב' **חמוקי יריכך** השיתין הטמונים תחת ירך המזבח, ורצונו דרשו על נקיב השיתין של נסכים שנעשו מששת ימי בראשית עגולים כמו ירך. רש"י שה"ש **כמו חלאים** לשון חסירה כמו חוליית הנזר. רש"י שה"ש **מעשה ידי אמן**, **חמוקי יריכך** סתרי, לשון חמק עבר (שיר השירים ה) נסתר ונכסה ממני, וכן עד ממי מתחמקין (ירמיהו לא) סתרי ממני, שאת נוסה ליקרב אלי על משעמל צי, חמוקי יריכך לשון ירך המזבח (ויקרא ח) **אלו השיתין, כמו חלאים שמחוללין** חלאים באל"ף הוא כמו חללים בשני למדרי"ן שלפעמים האל"ף בא לבפול את התיבה כמו באוא במקום באו (ישעיה יח). ע"פ מצור דבש **ויורדין עד התהום, מעשה ידי אמן זו מעשה ידי אומנותו של הקב"ה** [ועליהם כרה דוד וכו' לא גרסינן ליה במוספתא, והכל נמי לא גרסינן ליה, דמאן דאית ליה שכלאן לית ליה שמששת ימי בראשית נבראו],

תנא רבי ר' ישמעאל בראשית א **בראשית אל תיקרי בראשית אלא ברא שית** [פלא שלמדנו דף זה בסדר דף היומי בשבת בראשית חשם"ו],

תניא ר' יוסי אומר שיתין מחוללין ויורדין עד תהום שנאמר ישעיהו ה **אשירה נא לידידי** הקדוש נרוך הוא, נשכילו אלי משוררו, ובמקומו אלי לקטול על זאת **שירת דודי לכרמו** על כרמו **כרם היה לידידי בקרן בן שבזן** בלחן ישראל, וזית השמיה מכל הארצות **ויענקתו** נזה לנס ערים נצורות מוקפות דלמים וצרים כעצמם, דמתרגמינן ענקא (שמות כה) **ויסקלתו** כלסם המפנה אצנים מנרמו, כלומר פניה האומות מפניהם, שלא ישבו באלנס פן יתטילו אותם, **ויטעהו שורק ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו, וימעהו שורק** נעשו נפנים משונמות, ולא זמורה, אלא שרשין עממן זה בית המקדש שהוא שורשן ושיקנן, שמחננס לפני המקום, **ויבן מגדל בתוכו זה מזבח** העשוי כמגדל עז, **וגם יקב חצב בו אלו השיתין** כלומר מגדל, יקב הוא צור ספור, וכן עד יקבי המלך (זכריה די) [שמי מלכא. רש"י ש], לשון שים ומערה, פושיי"ן (צ"ל פושי"ן) בקיע בארמה) בלע"ז,

באמת אין מבאן ראיה שהם יורדין עד התהום, וז"ל השיר קרבן על הירושלמי פ"ד ה"ו כתב ח"מ לא ידעתי היבא יליף מהבא שהציבתו עד התהום היתה? ועיי"ש שהניה ברברי הש"ס, ולפ"ז גם בבבלי צריכין להנהיג, וז"ל דר' אסי דרדיש מיקב חצב בו השיתין, יליף יקב יקב בנורה שוה מעיד יקבי המלך, שאמרו בארדה עד ים אוקיננס שהם היקבים שחצב מלכו של עולם ודיעו התהום. ע"כ, וקשה לומר שזה כוונת הנב"א,

תניא א"ר אלעזר בר צדוק לול ארונה, שהיא מלמעלה למטה **קמן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש** הכבש ארכו שלשים ושמים, ומשפט ועולה משע אמות עד ששה למזבח, ולא היה ראשו מחובר למזבח, אלא אייר מעט מפסיק ביניהם, כדאמר מנאסם (קד, ח) ועשית

כשהוא בא לירד אינו חסר על עקציו, אלא מקיץ סביב למזבח עד שמגיע לכבש, ויורד במערבו של כבש שהיא לשמאלו בעליטתו, והאי דלין חזרין על העקב דאם כן ממלא מהלך לגד שמאלו, שהרי פניו למזבח, ואינו מחזיר לו אחוריו, ודממנא אמר כל פיטת שאתה פונה לא יכו אלא דרך ימין, דנפקא לן מדמתי רמי צר יחזקאל עומד על שנים עשר בקר וכו' במסכת זבחים (סב, ב) **חוץ מן העולה לשלשה דברים הללו** העשין בקרן מערצית דרומית **שעולין** שפוטם **דרך שמאל** כשהן בראש המזבח פוין לקרן מערצית דרומית שהיא לשמאלו, ואין פוין לימין שיהו פוין סביב עד שיגיעו לקרן מערצית דרומית, ובשחטת קדשים (זבחים סד, א) מפרש טעמא נסכים שמה יתפשט בשען המערכה כשיקפיהו סביב, שיותר ממהלך מלא אמה יש בהיקף המזבח, ועולה העוף שמה תמות בשען **וחזורין על העקב וחזרין על הפקב** גרסינן, ולא גרסינן ומקיפין : [ד"ס ומתחיל ריבור חרש] **על הפקב. נדבק** שעלו צו, ואין מקיפין, דכל כמה דמצינן למעוטי בהילוך של שמאל ממעטינן, ראה רוב' ע"א,

[חזר ויורד בדרך עלייתו. יבן זבחים פ"ו מ"ג, וראה שם במשניות שהגירסא הוא וחזרוהו לעקב, ובתו"ש שם פירש שירדו בדרך שעלו בה. # ואין הפירוש שירדו לאחוריהם כשפניהם כלפי המזבח] , ראה זבחים ס"ד ע"א בתוס' ד"ה יותר, [וחזר חזק דבריהם] דהא דאמרין שחיה כבש קמן מכבש לסוכב זה לא היה אלא למורה אבל למערב לא היה כבש קמן, דאל"כ למה היה צריך לעלות על המזבח לניסוך המים הלא היה יכול לעשותה כשעומד על הסוכב, וכתבו שם דלפ"ז היה צריך לחזור על עקבו סביב ולא היה יכול לילך דרך ימין [ונמצא שרק בהן אחר או שנים היה יכולים לעלות בפעם אחת], ולכך נראה שחיה גם במערב כבש קמן עיי"ש.

ואלו הן ניסוך המים וניסוך היין ועולת העוף כשרבתה במזרח מקום עולת העוף על קרן דרומית מזרחית היא, מפני שקרובה לצית הדשן, ששם זורקין מוראה וגולה, כדנמיס (ויקרא ח) והשלך אותה אלל המזבח וגו', וזית הדשן היה אלל הכבש במזרחה, סמוך לה כשגשה טפחים, ורחוק מן המזבח עשרים אמה, כדמתן במסכת תמיד (פרק א' משנה ד') גבי מורס את הדשן, וכשעולת העוף רבה במזרח, שיש שם הכנים רבים מולקין עולת העוף בלחן ועושין אותה במערצית דרומית, אותם שאין יכולין לעמוד שם.

שנינו במשנתנו **אלא שהיו משחירין, בשלמא דיין משחיר, דמיא אמאי משחיר? כיון דאמר מר עיריה של מים לתוך של יין ושל יין לתוך של מים יצא של מים** [נמי. ד"ס אות א] **אתי לאשחורי** לפי שפעמים שמחליפין.

שנינו במשנתנו **ומנוקבים כמין ב' חוטמין וכו', לימא מתניתין רבי יהודה היא** דכעי אחד מעובה ואחד דק רבי יהודה היא, דלמר של מים לוג, ושל יין רביעית ההין כחצי כנסם תמיד, היינו שלשה לוגין, שהיין שנים עשר לוג **ולא רבנן, דתנן רבי יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה, דאי רבנן כי הרדי נינהו? אפי' תימא רבנן חמרא סמך** עד מיא קליש ויחליץ בנקב קטן,

הכי נמי מסתברא דמתניתין רבנן היא דאי רבי יהודה רחב וקצר אית ליה כלומר, שמשינן ליה דנלשון אחד רחב ואחד קצר קאמר ליה, ולא בלשון מעובה ודק, רחב משמע יתר על קצר טפי, מיימורא דמעובה על מידק, **דתניא רבי יהודה אומר שני קשוואות כלים, קשוואות** marked measure esp. vessel for libation **היו שם אחד של מים ואחד של יין, של יין פיה רחב, של מים פיה קצר** כדי שיהיו שניהם כלין **בבת אחת ש"מ.**

שנינו במשנתנו **מערבו של מים, ת"ר מעשה בצדוקי אחד שניסך על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן** [דפרי עין הדר כתיב בקרא וזה שאנו לוקחין אתרוג הוא רק לימוד חז"ל. ילקוט הגרשוני] **ואותו היום נפגמה קרן המזבח** על ידי אצנים שזרקו צו **והביאו בול של מלח מלח אגרוף** וסתמוהו **לא מפני שהוכשר לעבודה** שהיא המנח כשר לעבודה כמקמינו **זו אלא מפני שלא יראה מזבח פגום** מפני הכבוד. # [וצ"ל שתיקנו את המזבח כראוי כדי לעשות את החמיד של בין הערבים וצ"ע. וגם צריך לידע אם מותר לתקנה ביו"ט?]

בימים ההם קשרו היהודים על יגאל המלך קשר ובתג הסוכות כעלות המלך (בתפקידו ככהן גדול) על מזבח הפנימי להקריב עולת התג השליבו עליו רבים מבני העם את האתרוגים אשר בידם ויהרפרו ויתנו עליו בקולם: דא דא בן חללה אל לך לגשת אל מזבח ה', כי אמך היתה חללה (בקהושן ס"ו) ויקצוף המלך מאד וחמתו בערה בו, ויש ידו מעל המזבח ויקרא חרב חרב על הפרושים וישלפו גרודיו

פ"ח

אבני חן למסכת סוכה

ואי מייתי במקודשת איפסילו להו בלינה האיל ואיקדשו קדושת הגוף, הוּוּ להו כלמורי קדקן,

חזקיה אמר כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת הֵא ודאי מליט למשמע מינה דאין שיעור למיט # שאם הטעם שיש שיעור למיט, הרי יש עצם שיתנו בה מיט יותר מהשיעור ואו לא שייך לגזור עוד שהרי הכל רואין הפעולה שעשו שלא יתקדש, אבל קידוש שלא מדעת לא שמעין מינה, ואם תקשה אי"ב יתנו המיט לכלי מקודשת ויטין שלא יתקדש בכלי, אומר על זה וטעמא דמתמיהן דלא מייתי במקודשת וגזירה שמא יאמרו לדעת נתקדשו דמאן דמזי להו למחר דשקלי להו מתוך כלי שרת, סבר לדעת שיקדשם כלי מיטו צו מאממול, וכיון דאין שיעור למיט קדושת הכלי, וקא מוז דמנסי להו שמע מינה אין לינה מועלת בנסיס, ונפקא מינה חורבה # דמה שבכוין שלא יתקדשו אינה מועיל, ועדיין גורנין שמא יאמרו וכו' שהרי אין אדם רואה כוונתו,

א"ר ינאי א"ר זירא אפילו תימא יש שיעור למיט וכלי שרת אין מקדשין אלא מדעת ואפילו הכי נפק מינה חורבה וגזירה שמא יאמרו לקידוש ידים ורגלים מלאן לכהן גדול מלאום, וקדשום כלי שאין מקדשין ידים ורגלים אלא בנסיס מקדשין, דומיא דכיוור שנמשח בשמן המשחה ומקדש את מימיו, והס לקידוש ידים ורגלים, ואף קמון של זהב שהיו עושין לכבודו של כהן גדול לקדש הימנו ידיו ורגליו, כדאמרין בסדר יומא פרק טרף בקליפ (מג, ב) מקדש הים, ואפי' למימר הכא לקידוש ידים ורגלים מלאום, וליט להו שיעורא, שאפילו הוה מאה לוגין ראין הס לכלי ומקדש, וכי מוז דמנסי להו אמר אין לינה מועלת בנסיס.

שנינו במשנתנו **נשפכה או נתגלתה כו', ואמאי** מיט מגולין פסולין ליעביר **במסנת קולי"ר** (ברוב כח"י קולדור"א) בלע, מסנת שמסנתין צה קולדשין spiced wine כמו שעושין בעלי מנינים, שחלי כמין כנרה וכו' אבקת ריחן (רובל. ג' ע"ס המוכר כל מיני צמחים: אבקת. על שם שכותשין אותו ושקטין הדק בלעבן: רש"י שה"ש ג' ו', peddler's spice box) ויין, ומסמיה כלי והקולדשין מסנת למוכר,

יש להקשות דלכאורה נשפכה או נתגלתה רחנן במתני' היינו בשבת עצמו דלא שייך כבר למלאות וא"כ מאי מקשה הגמ' ליעביר במסנת הא אין לך בורר גדול מזה שבורר את הפסולת מתוך אוכל ואיך מותר להעבירו במסנת דהוה איסור דאורייתא?

היה אפשר לתרין ע"פ דברי הנשמת אדם (בכלל ט"ז ס"ק ד') שדן בין שיש בו תולעים קטנים או יש איסור לסנו בשבת מדין בורר, וכתב לחדש כיון שלולי האיסור שבהם היו שותין אותו, שכן מנהג העכו"ם ששותים אותו, והיינו שישראל בודלים ממנו לא מחמת מיאוס אלא משום איסורא, בכה"ג לא מוקיר פסולת ולא שייך בזה איסור בורר, וא"כ לפ"ז הבא בארם כיום דעכו"ם שותין אותו כמבואר בגמ' בע"ז רבין שאבלי שקצים ורמשים לא מוזק להו גמי ארסו, א"כ לכאורה י"ל דמוקיר שישראל אין אוכלין אותו משום איסורא ולא משום מאיסותא, ואין זה בורר. הערות עיי"ש עוד, וראה ברכת משה שכתב ליישב ע"פ אור"ח סימן ש"ט סט"ז דמיט שיש להם תולעים מותר לשותותן ע"י מפה בשבת דלא שייך בורר ומשמר אלא במתקן הענין קודם אכילה ושתיה, אבל אם בשעת שתיה מועכת את הפסולת שלא יכנס לתוך פיו אין זה מעין מלאכה ומותר, מעתה נראה דבניסוך המיט היו שתיית מוצב וקשיית הגמ' וליעביר במסנת היינו שישם מסנת סמוך לספל שבו מנסכים המיט ויבואו המיט לתוך ספסל מוסגים, והיו כסמוך לשתייה דשרי בכה"ג בארם, וכמו"כ למזבח דהיו שתיית מוצב דחשיב לאלתר ושרי בכה"ג.

לימא מתני' דלא כר' נחמיה דתניא מסנת יש בו משום גילוי אס היינו בלא שמירה כשיעור שהיית גילוי, המפורש בהכל שזמטין (פולין ג', ה) כדי שלא נשחט מתח און כלי ושמירה יחזור למור, ואסורה בשמיה, אמר רבי נחמיה אימתי בזמן שהתחתונה כלי הממון מגולה אבל בזמן שהתחתונה מכוסה אף על פי שהעליונה מגולה אין בה משום גילוי מפני שארם נחש דומה לספוג צף ועומד במקומו # [ומה סובר הת"ק?]

אפילו תימא רבי נחמיה אימר דאמר ר' נחמיה להדיוט אבל לגבוה מי אמר, וממשך ולית ליה פ"י בתמיה וכי לית ליה לרבי נחמיה מלאכי א הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך אמר ה' צבאות.

שמעלה לו להרצה פ"י שנותן להעני באופן שמגיע הנאה לידו מיד זה שזה להעני הרבה יותר # [אבל הלשון "שמעלה לו להרצה" קשה קצת], כגון טמן לו פת אפיה או כגד ללבוש, או נותן לו מעות בעת שהתבואה מצויה לא ידעה לו עוד מעות לקנות [זהו חסד. רע"י] שותמן לבו ודעמו לטובתו של עמי שנאמר ורעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד הצדקה היא הורעה שורע, כדי לקלור לקבל שכן, וקצרו לפי חסד שמקבלו שכן לפי החסד שזה,

ת"ר בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה צדקה בממונו גמילות חסדים בין בגופו כגון מספיד למת, נושא, קוביו, משמח מתן, מליה חיצו דנדק בין בממונו מלוה לו מעות, משאלו כלים ובהמה, צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים, צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים בין למתים,

וא"ר אלעזר, כל העושה צדקה ומשפט, כאילו מילא כל העולם כולו חסד, שנאמר תהלים לג אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ, שמא תאמר כל הבא לקפוץ ולעשות צדקה ומסד קופץ ומספיקין וממנאין לו אנשים מהוונגים לך, ת"ל תהלים לו מזה יקר חסדך אלהים צריך למת לב ולטרוח ולרדף אחריה, לפי שאינה מנזיה תמיד לזכות צה למהוונגים (חסד ה' מלאה הארץ) וגו',

[כל הרודף אחר צדקה, הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות, ועושה בהן צדקה, רב נחמן בר יצחק אמר, הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם המהוונגים לעשות להן צדקה, כדי לקבל עליהם שכרו. ב"ב ט:]

יכול אף ירא שמים כן? ת"ל תהלים קג וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו,

א"ר חמא בר פפא כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים שנא' חסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו,

וא"ר אלעזר, מאי דכתיב משלי לא פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד? אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד, שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד,

איכא דאמרי, תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד.

כמעשהו בחול כו', ואמאי נייתי במקודשת דקא סלקא דעמיה אין הכלי מקדשן קדושת הגוף ליספל בלינה, אלא אס כן דעמו שיקדשו הכלי, או אס יש צהן יותר מכשיעור אין ראין לכלי, ואין הכלי מקדשן, דאין מקדשין אלא דהאי להס?

ומתרין דלא הוה בהס"ד אלא גם אם אין דעת שיקדשו הכלי מקודשת, וגם הכלי מקדש גם אם נותן בה יותר מהשיעור אמר זעירי קסבר אין שיעור למיט שאפילו יותר משלשה לוגין ראין לנסך, דלא פירשה צהן תורה שיעורא, הלכך ראין לגלי הס וכלי שרת מקדשין שלא מדעת וכלי מיד מקדשם, דכמיט (שמות לא) כל הטוב צהס יקדש ואפילו איזו רואה שמתקדשו עד מחס, הכלי מקדשן מיד, שלא מדעת,

דף נ' ע"א

אבני חן למסכת סוכה

דפסיל סבר עיקר שירה בפה וכלי לבסומי קלף בעלמא הוא, הלכך, כלי שיר אינן כלי שרת, ולאי ילפינן מנייהו לדמויי כלי שרת לאבוב של משה **מאבובא דמושה**.

לא דכ"ע עיקר שירה בכלי **והכא בדנין אפשר** שאר כלים אפשר שיהיו של מחבת **משאי אפשר** מאבוב שאי אפשר שיהיה של מחבת **קמיפלגי**, **מאן דמכשיר סבר דנין אפשר משאי אפשר** דנין שאר כלים מאבוב, **ומאן דפסיל סבר לא דנין אפשר משאי אפשר** שאר כלים אפשר שיהיו של מחבת, והן מסובדים, הלכך ממנורה ילפינן להו דפסול אם עשאה של עץ, ולא מאבוב של משה, דהתם שעשו האבוב של עץ עעמא משום שאי אפשר לעשות של מחבת, כדמפרש בערין (יב) [שנפוהו. ד"ם] זהב ולא היה קולו ערב, נטלו את יציפיו והיו קולו ערב, ומאן דמכשה, סבר דנין אפשר משאי אפשר, דמכל מקום אשכחן כלי שרת דעץ,

ואיבעית אימא דכ"ע דעיקר שירה בפה, **ואין דנין אפשר משאי אפשר** והכי פירושו דכולי עלמא עיקר שירה צפה, וליכא למילף מאבוב לעשות כלי שרת של עץ, ואם תמלא לומר עיקר בכלי אפילו הכא מאבוב לא גמר, דאין דנין אפשר משאי אפשר,

והכא במילף מנורה בכללי ופרטי או ברבויי ומיעוטי קא מיפלגי הי גרסינן, ולא גרסינן ממנורה, יש שדורשין את המורה בכלל ופרט, ויש שדורשין אותה במדת רבוי ומיעוט, הדורשה בכלל ופרט משמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל, הלכך, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שנפרט, ואפילו דברים הדומין לפרט אין נדונין עמו, לפי שהוא פירושו, מהו כלל הכלול למעלה זה שאני אומר לך עכשיו, ולא יוסר, וכי אתי כלל שני אחר הפרט צא להוסיף עליו, ודין אם הוסיף עליו את הדומים לו, הלכך, אי אתה דן על ידי כלל האחרון אלא דברים הדומין לפרט, שלא נתרבו מתחילה, והדורשה בריבוי ומיעוט לא משמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל, דמיא אין בכלל אלא מה שנפרט, אלא משום דבכלל קמא נתרבה הכל במשמע, אחי פרטה בתרואה למיעוטי ממשמשותיה, וכי הדר אחי ריבוי אחריתי צדידה אהי לרבווי כל מילי, דאלו דברים שהן כעין הפרט לא אלתרין, דלא אימעטו להו ממיעוטא, והכי אמר צדידה בפרק גנגמר הדין (סנהדרין מה, ב) גבי כל הנסקלין נחלין, דמאן דדריש ריבויי ומיעוטי משמע ליה בריבוי ומיעוט לחודיה בלא ריבוי אחרון כל הדומין לפרט

רבי דריש כללי ופרטי, ר' יוסי בר יהודה דריש ריבויי ומיעוטי, רבי דריש כללי ופרטי שמונת בה ועשית מנורת כלל, זהב טהור פרט, מקשה תעשה המנורה, חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מזה הפרט מפורש של מחבת אף כל של מחבת,

ר' יוסי בר יהודה דריש ריבויי ומיעוטי ועשית מנורת ריבה, זהב טהור מיעט, מקשה תעשה המנורה חזר וריבה, ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל, מאי רבי רבי כל מילי מאי מיעט מיעט של חרס דעל כדקא מיעוטא למעוטי אחא, חזי הלאי להמעט יותר מן הכל, אבל יכול לעשות המנורה של עץ אם ירצה.

אמר רב פאא

דף נ"א ע"א

כתנאי [אי ?] עיקר שיר צפה או בכלי [דרתנן] **עבדי כהנים היו** [משנה] במסכת ערכין הוי, על אחווי כלי שיר בשעת שיר של קרבן קיימין **דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר משפחת בית הפגרים ומשפחת בית ציפריא** זה שם המשפחות **ומאמאום היו** זה שם מקומם, **שהיו משיאין לכהונה** ישראל מיוחסין היו, עשויים [האלמנות. בארת הביום ע"ה] וצוטטס ראיות ליגשא לכהנים, **ר' חנינא בן אנטיגנום אומר ליום היו** אכל ישראלים פסולין לכהן,

מאי לאו בהא קמיפלגי ר"מ ור' חנינא בן אנטיגנום, אבל כבר ידע דלפ"ז לא מתפרש ר'

פרק חמישי החליל

מתני': החליל [הרבה מיני זמר היו שם ועל שם שחליל קולו נשמע יותר מן האחרים נקרא כולם על שמו. רע"ב] **המשה ויששה** פעמים שהוא ששה ימים, פעמים חמשה, ראה תוס' וזהו **החליל** שהיו מחללין לרבות שמחה לצית השואבה, דמפרש במתמטין [פי' לקמן ג"א ע"א שם מפורש הענין של שמחה ברת השואבה], **של בית השואבה** כל שמחה זו אינה אלא בשביל ניסוך המים, כדמפרש ושאבתם מים בששון **שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב** ראה תוס', הלכך, כל יום טוב להיות בשבת פשו להו ששה חולו של מועד, נמלא חליל ששה, כל יום טוב צחול הוו להו מרי יומי, שבת ויום טוב דלא דמי להו [שבת], פשו להו חמשה.

דף נ' ע"ב

גמ': איתמר רב יהודה ורב עינא חד תני שואבה וחד תני חשובה [מכאן ראה דאף בימי האמוראים לא היתה המושגה כתובה בספר רק נלמד בעל פה רק שדחתה בסודרת. מהר"ן חוות עיי"ש], **אמר מר זוטרא מאן דתני שואבה לא משתבש ומאן דתני חשובה לא משתבש**, **מאן דתני שואבה לא משתבש דכתיב** ישעיהו יב **ושאבתם מים בששון**, **ומאן דתני חשובה לא משתבש דאמר רב נחמן מצוה חשובה היא וכאה מששת ימי בראשית** דאמין לעיל שימין נצראו מששת ימי בראשית לקבל האקדים, וגם הביום שנגסבים בשיתין הובטחו מששת ימי בראשית. הערות,

ת"ר החליל דוחה את השבת דברי ר' יוסי בר יהודה, **וחכ"א אף י"ט אינו דוחה**,

אמר רב יוסף מחלוקת בשיר של קרבן בחליל המכה לפני המזבח בשעת ניסוך (המים והיין) [היין] לתמיד של שחר, וניסוך היין לתמיד של בין הערבים, שהלויס עומדין על דוכנים ואומרים שיר, והחליל מכה לפניהם, כדקמן במסכת ערכין (י, א) בשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח, ואין אומרים שיר על המזבח אלא על היין, כדאמרין התם, וצאנאוו חליל נחלק רבי יוסי בר יהודה, לומר שהוא דוסה,

דר' יוסי סבר עיקר שירה בכלי שרקנן צבור טעון שיר מן המורה, כדאמרין במסכת ערכין (יא, א) וכמה מקראות, וסבר רבי יוסי עיקר השיר אינו אלא אם כן חליל מכה עם השיר, וכן מנורת ונגלים הכל כמנין המפורש שם, הלכך **ועבודה היא ודוחה את השבת** וכי היכי דתמיד דוסה שבת, שיר שלו נמי דוסה שבת,

ורבנן סברי עיקר שירה בפה הלויס אומרים השיר דבר יום ביומו, כגון לה' הארץ ומלואה (תהלים כד) בראשון, גדול ה' ומהולל (שם תהלים מח) בשני, וכן כולם, ובשבת שאי אפשר לחליל אינו דוסה, שאין כלי שיר המלוא, ולקמן ילפינן טעמיהו מקראי **ולאו עבודה היא ואינה דוחה את השבת**,

אבל שיר של שואבה שהיה כל הלילה על מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כדקמין במתמטין הלויס בצטרות ובנגלים **דברי הכל שמחה היא דניי הכל שמחה ימירה היא** ואינו מן המורה, אלא לאבוב את [המלוא בעלמא. ד"ם] **ואינה דוחה את השבת**,

אמר רב יוסף מנא אמינא דבהא פליגי בעיקר שירה צפה או בכלי? **דתניא כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל ורבי יוסי בר יהודה מכשיר**,

מאי לאו בהא קמיפלגי מאן דמכשיר עץ לכל כלי שרת, **סבר עיקר שירה בכלי** והווי להו כלי השיר כלי שרת, ואבוב היה במקדש מימות משה, והוא של קנה, כדקמן בערין (יב), הלכך שאר כלי שרת מנייה ילפינן, לאכשורי בשל עץ **וילפינן מאבובא דמושה**, **ומאן**

אבני חן למסכת סוכה

יוסי דמאן דאמר עבדים היו קסבר עיקר שירה בפה, ומאן דאמר ליום היו קסבר עיקר שירה בכלי?

ותסברא רבי יוסי מאי קסבר, אי קסבר עיקר שירה בפה אפילו עבדים נמי, אי קסבר עיקר שירה בכלי ליום אין ישראלים לא?

אלא דכולי עלמא עיקר שירה בפה דאם לא כן קשה על ר"מ ור' יוסי אך הם בחרין לעבר או ישראל לאחו בכלי שיר ובהא קא מיפלגי דמר סבר הכי הוה מעשה ומר סבר הכי הוה מעשה ראה תוס' ד"ה מעלין,

למאי נפקא מינה למעלין מדוכן ליוחסין ולמעשר הוואה עומד על הדוק עס הלויס אין נריך לבדוק אחריו, לא להשילו מיוחסת ולא לתת לו מעשר ראשון, דודאי לוי הוה, שמפי דבר זה לא הרגילו להעמיד שם כי אם ליום, כדי שלא יעשו בהם בני אדם להמיוס כליום וליום ליום קא מיפלגי,

ואם תאמר ולא יעלו מדוכן ליוחסין ולמעשרות, ויעלו עבדים לדוכן? ויש לפרש שגורו שמא יבואו להעלות ליוחסין ולמעשרות, לפי שהרואה עומדים על הדוכן אינו מדייק להבחין בין המזמרים בכלי למזמרים בפה ויפסור שכולם ליום. ויוסף דעת עיי"ש

מאן דאמר ר"מ עבדים היו קסבר אין מעלין מדוכן ליוחסין [ירבויר זה נדפס להלן שלא במקומה] קסבר אין סומכין על הדוכן מלדכון אחריו להעלותן ליוחסין, הלכך לא מהירו על כך ולא למעשר שלא מהירו מלהעמיד שם ישראל, ומאן דאמר ר' יוסי ישראל היו קסבר מעלין מדוכן ליוחסין שמפי דבר זה לא הרגילו להעמיד שם עבדים אבל לא למעשר, ומאן דאמר ר' חנינא בן אנטיגנוס ליום היו קסבר מעלין מדוכן בין ליוחסין בין למעשר,

ורבי ירמיה בר אבא אמר לעיל קא, אפלוגמא דרבי יוסי דרבי יהודה ודנן, ופליג אדרכ יוסף מחלוקת בשיר של שואבה דרבי יוסי בר יהודה סבר שמחה יתירה נמי דוחה את השבת הוואל ושמחת מנחה היא, ובתליל אין איסור מנחה, אלא שבות בעלמא ורבנן סברי שמחה יתירה אינה דוחה את השבת, אבל בשיר של קרבן דברי הכל עבודה היא ודוחה את השבת,

מיתיבי שיר של שואבה דלעיל לשון הברייתא היא "החליל" ופרשנו אותה חליל של שיר של קרבן דוחה את השבת דברי רבי יוסי בר יהודה וחכמים אומרים אף יום טוב אינו דוחה, תיובתא דרב יוסף דאמר לעיל ע"ב מודה ר' יוסי דשיר של שואבה דלא ידחה תיובתא,

לימא בשיר של שואבה הוא דפליגי אבל בשיר של קרבן דברי הכל דוחה את השבת האי לשון קושא ובעל הוא, כלומר מוין הכא דנשל שואבה פליגי, ואיכא למדק הא בשל קרבן מודו רבנן דדמי, לימא תיהוי תיובתא דרב יוסף בתרתי נמי בהא דאמר לעיל בשל קרבן פליגי, והכא דייקין דמודו רבנן ציה, והואל מיוצמא דסמתי בשל שואבה הוי מיוצמא מדדכי יוסי שאומר ר' יוסף דב"ע מודי שאינו דוחה והכא קאמר ר' יוסי שדוחה, ובשל קרבן הוי מיוצמא מדדנן שר' יוסף אומר דפליגי בשל קרבן והכא אמרין דגם לרבנן של קרבן דוחה את השבת? אמר לך רב יוסף פליגי בשיר של שואבה והוא הדין לקרבן ומדדנן לא מוציאי והאי דקמיפלגי בשיר של שואבה להודיעך כחו דרבי יוסי בר יהודה דאפילו דשואבה נמי דחי,

והא קתני לא גרסין והא עלה קמי, אלא והא קמי וזהו חליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב, וזה דאינו דוחה אבל דקרבן דוחה, מני? אי נימא רבי יוסי בר יהודה האמר שיר של שואבה נמי דוחה, אלא לאו רבנן דשמעין להו דשואבה דלא דמי, וקמי זה, למעוטי דקרבן, אלא בשל קרבן מודו ותיובתא דרב יוסף בתרתי תיובתא,

מאי טעמא דמאן דאמר עיקר שירה בכלי? דכתיב דברי הימים ב כט ויאמר חזקיהו להעלות העולה להמזבח ובעת החל העולה החל שיר ה'

והחצוצרות ועל ידי כלי דויד מלך ישראל אלא לאו כלי דוד שיר ה' קרי ליה,

מ"ט דמאן דאמר עיקר שירה בפה דכתיב דברי הימים ב ה יג ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים והכא לא כתיב כלים, ומלואות לאו כלי שיר נינהו, שהן למקשנות הסמדין והמוספין להשמיע קול אחד,

ואידך נמי הא כתיב ויאמר חזקיהו? הכי קאמר החל שיר ה' בפה על ידי כלי דויד מלך ישראל לבסומי קלא,

ואידך נמי הא כתיב ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים? הכי קאמר משוררים דומיא דמחצצרים מה מחצצרים בכלי אף משוררים בכלי.

מתני': מי שלא ראה שמחת בית השואבה [א"ר יהושע בן לוי למה נקרא שמח בית שואבה שמשם שואבים רוח הקודש על שם שואבתם מים בששון ממעניי הישועה. ירושלמי פ"ה הל' א, ובקרבח"ע מפרש ע"פ התרגום בישיעה יב ג והקבלון אולפן חרת בחרוא מבחור צדיקא, וראה רש"י שם שמפרש כי ייחדי צלם על ידי ישועה הצלה להם וימגלו להם חי המורה שגשגתו צננות ע"י הצלות] לא ראה שמחה מימיו, במוצאי יום טוב הראשון של חג בתחלת הלילה, והוא הדין כל ימי חוה"מ אחר הקרבת תמיד בין הערבים ירדו לעזרת נשים כהנים ולויס יורדין מעזרת ישראל שיהא גבוהה, לעזרת נשים שלמטה הימנה דשיפוע ההר ומתקנין שם תיקון גדול מפרש בגמרא,

מנורות של זהב היו שם וארבעה ספלים של זהב בראשיהם כראש כל מנורה ומנורה [ולכן היו ארבעה שיהא מאיר לכל ד' רוחות. מהרש"א], וארבעה סולמות לכל אחד ואחד וארבעה ילדים מפירחי כהונה צמחים ובידיהם כדים כדי שמן של מאה ועשרים לוג ועולים כל אחד כסולמו שהן מטיילין לכל ספל וספל, חשבו של 120 לוג הוא = 480 רביעיות וכל רביעית הוא לכל הפחות 3 אונק, נמצא שהוא 1440 אונק שעולה ל 11.25 נאלא לכל הפחות. וראה בגמ' שכל אחד לקח רק שלשים לוג וביחד היה סך הכל 120 לוג, ולפי"ז החזיק כל אחד רק פחות מ 3 נאלאן.

מבלאי מכנסים כהנים ומהמייניהן מאבנטיהם, תימה דלא חשיב נמי כהנות שגם היא היתה של שש. תוס', ג"ל משום דשאר בגדי כהונה שכלו נצרכים למנורה, משא"כ מכנסיים אינן דרך כבוד למנורה. יבין עיי"ש עוד מהן היו מפקיעין ממכנסיו בגדי השרד שהיו משל צנוה, ומאבנטיהם הישנים, מפקיעין קורעין לעשות פתילות, עושין פתילות. מבוארות ובהן היו מרדליקין ובפתילות הללו היו משתמשים להדלקת המנורות. מבוארות,

ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה לפי שהמנורות גבוהין ממסע אמה [וזהו גזומא גדולה שיהיו מנורות רבות גבוהות ועבות כל כך כליאל זהב אלא שהיו המנורות עומדות על בימות גבוהות. יבין], וזה הציט גבוה, והאורה זורמת בכל העיר, וסמל מנמי שהיא לסוף מורת נשים היה נמוך, כדלמדין כסדר יומא (טז, א), והמנורות עולין למעלה הימנה,

חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם יש שפירש דמרקדין לפניהם, היינו לפני הלויס. פסקי רי"ד, אוצמ"ה, לפני כל העם שעמדו סביב אצל החומות, א"נ ג"ל ספי דלפניהן על המנורות קאי ועשו כן כדי שיראות הכל. יבין ר"ל גדולי הדור שמעשה הצבור בידן, כסנהדרין וראשי הישיבות, ושאר חכמי ישראל, ולא היו מניחין לכל עם הארץ לרקד ולשורר, כדי שלא יבואו מתוך שמחה יתירה לירי קלות ראש, רק כולם באו לראות ולשמוע. יבין

דף נ"א ע"ב

באבוקות של אור שבידיהן זורקין אותם כלפי מעלה, ומקבלין אותם, יש שנקליטין לעשות כן כאלדע אבוקות או כשמונה [יש כאן איהו רמז לחגיגה], חורק זו ומקבל זו, חורק זו ומקבל זו ואומרים לפניהם דברי שירות ותושבחות מפרש בגמרא,

אבני חן למסכת סוכה

והלולים בכנורות ובנבלים ובמצלחים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר,

על חמש עשרה מעלות אורך המעלה ברוחב העורה, ורוחב המעלה חצי אמה וזומה חצי אמה, כדלמינן במסכת מדות (פרק ג' משנה ג') ובסדר יומא (טז, ב) הירודות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כנגד חמש עשרה [שיר המעלות] שבתהלים שעליהן ליום עומדין בכלי שיר ואומרים שירה לשמחת צית השואבה, [אכל דזקן לשיר הקרן אכל המזבח היה] ,

ועמדו שני כהנים בשער העליון שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים ושני חצוצרות בידיהן,

קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו זה סימן לילך למלאות המים למיטות, הגיעו דרך יציאתם מעזרת ישראל להשילוח למעלה עשירית הירודות מעזרת ישראל לעזרת נשים [פ' שהט"ז מעלות היו כנגד השם י-ה ולכן במעלה העשירית שנגמר אות י' תקעו שם. ע"פ הערות] תקעו והריעו ותקעו, הגיעו לעזרה לקרקע עזרת נשים תקעו והריעו ותקעו וכלאש השנה (גז, ב), יליף בכל מקצועות פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ומרועה כלמנע, (הגיעו לקרקע תקעו והריעו ותקעו), היו תוקעין והולכין כלאו שלש אחרות מאריך עד שמוגיעין לשער היוצא ממזרח היוצא מעזרת נשים להר הבית, לשפולו למזרח, והשער ההוא מסוין כנגד שער שמעזרת ישראל לעזרת נשים # [אמר בן כרזי שתבין מה שאומר אח"כ הפכו פניהן], ויורדין ממערב למזרח, וכשהיו נכנסין למקדש היו הולכין ממזרח למערב, דרך עלייה ,

הגיעו לשער היוצא ממזרח הפכו פניהן ממזרח למערב, ללד העזרות והסיל, לומר דבר זה [ואף שאמרו ביומא גז ע"א כשיצאין מן המקדש פניו כלפי היכל זה דוקא בעזרת. ראה יוסף דעת] ואמרו אבותינו ראה ניצוצי אור שהכוונה על גלגול הקודם שלהם, דא"כ איך מותר לבנות את אבותינו. שהיו במקום הזה צדיק הראשון היו כופין, ולא היו פונים לציד אלא אחוריהם אל התיכל אל היכל ה' כ"ה בפסוק ופניהם קדמה, ומשתחווים ובפסוק "המה משתחווים" קדמה לשמש וגו' פסוק הוא ציחקאל ח' ט"ז ואנו ליה עיינינו, ר' יהודה אומר היו שונין כופלין אותה, כדמפרש אט ליה וליה עיניו ואומרינן אנו ליה וליה עיינינו כי אין ראוי להיות ליה עייניו, וזאת בזמן שאנו ליה. עין יוסף.

גמ': ת"ר מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו עיקר שמחה זו היתה שמחה של מצוה שהיו בטוחים שע"י ניסוך המים שבתג יתברכו נשמי השנה כדאייתא בבב' ר"ה וכדאייתא במדרש איזה יום שאנו ואתם שמחים היו אומר זה יום הנשמים. עין יעקב, מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם, מי שלא ראה בהמ"ק בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם להראות בא דכל אלה חרבו ובטלו בעונינו וכשנחזור בתשובה שלימה יחזור כל אלה בתנה וכתנה וזוכה לעין לא ראתה אלקים וזלתי כ"ב אמן. עין יעקב,

מאי היא אחי מן הצנינים, של שלמה, או של נממיה בן חכליה, או של הורדוס שסמרו ונכלו שהורדוס סתר הבנין שבנה נחמיה והוא בנין אחר לגמרי? אמר אביי ואיתימא רב חסדא זה בנין הורדוס,

במאי בניה? אמר רבה באבני שישא שיש צבוע, לא לכן ולא שמור, אלא כעין ירוק, כלעז צי"ש (אפור, נוטה לשחור) ומרמרא שיש לבן, איכא דאמרי באבני שישא כוחלא שישא צבוע כחול ומרמרא, אפיק לשון יצא שפה ועייל לשון נכנס שפה שורה של אצטס נכנסה ושורה יוצאה [רש"י הפך חסדר ופירש לשון נכנס תחלה] כי היכי דלקבל סידא # [הגם שלא כיסה את שורת האבנים שהיה נכנס עד שלא היתה נראית, אבל כיסה אותה קצת],

סבר למשעיין בדהבא, אמרו ליה רבנן שבקיה דהכי שפיר מפי דמיתחוי באדורתא דימא כגלי הים, שהאצטס משונים במלאיין זו מזו, והעינים המסתכלות בקן שזעטות, וכלאות כלילו גלי הים הם נדים ועינים, משמע דבל"ז היה יותר טוב לצפותה בזהב. וראה יוסף דעת.

תניא רבי יהודה אומר מי שלא ראה דיופלוסטון לשון יומת דיו שנים, פלו לשון שנים, כמו מטטרפולין, וכמו דיופולין מרומי, דמענית (ות, ב), סטון לשון סטיו, שי סטיון של אלכסנדריא של מצרים, לא ראה בכבודן של ישראל,

אמרו כמין בסילקי גדולה פלטימין גזוהים נקראים בסילקאות [העתקתי מיומא כ"ה ע"א] כמין בסילקי גדולה פ' לשבת הגזית היתה על הקרקע אבל היה בנויה בצורה כמו בנין גורל שהיה דרכם לבנות על העליה. וברשעסטר פ' a building with colonnades for holding courts, also meeting place for merchants, exchange, forum. It was built in the style of a large basilica (semicircular).

היתה סטיו לפנים מסטיו [סמיו כפול. רש"י] לשיבת שנים של אלכסנדריא, שהלכו שם יומתן בן קרם ושני החיילים לאחר חורבן בית ראשון בימי ירמיה ומשישזו שם, ואף על פי שעלה שם נבוכדנצר והסתיב את מצרים, ונהרגו מישראל שהלכו שם, כמו שנתנבל עליהם ירמיה (מג) עלו ציהם שם לגדולה ועושר, עד שהמרים אלכסנדרוס (פעמים שהיו בה ששים רבוא על ששים רבוא כפלים כיוצאי מצרים) [פעמים שהיו שם ששים רבוא כיוצאי מצרים ואמרי לה כפלים כיוצאי מצרים],

והיו בה ע"א קתדראות שטילעין של זהב, כנגד פ' כוכב, נראה דאע"פ דקד"ל דסנהדרין גדולה יכולה לדון אפילו בחו"ל, ואפילו דיני נפשות, מ"מ היינו דוקא אם סנהדרין יושב בלשבת הגזית או יש בה לב"ד בחו"ל, והבא הרי היה לאחר החורבן שאין סנהדרין יושבת בלשבת הגזית. הערות ע"א של סנהדרין גדולה שעשו להם סנהדרין, כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים ואחד רבוא ככרי זהב, ובימיה כעין אלמימנר"א (בימיה) שלנו של עין באמצעיתה,

כתב הרמב"ם פ"א מוח' הפילה ה"ג ומעמידין בימה באמצע הבית כדי שיעלה עליה הקורא בתורה או מי אשר אומר לעם דברי כבושין כדי שישמעו כולם. ע"כ, ויש שכתב דהעמדת הבימה באמצע אינה מן החיוב, אלא הכל לפי המקום והזמן, שבאותם הזמנים שהיו בתי כנסיות גדולים עד מאוד היו צריכים להעמיד הבימה באמצע כדי להשמיע לכל העם, אבל בזמנים הללו שבעונותינו בתי כנסיות שלנו הם קטנים, וכל העם שומעין, יותר גוי הוא להיות לצד אחד מלהיות באמצע, ואולם האחרונים כתבו שאסור לשנות מקום הבימה ומקומה דוקא באמצע בית הכנסת, והביאו ראיה לזה מהגמ' כאן, שכן הבימה של אלכסנדריה לא היתה בשביל שישמע הקהל, שהרי לא שמעו ממנה והיו צריכים להניף בסודרין, ואעפ"כ עשאוה באמצע בית הכנסת. אוצמ"ה עיי"ש עוד.

וחזן הכנסת שמש הצנור עומד עליה, וְהַסֹּדְרִין # [למה אמר לשון רבים ?] בידו, וכיוון שהגיע לעזרת אמן שהיה שלים שלפני התיבה גומר ברכתו, והן לא היו יכולין סוּלן לשמוע קולו הלה מניף בסודר וכל העם עונין אמן,

ולא היו יושבין מעורבין, אלא זהבין לורפי זהב בפני עצמן וכספין לורפי כסף בפני עצמן ונפחין בפני עצמן, וטרסיים מרשי נחושת בפני עצמן וגרדיים לורגין בפני עצמן, וכשעני נכנס שם היה מכיר בעלי אומנתו ונפנה לשם ושכר להם למלאכתם ומשם פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו,

אמר אביי וכולהו קמליניהו אלכסנדרוס מוקדן, מ"ט איענשו? משום דעברי אחאי קרא דברים יז לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד ואינהו הדור אתו,

כי אתא אשכחניהו דהוו קרו בסיפרא דברים כה ישא ה' עליך גוי מרחוק, אמר מכדי עליו נאמר מקרא זה, וגומר מלך הוה להסריפה, שהרי ההוא גברא בעי למיתי ספינתא בעשרה יומי אני באתי לכאן והיה הדרך צריך לשהות עשרה ימים, אבל באתי כנשר במהירות מפני ש דליה זיקא גבה היום [ע"פ הפסוק "ישא" ה' עליך גוי מרחוק] ואתי ספינתא בחמשא יומי וזה הראיה שהפסוק מכון אלי, ולכן קיים את הפסוק ו גפל עלייהו וקמליניהו.

שנינו במשנתנו כמותצאי יום טוב כו', מאי תיקון גדול? אמר רבי אלעזר

אבני חן למסכת סוכה

ומתגרה בשונאיהם של ישראל על ידי שמחטא את הת"ח כמו שאומר מיר כי הגדיל לעשות, נעשה סרחון וחילול ה', ולכן מענישו הקב"ה מדה כנגד מדה שהוא יסירה. ע"פ א"ס, **כי הגדיל לעשות, אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכולם,**

כי הא דאביי [שאמר לו הסבא כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. בסוף הענין] **שמעיה** **לההוא גברא דקאמר לההיא אתתא נקדים נשכים בהשכמה קודם היום,** [השכמה קרי קדמומא בגמלא] **וניזיל באורחא, אמר אביי איזיל אפרשינהו מאיסורא** אלך אחריהם שלא ירגישו כי ואם אראה שהם באים לידי עבירה אפרישם, **אזל בתרייהו תלתא פרסי באגמא** והיה מקום סתר וראוי לחטא, **כי הוו פרשי מוהדדי** שהיו משמי עיירות, והגיעו לפקעת דרכים, פירש זה לכאן וזו לכאן **שמעינהו דקא אמרי אורחין רחיקא** דרך רחוקה היא בין שמי מקומותינו, ולא אפשרנו עוד ללכת יחד וצוותין **בסימא** פלו היינו יכולים ללכת בדרך אחד אלא היה נעים לזות שלנו,

אמר אביי אי מאן דסני ל' הוה אס היה שוגג ממיעד עם האשה לא הוה מצי לאוקומיה נפשיה מלמטוא, ועל עגמו היה אומר, **אזל תלא נפשיה בעיבורא** דרשא ומצמער נשען על צריח הדלת, כאדם שמחשב ומלמטה,

אתא ההוא סבא תנא ליה כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו,

אמר רבי יצחק יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום שנאמר בראשית ו רק

דף נ"ב ע"ב

רע כל היום כל היום רעמו מתוספת,

אמר רבי שמעון בן לקיש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר תהלים ל"ז ל"ב צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו שנאמר' נמיה נמי בפסוק ל"ג ה' לא יעזבונו בידו ולא ירשיענו בהשפטו ויצא הצדיק זכאי. מ"ד,

תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע כך מנוול זה יצר הרע משכחו לבית המדרש, אם אבן הוא היצר קשה כאבן, נ"מורח אם יבא לבחמ"ד ללמוד תורה, אם ברזל הוא מתפוצץ יעשה רך ותוכל לעמוד נגדו. ראה רש"י להלן,

אם אבן הוא נימוח דכתיב ישעיהו נה הוי כל צמא לכו למים נמשלה מורה למים וכתיב איוב י"ד י"ט **אבנים שִׁחֲקוּ** מתנו כמו ושחקת ממנה הרק. מ"צ מים חמים שותקים מה מהם כאשר יעבדו עליהם בתמידות. מ"ד, אם ברזל הוא מתפוצץ דכתיב ירמיהו ב"ג ב"ט **הלא כה דברי קאש נאם ה'** ו**קפמיש יפוצץ סלע** והאם מפעפע [מרכבו. רש"י ב"ב י' ע"א] את הצחל, והיינו מתפוצץ שהעלילות נימון ממנו פ' בשנותים הברזל לתוך האש הברזל נחרבך וגם יוצאים ממנה ניצוצות,

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, יצר הרע מסיתו לאדם בעוה"ז ומעיד עליו לעולם הבא, שנאמר משלי כ"ט כ"א **מפנק ענין עונג ועדון. מ"צ מנוער עבדו** יצר הרע הוא עצדו של אדם, שאם רצה הרי מסור צידו, שנאמר ואתה תמשל בו ואחריתו יהיה **מנון** ומפרש שמנון פירושה סהדה לשון עדות **שכן באטב"ח של ר'** חייא קורין לסהדה **מנון**, אלפא צמא הוא א"ט ב"ט ג"ו ד"ו הרי עשירות, י"ז כ"פ ל"ע מ"ס הרי מאות, ק"ך ר"ף ש"ן ת"ס הרי אלפים, ושאלו **הנץ** שלא היה לה"א בן זוג בעשירות ולא לנו"ן בן זוג במאות לפי סדר האותיות ולא לכ"ף בן זוג באלפים, ומצדס יחד הנך, נמצא דרך אלף בית זה דהיינו ע"י אטב"ח דר' חייא סהדה מנון שובלת "סהדה" מתחלף ל"מנון" והולך ומפרש סמך"ן מן מ"ס במקום מ"ס, ה"א מן ה"ן במקום נו"ן, דל"ת מן ד"ו במקום וי"ו, ועוד פעם ה"א במקום נו"ן.

א"ר אסי יצה"ר בתחילה דומה לחוט של בוכיא עכ"ש, שקורין אירי"א (עכביש) ולבסוף משדש נמשך אחריו מעט מתנגד וסוף כי דומה כעבותות העגלה, **שנאמר** ישעיהו ה' י"ח **הוי מושכי העון בחבלי השוא** תמלה היו מניחין אותו עליהם על ידי חבלים שאין של כלום, בחבלים דקין וכמעט שאין בהם ממש. מ"ד וכעבות העגלה חגל ענה, שקורין זו את הפרה למחירה **חמאה,**

דבגאולה העתידה במהרה בימינו בתחלה יבא משיח בן יוסף להושיע ישראל כמ"ש [עובדיה א' י"ח] ובית יוסף להבה ובית עשו לקש וגו' שאין זרעו של עשו כלה אלא ע"י משיח בן יוסף, אבל ע"י עובדי כוכבים רבים שיבואו שוב לירושלים ירהג, ולא יהיה גאולה שלימה עד בא משיח בן דוד כמפורש בכמה מקראות. מהרש"א

הרבה כתבו במדרשי גאולה על כך וגראה ברובם שתחילה יקום איש מבית יוסף ויעשה גדולות בישראל עד שיראה שמגיעה כבר גאולה אחרונה, ואחר כך ילחמו בו האומות ותשבר זרוע ישראל ויהרג משיח זה, והא זה הנסיון האחרון והגדול ביותר של עם ישראל לברר מי הם המאמינים באמת ואחר כך יגלה משיח בן דוד ועל ידי תהא הגאולה השלמה. שט"ק, ויש דיעה שלעולם יש ברור אחד שהוא משיח בן יוסף, וגם יש תפלה מתגר"א להתפלל על משיח בן יוסף שלא ירהג.

תנו רבנן משיח בן דוד שעתיד להגלות במהרה בימינו אומר לו הקב"ה, **שאל ממני דבר ואתן לך, שנאמר** תהלים ב **אספרה אל חוק וגו'** אספר דבר זה לזכות לך ולזכות **אני היום ילדתיך** היום אגלה לנחיות שני אמה שאל ממני ואתנה גוים נחלתך,

וכיון שראה משיח בן יוסף שנהרג אומר לפניו רבש"ע איני מבקש ממך אלא חיים, אומר לו חיים עד שלא אמרת כבר התנבא עליך דוד אביך שנאמר תהלים כא **חיים שאל ממך נתתה לו וגו',**

דרש ר' עוירא ואיתימא ר' יהושע בן לוי שבעה שמות יש לו ליצה"ר (1) הקב"ה קראו רע שנאמר בראשית ה' כי יצר לב האדם רע מנעוריו, (2) משה קראו ערל שנאמר דברים י' ומלתם את ערלת לבבכם, (3) דוד קראו טמא שנאמר תהלים נא לב טהור ברא לי אלהים, מכלל דאיכא טמא, (4) שלמה קראו שונא שנאמר משלי כ"ה כ"א **אם רעב שנאך יצרך** הרע רענ ומאכ לעבירה האכילתו לחם הערסותו מלמלממה של מורה, דכתיב לנו לתמו בלתינו (משלי ט) **ואם צמא השקהו מים** מורה, דכתיב זה הוי כל צמא לנו למים (ישעיהו נה), ושם בפסוק כ"ב **כי גחלים אתה חותה על ראשו** כמה שתאכיל אותו יצר לו כאילו שאבת מן היקוד גחלים לתת על ראשו כי יבוש מאד על אשר תגמול לו טובה על הרעה. מ"ד וד' **ישלם לך, אל תקרי ישלם לך אלא ישלימונו לך** שיהא שלם יצרך עמך, וואהבך, ולא ישיאך למטוא וליאכד מן העולם, (5) ישעיה קראו מכשול שנאמר ישעיהו ט' **סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי,** (6) יחזקאל קראו אבן שנאמר יחזקאל לו והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר, (7) יואל קראו צפוני כדמפרש לקמן פסוק כלבו של אדם שנאמר יואל ב' ב' ואת הצפוני ארחיק מעליכם,

ת"ר כתוב ביואל ב' ב' **ואת הצפוני ארחיק מעליכם** זה יצה"ר שצפון ועומד בלבו של אדם ולעיתו לבא יבטלה הקב"ה, והדחתיו אל ארץ ציה ושמממה למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן שישלכוו למקום שלא יהיה בני אדם להחביאים [וזה הריגתו כמש"כ מהרש"א], **את פניו אל הים הקרמוני** ומתחיל לומר למה יענישו הקב"ה שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו המקדש השלשון, שהוא כים, שהיו הכל נקצצים שם, כים שכל הגמלים הולכים אליו והרג תלמידי חכמים שבו, וסופו אל הים האחרון, שנתן עיניו במקדש שני והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו, וְעָלָה באשו ותעל צחנתו ומפני שהעלה באשה וסדמון שמנייה אומות העולם

אבני חן למסכת סוכה

כזה:

[א]	[ב]	סך הכל סהדה= א+ב מגן
עשירות>		
א	מ	10
ב	ח	10
ג	ז	10
ד	ו	10
ה	בלא בן זוג	ד=ו
מאות>>		
י	צ	100
כ	פ	100
ל	ע	100
מ	ס	100
נ	בלא בן זוג	ס=מ
אלפים>>		
ק	ץ	1000
ר	ף	1000
ש	ן	1000
ת	ם	1000
בלא בן זוג	ך	500
ה נ ד	מתחלפים	ח=ג 2x

וראה מהרש"ל, ובמהרש"א כתב וז"ל אבל אותיות הנ"ך שהיא ה' ביחידית ונ' כפופה מעשירות וך' פשוטה ממאות לית להו זוג והם בעצמם זוגין להיות מתחלפים כי הכא נז"ן ממגן במקום ה"א סהדה, וק"ך דהא נז"ן אחרונה במגן נ' פשוטה היא ולא יבא במקומה ה"א אלא אלא שז"ן הוא זוגה ולא הוה סהדה בה"א אחרונה. ועיי"ש שהאר"ך, # ואולי הפי' שהנ"ך מתחלפים רק כל אחד באות שאצלו ה"א עם נז"ן ונז"ן עם כ"ף פשוטה.

רב חונא רמי כתיב הושע ד' י"ב כי רוח זנונים התעף מלשון תועה. מ"צ, רצון גנות עכו"ם התעה אותם מדרך השכל ולכן זנו מתחת אלקיהם. מ"ד, # על דרך הגמ' סנהדרין ס"ז ע"ב אמר רב יהודה אמר רב ורועין היו ישראל בעבודת כוכבים שאין בה ממש ולא עבדו עבודת כוכבים אלא להתיר להם עריות בפרהסיא, וכתיב הושע ה' ד' כי רוח זנונים בתחלה התעם מעומ צעלמא, ולבסוף בקרבם משמע נטוע בלגם,

אמר רבא בתחלה קראו חלך עזר דרך עליו, ולאו מתאכסן עמו ולבסוף קראו אורח לאסגלי ולבסוף קראו איש בעל הציט [בפסוק הסדר חלך, איש, אורח] שנאמר שמואל ב' י"ב ד' דוד ונת שבע קל, דקאמר ליה נציא לדוד על יד רע הנא עליו [ובפסוק א-ג שם כתיב: א וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת-נָתָן, אֶל דָּוִד; וַיָּבֹא אֵלָיו, וַיֹּאמֶר לוֹ 'שְׁנֵי אַנְשִׁים הָיוּ בְּעִיר אֶחָת, אֶחָד עֹשֶׂה, וְאֶחָד רָאשׁ. ב' לַעֲשִׂיר, וְהָיָה צֶאֱן וְבָקָר הָרֹבֵץ מֵאָדָּה. ג' וְלָרֶשֶׁת אֵין פֶּלַי, כִּי אִם בִּבְשָׁה אֶחָת קִטְנָה אֲשֶׁר קָנָה, וְהָיְתָה, וְהַגְדִּיל עִמּוֹ ' וְעַם בְּנֵי יִחְזִיקוּ; מִפְּתוֹ ' תֵּאבֹל וּמִכֶּסֶף ' תִּשְׁתָּה, וּבְחִיקוּ ' תִּשְׁקֶב, וְהָיָה לוֹ ' כֶּבֶת וַיִּבֹא הַלֵּךְ ' הַהוּלֵךְ בִּדְרֹךְ. מ"צ, לְאִישׁ הָעֹשֶׂי וַיַּחְמוּל לַקַּחַת מִצְאָנוּ וּמִבְּקָרוּ לַעֲשׂוֹת לָאוּ ' רַחַּם הוּא הַהוּלֵךְ שֶׁאִמֵּר וְהוּא הָאִישׁ הַבֹּא אֵלָיו אֲשֶׁר יֹאמֶר, וְלִיפִי הַמְלִיצָה אִמֵּר מִבְּלוֹת שׁוֹנוֹת. מ"צ, וְכִתִּיב שֶׁם וַיִּקַּח אֶת כִּבְשֶׁת הָאִישׁ הָרֶשַׁע וַיַּעֲשֶׂה לְאִישׁ הַבֹּא אֵלָיו ' פי' שאין כאן אלא שני אנשים עני ועשיר, והעשיר לקח כשבת העני לעצמו,

אמר רבי יוחנן אבר קטן גוייה, גיד יש לו לאדם מרעיבו בתשמיש שבע נכח שלם נמשמש רעב גופו מסר כח, ורעז לעת זקנה [ברש"י הגירסא להיפך משביעו רעב, מרעיבו שבע], [ראה סנהדרין קז;], וראה פירוש מאמר זה שם],

[וראה מהרש"א וז"ל נראה לפרש משביעו בתשמיש הוא רעב עוד לתשמיש ביותר, # אבל זה צ"ע שהרי יש חז"ל על רווק הדר בעיר וכדומה הרי אופן שמרעיבו רעב, וצ"ל שמרעיבו היינו למעט, וכן משמע בתוס'],

שנאמר הושע י"ג ו' כמרעיתם מלשון מרעה. מ"צ, אבל כאן דרשה מלשון רעה שאם האדם מרע ומענה עצמו דחינו מרעיב או וַיִּשְׁכַּעוּ [שבעו וירם לבם על כן שכחונו. סיפיה דקרא] אבל ואם שבעו עצמם בתשמיש או וירם לבם וגו', אף על פי שגם בתורה ומצות אמרו אורח מצות לא ישבע, היינו רק שרוצה יותר, אבל יש לו שביעה והסתפקות ושמחה בחלקו, מה שאין כן בתאוה. (ע"פ לקוטי מאמרים לד"צ הכהן דף קיט). יוסף דעת

אמר רב חנא בר אחא אמרי כי רב, ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה שבראם ואלו הן גלות שהגלה את ישראל, כשדים, וישמעאלים, ויצר הרע,

גלות דכתיב ישעיהו נ"ב ה' ועתה מה לי פה זו היא מרטה [דיבור זה נרפס שלא במקומה] נאם ה' כי לָקַח עִמִּי חֲנָם וגו',

כשדים דכתיב ישעיה כ"ג י"ג הן ארץ כשדים זה העם לא היה אינו כדי, והלואי לא היה,

ישמעאלים דכתיב איוב י"ב ו' יִשְׁלִי מִלְשֹׁן שְׁלוֹה. מ"צ אהלים לשודדים עלו ערבים השונים צהלים נמדכדות, ודועים מקנה כל ימיהם ובטוחות ר"ל משכנות בטוחות וקצר בדבר המובן. מ"צ למרגיז אל אבל לא מרוב חכמה ויושר לבב רבה הצלחתו כי הלא ראינו אשר אהלי השודדים המה בשלוח ומשכנות בטוחות נמצאים למרגיזי אל. מ"ד, לְאִשֶּׁר הִבִּיא אֵלָיו ' בִּידוֹ (וכמו סיפיה דקרא לאשר הביא וגו' כנראה לא היה לרש"י סוף הפסוק בגירסת הגמ') כלומר הוא עצמו גרס לו הרגזו, שהפסוק צולע, יצר הרע דכתיב מיכה ד ואשר הרעתי,

אמר רבי יוחנן אלמלא שלש מקראות הללו המעדין שהעומת והזכות צדו, ומוכן הלצות [דיבור זה נרפס שלא במקומה] נתמוטטו רגליהם של שונאיהן של ישראל,

חד דכתיב מיכה ד' ו' ואשר הרעתי ימשא דקרא אוספה הצולעת החוגרת כמו והוא צולע על ירכו. מ"צ, והנדהא אקנאה ואשר הרעתי, אזי כנאמי את יצר הרע הממטיאם, וגרמיהו להם לסל זמא, וחד דכתיב וימיהו י"ח ה' הנה כחומר ביד היוצר כן אתם כיד בית ישראל וגו', ואידך יחזקאל ל"ז כ"ז והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר,

רב פפא אמר אף מהאי גמ' יחזקאל ל"ז כ"ז ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו ומשפטי תשמרו ועשיתם וגו'

זכריה ב' ג' ויראני ה' ארבעה חרשים אומנים, משיחים שניהם מרשים לגנין ציט המקדש, אליהו מרש אכן, שניה מנחם צהר הכרמל, ומעט שהוא עומד להשתלח, מאן גינהו ארבעה חרשים? אמר רב חנא בר בינא אמר רבי שמעון חסידא משיח בן דוד יבנה בית המקדש העתיד, ומשיח בן יוסף יבנה בית המקדש העתיד, ואליהו בנה מובח בהר הכרמל, וכהן צדק בנה התיבה, הוא שם בן נח, וקרא מרש ויוסוק מרש את צורף (ישעיהו מ"א), וצדקאשית רבה (פרשה מ"ג) מפרש ליה צמלי נזק שגא לקראת אברהם וצרכו וחזקו, וקראו מרש על שם צמין המיכה, שגנה עם אביו,

מתיב רב ששת אי הכי היינו דכתיב זכריה ב' ד' צמלים כמזי ויאמר (אלי') [לאמר. כ"ה בפסוק] אלה הקרנות אשר זרו את יהודה, הלא הני לשובה להשיבם ולא להגלותם אתו באו? אמר ליה שפיל השפל עמך לסיפיה דקרא למחמית המקרא לנסוף דללה הקרנות, ויצאו אלה להמיר אותם סוף הפסוק הכיח שמחילתו אמו מדבר במרשים, אלא באומנים, שכשאל הנביא את המלך מה אלה המרשים אמר לו אלה הקרנות כלומר אומנים

אבני חן למסכת סוכה

הללו אשר זכו את יהודה ותולדך ומפרש הפסוק **ויבואו אלה המרשים להחריד אותם** הקרנות **לְיָדוֹת** ענין הפלה והשלכת. מ"צ את **קרנות הגוים הנושאים** ענין הרמה. מ"צ **קרן אל ארץ יהודה לְיָדוֹתָהּ** לפורה. מ"צ (וגו' זה סוף הפסוק), # שרב ששת היה גדול מאד בברייתות כדאמרינן בעירובין ס"ו ע"א עיי"ש.

א"ל [אמר רב ששת. רש"י] **בהרי חנא** פ"י חנא בר ביזנא **באגדתא למה לי** מה לי אגלה נהגדה, בקי הוא נהגדה ממני, ולא אוכל לו,

מכיה ה' ד' **והיה זה שלום** פרסום שמו [של הקב"ה] יהיה סבת השלום. מ"ד **אשור כי יבא בארצנו וכי ידרוך בארמנותינו** אף אשור כי יבא בארצנו וגו' לא יהיה נעדר השלום כי לא יבא למלחמה כמו לשעבר כי בהכנעה יבוא. מ"ד, **והקמנו עליו שבעה רועים ושמנה נסיכי** ענין שדרה. מ"צ **אדם** מבני ישראל הקרואים אדם. מ"צ, בני אדם מושלים על העם. מ"ד, **לֹא יִדְעֻי נַחֲסַי עַם**, למה מנה דוקא את אלו,

ובא לתת טעם למה לא מנה את יצחק כמדומה לי דלמרינן בעלמא יצחק לסיכן אול להליל בניו מדינה של נהינס, כדכתיב כי אתה אבינו (מדרש ילקוט מיכה ה'), ראה שבת פ"ט ע"ב שיצחק היה מלמד וכות על ישראל שהקב"ה אמר בנך חטאו, ואברהם יעקב אמרו ימחו על קידוש שמך והוא למד וכות עליהם,

מאן נינהו שבעה רועים? דוד באמצע, אדם שת ומתושלח מן הצדיקים שהיו קודם המצול, שלא חטאו עד דור אנוש, כדכתיב (בראשית ד) אז הוטל וגו', מתושלח נדיק גמור היה, כדלמרינן בחלק (סנהדרין קא, ב) שנעת ימים שנחלו לדור המצול, הן ימי אגלו של מתושלח **מיומנו, אברהם יעקב ומשה בשמאלו,**

ומאן נינהו שמנה נסיכי אדם ? ישי ושאוול ושמואל עמוס וצפניה מן הנביאים היו צדקיה ומשיח ואליהו.

שנינו במשנתנו **ארבעה סולמות כו', תנא גובהה של מגורה חמישים אמה (כו')** [וזה נחמא גודלה שהיו מגורות רבות גבוהות ועבות כל כך כליל וחב אלא שהיו המגורות עומדות על בימות גבוהות. יבין].

שנינו במשנתנו **וארבעה ילדים של פרחי כהונה ובידיהם כרי שמן של מאה ועשרים לוג, איבעיא להו מאה ועשרים לוג כולתו לארבעת הילדים, דהוו שלשים לכל חד או דלמא לכל חד וחד? תא שמע ובידיהם כרי שמן של שלשים שלשים לוג שהם כולם מאה ועשרים לוג,**

תנא והן פרחי כהונה **משובחין** היו כדכר זה היו משוחמים נכנס יוותר מבנה של מרתא בת בייתום כהן היה, אמרו על בנה של מרתא בת בייתום שהיה נוסל שתי יריכות של שור הגדול שלקוח באלף זוז ומהלך עקב בצד גורל הולכן ככנס כנתם עקב רגל אחד נפל גולל של חצירתה, ודרך נושאיו משאו ליוך ולא הניחוחו אחיו הכהנים לעשות כן להוליך שני אחים, אלא כמנין המפורש בסדר יומא (כו, ב) פר קרב עשרים וארבעה **משום** משל יד ברב עם הדרת מלך,

מאי משובחים אילימא משום יוקרא טנד המשו הני יקירי **טפי** שמי יריסת כאילו כנידות משלשים לוג **אלא התם כבש ומרובע** הכנס היה משפע בשיפוע אורך קרוב ארבע אמות שיפוע לכל אמה גובה, דשמים ושלשים אמה אורך למשעה גובה ולא זקף הכא סולמות וזקיף טובא.

שנינו במשנתנו **ולא היה הצר בירושלים, תנא**

דף נ"ג ע"א

אשה היתה בוררת חטים לאור של בית השואבה בירושלמי כאן מקשה וכי לא היו מעעלות? ומתרין לאו דאמר רבי יהושע בן לוי הריח והמראה והקול אין בהן מעילה,

שנינו במשנתנו **חסידים ואנשי מעשה כו': ת"ר** כולם בנעשו כבר זקנים קמשתני שהם שמחים בבית השואבה שמחה של מצוה רחוקים מסתמא שמחים בלאו הכי כמ"ש שמח בחור בילדותך וגו' וכל אחד מהזקנים דחינו החסידים ובעלי תשובה משמח במעלה זקנתו בשמחה של מצוה זו. מהרש"א

יש מהן אומרים היינו מושגתמא דמתניתין שמשנחין להקדוש כרוך הוא על כך **אשרי ילדותנו** מלת אשרי קאי אילדותינו שהם מאושרים [אבל אנו משבחים את הקב"ה על כך] **שלא ביישה את זקנותנו** שלא עגרנו עגרה צילדומינ, לגייס את זקמתנו **אלו חסידים ואנשי מעשה** כל חסיד היו חסיד מעיקר, [וכתב המאירי על המשנה לעיל הערה למו שנעשה צדיק מעיקרו לעורר שמחתו על אותו ענין, שתהא שמחתו שמחת מצוה ולא שמחת הדיוטות וקלות ראש],

ויש מהן אומרים אנו משבחין את הקב"ה ש **אשרי זקנותנו** שזקמתנו מאושרים **שכפרה את** המעשים שעשינו ב **ילדותנו, אלו בעלי תשובה,**

וכנגד אלו שעוד צריכים לעשות תשובה היו אומרים **אלו ואלו אומרים** שודאי **אשרי** מאושר הוא **מי שלא חטא, ומי שחטא ישוב** וימחול לו הקב"ה, וגם אתם יכולים לשמוח בשמחת בית השואבה שהקב"ה ימחול לכם,

והמהרש"א כתב לא מיירי בוקנים דא"כ היינו חסידים, אלא דב' כיתות הזקנים שזכר הם אומרים על אלו שעדיין ילדים ולא חטאו עדיין, אשרי להן, ומי שחטא ועדיין בילדותו, ישוב או וימחול לו כי התשובה בילדותו מעולה ביותר, כמ"ש אשרי איש [וכי בלומר!] ולא אשה, אלא כשהוא עדיין איש.

תניא אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח בשמחת בית השואבה אמר כן דורש היה לנעים שלא יתעלו [ואומר. ד"ם] נשמו של הקדוש כרוך הוא **אם אני** הקב"ה **כאן** בבית המקדש **הכל כאן** יבואו ישראל לבאן, כל זמן שאני ספן צנים הים, ושינמי שרויה זו יסא כנודו קיים וינאו הכל כאן **ואם איני כאן מי כאן** ואם מתעלו ואסלק שנינמי, מי יצא כאן, וראה מהרש"א.

הוא הלל היה אומר כן למקום שאני הלל **אודה** ע"ש הפסוק ה' אהבתי מעון ביתך. מהרש"א **שם רגלי מוליכות אותי** ולכן אני כאן בבית המקדש,

אף הקב"ה אומר כן. מהרש"א **אם תבא אל ביתי** לבית המקדש **אני אבא אל ביתך** גם זה הכוונה על בית המקדש, שאם ישראל הם שם זה נקרא ביתם, **אם אתה לא תבא אל ביתי אני לא אבא אל ביתך, שנאמר** שמות כ **בכל המקום אשר אזכיר את שמי** היינו במקדש דאי בגבולין אסור להזכיר שם המפורש. מהרש"א **אבא אליך** פ"י שביין שישראל באים שם גם הקב"ה הוא שם **וברכתך,** הכי גרסינן בתוספתא, הוא היה אומר למקום שאני אוהב שם רגלי מוליכות אותי, אם אתה תבא לנימי [וכו']. רע"ן] וגדלה לי שאף כאן לרוך לגורסה כן משום דלמר רבי יוחנן בפרה רגלויי דכר איניש כו', ולא לל גרסינן ליה, מאי שייכא דרבי יוחנן הכא.

אבני חן למסכת סוכה

לקיים מה שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה (תהלים קצ) ואין כל בריה יכולה לעשות כן, וזו היא קידה האמורה בכתובים, דאמר מר קידה על אפיס, אין לו להשתטח להגיע לארץ גופו אלא פניו בלבד, מי שידע ויכול לעשות כן, וידורו של רבן שמעון [בן גמליאל. ד"ם] לא היה אחד מעומדי עורה יכול לעשות כן, אלא הוא,

לוי אחוי קידה קמיה דרבי ואיטלע נעשה חייגר, לפי שכשזוקק גופו מאליו, ואינו נשען על ידיו בחזקה לזמוק גופו למעלה, נמצא כל זונס זקיפטו על ממניו,

והא גרמא ליה? והאמר רבי אלעזר לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה חזק, לשון כמטחי קשת (בראשית כח) שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה במסכת תענית (כה, ה) עליה ישבת כך במרוס ולי אמה משנית על ציף ואיטלע, ומנו לוי? הא והא גרמא ליה נענש [בהעטת. ד"ם] דברים [ונצדק. רע"ו] נשעת המאורע, כדאמרין במסכת שבת (לג, ה) נפל תורא מדד לסיניא,

לוי הוה מטייל הערוך ערך טלל, גורם כאן "טלל" מלשון חובא וטלולא קמיה דרבי נצימו [של רבי. ד"ם], שהיה נשאל ומכניזן אותו לשמחו, שהיה דואג תמיד בצרת ישראל. ונחוליו שהיה רבי חולה והיה דואג בחוליו, ראה ב"מ פ"ה ע"א אמר רבי חביבין יסורין, קבל עליה תליסר שני וכו', כדאמרין נגדדים (ג) יומא דממחך ביה רבי אחי פורענות לעלמא בתמני סכיני בשמונה סכינים, מה שאין כל אדם יכול לעשות בן מפני הסכנה. משי, שמואל קמיה שבור מלכא מלך פרס היה בתמניא מוזגי חמרא סוסות [של. ד"ם] וסוסית מלאים יין, ואין היין נשקף, ולא נשתבר החוביתא, אבוי קמיה דרבה בתמניא ביעי ואמרי לה בארבעה ביעי ולא נשתברו,

תניא אמר ר' יהושע בן חנניה מן הלויס (המשוערים) [המשוערים] היה [ובין שהיה לוי היה צריך להיות שם כל עת] כדאמר בערכין (יא, ג) וכבר הלך רבי יוחנן בן גודגלס לסייע את רבי יהושע בן חנניה בהגפת דלמות כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו,

כיצד? שעה ראשונה תמיד של שחר, משם לתפלה, משם לקרבן מוסף, משם לתפלת המוספין, משם לבית המדרש # והחדוש הוא שלא הלכו להישען קצת באמצע היום רק הלכו ללמוד, משם לאכילה ושתיה, משם לתפלת המנחה, משם לתמיד של בין הערבים, מכאן ואילך לשמחת בית השואבה בחור"מ התחיל שמחת בית השואבה מיד לאחר תמיד של בין הערבים,

איני והאמר רבי יוחנן שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר שנשבע לשוא, ומשעה שזלזל שבעה מפיו הרי הוא כנשבע על העמוד של אבן שהוא של זהב, שאף זה נשבע על דבר שאי אפשר, וכשנעוה (כט, ח) מנן דהיינו שבעה שוא, ומייבס על זדונה מטוס וכגון שסתמו צו, והמאורי כתב ויש אומרים דלאלתר לאו דוקא אלא שהם מפרשים מלקין אותו לאלתר וישן לכשרצה? אלא הכי קאמר לא מעמנו מעם שינה פ' שלא הלכו לישן במטה דהוון מנמנמי אכתפא דהרדי.

שנינו במשנתנו חמש עשרה מעלות, אמר ליה רב חסדא לההוא [מרבנן. ד"ם] דהוי קמסדר אגדתא קמיה [דר' יוחנן. ד"ם, ולשון ישר הוא וכדאמר ליה הכי אמר ר' יוחנן] א"ל שמייע לך הני חמש עשרה מעלות כנגד מי אמרם דוד?

אף הוא [הגל חוקן. רע"ו] ראה גלגולת אחת שצפה על פני המים שחטו את ראשו והטילוהו למים, והכיר צו שהוא רוצה, ופגעו צו עכשיו לנטיס מוצא צו אמר לה על דאטפת אטפוך על שהצפת גלגולת של אחרים צמים, אטפוך הניפוך אחרים עכשיו וממייפך ימופון [נלסוף מעייפך יסופון. גירסת רש"י] עוד יצא יוס וציפו גולגולתם של אלו שהרגוך, אף שהיה חייב מיתה, הם הרגו אותו בלא משפט.

אמר רבי לוי והרי כמה בני אדם שהרגו ומתו על מבויתיהן? השיבו אותו מהו [דכתיב בבראשית ט' ו' שפך דם האדם] באדם דמו ישפך כשיבואו כל בני אדם לעתיד לבא אותה שעה דמו ישפך. מדרש רבה פ' ואתחנן פרשה ב' אות י"ז

אמר רבי יוחנן רגלוהי דבר איניש אינן ערבין ביה לאתר דמיתבעי למקום שגורו עליו למות צו, משם הוא מתבקש ליטול נשמתו תמן מובילין יתיה לשם רגליו [מוליכין. ד"ם] אומו, [שמעתי שפעם בא יהודי לבעלוא בימיו של מהרי"ד זצ"ל ונחלה שם, ובא מהרי"ד לבקרו והיה בוכה, אמר לו מהרי"ד דאיתא בחו"ל דרגלוהי דבר איניש וכו'] לאתר דמיתבעי ופירושו של דמיתבעי הוא מלשון תפלה, שלמקום שמתפללין עליו שם רגליו מוליכין אותו, שע"ז יתרפא],

הנהו תרתי כושאי על שם שהיו יפים קרי להו הכי דהוון קיימי קמי שלמה מלכים א' ד' ג' אֶלְיָהֲרָף וְאַחִיָּה בְּנֵי שִׁישָׁא פסוק הוא צמלס סופרים דשלמה הוון שהיו סופרים לשלמה, יומא חד חזייה שלמה למלאך המות דהוה קא עציב, א"ל אמאי עציבת? א"ל דקא בעו מינאי הני תרתי כושאי דיתבי הכא אלו מתבקשים ממני למעלה, שהגיע זמנם למות, ולא היה יכול ליטול נשמתם מיון שלא נגזר עליהם למות, כי אם נשער לה, # שלמה לא ידע שהוא צריך אותם בשער לזו, והמלאך המות אמר לו בערמה רק שצריך להמיתם, שידע ששלמה ירצה להצילם וישלחם ללזו. וראה מהרש"א,

מסרינהו לשעירים לשדים, שהוא היה מלך עליהם כדכתיב (דה"א דברי הימים א כט) וישב שלמה על כסא ה' למלך שמלך על העליונים ועל התחתונים שדרינהו למחוזא דלזו עיר שאין מלאך המות שולט במוסר, כדאמרין בטוטה (מו, צ), כי ממו למחוזא דלזו פ' כשהגיעו לשער העיר שכיבו, [כי מטא אפיתחא דלזו שקלינהו מיניה. ד"ם]

שאף ששלמה כיון להצילם, לפעמים עושה אדם השתרדות לעזור ואם אין לו סיעתא דשמיא הוא גורם הדיפת. יוסף דעת ע"פ ר"ח שמוליבין זצ"ל,

למחר חזיא שלמה מלאך המות דהוה קבדח # שמח שהערמה הצליחה, ולא על שמיאל שליחותו שלבאורה זה לראבוננו מעשים בכל יום אצלו, א"ל אמאי בדיחת? א"ל באתר דבעו מינאי תמן שדרתינהו, מיד פתח שלמה ואמר רגלוהי אין הפירוש על הרגלים ממש, אלא גם אם נוסע או עף ע"י השעירים. וראה על"ז דבר איניש אינן ערבין ביה לאתר דמיתבעי לשמים [ברע"י יש גירסא לשומרון] תמן מובילין יתיה משלמן ערבותן ומוליכין אותו למקום שמתבקש שם,

תניא אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל הוא ר"ש הנהרג בנו של ר"ג חוקן ואביו של ר"ג דיבנה יעב"ץ כשהיה שמח שמחת בית השואבה היה נוטל שמנה אבוקות של אור [יש כאן איזה רמז לחנוכה, שהה היה בבית המקדש שבנה הורדוס] [חי 30 לפני ספד"ג, רשב"ג חי בשנת 60], והורדוס היה כל מנמתו לעקור את זכר החשמונאים. ראיתו? וזורק אחת ונוטל אחת ואין גונעות זו בזו, וכשהוא משתחוח נועץ שני גודליו של שמי ידיו בארץ ונשען עליו עד ששמה ושוחה ונושק את הרצפה וזוקק

אבני חן למסכת סוכה

א"ל הכי אמר רבי יוחנן בשעה שברה דוד שיתין ולא סבירא ליה שמשעת ימי צלאשת נכרא, ואי סבירא ליה שמה נתמלאו עפר או לרורות, ולרין לברותן **קפא תהומא** וקפא תהומא למעלה וילא, וילא הכול מתרגמין וקפא פתלא (מלבי"ם ז' ו) **ובעי למשטמא עלמא אמר דוד חמש עשרה מעלות ותורידן,**

פ' שבירית החרום [פ' ירדת ההתגשמות] יותר מדאי לא תורגש כל כך בחזרה, וענין מ"ו שיר המעלות וכו' היינו מדרגות בוכך טמטום הלב. מכתב מאליהו חלק א' דף 272.

אי הכי חמש עשרה מעלות יורדות מיבעי ליה? אמר ליה רב חסדא לדידיה הואיל ואדכרתן פ' שממה שאמר ההוא מרבנן נזכר רב חסדא כל המאמר (מלאת) הכי אתמר,

בשעה שברה דוד שיתין קפא תהומא ובעא למשטמא עלמא, אמר דוד מי איכא דידע דוד לא היה מורה הלכה בפני רבו אחימפל

[ראה סנהדרין ק"ו ע"ב בתחלה קראו דוד לאחיתופל רבו, ובאבות פ"ו מ"ג שכן מצינו ברוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וקראו רבו אלוף ומורדע, ושני הדברים שלמד ממנו הם במסכת כלה רבתי פרק ה' בגמ' א) אין דברי תורה מתקיימין אלא בחברים, ב) אי אתיא לצלוי דרוט [כאניש ?] דאול בחר מלכא, פ' כשאתה הולך להתפלל תרוץ כאדם ההולך אחר המלך], והוא היה שם אי שרי למכתב שם

דף נ"ג ע"ב

אחספא מפני שהסרס כולל יורד ואינו נק, כדי שירד יעוט על הנקב, # אויל לא אמר השאלה כראוי והיה צריך לומר אי שרי לכתוב על חרס ולחוק את החרס לתוך המים שיכול לבא ע"ז לירד מחיקת. [וצאגדת דספר שמואל מפרש שמואל דוד על [פ. ד"ם] נקב המסס, וכמוצו צו שהיה שם משעת ימי צלאשת, זה לשון המדרש שמואל פרשה בו וכיון שחפר דוד אלף וחמש מאות אמה מצא בה חרש, אמר כל יגיעה זו שיענתי ואח"כ מצאתי חרש באותה שעה נתן הקדוש ברוך הוא פתחון פה לחרש ואמר אין זה מקומי אלא בשעה שנבקעה הארץ ירדתי כאן אם אין את מאמיני הרי תרומם נתן תחתני נטלו דוד ועלה תרומם והציפו] **ונשדיה בתהומא ומנח? ליכא דקאמר ליה מירי,**

אמר דוד כל דידע למימר ואינו אומר יחנק בגרונו, נשא אחיתופל רבו של דוד ק"ו בעצמו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו לצדוק את הסוטה, ואם טהורה היא היא שלום צנייה **אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה** שכתב צמנילה יתן ה' אותן וגו', כדכתיב וכמה את האלות האלו וגו' (צמדבר ה) **ימחה על המים, לעשות שלום לכל העולם כולו על אחת כמה וכמה,**

ובע"ז בשבת קמ"ז ע"א הגילוינן וספרי מינין אין מצילין אותן מפני הדליקה אלא שורפין במקומן וכו' אמר ר' ישמעאל ק"ו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו וכו'. ולשון זה הוא עוד בכמה מקומות בש"ס.

אמר ליה שרי, כתב שם אחספא ושדי לתהומא ונחית תהומא שיתסר אלפי גרמידי,

כי חזי דנחית טובא אמר כמה דמידלי מפי מירמב עלמא כמה שהסס גבוה וסמך לארץ מתלחלח העולם, והארץ מנחמת פירומים **אמר חמש עשרה מעלות** חמשה עשר ממזורים של שיר המעלות **ואסקיה** והעלה את המים **חמיסר אלפי גרמידי** ואוקמיה באלפי גרמידי,

אמר עולא ש"מ סומכא דארעא שני הארץ עד הסהס **אלפי גרמידי,**

והא חזינן דכרינן פורתא ונפקי מיא והלא רואין דחופרים קצת ומיד יוצאין מים? **אמר רב משרשיא ההוא מסולמא דפרת** מעלות העשויות כמחילות, שכן מי פרת עולין חמת הקרקע, לפי שפרת גבוה מולאו מאד, כדאמרין צנכורות (נה, ט) כל הנהרות למטה מפרת, ומים היוצאים מהר גבוה, אם דרך מתוקן להם, עולין על הר כיוצא בו, ולא יותר, לפיכך, אף החופרים צהרים שצנצנ, הסמוכה לפרת, מוציאין מים.

שנינו במשנתנו **ועמדו כהנים בשער העליון שיוורד בו, בעי ר' ירמיה למעלה עשירית דנחית חמשה** שירדו רק חמשה מדרגות מעורת ישראל וקאי **אעשרה** ועומדים על הרגא העשירית למעלה מעורת נשים, או דלמא דנחית עשרה **וקאי אחמשה** עמדו על חמשה, שעדין יש חמש מעלות לירד עד עורת הנשים **תיקו,**

תנו רבנן שהיו עומדים פתח ההיכל, כדכתיב צריסיה דקרא והנה פתח היכל ה' כעשרים ותמשה איש ממשמע שנאמר יחזקאל ה **ופניהם קדמה אינו יודע שאחוריהם אל היכל ה'** ולא הוה ליה למיכתב אלא ופניהם קדמה, וממילא ידענא דאחוריהם אל היכל ה' שהיכל הוא צמערב, ופתחו צכותל מזרחי, **אלא מה תלמוד לומר אחוריהם אל היכל ה'?** מלמד **שהיו פורעין** מנגילן **עצמן ומתריזין** ריש כלפי מטה. הוצגו דברים הללו בתלמוד להצדיק דינו של הקב"ה בחורבן ביתו. יעב"ץ

שנינו במשנתנו **אנו ליה וליה עינינו בו, אינו והאמר רבי זירא כל האומר שמע שמע** פסוקא פסוקא ומי ליה **כאילו אמר מודים מודים** תמן (צרכס לג, צ) משפקין אותו משום דמחזי [כמודה צממי. ד"ם] רשומ? **אלא הכי אמרי כמה משתחווים קדמה, ואנו ליה** שאנו משתחווים ליה **(אנחנו מודים)** ועינינו ליה **מיחלות** דכיון דאתי מילי קמדכר ליה מרי זמני, ולאו אחדא מילתא מרי זמני לית לן צה.

מהני': אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש ככל יוס כדמפרש ואיל, פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה, ותרועה צאמנע, חשיב ליה תלת, ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה בכל יום,

היו שם עשרים ואחת תקיעות במקדש, שלש לפתיחת **שערים** שערי העזרה **ותשע לתמיד של שחר** כשהיו מנסכין את נסכי התמיד, הלויס אומרים צשיר, ושלשה פרקים היו צשיר שהיו מפסיקין בו, ותוקעין הכהנים צחלוצרות, ומשתחווים העם, כדמן צמסכת תמיד (פרק ז' משנה ג') הגיעו לפרק, תקעו והשתחוו העם, על כל פרק תקיעה, ועל כל תקיעה השתחווה, [וכל ד"ם] תקיעה הימה תרועה צאמנע, ופשוטה לפניה ולאחריה **ותשע לתמיד של בין הערבים,**

ובמוספין ציוס שיש צו מוסף היו מוסיפין עוד **תשע** לשיר של מוספין,

ובערב שבת היו מוסיפין שש שלש להבטיל את העם **ממלאכה** כדמפרש צשילהי צמה מדליקין (צצט לה, צ) ראה שם שהיה התקיעה תרועה ותקיעה חלוק א' למלאכה שבשדות, ב' לעיר וחניות, ג' להדליק את הנר, או לחלוץ תפילין, ואח"כ שוהה כדי צליית דג קטן וכו' ותוקע ומורע ותוקע ושובת, ושלש להבריל בין קדש לחול כשקדש היום, להודיע

אבני חן למסכת סוכה

שמעיה, ויש מעמה חיוז סקילה צמלאכה,

משמע שגרסינן בדברי ר"י שני הפסוקים],

ורבנן ההוא לפשוטה לפנייה ולאחריה הוא דאחא מהכא ילפינן לה
צראש השנה (ג, א) דכמיז ומקעמס וסדר תרועה, וסדר כמיז תרועה יתקעו, כלומר אחר התרועה
יתקעו,

ור' יהודה לפנייה ולאחריה מנליה כיון דחד מהני ב' קראי אצטריך להא
דתרועה היינו תקיעה, לפנייה ולאחריה מנ"ל, דאי דרשת ותקעתם תרועה להך דרשה לפנייה מנ"ל ואי
דריש תרועה יתקעו להך דרשא לאחריה מנא ליה? נפקא ליה מושנית דמותקעתם
[תרועה] דריש לפנייה ותרועה יתקעו להך דרשה [שתקיעה ותרועה היא אחת], ולאחריה נפקא ליה
מושנית [היינו מותקעתם תרועה שנית], מהרש"א,

סיכום:

	רבנן	ר' יהודה
פסוק ה': ותקעתם תרועה	תקיעה לפנייה	תקיעה לפנייה
פסוק ו': ותקעתם תרועה שנית	פסוק זה אינה מיוחדת* ולשון "שנית" הוא רק שיפור לשון.	תקיעה לאחריה
שם: תרועה יתקעו	תקיעה לאחריה	תקיעה ותרועה אחת היא

* שהדרשות כאן אינם מיותר הלשון.

ורבנן מאי טעמייהו? דכתיב במדבר י' ובהקהיל את הקהל
תתקעו ולא תריעו, ואי ס"ד תקיעה תרועה אחת היא, אמר
רחמנא פלגא דמצוה עבד, ופלגא לא עבד,

ור' יהודה ההוא לסימנא בעלמא הוא דאחא הסיח תקיעה, שהיה להקהיל את הקהל
אינה אלא לסימן כשהיה משה רותה לדבר אליהם, ואינה מזה,

ורבנן סימנא הוא ורחמנא שויה מצוה שמעוהו להקהיל בסימן זה, ולא בזה,

כמאן אזלא הא דאמר רב כהנא אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום לה
היה מפסיק ביניהם, אלא כדי נשימה כמאן? כרבי יהודה (אי רבי יהודה) פשיטא
דהא אמר אחת היא?

דף נ"ד ע"א

מהו דתימא אפילו כרבנן ויכול להפסיק ביניהם הפסקה מועטת, ומאי אין בין דקאמר, שלא
ימתין המענה מזהרה ולאפוקי מדרבי יוחנן דאמר שמע תשע תקיעות האמורות
צראש השנה מן המורה, שלש למלכיות מקיעה, תרועה, מקיעה, ושלש לזכרונות, ושלש לשופרות, כדאמרין
צראש השנה (ג, א), והאי דעבדינן טפי, משום ספיקא דתרועה הוא, דלא ידעינן אי גמזי הוא, אי ילולי
הוא בתשע שעות ביום יצא קמ"ל דאחא רק ב' יהודה,
ואימא הכי נמי דאחא אפילו לרבנן ולאפיקי מדר' יוחנן? אם כן מאי ולא כלום
משמע, דאפילו הפסקה מועטת לימא.

שונינו במשנתנו ע"ש שבתוך החג כו', ואילו למעלה עשירית לעיל נ"א ע"ב תנן

ערב שבת שבתוך החג היו שם ארבעים ושמנה שלש
לפתיחת שערים כמו בכל יום, שבעה שערים היו בעזרה שלש לשער
העליון דאמנן לעיל קרא הגזר תקעו והריעו ותקעו ושלש לשער
התחתון דאמנן לעיל הגיעו לעזרה לעזרת נשים תקעו והריעו ותקעו, והיו
מאריכין צהן עד שהגיעו לשער היוצא למזרח והוא שער המזמון, וצגמרא מפרש
אמאי לא משיב שלש של מעלה העשירית ושלש למילוי המים אחר שמלאום,
ושצו וצאו לכן לעזרה דרך שער המים, ומנן לעיל צפרק לולב וערצה (סוכה מט, ז)
הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו ושלש על גבי מזבח כשזוקפין את
הערצה, כדמנן צפרק לולב וערצה לעיל (סוכה מט, א) וזוקפין את הערצה צדידי
המזבח, ומקעו והריעו ומקעו תשע לתמיד של שחר ותשע לתמיד
של בין הערבים ותשע למוספין שלש להבטיל את העם מן
המלאכה ושלש להבדיל בין קודש לחול.

פתיחת שערים בבוקר 3

שער העליון, של עזרת ישראל 3

שער התחתון, של עזרת נשים 3

מלוי מים, אצל שער המים 3

על גבי מזבח, כשזוקפין את הערבה 3

תמיד של שחר 9

תמיד של בין הערבים 9

מוספין 9

להבטיל את העם ממלאכה 3

קבלת שבת 3

נמ': מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא ר"י אומר הפוחת
לא יפחות משבע והמוסיף לא יוסיף על שש עשרה,

במאי קא מיפלגי? ר"י סבר תקיעה תרועה תקיעה אחת
היא מזה אחת הן, ומדא משיב להו ורבנן סברי תקיעה לחוד
ותרועה לחוד שכל אחת הוא מצוה בפני עצמה,

יש שני פסוקים בבמדבר י' ה' ותקעתם תרועה, ושם פסוק ו' ותקעתם תרועה
שנית וגו' תרועה יתקעו, וכתב המהרש"א דתלמודא נקט מעיקרא תרי קראי
דמחד מהני תרי קראי איכא למשמע הכי דתרועה היינו תקיעה ולא נחית השתא
תלמודא לפרש מאיזה מהן,

מ"ט דרבי יהודה? אמר קרא במדבר י' "ותקעתם תרועה"
וכתיב "תרועה יתקעו" אלמא תרועה ותקיעה אחת היא הפי
גרסינן מאי טעמא דרבי יהודה, דכמיז ומקעמס תרועה, אלמא תרועה היינו
תקיעה, כלומר, מדקרי לתרועה תקיעה, שמע מינה מדא היא,

כתב המהרש"א שרש"י לא בא לומר דל"ג קרא דתרועה יתקעו, אלא ל"ג הא
כיצד כמו שהוא בגמרות שלפנינו דמשמע דהך דרשה נפקא ליה מסתירת
הפסוקים, ואינו כן אלא דמכל חד איכא למשמע דתרועה היינו תקיעה ולהכי נקט
רש"י דמיניה נשמע דתרועה היינו תקיעה, # [מלשון הגמ' לקמיה ורבנן וכו']

אבני חן למסכת סוכה

קרן, דכמיזי בקרא ותקעתם בתולדות על עלולומיס, אכל הנן לסימנא מינה, שישמעו ויבאו למעמדם ולדונם ולא דמו שבת, הלכך, הדר הוו לה ארבעים ושמונה,

אמר רבא מאן הא דמרין הכי דלא חש לקימחא עומן ומוציא סוכין, ואינו מושג, כלומר מרבה דברים שאינם חרא קושיא אחת על דבריו ד"בכל יום" תנן היו שם אמת ועשרים, ומני פמיתם שערס בהדיהו, ואם אינם בשבת נמלא שפוחמין מאמת ועשרים [מזה אין כל כך קושיא, שהרי תחתיהן יש תשע דמוספין, אבל יל"פ דסמך על הא דרתי בתריה ובמוספין היו מוספין עוד תשע, דמשמע אף במוספי רשבת ולישאנא דמוספין עוד משמע על הכ"א הנוכרים דגם המה איתגיהו. רש"ש],

ועוד אי נמי כהרדי נינהו ערב שבת ושבת, כלומר אפילו לדבריו, שאין מוקעין לפמיתם שערס בשבת, והוו להו נמי בשבת שבתוך החג ארבעים ושמונה בשום מוסף רשבת, כדאוו ארבעים ושמונה בערב שבת שבתוך החג, ליתני שבת שבתוך החג היו שם ארבעים ושמונה דהא הוה ליה למיתני, ולמשכן ערב שבת, דשמעת מינה תרתי בזה דתני שבת, שמעת מינה דרבי אליעזר בן יעקב דאין מוקעין למעלה העשרים אלא על גבי המזבח, כדקאמר להו ואיל, ושמעת מינה דר' אחא בר חנינא דמוקעין על כל מוסף, [דאילו שלשה להבדיל ושלושה להבטיל אשמעינן ברישא] ואמאי שניקה, ותנא ערב שבת, ולא אשמעינן מילתא חדתא, אלא דרבי אליעזר בן יעקב לחודא,

אלא אמר רבא לפי שאין תוקעין למילוי מים בשבת שכבר נתמלאו מערב שבת, כדמתן בפרק לולב וערבה (לעיל סוכה מה, ב) אלא שהיה ממלא מערב שבת דבצרי טובא כל הטקסות נחג דשער עליון ותחתון, ושער המים, ולגבי מזבח, וזכרי להו נמי להבטיל ולהבדיל דערב שבת, ואיכא טובא,

לרבי אחא מוסיפין, אם איתא דמוקעין לכל מוסף וליתני נמי ר"ה שחל להיות בשבת היו שם ארבעים ושמונה עשרים ואחת שכל יום, ועשרים ושבע של שלשה מוספין דהא איכא תלתא מוספין, מוסף דר"ה, מוסף דר"ה, מוסף דשבת?

ע"ש שבתוך החג איצטריך ליה לאשמעינן כדרבי אליעזר בן יעקב דמני להו, ולא חשיב דלמעלה העשרים,

אמז מי קאמר ליתני הא ר"ה ולא ליתני הא ע"ש שבתוך החג, ליתני הא וליתני הא פי' ליתני שניהם? תנא ושייר,

מאי שייר דהאי שייר? שייר ערב הפסח שיש בשמיעת פסח עשרים ושבע תקיעות, שהפסח נשחט בשלש כחות כח אחר כח, כדאמר בתמדי נשחט (פסחים סד, א), וכל כח קוראה את ההלל שלש פעמים שהיו פסחיהם מרובין, והיו טעונין הלל בשמיעתם, ולא היו מספיקין לשחוט פסחם כל כח וכת, עד שיקראוהו שלש פעמים, ואף על גב דמתן הכס אף על פי שלא שילשו ממייהן היינו לא גמרו פעם שלשית כולי, אכל מיהו, אין כח שלא היטה גומרתו שמי פעמים ומתחלת בו פעם שלשית, ואין חסר מן התקיעות כלום, שנחמלת קריאתו מוקעין, וכל קריאה שלש תקיעות וכ"א שבבב יום ועוד כ"ז הרי מ"ה,

דף נ"ד ע"ב

ומתריץ אי משום ערב הפסח לאו שיורא הוא דהא מני רבי יהודה היא דאמר מימיהם של כת שלישית לא הגיעה לומר תהלים קטו אהבתי כי

שבשרדו משער העליין לעזרת נשים עמדו על מעלה העשרית ותקעו והריעו ותקעו לא קתני ואי ידיו נ"א תקיעות, מתניתין מני?

רבי אליעזר בן יעקב היא, דתניא שלש תקיעה תרועה תקיעה למעלה עשירית, ר' אליעזר בן יעקב אומר שלש על גבי המזבח בשוקפין את הערבה, האומר למעלה עשירית אינו אומר ע"ג המזבח שהיו מוקעין לגבי המזבח והאומר ע"ג המזבח אינו אומר למעלה עשירית ובמשנתנו הרי מנו התקיעות דלגבי המזבח ולכן לא מנה תקיעות למעלה העשירית,

מ"ט דר' אליעזר בן יעקב? כיון דתקע לפתיחת שערים למעלה עשירית למה לי דתקע האי לאו שער הוא, הלכך ע"ג המזבח עדיף,

ורבנן סברי כיון דתקע למילוי המים בשער המים, ע"ג המזבח בשוקפין את הערבה למה לי כל תקיעות של שער העליין והסתחון, ושער המים משום מילוי המים הוא, הלכך, לערבה למה לי תקיעה, הא כל הני תקיעות [דמוספין. ד"ם] בחג אינן אלא משום ושאנתם מים כששון, הלכך, הוילן וגמרי חשבון התקיעות [הטקסות. ד"ם] בחג שיש עשר, הלכך למעלה העשירית עדיף למיעבד, דמוכחא מילתא שכן משום מילוי המים, שחוקע לכוין על דבר המילוי כסדר, ומעלה עשירית משום דמקום מקוים בעלמא הוא לידע היכן מוקעין אוחס,

ואני שמעתי שלש לגבי מזבח, כשמוליכין את המים למזבח כך אומר ראב"י, והכי גרסינן דרבנן אמרי לראב"י לגבי המזבח למה לי דתקע, הא תקע ליה בשעת נסוך המים [וכי'. ד"ם, פי' נסוך המים והיין] [דע? ה' התקיעות] לתמיד של שחר בשעת נסכים היו פי' דש' תקיעות שהיו מוקעין בשעת תמיד של שחר היה בשעה שהיו מנסכין המים והיין, שאין אומרים שיר אלא על היין,

וקשה לי על פירוש זה אם כן, נפישן להו תקיעות, דהא איכא הנן דמתן גבי זקיפת ערבה פי' הא פליגי ראב"י ורבנן רק במעלה עשירית וע"ג המזבח, ואם אינו קורא ע"ג המזבח" וקופת הערבה, אלא הולכת המים, הרי יש ג' תקיעות לזקיפת הערבה ועוד ג' תקיעות? (או שמא) [ושמא?] וקופת ערבה צמט שמוליכין המים למזבח היא,

כי אתא ר' אחא בר חנינא מדרומא אייתי מתניתא בידיה במדרב"י ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות, שאין ת"ל יתקעו שכבר נאמר במדרב"י ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם, ומה ת"ל יתקעו? הכל לפי המוספין תוקעין מפרש ואילן לה [מפרש לה ואילן?],

הוא תני לה לברייתא והוא אמר לה רבי אחא דמני לה הוא אמר לה פירשה לוומר שתוקעין על כל מוסף ומוסף הוא היה מפרש לה, דמאי הכל לפי המוספין דקאמרינן, שמוקעין על כל מוסף ומוסף יום שיש בו שמי קדושות, כגון שבת ויום טוב, ולרין שני מוספין, מוקעין לכל מוסף שאומרים למוסף שבת שיר של שבת, ומוקעין משע תקיעות לשלשה פרקים, ולמוסף יום טוב שיר של יום טוב, ומוקעין משע תקיעות,

תנן ע"ש שבתוך החג היו שם מ"ח ואם איתא דמוקעין על כל מוסף ליתני שבת שבתוך החג משכחת לה חמישין וחד פי' כ"א של כל יום, י"ב שנוספין בחג, ומוספין של חג ושל שבת עוד י"ח [וקשה שבשבת לא היו שואבין מים אלא שואבין מע"ש, וזה תירוצן הגמ' לקמן, וצ"ע וכי לא ידע מזה באן?]

א"ר זירא לפי שאין תוקעין לפתיחת שערים בשבת שאינה למזהב כמקיעות של

אבני חן למסכת סוכה

ישמע ה' של קריאה ראשונה, ואין זה אלא שלש תקיעות **בפני שהיו עמה מועטין** שנשמי כמות הראשונות נתמלאת העורה לכל כת, ושאר כת שלשית נמשע וגם היתה נקראת בת עצלנית. פסחים ס"ה ע"א, ולא היה שחית פסחיתן מארכת, ככדי קריאת שלש הללו,

והא אמרת **רישא דלא כר'** יהודה דאי רבי יהודה תקיעה ומרועה ותקיעה נחלד מני להו,

ודלמא האי תנא סבר לה כוותיה בחדא בערב הפסקה ופליג עליה בחדא בזמני התקיעות?

אלא הואיל ואיכא לאוקמה כרבי יהודה שלא היו נוטרין את ההלל אפילו פעם אחת ואין כאן מ"ח תקיעות בערב פסח **מאי שייר דהאי שייר** רשי"ר? **שייר ערב הפסח שחל להיות בערב שבת**, אפיק שית מתקיעות כת שלשית כרבי יהודה **ועייל שית** דכל ערב שבת, דהנעלה והבדלה.

שנינו במשנתנו ואין מוסיפין על מ"ח, ולא נחמיהה גרסין ליה והא איכא ערב הפסח שחל להיות בשבת דאי לרבי יהודה חמשין וחדא עשרים ואחת שכלל יום ותשעה דמוספין הרי שלשים, ושמונה עשרה דשמי כמות, ושלשה דכת שלשית הרי חמשין וחדא אי לרבנן חמשין ושבע?

כי קתני מידי דאיתיה בכל שנה ערב הפסח שחל להיות בשבת דליתיה בכל שנה ושנה לא קתני ולפי"ז לא קשיא מידי מה שמקשה הגמ' לעיל ליתני ר"ה שחל להיות בשבת וכו', שהרי לא תני רק מידי דאיתיה בכל שנה הערות,

ומקשה אטו ע"ש שבתוך החג מי איתיה בכל שנה, זימנין דלא משכחת ליה שיהיו צו תקיעות דמילוי המים דממתיקין וחיכי דמי כגון שחל יום טוב ראשון בערב שבת דשמחת בית השואבה לא דחיא יום טוב, כדמנן מנזלי יום טוב כו', וכי מטי מו ערב שבת הוה ליה שמעי עזרת?

ומתריץ כי מקלענין יום טוב ראשון בערב שבת מדחי דחינן ליה ועדיין ליה אלול מעובר, כי היכי דליקלע ראש השנה בשנת מאי טעמא? כיון דאינקלע יו"ט הראשון של חג להיות בע"ש, ויה"כ אימת הוי בחד בשבת ומיישנין משום ירקיקא ומשום מחיא, כדאימא בראש השנה (כ, ב) הלכך דחינן ליה,

ומי דחינן ליה והא תנן פרק אלו קשרים שנת, קיג, א חלבי שבת של תמיד של צון הערבים קריבין ביוה"כ שחל במנזלי שנת, אלמא, חיל יום הכפורים במנזלי שנת,

ואמר רבי זירא ההם צאלו קשרים כי הוינן בי רב בבבל הוה אמרי הא דתניא יום הכפורים שחל להיות ערב שבת לא היו תוקעין להנטייל ולהבדיל משום דיום הכפורים גמיו לאו מלאכה עבד ובמוצאי שבת ואם חל יום הכפורים להיות במנזלי שנת לא היו מבדילין על הסוס צון קודש לקודש כדרך שמבדילין משבת ליום טוב דהתם הוא שהיוצא חמור, והסנכס קל, אבל כגון הסנכס חמור, היוצא לענין כל איסור מלאכה והוה אמרין דכרי הכל היא צון לרבי ישמעאל צון לרבי עקיבא, דפליגי גבי חלבי שנת קריצין ציום הכפורים מיוקמא דברי הכל היא,

כי סליקית להתם אשכחתייה לרבי יהודה בריה דר' שמעון בן פזי דיתיב וקאמר ר"ע היא והתם מפרש למילתיה, מיהו שמעינן נמי מצרימא דחל יום הכפורים

במנזלי שנת?

לא קשיא הא רבנן הא אחרים היא מתמתיקן שמונה ע"ש שבתוך החג דמשכחת לה בבל שנה רגנן דפליגי אדאחרים, ואמרי מעבדין החדש לנורף, הלכך ראש השנה בערב שנת לא מיקלע דדחינן ליה, והכך מתמתיקן דתנן חלבי שבת קריבין ביוה"כ דאמרי מיקלע, ולא אמרין דחינן אחרים היא, דאמרי אין מעבדין את החדש לנורף

דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לראש השנה אלא ארבעה ימים בלבד אם זה בלחוד בשנת, יחול לשנה הבאה בחמשי בשנת דהיינו ארבעה ימים, וזה הסדר לפי מולד לבנה הוא שבין מולד למולד עשרים ותשעה יום ומחלה, לשני מולדות חמשים ותשעה, נמנא כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר, ואחרים סבירא להו דאין מעבדין ואין מתקנין שום חודש לנורף, אלא קובעים ראשי חדשים אחד מלא ואחד חסר לעולם, נמנא צון פסח לפסח ארבעה ימים, ששה מלאים וששה חסרים שלש מאות וחמשים וארבעה ימים הן 6*59=354, שלש מאות וחמשים ימים חמשים שבעות, נמנאו ארבעה יתירים צון קביעת שנה זו לקביעת שנה הבאה ואם היתה שנה מעוברת חמשה דקסבר חדש העיבור לעולם חסר, עשרים ושמונה ימים שלו ארבעה שבעות, נמנא יום אחד יתר, תניהו על ארבעה ימים שנשנה פשוטה הרי חמשה,

מיתבי לרבי אחא, דאמר תוקעין על כל מוסף ומוסף ראש חדש שחל להיות בשבת שיר של ראש חדש דוחה שיר של שבת ואי איתא דתוקעין על כל מוסף ליבא דשבת וליבא דראש חדש ויתקעו על כל שיר?

אמר רב ספרא מאי דוחה דוחה לקדם אבל אומרים שניהם,

ואמאי דוחה את של שבת תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם?

אמר ר' יוחנן לכן אומרים של ר"ה תחלה לידע שהוקבע ראש חדש בזמנו האי משכימא עבדין ליה להיכרא שיכירו דפשיטא להו לבית דין, שקדישוהו כהלכתו, ולא יגמגם לב אדם עליו, דרוב צני אדם לא ראו חידוש הלכנה,

והאי היכירא עבדינן וכי זה החיכור עושים לומר שהוקבע החודש בזמנו, הא היכירא אחריתא עבדינן,

דתנן חלבי תמיד של שחר הוא הדין לכל אכזיו, וכל אכזי עולה קרי חלבי ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח וכן הוא בשקלים ב"א ע"א, ששה כהנים הוציאו כהולכת אכזים, כדאמרין קסדר יומא (כ, א) מסדרין אותו בתחתיתו של כבש, מחציו ולמטה במזרחו של כבש, עד שיצא המעלה ומקטירין מן הכבש ולמזבח, וזה היה סימן שהן של תמיד, שפעמים היו מתעבדין אכזי תמיד עד המוסף, והיה צריך היכר שלא יקטירו למוספין קודם לעולת התמיד, דהא מפקין מקרא שאין שום קרבן קודם על המערכה לתמיד של שחר, הלכך היה צריך היכר

ושל מוספין ניתנין כנגדו במערבו של כבש מחצי כבש ולמטה במערב שהכבש רחבו שש עשרה אמה מן המזרח למערב, ואורכו שלשים ושמים מן הצפון לדרום ושל ראש חדש אכזים של מוספי ראשי חדשים ניתנין תחת כרכוב המזבח ולמטה היו בכבש סמוך לכרכוב המזבח למטה הימנו מעט, דהיינו, בחצי העליון של כבש, שכל הכבש אורכו שלשים ושמים ואינו משפע ועולה אלא תשע אמות השש אמות מן הארץ לקובע, והשלש מן הסובב ולמעלה נמנאו שני שלשי אורך הכבש מן הארץ לקובע,

אבני חן למסכת סוכה

דף נ"ה ע"א

ואמר ר' יוחנן לך סודין אותן למעלה משאר אנשים להראות שהן חשובין לידע ולהודיע שהוקבע ר"ח ביומנו?

תרי היכירא עבדינן דחזי האי חזי, וחזי בהאי חזי,

מיתיבי דתני רבא בר שמואל יכול כשם שתוקעין על שבת בפני עצמו ועל ראש חודש בפני עצמו על מוסף של ראש חודש בפני עצמו כשחל בחול, ועל מוסף שבת בפני עצמה כשהיא לבדה כך יהיו תוקעין על כל מוסף ומוסף כשחלו להיות יחד? ת"ל במדבר י ובראשי חדשיכם גבי תקיעות כחצי וציוס שמחמסס וצמועדיכס ובראשי חדשיכס ומקעמס וגו' [ומקשה מיד מאי תלמודא] תיובתא דרבי אחא תיובתא,

מאי תלמודא? אמר אביי אמר קרא ובראשי חדשיכם הוקשו כל חדשים כולם זה לזה לענין מקיעות, שמקיעותיהן שוות אף שחל ר"ח בשבת,

רב אשי אמר כתיב חדשכם וכתיב ובראשי ואיזה חדש שיש לו שני ראשים ראש חדש וראש השנה, וקריייה רמנא חדשכס חסר כחצי לענין מקיעות דהוי אומר זה ר"ה ואמר רחמנא חדשכם חד היא,

ומקשה עוד על רב אחא ועוד תניא בחולו של מועד דסוכות

בראשון ציוס ראשון דחולו של מועד מה היו אומרים גסיר המוספין, תהלים בכו חבו לה' בני אלים כל המזמור על שם שהיוס מחלת שמחת בית השואבה דהיינו, כבוד ועוד, וצאוחו ממזמר קול ה' על המים על שם ניסוך המים, בשני מה היו אומרים תהלים : ולרשע אמר אלהים : וכל המזמור דכרי כנשין הן לנאספס לעזרה למזות החג, ושמיחס שמחת החג,

א) ומוסיחס מה לך לנספר חקי כלומר למה לך לבא לבית זה עם שאר עמי אם אינך חוזר בתשובה, ב) וצאוחו ממזמר כחצי וצח לאלהים תודה ושלים לעליין נדריך על שחג הסוכות זמן כל תאחר הוא לשלש רגלים כסדרן,

וסוף המזמור וצוח תודה יכבדני ופֿאם דרך ארלטו וגו' בכל דפוסיס הישנים ליחא וחוסיפו הבהרש"ל, ואוליו משוים דרשם דרך רמז לעוליל רגלים, ע"פ הגמ' במו"ק ה' סוף ע"א. ד"ם, ועדיין בוונת רש"י צ"ע, בשלישי מה היו אומרים תהילים צד מי יקום לי עם מרעים וצינו צוערים שאומרים ברביעי במזמור אחד הם, וצינו צוערים מוקדם, ומי יקום לי מאוחר והם מקדימין את המאוחר, ונראה נענין, מפני שפרשת מי יקום לי מדרגת על [נרמן. ו'], שהיו משועבדין בבית שני תחת מלכי פרס, ומלכי יון, ומלכי רומי, ואף על פי כן, אינן נמנעים מלשמוח שמחת מלכס,

ומתפללים מי יקום לנו להצילנו מן המרעים האלה, לולי ה' עזרתה לי כמעט שכתה דומה נפש, אם אמרתי מטה רגלי וגו' שרעפי בקרבי מתחומיך ישעשעו, כלומר אף לפי נדוסיטי אין אנו נמנעין מלכא להשתעשע בתחומיך וכו', עד סוף המזמור,

ולמחר צינו צוערים בעס מפני שעכשו זמן מתנות עמים, שהוא זמן אסוף, זמן לקט שכחה ופאה, ומעשר עני, וכשמגיעין ימים האחרונים, שהן קרובים לפרוש מבית המקדש ולשוב לבתיהם קורין לפניהן להוסיחס שיעשרו כראוי,

ואף על פי שהמעשרות נצטעה, ולא יאמרו מי רואנו ומי יודענו, לכן אומר צינו צוערים בעס שאומרים בלבס מי יגיד מעשיו הטועט און הלא ישמע אם יאמר עין הלא יציע היוסר גויס הלא יוכיח וגו' עד מי יקום לי,

ברביעי מה היו אומרים תהלים צד בינו בוערים בעם,

בחמישי מה היו אומרים תהלים פא הסירותי מסבל שכמו דכרי מתחומין הן, אם

מוזכר בנדרה קראת ואחלנך לענך כסתר רעס |אתה קראתני בסתר בצדריך ואני עניתיך בקול רעם בהראותי נפלאותי בגלוי. דר"ק, וכן ברש"י|, אצחקך על מי מריבה כו' על המים שנידוין עליהם בחג, לפי מה שאני צוחנך אספוק לך, על שם שמתפללין על הגשמים וצריכים להם, וכחצי במזמור זה אחי ה' אליהך המעלך מאריך מזרים רחמנ פיך ואמלאהו שאשלת לכס ברכה, וסוף המזמור ויאפיליהו מחלב מטה וגו', בששי מה היו אומרים תהלים פב ימוטו כל מוסרי ארץ במזמור אלהים וגג צעדת אל, ואומרים כל המזמור על שם שכתוב צו עני ורש הנדיקו אלו מעשרות, שכן הוא נדרש בחולין נדק משלך ותן לו, בפרק הודיע (קלר, א), לא ידעו ולא יבינו ומי שאינו נותן לבו להבין לכן בחשכה יתהלכו זו מיחה, כדמתן (אצות פ"ה מ"ט) צאצעה פרקיס הדכר מתרבה כו' צמוציא החג שצכל שנה מפני גול מתנות עניים וגורס קללה לעולם ורעבון שימוטו כל אפסי ארץ, ואם חל שבת באחד מהם ידמו שיר המועד מלפני שיר שבת ימוטו ידחה שהוא שיר אחרון ונדחה, מפני שאמרו צאחד בשבת שיר שהיה ראוי לומר אחרון שאין מדלגין סדר השיר, ובשני שיר של אחד בשבת נמנא האחרון נדחה,

רב ספרא מנח בהו סימנא הומכח"י, רב פפא מנח בהו סמנא הומכח"י סימן סדר הפרשיות הוא, ומחלף להקדים הסירותי לצינו צוערים בעס, וסימנך שלא מטעה אחי סימן של רב ספרא אמבוהא דספרי גדולי אנשים וגשים, רגילים להלך צמניו של מלמדי טיקוקת, שהטיקוקת ואנתיסה ואמותיסה מציין אללס, אף כאן מי ששמו ספרא, היה סימנו הומכח"י, שדומה למיכת אמבוהא,

א	חבו לה' בני אלים	קול ה' על המים על שם ניסוך המים
ב	ולרשע אמר אלקים	תשובה, ובל תאחר
ג	מי יקום לי עם מרעים	שאף שאנו בצרה אין אנו נמנעים לשמוח, והקב"ה יצילנו מהמרעים.
ד	בינו בוערים בעם	שיעשרו בראוי, שהקב"ה יודע כל גסתרות
ה	הסירותי מסבל שכמו	שהקב"ה דן אותנו על המים בחג, והם דברי תחנונין שהקב"ה ישלח לנו ברכה.
ו	ימוטו כל מוסרי ארץ	ע"י שאין מפרשים מעשרות גורמין רעה לעולם.

תיובתא דר' אחא בר חנינא תיובתא דאמר תוקעין על כל מוסף, אלמא דאמר לכל אחד שירו, והכא קמי ימוטו ידחה, אלמא לא אמרו בשבת של חול המועד אלא שיר של שבת,

והא ר' אחא בר חנינא קרא ומתניתא קאמר הא מייתי מתניתא בידה שדורש הפסוק ובני אהרן הבהנים יתקעו בחוצרות וכו'?

אמר רבינא לומר שמאריכינ בתקיעות צרייחא קמי סממא הכל לפי המוספין תוקעין, ורבי אחא פירשה שמוקעין על כל מוסף, ולא הוה ליה לפרושי הכי, דודאי אין אומר אלא שיר אחד, ואין כאן אלא חשע תקיעות לשלשה פרקי השיר, וצרייחא קא משמע לן שמאריך במשך התקיעות, כשש שני מוספין, ואומרים השיר לאחר שקצבו נסכי שניהם,

רבנן דקיסרי משמיה דר' אחא אמרי לומר שמרבה בתוקעין שמוספין מלאכות, ותוקעין יחד, וכולהו חד מיחשבי דמתן צערכין (גי, א) אין פוחחין משמי מלאכות ומתשע כנורות ומוספין עד לעולם,

אבני חן למסכת סוכה

מקריבין שנים שנים דהו להו שמונה והשאר אחד אחד ששה כבשים לששה משמרות, ברביעי שלשה מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד, בחמישי שנים מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד, בששי אחד מקריב שנים והשאר אחד אחד, בשביעי כולן שוין כל המשמרות המקריבות כבשים שוות, שכל אחת מקרבת אחד, שהרי אינם אלא שבעה פרים ואילים שנים ושעיר אחד לעשרה משמרות, נשמירו ארבעה עשר כבשים לארבעה עשר משמרות, בשמיני חזרו לפיים כברגלים פר אחד ואיל אחד ושבעה כבשים הקריבים בשמיני, אין קריבים כקדר קרבתות ההג שקרבנו לפי סדר משמרות, כדעתינן לפדשי במסקנא, אלא כל המשמרות באות ומפסות עליהן, כמו שמפיסין בשאר רגלים שאין קרבתותיהן מרובין להקריבן לפי הסדר ולהשוות בהן כל המשמרות, אף בשמיני כולן מפסיקין, והוכה בפיים מקריבו, ובסדר יומא (כב, א) מפרש הילך מפסיקין

אמרו מי שהקריב פרים היום לא יקריב למחר פרים שאין המשמרות שהקריבו כבשים אחרתול מניחים אותם אלא חוזרין חלילה ונמצאו כולן שוות ומשלשות כפרים חוץ משמים ששוות ואין משלשות, כיצד, ביום הראשון היו שלשה עשר פרים, והקריבו שלשה עשר משמרות בדרך שסדרות בדברי הימים (א' כד) יהויריב ראשון ואחריו ידעיה חרים כו' כולן כמות שהן סדורים, נשמירו עשמי עשרה אחרונות לאילים ולכבשים, למחרת היו עשר פרים, ומקריבין אותן הנך אחד עשר משמרות וסחר יהויריב, ומקריב אחד נמצא ששנה יהויריב לבדו, בשלישי היו אחד עשר פרים והקריבום אחד עשר משמרות שאחרי יהויריב, נמצא ששני שנים עשר משמרות, ברביעי היו עשרה פרים והקריבום עשרה משמרות שלאחריהם, הרי ששנו, נמצאו עשרים ושמים משמרות שוות, בחמישי משעה פרים, שמי משמרות האחרונות הקריבו שנים מהן, וסחר יהויריב ושש משמרות שלאחריהן, והקריבו שבעה הרי ששילשו שבעה משמרות, כששי שמונה פרים, והקריבום השמונה שלאחריהם הרי חמשה עשה משמרות ששילשו, כשביעי שבעה פרים לשבעה משמרות, נמצאו כולן משלשות חוץ משמים האחרונות.

נב': נימא מתני' דקמי בשמיני חוזרים לפיים כברגלים, וקא סלקא דעמיה דכל המשמרות באות ומפסות רבי היא ולא רבנן, דתניא פר הבא בשמיני בתחילה מפסיקין עליו כל המשמרות כאלו הוא מחילת קרבתות, ולא אמרינן לקריבו חד מהנך שלא ששלו דברי רבי, וחכמים אומרים אחת משתי משמרות דלא שלשו בפרים עושה אותו?

אפילו תימא רבנן אטו שתי משמרות לא אפוסו בעי צין שחיהן, איה מהן מוכה זו, ודלמא הוא פיים דקאמר מתנימין צין שחיהן היה דהא לא מנן ציה בתחילה,

כמאן אזלא הא דתניא כל המשמרות שונות ומשלשות חוץ משני משמרות ששונות ואין משלשות נימא רבי ולא רבנן?

אפי' תימא רבנן מאי לא שלשו בפרי החג, ומאי קמ"ל ודי מניינא אחא לאגמרינן, שן עולה השבון כשחזרין חלילה ? ומשני הא קמ"ל מאי דאשמועינן נמי חגא דמתנימין מי שהקריב פרים היום לא יקריב למחר אלא חוזרין חלילה,

א"ר אלעזר הני שבעים פרים פרי החג שצעים הם, חוץ משל שמיני כנגד מי? כנגד

ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן משום דליירי בשמי פרשיות המאורעות ליום, דדחינן חלא מינה, קצבי לה ואנן דמיכבי לן למימר כללותא דמוספין את מוספי היום, וקרבתות ההג אינן שוין, שהפרים מתמעטין והולכין, ואית לן תרי יומי יום טוב מספיקא, ולא מנינו למימר ביום טוב שמי פרשת ביום השני, דאם כן עבדינן ליה חול, ומיכבי לן למימר ציה ונחמשה עשר יום כיומא קמא, היכי עבדינן בראשון של חול המועד ובשאר הימים, מי אמרינן ביומא קמא וציום השני דהוה לן למימר מאחמול, וכן כסדר, ונמצא שציום השביעי של ערבה נאמר וציום הששי, ועל כרחך, למחר שהוא יום טוב, לא מצית למימר וציום השביעי, דאם כן עבדת ליה חול, ונמצא שביעי נדחה, או דלמא יומא קמא אמרינן וציום השלישי ושני נדחה ממקומן, מפני שהוא ספק ידחה לגמרי?

אביי אמר שני ידחה, רבא אמר שביעי ידחה,

תניא כותיה דרבא אם חל שבת להיות באחד מהן יומא ידחה שהוא אחרון, אלא, פרשה שנדחה היום - אומרים אותה למחר, ואחרונה נעקרת,

אתקין אמימר בנהרדעא דמרדכי דלוגי ונמצאו כולן עומדין, אומרינן ביום ראשון של חול המועד ביום השני וציום השלישי ספק שמי ספק שלישי, ולמחר שני של חול"ב אומרים ביום השלישי וציום הרביעי, ובשלישי דחול המועד ביום הרביעי וציום החמישי, וברביעי דחול"ב ביום החמישי וציום הששי, ובחמישי דחול המועד, שהוא הושענא רבא, אומרים ביום הששי וציום השביעי כספיקן, והיינו דלוגי שאומרים היום מה שאמרו אחרמול, כדאמרינן (מגילה כב) גבי ראש חדש רב אמר דולג, שאומר השני אחד מן הפסוקים שאמר ראשון,

וכי היכי דלחקון אמימר לענין תפלה עבדינן נמי לענין קוראי המורה, שהרביעי הקורא, שהוא מוסף בחולו של המועד, יזמר משאר ימים, ויכר שהוא בא לכבוד היום, הוא קורא את ספיקי היום, כמו ששילח צבור אומרינן, ואם שבת הוא קוראן המפטיר, והשלשה שקורין תחילה, אין מקפידין על קריאתם יקראו מה שירצו, ומכל מקום, כך היו נוהגין רבותי שמי ראשונים קוראים שנים ספיקי היום, והשלישי כפרשת יום המחרת, שאינה מספיקות היום כלל, והרביעי חזר וקרא מה שקראו שנים הראשונים, והמהררי"ל כתב דהוציאן ברבותיו של רש"י, וכן כתב במגנהים שלנו. דרכי משה, וכן בב"ה. וראה מגילה ל' ע"ב ברש"י שם ובמרוצתי החדשה שם ובאן, # ואולי הטעם לרש"י הוא דביון דג' הראשונים קוראין מה שירצו, אין לשלישי לרצו בחנם ויקרא להלן.

דף נ"ה ע"ב

מתני': יום טוב הראשון של חג, וכל 24 המשמרות עולות לרגל היו שם י"ג פרים אילים שנים ושעיר אחד כך הבל 16 בהמות, ושש עשרה מהם בזהבמשמרות מקריבין שש עשרה צהמות הללו נשתיירו שם י"ד כבשים לשמונה משמרות דכל המשמרות וציות בחצות הבאות מחמת הרגל ברגל, ואין משמר של אותה שבת יכולה לעכב עליהן, כדאמרינן בגמרא,

ביום ראשון שהיו שמונה משמרות לארבעה עשר כבשים, שששה משמרות מן השמונה היו מקריבין שנים שנים שמי כבשים כל אחת מהן, הרי שנים עשר כבשים והשאר שנים הנותרות מקריבות אחד אחד, בשני שנתמעט אחד מן הפרים, וששמירו משעה משמרות לארבעה עשר כבשים בחמישה מקריבין שנים שנים הרי עשרה והשאר ארבעה הנותרות מקריבות אחד אחד כל אחד כבש אחד, בשלישי שנתמעט עוד אחד מן הפרים, וששאריו עשרה משמרות לארבעה עשר כבשים ד'

אבני חן למסכת סוכה

שבעים אומות לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם לפי שעדוין צהג על המים,

דף נ"ו ע"א

תלמוד לומר דברים י"ח ח' צמריה דההוא קרא דלעיל כמי, דלוקמא ברגל מדרבתיב מאחר שערך חלק בחלק יאכלו, בחלק עבודה כך חלק אכילה שזה צולן כחילוק עבודה, דאחרבי לעיל מוכא ככל אות נפשו ושרת,

ומאי אכילה אינערך לאשמועינן אילימא אכלם ד קרבנות דשעירי חטאות, וחזה ושוק מוהתם נפקא ויקרא : לכהן המקריב אותה לו תהיה מי שעובדה אובלה, וכיון דאחרבי לעבודה, פשיטא דמיכל נמי אכלי,

אלא לחם הפנים אינערך לרביי שאין צו שום עובדת לחם, שכבר נעשית עבודתו משבת שעברה,

יכול אף בחובות הבאות שלא מחמת הרגל ברגל יח וזכין [בעבודתו, וחילוקו. ד"ם] ? ת"ל דברים יח לבד ממכריו על האבות חון ממה שמכרו אבות זה לזה ו מזה מכרו האבות זה לזה ? אני בשבתי ואתה בשבתך כלומר שהתנו צנייהם, שיהו משמשין כל אחד בשבתו קבוע,

וגדריס ונדבות וקרבנות צבור דאשתנה בשאר ימות השנה והיי חן למשמר המשמש, לימנה בכלל הרגל, שלא (יהו) [היו ?] שוין צה, אלא למשמר שבאותו (יהו) [היו ?] כששאר ימות השנה, הלכך על כרחך, לא אחרבו מחלק כחלק יאכלו, אלא ממשמעויה דקרא מזה שבשמוע לשון חלק בחלק יאכלו דבר שאין צו אלא אכילה, והיינו לחם הפנים דאכילה אית ציה, אכל עבודה לית ציה, וראה רש"ש.

שנינו במשנתנו בעצרת אומר לו הילך וכו', מביא ענין ומקשה מבעה על מושנתנו איתמר רב אמר סוכה ואח"כ זמן מי שלא צירך שהיינו בעשייתה שהיתה עשויה ועומדת, ומתא בפרק לולב וערבה (לעיל סוכה מו, א) כשנכנס לשב מצד שמים סוכה חזון, ואמר רב סוכה לימא ברישא, והדר זמן, רבה בר בר חנה אמר זמן ואחר כך סוכה,

רב אמר סוכה ואחר כך זמן חיובא דיומא עדיף, רבה בר בר חנה אמר זמן שטח ככל הרגלים ואחר כך סוכה, תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ,

לימא רב דאמר חובת היום עדיפא מתדיר [דאמר כצית שמאי] ורבה בר בר חנה דאמר תדיר עדיף בפלוגתא דבית שמאי ובית הלל קמיפלגי,

דת"ר דברים שנחלקו צהלות סעודה שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה, בית שמאי אומרים מברך על היום כשקדש צערי צמות קדוש היום מחילה ואחר כך מברך על היין, ובית הלל אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על היום,

בית שמאי אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין שהיום גורם ליין שיבא שאם לא מפני קידוש, לא היה מוקף ליום לפני סעודה וכבר קידש היום ועדיין יין לא בא כלומר, ועוד טעם אחר שקדש היום מאליו משחשיכה, ועדיין יין לא בא לפניו, ובית הלל אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על היום שהיין גורם לקידושא שתאמר שאם לא היה לו יין, לא היה מקדש צדי, והוא הדין נמי למקדש על הפת מקדים ברכת הפת, מהאי טעמא שהפת במקום יין,

ד"א ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר

פר יחידיו של שמימי למה? כנגד אומה יחידה כנגד ישראל, מושל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה ליום אחרון, אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך אין לי הנייה וקורת רוח בשל אלו, אלא בשלך,

א"ר יוחנן אוי לחם לעובדי כוכבים שאברו ואין יודעין מה שאברו בזמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר עליהן פרי החג כנגד שבעים אומות, ועכשיו מי מכפר עליהן.

מתני': בשלשה פרקים בשנה בשלשה רגלים היו כל משמרות שוות באימורי הרגלים בערות של עולות, ובחזה ושוק של שלמי חגיגה, הכאות מחמת הרגל, ובגמרא מפרש מאי לשון אימורים דקמי,

ובחילוק לחם הפנים אם אירעה שנת ברגל, שכשנת מסלקין אותו ומסדרין לחם אחר מחמיו, כדכתיב (ויקרא כד) ביום השנת יערכנו,

בעצרת [ובעצרת. רש"י] כשאייר בשבת, ויש צו חילוק מתן דשמי הלחם, וחילוק לחם הפנים שהוא מזה כדאמרין בכל המנחות באות מזה (מנחות נב, ב) **אומר לו הילך מצה הילך חמין** לכל אחד כשמתנין לו חלקו הילך מזה, וכשמתנין לו בשמי הלחם אומרים לו הילך חמין, לפי שאין חולקים קרבן כנגד קרבן, אלא מכל אחד חלקו כדקיימא לו בקידושין (נג, ב), וצמנחות (עג, ב) מלכל בני הארץ מהיה, ולפיכך מודיעים אותו,

משמר שזמנו קבוע שהיה משמש בשבת וזו שהרגל חל צמחה הוא מקריב תמידין שהיה אינם בשלל הרגל **וגדרים** שגדו ועדו כל השנה, ומקריבין אותם עכשיו, אין שאר המשמרות זוכין צהם, שאין זוכין אלא חובות שמחמת הרגל **ושאר קרבנות צבור, ומקריב את הכל** בגמרא מפרש לאחויי מלי.

נב': אימורי הרגלים של גבות נינהו ואין הבהנים חולקין בו, ומאי שוות איכא? אמר רב חסדא מזה שאמור ברגלים בחילוק קרבנות האמורים ברגל, הראיין להסתלק, כגון חזה ושוק של שלמי חגיגה של כל ימיר ויחיד, וערות של עולות לאייה, ומוספי צבור ושעירי חטאות,

ת"ר מניין שכל המשמרות שוות באימורי הרגלים? ת"ל דברים י"ח ו כי יבא הלוי מאחד שעריך מביל ישראל אשר הוא נר שם **ובא בכל אות נפשו** אל המקום אשר יבחר ה': פסוק ו' **ושרת** בשם ה' אלקו ככל אחיו הלויים וגו' שאין המשמר מעבד עליו, וכיון דזוכה בעבודתו זוכה באכילתו, דכתיב (ויקרא ז) לכהן המקריב אותה לו תהיה, ובעשרים וארבעה מקומות נקדשו כהנים ליום, בא לפרש שהפסוק מיידי בלוי בדרבתיב ובא הלוי,

יכול אף בשאר ימות השנה כן שבא ומקריב ואוכל? תלמוד לומר מאחד **שעריך** רישיה דקרא וכי יבא הלוי מאחד שעריך, ודרש ליה הכי כמו באחד בב"ת שעריך כשכל ישראל נכנסין בשער אחד, כלומר צעיר אחת לא אמרתי אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד דהיינו בשלש רגלים.

שנינו במשנתנו ובחילוק לחם הפנים כו', תנו רבנן מניין שכל המשמרות שוות ברגל בחילוק לחם הפנים?

אבני חן למסכת סוכה

תדיר קודם,

קבוע היה נוטל עשר חלות והמתעבב נוטל שנים,

לימא רב דסבר חובת היום קודם דאמר בבית שמאי, ורבה בר בר חנה דס"ל תדיר קודם דאמר בבית הלל?

אמר לך רב אנא דאמרי אפילו לבית הלל שאומרים שם דין קודם, עד כאן לא קאמרי בית הלל התם אלא שהיין גורם לקידושא שתאמר אי לאו דהאי טעמא נמי איכא, משום תדיר לא הוה מקדמו ליה, דחובת היום עדיפא אבל הכא אי לאו זמן מי לא אמרינן סוכה ולכן ברכת סוכה קודמת,

ורבה בר בר חנה אמר לך אנא דאמרי אפילו לבית שמאי שאומרים שם דברכת היום קודם, עד כאן לא אמרי בית שמאי התם אלא שהיין גורם לייין שיבא, אבל הכא אי לאו סוכה מי לא אמרינן זמן אי לאו יציאת סוכה, מי לא אמרינן זמן, כגון הולכי דרכים דפטוריין מן הסוכה, אומריין זמן בשביל המועד כמו בשאר רגלים,

תנן בעצרת אומר לו הילך מצה הילך חמץ והא הכא דחמץ פ"י שתי הלחם עיקר שהיא חובה ליום ומצוה לחם הפנים מכל שהוא של שבת שעברה, וקמי דפלגי מנה ברישא, אלמא, תדיר עדיף וקתני הילך מצה והילך חמץ? תיובתא דרב?

אמר לך רב תנאי היא דתניא הילך מצה הילך חמץ, אבא שאול אומר הילך חמץ הילך מצה,

דרש רב נחמן בר רב חסדא לא כדברי רב דאמר סוכה ואחר כך זמן אלא זמן ואחר כך סוכה, ורב ששת בריה דרב אידי אומר סוכה ואחר כך זמן, והלכתא סוכה ואחר כך זמן דחייבת דיומא עריף, והן הכי נמי בחולב נטילה לולב ואחר כך זמן וכן בקדוש היום של יום טוב וכן בשופר וכן במגילה. ר"י מלוגיל.

שנינו במשנתנו משומר שזמנו קבוע [וכו'] ושאר קרבנות צבור, לאתויי מאי לאתויי פר העלם דבר של צבור אם אירע צהן צנגל, שעברו עזרה צהרות צית דין ושעירי עבודת כוכבים.

שנינו במשנתנו והוא מקריב את הכל, לאתויי מאי לאתויי קיין המזבח כשהוא בטל, שכלתה הקטרת ממיד, ואין מציא נדר ונדבה היו שופרות שם, שטמנין צהם מעות, כל מותרות השנויים בתלמוד בכל מקום, וכל מקום שאמרו ירעו עד שיסתאצו וימכרו ויפלו, דמיין לנדבה, ומהן לוקחין עולות לקיין המזבח, ולשון קיין כאדם האוכל תאנים בקינות סעודה.

מתני': יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה בין לאחריה היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים מפרש בגמרא שחל יום טוב לאחריה דלא היו ליה שבת שבתוך החג, ואפילו הכי, הואיל וצריכין להקדים צאתן מערב שבת בשביל יום טוב, שהרי בשבת לא יוכלו ללגל, חולקין בלחם הפנים, וכן, אם חל שמימי לפניה בערב שבת, אף על פי שאין השבת בתוך החג חולקין צו, הואיל ולא יוכלו ללגל,

חל להיות יום אחד להפסיק ביניהם כגון שחל יום טוב ראשון בשני בשבת, שהיו יכולין לגל באחד בשבת, והם קדמו וצאו מערב שבת, או שחל יום טוב האחרון בחמישי בשבת שהיו יכולין ליגל מערב שבת, ונתעבבו שם בשבת, כל המשמרות שנתעבבו אין נוטלין אלא שמי חלות, ומשמר שומנו קבוע נוטל עשר, וחולקין אותן צין משמר הנכנס למשמר היוצא כדרך כל שבתות השנה משומר שזמנו

ובשאר ימות השנה מפרש בגמרא שהמשמרות מתחלפות בשבת זו עובדת שחרית וזו עובדת ערבית כדאמרינן בגמרא צברייתא הנכנס נוטל שש והיוצא נוטל שש, רבי יהודה אומר הנכנס נוטל שבע והיוצא נוטל חמש,

הנכנסין חולקין בצפון את המגיע לחלקן, כדאמרינן בגמרא כדי שיראו [הנכנסין] [שהן נכנסין]. רש"ש[ש] שהפסוק עיקר, שהרי קבעו הכתוב לשחיטת קדשי קדשים והיוצאין בדרום כדי שיראו שהן יוצאין והולכין להם, לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר,

בילגה שם המשמרה לעולם חולקת בדרום ואפילו כשהיא נכנסת, קנס הוא שקנסוה, כדמפרש בגמרא ומבעתה קבועה עשרים וארבעה טבעות היו בעזרה במקום בית המטבחים כנגד עשרים וארבעה משמרות, והיו נמוטות באבני רצפה, והטבעות פתוחות מחד אחד והופכה למעלה, ומכנים לואר הצהמה למוכה, וסחר וסופך פתחה לתוך הרצפה, וטבעת של צילגה קבועה ואינה נהפכת, כדי שתשתמש בשל אחרים וגנאי הוא לה וחלונה סתומה חלונות היו צבית החליפות, בעוצי כותלי התאים שפספסו של היכל, ששם גומין את סביניהן, כדמנן במסכת מדות (פרק ד' משנה ו'), וסמנו חלונה של צילגה.

נב': מאי מלפניה שהיו"ט היה לפני שבת ומאי מלאחריה, אילימא לפניה יום טוב ראשון היה לפני השבת, לאחריה יום טוב אחרון היה לאחר שבת, היינו שבת שבתוך החג ולא "סמוך לחג"?

אלא לפניה יום טוב אחרון שהיו"ט היה לפני השבת, לאחריה יום טוב ראשון שחל אחר השבת, מ"ט חולקין בשוה? כיון דהני מקדמי והני מאחרי תיקנו רבנן מילתא כי היכי דניכלו בהדי הדדי.

שנינו במשנתנו חל יום אחד [וכו']:

דף נ"ז ע"ב

והני תרתי מאי עבדתיה אדריי יהודה קאי, דאמר הנכנס נוטל שבע? אמר ר' יצחק בשכר הגפת דלתות משממר הנכנס מניף הדלתות ערבית, שפתח אותן משמר היוצא,

ונימא ליה יוצא לנכנס דל ברל הסר חוק זה מכאן בשביל שיסירוהו אלגל, אם טעול עכשיו שבע יעול לשבת הנאה משמר הנכנס שבע ואתה [חמש], טול עתה בשוה, כדי שתטול גם אתה לשבת הנאה בשוה,

דל הסר, כמו דל רגלים (ראש השנה ז, ג), וכדגרסינן בריש מסכת (סוכה ב, א) דל עשתרות קריני איכא זל סוכה, דל דפטות ליכא זל סוכה, דל מעשר צהמה (ראש השנה ז, ג)?

אמר אביי בוצינא טבא מקרא משל הדיוט הוא, האומר לחבירו: דלעת קטנה אי עותן לך במחזור, אם תרצה לתולשה עכשיו, תלש, ואם תרצה להניחה עד שמיגדל ותעשה קרא, הניחה ותגדל, טוב לו ליעלה מיד, שמא לאחר זמן יתחרט צו זה, או שמא לא יעטרך זה ליה, הכי נמי גבי משמרות מי שראוי ליעול עכשיו, לא ימחין לשבת הנאה,

אמר רב יהודה ובמוספין חולקין כי היכי דפלגי בלחם הפנים משמר הנכנס והיוצא פלגי

אבני חן למסכת סוכה

נמי בעזרות המוספין של כל שבת,

מיתיבי משמרה היוצאת עושה תמיד של שחר ומוספין משמרה הנכנסת עושה תמיד של בין הערבים ובזיכין מסלקין ומסדרין לחם הפנים, ומקטירין שי צויר לצונה שסילקו מעל השלחן, וכן מחזירין את הלחם בצאילה, כדכתיב והיה ללחם לאזכרה ואילו מוספין חולקין לא קתני?

האי תנא בחלוקה לא קא מיידי ואם תאמר מאחר שהמשמר היוצא עושה המוספין, היאך יתלקו בהם משמר הכנס? איינא נמי מהפכי דכו צניעורא על המזבח כל היום לאחר שזא משמר היוצא, ומתניין דאיירי בחלוקה, ולא תנא לחלוקה דמוספין, היינו טעמא דלא אומצי? דאיכא למימר תנא דמתניין אידי דאיירי בלחם הפנים דרגלים (הוא ?), איירי בלחם דשאר ימות השנה, ואגב גררא בעלמא נסב חלוקה בשאר שבתות.

אמר רבא והא תנא דבי שמואל דמיידי בחלוקה, ובמוספין חולקין לא קתני, דתנא דבי שמואל משמרה היוצאת עושה תמיד של שחר ומוספין משמרה הנכנסת עושה תמיד של בין הערבים ובזיכין ארבעה כהנים היו נכנסין שם שנים ממשמר זו ושנים ממשמר זו וחולקין לחם הפנים, ואילו במוספין חולקין לא קתני? תיובתא דרב יהודה תיובתא.

שנינו במשנתנו הנכנסין חולקין בצפון, ת"ר הנכנסין לעזרה חולקין בצפון כדי שיראו שהן נכנסין טעמא דמתניין קא מפריש, וגמרא היא והיוצאין חולקין בדרום כדי שיראו שהן יוצאין.

שנינו במשנתנו בילגה לעולם חולקת בדרום, ת"ר מעשה במרים בת בילגה ממשמר צילגה יתה, וכן שמה # [כוונת רש"י לומר שלא היתה בת בילגה עצמו שהרי המשמרות בשבות אלו עשה דוד ומעשה זה היה בימי בית שני, לכן פירש שהיא היתה ממשמר זה] שהמירה דתה והלכה וגשאת לסרדיוט פ"י שר הדיוט. יעב"ץ אחד ממלכי יוונים, כשנכנסו יוונים להיכל צימי ממחיהו בן יוחנן [חי בשנת 167 לפסה"ס] [ונכנסה גם מרים זו להראות להם הדרך] היתה מבטטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה לוקום לוקום הוא זאב בלשון יווני, פ"י דברה בלשון יוונית שבעלה היה יוני עד מתי אתה מבלה ממונון של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדרך [ובזה רצתה להצדיק מה שהמירה דתה, וגם למצא חן בעיניו היוונים],

וכששמעו חכמים בדבר לאחר שגברה יד בית חשמונאי קבעו את מבעתה וסתמו את חלונה של משמרה, ולקמן פריך ומשום ידיה קנסינן לסולה משמרה,

ויש אומרים שלכן ענשוהו ש משמרתו שוהה לבא כשהגיע שבת שלה, לא היו צאים, ומוכחא מילתא, שאין העבודה חצינה עליה, [פ"י שלא באה כולה ביום ה' אלא מקצתה והשאר באו בימים דאחר השבת ובה א"ש לישנא דנכנס ישבב אחיו עמו. רש"י] ונכנס ישבב אחיו עמו ושימש תחתיו סדר משמרות צילגה אחר יצבב וכשיצבב יוצא צילגה נכנס, וכשהיה משמרת צילגה לבא, [עכ"פ. רש"י] יצבב במשמרתו, ולא יצא, לפיכך קנסוה,

אע"פ ששכיני הרשעים לא נשתכרו דאזי לרשע, איי לשינוי שכיני בילגה נשתכרו היינו יצבב שבילגה לעולם חולקת בדרום ואפילו כמיסתא, וישבב אחיו בצפון לעולם בלשון אף צניעורא, שהרי צילגה נכנס אחריה ושבת הוא להם לחולקי צפון,

בשלמא למ"ד משמרתו שוהה לבא היינו דקנסינן לכולה משמר, אלא למ"ד מרים בת בילגה שהמירה דתה משום ברתיה קנסינן ליה לדיריה כלומר, אפילו לאזנה מי היה לן למיקנסיה?

אמר אב"י אין כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה משל הדיוט הוא מה שהמיעוק מדבר בשוק, מאציו או מאמו שמע, אף (זה) [וז] אם לא שמעה מאציה שהיה מזנה את העבודה, לא אמרה כן, שותא דיבור, כמו לא מיופין לבו שותא (צבא בחרא לט, א), ובקדושין (ע, ב): שותא דמר לא ידענא,

ומשום אבוה ואימיה קנסינן לכולה משמרה? אמר אב"י איי לרשע איי לשכינא צמורת כהנים תמא ומלנו את האצנים נגע באזן שצמקאע שיהן חולצין,

בת"כ לא תניא בן אלא אבן בכותל שבינו לחבירו, ומה דנקט רש"י במקצוע דוקא, הוא מדרתן בנגעים אבן שבויות כשהוא חולץ חולץ את כולה, ובחולצין דף קכ"ח פירש"י דנקט בוית שכן דרך לשים שם אבנים גדולות שנראו משני צדדים. על"פ

ואף על פי שהנגע לא נראה אלא צמיתו של זה מחמת שהיתה עינו לרה בכליו, מצירו לקה בשנילו, מכאן אמרו איי לרשע איי לשינוי, וממילא טוב לצדיק טוב לשכינא דמדה טובה מרובה [שנאמר ישעיהו ג אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו גם השכנים]:

ונראה שהדרך בחינוך הוא שהילד יבין שדרכי התורה הם מוכרחים ואין דרך אחרת אפשר, ואם הילד רואה שהוריו מתנהגים כן לא יהיה לו השגה להתנהג אחרת, אבל אם אדם דר בסביבה שמתנהגים שלא כשורה, אז הילד רואה שאפשר גם באופן אחר. וזה איי לרשע איי לשכנו, וגם זה היה בבילגה שעל בדרך רואין שכל המשמורה לא היו טובים כל כך, שאם בילגה המירה את דתה היה דברים בהסביבה שגרמו לכך.

אבני חן למסכת סוכה

ב	סוכה פרק ראשון סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה
ג	שורה 20 דב"ש סברי גזרינן שמא ימשך אחר שולחנו, וב"ה סברי לא גזרינן
ד	משום דבטלה דעתו אצל כל אדם
ה	מעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלו משה ואליהו למרום
ו	היה לבוש כליו וסנדליו ברגליו וטבעותיו באצבעותיו
ז	ויעמידנו כנגד ראש תור? שתיק רב
ח	6 מכדי כל אמתא בריבועא, אמתא ותרי חומשא באלכסונא.
ט	26 אף מן הסיסין כדוריות של מוט נמי פסולה לעשות ציצית דבעינן טויה לשמה.
י	9 כמה יהא בין סוכה לסוכה ותהא תחתונה פסולה? אמר רב הונא טפח, שכן מצינו באהלי טומאה טפח.
י"א	14 מותר לישן בכילה אע"פ שיש לה גג אע"פ שגבוהה עשרה כמאן כר' יהודה דאמר לא אתי אהל ארעי ומבטל אהל קבע.
י"ב	מתני' חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסככין בהן משום גזרת אוצר או משום תעשה ולא מן העשוי
י"ג	אמר רב חנן בר רבא הני היזמי והיגלי מסככין בהו.
י"ד	כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה,
ט"ו	3 ובית הלל אומרים מפקפק סותר ומנענע את סילן או נוטל אחת מבינתים.
ט"ז	17 החוטט בגדיש אבל יש שם חלל טפח במשך שבעה הרי זה סוכה.

אבני חן למסכת סוכה

נ"א	סוף חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם
נ"ב	28 ת"ר משיח בן דוד שעתיד להגלות במהרה בימינו אומר לו הקב"ה
נ"ג	23 פתח שלמה ואמר רגלוהי דבר איניש אינון עריבין ביה לאתר דמיתבעי תמן מובילין יתיה נוטל שמונה אבוקות של אור וזורק אחת ונוטל אחת ואין נוגעות זו בזו.
נ"ד	26 אמר רבא מאן הא דלא חש לקומחא
נ"ה	26 ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן? אביי אמר שני ידחה שביום הראשון וביום השני אומר ובחמשה עשר וגו' וביום השלישי אומר וביום השלישי, רבא אמר שביעי ידחה שאומר ביום א' דחיה"מ וביום השני עד שבה"ר יאמר וביום הששי
נ"ו	31 והלכתא סוכה ואח"כ זמן
ע"ב	סיום: ומשום אבות ואימיה קנסינן לכולה משמרה: אמר אביי אוי לרשע אוי לשכינן, טוב לצדיק טוב לשכינן, שנאמר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו.

בירור:

בר"ה יח: לענין שאר הצומות, בזמן שאין גזירת המלכות ואין שלום, רצו מתענין רצו אין מתענין, כלומר הדבר הוא רשות, ושאלת הנגמ' א"ה ט' באב נמי? אמר רב פפא שאני ט' באב הואיל והוכפלו בו צרות, דאמר מר בב"ב חרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר.

והנה יש לחקור אם דין זה שט"ב הוא חובה, הוא רק בזמן הזה, אחרי חורבן בית שני, או שגם בזמן בית שני היה חובה לצום בט"ב?

ונלע"ד שדבר זה תלוי בשני תירוצים בתוס' ד"ה הואיל, בסוגיין, שבתוס' הקשו מגמ' תענית דף כו. דגם בי"ז בתמוז אירעו חמשה דברים ולמה לא יהא [י"ז בתמוז] חובה ורק בגדר רצו מתענין רצו אין מתענין? ותירצו שני תירוצים, א' דחורבן בית המקדש תקיפא טובא, ועוד ד"ז תמוז לא דמי לט"ב שצרה אחת הוכפלה בו, כלומר הכפלת חורבן של שני בתו המקדש.

ונראה שהנפק"מ בין שני התירוצים יהיה לענין צום ט"ב בזמן בית שני אם יהיה רשות או חובה, דלפי התירוצ הראשון היה הצום חובה, מפני שאחת הסביבות של הצום הלא הוא חורבן בית ראשון, וחורבן בהמ"ק קובע תענית חובה, אבל לפי תירוצ השני היה הצום של ט"ב רק רשות, רצו מתענין רצו אין מתענין, כמו שאר צומות, שהרי לפני החורבן השני עדיין לא הוכפלו בו צרה זו, ואין בין ט"ב לי"ז בתמוז ולא כלום, והתענית של שניהם הרי היא רשות גרידא.

ואמנם דבר זה שני במחלוקת ראשונים, הרמב"ם בפירושו המשניות כאן ס"ל שאף בימי בית שני קבלו עליהם ט"ב כתענית חובה, בו בזמן ששאר הצומות היו רשות, אבל המאירי על מתני' דף יח. כתב דבזמן שבהמ"ק היה קיים היו השלושה יוצאי בא"ר מפני פסח קטן, אבל לא באב שהרי לא היה בו תענית, ופשוט שס"ל שט"ב לא היה חובה אלא רשות, וכפשט הנגמ' בסוגיין שהשלושה היו יוצאין רק על תענית חובה ולא על רשות, וכשיטת המאירי כתב ג"כ המורי אבן ד"ה וכשהיה.

ויותר נראה דאמנם דבר זה הוא מחלוקת התלמודים, דהנה התוס' בר"ה זה תשעה בתמוז כתב דהבבלי בתענית כח: פליג על הירושלמי בתענית פ"ד ה"ה דלש"ס דילן בבית ראשון הובקעה העיר בט' תמוז, ובבית שני בי"ז תמוז, אבל הירושלמי סובר דבשניהם הובקעה העיר בי"ז תמוז, ולכאורה קשה על הירושלמי דלפי דבריו נמצא דבי"ז תמוז נמי הוכפלה בו צרה אחת, דהיינו בקיעת העיר, וא"כ למה לא יהיה הדין שי"ז תמוז הוא תענית חובה ממש בט"ב.

אלא ודאי דהירושלמי ס"ל דתענית חובה תלויה בחורבן המקדש ולא בהכפת צרה אחת, ובתירוצ הראשון של תוס', וא"כ בבית שני היה חובה לצום בט"ב על חורבן בית ראשון, ובתירוצ"ם, אבל הבבלי יסבר דתלוי בהכפלת צרה אחת, וממילא מוכרח לומר שבקיעת העיר לא הוכפלה, אלא ט' תמוז בבית ראשון ובי"ז בו בבית שני, דאי שניהם בי"ז תמוז וכדברי הירושלמי הלא היו חייבים מן הדין לצום תענית חובה בי"ז בתמוז כמו בט"ב ובתירוצ השני של תוס', ולפ"ז י"ל דלהבבלי היתה תענית ט"ב בית שני רשות ולא חובה, וכשיטת המאירי.

הדרום חוברת כג ניסן תשכ"ו דף 213. ועיי"ש עוד.

אבני חן למסכת ביצה

ראה בקובץ "הדרום" חוברת לד תשרי תשל"ב דף 63 ביאורים ל"גליון הש"ס" של רע"א אשר במסכת ביצה מאת הרב חיים דוב שעוועל.

ראה ישורון כו דף טו חידושי הרמב"א למס' ביצה כת"י מקטעי הגניזה.

ראה מג"א או"ח סימן קנ"ו אל יוציא דבר מגונה מפיו ולכן לא יאמר בתלמוד ביצים אלא בעים (ים של שלמה ב"ק דף פ"ד) וראה שם בשערי תשובה ח"ל וע' בשו"ת בית אפרים חלק א"ח סי' ט"ו ועיין מה שכ' בשם הים של שלמה שלא יאמר בתלמוד ביצים אלא בעים, ונראה שהאינא שהורגלו לומר בעים על ביצים שלמטה ויש במלת בעים הרגשה יותר לדבר מגונה שפיר דמי לומר ביצים.

וה"ל התפארת ישראל בהקדמתו למסכת ביצה המסכת הזאת קראה האחרונים ביעא, מדמתחלת עם מלת ביצה, אמנם למה החליפו מלת ביצה שהוא לשון הקודש, שבה רוב לשון המשנה, עם מלת ביעא ארמית, כבר כתב רמז"א, מדאל יוציא אדם דבר מגונה מפיו,

ובעני לא ידענא מי סגי ביצה כדכתוב בספר אורייתא דמשה, מביעא ארמית שאין מה"ש מכירין אותה [שבת י"ב ב'] או מי גני אות צ' שרומות לצדיק תמים [בשבת ק"ד א'] מע' תלויה דמתלי תלי וקאי במלת רשע, וברוך ה' שהאיר עיני, מדאמרין [סנהדרין ה' ב'] דתלמיד אחר דרש מי ביצים אינו מכשיר, וטעו דסברו שאמר דמי בצעים אינו מכשיר ונכשלו בזה, ולהכי מדאירע כבר קלקול בזה, לכן הנהיגו לומר בלשון חכמים ביעא במקום ביצה כדי שלא ישלול עוד.

וראה במשניות תפארת ישראל על הגליון בלקוטים שמארץ בזה.

ראה מהר"ם לקמן דף ז' ע"ב, כי כל לשון התוס' במסכת זו מגומגם ואינו מדויק.

ובד"ם בהקדמה כתב רוב דברי רש"י למסכת ביצה הם מוטעין ומעורבבים מפירושים אחרים.

ראשי תיבות:

ד"ם = דקדוק סופרים

ע"ח = עוד יוסף חי ש"ב אהרן עקיבא נאלדבערנער נ"י

ר' = ריבב"ן נדפס בקובץ גנוזות #2 אדר תשמ"ה

ת"י = תולדות יעקב

היום ז' חשון תשס"ז אנו מתחילין בא"ה ללמוד מסכת ביצה והוא יום היארצייט של הרב מאיר שפירא זצ"ל שיסד לימוד דף היומי זכותו יגן עלינו.

דף ב' ע"א

יש לשאול שהיה להם להודיענו קודם דיני יום טוב המותר והאסור בו ואח"כ יודיענו דין הביצה שנולדה בו שהיא אסורה מדרבנן ולמה הקדימה משנה זו? וי"ל שהביצה אין איסורה מפני היום עצמו אלא משום הכנה דשבת וכו' לפיכך שייך למתנייה אחר דיני שבת. ת"י

מהנ"י: ביצה שנולדה* ביום טוב או בשבת בית שמאי

אומרים תאכל ובית הלל אומרים לא תאכל זו ציוס [רש"י בא לתרץ למה נקט הדין ביו"ט הרי גם בשבת הדין כן? לכן אומר דמיוירי לאכול בו ביום, וזה יותר שייך ביו"ט שיכול לבשלה. ע"ח], צגמלא מפרש טעמא, [והא דלא נקט מתירין ואוסרין? דסתם ביצה לאכילה קיימי. תוס'],

[והטעם שאומר דברי ב"ש קודם דברי ב"ה? ראה תוס' חגיגה ט"ז ע"א ד"ה שנים, ובמרומי שדה שם פ' שלכן הקדים הלל את דברי שמאי משום עניויות, כדאיתא בעירובין דף י"ג ע"ב לענין ב"ש וב"ה ולא עוד אלא שמקדימין, וראה חגיגה פ"ב מ"ג בכוונתו ונ"ל דאפשר דשמאי היה זקן יותר מהלל, וגם בני ישיבתו הוו חריפי מפי' [כבימות ד"ד ע"א] להכי לפעמים היה הלל בענותו כפוך יושב לפניו כא' מהתלמידים [בשבת ד"ז ע"א] וגם בני ישיבתו אפשר מה"ט הקדימו בענותן דברי ב"ש לדבריהן [בעירובין ד"ג ע"ב] ורבינו הקדוש שמכני בניו של הלל היה בענותו יתירה שהיה בו [כסוטה דמ"ט] להכי כשסידר המשניות הקדים גמי דברי ב"ש לדברי ב"ה],

לא תאכל ואפילו למלטל הביצה אסור לב"ה, רק מדנקטו ב"ש תאכל לרבותא דאפילו באכילה שרו, נקטו ב"ה גמי לא תאכל, ואפילו בתרנגולת העומדת לאכילה אסור לב"ה דגורין בנולד בכל יו"ט או שבת, אמו הנולד ביו"ט שאחר שבת או בשבת שאחר יו"ט, דאז אסור דאורייתא משום הכנה, דאתמול היה הביצה גומר והולך במעי אמו לצורך מחר, והרי אין שבת ויו"ט מכינים זה לזה אפילו הכנה כזו שהיא ממילא. יכין, לקמן דף ז' ע"ב דייק בגמ' אבל אם נמצאו במעי אמן לדברי הכל שרייא. * # אולי בא לרמוז בלשון "שנולדה" [ואולי היה יכול לומר שנפלטת וכדומה] שהאיסור כאן הוא משום "נולד".

רש"י בא לפרש דבשלמא הלכה הראשונה דביצה שנולדה ביו"ט איירי בהלכות מוקצה ביו"ט וזה שייך למסכת זו, אבל מה שייכות של שיעוריו שאור וחמץ לכאן? ע"ז מתרין

משום דהני מילי מקולי צית שמאי ומחומרי צית הלל גזי יוס טוב, מנא להו גזי הדדי, וב"ה בתוס', וצגמלא מפרש טעמיהו באכילה כ"ע לא פליגי דשעורו בכזית, כי פליגי לביעור בית שמאי אומרים שאור בכזית מדאיצטרך רחמנא למכתב שאור ולא יליף ליה בק"ו מחמץ שהרי שאור חמוצו קשה יותר מחמץ, אלא על כרחך אצטרך למכתב שאור משום דשעורו חמור יותר מחמץ. יכין וחמץ בככותבת ממנה הלל אומרים זה וזה בכזית דילפינן ביעור מאכילה דשעור שניה בכזית. יכין,

השוחט חיה ועוף ביום טוב בית שמאי אומרים יחפור בדקר פיל"א (אם) נלעז ויכסה ר"ל אם יש לו חנית נעוץ מעיו"ט בעפר תחות, שאינו מחוסר כתישה לכסות בה, יעקרה ממקומה ויכסה בעפר היוצא, ומיירי בנעוצה בחצר או בבית וא"צ אלא לעפרה דאז מקלקל כשעושה הגומא, ולא הו"ל רק שבות, להכי התירו משום שמחת יו"ט, אבל בשדה דאינו מקלקל אסור להוציא דקר הנעוץ דקעביד גומא וחייב משום חורש, ואף דהו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה, הרי קי"ל דחייב וכו'. יכין],

ובית הלל אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום,

אבני חן למסכת ביצה

דשבת חמיר מו"ט. מהר"ם שי"ף עיי"ש] והתנן [שבת קמג.] בית שמאי אומרים מגביהין נשנת מעל השלחן [צידים. רש"י שם] עצמות שאין ראוי לאכילה [שראויים רק לבהמה. תוס'] וקליפין וקליפי אגוזים, ולא מיישין למוקצה ובית הלל אומרים אין מטלטלין אופן צידים, [שמוקלין. ד"ם] הן אלא מסלק את המבבל כולה שיש מורה כלי עליה ומנערה [וראה תוס' שאינה בסיס לדבר האסור],

ואמר רב נחמן [המס. ד"ם] אנו אין לנו נשיטת משנה זו, לפי שמוחלת שיעטת [אין אנו סומכין על משנתנו כמות שהיא שנויה. רש"י שם] קמ"ג ע"א] אלא כך [שמענו. ד"ם] מרבותינו בית שמאי כרבי יהודה ומממרי ובית הלל כר"ש [נמצא לפי קבלת ר"ג שמוחלת השיטה, ולפי מה דאוקים ר"ג משנתנו בעומדת לגדל ביצים יש סתירה בהמשניות?]

[במסכת עריות לא מיתניא בהדי קולי ב"ש וחומרי ב"ה והיינו כרב נחמן. תוס' שבת קמ"ג ע"א],

[מתירין הנמ' משמע שזה שהפכו רבותיו של ר"ג את המשנה לא שהיה קבלה בידם שכך אמרו ב"ה, אלא עשו כן מסברה],

אמר לך רב נחמן גבי שבת דסתם לן תנא כרבי שמעון דתנן מחתכין את הדלועין תלושין לפני הבהמה ולא אמרין טרחא דלאו צורך הוא ואת הנבלה לפני הכלבים ואף על גב שנתנגלה נשנת, דצין השמשות לא היטה עומדת לאכילה כלבים, אפילו הכי שרי, דלית לן מוקצה נשנת, הלכך [גבי. ד"ם] מגביהין מעל השלחן דמייירי נשנת, מוקים לציט הלל דנימרו כרבי שמעון, כי היכי דלא תקשי הלכתא דהלכתא, דקיימא לן הלכה כסתם משנה, וקיימא [לן] הלכה כציט הלל, מוקים לה לבית הלל כרבי שמעון [הלל חי 3730 ור"ש ב 3881] אבל

[ידיעות:

באו"ח סימן רל"ט סעיף א' קורא על מטתו פרשה ראשונה של שמע ומברך המפיל חבלי שינה על עיני וכו' עיי"ש כל הסימן והמקור בברכות דף ס' ע"ב, ומובא גם ברמב"ם הלכות תפלה סימן ז' הלכה א', וכתב שם בשערי תשובה וז"ל וכתב כר"י בשם תשובת לחמי תורה שיש שרצה לומר שעפ"י הסוד אם היה ער עד אחר חצות ואז הולך לשכב, אינו מברך המפיל, ואין האמת כן אלא צריך לברכה בכל עת שהולך לישון. וראה בכף החיים אות ח' שכתב אמנם בשער הכוונות בדרושי הלילה דהעיקר הוא כיש מי שרצה לומר דע"פ הסוד אין לברך המפיל אלא דוקא הישן בחצות לילה הראשון וכו', וראה שם עוד באות ז' שמביא שיש מנהג לאמר הברכה בלי הזכרת השם, אבל אין לזה שום ראיה. [ומסתמא מזה יצא מנהג החסידים שאינם אומרים המפיל].

דף ב' ע"ב

גבי יום טוב דאשכחן דסתם לן תנא רבי כרבי יהודה דתנן אין מבקעין עצים ציוס טוב, לא מן הקורות הסדורות זו על גב זו בקרקע ועומדות לצנין ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב ואף על פי שעומדת מעכשיו להיסק, הואיל וצין השמשות לאו להכי קיימא, כיון דאשכחא

[והקשה לי בני אברהם שלמה נ"י ואמאי לא ימתין ויכסה בלילה? ואולי מפני שיבלע ויחביש הדם ואז לא יהיה יכול לכסות].

ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה כדמפרש (עממא. ד"ם) נגמרא קשיש לו דקר נעון מצעוד יוס [וקשה למה התירו, והרי מותר לאכול גם כשלא יכסה ומה שמחת י"ט איכא? י"ל עכ"פ יצטער ביו"ט שיאכל בלי שקיים המצוה. יבין,

שאפר כירה מוכן הוא נגמרא צעי מאי קאמר. פי' מפרש שהכוונה לומר "ואפר" כירה מוכן הוא ויכול לכסות בה, ואולי ר"ל שביו"ט יש לכל אדם אפר כירה ואינו צריך לחפור כדי לכסות באפר.

נמ': במאי עסקין אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה שאינה מוקפת מאי טעמייהו דבית הלל דלא תאכל אוכלא דאפרת הוא אוכל שפפרד [ונפרס. ד"ם], ומציו (צמנמות) [נפסמס פה, א] מצורי אוכלין כמאן דמפרמי דמו, וכן נשיטת חולין (עג, א) [נפרדה מן התרנגולת [ואע"ג שאינו יכול לאכילה עד שישחמנת] ואי בעי שחוט לה ואכיל כל שבגוה. תוס', ראה ת"י], אלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים מאי טעמייהו דבית שמאי דתאכל, הלא מוקצה היא ואסורה אף בטלטול?

[כל זמן שהתרנגולת מוקפת היא ממלת ביצים יותר גדולים, ואולי לכן בדרך רמז משתמש בלשון "לגדל" במקום להטיל].
[ראה בגמ' דאי מייירי מתני' בעומדת לאכילה, טעמיה דב"ה היא משום גזירה],

ומאי קושיא דלמא בית שמאי לית להו מוקצה דלמא כרבי שמעון סבירא לה, דאמר [במהרש"א ומהרש"ל מעתיקים. דאמרין] צפרק [כירה] [שבת מר, א] מותר השמן שצנר ושצקערה אסור (דצרי רבי יהודה), ורבי שמעון ממיר [זה שמצניו דאית ליה לב"ש מוקצה? וי"ל דמוקצה דבעלי חיים חמיר טפי ומוקצה ביותר והתם הוא דאית ליה מוקצה. תוס', ולפ"ז גם אם הביצים עומדות לגדל מהם אפרוחים לא יסבור ב"ש שהם אסורים?]

קא סלקא דעתין אפילו מאן דשרי במוקצה בגולד אסר להכי פרכין מאי טעמייהו דצית שמא, דקא סלקא דעתין דאפילו לרבי שמעון דשרי במוקצה בגולד אסר, סברת גולד = דאילו במוקצה סבירא ליה לא מקצי איניש מדעמיה מדי דמוי ליה [וקא קמיה. ד"ם], אצל גולד לא הוה ידע [ליה דמסוי. ד"ם] דעמיה עלויה,

מאי טעמייהו דבית שמאי [דמתירין גולד באכילה?]

אמר רב נחמן, לעולם בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ודאית ליה מוקצה אית ליה גולד, ודלית ליה מוקצה לית ליה גולד, בית שמאי כר' שמעון [ולית ליה לב"ש גם גולד], ובית הלל כר' יהודה,

ומי אמר רב נחמן הכי דצית הלל כרבי יהודה [אבל על ב"ש לא קשה

אבני חן למסכת ביצה

יכולין להחמיר, ואפילו בדבר המותר ונפלוג בתרומתו ותרנגולת העומדת לגדל ביצים היא וביצתה ב"ש אומרים תאכל וב"ה אומרים לא תאכל?

[הצ"ח יש לו דרך אחרת בפירוש כח דהתירא עדיף וז"ל הנה אני רגיל לפרש כחה דהתירא עדיף משום דזה נחוי להשמיענו שאם לא נדע דהתירא בבירור צריכין אנו להחמיר מספק, דספק איסור לחומרא אבל האוסר לא עשה לנו תועלת בדבריו שאף אם היינו מסופקים ג"כ היינו מחמירין מחמת הספק, ומתוך כך אני רגיל לומר דהא דכחה דהתירא עדיף היינו אם הפלוגתא היא בשל תורה, אבל אם הפלוגתא היא בשל סופרים נהפוך הוא דספק דרבנן הוא לקולא, וא"כ כחה דאיסורא עדיף שאם לא הודיענו שהוא אסור היינו מקילים בספק, ולפ"ו בשמעתין שהוא באיסור דרבנן ואע"פ כן אמרו כחה דהתירא עדיף פירש"י משום שהכל יכולין לאסור אפילו דבר המותר ואמנם אע"כ יכול אני להתקיים במה שאני רגיל לפרש. וראה מהר"ץ חיות שדחה דבריו, וראה תוס' שבוועות מ. בסוף העמוד].

אלא אמר רבה לעולם בתרנגולת העומדת לאכילה וביום טוב שחל להיות אחר השבת עסקינן ומשום הכנה דאסרי לה צית הלל, כדמפרש ואזיל, וקסבר רבה כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה ואף על גב דצדיי שמיס הוא אסור, דצדיי כל סעודות שבת וסעודות יום טוב שיהיו מזומנות ומוכנות מצדו יום של חול,

פ' נגמרה החלבון yolk, ומתקלת סדר גמירתה, שעוברת דרך ה oviduct [צינור השחלה, שלל של הביצים], ומשם עד שנפלטת הוא דרך של בערך 25 שעות, שברך הילוכה ניתוסף עליה על הסדר א) חומין לבנים בשני קצות הביצה [וכשהביצה נגמרת החלבון מקושר בשני חומין אלו להקליפה בקצה העליון והתחתון] [chalazae], ב) החלבון ג) קליפה הדקה שעל החלבון [isthmus], ד) קליפתה, ה) קרום שמכסה את קליפת הביצה, ומוחזקו [cuticula].

ורבה דאסר דכנה שאינה צדיס ממש לטעמיה דאמר רבה דפסקים (מו, ז), וילף מהכא דמוקצה דאורייתא מאי דכתיב שמות זו והיה ביום הששי והכינו והזמינו, כגון מכאן אני אוכל למחר, דאי משום הכנה צדיס, ולומר שיאפו ויבשלו מצדו יום צדיס כמיז את אשר תאפו אפו, אלא הזמנה צפה קאמר, וכמיז ציוס הששי וקסם ששי חול הוא, ואשכנח דחמנא לסעודת שבת שזמינה מצדו יום, וזכור את אשר יביאו חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב ואין יו"ט מכין לשבת ויום טוב נמי קרוי שבת, ובעיא סעודתו הזמנה, והזמנה צחול, אכל סעודת חול לא חשיבא, ולא שייכא דה הזמנה, הלכך, בלחוד שבת צעלמא לית לן למיסר צינה שנוגדה ביה משום דלחמן צדיי שמיס, דסעודת חול לא אכרעה דחמנא זמון מצדו יום, דלא שייך דה מוקצה ואין שבת מכינה ליום טוב ואין יום טוב מכין למחר - לא גרסינן צמלמיה דרבה, דהא קרא קא דריש, ושני ימים לזופים צמורה לא אשכחן, דמספיקא עדיין להו,

א"ל אביי אלא מעתה יו"ט בעלמא שאינו אחר שבת תשתרי? גזרה משום יו"ט אחר השבת,

לצין השמשות חתקא לכולי יומא, אלמא אית לן מוקצה ציוס טוב, הלכך מוקים לה מוקי רב נחמן למתניתין דאורייתא ציוס טוב [צית. ו'] לב"ה כרבי יהודה וצעומדת לגדל צינים ומשום מוקצה,

מכרי מאן סתמיה למתני' רבי הוא סדר המשנה, וכשלא דברי חכם וישו צעיניו שנאן סתם, ולא הזכיר שם אומרו עליהן, כדי שלא יהו שניה מפי יחיד, ונראה כאלו נשנו מפי המרוצים, ויעשו כמותן מאי שנא בשבת דסתם לן כר' שמעון, ומאי שנא ביו"ט דסתם לן כר' יהודה?

אמרי, שבת דחמירא ולא אתי לזלוזלי בה אי מקילין דה מדא קולא, לא אמי לאקולי דה טפי סתם לן כרבי שמעון דמיקל, יום טוב דקיל, ואתי לזלוזלי ביה, סתם לן כרבי יהודה דמחמיר [וז"ל המחבר בסימן תצ"ה סעיף ד' מוקצה אף על פי שמותר בשבת, החמירו בו ביו"ט ואסרוהו],

אליבא דרב נחמן

בית שמאי [ביצה]	תאכל, בעומדת לגדל ביצים ולית ליה איסור גולד,
בית הלל [ביצה]	לא תאכל בעומדת לגדל ביצים ואסור משום גולד,
בית שמאי [עצמות]	מסלק את הטבלא כולה ומנערה כר' יהודה
בית הלל [עצמות]	מגביהין מעל השלחן עצמות וכו' כר' שמעון
ר' יהודה	אית ליה מוקצה, וכן סתם רבי ביו"ט אין מבקעין עצים וכו'
ר' שמעון	לית ליה מוקצה, וכן סתם רבי בשבת, מחתכין את הרלועין לפני הבהמה וכו',

ר"נ אומר שני דברים: א) מוקי למתני' דמיירי בעומדת לגדל ביצים ומחדש שב"ש אין להם אפילו איסור גולד, ב) מהפך המשנה בשבת לומר שב"ה מקילין במוקצה בשבת כשיטת ר"ש.

בלי להפך המשנה בשבת סבר ב"ה מוקצה בשבת כמו ביו"ט, אבל ר"נ קיבל מרביותו שמוחלפת השיטה והפכו אותה מסברה, שאנו רואין שרבי שסידר המשניות הקיל במוקצה בשבת כר"ש, ולכן כיון דהלכה כסתם משנה והלכה כב"ה, הופך ר"נ בשם רבותיו את המשנה בשבת דב"ה מקילין כר"ש, אבל ביו"ט סתם רבי המשנה לחומרא, ולכן כאן בביצה מחמירין ב"ה כר' יהודה,

במאי אוקימתא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ומשום מוקצה אי הכי אדמפלגי בביצה לפלוג בתרנגולת? להודיעך כחן דב"ש דבגולד שרי,

ולפלוגי בתרנגולת להודיעך כחן דבית הלל דבמוקצה אסרי, וכ"ת כח דהתירא עדיף טוב לו להשמיענו כח דברי המהיר, שהוא סומך על שמועתו ואינו ירא להמיר, אכל כח האוסרין אינה ראויה, שהכל

אבני חן למסכת ביצה

שבת דעלמא שאינו אחר יום טוב תשתי' לגמיע צינה חיה, שולדה
נו? גזרה משום שבת אחר יום טוב,

ומי גזרינן ומי אסמור רבנן צינה למגור היתרא משום אסורא והא
תניא השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות
[דאי אינם גמורות ודאי שמוותרות שהרי הם כבשר התרנגולת] מותרות
לאכלן ביום טוב ואם איתא ליגזר משום הנך דמתילדן
ביומיהן ואם תאמר הלא לה גזרה לגזרה, להנך דמתילדן צימיהם נמי אינן
אסורות אלא משום גזרה דיום טוב אחר השבת, מרין הא מני לאוקומי צימ
אחר השבת, דהשתא איכא למיגזר אטו דמתילדן צימיהם, ואשמועינן הך
מתניתין דאפילו צימ טוב אחר השבת מותרות, הוילי ואינם נולדות, ומשום הנך
דמתילדן ליכא למגזר, דמילתא דלא שכיחא הוא. בשם רבינו, והא [דהא ?]
דאמרין צבלי תלמודא שאין גזרינן גזרה לגזרה מהאי קרא נפקא [ראה בר"ם]
שלא מצא דרש זה בשום מקום, והטעם שאין גזרינן וכו' הוא מסברא] ושמרתם
את משמרת עשו משמרת, כלומר גזרה, למשמרת לתורמי, ולא משמרת
למשמרת, שלא יעשו גזרה לגזרה?

[ואין י"ט מנין לחבדו לא גרסינן צמלמיה דרבה, דהא קרא קא דריש ושני ימים
לזופים צמורה לא אשכחנן דמספיקא עבדינן להו].

א"ל ביצים גמורות במעי אמן מילתא דלא שכיחא היא
ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן,

התרנגולת פולטת-יולדת ביצה בכל 24-26 שעה, שאחרי שהיא פולטת
הביצה, הוא נחה כחצי שעה ומתחלת לעשות ביצה חדשה, נמצא שכרי
למצוא בה ביצה "גמורה" צריך לשוחטה ממש קודם שפולטת את הביצה,
ובנוסף 19 שבועות הראשונות לחייה אינה יולדת, והיא יולדת רק למשך שני
שנים, ושנות חייה היא בערך 15 שנה, וכן כשאין אור השמש שולטת אינה
יולדת, ומכל אלו הסיבות הוא מלתא דלא שכיחא למצוא בתוכה ביצה
"גמורה".

ויש להוסיף שגם אין דרך לשחוט תרנגולת בזמן שהיא עומדת לגדל ביצים.
אבל צ"ע"ג מהגמרא לקמן ז' ע"א ובתוס' שם.

רב יוסף אמר טעמא דצינה צמלמיה העומדת לאכילה, וכדאוקימנא, וצית
הלל דאסרי משום גזרה משום פירות הנושרין מן האילן בשבת, וקא
סלקא דעתך השתא גזרה היא משום פירות הנושרין דלא נכלינהו, דהא נמי
לפירות הנושרין מן האילן דמיא, שאף זו פרי הנושר,
[נראה לי דהא דגזרו בבביצה משום פירות הנושרין, משום דשייך ביה קצת ענין
תלישה כדאמרין פ' שמונה שרצים האי מאן דאושטי ידיה למעי בהמה ודלדל
עובר שבמעיה חייב משום תולש, דהו"ל עוקר דבר מגידולו וכו', פני יהושע],

א"ל אבני חן פירות הנושרין טעמא מאי

דף ג' ע"א

גזרה שמא יעלה ויתלוש דהוה אסורא דאורייתא, דהיינו קולר, שהוא
אז מלאכה היא גופה גזרה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה?

כולה חדא גזרה היא לא שמהא זו גזרה דלא לימי לידי פירות הנושרין,
אלא כשנמנו וגזרו על פירות הנושרין אף צינה היתה צממעה, ואף על גב דלית
בה משום תלישה, מיהו מכלל גזרת חכמים היתה, שאף היא פרי הנושר,

דיעות:

על כן פירש רבינו נתנאל מוקינ"ן דבירושלמי יש אך אשר יאכל לכל נפש
וסמך ליה ושמרתם את המצות, אותם מלאכות שמושימור ואילך הם מותרות
דהיינו מלישה ואילך אבל שאר מלאכות דמקודם לכן אוסרין, תוס'

ר' יצחק אמר [הטעם שאוסרין בית הלל ביצה שגולדה ביו"ט הוא]
גזרה משום משקין שזבו דקיימא לן אסורין לבו צימ, דמתן ואם יאזו
מעמלן אסורים (שבת קמג, ז), וצינה נמי דמיא להו, שזבה ואלא ממקום
שהיתה צלועה,

אמר ליה אבני חן משקין שזבו טעמא מאי, גזרה שמא
יסחוטו וסמיטת פירות תולדה דדש היא, שמתקן מתוך זג שלהן, כמפרק
תבואה מקש שלה [ראה חולין יד: סמיטת אב מלאכה היא. עיי"ש בא"ח] היא
גופה גזרה, ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה?

כולה חדא גזרה היא כדפרישית כשגזרו על משקין שזבו אף צינה היתה
צממעה,

כולהו רבה דאוקי מתניתין משום הכנה, ורב יוסף ורבי יצחק דאוקימוה משום
גזרה [דרבנן. ד"ם] כרב נחמן לא אמרי [שהטעם הוא] משום מוקצה כי
קושיין דפרישין לעיל ליפלגו צמרווייהו, כרבה נמי לא אמרי הכנה
לית להו, אלא רב יוסף מאי טעמא לא אמר כר' יצחק
שהטעם משום משקין שזבו?

אמר לך ביצה אוכלא, ופירות אוכלא, לאפוקי משקין
דלאו אוכלא הלך, כשגזרו על משקין שזבו לא היתה צינה צממעה, שהרי
אינה משקה, אלא ככלל פירות הנושרין היתה,

[מכאן משמע דביצה צריכה הכשר לקבל טומאה ולא הויה בכלל משקין. קובץ
שיעורים עיי"ש]

ורבי יצחק שאומר הטעם משום גזרת משקין שזבו מאי טעמא לא
אמר כרב יוסף שהטעם משום פירות הנושרין?

אמר לך ביצה בלועה צמך התרנגולת וציה לחן ומשקין בלועין
צמלן # [הרצנים כאן אין פירושה גרעינים קטנים, אלא פירושה הקליפה
החיצונית של הענב כדברי המשנה בנזיר ל"ד ע"ב החרצנים אלו החיצונים,
הזנין אלו הפנימים], וצין לחן לאפוקי פירות דמגלו וקיימו הלך
נשירת הצינה לא כלל נשירת הפירות,

וא"ת אמאי לא קאמר מני דרבה ורב נחמן דלא אמרי כותייהו? וי"ל דרב נחמן
אשכח מתניתין ורבה נמי קרא דריש, ומשום הכי לא קאמר כותיהו. רבינו
פרץ

אבני חן למסכת ביצה

מעמא הוא ומאן דאסר צהא אסר צהא, ודשרי צהא שרי צהא.

דף ג' ע"ב

רבינא אמר לעולם הא דקאמר ר' יוחנן על המשנה דמשקין שובו [הלכה א] מוחלפת השטות לא תיפוך, ורבי יהודה בחלכה ב' שאוסר ביצה שנולדה בראשון לדבריהם דרבנן קאמר להו, לדידי אפילו בראשון נמי שריא ביצה זו דאוכלא דאפרת הוא וכיון דמשום שטות ליכא [ודאי שהוא כן] משום משקין שזבו נמי ליכא בעומדת לאכילה והטעם שב"ה אומרים לא תאכל אינה משום משקין שזבו, אלא משום אחד מטעמים האחרים # [ולא רצה לומר שר' יהודה מתיר הביצה באכילה, שמסתמא לא יחלוק על ב"ה],

אלא לדידכו דאסרימו לה אף בשני, נהי נמי דלית לכו צביה גזירת משקין שזבו [פ' שבין שהטעם שר' יוחנן מתיר הוא דלית ליה משקין שזבו, לפ"י משום שהטעם שהחכמים אוסרים הוא שהם סוברים שכן גזרין משום משקין שזבו], ואפילו בתרנגולת העומדת לאכילה אודו לי מיהת דבשני שריא דשתי קדושות הן דמד מנייהו מול הוא,

ואמרי ליה רבנן לא קדושה אחת היא ולא דמו ראש השנה [ראש ע"א רש"י ד"ה ועוד אמר ר' יהודה] לשאר ימים טובים, דהנך לאו משום ספקא אמתקו, דאף בזמן בית דין היו עושין אותם שני ימים אם באו עדים מן המנחה ולמעלה, כדאמרין בראש השנה (ג, ז),

רבינא בריה דרב עולא אמר רבי יהודה אדריי יהודה מעיקרא לא תקשי חכא דהא דקאמר בהלכה ב' בשני אין בראשון לא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים קאמר ומשום מוקצה, ולא משום משקין שזבו ור' יהודה למעמיה דאית ליה מוקצה,

ענין חדש מו"תיבי אהני אמוראי (קמאי דאפלוג צטעמא) [ארכ יוסף ורב יצחק דפליגי צטעמייא. ד"ס] דצית הלל דמתניתין שנינו בברייתא אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביו"ט אין מטלמלין אותה לא לכסות בה את הכלי פי גלויות [קטן. ד"ס] ולא לסמוך בה כרעי המטה וזקפה כנגד מודה, וסומך צה אבל כופה עליה את הכלי בשביל שלא תשבר ואף על גב דהיא אינה ניעלת מטלמלין את הכלי לצורכה, ולאפוקי מדרכי יצחק, דאמר (שבת מג, א) אין כלי ניטל אלא לצדק הניטל בשבת, ואיזו מוקי לה בצריך למקומה של כלי וספיקא של זו אסורה קא סלקא דעתך ספק נולדה ביום טוב ספק בחול אסורה ביום טוב, ואם נתערבה באלף כולן אסורות,

בשלמא לרבה דאמר משום הכנה, הוי ספיקא דאורייתא וכל ספיקא דאורייתא לחומרא, אלא לרב יוסף ולר' יצחק דאמרי משום גזרה, ספיקא דרבנן היא דאפילו ודאי משום גזירה הוא דאסר, וכי הויא לה ספיקא הוי ספק צמדי דאסור מדרבנן וכל ספיקא דרבנן לקולא?

(א"ל) ומתרי' סתמת הגמ' סיפא אתאן לספק טרפה ספק נולדה מתרנגולת טרפה [כגון שנפגע מוחה. ד"ס], ולאו ביום טוב קאי, ואידי דאיידי באיסור ציה איירי נמי צהא,

אי הכי אימא סיפא נתערבה באלף כולן אסורות, אי אמרת בשלמא ספק יו"ט ספק חול הוי דבר שיש לו מתיירין שיכול לאכלו אחר

ואף רבי יוחנן סבר גזרה משום משקין שזבו [בר' יצחק],

דרבי יוחנן רמי דרבי יהודה אדר' יהודה, ומשני,

והולך ומביא הסתירה, הלכה א) תנן אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין ואם יצאו מעצמן אסורין צו ביום גזרה שמה יסמוט, רבי יהודה אומר אם לאוכלין הן מוטבין הפירות הללו היוצא מהן מותר צו ביום, דמין דלא נימא ליה צהי משקין ליכא למגור שמה יסמוט, ואם למשקין היוצא מהן אסור,

אלמא מדקאמר אס לאוכלין היוצא מהן מותר כל אוכלין [כל לאוכלין. רש"י] [כל דלאוכלין. וב' 134] [כל לאוכלין. הר"י 5508] לרבי יהודה [אמרין. מדרש"ל] דנדר היוצא מהן אוכלא דאפרת הוא ואינו בכלל גזרת משקין שזבו,

[דאליבא דר' יוחנן סבר ר' יהודה שאם התרנגולת עומדת לאכילה ויוצאה ממנה ביצה שעומד לאכילה תהא הביצה מותרת].

[לעיל ד"ה אם לאוכלין כותב רש"י דמין דלא נימא ליה צהי משקין ליכא למגור שמה יסמוט וכאן מפרש ואינו בכלל גזרת משקין שזבו, דלעיל מפרש דברי ר' יהודה, אבל כאן מפרש דברי ר' יוחנן והוא מפרש דברי ר' יהודה לשיטתיה].

ורמינחו (הלכה ב) ועוד אמר רבי יהודה לעיל מיניה תנן צמסכת ערוצין, ראש השנה, שהיה ירא שמה תתעבר והיו שני ימים טובים, מערב אדם שני ערוצין כו', דקסבר שמי קדושות הן, אחד חול ואחד יום טוב, ולא ידעינן הי מול ודי יום טוב,

מתנה אדם על כלכלה של פירות ביום טוב ראשון להא מלתא הוי שמי קדושות, היתה לו כלכלה של פירות טבל, ושכח ולא עישר מערב יום טוב, ותנן אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב, מעשר ביום טוב צבאנא, ואומר אם היום חול ולמחר קדש יהיו אלו תרומה ומעשרות על אלו, ואם היום קדש אין צדכרי כלום, ונותן צהן סימן, ולמחרת חזר ואומר כן אם היום חול ואחמול קדש יהיו אלו תרומה [ומעשרות. ד"ס] על השאר, ואם היום קדש ואחמול חול הרי נעשה תרומה מאחמול, וממה נפשך נתקנו ואוכלה בשני אכל לא בראשון, דשמה קדש הוא, ואין צדכרי כלום, וכן ב"צה הוי שמי קדושות, האחד חול והאחד יום טוב שנולדה בראשון תאכל מותרת בשני, בשני אין בראשון לא אלמא כל מידי דזב ממקומו ביום טוב, ואפילו אוכלא אסור,

[פ' ובין שיש תירוצין בע"ב דמייירי בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, משמע דר' יוחנן אוקי דמייירי בתרנגולת העומדת לאכילה ואפ"ה אסור, וקושית ר' יוחנן היא דלפ' דברי ר' יהודה לעיל היה צריך להיות מותר כאן, הרי שר' יוחנן סבר שהטעם שאסור בעומדת לאכילה הוא משום גזירת משקין שזבו בר' יצחק, דאי סבר שהטעם הוא משום מוקצה או הכנה אין כאן שום סתירה?]

ומשני רבי יוחנן מוחלפת השיטה שיטת המשנה דאין סוחטין הלכה א, ואיפוך דרבי יהודה לנדרן דר' יהודה סבר דבכל אופן אם יצאו אסורין, ורבנן סברי לאוכלין מותר, ולמשקין אסורין,

ומדקא מרמי להו אהרדי רבי יוחנן משקין שזבו וציה אהדיי שבע מינה חד

אבני חן למסכת ביצה

הניחא לר' שמעון בן לקיש איכא לאוקמא לברייתא דלעיל דקמי ביצה לא בטלה ואם נתערבה באלף בולן אסורות כר' מאיר אלא לרבי יוחנן מאי איכא למימור?

אמר רב פפא האי תנא דלעיל בברייתא שאמר ואם נתערבה באלף בולן אסורות, הוא תנא דאיידי גבי דליטרא קציעות הוא דהיינו השיטה היותר חמורה שם שהוא ר' יהושע אליבא דר' יהודה דאמר כל דבר שבמנין שיש בו מנין אפי' בדרבנן כמדי דרבנן, כגון ליערף קציעות, דאיידי בתרומת פירות דרבנן לא בטיל כדמפרש לקמיה וכל שכן בדאורייתא [צ"ת. ד"ס] טרפה [דאורייתא. ד"ס],

דתנן ליטרא קציעות מאניס שנתייבשו בשדה וקצטן במקצוע, והוא שם כלי העשו לך, ומוסכין בו עוקי המאניס ואחר כך דורסים אותם כלי עגול, והן נדנקין יחד ונעשין כגזינה, והוא נקרא עגולי דבילה, וכשנאין למוכרין מפרדין במגרפה, ומוכרין במשקל ליערף dried figs that called Igulim שדרסה על פי עגול כלי ששמו עגול, שבו עושין העגולין ואינו יודע באיזה עגול דרסה אצל יודע שעל פיו הוא, ולא כמכור על פי חבית ואינו יודע באיזו חבית דרסה, על פי כורת ואינו יודע באיזו כורת דרסה,

ר' מאיר אומר כן נחלקו ר' אליעזר ורבי יהושע בדבר זה, ר' אליעזר אומר אף על פי שאין לערות תחמונות בספק דמוע, מנערפות התחמונות אל הפומין של כל העגולין הללו,

דף ד' ע"א

אומר רואין את העליונות כאילו הן פרודות אס אין כאן מאה פומין של הימר, שיהא בהן כדי להעלות פי האיסור בחד ומאה, רואין כאילו לערות של כל הפומין פרדות מעל הפומין, ומעורבות בשל שולים, ומנאלי כולם בספק הדמוע והתחתונות מעלות את העליונות ומנערפות התחמונות להעלות את ליערף שעל הפה, דהואיל ומרומם פירות דרבנן מקילים בהעלאתם,

ר' יהושע אומר אם יש שם מאה פומין של הימר, לנד פומין של אסור יעלו מעלין אותן בחד ומאה ואם לאו הפומין אסורין והשולים מותרין ואין השולים מועילין לנטל הפומין, הואיל ואין בספק הדמוע,

יעלו, וא"ת אפילו יש שם מאה פומין היאך יעלו, והלא כל חבית וחבית באפי נפשה קיימא ואינו בלול והיאך יעלו זה את זה? י"ל דכל שהוא נכנס בספק מחמת האיסור מצטרף לבטל את האיסור, ולפי מה שפירש רבינו שמשון במסכת תרומות בפ"ד.

ר' יהודה אומר לא כן נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע אלא כן נחלקו, ר' אליעזר אומר כן אם יש שם מאה פומין יעלו ואם לאו הפומין אסורין והשולים מותרין,

ר' יהושע אומר אפילו יש שם שלש מאות פומין וכולן כגלל הספק לא יעלו אין מעלין את היסוד, הואיל ופומי הכלי דבר שיש בו מנין הוא לא בטלי, ואפילו בדרבנן,

אצל דרסה בעגול ואינו יודע באיזה עגול דרסה דברי הכל יעלו, דברי הכל היינו פלוגתייהו?

יוס טוב בהימר גמור וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ואף על גב דמלאורייתא חד פתרי בטיל, דכתיב (שמות כג) אחרי רבים להטות לחמור רבנן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן, לא יאכלנו באיסור על ידי ציטול [אלא יאכלנו בהיתר גמור] אלא אי אמרת ספק טרפה, דבר שאין לו מתירין היא ותבטל ברובא?

יש להסתפק בדבר שיש לו מתירין דלא בטיל כיון שיש לו מתירין כמוב"ש, מה יהיה הדין אם למוב"ש לא יהיה המאכל ראוי לאכילה עוד כגון אם יתעפש? ע"ה, אבל ראה לקמן ד' ע"ב הני מילי היבא דאיתיה לאיסורא בעיניה וכו' דמשמע שאם לא יהיה הדבר למוב"ש דלא נקרא שיש לו מתירין.

וכי תימא ביצה חשובה ולא בטלה, הניחא למ"ד לקמן כל שדרכו לימנות שנינו משמט עולה בדברי ר' מאיר, דלקמן דלא בטיל, משמע כל דבר שיש בני אדם המקפידין עליו מפני חשיבותו [למוכרין] במנין, ביצה נמי, הרבה מוכרין אותה במנין אלא למ"ד את שדרכו לימנות שנינו לקמן בדברי ר' מאיר, דמשמע את המיוחד לך, שאין אדם מוכר באומד מאי איכא למימור הרי ביצה הרבה נמכרת באומד בלא מנין,

דתנן בערלה פ"ג מ"ו מי שהיו לו חבילי וכמה היא חבילה? עשרים וארבע וירין, אמר ר' יונה וארבע מיתות מיטה [יהיו ראויין לארבות המטה]. ירושלמי ערלה, תלתן מין קטנית למתק קדירה, פילוג'ר (גרגרית יונית (סילנדה) בלעז fenugreek של כלאי הכרם, ידלקו, נתערבו באחרות ואחרות באחרות כולן ידלקו כדון כלאי הכרם, שנאמר (דברים כג) פן מוקדש מוקד אש, דאסרי בהגאה דברי ר' מאיר,

וחכמים אומרים יעלו באחת ומאתים אס נמכר אחד מהן במאחיס של הימר יעלה "אחד" מהן ידלק*, והשאר מותרין, זה שיעור ציטול כלאים וערלה בחד ומאתים שהיה ר' מאיר אומר כלומר להכי אמר ר' מאיר כולן ידלקו ולית להו ציטול, שהיה רבי מאיר אומר את שדרכו למנות הואיל ודרכן לימנות אין בטלין מקדש ומקדשין לאסור כל המתערבין בהן, וחכמים אומרים אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד כל פירות שבעולם בטלים, חוץ מששה דברים הללו המנויין כאן, שהן חשופין מאד, ר' עקיבא אומר שבעה,

* ולא נדחיא, דלא אמרין הכי אלא גבי תרומה ומפני גול השבט, כדאיתא בירושלמי וכי מפני שנתערב ובטל יפסיד, לכן נראה דבשאר מילי שאין צריך ליתן לשום אדם דבטל לגמרי. רבינו פרץ

ואלו הן הששה דאמרו חכמים אגוזי פרך מקום. רש"י, ר"י אומר על שם שנפרכים. תוס' יבמות פ"א ע"ב, ורמב"ם שגדילין ב בארן, וחביות שתומות, וחלפי young shoots of beets, וקלחי [קלחי. רש"י, אינו מורח את וי"ו החיבור, אלא מנקד stalks of קלחי] כרוב קלחי כרובין גדולים עם עלין שלהן, וכרוב של ארץ ישראל היה גדול כאילן, כדאמרין בכתובות (ק"ה, ג) ודלעת יונית greek gourd, ר' עקיבא מוסיף אף בכורות של בעל הבית גדולות וחשובות,

הראוי לערלה ערלה אותן שהן מין אילן [אגוזים, רמון ומניפות. רש"י יבמות] וערלה נהגת בהן מקדשין את ערוביהן משום ערלה הראוי לכלאי הכרם כלאי הכרם כגון חלפי מרדן, וקולמי כרוב, וככרות, שאין מין אילן מקדשין ערוביהן באיסור כלאי הכרם,

ואתמר עלה רבי יוחנן אמר את שדרכו למנות שנינו במילתיה דר' מאיר ור' שמעון בן לקיש אמר כל שדרכו למנות שנינו,

אבני חן למסכת ביצה

ממש קליפה בת אכילה היא? אלא אפרוח בקליפתו, וגם פירוש זה קשה לפרש שהרי עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בן יעקב חוסר אפרוחים שלא נפתחו עיניהם, ופליגי רבנן עליה, ולקמן מיימי לה בגמרא אלא היכא דייצא לאויר העולם אבל היכא דלא יצא לאויר העולם שעדיין האפרוח בקליפתו לא פליגי?

אלא אפרוח וקליפתו גוזמא אף על פי דלא אפשר גוים ואמר מילתא דעופייגא, גוזמא דבר שני שאינו ממקבל הכא נמי תאכל היא ואמה גוזמא,

יש לפתור ג' מחלוקת:

- * שבת ויו"ט רב אמר נולדה בזה אסורה בזה [דאי ליה הכנה דרבה ולא משום שהוא יום ארוך דלכ"ע שתי קדושות הוא, והלכתא כרב], ור' יוחנן אמר מותרת [לית ליה הכנה דרבה].
- * שני ימים טובים של גלויות רב אמר נולדה בזה מותרת בזה דמד מנייטו מול הוא, וממא נפסך שריא [והלכתא כוותיה דרב. שטמ"ק], ורב אפי' אמר אסורה חכמים קבעו על בני גולה לעשותם לדורות מתמם ספק זה, והטילו עליהם כחומר יום ארוך.
- * שני ימים טובים של ראש השנה רב ושמאול שאמרו תריוויה נולדה בזה אסורה בזה שהם ודאי חוק קבוע להיות כיום ארוך מדרבנן.

אתמר שבת ויום טוב הסמוכין, והוא הדין ליום טוב ושבת רב אמר נולדה בזה אסורה בזה, ור' יוחנן אמר נולדה בזה מותרת בזה,

נימא קסבר רב קדושה אחת היא הדין כיום אחד ארוך והאמר רב הלכה כארבעה זקנים צערינן צפרין כל מערפין [לת, ז] ואליבא דרבי אליעזר דאמר שתי קדושות הן ומערב ליום ראשון למחר ולשני למערב? חקשו בתוס' ד"ה נימא שמא הטעם משום מינו דיתקצאי לבין השמשות וכי' עיי"ש.

אלא הכא בהכנה דרבה קמפלגי דאמר הכנה בידי שמים ממסרם מיום טוב לשבת, דקדושת שבת צריא הוניה מיום מול מגזרת הכתוב רב אית ליה הכנה דרבה ורבי יוחנן לית ליה הכנה דרבה, ראה תוס' ד"ה אלא.

כתנאי נולדה אומר ה"ק בשבת תאכל ביו"ט ביום טוב תאכל בשבת אבל ר' יהודה אומר משום ר' אליעזר עדיין היא מחלוקת צ"ח שחזי צ"ח הלל צ"ח, כסס שנחלקו לצו צ"ח שב"ש אומרים תאכל וב"ה אומרים לא תאכל,

אושפיזכניה בעל הצית דרב אדא בר אבהו הווי ליה הנך ביצים מיו"ט לשבת היום נולדו, והיה רוצה לאכלן למחר בשבת אתא לקמיה דרב אדא בר אבהו אמר ליה מאי לאמרייהו ללולין [ע"י ערובי תבשולין. שטמ"ק], והוא הדין דמצוי למיבעי בטלשול בעלמא. חבמי איברא האידנא וגיבליהו למחר מי אסרי צעטלול [דברבי חבמי איברא] זו צ"ח או לא,

א"ל מאי דעתך דפשיטא לך דלמחר מיהא שרו משום דקיימא לן רב דעלדה בזה אסורה בזה ור' יוחנן דאמר מותרת הלכה כר' יוחנן מיהו, צעטלול האידנא אסרי, ד אפילו ר' יוחנן לא קא שרי ללוליה היום אלא לגומעה למחר אסרי היום יום טוב קודם לשבת אבל ביומיה לא ואפילו צעטלול, והתניא בגיחורא אחת ביצה

אמר רב פפא הכי קאמר דרסה בעגול [בתוך העגול. רש"י] [פ' ואין כאן אלא עיגול אחד] דעכשיו אינן נכרות, שהרי מדונקות ואינו יודע באיזה מקום עגול דרסה ואינו יודע היכן היא, אי לצפונה אי לדרומה אס צלפוניו של עגול או צדרומו, הואיל והשמש לאו צמ מנין היא, ולא מנכר דברי הכל יעלו ומנא דלעיל ר' יהודה ואלנה דרבי יהושע היא # [הלשון היה נוח יותר אם אמר ר' יהושע אליבא דר' יהודה],

תנא דליטרא קציעות ר' יהושע אליבא דר' יהודה

	ר' מאיר	ר' יהודה
ר' אליעזר	רואין את העליונות כאילו הן פרודות, והתחתונות מעלות את העליונות.	אם יש שם מאה פומין יעלו, ואם לאו הפומין אסורין והשולים מותרין
ר' יהושע	אם יש שם מאה פומין יעלו, ואם לאו הפומין אסורין והשולים מותרין	אפילו יש שם שלש מאות פומין לא יעלו.

רב אשי אמר הא דקמי' וספקא אסור לעולם ספק יום טוב ספק חול קאמר, ודקשא לך לרבי יוסף ולרבי יצחק ספק דרבנן הוא ולקולא, הכא אולנין למחרת הוי דבר שיש לו מתיירין הואיל ויש לו ממירין למחר וכל דבר שיש לו מתיירין אפילו בדרבנן כגון ציפה, דגזרת פירות הנושרין היא לא בטיל כמעצמה, וכי היכי דצנעולה מחמירין מהאי טעמא, כספקא נמי מחמירין מהאי טעמא,

ענין חדש וקאי אלעיל דביצה שנולדה ביו"ט תניא אחרים אומרים משום רבי אליעזר ביצה תאכל אס נולדה צ"ח טוב היא ואמה, במאי עסקינן אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה פשיטא דהיא ואמה שריא כלומר פ' שהם שאלביא דב"ה היא אסורה אס צא לומר כצ"ח שחזי לשמעין ציפה, אמה למה לי, פשיטא דשריא דלכ"ע הוא מותרת, אלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים היא ואמה אסורה דשמעין לר' אליעזר דלית ליה מוקפה, דמן צפרין המציא ציפה לה, ח' ר' אליעזר אומר עומד אדם על המוקפה כו', אלמא הכנה צ"ח?

א"ר זירא תאכל אנב אמה אס אולנין את אמה היום תאכל אף היא, היכי דמיו? אמר אב"י כגון שלקחה סתם תרנגולת זו קנאה סתם נשחטה הובררה דלאכילה עומדת לא נשחטה הובררה דלגדל ביצים עומדת # וצ"ע ואם לא נשחטה, עדיין יכול לשחטה מחר? וצריך לפרש שתרנגולת זו הרי הבילה ביצה היום ואם אינו שוחטה על כרחך תביל ביצה גם למחר, ואף אם ישחוט אותה אח"כ מ"מ עכשיו היא עומדת לגדל ביצים, ויש להוסיף שכיון שהיא בגיל שמגדלת ביצים אין דרך לשחטה, ועד ששוחטה היא בכלל מגדלת ביצים,

רב מרי אמר גוזמא קתני כאלם שרופה להחזיק דבריו מדבר יתר ראה ת"י, ועומדת לאכילה קאמר, ונחלק על צ"ח הלל האוסרים, ואמה לא איצטריך ליה, אלא גוים ואמר מילתא ימירא הכל יאכל גם את האב גם את האם,

ורב מרי מביא ראיה לדבריו דתניא אחרים אומרים משום רבי אליעזר ביצה תאכל היא ואמה, ואפרוח וקליפתו, מאי קליפתו אילימא קליפה

אבני חן למסכת ביצה

שנולדה בשבת ואחת ביצה שנולדה ביו"ט אין מטלטלין אותה לא לכסות בה את הכלי ולא לסמוך בה כרעי המטה,

אושפיזכניה בעל הבית דרב פפא ואמרי לה ההוא גברא דאתא לקמיה דרב פפא הוו ליה הנך ביצים משבת ליום טוב, אתא לקמיה ביום השבת לשאול א"ל מהו למכילניהו למחר?

אמר ליה זיל האידנא ותא למחר דרב לא מוקי אמורא עלויה נא היה מעמיד מתורגמן לפניו לדרוש דרשה לנדים מיומא טבא לחבריה כלומר, משעשה היום יום טוב דהיינו לאחר סעודה, עד מחר **משום שכרות** דרב אורויי היה מורי דדרשה שלו, כדאמרינן בכריתות, ושכור אסור להורות, דכמיין וין ושכר אל תשת (ויקרא י') וכמיין להורות את בני ישראל (שם ויקרא י'),

צ"ע למה תולה זה במנהגו של רב, הרי זה פסוק בתורה? וי"ל שרב לא הורה גם אם לא שתה כיון שהוא זמן שתייה, לא שתה שלא יחשדוהו שהוא פוסק כשהוא שתוי. עי"ח

כי אתא למחר אמר ליה

דף ד' ע"ב

איכו אי זה, פ' אם הייתי עושה זה [ויש גורסין אי כן. חכמי אנגליה] [לשון זה יש בעוד ג' מקומות בש"ס בברכות כהן; חגיגה ה'; חולין צה'; וראה ב"ב קי': בראש הדף מאן כו לירות שפירושיה מו "זה" יירש] **השתא** אם אוריתי לך אתמול בשכרומי **אשתלאי** שכרתי ושגנתי, **ואמרי לך** והיימי מורה זו הימך, משום דקיימא לן בשאר דוכמי **רב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן** עכשיו יפה דמימך עד היום, ונוכרתי ד **הא אמר רבא** לקמן צילה (ה, ז) **הלכתא כותיה דרב בהני תלת בין לקולא בין לחומרא** שאמר לענין צילה זו משנת ויום טוב שרב מחמיר ואוסר, ולקמיה בשני ימים טובים של גליות נחלק להקל, והשלישי בשני ימים טובים של ראש השנה נחלק להחמיר,

ענין חדש אמר ר' יוחנן **עצים שנשרו מן הרקל בשבת** שנשר בשבת **אסור להסיק ביום טוב** הסמוך לו [משום דהוי בעין הכנה. קרב"נ על הרא"ש] **ואל תשיבני ביצה** שאמרתי זה שכן אומר ר"י בעמוד א' לגבי שבת ויר"ט נולדה בזה מותרת בזה, דהנא שייך למיסקר טפי מ"ט?

ביצה משום דביומא נמי אי לא דאסירא משום דנולדה בשבת נמי לא חזיא לגומעה חיה, שיש בני אדם גומעין כן **ולא קא שרי לה עד למחר** פ' ע"י שאינו מתירו לגמיעו ביום השבת **מידע ידיע** כי שרימ ליה למחר ואסתמול לא שרימ **דבת יומא** דביצה שנולדה ביו"ט עומה **אסורה** # [למאורה סבר ר"י בטעם הוא משום משקין שובו כדאמרינן לעיל ג' ע"א],

אבל **עצים** דשבת דלא חזו ליובמיהו כיון דציומיהו כלאו אסור מוקפה נמי לא חזו, שאין מנעירין אש בשבת **אי שרי להו למחר**, אתי למימר ביובמיהו אש נפלנו ביום טוב ביום טוב **נמי שרו** ואתמול שלא נעטרם **משום שבת** הוא דלא חזו להסקה,

אמר רב מתנה עצים שנשרו מן הרקל לתוך התנור ביו"ט מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן, והא קא מהפך באיסורא כשמוליכין כמנור מזוית לזוית? כיון דרובא דהיתרא נינהו כי קא מהפך בהיתרא קא מהפך שהאיסור בטל כדכ,

והא קא מבטל איסורא לכתחלה [בירם. רש"י] ומנן ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה דאף על גב דאיסורא בטיל ברובא הני מילי היכא דאיערב ממילא, אבל לאערוצי ולבטולי צידים אסור, דהכי מנן במסכת תרומות (פרק ה', משנה ט') סאה תרומה שנפלה לתוך משעים ותשעה, וחזרה ונפלה סאה של חולין, אש שוגג מותר, ואם מניח הפילה לאותה סאה אחרונה, כדי להשלים מאה חולין להעלות את התרומה, אסור?

הני מילי בדאורייתא אבל בדרבנן כגון מוקפה דהנא מבטלין אפילו לכתחלה,

ולרב אשי דאמר כל דבר שיש לו מותרין אפילו "בדרבנן" לא בטיל מאי איכא למימר? הני מילי היכא דאיתיה לאיסורא בעיניה האוכל ביצה האיסור בעין, בזה אמרינן ימתן עד הערב ויאכלנה או, **הכא** בעצים **מוקלא** קלי **איסורא** בזמן שנחתה, אין האיסור בעין ולכן אין לומר שימתין עד הערב, שהרי האיסור כבר אינה במציאות, # אבל קודם שנשרף אסור לטלטלה? ואולי לא יטלטלה עד שישרף.

אתמר שני ימים טובים של גליות שאין עושין אותו אלא בני גליות הרחוקים מציט דין, ואין השלוחין יכולין להגיע אלנס מראש חדש עד יום טוב, להודיעם בצלחה יום נקבע החודש, אש ציוס שלשים אש ציוס שלשים ואחד, ועושין שני ימים יום טוב מספק, ומדאורייתא ציוס הראשון שצמון וציוס השניעי שצמון [אין פסוק בלשון זה אבל יש בויקרא כ"ג ל"ט ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון], ומו לא, [פ' כל שני ימים טובים מיירי חוץ מראש השנה. שטמ"ק] **רב אמר נולדה בזה מותרת בזה דמד** מינייהו מול הוא, וממה נפשך שריא **ורב אסי אמר נולדה בזה אסורה בזה** כדמפרש ואזיל,

לימא קא סבר רב אסי קדושה אחת היא חכמים קבעום על בני גולה לעשותם לדורות מתמת ספק זה, והטעום עליהם "כחומר יום ארץ" **והא רב אסי מבדיל מיומא טבא לחבריה** ומצריך המגדיל צין קדש לחול* דקסבר קיס לן בקביעה דירמא, ויום טוב שני מול גמור הוא, [ומשום. ר'] מנהג אבותינו שלא ידעו בקביעת החדש כמנוי ועשאו מספק מאליהן, אנהו עושין אותם?

*וגראה דרישא דהבדלה נקט ולא שיהא חותם כן דאם כן אתי לזלולי ביה, אלא היה חותם המבדיל בין קדש לקדש או בין קדש חמור לקדש הקל, ומכל מקום שמענין דשתי קדושות הן ובאלו הראשון קדש גמור מן התורה והשני חול אלא דקדושה רבנן משום ספקא דבני גולה ולא חשיב ליה קדושה אחת וכיומא אריכתא. שטמ"ק

רב אסי ספוקי מספקא ליה אש מק חכמים הוא שהוטל על הגליות לדורות, ואפילו ירבו בזה חכמים יודעי העמים יהיו עושין אותם שנים אש כן הרי הוא מדברי סופרים כיום ארץ, או אש הן ששאו מאליהן מספק, ומד מנייהו מול, ולמאן דקיס ליה בקביעה דירמא בני אכדולי ועביר הכא לחומרא והכא לחומרא,

חקשה הרימב"א דמשום ספקא חיכי מחית נפשיה לומר הבדלה ובספק ברכה שאינה צריכה שיש בה משום לא תשא? ותירין כי באמצע התפלה היה מבדיל והיה חותם בברכת יום טוב, אי נמי כיון דמדאורייתא חול גמור הוא לדברי הכל וחזי להבדלה ליכא משום ברכה בטלה דאיסור

אבני חן למסכת ביצה

ברכה לבטלה דרבנן היא וכו' וחובו הברכה דאורייתא וכו'. שטמ"ק

אמר ר' זירא כותיה דרב אסי מסתברא דאסקי דהאידינא ידעינן בקביעא דירחא וקא עבדינן תרי יומי,

[וצ"ע דבשלמא אביי לקמיה מביא ראייה ממשנה, אבל הראיה שמביא ר' זירא מהמנהג, על המנהג עצמה יש לשאול מה טעם עבדינן הכי ? וגם הלשון "מסתברא" צריך בדיקה ? וי"ל דספיקא דרב אסי היה מה אמרו החכמים לפניו שלא ידוע לנו בבירור מה אמרו, לכן אומר שמסתברא שכן אמרו]

אמר אביי כותיה דרב מסתברא שאינו חק אלא מדאגת הספק התמיכוס עליהם הגליות דתנן בראשונה קודם שקלקלו הכוסים והשילו הם משאות ציזם שלא קבעו בו החודש, כדי להטעות את ישראל היו משיאין משואות כמו להעלותם משאת העשן מן העיר (שופטים כ) (סימן) תצעה, ונראה שהנה מפרש להו, ובהן היו יודעין כל בני הגליות הקרובים והרחוקים את קביעת החודש, ולא היו עושין אלא יום טוב אחד בכל מקום,

משקלקלו הכותים התקינו שיהיו שלוחין יוצאין ועד מקום שיכול להגיע נמוך ממשה עשר ימים הם מודיעים ועושין יום אחד, והשאר עושין שני ימים ואילו במלור כותים הדרינן ועבדינן משאות בראש ההרים, וידעו הכל עבדינן חד יומא בכל דוכמא, והאלדנא נמי והויכא דמטו שלוחין קודם יום טוב עבדינן חד יומא שמע מינה לא קבעום עליהם בתקנה לדורות,

והשתא [לאחר שתיקן הלל העיבור. שטמ"ק] * ירדעינן בקביעא דירחא על ידי חשזנן שמתשזין מולדתו לנו למדים אם נראה ציזם שלשים אם לאו מאי טעמא עבדינן תרי יומי אלמא חק קבוע הוא מתקנת חכמים על ישראל הרחוקים לעשותו, ואפילו בלא ספק, הלכך כחד יומא אריכא שזינהו?

*עד לפני כמאה שנה היתה מקובלת הדעה שר' הלל בן יהודה נשיאה הוא שתיקן את הלוח עפ"י חשבון שנמצא בירדני היום וכל חשבונות הלוח לכל פרטיו נקבעו ונערכו ע"י הלל ובית דינו בשנת ד' ק"ט [359 לספירה] מסורת זו מובאת בספר העיבור של ראב"ח בשמו של רב האי גאון. בעיקבות גילויים מהגניזה הקהירית הגיעו חוקרי הלוח למסקנה שהמסורת המיוחסת לר' הלל את תיקון הלוח היא נכונה ביסודה, ר' הלל אכן תיקן תקנה חשובה לעבור מקביעת חודשים ושנים עפ"י חשבון, תקנה זו שהיתה מהפכנית בשעתה וכתה את ר' הלל הנ"ל לתואר החקן הלוח לדורות, אלא שישנן הוכחות רבות המצביעות על כך שפרטי החשבונות לא נקבעו בצורה סופית ע"י הלל ובית דינו, הם הוסיפו להשתכלל והגיעו לצורה בה הם נמצאים בירדני היום רק במאה התשיעית לספירה. יד יצחק

משום שלוחו מתם מארץ ישראל הזהירו במנהג אבותיכם בידיכם זמנין דגורו (המלכות גזרה) [שמדא] שלא יתעסקו במורה, וישמרת סוד העיבור מנס ותענדו נמי חד יומא ואמי לקלקולי ולעשות חסר מלא ומלא חסר, ותאכלו ממך צפסת ואתו לאקלקולי,

אתמר שני ימים טובים של ר"ה רב ושמואל דאמרי תרויהו נולדה בזה אסורה בזה שסע ודאי חוק קבוע להיות כיום ארוך מדרגנן, שמתחילה לא מחמת ספק המחילו לעשותן,

דתנן בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום (כולו) יום שלשים של אלו, ומעבדו מליל ראשון היו אסורין במלאכה שמה יתקדש החודש למחר, ונמצא שהלילה

הזה יום טוב, שכן כל היום מנפין לעדות רואי הלגנה אולי יצאו, וכל שעה שנפין עד שמתשן היו מקבלין עדותן, ומקדשין החודש בו ציזם,

פעם אחת נשתהו העדים לבא עד לאחר חמיר של בין הארבעים

דף ה' ע"א

ונתקלקלו הלויים בשיר ממיד של צין הערבים, שאמרו צו שירה של חול, שהיו סגורים שלא יצאו עוד, והיוס חול, וכשנאל נמצא שהוא קדש,

[ובשל שחר אין טעות, דנחמיד של שחר אפילו הוקדש החדש קודם הקרנתו שיר של חול היו אומרים, לפי שצרכו השנים אין העדים ממהרים לנא כל כך], אין לחמוה דמשום קלקול השר היו דוחין כל המועדות מקביעתן האמיתי שהרי נראה חודש בזמננו? אלא דגדולה מזו מצינו שאפילו משום חיובת הערבה שאינו אלא מנהג הנביאים דחינן כל המועדים דלא ליקלע ערבה בשבת, והיינו משום דמועדים מסורים לבית דין דכתיב אתם אפילו מודין. פני יהושע

התקינו שלא יהו מקבלים את העדים אלא עד המנחה עד הקרנת ממיד של צין הערבים, אבל לאחר מכאן אותו היום הרי הוא מעובר, ומונין מיום המחרת ליום הכפורים וסוכות ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה אף על פי שאין מונין למועדות מהיום לא מזלזלין ביה צהאי שלשים, אלא נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש גומרין אותו באסורו, כאשר הזהירו עד המנחה ממלאכה כן נוהגין וגומרין אותו בקדושתו, # [ונמצא שבהיו שני ימים היה הראשון ל' אלול, וחשני א' תשרי].

אלמא תחילת עשייה שני ימים לראש השנה פ' בתחלה כשעשו כן אם באו עדים מן המנחה ולמעלה אפילו ציזת דין הוה ולא מספק, שהרי ודאי שיום טוב למחר, ואף על פי כן חקנו לעשותו, שמע מינה חק חכמים ומלותן היה לעשותן כצאו עדים אחר המנחה, והרחוקים יש עליהם לעשותן בכל שנה, שמה יצאו עדים אחר המנחה והרי קדושתו אחת, ואין כאן לומר ממה נפשך חד מינייהו חול דשמה אין כאן חול, אלא שניהם קדש,

אמר רבה אמר רבה גרסינן מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך שהמיר הדבר ליושנו, לקבל עדותן כל היום ולקדש היום נמצא שאין ציזת דין עושין שני ימים, והרחוקים העושים שני ימים אינו אלא מספק, שאין יודעין אם נתקדש ציזם שלשים אם בשלשים ואחד, והרי הן כשאר יום טוב של גליות ביצה מותרת וציצה שטלדה צוה מותרת צוה ממה נפשך, דחד מינייהו חול, דתנן משחרב בית המקדש כיון דליכא למיחש לקלקול דשרי שהרי נחרב בית המקדש, וכיון שכן לא יאירע בבית הועד לעשות אלא יום אחד דמסתמא יבואו עדים ביום שלשים עצמו דמימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר. שטמ"ק דתקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו מקבלין עדות החדש כל היום,

א"ל אביי והא רב ושמואל דאמרי תרויהו לעיל ד' ע"ב בשני ימים טובים של ראש השנה ביצה אסורה?

א"ל אמינא לך אנא רבן יוחנן בן זכאי ואת אמרת לי רב ושמואל אני מביא ראייה נמורה מדברי רבן יוחנן בן זכאי ואתה מקשה לי מרב ושמואל דאינון אמוראי. שטמ"ק,

ולרב ושמואל קשיא מתניתין דר"י בן זכאי שהיה תנא דקמי דחור הדבר ליושנו?

אבני חן למסכת ביצה

דהא כדי לעער שוקי ירושלים [הואי גרישא. ד"ם], וכוין דמרתה מה לנו לעטרה לערך הנכדים, ואפילו הכי צריך מנין,

מאי ואומר כלומר כיצד אנו למדין (מן המקרא הראשון) [מאותן מקראות. ד"ם], ולמה נאמרו שנים?

ה"ק כך למד מן הראשון **מכרי כתיב** שמוות יש היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה וממילא אישתרו במשמים לאחר שלשה ימים שקבלו את המורה דברים ה לך אמור להם שובו לכם לאהליכם למה לי למה ליה למסדר ולמיתן להו רשות לשוב לאהליהם, דהיינו משמים, **שמוע מינה** הואיל וקודשא צריך הוא אסר, צעי למשרייה הוא גופיה צדיק, והוא הדין לכל דבר שנמנין **כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להחירו** # כאן לא נאסר במנין, אלא החזיר צריך להיות באופן שנאסר,

וכי תימא **למצות עונה הוא דאתא** כלומר וקרא דנמשך היוכל דליף [מו]. רש"י[ן] מנא מנייה להכי הדר (ציה. ד"ם) ויליף מהתם, דהכי קאמר לך וכי תימא דהאי שובי לם לאו למשרי משמים, דהא ממילא משמרי, אלא לזויתן לשוב צמזות המלך על כרחן, שלא לגרוע עונת נשומיהן? ראה בזה"ש"א, ובהר"ם ש"ף

ת"ש מהכא שמוות י"ג לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה אם בהמה אם איש לא יחיה **במשוך היובל** שימשוך בהסתלק שכינה מן ההר, ויארץ המוקע את קולו כמנהג המוקע באחרונה, לשון אחר נמשך היוכל שימשוך המוקע מלתקוע, והכי מפרש לה במילתא נמשך היוכל בפסוק **המה יעלו בהר**,

מכרי כתיב בשמות ל"ד ג' צלחות האחרונות ואש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בבל החר גם הצאן והבקר אל ירעו וגו' מסופיה דקרא יליף אל מול החר ההוא כל זמן שהוא צהיית קדושמו, שהשכינה עליו אסור, אצל נסתלק שכינה מותר שמעיין ממילא,

במשוך היובל למה לי למה ליה לאדכורי שכינתא צדיקא צלחות הראשונות, ולמיתר נסתלקה שכינה המה יעלו הלא לא היה בזה נפק"מ עכשיו בשעת בוחן תורה, אלא לשנה השניה לאחר שעלה הענן, והלא לא נסתלקה שכינה ממנו מיום מתן תורה עד אחד בחדש שהוקם המשכן, ועד [פ] או דמספקא ליה לרש"י מתי עלה הענן. ע"פ הרש"ש [ש] בעשרים באייר שנעלה הענן, והיה לו ללמוד הימר כשנסתלק מאל מול ההר שהוא בשמות ל"ד דמפרשינן החר "ההוא" בעוד שהשכינה עליה,

ובמסכת תענית (כא, ג) נמי מההוא קרא בשמות ל"ד ילפינן, דמניא, רבי יוסי אומר לא מקומו של אדם מכדו אלא הוא מכדד מקומו, שכל זמן שהשכינה היתה בזה אמרה מורה בשמות ל"ד גם האלן והבקר אל ירעו וגו' נסתלקה שכינה אמרה מורה בשמות י"ט נמשך היוכל המה יעלו בזה,

הלכך, למה ליה לכתוב צדיקא המה יעלו ולא אישתרי ממילא מדוקיא דההר ההוא, למה אמר חקב"ה קרא דבמשוך היובל לחזרה דביון דלא אהני החזרה עד אחר בחודש שהוקם המשכן, ולמה הוצרך לחזור ולצוות גם הצאן והבקר אל ירעו? ואפשר דלחזרות דבר שבמנין צריך מנין וכו' דאע"ג דכתיב ההוא צריך חזרה דבמשוך היובל וכו'. בזה"ש ש"ף

שמוע מינה דבר שבמנין צריך מנין אחר להחירו (כו) ?,

וכי תימא **הני מילי בדאורייתא** צדיקא שילא מפי הגבורה הוצרכו לשמוע היתר מפי, אבל **בדרבנן לא** נמנין דרגנן לא בעינן שכינתא צדיקא, אלא מכללא,

לא קשיא הא לן והא להו ר' יוחנן שחי בארץ ישראל מרבר לגני ארץ ישראל שעשין יום אחד [ראה רש"י] מותרת, אצל לדידן ארץ ושמאל שחיו בבבל בני גולה אסורה, שהרי עדיין אנו עושין שני ימים, ועודנו כבמחילה מפני אותה תקנה ראשונה, לא מפני ספק,

הלכך, הואיל ולא פסקו מאכלנו משהתחילו אין להקל ולומר אין מנהגנו זה מפני תקנה ראשונה אלא מפני הספק וציה מותרת, הא לא אמרינן, דכיון דלא פסקה אותה תקנה מאכלנו שנה אחת לעשות יום אחד עדיין באיסורנו הראשונה עמדנו, להיוחס כיום ארץ,

ורב יוסף אמר אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה **מ"ט** הוי דבר שבמנין ציה וז נאסרת בקצון חכמים, שנמנו וגמרו לעשותן שני ימים קדושה אחת אם לא באו עדים לפני המנחה, וכל העושין שני ימים מחמת כן עשו, שמא לא באו עדים לזית דין קודם המנחה וכל **דבר שבמנין צריך מנין אחר להחירו** שימנו לך ויחזירוהו, ולקמן פרכין ציה מי אתקשר במנין, והלא לא נמנו אלא על קבלת עדות, ובההוא חזר צו רבן יוחנן והחירו,

אמר רב יוסף מנא אמינא לה דכל דבר הנאסר במנין צריך מנין אחר להחירו, ואפילו אירע דבר שאמה יכול להורות בו היתר, ולומר אין תקנה מנין הראשון עומדת, כי הכא אפילו הכי אסור עד שיתירוהו בפירוש בקצון חכמים **דכתיב** דברים ה לך **אמור להם שובו לכם לאהליכם** לקמן מפרש לה הכי יליף **ואומר** שמוות יש **במשוך היובל** **המה יעלו בהר** לקמן מפרש,

וחזין מן הפסוקים יש ללמוד כן גם במשנה זו (ותניא) [ותנן] **כרם רבעי** שאמרה מורה קדש הלויים (ויקרא יט) וגמרינן קדש קדש ממעשר שני, דכתיב ציה קדש וכל מעשר הארץ מורע הארץ מפרי העץ וגו' (שם ויקרא כז) שצריך להעלות הפירות לירושלים או לפדותן ולהעלות הדמים לירושלים, ומקנו חכמים במהלך יום אחד לכל דבר שלא יפדוהו, אלא הפירות עצמן יעלו ויאכלם שם, כדמפרש לקמן כדי לעער שוקי ירושלים בפירות היה עולה לירושלים **מהלך יום אחד לכל צד** וזו היא תחומה (עלת) [אילת] מן (הצפון) [הדרום] ועקרבת מן (הדרום) [הצפון] לוד מן המערב וירדן מן המזרח,

ואמר עולא ואיתימא רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מה טעם כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות,

ותניא נמי, דצריך מנין אחר להחירו **כרם רבעי** היה לו לר' אליעזר במזרח לוד היינו צין לוד לירושלים בתוך מהלך יום, דהא אמרינן לוד בתוך מהלך יום מן המערב, נמאל מורחה צין לוד לירושלים, כפיכד מצרכין (צרכות לה, א) יש פלוגתא חד מני נטע רבעי, וחד מני כרם רבעי **בצד כפר טובי**

דף ה' ע"ב

ובקש להפקירו לעניים שלקטוהו הם, ויעלוהו לירושלים ויאכלוהו שם, שהיה עליו עורמה להעלות שם הפירות **אמרו לו תלמידיו רבי כבר נמנו עליך חבריך והחזירוהו** לפדותו ולהעלות דמיו, ואף על גב דלאחר מורכז הוה קסנרי קדושה ראשונה קדשה לשעמיה וקדשה לעמיד לבא, וארץ להעלות הפירות או הדמים,

מאן חבריך, רבן יוחנן בן זכאי [ראה ר"ה ל"א ע"ב דר"י בן זכאי נמנה והחזיר כמה דברים], **טעמא דנמנו הא לא נמנו לא** ואף על גב דממילא ליתא לתקנתא קמייתא,

אבני חן למסכת ביצה

מקנה ראשונה ממקומה, # [ולכן בימינו עושין ר"ה ב' ימים בא' תשרי וב' תשרי, ולא ל' אלול וא' תשרי]

ואמר רבא הלכתא כותיה דרב בהני תלת בין לקולא בין לחומרא,

בהני תלת:

* שבת ויו"ט רב אמר נולדה בזה אסורה בזה [דאי ליה הכנה דרבה ולא משום שהוא יום ארוך דלכ"ע שתי קדושות הוא, והלכתא כרב], ור' יוחנן אמר מותרת [לית ליה הכנה דרבה].

* שני ימים טובים של גלויות רב אמר נולדה בזה מותרת בזה דמד מינייהו מול הוא, וממה נפשך שריא [והלכתא כוותיה דרב. שטמ"ק], ורב אסי אמר אסורה חכמים קצטום על בני גולה לעשותם לדורות ממת ספק זה, והטילום עליהם כחומר יום ארוך.

* שני ימים טובים של ראש השנה רב ושמואל שאמרו תרוויהו נולדה בזה אסורה בזה שהם ודאי חוק קצוץ להיות כיום ארוך מדרכנן.

דף ו' ע"א

אמר רבא מת ביום טוב ראשון ממ המוטל לקצוץ, אם יום טוב ראשון הוא וכו' יתעסקו בו עממים,

ואסור גם כן להלינו דכל שאפשר לקבורו היום על ידי עממין אסור להשהותו עד למחר שיקבר על ידי ישראל שלא יהא כמכין מלאכתו ליום טוב, ומיהו אם אדם כשר ונכבד שיש לו ביון ליקבר על ידי נכרי מותר להשהותו למחר דהוה ליה כמלינו לפי כבודו. שטמ"ק

מת ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל, ואפילו בשני ימים טובים של ר"ה,

מה שאין כן בביצה לענין ציפה לא הקלו ביום טוב שני דראש השנה [להשוותו. ד"ס] לשל גלויות, דאלו ראש השנה נולדה בזה אסורה בזה, דלענין ביצה אמרינן שאין ר"ה דומה ליו"ט שני של גלויות דיומא אריכתא הוא, אבל לענין המת תקנו חכמים להקל משום כבוד המת.

נהרדעי אמרי אף בביצה נולדה בזה מותרת בזה, דמה דעתיק לאסרה בשני לחוקים מצית דין דלמא מעברי ליה לאלול כתקנה הראשונה, למנות מיום שני ולעשות שני ימים, כגון שלא צאו עד יום שלשים ואחד,

הא אמר רב חיננא בר כהנא אמר רב מימות עזרא ואילך ואף על פי שמקנו שלא לקבל את העדים מן המנחה ולמעלה לא מצינו אלול מעובר לא אירע שצאו עדים מן המנחה ולמעלה חוץ מאותה הפעם, ועדיין לא נתקנה וקלקלו בשרי שעדיין לא תקנו שלא לקבל את העדים, [האי דנקט מימות עזרא משום דצימיו עברוהו, דכתיב צעזעל (נחמיה ח) וציוס השני, וצראש השנה משעתי].

והרחוקים אף שעשו שני ימים טובים היו משום ספיא מתי קדשו ב"ד את החדש, ולא משום יומא אריכתא.

ת"ש כרם רבעי דהא דהוירך להעלות פירות עמין צמהלך יום דרענן הוא, וקא בעי מנין, ואף על גב דאיכא למשרייה מכלל והא כרם רבעי דרבנן, וקאמרי ליה כבר נמנו עליך חבריך והתירוהו,

השם הדבר רב יוסף לאסוקי מלתא, דאמר אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ציפה אסורה משום דהוה דבר שבמנין וכי תימא ביצה נמי אמנו עלה רבן יוחנן בן זכאי ושרייה אף שנאמר במנין הרי התירוהו במנין, כי אמנו אעדות אביצה לא אמנו,

א"ל אבוי אמו ביצה במנין מי הואי כלום הוצרכה צמנין הראשון לאסרה, ביצה בעדות תליא מלתא, אתסר עדות אתסר ביצה אשתרי עדות אשתרי ביצה וקשה על רב יוסף, וא"ת ורב יוסף היכי טעי בה? וי"ל דגדול כח האיסור לחול מן הסתם אבל לענין ההיתר צריך היתר מפורש, ריטב"א. שטמ"ק.

וא"ת מהבא משמע דאילו אימני אביצה הוה שריא והא קיימא לן שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין, ויש לומר דשאני הכא שבטל הטעם ושורת הדין שיתבטל מאליו אלא שהצריך הכתוב היתר בית דין ולפיכך בכל בית דין חשוב סני ואף על פי שאין גדול כראשון שאין זה חשוב בטול כראמר גבי כרם רבעי דר' אליעזר. שטמ"ק

[ראה שטמ"ק כתובות ג' ע"ב ד"ה נהנו וי"ל וכאן יש ראייה לדברי מורי קרובי שכתב בפ"ק דביצה אף על גב דאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין אלא אם כן וכו' אם יעשו כאותה סברא שאם היה אותו בית דין קיים היה מסכים להתיר שנשתנה הענין אין זה ביטול דבריו ע"כ],

רב אדא ורב שלמן תרוייהו מבי כלוחית אמרי אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה מ"ט מזהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו ביצה ביום טוב שני השתא נמי ניכול ולא ידעי דאשתקד שתי קדושות הן והשתא קדושה אחת היא,

אי הכי עדות נמי לא נקבל כל היום מ"ט מזהרה יבנה בית המקדש ותחזור תקנה ראשונה שלא לקבל עדות אלא עד המנחה ויאמרו אשתקד מי לא קבלנו עדות החדש כל היום כולו השתא נמי נקבל?

הכי השתא התם עדות מסורה לב"ד אין נזקקין להם אלא צית דין, והם יודעין טעמו של דבר, ולא יטעו ביצה לכל מסורה ליד הכל היא צאה, ואין הכל צאין לישאל, וסומכין על מנהגן,

רבא אמר אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש אף על גב דמקן לקבל עדות החדש כל היום להיות מונין למועדות מן הראשון, ואפילו צאו עדים לאחר המנחה, אבל מלעשות יום טוב שני לא נעקרה

אבני חן למסכת ביצה

לי ערובי תבשילין, לאפות ולגשל מיום טוב לשבת, דתמן לקמן ביצה (טו, ז) עושה אדם תבשיל מערב יום טוב לשם ערוב,

אמר ליה ולותיב מר האידנא ביום טוב ראשון והוא חמישי בשבת, ועל מנאי הוא אומר אם היום הוא חול ולמחר קדש יהא ערוב, ואם היום קדש ולמחר חול איני צריך לך כ"י לא אמר רבא מניה אדם עירובי תבשילין מיו"ט לחבירו ומתנה?

אמר ליה אימור דאמר רבא בשני ימים טובים של גלויות בשני ימים טובים של ראש השנה מי אמר והרי הם כיום ארין, ושניהם קדש,

והא אמרי נהרדעי לעיל בדף זה אף ביצה מותרת שאין לחוש שיבואו העדרים מן המנחה ולמעלה דמימות עורא וכו'? אמר ליה רב מרדכי לרבינא, מנהרדעי לא תסביה למר דרב אשי בפירוש אמר לי מר שמיע [לי] מניה דלא סבר להא דנהרדעי, רב מרדכי תלמידו של רב אשי היה, כדאמרין בטעמא גבי ליה לרבו עד פרסא, רב מרדכי אלוה לרב אשי כו',

אתמר אפרוח שנולד ביום טוב רב אמר אסור, ושמואל ואיתימא ר' יוחנן אמר מותר,

רב אמר אסור מוקצה הוא פ' אבל משום הכנה ליכא דלידתו הויא הכנה ויום טוב מכין לעצמו. שטמ"ק, ושמואל ואיתימא ר' יוחנן אמר מותר הואיל ומתיר עצמו בלידתו בשחיטה להיות נשחט, מה שלא היה לפני לידתו, אף [מאסור מוקצה ממיר. ר"ם] את עצמו בלידתו, דמגו דאתקן להא חסוקן להא, מלחא דאקאשי בה כמה עידין דמה נתינת טעם הוא זה אדרבה עיקר עינן מוקצה הוא כיון שלא היה ראוי מאתמול זה גורם האיסור ומה מגו הוא זה [פ' שלכן הוא מוקצה מפני שרק עכשיו באמצע היום"ם נעשה ראוי לשחיטה] פנ"י עיי"ש

אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב וכי מזה בין זה לעגל שנולד ביום טוב דמיא לקמן ע"ב שומרת זו ביום לדברי הכל? אמר להו הואיל ומוכן אנב אמו בשחיטה צעודו נמוך מעיה אם נשחטה האם היה נאכל,

ומזה בין זה לעגל שנולד מן המרפה בנה אסור אם נמלא במוכה, דעוצר ירך אמו הוא הואיל ובשחיתת אמו אמה צא לאכלו, וכי נולד ביום טוב מן הערפה ליכא למימר הואיל ומוכן אנב אמו, ואפילו הכי בשחיתת עצמו מותר לשחטו ולאכלו, דלא אשכחן מאן דאסרי, [דהרם לא מצי למימר הואיל ומוכן אנב אמו דהא אמו מרפה והוא מותר. תוס' עיי"ש עוד] ? שתיק רב,

אמר רבה ואיתימא רב יוסף מ"ט שתיק רב לימא להו הואיל ומוכן אנב אמו לכלבים דצין השמשות היתה אמו עומדת לך פ' היה דעתם שימות החיפה ויאכלוהו כלבים, אבל אפרוח נקליפה אינו עומד לאפילת כלבים, ואף [לאדם. עו"ה] לא היה ראוי, הלכך נולד הוא,

אמר ליה אביי רב לא היה יכול להשיב להם כך שהרי,

דף ו' ע"ב

אמר מר זוטרא לא אמרן דיתעסקו זו ישראל אלא דאשתהי ומתירא שלא יסריח אבל לא אשתהי משהינן ליה עד יום שני,

רב אשי אמר אע"ג דלא אשתהי נמי לא משהינן ליה, מ"ט יום טוב שני לגבי מת כחול שוויה רבנן אפילו למיגז ליה גלימא מפורש ברש"י לקמיה (א) ולמיגז ליה אסא דקם היו מניחין על מטת מת לכבודו. ראה תוס',

אמר רבינא והאידנא דאיכא חַבְרִי* אומה רשעה שהיו בימי פרסיים, וכופין את ישראל לעשות מללאתן, וזיוס טוב היו נדמין מהן על ידי שאומרים להם יום טוב הוא, ואם ירלזו אותם מקצתין מתייהם יכופו אותם למלאכה [אחרת. ד"ם] ח'יישינן, וראה תוס' עם בזמן הזה מותר, (א) והאי גלמא דאמרין לעיל אינו צורך המת, שהרי יש לו תכריכין אחרים כל זרכו, שאם צריך לו מאי אפילו דקאמר, הא אמרין ביום טוב שני יתעסקו זו ישראל, ועסק זה תצינת קצרו ותמוך תכריכין, הלכך על כרחך בגלמא שאינו צריך לו מיירי, דומיא דאסא דשרי למגזייה, וקא משמע לן, דאף על גב דטרחא דלא צריך הוא, אלא משום כבודו עושין לו יותר מדאי מותר לעשות לו, כיון דלגזי מת כחול שוויה רבנן,

* חֲבָרִים = כינויים של פרסים עובדי האש בפי חכמי התלמוד. עידן התלמוד חברי = הוא הכינוי בתלמוד לכהני הדת הפרסית zoroastism הקרויים גם אמגושים (מגים) Magians אלה היו כנראה בני שבט מדי שקבלו אחר כך את תפקידי הכמורה, ובכלל זה גם עיסוק מרובה בכשפים (ויש סבורים שזה מקור כינוי־חברי = מכשפים),

עם עליית השושלת הסאסאנית לשלטון בפרס sassanid (בראשית תקופת אמוראי בבל) [במאה הרביעית לספ"ה] נעשו החברים בעלי מעמד תקין ובמשך תקופות שונות דרפו ודכאו בני דתות אחרות, בכל התקופות היו נקודות חיכוך מיוחדות בינם ובין היהדות, ואחת מהן היתה קשורה בקבורת המתים (דבר האסור לפי הדת הפרסית הקדומה) ומשום כך השתדלו חכמים לא לתת אמתלא בידי החֲבָרִים העלולה לשמש להם גורם להרבות בעלילות ורדיפות. שמו"ן

Tטורו ב יא Pחסיבמ נבדפידודסמדרזמיממ פטו גרזיבל יד פטו הובח, קטידיט יא סופס סוססוסס יד סונומלש במה יא סוספוסים יד ב פסססס: יא יא פטבב ב חובלו Pחסיבמ יא מוצרו גרזיח סופיל פטו סוסח טבב גורמ פסומ גש ב גרזח ro ב go. I כסוס יד דרזפבימ פטבפ פטו שבגיבמ סבצו פטיס ro, mossus פטוש ברו סטיפו סוומ בגווס יפ.

In later times, the Zoroastrians the adherents of the prophet Zarathustra ז"ש, exposed their dead to the vultures in large edifices called 'towers of silence'. (As we will see below, the Magians were Zoroastrians.) www.livius.org/maa-man/magians/magians.html #ואוילי הגם שדחו קבורת המת ביו"ט שני משום פחד החבר, מ"מ כנראה היה קבורת המת דבר שלא הקפידו הגוים עליה גם לפני זה ולכן הקילו בקבורת המת כדי להוציא מלבן ולהבנים בלב בני ישראל השיבות עינין קבורת המת.

רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי בשני ימים טובים של ראש השנה חזייה רבינא לרב [אש. ו'] דהוה עציב פירוש שהיה יום חמישי ויום ששי, חזייה דהוה עציב ביום חמישי. שטמ"ק אמר ליה רבינא לרב אשי אמאי עציב מר? א"ל רב אשי לרבינא דלא אותיבי עירובי תבשילין לא הושתמי, כלומר לא הכנתי

אבני חן למסכת ביצה

אמה אסורה לאכלה ביום טוב והכי קאמר יצאה ודלי מצעוד יום מותר, כי ודאי הוא דנגמרה בחול, אבל לא יצאה לא נגמרה בחול, ואסוריה משום הכנה דרבה,

והא תניא השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות לאכלן ביום טוב,

וכי תימא אין הלכה כברייתא זו דמצא בה ביצים גמורות מותרות ד קמ"ל דאשמועינן זה בברייתא מאי דלא אשמועינן במתניתין ונשום משנה לא סתם לן רבי הכי ואם רבי לא שנה רבי מייא מנין לו,

הא נמי תנינא בראש המסכת ביצה שנולדה ביו"ט ב"ש אומרים תאכל וב"ה אומרים לא תאכל, ועד כאן לא פליגי ב"ש וב"ה אלא בגולדה, אבל במעי אמן דברי הכל שריין,

וכי תימא בית הלל אפילו במעי אמן נמי אסרי והאי דקתני גולדה להודיעך כחן דב"ש דאפילו גולדה נמי שרו וא"כ לא מצינו מי שיתיר ביצים גמורות במעי אמן,

אלא אם אין ב"ה מתיר ביצים גמורות במעי אמן הא דתניא סך ברייתא דלעיל, מאן קמי ליה השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות לאכלן ביום טוב, מני לא ב"ש ולא ב"ה לא בית שמאי דמאי אריא במעי אמה, אפילו נולדה ביום טוב שריא, ולא בית הלל דאפילו במעי אמן אסירי?

3) אלא עם יציאתה נגמרה ומגדלת אפרוחים במעי אמה אינה מגדלת אפרוחים למאי נפקא מינה? למקח וממכר ולענין דין מקח וממכר אחרת, דאם נולדה נגמר בשולה ורחויה לגדל ממנה אפרוחים, אבל נמצאת במעי אמה אינה מגדלת אפרוחים, ואם נכעוהו למכור ביצים לגדל אפרוחים, אם מכר אלו היו מקח טעות, ונעל מקח,

כי ההוא דאמר להו ביעי

דף ז' ע"א

דפחיא כמו דפחיא, הנולדים מן התרנגולת חיה, שפועה בלידתה למאן # [משמע שבימייהם אם היו צריכים איזה דבר היו מכריזין בשוק, שכמה פעמים בש"ס נמצא לשון זה], 'יהבו ליה ביעי דשחוטה, אתא לקמיה דרבי אמי אמר להו מקח טעות הוא והדר,

פשיטא דמקח טעות הוא, דהא כהדיא אמר ליה דפחיא? מהו דתימא האי לאכילה קא בעי להו ולא היו מקח טעות והאי דקאמר דפחיא משום דצריבין לשון מצושות כל צרכן, כמו צרכס (ויקרא יג) כויה, שצול,

למאי נפקא מינה בין מאן דבעי להו לאכילה, בין מאן דבעי להו לאפרוחים? למיתבה ליה ביני ביני להחיר לו דמי מעלה שצין ציעי דפחיא לביעי דשחוטה, ואי [בד"ס יש גירסא "א"י ואולי צ"ל דאי] בעי להו לאכילה אין המקח בטל, דהא בני אכילה ניחא, אלא שאלו יפים מהם וסחירי לו דמי מעליותן,

השתא מוכן לאדם לא היו מוכן לכלבים למאן דאית ליה מוקצה פי' לר' יהודה לקמיה, דהא נמצאה בשבת לר' יהודה אחרת בין השמשות היתה עומדת לאדם, וקא חשיב ליה מוקצה כהא לגבי כלבים דתנן מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים, רבי יהודה אומר אם לא היתה נבלה מערב שבת אסורה לפי שאינה מן המוכן, מוכן לכלבים מריפה זו הוי בנה הנוול מחר מוכן לאדם?

אמר ליה רב יוסף לאביי אין מוכן לאדם לא היו מוכן לכלבים דמאי דחזי ליה לאיניש לא שדי ליה לכלבים, מוכן לכלבים הוי מוכן לאדם דדעתיה דאיניש אבל מידי דחזי ליה ועובר שגמעי טרפה ראו לו לכשילול, הלכך מאתמול דעמיה עליה, אם יולד יאכלנו,

תניא כותיה דרב דאפרוח שנולד ביו"ט אסור משום מוקצה תניא כותיה דשמואל ואיתימא ר' יוחנן דאמר מותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה, תניא כותיה דרב עגל שנולד ביו"ט מותר אפרוח שנולד ביום טוב אסור, ומה הפרש בין זה לזה זה עגל מוכן אגב אמו בשחיטה וזה אפרוח אינו מוכן אגב אמו,

תניא כותיה דשמואל ואיתימא רבי יוחנן עגל שנולד ביום טוב מותר ואפרוח שנולד ביו"ט מותר, מאי טעמא זה עגל מוכן אגב אמו וזה אפרוח מתיר עצמו בשחיטה,

תנו רבנן אפרוח שנולד ביום טוב אסור, רבי אליעזר בן יעקב אומר אף בחול אסור לפי שלא נתפתחו עיניו ואחריו לאסורא מכל השק השוקן על הארץ, דלנקמן,

כמאן אזלא הא דתניא ויקרא יא לכל השרץ השרץ על הארץ לרבות אפרוחים שלא נתפתחו עיניהם? כמאן כר' אליעזר בן יעקב,

סוגיא ד"עם יציאתה נגמרה" 5 תירוצים:

אמר רב הונא אמר רב ביצה עם יציאתה נגמרה כשיצאה נגמרה ברייתא, אבל מקמי הכי לא חשיבא ביצה גמורה, ולקמיה מפרש ואילך למאי הלכתא, מאי עם יציאתה נגמרה?

1) אילימא עם יציאתה נגמרה ומותרת לאכלה בחלב הא במעי אמה אסורה לאכלה בחלב דהשתא הוה ביצה ולא בשר, אבל [נמצאת. רש"י] במעי אמה אינה ביצה, ואסורה לאכלה בחלב,

והתניא השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות ואפילו בלא קליפה לבנה, אלא שהתלמזן לצדו גמור, ואף על פי שמעורה עדיין בגידין שריא, דלנקמן מפלגי ר' יעקב עליה, ואמר אם היו מעורות בגידין אסורות מותרות לאכלן בחלב פ"י ואם רוצה לחלק בין אלו שהם בשלל הביצים בין אלו שנגמרו, אין יציאתה ממעי התרנגולת שייכות ליה,

2) אלא עם יציאתה נגמרה ומותרת לאכלה ביום טוב הא במעי

אבני חן למסכת ביצה

קמ"ל רבי אמי דסתם מאן דנעי ציעא דפחא [ביון שפירש בן] לאפרוחים צעי להו, ואין אלו שוין לו כלום,

ההוא דאמר להו ביעי דדכרא שילדתן מרנגול מחרנגול, ולא נתחממה מן הקרקע לקולטן בלא זכר למאן, ביעי דדכרא למאן, יהבו ליה ביעי דספנא מארעא קולטת ציזים כשמתעפרת בקרקע, # [קולטת אינה מבחין, אלא בתוך גופה נקלט ביצה לתוך הצנור שהביצה נגמרת בתוכה, ולשון מתעפרת פ' שהוא מתבכבת בקרקע אנה ואנה וע"ז הוא מתחממת].

[ובסמך לקמן אמר כל היכא דליכא זכר לא ספנא מארעא, כלומר, אינה קולטת ציזים מן הקרקע אלא מן הזכר, ואינו (אלא). תולדות יעקב פ' שאין הפירוש מלשון מתבכבת אלא הפירוש שמתחממת עיי"ש] לשון ושאפוי [לשון כסוי. רש"י] עמוי חול דברים ל"ג י"ט] מתחממת בקרקע ויולדת ציזים, ואותן ציזים אין מגדלות אפרוחים, וכתב הראש יוסף וספינה מעין זה שמכוסה מכל צד שלא יכנסו המים, עיין אהלי יהודא, ותרנגולת שקולטת מארעא מתבכבת גופה בעפר עד שנתחמם [דלא פירש כהתולדות יעקב],

אתא לקמיה דרבי אמי, אמר להו מקח טעות הוא והדר,

פשיטא? מהו דתימא האי לאכילה קא בעי להו והאי דקאמר דדכרא משום דשמינן טפי, למאי נפקא מינה למיתבא ליה ביני ביני, קמ"ל דסתם מאן דבעי ביעא דדכרא לאפרוחים בעי להו, ואין אלו שוין לו כלום. עפ"י רש"י לעיל,

4) ואי בעית אימא מאי עם יציאתה נגמרה עם יציאת רובה נגמרה ולענין יום טוב אמר, דאם יצאה רובה מערב יום טוב וזמרה בתוך מעיה, וילתה בלילה מותרת, דהויא ליה כאלו נולדה מאתמול וכדרכי יוחנן דלמר לקמן הכי דא"ר יוחנן ביצה שיצאה רובה מערב יום טוב וחזרה ואחר כך נולדה ביו"ט מותרת לאוכלה ביום טוב, משום דהויא לה כנולדה בחול. שטב"ק מותרת לאכלה ביום טוב,

5) ואיכא דאמר מאי עם יציאתה נגמרה עם יציאת כולה נגמרה עם יציאת כולה אין אבל רובה לא ולאפוקי מדר' יוחנן רב לאפוקי מדרכי יוסון אמר, ועם יציאתה דקאמר עם יציאת כולה, ולמעטוי יציאת רובה ואם יצאה כולה אינה חזרת עוד,

גופא השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות ראה תוס' דגמורות היינו החלמין, או דלא גריסין "גמורות" מותרות לאכלן בחלב, ר' יעקב אומר אם היו מעורות מחסורות בגידין אסורות,

מאן תנא להא דת"ר האוכל מנבלת עוף טהור מטמאה האוכלה לעמא בגדים שהוא לבוש בשעת בליעתה, ואין לה טומאה מגע ומשא, ובמסכת נדה (נא, א) יליפין לה, והאוכל אחד מן הדברים הללו ממנה מן השלל בשט"א (זרור, תבילה) , כמו שלל של כוססין (שנת מת, ז) של ביצים כשהן כבושין ושלולין וקבושין בשדרה, כלומר, האוכל אותם ציזים בעודן מעורין בגידין [כשהן נשללין וקבושין בשדרה, כלומר האוכל מציצים בעודן מחוברין בגידין. ד"ס] מן העצמות ומן הגידין וקסבר אין בגידין גומלן טעם ומן הבשר שנתלש מן החי לא נבלה היא טהור,

מן האשכול של ביצים מצער השדרה שהציצים אדוקים שם מן הקורקבן the thick muscular stomach of birds ובני מעיין או שהמחה את החלב המך אם השומן וגמיעו טמא וזהו שרש וזהו שרש (חולין קא, א) פירשין והא אכילה כמיצה ציה, ואמר רבי שמעון בן לקיש [וכל נפש. כ"ה בחולין] לרבות את השומה, והלא כמיצ [וכל נפש. ויקרא י"ז ט"ז] אשר מאכל נבלה, ובגמלת עוף טהור ממוקס, כמורת כהנים ראה ד"ס,

לפי לשון ראשון יהיה שלל כשהן נשללין וקבושין בשדרה [דרגא ב], ואשכול הוא בשר שהביצים אדוקים שם [דרגא א], ואיכא דאמרי אשכול היינו ביצים המעורות בגידין [בערך דרגא ב], ושלל היינו שאינן מעורות [דרגא ג].

מאן תנא מן השלל של ביצים [דרגא ב] טהור אלמא לאו צער הוא? אמר רב יוסף דלא כרבי יעקב דאי כר' יעקב האמר אם היו מעורות בגידין אסורות שיש להם דין בשר,

אמר ליה אביי ממאי דלמא עד כאן לא קאמר רבי יעקב התם אלא לענין אסורא דאף על גב דלאו צער נינהו אכר לה מדרבנן, הוילין וקרוצים להיות צער, ואיכא למגור משום צער בחלב אבל לענין טומאה לא דלאו צער נינהו דלעמו, וכי תימא לענין טומאה נמי נגזור דלטמו מדרבנן, כי היכא דגזרין לענין אסורא אפוישי טומאה הוא דליכא הפסד טהרות ואפוישי טומאה מדרבנן לא מפשינן ואף על פי שגזרו בטומאות במקומות הרבה, ליכא למימר הכא נמי נגזר, דלא נימא לן דלפשו בטומאות, ופירש הירשב"א ז"ל פירוש לפירושו דהבבלי מה שגזרו בדברים שהן מצויין, ולא שיוסיפו עוד לגזור בהו שהוא טומאה מחודשת, דבגלת עוף טהור אינה מטמאה במגע ובמשא ומטמאה בבית הבליעה, ובחיה ובבהמה הוא בהפך ממש. שטב"ק

ואיכא דאמרי דאשכול דסיפא דברייתא דטמא הוה משמע ליה לרב יוסף ציזים המעורות בגידין [דרגא ב], ושלל דתנא דברייתא דטהור הוה משמע ליה שאינן מעורות כל כך כמו אותן הגמורות [פ' שנגמור החלמין כמש"כ בתוס', דהיינו דרגא ג], [הקדמות. ד"ס] לנא ביה קליפה הלכנה, שאינן דקויות יפה אלא מעט מאן תנא מן האשכול של ביצים [דרגא ב] טמא? אמר רב יוסף ר' יעקב היא דאמר אם היו מעורות בגידין [דרגא ב] אסורות דהא לרבנן מותר לאוכלן בחלב, # הגם דלעיל מחלק הגמ' שר' יעקב אמר רק לענין איסור וכי' זה רק לתרין שהברייתא אתיא גם כר' יעקב, אבל כאן אם אפשר לומר דאתיא כר' יעקב לא נרחוק לחלק דלא אתיא כוותיה,

א"ל אביי ממאי דאשכול מהנדך דתליא באשכול [דרגא ב] ואתיא רק כר' יעקב, דלמא אשכול גופיה צער הדעוק בשדרה, והציצים אדוקין צו [דרגא א, ובוה גם רבנן מודו שבשר נמור הוא],

וכי תימא אשכול גופיה מאי למימרא? מידי דהוה אקורקבן ובני מעיין דאע"ג דבשר נינהו כיון דאיכא אינשי דלא אכלי איצטריך לאשמועינן, הכא נמי כיון דאיכא אינשי דלא אכלי איצטריך לאשמועינן,

ת"ר כל שתשמישו ביום נולד ביום כל שתשמישו בלילה נולד בלילה כל שתשמישו בין ביום ובין בלילה נולד בין ביום ובין בלילה,

אבני חן למסכת ביצה

כל שתשמישו ביום נולד ביום זו תרנגולת, כל שתשמישו בלילה נולד בלילה זו עמלק קל"א שר"ץ (עמלק) בלעז, כל שתשמישו בין ביום ובין בלילה אדם וכל דמיו ליה,

אמר מר כל שתשמישו ביום נולד ביום זו תרנגולת, למאי נפקא מינה? לכדרב מרי בריה דרב כהנא,

* חזקה שאין תרנגולת שמתעברת מזכר, וולדת בלילה.

* היכא דספנא מארעא יולדת אף בלילה.

* בדאיכא תרנגול זכר במקום לא ספנא מארעא.

דאמר רב מרי בריה דרב כהנא בדק בקנה של תרנגולין מערב יום טוב ולא מצא בה ביצה, ולמחר השכים קודם עלות השחר ומצא בה ביצה, מותרת [והיא דנקט דקדק ברישא קא משמע לן, דאף על גב דדקדק ולא מנא, דליכא למתליה בגולה בחול אפילו הכי מותרת, דסמכין אברייתא דקמיני כל שתשמישו ביום נולד ביום, והא דהא לא ילדמו בגולה],

והלא בדק? אימר לא בדק יפה יפה, ואפילו בדק יפה אימר יצתה רובה וחזרה הואי ואף על גב דמילתא דלא שכיחא היא, מנא דפשיטא לן דלינה יולדת בגולה תלין דה' וכדר' יוחנן לעיל בדף זה שביצה שיצאה רובה מערב יו"ט וחזרה מותרת לאכלא ביו"ט,

איני והא אמר ר' יוסי בן שאול אמר רב בדק בקנה של תרנגולת מערב יו"ט ולא מצא בה ביצה, ולמחר השכים ומצא בה ביצה אסורה? התם בדספנא מארעא והיא יולדת אף בגולה,

אי הכי דיש יולדת בגולה דרב מרי גמ' הכי שריא אימא מארעא ספנא וילדה בגלל יום טוב? בדאיכא זכר בהדה, בדאיכא זכר נמי אימא מארעא ספנא? אמר רבינא גמירי כל היכא דאיכא זכר לא ספנא מארעא,

ועד כמה? אמר רב גמרא משמיה דרב כל היכא

דף ז' ע"ב

דשמועה קליה ביממא שהקול אינו נשמע ביום בגולה, ובלילה משמיעין קולם למרחוק יותר מביום # [ולכן נקט ביום לאשמיעין השיעור, דאל"כ היה אומר סתם כל היכא דשמועה קליה] ולא נקט בלילה # [ולכן אין שיעורו כמו שנשמע בלילה] משום דתשמישו ביום. הוסיף,

עבר רב מרי עובדא דדקדק מערב יום טוב ולא מנא, והשכים ומנא, ולא היה תרנגול זכר עד שתין בתי עד ששים נמים, וסמך רב מרי על התרנגול, והמיר את הבית, ואי איכא נהרא לא עברא, ואי איכא מברא גשר עברא, ואי איכא מיצרא חבל קשור בראש שמי יתדות, אמת תקועה הנהר מזה ואמת תקועה הנהר מזה, ועץ קצר מוטל לרוחב הנהר ועוצרין בו דמוק על ידי שאוחזין בחבל ועוצרין לא עברא, הוה עובדא ועברא אמיצרא,

במאי אוקימתא לדריי יוסי גרמי שאל שאוסר כשמצא ביצה בדספנא מארעא וחיישין דילדתה בלילה ביו"ט, מאי איריא בדק כי לא בדק גמ' למה לא יחא

אסור? כי לא בדק אימא מאתמול הואי דכיון דרובא ציממא ילדן, אי לא דקדק תלין ציממא, אי הכי כי בדק גמ' אימא יצתה רובה וחזרה היא וכדר' יוחנן לעיל ע"א? דרבי יוחנן לא שכיח הלכך, בדאיכא זכר, כיון דקיס לן דלינה יולדת בגולה תלין כרבי יוחנן, אבל בדספנא מארעא לילד בגולה שכיח טפי מינאמה רובה,

ומביא עוד הלכה מר' יוסי בן שאול ואמר רבי יוסי בן שאול אמר רב האי תומא שחיקא שומין שמוקין סכנתא לגלויא הגשש שותה ממנו אם מנאמו מגולה, ומטיל בו ארס.

בית שמאי אומרים שאור בכזית, מאי טעמייהו דב"ש? א"כ דמד שיעורא לתרייכו לכתוב רחמנא חמין ולא בעי שאור, ואנא אמינא ומה חמין שאין חמוצו קשה בכזית שאור שחמוצו קשה לא כל שכן, שאור דכתב רחמנא למה לי, לומר לך שיעורו של זה לא כשיעורו של זה להכי לא יליף שאור מחמין, משום דחמין בככותב, דלא חימא דיו לגא מן הדין להיות כנדון, ושאר גמ' בככותב להכי כתביה בהדיא, לשעורי בשיעורא זוטא ושיעורא דגא, ולהכי נקט ככותב, דבהכי הוי יחזי דעתא, כדמפרש טעמא ציממא (עט, ב), אי גמ' שיעורין הלכה למשה מסיני,

ובית הלל? צריכי דאי כתב רחמנא שאור הוה אמינא משום דחמוצו קשה אבל חמין דאין חמוצו קשה אימא לא צריכא, ואי כתב רחמנא חמין משום דראוי לאכילה אבל שאור שאין ראוי לאכילה אימא לא צריכא,

ובית שמאי לית להו דרבי זירא דתמיה! והא קרא בהדיא כמי דאמר רבי זירא פתח הכתוב בשאור שאור לא ימנא בכמים (שמות יב) וסיים בחמין כי כל אוכל [מתמנא], והוא ליה למכתב כי כל אוכל שאור כו', דהא אחיז עונשו עם אזהרתו, לומר לך זהו שאור זהו חמין שיעור אחד לשניהם?

לענין אכילה כולי עלמא לא פליגי דאפילו בית שמאי מודו דחמין חייב בזית כשאור באכילה, וכדריי זירא כי פליגי לענין ביעור אבל לביעור לבית שמאי לא השוו, מדלאיטריך קרא למכתביהו לתרייכו לא יראה לך חמין ולא יראה לך שאור לא ילפינן לממיר כי הכי דבאכילה השוו הכתוב אכילת חמין לביעור שאור, אף לביעורו השוו לו, דמדלאיטריך למכתביהו יס חלוק בשיעורין בית שמאי סברי לא ילפינן ביעור מאכילה ובית הלל סברי ילפינן ביעור מאכילה,

אתמר גמ' א"ר יוסי בר חנינא מחלוקת לענין ביעור אבל לענין אכילה דברי הכל זה וזה בכזית,

תניא גמ' הכי דבביעור הוא דפליגי, ולא באכילה כתיב בשמות יג ולא יראה לך חמין ולא יראה לך שאור זהו מחלוקת שבין בית שמאי וב"ה, שב"ש אומרים שאור בכזית וחמין בככותבת וב"ה אומרים זה וזה בכזית.

כיסוי הדם הוא מצוה דאורייתא בחיה ועוף, ואם לא כיסה עבר על מצוה, ואינו אוסר הבשר באכילה.

שנינו במשנתנו השוחט חיה ועוף ביו"ט וכו', השוחט דיעבר אין דאי

אבני חן למסכת ביצה

והא קא עביד כתישה לרצ יהודה פריך, דאמר והוא שיש לו דקר נעק, אלמא דטעמא דממתינן לאו משום דאמי עשה דוכסהו דעפר ודמי את לא מעשה כל מלאכה, אלא משום דכבר חפז ועומד הוא, והא קא עביד כתישה, שעדיין רגלים מדובקים הם, ואין ראוי לכוף אלא אם כן כותשן, וכמש' תולדה דעוון הוא, ומלאכה היא?

אמר רב חייה בר אשי אמר רב

דף ח' ע"א

בעפר תיחוח, והא קא עביד גומא וחיב משום גנין? כדר' אבא דאמר ר' אבא החופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה פטור עליה כדמפרש טעמא דפרק קמא דחגיגה דכיון דאינו צריך אלא לעפרה ולא לגומא אינו צוה ולא חורש אלא מקלקל, וכל המקלקלים פטורים.

שנינו במשנתנו שאפר כירה מוכן הוא, אפר כירה מאן דכר שמייה דקאמר שאפר כו', דמשמע דהייב טעמא למילתיה דלעיל? אמר רבה הכי קאמר ואפר כירה מוכן הוא # אולי הוא עצם טובה שהרי כל אדם מבשל ביו"ט ויש לו אפר כירה,

אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא שהוסק מערב יו"ט מאתמול דעתיה עליה על האפר לכל מילי אבל הוסק ביום טוב דליכא למימר דעתיה עליה מאתמול אסור, ואם ראוי לצלות בו ביצה שיש עדיין רמץ חס מותר דמאתמול בעודם עשים היו מוכנים להסק ולשל וללגות, ועודנו בתשמישו זה, ואידי דחזי להפוכי ציה מדי לנליית ביצה שקיל ליה נמי ומנח ליה על הדס,

תניא נמי הכי כשאמרו אפר כירה מוכן הוא לא אמרו אלא שהוסק מערב יו"ט אבל הוסק ביום טוב אסור, ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר, הכנים עפר הרצה במקום אחד לגנתו לצורך גנתו ולחורבתו או לצורך חורבתו, לשטותן בהן מותר לכסות בו דכל זמן שהוא צבור דעתיה עליה לכל זרכיו,

ואמר רב יהודה, מכנים אדם מלא קופתו עפר כסתם, ונשטן במקום אחד ועושה בה כל צרכו כל זרכיו, ולא אמרינן בטלה לה לגבי קרקע הניח אידי דזוטרקא,

דרש מר זוטרא משמיה דמר זוטרא רבה והוא שייחד לו קרן זוית ולא שעתה, דמוכחא מילתא דלזרכיו קא בעי לה, ובעפר תיחוח קאמר, שאינו מחוסר לא חפיהה ולא כתישה אלא הכנה,

מיתבי כוי ספק חיה ספק בהמה אין שוחטין אותו ביו"ט משום דשמא חיה הוא וצריך כסוי, והוא אינו יכול לכסותו ביום טוב, דקמני ואם שחטו אין מכסין את דבולו דשמא בהמה הוא, ואין צו מנזח כסוי, ואין מטלטלין העפר לכן, ואי איתא דיש עפר שמוכן לכל זרכי אדם אפילו הוא בהמה לכסייה כדרך יהודה אם הכנים קופת עפר?

ולטעמיה דלכסייה באפר כירה או בדקר געוין דהא כהניא תנא בממתינן דמוכן הוא, אלא דלית ליה, הכא נמי דלית ליה,

שחט משמע, אבל לבתחלה לא שרי ליה צית שמאי לשחוט, אלא אם כן יש לו עפר מוכן תיחוח סיפא וב"ה אומרים לא ישחוט מכלל דת"ק סבר ישחוט לבתחלה בהמה! הלא השוחט קאמר ונמצא שיש סתירה בלשון המשנה?

הא לא קשיא לא ישחוט דצית הלל אכסוי לחודיה קא מהדרי, והכי קאמר לא יגמור מעשה השמיטה, דהיינו הכסוי לא ישחוט ויכסה קאמר אף על פי ששחט לא יגמור ובין ב"ש ובין ב"ה מייירי בדיעבד,

אימא סיפא ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה מכלל דרישא לאו דיעבד הוא?

אמר רבה הכי קאמר השוחט שבא לימלך אף על גב דהשוחט דעלמא דיעבד, על כרחך הלא לבתחלה, השוחט שבא לשחוט (בהמה) וצא לימלך לנו מה יעשה, אם ישחוט אם לא, הוילין ואין לו עפר תיחוח כיצד אומר לו, ב"ש אומרים אומר לו "שחוט חפור וכסה" ובית הלל אומרים לא ישחוט אא"כ היה לו עפר מוכן מבעוד יום,

רב יוסף אמר ה"ק השוחט שבא להמלך כיצד אומר לו ב"ש אומרים אומר לו לך "חפור שחוט וכסה" וב"ה אומרים לא ישחוט אא"כ היה לו עפר מוכן מבעוד יום ולקמיה מפרש במאי קמפלגי רבה ורב יוסף אליבא דצית שמאי,

א"ל אביי לרב יוסף לימא מר ורבה בדרכי זירא אמר רב קא מפלגיתו, דא"ר זירא אמר רב השוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה שנאמר ויקרא י' ושפך את דמו וכסהו בעפר משמע שהוא נצטל ועומן בעפר קודם הכסוי עפר לא נאמר וכסהו עפר הוי משמע דלא קפיד אלא אכסוי אלא בעפר, מלמד שהשוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה,

דמר רב יוסף אית ליה דרבי זירא וצעינן עפר למטה, והכי קאמר רבה אם יטילין לומר לו שחוט מיד, שיש לו כבר עפר למטה שרינן ליה, אבל אם אנו צריכין לומר לו חפור תחלה לא נמיר לו ורבה לית ליה דרבי זירא,

א"ל בין לדידי בין לרבה אית לן דרבי זירא וצריך ליתן עפר למטה, והכא בהא קא מפלגינן רבה דאמר שחוט חפור וכסה סבר אי איכא עפר למטה אין אומרים לו שישחוט, אי לא לא, חיישינן דלמא לאתח חפיהה פ' לאחר שהפך קודם שחוט ליתן עפר למטה ממליך ולא שחוט נמצא שחופר בהם, ולדידי רב יוסף הא עדיפא דלא תגזור הכי אלא ילך ויחפור וישחוט דאי לא שרית ליה אתי לאמנועי משמחת יום טוב.

שנינו במשנתנו ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה, אמר רבי זריקא אמר רב יהודה והוא שיש לו דקר געוין מבעוד יום רק אז מותר לקח העפר, ויטלטל הדקר צריך לומר שהותר הדוח ליה כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו. חתם סופר, שמתני שרייק מלשון "דקר" דהויל"ל סתם שיחפור ויכסה.

אבני חן למסכת ביצה

אלא אמר רבא אפר כירה דעתו לודאי ואין דעתו לספק הלכך, חסור מוקצה איכא, והוא הדין לדרב יוסה, [וצ"ע שהרי הספק של חבוי הוא בהלכה, אבל למעשה בודאי יכסה דם חבוי ולמה לא נאמר שהכונה גם לזה. וראה רש"י]

[לעיל תירץ מוכן לודאי ואין מוכן לספק, וקס"ד דהכי קאמר אף על גב דדעתיה לכל מילי, הכנסתו מועלת לודאי ואינה מועלת לספק, אבל עכשיו מתרין שאין "דעתו" רק לודאי],

ספיקות [ה % בדרך משל]:

צואה = 70%, קרוב לודאי

דם צפור = 80%, קרוב לודאי

כוי = 50-50%, ספק

ואזדא רבא למעמיה דאמר מי שעמו לודאי לא רמי אנפשיה לאזמוני למידי דספק, דאמר רבא הכנים עפר לכסות בו צואה ציוס טוב, שיש לו חינוך וירא שמה יטיל רעי ציוס טוב לפניו מותר לכסות בו דם צפור שיש לו, לשחוט ציוס טוב, דכיון שהזמינו לספק כל שכן לודאי, דם צפור אסור לכסות בו צואה,

נהרבלאי אמרי בסנהדרין (יז, 3) מפרש דהוא רמי צר צריצי אפילו הכנים עפר לכסות בו דם צפור מותר לכסות בו צואה כיון דאזמוניה אומניה, דהא נמי קרוב לודאי פ"א אף שדם צפור יותר שכיח מצואה, מ"מ כיון שדם צפור אינה ודאי ממש רק קרוב לודאי, אמרינן דאזמוניה לכל שקרוב לודאי,

אמרי במערבא, פליגי בה ר' יוסי בר חמא ור' זירא, ואמרי לה רבא בריה דרב יוסף בר חמא ור' זירא, חד אמר כוי הרי הוא כצואה המכניס עפר לכסות צו זואה מותר לכסות צו דם כוי, דזהו ספק וחד אמר כוי אינו כצואה והמכניס עפר לכסות זואה אסור לכסות צו דם כוי, דכוי לגבי זואה כספק לגבי ודאי, דזואה חינוך שכיחא, וקרובה לודאי,

תסתיים דרבא הוא דאמר כוי הרי הוא כצואה זואה כספק, וכוי מותר בהזמנה זואה דאמר רבא הכנים עפר לכסות בו צואה מותר לכסות בו דם צפור, דם צפור אסור לכסות בו צואה אם יש לו חינוך קטן והטיל זואה ציוס טוב, מאי טעמא, דם צפור ודאי היה לו ששחטנו ויהא כריך כסוי, אבל הזואה ספק הוא אם ילכד במקום המאוס לו, ודעתו לודאי ולא לספק, אלמא ספק הוא ולכן אמרינן דרבא הוא זה שאומר דכוי הוא ספק כמו שצואה הוא ספק תסתיים,

ולפרש"י קשה דילמא צואה חשיבא ספק נדר צפור וכודאי כנגד כוי, רש"י, וראה שם מה שפירש.

רמי בריה דרב ייבא אמר כוי היינו טעמא דלא מכסינן גזירה משום התרת חלבו דאי שרית לכסוייה אמי למימר מיה הוא אי הכי אפילו בחול נמי? בחול אמרי לנקר חצרו הוא צריך הרואה אומר לא מפני שטעון כסוי, אלא כדי לנקר חצרו מכהו, שחט באשפה מאי איכא למימר איסור גופיה אמי למימר מיה הוא, דהא מלכו ליה כסוי בא לימולך מאי איכא למימר מיה שיש לו כוי,

אי הכי מאי איריא כוי שהוא ספק, אפילו היה ועוף שהם ודאי נמי לא דהא כנים הלל קיימא לן דאסרי, ואפילו דיעבד, בלא דקר נעון [להפור ולכסות]? לא מבעיא קאמר הא דנקט כוי אין שומטין כל שכן מיה גמורה הטעונה כסוי והוא אינו יכול, ולרבותא אשמעינן כוי, ולא מיבעיא ודאי לא מבעיא ודאי דלא לשחוט שאינו יכול לכסות, אבל ספק # [אף שספיקא דאורייתא לחומרא], אימא משום שמחת יו"ט לשחוט ולא לכסייה, קמ"ל,

דף ח' ע"ב

והא מדרקתני סיפא כלומר בשלמא כוי אין שומטין אותו ביו"ט דרישא אינטריך דקאמר, דלא תימא נשחוט משום כבוד יום טוב בלא כסוי, אלא סיפא, דקתני ואם שחטו אין מכסין את דמו אי דלית ליה מדא מהני לכסות, מאי אינטריך לשומטין שאסור לחפור ביו"ט לכסות דם ספק, השתא ודאי אין מכסין, ספק מציעא, אלא שמע מינה מכלל בראית ליה עסקינן דלגבי ודאי מכסין, ואשמעינן דספק לא, וקשיא לן אמאי אין מכסין, אי כדרב יהודה אי בנשר הכירה?

אלא אמר רבא אפר כירה [וכן מלא קופתו עפר] מוכן לודאי ואין מוכן לספק קא סלקא דעתך דהכי קאמר אף על גב דדעתיה לכל מילי, הכנסתו מועלת לודאי ואינה מועלת לספק, ופרכינן וכוון דדעתיה עלויה, ומשום דאקצה ליכא לספק מאי טעמא לא מכסין, משום דקא עביד גומא בתמיה, ודאי נמי קא עביד גומא? אלא כדר' אבא ודאי מאי טעמא שרית כדר' אבא, דאמר לעיל מקלקל הוא ופסור עליה הכא נמי כדר' אבא,

אלא ספק מאי טעמא דלמא עביד כתישה גרסינן, שמה יהו שם רגבים ויכמישם, פ"א כיון דמיידי בעפר תוחוח לכן הוא רק ספק שיהיו שם רגבים. ת"י ודאי נמי נגזור משום כתישה ומשני כיון דרוב פעמים אין צריך לכמוס לא גזור רבנן משום כתישה, דאי נמי אמו לדי כך לאו איסורא דאורייתא איכא, דאמי עשה דוכסהו בעפר ודמי לא תעשה מלאכה, דקיימא לן בפרק קמא דיבמות (ד, א) עשה דוחה את לא תעשה? ודאי כי קא עביד כתישה אתי עשה ודחי את לא תעשה,

אימר דאמרינן אתי עשה ודחי את לא תעשה כגון מילה בצרעת דכתיב (דברים כד) השמר בנגע הצרעת, ותניא בקולץ בהרתו הכתוב מדבר, ותניא בגמרא, דאם לא הוצא כלי במסכת שבת (קלב, 3) ימול צמר ערלתו אפילו במקום בהרת יקוץ, אי נמי ציית ככלאים, דכתיב (דברים כ3) לא תלבש שטננו וסמך ליה גזילים תעשה לך דשעת מילה או שעת גזית הטלית מעקר לאו ומקיים עשה, אבל עשה זה, כשהוא כותש עוצר בלאו, והעשה אינו מקיים עד שיכסה א"נ סדין בציצית, דבעידנא דקא מעקר לאו קא מוקים לעשה, הכא בעידנא דקא מעקר לאו לא מוקים עשה?

הא לא קשיא דבהדי דכתיש קא מכסי, סוף סוף יום טוב עשה ולא תעשה הוא דכתיב (ויקרא כג) ציוס הראשון שבתון דמשמע שבת ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה?

אבני חן למסכת ביצה

ובא לימנך למחנכים אם צריך לבסותו ובחול, והם מורים לו שצריך כסוי?

אלא בחול אי נמי מספקא כלומר בחול, זה שהורוהו לבסות לא מחזיק ליה בחיה ודאית דמימר אמר אי נמי מספקא להו לרבנן אי חיה אי בהמה אמרי ליה זיל טרע וכסי טו, אמרי ליה גרסינן **אמרי ליה רבנן זיל טרע וכסי, ביום טוב אי מספקא מי אמרי ליה רבנן זיל טרע** מירחא ביו"ט וכסי,

תני רבי זירא לא כוי בלבד אמרו דאין מכסין ביום טוב, דדין הוא שלא יבסוהו שמה בהמה היא, וטרע טרמא דלא מנא, ואפילו באפר הכינה אלא אפילו שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמן זה בזה דאיכא חד דטעון כסוי אפילו הכי **אסור לבסותו ביום טוב** משום דקא "טרע" נמי בשל בהמה,

אמר רבי יוסי בר יאסיניא לא שנו אלא שאין יכול לבסותו בדקירה אחת אבל יכול לבסותו בדקירה אחת מותר, פשיטא דהא לא טרע בשביל בהמה מדי? מהו דתימא נגזר דקירה אחת אטו שתי דקירות קמ"ל,

הבר מצוה של נבדו חב' אהרן וישע שווייצער נ"י י"ד חשון תשס"ו, ואמרתו שבשמחת בר מצוה שונה השמחת משמחת נישואין, שבנישואין צריך לשמח החתן והכלה כיון שהם נכנסים לחיות יחד והם מודאגים שהזיווג יעלה יפה ולכן מצוה לשמחם, אבל הבר מצוה השמחת היא של כל כל ישראל שעוד ילד נכנס לעול המצות.

אמר רבה שחט צפור מערב יו"ט אין מכסין אותו ביו"ט דהיינו לו לבסות מצדו יום, ומשום אמונתי משום שמחת יום טוב ליכא, דמשום דלא מכסי דס לא מתקרי צפור באכילה, אבל ביו"ט אם נאמר לו שלא יבסה או לא ישחוט.

פי' ולערב אם רשומי ניכר יבסה ובין כך ובין כך בופה עליו כלי לשמרו כדי שיבסנו. שטמ"ק

דף ט' ע"א

גלגל עיסה מערב יו"ט מפריש ממנה חלתה ביום טוב ואף על גב דמתן לקמן ביצה (לו, ד) אלו הן משום שבות אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב, והא נמי כתרומת דגן דמלא, שהיה יכול להפרישה מערב יום טוב אפילו הכי מפריש, שלא גזרו על תרומת עיסה, שהרי מותר לגלגלה ביום טוב ולאפותה, כדי לאכול פת חמה,

פי' ולא דמי לדם צפור דהתם לא נאסר העוף כי לא יבסה, אבל הבא שאי אפשר לאכול מן הפת בלא הפרשת חלה נמצא שהוא נמנע משמחת יו"ט. שטמ"ק, וראה תוס'.

אבוח דשמואל אמר, אפילו גלגל עיסה מערב יום טוב אין מפריש ממנה חלתה ביו"ט דלא היתרי להפריש חלה אלא בעיסה שנתגלגל ביום טוב, אבל זו היה לו להפריש מערב יום טוב, כתרומת דגן [מירוש. ד"ם] ופירות,

לימא פליגא דשמואל אדאבוח, דאמר שמואל חלת חוצה לארץ חלה טורטרי"ל (לחם שאופים על גחלים, תרצה) חלה שמרימין מן העיסה שצמחה לארץ, והאילו ואינה מן התורה, כדקיימא לן בקדושין (לו, ד) כל מנחה התלויה בפירות הגדלים בארץ אינו נוהג אלא בארץ ולכן אוכל והולך כל הפת, ומשייר כדי חלה ואח"כ מפריש ומפרישה

באמרינו, אלמא הפרשה שלא לגזך היא, ולא היא הפרשה, והמפרש ביום טוב אינו כמתקן דלמסקר כשאר הגזנות תרומה דגזר זה רבנן **מפני שנהלא כמתקן** # דהא אבוח דשמואל ושמואל שניהם היו בחזון לארץ, ומדברים על חלת חו"ל?

אמר רבא דשמואל לא פליג על אבוי, ד מי לא מודה שמואל אף על פי שאינו צריך להפרישה **שאם קרא עליה שם** שחל עליה שם חלה **שאסורה לזרים** ואסורה לזרים, אלמא שם תרומה עליה, ואימא ככלל אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב.

מתני': ב"ש אומרים אין מוליכין את הסולם משובך לשובך [כדי ליטול יונים לשחטן ביום טוב. מבוארות, ומיירי בעופות קטנים שלא פרחו שאין בהם משום צידה. תוס''] קא סלקא דעתך סולם המיוחד לכך, ויכיר שהוא של שובך, וטעמא דצית שמאי מפרש בגמרא, דאסרי ואף על פי שהוא צא ליטול גוזלות לשמחת יום טוב,

אבל מטהו מחלון לחלון שיש בשובך, ומבעוד יום היתה עומדת שם הסולם, הופך אותו סולם לחלון אחר שיש באותו שובך. ר"י מלינגל, באותו שובך עצמו, שכן דרך שובך להיות צו מחילות הרבה, קן לכל זוג חוג, וחלון לכל קן וקן,

וב"ה מתירין [אף ההולכה משובך לשובך שצורת הסולם מוכחת שלא להטחת גג הוא מוליכה. בית הבחירה].

* אמר רב חנן בר אמי מחלוקת ברה"ר אבל ברה"ד ד"ה מותר.

* והאמר רב יהודה אמר רב כל מקום וכו' אפילו בחדרי חדרים אסור.

* תנאי היא דתניא שומחן בחמה אבל לא כנגד העם, ר' אלעזר ור"ש אוסרין.

* איכא דאמרי אמר רב חנן בר אמי מחלוקת ברה"י אבל ברה"ר ד"ה אסור.

* לימא רב דאמר כב"ש?

* תנאי היא דתניא שומחן בחמה אבל לא כנגד העם, ר' אלעזר ור"ש אוסרין.

גמ': אמר רב חנן בר אמי, מחלוקת ברשות הרבים, דב"ש סברי הרואה שהוא מוליכו אומר # [אין הפירוש שהוא חושדו בכך שהרי הוא מלאכה דאורייתא, וכי נחשד ישראל כשר על כך, אלא "שנראה כן" ולכן "אומר"] **להטות גגו הוא צריך** והרי הוא עושה מלאכה ביום טוב, שהיו עמין גגותיהן צמיט, לפי שלא היו משופעין, אלא עשויין כמין תקרת עליה, ומשתמשין בהן, לפיכך עמין אותן, ומשפעין הטיח לגד הכתלים, שיוצו מימיו,

[הטחת הנג הוא מלאכת בונה, ולפי החת"ם הוא מלאכת מברח].

וב"ה סברי שובכו מוכיח עליו שזכו של סולם מוכיח, שהוא ניכר שהוא של שובך, אבל ברשות היחיד, דברי הכל מותר שהרי אין אדם רואהו,

איני, והא אמר רב יהודה אמר רב, כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין [מראית העין הוא פחות מחשד, ולכן לא אמר מראית עינים. ראה שעמ"צ"ב] אפילו בחדרי חדרים אסור וקשיא דרז אדרז חנן,

אבני חן למסכת ביצה

רבי דוסא אף מדרין בו אם מחלון רחוק, ואין ראש הסולם מגיע שם (בה) דהטת מדרין רגליו של סולם מעט מעט וזה יותר מהפירה,

בני רבי חייא נפוק לקרייתא לכפרים, לראות שדומים כי אתו אמר להו אבוהון כלום מעשה בא לידכם וכשבאו מצאם אביהם שהיו נושאים ונותנים בזה בינם לבין עצמם בבני אדם שמפסקין בהוראה. מאירי, אמרו לו סולם בא לידנו הולכת סולם של עליה לשוכן והתרנוהו, אמר להם צאו ואסרו מה שהתרתם, אינהו סבור מדיקא אמר רבי יהודה בסולם של עליה לא פליגי מכלל דתנא קמא סבר בשל עליה פליגי דמורה ומודים דכולהו,

פי' הם סבור דלפי הת"ק לא פליגי ב"ש וב"ה בסולם של שוכן, וגם בסולם של עליה דהולכה כ"ע פליגי דמורה, ופליגי ב"ש וב"ה רק בחורה. ולפי ר' יהודה בסולם של עליה לכ"ע הבל אסור, ובסולם של שוכן להוליד לכ"ע מותר, ופליגי ב"ש וב"ה רק להחזיר סולם של שוכן.

ולא היא רבי יהודה טעמיה דתנא קמא קא מפרש ובשל עליה ליכא למאן דשרי ממיא מדיקתני דמלאה דמלא קמא מוליכין את הסולם משוכך לשוכך דמלאה סולם המיוחד לשוכך קאי, ואי סלקא דעתך בסולם של עליה פליגי, האי מוליכין את הסולם משוכך לשוכך, מוליכין את הסולם לשוכך מבעי ליה שאם היא מיוחדת לעליה צריך להביאה מהעליה לשוכך! אלא לאו הכי קאמר של שוכך אין של עליה לא,

ואידך ובני ר' חייא סברו מי קתני סולם של שוכך דהוי משמע דכשל שוכך קאי משוכך לשוכך קתני ולעולם בשל עליה, ודברתא דאשמועינן דיוליכנו מעליה לשוכך ראשון ואפי' לכמה שובכין וממנו לכמה שובכין. לפי דאפשר דשוכך קמא לא ימצא יונים באות נפשו לכך רשאי להוליד אפילו לכמה שובכין עד שימצא את שאהבה הפשו. מ"ג,

איכא דאמרי אמרו לו בניו של ר' חייא דהוי סולם של עליה והולכו לשוכך מבעוד יום ועבדו כל היום ומהלכו למלון בא לידנו והתרנוהו, אמר להם צאו ואסרו מה שהתרתם, אינהו סבור מאי דקא אסר תנא קמא דרבי דוסא, דהוא ר' יהודה, דאמר בסולם של עליה אסור להוליד קא שרי רבי דוסא מיהא להטות, ולא היא מאי דקא שרי תנא קמא דהיינו של שוכן להוליד קא אסר רבי דוסא ואתא למימר הולכה אסור, הטיה שרי, ובשל עליה לא איירי כלל.

שנינו במשנתנו אבל מטהו מחלון לחלון וכו' וב"ה מתירין, אלמא גבי שמחת יו"ט ב"ש לחומרא אין מוליכין את הסולם וכו' וב"ה לקולא,

1) ורמינהי השוחט היה ועוף ביום טוב ב"ש אומרים יחפור בדקר ויכסה וב"ה אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום והא דלא הקשה מביצה שנוצרה ביו"ט ראה תוס'? אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה כאן והולפת שיעתק, וצריך להפוך דבריהם,

ממאי וממאי דמוחלפת, ומאי קשוי ליה לר' יוחנן דלמא טעמייהו דבית שמאי התם משום עד כאן לא קאמרי ב"ש התם אלא היכא דאיכא דקר נעוץ וליכא דאסור אבל היכא דליכא דקר נעוץ דאיכא דרמז מפירה לא שרי, ואפילו בעפר מיוחד, שהוא כחפור ועומד, והכא נמי לא שגא, דהא איכא חשדא דלהטות גגו,

ואי נמי עד כאן לא קאמרי בית הלל חכא אלא דשוככו מוכיח

ואף על גב דרב אמורא הוא מקשי מיניה, מפני שרצן של כל בני הגולה היה צדקו, חזן משמואל, [ואף על גב דאין מקשים מאמורא לאמורא שאני רב דקשיש מיניה. שטב"ק?]

תנאי היא איכא תנא דקאי כותיה [דרב חנן בר אמי, שיש לחלק בין במקום שבני אדם רואים, למקום שאינם רואים], דתנאי, שוטחן בחמה מי שנשרו כליו בדרך צמי גשמים, שוטחן בחמה, וכן נוגזין מאלוין אבל לא כנגד העם שלא יאמרו כצנן בשבת, אלמא מידי דמשום מראית העין מותר, צמקום נטע ר' אלעזר ור' שמעון אוסרין,

איכא דאמרי, אמר רב חנן בר אמי מחלוקת ברשות היחיד, דב"ש אית להו דרב יהודה אמר רב, וב"ה לית להו דרב יהודה אמר רב ומתירין ברה"י אף שבר"ה אסור, אבל ברשות הרבים דברי הכל, אסור,

לימא רב דאמר כב"ש לרב חנן קא פריך, דאוקי לה בית הלל דרשות הרבים אסרי ודרשות היחיד שרי, אם כן לרב חנן רב דאמר כל מקום שאסרו כו' דאמר בבית שמאי, דתמיה, הא ודאי לא צדיק בית הלל ועבד כבית שמאי, ועל כרחך לבית הלל אפילו דרשות הרבים מותר, משום דשוככו מוכיח עליו, דאי דרשות הרבים אסור ודרשות היחיד שרי לא הוה אמר רב להא שמעתא?

תנאי היא, דתנאי שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם, רבי אלעזר ור"ש אוסרין כלומר, אמר לך רב חנן ודאי רב דאמר כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור סבר דבית הלל אפילו דרשות הרבים שרי, ופליגי עלי,

ואנא שאומר דלכ"ה ברה"י מותר וברה"ר אסור דאמרי כי האי תנא, דאמר שוטחן בחמה, דלית ליה דרב, וההוא תנא מוקי בית הלל כותיה, דלא התיירו אלא דרשות היחיד,

ורבי אלעזר ורבי שמעון דקצירא להו כרב שאוסרים לשוטחו נגד העם מוקמי שריותא דבית הלל דמתניתין ואפילו דרשות הרבים, דקא סברי שוככו מוכיח עליו, ובית שמאי לית להו שוככו מוכיח עליו, ואסרי אפילו בחדרי חדרים, [יש מפרשים דלרב קא פריך, ואמר לך רב: תנאי היא, ולא מלתא היא, דמאי רצוניהו דרבי אלעזר ור' שמעון צמקום בית הלל, הא בית שמאי נמי טועא הוה, ואין הלכה כמותן],

דף ט' ע"ב

מתניתין דקמאי דהולכת סולם פליגי דלא כי האי תנא דקמאי דהולכה מודה, מפני שצריך יום טוב היא דתנאי אמר רבי שמעון בן אלעזר מורים ב"ש וב"ה שמוליכין את הסולם משוכך לשוכך, לא נחלקו אלא להחזיר שב"ש אומרים אין מחזירין וב"ה אומרים אף מחזירין את הסולם במקום שלקחו משם,

והברייתא ממשך אמר רבי יהודה כמה דברים אמורים בסולם של שוכך אבל בסולם של עליה דהוא ודאי אמרי להטות גגו הוא צריך דברי הכל אסור, רבי דוסא אומר מטהו מחלון לחלון, אחרים אומרים משום

אבני חן למסכת ביצה

השיטה,

עליו ולכן הם מתירין להוליד, אבל התם לחפור לכיפוי הדם לא דגורי משום כמיסה, דלמא זמנין דעבי כמיסה,

ממאי דלמא לא היא עד כאן לא קאמרי ב"ש התם אלא היכא דאיכא דקר נעוץ אבל היכא דליכא דקר נעוץ לא, אי נמי עד כאן לא קאמרי ב"ה הכא אלא דחוי למוזנא עלויה כן היתה ישיבתם שוטמין בגדים על גבי הקרקע, וסמכין ויושצין על גביהן כפופין, כדאמרינן בפסחים (קט, ח) הוה זגין אצרכי דהדדי, וזמנא שטיחמו זורק יום טוב אבל התם לא,

5) אלא אי קשיא הא קשיא ב"ש אומרים אין מסלקין את התריסין ביום טוב דלמא תולדות החלונות של חנויות, שסוגרין בהן החלונות בלילה, ומסלקין אותם ביום, ונותנין אותן לפניהם, ושוטמין עליהן חבלין למכור לרבים, וזיוס טוב מותר ליקח מחנוני המכור אותם, ובלבד שלא יזכר כסוס מקה, וב"ה מתירין אף להחזיר ולסגור בהן, ומורה ודאי שלא לזרוק היא, ואפילו דאמרינן אין בנין בכלים ערשא דלא זורק מיהא הוה, וקא שרינן ליה משום מחלפן, כדלקמן, אלמא משום שמחת יום טוב מקילינן, וקשיא צית הלל דכסוי, אלמא גבי שמחת יו"ט ב"ש לחומרא וב"ה לקולא,

ורמינהי השוחט חיה ועוף ביו"ט וכו' בשלמא ב"ש אבית שמאי לא קשיא # צ"ע למה שינה הלשון כאן מהלשון שאמר לעיל בכל הקשיות? התם דאיכא דקר נעוץ הכא ליכא דקר נעוץ כלומר, ליכא טעמא להמירא, דקא סברי יש בנין בכלים אלא ב"ה אבית הלל קשיא?

אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה דילמא לא היא עד כאן לא קאמרי בית הלל הכא אלא משום דאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים אבל התם לא.

מתני': ב"ש אומרים לא יטול א"כ נענע מבעוד יום וב"ה אומרים עומד ואומר מצעד יום זה וזה אני נוטל.

גמ': אמר רב חנן בר אמי מחלוקת בבריכה קיובי"ד (מה שנוגד או נזמה בעונת גדול אחת) בלעז, שהיונים יולדים בריכה בכל חדש וחדש, והן שני גזלות זכר ונקבה, ומפסיקין בתקופת עבת ראה ב"ב פ' ע"א ברשב"ם, וזוהריס ויולדים בנין ראשונה דרך מגדלי יונים להניח בריכה ראשונה של כל שנה, להיות זוות לאמה דב"ש סברי גזרינן כי שקיל להו למחר דלמא אתי לאמלוכי ותיים עליהו, והוי ליה טענול שלא לזרוק, ומשנענע ומשמש בהן מצעד יום לשטחה ולא חס עלייהו מו לא חיישינן דחייס, וב"ה סברי לא גזרינן, אבל בבריכה שניה דברי הכל בעומד ואומר זה וזה אני נוטל סגיא,

וב"ה למה ליה למימר זה וזה אני נוטל, לימא מכאן אני נוטל למחר, וכי תימא ב"ה לית להו ברירה וכי שקיל למחר דלמא לא הני אמינן, והוא לא הוהין את כולם, אלא כדי לזכור,

והתנן ובא להביא ראיה דב"ה אית להו ברירה חמת בבית ולו פתחים הרבה כולם פתוחים או כולם סגורים כולן טמאים כל כלים המונחים בתל הפתחים חמת עובי התקרה של פתח טמאים, ואף על פי שאינו חמת הגג המאחיל על המת, שגורי חכמים טומאה על מקום שהוא דרך יציאת הטומאה, שסופו ללאת דרך שם, וזכאן אין אינו יודעים באיזה יוצאים הלכך כולם טמאים,

2) אלא אי קשיא מתניתין אהדדי, שהזרז רבי יוחנן להחליף שיטתן וזרזי להפוך דבריהם הא קשיא על זו החליפה דתנן לקמן י' ע"א בית שמאי אומרים לא יטול מן הגזלות ביום טוב אלא אם כן נענע מבעוד יום ולא סגי בהכנה בדבור בעלמא, כדמפרש לקמן טעמא דלמא למחר כי שקיל להו, חייס עלייהו וממליך וב"ה אומרים עומד ואומר זה וזה אני נוטל, אלמא גבי שמחת יו"ט ב"ש לחומרא וב"ה לקולא,

ורמינהי השוחט חיה ועוף ביו"ט רב"ש לקולא וב"ה לחומרא? אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה,

ודלמא לא היא עד כאן לא אמרי ב"ש שמותר לחפור אלא היכא דאיכא דקר נעוץ

דף י' ע"א

אבל היכא דליכא דקר נעוץ לא לא התיר ב"ש לחפור, והא דב"ש דלא יטול אלא א"כ נענע נמי להא דמיה, דלמא ממליך, ואשכחא דטענול כדרי, דכיון דממליך בטלה לה חומה למפרע,

אי נמי עד כאן לא קאמרי ב"ה הכא בהזמנת הגזלות שאין צריך לנענע אלא כיון דמוקצה הוא מיון דאינו אסור אלא משום מוקצה בעומד ואומר זה וזה אני נוטל בהזמנה בעלמא סגי, אבל התם בכיפוי הדם לא,

3) אלא אי קשיא הא קשיא ב"ש אומרים אין נוטלין את העלי דף עב ועבד, וכותשין צו חטים לערבים וטיסין, והוי מללכמו לאיסור, וקא סברי בית שמאי אסור לטענול ואפילו לזרוק גופו, שזרז לגוף הכלי למללכה המותרת היום לקצב עליו בשר וב"ה מתירין, אלמא גבי שמחת יו"ט ב"ש לחומרא וב"ה לקולא,

ורמינהי השוחט חיה ועוף ב"ש וכו'? אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה,

ממאי דלמא לא היא עד כאן לא קאמרי ב"ש התם אלא היכא דאיכא דקר נעוץ אבל היכא דליכא דקר נעוץ לא, אי נמי עד כאן לא קאמרי ב"ה הכא אלא דאיכא תורת כלי עליו ואף על פי שמללכמו לאיסור מותר לטענול לזרוק גופו אבל התם לא,

4) אלא אי קשיא הא קשיא ב"ש אומרים אין נותנין את העור שהופשט ביום טוב לפני הדורסן לא יטעמנו במקום דריסת הרגלים, שהו זורק עבד, שמתעבד על ידי הדריסה ולא יגביהנו אלא אם כן יש עליו כזית בשר, וב"ה מתירין קא סלקא דעתך משום שמחת יום טוב, דאי לא שרית ליה לא שמיט, אלמא גבי שמחת יום טוב ב"ש לחומרא וב"ה לקולא,

ורמינהי השוחט חיה ועוף ביום טוב וכו'? אמר רבי יוחנן מוחלפת

אבני חן למסכת ביצה

נפתח אחד מהן לאחר מיתת המה הווא טבוא בין כלים דמעיקרא בין כלים דלפסוק, המוצאין לו מבחוק וכולן טהורין לדברי הכל מוקמינן להו, דמודו הכל מכאן ולהבא בכלים המוצאים למוק אחד כן מבחוק, דודאי צההו דנפתח מפיק ליה,

חשב להוציאו באחד מהן או בחלון שיש בו ארבעה על ארבעה נכך שעריהו שראוי להוצאת מהם מצלת על כל הפתחים כולן מלעמא נכאן ולהבא כאילו נפתח, ב"ש אומרים והוא שחשב להוציאו עד שלא ימות המה, ובית הלל אומרים אף משימות המה וקא סלקא דעתך דצבירה פליגי, וכלים שהיו בהם בין מיתה למחשבה, בית שמאי סברי לא אמרינן הוצר דמעיקרא דעמיה להכי הואי, ולא ירדה העומאה לשאר הפתחים, ובית הלל סברי הוצר,

ולמאי דסלקא דעתך השמא סבירא לן דנפתח אחד מהם נמי הו פליגי בכלים דמעיקרא, וטהורין דקא מני לעיל לדברי הכל בכלים דמכאן ולהבא?

הא אתמר עלה אמר רבה לטהר את הפתחים מכאן ולהבא ואפינו בית הלל לית להו הוצר, ואין מטהרין אלא כלים דלפסוק, דלמחר מחשבה, אבל הראשונים עמאים, ובית שמאי מטמאין אף האחרונים, דקא סברי משימיה תורת טומאה לפתחים לפני מחשבה, צמיחת המה שוב אינו עולה מהם אלא על ידי מעשה, כגון נפתח, ונפתח אחד מהם לא פליגי מיד,

וכן אמר רבי אושעיא לטהר את הפתחים מכאן ולהבא, מכאן ולהבא אין למפרע לא,

רבא אמר לעולם למפרע נמי מטהרין בית הלל, דאית להו צבירה והכא צמתינן חיינו טעמא דצריך לברר ולומר אלו אני נוטל דלמא למחר מוטלטל ובודק השמיים ושביק הא, ושקיל אידי וקא מוטלטל מידי דלא חזי ליה נמא מטלטל מה שלא חומין, שהרי לא היה דעתו אלא כבדי דברו, הלכך אומר זה אני נוטל, ולמחר על דבריה הני הוא דשקיל,

והא אמרת בעומד מרחוק ואין מנענע ואומר זה וזה אני נוטל סגיא אלמא לא בדיק מלחמול הכחושים והשמיים, ואכתי איכא למיחש? הני מילי מערב יו"ט כלומר איכא ידיע מערב יום טוב דהני הוא דאומינן, דמו בין שהן כחושינן בין שהן שמיים לא שקיל אחרני, שהרי יודע שמוקצין הם, שלא זמנן,

דף י' ע"ב

אבל ביום טוב כשאזכרנו ביום טוב, כלומר שלא ברר דבריו מצד יום, וסומך על דביקת מחר שיצדק את כולן פ"א אמר רק מכאן אני נוטל **אסור, דוימנין דמשתכחי שמינים כחושים וכחושים שמינים** אותם הנראים שמינים למראה עיניו נמנאים כחושינן במשמען, והכחושים נמנאים שמינים וקמטלטל מידי דלא חזי ליה כל אותן שטלטל יותר על צרכו מוקצין היו,

אי נמי וימנין דמשתכחי כלהו כחושים ושביק להו ואתי לאמונעי משמחת יום טוב וכל זה על ידי שלא ברר אחרון דבריו, לפיכך סמך על שקר, לומר אי אפשר שלא יהי שנים או שלושה טובים, ולמחר נמנאו כולם רעים, אבל כשאמה מוקינן לברר שוב אינו סומך אלא על אלו, בין היו שמינים או כחושינן, ולדעת כן זמנן, ובא ונוטלן ולא ממנע.

מתני': זמן שחורים ולא היה שם עוד ומוצא לבנים ולמחר מנא הכל לבנים ודאי המומנים הלכו להם, ואילו אחרים דלחו להו מעלמא לשוק לבנים ומוצא שחורים, שנים ומוצא שלשה וכן שנים ומוצא שלשה, ואינו מביא את המוכנים כולם אסורים, שלשה ומוצא שנים האחד הלך והשנים נשאר, ולא אמרינן הואיל והאחד הלך כן הלכו כולם, ואילו אחרים הם מותרים,

בתוך הקן ומוצא לפני הקן ובחוק הקן לא מנא כלום, הרי אלו אסורין וצמחא מפרש לה ואם אין שם אלא הם הרי אלו מותרים.

גמ': פשיטא שאם מוצא אלו שלא חומין הרי הם מוקצה? **אמר רבה הכא במאי עסקינן כגון שזמן שחורים ולבנים** בשני קנין, וכל הקנין מובדלין צמחיות ועליות, כדרך כל שובינן עשויין עליות הרבה, וכל עליה יש בה מחילות הרבה והשבים ומוצא שחורים במקום לבנים והכי קאמר זמן שחורים בקן זה ומנא צו לבנים ולבנים במקום שחורים ולבנים זמן בשני ומנא צו שחורים מהו דתימא הני אינהו נינהו ואתהפוכי אתהפוך, קמ"ל הנך אודו לעלמא והני אחריני גינהו,

לימא מסייע ליה לר' חנינא צבא צמחא, בלא יחפור דאמר ר' חנינא רוב וקרוב הלך אחר הרוב אם בא מעשה לפנינו, ויש לתלותו בדבר הקרוב לו להחיר או לאסור, ויש לתלותו אחר הרוב לענין אחר, חלוק הקרוב, הלך אחר הרוב, ומתמיהין נמי הכי אמר, דהא איכא למתליתיה להך שחורים באותם שהיו אחרים בקן שצדו, וכן הלכנו, ולומר נהפכו, ולא חלינן, אלא אמרינן מעלמא אמו ומרובא פירשו?

כדאמר אביי ברך שיש דף לפני השוכן, בולע ויוצא ממנו, ושם צאים ויושבינן יושים דמעלמא חדיר, שיראים ליכנס לקן, מפני שאותן שצקו מגרשים את כל הבא אליהן, וכשיוצאין משוכן אלו נכנסין, הלכך, חיישינן שמא מן הדף באו לקנין, הלכך אסורים, דהוה להו כלהו קרובים, שצדק ושצקו, הלכך יזל צמר רובא, הכא נמי ברך.

שנינו במשנתנו **שנים ומוצא שלשה אסורין, מה נפשך** פירושא דמתניתין היא, כלומר להכי אסורים, דמה נפשך להחיים אי אחריני נינהו הא אחריני גינהו, ואי לא אחריני נינהו הא איכא חד דמערב בהו.

שנינו במשנתנו **שלשה ומוצא שנים מותרין, מ"ט?** הני אינהו גינהו וחד מנייהו אזל לעלמא,

לימא מתני' רבי היא ולא רבנן הא מתניתין סתמא היא, והלכה כסתם משנה, ואנן קיימא לן (כמוצות כא, א) הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו, דתניא הניח מנה ממשות מעשר שני בחציה ומוצא מאתים חולין ומועשר שני מעורבין זה בזה האחד חולין, ואינו יודע איהו, ונוטל היפה שבה ואומר אם זו היא של מעשר הכי יפה, ואם חולין היא מהא חציה מחוללת עליה דברי רבי, וחכ"א הכל חולין הואיל ולא מנא כמו שהניח חולין להקל, ולומר נוטל את הראשון והעשר במקום אחר, והיט שוב את אלו ושכח, שאין אדם מניח מעות חולין ומעות מעשר בידה,

הניח מאתים ומוצא מנה מנה מנה מנה מנה מוטל ונשאר הך מנה ממשות דברי רבי, וחכ"א הכל חולין הואיל ולא העלהו לירושלים לא הפרידו זה מזה, ושניהם

אבני חן למסכת ביצה

נתן והניח במקום אחר, וזה חולין הוא, שהניח הלום אחרי כן, ושכח?

אפילו תימא רבנן הא אתמר עלה ר' יוחנן ור"א דאמרי תרווייהו שאני גזולות להכי איכא למימר האחד הלך וסביו נשאר והואיל ועשוין לדרות רגילים הן להיות מדדין אחד אחד, ויוצאין ונכנסין, אבל מנה לא הלך מאליו אלא אם כן נטלו, וכשנטל נטל שניהם,

ולמה לי לשנויי עלה רבי יוחנן ורבי אלעזר מה דוחקין למלות טעם משנתנו צמדיים שאני גזולות הואיל ועשוין לדרות הא לדידהו מתוקמת שפיר כרצנן בלאו האי טעמא, דהא אינהו אפליגו בזהאי דמעשה, חד אמר מחלוקת צמומין שני המנין צבים אחד, צההוא הוא דקאמר רבנן דכשנטל כל הציס נטל, אבל צשי צסיס מודו דהאחד נטל והניס השני, וחד אמר מחלוקת צשי צסיס, צההוא הוא דקאמר רבי מנה מונה ומנה מוטל ודהא אתמר עלה דההיא דרבי יוחנן ור' אלעזר חד אמר בשני צסיס מחלוקת אבל צבים אחד דברי הכל חולין וחד אמר צבים אחד מחלוקת אבל בשני צסיס דברי הכל מנה מונה ומנה מוטל,

המקשה סיומי מסיים למילמיה, ומפרש קושייתו בשלמא לכו"ד בשני צסיס מחלוקת מאן דמוקי פלוגמיהו צשי צסיס, דהיינו כדומיא דמתניתין דהו שני גזולות דיינו דאיצטריך לשנויי הכא צריך לשנויי דמקום מתניתין כרצנן מהאי טעמא שאני גזולות הואיל ועשוין לדרות,

אלא לכו"ד צשי צסיס מודו רבנן השתא למה לי לשנויי משום דעשוין לדרות, הא צשי צסיס נמי הכי קאמרין צבים אחד מחלוקת אבל בשני צסיס דברי הכל מנה מונה ומנה מוטל השתא למה לי לשנויי עלה הא אמרת בשני צסיס לא פליגי וחד מהני רבנן או רבי יוחנן או רבי אלעזר אוקמה הכי, ולעיל אמאי שני מרוייהו הואיל ועשוין לדרות?

אמר רב אשי הכא בגזולות מקושרים וציסים מקושרים עסקין מאן דאמר צבים אחד מחלוקת צשי צסיס כעין צים אחד קאמר, דהיינו שני צסיס מקושרין, ודקאמר אבל צשי צסיס דברי הכל מנה מונה ומנה מוטל בשאין מקושרין, ומתניתין אפילו בגזולות מקושרין משמע, דהנותרין מותרין, ולא אמרינן אותן שזמן נטלו כולם ואלו אחריס, הלכך אי לא דשאני גזולות הואיל ועשוין לדרות לא הוה מתוקמא כרצנן, דהא צבים מקושרין אמרי רבנן הכל חולין, והשתא אגב האי שנויא מתוקמא שפיר כרצנן,

גזולות דמדדין מנתחי אהרדי ואיכא למתלי לקולא דחד מנייהו הוא דאזל ליה, אבל צסיס לא מנתחי אהרדי ואדם נא ונטלן, וכיון דמקושרים הם שניהם נטל,

	בשני צסיס מחלוקת אבל צבים אחד דברי הכל חולין	בבים אחד מחלוקת אבל בשני צסיס דברי הכל מנה מונה ומנה מוטל

בשלמא	איצטריך לשנויי שאני גזולות הואיל ועשוין לדרות. רבין דאמרי רבנן במועשר הכל חולין, גם כאן בגזולות יהיה הדין שאלו שהזמין כולם הלכו להם, ושנים שביצא אחרים הם.	הא אמרת בשני צסיס לא פליגי דלכו"ע מנה מונה ומנה מוטל, נמצא מה שאמר כאן בגזולות הני אינהו נינהו הוא לדברי הכל, ולמה צריך לשנויי הואיל ועשוין לדרות?
אמר רב אשי		צשי צסיס כעין צים אחד קאמר, דהיינו שני צסיס מקושרין
ומתניתין		ומתניתין אפילו בגזולות מקושרין משמע, דהנותרין מותרין
		ולכן צריך לתרץ שאני גזולות הואיל ועשוין לדרות

ורבי אמר לך צסיס נמי זמנין

דף י"א ע"א

דמתעכל קטרייהו יתיר הקשר שלהם ומתפרק מאליו, והנא ונטל שמה לא מקושרין מלאם, וסוף האחד והלך לו.

ידועות:

ר' יוחנן בן זבאי היה תלמיד מובהק של הלל [ראה סוכה כ"ח ע"א], חי 120 שנה מ' שנה עסק בפרקמטיא מ' שנה למד, ומ' שנה לימד (ר"ה ל"א ע"ב) הארבעים שנה האחרונות היה נשיא בישראל, כשהלך נכנסו תלמידיו לבקרו כיון שראה אותם התחיל לבכות, א"ל תלמידיו נר ישראל עמוד דימוני פטיש החוק מפני אתה בוכה וכו' (ברכות כ"ח ע"ב), בשמת ר' יוחנן בן זבאי בטל זיו החכמה (סוטה מ"ב). ויש בש"ס הרבה התקין ר"י בן זבאי.

שנינו במשנתנו בתוך הקן ומצא לפני הקן דרך כל שוצפין להיות מעט מן דף העליה בולט חוץ למחיה של כל קן וקן, ושם היונים יוצאים לאויר וגומים שם כדצונם, וחוזרים לקן אסורין,

לימא מסייע ליה מתני' לר' חנינא דאמר ר' חנינא רוב וקרוב הלך אחר הרוב כי הכא, דלא אמרינן אלו אותן שזמן בתוך הקן שהוא קרוב ללפני הקן, אלא אמרינן מעלמא אהו?

אמר אביי ברף דכלהו כל היונים קרוב נינהו, הלכך הלך אחר הרוב, דאיכא תרתי,

רבא אמר הא לא אצטריך ללשמועין פ' רבא משמע ליה דרבא חידושא אחרינא אתא תנא לחדושי לן ולא תליא תרתי מילי ברף. שטמ"ק בשני קנין זו למעלה מזה א' ו'?

אבני חן למסכת ביצה

עסקינן ונשיהם בא' וב' גחלות, חמץ את שצו א', ולא זמן את שצו ב', ולמחר בא ולא מנא
במך הקן שזמן א' אלא לפניו, ובאמתו של זמן ב' לא מנא לא לפניו ולא לחיכו, הלכך אסירי, ולא
משום חששא דיומי דעלמא, אלא מתאמר שלא מנאן במקומן א', ועוד שנקן האמר המוקפה ב' לא
מנא כלום יש לחוש שמא אלו שמנא לפני הקן המוכן א' לא מתוכו יאלו, אלא ממך המוקפה ב'.

ולא מבעיא זמן בתחתונה ולא זמן בעליונה ומצא בתחתונה ולא
מצא בעליונה דאסירין כלומר, ומנא דאצטריך לאשמועינן אסורים לאו כשזמן את של
תחתונה [ולא זמן את של עליונה. ד"ם] ולמחר מנא תחתונה לפניו ולא בחוכה, ולא מנא בעליונה
כלום, אצטריך למימר דאסירי בתמיה ! פ' ובי צריך לומר בזה שאסור ליטול יונים אלו משום
דאמרינן הנך אולו לעלמא והנך אשתרבוני אשתרבוני ונחות
דמיישינן דלמא הני דאומין אודו לה, והנך שמנא לפניו משל עליונה באו, ואשתרבוני אשתרבוני
למטה ונחיתו הא לא אצטריך,

אלא אפילו זמן בעליונה בחוכה ולא זמן בתחתונה, ולמחר ובא ומצא
בעליונה לפניו ולא בחוכה ולא מצא בתחתונה כלל הנך נמי אסירי, ולא
מימא לאו אורחיהו למסך ומיסך בעודן קטנים דאמרינן אלא אמרינן הנך אולו
לעלמא והנך סרוכי סריך מן התחתונה המוקפה וסליקן לפני העליונה.

שנינו במשנתנו ואם אין שם אלא הן אם אין סביבותיהם אמתול אלא הן הרי אלו
מותרין דודאי אלו הן שהזמן במך הקן שנאו לפניו, היכי דמי אילמא
במפורחין גדולים, ופורחים למרחוק איכא למימר הנך אולו לעלמא והני
אחריני נינהו,

אלא במדדין, אי דאיכא קן בתוך חמשים אמה אדרויי אדרו מאותו
קן ואחר להכא, כדמפרש ואזיל דעד חמשים אמה מדדה ואי דליכא קן בתוך חמשים
אמה פשיטא דמותרין, דאמר מר עוקבא בר חמא כל המדדה אין
מדדה יותר מחמשים אמה ואף שמר עוקבא הוא אמורא. ראה תוס' ?

לעולם דאיכא קן בתוך חמשים אמה, וכגון דקיימא בקרן זוית שזית
הזית בולט להלאה מן השוק, וקן זה שזמן בו עומד ללדדין, דאי היה אמי להכא לא היה חזי
לקניה, שהזית של בית עומדת לפניו מהו דתימא אדרויי אדרו, קמ"ל כל
היכא דמדדה והדר חזי לקניה מדדה ואי לא לא מדדה וזה כוונת
המשנה שכתב ואם אין שם אלא הם.

מתני': ב"ש אומרים אין נוטלים את העלי מלמכתו לאסור, לכתוש במכתשת,
משום הכי אסרי ליה בית שמאי [דף עב ובבב, וכותשין בו חטים לטרגיס וטיסין, והיו מלמכתו
לאסור, וקא סבדי בית שמאי אסור לעלעלו ואפילו לגוך גופו, שצריך לגוף הכלי מלמכת המותרת
היום. רש"י לעיל י' ע"א] לקצב עליו בשר ראה תוס', וב"ה מתירין, בית
שמאי אומרים אין נותנין את העור לפני הדורסן ולא יגביהנו אלא
אם כן יש עמו כזית בשר ובית הלל מתירין:

גמ': תנא בברייתא ושזין שאם קצב עליו על העלי בשר שאסור
לטלטלו פ' בחמה לצל שאינו לצורך גופו ולא לצורך מקומו. שטמ"ק,

אמר אביי מחלוקת ב"ש וב"ה במשנתנו בעלי, אבל בתברא גרמי המיוסדת
לקצב עליה בשר דברי הכל מותר כיון שמלאכתה להיות אינה מוקצה,

פשיטא עליו תנן פ' שהוא ? מהו דתימא הוא הדין דאפי' תברא גרמי
נמי אסרי בית שמאי, דלמא בשר דטלטלה ממלך ולא חכר, ואשכח דערה בכדי והאי
דקתני עלי להודיעך כחן דב"ה דאפי' דבר שמלאכתו לאיסור נמי
שרו קמ"ל,

איכא דאמרי אמר אביי כי אוחזיניה פשיטא עלי תנן, שני אציי גופיה הכי לא
נצרכא הא דאמרינן, אכל תברא גרמי דברי הכל מותר אלא אפילו תברא גרמי
חדתי שלא קצב עליה מעולם, דאיכא למישא דמייס עליה וממלך מהו דתימא ממלך
ולא תבר עליה קמ"ל,

וב"ש לא חיישי לאמלוכי בתמיה, ופרך לאביי והתניא בית שמאי
אומרים אין מוליכין טבח וסכין הדרשה בבוא"ה ס' תצ"ח סעף א' כתב שצ"ל
סכין בלא וי"ו. פ' שהטבח לא יולך את הסכין אצל בהמה אם היו רחוקים זה מזה, דלמא
[נמך] דערימ ממלך ולא בהמה אצל טבח וסכין, ובית הלל אומרים
מוליכין זה אצל זה, בית שמאי אומרים אין מוליכין תבלין ומדוך
אצל מדוכה ולא מדוכה אצל תבלין ומדוך, וב"ה אומרים מוליכין
זה אצל זה?

הכי השתא בשלמא בהמה אתי לאמלוכי דאמר נשבך האי בהמה
כחושה ומייתינא בהמה אחריתי דשמינה מינה, קדרה נמי אתי
לאימלוכי דאמר נשבך האי קדרה מין מנגיל זה דבעיא תבלין שיהא צריך
תבלין, כגון בשר וצגלים ומייתינא אחריתי דלא בעיא תבלין כגון כרוב ולפת,
הכא מאי איכא למימר ממלך ולא תבר כיון דשהחטה לתבירא
קיימא לכן מודו ב"ש דאפילו תברא גרמא חרתא לא חיישינן לאמלוכי.

שנינו במשנתנו בית שמאי אומרים אין נותנין את העור, תנא ושזין
שמולחין עליו בשר ואף על פי שהמלח מועיל לעבוד לצלי דאין מולחין אותו יפה,
וראה תוס',

אמר אביי לא שנו אלא לצלי אבל לקדרה לא, פשיטא לצלי תנן?
הא קמ"ל דאפי' לצלי כעין קדרה אסור האי אכל לקדרה דקאמר אציי עלי כעין
קדרה קאמר, כגון אדם המולח עלי יפה יפה קרוב למליחת בשר שלגוך קדרה, דלא מימא כל עלי
שרי, פ' שלקדרה צריך למלוח כרי להוציא חרם, ולזה צריך מליחה יפה,

ת"ר אין מולחין את החלבים ביום טוב כדי שלא יסריחו, ואפילו נשחטה בהמה
ביום טוב, וכתב הב"ח בסימן תצ"ט ד"ה אין מולחין דהו"א דאין כאן משום עיבוד דאובלין הן,
קמ"ל דשייך ביה משום עיבוד דלאו אובלין נמורים הן ואין מהפכין בהן כתב הב"ח שם
פ' שלא יתפוך אותו צד שנתקשה שהוא מלמעלה למטה ומה שהוא למטה יהיה למעלה
ותקשה ג"כ מהירוח, משום ר' יהושע אמרו שומחן ברוח ע"ג יתדות,
אמר רב מתנה הלכה כר' יהושע, איכא דאמרי אמר רב מתנה אין
הלכה כר' יהושע,

בשלמא למ"ד הלכה כר' יהושע אצטריך סד"א יחיד ורבים הלכה
כרבים קמ"ל הלכה כיחיד, אלא למ"ד אין הלכה פשיטא יחיד
ורבים הלכה כרבים? מהו דתימא מסתבר מעמיה דרבי יהושע

אבני חן למסכת ביצה

דאי לא שרית ליה ממונע ולא שחיט, קא משמע לן,

ומ"ש מעור לפני הדורסן דשרי ביה הלל, משום דאי לא שרית ליה ממנע ולא שחיט?

דף י"א ע"ב

התם לא מוכחא מלתא שמהא שטיחמו לזוך עבוד, דמימר אמר האי דשרי ליה רבנן למחו לפני הדריסה מפני זוך יום טוב השרי, שאף שטיחמו לזוך יום טוב **משום דחזי למוזנא עליה** [ובלא שמחת יו"ט נמי שרי ואם כן אפילו בעור שהופשט מערב יום טוב יחא מותר, קמ"ל. מאיר] אבל **הכא** גני חלצים, כי שרית לשוטמן מוכחא מלתא שלתקון החלצים התרמו **אתי למימר מ"ט שרו לי רבנן כי היכי דלא לסרח מזה לי למשטחינהו מזה לי לממלחינהו** ואמי נמי לממלחינהו, ומליטה מאכזת מלאכות היא כדכר שיש צו עבוד, דמן (שבת עג, ה) והמולחו והמעבדו,

[מאמר א של רב יהודה אמר שמואל] **אמר רב יהודה אמר שמואל מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת דמד ערסא ללכו אע"פ שאינו צריך אלא לחתיכה אחת, רב ארא בר אבהא מערים** לאחר שמלח זו ללכלה היום, אומר חכמה ערסה עלי ללכלה היום, וסחר ומולחה ומלח גרמא גרמא ראה תוס'.

מתני': ב"ש אומרים אין מסלקין את התריסין דלמח פתחיהן [דיבור זה אינו במקומו] **ביום טוב וב"ה מתירין אף להחזיר.**

גמ': מאי תריסין? אמר עולא תריסי חנויות (כמו חיצות) [כמין חיות. ד"ם] הן, ועומדות בשוק, ואין מחזירות לקרקע,

ואמר **עולא שלשה דברים התירו סופן** שאינו זורך יום טוב **משום תחלתן** שהוא זורך יום טוב, ואי לא שרית סופן לא עבד תחלתן ואלו הן, **עור לפני הדורסן** הותרה שטיחמן משום שטיחמן, ו**תריסי חנויות** הותרה חזרתן משום סלקון, ו**חזרת רטיה** בשבת פרק כלל גדול (עג, ז) אמרו הממרת רטיה בשבת חייב משום ממחק **במקדש** לכהן שלקח בידו, ואריך לעבוד עבודה וליטול [הרטיה. ד"ם] מעל ידו, שלא תהא [חוללת. ד"ם] בין ידו לעבודה מחזיר הרטיה לאחר עבודה דאי לא שרית ליה להחזירה לא שקיל ליה מעיקרא,

ורחבא אמר **רבי יהודה יש מפרשים ספק משמיה דרבי יהודה נשיאה ספק משמיה דרב יהודה** [בר יוחאנא], ואני אומר לא ראה רחבא את רבי יהודה נשיאה, דהא מפומבדיתא הוה, ולא מיניו שעלה לארץ ישראל, ועוד כי אמרין בעלמא דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה כרחבא דפומבדיתא הוה לן למימר דאפילו ספיקי דגברי גרים, כדאמרין בדבר יהודה בהכל שוחטין (חולין יח, ז), ונראה צעני משום דרבו מזהבקה הוה, ולא היה לומד מרב אחר הוה קרי ליה רבי ראה ד"ם, דלא נפקסיה בדבר יהודה אחרינא ראה רש"ש,

אף הפותח חביתו חזר כשהתחיל למכור יינו ומתחיל בעיסתו או ככרו **על גב הרגל** לעולי גרלים ברגל, וממשמשי זה יד הכל, ועומאת עם הארץ ברגל טעורה כל ימות הרגל ו התירו תחלתן משום סופן **אליבא דרבי יהודה דאמר יגמור** וצמה שנשאר לאחר הרגל נתלקו רבי יהודה וחכמים בפרק חומר בקדש (תגינה כו, ה), רבי יהודה אומר יגמור וימכרנה לחברים ולכל אדם, ויחזה שלא יגע עם הארץ עוד, וחכמים אומרים לא יגמור ולא ימכרנה עוד, משום דנעמאת ברגל בנגע עם הארץ, ונהי דכל ימות הרגל אשתראי, שלא לבייש מיהו

לאחר הרגל שלה [ועומאה. ד"ם] למפרע, ואשמעינן רחבא דרבי יהודה לא אמר יגמור אלא משום תחלתן, דאי לא שרית ליה לא פתח ליה מעיקרא,

עור לפני הדורסן תנינא צמתימין וצית הלל מתירין, ומעולא מאי נפקא לן? **מהו דתימא טעמייהו דב"ה משום דחזי למוזנא עלייהו ואפילו [דערב. ד"ם] יום טוב נמי** שהופשט מצדוד יום מותר ליתן העור לפני הדורסן, קמ"ל **התירו סופן משום תחלתן דיום טוב אין דערב י"ט לא** דליכא למוזנא משום תחלתן, דאי נמי לא שרית ליה אינו נמנע מלשחוט מערב יום טוב, דהא יכול [לשחוט. ד"ם] מצדוד יום,

תריסי חנויות נמי תנינא [וב"ה מתירין אף להחזיר]? מהו דתימא טעמייהו דב"ה משום דאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים אין אסור בנין וסתירה בכלים, אלא צמתיס [הוא. ו'] דנחייב צננין כל דהו כמו שבמביא לקמיה המשנה הבונה כל שהוא, והעושה כלי או גומרו ציוס טוב או צצבת אינו חייב משום בונה אלא משום מכה צפטיס הוא דמחייב, שהוא חייב לכל גמר מלאכה, או אם הוא דכר שהוא מחליקו חייב משום ממחק, ואם כריך קצוע חייב משום ממחק, וכן אורג או מסך או מופר, אבל בנין וסתירה לא שייך צהו לאחיצי צסלקן וסורה, דהא דמן (שבת קב, ז) הבונה כל שהוא, צמתיס חנן,

והלכך **ואפילו דבתים נמי** צית הלל אפילו צמתיס הציט שרו לסלק דלמחיהן ולהחזיר פי' מהו דתימא כיון דסבר אין בנין וסתירה בכלים דאפילו בארנות שבבית שאינם מחזירים לקרקע נמי שרי ב"ה לסלק דלתותיהן, ואף על גב דלאו לשמחת יום טוב קמ"ל **עולא התירו סופן משום תחלתן** דאף על גב דאין בנין וסתירה בכלים קאסרי ליה צית הלל מדרבנן [שבמא יתקע. תוס'] ואין להתירה אי לאו משום תחלתן **דחנויות** שהן דרבי צדים **אין** אבל **דבתים** מריסי כלי הציט **לא**,

חזרת רטיה במקדש נמי תנינא צעירוצין **מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה? מהו דתימא טעמא מאי** דהמירא משום **משום דאין שבות במקדש** דלא גזרו על השבות צצמקדש, ולקשור רטיה וכן כל דכר רפואה, (שאין) [אינה]? וראה ד"ם] מלאכה אלא שבות הוא, שגזרו חכמים בכל רפואות גזירה משום שחיקת סמנין **אפילו כהן דלאו בר עבודה הוא, קמ"ל התירו סופן משום תחלתן דבר עבודה אין דלאו בר עבודה לא**,

פותח את חביתו נמי תנינא, הפותח את חביתו חזר שפתח את חביתו למכור יין צירושלים ברגל וכל הבא ליקח ממשמש ואף עמי הארץ ממשמשים. רש"י חגיגה כ"ו ע"א **ומתחיל בעיסתו על גב הרגל ר' יהודה אומר יגמור, וחכמים אומרים לא יגמור** אחר הרגל, שאע"פ שברגל הס טעורין, לא שטרתן טערה אלא שברגל הכל חכמים, אבל לאחר הרגל נגטן טמא למפרע, כדאמר צמתי' עבר הרגל מטיבלין כלי העושה מפני שנגעו צהן ע"ה ברגל. רש"י חגיגה כ"ו ע"א? **מהו דתימא מוצאת עם הארץ ברגל כטהרה שוויה רבנן** דאסמכו אקרא כליש אחד חכמים (שופטים כ), ועעמא דרבי יהודה משום דלא הדרה חיינא ואע"ג דלא התחיל ואף על גב דלא התחיל על גב הרגל למוכרה, ואירע שנגע צה עם הארץ ברגל **נמי** קאמר נמי רבי יהודה דאין נגעו מטמאה, ואפילו לאחר הרגל קמ"ל רחבא התירו סופן **משום תחלתן** דמשום תחלתן הוא ואכן התחיל אין לא התחיל לא,

ועולא מאי טעמא לא אמר הא? בפלוגתא לא קא מיירי והא פליגי רבנן עליה, **הנך נמי פלוגתא נינהו** בעור לפני הדורסן, ותריסי חיות? **בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה,**

אבני חן למסכת ביצה

מתניתין דקמי צלוק נמי פליגי דלא כי האי תנא דתניא אמר רבי שמעון בן אלעזר מודים בית שמאי ובית הלל שמשלקין את התריסין ביום טוב לא נחלקו אלא להחזיר, שביט שמאי אומרים אין מחזירין ובית הלל אומרים אף מחזירין, כמה דברים אמורים בשיש להן ציר ידות לשני ראשין, דדומות לננין אבל אין להן ציר דברי הכל מותר ונמצא שמשנתנו דלא כדך ברייתא, ועכשיו מקשה על ברייתא זו מברייאת אחרת,

והתניא בד"א בשאין להן ציר הוא דשמי צית הלל אבל יש להן ציר דברי הכל אסור אפילו לסלק? אמר אביי בשיש להן ציר מן הצד דברי הכל אסור דכולי עלמא, מרזיהו הך מנאי דברייתא, דפרשי לן פלוגתא דצית שמאי וצית הלל [סבירא להו דנשיש לה ציר מן הצד דנשיש לה פליגי צ"ש וצ"ה אלא ד"ה אסור. ד"ם], אין להן ציר כל עיקר דברי הכל צית שמאי וצית הלל מותר, כי פליגי צ"ש וצ"ה. ד"ם] בשיש להן ציר באמצע כעין פליט"א (קדש לו לוח קטן), ומסוכן אותו צחור שנאמנע דופן פתח המיכה,

דף י"ב ע"א

מר סבר צית שמאי גזרינן ציר באמצע אמו ציר מן הצד, ומר סבר לא גזרינן צית הלל, והך ממניחא לא אפילו, אלא מר אשמעינן מדא ומר אשמעינן מדא ולא פליגי, ממניחא קמייתא הכי קאמר כמה דברים אמורים [דנחלקו. ד"ם] נשים להן ציר באמצע, אבל אין להם ציר כל עיקר דברי הכל מותר, ומנא כמנא הכי קאמר כמה דברים אמורים דנחלקו בשאין להם ציר מן הצד [אלא באמצע. ד"ם], אבל נשים להם ציר מן הצד דברי הכל אסור. # אבל בזה נשאר דמתניתין דלא כי האי תנא.

מתני': בית שמאי אומרים אין מוציאין לא את הקטן כל מילי דלאו צורך אכילה, ולב"ה דמתירין אפי' כשיצאו לטייל משום שמחת יו"ט ואינו יכול להניח קבן בבית יחדי יכול להוציאם כמבואר במור. תי"ט ולא את הלולב ולא את ספר תורה מראין באלו צורך אוכל נפש, וב"ש מירי אחריתא שאין בהן סרך עונג או מצוה ואין בהן צורך אוכל נפש. יבין לרשות הרבים, ובית הלל מתירין דמתוך שהותר הוצאה לצורך אוכל נפש הותר לכל מילי ודוקא שיש צורך היום קצת. יבין, ודערע"ב כתב והוא שיהיה בה צורך מצוה כגון הני דחשיבי במתניתין או צורך הנאה כגון מפתח ביתו וכיוצא בהן וכו', וכתב ע"ז בחי"ט כיון דסתם הרע"ב ולא כתב דדוקא ביש אוכלין בבית מותר, נראה דסבירא ליה כהנהגת סמ"ק שהביא בית יוסף ס' תק"ח דכיון דלבו דואג משום פסידא דנגיבה חשוב צורך קצת, מיהו איכא נמי למימר דאי ס' כ"ה"ל לכתוב מפתח תיבה ומדכתב מפתח ביתו היינו טעמא דסתמא בבית יש לו אוכלין, וא"נ כלים שיש ליום צורך בהם, אבל דתיבה שאין בה אחת מאלו לא וברעת הטור.

גמ': תני תנא חזר המשינו. שמו"ץ קמיה דרבי יצחק בר אבדימי השוחט עולת נדבה דלילו עולת חונת היום דמננא שריא [שמי. ו'], אבל זו יש להקריבה לאחר יום טוב [ונקט עולה שאין בה שום אכילה] ביו"ט ולוקה משום (לא תעשה כל מלאכה) (שמות כ) (בפסוק הש"ם: כל מלאכה לא יעשה צה) (שמות יב), א"ל דאמור לך מני בית שמאי היא דמשנתנו דאמרי לא אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך אך אשר יוכל לכל נפש הותרה נמי שלא לצורך, דאי בית הלל הא אמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, הכא נמי מתוך שהותרה שחיטה לצורך הותרה נמי שלא לצורך,

מתקיף לה רבה ממאי דב"ש ובית הלל בהא מתוך שהותרה לצורך וכו' פליגי, דלמא בערוב והוצאה פ' משום הוצאה משתריא בעירוב נקט לדין הוצאה גופה בהאי לישנא דעירוב הוצאה. הרא"ה ל'שבת [הא דמדובר שבת בפלוגתיהו משום דמינה נפיק דביו"ט לא. ת"י] אס נאסרה הוצאה ציוס טוב, ונמקנו הלכות ערובי תלירות ליום טוב, אס לא, ואין ערוב והוצאה ליו"ט קא מופלגי ואף על גב דעיקר הוצאה מועצירו קול דממנה נפקא לן שבת צ"ו ע"ב [דכתיב בשמות ל"ו ו' ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא. וילף התם דמירי בשבת בג"ש דהעברה דהעברה מיו"כ מה התם ביום אסור אף כאן ביום אסור] צא ירמיה כדמסיים מהפסוק ולא תוציא וגו' ופירש שלא נאסרה אלא בשבת משום הכי קא שרי, אבל שמיטה, שהיא אס מלאכה וצולל לא תעשה כל מלאכה היא אימא לך אפילו צית הלל, אס הותרה לצורך לא הותרה שלא לצורך, וסך ממיתין דהשוטב עולת נדבה # [בנראה דיו להם משניות שאינם בדינו שקורא לברייתא בלשון משנה] אפילו צית הלל,

וא"ת ומאי שנא משאר אבות מלאכות דישנן ביו"ט כמו בשבת? וי"ל דמשום הוצאה לאו מלאכה היא וחדושי הוא, ואי לא כתיבא לא מחייב עליה אפילו בשבת, ומשום דכתיבא כדילפינן לה בריש פרק הוורק הוא דמחייב הא לאו הכי לא ואע"ג דהיה במשכן, והילכך לא נגזרין מינה ליו"ט. חרדושי הרשב"א

מ"ם ב"ש סברי ערוב הוצאה לשבת וערוב הוצאה ליו"ט, ומר סבר וב"ה סברי ערוב הוצאה לשבת ואין ערוב הוצאה ליו"ט כדכתיב ירמיהו ו' ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת, בשבת אין ביו"ט לא?

מתקיף לה רב יוסף אהך אמקטמא דרבה אלא מעתה דסבירא להו צית הלל אין אסור הוצאה ליום טוב ליפולגו באבנים אי אין אסור הוצאה אין אסור טלעול, שלא נאסר טלעול אלא משום הוצאה, ומה שלא גזרו על כל טלעולים, אפילו על אוכלים וכלים משום דאין גזרינן גזרה על הצד אלא אס כן רוב צבור יכולין לעמוד צה אלא מורלא מופלגי באבנים ש"מ בהוצאה שלא לצורך פליגי דלכולי עלמא יש [אסור. ד"ם] הוצאה ליום טוב, אלא שמן המורה הותרה לצורך, וצית הלל אית להו כיון דהותרה לצורך הותרה מן המורה לגמרי, אלא דכגן גזור דמדי דהוי טרסא דלא נריך, כגון אבנים, אבל כקטן וספר תורה דלריסין להו ציוס טוב לא גזור, וצית שמאי צית להו מינו, [הלכך מדי. ד"ם] דלורך אכילה שהמורה המירמו הותר, ושאינו צורך אכילה צאסור עומד מן המורה,

ואף ר' יוחנן סבר כמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך פליגי צית שמאי וצית הלל, ודכולי עלמא יש [אסור ?] הוצאה ליום טוב מועצירו קול דממנה [דישנו כשאר. ד"ם] מלאכות, וירמיה היה מזהירן על השבחות שהן ממורין והלואי ישמעו # [וצריך להבין מה כוונת רש"י בדבור זה ולמה כתב זה כאן ?]

דתני תנא קמיה דר' יוחנן המבשל גיד הנשה בחלב ביו"ט ואכלו [לוקה חמש 1] לוקה משום מבשל גיד שהצטול אס מלאכה הוא, וצולל גיד דבר האסור ואינו ראוי לאכילה, ועומד צאסור לא תעשה כל מלאכה דלא הותר אלא לצורך, 2) ולוקה משום אוכל גיד, 3) ולוקה משום מבשל בשר בחלב לאו משום יום טוב [הוא. ד"ם], דמלקט דצטול יום טוב הא תנא ליה, אלא אפילו הוא מול לוקה משום מבשל בשר בחלב, דכתיב לא תבשל גדי בחלב שלש פעמים, אחד לאסור אכילה, ואחד לאסור הנאה, ואחד לאסור צטול 4) ולוקה משום אוכל בשר בחלב, 5) ולוקה

אבני חן למסכת ביצה

אומרים מוליכין,

דף י"ב ע"ב

וכך היו בית שמאי דנין, חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן כשם שאין מוליכין את התרומה שאסור להרים היום ומיירי שהורמו מאתמול כך אין מוליכין את המתנות שהורמו מאתמול,

אמרו להם ב"ה לא אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי בהרמתה היום שביו"ט אסור להרים תאמרו במתנות שזכאי בהרמתן ולכן מוליכין גם אלו שהורמו מאתמול,

אמר רבי יוסי לא נחלקו ב"ש וב"ה על המתנות ואפילו נשחטו מהיום, משמע כי מתינתן שמוליכין, לא נחלקו אלא על התרומה שב"ש אומרים אין מוליכין וב"ה אומרים מוליכין, וכך היו ב"ה דנין חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן כשם שמוליכין את המתנות כך מוליכין את התרומה,

אמרו להם ב"ש לא אם אמרתם במתנות שזכאי בהרמתן תאמרו בתרומה שאין זכאי בהרמתה,

אחרים אומרים לא נחלקו ב"ש וב"ה על התרומה שאין מוליכין לא נחלקו אלא על המתנות שב"ש אומרים אין מוליכין ובית הלל אומרים מוליכין,

ליבא אחרים היא דלדידהו סתמא קאמרי דפליגי על המתנות ואפילו באותן שנשחטו מהיום. שטמ"ק ולא רבי יהודה כלומר, כר' יוסי ודאי לא אפשר לאוקמה דר' יוסי לא פליגי במתנות, ובמתני' פליגי במתנות, כרבי יוסהי מלי דר' יהודה אומר דאיתן שהורמו היום מוליכין לכ"ע ובמתני' תנן דפליגי בה, אבל נובל לאוקמה למתני' דלא איירי בנשחטו היום אלא בתרומה היום אבל נשחטו מאמש ולכן פליגי ב"ש, אבל אם נשחטו היום סבר דמתני' כר' יהודה דלכ"ע מוליכין, מי מצינן למימר דמתנימין נמי דוקא בשל אמש קאמר, [ומסקו. ד"ם] אליהו, או נזקק על כרחו לומר דלא כרבי יהודה?

	לא נחלקו	כי פליגי	
המשנה		בין שהורמו אמש בין שהורמו היום, וקס"ד שגם נשחטו היום.	
ר' יהודה	לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על המתנות [וזרוע לחיים והקביה] שהורמו מערב יו"ט שמוליכין עם המתנות שהורמו מהיום ושנשחטו מהיום	לא נחלקו אלא להוליכין [אלו שהורמו מאתמול] בפני עצמן שב"ש אומרים אין מוליכין ובית הלל אומרים מוליכין. [ומצא דלר' יהודה לא פליגי במת דפליגי במתני'].	וכך היו בית שמאי דנין, חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן כשם שאין מוליכין את התרומה כך אין מוליכין את המתנות, אמרו להם ב"ה לא אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי בהרמתה תאמרו במתנות שזכאי בהרמתן,

משום הבערה שהיא מלאכה לעומה, וקא סבר יע תלוק מלאכות ליום טוב ללקות שמים על שמי מלאכות משום יום טוב,

א"ל פוק תני לברא הבערה ובשול דיוס טוב אינה משנה [לא נשנית מעולם ציט המדרש] ללקות עליה, דמתוך שהורמו ללוקח הורמו נמי שלא ללוקח מן המורה ואם תמצא לומר משנה אס יאמרו [לך. ד"ם] תנאים שנשנית ב"ש היא ודאי בית שמאי שגאוה דאמרי לא אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ה"נ לא אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, דאי ב"ה כיון דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך הכא נמי מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך.

מתני': בש"א אין מוליכין חלה אף על פי שמומר בהפרשתה, לא שרו ליה הולכתה, אלא תקון [תקן. ר"ע] עיסמו הסירו לו ולא יומר ומתנות הזרוע והלחיים והקיפה לכהן ביום טוב אף הן, הרמנן הותרה לו, שהרי נשטו להרימן, וסוף יאכל שאר הנשר, ואף על פי שאין טועלין כשאר טבל, לאסור הנשר באכילה, מיהו אס לא [יפריש. ד"ם] שאר הנשר מהן הרי הוא אולכין פ' בטעות ועוצר נעשה, הלך, הרמנן הסירו, ולא הולכתה, וכולן משום גזרה דלון מגביהין אוחס, בין שהורמו מאמש # פשיטא, והחידוש הוא אליבא דב"ה בין שהורמו מהיום, וב"ה מתירין,

אמרו להם ב"ש גזרה שורה לאו דוקא, דכולה מדרגנן גזר, אלא דומיא דגזרה שיה נדרגנן חלה ומתנות מתנה לכהן מעשרים וארבע מתנות כהונה הן: * ותרומה מתנה לכהן, כשם שאין מוליכין את התרומה דנחא מדימו לך, שהרי מאתמול הונגה הדיוס אסור להרים כך אין מוליכין את המתנות, אמרו להם ב"ה לא אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי רשאי, לא נמנו חכמים לאדם כח וזכות בהרמתה בהפרשתה, תאמרו במתנות שזכאי בהרמתן.

** חולין קל"ג ע"ב עשרים וארבע מתנות כהונה הן וכו' ואלי הן: עשר במקדש, וארבע בירושלים ועשר בגבולים, עשר במקדש, חטאת, וזבחת העוף, אשם ודאי, ואשם תלוי, וחבאי שלמי צבור, ולזו שמן של מצורע, ושתי הלחם, ולחם הפנים, ושירי מנחות, ומנחת העומר. וארבע בירושלים, תבכורה, והבכורים, ומורם מן התורה ומאיל נזיר, ועורות קרשים. ועשר בגבולים, תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, וראשית הגז, ומתנות [וזרוע לחיים והקביה], ופריון הבן, ופריון פטר חמור, ושדה אחוזת, ושדה חרמים, וגזל הגר.

גמ': קא סלקא דעתך שהורמו מהיום ושנשחטו מהיום ומתנימין קמי צין שהורמו מהיום, וקא סלקא דעתך דנשחטו היום קא מיירי, ואסר ב"ש להוליך את אלו שנשחטו היום ושהורמו מאמש ושנשחטו מאמש, מני מתני' לא רבי יוסי ולא ר' יהודה אלא אחרים,

דתניא אמר רבי יהודה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על המתנות שהורמו מערב יו"ט שמוליכין עם המתנות שהורמו מהיום ושנשחטו מהיום האיל חכאי בהרמנן, והוא הדין לחלה, וסד מניייהו נקט, לא נחלקו אלא להוליכין בפני עצמן פ' להוליך בפני עצמן אותן שהורמו מערב יום טוב ושנשחטו מערב יום טוב. שטמ"ק שב"ש אומרים אין מוליכין ובית הלל

אבני חן למסכת ביצה

איִתִּיבִּיה אַבִּי גַּזִּי שְׁנַת גְּרָסִין מִיד לִיד, וְגַזִּי יוֹם טוֹב גְּרָסִין עַל יַד עַל יַד הַמּוֹלֵל מִלִּילֹת מַעַ"שׁ לַמַּחֵר מִנֶּפֶח מִיד לִיד שֶׁלָּה דַּכְךָ חוֹל וְאוֹכֵל, אֲבָל לֹא בִקְנוֹן כִּלִּי הוּא, רָאִשׁו אַחַד רַחֵם וְהַשְׁנִי עֲשׂוֹי כַּעֲן מַחֵץ קֶלֶר, וְנוֹתֵן הַקְּטִינֹת בְּתוֹךְ הַרַחֵץ וּמִנֶּעֱנֵעַ, וְהַזֵּכֶל מִתְגַּלְגֵּל דֶּרֶךְ הַמַּחֵץ, וְהַסְּפֹלֶת נֶאֱשָׂר כִּלִּי וְלֹא בַתְּמַחֵי קַעֲרָה גְדוֹלָה, קִנּוּ וְתַמַּחֵי הֵם כִּלִּים גְּדוֹלִים. הֲרָא"ה, לֹא דוֹקָא קִנּוּ וְתַמַּחֵי אֲלֵא אַפִּי בִשְׁתֵּי יָדָיו, וְכַדָּמְרִין לִקְמוֹן כִּיצַד מִנֶּפֶח, וְאִסְקִינָא בִּידוֹ אַחַת וּבְכָל כַּחוֹ, אֲלֵא אִיִּידִי דַתְנָא בִּי"ט וְאַפִּי בִקְנוֹן וְתַמַּחֵי תְנָא גַבִּי שֶׁבַת אֲבָל לֹא בִקְנוֹן וְלֹא בַתְּמַחֵי. חִידוּשֵׁי הַרְשֵׁב"א,

הַמּוֹלֵל מִלִּילֹת מַעַרֵב יוֹ"ט לַמַּחֵר מִנֶּפֶח עַל יַד עַל יַד מַעַט מַעַט, בְּכַדִּי שֶׁנֶּאֱרָא שְׁהוּא לְצוּרֵךְ יוֹ"ט. הֲרָא"ה וְאוֹכֵל אֲפִילוֹ בִקְנוֹן וְאַפִּי בַתְּמַחֵי אֲבָל לֹא בַמִּטְבֵּלֵא דַמַּחֵי כְּמֵלֶךְ דַּעֲבִיד לְלוּךְ מַחֵר, שְׁאִין דַּךְ לַעֲשׂוֹת כִּלִּים הֵלְלוּ אֲלֵא הִרְבָּה וְלֹא בִנְפֵה וְלֹא בַכְּבֵרָה פִּירוּשׁ לִפִּי שְׁאֵלוֹ כִּלִּים מִיּוֹחֲדִין לְנִפּוֹת בְּהֵן לִזְמַן מְרֻבֶּה. הֲרָא"ה, מַעַרֵב יוֹ"ט אִין הַמּוֹלֵל מַעַרֵב יוֹם טוֹב קַמִּי בִי"ט לֹא וְלֹא קַמִּי הַמּוֹלֵל צִיּוֹם טוֹב?

אֲפִילוֹ תִימָא בִי"ט וְאִיִּידִי דַתְנָא רִישָׁא מַעַ"שׁ תְנָא סִיפָא גַמִּי מַעַרֵב יוֹ"ט,

א"כ דְּמוֹלְלֵן מִלִּילֹת צִיּוֹם טוֹב [בְּנוֹתָהּ שְׁאֵעַפִּי שְׁאִין כָּל הָעוֹלָם מוֹלְלֵן סוֹף סוֹף מִצִּיּוֹ תְרוּמָה שׁוֹכָא בַּהֲרַמְתָּהּ, וְלִהְיֵי קַאמֵר מִצִּיּוֹ וְלֹא אִמֵּר א"כ תְרוּמָה זְכָאִי בַּהֲרַמְתָּהּ? וְגַם לִכֵּן לֹא מִקֵּשׁ לֹה מִיד? דְּהוּא מִילָתָא דִּלָּא שְׂכִיחָא אֲלֵא עַל צִד דְּרוּחָק מִלֵּבֵר שְׁוִיתָר רָאוּי לְהַקְשׁוֹת מִדִּין מוֹלָל בַּעֲצָמוֹ וְלֹא מִתְרוּמָה. ת"י, וְרָאָה עַל הַגְּלִיָּין שֶׁם] **מִצִּיּוֹ תְרוּמָה שׁוֹכָא בַּהֲרַמְתָּהּ** דַּסְתָּם שְׁבָלִין לֹא מִפְרִישִׁין תְרוּמָה עַד שִׁיעֲשׂוּ דָגָן, וְהַמּוֹלְלֵן צִיּוֹם טוֹב לֹאֲכֵלֵן מִפְרִישׁ מִסֵּן תְרוּמָה עַל כְּחוֹ # אוֹלֵי הַפִּי שְׁאֵם אִסּוּר לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה תְרוּמָה אִיךְ אִמֵּר מוֹלְלֵן מִלִּילֹת הֵלֵא אִסּוּר כִּיּוֹן שְׁאִינוּ יִכּוֹל לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה תְרוּמָה וְתִנּוֹן לֹא אִם אִמֵּרְתֶּם בַּתְרוּמָה שְׁאִינוּ זְכָאִי בַּהֲרַמְתָּהּ וְכו'?

לֹא קִשִּׁיא

דף י"ג ע"א

הָא דֹּאמֵר רַבָּא מוֹלְלֵן מִלִּילֹת וּנְמַצָּא שׁוֹכָא בַּהֲרַמְתָּה **רַבִּי הָא** דַתְנֵן שְׁאִין זְכָאִי בַּהֲרַמְתָּה **רַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי יְהוֹדָה** לְעוֹלָם מוֹלְלֵן מִלִּילֹת לְדַכְרִי הֵכֵל, וְדַקִּישׁ לָן אִם כֵּן מִצִּיּוֹ תְרוּמָה שׁוֹכָא בַּהֲרַמְתָּה, אִין וְדִלִּי מִצִּיּוֹ אֲלִיעָא דְרַבִּי דֹּאמֵר יֵשׁ תְרוּמָה בְּמִלִּילֹת, וּמִתְנִיתִין דַּקִּמִּי לֹא מִצִּיּוֹ ר' יוֹסִי בְרַבִּי יְהוֹדָה הִיא, דֹּאמֵר אִין תְרוּמָה בְּמִלִּילֹת,

דַתְנִיא הַכְּנִים שְׂבָלִין לַעֲשׂוֹת מוֹהֵן עֵיסָה אוֹכֵל מוֹהֵן עֲרָאִי כֵל זְמַן שֶׁלָּה דַשֵּׁן וּמִרְסָן בְּכַרִּי לֹא נִגְמְרָה מִלֵּאכְתֵּן לְתְרוּמָה וּפְטוֹר, לְמוֹלְלֵן בְּמִלִּילֹת הַכְּסִיפֵן לֹאֲכֵלֵן מַעַט מַעַט, עַל יַד מִלִּילֹת **רַבִּי מַחֲיִיב** בַּתְרוּמָה, שֶׁלָּה יִאֲכֹל מוֹהֵן עֲרָאִי עַד שִׁפְרִישׁ, לִפִּי שֶׁהַכְּסִיפֵן הִיא גַמֵּר מִלֵּאכְתֵּן, שְׁאִין סוֹפֵן לֵבָא לִידִי גוֹרֵן אַחֵר, וְחוּה גִרְתֵּן וְרַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי יְהוֹדָה פְּטוֹר דִּגְגֵךְ כַּמִּיד וְהִיטֵנו מְרוּם, דֹּאִין דְּגוֹן אֲלֵא קִקְוֹן בְּכַרִּי וְאִין מִלִּילֹת חִיִּיבִין בַּתְרוּמָה,

וּפְרִסְתִּין לְרַבָּא דֹּאמֵר מוֹלְלֵן וְלְרַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי יְהוֹדָה גַּמִּי אִי שְׂרִית לְמוֹלְלֵן צִיּוֹם טוֹב מִשְׁכַּחַת לֹה עַל כְּרַחֲךָ שׁוֹכָא בַּהֲרַמְתָּה בְּמִלִּילֹת כְּגוֹן שֶׁהַכְּנִים שְׂבָלִין לַעֲשׂוֹת מוֹהֵן עֵיסָה כְּדִישָׁה וּמְרוּם שְׁעָרִין אִיבֵם חִיִּיבִים בַּתְרוּמָה וְנִמְלֵךְ עֲלֵיהֶן לְמוֹלְלֵן

ר' יוסי	לא נחלקו ב"ש וב"ה על המתנות שמוליכין.	לא נחלקו אלא על התרומה אומרים אין מוליכין וב"ה אומרים מוליכין	וכך היו ב"ה דנין חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן כשם שמוליכין את המתנות כך מוליכין את התרומה, אמרו להם ב"ש לא אם אמרתם במתנות שזכאי בהרמתן תאמרו בתרומה שאין זכאי בהרמתה,
אחרים	לא נחלקו ב"ש וב"ה על התרומה שאין מוליכין	לא נחלקו אלא על המתנות אומרים אין מוליכין ובית הלל אומרים מוליכין	

* המתנות מפרש אלו שנשחטו ותרומו היום. אבל לפי המסקנא קאי רק על אלו שנשחטו מאמש ותרומו היום.

אמר רבא מי קתני שהורמו מהיום ושנשחטו מהיום בין שהורמו ושנשחטו מהיום וגם בזה פליגי ב"ש ונמצא מתני' דלא כר' יהודה **שהורמו קתני, ולעולם שחיטתן מאמש** חלל נהגך דנשחטו ציום טוב מודו ומתני' אתיא כר' יהודה שהמשנה איירי שנשחט מאתמול,

לימא רבי יהודה היא ולא אחרים מיון דמתניתין דוקא נדשל אמש קלי, מדלגא קתני נשחטו היום נימא דלא כאחרים, דהא אחרים על המתנות קאמרי דמשמע דבכל אופן סברי אחרים דפליגי ב"ש וב"ה אפילו נשחטו היום? **אפילו תימא אחרים ובהגך דנשחטו מאמש** על המתנות דקאמרי אחרים, נשל אמש קמיייר,

אי הכי היינו ר' יהודה דנמצא דבין ר' יהודה ובין אחרים סברי דאלו שנשחטו היום כ"ע מודו דמוליכין ובאלו שנשחטו מאמש פליגי ב"ש וב"ה? **איכא בינייהו טפלה** ר' יהודה ממיר לטפל ולהוליך של אמש עס של היום, ואחרים סברי דאפילו לטפל גמי אסרי צית שמאי, ומתניתין דלא איירי בטפלה כלל איכא למימר כרבי יהודה, ואיכא למימר כאחרים.

[מאמר ב של ריא"ש] **אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי** ואלינא דצית הלל, דאפילו תרומה גמי מותר להוליך, דשרי בחלה ובמתנות לעולם. ה"ה,

רב טובי בריה דרב נחמיה הוה ליה גרבא דחמרא דתרומה אתא לקמיה דרב יוסף, אמר ליה מהו לאמטויי לכהן האידנא? **א"ל** [מאמר ג' של ריא"ש] **הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי** דאפילו תרומה מותר להוליך,

אושפזיכניה דרבא בר רב חנן הוה ליה אסורייתא דהרדלא חפילות של חרדל כשרציתין, והוצע בתוס', **א"ל מהו לפרוכי** השרציתין, ולהוציא הוצע ציום טוב **ומיכל מנייהו ביו"ט** מי שרי ציום טוב כשחטיה וכנישול, או דלמא כיון דאפשר מערב יום טוב לל, דמולדת דישה הוא? **לא הוה בידיה, אתא לקמיה דרבא, א"ל מווללין** של חטין, שמוגל צידיו כשהן רכים **מולילות** דדש כלאחר יד הוא, ואפילו בשבת לאו דאורייתא הוא אלא מדרבנן, וציום טוב לא גזיר **ומפרכין קטניות ביו"ט**,

אבני חן למסכת ביצה

וכדר' אבהו א"ר שמעון בן לקיש, דאמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש מעשר ראשון שהקדימו בשבלין להקדימו למרומה גדולה, שמו טובלו לתרומות מעשר שם מעשר שנקרא עליו טובלו, ואוסרו באכילת ערפי וצמיחה כדין טבל, עד שירים תרומת מעשר שלו, ולקמיה יתיב טעמא,

והחר לשאול על הברייתא לעיל מי שהיו לו חבילי וכו' כותש למה לי אי בנן לוי מוקמינן ליה, למה מוטל עליו לעשותו דגן, אי אמרת בשלמא בישראל קלי, ואסורייתא טבלא שפיר חנא כוש דכמי דנגן, ודננן דומיא דאורייתא מקון לימא ליה הלוי להבין כי היכי דיהבו לי חבילות הכי יחבנא לך התרומת מעשר? אמר רבא קנסא על שהקדים, וגרס להערים לעבור על דברי מורה, שְהִמְשָׁנָה סדר המעשרות עובר בלאו מלאכה ודמעת לא תאחר (שמות כו כג), דהיי קאמר לא תאחר תרומה, להקדים לה מעשר, מפני שהפסיד תרומה מן הכתובים בדלקמן ולא כמו שפירש רש"י ד"ל. שטמ"ק,

תניא נמי הכי בן לוי שנתנו לו שבלין במעשרותיו עושה אותן גורן, ענבים עושה אותן יין, זיתים עושה אותן שמן, ומפריש עליהם תרומת מעשר ונותן לכהן, שכשם שתרומה גדולה אינה ניטלת

דף י"ג ע"ב

אלא מן הגורן ומן היקב שנגמר כולה, דכמי דגן מירוש וינאה (במדבר יח), כך תרומת מעשר אינה ניטלת אלא מן הגורן ומן היקב,

מחשב! הא מרידה בעי בשלמא אי בישראל מוקמת לה, ובתרומה גדולה איכא למיתני מחשב, דעילת באומד, שתרומה גדולה לא גְּתָה צה המורה שיעור, דכמי ראשית דנגן (דברים יח), ורבנן הוא דאמרי שיעור עין יפה וציונית ורעה, הלכך, באומד סגי, דאי נמי לא יהיב כשיעור חטה אחת פוטרת כל הכרי, אכל גבי לוי מעשר מן המעשר כמי (במדבר יח), וזרין למדוד?

הא מני אבא אלעזר בן גימל היא דתניא אבא אלעזר בן גימל אומר במדבר יח ונחשב לכם תרומתכם כלום כמי בשתי תרומות הכתוב מדרב דכמי כדגן מן הגורן וז תרומה גדולה, תרומתם מן תרומת מעשר אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר, כשם שתרומה גדולה ניטלת באומד כדפרישית דלא כמי צה שיעור ובמחשבה טותן עיניו צדד זה ואוכל צדד אחר, דכמי ונמשך, ואמרוהו קאי אתרומה ואתרומת מעשר, והא דקא יליף לה מתרומה גדולה משום אומד נקט לה וראה חוס', כך תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה,

גופא א"ר אבהו א"ר שמעון בן לקיש מעשר ראשון שהקדימו בשבלין שמו טובלו לתרומות מעשר מאי טעמא? אמר רבא הואיל ויצא עליו שם מעשר ורחמנא אמר והרמותם ממנו מעשר מן המעשר משקרא מעשר הזקיקם לתרומתו.

אמר ר"ש בן לקיש מעשר ראשון שהקדימו בשבלין פטור מתרומה גדולה שהיה לו לכהן לטעול תרומה גדולה תחלה, שהרי קרייה ראשית והלוי אחריו מעשר כמה שמשיר, וזה שנטל מעשר תחלה, ונמצא שלא הורמה תרומה גדולה ממעשרו, וישראל לא יתן לכהן אלא אחד מתמשים כמה ששיר נמצא כהן מופסד, פטור הלוי מתרומה גדולה שנמשך זה שנא' במדבר יח והרמותם ממנו תרומת ה' ופירש ומה היא התרומה

ביום טוב להצניע כולן למלילות, דעל כרחין מודה צהו רבי יוסי דטבלא ביומי דענלן ציוס שמתן עליהן שנעשית טבל להתחייב בתרומה ביו"ט, דכיון דהכניסן לשם גורן גמור ירדה להן תורת תרומות ומעשרות, וכשמתן המוללן ציוס טוב על כרחו קדים תרומתן? אלא מאי תרומה שאינו וכו' בהרמיה רוב תרומה,

יריעות:

בבוא מדיקין, אחר שהדליקו והתפללו אנו דורשין בענין ההדלקה? אמנם הוא תועלת ואזהרה לשבת האחרת, ואם לא הדליקו כראוי אנו רוצים להזהירו מיד כדי שיוחר בה לשבת האחרת. ספר התמיד אוצר החיים [רבו של המאיר] דוח תרצ"ה

אמר אביי מחלוקת בשבלין צהנאו הוא דפטור ר' יוסי דרוצן לדישה, ואין גרין אלא צמחות אבל בקטניות יש בני אדם הרבה שאין מוציין אותן יחד אלא כדי קדרתן, לפיכך דברי הכל אסורייתא הנסמך בחז"ל טבלא זהו גרין,

לימא מסייע ליה מי שהיו לו חבילי תלתן מין קטני הוא fenugreek, ומעט נותנין בקדרה ליתן טעם של טבל, הרי זה כותש זהו דרך דישמן ומחשב מאומד כמה זרע יש בהם ומפריש על הזרע ואינו מפריש על העץ אין צריך להפריש מן הקשים, ואף על פי שטעם עזו ופריז שזה לא מייצבו חכמים צמעשרות, מדקמני חזילין של טבל ומסביר איך יפריש מהם, אלמא אסורייתא טבלא מאי לאו רבי יוסי בר' יהודה היא דאמר התם בשבלים לא טבלא אין מלילות נעשית טבל, הכא בתלתן טבלא,

לא רבי היא, אי רבי היא מאי איריא תלתן אפי' שבלין נמי?

אלא מאי על כרחי רבי יוסי בר' יהודה, לשמעין שאר מיני קטניות דענלו בחזילין, ואף על פי שהרבה עושין מהן כדי ומרום וכ"ש תלתן שהוא נותנו מעט מעט בקדרה למתק, ונותנו בעצו? אלא תלתן אצטריכא ליה ולעולם רבי היא, והוא הדין לשנלין, ולא תסייעיה מהכא סד"א הואיל וטעם עזו ופריז שזה לפרוש נמי אעצו קמ"ל פי' ואין ההירוש כאן שנתחייב בתרומה, אלא ההירוש הוא שתורם גם על העץ,

איכא דאמרי אמר אביי מחלוקת בשבלין צהנאו מחייב רבי, לפי שהרבה מוציין אותן למלילות וקליזות שהן גרין אבל בקטניות סמס הנסמך למרות דברי הכל אסורייתא אם הבנים חבילה מהן לא טבלא ראה מה שהקשה בתוס',

מיתיבי מי שהיו לו חבילי תלתן של טבל הרי זה כותש ומחשב כמה זרע יש בהן ומפריש על הזרע ואינו מפריש על העץ, מאי לאו טבל טבול של תרומה כלומר מאי לאו גבי ישראל קרי ליה טבל דאסורייתא טבלא, ועדיין לא נקרא עליו שם צפה, ומסתמא קריי טבל, ומייב לתרומה שהיא תחלה לכל המעשרות, דכמי צה ראשית?

לא טבל טבול של תרומת מעשר לעולם אין חזילין גמר מלאכה, ואילו גבי ישראל הוא לא היה מקרי טבל, אלא בנן לוי קלי, שקדם והלך אכל ישראל ונטל מעשר ראשון ממנו בחזילין, והואיל וכל על חזילין הללו שם מעשר נעשו טבל אכלו להפריש מהם תרומת מעשר מן המעשר, שעל הלוי להפריש והיא צמיחה, וכל תורת תרומה עליה, דתרומה קרייה דחמנא,

אבני חן למסכת ביצה

מעשר מן המעשר, מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר,

א"ל רב פפא לאב"י אי הכי אפילו הקדימו לתרומה בכרי נמי משנתמרת, נפטר לוי מהאי קרא? אמר ליה עליך אמר קרא כדי שלא תאמר כן, במדבר יח מכל מתנותיכם תרומת את כל תרומת ה' וכלים כמים, ולהכי כתיב כל למימר דכל דל תרומה המוטלת צו יתן,

ומה ראית דהאי כל דמרבי שדית ליה להקדימו בכרי, ואידך להקדימו בשבליים, אימא אפסא? האי אדגן הקדימו בכרי כבר נעשה דגן, ומשנה לכלל דגן חלה עליו חובת כהן, דכתיב ראשית דגןך, הלכך מסתברא דהאי קרא דזכותא דכהן אכרי משדייה והאי לא אדגן.

תנן התם המקלף שעורין לאוכלן קלופים חיים מקלף אחת אחת ואוכל ופטור מן המעשר, דכי האי גוונא חכילת עראי היא, וכשלא נתמרחו קלף, שמקלפן מסוך שבות שלהן ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב במעשר, דהוה ליה קבע, אמר רבי אלעזר וכן לשבת אחת אחת לא הוי מפרק מולדה דדש, דכלאמר יד הוא, אבל משקבץ צידו הויא מולדת דישא, ותייב, איני והא רב מקלפא ליה דביתוהו כסי כסי מלא סוסות, ועישר מאתמול וכה"ג. מדר"ם ש"ף ור' חייא מקלפא ליה דביתוהו כסי כסי?

אלא אי אתמר אסיפא אתמר המולל מלילות של חטים מנפח על יד יד ואוכל כלל מעשר ואם נפח ונתן לתוך חיקו בשולי בגדיו שקורין פאג"ץ חייב, אמר רבי אלעזר וכן לשבת,

מתקיף לה רבי אבא בר ממל ורישא למעשר אין לשבת לא ומי איכא מידי דלענין שבת לא הוי גמר מלאכה ולמעשר הוי גמר מלאכה אבל לא מקשה בפשוטו מ"ש רישא ומ"ש סיפא. מדר"ם ש"ף?

מתקיף לה רב ששת בריה דרב אידי ולא והא גרנן למעשר כלומר הרבה מלאכות שאמרו שהן קובעות גורן למעשר לאסרו באכילת עראי, ומותרות בשבת דתנן איזהו גרנן למעשר לעיל מינה איירי בפירות, וקאמר אימתי גמר מלאכתן ליקבע למעשר הקשואין והדלועין משיפסו משניטל פקס שלהן, והוא כמין פרח בראשן, כמו שיש בתפוחים ויפול מאליו כשמתיישב ושלא פקסו משיעמיד ערמה כלומר ואם עד שלא פקסו העמיד ערמה מהן, כמין כדי הוקבעו, אלמא העמדת ערמה הויא גמר מלאכה למעשר, ולענין שבת, משהציא צללים לציחו אין העמדת ערמה מלאכה,

ותנן נמי גבי בצלים משיעמיד ערמה ואילו גבי שבת העמדת ערמה פטור? אלא מאי אית לך לבימור אף על גב דלמעשר הויא מלאכה, לשבת מלאכת מחשבת שהיא מלאכת אומנות אסרה תורה שנסמכה פרשת שבת למלאכת המשכן בויקרא, והתם מלאכת משתש כתיב הכא נמי מלאכת מחשבת אסרה תורה.

ביצד מולל ציוס טוב, דאמרן לעיל מוללן מלילות, והא ודאי שינוי צבי מעובדא דחול? אב"י משמיה דרב יוסף אמר חדא אחרתא בין גודל לאצבע, ורב אויא משמיה דרב יוסף אמר חדא אתרתא בין גודל לשמי אצבעותיו, רבא אמר כיון דמשני אפילו חדא אכולהו נמי,

ביצד מנפח דאמרין לעיל למחר מנפח מיד ליד בשבת? אמר רב אדא בר אבהו אמר רב מנפח

דף י"ד ע"א

מקשרי אצבעותיו ולמעלה ולא בכפו, מחכו עלה במערבא כיון דמשני אפי' בכולה ידא נמי, אלא א"ר אלעזר מנפח בידו אחת ובכל כחו.

מתני': בית שמאי אומרים תבלין נדוכין במדוך הוא צוכנא [ד"ה של עץ. ד"ם] [שמכין צו] כדרכו ואין לריך שני של עץ, והמלח אבל [מלת. ד"ם] במקום שיש מלח גסה בכף של חרס ידוכנו, (ולא במדוכה) [דהוי שינוי. ד"ם] [ובעץ הפרור [ואו בעץ פרוי. רש"י] כף גדולה שקורין פוק"א (פוי"א כף גדולה, מרוד) [קאבלעפפעל תחת שטעפסעל. יבין] דמלת צבי שני, ובגמרא מפרש טעמא, וב"ה אומרים תבלין נדוכין כדרכן במדוך של אבן, והמלח במדוך של עץ שני צבי, אבל סגי בהאי שני וצוא.

גמ': דכולי עלמא מיהת מלח בעיא שני מ"ט? רב הונא ורב חסדא חד אמר כל הקדרות כולן צריכות מלח כל מיני משבלי צריכות מלח, הלכך מאתמול הוי ידע [ואיבעי. ד"ם] ליה לדוכה ואין כל הקדרות צריכות תבלין (ואדם) [הלכך. ד"ם] אינו יודע מה יעלה בלבו לאכול מחר, וחד אמר כל התבלין מופיגין טעמן ממין טעמן אס ידוכן מאתמול, ריחו לא נמר (ירמיהו מת) מתרגמין לא פג [וכן פרש"י עה"ת על הפסוק ויפג לבו. בראשית מ"ה כ"ו] ומלח אינה מפיגה טעמה,

מאי בינייהו? איכא בינייהו דידע מאי קדרה בעי לבשולי ללשנא קמא צבי שני, ללשנא בתרא לא צבי שני, אי נמי במוריקא תבלין של מוריקא איכא בינייהו, שיש קדרה שמתבלין אותה בכרכוס, ואינו מפיג טעמו אס נדוך מצעוד יוס, והוא לא היה יודע מה יבשל מחר, ללשנא בתרא צבי שני, ללשנא קמא לא צבי שני,

[מאמר ד' של ריא"ש] אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנדוכין נדוכין כדרכן ואפילו מלח, והא אמרת מלח בעיא שנוי? הוא דאמר כי האי תנא דתניא אמר רבי מאיר לא נחלקו בית שמאי וב"ה על הנדוכין שנדוכין כדרכן ומלח עמהן מלח ותבלין כאחד לא נחלקו אלא לדוכה בפני עצמה כדרכה כשאר תבלין שבית שמאי אומרים מלח בכף ובעץ הפרור על ידי שני, ולא כדרכה, ולצלי דהיינו דבר מועט אבל לא לקדרה שצריך הרבה מלח להוציא הדם,

וב"ה אומרים בכל דבר, בכל דבר סלקא דעתך ואפי' בדבר שאין ניטל בשבת, וכתב מורי"ל פירוש לפירושו אפי' באבן שאין תורת כלי עליו, ואינה ניטלת בשבת אפילו לצורך גופה, ודואי לא פריך מבלי שמואלאבתו לאיסור דהא ניטל בשבת לצורך גופו ולצורך מקומו. שטב"ק? אלא אימא לכל דבר ואפילו לקדרה, ועל כרחך כדרכה אמרי, ככל דרך שיטת התלמוד דעל מה נחלקו דומיא דלא נחלקו קאמר, לא נחלקו על התבלין ומלח כאחד שנדוכין כדרכן, על מה נחלקו לדוך כדרכה, על מלח צפני עזמה, שצית שמאי אומרים צפן בשני, ועוד מחמיר לללי ולא לקדרה, וצית הלל אומרים לכל דבר מדוכית כדרכה, ולא הוצרך לפרש, שכבר פירש,

אבני חן למסכת ביצה

א, דהיינו נמי שטעל חר'נים הנאים על פי החציות.

גמ': תניא אמר רבן גמליאל בד"א דשרי צית הלל לטעול פסולת ממש ולהשליך כשהאוכל מרובה על הפסולת, אבל פסולת מרובה על האוכל דברי הכל נוטל את האוכל ומניח את הפסולת, פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי ואפילו לטעול, והא דנעילי ליה מיעוטא לגבי רובא, והוא ליה ככוליה פסולת ולא חזי ? לא צריכא דנפיש במרחא וזוטר בשיעורא שישנו דק, והכי קאמר כמה דברים אמורים בזמן שטורח האוכל מרובה על של פסולת, הוא דקא אמרי צית הלל טעל פסולת, דמעטוי צטרחא עדיק, אבל אם טורח הפסולת מרובה על של האוכל דברי הכל כו'.

שנינו במשנתנו רבן גמליאל אומר אף מדיח ושולח, תניא אמר רבי אלעזר בר' צדוק כך היה מנהגו של בית ר"ג שהיו מביאין רלי מלא עדשים ומציפין עליו מים ונותנים בו מים עד שזפים על האוכל ונמצא אוכל למטה ופסולת למעלה, והתניא איפכא אוכל למעלה ופסולת למטה ? לא קשיא הא בעפרא למטה מן האוכל הא בגילי קש, למעלה מן האוכל.

מתני': בית שמאי אומרים אין משלחין דורין אש לרעהו ביום טוב אלא מנות דבר המוכן, ואינו עשוי להניחו למחר, כגון חמיות בשכר חמיות לפני האורחים, וכן דגים וב"ה אומרים משלחין בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין, משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה שאינה ראויה היום, שאין טומאים ביום טוב, שהיה לו לעמוד מאתמול ולא תפיג טעמה ורבי שמעון מתיר בתבואה שמה יבשלים בקדרה ויכתשם במכתש קטנה.

גמ': תני רב יחיאל ובלבד שלא יעשנו בשורה לא יסלח הדורין על ידי אנשים הרבה, דלושא מלחא, ונראים כמוליכים למכור בשוק, תנא אין שורה פחותה משלשה בני אדם,

בעי רב אשי כיון דאמרת דאסור לשלוח ג' בני אדם, מה יהיה הדיון ב תלתא גברי שלוחים עם ותלתא מיני מאי מי אולגין בתר כל מין ומין ופרי, כי היכא דיכול לשלוח אש אחד עם כל מין זה בלא זה השתא נמי שרי, או דלמא השתא מיהא אושא מלחא תיקון.

שנינו במשנתנו רבי שמעון מתיר בתבואה, תניא רבי שמעון מתיר בתבואה כגון חטין לעשות מהן לודיות מאכל חטין שעורים ליתן לפני בהמתו, עדשים לעשות מהן רסיסין מאכל העשוי מן העדשים.

מתני': משלחין כלים בגדים בין תפורין בין שאינן תפורין חזו למלבוש, ושאין תפורין חזו לאכסווי. רע"ב ואף על פי שיש בהן כלאים, והן לצורך המועד # ובלבד שיהיו לצורך המועד, ונגמרא מפרש למאי חזו, אבל לא סגדל המסומר של עץ מופה עור, ומסמרות קבועין בו, שגזרו חכמים עליו שלא לנעלו בשבת וזוים טוב, משום מעשה שהיה, שנהרגו הרונים בשבת על ידו, במסכת שבת (ס, א) ולא מנעל שאינו תפור דלא חזי למידי ר' יהודה אומר אף לא מנעל לבן, שלא היה [דרכן ?] לנעלו מפני שצריך אומן להשמיכו, זה הכלל כל שנאותין מתקשטין בו ביו"ט משלחין אותו.

גמ': בשלמא תפורין חזו למלבוש שאין תפורין נמי חזו לכסווי

א"ל רב אחא ברדלא לבריה כי דייכת מלח אצלי אצלווי ודוך הטא המדוכה על דה, דסגר כשמואל, דאמר נדוכת כדרכה במדוך של אגן, ומיהו שני זוטא בעי למנוי, רב ששת שמע קל בוכנא [הדוכה. ד"ס] מלח אמר האי לאו מוגוויה דביתאי הוא יודע אני שאין זה בתוך צימי, שאסרתי עליהם לדוך במדוך של אגן בלא שני, ודלמא אצלווי אצלי? דשמעיה דהוה צליל קליה ואילו מכה בהשמיטה באלכסון לא היה קולו נלול,

ודלמא תבלין הוו שאינן נריכין שני? תבלין נבוחי מנבחה קלייהו [בשמשותצין. ד"ס] הגרענים נשמע קולו ממדוכה [בנבוחין. ד"ס], קרוישני"ט (נביחה של כלבים),

תנו רבנן אין עושין טיסני ביום טוב, שטורח גדול הוא שכתש החטין עד שחלקים לארבעה, כדאמרינן במועד קטן (יג, ב) ואין כותשין במכתשת, תרתי שני דברים יש כאן, לא זה דומה לזה, קמתי אין עושין טיסני, הא חלקא ודייקא שפיר דמי, דאין טרסן מרובה, והכי מני אין כותשין כלל וראה חוס'?

הכי קאמר מה טעם אין עושין טיסני לפי שאין כותשין במכתשת פ' דלשבר החיטין השנים ושלה חלקים יבולים גם בלי מכתשת, # [אבל קשה דלעיל ' ע"א ברש"י ד"ה את העלי פירש דף עב וכדד וכותשין בו חטים לטרגים וטיסני ?], ולימא אין כותשין במכתשת ואנא ידענא דמו לא מתעביד טיסנא? אי תני אין כותשין במכתשת הוה אמינא ה"מ במכתשת גדולה אבל במכתשת קטנה אימא שפיר דמי סתם מכתשת היינו גדולה אבל קטנה אימא שפיר דמי אפילו טיסני קב"ל אין עושין טיסני כלל, לפי שאין כותשין שום כמיסה במכתשת, והך מכתשת, על כרחיך לא שנה גדולה ולא שנה קטנה, מדמיני רישא אין עושין טיסני כלל,

והתניא אין כותשין במכתשת גדולה אבל כותשין במכתשת קטנה דהוי כלאחר יד, דאינה אלא לחנלין? אמר אב"י כי תניא נמי מותניתא לעיל ת"ר אין עושין טיסני ואין כותשין במכתשת גדולה תניא ולא מימא מה טעם קאמר, אלא תרתי קמתי, והכי קאמר אין עושין טיסני כלל, אפילו בקטנה, ואין כותשין שחר כמיסות במכתשת כגון דייסא, וסתם מכתשת בגדולה קא מיירי [קמ"ל דייסא וחלקא בקטנה שפיר דמי. ד"ס],

דף י"ד ע"ב

רבא אמר לעולם מה טעם קאמר, ובקטנה נמי קלי, וקאמר אין כותשין כלל, ודמינן עלה אבל כותשין כו' לא קשיא הא לן דלית לן עבדי דמולולי והא להו דלית להו עבדי דמולולי, ועושין בגדולה, ואומרים בקטנה עשיו,

רב פפי אקלע לבי מר שמואל אייתי ליה דייסא ולא אכל, ודלמא במכתשת קטנה עבדוה? דחוייה דהוה דייק טפי, ודלמא מאתמול עבדוה? דחוייה דהוה קליף צהריה זוהר מלאיתו היה קלוף ולגן, ואי בעית אימא שאני בי מר שמואל דאיכא פריצותא דעבדי.

מתני': הבורר קטניות ביום טוב בית שמאי אומרים בורר אוכל ואוכל, ובית הלל אומרים בורר כדרכו בחיקו בקגון ובתמחוי אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה, רבן גמליאל אומר אף מדיח במים ושולח מפרש בגמרא שולח הפסולת שגף למעלה, כמו משילה בחציות (עבודה זרה טז,

אבני חן למסכת ביצה

קרוי [צִלְתָּה, ד"ש], מִטּוֹעַם צִלְתָּה (גרשים של חומר שנילוש ועשה בעיפה) הַגִּיר גִּיר מִן קִקְקֶה הַמַּשְׁמִיר לְתַלְתְּלוֹ הַלְהִלֵּק, כְּדַמְרָשׁ לְקִמְיָה שֶׁמִּמְקוֹמוֹ הִיוּ הַפּוֹכֵסִים מְקוּם בְּשֵׁר מִמְחֹר, וּמִמְקוֹם שֶׁר מִמְצַנִּים, וְדָךְ מְקוֹם בְּשֵׁר לְהִיּוֹם בּוֹ מִרְטִים וְקִלְפוֹת קִלְפוֹת ר' יוֹסִי אוֹסֵר בְּשִׁחּוֹר מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לְצַחְצֹחוֹ, וְלֹא פְּלִיגֵי מִר כִּי אֲתֵרִיָּה וּמִר כִּי אֲתֵרִיָּה, בְּאֲתֵרִיָּה דְּמִר בְּשִׂרָא לְתַחַת צִמְרִיָּה דְּרֵבִי יְהוּדָה בְּשִׂרָא לְתַחַת לְפָנִים, הַלֵּךְ אֵין צָרִיךְ לְתַלְתְּלוֹ בְּאֲתֵרִיָּה דְּמִר בְּשִׂרָא לְעִיל.

בשנתיים במשפחתי זה הכלל כל שנאותין בו ביום טוב, רב ששת שרא לחו
להרבנן לשדורי תפלין ביומא טבא, אמר ליה אביי והא אנן תנן כל
שנאותין בו ביום טוב משלחין אותו ומפליין אין נחמין בהן ביום טוב, כדאמר
בנדרין (א, 15) ה' ילאו שבתא וימים טובים שכן עמך אמת?

הכי קאמר כל שנאותין בו בחול שהוא ממוקן כל זכרו **משלחין אותו** דהיינו **טוב** דהיינו טוב דקמיי מתי' לאו אנהותין דלקמיה [לשון דלקמיה באן פירושא אלא אמשלחין דבפתריה, ובלאותי פתילין אהא, דמי נמי מנח להו ביום טוב ליכא סנדל המסומן לא ללא לימא מדשרי רבנן לשלחו, שמע מינה מותר לנעלו, ואיסורא, ומיהו, סנדל המסומן לא ללא לימא מדשרי רבנן לשלחו, שמע מינה מותר לנעלו,

אמר אבי תפלין הואיל ואתו לידן נימא בהו מילתא, (ק) היה בא בדרך צרפת שנת ותפלין בראשו ושקעה עליו חמה ראה חוס' מניח ידו ושמעניה עד שמגיע לביתו, היה יושב בבית המדרש ותפלין בראשו וקדש עליו היום מניח ידו עליהן שלח יראוס, ותכמים המירו לו להכניסם בעיר דרך מלגוס, והיה העברה כללית יד, ומשום ביוון עד שמגיע לביתו,

ממתיב רב הונא בריה דרב איקא (ז) היה בא בדרך ותפלין בראשו וקדש עליו היום מניח ידו עליהן עד שמגיע לבית הסמוך לחומה לצית הסמוך לחומה יתנם צית הראשון ולא יוליט עד ציון, היה יושב בבית המדרש שצדה היה ואינו משתמר וקדש עליו היום מניח ידו עליהן עד שמגיע לבית הסמוך לבית המדרש?

(ג) **לֹא קָשִׁיָּא הָא דְּמִנְטְרָא** נְחוּמִי בֵּית הַסֵּמוּךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, אִם נִשְׁמְרִים הֵם צו יִתְּנֵם
 עַם הָא דְּלֵא מִנְטְרָא מוֹתֵר לְהַבְיִיאם לְבֵיתוֹ,

אי דלא מנטרא מאי איריא בראשו שכבר היה מנובש בהן מנעור יום, דקא נקיש
אזאי אפילו מחתח בארעא נמי אפילו לאחר שקדם היום מאן מומחים בקרקע המירו לו
 המכמים להניחן בראשו ולהלשעין, **דחא תנן (ד) המוצא תפלין בשנת צדשה מוכניסן**
 לעיר **זוה זוז** וזו טמן בראשו אחד, ואחד בזרועו, כדך הגמון בחול, ומכניסן, וסחר וסלק, ויובש
 וזו אחד, ומכניסן, מפילין על ראש ושל זרוע קרי זו וזו?

לא קשיא, הא דמנטרא מחמת גנבי ומחמת כלבי, הא דמנטרא מחמת כלבי, ולא מנטרא מחמת גנבי ואשמעין אצלי, דהאילי ולא מנטרא מחמת גנבי, מאחר שהן צראשן ויליכס עד ביתו, אבל אסא מאלן במקום שהן נשמרין מן הכלבים לא חזס ממקומן פ' דרוב לסמים ישראל,

מהו דתימא רוב לסמים [ברור שצ"ל רבו גנבי כדפתח. ניצוצי אור עיי"ש] ישראל גינהו [דוקא בפומדיא חוו רוב גנבי ישראל דרעים היו. תוס' ד"ה ר"א ב"ב נה;]. ולא מוזלזל בהו קמ"ל שאם הם בראשו

אלא כלאים למאי חזו? וכי תימא חזו למימך לנפול תותיה, והתניא ויקרא יט לא יעלה עליך אבל אתה יכול להציעו תחתך, אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תכרך לו נימא על בשרו ויש נימא גדולין וגסיס טון של דלופקין שקורין קו"ט (בעיל, גליות), ומחמתה נמקומה, ועובר משום לא תלשע שעטני, ואי נמי נימא בעלמא, כיון דשיקר הנגד מההני ומחמתו מלמטה היא לה הא לבישה דאחז בה הנהא,

וב"ת דמפסיק מידי ביני ביני שנתן כנגד אחר ביוסי? והאמר ר' שמעון בן פזי א"ר יהושע בן לוי אמר ר' יוסי בן שאול אמר רבי משום קהלא קדישא דבירושלים אפי' עשר מצעות זו על גבי זו וכלאים תחתיהן אסור ליטון עליהם מדרבנן (משום שנאמר לא יעלה עליך נמחק מפני שהאיור הוא מדרבנן)? אלא ביילון שלא לפרסו כנגד הפתח, והאמר עולא מפני מה אמרו וילון טמא מקבל טומאה, ולא עשאוהו כלחת ממחלות הניתן שאין מקבלות טומאה מפני שהשמש מתחבם כנגדו מפני שהשמש מתחבם כנגדו מתעטף בשליו, לפיכך יש תורת כלו עליו, וכיון דמתחבמים כנגדו אסור לעשותו ככלאים?

דף ט"ו ע"א

אלא בקשני גנדים קשין שאין מחממים מותר ליטב עליהן, **וכי הא דאמר רב**
הונא בריה דרב יהושע האי נמנא [נלכד. ר"ם] שקורין פלגמ"א (נלכד) נלמו
גמרא קשה, כמו גמור מאכלי (פסחים קי"א, א), דבר שהוא כיוון נעשה קשה **דנרש** מקום
שריא לשיטה, שאינו מחמם,

אמר רב [פפי, ד"ם] ערדלין ראיתי בתשובה הגאונים שרגילין ללשון חמץ מנעילה, (ומולים) (במסור' הש"ס: וטולין) עליהם עור של חיים מערבין חמץ קרקעית, (כנגד ד"ם) העקב של רגל יש עשין אותן של זמר, וקורין אותן [ערדלין, ד"ם] **אין בהן מושום כלאים** קשין הן,

אמר (רבא) [רב פפא. ד"ס] הני צררי דפשיטי אין בהם משום כלאים נגד כלאים שצורין בו מעות מותר לתמן בחיקו, שהמעות מקשין אותו ואינו מחמס, דבוזרי שצור בהם ודעיס י"ש בהם משום כלאים ואסור לתמן בחיקו, רב אשי אמר אחד זה ואחד זה אין בהן משום כלאים לפי שאין דרך חמום בכך.

שנינו במשנתנו אבל לא סנדל המסומר, סנדל המסומר מ"מ לא?
משום מעשה שהיה, אמר אביי סנדל המסומר אסור לנעלו ביום טוב
ומותר למלטלו דכלי הוא, אסור לנעלו משום מעשה שהיה במסכת שבת,
פרק במה אשה יולדת (א, 6), ויותר למלטלו מרקנתי אין משלחין, דאי
מ"ד אסור למלטלו השתא למלטלו אסור משלחין מבעיא.

שנינו במשנתנו ולא מנעל שאינו תפור, פשיטא? לא נצרכא דאע"ג דנקיט בסיכי ימדות קטנות של עץ, וש' אומרים מופר שמי תפירות נחלמנעו, ושמיס בראשו, ושמיס בעקבו.

שנינו במשנתנו ר' יהודה אומר אף לא מנעל לבן, תניא ר' יהודה מתיר בשחור ואוסר בלבן מפני שצריך ביצת [צ"ה. ד"ס] כל דבר הנלוט ועשה עז

אבני חן למסכת ביצה

יליכם לביתו, אבל אם הם על הארץ אם מינטרא רק מכלבי לא יזום.

לבישול אי מהני. מנחת שלמה

ושוין בדג וביצה שעליו שהיו טמין ביצה על הדג כשנולד אותו שהן שני תבשילין אכלו או שאבד קודם ששגל כל צרכי שבת לא יבשל עליו בתחלה ואם שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשגל בשגליו לשבת.

גמ': מנה"מ לא דוקא מקדמי יליף, דערוי תבשילין דריגן, והכי קא מציעא ליה אהיכא אסמכתו דקנ? אמר שמואל דאמר קרא שמות כ זכור חן זכירה חלל דכר המשתמט את יום השבת לקדשו, זכרהו מאחר שבא להשכיחו כשגל יום טוב צערב שבת קרוב שבת להשתמט מחמת יום טוב, שמרצה כסעודת היום ואינו מניח לשבת כדי כבודו, והסודיק הכתוב לזכרו, וכשמערב ערוי תבשילין נמלא שזכרו, שהרי אינו עושה חלל מחמת שבת, מאי טעמא למה תקנו ערוי פ' היה יכול לעשות הרבה עצות אחרות כדי שלא לשכוח את השבת, קרא ודלי לא צערב משמע, ולאו ערוי משמע מניה [אלא אסמכתא. ד"ם] בעלמא הוא, וכי אמא קרא לקדוש היום אמא, כדמיא כפסחים (קו, א) וזכרו על היין, וערוי [תקנתא דרננן. ד"ם] ומה דלא לתקן? אמר רבא כדי שיכירור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב מחוץ שמערב זוכר את השבת, ואינו מכלה את הכל ליום טוב, וזכור מנה לזה ומנה לזה,

רב אשי אמר לא לכבוד שבת תקנוהו, חלל לכבוד יום טוב ע"י שיראו שצריך עירוב לבשל בשביל שבת, לא יבשלו מיו"ט לחול כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת חלל אם כן התחיל מצעוד יום, דלינו חלל כגומר והולך, חלל אחמולי לא קל וחומר מיום טוב לחול לגמרי לא, רב אשי אינו סובר הטעם דשמואל דזכרהו וכו'. מנחת שלמה, אבל ראה בגליון תולדות יעקב.

והנפק"מ בין אלו שני הטעמים, דלרבא צריך לערב דוקא בערב יו"ט כדי שיכירור מנה יפה לשבת, ולרב אשי יכול לערב אפילו קודם יום טוב, ויום טוב של סוכות שחל להיות בחמישי בשבת, יכול לערב ערב יום טוב עירוב אחד לשבת זו ולשבת הבאה. רא"ש, וראה קרבן נתנאל שם, וראה באו"ח סימן תקכ"ז סעיף י"ד שבריעבד יכול לסמוך ע"ז.

תנן עושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת, בשלמא לרב אשי דאמר כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת דאמר לכבוד יום טוב תקנוהו, כדי שיאמרו אסור להסתיל בשולי שבת ציוס טוב היינו דמערב יום טוב אין היינו דמערב יום טוב הולך לעשותו ביום טוב לא, אלא לרבא דאמר כדי שיעירור מאי איריא מערב יום טוב אפילו ביום טוב גמ' יעשהו לפני [מקון. ד"ם] סעודת יום טוב, [ויש. ד"ם] כהן זכירת שבת לזכור מנות?

אין הכי נמי אלא גזרה שמא יפשע ישכח ולא יערב, משום דטריד, ונמצא אופה ומבשל בלא עירוב תבשילין. ר"ח, [ראה רש"ש שבת כ"א ע"ב], # פ' ולכן תקנו שאם לא עירב מעיו"ט שוב אינו יכול לערב, אבל אם היה יכול לערב גם ביו"ט שמא ישכחו לערב קודם שיאכל.

ואף דא"כ אדרבה הרי בערב יו"ט טורדים יותר? מ"מ טרדה זו מרדה הכנה ושפיר יזכור להכין גם לשבת, משא"כ ביו"ט דטורדים באכילה ושמחת יו"ט. מנחת שלמה

ותנא מיייתי לה מהבא כן דרך שיטת התלמוד כשמתמלין האמוראין

כוונתו מבואר פשוט דתירוצין ראשון (ג) של מנמרי וכו' נשאר [פ' עכשיו במסקנא] רק מחדש לנו דפירוש לא מינטרא דהכא [של כל הסוגיא] היינו לא מינטרא מחמת גנבי אע"ג דמינטרא מחמת כלבי [מ"מ זה נקרא לא מינטרא, אבל באופן זה לא יכניסם אלא אם הם בראשו], והא דמכניסין זוג זוג (ד) פירוש דוקא דלא מינטרא אפילו מכלבי, הא מינטרא מכלבי לא יזיזן ממקומן, ובהכי מייירי אביי (א) ובריייתא (ב) דמינטרא במקומן מכלבי ולא מינטרא מנגבי, ואיירי אביי (א) ברלא מינטרא גם בבית הסמוך רק מכלבי לחוד [ולכן יכניסם לביתו], ובריייתא (ב) דמינטרא מתריותיו בבית הסמוך [ולכן ישאירם שם]. מהר"ם שי"ף

פרק שני יום טוב

דף ט"ו ע"ב

עירוב תבשילין: נקרא כך מדמערב בישולו לצורך שבת בבישולו לצורך יו"ט, דבעי"ט התחיל לעשות תבשיל לצורך שבת, ואח"כ ביו"ט בישל לצורך יו"ט, ואח"כ חזר ומבשל לצורך שבת וגומר. יכן, כי נקרא בשיתוף השם מפני שהוא להכירא וזכרון שאין אופין מיום טוב לשבת ולא לחול כמו שעירובי הצרות משום הכר שאסור להוציא מרשות לרשות [הרמב"ם פ"ו מהלכות יו"ט הל' ב'], ולא נהירא אלא דנקרא עירוב מפני שהוא כמערב יום טוב ושבת לעשותם כיום אחד וקדושה אחת לענין בישול כאילו מה שמכין לשבת הוא ליום טוב. שטמ"ק,

בפסחים מ"ו ע"ב ומשום עירובי תבשולין שרינן אסורי דאורייתא? א"ל מדאורייתא צרכי שבת נעשין ביו"ט ורבנן הוא דגזור ביה.

מתני': יום טוב שחל להיות ערב שבת פ' בין יו"ט ראשון בין יו"ט שני. שטמ"ק לא יבשל בתחלה [פ' בקדרה בפני עצמה לצורך השבת, אבל בקדרה אחת מותר וכתבניא לקמן בבריייתא (יז). ממלאה אשה קדרה בשר ואע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת. חרושי הרישב"א] מיום טוב לשבת להיות מחלט בשולו [פ' שלא תפרש בתחלה מלשון לבתחלה. ת"י] ועיקרו לשם שבת, חלל לשם יום טוב יהא מחלט בשולו, והמשורר מה שנשאר באמת. ת"י] יהא לשבת, כדקמי ואזיל חלל משגל הוא ליום טוב, וכלל הערמה, כדקמי לקמן, אבל מבשל הוא ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת,

ועושה תבשיל לשם ערב מערב יו"ט וסומך עליו לשבת [זה ברור שבלי להניח עירוב תבשילין בערב יו"ט אסור לבשל מיום טוב לשבת, אבל בגמ' מפרש הטעמים למה תקנו חכמים לעשות עירוב],

בית שמאי אומרים שני תבשילין ובית הלל אומרים תבשיל אחד [ראה לקמן י"ז ע"ב שגם ב"ה מודו שצריכין ב' תבשילין והלכתא כוותיהו], וכתב הר"ן דעמיייהו דב"ש שהצריכו שנים היינו דאחד לבישול וא' לצליה, ומ"מ נראה דיבולים שניהם להיות מבושלין או שניהם צלויין, אך יש לחקור מהו הדין אם תניח תבשיל אחד ואמר שכוונתו רק לצלי או רק

אבני חן למסכת ביצה

להוציא טעם מן המקרה, ויש תנא של צרייתא למד אותו ממקום אחר נקט הכי, כלומר האמוראין למדוהו מכאן, והתנא למד מכאן # [צריך להבין שאף שהברייתא מביא רמז לעירוב תבשילין מהפסוק, זה רק "רמז" לאחר שיש הטעמים של רבא ורב אשי, אבל בלא זה לא היה הפסוק מחייב כלום?], שמות מז את אשר תאפו אפו הוה ליה למכתב (היום. ד"ס) אפו וצטלו, אלא רמז הוה בכפילת הלשון שיש לך יום ששי פי' שמשה דיבר להם בערב שבת שאין אופין לזרוך מתר ואת אשר תבשלו בשלו,

מכאן אמר ר' אלעזר, אין אופין אלא על האפוי בתמישי צצת, ואין מבשלין מצטל אלא על המבושל, מכאן סמכו חכמים לערובי תבשילין מן התורה,

ת"ר, מעשה ברבי אליעזר [ראה "הדרום" חוברת ל"ו דף 133#], שהיה יושב ודורש ציוס טוב "כל היום כולו בהלכות יום טוב",

יצתה כת ראשונה לסעוד סעודת יום טוב, והימניה דורש, אמר הללו בעלי פטמין צצות גדולות הכינו להם צאנומלין [פ'] יין פלפלין ורדש [ומסך [מלשון מוינה. תהלים ע"ה ט'] משתאות mixed drinks, דסתם שתיית יין לשכרות לא היה קורא חיי שעה לקמן], לפיכך מהירו ללאת, כלומר, פעלי נפש הן ואין יגיעין לשמוע תורה,

כת שניה, אמר הללו בעלי חביות,

כת שלישית, אמר הללו בעלי כרין,

כת רביעית, אמר הללו בעלי לגינין,

כת חמישית, אמר הללו בעלי כוסות,

התחילו כת ששית לצאת # [אחר שאמר כרין, לגינין, כוסות אולי לא היה לו עוד מה לומר הללו בעלי ... ולכן אמר בעלי מארה], אמר הללו בעלי מארה שהיה צית המדרש ממרוקן מאד, וגנאי הדבר וקשה צעיו, [פי' שהיה קשה לרש"י הא ר"א סבר דסעודת יו"ט רשות ולמה קללם], [דוראי אין יוצאין משום צרכי יום טוב שאם כן לא נתאחרו כל כך והלכך ודאי עניים הם ואין צריכים להכנת ביתם ואם כן אין יוצאין אלא מתוך שקצין לשמוע בדברי תורה. מאירי], # [אף שישבו שם עד עכשיו, מ"מ כיון שיצאו עכשיו כשנתרוקן משמע שזה שישבו מקודם היה בשביל שהיו שם אנשים אחרים, ולא בשביל שהיה מעניין להם מה שהיה ר"א דורש].

נתן עיניו בתלמידים התחילו פניהם משתנין כסגורין שכוסם על כת ששית מפני שחמרו ללאת, וכל שכן עלינו וז"ל המאירי שהיו סבורים שהוא כעם על כת שישית על שנתאחרו כל כך ולא היו פונים להכנת יום טוב וכל שכן שהיה ראוי לכוועם עליהם, והודיע להם שלא על אחורם היה כוועם ולא שיעמדו שם כל היום אלא שהיה מכיר בהם שלא היתה להכנת ביתם צורך בהם והיו יוצאין, # [וקשה וכי היו סבורין שר' אליעזר רצה שגם הם ילכו

ואז למי ידבר?]

והוא דחוק דמי היה מוחה בידו מלסיים הדרשה ואז לא היו מאחרין? ונ"ל כסבורין שנתן עיניו בהם וחשדן שגם דעתן לצאת, אבל הוא נתן עיניו בהם דרך חיבה שאינו בכלל ו' כתות שיצאו. מהרש"א, ובספר ניצוצי אור כתב שלא היה יכול לסיים הדרשה כמבואר בסוכה כ"ח ע"א שמעולם לא אמר הניע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מערבי פסחים וערבי יום הכפורים.

אמר להם, בני, לא לכם אני אומר, אלא להללו שיצאו, שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה סעודה, וראה שבת י' ע"א שקורא לתפלה חיי שעה,

בשעת פטירתן אמר להם, נחמיה ח' ו'אמר להם לכו אכלו משמנים מקרא הוה צספר עזרא עד כי חדות ה' היא מעוזכם וישתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו פי'קדוש היום לאדנינו ואליתעצבו פי'תדות ה' [פי' שהרי קיימתם שמחת יו"ט בבולו לה'] היא מעיכם,

אמר מר שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, והא שמחת יום טוב מצוה היא? רבי אליעזר לטעמיה, דאמר שמחת יום טוב רשות,

דתניא רבי אליעזר אומר אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה, ר' יהושע אומר חלקהו חציו לה' וחציו לכם וראה בשמ"ק, שבראש השנה שהוא יום הדין אם רואה עצמו שצריך להתענות תענית תשובה הרשות בידו וכו' ודוקא ביחידים ואנשי מעשה, אבל שאר בני אדם לא, שלא יבואו ללולול ביום טוב של ראש השנה,

אמר רבי יוחנן, ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר וברים מז עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר במדבר כט עצרת תהיה לכם הא כיצד? רבי אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם # בומניהם היו יושבים שעות ארוכות כסעודה, והיו יכולים לבלות בזה כל היום, ורבי יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם,

מאי לאין נכון לו? אמר רב חסדא למי שלא הניח עירובי תבשילין, איכא דאמרי מי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין מן שאבדה לו אבדה מערב יו"ט ומחור כל היום אחרים אבל מי שהיה לו להניח עירובי תבשילין ולא הניח פושע הוא,

מאי כי חדות ה' היא מעוזכם שמתה שאלם עושים בשביל הקדוש צריך הוא הכי היא מעוזכם, היא תעורר אתכם לשלם הקפויסם ומלומיכסם שאלו צעצלה? אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בר' שמעון אמר להם הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע,

ואמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בר' שמעון הרוצה שיתקיימו נכסיו שלא יפא אדם [ומסר. ד"ס], ונתן שדות ממנו יטע בהן אדר אילן משוג הוא, יש לו שם

אבני חן למסכת ביצה

דהויא לה אכילתה של הראשונה לכבוד שבת,

אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו שכל מעשיו לשם שמים

[הלשון שכל מעשיו לשם שמים אין לו קשר בבאב. מנחת יהודה] צוטט שמודמן לו נאה לשנת **שנאמר** תהלים סח **ברוך ה' יום יום** יעמס לנו את זרעינו ועזרתנו [דיבור זה לא נרפס במקומנו],

כלומר אף שמדת שמאי נראה בה חסידות ביותר מכל מקום מדת הלל שאם מוצא היום בהמה נאה היה אוכלה לאלתר לא משום מדה מגונה שדחתה בו חלילה, אלא שכל מעשיו היו לשם שמים והיה מראה במדה זו שכל עצמו של אדם צריך שלא להסיר בחטונו אפילו שעה אחת מהשם יתברך בדכתיב ברוך ה' יום יום. מאירי

וא"ת שמאי לא היה עושה לשם שמים והלא אינו חס על ממונו לכבוד שבת? וי"ל דלשמאי פשיטא דעושה לשם שמים, ולחלל הוא שהוצרך לתת מעט מפני שנראה שאינו חושש לכבוד שבת לפי שאינו מודה להזמין יום או יומים. שטמ"ק,

ונמצא ששמאי היה כוונתו לכבוד שבת, והלל היה עבודתו במדת הבטחון. ולכן משבח את הלל יותר.

תניא נמי הכי בית שמאי אומרים מחד שבך מאחד בשבת שכן לְשִׁפְתֶיךָ

מן לֶךְ לשנת העאה, ובית הלל אומרים ברוך ה' יום יום,

מתן שכרה של שבת לא קאי על שכר גשמי או רוחני, אלא קאי על הדישג של "האמנת חידוש העולם" [על פי המאירי] שאינו מתגלה לכל אדם, וכל שכן להגויים.

א) מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל.

ב) מתן שכרה לא עבידי לגלויי.

ג) שבת ניתן בצנעה שנאמר בני ובני בני ישראל אות היא לעולם.

ד) הקב"ה הוריע את השבת לאומות העולם, אבל מתן שכרה לא אודעינהו.

ה) או נשמה יתירה לא אודעינהו.

א"ר חמא ברבי חנינא הנותן מתנה לחברו אין צריך

להודיעו לומר [לו כדי ?] שלא יהא זה יושב ומוסה מהיכן צא אליו דבר זה **שנאמר** שמות לד **ומשה לא ידע כי קרן עור פניו** אלמא נתן לו הקדוש ברוך הוא קרון עור פנים ולא הודיעו,

מיתיבי שמות לא **לדעת כי אני ה' מקדשכם** רש"י דקרא אך את

שבתמי תשמרו ומאי לדעת רוצה אני שמודיעם מה מתנה חשובה אני מבקש ליתן להם אמר לו הקב"ה **למשה, משה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיע אותם, מכאן אמר רבן שמעון בן גמליאל הנותן פת לחינוך צריך להודיע לאמו** לנשות לו אות וסימן, שאם יאכלנו קודם שיצא לאמו תראה את האות, ותשא לנו מי עשה כך כך, והוא יאמר פלוגי, וגם נתן לי פת, ומתוך כך ידעו אצלו ואמו שהוא אלהים, ותראה אהבה ורעות צישראל?

לא קשיא הא במתנה דעבידא לאגלוויי כגון קרון פנים דמשה שהודיעוהו הרואין, לא נריך הוסיף להודיעו [ראה מהרש"א] הא במתנה דלא עבידא לאגלוויי, שבת נמי מתנה דעבידא לאגלוויי? מתן שכרה לא עבידא לאגלוויי

למרחוק ואומרים פלוגי יש לו אדר צדקה, ומתוך כך היא נקראת על שמו, ואם הולך למדינת הים, ובא אחר והמיקן בה יש לו עדים הרבה שהיה שלו, ואילו מכרה היה הקול יוצא להיות נקראת על שמו של שני [כלומר יעשה מוחן צדקה חשובה לפני ה' במרום. ר"ח, וראה בספר עיונים בדברי חז"ל ובלשונם דף צ"ו] **שנאמר** תהלים צג **אדיר במרום ה'** כלומר, שאדר לשון קיום וסוּחָק, ולכן נקרא אדר, **אי נמי אדרא כשמיא** כשמו, שמפרשין בני אדם את שמו כדאמרי אינשי מאי אדרא דקיימא לדרי דרי,

תניא נמי הכי שדה שיש בה אדר אינה נגזלת ואינה נחמסת ממסן

יהיב דמי, אלא שלוקח בכס, ויש קול לדבר, והיום או ממר מזמינו לנית דין **ופירותיה משתמרין** לא ידענא מאי היא, יש מפרשים שנוטעין אותו על הגזולים, ויש לו ענפים הרבה, והוא לשדה לגדר, ולי נראה שהוא מין עשב חשוב, וזרעו מתערב עם הפירות, וצדקה לכן קאמר, ומשתמרת התבואה מן הכנימה והמולעים, שריח אותו זרע מציתין והורגן, כדאמר בצומטין שמשמר התבואה במסכת שבת (לא, ב),

תני רב תחליפא אחוה דרבנאי חוואה

דף ט"ז ע"א

כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים כל

מה שעמיד להשתכר בשנה, שיהא מון משס קצוב לו, כך וכך ישמכר בשנה זו, ויש לו לזהר מלעשות יציאה מרובה שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו, וכתב הרשב"א ז"ל דלאו דוקא הוצאת שבתות וימים טובים, דהוא הדין לכל הוצאה של מצות אלא דקנט הני דרגילי ושכירי. שטמ"ק

חזין מהוצאת שבתות והוצאת י"ט אותה לא פסקו לו מה ישמכר לזרעה, ומיסינן

תבואה, אלא לפי מה שרגיל ממציאים לו, לשעה או לאחר שעה **והוצאת בניו לתלמוד תורה שאם פחת פוחתין לו** כלומר ממציאין לו שכר מועט **ואם הוסיף מוסיפין לו,**

א"ר אבהו מאי קראה שקולצין מזונות בראש השנה, תהלים פא **תקעו בחדש**

שופר בכסה ליום חגנו [דיבור זה אינו במקומנו] אצמדש קאי תקעו במדוש הללנה שופר כשהוא מתכסה ביום חגנו, **איזהו חג שהחדש מתכסה בו** שהלכנה מתכסה בו, שאינה נראית לכל אדם, אלא שחריט ליושבי מורה וערבים ליושבי מערב, כדאמר בראש השנה (כ, ג) עשרים וארבע שעות מתכסה סהרא, וראה תוס', **הוי אומר זה ראש השנה** דאלו שאר יום טוב כבר נתמללה הלכנה במקלת בחג השבועות הוא מקצת אבל בסוכות הוא כולו, ונראית בכל מקום, וכתיב תהלים פא **כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב,**

מאי משמע דהאי חק לישנא דמזוני הוא? דכתיב בראשית מז ואכלו

את חקם אשר נתן להם **פרעה, מר זוטרא אמר מוכא** משלי ל **המריפני לחם חקי,**

אולי שפרנסה הוא דבר חוקי, שצריך שיבא כל יום בלי הפסק.

תניא אמרו עליו על שמאי הזקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת

מצא בהמה נאה אומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה נמצא אוכלה לו, כדי שתהא היפה נאכלת בשבת,

אבני חן למסכת ביצה

שנינו במשנתנו עושה אדם תבשיל מערב יום טוב, אמר אביי לא שנו דהו ערוז אלא תבשיל, אבל פת לא,

מאי שנא פת דלא, אילימא מידי דמלפת בעינן לפתן בעינן, דמוכחא מלמא שפשי פתא ופת לא מלפתא הלכך לא מוכחא מלמא הוה, שהרי בכל יום יש להם ראה מהרש"א שמפרש שלחם היא "וואכעדיג" וכן דייסא ואינו מאכל שבת,

והא דייסא נמי דלא מלפתא, דאמר רבי זירא הני בבליאי מפשאי דאכלי נהמא בנהמא, ואמר רב נחומי בר זכריה משמיה דאביי מערבין ברייסא?

אלא מידי דלא שכיח בעינן, ופת שכיחא ודייסא לא שכיחא,

איכא דאמרי אמר אביי לא שנו אלא תבשיל אבל פת לא, מאי טעמא? אילימא דמידי דלא שכיח בעינן ופת שכיחא והא דייסא לא שכיחא ואמר רב נחומי בר זכריה משמיה דאביי אין מערבין ברייסא,

אלא מידי דמלפת בעינן ופת לא מלפתא, ודייסא נמי לא מלפתא דאמר ר' זירא הני בבליאי מפשאי דאכלי נהמא בנהמא,

תני ר' חייא עדשים שבשולי קדרה שנשאלו בלא ממכין סומך עליהן מערב יום טוב משום ערובי תבשילין ולא אמרינן לא משיגי ונטלי [ואף שזה רק בדעבר, דלכתחילה צריך שיהא בדרך כבוד], וה"מ דאית בהו כוית,

ובתלמוד המערב אמרו רבי חייא רבה סליק לביתיה אמרו ליה אנשיין ערובא [שכחנו להניח ערוב] אמר ליה הבא מלפחין [האם לא נשאר עדשים] מאתמול? אמרו ליה אין, נראה שלילה שמחרתו ערב יום טוב לא היה אוכלין בשר אלא שמעבירים את השעה בדברים קלים כגון תבשיל של עדשים כדי ליכנס ליום טוב לתיאבון. מאיר

אמר רב יצחק בריה דרב יהודה שמנונית שעל גבי הסכין גוררו מערב יום טוב # [אולי לכן צריך להסירו כדי שיהא בדרך כבוד], וסומך עליו משום ערובי תבשילין, והני מילי דאית בהו כוית,

אמר רב אסי אמר רב דגים קטנים מלוחים אין בהם משום בשולי נכרים שגורו חכמים צבולי נכרים משום חטנות, ועל שנאכל כמו שהוא חי לא גזרו על צבולי שבת ג"א ע"א, דמין שנאכל כמו שהוא חי אינו צבולי, דלא אהני מדי, ואלו נאכלין על ידי מלחן מים [ואפילו מליחת גוי לא אסרא להו, דבמליחה ליכא אקרובי דעתא. מאיר], אמר רב יוסף ואם צלאן נכרי, סומך עליהם משום ערובי תבשילין דהא שרי בצליה, ואי עבדינהו נכרי כסא דהרסנא מטוין צשומן קריי דגים ונקממ אסור דקממ אין נאכל כמו שהוא חי, לפיכך, יש צו משום צבולי נכרים,

פשיטא? מהו דתימא

דף ט"ז ע"ב

כלומר הפרי חוצא מענין שבת והוא האמנת הרוש העולם לא עבדא לאגלויי, והוצרך להודיעם בדרכיב כי ששת ימים עשה ה' וכו'. מאיר, וראה שם עוד לקמן ששבת נתנה בצנעה כלומר שהדבר חוצא ממנה לא יתבאר במופת.

אמר מר מבאן אמר רשב"ג הנותן פת לחינוק צריך להודיע לאמו, מאי עביד ליה? שייף ליה משחא ומלי ליה כוחלא ונתן כחול סביבות עיניו, והאידנא דחיישינן לכשפים מאי? אמר רב פפא שייף ליה מאותו המין פ' שנתן לו, שלא יחוש האחר שנתן לו דבר המכשפו. מאיר,

א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי כל מצות שנתן להם הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ משבת שנתן להם בצנעא שנאמר שמות לא ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם,

אי הכי לא לענשו נכרים עלה ואין לשכחן שמור הקדוש ברוך הוא להענישן על המורה ועל המצוה, דכמי חזק משעיר למו ודופיע מהר פאלן (דברים ג) וכתיב אלוה ממנין יצא (מקדוק ג) [פ' שלא לענשו אם הם שומרים את השבת, ואין ק"ל שנכרי ששבת חייב מיתה. מהרש"א, פ' לא לענשו על שאר מצות שלא קבלו, שיאמרו אילו היה הקב"ה נותן להם גם את השבת היו מקבלים את התורה. מהרש"ל, ולי נראה דאי הכי לא יהיה לנכרים עונש על שמירת שבת דאינה מצוה לו וא"כ גם שמקיים כל המצות איננו מחויב לקיים שבת ויש לאל ידו לחלל שבתות שאינו מצווה עליו רק אומה ישראלית לבד. מהר"ם שי"ף?

שבת אודועי אודעינהו, מתן שכרה לא אודעינהו פ' ואין להם פתחון פה על זה לפי שהם אינם חוששין אלא לכבוד העולם הזה, ושכרו. שטמ"ק, ואי בעית אימא מתן שכרה נמי אודעינהו נשמה יתירה רומז לז למנוחה ולשמחה, ולהיות פתוח (לרומה) [לרומות לז. ד"ס], ויאלל וישמה ואין נפשו קשה עליו לא אודעינהו,

נראה לי שרמזו על השלש כחות הצומחת והמתאווה והשכלית, והצומחת לא תסור כחה עד הגיעה להכלית [הגידול?], והמתאווה ישתמש בה תמיד לצרכי העולם, והשכלית ישתמש בה לפעמים רק עראי, ובשבת כל עקרו אינו אלא להתשמש בשכליות ויכוף המתאווה לכל תפנה למה שרגילה להתעסק בו ותשוב האותה להשכלית לכל תערכב בלימודה שום עירוב. מאיר, פ' ולכן חל עליו שפע אלקי וישראל ויתר מעסוק תבורה ולעין במעשה ה'. שטמ"ק

דאמר רבי שמעון בן לקיש נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ערב שבת שנאמר כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי, כלומר כל שנבראו בעולם להתענג מהן נשמתן ביום השביעי נבראו, ומתרווחות ומתגדלות בשבת. ר"ח ולמוצאי שבת נותלין אותה הימנו שנאמר שמות לא שבת וינפש כיון ששבת ווי אבדה נפש דרשין ליה איז על הנפש שהלכה לה. פ' ולפיכך תקנו להריח בבשמים במוצאי שבת לשבח את הנפש מאברתה וכו'. שטמ"ק [פ' דוינפש קאי על ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם] [ומפסיק לומר כי ששת ימים ... שבת, ולכן ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם] וינפש שנופשים ביום השבת. כך הבטני דברי מהרש"א].

אבני חן למסכת ביצה

הרסנא שומן הדגים עיקר, קמ"ל קמחא עיקר,

שיתחילו לבשל מיום טוב לשבת. מאירי,

אמר ר' אבא ערובי תבשילין צריכין כוית, איבעיא להו כוית אחד לכלל לכל אנשי הבית יחד או דלמא כוית לכל אחד ואחד? ת"ש דאמר רבי אבא אמר רב ערובי תבשילין צריכין כוית בין לאחד בין למאה די להס כמות.

ג' דינים בעירובי: עירובי תחומין צריך שתי סעודות לכל אחד ואחד, בעירובי חצירות צריך גרונרת לכל אחד ואחד, ואם יש שם שתי סעודות אינו צריך יותר ואפילו מאה יכולין לסמוך עליו, ערובי תבשילין בין לאחד ובין למאה אינו צריך אלא כוית לכל מין ומין. תוס'

תנן אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחלה להיות מחלת בשולו ועיקרו לשם שבת. רש"י לעיל ט"ז ע"ב, ש"יר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת, מאי כל שהוא לאו אע"ג דליכא כוית לא דאית ביה כוית ולגבי ככר שלם קרי ליה כל שהוא.

ת"ש תבשיל זה של ערוב אינה צריכה להיות דוקא מבושל, אלא [אפילו. ד"ם] צלי, ואפילו כבוש בחמץ ובסדרל ומי ירקות אף שאינו מבושל במים שלוק מנושל הרבה מאד ומבושל כהלכתו # [ונקט לה אנב אחריתא דהא במבושל אין שום חידוש] וקול"ים האספגין [דג שקורין טוויג"א. רש"י שבת ל"ט ע"א, וראה שט"ז] דג מלית הוא ודך, ונאכל כמו שהוא חי, אלא שומנין עליו חמין וזה בשולו, כדמנן במסכת שבת (לט, א) שהדממו זו היא גמר מלאכתו שנתן עליו חמין מערב יו"ט שעשו לו מערב יום טוב בשול הראוי לו,

תחלתו כשעשה המבשיל, אין לו שיעור כמה יהא בו וסופו אכלו או שאבד, וש"יר ממנו ק"מ אין לו שיעור לא לרב ולא למעט מאי לאו אין לו שיעור כלל ואפילו פחות מכוכית? לא אין לו שיעור למעלה לומר שלא יוסף בו על כך וכן אבל יש לו שיעור למטה לא יפחות מכות,

אמר רב הונא אמר רב ערובי תבשילין צריכין דעת שידעו שלשם כך נעשו, וכך הוה לא פירש דעת מי, ומפרשין לה אגן, ואמרין הא ודאי פשיטא לן, דכי אמר רב הונא לריב"ז דעת דעת מניח בעינן דעתו דמניח מיהא נע, דליה עדיף, שעושה לשם כך [שאם כיון בערובו להועיל לעצמו ולא כיון בו לאחרים ודאי לא מהני, ולא בונה לחור אלא אף הוכרח שזוכרים בשם אם כל בני עירו בכלל או איזה שרצה בפרט, וכונה לחורו לא פניא דהא צריך שזכר להם בדאמרינן לקמן. מאירי] מיהו מנציח לן דעת מי שהניחו לו מי שהניחו לזכרו בעינן כגון דעשה זה לזורך חנני, כלום צריך שימנך בו מחלה לעשותו על פיו או לא בעינן?

תא שמע דאבוה דשמואל מערב אכולה נהרדעא ודאי לא היה אפשר לו להודיעם לכולם בשעת הנחתה. מאירי, רבי אמי ורבי אסי מערבו אכולהו מבריא.

מכרזו רבי יעקב בר אידי מי שלא הניח ערובי תבשילין יבא ויסמוך על שלי [כלומר אע"ג דרעת מי שהניחו לו לא בעינן מכל מקום דוקא שאין צריך שידע מערב יום טוב בשעת הנחת הערוב אבל בשעה שירצו לבשל ביום טוב ודאי צריכים הם לדעו אם הניח שום אדם ערוב בשבילם אם לאו, ומשום הכי הוה מכרזו לחו קודם שיבשלו מיום טוב לשבת דהיינו לילה שמחרתו יום טוב וערב שבת, אי נמי ביום טוב עצמו בשחרית קודם

ועד כמה אמר רב נחומי בר זכריה משמיה דאב"י עד תחום שבת ולעומדים חוץ לתחום לא היה דעתו של מניח עליהם, ולא עלו על לבו לזכרן. וכתב הבאיר ואם פירט בערובו אף מי שהוא חוץ לתחום שיכול לבא בכאן על ידי ערובי תחומין, הרב בעל התוספת כתב שיוצא בערובו וכן הדברים נראין, ויש מי שחולק בזה ואין בידי להכריע.

ההוא סמיא סני נהור דהוה מסדר מתניתא שהיה יודע משניות בגמרא, ומסור עליהן קמיה דמר שמואל לפני מר שמואל, (שהיו) [שהיו. ד"ם] סדורות בפיו כעיקרן חזייה דהוה עציב אמר ליה אמאי עציבת? אמר ליה דלא אותיבי ערובי תבשילין, אמר ליה סמוך אדידי דמערכנא אכולה נהרדעא, שהיא עירו,

לשנה לשנה אחרת, וראש השנה היה, שאין יכול להניח ולהתנות חזייה דהוה עציב אמר ליה אמאי עציבת? אמר ליה דלא אותיבי ערובי תבשילין, אמר ליה פושע את לכולי עלמא שרי לדידך אסור שאין דעמי על המזידין והפושעים שאינם מרדים לדברי חכמים, כי היו המשיגות סדורות בפיו ולא חש לקיימם לכן כעם מר שמואל. הבונה בע"י,

ת"ר יום טוב שחל להיות בערב שבת אין מערבין לא ערובי תחומין ליכך חוץ לאלפים אמה בשבת. מאירי ולא ערובי חצרות לשלטל מבית להצר בשבת. מאירי לטלטל מסר, דנראה כמתקן דבר, רבי אומר מערבין ערובי חצרות אבל לא ערובי תחומין מפני שאתה אוסרו בדבר האסור לו כמ"ס בידך לאסור עליו מלעשות לזוך מחר דבר שהוא אסור בו ציום והיינו מחומין, שאף ציום טוב אסור לנאת (מן) [פוך. ד"ם] המסור ואי אתה אוסרו אין כמ"ס בידך לאסור לו מלתקן למחר בדבר המותר לו שהוא מותר בו ציום, [ואיסור ?] לטלטל תלמוד ליתיה ציום טוב,

אתמר רב אמר הלכה כתנא קמא, ושמואל אמר הלכה כרבי.

איבעיא להו הלכה כרבי לקולא או לחומרא? פשיטא דלקולא קאמר?

משום [דמספקא להו בדשלה. ד"ם] רבי אלעזר לגולה לא כשאתם שוניין בבבלי רבי מתיר וחכמים אוסרין אלא רבי אוסר וחכמים מתירין, מאי לפיכך הוצרכו לשאול לקולא קאמר שמואל או לחומרא, משום דשלה ר' אלעזר [רבי. ד"ם] לחומרא, ואנו שוניין דרבי לקולא, לפיכך שואלים אנו שמואל שקבע הלכה כרבי, היכי מתני לפלוגמיהו?

תא שמע דרב תחליפא בר אבדימי עבד עובדא כותיה דשמואל, ואמר רב תחלת הוראה דהאי צורבא מרבנן לקלקולא דרב פליג עליה, ואמר הלכה כתנא קמא, אי אמרת בשלמא לקולא קאמר היינו קלקולא אלא אי אמרת לחומרא מאי קלקולא איכא? כיון דמקלקלי בה רבים שסומקין ומטלטלין בלא ערוכ,

דף י"ז ע"א

היינו קלקולא אם היה מותר לערב אתמול והוא אסר,

אבני חן למסכת ביצה

כי היכי דפליגי ביו"ט [וקי"ל כרבי] פליגי בשבת שחלה להיות בר"ח ובחולו של מועד, והאי דתני יו"ט משום פלוגתא דב"ש וב"ה, דלמור אית ליה כולל ולמור לית ליה כולל. וב"ה באו"ח סימן תכ"ה סעיף ג'.

אמר רב חיאי בר אשי אמר רב מניח אדם עירובי תחומין מיום טוב לחברו אס מוכר ציום טוב דאשון, וחלו שני ימים טוים חמשי וערב שבת ומתנה אס היום חול ומחר קדש עירובי עירוב, ואס חלוף איני צריך לערב לתשלין [אולי היה לרש"י הגירסא מאמר רבא בעירובי תבשילין, קודם מאמרו של רב חיאי בר אשי בעירובי תחומין], ונתחומין יאמר אס היום קדש אין נדנדי כלום, ולמחר יאמר כמו כן בשל מחומין אם היום חול ואחמול קודש עירובי עירוב ואם היום קודש אין בדברי כלום ועי"ז יש לו עירוב לשבת ממה נפשך [וראה ד"ם], וצאזתה הפת עזמא, דממה נפשך הוי עירוב, אכל בשל תשלין אין צריך לשטת ולחורר את מנאו למחר,

אמר רבא מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחבירו ומתנה,

מאן דאמר עירובי תחומין כל שכן עירובי תבשילין שיש בה משום כבוד שבת, ומאן דאמר עירובי תבשילין אבל עירובי תחומין לא מאי טעמא דלמקני שבייתה בשבתא לא לאו דוקא שבתא נקט, אלא יום טוב קרי שבתא, לא המירו לו לקנות שמינה ציום טוב ואפילו מספק, ואס המירו בעירובי תשלין חסם משום כבוד שבת המירו,

תנו רבנן אין אופין פת מיום טוב לחבירו, באמת אמרו ראה מה שצינתי ביומא י"א ע"א ממלאה אשה כל הקדרה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת דנחמ טרמא סגי, וכן נסתמוס לגבי מלוי ממלא נחתום חבית של מים אע"פ שאינו צריך אלא לקיתון אחד, אבל לאפות אינו אופה אלא מה שצריך לו כל ככר וככר צריכה אפיה ורדיה לעזמא,

ר' שמעון בן אלעזר אומר ממלאה אשה כל התנור פת מפני שהפת נאפת יפה בזמן שהתנור מלא שמתרים קטנים היו, ומדציקין פת נדפסות, ומתוך שהוא מלא מתמעט חללו ואין מקום לתמימותו להתפשט, והפת נאפת יפה, **אמר רבא הלכה כרבי שמעון בן אלעזר,**

איבעיא להו מי שלא הניח עירובי תבשילין הוא נאסר וקמחו נאסר שלא יכו אחריס אופין קמחו צעדו שלו או דלמא הוא נאסר ואין קמחו נאסר, למאי נפקא מינה לאקנויי קמחו לאחרים אס צריך לתת צמתנה את קמחו, שיהו אחריס מותרים לאפותו ולתת לו אי אמרת הוא נאסר וקמחו נאסר צריך לאקנויי קמחו לאחרים, ואי אמרת הוא נאסר ואין קמחו נאסר לא צריך לאקנויי קמחו לאחרים מאי?

תא שמע מי שלא הניח עירובי תבשילין הרי זה לא יאפה ולא יבשל ולא יטבין כדרך שמתמיעין [צמול. ד"ם] תשלין שבת לא לו ולא לאחרים ולא אחרים אופין ומבשילין לו קמח שלו בשבילו, כיצד הוא עושה מקנה קמחו לאחרים ואופין לו ומבשילין לו, ש"מ הוא נאסר וקמחו נאסר ש"מ,

לכולי עלמא לצורך האחרים יכולים אחרים לתקן לעצמן אפילו על ידי עירוב שלהם וגם הוא מותר במה שיתנו לו משלהם והם מותרים לתת לו משלהם ואפילו היה מויד או פושע. ריטב"א

אמר רבא אמר רב חסדא אמר רב הונא הלכה כרבי ולאסור פי'
כדשלח ליה ר' אלעזר לגולה וכו' אלא רבי אוסר והכמים מתירין,

תנו רבנן יום טוב שחל להיות בשבת בית שמאי אומרים מתפלל שמינה ואומר של שבת בפני עצמה ושל יו"ט בפני עצמה, וב"ה אומרים מתפלל שבע מתחיל בשל שבת צרכה אחת לשניהם, ומתחיל להזכיר שבת מחילה ומתן לנו את יום (המנוחה) [השבת. רר"ף] [המנוח. ר"ן] הוה ואת יום חג פלוני הוה # רש"י מוכיר כאן "ואת חג פלוני הוה" רק להסביר הפרוש של מתחיל בשל שבת, דאילו לומר שמוכיר קדושת היום באמצע זה מפרש לקמן **ומסיים בשל שבת** הצרכה בשל שבת מקדש השבת, ומו לא ואומר קדושת היום באמצע ומתן לנו ה' מלתינו את יום המנוחה הוה ואת יום חג פלוני הוה, הד"ס כתב על דיבור זה ובאמת מה שפירש קדושת היום באמצע ותתן לנו אינו נוח כל כך [שהוכרז היום אינה קדושת היום], ודיבור זה אינה ברש"י שבר"ף, וכן בר"ן, והמהרש"ל כתב ולי נראה יעלה ויבא והשיאו [זה נקרא קדושת היום], **רבי אומר** אף חותם בה מקדש השבת ישראל והזמנים,

תני תנא קמיה דרבינא צמילתיה דרבי מקדש ישראל והשבת והזמנים, **אמר ליה אטו שבת ישראל מקדשי ליה** [שהקדמת. ד"ם] קדושת ישראל לשל שבת, בשלמא זמנים צריך להקדים קדושת ישראל לקדושתן, שעל ידי קדושת ישראל נתקדשו הם, ואילו לא נתקדשו ישראל לא היו קובעים חדשים [וקוראין] [ומועדים. רר"ף] צבית דין והא שבת מקדשא וקיימא משעת ימי בראשית, ואינה מליה בקציעות [קדושת המודש. ד"ם]? **אלא אימא מקדש השבת ישראל והזמנים,** [ואשר הוטבע בתפלה עם מקדשי שבעי? נראה דקאי על ההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת שמונה ששה ימים ומקדש שבעי. ניצוצי אור]

אמר רב יוסף הלכה כרבי וכדתריין רבינא האי וכדתריין רבינא הש"ס הוא דקאמר ליה ולא רב יוסף. מנחת יודרה.

ת"ר שבת שחל להיות בר"ח או בחולו של מועד, ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שבע כשאר שבתות, כי היכי דבחול אין לו למועד צרכה קבועה בשלש חפלות הללו אף בשבת אין צריך לקבוע לו צרכה לבית שמאי, ולא לללו לבית הלל ואומר מעין המאורע ראש חדש או מועד בעבודה כגון יעלה ויצא בצרכת עבודה ואם לא אמר מחזירין אותה, רבי אליעזר אומר בהוראה כמו שאומר על הנסים צמנוכה ופורים, ובמוספין מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע,

רשב"ג ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומרים כל מקום שהוזקק לשבע ואפילו ערבית ושחרית ומנחה מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע,

אמר רב הונא אין הלכה כאותו הווג אלא כמנא קמא דאמר ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע צעודה, מיהו, לאו הלכתא כותמיה דר"ק צהא דקאמר ובמוספין מתחיל כו', אלא צהא הלכתא כרבי דלמחר אף חותם בה מקדש השבת ישראל והזמנים או ראשי חדשים בראש חדש,

וכתב הר"ן מיהו לית הילכתא כוותיה בהא דקאמר במוספין ומסיים בשל שבת, מראשכתן בפרק שלשה שאבלו (ברכות מנ). דאיתביה לוי לרבי מקדש השבת וישראל וראשי חדשים, שמע מינה

אבני חן למסכת ביצה

בשאלה לשאל כלים ממזרי ולהשממש, ועדיין נשאר האיבעיא מה הדין אם עבר ואפה ואין לו אוכל אחר,

ת"ש המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל? אסורא דשבת שאני שכול שבת מאזות מלאכות הוא, ואיסור סקילה הוא, הלכך קנסוהו רבנן למזיד, אכל עבר ואפה [מיוס. ד"ם] טוב לשבת אסורא דרבנן הוא דעבד. ועדיין נשאר האיבעיא מה הדין אם עבר ואפה ואין לו אוכל אחר.

ויראה מרב אשי, ורב נחמן בר יצחק דקאמור הא מני חנינא היא ואלביא דב"ש, דאיתון אמוראי בתראי דחו לך פשיטותא דמסתבר להו משום כבוד שבת אין לקנסו. רא"ש, והמחמיר תבא עליו ברכה, או שמא אין להחמיר כדי שלא ימנע משמחת יו"ט, אלא מתירין לו בדיעבד, ומלמדים אותו שלא יעשה יותר כך, והכל לפי ראות עיניו של החכם ששואלין אותו יעשה. הנהגות אשר"י באו"ח סימן תקכ"ז סעיף כ"ג אם עבר במזיד (או בשוגג) ובישל כמה קדרות שלא לצורך יו"ט מותר לאכלן בשבת או בחול, ובסעיף כ"ד שם כתב, אם הערים לבשל ב' קדרות לצורך היום והותר אחת לצורך מחר אסור לאכלה.

שנינו במשנתנו בית שמאי אומרים שני תבשילין, מתניתין דלא כי האי תנא דתניא אמר רבי שמעון בן אלעזר מודים בית שמאי ובית הלל על שני תבשילין שצריך על מה נחלקו על דג וביצה שעליו שב"ש אומרים שני תבשילין צריך זה תבשיל אחד, שמחזיר בו ונעיל לנציה ובית הלל אומרים תבשיל אחד דיו תבשיל אחד מה וישוין שאם פרפר ביצה מנוסלת ונתן לתוך הדג דלחודיה קאי או שרסק מינז"ר (לחתוך דבר לפרוסות קטנות) נלגו קפלוטות כרמי, פורי"ש (ברישן, ברת) נלגו ונתן לתוך הדג שהן שני תבשילין,

אמר רבא הלכתא כתנא דידן דמתניתין דקמי צית הלל שרו תבשיל אחד ואלביא דב"ה.

שנינו במשנתנו אכלו או שאבר הרי זה לא יבשל עליו וכו', אמר אביי נקטינן התחיל בעיסתו לתקנה ולאפותה על ידי עירובו ונאכל עירובו גומר.

מתני': חל להיות יו"ט אחר השבת בית שמאי אומרים מטבילין את הכל כל הצריך טבילה בין אדם בין כלים מלפני השבת דקיימא לן בראש השנה (טו, ז) חייב אדם לטביל את עצמו ברגל, דכתיב ונצלתם לא תגעו (ויקרא יא), ומוקים לה ברגל, הלכך יטביל מערב שבת, דאסור להטביל בשבת וציוס טוב, וב"ה אומרים כלים מלפני השבת ואדם בשבת והא דנקט שבת רצותא אשמעינן לית הלל, דאפילו בשבת שרו בלשם ואני אומר דדוקא קתני שצריך לטבול בשבת כדי לטהר עצמו קודם כניסת הרגל. ים של שלמה, # ולפ"ז צ"ע אם מודים ב"ה לב"ש בשבת רגילה שאסור לאדם לטבול, ונגמרא מפרש מאי עומא דכלים אסורים.

ושוין שמושיקין את המים מי שיש לו מים יפין לשמות ועמאלו בכלי אבן לטהורן ממלא מהם כלי אבן ונותנים במקוה מים מלוחים עד שמשקין מים למים, ונמלאו אלו זרעים ומחזירים למי המקוה, ובעלי אגבייהו, וטהרו, ואין עוד טהרה במקוה לכל אוכל ומשקה אלא למים, ולא בתורת טבילה אלא בתורת זריעה, כדאמרין בפסחים בפרק כל שעה (לד, ז) אבל לא מטבילין בגמרא מפרש שאין נותנין אותן בכלי עץ טמא הצריך טבילה להשיק בו, כדי להעלות טבילה לכלי אבן השקת המים שאו גם המים וגם הכלי צריכין טבילה, כדמפרש בגמ' ומטבילין מותר לטבול ביו"ט מוגב לגב ציוס טוב שבשכמבל כליו להשתמש על גב ויתרו

איבעיא להו עבר ואפה מאי מהו שיאכל בשבת, מי קנסוהו רבנן או לא. רא"ש? ת"ש מי שלא הניח עירובי תבשילין כיצד הוא עושה מקנה קמחו לאחרים ואחרים אופין לו ומבשלין לו

דף י"ז ע"ב

ואי איתא דעבר ואפה מותר, מכדי תנא תמא תמא תמא קא תמא קא מהדר ליתני נתיני נמי דין תמא עבר ואפה מותר נתיני דין תמא קממו # [קשה איך ס"ד להקשות בן]? אמר רב אדא בר מתנה תנא תמא תמא דהיתרא העשויה צהימר קתני, תקנתא דאסורא לא קתני,

ת"ש מי שהניח עירובי תבשילין הרי זה אופה ומבשל ומטמון, ואם רצה לאכול את עירובו לאחר שהבין סעודת שבת הרישות בידו, אכלו עד שלא אפה עד שלא הטמין הרי זה לא יאפה ולא יבשל ולא יטמון לא לו ולא לאחרים, ולא אחרים אופין ומבשלין לו, אבל מבשל הוא ליו"ט, ואם הותר הותר לשבת, ובלבד שלא יערים לאחר שבשל לגורן [יו"ט. ד"ם], לומר עוד אני צריך להזמין אורחים, ויבשל תבשילין אחרים, ויומרים לשבת, אכל בקדרה אחת, אם ירצה לשבת הא [אמנן. ד"ם] דאפילו לחול שרי כדלעיל ממלאה אשה קדרה בשר, ואף על פי שאינה לריכה אלא לחמיכה אחת, ואם הערים אסור לאכול, דלחמור רבנן בזה מילתא, [כדי. ד"ם] שלא לעקור מורת עירוב, ולא דמי להערמה דרב אדא בר אבהו דמלת גרמא גרמא דלין עבד באוכלין, ואי משום טרחא הא עדיפא, דלמא חס שלא יסריח הבשר וממנו ולא שחט, וקא סלקא דעתך דהוא הדין לעבר ואפה?

אמר רב אשי הערמה קא אמרת שאני הערמה לעולם עבר ואפה מותר, והערמה אינה ראויה לכאן, דשאני הערמה ממזיד, דאיכא למימר דאחמירו בה רבנן טפי במזיד אחמור בה רבנן בערמה טפי ממזיד, דאלו מוזר רשע הוא לעבור על דברי חכמים, ואין אחרים למדים הימנו, והוא עצמו משים אל לבו ושב, הלכך לא מעקרא מורת עירוב, אכל מערים סבור לעשות צהימר, הלכך לא [יפס. ד"ם] אל לבו לחזור בו, ואחרים למדין הימנו ומעקרא מורת עירוב הלכך קנסוהו רבנן, ועדיין נשאר האיבעיא מה הדין אם עבר ואפה ואין לו אוכל אחר,

רב נחמן בר יצחק אמר הא מני דקמי חס הערים אסור חנניה היא דשמעינן ליה דמחמיר בעירובי תבשילין ואלביא דבית שמאי, דתניא חנניה אומר בית שמאי אומרים אין אופין אלא אם כן ערב בפת, ואין מבשלין אא"כ ערב בתבשיל, ואין טומנין אלא אם כן היו חמין טמונין מערב יום טוב, ובית הלל אומרים מערב בתבשיל אחד ועושה בו כל צרכו,

ת"ש המעשר פירותיו בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל [בזיוס. ד"ם] שעבר על השבות דלין מנציהין תרומות ומעשרות זיוס טוב, אלמא אחמור רבנן בגמלתייהו, ואפילו [במקום. ד"ם] עונג שבת? לא צריכא דאית ליה פירי אחרוני לשבת, ועדיין נשאר האיבעיא מה הדין אם עבר ואפה ואין לו אוכל אחר.

ת"ש המטביל כליו בשבת במקוה שיש לו בחצרו, ועבר אדרבנן דאמרי במתניתין מטבילין כלים מלפני השבת, דנראה כמתקן בשוגג ישתמש בהן במזיד לא ישתמש בהן בזיוס? לא צריכא דאית ליה מאני אחרני, א"נ אפשר

אבני חן למסכת ביצה

1) ומי גזרינן ומי אומור רבנן כולי האי דבך תקנחא דעצילת כלים, למגור המירא אטו אסורא, וגורא לגוריה והא תנן ושוין שמישיקין את המים בכלי אבן לטהרין אבל לא מטבילין, ואי איתא נגזור השקה אטו הטבילה ראה תוס'?

ותסברא דהא קושא הוא אי אית ליה מים יפים הני למה לי למעבר לחו השקה אלא דלית ליה וכיון דלית ליה מזהר זהיר בהו שלא יעמאלו, וכיון דזהיר זהיר הויל להו טומאתן מלמא דלא שכיחא, ולא גזרו זה רבנן,

2) איתביה מרדלין מים ברלי טמא והוא טהור מאליו, והא לא דמי למעציל כלי על גבי מימיו דמתניתין דאסור, דהתם כל עצמו לא בא אלא לטהר, דין מים דין כלי הלכך מוכחא מילמא דעצילה, וטעמא דעצילה אסורה משום דנראה כמתקן כלי [וחיטא שעבשיו קיימינן אליבא דרבה שאומר שהטעם שאסור לטבול כלים הוא משום שמא יעבירו? וראה מהרש"א דרש"י נמשך לפרש כולה שמעתין לטעמא דרבא משום דהוא בתראה, ובפני יהושע כתב דודאי בכל השקלא וטריא דשמעתין הוי סליק אדעתיה טעמא דמתקן וכו'], והאי מחזי, אכל הכא אין הכל יודעים שהדני טמא, והרואה אומר לשאוב מים הללו היה נריך ואי איתא נגזור דלמא אתי לאמבוליה בעיניה דלא שאינן מים? שאני התם מתוך שלא הותרה לו טבילה זו אלא ע"י דליו נשאינמו, שאין כן דרך שאר עצילות וכו' והוא שהעצילה אסורה ביום טוב,

3) איתביה כלי שנממא מעי"ט וצאצ הטומאה, דלוקמן אין מטבילין אותו ביו"ט הויל והיה לו להעציל מנעוד יום ביו"ט מטבילין אותו ביום טוב ושמעם זו היום חולין, שאין לריקן הערב שמש ואם איתא נגזור דיום טוב אטו דערב יום טוב?

טומאה ביום טוב מלמא דלא שכיחא היא שהי הכל מטהרין בגגל, וכל שכן שזריקין מלהטמא ומלמא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן,

4) איתביה כלי שנממא באב הטומאה מערב יום טוב, דלעיל אין מטבילין אותו ביום טוב דכיון דטמא מן המורה הוה ליה כמתקן, בולד הטומאה אין כלן תקון, דמדאורייתא טהור מעליא הוא, שאין כלי טמא אלא צאצ הטומאה, דמתניא דהכל שוחטין (כה, א) אוכל ומשקה מטמאין מאויר כלי חרס, ואין כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס, משום דהוה ליה ולד הטומאה, שמה שצמחו אין מיטמא מחמת השרך אלא מחמת אויר כלי,

[יש מפרשים כלי שנממא צאצ הטומאה, אפילו נטמא ביום טוב אין מטבילין אותו ביום טוב, וטעמא משום דבעי הערב שמש, דטומאה דאורייתא לריסה הערב שמש, הלכך, הויל ואינו ראוי היום לתשמיש לא יטבילנו,

וקשיא לי, הרי ראוי להשתמש בו חולין, שאין הערב שמש אלא לתרומה וקדשים, דמתן טבל ועלה אוכל צמעש, העריב שמשו אוכל בקדשים (נגעים פרק יד' משנה ג') וראה תוס'].

מטבילין אותו ביום טוב, ואם איתא שהחמירו רבנן בטבילת כלים נגזור הא ולד הטומאה אטו הא אב הטומאה?

ולד הטומאה היכי משכחת לה מי הוא הנריך להעציל גבי כהנים [בכהנים. תוס']? אינו אלא כהן, דהא ולד הטומאה ראשון, וכלי שנממא בו שני, ומותר לחולין, שאין שני עושה שלישי צפולין, ואין נריך להעציל אלא לתרומה כהנים וזיוין הם ולא אמו למשרי דאב הטומאה, אי נמי וריזין מלגא טומאה לכליהן, והויל מלמא דלא שכיחא,

ונמלך לשמשן על גב ענביו או שמבל לתרומה ונמלך שיהיו לקודש. יבין ומחבורה לחבורה בהטבילין לאכול פסחו בחבורה זו ונמלך לאכול פסח בחבורה אחרת, וכגון שחבורה השנייה מקדרת יותר אחרת מחבורה ראשונה. יבין צגמלא מפרש לה.

טבילת כלים:

במס' ע"ז דף ע"ה ע"ב תנן הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים וכו' ובגמ' שם תנא וכולן צריכין טבילה בארבעים סאה, מנה"מ אמר רבא דאמר קרא [במדבר ל"א כ"ג] כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש "וותר" חוסיף לה הקרא טהרה אחרת, תני בר קפרא מתוך שנאמר [שם] [אך] במי גרה שומע אני שצריך הוזהר שלישי ושבעי ת"ל אך חלק א"כ מה ת"ל במי גרה מים שגרה מובלת בהן הוי אומר ארבעים סאה.

ורינו טבילת כלים הם ביו"ד סימן ק"ב, וראה שם בסוף הסימן ברמ"א ואם עבר והשתמש בכלי בלא טבילה לא נאסר מה שנשתמש בו ויטבלנו עוד.

רק כלי מחכות וכלי זכוכית שרינה ככלי מחכות כיון שאם נשבר יש לו תקנה בהיותך [ע"פ הגמ' שם] אבל כלי עץ אינם צריכין טבילה.

וראה שם בשערי תשובה אות ג' שצריך לטבול כל הכלי יחד, ואם לא, לא עלתה לו טבילה.

ובדבר הקנקנים והצלחות שיש לישראל מחמת שלקח מנכרי יו"ש ושאר משקין שאין נמכרים אלא בכליתם, מסתבר לע"ד שאין צריכין טבילה כשרוצה אחר שנתרוקן הכלי להשתמש בו למשקין אחרים, וטעמו הוא משום דהכלי נבטל להמשקין וכו' אבל לענין טבילה הא תלוי בנכרי המוכר שאם הוא לא התחייבוהו לכלי אלא לקליפה הרי אין להתחייבו אותו כלי של נכרי שלקח ממנו כיון שלא היה אצל הנכרי בחשיבות כלי וכו', גם כפי שזכור אני מקטנותי לא הצריכו לטבול לאלו הקנקנים של יו"ש שהיו נקנים ברוסלאנדר בזמן שהיה שם מלך רק מחנויות המלכות, והשאריו [היהודים] לעצמם להשתמש בהם לדברים אחרים וחושב אני שהוא מהטעמים שכתבתי, והתם כשהיו מביאין הקנקנים בחזרה להתנויות, היו החנויות מחזירין בעד הקנקנים איזה מטבע וכו"מ לא הצריכו טבילה, ובכלי זכוכית שנטבילתן הוא רק מורכבין יש ודאי לסמוך ע"ז, ואף אם יסמכו ע"ז גם בכלי מחכות אין למחות בידם. אגרות משה ח"ה סימן מ', ועוד שם בסימן קל"ז.

וראה יו"ד סימן ר"ב דברים החוצצים בטבילת כלים. ועיי"ש סעיף ב' ברמ"א ששחרוריות הדבוק ביורה במבחין הוי כדופן הכלי ודרכו בכך ואינו חוצץ.

הטעם שאסור להטביל כלי בשבת:

רבה: שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר

רב יוסף: גזרה משום סחיטה

רב ביבי: גזרה שמא ישהא

רבה: מפני שנראה כמתקן כלי

גמ': דכולי עלמא מיהת כלי בשבת לא, מאי טעמא? אמר רבה גזרה

דף י"ח ע"א

שמא יטלנו בידו ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים ממקומו עד המקום, ראה תוס', ראה סוכה מ"ג ע"א, א"ל אביי יש לו בור בחצירו מאי איכא למימר ראה ת"י שיש לו בור בחצרו שדרכו להטביל בו כל השנה, או שאין בור ברה"ר רק בחצירו? א"ל גזירה בור בחצרו אטו בור ברשות הרבים, התיינת שבת ביו"ט מאי איכא למימר? גזרו יו"ט אטו שבת ולא הוי גזרה לגזרה דיו"ט ושבת אחת היא. תוס',

אבני חן למסכת ביצה

5) ת"ש דאמר רב חייא בר אשי אמר רב נדה שאין לה בגדים

טוריס, להחליף וללבוש אחר טעילה, והיום יום טוב, ואינה יכולה להטעיל את אלו שעליה מערמית וטובלת בבגדיה כשהיא לנדה [ראה רמב"ם הלכות מקואות פ"א הל' ז' וכן הנדה שטבלה בבגדיה מותרת לבעלה] וסלקא לה טעילה אף לנלים, ולא מוכחא מלמא שהיא מתקנת דלעפילת עממה נכנסה, ואדם מותר לעצול כצית הלל, דנראה כמיקר, כדלקמן, ואם איתא נגזור דלמא אתי לאטבולי בעינייהו?

שאני התם מתוך שלא הותרה לה אלא על ידי מלבוש וזכורה היא ומהאי טעמא נמי לא גזרין בה דלמא אתיא לידי סחיטה דאף היא זכורה, וא"ת מכל מקום יש בו משום כביסה וכו' ובספר הישר חלקו בו בין בגדים לבגדים כי יש בגדים שמתכבסין במתרה ובאותן היא שאמרו שרייתו זהו כבוש, ויש שצריך לטרוח הרבה בעין שלנו ואין אומרים בהם שרייתו זהו כבוש, חידושי הרשב"א,

תימה היינו שריית ושרייה אסורה מפני שהוא מלבן דאמרינן שרייתו זו היא כבוש? וי"ל דהואיל דהוי דרך טינוף שרי, ותרע דהאך אנו מנבנים ידינו במפה בשבת הא הוי שרייה ואסור מפני שהוא מכבס ומלבן, אלא כן דהוי דרך טינוף שרי הכא נמי נימא הכי. תוס'

הלכות מקוה:

איתא בגדה ס"ו ע"ב אמר רבא אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס וחטבול, סבר רב כהנא למימר טעמא מאי משום גזירת מרחצאות שדך מרחצאות לישב על גבי אטענאות של אדמה דדמי לכלי חרס ואמי למימר טעילה עולה נהן הא על גבי סילחא נקטת ענה שפיר דמי, א"ל רב חנן מנהרדעא התם טעמא מאי משום דבעית שתפול ולא טעלה שפיר סילחא נמי בעיתא.

ובי"ד סימן ר"א סעיף ע"ה כתב יש מי שאוסר להטיל יורה מלאה מים חמין לתוך המקוה לחמומו וכו' וכתב הרמ"א שם ויש מקילין ומתירין להטיל חמין למקוה כדי לחמומו, ומ"מ יש להחמיר אם לא במקום שנהנו לחקל או אין מוחין בידן,

וכתב בבאר הגולה שם על הגליון על איסור חמין שהוא ע"פ המרדכי בפ"ב דשבועות בשם ר"ת, וכתב שאפשר הטעם משום גזירת מרחצאות דאיתא בגדה דף ס"ו ע"ב, ובסוף פ"ק דתענית אילויא בחמין, טבילה בחמין מי איכא והא שאובין פ' דכשאוובין חשיבו ובברכות כ"ב ע"א וכו' אע"ג דתנן ביומא ל"א ע"ב אם היה כה"ג איסמנים מחמין לו חמין וכו' וי"ל כמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין מדרבנן.

רב יוסף אמר טעמא דמתניתין דטעילת כלים בשבת ויום טוב אסירה גזרה משום סחיטה קטנית בגדים, שאף הן צלל כלים, וסחיטה תולדה דמלבן הוא. מאירי, אמר ליה אב"י תינח כלים דבני סחיטה נינהו כלים דלאו בני סחיטה נינהו מאי איכא למימר? א"ל גזרה הני אטו הני # וצריך לומר דבולה חרד גזירה הוא לגזור על כל הכלים,

נראה דהא דנאיר רב יוסף וכולהו אמוראים מאוקימתא דרבה אע"ג דכ"כ אית להו דרבה לענין שופר ולולב ומגילה והואה, אלא דהבא לענין י"ט לא משמע להו האי טעמא לגזור י"ט אטו שבת, כיון דהוצאה גופא מותר בי"ט ולא גזרו בה אטו שבת בדפרישית. פני יהושע

איתיביה כל הני תיובתא ושני ליה כדשנינן,

רב ביבי אמר גזרה שמא ישחא אי שרית ליה לאטבולינהו ציוס טוב משהי להו עד יום טוב שהוא פטוי, ואמי צהו צמך כך לדי תקלה להשמע צהן מרומה,

תניא כוותיה דרב ביבי כלי שנשמא מערב יום טוב אין מטיבלין אותו ביום טוב גזרה שמא ישחא כליי הטמאים כל השנה להטבילם בי"ט,

רבא אמר טעמא דמתניתין מפני שנראה כמתקן כלי' ודמיא לתקנת מלאכה, וגזר ענה מדרבנן, אי הכי אדם נמי? אדם נראה כמיקר, ופירש הרא"ה ז"ל דטבילת גר שאסורה בשבת מפני שהוא מתקן גמור (יבמות מו ב). וכן פירש הרשב"א ז"ל. שטמ"ק

הא תינח מים יפים שדך לדחוך צהן מים רעים מאי איכא למימר?

אמר רב נחמן בר יצחק פעמים שאדם בא

דף י"ח ע"ב

בשרב חוס ורוחץ אפילו במי משרה ששורין הפשמן צהן,

תינח בימות החמה בימות הגשמים מאי איכא למימר? אמר רב נחמן בר יצחק פעמים שאדם בא מן השרה מלוכלך בטיט ובצואה ורוחץ אפילו בימות הגשמים,

תינח בשבת, ביוה"כ שאסור דרסיה משום ענוי, ומותר דטעילת מלוא, כדלקמן מאי איכא למימר איך אמרת מחזי כמיקר הא ודאי מוכחא מלמא דלעפילה ממכין, ולא כמיקר?

אמר רבא מי איכא מידי דמלאכה דבשבת שרי וליכא איסור דרצנן משום דדמיא למלאכה וביוה"כ אסור משום מלאכה, כי הא דבעית למשרי עליה משום דנראה כמתקן, אלא הואיל ובשבת שרי דממירא במלאכה, שרי משום טעמא דמיקר ביוה"כ נמי שרי ואף על גב דלא נראה כמיקר, שלא תחמיר לענין מלאכה ציוס הכפורים משנה,

ומי אית ליה לרבא הואיל באיסורי שבת כהאי גוונא, [דמשום. ד"ם] דשרי צהא לא [מיסריה. ד"ם] צהא והתנן החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ לרפואה, דכל רפואה בשבת גזור צה רצנן משום שחיקת סממנין, שהיא אב מלאכה עומק אבל מטביל הוא צו מאכלו כדרכו, ואם נתרפא נתרפא,

ורמינן עלה והקשינו על המשנה מברייתא דתניא לא יגמע ופולט דמוכחא מלמא דלרפואה עמיד אבל מוגמע ובולע בלי שיטבל במאכלו?

ואמר אב"י כי תנן נמי מתני' מוגמע ופולט תנן,

ורבא אמר אפילו תימא מוגמע ובולע, ולא קשיא כאן קודם טבול קודם אכילה מנגמע וצולע, דלא מוכחא מלמא דלרפואה, דסברי חומץ אהני ליה למיכל כאן לאחר טבול לאחר אכילה, וטבל מאכלו בחומץ, דמוכחא מלמא דלאו חומץ צעי למטעם, אלא משום רפואה, ואמאי, הרי קודם אכילה שבת היה מותר, ובתני שבת אמה אוסרו ובתני שבת אמה מתירי,

ואם איתא דאין חלוק בשיעורי שבת נימא הואיל וקודם טבול אכילה שרי דנראה כמפץ צלליעת חומץ לאחר טבול אכילה נמי שרי שאין חלוק בשיעור של שבת?

הדר ביה רבא מההיא דחומץ, ושנייה כחציי, ואם זו דטעילה דאית ליה הואיל אמר לאחר חזרה,

אבני חן למסכת ביצה

וְכָל־פְּלִי־עֵץ יִשְׁטֹף בְּנָנִים, וְיִלְפִינָן דְּמַהְנִי בְּהוּ טְבִילָה מִמָּה דְּכַתִּיב בְּבִמְדַּבֵּר לֵ"א כ' וְכָל בְּנֵי וְכָל כָּלִי עוֹד וְכָל מַעֲשֵׂה עוֹדִים וְכָל כָּלִי עֵץ תִּתְחַמְּאוּ.

כלי שנמצא בולד הטומאה [בראשון] אינה צריכה הערב שמש כדאמרינן לעיל י"ח ע"א.

ברמב"ם הלכות טומאת המת פ"ה הל' ד' כלים הנוגעין במת [חרב הרי הוא כחלל] ואדם בכלים [נעשה האדם אב הטומאה] וכלים באדם [חרב הרי הוא כחלל] שלשון [אב הטומאה ו] טמאין טומאת שבעה, והרביעי בין אדם בין כלים [הוא ראשון ו] טמא טומאת ערב.

כתיב בבמדבר י"ט פסוק י"ד וכל אשר באהל יטמא וכתיב התם בפסוק י"ט והזה על האהל ועל הכלים, הרי שכלים מקבלים טומאה כאדם, ראה יבקש דעת התפארת ישראל מסימן מד והאלה בחבליים של טומאת כלים.

ותנא קמא לא בעי הערב שמש צממיה?

אמר רבא אשכחתינהו לרבנן דבי רב למלמדים שצית המדרש דיתבי וקא אמרי במחשבתו נכרת מתוך מעשיו דקא רהיט צמרוזה קמפלגי, והיכי דמי כגון דנקיט מנא בידיה ורהיט ואזיל בין השמשות לאטבוליה, מר סבר האי דקא רהיט ואזיל מידע ידע דבעי הערב שמש והיינו דרהיט, כסבור להספיק קודם יציאת היום, וכשראה שלא יספיק, הואיל ונא למקוה גומר טבילתו, וממתיין מלהשתמש בו עד שיעריב שמשו למחר, הלכך, צין השמשות דיום טוב אסור, משום דמטביל דיום טוב שלא לצורך, אכל בחול לא מחיין ביה, דמשצממו ניכרת שלהערב שמשו הוא מתכוין, מתוך מעשיו של מרוצמו, ומר סבר מחמת מלאכתו הוא דקרהיט,

ואמינא להו אנא במחשבתו נכרת מתוך מעשיו דכולי עלמא לא פליגי דודאי ניכרת צאינט דעלמא שיורע הדין והערב שמש, כי פליגי והאי גברא דאפליגי ביה רבי שמעון שזורי, ואמר דלא אמרינן ביה מתצממו ניכרת מתוך מעשיו כגון דאיטמאי מנא אחרינא עוד כלי חרין מווי שהולך לטבול בפחות מכעדשה מן השק ואתא לקמיה דרבנן לשיולי בפחות מכעדשה איטמי אי לא פ"י ששואל אם חבלי נטמא אם נגעה בחלק משרץ שהוא פחות מכעדשה, [דילפינן בחגיגה י"א ע"א מהא דכתיב "בהם" שאינו טמא עד שיוגע במקצתו שהוא כבולו, שחלק השרץ אינו מטמא אלא אם הוא כעדשה], מר סבר מדהא לא גמיר הערב שמש נמי לא גמיר, ומר סבר הא הוא דלא גמיר דלא כמיז כהדיא ככעדשה, אכל הא הערב שמש דכהדיא כמיז מנגמר גמיר וצכהן עסקינן דמשצממש צו מרומה.

כרו [ברו] = ויתם, נתו = ענבים.

שנינו במשנתנו ומטבילין מוגב לגב, תנו רבנן כיצד מוגב לגב, הרוצה לעשות גתו מי שהיו כליו טמאין ורוצה לעשות גתו על גב (כדו) [כדו. ד"ס] והטבילין לדעת דריכת זמיו, ונמלך לעשות גתו, וכדו על גב גתו הטביל כליו לדעת לעשות גת של יין, ונמלך לעשות ברו של ויתם, עושה גתו על גב טבילה זו שהטביל לשם כדו או איפכא, ואין צריך לחזור ולהטביל לשם גת, וההיא טבילה שניה הצא להחמיר על עגמו ולהטביל, קמיי מתמינן שהוא מטביל דיום טוב, שאין כאן מקון כלי ואינה טבילה, שהרי אינה צריכה,

כיצד מחבורה לחבורה היה אוכל בחבורה זו על פסחו, והיה טמא או כליו טמאין, ועכל לדעת כן ורוצה לאכול בחבורה אחרת, הרשות בידו ואין צריך לחזור ולטבול, וקאמרה מתמינן, דאם נא להחמיר ולהטביל כליו לשם תצורה האחרת מטביל דיום טוב.

מתני': כ"ש אומרים מביאין שלמים דיום טוב, לפי שיש בהן אכילת אדם,

וממאי דמהדיא דאמר בחומין אפילו הימא מנבע ובוילע הדר ביה דלמא מהא הדר ביה דטבילה דיום הכפורים הדר ביה, ושל חומן אמר נאחרונה?

לא סלקא דעתך למיסק טבילה דיום הכפורים דתניא כל חייבי טבילות מובלין כדרךין בין בתשעה באב בין ביום"כ ואף על פי שאסורין צממיה.

שנינו במשנתנו ושוין שמושיקין את המים בכלי אבן וכו', מאי אבל לא מטבילין? אמר שמואל אין מטבילין את הכלי הצריך טבילה על גב השקת מימיו לטהרו ביום טוב,

מני מתניתין לא רבי ולא רבנן דתניא אין מטבילין את הכלי על גב מימיו לטהרו, ואין משיקין את המים בכלי אבן לטהרן דברי רבי, וחכמים אומרים מטבילין כלי על גב מימיו לטהרו ומשיקין את המים בכלי אבן לטהרן,

מני אי רבי קשיא השקה דרבי אסר ומתמינן מנן משיקין אי רבנן קשיא הטבילה דאינה שרו להטביל, ומתמינן קמיי אין מטבילין?

ומשני איבעית אימא רבי איבעית אימא רבנן,

אי בעית אימא רבי רישא דברייתא דמלתא דרבי, דאיירי בהטבילה לאוסרה, הא השקה שריא איירי ביום טוב, וסיפא דמלתיה, דאסר אף השקה איירי בשבת, וכן רבנן נמי בברייתא רישא דאמר מטבילין איירי דיום טוב דביו"ט הכל שרי וסיפא דאמר משיקין איירי בשבת, והכי קאמר רבנן מטבילין כלי על גב מימיו לטהרו דיום טוב, וכל שכן דמשיקין, ומשיקין את המים בכלי אבן בשבת, השקה אין, הטבילה לא, וכנספתא דביה ודשנת כהדיא מני דמי הכי אין מטבילין את הכלי על גב מימיו לטהרו דיום טוב אבל השקה מותר, ואין משיקין את המים בכלי אבן לטהרן בשבת וכ"ש שאין מטבילין, דברי רבי, ומכמס אומרים כו' וכולה מתניתין ביו"ט,

דף י"ט ע"א

והשתא דצריימא מתוקמא הכי ואיבעית אימא מתמינן רבנן אימא רבנן היא, וכולה מתניתין בשבת הלכך הטבילה אסירה והשקה שרי, כרבנן דאמרי משיקין את המים בכלי אבן לטהרן בשבת, השקה הוא דשריא, הא הטבילה כלים אסירה.

תנו רבנן כלי שנמצא מערב יום טוב אין מטבילין אותו בין השמשות מפני שהוא ספק לילה, ומנאל מטביל דיום טוב, רבי שמעון שזורי אוכור אף בחול אין מטבילין אותו אם אנו רואין אדם המטביל כלי בין השמשות אנו צריכין להחזירו, ולמחות בידו מפני שצריך הערב שמש חה המטביל כלי צלילה ודאי דעתו להשתמש צו מיד, ולא להמתין הערב שמש דלמחר,

טומאת כלים:

מדאורייתא חבלי נטמא מאב הטומאה ונעשה חבלי ראשון [ולא נדבר כאן מה הדין אם נטמא באבי אבות], וזה נקרא טומאה חמורה, וצריכה טבילה והערב שמש, וכלים נקראין כלי שסוף משום דטבילה מבוטא בקרא בשם שמיטה בויקרא ט"ו י"ב וְכָל־חֶרֶשׁ אֲשֶׁר־יַעֲרֹבוּ הָיָב יִשְׁבֵּר

מ"א

אבני חן למסכת ביצה

ועל שלמים שהן של יום טוב שקריבין ביו"ט, על מה נחלקו על עולה שהיא של יו"ט שבית שמאי אומרים לא יביא ובית הלל אומרים יביא,

רב יוסף אמר תנאי שקלת מעלמא וכי לא משכחת תנא דאמר כעולא, דמימא עולא כי ההוא סבירא ליה, דאינטריכא לך לשבושה להך מתניתא ולתרושה תנאי היא אשכחן תנא אחרינא דקאי כעולא דתנאי' שלמים הבאים מחמת יו"ט שלמי חגיגה ושמתה ביום טוב בית שמאי אומרים סומך עליהן מערב יו"ט ושוחטין ביו"ט, ובית הלל אומרים סומך עליהן ביום טוב ושוחטין ביום טוב

דף י"ט ע"ב

אבל נדרים ונדבות דברי הכל אין קריבין ביום טוב ועולא דקאמר כי האי תנא,

והני תנאי דלקמן כי הני תנאי פליגי כי הני תנאי דלעיל [דפליגי הברייתא דאמר ר"ש ב"א, והברייתא שמביא רב יוסף] נגדרים ונדבות דתנאי אין מביאין תודה בחג המצות מפני חמץ שבה על חלות לחם חמץ וגוי' (ויקרא ז) [ואף שלף אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה? הא כתיב לא תשחט על חמץ דם זבח]. ע"פ מהר"ם חלאוו כות' ולא בעצרת מפני שהוא יו"ט וסודה נדרים ונדבות היא אבל מביא אדם תורתו בחג הסוכות כחולו של מועד,

ר' שמעון אומר לקמיה מפרש לה הרי הוא אומר דברים טו בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות כל שבא בחג המצות בא בחג השבועות ובחג הסוכות וכל שלא בא בחג המצות אינו בא בחג השבועות ובחג הסוכות קס"ד שהטעם מפני שאסור להביא תודה בחוה"מ,

ר"א בר"ש אומר מביא אדם תורתו בחג הסוכות לקמיה מפרש אפילו ביום טוב קאמר ויוצא בה ידי חובתו משום שמחה משום שלמי שמחה, ואף על פי שמחויב בתודה זו ועומד,

דמיא במסכת חגיגה (ת, א) ושמתת בחגך לרבות כל מיני שמחות "של צבר" לשמחה, מדלף כתיב והצאת שלמים ואכלת שם ושמתת אלא ושבותה בחגך, ומיחו, פשיטא לן דכל זמן שצית המקדש קיים אין שמחה אלא בצבר, שנאמר (דברים כז) וצאתה שלמים ואכלת שם ושמתת, והאי קרא צבר גרידס כתיב, ולא בשלמי שמחת יום טוב כתיב על כן אין ללמוד משם שצריך להביא שלמים ביו"ט, אלא שע"י אביזא בשר יש שבוחה, דשמחת יום טוב אס יש לו צבורות ומעשר בהמה אין לריך להביא שלמים ואין יוצא בה משום חגיגה ואין יוצא בה משום חגיגה דדבר שצמחה הוא, וכל דבר שצמחה אינו בא אלא מן הסולין, וסודה זו כבר מחויב הוא בה, ואין זו מן הסולין שהיא פוטר בה חגיגתו,

אמר מר השתא מהדר אמילמיה, לפרושי מאי דאמר לעיל בהקדמת נדרים ונדבות פליגי אין מביאין תודה בחג המצות מפני חמץ שבה, פשיטא?

אמר רב ארא בריה דרב יצחק ואמרי לה רב שמואל בר אבא הכא בארבעה עשר עסקינן וקסבר אין מביאין קדשים לבית הפסול שממעט זמן אכילתו, שאינו יכול לאכול חמץ אלא עד ארבע שעות, וממך קך חמץ שנה בא לעדי עומר [ולכן אין אומרים מומור לתורה בערב פסח], ולא בעצרת מפני שהוא

[ואע"ג דהוי נזירות הבתוב דבתיב וחנותם כדאייתא בגמ' מ"מ פירש דיהו טעמא דקרא. מנחת שלמה] ואין סומכין עליהן שהסמיכה אסורה משום שבות, שכלל כמו היה סומך, והוי ליה משתמש בצעלי חיים, ומנן אין רוכבין על גבי בהמה (צ"ע לו, ג) [אלא סומכין עליהן מערב יו"ט דלית להו לב"ש תיבא לסמיכה שחיטה. רע"ב] אבל לא עולות אין מציאין עולות, מן מתמידין ומנוספין שהן קרבן צבור וזמנן קבוע, אכל עולת יחיד לא יביא, לפי שאין בה אכילת הדיוט, וכתיב (שמות יג) יעשה לכם ולא לגזוה, ובית הלל אומרים מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן.

קרבנות יחיד שאינם באים מחמת יו"ט: נדרים ונדבות, תודה.

קרבנות יחיד שבאים מחמת יו"ט: שלמי חגיגה, שלמי שמחה [איכא תרמי אכילת אדם וזמנן צרנג], ועולת ראיה.

גמ': אמר עולא מחלוקת בשלמי חגיגה [צריך טעם למה נזכרו בכל הסוגיא רק שלמי חגיגה ולא אמרו גם שלמי שמחה, ורק רש"י הוכיחו לחלק (ד"ה ועל שלמים)]. מנחת שלמה [לפמוך, ועולת ראיה ליקרב מתניסין דמודו מרזייהו בשלמים להביא, ולא אפלוג צהו אלא בסמיכתן ביורי בשלמי חגיגה, (מודו) [דמודו ?] בית שמאי בהבאתן, מפני שהן חובות היום, כדאמרין בחגיגה (ט, א) מוחגותם אותו חג, ועולה שנחלקו אף בהבאתן בעולת ראיה נחלקו, וההיא הוא דקא שרי צית הלל מפני שהיא של יום טוב, דנפקא לן מולא יראו פני ריקס (שמות כג) דבית שמאי סברי ויקרא כג וחגותם אותו חג לה', חגיגה אין עולת ראיה לא, וב"ה סברי לה' כל דלה',

אבל נדרים ונדבות שיכול להביאם אחר יו"ט (הואיל ואין זמנן היום כלל) [דאין זמנן קבוע. ד"ס] דברי הכל אין קריבין ביו"ט ואפילו שלמים, וכל שכן עולות, דיכול להביאן לאחר זמן, ואף על גב דחגיגה וראיה יס להן תשלומין כל שצעה שרו בה [צ"ע. ד"ס], שמה יאנס ולא יקריננה בשאר הימים, ומנן עבר צרנג ולא חג אינו חייב בלחצירותו, והכי מפרש צברייתא לקמן יום טוב (כ, א), דמשום האי טעמא שרו לה, וכן אמר רב אדא בר אהבה נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט,

מתיבי וכי ב"ש וב"ה מודו דעולת נדר ונדבה אינה קריבה, והא אמר רבי שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על עולה שאינה של יו"ט כגון נדר ונדבה שאינה קרבה ביום טוב דאית בה תרמי לאסורא אין בה אכילת אדם, ואפשר לאחר זמן ועל שלמים שהן של יום טוב כגון חגיגה ושלמי שמחה שקריבין ביו"ט דאיכא תרמי להמירא, אכילת אדם, והן זמנן צרנג, ואס יעבור צרנג בטל קרבנו על מה נחלקו על עולה שהיא של יום טוב ועל שלמים שאינן של יו"ט אלא שלמים נדרים ונדבות לבית הלל קרצין, וקשיא לעולא, שבית שמאי אומרים לא יביא ובית הלל אומרים יביא?

נדרים ונדבות עולות	אין קריבין	משנה אליבא דעולא	ברייתא
נדרים ונדבות שלמים	אין קריבין	מחלוקת	
שלמי חגיגה, שלמי שמחה	קריבין	קריבין	
עולת ראיה	מחלוקת	מחלוקת	

תריין ואימא הכי אמר ר' שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על עולה ושלמים שאינן של יו"ט שאין קריבין ביום טוב

מ"ב

אבני חן למסכת ביצה

יו"ט קסבר נדרים ונדרות אין קריבין ביום טוב,

אלא ביו"ט וקסבר נדרים ונדרות קריבין ביו"ט והיינו פ'גא י,

ומאי שנא חג הסוכות דנקט דאי ס"ד משום י"ט הוא ליתני עצרת מ"ט שביק עצרת ותני סוכות. ר"ח? רבי אלעזר בר' שמעון למעמיה דתניא רבי שמעון אומר לא יאמר חג הסוכות כשהחזיר הכתוב להזכירן שלש רגלים לכל תאמר לא היה צריך לכתוב וכתב הסוכות, כיון שכתוב שלש פעמים בשנה, וכתב כתב המזלות וכתב השבועות דממילא ידענא שבו היה הכתוב מדבר [וממילא שמעין שהשלישית הוא חג הסוכות שהרי זו הכתוב מדבר. ד"ם], שפירשם סוכות הוא עסוק, וכו' נכתב כתוב זה למה נאמר, לומר שזה אחרון דנענין כסדרן רבי אלעזר ברבי שמעון אומר לומר שזה גורם את כל תאמר, שאפילו נדר לפני התא, כיון שעבר עליו חג הסוכות עובר.

שנינו לעיל בהבירייתא ברבר ר"א ב"ש ויוצא בה משום שמחה ואינו יוצא בה משום חגיגה, פשיטא דבר שבחובה הוא דכתיב ומגותם וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ולא מנמעות מעשר שני, ולא מנדרים ונדבות שהוא מחזיק ועומד בהן? לא צריכא דאף על גב דפריש [כשנדר. ד"ם] התורה פירש "על מנת" שיוצא בה ידי חגיגתו,

כדבעא מניה רבי שמעון בן לקיש מר' יוחנן האומר הרי עלי תודה ואצא בה ידי חגיגה הריני נזיר

לכבוד דודי ר' יוסף גאלדבערגער שליט"א

על מה שהקשית במסכת ביצה י"ט ע"ב לא צריכא אע"ג דפריש וכו' מה החידוש הרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה.

מה שעלה בידי בענין זה :

א) יש כמה פעמים במשנה ההלכה דהמתנה על מוש"כ בתורה תנאו בטל כמו בב"מ צ"ד ע"א, כתובות פ"ג ע"א. ולא ראיתי שיהיה על זה לימוד מפסוק אלא כן הוא הלכה.

ב) בבבא מציעא נ"א ע"א האומר לחבירו ע"מ שאין לך עלי אונאה רב אמר יש לו עלי אונאה, ושמואל אמר אין לו עלי אונאה. לימא רב דאמר כר"מ ושמואל דאמר כר' יהודה דתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לי עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי ר"מ, ר' יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים. ושקיל וטרי שם. וההלכה כר' יהודה.

ג) כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, הוא משנה במנחות פ"ב ע"א והטעם הוא דלמדין מפסח מצרים שאז עדיין לא היה דין מעשרות, ולמדין לתודה ולשאר קרבנות דומיא דפסח מצרים.

ד) בחידושי הרא"ה הרגיש בזה שכתב "ואצא בה" וכו' תרי מילי נינהו הוא דאמר, ולא מיתלתא הא בהא עכ"ל. וראה בראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם הלכות חגיגה פ"ב הי"ד וז"ל בספרים שלנו לא גרסינן "ואצא" בה, אלא

אבל מביא אדם תודתו בחג הסוכות, אימת אילימא ביום טוב עצמו והא אמרת ולא בעצרת מפני שהוא יום טוב אלא בחולו של מועד,

וממשיך להסביר דברי הבריייתא ר"ש אומר קא סלקא דעתך למימר נדרים ונדבות בחולו של מועד תאמר הרי הוא אומר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות כל שבא בחג המצות בא בחג השבועות ובחג הסוכות וכל שלא בא בחג המצות אינו בא בחג השבועות ובחג הסוכות,

מתקיף לה ר' זירא השתא לרבי שמעון דאמר הני סלותי מסלתינן לוקטין עזים בשדה מן הממזכר בחולו של מועד, דתניא במועד קטן (יב, ג) קולטין עזים מן הממזכר במועד לזורך המועד נדרים ונדרות מבעיא?

אמר אב"י בהקדמה כולי עלמא לא פליגי דשרי בחולו של מועד, כי פליגי למיקם עליה בבל תאחר וכולה הך ממניסין לענין כל תאמר איירי # [אבל פליגי גם אם מביאין נדרים ונדרות ביו"ט ?],

ת"ק דאמר אין מביאין תודה וכו' אבל מביא אדם תודתו בחג הסוכות סבר שלש רגלים אמר רחמנא כל המאחר נדרו שלש רגלים אפילו שלא כסדרן עובר כגל תאמר, וטעמא יליף בראש השנה (ד, ג) מהאי קרא שלש פעמים בשנה וגו' למה לי למיכתב כתב המזלות וכתב השבועות וכתב הסוכות, כיון דכתיב שלש פעמים פשיטא דהני נינהו, דהא מייניהו קסליק, דלעיל מנייה כתיב שמור את חדש האביב שבעה שבועות מספור לך חג הסוכות תעשה לך, שמע מינה לכל תאמר, לומר אלה קבעתי לך לתשלום מתנותיך ונדרתיך, והיינו דקא תאמר לאשמועינן *ענה טונה כל מי שיש עליו מודה יציאה בחג הסוכות, ואפילו הוא רגל ראשון אחר נדרו, שאם לא יציאנה עכשיו יאמר לנא בשבילה לירושלים, שהרי בעלותו כרגל בפסח לא יציאנה מפני חמך שנה, ולא בעצרת מפני שהוא יום טוב, נמנא שאיתרה שלשה רגלים שלא כסדרן,

* והא דקאמר רבא בפ"ק דר"ה כיון שעבר עליו רגל א' עובר בעשה והיינו בעשה דובאת שמה ודובאת שמה, א"כ מצינן לומר דהיינו דוקא באפריש ולא אקריב דבהכי מוקמינן לקרא דובאת שמה ודובאת שמה. פני יהושע

ור' שמעון סבר ותאמר רבי שמעון למימר הרי הוא אומר כו' כל שלא בא בחג המצות אינו בא בחג השבועות ובחג הסוכות כסדרן אין שלא כסדרן לא הלכך הנוסדה לפני סוכות יש לו שהות עד לשנה הבאה, והכי קאמר כל שצא בחג המזלות, כגון שנדר קודם הפסח, והיה עליו להציאה בחג המזלות בא בחג השבועות שלאחריו או בחג הסוכות, ואין לו עוד שהות, וכל שאינו בא בחג המזלות, שלא היתה עליו להציאה בפסח, כגון שנדר אחר הפסח אינו בא, כלומר אינו צריך להציאה לא בחג השבועות שלאחריו, ולא בחג הסוכות, שיש לו שהות עד הסוכות של שנה הבאה, שעברו שלש רגלים כסדרן,

רבי אלעזר בר' שמעון אומר מביא אדם תודתו בחג הסוכות, אימת אילימא בחולו של מועד היינו ת"ק # פ"ה הגם שפירשנו שהמחלוקת הוא לגבי כל דאחר, מ"מ הלא אמרינן "שהרי בעלותו כרגל בפסח לא יציאנה מפני חמך שנה, ולא בעצרת מפני שהוא יום טוב" נמצא על ברחק שסוכות היינו חוה"מ סוכות, [וא"ת איכא בינייהו דת"ק בעי ג' רגלים ור"א סבר דבתא הסוכות לחוד עובר בבל תאחר? וי"ל דאי בחיוב הבאתה לחוד מיירי חו"ל חייב אדם להביא וכו'. ת"י עיי"ש?]

אבני חן למסכת ביצה

כרבעא מיניה ריש לקיש מר' יוחנן מתנינן לה דלחדר ליה ר' יוחנן הכי,

תני תנא קמיה דר' יצחק בר אבא כתיב בויקרא ט ויקרב את העולה

עולת יום שמיני של מלואים, שהטיל הכתוב על אהרן חובה ליום [דכתיב ?] קח לך עגל בן בקר למטאת ואיל לעולה ממזמים (ויקרא ט) **ויעשה כמשפט** מה משפט [אמור. ו'] בעולת חובה פ' כיון שמדבר בעולת חובה ואומר שעשה אותה כרבעי, משמע שיש משפט אמור בעולת חובה, אבל באמת לא מצינו בשום מקום משפטה, על כרחיך **כמשפט עולת נדבה** המפורש בעולת נדבה בויקרא קאמר, שכל משפטי עולה ושלמים שם נאמרו, ובעל נדבה דבר הכתוב, דכתיב אלס כי יקריב מכס משמע לכשיליה יקריב, וכתיב הסם וסמך ידו, ואחא האי כמשפט דכתיב בעולת חובה ללמד עליה שמתען סמיכה [כמותה ושאר. ד"ס] משפטי נדבה, **למוד על עולת חובה שטעונה סמיכה**,

א"ל ר' יצחק לתנא **דאמר לך מני** הא דליטעריך קרא להכי, ולא גמר לה צניין אב דמה מנינו ננדבה שהיא עולה וטעונה סמיכה אף חובה שהיא עולה כמותה טענן סמיכה? **בית שמאי היא** דאמר צמחיתין מביאין שלמים של יום טוב שהן חובה, ואין סומכין עליהן, וטעמא מלי משום דסמיכה בויקרא כתיב בשלמי נדבה ואם נזח שלמים קרינו וסמך ידו וגו', וקא סברי,

וקשה לרבי יצחק דטעמא דבית שמאי הוא שאין טענין סמיכה, למה נקט המשנה הדין דאין סומכין גבי יו"ט הא גם בחול פליגי? ו"ל דאגב נשמע דהא דתנן מביאין שלמים ביורי בשלמי חובה, דהא בנדרה כתיב בהדיא סמיכה, וכאילו אמר מביאין שלמים ואיזו שלמים אלו שאין סומכין עליהן דהיינו שלמי חובה. ע"פ הקיקון דיונה

דלא גמרי שלמי חובה משלמי נדבה דפרסינן מה ננדבה שכן מצייה, (בבלי [שכל ?] שעה שיליה ימנדי ויביא, מאמר צמונה שאינה אלא לכשיסמיך, הלכך, לא דמיא סמיכה דידיה יום טוב, הלכך, עולת חובה נמי, אי לאו דפרט צה קרא כמשפט לא היה צעיא סמיכה, דחובה מנדבה לא גמרינן, **דאי בית הלל כיון דגמרי שלמי חובה משלמי נדבה עולת חובה נמי לא תבעי קרא דגמרי מעולת נדבה**,

	ב"ש	ב"ה
שלמי נדבה כתיב בה סמיכה וכו'		
שלמי חובה [חגיגה]	מביאין שלמים ואין סומכין עליהן דלא גמרי משלמי נדבה.	מביאין שלמים וסומכין עליהן דגמרי שלמי חובה משלמי נדבה
עולת נדבה כתיב בה סמיכה וכו'		
עולת חובה	ולא גמרי עולת חובה מעולת נדבה	וגמרי גם עולת חובה מעולת נדבה ולא צריך הפסוק "כמשפט"

ר' יצחק בר אבא: עולת חובה כמשפט עולת נדבה

וממאי דבית הלל שלמי חובה משלמי נדבה גמרי דלמא מעולת חובה גמרי דלמא לעולם חובה מנדבה לא גמרינן, אלא בית הלל חובה מחובה גמרי שלמי חובה מעולת חובה, הלכך ועולת חובה גופא בעיא קרא צעיא האי קרא

"ואצא" בה דלאו כל כמיניה לצאת בה אע"ג דמפרש, אבל אמר שאצא בה יכול להתנות דאדעתא דהכי נדר עכ"ל. נמצא שהם סוברים שהה"א הי' שכינן שאינו מתנה בפירוש אלא אומר שני דברים נפרדים א' שהוא נודר להביא תודה, ב' שבאכילת בשר התודה הוא רוצה לצאת במצות חגיגה היה ס"ד שיכול לצאת, לכן אשמעינן הברייטא דלא יצא. אבל רש"י מוסיף המלה "על מנת" ונמצא שתולה זה בזה, והדרא קושיא לדוכתא.

ה) וראה בשיטה מקובצת החדש וז"ל יש מפרשים שאמר "על מנת" שאצא דחיה ליה מתנה על מה שבתורה דהתנאי בטל והמעשה קיים, וא"כ הא דבעא ר' שמעון מר' יוחנן דכותה נמי בשאמר על מנת הוא, ולא נהיר דאלו אמר ע"מ אף הנדר בטל שלא נדר אלא ע"מ כן, והנכון באומר ואצא בה ידי חגיגה שלא תלה הנדר בזה לגמרי, והיינו עובדא דההוא גברא.

ו) וכדי לישב הקושיא צריך לומר שדין זה שאינו יכול לומר הרי עלי תודה ואצא בה וכו' אינו פשוט כל כך שהרי אנו רואין שר"ל שאל שאלה זו מר"י, והטעם שאין זה פשוט שנוכל לומר שאינו דומה לגמרי למתנה על מה שכתוב בתורה שהרי שם הוא אומר בפירוש תנאי שלא יקיים מה שצוה עליו התורה, והוא חסרון בעיקר המצוה שלא יתן לה שאר כסות ועונה, אבל כאן במביא תודה ורוצה לצאת בה ידי חגיגה יש צדדין לומר שאינו נקרא כל כך מתנה על מש"כ בתורה, אי' שהלימוד של כל דבר שבחובה וכו' הוא שלא להביא ממעשר, שמעשר הוא חובה עליו להפרישה, אבל תודה הוא מביא ע"י נדבתו ואולי זה נקרא חולין לגבי מעשר, ב' שאולי זה שצריך להביא מן החולין אינה מעכב כמו שאר כסות ועונה שהוא מגוף המצוה, ולכן יש מקום לומר דזה בא הברייטא לאשמועינן. וכל זה בדרך אפשר.

וראה עוד בקובץ שיעורים אות נ"א וז"ל ויש לחקור בהא דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין אם הוא לעיובא או למצוה ואם הקריב ממעות מע"ש הקריב כשר, ואי נימא דהקריב כשר אפשר דלא שייך כאן מתנה על מה שכתוב בתורה.

דף כ' ע"א

ואגלח ממעות מעשר שני קרנות שגור עליו הכתוב ציוס תגלחמו, אקנה ממשות מעשר שני מהו? **א"ל נדור** על המודה **ואינו יוצא** זה ידי חגיגה **נדור ואינו מגלח** ממעות מעשר אלא מן החולין, דכיון דלמר הרי עלי נתחייב, דלמריה לגצוס כמסריה להדיטו ראה חוס', וכי הדר אמר על מנת לאו מילתא היא.

ההוא גברא מצינו מחמת מיתה היה דאמר להו הבו ליה ארבע מאה זוזי לפלוני ולנסיב ברתו, אמר רב פפא ארבע מאה שקיל וברתיה אי בעי נסיב אי בעי לא נסיב, טעמא דאמר הבו ליה ולנסיב אבל אי אמר לנסיב והבו ליה אי נסיב שקיל ואי לא נסיב לא שקיל ואף על פי שדעתו נראית שברצונו ליתן לו כרי שישא בתו, אעפ"כ לא קבע הדבר בתנאי ברור. יוסף דעת,

ייתב מרימר וקאמר להא שמעתא דהאומר הרי עלי מודה ואלא צה ידי חגיגה **משמיה דנפשיה** ולא אמר לה צלשון צעיא, אלא מאליו אמרה האומר הרי עלי מודה ואלא צה ידי חגיגה, הריני מור ואגלח ממעות מעשר שני נדור ואינו יוצא, מור ואינו מגלח **א"ל רבינא למרימר אתון הכי מתניתו לה** מאליה, ולא משמיה דר' יוחנן, **אנן**

אבני חן למסכת ביצה

לדוד הלבני דף 70# על לשון זה בניטין ג' ע"א ענוותנותו של זכריה בן אבקולם] של הלל היה משנה מפני השלום [ולא אמר "שלמים היא" כי עדיין לא הקדישה שכן היה מנהגו של הלל מעולם לא היה מקדיש בהמתו עד סמוך לשחיטה, כמו שאמרו בפסחים סו: . יוסף דעת],

כשכש להם [בזנבו. מהר"ם שי"ף שהרי היה זכר, אבל לפ"ז היה צריך לגרום לעיל לסמוך עליו ביו"ט] כדי להטעותו, שיהיו סגורים שיהא נקצה והלכו להם,

לא הבנתי איך הטעה אותן ע"י כשכש הזנב? ובמאורי כתב כמו שרוצה להראותם, והאמינו בו. ע"כ, פ"י כשכש להם הזנב כאילו לומר להם תסתכלו כאן שהיא נקבה, ואמר בן בתוקף ולכן האמינו לו בלי שיבדקו.

ונראה שהביא כבש, וכבש יש לה בטבע זנב ארוך לכסות הערוה ופי הטבעת וגם הרדים כדי שלא יתקררו, וע"י כשכש קל לא ניתן לבחון אם היא זכר או נקבה, רק אם מגביה הזנב הרבה.

ובדרך אגב בימינו חותכין את הזנב, מפני שהכבש הגם שמגבהת את זנבה כשהיא מטלת גללים, מ"מ היא מבשכשת בזנבה באותה שעה ומתקבץ רעי תחת הזנב וזה מביא תולעים maggots שמוזיקן אותה.

בכתובות י"ז ע"א סברי ב"ה דמרקין לפני הכלה ואומרין כלה נאה וחסודה ולית בזה משום מדבר שקר תרחק משום דרכי שלום, ועיי' ריטב"א שם, ואילו בשיטת רבם הלל הוקן. מהר"ץ חיות

ומתוך שראו בכך נפלה קטטה ביניהם על דבר זה. מאירי ואותו היום גברה ידם של בית שמאי על בית הלל, ובקשו לקבוע הלכה כמותן, והיה שם זקן אחד מתלמידי שמאי הזקן ובבא בן בוטא שמו, שהיה יודע שהלכה כבית הלל # [יכולים לדבר על הענין כאן] ושלח

דף כ' ע"ב

והביא כל צאן קָדָר מעולים היו # [קדר=שם מקום, והוא שבט ערבי [ראה ירמיה ב' ח']] שבירושלים, והעמידן בעזרה, ואמר כל מי שרוצה לסמוך יבא ויסמוך,

ראה רש"י שיותר נוח לגרום כל מי שרוצה להביא עולות ושלמים יבוא ויטול. ע"כ. שהיה קשה לו שעדיין לא אמר שקדיש בהמות אלו ואך הוא בא לסמוך על בהמות חולין, ותימה הא אין מביאין חולין בעזרה? וי"ל דלאו דוקא בעזרה אלא בהר הבית. תוס'.

אבל בירושלמי דף י"א ע"ב הנוסח כן: פעם אחת נכנס לעזרה ומצא אותה שוממת שלל היו שם הרבה בני אדם שלל היו מציאין עולות כז"ש, אמר ישמו [מלשון שממה] בתיהן של אלו שהשימו בית אלקינו, מה עשה שלל והביא שלשת אלפים צאן מוצאן קדר וביקרו ממזמין והעמידן בהר הבית [ראה תוס' ד"ה והביא] אמר להן שמעוני אחיי בית ישראל כל מי שהוא רוצה יביא עולות יביא ויסמוך, יביא שלמים יביא ויסמוך באותה השעה נקבעה הלכה כבית הלל ולא אמר אדם דבר.

דכמשפט להיות מפורש זה, ואי לא לא היה ידעין סמיכה לא צעולה ולא צשלמים דחוצה, והך מתניתא דצרי הכל היא?

וצ"ע שהרי מ"במשפט" למדין שעולת חובה יהיה לה דיני עולת נדבה, ואז נלמוד שלמי חובה מעולת חובה בבנין אב, והא אמרין ביומא שבקדשים אין למדין למד מלמד? ראה תוס', והריטב"א תירץ דכיון דכתיב בעולת חובה כמשפט הרי הוא כאילו נכתבו הלכותיו בה בפירוש וכאילו כתיבא סמיכה בה בהריא.

מאי שנא משלמי נדבה דלא גמרי ב"ה שכן מצויין פי' ששלמי חובה אינם דומין לשלמי נדבה שהן מצויין תמיד שבני אדם מתנדבין להביא בנדבה, **מעולת חובה נמי לא גמרי** שלמי חובה **שכן כליל?**

אתאי מבינייא לעולם מתניתין דמני מנא קמיה דר' יצחק בר אבא דצרי הכל היא, ואפילו לבית הלל צריך קרא דכמשפט לעולת חובה, ומאחר דקיימא לן סמיכה צעולה חובה מהאי קרא, אמו לכו שלמי חובה מתרייהו, משלמי נדבה ומעולת חובה, כמה מצינו צשלמי נדבה שטעוין סמיכה אף שלמי חובה שכן שלמים כמותן יטענו סמיכה, וכי פרכת מה לשלמי נדבה שכן מצויין עולת חובה מוכיח, שאינה מצינה וטעונה סמיכה כמשפט, אף אי אביא שלמי חובה, שאף על פי שאינן מצויין יטענו סמיכה, וכי פרכת מה לעולת חובה שכן כליל, תאמר צשלמי חובה שאינן כליל, שלמי נדבה יוכיחו, וחסר הדין לא ראי זה כראי זה, לא ראי עולת חובה כראי שלמי נדבה לתלות טעם הסמיכה כראי שכן מצויין, דהך ראי צעולת חובה לימא, ולא ראי שלמי נדבה כראי עולת חובה לתלות טעם הסמיכה כראי שכן כליל, דהא לימא צשלמי נדבה וכתב זהו סמיכה, הלא השווה שבהן, על כרחק תמלה טעם סמיכתן צטעם הלא השווה צשמיכה צעולת חובה וצשלמי נדבה, הלא השווה צשמיכה שרקנן יחיד הן וטעוין נסכים [וסמיכה] אף אי אביא כל הטעון נסכים והוא קרבן יחיד שטעון סמיכה, ואמו לכו שלמי חובה מהאי טעמא,

וסברי בית שמאי שלמי חובה לא בעו סמיכה, והתניא אמר רבי יוסי לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הסמיכה עצמה צשלמי חובה שצריך, על מה נחלקו על תכף לסמיכה שחיטה שבית שמאי אומרים אינו צריך אלא כי הו צית שמאי אומרים סומך עליהן מערב יום טוב, ושחסון ביום טוב, ולא אמרין תכף לסמיכה שחיטה ובית הלל אומרים צריך?

הוא ר' יצחק בר אבא דאמר כי האי תנא דתניא אמר רבי יוסי בר' יהודה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על תכף לסמיכה שחיטה שצריך דכר העטון סמיכה, דכמיכ וסמן ושחט על מה נחלקו על הסמיכה עצמה אס טעוין שלמי חובה סמיכה **שבית שמאי אומרים אינו צריך ובית הלל אומרים צריך.**

ת"ר מעשה בהלל הזקן שהביא עולתו וזר לעזרה לסמוך עליה ביו"ט # [וצ"ע למה אומר שהביאה לסמוך עליה. הול"ל שהביאה להקריבה, שהרי הלל ושמואל פליגי גם אם מותר להקריב עולת ראייה?],

חברו עליו תלמידי שמאי הזקן, אמרו לו מה טיבה של בהמה זו, אמר להם נקבה היא שאין עולה נקבה, [שינה להם ברבר העומד להתנגלות כדי שיאמינוהו, שאם לא היה עושה כן היו ממתנינים לשמרו שלא יעשנה עולה. יוסף דעת] **ולזבחי שלמים הבאתיה** מרוב ענותנותו [פ' שהיה עניו ולא עמד על דעתו. וראה נגיעות לדוד ספר חיובל

אבני חן למסכת ביצה

ואותו היום גברה ידן של בית הלל, וקבעו הלכה כמותן, ולא היה שם אדם שערער בדבר כלום.

שוב מעשה לאחר המעשה הזה היה מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ב"ה, שהביא עולתו לעזרה ביו"ט לסמוך עליה, מצאו תלמיד אחד מתלמידי ב"ה, אמר לו מה זה סמיכה, אמר לו תלמיד ב"ה מה זה שתיקה שהיה לך לשמוק, ואיך שומק, אבל המאיר פירש מה טיבה של שתיקה זה שאחרי צריך לשמוק, למה אתה אומר וכי סבור אתה שאין בידי להשיב, שתקן תלמיד ב"ה בנויפה נגעה והלך לו,

אמר אב"י הלכך האי צורבא מרבנן דאמר ליה חבירה מלתא לא להדר ליה מלתא טפי ממאי דאמר ליה חבירה, דאיתו אמר ליה מה זה סמיכה שאתה רוצה לסמוך ולעצור על דברי בית שמאי, והלא אנו חלוקין עליכם וקא מהדר ליה מה זה שתיקה שהיה יכול להשיבו הרבה יותר מזה,

[שצריך האדם להתבונן שממש כמו שכואב לו מה שחבירו אומר לו, כך כואב לחבירו מה שהוא משיבו, ולעולם לא ידגיש את כאב חבירו כמו שמרגיש את כאב עצמו],

תניא אמרו להם בית הלל לבית שמאי סברה שיש להביא עולה ראיה ביו"ט ומה במקום שאסור להדיוט שנת שספור לעשות להדיוט כלום מותר לגבוה ממדין ומוספין, מקום שמותר להדיוט יום טוב, דכתיב (שמות יג) הוא לצדו יעשה לכם כל דבר אשרי אכילה אינו דין שמותר לגבוה כל דבר אכילת מונח, ואפילו עולת ראיה שהם עולת יחיד,

אמרו להם בית שמאי נדרים ונדבות יוכיחו שמותר להדיוט שיום טוב מקום המותר להדיוט הוא ואסור לגבוה ואם מודים לנו שספורים להקריב, והן דברי גבאי, אמרו להם בית הלל מה לנדרים ונדבות שאין קבוע להם זמן פי' שיכול להביאם למחר תאמר בעולת ראיה שקבוע לה זמן,

אמרו להם בית שמאי אף זה אין קבוע לה זמן דתנן מי שלא חג ביום טוב ראשון של חג חוגג והולך כל הרגל כולו ויום טוב האחרון של חג ואין קבוע להם זמן ביו"ט שיכול להביאם כל ימי החול המועד?

אמרו להם בית הלל אף זה קבוע לה זמן דתנן עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו ויש לחוש שמא יפגע או יאנס בשאר ימי המועד, ולא יביא, משא"כ נדרים ונדבות יש עוד די זמן, ולכן יש סברה שנו"ג אין מקריבין אבל עולת ראיה מקריבין,

אמרו להם בית שמאי והלא כבר נאמר לכם ולא לגבוה וכן שאין שום אכילת אדם בעולת ראיה אך אתה רוצה לומר שיקרב ביו"ט, אמרו להם בית הלל והלא כבר נאמר לה' ומוספין אותו תג לה' כל דלה', אם כן מה תלמוד לומר לכם? לכם ולא לנכרים לכם ולא לכלבים,

אבא שאול אומרה בלשון אחרת להאי קל וסומר דית הלל, דלעיל ומה במקום שכירתיך כיה יש לה בית קבול לקבל שמי קדרות, ושייך למימר זה סמומה ופסוקה ראה תוס' סתומה היינו בשבת שאין אדם עושה צרכיו כירת רבך פתוחה מקריבין תמיד ומוספין, במקום שכירתיך פתוחה ביו"ט שמותר בצורך אוכל נפש אינו דין שכירת רבך פתוחה שהוא מותר להקריב עולת ראיה, ומוספין ב"ה וכן ברין שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקן

ושמעתי מפי מורי הגאון מהרא"ש מרגליות ז"ל שע"פ גמרא זאת יש להגות בסליחה לחמישי נסתמה חבירה ונתרוקן מותר השלחן שצ"ל נסתמה חבירה והשערה טובה היא ע"פ גמרא זאת,

במאי קא מפלגי? אבא שאול ותנא קמא? מר סבר אבא שאול דלא אמר אמרו להם בית שמאי נדרים ונדבות יוכיחו ספירה ליה נדרים ונדבות קריבין ביום טוב ליה אמר סבר אין קריבין ביום טוב,

אמר רב הונא לדברי האומר נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב לא תימא מדאורייתא מחזא חזו דלה' משמע כל דלה', אפילו נדרים ונדבות ורבנן הוא דגזרי בהו גזירה שמא ישהה, אלא אפילו מדאורייתא גמ' לא חזו מדאורייתא נמי ספירה ליה דאסור, דכי כתיב לה' דומיא דמוספין קאמר עולות הדומות לחגיגה, זמן קבוע ברגל כמותה,

דהא שתי הלחם דעצרת דחובת היום נינהו וליכא למגזר שמא ישהה ואין ראויין לנא קודם לכן דלגזר בהו שמא ישהה, אבל הואיל ויכול לאפותן מערב יום טוב אמר רבנן במסכת מנחות (נה, ב) ואינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט באפייתן, דלאו דומיא דחגיגה הוא, שזמן שמעשה קבוע ברגל ואינו יכול להקדים ולאחר.

איבעיא להו, לדברי האומר נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט עבר ושחט מאי מהו שזרוק את הדם? רבא אמר זורק את הדם על מנת להחזיר בשר באכילה כלומר אם הכשר קיים, שמהא זריקתו זורק יום טוב, שיכל הכשר היום, זורק, ואם לאו אינו זורק,

רבה בר רב הונא אמר, זורק את הדם על מנת להקטיר אימורין לערב אפילו אין כאן אלא לזרוק הכשר קרבן, להכשיר קרבן שאין יכול לזרוק בלילה [אפילו אין כאן זורק הכשר, זורק להכשיר הקרבן, שאין יכול לזרוק דם בלילה. ד"ס], והקטרת האימורין כשרה כל הלילה, וימתין עד שחמש, ויקטירה, מאי בינייהו?

איכא בינייהו נטמא בשר או שאבד, לרבא לא זריק אף על גב דלאו מלאכה היא גזר זה משום שבות, ואע"פ שאין שבות במקדש וזריקה משום שבות אסורה? מ"מ בכה"ג שעבר ועשה שלא כדן העמידו דבריהם אפילו במקדש. מאירי לרבה בר רב הונא זריק,

מיתיבי בבשי עצרת הצאים עם שמי הלחם, כדכתיב צפרת שור או כבש צפרת ועשיתם שפיר עושים אחד לתפארת ושמי כבשים וגו' (ויקרא כג) ששחטן שלא לשמן שצריך לשחטן לשם שלמי צבור, ושחטן לשם עולה או ששחטן בין לפני זמנן קודם עצרת, והם הופרשו לשם כבשי עצרת בין לאחר זמנן, הדם זורק והבשר יאכל, ואם היתה שבת לא זורק שהרי אסור לנצל וללנות היום, ולא יאכל מן הכשר ואם זרק ולא נמלך

אבני חן למסכת ביצה

דף כ"א ע"א

הורצה על מנת להקמיר אימורין לערב כלומר ויקטיר אימורין לערב, ולא יקטירם היום, הוא הדין נמי ליכל בשר לערב. תוס' ר"ד,

ועכשיו דיוק לשון הבריייתא שאמר "אם זרק" דיעבר אין לכתחלה לא הואיל ולא יאכל גשר היום, בשלמא לרבא שאומר בנדרים ונדבות שזורק את הדם רק על מנת להתיר בשר באכילה נ"חא מה שאומר הבריייתא "אם זרק" בדיעבר, דלכתחלה לא יזרוק כיון שאינו יכול הבשר היום בשבת שאינו יכול לצלותה או לבשלה, אלא לרבה בר רב הונא קשיא? קשיא,

ואיבעית אימא שאני שבות שבת שכאן בכשבי עצרת מיירי בשבת משבות י"ט התמירו חכמים נדבניהם בשבת מצוים טוב.

בעא מניה רב אויא סבא מרב הונא בהמה חציה של נכרי וחציה של ישראל מהו לשחטה ב"ט? אמר ליה מותר, אמר ליה וכי מה בין זה לנדרים ונדבות שחשין לו ומחין לגבוה, ואסור לשחטן מפני חלק גבוה? אמר ליה עורבא פרח (עורב) [ק"ה עוף. ד"ס] הפוסל למעלה, השילו לדבר אחר, לשון גנאי ופחיתות היא כלומר דעת זו דעת נערים ששוחקין בעורבין. ר"ח

כי נפק רב אריא אמר ליה רבה בריה דרב הונא לאכזיה לאו היינו רב אויא סבא דמשתבח ליה מר בגויה דגברא רבה הוא ולמה דמיתו והלך לו נפלימה, אמר ליה ומה אעביר ליה אני היום שיר השירים ב סמכוני באשישות רפרוני בתפוחים יום טוב הוא, ודשמי לרבים, ותלמי מטורח הדרסה, וקורא אני עלי סמכוני באשישות הביאו לי סעודה ואסעוד, ויש ראשונים שפירשו סמכוני באשישות שאותו היום הושיבוהו לראש ישיבת יוסף דעת ובעא מינאי מלתא דבעיא טעמא ונרץ אני להרהר ולעין זה,

ומעמא מאי סוגיא דגמרא הוא? בהמה חציה של נכרי וחציה של ישראל מותר לשחטה ב"ט דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, אבל נדרים ונדבות אסור לשחטן ב"ט דכהנים כי קא זכו משלחן גבוה קא זכו נחום ושוק, והוא הדין לצעלים בשאר הנשר, כעד הטול פרס מצית רבו, נמלאת כל השמיטה לסם גבוה, פירוש והוא הדין בעלים, וחדא מיניהו נקט ולישא דמרגלא בפומיה מפי מאיר

אמר רב חסדא בהמה חציה של נכרי וחציה של ישראל מותר לשחטה ביום טוב דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, עיסה חציה של נכרי וחציה של ישראל אסור לאפותה ב"ט דהא אפשר ליה למפלגה בלישה,

ואע"פ (לעיל יז) שהתירו למלאת התנור אף על פי שאינו צריך אלא פת אחת מפני שהפת יפה כשהתנור מלא וטרח טריחה דלא צריך? התם שאני דכל חדא וחדא הוא ליה, אבל הבא אי אפשר שלא יתן לגוי חלקו ולא שרינן למטרח בשל נכרי בשביל הכשר פת שלנו. מאיר

מתיב רב חנא בר חנילאי עיסת כלבים שלשים אותה עם המורסן. יוסף דעת, בזמן שהרועין אוכלין ממנה חייבת בחלה דלמס קרינא ציה ומוערבין בה ערובי תלכות, להוילא נכמים לתגר, שהמים רשות לכל יחיד ויחיד, והתגר רשות כולם, ויכריס

ערוב להוילא כל אחד מציתו לתגר ומשתתפין בה שמוך קרי צמזיו שחירות הכרה פתומין לו, וכל תלכות שבתלמוד לפני הנמים, ויוזאים דרך חצר לרשות הרבים או למזיו ומברכין עליה המוילא ומזמנין עליה שלשה שאלו כאלה ונאפת ב"ט משום חלק הרועים ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח לילה הראשון של פסח, שהוא מזה לכול מזה, דכתיב בערב תאכלו מצות (שמות יב), ושאר הימים, אם רצה לאכול שאר דברים צלל לחם הרשות נידו ואמאי נאפת ביו"ט והא אפשר ליה למפלגה בלישה?

שאני עיסת כלבים "הואיל" ואפשר לפייס בנבלה ונמלאת כולה נאכלת לדם,

ומי אית ליה לרב חסדא הואיל סוף סוף מפרנס הכלבים ממנה, שהרי אין לו נבלה, ומשום אסמכתא דהואיל ואילו היה לו נבלה קא שרית ליה והא אתמר האופה מו"ט לחול לתגר סעוד אפה, דהא ודאי לחול הוא רב חסדא אמר לוקה רבה אמר אינו לוקה ולא משכחת לרבה שיהא לוקה אלא במבשל סמוך לחשכה, דאי אפשר רחוי לאורחים וכיוצא בזה. והלכתא כרבה. שטמ"ק,

רב חסדא אמר לוקה לא אמרי' הואיל ומקלעי ליה אורחים חזי ליה השתא נמי חזי ליה, רבה אמר אינו לוקה אמרינן הואיל?

אלא לא תימא הואיל ואפשר אלא כגון דאית ליה נבלה דודאי אפשר לפייס בנבלה.

בעו מניה מרב הונא הני בני באגא ישראל הדרים צכפרים דרמו עלייהו קמוחא דבני חילא המלך הטיל עליהם לפסות ולנשל לגבי חילו, אנשי מלחמתו שהיו גוים מהו לאפותה ב"ט? אמר להו חזינא אי יחבי ליה רפתא לינוקא ולא קפדי אנשי המלך כל חדא וחדא חזיא לינוקא ושרי ופליג רב הונא אדרב חסדא, דאמר תניי של נכרי ותניי של ישראל אסור לאפותה, ואי לאו אסור,

והתניא מעשה בשמעון התימני היה, דכתיב (שופטים טו) שמעון חסן התימני מתמנת שלא בא אמש כלומר בין הערבים של יום טוב לבית המדרש [ראה תוס' פסחים ק"ט ע"א שמביא ראיה מכאן שהיו רגילין בביהמ"ד בליל יו"ט], בשחרית מצאו ר' יהודה בן בבא אמר לו מפני מה לא באת אמש לבית המדרש?

אמר לו בלשית חיל גדול של גדודי נכרים, שמחששים ויולשין לשלול שכל באה לעירנו ובקשה לחטוף את כל העיר ושחטנו להם עגל והאכלנום ופטרנום לשלום, אמר לו תמה אני אם לא יצא שכרכם שנשחרכם צממון, ילא ואזכ בהפסדכם נשציל הפסד עונש שפענשו על חילול יום טוב שהרי אמרה תורה לכם ולא לעובדי כוכבים, ואמאי הא חזי למיכל מייניה ולא יקפידו, שהרי משלסן היה, וכיון שאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה איז עונש יש כאן?

אמר רב יוסף עגל טרפה הואי ואינה ראויה להם, ונטרפה מערב יום טוב שמוכנה לכלבים. ריטב"א # [וקצת קשה הלשון ושחטנו הלא היתה טריפה והיה יכול לעורפה. ויש לישב], והא חזי לכלבים # [לעיל כ' ע"ב אמרונו לכם ולא לכלבים?]

אבני חן למסכת ביצה

ועצמות לפנינו בשעה שאנו אוכלין מותר ואפילו לבתחלה. שטמ"ק,

אדבריה רבא למר שמואל ודרש מזמנין את הנכרי בשבת [וא"ת וכיון שאין מזמנתינו עליו אמאי שרי, דהא מרדכי טעמא אסרין ליתן מזמנות לפני חור, ויש מפרשים דכיון שזמנו ודאי מזמנתינו עליו, ואי נמי משום איבת הקלו עליו ואפילו לא זימנו, וכן פירש הרשב"א. שטמ"ק] ואין מזמנין את הנכרי ב"ט גזרה שמא ירבה בשבילו,

מרימר ומר זוטרא כי הוה מקלע להו נכרי ב"ט אמרו ליה אי ניהא לך במאי דמריחא לן מוטב, ואי לא טרחא יתירא אדעתא דידך לא מרחינן פי' דכיון שאמר לו כן תו ליכא למיחש שמא ירבה בשבילו. שטמ"ק.

מתני': ב"ש אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו ללחמן רגליו אלא אם כן ראויין לשתייה אוכל נפש המיר הכתוב, ולא להצטיר אור צטציל רחיצה וב"ה מתירין, עושה אדם מדורה היסק גדול ומתחמם כנגדה,

גמ': איבעיא להו האי מדורה מאן קתני לה דברי הכל היא וגם ב"ש שאומר לא יחם וכו' מתירין לעשות מדורה ושני להו לבית שמאי בין הנאת כל גופו מדורה, דמילא לאוכל נפש להנאת אבר אחד רחיצה, או דלמא ב"ה קתני לה אבל ב"ש לא שני להו?

ת"ש ב"ש אומרים לא יעשה אדם מדורה ויתחמם כנגדה וב"ה מתירין.

מתני': שלשה דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי ב"ש, אין מזמנין את החמין לבתחלה ביום טוב אם לא לקח חמין ממונים מעו"ט לעירובי חבשילין, דס"ל כל מלאכה שרצה לעשות מיר"ט לשבת צריך שיעשה קצת ממנה מעו"ט לעירובי חבשילין, ולא קי"ל כן. יבין, ואין זוקפין משמע אם נפלה מעורה של ממנה אין זוקפין ומשיצין אותה את המנורה ביום טוב, ואין אופין פתין גריצין ככרות עניס, משום ערמא, פת עבה, מדצריך לישא מרובה ויטריח ביו"ט יותר מדאי. יבין אלא רקיקין עונות דקות כל פעם כפי צרכו. יבין,

אמר רבן גמליאל מימיהן של בית אבא לא היו אופין פתין גריצין אלא רקיקין, אמרו לו מה נעשה לבית אביך שהיו מחמירין על עצמן ומקילין לכל ישראל להיות אופין פתין גריצין וחררין שאופים על הגמלים, חררות גדולות מאד, אפ"ה לא חיישינן שאפה יותר מצרכו, והבי קי"ל. יבין,

גמ': היכי דמי אי דאנח עירובי תבשילין מאי טעמא דב"ש, ואי דלא אנח עירובי תבשילין מאי טעמא דב"ה? אמר רב הונא לעולם אימא לך שלא הניח עירובי תבשילין וכדי חייו שרו ליה רבנן, ורב הונא למעמיה דאמר רב הונא מי שלא הניח עירובי תבשילין אופין לו פת אחת ומבשילין לו קדרה אחת

דף כ"ב ע"א

ומדליקין לו את הנר, משום רבי יצחק אמרו אף צולין לו דג קמן,

תנאי היא דליכא מנא דאסר לנכרים [ר' יוסי הגלילי] דתנאי שמות יב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ממשמע שנאמר לכל נפש אך אשר יאכל לכל נפש שומע אני אפילו נפש בהמה במשמע כענין שנאמר ויקרא כר ומכה "נפש" בהמה ישלמנה, תלמוד לומר לכם

דף כ"א ע"ב

לכם ולא לכלבים דברי רבי יוסי הגלילי,

ר"ע אומר אפילו נפש בהמה במשמע, אם כן מה תלמוד לומר לכם? לכם ולא לעובדי כוכבים, ומה ראית לרבות את הכלבים ולהוציא את העובדי כוכבים? מרבה אני את הכלבים שמוזנות עליך ומציא אני את העובדי כוכבים שאין מוזנות עליך,

אמר ליה אב"י לרב יוסף, ולרבי יוסי הגלילי דאמר לכם ולא לכלבים הני סופלי' גרעין ממרין # [צ"ע למה נקט דוקא מאכל זה?] [לחיותא היכי שדינן להו ביום טוב כיון דלאסר לא חזו, ומאכל לפהמה לא משמרי אסירי צטלטול?]

אמר ליה הוואיל וחזו להסקה, תינח ביבישתא ברטיבתא מאי איכא למימר? אמר ליה חזו להיסק גדול, תינח ב"ט בשבת מאי איכא למימר # זה קשה גם לר"ע שמתיר לכלבים ביו"ט? מטלטלינן להו אנב ריפתא כדשמואל דאמר שמואל עושה אדם כל צרכו בפת ומטלטל על ידי הפת, ולא חיישינן לציון דלכולין,

והא דאמר רב כל מידי דחזו ליה לישראל שרי ליה למיעבדיה לנכרים פליגא עליה הא דאמר ריב"ל. ר"ה ופליגא דרבי יהושע בן לוי הא דרב הונא דלעיל, דאמר אי כי יהינן רפמא לניוקא כי' אז מותר לאפות ביו"ט בשביל הנכרים דאמר רבי יהושע בן לוי מזמנין את הנכרי בשבת ואין מזמנין את הנכרי ביום טוב גזרה שמא ירבה בשבילו פי' שירבה בשבילו אחר שגמר לבשל ויראה שלא בישל ד', או שיבשל בשבילו בקדרה אחרת,

רב אחא בר יעקב אמר אפילו בשבת נמי לא אין מזמנין את הנכרי לפעודה משום שיורי' כוסות של יין, ששרה כהן פתו, ומטלטלין השמם להצטיר הכוס, אי הכי דידן נמי הא לא חזו, דמאי? דידן חזו לתרגמולין, דידהו נמי חזו לתרגמולין? דידהו איסורי הנאה נינהו ונעשה יין נסך והוא מאיסורי הנאה ואסור לטלטלו בשבת. ר"ה ,

ולטלטלינהו אנב כסא מי לא אמר רבא מטלטלין כגונא כלי שמשימים צו הגמלים אנב קטמיה שהיינו צריכין לאפרו, והוכן מערב שבת לכסות רוק או זאה אע"ג דאיכא עליה שברי עצים דלא חזו, מטלטל להו עם כנונא? התם לאו איסורי הנאה נינהו רק פתם מוקצה הכא איסורי הנאה נינהו ומוקצי טפי,

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא ולהוי כגרף של רעי שומר לטלטלו ולפטחו לאשפה מתחת מאוס, כדמרינן בפרק בתרא צ"ה (לו, ז)? אמר ליה וכי עושין גרף של רעי לבתחלה נהי דכי איתיה קמן מסלקין ליה, אבל לאתויי קמן, או למחל אגן לגניה כי היכי דנאמס עלן ונעלקיה מי שרי, פי' שלא לצורך, אבל לצורך כגון זריקת קליפין

אבני חן למסכת ביצה

דאיכא סכנת נפשות לא קא מבטיא לי דאפילו בשבת שריף כי קמבטיא לי משום אבוד ממון מאי? א"ל אסור,

איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחום עליה, ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר ואין לך עשון בית גדול מן הדלקה, וזריך יום טוב הוא לבנותה, שלא יעטרך לישב בשרב ונגשמים? והיא רבי יהודה היא דאמר לקמן מבשרי אוכל נפש שרי כי קאמינא אנא לרבנן,

בעא מיניה רב אשי מאמימר מהו לכחול את העין לשם זו כחול לרפואה ביו"ט, היכא דאיכא סכנה כגון רירא שעשה ריר, צי"א (ריר, רוק), והוא שקורין קייד"ה (דלקת עינים) בלע"ז, שהוא עושה ריר שמגלד תמיד דיצא פירוש שטוקב כמו מחט, כמו דין ביה מידי (חולין ג, ב) דמא דמא שנקי"ר (שטף דם) דמעטא מדמעת תמיד וקדחתא לשון קדחת בלפי (דברים לב) שורפה, והוא שקורין איתקלפיישין (חוס) מתחת מתלה) ותחלת [תחלת. רש"י] אוכלא תחלת החול של כל אלו, דלפילו בשבת שרי, כדלמרינן במסכת עבודה זרה (כח, ב) שרייני דעינא באונתא דלגא חלו לא מבטיא לי דאפי' בשבת שרי, כי קמבטיא לי סוף אוכלא ופצוחי עינא שקריב להתרפאות הוא, ואינו כחול אלא להגיה מאורו מאי? א"ל אסור,

איתיביה אין מכבין את הבקעת שמותר להנחת הגוף שלא יתעשן ושני ליה כדשניין רבי יהודה היא, דאמר לכל נרביסם,

אמימר שרי למכחל עינא מנכרי בשבתא, איכא דאמרי אמימר גופיה כחל עינא מנכרי בשבתא, אמר ליה רב אשי לאמימר מאי דעתך דאמר עולא בריה דרב עילאי כל צרכי חולה עושין ע"י נכרי בשבת, ואמר רב המנונא כל דבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה, הני מילי היכא דלא מסייע בהדיה אבל מר קא מסייע בהדיה דקא עמיץ ופתח סוגר ופוחם ריסי עיניו, להנכים הכחול,

אמר ליה איכא רב זביד דקאי כותך שהיה מקשה לי כמותך ושניי ליה ופרקתי לו מסייע אין בו ממש מי שאינו עושה מלאכה ממש, אלא מסייע מעט כי הא, וכללו הוא מתעבדא אין בו ממש והכי אמר במסכת שבת בהמלניע (ג, א), גבי זה יכול זה אינו יכול יכול חייב, ושאינו יכול פטור, ואף על גב דקמסייע בהדיה מסייע אין בו ממש,

אמימר שרא למכחל עינא ביו"ט שני של ראש השנה, אמר ליה רב אשי לאמימר והאמר רבא מת ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממין ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה

דף כ"ב ע"ב

מה שאין כן בביצה דקדושה אחת הן, ולא הקלו ביום טוב שני של ראש השנה אלא לענין מת בלגד?

אמר ליה אנא כנהרדעי סבירא לי דאמרי אף בביצה מקילין ביו"ט שני של ר"ה, ומאי דעתך דלמא מעברי ליה לאלול שיבואו העדים מן המנחה ולמעלה האמר רב חיננא בר כהנא מימות עזרא ואילך לא מצינו

תניא גמי הכי מי שלא הניח עירובי תבשילין אופן לו פת אחת וטומנין לו קדרה אחת ומדליקין לו את הנר ומחמין לו קיתון אחד ויש אומרים אף צולין לו דג קטן,

רבא אמר לעולם שהניח ושאני הטמנה דמוכחא מלתא דאדעתא דשבתא קעביד,

איתיביה אב"י חנניה אומר בית שמאי אומרים אין אופן אלא אם כן ערב בפת ואין מבשילין אלא א"כ ערב בתבשיל ואין טומנין אלא אם כן היו לו חמין טמונין מערב יו"ט הא היו לו חמין טמונין מיהא עביד ואע"ג דמוכחא מלתא דאדעתא דשבת קעביד?

אלא אמר אב"י כגון שערב לזה ולא ערב לזה אפה ושלל מנעד יום לשם ערוב, ולא טמן חמין וחנניה היא ואליבא דב"ש.

שנינו במשנתנו ואין זוקפין את המנורה, מאי קא עביד? אמר רב חיננא בר ביסנא הכא במנורה של חליות עסקינן וכשנפלה נפרדו חליותיה דמוחזי ככונה, דב"ש סברי יש מורת בנין בכלים וכוונה חייב ככל שהוא וב"ה סברי אין בנין בכלים ואינו חייב אלא אם כן עשה בו מלאכה, כגון ממתק או מחתך או אורג או מופר שהן אבות מלאכות לעצמם, אבל חורת חליות, שאין בה אלא משום בנין אין בונה אלא בבתים ואהלום ואין סתירה בכלים,

עולא איקלע לבי רב יהודה קם שמעיה דעולא זקף לה לשרגא שהיה רוצה שיקחלק השמן לאחוריו, ולא ימשך אחר הפתילה, ומכנה, שרגא, נר של חרס, קרויז"ל (מנורה) בלע"ז,

איתיביה רב יהודה לעולא הנותן שמן בנר בשבת חייב משום מבטור והמסתפק ממנו הנוטל ממנו ואוכל חייב משום מכבה וכגון ביום טוב לא אשתרי? א"ל לאו אדעתא לא מרצוני עשה השמש מה שעשה.

אמר רב קנבא לנחמנו ראש הפתילה שנעשה פחם, שקורין מוקי"ר (למחורב), לנקות פחם מפתילת) בלע"ז שרי,

בעא מיניה אבא בר מרתא מאב"י מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר לשם מטמא? אמר לו אפשר בבית אחר, אין לו בית אחר מאי? אפשר לעשות לו מחיצה בסדין, אין לו לעשות מחיצה מאי? אפשר לכפות עליו את הכלי, אין לו כלי מאי? אמר ליה אסור,

איתיביה אין מכבין את הבקעת אשטייל"א (תמיכת עץ) כדי לחום עליה שאין כגון זה צורך יום טוב, ואני שמעתי דהוי ליה סותר על מנת לבנות במקומו, מותר אלמא לצורך יום טוב שיהיה היום שרי ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר? אמר ליה ההיא רבי יהודה היא דאמר לקמן מבשרי אוכל נפש שרי, ודריש יעשה לכם לכל נרביסם והאי גמי נרביסם הוא, וכן תשמע, ואנא דאסרנא כרגנן דדרשי הוא לבדו כי קאמינא אנא לרבנן,

בעא מיניה אב"י מרבה מהו לכבות את הַדִּלְקָה ביו"ט? היכא

אבני חן למסכת ביצה

אלול מעובר.

שנינו במשנתנו ואין אופן פתין גריצין אלא רקיקין, תנו רבנן ב"ש אומרים אין אופן פת עבה בפסח קא סלקא דעתך שאלו יכול לשמרה מהממין וב"ה מתירין,

וכמה פת עבה [ב"ה בפסחים ל"ז ע"א עיי"ש] שהמירו בית הלל? אמר רב הונא טפח, שכן מצינו בלחם הפנים טפח שהוא מנה, כדאמרין בכל המנחות זאת מנה (מנחות נ, ה) ועניו טפח, כשמו לחם הפנים יש לו פנים, ואין פנים פחותין מטפח [ועניו דפנותיו טפח. רש"י בפסחים ל"ז ע"א],

בבית המקדש היה:

* בית גרמו שהיו זריזין

* פת עמילה

* עצים יבשים

* תנור חם

* תנור של מבתח

מתקיף לה רב יוסף אם אמרו בזריזין של בית גרמו, שהיו אומנים חריצים כדבר יאמרו בשאינן זריזין, אם אמרו בפת עמילה צרי"א (לחם שנלוש היטב) צלעו, שהיה טעון שלש מאות שיפה שפשוך צידו, ושמם מאות צעיטת צאגרוף, שף אחת צועט שמים, שף שמים צועט שלש, צמנחות (ע, ה) יאמרו בפת שאינה עמילה, אם אמרו בעצים יבשים מתמשה עשר צאב היו פוסקין מלכרות עצים למערכה, צמסכת מענית (לא, ה) ומעני לשכת העצים היו אופין ומצטלים כל צרכי מקדש יאמרו בעצים לחים, אם אמרו בתנור חם שמשקין אותו בכל יום, הן למנחות הן לליל יאמרו בתנור צונן, אם אמרו בתנור של מתכת צמסכת וצחים (ז, ב) אמרינן תנור של מקדש של מתכת היה, משום שמי הלחם ולחם הפנים שאפייתו וקדושתו בתנור הזה היה כלי שרת, וכלי שרת דתרים לא ענדינן יאמרו בתנור של חרס,

אמר רב ירמיה בר אבא שאלית את רבי ביחוד זיני לצינו ומנו רב מאי פת עבה? פת מרובה,

איכא דאמרי רב גופיה אמר שאלית את רבי ביחוד אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב שאלית את רבי ביחוד ומנו רבינו הקדוש רב דרז [לשון אחר ביחוד צנור, כדמתן בשקלים (פרק ו' משנה ב') וידעו ביחוד ששם ארון נגמ] מאי פת עבה? פת מרובה ולא משום תמוך הוא, אלא משום דערט ערסא יתירא למחר וליום אחר וצית הלל ממירין [הוא ריבור אחר. רש"י] כדאמרין שהפת נאפה יפה כשהתנור מלא ואמאי קרו ליה פת עבה משום דנפישא בלישה, אי נמי באתריה דהאי תנא פת מרובה פת עבה קרו ליה,

מכדי משום דקטרח טרחא דלא צריך הוא מאי אריא פסח אפי' בשאר ימים טובים נמי? אין הכי נמי ותנא ביו"ט דפסח קאי,

תניא נמי הכי דשאר יום טוב נמי מתקן ב"ש אומרים אין אופן פת מרובה ביום טוב וב"ה מתירין.

מתני': אף הוא אמר שלשה דברים להקל (1) מכבדין בית

הממוות [ואפאם] שהיה דרכן להסב עליהן בשעת אכילה, וקמ"ל דמקום מועט כזה אפילו אינו מרוצף לא חיישינן לאשווי גומות, ונוחנין לאסור אפילו במרוצף, רק לכבד בדבר רך [כבירסטע] או כנף אוו שרי. יבין], בית המסניה שאוכלין שם, שהיו מסופין ואוכלין על גבי המטות, ורבנן אסרי משום אשווי גומות, פ"י אורחא דמילתא נקט לפי שמסובין שם לאכול ודרכן לכבד שם חמדי. שטמ"ק, (2) ומניחין את המוגמר לצונה על גבי גמלים ביו"ט ורבנן אסרי משום דלא שוה לכל נפש הוא [וג"ל דמלת ביו"ט קאי גם ארישא דרך ביו"ט ולא בשבת שרי לר"ג ולא אמרינן מה לי איסור לאו מה לי איסור ברת וכו'. יבין], (3) ועושין גרי מקולם כרעיו וצני מעיו מלויין מזה לו צלדו כשולסה, והיו עושין וזר למקדש, שכמו צו על כרעיו ועל קרצו, ומקולם לשון גזור מוויין שכלי זייט מליון לו צלדו, כדמתרגמינן וכזע נחשת וקולסא דנחשא (שמואל א ה) בלילי פסחים ורבנן אסרי משום דנראה כמקדש ואוכל קדשים בחוץ,

ואף אי נימא דרבנן גמליאל הוא ר"ג חוקן נכדו של הלל שהיה חי בזמן שביחמ"ק אח"פ היה שייך דין זה שיאמר לבני ח"ל, ולפענ"ד מדרהובר עם ראב"ע ודרי הוא נמנה עמו בנשיאות וזה היה בן רשב"ג שנהרג בזמן החורבן. יבין

סדר הרורות:

הלל חי בשנת 30-

שמעון בן הלל חי בשנת 10

רבן גמליאל חוקן א' חי בשנת 30

ר' שמעון בן גמליאל חי בשנת 60

חורבן בית המקדש 68

רבן גמליאל דיבנה חי בשנת 80

ר' שמעון בן גמליאל חי בשנת 150

ר' יהודה הנשיא חי בשנת 190

רבן גמליאל השלישי חי בשנת 210

וחכמים אוסרינן בשלשתן, כצנוד משום אשווי גומות, וצמוגמר משום דלאו לזיך כל נפש הוא פ"י שוה לכל נפש, ומחאי טעמא אסרינן ליה כמנחות צפרק ראשון (ו, ה) אשר יאכל לכל נפש דבר השוה לכל נפש, זה אינו אלא למפונקים, או למי שריחו רע, וצנדי מקולם מפני שדומה לקדשים, ויאמרו מותר להקדים ולאכול קדשים בחוץ.

גמ': אמר רב אסי מחלוקת לגמר כשאסרו חכמים לא אסרו אלא כשמניחו כדי לגמר צו כלים, שנותן הממחה עם הלצונה והגתלים תחת הנגדים להכניס צהן ריח, דלאו להנחת הגוף הוא, אלא להכשיר כלים, אבל להרריר מניח לצונה על גבי גמלים להרים ריח דברי הכל מותר שהנחת הגוף הוא, ולאכול נפש דמי,

והשתא למאי דקאמר רב אסי, לא הוי טעמא דרבנן שאוסרים להניח מוגמר משום דבר השוה לכל נפש כדפרישית לעיל במשנה, אלא משום דלקשטו כלים הוא מכין, ולקמן הדר ציה מממת קושיא ומפרש דלא הוי שוה לכל נפש,

מיתבי שנינו בברייתא אין מכבדין בית המטות ביום טוב ושל בית רבן גמליאל מכבדין, אמר רבי אליעזר בר צדוק פעמים הרבה נכנסתי אחר אבא לבית רבן גמליאל ולא היו מכבדין בית המטות ביום טוב אלא מכבדין אותן מערב יום טוב, ופורסין עליהם סדינין, למחר כשאורחים נכנסין שהן קרויין לסעודת הנשיא לכבוד יום טוב מסלקין את הסדינין ונמצא הבית מתכבד מאליו # אולי לכן היו צריכין לפרוס סדינין, שהיו אנשי הבית אוכלין שם בליל יו"ט, ורק ביום באו האורחים,

אבני חן למסכת ביצה

בגן שיראי וביצא בהן בדאמרינן סחופי כסא אשיראי. שטמ"ק,

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו סחופי כסא אשיראי לכפות כוס מצושם על השיראים של מלגוש, להכניס בהן ריח הנושם שבתם, ביומא טבא אסור, מ"ט? משום דקמוליד ריחא דקא מוליד ריח בשיראים,

ומ"ש ממולול ומריח בו וקוממו ומריח בו דמניא (גמשיין) [זהמניא] גבי עני בשמים מולול בין אצבעותיו כדי להוציא ריחו, או קוממו שיהא מקום הקטימה לת ועתן ריח, ונמלשין קמיידי? התם ריחא מיהא איתא ואוספי הוא דקא מוסיף ריחא, הכא אולדי הוא דקמוליד ריחא,

רבא אמר על גבי גחלת נמי מותר כשמואל, דלכול נפש הוא עשון פירות זה, וזה לכל נפש, ואי משום כיו והעברה ואולדי ריחא מידי דהוה אבשרא אגומרי דאיכא כל הני, ושרי,

דרש רב גביהא מבי כתיל אפתחא דבי ריש גלותא קטורא שרי כן דרש להם, ולא פירש דבריו, א"ל אמימר מאי קטורא אי קטורא בידי שטשין לבני שוקים ולבני ידיים של חלוקי הנשים, שמקמטין אותן על עץ חלק או על אגודה של קשים, וקורין אופרוגני"ר (לקשור שרובים וחוטאים בצנד) מעשה אומן הוא ואסרי, וקטורא לשון קשר וראה מאירי מעשה אומן הוא, ואי לעשן ואי קיטורא לשון קטור הכנשן, דהיינו לעשן אסור דהא קא מכבחה?

אמר ליה רב אשי לעולם לעשן מידי דהוה אבשרא אגומרי,

איכא דאמרי א"ל אמימר מאי קטורא אי קטורא בידי מעשה אומן הוא אי לעשן אסור דקא מוליד ריחא והכי דריש דשרי? אמר רב אשי אנא אמריתיה נחליה ומשמיה דגברא רבה אמריתיה נחליה לעולם לעשן ומידי דהוה אבשרא אגומרי מוליד נמי ריח כפתמין.

שנינו במשנתנו ועושין גדי מקולם, תניא רבי יוסי אומר תודום איש רומי הנהיג את בני רומי לאכול גדי מקולם בלילי פסחים שלחו ליה אלמלא תודום אתה חכם גדול ונכדך גוזרנו עליך נדוי שאתה מאכיל את בני ישראל קדשים בחוץ, קדשים סלקא דעתך ממי קרוב להאכיל קדשים איכא, היאך יכולין להיות קדשים, ואין אדם מקדישן! אלא אימא כעין קדשים והכי שלמו ליה שאתה מאכיל את ישראל כעין קדשים, והרואה אומר הוקדשו לפסח.

מתני': שלשה דברים רבי אלעזר בן עזריה מתיר וחכמים אוסרים, (1) פרתו בשבת [הוכרח לפרש כן משום דס"ל בדעת הרמב"ן רשכיתת בהמתו אינה נוהגת ביו"ט כאל. קובץ שיעורים] יוצאה ברצועה שבין קרניה לגוי, ואמור רבנן משאוי הוא, ואינו מכשעו לה [וקי"ל דבין לשמירה או לגוי אסור, וי"א דביו"ט גמי מצווה על שבותת בהמתו, ויש חולקין. יבין, (2) ומקדיין אשטריי"ר (לפרוק סוס ממסרק דק), נמגררת של צחל ששניה דקות ואף על גב דעבדי חבורה את הבהמה ביו"ט, (3) ושוחקין את הפלפלין ברחים שלהן כעין אותם שלנו, רבי יהודה אומר אין מקדיין את הבהמה ביום טוב מפני שעושה חבורה אבל מקרצפין נמגררת של עץ ששניה גסות, ואין עושה חבורה וחכמים אומרים אין מקדיין אף לא מקרצפין.

אמרו לו אם כן לא היו חביריו חלוקין עליו ש אף בשבת מותר לעשות כן אלא ודאי ביום טוב היו מכבדים, לפיכך נחלקו עליו,

וממשיך הברייתא ואין מניחין את המוגמר ביו"ט ושל בית רבן גמליאל מניחין, אמר רבי אליעזר בר צדוק פעמים הרבה נכנסתי אחר אבא לבית רבן גמליאל ולא היו מניחין את המוגמר ביום טוב, אלא מביאין ערדסקאות אגניגליר"ש (כלים שמשמשים זהם לקטורת), והם נוצצים ומנוקצים של ברזל ומעשנין אותן מערב יום טוב ופוקקין נקביהן מערב יום טוב לשמור העשן והריח שלא ילא למחר כשאורחים נכנסין פותחין את נקביהן ונמצא הבית מתגמר מאליו, אמרו לו א"כ לא היו חביריו חלוקין עליו ש אף בשבת מותר לעשות כן אלא ודאי ביום טוב היו מניחים, לפיכך נחלקו עליו,

מכל מקום גמרינן מניה דלאו לגמר הוה אלא להריח, ולכבוד האורחין, ואפלוג רבנן עליה למסר להניחו ביום טוב אליצא דתנא קמא, ולרבי אליעזר בר צדוק אפילו רבן גמליאל לא הפיר, ואם אמרת דברי הכל מותר?

אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב אסי מחלוקת להריח הסם הוא דשרי רבן גמליאל להניח ביום טוב כדי להריח, כתנא קמא דרבי אליעזר בר צדוק, ורבנן אסרי, דענין דבר השוה לכל נפש אבל לגמר אסור.

איבעיא להו מהו לעשן פירות בעשן בשמים, לקלוט טעם הנושם? רב ירמיה בר אבא אמר רב אסור דתפנקו ימירא הוא, ואין שיה לכל נפש אלא לאיסטנים, ובהאי עשן איכא אז מלאכה, כדמפרש רב הונא טעמיה מפני שהוא מכבה הגחלים כשנותן אצקת השמים עליהן ושמואל אמר מותר דלכול נפש הוא ורואי אף לעניים אלא שאינו מזוי להם, ודמי למזמן לו כדי ביום טוב, כדאמרין בנמוכות (ס"א ז) [ו"ל הגב' שם א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי אלא מעתה נודמן לו צבי ביו"ט הואיל ואינו שוה לכל נפש ה"נ דאסור למשחחיה? א"ל אנא דבר הצורך לכל נפש קאמינא, צבי צריך לכל נפש הוא],

רב הונא אמר אסור לעשן מפני שמכבחה כדפרשית אינו שיה לכל נפש, לפיכך אסור לעשות אז מלאכה בשבילה, אמר ליה רב נחמן ונימא מר מפני שמבעיר השמים, שגם זה אז מלאכה, פ' שהוא מבעיר הבשמים והיא מלאכה חשובה, שהיא צריכה לגופה, מה שאין כן כבבוי ועדיפא ליה למנקטא, אמר ליה תחלתו מכבחה וסופו מבעיר ולחבי נקט המלאכה הראשונה אף על פי שהיא גרועה יותר. שטמ"ק? א"ל תחלתו מכבחה וסופו מבעיר ומרוייהו הווי ציה, ואנא קמא קמא נקטי,

א"ר יהודה על גבי גחלת אסור דאיכא מכבה ומנעיר.

דף כ"ג ע"א

על גבי חרס שהסיקו מותר דכנזי ליכא, והעברה נמי על ידי שינוי היא כלאחר יד, וליכא אסורא דאורייתא, פ' דאפילו העברה ליכא במש כיון שאין האור אוהו בהם אלא שהם כלין מאליהן, ורש"י לא פירש כן. שטמ"ק

ורבה אמר על גבי חרס נמי אסור משום דקא מוליד ריחא שנתם במרס, שלא היה בו ריח, ואסור מדרבנן, שהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה, פ' לעשן פירות, ורב יהודה דשרי סבירא ליה דבאובכלין לא שייך אולדי ריחא ובכלים הוא דשייך

אבני חן למסכת ביצה

זה משום כלי קבול, ומשום כלי מתכת, ומשום כלי כברה.

גמ': תנא תחתונה שמקבלת אבק הפלפלין כשטופל דרך נקבי המכבר **משום כלי קבול** שכל עץ שיש לו צית קבול הוא, **אמצעית** שהיא מקפת את המכבר, משום כלי עץ לא מטמאה דאין קבולה קבול **משום כלי כברה** אלא חכמים גזרו טומאה על הכברה משום ארוג, ואפילו אין המכבר של מתכת מטמאה משום כלי כברה, ושלנו שהיא של מתכת ודאי טמאה משום פשוטי כלי מתכות, ו**עליונה** שמסתשין ושותחין זה הפלפלין טמאה **משום כלי מתכת** דמשום כלי עץ ליכא לטמיה, דפשוטיהן טהורין, אלא משום כפוי התחמון שהוא עיקר, והעץ בטל אצלו.

מתני': עגלה של קמץ שעושין לו לשחוק, ויושב עליה ומטלטלין אותו עליה אבל התוס' פ' דהיינו כלי שעושין לקבנים להתלמד להלך והיא עומדת על שלשה אופנים ואוחז בה בידיו והיא מתגלגלת לפניו תמיד, **טמאה מדרס** אם המיעוט יז נעשית העגלה אם הטומאה, דמיוחדת לישיבה היא, דהא סומך קטן עליה, נמצאת שהיא מיוחדת לו לישיבה ואין אומרים לו עמוד ועשה מלכתמו, דאילו לא מיוחד להכי לא הוה אם הטומאה, כדמניא יכול כפה סאה וישב עליה כו' (שבת נט, א), ונמלכת בשבת דמורת כלי עליה, ואינה נגדרת בשבת **אלא על גבי כלים** על גבי בגדים, מפני שעושה חריץ בקרקע, וחופר חייב משום חורש, ר' יהודה אומר כל הכלים אין נגררין, חוץ מן העגלה שמוותר לגוררה מפני שהיא כובשת חריץ הגרלה כהלוכה לא על ידי חפירה הוא, אלא כובשת ודורסת הקרקע, ונדוש חסמיה ועשה מקומה נמוך, אבל אינו זו עפר ממקומה.

גמ': עגלה של קמץ טמאה מדרס דהא סמיך עלויה, ונמלכת בשבת משום דאיכא תורת כלי עלה, ואינה נגדרת אלא על גבי כלים, על גבי כלים אין על גבי קרקע לא, מאי טעמא? דקא עביד חריץ אף שהולכת על גלגלים ואינה אלא כובשת קורא לזה חריץ וחייב עליה משום חורש,

מנ"י רישא דמתני' דאמר שאינה נגדרת אלא על גבי כלים ר' יהודה היא דאמר דבר שאין מתכוין אסור, דאי ר' שמעון האמר דבר שאין מתכוין מותר, דתניא רבי שמעון אומר גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ,

אימא סיפא דמתניתין ר' יהודה אומר אין הכל נגררין בשבת חוץ מן העגלה מפני שהיא כובשת, מפני שכובשת אין כובשת הו' אבל חריץ לא עבדא וזה שכובשת אינו חייב עליה משום חורש, וקשיא סיפא דמתני' על רישא דמתני' תרי תנאי ואליבא דרבי יהודה חד רישא דמתני' סבר העגלה נמי כשאר כלים, דעושה חריץ בגריפתה, שפעמים שאין האופן מתגלגל והוא נגרר וחופר ולכן לא שרי רק על גבי כלים, ואידך סבר סיפא דמתני' לא שכיח הכי שלא יהיה האופן מתגלגל, ואינה אלא כובשת תחת גלגולה.

פרק שלישי אין צדין

מתני': אף על גב דשחיטה ואפייה ופסול מאבות מלאכות הן, והותרו לצורך יום טוב טעמא

גמ': למימרא דר' אלעזר בן עזריה חדא פרה הויא ליה, והאמר רב ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב תליסר אלפי עגלי 13,000 # ומספר זה הוא בודאי גזמא הוה מעשר רבי אלעזר בן עזריה מעדריה כל שתא ושתא, תנא לא שלו היתה אלא של שכנתו היתה ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו וראה במסכת שבת פרק במה בהמה דף ג"ד ע"ב כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו וכו' אריכות בענין זה.

שנינו במשנתנו ומקרידין את הבהמה ביו"ט, תנו רבנן איזהו קרוד ואיזהו קרצוף קרוד קטנים ועושין חבורה קרצוף גדולים ואין עושין חבורה,

וג' מחלוקות בדבר ראב"ע, ר' יהודה, וחכמים רבי יהודה סבר דבר שאינו מתכוין אסור חצורה אף על פי שאין מתכוין לה אסור מיהו קרוד קטנים ועושין חבורה קרצוף גדולים ואין עושין חבורה פ"ה הך מששא בקרוד איתא, הלכך אין מקדיקין, אבל בקרצוף ליכא למימש משום חצורה ולא גזרינן קרצוף אסור קרוד,

ורבנן סברי נמי סבדי לה כר' יהודה דאמר דבר שאינו מתכוין אסור ואין מקדיקין, ומתמירי מיניה [דגורין] וגזרינן קרצוף אסור קרוד,

ור' אלעזר בן עזריה סבר לה כר' שמעון דאמר דבר שאינו מתכוין מותר הואיל ואין מתכוין לחצורה, אף על גב דזמנין דמתמירי שרי, הלכך, אפילו קרוד שרי ובין קרוד ובין קרצוף שרי,

קרוד שינית דקות	קרצוף שינית גסות	
מותר	מותר	ר' אלעזר בן עזריה דבר שאינו מתכוין מותר
אסור	מותר	ר' יהודה דבר שאינו מתכוין אסור
אסור	גזרינן קרצוף אסור קרוד	חכמים כר' יהודה

אמר רבא אמר רב נחמן אמר שמואל ואמרי לה אמר רב נחמן לחודיה הלכה כר' שמעון דאמר (שבת כב, א, מו, ג) גורר אדם מטה כסא וספסל, דדבר שאינו מתכוין מותר שהרי רבי אלעזר בן עזריה מודה לו,

אמר ליה רבא לרב נחמן ולימא מר הלכה כר' יהודה שהרי חכמים מודים לז' א"ל אנא כר' שמעון ס"ל ועוד שהרי רבי אלעזר בן עזריה מודה לו.

דף כ"ג ע"ב

מתני': הרחים של פלפלין טמאה משום שלשה כלים מקבלת טומאה על שם שלשה כלים, נפקא מינה דאי אול חד שמה מינה טמאה משום אידך, ובגמרא מפרש

אבני חן למסכת ביצה

ובתולדות יעקב מחלק [לפי תירוצי הגמ' דכאן בבביר קטן כאן בבביר גדול] דבבביר קטן מסתמא מהלכים בכולו ולא יעלה בו כל עשב, אבל בבביר גדול גם כי ידרסו מצד זה יעלו עשבים בצד האחר שאין בו דרך ודריסו, ולפיכך בחלוק ביביר קטן מבביר גדול תריץ צידה ומוזנות דמסתמא כל המועדים בזמן גידול העשבים הם דהיינו מפסח עד סוכות.

גמ': ורמינהו ביבירין של חיה ושל עופות אין צדין מהם ביום טוב ואין נותנין לפניהם מזונות, קשיא חיה אחיה דבמתני' קתני שעדין חיה מן הביבירין ונותנים לפניהם מזונות, ובברייתא קתני שאין צדין וכו' קשיא עופות אעופות דבמתני' קתני שעדין עופות מן הביבירין וכו', ובברייתא קתני שאין צדין וכו'?

[ויש לדקדק למה לא הקשה דגים אדגים שבמשנתנו תנן אין נותנים להם מזונות וברייתא אומר נותנים? וי"ל שלא רצה להקשות אלא מענין צידה, לפי שהיה מלא ראשונה במשנה, ועוד כי אולי נסתפק המקשה באומרו ונותנים לפניהם מזונות, אם שב לדגים או לעופות וחיות דוקא. מהר"י אברהם].

ר' יהודה מוקל לגבי שבת לענין איסור צידה, וממילא נמצא שהוא מחמיר לגבי יו"ט אם יהיה מותר לצוד, וכן חכמים שמחמירים לגבי צידה בשבת, נמצא שלגבי יו"ט שהיה מותר לצוד הם מקילים.

וצריך לדעת שהנמרא היה יכול לעשות כמה חילוקים בין המשנה והברייתא, כגון, שהמשנה מייירי כשאנה מחוסרת צידה והברייתא שאוסר מייירי שמחוסרת צידה וכדומה תירוצים אחרים, אלא שמתחלה היה רוצה לאוקים המשנה והברייתא אליבא דתנאים, אבל לבסוף אומר הגמ' השתא דאתית להבי.

ראה בפ' ר"ח על כל הענין כאן.

בשלמא חיה אחיה לא קשיא הא ברייתא דמחמיר בצידה ביו"ט ר' יהודה **הא** ומתני' דמיקל בצידה ביו"ט **רבנן**,

דתנן ר' יהודה אומר הצד צפור מן המוק, עד שהנניסו למגדל עץ שקורין מיטעיי"ר (לרין) **וצבי** או הלד לצי מן המוק עד שהנניסו **לבית** נשנת, **חייב** דכיון להנניס צפור למגדל ונעל לפניו הכי הוא אחז ועומד, ונגמרה צידו, וכן לצי לבית ונעל בפניו, **לבית הוא דמחייב אבל לביבירין לא** אבל צפור שהנניס לבית ונעל בפניו פטור, שז"ל לו דרך מלכות, ואין כאן צידה, או לצי שהנניסו מן המוק לציכר ונעל לפניו אין זו צידה,

לגבי צידה בשבת:

	ר' יהודה	חכמים
צפור למגדל	חייב	חייב
צפור לבית	פטור	פטור
צבי לבית	חייב	חייב
צבי לביביר	פטור	חייב

וחכמים אומרים צפור למגדל היא צידה, כאשר אמרת וצבי לנגה ולחצר ולביבירין אבל לצי אין צריך עד שיכניסנו לצי, דאף לגינה ולחצר ולציכר הוא צידה, וממתימין דקמני דמן מן הציבירין ביום טוב רבנן היל, דאמרי משנכנס לציכר הוא נלוד ועומד, וברייתא ר' יוסה, **אלא עופות אעופות קשיא** דהא מלכו מודו דאין צדתן אפילו לצי?

משום דאי אפשר מערב יום טוב, דשמיטה חייש למכמר בשרא, פן יסתמם ויסקיט, אבל צידה אפשר ללודו מצדוד יום, ויעתנו צמאדמו צמים, ולא ימות ולמחר יטלהו, אבל בתום פירשו בשם רבינו נתנאל מוקינן שצידה אסור משום דרמי לקצירה, [כל מלאכה שלצורך אוכל נפש מותרים ביו"ט מדאורייתא, רק קצירה טחינה צידה ודוגמתן שרגילין לעשותן לימים רבים אסור מדרבי סופרים, רמב"ם פ"א מיו"ט, ולרש"י ותוס', הגך אסורם מדאורייתא. יכן, וראה במ"ב סימן תצ"ה ס"ק י"ג]

אין צדין דגים מן הביבירים של דגים, הן צריכות של מים, שקורין וצייר (צריכת דגים), ציבירין של חיה קרפיופות מוקפין גדר סבי, וסונסין לתוכן חיות הצר, ויולדות ומגדלות שם ביו"ט,

באור"ח סימן תצ"ו סעיף א' אין צדין מן הביבירים, הנה אפילו נמקום שאינם מחוסרים צידה לפי שהציצר רחב הרבה והדגים נשמטים אילך ואילך, ובמ"ב כתב ביבירין היינו בריכות של מים מוקפים מר' רוחות. ועוד שם בשם המ"א דאם המים צלולים ורואה הדגים מותר אם אין מחוסר צידה שהביביר קטן, ויש מאחרונים שסוברין דעכ"פ מטעם מוקצה אסור לצודן. ובתולדות יעקב כתב ואם המקום הוא כל כך צר שתפסם בידים מותר.

ואין נותנין לפניהם לפני הדגים **מזונות** ואפילו למאן דאמר אך אשר יאכל לכל נפש נפש זהמה נשמטע הני מילי דמזונותן עליך, אבל דגים אפשר להם בלא מזונות, שהם אוכלים שרשי עשבים וקרקע [?], וגדול אוכל את הקטן,

אבל צדין חיה ועוף מן הביבירין המכונסים מאתמו, קא סלקא דעמך השתא, כיון דמוקפים גדר הו' להו כגלדין ועומדין, אבל דגים נשמטין למוריס ולסדקים, והוא צידה ביום טוב ונותנין לפניהם **מזונות** צימי המורף צריכין מזונות, ואף צימי הקיץ, נמקום דריסת צני אדם, שאין עשבים עולים בו,

רשב"ג אומר לאו לאפלוגי אתנא קמא אתא אלא לפרושי. רע"ב, וראה בתיו"ט שהראב"ד לא פירש כן, לא כל הביבירין שוין זה הכלל כל

דף כ"ד ע"א

המחוסר צידה שצריך ללודו במצודה **אסור ושאינו מחוסר צידה מותר**. והרמב"ם כתב בהל' יו"ט פ"ב הל' ז' דגים שבביבירין גדולים וכן חיה ועוף שבביבירין גדולים כל שהוא מחוסר צידה עד שאומרים הבא מצודה וכו' והשיג עליו הראב"ד ח"ל זה אינו נכון שהרי חיה ועוף שהתירו אינו אלא ביבירים קטנים, ואפילו הכי דגים אין צדין והטעם מפני שהם מכוסין מן העין. ובגמ' לקמן דן אי פליג רשב"ג על הת"ק או לא. [ומשמע שהראב"ד סבר דרשב"ג חולק על הת"ק, כמו שכתב התיו"ט].

אי רשב"ג חולק על הת"ק [וראה רש"י לקמן ד"ה השתא דאתית להבי]? יכולים לומר שרק בא לפרש דברי הת"ק, שזה שאוסר ת"ק בדגים הוא משום שמחוסר צידה, ומה שמתירין בחיה ועוף הוא משום שאינם מחוסרים צידה. ויש לומר שבא לחלוק על הת"ק שהת"ק מייירי בבביר קטן ומחלק בין דגים שאסור [מפני שהם מכוסין מן העין. הראב"ד], לחיה ועוף שמותר, ור"ש אוסר אף בבביר קטן אם צריך להביא מצודה.

ראה תוס' ד"ה ואין שנתנית מזונות תלוי אם מותר לצודן, שאם אסור לצדין אסור גם להאבילן גזירה שמת יצורים.

אבני חן למסכת ביצה

צהאי שיעורא,

והגמ' שקיל וטרי, אבל נשאר ההלכה אליבא דרשב"ג שבאופן שאין צריך מצודה מותר לצוד.

(א) אביי מקשה למה אווזין ותרנגולין פטור?

(ב) אמר רב הונא אמר שמואל שאווזין ותרנ' באין לכלבון לערב והם כניצודין ועומדין

(ג) הגמ' מקשה והרי יונה שובך ויוני עלייה שבאין לכלבון לערב וחייב עליהן בשבת, הרי שהגם

שבאים לכלבון לערב אינם כניצודין ועומדים?

(ד) ומתריץ רב הונא אמר שמואל שאווזין ותרנ' באין לכלבון לערב ומוזנותן עליך משא"כ ביוני שובך וכו'.

(ה) רב מרי מתריץ דיוני שובך וכו' בורחין, שאף כשהוחזין לכלבון אין נוח לתופשן, משא"כ אווזין ותרנגולים.

(א) **אמר ליה אביי והא אווזין ותרנגולין שאומרים הבא מצודה ונצודנו ותניא הצד אווזין ותרנגולין ויוני הרדיסאות** על שם מקומם, ויש אומרים על שם הורדוס, והן הגדלים בנחלים פטור?

(ב) **אמר רבה בר רב הונא אמר שמואל הללו באין לכלבון לערב** סל שמקנין בו, כמו כלבז מלא עוף (ירמיהו ה'), אווזין ותרנגולין באין לערב כלל, וגם לתפסן שם, הלכך הרי הן כנצודין ועומדים, ומותר לגדן אפילו מן כללן **והללו חיות ועופות במשנה אין באין לכלבון לערב,**

(ג) **והרי יוני שובך ויוני עלייה יוני הנר הן,** ושטין ואוכלין צמח דבאין לכלבון לערב ותניא הצד יוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקנגו בְּמִפְחִין בְּבִירֹת גרס, כמין פסין נטותין צממות הצירות והמגדלים, לקנן שם עופות הנר חייב בשבת, ואם אמרת שאלו שבאין לכלבון בערב הרי הם כניצודין ועומדין למה חייב אם צד אותם?

(ד) **אלא אמר רבה בר רב הונא אמר שמואל הללו אווזין ותרנגולים באין לכלבון לערב ומוזנותן עליך** הלכך כשהמה הן, ומשיבי מוזמן ולכן אף שצריך מצודה פטור והללו יוני שובך ויוני עלייה וכו' הגם ש **באין לכלבון לערב מ"מ ואין מוזנותן עליך,**

ולכן חייב אם צדן, ומוזנותן עליך כלומר אין יוצאין מהבית לשום מוזנות וזהו ליה נצוד ועומד והצדן במצודה פטור וכלא מצודה שרי לכתחלה, אבל אידך אע"פ שבאין לכלבון אין מוזנותן עליך אלא ששטין ופורחין ולא הוי להו מוזמנים וכל הלבא. מאירי

(ה) **רב מרי אמר הני עבידי לרבוויי** [יש גורסין לדבויי ברלי"ת בכל הענין כאן] יוני שובך לכן חייב אם צדן מפני ש עשויין להשמט ולנדות מפני צי אלס ולכן חייב **והני** אווזין ותרנגולין **לא עבידי לרבוויי** ולכן פטור אם צדן,

כולהו כל העופות גם אווזין ותרנגולים גמי עבידי לרבוויי לכלבון קאמריין דעבידי לרבוויי פורחין עד קינן, ונריך לעלות אחריהן, וגם שם נשמטין ממנו ויורדין.

דהך [יוני שובך וכו'] אע"פ שבאו לכלבון אם בא אדם לתפסן נשמטים ובורחים, אבל אווזין ותרנגולין ויוני הרדיסאות מכיון שבאו לכלבון נוח לתפסן ואין נשמטין כלל. מאירי

מתני': מצודות חיה ועוף ודגים* שעשאן מערב יום טוב לא יטול מהן ביום טוב אלא אם כן יודע שנצודו (מערב יום טוב) [מבעוד

וכי תימא הא נמי לא קשיא הא מתני' דמתיר צידה **בביבר מקורה** שיש לו גג הא ברייתא שאוסר **בביבר שאינו מקורה, והא בית** הצד צפור לבית **דכביבר מקורה דמי ובין לרבי יהודה ובין לרבנן** בברייתא **צפור למגדל אין לבית לא?**

אמר רבה בר רב הונא הכא דקמני בברייתא גמי שנת נפור למגדל ולא לבית **בצפור דרור** שדריה צציה כשהיה, שידעת להשמט צויות הצית לכל נר, ולכן נקראת דרור על שם דירה, שדריה כלל מקום **עסקינן שאינה מקבלת מרות, דתנא דבי ר' ישמעאל למה נקרא שמה צפור דרור שדרה בבית כבשדה,** פ"ה הא דקתני [לנבי חובב שבת] צפור למגדל ולא לבית [דבבית אינה ניצדת עדיין] וברייתא גמי דקתני [לנבי יו"ט] אין צדין דמשמע אפילו בבית, מיידי בצפור דרור שידעת להשמט צויות הבית ועדיין היא מחוסרת צידה, ומתניתין דקתני צדין [שמותר לצוד מיידי] בשאר עופות, ולעולם בבית מקורה שאילו היה בו אפילו חלון אחד אינו חשוב ניצוד כלל. שטמ"ק

השתא דאתית להכי דעופות אעפופות לא קשו אהדדי, ולא דחיקא לאוקומי ממיתא צפולגמא דתנאי **חיה אחיה נמי לא קשיא** חיה אחיה נמי לא מוקמא כהנאי, אלא מריוויה כדננן שמחבורים בשבת וממילא מקלין ביו"ט שמתיר לצודם **הא בביבר קמן** ומתמטין צציר קטן ולכן מותר לצוד חיה ועוף, אבל דגים אין צדין משום שהם מכוסין מן העין [הראב"ד]. וכן הדיא דשנת דאמרי רבנן דצבי לביבר הוי צידה דמיידי בביבר קמן, **הא בביבר גדול** וכרייתא דקתני אין צדין צציר גדול ויש לה להשמט,

ורבן שמעון בן גמליאל אף צציר קטן פליג, אס כריך לומר הבא מנודה, אי נמי לאו לאפלוגי אחא, אלא לפרושי כדלקמן ,

היכי דמי ביבר קמן היכי דמי ביבר גדול? אמר רב אשי כל היכא דרהיט אבתרה ומטי לה בחד שחיא בפעם אחת שהוא שוחה עליו לתפשו, אין לו להשמט ממנו **ביבר קמן ואידך ביבר גדול, אי נמי כל היכא דאיכא עוקצי עוקצי** וצויות **ביבר גדול ואידך ביבר קמן, אי נמי כל היכא דנפלי מולא דכתלי אהדדי** מרוב קטנו וקצרו **ביבר קמן ואידך ביבר גדול** ושעור גובה היה להם בכתלים של ביברין. תוס'.

שנינו במשנתנו **רשב"ג אומר לא כל הביברין שוין וכו', אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי שמעון בן גמליאל, אמר ליה אביי הלכה מכלל דפליגי** רבנן עליה, למימר כל הציצין שוין, בתמיה, והא אוקימנא צציר קטן משום דנודו ועומד [כלומר דהא מפרשינן דרבי שמעון בן גמליאל לאו לאפלוגי אחא אלא לפרושי. מאירי]?

אמר ליה ומאי נפקא לך מינה אי אמינא הלכה, כל שכן דאי לא פליגי הלכתא היא? **אמר ליה גמרא גמור וזורתא תהא** משל שוטים הוא, כמו זצון וצין מנרא אקרי (בבא מצינא ג, ב), כך גמרא גמור, אומר לתלמיד שוטה למוד הן אמת הן שגשג, ויהא לך לומר ושיר. וכן לשון זה שבת ק"ג ע"א.

שנינו במשנתנו **זה הכלל כל המחוסר צידה וכו', היכי דמי מחוסר צידה? אמר רב יוסף** [מאמר ה' של ריא"ש] **אמר רב יהודה אמר שמואל כל שאומר הבא מצודה ונצודנו כלומר שצריך לבקש תפוזלות לתפשו, והיינו שיעורא דציצר גדול דלעיל, ואידך ציצר קטן, ורש אשי שעריניהו לעיל צמדה שיעורא, ורש יוסף**

אבני חן למסכת ביצה

יום. מלאכת שלמה בשם אית דגרסי], וּמַעֲשֵׂה בִנְכָרִי אֶחָד נִגְמָרָא פְּרִיךְ מַעֲשֵׂה לְסִמּוּר שֶׁהֵבִיא דְּגִים לָרֶבֶן גַּמְלִיאֵל וְאָמַר מוֹתְרִין הֵן אֵלָא שְׂאִין רִצּוּנִי לְקַבֵּל הַיָּמִינוּ שְׂאִי שׁוּאָה.

*דקדק בני אשר הכהנה מאור עינו בעוני דאמאי בכל דוכתא קתני ח' בלשון יחיד ועופות ודגים בלשון רבים? ואשכח אותו דבר לאמר היטבת לראות וכו' ויש לומר הטעם אפשר להיות מפני שהעופות והדגים רגילות הוא שניצודין במצודה אחת כמה עופות וכמה דגים יחד אבל החיות אין רגילות להיות ניצודין ברוב אלא אחת אחת כך נלע"ד, אח"כ מצאתי שהגיהו כאן בשם הר"ר יוחספ [וכ"ה בר"ם] חיה ועופות ודיו. מלאכת שלמה על המשיניות

גמ': מעשה לסתור מעשה לסתור בממיה וזי דרך המדגרים לומר דבר ומציין [לסתר מעשה או משל ד"ם] להכחיש [דבריו הראשונים. ד"ם]? **חסורי מחסרא והכי קתני ספק מוכן** **אסור** כלומר חזו שאמרנו לא יעול מהן מספק, דהיינו ספק מוכן וספק מוקצה ואסור, לא דברי הכל היא **ורבן גמליאל מתיר** אלא פלוגמא דרבן גמליאל ורבי יוחנן היא, לקמן בשמעתין מייחסין לה צנזרייהא, **ומעשה נמי בנכרי אחד שהביא דגים לרבן גמליאל ואמר מותרין הן אלא ששין רצוני לקבל הימנו,**

[מאמר ו' של ריא"ש] **אמר רב יהודה** **אמר שמואל** **אין הלכה כר"ג** דמתיר בספק, אלא ספק אסור,

ואיכא דמתני לה להא דשמואל דאסר ספק מוכן **אהא**, מאן דמתני אמתנין אמר שמואל דבריו, אמר אין הלכה כרבן גמליאל, דלא שייך למימר הלכה כרבי יוחנן משום דלא תני לה לרבי יוחנן בשמעתין, **דתניא ספק מוכן ר"ג מתיר ורבי יוחנן אסור**, [מאמר ו' של ריא"ש] **אמר רב יהודה** **אמר שמואל** **הלכה כר' יהושע**,

ואיכא דמתני לה אהא דתניא

דף כ"ד ע"ב

שוחטין מן הגרין ביום טוב שוחטין חיות מן ציפורים, לפי שגזרים ועומדים, ועל שם שעושין שם יוגרי מים ומציין לשמות החיות שם, קרי להו נגרים **אבל לא מן הרששות** מלא חיה במלכותו, ספק גזר היום ספק גזר מאתמול **ומן המכמורות**,

רבי שמעון בן אלעזר אומר ברין רשחות ומכמורות **בא ומצאן מקולקלין מערב יום טוב** למקום שהיו פרוסים, והן באורך מיל או חצי מיל, וכשהיה גופלת בראשו אחד, ממון שמשפרת וממתקת ללאת המלכות מתקלקלות כולן, וראשו השני נתק ממקום שנתקע, וסימן הוא לו שיש חיה בראש האמר **בירוע שמערב יום טוב נצודו ומותרין**, **בא ומצאן מקולקלין ביום טוב בירוע שביום טוב נצודו ואסורין** על כרחק הכי משמע שודאי נתקלקלו ציזם טוב, וכגון שצדקן משמשה ולא היו מקולקלין ועכשיו מקולקלין, ולהכי פריך הא גופה קשיא,

הא גופה קשיא אמרת **בא ומצאן מקולקלין מערב יום טוב בירוע שמערב יום טוב נצודו**, טעמא דבא ומצאן מקולקלין הא ספיקא אסורין , אימא סיפא **בא ומצאן מקולקלין ביום טוב בירוע שביום טוב נצודו** טעמא דבא ומצאן מקולקלין הא ספיקא מערב יום טוב נצודו ומותרין?

הכי קאמר בא ומצאן מקולקלין מערב יום טוב בירוע שמערב יום טוב נצודו ומותרין, הא ספיקא נעשה כמי שנצודו ביום טוב וכולה חדא מילתא היא דא ומצאן שנתקלקלו מערב יום טוב בירוע שמערב יום טוב נצודו, ואם יש לחוש ולומר שנתקלקלו ציזם טוב, כגון שלא דא ומצאן מאתמול מקולקלין הכי הן כאלו ידוע ציזם טוב נצודו **ואסורין**,

ועל זה מתני **אמר רב יהודה** **אמר שמואל** [מאמר ח' של ריא"ש] **הלכה כרבי שמעון בן אלעזר** דאמר ספק מוכן אסור, והיכא דבא ומצאן מקולקלין מאתמול יש לסמוך דנצודו מבעוד יום.

שנינו במשנתנו **ואמר מותרין הם, מותרין למאי? רב אמר מותרין לקבל בטלטול**, דכילי האי לא אסתמו מספק מוכן דלתסוד בטלטול, אבל באכילה לא שכינה רבן גמליאל ולוי **אמר מותרין באכילה** קאמר רבן גמליאל, ולא דספיקא לרב ולוי כומיה, אלא מלמיה הוא דמפרשי,

אמר רב לעולם אל ימנע אדם עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת דאנא ולוי הוינן קמיה דרבי כי אמרה להא שמעתא, באורתא אמר מותרין באכילה, בצפרא אמר מותרין לקבל, אנא דהואי כי מדרשא הדרי בי, לוי דלא הוה בי מדרשא לא הדר ביה,

מיתבי נכרי שהביא דורון לישראל אפילו דגים המפולמין לחם, אמ"י (מושטי"א: לחם, עריים) בלעז ופירות בני יומן מותרין והא על כרחק רבן גמליאל הוא דמיקל,

בשלמא למ"ד מותרין לקבל שפיר ואף על גב דלא ספק הוא אלא ודאי מוקצה, איכא למימר דמתיר בטלטולו, ולקמן פריך עלה פירות בני יומן בטלטול מי שרי, נהי דמיקל רבן גמליאל בספק מוכן, ודאי שאינו מוכן מי מיקל, אלא למאן דאמר מותרין באכילה פירות בני יומן מי שרו באכילה?

ולטעמך פירות בני יומן מי שרו בטלטול? אלא בכורי דאדימי אדומים שלא נס ליתן ולדמויות שמתח למייהן, שצדקן אותן שם **ופירי דכבישי ביקא עסקינן** כשלקטום טעמוס מיד צירק שלא יכרח לחלותן, כבישי טעמוסן, כמו רישא כבשא (חולין נג, ב), והני ודאי מוכן נינהו, דניכרין שמערב יום טוב הן, ואשמעינן, דאף על גב דדמו לבני יומן לא מיישנין למלכות העין, [כלומר וברייתא לא רשב"ג בלחוד הוא אלא אפילו רבנן. רשב"א]

ורבותי פירשו כוורי דאדימי מנותחין הן, כמו אדמויי אדמוס (עבודה זרה נח, ב) [ועל ידי שריו מנותחין היה הדם יוצא ונראין כבני יומן. שטמ"ק], וקשיא לי אם כן מאי למימרא, **ואמאי קרי להו בני יומן שהן כעין בני יומן**, דמרחוק נראין כבני יומן אבל כשהאדם מסתכל בהם יפה נראין שאינן בני יומן ובודאי ניצודו מבעוד יום, ואין אנו יודעין ודאי אם ניצודו מבעוד יום אלא שהן ניכרים מתוך מראיתן שנצודו או שנקטבו מבערב וכו'. שטמ"ק

אמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב אם יש מאותו המין במחבר אסור משום מוקצה, ואפילו לרבי שמעון יש מוקצה בגרונות ולמוקיס, **ומסוכר בגרונות ולמוקיס דמי**, מדלא קטן מאתמול קאניחו מדעתיה, ולא חשוק במחבר בין שלו בין של נכרי,

אבני חן למסכת ביצה

איכא דאמרי אמר רבה בר רב הונא מדברי רבינו גלמוד חיה שקננה בפרדס אינה צריכה זמון, אמר רב נחמן נפל בר חברין רב הונא מכריה הוה, ממלמדיו של רב, ורבה כריה קרי גר חננין ברברכתא, התם כחיה שקננה בפרדס לא קא עביר מעשה הכא בסוכר אמת המים קא עביר מעשה,

ואע"ג דאוחיבנה בסברא איכא לאוחובה נמי מברייתא. מאירי [וראה שטנ"ק] ולא בעיא זמון והתניא חיה שקננה בפרדס צריכה לזמן, וצפור דרור שזימנה מצטוד יוס צריך לקשור בכנפיה להיות סימן לה כדי שלא תתחלף באמה, וזו עדות שהעידו מפי שמועה ואבטליין? תיובתא דרב חסדא, והא דלא חזין כאן בסמוכה וכו' בדמותרין לקמן? דרב חסדא הוא אמורא ודחיה צריך לפרש דבריו דמירי בסמוכה. תוס' ד"ה כאן בשדה הסמוכה,

ומי בעיא זמון, והתניא אמר ר"ש בן אלעזר מודים בית שמאי ובית הלל על שהזמינן בתוך הקן ומצא לפני הקן שאסורין כדמחליין לה בפסק קמא ביצה (י, ב) שהיו שני קנין, וזימן את זו ולא זימן את זו, ולמחר כל ומלא כחזומנת ולא (במקומן) [בתוך הקן. ד"ס] אלא בדף הכולל לפני הקן, ובחזומנת לא מלא כלום, שאסורין, דחיישין שמה מקן שאינה מזומנת כלל לכאן,

במה דברים אמורים דנענין זמון, כלומר מילתיה דרבי שמעון בן אלעזר הוא וקאמר במה דברים אמורים דנענין זמון. מאירי ביוני שובך ויוני עליה וצפרים שקננו במפיתין בראש חגג. שמו"ץ ובבירה בתוך הבנין. שמו"ץ,

אבל אוזיים ותרנגולים ויוני הרדסאות וחיה שקננה בפרדס מותרין ואין צריכין זמון, וצפור דרור קטנה היא, והאם והצט שוות בגודלן צריכה לקשר בכנפיה כדי שלא תתחלף באמה, והמקושרים כנפיהם, (סימן) [זימן. ד"ס] הוא להם, שהוא סימן זימן. מאירי והמנוענעין מאתמול, לשם זמון והא מוכיח בבורות ובבתים ובשיחין ובמערות וכלל מקום שאינו מחובר ולכן אין חשש מוקצה מותרין זיוס טוב,

ובאילנות אסורין שמא יעלה ויתלוש, והמקושרין והמנוענעין בכל מקום אף בחול אסורין למוצאן משום גזל שהראשון שקשרן או נענען קנאן כהגהתם [ראה תוס']. שהספק נקט כהגהתם, מ"מ רואין שהיה שקננה בפרדס מותרין ואין צריכין זמון?

אמר ר"נ לא קשיא הא בה גולד אינו צריך זמון, שאינה יכולה לגרום דעתיה עליה, הא באמה אכל אמה, שהיא גדולה לריכה זימן, כלומר ברייתא דקתני דבעיא זימן באמה לפי שהיא גרולה ואין דעתו עליה. שטנ"ק, # ולכאורה לא קשיא עוד על רב חסדא,

אמה בזמן סגי לה צידה מעליותא בעיא? אלא אמר רב נחמן בר יצחק אידי ואידי ברידה גולד הא בגנה הסמוכה לעיר וכתב הריב"א דמסתברא דכשהוא תוך עיבורה של עיר קרי סמוך לעיר, ושאינו סמוך לעיר [היינו] שהוא חוץ לעיבור, ידע זה ודעתיה עליה, והוה מוכן הא בגנה שאינה סמוכה.

מתני': בהמה מסוכנת שהוא ירא שממות ואינו צריך לה, שכר סעד סעודתו, אלא מחמת הפסדו הוא שומט לא ישחוט אלא אם כן יש ידע שיש [ולא ידעתי מה הוסף] בפירושו על לשון המשנה, דתיבת "ידע" שהוסף הוא ללא צורך. תיו"ט] שהות ביום

ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב, והא דקאמר ולערב אסורים בכדי שיעשו הא לאחר כן מותרים, אפילו לערב ראשון נמי, אף על גב דליל יום טוב שני הוא ממתינ בכדי שיעשו, ומותרין ממנה נפשך אם הלילה חול הוא הרי המתינ בכדי שיעשו, ואם קדש הוא נמצא שנקטו בחול, כן דעמי טעה,

יש לי ראיות הרבה מההוא בר טיבא דעירוצין (לט, ב), ומצינה שגולדה בזה שמוצרת בזה (ביצה ד, ב) אלא האחד חול הוא, וממה נפשך מותר,

ולא זמיני לשאל אם פי רבינו יעקב בדבר זה, כי היו נוהגים בו היסר במקומינו, והיה לי דבר פשוט,

ולאחר פטירתו של רבי שמעמי את רבינו יצחק הלוי שהוא אוסר עד ליל מוצאי יום טוב שני, וכל אנשי עירו כמותו, וגם הלכות גדולות אוסרים כן, ודמתי לפניו, ולא הועיל לי הדבר, וכל שעמו אינו אלא מדנקט בכדי שיעשו כלילה הראוי לעשיה קאמר, ואני אומר צריך להמתין בכדי שיעשו משום שמה היום היה קדש והלילה חול, ומדע, מדלא קאמר לערב של שני אסורים בכדי שיעשו לערב הראשון קאמר, ובמסכת רבינו גרשום מאור הגולה מלאכי כמותי,

גם עמה כל אלי מכתב מגרמני"ש שנה לשם אדם גדול וכן יושב ציפינה מן חומה, ושמו רבי קלוימיות, וכן בכל המלמוד, והורה כן ונחלק עליהן.

ואם אין מאותו המין במחובר תוך התחום מותר

דף כ"ה ע"א

חזין לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכן הוא בעירובין מ' ע"א, לא שמעתי טעם מקובל בדבר, דלי משום מוקצה אמאי מותר לישראל אחר, ואי משום שנעשה בו איסור בשביל אסר כן לישראל אחר נמי אסור, דנכרי שהדליק את הנר בשבת מנן (שבת קכג, א) אם בשביל ישראל אסור, ולא חלקו בינו לחברו, ויש לומר דגבי איסור תחומין דרבנן לא אסמכו כולי האי, ודיין אס אסרוהו על זה (טעם אחר נראה לי ממוך למחוס אסורין גזירה שמה ישלח בשבילו, והבא בשביל [ישראל. ד"ס] זה מותר [לישראל אחר. ד"ס] ליכא למגור זה [שאינו מכירו. ד"ס]),

אמר רבה בר רב הונא אמר רב הסוכר אמת המים מערב יום טוב סותמה שלא יכנסו בה דגים מנחמן משמשתך, ואת אלה הכין והזמין על ידי מעשה זה ולמחר השכים ומוצא בה דגים מותרין,

הא דנקט השכים ומוצא ולא אמר הסוכר אמת המים מערב יום טוב הדגים שבה מותרים ביום טוב, נראה דקאמר השכים ומוצא לומר אף שבשעה שסבר לא ידע שיש שם דגים אפילו הכי מותרים, וע"ז אמר אח"כ מדבריו רבינו גלמוד חיה שקננה בפרדס וכו' וגם כן מירי אפילו לא ידע בה אפילו הכי מותר, ושפיר מותבי מברייתא דחיה שקננה וכו', צ"ח,

אמר רב חסדא מדברי רבינו רב, דשלשתן, רב הונא, ורב חסדא ורב נחמן, דקרי ליה לקמן לרב חסדא חננין, תלמידים של רב [היו. ד"ס] גלמוד, חיה שקננה בפרדס [ומירי שילדה לפני יו"ט אבל לא ידע מזה. ראה הצ"ח לעיל] מקום המשמח, ואין הולד יוצא, שאינו יכול לברות, וקל לגדור אינה צריכה זמון (ואינו) [אינו ?] צריך זמון, דהא הלא בהסוכר אמת המים מפני שהוא סתומה ואין יכולין לנאת קרי להו מוכנים, [ולקמיה פריך דזמון גדול הוא זה, שעושה מעשה שסבר אמת המים לשם הזמנה],

אמר רב נחמן נפל חברין רב חסדא ברברכתא בדבר גרול, נכנס ראשו למחלוקות גדולות שירבו עליו בואת, ולקמיה מסים קושיא, אלא מפסקא מלתא כתיבא דאמרי דמחלפי רב חסדא בדבר בר רב הונא, וראה בשטנ"ק,

אבני חן למסכת ביצה

כרעצמן, אף זה, הממהר לאכול קודם הפשט נראה כרעצמן לא יאכל אדם שום ובצל זיבול"ה (צנן קטן) מראשו אלא מעליו מזד העלן, אלא שיש לו להתחיל מעליו ר"ל מצד עליו כרי שלא יקפץ מיד באכילתו אלא שיקלף ויסיר העלים תחלה ואחר כך יאכל מצד העלים מעט מעט עד שמגיע לראשו. מאירי ואם אכל ה"ז רעבתן, כיוצא בו לא ישתה אדם כוסו בבת אחת ואם שתה ה"ז גרגרן,

[אמרו חז"ל כל מבח שותפו של עמלק, לפי שהטבח חותך מילות הבהמה לעשותם סריסים, ועמלק עשה כן דכתיב (דברים כ"ה י"ח) ויונב כך כל הנחשלים שחתך המילות והשליכם כלפי מעלה (תנחומא תצא ט'). מהר"י אובבא].

תנו רבנן, השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן, שנים דרך ארץ, שלשה מגסי הרוח הרי זה כמי שרצה להראות את עצמו בסלסול יתר ממה שאין בו. מאירי,

ואמר רמי בר אבא חצובא מקטע רגליהון דרשיעיא עשז ששרשו נוקצין ויורדין בעומק, ואין מתפשט לנדין כלל, ונוטעין אותו בין גבולי שדות, וכו' תימס יהושע לישראל את הארץ, מקטע רגלי הרשעים ליום הדין, שגחלין ומומסים ומשיגין גבול, ואין למדין ממנו,

נטיעה נטיעת ערלה שאמרה תורה להמתין שלש שנים מלאכול פירות מקטע רגליהון דקציביא מקטע רגלי הקציבים הממהרין לאכול קודם הפשט ונמות, ופעמים שנמלאת טרפה, [ואיכא דאמרי שאינם ממתנין עד שתצא נפשה. מאירי] ודבועלי נדות וכן דבועלי נדות, (שממהרין ו. רע"י) אינם יכולין להמתין עד שמתבול,

[חצבא מקטע רגליהון דרשיעים, כי ליום הדין יבוא הש"י ויאמר ראו עשב זה שאין בו שכל לא גול משרה אחר כלום ק"ו אתם, וכן נטיעה מקטע רגליהון דקציביא ודבועלי נדות, שהנטיעה ראיתם בשהוהרתי שלא לאכול עד ג' שנים, לפי שאין טבע האילן שיהיה לפריו עד ג' שנים ואתם מהרתם לאכול הבהמה קודם הפשט. מהר"י אבובא].

תורמוסא [Lupini beans, from the Lupine plant] מין קטנית, עגול כמין עדשה ורחב כמעט קטנה, והוא מר מאוד עד ששולקין אותו שזע פעמים ונעשה מתוק וטוב עד שִׁאֵלָל למטעמים בקנים סעודה מקטע רגליהון דשנאיהון של ישראל דכתיבי שזעה עצודה וזה צהאי קרא, ולנסוק ויעזבו את ה', [אף ?] התורמוס הזה, לאחר שהטריח את צעליו שזע פעמים הוא חוזר למטע, והן הטריחו את צוראן להציא עליהן פורעניות, ולהכעיסו (בשזעת חלה) [בז' עסומ"ז אלו. רע"י], ולא חזרו צוק,

שנאמר שופטים י' ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה', ויעברו את (1) הבעלים ואת (2) העשתרות ואת (3) אלהי ארם ואת (4) אלהי צידון ואת (5) אלהי מואב ואת (6) אלהי בני עמון ואת (7) אלהי פלשתים, ויעזבו את ה' ולא עבדוהו,

שמעתי מאיש האדמה כי התורמוס פרו ונעצו ועליו הכל מר וולת השרשים שהם מתוקים ולכן כאשר שולקים אותו פעמים רבות חוזר לשרשו להיות

לאכול מומנה הימנה כזית צלי, ר"ע אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה סוף מומן ומופשט מעורר ועומד, אע"פ שאין לו שהות למלחה מפני שדם האברים היבא דלא פרוש שרי אלא אם כן הוא בשר שיש בו וירידין מלאים דם, ומיהו הלכתא כרבנן ובעינא שהות ביום לכזית צלי, ומכל מקום בבהמה שאינה מסוכנת לא שרי אלא בהכי מכיון שסעד. מאירי, וראה רשב"א.

הלכות דם:

י"ד סימן ס"ז סעיף א' בדם בהמה וחיה נמי אין איסור כרת אלא בדם הנפש שהנשמה יוצאת בו, אבל דם האברים אינו אלא בלא תעשה, והני מילי כשפירש מן האבר ויצא, אבל דם האברים אינו אלא בלא תעשה, והני מילי כשפירש מן האבר ויצא לחוץ או שנצטר בתתיבה או שפירש ממקומו ונתעורר לצאת ונבלע במקום אחר, אבל אם לא פירש ולא נצטר מותר. וראה ריש בפ"ה במס' כריתות.

שחטה בשדה לא יביאנה במוט שמאנג"ע [אחר]. יבין ובמוטה צשני צני אדם, [ואין רצונו לומר שהאחד נושא במוט והשני במוטה, אלא ששנים נושאים במוט כאחת. חיו"ט] משום דלחושא מלמא היל, ומולל ציוס טוב אבל מביא בידו אברים אברים.

גמ': אמר רמי בר אבא הפשט ונתוח בעולה הפשט ונתוח פירש הכמוז בעולה שהיא אכילת גזיה והוא הדין יש ללמוד לקציבים צאכילת הדיוט, מכאן למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר קודם הפשט ונתוח, (לאפוקי) מאי קמ"ל דרך ארץ או איסור, ולמימר דאסור לאכול ממנה עד שינמחה, שמה ימלא לה סימן ערפה בשמר, והחזיק לנו הנהגות בספק טרפות אף קודם שראה צהן טרפות ?

ומפרש אילימא לאפוקי מדרב הונא, דאמר רב הונא בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אבר מן המי עומדת, ונפקא מינה, שאם אירע ספק בשחיטתה נעמידה על חוקמה, ואסורה עד שיודע לך ברור במה נשחטה ששחטה כדלוי נשחטה, בחזקת היתר עומדת ומששחטה כדלוי הרי היא בחזקת היתר, דסמס צהמות אינן טרפות, ואם נמלא צה נקב ציהא, או צצני מעים, ויש לתלות לאחר שחיטה ולהשגיח, ובקודם שחיטה וללאסור, העמידה על חוקמה שהיתה צה קודם שנמלא צה ספק זה, ומותרת עד שיודע לך במה נטרפה [צאמת. ד"ס] שהיא טרפה,

והאנן תנן מתניתין כדרב הונא דתנן רבי עקיבא אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה, מאי לאו מבית טביחתה ממש? קודם הפשט? לא ממקום שטובחת אכילתה מנני מעיה, שהמאלכ מתמתן ומתעכל שם, # תירין זה הוא דחיה בעלמא שהרי ר"ע אומר "אפילו" ונמשמע שהוא מיקל מפי מרת"ק ואם צריך להפשיטה ולחתכה עד שמגיע לבני מעיה לא הול"ל אפילו, שהרי אם לוקח כזית קטן מבית שחיטתה ונותנה על האש הוא נגמרת יותר מהר ממה שיוקח לפשוט ולחתוך אותה.

והא תני רבי חייא מקום טביחתה ממש?

אלא רמי בר אבא דאמר הפשט ונתוח בעולה וה"ה לקציבים,

דף כ"ה ע"ב

אורח ארעא ולא משום איסור טרפה קמ"ל, כדתניא דמניא מנינו אף מנאים בברייתא שמלמדים הלכות דרך ארץ, שלא יראה אדם עצמו על הצרכות

אבני חן למסכת ביצה

יכול לצאת בלא מקל וכן חולה שאין יכול לעמוד על רגליו מותר דומיא ראשה דבעיתא, כך כתוב בתוספת, ולא נתברר לי דמדקאמר במקלו משמע אף במי שאין רגל לילך בלא מקל קאמר וצ"ע. עכ"ל, # וצ"ע דכמדומה שאנו מתירין לסומא לצאת במקלו אף בשבת?

ולא הרועה בתרמילו, ואין יוצאין בכסא שטוענין אותם בני אדם, והם יושבים [עליהן. רי"ף] נקמדה, [שהיה דרכם להוציא את הנכבד בכסא שהיה הוא יושב בקתדרא והיו אחרים נושאין את הקתדרא על כתפם. מאירי] אחד האיש ואחד האשה,

איני והא שלח ר' יעקב בר אידי זקן אחד היה בשכונתו והיה יוצא בגלדיק שלו פלידסטוי"ל (כסא מתקפל) ובאו ושאלו את ר' יהושע בן לוי ואמר אם רבים צריכין לו לצית המדרש לדרשה מותר, וסמכו רבותינו על דברי אחי שקיא דאמר אנא אפיקתיה נכסא לרב הונא מהני לשילי ומשילי להניי מקומות סמוכין, ואין מחוס שנת ביניהם, ואמר ר"ג בר יצחק אנא אפיקתיה למר שמואל משמשא לטולא ומטולא לשמשא?

התם בדאמר טעמא אם היו רבים צריכין לו מותר,

א"ל רב נחמן לחמא בר אדא קי שמו שליח צי"ן רגיל היה לעלות ליושלים [ראיתי השערה ששליח צי"ן היו כאלו שקבצו מעות בבבל בשביל הישיבות בארץ ישראל] כי סלקת להתם אקיף וזיל אסולמא דצור הרצה בשצלי את הדרך להקיף ההר וזיל לגבי דר' יעקב בר אידי ולך דרך סולם מעלות הר של צור, שם יושב רבי יעקב בר אידי ובעי מיניה כסא מה אתון ביה מה אתם אומרים זו? אדאזל להתם נח נפשיה דר' יעקב בר אידי,

כי סליק כלומר, כי מטא לארץ ישראל ולאחר שעבר את צור אשכחיה לרבי זריקא א"ל כסא מה אתון ביה? א"ל הכי אמר ר' אמי ובלבד שלא יכתף, מאי ובלבד שלא יכתף? אמר רב יוסף בריה דרבא באלונקי שגזילי"ש (כסא שטעמים על ידים) כלעו, שטין זרועו על כמף חצירו וחצירו על כמפו, וזה כסא"ו יושב על זרועותיו, דמחמי דרך מול ופרהסיא, (ולחליך) [להליך?] למקום רחוק טפי משנשאים [אותם. ד"ס] צין ידיהן כסא"ו,

איני והא רב נחמן שרא לה לילתא אשתו למיפק אאלונקי? שאני ילתא דבעיתא ליפול, וראה תוס' שהיה בה צורך רבים כיון שהיתה בתה של ראש הגולה,

אמימר ומר זוטרא מכתפי להו ציית המדרש עד מקומם בשבתא דרגלא שדורשין [דבריו זה לא נרפס במקומו] משום ביעתותא שהיו נעצמים מן הצור העומדים על גגליהם מפניהם, והיו יראים ליפול, ואמרי לה משום דוחקא דצבורא שעומדים על גגליהם, וטורח צבור הוא, הלך מחפשי להו עבדיהם ותלמידיהם, ומוליכין אותן מהר למקומן.

ונמצא כלל הדברים דהיבא דאין רבים צריכין לו אין מוציאין בכסא ולא באלונקי כלל, רבים צריכין לו ולא בעיית מוציאין בכסא ולא באלונקי, אבל רבים צריכין לו ובעיית מוציאין בכסא ואפילו על ידי אלונקי והיינו כיתוף. מאירי

מתוך כמותו, כן ישראל ששרשם מתוך ר"ל זרע אבותם וכו'. הכותב בע"י הוא מין קטניות והוא מר מאד וכששולקין אותו ז' פעמים הוא נעשה מתוך, והיה לו לאדם ללמוד הימנו שאע"פ שאינו מוציא עצמו מוכן ללמוד תורה אין לו לפרוק על תורה משום כך אלא שיש לו להרבות בהשתדלות עד שיעלה בידו וכדאמרינן (מגילה ו' ע"ב) יגעתי ולא מצאתי אל תאמן. מאירי

ממשמע שנאמר ויעזבו את ה', איני יודע שלא עבדוהו, ומה ת"ל ולא עבדוהו?

א"ר אלעזר, אמר הקב"ה, אפילו כתורמוס הזה [עיין ריש מדרש קינות הגידסא אפילו כגרמיזא הבא באחרונה. מהר"ן חיות] ששולקין אותו שבע פעמים, ואוכלין אותו בקנוח סעודה, לא עשאוני בני לשון קצלה הוא (שהוא) [שהיה. רע"י] קוצל עליהם (הקדימוני) [הערימוני. רע"י] והקניטוני שבע פעמים כשזל התורמוס, ואחרי כל זאת לא נחשפתי צנייהם,

תנא משמיה דר"מ מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שהן עזין [נלשעמס. רע"י] ונתנה להם תורה שיעסקו בה, והיא מתשת כחם ומכנעת לבם, ראה מהרש"א, וכתנות אור בתחלת פרשת וזאת הברכה. [ואני שמעתי כי הם עזים וראוים לקבלת התורה כי בכל הגזרות אשר עברו על ראשן לא עזבו חבל נחלתם וגורלם מסיני. מהר"ן חיות]

תנא דבי ר' ישמעאל דברים לג מימינו אש דת למו [דבריו זה לא נרפס במקומו] מימינו נתן להם התורה, מפני שאש דת למו, והרבה מקראות [יש. רע"י] חסרים מה אמר הקב"ה ראויין הללו שתנתן להם דת אש, איכא דאמרי דתיהם של אלו אש מנהגם של אלו (אש. רע"י) שהם עזים כהם שאלמלא נתנה תורה לישראל אין כל אומה ולשון יכולין לעמוד בפניהם,

והיינו דאמר ר"ש בן לקיש ג' עזין הן קשים להנחם, אנדרי"ש (ז"ל אנגריש) עזים, קשים להכניעם) כלעו ישראל באומות, כלב בחיות, תרנגול בעופות, וי"א אף עז בבחמה דקה [אפשר דהעזות בהם שקופצין בראש, כדאיתא בשבת ע"ז ע"ב מאי טעמא עזי מסגן ברישא, ופרש"י שם מהלכות בראש העדר. שעמ"ב] וי"א אף צלף באילנות לא ידעמי מהו עזות שלו.

צלף: כמין אילן הוא שצומח באבנים מה שאין כן באילנות לפיכך נקרא עז, וקורין אותו קפרו כלע"ז, פ"א ע"ב נקרא עז שיש בו שלשה מיני פירות (ראה ברכות ל"ז ע"א ומוש"ב שם) והוא בריוו גדול כדאמרינן שחסיד אחת נתפרנס ממנו. שבת ק"ג ע"ב. ד"ס, וראה תוס' ד"ה וצלף.

השאל כזה דרך עזות לשון משל על שם שהוא ממהר להוציא פירות מהירות חזק בדרך מי שאינו בוש על הדבר בדרך משל. מאירי

שנינו במשנתנו שחמטה בשדה לא יביאנה במוט, ת"ר אין הסומא יוצא במקלו דהי דרך מול, ואיכא זלמא דיוס מוט,

[לפי שאפשר לו בלא מקל, ואפי' ביו"ט אסור. רשב"א, והמ"ב בסיון תקכ"ב ס"ק ב' כתב כיון שאפשר לו בלא מקל זה, ואינו נוטלו אלא לתקן ולישר פסיעותיו, וכן לשון הרא"ש "לתרוצי סוגיא עבד". ח"ל המאירי בסוף הענין וסומא שאמרו שאין יוצא במקלו דוקא בשיועד לצאת בלא מקל, אבל אם אינו

אבני חן למסכת ביצה

בכור שנפל לבור:

א) מצות עשה להפריש כל פטר רחם הזכרים בין באדם בין בבהמה טהורה וכו' שנאמר [שמות י"ג ב'] קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה, וכולם לכהנים. רמב"ם הלכות בכורות פ"א הל' א'. ושם בהל' ה' שנוהגת בארץ וכו' וכו' ובין בפני הבית ובין שלא בפני הבית.

ב) בכור בכור בזמן הזה אין נשחט בלא מום, מפני שקדשים הוא, דמאליו הוא קדוש, והשוחטו כשהוא תם הוי שוחט קדשים בחיין ועגוש כרת.

ג) מומחה = בקי במומין, ועליו להבחין אם הוא מום קבוע או מום עובר.

ד) ר' יהודה אית ליה מוקצה ור' שמעון לית ליה מוקצה, ומורה ר"ש שיש מוקצה בגרונגרת וצמקים כיון דאיצינהו בידים, גרונגרת וצמקים = שמעלה אותן על מנת ליבשן, ומוקצה אותן לכך ומשמתחילין ליבש אין ראוי לאכילה עד שייבשו לגמרי,

ה) איסור מוקצה הוא שלא היה מוכן מערב שבת, ובעיני הכנה מערב שבת כדתיב והכיניו אשר יביאו. רש"י ע"ב

ו) במשנה יש מחלוקת ר' יהודה בר אלעאי סבר שבכור שאין בו מום הוא מוקצה, ובכור בעל מום שלא הראהו לחכם מבעוד יום להיתיר, ונפל לבור ביום טוב ירד מומחה ויראה מום שהיה בו אתמול, אם מום קבוע הוא הרי זה לא חל עליו דין מוקצה ויעלה וישחוט דמשום מוקצה ליכא, דמאמול דעתיה עלויה, ואם לאו לא ישחוט, ור' שמעון בר יוחאי הגם שלא סבר מוקצה ס"ל דאין ראוי מומין ביו"ט משום מתקן או דנראה כדן דין.

ז) בברייתא סברי שלכ"ע בכור שנמצא בה מום אינו מוקצה # [אבל עד שנמצא בו המום יש עליה דין מוקצה, וצ"ע למה לא נאמר מינו דאיתקצאי לבין השמשות וכו' ?], והחשש הוא רק משום מתקן, ופליגי בבכור שנפל לבור לענין להעלותו דר' יהודה הנשיא סבר שרק אם ירד וימצא בה מום יעלו אותו וישחטוהו ואם עבר והעלהו אף שנמצא בו מום קנסינן ליה שלא ישחטנו, ור' שמעון בן מנסיא סבר שאין ראוי מומין ביו"ט, שאומר שרשב"י רבם היה אומר א) שמום שהיה בערב יו"ט אסור לדארתו ביו"ט ואם עבר ובקרו, שוחטו, ב) ומום שגולד בו ביו"ט אפילו עבר וביקרו אינו שוחטו, ג) ואם נולד הוא ומומו עמו ויושבים שם דינים ובודקין את המום מיד מותר לשוחטו שמעולם לא נאסרה.

ח) דרש רבה בר רב הונא נולד הוא ומומו עמו מבקרין אותו ביו"ט לכתחלה, ורב נחמן אומר רק בדיעבד, ומביא ראיות כרב נחמן.

ט) בעי מיניה רב הלל מרבא יש מוקצה לחצי שבת און אין מוקצה לחצי שבת.

י) דבר הנגמר בידי שמים אינו נדחה.

מתני': בכור צמח צמח זה [עסקין שאין. ד"ם] נשחט בלא מום, מפני שקדשים הוא, דמאליו הוא קדוש, והשוחטו כשהוא תם הוי [כשוחט. ד"ם] קדשים בחיין ועגוש כרת **שנפל לבור** וירא פן ימות שם רבי יהודה אומר ירד מומחה בקי במומין, להצניח בין מום קבוע למום עובר **ויראה**

דף כ"ו ע"א

אם יש בו מום על כרחך ר' יהודה מוקצה אית ליה, וצמוס הנופל צו ציוס טוב לא שרי דלאו דעמיה עלויה מאתמול, [כיון שהיה תם בערב יו"ט ותם אין לו תקנה עד שיפול בו מום], והכי קאמר בכור צמח צמח מום שלא הראהו לחכם

מצעוד יוס להמירו, ונפל לצור ציוס טוב ירד מומחה ויראה מום שהיה צו אתמול, אם מום קבוע הוא [הרי זה לא חל עליו דין מוקצה. מאירי] יעלה וישחוט [דמשום מוקצה. ד"ם] ליכא, דמאמול דעמיה עלויה # [פ' דמוקצה אינה אלא שידוע בודאי שלא היה לו היתר בדבר ?], ואם לאו לא ישחוט,

ונ"ל דמהאי טעמא נקט רש"י נמי בכור בזה"ז, דאלו בזמן הבית גם כשלא יומם הרי חיו ליה כשקריבנו ויאכלנו, ואף דעכ"פ דיו"ט היום ואסור לשחטו ביו"ט, עכ"פ [?] ומותר לראות מומו, דהרי גם קודם שיומם חיו ליה כשקריבנו, ולפ"ז שפיר נקטה מתני' בכור ולא שאר קדשים קלים מודאיירי בזה"ז והרי הנך אינן מצויין בזה"ז וכו'. יבין

ואין צריך רבינו לדחוק ולומר דמיירי בזמן הזה, דאף בזמן הבית נמי איכא לאוקומה דאסור לשחוט במדינה בלא מום, ושמא לא נתכוון רבינו אלא ללמדנו שאף בזמן הזה נוהג דין דין זה בכל מקום ואף בחוצה לארץ. שטמ"ק

רבי שמעון אומר, כל שאין מומו ניכר מבעוד יום אין זה מן המוכן לאו משום מוקצה אסר ליה, דהא לית ליה מוקצה [שאם היה חמטם משום מוקצה לא היה ר"ש מיקל מפי מר"י. ראה שטמ"ק], אלא לפי שמתירו ציוס טוב נראה כמתקן, [וא] דהוי ליה כדן דין, [דגורו ציה] [דלסור. ד"ם] משום שנות, והכי קאמר אין התירו היתר, ואינו מוכן [להסיר] [להמיר] להסיר. ד"ס].

דיעות בהלכות מוקצה:

אור"ח סימן ש"ח סעיף ג' כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו בין לצורך גופו וכו' ובין לצורך מקומו. [ורק במוקצה זו יש היתר זה].

שם. כל המוקצה אינו אסור אלא בטלטולו אבל בגניעה בעלמא שאינו מנגדרו שרי, ולכן מותר ליגע במגורה שבבית הכנסת שגרות דולקות עליו וכו' וכן מותר ליקח דבר היתר המונח על דבר מוקצה.

שם בסעיף ד' כל שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו אפילו אינו אלא לצורך הכלי שמא ישבר או יגנב, אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלה, כתבי הקודש ואוכלין מותר לטלטלם אפי' שלא לצורך כלל. ובבאר היטב שם וכוסות וקערות וצלוחית וסכין קטן שע"ג השלחן מותרין ג"כ אפילו שלא לצורך כלל, אבל חמ"ב כתב שיש מחמירין אפילו בכלים אלו ובשערי ציון שם כתב שכן משמע מהרמב"ם בפרק כ"ה [אולי הכוונה על מש"כ שם בהל' א' כגון כוס לשתות בו וכו'],

וראה בשו"ע הרב סעיף ט"ז שכתב אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטל שום כלי אע"פ שמלאכתו להיתר לפי שבימי נחמיה בן חכליה שהיו העם מוולדים באיסור שבת כמ"ש בימים ההם ראיתי ביהודה דורכי וכו' חוץ מן כוסות וקערות וסכין וכיוצא בהם מהכלים הצריכים ביותר לסעודת השבת וכו',

ושם בסעיף י"ז אבל כל מיני אוכלים ומשקים המותרים בשבת וכל מיני ספרים שמותר לקרות בהם מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל לפי שלא גורו בימי נחמיה אלא על כלים ולא על אוכלים וספרים.

וכתב האליה רבה בסימן ש"ח אות ט' בשם השל"ה דף קל"ז שהזהיר כי אף היראים לא שמים עיניהם על זה.

גמ': במאי קא מפלגי אי נימא בראיין מומין קמפלגי דהא ודאי משום מוקצה לא הוי טעמיהו דר' שמעון דלפכה שמעין להו, אלא משום ראיית מום דר' יהודה סבר ראיין מומין בי"ט ור' שמעון סבר אין ראיין מומין בי"ט (כיון.

אבני חן למסכת ביצה

ד"ם) דהוה ליה מיושב דין דין, ולפלגו בראיין מומין דעלמא גלג נפל לנור?

ולא אמרינן אתקצאי לכולי יומא. וצ"ע

ת"ר בכור תם שנפל לבור צבור "תם" שנפל לנור גרסינן בצרייתא דלית להו מוקצה להנך תנאי ר' יהודה הנשיא ור"ש בן מנסיא צבור, דכל שנתא דעמיה עלויה שמא יפול צו מוס ר' יהודה הנשיא הוא רבי, ולא היינו רבי יהודה דמתניין, דקסמ ר' יהודה הוא ר' יהודה צר אלעאי אומר ירד מומחה ולא לערים ולסקיה ויראה אם יש בו מום אפילו נפל צו היום יעלה וישחוט דלית ליה מוקצה צבור ואם לאו (ועבר ואסקיה. רש"ל) לא ישחוט (אפילו נפל צו מוס לאחר העלאתו, וקנסא הוא משום דעבר ואסקיה. רש"ל), [אי נמי] לא ישחוט לא יעלה בהערמת שחיטה קאמר, דלא ישחוט לא אטעריך, דהא תם הוא,

ומתניין דלא שנין הכי? משום דמתניין לא מאנין לאוקומה בתם, משום דרבי יהודה מוקצה אית ליה, ולא מאי למימר אם יש צו מוס שנפל צו ציוס טוב יעלה ושחוט, וכיון דעל כרחך צבעל מוס חוקמה לא אטעריך לשנוי ספא בשנויא דחיקא, ולמימר דלא ישחוט לא יעלה [וישחוט. ד"ם] קאמר, דהא מאי לשנויא שפיר כדשנין, דאשמעינן (ואם לאו, דלא) [דאם לא. ד"ם] היה קצוב מצעוד יוס דאפילו עבר ואסקיה לא ישחוט, ואף על גב דאמעיד ליה מוס קצוב השמא, לשון אחר לא גרס בצרייתא צבור תם, אלא כי מתניין גרסינן בצרייתא צבור שנפל לנור, ומתוקמא הכי צבור שנפל לנור, ר' יהודה הנשיא אומר ירד מומחה ויראה, דלא נערים ונסקיה מעיקרא, # [והולך ומפרש הגמ' לפי לשון זה, והוא דיבור אחר] אם יש בו מום אם ימנא צו מוס הידוע שהיוס לא נעשה יעלהו ושחוט, ואם לאו, אלא נפל צו מוס היום אפילו העלהו לא ישחוט, ולרבי יהודה [הנשיא. ד"ם] ליכא למפרך כדפרכין לעיל פשיטא דלא ישחוט דהא מוקצה הוא, דאלו לדידיה אטעריך, דהשמא הוא דאשמעינן דאית ליה מוקצה.

ר' יהודה הנשיא מדבר רק לענין מוקצה שאם נפל בה מום אפי' ביו"ט יכול להעלותה ולשחטה, ור"ש בן מנסיא מקשה עליו שנויל בה לחומרא מדין אין רואין מומין ביו"ט, לשיטת ר' יהודה בר אלעאי ור"ש בר יוחאי במשנה.

אמר לו ר' שמעון בן מנסיא, הרי אמרו רבותינו, דורות שלפנינו אין רואין מומין ביום טוב דר' שמעון בן יוחי מדורות שלפניהם היה, ורבי תלמידו היה, כדאמר במסכת עירובין (זא, א) ובמסכת שבת (קמו, ב), אמר רבי כשהיינו לומדים תורה אצל רבי שמעון בתקוע היינו מעלין לו שמן כו', וקאמר ליה רבי שמעון בן מנסיא לרבי [לר' יהודה הנשיא] הרי נחלקן צה דורות שלפנינו, ונויל לחומרא,

רבי שמעון בן מנסיא מפרש מלמיה דרבי שמעון בן יוחי, והכי קאמר הרי אמר רבי שמעון בן יוחי אין רואין מומין כיצד נולד בו מום מערב י"ט אין מבקרין אותו בי"ט לכתחלה, אכל אם עבר וצקוע היינו מעלין לו שמן כו', מתקן כל כך, שקרוב היה צין השמשות להיות ממוקן, שלא היה מחוסר אלא ראית חסם נולד בו מום

דף כ"ו ע"ב

בי"ט ואם נולד צו מוס ציוס טוב היה ר' שמעון בן יוחי אומר אין זה מן המוכן ואפילו עבר וצקרו (לא ישחוט. ד"ם), שהוא כמתקן לגמרי

לעולם פליגי בהעלאת בכור שנפל לבור אצטריכא ליה סד"א משום צער בעלי חיים לערים למר ודאי ימנא צו מוס ולסקיה בר' יהושע דאמר צפרק משלין (צ"ה ל, א) אותו ואם צו שנפל לנור מעלה את הראשון על מנת לשחוט, ואינו שוחט, וסוחר ומעלה את השני, דהא זה שוחט, דהא זה שוחט קמ"ל,

אי הכי דנפילת צור דנקט לאשמעינן דלא יעלהו נקט ליה לא ישחוט ! לא יעלה וישחוט מבעי ליה ואם לאו לא יעלהו מצדי ליה, דהא עיקר משום העלאת נקט לה, ושחיטה פשיטא לן?

לא צריכא דעבר ואסקיה, סד"א לשחטיה קא משמע לן ומשמעותא דלא לסקיה מרישא שמע מינה, דקמני ירד המומחה ויראה, ולא קמני יעלהו ויראה, והדר אשמעינן אחרית, דאי עבר ואסקיה ולא מנא צו מוס לא ישחוט,

לשחטיה ! הא תם הוא # אינה תם לגמרי אלא המום שיש בה אינה מום קבוע? לא צריכא דנפל ביה מומא השמא, והכי קאמר אם יש צו מוס הקצוב מערב יוס טוב יעלה ושחוט, ואם לאו, דלא היה מערב יוס טוב אלא היום, אפילו עבר והעלהו לא ישחוט,

[כתבתי לדודי ר' יוסף ג"ב ג"י] הגמ' ידע מיד שמה שתירץ "סד"א לשחטיה" אינה אמת, אבל בן דרך הגמרא בהרבה מקומות לתרוץ תירוץ שאינה, כדי להגיע להתירוץ האמיתי, ועדיין צריך חיפוש למצוא דוגמאות, אבל ענין הדומה קצת מצאתי בגיטין כ"ח ע"א תוס' ד"ה וכו' לא היה יודע המתירן מתניתין דתרומה וכו' וי"ל שכן דרך הש"ס שאינו חושש אלא מתירן קושיא שמקשה לו. וראה מהר"ם ש"ף שמהמשנה דתני "לא ישחוט" בשלא מצא בה מום לא קשה, שהתנא תני דבר והיפוכו, אבל עכשיו שאומר הגמ' שהיה ס"ד דלשחטיה ע"ז שפיר מקשה הא תם הוא.

והא מוקצה הוא אי מתמול לא הוה ציה מוס כלל פשיטא דלא ישחוט, דהא אשמעינן רבי יהודה כנמה דוכתי דאית ליה מוקצה? אלא [לא איירי דעבר ואסקיה. ראה רש"י לקמן, דמקורם פירש שהמוטפת רוצה לראות אם המום שהיה בו מעי"ט הוא מום קבוע, אבל עכשיו מפרש שזה ודאי שהיה המום של עי"ט מום עובר] דנפל ביה מום עובר מערב יום טוב וכיון שממזג עובר יש סייכיים שיעשה מום קבוע לא מקצה ליה, או שהעלים אינם יודעים לחלק בין מום עובר למום קבוע, והשתא הוה ליה מום קבוע, מהו דתימא דרעתיה עלויה ונשחטיה קמ"ל דאי לא הוה קצוב מערב יוס טוב לא ישחוט משום דמוקצה מתמת אסור הוה, (אי נמי משום דעבר ואסקיה. ד"ם, מהרש"א).

הא דאמרינן שאין מוקצה בבכור פירושה שלאחר שנפל בה מום מותר לשחטה דרעתיה עלויה כל שעה שמא יפול בה מום, אבל זה ודאי שכל זמן שלא נפל בה מום ואינו יכול לעשות בה כלום הוא מוקצה מחמת גופו, אבל קשה כיון שהיתה מוקצה בין השמשות למה לא נאמר מיהו דאתקצאי לבין השמשות וכו'? ואולי יש כאן חידוש שהגם שהוא מוקצה, דעתא עלויה,

אבני חן למסכת ביצה

דיעבד, ומשפחה על כרחיך הברייטא על משנה זו דקתני ושין שאם נולד הוא ומומו עמו שזה מן המוכן כדיעבד קאמר **שמע מינה**,

*****

בעי מיניה הלל מרבא יש מוקצה לחצי שבת משום חצי שבת, אם הוקצה בתלוי מי היו מוקצה לכלי שבת, אם לא או אין מוקצה לחצי שבת [ע"י יו"ד רס"ו ובמ"ז ס"ק א' ועי' מג"א הל' לולב ס"ס תרג"א. מוהר"ן חיות], ה"כ דמ"י מכדי סתם מוקצה היינו גרוגרות וזמון, שמעלה אותן על מנת ליכשן, ומקצה אותן לכך ומשמתחילין ליכש אין ראויין לאכילה עד שייכשו לגמרי, והא חצי שבת דקא אמרת, היכי מספקא לך אי דאחזי בין השמשות שנגמרה מלאכתן בין השמשות אחזי ואין כאן אפילו חצי שבת שהקצה כלל אי דלא אחזי לא אחזי ואי דלא אחזי [שלא נגמרה מלאכתן. ד"ס] בין השמשות ודאי אסורין, דאין כאן הכנה מבעוד יום, ומאן דאית ליה מוקצה הכנה מבעוד יום צ"ע, כדכתיב ביום הששי והכינו את אשר יצאו (שמות טו)?

לא צריכא דאחזי בין השמשות והדר אדחי ולאדחו בשבת, שנפלה עליהן גשמים ותפחו והדר אחזי והדר אחזו ששפתן השמש, וקא מביעבי לן הך שעתא דאחזין, מי אסרה להו כולי יומא או לא מאי? א"ל יש מוקצה,

איתביה שנינו בברייטא לעיל ושין שאם נולד ומומו עמו שזה מן המוכן, ואמאי נימא האי בכור מעיקרא הוה חזי אגב אמיה בין השמשות הוה חזי לשמוע את אמו, והוא נאכל בין חם בין צל מוס לפי שאין בכור קדוש אלא בלדתו, דכתיב אשר יולד צדקך וגו' (דברים טו) אתיליד ליה אדחי ליה שהיה בחזקת בכור חם, ואסור עד שיראה מומו אחזייה לחכם אשתרי ליה ולמה לא יהא אסור משום מוקצה?

אמר אב"י ואיתימא רב ספרא כגון דיתבי דייני התם כשטלה, וכפוטרו את הכנס רסא את מומו, דלא הוקצה כלל,

איכא דאמרי אמר ליה אין מוקצה לחצי שבת, לימא מסייע ליה ושין שאם נולד ומומו עמו שזה מן המוכן והא בכור מעיקרא הוה חזי אגב אמיה אתיליד ליה אדחי ליה אחזייה לחכם אשתרי ליה אמר אב"י ואיתימא רב ספרא כגון דיתבי דייני התם,

ת"ש היה אוכל בחול בענבים והותיר רבותא נקט, דלא תימא כיון דאוכל והולך לא ליבעי הזמנה, וכן מפרש בפרק שלשי דשבת בכירה שהסוקים (מה, 6) והעלן לגג לעשות מהן צמוקין ענבים יבשין קרוין צמוקים, ותאנין (שנתיבשו) [יבשין. ד"ס] קרוין גרוגרות, בתאנים והותיר והעלן לגג לעשות מהן גרוגרות, לא יאכל מהן עד שיזמין מבעוד יום, וכן אתה מוצא באפרסקין אפרסקין פרסקין"ש (אפרסקים) כלל, ובחבושין קרויין"ך (ל"ל קדווי"ך) צמחיים) ובשאר כל מיני פירות,

היכי דמי אי רחזו בין השמשות למה ליה הזמנה הא ודאי כיון דחזא צדו דיכשו דעמיה עלייהו, שהרי לא הוקצו אלא ליכשן אי דלא חזו כי אזמין להו מאי הוי הא לא חזי לאכילה, ולא מהניא להו הזמנה, דהוה ליה כזמזין ענין ואכילת לאכילה, דאין בדיה אולתן וכי תימא דלא ידע אי חזו אי לא חזו וכי תימא הך הזמנה דקתני כגון דעורר

ושין אכל צדו היו מודים חולקים שלפנינו, ר' יהודה ור' שמעון [לכאורה קאי על ר' יהודה בר אילעאי במתני', ור' שמעון בר יוחאי] שאם נולד היום הוא ומומו עמו שזה מן המוכן שאין צד משום מקון ומשום דין, שלא הימה צו חזקת אסור מעולם, וכדמוקי לה לקמן כגון דימצי דייני התם,

*****

דרש רבה בר רב הונא נולד הוא ומומו עמו מבקרין אותו ב"ט לכתחלה, א"ל רב נחמן אבא תני על אביו קאמר [אביו של רב נחמן היה שמו רב יעקב וזהו מסופרי הדיינים בבית דינו של שמואל, וי"א על רב הונא אביו של רבה קאמר. ראה במ"נ] אם עבר ובקרו מבוקר ושטתו לכתחלה [וא"ת ומאי טעמא דאברה דרב נחמן דאמר לכתחלה דהא מוכן גמור הוא? וי"ל משום גזרה דלא חלקו חכמים בדיניהם ואסרו בכולם לדאור. שטמ"ק] ואת אמרת מבקרין אותו לכתחלה?

אמר אב"י כותיה דרבה בר רב הונא מסתברא לכתחלה שרי, מדרקתני תלתא בבי צברימא דלעיל דכדיי שמעון בן מנסיא (1) נולד בו מום מערב יום טוב אין מבקרין אותו ביום טוב לכתחלה משמע לכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי, (2) נולד בו מום ביום טוב ר' שמעון אומר אין זה מן המוכן דאפילו דיעבד נמי לא משמע אפילו דיעבד אינה הכנה, (3) ועוד, מדפלגניהו לתרי צדי והדר תני ושין שאם נולד ומומו עמו שזה מן המוכן על כרחך צריך לפרש דאפילו לכתחלה נמי קאמר דמוקן לצקרו, דאי דיעבד קאמר, ומאי מוקן מוכן לשוטרו קאמר אמאי פלגניהו לתלתא צדי, למנייה להך סיפא צדיי רישא, ולעריניהו ולתניניהו הכי נולד בו מום מערב יום טוב או שטלה הוא ומומו עמו אין מבקרין אותו ביום טוב, דלהו משמע לכתחלה הוא דלא, הא דיעבד שפיר דמי,

ובא לחקשות על אב"י שאין ראיה מאותה ברייתא שלא היה יכול לערב נולד לו מום ביו"ט עם נולד הוא ומומו עמו והא כי אתא רב אושעיא אתא ואיתי מתניתא בירידה צנרסא, בין שנולד בו מום מערב י"ט ובין שנולד בו מום ב"ט חכמים אומרים אין זה מן המוכן אפילו דיעבד, והא ר' שמעון בר יוחאי היא, דשמעינן ליה אין ראויין מומין, וכיון דנהגך מרמי ערב ומני להו איכא למימר דנולד הוא ומומו עמו דשרי דיעבד קאמר ככך נתמן [דכל הראיה לעיל דנולד הוא ומומו עמו דמותר לכתחלה היא, דאי רב בריעבד קאמר לתנייה לךך סיפא בהדי רישא, ולעריניהו ולתניניהו] וקשא לאצי, דקשייה לרבה בר רב הונא מהך?

ואלא קשיא הך דלעיל, דמקשינא ליה לרבה, ואהי [ואהאי ?] מנייהו סמיכין? ההיא דלעיל ארא בר אוכביה היא דמשבש ותני מנס אחד, (שהיו מכירין זו. ד"ס) שהיה גורם משניות ומשכה (ומשכנן) [ומשכנש. ד"ס],

אמר רב נחמן בר יצחק מתני' נמי דייקא כי הך דאיימי רב אושעיא דקתני ר' שמעון אומר כל שאין מומו ניכר מערב י"ט אין זה מן המוכן מאי אין מומו ניכר אילימא שאין מומו ניכר כלל [שאין מומו ניכר כלל מאתמול. ד"ס] שלא היה צד מום פשימא צריכא למימר בתמיה וכי צריך היה ר' שמעון לומר לר' יהודה בן מתלוקמו כן, והלא רבי יהודה אית ליה מוקצה, ונהי דרואין מומין סבירא ליה האי מיהא אסור, דמוקצה הוא, אלא דלא אתחזי לחכם מערב י"ט אם מום קבוע אם מום עובר, קתני מיהת אין זה מן המוכן אפילו

אבני חן למסכת ביצה

הדר שדריה לקמיה דרבי יצחק נפחא סבר דלא למהוייה א"ל ר' ירמיה ואיתימא ר' זריקא ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה, א"ל רבי אבא מאי טעמא לא שבקתינהו לרבנן למעבד עובדא כר' שמעון דאמר אין רואין? א"ל רבי זריקא לרבי אבא ואת מה בידך דשנקת לרבי יהודה וצעת למעבד כרבי שמעון, ממי שמעת דהלכה כרבי שמעון בזה? א"ל הכי אמר ר' זירא הלכה כר' שמעון,

אמר מאן דהוא אחד מן התלמידים, מי שהוא, ולא נודע שמו אזכי ואסק להתם יהי רצון שאזכה לעלות לארץ ישראל למקום שרבי זירא שם, דהוא מרה דשמעתא דאמרי משמיה הלכה כרבי שמעון ואגמרה לשמעתא מפומיה דמרה, כי סליק להתם אשכחיה לר' זירא, א"ל אמר מור הלכה כרבי שמעון?

א"ל לא, אנא מסתברא אמרי ואגמרה לשמעתא מפומיה כן אמרתי דמסתברא כרבי שמעון, אבל לא שמעתי שהוקצעה הלכה למעשה כמוהו, מדרקתני במתניתין ר' שמעון אומר כל שאין מומו ניכר מבעוד יום אין זה מן המוכן, וקתני לה בברייתא בלשון חכמים דקתני לעיל אתא אחא יאשיה ממינתא בדיה בין שולל צו מוס מערב יום טוב בין שולל צו מוס ציום טוב, חכמים אומרים כו, ורבי שמעון הוא דקאמר הכי, וקרי ליה חכמים ש"מ מסתברא כוותיה,

מאי הוי עלה? אמר רב יוסף ת"ש שחכמים גדולים אמרו הלכה כר"ש שאין רואין מומין ביו"ט דתליא באשלי רברבי כחכמים גדולים וגוסס, שקשין לנתק, כלומר, חכמים גדולים אמרו, ואין נוחין לנצל דצריהם [ראה פסחים ק"ב ע"א אם בקשת לדחוקה היתלה באינן גדול] דאמר רבי שמעון בן פזי א"ר יהושע בן לוי א"ר יוסי בן שאול אמר רבי משום קהלא קדישא דבירושלים הם העידו ש ר' שמעון וחבריו אמרו אותן שאמר עליהן לעיל ב"י ע"א בברייתא הכי אמרו אין רואין מומין ציום טוב הלכה כרבי מאיר בצבורות, השתא משמע שמעידין קהלא קדישא על רבי שמעון בן מנסיא שאומר עוד דבר זה,

אמרו ! ומפרש רב יוסף אמרו, בחמיה, וכי אפשר שקהלא קדישא אומרים דבר זה על רבי שמעון בן מנסיא וחבריו [שאמרו ?] הלכה כרבי מאיר, ועבדינן כותיהו והא אינהו קשישי מניה טובא קהלא קדישא, דאמרה רבי להא שמעתא משמיהו, קשישי מרבי שמעון בן מנסיא טובא, דהא רבי שמעון בן מנסיא צימי רבי וצניו היה, כדמתן בלכות [פרק ו] אמר רבי שמעון בן מנסיא אלו שבע מדות שמנו חכמים בתלמידים כלן נתקיימו דברי וצניו, ולעיל נמי אפלוג צדיה, והכי אמרו ההוא קהלא קדישא הלכה משמיה דרבי שמעון בן מנסיא, דקתני רבי שמעון וחבריו אמרו הלכה כרבי מאיר?

אלא הכי אמור קהלא קדישא רבי שמעון בן מנסיא וחבריו שאמרו אין רואין מומין בשיטת ר' מאיר אמרוה וכן אפשר שהוקנים נתנו דעתם על דברי הצמורים, ואמרו דברי פלוני נטיין אחר דברי רבי פלוני שהיה לפניו דתנן השוחט את הבכור קודם שהמירו חסם ואחר כך הראה את מומו להם ר' יהודה מתיר ורבי מאיר אומר הואיל ונשחט שלא על פי מומחה אסור,

אלמא קסבר ר' מאיר מלשונו של רב יוסף הוא ולא מן המשנה ראיית בכור לאו אינה קלה כראיית טרפה דאמשציה רבנן, וכל עממה של הסרת צבור תלויה בה בראיית המומחה, שאף שמיעמו אסורה קודם שיראנו, ואינו דומה לנאיית טרפה שהמירו לנדקה אחר שמיעה ראיית בכור מחיים ראיית טרפה לאחר שחיטה, ומינה

הוא לו לעלות אליהן ולראות אם יבשו אם לאו, ואינו יודע אם ראין אם לא ראין, ומכין בהזמנה ואומר הריני אוכל מהן למחר אם ראין הן, ואשמעין אי לאו דאמיניהו מאתמול, כיון דלא היה ידע שהן ראין. הוה אמרין דעמיה עליוניהו ואסורים לאכול אפילו מלאך ראין,

והאמר רב כהנא מוקצה של גרוגרות ולמוקין שיבש ואין הבעלים מכירין בו אין הבעלים יודעים שיבש, שלא בדקוהו מצעוד יום, ולמחר מלאוהו שיבש היה מאתמול מותר דכי אסקיה מעיקרא לא אקציה אלא ליבש, והרי יבש והוכן מצעוד יום, קי פירש רב אחא בשאלמות שלו?

אלא לאו דהוה ואדרהו ודהר אחוה על כרחך לא ממוקמא הך הזמנה אי לאו להכי, דאזמין לה דאם ידמו למחר ויתקנו לבו ציום יאכל מהן ואי אמרת אין מוקצה למה להו הזמנה, אלא מאי יש מוקצה כי אזמין להו מאי הוי הזמנה דקודם הקצאה (מאי) [מי. ד"ם] מהניא, בלאו הזמנה נמי מוכינן ועומדין הן, והאיסור נא אחרי כן?

לא צריכא דאחוה ולא אחוה כהכי עסקין, שיבשו ולא כל כרחך דאיכא אינשי דאכלי ואיכא אינשי דלא אכלי ואזמנך ליה לגלויי דעמיה אי אכלי לא לא אכלי אזמין גלי דעתיה לא אזמין לא גלי דעתיה,

אמר רבי זירא ת"ש דאין מוקצה לחצי שבת מפולין ועדשים שאנו מבשלין ציום טוב דהא פולין ועדשים מעיקרא בין השמשות חזו לכוס חיון, כל דבר (הנאכל. ד"ם) חי קרי אכילתו כוסם שדיניהו בקדרה אדרהו להו כל זמן שרוטחין.

דף כ"ז ע"א

גמר בשוליהו חזו להו אשתרו, ולא אמרין שעה אחת היו מוקצות, [ואידמו. ד"ם],

אמר ליה אביי ולטעמך דמשית להו לרשותן תורת מוקצה, וילפת מינה דאין מוקצה לחצי שבת תקשי לך קדרות דעלמא מהשתא, דלא תוכל לתרץ היאך אנו אוכלים שום קדרות צליל שבתות, דעל כרחך המוקצה לצין השמשות מוקצה לכלי יומא דהא סתם קדרות דעלמא בין השמשות רותחות הן והרי צין השמשות כל הקדרות מסולקות מרוממות מן הכירה ולאורתא אכלינן מיניהו ואכלינן מניהו לאורתא?

אלא גמרו בידי אדם לא קא מבעיא לן דכיון דצידו למקנו צו ציום לא מקצה ליה מדעמיה מפני דמיתו, הלכך, פולין ועדשים אינם ראיים לבאן, ומהאי טעמא נמי שרינן קדרות של צין השמשות כי קא מבעיא לן גמרו בידי שמים על ידי חמה, דכיון שאין צידו למקנו מסק דעמיה מניה, על הגדרת החילוק בין גמרו בידי אדם לבידי שמים, על דבר שבדאי יבוא לכלל חתר, כגון בגד רטוב העומד ליבש, עי' בהרחבה בספר מנחת שלמה ח"א י' ב' וה"ב לא, ג. וע"ע מנש"ב ש"י פק"מ, הדישים ובאורים.

ר' יהודה נשיאה הוה ליה ההוא בוכרא [ואף על גב דאיהו לא כהן הוה. מאיר] והיו לו צמיו כהנים סמוכין על שלחנו [בביתו היו בחורים כהנים לומדים. חכמי איבר"א], ואוכלין צמורות, והיו לו ביו"ט בכור בעל מום, ורצה לשחטו שדריה לקמיה דר' אמי סבר דלא למהוייה משום יו"ט, א"ל רבי זריקא ואיתימא רבי ירמיה ר' יהודה ורבי שמעון במשנה דאמר ר"ש אין רואין הלכה כרבי יהודה הכי מילינן להו בעירובין (מו, כ),

אבני חן למסכת ביצה

אמר היכי הוה עובדא? א"ל הוה שריין שערי בהך גיסא דהוצא שעורין היו מושלכים מעבר לגדר, הוצא גדר של קוים והוה איהו באידך גיסא והצבור היה לעבר השני בהרי דבעי למיכל עייל רישיה ופרטיה הוצא לשפותיה קרע שפמיו, והיא שניה צמומי הצבור שפמו שנפגמה, שלעולם הוא ניכר, א"ל דלמא את גרמת ליה מדעת נחת השעורים שם, שנחשדשם על הצבורות, מפני טורח הגדול והיציאה שהוטל עליו, ששראל אינו מעפל בו אלא שלשה חדשים, ונותנו לכהן? א"ל לא,

ומנא תימרא דגרמא אסור דתניא ויקרא כב מום לא יהיה בו קרי ביה לא יהיה אין לי אלא שלא יהיה בו מום, מניין שלא יגרום לו על ידי דבר אחר, שלא יביא בצק או דבלה ויניח לו על גבי האזן כדי שיבא הכלב ויטלנו? ת"ל ויקרא כב כל מום, אמר מום ואמר כל מום אי כחז מום ולא כחז כל לא היה לי לאסור גרמא, אלא נחית מום ממנו, אבל עכשיו אמר מום לאסור נחית מום ממנו, ואמר כל מום לאסור גרמא .

מתני': בהמה שמתה לא יזינה ממקומה, ומועשה ושאלו את רבי מרפון עליה ועל החלה שנממאת אינה ראיה לכהן היום דהא באכילה אסורה לעולם, ובהסקה או לתמה לכלצו ציוס טוב אסור, דאין מצערין קדשים טמאים מן העולם ציוס טוב, ואפילו על ידי אכילת צהמה, דקימא לן שאין שורפין קדשים ציוס טוב, ולא תימא דוקא שריפה משום דהצעה שלא לצורך היא, דהא אין מדליקין צשמן שרפה ציוס טוב הצעה לצורך היא, דהדלקת נר ציוס טוב לצורך אכילה היא ומומרת, אפילו הכי צשמן שרפה לא, והוא שמן תרומה שנטמאת דגורת הכחוש היא שאין קדשים טמאים מתצברים ציוס טוב, דרממנא אחשבה להצערתן [ע' פסחים ה: ש"מ אין ביעור חמץ אלא שרפה, ורש"י שם, ופ"י מה שהתעורר מדברי רש"י הללו כאן, מהר"ץ חיות], דכמיב צאש ישרף (ויקרא יז), הלכך מלאכה היא ונכנס לבית המדרש ושאל ואמרו לו לא יזיז ממקומם.

גמ': לימא תנן סתמא דלא בר' שמעון # [הקושיא היתה מוסברת אם ההלכה כר"ש], דתניא רבי שמעון אומר מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים וכשנמצלה צשנת קאמר מדפלגי רבי יהודה עלה ואמר אם לא היסח נבלה מערב צשנת אסורה, לפי שאינה מן המוכן ר' יהודה אומר אם לא היתה נבלה מערב שבת אסורה?

אפילו תימא ר' שמעון, מודה ר' שמעון בבעלי חיים צהמה צריאה צין השמשות שמתו ציוס טוב שאסורין וכי שריא צמסוקנת צין השמשות, דדעתיה עלויה להאכילה לכלבים,

הניחא למר בר אמימר משמיה דרבא דאמר מודה היה רבי שמעון בבעלי חיים שמתו והיו ברואים בע"ש שאסורין שפיר, אלא למר בריה דרב יוסף משמיה דרבא דאמר חלוק היה רבי שמעון אפילו בבעלי חיים שמתו שמתו מאי איכא למימר?

תרגומה זעירי הא דתני במשנתנו לא יזיז ממקומם בבהמת קדשים שאסורה צהנאה, וטעונה קבורה, ואינה נפדית, דצריא העמדה והערכה, אי נמי אין פודין קדשים להאכיל לכלבים, ואפילו למאן דאמר פודין ציוס טוב לא פסקי לה, הלכך לא חזיא דיקא נמי דקתני

וממנה למדו רבי שמעון בן מנסיא וצביריו, ואמרו ציון דחשיבא כולי האי הוה ליה כמתקן, וכדן דין ולכן אמרו ראיית מרפה אפילו כ"ט ראיית בכור מערב י"ט ואסור לנאותו ציוס טוב, ואף על פי שהטענה נצדקת ציוס טוב, [ור"ש בן מנסיא אומר בבביתא לעיל הרי אמרו אין רואין מומין ביו"ט, ואמרו קאי על רשב"י] והיינו תליא צאשלי צבירי שאמרו קהלא קדישא דהא דרבי שמעון בן מנסיא כרבי מאיר אולא, וקמו להו רבי שמעון בן יוחי במשנתנו לעיל ורבי מאיר צמדא שיטתא, והוה ליה רבי יהודה יסוד, ואין דבריו של אחד צמקוס שנים,

א"ל אביי לרבי יוסף אמו התם ההיא דרבי מאיר דצבור ברואין מומין לאחר שחיטה פליגי ומשום טעמא דחשיבותא אמרה רבי מאיר למתיה, והא בקנסא פליגי והא קנסא קנים, כדמפרש ואזיל, ואלו אדם אחר שחטו וכצבור שהוא ניטר מפי מומחה אפילו רבי מאיר מודה דרואין,

דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן בדוקין שבעין טי"א (קרוס), כמו הנוטה דקוק שמים (ישעיהו מ), אם מום זה דוק שבעין כולי עלמא לא פליגי אפילו רבי יהודה מודה דאסור משום דמשתנין מפני שמשנתה לאחר המיתה, ויש דוק שגרהא לאחר שחיטה מום קבוע, שאלו ראהו לפני שחיטה היה גראה עובר, כי פליגי במומין שבגוף כגון נקצתא חזון, נצברה ידו, דלא נשתנה צשכיל השחיטה, רבי מאיר סבר גזרינן מומין שבגוף אמו מומין שבעין, ורבי יהודה סבר לא גזרינן,

אמר רב נחמן בר יצחק מתניתין דצבורות נמי דיקא דמשום גורה קאשר ליה, וקנסא קנים כדי שלא ירגיל עוד, מדלא קתני רבי מאיר אסור, דנהי משמע דאסורו תליי בגופו, שאין ראייתו לאחר שחיטה כלום, אלא דקתני רבי מאיר אומר הואיל ונשחט שלא על פי מומחה דהיינו הואיל ועבר ושחטו אסור, שמע מינה קנסא הוא דקא קנים וכו' טעמו של דבר מפני שהקיל לשחטו, וחלה רבי מאיר הדבר צרשעו של כהן זה שהקיל בו, שמע מינה,

אמי ורדינאה נאה היה, ועל שם ורדים היה נקרא, ולי גראה מאותו מקום ששמו ורדינה, כדאמרין צעירוצין (מט, א) שנקרא מאנשי ורדינה, ואנשים וקנים וצרי עין צממונן היו חזוי בוכרא מי שהיה צמונה לראות הבכורות. מהר"י אבובא דבי נשיאה הוה, ביומא טבא לא הוה חזוי, אתו ואמרו ליה לרבי אמי אמר להו שפיר קא עבדי דלא חזוי,

אינו והא רבי אמי גופיה חזוי? רבי אמי כי חזוי מאתמול הוה חזוי אם קבוע אם עובר.

דף כ"ז ע"ב

ובי"ט שיוילי קא משייל היכי הוה עובדא פעמים שהיה ערוד צערד יום טוב, ומשרלה המומין אומר לו לך עכשיו וצא למחר, והיה שאלו על המום, איך צא לו, מפני שנחשדו כהנים על הצבורות להטיל צהם מום, כדמן (צבורות לה, א) כל המומין הראויים לצא צדי אדם רועי ישראל נאמנים, רועי כהנים אין נאמנים, וצריך להציא עדים שמאליו צא לו,

כי הא דההוא גברא כהן היה דאייתי בוכרא לקמיה דרבא אפניא דמועלי יומא טבא, הוה יתיב רבא וקא חיף רישיה דלי עיניה נשא עיניו וחזייה למומיה, א"ל זיל האדינא ותא למחר, כי אתא למחר

אבני חן למסכת ביצה

עליה ועל החלה שנממאת מה חלה דקדישא אף בהמה דקדישא,

אלא טעמא דקדישא כיון דדיקא מתניתין למתנייה דומיא דחלה, על כרחך שמעינן מינה דדוקא בקדשים, נקט, ופרטינן אלף טעמא דקדשים, בתמיה **הא דחולין שריא** לנלגים, ולא מתסרא משום מוקצה הניחא **למור בריה דרב יוסף משמיה דרבא** איכא למימר מתניתין דדיקא ללשמועינן דחולין שריא רבי שמעון היא, דלית ליה מוקצה דאמר חלוק היה ר' שמעון אף בבעלי חיים שמתו שמתרין שפיר, אלא למור בר אמימר משמיה דרבא דאמר מודה היה רבי שמעון בבעלי חיים שמתו שאסורין מאי איכא למימר מני הא דמשמע דאי היה בהמת חולין היתה מותרת, לא רבי יהודה ולא רבי שמעון?

הכא במאי עסקין במסוכנת לעולם רבי שמעון היא, ומתניתין במסוכנת פ' בהמת קדשים המסוכנת, דשרי רבי שמעון דה במסוכנת של חולין, ואמר מתמכין את הדלועין כו' הלכך, טעמא דקדשים לא חינה, הא דחולין שריא (ודברי הכל) **[וטעמא דקדשים אבל דחולין שפיר דמי. ר"ע]**.

מהני: אין נמנין בגמרא מפרש מאי היא על הבהמה לכתחלה ביו"ט, אבל נמנין עליה מערב יום טוב שוחט הוא הטבח בלא פסוק דמים, ומחלקין אותה ציניהם, ולמחר יפסקו להם דמיה ושוחטין ומחלקין ביניהם:

גמ': מאי אין נמנין? [מאמר ט' של ריא"ש] **אמר רב יהודה** אמר שמואל, אין פוסקין דמים לכתחלה על הבהמה ביו"ט דמקח וממכר בשבת וציוס טוב אסור, בספר עזרא (נחמיה יג), היכי עביר דקמי שוחט הוא ומחלקין ציניהן, היכי עביד שידעו למחר כמה היטה שוה, לפסוק דמיה? **אמר רב מביא** להם ציוס טוב **שתי בהמות** שוות, ומעמידן זו אצל זו ואומר זו כזו ואמר ראו שזו כזו, ולמחר שמין את הנוטרת,

תניא נמי הכי לא יאמר אדם לחברו הריני עמך נמנה על נהמה זו בסלע, הריני עמך בשתים והיינו כשמואל, דאמר אין פוסקים לה דמים ציוס טוב, אבל אומר לו הריני עמך למחצה ולשליש ולרביע:

דף כ"ח ע"א

מהני: ר' יהודה אומר שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיין טבח המוכר בשר במשקל, אף על פי שאסור לשקול בליטרא, דהיינו מעשה חול, מותר הוא לשקול כנגד הכלי, וכנגד הקופיין סכין גדול שקוצצין בו בשר, דאיכא שני ולא הוי מעשה דחול וחכ"א אין משגיחין אין מעיינין בכף מאזנים כל עיקר.

הלכה:

או"ח סימן ת"ק סעיף ב' אסור לשקול בשר אפילו בביתו לידע כמה יבשל [אפילו אינו שוקל במשקל הרגיל אלא שמניח בכף כלי או סכין ודעתו למחר לשקול], ואפילו ליתנו בכף מאזנים לשמור מן העכברים [ובכף השני מונח משקולות] אסור, אם היא תלויה במקום שרגילים לשקול בה ואפילו לשקול מנה [פארצי"ע] כנגד מנה אסור, ומותר לשקול בידו שלוקח התתיבה בידו

ומשער כמה יש בה [אבל אם לוקח משקל ביד אחת וביד השני בשר לשער נגד המשקל אסור], וטבח אומן אפילו זה אסור [וכתבו האחרונים שמחמירין בזה רק בשמוכר], אבל אם יודע לבוין דרך חתיכתו לחתך ליטרא או חצי ליטרא חותך דרכו ואינו חושש.

גמ': מאי כל עיקר מאי אתא לרצויי האי כל עיקר, נימא וסכמים אסרינן? [מאמר י' של ריא"ש] **אמר רב יהודה אמר שמואל אפי' לשמור פ' לשמור את הבשר מן העכברים** אין נמנין אותו נמאזנים התלוין צימד גזוס [אם מונחים משקולות בכף השני. ראה משנ"ב סימן ת"ק ס"ק ט'], **אמר רב אידי בר אבין והוא דתליא בתריטא** נעצעת, שמולין אותן דה ששוקלין, דממזי כוונתו לשם משקל [ואם תלויה במקום שאין הדרך לשקול שם, ראה בבח"ל שר' ירוחם מיקל, ומדרמב"ם נראה שמוחמיר],

[מאמר י"א של ריא"ש] **ואמר רב יהודה אמר שמואל טבח אומן** שידע לבוין משקל כנגד משקל צידיו **אסור לשקול בשר ביד** לאחז הליטרא צידו אתם והבשר צידו אחרת ולבוין, דכחול נמי, כיון דאומן הוא ככך אורמיה הכי, [וקשה למה אסור, כי היותר מחמיר לענין משקל הם רבנן, ואמרו אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר הא ביד שרי? וי"ל דהתם הוא כשאין אומן אבל הכא שהוא אומן אסור אפילו ביד כי כן דרכו. מדר"י אבוהב]

[מאמר י"ב של ריא"ש] **ואמר רב יהודה אמר שמואל טבח אומן אסור לשקול בשר במים** שיש לו שנחום וסימנים בכלי, ונמנין צו מים, והסימנים מודיעין אותו כמה המים עולין למעלה כשגיל לטרא בשר, שכבר שיערו לך,

ואמר רב חייא בר אשי אסור לעשות בית יד נקב לאחז צו בבשר, **אמר רבינא ובידא שרי** לנקוב בלצצו שרי, דלאו דרך חול הוא, אכל בסכין דרך חול הוא, כשמוכר בשר עושה צו בית יד ונמנין ללוקח להוליכו לביתו, וציוס טוב לרץ לשנות, לעשות היכה, שאין מקח וממכר מותר צו, [ולעשות נקב בחתיכת האפיקומן בפסח לתלותו נראה דלכו"ע מותר אפילו בסכין, ומ"מ לעשות בו נקב עיגול או משולש כמגן דוד יש להחמיר. משנ"ב סימן ת"ק ס"ק ט"ו].

אמר רב הונא מותר לעשות סימן בבשר שלא יתליפוהו הנושא, כי הא דרבה בר רב הונא מחתך לה אתלת קרנא כשהיה משלם הכשר לצימו היה רגיל לעשות כל חמיסה בעלת שלש קרנות [ברפוס וילנא מופיע כאן שרמזות] וכבר היו מכירין אנשי צימו שזה היה סימן שלו,

ר' חייא ור"ש ברבי שני אחיו, כשהיו חולקין בשר ציניהם, היו שוקלין אותה מנה כנגד מנה ביום טוב, כמאן? לא כרבי יהודה ולא כרבנן, אי כר' יהודה האמר שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיין, כנגד הכלי אין דכחול לאו הכי אורמיה כנגד מיד' אחרינא אכל מנה כנגד מנה כן דרך כל החולקין לא? אי כרבנן הא אמרי אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר? אינהו דעבוד כר' יהושע דתניא ר' יהושע אומר שוקלין מנה כנגד מנה ביום טוב,

אמר רב יוסף הלכה כר' יהושע הואיל ותנן בבכורות כותיה דאסור לשקול ולמכור ככור בעל מוס ששחטו כהן, בליטרא, שלא לעשות מעשה חול בקדשים, דביוון הוא, וקמני דמנה כנגד מנה, וידוע כמה משקל ראשונה, ושוקל כנגדה מותר, אלא לא עובדא דחול חשי ליה,

אבני חן למסכת ביצה

משיאה על גבי חברתה דמשני מדך חול.

הלכה:

באו"ח סימן תק"ט סעיף ב' אין משחזין את הסכין במשחות שלה אבל מחדדה ע"ג העץ או חרס או אבן [וה"ה שיכול להשיאה ע"ג סכין אחר כדי לחדדה] ואין מורס דבר זה לרבים [וה"ה לתלמודיו. מ"ב] כדי שלא יבא לחדדה במשחות [אבל בשאר מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מערב יו"ט הלכה ומורין כן. ביאור הלכה], בד"א כשיכולה לחדוך בדוחק, או שנפגמה אבל אם אינה יכולה לחדוך כלל אין משחזין אותה אפילו על העץ שמו יבא להשחזה במשחות.

גמ': אמר רב הונא לא שנו אלא במשחות של אבן דמתקנת ליה שפיר, דמשוי כמתקן בחול אבל במשחות של עץ מותר,

[מאמר י"ג של ריא"ש] אמר רב יהודה אמר שמואל הא דאמרת של אבן אסור לא אמרן אלא לחדדה אבל להעביר שמנוניתה מותר, מכלל דבשל עץ שאינה מתקנה כמו בחול אפילו לחדדה נמי מותר גמרא קא דיין מדאוקי רב יהודה חיסורא בשל אבן בלחדדה, מכלל דבשל עץ אף לחדדה שרי, דמאי דאקר רב הונא בשל אבן שרי דטומה בשל עץ,

איכא דמתני לה להא דרב יהודה **אסיפא** דמלמיה דרב הונא בשל עץ מותר, [מאמר י"ג של ריא"ש] אמר רב יהודה אמר שמואל הא דאמרת בשל עץ מותר לא אמרן אלא להעביר שמנוניתה אבל לחדדה אסור, מכלל דבשל אבן אפילו להעביר שמנוניתה אסור,

איכא דמתני לה להא דרב יהודה **אמתניתין** ולאו אמלמיה דרב הונא אין משחזין את הסכין ביו"ט [מאמר י"ג של ריא"ש] אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא לחדדה הוי תקון, להעביר שמנונית אינו אלא כהדסה בעלמא אבל להעביר שמנוניתה מותר, מכלל דע"ג חברתה אפילו לחדדה נמי מותר,

ואיכא דמתני לה אסיפא אבל משיאה על גבי חברתה, [מאמר י"ג ד] של ריא"ש] אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא להעביר שמנוניתה אבל לחדדה אסור, מכלל דבמשחות אפילו להעביר שמנוניתה אסור,

מאן תנא דבמשחות אסור? אמר רב חסדא דלא כר' יהודה דתניא אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד, ר' יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש וטעמא משום דדריש יעשה לכם לכל זריכס,

א"ל רבא לרב חסדא דרשינן משמך נדרש משמך הלכה כרבי יהודה, אמר ליה יהא רעוא דכל כי הני מילי מעלייתא תדרשון משמאי,

אמר רב נחמיה בריה דרב יוסף הוה קאימנא קמיה דרבא והוה קא

דף כ"ח ע"ב

מעבר לסכינא אפומא דדקולא משפסף ספין על פי הסל, פ' על שפת הסל והוא

דתנן פסולי המוקדשין הנאתן להקדש סיפא דמתניתין נקט, ורישא הכי איתא כל פסולי המוקדשין נמכרים באטליז ונשקלים בליטרא חוץ מן הזכור והמעשר שהנייתן לבעלים, אכל פסולי המוקדשין הנייתן להקדש, ושוקלין מנה כנגד מנה בצכור,

וכן פירושה כל קדשים בעלי מומים שנפדו במומן, אף על פי שעדיין מקלמ קדושה עליהן, שאסרן הכתוב בגיזה ועבודה, כדאמרינן בצכורות (טו, א) תזבח ולא גיזה וכו' אפילו הכי נוהגין מעשה חולין בהן זו, שנשחטין באטליז ונמכרין באטליז בליטרא,

חוץ מן הזכור והמעשר שהניית מכירתן ביוקר אינה להקדש אלא לבעלים, לפי שאין להם פדיון במומם להיות דמיה נכנסין לקדושתן, דצכור נאמר לא חפדה ובמעשר נאמר לא יגאל (ויקרא כז), אלא נאכלין לבעלים במומן, הלכך, אין נוהגין בהן מעשה חולין במכירתם בשרם שמוכרן כך להיות נאכל בקדושתן, כשנפל בהן מום ושחטום לבעלים, בעלים צכור כהן, ובעלים דמעשר ישראל, אכל שאר פסולי המוקדשים הניית מכירתן ביוקר להקדש היא, ואף על פי שכבר נפדו קודם שחיטה, דהא קודם פדייה אין נשחטין, דבעי העמדה והערכה, אפילו הכי הניית מכירתן ביוקר להקדש, שלפי מה שזידע שהנאתו יפה הוא מוסיף פדיונו מתחלתו, לפיכך מבזין אותו למוכרו באטליז, שהכל פוים שם ליקח בשר,

ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור כשמוכרו בחוץ הניית פ' שבאטליז אסור וכן אסור לשקול בליטרא, אלא כי הלא גוגא לאו משקל הוי,

א"ל אביי ודלמא לא היא לא ספירא להו לרצנן דצכורות שמתירין לשקול מנה כנגד מנה כר' יהושע ביום טוב, ולא ר' יהושע ספירא ליה בצכור דשרי, עד כאן לא קאמר ר' יהושע חכא דשוקלין מנה כנגד מנה ביו"ט אלא דליכא בזיון קדשים דהא ביירי בבשר חולין, אבל התם בבכור דאיכא בזיון קדשים לא,

אי נמי עד כאן לא קאמרי רבנן התם בבכור שמתירין לשקול מנה כנגד מנה אלא משום דלא מחזי כעובדין דחול דהתם מכירה היא ואין דרך לשקול בשר הנמכר בזמנה כנגד מנה, אבל חכא גבי רבי חייל ורבי שמעון דרבי דמחזי כעובדין דחול קא עבדי עובדין דחול דהא חלוקה היא וכן דרך כל המולקין לא ולא ספירא להו לרצנן דצכורות כר' יהושע,

וחזור לעיל **למיומרא דקפדי אהרדי** ר' חייל ורבי שמעון דרבי לחלוק בשר במשקל, והלא מותרין זה לזה ונשקלין זה משל זה, משום חבה והא הנהו שב בניתא שבעה דגים דאתו לבי רבי שאלו לרבי שר' חייל ור' שמעון היו בניו ואשתכח חמש מנייהו בי ר' חייא ונמלא שנטל רבי חייל חמש והוליקן לגיתו # [משמע שהיה סיפור זה ידוע, ומשמע שהיו מחשפשין לחיוב הלכו כל הדגים, שהיו צריכים הדגים בבית רבי, עד שמצאו אותם בביתו של ר' חייא, וצריך להבין למה לקח אותם בלי שביקש רשות?] ולא קפיד ר"ש ברבי לומר משל אפי' הוא מוין יותר ממני?

אמר רב פפא שדי גברא בינייהו # הלשון קשה קצת דהול"ל תחליף אחד מהן אי רבי חייל ורבי ישמעאל ברבי יוסי היו אותן שחלקו, שכן היו רגילין ליקח זה עם זה אי ר"ש ברבי ובר קפרא.

מתני': אין משחזין אגוזי"ר (להשחין) בלעז את הסכין ביום טוב אבל

אבני חן למסכת ביצה

במשחות של עץ. מאיר, ואמרי ליה לחדרה קא עביד מר או להעביר שמנוניתה? ואמר לי להעביר שמנוניתה וחזיתי לדעתיה דלחדרה קא עביד וקסבר הלכה כרבי יהודה, ומומר כל חיש לעשות, אין מורין לרבים קן, שלא יזלו אף בשאפשר לעשותו מצדד יוס, דכל הני דשריין כגון שנתקלקלו ציוס טוב, או שהיה אמתול טרוד, כדאמריין לקמן דלא הסיר ר' יהודה אלא במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יוס טוב ואין מורין כן,

ואמר אביי הוה קאימנא קמיה דמר והוה קא מעבר סכינא אשפתא דרחיא ואמרי ליה לחדרה קא בעי מר או להעביר שמנוניתה? ואמר לי להעביר שמנוניתה וחזיתי לדעתיה דלחדרה קא עביד וקסבר הלכה ואין מורין כן,

איבעיא להו מהו להראות הטעם סבין לחכם ביום טוב לדוק, **הסבילו** **מכמים על הטעמים להראות סבין למכס קודם שישמוט שום דהמה**, ומהו לעשות כן ציוס טוב, מי מחוי כעובדא דחול, דאושא מלתא שדעתו למכור דאטלית, או לא מחוי, [וכתב הרא"ש ופירש בעל הלכות טעמא דמלתא דרבנן דלמא אויל חוין לתחום לאחזוי. ע"כ. וכתב המאירי ומכאן אני אומר דבזמן הזה שאין החכמים מצויין חוין לתחום ודרכו של חכם בביתו מותר להראות סבין לחכם, ולואי?] **רב מרי בריה דרב ביזנא שרי ורבנן אסרי, ורב יוסף אמר תלמיד חכם רואה לעצמו צנינו סבין שלו, דלא אושא מלתא ומשאילה לאחרים,** הלכה:

א"ח סימן תצ"ח סעיף א' אין מראין סבין לחכם ביו"ט לראות [כמו שהיה המנהג בזמן חכמי הש"ס להראות הסבין אחר בדיקתו לחכם מפני כבודו] אם הוא ראוי לשחות בו, שגא תהיה פגומה ויאמר לו אסור לשוט בה מפני פגומתה ויחך ויחדרנה במשחות, וחכם שראה סבין לעצמו יכול להשאילה לאחרים, הג"ח ועכשיו בזמן הזה שכל שוחט רואה סבין בעצמו [שסומכין על קבלה שיש לו] כל הרוצה לשחות ביו"ט יבדוק סבינו מעי"ט ולא ביו"ט שגא ישחזנו, מיהו אם לא בדוק מעי"ט והוא שעת הדיחך יכול לבדוק ביו"ט.

ואמר רב יוסף סבין שעמדה מחריפות שלה, שאינה חושבת יפה, אבל לא נפגמה **מותר לחדרה ביום טוב** ואף על גב דמאחמול ומשגשום התמילה לקלקל וליגל, דלא היה ליה לאסוקי אדעמיה מאחמול, דסבר לא צריכא, אבל נפגמה מאחמול לא היה שרי רב יוסף, דמוכתא קלקול שלה, והיה ליה למעבד מאחמול, והני **בזילי** שמוחר לחדרה **הוא** רק **דפסקא אנב דוחקא** שהסבין חובתא אם דוחק אותה, אבל אם אינה חושבת כלל אסור למדדה, דערכתא ימירא הוא,

דרש רב חסדא ואיתימא רב יוסף אחד סבין שנפגמה ואחר שפוד שנרצם ציוס טוב אשפיינעו"ר (שנשבר קצדו, חרוד) צלעו, שנשבר ראשו **ואחד גריפת תנור וכירים ביום טוב** שגפול למוכו מן הטיט שלו, ולא היה יודע מצדד יוס **באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן** נכנסנו בדבר זה בסבין שנפגמה וכו' למחלוקתן דפליגי ר' יהודה ורבנן בזה, שמחלוקתן אנו יכילים ללמוד לכאן, שאף אלו ממכשירי אוכל הן, **דתניא אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד, ר' יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש,**

כו"ט דת"ק אמר קרא שמות יב הוא לברו יעשה לכם הוא ולא מכשיריו, ור' יהודה אמר קרא לכם לכם לכל צרכיכם, ות"ק הא כתיב לכם? אמר לך ההוא לכם ולא לנכרים [ורבי יהודה נמי אית ליה לכם

ולא לנכרים דאפ' ב"ה דרשי ליה הכי לעיל (ב:) וקי"ל לדידן הכי אלא דר' יהודה תרתי שמעת מינה שפיר לכם לברכם לכם לכל צרכיכם. רשב"א], **ואידך ר' יהודה נמי הא כתיב הוא? אמר לך כתיב הוא** ולא מכשיריו **וכתיב לכם** לכל צרכיכם **ולא קשיא כאן במכשירין שאפשר לעשותן מערב יו"ט כאן במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יו"ט** נמצא שר' יהודה מתיר מכשירי אוכל נפש רק אלו שאי אפשר לעשותן מערב יו"ט, ורבנן לא יתירו אף מכשירין כאלו,

[מאמר י"ד של ריא"ש] **אמר רב יהודה אמר שמואל שפוד שנרצץ** נמטק, שדרסו עליו ועקסם אבל לא נשבר **אסור לתקנו ביו"ט** שהרי יכול להשתמש בו כמו שהוא, וערכתא דלא צריך הוא, **פשיטא? לא צריכא דאע"ג דמפשיט בדידה** שמפסע צידים ואינו צריך להכות עליו צפטיט ואסור לתקנו אפילו בידים, הלכה:

שפוד שנרצץ [שנעקס ונכפף] אע"פ שהוא יכול לפשטו בידו אין מתקנין אותו, הג"ח ודוקא שיוכל לצלות בו בלא תיקון אבל אם אינו יכול לצלות בו כך ונשבר ביו"ט מותר לתקנו, ואין מורין כן לרבים שלא יבואו לתקן גם כן בגשבר מעי"ט.

[מאמר ט"ו של ריא"ש] **ואמר רב יהודה אמר שמואל שפוד** [רש"י מפרש דמיידי בשפוד שמוחרד לצליה אבל בא"ח סימן תקי"ח סעיף ג' כתב לקח עץ שאינו מיוחד לשפוד וצלה בו בשר אסור לטלטלו אח"כ שאינו כלי אלא שומטו וכו', וראה ב"י] **שצלו בו בשר אסור לטלטלו ביו"ט** מיד לאחר שצלה הצלי, לפי שנמאס ומוקצה, וכבר נעשה צורך יוס טוב, **רב אדא בר אהבה אמר רב מלכיו שומטו ומניחו בקרן זוית** שומטו מלפניו מהר כגריףא ועלעול מן הצד, עד שיעצור מלפניו לקמן זוית, אבל לא מלעול גמור, **אמר רב חייא בר אשי אמר רב הונא והוא** רק אז מותר לטלטלו מן הצד **שיש עליו כזית בשר,**

רבינא אמר אף על פי שאין עליו בשר מותר לטלטלו צלעול גמור, ולסלקו שלא חזוקו צו אנשי צינו **מירי דהוה אקוץ ברשות הרבים** דאמר בפרק כירה שהסיקיה (שבת מג, א) דמוחר להוליכה פחות פחות מארבע אמות, דעד שמסלקנה לגדי רשות הרבים, כדי שלא חזיק,

אמר רב חיננא בריה דרב איקא שפוד שפחות וגומות רב מלכיו אלו שלש הלכות רב מלכיו אמרן ולא רב מלכיא, מפני ששמותיהן דומין זה לזה, ויש שמחליפין שמועה של זה בשל זה נחתו דהם סימן לסדר השמועות, **שפוד** הא דאמרן, **שפחות** משנה היא ככחצות רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה פחות כופה לעשות צלמה, שהצטלה מציאה לידי זמה, ואמר רב מלכיו הלכה כרבי אליעזר, **גומות** שמעתא היא, ולא נאמרה על המשנה, ולענין שמי שערות דאס נמצאו לה גומות של מקום שער, אף על פי שאין שם שער גדולה היא וחוללת, דאין גומא אלא אם כן היה בה שער אלא שנשרו,

בלורית במסכת עבודה זרה ועל ברייתא נאמרה הא דרב מלכיא לפרושא לגבייתא, דתנו רבנן גוי המסתפר מיערבל, כיון שהגיע לגלוריתו שומט את ידו, מפני שהגוי כשהוא מסתפר מניחה לשם עבודה זרה, ואמר עלה וכמה אמר רב מלכיא שלש אצבעות לכל רוח ורוח לכל צדינותיה לא יגע, שאם יגלה ויחך עד הצלורית נמצא מניח לו צלוריתו, וסיקנה לו לשם עבודה זרה **אפר מוקלה** שמעתא היא במסכת מכות אמר רב מלכיא לא יתן אדם אפר מקלה על גבי מכתו, מפני שנראה ככחצות קעקע **וגבינה** אפירושא דמתניתין אחרת במסכת עבודה זרה מפני מה אסרו גבינות במשנתו, ואמר רב מלכיא מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר **רב מלכיא,**

אבני חן למסכת ביצה

מפרש לה, ומאי פלוגמיהו, ר' יהודה אומר אם היה כלי של מדה לא ימלאנו, מעשה באבא שאול בן בטנית שהיה ממלא מדותיו מערב יו"ט שאין מודדין כיום טוב ונותנן ללקוחות ביו"ט,

אבא שאול אומר אף במועד עושה בן אף בחולו של מועד עושה כן, בגמרא מפרש טעמא, ולא גרסינן במתניתין מפני כדורי המדות, ואם דגס ליה, והן העלאת הדמיונות, ונגמרא מפרש **מפני כדורי המדות**, ר"ל מפני שבחור"מ אין בו מלאכה, להבי הרבה באים ללמוד ממנו, ואין לו פנאי לברר המדה יפה, ע"י שימתין עד שישקוט הרחיצות [שיום באידיו"ש] שבמדה שמתהווה על ידי שממחר למוזג שלא יחבטל מתורה וכשימתין יתברר כמה מדר, לכן מילא המדות בלילה. יבין

וחכמים אומרים אף בחול אף שחול אינו מבוחר למוזג, ועי"ז לא יעלה רחיצות. יבין **עושה בן מפני מצוי המדות** כשהיה מוכר שמן היה לו מדות הרבה, ומציילן הלקוחות כליהן ומוודד לאיש ואיש במדה לעצמו, ומשמזג והולכות לתוך כליהן כל הלילה.

גמ': מאי אבל לא במדה? [מאמר ט"ז של ריא"ש] **אמר רב יהודה אמר שמואל אבל לא בכלי המיוחד למדה** שמודר ומוכר בו, **אבל כלי העומד למדה** שכמשכר זה נא זה תחמיו, אבל עדיין לא מדד בו [במסלות הברזל הביא מספר בשמים ראש דהיינו שעדיין אין עליו חומת המלכות להעיר שמדתו נכונה, אך גם יתכן דהיינו שיש בו חסרון כלשהו כגון שאין בו שנתות וכדומה. מנחת שלמה] **ימלאנו, ואתא ר' יהודה למימר אפילו כלי העומד למדה לא ימלאנו** כיון דהוא עצמו מדה, ולכן עשוי, וכדי מדה מחזיק לא ימלאנו, דמחזי שפיר כמודד ומוכר, כעודין דחול,

אלמא גבי שמחת יום טוב ר' יהודה לחומרא ורבנן לקולא, והא אפכא שמעינן להו דתנן רבי יהודה אומר שוקל אדם בשר כנגד הכלי וכנגד הקופיץ כלי וקופיץ אין עומדין לכן, וחכמים אומרים אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר, אלמא ר' יהודה לקולא ורבנן לחומרא קשיא דר' יהודה אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן?

דר' יהודה אדר' יהודה לא קשיא התם בשאינו עומד למדה הכא בעומד למדה, דרבנן אדרבנן גמי לא קשיא התם קא עביד כדעבדין בחול במאזנים, פעמים שאין הליטרע לפניו וכיון שידע משקל כליו שוקל בו הכא לא קא עביד כדעבדין בחול דעדיין לא יא טעמו של כלי זה למדה,

רבא אמר מאי אבל לא במדה שלא יזכור לו שם מדה רבעא או לוג, אלא כך יאמר לו סתם כלי זה מלא לך, אבל כלי המיוחד למדה ימלאנו, ואתא ר' יהודה למימר כלי המיוחד למדה לא ימלאנו,

אלמא גבי שמחת יום טוב רבי יהודה לחומרא ורבנן לקולא, והא אפכא שמעינן להו דתנן רבי יהודה אומר שוקל אדם בשר כנגד הכלי וכנגד הקופיץ וחכמים אומרים אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר, אלמא ר' יהודה לקולא ורבנן לחומרא, קשיא דר' יהודה אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן?

דר' יהודה אדר' יהודה ל"ק התם בשאינו מיוחד למדה הכא

רב פפא אמר מתניתין ומתניתא רב מלכיא אסימנא דאמנא ברב מלכיא פליג רב פפא **שמעתתא רב מלכיו וסימניך מתניתין מלכתא** [לגבי שמעתא היא מתניתא מלכתא דהא מינה מוציגין תיובתא לשמעתא וסימניך מלכיא לשון נקבה אבל מלכיו לשון זכר. רש"י בתבובת ס"א ע"ב] **מאי בינייהו איכא בינייהו שפחות** דמתניתין היא, ומשום ליה ברב מלכיו לאו דידיה היא, דכל מתניתין ומתניתא דאית בהו רב מלכיא אמר פירושן, אבל שמעתא דאמרת ברב מלכיו, כגון שפור וגומות דידיה נינהו.

	רב חנינא בריה דרב איקא	רב פפא
שפור - שמעתתא	רב מלכיו	רב מלכיו
שפחות - [משנה הוא בכתובות]	רב מלכיו	רב מלכיא
גומות - שמעתתא	רב מלכיו	רב מלכיו
בלורית - [על ברייתא]	רב מלכיא	רב מלכיא
אפר מקלה - שמעתתא	רב מלכיא	רב מלכיו [ראה תוס']
גבינה - [משנה במס' ע"ז]	רב מלכיא	רב מלכיא

מתני': לא יאמר אדם למבח שקול לי בדינר בשר שאסור להזכיר שם דמים **אבל שוחט** הוא נלא פסוק דמים **ומחלק ביניהם** והן מולקין ציניהן. חלכה:

או"ח סימן ת"ק סעיף א' אין קונים בשר בפסוק דמים [אפילו ליתן בהקפה משום גזירת מקח וממכר] לומר למבח תן לי בסלע או בשתיים וכן לא יאמר [אדם לחבירו] הריני שותף עמך בסלע [כיון שמוכר שם דמים] אלא מחלק להם [הקצב] שלישיות או רביעיות כפי החלקים שדרך לחלק בעיר בלא פסוק דמים [אבל ע"י גורל אסור, ואפילו לבחור החלק שהוא רוצה ג"כ אסור אלא יקח חלק. ע"פ המ"ב], ומביא שתי בהמות [כדי שידע למחר כמה צריך לשלם] ויאמר זו כזו ולמחר שמין הנשארות וכפי ששוה כך יפרע לו.

גמ': היכי עביד כשאין רוצה ליקח כל ההכמה ולא מחצה ולא שליש ולא רביע, אלא צדיק 10 בשנים, מה יאמר לו? **כי הא**

דף כ"ט ע"א

דבסורא אמרי דרנן לומר לטעם מן לי **תרטא** שליש הבהמה. ערוך בערך הוא [ושם מפרש כל החלקים באן] **ופלגו תרטא** חצי שליש, מרעא או פלג מרעא, **בנרש אמרי חלקא** חמישית [סבירא לי [כמו וי"א] חציית]. ערוך **ופלגו חלקא** חלקא או פלג חלקא, **בפומבדיתא אמרי אוזיא** ששית הבהמה [סבירא לי [כמו וי"א] חומשא]. ערוך **ופלגו אוזיא, בנהר פקוד ובמתא מוחסיא אמרי רבעא** ופלגו רבעא כל הטעמן היו מנתחין בהמותיהם גזוה, כך וכן נחתים מן ההכמה ולאומן הנחתים קרו להו כסורא מרעא, ונגרש חלקא, וכפומבדיתא אוזיא, וצנהר פקוד רבעא, ודר"ח פ"י שהם שמוות כלים.

מתני': אומר אדם לחברו מלא לי כלי זה אבל לא במדה בגמרא

אבני חן למסכת ביצה

מיוחד למדה,

מדה למת צידו למוכו קב או קבים ונותן לפני בהמתו ואינו חושש, והנחתום קדרות נמי קרוי נחמוס מודד תבלין ונותן לתוך קדרתו כדי שלא יקדיר יסרוף, אלושי"ר (ז"ל אלושי"ר) להקדיר, כגון למלוח תבשיל יותר מדי) כלעז, שלא יתן יותר מדי ויקדחנו ברוב חריפות. מאירי תבשיל,

אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב מורדת אשה קמה ביו"ט ונותנת לתוך עיסתה [הלשון צ"ב דחול"ל ועושה עיסתה. מנחת שלמה] כדי שתטול חלה בעין יפה שיעור חלה אחד מעשרים וארבעה לכהן, וכשאינה יודעת מדת עיסתה היא מקממת ואומרת אין כאן כל כך, אבל כשיודעת מדת עיסתה יודעת מה מפרש, ועינה יפה נה, [המנחת שלמה תמה שהלא מירי בחו"ל שחלה הולכת לשרפה ומה עין יפה יש בשריפה?]

ושמואל אמר אסור, והא תנא דבי שמואל כחוספתא סקידר שמואל ממנאים שלפניו, כמו שקדור רבי חייל ורבי אשעיל, וכמו שקדור רבי אה המשנה מותר? אמר אביי השתא דאמר שמואל אסור והוא שנה צמשתו בחוספתא מותר ותנא דבי שמואל מותר

דף כ"ט ע"ב

שמואל צשמעמיה דאמר אסור הלכה למעשה אתא לאשמועינן שהנא לשאול הלכה לעשות מעשה מורין לו אסור, ואי חזין איניש דעביד לא מחיין צדיה, דלכלה דמוסר ואין מורין כן,

תנו רבנן אין שונין קמה שרקדו מאתמול, וכל לשנומו צנפה ליפוטו אין שונין, דלפטר לו מאתמול ביום טוב, משום רבי פפייס ור' יהודה בן בתירא אמרו שונין דליכל טרמא, ודבר הנראה הוא שזו היא פעם שניה, שהרי נראה שהכל יוצא ואין כאן סובין, ואין זה מוקדד לצורך, ושיוין שאם נפל לתוכן צרור או קיסם ששונין, הלכה:

סימן תק"ו סעיף ב' אין מרקדין הקמה בתחלה [דכל מלאכות שקודם לישא אסורם חכמים מפני שדרך לעשותם לזמן מרובה] אפ' ע"י שינוי אבל אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם [ביו"ט] ורוצה לרקדו פעם שנית מותר אף בלא שינוי וכו', ואם לא נפל בו דבר אלא שרוצה לרקדו שנית כדי שיהא הפת נאה צריך שינוי קצת, כגון על גבי השלחן.

תני תנא קמיה דרבינא אין שונין קמה ביום טוב ואפילו נפל לתוכן צרור או קיסם, אלא צדק הקסמין והצורות, וצורין צידיו אבל נפל צרור או קיסם בורר בידו, אמר ליה רבינא כל שכן דאסור דהוה ליה כבורר דמחזי כבורר, וצורין אכ מלאכה היא כהרקדה, והשונה אינו מרקד, שהרי נראה שהכל יוצא ואין כאן סובין, # בורר מותר ביו"ט כדאמרינן בפרק ראשון לענין קטניות, רק כאן בהרקדה אסור לפי שנעשה לזמן מרובה, וגוררין גם בורר שדומה להרקדה, לפי שיבואו לרקד.

הרא"ה	
ת"ק אין שונין קמה	דמחלף במרקד דהוא ודאי מלאכה שנעשית לזמן מרובה

דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא התם קא עביד כדעבדין בחול הכא לא קעביד כדעבדין בחול שדרך לקטות לומר מן לי לוג, ואין דרכן לומר כלי זה מלא לי, דדרך מקם אלא בדרך הלואה או מתנה, ואף על גב דמיוחד למדה דעבדי אינשי דמקרי חמרא למחניהם במנא דכילא של מדה ושתו, התם איכא מעשה חול דהיינו מאונים הכא ליכא מעשה חול ואע"ג דמיוחד למדה ארחייהו דינשי לשהורי חמרא להביריהו במנא דכילי ביה, ואין הדבר תלוי אלא בהוכחת לוג או חצי לוג או שם מדה אבל כל זמן שיאמר לו מלא לי כלי זה אף במיוחד למדה שרי שדרך הלויים לומר כן ואין זה דרך לוקחים. מאירי,

שנינו במשנתנו מעשה באבא שאול בן במנית, תנא אף במועד עושה כן מפני בטול בית המדרש שהיה חסד גדול, ונאסר רבים לשאול הימנו, ובמועד רבים עוסקים במורה, שאין טרודים במלאכה, והיה ממלאין צלילה, שאין זמן צית המדרש, כדי שיהא פנוי ביום, ולמלא דגסם במתניטין מפני צורכי המדות מפרש הכי מפני בטול צית המדרש של צאי מועד, לא יהיה פנוי לשהות ולגדר מדותיו שלא ירחיטו, לפיכך ממלאין צלילה,

תנו רבנן, הוא כנס [צ"ע הרי במתניתין אמרו חכמים על אבא שאול שגם בחול הקפיד, ומכין כנס, ואולי מעשה זה היה קודם שנתן אל לבו להקפיד על כך. מנחת שלמה] שלש מאות גרבי יין מברורי המדות משנתן יין צמנית כך וכך לוגין למשל עשרים לוג צמדה, ומכר ממנה לוג לוג עד שמכר חצותו עשרים לוג, וכיון שחיסר מן המדה בשביל הבידורין נותר בחבית, נמלא כל הותר צמנית על ידי צוררין, שהרמית היין כשמוציאו ומעלה אופיא אישקומ"א (קצף) כלעז [שוים באדי"ש], ואין המדה מלאה, והן נקראין צוררין לפי שמצרינן אותן מן היין כששומה, אי נמי על דקלישי חיצוי ובידורין מולשון דורכוכבי"ג באדיש,

וחבריו כנסו כדפרישית צוררין שלש מאות גרבי שמן ממצוי המדות ושמן יש מן מלי, מפני שמוצק צשלי המדה וצדפוטמיה, וצין שכיחי צוררין ולא צשמן והביאום לפני הגזברים לירושלים של הקדש, לעשות בהן צרכי הקדש אם ירצו, והם לא הקדישוהו, כסגורין אין יכולין להקדיש שאינו שלהם, אי נמי יכולין הוה ליה גזל בעולה [והמציאות תראה של הבעלים האמתיים, ועל זה אמרו להם שמוטב לעשות בהם צרכי רבים. מנחת שלמה], אמרו להם אי אתם זקוקים לכך הואיל ומתחלה לא נתכונתם לגזול, שהלקטות מוחלין על ידי טרדן ומרוצתם, שאינם יכולין לשהות עזר, ודעו וקא מחלי, אמרו להם אף אנו אין רצוננו בכך לזה, לשהות משל אחרים,

אמרו להם חכמים אם כן הואיל והחמרתם על עצמכם אין לכם לעשות הקדש, אלא לעשות בהן צרכי רבים, שהרי משל רבים היה, והיו הצעלים מהן עשו מהם צרכי רבים, דתניא גזל ואינו יודע למי גזל שגזל אנשים הרבה [או אפילו אם גזל מאחד ואינו זוכר ממי. מנחת שלמה] יעשה בהם צרכי רבים, מאי גינהו? אמר רב חסדא בורות שיחין ומעורות שמתכנסין בהן מים ושומין מהן, וצננא קמא (ג, ב) מפרש מאי צור ומאי שית ומאי מערה,

אדבריה הנהיגו, ומטייל עמו במצואות העיר רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו ביו"ט אפילו ליתן לבהמתו, שנראה כמודד למכור אבל קודר לשון נוקד הוא צק עצמו, נוקד צכרי וממלאו, שלא בדרך

אבני חן למסכת ביצה

מתני': הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו שמאמינו בלי פסוק דמים, מדרגיל אצלו. יבין ואומר לו תן לי ביצים ואגוזים במנין שכן דרך בעל הבית להיות מונה בתוך ביתו.

גמ': ת"ר [אריכות הלשון כאן צריך עיון. מנחת שלמה] הולך אדם אצל רועה זה המגדל צהמות, ופעמים שמוכר מהן הרגיל אצלו שמתוך הרגיל אצלו מאמינו, ונותנו לו צלל פסוק דמים, ואומר לו תן לי גדי אחד או טלה אחד, אצל טבח הרגיל אצלו ואומר לו תן לי כף אחת או ירך אחת, אצל פטם הרגיל אצלו המפטם שופות, לשון משמין ואומר לו תן לי תור אחד או גוזל אחד, אצל נחתום הרגיל אצלו ואומר לו תן לי ככר אחד או גלוסקא אחת, ואצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי עשרים ביצים או חמשים אגוזים עשרה אפרסקין וחמשה רמונים ואתרוג אחד ובלבד שלא יזכיר לו סכום מדה קב או קיס, ר' שמעון בן אלעזר אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח דמים.

ידיעות:

הלכות חלב הוא רק סימן אחד ביו"ד סימן ס"ד, ושם בסעיף ו' כתב הרמ"א וסדר החלבים צריך ראייה מן הבקי בניקור ואי אפשר לבאר היטב בספר. במסכת ביצה יש הרבה מאמרים שאמר רב יהודה בשם שמואל.

פרק רביעי המביא

מתני': המביא כדי יין ממקום למקום בתוך המסוס, או על ידי ערוב לא יביאם בסל ובקופה לתת שלש ולרבע בתוך קופה ושסס, משום דנראה כמעשה דחול לשאת משאות, ראה בתוס' מ"ש משבת אבל מביא הוא על כחפו אמת או שמים, דמוכח דלגזר יום טוב או לפניו נדו וכן המוליך [אורחא דמילתא נקט לפי שאין אדם עושה ביתו רפת נקט "המוליך" לומר שהוא מוציא התבן מביתו להוליך למקום הבחמות. שפמ"ק] את התבן להסך או לנהמה, לא יפשיל את הקופה לאחוריו דגנאי יום טוב, שגנאה כמתכין למלאכה רבה או להוליך למקום רחוק מדרכי מול אבל מביאה הוא בידו ג"ל דלעיל נקט "לפניו" מדמיירי שהם כלים רבים צריך לכפוף ידיו לפניו, משא"כ חבא הרי מיירי בקופה יחודית שיכול לנשאה בידו. יבין,

ומתחילין

דף ל' ע"א

בערמת התבן להסך, ואף על פי שלא זמנה מצעד יום, ולא היה רגיל להסיק ממנה, והשמה משמע דלית ליה מוקצה אבל לא בעצים שבמוקצה רחצה שאחורי הנמים קריה מוקצה, על שם שהיה מוקצה לאחור, ואין נמנעים ויולצין זה מדרכי, וסם נמנין עמים וכל דבר שאין דעמו ליעול עד זמן מרובה, וצגמנא פריך קיסא לרישא, דהשמה משמע דלית ליה מוקצה, ובתוס' דעק"א הקשה למה פירש דמיירי שלוקח ממנה להסך ולא בפשוטו דמתחילים בערימת התבן להאכיל לבהמות? וראה בבוועו.

משום רבי פפייס ור' יהודה בן בתירא אמרו שונין	דרך קמח שמרקדין אותו ואחר כך שונין ורוב בני אדם אין שונין אלא לצורך יומן ולפיכך מותר,
ושונין שאם נפל לתוכן צרור או קיסם שונין	ותאני דשרי בצרור או קיסם לכולי עלמא, סבר דטפי איכא למישרי בהכי, דהא ודאי מיחזי ומוכח דלצורך שעה, ותו דלא סניא בלאו הכי ומימנע משמחת יו"ט
תני תנא קמיה דרבינא אין שונין קמח ביו"ט	
אבל נפל צרור או קיסם בורר בידו	
א"ל כ"ש דאסור דהוה ליה כבורר	השתא ודאי מיחזי כמרקד ומחלף בית, שוה וזה לצורך מה שאין בן בשונין דאיפשר בלאו הכי, למימרא דמאן דאסר בשונין כל שכן דאסר בנפל לתוכו צרור או קיסם, ומיהו לא אהדריה אלא אליבא דמאן דאסר בשונין אבל לדירן דשרינן בשונין ודאי הוא הדין בנפל לתוכו צרור או קיסם

דרש רבא בר רב הונא זומי אפתחא דנהרדעא שונין קמח ביום טוב, אמר להו רב נחמן פוקו ואמרו ליה לאבא למצרי [זה מפליא שלא מצינו "אבא" כי אם או בשם העצם או כותאר "רבי" ואינו כינוי לחבר. ניצוצי אור, וראה מנחת יהודה] שקילא מיבותך אין אנו מחזיקין לך טובה נכך, נטולה היא טובתך ומטעלת על הקוליס. טיטומין - גי"ז (ג"ל: גי"ד) טובה, הכרת טובה) צללו ושדי אחזרי, פוק חזי כמה מהולתא נפוט הדרן בנהרדעא שכולן יודעות שמוכר, פ' ולא חידש כלום,

דביתתו דרב יוסף נהלא קמחא אגבא דמהולתא כדי לשטת אמר לה חזי דאנא רפתא מעליתא בעינא [מינך. רי"ף] אי את גריסה לשטת, דשונין קמח גזיס טוב [בלומר היתה עושה באחוריו הנפה כדי לשנות, אמר לה וכי' בלומר אי את צריך לשנות דשונים קמח ביו"ט, ולפי שאחוריו הנפה אינן גבוהין כל כך יפול הקמח מעליו הרבה כשמניע אותו ולא יעבור דרך נקבי הנפה. שיטה לא נודע למי],

דביתתו דרב אשי נהלא קמחא אגבא דפתורא לחורי השלסן, שיש לו מון שקוין טורגריור"א (לדו האחורי, ההפוך, של השולסן), והיא הימה שונה הקמח על אחוריו משום שנוי, [שלא היתה משנה בנפה אלא בכלי שהקמח יוצא לתוכו כגון עריבה. מאירי], אמר רב אשי הא דירן זו אשמי ברתיה דרמי בר חמא היא, ורמי בר חמא מרא דעובדא הוה מדקדק צעמיו, ואי לאו דחזיא מבי נשא לא הוה עבדא ראה מהר"ם שרב אשי בא להקל שיש לבמך על אשתו שדי בשנוי מועט כזה עיי"ש. [ואי לא דחזא מבי נשא, ר"ל מן הבית ששכחה כמו כן נשני אלהים, ונאמר זה הלשון על האשה לפי שהאשה כשנשא שוכנת בית אביה. מהר"י אבוחב].

אבני חן למסכת ביצה

לאתווי (ד' אמות ברה"ר) מתוך שאינו צמזי מקורה, להכיר שזה רשות הרבים וזה רשות היחיד, ומציאו, והא הני נשי דשקלן חצביהו ואולן ויתבן אפומא דמבואה ולא אמרינן להו ולא מידי ואף על גב דעבדן אדרענן, דאמור לא לימי, ואינהו יתנן?

אלא הנח להם לישראל דדבר שהרגילו בו, ולא יחזרו בהם **מוטב שיהיו שוגגין** [ג"ב ע"י ש"ד יו"ד סימן ל"ט ס"ק ל"ז וברמ"א שם סימן רצ"ג דמיעוד הסרבות והיתר החדש בזה"ו הוא ג"כ מטעם מוטב כו'. מהר"ץ חיות] **ואל יהיו מזידין** לעצור כשידעו ולא יניחו ככן **הכא נמי הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין** **ואל יהיו מזידין**, ודוקא במיד דקים לן דעבדי בשוגג דבכי הא אין אנו נתפסין בעון משום דלא מהני בהו מחאה, אבל במלאת דקים לן דידעי דאיסורא הוא ועבדין במיד ליתיה להאי טעמא, ואי לא מחינן בהו מתפשינן עלייהו דהא ישראל ערבים זה לזה. כן אמר הריטב"א. שטמ"ק, פירוש בדבר שהורגלו לעשות. מאירי,

[שאם יהיו מזידין נמצא שהם נעשין "פורקי עול" וזה יגרום שיעשו עוד עבירות],

והני מילי דהנח להם לישראל **בדרבנן** היכא דארגילו למעבר אדרענן, כי הנך דמטפסין, והנך דיתבן אפומא דלחיא אבל **בדאורייתא לא**, ולא היא לא שניא בדאורייתא ולא שניא בדרבנן לא אמרינן להו ולא מידי, דהא תוספת יום הכפורים שצריך להחמיל ולהתענות מעטד יום דאורייתא הוא דנפקא לן (יומא פא, ב) מועינתם את נפשותיכם בתשעה ואכלי ושתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מידי ברמב"ם פ"א מהל' שבתת עשור ה"ז במבוא הטעם מפני שאי אפשר להעמיד שוטרים על כך, וצ"ע דבומננו הרי כל איש שורר בביתו ואין צורך בשוטרים ולמה לא ימחה? מנחת שלמה].

מיהו דוקא דמלאת דלא כתיבא להדיא באורייתא אלא דאחי מדרשא דקרא אבל בכתיבא בפירוש ממחי ודאי בדיהו. מאירי

שנינו במשנתנו ומהחילין בערמת התבן, אמר רב כהנא זאת אומרת מתחילין באוצר תחלה דנדר האזור, שהיה מוקצה לאזורו לזמן ארוך, כהאי גוונא, דסתמא אזורין אותו לזהמה, מני ר' שמעון היא דלית ליה מוקצה, אימא סיפא אבל לא בעצים שבמוקצה אתאן לר' יהודה דאית ליה מוקצה?

הכא בספא בארזי ואשוחי אין אדם מסיק אותן, דעומדין לצנין, אשוחי - ארז נקבה עסקינן דמוקצה מחמת חסרון כים שדמיה יקנין ואפילו רבי שמעון מודה ואף דהשתא רוצה להסיק ומבטלו מוקצתו לבנין, מכל מקום לא נסתלק הקצאתו ואסור אף לר"ש. אור גדול על הגליון במשניות תפארת ישראל,

איכא דמתני לה לדרב כהנא **אסיפא, אבל לא בעצים שבמוקצה, אמר רב כהנא זאת אומרת אין מתחילין באוצר תחלה** [צ"ע אם הטמין בגדי חורף מתחת הקנין, או כלי פסח שמתמינים וכדומה אם זה בכלל אוצר ואסור ליטול בשבת? מנחת שלמה], **מני רבי יהודה היא דאית ליה מוקצה אימא רישא מתחילין בערמת התבן אתאן לר"ש דלית ליה מוקצה? התם ברישא** גם לר"י מותר דמיידי בתבנא סריא נקב ומסרים, שאין ראוי למאכל בהמה, וסתמיה לעיס ולא לאכלה, והיינו לאוצר, תבנא סריא הא חזי לטינא לנעט, לנצון לנעיס? דאית

גמ': תנא אם אי אפשר לשנות כגון שזמן אורחים הרבה, ולריך להציא הרבה צימד מותר,

אתקין רבא במחוזא דדרו בדוחקא משאוי שאדם יחיד נושא על כתפו בחול בעומד, אם בא לשאת אותו ביום טוב לצורך יום טוב כגון חבית או שק מלא פירות לדרו ישאלו ביום טוב ברגלא [עץ מפולל צראשו, וקושר בו משא שני בני אדם ומכניס נאורו בין שני פלגיו, ומוטל על שתי כתפיו, וקורין אותו גלשון אשכנז גלג"א (מין קלשון, מלגז) , וראשו של מטה ארוך, וכשעומד לפוש מצינו בקרקע. רש"י ב"מ פ"ג ע"א] עתה שקורין פורק"א (מלגז), כדרכי נושא מלא למכור, מפני שצריך לשנות, וכשהוא משנה ישנה להקל משאו, ולא להרבות טורח ביום טוב, ועתה זה נוח הוא לשאת בו משא כבד, וכשנושא בו חבית הנשאת צכתף משנה להקל הוא, **דררו ברגלא** משוי חבית גדולה, שרגילין לשאת אותה ברגלא **לדרו באגרא** ישאלו ביום טוב בשני בני אדם צמוט על כתפיהם, דהיינו נמי שני להקל, **דררו באגרא** צמוט על כתפיהם **לדרו** ביום טוב לאחוז משוי **באכפא**, צמוט בדידים, משום שני, ואף על פי שאינו להקל מכל מקום שני הוא, ואינו מרבה טורח בשניו, **דררו באכפא, נפרום סודרא עלייה** קל הוא, ואינו מכבד, ושני [בעלמא הוא ולהנניע], **ואם לא אפשר** שאין לו סודר לכסותו **שרי, דאמור מר לעיל בבביתא אם א"א לשנות מותר,**

אמר ליה רב חנן בר רבא לרב אשי [לדעתו צ"ל "לרבא". מנחת יהודה עיי"ש] אמור רבנן כמה דאפשר לשנויי משנינן ביומא טבא, והא הני נשי דקא מליין חצביהו מייא שאצות מים מן הנהר ביומא טבא ולא קא משניין, ולא אמרינן להו ולא מידי?

אמר ליה משום דלא אפשר, היכא ליעבד דמליא בחצבא רבה תמלי בחצבא זוטא? קא מפשא בהלוכא, דמליא בחצבא זוטא תמלי בחצבא רבה? קא מפשי במשוי, תכסייה בנכתמא כסוי של עץ העשוי לכדין? (ומנין דנפיל ואתי לאתווי, תקטריה יקשור הכסוי שלא יפול? זמנין דמפסיק ו. נראה דל"ג דלשון זה לא שייך אלא גבי שבת. מהר"ם, וראה מהרש"א, ד"ם, וכן משמע מהרש"י, וראה בשטמ"ק דגרים לה) **אתי למקטריה** שצריך לקשורו שלא יפול צדק, וחמנין דמפסיק דהליכתו ואחי למקטריה, וקשר העשוי (להתקין) [להתקיים. רש"י] אז מלכא הוא, תפרום סודרא עלייה? זמנין דמממיש במיאי שגשרה צמים ואתי לירי סחיטה ראה ר"ן כאן שרק במים יש סחיטה ולא ביון. עיי"ש, הלכך לא אפשר,

א"ל רבא בר רב חנין לאב"י תנן אין מטפחין משום שיר [פ' ביו"ט משום שמוחה גזרה שבא יתקן כלי שיר. שטמ"ק], או משום אכל. מטפחין - ידיו וזו [ובשבת קמ"ח ע"ב פרש"י מטפחין על הלז] **ואין מספקין** קף על ירך **ואין מורקדין** צנגל, וכולם נאסרו משום שנות, גזרה שמא יתקן כלי שיר, בפרק משלין (לקמן צ"ה לו, ב), [יש לעיין אם רקוד דאסור חיינו משום שיש בוה ענין של השמעת קול, או מפני שגורם לשמחה וחיישין שיביא כלי שיר? ועיין במשמת יו"ט כאן וכן בתפארת ישראל בסוף מסכת תענית, שתמחו מהא דתנן בשליחי תענית דבנות ישראל יוצאות במחול וחולות בכרמים ביו"ט]. מנחת שלמה] **והאידנא דקא חזינן דעבדין הכי ולא אמרינן להו ולא מידי?**

אמר ליה ולטעמך הא דאמר רבה לא ליתבי איניש אפומא דלחיא למי הממיר צמזי צשנת דלמא מוגדר ליה חפץ צרשות הרבים, חון ללמי ואתי

אבני חן למסכת ביצה

ביה קצצים ואין יכול לגדלו צידיו וצרגליו.

יריעות:

או"ח סימן ר"ט סעיף ט' הני ארבעה [שצריך להודות עליהן ר"ת חיים ח'בוש יסורים] [חולת] י"ב מ'דבר. שם סעיף א' לא דוקא דהוא הדין למי שנעשה לו גם כגון שנפל עליו כותל, או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו או שעמד עליו בעיר אריה לטרפו או אם נגבים באו לו אם שורדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה כולם צריכים לברך הגומל, ויש אומרים שאין מברכין הגומל אלא הני ארבעה דוקא [משום שמצויים ביותר תקנו עליהם ברכת הגומל משא"כ איך שאינם שיכחים כלל אין לברך עליהם הגומל אלא בהני דנעשה להם גם יברך שעשה לי גם כשיגיע לאותו מקום. מ"ב], וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות [ועכשיו נהגו לברך כל מי שנעשה לו גם כ"ש אם באו עליו לסמים וניצול. באה"ט].

דף ל' ע"ב

מתני': אין נוטלין עצים מן הסוכה כגון צפסא או צערת [עיקר כוונתו לומר דלא מיריר בסוכה של מצות. מנחת שלמה], ויושב בסוכה צננה או צפרדס, **אלא מן הסמוך לה** השתא משמע אם הוא עב, שנתנו קנים הרבה מותר לטול מהם, ונגמרא פריך הא סמר אהלל, דכיון דנעליה לגבי סך כל פורתא דשקיל מניה סמירה הוא.

גמ': מאי שנא מן הסוכה דלא, דקא סתר אהלל, מן הסמוך לה גמ' קא סתר אהלל? [מאמר י"ז של ריא"ש] אמר רב יהודה אמר שמואל **מאי סמוך סמוך לדפנות** קנים המוקפים סביבות לדפנות, כיון שלא נארגו על הדופן לא צטלי לגבי דופן, ואינו דומה לסמוך לסך, שהסך אינו ארוג, לפיכך הכל שיה העליון כחתמון סך הוא,

רב מנשיא אמר אפילו תימא בשאין סמוך לדפנות אלא סמוך לסך ואפ"ה מותר, **כי תניא ההיא** מתניתין **באסוריותא** תפילות של קנים שנתנו על הסך, מדלא המיר אגדן לא צעליה לגבי סך [דהא אין מסבכין בחבילות כדאיתא בסוכה י"ב ע"א. שעמ"ב], אלא להנמיש שם,

תניא ר' חייא בר יוסף קמיה דר' יוחנן אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה, ור' שמעון מתיר אפילו מן הסך, ולקמן פריך ליה והא סמר אהלל, ושיון בסוכת החג בחג שאסורה אפילו בחולו של מועד כדילף לקמן, ואם התנה עליה לפני יום טוב הכל לפי תנאו,

שנינו בברייתא ורבי שמעון מתיר, והא קא סתר אהלל?

אמר רב נחמן בר יצחק הכא בסוכה נופלת עסקינן שנפלה ציוס טוב, דליכא סמירה אהל ועעמא דתנא קמא משום מוקצה, דהא בין השמשות היתה קיימת, ומוקצה היא מחמת אסור סמירה, אבל הסמוך לה לאו מוקצה הוא, דלית ביה משום סמירה, ורבי שמעון למעמיה דלית ליה מוקצה, דתניא מותר השמן שבגור נר קרוי יי"ל (מנורה). מותר השמן שנתן בגר ושבקערה או בקערה שמן הניתן להדלקת הנר של שבת, וככה, המותר יש בה משום מוקצה, ו אסור, ורבי שמעון מתיר,

מי דמי סוכה למותר השמן התם בנה, לכן מתיר ר"ש משום ש אדם יושב ומצפה אימתי תכבה נרו שידע שסופה לכבות, הלכך בין השמשות דעמיה על המותר הכא

בסוכה שנפלה, וכי אדם יושב ומצפה אימתי תפול סוכתו בתמיה וכי נציא הוא וידע שעמיה ליתול למחר? אמר רב נחמן בר יצחק הכא בסוכה רעועה דמסקי אדעתיה דנפלה, ולמחר נפלה, הלכך, לרבי שמעון מוקצה ליכא, דלמדינן דעמיה מאתמול עליה, ולתנא קמא לא למדינן דעמיה עליה בשום מיד דלא חזי בין השמשות **עסקינן** דמאתמול דעתיה עלויה.

שנינו במשנתנו ושיון בסוכת החג בחג שהיא אסורה ואם התנה עליה הכל לפי תנאו, ומי מהני בה תנאי והאמר רב ששת משום ר' עקיבא מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה שנאמר ויקרא בג חג הסוכות שבעת ימים לה' משמע כל שבעה לה' הוא הקדש, ותניא ר' יהודה בן בתירא אומר מנין שכשם שחל שם שמים על החגיגה שלמי חגיגה ליאסר משהקדשו כך חל שם שמים על הסוכה? ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה', מה חג לה' אף סוכה לה'?

אמר רב מנשיא בריה דרבא סיפא דקמיא ואם התנה עליה **אתאן לסוכה דעלמא** אסוכה דעלמא קא, וארישא דברייתא קא מהדר דליפולו בה מנא קמא ורבי שמעון, דקמיא אין נוטלין עצים מן הסוכה, ואוקימנא בשנפלה ומשום מוקצה, וקמרא אם התנה עליה מנעוד יום, שאם תפול ממר יסיקנה הכל לפי תנאו, אבל סוכה דמצוה לא מהני בה תנאה,

וסוכה דמצוה לא והתניא סככה כהלכתה ועמרה יפה בקרמים ובסדינין המצוייין בסדינין ופקרמין המצוייין, קרמין בגדי צבעונין שקורין אובריי"ץ (יריעות קרומות או מקושטות) קדישם לגבי של פשתן ותלה בה אגוזים שקדים אפרסקים ורמונים ופרכילי ענבים יינות שמנים וסלתות ככוסות של זכוכית, לגוי ועמרות שבליים, אסור להסתפק מהן עד מוצאי יום טוב האחרון של חג, ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו מדקמי אסור להסתפק מהן שעת מינה צטלי להו לגבי סוכה, והוי להו כסוכה, וקאמר דתנאי מהני?

אביי ורבא דאמרי תרוייהו דלא דמו גויי סוכה לסוכה לענין תנאה, ואף על גב דצטלי לגבה, דכי מהני תנאה באומר מנעוד יום איני בודל מהם מהיות כוחי וחזתי בהם לטען כל שהם אורז של בין השמשות של ערב יום טוב הלכך שבעת צילת היום שהיתה קדושה צריכה לחול עליהם לא חלה דלא חלה קדושה עליהו לפיכך לא הוקצה, אבל עצי סוכה שאינו יכול להטות עליהם תנאי זה, שהרי על כרחו יבדל מהם בין השמשות, משום דסתר אהלל, ובין השמשות ספק יום טוב הוא דחלה קדושה עליהו ועל ידי קדושה זו אתקצאי לשבעה,

ומאי שנא מהא דלא אמר באתרוג דמשום בין השמשות קמא ליתקצי כל שבעה אלא למד יומא, מצי אמי עליה למד יומא דאתמר הפריש שבעה אתרוגים לשבעת הימים אמר רב כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר קסברי למזותה אתקצאי, והרי נעשית מזוהר ורב אסי אמר כל אחת יוצא בה ציומה ואוכלה למחר דכיון דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכו"ל יומא, והא עצי סוכה נמי, כיון דאמי עליהו ליהנות מהן בחולו של מועד הספרישה ליום ראשון דמי, ומשום דבין השמשות קמא קדיש קא אמרת דאתקצאי לשבעה?

התם באתרוג דמפסקו ליליות מימים שאין מזוהר צלילה כל חד וחד יומא, מצוה באפי נפשיה הוא, הכא דלא מפסקו ליליות מימים כולוהו

אבני חן למסכת ביצה

יומי כחדא יומא אריכתא דמי.

דף ל"א ע"א

מתני': מביאין עצים החלושים, מן השדה שנתן החמור, ציוד טוב **מן השדה מן המכונס** אם נסוק מערב יום טוב, דגלי דעמיה דעלייהו סמין, ואינו מוקף, אכל המפחין מוקצין **ומן הקרפף** שהוא משממר ומוקף סביב **אפי' מן המפוזר** אפילו מפחיר שבו לא הקנה מדעמו, **אזוהו קרפף כל שסמוך לעיר** ממש **דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותחת ואפילו בתוך תחום שבת** נסופו.

הלכה:

אין מביאין עצים מן השדה אפילו היו מכונסין שם מבערב [מלשון זה משמע דאפילו הכין מבערב אסור, ומעמא אפשר משום דהוי עובדא דחול לילך לשדה להביא עצים לביתו, ויש מפרשים משום דמיוחלף במפוזר ומפוזר אסור משום דמיוחזי כמגבב לצורך מחר והוי כמעמר ומטעם זה אפילו ברה"י אסור ללקמן ששהם מפוזרין. מ"ב] אבל מגבב הוא בשדה משלפניו [היינו סמוך למקום ביטול קדירתו דלא הוי עובדא דחול וכן לטעם השני הנ"ל ג"כ שרי דקדירתו מוכחת עליו שאינו מגבב לצורך מחר, ודעת מהרש"ל והב"ח וש"א לאסור לגבב בשדה אפילו באופן זה דמיוחזי כמגבב במקום גידולו כיון שהוא בשדה דחייב משום מעמר. מ"ב].

גמ': [מאמר י"ח של ריא"ש] **אמר רב יהודה אמר שמואל אין מביאין עצים אלא מן המכונסין שבקרפף, והא אנן תנן מן הקרפף ואפילו מן המפוזרים?**

מתניתין יחידאה היא רבי שמעון בן אלעזר קאמר לה, דאמר צית הלל הכי שרו, ופליגי רבנן עליה דתניא א"ר שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על המפוזרים שבשדות שאין מביאין ועל המכונסין שבקרפף שמביאין על מזה נחלקו על המפוזרים שבקרפף ועל המכונסין שבשדות שביט שמאי אומרים לא יביא, ובית הלל אומרים יביא,

אמר רבא עלי קנים ועלי גפנים אף על גב דמְכַנְפִי להו שאוספים אותם **יחד ומזותבי ומושיבים**, פ' מניחים אותם במקום אחד. שמו"ק, **כיון דאי מדלי זיקא מברר להו כמפוזרים דמו** ואפילו לא פורקן הדות, דמסתמא לא סמכה דעמיה, סבר מנדר להו זיקא ואסורין, ואי אתנח מנא מאתמול עלייהו להכניקן שפיר דמי דסמכה דעמיה.

	ר' יהודה	ר' יוסי
סמוך לעיר בראית לה פותחת	מביאין	מביאין
סמוך לעיר בדלית לה פותחת	אין מביאין	מביאין
בתוך התחום בראית לה פותחת	אין מביאין	מביאין
בתוך התחום בדלית לה פותחת	אין מביאין	אין מביאין

שנינו במשנתנו **אזוהו קרפף וכו', אבעיא להו** רבי יוסי לקולא או לחומרא קאמר לא גרסינן, דהא מלמיה דרבי יהודה נמי מנציג לן היכי אתמרה, והכי גרסינן אבעיא להו וכו' [רש"י מביא כל הגירסא כמו שהוא לפנינו בגמ'] והכי פירושו **היכי קאמר** מתנימין פ' ר' יהודה **כל שסמוך לעיר** דינה כקרפף ומותר בה אפילו מפוזרות והוא **ראית ליה**

פותחת מפתח, שמשממר, והאי דלא תנא ליה בהדיא משום דקא סבר סתמן יש לכן פותחת, ואסתם קרפיפות אמרה למלמיה, **ואתא ר' יוסי למימר כיון ראית ליה פותחת** לא צעין סמוך ו **אפילו בתוך תחום שבת נמי** וממילא דאי לית ליה פותחת צעין סמוך, ואשמרי בהכי, מדתנא שריתא בשאין סמוך בפותחת, מכלל דסמוך בלא פותחת נמי שרי, ומיקל בחרמי, דרבי יהודה צעי מרוויסו, ורבי יוסי סבר במדא סגי, בליוו שמהא שם,

או דלמא..

	ר' יהודה	ר' יוסי
סמוך לעיר בראית לה פותחת	מביאין	מביאין
סמוך לעיר בדלית לה פותחת	מביאין	אין מביאין
בתוך התחום בראית לה פותחת	אין מביאין	מביאין
בתוך התחום בדלית לה פותחת	אין מביאין	אין מביאין

או דלמא הכי קאמר **כל שסמוך לעיר** דקאמר תנא קמא צהכי תנא טעמיה כיון דהוי סמוך **בין ראית ליה פותחת בין דלית ליה פותחת, ואתא ר' יוסי למימר** הטעם תלוי בפותחת, צין סמוך צין רחוק, והכי קאמר כל שנכנסים לו בפותחת הוא דמוחר **אפי' בתוך תחום שבת** ואפילו הוא בתוך תחום שבת, דלא מחלי טעמא בסמיכה כלל ודוקא ראית ליה פותחת אבל לית ליה פותחת אפילו סמוך לעיר נמי לא?

	ר' יהודה	ר' יוסי
ממה שאומר ר' יוסי כל שנכנסין לו בפותחת, משמע דלר' יהודה מותר אפילו כשאין לה פותחת, ור' יהודה אומר בפירוש שרק סמוך לעיר מותר.	מבדאמר כל שנכנסין לו בפותחת ואפילו בתוך התחום לאשמועינן דלא צעי פותחת אלא למשרי שאין סמוך	
סמוך לעיר בראית לה פותחת	מביאין	מביאין
סמוך לעיר בדלית לה פותחת	מביאין	מביאין
בתוך התחום בראית לה פותחת	אין מביאין	מביאין
בתוך התחום בדלית לה פותחת	אין מביאין	אין מביאין

ח"ש מדיקתני **ר' יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותחת ואפילו בתוך תחום שבת ש"מ רבי יוסי תרתי לקולא קאמר** כלומר מדריכי יוסי נשמע דרבי יהודה, דלאו מרוויסו צעי, ורבי יוסי בחרמי אקיל, דמכשיר צמוקן בלא פותחת, וצפותת בלא סמוך,

אבני חן למסכת ביצה

דף ל"א ע"ב

גמ': והאמרת רישא אין מבקעין כלל [סכריה] דטעמא דמתניתין לאו משום מוקצה תנא דרישא אין מבקעין ענין, אלא משום מלאכה וטרחא, והכי קאמר אין מבקעין ענין לא מן הקורות הנשברים מערב יום טוב ועומדין להסק, ולא מן הקורה כו', וזו ואין נריך לומר זו קמני, והיינו דמוציגין והאמרת רישא אין מבקעין כלל, והדר תני דקופין שרי?

[באמר י"ט של ריא"ש] אמר רב יהודה אמר שמואל חסורי מחסרא והכי קתני וטעמא דרישא משום מוקצה אין מבקעין מן הסוואר של קורות המושכות לארץ, של צנין ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט ואף על גב דהשתא להסקה קיימא, דין השמשות לאו להכי קיימא, אבל מבקעין מן הקורה שנשברה מערב יו"ט וכשהן מבקעין אין מבקעין לא בקדרום ולא במגל ולא במגרה אלא בקופיין,

תניא גמי הכי כשמואל, דטעמא דמתניתין משום מוקצה אין מבקעין עציץ לא מן הסוואר של קורות ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט לפי שאינו מן המוכן.

קדרום = אסור בצד הנקבות, אבל בצד הזכרות הרי הוא בקופיין ומותר, וגם אם יש לו זכרות ונקבות, צד הזכרות הוא מותר.
קופיין = אסור בצד הזכרות, אבל בצד הנקבות הרי הוא בקדרום ואסור, וגם אם יש לו זכרות ונקבות, צד הנקבות שלו אסור.

שנינו במשנתנו ולא בקדרום, אמר רב חיננא בר שלמיא משמיה דרב לא שנו אלא בנקבות שלו בראש הרבה שקוצין זו העץ לרסנו, דמי למלאכת אומן אבל בזכרות שלו בראש הקצה, שמבקעין זו עץ מותר, פשיטא בקופיין תנן וקופין כולה זכרות היא?

מהו דתימא ה"מ קופיין לחודיה, אבל קדרום וקופיין אימא מגו דהאי גיסא אסור האי גיסא נמי אסור קמ"ל,

ואיכא דמתני לה לא דרב חיננא אסיפא דמתניתין, ונאמריה דהא דמתני לה לא דרב חיננא אסיפא, היו עושין לקופין זכרות ונקבות, כמו שעשו כלי אומן שקורין צידגוא"ה (צ"ל צידגוא"ה) סבין לחתוך עורות) אלא בקופיין, אמר רב חיננא בר שלמיא משמיה דרב לא שנו אלא בזכרות שלו אבל בנקבות שלו אסור, פשיטא ולא בקדרום תנן משום דכילו נקבות, וממילא שמעין דכי שרי קופין משום זכרות הוא דשריה?

מהו דתימא ה"מ דאשר קדרום לחודיה, דכיליה נקבות ואינו עשוי לבקע אלא לכלי אומן אבל מי שיש לו שני ראשין קופיין וקדרום אחד וזכרות בקופיין ואחד נקבות בקדרום אימא מגו דהאי גיסא שרי האי גיסא נמי שרי דמוכחא מלמא דלכקע הוא, וכי היכי דהאי גיסא שרי האי גיסא נמי שרי קמ"ל.

מתני': בית שהוא מלא פירות ונפחת מאליה נוטל ממקום הפחת ולא

דשמעין לרבי יהודה דקאמר כל סמון לעיר דמשמע דין דלית ליה פותחת דין דלית ליה פותחת, ואמר ליה רבי יוסי כל שיש לו פותחת אפילו הוא צמח התחום, ואי סמון לא בעי פותחת,

דאי רבי יוסי צפותת תלא טעמא, דאפילו הוא סמון בעי פותחת לא היה ליה לסימין ואפילו צמח תחום שבת, אלא הכי הוה ליה למימר רבי יוסי אומר כל שנכנסין לה צפותת, דכיון דהוה תני "כל" הוה משמע דלריך פותחת סמון או רחוק, למא לי דסיים ואפילו צמח תחום שבת, אלא [המלה "אלא" ליתא ברפום ו' אבל אולי הוא טעות שם] לאשמעינן דלא בעי פותחת אלא למשרי שאין סמון,

ורבי יהודה דאמר כל שסמוך דלא בעי תרמי דלא בעי בסמוך גם פותחת נמי מרישא דרבי יוסי שמע מינה, מדנקט כל שנכנסין לה צפותת, כיון דכולהו פותחת אית להו פ' אי אמרת דר' יהודה בעי פותחת גם בסמוך, הכי אציעא ליה למתני רבי יוסי אומר אפילו צמח תחום שבת, ולמה חוזר ואומר כל שנכנסין לו בפותחת.
ש"מ,

אמר רב סלא אמר רבי ירמיה, הלכה כרבי יוסי להקל.

מתני': אין מבקעין עציץ לפי סוגיא של גמרא היא מתפרשת לא מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט,

ואין מבקעין לא בקדרום סמס קדרום עשוי כמין כלי אומנות שעושין זו אוכפות וסרגות, שקורין אישי"ש והוא מין סבין חזק שחותר רק מצד אחד והוא כלי אומנות שחותרין בה עורות, וגם עשוי לקצוץ עציץ, שיש לו נקבות, דהיינו סבין אריך.

יש שעשו כעין כלי האומן שקורין צידגוא"ה (צ"ל צידגוא"ה besagud) כלי לחתוך עורות, שראשו הקצר אולי הפירוש pointy דומה לקדרומות שלנו ובה יכול לבקע עציץ, וראשו השני דומה לכלי אומני אוכפות וסרגות [שני לשונות של saddles] הסוסים שיש לו סבין חד.

ובדשעסמרו פ' קדרום. hachet with a pointed and a broad side, ודברתי עם הרב שאול דייטש שליט"א ואמר לי שהתמונה של קדרום בגמ' שמו"ץ אינה מדויקת שהוא תמונה של כלי מלאכה ולא סבין של בשר או של עציץ.

ולא במגרה שי"ג (משור) זע"ג, כעין סבין מלאה פנימיות וממהר לקח זו עץ, וכלי אומן הוא ולא במגל דוליייר"א (סבין, מגל) או שרפ"א (מגל, סבין), וכולן כלי אומן הן, וגרסה נעשה זו מלאכה, לפיכך אסור,

אלא בקופיין סמס קופיין הוא סבין של קצבים, דומה לקדרומות שלנו שאין כלי אומן [ולפי' לשהן זה אין לו אלא צד אחד וזכרות וזה לפי הלשון הראשון בגמ'], ויש שעושין זו שני ראשין, והשני דומה קצת לקדרום האוכפות כדשמעין מיניה בגמרא [וזה לפי לשון השני בגמ'], ומיהו, סתמיה לאו למלאכת אומן הוא,

ונמצא שקדרום מגרה ומגל הם כלי אומן ואין מבקעין בהן עציץ, אבל קופיין אינה כלי אומן ובו מותר לבקע עציץ.

אבני חן למסכת ביצה

דף ל"ב ע"א

הוא שמואל דאמר לעיל דאפילו ביום טוב אינו מפקיע דאמר כי האי תנא דאמר נמי בחומות שבקרקע, דאפילו ביום טוב אין מפקיע דתניא חומות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך, אחד שבת ואחד יו"ט, ושככלי בשבת מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך, ביום טוב מתיר ומפקיע וחותר,

תרצת לך רישא דמלמא דשמואל בחומות שבקרקע, דמסייע ליה האי תנא אלא סיפא קשיא דאמר שמואל וכל כלים אפילו בשבת מחיר ומפקיע ומוחק, והאי תנא מני וכל כלים, בשבת מחיר אבל לא מפקיע ולא חותך?

הא מני ר' נחמיה היא כלומר לעולם מותר להפקיע ולחמך, דאין בהם משום סמירה, ולהאי תנא גופיה, אם יכול להפקיע ולחמך בידו שרי, והא דקאמר משום טלטול סבין קאמר # [וצ"ע שצריך סבין לחתוך, אבל להפקיע אין צריך סבין? וראה ר"ח לעיל שפירש מפקיע על החומות ולא על החבל ואולי לזה צריך בלי], ורבי נחמיה הוא דאמר צערוצין (לה, א) כל הכלים אין ניטלין אלא דרך תשמישן אפילו מרוד ואפילו טלית אין ניטלין אלא לנזקך תשמיש שכן מיוחדין לו, וסבין לאוכלין הוא דמיוחד, ולא לחומות, ובהא לא סבירה ליה לשמואל כוונתה,

אי רבי נחמיה לא הכי - דרבי נחמיה הוא מאי איריא שבת אפילו יום טוב נמי? וכי תימא שניא ליה לר' נחמיה בין שבות שבת דטלטול שבות הוא, ולא החמיר בטלטול יום טוב כגשל שבת לשבות יום טוב, ומי שניא ליה והתני חדא מסיקין בכלים דגני טלטול (נמי. רש"י) יניהו, ומטלטלין נמי להסיקן ואין מסיקין בשברי כלים [וזה מוקי בר' יהודה דאסור משום מוקצה], ותניא אידך מסיקין בין בכלים בין בשברי כלים [וזה מוקי בר' שמעון דלית ליה מוקצה] ותניא אידך אין מסיקין לא בכלים דאין ניטלין אלא לנזקך תשמישן ולא בשברי כלים וכל שכן בשברי כלים דנולד הוא? ומשני לא קשיא הא ר' יהודה הא ר"ש הא ר' נחמיה והא לא בכלים ולא בשברי כלים רבי נחמיה הוא, ומנעמא רבי שמעון, וקמיימא רבי יהודה, ושמע מינה ביום טוב אמר רבי נחמיה, דהא הסקה ביום טוב קאי?

תרי תנאי ואליבא דר' נחמיה חד אמר ברייתא דלעיל חומות שבקרקע שני ליה שבות שבת משום יום טוב, וחד אמר ברייתא זו דאין מסיקין וכו' לא שני ליה.

מתני': אין פוחתין hollow out אויסהוילען את הגר לטול אחד מן הציצים של יוצר, ולתחוב אגרופו לתוכו, לחקוק נד קרויזי"ל (מנורה) בלעז מפני שהוא עושה כלי, ואין עושין פְּחֻמִּין ליקח הגחלים מן האש קודם שנגעשין אפר, דאינו נמי כלי יניהו לנזרפי זה ביום טוב ולר"ן אסור משום מכבה. יבין, ואין חותכין את הפתילה ופמילה נמי כלי היא להדלקה, שצריכה עשייה [ומיקון. רש"י] ר' יהודה אומר חותכה באור בצידך לב' נרות, נותן הפתילה בב' מנורות ומדליק הפתילה באמצע, דלא מוכח דמכיון לחקוק מנא, רק להדלקה. יבין, בגמרא מפרש מאי שגא אור מסקין.

גמ': מאן תנא דפחיתת נר מנא הוא קודם שצריכ צדקש? אמר רב יוסף ר' מאיר היא דתניא כלי חרס מאימתי מקבל טומאה משנגמרה מלאכתו חקיקת דברי ר' מאיר, ר' יהושע אומר משיצרפו משחזקו על ידי צירוף האור בכבשן מנרף בלשון חכמים מחוק ומקשה כלי חרס וכלי מתכות צדק המחזקו,

אמרין מוקצין מחמת איסור הן, דאין יכול לפתח ביום טוב, ואסא דעמו מינייהו, דכיון דלא הוה פחיתמו איסורא דאורייתא, כדמוקמינן לה באוירא דלגני לאו מוקצה יניהו, כדאמר גבי טבל בשליה פקקין ביה (ג, ד) שהוא מוכן אלל שגם, שאם עבר ומקנו ממון ר' מאיר אומר אף פוחת לכתחלה ונוטל כדמפרש טעמא בגמרא.

גמ': אמאי והא קא סתר אהלא? אמר רב נחומי בר אדא אמר שמואל באוירא דליבני סדור של אבנים, בלא טיט,

איני # קרשית הגמ' הוא שהגם שאין כאן איסור בונה, אבל יש כאן איסור מוקצה והאמר רב נחמן הני ליבני דאיייתור מבנינא שנשתמרו לו לאחר שגמר בנינו שרי לטלטליניהו בשבתא הואיל וחזי למזוגא עלייהו דמעמא לאו לבנין קיימי, אלא למזוגא עליהו, ותורם כלי עליהו, שרגיניהו סדרן זו על זו ודאי אקציניהו גלי דעמיה שמקצין לבנין, ואסור לטלטליניהו, וממנינן נמי נחסר מדרבנן, שהרי מטלטלין?

אמר רבי יורא ביו"ט אמרו המיר רבי מאיר כיון דמדרבנן הוא דאסור פ' שאין כאן איסור בונה אלא מוקצה שהוא מדרבנן, ומשום שמחת יום טוב שרי, שהרי מותר בו אוכל נפש, אבל לא בשבת משום טלטול כרב נחמן,

תניא נמי הכי רבי מאיר אומר אף פוחת לכתחלה ונוטל, ביו"ט אמרו אבל לא בשבת,

אמר שמואל חומות פדמזורי"ש (סגורים, חתומים) שבקרקע כגון דלתות פתחי צורות ומערה, הסגורים בקשרי פלסים מתיר את הקשר, דהא לאו קשר של קיימא הוא, שהרי להמיר תמיד הוא עשו אבל לא מפקיע החבל, לסמור עצמות וגדילתו, [אבל לא מפקיע את החומות עצמן. ר"ח] ולא חותך דהא סמירה היא, ויש סמירה צננין של קרקע, שבכלים כגון חיצה הנעולה על ידי קשר חבל מתיר ומפקיע וחותר דאין סמירה בכלים, אחד שבת ואחד יו"ט,

מיתיבי שנינו בברייתא חומות שבקרקע בשבת מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך ביום טוב מתיר ומפקיע וחותר אלמא חומות הקשורים אין בהן משום סמירה מדאורייתא, וכשת מדרבנן הוא דאסור, ושמואל אסור בקרקע להפקיע ולחותר אפילו ביו"ט, והברייתא מתרת לגמרי ביו"ט?

הא ברייתא זו שמתרת לגמרי ביו"ט מני? ר' מאיר היא במשנתנו דאמר אף פוחת לכתחלה ונוטל והמשנה אינה מדברת בחומות שבקרקע, אבל ס"ד כיון שר' מאיר מיקל במשנה יקל גם בחומות ופליגי רבנן עליה ואנא שמואל דאמרי כרבנן שמתמיים במשנה, והם גם יסברו לגבי חומות שבקרקע שרק מתיר אבל לא מפקיע וחותר,

וקס"ד השתא דרבנן ור"ט דמתני' פליגי גם בחומות שבקרקע, ושמואל סבר כה"ק שבין בשבת ובין ביו"ט מתיר אבל לא מפקיע וחותר, והברייתא דסבר חומות שבקרקע בשבת מתיר אבל לא מפקיע ולא חותר ביום טוב מתיר ומפקיע וחותר אתיא כר"מ, ומי פליגי רבנן עליה דר"מ בחומות שבקרקע, והתניא מודים חכמים לרבי מאיר בחומות שבקרקע שבשבת מתיר אבל לא מפקיע ולא חותר, ביום טוב מתיר ומפקיע וחותר וזה ממש סדרי הברייתא, ונמצא שבין רבנן ובין ר"מ סברי כמו הברייתא, וא"כ כמאן סבר שמואל?

אבני חן למסכת ביצה

צין (ציר) [צנים] צין בלור,

חושבא פחם, הממשך אורה, כשהיא נעשית בראשה פחם מעצירה.

תני בר קפרא ו' דברים נאמרו בפתילה דיום טוב ג' להחמיר וג' להקל, להחמיר אין גודלין אותה לכתחלה ביו"ט פ' כששורה עבד בלי מאיר, ואין מהבהבין אותה באור, ואין חותכין אותה לשנים,

להקל ממעכה ביד מקון כללמר יד הוא, אם היא גדולה ושורה והיא נסה ביותר ממעכה כדי שתהא דקה. מאיר, וישורה בשמן אע"פ שאינו רוצה להדליקה עכשיו. מאיר, וחותרכה באור בפי שתי נרות ולא תנא מוחטין את הפתילות דלא תני הכא אלא מויו בפתילה נופה. מאיר,

ואמר רב נתן בר אבא כיון שהביא מאמר מאמורא זה לעיל מביא ממנו עוד מאמר אמר רב עתירי בבל יורדי גיהנם הם שאינן מרחמים לעשות גזקה כי הא דשבתאי בר מרינוס בב"מ י"ז ע"א הלשון שבתאי בריה דרבי מרינוס, ומרינוס זה היה תנא ומבא כמה פעמים בש"ס, # וראה שם בב"מ ששבתאי זה לא היה איש ישר כל כך [ובזה מובן הסיפור דלחלון] אקלע לבבל # מן הסתמא בא מארץ ישראל, בעא מנייתו בקש מאנשי בבל עסקא סחורה, להשמך למחית שכן ולא יחבו ליה, מווני שאל מהס מוונות מיון נמי לא זינוהו, אמר הני מערב רב קא אתו דכתיב דברים י"ג י"ח ולא דיבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפי' ונתן לך רחמים שתרסם על הבריות ורחמך, וסיפיה דקרא כאשר נשבע לאבותיך - מי שיש לו רחמים מורעו של אבות כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מורעו של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרחם על הבריות בידוע שאינו מורעו של אברהם אבינו,

ומביא עוד מאמר מאמורא זה ואמר רב נתן בר אבא אמר רב כל המצפה על שלחן אחרים [ראה קובץ הפעמון תשרי תשעב דף 60 שמביא שוה כולל גם האב המצפה לשלחן בנו עיי"ש מאמר שלם על ענין זה, ומביא שם מר' אריה לוי ז"ל לפרש ונא אל תצריכני וכו'] לא לירי מתנת בשר ודם ולא אמר לידי אדם, שוה קאי על בניו] עולם חשך בעדו כנגדו, כמו שנת צעדו (איז א) כלומר חשך פרום לפניו, הכל עליו כחשך שנאמר איוב טו גורד הוא ללחם איה, ידע כי נכון בידו מומן אצלו יום חשך יודע הוא בעצמו שיום החושך יהיה נכון ומתקיים בידו, רב חסדא אמר אף חייו אינן חיים,

ת"ר ג' חיייה אינם חיים ואלו הן, המצפה לשלחן חברו, ומי שאשתו מושלת עליו, ומי שיסורין מושלין בגופו, ויש אומרים אף מי שאין לו אלא חלוק אחד אין יכול לכספו וכנים מזעזעין אותו, ות"ק? אפשר דמעין במניה מפלה את כליו מן הכנים.

א"ל אביי ממאי דקפידא ליה לרבי מאיר כנר כשאר כלי חרס דלמא עד כאן לא קאמר ר' מאיר התם דמקבל טומאה משנגמרה קודם שצרפה בכבשן אלא דחוי לקבולי ביה מירי בשלמא שאר כלי חרס גדולים הם, ואם אינן ראויין למים וליין ולדבר לא מפני שמממן חזו מיהו לדבר יבש, כגון פירות, אבל הכא נר קטן הוא, וכי לא חזי למלתיה למאי חזי? ומשי חזי לקבולי ביה פשיטי,

איכא דאמרי אמר רב יוסף ממתינן דקמני פחיתת הנר מנא הוא ר' אליעזר בר' צדוק היא דלמר לפני תקיקה לאו מנא הוא, אכל תקיקה משוי ליה מנא דתנן אלפסין חרניות מפרס לקמן קערות של בני עירות, שאינן בני כרכים גדולים, ואין מקפידין על כלים גאים, ומשנספטה הקערה של חרס אולכין זה בשר, ואין ממתינן עד שמתחקה ותגדף נכשן טהורות באהל חמת דלגגי אהל המת בעינן מוך לכלי חרס, דכתיב וכל כלי פתוח (במדבר יט) משמע דיש לו פתח, וכן לכל טומאת מגע וטומאות במשא הוב שהיז מטמא כלי חרס בהסע, דנפקא לן בתורת כהנים מוכל כלי חרס אשר יגע בו היז וגו' (ויקרא טו), ודרשין התם זה הסע, וסיון דמטמא ליה הסע מאבראי לא בעי מוך, וקסבר תנא קמא כלי יניאו, הואיל ומשתמשין בהן כמות סהן הלך מקבלין טומאה בדבר הראוי לטמאן, ר' אליעזר בר' צדוק אומר אין להם שום טומאה, דלאו כלי יניאו אף טהורות במשא הוב לפי שלא נגמרה מלאכתן חקיקתן, הא נחקרו מטמאות, מדאפלוג באלפסין אלמא לרבי אליעזר חקיקה משויא להו מנא,

א"ל אביי דלמא עד כאן לא קאמר רבי אליעזר ברבי צדוק התם אלא דחוי לקבולי ביה מירי משנתקן, ומיהו, קודם חקיקה לא, דקופין לימקא אבל הכא למאי חזי? לקבולי ביה פשיטי,

תנו רבנן אין פוחתין את הנר, ואין עושין אלפסין חרניות ביום טוב, רבן שמעון בן גמליאל מתיר באלפסין חרניות, מאי חרניות? אמר רב יהודה ערניות, מאי ערניות? אמר אביי צעי חקלייתא,

ואין עושין פחמין פשיטא למאי חזי? תני רבי חייה לא נצרכה אלא למוסרן לאוליידין ממתינן ומתנאות לבו ביום ואף על גב דלגדוך יום טוב הן עושין אפ"ה אסור, ובו ביום מי שרי להסם, והלא גזרו על הכהנים במסכת שבת (מ, א) ואפילו הוסימו מצעדו יום, וכל שכן להסם ממין לא הותר מעולם? כדאמר רבא להזיע מכנים הפחמים למוסר, וכני אדם נכנסין ומויעין, וקודם גזרה שגזרו על היעיה נשנת משנה זו, הכא נמי להזיע וקודם גזרה.

שינוי במשנתנו ואין חותכין את הפתילה לשנים, מ"ש בסבין דלא

דף ל"ב ע"ב

דקמתקן מנא אחת הימה, ועשה אותה שמים באור נמי קא מתקן מנא? תני ר' חייא חותרכה באור בפי שתי נרות וטון שני ראשיה במוך שמי נרות, אם תריך להדליקן כאחת, ומדליק בלמנא, דלא מוכח דלתקוני מנא מכיון, אלא להדלקה בעלמא,

אמר רב נתן בר אבא אמר רב מוחטין את הפתילה ביום טוב מאי מוחטין? אמר רב חנינא בר שלמיא (משמיה דרב) לערויי להסרי

אבני חן למסכת ביצה

הכא ליכא גג,

א"ל רבה זוטא לרב אשי אלא מעתה בנה אצטבא כסא של בנין לבנים וטיע ביו"ט דלא עבדי אהלא הכי נמי דרשוי? א"ל התם בנין קבע אסרה תורה, בנין עראי שאינו להמקיים לא אסרה תורה, וגזרו רבנן על בנין עראי משום בנין קבע, והכא גבי בית הכסא מושום כבודו משום כבוד הנביות לא גזרו ביה רבנן,

אמר רב יהודה האי מדורתא היסק גדול שעושין לפני שרים כדרך בנין, עושין לו כתלים מארבעה רוחות, וסודרין עזים למעלה, ודומה לאלה, ובפרש אך מותר לעשותו ביו"ט מולמעלה למטה להתחיל מחלה מן הגג, ואחר כך יסדרו תחתיו עזי הכתלים שרי, מולמטה למעלה לסדר העזים של כתלים מחלה לעשות עליהם הגג אסור שדרך בנין הוא [דברי רש"י הם לא על סדר הגב].

דף ל"ג ע"א

וכן ביעתא ציגים גסות [שידיו לכל הפחות טפח. מנחת שלמה] הנחומות על פי כלי חלול, כעין טרפז"ד tripod (הצובה) או על האסקללה, אין מושיצין את הכלי מחלה ואחר כך יסדר עליו, אלא יאחזו בידו (וישיב הציגה) [וישים ציגים. ד"ם] עליו, ואחר כך ישיב הכלי על הגלגלים, שלא יעשו כסדר בנין וכן קדרה שמושיצין על שפי חציות, לא יקיפנה מחלה ואחר כך ישיב הקדרה עליהם, אלא העליונה יתלה באויר ויאחזנה בידו, ויסדרו החציות תחתיה סביב וכן פוריא מעות השרים שפורקין אותן ומחזירין לא חוקק הכרעים מחלה לתת הארוכות ככרעים, ואחר כך יפרס העור למעט שעוכבין עליו, אלא פורס העור מחלה, ויאחזוהו בני אדם ידיהם, ואחר כך יביאו הארוכות ויקשרו הרגועות של עור בהן, ואחר כך יקפו הכרעים ויתנו הארוכות לתוכן וכן חביתא חציות שמסדרים באויר, ומושיצין אחת על גבי שמים,

שנינו במשנתנו ואין סומכין את הקדרה בבקעת, וכן ברלית, ברלית ס"ד ומי וזה הסומך קדרה גדלה, והלא משגר? אלא אימא וכן הרלית אין סומכין אותו בבקעת, תנו רבנן אין סומכין את הקדרה בבקעת וכן הרלית, לפי שלא נתנו עצים אלא להסקה, ורבי שמעון מתיר דלית ליה מוקפה,

שנינו במשנתנו ואין מנהיגין את הבהמה במקל ביו"ט ור' אלעזר בר' שמעון מתיר, לימא ר' אלעזר בר' שמעון כאבוה סבירא ליה דלית ליה מוקפה? לא בהא אפילו ר' שמעון מודה כלומר, הך פלוגמא לאו במוקפה היא, ואפילו רבי שמעון מודה כמא קמא דאסור [להו. ד"ם] [ור' אלעזר בנו חולק עליו] ולא משום מוקפה, אלא מושום דמחזי כמאן דאזיל לחנגא [פ' ואיפ' יחד המקל לשם כך אסור, דלאו משום מוקפה הוא. מנחת שלמה] [וכן הוא בשבת ז"ד ע"א] נראה כמוליכה [ממקום. ד"ם] למקום שהוא צריך להנהיגה הרבה, כגון למכור בשוק, [חנגא פ"י] מחול, ועל שם שני אדם סובבים והולכים בשוק כעין [נשים הסובבות. ד"ם] כמחולות, קרי ליה חנגא.

חזרא bambo ענף עץ שהוא חד כקוף, ורצוי לתקנו בצלי כמין שסוד וללנות בו רב נחמן אסר ביום טוב, משום דמוקפה (גינה) [הוא. ד"ם] לנטול, שלא עשאו לכלי מבעוד יום ורב ששת שרי, ברטיבא שאינו ראוי לנטולו אפילו להסקה כולי עלמא לא פליגי דאסור כי פליגי ביבשתא, מאן דאסר אמר לך לא נתנו עצים אלא להסקה ואף שהוא מוכן להסקה אינו מוכן להשמיש אחר, ומאן דשרי אמר לך מה לי לצלות בו למחצו למוכו כשפור מה לי לצלות בגחלתו הרי ראוי לנטולו

ואין גורפין תנור וכירים הם נפל למוט מן הטפל והטיח אין גורפין אותו דמתקן מנא הוא, ואחרי כדנן דאמרי מכשירי אוכל נפש אסרי [והו"ל טלמול מוקצה בתבם, אבל לרש"י שהטעם משום מתקן מנא הו"ל מתניתין דלא כהלכתא דקו"ל בר' יהודה דמכשירי אוכל נפש מותר לתקן. יבין], אבל מכבשין משיצין את האפר והעפר שיהא חלק, משפילו ומשווהו שלא יגע צפת שמדונקים בדפנותיו ושרפו, מכבשין פרימצר"א (לכבוש),

ואין מקיפין שתי חביות של חרם. יבין, מקרבין זו אל זו כמו (אין) מקיפין בריאה (חולין ג, ה), וכמו לתרום שלא מן המוקף (גיטין ל, ז) היינו סמוך, וכמו מקפת וקורא לה שם (גדה עא, ז) לשפוט להשיב עליהן את הקדרה כל הושגת קדרה על האור קרי שפיתה, כשאין לו כלי גדול שקורין טרפז"ד tripod, או שאין לו כירה של חרם חלולה, ואסר לה משום דדמי לבנין, ומדרבנן, משום דמתחזי כאהלא, ואין סומכין את הקדרה בבקעת קסבר לא נתנו עזים אלא להסקה, לפיכך מוקפין הן אלל כל תשמיש, וכן ברלית השמא משמע וכן אין סומכין קדרה גדלה, ועגמלא פריך עליה,

ואין מנהיגין את הבהמה במקל ביום טוב ברשות הרבים, השמא קא סלקא דעתך משום דאין משתמשין בעצים שלא נעשו כלי מערב יום טוב, דלא נתנו אלא להסקה, ורבי אלעזר בר' שמעון מתיר.

גמ': מ"ט אין שוברין וכו' ואין חותכין וכו' ביו"ט? משום דקא מתקן מנא,

ותנן במשנתנו ואין גורפין תנור וכירים, תני רב חייא בר' יוסף קמיה דרב נחמן ואם אי אפשר לאפות אלא אם כן גורפו מותר כרבי יהודה,

דביתהו דר' חייא נפל לה אריחא חצי לבינה, ונמק מכותל התנור בתנורא ביזמא טבא, אמר לה ר' חייא חזי דאנא רפתא מעלייתא בעינא כלומר גרפי התנור [ובעין לשון זה לעיל כ"ט ע"ב],

א"ל רבא לשמעיה טוי לי בר אווזא צלה לי אווז בתנור, שתטריהם היו קטנים, ופיהן למעלה ותולה הצלי למוט, וסותם פיו, והוא נצלה ואודהר מחירוכא שלא יתחך, כלומר גרף את התנור שלא יהא צו בשוליו דבר גבוה כמו אריח או אפן שהוסק בתנור, שנוגע בצלי ושורפו,

א"ל רבינא לרב אשי אמר לן רב אחא מהוצל דמר רב אשי שרקין ליה תנורא ביומא טבא עבדי אדוני עמין סביבות כסוי פי התנור צטיע, שלא ילא חומנו כשהצלי במוט, שהרום קשה לצלי [וכ"ה שבת י"ח ע"ב], ומימה לן מלמא, משום דגבול טיט חולדה דלישה הוא, אמר ליה אנן ארקתא דפרת סמכין על שפתו של פרט אנו נסמכים בדבר, שאין אנו צריכים לגבול טיט, ששפת פרט טיט מנוגל הוא, והנ"מ הוא דצייריה מאתמול עשה צו סימן, ונמקן לצד אחר, אמר רבינא וקטבא שרי לגבול ולטוט בו, דלאו בר גבול הוא.

שנינו במשנתנו ואין מקיפין שתי חביות, אמר רב נחמן אבנים של בית הכסא אבנים גדולות שמגדדין אותן להיות כמין מושב חלול, ויושיצין עליהם בשדות במקום המיוחד לצית הכסא מותר לצדדן ביום טוב,

איתיביה רבה לרב נחמן אין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדרה? אמר ליה שאני התם משום דקא עבדי אהלא שיש לו גג, אלל

אבני חן למסכת ביצה

לעשותו גמלת וזילה צה,

איכא דאמרי ביבשתא כולי עלמא לא פליגי דשרי, כי פליגי ברכיבתא מאן דאסר דלא חזי להסקה, ומאן דשרי אמר לך הא חזי להיסק גדול [בעין זה לעיל ב"א ע"ב],

והלכתא יבשתא שרי רביבתא אסור הך הלכתא אליבא דמאן דאית ליה מוקצה אקבע, אבל אגן כרבי שמעון סבירא לן, בין במוקצה בין בדבר שאינו ממכין, וכרבי יהודה במכשירי אוכל נפש וכו' שרי בין חורף, בין סמיכת קדרות והקפת חציות ומדורכתא וקדירה, וכל האמוראים שאסרו את אלו למעלה מלמדי דרב הוי, ורב סבר לה כרבי יהודה במוקצה, ואגן קיימא לן כרבי שמעון,

פירש רש"י הך הילכתא אליבא דאית ליה מוקצה איקבע, ואגן כרבי שמעון דמתיר ק"ל, וה"ר אלפסי שפ' רביבא אסור משום מוקצה לדירה נוחא דאיהו פסוק לקמן שילחי מבילתין דק"ל בר' יהודה במוקצה ביו"ט. רא"ש,

דרש רבא דכרבי יהודה סבירא ליה [אבל התוס' כתבו שאף ר"ש מורה בזה דאסור משום דהוי בתקוני מנא] **אשה לא תכנס לדיר העצים ליטול מזהן אור** [גור עין שגורפים בו את התנור ומפכים בו את העצים והנחלים. מלון עברי] עץ לעשות אור לתנור פורגין' (מכשיר לנער בו את האש) צלעו, וטעמא משום דלא נתנו אלא להסיק אלא אם כן נעשה כלי מצער יוס, ואוד שגשבר דיוס טוב **אסור להסיק ביו"ט לפי שמסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים**,

למימרא דרבא בר' יהודה סבירא ליה דאית ליה מוקצה, והא אמר ליה רבא לשמעיה [ראה צ"ח] **טוי לי בר אוזא ושדי מעיה לשונרא השלך בני מעיס לחמול, ולרבי יהודה אסור לטלטלו ולתמו לחמול, דמאחמול מוכן לאדם היה ולא לכלבים, דקאמר** [ותנן לר' יהודה. ד"ם] **אם לא היתה נצילה מערב שבת אסורה** [וראה תוס']?

התם כיון דמסרחי אם יניחם לצורך מחר, והיוס לא היה צריך להם, מאחמול דעתיה עלויה להשליכם לחמול.

מהני': ר' אליעזר אומר נוטל אדם קיסם משלפניו ממה שלפניו בבת לחצוין בו שיניו ליטול גשר החוצץ בין שני בורגין' (צ"ל פורגין') לחצוין שינים) צלעו, ומשלפניו לאו דוקא, דלרבי אליעזר אף מן הסגר נמי, [דהא אמר. ד"ם] כל מה שצחק מוכן הוא, ורישא לא אלא לאשמועינן אלא הימר טלטול ע"ס אף שלא להסקה, דאפלוג רבנן צה דלקמן בבביתא בגמרא, והא דנקט משלפניו משום רבנן [דאפליגי ואמרי אפילו. ד"ם] משלפניו להדליק א"ן, לחצוין לא **ומגבב** דקין [ק'שין מן הסגר ומדליק בהן מן החצר ומדליק, שכל מה שצחק מוכן הוא, וחכמים אומרים מגבב משלפניו ומדליק אבל מן הסגר לא, הואיל ודקין הן ועורם לקושטן מאחמול לאו להכי קיימי, ודקאמר נוטל קיסם לחצוין שני (מאחמול) [משלפניו. ד"ם] אגן אית לן דאף משלפניו לא יטול אלא להדליק, דלא נתנו [אלא] להסקה, ובתמרי פליגי [והתוס' כתבו דטעמא דחכמים משום גזירה שמה יקבום, וכן נמי מסיק בגמ']],

אין מוציאין את האור משום דמוליד לא מן העצים, ולא מן האבנים, ולא מן העפר קדקע קשה כשחופרים אותה מוילאה אור [צפייע בקר או צאן מטמין בעפר וכשמרקיבין יוצא מזהן אור. ר"ן] בעין גריגשתא שלנו ממקום מחפורת שלה **המחפורת** מין ארמה

ארומה, וביבמות ק"ו ע"ב פרש"י ארזיל"א פְּמַעְעָה האדמה פ' בעובי האדמה מלכים א' ז' מ"ו מתרגמין בגריגשתא דארעא אבל בתרגום שלנו מתורגם בעובי גריגשתא, ובע"ז ל"ח ע"ב גם פרש"י ארזיל"א] **ולא מן הרעפים, ולא מן המים** נומים מים בכלי זכיות לצנה, ומוטנו צממה כשהשמש חם מאד, והזכיות מוילאה שלהבת, ומציאין נעורת (ומגישים) [ומגישים. ר"ן] זכוכית והיא צוערת, כך שמעתי בפיוט (יוזר) [אחד. ד"ם] שסד אחד מגאזי (לומצנדיא"ה) [לומצנצנדיא"ה ר' שצמי דוולו הרופא ז"ל. ד"ם], ואין מלבנין את הרעפים באור לצלות בהן ונגמרא מפרש טעמא:

נב': **אמר רב יהודה**

דף ל"ג ע"ב

אוכלי בהמה פ' מאכל בהמה כגון קש ועלי קנים אין בהן משום תקון כלי ומותר לקטוס ולתקן קש של שזלין בשבת לחצוץ שני,

איתיביה רב כהנא לרב יהודה מטלטלין עצי בשמים להרית בהן, ולהניף בהן ווכטלי"ר (צ"ל ונטלי"ר) להניף בבניפה, לאוורד, משום הכלל לחוליה, ומוללו בין אלבעטיו, להוציא ריחו ומוריה בו, ולא יקטמנו להרית בו שהא מקום הקטומה לת וריחו נודף, גזירה דלא לימי לקוטמו לחצוץ בו שני, דהתם כלי משוי ליה, ואיכא איסורא דאורייתא, ואם קטמו פטור דאינו לשם כלי (אבל אסור. רש"ש), לחצוין בו שיניו לא יקטמנו ואם קטמו חייב חטאת בשבת, ויש ע"ז בשמים שהן אוכלי בהמה, ואפילו הכי חייב?

א"ל רב יהודה **השתא פטור אבל אסור קא קשיא לי** כלומר משוזה גדולה חזרת להשיני, אם מלאת ברייתא אומרת לחצוץ בו שני פטור אבל אסור אף היא היתה משוזה לדברי, שאני אומר מותר למחלה חייב חטאת **מבעיא** וכל שכן שהצלת לי חיוצ טעאת? [ר"ל אפילו תנא פטור אבל אסור ר"ל דמשבשתא היא, כ"ש דקתני חייב לריבא מ"ד הכי אלא ודאי ברייתא משבשתא היא. מהר"י אבוחב],

אלא אבל אינה משוזה ד **כי תניא ההיא בקשין** צע"ז בשמים קשין, שאין ראויין למאכל בהמה,

קשין בני מלילה נינהו? חסורי מחסרא והכי קתני מוללו ומוריה בו **קוטמו ומוריה בו** ואפילו למחלה, דהא אף לחצוץ בו שני שרי, אלא אורחא דמילתא נקט, שאין דרך רבין לתקן לחצוץ, **בר"א ברכין, אבל בקשין לא יקטמנו ואם קטמו פטור** (אבל אסור. רש"ש), לחצוין בו שיניו לא יקטמנו קשין ואם קטמו חייב חטאת,

תני חדא קוטמו ומוריה בו, ותניא אידך לא יקטמנו להרית בו? אמר רבי זירא אמר רב חסדא לא קשיא הא ברכין הא בקשין,

מתקין לה רב אחא בר יעקב בקשין להרים צו **אמאי לא** [יקטמנו להרית בו] מי גזר רבנן כשאין מתקין לכלי, אטו ממכין, **מאי שנא מזה דתנן** [והתנן] **שובר אדם את החבית מגופה שיש צה גרוגרות, ואוכל לאכול ממנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי** לפחות השנייה להיות לה לפה, שמהא עוד כלי פ' שלא יבטל מלחיות כלי ע"י השבירה, דרי אף שממילא היא נעשית כלי, כיון שאינו

אבני חן למסכת ביצה

מתבין מותר,

שינוי במשנתנו ואין מלבנין את הרעפים, מאי קא עביד?
אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הכא ברעפים חדשים
עסקינן מפני

דף ל"ד ע"א

שצריך לברקן אס יוכלו לקבל [ליצון], הלכך, כיום טוב לא דלמא פקעי,
ואשמכח דטרם שלא לזוך ואמרי לה מפני שצריך לחסמון
להקשות, בהסק ראשון הם מתחזקין ומתקשים, הלכך אף על גב דלזוך יוס
טוב נמי הוא, דהא [זולה. ד"ם] עליהם [דיה שורפה באש ואח"כ צולה עליה]
[ראה שבת קכ"ה ע"א מועשה טפקא רעפים שקורין טובל"ש שמסקין אותם
ואופין בהן כך שצריכים אלו רחמים], מיהו, כיון דבהסק זה נעשה כלי, אסור,

ענין חדש תנן התם נאלו טרפות דרסה או שטרפה בכותל אדס
שדרס על העוף, או שזרקו ומצטו כמותל או שרצצתה בהמה
ומפרכסת ואינה יכולה לעמוד ושהתה מעת לעת יוס אחד שלס
ושחטה כשרה,

ה"ג [ואמר ר'. ד"ם] אלעזר בר ינאי משום ר' אלעזר בן
אנטיגנוס [ר' אלעזר בן אנטיגנוס משום ר' אלעזר בר ינאי אומר אפילו
שהתה מעת לעת. ד"ם] צריכה בדיקה כי שהתה מעת לעת נמי צריכה
בדיקה לאחר שחיטה, שמא נשתצרו רוצ ללעוניה או נשצרה השדרה ונפקק
החוט שלה, או אחד משאר [סימני. ד"ם] טרפות,

ושהיה דמעת לעת אצטריך, דאי לא שהתה, אף על פי שצדקה ולא מלא סימן
טרפות טרפה, שזו היא אחת משמנה עשרה טרפות, ונקרא רסוקי אצרים,
שאצריה מתפרקין כולן, ואף על פי שאין רשע ניכר בה, וזהו סימנה אס שהתה
מעט לעת צידוע שלא נתרסקו אצריה, דקיס להו לרצנן מסיני דרסוק אצרים
אינה חיה מעת לעת, אצל שאר מיני טרפה חיה כל שנים עשר חדש,

בעא מיניה ר' ירמיה מרבי זירא, מהו לשחטה ביום טוב
מי חיישין הואיל וצריכה בדיקה ואימיליד זה רעומא, [פי' אף שבסתם בהמה
לא מחמירין שלא לשחטה שמא ימצא טרפה דאוליגן בחר רוב בהמות, אבל
כאן שנדרסה אולי אמרינן שהורע חוקתה ומשום חומר איסור מלאכה ביו"ט
לא ישחטה] מי מחזקינן רעותא גנוה, משום חש איסור מלאכה כיום
טוב [מי חיישין] דלמא משתכח טרפה ונמלא [שחיטה. ד"ם] שלא לזוך ביום
טוב כלומר משום חומר מלאכה כיום טוב,

בשלמא שאר בהמות, אף על גב דמתמרינן אנפשינן וצדיקין לאחר שחיטה
הבהמה אם היא טריפה מיהו סמיכין ארובא, ורוב בהמות אינן טרפות, הכא
מאי [זו] אחת מן ראיותי צריכה שטעו והוציאו קודם בדיקה והכשרתה. ד"ם] או לא?

אמר ליה תנינא אין מלבנין את הרעפים לצלות בהן,
והוינן בה מאי קא עביד? ואמר רבה בר בר חנה א"ר
יוחנן הכא ברעפים חדשים עסקינן, מפני שצריך לברקן
וחיישין דלמא פקעי, אלמא מחזקינן רעומא, משום חומר יוס טוב, שלא ללצנן,

ועוד הא רבא בר רב אדא ורבין בר רב אדא דאמרי תרווייהו כי
הוינן בי רב יהודה הוה מ'פ'שח אישגריי"ר [שובר ענפים] בלעו, [כשמשקף]
[משקף. רי"ף] צידו ענפים מעץ [הגדול התלוש. רי"ף], כמו ויפשמני (איכה ג) עשה לי גדר
בסעפות (נענפי). ענפי. ד"ם] עלי הער סביבות דרכי, כדי שלא אלא, כדרך שעושין בני הערים
שקורין פלישי"ן (עשיית תחום סגור על ידי גדר עצי). הוה מפשח לן - מן התלושין ויהיב
לן אלותא [מקלות של עצי בשמים. שמו"ץ] אלותא מקלות גדולים, כמו ולא צולה ולא
ציומת במסכת שבת (סג, ה) אע"ג דחויא לקתתא דנרגי וחציני שהיא קשה, ודאוי
לעשות ממנו בית יד לקידוס ולפסל [פ' גורן] שקורין דולוי"ר (גורן), והוא היה שצורה להרים?

לא קשיא הא ר"א סבר דאסור לקטום להריה הא רבנן סברי דמותר,

תניא דליטול קיסם מחלוקת ר"א וחכמים,

ותניא דלקטום לעשות כלי מחלוקת ר"א וחכמים

ומינה דגם בקוטם להריה פליגי ר"א וחכמים

דתניא ר"א אומר נטול אדם קיסם משלפניו לחצוץ בו שינוי,
וחכ"א לא יטול אלא מאבוס של בהמה [ראה לעיל ו' ע"ב מוכן לבלבים הוי
מוכן לאדם דרעתיה דאניש אבל מירי דחוי ליה] דדבר הראוי לנכילה מוכן לכל זורק, אצל עניס,
הואיל ודרכן לדבר האסור, כגון לעשות כלים לא החירו לטעמן אלא להסקה ושיוין שלא
יקטמונו אקיסם קאי ואם קטמו לחצוץ בו שינוי ולפתוח בו הדלת
בשונג בשבת חייב חטאת, כמודר ביו"ט סופג את הארבעים דברי
ר"א, וחכ"א אחד זה ואחד זה אחד שבת ואחד יוס טוב אינו אלא משום
שבות דקטימה תקון כלאחר יד הוא, ולא תקון מעליה הוא אלא אס כן מחמכו וממחקו בסטי,

והשתא קא מהדר לתרזי קושא דלעיל, הא דמי לעיל בקשין לא יקטמו להרים ר"א דקאמר
התם בקוטם לכלי חייב חטאת הכא גבי קוטם להרים פטור אבל אסור גזירה
שמא יקטמו לכלי רבנן והא דרבי יהודה דמפסח להרים כרבנן דקא אמרי התם פטור
אבל אסור הכא מותר להרים לכתחלה,

ולית ליה לרבי אלעזר הא דתנן שובר אדם את החבית לאכול
ממנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי והא הכא דבי מתכוין לעשות
כלי איכא חיובא דאורייתא, וכי לא מתכוין לא גזור רבנן לכחילה? אמר רב אשי כי
תניא הריא דמותר במוסתקי חנית שצורה שמדבקין שצריה שצוף של עץ שקורין שף
(שף העצים), שעושין הימנו זפת וקורין אותו ריישינ"א (שף העצים), וריסו דומה לריס לזונה,
ובלשון ערבי קורין אותו מוסתקי, ומדבקין בו קערות חרס הנשצרים, כך אמר לי רבי שמואל
המכונה חסיד מן דרבשט"א (שם כפר בצרפת), וכיון דרעועה היא ליכא למגור בה שלא יתכוין
לעשות כלי [וראה תוס'], [קציעות [מהורדקן ?] בתוך החבית. ר"ח].

שינוי במשנתנו ומגבב מן החצר, ת"ר מגבב מן החצר ומדליק, שכל
מה שבחצר מוכן הוא, ובלבד שלא יעשה צבורין צבורין שלא יעשה
צבור של קשי, ורבי שמעון מותר, במאי קא מפלגי? מר סבר מחזוי
דקא מכניף למחר וליומא אחרינא, ומו"ם קדרתו מוכחת עליו.

שינוי במשנתנו אין מוציאין את האור וכו', מו"ט משום דקא מוליד
ביום טוב ראה רמב"ם הלכות יו"ט פ"א ובראב"ד שם.

אבני חן למסכת ביצה

אמר ליה אנן מפני שצריך לחסמן מתנינן לה ולא משום חשש פקיעה, אלא דודאי משוי ליה מנה בהסקן זה.

ענין חדש תניא אחד מביא את האור, ואחד מביא את העצים, ואחד שופת את הקדרה מושיבה רקנית על האור, ואחד מביא את המים, ואחד נותן בתוכו תבלין, ואחד מוגים מנער צקף, שקרין קומיכר"א (לבוש בקדרה) כולן חייבין מביא את האור משום מבעיר את הגחלת, דכשהוא מוליכה היא מתלכדה מרות הליכמו, ומביא את העצים לאור משום מבעיר, שופת קדרה לקמיה מפרש מאי עבד, נותן מים ומצלין ומגים משום מבשל, שאף הוא אב מלאכה והתניא אחרון חייב וכולן פטורין? לא קשיא הא דאיתיי אור מעיקרא הא דאיתיי אור לבסוף איהו הוא דעבד, והנך לא עבדי מידי,

בשלמא כולחו קא עבדי מעשה, אלא שופת את הקדרה מאי קא עבדי? אמר רבי שמעון בן לקיש הכא בקדרה חדשה עסקינן ראה תוס' ומשום לבון רעפים נגעו בה משום הן גזירה גופה שאסרו לנגן רעפים נגעו גם כזו.

ת"ר תנור וכירים חדשים וכל שכן ישינים הרי הן ככל הכלים הנמלין בחצר בשבת בחצר, דמזו למיתב בגוייהו מידי אבל אין סכין אותם שמן להחליקן ולתתמן ויכן אין טעין אותן במטילת להחליקן ולתתמן. ד"ם] ואין משיין שפין אותן במטילת ואין מפיגין אותן בצונן לאחר הסקן אין מפיגין הסקן בזמן כרי לחסמן שמתקשין על ידי האויר, וכולהו משום דמתקן מנה, ואם בשביל להפיגה בשביל לאפות שהסקו הרבה ומופש שלח תשרף הפת הרי זה מותר.

תנו רבנן מולגין גרומחין את הראש ראה תוס' ואת הרגלים, ומהבחיבין אותן באור, אבל אין טופלין אותם בחרסית clay, ולא בארמה, ולא בסיד להסיר שעק, דהוי דרך העבדנין ואין גוזזין אותן במספרים דמחזי כגריך לשער ואין גוזזין את הירק התלוש, שיש בו ראשי עלין נרקצין וכמושין, אין גוזזין אותן בתפפורת שלו שגוזזין זה מן המחובר, דמאן דחזי סגר שלקטן היום, אבל מתקנין את הקונדרס artichokes ואת העפכיות a species of edible thistles, cardoon [שהם צמחים מרים שאינם נאכלים אלא לאחר בישול מרובה. שבו"ץ] מיני ירקות הן, שיש טורח בתקוין ומסיקין ואופין בפורני a stationary large baking oven הן מטרים שלנו הגדולים, ופיהם צנדים, ולא חיישין לטרחא אם יש לו אוכלין הרבה, דלא סגי ליה בתנור, ומחמין חמין באנטיכי [מין מיחם גדול. שבו"ץ] a vessel suspended between fire places ואין אופין בפורני חדשה שמא תפחת על ידי שחדשה היא, ומלא טיך ק שלל לזורך.

ת"ר אין נופחין במפוח [ללבות את האש. שבו"ץ] דמחזי כלאומן עושה מלאכה אבל נופחין בשפופרת, ואין מתקנין את השפוד ודלא כר' יהודה דמתיר מבשרי אוכל נפש [ראה לעיל ב"ח ע"ב], אי נמי נגרסם מערב יום טוב, ודעני הכל [דבם ר' יהודה אינו מתיר רק אם לא היה יכול לעשותה מערב יו"ט] ואין מחדדין אותו ,

ת"ר אין מפציעין את הקנה לצלות בו מליח לתם קרומיומיו תחת המליח על האסקלף, שעושה כלי, דכל מידי דעבדי להשתמש בו הוי תקון כלי, אבל מפציעין את האגוז במטילת, ואין חוששין שמא תקרע [דאפילו. ד"ם] נקדעת לא אכפת לן, דאין זה קורע על מנת לתפור.

מתני': ועוד אמר רבי אליעזר משום דתנא אחת לקולא גבי מוקפה, והדר אמר אחרים, קאמר ועוד,

וקשיא לי גזיה והא אפסקוה רבנן לר' אליעזר במילי טובא, באין מוילין את האור והנך דבהדיא, והיינו מלתא אחריתי דלאו מלמיה פי' שאינם דבריו, והוא לא אמר, ואמאי לא איתבנייה בעירובין אמאי לא הקשה שם מ"ועוד" אמר ר' אליעזר באן (כג, א) גבי ועוד דר' יהודה בן בבא דאיתביה מרבי אליעזר דקסיה שגם שם תנן ועוד אמר ר' אליעזר, ושנינן לא אפסקוה אלא במלמיה, ואלו איתבניה מהא לא הוה ליה לשנויי הכי? ואומר אני שגרסת המסנה שלא כסדר, ראה תוס', עומד אדם על המוקצה הניח הומנה, (והומנה מועלת) [המועלת. ד"ם] לו, כגון אחי ולא אחזי, דלמר באין גדין (ביצה כו, ב).

דף ל"ד ע"ב

ערב שבת בשביעית שאין מעשר נוהג בה, ואין מחוסר אלא הומנה, והוא הדין במעושר ובשאר שני שבוע, אלא אורחא דמלתא נקט, דקסם מוקפה לאו מעושר הוא, דגרורות וזמקין הן קסם מוקפה, ואין רגילין לעשר קודם גמר מלאכה [איסורא גמי איבא, בסוף פ"א דתרומות. רש"ש] ואומר מכאן אני אוכל למחר וסגי בהכי, דיש ברירה, וחכמים אומרים עד שירשום כסימן ויאמר מכאן ועד כאן דאין ברירה.

גמ': תנן התם תינוקות שטמנו תאנים בשדה או בגנה מערב שבת ושכחו ולא עשו וקף על גב דקיימא לן אין הטבל מתחייב במעשר לאוכלו אכילת עראי עד שיראה פני הבית או פני החצר, בבבא מציעא בהשוכר את הפועלים (פס, א), אכילת שבת חשונה, ועראי שלה הרי הוא קבע, והרי הוטמנו לאכילת שבת והוקבעו, והאי דנקט תינוקות רבותא היא דלשמעין, דיש להם מחשבה על ידי מעשה המוכית, כדלמרנין בהכל שומעין [חולין יג, א],

ומאניס דבר שנגמרה מלאכתו הוא, אלא אם כן חשב עליהן לקציעות או לגרורות, ושמעין מינה בדבר שנגמרה מלאכתו שבת קובעת למעשר בלא דאית פני הבית, ובדבר שלא נגמרה מלאכתו לא שמעין אי קבעה אי לא קבעה, למוציא שבת לא יאכלו אלא אם כן עשו,

ותנן גמי המעביר תאנים בחצרו השועת מאניס בחצרו לקצות ליבש לעשות מהן קציעות, ולאחר שנעשו קציעות דורסן בעגול בניו ובני ביתו ראה תוס' אוכלין מהן עראי ופטורים מלעשר, דאין חזר קובעת בראיית [פניה. ד"ם] אלא בדבר שנגמרה מלאכתו,

ומבעיא ליה לרבא [פ' דבמשנה ראשונה אנו רואין ששבת קובעת, ובמשנה שניה אנו רואין דחצר קובעת רק שנגמרה מלאכתה, לכן איבעיא ליה איך הדין בשבת] שבת מי הוי כחצר או עדיפא מיניה בעא מניה רבא מרב נחמן שבת מהו שתקבע מוקצה מוקצה היינו לא נגמרה מלאכתו למעשר בדבר שלא נגמרה מלאכתו "בדבר שלא נגמרה מלאכתו" - לישנא יתירה הוא, והוא פירושו של מוקפה, ונכתב בספרים, מי אמרינן כיון דכתיב ישעיהו נח וקראת לשבת עונג כיון דלקרי אכילה ידידיה עונג קבעה שאין זה עוד שם עראי אלא שם קבע ואפילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו, או דלמא בדבר שנגמרה מלאכתו קבעה בדבר שלא נגמרה מלאכתו לא קבעה?

א"ל שבת קובעת אם יתדה לשבת אסורה אף למוציא שבת, ואם לא יתדה לשבת בשבת

אבני חן למסכת ביצה

אכל השמא לא שמעינ מדיוקא דנתמר משום מוקצה, אלא משום מעשר?

* הוא מכ"י שראיתי בסמינר שכמר כתוב על קלף מוספר #6653, #6654

דף ל"ה ע"א

סיכום הסוגיא עד כאן: רבא שאל מרב נחמן אם שבת קובע דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר? והשיב רב נחמן שקבלה ששבת קובעת בין בנגמרה מלאכתו בין לא נגמרה מלאכתו, ורב זוטרא בנו של רב נחמן רצה להביא ראיה לדבריו אביו ממשנתו [דמירי' במקצה שלא נגמרה מלאכתה] דמעמא דמותר לאוכלה בשבת מפני שהוא בשביעית דפמור מן המעשר, הא בשנה רגילה היה אכילת שבת מחייבה במעשר אף שלא נגמרה מלאכתה, והגמ' סותר שאין ראיה ממשנתו שלכן בשנה רגילה היתה מתחייבת במעשר מפני שאומר מכאן אני אוכל ואחשיבה בדיבור למעשר, ומקשה הגמ' ע"ז אי הכי מאי אריא שבת אפילו בחול גמי יתייב במעשר ע"י דאחשיבה בדיבור? ומתרין דאתי לאשמועינן דמטעם שהוא מבל אינה נעשית מוקצה, שאם עבר ותקנו מתוקן, על כל פנים נשארנו עד כאן שלכן היא נקבעת למעשר משום שאמר מכאן אני נוטל, ושואל ע"ז,

והלא מותרו חוזר [פי' שואל על הסברה שרק ע"י שאומר מכאן אני נוטל נתייבית במעשר, הרי גם אם נוטל מהפירות ואוכל כיון שיכול להחזיר זה כבר סיבה שלא תתחייב במעשר] היכי מצינ למימר דקציעומא משום דבורא הוא, והלא אפילו נוטל הרבה מן הטבל בחול ונותן לפניו, דממזי [דקבע. ד"ם] ליה באכילה מדונה, אם דדבר. ד"ם] הראוי להחזיר (המותר אחר) [מותר. ד"ם] אכילתו למקום שנטלו משם, הא ושמועינן ליה לרבי אליעזר דאמר כל היכא דמותרו חוזר לא קבע נטילתו קמייתא, וכל שכן דדבורא בלא מעשה לא מקבע,

דתנן הנוטל זיתים מן המעטן כלי גדול, שזכרין בו אם היומים כדי שיתחממו ויתבשל שמנן בחוק, ויהא נוח להוילאו צדית הדב טובל אחת אחת במלח ואוכל בלא מעשר, ולא אמרינן טבולן במלח משוי ליה קבע, הוילי ואחת אחת אוכלן מיד **ואם טבל ונתן לפניו עשרה חייב, ר"א אומר מן המעטן מהור חייב** לעשר, שאין ראוי להחזיר מותר, כדמוקי לה לקמיה בגבירא טמא, שנטמא צמגעו, וכשמחזירן מחערצין העמאים עם הטורסוס ומטמא השמן, וכיון דאין ראוי להחזיר מותר, ודאי כי שקלינהו מעיקרא אדעתא למיכל לכולהו שקלינהו, ושויה אכילת קבע **מן המעטן טמא פטור** מפני שראוי להחזיר המותר, וכי שקלינהו מעיקרא צרישא אדעתא למיכל פורתא ושהדורי מותר שקל **מפני שהוא מחזיר את המותר,**

והיוינ בה מאי שנא רישא דאמר ר"א מן המעטן מהור חייב דאין יכול להחזיר משום דמעטן טהור, והא אפשר להיות גם אם האדם טהור **ומאי שנא סיפא** דאמר ר"א מן המעטן טמא פטור? **וא"ר אבהו** כולה צגברא טמא ממוקמא, **רישא במעטן מהור וגבירא טמא דלא מצי מהדר ליה** [ואם תאמר הרי נטמאו וצמי המעטן כשנטל מהן לא טמא אלא מקום מגעו, ויכול לסלקן משם [ונראה להנהיג בדבריו דצ"ל כמו דאיתא בתר"ה רישא ויכול לסלקן מלמעלה (ר"ל בשנוטלו) שלא יגע (ר"ל חגברא) צאחרים. רש"ש], **סיפא במעטן טמא וגבירא טמא דמצי מהדר ליה** ותסתמא מיירי גם המשנה שכולם טמאין ויכול להחזיר, ולמה נאמר שע"י אמירה נירא נקבעת למעשר?

ומתרין **מתניתין גמי** [דקתני. ד"ם] דקבע דנדרויה **במוקצה מהור וגבירא טמא** עסקין **דלא מצי מהדר ליה** למהדר מותר,

אסור [לכיל. ד"ם], שאכילתה לעולם קבע היא קרייה, אבל למוציא שבת מותר, דלקמן **בין בדבר שנגמרה מלאכתו, בין בדבר שלא נגמרה מלאכתו** [ע"י נ"ב מהדר"ק או"ח סי' ל"ו. מהר"ץ חיות],

א"ל ואימא שבת דומיא דחצר, מזה חצר אינה קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו אף שבת לא תקבע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו? א"ל [תלמוד. ד"ם] **ערוך הוא בידינו** [במנחות בו. ברש"י היינו שנאה מרבוחיו, וע"י יד מלאכי סימן שצ"ד שהביא ראיות דכ"מ שנאמר לימוד ערוך אינו רק הלכה ברורה אבל לא הלכה מסיני. מהר"ץ חיות] **שהשבת קובעת בין בדבר שנגמרה מלאכתו בין בדבר שלא נגמרה מלאכתו,**

אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן אף אנן גמי תנינא, ועוד אמר רבי אליעזר עומד אדם על המוקצה וסתמיה לא נגמרה מלאכתו עד מהה **ערב שבת בשביעית וכו'** לאו דר עשויי היא, נפקא לן במכילתא מואכלו אציוני עמך ויתרס תאכל חית השדה (שמות כג) מה היה אוכלת שלא במעשר אף אדם אוכל שלא במעשר **טעמא דשביעית דלאו בר עשורי הוא, הא בשאר שני שבוע הכי גמי דאסור** לאכול למחר משום מעשר, **מ"ב** בשאר שני שבוע לא, הא בשאר שני שבועות לא קבע למעשר בלא ראיות פני הית, ואפילו [הוכנסו. ד"ם] צדית אינו נקבע אלא צניקתו דרך שערים, כדאמרינן צהשוכר את הפועלים (צבא מצינא פת, א), וזה כשנכנס לא נקבע, דהא לא נגמרה מלאכתו, ואמר לעיל דאין חצר קובעת אלא צדעגמר, וצית וחסר שוין, כדאמרינן התם צהשוכר, ואמאי נקט מתניתין צביעית למימר שאר שנים **לאו משום** קביעות דשבת **דשבת קבעה?**

לא שאני התם בשביעית כיון דאמר מכאן אני אוכל למחר דאיהו אחשבה צדורו, שקראה אכילה **קבע ליה עלויה,**

אי הכי דטעמיה משום דבוריה הוא **מאי אריא** דאשמעינן הך צ **שבת** [והכא. ד"ם], **אפילו בחול גמי** לשמעין בחול, וצסדר זרעים, והכא ליפלגו צהכנה דנחלות שאין בה דין מועשר, כדאפלגו צית שמאי וצית הלל צצרייה?

הא קמ"ל דטבל מוכן הוא אצל שבת להכי נקט גמי צבת לאשמעינן מלתא אחרית, אגב אורחיה דאצטרין לאפלוגי צהכנה, תנא גמי הא צהדיה, דבשאר שני שבוע אינו אסור משוםמין אלא משום מעשר בלבד, אבל הכנה אימא ויהיה הנפק"מ **שאם** צא אדם אחד ו **עבר ותקנו** בשבת **מתוקן** ומותר לאכול, ולא אמרינן לא מהניא ליה הזמנה כל זמן שלא נתקן, דהא מוקצה מחמת [איסור. ד"ם] טבל הוא, ואסמיה מדעתיה,

קמשמע לן דלא אמרינן הכי כיון דהצגתה תרומה ומעשר מדאורייתא צצבת שרי, אין זה מוקצה מחמת איסור,

[והיכי. ד"ם] שמעינן ליה ממתניתין? מדקתני עומד אדם על המוקצה "לכתחלה" פי' בלשון לבתחלה צביעית, ולא [מצינ. כ"י א'] למידק מינה איסור בשאר שני שבוע, אלא הכי קאמר הא בשאר שני שבוע לא יעמוד ויאמר כן, דקבע ליה צדבוריה, ומחייב צמעשר, ולמחר אכיל ליה צטבליה אבל גם בשאר שני שבוע אינה מוקצה,

דאי צבירא ליה לתנא דאיסור מוקצה גמי לא פקע מיניה הכי הוה ליה למתני העומד על המוקצה ערב צבת צביעית, ואומר מכאן אני אוכל למחר הכי זה מן המוקן, ודייקין מיניה פי' ואו לא נשאר כך לדייק אלא הא בשאר שני שבוע אינו מוכן,

אי גמי עומד אדם על המוקצה ערב צבת צביעית, ואומר מכאן אני אוכל למחר, "והרי זה מן המוקן", ודייקין מינה הא בשאר שני שבוע אינו מוכן,

אבני חן למסכת ביצה

ד"ם] נתן בתוספתא דמעשרות הכי אימתי?

כי אתא רבין א"ר יוחנן אחד שבת, ואחד תרומה, ואחד חצר, ואחד מקח אם מכר לחבירו קודם גמר מלאכה, לא אמרינן אמשנייהו דהכי, ואנטיקא ליה לרבי יוחנן לאשמועינן, משום דאיכא למאן דאמר קבעה, כדלקמן **כולן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו,**

שבת אינטיקין לרבי יוחנן נמימר **לאפוקי מדהלל** דלית הלכתא כותיה, אלא כרענן דפליגי עליה [הלל זה אינו יודע מי הוא? דכיון שהחבר בברייתא ע"כ היה תנאי, ובתנאים לא מצאנו הלל רק הלל הבבלי חברו של שמאי, ובפירוש אמרו בירושלמי פ"ב דהגינה דלא היה מחלוקת בישראל ובימי שמאי הולל עשו אותן ארבעה [מחלוקת] וכאן יש פלוגתא חדשה וכו', מדר"ן חיות] **דתניא המעמר פירות ממקום למקום לקצור** [בר"ם גורם לקצות ופירושו לייבש, דאם מעמרם הרי הם קצורים כבר], **וקדש עליהן היום א"ר יהודה הלל לעצמו** הלל נצדו **אוסר** משמע דכל דורו חלוקין עליו,

דף ל"ה ע"ב

חצר אינטיקין לאשמועינן **לאפוקי מדרבי יעקב** מהאי תנא דקמי ר' יעקב מחייב, דלית הלכתא כותיה, אלא כרבי יוסי כרבי יהודה דפוטרי **רתנן המעביר תאנים בחצרו לקצות**, בניו ובני ביתו אוכלין מהן עראי ופטורים מן המעשר, ותני עלה רבי יעקב מחייב, ור' יוסי בר' יהודה פוטר,

תרומה לאפוקי מדרבי אליעזר רתנן פירות שתרמן עד שלא נגמרה מלאכתו, ר"א אוסר לאכול מהן עראי, וחכמים מתירין,

מקח כרתניא הלוקח תאנים מעם הארץ אינטיקין לאשמועינן דהלכתא כי הך, ולא כדריך מתניתא דפליגי עליה לקמיה **במקום שרוב בני אדם דורסין** שרוב בני המקום עושין תאניהם קציעות, ודורסין אותם צענולים הוו להו תסם תאנים דבר שלא נגמרה מלאכתו **אוכל מהן עראי** דאין מקח קובע דבר שלא נגמרה מלאכתו, וכולהו כשלא ראו פני היתם קא מיירי **ומעשרן דמאי** כשנא לעשרן מעשרן דמאי, כדון כל הלוקחים מעם הארץ, שאין צריך להפריש תרומה דלא חשידי עליה, ולא אמרינן הני ודאי לא מעשרי, דקודם גמר מלאכה לא עשיריהו עם הארץ, דקסבר האי תנא יש שמעשרין קודם גמר מלאכה, ומדה הנוהגת היא, ותלינן ביה לקולא,

שמע מינה מברייתא דהלוקח תאנים וכו' **תלת, ש"מ מקח אינה קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו, וש"מ רוב עמי הארץ מעשרין הן** מדאזנינן לקולא, דקאמר מעשרן דמאי [ולא אמר מעשרן ודאי. ד"ם], ומורמא צעלמא היא, דאחמור לאפרושי מספיקא שאר מעשרות שנחשדו עליהן [ראה רש"ש], **וש"מ מעשרין דמאי מעמי הארץ אפי' בדבר שלא נגמרה מלאכתו,**

ומסבב דלכן צריך ר' יוחנן לאשמועינן דמקח אינו קובע למעשר ולאפוקי מהא רתנן אדריבי יוחנן קאל, רבי יוחנן, דאמר לעיל מקח אינו קובע דבר שלא נגמר מלאכתו אלא לאשמועינן דהלכתא כי הא דאמרינן לעיל, ולאפוקי מהך **המחליף פירות עם חבירו** ייטו מקח זה לאכול וזה לאכול, או זה לקצות דהיינו לא נגמר וזה לקצות, או זה לאכול וזה לקצות **חייב** דמקח קבע אפילו בשלא נגמר רבי יהודה אוסר לאכול **חייב** זה שעמו לאכול חייב, דלדידיה גמר מלאכה הוא לקצות פטור.

ופרטינן פ' ויחזור ומוקשה איך נובל לומר ששבת קובעת למעשר והלא מוחזרין ועומדין הן והלא לא נטלן, אלא דצורא צעלמא הוא [דאמר. ד"ם], וכיון דכי נטלן, ואפשר צמורה מהניא ליה חורה, ולא מקבע, כי לא אפשר צמורה נמי, ולא נטלן אלא דצורא צעלמא אין לך חורה כו, דאפילו משקל נמי לא שקליניהו?

אלא אמר רב שימי בר אשי אלא לעולם שבת הוא דקבעה צמתימין, וכי מסלקת ליה למר זוטרא בריה דרב נחמן מסייעתיה, דלא לסייעיה לאצוה דרב נחמן אוסר שבת קובעת למעשר צמתימין, הכי מסלקיה **ר"א קא אמרת** מיניה מיימית סייממא דשבת קבעה, אף בשלא נגמרה מלאכתו **רבי אליעזר לטעמיה דאמר תרומה קבעה** דבר שלא נגמרה מלאכתו, שאם הגזיה תרומתו נאסר לאכילת עראי עד שיפריש שאר מעשרות **וכ"ש שבת** דחשיבא אכילתה, אבל רבנן, אימא לך כי היכי דפליגי בתרומה פליגי בשבת, **רתנן פירות שתרמן עד שלא נגמרה מלאכתו, ר"א אוסר לאכול מהן עראי וחכמים מתירין,**

ת"ש מסיפא פ' מדבריי חכמים במשנה, דלא אפלוג רבנן עליה אלא לענין ברירה, אבל מודו ליה דדוקא ערב שבת צבטימית, הא בשאר שני שבוץ אסור משום מעשר **והכ"א עד שירשו** ויאמרו **מכאן ועד כאן, טעמא דע"ש בשביעית דלאו בר עשורי הוא, הא בשאר שני שבוץ דבני עשורי גינהו אסורים, מ"ט לאו משום דשבת קבעה?**

לא שאני התם במשנה, בדבריי חכמים כיון דאמר **מכאן ועד כאן אני אוכל** לבחור קבע ליה, אי הכי מאי אריא שבת אפילו בחול נמי? הא קמ"ל דטבל מוכן הוא אצל שבת שאם עבר ותקנו מתוקן כדפרישית,

והכא לא מצי למפרך והרי מותר חחר, כדפריך לעיל אליבא דרבי אליעזר? משום דרבנן שמעינן להו דאפילו מותר חחר, דחייילא עליה קציעותא, הלכך, איכא למתלי טעמייהו דרבנן צמתימין נמי משום דאיכא קבעיה, ולא משום שבת,

ורמינהי דרבי אליעזר אדריבי אליעזר היה **אוכל באשכול** [ראה רש"ש] וסתם אשכול לאו גמר מלאכה היא, דסתם ענינים לדריכה קיימי **וגנבם מוגה** שלקטם משם, וכל לו לחצר, **ר"א אוסר יגמור** אם רצה לגמור צחצר ויגמור אכילתו, דאין חצר קובעת דבר שלא נגמרה מלאכתו **רבי יהושע אוסר לא יגמור** קסבר חצר קובעת דבר שלא נגמרה מלאכתו, **חשבה בלילי שבת** באמצע אכילתו **ר"א אוסר יגמור** (אם רצה לגמור.

ד"ם) כי היכי דאמר צחצר אמר צבנת [דיגמור. ד"ם] אכילתו [צבנת אם רצה. ד"ם], דאין שבת קובעת דבר שלא נגמרה מלאכתו, [ומפרש הורמיוטרו] ומתניתין אוקימנא טעמא דרבי אליעזר דרף בשביעית דפטורה ממעשר דבשאר שני שבוץ לא היה הדין כמו בשביעית משום דשבת קבעה, דמשום דצוריה לא מצינא למימר, דהא לרבי אליעזר מותר חחר ר' יהושע אוסר לא יגמור?

התם כדקתני טעמא, ר' נתן אוסר לא כשאמר ר"א יגמור בחצר יגמור אלא יוצא חוץ לחצר ויגמור, ולא כשאמר ר"א יגמור בשבת יגמור אלא ממתין למוצאי שבת ויגמור ותריייהו אדריבי אליעזר קאל, דאית ליה לרבי אליעזר שבת קבעה, ומיהו, למוצאי שבת יגמור, דלא דמיא לחינוקות שטמנו תאנים, דמתן דהו לעיל למוצאי שבת לא יאכלו, דהתם לאכילת שבת יחדום, הלכך קבעה עלייהו, אבל זו לא יתדה לשבת, [יש פסרים שהיא כתובה צהם צבטוס, וכן גרסינן לה צמשה דמסכת מעשרות], ודרי.

אבני חן למסכת ביצה

כלומר, אי הוה מנה דתני הכי לא משתבש משירין לא משתבש ומאן דתני משחירין לא משתבש ומאן דתני מנשירין לא משתבש,

ומפרש דבריו מאן דתני משירין לא משתבש, דתנן רבי ישמעאל אומר גזיר לא יחוף ראשו באדמה גליש"א (סוג אדמה) מפני שמשיר את השער, ומאן דתני משחירין לא משתבש דתנן השחור תפר, על שם שמשחיר את השער [והתפר קרי שחור של שם שמשחיר את השער הגמור משורש, ואלמלא השמירה לשון השירה הוא. מאירין], אלמלא לשון השפלה הוא והוהג של ספרים [מספרים. רש"י] [שם לו. ד"ס] שני סניין, להכי מקרי זוג [א פאר], ויש [להן] [שכן של. ד"ס] חליות, ופורקין אותן זה מזה [וכן התפר יש שאין ציט יד שלו ממוצר לו ופורקין אותו. ד"ס] וראה תוס', אע"פ שנחלקו [רש"י גורם שחלקו זה מזה. ד"ס] טמאין מקצלין טומאה, שראוין למלאכה כל אחד לעצמו ראה תוס', ומאן דתני מנשירין לא משתבש, דתנן מי שנשרו כליו במים נפלו במים ראה תוס' מהלך בהם והן מתנגבין והלכין, ואינו מושש שימשהו סכסוך ואינו חושש, אי נמי מהא דתנן איזהו לקט הנושר בשעת קצירה,

"ולשון שחור הוא ע"ש הפסוק בתהלים ק"י ג' מרחם משחר [מלשון דרישה] לך מל ילדתך ופ' במצודות מעת צאתך מרחם אמך אתה דרוש לי למלאות שאלתך. ע"פ תוס' רע"ק בפי"ג דכלים, אבל עדיין צ"ע שאין משחר לשון השפלה.

תנן משירין פירות דרך ארובה ביו"ט, עד כמה יחא בהן, דלא אמרינן טרחא יתכא הוא? א"ר זירא א"ר אסי ואמרי לה אמר רבי אסי א"ר יוחנן כאותה ששנינו מפנין ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים שזימן לאכול, ואין מקום להסב ומפני בטול בית המדרש שאין לתלמידים מקום לישיב,

1) ודלמא שאני התם התם הוא דשרינן כולי האי דאיכא בטול בית המדרש והוא הדין לכבוד אורחים אבל הכא דליכא בטול בית המדרש אכל משום הפסד ממון לא שרו רבנן כולי האי [ביטול ביהמ"ד סברא א'],

א"נ התם היינו טעמא דארבע וחמש קופות שרי משום שבת דחמירא ולא אתי לזולולי ביה, אבל יו"ט דקיל ואתי לזולולי ביה כלל כלל לא [יו"ט דקיל סברא ב'],

אי נמי לאידך גיסא יש לתת טעם לצד אחר, שימירו כאן יותר משם התם היינו טעמא דליכא הפסד ממון [רש"י, מרח"ם שו"ת], אבל הכא דאיכא הפסד ממון אפילו טובא נמי [הפסד ממון סברא ג'] [ראה בשבטמ"ק שיש לו גירסא אחרת כאן?]

דף ל"ו ע"א

2) התם תנן כלומר ועוד שאלה אחרת אבל לא את האוצר, ואמר שמואל מאי אבל לא את האוצר אבל לא יגמור את האוצר כולו אם לא היו שם אלא ארבע או חמש קופות, שהמירו לו במקום שיש יותר, כאן לא המירו לפנותן כולן ולגלות את הדפסה דלמא אתי לאשוויי גומות דלמא היו זה גומא ומשוה לה פ' בבוזיה ואסור אף לר"ש. שבטמ"ק הכא מאי?

פרק חמישי משילין

מתני': משילין פירות דרך ארובה ביו"ט, אבל לא בשבת, מי שיש לו חטין ושערין [ראה בשבטמ"ק שאי אפשר לפרש בפירות האילן, שהם מוקצה, ומשום פסידא לא שרינן לטלטל מוקצה, # ולא הבנתי למה פירות האילן יותר מוקצה מחטין] שטומין על גגו להתיבש, וראה גשמים מממששין וצאין המירו לו לטרוח [ולהשליך] [להשילו. ב"י] דרך ארובה שנגג, והן נופלין לארץ, דליכא טרחא יתכא,

ודוקא ארובה, דכל ארובה מלמעלה למטה היא בתקרת הגג, אכל חטין, כגון גג שמוקף מחיפה וחטין כמות, וצריך להגביהו עד החלון ולהשליכו לא טריקין, מדלקמן, ולא אמרינן טורח שלא לצורך יום טוב הוא, דשרי ליה רבנן משום הפסד ממון,

ומכסים פירות בכלים מפני הדלף [טפות מועטות שנוטפין מהגג, וכ"ש מפני גשמים עצמן דמרבין דשרי. כך ג"ל. יבין] גשמים הנוטפים מן הגג # [לתוך הבית, או בחצר סמוך לגג],

וכן כדי יין וכדי שמן נמי מכסין מפני הדלף [ביו"ט ולא בשבת, משום דליכא פסידא כולי האי, ובשבת להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חשו. שבטמ"ק] ונותנין כלי תחת הדלף בשבת לקבלו כמותו, מפני טופן הבית.

גמ': אתמר רב יהודה ורב נתן, חד תני משילין וחד תני משחירין, אמר מר זוטרא מאן דתני משילין לא משתבש ומאן דתני משחירין לא משתבש דכולהו לשון השפלה נינהו, [וזה פשוט דמאן דתני משפילין לא משתבש, ולא צריך לאשמועינן. עי"ח] [והאי דלא מוקשה למאן דתני משילין מאי טעמא לא תני משחירין וכו' משום דהרא מילתא היא ומשמעות אחד יש להן, שבטמ"ק].

הלשון מאן דתני וכו' לא משתבש הוא גם בסוכה ג' ע"ב, עירובין ס"א ע"א, וב"ק ס' ע"א, וקט"ז ע"ב, יבמות י"ז ע"א, ע"ז ב' ע"א.

מאן דתני משילין לא משתבש דכתיב דברים כה כי ישל זיתך אילן זית יפיל את [פירומיו] [זיתיו. ד"ס], ולא יגיעו לגסול, ומאן דתני משחירין לא משתבש, דתנן השחול והכסול [סו]. ד"ס] מומין צבכור משום שרוע שאחד מאצביו גדול מהצביר שחול שנשטמה ירכו אלמלא לשון השפלה הוא כסול שאחד מירכותיו גבוהה מחברתה מקום מצורה צבכלים, והוא צוקא דאטמא, גבוה למעלה מן הכסלים וקרוי לגג האילנה יותר מחצירו,

אמר רב נחמן בר יצחק מאן דתני גם זה קאי על משנה שלנו כאן דתנן "משילין"

אבני חן למסכת ביצה

נמי מכסין את הפירות נקט נמי לענין כסוי פירות הראוין, ומיהו, סיפא לאו דוקא, והוא הדין ללגני,

תנן וכן כרי יין וכן כרי שמן מכדי בהני לא איירי לעיל, וכיון דתנן הכא, (ובא) וכן. ד"ם] לאשמועינן דברים אחרים לצד פירות היה לו להשמיענו לגנים, וכל שכן אלו? **הכא במאי עסקינן בטיבלא** כלומר לא בא להשמיען כי אם כיוצא בלגנים (וכדנך) (וכדנך) דהנך כרי יין דקא מוסקי ומי דנטיבלא עסקינן, שאסורים בטלטול, דאשמועינן ברישא פירות הראוין דומיא דמשילין, והדר נקט להנך, לאשמועינן אף שאין ראויין, **הכי נמי מסתברא דאי סלקא דעתך כרי יין וכרי שמן דהתירא הא תנא ליה רישא פירות?**

כרי יין וכרי שמן אצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא להפסד מרובה פירות שטוחין על הגג **חששו, להפסד מועט** גשמים הטועפין על יין הפסד מועט הוא, עד שתמשך ויסלקם, אבל הפירות מרקיבין **לא חששו קמ"ל**,

תנן נותנין כלי תחת הדלף בשבת הרי שהכלי יטול לקבל צו מוקצה כי הא, דלא חזי למידי? **בדלף הראוי** שהן כלליין, וראוין לבסומה,

תא שמע פורסין מחצלת על גבי לבנים בשבת? **דאיתור מבניא דחזי למוזנא עלייהו**,

תא שמע פורסין מחצלת על גבי אבנים שנגזיין לגנין, וכשהן מתלחמין זריך לחזר ולנגנן שאין מקבלות את העיט יפה והגנין זוהי [שהא. מור"ם ש"ף ?] ליכא בשבת? **באבנים מקורזלות אגוד"ש** (ממודדות) דחזיין לבית הכסא לקנא,

תא שמע פורסין מחצלת על גבי כורת דבורים בשבת בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים **ובלבד שלא יתכוין לצוד? התם נמי דאיכא רבש**,

אמר ליה רב עוקבא ממישן לרב אשי התינה בימות החמה דאיכא רבש בימות הגשמים מאי איכא למימר? **לא נצרכא אלא לאותן שתי חלות** של נפית מניחין כסודין אותה, ומהן פרנסה לדבורים כל ימות הגשמים, אותן שתי חלות מותר לכסות, כל דבש הכורות עשוי עליות עליות של חלות, אותן שתי חלות מוקצות הן לדבורים [הס. ד"ם] [ראה רש"ש]? **הכא במאי עסקינן שחשב עליהם לאדם**,

אבל לא חשב עליהם מאי אסור [ולא מקשה אבל כי ליכא בה רבש מאי. מור"ם ש"ף], ארתני ובלבד שלא יתכוין לצוד משמע דלא [מסא. ד"ם] לחלק את דבריו ולאסור עד שדלג מאסור טלטול לאסור גדה לפלוג ולתני בדירה באסור טלטול גופיה יכול לחלק את דבריו במה דברים אמורים שחשב עליהן אבל לא חשב עליהם אסור ולמזאז צד אסור לדבר בדלא חשב עלייהו לא יטלטל המתחלת ללכס? **הכי קאמר אע"פ שחשב עליהן ובלבד שלא יתכוין לצוד** אף שחשב בא ללמדך שיש צד אסור במתכוין לצוד, ואף על גב דעיקר להלכה מפני הגשמים מכוין,

במאי אוקימתא כרבי יהודה דאית ליה מוקצה כלומר, מדהוה קך לתרווי ארישא אהז מנ ר' שמעון דלית ליה מוקצה, ומהדרת אשניי דחיקי למימר משום שמי החלות כרבי

התם הוא בשבת דאסור משום דחמיר [שבת חמיר סברה ד'], אבל יום טוב דקיל שפיר דמי, או דלמא התם דאיכא בטול בית המדרש [סברא א'] אמרת לא, הכא דליכא בטול בית המדרש לא כל שכן?

3) והכא תנן כלומר ועוד יש לשאול משילין פירות דרך ארובה ביו"ט ואמר רב נחמן לא שנו אלא באותו הגג שהארובה נגג שהפירות צו אבל מוגג לנג לא, ותניא נמי הכי אין מטלטלין מוגג לנג בפירות שנגג שצא להשילן מפני הגשמים קא מיירי, ו אפי' כשגגותיהן של שני בתים (ש. ד"ם) שוין שאין זה גבוה מזה שיהא שם טורח עלייה וירידה, התם מאי (כל שכן שבת דחמירא)?

(או דלמא) הכא הוא דאסור משום יום טוב דקיל [סברא ב'] ואתי לזלולי ביה אבל שבת דחמירא ולא אתי לזלולי בה שפיר דמי, או דלמא מה הכא דאיכא הפסד פירות [סברא ג'] אמרת לא התם דליכא הפסד פירות לא כל שכן,

4) הכא תניא לא ישלשלם בחבל בחלונות כגון אם [הגג. ד"ם] מוקף מחיפה ואין צו ארובה, אבל יש חלון במחיפה לחצר או לבית לא ישלשלם בשקין דרך החלון במהלך מפני שיש טורח להעלות מן הגג לחלון ומשם לארץ ולא יורידם דרך סולמות כל מדרגה קרי סולם, ואף הכנסים שלנו התם מאי, הכא ביום טוב הוא דאסור דליכא בטול בית המדרש [סברא א'] אבל שבת דאיכא בטול בית המדרש שפיר דמי, או דלמא הכא דאיכא הפסד פירות [סברא ג'] אמרת לא התם דליכא הפסד פירות לא כל שכן תיקו:

כל הסוגיא זו מעורבת מאד, דבכל פעם נקמה הגמ' סברות אחרות וכו'. ד"ם, והטעם שנקט סברות שונות באיכעויות מחבירו לא ידעתי. מור"ם ש"ף,

א	ביטול ביהמ"ד
ב	יו"ט דקיל אתי לזלולי ביה
ג	הפסד ממון-פירות
ד	שבת דחמיר אסור

שוניו במשנתו ומכסין את הפירות, אמר עולא ואפילו אוריא דלכני [סדור של אבנים, בלא עיט. רש"י לעיל ל"א ע"ב] לגנים הסדורים ומוקצים לגנין, וגשמים (מוטפים) [באין. ד"ם], ומחירה שלא ימוחו מותר לטלטל כלים ללכס ולכסותן, ולא אמרינן הואיל והן עומד אף נטלין אף הכלי לא יטול ללכס,

ר' יצחק אמר דוקא פירות הראוין לטלטול הוא דשכו רבנן לטלטל כלים ללכס, אבל מידי דלאו צד טלטול אין כלי יטול ללכס, ואזאר ר' יצחק למעמיה דאמר ר' יצחק אין כלי נטיל אלא לרבר הניטל לנורף דבר הניטל בשבת,

תנן מכסין את "הפירות" בכלים פירות אין אוריא דלכני לא? הוא הדין דאפי' אוריא דלכני, ואידי דתנא רישא משילין פירות פירות הראוין, דעל כהך בדחוי לטלטול אצטריך למנקט, שהרי מטלטלין הן עומד ומשילין תנא סיפא

אבני חן למסכת ביצה

יהודה בעית לאוקמה משום דרבי יצחק דמוצינן ליה הכי מיוצתא אית ליה מוקלה כרי יהודה אימא סיפא ובלבד שלא יתכוין לצוד ואף על פי שהוא גדן, אתאן לרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר?

ותסברא דרבי שמעון והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות [וכן הוא בשבת ק"ז ע"א]? לעולם כולה רבי יהודה היא והכא במאי עסקינן דאית ביה כוי חלוטות יש בדפנותיה, ואף על פי שמכסה את פיה אינן נגזדין אם לא יכסה גם את החלוטות ולא תימא לרבי יהודה ובלבד שלא יתכוין לצוד,

דף ל"ו ע"ב

אלא אימא ובלבד שלא יעשנה מצודה שלא יסמוס החלוטות, פשיטא [דיבור זה נדפס בע"א] כיון דאית ליה לרבי יהודה דבר שאין מתכוין אסור, למה ליה למיתני ובלבד שלא יעשה מצודה, דהא צידה אב מלאכה היא? מהו דתימא במינו נצוד שדך לגוד את בני מיני, כגון חיה ועוף אסור, אבל האי שלא במינו נצוד מותר קמ"ל,

רב אשי אמר לעולם כדשנינן מעיקרא, דאיכא דבש למאכל אדם, ודקשיא לך צימות הגשמים מי איכא דבש לא קשיא, ד מי קתני בימות החמה ובימות הגשמים, בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים קתני, ביומי ניסן וביומי תשרי דאיכא חמה ואיכא גשמים ואיכא דבש.

שנינו במשנתנו ונותנין כלי תחת הרלף בשבת, תנא אם נתמלא הכלי שופך לחוך וישנה יסוריו למקומו מחמת הדלף ואינו נמנע [מלשנות] [מלשנות כן. ד"ם] כל היום, אם צריך לך,

בי רחיא דאביי דלוף הדלף היה נופל על [אמת. ד"ם] הרחיים שלו, והיו עשויין צטיט, ונמוסו מפני הגשמים, ולא היה מספיק לכלים הנרחיים לתת מחמת הדלף אתא לקמיה דרבה, אמר ליה זיל עייליה לפוריד להתם לביה שהוא שם דלהוי כגורף של רעי שיהו מאוסים הרחיים לך להיות לפני מטען ואפקידה ואתה מותר לטעול ולהוציאן לחוך, כדאמר לקמן דגורף של רעי מותר להוציאו לאשפה,

ייתב אביי וקא קשיא ליה וכי עושין גורף של רעי לכתחלה וכי מותר לגרוס שיהא הדגור מאוס לו כדי שיוציאו, אדחכי נפל בי רחיא דאביי אמר תיתי לי דעברי אדמר תבואני זאת בשכרי שעברתי על דברי רבי, גורף ועביט כלי חרס הן, אלא של רעי קרוי גורף, ושל מימי רגלים קרוי עביט,

אמר שמואל גורף של רעי ועביט של מימי רגלים מותר להוציאן לאשפה, וכשהוא מחזירו נותן בו מים ומחזירו דמוקצין מחמת מאוס הן, ואי לא אבז מיא לא מצי לטעולינהו, ולהוציאו הוא דשרי ליה משום כבודו, וא"ת והרי חזרו המים להיותם כעביט?

סבור מינה מדשמואל היו סבורים התלמידים גורף של רעי אגב מנא אין דדוקא גורף נקט, דאגב מנא שרי לטעול את הרעי, אבל בפני עצמו לטעול את הרעי או דבר מאוס ממש בידו ויוציאו לא שרי ליה,

ת"ש דההוא עכברתא דאשתכח בי אספרמקי בשמים דרב אשי [ואמר. ד"ם] להו רב אשי נקטה בצוציתה צוננה [בשעור שעל שפתו שהן ארויין, או צוננו. ד"ם] ואפקדה.

מתני': כל שחייבין עליו מדברי סופרים שלא לעשותו בשבת משום שבות או משום רשות שיש בו קצת מלוא, אבל לא מלוא גדולה, וקריב הוא להיות דבר הרשות, ויש בו איסור מדברי סופרים משום מצוה או שיש בו מלוא ממש, ואסרוהו חכמים לעשות בשבת, חייבין עליו ביו"ט שלא לעשותו ביום טוב,

ואלו הן משום שבות דברים שאסורין משום שבות, שהטילו עליו חכמים לשבות מהן, ואין דעשייתן שום מלוא לא עולין באילן כולו מפרש בגמרא אמאי גזור בהו רבנן ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שמיין על פני המים, ולא מטפחין יד ולא מספקין [כפיו סופק ומכה. ד"ם] על ירך ולא מרקדין ברגל, וכו' למשמה ולשיר, ובגמרא מפרש גורא שמא יתקן [כנגדן. ד"ם] כלי שיר, [וקא. ד"ם] עבד מנא,

ואלו הן משום רשות כלומר [אלו. ד"ם] שהיה [לסן. ד"ם] להחזיק משום שהן קרויין למלוא, ואסרום חכמים,

האי דקרו ליה רשות משום [דהקן. ד"ם] דבעי למתני כסיפא דהו מלוא גמורה, ולגביהן קרי להקן מניעי רשות, ולהקן קמאי קרי שבות, דאיסור שבות גמור יש בהן, לפי שאין בהן דא לטקן גזירות חכמים מעליהן, שאין בהן לחלוחית מלוא, לא דנין דין ולא מקדשין אשה, ובגמרא מפרש אמאי קרי ליה רשות, [ומאי טעמא גזור עליהו] ולא חולצין, ולא מיבימין,

ואלו הן משום מצוה לא מקדשין הקדשות ולא מעריבין ערבך עלי ונתן כפי שנים, כמו שכתוב צפרשת ערכין [ויקרא טז] ולא מוחריםין הרי זהמה זו חרס, וסתם חרמים לבדק הבית ולא מגביהין תרומה ומעשר, כל אלו ביו"ט אמרו קל וחומר בשבת, אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד.

גמ': לא עולין באילן, גזרה שמא יתלוש דהו אסורא מדאורייתא, דהיינו קולר שחולט מן המחובר, ולא רוכבין על גבי בהמה, גזרה שמא יצא חוץ לתחום מסוך שאינו מהלך ברגליו אינו רואה סימני החומות, שמע מינה תחומין דאורייתא מדגזור רכיבה אטו מחומין, דאי מדרבנן לא הוו אסרי מלתא אחריתא משום ידיעה? אלא גזרה שמא יחתוך ומורה להכומה, והוי קולר מן המחובר, ולא שמיין על פני המים, גזרה שמא יעשה חבית של שייטין כלי של גומא, שאורגין אותו ועושין כמין חבית ארוכה, ולמדוין בו לטעו.

שנינו במשנתנו ולא מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין, גזרה שמא יתקן כלי שיר.

שנינו במשנתנו ואלו הן משום רשות לא דנין, והא מצוה קעביד ואמאי קרי ליה רשות? לא צריכא דאיכא דעריך מיניה.

שנינו במשנתנו ולא מקדשין, והא מצוה קעביד שגשג אשה לפרות ולרבות, ואמאי קא קרי ליה רשות? לא צריכא

אבני חן למסכת ביצה

דף ל"ז ע"א

ראית ליה אשה ובנים [שאם אין לו אשה אף שיש לו בנים מצוה לישא אשה כמ"ש בש"ע אבן העזר סימן א' הל' ח'] שני זכרים לגיט שמא, או זכר ונקבה לגיט הלל, ומו לא מפקד כולי האי, כדאמרינן ציצתות (סא, ב), ומיהא, קלת מנזה איכא, כדאמר צנקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך (קהלת יא).

שנינו במשנתנו לא חולצין ולא מיבמין, והא מצוה קא עביד? לא צריכא דאיכא גדול, ומצוה בגדול האמס ליבם ונפקא לן מוהיה הזכור (דברים כה), וכלהו לא דנין ולא מקדישין ולא חולצין ולא מיבמין **טעמא מאי** # פ"ה כבר אמרנו למה הם רק רשות, אבל עדיין צריך לדעת למה יש איסור בדבר? **גזרה שמא יכתוב** פסק דין לדין, ושטר איזוסין לקדושין, ושטר חליה לחוללה וכמניה ליבמה, וכל דבן גט דלא סגיט אלא בכתובה ומצותו גמי שיהא נכתב בו ביום משום מוקדם, ולהכי לא תנא ליה, ומיהו בתוספתא (פ"ד ה"ג) תנא ליה. הרא"ה

שנינו במשנתנו ואלו הן משום מצוה לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין, **גזרה** [לאו דוקא [גזירה], דמקח ומגבר גופיה דרבנן, אלא היינו מקח ומגבר גופיה, רא"ה] **משום מקח ומגבר** דלמקח ומגבר דמו, שמואל מרשותו לרשות הקדש, ומקח ומגבר אסור מן (המקרה) [המורה. ד"ם] דכתיב ממנו חפץ ודבר דבר (ישעיהו נח), אי נמי מקח ומגבר אחי לדי כמינה שטרי מכירה, ואם תאמר הויה לה גזרה לגזרה, כולה מדא גזרה היא.

שנינו במשנתנו **ולא מגביהין תרומות ומעשרות, פשיטא** דדאי משום מתקן איכא. הרא"ה? **תני רב יוסף לא נצרכא אלא ליתנה לכהן בו ביום** דאיכא למימר [לא. ד"ם] מוכחא מלתא (היא. ד"ם) דלתקוני טבולא מכיון, דאין ידוע שיהא הוא לזרך לשריים, ורואים שמוליך תרומה לכהן וממזי כולה מלתא משום שמח יום טוב דכהן, שזריך לה הוא אפילו הכי אסור, ור"מ פירי דטבילי מאתמול, אבל פירי דטבילי האידנא כגון עיסה לאפרושי מינה חלה # וק"ל למה לא אמר שהבנים פירות לביתו דרך השער ונתחייבו עכשיו במעשר? ואולי אין זה פשוט כל כך מפני שצריך שיעור שיחייב ע"י במעשר, מפרשינן ויהיבין לכהן,

והני משום רשות איכא משום שבות ליכא הל' מציתא קאי, דקאמר אלו הן משום רשות, וכי אין בהן משום שבות, והלא אסרוס, כדאמרינן בתחלת הבישנה כל שחייבין עליו אלמא כלהו לאסורא, ועוד קושיא והני **משום מצוה איכא** צעשימו ו **משום שבות ליכא** לאסרה צצת, בתמיה, והלא אסרוס, והיכי פלגיניהו תנא דמתנימין, דנקמאי אדכר שבות, [ונמצעי. ד"ם] וצמתי לא אדכר שבות?

א"ר יצחק לא מבעיא קאמר כלומר כולם משום שבות יש בהן, והראשונים אסור יש בהן אין בהן גלות מנזה, והאמנעים יש בהן שבות ואף על פי שיש בהן קלת מנזה, והאמנעים מנזה גמורה הן ואף על פי כן גזרו עליהן שבות, ולא זו אף זו קמי **לא מבעיא שבות גירדתא דאסור** לא תימא קמאי הוא דאסרי דהוה להו שבות גרדתא, כלומר שעבר על השבות, דאין עם עבירה זו שמך מנזה **אלא אפי'** מצעי דהוה להו **שבות דרשות** דאיכא רשות ומפשי מיהו רשות והיינו קצרות מנזה גנה **נמי אסור, ולא מבעיא שבות דרשות דאסור אלא אפי'** שבות דמצוה נמי אסור.

שנינו במשנתנו **כל אלו ביו"ט אמרו** [אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד.

הרא"ה, וראה מהר"ם שו"ף שגורם כל אלו ביו"ט אמר "כו" וקאי הקושיא על אין בין יו"ט לשבת], **ורמיהו משילין [פירות. ד"ם]** דרך ארובה ביו"ט אבל לא בשבת אלמא גזרו שבות על שבת שלא גזרו ביום טוב?

אמר רב יוסף לא קשיא הא ר"א סיפא דקמיין אין צין יום טוב לשבת, דכל שבות דגזרו על שבת גזרו על יום טוב, ואפילו בהפסד ממון רבי אליעזר היא, שלא המיר להעלות אותו ואם גזר מפני הפסד ממון **הא ר' יהושע** ורישא דקמי משילין ביום טוב מפני הפסד ממון רבי יהושע היא,

דתניא אותו ואת בנו שאין מותרין לשמוע שניהן היום **שנפלו לבור, ר"א** אומר מעלה את הראשון על מנת לשוחטו, ושוחטו, והשני עושה לו פרנסה מניח לו שם מזון במקומו כדי שלא ימות, רבי יהושע אומר מעלה את הראשון ע"מ לשוחטו ואינו שוחטו, וחוזר ומערים ומעלה השני, רצה זה שוחט רצה זה שוחט,

א"ל אביי ממאי דילמא עד כאן לא קאמר פ"ה מהמיר ר"א **התם** באותו ואת בנו שאינו מעלה רק אחד מהם **אלא דאפשר בפרנסה, אבל הכא** במשילין פירות **דלא אפשר בפרנסה** ואם לא ישלם יתקלקלו לא היה מיקל, **א"נ עד כאן לא קאמר ר' יהושע התם** לקולא **אלא דאפשר לאערומי** דלא מוכחא מילתא דלהלל ממון מכיון, דהרואה אומר הראשון שהעלה כחוש הוא, והשני יפה הימנו **אבל הכא דלא אפשר לאערומי** דהכל יודעין שלא [יניסם] [והמהר"ם גורם יניחם ומפריש ר"ל דהכל יודעים שלא יניחם כך כמות שהם למנחה אלא כשיפסקו הנשמים יחזור ויעלה לגג לנזור יבשותן ואתו לזלוזלי באיסור יו"ט] [שטתס היום. ד"ם], ואינו עושה אלא להליל, ומזלוזל צאסור יום טוב **לא** לא היה מתיר?

אלא אמר רב פפא לא קשיא הא סיפא דמתני, אין בין יו"ט לשבת בית שמאי, **הא** רישא דמתני' דמשילין בית הלל, דתנן ב"ש **אומרים אין מוציאין לא את הקטן** דלא הותרה הוצאה שלא לזרך, וגזי טלטול שלא לזרך נמי גזרינן, ואפילו גזי הפסד ממון **ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרה"ר** פ"ה דאין בין יו"ט לשבת כלל, והיינו כסיפא דמתני', **וב"ה מתירין** ולגות הלל דאמרי הוצאה שלא לזרך מותרת מן המורה צעלעול נמי לא גזר רבנן והיינו כרישא דמתני' דמשילין ,

דלמא לא היא עד כאן לא קא אמרי בית שמאי **התם** אין מוציאין את הקטן וכו' **אלא אהוצאה** פ"ה שאין הטעם משום אין בין יו"ט לשבת אבל **אטלטול לא** וכו' דהו מתירין במשילין,

ולא קאמר ע"כ לזיך ב"ה [דמתירין להוציא] אלא דאיכא צורך קצת [ליו"ט], כמ"ש חתום' לעיל במקומו [י"ב ע"א תוס' ד"ה ה"ג] קמן למוזלו או לטייל, אבל משילין ליכא צורך יו"ט? אפשר דהוי נמי צורך קצת,

ולא קאמר ע"כ לא קאמרי ב"ש אלא היכא דליכא הפסד ממון [להוציא את הקטן] אבל הכא [במשילין] איכא הפסד ממון [ואף למסקנא יש להקשות כך]? ואפשר לומר ולדחוק כיון דהוי משום חשש גזירה דאורייתא [אליבא דב"ש דליה להו מתוך] לענין גזירה דאורייתא אין חילוק בין הפסד ממון, או כיון דהתם צורך קצת עדיף כמשילין דאיכא הפסד ממון וליכא צורך. מהר"ם שו"ף

ומתריך **אטו מטלטול לאו צורך הוצאה הוא** תמילת הוצאה על ידי טלטול היא, וכל מה שגזרו אינו משום הוצאה, והאי דלא גזרו על טלטול כלים ואוכלים, שלא יוכלו לעמוד בהן,

אבני חן למסכת ביצה

לנטל עונג שבת ושמחת יום טוב.

לָבֵנוּ או לְרוּעָה פ' דגם בנו ברועה ויש כאן שני רועים ששמע מינה,

” בין מוכר בין לוקח כו/, ורישא דקתני הלוקח בהמה מעי”ט אע”פ שלא מסרה כו’ הרי כרגלי הלוקח, איירי היכא שאין דרכו למסרה לרועה או שאין רועה בעיר דומיא דרישא דמתני’ בהמה והכלים כרגלי הבעלים,

וממה שכתב רש”י הלכך בין מוכר ולוקח כו’ נראה שהיה גרים כגירסת האשכנזי” הלוקח בהמה מעי”ט אע”פ שלא מסרה לו אלא ביו”ט הרי הן כרגלי הרועה וליכא כו’ בבוא כלל. מהר”ם שי”ף

אמר רבה בר בר חנה א”ר יוחנן הלכה כר’ דוסא, ומי אמר ר’ יוחנן הכי, והאמר ר’ יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן בהבמה והכלים כרגלי הבעלים? ולא אוקימנא כאן ברועה אחד כאן בשני רועים,

ת”ר שנים ששאלו חלוק אחד מצעד יום בשותפות להיות נדמות שניהם זה לילך בו שחרית של יום טוב לבית המדרש וזה ליכנסם לילך בו ערבית של יום טוב לבית המושבה, זה ערב עליו על מנת אותו חלק להוליכו לצפון, וזה ערב עליו לדרום,

זה שערב עליו לצפון מהלך מוליכו לצפון כרגלי מי שערב עליו לדרום [כמה. ד”ם] שרגליו של דרומי יכולין לילך לצפון מוליכו זה לצפון, ולא יומר וזה **שערב עליו לדרום מהלך לדרום** מוליכו (זה) לדרום **כרגלי מי שערב עליו לצפון** [כמה. ד”ם] שרגליו של צפוני מותרות לילך לדרום מוליכו זה [הדרומי לדרום. ד”ם], ולא יומר, מפני חלקו של צפוני, כגון, אם נתנו שניהם עירובן בצוף אלק אמה, זה לצפון להיות לו שלשם אלפים לצפון ואף לדרום, שהרי ממקום ערובו יש לו אלפים אמה לכל רוח, וזה לדרום לסוף אלק. להיות לו שלשם אלפים לדרום ואף לצפון אין יכולין להוליכו אלא אלק אמה לכל זד ששניהם מותרים בהם

ואם מצעו את התחום תחום שבת מצפון לדרום ארבעת אלפים, שנים לצפון ושנים לדרום, ואם נתנו עירובן זה לסוף אלפים לצפון, זה לסוף אלפים לדרום, וממלא תחום שלם ממוצע להפסיק בין שני עירובייהן **הרי זה לא ייזונה ממקומה** לא לצפון ולא לדרום, שהצפוני אין לו לדרום אפילו פסיעה, וכן הדרומי לצפון, שממקום עירובו יש לו אלפים לכל רוח, שהרי לכך ערב, שמסלק שציתמו ממקום לינמו ומקנה במקום עירובו,

אתמר שנים שלקחו מערב יום טוב לחלקן ביום טוב חבית ובהמה בשותפות רב אמר חבית מותרת להוליך כל אחד חלקו למקום שערב ובהמה אסורה להוליך, אלא למקום שניהם הולכים, ושמואל אמר חבית נמי אסורה דאין גרידה, ויש לומר חלק שגא לזה היה דאין לחברו, ובין השמשות קנה חלק זה (שציתמו למקום. ד”ם) חביו מאי קסבר רב אי קא סבר יש ברירה אפי’ בהמה תשתרי ואי קסבר אין ברירה אפילו חבית נמי אסורה?

לעולם קסבר יש ברירה הלכך, חצית מותרת וישניא בהמה ושאינ צהמה שהיתה (צמחיה) [צמחים. ד”ם] בין השמשות **דקא ינקי תחומין מהדרדי** וכל אגריה צמחיה יונקים זה מזה, ומשמשה ינק כל אגר ואגר משל חביו, ואין כאן לגדור # [פ’ דלא שייך, ואין במציאות לומר ברירה אלא בחבית שאפשר לחלקה עכשיו ולומר שהובחר שכן היתה מתחלקת בערב יו”ט, אבל בהמה אי אפשר לברר כך, שהרי בהמה מחלקים לחלקים לחצי וכדומה וכל חלק ינק מחלק האחר ביו”ט ואין במציאות לחלקה עכשיו ולומר שכן היתה מתחלקת מעי”ט]. [ד”ה: תחומין מהדרדי] חלקי צהמה, שראוין לשני תחומין,

מתני’: **הבהמה והכלים כרגלי הבעלים** אין אדם יכול להוליכה ביום טוב אלא במקום שצעליה יכולין לילך, ואם לא ערב יש לה אלפים [אמה. ד”ם] לכל רוח העיר, ואם ערב לצפון גם היא חלק לצפון ולא לדרום, **המוסר בהמתו לבנו או לרועה הרי אלו כרגלי הבעלים,**

כלים המיוחדין לאחד מן האחין שבבית הרי אלו כרגליו, ושאין מיוחדין לאחד מהן אלא לכולן הרי אלו כמקום שהולכין למקום שכולן יכולין לילך מותר להוליך את הכלים, אבל אם ערב אחד מהם לסוף אלפים לצפון והשאר לא ערבו הוא מעבד על דם מלהוליכם לדרום אפילו פסיעה אחת מפני חלקו, והן מעבדין על ידו מלהוליכם לצפון אלא אלפים פ’ ולא יותר שהן מותרין בהן,

השואל כלי מחבירו מעי”ט הרי הוא כרגלי השואל שהרי קנה שציתמו אצלו בין השמשות, דבין השמשות שהוא כניסת היום קונה שציתה, ביו”ט ואם שאלו ביום טוב משמשה, הרי הוא **כרגלי המושאל** לפי שקנה שציתה אצל בעליו,

וכן האשה ששאלה [מבחינת שמוש לשון חבמים הרי לשון שאלה אינה ראויה כאן, לפי שכל דבר שאין מחזירים אותו בעין קרוי הלוואה, אלא שבאן השתמשו בלשון שאלה לפי שביום טוב עצמו אין משתמשים בלשון הלוואה, שהיא כעובדין חול, אלא בלשון השאלה בלבד. שמו”ץ] **מחברתה תבלין לקדמתה ומים ומלח לעיסתה, הרי אלו הקדמה והעיסה כרגלי שתיהן** אין מוליכות אותם אלא למקום שציתין יכולות לילך, דבין בידים טוב שאלה קנו התבלין או המים והמלח שציתה אצל בעליהן, ר’ יהודה פומר **במים מפני שאין בהן מומש** אין ניכרות לא בקדמה ולא בעיסה, הלכך אין מעבדות הולכת, ונגמלא מוקי בהן תבשיל עבה שאין המים ניכרים בו, וצומל לא פליג, (דמוקמינן) [כדאוקמן. ד”ם] לה צגמלא צמל אסתרוקנית שהיא גסה וניכרת.

גמ’: **מתניתין** דקמי המוסר צהמתו לרועה ביום טוב הרי אלו כרגלי הבעלים ולא כרגלי הרועה,

דף ל”ז ע”ב

דלא כר’ דוסא,

דתניא ר’ דוסא אומר ואמרי לה אבא שאול אומר הלוקח בהמה מחבירו מערב יו”ט אע”פ שלא מסרה לו אלא ביו”ט (הרי היא כרגלי הלוקח, והמוסר בהמה לרועה אע”פ שלא מסרה לו אלא ביו”ט [ואע”פ שלא התנה עמו כלום מערב יו”ט דהא לא קתני ברועה מערב יו”ט כלל. הרא”ה]. ד”ם, וראה מה שהבאתי ברש”י לקמיה מושם המהר”ם שי”ף) הרי היא כרגלי הרועה?

אפי’ תימא ר’ דוסא ולא קשיא כאן ברועה אחד שאין צעיר אלא רועה אחד, כל בני העיר מעמידין צהמתם צדשותו, (ונקנית) [ונקנית. ד”ם] שציתמו, הלכך בין מוכר בין לוקח* דעמו שלא תקנה צהמה [שציתמה. ד”ם] אצלו, אלא שציתמה הרועה **כאן** ומתניתין **בשני רועים**, דלא ידעינן ליה מנייהו הויא לה דעת בעלים הלכך הרי [היא. ד”ם] כרגלי הבעלים, אם [אינה. ד”ם] אצל הרועה מצעד יום, **דיקא נמי דקתני** דמתניתין בשני רועים

אבני חן למסכת ביצה

שחלקו לקוחות הן ולא אמרין הוצר לכל אחד חלק ירושמו, וירושא אינה חוזרת צינול, אלא, שמא חלק הבא לזה לא היה שלו, והרי התליפו חלקיהם, והוו להו לקומות ובוהורין זה לזה ביובול,

וכי תימא כי לית ליה לרבי יוחנן ברירה בדאורייתא לעמוד כנגד דבר מורה, כגון יוצל לא סמכין אצריה אבל בדרבנן לעמוד כנגד איסור תחומין דרבנן סמכין אצריה, הלכך, תצית וציהמה מותרים אית ליה,

ובדרבנן מי אית ליה והתני איו שם חסס ר' יהודה אומר אין אדם מתנה על שני דברים כאחד בעירובין מן מתנה אדם על עירובו, ומניח שני עירובין, ששמע שעמיד חסס לנא סמוך לעירו צמוך ארבעת אלפים לדרוש דרבים, ואינו יודע אם למורת אם למערב, אומר אם בא חסס למורת ערובי שנמורת יקנה לי שביטה, ואם. ד"ם] בא למערב ערובי שנמערב יקנה [לי שביטה. ד"ם], בא לכאן ולכאן, אם יצאו שנים למקום שארצה אלך ואצרוז למחר, יהא ערובי דצין השמשות קונה לאותו רוח למפרע, ואי אפשר כן אלא על ידי צריכה, ויכ. ד"ם] צורר למחר אומרים הוצר דצין השמשות נמי דעמיה לגבי האי, ובא ר' יהודה לחלוק ולומר אינו מתנה על שני חסמים, לומר למחר אצרוז, דכי צורר למחר מי יימר דערוב של אותו רוח קנה לו צין השמשות, והוצר למפרע לא אמרין אלא אם בא חסס למורת עירובו למורת למערב עירובו למערב על חסס אחד, ואינו יודע לאיזה רוח יבא, אפשר להמנות ואילו לכאן ולכאן לא

דף ל"ח ע"א

והיו"נ בה דקא סלקא דעתך וימנין דחסס לא בא עד לאחר צין השמשות, כגון שחשכה לו צמוך החסוס שנאמרו מקום בית המדרש, או צמוך ארבעת אלפים, והוא מכיר אילו או גדר לסוף אלפים למקום שחשכה לו, ואמר שביטתי תחתיו, דיכול להלך משחשכה ארבעת אלפים אמות, כדאמר בעירובין (מט, ז), הלכך, היכא דנשעת קניית עירוב לא אמי חסס להווא אחרא, והדר אחא מי יימר דקנה ההוא עירוב למפרע, דלמא חסס צין השמשות לא היה דעמו לנא לכאן, אי לא סמכין אצריה, לומר הוצר דלגות זה היה חסס עמיד לנא, וזה התנה דלמקום שיבא החסס יהא ערובו קונה למפרע ב"ש לכאן ולכאן דלא דאין ברירה, מורת ומערב נמי אין ברירה?

וא"ר יוחנן וכבר בא חסס הא דאמר רבי יהודה אם בא חסס למורת וכו', דעל חסס יכול להמנות בשכבר בא קודם צין השמשות עסקינן, אך זה אינו יודע לאיזה רוח בא, וקאמר לאותו רוח שבא לו יהא ערובי קונה, דאין קנייתו על ידי צריכה, אלא קנייה דלאים, ולמחר גלוי מילתא בעלמא הוא, דלרות שישמע זה שהיה צו החסס קנה ערובו [דברירה הוא באופן שלא היה יכול להתברר אתמול, ורק עכשיו מתברר לאיזה צד קנה אתמול, אבל אם בא חסס היה יכול אתמול להתברר רק הוא לא ידע], ומדאצטריך ר' יוחנן לאוקמה בשכבר בא חסס שמע מינה לית ליה צריכה, ואפילו בתחומין דרבנן, אלא לית ליה לר' יוחנן ברירה?

אלא לעולם לא תיפוך וכי תיפוך ויכני אושעיא הוא דאמר יש צריכה, ודקשיא לך לטעור את הפתחים מכאן ומכאן ולהנא וכי לית ליה לרבי אושעיא ברירה בדאורייתא כגון טומאת מת לית ליה צריכה, ודרך יציאתה הלכה למשה מסיני, כדאמרין בסוכה (ו, ב) דהלכות טומאה הכי גמירי להו אבל בדרבנן כגון תחומין אית ליה ליה,

דרש מר זוטרא הלכה כרבי אושעיא,

אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב לאיסור מוקצה לא חששו לאיסור תחומין חששו* אן סהדי דכל חד מינייהו אקצי דעמיה מחלקו של חבירו אף בלא איסור תחומין הרי אלו שייכות לחלק חבירו, ואם היו רוצים ללכת כאלן (אינה אסורה) [אינך פ' אין אתה אופרה. ד"ם] עליהם משום מוקצה, לומר כל חלק ינק מחבירו, ויש כאלן מוקצה, ולהולכה פ' אבל להולכה איש לתחומו אמה אוסר עליהם מפני יניקה זו, ואין זה נכון שאם יש לחוש צריך לחוש אף משום מוקצה? שתיק רב [לשון זה בסוכה ז' ריש ע"א וגם שם על קושית רב כהנא ורב אסי],

*אף בקושיה זו דנו ראשונים ואחרונים מכמה וכמה צדדים ורבו בה הפירושים, לעצם הענין מדוע מוקצה יהא חמור וחשוב יותר מתחומין, היו שאמרו כי כיון שאיסור מוקצה קשור לאיסור הבנה (שהוא לדעת רבה, ולהלכה מן התורה) יש להחמיר בו (ר"ש אינר), אבל לשיטה זו עצמה יש לומר שלא חשש רב לקושיה זו, כי לדעת רבים עיקר איסור תחומים הוא מן התורה,

מוקצה זה לשיטת רש"י הוא עצם ההקצאה שהקצה כל אחד מן השותפים את דעתו מחלקו של חבירו,

[וה"ל חתום] ר"ד בהבמה הרועה מן המחובר ביום טוב הרי היא רועה מן המוקצה ואבריה יונקין מן המוקצה, ואנו שוחטין אותה ביום טוב ואוכלין אותה אלמה לא חיישינן לניקת דמוקצה ולאיסור יניקה דתחומין היכי חיישינן.]

והר"ח פירש שכאן הכוונה לכך שהבמה היתה אתמול בבחינת מוקצה (שהרי היתה אסורה לפני שחיתכה),

[וה"ל הר"ח כלומר הבמה כולה אתמול מוקצה היתה ואנו שוחטין אותה ביום"ט לאיסור שינק זה החצי].

אכן היו ראשונים שסברו כי אין מדובר כאן במוקצה במשמעות הרגילה של המלה אלא בכמה וכמה איסורים החלים על אבר של הבמה (כגון שיצא אבר אחד מחוץ למקדש וכיוצא בזה) שאין אנו חוששים לאיסור הכל בשל הניקת מן האבר האסור, ולדעה זו כיון שאין לאיסורים אלה שם מיוחד לעצמם נקראו בהשאלה בשם מוקצה (רא"ה),

והיה שהסביר כי כאן המדובר באיסור אחר, שאף הוא קרוי מוקצה המוקצה לעבודה זרה, שאפשר לדייק כי ברבר שאין תוספת הגידול בו בולטת וניכרת לעין לא אסרו משום יניקה מן החלק האסור (ראשון לציון). שמו"ז,

מאי הוי עלה? ר' הושעיא אומר יש ברירה וצית וציהמה מותרין ור' יוחנן אמר אין ברירה ושניהם אסורין,

וסבר ר' הושעיא יש ברירה, והתנן המת בבית מפורש צפרק קמא ולו פתחים הרבה כולן טמאים, נפתח אחד מהן הוא טמא וכולן טהורים, חשב להוציאו באחד מהן או בחלון שיש בו ארבעה על ארבעה מצלת על הפתחים כולן, ב"ש אומרים והוא שחשב עליו עד שלא ימות המת, וב"ה אומרים אף משימות המת,

ואתמר עלה אומר ר' הושעיא הא דאמרי בית הלל אף משמות המת חשב (מועלת) [מגלת. ד"ם] לטעור כלים הנאכלים בפתחים ממתנה ואילך הוא דקאמר, אבל כלים דמעיקרא לא, דאין צריכה לומר הוצר דקודם שימות נמי דעמיה להאי פתחא לטהר את הפתחים מכאן ולהבא, מכאן ולהבא אין למפרע לא?

אפוך קמיימא ר' הושעיא אומר אין ברירה ור' יוחנן אמר יש ברירה,

ומי אית ליה לר' יוחנן ברירה, והאמר רב אסי א"ר יוחנן האחין

אבני חן למסכת ביצה

* א"ל אביי לרב ספרא אין זה דמיון דבציריות יש תביעת ממון ולכן לא בטלה, אבל בנבלה אין תביעת ממון רק איסור נבלה ולכן בטלה, וכן במתנ' במים ומלח שהשאלה הוא רק לגבי איסור תחומין בזה אמרנן דבטלה.

* וכיון דמסקינן דבטלה, שואל הגמ' ומעמא מאי לא בטלה במתנ' מים ומלח? ומתרץ אביי, ורבא, ורב אשי.

***[שמועה עמומה היא אצל המפרשים לבארה, דמה שמענו לא השיב לו ואין התירוץ דומה לקושיא ונתחבטו בה הרבה, והנכון כמו שפירש רש"י ז"ל. שטמ"ק]

וראה גדרים ג"ב ע"א בר"ן שמאריך בסוגיא שלנו עיי"ש.

שנינו במשנתנו **וכן האשה ששאלה מחברתה, כי סליק כשרה לעולם, או כשהיה נדקדק רבי אבא אמר** אמר מפלה זו **יהא רעוא** כי אמטי להם **דאימא מולתא** דשמעתמא דרתתקבל לחממי המקום, שלא אנוש **כי סליק** כלומר כי מטא להם **אשכחיה לר' יוחנן ורבי חנינא בר פפי ור' זירא ואמרי לה ר' אבהו ור' שמעון בן פי ור' יצחק נפחא ויתבי וקאמרי, אמאי** כרגלי שמיין ולבטלי איסור תחומין **ד מים ומלח** דזוטרי **לגבי עיסה** דנפישא, ראה תוס' [ואע"פ דדברר לה בעיני ששים ומסתמא אין בעיסה ששים, ועוד כי הכל חולק אחר העמודי והכא מים ומקמי לה לעיסה וברין הוא דלא ליבטלו? מכל מקום הכא דאינו אלא ביטול תחומין דאיסורא דרבנן ואינו בטול איסור ממש, דין הוא דלא דבטל חר בתרי ולאוקמינהו אדינא דאורייתא. שטמ"ק].

אמר להו ר' אבא ומשום דחלקה של זו מועט זה יאכד שמה מלקרות על עיסה זו,

דף ל"ח ע"ב

הרי [וכי] **שנתערב לו קב חטין, בעשרה קבין חטין של חבירו יאכל** **הלח** זה שהריב שלו **וחדרי** וישמח בדבר שלא עמל בו, כך זו אין שמה בטל מכלל, הוילי וקני המים צמיחא אכלא,

דהא לא קשיא לן משום שהשיליתן לה או נתתן צמחיה יהא מותר, דהא אמר ביום טוב הרי הוא כרגל המשאיל, דבמר בין השמשות אזלינן, וכי קשיא להו משום מעוטא ורובא קא קשיא להו, **אחיכו עליה** צחקו עליו, **אמר להו ר' אבא** **גולתיכו שקלי** מלגושכם לקמתי שאחס משחקים עלי, גולתא- מכריך נאה שמתעטף בו חמת עלימו, וכשיושכ מעביר עלימו, וזה נראה, **הדור אחיכו עליה** חזרו וצחקו עליו,

ויש מבאן לימוד שמי שמבקש ושם לבו שימצא חן, לפעמים בא עי"ז לירי ביונות.

אמר רב אושעיא שפיר עבוד דאחיכו עליה, מאי שנא חטין בשעורים דלא קאמר להו דהוה ליה מין בשאינו מינו ומין בשאינו מינו בטלי למי שמתערב לו קב חטין בעשרה קבין שעורים של חבירו יאכל הלא וחד, מכלל דסבירא ליה דה דודאי יאכל וחד, דכיון דשאינו מינו הוא בטל מועט מנדרה, **חטין בחטין נמי נהי דלרבי יהודה לא בטיל לרבנן מבטל בטיל** פלוגתא דרבי יהודה ורבנן צמחנות דהקומץ רבה (כב, ה), ראה תוס'

אמר ליה רב ספרא לרב אושעיא **משח** ציקלא דמשה קא משתבע **שפיר קאמרת** צממיה פ' וכי נכון מה שאתה אומר כלומר אמאי קא מודית להו צמוכא, ולאקשווי אמתימין ולא שמייע להו להך רבנן דקנסו אמתימין **הא דאמור רבי חייא קטוספאה** משמיה דרב, **הבורר** צרורות מגרנו של חברו חייב לשלם לו דמי

אמר שמואל שור של פטם שפטס שזורים למכור **הרי הוא כרגלי כל אדם** אפילו בן עיר אחרת שגא לכאן על ידי עירוב מוליכו למקומו, כיון דאורחיה לנזיניה מאתמול אוקמיה צרסוחיה דמאן דלמי למחר וחיין לי, **שור של רועה** ואין זה רועה בדלעיל שכל העיר נזריגין לו לרעות, אלא אלס שמגדל צהמות שלו, ופעמים שמוכר מסן לשכיניו ומכירו **הרי הוא כרגלי אותה העיר** אלפים אמה לכל רומ, ואפילו עירכ רועה זה ארבעת אלפים אמה לרות אחת אינו מעכב על אחד מצני אותה העיר שלקמו הימנו ביום טוב, מלהוליכו לרות שנגגדה אלפים, דמאתמול אוקמיה צרשות בני העיר, לפי שרגילין ליקח הימנו, אכל כרגלי בני עיר אחרת לא, דאין לדועה שם סותר צהמות כמו פטס, שיכירוכו בני עיר אחרת ליקח הימנו.

ידיעות:

כתיב בויקרא כ"ה ח' וספרת לך שבע שבתת שנים שבע שנים שבע פעמים וכו' לגבי הספירה של שמיטה ויובל, וכתיב בויקרא כ"ג ט"ז וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימות תחיינה. פסוק ט"ז עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום וגו'. וצ"ע למה אין חיוב על כל אחד לספור ימי השמיטים והיובלות?

וה"ל הרמב"ם בספר חמוצות במצות ק"מ שצונו למנות השנים והשמיטים שבע שבע עד שנת היובל אחר שנבששת הארץ והתגברו בה, ומצוה זו כלומר ספירת שני השמיטות היא נמסרת לבית דין הגדול כלומר סנהדרין הגדולה, כי הם שיכינו שנה שנה מחמשים שנה כמו שימנה כל איש ואיש ממנו ימי העומר וכו' עיי"ש, והפירוש הוא שבשמיטים כתיב וספרת לך בלשון יחיד, ובעומר כתיב וספרתם לכם, וראה סידרא קובץ כ"א #175.

שנינו במשנתנו השואל כלי מחבירו מערב יו"ט, פשיטא דמי שאלו מצעד יום צרסוחיה קאי? **לא צריכא** שלא מסרו לו אלא ביו"ט מהו דתימא **לאו ברשותיה אוקמיה קמ"ל** והשאל דקא מני דצורא צעלמא, ולא משך מצעד יום, וקא משמע לן כיון דלסממיה צרסוחיה אוקמיה, **מסייע ליה לר' יוחנן דא"ר יוחנן השואל כלי מחבירו מערב יום טוב** אף על פי שלא נתנו לו אלא ביו"ט **הרי הוא כרגלי השואל**:

שנינו במשנתנו **ביו"ט הרי הוא כרגלי המשאיל, פשיטא** כיון דרישא דצורא צעלמא מוקמינן, וסופא נמי הכי אימא, דאפילו צורא לא הוה אלא ביום טוב? **לא צריכא דרגיל ושאיל מיניה, מהו דתימא ברשותיה קא מוקים ליה קמ"ל מימר אמרה להי משאיל דלמא** כיון דלא אחי ואמר לי **משכח איניש אחרינא** איניש אחרינא אשכח **ואזיל ושאיל מיניה** [והוא הדין שמוציין למימר דמימר אמר דלמא לא צריך ליה, אלא לריבוחא נקטיה דאפילו דיע דצריך ליה איכא למימר אידך מעמא. שטמ"ק].

השקנו"ש של הגמרא דלהלן:

*אמאי ולבטלי מים ומלח לגבי עיסה

*ר' אבא גותן טעם למה לא בטל המים ומלח מפני שיש לה בעלים, אחיכו עליה

*רב אושעיא אומר יפה אחיכו עליה בודאי בטל אף שיש לה בעלים.

* א"ל רב ספרא הרי רואים בצרורות המעורבים שאף דלא שוו מירי דלא בטלי וחייב זה שבררם וכ"ש מים ומלח שיש בהם חיוב ממון דלא בטלי.

* א"ל אביי אין דמיון לצרורות ששם הוא מפסיד ממוןנו של בעל התבואה ולכן אינה בטילה, אבל כאן במים ומלח אינם נחבצין היום ולכן בטלי.

* א"ל רב ספרא לאביי איך אתה אומר דברר שיש לו בעלים לא בטלה, וכי נאמר דנבלה דבטלה בשחוטתא אם יש לנבלה זו בעלים תהא בטילה,

*וכי תימא אה"נ והא תניא דהפצי הפקר קונין שביחה, ואע"פ שאין להם בעלים דומין כמו שיש להם בעלים, ולכן בודאי נבלה בטלה אף שיש לה בעלים. ולפ"ז גם צרורות צריך לימר דתיבטל, וכיון דלא בטלה גם במים ומלח שפיר לא בטלי ואתי שפיר כמו שאמרתי [רב ספרא] לעיל.

פ"ח

אבני חן למסכת ביצה

כגון דארייה ארויי כמו וידו אבן צי (א"כ"ה ג) לר"ה שיהיה דולקת ברשות היחיד סמוך לרשות הרבים, ונפח צידו ונתק שלחנה והפריחה לרשות הרבים. רש"י לעיל.

מתני': בור של יחיד כרגלי היחיד אין מוליכין המים אלא כרגלי בעל הבור ושל אנשי אותה העיר כרגלי אנשי אותה העיר אלפים לכל רוח חוץ לעצוריה ושל עולי בבל העשויין לעצרי דרכים בלמנע הדך, ועשאוים בני הגולה לשמות בעלותם [ראו שקלים ג' ע"א] **כרגלי הממלא** מפני שהוא הפקר, והפקר נקנה בהגבהה, ואם בא אחד ושאל לו מימיו אינו מוליכין אלא כרגליו, ולית ליה דרבי יוחנן [בן טורי. ד"ם] דאמר חפצי הפקר קונים שביטה לעצמם במקומן, וכי חימא אס כן הוה ליה למימר הרי הן כרגלי כל אדם, ואמאי קמי כרגלי הממלא, קסבר יש צריכה להחמיר, ואמרין הוצרך דמאחמול נמי הוצרך דלהאי גבולא חזו, וברשומיה קיימי, ובעירובין (מה, ב) נמי דלא כרבי יוחנן בן טורי ממוקמא.

גמ': רמי ליה רבא לרב נחמן תנן בור של יחיד כרגלי היחיד ורמינהו עירובין מ"ו ע"א נהרות המושכין היינו סתם נהרות, שיש להם משק להלאה ממקום מקור נביעתן ובעירובין הנובעין ואין יואלין מגומות נביעתן לימשך הלאה הרי הן כרגלי כל אדם אין להם שום שביטה לא במקומן ולא כרגלי העולם ולא כרגלי הממלא, אלא כל אדם מוליכין כרגליו, דכל מדי דנייד לית ליה שביטה, והכי מפרשין בעירובין בפרק מי שהוציאוהו? **אמר רבה הכא** רתנן בור של יחיד כרגלי היחיד **במאי** עסקינן במכונסין, ואתמר גמי א"ר חייא בר אבין אמר שמואל במכונסין.

שנינו במשנתנו ושל עולי בבל כרגלי הממלא, אתמר מילא ונתן לחבירו וכגון שמילא לנזק חבירו, דאי מלאו לעצמו לא תנן כהדיא כרגלי הממלא רב נחמן אמר כרגלי מי שנתמלאו לו דנעשה זה שלוחו, וקנה לו, רב ששת אמר כרגלי הממלא, במאי קא מיפלגי מר סבר בירא דהפקרא הוא [אין זה הפקר הרגיל שיכול כל אדם לזכות בה למשל אם יבנה סביבה גדר, אלא בורות אלו בנו בני בבל שכל אדם ימלא ממנה מים, והמים שבהם הם הפקר למי שדולה אותם] והמגזיה מילאה לחבירו לא קנה חבירו, כדאמרין בגבא מליעא בשנים אוחזין (י, א) דהוי מופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, אלא המגזיה קנה, **ומר סבר** ודך נתמן סבר בירא דשותפי הוא לא הפקירוהו בני הגולה אלא נתנוהו לכל ישראל שיהיו שותפין בו, וכשאמר זה לחבירו למלאות לו מחלקו, והלך בשליחותו נעשה שלוחו, ואין זה מגזיה מילאה,

איתיביה רבא לרב נחמן דאמר בירא דשותפי הוא הריני עליך חרם המודר **אסור** מי שהטיל עליו הנדר אסור ליהנות מזה שנדר הנדר, דהכי קאמר ממוי עליך הקדש.

דף ל"ט ע"ב

הרי אתה עלי חרם הכי קאמר ליה הרי ממויך עלי כסתם חרמים, שהן לצדק הכית, הלכך, **הנודר אסור** ליהנות משל המודר, דכתיב לא יחל דברו (במדבר ג'), ורשאי הוא לאסור עצמו בממון חבירו, **הריני עליך ואתה עלי שניהם אסורים זה בזה, ומותרין בשל עולי בבל** שעשו בני הגולה, לפי שהפקירוהו לכל ישראל (ונתנום להם, ולא להיותם) [ולא נתנו להם להיות. ד"ם] שותפין בו, שיהא להם כח לאסור זה חלקו על זה, ואסורין בשל אותה העיר שהן דרין בה [לאפוקי עיר שעומדין בה בשעת הנדר. חולדות יעקב] מפני שהן שותפין בהן וזה אסור מפני חלקו של זה,

ואלו הן דברים של עולי בבל הר הבית הלשכות והעזרות ובור

נב': ת"ר חמשה דברים נאמרו בגחלת פ' להחמיר בגחלת יותר מבשלהבת א) הגחלת כרגלי הבעלים, ושלהבת בכל מקום, ב) גחלת של הקדש מועלין בה, ושלהבת לא נהנין ולא מועלין, ג) גחלת של ע"ז שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן המדס (דברים יג) אסורה, ושלהבת מותרת (אסור בגחלתו ומותר בשלהבתו). # מלים אלו אינם שייכים כאן והוא רק להביא הגורסא לקמן המודר הנאה מחבירו וכו'), ד) המוציא גחלת לרשות הרבים חייב ושלהבת פטור, ה) המודר הנאה מחבירו אסור בגחלתו ומותר בשלהבתו,

[בכל אחד מהחמשה דברים יש חידוש, בתחומין שאין לשלהבת דין ממון לקנות שבותה, להקדש שאין נהנין ממנה לבתחלה, לע"ז ששלהבת מותר לגמרי ולא כמו בהקדש, להוצאה שאינה חשובה ואין איסור להוציאה, לנדרים שאין הנאת שלהבת נכללת בגדר הנאה אף בלשון בני אדם. ע"פ ע"ה]

מאי שנא שלהבת ע"ז דשריא לגמרי, דאפילו מדרבנן לא גזור בה, דקמני ומותרת, ומאי שנא דהקדש דאסירא ושל הקדש קמני לא נהנין? ע"ז דמאיסה וברילי אינשי מינה לא גזור בה רבנן, הקדש דלא מאיס ולא ברילי אינשי מיניה כולי האי, כעבודה זרה, דבדילתא דהקדש לאו משום מאיסותא, אלא משום אסורא, ונהי דבעלמא אמרינן לגבי חולין בדילי אינשי מהקדש, אבל לגבי עבודה זרה לאו דבדילתא היא גזור ביה רבנן.

שנינו במשנתנו המוציא גחלת לרשות הרבים חייב ושלהבת כל שהוא בלא שיעור פטור, והא תניא המוציא שלהבת כל שהוא חייב? אמר רב ששת כגון שהוציאו בקיסם דמין דיש לו דבר להדבק בו משופה היא בכל שהוא, ומתמיהן דקמני פטור כדאוקיימנא לקמן בדלדייה אדויי, שהיתה דולקת ברשות היחיד סמוך לרשות הרבים, ונפח צידו ונתק שלחנה והפריחה לרשות הרבים, ותיפוק ליה משום קיסם אמאי מני המוציא שלהבת כל שהוא חייב, בלאו שלהבת נמי חייב משום קיסם? בדלית ליה שעורא להוצאת שנת רתנן המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה שהיא קלה לבשל מכל הציצים [מכל ביצים של עופות אחרות], ושיערו כחמשים זו צילת חרנגולת,

אבוי אמר כגון דשייפיה מנא משחא ואתלי ביה גורא ומושם דיש לה דבר להאחז בו היא משופה, אבל כקיסם לא סבירא ליה לאציי, משום דמועט הוא וממהר לכנות [בשטמ"ק חולק על פירש זה דלפ"ז למה צריך לתרץ בארייה ארויי היה יכול לתרץ דמירי בקיסם], אי נמי רבותא אשמעינן אציי, ואפילו כמספא בעלמא נמי, שאינה נאחזת כל כך ששינא הולאה, ותיפוק ליה משום מנא? בחספא,

ותיפוק ליה משום חספא? בדלית ליה שעורא רתנן חרם לענין הולאה שנת כדי ליתן בין פצים לחבירו פצים כמו פזימי פתמים (סוכה יח, ה) ופזימי חלוטות (בבא בתרא יב, ה) הקצועים בחומה, והן של עץ, וסודרין אותם למטה ולמעלה ומשמי רוחות פ' בחלל שבכותלים במקום שקובעים שם דלתות וחלונות, ופעמים שהן קצרים כרוצח שצריך לכסות כל חלל החותל ואין די בעץ אחד, ומושיפין שנים זה צד זה, וצריך להושיבין צוהם שלא יאסר זה נמוך מזה ולא יאסר עוקמין, וכשהאחד נוטה עומן לתחמוי חרם, או אבן להשוותו, או בשאין די כרוצח שניהם מצדיקין זה מזה מעט, ועומן חרמים דקיס ציניהם דברי ר' יהודה,

אלא הא דתנן ממתימן המוציא שלהבת פטור היכי משכחת לה כיון דאמרת שאם אוחזו השלהבת בדבר, אף שהוא פחות מבשעור יש לה חשיבות וחייב עליה?

אבני חן למסכת ביצה

של אמצע הדרך # [לכאורה מכאן כבר קשה על רב נחמן דהא הוא אומר דבירא דשותפי הוא? ואולי רצה לסיים כל הברייתא],

ואלו הן של אותה העיר שהם אסורים בו הרחוב ובית הכנסת ובית המרחץ,

ואי אמרת בירא דשותפי הוא אמאי מותר בור של אמצע הדרך לרחוץ בה, והתנן ראה תוס' השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורים ליכנס לחצר לרחוץ בבור לרחוץ?

ה"נ והכא במאי עסקינן למלאות הא דקמי וצור של אמצע הדרך מותרין [נ]. ד"ם] לא לכל משמים הותרו, כגון לירד ולרחוץ בחור דבירא דשותפין הוא, ושהמירו למלאות מימיו המירו, דמכנין אצריה, ואמרינן מר מדידה קא ממלא מים שעלו כדו הן המצורין מן השמים לחלוץ ובור מדידה קא ממלא,

וסבר רב נחמן יש ברירה, והתנן האחין השותפין אחים שהן שותפין צירוש אציהן, כשחייבין בקלפון כל ישראל החקקו לתת מחנית השקל לקרצנות לצור, והטילו חכמים ראה שקלים ד' ע"ב (עליהם להוסיף) [להוסיף עליהם. ד"ם] מעה קטנה להיות קלפון לפרוטרוט, מפני שהן תלמי שקלים חמיסות דקות ונוחין לאחד פ' שנתמטין ע"י מישמוש, ועוד טעם ופעמים שמחליפין אותן פ' הגויבירן מחליפין המטבעות הקטנים, והם צריכים לשלם בשביל החילוף (במנים מטבעות גדולים) [צמעות], ונותנין הקלפון להקדש בחלוף, ואף כשמתפרסין שנים פ' שני בני אדם לתת שקל שלם הטילו עליהם שני קלפונים, שלא לפתח מתצריהם ולמעט את ההקדש, אבל האז שוקל בשביל שני צניו שקל שלם, ופטור מקלפון שני,

פטורין ממועשר בהמה מעשר בהמה נוהג בכל שנה בולדות הנוולדים, ועד של שותפין פטורים הולדות ממעשר, כדמציא בצבורות (נו, ז) כל פטר שגר בהמה אשר יהיה "לך" (שמות יג) ולא של שותפות, (ופריקין) [והתם פריקין. ד"ם] והא בצבור כתיב, ומשינן אס אינו ענין לצבור, דאיתיה בשותפות, דכתיב וצבורות בקרכם ואלאנס (דברים יז) תנהו ענין למעשר, יכול אפילו קנו בתפיסת הבית, (כגון אחין) שלא הספיקו [האחין. ד"ם] לחלוק ירושתן עד שנולדו להם ולדות [יכול יהיו פטורין. ד"ם], תלמוד לומר יהיה, הלכך אחים שהן שותפין, ששותפותן לאחר חלוקה, כגון שחזרו ונשתתפו [וחייבין. ד"ם] בקלפון כשאר שנים המתחזרין לשקל שלם, [פטורים. ד"ם] ממעשר בהמה דשותפין צעלמא מינהו, דבעלה לה תפיסת הבית וכשחייבין במועשר בהמה כגון שנשתתפו פ' באופן אוטומטי משנפלה להם הירושה, דקיימא תפיסת הבית פטורין מן הקלפון כאלו היה אציהן קיים, שממון אחד ופטורין יחד,

ואמר רב ענן לא שנו דבשציל חלוקה בעלה תפיסת הבית מנייהו אלא שחלקו על פי שום דמים גדים כנגד טלאים וטלאים כנגד גדים גדים כנגד משיס זקנים, אז כנגד טלאים, דבעלו מהן שם ירושה, ונמנו [בהן. ד"ם] מורת לקוחות, וכי חזרו ונשתתפו הוו להו כלקח זה בשלו זה בשלו מן השוק ונמערבו, ואין כאן עוד שם תפיסת הבית, אלא שם שותפות,

אבל חלקו גדים כנגד גדים וטלאים כנגד טלאים טלאים כנגד טלאים וגדים כנגד גדים, דזהו משפט ירושה, [שיש. ד"ם] לכל אחד חלק בכל מין ומין אומר [אומרים. רש"י] זהו חלקו המגיעו משעה ראשונה (לכך. ד"ם) אומרים זה חלקו המגיעו, דיש ברירה, ועדיין שם יורשים עליהן, וכשחזרו ונשתתפו חזרה תפיסת הבית למקומה,

[ויש פותרים הטעם משום לקוחות, דתנן [הלכות. ד"ם] פטור ממעשר בהמה (בצורות נה, ז), וטעות הוא בידם, דכשהולדות לקוחין הן פטורין מלהתעשר, אבל הלוקח עשר בהמות וילדו חייבין צמעשר, והכא לגמרי פטר להו],

ורב נחמן אמר אפילו חלקו גדים כנגד גדים וטלאים כנגד טלאים אין אומר [אומרים. רש"י] זה חלקו המגיעו משעה ראשונה לכך ופטור, אלמא אין ברירה, אלא על כסך לרב נחמן בירא דהפקרא הוא, מדאשכחיה מודרי הגאון, גבי מילא ונמן לחצרו?

[סברת המחלוקת הוא רב נחמן פטר דאם עשו האחין שום מעשה נחבטל תפיסת הבית והוא קרע שאי אפשר לאחיות ומכאן ואילך הם שותפים, אבל רב ענן סבר כיון דאמרינן ברירה אף שחלקו כיון שחזרו ונשתתפו אמרינן דהוי כאילו מעולם לא נתחלקו, פ' הדין דיש ברירה יש הרבה שסוברים כן, אבל רב ענן מחדש שנתחדש תפיסת הבית כמו שדחתה].

אלא דכולי עלמא בירא דהפקרא היא, אלא הכא במגביה מציאה לחבירו קא מיפלגי מר סבר קנה ומר סבר לא קנה,

[לא גרסינן צמגציה מציאה קנה חצרו קמפלגי, ולא גרס מר סבר קנה חצרו כו', דאם כן קשיא דרב נחמן אדרב נחמן, דאצעי לן לפרושי הכא דרב נחמן סבר קנה חצרו, דקאמר רב נחמן באן כרגלי מי שנתמלאו לו, וצשיס אוחזין (ז"מ י, א) אמרינן רב נחמן ורב חסדא דאמרי תרוייהו המגציה מציאה לחצרו לא קנה חצרו, אלא הכי גרסינן צמגציה מציאה לחצרו קא מפלגי, ותו לא],

ופירש צמגציה מציאה לחצרו קא מפלגי, ודכולי עלמא לא קנה חצרו בהגציהה של זה, אלא אם קנה המגציה אם לא קנה פליגי, רב נחמן סבר לא קנה המגציה, דלאו אדעתיה למקני, אלא מי שנתמלאו לו קנאס צמשיה כשיקבלם, כשצאו לרשותו ודעתו לקנות, דכי אמר לא קנה חצרו כל זמן שהוא ביד המגציה אמרינן, דיכול לומר אני אזכה בה לעצמי, אבל משנתנה לו קנה, דתנן התם צנא מצינא (ט, ז) ואם משנתנה לו אמר זכיתי בה תחלה לא אמר כלום,

ורב ששת סבר קנה המגציה תחלה ומידו קבלם זה, הלכך כרגלי הממלא, (ואית דגרס) [ואי גרסינן. ד"ם] כמו שכתוב בספרים מר סבר קנה ומר סבר לא קנה, [מפרשינן. ד"ם] הכי רב נחמן סבר קנה חצרו משנתן לו, ורב ששת סבר לא קנה חצרו, אלא המגציה.

מתני': מי שהיו פירותיו בעיר אחרת וערכו בני אותה העיר להביא אצלו מפירותיו לא יביאו לו מפירותיו, הואיל והוא לא עבד לשם, דהכל כרגלי בעלים ואם ערב הוא ללכת לשם פירותיו כמורה ומותר להביאם.

דף מ' ע"א

מי שזמן אצלו אורחים מעיר אחרת, ויצאו אליו על ידי עירוב לא יוליכו לאחר פטורה בידם מנות בידם לניתם, לטעדת לילה [ואין כאן בשום טבח מו"ם לחול, אולי מפני שנתנה להם רק מדרבי הנימוס, ובע"ח רוצה לתרץ דלילה היינו לאחר צהרים] אלא

אבני חן למסכת ביצה

שיחור לו קרן זוית [ולא קיבל שיהיו מופקדין אצלו. ר"ח] דלושליה צימא, הלנך נרשומ המפקד הן, אלנ הכא, דמשכן שומר וקבל עליו שמירמן הרי הן כרגליו,

ת"ש מי שזמן אצלו אורחים לא יוליכו בידם מנות אא"כ זכה להם מנותיהם מערב יו"ט וכי זכה מיהא מוליכין, והרי צידו הופקדו לאחר זכיה, ושמע מינה כרגלי המפקד הן, **ואי אמרת כרגלי מי שהפקידו אצלו כי זכה להם ע"י אחר מאי הוי? ה"נ כיון שזכה להם ע"י אחר כמי שיחור לו קרן זוית דמי,**

ואיבעית אימא זכה שאני שהרי כל עגמו לא עשה אלא להוליכו משציתמו, ולהעמידו בשציתם שלסן ונרשומן,

רב חנא בר חנילאי פ' שהוא היה עובר ושב בין עיר שדר בה למקום שהיה לו אכפניא, ועשו עירוב ועי"ז יכול לבא ולחזור בין שני המקומות גם ביו"ט, והוא קבל בשר מהטבח מעייו"ט והפקידו אצל בעל הבית ותלה אותה על הדלת, וכיון שהוא בית אחרים שואל כאן השאלה **תלא בשרא בעברא דרשא** [בבית הדלת. שמו"ץ] [והפקידו אצל בעל הבית. ר"ח] צנים אושפכניה, שנתנו לו טנתי העיר מצעד יום, והוא היה בן עיר אחרת, שמערבין לו [אולי הפירוש שכל אנשי העיר מערבין] לגוא לנאן **אתא לקמיה דרב הונא** [וא"ל מהו למישקליה ולמזיל היום בתחום שלי. ר"ח]? **א"ל אי את תלית** [אי את תלית ליה בעיברא דרשא, מוכחא מילתא דלא אפקדתיא לגבי מריה דביתא, ואע"ג דאמר רב כרגלי המופקדים אצלו בבי האי גוונא מורו רב דהוא כרגלי המפקד. ר"ח] **זיל שקיל, ואי אינהו תלו לך** לנרנך [ואי אתא אפקדתיא גביהו ואינהו תלו לא תשקול. ר"ח] **לא תשקול** להליכן לעירך, ולקמיה מפרש טעמא ואלי,

ואי איהו תלא מי שקיל, והא רב הונא תלמיד דרב הוה ואמר רב כרגלי מי שהפקידו אצלו? שאני עברא דרשא דכמי שיחור לו קרן זוית דמי כלומר שאני הכא, דתלניסו איסו גופיה בעצמא דדשא, והס לא קנליוסו מידו לשמרו דכמי שיחור לו קרן זוית דמי [דכיון דכן ודאי אדעתא דמפקד קיימי ולא נפקי מרשותיה. הרא"ה],

א"ל רב הלל לרב אשי ואי אינהו תלו ליה לא שקילו האמורא **שמואל שור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם** [דכיון דמבחי עליה כל אדם דעתיה עלויה, וכ"ש זה שכבר קנה. ר"ח] אלמא כיון דאוקמיה במשצתמו נרשומ כל מי שיקנה מותר הקונה להוליכו למקומו, והכא נמי, הא נרשומיה אוקמיה במשצתמו, נרשומ כל מי שיקנה?

ועוד אמורא מקשה **א"ל רבינא לרב אשי ואי אינהו תלו ליה לא שקיל, והאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הלכה בר' דוסא דלמר** [הלוקח בהמה מחבירו מעייו"ט אע"פ שלא נתנה לרועה אלא ביו"ט. ר"ח] הכי הוא כרגלי הדועה, אלמא כיון דאין רועה צעיר אלא הוא, ואין סהדי דכל מי שיש לו צהמה דעמו שמהא כרגליו, אמרינן צהמיה אזלה, וכל שכן הכא, דאוקמיה צהדיא נרשומיה, ודעתמא דידיה תלו ליה?

ועוד אמורא מקשה **א"ל רב אשי לרב כהנא ואי אינהו תלו ליה לא שקיל, והתנן בהבמה והכלים כרגלי הבעלים** וכיון דלנרסו מלאה שס הוה ליה איסו צעלים [לא דיענא מה פירכא, ור"ח גרס וכו'. הרא"ה. בר"ח הגירסא: והתנן השואל כלי מחבירו מערב יו"ט כרגלי השואל, תנה אע"פ שהן ברשות המשאל כרגלי השואל הן]?

אלא שאני רב חנא בר חנילאי דגברא רבה הוא וטעמא לאו משום מחומין,

אם כן זכה להם על ידי אחר [ראה תוס' וכתב בעי"ח שיש סברא דבשאלה כיון שאינו נותנה לה רק לזמן אין לבו נוקפו ודי בבירור, אבל במתנה כיון שנותנו לו לעולם צריך לזכות ע"י אחר] **מנותיהם מערב יו"ט** [א"כ מקרס. ר"ם] צעל בית זה לאדם אחר נמשכה, ואמר לו זכה צמנט הללו לפלוני ולפלוגי, דוכין לו לאדם שלא צפניו, והיו שלהם מצעד יום לילך [כרגליהם] [כרגליהם. ד"ם].

[באמת היה יכול לומר כאן בסיפא אלא אם כן ערב בעל הבית לאותה עיר כעין שאומר ברישא, אלא שמצד הסברא לא יערב לאותה עיר רק בשביל שבא לו אורח משם]. [קשה לי למעלה אמרינן שהשואל כלי מחבירו באמירה בעלמא מעייו"ט הוי כרגלי השואל והכא בעי וזכוי על ידי אחר? וי"ל שרש"י ז"ל תירצה באומרו לא יוליכו לאחר סעודה מנות בידם לסעודת הלילה, ירצה שאין הולכת המנות מענין ההומנט אלא לאחר סעודה לסעודת הלילה, וכיון שכן לא דמיא לחד שהיה השואל יודע הדבר מבעוד יום ודעתו שתקנה שביתה אצלו, ולהכי מפרש דזכוי במשיכה הוא ולא אמירה בעלמא. תולדות יעקב]

גמ': אתמר המפקיד פירות אצל חבירו רב אמר כרגלי מי שהפקידו לו [המופקדין אצלו. ר"ח] **ושמואל אמר כרגלי המפקיד, לימא רב ושמואל דאזדו לטעמייהו, דתנן אם הכנים ברשות שזרי וקדומוי** ופירסומו לתנן חבירו **בעל החצר חייב** צנוקין, ורישא דהך ממנימין צצצא קמא, דכי אמר ליה עול, עול ואנטר קאמר ליה, **רבי אומר לעולם אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור, ואמר רב הונא אמר רב הלכה כדברי חכמים ושמואל אמר הלכה כרבי,**

לימא הך פלוגמא דהכא כי הך זולא **רב דאמר כרבנן** משום דאמר רב הלכה כרבנן, דקיימי נרשומיה לענין שמירה הוא הדין לתחומין **ושמואל דאמר כרבי?**

אמר לך **רב נהר אנא דאמרי אפי' לרבי, עד כאן לא קאמר רבי התם אלא דבסתמא לא קביל עליה נטירותא** דאילו רבי לא פליג אלא גדלא פריש, אלא עול סתמא אמר ליה, וסבר רבי עול ותנטר את קאמר ליה **אבל הכא הא קביל עליה נטירותא** אלמא מפקיד פירות דהכא לאו בסתמא עסקין, אלא צדקציל ענלי נטירותא. ד"ם],

ושמואל אמר אנא דאמרי נהא אפי' לרבנן, עד כאן לא קאמרי רבנן התם דקיימי נרשומ צעל חצר אלא לענין שמירה, דכיון דסבירא להו דמסתמא עול ואנטר לך קאמר ליה דניחא ליה לאיניש כל שכן דצעל השור מינה ניחא ליה דניקום תוריה דמוקין שזרי ברשותיה דבעל חצר נרשומ דצעל חצר לשמרו דאי מוזיק ליה נליה. ד"ם] האי שור צעל חצר לא מייחייב עליה, **אבל הכא** לענין מחומין **מי ניחא ליה לאיניש דליקום פיריה ברשותיה דחבריה,**

תנן ואם ערב הוא פירותיו כמוהו אלמא כרגלי המפקיד נינהו ואי אמרת כרגלי מי שהפקידו אצלו כי ערב הוא מאי הוי וקשיא לרב?

תוס': מרישא דקתני ואם ערבו בני אותה עיר לא יבאו לא מצי למידק [פ' שפירותיו של אדם הם כרגליו, שאם הם כרגלי מי שהפקידו אצלו למה אינם יכולים להביא הרי עירבו] דאיכא למימר דלא ערבו הנפקדים [פ' שאף בני העיר עירבו אולי האנשים שהפירות אצלם לא עירבו, ולכך הפירות קנו שביתה אצלם, ולעולם הפירות קונין שביתה לפי מי שהפקידו אצלו, אבל מסיפא משמע בהדיא שהפירות הם כרגלי המפקד]. וראה מהר"ם, ומהר"ם ש"ף.

אמר רב הונא אמרי בי רב דמתני' דתנן שהפירות הם כרגלי המפקד מיירי כגון

אבני חן למסכת ביצה

רבי אומר אלו ואלו בייתות הן, אלא אלו הן מדבריות כל שיוצאות ורועות באפר ואין נכנסות לישוב לא בימות החמה ולא בימות הגשמים והם של עשירים גדולי בעלי מרעה ומוכרין מפירותיהן ומולדותיהם כשפרץ עדרם ביותר. מאירי, [מתני' אפשר לאוקמא בכל חד מינייהו, דמתני' תנן הלנות באפר סתם ולא פירש. ע"פ התולדות יעקב עיי"ש]

ומי אית ליה לרבי מוקצה פ' מוקצה כי האי דלא דחי ליה בידים כגורגורות וצמקים. מאירי, [ולמה לא שאל בפירוש והא לית ליה לרבי מוקצה? ראה תולדות יעקב] והא בעא מיניה ר' שמעון בר רבי מרבי פצעילי מלשון פצע burst fruits, fruits that fell off in an unripe state and were placed in the sun to ripen. תמרה תמרים שאין מתגשלות צילין לעולם, וגורדין אותן מהצילין ועושין להן חומלות, הן כלי כפות תמרים, וכונסין אותן למוק, ומתגשלות וראה תוס' לר"ש מהו לאכול מהן ביום טוב?

א) א"ל אין מוקצה לר"ש

דף מ' ע"ב

אלא גרוגרות וצמקין בלבד שהן מתחלה ראויין לאכילה, והוא דחה אותן בידים להעלותן ליצחק, ושוב אינן ראויין עד שייבשו, אבל אלו לא דחה אותן בידים, ואיכא דלכיל מנייהו, הכי קא סלקא דעתיה מדפריש ליה מילתיה דרבי שמעון, אלמא כר' שמעון סבירא ליה,

ב) איבעית אימא הני נמי מדבריות שאין נכנסות לישוב כלל כגורגורות וצמקין דמי דמיי, שמקלה אותן מאכלו בידים,

ג) ואיבעית אימא אין מוקצה לדבריו דר"ש קאמר ליה ולית לא ס"ל אכל לדידי יס מוקצה,

ד) ואיבעית אימא ממניטין לדבריהם דרבנן דאית להו מוקצה קאמר להו, לדידי אין מוקצה, אלא לדידכו אודו לי מיתה, היכא דיוצאות ורועות בפסח, ונכנסות ברביעה ראשונה, דבייתות הן, ואמרו ליה רבנן, לא מדבריות הן.

ו"ל קיצור פסקי הרא"ש ומדבריות הן שרועות חוץ לתחום ואינן באות ללון בתוך התחום [ואותן אין שוחטין] זה הוא לר"י, וכן פסק הרב אלפס כר' יהודה ביום טוב, ובר' שמעון בשבת, וכן פסק הרמב"ם ובשאלתות ובה"ג, ורש"י ור"ת ור"י פוסקין כר"ש בין בשבת בין ביו"ט, ויש אומרים להלכה כרבי שמעון במוקצה, ובר' יהודה בגולד, ור"ח פסק כר' שמעון אף ביום טוב, אלא שבגולד ומוקצה מחמת איסור פוסק כרבי יהודה ביום טוב.

סיימתי בעזרת שמו יתברך, ויה"ר שנשוב עוד ועוד ללמוד וללמד ולהבין ולחדש במסכת זו.

אלא רב הונא דאורי ליה הכי תלמודיה דרב הונא, ורב אמר בשמיטת חולין [חולין ז'ה, טז] בשב, כיון שנתעלם מן העין אסור, ואפילו חלו בידם בבית ישראל, ורב חנא וטריד בשמעתיה אגב טרדא דשמעתיה משנה שאר עסקין, ור"ק ליה רב הונא אי את תלית אית לך סימנא בגוויה ולא מסחת דעתך מניה ד מדי דעביד אינש צדיק לא מנשי, זיל שקיל, ואי אינהו תלו לך חמה לא היה דעתך לך, והם אינם זוכרים בשלך, ואסמו דעמיהו מסחת דעתך ולא תשקול, לשון אחר, משום מוקצה.

[ו"ל המאירי ויש שמפרשה מתורת תחומין, כלומר אי את תלית סמכא דעתך ומוקמת ברשותך ואי לא תלית מסחת אדעתך ומוקמת לה ברשותיהו וחילא עליהו שביתה דידהו, דמאחר שאתה טרוד בגרסתך אתה פורק מושי שאר עסקים מעל עצמך ועומסו על מה שהדבר בידו, ולית כאן קושיא דשור של פטם ודאיך קושיא דהתם באינש אחריני דלא טרידי בגרסיהו וכל מאי דצריך להו מוקמי אנפשיהו ומכל מקום לית הלכתא הכי ולענין תחומין לעולם שקיל, ולענין בשור שנתעלם מן העין נמי לית הלכתא כרב].

מהני: אין משקין משום מוקצה, ונגמלא מפרש אמאי נקט משקין ושוחטין את המדבריות, אבל משקין ושוחטין את הפייתות [animals lodged in sheds within town limits] אלו הן בייתות הלנות בעיר מדבריות הלנות באפר [כפרים קטנים הפזורים במדבר. קאפה על פירא"מ].

נב': למה לי למימר משקין (ושוחטין. ד"ם) [פ' דלענין השקאה ודאי אלו ואלו מותרות דאלו ואלו מוונתם עליך, אלא משום שחיטה נקט ולישחטה ולמה לי השקאה. הרא"ה? מילתא אגב אורחיה קב"ל דמנא, דהוא ליה לאורחי צנחמות מי מותרת ומי אסורה, נקט אורחיה בלשון דמשמע מינה מילתא (מדמי) [אמרימי. ד"ם] נדקך ארץ דלשקי אינש בהמתו והדר לשחוט, משום סרכא דמשכא שמהא נחה להפשיטה פ' להפשיט את העור מעל הבשר, [סירכא, דנזק, ד"ם] שהוא נדבק יותר מדאי צנח,

וראה בפירוש המשניות להרמב"ם [קאפה] שבמהדורא קמא של הפירוש היה כתוב שההשקאה לפני השחיטה [משחרר ריאתה] ואם היתה שם סרכא קלה נפסקת, ומחק אח"כ המלים "משחרר ריאתה". וז"ל הערוך בערך כס ויש מפרשים שאם היו סרכות בריאה מחמת הצמאה שמדבקת בלב ובצלעות נפרדת בשותת. ו"ל המאירי ובערוך פ' דאי איכא סירכא מישתמטא כלומר אם יש סירכא מתחדשת במקרה מן הריאה ללב או לצלעות מחמת צמאונה מתרפקת בשעה ששותת. וז"ל בבית הבחירה כי ההשקאה קודם שחיטה יתיר ריאתה ואם יש שם סירכא חלושה נשמטת ונכרתת. וראה גם ברי"ף,

ובד"ם מביא מבי"מ שכתוב אח"ז ואני שמואל תמה ע"ז הפירוש שנראה שעל סירכי הריאה הוא אומר כך והם ושל' לא תהא כזאת בישראל להכשיר הטריפה בהערמה עיי"ש. # אבל באמת אין זה הערמה שאם נפרדת ע"י שתיית מים אין זה סירכא, וכן משמע כיון שהערוך והמאירי הסכימו לזה. וצ"ע. וז"ל התולדות יעקב הרמב"ם ז"ל פירש דהיינו מפני הסרכות החלושות שבריאה הנמשכות והנכרתות עם ההשקאה ורש"י ז"ל לא פירש כן משום דנכרין הן הרירין שהם מחמת צמא ולא טעו בהו הטבחים.

ת"ר אלו הן מדבריות ואלו הן בייתות מדבריות כל שיוצאות בפסח ורועות באפר ונכנסות לישוב ברביעה ראשונה צמחשון, ואלו הן בייתות כל שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום,

אבני חן למסכת ביצה

ב ¹ [30]	ביצה שנולדה ביום טוב.
ג ¹ [00]	גזירה שמא יעלה ויתלוש
ד ¹ [00]	רואין את העליונות כאילו הן פרודות והתחתונות מעלות את העליונות
ה ¹ [00]	ונתלקלו הלוים בשיר.
ו ¹ [00]	מת ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממים.
ז ¹ [00]	כל היכא דאיכא זכר לא ספנא מארעא.
ח ¹ [00]	והא קא עביד כתישה? אמר ר' חייא בר אשי אמר רב בעפר תיחוח.
ט ¹ [00]	גלגל עיסה מערב י"ט מפריש ממנה חלתה ביום טוב.
י ²⁷ [00]	בית שמאי אומרים לא יטול אלא אם כן נענע מבעוד יום.
יא ¹⁹ [00]	בית שמאי אומרים אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר.
יב ²⁰ [00]	ואין ערוב הוצאה ליו"ט כדכתיב ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת בשבת אין ביו"ט לא.
יג ³² [00]	בן לוי שנתנו לו שבלין במעשרותיו עושה אותן גורן.
יד ²⁵ [00]	כי דייכת אצלי אצלו ודוך.
טו ^{סוף} [00]	מהו דתימא רוב לסטים ישראל נינהו ולא מזלזלי בהו קמ"ל.
טז ²⁴ [00]	מתנה טובה יש לי בבית גנאי ושבת שמה.
יז ⁹ [00]	אף חותם בה מקדש השבת ישראל והזמנים.
יח ¹⁸ [00]	טומאה ביו"ט מלתא דלא שכיחא הוא ומלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן.
יט ²⁴	נדריס ונדבות אין קריבין ביום טוב.
כ ²⁹	תכף לסמיכה שחיטה. כשכש להם בזבחו
כא ¹³	אני היום סמכוני באשירות הניאו לי סעודה ואקטור.
כב ²⁸	מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר.
כג ²²	תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי לאכול גדי מקולס בלילי פסחים.
כד ⁴¹	מצודות חי' ועוף ודגים שעשאן מעיו"ט לא יטל מהן ביו"ט אלא אם כן יודע שנצודו מעיו"ט ע"ב: גם פתח בל' חלי מכתב חגרי"ש שנה לאס גזול זקן ויוסף כישיה מן רומא, ושמו רבי קלנימוס, ונקי בכל התלמוד, והיה כן ונתקן עליהן.
כה ²⁹	בהמה מסוכנת לא ישחוט אלא א"כ יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי
כו ¹⁷	בכור תם שנפל לבור
כז ³³	אמי ורדינאה חזי בוכרא דבי נשיאה הוה.
כח ⁸	דרבה בר רב הונא מחתך לה אתלת קרנתא
כט ⁴¹	אף במועד עושה כן מפני ביטול בית המדרש.
ל ²⁹	הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין.
לא ³³	אין מבקעין עצים לא מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט
לב ¹²	מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים.
לג ¹¹	דמחזי כמאן דאזיל לחינגא. קרקע קשה כשחופרין אותה מוציאה אור, כעין גריגשתא שלנו ממקום מחפורת שלה.
לד ^{סוף}	ועוד אמר ר"א עומד אדם על המוקצה
לה ²⁵	הא קמ"ל דטבל מוכן הוא אצל שבת
לו ²	אבל לא יגמור את האוצר כולו
לז ²²	וחוזר ומערים ומעלה השני רצה זה שוחט רצה זה שוחט מחילת הולאה על ידי טלטול היא, וכל מה שגזרו אינו משום הולאה, והאי דלא גזרו על טלטול כלים ואוכלים, שלא יוכלו לעמוד בהן, לטעם שגב שבת ושבתות יום טוב
לח ¹⁹	דלמא משכח איניש אחרינא ואזיל ושאיל מיניה
לט ³	וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל.

אבני חן למסכת ביצה

מ 37	אין משקין ושוחטין את המדבריות
סיום	ואיבעית אימא לדבריהם דרבנן קאמר להו לדירי אין מוקצה אלא לדרכו אודו לי מידת היכא דיוצאות ורועות בפסח ונכנסות בריעה ראשונה דבייתות הן, ואמרו ליה רבנן לא מדבריות הן.

אבני חן למסכת ראש השנה

הקדמה

בהם על הראייה, אבל בחודש תשרי כד מוקלעי בחד מיומו אד"ו דחו ליה, ואפילו בזמן שהיה המקדש קיים והסנהדרין בירושלים. הפירוש על הרמב"ם הלכות קדח"ח פ"ז הל' ז'

אודה לה' שזכיתי ללמוד מסכת ראש השנה עוד פעם במחזור של חרף היומי. התחלנו המסכת ז' כסלו תשס"ז.

ליקוטים מענייני קידוש החודש

א. מצות קידוש החודש.

מצוה לקדש חדשים ולעבר שנים בב"ד גדול בחכמה, סמוך, בארץ, ולקבוע מועדי השנה עפ"י אותו קידוש שנאמר החודש הזה לכם ראש חדשים, כלומר כשתראו חדשה של לבנה תקבעו לכם ראש חודש, או אפילו לא תראו מכיון שהיא ראוייה לראות עפ"י החשבון המקובל וכו'. ספר החינוך מצוה ד'.

ב. שיטה שעיקר הקידוש הוא ע"פ חשבון.

אין כוונת הכתוב להזהיר אותנו לעבר שנים ולקבוע חדשים ע"פ ראיית הלבנה, כי בקביעת החדשים אין עיקר בתורה, לחוש לראיית הלבנה, אם תראה מוטב, ואם לא תראה ביום הקביעות אלא קודם לכן או אח"כ ליום או לימים אין אנו חוששין, כי לא נצטוו בתורה לקבוע החדשים ע"פ ראיית הלבנה כי אם על פי החשבון, וכתב רבינו חננאל ז"ל קביעת החדשים אינו אלא ע"פ החשבון ולא ע"פ ראיית הלבנה וכו'. רבינו בחי' פרשת בא על פסוק החודש הזה לכם עיי"ש באורך.

וראה בפנ"י כ' ע"א ד"ה כי אתא עולא שכתב וז"ל אלא הא דדחינן משום אד"ו היינו הובא דלא באו עידי ראייה דאפ"ה היו יכולין לקדש באותו היום כיון שידעו הב"ד על פי החשבון שראוייה לקדש כיון שאפשר לראות הלבנה ועדי ראייה לא מעכבי' ידיעה היו כראייה".

וגם בענין קידוש החדש שמדובר במסכת זו יש קשיים בהבנה, [הגם שלכאורה אין בזה נפק"מ להלכה], שהיה מחלוקת גדולה בזה בימי הגאונים שר' סעדיה גאון סבר שמעולם היה עיקר קידוש החודש ע"פ החשבון, ומה שקידשו ע"פ הראיה כתב וז"ל ואמר רב סעדיה גאון כי בני דורו ובית דינו של אנטגנוס איש סוכו התקינו דין ראיית הלבנה בחדשה בר"ח כדי לבטל דברי צדוק ובייתות שהיו טוענים בהם על החכמים במדת זמן החודש. אוצר הגאונים על ר"ה דף כ' ע"א. אבל החולקים עליו סברו שהעיקר היה ע"פ ראייה, וגם התחשבו עם החשבון. ובגמרא יש ראיות לכאן ולכאן, וכל אחד יישב הסתירות ע"פ שיטתו. ראה בספר אוצר הגאונים באריכות.

ג. רק בזמן שיש סנהדרין יש חיוב לקדש ע"פ ראייה.

ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא שבזמן שיש סנהדרין קובעין ע"פ הראיה, ובזמן שאין שם סנהדרין קובעין ע"פ החשבון הוה. רמב"ם הלכות קידוש החודש פ"ה הלכה ב'

ד. חדש תשרי היה שונה בכל שאר החדשים.

ודע שהנראה מדברי רז"ל שיש בידם קבלה, שכל החדשים סומכים

ה. אופן שצויל העדות: אם העדים צעידים שראו הלבנה ואין האיום צויל לשתקם צריכין לקדש החודש ברלית ברירה.

כתב הערוך לנר בדף י"ט ע"ב ד"ה דלא איצטריך וז"ל הא איצטריך וכו' ע"י שמאיימין על העדים לשתוק, אבל כשלא רצו לשתוק והעידו עדותם על כרחך מקדשים ביום שלשים ולא חוששין משום ירקא ומשום מתיא, דהא לא אמרינן לקמן רק דמאיימין על העדים ולא אמרינן דאין מקבלים אותם. ע"כ. וראה מש"כ הרמב"ם פ"ג הט"ז ובוה מתורץ קושית התוס' ד"ה ואל יתקלקל דהא ידעי דמסמך מפני אד"ו? שלא היו ישראל הרחוקים יכולים לסמוך שיעברו את החודש.

ו. אן שהב"ד היו צריכין לדחות החודש בשום איזהו סיבה היו צריכין להתחשב אם "החשבון".

בסנהדרין י' ע"ב בראש העמוד ברש"י ד"ה חישוב לא קתני. דינמא שצריך שלשה למשז אס יעצרו את המדש, דצמושנא מליא, אע"פ שצריך לעצרו כגון משום ירקא ומשום מתיא, אפ"ה צמושנא צעי, כדמנן צמסכת ערכין אין פוסחין וכו'. עיי"ש.

ז. צחזי כשיקרא.

אף שרשות לב"ד לקדש לפי חשבונם אף שלא נראית הלבנה, היו צריכים להזהר שאם נראית הלבנה הישנה עדיין בליל ל' שלא יקדשו החדש בו ביום, שהרי העם חושבים שהם מקדשים ע"פ ראייה ויהיה נראה כשקר.

ח. אן כשקדשו ע"פ ראייה היו ביד פסדרין [ע"י איום העדים] שיבואו החדשים על פי חשבון.

ראה סנהדרין דף י"ג ע"א ד"ה חג האסיף שכתב "ומסדרין לירמיי" שב"ד היו "מסדרין" החדשים.

ט. סוד העיבור והטעם של בשום ירקא ובשום מתיא.

הגם שהגמרא אומר הטעם שדחו ר"ה משום ירקא ומשום מתיא, הטעם האמיתי נכלל בסוד העיבור שלא נמסר לכל. המפרש על הרמב"ם פ"ז הל' ז' בשם רבינו חננאל.

י. צתי קיבלו עדים?

קבלת עדים היה רק בליל וביום שלשים, שהרי אם לא קידשוהו בשלשים הרי הוא מקודשת ממילא בשלשים ואחד. [וזה צריך בירור].

יא. צתי אייבז?

וראה מחלוקת אמוראים בגמרא כ' ע"א. יש סוברים שהאיום היה בין שיעידו העדים שראו הלבנה כדי לקדשה, או אם היו צריכין היו מאיימים שלא יעידו היום כדי שתתעבר החודש. ויש סוברים שרק

אבני חן למסכת ראש השנה

סומכים היום. ספר החינוך מצוה ד'.

לעבר, ויש סוברים שרק לקדש.

י"ב. לאחר ששלחו שלוחים להודיע לגולה צתי קדשו ב"ד את אלול, כצו יצו עשו בני הגולה ראש השנה?
יש בזה מחלוקת רש"י ותוס' דלרש"י דף י"ח ע"א עשו רק יום שלשים [דלא מצינו אלול מעובר], ולתוס' ד"ה ועל אלול עשו שני ימים.

י"ג. על איזה חרשים חיללו ערי ראייה את השבת?
בזמן שביהמ"ק היה קיים חיללו את כל החרשים כדי שיבואו מוספי ראש החדש בזמנם, כיון שמצוה לקדש ע"פ ראייה, אבל לאחר החורבן חיללו רק על ניסן ותשרי. וכן פסק הרמב"ם בהל' קד"ח פ"ג ה"ב.

כ"י. החילוק שבין ניסן ותשרי ושאר חרשים
על ניסן ותשרי אין השלוחין יוצאין עד שישמעו מפי ב"ד "מקודש". גמ' כ"א ע"ב,

כ"א. החילוק בין זמן שביהמ"ק קיים לאחר החורבן.
בזמן המקדש לא קדשו החודש למפרע שהרי היה צריך להקריב הקרבנות, אבל לאחר החורבן היה יכולין לקדש החודש למפרע. ראה רש"י כ"ה ע"א.

כ"ב. אין מקדשין את החודש אלא ביום.
כן הוא בתחלת פרק ראווה ב"ד. כ"ד ע"ב

כ"א. הליצוד שצריך לקדש על מי הראיה גם חודש תשרי.
ילפינן מדכתיב החדש "הזה" כזה ראה וקדש. ופסוק זה כתיב בניסן וילפינן תשרי מניסן בהיקש דחמשה עשר חמשה עשר. רבינו אברהם מן ההר משם רש"י כ' ע"א.

וראה עוד במרגליות הים סנהדרין י"ג ע"א שמבאר ענין זה.

*****

מהלך הלבנה:

א) ענין מזרח ומערב המדובר כאן, על פי רוב המדובר ביחס לכדור הארץ, שכל מקום בעולם יש לה ד' רוחות. דאילו לגבי השמש והלבנה לא שייך לומר עליהם שהם במזרח או במערב.
ב) רוחב הארץ הוא 7918 מייל (כדי לדעת חשבון של היקף, צריך לכפל הרוחב 3.14159 פעמים ולכן) גודל הארץ סביב הוא לערך 24,875 מייל. מרחק הלבנה מכדור הארץ היא לערך 238,900 מייל. רוחב הלבנה הוא 2160 מייל, וגודל הלבנה סביב הוא לערך 6,786 מייל. מרחק השמש מכדור הארץ הוא לערך 92,750,000 מייל. רוחב השמש הוא 864,000 מייל, וגודל השמש סביב הוא לערך 2,714,334 מייל. נמצא לפי זה שהארץ הוא 0.009. של גודל השמש,

י"ב. קביעת החודש ע"פ הביד בא"י היה עד יצי אביו ורבא.
ומאימתי התחילו כל ישראל לחשוב בחשבון זה? מסוף חכמי הגמרא מעת שחרבה א"י ולא נשאר שם ב"ד קבוע, אבל בימי חכמי המשנה וכן בימי חכמי הגמרא עד ימי אביו ורבא על קביעת א"י היו סומכין. רמב"ם הלכות קידוש החודש פ"ה ה"ג.

י"ג. צה עושה החשבון?
גם בלי חשבון אם לא נראה הלבנה ביום ל' מקדשין החודש בנשף ל"א קודם עלות השמש. ע"פ הרמב"ם פ"ג ה"ו. ולכן במשך השנים אין נפק"מ אם הולכין לפי החשבון, אבל בכל חודש וחודש אם לא נלך לפי החשבון, יכול להיות שיהיו כמה חרשים מלאים זה אחר זה, באופן שלא באו עדים שראו הלבנה קודם יום ל"א.

י"ד. צה החשבון לפני תקנת הלל?
החשבון שהיה להב"ד בירושלים כשקדשו את החודש לא היה מסודר כמו החשבון שתיקן הלל, אלא בכל פעם שקדשו ישבו ודנו לפי המצב ושיקול דעתם. אף שהיה להם גם כמה כללים, כמו שרואים שהיו חולקים על שני אדרים אם היו מלאים או חסרים,

ט"ו. צה החשבון לפי תקנת הלל?
מן הראוי הוא שיהיה ראש השנה תמיד ביום המולד, רק לפעמים אינו כן, מדיש לזה ד' דחיות ומנחו בה קמאי סימנין בזה"ל א) לא אדר"ו ראש. ב) מולד זקן בל תדרוש. ג) ג"ט ר"ד בשנה פשוטה גרוש. ד) בט"ו תקפ"ט אחר עיבור, עקור מלשרוש. והילך פירושן וכו'. שבלי דרקי לפני מסכת שבת במשניות תפארת ישראל א' י"א. עיי"ש עוד.

ט"ז. הלל הנשיא בנו של ר' יהודה נשיא תקן העיבור.
ביוחסין בסופו כתב, בו פסקה הסמיכה כשגזרה הרשעה כל הסומך יהרג, ועמד ר' הלל זה ובית דינו וחכמי ישראל וראשי האבות והזקנים שהיו בדור ההוא ויסדו לנו במסורה וקבלה שהיתה בידם והתקינו החשבון הנכון ומתוקן הוזה המסור לנו מהם לקביעות ראשי חרשים ומועדי ה' המקודשים וזה היה בקרוב לסוף ימי חכמי התלמוד, משהתחילו דברי חכמי המשנה ז"ל שזה היה בקרוב בבנין בית שני ועד שנחתם ספר המשנה בימי רבינו הקדוש ז"ל היה חמש מאות ושלושים שנה עכ"ל. ור' יהודה נשיא היה בנו של ר' גמליאל בן ר' יהודה הנשיא. והלל הנשיא זה, היה דור עשירי להלל הזקן. ואחריו לא היה עוד ב"ד ובו פסקה הנשיאות. סדר הדורות. חי בארץ ישראל בשנת 4118 לציירה [3760-] ההפרש בין בריאת העולם למספרם] שהוא שנת 358 למספרם.

י"ז. הלל הנשיא קידש החדשים עד שיבוא אליהו.
דע שכך קבלנו שר' הלל הנשיא בן בנו של ר' יהודה הנשיא שהיה גדול בדורו ונסמך בארץ והוא החכם שתיקן לנו חשבון העיבור הוא קידוש חרשים ועיבור שנים העתידים עד שיבא אליהו, וע"ז אנו

אבני חן למסכת ראש השנה

1036 מייל לשעה) ולכן הלבנה שהוא בצד העולם נראית כאילו הוא למעלה מראשיו.

צד שהלבנה מאירה בה הוא כן: מיד בתחלת החודש תראה שהלבנה הוא לצד דרום, זה מפני שבתחלת החודש הלבנה נטויה למטה לצד דרום, וכל שמתרבין ימי החודש תראה איך שהלבנה נראית בגובה הרקיע והולכת בכל לילה יותר ויותר לצד צפון זה מפני שמסלול הלבנה מונחת את עצמה לאט לאט עד אמצע החודש, ואז היא עומדת בגובה הרקיע בצד צפון העולם, והארץ עומדת באמצע בין השמש והלבנה.

ולכן באמצע החודש מיד בתחלת הלילה כשמסתובב הארץ לצד הלילה עולה הלבנה מצד מזרח ונראית בגובה הרקיע.

ומשך הזמן שמאירה הלבנה היא כן: בתחלת החודש תראה הלבנה זמן קצר בתחלת הלילה וכל שמתרבין ימי החודש תראה הלבנה ליותר זמן, ואחר חצי החודש מתאחרת הלבנה בעלייתה עד שבסוף החודש היא נראית בסוף הלילה שהרי אז הלבנה מתקרבת יותר ויותר להשמש ולכן רואין הלבנה קרוב לזריחת השמש.

י) הטעם שבתחלת החודש רואין צד העגול של הלבנה לימין הוא מפני שהלבנה עומדת לשמאל השמש כיון שהוא הולכת ממערב למזרח, ובסוף החודש העיגול הוא לצד שמאל כיון שהלבנה עומדת לימין השמש.

יא) בתחלת החודש הלבנה לעולם לשמאל השמש, ואם מסתכלים לצד מזרח בבוקר לפני זריחת השמש, הלבנה יותר קרובה (נמוכה) מהשמש, ואם מסתכלים לצד מערב בשעת השקיעה השמש יותר קרובה (נמוכה) מהלבנה, ובסוף החודש הוא להיפך שהלבנה לעולם לימין השמש, וכשמסתכלים בבוקר לצד מזרח השמש יותר קרובה, ובערב לצד מערב הלבנה יותר קרובה.

יב) מקומה של [עיר] בבל העתיקה על מפת העולם היא 44.22 longitude ומקומה של ירושלים היא 35.13 זה הפרש של לערך 9 מעלות, וכיון שעיוגול שלם של היום היא 360 מעלות, נמצא שכל מעלה הוא 4 מינוטין, ותשע מעלות היא 36 מינוט. זאת אומרת שזריחת השמש בבבל היא 36 מינוט לפני זריחת השמש בירושלים.

יג) "חידוש" הלבנה היינו שנתחדש אורה. והתפלה שאנו אומרים בכל חודש הוא "קידוש" הלבנה. ומקור הברכה הוא בסנהדרין מ"ב ע"א ובמסכת סופרים פרק כ"א. ושם נקרא "המברך" על החודש. ולא מצאתי עדיין מניין בא לשון "קידוש".

יד) שם "לבנה" הוא מפני שלעיני האדם היא נראית מראה לבן. ונקרא "סהרא" מלשון זוהר פי' אורה. ונקרא ירח מלשון אורח דהיינו נסיעה או נוסע, וגם שהוא הולך ובא.

טו) בכל ספרי קודש נחשבת החמה והלבנה מז' הכוכבי לכת, אבל בספרי המדע הכל מסובב סביב השמש, ולדעתם הארץ הוא אחד ממצ' הכוכבים הסובבים השמש, והלבנה שייכת לכוכב הארץ, כיון שהוא סובבת את הארץ ולא את השמש.

*****

קידוש לבנה, טעם שאומרים "שלוש עליכם"

והלבנה היא 0025. של גודל השמש, ו 27. דהיינו לערך רביע של גודל הארץ. חום השמש היא 15,000,000 מעלות צעלסיוס.

(בהרבה מספרי המדע החשבונות הם בק"מ, לכן צריך לדעת שק"מ הוא לערך 62. מייל)

ג) בתחלת החודש הלבנה עומדת ממש בין כדור הארץ ובין השמש, ולכן אין אנו רואין מאירת הלבנה (ואותו הזמן נקרא בספרים "קיבוץ"). ובכל יום היא מתרחקת בערך 13.19 מעלות ממערב למזרח. (27.3 פעם 13.19 יהיה 360 שהוא עיוגול שלם). וחזן מזה כדור הארץ יחד עם הלבנה מסובבים את השמש לערך שלשים מעלות לחודש, שזה עולה 360 מעלות לשנה.

ד) השמש סובב [כן הוא למראית העין] במהירות קצת יותר מהלבנה, מפני שהשמש עומד במקומו והארץ סובבת על צירה במהירות של כאלף מייל לשעה, אבל הלבנה כיון שגם היא הולכת באותו כיוון של הארץ וסובבת את הארץ בכל חודש, נמצא שכל יום הוא הולכת 13.19 מעלות שהוא בערך 52.7 מינוט באותו כיוון שהארץ הולכת בה. וכיון שגודל הארץ סביב היא 24,875 נמצא שהשמש סובב במהירות של 1036 מייל לשעה, וכיון שהלבנה הולכת בכיוון העולם חלק 27.3 בכל יום, נמצא שסיבוב הלבנה בכל יום הוא 910 מייל פחות ממהלך השמש, דהיינו 23,965, וכשנחלק אותה לכ"ד שעות נמצא שסיבוב הלבנה הוא רק 995 מייל לשעה.

ה) מהלך הלבנה הוא סביב כדור הארץ, וכדי שתגיע לאותה מקום שהתחילה בו בתחלת החודש צריכה ללכת רק כ"ז ימים ושליש, אבל כיון שכדור הארץ סובבת את השמש ובמשך ימי החודש אין כדה"א במקום שהיה בתחלת החודש אלא הוא ממשיך לסבב את השמש, צריכה הלבנה ללכת עוד עד כ"ט וחצי יום 7931 חלקים כדי שתעמוד בדיוק בין הארץ והשמש. אבל זה אינו שוה בכל החדשים ואין זה "מולד האמיתי" אלא שכן נקטו "מולד הממוצע". וראה בספר די שמיא באריכות.

ו) מהלך הלבנה נטויה, שבתחלת החודש הוא נמוכה דהיינו נטויה לדרום, ובאמצע החודש הוא גבוהה ונראית בגובה הרקיע דהיינו לצד צפון.

ז) הארץ מסתובבת על צירה, והשמש לעת ערב הוא לצד מערב העולם, ולכן בתחלת החודש לאחר שהלכה הלבנה כמה מעלות במסלול שלה נראית הלבנה קצת בתחלת הלילה לצד מערב.

ח) כיון שהלבנה היא "לצד היום" של כדור הארץ בתחלת ובסוף החודש, לכן בזמן זה אין רואין הלבנה כל שעות הלילה, רק בתחלת החודש קצת בתחלת הלילה לצד מערב (שהגם שהלבנה עומדת ממש מול השמש, והשמש שקעה, מ"מ נראית הלבנה מפני שהיא קרובה לארץ הרבה יותר מהשמש), ובסוף החודש היא נראית קצת בסוף הלילה כשמסתכלים למזרח.

ט) עצה להבנת מהלך הלבנה: בתחלת החודש תעמוד תחת כיפת השמים פניך למזרח, ותראה שבתחלת הלילה הלבנה נראית קצת לימיןך ושוקעת לאחר כמה שעות למערב דרום, זה מפני שאנו עומדים על "צד" כדור הארץ [פי' צריך לצייר כאילו עומדים בחלל העולם ומסתכלין על כדור הארץ מרחוק, או יהיה המקום שאנו חיים בה על צד העולם], והארץ מסתובבת תחת רגלנו למזרח (במריצת

אבני חן למסכת ראש השנה

קידוש החודש ועוד,

*****

הסיבה שחם בקיץ וקר בחורף.

אנשים חושבים שהסיבה הוא מרחק הארץ מן השמש, אבל זה טעות שבמציאות מרחק הארץ מן השמש בימי הקיץ הוא הרבה יותר ממרחק הארץ מן השמש בימי החורף, וגם ממה שרואין שבאותו הזמן שהוא חורף בצפון העולם הוא קיץ בדרום העולם רואים שזה טעות,

אלא הסיבה הוא שהארץ סובבת על ציר והציר עומד באלכסון של בערך 23 מעלות, והארץ אינה סובבת את השמש במעגל ישר, אלא במעגל משופע, והגם שהארץ רחוק מן השמש הרבה מאד אפילו בימי החורף, מ"מ בימי החורף עומדת הארץ גבוה מן השמש, וכיון שהיא סובבת על צירה באלכסון נמצא בימי החורף צד הצפון של העולם דהיינו צד העליון אינה מקבלת קרני השמש ישר, וגם שעות היום קצרים, ולכן קר בחורף, וכמשמגיעים ימי הקיץ עומד הארץ למטה מן השמש ואז מקבלת קרני השמש ישר, ושעות היום ארוכים ולכן חם בקיץ.

*****

חז"ל בעניני הטבע.

ראיתי בשם החרושי הרי"ם על הפסוק בינו שנות דור ודור דברים ל"ב ו' שבכל דור ודור באה מן השמים הבנה חדשה בתורה לפי הבנת הדור. וזוהו תבין שנראה מהגמ' והראשונים שלא ידעו [נראה כאילו לא ידעו] כימיהם בתהלוכות השמים מה שאנו יודעים היום. שידיעות אלו נתפרסמו לאט לאט במשך הדורות.

וזה רשימה קצרה מראשונים שדברו בענינים אלו:

*רבי אברהם בר חייא 1136-1065 ובימיו היו גם רבי חסאן הדיין ורבי יצחק ברבי ברוך ומביא בספר יסוד עולם משמם ש"היום" מתחיל מקצה המזרח והולך עד קצה המערב.

*רבי אברהם אבן עזרא 1164-1089 על הפסוק החדש הזה לכם. שמות י"ב א'

*רבינו תם 1171-1100 בתום שבת ל"ה ע"א ד"ה תרי. ועוד.

*ר' זרחיה הלוי בעל המאור 1186-1125 על מסכת ר"ה דף כ' ע"ב

*הרמב"ם שנת 1204-1135 ראה להלן.

*רבי יצחק בר' יוסף הישראלי מטולטילא בספר יסוד עולם שנת ה' אלפים ע' 1310

וגם להבריל חכמי אוה"ע לא ידעו שהארץ עגול כדור עד לפני כמה מאות שנים.

בפירוש המשניות להרמב"ם כותב וז"ל ועמוד השחר הוא האור הנצנץ וכו' "כמו שהתבאר בחכמת הלמודים". ובתרגומו של הרב

המקור של קידוש לבנה הוא במסכת סופרים פרק כ', והברכה הוא בסנהדרין מ"ב ע"א.

לשון המסכת סופרים שם הל' ב' "ויאמר לחבירו ג' פעמים שלום וילך לביתו בלב טוב".

הטור בסימן תכ"ו מעתיק את המסכת סופרים ואומר לחבירו ג"פ שלום עליך" וכתב ע"ז הפרישה והטעם שאחר שקילל ג' פעמים תפול עליהם אימתה וכו' ראוי לומר לחבירו לא עליך כי אם שלום עליך. והרמ"א מעתיק בזה הלשון ויאמר לחבירו ג"פ שלום עליך ומשיב הוי כשואל [ואולי הפירוש שאם משיב לאדם, זה נחשב כאילו הוא שאל בשלום אדם].

ובכף החיים מביא מספר מבו"ש דף ס"א דאחר ברכת הלבנה צ"ל ג"פ שלום עליכם כי מציאות קטרוג הראשון היה של לבנה באומה אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד ולזה אנחנו אומרים אחר ברכת הלבנה שלום עליכם שלא יהיה עוד קטרוג אלא שלום. וכע"ז הביא בענף יוסף הנדפס בסידור אוצר התפלות.

בסידור אוצר התפלות כתב "וחבירו משיב" עליכם שלום, וכן הוא בסידור של"ה, ובסידור דרך החיים הלשון "וחבירו משיב בכל פעם" עליכם שלום.

בפירוש עיון תפלה כתב וז"ל אמרו הקדמונים (הובא בפירוש עין חיים בסדורי התימנים לפני ברכת הלבנה) שכל מי שקדש את הלבנה משעה שקדשה לא ידאג באותו חדש מן הפורענות ומבטח לו שלא יגורו עליו מיתה משונה באותו החדש, וסימן לדבר וירחק לא יאסף, ולפי דעתי מזה יצא המנהג שאחר קדוש הלבנה אומר איש לרעהו שלום עליכם, או כמו שמביאים בתניא רבתי ובטור שלום עליך בלשון יחיד, כלומר אחרי אשר קדשת את החדש כהלכתו בטוח אתה שמהיום יהיה שלום עליך ולא תירא מפחד רעה, ובמחזור לבני רומא שלום עליכם, שלום עליכם, שלום עלינו ועל כל ישראל.

אבל באמת היה נראה לי שכיון ששלום עליכם בא כתרופה לתפול עליהם וכו' שאומרים ישר והפוך לכן כמו שאומרים ג' פעמים שלום עליכם מהפכים גם ואומרים עליכם שלום.

ובאמת יש לומר שלכן אומרים בלשון רבים שלום עליכם שכיון שלכתחלה צריך לברך קידוש לבנה בציבור היה המנהג [לא כמו אצלנו שכל אחד אומר לעצמו וכשמוגיע לשלום עליכם הולך לחפש ג' אנשים] לומר יחד כל הציבור שלום עליכם וביחד ענו כולם עליכם שלום, ונשאר כבר המנהג כן אף כשאומרה לאדם יחיד,

והסיבה שמשכיין "עליכם שלום" לכאורה הוא ע"פ הגמ' שאם חבירו נתן לו שלום ולא החזיר נקרא גולן שנאמר ואתם בערתם הכרם גולת העני בבתיכם. ברכות ו' סוף ע"ב.

והמקור לומר "דוד מלך ישראל חי וקים" הוא על פי הגמ' ר"ה כ"ה ע"א.

זה שיש עומדים פניהם למזרח הוא ע"פ קבלה.

וראה פירוש נאה על ברכת הלבנה ברכינו יונה על הריף סוף פ"ד דברכות.

ראה בספר הזכרונות לר' צדוק הכהן מצות עשה ג' על כל עניני

אבני חן למסכת ראש השנה

אלא כיון שאנו בקיאין בקביעא דירחא ואנו יודעים שא' תשרי הוא ר"ה ו' תשרי הוא יוד"כ וכו', מה שאנו עושין ב' ימים הוא רק דמנהג אבותינו בידינו, ואם היינו קורין יום א' דר"ה ל' אלול יטעו לעשות יוד"כ ביום שהוא באמת י"א תשרי, שלפי האמת אלול הוא לעולם חסר.

*****

מונין השנים בשטרות.

ראה בהקדמת רבינו נסים ז"ל על הש"ס הנדפס קודם מסכת ברכות בעמוד ב' מ"ד העמודים, בחצי העליון שמנין "השטרות" התחיל מעת פיסוק הנבואה אשר הוא תחלת ממשלת אלכסנדר (מוקדון). וכן הוא ברש"י ע"ז ט' ע"א ד"ה לחומריה וז"ל סהרי מנין הסופר מתחיל ס"פ שנים קודם המורכב. וראה בגמ' שם י' ע"א בגולה אין מונין אל' למלכי יונים בלבד.

על מה שאנו כותבין בשטרות "שנת .... לבריאת העולם למנין שאנו מונין כאן" שמעתי טעם הגון, שבאמת אינו ברור כל כך לפני כמה שנים נברא העולם, שאין לנו ודאות למתי התחילו לעבר השנים, [למשל אם נאמר שהתחילו לעבר השנים במצרים כשאמר הקב"ה למשה החדש הזה לכם, זה היה בשנת 2448 לבריאת העולם וזה יותר מ-128 מחזורים של 19 שנה, ואם בכל מחזור מעברין שנות ג' ח' אד"ח דהיינו שבע שנים נמצא שב-128 מחזורים יש הבדל של 896 חדשים שהוא לערך 75 שנים, ואם היו ישראל מונים עד אז "שנה" 12 חדשי הלבנה והיה יציאת מצרים בשנת 2448 לשנים אלו, אז היה אותה שנה רק שנת 2373 לבריאת העולם למנין שנות החמה], וגם אינו ברור אם מונין השנים של "בריאת העולם" מבריאת אדם הראשון או משנת תודו כמש"כ בתוס' ח' ע"ב, וכדי שלא יערערו על השטר התקינו לכתוב "למנין שאנו מונין כאן" שעל זה אין לערער.

ראה "בקובץ הרמב"ם" שנדפס לכבוד מלאת שמונה מאות שנה לפטירתו, דף קנא, מאמר ארוך על פירוש המשנה להרמב"ם, ולשאלת יחוס הפירוש לתלמוד מסכת ראש השנה לרמב"ם עיי"ש,

קאפח תרגם מלים אלו "כמו שנתבאר בתורת המדעים".

וז"ל הרמב"ם הלכות קדוש החדש פי"ז הלכה כ"ד וטעם כל החשבונות ומפני מה מוסיפים מנין זה ומפני מה גורעין והיאך נודע כל דבר ודבר מאלו הדברים, והראיה על כל דבר ודבר, היא חכמת התקופות והגימטריות שחברו בה חכמי יון ספרים הרבה, והם הנמצאים עכשיו ביד חכמים, אבל הספרים שחברו חכמי ישראל שהיו בימי הנביאים מבני יששכר לא הגיעו אלינו, ומאחר שכל אלו הדברים בראיות ברורות הם שאין בהם דופי ואי אפשר לאדם להרהר אחריהם, אין חוששין למחבר בין שחברו אותם נביאים בין שחברו אותם האומות שכל דבר שנתגלה טעמו ונודעה אמיתתו בראיות שאין בהם דופי אנו סומכין על זה האיש שאמרו או שלמדו על הראיה שנתגלתה והטעם שנודע.

והתיו"ט כתב וז"ל ואם הוקשה לו משנתינו לא מפני כן יכחיש מה שנראה לעינים, ואפילו דברי חכמי המדות לא היה לו להכחיש כי כל דבריהם בנויים על מופתים חזקים אשר אי אפשר לסותרם בשום פנים [שאין מופתיהם כמופתי הפילוסופים הטבעיים] הלא תראה בעלי התוספות פ"ק דעירובין דף י"ד ע"א כתבו על הא דאיתא התם דכל שיש בהקפיו ג' טפחים יש בו רוחב טפח, כתבו וקשיא דאין החשבון מדוקדק לפי חכמי המדות ע"כ, ומאי קשיא מחכמי המדות לחכמי הש"ס והיה להם לדחות דברי חכמי המדות מפני דברי חכמי הש"ס כמו שעשה הר"ש שאמר ליתא להאי כללא ? אבל הם ראו שדברי חכמי המדות אמיתיים שאי אפשר לדחותם בשום פנים. התיו"ט כלאים פ"ה מ"ה

בש"ע או"ח סימן רס"א סעיף ב' כתב וז"ל ושיעור זמן בין השמשות הוא ג' רבעי מיל וכתב ע"ז בביאור הגר"א וז"ל מהא דפסחים כנ"ל בתוס' הנ"ל, וכל זה הוא לשיטת התוס' הנ"ל "אבל ליתא" דא"כ מעלות השחר עד הנץ שזה כמין השקיעה עד צאת הכוכבים, ובאמת אינו כן כמו שכתבתי לעיל, "והחוש מכחיש לכל רואה" וכו'.

וזה לגבי דברים ברורים הנראין לעינים, אבל בסברא כתב האבן עזרא בשמות י"ב ב' על הפסוק ראש חדשים וז"ל ואנחנו לא נניח דברי רבותינו ז"ל בעבור סברותינו.

אבל ברכינו חננאל בפסחים דף צ"ד ע"א כתב וז"ל ואע"פ שהחזוים בכוכבים בזמן הזה מדברים דברים המכחישים, לא משנחינן להו, אלא אנו מזהירים דברי רבותינו בתקנתם ולא לחוש לדברי הזולת.

ראה בריטב"א למס' שבת דף ע"ח ע"ב ד"ה סוכין כדי ליתן וז"ל ורבינו ז"ל לא היה בקי במלאכת הצורפים.

*****

למה יום ראשון של ר"ה אינה בל' אלול כמו ראש חודש?

באמת היה צריך יום ראשון של ר"ה להיות בל' אלול, שבזמן שביחמ"ק קיים לא היה במציאות שיום ב' של ר"ה יהיה בב' תשרי, שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה היה יום ראשון ל' אלול ויום שני א' תשרי?

אבני חן למסכת ראש השנה

* והיינו דאף בזמן שקידשו ע"פ ראייה, ובאו עדים ביום ל', אם היו צריכין לדחות ראש חודש ליום ל"א היו ב"ד מאיימין על העדים. שיש ביד ב"ד לקדש החודש בלי ראייה ע"פ חשבון, אם זה צריך להם. וזה נקרא לקמן "לעברו" דילפינן אתם אפילו מזידין. וראה רבינו בחיי בפי' בא. וברמב"ם הלכות קידוש החודש.

*וגם לפעמים קידשו החודש בלי אף שלא באו עדים שראו הלבנה. וזה נקרא "לקדשו".

*והטעם שלא עשו אז "לוח" כמו שיש בזמנינו הוא: דמ"מ מצוה לקדש ע"פ ראייה, וע"פ רוב השתדלו שיהיה ע"פ ראייה.

*ואפ"ה לפעמים היה מפורסם שהב"ד עושין ע"פ חשבון כגון אדר ראשון.

*****

סימני ראשי תיבות:

א"ז אספת זקנים

ב"ל כ"י בבריטיש לייבררי "הארלי 5508". נמצא באוניברסיטת

ד"ס דקדוקי סופרים

ו' דפוס וינציא שנת רפ"א

כ"י הוא כ"י על קלף הנמצא בשכטור סמינר 6653#

ק' כ"י של רש"י על כל המסכת וחתום בסופו סליק פרקא וסליקא מסכתא דראש השנה אשר פי' מר' ורב' שלמה צרפתי זצ"ל. והשלמתיו בחדש כסליו בשנת ומלכים יר"ד אני הצעיר אליא בא"א שבתי [ב"ט?] אליעזר רופא נ"ע מקנדיא.

ריב"ב שיטת רבי' יהודה בר ברכיה זצ"ל שנדפס על הרי"ף.

רע"י רש"י שעל הע"י.

ררי"ף רש"י שעל הרי"ף, [וצריך לציין שברף הראשון לדפי הרי"ף בדפוס ווילנא שונה הרש"י לגמרי מנוסח רש"י שלנו].

ש' שרידים מפירוש אשכנזי על מסכת ר"ה והוא כ"י מזמן הבעלי תוס' [כ"י יונה 4589 Tab] סביב המאה ה"ג, נערך ע"י הרב אהרן ארנה, והוא

סך שנים מוזמן הקודם	לבריא ת העולם	למספרם 3760 לאחר הבריאה	לשטרות	
	3408	-352		התחלת בנין בית שני ראה לקמן ג' ע"ב
40	3448	-312	-0-	ממשלת אלכסנדר מוקדון מכאן התחיל המנין לשטרות. מעת פיסוק הנבואה אשר הוא תחלת ממשלת אלכסנדר כי אז היה תחלת מלכותו. רבינו נסים גאון בהקדמתו לשי"ס. ראה ע"ז ט"ז
380	3828	68	380	חורבן בית שני
120	3948	188	500	ירד רב לבבל. והיתה ירדתו לבבל בשנת ת"ק שנה לפיסוק הנבואה. רבינו נסים גאון בהקדמתו לשי"ס. וראה בסדה"י שיש אומרים שירד בשנת 3979
30	3978	218	530	סתימת המשנה שי"פ וק"נ אחר חורבן הבית (530). רבינו נסים גאון בהקדמתו לשי"ס
25	4003	243	555	נפטר רב
183	4186	426	738	נפטר רב אשי, ולא הספיק לסיים התלמוד וסיימוה תלמידיו ע"ג שנים אחר מותו. סדה"י, ובאגרת רב שרירא גיד' כתב שנופטר בשנת 4191 שהוא 743. וראה בסדה"י שיש עוד דעות מתי נפטר רב אשי: 4180,4182,4184,4187
73	4258	500	811	סתימת התלמוד. ואחר מיתת רב אשי לזמן קצוב מלך רבינא ובימיו נסתם התלמוד. רבינו נסים גאון בהקדמתו לשי"ס. ולכאורה זה חולק על הסדה"י. וכן באגרת רב שרירא שם כתב ובשנת 811 שכיב רבינא והוא סוף הוראה. וראה בי"מ פ"ו ע"א רב אשי ורבינא סוף הוראה.
	4260	502	812	שיטת קבלת הראב"ד בזמן סתימת התלמוד בסדה"י תלמוד בבלי נחתם תתי"ב לשטרות הוא ד"א ר"ס לבריאת העולם בימי ר' יוסי הגליל שנת כ"ד לגדולתו (שנת רל"ז) ע"ג שנים אחר מות רב אשי, נמצא משנת חתימת המשנה עד חתימת התלמוד שיי"ב שנה.
	4265	507	817	שיטת יסוד עולם בזמן סתימת התלמוד בסדה"י בשם יסוד עולם מרימר ומר בר רב אשי סימנו הנמרא ד"א רס"ה ושמינים שנה היה משהתחילו לחבר הנמרא עד שנחתם.

*****

בענין שנויי נסחאות

יש לציין הרמב"ם פרק ט"ו מהלכות מלוה ולוה הל' ב' וז"ל יש נוסחאות מן הגמרא שכתוב בהן (בשבועות מ"א ע"ב) שהאומר לחבירו וכו' "אינו נאמן", ושעות ספרים הוא ולפיכך טעו המורים על פי אותן הספרים, וכבר חקרתי על הנוסחאות הישנות ומצאתי בהן "שהוא נאמן" והגיע לידי במצרים מקצת גמרא ישנה כתוב על הגוילים כמו שהיו כותבין קודם לזמן הזה בקרוב חמש מאות שנה, ושתי נוסחאות מצאתי מן הגוילים בהלכה זו ובשתייהם כתוב וכו' "נאמן", ומפני טעות זו שאירע למקצת הספרים הורו [על פיהם] מקצת גאונים וכו'.

*****

אתם אפילו מזידין. ר"ה כ"ה ע"א

* אופני קידוש החודש היו: א) ע"פ ראייה, ב) סוד העיבור, ג) אחד מלא ואחד חסר כמו בימינו. אבל ע"פ הרבה ראשונים לעולם קדשו בעיקר ע"פ חשבון וסוד העיבור, ומה שקדשו ע"פ ראייה היה רק למצוה.

אבני חן למסכת ראש השנה

מאמר בספר קבץ על יד כרך שבעה עשר, [והם שרידים כנראה מפירוש
על כל המסכת שנשארו רק מדרג י' ע"ב עד י"ב ע"א, ומדרג י"ז ע"ב עד
י"ח ע"ב].

*****

מסכת ראש השנה מסכת מספר ט"ז לסדר הש"ס

שמעתי שיש למצוא רמז בכל מסכת, איזה מספר הוא לסדר הש"ס,
כידוע שיש ס"ג מסכתות, בזרעים יש י"א, במועד יש י"ב, בנשים יש
ז', בנזיקין יש י' ב"ק, בב"מ, בב"ב, בסנהדרין, מכות, שבועות, עדיות, ע"ז, אבות, הוריות, בקדשים
יש י"א, ובמדרות יש י"ב $(11+12+7+10+11+12=63)$. למשל
מסכת שקלים הוא המסכת הט"ז לסדר הש"ס ובמשנה הראשונה יש
"ובחמשה עשר בו", וגם מסכת פסחים שהוא מסכת הי"ד מתחלת
אור לארבעה עשר, ומסכת עירובין מתחלת "מבוי" שהוא גבוה וכו'
מלת "מבוי" במספר קטן בגימ' 13, ובבא מציעא מספר 32 הוא מסכת
האמצעית לסדר הש"ס ויש לשון יחלוקו במשנה ראשונה. ומסכת
ברכות יש במשנה ראשונה עד האשמורה הראשונה. וכן כאן מסכת
ראש השנה יש רמז, שאם נלך אחר סדר הרי"ף ר"ה הוא אחר מסכת
שקלים והוא המסכת הט"ז, ויש למצוא רמז למספר ט"ז בארבע
משניות הראשונות שמתחילות במספרים: ד' ראשי שנים הם, בד'
פרקים העולם נידון, על ששה חדשים, על שני חדשים, וביחד הם
עולים לסכום ט"ז. והוספתי עוד שמסכת תמורה הוא המסכת הל"ד
ודף האחרון של המסכת הוא דף ל"ד.

*****

תלמוד 480 בבלי 44 גימטריא סך = 524, כמנין פרקי המשניות בששה סדרי
משנה. שמעתי

אבני חן למסכת ראש השנה

דף ב' ע"א

ב"ש, אבל לפי דברי רב אשי לקמן ראש ח' ע"א משמע דגרסינן "כדבריו" בית הלל אומרים בחמשה עשר בו:

*באחד באלול ר"ה למעשר בהמה [אליבא דר"מ לקמן ז' ע"ב] ר"א ור"ש אומרים באחד בתשרי כל הג' המ"ד ר' מאיר, ור' אלעזר בן שמעון [כמש"כ רש"י ביבמות ע"ב ע"ב שסתם ר' אלעזר הוא ר' אלעזר בן שמעון], ור"ש שהוא ר' שמעון בן יוחאי [כמש"כ רש"י שבתות ב' ע"ב] היו כולם תלמידי ר' עקיבא בדור רביעי של התנאים.

גמ': למלכים למאי הלכתא כלומר [פ'] הגם דאמרין בגיטין שמונין זמן שטוריתיהן מושגה שעמד בה המלך מושם שלום מלכות, כמש"כ רש"י בתחלת המשנה, מ"מ מדוע צריך שכל המלכים יתחיל שנתם ביום מיוחד [למה] [למאי הלכתא. ק'] הוקצו יום מיוחד למנין המלכים, אימא שעל כל מלך ומלך תחיל שנתו מיום שעמד בו?

אמר רב חסדא לשמרות להבחין איזה שטר חוב מוקדם למלוה ואיזה מאוחר **רתנן** במסכת שביעית (פרק י' משנה ה') **שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין** לפי שרצה זה שכתב השטר המוקדם לערוף לקוחות שלקחו [שדות. ק'] מן הלוה מוזמן שבשטר, ושלל דמין הוא, שהרי קדמה מכירה להלוואה, [והשטר. ק'] מעיד [שהלוואה. כ"י] קדמה, לפיכך קנסוהו מלגבות בו, ולא יערוף אפילו מוזמן [מלוה ואילך שלא יאה [חוטא ?] נשכר. ק'], ואינו [גובה. ק'] אלא כמלוה על פה, שאינו גובה מן המשועבדים, ואם לא קצו יום לחילת שנות [המלכים. ק'], אלא כל מלך ומלך לפי [מה. כ"י] שעמד [פעמים שאין. ק'] להבחין אם השטר מוקדם או מאוחר, כגון אם כתוב [הוא. כ"י] ככסליו בשנה שלשית לזה פלוני מפלוני מנה, [וצאו עדים ואמרו. ק'] כשתמנו בו לא ראינו שהלוה, אלא הלוה אמר לנו חתמו עלי שאני חייב לפלוני מנה, כאותה ששנינו (בבא בתרא קסז, ז) כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו, ואין אנו יודעין אם הלוהו [מלוה זו. ד"ס] קודם לך, או אחר כן, אבל ראינו שהלוהו [מנה] [מלוה זו. ד"ס] בתמוה בשנה שלשית למלך פלוני, ואם אין הדיינין יודעין באיזה חדש עמד המלך אין להבחין אם תמוה קודם לכסליו, אם כסליו קודם לתמוה, [ואם. ק', ואולי צ"ל שאם] שנתו מתחלת בין תמוה לכסליו נמצא כסליו קודם לתמוה בכל שנותיו, ושטר מוקדם הוא, ואם עמד בין כסליו לתמוה שלאחריו נמצא תמוה קודם לכסליו בכל שנותיו, ושטר מאוחר הוא,

אין להבחין	ט	ש	א	נ	א	ס	ת	א	א	ת	א	ח	כ
אם תמוה קודם לכסליו,	ט	ש	א	נ	א	ס	ת	א	א	ת	א	ח	כ (א)
אם כסליו קודם לתמוה,	א	א	ת	ח	כ (א)	ט	ש	א	נ	א	א	ס	ת (ב)

ועכשיו שקצו ניסן ראש השנה לעולם תמוה קודם לכסליו,

תמוה שבכל המשך הגמ' כאן שואל ומתירין בלי שם, ובלי לשון קושיא ותירוץ ורק פעם אחת אומר "לא ס"ד".

ברייתא ראשונה **תנו רבנן מלך שעמד בעשרים ותשעה באדר כיון שהגיע אחד בניסן עלתה לו שנה** כלומר כלמה לו שנתו, ומעמה מוזין לו שנה שיהיה ואם לא עמד אלא באחד בניסן אין מוזין לו שנה עד שיגיע ניסן אחר,

מתני': ארבעה ראשי שנים הם [הן. כ"י מיונבן] ראה תוס' באחד בניסן ר"ה למלכים [לרש"י למלכי אור"ע, ולתוס' למלכי ישראל] רגילים היו למנות זמן שטרותיהם לשנות המלך, משנה שעמד בה (המלך. ריב"ב) כדאמרין במסכת גיטין (דף פ.) משום שלום מלכות [וה"ל רש"י שם שיהא לנו שלום עמהם שיאמרו חשודים אנו נצטיינים שכותבים שטרותיהם נשמינו. ושם בתוס' כתב דדוקא בגיטין יש לחוש לשלום מלכות שמקפידין, לפי שהוא דבר גדול שמפרידין איש מאשתו. וראה כאן בתוס'].

וקצו חכמים אחד בניסן [לתחלת שנתו] [להתחלת שנתו. ד"ם, ק', ריב"ב], ואפילו עמד שבצט או באדר כלמה שנתו משהגיע ניסן, ויתחילו למנות לו שנה שניה,

ולרגלים מפרש בגמרא [באמת היה צריך לומר רגלים שהוא לגבי כל תאריך דאורייתא, קודם למלכים? אלא מפני שמלכים הוא תקנת חכמים הוא חביב לו, ותני לה ברישא. ע"פ ברכת אברהם].

באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה שאין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בחצירתה, דכתיב (דברים יד) עשר מעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה ולמדין מזה [שאין מעשרין מחדש על הישן ומן הישן על החדש. ררי"ף], וכדי שלא תקשה הא הפסוק מיידי רק "בתבואת זרעך" מבישר רש"י ואמר מר צנזורות, בפרק מעשר בהמה (נג, ז) שדורש שם כפל הלשון של עשר תעשר בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחר מעשר בהמה ואחר מעשר דגן. [ר"ל שאם היו לו חמשה משל שנה זו וחמשה משל שנה שעברה אין מצטרפין בלל, ואין באלו העשרה חיוב מעשר. מאירי],

ר' אלעזר ור"ש אומרים באחד בתשרי [שאין זמן מיוחד לענין זה אלא תשרי שהוא סתם ראש השנה הוא גם כן ראש השנה לענין זה. מאירי].

באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות משנכנס תשרי אסור לתרום ולזרוע מן המורה [ראה מש"כ לקמן ח' ע"א ד"ה הא בני ר' ישמעאל וכו'] **לנביעה** [ולנטיעה] למנין שני ערלה, ואפילו נטעה באז כלמה שנתה הראשונה לסוף אלול, וזכילהו מפרש טעמא בגמרא **ולירקות** למעשר ירק, שאין תורמין ומעשרין מן הנלקט לפני ראש השנה על של אחר [שלאחר. ק'], אבל בדפוס ו' הגירסא [של אחר] שני מילים כמו בדפוס ראש השנה,

באחד בשבט, ראש השנה לאילן לענין מעשר, שאין מעשרין [מפירות אילן. ק'] שחננו קודם שצט על שחננו לאחר שצט, [שהאילן. ק'] הולך אחר חנטה, ובגמרא מפרש מאי שנת שצט,

[הול"ל לאילנות? וראיתי מפרשים בדרך מוסר שבא ללמד שכל אילן יש לו חשיבות לעצמו, אבל בני אדם אינם רואים האילן מתוך היער, כן האדם שנמשל לאילן צריך לראות חשיבותו של כל אדם לעצמו].

כדברי בית שמאי [הכ"ף פירושה "כדשמעין" להו בעלמא, דהיינו בברייתא לקמן (יד.) במעשה בר"ע, כמו במנחות (סא.) והביכורים כדברי ראב"י שפרש"י דשמעין ליה בעלמא. מצור דבש עיי"ש, וראה ד"ס שיש גירסא "כדברי"

אבני חן למסכת ראש השנה

להם זמן ידוע משום חשש הלקוחות. רשב"א

שם. והטעם שמונין למלכי ישראל מניסן ומלכי אור"ע מתשרי? לעשות סימנא טבא למלכי ישראל, כי אותיות ניסן הולך וגדול ג' חמישים, ס' ששים, נ"ן פשוטה כת"ש (700), כן מלכותם תהיה הולך וגדול וסופה תהיה למלך המשיח דכתיב ביה ירום ונשא וגבה מאד, משא"כ אותיות תשרי הולך וחסור לכך מונין לאור"ע מתשרי. או י"ל כי מילוי ניסן כפול נ"ן יו"ד סמ"ך נ"ן, וכן מלכי ישראל שהם מלכים למטה גם למעלה בשמים חשובים מלכים, משא"כ מלכי אור"ע הם מלכים למטה דוקא. בן יהודע

שם. שעיקר עבודת ישראל הוא להמליך הצורה על החומר, ובימי החודש הזה שהם ימים המבורכים ימי רצון וימי ברכה, יוכל כאור"א הרוצה באמת ובלב שלם ובנפש חפצה לזכות לזה, וז"ש באחד בניסן ר"ה למלכים, שיוכל לזכות להיות בבחינת מלך, היינו בלי השתעבדות החומר ושאר שבעים ושבע מלכיות וכו'. ישמח ישראל פרשת צו א'

באחד באלול ר"ה למעשר בהמה ראיתי מפרשים בדרך מוסר שמר"ח אלול ואילך צריך האדם לעשר היינו לקדש את הבהמות שלו.

*רש"י ד"ה למלכים ראה תוס' ד"ה למלכים שהקשה על רש"י דכיון דאמרינן לקמן ג' ע"א אמר רב חסדא לא שנו אלא למלכי ישראל דמתני' מיידי במלכי ישראל וא"כ מה שלום מלכות שייד במלכי ישראל? ואולי יכולים לתרץ ע"פ מה דאמרינן לקמן ג' ע"ב דכורש כיון שהיה מלך כשר מנו לו כמלכי ישראל, לכן תקנו למנות בשמרות למלכי ישראל שע"ז אם יהיה מלך כשר בין הגוים נוכל למנות לו כמלכי ישראל וירגיש עי"ז שהיהודים מכירין לו טובה.

ד"ה שטרי חוב המוקדמין פסולין. ואם אין הדיינין יודעין וכו'. ראה בתוס' שנתקשו בפירוש זה, אבל אולי י"ל שרש"י רוצה לומר שהטעם שעשו יום קבוע לתחלת שנת המלך, כדי שלא יבואו לכלל טעות, ורש"י אינו עושה משל משטר חוב ושטר מכירה בלבד, שבזה לא יבואו עדיין לכלל טעות, שהעדים והדיינים כולם בלי ספק יודעים מתי עמד המלך, אבל אם המעשה הוא מסוכך עוד יותר שיש כאן ג' זמנים זמן שטר ההלוואה וזמן ההלוואה וזמן המכירה, ואם לא יהיה זמן קבוע לתחלת השנה אז באופן זה יש מקום שיתבלבלו הדיינים, ומה שאומר רש"י ואם אין הדיינין יודעין אין הפירוש שלמעשה אינם יודעים, אלא כאילו אמר ואי לאו שהיו יודעין לא היו יכולים להבחין, ולכן גם עכשיו שיודעין יבואו לכלל טעות ע"י בלבול הדעת. וזה רק אחד מן האופנים שיבואו לכלל טעות, ובדאי יש הרבה אופנים אחרים.

דף ב' ע"ב

אמר מר מלך שעמך בעשרים ותשעה באדר כיון שהגיע אחד בניסן עלתה לו שנה הא

*****

**ארבעה ראשי שנים הם. צריך להבין מדוע בשאר מסכתות כגון יומא מתחיל המסכת שבעת ימים קודם יו"כ שהוא מענין המסכת, וכן בסוכה ופסחים ועוד, ולמה כאן מתחיל בענין שאר הראשי שנים, שלהם בלבד בודאי לא היו מסדרין מסכת אי לא שיש יו"ט של ר"ה, והיה לו להתחיל המסכת במשנה השניה דבארבעה פרקים העולם נידון? ואולי י"ל שהגם שיש ד' תקופות השנה שאנו רואים בעינינו, שהוא הולך וחוזר כל י"ב חודש, אין שום הוכחה מזה שיש ענין של "שנה" לשום דבר, שלאחר י"ב חדש נשלם תקופת זמן שלם ומתחילים למנות שנה שניה, ולכן מסביר לנו מקורם ששנה הוא דבר מונה לכל הענינים, ומשנה זו היא הקדמה למשנה השניה לקמן ט"ז ע"א דתנן בארבעה פרקים [צ"ע]. העולם נידון. בדרך אולי.

ועוד יש לומר שבא לפרש שאם אכן יש ענין של "שנה" היינו חושבין שלכל דבר מתחיל השנה בזמן אחד, לכן אומר שלכל דבר מתחיל השנה לפי ענינו.

**ארבעה ראשי שנים הם לכאורה צריך להבין מדוע בכל פעם מתחילין כל המועדים מתחלת היום, הלא המעורים הולכין אחר מולד הלבנה ולכן היה צריך להתחיל לפי עת מולד הלבנה, למשל ר"ה יתחיל בשעה שהוא מולד הלבנה של תשרי? אלא ראה מגילה ה' ע"א ורבנן דקיסרי משום ר' אבא אמרו מניין שאין מחשבין שעות לחדשים שנאמר עד חדש ימים ימים אתה מחשב לחדשים וכו', ואולי גם זה מלמדנו משנה זו "ארבעה ראשי שנים הם באחד באלול וכו' " שהראשי שנים הולכים לפי ימים ולא לפי שעות.

ארבעה ראשי שנים הם. יש גאון שכתב דאין להתענות בכל ארבעה ראשי שנים זה כזה מדמני להו בהרדי. אוצר הגאונים סי' קל"ט וכן הוא באגודה.

ראשי שנים הטעם שנקרא "שנה" ראה אבן עזרא שמות י"ב א' וז"ל והשנה באמת היא לשמש לבדו, כי הוא המוליד זמני קור וחום וקיץ וחורף, שהם ארבע תקופות השנה ואז נחשוב שהיתה בתחילת ראש מלה, והוא ילך בגלגלו שס"ה ימים וקרוב מרביעית יום עד שובו פעם שנית, ובעבור זה נקרא "שנה". עכ"ל [פ] מפני שחוזר ושונה פעם אחר פעם]. ואולי נוכל לומר כן לכל דבר ששייך בו "שנה".

באחד בניסן ראש השנה למלכים ואוקימנא לה למלכי ישראל, אע"פ שאין מלכי ישראל מקפידים כמו מלכי אומות העולם? מכל מקום פעמים שהיו רגילים לכתוב לשם מלכיות ומש"ה קבעו

אבני חן למסכת ראש השנה

מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן מונין ראשונה לראשון ושניה לשני, פשיטא? לא צריכא דאימנו עליה מאדר ומלך בן מלך הוא ראה תוס', דאי משום דאימנו עליה לא אינטיך לאשמעינן, דשמעינן לה מרישא אבל השתא דליכא תרמי, אימא נימנו ליה מקמייתא קא משמע לן, וטעמו של דבר לפי שהמלכות ירושה היא, דכתיב (דברים יז) למען יאריך ימים על ממלכתו הוא וזניו [ראה מהרש"א, וקרני ראם, ומהר"ץ חיות] מהו דתימא נימנו ל' תרתין שנין נמנה למלך זה שני השנים, שנה שנמנו עליו ושנה שעמד בה, ויהיה שנה זו שעמד בה שנה שניה למלכותו קמ"ל,

ברייתא ראשונה:	
מלך שעמד בכ"ט באדר כיון שהגיע אחד בניסן עלתה לו שנה	קמ"ל דניסן ר"ה למלכים ויום אחד בשנה חשוב שנה.
ואם לא עמד אלא באחד בניסן אין מונין לו שנה עד שיוגיע ניסן אחר	דאימנו עליה השרים מאדר מהו דתימא נימנו ליה תרתין שנין קמ"ל.
ברייתא שנייה:	
מת באדר ועמד אחר תחתיו באדר מונין שנה לזה ולזה.	מהו דתימא שתא לבי תרי לא מונין קמ"ל.
מת בניסן ועמד אחר תחתיו מונין שנה לזה ולזה.	מהו דתימא כי אמרינן יום אחד בשנה חשוב שנה בסוף שנה אבל בתחלת שנה לא אמרינן קמ"ל.
מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן מונין ראשונה לראשון ושניה לשני	דאימנו עליה מאדר ומלך בן מלך הוא מהו דתימא נימנו ל' תרתין שנין קמ"ל.

א"ר יוחנן מנין למלכים שאין מונין להם אלא מניסין? שנאמר מלכים א' ו' ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו הוא אייר [ולקמן י"א ע"א מפרש בגמ' דאית ביה זיוא לאילנא] וראה תוס' כדמפרש קרא הוא החדש השני, ואמרינן לקמן ראש השנה (י, א) ניסן ראש השנה לסדר מנין החדשים הוא החדש השני למלך שלמה על ישראל אשנה רביעית קא, ומקרא מסורס הוא בשנה רביעית למלך שלמה על ישראל בחדש זיו הוא החדש השני, הכי נמי כתיב קרא אחריתא לקמן ג' ע"א ויחל לצנות בחדש השני [בשני] בשנת ארבע למלכותו (דברי הימים ב' פרק ג'),

[ובא רש"י לומר שלא תפרש שהוא החדש השני שמלך שלמה, דא"כ מה פ' "בשנה הרביעית", לכן אומר שלמלך שלמה אשנה הרביעית קא. ומסרס הכתוב שמכנים המלים "למלך שלמה על ישראל" מיד אחר בשנה הרביעית].

מקיש ראה תוס' מלכות שלמה לענין מנין השנים ליציאת מנצרים, שהרי המקרא הזה מנה שנה זו שנת ארבע מאות ושמונים ליציאת מנצרים, [ותנת. ק'] ארבע למלך שלמה ליציאת מנצרים מה יציאת מנצרים מניסן מנין השנים שמונין לה מתחילין מניסן אף מלכות שלמה מניסן ראה תוס', [וז"ל הרמב"ן עה"ת שמות י"ב ב' וטעם החדש הזה לכם ראש חדשים שימנו אותו ישראל חדש הראשון וממנו ימנו כל החדשים שני ושלישי עד תשלום השנה

מאי קא משמע לן לא גרסינן אלא קמ"ל דניסן ר"ה למלכים ויום אחד בשנה חשוב שנה,

ואם לא עמד אלא באחד בניסן אין מונין לו שנה עד שיוגיע ניסן אחר, פשיטא? לא צריכא דאימנו עליה מאדר נמנו וגמרו השרים למנותו [ו"ל עוד דאימנו שהרבה אנשים מנו בשמירותיהם עליו עוד בשנה הראשונה, קמ"ל דאין משגיחין על זה. שפת אמת], מהו דתימא נימנו ליה תרתין שנין קמ"ל,

ברייתא שניה ת"ר מת באדר ועמד אחר תחתיו באדר, מונין שנה לזה ולזה הנה לכתוב שטר באלר לאחר שעמד השני, אם רצה לכתוב בשטר בשנת פלוני למלך שנת כותב, ואם רצה כותב בשנה ראשונה למלך פלוני שעמד,

מת בניסן, ועמד אחר תחתיו בניסן והוא הדין אם עמד באלר מכל החדשים שעד ניסן הנה מונין שנה לזה ולזה [הרמב"ם. ק'] למנות בכל השטרות שיכתבו משעמד השני למנין שנות הראשון מונה, והרמב"ם כותב בשנה ראשונה למלך שעמד,

מת באדר, ועמד אחר תחתיו בניסן מונין ראשונה לראשון ושניה לשני הנה לכתוב משעמד זה לא ימנה שנה שניה למלך שנת שאין שנה זו שלו [פ' דס"ד שהגם שאין המלך חי עוד יכולים למנות השנים גם לאחר מותו, לכן מפרש רש"י שמנין המלכים הוא משום שלום מלכות של המלכים החיים ולאחר שמת המלך צריך למנות למלך שעומד עכשיו, ורק אותה שנה שמת בה יכולים למנות כל מה ששנשאר מהשנה גם למלך הבא, אבל שנה שלאחר זה לא שייך עוד למנות למלך זה שהרי לא מלך בשנה זו כלל] ולא ימנה את הראשונה לשני לקרות שנה שעמד בה שניה, אלא שניה זו ראשונה לשני,

אמר מר מת באדר ועמד אחר תחתיו באדר מונין שנה לזה ולזה, [היינו דק, וכן הלשון יפה. ד"ס] (פשיטא)? מהו דתימא שתא לבי תרי לא מונין [ומשנכנס. ק'] זה המלך שמת אפילו יום אחד לא יכתבו כל שנה זו בשטר למנין מלך העומד, אלא למלך המת קמ"ל, [פ' כל השנה הזאת יכולין למנותם לכל א' מהן, ואפילו בשמירות שלאחר מיתתו, לשני מונין אותה ראשונה למלכותו, ולראשון מונין כפי מה שהיתה לו, דשתא חדא לבי תרי שפיר מונין. ריטב"א]

מת בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן מונין שנה לזה ולזה, פשיטא דהא שמעינן לה מהדיא דמת באדר ועמד אחר תחתיו באדר. ריטב"א? מהו דתימא כי אמרינן יום אחד בשנה חשוב שנה [בעין זה לקמן י' ע"א] בסוף שנה כגון מלך העומד באלר כלמה לו שנה כשיא' אדר, [ויחשב. ק'] לו יום שצטוף שנה זו בשנה שלימה, להיות שנה הנהא נקראת שנה שניה אבל יום אחד בתחלת שנה לא אמרינן לא יחשבו לו יום אחד שנה, ולא יכתבו שטר בשנה זו לשמו משמת [פ' בסוף שנה פירושו "בשעמד מלך" ואז נחשב לו יום אחד בשנה, אבל בתחלת שנה לא אמרינן היינו "בשמת מלך" ביום ראשון בשנה] קמ"ל ראה תוס',

אבני חן למסכת ראש השנה

אחר דכתיב ויחל לבנות וגו' ולכן לא קבע ג"ש שלו גבי מלכי ישראל.
מצוד דבש

רש"י ד"ה אימא מתשרי. לפי שמשרי וכו' ולכאורה יש לתמוה
דהא בסמוך מקשה ואימא אייר ואימא תמוז וכו' אע"ג דלכאורה לא
שייך בהו שום טעם? אלא דנראה דרש"י גופא לא בא אלא ליישב
הא דמקשה הש"ס מעיקרא ואימא תשרי דלפי סדר החדשים הו"ל
להקשות מעיקרא ואימא אייר, וע"ז פירש"י דניחא ליה להקשות
אימא תשרי כיון דמסבירא הכי הוא כיון שהוא ראש השנה לשנים
וק"ל. פני יהושע

[ויש מן התימא דכולהו תנאי לא ילפי מההוא קרא, ואין אדם דן גזירה שוה אלא
אם כן קבלה מרבו, ובירושלמי אמרו כל מילתא דלא מיתורא מיייתנן מאתרינן
סניאין, ופירשו המפרשים ז"ל (דחבא) # [דחבין] פירשו כל דבר שיודעין בו שכן
הוא האמת אבל לא נתברר לו סמך מן הכתוב, הרושות ביד כל אדם לדונה
ולחביאה, ואע"פ שאין אדם דן גזירה שוה אלא אם כן קבלה מרבו היינו לדון
לגמרי [פ] דכאן כיון שכבר אנו יודעין שאין הפירוש עין תחת עין לסמא את עינו,
אלא ממון, יכולין ללמוד ג"ש מתחת תחת ללמוד כן מגו"ש]. נמוקי יוסף ב"ק
פר.

דף ג' ע"א

במדבר כא וישמע הכנעני דהיינו עמלק. ראה תוס' מלך ערד מה
שמועה שמע? שמע שמות אהרן ונסתלקו ענני כבוד
וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל פ' שהקב"ה סר צלו מהם
ח"ו [שהשמועה היתה במיתת אהרן הנוכרת שם, וזכיר כי שמעו אויבי ישראל
במיתת הצדיק ונתעוררו בה להלחם עמהם. רמב"ן עה"ת במדבר כ"א א'],
והיינו דכתיב במדבר כ' כ"ט ויראו כל העדה כי גוע אהרן ראה
רש"י עה"ת שם, וא"ר אבהו אל תקרי ויראו אלא וייראו [ראו זה
את זה מגולין. ריטב"א] ראה תוס',

[וכדריש. ד"ס, וכ"ה ברש"י ו'] לקיש דאמר ר"ל כי משמש בר'
לשונות [פ] שאם תפרשם כולם באופן אחד תמצא שתפרשם שלא כדון. ראה
למוד ערוך] אי דילמא אלא דהא ראה תוס', כי גוע נמינת טעם הוא
לדבר שלפניו, נמגלו העדה לפי שגוע אהרן,

שלשון כי צאצא לשונות משמש במקרא, פעמים צא במקום אס, פעמים צא במקום
דילמא שמה, פעמים צא במקום דהא [שהרי, ונותן טעם לשלפניו. ק'], פעמים צא
במקום אלא וסותר את דבור שלפניו,

כי יהיה לכס דבר (שמות יח) כי תפגע (שם שמות כג) כי יקרא קן (דברים כב)
כולן לשון אס הם, וכן כי תצאו (שמות יב) כי תלכון (שם שמות ג) כי תכלה
(דברים כו) כי תשא (שמות ל),

[פ] ושלח תקשה לך שיש עוד "כי" חמישי שהוא בלשון כאשר ולשון אשר? לכן
מתרין] וכל המשמשין [פ] כל מקום ש"כי" משמש] במקום כאשר, ובמקום אשר*,
כולן לשון אס הם, שמנינו [שהרי מצינו] צמא מקומות "אס" משמש לשון כאשר
וצלשון אשר, [ולכן אין כאן אופן חמישי אלא "אס" ו"כאשר" הוא ענין אחד,
כמו ואם יהיה היוצא (במדבר לו) שהרי צודאי יהיה, ואם תקריב מנחת צבורים

בשנים עשר חדש, כדי שיהיה זה זכרון בנס הגדול, כי בכל עת שזכור החדשים
יהיה הנס נזכר, ועל כן אין לחדשים שם בתורה, אלא יאמר בחדש השלישי וכו'.
ובענין זה בריטב"א כאן].

ויציאת מצרים גופה מנלן דמניסן מנינן דילמא מתשרי מנינן
אף על פי שילאו צניסן, משהגיע תשרי קראו לו שנה שנייה לפי שמשרי ראש השנה
לשנים הנמנים לצריאת עולם*, [ואימא הוא. ק'] הדין לניחא מניסן?

לא סלקא דעתך דכתיב במדבר לג ויעל אהרן הכהן אל הר
ההר על פי ה' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל
מארץ מצרים בחדש החמישי ראה תוס' באחד לחדש, וכתיב
דברים א ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש
דבר משה וגו',

מודקאי באב וקרי לה שנת ארבעים וקאי בשבט וקרי לה
שנת ארבעים מכלל דר"ה לאו תשרי הוא [צ"ל ברש"י ד"ה ויהי
בארבעים שנה וגו' הואיל משה באר את התורה. וראה כ"י ק', וצריך להבין
לאיזה ענין מביא רש"י מילים אלו] מכלל דמשרי לאו ראש השנה, דאי תשרי ראש
השנה הוא הוה ליה צעצע שנת ארבעים ואחת,

בשלמא היאך מפרש דליציאת מצרים אלא האי ממאי
דליציאת מצרים פ' קרא דיועל וכו' אבל קרא דוחיה לא מפרש ליציאת
מצרים. תוס' דילמא להקמת המשכן שהיה בשנה [השנייה. ו']?

*כדאמר רב פפא לקמיה שנת עשרים שנת עשרים לגזרה
שורה רב פפא כולוה שנת שצפסק דלריכי ללמוד זה מזה, כולוה גמר להו (רב
פפא ?) מרצו ללמוד סמוס מן המפורש, על ידי דין גזירה שוה [אבל הריטב"א
כתב וז"ל לאו ג"ש ממש, אלא ילמוד סתום מן המפורש הוא, ולהכי לא בעינן
שתהא מופנה. עכ"ל. וצריך להבין אם הריטב"א חולק על רש"י או שיכולים
לפרש ברש"י כדבריו. *

וראה תוס' שבת צז. ואור"ת שהיה להם בקבלה מנין ג"ש שבכל התורה, וזו היתה
יתירה על החשבון לפיכך לא קיבלה] הכא נמי שנת ארבעים שנת
ארבעים לגזרה שוה, מה כאן ליציאת מצרים, אף כאן
ליציאת מצרים,

וממאי דמעשה דאב קדים דילמא מעשה דשבט קדים וצמשרי
שלפניו נכנסה שנת ארבעים? לא ס"ד דכתיב דברים א אחרי הכותו
את סיחון (נאמר) [גס זה. ק'] ? צמשה תורה וכי נח נפשיה דאהרן
אכתי הוה סיחון קיים דכתיב

*****

כדאמר רב פפא הא דלא אמר רב פפא מילתיה במוקדם גבי
מלכי ישראל אלא גבי מלכי עכו"ם לקמן ג' ע"ב ? ו"ל משום דאע"ג
דתניא כותיה' דר' יוחנן לקמן ג' ע"א מ"מ קשה אליבא ואימא תמוז או
אב או אדר ומספיק לרב פפא ילפותא דר' אלעזר שם דילי' לה מפסק

אבני חן למסכת ראש השנה

ובכתיב במדבר י' ויהי בשנה השנית בחדש השני נעלה הענן מעל משכן העדות, מרדקאי בניסן וקרי לה שנה שנית וקאי באייר וקרי לה שנה שני' ראה תוס' מכלל דר"ה לאו אייר הוא,

ואימא ר"ה *סיון? לא ס"ד דכתיב שמות יט בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ואם איתא בחדש השלישי בשנה השנית לצאת וגו' מיבעי ליה,

ואימא תמוז ואימא אב ואימא אדר דכל חדשים שצין אב לשצט [גפקא. ק, ובו' גרס פקא, פקא לשון צא] לן לעיל מדקאי צאב וקרי ליה שנת ארבעים כו'?

אלא אמר ר"א מהכא דברי הימים ב ג ויחל לבנות בחדש השני בשני בשנת ארבע למלכותו מאי שני דהדר כתב פעם אחרת בקרא שני לאו שני לירח שמונין בו למלכותו מהכא שמעין דשני לירח שמונין צו למלכים,

[וא"ת דילמא היינו משום דשלמה עמד בניסן, אבל מלכים שלא עמדו בה מנלן דמניסן מנינן להו? ו"ל אם בן האי בשני מאי אתא לאשמועינן, אי לאשמועינן באיזה חדש היה לכתוב בחדש השני בשנת הארבע למלכותו וסני בהכי, בשני למה לי, אלא ודאי לאשמועינן דלכולהו מלכי ישראל מניסן מנינן להו. חדושי הר"ן]

מתקיף לה רבינא ואימא שני בחדש? א"כ שני בחדש בהדיה הוה כתיב ביה כדכתיב צמח מקומות צאחד למדש, וכתיב צמח (השלישית צעשור למדש) [המשעית צמחש העשירי. כ"ה ביחזקאל כ"ד א. ר' שמחה דעסויא זצ"ל] צעשור למדש, ואימא בשני בשבת?

חדא דלא אשכחן שני בשבת *דכתיב ראה תוס', [גירסת רש"י ותוס': שני בשבת לא אשכחן דכתיב ביה קרא] דהדר ציה קרא צשני, [פ' בא לתריץ שהרי מצינו בפסוק והיה "ביום הששי" וחכינו וגו' שמות פ"ה וכן ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שם פסוק כ"ב? לכן אומר רש"י שלא מצינו שיחזור הפסוק לומר שני ויהיה הכוונה על יום שני בשבת] בשני בשבת: פ' ימי השבוע, ושני לאו דוקא. שפתי חכמים,

ועוד מקיש שני בתרא לשני קמא מה שני קמא חדש אף שני בתרא חדש,

תניא כוותיה דר' יוחנן [צטלוס. ק'] קראי [דאייסין. ק, ובו' דאייסין] לעיל, ראה תוס' מניין שאין מונין להם למלכים אלא מניסן שנא' מלכים א ו יהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' וכתוב [צ"ל "ואומר" ויעל אהרן וכן לקמיה ואומר ויהי בארבעים שנה וכו' ואומר אחרי הכותו את סיחון. שלשון "וכתיב" אינו לשון ברייתא. ע"פ הר"ם. וזה קצת ראיה דלשון הגמ' "תניא נמי הכי" אין הפירוש שיש כאן ברייתא שלימה עם כל השלקא ומריא של ר' יוחנן אלא נפל כאן איזה טעות], במדבר לג ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה'

[ויקרא צ] הרי זה וכאשר תקריב, שהרי חוצה הוא, וכן אם כסף תלוה * (שמות כב) אם יבלענו ממקומו (איזכ ח) המדבר בשלות רשעים*,

דילמא כגון כי תאמר צלצנך * (דברים ו) שמה תאמר רבים הגוים האלה לא תאמר כן, לא תירא מהם, כי תאמרו מה נרדף לו [איוב י"ט כ"ח] [ופרש"י שם כמו כי תאמר בלבבך (דברים ו') שהוא משמש לשון דלמא, כלומר ותהיו נותנים לבכם לחמול ולומר למה נרדפנו] כי תאמרו מה נאכל צשנה השעיעית (ויקרא כה) כי תראה חמור שונאך ותדלת (שמות כג) (כי תראה והמעלמת), והרבה כאלו לשון שמה הן,

לא תחמקי כי יראה (צראשית יח) הרי זה לשון דהא * לפי שיראה, ויאמר לא כי תחמק (שם צראשית יח) הרי זה לשון אלא, כי גוע אהרן כשאמה קורא ויראו הרי זה לשון דהא, הדוד לה' כי טוב (תהלים קיח) שהרי טוב, לא תקפון את ידך וגו' (דברים טו) [כי פתוח תפתח. ד"ם] אלא פתוח תפתח,

[ובחכמת מנוח גורם ה"ו לשון אלא, לא תקפון את ידך וגו' כי פתוח תפתח אלא פתוח תפתח, כי גוע אהרן כשאמה קורא יראו הרי זה לשון דהא, הדוד לה' כי טוב שהרי טוב],

וה"ל רש"י תענית ט' ע"א כל מקום שצריך לדרוש "כי" צין לענין דרשה צין למשמעות המקרא תוכל לשטותו צאחד מהני ארבע לשונות, דלשון כי משמע צכולס, וכן, וכד צצס, וארי צכלל הני ארבע הן, והאי דכי גוע אהרן משמע צלשון דהא, ושמעין מינה טעמא דקרא דמה טעם נתרלו דהא מית, שהרי מת אהרן, וריש לקיש לא אחי למימר דלא מתרגמין שום כי צעולס אלא מהני לשונות, אלא אפילו מתרגס דלמא ארי דרשין משמעותיה כמשמעות דהא, ומאן דמתרגס ומיזלו כל כנישמא דהא מית טועה הוא, דאס כן ואמתזילו מיצעי ליה, וירלו ו' פתוחה, י' צרויה, ר' קמולה כל העדה צמשקל וירלו ו' פתוחה, י' צרויה, ר' קמולה ראשי הצדים וירפו המים ויעלו מעל משכן קרא,

מי דמי התם כנען הכא סיחון? תנא הוא סיחון הוא ערד הוא כנען סיחון שדומה לסייח עייר פ' סוס או חמור צעיר נקרא עייר, צן סוס בנו של סוס או סוס צעיר [ראה ב"מ סח. שרש"י פירש סייח סוס, אבל ברוב המקומות נקרא סייח חמור צעיר] במדבר [שאינו מקבל מרות. סידור תפלה להרוקח מה] כנען על שם מלכותו ומה שמו ערד שמו ופשטיה דקרא ערד שם מדינה, או שם עירו. תוס', [הוא סיחון הוא ערד וכו'. כעין זה ע"ב הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא].

[סיחון, ערד, כנען ר"ת כעס, שהוא דרגא דאל זר. בניהו] יש לדקדק דהא במלחמת מלך ערד כתיב שהחרימו אותם ואת עריהם ואך גלחמו אתם עוד הפעם, [ובמלחמת סיחון כתיב ג"כ ונחרם את כל עיר] ? וצ"ל שלא הרגו כולם בפעם הראשון, אך לפירוש המדרש שהביאו התוס' דערד היה עמלק בלא זה ניחא. שפת אמת

איכא דאמרי ערד שדומה לערוד חמור הצר, בר, פירושו מקום פניו שאינו מיושב כמו יער וכדומה, וחמור דבר, הוא חמור שחי במקומות בורים, והוא פראי Wild Ass במדבר כנען על שם מלכותו ומה שמו סיחון שמו,

ואימא ר"ה אייר? לא סלקא דעתך דכתיב שמות מ ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן,

אבני חן למסכת ראש השנה

ומשם גאלנו הקב"ה, ולמדנו מכל זה שאין לחדשי השנה שמות מיוחדים בתורה כשם שאין לימות השבוע שמות מיוחדים כמנהג האומות שקורין לכל יום ויום בשם ידוע, אבל אנחנו אין לנו בכל אחד מהם שם מיוחד, וקוראים לכל אחד ואחד על שם השבת, ואנו מונין אחד בשבת שני בשבת וכן כולם, כדי שיהיה בזכרון כל יום ויום זכרון השבת, וזה פשט הפסוק זכור את יום השבת לקדשו. רבינו בחיי פ' בא על פסוק החדש הזה

דלא אשכחן שני בשבת דכתיב נ"ב עיין ספרא צו במכילתא
דמילואים על הכתוב ויהי ביום השמיני עיי"ש דאמר ונאמר להלן ויהי ביום השלישי אין אנו יודעים אם שלישי לשבת כו'. גליוני הש"ס

דברי נחמיה בן חכליה. בסנהדרין ריש דף ל"ח ע"א "וזרובבל" שנזרע בבל, ומה שמו נחמיה בן חכליה שמו, אבל ראה שם ביעב"ץ שמדרש זה שנחמיה הוא זרובבל, הוא נגד הפסוקים. וראה גם שם בסנהדרין צ"ג ע"ב ונחמיה בן חכליה מ"ט לא איקרי סיפרא על שמיה? .. מפני שהחזיק טובה לעצמו .. מפני שסיפר בגנותן של ראשונים. פ' שהחלוקה בין הספרים עזרא ונחמיה פ' שהם נמנים כשני ספרים נפרדים בתנ"ך נמצאת לראשונה בכת"י ספרדי משנת ה' ר"ח 1447 ולאחר מכן בדפוס הראשון של "מקראות גדולות" ונציה רע"ו-רע"ז שכל שאר המדפיסים הלכו בעקבותיו. ראה סיני חשר-חשון תשמ"ב

בששה פרקים הראשונים בספר נחמיה מדובר איך קיבל נחמיה רשות מהמלך בבבל לבנות "חומת" ירושלים וכתוב שם ו' ט"ו ותשלם החומה בעשרים וחמשה ימים למדש אלול צגנת כ' לדיוש המלך שצגנת עשרים לדיוש עלה נחמיה מצבל וצאזמה שנה צנה חרצות ירושלים לחמישים ושנים יום סוף נ"צ יום מיום שהתחילו לצנותו נגמר צנין החומה.

לפי חז"ל וסדר הדורות	לספח"נ -3760	
2928	-832	שלמה בנה הבית, ד' למלכותו
2935	-825	נשלם בנין בית ראשון
3327	-433	גלות יהויכין מלכים ב' כ"ד י"ב
3338	-422	חורבן בית ראשון עמר 410 שנה [לפי חשבונם היה זה בשנת 586 - וזה הברל של בערך 164 שנים]
3405	-355	גם פורים
3406	-354	מלך דריוש (ארתחשסתא)
3408	-352	תחלת בנין בית שני (שבעים שנה אחר חורבן בית ראשון)
3412	-349	נגמר בנין בית שני

וגו' [וכתיב דברים א ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש] וכתוב דברים א אחרי הכותו את סיחון וגו' ואומר וישמע הכנעני וגו' ואומר ויראו כל העדה כי גוע אהרן וגו' ואומר ויהי בחדש הראשון בשנה השנית וגו' ואומר ויהי בשנה השנית בחדש השני וגו' ואומר בחדש השלישי לצאת בני ישראל וגו' ואומר ויחל לבנות וגו',

באמת הוא פלא גדול שר' יוחנן כיוון לסדר הלימוד מהפסוקים ממש כהסדר שבכרייתא? וגם שתירוצו של ר' אלעזר יש בכרייתא? ואולי יש הסבר על זה. וצ"ע, וראה בספר במקורות ומסורות לדוד הלבני.

א"ר חסדא לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי אומות העולם מתשרי מניין [פ' כדי לחלוק בין מלכי ישראל למלכי או"ה, ומלכות ישראל איכא למיתלי בציאת מצרים שיצאנו מעבדות לחירות ומלכות, אבל מלכי או"ה ליכא למימני להו אלא מתשרי שבו נברא העולם לר"א א"נ שבו העולם נדון ובו עתידין לקבל את הדין. ריטב"א] **שנא' נחמיה א דברי נחמיה בן חכליה ויהי בחדש כסליו שנת עשרים וגו' וכתוב נחמיה ב ויהי בחדש ניסן שנת עשרי' לארתחשסתא וגו' מרדכי בכסליו וקרי ליה שנת עשרים וקאי בניסן וקרי ליה שנת עשרים מכלל דר"ה לאו ניסן הוא ראה תוס',**

[פ' ומדאפיק תנא מניסן שהוא ראש השנה למלכי ישראל אוקמיה אתשרי שהוא ראש השנה לשמיטין וליובלות ולמילי טובא, והיינו דלא פרכין הכא ואימא תמוז ואימא אב כדלעיל? משום דלעיל דעקרינן ראש השנה מתשרי שהוא ראש השנה לשנים ובעינן לאוקמיה אנים פרכין אימא תמוז לפי שאין ניסן ראש השנה לשום דבר, שאף לרגלים אין ראש אלא ט"ו, שבו אבל הכא נקטינן בפשיטותא דכיון דעקרינן ליה מניסן מוקמינן ליה אתשרי. חדושי הר"ן]

בשלמא היאך מפרש דלארתחשסתא אלא האי ממאי דלארתחשסתא דילמא

*****

ואימא סיון וכו' בספר פני יהושע מפרש סברות על כל חדשים האלו מדוע ס"ד שר"ה מתחלת בהם, על חדש סיון יש סברה דהיה בה מתן תורה שהיה תכלית של יציאת מצרים כמש"כ בהוציאך את העם ממצרים תעבדון וגו' שמות ג' י"ב, וכל בריאת העולם היה תלוי אם יקבלו ישראל את התורה, ובחודש תמוז ב"ז בו נשלמו חמ' יום שהוא גמר קבלת התורה עיי"ש עוד.

שמות החדשים: וע"כ יקרא הכתוב לחדש תשרי שביעי וכו' כדי שיזכר הנס על גאולת מצרים וכו', ומה שאנו מוצאים שמות לחדשי השנה והם ניסן אייר וכו' הנה הם שמות חדשים שעלו מבבל, וטעם הדבר כי מתחלה היה הענין זכר ליציאת מצרים אבל כשעלינו מבבל בזמן בית שני נתקיים הכתוב (ירמיה טז) לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון, ע"כ הוצרכו לקרוא החדשים בשמות אשר היו נקראים בבבל, וזה ג"כ לזכרון כי שם עמדנו בגלות

אבני חן למסכת ראש השנה

בטחונו ובית עקביש מבטחו שבטחונו כאריגת העכביש שלא יתקיים פסוק נז' רטב הוא לפני שמש לא וזמן מזלו טרם נא אליו עת פקודת מכת חומו המינעו ועל גנתו יונקתו תצא וענפיו מתפשטין על כל הגן אשר הוא נטוע בו פסוק ז' על גל שרשיו יסבכו בית אבנים יחזה ושרשיו נאחזים אצל גל המים ועומד בגבול של בית אבנים, והוא דבר הנותן פאר לאילן פסוק י"ה אם יבלענו ממקומו וכחש בו לא ראיתך ומפרש רש"י פסוק זה "כאשר" יבלענו ממקומו שיבא סופו של אילן זה שיהיה נבלע ממקומו, ומקום שהיה האילן שם קודם יכחיש כאילו מעולם לא ראה אילן זה.

שם. כגון כי תאמר זלנצן (דברים ז' י"ז) שמא תאמר רבים הגוים האלה לא תאמר כן לא תירא מהם וראיתי בקובץ מוריה אלול תשס"ד שמביא בשם המהרי"ל שעל פסוק זה דבי תאמר בלבבך וכו' פרש"י על כרחך לשון דילמא שמא תאמר בלבבך, [והקשה] ע"ז אבי מורי ז"ל [המודפס רוצה לומר שהכוונה הוא על אביו של המלקט שם תלמידו של המהרי"ל] (הקשה) למהרי"ל ז"ל מאי חילוק יש בין שמא לבין כי "ווען די געדענקשט" [כשתחשוב] ומאי נ"מ? ומהרי"ל ז"ל תירץ אם היה כי "ווען", אז היה משמע שכבר היה היראה בלבבם של ישראל, לכך יאמרו ישראל רבים הגוים ולא אוכל להורישם, ולכך לא יתכן לומר אל תירא, שהרי כבר היה היראה בלבבם, אבל עכשיו שהפירוש של כי "שמא" אז יתכן לומר אחריו אל תירא, וכך הפשט: שמא תחשוב בלבבך לומר מפני שהם רבים לא אוכל להורישם, אל תחשוב כך אלא אל תירא מהם. ע"כ. פי' שמי שמתיירא לא יועיל לומר לו "לא תירא" !

שם. לא נחמתי כי יראה הר"ז לשון דהא וכו' אע"ג דבגמרא מיייתי לשון אלא קודם דהא מפרש רש"י אחר סדר הכתוב שממנו ילפינן לתרווייהו. קרבן ראשית, ויש להוסיף שע"ז נתערב כל דברי רש"י שלפי הסדר היה צריך לפרש מקודם לשון "אלא" ולהביא ג' הפסוקים ויאמר לא כי צחקת, כי פתוח תפתח, וייראו כל העדה כי גוע אהרן, ואח"כ לפרש לשון "דהא" בב' הפסוקים לא צחקתי כי יראה, הודו לה' כי טוב.

אם	כי יהיה להם דבר כי תפגע כי יקרא קן צפור כי תבאו כי תלכו כי תכלה כי תשא
כאשר	ואם יהיה היובל ואם תקריב מנחת בכורים אם כסף תלוה אם יבלענו ממקומו
דילמא, שמא	כי תאמר בלבבך כי תאמרו מה נרדף לו וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית כי תראה חמור שונאך וחדלת
דהא, שהרי	לא צחקתי כי יראה וייראו כל העדה כי גוע אהרן הודו לה' כי טוב

3414	-346	עזרה עלה לארץ ישראל התחיל לעלות שנה לפני כן והוא ז' לארבעשטא
3426	-334	עלה נחמיה מבבל וגמר בנין החומה נחמיה ו' מ"ו, בשנת עשרים לארבעשטא
3622	-138	גם חנוכה
3828	68	חורבן בית שני עמד 420 שנה
3895	135	מרד בר כוכבא

וראה בסוף הספר החשבון לפי ספירת העמים, ויש הבדל של בערך 164 שנים.

מלכות פרס בפני הבית שלשים וארבע שנה, מלכות יון בפני הבית מאה ושמונים שנה, מלכות חשמונאי בפני הבית מאה ושלש, מלכות בית הורדוס מאה ושלש. ע"ז מ' ע"א.

רש"י ד"ה וכדר"ל. לשון כאשר וזלנצן אשר וצריך להבין הרי "כאשר" פירושו כשיגיע הזמן כמו ואם יהיה היובל או כשיגיע הדבר אם כסף תלוה, אבל לשון "אשר" קשה לפרשה מענין זה, וגם רש"י לא הביא שום פסוק שיהיה פירושו "אשר", ויותר מתאים לפרש "אשר" מלשון "דהא" ש"אשר" פירושו דבר שהוא עכשיו ולכן הוא גם נתינת טעם לדבר שהוא עכשיו, וכן כתב רש"י בגיטין צ' ע"א וז"ל ועוד משמש כי זלנצן דהא דהיינו אשר או מפני, כלומר ליתן טעם ליישג דבר שלמעלה הימנו כמו "לא נחמתי כי יראה" כמו אשר יראה כלומר מפני שיראה. פי' שהמציאות היה שיראה, וכן הוא בתוס', וראה ריטב"א.

שם. וכן אם כסף תלוה את עמי (שמות כ"ז כ"ד) ופרש"י על התורה אמר ר' ישמעאל כל אם ואם שצמורה רשות חוץ מג' וזה אחד מהם. עכ"ל. ולכן אומר רש"י כאן על אם זה שפירושו כאשר שהרי הוא חובה. והרש"ש כתב לכאורה שפיר מתפרש בלשון אם ממש שאפשר שלא ילוה לעולם, כגון שהוא בעצמו עני או שלא יודמן לו עני הדורש חלואה. וי"ל שהתורה מדברת עם הכלל ישראל יחד ואי אפשר שיחדל עני מקרבם וכן עשיר.

שם. אם יִצְלָעְנוּ מִמִּקְוָמוֹ הַמִּדְבָּר צִלּוֹת רָעִים פ' ששלוחם לא יתקיים, וכדאי להקדים סדר הענין באיוב, בפרק א' וב' באיוב מספר על האסונות שקרו לו, ובפרק ג' איוב מקלל יום הולדו, ובפרק ד' עונה לו אליפו התימני שראה בחלומו האנוש מאלוה יצדק וגו', וממשיך בפרק ה' שהכל מוה' בהשגחה ושלא יתרעם, ובפרק ו' עונה לו איוב שאינו חבר נאמן שהוא מאשימו שיסורין באין עליו מפני חטאיו, ובפרק ז' ממשיך לענות לאליפו וגם מתרעם כלפי מעלה, ובפרק ח' עונה בלדד השוחי לאיוב פסוק ח' כי שאל נא לדר ראשון פסוק י' יאמרו לך פסוק יא היגאה גמא בלא בצה היגדל עין גמא כל מיט ישגא אחו בלי מים וכי יגדל צמח האחו בלי מים פסוק יג כן ארחות כל שכחי אל ותקות חנף תאבד פסוק יד אשר יקוט יוכרת כסלו

אבני חן למסכת ראש השנה

אינד חולה אין זה כי אם רע לב,

אלא וסותר את דיבור שלפניו	ויאמר לא כי צחקת כי פתוח תפתח

ואירא הרבה מאד [ונמיראמי מאד של כך שלא יעליל עלי המלך עלילה. רש"י על נחמיה, וראה רלב"ג שם שפירש שהיה מתיירא שדברי המלך היו על דרך השנאה והבעס] ואומר למלך המלך לעולם יהיה מדוע לא ירעו פני אשר העיר בית קברות אבותי חרבה ושעריה אוכלו באש,

כי משמש בד' לשונות: א) אם, אשר, כאשר ב) דילמא, פן ג) דהא, נתינת טעם לדבר שלפניו ד) במקום אלא וסותר את דיבור שלפניו.

באידיש: א) אויב, או, ווען ב) מאמער ג) ווייל ד) נאר.

כי משמש בד' לשונות באמת יש עוד שימושים למלת כי, כגון "לכן" ו"אע"פ" ראה אבן עזרא על הפסוק ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא [שמות י"ג י"ז] ו"ל אמר רבי משה אף על פי שהוא קרוב. וזה צריך ביורור.

דף ג' ע"ב

למנינא אחרינא הוא?

אמר רב פפא שנת עשרים שנת עשרים לגזירה שוה, מה התם לארתחשסתא אף הכא לארתחשסתא,

וממאי דמעשה דכסליו קדים דילמא מעשה דניסן קדים?

לא ס"ד דתניא דברים שאמר חנני לנחמיה בכסליו, אמרן נחמיה למלך בניסן,

דברים שאמר חנני לנחמיה בכסליו שנאמר נחמיה א דברי נחמיה בן חכליה ויהי בחדש כסליו שנת עשרים ואני הייתי בשושן הבירה ויבא חנני מירושלים זא, שכבר עלו בני הגולה מימות כורש, והיו שם צימיו וצימיו אחשורוש, וארתחשסתא [והוא. ד"ס] דריוש שאמר אחשורוש, שנצנה היות בשנת שמים [לדריש] [למלכותו. ק'], והרבה נשאר צבאל, ונחמיה צן חכליה היה שר המשקים למלך בשושן הבירה אחד מאחי [אחד מחבירי. רש"י על נחמיה] הוא ואנשים מיהודה ואשאלם על היהודים הפליטה [על שם שנצלו מגלות צבאל. רש"י על נחמיה] אשר נשארו מן השבי ועל ירושלם,

ויאמרו לי הנשואים אשר נשארו מן השבי שם במדינה ברעה גדולה ובחרפה [לפי שהעכו"ם צוזים וסוללים אותם. רש"י על נחמיה] וחומות ירושלם מפורצות ושעריה נצתו באש [והוא שינה בלשונו לומר לפני המלך ושעריה אכלו באש והצתה לא משמע כליון של אש כמו אכל האש דמשמע כליון גמור ולהפליג הדבר אמר כן לפני המלך. מהרש"א],

אמרן נחמיה למלך בניסן שהיה לאחר כסלו דלעיל שנאמר נחמיה ב ויהי בחדש ניסן שנת עשרים לארתחשסתא המלך יין לפניו ואשא את היין ואתנה למלך ולא הייתי רע לפניו [ואני לא הייתי רגיל להיות רע לפניו צדוק פנים כי אס שמח וטוב לב, ועמה הייתי זועף צדוק פנים. רש"י על נחמיה] ויאמר לי המלך מדוע פניך רעים ואתה

ויאמר לי המלך על מה זה אתה מבקש [אי זה דבר תבקש ממנו ואעשה לך. רש"י על נחמיה], ואתפלל אל אלהי השמים [עוד שלא השיב אמריו התפלל לה' תפלה קצרה בעמדו לפני המלך, והתפלה היה שימושך עליו חסד לפני המלך. מצודות דוד. והאבן עזרא פי' וכבר התפללתי. ורש"י פי' ואמרתי לפני המלך בתפילתי כן יהי רצון מלפניך אלהי השמים שתמלא שאלתי ובקשתי] ואומר למלך אם על המלך טוב ואם ייטב עבדך לפניך אשר תשלחני אל יהודה [אל] עיר קברות אבותי [כי מקום קברות האבות היה יקר וקדוש בעיני הפרסים. מלבי"ם] ואבננה ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלך עד מתי יהיה מהלךך ומתי תשוב וייטב לפני המלך וישלחני ואתנה לו זמן,

מתיב רב יוסף [על מה שאמר רב חסדא. רב יוסף ורב חסדא שניהם היו בתקופה אחת רב יוסף היה ראש הישיבה בפומבדיתא בשנת 320 ורב חסדא היה ראש הישיבה בסורא שנת 300] חגי א ביום עשרים וארבעה לחדש בששי בשנת שתיים לדריוש וכתוב חגי ב [בששי בשנת שתיים, בשביעי בשנת שתיים. ק'] שניהם צנצנאות חגי, נצדק צמקא ולא נמצא כחצו צפסוק שני בשנת שמים, אף יש לומר שלפסוק של מעלה הימנו קאי, שכחצו צו בשנת שמים בעשרים ואחד לחדש ואם איתא בשביעי בשנת ג' מיבעי ליה? אמר ר' אבהו כורש מלך כשר היה כלומר על שם שהיה כשר קראוהו כורש, ושמו מעיד עליו, [ולפיכך. ק'] מנו לו כמלכי ישראל [מניסן ולא כמלכי א"י מתשרי. רע"י] לפיכך מנו לו כמלכי ישראל,

מתקיף לה רב יוסף חדא דא"כ דאס מניסן מניין קשו קראי אהרדי*, דכתיב עזרא ו ושיציא ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר די היא שנת שית למלכות דריוש מלכא, ותניא באותו זמן לשנה הבאה על כרחך שציעית היא לו, ממה נפשך עלה עזרא מבבל וגלותו עמו, וכתוב עזרא ו ויבא ירושלם בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך ואם איתא ואי מנו לו מניסן, שמינית היא שנת השמינית מיבעי ליה, ועוד מי דמי התם כורש הכא דריוש אן דריוש קיימין, ואם אמרת כורש מלך כשר היה?

תנא הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא אף דריוש שאמר אחשורוש נקרא כורש, כורש שמלך כשר היה ארתחשסתא על שם מלכותו [פ' דהיינו שם המדינה כדאמרין ב"ק דיומא י' ע"א תירם זו פרס. מהרש"א], ומה שמו דריוש שמו, מ"מ קשיא?

א"ר יצחק לא קשיא כאן קודם שהחמיץ נעשה רשע, וכשעלה.

אבני חן למסכת ראש השנה

					3407				א	&	1
				ג	3408	ב					2
					3409						3
					3410						4
					3411						5
ה				6	3412					ד	6
ו				7	3413						
				8	3414		ז				

(א) **שנת ג'א"ת** 3406 ראה לקמן שאולי זה מנות וצ"ל ת"ז. ח"ל סדרה"ה
דריש בן אחשורוש מלך על פרס שנת ג' אלפים ת"ז הוא בנה של
אסתר [ולפ"י היה ישראל, אבל רש"י ד"ה כלבתא אומר שהיה בן נח וגמרא
שחולק וסבר שלא היה בנו של אסתר], ובן שבע שנים היה במלכו וכו'
ומלך ל"ב שנים. וצ"ע שלפי זה אם מלך דריוש בשנת ת"ז, שנה
השנית היה צריך להיות שנת ת"ז ואין קורא לשנת ת"ח שנה
השנית? ואולי יש לומר שנתחלף ז"ן בו"ו וכאמת צריך לומר
בשנת ת"ז.

(ב) שנת ג"א ת"ח כתיב ביום עשרים וארבעה לחדש בששי בשנת שנים לדריוש. 6/24/3408 ראה תוס' שביום זה התחילו לסתת כאבנים ולסור כעצים. ובסדה"ד כתב בנין בית שני התחלתו שנת ג"א ת"ח שנה ב' לדריוש וכו' כ"ד אלול התחילו להכין צרכי הבנין וככ"ד כסלו התחילו לבנות. וכתב שם עוד חגי התנבא שנת ג"א ת"ח בשנת ב' לדריוש.

ג) בשביעי בעשרים ואחד לחדש (וקאי על פסוק שלפניו שהיה בשנת שתיים לדריוש) 7/21/3408

(ד) כתב הר"ח שמושגה ששית ולמעלה כיוון שהחמיץ מנו לו מתשרי. וראה לשונו שכתב שלש או ארבע שנים. וצ"ע. ועוד צ"ע איד כתבו שמורות בשנת 3413 לאחר שהחליפו תחלת שנתו לחדש תשרי, וכי כתבו שמנה עשר חדשים "שנה הששית" ?

(ה) שנת ג"א תי"ב כתיב ושציא ביתא דנא ויגמור בנין בית זה עד יום תלתא לירח אדר די היא שנת שית למלכות דריוש מלכא. 12/3/3412 וז"ל הסדה"ד בנין הבית נשלם ו' לדריוש ג"א תי"ב שנאמר ושציא ביתא.

(ו) ותניא באותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגלותו עמו.

12/3/3413

(ז) ויבא ירושלם בחדש החמישי הוא שנת השביעית למלך.

5/1/3414

** תחלת השנה לסדר השנים.

& דריוש מלך בשנה זו בין חודש ניסן לחודש אלול

ד"ס] עזרא כבר הסמיך באן לאחר שהחמיץ,

מתקוף לה רב כהנא ומי החמיץ כשעלה עזרא והכתיב באגרת
ששלח ציד עזרא, לפחו 'ת פי' שלטונים שהיו לו בארץ יהודה.

*****

ושעריה נצתו באש מדבר רק על השערים אבל לא הזכיר שהבית המקדש היה חרב? שנחמיה דיבר בשנת עשרים לארבתחשבתא ואז היה הבית המקדש עצמו בנוי כבר, אבל עדיין היו היהודים בצרה גדולה, והעיר ירושלים עדיין היתה חריבה כמש"כ בתוס' ד"ה שנת.

מתקיף לה רב יוסף חזא דאם כן קשיא קראי אהדדי
 ולכאורה הלשון "דאם כן" הוא תמוה מאד דהא בלא"ה פשטא
 דקראי דדריוש קשיין אהדיד? ועוד קשה דמקשה ר' יוסף מעיקרא
 לרב חסדא ואם איתא בשביעי בשנת ג' מיבעי ליה ומאי מקשה לרב
 חסדא הא ר"ח קרא קאמר. פני יהושע ועיין שם מה שתיריך. וראה גם
 בבבלי המאור.

מתקיף לה רב יוסף וכו' נמצא שיש כאן שני דברים מוכרחים ודסתריו אהרדי: א' שחדש הששי וחודש השביעי שאחריו היו בשנה אחת. ב' שחדש אדר וחדש אב שלאחריו היו בשנה אחת. ומתוך הגמ' **כאן קודם שהחמיץ כאן לאחר שהחמיץ** וקשה שהרי לכאורה כבר החמיץ מיד בשנה שניה כשצוה על בניית הבית ומדוע החליטו רק בשנה הששית למנות לו כמלכי אה"ע? ואולי המתינו כמה שנים שמא יעשה תשובה. וראה ברש"י, וגם בתוס' ד"ה ונדבך שכתב דשמא לא נתברר להם הדבר עד אחרי כן.

הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא ראה בבבל
המאור שאחר שמפרש הגמ' כאן כתב וז"ל זה הוא העולה בידינו לפי
מדרש רבותינו ולפי דקדוקיהם, אבל פירוש הנכון לפי הפשט זה
שכתוב וממעם כורש ודריוש וארתחשסתא מלך פרס שלשה מלכים
היו וכו' עיי"ש. וזה לשון המלבי"ם על הפסוק בעזרא ו' א' במלכות
ארתחשסתא, לדעת רש"י ע"פ חז"ל הוא דריוש הנזכר למעלה והיה
עליית עזרא שנה אחר הבנין, ולדעת הרז"ה היה מלך אחר שמלך
אחר דריוש, וכן כתב הרד"ק בסוף חגי, ולפ"ז עלה עזרא זמן רב
אח"י, ויש בזה דעות רבות ואי אפשר להכריע. עכ"ל וראה מגילה
ט"ז ע"א תניא אמר ר' יהושע בן קרחה מלאכי זה עזרא וחכ"א
מלאכי שמו. וראה ברכות ד' ע"א ברש"י ד"ה אלא שגרים החמא וז"ל
ולא הלכו אלף גרסות כורש, וכל ימי מלכי פרס נשמעו דו להם לכורש
ולאשמורוש ולדריוש האמורוש וצ"ע אם יש מזה סתירה לכאן.

						**						
1 2	1 1	1 0	9	8	7	תשי <<<<	6	5	4	3	2	1
						3406						

אבני חן למסכת ראש השנה

[ראה מש"כ תוס' לעיל ג' ע"ב בד"ה שנת שרירוש היה בן אסתר, וכן פירש רש"י בנחמיה בשם המדרש, וא"כ היה ישראל, וקשה למה צריך רש"י לפרש שבני נח הוזהרו על כך? וראה בית מאיר בא"ז שרש"י כאן לא ס"ל בן ושכן משמע לו מהגמ' כאן דפליגי על המדרש, וכאן סבירא לן שרירוש היה גוי].

אלא מעתה הא דכתיב הניאל ה' כ"ג ועל מרא שמיא התרו לממתי ולמאנאי די ביתה היתיו הביאו קדמיה, ואנתה ורברבניה שגלתה ולחנתה פ' ופלגשך חמרא שתין בהון, ואי שגל כלבתא היא כלבתא בת משתא חמרא היא? הא לא קשיא [דמלפו. ד"ס] לה ושתיא,

אלא מעתה דכתיב תהלים מה בנות מלכים פיקרו תיך בנשים היקרות שלך יהיו בהם בנות מלכים, כל מלך יתפאר בתו בתו לך, ר"ק, [מיקרות] [מקורות. ד"ס] אוקף לעמד לנא נצבה שגל לימין המלכה תהיה נצבה לימין מקושטת בכתם אופיר הוא הוזהב הטוב הבא ממדינת אופיר. תהלים מ"ה י', ואי שגל כלבתא היא מאי קא מבשר להו [נביא. כ"ה ב"ד] ולא קשה קושיה מהרצ"ה חיות. מצור דבש, וכן ליתא מלת "נביא. ב"ל" [לישראל?]

[ועומדים הכלה לימן החתן [תחת החופה] סמך "נצבה שגל לימין" סופי תיבות בלה. רקח סימן שנג],

הכי קאמר בשכר שחביבה תורה לישראל כשגל [לאומות העולם. ב"ל] [זכיתם] [זכו. כ"י מינכן] לכתם אופיר,

ואיבע"א לעולם שגל מלכתא היא ורבה בר לימא להאי שגל דהא גמרא גמיר לה מרציה דלגמא (הוא) [היא. ק'], ואמאי קרי לה שגל שהיתה חביבה עליו כשגל, אי נמי שהושיבה במקום שגל,

איבעית אימא מנלן דאחמיץ מהבא עזרא ז' כ"ב [בשנת שבע למלך היה כשעלה עזרא מבבל. תוס'] עד כסף פפרין מאה ר"ל אף אם ירבה לשאול עד ק' כבר כסף ועד חנמין כורין מאה ועד ק' כורים חטים ועד חמר פתין שם מדת הלל והיא שלשה פאין מאה בתין, ועד פתין משח מאה, ומלח די לא כתב ומלח מה שישאל אשר אין דרך לכתוב דבר קצוב על כי הוא דבר זול וכאומר מלח תנו כל מה שירצה. מצודות וגו' מעיקרא בלא קיצותא והשתא בקיצותא,

ודילמא מעיקרא לא הוה קים ליה בקיצותא פ' ושמא מתחלה לא היה יודע השיעור כמה הם צריכים ולכן לא אמר שיעור אבל עכשו שידע אמר שיעור, ושמא זה היה שיעור יותר הרבה ממה שהיו צריכים ולכן אמר השיעור שלא יפחתו ממנה? אלא מחוורתא כדשניין מעיקרא.

שנינו במשנתנו ולרגלים, רגלים באחד בניסן הוא בחמשה עשר בניסן הוא? אמר רב חסדא רגל שבו ראש השנה לרגלים רגל שהוא צדש הנכנס צלח בניסן, הוא ראש השנה לרגלים נפקא מינה דהאי ראש השנה לנודר שהוא מוזהר צדל מאחר, ותלה הכתוב איחורו שלשה רגלים,

להם משלי ובני תורין בני בקר ודכרין אילים ואמרין וכבשים לעלן לאלה שמיא לעולות לאלקי השמים חנמין חטים מלח חמר יין ומשח ושמן כמאמר פתניא די בירושלם כפי השיעור אשר יאמרו הכהנים אשר בירושלים לתורה מתנהב להם יום ביום די לא שלו ולא תשכחו מלאת הכל,

אמר לו רבי יצחק לרב כהנא (רבי *) מטונך ממשאך (שצאת עלינו להשיגנו) [שצאת. רע"ז] [להטיל עלי. ק'], אני משיך משונה ראה מה כתוב זה שם בפסוק 'די להון מהקרצין וגו' ומללן למי מלכא למדת שלא לשם שמים עשה כי אם להנאתו די להון מהקרצין ניווחין לאלה שמיא ומצלין* לחיי מלכא ובנוהי,

ומאן דעבד הכי לאו מעליותא היא והתניא האומר [תנו. ד"ס. וראה בן יהודע] סלע זו לצדקה בשביל שיהיו [בניי. כ"י בבירטיש לייברי "הארלי 5508"] [והא דתנו פרק קמא דמסכת אבות אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס היינו באומות העולם שתוחזין על הראשונות. תוס'] ובשביל שאזכה בה לחיי העולם הבא הרי זה צדיק גמור* אם רגיל נכך [בפסחים ח' ע"א פרש"י הרי זה צדיק גמור נדנר זה, ובב"ב י' ע"ב פרש"י על דנר זה ומחשבה זו?]

לא קשיא כאן בישראל שלכו לשמים, ואם מרעין לו בחיי איתו קורא [לו. ק', רע"ז] תגר, אלא תולה היסורין בעונו, אבל נכרי אם אין [מטיצין] [משיצין. ו'] לו כגמולו קורא תגר כאן [בעובדי כוכבים] [באומות העולם],

ואיבעית אימא מנלן דאחמיץ דכתיב [נכמז. רע"ז] ששלח ציד עזרא כמז צו [ק. רע"ז] גרפכין שורות די אבן גלל של אבני שיש תלתא שלשה, שורות של אבני שיש שלש בסומות היות ונדבך די עא חדרת ושורה אחת של עץ [והרציע] [ושורה רציעית. רע"ז] של עץ ונפקתא מן בית מלכא תתיבה והוצאות הבנין נתן מן בית המלך. עזרא ו' ד', למה ליה דעבד הכי סבר אי מדרו בי יהודאי איקלייה בנורא,

אמו שלמה לא עבד הכי והכתיב מלכים א' ו' שלשה טורי גזית וטור כרתות ארויים? שלמה עבד מלמעלה ואיהו עבד מלמטה* [לאו מקרא דריש אלא קבלה היתה בפיהם. תוס'], שלמה שקעיה בבנינא איהו לא שקעיה בבנינא # וצריך לדעת בשלמא אם היה נראה, מסתבר שעשה שורות העץ לנוי, אבל כיון דשקעיה מסתמא לא היה נראה, וא"כ מדוע היה צריך להשוות של עץ כלל? שלמה סדייה בסידא איהו לא סדייה בסידא,

(אמר) רב יוסף ואיתימא [רב *] יצחק מנלן דאחמיץ מהבא נחמיה ב ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו,

מאי שגל? אמר רבה בר לימא אמורא זה מוכר גם במגילה י"ג ע"ב משמיה דרב, כלבתא למשכב, ובני נח הוזהרו על כך, שנאמר (בראשית ז) והיו לשכר אחד יאלו צהמה וחסה ועוף שאינן נעשין בשר אחד, שאין יולדין מן האדם,

אבני חן למסכת ראש השנה

הראה בזה שכוונתו לשורפה אם ירצה, אבל שלמה עשה ג' שורות של אבן ואח"כ על גבה שורה של עץ, ויש להוסיף שהראיה הוא ממה ששינה כורש מבנינו של שלמה.

רב יוסף ואיתימא "רב" יצחק כ"ה נוסח ישן בדק"ס, וניחא דאי לגירסתנו קשה הלא רבי יצחק יליף לעיל מקראי אחריני דהחמיץ ואיך יאמר כאן מנלן דאחמיץ מחבא, ואי משום דלא אשכחן בש"ס רב יצחק סתם איכא טובא אמוראי שלא הוזכרו רק פעם אחת כגון מבוג ור' אפטוריקין. מצור דבש

וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר רגלים פעמים ג' כו'. צ"ל לדעתו וכן היה ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש כמו לקמן (דף ט"ז ע"א) ובכל מקום בש"ס, ולפי שהיה כתוב בר"ת וכן היה רשב"י אומר כו' סברו המדפיסים שהוא ר"ש בן יוחאי. והאמת שהוא ר"ש בן יהודה והיה תלמידו של ר"ש בן יוחאי. מנחת יהודה,

בכור ומעשר וכו' וצע"ג דהא כתיב לפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה, ומשמע שיכול להקריב את הבכור כל השנה, וצריך לדעת מתי צריך ג' רגלים לעבור על כל תאחר והלא מיד שעובר השנה עובר בלאו דכל תאחר כמש"כ הרמב"ם הלכות בכורות פ"א הל' י"ג עבר ואיחר הבכור לאחר שנתו אע"פ שהוא עובר בלא תעשה וכו'?

דף ד' ע"ב

לקט שכחה ופאה ראה תוס' שצריך להניח אותם בשדה, אבל אם עבר ונטלם חייב ליתנם לעני ובזה חייב בבל תאחר, דאי עבד לא מהני" בדאמרינן בתמורה, וגם במקום שאין עניים שמותר לנטלם, וחייב ליתנם לעניים ואז יש בל תאחר, והתוס' מקשים מתמורה ומתריצים כגון במלקט לצורך עניים עיי"ש.

א) כיון שעברו עליהן שלשה רגלים עובר בבל תאחר,

רבי שמעון אומר ב) שלשה רגלים כסדרן וחג המצות תחלה,

ר' מאיר אומר ג) כיון שעבר עליהן רגל אחד עובר בבל תאחר,

רבי אליעזר בן יעקב אומר ד) כיון שעברו עליהן שני רגלים עובר בבל תאחר,

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר ה) כיון שעבר עליהן חג הסוכות עובר עליהן בבל תאחר,

מאי טעמא דתנא קמא, מכדי מינייהו סליק כשאמר הכמוז שלט פעמים בשנה יראה כל זכוכך חג המנוחות וגו' מהם היה עולה, כנר כמוז למעלה נענין שמור את מדש האצבי, שצעה שבעות מספר לך חג הסוכות מעשה לך למה לי למהדר ולמנינהו נפרשת חג הסוכות ומיכתב, דברים מזו בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות?

ואשמעינן ממנינן שאינו עובר עד שיהא פסק ראשון לשלשתן, שאם עברו עליו שלש כסדרן אינו עובר למיקם עליה בבל תאחר ורבי שמעון היא,

דתניא אחד הנודר האומר דמי עלי ששמן אותו כעבד ואחד המקדיש דבר לצדקה הניח ואחד המעריך שאמר ערכי עלי שהעריך קנז צמורה כפי שניו כיון שעברו עליו ג' רגלים עובר בבל תאחר,

ר"ש אומר ג' רגלים כסדרן [ומתניתין דניסן ר"ה ר"ש היא. תוס'] וחג המצות תחילה, וכן היה ר"ש בן [יוחי] [יהודה *] אומר רגלים פעמים ג' פעמים שהוא צלל מאמר בשלשה רגלים פעמים ד' פעמים חמשה דענין כסדרן כיצד נדר לפני הפסח ג', לפני עצרת חמשה, לפני החג ארבעה,

ת"ר, חייבי הדמין (אמר) [שאמר. ק'] דמי עלי והערכין [והחרמין. תוס'] מרמי גזיה, וראה תוס' וההקדשות חמאות ואשמות עולות ושלמים צדקות ראה תוס' ומעשרות בכור ומעשר מעשר צהמה ופסח לקמן מקשה הגמ' מה פסח

*****

מהקרבין ניחוחין לאלה שמיא ומצלין לחיי מלכא ובנוהי יש לפרש שהחמא של דריוש היה שהיה מלבש כוונתו בצביעות, שאולי לא האמין כלל שיועיל תפלת ישראל בעדו, והעיקר שרצה היה שבשעה שיקריבו ישראל קרבנות יחשבו עליו, שכן דרך של כל מושל שרוצה שיהיה דמותו במחשבת העם תמיד.

אמר לו ר' יצחק לרב כהנא (רבי) וכן נכון למחוק מלת "רבי" שר' יצחק לא היה קורא "רבי" לרב כהנא שהיה תלמידו של רב יהודה נפטר בשנת 299, (ור' יצחק היה תלמידו של ר' יוחנן נפטר בשנת 279) ואפילו רב נחמן חבריה דרב יהודה קרי ליה לר' יצחק "מור" בתענית ה' ע"ב שורה 35 אמר ליה רב נחמן לר' יצחק לימא מר מילתא. ע"פ הד"ס.

הרי זה צדיק גמור ויש גורסין הרי זו צדקה גמורה. אוצר הגאונים, ס' ק"מ, וכתב שם על הגליון ובערוך ערך צדק כתב כך קבלנו מר' משה הדרשן ז"ל "צדק" גמור פי' צדקה חשובה היא אבל בערך בדפוס שלנו הגירסה "צדיק" נו. אע"פ שהזכיר שיחיו בניו זוכה לחיי עד. ע"כ. וכן בפירוש ר"ח כתב ויש שמפרשין הרי זה צדקה גמורה. וכן ראיתי בכ"י בבריטיש לייבררי "הארלי 5508" הגירסה "צדק". וראיתי בשם החפץ חיים זצ"ל שאמר על מה שיש גורסין הרי זה "צדקה גמורה" שהיה כתוב בר"ת צ"ג ופתרו אותה המדפיסים צדיק גמור. ע"כ. וכן לשון הגמ' בב"ב י' ע"ב "ודעביד הכי לאו צדקה גמורה היא".

שלמה עבד מלמעלה ואיהו עבד מלמטה וכו'. פי' באמת שניהם שלמה וכורש בנו שלש של אבן ואחד של עץ, אלא הנפק"מ הוא בשורה הראשונה למטה, שע"י שכורש עשה אותה של עץ

אבני חן למסכת ראש השנה

שמע מינה לבל תאחר [רש"י בא לפרש שלא תקשה לך הרי בפסוק זה בדברים ט"ז ט"ז "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגו'" לא מיירי כלל בבל תאחר, והפסוק של בל תאחר הוא בדברים כ"ג כ"ב "כי תדר נדר לה' אלקיך לא תאחר לשלמו וגו'" [כן מפרש רש"י] דהיינו קאמר היו נלאין לפניו לשלם נדריכם, ולא תזלו ריקס,

ורבי שמעון (אומר). מנחת יהודה, ובר"ם גורם ור"ש מאי טעמיה דתניא ר"ש אומר) אינו צריך לומר בחג הסוכות אף [שמוחזקין] [שמוחזקין]. ד"ס, כשהחזיקו. ק"ל לבל תאחר לא היה צריך להזכירו שבו [מזכיר]. ד"ס] הכתוב שהרי הענין עסקו זו למה נאמר? לומר שזה אחרון עד שיעבור אותם כסדר הזה,

ורבי מאיר מ"ט דכתיב דברים יב ובאת שמה והבאתם שמה,

ורבנן [פ' כל התנאים שחולקין על ר"מ קורא רבנן] ההוא לעשה [וכן הוא לקמן דברי רבא דף ו' ע"א בסוף העמוד] [דמנחות] [למנחות. ו'] עשה עליו להציא ברגל ראשון,

ורבי מאיר אמר לך כיון דאמר ליה רחמנא אייתי ברגל ראשון זהו זמן שקבע לו ולא אייתי ואם איתרו מן המועד [הוא]. ק"ל] איתור [הוא]. ק"ל, ו ממילא קם ליה בבל תאחר [פ' דר"מ סבר כיון שעובר על העשה, ממילא עובר גם על הלאו, דר"מ אינו לומר שום אחד מהלימודים של החכמים האחרים, אבל החכמים האחרים כל אחד יש לו לימוד מתי חל הלאו דבל תאחר],

[ממילא קם ליה בבל תאחר. פ' שפסוק זה של והבאתם שמה וגו' בדברים י"ב ו' הוא פירוש על הפסוק של לא תאחר וגו' בדברים כ"ג כ"ב].

ורבי אליעזר בן יעקב מאי טעמא? דכתיב במדבר כט אלה תעשו לה' במועדיכם מיעוט מועדים שנים [ואע"ג דהאי קרא בקרבנות חובה הוא דכתיב? הא כתיב ביה נמי לבר מנדריכם וגדבותיכם. תוס'], **ורבנן ההוא לכדריבי יונה** [מסכת שביעית י', ה] **דאמר רבי יונה הוקשו כל המועדים כולם זה לזה** [פ' שפסוק זה הוא בסוף פרשת פנחס אחר שמנה ר"ח וכל המועדים, ולכן אומר שפסוק זה מקיש ר"ח וכל המועדים זה לזה] **שכולן מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו** אינטיין לומר שכל שערי הרגלים מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו, דילפינן משעיר דראש חדש דכתיב ציה לשאת את עון העדה [ויקרא י'] [פסוק זה הוא בפרשת שמעון ויקרא י' טז-י"ז דכתיב שם ואת שעיר החטאת [שעיר מוספי ר"מ. רש"י עה"ת] דרש ריש משה וגו' מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש כי קדש קדשים הוא ואתה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם לפני ה',

ורבי אליעזר ברי שמעון מאי טעמא? דתניא רבי אליעזר בר' שמעון אומר לא יאמר חג הסוכות שבו דיבר הכתוב למה נאמר לומר שזה גורם,

ורבי מאיר ורבי אליעזר בן יעקב* האי בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות מאי דרשו ביה?

מיבעי להו לכדריבי אלעזר אמר ר' אושעיא דאמר ר' אלעזר אמר ר' אושעיא מניין לעצרת דלילו בחג הסוכות ובחג המצות נפקא לן (מגינה ט, ה) ממוגותם אותו חג לה' שבעת ימים [וג"ע שהרי פסוק זה מיירי בסוכות ומנין מרבין לפסח? וראה רש"י בחגיגה י"ז ע"א ד"ה מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה. כדריבין מקראי צפ"ק לחג הסוכות וה"ה לחג המצות שהרי אף הוא שבעת ימים. וראה טורי אבן] יכול יהו חוגגין כל שבעה תלמוד לומר אותו, אותו אמה חוגג, ואי אמה חוגג כל שבעה, אם כן למה נאמר שבעה לתשלומים, שאם לא חג חגיגתו בראשון יקריבנה בשני שיש לה תשלומין כל שבעה?

תלמוד לומר בחג המצות ובחג השבועות (ובחג הסוכות). ובאמת הוא מיותר. ד"ס), **מקיש חג השבועות לחג המצות מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה,**

וליקש לחג הסוכות מה להלן שמונה אף כאן שמונה? **שמיני רגל בפני עצמו הוא, אימור דאמרינן שמיני רגל בפני עצמו לענין פו"ר קש"ב** כבר פירשמיז במסכת יומא [ג, ה] [וצמסכת. ק'] סוכה [מת, ה] טעון פייס לפר הבא בשמיני, ואינו קרב לפי סדר המשמרות ששנו ושלשו בפרי החג חוץ משמים ששנו ולא שלשו, ופר של שמיני אין אחת מאותן שמים מקריבנתו אלא כל המשמרות [מפייסות עליו. ק'], ועטען זמן ורגל לעצמו שאין שם חג הסוכות עליו, וקרנן לעצמו שאין קרבנו כשאר ימי החג שהפריס מתמעטים בהם אחד אחד, וזה אינו אלא פר אחד, ושאר הימים שני אילים וארבעה עשר ככשים, וזה איל אחד ושבעה ככשים, ושיר לעצמו - אין שירו שזה לשל סוכות שאומר על הדוכן, ולא נמפרש לנו שירו, [וצמסכת סופריס נמלא שירו, הוא למנחם על השמינית. זה הוספה מתלמודי רש"י. ע"ל, וגם ליחא בב"ב ק', ובתוס' ישנים יומא ג' ע"א כתב שהוא מתלמודי רש"י] צרכה לעצמה מצרכין היו את המלך, זכר למנוחת הבית שנאמר (מלכים א' ח) ציוס השמיני שלח את העם ויזכרו את המלך כך מפורש במסכתא דסוכה (פרק ד) **אבל לענין תשלומין (דברי הכל**. הלשון "דברי הכל" אינו מובן שהרי אין כאן שום מחלוקת, ובאמת אין לגורסו, כמו שאינו ביומא ג' ע"א ובחגיגה י"ז ע"א וכן בב"י מינכן. וראה ד"ס) **תשלומין דראשון הוא,**

דתנן מי שלא חג יום טוב הראשון של חג חוגג את כל הרגל ויום טוב האחרון של חג? תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת,

אלא למאי הלכתא כתביה רחמנא לחג הסוכות? לאקושיה לחג המצות

*****

אבני חן למסכת ראש השנה

נפקא להו מדרתני רבה בר שמואל, דתני רבה בר שמואל
אמרה תורה מנה ימים שנאמר עד חדש ימים (צמדנר יא) # [וצריך
להבין שהרי התורה לא צותה בשום מקום למנות ימי החודש, רק לקדש החודש
בחדושו?] וקדש חדש [צקצנטמיו. ק'] פ' שיביא קרבנות של ראש חודש
מנה ימים וקדש עצרת, מה חדש למנויו מה חדש קדשו אחד
ממנו [שציוס?] ראש חדש הוא מקרינן, [וזמן?] הוקצע להס, אחד מן הימים
שהוא נמנה על ידס, אף עצרת (למנויו) [למנויה¹] הצאת קרצנותיה
נאחד ממנויה, והרי היא נמנית על ידי שצועיס, שנאמר (ויקרא כג) שצע שצמות
ממנויות מהיינה,

[תוס' ד"ה אמרה תורה, וה"ר משולם גרים הכא והתם מנה וכו' ולא שייך למימר
אמרה תורה אלא בדבר שהצדוקים מודין. ראה גויר כ"ה ע"א בספר באר משה
שהקשה ע"ז מלשון הגמ' שם התורה אמרה מותר נדר יהיה נדבה שהוא מדרש
חכמים ובודאי אין הצדוקים מודין בו],

ומקשה אי למידין תשלומין לשבועות מדרש זה אימא [תשלומי] עצרת
חד יומא דמציז מספרו ממשיס יוס (שס ויקרא כג) [הוא¹] ואינו מביא
קרבנות של שבועות רק ביום טוב של שבועות? אמר רבא [ותסברא¹]
אמו עצרת יומי מנינן שבועי לא מנינן, והאמר (מר) [אביי]
מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי [קשיא לי מ"מ נימא
תפשת מועט תפשת תפשת מרובה לא תפשת וכדאמר לעיל בסמוך? וי"ל דהיינו
"ועוד" חג שבועות כתיב דקאמר. רשב"א], ועוד חג שבועות כתיב ולכן
יש כאן לימוד יפה שיש גם לשבועות תשלומין שבעה,

¹ כ"י מינכן וראה ד"ס.

וחזור להברייתא לעיל ד' ע"א דתנא דפסח עובר עליה בבל תאחר ופסח בר
מיקרב ברגלים הוא (דקאמר) [דקא משיס. ק'] ליה מנא [דלעיל. ק'] צלל
תאחר דשלש רגלים, והרי אינו יכול להקרינו אלף צי"ד ציטן פסח זימנא
קביעא ליה אי אקריבא אקריבא ואי לא אקריבא אידחי ליה
והרי מיד עובר עליו. תוס' אמר רב חסדא # [מעונין לצין דבבל דר' דפין
הראשונים של מסכת זו בסוף עמוד א' יש מימרות של רב חסדא] פסח כרי
נסבה* [כלומר שהפסח נאמר כאן אשיגרא דלישנא, כי בבור ומעשר ופסח
נשנין יחד. ילקוט המאירי],

רב ששת אמר מאי פסח שלמי פסח [כשלא. ק'] קרב צומנו, שאזכ
ונתכפר נאחר, הוא נעשה שלמים, כדנפקא לה בפסחים (טו, ז*) , ואזנן שלמים,
אס [איתרן. ק'] שלש רגלים עוזר, אי הכי היינו שלמים? תנא
שלמים הבאין מחמת פסח ותנא שלמים הבאין מחמת
עצמן, סלקא דעתך אמינא הואיל ומחמת פסח קאתו

*****

כדי נסבה לשון זה יש הרבה בש"ס ופירוש אינה ברורה כל כך,
שכאן יש לפרש כמו שפירש רש"י בסוטה י"ט ע"ב כרי "שלא
לצורך", וראה מה שפירש הר"ח כאן "פסוק גיבוי" כלומר התוך זכרו

ת"ק	שלשה רגלים	מכרי מנייהו סליק למה לי למיהדר ומיכתב בחג המצות וגו' לבל תאחר.
ר' שמעון	שלשה רגלים בסדרן וחג המצות תחלה	אינו צריך לומר בחג הסוכות שבו דיבר הכתוב למה נאמר לומר שזה אחרון
ר' מאיר	רגל אחד	דכתיב ובאת שמה וחבאתם שמה (1) (3)
ר' אליעזר בן יעקב	שני רגלים	אלו תעשו לח' במועדיכם מיעוט מועדים שנים (2) (3)
ר' אלעזר ברכי שמעון	חג הסוכות	לא יאמר חג הסוכות שבו דיבר הכתוב למה נאמר לומר שזה גורם.

(1) ורבנן? ההוא לעשה, ור"מ כיון דאמר ליה רחמנא אייתי ולא אייתי ממילא קם
ליה בבל תאחר.

(2) ורבנן? ההוא לכדרכי יונה דאמר ר' יונה הוקשו כל המועדים כולם זה לזה
שכולם מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו.

(3) ור"מ ור' אליעזר בן יעקב האי בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות מאי
דרשו ביה? מבעי להו לכדרכי אלעזר אמר ר' אושעיא וכו'.

ור"מ ור"א בן יעקב וכו' וא"ת אמאי לא בעי נמי לר' אלעזר
ברבי שמעון בחג המצות ובחג השבועות מאי עביד להו, וי"ל דאה"נ
אלא דאינך עדיף ליה, דפריך מייטורא דכולהו, וכי איפריקו אינהו
מדר"א א"ר הושעיא איפריק נמי ראב"ש. ריטב"א עיי"ש עוד, ומעין
זה ברש"י לקמן ה' ע"א ד"ה ות"ק ור"ש.

דף ה' ע"א

מה חג המצות טעון לינה ליל חולו של מועד אף חג הסוכות [וגם
חג השבועות. וראה מ"נ] טעון לינה,

והתם מגלן? דכתיב דברים מז ופנית בבקר ציוס טוב לא קאמר קרא
שהרי הוא יום שמיצו [פ' שהוא חייב ליראות צעורה. ובכ"י ק' שמייצו לראות,
ואולי צ"ל שמייצו] ליראות צעורה והלכת לאהלך,

לעיל שנינו שיש חמש דיעות איך צריכין הרגלים לעבור שיתחייב בבל תאחר,
ות"ק סבר ג' רגלים אף שלא בסדרן, ור"ש סבר שצריכין להיות בסדרן, ולמידין בן
מהפסוק בחג המצות וגו' וגמצא שלפי שני דיעות אלו אין פסוק מיותר להקיש חג
השבועות לחג הסוכות שיש לשבועות תשלומין, ושואל

ות"ק ורבי שמעון דדרשי ליה האי קרא ללל תאחר תשלומין לעצרת
מנא להו [תשלומין לעצרת מנא להו ולר'. ק'] (דלילו) רבי אלעזר ברבי שמעון
לא קשיא מידי, דלילו יליף לל תאחר מחג הסוכות לחודיה, אייתר ליה חג המנאות
וחג השבועות [להקיש. ק'] לתשלומין [וראה תוס' חגיגה י"ז ע"א ד"ה אף חג,
שאכן גורם כאן גם ור' אלעזר ברבי שמעון]?

אבני חן למסכת ראש השנה

מעמד, זה לקט שכחה ופאה שהן חלקן של עני, דכמיז ציה את העני עמך (שמות כג) [אף דלכתחלה צריך לעזוב אותם בשדה ואיך שייך בזה כל תאחר? ראה תמורה ו' ע"א מצות פאה להפריש מן הקמה לא הפריש וכו' יפריש מן הכרי, ואז עליו ליתנם לעני, וכן בלקט ושכחה אם הביאם לביתו יש חיוב ליתנם לעני, ואם שהה עובר בבל תאחר, וראה עוד לעיל ד' ע"ב בתוס' ד"ה לקט. # וצ"ע איך יהיה הדין בלקט שכחה ופאה אם גם בהם יאמר רבא לקמן ו' ע"א דדינם כצדקה דחייב עלה לאלתר דהא קיימי עניים?],

והיה כך חטא, [בך חטא. ד"ס] ולא בקרבנך חטא אין הקרנ נפקל בך,

אמר מר לא תאחר לשלמו הוא ולא חילופיו, חילופי מאי אי חילופי עולה ושלמים כגון אצדה, והפריש אחרת מחמיה, נמצאת הראשונה ונמכרה, **מקרב קרבי** וכיון דקרבה הרי היא קרבן לעצמה, ולשלמו קרינא ציה, אי חילופי חטאת שכיפרו צעליה, מממש חטאות הממות היא, ופשיטא דלא עבר עליה צלל תאחר **למיתה אזלא** ואי חילופי אשם לערייה אזלא דקיי"ל כל שבחטאת מתה באשם רועה. תוס',

[ואלא. ד"ס] **מאי חילופיו** פי' וזה המשך הקושיא שאף אם תתיר חילופי תודה לא מיתוקמא דכיון דלאו בת הקרבה היא קרא למעוטי למה לי, חילופי תודה וכגון שנמכרה צראשונה, וקיימא לן על זבח המודה חלות המודה טעונה לחס [ולא וולדה. ק'] ולא חליפתה ולא תמורתה טעונה לחס, **דתני רבי חייא תודה שנתערבה בתמורתה ומתה אחת מהן חברתה אין לה תקנה** שאם היו שתיים קיימות מניאן, ומציא ארבעים חלות כמשפט המודה, ואומר הרי הלחם הזה לשם אומה שהיא תודה, ושמיטת המודה מקדש ארבעים כמשפטה, אבל מתה אין לתקנה תקנה, [ולחסי. ד"ס] ממעט קרא מזל תאחר בתמי' !,

היכי ליעביד ליקרבה וליקריב לחם בהדה דלמא תמורה היא, ליקרבה בלא לחם דלמא תודה היא, [הא. ד"ס] כיון דלאו בת הקרבה היא קרא למעוטי למה לי?

[אלא. כ"י מינכן וראה ד"ס] **אמר רב ששת לעולם (למעוטי. כ"י מינכן וראה ד"ס)** חילופי עולה ושלמים והכא במאי עסקינן כגון שעברו עליו שני רגלים והומם וחילולו על אחר אמר זה תחת זה, ובעל מוס יוצא לחולין * [ראה תמורה כ"ו ע"ב שאין זה תמורה אלא חילול] ועבר עליו רגל אחד, סלקא דעתך אמינא הואיל ומכח קמא קאתי כמאן דעברו עליו ג' רגלים דמי והכי קאמר קרא אם על האחד עבר זמן איחור חייב, ולא שיטערו הוה וחילופיו לשלשה רגלים קמ"ל,

ולרבי מאיר דאמר כיון שעבר עליו רגל א' עובר בבל תאחר מאי איכא למימר? **אמר רבא הכא במאי עסקינן כגון שהומם בתוך הרגל ואין בל תאחר אלא בבל הרגל.** תוס' וחילולו ועבר עליו הרגל סלקא דעתך אמינא הואיל ומכח קמא קאתי כמאן דעבר עליה כוליה רגל דמי קמ"ל,

מזו הברייתא, ויש ביאור ארוך ע"ז בספר מחקרים בתלמוד מהרב שמעון שלמה שלזינגר ז"ל.

ד"ה שלמי פסח. כשלם קרבן זמנו וכו' מה שצייין לפסחים צ"ז ע"ב הוא לכאורה טעות ראה רש"י שם צ"ו ע"ב ד"ה למה לי קרא שעיקר הדרש הוא שם ע' ע"ב מניין למותר הפסח שקרב שלמים שנאמר וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר וכו' פסח מן הבקר בא והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים? אלא מותר הפסח יהא לדבר חבא מן הצאן ומן הבקר.

דף ה' ע"ב

כפסח דמו וצרגל ראשון יעבור עליהן קמ"ל # וצ"ע איך רוצה ללמוד מפסח שיעבור בל תאחר אחר רגל אחד, הלא בפסח אין הענין של בל תאחר כלל?

מנהגי מילי דאכל הני דמניא צממיתא לעיל ד' ע"א איכא צל תאחר? דתנו רבנן דברים כ"ג ב"ד **כי תדור נדר** [לה' אלקיך לא תאחר לשלמו כי דרש ידרשנו ה' אלקיך מעמד ויהי כך חטא] **אין לי אלא נדר** הרי עלי נדרה הרי זו מניין? **נאמר כאן נדר ונאמר להלן ויקרא ז' ט"ז אם נדר או נדרה ואם נדר או נדרה וגו' מה להלן נדרה עמו אף כאן נדרה עמו** [הוה מצי לאתויי מוהאי עניינא גופיה דכתיב ביה כאשר נדרת [לה' אלקיך] נדרה [דברים כ"ג ב"ד]. תוס'],

לה' אלהיך [ראה תמורה ו' ע"ב על דרשת מלת "לה'"], **אלו הדמין** שאמר דמי עלי הערכין וההקדשות שהן קדשי צדק הציט, וכולן לה', ואין לכהניס צדק כלום,

לא תאחר לשלמו, הוא ולא חילופיו עליו אמה עובר, ולא על חילופיו, ולקמיה מפרש לה,

כי דרוש ידרשנו אלו חטאות ואשמות שהן נדרשין ממך, שהרי חובה הם (מוטלין) [ומושלמים. ק'] עליך עולות ושלמים כגון עולת ראיה ושלמי חגיגה שהן חובה, [דלילו נדר או נדרה. ק'] צרישא דקרא כמיז, והוא הדין נמי לנכור ולמעשר [היינו מעשר בהמה, ומה' אלקיך דרשין מעשר דגן וצדקה. מהרש"א] ופסח, שהן חובה,

ה' אלהיך, אלו צדקות ומעשרות ראה תוס' (ובכור ראה מהרש"א שלפי רש"י יליפינן בכור ומעשר בהמה מדרש ידרשנו, ומה' אלקיך יליפינן מעשר דגן וצדקה. ובכ"י מינכן הגירסא צדקות ומעשרות בכור מעשר ופסח) דהא קרא ימילא הוה, דהוה ליה למכתב כי דרוש ידרשנו וכבר ה' כתוב למעלה במקרא, [ודרש. ק'] ציה לאמתי צדקות ומעשרות [ראה הגהות הב"ח שמוסיף צטור, אבל לפי מההרש"א סבר רש"י דילפינן בכור מדרש ידרשנו. וראה מצור דבש] שכתוב בהן **שם של "ה' אלקיך"** בצדקה כתיב דברים כ"ד י"ג ולך מהיה צדקה לפני ה' אלקיך ובמעשר כתיב דברים י"ד כ"ג ואכלת לפי ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגןך תירשך ויצחק ובכרת בקרך וצאנך,

אבני חן למסכת ראש השנה

והיה כך חטא ולא בקרבנד חטא, והא מהכא נפקא מדאחרים נפקא דתניא אחרים אומרים יכול יהא בכור שעברה שנתו [ומלמו. ע"פ ק'] כמון שנתו, שנאמר (דברים טו) לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה כפסולי המוקדשין כבעל מוס ויפסל הואל ועבר [זמן. ק'] עליו ואחריו, שהרי אין שנה בלא שלשה רגלים ברוב שנים [ראה בהגהות מהר"ב רנשבורג שצ"ן להמורי אבן והוא בד"ה ולא בקרבנד, ובממ"נ]?

תלמוד לומר דברים יד ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך, מקיש בכור למעשר צממער דגן קא משמע קרא [וקשה מאי קמ"ל הא מקרא מלא דבר הכתוב מעשר "דגנך" וגו'. וצ"ע. ילקוט המאורי] מה מעשר אינו נפסל משנה לחברתה דכתיב (שם דברים יד) מקצה שלש שנים וגו' אם שהה מעשרותיו שנה ראשונה ושניה אף בכור אינו נפסל משנה לחברתה?

איצטריך סלקא דעתך אמינא הני מילי בכור* דלאו בר הרצאה הוא אם לכפרה אם לזיוון אבל קדשים דבני הרצאה נינהו דעולה מכתפרת על חייבי עשה. תוס' אימא לא לירצו מאמר שהניחן בעצירה קא משמע לן,

ואכתי

*****

ס"ד אמינא הני מילי בכור דלאו בר הרצאה קשיא לי והא בההוא קרא שאר קרבנות נמי כתיבי ביה דכתיב וכל נדריך אשר תדור נדבותך ותדומת ידך, אלמא כלהו איתקיש למעשר? וי"ל דכיון דאשכחן לדחויי, דדלמא לא איתקיש אלא בכור דסמך ליה. כנ"ל. רשב"א

ד"ה וחללו על אחר אמר זה תחת זה ובעל מוס יוצא לחולין. וצ"ע דהא איתא בתמורה כ"ו ע"ב הרי זו תחת זו הרי זו תמורה? וצ"ל דאליבא דרבא פירש כן דס"ל בתמורה כ"ז ע"א דאם היה בעל מוס יצא לחולין עיי"ש, ומ"מ צ"ע דלא ניהא ליה לפרושי דאמר זו מחוללת על זו דלכו"ע יצא לחולין. פורת יוסף, וראה גם בחדושי ר' שמחה דעסויא וצ"ל.

שם. # וצריך להבין מה רוצה רש"י לומר בזה שיוצא לחולין, ומה יהיה אם גם הראשונה נשארת בקדושתה? וי"ל שכיון שהחידוש כאן הוא שאין קרבן השני ממשך הכל תאחר של קרבן הראשון, אם נשארת הראשונה בקדושה אין כאן חידוש כל כך, שהרי כיון שהראשונה ממשכת בקדושתה, קרבן השני שבא תמורתה היא כמו קדושה חדשה ומתחיל מחדש הג' רגלים לכל תאחר, ורק אם קרבן השני בא "תחת" הראשונה יהיה חידוש שאין הכל תאחר נמשך מהראשונה להשניה. ופשוט.

שיעור שלשה רגלים בחיוב כל תאחר.

הנה בשיעור השהיה שבו עוברים בלאו ד"בל תאחר" ישנו מחלוקת תנאים, ולהלכה פסק הרמב"ם בפ"ד מוהל' מעה"ק ה"ג כיון שעברו עליהם שלשה רגלים עובר בכל תאחר.

הראשונים נחלקו בגדר הדבר שקבעה התורה שיעור של שלשה רגלים, ומצינו בזה שלש שיטות יסודיים: א. שיעור זה גזירת הכתוב ללא מעט. ב. התורה נתנה שיעור כזה שיהא היכולת ביד האדם לקיים נדרו בתוך הזמן שנקבע, כי במשך ג' רגלים כל ישראל עולים לירושלים והיכולת בידם להקריב קרבנם. ג. התורה שיערה דעתם של הנודרים שנדרו על דעת כן שלא יתחייבו לקיים נדרם עד הזמן שיעלה בידם בנקל לקיים מוצא שפתם, וזהו עד שלשה רגלים, וכאמור שעד אז כבר יעלו לירושלים ויקיימו את נדרם.

ישנם כמה הלכתא גבירתא התלויה בחקירה זו. א. אם אחד מאנשי ירושלים או מי שעלה לירושלים הפריש את קרבנו, יש לדון אם עובר מיד על הלאו, כי אם הוא גזירת הכתוב, גם באופן זה אינו עובר רק עד ג' רגלים, ואי נימא שניתנה לו זמן שיהא סיפק בידו לקיים נדרו, א"כ י"ל דבכי האי גוונא עובר מיד, שהרי היכולת בידו לקיים נדרו מיד בלא עיכוב, כי המזבח והכהנים לפניו, ואי נימא ששיערה התורה דעת הנודר, אולי אפשר לחלק בין אלו הבאים מחוץ לירושלים לבני ירושלים עצמם, כי אלו שבאו מחוץ לירושלים היה דעתם כשנדרו כסתם נודר שהוא עד ג' רגלים, ואילו בני ירושלים יתכן שנדרו על דעת לקיים נדרם מיד, שאחר שאין להם שום עיכוב לזה, וצוין כי אכן המאירי (ברך ו' ע"א) מביא שיטה כזו שאנשי ירושלים שיש להם קרבן בידם עוברים מיד בכל תאחר.

ב. באומר "הרי על להביא קרבן מיד" יש לדון אם עובר מיד, כי לצד זה שהוא גז"כ אינו תלוי בקבלתו כלל, וגם בזה אינו עובר עד ג' רגלים, וכן לצד זה שנתנה

כי תדור נדר	נדרים
	אין לי אלא נדר נדבה מניין? נאמר כאן נדר ונאמר להלן אם נדר או נדבה וכו'.
לה' אלקיך	הדמין הערכין והחרמין וההקדשות
לא תאחר לשלמו	הוא ולא חלופיו. חלופי עולה ושלמים, כגון שעברו עליהם ב' רגלים והומם וחיללו על אחר וכו'.
כי דרוש ידרשנו	אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים. ולפי רש"י גם בכור ומעשר בהמה ופסח.
ה' אלקיך	צדקות ומעשרות ובכור ולפי רש"י ילפינן רק צדקה ומעשר דגן (ראשון ושני ועני). ובכור ומעשר בהמה ילפינן מכי דרוש ידרשנו.
מעמד	זה לקט שכחה ופאה
והיה כך חטא	כך חטא ולא בקרבנד חטא. ולפי המסקנה ולא באשתד חטא.

אבני חן למסכת ראש השנה

יכול ללמוד מזה דמה מחשב לחזן לזמנו פוסל הקרבן, כ"ש כשמאחר הזמן במעשה שפוסל הקרבן], ת"ל אותו אותו בלא ירצה ואין מאחר נדרו בלא ירצה?

אלא כך חטא ולא באשתך חטא [אינו משנה הגירסא בהבחייתא, אלא קאי על בן עזאי שיש לו דרש אחר שאין הקרבן נפסל משום איחור, ונמצא "בך חטא" מיותר, לכן אומר שדורש מכך חטא ולא באשתך חטא. וראה שפת אמת], סד"א הואיל וא"ר יוחנן ואי תימא ר' אלעזר אין אשתו של אדם מתה* אא"כ מבקשין ממנו ממון [ממנו שגזל. רש"י זצמס כע:] ואין לו ראה תוס' שנאמר משלי כב אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיד, אימא בהאי עון דבל תאחר נמי אשתו מתה [וקשה דהא דרשו בפסוק ואני בבואי מפרן מתה עלי רחל גו' משום עון בל תאחר שאיחר נדרו, וכן דרשו בוחר מתיבתא עלי שהוא לשון נדר. וצ"ע. קהלת יעקב בא"ז] קמ"ל, # [ראה תוס' שרשי מפרש ממון של גזל, וגם בבל תאחר יש ענין של גזל שאינו מביא הקרבן שהוא חייב להביא].

ת"ר, דברים כג מוצא שפתיך, זו מצות עשה דמסממא הכי אמר קרא מולא שפתיך קיים [דכתיב והיוצא מפיהם תעשו. במדבר לב. תוס'],

תשמור זו מצות לא תעשה שלא תאחר כדכתיב אין אמר רבי אילעי כל מקום שנאמר השמר פן ואל כו' (מנחות זט, ב),

ועשית על כרחך, מכלן אזהרה לציט דין לכוף אזהרה לב"ד שיעשו [שמעין] מהכא שמצוין ב"ד וכל מי שנתמנו על הצבור לכופם לפרוע נדריהם, וכל שכן אם יש עליהם או על אחד מהם חוב להקדש בית הכנסת או לצדקה ולכל דבר מצוה. המאורות],

כאשר נדרת, זה נדר *

לה' אלהיך, קרא ימירא הוה, לדרשה, לציט דכר שצמזמה אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים,

נדרה, כמשמעו,

אשר דברת, אלו קדשי בדק הבית,

בפיך, זו צדקה קרא ימירא דרש [שאינו צריך אלא דבור, ודברור לחודיה קם, כדאמרין אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. פירוש רבינו יוחנן מלוגיל צ"ל] דכתיב יצא מפי צדקה ישעיה מה. תוס'

[נדרה אשר דברת בפיך, פ' זה שאתה מודר בפיך זה חסד ה', ולכן עליך לקיים מה שאתה מוצא בפיך. ראיתי בשם הר"ק ר' יחיאל מאלכסנדר צ"ל], [פ' הכתוב שאף בין אדם לחבירו יהיה אדם נאמן בביתו וקיים במאמרו, כאילו נדר נדר לה', באופן שצריך לשמור מוצא שפתיו אשר דבר בפיו כמו אם נדר לה' נדרה. מולאכת מחשבת עה"ת, # פ' שדורש המלה "כאשר" נדרת שמוצא שפתיך יהיה חמור לך, כמו שאתה נוהג בנדר לה' אלקיך]

התורה שיעור כזה שתהא היכולת בו לקיים הנדר, יתכן שגם בכה"ג נתנה התורה זמן זה, אכן לצד זה ששיערה התורה דעת הנודר, הרי באופן שפירש הנודר את דעתו בוודאי שתלוי במה שפירש, ולכן יעבור מיד. ועיין בר"ן נדרים ג' ע"ב ד"ה בל תאחר שכתב בדבכה"ג עובר בבל תאחר מיד, ואילו הרא"ש שם בפירושו כתב שאינו עובר עד ג' רגלים.

יסודם של הדברים במה שדנו הראשונים על דברי רבא (ו' ע"א) "צדקה חייב עלה לאלתר, מאי טעמא דהא קיימי עניים", והקשו התוס' (ברך ד' ע"א ד"ה צדקות) הלא דברי רבא נסתרים ממה שמפורש בהבחייתא (ד' ע"א) שחייב בל תאחר בצדקה הוא ג"כ בשלשה רגלים, ותיצו שדברי רבא אמורים במקום דשכיחי עניים, לכן עוברים מיד, ואילו בהבחייתא מדבר במקום שלא שכיחי עניים, לכן החיוב הוא רק בשלשה רגלים, שעד אז חייב לחזור אחר עניים ליתן להם. והבינו הראשונים (רשב"א ד. א, ריטב"א ו' א, ר"ן על הרי"ף ובחידושי ד' א, תוס' הרא"ש ד' א בשם הרבינו יונה) בדעת התוס' שגדר קביעת הזמן של ג' רגלים הוא שכתוך זמן זה היכולת כיד האדם לקיים נדרו, ולכן בצדקה כשעומד במקום שמצוי עניים עובר על בל תאחר מיד, כי היכולת בידו לקיים נדרו לאלתר. ותמחה על דבריהם כי לפ"ז יהיה הדין במי שעומד בירושלים ומפריש קרבנותיו יעבור מיד, כי בידו סיפק לעשותו לאלתר, ולא שמענו דבר זה מעולם, ועיין עוד במה שדנו בדברי התוס'.

אכן הרשב"א וכן בתוס' הרא"ש בשם רבינו יונה כתב דשיעור ג' רגלים הוא גזה"כ, ואין לו שום טעם וסברה, לכן גם בצדקה, חיוב בל תאחר הוא בג' רגלים דוקא, ואף כששכיחי עניים, ומה שאמר רבא שעובר מיד, הכוונה על חיוב העשה (ודבר כזה מצינו גם בקרבנות, שיש חיוב עשה מיד ברגל ראשון, ואף שאין עוברים על הל"ת של בל תאחר, ועיי' בתוס' ששללו פירוש של הרשב"א, ועיין בר"ן בסוגיין שיטה נוספת לגבי צדקה).

והנה הריטב"א אחר שהאריך בכל זה הסיק כשיטת התוס', וביאר דבריהם באופן שיתורין מה שנתקשו הראשונים, ואת"ר, גדר האיחור שנתנה התורה לעבור בבל תאחר הוא משום ששיערה התורה דעת הנודר על איזה זמן היה דעתו להיות חיוב עליו לקיים נדרו, ובקרבנות קבעה התורה שדעת רוב הנודרים הוא ג' נדרים, מאחר שאינם נמצאים אצל מקום המקדש, וגם שקרבנות הוא ממון גבוה ואין סיבה מיוחדת שיצטרכו להחזיר לקיים נדרם, לכן דעתם הוא עד ג' רגלים, כי עד אז כבר יעלו לירושלים ויקיימו את נדרם, וגם לאנשי ירושלים הדין כן, כי התורה קבעה השיעור אחר דעת רוב הנודרים, אכן בצדקה, מאחר שהעניים נצרכים למעותיו, שיערה התורה שדעתם של הנודרים לקיים נדרם מיד, כי אילו אתה קובע להם זמן מרובה, גורם אתה שיהיו העניים רעבים, אלא שהדבר תלוי אם נדר במקום דשכיחי עניים, או דעת הנודר הוא ליתן לעני מיד כשימצאו, אכן אם לא מצוי עניים במקומו הרי ידע שלא יוכל לקיים נדרו מיד, ועל כרחך שהיה דעתו שיהיה כשאר נדריו שהוא בג' רגלים, כי עד ג' רגלים, ובפרט אם עולה לירושלים, בודאי ימצא איזה עני או גבאי צדקה, ומוכן היטב דברי התוס'. ודו"ק. עלים לתרופה, עלי הדין

דף ו' ע"א

מדבן עזאי נפקא דתניא בן עזאי אומר ויקרא ו' י"ה אותו מה ת"ל * צמורת כהניס מני לה גבי פיגול לא ירצה המקריב אותו לא ימשך? לפי שנא' דברים כג לא תאחר לשלמו שומע אני אף מאחר נדרו בבל ירצה [פ' שהרי הפסוק של פיגול מיירי "במחשב" לחזן לזמנו, והייתי

אבני חן למסכת ראש השנה

מהו דתימא כיון דבעניינא דקרבנות כתיבא לנל תאמר עד דעברי עלה ג' רגלים כקרבנות, קמ"ל התם הוא דתליניהו רחמנא ברגלים אבל הכא לא דהא שכיחי עניינא,

אמר רבא [וכ"ה בתמורה יח:], כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בעשה* על הקרן, דכתיב וזאת שמה והזאת [שמה דמשמע צדגל ראשון שזאת שמה, הצא כל נדרים שעליך. רש"י תמורה יח:] * [אבל לענין כל תאחר עדיין יש מחלוקת תנאים מתי עובר. ראה בפירושו הרמב"ם],

מיתיבי העיד ר' יהושע ור' פפייס על ולד שלמים שהפריש נהמה מעוצרת או עיצרה לאחר הקדשה * שיקרב שלמים, אמר ר' פפייס אני מעיד שהיתה לנו פרה של זבחי שלמים ואכלנוה בפסח ואכלנו ולדה שלמים בחג, בשלמא בפסח לא אקרבנה אימור דמחוסר זמן הוה שמה לא עברו עליו שמונה ימים אלא (ולדה. מלת "ולדה" מיותר דהא עלה קא. ד"ס) בעצרת היכי משהי לה ועברי עליה בעשה?

אמר רב זביד משמיה דרבא כגון

*****

בן עזאי אומר אותו מה ת"ל כו' לא בעי למימר דבעינן תרי קראי [בך חטא, ואותו] שאין הקרבן נפסל [בכל תאחר] א' לאפריש ולא אקריב וב' לאמר ולא אפריש כי היכי דבעי לתרווייהו תרי קראי לענין איסור? דאמר ולא אפריש לא שייך שהקרבן שהיה אז חולין בין שאר בהמות שבעדרו ולא נעשה בו איסור יפסל היום אחר שהפרישו. קרבן ראשית

אין אשתו של אדם מתה וכו'. ודאי אין אשה זו מתה אלא אם היא בת מוות מצד עצמה, בגלל חטאיה, אולם כיון שמשפטי ה' אמת צדקו יחדו, הרי לא יתכן שיגיע צער לבעלה ולשאר משפחתה, אם לא שגם הם צריכים להעניש משום עבירות שבידם, ומה חטא הבעל שאשתו מתה עליו? על זה אמרו רז"ל מפני שמבקשין ממנו ממון ואין לו. ומה חטאו כמה שאין לו לפרוע? פגם במדת "הכרת הטוב" וכו'. יוסף דעת בשם שיחות מוסר עיי"ש.

צ"ע למה לא צריך שני פסוקים לשאר הדברים שלא הביא מדרש זה?

לעיל ה' ע"ב	כאן
נדר	נדר
נדרה	נדרה
הדמין הערכין החרמין ההקדשות	קדשי בדק הבית
חטאות ואשמות עולות ושלמים	חטאות ואשמות עולות ושלמים

אמר מר, מוצא שפתיך זו מצות עשה, למה לי דברים יב מובאת שמה והבאתם שמה נפקא? תשמור זו מצות לא תעשה, למה לי מלא תאחר לשלמו נפקא? ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך למה לי, מיקריב אותו נפקא,

דתניא ויקרא א יקריב אותו [אל פתח אהל מועד] יקריב אותו קרא ימירא הוא, דהא כתיב צרישה יקריבנו מלמד שכופין אותו יכול בעל כרחו ת"ל ויקרא א לרצונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני *?

נמצא שיש שני פסוקים לכל תאחר, א) כי תדור נדר לה' אלקיך, ב) מוצא שפתיך תשמור, ומתירן

חד פסוק אחד בא ללמד היכא דאמר עלי ולא אפריש ולא אפרשה, וחד אפריש ולא אקריב *, וצריכא דאי אשמעינן אמר ולא אפריש משום דלא קיימיה לדיבוריה, אבל אפריש ולא אקריב אימא כל היכא דאיתיה כי גזא דרחמנא איתיה, צריכא,

ואי אשמעינן אפריש ולא אקריב דקא משהי ליה גביה, אבל אמר ולא אפריש אימא דיבורא לא כלום הוא [נראה לפרש דודאי ידעינן דאמירה לגבות כמסירה להדיוט, רק דלענין כל תאחר לאו כלום הוא, דמה שהקפידה תורה לא תאחר לשלמו היינו היכא דנמצא בביתו דבר של הקדש אבל לקיים נדרו לעולם זמנו, וכל שלכסוף מקיים נדרו לית לן בה באיחור. שפת אמת], צריכא,

ומי מצית אמרת דאמר ולא אפריש והא נדבה כתיבא [רש"י בא לומר שלא תתירן שכיון דבפסוק דכל תאחר כתיב רק נדר ולא כתיב נדבה נוקים אותה הפסוק באמר ולא אפריש, והפסוק של מוצא שפתיך תשמור נוקים באפריש ולא אקריב דהא כתיב בה נדבה להדיא, וע"ז מפרש] ונפקא דכל תאמר נמי רצין ליה בגזירה שזה ותנן אי זהו נדר האומר הרי עלי עולה, ואי זו היא נדבה האומר הרי זו עולה, ומה בין נדר לנדבה נדר מת או נגנב אס הפרישו לאחר זמן חייב באחריותו, נדבה מתה או נגנבה אינו חייב באחריותה?

אמר רבא משכחת לה דאמר ולא הפריש, והוא נדבה כגון דאמר הרי עלי עולה על מנת שאיני חייב באחריותה שכתב רש"י שם לא תמייץ בלתימיה [לא דמי למתנה על מה שכתוב בתורה. תוס'],

בפיך זו צדקה, אמר רבא וצדקה מיחייב עלה לאלתר* [וכן בנשבע סתם לפרוע או לתת לחבירו ולא קבע לו זמן כיון שפסק בידו לעשות ולא עשה עובר בכל שעה לאו דלא תאחר. ריטב"א], מ"ט דהא קיימי עניינא [ובזה ראיתי מפרשים "מהר יקדמונו רחמך כי דלוננו מאד" פי' הקב"ה צריך לרחם עלינו שהרי דלוננו מאד פי' וקיימי עניינא], [וראיתי בשם החפץ חיים דבסעודת שבת כשמזמין אורח לא יאריך בזמירות וימהר לקדש דהא קיימי עניינא], פשיטא?

אבני חן למסכת ראש השנה

כשהוא בירושלים איירי וכו'.

רש"י ד"ה עובר בעשה. כיון שהגמ' מדבר על צדקה, ורבא אומר מיד אח"ז שעובר בעשה ולא אמר על מה, לכן מפרש רש"י דכיון דרבא יליף לה מפסוק דמיירי בקרבנות, לכן צריך לפרש דקאי על הקרנן, דכתיב וצאתם שמה והצאתם. והם בשני פסוקים בדברים י"ב ה-ו לשכנו תדרשו ובאת שמה: והבאתם שמה עלתיכם וגו'. ודרש זה הוא לעיל ד' ע"ב ושם הלשון דכתיב ובאתם שמה והבאתם "שמה".

ד"ה על וולד שלמים. או עיברה לאתר שהקדישה לכאורה יהיה קשה לפ"ז שאם בן הרי הפרה עצמה היתה קדושה בסוכות שלפני פסח זה שאכלו אותה, שהרי כשהקדישו אותה לא היתה מעוברת עדיין [ובחמיה גסה יולדת לט' חדשים. נדה כ"ד ע"ב], ואם בן היה יכול להקשות מהפרה עצמה מדוע לא עברו עליה כל תאחר בסוכות. וראה מהר"ן חיות

דף ו' ע"ב

שהיה חולל חולל, ראה תוס' [באמת היה יכול לפרש שהיו הבעלים חולים אלא דפשוט לשון הגמרא משמע דאולד קאי ודא ודא אחת היא, שם אונס חדא מלתא היא. פני יהושע] **בעצרת** [ואף שאין חטאות ואשמות וכו' קריבין ביו"ט עצמו, ואיך יצטרף עצרת לכל תאחר? צריך לומר דגם ז' ימי תשלומין של עצרת מצטרפין לחשבון ב"ת. הערות],

רב אשי אמר מאי ואכלנו ולדה שלמים בחג דקתני חג השבועות [ואף שאין נדרים ונדבות קריבין ביו"ט? י"ל שהקריבום לשלמי שמחה. הערות], ואידך כל היבא דתני פסח [ונצ"י? בכ"ק? חסר רוב פרש"י על דף זה] למיתני נתיב שצעות תני עצרת ולא חג,

ואמר רבא כיון שעברו עליו ג' רגלים # [וצ"ע איך סבר רבא אליבא דר"מ [לעיל ד' ע"ב] שעובר ברגל אחד, ולראב"י שעובר בשני רגלים, ולראב"ש שעובר בחג הסוכות? ולמה אמר שצריך לעבור ג' רגלים ולא אמר סתם משעה שעובר בכל תאחר, עובר עליה בכל יום ויום?] **בכל יום ויום* עובר בכל תאחר,**

[וכן הדין בצדקה כל היבא דקיימי עניים אפי' לאלתר כל שעה עובר עליו, וכן בנשבע סתם לפרוע או לתת לחבירו ולא קבע לו זמן כיון שספק בידו לעשות ולא עשה עובר בכל שעה לאו דלא תאחר, דבכל נדרים ושבועות איתיה ואפילו בנדרי איסור. ריטב"א]

מיתיבי אחד בכור ראה תוס' ואחד כל הקדשים כיון שעברו עליהם שנה בלא רגלים לקמיה מפרש רגלים בלא שנה [וצ"ע כיון דכתיב בכור שנה בשנה שהתורה נתנה זמן לאכילת בכור שנה שלימה, איך עובר על כל תאחר ברגלים בלא שנה? וראה שפת אמת. ועדיין צ"ע] **עובר בכל תאחר,** [ורדיקין מדלא קתני בכל יום ויום עובר בכל תאחר, ש"מ דבלאו אחד בלבד הוא דעבר. ר"ח].

בכור מעשר בהמה	
פסח	
צדקה	צדקה
מעשר דגן	
לקט שכחה ופאה	

כופין אותו עד שיאמר רוצה אני שאין אומרים אנום אלא למי שנחלץ ונרחק לעשות דבר שאינו מחוייב בו מן התורה כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו אין זה אנום ממנו אלא הוא אנום עצמו בדעתו הרעה, לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו. רמב"ם הלכות גירושין פ"ב הל' כ'

חד דאמר ולא אפריש וחד דאפריש ולא אקריב פ"י כל הכפילות שיש, דהיינו המצוות עשה, ושכופין אותו בעכ"ח, ושני הפסוקים בדברים כ"ג על לאו דכל תאחר האחד פסוק כ"ב כי תדר נדר וגו' הנדרש בברייתא לעיל ה' ע"ב והשני פסוק כ"ד מוצא שפתיך תשמר וגו' הנדרש בדף זה. ובברייתא ראשונה מונה דברים שלא מנה בברייתא שניה ולכן הקושיא רק על הדברים שמנה בברייתא שניה דהיינו נדר חטאות ואשמות עולות ושלמים נדבה וקדשי בדק הבית וצדקה ועל דברים אלו אומר שכפל אותם לחייב בין דאמר ולא אפריש ובין דאפריש ולא אקריב.

אמר רבא וצדקה מחייב עלה לאלתר וכו' רבא מפרש הברייתא שמונה צדקות יחד עם קרבנות לכל תאחר, שהברייתא בא ללמדנו רק שגם בצדקה יש הלאו דכל תאחר, אבל אינו דומה זמנו לזמן קרבנות, דקרבנות תלוין בזמן שבא האדם לביהמ"ק, אבל בצדקה הא קיימי עניים ולכן חייב לאלתר.

וצדקה מחייב עלה לאלתר נ"ב ה"מ אם מאחרה משום צרות עיין אבל אם מאחרה כדי ליתנה לעני הגון אינו עובר בכל תאחר, ספר יראים סי' ש"ז. גליון הש"ס, וברא"ש כתב יראה דמיירי בדמפריש מעות לצדקה בסתם דומיא דנדר ונדבה וקרבנות, אבל יכול אדם להפריש מעות לצדקה שיהו מונחין אצלו ליתנם לעניים מעט ע"י מקום שיראה לו ואין בשהייתו משום כל תאחר. וראה לעיל ד' ע"א תוס' ד"ה והחרמין.

עובר בעשה זו"ל הפני יהושע לעיל ד' ע"א בתוס' ד"ה צדקות והנראה בזה דסברת התוספות דעשה דרגל א' בקרבנות גופייהו לא מחייב להדורי בתרייהו ודוקא כשעלה לרגל הוא דמחייב דהו"ל כמו לאלתר דצדקה, ומקרא גופא דובאת שמה משמע להדיא דדוקא

אבני חן למסכת ראש השנה

צניסן, פ' אס מכרה צממשה עשר צניסן ואם נתעברה שנה [ונתעברה השנה ?] נתעברה לו למוכר, ועל כרחו של לוקח אינו נחלט עד שיגיע חמשה עשר צניסן ויכול לגואלה עוד חודש,

משכחת לה לרבי דאקדשה בתר חג המצות צמון הרגל [פ'] ששם"ה יום הוא י"א ימים יותר מ"ב חדשים שהם שנ"ד יום, ולכן אם הקדיש הבחמה בט"ו ניסן כשמונע כ"ו אדר עברו שם"ה ימים], ואם דלמרי לאחר הרגל **דכי ממוא שילחי אדר בתראה** ושילחי אדר צמא לאו דוקא [שאם מתחילים למנות לאחר הפסח אין 365 נגמרים עד תחלת ניסן, ואם מתחילין למנות מיום ראשון של פסח נגמרים בכ"ו באדר. ראה הטבלא], אלא לאחר שיכלא אדר קאמר [פ'] שאם הקדישה בכ"ב בניסן יתמלאו שם"ה ימים ביום ג' בניסן לשנה הבאה] שנה שלש מאות וששים וחמשה ימים מליא, רגלים לא מלו, אלא לרבנן היכי משכחת לה?

כדתני רב שמעיה עצרת פעמים ה' פעמים ששה [הוא ?] ששה צניסן, [שהוא ?] יום חמשים לעומר פעמים שבעה הא כיצד שניהן מליאין ניסן ואייר הרי חמשה עשר ימים מניסן, ושלשים דלייר חמשה מלא להו חמשים צממשה צניסן, שניהן חסרין שבעה, אחד מלא ואחד חסר ששה ומשכחת לה שנה צלא רגלים, כגון שנים מלאים, ואירע עצרת צממשה צניסן והקדישה למחרת צמשה צניסן ולשנה הצאה היו שניהן חסרים, ואירע עצרת צמשה צניסן, והשנה מלאה ציוס ששה צניסן משהקדישה ועדיין לא עצר עצרת עליו,

[אם הם שניהן [ניסן ואייר] מליאין, מתחילין ספירת העומר מ"ו בניסן הנה ט"ו בניסן ול' מאייר הנה מ"ה ימים, ו]בה' בסיון תשלום ג' יום והוא יו"ט של עצרת, ואקדישה בו' בסיון דהוא אחר עצרת ובשנה הבאה חל עצרת להיות בו' בסיון כו'. ר"ח]

ומאן תנא תנא קמא דלא איירי צמשה צלא רגלים [הת"ק ברך ד' ע"א דאמר כיון שעברו עליו ג' רגלים עובר בבל תאחר. וראה רש"י ומצור דבש] **דפליג עליה דרב שמעיה?**

אחרים* היא דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת אין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד קסברי לעולם כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר, ואין מעצרת ואין מחסרין שום חדש לזורך, והוא לה שנה שלש מאות וחמשים וארבעה ימים, נמנאת כל השנה שצוים שלמים חוץ מארבע הימים, והן הדומין קציעות השנה מקציעות חצרתה ואם היתה שנה מעוברת חמשה קסברי חדש עיבור לעולם חסר, ואינו דומה את המועדות אלא יום אחד שהוא יתר על ארבעה שצוים,

-----

בעי ר' זירא יורש מהו בבל תאחר על נדר אציו? דברים כג כי תדור נדר אמר רחמנא והא לא נדר או דלמא דברים יב ובאת שמה והבאתם שמה והא מיחייב?

ת"ש דתני רבי חייא דברים כג מעמד פרט ל'יורש, והאי מעמד מיבעי ליה זה לקט שכחה ופאה? קרי ביה עמך וקרי ביה

[יש מפרשים דכיון דלא נקט אלא בכור וקדשים, דדוקא בקדשים הוא שעובר עליהם בשנה בלי רגלים, משום דאחריש לכבוד דכתיב ביה שנה, כדכתיב לפני ה' אלקיך תאכלנו, והיכן אתקוש דכתיב ואכלת לפני ה' אלקיך וכו' ובכורות בקרד כו' וכל נדריך, אבל מעשרות ושאר דברים אין לנו עליהם אלא בל תאחר דרגלים, אלא שמעשרות עובר עליהם בשנה ג'. ריטבא עיי"ש עוד]

והאי וחכם זה השואל על רבא מאי תיובתיה מה קושיתו?

פ' הבריתא רק אומרת חידוש שחייב בבל תאחר בשנה בלא רגלים וברגלים בלא שנה, ומה הקושיא מכאן על רבא, הלא הוא רק מוסיף שאחר ג' רגלים חייב בבל יום.

אמר רב כהנא מאן דקא מויתיב שפיר קא מויתיב מכדי תנא אלאוי קא מהדר שבין שנה בין רגלים מביאין החיוב של ב"ת, ואי כרבא ליתני בבל יום ויום עובר בבל תאחר,

ואידך תנא למיקבעיה בלאו קא מהדר להודיעך כל ימי זמן התחלת צל תאמר שנו [פ'] מתי מתחיל הלאו דבל תאחר] בלאוי יתירי להודיעך לאון הכנים שנו לא קא מהדר [אלאוי יתירי לא מהדר. כ"ה ברש"י וראה ד"ם], [כלומר לאו אחד הנכפל פעמים רבות, לא מהדר, והלכתא כרבא. ריטב"א]

היכי משכחת שנה בלא רגלים?

גופא אחד בכור ואחד כל הקדשים כיון שעברו עליהם שנה בלא רגלים רגלים בלא שנה עובר בבל תאחר, בשלמא רגלים בלא שנה * משכחת לה, אלא שנה בלא רגלים היכי משכחת לה?

הניחא למאן דאית ליה כסדרן משכחת לה דעברה שנה ולא עצרו רגלים כסדרן, ולמדך שאם אירע כן דכיון דעברה שנה, אף על פי שלא עצרו רגלים כסדרן חייב, וסבר לה כרבי שמעון צמד שעובר בב"ת רק ברגלים כסדרן, ופליג עליה צמא דאם עבר שנה חייב אף שלא עברו הרגלים כסדרן אלא למאן דלית ליה כסדרן היכי משכחת לה [בשלמא למאן דאית ליה כסדרן משכחת לה כגון דאקדשה באייר דכי מטי ליה אייר אחרינא שנה מליא ועדיין רגלים לא מלו דהא לא עבר עליו [כסדרן] אלא חג המצות בלבד וצריך לעבור עליו עוד עצרת וחג הסוכות ואח"כ יעבור בבל תאחר, אלא למאן דלית ליה כסדרן היכי משכחת לה. ר"ח?]

בשלמא לרבי דאמר חדש העיבור אינו מן השנה, חוץ מאחד עשר יום ששנת חמה ימיתה על הלצנה **משכחת לה בשנה מעוברת, דתניא ויקרא** כה שנה תמימה האמורה צמתי ערי חומה, רבי אומר מונה ג' מאות וששים וחמשה יום כמנין ימות החמה [לאו דוקא אלא גם עוד שש שעות. ראה רש"י] מונה שלש מאות וששים וחמשה ימים, ואפילו צמשה פשוטה פ' שהוא שנ"ד ימים, ואף צמשה מעוברת שהוא שפ"ג ימים מ"מ מונה רק שם"ה ימים, כיון שעצרו שלש מאות וששים וחמשה ימים משמכרה נחלט לו, ראה ר"ח,

וחכ"א מונה י"ב חדש מיום ליום מממשה עשר צניסן לחמשה עשר

אבני חן למסכת ראש השנה

	X	X	X	X	X	X	X	X	X				3
										X	X	X	3
2 6 *	2 9	3 0	2 9	3 0	2 9	3 0	2 9	3 0	2 9	3 0	2 9	1 5 *	4
3 0	2 9	3 0	2 9	3 0	2 9	3 0	2 9	3 0	2 9	3 0	2 9	8	5
												3	5
										5	3 0	1 5	6
										6	3 0	1 4	7
										7	2 9	1 4	8
	X	X	X	X	X	X	X	X	X	5	3 0	1 5	9
										7	2 9	1 4	9

1. בשלמא רגלים בלא שנה משכחת לה.
2. אלא שנה בלא רגלים היכי משכחת לה?
3. בשלמא למ"ד בסדרן משכחת לה.
4. בשלמא לרבי משכחת לה בשנה מעוברת, בתוך הרגל.
- * בר"ח כתב ט"ז בניסן ונשלם בכ"ז באייר, אבל גם אם הקדיש ביום ראשון דפסח אין פסח זה עולה בחשבון לכל תאחר.
5. ואית דאמרי לאחר הרגל.
- 6-8. עיצת פעמים חמשה פעמים ששה פעמים שבעה.
9. ומשכחת לה שנה בלא רגלים.

אחרים מאן אחרים ר' מאיר, והוא ע"פ הגמ' בסוף הוריות שקנסו את ר"מ שלא יאמרו שמועה בשמו והעלו לר' מאיר שם אחרים, והיה קשה למורי החכם נר"ו על זה הכלל קושיא נצחת שהרי נמצא בהרבה מקומות דתני אחרים ורבי מאיר? אח"כ מצאתי בכריתות? שאומר שזשהיה ר' מאיר אומר דבריו בשם אלישע בן אבויה אשר בשם אחר יכונה אז היו אומרים עליו אחרים אומרים. הליכות עולם פרק ג' אות א', וראה תוס' ברכות ט' ע"ב ד"ה אחרים אומרים, ובתוס' סוטה י"ב ע"א ד"ה אחרים אומרים.

בעי ר' זירא אשה מהו בבל תאחר. וצ"ע שהרי הוא מפורש
בספרי במדבר ל' על פסוק ד-ה דכתיב ככל היוצא מפיו יעשה:
ואשה כי תדור נדר וז"ל מקיש אשה לאיש מה איש עובר על בל
יחל ועל בל תאחר אף אשה עוברת על בל תאחר ובל יחל. ראיתי
בשם שו"ת בית נפתלי סימן ל'.

מעעמך ודרש ציה תרתי, דעמך משמע ליה חלקו של עני [כמו שכתב רש"י לעיל] **ה' ע"ב ד"ה** מעמך זה לקט שבהה ופאה שהן חלקו של עני דכתיב ציה את העני עמך], ומ' יתירא למעוטי יורש,

בעי ר' זירא אשה מזה היא בבל תאחר * מי אמרינן הא לא מיחייבא בראיה דכתיב (דברים טו) כל זכור, וכיון דלא מיחייבא למיסק לא שייך זה זמן רגלים לכל תאחר או דלמא הא איתה בשמחה מיחייבא למיסק משום שמחה, דכתיב (שם דברים טו) ושמחת בחגך ואמר מר (פסחים קט, א) בזמן שצית המקדש קיים אין שמחה אלא בצער שלמים*, שנאמר וצחת שלמים ואכלתם שם (ואכלת) ושמחת?

[פ'] זה ברור שהאיש חייב בראיית פני העזרה, והאשה הגם שהיא עולה לירושלים לאכול שלמים אין לה חוב לכנס לעזרה, והאבעיא הוא ל"א אם ע"י שהיא עולה לירושלים היא חייבת בב"ת או לא, ולכן שייכת איבעיא זו כאן בסוגיא דב"ת ולא במסכת חגיגה. ברכת אברהם]

א"ל אב"י ותיפוק ליה דהא איתת בשמחה,

וּמוֹ אָמַר אֲבִי הִכִּי וְהָאֹמֵר אֲבִי אִשָּׁה בַעֲלָהּ מִשְׁמַחָה רָאָה
 חֹסֶם צִצְלֵל צִנְדִּי זָנְעוּתָיו, [וְצִחָרָךְ] יִשְׂרָאֵל צִנְדִּי פֶשַׁתְוִן הַמְגֹהֲלִים, הִכִּי אִתָּהּ
 נִקְדָּוְשִׁין (לֵד, צ) ? לְדַבְּרִיו דָּר' זִירָא קָאֹמֵר זֶה שְׂאוֹמֵר אֲבִי וְתִפְסֹק לִיה
 דְּהָא אִתָּהּ בְּשִׁמְחָה, אֹמֵר כֵּן לְפִי דְּבִרִי ר' זִירָא שְׂאֹמֵר בְּפִירֻשׁ אוּ דְלִמָּא הָא
 אִתָּהּ בְּשִׁמְחָה, אֲבָל אֲבִי עֲצֻמוֹ כִּבְרִי שְׂאִשָּׁה בַעֲלָהּ מִשְׁמַחָה,

איבער' לזה בכור מאימתי מונין לו שנה [בין דרבינו לפני ה' אלוקד
תאכלנו שנה בשנה, בעיני שנה שלימה שיהיה ראוי לאכילה או לא. ר"ח]?
אביי אמר משעה שגולד, רב אחא בר יעקב אמר משעה
שנראה להרצאה, ולא פליגי הא בתם דקאי להרצאה משנראה
להרצאה,

*****

בכל יום ויום עובר בבל תאחר יש לעיין מדוע לא אמר בכל רגע ורגע עובר בבל תאחר? ואולי באמת בעבירת ג' רגלים היה' לו לעבור כזה רק פעם אחד בבל תאחר, ומכאן ואילך לא היה' ראוי להיות בו תורת כל תאחר רק תורת זריזין מקדימין, רק כיון דלילה אינו זמן הקרבה נמצא דמשעבר היום הרי הוא מסתלק מן המצוה לכן כשעובר היום בלי הקרבה ה"ל איחור חדש ועובר בכל יום בבל תאחר. גלינוי' הש"ס, וכע"ז בהערות.

[illegible]

אבני חן למסכת ראש השנה

ליה ראשון,

ואימא אייר [שש מצוה שאינה מצוה עד אייר, ואייר הוא צגמר בשוליה של התבואה. ק', פ' והגם שפסח בא בזמן ביטול התבואה, שמה היא באייר שאז נגמר התבואה?]

בעינא אביב וליכא שכבר נגמרה מניסן ואי ליכא זרעא אפילא חין זה צריך אלף אפיל # וצ"ע מעיקרא מה סבר ולבסוף מה סבר? [ראה ריטב"א וד"ס שהיה להם גירסא בעינן "שימור" וליכא, וז"ל הריטב"א והכי פירושו דשומר משמע עיון יפה שיהא שם אביב ותעשה פסח, ובאייר אין צורך עיון שכל העולם מלא אביב],

ואימא אדר דליכא זרעא חרפא המתכבד מאלד? **בעינא רוב אביב** שיהו רוב מצוות מתכבדות זו וליכא, ומקשה מידי **רוב אביב כתיב?** # [וצ"ע אך ס"ד דאביב אינו ניסן, כיון דכתיב בקרא אביב סתם מסתמא הכוונה על החודש שיש בה רוב אביב?]

אלא אמר רב חסדא מהכא ויקרא כג **אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ, איזהו חדש שיש בו אסיפה** שמניסן זו פירות לצית מפני הגשמים וכל הקץ הן עשויות גדיסין ליינש הוי אומר זה תשרי וקא קרי ליה **שביעי**,

ואימא מרחשון ומאי שביעי שביעי לאייר? **בעינא אסיף וליכא**,

ואימא אלול ומאי שביעי שביעי לאדר [ולפ"ז יהיה חדש הראשון שמביאין בה הקרבן פסח וכו' בחדש אדר? **בעינא רוב אסיף וליכא**, ומקשה מידי **רוב אסיף כתיב?**]

אלא אמר רבינא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדרנו מדברי קבלה למדרנו [ראה לשון זה בובחים י"ח ע"ב, ושם מציין המסורת הש"ס לכל המקומות בש"ס שנמצא לשון זה] [ראה תענית ט"ז ע"א ברש"י ד"ה ובקבלה, מה נקרא דברי קבלה, ובמהר"ץ חיות שם. ילקוט המאירי ע"י"ש]

(1) זכריה א **ביום עשרים וארבעה לעשתי עשר חדש הוא חדש שבט**,

(2) רבה בר עולא אמר מהכא אסתר ב ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא **חדש טבת**,

(3) רב כהנא אמר מהכא זכריה ז **בארבעה לחדש התשיעי בכסלו**,

(4) רב אחא בר יעקב אמר מהכא אסתר ה ויקראו סופרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא **חדש סיון**,

(5) רב אשי אמר מהכא אסתר ג הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחדש לחדש שנים עשר הוא **חדש אדר**,

(6) ואיבעית אימא מהכא אסתר ג בחדש הראשון הוא **חדש ניסן**,

רש"י ד"ה מי אמרינן הא לא מחייבא בראיה. חין שמחה אלף צגמר "שלמים" ראה שם בפסחים ק"ט ע"א בגמרא דליתא למלת "שלמים" והגיהו שם מלת שלמים ע"פ גירסת רש"י כאן. וראה בביאור הלכה על או"ח סי' תקכ"ט וז"ל ועכשיו שאין בהמ"ק קיים אין יוצאין ידי חובת שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש, אבל בשר אין חובה לאכול עכשיו כיון שאין לנו בשר שלמים, ומ"מ מצוה יש גם באכילת בשר כיון שנאמר בו שמחה. ומעונין לציין דברי המהרש"א בנדרים מ"ט ע"ב וז"ל והא דאמר רב יהודה גופיה בפרק ערבי פסחים ושמחת בחגך אנשים בראוי להם ביין? ו"ל דלפתם אנשים קאמר דראוי להם יין ואין שמחה להם אלא ביין, אבל ר"י צא מסתם אנשים שהרי לא היה ראוי לו כדקאמר וחוגרני צידעי מן הפסח ועד העצרת.

דף ז' ע"א

הא בבעל מום שגולד צמומו, ועומד ליטעט צחוק, [ומיזם?] שגולד הוא ראוי לקר, ומזוין לו משגולד,

בעל מום [פ' אין האיסור לאלכו מפני שהוא בעל מום, שהרי יש הרבה מומין שפוסלין בבכור, ואינם עושין בהכמה טריפה, אלא גם ככל בהמה שאינה בכור צריך שיחיה שמונה ימים שיצא מכלל נפל] **מי מצי אכיל ליה** זיוס שגולד, דלמא נפל הוה, ואין שמיטה מטהרתו [פ' מידי גבילה. ש"ח] עד שיהיה שמונה ימים, דשז נפק ליה מכלל נפל, דמניא (שבת קלה, ז) דכן שמעון בן גמליאל אומר כל ששהה שלשים יום צאסם אינו נפל, וצצהמה שמונה ימים? **דקים ליה ביה שכלו לו חדשיו** [פ' שיועד בבירור מתי נתעברה בהכמה],

ת"ר באחד בניסן ראש השנה לחדשים למנין חדשי השנה [וצ"ע שאחד בניסן אינה ר"ה לחדשים, אלא חדש ניסן הוא הראש השנה? ברכת אברהם] **ולעבורין קא סלקא דעתך** לשז צית דין ולעיין אס השנה הצאה לריכה להמעצר ולתרומת שקלים להקריב [צ. ק'] ראשון פ' מתחלה קרצנות הלקוחים מתרומת קופות של שקלי שנה זו, **וי"א אף לשכירות בתים** המשכיר צית לתצור, ואמר [לו. ק'] לשנה זו כלתה שנתו צאסד צניסן, ואפילו לא דר צו אלף חודש אחד, [וכן מנהג רוב העולם שמשלמים שכירת דירה לחודש, חוץ ממקומות שמשלמים לשבוע מפני העניים, שאם היו נותנים להם זמן עד סוף החודש לא היה להם לשלם].

לחדשים מנלן שנים הוא חודש הראשון? **דכתיב** שמות יב החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם **לחדשי השנה** ומנלן דניסן דכתיב ויקחו להם שש לפסח וכתיב קרא אחרינא שהפסח צדסד האצבי, שיש צו אצבי ומפרש מה אביב שהצוה צמירה צו מתקדמת להיות מצוה צגמר ציסולה, דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית, והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחמו אותו וגו', **וכתיב** דברים ט"ז א' **שמור את חדש האביב** ועשית פסח לה' אלקיך, איזהו חדש שיש בו אביב * הוי אומר זה ניסן, וקרי

אבני חן למסכת ראש השנה

ולגמור שנה שנה מתשרי דכתיב דברים יא מראשית השנה? דנין שנה שיש עמה חדשים בחדש לחדשי השנה משנה שיש עמה חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה, ואין דנין שנה שיש עמה חדשים משנה שאין עמה חדשים,

אמר רב יהודה אמר שמואל קרבנות צבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה

[נראה דאיידי בהיה לו מן החדש והביא מן הישן ובזה שייך לומר שחיסר מצוה, אבל באין לו מן הישן ל"ש לומר שחיסר מצוה, כיון שאין לו מן החדש. עי' מנח"ח מצוה ש"א אות ג'. הערות],

תנ"ה קרבנות צבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה,

ויחיד שהתנדב קרבנות צבור משלו אף שאינה מתרומת הלשכה כשרין [ובלבר. ד"ם] שימסרם לצבור, פשיטא? מהו דתימא ליחוש שמא

*****

איזהו חדש שיש בו אביב ברש"י על התורה שמות כ"ג ט"ו פרש"י על חדש האביב שהתבטלה מתמלאת זו באביב, [לשון אחר] אביב לשון אז צבור וראשון לצשל פירות. וראה אבן עזרא שמות י"ג ד' וז"ל ופירוש אביב כמו צבור, כי הוא מגזרת אב, שהוא כמו ראשון לאשר הוליד, או חכם לתלמיד שלמד, וכתוב כי השעורה אביב (לעיל ט לא), והעד שאמר צחג שזועות צכורי קציר חטים (להלן לד בב). וכן ברשב"ם שם האביב. ציכור וצישול תבואה, כמו עודנו צאיצו לא יקטף (איוב כ יב), צאיצי הנחל (שה"ש ו יא).

אבל מפני הדחק שמא לא יהא שם צ"ד מופלג סמוך לאדר או שמא יצא המלך אדומי מעכב על ידן מעברין אותה (קודם ר"ה) ומודיעין לגולה אחר ר"ה מיד שעיברוה. ואע"פ כן אין מעברין. אותה בשני חדשים אחרים אלא כשיגיע אדר יעשו שני אדרים. רש"י סנהדרין י"ב ע"א

מאי עיבורין הפסקת עיבורין וראיתי ליישב בזה מנהג העולם שבשנה מעוברת נהגו לומר בתפלת מוסף ולכפרת פשע עד ר"ח ניסן בלבד, דניסן ר"ה להפסקת עיבורין, הרי דמניסן ואילך מתחלת שנה חדשה לענין עיבורין, ונכון הוא. ילקוט המאירי

דף ז' ע"ב

לא ימסרם לצבור יפה יפה בלג שלם קא משמע לך, ותנא דידן דלא תניא צמתימין לתרומת שקלים? כיון דקתני אם הביא מן הישנה יצא, לא פסיקא ליה מילתא, דלימסרה בראשי שנים.

וכולחו מאי טעמא לא אמרי מהאי בחדש הראשון הוא חדש ניסן? דלמא מאי ראשון ראשון למילתיה למעשה סמן [נ"ל דר"ל דהכתוב מודיענו גודל רשעתו שמיד בחדש הראשון לגדולתו, או לקנאתו במרדכי, בקש לאבד את כל היהודים ובוה סר הצ"ע דהמהרש"א. רש"ש], ותנא דידן דלא תנא צמתימין ראש השנה למדעים? בשנים קמייירי בחדשים לא קמייירי.

שנינו במשנתנו ולעיבורין, לעיבורין מניסן צמתימין וכי רשאי צית דין לשב ולענין צרכי עיבור ראש השנה צמתימין והתניא אין מעברין השנה אין מעיינין צרכי [העיבור. ק'] להודיע לגולה שעיברו צית דין אם השנה לפני ר"ה שלא יסתמך הדבר עד אדר הצא [והמפרש קדוש החדש להרמב"ם בפך ד' ה' י"ג כתב עוד טעם כי בניסן עדיין לא נשלמה הידיעה בברור בכל הדברים שעליהם מעברין ואולי יחזרו מלעבר ויהיה נגאי לב"ד שטעו ע"ש. קרבן ראשית] ואם עיבורה אינה מעוברת, אבל מפני הדחק * שמפחידין שלא יגזרו [שמד. ק'] מלישב צית דין, או שצריך [צ"ד או נשיא. כ"י] לחזר המלך ואין מעברין אלא אם כן ירצה נשיא, כדאמר בסנהדרין (יא, א) מעברין אותה אחר ר"ה מיד, ואע"פ כן אין מעברין אלא אדר אין מוספין חדש על השנה אלא אדר, דכתיב שמור את חדש האביב חדש הסמוך לאביב ע"כ, שיצא אביב צמתימין?

אמר רב נחמן בר יצחק מאי עיבורין הפסקת עיבורין * שציון שקדשו את החדש לשם ניסן פסקה שנה שעברה מלהיות מעוברת עוד, שאין רשאי לעשות ניסן אדר, שכבר נכנסה שנה אחרת לענין עיבור דתנן הן העידו רבי יהושע ורבי פפיס שמעברין את השנה כל אדר אם ראו צית דין לאמר הפורים שהשנה צריכה להמערב מעברין אותה שהיו אומרים עד הפורים לפי שהיו חכמים אומרים שאין מעברין אלא אם כן נחישנו בדבר לפני הפורים, לכן החקקו לעדות זו,

מ"ט דמאן דאמר עד הפורים? כיון דאמר מר שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום אתי לזולזלי בחמץ שכבר מן הפורים ואילן התחילו הדרשנים לדרוש צרכים בהלכות הפסח, [והחוקק. ק'] השומעים לעשות פסח לסוף שלשים יום, ואם יעברו צית דין את השנה לא יתקבלו צרכי שלומי צית דין לשומעין לדמות את הפסח, שכבר שמעו מן הדרשנים,

ואידך מידע ידיע דשתא מעברתא בחושבנא תליא מלתא וסברי חושבנא הוא דלא סליק להו לרבנן עד האידנא,

ותנא דידן במשנה דלא תני ולעוברין? בהתחלה קמייירי בהפסקה לא קמייירי בראשי שנים דהפסקה לא קא מיירי.

שנינו בברייתא ולתרומת שקלים, מנלן [ראה שקלים ב' ע"א]? א"ר יאשיה אמר קרא במדבר כה זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה חדשי ימירא לדרסה אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, וגמרי שנה שנה מניסן דכתיב שמות יב ראשון הוא לכם לחדשי השנה,

אבני חן למסכת ראש השנה

אי הכי דחד גבירא אמרה למתניתין, ונסיצ מילתיה חדא כחד תנא ובי אין באן אלא ארבעה ראשי שנים ! חמשה הוו חמשה ראשי השנים ניהו אחד ניסן, וחמשה עשר ניסן, ואחד באלול, ואחד בתשרי, וחמשה עשר בשבט, הא ניחא אי מוקמת לה לרישא כרבי שמעון שפיר [פ'] אם מוקמת לה לרישא דמתני' דתנן "ארבעה ראשי שנים הם", שר' שמעון אמרה דאליבא דידיה יש ד' ראשי שנים, שפיר] דלדידיה ארבעה ניהו, דלית ליה אחד באלול, אלא אי חד תנא אמרינן קשיא?

ובא ע"ז ג' תירוצים:

א' רבא, ארבעה לדברי הכל.

ב' רב נחמן בר יצחק, ארבעה חדשים ובהם כמה ראשי שנים.

ג' רב אשי, ארבע ראשי השנים הן, שהם בארבע ראשי חדשים.

אמר רבא לעולם רבי היא, והכי קאמר אנא חמשה סבירא לי, ומיהו הכל מודים לי בארבעה ארבעה לדברי הכל לרבי מאיר דלית ליה אחד באלול ארבעה, דל רגלים [פ'] הר"ה של ט"ו בניסן ליתא לר"ה] דלדידיה צרגל אחד עובר צלל תאמר, כדמניא צברייתא דלעיל ראש השנה (ד, ז), לר"ש ארבעה דל מעשר בהמה דליתיה אלא צלל צלל בתשרי, וצללו מעשר נמי ראש השנה הוא,

היינו לר"מ הר"ה הם: א' בניסן למלכים, א' באלול למעשר בהמה, א' בתשרי וכו', א' או ט"ו בשבט לאילן.

ולר' שמעון א' בניסן, ט"ו בניסן, א' תשרי, וא' או ט"ו בשבט.

רב נחמן בר יצחק אמר ארבעה חדשים [ניסן, אלול, תשרי, שבט. ר"ה] ובהן כמה ראשי שנים הלכך ניסן דלית ציה מרי חד קמשיב ליה,

מיתיבי ששה עשר בניסן ראש השנה לעומר [נמחשבה השנה. ק'] לאכול מן המדש מכאן ואילן [ולולי דבריו נראה לפרש דתבואה הנשרשת קודם העומר, העומר מתיר, והנשרש אחר העומר צריך לעבור עליו עומר הבא כדאיתא במנחות (ע ע"א) ושפיר נקרא ר"ה. שפת אמת] ששה בסיון ראש השנה לשתי הלחם נמחשבה השנה להציא מנחות מן המדש, שהעומר ממיר צמדיה, ושתי הלחם צמקש לרבא דאמר ארבעה לדברי הכל ליתני מתניתין ששה, לר"נ בר יצחק דאמר מדשים קא משיב ליתני חמשה דהא לא מנן סיון צמתינן?

אמר רב פפא כי קא חשיב מידי דחייל מאורתא משקדש היום [כגון הא דקתני למלכים ואוקימנא לשמורות, כלומר משיחשך השמש ונכנס אחד בניסן אם יכתב שטר חוב וכותב זמנו שנה שניה כותב אע"פ שלא האיר עדיין היום, אבל העומר ושתי הלחם שאין מצותן אלא ביום ולא בלילה, לא קתני. ר"ה]. מידי דלא חייל מאורתא כגון צשעה עשר ניסן, לא נמחשבה שנה [לאכול. ק'] מן הסקדש מערב עד למחר, לאחר שקרב העומר, וכן צשעה צסיון לא קא חשיב,

והרי רגלים דקמני מתניתין לענין צל תאמר דקא סלקא דעתך זמן צל תאמר לאו מאורתא (הוא. ק') כשקדש היום חייל, [אלא] עד שצבא שעה שהיא ראויה

שנינו בברייתא ויש אומרים אף לשכירות בתים, תנו רבנן הכי גרסינן מנו רבנן המשכיר בית למכירו כו' ולא גרסינן מנלן, דלאו מקראי ילין, דמדכרנן הוא המשכיר בית לחבירו לשנה, מונה שנים עשר חודש מיום ליום, ואם אמר לשנה זו אפילו לא עמד אלא באחד באדר כיון שהגיע יום אחד בניסן עלתה לו שנה אצל צביר מהכי לא אמרינן עלתה לו שנה, ודר צה שנה שלימה, דליכא למימר דלדעתא דהסיה שמה אגרה פ' כל מה שנשאר מן השנה אפילו פחות מל' יום, דלא טרח אינש למיגר ביתא לציר מתלתין יומין ואפילו למאן דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה, שאני הכא דלא טרח איניש למיגר ביתא לבציר מתלתין יומין,

ואימא תשרי ראש השנה לשכירות בתים, אס לא (עמד) [אגר ?] אלא צלל צלל, כיון שהגיע תשרי עלתה לו שנה [פ'] מדוע לא אמרו היש אומרים שר"ה של שכירות בתים הוא תשרי? ומתרינן ? סתם כי אגר איניש ביתא סמוך למשרי לכולהו ימות הגשמים אגר [ולכן לא נוכל לומר דשהגיע תשרי נגמרה השנה],

ותנא קמא דברייתא ותנא דידן דלא (אמר) [מנא. ק'] לשכירות בתים [למה לא סברי שיש ר"ה לשכירות בתים]? בניסן נמי מישכח שכיה קיטורי עזים מתקשרין, וגשמים יורדין, והו' כימות הגשמים.

פ' דכמו שהיש אומרים סוכרים דתשרי אינה ר"ה, כן סוכרים תת"ק ותנא דמתני' דגם ניסן אינה יכולה להיות ר"ה לומר שמי ששכר דירה לשנה בא' באדר עלתה לו שנה בא' בניסן, שודאי לא היה דעת השוכר כן כיון שניסן הוא גם עדיין זמן גשמים, ואינה זמן הגון להחליף דירה. ומשמע שהיה סברת הגמרא שר"ה לשכירות בתים לא שייך אלא או בניסן או בתשרי, וכיון ששניהם אינם ראויים להיות ר"ה, סברי ת"ק ותנא דמתני' דמי ששוכר בית לשנה מונה י"ב חודש. ראה בחרושי הר"ן, ובריטב"א, ובשפת אמת, ובערך לנר.

שנינו במשנתנו באחד באלול ר"ה למעשר בהמה, מני רבי מאיר היא דתנן רבי מאיר אומר באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה,

ולרגלים מני [פ'] מי הוא שאומר ברישא דא' בניסן ר"ה לרגלים] רבי שמעון היא דהא אליציה אוקימנא, דלית ליה כסדרן לכל תאמר אימא סיפא ר' אלעזר ור"ש אומרים באחד [אימא ?] סיפא ר' אלעזר ור"ש אומרים צללשון בתשרי רישא וסיפא ר"ש ומציעתא ר"מ?

אמר רב יוסף רבי היא הוא אמרה למתניתין, ונסיצ לה מילתיה חדא כחד תנא, וחדא כחד תנא אליבא דתנאי ברגלים סבר לה כר"ש ובמעשר בהמה סבר לה כר"מ, [ובמה דשביק ר' עקיבא דדייק דבריו בבכורות פרק מעשר בהמה באחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה וסתים לן תנא כר"מ קשיא לן טובא, חדא דר"מ תלמיד דר"ע הוא, ועוד קיי"ל בכל מקום הלכה כר"ע אפילו מחבירו, ואשכחנא בהדיא תמן אמר ר' יוחנן מפי שמועה אמרה מפי חגי זכריה ומלאכי ולפיכך לא דחאה בן עזאי לגמרי אלא אמר [בכורות ג"ח ע"א] האלוהין מעשרין בפני עצמן. ר"ח]

אבני חן למסכת ראש השנה

להביא נדרים ונדבות [צריך עיון אם זה"א הוא שאז יעבור כל תאחר רק על הנדרים ונדבות, אבל על קרבנות חובה לא יהא חייב עד שיגיע שעה שהם ראויים לקרב, או לא שנא] ואין זאת עד שיקריב תמיד של שחר, שאין קרבן קודם לו דלא חיילי מאורתא וקחשיב? כיון שצריך ומשניין לאיתווי מעיקרא מיחייב וקאי להביא קרבן נדרו מחייב ועומד משעה שנדר, והיה לו להקריבו מערב הרגל, ולא הוקצו רגלים לכל תאחר לענין הקרבת קרבן אלא לענין מיחל עליה כל תאחר, ומאורתא נמי חייל ,

והרי יובלות דקמי צראשי שנים דממנין בתחלת המסכת דלא חיילי מאורתא דלא חיילי אלא על ידי תקיעת שופר דצית דין, ואינה אלא ציוס, דכתיב ציוס הכפורים תעבירו שופר (ויקרא כה) וקחשיב? ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא היא לקמן בפירקין ארבעה ראשי שנים (מ), דאמר מראש השנה חייל יובל ואינו תלוי בתקיעה, הלכך, מאורתא דראש השנה חייל,

רב שישא בריה דרב אידי אמר כי קא חשיב מידי דלא תלי במעשה כנסת ראש השנה שלהן אינה תלוי במעשה, אלא משהגיע היום הזה ראש השנה, ומתחדשת השנה למילתיה. מידי דתלי במעשה כגון ראש השנה דעומר ושמי הלחם, אין השנה מתחדשת להחיד חדש צמדינה או צמקדש אלא בהקרבת העומר וכנשי עזרת מידי דתלי במעשה לא קא חשיב,

והרי רגלים מידי דתלי במעשה וקא חשיב קא סלקא דעתך שאין כל תאחר חל עד שמתא שעה הראיה להצאת קרבן נדרו, נמלא שהוא תלוי צמדין של שחר?

כל תאחר ממילא חייל משקדש היום,

דף ח' ע"א

והרי יובלות שהוא תלוי בתקיעה ראה תוס' ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היא לקמן בפירקין ארבעה ראשי שנים (ה, ב) דמראש השנה חייל יובל,

ורב אשי אמר האי דלא חשיב צמדין אלא ארבעה ולא חשיב עומר ושמי הלחם ארבע ראשי השנים הם, שהן בארבע ראשי חדשים לפי שלא מנה אלא ראשי שנים הצאים צראשי חדשים, ואין רגלים מן המנין אלא כדאמרינן רגל שבו [וכי' ?] [פ' ולכן לא מונה רגלים רק ר"ה למלכים, שאין ראש השנה אלא בראש חודש ולכן הר"ה שמונה לעיל במ"ו בניסן ליתא לרב אשי], ולהכי לא מני נמי ראש השנה דעומר ושמי הלחם,

[פ' לב"ש יהיו דר' ראשי השנים א' בניסן, א' באלול, א' בתשרי, א' בשבט, אבל לב"ה יהיו רק ג': א' בניסן א' באלול וא' בתשרי].

ופריקין אס קן [אחור. ד"ס] בשבט סתם לן תנא צראש [פ' כשאמר ברישא דמתני' ארבעה ראשי שנים הם] כב"ש [פ' בתמיה. תוס'] דאי כתיב הלל הא אמרי צממשה עשר זו?

ה"ק תנא דממנין סתם צראש אחד צצצט צראשי שנים, והדר פריש ואזיל צסיפא צאחד צצצט ראש השנה לאילן דצרי צית שמאי, למימרא דהא דסתם צראש ארבעה ראשי שנים צראשי חדשים לאו דצרי הכל היא,

שלשה פ' א' בניסן, א' באלול וא' בתשרי לדברי הכל [אלא שלשה מהם. ק'] דצרי הכל (היא אלא אצית שמאי קאי. ק'), [אין צדן מחלוקת צית שמאי וצית הלל. ק'],

באחד בשבט מחלוקת ב"ש וב"ה,

[פ' שלב"ה יהיה ג' ראשי שנים ניסן, אלול ותשרי, אבל לב"ש יהיה גם שבט ראש השנה ויהיה ד' ראשי שנים. וכן לר' אלעזר ור"ש יהיה רק ג' ניסן תשרי ושבט שהם אינם חולקים על שבט], [שלשה לדברי הכל לאו דוקא] [סוף. ק'], דהא אחד צאלול נמי פלוגמא היא [אצל אצית שמאי וצית הלל קאי. ק'] דצרי צלעזר וצרי שמעון אומרים צאחד צמשרי, [אלא אצית הלל קאי].

[וכן הא דאמרינן ארבעה שומריין הן, אמרינן סוף מסכת שבועות שהם ארבעה שומריין ודיניהם שלשה].

שנינו במשנתנו ר' אלעזר ור"ש אומרים באחד בתשרי,

א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו שנאמר מקרא הוא צספר מהלים ס"ה לבשו כרים הלאן ועמקים יעטפו צר יתרועעו אף יסירו לבשו כרים הצאן מתלצות הכצשים, שמתעצרות [ראה תוס' שרשי' אינו מפרש שהוא לשון ציווג אלא לשון עיבור, ויפרש לשון לבשו על עיבור. פ' שהכרים דהיינו האמהות מתלבשות עם צאן לכבשים דהיינו עוברין. ובראש משביר פירש ו"ל לבשו כרים לענין עיבור שלובשין "בתוכן" חולדות]. [בבראשית רבה אמרינן לבשו דוכריא ולשון נקיה היא לומר שמתלבשות מהוכרים העולין עליהן. חרדשי הר"ן. והתוס' כתבו מתרגמינן יעלון דכריא עלוי ענא והוא לשון נקיה. ואולי הם מפרשים כאילו חסר ו"ן בכרים וכאלו כתיב זכרים] ועמקים יעטפו בר שהרועה [והצמחה יפה. ק'] [לוממח. ק'] וניכרת יפה יתרועעו אף יסירו צניסן כשיגיע זמן הקציר והתצוצה צקשים שלה, והרומ מנצבת וכן עוקשים זו על זו נשמע הקול, ונראות כמשוכרות, זמן עיצור צהמה דקה צמישה חדשים *,

ועכשיו מפרש מחלוקתם ר"מ סבר אימתי לבשו כרים הצאן בזמן שעמקים יעטפו בר ואימתי עמקים יעטפו בר באדר מתעברות באדר ויולדות באב ר"ה שלהן אלול דסמוך לגמרו [פ' שאלול הוא סמוך לגמר זמן הלידה של הבחמות] [וקצצו. ק'] זמן חדש וסן שלהן למידוש השנה [פ' שומן זה שנגמר בו חישן, ומתחיל החדש שכל מה שגולד לאחר זמן זה הוא חדש, זמן זה עשו "חידוש השנה" פ' ראש השנה למעשר בהמות],

ר' אלעזר ור"ש אומרים אימתי לבשו כרים הצאן בזמן שיתרועעו הצינולס אף יסירו, אימתי שבלים אומרות שירה [ראה ר"ח וכן הוא בערוך] בניסן, מתעברות בניסן ויולדות באלול ר"ה שלהן תשרי,

אבני חן למסכת ראש השנה

ארכעה ראשי שנים (ג, ב) דתנן שמרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשירין,

והתנן באחד בניסן ר"ה למלכים ואמרינן למאי הלכתא ואמר רב חסדא לעיל ב' ע"א לשמורות? לא קשיא כאן לרגלים למלכי ישראל כאן לשנים למלכי אומות העולם, [והא דנקט בר"ה של ניסן "למלכים" ובר"ה של תשרי לא נקט למלכים אלא נקט "לשנים" לכאורה הא כוונה אחת לשניהם דהיינו לשמורות? ויש ליישב. שפתי חכמים]

אלא הא דאמר רב חסדא לעיל ג' ע"א לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי אומות העולם מתשרי מנינן רב חסדא מתניתין אתא לאשמועינן [במסכת. ק']? לא רב חסדא קראי אתא לאשמועינן [וכדאמרינן. ק'] גריס פוקין ארכעה ראשי שנים (ג, ב) דברי נחמיה בן חכיה רב חסדא שם ג' ע"א לומר מהפסוקים של נחמיה שר"ה של מלכי או"ה הוא מתשרי, [וצ"ע שה"ל לתרין רב חסדא "דיוקא" דמתניתין קמ"ל וכדאיתא שבת ל"ז ע"ב ובתובות י"ז ע"ב ועיי"ש ברש"י (זה לשון רש"י) ובתובות משום דמתני' לא מיפרשא צהדיא צהדיא עסקין ואח"כ הוה לאשמועינן צהדיא ומדיוקא דמתני' קא יליף לה). מחקרים בתלמוד].

ואיבעית אימא רב חסדא דאשמועינן לאשמועינן (כדאמרינן. ק') דמלכי אומות [מתשרי. ק'] לית ליה הא דרז פפא, דפרשי ראש השנה לשנים דהכא לשטרות, אלא כרבי זירא מתני' לה לפירושא לשנים דמתניתין דרבי זירא אמר מתני', ראש השנה לשנים מפרש לשנים דמתני' היינו לתקופה* לתקופת החמה ולבנה, לומר שמונין לצרייתן והילוכן [של] תקופת החמה ומולדות הלבנה מתשרי ור"ה היא דאמר בתשרי נברא העולם לקמן בפוקין ארכעה ראשי שנים (ג, ב),

רב נחמן בר יצחק אמר ראש השנה לשנים דמתן הכא לדין (תנא) [מתן. ק'], שהקדוש ברוך הוא דן במשירי את כל צאי העולם, כל הקורות אותם עד משירי הצא דכתיב דברים יא [עניי ה' אלוקיך צה. וכן גורם בן הד"ס בגמ'] מראשית השנה * הנגזרות עליה ועד אחרית שנה, מראשית השנה נידון מה יהא בסופה [וממאי. ד"ס] דתשרי הוא דכתיב תהלים פא תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו איזהו חג *

[חזן ממה שהלבנה מכוסה בר"ה כל היום ראש השנה היה מכוסה שעל פי רוב היה חלק מהיום"ט בספק, שער שבאו עדים לא ידעו אם היום יו"ט או מחר. ע"פ מה שראיתי]

*****

דר' זירא אמר לתקופה ראה תוס' שכתבו ויש נפקותא מרובה בדבר וכו'. וראה ביעב"ץ שכתב וז"ל לא ידעתי מה נפקא מינה, וכן כתב רבינו הגר"א באו"ח סי' תקפ"א סוף ס"ק ח' דבאמת אין נפק"מ בין המניינים. עכ"ל. ור' שמחה דעסויא זצ"ל כתב שיש עוד נפק"מ להא דת"ר ברכות נ"ט ריש ע"ב. עכ"ל, דשם יש ברייתא: הרואה

ואידך ר"מ נמי הא כתיב יתרועעו אף ישירו? ההוא באפלתא יש לך זמן המעטיפות ומתאחרות לקבל זכר עד ניסן, אצל רובן מאד הו' דהויין בניסן, [ראה רש"י על התורה בראשית ל' מ"ב ד"ה ובהעשף וז"ל כלומר מתעטפות בעורן וזמן ואין מתאווה להמיסם ע"י הזכרים].

ואידך ר"א ור"ש נמי הכתיב ועמקים יעמפו בר? ההוא בחרפייתא דאיתין מאדר, [נראה דאין זה מחלוקת במציאות, דהדבר משתנה לפי טבע המקומות, ויש מקום שרובם מתעברות באדר, ויש מקום שרובם בניסן, ולמר חשבו ליה האי מקום עיקר, וקרי לאידך אפלייתא, ומר ס"ל איפכא, וקרי לאידך חרפייתא. וק"ל. חדושי רבינו משה מאימראן].

בשלמא לר"מ דדריש קרא כדכתיב לבשו כרים הצאן [כשעמקים יעמפו בר. ק'] בזמן שעמקים יעמפו בר ואיכא נמי מיעוטא שאין מתלשזות כרים עד שיתרועעו השיצלים יתרועעו אף ישירו, אלא לרבי אלעזר ור"ש דאמר רובא בניסן ומיעוטא באדר איפכא מיבעי ליה למיכתז לבשו כרים הצאן בזמן שיתרועעו אף ישירו ואיכא נמי דעמקים יעמפו בר?

	לבשו הכרים צאן הכבשים מתעברין	ועמקים יעמפו בר הוריעה ניכרת יפה באדר	יתרועעו אף ישירו שבלים אומרים שירה בניסן
ר' מאיר	אימתי	מתעברות באדר	באפלתא
ר"א ור"ש	אימתי	בחרפייתא	מתעברות בניסן

אלא אמר רבא דכ"ע לבשו כרים הצאן בזמן שעמקים יעמפו בר דהיינו באדר, והכא בהאי קרא קמיפלגי דברים יד עשר תעשר מכפל הלשון למדין בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן,

ר"מ סבר ר"ה הוא באלול מקיש מעשר בהמה למעשר דגן מה מעשר דגן סמוך לגמרו עישורו ראש השנה למעשרות משרי, דהכי מני ליה לקמן ראש השנה (יב, א) צנרייתא, ומשרי סמוך לגמרו הוא, דכל ימות החמה מניחם לצבצב צנרנות שצדקות [הגם שמוצד הסברה היה צריך להיות ר"ה לאחר שנגמר לגמרי ילפינן מקראי שתשרי הוא ר"ה כמ"ש בתוס' ד"ה מה] אף מעשר בהמה סמוך לגמרו עישורו,

ורבי אלעזר ור"ש סברי מקיש מעשר בהמה למעשר דגן מה מעשר דגן ר"ה שלו תשרי אף מעשר בהמה ר"ה שלו תשרי.

שנינו במשנתנו באחד בתשרי ר"ה לשנים, למאי הלכתא? אמר רב פפא לשמורות לחמילת שנים מלכים, כדפרשית גריס פוקין

אבני חן למסכת ראש השנה

חמה בתקופתה וכו' אומר ברוך עושה בראשית.

כי מהמלה "מרשית" בהיפך אותיות יוצא המלה מתשרי. תורה תמימה

בכסא ליום חגנו תקעו 576 בחדש 314 שופר 586 בכסה 87= 1563 בגימטריא, הנה 60 השופר 591 בתשרי 912= 1563, תקעו ב'חדש ש'שופר ב'כסה ראשי תיבות למפרע בשבת כי במקום ב"ד תוקעין בשבת, אך גזירה דרבה היא (לקמן כ"ט ע"ב). ערוגת הבושם ח"ב ע' 123

בכסא ליום חגנו, ובמדרש אב' בראש השנה החמה הולכת ומקטרגת על ישראל לפני המקום והוא הקב"ה אומ' לה את עד אחד! והולכת להביא לבנה ואינה מוצאה, שנאמר בכסא ליום חגנו. שם ע' 124, ושם על הגליון שלא מצא מדרש זה.

איזהו חג שהחדש מתכסה בו וכו' קשה הא בלאו הכי יום תרועה מפורש בתורה והול"ל איזהו חג שתוקעין בו [וכן הקשה הפנ"י]? ואפשר דהו"א דתקעו בחודש לא קאי על מצות התרועה אלא כדאשכחן בקראי שהוא על עבודת ביהמ"ק תמיד. שפת אמת

רש"י ד"ה זמן. עיצור זהמה דקה חמשה חמשים. ומה שגם בהמה גסה מתעשרת כמו בהמה דקה חגם שזמן עיבורה הוא ט' חדשים כדאיתא בנדה כ"ד ע"ב? ראה בטורי אבן שכתב וז"ל וי"ל כיון דכתב רחמנא וכל מעשר בקר וצאן אין לחלק ביניהן וזמן א' לחדש וישן שלהם, וכיון דלמעשר צאן יש טעם לקבוע ר"ה שלו אלול או תשרי סמוך לגמרו מה"נ למעשר בקר דהא אי אזלת בתר גמרן אין זמן קבוע לגמרו, ועי"ל אפילו אי הוי זמן קבוע לעיבור בהמה גסה מ"מ מיעוטי בתר רובא גריר לענין מעשר ולא אולנין בתר גמר דידיה.

ד"ה דכתיב עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה. הנגזרות עליה. פי' שלכאורה צריך להבין מנין לומר הנגמ' שמתחלת השנה דנין מה יהיה כל השנה, שמוא פירוש הפסוק הוא שכל השנה דן הקב"ה את העולם, מתחלת השנה עד סוף השנה, ועל זה מפרש רש"י דמלת השנה מיותרת דהול"ל מראשית עד אחרית השנה, והגמ' דורש מלת "השנה" שמראשית רואה הקב"ה כל "השנה" דהיינו כל המעוראות הנגזרות עליה. בדרך אפשר.

דף ח' ע"ב

שהחדש מתכסה בו לנחוקס, כגון שחית לזני מערס וערצית לזני מזרע, לפי שקטנה היא סמוך למדושה [ראה רש"י לקמן ב' ע"ב ד"ה כ"ד שעי'] הוי אומר זה ר"ה וכתוב כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב,

ת"ר כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב מלמד שאין ב"ד של מעלה נכנסין לדין אא"כ קידשו ב"ד של מטה את החדש והכי קאמר אס קצנו ישראל את חק המדש [פי' שמפרש מה שב"ד מקדשין את החדש, שקובעין חוק שביום זה יתקדש החדש] יהא משפט לקדוש צדק הוא, [עיקר הכוונה הוא דכשב"ד משגין לעבר החדש אין ב"ד של מעלה דנין, אבל כשיודעין שהב"ד יקדשו היום את החדש דנין מיד בבוקר למעלה.

חשבון העבור וידיעת מותרות של כל שנה מבריאת העולם הן לחשבון הלבנה הן לחשבון החמה הכל נמנה מתשרי, ואחד בתשרי ראש השנה לענין זה והוא הרמוז בגמרא בענין לתקופה. מאירי

לשון "תקופה" הוא מלשון הקפה, הקפת העולם סביב השמש. ויש תקופת שמואל בעירובין נ"ו ע"א, שהוא לפי שנות החמה, כדאמרינן שנה תמימה מונה שלש מאות וששים וחמשה יום כמנין ימות החמה יומא ס"ה ע"ב, [המבול היה שנה תמימה של שנות החמה שהמבול התחיל בחודש השני ב"ז יום לחדש בראשית ז' י"א, ונגמר בחודש השני בכ"ז יום לחודש שם ח' י"ג, דהיינו שנת לבנה ועוד י"א יום, שמספט דור המבול שנה תמימה היה. רש"י שם], וכל תקופה מוד' התקופות הוא רביעית משם"ה ימים, דהיינו צ"א ימים ורביע יום, [אבל כיון שהארץ סובב השמש בעיגול אליפסי התקופה האמיתית אינה שווה בכל תקופה].

ויש גם תקופת רב אדא שאינה נזכרת בשום מקום בתלמוד, ואף לא בדברי הגאונים, לראשונה מזכירים אותה במאה ה-11 חכמי ספרד, יד יצחק ע' 134. ולא ידוע איזה רב אדא הוא, הרמב"ם בהלכות קידוש החדש בפ' י' מביא שיטה זו אבל אינו מייחסו לשום אדם, וז"ל שם יש מי שאומר שם"ה יום וחמש שעות ותתקצ"ז [997 מתוך 1080] חלקים ומ"ח רגע עכ"ל, ותקופה זו נתפרסמה בימי בעלי התוס', ובשם אבן עזרא שמפרש דברי ר' אברהם בר חייא המכונה בשם "נשיא" ראיתי שלא רצו לגלות תקופה זו מפני מי "שיודע תקופת רב אדא מתי תכנס השמש במזל מלה יוכלו המכשפים לעשות מעשים גדולים בעולם" אך הוא מוסיף "כי אלה לא דברו נכונה... ולפי דעתי שהיתה בצניעא בעבור שיוכל לדעת איש כל אשר יהיה בארץ בדרך חכמי משפטי המזלות". ראה בספר יד יצחק ע' 132 תנן באבות פ"ג משנה י"ח ר' אלעזר חסמא אומר קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות תקופות וגימטריאות פראאות לחכמה, וכתב שם התיו"ט שר' אלעזר חסמא זה העיד עליו ר' יהושע בהוריות י' ע"א שיועד לשער כמה טיפות יש בים, וזהו חכמת ההנדסה שהקדמותיו המדידה והתשבורת, ולפי שהוא היה שלם גם בכל אלה ראוי היה הוא שיאמר כן וכו', ולפיכך זה הפירוש בגימטריאות שהוא בחכמת המדידה והתשבורת קרוב לשמוע, וכן זו החכמה קדומה בזמן ל"תקופות", שבלעדה לא ירים איש את ידו ואת רגלו במהלך המזלות צבא השמים וכסיליהם, ואעפ"כ למעלת חכמת התקופה וגושא, שנאה קודם לגמטריא אף שיש לגמטריא קדימה זמנית.

והתיו"ט שם ציין להכסף משנה ברפ"ח מהלכות גניבה שפירש לשון "תקופות" וז"ל פירוש כתבי הגמטריא היא חכמת השיעור והתשבורת ועליהן אמרו "תקופות" שהוא חכמת החשבון, כמו שאמרו לחשב תקופות וגמטריאות חכמת השיעור, פרפריות לחכמה פירוש לחכמת התכונה הקרויה חכמה ובינה עכ"ל. והתיו"ט לא נראה לו פירושו וכתב שם דתקופות היינו תכונה עצמה שהוא מהלך המזלות צבא השמים וכסיליהם, ואמר שהוא עם הגימטריא הקודם אליה הם פראאות הממשיכים לב האדם לחכמה שאין אחריה חכמה בחק האדם, והיא חכמת האלהות, שמדיעת גלגלי השמים ידע ויכיר הבורא ותבקר וכו'. עיי"ש

מראשית השנה דברים י"א י"ב ויש שכתבו והוא בבעל המורים דלכן כתיב המלה מרשית השנה חסר א' לרמוז שמתשרי מתחלת השנה,

אבני חן למסכת ראש השנה

שפת אמת].

וגרסין בירושלמי כתיב כי מי גוי גדול ומי גוי גדול איזו היא אומה כאומה זו בנוהג שבעולם השלטון אומר נדון היום והלסטים אומר למחר למי שומעין לא לשלטון, אבל הקב"ה אינו כן אלא אמרו ב"ד למחר ראש השנה אומר למלאכי השרת העמידו בימה והעמידו סניגורין וקטיגורין שאמרו כְּנִי מחר ראש השנה, נמלכו ב"ד לעברה אומר הקב"ה למלאכי השרת העבירו בימה והעבירו סניגורין וקטיגורין כי בני עיברו עד למחר מה טעם, כי חוק לישראל הוא ומשפט לאלהי יעקב ואם אין חוק לישראל כביכול אין משפט לאלהי יעקב, תוס' הרא"ש

תניא אידך כי חק לישראל הוא אין לי אלא לישראל, לאומות העולם מניין? ת"ל משפט לאלהי יעקב [בירושלמי הלכה ג' מוכיח לה מקרא ידן לאמים במישרים. יפה עינים] אם כן מה תלמוד לומר כי חק לישראל? מלמד שישראל נכנסין תחילה לדין,

כדרב חסדא, דאמר רב חסדא מלך וציבור כשהקדוש נדון הוא דן אותם מלך נכנס תחילה לדין שנאמר מלכים א ח משפטם עבדו שלמה קאמר ליה ומושפט עמו,

מאי טעמא? אי בעית אימא לאו אורח ארעא למיקם מלכא אבראי [שיעמוד המלך בחוץ, ולשון זה הוא לשבר את האוזן, ור"ל שאינו מן הכבוד לשפוט את העם לפני המלך. וראה ביוסף דעת], ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף נשגיל עונות ניצור.

[יש כאן שני דינים א' שלמעלה ישראל נכנסין תחילה לדין, ב' בדיון למטה מלך וציבור מלך נכנס תחלה, ועל דין ב' אומר לאו אורח ארעא למיקם מלכא אבראי, ועל דין א' אומר מקמי דליפוש חרון אף. ע"פ הערות]

שנינו במשנתנו ולשמיטין, מנלן ששנת שמיטה מקודשת מראש השנה, ואסור נעבודם הקרקע? דכתיב ויקרא כה ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ וגומר שנה שנה מתשרי דכתיב דברים יא מראשית השנה, ולגמור שנה שנה מניסן דכתיב שמות יב ראשון הוא לכם לחדשי השנה? דנין שנה שאין עמה חרשים משנה שאין עמה חרשים ואין דנין שנה שאין עמה חרשים משנה שיש עמה חרשים.

שנינו במשנתנו וליובלות, ויובלות באחד בתשרי הוא יובלות כי' בתשרי הוא דכתיב ויקרא כה ביום הכפורים תעבירו שופר?

הא מני רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היא,

[פ' דאה"נ לרבנן מתחלת יובל ביוה"כ והעשרה ימים בין ר"ה ליוה"כ לא יהיה איסור עבודת קרקע אליבא דרבנן, אבל מתני' דתני "ליובלות" שמתחלת מר"ה הוא אליבא דר' ישמעאל דאיסור עבודת קרקע מתחלת מר"ה אבל ה"דרור" מתחלת מיוה"כ. ראה שפת אמת. וראה מש"כ הפורת יוסף לעיל ב' ע"א ודבריו צריכים עיון].

והעברת שופר תרועה בחדש השבועי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם: וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרור בארץ לכל יושביה ויבל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל אחותו ואיש אל משפחתו תשבו וגו'. ויקרא כ"ה ט"ז. ובבביתא הראשונה דורש פסוק י' וקדשתם את שנה החמישים שנה מה ת"ל לפי שנאמר בפסוק ט' ביום הכפורים יוכל לא תהא מתקדשת וכו'. ובבביתא שניה דורש ויבל הוא בפסוק י' מה ת"ל? לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמישים שם.

ר' ישמעאל בשיב"ב	רבנן (כראב"ש)	
מלמד שמתקדשת והולכת מתחילתה	אינה מתקדשת אלא מיוה"כ ואילך. שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חרשים	פסוק ט' וקדשתם שנת החמישים וכו'
שאין מתקדשת והולכת וסופה [שנת חמישים עולה לכאן ולכאן]	אין צריך פסוק למעט סופה. שנת חמישים אתה מונה ואי אתה מונה שנת חמישים אחת	פסוק י' ויבל הוא

בבביתא א' דתניא ויקרא כ"ה י' וקדשתם את שנת החמישים שנה מה ת"ל מכיון שאמר בפסוק ח' שש ששנות שנים [וגו' ?] ושם בפסוק ט' והעברת שופר נחשש השניעי יודע אני שהיא שנת החמישים, לפי שנאמר ביוה"כ שם בפסוק ט' והעברת שופר תרועה בחדש השבועי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם, יוכל לא תהא מתקדשת אלא מיוה"כ ואילך? ת"ל וקדשתם את שנת החמישים מלמד שמתקדשת והולכת מתחילתה,

מכאן אמר ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא מר"ה עד יוה"כ לא היו עבדים נפטרין לבתיהן, ולא משתעבדין לאדוניהם, אלא אוכלין ושותין [כיון שהוא ספק עבד אולי אוכל משלו. ראה הערות, # והעברות היה שלא הלכו לבתיהן, כמ"ש לקמן ט' ע"ב מה נקרא דרור, וראה ברכת אברהם] ושמיחין ועמרותיהן בראשיתן אס לזה לשון עטרה נראש, להראות שיש חפשי [פירשנו בתלמוד המערב מפני שהכווין סודר על ראשו מברך עומר ישראל בתפארה, והעבדים לא היו כורכין סודר מפני שהוא סימן לחרות, וכשהגיע זמן היובל היו כורכין ומברכין וזהו שאמר ועמרותיהן בראשיתן. מאיר], כיון שהגיע יוה"כ תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהן ושרות חוזרות לבעליהן,

[בספר המנהיג כתב טעם לתקיעת שופר אחר נעילה של יוה"כ דהו זכר לשופר של יובל ומביא להך בבביתא דר"ש בנו של ריב"ב. הערות עיי"ש]

ורבנן שנים אתה מקדש כששנת היוכל [נכנסת. ק'], מזה על צית דין לומר מקודשת השנה [משמע דגם את יובל צריכין ב"ד לקדש. וראה יוסף דעת] ואי אתה מקדש חרשים [ברש"י יש בדיבור המתחיל המלים שום מודש ולכאורה הוא מדברי הפירוש ולא מר"ה] כרזי אלעזר כרזי שמעון, דלמחר לקמן צפרק שני אס אינן מכירין (כד, א) דין שנראה צומנו דין שלא נראה צומנו אין מקדשין אותם, וליף טעמא מהכא,

[פ' שאלו רבנן שסוברים שבר"ה מקדשין את שנת היובל ויובל מתחיל רק ביוה"כ

אבני חן למסכת ראש השנה

והם סוברים שלא היו ב"ד מקדשין החדשים. אבל אנו קי"ל שיוכל מתחיל בר"ה, והיה מצוה על ב"ד לקדש החדש].

ברייתא ב' תניא אידך יובל היא [בפסוק כתיב "הוא" בוי"ו אבל הניקוד הוא בחורי"ק תחת הה"א כיון שהוא לשון נקבה, ומתבטאת כמו היא בוי"ד, וכן רוב פעמים בתנ"ך, אבל בכל הספרים האחרים כתוב לעולם "היא" בלשון נקבה בוי"ד] מה תלמוד לומר לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמישים דילפינן מיניה שמתקדשת מתחלתה יכול כשם שמתקדשת והולכת מתחילתה [פ' כמו שהימים שבין ר"ה ליוה"כ הם כעין תוספות על שנת היובל] כך מתקדשת והולכת בסופה [כך נאמר שמתקדשת עד יוה"כ של שנה שלאחר היובל] אחר ראש השנה, וממשוך עד יום הכפורים ואל תתמה אם משמרין אותה בתוך שנה שלאחריה שהרי מוסיפין מחול על קדש כדאמרין לקמן [פ' כדאמרין לקמן ט' ע"א שביוב"כ, בשבת וביוב"ט יש חייב להוסיף מחול על הקודש, וכן נאמר גם לענין שנת היובל?]

תלמוד לומר [ראה גדרים סא.] ויקרא בה יובל היא מיעוטא היא שנת החמישים שנת החמישים אתה מקדש ואי אתה מקדש שנת החמישים ואחת ואם תמשיך קדושת יובל עד יוה"כ נמצא שאתה מקדש שנת חמישים ואחת.

תוס' ד"ה שהחדש מתכסה בו. והר"ר משולס מפרש שהחדש מתכסה בו שאין חטאת ר"מ וכו' ראה גם תוס' בסוף המסכת.

דף ט' ע"א

ורבנן דלא ילפי מוקדשתם שמתקדשת מתחילתה ולא אינטריך היא למעוטי סופה, דרשי ליה הכי, # [וצ"ע שזו צריך הפסוק ללמד שאין שנת היובל שנה שלימה מיוה"כ ליוה"כ?]

שנת חמישים אתה מונה [אומה. ק'] ואי אתה מונה [אם. ק'] שנת היוזל שנת חמישים לסוף יוזל שנת ואחת [אחת בלא וי"ו גרס דאין שנת חמישים ראשונה לשביעית הבאה. תוס'] למנין יוזל הזא, [דלי. ק'] אתה מונה שנת היוזל הזא אלא משנה שלאחר היוזל, לאפוקי מדר' יהודה דאמר צמקת נדרים שנת חמישים עולה לכאן ולכאן שנת היוזל ושנה ראשונה לשמטה הזאה דאמר שנת חמישים עולה לכאן ולכאן קא מושמע לן דלא,

שנינו בברייתא שמוסיפין מחול על קדש ודמוסיפין מחול על קדש מנלן? דתניא שמות ל"ד כ"א ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשובות שג' מילים אלו "בחריש ובקציר תשובות" מיותרים שעל שבת כבר אמר וביום השביעי תשבת,

[באמת בחריש היה יכול לפרשו בשביעית, דהא במועד קטן יש מו"מ אם יש בחרישה של שביעית לאו, אלא כיון דקציר אי אפשר לפרשו על שביעית, ה"ה חריש שכתוב עמו. הערות]

ר"ע אומר אינו צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר ויקרא בה שדך לא תזרע וגו' אלא חריש של ערב שביעית שלא יחרוש שדה אילן * ערב שביעית חריש שיעיל לשביעית הנכנס לשביעית, וקציר של שביעית [והקשה הרשב"א אם הביאה שליש בשביעית נוהג זה מנהג שביעית צממינית] והקשה הרשב"א אם הביאה שליש בשביעית מאי שנא משום תוס' שביעית הא מדינא אסור דאולגין בתר שנה שהביאה שליש אפילו למעשרות? וי"ל דה"ק רחמנא בקציר היוצא לשמינית שבות בו ולא תעשה מלאכה בשדה בשבילו שלא תעדר ולא תנכש בשדה מחמתה וזהו תוס' שביעית בסופו] היוצא למוצאי שביעית,

[וא"ת א"כ למה לי משום תוספת שביעית הוא איסור מדין פירות שביעית כדנפקא לן מדכתיב ועשת את התבואה לשלש השנים אל תיקרי לשלש אלא לשליש? וי"ל דהכא לא הוצרכו לאסור הפירות, אלא לאסור כל עבודה בשדה שיש בה באותו קציר במוצאי שביעית עד שתשלש אותה תבואה [פ' בלא דרש זה לא היה איסור לעבוד הקרקע שגדילין בו פירות אלו], וזהו תוספת שביעית בסופו. ריטב"א]

ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות ולא דבר הכתוב אלא לענין שנת, כדכתיב ציה וציוס השביעי משנות צממינית ובקציר משנות [וצא. ד"ס] ללמדך מה חריש אין לך חריש של מזה, ואפילו לזרוע לזרוע עומר ושמי הלחם, שהרי אם מלא חרוש אינו מורש, ואני אסורו לך בשבת, אף קציר שאני אסור לך בשל רשות אני אסור לך יצא קציר העומר שהוא מצוה שאפילו מלא קצור מזה לקצור, ויש לך ללמוד מכאן שדומה את השבת,

ורבי ישמעאל מוסיפין מחול על קדש מנ"ל?

ויקרא כג כו אף בעשור' ל' לחדש השביעי תזוה יו"ם הכפפים הוא מקראת' קדש יתיה לכם וענייתם את' נפשותיכם והקרבתם אשה לה': לב שבת שבתו' ה' הוא לכם וענייתם את' נפשותיכם בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם:

נפקא ליה מדתניא ויקרא כ"ג ל"ב שבת שבתו הוא לכם וענייתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב, מערב עד ערב תשבתו שבתכם, יכול בתשעה [פ' דהוה אמינא דבעשור היו יום הכיפורים אבל אין העניו בו אלא במ'. ריטב"א, וראה ע"ל] ? תלמוד לומר בערב, אי בערב יכול משתחשך, ת"ל בתשעה, הא כיצד? מתחיל ומתענה מבעוד יום מלמד שמוסיפין מחול על קדש * ,

אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מניין? ת"ל ויקרא כג מערב עד ערב לילה * הוא, ועד צלל, אין לי אלא יוה"כ, שבתות מנין * ? ת"ל תשבתו, ימים טובים מנין? ת"ל שבתכם, הא כיצד כל מקום שיש בו שבות מוסיפין מחול על קדש,

ור"ע האי וענייתם את נפשותיכם בתשעה מאי עבד ליה? *

מיבעי ליה לכדתני חיאי בר רב מדפתי, דתני חיאי בר רב מדפתי [וכע"ז בבבכות ח; פסחים סט; יומא פא;], וענייתם את

אבני חן למסכת ראש השנה

נפשותיכם בתשעה, וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין [כדכתיב "אך בעשור לחודש השביעי הזה"]?

אלא לומר לך כל האוכל * ושותה בתשיעי דהכי קאמר קרא וענינס [את נפשתיכם. ק'] תשעה [לחדש. ק'], אכילת תשעה שהרי הענינו מתחיל רק מבערב אני קורא ענינו, וכיון דאכילתו ענינו תשיבה, כל דמפיס זאכילה ושמיה טפי עדיף [פ'] דמפרש מלת "כל" אבל אכילה ושתיה, ולא על כל אדם], דהא מדקאמר בערב על כרחק לא מקפיד לענינו דתשעה, וכי קרי ענינו תשעה אכילה ושמיה דדייה קרי ענינו **מועלה עליו הכתוב** *

[כי לאכול לשם שמים קשה יותר מלהתענות לשם שמים. בשם המלבי"ם]

[פ'] שהרי יש סתירה בהפסוק מינה וביה שאומר "בתשעה" דמשמע יום תשיעי, ואח"כ אומר "בערב" דמשמע שהענינו הוא בסוף היום דהיינו בערב, ואם כוונת הכתוב היה רק לאסור את יוה"כ היה די לומר בעשירי? לכן דורש "בתשעה" שמשמעה שיש ענינו גם ביום תשיעי ורק נתמעט ע"י מלת "בערב" ואם בא למעטה לגמרי הרי כולו מיותר, לכן עושה פשרה שממעטה מאיסור אכילה אבל לא מעטה מלהקרות ענינו. ופשוט].

[ורש"י בברכות ח' ע"ב פ' והכי קאמר קרא הכינו ענמכס תשעה לחדש לענינו הממרת והכי הוא צעני כעני היום].

*****

ועניתם את נפשותיכם וכו' מלמד שמוסיפין מחול על הקודש. בערב יוה"כ יש יותר חידוש שמוסיפין מחעה"ק משבת ויו"ט שהרי בעיוה"כ יש מצוה של אכילה ושתיה בכל רגע ואם מוסיף מחול הרי ממעט זמן האכילה. ע"פ הקדושת לוי בחדושי בני המחבר

שמוסיפין מחול על הקודש. בספר ערוגת הבשם לר' אברהם בן עזריאל ח"א ע' 185 מביא מהמכילתא וזה"ל זכור ושמור לפניו ואחריו יחד, זכור מלפניו ושמור מלאחריו מיכן שמוסיפין מחול על הקודש, ע"כ, והולך ומפרשה, זכור לפניו, כי משמעות זכור שאינו עתה, אך יזכור, זהו זכור מלפניו, שיזכור שיבא שבת, ושמור יחד, שצריך להוסיף מחול על הקודש לאחריו, כי לשון שמור המתנה, כמו' ואביו שמר את הדבר, שהיה ממתין מתי יתקיים.

אין לי אלא יוה"כ שבתות מנין וכו'. ראה ביומא פ"א ע"ב שהגירסה ימים טובים מנין וכו' ואח"כ שבתות מנין וכו' ושם על הגליון תיקנו ע"פ כאן וע"פ הרי"ף והרא"ש. אבל ראה מרומי השדה כאן.

ור"ע האי ועניתם את נפשותיכם בתשעה מאי עבדי ליה. קשה לי הא משביעית ליכא למילף רק תוספות מלאכה ביוה"כ ושבת, אבל לענין "ענינו" ביוה"כ ליכא למילף? וביותר קשה אפילו לענין מלאכה הא בשביעית ליכא איסור תוספות מדאורייתא רק בחרישה וקצירה ולא בנטיעה, וא"כ שאר מלאכות בשבת ויוה"כ משביעית לא ידענא. חדושי רבי עקיבא איגר

כל האוכל וכו' נ"ב בזכרוננו משו"ת רע"א ז"ל דנסתפק אם חיוב אכילת עיוה"כ נהוג גם בנשים, מי אמרינן דה"ל מ"ע שהו"ג, או דילמא הואיל וכתבו הטעם כדי שיהיה לו כח להתענות ביוה"כ א"כ נשים נמי דאיתנייהו בתענית יוה"כ חייבות ג"כ באכילת עיוה"כ? והנה גוף הדין מבואר במהרי"ל ה' ערב יום כפור וז"ל שאלו למהר"י סג"ל על אשה שנדרה שלא לאכול בשר ולא לשתות יין רק בשבתות וימים טובים מה דינה בעיוה"כ? והשיב דמותרת לאכול כל רצונה ולשמה לבה ביום זה, דנמי מיתקרי יו"ט עכ"ל, הרי דבאשה איירי ופשיטא ליה דחייבת. גליוני הש"ס

כאילו התענה וכו' באו"ח סימן תר"ד סעיף א' כתב מצוה לאכול בעיוה"כ ולהרבות בסעודה הג"ה ואסור להתענות בו אפילו תענית חלום. וכתב ע"ז הט"ז ז"ל נראה הטעם כיון שאכילה ביום זה נחשבת כתענית ממש אם כן שפיר הוא בכלל יפה תענית לחלום, משא"כ בשאר יו"ט ושבת אף שהאכילה מצוה ויש עליה שכר מ"מ אין נחשבת כתענית ממש לכל דבריו.

וראה בטעמי מנהגים בשם הכוזרי וז"ל כי הקורבה באכילה במועדים הוא כמו התענית בעת שנצטוינו להתענות ע"ש, וראה עוד שם בקונטרס אחרון,

ואולי יש לפרש, שבערב התענית דעתו על צער שיהיה לו ליום מחרת כשיהיה רעב ויהיה צריך להתאפק, וזה גורם שגם מה שאוכל היום אין לו הנאה ממנה כדבעי, ואי לא משום שיהיה לו כח להתענות למחר לא היה אוכל, ונמצא שכל כוונת האכילה הוא בשביל התענית. ופירוש זה הוא קרוב לאמת. ממחרת יוה"כ תש"ע,

רש"י ד"ה חריש של ערב שביעית. שלא יחרוש שדה אילן וכו'. וצריך להבין מדוע לא אמר סתם שלא יחרוש ערב שביעית ומה בא רש"י לדייק במה שאמר "שדה אילן". ותיירץ בספר שפתי חכמים וז"ל ואפשר משום דבשדה הלבן דהיינו של תבואה, בלאו הכי ימנע מלחרוש ומלזרוע בסוף ערב שביעית הנכנס לשביעית דהא למה יצא בחנם זרע לזרוע ומלאכות החרישה והזריעה, דהא אסור בשביעית לקצור הצמיחה מהם, משא"כ באילן שהרי נטוע הוא. עכ"ל.

וראה רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פ"ד הל' א' וזה שנאמר את ספח קצירך לא תקצור, שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה וכו', ובהלכה ב' שם ומדברי סופרים שיהיו כל הספחים אסורין באכילה, ולמה גזרו עליהם מפני עוברי עבירה, שלא ילך ויזרע תבואה וקמניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספוחין הן, לפיכך אסרו כל הספחים הצומחים בשביעית, ובהלכה ג' שם הא למדת שאין אוכלין מפירות שביעית אלא פירות האילנות והעשבים שאין זורעין אותן רוב האדם וכו'. עכ"ב.

והא דאמרינן במס' שביעית פ"ב מ"א דשדה הלבן לא יחרוש אחר הפסח הוא משום מראית העין שיאמרו שחרוש בשביל שביעית. ובדרך אגב ראה בפ' הר"ש על פאה פרק ג' משנה א' וז"ל ושדה

אבני חן למסכת ראש השנה

דאפילו? זו מסורה לב"ד וזו אינה מסורה לב"ד,

בשלמא לרבי יוסי שיוכל תלוי בחקיעת שופר כדקאמר טעמיה,
אלא לרבי יהודה שיוכל תלוי בשילוח מ"ט? אמר קרא ויקרא כה
וקראתם דרור בארץ וסמין ליה יוצל היא וקסבר מקרא נדרש
לפניו ולא לפני פניו מעוטא דהיא אקריאת דרור קאי דסליק מיניה, ולא
חמקיעת שופר הכמוזה לפני פניו,

דכולי עלמא דרור לשון חירות מאי משמע? דתניא אין
דרור אלא לשון חירות,

א"ר יהודה מה לשון דרור # [בתרגום אנקלוס מתרגם דרור, חרות
דהיינו חירות, כמו הברייתא כאן לעיל, אבל ר' יהודה מפרש למה תפס לשון
דרור?]

[בשפ"ח מביא מספר אוצר לשון הקודש ערך דרור פי' דרור הכוונה התגודדות
אנא ואנא ותחרות].

כמדירי בי דירא מי שהאזן נכנסו לגור כלל מלון שירא [פי' דרור הוא
לשון דירה, ומלת "מלון" שברש"י אין כוונתה כמו מלון בימינו, אלא פשוט על
מקום לינה, וכמו שכתוב בפרש"י עה"ת שדר כלל מקום שהוא רוצה ואינו נכנס
אחרים],

[בשפ"ח ומכאן מוכח מי שאינו רשאי לדרור בכל המקומות אינו בן חורין, ובדרך
דרש י"ל מכאן יובן כמה גדול גלותו בכמה מדינות שאין רשאי אחינו לדרור או
לסחור בסחורה בכל המקומות ה' ירחם].

ומוביל [יובל כמו שלוח. אבן עזרא עה"ת, וברמב"ן שם יובילוהו רגליו מרחוק
לגור] סחורה [מלבי"ם עה"ת מפרש לסחור ולסבב, משמע שסחורה הוא לשון
סיבוב, וז"ל רש"י בשבת נ"ד ע"א ד"ה לחינא לשון ממול, ע"ש שסובבין את השוק
ממולות ממולות עגולות של בני אדם, ואולי זה שורש לשון "סחורה"] בכל
מדינה # [אולי מפרש למה קורא אותה "יובל" שהוא מלשון מוביל שהעבד
משתחרר ויכול לסחור בכל מקום שרצה],

[פי' כשירין הסבל שנושא הסחורה ומוליך הסחורה בכל מדינה לסחור ודומה
למדורא שהוא לענין ריצה ושיבה [פי' מלשון דואר פאסט].] אוצר הגאונים סי'
קמ"ג וכן הוא בערך, # ולא הבנתי למה זה סמל של חירות].

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן זו דברי ר' יהודה ור'
יוסי, אבל חכמים אומרים שלשתן שופר, דרור, שמיטת קרקעות
מעבבות בו, קסברי מקרא נדרש לפניו ולפני פניו ולאחריו
שמיטת קרקעות דכמיז נתיבא ושבתא איש אל אחותו,

והכתיב יובל לנצח [דמשמע. ק', ד"ס] יוצל מכל מקום? ההוא
דאפילו בחוצה לארץ, והכתיב וקראתם דרור "בארץ"? ההוא
בזמן שנוהג "דרור" בארץ נוהג בחוצה לארץ,

[בזמן שהיובל נוהג בארץ נוהג בחוץ לארץ. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק י'
הל' ח', וצריך לדעת אם זה קאי גם על שמיטת קרקעות, וכן לשון הגמ' כאן בזמן
שנוהג "דרור" בארץ?]

תבואה נקראת שדה הלבן על שם שכשמתבשלת התבואה מתלבנת
ומלקטין אותה. ע"כ. ובמס' שביעית פ"ב מ"א כתב לפי שאין בה צל
בצל האילן.

ד"ה עד ערב. לילה פי' ערב קאי על חשכת הלילה, ולא תפרש
שאינו מתענה אלא עד שיוגיע הלילה אלא הוא ועד צלל כמו עד
ועד בכלל, פי' שמתענה גם חלק מהלילה. או שמא צריך לנקד כך
לילה הוא, ועד צלל. ובש"ח ציין להאבן עזרא בראשית א' ה' וז"ל ערב.
קרוב ממעם חשך, ונקרא כך שנתערבו בו הצורות, ובקר היפך ערב
שיוכל אדם לבקר בינות הצורות.

דף ט' ע"ב

כאילו התענה תשיעי ועשירי,

[בויקרא כ"ה פסוק ט' כתיב והעברת שופר תרועה וגו' ובפסוק י' וקדשתם את
שנת החמישים שנה וקראתם דרור בארץ לכל ישיבה יובל הוא תהיה לכם
ושבתם איש אל אחותו וגו'],

ת"ר ויקרא כה יובל היא אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא תקעו
יוצל היא תהיה לכם לעיל מיניה כמיז בפסוק ט' והעברת שופר וגו'. ד"ס] ואח"כ
בפסוק י' כתיב וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרור, והדר כתיב שם יוצל
היא תהיה לכם וקרא יתירא הוא לדרשה, והכי מדרשנה, יוצל היא לכם מכל מקום,
ואפילו לא נעשו צו דברים הללו, העברת שופר, ולשוב אל אחותו, דהיינו שמיטת
קרקעות שקנו זה מזה, דכתיבא נתיבא קרא ושבתא איש אל אחותו אף על פי כן
שם היוצל עליו, להיות אסור צוריעה וצוריעה וקצירה, כדכתיב לא מורעו וגו', יובל
אף על פי שלא שלחו עבדים [פי' שלא היה עבד עברי לשלח. וראה
הערות], יאה יוצל ת"ל היא, דברי רבי יהודה,

רבי יוסי אומר, יובל היא אע"פ שלא שמטו אף על פי שלא
שלחו, יכול אע"פ שלא תקעו, ת"ל היא אם עשית דברים הללו
היא יוצל, ואם לאו אינו יוצל, ולקמיה מפרש ויוצל מאי חזי דתלי בקריאת דרור,

וכי מאחר שמקרא אחד מרבה יובל ומקרא אחד ממעיט הוא
מפני מה אני אומר יובל היא אע"פ שלא שלחו ואין יובל
אא"כ תקעו? לפי שאפשר לעולם בלא שילוח עבדים פעמים
שאין עבד עברי בישראל שיטעון שילוח ואי אפשר לעולם בלא תקיעת
שופר שלא יאה שופר מאי בעולם, לפיכך יש לנו לומר כשתלה הכמוז לא תלה
אלא בדבר המצוי לעולם,

דבר אחר (זו) [תקיעת שופר מצות. ק'] מסורה לב"ד לנצח לשלום
למקוע וזו אינה מסורה לבית דין ושילוח עבדים מסורה ליחידים, ואם
ימאן יצטל היוצל, הלכך לא תלאו הכמוז בו,

מאי דבר אחר וכי תימא אי אפשר דליכא חד בסוף העולם
דלא משלח [מכאן ראייה ששילוח עבדים ביובל שייך בכל העולם. תוס' ד"ה

אבני חן למסכת ראש השנה

אלא שבע שבע בלבד מתחלת שנות החרבן וכן עולה בגמרא עבודה זרה חשבון זה שהוא קבלה. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פ"י הל' ה'

יובל היא אע"פ שלא שטמו אע"פ שלא תקעו, יכול אע"פ שלא שלחו ת"ל היא, דברי רבי יהודה ר' יהודה לשטמו דס"ל שנת החמישים עולה לכאן ולכאן, ולפי דרשת הפסוקים לעיל מ' ע"א סבר ר"י שהשנה מתקדשת מיד מתחלת השנה, וזה שפיר לשיטתו כאן שאין תקיעת שופר מעכבת, ואין צריך להמתין לתקיעת שופר ביוה"כ, וגם דורש דרור שמיד בר"ה צריך להיות חופש גמור. כך הבנתי מדברי המלבי"ם ויקרא כ"ה אות י"ח

בזמן שאינו נוהג בארץ אינו נוהג בחו"ל. פ"ה דהו"א שאם בא"י אין ישוב ובחו"ל יש ישוב שנלך אחר הישוב, קמ"ל. וראה במו"א שדן בפירוש הגמ' כאן, וצ"ע שהרי לעיל אומר הגמ' שאי אפשר דליכא חד בסוף העולם דלא משלח, הרי שיכול להיות יובל ע"י שישלח עבד בחו"ל בזמן שאין שילוח עבדים בא"י? וראה שפת אמת שדן בהלכה זו, ובתוך דבריו רוצה לחלק, דבליכא עבדים בא"י לקיים מצות שילוח, מוהני שילוח דחו"ל.

דף י' ע"א

ופירות נטיעה זו אסורין ואף על פי שאמרנו עלתה לו שנה בראש השנה, [מ"מ. רי"ף] אם חטנו [זה. רי"ף] פירות לאחר ראש השנה של שנה [שלישית] [רביעית] מיד [תיבת מיד ברש"י לא הבנתי, ועיין בהגהת הב"ח, ודוחק. מנחת יהודה]. [פ' והיה לנו לומר שכבר יצאו מידי ערלה לא אמרנו כן אלא] עדיין אסורין הן עולמית משום ערלה, שאף על פי [שמשרי ראש השנה. ק', ר"ן] לנטיעה, חמשה עשר בשבט ראש השנה לאילן, וזו כבר נעשית אילן, לפיכך אין שנה מתחדשת לזאת מידי ערלה עד חמשה עשר בשבט, [אכל משם] [ומשם ?] ולהלן, אם יחטו זה פירות דין רצעי עליהם לאכול צירושלים, ונחמשה עשר [בשבט. ק'] לשנה הצאה יצאו מידי רצעי פירות החנוטים זה מכאן ואילן, [ולכך ?] [מכאן ועד סוף הדיבור ליתא בכ"י ק' וגם לא ברש"י שעל הרי"ף] הועילו לה שלשים שלפני ראש השנה *, שממחר המירה מחמשה עשר בשבט ועד ראש השנה **עד מ"ו בשבט אם לערלה ערלה ואם לרבעי רבעי,**

? וא"ת מפני מה אמרו שלשים יום לפני ר"ה עלתה לו שנה והלא לא עלתה לו עד מ"ו בשבט? וי"ל דנ"מ שאם עשו לה מ"ו בשבט ר"ה הייתה אומר שאלו נטע' ל' יום לפני מ"ו בשבט עלתה לו שנה. רשב"א

מזה"מ ששנות ערלה ורצעי נמשכין לאסור פירות החנוטים קודם חמשה עשר בשבט, לאחר שכלו שלשת שני ערלה* ?

וכי תבאו אל הארץ וגו' שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכלו: ובשנה הרביעית יהיה כל פרי קדש הלולים לה': ובשנה החמישית תאכלו את פריי להוסיף לכם תבואתו וגו' ויקרא י"ט כ"ג-כ"ה ודורש הו"ו של בשנה הרביעית שגם בשנה הרביעית יהיה לכם ערלים, וכן דורש ובשנה החמישית שגם בשנה החמישית יהיה כל פרי קדש.

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ומטו* בה יש מטיין ומכיעיין צמנועה

בזמן שאינו נוהג בארץ אינו נוהג בחוצה לארץ

[בספר טורי אבן מביא בשם רש"י וז"ל בזמן שאין היובל נוהג כגון בזמן שאין כל יוסציה עליה. וצ"ע שאין לשון זה לפנינו ברש"י כלל. וזה לשון רש"י במגילה י"ד ע"ב שנאמר לכל יוסציה (ויקרא כה) בזמן שכל יוסציה עליה, ולא בזמן שגלו מקצתן, נמצא משגלו שצט לאזון וגד וחצי שצט מנשה [כצנ] צטלו היוצלות], והרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל פ"י ה"ח כתב משגלה שבט ראובן ושבת גר וחצי שבט מנשה בטלו היוצלות שנאמר וקראתם דרור בארץ לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה, והוא שלא יהו מעורבבין שבט בשבט אלא כולם יושבים כתקנן].

שנינו במשנתנו ולנטיעה, מנלן דראש השנה שלה משרי? דכתיב ויקרא יט שלש שנים ערלים, וכתיב ויקרא יט ובשנה הרביעית, וילף שנה שנה מתשרי דכתיב דברים יא מראשית השנה,

ולגמור שנה שנה מניסן דכתיב שמות יב ראשון הוא לכם לחדשי השנה? דנין שנה שאין עמה חדשים משנה שאין עמה חדשים ואין דנין שנה שאין עמה חדשים משנה שיש עמה חדשים.

תנו רבנן אחד הנוטע [אחד הנוטע גרעניה או ייחור מן האילן או שעקר את כל האילן ממקומו ונטעו במקום אחר. רמב"ם הל' מעשר שני פרק י' ה"א, ושם הענין לגבי ערלה] **אחד המבריק** כופף את הזמורות צאק, שקורין פרופינ"א [להצריך צקקע] [מלשון ברעיה על הברך. ובפירוש רבינו יהונתן מלניל וצ"ל כתב שנתעין ראש הגפן הזקנה בארץ עד שמשלחת שרשיה משם ולאחר שמתחברת בשרשים הוא בא וחותר אותם באמצע] **ואחד המרכיב** אילן צמחיו, שקורין אונטיט"ר [כנראה צ"ל אינטי"ר, שמשמעה להרכיב (צמחים) **ערב שביעית שלשים יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה** כיון שהגיע יום אחד צמחי עלתה לו שנה למנין שני ערלה ומותר לקיימן בשביעית,

[נראה שגם בהברכה והרכבה יש דין ערלה וזה חמוה! וכתב הר"ן וז"ל ואנן לא נהיגינן השתא ערלה בהברכה ובהרכבה, וראה בא"ם באריכות].

פחות משלשים יום לפני ראש השנה לא עלתה לו שנה עד משרי הצא [ולא אמר עד יום שנטע דהא ל' לקליטה בעינן (פ') ולאחר ל' מתחיל למנות שנה]. קרבן ראשית]. אם אינה ערב שביעית, ואם ערב שביעית היא **ואסור לקיימן בשביעית** אסור לקיימן, משום מוספת שביעית, שמוסיפין מחול על קודש,

[לפי פירוש רש"י צריך להבין למה אמר דאסור לקיימן "בשביעית" דהול"ל ואסור לקיימן סתם? וראה תוס' שהקשה קשיא אחרת].

*****

ידיעות:

אבל כל הגאונים אמרו שמסורת היא בידיהם איש מפי איש שלא מנו באותן השבעים שנה שבין חרבן בית ראשון ובנין בית שני אלא שממות בלבד בלא יובל, וכן משהרב באחרונה לא מנו שנת החמישים

אבני חן למסכת ראש השנה

ומיהו, עכשיו החמירו צנות ישראל על עצמם להחזיקן בספק זכות לעונן שצעה נקיים גם בלא דם פ' שלא ראתה דם ב"א ימי זיבה, ואין יום שפוסקת צו שמתחלת לספור ז' נקיים עולה לה למנין שצעה, והרבה טעו בשמועה זו ללמוד מכאן לספור יום שפוסקת צו למנין שצעה נקיים, שהיו מפרשים סוף היום עולה לה בתחלתה, דקוף יום שפוסקת צו עולה לה ראשון לשצעה נקיים וזו מדת צנות כותיים הוא *, ששינו צהן (גדה לג, ח) יום שפוסקת צו סופרת למנין שצעה

שנה [שנים. רש"י] **שיום אחד עולה לה בסופה שנים הקצוין לכל דבר** שיום אחד עולה להן בתחלת שנה אחרונה, בקוף שנים הקצויות לדבר *,

*****

רש"י ד"ה ופירות נטיעה זו אסורים כו'. ולכן הועילו לה ל' שלפני ר"ה שממחר המירה מט"ו צצט עד ר"ה. פ' שאם לא היו ל' יום אלו נחשבין לשנה לא היו הפירות יוצאין מידי ערלה ומידי רבעי עד ר"ה. וז"ל הפני יהושע מבואר מלשון זה שאילו לא נטע שלשים לפני ר"ה לא מיתסר אלא עד ר"ה של שנה רביעית ולא עד ט"ו בשבט? והמעם נראה דדוקא בנטיעה שהקלנו בתחלתה לחשוב שלשים יום לשנה משו"ה החמירו בסופה לאסור עד ט"ו בשבט, משא"כ היכא דאיכא שלשה שנים שלימות תו לא מיתסרי, וכן משמע מלשון הגמ' דקאמר "פעמים" שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה, משמע דלאו בכל ענין אסרינן עד ט"ו בשבט אלא לפעמים וכו', עיי"ש. וזה לשון הריטב"א אבל כל שנמנע פחות משלשים יום לפני ר"ה בשאר שני שבוע, שהוא מונה שלש שנים שלימות, מיד כלה מנינו בין לערלה בין לרבעי, ומסתיעין בזה מודקתני "נטיעה זו", ותו מדאמרינן בסמוך "פעמים" שברביעית וכו'. וראה בשפת אמת, והרבה ראשונים ואחרונים דנו בדיון זה.

ד"ה מנא הני מילי. שהגם שבר"ה מתחלת שנה חדש ל"בטיעות" אין ר"ה שנה חדשה ל"אילנות" ונמצא שנות ערלה ורבעי נמשכין לאחר ר"ה לאסור פירות המנוטים קודם ט"ו צצט, לאחר שכלו שלשת שני ערלה פ' ואף שכלה שלשת שני ערלה בר"ה שעבר, אם חנמו הפירות אח"כ בין ר"ה למ"ו בשבט, עדיין פירות אלו נחשבים ערלה, שאינם יוצאים מכלל ערלה עד לאחר ט"ו בשבט.

ד"ה ומטו בה. יש מטין ומכריעין וכו' פ' שרש"י מפרש "מטו" מלשון נטיה, וכן בשבת ק"א ע"א, וקדושין ס"ו ע"ב וכן לשון זה לקמן י"ב ע"ב וביומא פ"ו ע"א המבקש "מטו" מחבירו, ודומה לזה לשון במטותא ביומא ע"ב ע"ב, וסנהדרין צ"ז ע"א. אבל "מטו" ביו"ד פירושו מלשון "מצא" או "בא" או "הגיע".

ד"ה בן שתיים. והכי תניא לה צמורת כהנים אין זה על הפסוק בפרשת שמיני אלא הוא בפרשת ויקרא על פרק ד' פסוק ג' והוא בתו"כ פרק ג' אות ו' וז"ל ר' שמעון אומר כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם

זו לאומרה **משמיה דרבי ינאי אמר קרא ויקרא יט ובשנה הרביעית** וי"ו מוסף על ענין ראשון יהיה לכם ערלים אף בתוך שנה הרביעית ובשנה החמישית תאכלו את פרי מוסף על ענין רבעי דסליק מיניה, **פעמים שברביעית** כגון אם מיהו פירמיו לחנוט ברביעית לפני שצט ועדיין אסורה **משום ערלה** אסורין בהנאה עולמית ופעמי' **שבחמישית** כגון פירות שחננו צה קודם שצט טעונים חלול ועדיין אסורה **משום רבעי** אבל אם אחרת חניטתה עד לאחר חמשה עשר בשצט אין צהס אסור שהרי חנמו בשנה החמישית,

לימא דלא בר"מ הא דקמני לעיל פחות משלושים יום לא עלתה לו שנה, דלא כרבי מאיר דאי ר"מ הא אמר יום אחד בשנה חשוב שנה, [פ' ואם כן אינו צריך שלשים יום לשום דבר, שיום אחד די לכל הענינים שמצריכים חכמים אחרים ל' יום]. [השתא לא ידע הא דמסקינן לבסוף דל' לקליטה. תוס']

דתניא פר האמור בתורה סתם בן עשרים וארבעה חדש ויום אחד דברי ר"מ, ר' אלעזר אומר בן עשרים וארבעה חדש ול' יום,

שהיה ר"מ אומר כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם בן שנה דכתיב (ויקרא ט) **עגל וכצט צי שנה בן בקר** [כגון. ק', אבל באמת אין מקום אחר בתורה שכתוב לשון זה "עגל בן בקר" אלא במלואים בויקרא ט' ג'] של שמיני למלואים, שנאמר (שם) קח לך עגל בן בקר לחטאת, [ולא מצינו עגל סתם בתורה אלא בעגלה ערופה. יוסף דעת בשם לקט הדושי ובאורי הגר"א]

בן שתיים שנאמר קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה מממים, [ויקרא ט' ב', בתחלת פרשת שמיני הוא פסוק שהביא בדיבור שלפניו] והכי תניא לה צמורת כהנים * שהיה בן בקר [לליל. ק'] לעולה ע"י מלת מממים שהיו שוין אף צניס, **פר בן שלש** אפילו [כחוב. ק'] פר בן בקר פ' וכן בקר הא אמרינן שהוא בן שתי שנים] לא נקרא פר צמורת משלוש שנים, הרי שלר"מ יום אחד בשנה חשוב שנה, ונמצא דמה דאמרינן שצריך ל' יום הוא דלא בר"מ?

אפילו תימא ר"מ כי קאמר ר"מ יום אחד בשנה חשוב שנה בסוף שנה כגון יום אחד בשנה שלישי, שהוא סוף הכשר שנותיו של פר אבל בתחלת שנה לא כגון שנה ראשונה של נטיעה, שהיא תחילת מנין שני ערלה לא אמר, [בענין זה לעיל דף ב' ע"ב].

אמר רבא ולא ק"ו הוא ומה נדה שאין תחילת היום עולה לה בסופה שנאמר (שם ויקרא טו) שצעת ימים תהיה צנדה תהא צנדה כל שצעה, ולא תאמר מקצת יום שצעי ככולו, ותטבול ציום סוף היום עולה לה בתחלתה שאם ראתה * סמוך לשקיעת החמה עולה לה יום זה שצעה ימי נדה, ואינה צריכה למנות אלא ששה והוא,

וצנדה דאורייתא קאמר, שאינה זקוקה לנקיים, שלא הצריכה תורה ספירת שצעה נקיים אלא לנדה, אבל לנדה אפילו ראתה כל שצעה ופסקה עם שקיעת החמה טובלת לערב,

אבני חן למסכת ראש השנה

בתמיהה שלשים ושלשים בעי' פ"י ולא רק שלשים,

דתנן דאין נטיעה קולטת צפחות משלשים יום אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות מל' יום לפני ר"ה, ואם נטע והבריך והרכיב יעקור לפי שקלטת צעזעית (דברי ר' אליעזר), ר' יהודה אומר כל הרכבה [ונקט הרכבה לרבותא, דאפילו הרכבה שאינו נוה להשתרש ולהתאחות יחד סגי בהכי ומכ"ש בנטיעה והרכבה. יבין שביעית פ"ב מ"ו] שאינה קולטת בג' ימים שוב אינה קולטת [פ"י קא על ר"א שאומר שצריך ל' יום לקליטה, וע"ז אומר שזה ליתא שדי בג' ימים], רבי יוסי ור"ש אומרים שתי שבתות,

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה לדברי האומר ל' לקליטה צריך ל' ושלשים שלשים לקליטה, ושלשים לתוספת, כדבי אליעזר [פ"י לעיל ע"א לנבי עגל], לדברי האומר שלשה צריך שלשה ושלשים, לדברי האומר ב' שבתות צריך שתי שבתות ושלשים יום,

וא"נ בר' יהודה ס"ל ג' ושלשים בעי' שלשים יום לקליטה, שמהא נשרשת צארק, ושלשים יום למשיצת שנה, וימי הקליטה אין עולין לה, דכמאן דמנח (צבימא) [צבימא. העקוב למישרן] דמיא, כל זמן שלא קלטת?

אלא לעולם צרימא דלעיל מ' ע"ב אחד הנוטע וכו' ר' מאיר היא, וכי קאמר שלשים, לקליטה קאמר, שמהא הנטיעה שלשים יום לפני ראש השנה כדי שמהא נקלטת ערב ראש השנה,

וקא סבר רבי מאיר דלא יתיצנא לתוספת [שר"מ אינו נותן שיעור ל"תוספת" פ"י התוספת שמוסיפין החכמים חוץ מל' ימי הקליטה, אין ר"מ נותן לתוספת זה שיעור של שלשים יום אלא יום אחד וכי קאמר ל' אליבא לא צריך אלא ל' לקליטה,

אי הכי ל"א בעי' פ"י] ל' לקליטה ועוד יום דיומ א' בשנה חשוב שנה, אבל לר"א היה צריך ל' ול' דל' יום בשנה חשוב שנה] שמהא יום הקודם לראש השנה חשוב לשנה הראשונה של ערלה, כדקמי ערלה לו שנה? קא סבר יום ל' עולה לבאן ולכאן,

א"ר יוחנן ושניהן רבי מאיר דיומ אחד בשנה חשוב שנה ורבי אליעזר של' יום בשנה חשוב שנה מקרא אחד דרשו בראשית ח ויהי באחת ושש מאות שנה *לסוף עשמי עשר 11 חדש שהתחיל מצול לירד, לדברי האומר בתשרי נברא העולם, ומצול ירד צעזעה עשר צמחשון, כדלקמן ראש השנה (יא), צ, הוי האי צראשון צאחד למדש בתשרי,

דאי אפשר להיות צניסן שהרי ארבעים יום מצול, ותמשים ומאת יום שגזרו המים מאליהן משכו עד סיון, ואחר כך היו הלך ומסור עד חדש העשירי, והוא אב, שהיה עשירי לירידת גשמים, ואז נראו ראשי ההרים, ומאחד צאב עד אחד בתשרי וצללו המים,

והיינו דכמי ויהי צאחת ושש מאות שנה צראשון צאחד למדש חרבו המים,

ולדברי האומר צאיר ירד המצול הוי ליה האי צראשון צניסן, וצין למר וצין למר תחלת שנת שש מאות ואחת לא נכנסו צה [פ"י נח וכו' לא נכנסו לשנה זו. יעב"ץ] אלא יום אחד, דכמי צאחד למדש וקרי ליה שנה, דכמי צאחת ושש מאות שנה

בן שנה, שנאמר ועגל וכבש בני שנה ויקרא מ' ג', בן בקר בן שתי שנים, שנאמר שם פסוק ב' קח לך עגל בן בקר לחמאת ואיל לעולה תמימים, אף בשנים וכו'.

ד"ה סוף היום עולה לה בתחלתה. וזה לשון הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פ"ו ה"ב כיצד כשתראה האשה דם תחלה או כשתראה בשעת וסתה והוא העת שקבעה לגדתה הרי זו נדה כל שבעת הימים, בין ראתה כל שבעה בין שלא ראתה אלא טיפה ראשונה בלבד, ראתה דם ביום השמיני הרי זה דם זיבה מפני שהוא בלא עת נדתה. ע"כ. וראה עוד שם שהסדר הוא כן:

ז' ימי נדה	י"א ימי זבה	ז' ימי נדה
אם ראתה בתוך ימים אלו יום אחד או שני ימים הרי זו זבה קטנה, ונקראת שומרת יום כנגד יום, ואם ראתה ג' ימים זה אחר זה היא נקראת זבה גדולה		

שומרת יום כנגד יום פירושה, שאם ראתה יום אחד בתוך ימי זיבתה צריכה לשמור יום המחרת ואם לא תראה בו טובלת לערב ומותרת לבעלה. ואם ראתה גם ביום ב' או שומרת יום ג' ואם לא תראה בו טובלת לערב ומותרת לבעלה, אבל אם ראתה גם ביום ג' הרי הוא זבה גדולה.

זבה קטנה סופרת יום א' וטובלת לערב ואינה מביאה קרבן, וזבה גדולה סופרת ז' ומביאה קרבן.

שם. וזו מדת צנות כומיס הוא. במסכת נדה ל"א ע"ב תנן בנות כותים נדות מעריסותן וכו' והן יושבות על כל דם ודם, ובגמ' שם ל"ג ע"א דבר אחר יום שפוסקת בו סופרתו למנין שבעה. ופרש"י שם כשהיא רואה ג' רלופים לאחר ז' ימי הנדה, והוא זזה, ופוסקת צאמצע היום, סופרת אותו קלת היום שעד הערב למנין שבעה נקיים, ואין ז' נקיים שלמים צעין לזזה.

ד"ה ה"ג שנים וכו'. שנים הקצוצים לכל דבר וכו' שנים הקצוצות לדבר וכן בע"ב קצצ השנים הקצוצים לך. לכאורה בסוף שנה קאי על מה שהזכיר בהענין כאן לגבי עגל, ובן בקר, ופר שכל אחד מהם "קצוב" להם מספר שנים, וכן בתחלת השנה קאי על ג' שנות ערלה שדן עליה כאן, וכדי שלא יצטרך למנותן כרובלא אומר "שנים הקצובות". ובודאי הכוונה גם על עוד דברים ש"קצוב" להם מספר שנים.

דף י' ע"ב

אינו דין שיום אחד עולה בתחלתה שיעלה יום אחד צסוף שנה ראשונה למחילת [קצב. ק'] שנים הקצוצים לך,

ואלא מאי כמאן חוקמה למחילת דלעיל, דאמר צוטע פחות משלשים לא ערלה לו שנה ר"א חוקמה שחולק על ר"מ בברייתא לגבי פר האמור בתורה וכו'

אבני חן למסכת ראש השנה

מתו אבות	תשרי	שוקב"ה	ניסן	שוקב"ה
		ישוב ומולא		ישוב ומולא
נולד יצחק	פסח	למועד	פסח	למועד
נפקדה שרה רחל וחנה	ר"ה	זריעה ופקידה	ר"ה	זריעה ופקידה
יצא יוסף מבית האסורים	ר"ה	עדות בהוסף שמו	ר"ה	עדות בהוסף שמו
בטלה עבודה במצרים	ר"ה	הסיותי מסבל שכמו	ר"ה	הסיותי מסבל שכמו
נגאלו	ניסן	כדאיתא	ניסן	כדאיתא
עתידין לחינואל	תשרי	חקנו בחדש שופר	ניסן	ליל שמורים

בראשון באחד לחדש,

ר"מ סבר מדאכתי יום אחד הוא דעייל בשנה וקא קרי לה שנה שמע מינה יום אחד בשנה חשוב שנה,

ואידך ר' אלעזר אי כתיב בשש מאות ואחת שנה כדקאמרת דקרי ליה שנה השתא דכתיב באחת ושש מאות שנה, שנה אשש מאות קאי, ומאי אחת אתחלתא דאחת קאמר [בלומר השנה נקראת עדיין שנת שש מאות, ויש להבין כאלו אמר כאשר התחילה ("באחת") השנה שלאחר שש מאות. שמו"ץ, ועדיין צ"ע],

ור"א דשלשים יום בשנה חשוב שנה מ"ט? דכתיב בראשון באחד לחדש מדאכתי יום אחד הוא דעייל בחדש וקא קרי ליה חודש דכתיב נאמד למדש [פ' ולא כתב באחד בלא מלת לחדש. רש"י] ש"מ יום אחד בחדש חשוב חודש,

ומדיום אחד בחדש חשוב חודש ל' יום בשנה חשובין שנה, וחדש למנוויין אחד מן המנויין שלו משום חדש, שהחדש נמנה בימים, דכתיב עד חדש ימים (במדבר יא) ושנה למנוייה משום שנה, והיא נמנית בחודשים, דכתיב (שמות יב) לחדשי השנה,

(מכלל דתרווייהו סבירא להו בניסן נברא העולם) רבי מאיר ורבי אלעזר [ושניהם ר' מנא] דאמי' יום אחד בשנה משום שנה ור' [אלעזר] דא' ל' יום. ש'], דהא תרווייהו מודו * שזו היטה תחלת שנה, ולי נראה דלא גרסינן ליה, דדלמא כר' אלעזר סבירא להו, והאי דראשון לאו ניסן אלא תשרי, ומפני שהוא ראשון לבריאת עולם ולמנין השנים קרי ליה ראשון, ובסדר עולם מניא כדאי דלרבי אלעזר האי דראשון תשרי הוא [וזה הלשון שם ר"א אומר בחדש השני ב' ל' לחדש זה מרחשוון שהוא שני לתשרי],

תניא רבי אליעזר אומר מקרא יליף (לה לקמן) [ליה לקמיה. רע"ז] בתשרי נברא העולם בתשרי נולדו אבות אברהם ויעקב [דיבור זה נדפס ברף הבא] בתשרי מתו אבות בפסח נולד יצחק בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה נא זכרונם לטובה (ונגזר עליהן) [ונגזרה להם. ק'] הריון [דיבור זה נדפס ברף הבא] בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין

*****

- ד"ה ויהי באחת ושש מאות שנה. לסוף עשמי עשר חדש שהתחיל מצול לירד, לדברי האומר בתשרי נברא העולם וכו'.
- (א) בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש י"ז חשון ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וגו'. בראשית ז' י"א
- (ב) ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה עד כ"ז? כסלו. שם י"ב
- (ג) ויגברו המים על הארץ חמשים ומאת יום חדש סיון. שם כ"ד
- (ד) ותנח התיבה בחדש השביעי בשבעה עשר יום לחדש על הרי אררט י"ז באב. שם ח' ד'
- (ה) והמים היו הלוך וחסור עד חדש העשירי חדש אב שהוא עשירי לירידת הגשמים בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים. שם ה'
- (ו) ויהי מקץ ארבעים יום וגו'. שם ו'. וישלח את חיונה וגו' לסוף ז' ימים. רש"י על התורה. שם ח'. ויחל עוד שבעת ימים אחרים וגו'. שם י'. ויחל עוד שבעת ימים אחרים וגו'. שם י"ב. הרי ביחד כ"א יום.
- (ז) ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ. שם י"ג
- (ח) ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ כ"ד חשון. שם י"ד

	לר"א	לר"י	
א'	חשון	אייר	13
	כסלו	סיון	30
	טבת	תמוז	29
	שבט	אב	30
	אדר	אלול	29

	ר"א		ר"י	
נברא העולם	תשרי	עין פרי	ניסן	עין עושה פרי
נולדו אבות	תשרי	בירח איתנים	ניסן	בחדש זיו

אבני חן למסכת ראש השנה

יולדת וצומחת],

	ניסן	תשרי	30
ב' ג'	אייר	מרחשון	29
ד'	סיון	כסלו	
	תמוז	טבת	
ה'	אב	שבט	
	אלול	אדר	
ו'	תשרי	ניסן	
ז'	חשוון	אייר	

ר' יהושע אומר מנין שבניסן נברא העולם שנאמר בראשית א ותוצא הארץ ולא כמיז ומדשא הארץ [פ'] ואז היה הפירוש שנאמר הכל ברגע אחד. ממ"נ, וראה באגדות המהרש"א [דשא עשב מזריע זרע ועין עושה פרי ולא עץ פרי גמור איזהו חדש שהארץ (מליאה) מוציאה. ב"ה] דשאים ואילן מוציא פירות הוי אומר זה ניסן [ק"ק לפ"ז האיד אבל אדרה"ר באותו יום מפרי הגן? ואפשר דאילני הגן לבו"ע הוציאו פירות תיכף. שפת אמת], ואותו הפרק זמן הוא לבהמה וחיה ועוף שמזדווגין זה אצל זה להזקק זה לזה [למנוי ואפילו בכלאים. רע"י, וצריך להבין מה כוונת הגירסא], ולכן היו לריסין [פ'] מדכתיב התם פרו ורבו. ראש משביר, וראה גם בשפתי חכמים],

וראיה היא שניסן נברא העולם שנאמר תהילים סה לבשו כרים הצאן וגו' [ראה לעיל ח' ע"א] זמן שיתרועעו [אף יסירו. רע"י] [שזלים] [השזלים. ק'] בניסן, אלמא ניסן זמן זיווג זהמה הוא, [ס"א] וגזי בריאת העולם כמיז דמיז לעיל מיניה מכין הרים נכחו. ז"ת, רע"י]

ואידך ר"א דסבר בתשרי נברא העולם נמי הא כתיב עין עושה פרי דמשמע דמיירי בניסן? ההוא לברכה לדורות הוא דכתיב נכסה לדורות [שיעשה. רע"י] פרי לדורות, ומיזה השמאל עץ פרי הווי,

ואידך ר' יהושע נמי הא כתיב עין פרי דמשמע דמיירי בתשרי? ההוא כדר' יהושע בן לוי דא"ר יהושע בן לוי כל מעשה בראשית בקומתן [פ'] בשלימות קומתן שכל גדלתן היתה להם בבריאתן, וגם יש להם שנברא כל אחד בקומה הרואיה והגונה לו. רמ"י] נבראו ראה ר"ה, והיינו עץ פרי ראוי היה לטעון פרי מיד לדעתן נבראו [ששאל להם. רע"י] אם מפנין להצרכות [אם לאו. רע"י] ואמרו הן [והוא על דרך דרש, ובערך. ערך צב] פ' בשלימות דעתן ובאותו דעת הראוי להן ולא כדעת תינוקות וזה נכון. רמ"י] לצביון * נבראו נטעם [כל] אחד ואחד, ודפוס כל אחד [והנכון דצביונם לשון יופי הוא, מלשון צבי היא לכל הארצות, לומר שנבראו כל אחד בשלימות יופי הראוי לו. רמ"י] שנא' בראשית ב ויכלו השמים והארץ וכל צבאם, אל תקרי צבאם אלא צביונם,

ר"א אומר מנין שבתשרי נולדו אבות [פ'] אברהם ויעקב, אבל יצחק מודו שבניסן נולד. פירוש הרמב"ם [שנא' מלכים א ח ויקהל' אל המלך שלמה כל איש ישראל בירח האיתנים בחג, ירח שנולדו בו איתני עולם, מאי משמע דהאי איתן לישנא דתקיפי הוא?

כדכתיב במדבר כד איתן מושבך, ואומר [מאי ואומר? י"ל וכו' דתקיפי במצוות ת"ש שמעו וכו'. מצור דבש] מיכה ו שמעו הרים את ריב ה', והאיתנים מוסדי ארץ * אלמא הם איתנים הם הרים, ואשכחן דנקלאו אצות הרים, שנאמר מדלג על ההרים [דלג. ק' רע"י] את הקץ צעזעל ההרים, ואומר שיר השירים ב קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות [הרי שהרים היינו אבות, וממילא שאיתנים היינו אבות]

ד"ה מכלל דתרווייהו כו'. ר' מאיר ור' אלעזר דהא תרווייהו מודו שזו היתה תמלת שנה. פ' שהפסוק בראשון באחד לחדש בבראשית ח' י"ג קאי אניסן, וזה היפך למה שכתב לעיל בר"ה ויהי באחת וכו' שמפרש הגמ' אליבא דמ"ד בתשרי נברא העולם ופסוק זה של בראשון באחד בחדש קאי אתשרי, ולכן מיד סותר דבריו וכתב ולי נראה דלא גרסינן לה.

דף י"א ע"א

בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, בניסן נגאלו בתשרי עתידין ליגאל*,

ר' יהושע אומר בניסן נברא העולם בניסן נולדו אבות בניסן מתו אבות בפסח נולד יצחק בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה בר"ה יצא יוסף מבית האסורין בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים שנה חדשים לפני גאולתם פסק השעבוד [מהם. רע"י] בניסן נגאלו בניסן עתידין ליגאל,

תניא ר"א אומר מנין שבתשרי נברא העולם שנאמר בראשית א ויאמר אלהים תדשא הארץ ומתלש צדשאי דשא עשב מזריע זרע עין פרי שנגמר פרי איזהו חדש שהארץ (מוציאה) [מליאה. ב"ה] דשאים ואילן מלא פירות הוי אומר זה תשרי, [התנא שסובר שבתשרי נברא העולם, שבזמן ההוא הפירות נגמרים כבר, דורש ועץ פרי דהיינו פירות נגמריין, והתנא שסובר שבניסן נברא העולם, שבזמן ההוא מתחילין הפירות להגין, דורש הפסוק ועץ עושה פרי שהאילן מתחיל לעשות פירות].

ואותו הפרק זמן רביעה היתה כלומר וראיה [לדכיו. רע"י] שנתשרי נברא העולם, שהי לגשמים היו לריסין, ומשרי זמן רביעה היא [ראה באגדות המהרש"א] וירדו גשמים וצימחו שנא' בראשית ב ואד יעלה מן הארץ,

[בתענית ו' ע"ב אמר רב אבהו מאי לשון רביעה? דבר שרובע את הקרקע פ' כמו שהוכר רובע את הנקבה ועי"ז הוא יולדת בן גשמים אלו רובעים את הקרקע ועי"ז

אבני חן למסכת ראש השנה

מדלג על ההרים בזכות אבות מקפץ על הגבעות בזכות אמהות,

תנא אותה שנה מעוברת היתה, סוף סוף כי מדלי מר יומי
טומאה טומאת נדה, דקיימא לן (בבא מציעא פז, א) שנה אמינו אומי היום
[שנתצרה. רע"י] פרסה נדה, לפיכך ויקח טמאה וחלצ וכן הנקב אצל לא [את.
רע"י] העונות שלשה (היא) [אומס. רע"י] בטומאה [שאברהם אבינו אצל חוליו
בטמאה היה. רע"י] בצרי להו?

אמר מר זוטרא אפילו למ"ד במסכת נדה (לג, ז) יולדת לתשעה
אינה יולדת למקוטעין [לחסידי], שאם פחתה יום אחד ממ' חדשים אין
הוולד מתקיים. ש' אלא למדשים שלימים של שלשים יום יולדת לשבעה
יולדת למקוטעין שנאמר שמואל א א ויהי לתקופות הימים
מיעוט תקופות שתיים ומיעוט ימים שנים [פי' מסוכות עד פסח הם
ו' חדשים, ושנת עיבור הרי ו' חדשים, ואף אם מדלית ימי טומאה נשאר ששה
חדשים ועוד],

בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה [יש להביא סמוכין לכך מלשון
הכתוב ש"א א' ד' ויהי היום ויזבח אלקנה וגו', וראה בס' שערי זהר שהבאתי
מכמה דוכתי ש"יהי היום" היינו ראש השנה. ניצוצי אור עיי"ש] מנלן?

א"ר אלעזר אתיא פקידה פקידה, אתיא זכירה זכירה, וקודם
מפרש זכירה זכירה כתיב ברחל בראשית ל ויזכור אלהים את רחל
וכתיב בחנה שמואל א א ויזכרה ה', ואתיא זכירה זכירה
מראש השנה דכתיב ויקרא כג שבתון זכרון תרועה,

פקידה פקידה כתיב בחנה שמואל א ב כי פקד ה' את חנה
וכתיב בשרה בראשית כא וה' פקד את שרה,

בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין מנלן? דכתיב תהלים
פ"א ד' תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו כי חק לישראל
הוא וגו'

*****

בתשרי עתידין ליגאל. בס' טורי אבן מפלפל בכאן בסוגיא
דעירובין [מ"ג דמשמע התם דבן דוד יכול לבא כל יום, וכאן משמע
שיש לזה זמן קבוע] ע"ש שהאר"י למעניתו בדברים שאינם נראים
דמילתא דפשיטא הוא דבאמת בן דוד לחוד וגאולה לחוד. שפת
אמת עיי"ש.

לצביון יש לפרש לצביון בהמה לצביונה וחיה לצביונה, גדולים
להיות גדולים קטנים להיות קטנים וכן כל מין ומין. אוצר הגאונים סי'
קמ"ד וכן הוא בערוך, ואשכחתי בפירושי הגאונים זק"ל שאמר הקב"ה
לכל בריה ממעשה בראשית היאך אתה רוצה שאבראך והוא אומר
כך וכך והוא בורא לצביונו ושואל להגאון כלום יש בו ממש קודם
שיברא שיהא לו צביון פי' רצון, ילמדנו אדוננו. אוצר הגאונים סי' י'
עיי"ש. ובספר שמן ששון מהמגן אברהם על א"ח ב' בראשית כתב ז"ל

ר' יהושע אומר מנין שבניסן נולדו אבות שנאמר מלכים א ו
ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל
מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו אייר הוא בירח
שנולדו בו זיותי עולם כשנמחדש אייר נולדו כצד צניסן, אי גמי זימנין
[דמקופת ניסן. רע"י] נמשך בתוך אייר של לבנה [ולכן קורא לאייר בשם ניסן.
שפתי חכמים],

[פי' שהיה קשה לרש"י והלא בפסוק כתיב הוא החדש השני למלך שלמה על
ישראל? לכן מפרש כשנמחדש אייר וכו'. וקשיא זו שבא רש"י לתרץ מקשה
בפירוש הרמב"ם ומסיים עלה והאי קשיא קשיא אצל רבינו יוסף הלוי ז"ל ולא
תשכח בה פירוקא דדייק].

והכתיב בירח האיתנים התם דתקיפי במצות שופר [ויהי"כ. ק',
רע"י], וסופה, [ולול. ק', רע"י], וערה, וניסון המים [וערה],

ואידך גמי הכתיב בחדש זיו? ההוא דאית ביה זיוא לאילני
[ולא משום שנולדו בו אבות. ש'] דאמר רב יהודה *האי מאן דנפק
ביומי ניסן וחזי אילני דמלבלבי אומר ברוך שלא חיסר
מעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות
להתנאות להנחם בהן בני אדם,

מ"ד בניסן נולדו בניסן מתו, מ"ד בתשרי נולדו בתשרי מתו
שנאמר דברים לא ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי
היום, שאין ת"ל היום ומה ת"ל היום*?

היום מלאו ימי ושנותי ללמוד שהקב"ה יושב וממלא
שנותיהם של צדיקים מיום ליום מחדש לחדש* שנאמר
שמות כג את מספר ימך אמלא [נראה דאין זה כללא אלא במקום
שאמרו חכמים. יוסף דעת בשם החזון איש ועיי"ש עוד],

בפסח נולד יצחק מנלן? דכתיב בראשית יח למועד אשוב
אלך ליום טוב הנה ראשון ולגשה בן, וכל מה שאמה יכול להרחיק יום הצעורה
מיום הלידה הרחיק, כדי למלא ימי עיבור הוולד צין שניהם, ואין אמה יכול
להרחיק אלא ממועד למועד, כשנאמר שנצטר צמועד זה [שחלה. רע"י] למועד
הנה [ומשמע ליה דמועד היינו יו"ט בדכתיב אלא מועדי ה' ואמר ליה ל"ט הבא
ראשון אשוב אלך ולשרה בן. רמ"א], אימת קאי, אילמא בפסח
וקאמר ליה למועד דהיינו לחג הבאה בעצרת, בחמישין יומין מי קא
ילדה?

אלא דקאי בעצרת, וקאמר ליה בתשרי, אכתי בחמישה ירחי
מי קא ילדה?

אלא דקאי בחג וקאמר [ליה. ד"ס] בניסן אכתי בשיתא ירחי
מי קא ילדה*?

אבני חן למסכת ראש השנה

דף י"א ע"ב

ושם פסוק ו' ערות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים וגו' נמיה *
דהסוף קרא (כתיב) דכי מק לישראל (כתיב) רש"ש פ' דמתי יצא יוסף על ארץ
מצרים בזמן של תקעו בחודש שופר,

בר"ה במלה עבודה מאבותינו במצרי', כתיב הכא שמות ו'
והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וכתוב התם תהלים
פ"א פסוק ו' הסירותי מסבל שכמו זיוסף כתיב, נמר עדות זיוסף,

בניסן נגאלו כדאיתא כמו שהוא מפורש בתורה, ראה לשון התוס' לעיל
ד' ע"א ד"ה ונדבך שאומר כדאיתא על פסוק. ע"פ ש"ח, בתשרי עתידין
ליגאל, אתיא שופר שופר כתיב הכא תהלים פ"א ד' תקעו
בחדש שופר וכתוב התם ישעיהו כו ביום ההוא יתקע בשופר
גדול,

ר' יהושע אומר בניסן נגאלו בניסן עתידין ליגאל מנלן אמר
קרא שמות יב ליל שמורים ליל המשוומר ובא מששת ימי
בראשית [תרתין משמע חרא נשתמר ליציאת מצרים וחדא לגאולה לעתיד
לבא],

ואידך [ראמי' בתשרי עתידין להיגאל] ולא בניסן, ונשאר שימור אחד פנוי [דרוש
לחד שימור. ש'] לילה המשוומר ובא לגאולה מן המזיקין [שאין רשאים
להזיק באותה לילה. ש'],

ואזכור למעמייהו רבי אליעזר ורבי יהושע,
לרבי אליעזר נמשך נכח העולם, [ומתשרי. ק'] מתחילין מניין שני הדורות, לפיכך
מזל על כרחך נמרחשון ירד בדכתיב בחודש השני, ושנים עשר חדש היה אורך
זמן המבול, וחדש השני נשבעה ועשרים שיצאה הארץ ממרחשון היה לשנה הצאה,
ונמשך שלפניו חרבו המים מעל הארץ, שנעשית הארץ כמין גריר, ולא יצאה לגמרי,
[וצו המלחמה] [והיו כן נחמלת. ק'] שנת שש מאות ואחת שנה, כדכתיב בראשית
ח' י"ג. ויהי צלחת ושש מאות שנה נצאשון נצאשון חרבו המים מעל הארץ,
ויסר נח את מכהם התבה וירא והנה חרבו פני הארמה, והוא משרי, והראיה
שמתחילין מניין שני הדורות מתשרי הוא [דמלל. ק'] קרי ליה צלחת ושש מאות
עד השמאל שמע מינה אין מניין [שני. ק'] הדורות מניסן, שאם מניסן מתחילין
למנות היה לו לכתוב ותנח המיזה צלחת ושש מאות שנה "נמשך השביעי" על הכי
לכרע, שכבר נמחדשה שנה מניסן,

וכדי שלא תקשה הא כתיב בבראשית ח' ד' ותנח התבה בחדש השביעי בשבעה
עשר יום לחדש לכן מפרש שהרי אותו חדש שביעי קיון היה, והוא שביעי להפסקת
גשמים,

[אין זה מרדקדק דתלא התניא בדלא תניא דמי הגיד לו בפשיטות דאותו חדש
סיון הוא, דהא לפום סברא דהשתא דמניסן מונין הדורות נימא דאותו חדש נמי
כסליו כדסבר ר' יהושע, וכן משמע גם מתחלת דבריו שכתב דמתשרי מתחילין
שני הדורות לפיכך המבול ע"כ בו' משמע דלא פסיקא ליה למנות המבול מתשרי
אלא מדמונין שנות העולם מתשרי ודר"ק. מהרש"א].

אבל ב"ר מביא שהקב"ה בראן בצביונו פי לרצונן שזה נתרצה להיות
שור וזה חמור וכן כולם, אך פן יאמרו שלא היה להם דעת כדן הקמן
שאין מעשיו כלום לכן בראם ברעתם ובקומתן. [פ' צבי מלשון רצון,
שהנבראים בחרו הטעם והרפוס שנבראו בהם. ע"פ הממ"נ], [ומש"כ לצביונו
נבראו, נ"ל בס"ד הכוונה שברא בכל אחד מהם כח המוליד כי בצומח וגם בדומם
יש כח המוליד כדי שיווליד דבר אחר ממנו, ואפשר להעמים זה בפירוש רש"י ז"ל.
בן יהוידע]

והאיתנים מוסדי ארץ יש לפרש ע"פ פרק קמא דאבות על
שלשה דברים העולם עומד על התורה, יעקב איש תם יושב אהלים,
אהלי שם ועבר, ועל העבודה, קרבנות, יצחק שנעקד ע"ג המזבח
לעולה, ועל גמ"ח, אברהם שפתחו פתוח לעוברים ושבים, דהיינו
מוסדי ארץ שהארץ עומדת בזכותם. מצור דבש

האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דמלבלבי וכו'
כתב באל" רבה א"ה ס' רכ"י בשם צדה לדרך שהוא הדין באדר, וג"ל
דכ"ש באייר.

ועיין מה שכתב הבית יוסף ביו"ד ריש ס' ר"א ד"ה ומו"ש רבינו שר"י גבי
מפצי ביומי תשרי מדלא אמר בחדש תשרי אלא "ביומי" תשרי
משמע הוא הדין אלול ע"ש, והוא הדין הכא,
וממורי וצ"ל קבלתי כל זמן שנמשך ימי חודש ניסן דתקופה לתוך
חודש אייר, כגון אם חל תקופת ניסן כ' ניסן אז יש זמן לברך עד כ'
אייר. חתם סופר,

ובריטב"א כתב פ' ברכה זו בשם ומלכות, אלא שהתלמוד קצר, ויומי
ניסן לאו דוקא אלא כל מקום ומקום לפי מה שהוא דמלבלב.

שאינ ת"ל היום ומה ת"ל היום. יש לדקדק אומרו שאין
ת"ל היום לשון יתר הוא זה? וג"ל בס"ד דאיכא מ"ד דס"ל דברה
תורה כלשון בני אדם ולא דרשינן מילות שנכתבו ליפוי לשון, וכאן
קשיא ליה דתיבת "היום" גם ליפוי לשון אין לה שחר, דגם בלשון בני
אדם אין ראוי למנקט הכי, וזה שאמר שאין ת"ל היום אפילו ביפוי
לשון וא"כ גם למ"ד דברה תורה כלשון בני אדם, קשה מה ת"ל היום
הכא. בן יהוידע

שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים וכו'.
ולכאורה א"כ קשה הא דאמרינן דמרע"ה נולד בו' באדר וכו' באדר
מת הלא היה נכנס יום א' בשנת קכ"א? ונראה למאי דאיתא שנפטר
בשבת במנחה א"כ י"ל דהסתלקותו היה תיכף בשעת יציאת
הכוכבים ונקבר בו' אדר ו"היום מלאו ימי" היה ו' באדר. שפת אמת

בשיתא ירחי מי קא ילדי. בעל מאירת עין בשם "יד נאמן"
מקשה הלא לידתה של שרה בהיותה בת תשעים היא בדרך נס,
ממילא גם ההריון היה יכול להיות בדרך נס? ומתרץ דאין לנו לחדש
מדעתנו שהיה גם ההריון בנס לששה חדשים כל שאינו מפורש או
מסורה בדינו, לכן מקשה בפשיטות דאין זה דרך עולם לילד בשיתא
ירחי. לקומו בתר לקומו

אבני חן למסכת ראש השנה

היום שצעה עשר במרחשון היה, יום שמול כימה עולה דיום,

ורש"י מתחיל לפרש לשון "עולה ביום" גלגל חמה עגול הוא, חזיו למעלה מן הקרקע וחזיו למטה מן הקרקע, ושנים עשר מולות קצועין בו,

זה סדרן טלה שור תאומים סרטן אריה צמולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים, וסימנין טש"ת סא"ב מע"ק גז"ד, ששה מהן שקועין למטה, וששה מהם למעלה, וכשהגלגל מגלגל זה עולה מזד זה, והראשון שצד האחר שוקע, וכן לעולם, ושמי שעות שוהה המול צעלימו, וכן שכנגדו צשיקועו, שיהו כולן משמשין צעשים וארבע שעות של יום, [פי' שבמשך כ"ד שעות של יום נמצא שכולן משמשין סביב כל העולם],

וצניסן לעולם (טלה מתחיל לעלות לאור הצקר אולי זה מיותר ? וכן ליתא בנוסח הגה"ה שבסוף המסכת), [צלילה ?] מע"ק גז"ד למעלה (צלילה ?) טש"ת סא"ב למטה, [ולאור?] הצקר מתחיל טלה לעלות ומאזנים לשקוע, לסוף שמי שעות טלה כולו עולה ומאזנים כולו שוקע, אחר שמי שעות מתחיל שור לעלות ועקרב לשקוע וכן כולן כל חדש ניסן,

[צא"ר. ק'] שור מתחיל לשמש דיום כל ימי אייר, וצמתי שעות הראשונות גומר עלייתו, שניות תאומים, [שלשיות. ק'] סרטן, [רבעיות] אריה, [חמשיות. ק'] צמולה, [ששיות. ק', פי' שהרי כל שתי שעות עולה מול אחר] מאזנים, וכן כולן, נמצא טלה עולה צמתי שעות אחרונות צלילה, וכל היום הוא שוקע ,

פי' דרך בשתי שעות שעולה נקרא עולה לפי רש"י ואחר כן אף שהוא למעלה קורא לה רש"י שוקע. וראה ראש משביר,

אבל ראיתי בספר שארית יעקב נדפס בוילנא שנת תרמ"ד שכתב וז"ל והגיה א"א המופלג מ' מאיר ז"ל שצ"ל וכלות היום והוא ב' שעות אחרונות מהיום מתחיל לשקוע, ובכלות היום כולו, נגמר שקיעת מול מלא כולו.

וכימה הוא זנב טלה, והמנזל דיום ירד, ודרך נקצ שמי כוכבים [שנטלס. ק'] מימה, שהוא מול שיש צו כוכבים הרבה [בברכות ג"ח ע"ב איתא מאי כימה? אמר שמואל במאה ככבי יש צין הכוכבים של כימה שהן כותה של כימה, ואולי בא רש"י לומר שאם לא היו בו כוכבים הרבה, והיה מסור שני כוכבים, היה בא חורבן לעולם ע"י שמוסר חלק גדול מהמול],

ומניין שהמנזל התחיל לירד דיום * שנאמר צעס היום הזה צא נח (צראשית ז) והוא מקטני אמנה היה, ולא נכנס למינה עד שירדו מים [ודחפוהו. רע"י] ליכנס, שנאמר מפני מי המנזל [מבאן ואילך נדפס לקמן י"ב ע"א] והולך לשנות סדר צראשית, והעלה (וזב) [מזל. ק'] כימה דיום, ונטל שני כוכבים ממנו [באן הוא סוה"ד, ומתחיל הדיבור "ומעיינות מתמעטין"]

הגהה זו נדפס בסוף המסכת:

הכי גרסינן הלכה זו צפרק ראשון (דף יא:) צראשונה עד שלא הגיה רבינו פי' שרש"י תיקן הגירסא וכן נספרי רומים וכן הצרימא בסדר עולם וכן עיקר פי' שכותב הגה"ה זו חולק על נוסח רש"י, צשנת שש מאות שנה וכו' צשצעה עשר יום למדש [דיום הזה נצקעו כל מעינות מהוס רבה וארצות השמים נפתחו] מה שבסגריים נוסף על גירסת הגמ' שלנו, אבל זה לא מְשַׁנָּה, ר"ל אומר אותו היום

[ולענ"ד אין בוונת רש"י להוכיח מזה דתשרי ר"ה, שלא בא רק לפרש מה דקאמר ואזרו לטעמייהו, ולזה קאמר כיון דבסדר עולם קאמר ר"א דחודש השביעי סיון היה, לכן אודא בזה לטעמיה, דרך ר"א יכול לומר כן כיון דס"ל דבתשרי נברא העולם ומנין השנים מתשרי, דאי לא הוה אויל לטעמיה והוה ס"ל בניסן מתחיל מנין השנים היה צריך לכתוב באחד ושש מאות שנה לחודש השביעי וכן לר' יהושע אי לא הוי ס"ל בניסן נברא העולם לא היה יכול לומר דחודש השביעי כסליו הוי ולכן קאמר ואזרו לטעמייהו. ערל"ג, וראה רש"י].

כמו ששינו בסדר עולם [ריש פ"ד, ומעתיקה רש"י לקמן דלר"א התחיל המבול במרחשון],

והיה [מלת "והיה" לא הבנתי, שהרי בסדר עולם מביא דברי ר"א משמו דברי ר"י משמו, כמו שהביא רש"י לקמן, וראה בש"ח שמפרש והיה פי' הסדר עולם סבר לה כשיטת ר' אליעזר, וצ"ע?] רבי אליעזר היא,

פי' וכן החשבון לשיטת ר"א שסיון הוא חודש השביעי ששאלתה מונה משצעה עשר במרחשון שהתחיל בו המבול מאה ומשעים יום, ארבעים לימי הגשמים, ומאה ומשעים שגברו על הארץ נמצאו כלים צלחצ צסיון פי' הרי שחודש השביעי הוא חודש סיון, [פי' ע"י שיום שירד המבול אינו מן המנין והחדשים אחד מלא ואחד חסר כמש"ב רש"י בחומש. ערל"ג],

ואזרו יום התחילו לתסור, שנאמר ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום והיו הלך וחסור עד חדש העשירי והוא אב, שהוא עשירי לירידת גשמים, וצאחד צאב נראו ראשי ההרים, נמצא צשני חדשים חסרו חמש עשרה אמה, שהיו ההרים מכוסים מים, שנאמר (צראשית ז) חמש עשרה אמה לַמָּדָה שחסרה אמה לארצעה ימים וכו' # [וצ"ע ובי יש סדר לזמן שהקרקע בולע מים, והלא מתחלה כשאניה רטובה בולעת יותר, וכל כמה שבולעת מתעכבת בליעתה?], והמיצה הימה משוקעת צמים אחת עשרה אמה ולא הימה צפה על ראש ההר אלא ארבע אמות גובה, לפיכך נחה צשצעה עשר צסיון [בדכתיב ותנה התיבה בחדש השביעי בשבעה עשר יום לאחר בראשית ח' ד'].
ולרבי יהושע דלמר צניסן נצרא העולם, וממנו מתחילין מנין שני הדורות ירד המנזל צא"ר, וצדיעו שנחה צו המיצה הוא כסליו, ולא מנה לך הכמוצ מדוש שנה לפי שאין השנה ממחדשת אלא צניסן,

לפי שאין השנה ממחדשת אלא צניסן,

יש פותרין * ואזרו לטעמייהו, מדאמר רבי אליעזר צחדש [השני היינו. ק'] מרחשון אית ליה צמשרי נצרא העולם פי' שר"א סובר שבתשרי נברא העולם לטעמיה שהמבול התחיל במרחשון, והוי מרחשון שני למדש שהתחילו צו שנת שש מאות, דאי לאו הכי למאי קרי ליה שני, אם לסדר חדשים הא אמרינן ניסן ראש השנה למדשים פי' הגם שהעולם נברא בתשרי מתחילין מנין החדשים מניסן, [ק"ק לפירוש זה דאכתי מאי קאמר דר"י אויל לטעמיה אימא דקרי ליה שני לסדר חדשים. ודו"ק. מהרש"א, וראה רש"י].

ולאו מילתא היא, דאי מדקרי ליה שני שמעינן דצמשרי נצרא העולם אם כן מאי פריך לקמיה צשלמא לרבי יהושע היינו דכתיב שני, אלא לרבי אליעזר מאי שני, הא מהכא יליף שני חדש השני לצריאת עולם,

הכי גרסינן בסדר עולם רבי יהושע צרישא והדר רבי אליעזר, רבי יהושע אומר אותו היום שצעה עשר צא"ר היה, יום שמול כימה שוקע דיום, רבי אליעזר אומר אותו

אבני חן למסכת ראש השנה

ראיתי כימה שוקע ביום פ' שאינו עולה ביום ומעניות מתמעטין (במחמה) [מחמת. רע"י] ימות החמה [כחוק ימות השנה. ק'], ופקדו הגשמים, ומתוך ששינו מעשיהן שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית ושינה סדר בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל שני כוכבים מכימה * והביא מבול לעולם ומתגברו המעיינות [ושטפוס. רע"י] [דיבור זה נרפס לקמן ע"א],

ר' אליעזר אומר אותו היום י"ז במרחשון היה יום שמזל כימה עולה ביום שמרחשון עולה עקרב נחלת היום ואחריו קשת, נמלא טלה עולה בסוף היום [דיבור זה נרפס לקמן] ומעיינות מתגברים

*****

בראש העמוד ד"ה הגה"ה הוא גליון התוספות ושייך לעמוד א'.

ונטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם. אינו מפרש איך בא מבול ע"י נטילת שני כוכבים אלו? ורש"י כתב שדרך נקצ שמי כוכבים שנטלו מכימה ירד המבול, משמע שהמים בא ממעל הכוכבים שיש שם אוצר מים וע"י שהסיר שני כוכבים ממקומם ירד המבול. והמהרש"א בברכות ג"ט ע"א ד"ה והביא מבול כתב וז"ל והיינו וארובות השמים נפתחו דמיעוט רוב שנים, ובפ"ק דר"ה קאמר לר"א דבמשון התחיל המבול דאית ביה טעמא שנמלן מכימה לפי ששינה עליהן מעשה בראשית דכימה מצונן ביותר והם נדונו ברותחין.

רש"י ד"ה הסירותי מסבל שכמו. ציוסף כתיב, צמר עדות צהיוסף. פ' שהגם שפסוק זה כתיב ביוסף, מ"מ דורש ג"ש ד"סבלות" מצרים דכתיב ב"שאל, מ"סבל" דכתיב ביוסף, דכמו שיוסף יצא מבית אסורים בר"ה גם ישראל במלה עבודה מהם בר"ה. וראה מהרש"א. אבל צריך ביאור מה רוצה רש"י בהמלים "צמר עדות צהיוסף" ובאמת ליתא בק', ובע"י, אבל כן הוא בדפוס ו' וגם במהרש"א. ואולי הוא הוספת איזה מעתיק.

ד"ה ואזדו לטעמייהו. יש פותרין ואזדו וכו'. כדי להבין הענין צריך להקדים א' שמה שאומר ר' אליעזר בתשרי נברא העולם וכן ר"י בניסן לא למדו את זה מפסוק אלא כך היה מקובל להם מרבתייהם. ב' לא נתברר בגמ' מה היה קבלתם מרבתייהם, אם זמן בריאת העולם, או זמן המבול, אבל יהיה איך שיהיה זה תלוי בזה. ג' הלשון ואזדו לטעמייהו בפשטות מפרשים אותה, שמה שחולקים כאן הוא על פי מחלקותם במקום אחר, אבל כאן מפרש רש"י להיפך שלפי מה שחולקים כאן מאיזה חודש מתחילין מניין השנים מובן מחלקותם לגבי זמני המבול. ובזה יש להבין דברי רש"י יש פותרין ואזדו לטעמייהו מדלמך ר"א נחודש השני היינו מרחשון אית ליה נחשתי נצדל העולם היינו שהם מפרשים ואזדו לטעמייהו כמו שהוא מפורש בכל מקום, ועיקר קבלת ר"א היה לגבי זמן המבול, והיו

י"ז במרחשון היה יום שמזל כימה שוקע ומעיות מתמעטין, ומתוך ששינו מעשיהם שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל שני כוכבים ממנה והביא מבול לעולם,

ר' יהושע אומר אותו יום שצעה עשר באייר היה יום שמזל כימה עולה ביום ומעיות מתגברין ומתוך ששינו את מעשיהן שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית ונטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם,

בשלמא לר' יהושע היינו דכתיב שני אלא לר"א מאי שני? שני לדין, בשלמא לר"א היינו דשינה אלא לר' יהושע מאי שינה? שינה כדרך חסדא,

והכי פירוש שנים עשר מזלות קצועין בגלגל ששה מהן למעלה מן הקרקע וששה למטה כשזה עולה מן הקרקע מזל אחד חצירו שכנגדו שוקע בקרקע,

בניסן מע"ק ג"ד למעלה בלילה, שט"ת סא"צ למטה, לאור הבורק מתחיל טלה לעלות מן הקרקע ומאזנים לשקוע, לסוף שעה ראשונה טלה כולו עולה ומאזנים כולו שוקע בארץ, שניה שור עולה ועקרב שוקע, שלשית תאומים עולה קשת שוקע וכן עושין כל ימי ניסן, י"ז מזלות מגלגלין את העולם פעמים צין ביום וצין בלילה, באייר שור עולה בשעה ראשונה של יום ועקרב שוקע שניה תאומים עולה קשת שוקע, שלשית סרטן עולה גדי שוקע, וכן מגלגלין עד תשלום כל המזלות וחוזרין חלילה פעמים צין היום והלילה, וכן עושין השנים עשר מזלות לשנים עשר חדשים, לסיון תאומים עולה מן הקרקע נחמיה היום, לתמוז סרטן, לאם אריה, לאלול נחמיה, לתשרי מאזנים, למרחשון עקרב, וכן כולם, כימה הוא שור,

ר"א אומר אותו היום שצעה עשר במרחשון היה יום שמזל כימה שוקע ביום כשימה שהוא שור עולה כזר התחילה חמה לנטות למערב וזהו שקיעתו של כימה, שלשעה שציעית של יום עולה שור מן הקרקע, שהרי שעה ראשונה של מרחשון עקרב עולה מן הקרקע, שניה עולה קשת, שלשית גדי, רביעית דלי, חמישית דגים, ששית טלה, שציעית שור, ושציעית חמה מתחלת לשקוע לזד מערב ומעיות מתמעטין מחמת הצניע והרחות, ר' יהושע אומר אותו היום שצעה עשר באייר היה יום שמזל כימה עולה מן הקרקע בשעה ראשונה של יום ומעיות מתגברין, שצאיתו זמן לא חמה ולא צינה להמעטין,

בשלמא לר' יהושע היינו דכתיב שני האי נחודש השני היינו אייר, שהרי מצינו ניסן נקרא ראשון ראשון הוא לכל נחודש השנה, אלא לר"א דלמך מרחשון היכן מצינו תשרי שנקרא ראשון? שני לדין, מצינו תשרי שנקרא ראשון לדין, מראשית השנה היינו תשרי בשמעתין לעיל, והוא ליה מרחשון שני, בשלמא לר' יהושע היינו דשינה, שלא היה זמנו של כימה לעלות מן הקרקע עד שעה שציעית ועלה מזל כימה נחמיה היום כדי לעשות צו ארצות ולשפוך עליהן המבול דרך הארצות למחר עליהן פורעניות, ועוד שינוי אחר שצפא שנות העולם מעיינות מתמעטין צום מומן ועכשיו נתרבו, אלא לר"א מאי שינה אין כאן שני לא צמול כימה ולא נחמיה נחמיה המעיינות? שינה כדרך חסדא.

דחניא [בסדר עולם רבה פרק ד'] דכתיב בבראשית ז' בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש [אף שאז לא היה ב"ד שיקדשו החודש, קידשוהו שמים ע"י חשבון, ולפי חשבון זה היה "שבעה עשר יום לחדש"] והשאלה הוא איזה חודש הוא חודש השני,

רבי יהושע אומר אותו היום י"ז באייר היה יום שמזל [מזל הוא מלשון "אול" פ' הלך בלשון ארמי, לפי שהמזלות מסובבים במסילותם.

אבני חן למסכת ראש השנה

ביום	עולה	שור	תאנים	סרנן	אריה	בתולה	מאנים
בלילה	עולה	עקרב	קשת	גדי	דלי	דנים	טלה

ד"ר א' לפי הגה"ה

חשון		1	2	3	4	5	6
ביום	עולה	עקרב	קשת	גרי	דלי	דגים	טלה
		7	8	9	10	11	12
		שור	תאומים	סרטן	אריה	בתולה	מאזניים

דף י"ב ע"א

ומתוך ששינו מעשיהם שינה לקמן פריך מאי שיהי הקב"ה עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום ונמל שני כוכבים והביא מבול לעולם,

בשלמא לר' יהושע היינו דכתיב שני שהרי אייר שני לחדשים אלא לר"א מאי שני? שני לדיון שגזירה גזירה עליה בתשרי שלפניו,

בשלאמא לרבי יהושע היינו דשינה דהעלה מזל כימה ביום, ועוד שינה למגזרות מעיינות **אלא לר"א מאי שינה** הלא הסדר במרחשון שעולה מזל כימה ביום?

בדרב חסדא דאמר רב חסדא ברותחין קלקלו [שכתב זרע ברותח הוא. ש'. ושם על הגליון מציין ליד רמה בסנהדרין ק"ח ע"ב שכתב וז"ל ברותחין קלקלו בשכתב זרע שהוא רותחת, שנאמר כי השחית כל בשר את דרכו] וברותחין נידונו ראה ר"ה, ברותחין קלקלו בעבירה, וברותחין נידונו כתיב הכא בראשית ה' י"שכו המים וכתוב התם אסתר ז' וחמת המלך שככה, וסמס חמה רותמת היא, כדכתיב ותממו צערה ג', ודחינו וישכו המים שהיו המים רותחין, וזה השנינו,

ת"ר חכמי ישראל מונין למבול כר"א מונין שנות נח [דכתיבי בקרא
בגן בשנת שש מאות שנה וגו' ועוד] וצריכת עולם ושנות הדורות כרבי אלעזר,
[שמונין ?] ממשרי מחלת השנים, ולא משום דצבירא לכו בחדשי נצרא העולם, אלא
דמשרי ראש השנה לשנים, וצניקן נצרא העולם דקדמי [פ'] קאי על מזה שמשיים
[ולתקופה כר"א] ולתקופה כר' יהושע [ומשהגיע משרי ראשון נקראת
השנה. ומתחיל חיבור חדש ולתקופה כר' יהושע. ק'], כשמונין תקופת החמה
והלגנה מונין מניסן, לומר שמונין נצראו, ובתחלת [ליל. ק'] רביעי ששמה חמה
צניקן [פי' שבבריאת העולם שהוא בניסן היה תלית המאורות ביום רביעי],
לפניק אין תקופת ניסן נופלת אלא בצרבע רביעי היום * לפי שלעולם יום ורביעי צין
תקופת שנה זו לתקופה שנגדה לשנה הבאה, וכן מולדות הלגנה * מונין מולד ניסן
דראשון לליל רביעי במשעה שעות ושש מאות וארבעים ושנים חלקים **חכמי**
אומות העולם * מונין אף למבול כלומר למנין שנות הדורות ממחילין

מרחשון שני לחודש שהתחילה בו שנת שש מאות דל"ז לאו הכי למאי קרי ליה שני אס לקדר המדעים הא אמרינן ניסן ר"ה לתדשים. פ' שהיה מקובל לר"א שהמבול התחילה במרחשון וכיון שהפסוק קורא לחודש מרחשון חודש השני, מזה למד ר"א שבתשרי נברא העולם.

שם. אבל צריך להבין מדוע מדברים היש פותרין רק על ר"א ולא על ר' יהושע? וראה מהרש"א שהקשה דלפ"ז קשה איך נאמר דר"י אוזיל לטעמיה אולי לר"י קורא לאייר שני לפי שהוא שני לסדר החדשים? ע"כ. ואולי הסתפק רש"י בקושיותו על היש פותרין אף שמקשה רק אליבא דר"א, כיון שמקשה עליהם מעצם דברי הגמ', ולא רצה להאריך בקושיות. וראה מש"כ הרש"ש.

ד~"ה ה"ג בסדר עולם. גלגל הסמטה לפי הבנתם בזמן ההוא היה הארץ עומדת על מקומה וכל הכוכבים והמזלות היו מסובבים סביב הארץ, ולכן קורא למערכת הכוכבים והמזלות "גלגל החמה" מפני שלפי חשבונם היו מסובבים יחד עם החמה, והנם שה"ב מזלות הם ציורים בשמים שנעשים ע"י סידור הכוכבים, מזלות שמדבר עליהם כאן שעולים ויורדים בכל יום, אין המדובר בדבר ממשי אלא ענין דמיוני לפי השגתינו.

שם. ומנין שהמבול התחיל לירד ביום וכו' בעצם היום הזה בא נח, והוא מקטני אמונה היה הוצרך לזה אעפ"י שכתוב ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום? י"ל משום דהו"א רביום ירדו גשמים בעלמא כדפרש"י על פסוק וירי הגשם, ולא התחיל המבול עד הלילה, לזה הביא ראייה מנח. ראש משביר

גירסת הדפוס	גירסת הגה"ה
(א) ר' יהושע אומר אותו היום י"ז באייר היה יום שמול כימה שוקע ביום ומעינות מתמעטין	(ב) ר' יהושע אומר אותו יום שבעה עשר באייר היה יום שמול כימה עולה ביום ומעינות מתגברין
(ב) ר' אלעזר אומר אותו היום י"ז במרחשון היה יום שמול כימה עולה ביום ומעינות מתגברים	(א) ר' אלעזר אומר אותו היום י"ז במרחשון היה יום שמול כימה שוקע ומעינות מתמעטין
ושמי שעות קוה המול צעלימו.	שוהה שעה אחת בעלייתו.
המזלות סובבים הארץ פעם אחת בכ"ד שעות	המזלות סובבים הארץ שני פעמים בכ"ד שעות.
כימה הוא זנב מלה.	כימה הוא שור.

ר"י לפי רש"י בדפוס

12	10	8	6	4	2		אייר

אבני חן למסכת ראש השנה

שם. וכן מולדות הלכנה מונין מולד ניסן ראשון של בריאת העולם ליל רביעי צמטע שעות ותרמ"ז חלקים פ" שאז היה מולד הלכנה הראשון ומשם מונין לכל חודש כ"ט ימים י"ב שעות ותשג"צ 793 חלקים. בק' הגירסא ליל רביעי ז"ט ו' ימים ט' שעות ותרמ"ז חלקים. ראה תוס' לעיל ח' ע"ב.

ד"ה אף למבול. שהרי משפט דור המבול שנים עשר חודש. פי' שלפי ר' יהושע התחיל המבול לירד ב"ז באייר, ובניסן לשנה הבאה חרבו המים, ובכ"ז באייר יבשה הארץ, ונמצא שמתחלת המבול עד שיבשה הארץ היה שנה ואחד עשר יום, שי"א יום הוא העודף של שנות החמה 365 על שנות הלכנה 354.

דף י"ב ע"ב

משתבא השמש [בירושלמי מוקי לה בנכרי. תוס'], אין תורמין ומעשרין מזה על זה לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש,

אם היתה שניה נכנסת לשלישית, שניה מה שנקט בשנה שניה של שמיטה **מעשר ראשון** לזו ומעשר שני צירופים שלישית ומה שנקט בשנה שלישית **מעשר ראשון ומעשר עני,**

מנה"מ דבשלישית אינו נוהג זה מעשר שני? אמר ריב"ל דברים כ"ו י"ב כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר שנה שאין [נוהג. רש"י] בה אלא מעשר אחד מן המעשרות שנהגו בשמי שנים שלפניה, הא כיצד? מעשר ראשון יתן כדרך שנתן עד הנה ומעשר עני יוסף במקום מעשר שני, כדכתיב (דברים כ"ו י"ב) סיום של אותה פסוק לגר ליטום ולאלמנה והוא מעשר עני ומעשר שני יבטל,

או אינו אלא אף מעשר ראשון נמי יבטל ושנת המעשר חד [מעשר. ק'] קאמר, הריא דמפרש ואזיל לזו לגר ליטום ולאלמנה והוא מעשר עני, שאף לוי ככלל עני, שאין לו חלק בזה? ת"ל במדבר יח כו וְאֶל־הַלְוִיִּם תִּדְבֹּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּיַתְּקָחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֲתָם בְּנַחֲלָתְכֶם וְהִרְבֵּיתֶם מִמֶּנּוּ תְרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר, הקישו הכתוב לנחלה, מה נחלה אין לה הפסק, אף מעשר ראשון אין לו הפסק,

תניא נמי הכי, כי תכלה לעשר וגו' שנה שאין בה אלא מעשר אחד, הא כיצד מעשר ראשון ומעשר עני ומעשר שני יבטל, יכול אף מעשר ראשון נמי יבטל? ת"ל דברים יד ובא הלוי למעשר ראשון כל זמן שבא תן לו דברי ר' יהודה [כתב. ק'] ולא ידעתי כוונתו [והא] [והא קרא. ק'] בשנה שלישית כמיז ויקרא י"ד כ"ח מקנה של שנים וגו' וכל הלוי וגו',

רבי אליעזר בן יעקב אומר אינו צריך הרי הוא אומר ואל

מניסן למנות, ומבול באייר ירד, על כרחך בלחמ ושם מאות בראשון שמרבו המים ניסן [היה. ק'], שהרי משפט דור המבול שנים עשר חודש* כר' יהושע.

שנינו במשנתינו ולירקות, **תנא לירקות** [למעשר ?] ירק לענין חדש וישן, שאין תורמין מירק הנלקט ערב ראש השנה על הנלקט אחר ראש השנה [דבור זה לכאורה הוא מיותר כאן שכבר הדפיסו זה לעיל ב' ע"א] ולמעשרות ולגדרים ולגדרים לקמן (י:): מפרש, לירקות מאי נינהו מעשר ירק היינו מעשרות?

תנא דרבנן השמיעך שיש ראש השנה קצוב לענין חדש וישן צמטע ירק דרבנן, והדר תנא מעשר דגן [דאורייתא. ק'] שאף לו יוס קצוב לחדש וישן שלו וקרתני דאורייתא, וליתני דאורייתא ברישא? אידי דחביבא ליה אקדמה,

ותנא דידן דתנא לירקות ולא תנא למעשרות? **תנא דרבנן** ואשמועינן דיוס קצוב לו וכל שכן [וכן ברש"י וכו'. ק'] דאורייתא, וליתני מעשר*? אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן,

וליתני ירק? תרי גווני ירק דתנן ירק הנאגד שדרכו [באגודות] [למוכרו באגודה. ק'] משיאגד הו גורט למעשר, ואסור לאכול ממנו עראי עד שיעשר ושאינו נאגד משימלא את הכלי,

ת"ר ליקט ירק ערב ראש השנה עד שלא תבא השמש אשמועינן דירק דמר לקיטת אזיל לענין מעשר, ואף על פי שגדל בשנה אחת, אם נלקט בשמי שנים הו חדש וישן, שאין תורמין מן החדש על הישן דכמיז (דברים יד) שנה שנה, וחזור וליקט ,

*****

חכמי אומות העולם מונין וכו'. לכאורה אין לו הבנה כיון שאומות העולם מונין שלא כדעת חכמי ישראל למה קוראין אותן חכמים? מי שהוא נגר דת תורתנו הקדושה שלמה המלך קראו כסיל ואויל? קדושת לוי כללות הנסים עיי"ש.

וליתני מעשר פי' כיון שחושב ירקות בפני עצמן על כרחך לא קאי מעשר אלא על מעשר דגן דאורייתא, וא"כ הוה ליה למימר מעשר לשון יחיד? וע"ז מתרץ שבמעשרות כלולים גם מעשר בהמה, דבמתני' חשיב לה לחוד, דבמתני' מייתי פלוגתא דתנאים לגבי מעשר בהמה אבל בבביתא סותם אליבא דר' אלעזר ור"ש כמיש"כ בתום כאן.

רש"י ד"ה ולתקופה כו"י. אין תקופת ניסן נופלת אלא צד [רבעין] היום. כ"ה בעירובין ג"ז ע"א, וז"ל רש"י שם וימות החמה שס"ה ימים ושש שעות. עכ"ל. ונמצא 364 היא 52 שבועות, ונשאר עודף של יום אחד ושש שעות.

אבני חן למסכת ראש השנה

בשביעית לפני ראש השנה אתה נזהג בו מנהג שביעית בשמינית ראה תוס' דהא דילפינן לעיל מ' ע"א מבחריש ובקציר תשובות לאסור קציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית, לא היינו למדין מכאן, שכאן משמע רק דאסירא בסחורה וחייבת בביעור,

אמר ליה ר' זירא לרב אסי מנלן שהפסוק מיירי שהביא שליש בשביעית,

*****

תנן התם התלתן משתצמח פ' תלתן "חולבא" בלשון ישמעאל fenugreek והוא מן הורעונים כמין עדשים והוא מר בתחלתו וכשזורין אותו במים נמתק. אוצר הגאונים ס' קמ"ז וכן הוא בערוך

התלתן משיצמח. משיהיה נגמר צצולו עד שאם היו זורעין אותו היה נומת, וסימן לידע ממי הגיע לשיעור זה נותן אותו לתוך המים וכל פרידה ששוקעת רובה צמים צידוע שאם יורענה תלמית, ודרכין לה מדכתיב (דברים י"ד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך, דבר שהוא מרע ומלמית. רע"ב מעשרות א' ג', וראה תוס' כאן דהשיעור משיצמח הוא הבאת שליש בתלתן, וראה ר"ה.

תוס' ד"ה משתצמח. כתבו התוס' בשם הירושלמי איך בודק, נוטל מלא קומצו ונותן לתוך הספל של מים אם שקע רובה חייבת וכו', וראה ב"גנוים ושו"ת חזון איש" דף מ', שנשאל אם מותר לזרוע קודם ר"ה של שביעית ולקצור אחר ר"ה למאכל בהמה, והשיב שאין חילוק בזה בין מאכל אדם למאכל בהמה יהיו הורעונים אסורים משום ספיחין, ורק אם כבר הביאו הגרעונים שליש [שאם לא הביאו עדיין שליש אפשר דהוי כוורע מין חציר, ואין כאן היתר קש, ובדוקים אם הביאו שליש באופן שהביאו התוס' כאן מהירושלמי] אז אם יסירו את השבולת במחובר, ואח"כ יקצרו אותה יהיה חקש מותר, שאין איסור ספיחין בקש, ואין חילוק בזה בין חיטים לברשינין,

הטעם		
ירק, מדרבנן	בתר לקיטה	ריה"ג שגדילין על מי שנה הבאה. רי"ע שגדילין על כל מים
אילן, מדרבנן	בתר חנטה	שע"י השרף שעולה באילן קודם חנטה הפירות נגמרין. רש"י
התלתן, מדרבנן	משתצמח, מתעשר אחר שנת צמיחתו	שזה הבאת שליש בתלתן. תוס'
התבואה והזיתים מדאורייתא	משיביאו שליש אחר שנה שהגיעו בו לשליש בישולם.	ועשת התבואה לשלש השנים

הלויים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם, הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק.

שנינו במשנתנו ולגדרים וכו', ת"ר המודר הנאה מחבירו לשנה מונה שנים עשר חודש מיום ליום, ואם אמר לשנה זו אפילו לא עמד אלא בעשרים ותשעה באלול כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה, [ואפי' ד"ס] למאן דאמר יום אחד בשנה אינו חשוב שנה לצעוריה נפשיה קביל עליה והא אצמער ליה,

ואימא ניסן? בנדרים הלך אחר לשון בני אדם [ברכתיו לבטא בשפתים ויקא ד' ד' חרשי הר"ן] שאין אדם נדר אלף (על. ק') (לשון) [צלשון ?] שהוא רגיל לדבר, ודקן צי אדם לקרות תשרי ראש השנה,

תנן התם התלתן* מין תלתן פיניגר"י (גרנרית היונית (חילבה) **משתצמח*** אחר שנת צמיחתו הוא מתעשר, ולא אחר שנת לקיטתו **התבואה** דגן ומירוש קריין תבואה, דכתיב (צמדבר יח) כתבואת גורן וכתבואת יקב והזיתים יזהר משיביאו שליש מתעשרין אחר שנה שהגיעו צו לשלש ציטולם, אם שניה אם שלשית, מאי משתצמח?

משתצמח לזרעים שהזרע נומת צמחו [דיבור זה לא נרפס במקומו] וראה תוס' משתצמח היינו שנגמר בישולם כל כך שאם תולשין אותן וזורעין אותן במקום אחר מצימח,

התבואה והזיתים משיביאו שליש, מנה"מ לתבואה ואזיתים קא, דמעשר דידעו דאורייתא, [מנלן ? אולי צ"ל בן שהרי אינו שואל מנא לן דמעשר דגן ותירוש הוא דאורייתא שהרי זה מפורש בפסוק] דצמר שלש אולי, דאילו ירק דאילו ציה רבנן צמר לקיטה, ואילן דאילו צמר מנטה מעשר דידעו מדרבנן, ולא מצטעל צמו מנלן, ולקמן (יד, א) מפרש צמו טעמייהו [ראה שם רש"י ד"ה יצא ירקות], ירק משום דגייז ליה כל שעתא והדר צמח, וגדל על מי גשמים של שנת לקיטתו אולי ציה צמר לקיטה, אילן גדל על מי שנה שחנט צה, שעל ידי שרף שצא צאילן לפני חנטה פירותיו חונטין (וצו) [וכן. ק'] נגמרין ששרף האילן עולה ונכנס בפרי תמיד, וממנו גדל?

אמר רב אסי א"ר יוחנן וממו [פ' לשון "ממו" ראה לעיל "ע"א] **בה משמיה דרבי יוסי הגלילי** **אמר קרא** דברים לא מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות, שנת השמטה מאי עבדיתה לקרות חג הסוכות שצפון שבע שנים בחג הסוכות שמינית היא שנת השמטה הרי כבר יאלה [שמיעה. ק'] מראש השנה, וכבר [נמסרה. ק'] שמינית?

אלא לומר לך והכי קאמר קרא יש לך דבר שהוא של שמינית והוא אסור כשצמית ואינו זו תבואה שהצמח שלש כל תבואה שהביאה שליש [כלומר שזרעה נכרי, מוצור דבש] ולקמן פריך ממאי דצטעל שלש קאמר

אבני חן למסכת ראש השנה

שלשה על שלשה שיערו חכמים ששיעור הזה לאו לשינה מממא מדרם, שלשה על שלשה חסר נימא אחת אינו מממא מדרם,

הדר א"ר ירמיה לאו מילתא היא דאמרי שהקשמי לומר וקיס להו רבנן זין שלש לפחות משלש, דודאי קיס להו דבעו מיניה חברייא מרב כהנא עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבוהו, אם תאמר דעייל [אולי הוא מלשון עליה שעולה למעלה, שגדלה] ביד נכרי שנתגשל עד שלא צלו לארץ, ויקרא כג קצירכם אמר רחמנא ראשית קצירכם, ומשראוי לקצור היא קרויה קציר, ולא קציר נכרי [ואינו ראשי להיות ראוי לקציר ביד נכרי] ראה תוס',

[לכאורה ממועט גם קציר הפקר, ולפ"ז קשה מניין הביאו העומר בשביעית שהכל הפקר? וצ"ל שאינו ממועט רק קציר נכרי. ראה טורי אבן]

ושואל רב כהנא ממאי דאקריבו דלמא לא אקריבו? לא ס"ד דכתיב יהושע ה ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח הוא יום הקרבנות העומר, ממחרת יום [טו]. ק"ו הראשון של פסח, ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול, אלא מפני דאקריבו עומר והדר אכלי, מהיכן הקריבו ראה תוס'?

אמר להן רב כהנא לחבריא כל שלא הביא שלישי ביד נכרי שלקחו התבואה מיד הנכרי בעוד שלא הביאה שלישי,

ודלמא עייל שמא הביאה התבואה שלישי ולא קים להו מסקנא דמילתיה דרבי ירמיה הוה, ואי סלקא דעתך לא קים להו דלמא עייל ביד נכרי ולא הוה קים להו? אלא קים להו צריך לפרש שהחכמים שהיו שם כשבאו לארץ ידעו שלא הביאה התבואה שלישי ביד נכרי דאל"כ לא היה כשר לעומר הכא נמי גבי מצוה הנקצרת כגון קים להו שהצוה שלש לפני ראש השנה,

[עד כאן תירוצו של ר' ירמיה, ומקשה הגמ' ודלמא וכו']

[ראה מה שהקשה הגרע"א בגליון הש"ס. ועיקר קושיתו הוא שאין להביא ראיה מוזמן כניסתן לארץ שאז ראו התבואה, ללמוד מזה שיכולין חכמים לעשות שיעור שיחיה ההלכה כן בכל מקום ובכל זמן].

ודלמא לא עייל כלל צדקו עד שמצאו מתצוה עד שלא התחילה לישל כלל, וממנו הביאו אבל היבא דעייל ריבעא שהוא פחות משליש בין שליש לפחות משליש לא קים להו [ובאמת לא קים להו לרבנן]?

לא סלקא דעתך דכתיב יהושע ד והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש ואי ס"ד דלא עייל כלל בחמשה יומי מי קא מליא [אלא ודאי כבר ביטלו עד קרוב לשליש, ויש ראיה מהעומר דקים להו],

אלא מאי [חזרו להוכיח שאין משם ראיה] דעייל רבעא או דנקא [ששית בישול] אכתי בחמשה יומי מי קא מליא, אלא מאי אית לך למימור [על ברחק אתה צריך לתרין] דניאל יא ארץ צבי כתיב בה מה צבי קל צבגלי מכל החיות אף ארץ ישראל קלה לנשל פירותיה מכל הארצות, הכי מפרש [לה] [לקרא. ק"ו] כמסכת כתובות צדק צדק (קצ"ב) ה"ג ארץ

האורז והדוחן	בתר השרשה, ושמואל אשכח תנא דסבר דאזלינן אחר גמר פרי. רשיי י"ג ע"ב	מתוך שעשוין פרכין פרכין
אתרוג	ר"ג בתר לקיטה ר"א בתר חנטה	טעם ר"ג דגדילין על כל מים.

דף י"ג ע"א

ודלמא לא עייל כלל ואפילו לא התחילו להמנשל בשביעית וקאמר רחמנא תשמט ותזיל מנזות שביעית ליתמשן אסורה עד חג הסוכות מלמרוש ולקצור?

לא סלקא דעתך [דלמשתעי. ק"ו] קרא אלא כשהצילו שלש, דמוכח קרא אחרניא דכתיב שמות כ"ג ט"ז וחג האסיף בצאת השנה, מאי אסיף מאי חג האסיף אילימא חג [דההוא שם סוכות] [דהו שם חג הסוכות. ק"ו], ומשום דכא הבא בזמן אסיפה למה לי דכתב צמד קרא מרי זימני, הכתיב באספך הא כמיז צההוא קרא גופיה וחג האספך בצאת השנה צאספך את מעשיך [ע"ז צריך לציין שהוא בסנהדרין י"ג ע"ב, והציון בשורה שלאחר זה על "מאי אסיף קציר" הוא טעות שזה לא נמצא בסנהדרין],

אלא מאי אסיף, קציר והכי קאמר וחג אשר הוא צאספך את מעשיך מן השדה, אסיף אשר אתה קוצר צו אינו משנה הנכנסת אלא משנה היוצאת, ולמדך כאן שקציר החג הולך אחר שנה שעברה [אבל מכל מקום פשטיה דקרא חג הבא בזמן אסיפה. תוס'], וקים להו לרבנן שאמרו התצוה אחר שלש דכל תבואה שנקצרה שנקצרת בחג בידוע שהביאה שלישי לפני ראש השנה, וקא קרי לה בצאת השנה שהיא משנה היוצאת, אלמא תצוה אחר שלש [מ"מ בהאי קרא לחודיה לא סגי אי לאו במועד שנת השממיה בחג הסוכות. תוס', פ' שהיינו מפרשים הפסוק בפשוטו],

א"ל ר' ירמיה* לר' זירא, וקים להו לרבנן בין שליש לפחות משליש צממיה וכי בקיזין הן צמיז גדול התצוה לדעת שאין התצוה ראויה לקצור כגון אלא אם כן הצוה שלש שנה שעברה?

א"ל לאו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהלכתא לפקפק שיעור חכמים כל מדות חכמים כן הוא* [מזומזמות? אולי צ"ל כן ל' רבים], בארבעים סאה הוא טובל בארבעים סאה חסר קורטוב מדה קטנה מאד, אחד משמונה בשמינית צלוג* ראה תוס' אינו יכול למבול בהן [שכן שיערו חכמים שאין אדם טובל בפחות מזה. ק"ו],

כביצה אולגיס מממא טומאת אוכלין וקיס להו לרבנן שאין צית הצליעה מחזיק* לא פחות ולא יותר מביצת מרגולת, וכמיז צטוממא אוכלין [ויקרא יא] מכל האוכל אשר יאכל אוכל הנאכל צבת אחת כביצה חסר שומשום אינו מממא טומאת אוכלין,

אבני חן למסכת ראש השנה

אפשר לתת שום שיעור ידוע לשום דבר. רימב"א עיי"ש. ובשפת אמת תמה ע"ז.

רש"י ד"ה אלא מאי אסיף קציר. אסיף אשר אמה קוצר זו וכו' פי' כיון שמלת אסיף הוא מיותר, שהרי כתיב "באספך", אנו מפרשים אסיף קציר, שהרי האסיפה הוא מה שקצרו כל הקיץ, ולכן מיותר המלה אנו דורשין שכל מה שקצר אף מה שקצר בסוכות דין שנה שעברה עליה, שהרי אין סברה לחלק על הזמן שאוסף, שיהיה צריך לרבות.

שם. אחד מח' צשמינית צלוג. השיעורים הם כך:

סאה = 6 קב

קב = 4 לוג

לוג = 6 ביצים

רביעת הלוג = ביצה ומחצה

שמינית בלוג = שלשה רבעי ביצה

קרטוב = לפי רש"י כאן הוא שמינית של שמינית הלוג. והוא חלק 3/32 של ביצה. שהוא חלק 1/64 של לוג.

סאה = 1536 קרטוב. 24*64.

ד"ה כביצה אוכלים. שאין ציט הצליעה מחזיק לא פחות ולא יותר וכו' פי' אין הכוונה שאינה מחזיקת פחות מכביצה שהרי ודאי יש בכלל מאתים מנה! אלא הפירוש של "מחזיק" הוא capacity באנגלית והוא השיעור המדויק שצריך למלאות את בית הבליעה, והוא כשיעור ביצה, שבפחות מזה אין בית הבליעה מלאה, וביותר מזה אין ריוח בבית הבליעה שתכנס.

תוס' ד"ה אלא מאי אסיף כו' וד"ה וקרי ליה דבור אחד הן ור"ל ששני תרוצי הגמרא חד הוא, ואתי הכל שפיר. קרבן ראשית

דף י"ג ע"ב

אל תקרי לשלש אלא לשליש (שעשמה) [עשימה. ק', וכו' צמח]. כשהיא צליש ציטולה [נרפס לעיל ברף הקודם] ראה תוס',

והא מיבעי ליה לגופיה תשובה על מה נאכל צנה השניעית? כתיב קרא אחרינא ויקרא כה וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית,

תנן התם האורז rice והדוחן millet דומן מילי"ו והפרגין poppy seeds (הוא מין קטניות שמתמלא זרע כחרדל וכשמנענו קורא קיש קיש ויוצא הזרע והוא מתוק ועושין ממנו שמן ונקרא בלשון לע"ז מא"ק ובלשון ערבי כשכש. מאיר, שממנו מפקים אופים. שמו"ץ] והשומשומין מיני קטניות הן שהשרישו לפני ר"ה מתעשרין לשעבר צמחשנות שנה שעברה, אם שניה מעשר שני ואם שלשית מעשר עני ומותרין בשביעית אם השרישו ערב שביעית לפני ראש השנה, ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין

צבי כתיב בה [פי' כמו שאם אומרים שהתבואה גדלה רביע או שתות כשנכנסו צ"ל שנממרה בחמשה ימים משום שארץ ישראל הוא ארץ צבי וגדלה ע"י גם, כן נוכל לומר גם שהתבואה לא גדלה כלל, וגדלה בחמשה ימים ע"י גם] ראה תוס',

[ואין ראייה מכאן דקים להו. ואולי י"ל שהגם שר' ירמיה היה רוצה להביא ראייה דקים להו לרבנן לא רצה הגמ' לקבל דבריו, שכל שאלתו ד"וקים להו לרבנן" לא היה מחזור להם].

מתקיף לה רבי חנינא לר' זירא ומי מצית אמרת דהאי אסיף קציר הוא (דקאמרת) [מי מצית אמרת. ד"ס] דהאי אסיף ימירא, למידרשיה לשון קציר הוא והכתיב צעלמא דברים מזו באספך מגרנך ומיקבך ואמר מר בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר שלמדך הכתוב לעשות סכך של סוכה צפסולת גורן ויקב כגון קשין וזמורות, דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ,

והאי מה האסיף נמי דקאמרת ימירא הוא, משום דכתיב [גצ'י. ק'] צאספך את מעשיך לאו ימירא הוא, אלא זהו שם המג על שם שהסוכה מסוככת צפסולת גורן ויקב, והוא ליה כמאן דכתב וסג הסוכות צלמא השנה צאספך [אלא. ק'] מעשיך צומן שהאדם אוסף אל הצית תבואה שצדקות?

[פי' מדכתיב "מגרנך ו"מ"קבך במ"ם, והול"ל לגרנך ולקבך בלמ"ד שהרדך לאסוף בזמן זה מן הישדה אל הגורן ואל היקב. ע"פ המנחת יתורה משם מהר"ץ מוולאזין]

א"ר זירא הא מילתא הואי בידן היינו סבורין שנלמוד מכאן שהתבואה אחר שלש ואתא רבי חנינא שדא ביה נרגא לומר דהאי אסיף שפיר משמע צלישנא דקרא, ולאו ימירא הוא,

[פי' הא מילתא הוה בידן בלא שום קושיא, ואתא ר' ירמיה ושדא בה פרכא דלא בעא למסמך עלה [דלא ידע לשנויי לה. המו"ל]. רימב"א].

אלא מנלן שהתבואה משהביאה שליש?

כדתניא רבי יונתן בן יוסף אומר ויקרא כה ועשת את התבואה לשלש השנים

*****

א"ל ר' ירמיהו לר' זירא וקים להו לרבנן וכו' ראה ב"ב כ"ג ע"ב ועל דא אפקוהו לר' ירמיה מבי מדרשא. כיון דאמור רבנן שאינה מדדה יותר מחמישים לא הוה ליה למיבעי תו מידי דמזלול בשיעורי דרבנן, דכל שיעורי חכמים כך הוא. רימב"א. פי' כיון שהרבה לשאול שאלות כאלו חששו לחובא ח"ו. מו"ה ר' גדליה ליפשיץ זצ"ל. (יש יותר מחמשה עשר פעמים בש"ס הלשון בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא). וראה מהר"ץ חיות כאן. וביפה עינים פי' מבר מהלכתא היינו שיוציאו אותו מביהמ"ד.

כל מדות חכמים כן הוא וכו' שאי אפשר לדקדק בשיעורם על השיעור הצריך ממש לא פחות ולא יותר ואם באנו לדקדק כן אי

אבני חן למסכת ראש השנה

בו שזרעוהו באחרונה, על הנזרע בראשונה, ולא מן הראשון על האחרון לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש,

ביצד* הוא עושה טורח* [הוא. ק'] לתת זה בעצמו וזה בעצמו, צובר גורנו לתוכו יכלול אותו יפה לאחר שנתן מן הראשון בזית וז' # [צריך להבין כיוון שידוע איזה ראשון ואיזו שני למה מערבם, וכי איזה טורח יש לעשר שני פעמים?], ומן השני בזית וז', יחזור ויצברנו [באמצע. ק'] הגורן, שיהא כולו כאחד ונמצא תורם ומעשר מן החדש שבו על החדש שבו ומן הישן שבו על הישן שבו?

א"ל ר"ש שזורי קאמרת [לכן אין עצה בקטניות לצבור גורנו, שרק ר"ש שזורי סבר כן, אבל רבנן סברי אין בילה], **ר"ש שזורי סבר יש בילה יש** לסמוך על הצילה, לומר שיש משניסן בתוך המעשר לפי החשבון ורבנן סברי אין בילה אין סומכין על כך, שיש לומר לא נכלל יפה, ורובו של מעשר מן החדש או רובו מן הישן,

א"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל הלכה כרבי יוסי בן כיפר **שאמר משום ר"ש שזורי** שצובר גורנו לתוכו, וס"ד שהטעם הוא דיש בילה, אבל באמת הטעם שפול המצרי מתעשר בתר גמר פרי,

מתקיף לה רבי זירא ומי אמר שמואל הכי והאמר שמואל לכל אומר לשון "לכל" שרצה למעט אח"כ יין ושמן **אין בילה חוץ מין** **ושמן** המערכ יין חדש עם הישן, או שמן חדש עם הישן תורם ומעשר ממנו, ויש במעשר [משניסן. ק'] כפי החשבון, שדבר לא נכלל יפה, אבל יש אין סומכין בו על הצילה [לענין מעשר איירי, והוא הדין מים לענין הזאה. תוס']?

ומתרג' דר' זירא שהקשה דשמואל דאמר הלכה כר"ש שזורי, ארשמואל דאמר אין בילה **אשתמיטתיה** [גשמת ממנו, שבה. שמו"ץ] לרבי זירא הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי,

ומו אמרין [פ' רש"י מפרש מה שאומר הגמ' בסוף הענין] ואי אשמועינן הכל הולך אחר גמר פרי הוה אמינא אפילו תצוה ויחסי נמי [פ' ובאמת הוא בתר שלישי]. קא משמע לן הלכה כרבי שמעון שזורי, צמאי דפליגי, דתצוה ויחסי לא פליגי ולא אזלינן בהו אחר גמר פרי, אבל צמאי קטניות [פ' באורו ודוחן ופול המצרי] פליגי, דרבי שמעון אזיל בתר השרשה ורבנן לא אזלי,

למדנו [דמלשון הברייתא מקצתו השריש לפני וכו' משמע דשניהם סברי דאזלינן בתר השרשה] דאשכח שמואל תנא דלא אזיל בתר השרשה בקטניות אלא אחר גמר פרי [ראה בריטב"א שכתב על פירושו של רש"י אין פרש"י גבון בזה כלל]. ועליה סמך לפלוגי עליה דרבי שמעון שזורי, ועליה דהא מתניתין דתנינן לעיל האורז והדומן והפרגין והשומשמן שהשרישו כו', ואני לא ידעתי מאן הוא ההוא תנא,

אשתמיטתיה הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי אשתמיטתיה לרבי זירא הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי ואף הקטניות לא הלכו בהן אחר השרשה, וכי אמר שמואל הלכה כרבי שמעון שזורי לא מטעמיה דאמר, דאלו רבי שמעון שזורי טעמיה משום צילה, וטעמא דשמואל משום דכוליה חדש הוא, שגדל וגמר אחר ראש השנה,

לשנה הבאה בשנת לקיטתן אם משאר שני שבות היא שאינה שציעית [בא לתרג' לשון הגמ' שאמר "אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה", שקשה אם היא שביעית איזה מעשר יש? לכן מפרש רש"י שהם שני ענינים ולא קאי על שנה אחת],

אמר רבה אמור רבנן אילן בתר חגמה לקמן (טו, ז) תנא לה בפירקין אילן שחנטו פירותיו קודם חמשה עשר בשבט שהוא ראש השנה לאילנות מתעשר לשנה שעברה **תבואה וזיתים בתר שלישי**, ורק בתר לקיטה כדאמרן לעיל (יב, א) ליקט ירק ערב ראש השנה כו', הני קטניות כמאן שוינהו רבנן שכלו בהן אחר השרשה?

הדר אמר רבה מתוך שעשוין פרכין לשון זה נופל בקטניות, כדאמרין במסכת צילה (יב, ז) מוללין מלילות [שממערך ושוחק חטין רבות בין האגודל והאצבעות להפיר קליפתן, ובקטניות כשעושה כן זה נקרא] ומפרכין קטניות ביום טוב **פרכין** מתוך שגורנן עשוי מעט מעט שאין נלקטין כאחד, אלא היום לוקטין ומפרכין מעט ולמחר מעט, ונמצאו חדש וישן מעורבין יחד, הנפרכין לפני ראש השנה עם הנפרכין לאחר ראש השנה, אם הולכין בהן אחר לקיטה כשאר ירק כשיהא מפרש מעשרותיו הוה ליה מעשר מן החדש על הישן ומן הישן על החדש [ראה תוס'],

ולכן **אזלי רבנן בתר השרשה** אזלי בהו חמר השרשה שצננה אחת משרשת כל השדה [פ' שאינה נחלקת לשני שנים כמו אם היינו הולכים בתר לקיטה, כיון שכל השדה משרשת בזמן קצר], שהרי צננה אחת וזרעין אותן, **ומעשר פירות האילן וקטניות ורק מדרבנן הן**, ויכולת ציד החכמים לקבוע זמן לפי דעתם לכל אחד ואחד,

א"ל אבבי כיון שכל ירקות מתעשרין בתר לקיטה למה נשנה בקטניות, הלא יכול לעשרם באחת ע"י **ויצבור גורנו לתוכו** [ראה תוס'] ומה צרך אם ישן וחדש מעורבין, יצבור את כל הגורן לתוכו, כלומר באמצעיתו, שיהא הכל נכלל יחד יפה, ונמצא כשימרוס ויעשר יהא מן החדש במעשר לפי מה שיש חדש בגורן, ומן הישן לפי מה שיש יין ונמצא **תורם מן החדש שבו על החדש שבו**, **שבו מן הישן שבו על הישן שבו**,

[והקשו בתוס' ד"ה ויצבור נהי דמועיל צבירת גורן לענין חדש וישן [פ' כשהחדש והישן מתעשרין באותה מעשר] אבל איך מועיל צבירת גורן בשניה הנכנסת לשלישית וכדומה שלזה מעשר שני ולזה מעשר עני [הגם שמהני למעשר ראשון]? ותירצו שיכול לחקן שיפריש מעשר אחד [היינו מעשר שני] ויחלל על מעות ויאכל המעות בירושלים והמעשר יחלק לעניים],

מי לא תניא דסמכין אצילה, לומר יפה נכלל, ונמצא תורם מן החדש לפי מה שיש חדש ומן הישן לפי מה שיש יין **רבי יוסי בן כיפר אמר משום ר"ש שזורי** [סיפא דההיא דהאורז והדוחן היא ומוסיף אדרבנן שאף בפול המצרי הולכין בתר השרשה. תוס'] **פול המצרי** מין קטנית, פאזול", ודרכן לזרען לירק ולזרע, והזרע לירק [מעשר. ק'] אחר לקיטה, והזרע לאכול את זרעו תורת קטניות עליה, ומתעשר אחר השרשה, זה **שזרעו לזרע** דאזלינן בתר השרשה, **מקצתו השריש** והשריש מקצתו לפני ר"ה ומוקצתו השריש לאחר ר"ה*, **אין תורמין ומעשרין מזה על זה** שמכירין

אבני חן למסכת ראש השנה

בדמפרש] אשמעינן דהאי דקאמר הלכה כרבי שמעון לאו משום דסבר יש צילה, אלא משום דכוליה חדש, אצל צילה לית ליה, דאי אית ליה צילה אמאי אשמעינן הכל הולך אחר גמר פרי בילה אין בילה למה לי? הא קמ"ל דליין ושמן יש בילה,

תניא רבי יוסי הגלילי אומר דברים מזו באספק מגרנך [ולא כל גרנך ואפי' לא נגמר כולו כיון שהביא שליש. וראה ירושלמי שביעית פ"ב הל' ה'], [הגם שפסוק זה הוא לגבי סוכות, מ"מ מילים אלו מיותרים שהרי אנו יודעים זמנו של חג הסוכות] ומיקבך באספק מגרנך ומיקבך מכאן סמכו חכמים לקצוץ זמן מעשר ירק דדכריהס אחר לקיטה, לאסמכתא בעלמא [שכל ?] אסיף שלך יהא כתרומת גורן ויקב, שהלכה כהן תורה אחר שנה שהצילה שליש, הרי שהלכה כהן אחר שנה שגדלו במימיה, שהצאת שליש שלהן היא גדילתן, שמאזתה שעה [ראוין. ק, וראה רש"י] ליקצר דמוק מזה גורן ויקב מיוחדין [ראה תוס' דעיקר קרא לאו להכי היא] שגדילין על "מי שנה שעברה" ומתעשרין לשנה שעברה, אף כל שגדילין על מי שנה שעברה מתעשרין לשנה שעברה לכך הלכו צאילן שמעשרותיו מדרבנן אחר מנטה, שכל גדילת [פירות. ק'] על ידי [שהעלאת] שרק [שהעלה. ק'] האילן לפני מנטה הוא, יצאו ירקות שגדילין על מי שנה הבאה והיינו שנת לקיטתן, שהרי גוזזין אותה והיא חוזרת וגדילה ומתעשרין לשנה הבאה,

ר"ע אומר באספק מגרנך ומיקבך מה גורן ויקב מיוחדין שגדילין על "רוב מים" הם מי גשמים, שרוב זרעים גדלים על ידם ומתעשרין לשנה שעברה אף כל שגדילין על רוב מים מתעשרין לשנה שעברה יצאו ירקות שגדילין על כל מים אף על שאזין, שזולין ומשקין אותן תמיד, כענין שנאמר (דברים יא) והשקית דגלך כגן הירק [אלמא. ק'] סתם גן הירק דכרו כהשקאה ומתעשרין לשנה הבאה,

מאי בינייהו? א"ר אבהו בצלים הסריסין זיפוליי (בצל, בצלצול) צלעו, שאין נעשין גדולין כשאר צללים [פ'] בצלים שנחתך ראשם כמו הסריסין ולא יעשו זרע, וירושלמי מזהו בצלים הסריסין אלן בצליא כופראין דלא עבדין זרע, פ' אחר שביעין זרעם קודם שהוקשו כדי להתגדל ראש(י)ם. ערוך, וראה תוס'] ופול המצרי שזרעו לירק דאי זרעו לזרע קטנית הוא, ולא הלכו צו אלא אחר השרשה איכא בינייהו, דתנן בצלים הסריסין ופול המצרי כגון שמונע מהן ולא השקו מים שלשים יום לפני ר"ה ולקטן אחר ראש השנה, וכי הא ממיתין דתנן במסכת שביעית (פרק שני משנה ט') [אולי היה גירסת רש"י בגמ' רק בצלים הסריסין ופול המצרי איכא בינייהו ותו לא ולכן מפרש על איזה משנה קאין צללים הסריסין כו',

[לשון רש"י לקמן דרכן של צללים הסריסין ופול המצרי למנוע מהן מים שאזין פרק אחד לפני לקיטתן כדי להקשות] רבי יוסי הגלילי אית ליה הא ממיתין, דכיון דמונע [מהם. ק'] מים שלשים יום לפני ראש השנה נמלאו גדילין על מי שנה שעברה, ולרבי עקיבא הרי גדילין על כל מים ומתעשרין להבא,

פסירוס רומיים [רבינו חננאל נקרא "איש רומי", וגם אביו רבי חושאל, וכן בביצה כ"ד ע"ב ברש"י בסוף העמוד אדם גדול ויושב בישבה מרומא ושמו ר' קלונימוס, ואינה ברור למי הכוונה] פרש אפיכא רבי עקיבא אית ליה הא ממיתין שמנע מהן

*****

מקצתו השריש לפני ר"ה ומקצתו השריש לאחר ר"ה והגם דאמרינן שהמטעם שהולכין בקטניות בתר השרשה ולא בתר לקיטה כשאר ירק הוא כמ"ש רש"י בד"ה מתוך שעשוין פרכין פרכין "שבשנה אחת משרשת כל השרה"? הכא מיירי שלא זרעם ביחד כמ"ש רש"י לקמן ד"ה אין תורמין מזה.

כיצד הוא עושה צריך להבין הרי שם בפול המצרי הבעה"ב בא לשאול וגו' ונתנים לו עצה, אבל המטעם שתקנו חכמים לעשר בתר השרשה הוא כיון שעשוין פרכין פרכין חיישינן שיבא לידי תקלה, ואיך שואל שלא נגזור בקטניות מפני שיכול לצבור גורנו, הלא אין האיש שואל, רק אנו חוששין? וראה גם מה שהקשו בתוס'.

רש"י ד"ה כיצד הוא עושה. צ"ע איך התירו לו לערב חדש וישן מפני שהוא תורה לו? וראה בתוספתא שביעית פ"ב בפירוש מנחת ביכורים שפי' דאי אפשר להפריד מה שנשרש לפני ר"ה ומה שנשרש לאחר ר"ה. עכ"ל. אבל לפי מה שכתב רש"י לקמן בד"ה צובר גורנו משמע שהם נפרדים? וצ"ע. וראה הענין גם בירושלמי שביעית פ"ב הל' ה'

דף י"ד ע"א

וצריכא הני תלת דשמואל הלכה כרבי שמעון שזורי, ולכל אין צילה, והכל הולך אחר גמר פרי דאי אשמעינן הלכה כר"ש שזורי צובר גורנו לחובו ה"א משום דקסבר יש בילה קמ"ל לכל אין בילה,

ואי אשמעינן לכל אין בילה, ה"א כרבנן ס"ל ואין תורמין ממנו, ואין לו תקנה לחדש וישן שנמערבו אלא אם כן תורמין עליו ממקום אחר לפי משנן, מחדש על החדש, ומישן על הישן קמ"ל הלכה כר"ש שזורי,

ואי אשמעינן הני תרתי הלכה כר"ש שזורי, ולכל אין בילה ה"א קשיא דשמואל אדשמואל הכא אמר שמואל הלכה כרבי שמעון דיש צילה, והכא אמר אין צילה קמ"ל הכל הולך אחר גמר פרי למימרה דכוליה חדש הוא שהכל נגמר בשנה אחת, והלכה כרבי שמעון, ולא מטעמיה,

ואי אשמעינן הכל הולך אחר גמר פרי הוה אמינא אפילו תבואה וזיתים נמי, קמ"ל הלכה כרבי שמעון שזורי במאי דפליג במי קטנית אמר שמואל דמעדין הנשרשין לפני ראש השנה נגשרשין לאחר ראש השנה, ויהי עטמא למלחיה משום דהולכין כהן אחר גמר פרי, אצל תבואה וזיתים אחר שליש,

ולשמועין הני תרתי * הלכה כר"ש שזורי, והכל הולך אחר גמר פרי ומדאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי [שלא היה צריך לומר כן שמונה שאמר הלכה כר"ש כבר שמענו שהכל הולך אחר גמר פרי, כיון שסבר אין בילה,

אבני חן למסכת ראש השנה

מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה.

שנינו במשנתנו באחד בשבט ר"ה לאילן ואין מורמין מפירות אילן שחנטו פירותיו קודם לכן על פירות האילן שחנטו לאחר מכן, מ"ט אמר רבי אלעזר אמר ר' אושעיא הואיל ויצאו רוב גשמי שנה שצבר עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה * ועלה השרף בצילנות, ונמלאו הפירות מונטין מעמה ועדיין רוב תקופה מבחוץ עדיין רוב התקופה לבוא, מאי קאמר ועדיין רוב תקופה מנמוך, כל שכן דכיון דרוב תקופה מנמוך עדיין לא הגיע זמן החנטה, ולא היה להם לקבוע ראש השנה עד אדר ה"ק אע"פ שרוב תקופה מבחוץ הואיל ויצאו רוב גשמי שנה, [שמה שאמר "הואיל" ויצאו רוב גשמי שנה] ועדיין רוב תקופה מבחוץ פירושה "אע"פ" שערדיין רוב תקופה מבחוץ, שכן יש אע"פ שפירושה הואיל, וכן הואיל שפירושה אע"פ. ראה עוללות להרב ראובן מרגליות ז"ל ע' 27].

ת"ר מעשה בר"ע שליטת אתרוג פירות אילן אחריו # [פי' שלא תפרש שליטת אתרוג אחד, שאז אולי אינו חייב לעשר, לכן מפרש שליטת כל האילן] באחד בשבט ונהג בו שני עישורין מעשר שני בשנה שניה, ומעשר עני בשנה שלישית, שהימה שניה נכנסת לשלישית,

*****

דאי אשמועינן	חזה אמינא
(א) הלבנה כר"ש שזירי	משום דקסבר יש בילה קמ"ל ב)
(ב) לכל אין בילה	כרבנן סבירא ליה קמ"ל א) (ה)
(ג) הכל הולך אחר גמור פרי	אפילו תבואה וזיתים נמי קמ"ל א) במאי דפליג (ד)
(א ו ב)	קשיא דשמואל אדשמואל קמ"ל (ג)
(א ו ג)	קמ"ל ב) דליין ושמן יש בילה.
(ב ו ג)	ראה (ד ו ה)

ד"ה ולשמעינן הני תרתי. דאי אית ליה צילה אמאי אשמעינן דהכל הולך אחר גמור פרי וראה במ"א הקשה הלא ודאי צריך לאשמעינן היכא דלא כלל דהכל הולך אחר גמור פרי וראה גם בממו"נ ? ואולי י"ל שידעו ששלישה הלכות אלו של שמואל יש להם שייכות זה לזה, שכיון שסובר אין בילה, וגם סובר הכל הולך אחר גמור פרי, אנו מפרשים שמה שסובר כרש"ש הוא לא מטעמיה אלא משום דסבר הכל הולך אחר גמור פרי, אבל אי סבר יש בילה, הטעם שסובר כרש"ש הוא משום דיש בילה, והכל הולך אחר גמור פרי לא שייך בענין זה, וזה שאומר רש"י "אמאי אשמעינן דהכל הולך אחר גמור פרי" יחד עם שני הלכות האחרות, אבל השתא דסבר אין בילה הוא מיותר שהרי זה יש ללמוד משני ההלכות האחרות. ובזה יש

מיס שלשים יום לפני ראש השנה מתעשר לשעבר, ומפרש טעמיה דר"ע בחלמוד ירושלמי שביעית פ"ב מ"מ, אמר רבי מנא מכיון שמנע מהן מיס שלשים יום לפני ראש השנה נעשו כבעל עב"ל הירושלמי, כלומר זמן מיוצן למעשר צראש השנה [דסח] לא נסתפקו מכל מיס, שהן מיס שאובין, זה שלשים יום כי אם ממי גשמים [ויאלו ?] מתורת ירקות הגדלין על כל מיס ונכנסו צמורת שדה הצעל ומסתפק צמי גשמים, ומתעשרין לשעבר [ע"כ מפרש אך מיתוקם מתני' אליבא דר"ע, והגם שלא פירש רש"י כלום מה סבר ר' יוסי הגלילי? י"ל שהוא סובר שאף שמונע מהם מיס שאובין עדיין אין לחלק בין בצלים הסריסין ופול המצרי ושאר ירקות והכל בכלל ירקות שמתעשרין בתר לקיטה].

כמאן אתיא הא מתניתין שאם מנע מיס וכו' מתעשרת לשנה שעברה,

לשון ראשון ברש"י	לשון שני ברש"י	
אית ליה הא מתניתין דכיון דמנע [מהס. ק'] מיס שלשים יום לפני ראש השנה נמלאו גדלין על מי שנה שעברה,	אית ליה הא מתניתין, שהרי לרוב הם גדלין על מיס של שנה זו.	ר' יוסי הגלילי מה גורן ויקב מיוחדין שגדלין על מי שנה שעברה
אית ליה הא מתניתין ש הרי גדלין על כל מיס גם על מיס שאובין ומתעשרין להבא,	אית ליה הא מתניתין, שמנע מהן מיס שלשים יום לפני ראש השנה מתעשר לשעבר, וכו' [ויאלו ?] מתורת ירקות הגדלין על כל מיס ונכנסו צמורת שדה הצעל ומסתפק צמי גשמים, ומתעשרין לשעבר	ר' עקיבא מה גורן ויקב מיוחדין שגדלין על רוב מיס

וראה תוס' ד"ה פול המצרי שפירש כפירוש הרומיים ברש"י, וז"ל הר"ח לר"ע דאמר כל הפירות הגדלין על רוב מיס מתעשרין לשעבר הני נמי מתעשרין לשעבר, לריה"ג דאמר הגדלין על מי שנה שעברה הללו כירקות דמי [פ' ואף שמונע מהם מיס], דתנן בצלים הסריסין וכו' דאז מתני' בר"ע. [וזה כלשון שני של רש"י ולכן כתבתי שאולי כוונת רש"י בפירוש רומיים על ר"ח],

דרכן של צללים הסריסין ופול המצרי למנוע מהן מיס שאובין פרק אחד לפני לקיטתן כדי להקשות [מה שכותב כאן גובל לומר גם אליבא דריה"ג בפירוש ראשון]. לפיכך חילקום חכמים משאר ירקות, אצל שאר ירקות שאין דרכן בכך, אפילו מנע מהן לא יאלו מדיון ירק, וצטלה דעמו, צללים הסריסין מסתפקין [לשנה. ק'] צהשקאה אחת לשלשים יום ויותר, לפיכך אם השקן צמוך שלשים יום לפני ראש השנה נמלאת השקאה זאת מועלת להם צביעית, לפיכך אסורין צביעית, ולענין מעשר נמי הוו להו כגדלין על מי שנה הצאה, שעדיין לחלומית השקאה קיימת, אצל ירק שדרכו ליגוז צריך להשקומו תמיד, ואפילו מנע ממנו שלשים יום לפני ראש השנה צטלה דעמו אצל כל אדם [כבר אמר בן לעיל "לא יאלו מדיון ירק וצטלה דעמו" צריך להבין מדוע חוזר וכותבו שנית], ולא נמנו צהן חכמים חילוק לפי שאין דרכן בכך, ומלמא דלא שכיחא היא,

אבני חן למסכת ראש השנה

בשדרה [של אדם מת] שלא תטמא צאהל [ששדרה שלימה מטמאה באהל], צית שמאי אומרים שמי חוליות, וצית הלל אומרים חוליה אחת, וכן לטרפה [בהמה שחסר חוליא אחת בשדרתה אם היא טריפה ע"י], נמצאו דברי צית שמאי מקילין בטרפה ואומר עד שמסר שמי חוליות, וצית הלל מתמירין זה שהיא טריפה גם בחוליא אחת ומקילין לענין טומאה שהיא חסרון, לומר שכיון שמסרה חוליה אחת אינה מטמאה, והאומר צו קולי צית שמאי וקולי צית הלל רשע, שהרי דבריו סותרין זה את זה כדי להקל [פ'] נקרא רשע מפני שרוצה להקל על עצמו ואינו משים לב שסומך על שני קולות הסותרים זה את זה, והאומר בחומרי שניהם כסיל במשך הולך הוא, שאינו יודע להבחין על מי למנוח, אבל בשתי מחלוקות שהקילו אלו צו ואלו צו אין כאן לא משום רשע ולא משום סכלות, דקצירא ליה צהא כצית שמאי וצהא כצית הלל ובמקולי ב"ה רשע,

מחומרי ב"ש ומחומרי ב"ה עליו הכתוב אומר קהלה ב והכסיל בחשך הולך, אלא אי כב"ש בקוליהו ובחומריהו אי לענין טומאה לא חשיב לה חסרון בחוליא אחת, לענין טריפה נמי לאו חסרון הוא אי כב"ה בקוליהו ובחומריהו דאמר חסרון הוא לימשה חסרון הכא והכא, והך דרבי עקיבא נמי סתם אהדדי, דקא חשיב ליה שניה וקא חשיב ליה שלשית?

ר"ע גמריה אסתפק ליה [וכולה. ק'] כצית הלל צהא למענד ולא ידע אי ב"ה באחד בשבט אמרו אי בט"ו בשבט אמרו,

ר' יוסי בר יהודה אומר לא מנהג ב"ש וב"ה נהג בה אלא מנהג רבן גמליאל ור' אליעזר נהג בה שני עשורין שנהג זה לאו משום ספק כצית שמאי ספק כצית הלל, אלא משום ספק הלכה כרבן גמליאל דאמר אתרוג אחר לקטטה כירק, משום דדרכו ליגדל על כל מים והרי נלקט בשלישית, או שמא כרבי אליעזר דאמר אחר חנטה הלכו צו כשאר אילנות, והרי חנט בשניה, ולקמיה פריך אס כן פשיטא ליה דכבר נכנסה שלישית כצית שמאי [פ'] במה שאומר דאי אוליגן בתר לקיטתא הוי א' שבט שנה שלישית אנו רואין דפשיטא ליה כב"ש],

דתנן אתרוג שוה לאילן לין אחר חנטה לענין ערלה ורצעי ושציעית בג' דרכים ולירק בדרך אחד שוה לאילן בג' דרכים לערלה ולרבעי ולשביעית ולירק בדרך אחד שבשעת לקיטתו עישורו שאם חנטה בשניה ונלקטה בשלישית מתעשר כדת שנה שלישית כירק, לפי שאף הוא דרכו ליגדל על כל מים, הכי מפרש לה בשמעתא קמיימא דקדושין דברי ר"ג,

ר' אליעזר אומר אתרוג שוה לאילן לכל דבר,

להבין הלשון "אשתמיטתיה" שנשמט הלכה אחת מהג' הלכות שאמר שמואל דשייכי אהדדי. וכל זה בדרך אפשר.

שם. וראה בא"ז בספר אסיפת זקנים וז"ל דהו"ל לשמואל לאשמעינן הני תרי מימרי בבת אחת אהך מתני' דר"ש שזירי, וא"כ על כרחך נפרש טעמא דהלכה כר"ש שזירי משום דהכל הולך אחר גמר פירי, וא"כ שפיר מוכח דאין בילה, דאל"כ ל"ל לשמואל למימר אהך דינא דמתני' דר"ש שזירי מחמת הולך אחר גמר פירי דהא מיירי בצובר גרונו, אלא ע"כ דאין בילה. ע"כ. וזה דומה קצת למה שפירשתי. וראה עוד שם בספר דרך המלך, ובתפארת בחורים.

ד"ה הואיל ויצאו רוב גשמי שנה. שהוא זמן רציעה בתענית ו' ע"ב אמר רב אבהו מאי לשון רביעיה? דבר שרובע את הקרקע פ' כמו שהוזכר רובע את הנקבה ועי"ז הוא יולדת בן גשמים אלו רובעים את הקרקע ועי"ז יולדת וצומחת.

דף י"ד ע"ב

אחד כדברי ב"ש שאמרו נחמדה שנה וכבר [נכנסה. ק'] שלשית משמשיה ואחד כדברי ב"ה האומרים לא נחמדה שנה עד חמשה עשר צו,

ר' יוסי בר יהודה אומר לא מנהג ב"ש וב"ה נהג בה אלא מנהג רבן גמליאל ור' אליעזר נהג בה שני עשורין שנהג זה לאו משום ספק כצית שמאי ספק כצית הלל, אלא משום ספק הלכה כרבן גמליאל דאמר אתרוג אחר לקטטה כירק, משום דדרכו ליגדל על כל מים והרי נלקט בשלישית, או שמא כרבי אליעזר דאמר אחר חנטה הלכו צו כשאר אילנות, והרי חנט בשניה, ולקמיה פריך אס כן פשיטא ליה דכבר נכנסה שלישית כצית שמאי [פ'] במה שאומר דאי אוליגן בתר לקיטתא הוי א' שבט שנה שלישית אנו רואין דפשיטא ליה כב"ש],

דתנן אתרוג שוה לאילן לין אחר חנטה לענין ערלה ורצעי ושציעית בג' דרכים ולירק בדרך אחד שוה לאילן בג' דרכים לערלה ולרבעי ולשביעית ולירק בדרך אחד שבשעת לקיטתו עישורו שאם חנטה בשניה ונלקטה בשלישית מתעשר כדת שנה שלישית כירק, לפי שאף הוא דרכו ליגדל על כל מים, הכי מפרש לה בשמעתא קמיימא דקדושין דברי ר"ג,

א"ר חנינא ואיתימא ר' חנינא הכא באתרוג שחננו פירותיו קודם ט"ו דאיך שבט עסקינן דאשתקד, שהאתרוג דר צאילנו שמים ושלש שנים, וצט"ו צענט דאשתקד נכנסה שנה שלישית [פ'] שחננו קודם לט"ו שבט בשנה שעברה ואו בט"ו בשבט נכנסה שלישית, ועכשיו בא' בשבט ליקטתה שעדיין הוא בשנה שלישית], ועדיין לא יצאת [שלישית. ק'], ואולי אין צריך למחקר, נמצאת שמנטה בשניה ונלקטה בשלישית וברין הוא אפילו קודם לכן דאם לקטה קודם לכן או צענט נמי הוה נהג זה שני עשורין, משום מנהג רבן גמליאל ורבי אליעזר ומעשה שהיה צראשון כך היה צענט היה,

רבינא אמר כרוך ותני [ביבין שמועה לר' שלמה אלגזי בכלל מ"א כתב שכרוך ותני כאן פירושה כמו חסורי מחסרא] כפול את דברי ר' יוסי ושנה צה שמי מחלוקות [וזה מן הלשונות שבתלמוד שפירושו מתחלק, דבעלמא לא אמרינן הכי הויא דבעי לאוסופי לישנא על מחניתא, אלא בתרי בבי דעבדינן מיניהו חדא בבא. רט"ו] לא אחד בשבט היה שאין [צו. ק'] מידוע שנה אלא ט"ו

אבני חן למסכת ראש השנה

בשבת או ט"ו בשבת הם ר"ה לאילנות, מ"מ אתרוג כיון שאינו שוה לשאר אילנות בשביל שגדילה על כל מים, לכן שואל מתי יהיה ר"ה שלו ר"ה שלו אימתי? א"ל שבט # [וצריך להבין על איזה יום בחדש שבט כיון א' או ט"ו, ומדוע לא פירש] שבט דחדשים של לננה או שבט דתקופה [דמקופת. ק'] חמה, לסקוף שלשים של תקופת טבת נכנס שבט של חמה [אמתני' נמי דקתני דבאחד בשבת קא בעי אע"ג דשאלו באתרוג. תוס' עיי"ש]? [אמתני' נמי מצי למיבעי 'פ' על שאר הראשי חרשים] אלא אגב דבעא מיניה אתרוג [שלא ידע אם היא שונה משאר אילנות] בעי ליה נמי שבט דחדשים או דתקופה. תוס' הרא"ש]

א"ל דחדשים [אע"ג שבישול הפירות הולך אחר החמה שנאמר ממנו גרש ירחים וגם ישראלים ומנן ללכנה. תוס'],

בעא מיניה רבא מרב נחמן ואמרי לה ר' יוחנן מרבי ינאי היתה שנה מעוברת מהו אימתי ראש השנה, שבט הסמוך לטבת, או אדר הראשון שהוא במקום שבט? א"ל הלך אחר רוב שנים מי ששמו שבט,

[ושמועה זו של ששית הנכנסת לשביעית מבולבלת ביד מפרשים וכו'. מאירי עיי"ש]

אמר רבה אתרוג בת ששית שחנטה בששית שנכנסה לשביעית פטורה מן המעשר בתר לקיטתה, לקיטתה מפרש טעמא דכולה מילתא ופטורה מן הביעור בתר חנטה, ובת שביעית שנכנסה לשמינית פטורה במעשר וחיבת בביעור דאזל בה בתר חנטה שהיתה בשביעית,

א"ל אביי בשלמא סיפא דקא חמרת בת שביעית שנכנסה לשמינית פטורה מן המעשר אלמא נהגה זה קדושת שביעית, ומיחייב לאפקורה, והפקרה פטורה מהמעשר, דמשמע דאזל זה בתר חנטה לענין הפקר שביעית, ולענין ביעור נמי כדקאמרת חייבין בביעור,

כל הך סיפא אף על גב דסתרא לה לרישא [דקאמרה. ק'] בת ששית שנכנסה לשביעית פטורה מן המעשר דהפקר הוא משום שביעית, אלמא בתר לקיטת אולת זה לענין שביעית, דאי לאו דשביעית נהגה זה, לא הוה מפקרה [ממעשר. ק']. דהפקרה דשביעית פטר לה ממעשר, כדמיא במילתא ואכלו אציוני עמך ויתרם תאכל חית השדה, מה חיה אוכלת ופטורה מן המעשר אף אדם פטור, הא לא הוה קשיא לי, דאמינא ספקי מספקא לך אי אזלינן באתרוג בתר חנטה לענין שביעית, או בתר לקיטת כמו במעשר, ואולת לחומרא ראה תוס', דשביעית דאורייתא היא וספיקא דאורייתא לחומרא,

אלא רישא דסיימת זה פטורה מן הביעור דקולא הוא אמאי דאמרינן זיל בתר חנטה שחנטה בששית, [אשמעת. ק'] לן זה דלא מספקא לך, ומסקנא דרישא [היינו סיפא דרישא דקתני ופטורה מן הביעור] וכולה סיפא חד טעמא הוא, דפשיטא לך דבתר חנטה אזלינן א' הכי דלא מספקא, ולא נהגא שביעית באתרוג בת ששית תיחייב במעשר דלאו הפקר הוא?

א"ל יד הכל מושמשים בה נהי דלא מחייב לאפקורה דלא נהגא זה שביעית, מיהו כל שדות ופרדסות הפקר הן בשביעית, ואין אתרוג זה נשמר זה

בשבט היה [דלדברי. ק'] הכל נמחשה שנה ולא מנהג בית שמאי ובית הלל נהג בה אלא מנהג רבן גמליאל ור' אליעזר נהג בה,

אמר רבה בר רב הונא השתא דאמר רבן גמליאל אתרוג אחר לקיטתו עישורו כירק ראש השנה שלו תשרי דין ירק, ולענין מעשר קאמר [ראה רש"י ומצור דבש],

מיתיבי ר' שמעון בן אלעזר אומר ליקט אתרוג ערב ט"ו בשבת עד שלא תבוא השמש וחזר וליקט משתבוא השמש אין תורמין ומעשרין מזה על זה לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש, היתה שלישית נכנסת לרביעית לקמן פריך מאי שנא דלא חנא [אס. ק'] היתה שנה נכנסת לשלישית, כדמיא לעיל ראש השנה (יב, ג) גבי ליקט ירק שלישית מעשר ראשון ומעשר עני רביעית מעשר ראשון ומעשר שני

*****

דף ט"ו ע"א

מאן שמעת ליה דאזיל בתר לקיטתה [באתרוג], ר"ג אלמא רבי שמעון בן אלעזר כרנן גמליאל סבירא ליה וקתני שבט וקשיא על רבה בר רב הונא דאמר שר"ג סבר שעישורו כירק בר"ה?

אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רבה בר רב הונא אע"ג דאמר רבן גמליאל אתרוג אחר לקיטתה כירק, ראש השנה שלו שבט,

[לכאורה הדבר תמוה דהא אמרינן לעיל דעיקר מלתא דשבט ר"ה היינו משום שעברו רוב גשמי שנה ואין זה ענין אלא אי אזלינן בתר חנטה, כמ"ש רש"י ותוס' לעיל משא"כ לענין לקיטת מאי אולמא דשבט יותר משאר חרשים? פני יהושע וראה מה שתירץ, וראה גם בעל"ז].

מאי שנא התם לעיל י"ב ע"ב דקתני אם היתה שניה נכנסת לשלישית, ומאי שנא הכא דקתני אם היתה שלישית נכנסת לרביעית? מילתא אגב אורחיה קמ"ל דאתרוג קשיא ליה ידא קשה לען האתרוג [כשדים?] מממשות זו ואידי דמושמי ביה כולי עלמא בשביעית נעשה האילן חולה

[פ' בשביעית בזמן שכל בני אדם נכנסים בגנות ופרדסים ואין מוחין בידם אינן יכולין למשמש באילנות גדולות אבל אתרוג מפני שהוא קצר והכל אוהבים אותו ומשמשים בו אינו חונט עד שנה רביעית מן השבוע. פירוש הרמב"ם] ו לא טעין פרי עד תלת שנין עד שנה השלישית, [וצ"ע למאי נפק"מ? וראה בכל המקומות בש"ס שיש לשון זה שלפעמים אינה נוגע להלכה כל כך, וראה בשפתי חכמים. ועדיין צ"ע].

בעא מיניה ר' יוחנן מרבי ינאי אתרוג פ' הגם ששנינו במתני' דא'

אבני חן למסכת ראש השנה

רבא	פטורה מן המעשר * יד הכל ממשמשין בה ופטורה מן הביעור **	פטורה מן המעשר וחייבת בביעור ** לחומרא
רב המנונא	לעולם ששית [חייבת במעשר * ופטורה מן הביעור] **	לעולם שביעית [פטורה ממעשר וחייבת בביעור] **
ברייטא	פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור שאין לה דבר שחייב במעשר וכו'	פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור שאין לה דבר שחייב בביעור וכו'
המסקנא	* פליגי באבטולמוס דרב המנונא סבר כיון דפטורה מן הביעור חייב במעשר, ורבא סבר יד הכל ממשמשין בה וכו'.	** הטעם דסברי באבטולמוס דאולינן בתר חנטה

דף ט"ו ע"ב

חסורי מיחסרה והכי קתני אמר רבי יוסי אצטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטתו למעשר ואחר חנטה לשביעית, ורבותינו נמנו באושא וגמרו אתרוג אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית והכי פירושה אתרוג אחר לקיטה למעשר, לענין חדש וישן, ולענין שניה נכנסת לשלישית או שלישית לרביעית, ואחר חנטה לשביעית בין להפקר בין לביעור כשאר אילנות,

וזת שביעית הנכנסת לשמינית הפקדה הוא פטורה מן המעשר, דאילו [וזת ששית הנכנסת הפקדה פטורה ופטורה ממעשר דכח לקיטה אולי רצון לגבי חדש וישן ומעשר שני ואילו. ק', וגוסס זה צריך עיון. ויותר נוח לגרוס בנוסח הדפוס ורק לתקן כך: הפקדה הוא ופטורה מן המעשר ואילו] לענין מעשר בשאר שני שצוה אולי היה רצון דכח לקיטה לגבי חדש וישן ומעשר שני ומעשר עני, משום דדרכו ליגדל על כל מים חיים,

והכי [מפרשי. ק' כ"י, וכו' מפר'] בשמעתא קמייתא דקדושין (ג, א), אבל לשאר דבריו [לכאורה הכוונה להפקר ולביעור של שביעית, ולכאורה היה יכול לומר אבל לשביעית. רצ"ע] שזה לאילן, דכח חנטה, ורבה ורב המנונא סבירא להו אצטולמוס, דאמר דכח חנטה לשביעית, הלכך זת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת בביעור, וזת ששית הנכנסת לשביעית פטורה מן הביעור, דאולי דכח חנטה, ומיפלה פליגי רבה ורב המנונא במילתיה דאצטולמוס דהא, רב המנונא סבר כיון דפטורה מן הביעור חייבת במעשר דלאו הפקדה דמלכא היא, ורבה סבר סוף סוף יד הכל ממשמשין, ומודה אצטולמוס דפטורה מן המעשר,

[וג' מחלוקת בדבר. תוס', פ' דר"ש סבר דבין מו' לו' ובין מו' לו' פטורה מן המעשר ומן הביעור, ות"ק סבר אחר לקיטה למעשר, ואחר חנטה לביעור, ורבותינו באושא סברי דלעולם הולכים בתר לקיטתו],

איתמר רבי יוחנן וריש לקיש אמרי תרוייהו אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית לעולם ששית חייבת במעשר, ופטורה מן הביעור [דכח חנטה אוליין. ק'],

לדו [פ' שהוא לברו יהיה נשמר בין כל שאר הפירות שהם הפקר], ועל כרחו הכל ממשמשין בו, והפקר פטור מן המעשר ואת אמרת תיחייב במעשר,

ורב המנונא פליג אדרבה אמר בת ששית שנכנסת לשביעית לעולם ששית [וחייבת. ק'] במעשר [ופטורה מן הביעור], דכיון דשביעית לא נהגה בה, ולא הפקדה דמלכא היא, משמוש יד הכל שזה, אינו אלא גזל, ואין הפקר כזה פטורה מן המעשר ובת שביעית הנכנסת לשמינית לעולם שביעית,

מיתיבי ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש אתרוג בת ששית שנכנסת לשביעית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור, הכי גרסינן לה בתוספתא שאין לה דבר שחייב במעשר אא"כ גדל בחיוב ונלקט בחיוב הכי גרסינן לה בתוספתא שאין לה שחייב במעשר אלא אם כן גדל בחיוב ונלקט בחיוב, ובסיפא גרסינן שאין לה שחייב בביעור אלא אם כן גדל בשביעית ונלקט בשביעית,

דרישא דמילתיה יהיב טעמא לפטורה דמעשר, לפי שהוציאו מכלל שאר אילנות שהלכו (בס) [בהן חכמים. ק'] אחר חנטה, לפיכך הוצק ליתן טעם לדבריו, ואשמועינן כרבה דאף על גב דלאו הפקר דמלכא הוא, כיון דסוף סוף יד הכל ממשמשין בה פטורה מן המעשר, [ולפטורה. ק'] דביעור לא אצטרך למכתב טעמא, דלא אפקיה מדין שאר אילנות דאולינן בה בתר חנטה, וסיפא יהיב טעמא לפטורה דביעור, דלפטורה דמעשר הא אשמועינן טעמא, דלא חייצוהו חכמים במעשר אלא אם כן גדל בחיוב ונלקט בחיוב, וזה לא גדל בחיוב,

ובת שביעית שנכנסת לשמינית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור, ובסיפא גרסינן שאין לה דבר שחייב בביעור אא"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית דכי כחיד לזהמתך ולחיה אשר בארץ [ויקרא כה] דילפינן מיהא דביעור בשביעית כחיד, ולא בשמינית,

רישא דבת ו' שנכנסת לו' פטורה מן המעשר קשיא לרב המנונא דאמר חייבת במעשר סיפא דבת ו' נכנסת לח' פטורה מן הביעור קשיא בין לרבה בין לרב המנונא דהא תרוייהו דכח חנטה אולי בשביעית, וזת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת בביעור, דהא לא פליגי רב המנונא אדרבה אלא דזת ששית שנכנסת לשביעית?

תנאי היא האי תנא פליגי עלייהו, ותנא אחרינא קאי כותייהו דתנאי אמר רבי יוסי, אבטולמוס שם חכם העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטתו למעשר, ורבותינו נמנו באושא ואמרו וגמרו אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית, שביעית מאן דכר שמייה דקאמר דאימנו עלה דרבותיהו, אלמא איכא מאן דפליגי?

*****

ששית שנכנסת לשביעית	שביעית שנכנסת לשמינית

אבני חן למסכת ראש השנה

כר' נחמיה דלזיל צמר לקיטה שהיא אסורה. ק"י [איסורא מה הדין, דאסור למזיל צמו צמר לקיטה, אלא נמי מודינא דאסור, אלא [כך נהגו. ק"י], [אעפ"י שאמרו מנהג מבטל הלכה לא אמרו אלא במקום שהלכה מקילה ומנהג מחמיר, או שהמנהג מיקל אלא שאין ברבר איסור, הא אם היה המנהג בא לחקל במקום איסור מיהא אין שומעין לו, ובמסכת סופרים אמרו זה שאמרו שמנהג מבטל הלכה דוקא שהוא מנהג וותיקים, כלומר שאי אפשר שלא יהא בו אי זה סעך אבל מנהג שאין לו ראייה, אינו אלא כמנועה בשיקול הדעת. מאיר]

דא"ל במקום איסורא כי נהגו [מי. ד"ס, ק"י] שבקינן להו צממיה פ"ר"ל שאל איך לא מוחה על מנהגם,

ולימא ליה ר' יוחנן לר"ל (כי אמינא) [קאמינא. ד"ס] לך אנא מעשר חרובין דרבנן [יאמר ר"י לר"ל מה שאמרת שנהגו כר' נחמיה לילך בתר לקיטה לא אמרתי אלא לגבי חרובין שמעשר שלהם הוא מדרבנן] ואת אמרת לי שביעית דאורייתא [המנהג שהקשית ממנה הלא מיירי בבנות שוח שנוהגת בהם שביעית מדאורייתא?]

אלא אמר רבי אבא הכהן תמיהני אם השיבה אם הקשה ריש לקיש לתשובה זו לר' יוחנן, אם השיבה הא אותבה ! אלא אימא אם קיבלה רבי יוחנן והאי דאשמיק משום דלא ידע להשיב, (אס) [אז ?] לא קיבלה, והאי דאשמיק משום דלא איכפת ליה, *דלא דמי מעשר פירות האילן דרבנן לאחמורי ציה כשציעת דאורייתא (אם לא קיבלה, ספק גדול אם מלים אלו מקוריות הן, שהרי הוא המושך של פירוש דברי רבי אבא שאמר תמיהני אם השיבה וכו'. מקורות ומסורות).

*****

**ד"ה אם קבלה. דלא דמי מעשר פירות האילן דרבנן לאחמורי ציה כשציעת דאורייתא משמע שמפרש שזה שבמעשר חרובין הולכין בתר לקיטה הוא "קולא" שאינו צריך לטרוח לברר מתי חנטו הפירות ויכול לעשרם לפי הזמן שלקטם.

דף ט"ז ע"א

מהני: בארבעה פרקים צנה ראה מו"ב לעיל בראש המסכת בענין "שנה" העולם נידון*, בפסח על התבואה [דאז זמן גדילתו. יבין] בעצרת על פירות האילן, בר"ה כל באי עולם* [היינו גם האומות העולם וכן הפסוק היוצר יחד לבם קאי על הפסוקים שלפני זה משמים הביט ה' ראה את "כל בני האדם" ממכון שבתו השנית אל "כל יושבי הארץ"] עוברין לפניו כבני מרון מפרש צנמל [כגני אימרייא. ק"י] שנאמר תהלים לג היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם צנמל מפרש ליה [אקרא דלעיל קאי דכתיב המשגיח על כל יושבי ארץ, והיוצר אע"ג שמשגיח על כולם ועל לבם יחד בהשקפה א' אפ"ה מבין אל כל מעשה ומעשה שלהן. יבין] ובחג* נידונין על המים

[הלשון "נידונין" שמוכר רק כאן ולא בשאר הדברים? י"ל דקאי על כולם, דתבואה ופירות האילן וכל באי עולם נידונין על המים, שכולן צריכין למים. בן

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית אפילו כזית אפילו לא גדלה צנעית אלא מעט, ורובה גדלה צנעית עד שנעשית ככר (חייצת) [חייצין עליה. ק"י] משום טבל, דצמר חנטה אוליין ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל,

ת"ר אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט מתעשר לשנה שעברה, אחר ט"ו בשבט מתעשר לשנה הבאה,

אמר רבי נחמיה בר"א [שהולכין אחר חנטה. ק, ולא בתר לקיטה] באילן שעושה שתי בריכות בשנה, שתי בריכות ס"ד אין לן ז' נופל אלא צנעיות, כדמין (צנא צמרא פ, ה) הלוכה פירות שוכן מפרים [צריכה. ק"י] הראשונה ? אלא אימא בעין שתי בריכות שאין פירותיו נגמרין כאלה, כגון תאנים, כדלמין (לעיל יג, צ) גבי קטניות, מתוך שעשוין פרכין [פרכין. ק"י] אבל אילן העושה בריכה אחת שפירותיו נלקטין [כאלה. ק"י] צמר לקיטה אוליין צמו כגון דקלים וזיתים ראה תוס' וחרובין אף על פי שחנטו פירותיהן קודם ט"ו בשבט מתעשרין לשנה הבאה, אמר רבי יוחנן נהגו העם בחרובין [לאו דוקא נקט חרובים דהוא הדין דקלים וזיתים וכל אילנות העשויות בריכה אחת בשנה וכו'. ראה תוס'] כרבי נחמיה,

איתיביה ריש לקיש לרבי יוחנן על שאמר שנהגו האם בחרובין כר' נחמיה בנות יו"ח מפרש צנעיות ענודה וזה (יד, ה) תאני חזקתא a species of white figs, ראה ר"ח שביעית שלהן שניה צנעית שלהן נוהגת צנה שניה של שמיטה, כדמפרש טעמא מפני שעושות לשלש השנים [שנים. ק"י] פירות החונטים צה צנעיות אין נגמרין עד שנה שניה של שמיטה, (ואכן צמר) [וצמר. ק"י] חנטה אוליין, ונהגה צמו צנעית אישתיק [ובנות שוח גדילים על אילנות] ואינם בכלל דקלים וזיתים וחרובין] דאמר ר' נחמיה דאוליין בהם בתר לקיטה, וכאן אנו רואים דאוליין בתר חנטה],

תוס' בב"י ק' [מס"א, שפשות לשלשה שנים, שלש שנים שוהות צאילן משעת חנטה עד שעת לקיטה, ואחרי שנקט צנה שנייה של צנעית ודאי חנטו צנעיות וצריך לנהוג צמו מנהג צנעית, אלא אע"ג דלקיטתן צ"א [צעיין ?] צריכה אחת דמיה, דומיא דחרובין אפי' הכי אוליין צמר חנטה דהיינו צנעיות ולא צמר לקיטה, ואת אמרת בחרובין נהגו כר' נחמיה. ת']

א"ל רבי אבא הכהן לרבי יוסי הכהן [שמות אמוראים אלו נמצא גם בתענית י"ג ע"א] אמאי אישתיק לימא ליה אמינא לך אנא שנהגו כרבי נחמיה ואת אמרת לי רבנן והם סוברים דבכל אילנות הולכים בתר חנטה [אמינא לך אלא כר' נחמיה דאוליין צמר לקיטה ואת אמרת לי דרבנן דפלגי עליה דר' נחמיה לעיל משום הכי אשמיק ר' יוחנן. ת' ק"י?]

משום דא"ל שבקת רבנן ועברת כרבי נחמיה האך לא נהגו כרבנן,

ולימא ליה ר' יוחנן לר"ל קאמינא לך נהגו ואת אמרת לי [נהגו

אבני חן למסכת ראש השנה

יהודיע].

[ויכולין ללמוד מזה שקודם יום הדין ישתדל אדם להיות בשמחה וברוח "פסייבי", ועי' ידונו אותו שישאר כך ברגש זה גם לשנה הבאה].

מני מתני' לא ר"מ ולא ר' יהודה ולא ר' יוסי ולא ר' נתן,

דתניא הכל [פ' אדם ותבואה ופירות ומים] נידונים בר"ה וגזר דין שלהם נחתם ביוה"כ דברי ר"מ, ר' יהודה אומר הכל נידונים בר"ה וגזר דין שלהם נחתם כל אחד ואחד בזמנו בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג נידונים על המים ואדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ * [בר"ה רואין את דינו אם הוא זכאי או חייב ואומר כך וכך היה חייב, אבל אין גוזרין עליו להענישו עד י"ה. ריטב"א], ר' יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר איוב ו ותפקדנו לבקרים, רבי נתן אומר אדם נידון בכל שעה שנא' איוב ו לרגעים תבחננו [ע"כ יש בו מדרת קונו, ר' נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא (ב"ק נ"ג ע"א). מצור דבש],

וכי תימא לעולם ר' יהודה היא וכי קתני מתניתין אגזר דין ארבעה פרקים אגזר דין אי הכי קשיא אדם דמי מתניתין דלאש השנה, ורבי יהודה ציוס הכפורים אמר?

אמר רבא האי תנא דבי ר' ישמעאל היא, דתנא דבי ר' ישמעאל בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג נידונים על המים ואדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ, וכי קתני מתני' ארבעה פרקים אתחלת דין אכל [גזר. רע"י] דין דלאש ציוס הכפורים,

אמר רב חסדא מ"ט דר' יוסי? ומפסיק הגמ' מיד להקשות מה הקשיא בדקאמר טעמיה הלא הוא מפרש שלומד כן מהפסוק ותפקדנו לבקרים? אן הכי קאמרינן הכי קשיא לן מ"ט לא אמר בר' נתן משום דקסבר צמיה אין זה דין אלא דוק צמעשיו, הלכך דדידיה נמי תיקשי לך, פקידה עיוני צעלמא הוא? בחינה עיוני בעלמא היא, פקידה נמי עיוני בעלמא היא הרי שיפה הקשה רב חסדא מ"ט דר' יוסי דהא סוף לא מוכחא הפסוק שהביא הוא?

אלא א"ר חסדא טעמיה דר' יוסי מהכא מלכים א ה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו הרי שהקב"ה דן בכל יום ויום,

[לכאורה קשה איך בא רב חסדא שהוא אמורא לשנות טעמו של ר' יוסי בברייתא? ובשפת אמת תירץ משום דלעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל ליכא הוכחה אבולי עלמא רק אישראל לחור, לכן מביא קרא דתפקדנו דקאי אבל אנשים, ודך קרא דרב חסדא דלעשות משפט וגו' דבר יום ביומו דמשמע דהמשפט הוא בכל יום הוי גלוי מילתא אהא דתפקדנו דהוי דין גמור ולא פקידה בעלמא. ובספר קרבן ראשית כתב שהגם שרב חסדא אומר שטעמו דר"ה הוא מלעשות משפט עבדו וגו' מ"מ נקט ותפקדנו לבקרים לפרש אימת זמן המשפט שהוא בשחרית, לבקרים].

נב': **הי תבואה** [פ' דתבואה נורעת במרחשון ונקצרת קודם הקיץ, וניסן הוא באמצע גידול התבואה, ולכן שואל הגמ' אי קאי על תבואה שבשדות עכשיו בפסח, או על התבואה שעתיד להיות זרועה במרחשון] **אילימא הא תבואה דקיימא** השמא צמזמר ומוכנת [ליקצ'ר. ק'] **כל הני הרפתקי** מקלט [וכן לשון זה בקדושין ל"ג ע"א ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עליהו דהני] **דעדו עלה** שעצרו עליה [כגון צד לא שדפון. ק'] **אימת איתרון, אלא תבואה דמזדרעא** [שעמידין. ק'] לזרוע צמזמון הצא,

ואומר דוה דס"ד שיש רק דין אחד על התבואה אינה, ואומרה בלשון שאלה **למימרא דחד דינא** פעם אחת **מתדנא** [פ' דהיה ס"ד ש"תבואה" נקרא גידול תבואה מזריעה עד קצירה],

והתניא [הגמ' שואלת מברייטא זו בלשון קושיא, אבל באמת יש בתוך הקושיא גם התידון, שהרי רבא שאומר ש"מ וכו' אינו מתירץ רק מסביר] **תבואה שאירע בה קרי** כגון צד לא שדפון **או אונס** [על ידי אדם כגון חיילות. ק'], **קודם הפסח נידונית לשעבר** קודם שמרעה, דהיינו [צפסס. רי"ף] של אשמקד, לאחר הפסח נידונית להבא צפסס שאמר זריעמה,

אדם שאירע בו קרי או אונס קודם יוה"כ נידון לשעבר [ציוס. ק'] הכפורים [של אשמקד. נוסח הדפוס] [שעצר מרחוק. רי"ף] נגזר עליו **לאחר יוה"כ נידון להבא** ציוס הכפורים [זה. רי"ף] שעצר עכשיו בקרוב, וכן לשון משנה צמזמק נדרים (ס, א) קונס יין שאיני טועם חדש זה אסור בכל החדש כולו ורשע חדש להצא, הוא ראש חדש שעצר עמה בקרוב, ומשום דקרי להווא [דלאשמקד לשעבר. רי"ף], קרי להאי דלקמיה להצא?

אמר רבא [פ' ונמצא שזה שאומר "בפסח על התבואה" פירושה שנידונים על שני "שני תבואות", על חלק הנשאר מגידול תבואה שנורעה במרחשון של אשתקד, ועל התבואה שתהיה נורעת במרחשון הבא מה תהיה עליה עד פסח הבא. ובר"ס יש גירסא "אלא" אמר רבא אבל כתב ע"ז שהוא טעות סופר] **ש"מ תרי דיני מתדנא** קודם זריעמה, וסמוך [לקצירתה. ק']

[ויש להוסיף שכל ניסן דין על שתי תבואות: סוף תבואה דאשתקד, ותחלת תבואה החדשה],

אמר אביי הלכך כי חזי אינש דמצלח זרעא אפלא חטה וכוסמת שזרעין צמזמשון, שאין ממהרין להצטל ליקדים **ולזרוע חרפא** השעורה [שממהרת. רע"י] להצטל, חורעים אותה צצט וחדר, דכיון דאפלא מללח [פ'] כיון שאינה צריכה כל החורף ליגדל ובכל השנים זורעין אותה בסוף החורף, בשנה זו ימחר לזרוע אותה במקדש האפשר כדי שתצמח קודם שיבא ניסן]. שמע מינה לטובה נידון צפסס שעצר, לפיכך ימחר לזרוע מזריעה שניה **דער דמטי למדייניה** צפסס הצא קדים סליק וגדל קצת, ואינו ממהר שוב להתקלקל,

[פירוש: כל דבר כישראלי במוות (?) [אולי זה טעות וצ"ל דמותו או קומתו] יתחזק מולו, ודבר זה נוהג הן באדם הן בבעלי חיים הן בצומח. בניהו]

אבני חן למסכת ראש השנה

[וצריך להבין הלא זכרוננו עולה לטובה ע"י אמירת הזכרונות? ו"ל שהשופר הוא עיקר הפעולה שעל ידה עולה זכרוננו, ובאמת קאי "ובמה" גם על מלכיות שמולבר שאנו ממליכים הקב"ה בפסוקים אנו ממליכין אותו בעיקר ע"י תקיעת שופר],

[אין שטן ואין פגע רע, ראשי תיבות שופר פ' כשיש שופר אין שטן ואין פגע רע. עץ יוסף בשם הטור],

אמר רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני,

ב) אמר רבי יצחק למה תוקעין בר"ה? למה תוקעין רחמנא אמר תקעו ! אלא למה מריעין? מריעין רחמנא אמר זכרון תרועה אלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין

*****

בארבעה פרקים העולם נידון י"ל דוקא דין פירות ותבואה ומים דשייך לכלל העולם נידון בד' פרקים, מטעם דהעולם נידון אחר רובו, ויחיד מכריע את העולם כולו, משא"כ שאר עינינים שאפשר לדון כל אחד בפרט נידון בר"ה. קונטרס אחרון בטורי אבן

בר"ה כל באי עולם וכו' וז"ל המאירי מתוך שהוא זמן הבעיטה וזמן התגאות האדם על אסיפת גרניו ועל הכנסת הטוב באוצרותיו היה מוחכמת דרכי הדת לעוררו ולהבינו לכל יקשה ערפו, וכל עוד אשר יגדל טובו ירך לבו מפי פחד ה' ומהדר גאונו.

בר"ה כל באי עולם וכו', בג' בתבואה, באילן, ובמים, ואמר בלשון פשוט בפסח על התבואה וכו', דכל אלו דברים נידון כל המין כאחת, אבל האדם נידון כל אדם ואדם בפני עצמו, ולכן אומר שעוברין לפניו כבני מרון, ופשוט,

אבל ראה בב"מ קו. ברש"י שם שמשמע שחזן ממה שהתבואה נידון בכללות, יכול כל אדם להתפלל לעצמו על התבואה, וזה"ל שם: ומגור אומר מה שמבקש מן היצר יעשה, ואני לא בקשתי מן השמים בתחילת השנה שילחמי בשעירים אלא בחטין.

ובחג נידונין על המים סתם חג הונהג לחג הסוכות, ונראה לפי שהוא לשון קרבן כמו אסרו חג, חגים ינקופו, לפי שקרבנות החג פרים ואילים וכבשים מעבדים זה את זה משום דכתיב בחו כמשפט (מנחת מוד ע"ב). מצור דבש

ואדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ. אין אדם נידון בר"ה אלא על דברי העולם הזה כגון שאמר בתקיעתא דבי רב [תפלת אתה זוכר למוסף ר"ה] איזו לחרב איזו לשלום. וכל מה שאמר בגיהנם (דף י"ז). אינו אלא ליום הדין שהוא יום המיתה. אוצר

ואגב מביא עוד מאמר של של רב חסדא וא"ר חסדא מלך וצבור מלך נכנס תחלה לדין שנאמר לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל, מ"ט איבעית אימא לאו אורח ארעא למיתב מלכא אבראי ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף

[ואע"פ שכל משפטיו אמת וצדק אף בעת הזעם? נפק"מ דבעידן רתחא מעניש הקב"ה אף על עשה. קרבן ראשית. ובוה מפרש מה שאמר משה רבינו ע"ה ויתעבר ה' בי למענכם שהרי משה עבר רק על עשה ואם לא שהיה שעת כעס לא היה הקב"ה מענישו],

א"ר יוסף [ראה נדרים מט. דאמר "רבא"] כמאן מצליגן האידנא אקצירי [לשון רוחם קצר. למוד ערוך א"י] מפרש כמסכת נדרים (מט, ז) קצירי חולים ואמריעי מריעי תלמידי חכמים שהן משושי כח כמאן בר' יוסי דאמר אדם נידון בכל יום, ותפלל שידון אותו לזכות ולא יקנסוה מימיה, דאי כרנא, דאמרי אין נידון אלא בראש השנה הרי כבר נקנסה עליו,

ואיבעית אימא לעולם כרבנן וכדר' יצחק

יש כאן עוד אמצע ע"ב, מ' מאמרים של רבי יצחק [הוא ר' יצחק נפחא מארץ ישראל שהיה ברור השני-שלישי של אמוראים]:

א) דא"ר יצחק יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין,

תניא א"ר יהודה משום ר"ע מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה הוא זמן שהמנזרה נידונה זו [שאו זמן גדילתו], אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות,

ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא יצאו על פירות האילן, שהן ממירין להציא זכורים, שאין מציגין זכורים קודם לעצרת, דכתיב (שמות לד) זכורי קציר חטים, ואני שמעתי דברי יהודה לטעמיה, (דהא אולא כמאן*) דאמר כסנהדרין (ע, ז) עץ שאכל אדם הראשון מטה היטה*, אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן,

ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג [מפני שהחג זמן גשמי שנה הוא. ר"ף] אמר הקדוש ברוך הוא נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה,

[פ' וכוין דאדם נידון בר"ה אמרו לפני וכו'] ואמרו לפני בראש השנה מלכיות* זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה ובמה בשופר* [בתוספתא פרק א' הל' י"ב ליתא לשני המילים "ובמה השופר", והלשון הוא "שופרות כדי שתעלה תפלתכם בתרועה לפניו. ע"כ, אבל בספרי בהעלותך פ' ע"ז יש: ותקעתם בחצוצרות הרי שופר, והיו לכם לזכרון זה וזכרון, אני ה' אלקיכם זה מלכות, אם כן מה ראו חכמים לומר מלכיות תחלה ואחר כך זכרונות ושופרות? אלא המליכוהו עליך תחלה ואחר כך בקש מלפניו רחמים כדי שתזכר לו, ובמה? בשופר של חירות. ע"פ מקורות ומסורות],

אבני חן למסכת ראש השנה

הגאונים סי' י"ב

ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השמן שלא ישמין, כשישמע [ששאל. רי"ף] מהצדן את המנוחות מסתמנין דכריו, ראה ר"ח בסוף המסכת.

ג) וא"ר יצחק כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה [אולי יכוין שיהיה לה ח"ו צרות ורעות שיצטרכו לגזור תענית בגללה ויתרעו בשופרות כדאיתא בתענית פ"ב. רש"י] מ"מ דלא איערבב שמן,

ד) וא"ר יצחק, כל שנה שרשה [כי עיקר לעמוד בעני בפתח, ויחשוב שלרש אין כל זכות ולא מעשים טובים. קדושת לוי פ' נצבים] בתחלתה ששאל עושין עמלן רשין צראש השנה לדבר מחנונים ותפילה, כענין שנאמר, מחנונים ידבר רש (משלי יח) מתעשרת בסופה שנה' דברים יא מראשית השנה מרשית כתיב ועד אחרית סופה שיש לה אחרית,

ה) וא"ר יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר בראשית כא כי שמע אלהים אל קול הנער כאשר הוא שם ומצינו צדקאשית דבה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רצונו של עולם, מי שעמדין בניו להמית את בניך צמא, אמה מעלה לו צאר, שנאמר (ישעיה כה) משא [לשון נבואה] צערב

[פערב על ערביים ראינו מה שעשינום צהלות אשור את עמי, והיו מצקשים ישראל לשאשם שלהם להוליכם דרך עליכם, ואחם הייחס יואלם ולנים ציער דרך העצמם שייכות בנער פערב פערב תלינו מלשון לינה אחרות על דרך דדגנים בני דודקן] וגו' לקראת צמא המיו מים [הביאו לו מים. ישעיה כ"א י"ג-י"ד], שהיו מוציין לקראת הגולים מיני מלוחים ונדודות נפוחים וכו', כדאיתא התם, אמר להם השעה [הזאת. ק'] צדיק הוא או רשע, אמרו לו צדיק, אמר להם: צאר הוא שם איני דן את (העולם) [האדם. ק'] אלא (בשעתו) [לפי מעשיו של אותה שעה. ק'],

ו) וא"ר יצחק ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם אלו הן קיר נטווי ועובר מחמיו [מזכירין. ק'] עוותיו, [שאומרים. ק'] כלום ראו זה לעשות לו גם, וממך כך (הוא נצדק) [מזכיר עוותיו. ק']

ועיון תפלה סומך על תפלתו [ונצטת] שמהל נשמעת ומתאמץ לכיון לבו # [וצ"ע שהנקודה הראשונה מובן, שסומך ובטוח, שזה ענין יוהרא, אבל מה החסרון במה שמתאמץ לכיון לבו?],

ומוסר דין על חבריו כמו יספוט ה' ציני וציניך (צדקאשית טז), אומרים במרום כלום ראו הוא שיענש מצירו על ידו [והני מילי דאית ליה דינא בארעא. ב"ק צ"ג ע"א. ובספר המאורות כאן העתיק לשון הגמ' דאית ליה "דיינא"], דא"ר חנן כל המוסר דין על חבריו הוא נענש תחלה, שנאמר ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך [וגו' ישפוט ה' בניו וביניך. בראשית ט"ז ה'] וכתוב בראשית כג ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכורתה הוא קצר אומה [ראה ספר זרע שמשון פ' לך],

ואמרו לפני בר"ה מלכיות וכו' ראה בריטב"א שאחר שהביא ראיות מהפסוקים למה שאומרים מלכיות זכרונות ושופרות כתב וז"ל "שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העיר הקב"ה שראוי לעשות כן אלא שלא קבעו חובה, ומסרו לחכמים, וזה דבר ברור ואמת, ולא כדברי המפרשים האסמכתות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים ולא שכונת התורה לכך (ראה בציונים שעל הריטב"א שמביא הרבה מקורות לספרים שפירשו כן), ח"ו ישתקע הדבר ולא יאמר, שזו דעת מינות היא".

ובמה בשופר לפי הענין היה צריך לומר "שופרות" ולפרש מדוע אומרים פסוקי שופרות? וראה בריטב"א שכתב וז"ל וכי תימא ועדיין לא נתן טעם לפסוקי שופרות? י"ל דלא צריך, דכיון דאיכא שופר איכא נמי פסוקי שופר, וי"ל עוד דהכי קאמר, ובמה בשופר ממש ובפסוקי שופרות, שברכת השופרות היא על שם השופר, שאף כשאין לו שופר יהא מזכירו וקובע לו ברכה. וכן לשון התוספתא שופרות כדי שתעלה תפלתכם בתרועה, כלומר בהזכרת תרועה, והיינו נמי זכרון תרועה. עכ"ל. ובציונים מביא גירסא אחרת וז"ל וכך לשון התוספתא, אמרו לפני שופרות כדי שתעלה תפלתכם בתרועה לפני, בתרועה בהזכרת תרועה, והיינו זכרון תרועה.

ובמה בשופר. שתקיעת שופר הוא גם כעין תפלה, שקול השופר מעורר בעדינו, וכן לקמן כ"ו ע"א אמרינן על השופר "אין קטיגור נעשה סניגור", הרי שהשופר הוא סניגור, וכן שם מפרש ר' יוסי הפסוק ותיטב לה' משור פר דהיינו משופר, שדוד התפלל שתפילתו יעשה רושם יותר משופר, ובירושלמי ריש פ"ב דתענית אמרינן ולמה תוקעין בקרנות? לומר חשבינו כאילו גועים כבהמה לפניך, ולפ"ז הפ' ובמה יתקבל תפלתינו, ע"י השופר, שהתפלה יחד עם השופר בודאי יתקבל. ע"פ מה שראיתי

רש"י ד"ה שתי הלחם. ואני שמעתי דרבי יהודה לטעמיה (דהא אולא כמאן) דאמר צנסהדרין עץ שאכל אדם הראשון חטא היתה. אולי צ"ל כן, ואולי שורש הטעות הוא שבכ"י ק' הגירסא ואני שמעתי דהא אולא כמאן דאמר צנסהדרין, אבל אח"כ כשראו שר' יהודה עצמו הוא בעל המאמר הוסיפו דר' יהודה לטעמיה, אבל השאירו הנוסח הראשון, וראה רש"ש, וגנוי יוסף.

**שם. עץ שאכל אדם הראשון חטא היתה. ובפירוש הרמב"ם כתב וז"ל ואם תשאל ומה ענין פירות האילן לשתי הלחם? יש לומר שהשם דומה לפירות האילן, שפירות האילן נקראו "בכורים" כדכתיב מראשית כל פרי האדמה, ושתי הלחם נקראו "בכורים" כדכתיב חלות תהינה חמץ תאפנה בכורים לה' כלומר הביאו בכורים כדי שיתברכו לכם בכורי הפירות.

דף ט"ז ע"ב

אבני חן למסכת ראש השנה

ז) וא"ר יצחק, ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם אלו הן צדקה, צעקה, שינוי השם* [דבט"ל ונפיק מאצטונגות דיליה, כדרך שאמר באברהם. ריטב"א] ושינוי מעשה [ששכ. ק'] מרעמו [שאפילו מעשים של רשות שאינן חגונים קצת הוא משנה כלומר שהוא אדם אחר לגמרי. ריטב"א],

צדקה דכתיב מושי' וצדקה תציל ממות, צעקה דכתיב תחלים קו ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאים, שינוי השם דכתיב בראשית י' שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה [פ' אבל שמו של אברהם שנשתנה מאברהם אינו נחשב לשינוי כל כך כמו משרי לשרה. וראה בן יהודה], וכתיב וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן,

שינוי מעשה, דכתיב יונה ג וירא האלהים את מעשיהם וכתיב שם וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה,

וי"א אף שינוי מקום*, [פ' שזה מכניעו מאד. ריטב"א] דכתיב בראשית יב ויאמר ה' אל אברהם לך מארצך, והדר ואעשך לגוי גדול,

ואידך? ההוא זכותא דא"י הוא דאהניא ליה,

ח) וא"ר יצחק* חייב אדם [הלשון "חייב" אדם צ"ע שבמצודות במלכים ב' ד' כ"ג על הפסוק לא חדש ולא שבת כתב כי בראש חדש ושבת היתה רגילה לקבל פניו, וא"כ איך יהיה מזה ראה שיש חיוב בדבר?] להקביל* פני רבו ברגל [ואם רבו במקום רחוק יש לו לראותו פעם אחת ברגל, ולא הוצרך ר' יצחק להזהיר אלא למי שרבו במקום רחוק שלא יתעצל לראותו. רמ"א],

שנאמר מלכים ב' ד מדוע את הולכת אליו היום לא חדש [וקשה הרי שבת יותר תדיר ולמה אמר חדש קודם? וי"ל ש"לא חדש" הוא יותר תדיר מ"לא שבת". ראייתו] ולא שבת [ראה רד"ק במלכים וי"ל ואדוני אבי ז"ל פירש לא עבר לא חדש ולא שבת שראית אותו מה לך ללכת אליו עתה] [ויהיה ראה לרגל שגם ר"ח הוא יו"ט כדאמרין לקמן כ"ג ע"א בתוס' ד"ה משום בטול מלאכה לעם] מכלל דבחדש ושבת איבעי לה למיזל,

ט) ואמר רבי יצחק, חייב אדם לטהר את עצמו ברגל שנאמר ויקרא יא ובנבלתם לא תגעו וברגל משתעי קרא, כדמפרש ואזיל לקמיה דרבנן, תניא נמי הכי ובנבלתם לא תגעו יכול יהו ישראל מוזהרין על מוגע נבילה? תלמוד לומר ויקרא כא, לגבי טומאת מת אמור אל הכהנים בני אהרן, בני אהרן מוזהרין בני ישראל אין מוזהרין,

והלא דברים קל וחומר, ומה טומאת חמורה כהנים מוזהרין ישראלים אינן מוזהרין, טומאת קלה טומאת נבילה לא כל שכן, אלא מה ת"ל ובנבלתם לא תגעו? ברגל,

א"ר כרומפראי א"ר יוחנן, שלשה ספרים ספרי זכרון של מעשה הנציות [ספרים] על דרך משל שאין שכחה לפניו. ספר המאורות [נפתחין בר"ה אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין [פ' שהם צדיקים בדינם בשנה זו אף שאינם דוקא צדיקים. ולקמן פ' הריטב"א צדיקים גמורים ממש] ואחד של בינוניים,

צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר [מלשון על אתר. למוד ערך] לחיים [לחיים טובים. רבינו יהונתן], רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה [חיים של צער ויסורים. רבינו יהונתן], בינוניים תלויין ועומדין מר"ה ועד יוה"כ, זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה,

א"ר אבין מאי קרא, תחלים פט ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו, ימחו מספר, זה ספרן של רשעים גמורין [ראיתי מפרשים שגם מספרן של רשעים ימחו], חיים זה ספרן של צדיקים, ועם צדיקים אל יכתבו, זה ספרן של בינוניים,

ר"נ בר יצחק אמר מהכא, שמות לב ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת, מחני נא זה ספרן של רשעים, מספרך זה ספרן של צדיקים, אשר כתבת זה ספרן של בינוניים,

תניא, ב"ש אומרים ג' כתות הן ליום הדין כשימיו הממס [פ' אחר תחיית המתים. ריטב"א, ועיין בשער הגמול להרמב"ן]. וזה לשון חרושי הרשב"ץ הוא היום הגדול והגורא העתיד לבא אחר ימות המשיח], אחת של צדיקים גמורין [ממש. רמ"א], ואחת של רשעים גמורין רוצע עונות, ואחת של בינוניים מתנה על מתנה [פ' שהם הבינוניים עכשיו אחר שקבלו ייסורין בעולם הנשמות. רמ"א],

צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי עולם, רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם, שנאמר ורבים מישיני אדמת עפר [אדמת, עפר כפל המלות בשמות גרפים] יקיצו אלה הצדיקים לחיי עולם ואלה להרפו' ת' לדראו'ן ענין בויון עולם לסבול חרפה ובויון מתמיד עד עולם. דניאל י"ב ב', בינוניים יורדין לגיהנם

*****

ואמר ר' יצחק כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה וכו'. ולא דאיקלע ראש השנה בשבת, אלא דאיתילד אונסא ולא תקעו. אוצר הגאונים. סי' קנ"ד ועוד שם, לא אמר כשחל ר"ה בשבת, דהא גזירת הכתוב שלא יתקעו, שנאמר זכרון תרועה, אלא כגון שנאנסו או נתרשלו מלתקוע.

שנוי השם מסתימת הלשון משמע שמותר לאדם לשנות שמו כמו אינך דברים דקחשיב, ובפרט להי"א שמוסיפין אף שנוי מקום,

אבני חן למסכת ראש השנה

יש לפרש שיש שני אופנים בתלמוד ההולך לרבנו, א' שהתלמיד בא לפני רבו ונפגש עמו ושומע קצת מדברי תורתו, ולכל עסק זה די שעה או שתיים, והגמ' כאן מיידי בתלמיד כזה שהולך רק לזמן קצר [כן משמע מלשון הגמ' "הא דלא אויל ואתי" פ' דברצונו היה לעשות כן אבל אינו יכול] ולכן אם אינו יכול לחזור בו ביום על זה אומר ר' אליעזר משבח את ר' ר' דבשכיל להיות אצל רבו שעה קצרה אינה כדאי לעזוב את אשתו על כל הרגל, וכן מה שאמר ר' יצחק חייב אדם להקביל פני רבו גם מיידי בתלמיד כזה, ולכן אדם חייב להקביל פני רבו רק עם יכול לילך ולחזור בו ביום, אבל ר' אלעאי היה תלמיד שכל שעה שהיה שוהה אצל רבו היה מקבל ולומד ממנו, ובאופן זה ודאי כדאי לעזוב את ביתו.

וצ"ע הלא בפסוק כתיב חדש ושבת ומניין הראיה שחייב לילך ברגל?

א. ושמעתי בשם הגאון החסיד מו"ה אברהם אביש ז"ל אבדק"ק פ"פ דימין חדר הורתי, דיש לדקדק חודש ושבת לאו רגל הוא? ויתרן ז"ל דאשה רשות אחרים עליה ופטורה ברגל כי היכי דפטורה מביכור אב ואם, אך בשבת אין לה לעשות שום מלאכה, ובר"ח נמי ניתן לנשים (טור או"ח סי' תי"ז), לכן איבעי להו למיזל, וממילא ברגל ילכו נא הגברים ודפח"ח. חתם סופר, וכעין זה כתב בורע שמשון בפ' וירא, וכתב שם עוד בשם הספר טור ברקת שיש בפסוק גם רמז לוי"ט ב"מדות" את הולכת שמדוע הוא אותיות מועד. ועיי"ש עוד.

ב. ויש לומר בדרך צחות שבעלה ידע כבר שהיא הולכת אל אלישע בכל רגל ועוזבת אותו בבית, ולכן כשראה שהיא הולכת סתם באמצע השבוע אמר לה אני יודע שאת רוצה להוסיף עוד מצות (שהרי היתה אשה גדולה), ואני מוכן לסבול אם תוסיפי בהדרגה דהיינו שחזן ממה שאת הולכת ברגל תלכי גם לשבת או חודש אבל לא סתם באמצע השבוע, ומזה הראיה שהיתה הולכת ברגל.

ג. דאיתא בגמ' דאיתתא לא תלך לבי רב שמא יתנו בה התלמידים עיניהם ויבואו לידי הרהור רק ביומא דמפגרי רבנן שאז אין התלמידים בבית רבם אז מותרת לילך לבי רב, והשתא יש לומר דשיעור הפסוק כך הוא, מדוע את הולכת אליו היום הא איתתא אסורה לילך לבי רב כנוצר לעיל, והלא לא חודש ולא שבת היום, אם כן מצויים התלמידים בבית רבם, ומדייק הגמ' מכלל דבחודש ובשבת איבעי לה למיזל, דהיה קשה להגמ' אמאי לא אמר לה לא חודש ולא שבת ולא "רגל" היום, הא רגל הוא גם כן יומא דמפגרי רבנן, אלא על כרחך מדלא הזכיר אלא רק חודש ושבת שמע מינה דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל משום הכי אסורה לילך לבי רב ברגל גם כן ורק בחודש ובשבת מותרת דאז התלמידים בביתם. חנוכה התורה לקוטם

ד. דודאי מהאי קרא ילפינן דבשבת וחדש שיש בו תוספת קדושה שהרי יש בו קרבן מוסף יש מקום לקבל פני רבו שגם על הרב ניתוסף אז שפע להשפיע על תלמידו והוא הדין ברגלים. בירחון תחומין כרך

ולפ"ז כל קשי יום רשאי לשנות שמו כמו אינך דברים דקשחיב דבחרא מחתא מחתניהו, ויפה החליט א"כ בשו"ת נודע ביהודה מה"ק סימן פ"ח שהאדם יכול להחזיק לעצמו כל שם שירצה. שו"ת יד אלעזר סימן קי"א

שינוי מקום ראה בחינוך מצוה ת"י על ערי מקלט וז"ל ע"י שיצמער עליה צער גלות ששקול כמעט כצער מיתה שנפרד האדם מאוהביו, ומארץ מולדתו ושוכן כל ימיו עם זרים. עכ"ל, וכן יש לפרש כאן.

חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת בהפסוק שם מדובר שאלישע עבר אל מקום הנקרא "שונם" ושם אשה גדולה (במעשים) ושמה "שונמית" ואלישע פעל שיהיה לה בן, ואכן בן היה, ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל אביו אל הקוצרים, ויאמר אל אביו ראשי ראשי וגו' וימת, ותקרא אל אישה ותאמר וגו' וארצה עד איש האלקים ואשובה, ויאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת וגו' פ' שלא רצתה לגלות לבעלה סיבת הילוכה. ומשמע מזה שבשבת וחדש היתה היא הולכת ובעלה היה נשאר בבית, ואולי זה היה מפני שהיא היתה אשה גדולה.

שם. ראיתי על הא דאמרינן יומא ג. ועוד מקומות שהנפק"מ בין סוכות לשמיני עצרת הוא פו"ר קש"ב שהרי"ש של פור יש לפרש על החיוב להקביל פני רבו ברגל שיש על שמיני עצרת חיוב בפני עצמו.

*שם. ממה שהלימוד היא מאשה השונמית יכולים ללמוד דלאו דוקא רבו שלמדו תורה אלא גם רבו המדריכו בדרכי חיוו גם בכלל רבו לענין זה, שהרי אשה השונמית לא למדה תורה מאלישע.

שם. ראה סוכה כ"ז ע"ב ת"ר מעשה בר' אלעאי שהלך להקביל פני ר' אליעזר רבו בלוד ברגל י"ט ראשון והלך אללז מערב י"ט, אמר לו אלעאי! אינך משובתי הרגל הויל ולל עמדת צדיקת אללז אשתך? שהיה ר' אליעזר אומר משבח אני את העצלנין אע"פ שלא מפני הרגל ממעכבים שהרי כל ימות השנה אינן יוצאין מחמת עולות אעפ"כ משבחני אני שאין יוצאין מבתיהן ברגל שנאמר ושמחת אתה וביתך, איני והאמר ר' יצחק מניין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנא' מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת, מכלל דבחדש ושבת מוחייב איניש לאקבולי אפי רביה? לא קשיא הא דאזיל ואתי ביומיה הא דלא אזיל ואתי ביומיה ומשמע שמחם הסג עס אשתו, חייב להקביל פני רבו, כגון עיר שצמח הממוס, או ע"י עירוב. וראה ר"ח כאן שמחלק אם רבו שרוי במקום קרוב לו חייב אדם להקביל פניו בכל חדש ושבת, ואם הוא במקום רחוק חייב להקבילו ברגל. וראה גם ברימב"א כאן.

שם. תירוצי הגמ' בסוכה הא דאזיל ואתי ביומיה וכו' צ"ע, דלפי המסקנא עדיין קשה מדוע באמת הלך ר' אלעאי לר' אליעזר? ואולי

אבני חן למסכת ראש השנה

ג' מהרב שמואל דוד בשם הנודע ביהודה מהדורה תניינא סימן צ"ד. ועיי"ש בתחומין על כל הענין.

שם. טעם שחייב להקביל פני רבו, ראה רש"י חגיגה ע"א ד"ה להקביל פניו. יוס טוז היה שחייב אדם "לכבד" את רבו בהקבלת פנים כדאמרין צ"ה חייב אדם וכו'.

להקביל. להקביל שונה פירושה מלקבל, וכן בשבועות ל"ה ע"ב, ושבת קכ"ו ע"א יותר מהקבלת פני השכינה. ונמצא שמה ששגור בלשון בני אדם "קבלת פנים" הוא טעות וצ"ל הקבלת פנים.

חייב אדם לטהר את עצמו ברגל. וששאלתם מהרה זו שאמרו חכמים חיים אדם לטהר עצמו ברגל צריכה מים חיים או לא? כך ראינו שלא מצינו מים חיים בכל חייבי טבילות אלא בוב בלבד שמפורש בו ורחץ בשרו במים חיים, ונדה נמי מפני שהיא ספק ובה, אבל שאר חייבי טבילות אין צריכין מים חיים, וכ"ש טבילת הרגל שלא הצריכה חכמים אלא לנקות עצמו בלבד. אוצר הגאונים סי' י"ג. ובערוגת הכושם לר' אברהם ב"ר עזריאל ח"ב ע' 292 שחייב אדם לטהר עצמו ברגל בעבור קרבן ראייה.

וזה לשון הרמב"ם בהלכות טומאת אוכלין פרק ט"ז הל' י' כל ישראל מוזהרין להיות טהורים בכל רגל מפני שהם נכונים ליכנס במקדש ולאכול קדשים, וזה שנאמר בתורה ובנבילתם לא תגעו, ברגל בלבד, ואם נטמא אינו לוקה. ע"כ.

ובמשנה למלך שם כתב שלדעת הרמב"ם החיוב הוא מן התורה הגם שאינו לוקה. ומשמע דמיידי רק בזמן שביהמ"ק קיים.

והרי"ף והמרדכי והרא"ש אינם מביאים מימרא זו של ר' יצחק. וז"ל הרא"ש בסוף יומא סימן כ"ד ואמר רב סעדיה בעלייתו מלטבול מברך על הטבילה, ואין דבריו נראין בזה, שלא מצינו בהש"ס רמז לטבילה זו, ואין לה יסוד נביאים ולא מנהג נביאים וכו', ואי משום דא"ר יצחק חייב אדם לטהר עצמו ברגל, היינו לטהר עצמו מכל טומאות ואפילו מטומאת מת, ולהוות עליו שלישי ושביעי וכו' אלא שנהגו העולם לטהר עצמן מקרי לתפלת יוה"כ. ע"כ.

וכתב שם הקרבן נתנאל וזוהו הטעם השמיטו כל הפוסקים הך דר' יצחק כי האידינא אין אנו מחוייבים לטהר ברגל, ומש"כ הטור או"ח סימן תר"ג דחייב לטהר ברגל, היינו בזמן התנאים והאמוראים שהיה להם עדיין אפר פרה ראה בטור ותבין.

והשאגת אריה בסימן ס"ז כתב וז"ל ואין אנו חייבין בה דכיון דבעונותינו חרב בה"מ ואין לנו שום חוב מחובות הרגל הצריכים טהרה אין לנו ענין לטהרה זו, דמאי שנא רגלים לדידן לענין טהרה מכל ימות השנה וזה ברור. ע"כ. והב"ח באו"ח רס"י תכ"ט כתב דהא דאמרינן דמשה תיקן להם לישראל וכו' הלכות פסח בפסח רצונו לומר סמוך לפסח וכי הא דאמרינן בר"ה חייב אדם לטהר עצמו ברגל פירושו ערב הרגל ולא ברגל עצמו כי לא על הרחיצה נאמר אלא על טומאה כדהוכיח ר"י במרדכי פרק משקין. ע"כ. וז"ל המרדכי בריש מסכת מו"ק אבל רחיצה כהו"מ מותרת וגם כל הנאת רחיצה, ואין להביא ראיה מוהתקדשתם שאדם חייב לטהר עצמו ברגל פי' ונלמוד

זוהו שמוטר לרחוץ ברגל? כי לא על הרחיצה נאמר אלא על טומאה וכו' שחייב אדם לטהר בערב הרגל מטומאתו. ע"כ. וכו"מ אין מכאן ראיה שיהא חייב לטבול בזמן הזה.

וז"ל רש"י ביבמות כ"ט ע"ב ד"ה ולא מיטמא ולי נראה ולא מיטמא כגון צרגל ששראליס מוזהרים על הטומאה מונצלתם לא תגעו עכ"ל.

והבאר היטב ביו"ד סימן שע"ג ס"ק ד' מביא דברי רש"י אלו וכתב שם בסוף דבריו וז"ל משא"כ הרא"ש והטור ושאר פוסקים שאין מביאין אלא דינין הנהוגין, אין מביאין דין זה, כי עיקר הדין לטהר ברגל קאי על זמן הבית שהיו צריכין להיות טהורים לאכול בקדשים כמ"ש רש"י ורמב"ם, אבל בזמננו אין נפקותא בזה בין הרגל לכולי שתא שהרי טמאי מתים אנן ואין לנו אפר פרה ומה גם גזרו טומאה על ארץ העמים ומה טהרה שייך ביה, ואף שאיזה פוסקים כתבו שגם בזמן הזה חייב אדם לטהר עצמו ברגל, לאו מטומאת מת ושרץ קאמרי, אלא מטומאה היוצא מגופו של אדם וכדומה, וגם מרמות הטהרה על טהרת הנפש, כי ע"י טהרת הגוף מעורר ומוכך טהרת הנפש כדאיתא בכמה מקומות בראשית חכמה ובשל"ה וזה ברור. ע"כ.

שם. מה שהביא הב"ח או"ח רס"י תכ"ט מחייב אדם לטהר עצמו ברגל שהכוונה סמוך לרגל, דייק כן מדרדקו חז"ל לומר חייב אדם "לטהר" ולא אמרו לטבול ברגל ראינו שהיה כוונתם שיטבול ערב הרגל כדי שיהיה מעורב שמש ברגל ויטהר עם כניסת הרגל נמצא מטהר ברגל ממש כנ"ל. ע"פ החתם סופר

שם. יתכן דלפי שאחרי הטבילה זקוק להערב שמש, נמצא שגמר הטהרה היא כליל התקדש החג, ברגל עצמו. ניצוצי אור עיי"ש

שלושה ספרים נפתחין בר"ה מקשים מ"ט פותח ג' ספרים כלל בר"ה וממתין לבינונים עד יוה"כ היה לו להמתין עם כל הספרים עד יוה"כ? וי"ל משום שאם היו הבינונים נשפטים עם הצדיקים היו נחשבים לרשעים בערך הצדיקים, וכן אי היו נשפטים עם הרשעים היה מפיש חרון אף ע"י הרשעים ובעידן ריתחא מדקדקים טפי, ע"כ נדונים הרשעים והצדיקים שניהם בראש השנה ומשיירים הבינונים עד יוה"כ שהוא יום רצון ויום מחילה ויוצאים זכאים בדינם. חתם סופר

שלושה ספרים נפתחין ועל כי שלושה ספרים נפתחים בראש השנה לצדיקים לבינונים לרשעים, והזוכים נכתבין לחיים, תקן לומר [בתפלת זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכו'] שלושה חיים. פירוש תפלות ראש השנה מרבינו ברבי יקר, נדפס בירחון הדרום תשרי תשכ"ח דף 10

צדיקים גמורים יש לפרש דחיים ומיתה דקאמר בעולם הבא קאמר, אבל בעוה"ז יש צדיק אובר בצדקו ויש רשע מאריך ברעתו, אלא שאני תמוה שהרי אפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום רשע מרשתתו, וא"כ מאי "נחתמן

אבני חן למסכת ראש השנה

שלשה פרצופים. ע"פ כתבי אבא מרי, הרב וואלקין.

[וב"ה. ר"ם] אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד הוילן [דמחלה. ריי"ק] על מחלה הס מטה את ההכרע לזד זכות [ואינן. רע"י] יורדין לגיהנם ועליהם אמר דוד תהלים קמו אהבתי כי ישמע ה' את קולי [ראה תוס', וברש"ש כתב דעיקר דיוקא הוא מכי הטה אונו לי ודריש ליה מלשון מאונים ור"ל דמטה לי המאונים לצד זכות], ועליהם אמר דוד כל הפרשה כולה דלותי ולי יהושע # [הלשון חסר כאן ואולי צ"ל כל הפרשה כולה "עד" דלותי ולי יהושע, ולא ראיתי מי שהרגיש בזה],

פושעי ישראל בגופן לקמיה מפרש ופושעי אומות העולם בגופן, יורדין לגיהנם ונידונין בה י"ב חדש לאחר י"ב חדש גופן כלה וגשמתן נשרפת ורוח מפורתן* תחת כפות רגלי צדיקים שנא' מלאכי ג [מדבר אל הצדיקים] וְעַסוּ תָּם רְשָׁעִים [אתם תמעכו ותכתשו את הרשעים] כי יהיו אֶפְרַת תחת כפות רגליכם כי הם יהיו לאפר מונח תחת כפות רגליכם ותרמסו אותם,

אבל המינין [תלמידי יסו הנזרי. ק'] אשר הפכו דברי חללים חיים לרעה והמסורות מלשינים, שמוסרים ממון [של. רע"י] ישראל ציד [עוצדי כוכבים] [אגסים. רע"י] [נראה לי טעם מלה זו שהנוטים מן הדת היו קוראים לעצמם מאמינים וחז"ל קטעו המלה וקראום מינים כי יש ביניהם מינים ממינים שונים. ערוך] # [רואין מזה שמי שמפסיד ממון ישראל סימן שאין לו רגש ישראלי, והוא בכלל המינין וכו'] [והמשומדים] והאפיקורסים [שם פלוסוף יוני כופר בהשראת הנפש וחכמינו העתיקו מלה זו למבוזה חכמים ודברים הנאמרים באמת. ערוך] מזה תלמידי חכמים שכפרו בתורה [ואומרים. רע"י] אין תורה מן השמים ושכפרו בתחיית המתים,

ושפירשו מדרכי צבור מדרכי ישראל [שפירשו מדרכי צבור לא גרסינן, דהיינו כל הני דלעיל, והן [מתניתא. רע"י] נסדר עולם [היא. רע"י], והכי גרסינן ליה הסם [ומי. רע"י] שפירשו מדרכי הצבור, כגון פ' "שפירשו מדרכי הצבור" הוא כלל והשאר הם הפרטים [הצדוקים. רע"י] [המינין] והמסורות [לאגסים. רע"י] כו',

ושנתנו חיתיתם בארץ חיים [הוא על פי לשון הפסוק ביהוקאל ל"ב כ"ג כלם חללים נפלים בחרב אשר נתנו חתית ענין שבר בארץ חיים ופירש הרד"ק שנתנו מוראם וחתייתם בבני אדם בעולם חיים ולפיכך אמר בארץ חיים לפי שהם עתה בארץ מתים] לקמן מפרש,

ושחטאו והחטיאו את הרבים, כגון ירבעם בן נבט וחביריו, יורדין לגיהנם ונידונין בה לדורי דורות שנאמר ישעיהו סו *ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים כי וגו' גיהנם כלה והן אינן כלין [לכאורה לפי הפשט הוא כעין גוזמא, ורצה לומר שנידונין לעולם, דאי כפשוטו, אם הגיהנם בטל איך הם נידונים, הגם שיש לפרשה בדוחק. וראה אגרות מהרש"א] שנאמר תהילים מט וצורם כמו וצורםם לבלות שאול [מזכור לו] [פי' צורתם עדיין קיים לאחר שבלה וכלה שאול],

לאלתר", ואפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה אבד כל הראשונות, "וגזר דין דיחיד אינו נקרע" דקאמרינן היינו גזר דין בטובות העולם הזה ורעותיו קאמר הא בחיי העה"ב הכל הולך אחר שעת סוף ימיו, וברוך קל אמת היודע האמת. רשב"א

בינוניים וכו' זכו נכתבין לחיים והא דלא אמר "נכתבין ונחתמין" כמו שאמר בצדיקים ורשעים? שכיון שהקב"ה מטה אצלים כלפי חסד אין הקב"ה נותן ע"ז חותמו, שחותמו של הקב"ה הוא אמת וזה אינה מדת האמת אלא מדת החסד. ראיתי בשם ר' שלמה קולגר צ"ל

רש"י ד"ה שלשה ספרים. ספרי זכרון של מעשה הצריח ולכאורה אין לו הבנה מאי אשמועינן רש"י בזה? ועוד מקשין העולם למה לי ספר לבינונים כלל אם יטיבו דרכם יכתבו בספר של צדיקים ביוה"כ ואם לא יטיבו דרכם יכתבו בספרן של רשעים? ונראה לי ליישב דאמרינן בפ"ק דברכות דף ו' ע"א דפרך וכו' מאחר דאפילו חד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו תרי מבעיא? ומשני תרין מכתבין מילייהו בספר הזכרונות חד לא מכתב מיליה בספר זכרונות, וכתבו התוס' חד לא מכתב כו' כלומר עם אחרים אבל בספר לבד נכתבין כדאמר וכל מעשיך בספר נכתבין כ"ש מדה טובה עכ"ל, הרי להדיא שכל דרכי בני אדם נכתבין בספר, ובר"ה כשמעיינין במעשה בני אדם נפתחים אלו הספרים וממילא יש ספרים שהם ספרי צדיקים ויש ספרים שהם בינונים ויש ספרים שהם ספרי רשעים, וזה כוונת רש"י לתרץ קושיית העולם דל"ל ספר לבינונים לכך כתב ספרי זכרון של מעשה הבריות שמעיינין במעשה הבריות וממילא יש כאן שלשה מיני ספרים גם לבינונים וק"ל. כתנות אור פ' אמור

תוס' ד"ה כדי לערבב את השטן. פי' נערך כדליתא צירושל' וכו' בספר אוצר הגאונים מלואים לסי' קט"ז יש מאמר ארוך על המלה "ירושלמי" שנמצא בדברי הראשונים שכאילו הם מעתיקים את דברי התלמוד ירושלמי, ומביא ראיות שנשתבש ממלת "ירושלים" בטעות למלת "ירושלמי", וכן כאן בדברי התוס' אין זה ירושלמי אלא קאי על הפסוק שמדבר על "ירושלים" שלעתיד לבא יהיה אז בלע המות לנצח ויתקע בשופר גדול ואז יתערבב השטן, ואנו תוקעין היום בדוגמת התקיעות שיתקע הקב"ה אז עיי"ש.

דף י"ז ע"א

ומצפצפין זעקים וזוכים ממון [יסוריהן. ק' רע"י] שעה אחת ועולין, שנאמר זכריה יג והבאתי את השלישית באש וצרפתים כצורף את הכסף ובחנתים כבחון את הזהב הוא יקרא בשמי ואני אענה אותו, ועליהם אמרה חנה שמואל א' ב' ה' ממות ומחיה מוריד שאול ויעל,

[יש לפרש שלכן נקראין בינונים "שלישית", מפני שצדיקים יש להם צורה אחת של צדיק, וכן להבדיל רשע יש לו רק צורה אחת, אבל בינוני חוץ מהפנים הרגילים שלו, יש לו פעם צורה של צדיק וכן פעם צורה של רשע, ונמצא שיש לו

אבני חן למסכת ראש השנה

פ' שהטיל אימה ויראה על אנשים לא יראה כל חכמי לב, לא יראה בעיניו בנים חכמי לב שהם תלמידי חכמים,

בית הלל אומרים, ורב חסד מטה כלפי חסד, היכי עבד? רבי אליעזר אומר כובשו את כף המאזנים של זכות, ומכריעין את העונות [מטמין מן העונות תחת כסא הכבוד (מחילה ?) כדי שיכריע את הזכות. כובש כמו רשף כבש] [הרשף כשנזף להסיר שער נותנין עליו מים ומטמין אותו צדק]. רש"י חולין צ"ג ע"ב [כדי כבשי דרמנא למה לך (ברכות י' ע"א) והכי מוכח צדק שני דערבין. ע"פ ק', ובעין זה ברע"י] שנאמר מיכה ז ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו יכרעו זו לא הבנתי מה מחדש רש"י כאן,

ר' יוסי בר חנינא אמר נושא מגזיה כף מאזנים של עון [כדי שיהו הזכות מכריעות ומשקילות יפה כלפי הקרקע. רע"י] שנאמר מיכה ז נושא עון ועובר על פשע,

תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון עון שצראשונים הבאים לתם לקב מעבירו ושומטו, שאם היו מחלה על מחלה, כיון שחבר אחד מהן [יכריעו. רע"י] הזכות [עון ראשון הבא ליתן צדק, נושא, מכריע צדק מאזנים, מעבירו ושומטו. רי"ף, וראה שם בהגהות הב"ח] וכן היא המדה [המנהג]. רע"י [ראה ר"ח ורש"ש, וראיתי בספר אחד הכונה, לא שהקב"ה מדרתו לנפטר שנאה אלא הוא מעביר על מדותיו, לכן אומר שלא כן הוא אלא כך הוא המדה. ילקוט הגרשוני],

אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק* אלא (מונה) [טמון. רע"י] לזד אחד, דאי איכא רובא עונות צדיקה הוא עון מתחשב צדיקה למנות עם רשעים גמורים דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדיהו,

??? [דאי איכא רובא עונות. שאם לא יכריעו הזכות עכשו ויהיו מחלה על מחלה נמצא דרובא עונות הוה צדיקה הוא עון ומחשיב צדיקה. רע"י ובעין זה בק']

אמר רבא, כל המעביר על מדותיו* שאינו מדקדק למדוד מדה [כנגד מדה. רע"י] למערים אותו, [אלא מניח. רע"י] מדומיו והולך לו, כמו אין מעבירין על המצות (יומא לג, א) [וכמו. רע"י] אין מעבירין על האוכלין (עירובין סד, ד) מניחין והולך לו מעבירין לו על כל פשעיו אין מדה הדין מדקדקת אחריהן, אלא [מניחין. רע"י] והולכת שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע,

רב הונא בריה דרב יהושע [ורב פפא היו ברור חמישי של אמוראים והיה מקומם בנרש] חלש, על רב פפא לשיוולי ביה חזייה דחליש ליה עלמא, אמר להו צביתו ליה זוודתא הכינו לו גזס לנר, [ומה. רע"י] היא גזס הממס מכריעין [ק"ק דאיתא בת"ה להרמב"ן והובא בב"ב ביר"ד סימן של"ט כללו של דבר כל שהוא משום עסקי חמת אין עושין לו עד שתצא נפשו. רצ"ע. עיון יעקב], לסוף איתפח נתפח, הוה מיכסיף רב פפא למיחזייה [היה רב פפא מתבייש לדאות את רב הונא בריה דר' יהושע, מפני שאמר שיכינו לו תכריכין],

וכל כך למה מפני שפשטו ידיהם בזבול שהמרינו צית המקדש צעונס שנאמר מזבול לו ואין זבול אלא בית המקדש שנאמר מלכים א ה בנה בניתי בית זבול לך, ועליהם אמרה חנה ה' יתנו ישברו מריביו שמואל א' ב' י' [וה"ל המהרש"א והם ודאי מריביו של הקב"ה שגרמו להחרוב מקדשו ובהם משתעי קרא דלעיל מינה ורשעים בחשך ידמו יכרתו דהיינו בניהם],

א"ר יצחק בר אבין, ופניהם דומין לשולי קדירה, ואמר רבא ואינהו משפירי שפירי [כפל לשוני בהם, שהם שמענגנים עצמן ביותר מתאות עוה"ה, ותחת יופי פניהם שהיה להם בעוה"ה, הושחרו לעוה"ב בניהם. מהרש"א] בני מחווא [רבא הוה סני ליה בני מחווא, ולכך דריש עליהו הכי. מנחת יהודה] ומקריין בני גיהנם ומקריין בני גיהנם, כך יקראו להם,

אמר מר, ב"ה אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד, והכתיב והבאתי את השלישית באש? התם בפושעי ישראל בגופן, פושעי ישראל בגופן והא אמרת לית להו תקנתא דנעשין אפר, והכא [כתיב. רע"י] ונרפסם כנרופ את הכסף שימקו יסוריהם את עוונם?

כי לית להו תקנה ברוב עונות הכא מחצה עונות ומחצה זכויות ואית בהו נמי עון דפושעי ישראל בגופן לא סגיא ליה דלאו והבאתי את השלישית באש [פ' כיון שיש בהם עון דפושעי ישראל בגופן אי אפשר לדון אותם בלא והבאתי וכו'] ואם לאו אם אין בהם עון דפושעי ישראל בגופן און ורב חסד מטה כלפי חסד ועליהן אמר דוד תהלים קמו אהבתי כי ישמע ה',

דרש רבא מאי דכתיב אהבתי כי ישמע ה' אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אימתי אני יודע ש אני אהובה לפניך בזמן שאתה שומע קול תחנוני, דלותי ולי יהושיע להטות כלפי חסד [דיבור זה שלא על הדרך] אע"פ שדלה אני מן המצות כגון ציונים, שאין זכותיהן מכריעין לחלוק להם צדקתם ל' נאה להושיע,

פושעי ישראל בגופן מאי ניהו? אמר רב קרקפתא* דלא מנה תפלין [הטעם הנקט תפלין של ראש לפי שיש בה חילול ה' כיון שהוא בגלוי. ראה מצור דבש], פושעי אומות העולם* בגופן מאי ניהו? אמר רב בעבירה # [פ' בזנות, וצ"ע למה ישראל שעובר עבירה אינו נקרא פושעי ישראל בגופן?], ושנתנו חיתותם בארץ חיים, אמר רב חסדא זה פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים [הדאי יש לפרנס להטיל אימה כמו"ש זרוק מרה בתלמידים כתובות ק"ג ע"ב, אבל אימה יתירה קאמר הוא ודאי שלא לשם שמים. מהרש"א, פ' שזה שאומר הגמ' שלא לשם שמים אינה תנאי שרק אז נענש, אלא כל שהוא אימה יתירה הוא ודאי שלא לשם שמים],

אמר רב יהודה גרסינן, ולא גרסינן דאמר א"ר יהודה אמר רב, כל פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים אינו רואה בן תלמיד חכם שנאמר איוב לו לכן בעבור יראהו אנשים

אבני חן למסכת ראש השנה

קרקפתא דלא מנח תפילין. והאידנא מאי טעמא מזלולי בהו רובא דעלמא וכו'? ויש מקומות שהתלמידים מניחין תפילין מי מחזי כיוהרא, או דלמא קיומא מצוה עדיף? הכין חזינא דבארץ ישראל מימות הראשונים כיון דנפיש גזירה ולא יכלו לאחותי תפילין אשתכח מייניקין [פ' מהם], אבל בבבל היו זהירים בהון וביותר רבנן יושבי מדרשות וכו'. אוצר הגאונים ס' י"ח עיי"ש עוד.

קרקפתא דלא מנח תפילין. ויש מי שאומר שלא אמרו אלא במצות תפילין, מפני שיש בהן קבלת עול מלכות שמים, אבל במצוה אחרת אינו נקרא פושע. ויראה לי כי מה שקראו לאותן שלא הניחו תפילין פושעי ישראל בגופן, מפני שאין מצוה מן המעשיות מיוחדת בגוף האדם כמצות תפילין, כי רוב המצות המעשיות הן בקנינים, ולמעלת מצות תפילין והארתה עונו גדול, והוא פושע בגופו. ספר המאורות על הגליון משם ספר הכתים לרבנו דוד ב"ר שמואל כוכבי.

פושעי או"ה בגופן והא דמשמע דחסידי או"ה נידונין לחיי עולם ויש להם חלק לעוה"ב, וכדאמר' בעלמא? במקיימין ז' מצות בני נח, אבל אלו הנוצרים והישמעאלים בכלל מינים הם, וכמו שפרש"י המינים תלמידי ישו הנצרי. ריטב"א

ואמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדיהו. ובמגלת סתרים דרב נסים מצאתי מי שעשה ר' זכיות וכנגדם ק' עבירות אם נפרעו ממנו בעולם הזה נותנים לו רק ק' זכיות, וכן אם עשה ר' עבירות וק' זכיות אם נפרעו ק' זכיות יתנו כל העבירות לעולם הבא. ומה שאמר רבא אם חטא כבד על הזכות אין לו חלק לעולם הבא, זה בלא תשובה. אוצר הגאונים ס' קנ"ה

כל המעביר על מדותיו מעבירין לו וכו'. ראה רבינו נסים וז"ל ומיהו ת"ח דמכוזו יתיה כל היכא דלא מפיסו ליה מיבעי ליה למינקט מילתא בליביה משום כבוד תורה עיי"ש, וראה בחינוך מצוה של"ח בדיני אונאת דברים וז"ל ובאמת לא תצוה התורה להיות האדם כאבן שותק למחרפיו עיי"ש באורך.

דף י"ז ע"ב

[אלא. ק'] למי שמששים עצמו כשירים פ' דשרים הוא דבר שאינו חשוב, דהיינו שמחזיק עצמו בענוה,

(א) רב הונא רמי כתיב תהלים קמא צדיק נמשפט אמת ה' בכל דרכיו וכתיב וחסיד נכנס לפניו מן השורה בכל מעשיו, בתחלה צדיק ולבסוף כשיראף שאין העולם מתקיים צדין חסיד,

(ב) רבי אלעזר רמי כתיב תהלים סב ולך ה' חסד, וכתיב כי אתה תשלם לאיש כמעשהו? בתחלה כי אתה תשלם

(א"ל) [אנשי רב הונא לרב הונא] מאי חזית [מה ראית כשהיית נוטה למות. אבל לפי גירסא זו קשה מה שייכות זה שרב פפא היה מתבייש לזה ששאלו לו לרב הונא מה חזית? לכן נראה גירסת הר"ם ע"פ הרבה מקורות דלא גרסינן "מאי חזית אמרו ליה"]

וז"ל הר"ם ובאמת הוא מיותר ורב פפא הוה מכסיף למחזיה ורב הונא אמר ליה דלא יכסף דאין ה"נ שהיה ראוי למות ורק הקב"ה אמר וכו'. עכ"ל ?

אמר להו אין הכי הוה מיסת נקנסה עלי ואמר להו הקב"ה הוואיל ולא מוקים במיליה אינו מעמיד על מדומיו לא תקומו בהדיה לא תדקדקו אחרי שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון לעובר פשע מיכא ז,

לשארית נחלתו אמר רבי אחא בר חנינא אליה שמינה יש כאן וקורין בה כלומר דבר תנחומין יש כאן, אבל יש צמחא דבר קשה שאינו שוה לכל לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו

*****

ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים. בעל "עיני יצחק" מפרש הכוונה שהחלק הדקדק והיפה שתשאר מנשמתם של הרשעים, יחשב אצל הצדיקים כאפר שתחת רגליהם, כלומר מן ההשגה הפחותה מאד אצל הצדיקים ממנה יתענגו ויתעדנו הרשעים. לקוטי בתר לקוטי

ויצאו וראו וכו'. עיין מרדכי בפרק ערבי פסחים דף ל"ז בדפי הדפוס ריש ע"א וז"ל כדאיתא בפסיקתא אמר רבי אפטוריקי אור של גיהנם שובת בשבת ובראש חודש ודריש ליה מדרכתיב ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' וסמך ליה והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו וגו', וכן כשחל יו"ט במוצאי שבת אין אומרים אותו צדקתך אע"ג שחזרות לדינם ביום טוב וכו', מ"מ אין לאומרו מפני כבוד יו"ט כדי שלא לפרסם הדבר שחזרות לדינם ביום טוב.

אמר רבא ואינהו משפירי שפירי בני מחוזא. שרבא היה ראש הישיבה במחוזא. וכן הוא ברש"י פסחים ה' ע"ב מחוזא עירו של רבא, וכן הוא בכתובות ק"ה ע"א, וזה מה שנאמר על בני מחוזא ברש"י שבת י"ב ע"א מפנקי ולא עזדי מלאכה וצגדיהם רחצים כשל אשה. ושמ קי"ב ע"א שם רחצי לצצ ומקפידין על לצושיהן ונעליהם להיות מכוונים, וביומא י"א ע"א שהיו רוצין ישראל, ובב"ב ל"ו ע"א כתב הרשב"ם לפי שעשירים הם וצחמות הרצה להם, ודרכן להאכיל השדות לצחמות כשהם שמת.

**קרקפתא פ' ראש. וצריך להבין למה לא אמר סתם "מי" שאינו מניח תפילין, או כדומה? ואולי י"ל כיון שקורא לזה פושעי ישראל בגופן, תופס האבר שחייב לקיים המצוה, ובניצוצי אור כתב נראה דיבומן הגזירות התירשלו ביותר בתפילין של ראש המגולים.

אבני חן למסכת ראש השנה

כמעשהו, ולבסוף ולך ה' חסד,

שעושה תשובה עם הציבור, וזה פירוש הלשון "גור דינו של אדם",

ג) אילפי ואמרי לה אילפא רמי כתיב שמות ל"ד ו' ורב חסד וכתיב ואמת, בתחלה ואמת ולבסוף ורב חסד,

ויעבור ה' על פניו ויקרא, א"ר יוחנן אלמלא [מלבד ציוני הגרעק"א יש עוד. ראה מצור דבש] מקרא כתוב [דלישנא ד"ויעבור" דרשין כש"ן העובר לפני התיבה. רמ"ן] אי אפשר לאומרו מלמד שנתעמף הקב"ה* כשליח צבור [ראה ר"ח שהקב"ה צוה למלאך להתעמף, וברמב"ם כתב שנראה כן למושה במראה הנבואה. וראה מהרש"א] והראה לו למושה סדר תפלה, אמר לו כל זמן שישיראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה* ואני מוחל להם,

ה' ה' מלת רמזים [היא. ק'] אני הוא קודם שיחטא האדם אני מרחם קודם שיחטא ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה ואני מרחם [למחר. ק'] שיחטא אס ישנא, [תמיד הוא. שמו"ן] אל רחום וחנון [אך אפים ורב חסד ואמת. ד"ם], [ואחרים רצו לפרש דרחום וחנון קאי על אמר רב יהודה ברית וכו' ולא הבנתי],

אמר רב יהודה ברית כרותה לי"ג מדות הללו, שאם זכירוס ישראל נחפלת מענית.ס. ק') [ראה בשמו"ן מבלא על מ' שימות מה הם הי"ג מדות. ובאגדות מהרש"א כתב מספר י"ג מדות יש בו דעות חלוקות עיין ברי"ף ובתוס', ובתנא"ה שם דרך אחר, ואין לי עסק בנסתרות להאריך] שאינן חוזרות ריקם, שנאמר שמות ל"ד י' הנה אנכי כורת ברית על האמור למעלה,

אמר ר' יוחנן, גדולה תשובה [אומר אני שאין תשובה מועלת אלא במי שנולד במזל שיאריך שנים ובעבור עונות נגור עליו למות, אבל מי שנולד במזל שלא יאריך שנים לא תשובה ולא תפילה ולא צדקה מועילות לחיות. ערוגת הבושם ח"ב ע' 112] שמקרת גור דינו של אדם [מהמשך הגמ' יש לדייק דלא קאי דוקא על הגו"ד של ר"ה ויוה"כ. וראה בירחון מוריה כסלו תשס"ד ע' ק"מ] שנא' ישעיהו ו' השמן לב העם הזה העם הזה לבם הולך והשמן ואזניו הכבד ועיניו השע ענין הסרה פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו,

[לכן פועל היצר שלא לדאות ולשמע ולהבין. ישעיה ו' י'. והמלבי"ם כתב וז"ל ומה שסדר בדבריו ראה שמיעה הבנה, כי תחלה נכיר את הבורא ע"י ראיית החושים מהמון מעשיו ובריאותיו, ואח"כ ע"י הקבלה הנמשכת מדור דור, ואח"כ ע"י מופתי השכל והדעת].

א"ל רב פפא לאביי ודלמא לפני גזר דין? א"ל ורפא לו כתיב איזהו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין,

מיתיבי השב בינתיים בין ראש השנה ליום הכפורים מוחלין לו לא שב בינתיים אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו? לא קשיא הא ביחיד הא בצבור,

[פ' דר"י שאמר שתשובה מועלת בכל זמן קאי על ציבור, והיינו על כל אדם

מיתיבי דברים יא עיני ה' אלהיך בה עתים לטובה פעמים שהעמים הנחמדים לסוף השנה לטובה היא, להקל עליה מן הפורענות הנגזר עליה בראש השנה עתים לרעה [ופעמים שהוא לרעה] לפחות מן הטובה שפסקו לה,

עתים לטובה כיצד הרי שהיו ישראל רשעים גמורין בראש השנה ופסקו להם גשמים מועמים לסוף חזרו בהן, להוסיף עליהן אי אפשר שכבר נגזרה גזרה, אלא הקב"ה מורידן בזמן על הארץ הצריכה [ובשעה שצריכה. ב"ל] [שצריכה. רש"י] להן על השדות ועל הכרמים ועל הגנות (הכל לפי הארץ. נוסח שאינו נוח כלל הוא. ד"ם, וגם ליחא בב"ל),

עתים לרעה כיצד, הרי שהיו ישראל צדיקים גמורין בר"ה, ופסקו עליהן גשמים מרובין לסוף (חזרו בהן) [חטאו. ערוגת הבושם ח"ב ע' 191] [סרחו. לאק"ג], לפחו'ת מהן אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה, אלא הקדוש ברוך הוא מורידן שלא בזמן לפי היריעה ועל הארץ שאינה צריכה להן [על ארץ לא איש על הרים וגבעות. ערוגת הבושם ח"ב ע' 191] צערות וצמדצרות,

לטובה מיהא ליקרעיה לגזר דיניהו, ולוסיף להו [פ' דבשלמא לרעה לא יקרע הקב"ה גזר דינו הטובה אף שקלקלו מעשיהם, אבל אם חזרו בתשובה אמאי לא יקרע גזר דינם הרעה?]

שאני התם # [הלשון כאן "שאני התם" הוא הפעם היחידה במסכת זו] דאפשר בהכי [פ' באמת צדקו דברי ר' יוחנן דציבור שעושין תשובה הקב"ה מהפך דינם לטובה, אבל התם אין שום רעה אם מוריד להם הגשמים על הארץ הצריכה להן],

ת"ש, תהלים קו יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי ה' וגו' ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו יחוגו ויגעו כשכור וגו' ויצעקו אל ה' בצר להם וגו' יודו לה' חסדו וגו',

עשה להן סימניות בין פסוק לפסוק יש סימנין הפוכין, מה כאן מודפסת במקור אות נ הפוכה כאכין ורקין שבתורה [הסמניות ?] נאין לדרשה למעט את הדיבור, כאכין ורקין שכן מיעוטין, לומר לך לא כל עשה שיעקו אל ה' נזר להם יוציאם ממזקותיהם, אלא אם כן נעקו קודם גזר דין צעקו קודם גזר דין נענין, צעקו לאחר גזר דין אינן נענין?

הני נמי כיחדיין דמו,

[וכתב הרמ"י לקמן י"ח ע"א ומאי דאמרנן לעיל גבי יורדי הים באניות דכיחדיין דמו, לפי שהם רבים מהרבה משפחות, ואין כאן גזירה על משפחה אחת],

ת"ש שאלה בלוריא הגיורת [זאת הפעם היחידה שמוזכר בעין שם זה בש"ס, ולא מצאתי עליה שום פרטים בספח"ק. אבל יש בחיסטוריה החילונית

אבני חן למסכת ראש השנה

אודותה תחת שם [Valeria the Proselyte] את רבן גמליאל כתיב בתורתכם דברים י אשר לא ישא פנים וכתוב במדבר ו ישא ה' פניו אליך,

נמפל לה רבי יוסי הכהן [תנא זה נזכר גם לעיל ט"ו ע"ב. ולכן הכנים לתוך דברי רבן גמליאל? לפי שהוא היה כהן וזה נוגע להפסוק של ברכת כהנים "ישא ה' פניו אליך". בן יהוידע] אמר לה אמשול לך משל [לשון זה בש"ס קרוב לעשרים פעמים] למה הדבר דומה לאדם שנושה בחבירו מנה, וקבע לו זמן בפני המלך, ונשבע לו בחיי המלך, הגיע זמן ולא פרעו, בא לפייס את המלך, ואמר לו עלבוני מחול לך, לך ופייס את חבירך,

הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם למקום [ראה מהר"ץ חיות] כאן בעבירות שבין אדם לחבירו [לכן חמירי עבירות שבין אדם לחבירו? שהמול של חבירו שחטא לו טובע וצועק למעלה. בן יהוידע],

עד שבא ר"ע ולימד*

*****

שנתעטף הקב"ה. כך פירשו כי צוה הקב"ה למלאך להתעטף כשליח ציבור במראית העין וכו' כדמיון שליח צבור העובר לפני התיבה כדי ללמדו למשה רבינו. ואידך פירושא, שאמרו באגדתא חגיגה י"ד. על האי קרא תהלים ל"ג בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם מלמד שכל דיבור ודיבור שיצא מלפני הקב"ה נברא בו מלאך, וכן כאן כשהיה הדיבור עם משה רבינו בפסוק ויעבר נברא מדברו של הקב"ה מלאך כשליח צבור כדי ללמדו במראית העין סדרי סליחה. אוצר הגאונים סי' קנ"ו

שנתעטף הקב"ה. ובספר ערוגת הבשם ח"א ע' 198 משם רב האי גאון (ראה שם #1) דהא דאמר בברכות ו' ע"א מניין שהקב"ה מניח תפילין פ' שהקב"ה מראה כבודו לנביאיו ולחסידיו "באובנתא דליבא" הלשון במגילה כ"ד ע"ב בדמות אדם יושב וכן כל ראייה שנאמרה בהקב"ה, לא ראייה בעין כי אם באובנתא דלבא, וכמו ולבי ראה הרבה חכמה ודעת קהלת א' ט"ז, כן בראיית הלב דמות ראש בכבוד ועליו תפילין, וכן הראה הקב"ה למשה מתוך הכבוד, שנאמר וראית את אחורי, כגון מלאך ובראשו תפילין, וראה משה והבין קשר של תפילין ושי"ן של תפילין. וכתב שם עוד בשם ר' נחמ' בן הר' שלמה דמה שנאמר יושב על כסא רם ונישא ואמ' או רם או נישא? אלא "ונישא" בהיפוך אותיות "שאנינו" פ' שאינו יושב על כסא רם ונישא אך שכניתו מראה עליו. ועיי"ש עוד.

שנתעטף הקב"ה. ובספר ישן מחכמת המקובלים מצאתי וז"ל נתעטף הקב"ה באותו טלית לבנה שנתעטף בברייתו של עולם שעליו נאמר עומה אור כשלמה שמבתיק מסוף העולם עד סופו. אגדות מהרש"א

ואני מוחל להם. משמע לפי פשוטו שמועיל "אמירת" ה"ג מדות, בלי שום פעולה אחרת, כמו שאומרים בתפלה אל הורית לנו "לומר" שלש עשרה, וזה מה שאמר הקב"ה למשה רבינו שאמירת ה"ג מדות באופן זה יועיל שיתעורר מדת הרחמים על ישראל ושהוא ב"ה ימחול להם, והגם שפירשו בספרים שהכוונה להדבק במדותיו, אולי זה רק ע"ד מוסר, שהרי אין לזה שיעור, וזה עבודה רבה, ואיך שייך לומר "ואני מוחל להם" שמשמע מיד, אבל עדיין צריך להבין איך מתאים מאמר זה עם מה שאנו אומרים ותשובה ותפלה וצדקה וכו', וראה בא"ס שמביא מהאלישיך ומציין לדברי הבני יששכר בחודש אדר ב' ו'.

אני הוא קודם שיחטא והקשה הרא"ש וא"ת מה צריך האדם למדת רחמים קודם שיחטא? וע"ש מה שתיירץ. והמהרש"א כתב דגם קודם שיחטא צריך רחמים, שלא נברא העולם אלא ע"י ששיתף הקב"ה הרחמים, כמו שכתוב ביום ברא ה' אלקים. ובמצור דבש כתב שהוא על פי הגמ' בסוכה נ"ב ע"ב אלמלא הקב"ה שעורר לו אינו יכול לו.

אני הוא קודם שיחטא ולכן נצרך שם של רחמים גם קודם החטא, כי אם חושב האדם שהוא נקי מחטאים, אז יכול ליפול בחטא היותר גדול מכל החטאים, היינו בגדלות. לקוטי בתר לקוטי בשם הרה"ק מקאצק זצ"ל.

אילי נביות לשון זה גם בב"ק צ"ב ע"א, ופירושו אילים שמנים ונבחרים. והוא לשון הפסוק בישעיה ס' ז' כל צאן קדר יקבצו לך אילי נביות וְשִׁתְּנָהּ ופי' במצודות ציון נביות שם מקום. ובמצודות דוד פי' כל צאן קדר הצאן שבארץ קדר המה מובחרים, יקבצו לך יאספו להביאם אליך, אילי נביות האילים שנביות המה מובחרים, ישרתנך, יהיו לך לצרכך. וברד"ק פ' קדר ונביות מגדלי צאן לרוב כי הם יושבי אוהלים ונוסעים ממקום למקום ומבקשים מקום מרעה. ובבן יהוידע פי' נביות מלשון "עב" ולפי' אילי נביות יהיה פירושו אילים שמנים.

כב ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה * כג יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים * כד המה ראו מעשי ה' ונפלאותיו במצולה * כה ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו * כו יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג * כז יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע * כח ויצעקו אל ה' בצר להם וממצקותיהם יוציאם... לט וימעטו וישחו מעצר רעה ויגון * מ שפך בוז וגו'. והם שבע גונין הפוכין.

עד שבא ר"ע ולימד פי' עד שבא ר"ע סברו שיכולים לחלק כן, אבל ר"ע תירץ סתירת הפסוקים באופן אחר, ונמצא שאין שום ראייה לומר דעבירות שבין אדם למקום הקב"ה נושא פנים עליהם אף

אבני חן למסכת ראש השנה

לאחר גזר דין.

פְּנִיָּה מִן אֲדָמָה רַחֵם וּמַכְסִּין בּוֹ וְתִרְפִּי לְךָ בְּרִית שֵׁם עֶשֶׂב הַמִּנְקָה
נִקְּתָם מִלִּי כְּתָם וְרוּשִׁם עָוֹן לִפְנֵי נֶאֱמַר אֲדֹנָי אֱלֹקִים. יְרֵמִיָּה ב' כ"ב,
מֵאִי לֹא כֹאן קוֹדֶם גִּזְרֵי דִין כֹּאן לְאַחַר גִּזְרֵי דִין?

לֹא אִירִי וְאִירִי לְאַחַר גִּזְרֵי דִין וְלֹא קִשִּׁי כֹאן בְּגִזְרֵי דִין שִׁישׁ
עֲמֹו שְׁבוּעָה כֹאן בְּגִזְרֵי דִין שִׁישׁ עֲמֹו שְׁבוּעָה,

כְּדֶרֶב שְׁמוּאֵל בֶּר אֲמִי דְאֲמַר רַב שְׁמוּאֵל בֶּר אֲמִי וְאֲמִי לֹה
אֲמַר רַב שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי אֲמַר רַב יוֹנָתָן מִנִּין לְגִזְרֵי דִין שִׁישׁ
עֲמֹו שְׁבוּעָה שִׁישׁ נִקְרַע שְׁנֵאֲמַר שְׁמוּאֵל א ג וְלֹכֵן נִשְׁבַּעְתִּי
לְבֵית עָלִי אִם יִתְכַּפֵּר עֹון בֵּית עָלִי בִּזְכָּח וּבִמְנַחָה [עַד עוֹלָם]
[דְּהִינִי שִׁתְּאֲמַת וְלֹא יִכְטֹל לְעוֹלָם. מִהֲרִישׁ"א בִּיכְמוֹת ק"ה ע"א ר"ה אֲבֵל אֲנִיד],

אֲמַר רַבָּא, בִּזְכָּח וּבִמְנַחָה אִינוּ מִתְכַּפֵּר אֲבֵל מִתְכַּפֵּר בְּתוֹרָה,
אֲבִי אֲמַר בִּזְכָּח וּמְנַחָה אִינוּ מִתְכַּפֵּר אֲבֵל מִתְכַּפֵּר בְּתוֹרָה
וּבִגְמִילוֹת חֲסִידִים,

[לְכַאוּרָה נִמְצָא שֶׁרַבָּא וְאֲבִי לֹא פְלִיגִי דְהַגְזִירָה שֶׁל "יְמוּתוֹ אֲנָשִׁים" בְּטָל גַּם
בְּתוֹרָה לְחוּד, אֲלֵא שֶׁאֲבִי מוֹסִיף שֶׁאִם עוֹסְקִים גַּם בְּגִמְלָה בְּטָל הַגְזִירָה עוֹד יוֹתֵר],

רַבָּה וְאֲבִי [אֲבִי וְרַבָּה מַדְבִּיעִים עָלֵי אִתּוֹ כִּי שְׁמַעְתִּי, וְשִׁמְעִית חוֹלִין] [רֵאִיתִי
בְּשֵׁם הַסֵּפֶר מִגִּיד תַּעֲלוּמָה שֶׁרַבָּה לֹא רָצָה לִזְכֹּר עַל מִסְכַּת לִשׁוֹן "חוֹלִין" לִבֵּן
קוֹרָא אוֹתָהּ שְׁחִיטַת חוֹלִין] פֶּרֶק הַזֶּה (קֶלֶג, א) אֲשַׁכֵּם דְּרַבָּה לֹא כֹהן [הוּא. ק'].
וְשִׁמָּה אִתּוֹ מִצִּית עָלֵי הַיָּמָה, וְשֶׁ גּוֹרְסִין דְּרַבָּה וְאֲבִי, וּמִפְרָשִׁי לֵה דְרַבָּה כִּי נִחְמַנִּי
מִדְּבִית עָלִי קִאֲתוֹ רַבָּה דְּעַסֵּק בְּתוֹרָה חִיָּה אֲרַבְעִין שְׁנִין*,
אֲבִי דְּעַסֵּק בְּתוֹרָה וּבִגְמִילוֹת חֲסִידִים חִיָּה שִׁתִּין שְׁנִין,

תְּנוּ רַבָּנִין מִשְׁפַּחָה אַחַת הִיָּתָה בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁהָיוּ מִתִּיה מִתִּין
בְּנֵי י"ח שְׁנָה* כֹּאן וְהוֹדִיעוּ אֶת רַבָּנִין יוֹחָנָן בֶּן זְכָאִי, אֲמַר לְהֵם
שְׁמָא מִמִּשְׁפַּחָה עָלֵי אֲתָם דְּכִתִּיב בִּיה שְׁמוּאֵל א ב וְכָל מִרְבִּית
בֵּיתָךְ יְמוּתוֹ אֲנָשִׁים* [עֵינִן פְּנִיחֵרִין י"ד ע"א ד"ה הַכְּתִיב כָּל מִרְבִּית בֵּיתָךְ
יְמוּתוֹ אֲנָשִׁים כְּשֶׁנֶּחֱזַק לְכָלל אֲנָשִׁים בֶּן י"ח שְׁנָה ע"כ, וְצ"ל דְּבִין י"ח מִקְרִי בֹא לְכָלל
אִישׁ מִפֶּאֶת דְּאִישׁ הוּא שֶׁם מִקְבִּיל לְעוֹמֶת שֵׁם אִשָּׁה, ר"ל שֶׁהוּא אִישׁ שֶׁל אִשָּׁה,
וּמִפְּנֵי שֶׁבֶן י"ח לְחוּפָה לִבֵּן מִקְרִי אוֹ בֹא לְכָלל אִישׁ. גְּלוּנִי הַש"ס ע"י"ש] לְכוּ
וְעַסְקוּ בְּתוֹרָה וְחִיו, הִלְכוּ וְעַסְקוּ בְּתוֹרָה וְחִיו וְהָיוּ קוֹרִין
אוֹתָהּ מִשְׁפַּחָה רַבָּנִין יוֹחָנָן עַל שְׁמוֹ,

אֲמַר רַב שְׁמוּאֵל בֶּר אֲיִנְיָ מִשְׁמִיָּה דְּרַב מִנִּין לְגִזְרֵי דִין שֶׁל
צְבוּר שִׁאִינוּ נַחֲתָם, אִינוּ נַחֲתָם וְהַכְּתִיב יְרֵמִיָּה ב' נִכְתָּם עוֹנֵךְ
לִפְנֵי? אֲלֵא אַע"ג שֶׁנַּחֲתָם נִקְרַע, שְׁנֵאֲמַר דְּבָרִים ד' כ' אֱלֹהֵינוּ
כָּל קִרְאָנוּ אֱלֹו, וְהַכְּתִיב יְשַׁעְיָה נָה דְרִשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ? הַתָּם
בִּיחִיד הַכָּא בְּצְבוּר,

בִּיחִיד אֵימַת מִנִּין לֹה, דְּכַתִּיב דְּהַמְצָאוֹ? אֲמַר רַבָּה בֶּר אֲבוּה אֱלֹו
עֲשֵׂרָה יָמִים שְׁבִין ר"ה לִיוֹה"כ שְׁמוּאֵל א כה, וְיָהִי כְעֶשְׂרֶת
הַיָּמִים וְיָגֶף ה' אֶת נְבִל* [י' יָמִים] מֵאִי עֲבִידֵתִיָּהוּ?

שֵׁם. צ"ע הַלְשׁוֹן "עַד שְׁבָא" מִהִיכֵן בֹּא ר"ע? וִי"ל ע"פ הַגְמָרָה חֲגִיגָה
מ"ו ע"א דְּאִיתִיבָא לִיה רְשׁוּתָא לְמַט"ט לְמִימַחֵק זְכוּתָא דְאַחַר, יִצְתָה
בֵּת קוֹל וְאִמְרָה שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבִבִים חוּץ מֵאַחַר, א"כ מוֹכַח מִכֹּאן
דְאַחַר גִּזְרֵי דִין לֹא מִהֵנָּה תְּשׁוּבָה, וְזֶה שֶׁאֲמַר עַד שְׁבָא ר"ע מִכְּנִיסַת
הַפֶּרֶד"ס אֲשֶׁר שְׁמַע ב"ק שׁוּבוּ בָנִים כ' וּש"מ דְּלְאַחַר שְׁמַחֲקוּ זְכוּתֵינוּ
דְאַחַר וְגִזְרֵי דִינוּ שׁוּבוּ לֹא מִהֵנָּה תְּשׁוּבָה, אוֹ לִימַד כֹּאן קוֹדֶם גִּזְרֵי דִין כֹּאן
לְאַחַר גִּזְרֵי דִין. יִלְקוּת הַגְרָשׁוֹנִי ע"פ דְּבָרֵי הַחִיד"א ע"י"ש,

רֵאָה הַגְּהָה בְּתוֹס' כִּי מִדַּת רַחֲמִים הִיא שְׁלֹא בַעַת צָרָה, כִּי בְּטָרָם
תִּגְעִי הַצָּרָה הוּא מִרְחָם שְׁלֹא תְבֹא, אֲבֵל חֲנוּן הוּא שְׁחֹנֵן בַּעַת הַדְּחָק
לְגִאוֹל הַצּוֹעֵק כְּדִכְתִּי [יְשַׁעְיָה ל'] חֲנוּן יִחַךְ לְקוֹל זַעֲקָךְ, וְמוֹדָה זוֹ
כְּבִיכּוֹל שְׁבַעֲל כַּח יֵשׁ לוֹ לְחוּץ עַל הַצּוֹעֵק אִף שְׁלֹא כְּדִין וְכו'.

וְנִשְׁאַלְתִּי עַל הַלְשׁוֹן שֶׁאֲמָרִים תְּנוּכָה בַּעַל הַנִּסִּים וְאִתָּה בְּרַחֲמִיךְ
הַרְבִּים עֲמַדַּת לְהֵם בַּעַת צָרָתָם, דְּמִשְׁמַע שְׁבַשְׁעַת שְׁהָיוּ בְּצָרָה שִׁידִךְ
גַּם הַלְשׁוֹן "רַחֲמִיךְ" ?

דף י"ח ע"א

כֹּאן קוֹדֶם גִּזְרֵי דִין כֹּאן לְאַחַר גִּזְרֵי דִין*, הַכָּא נִמִּי בִּיחִיד,

וְגִזְרֵי דִין דִּיחִיד תְּנָאִי הִיא [ר' אֲלֵעָזָר וְר' יִצְחָק. רִיב"ב. א. ור"ה פ' שר']
מֵאִיר הוּא שֶׁאֲמַר דְּגִזְרֵי דִין שֶׁל יָחִיד נִקְרַע גַּם אַחַר גְּמַר דִין, וְאוֹלִי לִפִּי הַר"ח לֹא
סָבַר ר' יִצְחָק שֶׁנִּקְרַע רַק שְׁהוּא "פַּה" [דְּתִנְיָא הִיָּה רַבִּי מֵאִיר אֲמַר
שְׁנִים שְׁעָלוּ לְמַטָּה וְחוֹלִין שׁוּה וְכֵן שְׁנִים שְׁעָלוּ לְגִזְרֵי דִין*]
[מִקּוֹם שֶׁאֲמָרִים עוֹלָם דִּין דִּין נִפְשׁוֹת. ש', מִקּוֹם שֶׁהַמְּלִכּוֹת מַעֲנִים וְהוֹרִגִים אֶת
הָאֲסוּרִים, מִלְּשׁוֹן גִּרְיָה וְסִרְיָה], צִית וְעַד שְׁדִינִס צו (נִפְשׁוֹת לְהִרְיָגָה) [לְהִרְיָגָה
נִפְשׁוֹת. ק'] לִידוֹן וְדִינָן שׁוּה שְׁנִים נִפְשׁוֹת עַל דְּכָר אַחַד, זֶה יִרְדֵּן מִן
הַמַּטֶּה וְזֶה לֹא יִרְדֵּן, זֶה נִיצֵל מִן הַמַּטֶּה וְזֶה לֹא נִיצֵל, מִפְּנֵי מַה זֶה
יִרְדֵּן וְזֶה לֹא יִרְדֵּן, זֶה נִיצֵל וְזֶה לֹא נִיצֵל,

זֶה הַתְּפַלֵּל וְנַעֲנָה, זֶה הַתְּפַלֵּל וְלֹא נַעֲנָה, מִפְּנֵי מַה זֶה נַעֲנָה
וְזֶה לֹא נַעֲנָה? זֶה הַתְּפַלֵּל תְּפִלָּה שְׁלִימָה נִמְכּוּן [וְלִבָּן] נַעֲנָה,
וְזֶה לֹא הַתְּפַלֵּל תְּפִלָּה שְׁלִימָה לֹא נַעֲנָה,

[וְזֶה מִרוּמּוֹ בְּהַפְסוֹק דְּבָרִים ד' כ"ט וּבְקִשְׁתָּם מִשֵּׁם אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ לִשׁוֹן רַבִּים
שֶׁהַמְּבַקְשִׁים יִהְיוּ שְׁנִים, וּמִצָּאָתָּה, אַחַד, וְלִמָּה כֵּן מִפְּנֵי כִי תִדְרִשְׁנוּ בְּכָל לַבְבְּךָ וּבְכָל
נַפְשְׁךָ, דְּהִינִי תְּפִלָּה בְּכוּנָה, וְהַשְׁנִי הַתְּפַלֵּל שְׁלֹא בְּכוּנָה. תוֹרָה תְּמִימָה]

ר' אֲלֵעָזָר אֲמַר כֹּאן קוֹדֶם גִּזְרֵי דִין כֹּאן לְאַחַר גִּזְרֵי דִין,

רַבִּי יִצְחָק אֲמַר יִפָּה צַעֲקָה לְאַדָּם בֵּין קוֹדֶם גִּזְרֵי דִין בֵּין לְאַחַר
גִּזְרֵי דִין,

וְגִזְרֵי דִין דְּצְבוּר מִי מִיקְרַע וְהָא כְּתוּב אַחַד אֲמַר פְּבָסִי מִקְרָה
לְפָנֶיךָ יְרֵמִיָּה ד' י"ד וְכְּתִיב יְרֵמִיָּה ב' פ' אִם תִּכְבְּסִי פ' אִם תִּכְבְּסִי

אבני חן למסכת ראש השנה

אם ציוס שלשים ומדש שעצר חסר, או ציוס שלשים ואחד ומדש שעצר מלא,

על ניסן מפני הפסח והולכין השלומין עד הפסח, חוץ מן השבועות,

[ולא על סיון מפני עצרת, דממילא נודע ע"י ספירת העומר מ"ט יום, שביום ג' יהיה עצרת. ראה תוס']

על אב מפני התענית והולכין כל שמונת הימים, חוץ מן [השבועות. ק'],

על אלול מפני ר"ה מודיעים ממי (התחיל) [קדשו צ"ד. רבינו נסים] אלול, ועושין ראש השנה ציוס שלשים לאלול [נאכל בתום] כותב שעשו שני ימים מספק, שאם לא היו יודעין מתי קדשו אלול יש בתשרי ספק על ג' ימים, שיש אפשרות שאב ואלול חסירין, או שניהם מליאים] בגולה [אולי לאו דוקא "גולה" אלא בכל המקומות ששלחו שם שלוחים], דרוז שנים אין אלול מעובר, ואף על פי שספק הוא צידם שמה יעצרוהו צית דין אי אפשר להן לדעת, ועל כרחן הולכין אחר רוב שנים, ואם לא ידעו ממי התחיל אלול לא ידעו יום שלשים שלו,

על תשרי מפני תקנת המועדות לאחר שקדשוהו צית דין לתשרי השלומין יוצאין ליום המחרת פ' שאין מחללין שבת על זה, והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג, ומודיעים אם עיצרו צית דין אם אלול ואם לאו, כדי שלא יהא לבס נוקפן ציוס הכפורים וסוכות,

על כסליו מפני חנוכה,

ועל אדר מפני הפורים,

וכשהיה בהמ"ק קיים יוצאין אף על אייר מפני פסח קמץ פסח שני, לטמא ושהיה בדרך רחוקה בראשון.

[מיהו גם אם יוצאין רק על ג' חדשים, דכל אב שאין צריך או, דבזמן שיש שלום אין צום. יבין]

נב"י: וליפקו נמי אתמוז וטבת [דאי אפשר שלא יהא בהן או ימים טובים או תעניות בר' שמע' חסידא. ש']

*****

ר' אלעזר אומר כאן קודם גזר דין כאן לאחר גמר דין. מרב סעדיה גאון, בשביל שבועה דברים אין תפלתו של אדם ואין עתירתו מתקבלת:

אחת, אם כבר נגזרה גזרה עליו ונחתמה. וראיה לדבר ממושה רבינו כיון שנגזר עליו שלא יכנס לארץ אע"פ שנתחנן לא נעתר פלול שלו כמו שנאמר ואתחנן אל ה' בעת ההיא וכן ענה לו רב כל את תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה. והשנית, המתפלל בלא כונת הלב אין תפלתו נשמעת כמ"ש תהלים ע"ה ל"ו ויפתוהו בפייהם ולבם לא נכון עמו.

והשלישית, השונא את התורה ואינו מקשיב לד"ת אין תפלתו נשמעת, וכן כתיב משלי כ"ה ט' מסיר אוננו משמוע תורה גם תפלתו

אמר רב יהודה אמר רב כנגד עשר לגימות שנתן נבל לעברי דוד עשרה עבדים שלח לו דוד, כדמפרש בקרא (שמואל א כה), ומתן להם סעודה אחת [והגם שבפסוק לא כתיב שנבל נתן להם כלום משמע מלשון חגמ' דקים להו שנתן לעשרה הנערים דבר מה לאכול], לפיכך נתלו לו עשרה ימים, [פ' שהיה לו למות מיד, רק כיון שהיה לו זכות שנתן להם ל' עבדים אלו לגימה קטנה לכל אחד, ואף שהיה בדלית ברירה שכן הוא דרך ארץ ליתן לאורח, אפ"ה היה לו י' זכויות שהי בעבורם עוד י' ימים],

(אמר) רב נחמן אמר רבה בר אבבה אלו י' ימים שבין ר"ה ליוה"כ [עשרת ימי תשובה שמראש השנה ועד יום הכפורים. ע"], אבל לפי נוסח הדפוס אין מתיישב יפה לשון "שבין" שהרי למספר עשרה צריך לצרף גם ר"ה ויוה"כ] שהממין לו הקדוש ברוך הוא ששנה, ולא ש.

שנינו במשנתנו **בר"ה כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון, מאי כבני מרון?** [ראיתי שרוצין לפרש "כבני מרון" שהוא מלשון כבנומרון כמו באדיש "נומערן" דהיינו במספר, ואין זה סתירה למה שפירשו ר"י ור"ל, וצריך לחקור אם זה אמת]

הכא תרגימו כבני אמרנא* ככשם שמונין אותן לעשר, ויוצאין זה אחר זה כפתח קטן, שאין [שנים. רע"י] יכולין ללכת (כאחד) [צבת אחת. רע"י] ריש לקיש אמר כמעלות בית מרון [שהדך. רע"י] קצר, ואין שנים יכולין לילך זה צד זה, שהעמק עמוק משני ידי הדרך [משכחת בשביל צר שמהבר שני הרים. וראה עירובין כ"ב: וסנהדרין ל"ב:] **(אמר) רב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד** הכי גרסינן ורצ יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד, והדר גרסינן אמר רבה צר צר חנה כו', כחיילות של צית דוד, וככני מרון [פ' ומפרש לשון כבני מרון] ככני חיילות של מלך, מרון לשון מרות ולדנות, וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה, כנאמס למלחמה,

אמר רבב"ח א"ר יוחנן וכולן נסקרין בסקירה אחת* ואף על פי שעוצרין זה אחר זה, אמר ר"ג בר יצחק אף אנן נמי תנינא דכולן נסקרים בסקירה אחת, מדנקיז תנא דידן תלמודא למלמיה מהאי קרא היוצר יחד לבם, תהלים לג היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם מאי קאמר?

אילימא ה"ק דברנהו לכולי עלמא ומייחד לבייהו כהדדי כלנו של זה כך לנו של זה, והא קא חזינן דלאו הכי הוא [פ' שאין לב כולם שוה, אלא אדרבה שאין דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהן דומים זה לזה. ברכות ג"ח ע"א?]

אלא לאו הכי קאמר היוצר רואה יחד לבם ואקרא דלעיל מנייה קא מהדר במבין שבתו השגית אל כל יוצאי הארץ היוצר אותם השגית יחד את לבם ומבין אל כל מעשיהם.

מתני': על ששה חדשים השלוחין יוצאין* [שקדשו. ק'] צית דין המדש על פי עדים [שראו. ק'] את המדש, ומודיעים השלומין לגולה יום שקדשוהו,

אבני חן למסכת ראש השנה

תועבה.

והרביעית, מי שאינו משיב [פ' משיב לב] לדברי העני ואומם אזנו מוזקתו שנאמר משל כ"א י"ד אומם אזנו מוזקת דל גם הוא יקרא ולא יענה.

והחמישית, שעושק וגזול ואוכל את האסור לו, אין תפלתו נשמעת כמו"ש מיכה ג' ג-ד ואשר אכלו שאר עמי וגו' או יזעקו אל ה' ולא יענה אותם.

הששית, המתפלל בלא נקיות וטהרה אין תפלתו נשמעת כמו שכתב ישעיה א' ט"ז גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידיכם דמים מלאו.

והשביעית, אשר גברו עונותיו עצמו משובותיו והוא מתפלל בלי עשיית תשובה אין תפלתו נשמעת, כדכתיב זכריה ז' י"ג ויהי כאשר קרא ולא שמעו. אוצר הגאונים סי' קנ"ז

רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנים. ולפי מה דמבואר בהוריות י"ד ע"א, [ובברכות ס"ד ע"א] שרבה מלך כ"ב שנה, נמצא שמלך כשהיה בן י"ח. ילקוט המאירי, אבל ראה בניצוצי אור שמכבר דצריך לגרום "רבא" וכן הוא בד"ס, וכן בכ"י ב"ל.

רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנים וכו'. ויש לעיין אם לא היה אפשר לעשות ע"י אחרים מ"ט דרבא, ואם אפשר מ"ט דאביי דעסק בגמ"ח הלא אמרו במו"ק ט' דמצוה שאפשר לעשות ע"י אחרים אין במבטלן תורה?

ואולי דאביי דהיה אז מפורסם בדורו מאוד וכיון שהוא עסק בגמ"ח בודאי היה מוסיף ענינים גדולים במדת החסד ובלתו לא היה נעשה דבר זה וסברת רבא היה שאין חיוב על האדם שיתחיל לעסוק בדבר כיון שלא בא מעשה לפניו וחשש לביטול תורה, ומ"מ מדרחוינן דהוסיפו עבור זה לאביי עשרים שנה לחייו ש"מ דמשמיא אסכימו לאביי,

וגדר הוספת השנים נוכל לומר בפשיטות דמה שביטל תורה ע"י עסק הזמן של גמ"ח הוסיפו לו כדי שלא יחסר לו מתורתו וכו'. אהבת חסד להח"ח דף 106

בני י"ח שנה דכתיב (1) ואיש (2) לא (3) אכרית (4) לך (5) מעם (6) מזובחי (7) לכלות (8) את (9) עניך (10) ולאדיב (11) את (12) נפשך (13) וכל (14) מרבית (15) ביתך (16) ימותו (17) אנשים ש"א ב' ל"ג י"ז תיבות שיחיו י"ז שנים, דוגמתה דסנהדרין (כב.). שקנחה בת שבע ב"ג מפות. מצור דבש

ויהי כעשרת הימים ויגף ה' את נבל ויָמָת ש"א כ"ה ל"ח דוד שלא עשרה נערים לנבל לבקש ממנו אוכל, ונבל סירב ליתן להם כלום [אבל מהגמ' כאן משמע שאכן נתן להם לגימה לכל אחד מפני דרך ארץ], ודוד כששמע זאת הלך עם ארבע מאות איש להלחם עמו, ואביגיל אשת נבל כששמעה שדוד בא, לקחה לחם ויין וצימוקים ודבלים והלכה לקראת דוד לפייסו, ודוד נתרצה לה ולקח הדורן מידה, ודוד חזר למקומו, והיא לא ספרה לנבל בעלה מיד שהיה שיכור, אבל לבקר סיפרה לו מה שעשתה נחרד מאד, ויהי כעשרת הימים ויגף ה'

את נבל וימת.

[הערתקתי מניסין יח. נ"ל דאסמכוהו אהא דהשי"ת קבע זמן לתשובה עשרת ימים שבין ר"ה ליוה"כ, וע"כ מפני שדרך אדם להנחם על מעשיו במשך עשרת ימים, ובוה נ"ל הא דכתיב ויהי כעשרת הימים ויגף ה' את נבל כו' והוא כי השי"ת הוחיל לו עשרת ימים אולי ינחם בתוכם לפייס את דוד, ויתכן דלזה כיון ר"נ בר"ה יח. אלו עש"י שבין ר"ה ליוה"כ ולא דכיון לומר שהיה אז אלו עשרת הימים, דא"כ יהיה חליפת דוד אליו בראש השנה. רש"י],

סיכום:

*אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שמקרת גזר דינו של אדם פי' גם לאחר גזר דין דכתיב השמן לב וגו' "ורפא" לו.

*השב בינתים בין ר"ה ליוה"כ מוחלין לו וכו' פי' הרי שאין תשובה מועלת אחר יוה"כ? זה מיירי ביחיד. (דבין ר"ה ליוה"כ הא כתיב דרשו ה' בהמצאו, דמוקמינן לה ביחיד).

*יורדי חים שאינם נענין לאחר גזר דין, דכחודין דמו.

*הפסוק אשר לא ישא פנים וגו' קאי על יחיד לאחר גזר דין.

*תנאי: ר"מ אומר מפני מה זה נענה וזה לא נענה, זה התפלל תפלה שלמה וכו', ר"א אומר זה שלא נענה שהתפלל לאחר גזר דין.

*ר' יצחק אמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין.

*גזר דין שיש עמה שבועה גם בציבור אינה נקרת. רבה אמר אבל מתכפר בתורה אביי אמר אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים.

*מנין לגז"ד של ציבור שאע"פ שנחתם נקרק דכתיב כה' אלקינו בכל קראינו אליו.

*הא דכתיב דרשו ה' בהמצאו קאי על יחיד בין ר"ה ליוה"כ.

מאי כבני מרון? כבני אמרנא, ר"ל אמר כמעלות בית מרון, ר"י אמר שמואל כחיילות של בית דוד. ראה בספר זרע שמשון פ' אמור שג' אמוראים אלו פליגי בהמחלוקת לעיל ט"ז ע"א אם אדם נידון בר"ה וגמר דין שלו ביוה"כ, או שנידון בר"ה וגזר דין של כל ענין בזמנו, או שאדם נידון בכל יום עיי"ש.

וכולן נסקרין בסקירה אחת פי' הר"ב ה"ק היוצר, והוא הקב"ה, רואה יחד כו', גמרא. ופרש"י ואקרא דלעיל מיניה קמהדר וכו' ולהכי נסיב לה תנא להך קרא, לומר שאע"פ שעוברין כבני מרון בדקדוק גדול, מ"מ כולן נסקרין בסקירה אחת, וז"ש הרמב"ם והנגלה מזה המאמר מבואר כאשר תראה, אבל הנסתר ענינו קשה מאד בלי ספק ע"כ, כי האדם א"א לציירו שני הפכים בנושא אחד בזמן אחד, שיעברו אחד אחד ויהיו נסקרים בסקירה אחת, אבל כמו שא"א להשיג מהותו ויתברך ויתעלה זכרו נצח, כן א"א להשיג השגחתו וסקירתו, שאם היינו משיגים דרך השגחתו כבר היינו משיגים עצמותו, וזה אי אפשר בשום פנים. תי"ט, וראה בלחם שמים שכתב ע"ז וסיים ובאמת הוא דבר עמוק משאול ומחקור ולא נודע מהות הסיקור.

וכולן נסקרין בסקירה אחת "וכולן" מותב גם על אומות העולם, דהיינו שזה חסד שהקב"ה עושה עם ישראל שסוקר אותם

אבני חן למסכת ראש השנה

בימי בן כוזיבא שמסכס עובדי כוכבים צלונס צכך ציתר וגזרה יד בן כוזיבא ונלמס
זהס ונלמס, ומלך על ישראל שמי שנים ומחלה וחזרו ומלו צימיו],
[ראה בספר היוכל לדוד הלכני מאמר ארוך מאהרן אופנהיימר על ביתר, שמבאר
מה שנמצא במקורות אודות העיר ביתר, ובתוך הדברים שביתר היה מבצר של
הלוחמים במרד בר כוכבא],

תניא, אמר ר"ש ארבעה דברים [הללו, רש"י] [ו? 10] [הר'
צומות] אחת מהן, והשלשה שניין כמספחא דקטועה, וצסיפרי, בן אדם יושני
המרכוז וגו' הלל והבקר ישמח וגו' ומלא שרה לא בן הגר המלרית וגו' היה
ר"ע דורש ואני אין דורש כמותו,

א) צום הרביעי זה (ט') [שבעה עשר. ד"ס, וראה תוס']⁴ בתמוז
שבו הובקעה העיר שנאמר ירמיהו נב (ברביעי) [בחודש
הרביעי] בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם
לעם הארץ ותבקע העיר, ואמאי קרי ליה רביעי רביעי
לחדשים,

ב) צום החמישי זה תשעה באב ראה תוס' שבו נשרף בית
אלהינו, ואמאי קרי ליה חמישי חמישי לחדשים,

ג) צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם^{5,6}
[גמ' ולא קרא. רע"י] ומי הרגו? ישמעאל בן נתניה הרגו, ללמדך⁸
[מדקא חשיב צום שבו נהרג גדליה עס צום של מורדן הצית. רע"י] ששקולה
מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו, ואמאי קרי ליה
שביעי שביעי לחדשים,

ד) צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל הסתיל
לגור עליה על ירושלים שנאמר יחזקאל כ"ד ב' ויהי דבר ה' אלי
בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר, בן
אדם כתב לך את שם היום [ר"ל כמה הוא בשבת ראשון או שני,
ולחוספת ביאור אמר. מצודות] את עצם⁹ היום הזה, פ' שביום זה סמך
מלך בבל אל ירושלם, ואמאי קרי ליה עשירי עשירי
לחדשים,

והלא היה ראוי זה עשרה בטבת לכתוב ראשון ולמה נכתב
כאן כדי להסדיר חדשים כתיקנן,

ואני איני אומר כן, אלא צום העשירי זה חמשה בטבת שבו
באת שמועה לגולה לפורענות שהוכתה העיר,

שנאמר יחזקאל ל"ג כ"א ויהי בשתי עשרה שנה [מוסב עד לגלותו
ר"ל י"ב שנה לגלות יהויכין שאז גלה יחזקאל עמהם. מצודות] בעשירי
בחמשה לחדש לגלותנו [בחדש העשירי ובחדש החמישי שלפניו היה
החורבן ונתחדשה השנה בחדש השביעי כי חשבון שנות העולם הוא מתשרי
ומנין החדשים המה מניסן. מצודות] בא אלי הפליט מירושלם הנמלט
מן ההרגים בא אלי. מצודות] לאמר הוכתה העיר [לאמר לי שהוכתה

יחד עם האוה"ע, ובערך זה הלא עם ישראל נקי מכל חמא, וע"ז
ראיתי מפרשים מה שאומרים ביה"ר לאחר תהלים "ולא יצטרכו עמך
בית ישראל זה לזה ולא לעם אחר", שלא יהיו טובים רק בערך
הישראל החומא או הגוי, ולא יצטרכו שידמו אותם כדי להצדיקם.

על ששה חדשים השלוחין יוצאין ז"ל הריטב"א ולא שיהו
סומכין על הראיה בלבד אלא ב"ד המקדשין את החדש היו חכמים
גדולים כדאיתא התם, ויודעין המולד ע"פ החכמה, ואעפ"כ גזירת
הכתוב היא שלא יקדשוהו אלא בראית ב"ד כדכתיב החדש הזה לכם
כזה ראה וקדש.

דף י"ח ע"ב

דאמר רב חנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא דכולהו ימי תענית נינהו
בזמן הזה שאין צום המקדש קיים, ומתנימין בזמן הזה קא מיירי, מדקמני
וכשהמקדש קיים כו' מאי דכתיב זכריה ח' כה אמר ה' [פ' שד' צומות
הללו היו על צרות שאירעו בסוף ימי בית ראשון, ואח"כ בהיותם בגלות בבל צמו
הר' צומות, וכשנבנה בית שני נהפכו אלו הצומות לימי שמחה שאין מתעניין בהן]
צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום
העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה, קרי להו צום,
וקרי להו ששון ושמחה, בזמן שיש שלום שאין יד הגויים תקיפה
על ישראל יהיו לששון ולשמחה* ליאסר דהספד וצמעות # [אולי מפני
שמחה מה זו עושה לכן מפרש כן], אין שלום צום [וכיון שמשנתנו מיירי
בזמן הזה שצריך להתענות ב"ז בתמוז ועשרה בטבת יצאו השליחים גם על שני
חדשים אלו]?

[ראה תוס' תענית י"ב ע"א ד"ה התם דמשמע דבזמן שביהמ"ק היה קיים לא
התענו בט"ב].

אמר רב פפא הכי קאמר [שיש ג' דרגות: שלום, גזרת שמד, לא שלום
ולא גזרת שמד] בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה², יש
(גזרת המלכות) [גזרת שמד. ק'] צום חוצה להסענות צהן, אין
(גזרת המלכות) [שמד] ואין שלום כמו שהיה בזמן המשנה רצו
מתעניין רצו אין מתעניין³ וכיון דרשות הוא לא מטרמינן שלמים עליהו,
[ומשום הכי אין שלוחין יוצאים עליהן, דאיפשר שאין בהם לא תעניות ולא ימים
טובים. ש']

[ראה ברבינו נסים בדין ד' תעניות להלכה. וכתב בחדושי הגר"ח דבחולא לא גזרו
התעניות, פ' דאין כאן דין תענית כלל, ולא רק משום דאנוס, ולא שייך חומרא
אף בחולא "שאין בו סכנה"].

אי הכי ט"ב נמי [ויהי דינו של אב כתמוז ומבת]? אמר רב פפא
שאני ט' באב הואיל והוכפלו בו צרות ראה שני פירושים בתוס',
דאמר מר בט' באב חרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה
ביתר ונחרשה העיר,

[דרך גדול היה סמוך לירושלים ועמד תחת ממשלת ישראל לאחר חורבן [ב ?]
שנים ומחצה עד שעמד מלך אחר ולכדה. ש'. וראה יבמות ע"ב ע"א רש"י ד"ה

אבני חן למסכת ראש השנה

לספר שערות בתענית ציבור [?], **ואמרו להם** לאנשי לוד שהתענו **צאו והתענו** כלומר עשו משונה [הגם בדא"ח מ' תקס"ח מ' ה' אמרינן דמי שהתענה בחנוכה צריך ליתב תעניתא לתעניתיה? שאני הכי שעשו ע"פ חכמים ואין ראוי להענישם כל כך. ע"פ ברכת אברהם] **על מה שהתעניתם** [בחנוכה שהוא מהימים טובים במגילת תענית]?

א"ר יוסף שאני חנוכה דאיכא מצוה פ' דשאר הימים שאמור
להתענות אין בהם שום קיום מצוה, אבל בחנוכה יש הדלקת הנרות, וקריאת
הלל,

א"ל אביי ותיבטיל אייה ותיבטל מצותה [פי' כיון דבטלה מגילת תענית בטלו גם הימים טובים שבהם], [דהא עיקר התקנה יו"ט היה. רט']?

אלא אמר רב יוסף שאני חנוכה דמיפרסם ניסא כבר הוא גלי לכל ישראל על ידי שנהגו בו המצות, והחזיקו בו כשל חנוכה ולא נמנן לבעולו, [בלומר שע"י המצוה נתפרסם הנס ביו"ט זה וא"א לבטלו. רמ"א].

אבל שאר הימים טובים במגילת תענית שאין בהם שום מצות לא היו מפורסמים, ולכן יכולים לבטלם.

מוותיב רב אחא בר הונא בתלמא בתשרי קך כחוב צמניה לזון
 ארמי במילת אדכרתא ציטלו אזכרת שס שמים מן שמרייא צטלית
 אדכרתא. ק' מן השטרות, וצקשי וכלו לטבל, שזכר נהגו העם [מפני שהמון העם
 סבורין היו שיש בזה צד מצוה וכשסבורין שעושים מצוה, יותר קשה לבטל זה,
 וכו'] בפרה שהדקוקים היו מחמירין היה צריך להוציא מלבן. הערות עיי' ש',
 וכששמעו חכמים [שצטלוס. ק'] [שצטלוס. רע"] [ולבאורה זה גירסא נכונה שלא
 היו עושים ו"ט על מה שציוו לבטלה שאולי לא יעלה להם, אבל כששמעו שעלה
 בדם הדבר אז עשו ו"ט] הוכשר הדבר צעמיהם, ומשם להם לנס, ועשאוהו יוס
 טוב,

[נראה שהיה גם זה כנגד הצרה שהיתה בו ביום בחלול השם שהיה בהריגת גדליה ע"י ישראל עצמן ועתה נעשה ביום זה גם לכבוד שם שמים. בן יהוידע]

שגזרה מלכות (יון גזרה) [הרשעה שמד. ד"פ] שלא להזכיר פ"י שלא יזכירו ישראל שם שמים על פיהם, וכשגברה מלכות השמונאי וננצחם התקינו שיהיו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות,

וכך היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול [הוא יוחנן זה שלכסוף נעשה צדוק והיה אביו של ינאי המלך] [שהוא כהן. ד"ס] לאל עליון, וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה [וביטלות. ד"ס], ואותו היום עשאוהו יו"ט,

[מכאן יש לזהר שלא לכתוב שם בשמרי שבועות וחובות וכיוצא בו, ואע"ג שאין נוהגין לכתוב אלא בכנינו וכו', אבל אם אין בו שם אין בו פקידא, כדמוכח הכא, ואם יש בו שלום יש מקפידין מפני שהוא שמו של הקב"ה, ויש שנוהרין לכתבו חסר. על הגליון]. רמ"ע עיי"ש עוד]

העיר ר"ל שכבשוה והכו אנשיה. מצודות], ועשו יום שמועה כיום שריפה,

[הדרך מירושלים לבבל לא היה מהלך שנה, אלא מסתמא היה הרבה עיכובים מצד הגוים ועוד סיבות שלא באו תיכף],

ואומר ר' שמעון ונראין דברי מדבריו של ר"ע שאני אומר על ראשון [ראשון. ק'] שסבדר [המקרא. ק'] [ז'ס (הד') (הראשון ?] שסבדר [המקרא. רע"י] ראשון לפורענות ועל אחרון אחרון במחלה ובנפשה העיר, ואח"כ נסרף הציט במשעה נאב, ובמשרי שלאחריו נהרג גדליה ובטבת שלאחריו באתה השמועה,

והוא אומר על ראשון שבפסוק אחרון לפורענות ועל אחרון שבמקרא ראשון לפורענות, שהי תחילה סמך, ואחר כך הוצקה, נמצא שצעה עשר בתמוה הוא ראשון במקרא אחרון לסמיכת צבל, [שהיא מאוחרת שבמקרא].

אלא שהוא מונה לסדר חדשים [אומר. ק'] שלא הקפיד המקרא אלא על סדר המדעים, (לכן מנה) [ולפיכך מונה. ק'] תמוז קודם לעצת ואני מונה לסדר פורעניות אף לסדר [פורעניות. דע"ו],

איתמר רב ורבי חנינא אמרי בטלה מוגילת תענית ימים טובים
שקבעו חכמים על ידי נסים שאירעו בהם, ואסרום בתענית, ויש מהן אף בהספד,
ובחצוצות במגילה אחת אלון יומיא דלא להעמנאה בזה כו', עכשיו שחרב הבית בטלו,
ומותרין בהספד ובתענית, רבי יוחנן ורבי"ל אמרי לא בטלה מוגילת
תענית,

רב ורבי חנינא אמרי במילה מגילת תענית, הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום ואף על גב דזמן הני קרינא מועדים טוים והנך נמי דמגילת תענית [הימים טובים האחרים חוץ מ'תענית'] כ' הני [כמו ה'תענית] משוין להו, כי היכי דהני בטלי [לאחר החורבן] הני נמי בטלי,

רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי לא בטלה מוגילת תענית,
הני הוא דתלינהו רחמנא בבנין בהמ"ק דעל ידי המורכן הוקצנו
ללוס, ועל ידי הצנין הוקצנו ליוס טוב, שכשנצנה צית שני שלחו צני הגולה בבוריה ו'
ג' הִלָּצְתָה צדקס הממשי, הִנֵּן [האם אדריה מופרש ביום ההוא מאכילה ושתיה
כאשר עשיתי זה כמה שנים] "כלשר עשיתי זה כמה שנים" מיוס המורכן, כמו
שנאמר שם (זכריה ז,ה) שהשיצס הקדוש צריך הוא "כי זמנס וספוד תממשי
ובשציעי חס שצעיס שנה" וגו' ומכלן ולינן [פ'] ועו"קאי בפרק ח' פסוק [ט'] יהיו
לשסון ולשמחס ולמועדיס טוביס אבל הנך דרקימי קיימי,
[פ'] רק ד' צומות אלו שתלוינן בביהמ"ק נתבטלו לאחר שחזרו ובנו את הביהמ"ק
אבל שאר התעניות שבמוגילת תענית לא נתבטלו].

מתיב רב כהנא מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד וירר ר"א ורבי אליעזר ורבי יהושע אחר מורבן הניח הו, דמי רבן יומאן זן וכלי רבס חרב הניח ורחץ ראה תוס', ורבי יהושע וסיפר שערותיו [ז"ע ובי אסור

אבני חן למסכת ראש השנה

עליהו, משום דההיא שעתא כבר היו תלויים ברצון, ויש שהיו מתעניין ויש שלא היו מתעניין, וכיון דכן לא היו מטריחין לשלוח שלוחים, ומיהו תלמודא פריך מעיקרא דליפקו אתמוז וטבת, משום דהשתא כבר היו מורגלין ופשוטין ומקובלין בכל ישראל, והיה סבור שכך היה לעולם, ולהכי פרקינן דלאחר החורבן ברצון היו תלויין, וכשנשנית משנתנו רופפין היו ביד ישראל. וראה שם שפירש באופן אחר.

⁴ צום הרביעי זה **שבעה עשר** בתמוז. ד"ס. וראה תוס'. וראה בספר מנחת חינוך מצוה ש"א בדפוס הישן הוא בד"ה והנה דינים אלו וז"ל והנלענ"ד דד' צומות הללו מדברי קבלה אין נקבע להם יום מיוחד ¹ טבת או תשעה באב וכדומה רק הדברי קבלה הוא על אלו החדשים דבטבת ותמוז ואב ותשרי מחויבים להתענות בהם יום אחד אבל לא נתייחד יום מיוחד רק איזה יום שרוצה יוכל להתענות רק באלו החדשים וראה לדבר דבפסוק אינו מבואר איזה יום כלל רק צום הרביעי וצום החמישי וצום העשירי דהיינו החדשים אבל לא באיזה יום וכו' עיי"ש.

⁵ ג' **בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתניה** ראה מלכים ב' כ"ה לאחר שסיפר הכתוב על חורבן בית המקדש [אב שנת 3338 (-422)] ואיך הרג והגלה נבזרדן הרבה מישאל, ועל קצתם שנשארו בארץ ישראל כתיב שם פסוק כ"ב והעם הנשאר בארץ יהודה אשר השאיר נבוכדנאצר מלך בבל ויפקד עליהם את גדליה בן אחיקם בן שפן [וראה שם פסוק כ"ה-כ"ו אבל אעתיק מירמיה מ"א א-ד ששם הוא באריכות יותר] ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה בעבור זה הרג לגדליהו בחשבו שאליו ראוי הממשלה כי הוא מזרע המלוכה ולא לגדליהו ורבי המלך ועשרה אנשים אתו אל גדליהו בן אחיקם המצפתה ויאכלו שם לחם יחדו במצפה, ויקם ישמעאל בן נתניה ועשרת האנשים אשר היו אתו ויכו את גדליהו בן אחיקם בן שפן בחרב וימת אתו [תשרי שנת 3339] אשר הפקיד הסבה שהרגו היה על שהפקידו בארץ ונתקנא בו מלך בבל בארץ, ואת כל היהודים [ואת הכשדים. בירמיה] אשר היו אתו את גדליהו במצפה ואת הכשדים אשר נמצאו שם את אנשי המלחמה הכה ישמעאל, ויהי ביום השני להמית את גדליהו "ויאיש לא ידע".

⁶ ג' **בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם** ראה רד"ק בירמיה מ"א א' ויהי בחדש השביעי כמו מחר חרש ובר"ה נהרג גדליה בן אחיקם וקבעו התענית במוצאי ר"ה מפני שהוא יו"ט, וכן בזכריה ז' ה' וז"ל וגדליה נהרג בראש חדש השביעי ולפי שהוא יו"ט קבעו התענית למחרתו. וראה באבן עזרא על זכריה ח' י"ה וז"ל אם כן נהרג גדליה בראש השנה על כן קבעוהו ביום השלישי או קיבלו ככה מפי האבות הקדושים ואינו מכין כוונתו. ובב"י ס' תקמ"ט בסופו כתב, כתב רבינו ירוחם ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם אמרו כי בר"ה נהרג ונדחה תעניתו ליום חול. ובספר ילקוט המאירי כתב שלכן עושין

ואי סלקא דעתך בטלה מגילת תענית קמייתא בטול אחרנייתא מוסיפין?

הכא במאי עסקינן בזמן שבית המקדש קיים [שלא בטלה מגילת לדברי הכל. רט']

*****

¹ **צום הרביעי וגו'** ולא הזכיר הכתוב תענית אסתר וכבר עבר פ' הגם שכבר עבר זמן אחשורוש? כי אין כתוב במגילה קביעת יום התענית פ' שתענית אסתר שאנו מתעניין ב"ג באדר לא נזכר כלל במגילת אסתר, כי כל ישראל התענו שלשה ימים בניסן פ' ולא בתענית אסתר ובדברי הכתוב אסתר ט' ל'-ל"א וישלח ספרים אל כל היהודים וגו' לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם כאשר קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה וכאשר קיימו על נפשם ועל זרעם "דברי הצומות וזעקתם" אין פירושו כאשר חשבו רבים, וככה פירושו פ' אלא ככה פירושו שקיימו וקבלו על נפשם ימי הפורים לשמחה בהם אף על פי שלא ציוו הנביאים, רק הבנים הם חייבים לעשות מה שקבלו אבותם, כאשר קבלו על נפשם דברי הצומות אלה הארבעה הנזכרים ולא היו מפי נביא. אבן עזרא זכריה ח' י"ח, וראה מסכת סופרים פ' כ"א הל' א-ב מנהג רבותינו שבמערב להתענות שלשה ימי צום מרדכי ואסתר פורדות ולאחר פורים שני וחמישי ושני, ולמה אין מתעניין אותן בחדש ניסן מפני שבא' בניסן וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם ל"ב יום וכו'. והובא בטור ס' תכ"ט, וראה מש"כ הב"י. וכן כתב הרא"ש בריש מסכת מגילה וז"ל מכאן נראה לר"ת סעד לתענית אסתר שאנו עושין כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר כשנקהל היהודים לעמוד על נפשם ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא בכאן. עכ"ל.

² **בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה וכו'** כלומר שלא ינהגו בהם צום, רק שיעשו אותם ימים טובים, ומ"מ מדקרי' להו נמי לאחר הבנין צום, ולא כתיב אשר צמתם וכו' משמע שלא נתבטלו לגמרי ולא נעקרה לגמרי גזירה ראשונה, ואע"פ שהיה ראוי שתעקד כיון שעל בית ראשון נגזרה והרי נבנה? והטעם לפי שידועין היו שסוף בית שני זה ליחרב, ושיהא גלות זה שאנו בו, ובנין בית שני לא חשיב להו כולי האי דלהוי נגדר הפרץ הראשון, ולפיכך לא עקרו גזירתו לגמרי, אלא אמרו בזמן כי בזמן שיש שלום כלומר שישאל שרויין על אדמתם ובית המקדש קיים יהיו לששון ולשמחה וכו'. ריטב"א

³ **אמר רב פפא הכי קאמר רצו מתעניין רצו אין מתעניין** וצ"ע שהרי מ"מ הלא "רצו" וקבלו החכמים עליהם להתענות בד' תעניות וא"כ היה להם לשלוח שלוחים גם על תמוז וטבת? ותירץ הריטב"א וז"ל והנכון דודאי בימי התלמוד כבר היו נוהגין בתמוז וטבת, וכבר קבלו עליהם ורצו בהם כל ישראל כמו בזמנינו זה, ושוב א"א לעקרבם, אבל כשנשנית משנתנו לא רצו לשנות דנפקי שלוחי

אבני חן למסכת ראש השנה

צום גדליה ביום ג' בתשרי מפני שלא ידעו עד שני ימים שמת ואז התחילו להתאבל עליו.

⁷ ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתת צדיקים וכו'. לכאורה צריך להבין מדוע צריך לומר מי הרגו, וגם מה המשך ללמדך וכו' ? וי"ל דהא כתיב וזרח השמש ובא השמש שעד שלא מת צדיק אחד נולד צדיק אחר, אבל זה דוקא אם מת הצדיק על מטתו או נהרג ע"י נכרי, אבל אם נהרג ע"י ישראל בעל בחירה שהורג אף שלא נגזר על הצדיק מיתה מן השמים, אז יכול להיות שלא נולד צדיק למלאות מקומו, ולכן מיתת צדיק כגדליה שנהרג ע"י ישראל שקולה כחורבן בית המקדש שאין לה תמורה. קהלת משה

⁸ ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו. ובמדרש איכה (פרשה א' ל"ו) [בדפוסים שלנו סימן ל"ט] הלשון ש"סילוקן" של צדיקים קשה לפני הקב"ה "יותר" מחורבן בית המקדש [זה הלשון שם אמר להו' ר' יוחנן שבקוניה דהוא גבר סב [זקן אחד רצה לדרוש ומתחילה לא הניחוהו, ואמר ר"י הניחו לו לדבר], ייעול וישתבח באתריה [כיון שהיה מקומו של הזקן, הוא קודם], עאל ופתח ואמר מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר ממאה תוכחות חסר שנים שכמשנה תורה, ומחורבן בית המקדש? וי"ל שזה תלוי אם נשארו בדור צדיקים למלאות מקומו, כמו שאנו מצפים לאחר שריפת בית אלקינו שבמהרה יבנה ביהמ"ק, ויתמלא החסרון, וזה הפירוש דלשון מיתה סתם היינו שהצדיק מת אבל עוד נשארו צדיקים בעולם, אבל לשון "סילוק" משמע שנשתלק ואין מי שימלא החסרון זה קשה "יותר" מחורבן בית המקדש. ע"פ לקוטי בתר לקוטי, ובליקוטי הש"ס בספר פנינים יקרים בשם אפיקי יהודה ח"ב דרוש ל"א ראיתי שכיון שבבית שני חסרו חמשה דברים ואחד מהם הוא השראת השכינה, [יומא כ"א ע"ב ואלו הן ארון וכפורת וכרוכים, אש, ושכינה, ורוח הקודש, ואורים ותומים, וכן הוא שם ריש י' ע"א אין השכינה שורה אלא באהלי שם מנדש ראשון שזנו פרסיים] לכן כאן שהלשון הוא כשריפת "בית אלקינו" הכוונה על בית ראשון וכיון שהיתה שם השראת השכינה יהיה מיתת צדיקים רק בדומה לחרבנו, אבל במדרש איכה שהלשון הוא "בית המקדש" הכוונה על בית שני, ובהשוואה לחורבן בית שני יהיה מיתת צדיקים יותר ממנה.

ולפי פשוטו יש לפרש שכאן מיירי לקבוע תענית ביום שנהרג בו גדליה ולזה די שהוא כשריפת בית אלקינו, וכמו שמתעניין בתשעה באב, כן יש להתענות בצום גדליה, אבל במדרש איכה היה חזקן מדבר על גודל הצער של מיתת צדיקים, ולכן אמרה בלשון יותר חזק,

וראה שם במדרש איכה פרשה א' סימן מ"ז קרא עלי מועד לשבור בחורי, מצינו שסילוקן של בחורים קשה כחורבן בית המקדש דכתיב גת דרך ה' לכתולת בת יהודה, כך קרא עלי מועד לשבור בחורי, ושם בענף יוסף מפרש שהדמיון של בחורים לבהמ"ק הוא ששניהם נתפסים בעון הדור,

⁹ צום העשירי הוא עשרה בטבת וכו' את עצם היום הזה. הנה הבה"ג כתב דאם היה אפשר שיחול עשרה בטבת בשבת היו מתענים אפילו בשבת משום דכתיב בעצם היום הזה, וצריך ביאור מאי שנא משאר תעניות, והנה תענית חלום מתעניין אפי' בשבת, וחזו"ן מזה דשייך תענית בשבת רק בכל מקום נדחה מפני השבת משום דגם לאחר יכולים להתענות, אבל בתענית חלום דאמר בגמ' דיפה לחלום כשמתעניין בו ביום לכן אינו נדחה, וזה החילוק מכל תעניות לעשרה בטבת דבכל תעניות מתעניין מפני המאורעות ותלוי בדכתיב בקרא, ושפיר שייך שידחה, אבל בעשרה בטבת דכתיב בעצם היום הזה א"כ הוא דין דוקא באותו יום, ועל כן אי אפשר לדחותה למחר. חרדשי הגר"ח

¹⁰ רש"י ד"ה ארבעה דברים הללו וכו'. [זו ?] אמת מהן, והג' שניין נמוספתא דסוטה ונספרי, [ואלו הן. רע"י] ורש"י מונה אותם בסדר הפוכה ממה שהם מנויים בתוספתא. א) בן אדם יושבי החרבות האלה על אדמת ישראל אמרים לאמר אחד היה אברהם ויירש את הארץ ואנחנו רבים לנו נתנה הארץ למורשה, יחזקאל ל"ג כ"ד, ובתוספתא סוטה פ"ו הל' ה' דרש ר"ע הרי הוא אומר בן אדם וגו' והלא דברים ק"ו ומה אברהם שלא עבד אלא אלוה אחד יירש את הארץ אנו שעובדין אלהות הרבה אינו דין שנירש את הארץ, וכו' ואני אומר ומה אברהם ומה אברהם שלא נצטוו אלא מצוה יחידית ירש את הארץ אנו שנצטוונו על כל מצות אינו דין שנירש את הארץ.

ב) הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם, במדבר י"א כ"ב, ובתוספתא שם הל' ד' דרש ר"ע הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם וכי מספיק להם, אם את כל דגי הים וגו' וכי הוא מספיק להם וכו' רשב"א אומר וכו' ואני אומר ח"ו שתעלה על דעתו של צדיק זה שיאמר אין המקום מספיק וכו'.

ג) ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק, בראשית כ"א ט' ובתוספתא שם הל' ג' אמר ר"ש בן יוחאי ארבעה דברים היה ר"ע דורש ודברי נראין מדבריו דרש ר"ע ותרא שרה וגו' אין שחוק האמור כאן אלא עבודת כוכבים שנאמר (שמות ל"ב ו') וישב העם להם לאכול ושתו ויקומו לצחק, מלמד שהיתה אמנו שרה רואה את ישמעאל בונה במסין וצד חגבים ומעלה ומקטיר לעבודת כוכבים וכו' ואני אומר חס ושלום שהיה בביתו של אותו צדיק ההוא כך.

וראה עוד בריטב"א.

בירור:

בר"ה יח: לענין שאר הצומות, בזמן שאין גזירת המלכות ואין שלום, רצו מתעניין רצו אין מתעניין, כלומר הדבר הוא רשות, ושואלת הנגמ' א"ה ט' באב נמו? אמר רב פפא שאני ט' באב הואיל והתפלה כולו צרות, דאמר מר בס"ב חרב הבית בראשונה ובשנית ונבלתה בירת ונחרשה העיר.

והנה יש לחקור אם דין זה שט"ב הוא חובה, הוא רק בזמן הזה, אחרי חורבן בית שני, או שגם בזמן בית שני היה חובה לצום בט"ב?

ונלע"ד שדבר זה תלוי בשני תירוצים בתוס' ד"ה הואיל, בסוגיין, שבתוס' הקשו מגמ' תענית דף כו. הגם ב"ז בתמוז אירעו חמשה דברים ולמה לא יחא [י"ז בתמוז] חובה ורק בגדר רצו מתעניין רצו אין מתעניין? ותירצו שני תירוצים, א' דחורבן בית המקדש תקפא טובא, ועוד ד"ז תמוז לא דמי לט"ב שצרה אחת תופלה בו, כלומר הכפלת חורבן של שני בתי המקדש.

אבני חן למסכת ראש השנה

דברי תורה ואין דברי תורה צריכין חיזוק, הללו דברי סופרים ודברי סופרים צריכין חיזוק,

[כיון דאמר דדוקא ב"דברי תורה" אין צריכין חיזוק, משמע הא דברי קבלה צריכין חיזוק ולכן מקשה ותיפוק ליה וכו'. ראה הערות]
ותיפוק ליה דהוה ליה ב' תשרי יום שלפני יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם והסוד לאו דלוריימא הוא, וזעי מחזק? א"ר אשי גדליה בן אחיקם דברי קבלה הוא [פ' צום גדליה, היינו הגזירה להתענות בו בסוף ימי בית ראשון, הוא דברי קבלה, וכן בשנהפך ליום טוב בימי בית שני ונאסר להתענות בו במגילת תענית אינו צריך חיזוק] ודברי קבלה כדברי תורה דמו,

מתיב רב טובי בר מתנה בעשרים ותמניא ביה נאדר קא, נמגילת מענית **אתת בשורתא מבתא ליהודאי** בשורה טובה ליהודים **דלא יעידון מאורייתא** שלא יעזבו לנמק עממן מן המורה [מקור המלה הוא עדי או עזא, כדמיתרגם על לא יסור שבט מיהודה בראשית מ"ח י' לא יעדי עבד שלמן עושה ממשלה מרבית יהודה, ולשון זה גם בתפלה כח"ג יומא נ"ג ע"ב, וכן בקדושין ל"ג ע"א כמה הרפתקי עדיו עליהו דהני פ' שעברו עליהם] **שגזרה (המלכות) [מלכות הרשעה] (גזרה) [שמד על ישראל]** **שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות** [בלא ג' דברים אלו יבטל היהדות ח"ו],

מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצויין אצלה, אמרה להם בואו^{3,4} והפגינו בלילה נעקו צדוקים ונרמוצות כדי שישמעו השרים וירממו עליהם,

[והפגינו נעקו כך מתרגמינן בתהלים כל לשון שועה וצעקה לשון פגינה. רש"י תענית י"ח ע"א וראה עריך ערך פגן].
[משמע כאילו אמרה שגם היא תצא עמהם להפגין, אבל בד"ס גורם עמדו והפגינו ושכן הוא במסכת תענית],
[דצעקה ובכיה בלילה יותר נשמעת לרחם כדאמרינן גבי בכה תבכה בלילה. מהרש"א]

הלכו והפגינו בלילה אמרו אי שמים⁵ כלומר למען הקדוש צדיק הוא לא אחיכם אנחנו ולא בני אב אחד אנחנו ולא בני אם אחת אנחנו [על פ' הפסוק במלאכי ב' י' הלוא אב אחד לכלנו הלוא אל אחד בראנו. ילקוט המאירי] מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרין עלינו גזירות קשות וביטולם, ואותו היום עשאוהו יום טוב,

ואי ס"ד בטלה מגילת תענית קמיייתא בטול אחרנייתא מוסיפין, וכי תימא הכא נמי בזמן שבית המקדש קיים והא יהודה בן שמוע תלמידו של רבי מאיר הוא ור"מ כמה דזכות, דהא בימי רבן יוחנן בן זכאי חרצ הבית, ורבי אליעזר תלמידו היה, ורבי עקיבא תלמידו של רבי אליעזר, כדאמרינן בשלח ארבע מיתות (סנהדרין סח, א) ורבי מאיר תלמידו של רבי עקיבא, כדאמרינן בפרק קמא דעירובין (יג, א) כל מקום שאתה מוצא משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא אינו אלא רבי

ונראה שהנפק"מ בין שני התירוצים יהיה לענין צום ט"ב בזמן בית שני אם יהיה רשות או חובה, דלפי התירוצי הראשון היה הצום חובה, מפני שאחת הסיבות של הצום הלא הוא חורבן בית ראשון, וחורבן בהמ"ק קובע תענית חובה, אבל לפי תירוצי השני היה הצום של ט"ב רק רשות, רצו מתענין רצו אין מתענין, כמו שאר צומות, שהרי לפני החורבן השני עדיין לא הוכפלה בו צרה זו, ואין בין ט"ב ל"ז בתמוז ולא כלום, והתענית של שניהם הרי היא רשות גרידא.

ואמנם דבר זה שני במחלוקת ראשונים, הרמב"ם בפירוש המשניות כאן ס"ל שאף בימי בית שני קבלו עליהם ט"ב כתענית חובה, בו בזמן ששאר הצומות היו רשות, אבל המאירי על מתני' דף יח. כתב דבזמן שבהמ"ק היה קיים היו השלוחין יוצאי באייר מפני פסח קטן, אבל לא באב שהרי לא היתה בו תענית, ופשוט שס"ב של ט"ב לא היה חובה אלא רשות, וכפשת הגמ' בסוגין שהשלוחין היו יוצאין רק על תענית חובה ולא על רשות, וכשיטת המאירי כתב ג"כ המור"אבן ד"ה וכשחזר.

ויותר נראה דאמנם דבר זה הוא מחלוקת התלמודים, דהנה התוס' בד"ה זה תשעה בתמוז כתב דהבבלי בתענית כח: פליג על הירושלמי בתענית פ"ד ה"ה דלש"ס דילן בבית ראשון הובקעה העיר במ' תמוז, ובבית שני ב"ז תמוז, אבל הירושלמי סובר דבשניהם הובקעה העיר ב"ז תמוז, ולכאורה קשה על הירושלמי דלפי דבריו נמצא דב"ז תמוז נמי הוכפלה בו צרה אחת, דהיינו בקיעת העיר, וא"כ למה לא יהיה הדין ש"ז תמוז הוא תענית חובה ממש כט"ב.

אלא ודאי דהירושלמי ס"ל דתענית חובה תלויה בחורבן המקדש ולא בהכפת צרה אחת, ובתירוצי הראשון של תוס', וא"כ בבית שני היה חובה לצום בט"ב על חורבן בית ראשון, וכחריב"ם, אבל הבבלי יסבר דתלוי בהכפלת צרה אחת, וממילא מוכרח לומר שבקיעת העיר לא הוכפלה, אלא מ' תמוז בבית ראשון ובי"ז בו בבית שני, דאי שניהם ב"ז תמוז וכדברי הירושלמי הלא היו חייבים מן הדין לצום תענית חובה ב"ז בתמוז כמו בט"ב ובתירוצי השני של תוס', ולפ"ז י"ל דלהבבלי היתה תענית ט"ב בית שני רשות ולא חובה, וכשיטת המאירי.

הדרום חוברת כג ניסן תשכ"ו דף 213. ועיי"ש עוד.

דף י"ט ע"א

ותיפוק ליה דהוה ליה ג' תשרי יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם אי צית המקדש הוא קיים נלאו הכי הוי יום טוב דהיינו לוס גדליה, וקריא רחמנא מועדים טובים צומן הצית?

אמר רב לא נצרכה הא דהדר קצוה נמגילת תענית על דבר זה, אלא לאסור [את יום יוס. ק'] אתמוול גם הוא נמגילת, כדאמרינן לקמיה הימים האלה הכתובים נמגילה, הם ולפניהם ולאחריהם אסורין **אלא לאסור את שלפניו**,

[דמשום גדליה לא היה אסור לפניו, מפני שהם דברי קבלה, ולכן צריך לעשות עוד יו"ט שהוא מדברי סופרים כדי לאסור לפניו],

שלפניו נמי תיפוק ליה? דהוה ליה יום שלאחר ר"ח מועד לאורייתא [והא דלא פריך תיפוק ליה דהו"ל יום שלאחר ראש השנה? משום דפשיטא ל' דר"ה לא בעיא חזוק, אבל מר"ח מספקא ליה. חרדשי הר"ן, וכעיי"ז ברט"א?] ר"ח דאורייתא ודאורייתא לא בעי חיזוק לאסור לפניו ולאחרייו, אלא ימי מגילת תענית דרצון [צריכין. ד"ס] חיזוק, כי היכי דלא לימי להתענות ציום טוב עממו,

דתניא הימים האלה הכתובין במגילת תענית אסורין בין לפנייהם בין לאחריהן שבתות וימים טובים הם אסורים לפנייהן ולאחרייהן מותרין, מה הפרש בין זה לזה ? הללו

אבני חן למסכת ראש השנה

צועקין למה יאמרו חגים איה אלקיכם, ולהם אמרו וכי לאו אחיכם אנחנו כו'. וראה רש"י שם שפי' אהה ה' להקב"ה היו צועקים על בני אדום שגזורים עליהם גזירות קשות והיו אומרים להם לפני הקב"ה וכי לא אחיכם וכו'.

⁶ **דתנן** במסורת הש"ס מגיה "דתניא", אבל ראה חולין פ"ז ע"ב תוס' ד"ה תנן התם תימא אי משנה היא הא דקאמר לעיל וכו' הו"ל לאתויי מתניתין דהכא? ונראה דברייתא היא וה"ל אשכחן בהחולין יבמות ל"ו ע"ב דקאמר תנן רשב"ג אומר כל ששהה ל' יום כו' ואינה משנה בשום מקום, ובפרק ר' אליעזר דמילה שבת קל"ה ע"ב גרסינן בכל הספרים תניא רשב"ג אומר כל ששהה. וראה גם בתוס' קדושין מ' ע"א ד"ה אין מקיפין בחילול ה' שכתבו ושמא ברייתא היא אע"ג דאומר תנן, וכן בעירובין כ"ט סוף ע"ב דתנן בגדי עניים לעניים וכו' שאינה משנה רק ברייתא כדאיתא בשבת מ"ז ע"א דתניא בגדי עניים לעניים ובתוס' שם איתא בפירוש שהוא ברייתא שמקשה וא"ת הכא דפריך מברייתא אמאי לא פריך ממתני'. בא"ס ציין להגהות וציונים במור או"ח תר"ל א'.

דף י"ט ע"ב

וחכמים מטהרין דעיקרו כלי זכוכית הן, ולא אולי צמר המעמיד, ענין אחר כלי זכוכית טהורין שניקבו והטילו לתוכן אבר, יהודה בן שמוע מטמאן טומאת כלי מתכות דלורייתא אס נגע צהן טומאה, דהכל הולך אחר המעמיד, וחכמים מטהרים מטומאת כלי מתכות דלורייתא, [ואינם מטמאין? וראה כאן בסוף הדיבור מש"כ] אלא משום טומאת כלי זכוכית דרצנן, שאין כלי מתכות טמאין דלורייתא אלא המנויין בפרשה (צמדצר לא) הזהב והכסף והנחשת והכרזל וגו', ובכ"ק ק' הגירסא ברש"י זו וחכמים מטהרין דעיקרן כלי זכוכית הן ולא אולי צמר המעמיד [?] מטומאת כלי מתכות דלורייתא אלא משום טומאת כלי זכוכית דרצנן. וגם שם צריך להוסיף כמה מילים לחבר הענין.

ונמצא שגזרו עוד יום טוב שאסור להתענות בו לאחר חורבן בית המקדש, ואי אמרת בטלה מגילת תענית קשה למה הוסיפו יו"ט?

תנאי היא אי צטלה מגילת תענית דתניא הימים האלו הכתובין במגילת תענית בין בזמן שבית המקדש קיים בין בזמן שאין בהמ"ק קיים אסורין דברי ר"מ, רבי יוסי אומר בזמן שבהמ"ק קיים אסורין מפני ששמחה היא להם, אין בית המקדש קיים מותרין מפני שאבל הוא להם¹,

והלכתא בטלו והלכתא לא בטלו, קשיא הלכתא אהלכתא? לא קשיא כאן בחנוכה ופורים לא בטלה לגבם מגילת תענית **כאן בשאר יומי** שאר הימים טובים שהיו במגילת תענית בטלו, [לכאורה היה צריך ליאסר לפניהם ולאחריהם ואיך אנו מתענים בתענית אסתר? אלא דלגבי איסור דלפניהם ולאחריהם סבירא לן גם בחנוכה ופורים כו' יוסי. ראה בריב"א]

מאיר [וסיים הלשון שם] ששימש את ר' ישמעאל ואת ר' עקיבא [בתר הכי הוה,

דתנן⁶ [דר. ד"ס] יהודה בן שמוע תלמידו של ר"מ הוה כלי זכוכית שניקבו שנטמאו, ונקבן לטהרן מטומאתן והטיף לתוכן אבר עופרת, לסמוס את הנקב **אמר רשב"ג יהודה בן שמוע מטמא** לומר שחזרו לטומאתן ישנה, ואף על פי שלא נגעו שוב בטומאה, ואף על פי שאין כלי זכוכית מחזירין לטומאתן ישנה, כדאמר בפרק קמא דשבת (טז, א) שלא גזרו חזרת טומאה ישנה אלא בכלי מתכות הני נמי, הוילי והאבר מעמידו ככלי מתכות דמו, דהכל הולך אחר המעמיד **משום ר"מ**

*****

¹ **לא נצרכה אלא לאסור את שלפניו** וצריך להבין שהרי הטעם שהנהיגו לאסור לפניו ולאחריו הוא כדי לחזק את היום עצמו שלא יבואו להתענות בו, והרי ג' תשרי הוא יום שאסור מדברי קבלה כדלהלן והוא מחוץ מאליו מדוע באמת צריך לאסור את יום שלפניו, ומדוע אנו אומרים כיון שיש בו עוד ענין של שמחה שהוא מדרבנן אסור יום שלפניו? ואולי אסרו אותה משום לא פליג. וראה בפני יהושע ושפת אמת.

² **והיפוק ליה וכו'** פי' יש כאן שני ענינים: א' רב ור' חנינא אמרי בטלה מגילת תענית פי' שאלו הימים שאסרו בתענית, בטלו לאחר חורבן בית שני ומותרין להתענות בהם. ב' שאלו ד' תעניות שגזרו בימי חורבן ראשון, לאחר שנבנה הבית השני נהפכו אלו הימים לימים טובים. ולכן מקשה הגמ' אי אמרת שהמעשה שקבעו ג' תשרי ליו"ט היה בימי בית שני הרי אז כבר היה ג' תשרי יו"ט משום שנהפך צום גדליה ליו"ט. אלא ודאי המדובר אחר חורבן בית שני וכיון שאנו רואים שהוסיפו יו"ט ודאי שאלו שהיה מקודם עדיין לא בטלו, וקשיא לרב ולר' חנינא.

³ **בואו והפגינו בלילה**. פי' כיון שהיו גדולי רומי מצויין אצלם, ידעה שבליילה פלוני יהיו נמצאין גדולי רומי בביתה, ולכן יעצה ש"יבואו" להפגין באותה לילה סמוך לביתה באופן שישמעו השרים הנאספים קולם, ויתחילו לדון בגזירת היהודים, ואז תפתח היא פיה לטובת היהודים. בן יהוידע

⁴ **בואו והפגינו בלילה** פי' צעקו בלילה בשוקים וברחובות, אחד: לעורר רחמים וחמלה בלב ההמון ובפרט צוחת לילה מעורר הרעשה בלב, שנית: לבל ידמו כי אנחנו משונאים כי אם אנחנו מצווים מו' על אלה המצות אשר בהם נתיחדנו, אבל לענין אהבת החברה המדינית אוהבים אנחנו בכל לב ונפש את הוד המלוכה ונימוסיו, כי באמת אב אחד לכולנו וכו'. עץ יוסף

⁵ **אי שמים** אי הוא לשון צעקת כאב כמו אהה. ראה תענית י"ח ע"א בתוס' ד"ה הלכו "אי שמים" גרסינן פירוש שמים להקב"ה היו

אבני חן למסכת ראש השנה

יצמרכו השלוחים לצאת על אדר שני וחמשנה סתם כדעה זו, # ולפ"ז קשה מדוע לא עשו גם יום קבוע לניסן?], רשב"ג אומר חודש קא סלקא דעמך עשרים ותשעה ימים,

מאי שנא למאן דאמר שלשים, דאין צריך לחזור ולשלוח שלוחים על יום קידוש אדר השני ל' דידעי' צני הגולה, שלעולם אדר הראשון מעובר, וציוס שלשים ואחד נתקדש, למאן דאמר חודש נמי ידעי' אין צריך להודיע, דהא ידעי' דלעולם חסר, וציוס שלשים נתקדש?

[לעיל בתשרי כ"ע סברי דלא ידעי', דכאן באדר היו יכולין לסמוך שהב"ד יקדשו החודש ע"פ החשבון, שהרי אין כאן קלקול קביעת ימים טובים, משא"כ לעיל גבי תשרי שייך קלקול ופעמים שהיו צריכין לעברה],

אמר רב פפא מ"ד חודש רצה חודש רצה שלשים לפיכך צריכין להודיע אם עשאוהו מלא או חסר,

העיד ר' יהושע בן לוי משום קהלא קדישא דירושלים על שני אדרים שמקדשין אותם ביום עיבוריהן יום שלשים קרי יום עיבור, שאותו עושין עיבור למדש כשמעברין אותו, [כשמקדשין. ק'] יום שלשים של שניהם לראש חדש הנכנס יום שלשים לאדר הראשון הוא ראש חדש לאדר השני, ויום שלשים של אדר השני הוא ראש חדש ניסן,

למימרא דחסרין עבדינן צנימא מלאין לא עבדינן, לאפוקי מדרדש רב נחמן בר חסדא העיד רבי סימאי משום חגי זכריה ומלאכי על שני אדרים שאם רצו לעשות שניהן מלאין עושין שניהן חסרין עושין אחד מלא ואחד חסר דוקא קאמר ראשון מלא ושני חסר עושין וכך היו נוהגין בגולה,

ומשום רבינו רב אמרו לעולם אחד מלא ואחד חסר עד שיודע לך שהוקבע ר"ח בזמנו עד [שיאמרו. ק'] לך הצאים מארץ ישראל קדשו צית דין ראש חדש אדר השני ציוס שלשים לאדר הראשון, ועשו את הראשון חסר,

שלחו ליה למר עוקבא [פ'] שלחו לו מא"י, שמר עוקבא היה ראש הגולה וראש ב"ד בכפרי (בדור הראשון של האמוראים) אדר הסמוך לניסן לעולם חסר [הלשון משמע שאין קביעות החדשים תלוי בראיה אלא בב"ד והם קובעים שהחודש חסר],

מתיב רב נחמן [רב נחמן היה בדור השני והשלישי של האמוראים אבל הקשה על דין זה שהיה מקובל אצלם, הרי שנינו במשנה] על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי עדים שראו את הלבנה בחידושה מחללין את השבת ללאת חוץ לתחום ללאת לציית דין להעיד לפניהם, לפי שהמועדין כולן תלויין בשני חדשים הללו, וקא סלקא דעמך חילולא דשרא רחמנא³ משום דקביעת ירחא לפי ראית הלבנה הוא, אם מלא מלא, אם חסר חסר, אי אמרת בשלמא דאדר הסמוך לניסן זמנין מלא זמנין חסר [פ'] שמקדשין ע"פ ראית העדים ולכן מתרמי פער מלא ופעם חסר [משום הכי מחללין] אם לאוהו ציוס שלשים, שאם לא יצאו ויעידו שראוהו היום לא יקדשוהו

שנינו במשנתנו על אלול מפני ר"ה ועל תשרי מפני תקנת המועדות, כיון דנפקי להו אאלול אתשרי למה להו? וכי תימא דלמא עברוהו לאלול והאמר רבי חיינא בר כהנא א"ר מימות עזרא ואילך [רב חי בשנת 210, ועזרא חי בזמן בנין בית שני, התחלת הבניה היה 356 לפנה"ס, נמצא המדובר על משך זמן יותר מחמש מאות שנה] לא מצינו אלול מעובר,

[ודאי זה תלוי בפעולות שהיו ב"ד עושין לעבר חדשים לפני אלול כדי ששיבוא ל' אלול יהיה הלבנה נראית בעליל],

[וזה הטעם שלחודש תשרי אין מברכין החודש, שהטעם של ברכת החודש הוא להודיע מתי יהיה ראש חודש, אבל כיון שאלול לעולם אינו מעובר כבר יודעים העם מתי יהיה ראש השנה ואין צורך להודיע. ראה עוללות להרב ראובן מרגליות ז"ל בסוף הספר],

לא מצינו דלא איצטריך הא איצטריך אי משום ירקא, אי משום מתא, כדלקמן (כ, א) מעברין ליה,

הא מיקלקל ר"ה דנמא שלא עשאוה צני הגולה כהלכה? אם מעברין אלול [שהרי כל ישראל עושין ראש השנה רק יום אחד, שלשים יום אחר ר"ח אלול ונמצא שחללו את יו"ט?]

מוטב יתקלקל ראש השנה ולא יתקלקלו כולוהו מועדות [שאם לא נעבר את אלול נמצא שיה"כ סוכות ושמו"ע שישאל עושין אותן יום אחד לפי חשבון ר"ח אלול אינה לפי "החשבון" וכל ישראל מחללין ימים טובים אלו. עפ"י רש"י], דיקא נמי דלמדי משו רבנן דלא ליקלקלו שאר מועדות, והמירו שיהא ראש השנה מקולקל לגולה דקתני על תשרי מפני תקנת המועדות שמע מינה.

שנינו במשנתנו ועל כסליו מפני חנוכה ועל אדר מפני הפורים, ואילו [אם. ק'] נתעברה השנה לאחר שנכנס אדר הראשון, והלכו השלוחים, ישו צית דין ועיינו ועיכרו לעשות אדר השני לאחר זה יוצאין אף על אדר שני מפני הפורים לא קתני?

מתניתין דלא כר' דתניא רבי אומר אם נתעברה השנה יוצאין אף על אדר השני מפני הפורים,

לימא בהא קמיפלגי דמר סבר כל מצות הנוהגות בשני נוהגות בראשון ויאלו ידי חובתן צפויים שעשו צדאשון, ומר סבר כל מצות הנוהגות בשני אין נוהגות בראשון?

לא דכולי עלמא מצות הנוהגות בשני אין נוהגות בראשון, והכא בעיבור שנה קמיפלגי [פ'] דתנא דמתני' דלא תנא דיוצאין על אדר שני סבר דעיבור שנה הוא לעולם ל' יום, ורבי סבר כרשב"ג שזה תלוי בב"ד ולכן יוצאין גם על אדר שני], דתניא כמה עיבור שנה ימי אדר הראשון שאותו עושין עיבור לשנה ל' יום [הב"א מפרש שעשו יום קבוע כדי שלא

אבני חן למסכת ראש השנה

בית דין עד מחסר, ויעשו את המסר מלא,

*****

איכא דאמרי קא סלקא דעמיה חילול משום מנזה לקדש על הראייה הוא [שימקדש ע"פ עדים. ק'] א"ר נחמן אף אנן נמי תנינא על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי, אי אמרת בשלמא לעולם חסר אף שלא נראה הלבנה משום הכי מחללינן שאם לא יחללו נמנא שימקדש המדש בלא עדים דמצוה לקדש על הראייה,

אלא אי אמרת זמנין מלא זמנין חסר מכי צניח דין מליה, כדאמרינן לקמן (כה, ה) אמר אפילו מוידים [וקשה לי וכי צריכין להדרש של אתם אפילו מוידין, הלא לא באו העדים, שאין מניחים להם לילך מפני השבת, וזה לא נקרא מוידין?] אמאי מחללינן לימקדו בית דין שימנינו עד [למחר ציוס. ק'] שלשים ואחד, שלא לחלל עליו את השבת, ולכו ויעידו למחר, ויקדשו על פיהם נעבריה האידנא מיום שלשים זה יעצרו את אדר [ממילא יהיה בן כשלא יבואו עדים] ונקדשיה למחר?

[פי' לפי לשון ראשון סבר רב נחמן דמקדשין ע"פ הראיה דוקא, ולפי האיכא דאמרי גם הוא סובר דמקדשין ע"פ החשבון].

ומתרחץ לעולם זמנין מלא זמנין חסר, אלא אי דאקלע יום שלשים בשבת ואלו צו את הלכנה ה"נ דמעברין ולא מחללינן הכא במאי עסקינן דקמי מחללינן כגון דאקלע יום שלשים ואחד בשבת ולא נראה המדש אתמול חלא היום דמצוה לקדש על הראייה דאי נמי לא אולי מקדשי ליה צית דין האידנא, דאין לך מדש יומא על שלשים, ומקדשי ליה שלא על פי עדים, הלכך מחללינן [כדי. ד"ס] לקדש על הראייה [ולכן מחללין שבת על חדשים אולי].

מתיב רב כהנא [גם ממה שאמר שמחללין על ניסן ותשרי יכול להקשות וראה מש"כ בציון?] כשהמקדש קיים מחללין אף על כולן מפני תקנת הקרבן מוספי ראש מדש, שיקרבו צומן מדכולהו לאו משום דמצוה לקדש על הראייה ניסן ותשרי נמי לאו משום דמצוה לקדש על הראייה הוי חילול שבת דידהו, אלא סיהו המועדות צומן לפי [תולדת. ו'] הלכנה, [ר"ל שלאחר שנולד הלבנה יבואו עדים שראוהו. וצריך ביאור איך לנקד מלת תולדת?]

[לפי דברי רש"י שקורא לחשבון של הב"ד "תולדת הלבנה" משמע קצת שאין חשבון אחר לב"ד אלא סוד העיבור כמש"כ הר"ח, אבל מסתימת דברי הגמ' היינו יכולין לומר שבסוד העיבור כלול גם התחשבות בענינים כירקא ומתיא],

אי אמרת בשלמא זמנין מלא זמנין חסר משום הכי מחללינן, אלא אי אמרת [אדר הסמוך לניסן] לעולם חסר אמאי מחללינן [את השבת על חדש ניסן] בלאו דידהו נמי האידנא מקדשין ליה תיובתא [למר עוקבא דאמר אדר הסמוך לניסן לעולם חסר],

כי אתא עולא אמר עברוהו לאלול [צ"ד שזא"י. ק'], אמר עולא ידעי חברין בבלאי [ראה לשון זה גם בבוכח' ל' ע"ב ידעין חברין בבליה] מאי מיבותא עבדינן בהדיהו [כלוס. ק'] פי' בלשון תמיה [ומנין לז להכיר עוצה שעושין עמהם צו איך ישראל, שעיצרו את אלול,

¹ מפני שאבל הוא להם ברייתא זו נשנית במגילת תענית וכו' משמע שרק על יו"ט דקרבן עצים פליגי שבזה שייך טעם של ר' יוסי "מפני שאבל הוא להם" דאך ישמחו ביום שהיו מביאים קרבן עצים והמקדש חרב ובטל עבודה, אבל לענין יו"ט שאין בהם זכרון לבהמ"ק ועבודה כגון מה דתנא בעשרים ותמניא אתא בשורתא איך שייך בזה מפני שאבל הוא לו וכו'? וצ"ל דס"ל להגמרא כיון דרוב הימים טובים הם לזכר ביהמ"ק ועבודה, והם בטלו וכו', לכן גם שאר ימים טובים בטלו. ערוך לנר

² רש"י ד"ה והא מקלקלא ר"ה. דנמנא שלא עשאוה צני הגולה כהלכה רש"י לשיטתו לעיל י"ח ע"א שלא עשו בני הגולה ראש השנה רק יום אחד ע"פ שלוחי אלול. ובספר מ"א פ' דכיון דקי"ל דמת ביו"ט שני יתעסקו בו ושרא' אפי' בר"ה, מפני דברוב השנים אין אלול מעובר, אם יעברו לאלול נמצא שאלו שעסקו במת עברו על איסור דאורייתא.

³ ד"ה מחללין את השבת. וקס"ד חילולא דשרא רחמנא וכו'. עד כאן בכל העמוד לא דיברו כלל על קידוש ע"פ ראית עדים, אלא שהכל תלוי בחשבון ב"ד, א' הא איצטריך מעברין, ב' כמה עיבור שנה ל' יום, ג' רצה חדש רצה שלשים, ד' העיד ר' יהושע בן לוי וכו' שמקדשין אותן בימי עבודתה, ה' העיד ר' סימאי וכו' שניהן מלאין עושין שניהן חסירין עושין אחד מלא ואחד חסר עושין וכן היו נוהגין בגולה, ו' ומשום רבינו אמרו לעולם אחד מלא ואחד חסר וכו', ז' שלחו ל' למר עוקבא אדר הסמוך לניסן לעולם חסר. ורב נחמן הוא הראשון שמשמע מדבריו שקידוש החודש יהיה תלוי בראיה.

דף כ' ע"א

אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללינן ואי נמי לא אמו עדים מקדשין ליה, האידנא פי' עכשיו למה להן לחלל? משום דמצוה לקדש על הראייה על פי עדים, דכמי (שמות יב) המדש הזה לכם ראש חדשים כזה ראה וקדש, [ונמצא שמחללין את השבת רק כדי לקיים המצוה לכתחלה, אף שאין הראיה מעכבת],

[ותשרי שוה לניסן מפני המועדות, ורבינו שלמה פירש מפני שהוא ראש השנה בניסן, אי נמי דילף חמשה עשר דכתיב בתשרי מחמשה עשר דכתיב בניסן מה לחלל בזה ראה וקדש אף כאן. ע"ב. רבינו אברהם מן ההר], [פי' דבין כך ובין כך יקדשו ב"ד את החודש, לכן מחללין שבת כדי שיהיה הקידוש ע"פ ראיה. וצ"ע אי הטעם בניסן ותשרי משום מצוה מדוע מחללין שבת רק עליהם, הרי גם בשאר חדשים לפעמים קדשו ב"ד ע"פ החשבון וא"כ מדוע לא ליחללו גם עליהם דמצוה לקדש ע"פ ראיה? וראה מש"כ לקמן בר"ה מדכולהו ובשפת אמת].

אבני חן למסכת ראש השנה

כיון שמראה [הלצנה?] קדש [המודש?] זו ציוס?

אמר (רבא) [רב. דרבא תירין הברייתא באופן אחר לקמיה] לא קשיא כאן לעברו [להוסיף יום על החודש] לעשות את המסר מלא לזורך מותר כאן לקדשו ציוס שלשים והלצנה לא נראית, ואם יממנו עד יום ממר יהא שנת ויוס הכפורים סמוכין אין מקדשין לזורך,

והכי קאמר יכול כשם שמעברין את השנה להוסיף חודש ואת החדש לעשותה מלא לצורך, כך מקדשין לעשות חסר את החדש לצורך? תלמוד לומר החדש הזה לכם כזה ראה וקדשו ראה מתלה ואמר כך קדש [ולכן אם מקדשו בל' בלא ראיית הלבנה אין כאן "ראה"] אלל כשאתם מעבדו [באופן כזה] ראה וקדש הוא [פי' שלא תקדש את החודש אם לא ראת את הלבנה], [ובדפוס ו' חסר דיבור זה].

וכי הא דאמר רבי יהושע בן לוי מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו ציוס שלשים, שיחשו ציציל לעברו, ואין מאיימין על העדים ציוס שלשים על העדים שלא ראוהו, ואין צריכין לקדשו היום, כדי להפריד שנת מיום הכפורים, שיאמרו ראינו ויעידו שקר על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו,

[תמוה מילתא למה יעידו שקר, אם יש כח לב"ד לקדש החודש ברצונם, מזה לנו לעדותם? שפת אמת, וגם צריך להבין על מי מאיימין, דבשלמא להעיד שלא ראו, מאיימין על אלו שבאו להעיד שראו, אבל להעיד שראו, וכי יקחו שני בני אדם מן השוק בעל כרחם להעיד? אבל ראה ר"ח לקמן ע"ב שכתב "דאמרין הדיא כוביתא שראיתם לבנה היתה דלא מתחוי כשיקרא",]

איני והא שלח ליה רבי יהודה נשיאה ראה תוס' לרבי אמי הוו יודעין שכל ימיו של רבי יוחנן היה מלמדנו מאיימין על העדים אם אנו צריכין לעשות מסר על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו אע"פ שלא ראוהו יאמרו ראינו הרי שמאיימין גם לקדשו אע"פ שלא ראו הלבנה, וקשיא לרבא ולר' יהושע בן לוי?

אמר אביי לא קשיא הא בניסן ותשרי שהמועדות תלוין בהן מקדשין לזורך הא בשאר ירחי,

ואם תאמר מה צורך לנו בשאר חדשים לחסר ולעצור, כגון אותה ששנינו במסכת ערכין (ט, ז) אין פוסחין מארבעה חדשים המעוצרין שנה ולא נראה לעצור יותר על שמונה, והתם מפרשין הטעם, ואם עיצרו שמונה, וזוה לא נראית ציוס שלשים נמצא שאנו צריכין לאיים עליהן לומר ראינו ציציל לקדש,

רבא אמר הא דתני רבה בר שמואל [כזה ראה וקדש] שאין מעבדין ולא מקדשין לזורך אחרים היא דאמרי לעולם כל המדשים אחד מלא ואחד חסר, כסדר מולד הלצנה שמתחדשת לעולם בסוף עשרים ותשעה ימים ומחלה, שהן חמשים ותשעה לשני חדשים, [פי' שהגם שהברייתא אומר שצריך לקדש רק ע"פ הראיה ואין זה שייך לחודש מלא וחודש חסר, הוא מפרש הברייתא שאין לעשות שום חשבונות אלא חשבון פשוט חודש מלא וחודש חסר, שכן הוא מולד הלבנה, וזה נחשב כאילו ראו הלבנה],

מאי טיבותא [ראה מש"כ בתוס', ובתפארת בחורים פי' שדייקו הלשון, דהול"ל מאי היא, ולשון מאי טיבותא משמע שבאמת יוצא מזה רעה ומתמיה מאי טיבותא]? **עולא אמר משום ירקיא להפריד שנת ויוס טוב זה מזה, כדי שלא יכמושו ירקות הנאכלות כשהן חיינ בשנת שאלר יוס טוב או ציוס טוב שאלר שנת רבי אחא בר חנינא אמר משום מתיא להפריד שנת ויוס הכפורים זה מזה, שלא יסריח מת שימות צלחד מהן שיהא ראשון, ולא יקצר לא היום ולא למחר,**

[וראה ר"ח וז"ל שלא להבר ב' קדושות כאחד מפני כבוד מתים, או כגון שמחת י"ט בתענוג ירקות וכיוצא בהן, [אבל אין זה הטעם האמיתי] וחלילה לעבר אלא על המסורת שמסורה בידם ממשנה רבינו, אבל משלא נתגלו העקרים, מדומים כי על כל צורך מעבדין וכו'],

מאי בינייהו מרזויהו? איתגהו? **איכא בינייהו יוד"כ שחל להיות אחר השבת אם לא יעצרוהו, מאן דאמר משום מתיא מעבדין ודמיין ליוס הכפורים ליוס שני בשנת ומאן דאמר משום ירקיא לאימת קא בעי להו לירקות לאורתא למוצאי יוס הכפורים לאורתא טרח ומייתי ואין צריך לללקטן עצר. ק'] שנת, הלכן לא מעבדין,**

ולמ"ד משום ירקיא לעבריה משום מתיא? אלא ביוה"כ שחל להיות אחר השבת יש בה שני הטעמים איכא בינייהו יוד"כ הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה מ"ד משום ירקיא מעבדין,

ומאן דאמר משום מתיא? אפשר בעממי דאמר מר (גיטא ג, א) מת ציוס טוב ראשון יתעסקו צו עממין,

[שכתבו תוס' בב"ק [דף פ"א] הביאו גם המג"א [ס' שי"א] דהטעם שאין קוברין על ידי עממי בשבת הוא משום כבוד המת שנגאי הוא לו שמחללין עליו שבת ע"ש, ולכן לא שייך מאין בין שבת ליו"ט רבזה לא חשיב רק במה שיש חילוק מלאכה או שבות אבל הכא אין בזה משום שבות. ערל"ג]

ולמ"ד משום מתיא לעבריה משום ירקיא? אפשר בחמימי שורס צממין, ותחכות לקדמותן,

[פי' אע"ג דחיימין ירקיא אפשר למיכל מניהון [פי' אפשר בחמימי שאפשר לאכול אותם כך כשהן חמין וכבושין], וי"א [פירושה של אפשר בחמימי, דאפשר למישלקניהו ולבשולניהו ולמשבקניהו בחמימי דאביל להן במוצאי יוד"כ. ר"ח]

אי הכי מאי שנא לדידן לבני בבלי דהוו טיבותא אפילו לדידהו לבני ארץ ישראל נמיו? לדידן חביל לן עלמא לדידהו לא חביל להו עלמא אנו בני צבל חס לנו העולם, ויש לנו הצל, לפי שצבל עמוקה היא, ואינה ארץ הרים וגבעות כארץ ישראל, ואין שולט בה אויר, ואין בני ארץ ישראל צריכין לעצור משום מתא ומשום ירקיא, אלל בשצילנו,

איני וכי מעבדין חודש לזורך והתני רבה בר שמואל יכול כשם שמעברין את השנה לצורך מפני האציו והתקופה ופירות האילן, כדליתא צפרק קמא דסנהדרין (יא, ז) כך מעבדין את החדש לצורך? ת"ל שמות יב החדש הזה לכם ראש חדשים כזה ראה וקדש

אבני חן למסכת ראש השנה

משום ירקיא ר' אחא אמר משום מתייא, ודברים הללו שאמר עולא ור' אחא ראו שעשו אותם כנגד המסורת שבידם שבהם מעברין. המפרש על הרמב"ם קודה"ח פ"ו הל' ז', וזעין זה ב"ר"ח וצריך לדעת איך סוברים רש"י ושאר הראשונים, אם גם הם סוברים שהמעם של ירקא ומתיא הוא כלול בסוד העיבור, דהיינו שחזין ממה שמתחשבין ב"ד בתולדת הלבנה מתחשבים גם בעניני הכלל, או שירקא ומתיא היה רק טעות של האמוראים, שהרי תירוצן הגמ' דלידן חביל לן עלמא וכו' הוא תירוצן דחוק. וראה מש"כ לקמן ברש"י ד"ה ניסן ותשרי.

⁴ שלח ליה ר' יהודה נשיאה לרב אמי ראה תוס'. ולפי סדר השנים היה רב שנת 210 בסורא, שמואל שנת 220 בנהרדעא, ר' יהודה נשיאה שנת 230 בצפורי בימי רב ושמואל, ר' יוחנן שנת 245 בטבריה, רב אמי שנת 260 בטבריה, ר' יהודה נשיאה השני שנת 270 בצפורי תלמידו של ר' יוחנן.

	ר"ה		יר"כ	ירקא	מתיא
				לישנא קמא איכא בינייהו יוח"כ שחל להיות אחר השבת.	
	ו'	שבת	א'	אין צריך לעבר משום יוח"כ לדאורחא טרח ומיית. ומקשה הגמ' ולעבריה משום מתיא. וראה בחדושי הר"ן שמקשה הרי צריך לעבר משום שבת שלאחר ריחא ותירד זללשנא קמא כולי עלמא מודי דלשבת שלאחר חו"ט אמרינן אפשר בחמימי.	צריך לעבר שחל קוברין מתיא לא בשבת ולא ביוח"כ
				מסקנת הגמרא אלא איכא בינייהו יו"ט חסמוך לשבת וכו'.	
	ו'	שבת	א'	צריך לעבר שחרי בשבת לא יהיו לו ירקות.	משום ר"ה אין צריך לעבר אבל קשה שהרי משום יוח"כ היה צריך לעברו ולכן בתוס' לא גרס לפני.
שבת	א'	ג'		צריך לעבר שבר"ה לא יהיו לו ירקות. דלמסקנת הגמ' פליגי בזה דמ"ד משום ירקיא לית לאפשר בחמימי. ע"פ חדושי הר"ן	אין צריך לעבר דבר"ה אפשר בעממי. ויוח"כ אינו סמוך לשבת. ולירקות אפשר בחמימי.

סיכום:

לענין אם מקדשין ע"פ הראיה או על פי החשבון:
(א) א' הא איצטריך מעברין, ב' כמה עיבור שנה ל' יום, ג' רצה חרש רצה שלשים, ד' העיד ר' יהושע בן לוי וכו' שמקדשין אותן בימי עבודה, ה' העיד ר' סימאי וכו' שניהן מלאין עושין שניהן חסרין עושין אחד מלא ואחד חסר עושין וכן היו נוהגין בגולה, ו' ומשום רבינו אמרו לעולם אחד מלא ואחד חסר וכו', ז' שלחו ל' למר עוקבא אדר הסמוך לניסן לעולם חסר. כל אלו סוברים שהכל לפי החשבון. וכן רב נחמן לפי האיכא דאמרי, וכן עולא סובר כן.
(ב) רב נחמן ללשון ראשון, ורב כהנא סוברים שהכל תלוי בעדי ראית הלבנה.
(ג) רב מפרש הברייתא דרך לעברו סומכין על החשבון ולא לקדשו, וכן אמר ר' יהושע בן לוי.

דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת [ראה לעיל ו' ע"ב דאחרים פליגי אר' שמעיה ולכן נקט עצרת ולא חגים אחרים] ואין בין ראש השנה לראש השנה אלא ד' ימים אס נקבע עכשיו נאחד בשנת יחא לשנה הצאה בחמישי בשבת, שזה חשבון שנים עשר חדש אחד מלא ואחד חסר עולה לשלוש מאות חמשים וארבעה ימים, והשגש מאות וחמשים כולם שזענים, נמנא נדחה להלן ארבעה ימים בלבד ואם היתה שנה מעוברת חמושה שמוסיפין עליה חדש חסר, שדומה (להן מן שזענים) [להלן משזענים. ק'] שלימים יוס אחד ראה תוס',

רב דימי מנהרדעא מתני איפכא מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו ואין מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו לעברו, מ"ט?

*****

¹ **אלא אי אמרת זמנין מלא זמנין חסר צ"ל שיש שני פירושים ב"זמנין מלא וזמנין חסר" שלפי לשון הראשון בנמרא לעיל הפ' שזה תלוי מתי יראה הלבנה ולכן צריך לחלל השבת, אבל כאן אין יכולין לפרש כן שהרי הגמ' אומר סברא זו כמעם למה לא יחללו את השבת, לכן צריך לומר שלפי לשון זה הפ' הלא קידוש החדש תלוי ברצון ב"ד ויעשו כמו שירצו. וראה מש"כ ברש"י.

² מדכולהו לאו משום דמצוה לקדש וכו'. באסיפת זקנים בא"ז מביא מספר זכרון שארית יוסף וז"ל נעבריה האידנא עיין מרכבת המשנה פ"ד דקדה"ח ה"ו מדכולהו לאו משום דמצוה לקדש ע"פ הראיה כו', ונראה דהא דלא מחללינן אלא על ניסן ותשרי, ולא על שאר חדשים כדי לקדש ע"פ ראיה, היינו דלא איכפת לן בשאר חדשים, רק בניסן ותשרי שהמועדות תלוין בהם קפדינן לעשות מן המובחר משום דמצוה לקדש על הראיה, וא"כ לכאורה בזמן הבית מפני תקנת הקרבן יש ג"כ לעשות מן המובחר לקדש ע"פ הראיה, ומה קאמר הש"ס מדכולהו לאו משום דמצוה לקדש, ומי עדיפא מניסן ותשרי דמפרש ג"כ במתני' ובהן מתקנין את המועדות ומפרשינן דמצוה לקדש על הראיה, והכי נמי מה דקתני בזמן הבית מחללינן על כולן מפני תקנת הקרבן היינו ג"כ משום לקדש על הראיה? עכ"ל, וראה מה שתידין שם. ולי נראה דאולי משום זה ממושיך הגמ' מיד בעובדא שהיו מקדשין ע"פ החשבון לחוד, דתיובתא אינה משנה ההלכה, כמש"כ בקיצור כללי התלמוד הנדפס אחר מסכת ברכות.

³ כי אתא עולא אמר עבריה לאלול כלומר איצטריך לפי המסורת שהוא ביד ב"ד שעיברה לאלול, ומפני מה נקרא "סוד העיבור"? מפני שב"ד לא היו מגליין אותו אלא למזמונים לעיין בדבר זה, וכיוון שראה עולא כי עיברה לאלול נדמה לו שב"ד מעברין לצורך השעה כגון כבוד מתיא ושמתח יו"ט ותענוג ירקות וכיוצא בהן, וחלילה לעבר אלא למסורת שבידם ממש רבינו ע"ה אבל מי שלא נתגלו לו העיקרים מדמה כי על צורך מעברין, וע"ז אמר עולא

אבני חן למסכת ראש השנה

את תולדתו את מולד הלילה, נולד קודם חצות היום, בידוע שנראה היום סמוך לשקיעת החמה קודם שמשקע החמה, שאין הלילה מתחיל מנתי ארץ ישראל שהם צמערד [כשנולד קודם חצות] אלא ששעות אחר מדינה סמוך קוטנה, שהלילה לעולם [וזה אינה תלוי מתי היה המולד] ששעות לאחר מדינה צקן מערצית דרומית, ונראית להם [כשנולד קודם חצות כמה רגעים סמוך לשקיעת החמה],

לא נולד קודם חצות בידוע שלא נראה [גם בא"י] סמוך לשקיעת החמה [לא] נולד [עד] אחר חצות - בידוע שלא יראה היום, שהיא קטנה כל ששעות, ועלממת מעין כל,

למאי נפקא מינה למיחשב, הרי על פי עדים אנו מקדשין? [צ"ע אליבא דמאן אומר רש"י כן? וראה זה פלא שבכ"י הגירסא ברש"י כאן "הכי" על פי עדים אנו מקדשין, שלכאורה יכולים לפרש שקושיית הגמ' היא להיפך דהלא אנו מקדשין בעיקר ע"פ החשבון וא"כ למאי נפק"מ, וע"ז מותרין כיון שמוצא לקדש ע"פ ראיה, זה מועיל לאכחושי סהדי. ועדיין צ"ע]

אמר רב אשי לאכחושי סהדי אם נולד אחר חצות ואמר ר'אמי המדשה לפני שקיעת החמה כדי לקדש היום עדי שקר הם, [בהרבה מקומות מצינו רב אשי מפרש דברי אמוראים שלפניו. ראה ב"ב ע"ה ע"ב],

דברי רש"י כאן צריכין לימוד הרבה. וגם אינו ברור אך היה קבלת רש"י בהילוך השמש והירח, וזה הביאור: ר' זירא בא לומר שיש חילוק בין בבל לא"י, דהיינו בשביל שזמן הירח והשקיעה בכל יום בבבל הוא 36 מינוטין קודם להזריחה והשקיעה בארץ ישראל מפני ריחוקם זה מזה, [ופרש"י קשה, שקורא לבבל מזרח ולא"י מערב שמשמע שהם רחוקים זה מזה הרבה, ובמציאות הם קרובים הרבה לפי גודל העולם, וגם קשה שנראה מדברי רש"י שבכל חודש יהיה חילוק בין בבל לא"י מתי יראה הלילה סמוך לחידושה וזה אינה לפי המציאות]

וזה המשל: "נולד קודם חצות" אם נולד הלילה בשעה 11:55 קודם חצות היום בארץ ישראל שהיא בשעה 12:31 אחה"צ בבבל,

המדובר כאן הוא ביום שהשעות שוות שהזריחה הוא בשעה 6 בבוקר, והשקיעה הוא בשעה 6 בערב,

(the EQUINOX, when the length of the day and night are equal. Such a day occurs twice a year on the vernal equinox and on the autumnal equinox (September 21 and March 21).)

ובין ששעות לפני המולד אין רואין עוד הלילה מפני קוטנה דהיינו קריבתה להשמש, והלילה אינה נראית בסוף החודש אלא סמוך לזריחת השמש בבוקר, נמצא שיהיה חילוק בין בבל לארץ ישראל,

שבבבל: יראו הלילה לפני זריחת השמש בשעה 6:00 בבוקר, שהרי ששעות לפני המולד אינה עד שעה 6:31, ולא יראו הלילה בלילה אחר המולד בשעה שהחמה שוקעת להם בשעה 6:00 על שעות בבל שהרי אז עדיין לא עברו ששעות מהמולד שהיה בשעה 12:31 על שעות בבל עד למחר בבוקר בשעה 6:00, ובא"י: נמצא שיראו הלילה סמוך לשקיעה ביום המולד שהרי אצלם היה המולד

ד) רב יוחנן סבר שמאיימין על העדים לקדשו, אבל על לעברו לא אמר כלום. ואב"י אמר שזה דוקא בניסן ותשרי.

ה) אחרים סוברים שמקדשין רק אחד מלא ואחד וחסר ולא על שום חשבון אחר, ולא ע"פ הראייה.

ו) ר' דימי מנהרדעא אמר שמאיימין על העדים רק לקדשו אבל לא לעברו.

דף כ' ע"ב

האי מיחזי כשקרא האי לא מיחזי כשקרא כשנראית צומנה ואין מעידין הרבה אחרים יש שראוהו, ונראה שעל שקר עברוהו, אצל כשלם ראוהו, ואמר ר'אמי אין שקר נודע,

אמר שמואל יכילנא לתקוני צלל ראיית עדים, כי נקי אני בתולדות הלילה והילוכה (וסדר המולות) [לפדך כמו 'לדו' ת. ק.] לכולה גולה [צ"ע מה יועיל לו הרי הכל תלוי מתי קידשו ב"ד החודש? ראה א"ס #1],

אמר ליה אבא אבוה דרבי שמלאי לשמואל ידע מר האי מילתא דתניא בסוד העיבור צרימא שניה צרימא נולד קודם חצות או נולד אחר חצות כך שני צה, ורמז בעלמא הוא, לומר קודם חצות חלוק מנולד לאחר חצות?

א"ל לא, אמר ליה מרעהא לא ידע מר מה חילוק יש [ואולי מקום דיבור זה הוא לפני דיבור נולד קודם חצות או לאחר חצות. אבל גם יש לומר שסידרה רש"י כן בכוונה] איכא מילי אחרנייתא דלא ידע מר,

כי סליק רבי זירא [שהשתוקק לעלות לא"י ללמוד תורה מפי חכמי א"י. ראה באנציקלופדיה לחכמי התלמוד והגאונים על ר' זירא]

שלא להו למצינו שצנצל שני דברים שלמד כאן [לכאורה היה נוח יותר אם היה אומר "שלמד שם" שהרי הגמ' שאומרת כי סליק וכו' היה בבבל] צריך שיהא לילה ויום מן החדש [כן צריך לנקד לפי העיבור, אבל גם אם ננקד החודש יהיה הפירוש מן החודש החדש] היום הולך אחר הלילה להיות היום מן החדש שהיה צו ליל שלפניו,

[פ' אף שאצלינו זה דבר פשוט, מ"מ כאן הוא מקור הדבר, שראש חודש צריך להתחיל בתחלת הלילה ואינו יכול להתחיל באמצע היום],

למדנו שאם נראית הלילה הישנה של חודש שעבר (משחשיכה) [משקשקה?] יום עשרים ותשעה, שהוא ליל שלשים אין מקדשין אותו ביום שלשים שאי אפשר שתהיה לבנה החדשה,

ואם תאמר פשיטא דאין מקדשין, שהרי לא תראה החדשה ביום שלשים, דקיימא לן עשרים וארבעה שני מסכי סיהרא כדלמירין [נקמיה. ק']?

אינטרין למאן דאמר מאיימין על העדים על החדש שלא נראה צומנו לקדשו [פ' לר' יוחנן ולרב דימי מנהרדעא שהם אמרו כן בפירוש], ואשמעינן דאם נראית הישנה צלילה אין מאיימין, שהרי הכל ראו שהלילה מן החדש שעבר,

וזו שאמר אבא אבוה דר' שמלאי לעיל לפני שמואל, ולא ידע לפרשה מה חילוק בין נולד קודם חצות לנולד לאחר חצות, אני מפרשה לכם מוחשבין

אבני חן למסכת ראש השנה

שעות,

וכשמחכה מזני מערב אין המדשה נראית לכן עד עשרים וארבע שעות, [דהיינו גם בבבל וגם בא"י אין הלכנה נראית כ"ד שעות, רק כיון דמיירי שהיה המולד סמוך לחצות, יש כאן היכי תמצא שבבבל יהיו הכ"ד שעות מתחילות לפנות בוקר של יום המולד ואין הלכנה נראית להם עד מחר לפנות בוקר, ולבני א"י מתחילות הכ"ד שעות לפנות ערב ביום שלפני המולד, ונראית להם לפנות ערב ביום המולד],

לדין לזבל, דקיימין צמורח, **שית מעתיקא** ולא יותר, מה טעם מפני שהלכנה הישנה (ש. ק') לפני מדושה צקן דרומית מזרחית, ורואין אותה צני צבל הסמוכים למזרח ונעלמת מהן מכאן ואילך מתוך קוטנה, ולסוף שש שעות של מדושה היא עומדת צקן דרומית מערבית, ורואין אותה צני ארץ ישראל הסמוכין למערב ולא צני צבל, וכן כל שמים עשרה שעות שאחר שש שעות הראשונות, הרי שמתחכה המדשה מזני צבל שמונה עשרה שעות, ולאחר שמונה עשרה שעות כבר גדולה היא, ונראית כלל מקום [פ' בין בבוקר מצד מזרח ובין בערב לצד מערב, וכן י"ח שעות לפני המולד היא נראית בכל מקום] **ותמני סרי מחדתא**,

לדידהו לבני א"י **שית מחדתא** כמו שפירשתי, שלצדן שש נראית לצני מערב **ותמני סרי מעתיקא** כמו שפירשתי, שהשנה צדוף תכליתה [פ' בסוף החדש] לעולם צמורח [ואין בני א"י במערב רואין אותה אז], וכל שמונה עשרה שעות של ישנה [דהיינו שני עשר שעות לפני שש שעות אלו] מתוך קוטנה לא נראית צמערב # [צ"ע שהרי הטעם שאין הלכנה נראית י"ב שעות אלו הוא שאינה נראית אלא סמוך לזריחתה, ומלשון רש"י משמע שגם אם היה המולד באופן אחר לא ידעה נראה הלכנה י"ח שעות לבני ארץ ישראל במערב מתוך קוטנה וזה אינה לפי המציאות], אבל קודם לכן [בשעת שקיעת החמה אתמול שהוא קרוב לי"ח שעות לפני המולד] גדולה היא ונראית למרחוק [פ' גם כשמסתכלים לצד מערב רואין את הלכנה כמה רגעים עד ששוקעת אחר השמש],

למאי נפקא מינה? אמר רב אשי לאכחושי סהדי אם יאמרו ראינו הישנה והמדשה צמוך עשרים וארבע שעות, [שעדות. ק'] שקר העידו,

אמר מר צריך שיהא לילה ויום מן החדש, מנלן? ר' יוחנן אמר ויקרא כג מערב עד ערב משצמח, למדנו שהיום הולך אחר הלילה [לענין. ק'] המועדות [ואולי ר"ל גם לענין ראש חודש, וראה תוס' לקמן כ"א ע"ב ד"ה על שני], **ריש לקיש אמר** שמונת י"ב י"ח [ובתורה אור בדפוס וילנא יש טעות], בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות **עד יום האחד ועשרים לחדש בערב** למדנו יציאת המועד צער, הרי [שהולך. ד"ס] היום אחר הלילה,

מאי בינייהו? אביי אמר משמעות דורשין איכא בינייהו [כלומר זה דורש מזה הפסוק וזה דורש מזה הפסוק ושניהן דבר אחד אמרו וכו']. ר"ה עיי"ש],

רבא אמר חצות לילה איכא בינייהו מאן דילין מיום הכפורים [היום. ק'] הולך אחר תחילת הלילה, דכתיב מערב עד ערב, ולדידהא אם נראית הישנה

בשעה 11:55 אבל לא ראו המולד בבוקר קודם המולד שהרי שש שעות קודם המולד הוא 5:55 לפנות בוקר, והפעם האחרונה שראו הלכנה היה סמוך לשקיעת החמה ביום שלפני המולד,

נמצא לפי המשל כאן שנוצרה סמוך לפני חצות בבבל רואין אותה לפנות בוקר ובבבל אין רואין אותה אז אלא ראו אותה אתמול לפנות ערב, וכן לאחר המולד יראו אותה בא"י לפנות ערב, אבל בבבל לא יראה עד למחר נמצא שבין שני המקומות יש ל"ו שעות שאין הלכנה נראית,

י"ח שעות לפני המולד וי"ח שעות לאחר המולד [ואף בקרוב לזמן זה] הלכנה נראית [למרחוק] סמוך לזריחת השמש וסמוך לשקיעתה מכל הרוחות, [ויהיה קשה קצת דלפי חשבון זה נקטינן שזמן המולד הוא בזמן אחד בבבל ובא"י ואולי אין זה מדויק],

וראה בהגהות בן אריה שר' זירא קאי על המאמר שלפני זה נולד קודם חצות וכו',

ארץ ישראל	בבל	
נראה הלכנה הישנה לאחרונה	לפני שעה 6:00 יום א' בבוקר	6:00 ש"ק אחה"צ
שש שעות לפני המולד	6:31 יום א' בבוקר	5:55 לפנות בוקר יום א'
המולד	12:31 אחה"צ יום א'	11:55 לפנה"צ יום א'
שש שעות לאחר המולד	6:31 אור ליום ב'	5:55 אחה"צ יום א'
כ"ד שעי	6:00 בבוקר יום ב'	5:55 אחה"צ יום א'

אמר רבי זירא אמר רב נחמן כ"ד שעי מכסי סיהרא סמוך למדושה מלפניו ומאחוריו היא מתחכה מן העין מתוך קוטנה, שש שעות לפני מדושה ושש שעות לאחר מדושה נעלמת מכל אדם, [כן הוא המציאות גם לפי ראות עינינו, שכיון שאז עומדת הירח נגד השמש ממש ואינה מקבלת כלום מאורה, אין יושבי הארץ יכולים לראות מאורה אף לאחר שקיעת החמה כשאין אור השמש מפריע],

קודם [לנאן. ק'] ולאחר מכאן שמים עשרה שעות [כשהיא. ק'] צמורח [פ' לפני חידושה שהוא נראית בסוף הלילה כשמסתכלין לצד מזרח] נראית לצני מזרח ולא לצני מערב מתוך קוטנה, וכשהיא צמערב [פ' לאחר חידושה שהלכנה נראית בתחלת הלילה כשמסתכלין לצד מערב] נראית לצני מערב ולא לצני מזרח,

והיא לעולם לפני מדושה צקן מזרחית דרומית ולאחר מדושה צקן מערבית דרומית,

[פ' לא שהלכנה הולכת ביום אחד ממזרח למערב, אלא זה יחסית ליושבי הארץ, שבסוף החדש נראית הלכנה קצת לפנות בוקר דהיינו לצד מזרח, ובתחלת החדש נראית הלכנה אחר שקיעת החמה לצד מערב, וכיון שבסוף ובתחלת החדש הלכנה נטויה למטה ונראית לצד דרום, קורין למקומה בסוף החדש מזרחית דרומית, ומקומה בתחלת החדש מערבית דרומית], כך ראיתי ציטודו של רבי עסדיה זכרנו לזכרה,

הילכך כשהישנה מתחכה צמורח אין המדשה נראית לצני מזרח עד עשרים וארבע

אבני חן למסכת ראש השנה

דוד בא"ז.

⁵ **שית מעתיקא** זה צריך הבנה שהרי מעולם לא נראה הלבנה שש שעות אחר המולד? וראיתי בשם הספר כ"ד שעות שזה ענין של הלכה למושה מסיני, שכיון שאנו רוצים להכחיש את העדים, אין אנו יכולים להכחישם אם עברו כבר יותר מ' שעות, והר"מ קורנפלד שליט"א תירץ שיש לומר שזה לא קאי על מולד האמיתי אלא על מולד הממוצע של כ"ט וחצי ימים 7931 חלקים שאותו המולד יכול להיות משש עד 14 שעות שונה מהמולד האמיתי, ולכן אם אנו באים להכחיש העדים אם הם אומרים שראו הלבנה לכל הפחות שש שעות לאחר המולד הממוצע אין אנו יכולים להכחישם, שהרי יכול להיות שהוא כבר באמת 20 שעות אחר מולד האמיתי.

מקורות על הענין כאן, יש בספר קונטרס כ"ד שעות ע"י פרופסר וידל, וספר לב איברא לר' יוסף אליהו הענקין זצ"ל, ובספר מגיד הרקיע. וראה א"ס, ודרך המלך בא"ז, ואסיפת זקנים בא"ז.

⁶ **שלח ליה ר' יהודה נשיאה לרב אמי** ראה תוס'. ולפי סדר השנים היה רב שנת 210 בסורא, שמואל שנת 220 בנהרדעא, ר' יהודה נשיאה שנת 230 בצפורי בימי רב ושמואל, ר' יוחנן שנת 245 בטבריה, רב אמי שנת 260 בטבריה, ר' יהודה נשיאה השני שנת 270 בצפורי תלמידו של ר' יוחנן.

דף כ"א ע"א

תרי ירחי חסירי קלא אית להו תרי ירחי חסירי קלא אית להו דטבת חסירו ממה נפשך כסדר הלכנה צאחד מלא ואחד חסר, ואם איתא דחסריהו לשבט כבר ילא הקול לפני הפסח וצא אללנו, אף למקום שאין שלוחי בית דין של ניסן מגיעין, וכן במשני, אם חסרו תמוז ואז, שהרי תמוז תמיד חסר,

לוי בן סיסי שמו המלא, היה בא"י בסוף ימי התנאים והיה מתלמידי רבינו הקדוש, לאחר פטירת רבינו הקדוש ירד לבבל כמו שמוספר בכתובות ק"ג ע"ב עיי"ש] **אקלע לבבל בחדסר בתשרי אמר בסים תבשילא דבבלאי** אכלו לחם למעננים **ביומא רבה דמערבא** ציוס הכפורים שצאין ישראל, שהרי בית דין עיצרו את החדש [והיוס. ק'] מתענים,

אמרי ליה אסחיד ונקבל עלינו ולא נאכל, אמר להו לא שמעתי מפי ב"ד מקודש לא אעיד לכם, דאמרינן לקמן בפרקין ארבעה ראשי שנים (כא עמוד 3) על כולן שלוחים יוצאים מצערב, כגון אם לא קדשוהו ציוס שלשים יוצאין השלוחים לערב לומר [לגולה. ק'] מעובר הוא, אבל על ניסן ומשני, אף על פי שידעין שיקדשוהו למחר ציוס שלשים ואחד, שהרי אין ראש (השנה) [חדש. ק'] נמנה לשלשים ושנים אפילו הכי אין יוצאין עד שימנעו מפי בית דין מקודש, ואני לא שמעתי מפי בית דין, שלא הייתי במקום שישצו סנהדרין שם, [לכאורה הפירוש שקידשו החודש במקום הסנהדרין, אבל לא שהיה צריך כל הסנהדרין, וגם ב"ד של שלשה היו יכולין לקדש את החודש. וראה רש"י לקמן ל'

אפילו בתחילת ליל שלשים שוב אין החדש מתקדש ציוס שלשים, ולמאן דליף ממונות אין היום הולך אחר תחילת הלילה, שהרי מחצות לילה הראשון של פסח עד יום האחד ועשרים אכילת מנה רשות, וצלבד שלא יאכל חמץ, כדאמרינן בשילהי ערבי פסחים (קכ, ז), וחלות לילה ראשון חלוק מהם, וגמנך עם הפסח הנשחט צארבעה עשר שהמנה נאכלת עמו חוצה, ולדידיה אפילו נראית הישנה בתחילת הלילה מאיימין למחר על העדים לומר ראינוהו אם נריכין אנו לקדשו ציוס שלשים, להרחיק יום הכפורים משבת,

אמר רבי זירא אמר רב נחמן כל ספיקא לקמיה שדינן אין אנו צריכין להקדים פסח או סוכות צארבעה עשר ליום שלשים של אדר ושל אלול [פי' במקום חמשה עשר, לעשות י"ט גם י"ד ימים לאחר שלשים של אדר] מחמת ספק שמא קדשו בית דין את החדש ציוס עשרים ותשעה, אבל צריכין אנו לעשות יום טוב שני ציוס ששה עשר, מספק שמא עיצרו בית דין את האדר וקצבו ניסן ציוס שלשים ואחד, וכן צאלול,

למימרא צניחא דחמיסר ושיתסר עבדינן [פי' בזמן הזה מספק] **ארביסר לא עבדינן** כלומר אשמעין רב נחמן הכי,

וליעבד נמי ארביסר דניחוש דלמא חסרוה לאב וחסרוה לאלול וגמלא יום עשרים ותשעה צאלול שלנו שעיצרו את אז היה יום שלשים שלהן, וקצבו צו ראש השנה, וכן לענין ניסן, דלמא חסרו לשבט ?

*****

¹ **סוד העיבור**. ראה א"ס #2 מדוע נקרא "סוד". וראה מה שהבאתי לקמן כ"א ע"א ד"ה כי אתא עולא. וביד יצחק ע'133 כתב בשם ר' אברהם בר אדא (חי במאה ה-12) שסוד העיבור היה "תקופת רב אדא", ראה מה שכתבתי לעיל דף ח' ע"א.

² **כי סליק ר' זירא**. ראה בבבלי המאור שמפרש סוגיא זו בדרך אחרת מרש". וראה בניצוצי אור שהביא משו"ת מן השמים מר"י ממרויש סי' ס"א נסתפקנו בשלש שמועות במס' ראש השנה שנאמרו מפי ר' זירא וכו' ולערב (בחלום ?) שאלתי אם יש לסמוך על הפירוש שפי' בהם רש"י או אם העיקר כאשר פירש הר"ר זרחיה הלוי זצ"ל? והשיבו: .. זרח בחשך (הר"ר זרחיה אינו צדק) אור לישירים (לי"שרי"ם יש בה אותיות רשי, הוא אור שהאמת כדבריו).

³ **אמר ר' זירא אמר רב נחמן** המשיך במאמרים אלו אף לאחר שעלה לא"י, אף שאומרת הגמ' ב"מ פ"ה ע"א ר' זירא כי סליק לארעא דישראל יתיב מאה תעניתא דלשתכח גמרא בבבליה מנייה הכוונה על דרך הלימוד כדמשמע התם עיי"ש.

⁴ **כ"ד שעי מכסי סיהרא**. וראה מה שכתב ביד אליהו סימן א' שהקשה הרב מהר"ם דכאן משמע דבבל למזרח של א"י ובב"ב משמע דלצפון של א"י? ולא קשה ליודע מעט בחכמת התכונה, ושניהם אמת כי הוא מזרחי לארץ ישראל הרבה וגם קצת צפונית. יד

אבני חן למסכת ראש השנה

מושכת עד שיחמר צניק, ולא עד בכלל **עברה להדיא שתא** כאחרים, דאית להו הא סברא צפרק קמא דסנהדרין (שם יג ז) **ולא תחוש לה** למימר יחידאה היא ולא נעבד כוותיהו, אלא ודאי כאחרים נעבד, דמסייע להו קרא,

דכתיב דברים מז **שמור את חרש האביב** שיהא צמידוש, ואביב הוא (יום. ד"ס) תקופת ניסן, שניסן של חמה נכנס בו, שניסן קרוי אביב על שם צישול התבואה, וצישול התבואה אינו אלא לחשבונה של חמה, שהקץ והסורף אחר חשבון החמה הם, והזריק הכתוב לשומרו שיהא [צמידוש. ק'], ואין לשון חידוש נופל אלא בלבונה, שהיא מתחדשת בתולדותיה, ואשמעינן קרא שיהא ניסן של חמה צמוד ארבעה עשר יום למולד הלבונה, שהוא עדיין מחידוש הלבונה, דמיים ארבעה עשר ואילך ישנה היא, ואילו היה תקופת ניסן ביום חמשה עשר לא היינו צריכין לעבד את השנה, אלא נעבד אדר ונדחה את ניסן יום אחד, ותפול התקופה ביום ארבעה עשר, אבל כשהיא באה ביום ששה עשר צניק לא די לן בעיבורו של אדר, וצריכה השנה להעביר, ותפול התקופה באדר שני, נמצא ניסן של חמה מושך צמוד [חידוש. ק'] ניסן הלבונה [פ'] כשהלבונה מתחדשת בחודש ניסן], [והכי. ק'] מפרשין לה כסנהדרין (שם סנהדרין יג) אליבא דאחרים, דכי מטיא צממשה עשר מעצבין את אדר, וכי מטיא לששה עשר מעצבין את השנה **שמור אביב של תקופה שיהא בחרש ניסן** דהיינו ניסן של חמה, שיהא צמידוש ניסן הלבונה,

אמר להו רב נחמן להנהו נחותי ימא אתון דלא ידעיתו בקביעא דירחא כי חזיתו סיהרא דמשלים ליומא [לכאורה קשה אטו מי תלי' במולד ולא בקביעות ב"ד, ומאי מהני לו חשבון הלבונה? וצ"ל הואיל והוא על הדרך שאני. וצ"ע בכל זה היטיב. דבר בעתו] שהיה משלים מאזרו עם הנך החמה, שאינו ממשיך עד שעת זריחה **בעירו חמירא, אימת משלים בחמיסר** [פ'] שכיון שבאמצע החודש הלבונה עומדת לגמרי לצד הלילה של הארץ, נמצא שכשהארץ מסתובבת ומגיעת סמוך לצד היום, שאז הוא לפני זריחת השמש יכולים לראות הלבונה. והולכי ימים יכולים לראות כן גם ב"ד כיון שמגולה להם האופק האמיתי בלי דברים מפריעים. וראה א"ס #14] **והא אנן מארביסר מבוערינן** ולמה להם די לבער בחמיסר, לדירוחו דמגלו **להו עלמא מארביסר משלים** פ' גם הם מבוערים ב"ד, שרק לנו שדרים בישוב נראה הירח משלים ליומא בט"ו, אבל להם שגלוי כל האופק זה נראה כבר ב"ד.

*****

רבא הוה רגיל דהוה יתיב בתעניתא תרי יומי ראיתי מקשים דאמרינן בתענית כ"א ע"ב אבא אומנא הוה אתי ליה שלמא צת קול אומרת שלום עליך ממתבתא דרקיעא כל יומא, ולאביי כל מעלי יומא דשבתא, לרבא כל מעלי יומא דכיפורי ואם כן היה יודע מתני הוא יוה"כ ומדוע התענה שני ימים? ואולי י"ל שזה היה צדקתו שאף ששמע בת קול זה מ"מ התענה משום שאין משיגין בבית קול ב"מ נ"ט ע"ב.

רבא הוה רגיל דהוה יתיב בתעניתא תרי יומי כי בימי רבא היה שמד עד שלא ידעו באיזה יום הוא יוה"כ כדאמרינן בחולין ק"א ע"ב "אלא אמר רבא שמדא הוה ושלאו מתם דיומא דכפורי

ע"א ד"ה ובר"ה לא היו תוקעין כשתל להיות בשבת אלא צ"ד הגדול של סנהדרין הגדולה המקדשין את המדשים],

מכריז [היה צריך "הכרזה" כיון שהיו דבריו שייכים לאנשים הרחוקים ממקומו. ילקוט המאירי] ר' יוחנן, כל היבא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי שצית דין שולחין לגולה להודיע יום שקדשוהו, וכל מה שהם יכולין לילך הם הולכין עד הפסח, וכן צמשי עד סוכות, חוץ משבועות וימים טובים שלא ניתנו לחלל לשלוחין, כדמיא צפרקין ארבעה ראשי שנים (לקמן כא עמוד ז) על קריאתם אתה מחלל, ואי אתה מחלל על קיומם, לפיכך שלוחי ניסן מגיעין למקום שאין שלוחי תשרי מגיעין, שהרי אין ימים טובים צינחם לעכסם, וצמשי יש ראש השנה ויום הכפורים, שאין השלוחין הולכין צו **ליעבדו תרי יומי** טז, ואף על פי שהגידו להם השלוחים יום קביעתו **גזירה ניסן אטו תשרי** שאם תנהיגם לעשות צניק יום אחד ינהגו כן צמשי שלא על פי שלוחים, ופעמים שיטעו,

רבי אייבו בר נגרי ור' חייא בר אבא תלמידי דרבי יוחנן היו ושמעו מפיו, לכך הקפיד כנגדם [פ'] עליהם] **איכלעו לההוא אתרא דהוה מטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ועבדי חד יומא** נני המקום ולא אמרו להו ולא מיד,

שמע רבי יוחנן ואיקפד, אמר להו לאו אמרי לכו היבא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ליעבדו תרי יומי [דפסח. ד"ס] **גזירה ניסן אטו תשרי**,

רבא הוה רגיל דהוה יתיב בתעניתא [ביו"ה. ק'] **תרי יומי** עס לילתיהם, שמה עיבדו צית דין את המדש, ויום אחד עשר שלנו הוא עשירי שלהן **זימנא חדא אשתכח כוותיה**,

ר"נ יתיב בתעניתא כוליה יומי דכיפורי לאורתא אתא ההוא גברא א"ל למחר יומא רבה במערבא,

[כלומר מעוברת היתה השנה שעברה וחדש זה שאתם מדמים שהוא מרחשון הוא תשרי וכו', וי"ל שמעשה ה' בימי השמד שאי אפשר שיצאו שלוחין להודיע אם נתעברה שנה ואם לא נתעברה. פירוש הרמב"ם, ולפ"ז פ' למחר היינו לאחר זמן].

א"ל מהיבא את? א"ל מדמהריא, א"ל דם תהא אחריתו [פ'] כוונתו לומר "אחריתי" על עצמו, רק שינה הלשון בבחינת אל יפתח אדם פיו לשמן ברכות י"ט. וראה ד"ס] הריני (מת) [ממסקן. ק'] על ידך, שמזיקני להתענות שני ימים ושני לילות, דם תהא אחריתו נוטריקון של דמהריא קרי עליה איכה ד קלים היו רודפינו [מגשרי שמים ד"ס. והוא באיכה ד' י"ט פ'] שהרי אם היה שלח זה מאחר קצת היו בינתיים אוכלים ושותים ואילו הוא הקדים ובא בדיוק בזמן שלא יוכלו עוד לאכול ולשתות. שמו"ץ],

שלח ליה רב הונא בר אבין **לרבא כד חזית דמשכה תקופת מבת עד שיתסר בניסן** שאין תקופת ניסן נופלת עד יום ששה עשר, וקיימא לן דיום התקופה ממחיל [פ'] שיום שהתקופה נופלת בו, הוא יום ראשון לתקופה הבאה]. כרזי יוסי דלומר הכי צפרק קמא דסנהדרין (יג, א), נמצאת תקופת טבת

אבני חן למסכת ראש השנה

שישמעו מקודש מפי צית דין, כדאמרינן לקמן ראש השנה (כד, ה) ראש צית דין אומר מקודש, ויעידו לגולה [פ'] זה קאי לעיל שלוחין יוצאין מב"ד וכו' ויעידו לגולה אף שלא שמעו מפי ב"ד "מקודש"?

אמר אביי ה"ק על כולן שלוחין יוצאין מבערב, על ניסן ועל תשרי אין שלוחין יוצאין עד שישמעו מפי ב"ד מקודש הלכך, בשאר חדשים אין חילול שבת של עדים ממחרת יציאת השלוחין, שאין השלוחין מחללין שבת לנאמא היום [דין זה הוא גם בניסן ותשרי], וכשלא יצאו העדים היום יתעצב החדש [שקידוש החדש תלוי בזמן שמעדין העדים לפני ב"ד ולא בזמן שראו הלכנה. וראה לקמן ב"ה ע"א מש"כ על וקבל ר"ג. וצ"ע], והכל יודעין (שהם קדשוהו) [שיום קידשו. ק', וראה תוס'] [שהם יקדשוהו?] למחר, והשלוחים יצאו משתמשין לומר שעצרו את חלול, אבל בניסן ותשרי, אם לא יצאו העדים היום ויתעצב החדש לא יצאו השלוחים עד מחר, שאין צית דין מקדשין צלילה, נמצאו ממעטין את הלוחן מהלך לילה ויותר [ראה תוס' שהמה שהרי יש בעיה יותר גדולה שאז יפול הושענא רבה בשבת. עיי"ש וראה המשך דברי רש"י], כיצד אם יצאו העדים ויעידו ויקדשוהו בשבת, ויהא [הפסח. ק'] בשבת יש זמן לשלוחים [להלך. ק'] שנים עשר יום שלימים, שהרי למוצאי שבת יצאו וילכו כל ימי החול של שני שבועות הללו שלימים, ואם לא צאו העדים היום לא יצאו השלוחים עד מחר, ועל כרחם שבת של ערב הפסח יצבחו, נמצא שלא הלכו שנים עשר ימים שלימים [אבל לאחר גזירת ר' יוחנן דכל מקום שאין שלוחי תשרי מוגיעין גם בניסן עושין ב' ימים, לא יהיה מזה שום נפק"מ. ראה ע"ל], ואם תאמר היאך הוא תולה טעם חילול העדים צינאית השלוחים, הרי השלוחים עצמן לא ניתן להם לחלל, טעם החילול כדי שיתקדש החדש בזמנו הוא, כדקמני וצקן מתקנין את המועדות, דרממנא אמר אשר תקראו אותם במועד (ויקרא כג) אפילו בשבת, ויציאת השלוחים דקמני אינו אלא לייסות ולייבש את טעם החילול אף בשביל זאת, דיש דברים שאין הטעם תלוי בהם, והם נעשים סעד לדבר ליישבו ולייפוחו, כאותה ששנינו בסנהדרין (יא, ה) אין מעבדין את השנה מפני הגדיים והטלאים, אבל עושין (אותן) [אותו. ק'] סעד לשנה, כיצד, מהודיעין אנתנא לזון דגחלייא רכיכין ואמריא דערקין [פ' דקין] כו',

תניא נמי הכי על כולן יוצאין מבערב אבל על ניסן ועל תשרי עד שישמעו מפי ב"ד מקודש,

ת"ר מניין שמחללין עליהן את השבת? תלמוד לומר ויקרא כג אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם במועד האידם שלא יעצור המועד של זמן [קריאת. ק'] מקרא קודש היינו קדוש צית דין, יכול בשם שמחללין העדים עד שיתקדשו כדי שיתקדשו בזמן כך מחללין השלוחים עד שיתקיימו המועדות בזמן? ת"ל אשר תקראו אותם על קריאתם אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומן;

וכשהיה בהמ"ק קיים מחללין אף על כולן מפני תקנת הקרבן, ת"ר בראשונה היו מחללין אף על כולן משחרב בית המקדש אמר להן רבן יוחנן בן זכאי וכי יש קרבן, התקינו שלא יהו מחללין אלא על ניסן ועל תשרי בלבד:

מתני' בין שנראה בעליל בין שלא נראה בעליל מחללין עליו את השבת,

דהא שתא שבתא הוא"א ע"פ שאינו חל להיות זו כדי שלא תשכח תורת יוה"כ והאויזים לא יצינו זו משום דכלל שבת נמי לא עבדי מלאכה, ורבא הוכרח לצום שני ימים יוה"כ, באותו זמן התחילו לקבוע חדשים ושנים רק לפי החשבון המקובל. עוללות להרב ראובן מרגליות ז"ל ע' 64

תרי יומי ראה באו"ח סימן תרכ"ד סעיף ה' בהג"ה ויש מחמירין לעשות שני ימים יוה"כ, ויש לזה התרה (היינו אם נתחרט) ואין לנהוג בחומרא זו משום דיש לחוש שיבא לידי סכנה (אור זרוע), וראה שם בחת"ס בהגהותיו שגדפסו על הגליון וז"ל ואפילו הכי היו אז חסידים ובעלי כח שידעו שלא יסתכנו ולא סמכו על הרוב ועשו ב' ימים יוה"כ, אך בזמן הזה דבקיאין בקביעא דירחא ואין ספק כלל אם כן אפילו חסידים אין להם להחמיר שהרי מנהג אבותינו אין כאן שהרי לא נהגו מעולם להתענות ב' ימים.

רש"י ד"ה תרי ירחי חסידי קלא אית להו. כסדר הלכנה תאחד מלא ואחד חסר כזה:

ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
מלא	חסר	מלא	חסר	מלא	חסר
-----	-----	-----	-----	-----	-----
תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר
מלא	חסר	מלא	חסר	מלא	חסר

דף כ"א ע"ב

מתני': על שני חדשים מחללין את השבת עדים שראו את החדש על ניסן ועל תשרי שבתן שלוחין יוצאין (צית דין שלוחין) [שלוחי צ"ד יוצאין. ק'] לסוריא, להודיע לגולה יום קביעותם, הלכך חשיב, ומן המורה מחללין על כולן, אבל רבנן אסרו לפי שאין מיקון המועדות תלוי בהם, ולא איכפת למלאך ולמסרן על פי עדים, (אף) [אבל. ק'] שני חדשים אלו העמידום על דין מורה, שכל המועדות תלויין בהן, **לסוריא** [ראה תיו"ט לקמן פ"ב משנה ד' שסוריא לאו דוקא ור"ל על הדרך לבבל שדרך סוריא היו הולכים לבבל. וראה בתפארת ישראל כאן. אבל המאירי כתב שהשלוחים לא היו יוצאים אלא לסוריא, וקורא למקומות אלו "סוריא ושאר המקומות הרחוקין שבצדדי ארץ ישראל"] ובהן מתקנין את המועדות וכשהיה בית המקדש קיים מחללין אף על כולן מפני תקנת הקרבן של ראש חדש שיקריב בזמנו.

נמי': על ב' חדשים ותו לא נפקי שלוחים (יוצאים) אלא אהני דקמני שצקן שלוחים יוצאים לסוריא ורמיניהו על ו' חדשים השלוחין יוצאין כגון נראה בעליל ביום עשרים ותשעה או צליל שלשים, דודאי יקדשוהו צית דין מחר [שוה לשון הגמ' בסנהדרין י"א ע"ב ואין מקדשין את החדש אלא ביום ואם קדשוהו בלילה אינו מקודש], אי נמי בחדש מעובר, דפשיטא לן שציוס שלשים ואחד יתקדש משלא נתקדש בזמנו שלוחין יוצאין מצית דין, ואין ממתינין עד למחר

אבני חן למסכת ראש השנה

לחלל אף בכה"ג, או שהוא רק היתר שהתירו חכמים כדי שלא להכשיל לעתיד לבא, ולפ"ז אף בחול אין חיוב לילך מאחר שנראה בעליל. שפת אמת

בקש קהלת להיות כמשה יצתה בת קול ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת וכו'. בעל פתח עינים מפרש בשם רבני אשכנז בדרך צחות, דלשלמה המלך היה חפץ בכל עוז לדעת טעם פרה אדומה, וסבר שיש רמז על זה בכתוב דכתיב "ולקחו למנא מעפר שריפת החטאת" שהם ראשי תיבות שלמה, לכן יצתה בת קול ואמרה "וכתוב יושר דברי אמת" בזה נרמז לו שהיטב לראות הר"ת אבל אם יעשה הר"ת ביושר ימצא שהם למשה כלומר שרק למשה גילה ה' טעם פרה ולא לאחר. לקוטי בתר לקוטי

רש"י ד"ה שבהם שלוחין. הלכך משיצי ראה מאירי שפירש ומה שאמר שבהם וכו' שהדבר דומה שהוא טעם למה שאמרו שמחללין עליהם את השבת, אין הדבר כן, אלא מדרגה אחרת הוא מונה להם, והוא כאילו אמר והדין נותן שיהו מחללין עליהם את השבת, שהרי מצינו להם מדרגה אחרת והוא שבהם שלוחים יוצאים לגולה. וראה תפארת ישראל.

ד"ה בעליל לארץ. למדנו שממשים נצטוו "שהרי" מעט נחסר מאלהים. פ"י כיון שאנו יודעין שמ"ט נחסר למשה ממולא אנו יודעין שהיו ביחד חמישים שהרי רק "מעט" היה חסר לו דהיינו אחד מחמישים. אין מעט פחות משער אחד לפיכך אמרו נ' שערי בינה נבראו למלאכי אלהים. ר"ח.

דף כ"ב ע"א

שינוי במשנתנו מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועיכבן ר"ע כו', תניא אמר רבי יהודה ח"ו שר"ע עיכבן, אלא שזוהר קן שמו ראשה של גדר עיכבן ושלח רבן גמליאל [דיבנה שהיה נשיא הסנהדרין. וצריך לדעת מה היה כחו להוריד את שופר] והורידוהו מגדולתו.

[ירושלמי: וכן המעבב את הרבים מעשות מצוה צריך גר. ר"ח]

מתני': אב ובנו שראו את החדש ילכו, לא שמצטרפין זה עם זה אלא שאם יפסל יסל כפיו כשיצדקוהו, כלקמן (כג, ז) אחד מהן יצטרף השני עם אחר,

ר"ש אומר אב ובנו וכל הקרובין כשרין לעדות החדש,

א"ר יוסי מעשה בטוביה הרופא שראה את החדש בירושלים הוא ובנו ועבדו משוחרר, וקבלו הכהנים אותו ואת בנו ופסלו את עבדו, וכשבאו לפני בית דין קבלו אותו ואת עבדו ופסלו את בנו,

[ה"ג ר' יוסי אומר אט נראה צעל. ק'] רבי יוסי אומר אם נראה בעליל אין מחללין עליו את השבת לפי שאין זוכר מעשה [בשאלת יעב"ץ יש פלפול ארוך אם מעשה זה בשבת או בחול היה וכו'] ולכסוף מסוק דבחול היה. שפת אמת, ועריך לנר לקמן כ"ב ע"א ד"ה שם והורידוהו מגדולתו] שעברו יותר מארבעים זוג. שני עדים, זוג אחר זוג ועיכבם ר"ע בלוד, שלח לו ר"ג אם מעבב אתה את הרבים נמצאת מכשיל לעתיד לבא.

נב': מאי משמע דהאי עליל לישנא דמיוגלי הוא? א"ר אבהו אמר קרא תהלים יב אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ גלי לכל מזוקק שבעתים סיפיה דהאי קרא דרשי רב ושמואל מזוקק שבעתים [שאלם יכול לדרוש כל דבר ודבר צמ"ט ענינים. רע"ז] שבע שבעיות, והם חמשים חסר אחת [נמסרו. ק'] [לו. רע"ז] למשה [נסיני. רע"ז], למדנו שממשים נצטוו, שהרי מעט נחסר מאלהים, רב ושמואל (חד אמר) [דאמרי תרויהו. ד"ס] נ' שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד שנאמר תהלים ה ותחסרהו מעט מאלהים נמוזמר מה אנו כי תזכרנו,

[רב ושמואל חד אמר. ד"ס] בקש קהלת למצא דברי חפץ [וכתוב ישר דברי אמת. קהלת י"ב י'] בקש קהלת להיות כמשה, יצתה בת קול ואמרה לו קהלת יב וכתוב יושר דברי אמת דברים לו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, [לכן דורש הגמ' פסוק זה, לפי שהוא תמוה ששלמה אומר כן על עצמו. דברי חכמים] [ראה בספר זרע שמשון על קהלת ד"ה ויותר, מה היה סברתו של שלמה המלך].

וחד אמר נביאים לא קם במלכים קם, אלא מה אני מקיים בקש קהלת למצוא דברי חפץ? בקש קהלת לדון דינין שכלב שלא בעדים ושלא בהתראה, יצתה ב"ק ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת דברים י"ז על פי שנים עדים וגו'.

[במהרש"א הקשה למה הביא פסוק רק שצריך עדים ולא הביא פסוק שצריך התראה? וי"ל ע"פ הגמ' בסנהדרין מ"א ע"א שדורש מפסוק זה דעל פי שנים עדים או שלשה עדים "ומת המת" שצריך התראה ולפ"ז כשאמר פסוק זה הביא ראיה גם שצריך התראה. ע"פ אהבת איתן נרפס על גליון המשניות תפארת ישראל]

*****

על קריאתם אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומן אך בחור אחד הראה לי בפירוש גאון אחד דשלוחין גמי מחללין שבת אך אותה שבת שהעדים מחללין ולא השניה, ונראה לי טעמא דמילתא, דלחכי הסמך מועדי למקראי קודש, לומר דבעת הקריאה דהיינו בעת קידוש החדש מחללין גם בעבור קיום מועדי ה' וכו'. ערוגת הבושם ח"ב ע' 268. אבל ההלכה אינה כן.

מתני' בין שנראה בעליל וכו'. יש לעיין אם הפי' דמצוה

אבני חן למסכת ראש השנה

להם אס יש אורצים בדרך, כמו ואמה אודה את נפשי (שמואל א' כד), והצייטוסים והכומים (ס. ק') היו אורצים להם לעכס, כדי להטעות את חכמים לוקחין בידן מקלות, ואם היתה דרך רחוקה לוקחין בידם מזונות, שעל מהלך לילה ויום מחללין את השבת ויוצאין לעדות החדש [ואם היה ביניהן יתר על כן לא ילכו שאין עדותן אחר יום שלשים מועלת שכבר נתקדש החודש. תי"ט] שנאמר ויקרא בג אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם במועדם .

אין גמ' על משנה זו.

*****

וקבלו "הכהנים" אולי יש לפרש שכהנים היינו המשמשים והגבאים של הב"ד, שמי שבא להעיד לא היה נוגש אל הב"ד מיד, והמשמשים האלו עשו סדר. וגם לפעמים היה צריך להכין העדים לומר מה שהיו הב"ד צריכין לשמוע וכהנים אלו הכינו את העדים, וכן הוא בנצוצי אור. וראיתי מפרשים "כהן" מלשון וכנו נחשת, פי' שהכהן יש לו מעמד, שעומד על המשמר. וראיתי עוד שהיה בבית המקדש ב"ד של כהנים שהיו צדוקים [שורב הכהנים היו צדוקים] שלא היו נכנעים להחכמים, וחזין מזה היה הב"ד הגדול בלשכת חגזיו. וראה גם בתמורה כ"ג ע"ב רש"י ד"ה קנין "ב"ד של כהנים".

אמר ליה היכי תניני? א"ל איפכא תנינא ויש לתמוה א"כ מעיקרא דאקשי ליה רב הונא ר' יוסי ומעשה" אדמהדר ליה והא זימנין סגיאין, הו"ל להדורי אנא נמי כהאי מעשה אמינא דהכי הילכתא ואיפכא תנינא ר"ש ומעשה? פני יהושע, וראה שפת אמת, אבל בספר נצוצי אור מפרש דפליגי כאן בגירסת משנה זו לפי רב חנן בר רבא היה הגירסא קודם דברי ר' יוסי והמעשה ואח"כ דברי ר"ש וכיון שרבינו הק' סיים בדברי ר"ש זה מורה שרבינו הק' סבר כוותי', אבל לרב הונא היה הגירסא כמו שהוא לפנינו ולכן סבר הוא דההלכה בר' יוסי שבהם סיים רבינו הק' את המשנה, וזה פי' הלשון ר' יוסי ומעשה פי' הרי המשנה מסיים בדברי ר' יוסי ואת אמרת הלכה בר"ש. אבל רש"י לא פירש כן.

אמר טבי וכו' ראיתי בירחון סיני פיון תשכ"ב שהדפיסו קונטרס בשם "יחסי תנאים ואמוראים" מאת רבינו יהודה ברכי קלונימוס משפירא שהיה רבו של "הרוקח", מכתב יד, ושם מביא הגירסא בגמרא זו כך: אמ' **טאבי** בר בריה דמרי הכי אמ' מר עוקבא אמ' שמו' הל' בר' שמע', ואמרי לה אמ' מר בר בריה דמרי **טאבי** אמר מר עוקבא אמר שמו' הל' בר' שמע', וממשיך שם ובירושלמי פ"א הלכה ו' קבלו הכהנים אותו ואת בנו ופסלו את עבדו משום פסול, וכשבאו לב"ד קבלו אותו ואת עבדו ופסלו את בנו משום קירוב. עכ"ל הירושלמי. ותימא הכהנים שפסלו עבדו וכי לא סביר' דמשוחרר כשר לעדות והלא גר ועבד משוחרר כשרין לעדות.

המשחק בקוביא . פי' מתנין ביניהן תנאי אם אנצחק תתן לי כך וכך [ואם תנצחני אתן לך כך וכך] וכי האי גוונא אסמכתא היא וגמצאין כגולנין לפיכך פסולין שאין עסיקין ביישוב בעולם כגון אומניות ועבודת הארץ. אוצר הגאונים סי' קס"ד

גמ': א"ר לוי מאי טעמא דר"ש דכתיב שמות יב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם עדות זו תהא כשרה בכבם אע"פ שהם אחים, ורבנן עדות זו תהא מסורה לכם לחסודי הדור אני מוסר, שיקבלו העדות ויקדשו החדש, ולא להכשיר קרובים בל.

שנינו במשנתנו א"ר יוסי מעשה בטוביה הרופא כו', אמר רב חנן בר רבא הלכתא בר"ש דאב ובנו כשרים, א"ל רב הונא לרב חנן בר רבא רבי יוסי ומעשה שפסלו אב ובנו ואת אמרת הלכתא בר"ש? ר' יוסי היינו רישא דמתני' שהוא דברי ר' יוסי

אמר לו והא זמנין סגיאין אמרית קמיה דרב הלכתא בר"ש ולא אמר לי ולא מיד, א"ל היכי תניית מתניין קמיה דרב, מי המכשיר ומי הפוסל? א"ל אפכא תנינא ר' יוסי אומר אב ובנו וכל הקרובים כשרין, אמר רבי שמעון מעשה בטוביה כו', א"ל משום הכי לא אמר לך ולא מיד? דאפכת דרבי שמעון לרבי יוסי לא אמר לך מיד כי אמרת הלכה כרבי (יוסי דהיינו דר' שמעון) [שמעון דהיינו כר'. ק'] יוסי. מסורת הש"ס,

אמר טבי בריה דמרי טבי אמר מר עוקבא אמר שמואל הלכתא בר"ש דאב ובנו כשרים.

מתני': אלו הן הפסולין המשחק בקוביא [יש לומר שהוא מלשון "קוביק" בלע"ז, דבר מרובע. ע"פ יוסף דעת] חמיטות (של עלם) [עניס. ק'] שמשחקין [בהם. ק'] צערצון, ואמור רבנן אסמכתא לא קניא, והרי הן גולנין מדרבנן, דמדאורייתא אינו קרוי גולן אלא החוטף מיד איש, דכתיב (שמואל ב' כג) ויגול את החנית מיד המגרי ובלוי ברבית לא גולן דאורייתא הוא למפסליה משום אל תשט עד חמס (שמות כג) דהא מנפשיה יהיז ליה ומפריחי יונים היינו נמי כעין קוביא אי תקדמיה יונן ליוני וסוחרי שביעית עושין סחורה צפירות שביעית, דרממנא אמר (ויקרא כה) לאכלה ולא לסחורה (עבודה זרה סב, א), ולפי שנחשדו כל אלו לעצור על דת מחמת ממון חשדום להיות מעידים שקר על ידי ממון ושחד ו**עבדים** פסולי דאורייתא הוא, קל וחומר מאשה, כדאמנן בצנא קמא (פת, א),

[ראה במשניות תפארת ישראל שמפרש המשנה בדרך לא זו אף זו],

זה הכלל כל עדות שאין האשה כשירה לה אף הן אינן כשירין לה.

גמ': הא אשה כשירה לה כגון להעיד על מיתת אדם להשיא את אשתו, ועל סוטה שנטמאת בסמירה שלא תשמה אף הן כשירין לה? אמר רב אשי זאת אומרת גולן דדבריהם כשירין לעדות אשה להמירה להנשא, ודוקא גולן דדבריהם, אבל גולן דאורייתא, דחזיק לעצור צפרהסא לא הכשירו חכמים לעדות אשה, ואף על פי שהכשירו את העבד ואת האשה, דפסולי דאורייתא,

מתני': מי שראה את החדש ואינו יכול להלך מוליכים אותו [מנצינן אותו] אף בשבת על החמור אפי' במטה ואם צורה

אבני חן למסכת ראש השנה

רב אשי אמר רבי נהוראי סהדא אחרינא הוה באושא המכיר את העד הזה ואול רבי נהוראי לאצטרופי בהדיה, אי הכי מאי למימרא? מהו דתימא מספיקא שמה אין אומי העד צדימו [באמת היה יכול לפרש שהספק הוא, על העד שמעיד שראה הלכנה, שמא אינו אותו אדם שסובר רבי נהוראי שמכיר] לא מחללינן שבתא קמ"ל,

כי אתא עולא [בעין זה לעיל ב' ע"א כי אתא עולא אמר עברוה לאול] אמר קדשוה לירחא במערבא אמר רב כהנא לא מיבעיא עולא דגברא רבה הוא דמהימן אלא אפי' איניש דעלמא נמי מהימן, מ"ט? כל מילתא דעבידא לאגלווי לא משקרי בה איניש,

תניא נמי הכי בא אחד בסוף העולם [לרבות עד מפי עד. רמ"א] ואמר קדשו ב"ד את החדש נאמן,

בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם וכו', תנו רבנן מה קלקול קלקלו הבייתוסין פעם אחת בקשו בייתוסין להטעות את חכמים שאירע יום שלשים של אדר בשבת, ולא נראה חדש צומנו, והבייתוסין מתאווין שיהא יום ראשון של פסח בשבת, כדי שמהא הנפת העומר באחד בשבת ועזרת באחד בשבת, לפי שהן דורשין ממחרת השבת ייפנו ממחרת שבת בראשית, כמשמעו, ושכרו שני בני אדם להעיד שראו את החדש היום שכרו שני בני אדם בד' מאות זוז אחד משלנו ולא הכירוה ואחד משלהם,

שלהם העיד עדותו ויצא, שלנו אמרו לו אמור כיצד ראית את הלבנה אמר להם עולה הייתי במעלה אדומים [הדרך שעולה מיריחו לירושלים] [ראה מהרש"א על כל הענין] וראיתי שהוא רבובין בין ב' סלעים ראשו דומה לעגל אוניו דומין לגדי קרניו דומות לצבי וזנבו מונחת לו בין ירכותיו, והצצתי בו ונרתעתי ונפלתי לאחורי ואם אין אתם מאמינים לי הרי מאתים זוז צורוין לי בסדיני,

אמרו לו מי הזקיקך לכך? אמר להם שמעתי שבקשו בייתוסים להטעות את חכמים, אמרתי אלך אני ואודיע להם שמא יבואו בני אדם שאינם מהוגנין ויטעו את חכמים,

אמרו לו מאתים זוז נתונין לך במתנה ומהא רשאי לעכבך, ואף על פי שלא השלמת תנאי שלך לשוכך, דיש רשות לבית דין לקנות ממון ולעשותו הפקר, כדאמרין ציבמות (פט, ז) מנין שהפקר בית דין הפקר שנאמר וכל אשר לא יבא לשלש הימים וגו' יתרס כל רכסו וגו' (עזרא י). והשוברך ימתח על העמוד למלקות, כדאמרין במסכת מכות (כז, ז) כופת שמי ידיו על העמוד,

באותה שעה התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירין.

ומפריחי יונים מנהג מפריחי יונים שמעמידין שובכין ופיגמין ומציבין בהן יוני שבאשי שמשבשין בהם יונים שלבני אדם אחרים כדי שיעמדו עם יונתן ויצודו אותן ויהיו כגולגלים... כי המשחק תולה בדעת עצמו, והמפריח יונים תולה בדעת יונו. אוצר הגאונים ס' קס"ה

פרק שני אם אינו מכירין אותו

מתני': אם אינו מכירין אותו אס אין ציט דין [הגדול] מכירין את העד אס נאמן וכשר הוא [ראה מצפה איתן] משלחין ציט דין שנעירו עמו אחר [שהיו ב"ד מכירין] להעידו להעיד עליו לפני ציט דין הגדול (שמקדש) [שמקדשין. מס"ה] את החדש בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם משקלקלו הבייתוסים מפרש בגמרא התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירין,

[פי' שהב"ד שקדשו החדש הכירו אותו, וזה דבר פלא שנמצא שהיה דבר רחוק שיבא אדם להעיד שהב"ד מכירין אותו?] אבל השלוחין שיצאו להודיע שקדשו ב"ד החדש נאמנים דמלתא דעבידא לגלווי לא משקרי איניש, כדאמר הגמ' ע"ב.].

גמ': מאי אחר חד

*****

דף כ"ב ע"ב

וחד מי מהימן להכשירו לזה צחוקת נאמן והתניא מעשה שבא העד לפני ציט דין בשבת להעיד על החדש הוא ועדיו עמו להחזיקו נאמן להעיד עליו? אמר רב פפא מאי אחר זוג אחר, ה"ג מסתברא דאי לא תימא הכי אם אינו מכירין אותו מאי אותו אילימא אותו חדר, וחד מי מהימן לעדות החדש, תהלים פא משפט כתיב ביה מי חק לשראל הוא משפט וגו', אלא מאי אותו אותו הזוג, ה"ג מאי אחר זוג אחר,

וחד לא מהימן, והתניא מעשה ברבי נהוראי שהלך אצל העד להעיד עליו בשבת באושא כשישנה סנהדרין שם, ושם היו מקדשין את החדש?

אמרי רבי נהוראי סהדא אחרינא הוה בהדיה והא דלא חשיב ליה משום כבודו של רבי נהוראי שהרי לא הוזכר רבי נהוראי אלא ללמוד ממנו שאלו גדול כמותו נהג היתר בדבר, ואין כבודו שניבא את ראיותיו אף מחזירו הקטן ממנו,

אבני חן למסכת ראש השנה

מהנ"י: בראשונה היו משיאין משואות לאחר שקדשו החדש, ולא היו זריקין לשכור שלוחים לשלוח לגולה להודיע, כי המשואות מודיעים אותן משקלקלו הכותים והשיאו גם הם משואות, שלא בזמן החדש, להטעות ישראל, וזית דין לא היו משיאין משואות אלא בחדש שנתקדש ביום שלשים, כדלמרינן בפירקין, וכשלא היו משיאין לערב של יום שלשים הכל יודעין שהחדש מעובר, ופעם אחת עיברו זית דין את החדש ולא השיאו משואות לערב שלשים, והכומים השיאום בזהים שלשים, והטעם את בני הגולה לעשותו חסר התקינן שיהיו שלוחין יוצאין,

א"ר זירא גזירה משום ר"ח חסר ראש חדש הנקבע ביום שלשים, שהחדש היוצא נמצא עכשיו חסר שחל להיות בערב שבת ולא נוכל לחלל שבת לאורו להשיא משואות, ונשיא אותם למוצאי שבת אימת עבדי באפוקי שבתא דאי אמרת נעביד נמי אמלא שנהא (רגילין) [משיאין?] בין אחסר בין אמלא, איתו

*****

בייתוסין. לדוק וזיימוס תלמידי אנטוניגוס איש סוכו היו והיו שונים לתלידיהן מה שקיבלו מאנטוניגוס אל תהיו כעבדים מהשמעין כו' אבות פ"א מ"ג וטעו התלמידים צנך שהיו סבורים דהכי קאמר עבדו למקום ולא תקבלו שכר ואמרו כמו שאין זו ממש דבדר זה כן כל דברי חכמים וטעו ופקרו דבדרי חכמים ונקראו דוקין על שם לדוק, וזיימוסין על שם זיימוס צאצא דר' נתן פרק ה'. רשב"ם ב"ב קמ"ו ע"ב ד"ה עם בת הבן

משקלקלו הכותים בתום כתבו וזיימוסין מתאווין שיהא יום א' של פסח צצת וכו' ראה בשו"ת מהר"י שמי"ף סימן רנ"ג ששואל לו אחד מתוספתא ריש פ"ב דפסחים דשם משמע שהכותים קדשו החודש לעצמם וא"כ מדוע היו צריכין להטעות את ישראל? וראה שם מה שתירץ, אבל באמת לא קשה כלל שהרי כן דרך של כל האדוקים שרוצים לכפות דעתם על הכל.

ומאין היו משיאין משואות וכו'. היום אנו יודעים היכן נמצאין מקומות אלו, ולפי המרחק שביניהן קשה להבין איך היו רואין שהיה מוליד ומביא במרחק כזה? וצריך לומר שחזן ממקומות אלו היו גם ביניהן מקומות בלתי קבועים שהיו גם משיאין המשואות. ע"פ ירחון תחומין כרך ד' דף 489 ועיי"ש באריכות על ענין זה.

רש"י ד"ה לאור עיבורו. לערב פ' הלילה שלאחר יום שלשים, נגהי ל"א אור ליום ל"א כמו באור לארבעה עשר ריש מסכת פסחים. אבל לפי מה שמפרש שעבורו היינו יום ל' נמצא שלאור עיבורו היינו ליל אחר ל', ובפסחים משמע שאור היינו ליל לפני?

דף כ"ג ע"א

למיטעי [פי' ולספוקי. תיו"ט] השתא בני הגולה אמרי כו', אכל השתא דלא עבדינן אלא אחסר, כי עבדינן למוצאי שבת ידעי דחסר הוא אמרי האי חסר הוא, והאי דלא עביד מאתמול משום דלא אפשר, או דלמא מלא הוא ובזמנו עבדו ואתו למיטעי, היינו שלא יבינו הסיבה שלא השיאו משואות,

וליעביד בין אמלא בין אחסר כמו שאמרנו, ורק כדי שיבינו בבבל מה הכוונה יעשו סימן ואי מקלע ראש חדש בערב שבת לא ליעביד כלל, וכיון דלא עבדינן מוצאי שבת, ועבדינן אמלא ואנן רגילין

כיצד היו משיאין משואות מביאין כלונסאות פירעק"י (כלונס, מחכת עץ) בלע"ז של ארו ארוכין כדי שיראו למרחוק וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן כל אלו מרבים שלהבת וכורך במשיחה לוגז"י (צ"ל ליגיו"ל, חוט, משיחה) בלעז, קושרם בחוט של משיחה בראשי [הכלונסאות. רע"י], [היו מדרקקים להביא של ארו דוקא, לסימן טוב שבו נמשלו הצדיקים, דכתיב צדיק כתמר יפרח כארו בלבנון ישגא, גם ארו בנימ' 208 כמנן ר"ת של ראש חודש. בן יהוידע]

ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור ומוליד ומביא ומעלה ומוריד [דלא יהוין סברין דהוא כוכב שלא יטעו ויאמרו כוכב הוא. ירושלמי כאן] עד שהוא רואה את חבירו שהוא עושה כן בראש ההר השני, וכן בראש ההר השלישי, [וזה לשון הגמ' במנחות ס"ב ע"א מוליד ומביא למי שהרוחות שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו. ודומה לזה בסוכה ל"ז ע"ב],

ומאין היו משיאין משואות מה שם ההרים, מהר המושחה [היו. ק'] מתחילת, הוא הר הזיתים (שלפני) [שעל פני. ק'] ירושלים לסרטבא, עד שראין שעושין כן זה סרטבא ומסרטבא לגרופינא ומגרופינא לחוורן ומחוורן לבית בלתי ומבית בלתי לא וזו משם אלא מוליד ומביא ומעלה ומוריד עד שהיה רואה כל הגולה בני צבל אנשי פומצדמתא [שעיקר ישיבת בבל שם היתה. רש"י סנהדרין ל"ב ע"ב] והמה מודיעין לכל בני מדינת צבל לפניו במדורת האש לשון היסק גדול.

גמ': מאי משמע דמשיאין לישנא דיקוד הוא? דכתיב שמואל ב ה וישאם דוד ואנשיו [ראה שפת אמת] ומתרגמינן ואוקדינן דוד,

[ו"ל היעב"ץ בריש מסכת מועד קטן, ג"ב בב"מ שמוכא בש"ס תרגום נביאים מוכא בלשון תרגם רב יוסף, ותרגום אונקלוס מוכא בב"מ בלשון ומתרגמינן, וכאן מצינו חידוש דגם תרגום יונתן מביא הש"ס בלשון ומתרגמינן, ועיי' ג"כ ר"ה כב ע"ב וישאם דוד ואנשיו ומתרגמינן ואוקדינן דוד, וצ"ע. יעב"ץ],

ת"ר אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו להודיען שנתקדש ואימתי משיאין לאור עיבורו לערב יום שלשים נגהי שלשים ואחד, יום שלשים קרוי יום עיבורו, כדלמרינן לעיל ראש השנה (יט, ז) על שני אדרים שמקדשין אותם ביום עיבוריהם, ועל שם שממנו מעבדין את חדש היוצא קרוי יום עיבור למימרא דאחסר עבדינן אמלא לא עבדינן, מ"ט?

אבני חן למסכת ראש השנה

בלעז Elm tree, אלמונים בלוטי זירקווא"ה בלעז, שגדלין צו פירי שקורין גילאנד"ה Oak tree, אלמוגין כסיתא מין עץ העולה בקרקע היס ושמו קוראל"ו (אלמונים) Coral,

איכא דאמרי ארונים, ערמונים, אלמוגין, ארונים ערי לוי"ו (זר אציל (דפנה)) עס האלין, ואת פריו קורין ציי"ש (עננות (הדפנה) Laurel, ערמונים דולבי קשטאני"א ובלשון אונגר"ש בשם הדומה להבלע"ז gesztenye (עץ הערמון) Chestnut Tree, אלמוגין כסיתא Coral, זה גם אחר מהג' לפני לשון ראשון],

ישעיהו לג רצי אדיר⁴ לא יעברנו למל שעמיד לנאת מצית (המקדש) [קדשי הקדשים. רע"ז], [אמר רב יהודה. כ"י מוינבן] אמר רב זו בורני גדולה ספינה שקורין דרומונ"ט (מן אניה), (היכי עברו) [למאי עברי לה, למסיק בה כסיתא, היכי עברי. כ"י מוינבן] אותה צורני גדולה למאי עבדא,

מיותו שית אלפי⁵ גברי בתריסר ירחי שתא ואמרי לה תריסר אלפי גברי בשיתא ירחי שתא, ומעני לה חלא מול עד דשכנא שוליה שוכניס בקרקעית היס⁶, ועודה נלאית למעלה מן המים, דצמקוס שהאלמוגים גדלים ציס אין היס עמוק כל כך,

ונחית בר אמוראי מלומד לשוט צנהרות וקטר אטוני דכיתנא בכסיתא [מנלי. מצור דבש] פשתן, שהן קשין לינתק, וקושר ראשו אחד צורש האלין, וקטר להו וראשו אחד קושר בספינתא צורני, ונמלי הנך גברי חלא חלא דספינתא ושרו לבראי והיא עולה ממוך המים, ועוקרת שרשי האלין וכמה דמדליא וכל שעולה הספינה יותר גבוה עקרא ומתיא עוקרת האלמוגים ומביאה אותם למעלה, ומחליף על חד והאלמוגים שוים כל כך שמחליפין מרה אחת שלהם תרין בכספא בשתי מדות של כסף,

תלת פרוותא פורט"ו (נמל) בלעז, ובלשון משנה נמל הוי"ן תרתי בי (ארמאי) [רומאי. כצ"ל ונשתנה מן הצענוור. ד"ס] [שני נמלים הם במקום השייכת להרומיים (אולי כבשו הרומיים אותה המקום במלחמתם)] וחדא דבי פרסאי דבי [ונמל אחד הוא במקום ששייכת להפרסיים. וראה יעב"ץ] רומאי מסקן כסיתא דבי פרסאי מסקן מרגנייתא מרגליות, מקרקעית היס, על ידי צר אמוראי ומקרייא פרוותא דמשמהיג אותה של פרסיים נקראת נמל של מלוכה,

א"ר יוחנן כל שיטה ושיטה [הא דלא נקט כל "ארו וארו" דהוי מקמי שיטה? צ"ל ד' יוחנן מפרש ארו שיטה חדא מלתא ופליג אדלעיל. תפארת בחורים] שנמלו נכרים מירושלים עתיד הקב"ה להחזירן לה, שנאמר (ישעיהו מא) אתן במדבר ארו שמה, ואין מדבר אלא ירושלים שנאמר (ישעיהו סד) ציון מדבר היתה וגו',

ואמר רבי יוחנן כל הלומד תורה ואינו מלמדה דומה להדם במדבר [פ"ה ש"ח נמשל להדם, ות"ח זה שאינו מלמד לאחרים, נמשל להדם במדבר שאין שם אדם שיהנה ממנה. וראה מהרש"א], איכא דאמרי כל

לעשות [על. ק'] שאר המלאין מידע ידעי דחסר הוא ומחמת חסור שנת שארע כליל משאומיו נמנעו מלהשיא?

אפילו הכי אתו למיטעי, אמרי האי מלא הוא, והאי דלא עברי איתנוסי הוא דאיתנוסי דאיתנוסי צשכרות של משתה השנת, ראה תוס'

וליעביד אמלא ולא ליעביד אחר כלל וכי מקלע ראש חדש חסר בערב שנת ולא עדיין מידע ידעי דחסר הוא, ולא חלו צשכרות, חלא צמדי דשכית, דכל חדשים חסרין לא עדיין, והא נמי לא עבד?

אמר אביי משום בטול מלאכה לעם שני ימים¹ ולא גרסינן גזירה,

והכי פירושו אי אמרת נעבד אמלא ולא אחר אין לך ראש השנה שאין מתצטעין צני הגולה ממלאכה שני ימים, יום שלשים שמה היום ראש השנה, ויום שלשים ואחד שמה עיברו את החדש והיום ראש השנה,

אכל כי עדיין משאומא אחר לאור יום שלשים ידעי צציוס שלשים נקבע, ויעשו מלאכה למחר, ואין צטעין שני ימים חלא צמעוצר,

שנינו במשנתנו כיצד היו משיאין משאומא מביאין כלונסות של ארו כו', אמר רב יהודה ארבעה מיני ארזים² הן ארו cedar, קתרום³ [קתרום. ד"ס], עץ שמן Balsam tree, וברוש Box-wood tree,

קתרום מהו? ואומר עליה ג' פירושים אמר רב אדרא Spanish Juniper כך עס האלין, כדאמרין צמסכת צילה (טו, צ) יטע צהן אדר, דבי רבי שילא אמרי מבליגא Resinous tree, ואמרי לה זו גולמיש Cypress tree,

ופליגא רב יהודה שאומר שיש ד' מיני ארו דרבה בר רב הונא, דאמר רבה בר רב הונא, אמרי בי רב, עשרה מיני ארזים הם, שנאמר ישעיהו מא אתן במדבר ארו, שמה, והדם, ועץ שמן אשים בערבה, ברוש תדהר ותאשור יחדיו,

ומפרש שמות אלו ארו ארזא Cedar, [העץ יוסף על הע"י בב"ב פ' ע"ב מביא מכאן ראיה שאף שארו הוא שם כללי להרבה מיני ארזים. יש מין מיוחד שקורין לה ארו], שמה תורניתא פיני"א (אורן) בלעז Pine Tree, הדם אסא Myrtle Tree, עץ שמן אפרסמא Balsam Tree ראה תוס', ברוש בריתא נוס"ו (עץ הבוק) בלעז Box-Wood Tree, תדהר שאגא ש"פ (עץ האשוח) בלעז

Fir Tree [והוא צמין אילני Evergreen שאינם מתייבשים לעולם, # ואולי נקרא תדהר מפני הדרה, אבל בדשפטרו פ' Teak], תאשור שוריתנא [צריך ביאור ?]

ומקשה הני שבעה הוו? כי אתא רב דימי אמר הוסיפו עליהם אלונים, אלמונים, אלמוגין, אלונים בוטמי אולמי" (עץ הבוקציה)

אבני חן למסכת ראש השנה

כותב שאלונות אלו דומין לארז שעיקרם גדל ועולה ישר, וענפיהם יוצאים מעיקרם ישר ואינם נכפפים, ועליהם נמוים למעלה, ובוה הארז סמל של כבוד וגבהות.

³ **קתרום** בסנהדרין ק"ח ע"ב איתא מאי גופר? אמר רב "ארא", אמרי דבי ר' שילא זו מבליגא ואמרי לה גולמיש. ובא"ס ציין שבבראשית ו' י"ד תירגם האנקלוס "עצי גופר" אָעין דקדרום.

⁴ **צי אדיר** (עם הכולל) בגימטריא בורני גדולה. יוסף דעת בשם גליונות קהלות יעקב, והמהרש"א כתב דלשון אדיר יפול על הגבור ולזה קאמר היכי עבדי שתהיה הבורני עושה גבורה וקאמר מייתי כו' וכמה דמדליא עקרא והיינו גבורתם, דאי אפשר לעקור אלא ע"י הספינה.

⁵ **מייתו שית אלפי גברי וכו'** לכאורה מספרים אלו הם לכאורה בדרך גזומא, ראה פסחים ק"ט ע"א ברשב"ם, ובקיצור כללי התלמוד הנדפסים אחר מסכת ברכות כתב וז"ל דרך התלמוד לומר חשבון מופלג, ולאו דוקא אלא גזומא, והני מילי ממאה ולמעלה וכו' עכ"ל, אבל מ"מ היו צריכין הרבה אנשים להביא חול משפת הים להמקום שהיו גדילין האלמוגים שם ולהטעין את הספינה.

⁶ **רש"י ד"ה עד דשכנה**. שוליה שוכנים בקרקעית הים ועודנה נראית למעלה מן המים כו' אין הים עמוק כל כך פירושו ז"ל לפרש דברי רז"ל מצד הסברה, ובאמת במקום האלמוגים הים עמוק מאד, ובזמנינו ג"כ עושים ע"י אומנים בקיאים שהולכים בקרקעית הים, והמים עליהם כמה מאות אמות, והכלי עשויה לכך שלא יטבע במים, וגם יש לו תחבולה ששואב האויר מהיבשה, ומובא כ"ז בספר הברית. מנחת יהודה. אבל באמת רוב האלמוגים אינם גדילים במים עמוקים ולא ידעתי למה הוצרך לערער על רש"י ז"ל.

דף כ"ג ע"ב

זו בירם,

מאי גולה? אמר רב יוסף זו פומבדיתא [שעיקר ישיבת צנל שם היטה. רש"י סנהדרין ל"ב ע"ב],

מאי כמדורת האש האך היה אבוקות נראית כמדורה? תנא כל אחד ואחד נוטל אבוקה בידו ועולה לראש גגו,

תניא ר"ש בן אלעזר אומר שהיו משיאין משואות אף על הרים אלו אף הרים וכי"ר [הגר"א מביא גירסת הירושלמי הרי מבוור והוא הר גבוה 700 מטר למזרח ים המלח. וראה מש"כ הר"מ קורנפלד שליט"א] וגדר היו משיאין המשואות בראשי הרים שלהן וחברותי' # [צ"ע מה הפירוש של וחברותי' ?], איכא דאמרי ביני וביני דהק דממתניין הוו קיימי הוו קיימין הק [ופליגא אמתניתין]. ד"ס, פ' ורשב"א חולק על המשנה דלא

הלומד תורה ומלמדה במקום שאין ת"ח דומה להדם במדבר רחבי,

וא"ר יוחנן אוי להם לאומות העולם שאין להם תקנה [פי' על מה שהרגו מישראל] שנאמר (ישעיהו ס) תחת הנחשת אביא זהב [במקום הנחשת שנמלו העכו"ם ממך אביא במקומו זהב. מצודות דוד ישעיהו ס' י"ז], ותחת הברזל אביא כסף, ותחת העצי' נחשת, ותחת האבנים ברזל תחת ר"ע וחביריו מאי מביאין ועליהם הוא אומר (ויאל ד) ונקיתי דמם לא נקיתי אס נאמי לנקות אס הנכרי משאר עונות לא נאקס מדמם של ישראל.

שנינו במשנתנו ומאין היו משיאין משואות כו' ומבית בלתי, מאי בית בלתי? אמר רב

*****

¹ **ביטול מלאכה לעם שני ימים**. ראה בתוס' שכתבו ורגילים לומר שהוסיף המקום י"ט לנשים בר"ח.

בפרקי דר' אליעזר פרק מ"ה לגבי מעשה העגל כתב וז"ל שמעו הנשים ולא רצו ולא קבלו עליהן ליתן גומיהם לבעליהם שאמרו להם לעשות שקוין ותועבה שאין בו כח להציל לא נשמע לכם, ונתן להם הקב"ה שכרן בעה"ז שהן משמרות ראשי חדשים יותר מהאנשים, ונתן להם שכר לעוה"ב שהן עתידות להתחדש כמו ראשי חדשים שנאמר המשביע בטוב עדיך וגו'. עכ"ל,

וז"ל האור זרוע ח"ב הלכות ראש חודש [דף # 182] וראיתי כתוב שיש בפרקים דר' אליעזר שהקב"ה נתן לנשים שכר לשמור ר"ח על שלא חטאו במעשה העגל ולעת"ל הקב"ה מחדש אותן כעין ר"ח שנאמר כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה וגו' אומר תתחדש כנשר נעורכי # [לכאורה מכאן ואילך הם דברי האור זרוע] תדע לך שבכל חודש וחודש האשה מתחדשת וטובלת וחוזרת לבעלה והיא חביבה עליו כיום החופה, בשם שהלבנה מתחדשת בכל ר"ח והכל מתאווין לראותה, כך האשה כשהיא מתחדשת בכל חודש בעלה מתאוה אליה וחביבה לו כאשר חרשה כלומר ולכך הוי ר"ח יום טוב של נשים. עכ"ל, ומובא גם בדרכי משה על טור או"ח סי' תי"ז,

ולענין חשיבות ראש חודש עיין במדרכי בפרק ערבי פסחים דף ל"ז ריש ע"א וז"ל כדאיתא בפסיקתא אמר רבי אפטוריקי אור של גיהנם שובת בשבת ובראש חודש ודריש ליה מדכתיב ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' וסמך ליה והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו וגו', וכן כשהל' יו"ט במוצאי שבת אין אומרים אותו צדקתך אע"ג שחוזרות לדינם ביום טוב וכו', מ"מ אין לאומרו מפני כבוד יו"ט כדי שלא לפרסם הדבר שחוזרות לדינם ביום טוב.

² **ד' מיני ארזים הן וכו'** משמע כאן שהגמרא קורא "ארז" בשם הכללי לכל אילנות שאינם עושין פירות. וכן כותב שמונ"ץ שהוא שם כללי לכל עצי סרק המשמשים לבנין ולגוי. והר"מ קורנפלד

אבני חן למסכת ראש השנה

חשיבתו להני מקומות],

[קשור] פְּאִזְיָקִים [בשלאשלאות כמו לאסור מליכהם בויקים (תהלים קמ"ט). מ"צ?]

אמר אביי ת"ש סעודות גדולות היו עושין להם שם כדי שיהיו רגילים לבוא אלמא לא הוה להו זערא,

דלמא תרתי הוו עבדי בהו # [פי' הגם שנהנו מהסעודה היה קשה להם שלא וזו משם, פי' שבבית הסוהר גם סעודה גדולה אינה משמח].

מתני': [ראה בקובץ המעין תש"ע מאמר ארוך על משנה זו מאת הרב שי ואלטר] כיצד בודקין את העדים זוג שבא ראשון בודקין אותו ראשון ומכניסין את הגדול שבהן ואומרים לו, אמור כיצד ראית את הלבנה לפני החמה או לאחר החמה החמה הולכת לעולם ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לנפון, שנאמר (קהלת א) הולך אל דרום וסובב אל נפון,

והלכנה [החדשה] אינה נראית ציוס שלשים לעולם אלא סמוך לשקיעת החמה [בקרן מערבית דרומית, ואינה נראית קודם לכן אף אם הוא כבר הרבה שעות לאחר המולד], שממך שהיא דקה וקטנה אינה נראית צדוד שהחמה נגזרמה [פי' ולכן אינה נראית אלא בצד מערב שהחמה שוקעת שם וראיה לזה] מדלל קמני למזרחה או למערבה שמע מינה אין נראית להם נדרום [פי' וזה ראיה למה שאמר שאין הלבנה נראית ביום שאז היא הולכת בצד דרום, אבל זה ודאי שאין הלבנה נראית בצד צפון לאחר המולד, שלעולם אין החמה הולכת באותה צד, אלא לפני החמה יהיה לצפונה ולאחר החמה יהיה לדרומה],

וקא סלקא דעתך שהיו שואלין את העדים אם ראוה [למערב] מהלכת לפני החמה או לאחריה לנפונה של חמה ראיתם אותה, או לדרומה של חמה, ובגמרא פריך לפני החמה היינו לנפונה, שהרי אין נכון לצדוק ולשאול אם לדרומה [או לנפונה] אלא זמן ששניהן, החמה והלבנה, נמערב, שאם הם נדרום אינה יכולה להיות לא לנפונה ולא לדרומה, אלא או למזרחה או למערבה, וכשהן נמערב, אם לפני החמה היא זה לנפונה שהרי לנדרום הם הולכין, ואם לאחריה היא הרי זה לנדרום, # [מבאן לא קשה מהמציאות שבאן מיירי בנביית עדות ואז היו מעידין לפי הבנתם וראות עיניהם],

לצפונה או לדרומה, כמה היה גבוה מן הארץ, לפי ראית עיניכם ולאין היה נוטה ראשי הפגימה, לאזה צד נוטין, לנדרום, או לנדרום וכמה היה רחב,

אם אמר לפני החמה לא אמר כלום מפרש בגמרא, # [ראה לעיל ב'] ע"א בשם הר"ה שלפעמים כשהיו צריכים לקדש הלבנה והיה עד שאמר שראה כוביתא דעובא היו מאיימן עליו, עדות זה לא אמר כלום שהרי הוא ודאי דובר שקרים],

ואח"כ היו מכניסין את השני ובודקין אותו אם נמצאו דבריהם מכוונים עדותן קיימת ושאר כל הזוגות שואלין אותן ראשי דברים לא שהיו צריכים להם אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש [כלומר שיאמרו לשוא מרחנו ולא חששו לכבודנו לשאול

א"ר להך גיסא דארץ ישראל נאידך גיסא [של] ארץ ישראל לנדר צנל, שני נדרים של ארץ ישראל נמשכן לנדר צנל הוו קיימי [ולא פליגי. ד"ם, רשב"א ומתניתין], מר חשיב דהאי גיסא ומר חשיב דהאי גיסא,

א"ר יוחנן בין כל אחת ואחת שמונה פרסאות, כמה הוו להו תלתין ותרתינן פי' במשנה מונה חמשה הרים, ונמצא שיש ביניהם ארבע מרחקים של ח' פרסאות, שעולה סך שלשים ושתים פרסאות, והא האידנא טובא הוו?

אמר אביי אסתתומי אסתתום להו דרפי ואחזו ההלכין דרך עקלמן [פי' דבאמת אין בבל רחוקה כל כך. וראה יעב"ץ, ומה שכתב שהפסוק קאי על בוגד צ"ע שבוגד נוסדה רק בשנת 762 למספרם], דכתיב (הושע ב') ה' לכן הנני שָׁךְ [ענין גדר] את דְּרִכְךָ בְּסִירִים קוֹיִם,

רב נחמן בר יצחק אמר מהכא דכתיב (איכה ג' ט') נתיבותי עוה [שבילי סרך. תרגום, לשון עוה ועקום. מ"צ יחזקאל כ"א ל"ב]. # [וצע"ג שבאן משמע שמא"י עד בבל באמת לא היה יותר מל"ב פרסאות, ורק דאסתתומי אסתתום להו דרכי, אבל לעיל לגבי ראית הלבנה אמרין שבבל הוא מערב וא"י הוא מזרח כאילו הם שני קצות העולם ?],

מתני': חצר גדולה היתה בירושלים ובית יעזק היתה נקראת, ולשם כל העדים מתכנסין ציוס השצת שחללוהו לצוא [להעיד. ק'] [לאו דוקא בחצר עצמה אלא בבית שבחצר, שהרי מקבילים עדותו של כל עד שלא בפני חבריו, כדי לבדקם ולהשוות העדויות. יוסף דעת], ובית דין בודקין אותם שם, וסעודות גדולות עושין להם בשביל שיהיו רגילים לבא,

בראשונה לא היו זזין משם כל היום לפי שיצאו מן למחוס, והיוצא מן למחוס אין לו אלא ארבע אמות התקין רבן גמליאל הזקן שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח, ולא אלו בלבד אלא אף חכמה הבאה ליילד והבא להציל מן הדליקה ומן הגייס ומן הנהר שהוא גדל פמאוס, ושטוף את [נתי. ק'] העיר ואת הילדים ומן המפולת הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפים לכל רוח,

גמ': איבעיא להו בית יעזק תנן או בית יזק תנן, בית יעזק תנן לישנא מעליא הוא דכתיב (ישעיה ה' ב') ה' י' ז' ק' ה' ו [תרגום של טבעת עזקא, ור"ל גדר שסביבו בהיקף בעין טבעת. מ"צ] סייגו נגדר אנשים סביב סביב, נעיוגל כמו טבעת ה' י' ס' ק' ה' ו [הסיד האבנים מתוכו. מצודות ציון],

[בירושלמי "ששם היו עוזקין את הלכה" היו מבררין את ההלכה שלא יהא בה שום פקפוק],

או דלמא בית יזק תנן לישנא דצערא הוא על שם שאסורין [כאילו. ק' ו'] צווקין, שאין זזין משם כל היום דכתיב (ירמיה מ' א') והוא אסור

אבני חן למסכת ראש השנה

לנו דבר. מאירי] בשביל שיהיו רגילים לבוא.

גמ': היינו לפני החמה היינו לצפונה הא חדר מילתא היא, כדפרישית
ועל היינו לאחר החמה היינו לדרומה?

דף כ"ד ע"א

[האי יומא. ק'] גירי קא משדרייא חמה הזאת [מזיה. ק'] היא יורה,
להלכת בכופרין זה, שהיורה בקשת נותן פגימת הקשת ללד פניו.

שנינו במשנתנו כמה היה גבוה ולאין היה נוטה כו', תנא חדא
לצפונה דבריו קיימין לדרומה לא אמר כלום, והתניא
איכא לדרומה דבריו קיימין לצפונה לא אמר כלום?

לא קשיא כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים כימות החמה
כגון זיוס ארוך של תקופת ממנו חמה שוקעת לסוף מערב ללד זפון, כדמניא
בעירובין (טו, א) חמה יולאת זיוס ארוך ושוקעת זיוס ארוך זהו פני זפון, חמה
יולאת זיוס קצר ושוקעת זיוס קצר זהו פני דרום,

[תקופת. ק'] ניסן ומשרי חמה יולאת בחצי מרח ושוקעת בחצי מערב,
תקופת ניסן [לכן לא אמר גם תקופת משרי? שבאן מפרש איך היום הולך וגדול
כל שנכנס לתוך הקיץ] היום והלילה שוין, [שהחמה. ק'] יולאת בחצי מרח,
ומהלכת חצי מרח וכל דרום וחצי מערב ושוקעת, וזלילה סובבת למעלה מן הכיפה
[כן היה ההבנה בימים ההם, ובכ"י ק' חסר כאן מהמילים למעלה מן הכיפה עד
ללד זפון ושוקע, ומסתמא הוא ט"ם] חצי מערב וכל זפון וחצי מרח חורחת,
ולמחרת (המחיל) [מתחיל ?] היום להיות זרח מעט ממנגד חצי מרח ללד זפון,
ושוקע להלן מחצי מערב ללד זפון, וכן כל יום ויום נמשכת מעט זין בזריחה זין
בשקיעה,

וכשמגיע יום תקופת ממנו [היינו יום היות ארוך בשנה] היא זורחת בקרן מזרחית
זפנית, ומהלכת [כל שלשת הרוחות. ק'], ושוקעת בקרן זפנית מערבית, ומשם
ואילך הימים מתמעטין, והחמה נמשכת מעט מעט בזריחתה ובשקיעתה ללד דרום,
וכשמגיע תקופת משרי יולאת בחצי מרח ושוקעת בחצי מערב, והיום והלילה שוין,
ועוד נמשכת והולכת ללד דרום עד תקופת טבת, ואחרי היום יולאת בקרן מזרחית
דרומית ושוקעת בקרן דרומית מערבית,
ומשם ואילך נמשכת לאחוריה ללד זפון [בזריחתה, ומרבה. ק'] הילוכה [במערב.
ק'] ללד זפון מעט ושוקעת, וכן חמדת עד תקופת ניסן, שיוצאת בחצי מרח ושוקעת
בחצי מערב,

נמצאת כימות החמה מהלכת רוב רוח מערבית לפני שקיעתה ופעמים כולה, וכל
ימות הגשמים אינה מהלכת אלא מיעוט מערב, ופעמים שאינה נכנסת צו אלא דבר
מועט,

והלכנה לעולם כחידושה בקרן מערבית דרומית, הלכך, כימות הגשמים שאין החמה
נכנסת למערב אלא בשקיעתה הלכנה קודמת לתוך המערב, נמצאת ללד זפון
[לזפון. ק' פ' לצפון החמה], וכימות החמה שהחמה [הולכת ?] במערב הרבה,
היא קודמת הלכנה [ללכנה. מצור דבש] צרוב חדשים ללד זפון נמצאת ללד
צדום [לדרום ? החמה],

ת"ר אחד אומר גבוה שתי מדרגות ואחד אומר ג' ערות
קיימת, אחד אומר ג' ואחד אומר ה' ערות במילת [רבין תלת
לחמש לא טעו אינשי. רבינו אברהם מן ההר], אבל מצטרפין לעדות

אמר אבבי פגימתה לפני החמה פוגה ללד חמה או לאחר
החמה או ללד אחר, ועלה קמני סיפא אם אמר לפני החמה לא
אמר כלום דמעולם לא ראתה חמה פגימתה של ללדנה,

דא"ר יוחנן מאי דכתיב (איוב כ"ה ב') הַמְשַׁל [גודל הממשלה]
וְפָחַד [ומרבית הפחד] עָמּוּ [אשר עם ה'] עושה שלום במרומיו [כל
אחד מהם עושה שלום במערכת השמים שלא יתנגדו זה לזה בפעולות עולם
השפל ולכל ישנו את תפקידם ר"ל לא כשתאמר אתה שאין מערכת השמים
נכונים למקום כי הם יכערו מפניו אם מיראת הומויות אם מפחד העונש.
מצודות] מעולם # [פ' שהקב"ה קבע כן בדרך הטבע] לא ראתה חמה
פגימתה של ללדנה, ולא פגימתה של קשת, פגימתה של
לבנה דחלשה דעתה, פגימתה של קשת דלא לימרו עובדי
החמה העוזרין את החמה,

*****

וסעודות גדולות עושין להם ראה ירושלמי מו"ק פ"ב הל' ג' ר'
יוחנן בצפרא בשמריה הוה נחת לכנישתא היה יורד לזיכנה"ס שיצא
שם אתמול לקידוש החדש והוה מלקט פירורין ואכל והיה מלקט
הפירורין שנפלו בסעודה שאכלו לאחר קידוש החדש ואכלן ואמר יהא
חולקי עם אילין דאכלין הכא רומשות יהא חלקי עם אלו שאכלו כאן
אתמול צערב שקיימו מזות קידוש החדש וגם הסעודה מזזה רבה
היא.

רש"י ד"ה באידך גיסא. של א"י ללד צבל, שני [לדדי ק'] של
א"י נמשכין ללד צבל פ' שלפי המקומות שחושב במשנה לא היו
משיאין משואות בקו ים מירושלים לבבל, אלא קודם היו עולין לצד
זפון של ירושלים, מחר המשחה לסרטבא, ומשם עוד לצד זפון
לגורפינא, ומשם התחילו לצד מזרח לחורון, ומשם עוד למזרח לבית
בלתין שהוא סמוך לפומבדיתא, ולכן אומר כאן הגמרא שהיה עוד
שביל יותר לצפון א"י או לדרום שמשם גם היו משיאין משואות.
והלשון "נמשכין" לצד בבל פירושו "בולטין" שירושלים אינה העיר
היותר מזרחית של א"י אלא נמשכת לצד מערב, ולכן עלו לצפון
ששם בולטת א"י יותר למזרח, שכיון שהיו צריכין להודיע לישראל
שיושבים בבבל שהוא לצד מזרח, בחרו הרים שקרובים יותר לצד
מזרח שדרו שם ישראל שישאו המשואות.

ד"ה כיצד בודקין. וקא ס"ד שהיו שואלין את העדים אם ראוה
מהלכת לפני חמה או לאחריה ללדנה של חמה ראייתם אותה או
לדרומה של חמה פ' שהם"ד הוא שהשתי שאלות ששאלו הם על
מקום שראו בה הלבנה, וע"ז אומר וצגמ' פריך לפני חמה היינו

אבני חן למסכת ראש השנה

וכן כשמגלה מנחם אינו אסור אלא כשמסתכל בה אבל בראיה בעלמא מותר, וכן שם בשם רב סעדיה ז"ל והששי ועצם עינו מראות ברע, אסר הדיבור עצימת עיניים נוסף על המעשה, וזה שאמר מראות ברע ולא אמר מראות רע, כוונתו שהוא אינו נענש על ראייה ראשונה מראות הרע, כי אין מנוס לחוש הראייה מהתפשטות... כל דבר שרואים, והציג אותו כהכרח, אבל יתנגד ויחמא כשיעמיק מבטו ויחזור ויתבונן],

מאי מעמא? אימור כוביתא דעיבא עיגול של עג לנן בעלמא הוא דחוי.

מתני': ראש ב"ד אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו מקדשין אותו, ר"א בר' צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שאינו זריך מזוק שכבר קידשוהו שמים [וכעין לשון זה בסנהדרין י"ז ע"א כבר קידשך שמים] [כיון שב"ד שלמעלה רואין שאין ב"ד שלמטה מקדשין אותו הן מקדשין אותו. ירושלמי].

גמ': ראש ב"ד וכו', מנהני מילי? א"ר חייא בר גמדיא א"ר יוסי בן שאול אמר רבי אמר קרא (ויקרא כג) וידבר משה את מועדי ה', מכאן שראש ב"ד אומר מקודש.

שנינו במשנתנו וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש, מנלן? אמר רב פפא אמר קרא (ויקרא כג) אשר תקראו אותם קרי ביה אַתֶּם, ר"נ בר יצחק אמר (ויקרא כג) אלה הם מועדיהם יאמרו מועדי [מתוכתב "הם" קדרשי, וקאי על כל העם העומדים. שפתי חכמים],

מקודש מקודש תרי זימני למה לי דכתיב "מקראי" קודש תרי זימני משמע.

שנינו במשנתנו ר"א בר' צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו, תניא פלימו אומר בזמנו אין מקדשין אותו שלא בזמנו מקדשין אותו,

ר"א [בר"ש] אומר בין כך ובין כך אין מקדשין אותו שנאמר (ויקרא כה) וקדשתם את שנת החמישים שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים,

א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' אלעזר בר' צדוק, אמר אביי אף אנן נמי תנינא ראוהו בית דין וכל ישראל נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר, מעובר אין דמשמע משמטיה נמנע מקודש לא [קתני ? ע"פ רש"י], הרי זה ממקדש למחר [פי' וזה יהיה ראייה לר"א בר' צדוק],

מעובר איצטריכא ליה כלומר, לעולם למחר צעי קידוש והאי דלא מנייה משום דאיצטריכא לאשמועינן מעובר ס"ד אמינא הואיל וראוהו בית

אחרת [שהגם שסותרים זה את זה אינם עדות פסולים] אחד מהן מלכוד עס עד אחר שיאמר כמותו,

ת"ר ראינוהו במים מוך נהר או מעין ראינו דמותה של לבנה ראינוהו בעששית קנדי"ה (פנס) נלעז [לוטירי"ה. ק'] [מחיצה של זכוכית. ערוך. ובריתב"א כתב ז"ל פי' דרך עששית שהיא בחלון שבכותל, אין מעידין. משמע שמפרש כגון שעמדו בתוך הכית וראו הלבנה דרך החלון. והמאירי כתב ז"ל ראינו בבואה של לבנה בעששית. פי' שהסתכלו ב"שפיגעל" וראו בה הלבנה] ראינוהו בעבים יום המעונן היה, ולפיכך מאירה דרך עוביו של ענן אין מעידין עליו, חציו במים חציו בעבים חציו בעששית אין מעידין עליו,

השתא כולו אמרת לא חציו מבייא?

אלא ה"ק חציו במים חציו ברקיע [כגון שנגלה חציו וראוהו במים וכשנשא עיניהם למרום לראותו נכסה אותו החצי בעבים וראו חציו האחר שנתגלה. חרושי הר"ן], חציו בעבים חציו ברקיע, חציו בעששית חציו ברקיע אין מעידין,

[צריך להבין מדוע לא יהיה עדות זו כשרה, הלא הם מעידים שראו הלבנה, ומאן ימר שצריך לראות כל הלבנה? ואולי י"ל שצריכין לראות כל הלבנה המאירה עכשיו. וראה במפרש על הרמב"ם הל' קד"ח פ"ב ה"ה שמפרש שראו אותה באופן שאי אפשר שיראה הלבנה כן ולכן אנו תולים שטעו, וראה גם מש"כ המאירי ועדיין צ"ע],

ת"ר ראינוהו ושוב לא ראינוהו אין מעידין עליו, כל הכי חזו לה ואולי בתמים, מאחר שראוהו למה לא יעידו, וכי לעולם הם זריכים לראותו?

אמר אביי ה"ק ראינוהו מאלינו [פי' שהרבה אדם רואה בעיניו אבל אינו משים לב למה שענינו ראות, שדעתו על דברים אחרים, אבל אח"כ כשהרגישו מה שעניניהם ראות ורצו להתבונן כבר לא נראה הלבנה] ושבנו לראותו מודעתנו כדי להעיד עליו [ולא היו עניים אז. יעב"ץ] ולא ראינוהו אין מעידין עליו,

[ראה מענין זה לגבי הסתכלות בנשים בקובץ ירושתנו ספר ראשון תשס"ז דף רל"ח שמעתיק מספר המשכיל ז"ל וכן המסתכל בנשים פירוש שמביא בכונה גמורה אל זו פניה...]

ומביא מפירוש המשניות להרמב"ם בסנהדרין פ"ז משנה ג' ומותר לראות את הכלה בשעת הברכה ואף על פי שהיא אשת איש והיא ערוה, ואסור לראותה אחר כך אלא אם כן לא נתכוון להכיר צורתה,

ומהשטמ"ק כתובות י"ז ע"א דדוקא להסתכל אמרו דאינו מותר, אבל ראייה בעלמא לפי שעה בשעה שמוליכין אותה מותר.

ועל הגליון מעתיק מאוצר הגאונים ז"ל ערוה בעששית אסור לקרוא ק"ש כנגדה וכתב רבינו האי גאון ז"ל דהוא הדין לכל אשה שמגלה מפה במקום מכוסה שבה שאסור לקרוא כנגדה דמפח באשה ערוה וכן אין לו לקרוא בשעה שמנגנת דקול באשה ערוה, אבל כנגד פניה או כנגד מקום שאין דרך לכסות או בשעה שמדברת בדרבה מותר ואפי' בשעה שמנגנת אם הוא יכול לכון בלבו להפלתו בענין שאינו שומע אותה ואינו משים לבא אליה מותר ואין לו להפסיק קריאתו,

אבני חן למסכת ראש השנה

שוקע תמיד באותו מקום וכו' לדאבוננו, לא זכינו בעניות דעתנו לדרת לעומק דבריו הקדושים של אדוננו רש"י, וה' יאיר עינינו להבין דברי רש"י הקדושים. א"ס עיי"ש. וראה במאירי על המשנה.

ד"ה דהואיל ובזמנו ראוהו. ואי תני הרי זה מתקדש למחר פי' שרש"י בא להוסיף טעם מדוע לא אמר הרי זה "מתקדש למחר" ואי תני בלשון זה היינו יודעים שמעברין החדש וגם שצריך קדוש ב"ד למחר, וע"ז תירץ רש"י דהוה אמינא לעולם מיומא קמא מתקנין מועדות [מועדות. ק'] פי' כיון שנראה לכל ישראל הכל הולך אחר יום ל', ורק כיון שצריך לקדש החדש ולא הספיקו לעשות כן ביום ל' אנו עושין כן למחר ביום ל"א, והלשון "מתקדש למחר" היינו מפרשים רק לענין שיאמרו מקודש.

דף כ"ד ע"ב

של חמשה נרות ושל ששה נרות ושל שמונה, (ושל) [אבל של. ב"ל וכו"ה על הגליון ב'] **שבעה לא יעשה ואפי' של שאר מיני מתכות** לפי שזוהא דהן כשירה לפני, כדמציא (מנחות כח, ג) ועיני מנורת כלל, זה טעור פרט, מקשה תיעשה חזר וכלל, מה הפרט מפורש של מתכת, אף כל של מתכת,

רבי יוסי בר יהודה אומר אף של עץ לא יעשה שזוהא דהן כשירה לפני, דר' יוסי בר' יהודה דריש ליה לקרא דרבוי ומעוטי מאי רבי רבי כל מילי, ומאי מיעט מיעט חס, והכי מפרש לה דמנחות (שם כח) **בדרך שעשו מלכי בית חשמונאי** כשגזרה יד על היונים, והוילאוס מירושלים וטיהרו את המקדש, והיו עניים ולא יכלו לעשותה של זהב,

אמרו לו משם ראייה שפודין של ברזל היו וחיפום בבעץ שטייני' (גדיל) צלעו [והוא מתכת הנקרא ברזל, וכן פרש"י בהדיא בע"ז מ"ג ע"א. וראה א"ס #6] **העשירו** # [יש ללמוד מכאן שכשארם במצב עניות יתספקו במעט ויצמצמו ויסבול, ובעוה"ת יבוא זמן שידיה לו יותר ואז אם ירצה יפור יותר] **עשאו של כסף, חזרו** [והעשירו. ד"ס] **עשאו של זהב,**

ושמשיין שאי אפשר לעשות כמותן מי שרי, והתניא (שמות כ) **לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי המשמשיין לפני במרום?**

(2) **אמר אביי לא אסרה תורה אלא דמות ארבעה פנים** לגוף אחד, כעין חיות הקדש, דהיינו אחי שספא כבוד רכוב עליהן [ארבע פנים, אדם, אריה, שור, נשר] **בהדי הדדי,**

אלא מעתה פרצוף אדם לחודיה תשתרי שהרי הוא אחד (מהן צחיות) [מהארכע חיות ?], (ואפ"ה אמר) [ואפ"ה האמר ?] [דרמות אדם לחודיה מותר, שאינו אסור אלא] עד דליכא כולהו צהדי הדדי,

דין וכל ישראל איפרסמא ולא ליעברוה סלקא דעתך אמינא לא ליעברוה, ואי תנא הרי זה מתקדש למחר הוה אמינא לעולם מיומא קמא מתקנין מועדות קמ"ל.

מתני': דמות צורות לבנה היו לו לרבן גמליאל (במבלא ובכותל בעלייתו) [בעלייתו על המבלא בכותל. וכן הלשון יפה. ד"ס] **שבהן מראה את ההדיוטות** [אנשים פשוטים שלא יבינו את השאלות] [לפני החמה וכו' לצפונה וכו' כמה היה גבוה וכו'. יבין] **ואומר הכזה ראת או כזה:**

[פי' המבלא היתה קבועה בכותל דאין לומר בכותל ממש דהא לקמן אמרינן דפרקים הוה. ראש משביר. ורבינו אברהם מן ההר פי' במבלא. לוח, אולי היה מצוייר כל הגלגלים והמזלות והלבנה ושבעה כוכבי לכת [חסר]].

גמ': ומי שרי והכתיב (שמות כ) **לא תעשון אתי** נזרות העומדים אחי **לא תעשון כדמות שמשיי?**

[וקשה דלכאורה ר"ג לא עביר אלא חצי לבנה או פחות כדרך שנראית פגומה בשעת מולדתה? וי"ל כיון שהלבנה דרכה להשתמש פעמים פגומה, הוי כצר צורה שלימה שכן נראית לנו פגומה גם ברקיע, אע"ג דעיקר מהותה שלימה רק שאינה נראית לנו, מ"מ כפי הנראית לנו כך אסרה תורה. שפת אמת]

(1) **אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשיין שאפשר לעשות כמותן,** כדתניא **לא יעשה אדם בית תבנית היכל, אכסדרה תבנית אולם, חצר כנגד עזרה, שלחן כנגד שלחן, מנורה כנגד מנורה, אבל עושה**

*****
*

גירי קא משדייא. עיין רמב"ן עה"ת פרשת נח עה"כ זאת אות ברית [וז"ל ואמרו בטעם האות הוה, כי הקשת לא עשאו שידיה וגליו למעלה שיראה כאלו מן השמים מורים בו וכו', אבל עשאו בהפך מזה להראות שלא יורו בו מן השמים, וכן דרך הנלחמים להפוך אותו בידם ככה כאשר יקראו לשלום למי שכנגדם, ועוד שאין לקשת יתר לכונן חצים עליו]. והוא כעין דברי הגמרא כאן והבן. ר' מאיר אריק זצ"ל בהסכמתו על ספר קרבן ראשית על ר"ה.

לא יעשה אדם "בית" תבנית היכל, "אכסדרה" תבנית היכל. וראה חתם סופר שכתב וז"ל יש לדקדק אמאי לא תתני היכל תבנית היכל, וכן יש להקשות באכסדרה תבנית אולם? וי"ל דלא מביעיא היכל ממש אלא אפילו בית שיש בו חדרים הרבה ואין ענינו להיכל, ולמראית עיני איש אינו נראה כהיכל כלל מ"מ אסור משום שיווי ארכו ורחבו. עיי"ש עוד.

רש"י ד"ה כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים. והלכנה לעולם צמידוסה צקן מערצית דרומית וכו' אמנם הדברים צריכים עיון, שהרי המציאות אינה כן, כפי שרואים בחוש: הירח אינו

אבני חן למסכת ראש השנה

[ורש"י חזון ומפרש האריך הם השני מיני חותמות stamps]

חותמה stamp בולט raised, הממכת חרות קצוץ קצוץ, והלורה עומדת כמות שהיא,

"חותמה שוקעת", שהלורה מקוקה ומרוחה בממכת,

*ד"ה [חותמו בולט וכו' חותמו שוקע ?] (וכשחותמה שוקע). (חתימה בולטת ?) "חותמה בולט" היינו ש הממכת חרות קצוץ קצוץ והלורה עומדת כמות שהיא, "חותמה שוקעת" שהלורה מקוקה ומרוחה בממכת.

ומי חיישין לחשדא, והא ההיא בי כנישתא דשף ויתוב בנהרדעא מקוס הוא, יש פותרין שמרז ומור ונצנה, ותמיד היתה שכינה מליה שם, ויכניה וגלותו בנאווה, שנשאו עמהם מאבני ירושלים, ועליהם נאמר (תהלים קב) כי רלו ענדיך את אבניה דהוה ביה אנדרטא זלם דמות המלך והווי עיילי רב ושמואל ואבוב דשמואל ולוי ומצלז התם ולא חיישי לחשדא? רבים שאני,

והא ר"ג יחיד הוא וניחוש נמי לחשדא? כיון דנשיא הוא שכיחי רבים גביה,

[ו. כ"ה בע"ז מג:] איבעית אימא דפרקים הוה, ואיבעית אימא להתלמד עבד וכתוב (דברים יח) לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות.

[כלומר להבין מעשיהם כמה הם מקולקלים ולהורות לנניך לא מעשה כך וכך שזה הוא חק העכו"ם. רש"י על התורה דברים י"ח טז].

מתני': מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוהו שחרית את היסנה במזרח

*****

זוהיפוס בבעץ בד"ם גרם "בעץ" וכתב ע"ז שכן הוא ישר. ובכ"י ב"ל גרם אף של "בעץ" לא יעשה, וע"ז "אמרו לו" שלא היה כולו של בעץ אלא היה מחופה בו. אבל מרש"י נראה שגורם אף בשל עץ לא יעשה, ובדברי ה"אמרו לו" גורם זוהיפוס בבעץ, ולפ"ז צריך להבין ש"אמרו לו" פליג על ר' יוסי בר יהודה במציאות?

שלשה מאמרי אב"י ראה תוס' ד"ה לא אסרה תורה:

1. והתניא (א) לא תעשון אתי שמות כ"י לא תעשון כדמות שמושי? לא אסרה תורה אלא שמושיין שלמשה שאפשר לעשות כמותן.
2. והתניא (ב) לא תעשון אתי שמות כ"י לא תעשון כדמות שמושי המשמשין לפני במרום? לא אסרה תורה במדור העליון אלא דמות ארבעה פנים בהדי חדדי וזה נקרא דמות שמושי המשמשין לפני במרום.
3. לא אסרה תורה אלא שמושיין שבמדור העליון דהיינו אופנים ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת.

אלמה תניא, כל הפרצופות מותרין, חוץ מפרצוף אדם [הרי שגם פרצוף אחר אסור ולא צריך כל הר' פרצופים?]

א"ר הונא בריה דרב אידי, מפרקיה דאב"י שמייעא לי, לא תעשון אתי לא תעשון אותי [פ' דמות אדם שאני נראה לנביאים במראה הנבואה. רימב"א],

ושאר שמשין מי שרי, והא תניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמושי המשמשין לפני במרום, כגון אופנים, ושרפים, וחיות הקודש, ומלאכי השרת [כלומר בדמות שהן נראין בו במראה הנבואה, דהיינו אדם שיש לו כנפים. רבינו נסים ע"ז מ"ג ע"א] ?

(3) אמר אב"י, לא אסרה תורה אלא שמושיין שבמדור העליון צריקע שציעי דדייקין את, אכל חמה ולבנה וכוונס ומזלות במדור התחתון הן, צריקע השני, כלמריקן במסכת חגיגה (יב, ג),

ושבמדור התחתון מי שרי והתניא (שמות כ) אשר בשמים לרבות חמה, ולבנה, כוכבים, ומזלות, ממעל, לרבות מלאכי השרת? כי תניא ההיא לעבדם,

אי לעבדם אפילו שלשול מולעת קטן נמי [פ' ובי צריך להשמועני שאסור לעשות צורות של חמה ולבנה וכו' כדי לעבדם, הא אפילו שלשול קטן אסור לעבדו?]

אין ה"נ [שאסור לעבוד את השלשול, אבל מ"מ אשמוענין גם על דברים גדולים כמו שאנו רואין בברייתא שמדבר בשלשול וגם מונה הרים וגבעות וכו'] דתניא (שמות כ) אשר בארץ לרבות הרים וגבעות ימים ונהרות אפיקים מולאי מים, ציביר"ש (ז"ל ריביר"ש, אפיקי נחל) בלעז וגאיות [בקעה, במקום נמוך, שמתחלל מים בימות הגשמים ויבש בימות החמה. glen, wady] מתחת לרבות שלשול קטן,

ועשייה גרידתא מי שרי והתניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמושי המשמשין לפני כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות? שאני ר"ג דאחרים נכריס עשו לו,

והא רב יהודה דאחרים עשו לו שהיה לו צורה צעצעת, ואחרים עשאוה, ואמר ליה שמואל דנישקליה מיניה וא"ל שמואל לרב יהודה שיננא סמי עיניה דדין כלומר, השמט צורתו? התם חותמו בולט הוה ומשום חשדא שלא יאמרו עבודה זרה היא לו,

כדתניא, טבעת חותמו בולט אסור להניחה בלעז ומותר לחתום בה שממיתמה [impression] שוקעת, חותמו שוקע [וכשחותמה stamp שקוע. רש"י, וצריך ביאור אם היה לו גירסא אחרת בגמ' או הוא חלק מהפירוש] חתימה [היינו הרושם שנעשה ע"י החתימה] בולטת מותר להניחה ואסור לחתום בה,

אבני חן למסכת ראש השנה

בני העיר מגילה כ"ט ע"א, אבל בסוף פרק אין מכירין ר"ה כ"ד ע"ב פרש"י דשף וייתב שחרב וחזר ונבנה.

נמצא ג' פירושים על שף וייתב (א) שם מקום ר"ה פירוש ראשון, בע"ז, וכאן בנדה, (ב) דקאי על בית המקדש שחרב וחזרו ובנו מאבניה ומאפרה בית הכנסת זו מגילה, (ג) שבית הכנסת זה חרב וחזרו ובנואה במקומה. ואף שגם לפי פ' זה בנו ביהכנ"ס זו מאבני המקדש אין זה הסיבה לקריאת השם שף וייתב ר"ה פירוש שני. אבל לפי הרש"ל יש לפרש דכל הפירושים הם פירוש אחד חוץ מפירוש הראשון בר"ה.

דף כ"ה ע"א

וערבית במערב את המדשה [ראה בבן יהוידע שהביא מחבמי התכונה שיכול להיות מציאות כזה],

א"ר יוחנן בן גורי עדי שקר הם דקיימא לן (לעיל כ, ג) עשרים ולרצנה שני מכסי סיהרא, כך פירשו רבותי, ולפי נוסף, מדקמי צנתימא פעמים שצא צארכה פעמים שצא צנקה, ואין לשון צאת ארוכה וקצרה נופל כאן, שהרי ממון קוטנה הישנה היא נכסית מצני מערב כשהיא צמורה לפני חידושה,

ונראה לי דעל המדשה העידו [ק"ק מי הגיד לעדים שמה שראו בשחרית במזרח היא החדשה, ודילמא הישנה? וי"ל דהעדים העידו מה שראו ולא ידעו אם חדשה אם ישנה, אלא דרשב"ג ידע לפי החשבון שחדשה היא. ראש משביר] ועדי שקר דקאמר רבי יוחנן צו נורי לפי שאינה ממחרת לרוץ צמחים עשרה שעות שציוס ממון המזרח למוך המערב, ועל זה קאמר פעמים שצא צנקה ארוכה ושוטה לצא

[לכאורה משמע שהיו העדים במקומו של ר"י בן גורי, אבל הלשון "אמר" ר"י בן גורי משמע קצת שלא אמר בן בשעת מעשה, אלא פסק בן על שאלה זו בביהמ"ד, והמשנה סידרה כאן, וכן משמע לקמן באמר ר' דוסא. ועדיין צ"ע],

כשבאו ליבנה קיבלו רבן גמליאל,

[ששם היה מקום חב"ד בזמנו של ר"ג כדאמרין לקמן ל"א ע"א-ע"ב העשר נסיעות של סנהדרין מלשכת הגזית לחנות, ומחנות לירושלים, ומירושלים ליבנה, מיבנה לאושא, ומאושא ליבנה וכו' ומאושא ליבנה היה בימי רבן גמליאל כמש"כ רש"י שם]

ועוד באו שנים ציוס שלשים ואמרו ראינוהו בזמנו ובליל עיבורו [וליל שלשים [ואחד. חכמת מנות]] לא נראה שהיו מפזין צית דין והעם שמהא מגולה ויראהו, מאחר שהעדים ראו ציוס לא נראה להם וקיבלו ר"ג אמר רבי דוסא בן הורכנים עדי שקר הן היאך מעידים על האשה שילדה ולמחר בריסה בין שיניה,

אמר לו רבי יהושע רואה אני את דברך לעצר את המדע,

שלח לו ר"ג גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותך ביוה"כ [רבים מקשים מדוע לא גזר עליו מיד בר"ה? אבל באמת לא קשה שבודאי לא היה בכדי שיגזור עליו בר"ה מחמת המקום והזמן] שחל להיות בחשבונך,

ד' מאמרים על הפסוק "לא תעשון אתי",

* מפרקיה דאביי שמועא ל', (א) לא תעשון אתי שמות כ' ב' לא תעשון אותו פרצוף אדם.

* "אשר בשמים" לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות "ממעל" לרבות מלאכי השרת שאסור לעשותם לעבדם.

* "אשר בארץ" הרים וגבעות ימים ונהרות אפיקים וגאיות, "מתחת" לרבות שלשול קמץ, שאסור לעשות לעבדם.

* "לא תעשון אתי" שמות כ' ב' לא תעשון כדמות שמישי המשמשין לפני כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות, שגם עשייה גרידתא אסור.

דשף וייתב בנהרדעא ראה באגרת דרבינו שרירא גאון חלק ג' פרק א'. וראה בסוף פרק ד' דכתובות בספר מלחמות ה' שכותב על דברי בעל המאור וז"ל ומה שאמר מפני שתלמודנו תלמודא של בבל וכי אין תלמודנו תלמודא של נהרדעא, והא שמואל ורב נחמן ואמימר ורב אחא בר מניומי ורב חמא וכמה רבנן סמכי מרייהו דתלמוד בבל, בנהרדעא יתבי, ונהרדעא מעיקר בבל היא, כדאמרין לא כתבי פרוכילא אלא אבי דינא דסורא או אבי דינא דנהרדעא, ואמרין בבבל היכא? "בבי דינא" דשיף וייתב בנהרדעא, והוא עיקר בבל ועיקר תורה מימי גלות בנהרדעא שם שגלות יכניה והחרש והמסגר וכו'.

איבעית אימא דפרקים הוה מכאן ראה למה שפלפלו בשו"ע או"ח הלכות שבת סימן ש"מ גבי הסידורים שהמה מוזהבים הדפים באותיות אם מותר לפותחם ולסגורם, דהא אם איתא דהפתוחה נקראת מחיקה והסתומה נקראת כתיבה, א"כ מה תירץ הגמרא, דהא אכתי תקשה דאע"ג דאחרים עשו לו, מ"מ אחרי שתיקף אחרי שהלכו העדים היה צריך לפורקם משום חשדא כפרש"י ז"ל ואח"כ בחודש השני לחזור ולסדרם, א"כ תקשה הא אסור לעשות וכו'. פורת יוסף על מסכת ע"ז מ"ג ע"ב

רש"י ד"ה סמי עיניה כלומר השתת לורמו שיעור פחיתת הצורה נראה דסגי בקומע ראש אונן או ראש חוטמו, וכדתנן במשנה פרק ר' ישמעאל ע"ז נ"ג ע"א כיצד מבטלה קומע ראש אונן או ראש חוטמה וכו' ולא ביאר כמה ישחיתנה כי הדבר מבואר במתניתין דסגי בראש חוטמו, כך היה נ"ל בפשיטות, וכן ראיתי מעשה מרבתי בצ"ל וכן נהגתי בכמה צורות שעל כלים שיש לי בתוך ביתי. חתם סופר

ד"ה דשף וייתב בנהרדעא. מקום הוא. ובע"ז מ"ג ע"ב כתב רש"י שם מקום הוא צמדינת נהרדעא. וכן בנדה י"ג ע"א שם מקום המוצלע צמלכות נהרדעא. מפי מורי הזקן. פירוש שהיה שם המקום "שף וייתב".

שם. יש פותרין וכו' ובעין זה ברש"י מגילה כ"ט ע"א וז"ל וצנאה יכניה וסיעתו מאזניים שהצילו עממן צלומן לקיים מה שנאמר כי רצו עזדיך את אצניה ואת עפרה יחוננו. וראה נדה י"ג ע"א ברש"ל וז"ל שהיו קורין שם המקום "שף וייתב" כלומר שנסע מקודש וישב כאן, כי היו לוקחים אבנים ועפר מבית המקדש והיו בונים ממנו בית הכנסת גלות יכניה וסיעתם, כן פירש בערוך וכן פירש רש"י בפרק

אבני חן למסכת ראש השנה

עשרים ותשעה "שהוא ליל שלשים" אין מקדשין אותו ציוס שלשים ולפ"ו גם כאן הפירוש לאור כ"ט דהיינו ליל ל' אין מקדשין ממחר את המדש זיל איכסי,

א"ל רבי לר' חייא זיל לעין טב וקדשיה לירחא דואג היה שלא ירנו עליו בני עירו כשיקדשו למחר, לפי שראו הישנה כל יום עשרים ותשעה [הלשון צריך תיקון דהול"ל "ביום כ"ט" שהרי אי אפשר לראות הלכנה כל היום ובפרט בסוף החודש], וסלק מלונתם [מעליך. ד"ס], ומורי פירש שגזרו (גזרה) [שמד. ק'] במקומו שלא יקדשו את המדש ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים נמשל כללנה, שנאמר צו (מהללס פט) כסאו כשמש נגדי כרמ יטן עולם

[שר"ח הוא כנגד דוד המלך ולכן אנו מזכירין בשמונה עשרה של מוסף דראש חודש "ובשירי דוד עבדך". קדושת לוי פסח],

ת"ר פעם אחת נתקשרו שמים בעבים, וגראית דמות לבנה בעשרים ותשעה לחדש, כסבורים העם לומר ר"ת, ובקשו ב"ד לקדשו, אמר להם ר"ג כך מקובלני מבית אבי אבא, אין חדושה של לבנה פחותה [וצריך לומר שידעו שבחודש העבר היה ראש חודש ביום מולד הלבנה] מעשרים ותשעה יום ומחצה ושני שלישי שעה וע"ג חלקים,

ואותו היום מתה אמו של בן זוא והספידה ר"ג הספד גדול לא מפני שראויה לכך אלא כדי שידעו העם שלא קידשו ב"ד את החדש שאין מספידין ציוס טוב.

שנינו במשנתנו הלך (ר"ע) ומצאו [ר"ע] מיצר בו, איבעיא להו מי מיצר ר"ע מיצר או רבי יהושע מיצר?

ת"ש דתניא הלך ר"ע ומצאו לרבי יהושע כשהוא מיצר אמר לו ר"ע לר"י [רבי] מפני מה אתה מיצר אמר לו ר"י לר"ע (רבי) עקיבא ראוי לו שיפול למטה י"ב חדש [בן אמר ר' יהושע על עצמו, ואמר לשון "לוי" שלא רצה לקלל את עצמו] ואל יגזור (עליו) [עלי ר"ג. ד"ס] גזירה זו,

א"ל ר"ע לר"י רבי תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתיני פי ר"י עצמו למד בן את ר"ע אמר לו ר"י לר"ע אמור, אמר לו כך למדת אותי הרי הוא אומר (ויקרא כ"ג ב') אשר תקראו אתם מקראי קדש אלה הם מועדי (ויקרא כ"ג ד') אשר תקראו אתם במועדם (ויקרא כ"ג ו') אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש ג' פעמים שלשה זמנים כתיב אשר תקראו אותם צפרת שור לו כש, וקרי ציה תקראו אתם אפילו שוגגין מאליהן, כסבורין שהוא ראוי להתעבר וטועין אתם אפילו מזידין אתם אפילו מוטעין על ידי עדי שקר בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני.

שנינו במשנתנו בא לו אצל רבי דוסא בן הורכנים כו', ת"ר למה לא נתפרשו שמותם של זקנים הללו שלא יאמר אדם על צית דין שנימיו וכי פלוני ופלוני כמשה ואהרן ויש כאן גירסא פלוני

[ובפרק תפלת השחר ברכות כ"ז ע"ב אמרין דבר"ה צעריה כו' לאו דוקא אלא אעדות קידוש החודש שהיה בר"ה צעריה ביה"כ. וחשש ביותר על ר"י ולא על ר' דוסא משום שהיה ר"י אב ב"ד ובא לבטל קביעות המועדים שעשה ר"ג. מהרש"א],

הלך ומצאו ר"ע לר' יהושע שהיה הלך ומלאו בני עקיבא לרבי יהושע מיצר על שהשיא גזר עליו לחלל יום הכפורים מיצר אמר לו ר"ע לר' יהושע יש לי ללמוד [לשון זה לא נמצא עוד בש"ס (וצריך חיפוש)] שכל מה שעשה ר"ג עשוי [פי' שרבו גמליאל היה הנשיא והיה לו הכח והממשלה. וראה בירחון סיני תשרי-חשון תשכ"ג דף גר אורות היחס שבין ר"ג ור"י] שנאמר (ויקרא כג) אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם בקראת צית דין תלאו הכמוצ בין בזמנן בין שלא בזמנן אין לי מועדות אלא אלו,

בא לו רבי יהושע אצל ר' דוסא בן הורכנים אמר לו אם באין אנו לדון אחר בית דינו של ר"ג צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו, שנאמר (שמות כד) ויעל משה ואהרן נרב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל, ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים? אלא ללמד שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה שאם נא אדם לדון אחר צית דין שנימיו, ולומר וכי צית דין זה כמשה ואהרן, כאלדל ומידל, אומרים לו שמה חשוב הוא כשלמה מן השאר שלא נתפרשו שמותם,

נטל מקלו ומועותיו בידו והלך ליבנה אצל ר"ג ביום שחל יוה"כ להיות בחשבוננו עמד ר"ג ונשקו על ראשו אמר לו בוא בשלום רבי ותלמיד רבי בחכמה [שר' יהושע היה גדול הדור, והיה ענותן בלי גבול כמו שאנו רואין כאן ובברכות כ"ח ע"א] ותלמיד רבי שקבלת את דברי.

גמ': תניא אמר להם ר"ג לחכמים כך מקובלני מבית אבי אבא [רבן גמליאל הזקן נכדו של הלל] פעמים שבא בארוכה ופעמים שבא בקצרה,

א"ר יוחנן מ"ט דבי רבי [קאי על ר"ג ומשפחתו]? דכתיב (תהילים קד) עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו שמש הוא ידע מבואו ירח לא ידע מבואו,

רבי חייא חזייה לסיהרא ישנה דהוה קאי בצפרא דעשרים ותשעה שקל קלא פיסת גרנזים, מוט"א (גוש, רגב) נלעז פתק ביה אמר לאורתא בעיני לקדושי כך צריכין אנו לעשות הלילה יום טוב של ראש השנה, לחסר את הליל ולחיים על העדים לומר ראינוהו צומנו לקדשו למחר, ואף על פי שלא ראינוהו, לפי שהיה עיצור המדש דוחה את יום הכפורים אלל שבת ואת קיימת הכא ואם תהא נראית ערצית שוב לא יקדשו את המדש למחר, כדאמרן לעיל פרק קמא (כ, ב) כריך שיהא לילה ויום מן המדש, שאם נראית הישנה לאור עשרים ותשעה [לעיל ברש"י הלשון שאם נראית הלכנה הישנה משמטיה יום

אבני חן למסכת ראש השנה

בא לו אצל ר' דוסא בן הורכנס פ' שהרי הוא היה זה שאמר עדי שקר הם, ור"י רק הסכים למה שאמר הוא, ולכן גם אחרי שאמר לו ר"ע "יש לי ללמוד" כיון שראה ר"י שאין לו ברירה והוא צריך לקיים את דברי ר"ג, הלך בחזרה לר' דוסא כאילו לאמר לו ראה מה שעלה לי על שהסכמתי לדברך.

בוא בשלום ואע"ג דאמרין [מו"ק כ"ט א' וברכות ס"ד א'] דלא יאמר "בשלום" כי אם "לשלום"? ג"ל ע"פ מ"ש הכותב בע"י סוף ברכות דהחילוק בין בשלום ללשלום, דבשלום משמע השלימות שבו לא יוסף ולא יגרע, משא"כ לשלום משמע השלום למולו, והוא מתקרב אליו ומוסיף שלימות. ומה"ט ג"ל דהנפטר מהמת לא יאמר לך לשלום דהרי זה אי אפשר שיוסיף שם שלימות דהיום לעשותן כתיב [כע"ז ג' א'] אבל יאמר לו לך בשלום כלומר יח"ד שידונך בעה"כ כאילו כבר השגת השלימות הראוי, משא"כ הנפטר מהחי, כשיאמר לו לך בשלום הוא מקללו שלא יוסף שלימות, אבל יאמר לו לך לשלום שתמיד תוסיף שלימות, א"כ יש חילוק גדול בין הליכה לביאה, דר"ג שבא אצלו ר"י אילו א"ל בא לשלום, מחזי כיוהרא וכמגדפו שאינו שלו עדיין, וע"י שיבא אצלו יוסף שלימות, אבל א"ל בא בשלום ר"ל בשלימות שיש כך תבוא אצלי ובשלימות שבך קיימת דברי וגזירתי. בועז בתפארת ישראל

פעמים שבא בארוכה וכו' ומה שקיבלם רבן גמליאל הוא מתוך שהעידו שראו את הלבנה ערבית ועל דבר זה הם באים להעיד, ואם אמרו שראו את הישנה שחרית אין אנו קפדים בעדות זה שאין אנו אחראין לראית הישנה כלל, ואין לומר בה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, שאין כאן עדות אלא על החדשה, והרי הוא כמי שיאמרו ראינו את החדשה ערבית וראינו אחריה ספינת ברזל פורחת באויר, ואפילו למי שפ' שתיהן על החדשה, אין אנו אחראין לראיית שחרית כלל, וודאי באותה ראיית שחרית אנו דנין שעבים נתקשרו ונראה להם בהם דמות לבנה וכו'. מאירי

שם. ויש מי שפירש ראיית שחרית על שחרית שמאמול, כלומר ראינו הישנה יום עשרים ושמונה בשחרית והחדשה ערבית של שלשים, ונמצאת נכסית שש ושלשים שעות, ואעפ"י שידוע שארבעים ושמונה שעות היא נכסית בין קודם הדבוק לאחר הדבוק, אפשר לפעמים מתוך מהירות המהלך שלא תתכסה אלא שש ושלשים שעות, וכן מצאתי לקצת חכמי התכונה. מאירי, ובציונים על המאירי כתב שזה פירש חדש לגמרי שלא נמצא במפרשים.

שם. ויש לתמוה מזה תימא גדולה, איך פירש דיני כל נגעי המצורע, שהוא באדם אחד ולא יעמוד בכל זמן, והניח דבר המועדים, שכל ישראל חייבים לשמורם בכל זמן וכו', והנה אם סמך על המולד היה לו לפרש אם כפי המהלך האמצעי, או כפי מולד האמיתי, שהוא כנגד גלגל המזלות, שפעמים יהיה בין מולד העיבור למולד האמיתי, פעם להוסיף ופעם לגרוע קרוב מ"ד שעות, ובעבור זה אמרו אבותינו הקדושים פעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה, וזה לא יוכל לדעת רק מי שהוא יודע בחכמת המזלות, וזה היה לו לפרש על איזה מקום מהארץ הוא המולד, כי הנה בין ירושלים ובין העיר הזאת ששמה "לוקא" יותר משלש שעות וכו'. אבן עזרא שמות י"ב א'.

וכדי להבין דברי הא"ע צריך לדעת שיש "מולד האמיתי" ו"מולד

כאהרן בלי מלת משה, ונוסחא ישרה הוא מאד דכמשה בודאי ליכא מאן דאמר דהא ולא קם עוד נביא כמשה כתיב. ד"ס] [לא כאלדד ומידד. רע"י] ששמע לו, עכשיו שלא נמפרשו אמור לו אם אינו כמשה ואהרן [שמא. ק' רע"י] הרי הוא כאלדד משאר זקנים, שאין יודע מי הם פלוני כנגד ואביהוא פלוני כאלדד ומידד,

(ואומר. ד"ס) (שמואל א יב) ויאמר שמואל אל העם ה' אשר עשה את משה ואת אהרן שמואל הנציח אמר [לסן. ק'] לשראל הקדוש צריך הוא עשה לכם נסים על ידי ששה זקנים הללו, משה ואהרן ירצו על ודן ויפתח ושמואל (ואומר. ד"ס) (שמואל א יב) וישלח ה' את ירובעל ואת ברן ואת יפתח ואת שמואל,

ירובעל זה גדעון ולמה נקרא שמו ירובעל שעשה מריבה עם הבעל, ברן זה שמשון [דאיתא בכתבי האר"י שמשון היה גלגול של נדב, ו"ברן" הם אותיות נדב. מעשה רוקח], ולמה נקרא שמו ברן דאתי מרן [ומלת ברן נוטריקון בן דן. חכמת מנוח], יפתח כמשמעו

*****

??קיבלן רבן גמליאל. משמע דקיבלן אחר ליל עיבורו היינו ביום ל"א לקדש למפרע את יום ה'. רש"י עיי"ש. אבל קשה דלעיל כ"א ע"ב ד"ה על ניסן ועל תשרי כתב רש"י אם לא יבואו עדים היום ויתעבר החדש משמע שתלוי מתי באו העדים? ואולי יהיה חילוק בין זמן שביחמ"ק קיים לאחר חורבן הבית ור"ג היה לאחר החורבן, שר"ג זה הוא בנו של ר' שמעון שהיה בנו של רבן גמליאל הזקן (שנת 30), ור"ג זה נקרא ר"ג דיבנה וחי בשנת 80 והחורבן היה בשנת 68.

כריסה בין שיניה ר"ל הולד אשר בכריסה עודנו לא נולד שהוא עודנו מתפרנס מבין שיניה וכמ"ש רז"ל הולד בבטן אמו אוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה. בן יהודה ועיי"ש עור, הגר"ש ליברמן, בתוספתא כפשוטה, ו, ניו-יורק תשכ"ז, עמ' 197, הערה 39 כתב "הביטוי 'כריסה בין שיניה' הוא גם במשנת ר"ה פ"ב מ"ח וחכם אחד הציע להגיה: 'כריסה בין שדיה', ואין צורך בכך, והנכון כלפנינו, והכוונה שהאשה לא תוכל לשקר ולהכחיש שלא נבעלה (או שכבר ילדה אתמול, כמושג ר"ה), שהרי כריסה יכנס לבין שיניה ולא יתן לשקר. ואין לקלקל מליצה ציורית זו".

וראה פירושו של ח' אלבק, כי חז"ל קוראים לפתח הרהם: שיניים, ראו: הג"ל, מבוא למשנה, ירושלים-ת"א תשי"ט, עמ' 201, הערה 49: "לביטוי: 'כריסה בין שיניה' (ראש השנה ב', ח) ע"י בבלי נדה מ"א ב: בין השיניים, וירושלמי יבמות פ"ו, ה"א: בית השיניים [ובדמיון שיני כרכשתא] העתקתי מעצור].

שתבוא אצלי במקלך ובמעוטיך ביה"כ. שר' יהושע היה חשוב מאוד בדורו כפי הנראה בברכות כ"ז ע"ב ולכן היה ירא שימשכו העם אחרייו וירבו מחלוקת בישראל משום חכי גזר דווקא על ר"י. אבל באמת לא קשה מדוע לא גזר על ר' דוסא שהרי אף שר' דוסא חלק עליו מצד הסברה מ"מ הרי אמר לר"י אם באין לדון אחר ר"ג וכו'. בהסכמות ספר קרבן ראשית

אבני חן למסכת ראש השנה

כ"ט י"ב תשצ"ג זהו שיעור הזמן הממוצע, ולפעמים המולד בא בזמן קצר מזה ולפעמים ארוך מזה, כך שאין כאן שום ספק ששבר השעה (ולדעת אחרים שבר היום) הוא תוספת מאוחרת. יד יצחק תשס"ג ע' 134.

ומביא שם עוד ראיות שהוא תוספת מאוחרת, שחלוקת השעה ל-1080 חלקים לא נזכר בתלמוד, וביוצר לפרשת שקלים שמדבר על מידות של חלוקת הזמן גם לא נזכר שיעור זה, וגם האבן עזרא לשמות י"ב מצביע שבברייתא דשמואל (על ענייני תקופות וזמנים) לא נזכר שיעור זה. וראה גם בשומר ציון הנאמן שנערך ע"י בעל הערך לנר מכתב קט"ו שכתב ו"ל "ונראה שגירסא זוהי מאוחרת" ח שכוונתו לטובה", אבל מילים אלו כן נמצאים בגמרא כ"י מינכן ובכ"י בברייתא לייבררי.

הרי הוא אומר אתם וכו' ג' פעמים. המפורשים פירשו משום דכתיב אתם חסר וקרי ביה אתם, ויש לומר שמן המלה בעצמה למד, כי יש הבדל בקריאת השם בין קרא "את" ובין קרא "לו", כשהנקרא מחוסר שם יאמר קרא אותו, אבל אם הנקרא יש לו שם ורוצה להוסיף עליו שם אחר יאמר קרא לו, כמו ויקרא לאור יום, צידונים יקראו לחרמון שריון, וכבר העירו בזה דורשי הלשון, ולפ"ז אם היה אומר אשר תקראו להם מקראי קדש, היה מבואר שצריך שיהי' זמן המועד כדינו באופן שכבר הם מועדים מעצמם והם מוסיפים עליהם שם מקרא קדש, אבל כשאמר אשר תקראו אותם, ר"ל אף שאינם ראויים למועד כלל, וקראתם עצם השם על דבר שאין לו שם מועד כלל ע"י שונג או מויד או טעות בכל זה הם מועדי. מלכ"ם

רש"י ד"ה עדי שקר הם. ואין לשון ציאת ארוכה וקצרה נופל כאלו שהרי מתוך קוטנה הישנה היא [מכוסה. ק'] מצני מערב כשהיא נמזרח לפני מידושה. גם כאן צריך לדחוק ולפרש דברי רש"י כמו שפירשנו אותה לעיל כ' ע"ב שהלבנה מכוסה מבני א"י ולא לבני בבל מפני ההבדל של 36 מינוט בין הזריחה בא"י להזריחה בבבל, ואם המולד הוא בשעה 11:30 בשעות א"י אז הם בני א"י לא ראו הלבנה בבוקר בשעת זריחת השמש שאז כבר היה פחות משש שעות להמולד ומתוך קוטנה אינה נראית עוד, אבל בני בבל שלהם המולד הוא בשעה 12:06 היה להם 6 מינוט בבוקר שהיו רואין הלבנה, וכיון דהא דאמרין כ"ד שעי מכסי סיהרא תלוי בזה לא שייך לומר פעמים שבא בארוכה וכו'.

שם. לא זכיתי להבין דברי רש"י שהרי לעיל כ' ע"ב אמר שהלבנה לעולם לאחר חידושה בקרן מערבית דרומית, ולפ"ז איך הוא בא במזרח! אם לא שנאמר שרש"י הבין שהוא מתחדשת במזרח ומיד עוברת למערב, וגם על פ' דחוק זה קשה שהרי רש"י אומר כאן שדרכה ממזרח למערב שוהה הרבה זמן ולא "רק" י"ב שעות? ודברי רש"י צריכים עיון.

ומכאן ראינו ברורה שבימי רש"י היה הבנה אחרת במהלך הלבנה, (וכל החכמים הבינו כן שכן היה רצון ה') ולא כמו שאנו מבינים היום, ובחנם דחקו (א"ס וכל המפרשים החדשים בזמננו) לפרש דבריו כאילו כוונתו להבנה שלנו, ובפרט שכאן התעלמו לגמרי מלפרש דברי רש"י ז"ל. וצ"ע. והמורה נבוכים חלק ב' פרק כ"ד מאריך להסביר שהשמים שמים לה' ואין לנו הבנה בענינים אלו. וראה יוסף דעת על דף כ"ג מה שהביא מתשובת חות יאיר ר"מ.

הממוצע", מולד הממוצע הוא כ"ט ימים י"ב שעות ותשצ"ג חלקים, אבל אין זה מולד האמיתי, אלא זמן תיאורטי שהלבנה סובבת את הארץ בעיגול גמור, אבל לפי האמת אינה כן, אלא הלבנה סובבת הארץ בעיגול elliptic (oval) וגם הארץ סובבת את השמש כן, ולכן לפעמים יהיה מולד האמיתי הרבה שעות לפני מולד הממוצע או לאחריו, וזה תלוי לפי מקומה של השמש, הארץ והלבנה בתהליכותם. (וזה ידוע שמהלך הלבנה סביב הארץ הוא באמת כ"ז ימים דהיינו לערך 13 מעלות ליום, לכ"ז ימים הוא לערך 351 מעלות (עיגול שלם הוא 360 מעלות), וכן היה אם הארץ היתה עומדת על מקומה, אבל במציאות בשמיים הלבנה לסיבוב מלא, אין הלבנה עומדת בין השמש לארץ באותה מקום שעמדה בתחלת החודש, כיון שהארץ גם היא מסתובבת סביב השמש במסלול הפוך מעלה אחת ליום, נמצא שהלבנה בסיבובה סביב הארץ מתקדמת רק 12 מעלות ליום, והנהם שהלבנה הלכה סיבוב שלם אינה עומדת בין השמש לארץ, כיון שהארץ בכ"ז ימים כבר זוה לערך 27 מעלות (מעלה אחת ליום) במסלולה סביב השמש, נמצא שכדי שיגיע הלבנה למקום המולד, דהיינו שתהיה בדיוק בין השמש והארץ צריכה להסתובב עוד יותר משני ימים, עד לכ"ט י"ב ותשצ"ג ואז יהיה בדיוק $12 \times 29.5 = 354$).

דוד 14 מלך 90 ישראל 541 חי 18 וקים 156 = 819 בגימ' ראש 501 חודש 318 = 819. וראה ברמב"ן בראשית ל"ח כ"ט על הפסוק מה פרצת עליך פרץ שאמירת דוד מלך ישראל חי וקים בר"ח הוא על פי סוד. ילקוט המאירי

מעשרים ותשעה יום ומחצה ושני שלישי שעה וע"ג חלקים שעה יש לה תתר"ף 1080 חלקים, ונמצא ששני שלישי תתר"ף הוא 720 וכשתוסיף עליהם 73 חלקים הרי לך 793 חלקים, והטעם שקבעו 1080 חלקים לשעה, שמספר זה מתחלק לכל המספרים מ' 1 עד 10 חוץ ממספר 7 כזה:

$540=1080/2$
 $360=1080/3$
 $270=1080/4$
 $216=1080/5$
 $180=1080/6$
 $154,286=1080/7$
 $135=1080/8$
 $120=1080/9$

מעשרים ותשעה יום ומחצה ושני שלישי שעה וע"ג חלקים, בילק"ש (תהלים רמז תתס"ד) הנוסח הוא "ונראית דמות לבנה בעשרים ושמונה בחודש", ובפרש למשנה המיוחס לרמב"ם מובא נוסח שונה "בעשרים ושבעה לחודש", לפי ר' דוד גאנו בספרו "נחמד ונעים" סימן ר"ג מובאת דעתו, שאין לגרום את המילים "וע"ג חלקים" ואילו לדעת אחרים כל הקטע המוסגר הוא למעשה מיותר, שכן כאן מדובר רק על מספר הימים בחודש ולא על הזמן החולף ממולד אחד למשנהו, שאם אינך אומר כן אתה מוצא כאן משפט לא נכון, אי אפשר לומר שאין חדושה של לבנה "פחות" מעשרים ותשע יום 12 שעות ותשצ"ג חלקים, שכן באותו מקום אומר ר"ג לחכמים "פעמים שבא בארוכה ופעמים שבא בקצרה" כלומר הירח לפעמים בא בזמן ארוך ולפעמים בזמן קצר, השיעור של

אבני חן למסכת ראש השנה

ואולי זה היה "סוד העיבור" שהסנהדרין ידעו מה שאנו יודעים היום, וגם זה כוונת שמואל כשאמר "ידענא לתקוני", וזה היה רצון ה' שהיה שידעו והיה שלא ידעו.

דף כ"ה ע"ב

ואומר בספר מהלים (תהלים צט) [רע"ן] משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים אל ה' והוא יענם שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם הרי ששקל הכמוז שמואל (עס) [כמשה. רע"ן] ואהרן, (וצכזכזיס) [וצכזכזיס. ד"ס] הראשונים (כמוז) [כמזנו. ק'] ירובעל גדן ויפתח עם משה ואהרן ושמואל, שלשה קלים עם שלשה חמורים [לפי שגדעון טעה בוקנתו שעשה האפור שזנו ישראל אחריו והי"ל ולביתו למוקש, ושמשון חטא בזנות, ויפתח טעה בנדר בתו כי לא ידע את הדין, וגם מפני גאותו לא הלך אצל פנחס שיתיר לו נדרו וע"כ נענש לכן קראו קלי עולם. אסיפת זקנים בא"י],

לומר לך ירובעל בדורו כמשה בדורו, בן בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו, ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הצבור הרי הוא כאביר שבאבירים,

ואומר [יש לדקדק דלא מוקשה הש"ס מאי ואומר בדרך הש"ס בשאר מקומות. חדושי הש"ס לרבינו ישעיה פיק זצ"ל, וראה מה שכתב הריטב"א] (דברים יז) ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם, וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו, הא אין לך לילך [הרי] [הא. רע"ן] לימדך הכמוז כלן שאין לך לנקש אלא אצל שופט [שבימיו]. ד"ס] [שהיה] [שהוא. רע"ן] דיין, [פ'] דאפילו יש חכמים גדולים יותר מהשופט אין לך לילך אצלם אלא דוקא אל השופט. רש"י. # ורואים מזה שבכל הדורות לא היה השופט הת"ח היותר גדול שבדור],

ואומר (קוהלת ז) אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מתכמה שאלת על (זה, לפי) [זאת, שלפי. ק'] שהדורות היו טובים ונדיקים מן [האחרונים. ק'], לפיכך היו הימים הראשונים טובים מאלה, [למדת. ק'] שאי אפשר שיהו אחרונים כראשונים.

[אין הכונה בזה שצריך להשמע לגדולי דורו בליט בריה, שהרי גדולי הדורות הקודמים אינם, אלא למדנו מדברי חז"ל שאת כל ההשפעה יכול אדם לקבל אך ורק מרבותיו שלו מגדולי דורו דוקא. שיחת מוסר מאמר י"ט תשל"א עיי"ש עוד]

נטל מקלו ומעותיו בידו, תנו רבנן כיון שראה אותו [פ'] כיון ש"ראה" אותו דייקא, אע"פ שלא ראה המעות בידו, לא חש שמא לא קיים גזירתו בשלימות, אלא סמך על ענוה של ר' יהושע, שודאי נטל המעות בידו ובא, ולכך קודם שראה זה עמד מכסאו לכבודו. בניהו] עמד מכסאו [מכסא נשיאותו עמד לכבודו. שפתי חכמים] ונשקו על ראשו אמר לו שלום עליך רבי ותלמידי רבי שלמדתני תורה ברבים ותלמידי שאני גזור עליך גזירה ואתה מקיימה בתלמיד,

אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים קל וחומר קטנים לגדולים [יש לומר דזה אמר ר"ג לר' יהושע להתנצלות שמה שגזר עליו כן לא היה לפגום בכבודו אלא למען ילמדו הקטנים ק"ו ממנו. ערוך לנר] קל וחומר חיובא הוא אלא מתוך שהגדולים נשמעים לקטנים נושאין קטנים קל וחומר בעצמן.

*****

ירובעל [שהוא גדעון] בדורו כמשה בדורו ראה תמורה כ"ח ע"ב שמונה דברים התירו באותה לילה וכו' וכתב שם בילקוט המאירי, בתור הוראת שעה, כדי לקדש שם שמים במהירות באותה הלילה, ועיין ר"ה כ"ה ע"ב ירובעל [שהוא גדעון] בדורו כמשה בדורו שעשה ג"כ הוראת שעה, ועיין תשו' הדרב"ז ח"א סי' ו' מש"כ בזה בשם ר' סעדי' גאון ז"ל.

שקל הכתוב ג' קלי עולם כג' חמורי עולם. פ' בכתוב הראשון [פ'] ויאמר שמואל אל העם וגו' וישלח ה' את ירובעל וגו' ש"א י"ב] שהרי בכתוב השני מוכיח כי שמואל חשוב הוא שהשוהו למשה ואהרן, ושמואל תאמר זהו נביאים ובמלכים? ת"ל ובאת אל השופט, ושמואל תאמר אין לי אלא סנהדרין? ת"ל אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה, והיינו דלא שיילינן מאי ואומר. ריטב"א

רבי שלמדתני תורה ברבים צ"ע היכא. יעב"ץ. ואולי יש לפרש שר' יהושע עשה שני דברים נפלאים שיש ללמוד מהם הרבה, א' שכששמע דברי ר' דוסא אף שהיה נגד הב"ד כיון שלפי ראות עיניו היה זה האמת לא פחד ואמר לו רואה אני את דבריך, ב' לאחר שגזר עליו ר"ג שיבא אצלו, כיון שהסבירו לו ר"ע ור' דוסא שצריך לציית לר"ג, הראה הכנעה עצומה שכתת רגליו במקלו ובמעותיו ולא התבייש כלל לקיים דברי הנשיא. ואולי לזה קורא ר"ג שלמדתני תורה ברבים.

קל וחומר? חיובא הוא! אלא מתוך שהגדולים נשמעין וכו' פ' תירין הגמרא הוא שמהחיוב שהקטנים צריכין לשמוע לגדולים אין לנו כלום, ולא יועיל לנו לצעוק עליהם שחיוב עליהם לציית להגדולים, רק אם יתנהגו הגדולים בכבוד עם הקטנים גם הם יתנהגו בכבוד עם הגדולים.

הדרן עלך אם אינו מכירין

פרק שלישי ראווה ב"ד

מתני': ראווה ראו את הלכנה [בליל שלשים. רע"ב] בית דין [של כ"ג.

אבני חן למסכת ראש השנה

תוס' [וכל ישראל] לאו דוקא, אלא גזמא בעלמא, כלומר קהל גדול מישראל דמפרסמא מלתא טובא, ובגמרא עבד לה צריכותא. רמ' [נחקרו העדים מפרש בגמרא אי נמי נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיבה] [היינו צאת הכוכבים. תי"ט ע"ש] [הרי זה מעובר,

ראוהו ב"ד] [של כ"ג, ודי לקדוש החדש ב"ד של ג', שהם מומחין בדיני קידוש החדש] בלבד שאין מי שיעיד אלא הם, ולאו ארישא קלא, בסמוך למשיכה, אלא [אפי'] שהיה שהות לקדש יעמדו שנים [מהב"ד שראוהו. יבין] ויעידו בפניהם [בפני הדיינים, השאר שראוהו. יבין] ויאמרו מקודש מקודש,

ראוהו שלשה והן בית דין ואף על פי שכולן ראוהו, ובגמרא פריך לא מהא שמיעה גדולה מלאיה [והאי תנא מחסר מלתייה ואויל, נקיט ברישא שראוהו סנהדרין וכל ישראל, והדר נקט סנהדרין, והדר נקט ג' מן הסנהדרין. ריטב"א] יעמדו השנים ויושיבו מחביריהם אצל היחיד [וצריך ב"ד של ג'. יבין] ויעידו בפניהם השנים ויאמרו מקודש מקודש שאין היחיד נאמן על ידי עצמו.

[המג"א בשו"ע סימן תי"ז ס"ק א' כתב בשבת שלפני ר"ח מברכין החדש חוץ מלפני ר"ח תשרי דכתיב בכסא ליום חגנו, ובכ"ה כתב שיש מקומות שאין נוהגין לברך ר"ח אב, ועיין בספר ת"ד ס' קפ"א, וכתוב בספר יראים דאין זה קידוש בית דין אלא שמודיעים להעולם מתי ר"ח, עכ"ל, ומ"מ נהגו לעמוד בשעת אמירת ר"ח ביום פלוני דוגמת קידוש החדש שהיה מעומד, וכתב ע"ז בהגהות רעק"א שם בער אנכי ולא ידעתי היכן מצינו דקידוש החדש היא מעומד, ואדרבה ברפ"ג דר"ה משמע שהיה מיושב, [והכוונה על המשנה כאן שכתב ויושיבו מחביריהם אצל היחיד,

ואולי הגם שדנו וקבלו העדות מיושב אבל הפסק דין היה מעומד, וראיתי באגרות משה או"ח ח"א סימן קמ"ג שהעם שעמדו לפניו וראי עמרו, ותמה שם על המנהג להחזיק ס"ת בשעת קידוש החדש],

גמ': א) למה לי למיתנא (ראוהו בית דין. רש"י) וכל ישראל הכי ראוהו צית דין?

איצטריך סד"א הואיל וראוהו בית דין וכל ישראל איפרסמא לה דכיוס שלשים נראה לקדשו ולא ליעברוה קמ"ל,

ב) וכיון דתנא ליה ראוהו ב"ד וכל ישראל, נחקרו העדים למה לי חקירתם, אחרי שהכל ראו [פי' הגם שצריך עדים מ"מ מדוע צריך לחקור אותם הרי כל ישראל ראו?]

הכי קאמר אי נמי נחקרו העדים ולא ראוהו ב"ד וכל ישראל ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיבה הרי זה מעובר,

ג) ומקשה אף שתירצנו "אי נמי נחקרו העדים" מ"מ קשה שהוא מיותר וכיון דתנא [ראוהו ב"ד וכל ישראל ולא הספיק לומר מקודש] עד שחשיבה הרי זה מעובר, למה לי למיתנייה חקירת העדים כלל כיון דאשמועינן דכי ראוהו צית דין וכל ישראל אפילו הכי מעברין ליה, כל שכן נחקרו העדים?

איצטריך סד"א תיהוי חקירת עדים כתחילת דין ומקודש מקודש כגמר דין ולקדשי בליליא היכא דאיכא חקירת עדים ציוס מו לא ניעברוה, אלא יגמרו הדבר צלילה, ויקדשוהו [מיוס. ק'] שלשים לעיני מיקון המועדות, פי' כיון שהיה תחלת דין ביום שלשים, מידי דהוה אדיני ממונות, דתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה הכא נמי מקדשין בליליא קמ"ל,

ואימא הכי נמי? אמר קרא (תהילים פא) כי חק לישראל הוא [כי חק [לישראל. ק'] הוא] נקידוש המדש דרשין ליה, בפרק קמא (ס, ז) משפט היינו מחילת דין [דיבור זה נרפס שלא במקומו] לאלהי יעקב [נמצא שהפסוק קורא לקדוש החדש גם גמר דין [כי חק לישראל הוא] וגם תחלת דין, לומר לך שגם סוף הדין צריך להיות ביום כתחילת הדין], אימת הוי חק כגמר דין וקא קרי ליה רחמנא משפט, מה משפט ביום נפקא לן בסנהדרין (לז, ז) מוסיף ציוס הנמילו את ציוס אמה מפיל נחלת כו' אף הכא נמי ביום.

שנינו במשנתנו בהמציעתא ראוהו בית דין יעמדו שנים ויעידו בפניהם, ואמאי לא תהא שמיעה גדולה מראייה? א"ר זירא כגון שראוהו בלילה [של עשרים ומשעה נגדי שלשים דאי אפשר לקדש צלילה. ק'] הלכך למחר אי לאו שמיעה [של גביית העדות] על מה יקדשו, [ויוצא לנו מזה דין שאם ראו ב"ד את הלכנה ביום, אינם צריכין לקבל עדות ויכולים הם לקדש את ר"ח מעצמם].

שנינו במשנתנו בהסיפא ראוהו שלשה והן בית דין יעמדו שנים ויושיבו מחביריהם אצל היחיד, אמאי יעמדו שנים ויעידו, הלא ראוהו כולן, יקדשוהו צלאימס הכא נמי נימא ד לא תהא שמיעה ששומעין מפי עדים גדולה מראייה דהא גבי עדות המדש לא כמיז עדות, אלא מה ראה וקדש? וכי תימא ה"נ כגון שראוהו בלילה, היינו דך נמצא שהסיפא מלמד אותנו אותה החידוש שלמדנו מהמציעתא?

סיפא איצטריכא ליה דאין היחיד נאמן על ידי עצמו [דהיינו לקדש הלכנה ע"פ שני עדים והוא יהיה הדיין יחיד], דסלקא דעתך אמנא הואיל ותניא דיני ממונות בשלשה ואם היה מומחה לרבים דן אפילו ביחיד, הכא נמי ניקדשיה ביחודי קמ"ל,

ואימא הכי נמי? ומתין אין לך מומחה לרבים בישראל יותר ממושה רבינו וקאמר ליה הקב"ה עד דאיכא אהרן בהרד ראה תוס' דכתיב (שמות יב) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם,

למימרא דעד נעשה דיין מי שראוי להיות עד דבדר נעשה דיין, ולאו כולן ראויים להיות עדים, שהרי כולם ראוהו, לימא מתני' דלא כר"ע דתניא סנהדרין של ע"א שצריך להישאר כ"ג לדון דיני נפשות שראו אחד שחרג את הנפש

אבני חן למסכת ראש השנה

דף כ"ו ע"א

ורבנן כדרב מתנה דאמר רב מתנה מאי שור פר, שהוא גדול כפר ציוס שנקרא שור היה גדול כפר זהו שור של מעשה בראשית, שציוס שנברא נברא בקומתו (בראמרינן לעיל, ושור בן יומנו קרוי שור, שנאמר (ויקרא כג) שור או כשז או עז [כי יולד. ק'] ופר אלו נקרא עד [שיאה. ק'] בן שלם [דהיינו שתפלתו יעלה לדצון כשור של מעשה בראשית שמקריבו לקרבן],

עולא אמר היינו מעמא דרבנן שקרן פרה אינו כשר לשופר כדרב חסדא, דאמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה לפי שאין קטיגור זהב העגל, ושופר של פרה נמי קטיגור דעגל הוא נעשה סניגור [ראה מה שכתבתי לעיל מ"ו ע"א בר"ה ובמה בשופר],

ולא ! והא איכא דם פר שמוזן דמה על הכפרת? הואיל ואשתני להיות דם, ואין מראית הפך ניכר אשתני, [וצ"ע הלא גם השופר אשתני? ו"ל דאיתא בירושלמי ריש פ"ב דתענית ולמה תוקעין בקרנות? לומר חשבינו כאילו נועים בבחמה לפניך, נמצא שבתקיעת שופר כונתנו בעין גיעת הבחמה בחיים, ולא דמי לדם כלל. ע"פ מה שראיתי],

והא איכא ארון וכפורת וכו' שהם של זהב? חוטא כל יקריב האדם לא יקריבנו הלום, שהוא חטא צו [שהאדם עשה את העגל] קאמרינן,

והא איכא כף ומחתה [שהאדם מכניס לפני ולפנים והם של זהב]? חוטא כל יתנאה להמקטט צו נקרו הלום קא אמרינן [ולכן אסור רק בגדי זהב], [וגבי שופר מתנאה נמי בקול תקיעתו. תוס']

והא איכא בגדי זהב מבחוי? [שעובד עבודה בחוץ ביו"ב בבגדי זהב]? מבפנים קא אמרינן,

שופר נמי מבחוי? הוא? כיון דלזכרון [הוא] [קא אתי. רש"י] כבפנים דמי שופר נמי, אף על גז דלית ביה משום חוטא כל יקריב, ולית ביה משום חוטא כל יתנאה, כיון דלזכרון קא אתי כנגדי כהן גדול שלפני דמי [פי' שאינו ראוי ליכנס בהם לפניו],

[תימא אפוד וחשן נמי לזכרון קאתו כדכתיב בקרא? ו"ל דהשכמים זכרון הם פי' ולא החשן. תוס']

והא תנא [ת"ק במשנה בטעם שאסור קרן פרה בר"ה] מפני שהוא קרן קאמר? חדא ועוד קאמר חדא דאין קטיגור נעשה סניגור ועוד מפני שהוא קרן,

ור' יוסי אמר לך דקא אמרת אין קטיגור נעשה סניגור הני מילי מבפנים והאי שופר מבחוי הוא, ודקא אמרת מפני שהוא קרן כל השופרות נמי אקרו קרן,

אביי אמר היינו טעמייהו דרבנן שופר אמר רחמנא ולא שנים ושלושה שופרות ראה תוס', והא דפרה כיון דקאי גילדי

מקצתן נעשו עדים ויעידו צפני מצריהם, דגבי דיני נפשות "עדות" צעין דכתיב (דברים יז) על פי שנים עדים יומת המת לא יומת וגו' ומקצתן נעשו דיינין [רב"ד של ב"ג דגין דיני נפשות בראמרינן בריש מסכת סנהדרין] אבל המעידים [עלמין. ק'] לא ישצו [אחר שהעידו] וידונו עמהם, ד"הראוי" להעיד אית ליה לרבי טרפון נעשה דיין, אבל עד עזמו לית ליה דנעשה דיין, וגבי עדות החדש גופה נמי לא אכשרנא צמתמיתין להיות העדים נעשים דיינים, דאם כן למה לי יושיבו מצריהם [פי' למה אומר במשנה שיושיבו מחבריהם], יעידו צפני יסיד, ואמר כך ישצו הם עמו ויקדשו, והכי אמרינן ליה צפרק שני דכחצות (כא, צ) [דשם אמרינן ואי ס"ד דעד נעשה דיין למה לי כולי האי ליתבו בדוכתייהו אחר שהעידו לפניו וליקדשו] דברי רבי טרפון, רבי עקיבא אומר כולן נעשין עדים לאוסי להעיד ואין עד נעשה דיין ולימא מתני' דלא בר' עקיבא?

אפילו תימא רבי עקיבא עד כאן לא קאמר רבי עקיבא התם דאין עד נעשה דיין אלא בדיני נפשות דרחמנא אמר (במדבר לה) ושפטו העדה והצילו העדה יפסו צוסימו וכיון דחזויהו דקטל נפשא לא מצו חזו ליה זכותא, אבל הכא בקידוש החדש אפילו ר' עקיבא מודה.

מתני': כל השופרות צין של איל צין של יעל כשרים חוץ משל פרה ראה תוס' מפני שהוא קרן אלו קרוי שופר, וגבי יוס הכיפורים [יש כאן גירסא בדפוס ו' ועוד וגבי לאש השנה וכתב ע"ז הד"ס שהוא טעות] שופר כתיב [ויקרא כ"ה ט'] והעצרת שופר מרועה [בחדש השבעי בעשור לחדש ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם] וצפרק צמרל יוס טויב (לד, א) גמרינן ראש השנה מיוצג, אמר רבי יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן שנאמר [והיה] במשוך בקרן היוכל [בשמעכם את קול השופר יריעו כל העם תרועה גדולה ונפלה חומת העיר תחתיה ועלו העם איש נגדו. יהושע ו' ה']. וראה תוס' [ויצג דיכרא הוא פי' איל, כדמפרש בגמרא].

גמ': שפיר קאמר רבי יוסי כיון ששופר של איל נקרא קרן הרי שקרן כשר לתקיעת שופר?

ורבנן כל השופרות אקרו שופר ואקרו קרן [אקרו קרן ואקרו שופר] [ראה תוס'] אקרו קרן כדאמרינן [ביהושע ו' במשוך בקרן היוכל], ואקרו שופר דכתיב צמתן תורה (שמות יט) צמשוך היוכל (וגו'. ק') וכתיב ויהי קול השופר, דפרה קרן אקרי שופר לא אקרי, דכתיב (דברים לג) בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו של צמר שור, קרן אשכמן דאקרי [שופר לא אשכמן דאקרי. ק'],

ורבי יוסי אמר לך לא רק הפסוק שהבאתי במשנה ששל איל נקרא קרן, אלא של פרה נקרא שופר דפרה נמי אקרי שופר דכתיב (תהילים מט) ותיטב לה' תפלתו משור פר משופר, וצמר קא משמע קרא [לפי ההכחמת מנחה שהבאתי על הגמ' ³ מובנים דברי רש"י], אם שור למה פר ואם פר למה שור? אלא מאי [משור. ד"ס] פר משופר ³ [פי' שבא לרמוז על זה. רמ']

אבני חן למסכת ראש השנה

יפה עינים],

לוי איקלע לההוא אתרא אתא גברא לקמיה אמר ליה

*****

¹ כל השופרות כשרים חוץ משל פרה והנה התיו"ט מקשה דלמה נקט פרה ולא נקט שור זכר? ע"ש שמתרץ דרבנותא קתני, ונראה לתת טעם דהנה שור נקרא פר, והנה ידוע דפרה בשביל שניתוסף בה ה' נמתק הפר ובשביל זה פרה נותנת חלב, וידוע שכר"ה צריכין אנו לעורר רחמים ובשביל זה נקט התנא רבותא אפילו שופר של פרה שכבר נמתק אפ"ה פסול. בית ישראל בא"ז

² מפני שהוא קרן אין בכלל השופרות אלא הקרנים החלולים שיש להם זכרות בפנים וגלדן נקלף מן הזכרות, כגון של כבשים ושל עזים ושל יעלים, אבל קרני רוב החיות שהן עצם אחד אין שמם בלשון הקודש שופר אלא קרן שמם וכו', ומעתה אין קושיא משל ראם ראה תוס' ד"ה חוץ, דעצם אחד הוא שכן קרני רוב החיות, וחוזק מורה עליו וכו'. כתבי הרמב"ן בדרשות לר"ה ע' רכ"ח.

³ אלא מאי משור פר משופר. היינו שהראשונה [משור] בא להורות דאשור קאי, ומלת פר אמר לצרפו לש"י דשור ויהיה שופר, ובלשון נומריקון נדרש, א"נ דרך הפסוק לכפול אות או אותיות כמו ירקק אדמדם חמרמר וגם כאן הרי"ש כפולה. חכמת מנוח, וראה רש"ש

⁴ מאי שור פר שהוא גדול כפר. ובאוצר הגאונים סי' קס"ח מצטט הגמ' בזה הלשון, אלא מאי שור פר, שהוא מפר, פי' השור הנולד מפר אמיץ בכחו לפיכך הוא חזק ושמן ומוכרח שבשוורים ולא משור זקן שכבר תשש כחו וכחש, וזה לשון הרמ" ויש גורסין שור שהוא פר, וכן פי' הערוך שור שהיה אביו כשהולידו פר חזק ושלם.

⁵ אמר רבי וכו' הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות שלו ד"ה וכאשר מת יהושע בן נון ע"ה כתב על רבינו הקדוש "והיה צח לשון ומופלג מכל אדם בלשון הקודש עד שהחכמים ע"ה היו לומדים פירוש מה שנשתבש עליהם מאותיות המקרא מדברי עבדיו ומשרתיו" פי' שהשפחה בביתו היתה מפרשת מילים כדאמרינן לקמן ע"ב אמתא דבי רבי.

גילדיי בכל שנה ושנה ניכרת מוספתו [וגם בשנה ראשונה יש גילדיי. תפארת בחורים בא"ז], והוא כמין גלד מוסיף על גלד ראשון, כמליתו של ראשון תחילת השני מיתחזי כשנים ושלושה שופרות,

והא תנא מפני שהוא קרן קאמר? הרא ועוד קאמר הרא דשופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלושה שופרות, ועוד מפני שהוא קרן,

ורבי יוסי אמר לך דקאמרת שופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלושה שופרות, כיון דמחברי אהדדי חד הוא, ודקאמרת מפני שהוא קרן כל השופרות נמי אקרו קרן,

מאי משמע דהאי יובלא לישנא דדכרא איל זכר הוא? דתניא אמר רבי עקיבא כשהלכתי לערביא היו קורין לדכרא יובלא,

[לא אמרו כל אלה להראות שלשון הקדש מעורב משאר לשונות ושנלמוד הבנתו מהם אלא בהפך להודיע גדולת לשון הקדש שהוא קדם לכולם וכל אחד לקח ממנו וכו'. הבונה בע"ז]

ואמר ר"ע כשהלכתי לגליא היו קורין לגדה גלמודה, מאי גלמודה? גמולה מוודלת דא מבעלה, ואמר ר"ע כשהלכתי לאפריקי היו קורין למעה קשיטה, למאי נפקא מינה? לפרושי (בראשית ג) מאה קשיטה דאורייתא מאה דנקי,

אמר רבי כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה למאי נפקא מינה? לפרושי (בראשית ג) אשר כריתי לי,

אמר ר"ש בן לקיש כשהלכתי ל"תחום קן נשרי"א היו קורין לכלה נינפי, ולתרנגול שכו, לכלה נינפי מאי קרא? (תהלים מח) יפה נוף משוב כל הארץ, ולתרנגול שכו,

[ראה בספר התשבי בתחלת אות נו"ן וז"ל אתי מלבנון כלה (שה"ש ד' ח') כנשתא דישראל דדמאי לננפי, וכן כל כלה דשיר השירים תרגום ננפי, וכן בדברי רז"ל [הגמ' שלנו כאן] ביש ספרים כתיבין ביו"ד וביש ספרים בה"א, ושם על הגליון בספר הגלי מבשר כתב, הוא לשון יון ממש ומורגלת בדברי סופרים עומדים נמפי [והגמ' והמ"ם מתחלפות] ובתהלים מ"ח ג' יפה נוף משוב מתרגם שפיר היך חתנא, וברש"י שם ד"א כלת של יופי שכן קורין בכרכי הים לכלה ננפי, # וכן הוא באנגלית nymph],

אמר רב יהודה אמר רב (ואיבעית אימא) [ואיתימא. חידושי הש"ס לרבינו ישעיה פיק] ריב"ל מאי קרא (איוב לח) מי שת בטוחות לשון [מלוקות] [מלקות. ק], פי' שהכליות הם חלקות, ובוה מיושב תמידת הע"ל. וראה חכמת מנוח [חכמה, או מי נתן לשכו בינה, מי שת בטוחות חכמה אלו כליות, או מי נתן לשכו לשון ראיה, כמו וישקף (בראשית יט) ומתרגמין ואיסקמי בינה, זה תרנגול,

[סכווי פי' צופה, שהתרנגול בקריאתו מבדיל האשמורות, וצופה בלילה. ערוך. ובש"ח ציין לרש"י ברכות ס' ע"ב שר"ע לקח עמו תרנגול להקיצו משנתו. וראה

³

אמר ר'	כשהלכתי	היו קורין	פירושו
עקיבא	לערביא	לדיכרא	יובלא
עקיבא	לגליא	לגדה	גלמודה דא מבעלה
עקיבא	לאפריקי	למעה	מאה קשיטא דאורייתא מאה דנקי

אבני חן למסכת ראש השנה

(1) לא הוו ידעי רבנן [תלמידי רבינו הקדוש. רש"י מגילה י"ח ע"א, כל הענין שם וראה כמה חילוקים שיש בין כאן לשם] מאי סירוגין שנינו צמגילה (ז, א) קראה סירוגין שמעוה לאמתא דבי רבי דחותנהו שראתה רבנן דהוו עיילי פסקי פסקי לפרקס, שאין נכנסין יחד אמרה להו עד מתי אתם נכנסין סירוגין סירוגין,

(2) לא הוו ידעי רבנן מאי חלוגלוגות purslane [ווארצעלקרייט. שפתי חכמים] שנינו צפרק קמא דיומא (יט, א) כל צנעת הימים לא היה אוכל השום והחלוגלוגות יומא חד שמעוה לאמתא דבי רבי דחיות לההוא גברא דקא מברר פרפחיניה יק שקורין עורקקליי (ז"ל פורקקליי, צמח הרגלה) אמרה ליה עד מתי אתה מפור חלוגלוגך,

(3) לא הוו ידעי רבנן מאי סלסלה (משלי ד) סלסלה חפסז והפך צמטמונים של מורס ותרוממך, יומא חד שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה לההוא גברא דהוה קא מהפך בשעריה אמרה ליה עד מתי אתה מסלסל בשערך [למדנו שהסלסול לשון חיפוש והיפוך. רש"י מגילה],

(4) לא הוו ידעי רבנן מאי (ישעיהו יד) וטאטאיתיה במטאמא השמד יומא חד שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה לחבירתה # [וזה פלא שחבירתה ידעה ורבנן לא ידעו] שקולי טאטיתא וטאטי ביתא,

(5) לא הוו ידעי רבנן מאי (תהילים נה) השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך אמר רבה בר בר חנה יומא חד הוה אזלינא בהדי ההוא טייעא traveller, Arabian caravan merchant הוה דרינא טונא נשא משוי ואמר לי שקול יהביך [המשא שלך. ר"ח מגילה י"ח ע"ב] ושדי אגמלאי.

ת"ק	ראש השנה	תעניות	יובל-יוה"כ
פשוטים כמה דפשיט וכי	כפופים כמה דכייף וכי	פשוטים כמה דפשיט וכי	פשוטים כמה דפשיט וכי
ר' יהודה	כפופים כמה דכייף וכי	3 פשוטין, רלב"ע מפלגין בין תקיעות דר"ח ושל תעניות דהני דאורייתא והני דרבנן. רמ'	פשוטים כמה דפשיט וכי
לוי	כפופים	פשוטים	כפופים*

פשוטים= יעל פשוט, יעלים כפופים=זכרים ימושם ג"ש דשביעי שביעי

מתני': שופר של ראש השנה של יעל שטיין צו"ק wild goats פשוט מפרש טעמא צגמלא, דמדי (דמפלה צעי פשיטות) [דלמפלה צעין פשוטות. ק'] ופיו מצופה זהב צל מקדש קלמר [וכדאמרינן בגמ' שלא במקום הנחת הפה] [ולכאורה אין זה מעכב לצפורו זהב אלא רשות משום נוי], [ולא קשה מדוע לא נאמר אין קטיגור נעשה סניגור? שאין אנו שומעין קול הזהב]

רב	לכרכי חים	למכירה	כירא	אשר כריתי לי
רשב"ל	לתחום קו נשריא	לכלה	נינפי	יפה נוף משוש כל הארץ
"	"	ולתרנגול	שכוי	מי נתן לשכוי בינה
לוי	האי אתרא	קבען	גזלן	היקבע אדם אלקים

³ רש"י ד"ה ומקצתן נעשין דיינים. והכי אמרינן ליה צפרק שני דכמוצות. פי' דגם ר' טרפון שאמר עד נעשה דין היינו רק אם הוא "ראוי" להיות עד ולא שהיה עד למעשה, שאז מורה ר"ט שאינו נעשה דין, ששם מקשה הגמ' על מה שאומר כאן וישיבו מחבריהם אצל היחיד וכו' ולמה לי כולי האי ליתבו בדוכתייהו פי' לאחר שהעידו שנים לפני היחיד ישבו הם אצלו וליקדשי, ומתרין הנח לעדות החודש דאורייתא.

³ ד"ה שור שהוא כפר. זהו שור של מעשה צראשית פי' דלכאורה קשה אם רוצה לומר כפר מדוע צריך הפסוק לומר כשור שהוא כפר? אלא ר"ל שתפילתי תיטב לה' לא רק כאילו הקרבתי פר שמן, שזה אינו די חשוב, אלא כאילו הקרבתי "השור הראשון" שנברא במעשה בראשית שהיה גדול כפר.

³ ד"ה חוטא בל יקריב. האדם לא יקריצנו "הלום" שהוא מטא צו. אולי הוא על פי לשון הפסוק אל תקרב הלם (שמות ג' ה') שהקב"ה אומר למשה שלא יקרב אל הסנה, ושפיר נופל הלשון כאן. וכן יש לשון זה בבראשית ט"ז י"ג הגם הלם ראיתי אחרי ראי. וכן כאן לא יקרב הכה"ג לקדשי קדשים בבגדי זהב.

³ תוס' ד"ה אקרו. ראה לשון התוס' שטות להקשות וקל להצין.

דף כ"ו ע"ב

קבען פלניא גולני פלוני לא הוה ידע מאי קאמר ליה, אתא שאיל בי מדרשא [וכן לשון זה בסוף מסכת פסחים גבי ר' שמלאי איקלע לפדיון הבן קב"א ע"ב] אמרו ליה גזלן אמר לך [פי' גול אותי הוא אומר לך], דכתיב הִיקָפַע אדם אלהים ההגון הרבר שיעשוק אדם את אלהים וגו' [כי אתם קובעים אותי, ואמרתם כמה קבענוך המעשר והתרומה. מלאכי ג' ח', מרש"י משמע שהיה גורם כל הפסוק בגמ', וכ"ה בחכמת מנחה] המעשר והתרומה אדם קוצעים אותי, # [מה שמוסיף החכמת מנחה מלה "על" לכאורה אינו מוכרח, ואולי הוא ט"ם],

א"ל רבא מברניש לרב אשי אי הואי התם הוה אמינא ליה היכי קבעך במאי קבעך ואמאי קבעך וממילא הוה ידעינא, ואיתו סבר מילתא דאיסורא קאמר ליה [פי' משכב זכר. ראה ע"ל],

[ראה מו"ק דף י"ז ע"א על חשיבותה דאמיתיה דרבי וכתב שם הרא"ש: והשפחה היה בה חכמה יתירה ויראת חטא],

אבני חן למסכת ראש השנה

שהרי אסור לתתו אצל הפה. ראה יבין], ושתי הצוצרות מן הצדדין, שופר מאריך לאחר שחלוצרות פוסקין תקיעתן, נשמע קול השופר, וחצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר,

ובתעניות דלמרינן צמסכת מענית (טו, 3) תקעו הכהנים תקעו [על צרת ציבור, כדכתיב [במדבר י'] על הצר הצור אתכם והרעותם בחצוצרות. רע"ב, כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכו'וצא בהן. הרמב"ם ריש הל' תענית. תיו"ט] בשל זכרים אילים, שסממן כפופין rams **כפופין**, ופיהן מצופה כסף ושתי חצוצרות באמצע שני שופרות [היו. ק'] להן, אחד מכלן ואחד מכלן, והן [השתי החצוצרות היו] צלמנע [בין שני השופרות] שופר מקצר וחצוצרות מאריכות שמצות היום בחצוצרות דלכנופיא צלמנע נינהו, וכל כנופיא צלמנע, דכמיז (צמדנר י) והיו לך למקדא העדה,

שוה היוכל [ואע"ג דתקיעה ביוכל לא לתפלה ולא לזכרון, אלא לסימן שלוח עבדים וחזרות שדות לבעליהן, אפ"ה בעין ר"ה בעי, דגמרינן בג"ש משביעי שביעי שיהיו כל תקיעות שבחודש השביעי שוות זו כזו. רע"ב, יום הכיפור של יובל, גם בו תוקעים מדאורייתא. יבין] לר"ה לתקיעה ולברכות [בתפלה י"ח יאמרו בשניהן מלכיות וזכונות שופרות. יבין],

רבי יהודה אינו מושה ר"ה ויובל-יוה"כ בג"ש של שביעי שביעי **אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים וביובלות ביוה"כ בשל יעלים**. [הסיכום של המשנה הוא שהת"ק סובר שר"ה תוקע בפשוטים, וביוה"כ- ביובלות גמרינן ג"ש מר"ה שתוקע בפשוטים, ובתעניות בכפופים, ור' יהודה סבר שבר"ה תוקע בכפופים, וביוה"כ - ביובלות בפשוטים, והריטב"א אומר שר' יהודה סבר דתעניות הם גם בפשוטין].

גמ': א"ר לוי מצוה של ר"ה ושל יוה"כ דהיינו יובל בכפופין ושל כל השנה של מעניות בפשוטין,

והתנן שופר של ר"ה של יעל פשוט [פי' דקס"ד דר' לוי כיון דעביד לה שמעתא, לדברי הכל קאמר לה. רט"ל], ונמצא לוי אומר בכל הג' זמנים היפך הת"ק, לוי אמר דר"ה בכפופין, ות"ק קאמר ר"ה פשוטים, ולוי אמר יוה"כ בכפופין, ות"ק אמר יוה"כ בפשוטים, ולוי אמר תעניות בפשוטין, ות"ק אמר תעניות בכפופים?

הוא ר' לוי דאמר (כי האי תנא דתניא) [בר' יהודה דתנן] ד"ם, וכתב שם על זה והוא הנוסחא האמיתית] **רבי יהודה אומר בר"ה היו תוקעין בשל זכרים כפופין וביובלות בשל יעלים** ובתעניות כותב הרמ"י שר' יהודה סבר שתוקעין בכפופים ואח"כ חוזר ואומר שלר' יהודה תוקעין בפשוטין,

ובזה מיושב מה שאומר לוי דבר"ה תוקעין בכפופין, וכיון שלא אמר ר' יהודה מפורש מה שיטתו בתעניות לא קשה על לוי, אבל זה שאומר ר' לוי שביוה"כ תוקעין בכפופים אחי"א דלא כמאן דת"ק סבר שתוקעין ביוה"כ בפשוטין, וכן אמר גם ר' יהודה, # ולכן לא הבנתי למה שואל הגמ' ולימא הלכתא בר' יהודה?

ולימא הלכתא כרבי יהודה? אי אמרת הלכתא בר' יהודה הוה אמינא אפילו של יובל נמי בר' יהודה סבירא ליה קא משמע לן צראש השנה אית ליה כרבי יהודה, אצל ציונל לית ליה, משום גזירה שוה,

ונמצא שלוי אומר בר"ה בר' יהודה דתוקעין בכפופים, וביוה"כ סבר כת"ק בזה שלמדיו"ג ש"ש מיוה"כ לר"ה אבל כיון שסובר בר"ה כר"י דתוקעין בכפופים, סובר גם ביוה"כ שתוקעין בכפופים,

במאי קמיפלגי מנא קמא ורבי יהודה? **מר סבר ר' יהודה**, בר"ה כפופים וביוה"כ ויובל בפשוטים **בר"ה כמה דכייף איניש דעתיה** [יש שאינם גורסים המלה "דעתיה"] צתפלמו, פניו כבוסין לארץ **טפי מעלי** טפי עדיף, משום והיו עיני ולבי שם (מלכים א', ט), הלכך, צראש השנה דלתפלה, ולהזכיר עקידת יצחק צא צעינן כפופין,

וביום הכפורים ויוצלות דהיינו יוה"כ שהן לקרא דרוז, סבר ר' יהודה צעינן פשוטין, וגזירה שוה לית ליה **כמה דפשיט איניש דעתיה** # [כיון שבא לקרא דרוז, ע"י תקיעה בפשוטין מראה עיני חירות, וזה נקרא פשיט איניש דעתיה] **טפי מעלי**,

ומר ת"ק של המשנה סבר בראש השנה כמה דפשיט איניש דעתיה [להיות מרוצה בכל גזירות ה'. יבין] **טפי מעלי** משום נשא לצננו אל כפיס אל אל בשמים (איכה ג), הלכך סבר ת"ק צראש השנה צפשוטין, דלתפלה הוא, ודיוס הכפורים נמי משום דשוייה צגזירה שוה, **[וביוה"כ נמי דגמר גזירה שוה. ב"ה] ובתעניות כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי**,

ובתעניות דלכנופיא לא איכפת לן, ועצדינן כפופין, להמירא פי' רק כדי לעשות היכר בין ר"ה ויוה"כ שהם דאורייתא, לתענית שהוא מדרבנן, # [וצ"ע למה לא אמר רש"י הטעם שאומר בגמ' כמה דכייף איניש דעתיה וכו'? ובאמת לא קשה שלא היה לרש"י הגירסא כמו שלפנינו רק כך: במאי קמיפלגי? מר סבר כמה דכייף איניש טפי עדיף, ומ"ם כמה דפשיט איניש טפי עדיף. שהגמ' קאי רק לגבי ר"ה, וכ"ה בד"ם],

(ולרבי) [ורבי. ק'] לוי אית ליה כרבי יהודה, דלתפלה צעינן כפופים, ודיוס הכפורים סגירא ליה דשוה ציונל לראש השנה כצנן [דסברי ג"ש של ר"ה ויוה"כ, אבל לא סבר כרבנן דבר"ה וביוה"כ בעינן פשוטין], הלכך מרוויחו צעינן כפופים,

*****

אמתא דבי רבי ראה רא"ש פ"ג דמו"ק סימן י"א על אמתא דבי רבי שכתב וז"ל והשפחה היה בה חכמה יתירה ויראת חטא ולא רצו לשקול עצמם כנגדה וכו', וראיתי בשם רבי חיים ויטאל זצ"ל שכתב בשער מאמרי רז"ל על גמרא זו וז"ל ודע כי שפחה זו היא מן גלגול אותם שפחות שהיו ביציאת מצרים, כמו שאמרו ז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל ומעלתה גדולה על כל החכמים ההם.

אמר רבה בר בר חנא יומא חד הוה אזילנא בהדי

אבני חן למסכת ראש השנה

ענין חלונות בית הכנסת, בהלכה ובמנהג אשכנז, וראה שם דף ק"צ שמביא הענין כאן,

דף כ"ז ע"א

שנינו במשנתנו ופיו מצופה זהב, והתניא ציפהו זהב במקום הנחת פיו פסול שהמקשה צהב ולא נשופר שלא במקום הנחת פיו כשר? אמר אביי כי תנן נמי מתניתין שלא במקום הנחת פה תנן.

[וש"מ דשלא במקום הנחת פיו אינו על גבו מבחוץ, ולא בראש הרחב שלו, דהא לא מקרי פיו אלא הוא המקום הנשאר בפיו הקצר מהנחת פיו ולחוץ, והוא בפיו ממש. רמ"א].

[וצ"ע האי איתא בסוכה לו. רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ, ואם כן למה הוי פסול. אבני נזר או"ח תלב-תלג-תלה].

שנינו במשנתנו ושתי חצוצרות מן הצדדים, ותרי קלי מי משתמעין [פ' שישמע קול שופר שהוא מצות היום מבין שתי החצוצרות. רמ"א] והתניא זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע? לכך מאריך בשופר מירושלם סוף [פ' ומאריך בו שיעור תקיעה ושיעור תרועה, בכל מקום כפי מה שהוא. רמ"א].

למימרא דכי שמע סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא וממילא תחילת תקיעה בלא סוף תקיעה יצא דמה לי סוף בלא תחילה, ומה לי תחילה בלא סוף, ומשום דבעי לאומרי אמרייהו דייק הך דיוקא,

[פ' כדי להקשות הקושיא מהברייתא דתקע בראשונה וכו' תיסק ליה בתרת, צריך לדייק כן, שכיון שיש תחלה בלא סוף וסוף בלא תחלה למה אינו עושה מתקיעה אחת שנים?]

[פ' [אף דיצא משמע בדיעבר דאי לכתחלה הול"ל כשר, כאן הפירוש דיצא גם לכתחלה, דהא מיירי בבית המקדש שהעבודה היתה כך] והא דנקט יצא משום דבעי לאותביה דאפילו בדיעבר לא יצא, והא במקדש לכתחילה הוא ומי נפיק. רמ"א?]

ת"ש [ראה לקמן כ"ח ע"א] תקע בראשונה צפזפה שלפני המרועה ומשך בשניה בתקיעה שלאחר השברים או התרועה כשתיים לפי שהיה צריך לתקוע כאל שמי תקיעות רעפות, אמת לפזזטה לאמריה דמלכיות, ואמת לפזזטה לפניה דזכרונות,

[ולא ניחא ליה לפרש בפשימות טפי בתקיעה אחרונה דתשר"ת שמשך בה שתהיה גם לפזזטה לפניה דתשר"ת שניה? דברייתא זו שניה מקמיה דתיקון ר' אבהו לתקוע כן מספיקא ולא היו תוקעין מקמיה דר' אבהו רק תר"ת למלכיות ותשר"ת לזכרונות ותשר"ת לשופרות. מהרש"א]

[וצ"ע לפרש"י איך תקע למלכיות ולזכרונות בזה אחר זה, וכי לא תקע על סדר הברכות?]

אין בידו אלא אחת, אמאי תיסקל ליה בתרת? [פ' יעלה לו תקיעה ארוכה זו כחרי תקיעות]

ההוא טייעא כעין זה הוא גם בב"ב ע"ג ע"ב זימנא חדא הוה קא אזלינן במדברא ואיתלוי בהדן ההוא טייעא. וראה בדברי אליהו מהגאון מווילנא שלמדים מכאן שהגם שרבב"ח לא עשה שום השתדלות, בקש המעיין ממנו ליתן משאו על חמורו, כענין מלאכתן נעשית ע"י אחרים ברכות ל"ה ע"ב.

לא הוי ידעי רבנן	יומא חד	
סירוגין	שמעו לאמתא דבי רבי	פסקי פסקי
חלולוגות	שמעו לאמתא דבי רבי	פרפחיני
סלסלה	שמעו לאמתא דבי רבי	סלסול שער
מטאטא	שמעו לאמתא דבי רבי	טטי ביתא
יהבך	הוה אזילנא בחדי האי טעיא	משא

ר' יהודה אומר וכו' וחזינן לר' יהודה דלא איירי בענין התעניות, וי"א דכיון דלא פליג מודה הוא לת"ק דבתעניות של זכרים, ודינן לדבריו כר"ה, דלדידה דמי טפי מיובל שהוא דרך חירות וכו' ויותר היה נראה לי דר' יהודה בתעניות פשוטין בעי דלכ"ע מפלגינן בין תקיעות דר"ה ושל תעניות דהני דאורייתא והני דרבנן וכו'. רמ"א

ושתי חצוצרות לפי שהאדם מהיותו בעל חומר צריך התעוררות גדול על הדברים, כי הטבע מבלי מעיר, יעמוד כישן, ואין דבר יעוררוהו כמו קולות הניגון ידוע הדבר, וכל שכן קול החצוצרות שהוא הקול הגדול שבכל כלי ניגון, ועוד יש תועלת נמצא בקול החצוצרות לפי הדומה, מלבד התעוררות אל הכונה, כי בכח הקולות יסיר האדם מלבו מחשבת שאר עסקי העולם ולא יתן לב באותה שעה כי אם בדבר הקרבן. חינוך מצוה שפ"ד

ד"ה כמה דכייף איניש. נחפלתו פניו כזושין לארך, טפי עדיף משום והיו עיני ולבי שם (מלכים א' ט' ג') פ' אף שביבמות ק"ה ע"ב פרש"י על מש"כ הגמ' שם המתפלל צריך שיתן עיניו למטה היינו כלפי ארץ ישראל ומביא הגמרא שם פסוק זה והיו עיני ולבי שם, מ"מ כאן אין המדובר על תפלה של כל השנה אלא על "ראש השנה" שאז צריך יותר הכנעה משאר ימי השנה, כמש"כ הריטב"א כאדם הנכלם ונחפר כי מעשיו הביאו לו צרה הזאת. ולא הבנתי דברי התני"ט שכותב שרש"י אינו גורם "דעתיה".

זה לשון הגמ' ציצמות ק"ה ע"ב דר' חייא ור' שמעון בר רבי הוו יתבי פתח חד מינייהו ואמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה כלפי ארץ ישראל שנאמר ויאמר ה' אליו שמעתי את תפלתך ואת תחנונתך אשר התחננתה לפני, הקדשתי את הבית הזה אשר בנתה לשום שמי שם עד עולם והיו עיני ולבי שם כל הימים וחד אמר עיניו למעלה שנאמר גשא לבבנו אל כפים פ' שמים ע"ב.

אבל עדיין קשה איך למדיין מהפסוק שצריך לכבוש פניו בקרקע? וצ"ע. ותמוה גם שבש"ע או"ח סימן תקפ"ב סעי' ד' לגבי ההלכה שצריך להתפלל ר"ה בכריעה לא מצאתי מי שציטט גמ' שלנו, ולא הפסוק של והיו עיני ולבי שם. וראה רש"ש.

וראה בירושתינו ח"ב דף קפ"ה מאמר ארוך מהרב מרדכי דרפר על

אבני חן למסכת ראש השנה

ע"ב ד"ה עד שיכלה אמן מן הציבור,

[אע"ג דבהדיא תנן במתני' מעמא דמאריך משום דמצות היום בשופר? י"ל דמעיקרא הוה ס"ד דה"ק שמצות היום בשופר ולכך מאריך לצאת י"ח בסוף התקיעה, אבל השתא מסיק דאינו אלא היכר לידע וכו'. ראש משביר]

שנינו במשנתנו ובתעניות בשל זכרים כפופין ופיו מצופה כסף, מאי שנא התם דזהב ומ"ש הכא דכסף? איבעית אימא כל כינופיא דכסף הוא דכתיב (במדבר י"ב) עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם, והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות,

ואיבעית אימא התורה חסה על ממונן של ישראל דכמינ (ויקרא יד) וזה הכהן ופניו את הצית שלא יטמאו כלי חרס שצטרכו, שאין להם טהרה במקוה, התם נמי נעביר דכסף? אפילו הכי כבוד יו"ט עדיף [פ' כבוד יו"ט עדיף אפילו מלחום על הממונ, והטעם, דכל מונוות האדם קצובין, חוץ מהוצאות שבת ויו"ט דאם הוסיף מוסיפין לו (ביצה ט"ז ע"א). שפתי חכמים],

רב פפא בר שמואל סבר למיעבד עובדא צמחצרות ושופר כמתניתין, אמר ליה רבא לא אמרו אלא במקדש,

תניא נמי הכי במה דברים אמורים במקדש, אבל בגבולין (כל א"י עד גבולותיה, חוץ ממקום המקדש) מקום שיש חצוצרות כגון מעניות אין שופר, מקום שיש שופר כגון ראש השנה ויוזל אין חצוצרות,

וכן [מלת וכן לא קאי על מה שאמר מיד לפני זה, אלא על מה שאמר בתחלה "סבר למיעבד עובדא כמתניתין" שהנהיגו לעשות בחצוצרות ושופר, והלשון קשה קצת] הנהיג כמשנתנו שופר ומחצרות רבי חלפתא בציפורי, ורבי חנניא בן תרדיון בסיכני, וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין בן אלא בשערי מזרח ובהר הבית בלבד מלא מילתא היא צערי מורס צהר הצית, ויש אומרים צערי מורס צעורט נשים [ראה רש"י שם] שפרש שקאי על שער ניקנור ושני פשפשין שהיו לה, שהיו למזרח עזרת ישראל, בין עזרת ישראל לעזרת נשים, ולזה קורא רש"י בעזרת נשים],

אמר רבא ואיתימא רבי יהושע בן לוי מאי קראה דכתיב (תהילים צח) בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה', לפני המלך ה' הוא דבעינן חצוצרות וקול שופר אבל בעלמא לא,

שנינו במשנתנו שוה היוכל לר"ה לתקיעה ולברכות כו', אמר רב שמואל בר יצחק כמאן מצליגן האידינא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון [בתפלת מוסף בתפלת אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם, שאומרים בוכרונות, פ' אליבא דמאן אמרינן דבר"ה נברא העולם]? כמאן כרבי אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם,

מתיב רב עינא שוה יוכל לר"ה לתקיעה ולברכות והא

[והא דצטריך למתני תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים ולא קתני האריך בתקיעה כשתים? טעמא דמילתא דכיון שאין שיעור לתקיעות למעלה, דין הוא שלא תעלה לו כשתים, כי הכל תקיעה אחת היא, אבל כשעשה היכר בדבר שתקע הראשונה בדרכו והאריך בשניה כשתים סלקא דעתך אמינא שתעלה לו לשתיים כשנתכוון לכך ולהוי כאילו הפסיק קמ"ל. רמ"א],

פסוקי תקיעתא מוהדרי לא פסקינן [כלומר נהי דחד [אדם אחד] נפיק בתחלתה וחד נפיק בסופה, אבל להפסקה לעלות לשתיים אחת זה אי אפשר. רמ"א],

ת"ש התוקע לתוך הבור [וכ"ה לקמן ע"ב וכ"ח ע"א] או לתוך הדות מלא נינהו, אלא שהצור צמפירה והדות צננין על הקרקע, צטערנ"א (כור) צלעו או לתוך הפיטם מצית גדולה, פונטיין [כד גדול] צלעו [ראה ביצה ט"ז ע"ב הלל בעלי פטסין] אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא, אמאי ליפוק בתחילת תקיעה מקמי דליערבב קלא [פ' שכתוקעין לתוך בור וכו' לאחר שמתחיל לשמוע הקול, נוסף על הקול "וידער קול", ונמצא ששומע שני קולות יחד שמעורבין זה בזה, וקושיית חגמ' הוא מדוע לא יצא בתחלת התקיעה כשעדיין לא היה הקול מעורב?]

אלא תרתי קלי מחד גברא דומיא דזכור ושומר לא משתמעו מתרי גברי משתמעו,

[אלא לעולם מקצת תקיעה לא יצא, ופרכא דלעיל דזכור ושומר ה"פ, דהתם הוו תרי קלי מחד גברא וצריך לשמוע שניהן לא משתמע תרויהו, אבל גבי שופר וחצוצרות דה"ל תרי קלי מתרי גברי, ואין צריך לשמוע אלא אחד מהן דהיינו קול השופר שהוא מצות היום, שפיר משתמעו לכיון בקול השופר שהוא צריך לשמועו מבין קולות החצוצרות, הא לשמוע שניהם ממש בצריך להם אפי' מתרי גברי לא משתמעו. רמ"א וראה שם עוד שלהלכה ראוי להחמיר כיון שאין ההיתר מפורש בגמ' שלנו],

ומתרי גברי מי משתמעו והא תניא בתורה אחד קורא ואחד מתרגם [פירוש אחד קורא בתורה לבדו, ואחרי כן המתרגם מתרגם לבדו, ולא שנים קורין יחד ומתרגמן יחד. תוס', משמע שגורם בגמ' ובלבד שלא יהו שנים קורין ושנים מתרגמן, אבל גם לפי גירסתנו הפ' שאף שאחד קורא ושנים מתרגמן לא יצא] ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמן?

הא לא דמיא אלא לסיפא הא מילתא דשופר לא דמיא אלא לסיפא בחלל ובמגילה אפילו עשרה קורין ועשרה קולות יש כאן, שאי אפשר להם לנמסר דיבורם צמיצה אחת, שלא יהא אחד לאחר ואחד לפניו אלמא כיון דחביב [דחציצה עליה] מדשה היא לו [רש"י בא לומר שלא תקשה הלא גם קריאת התורה חביבה, לכן מפרש דהלל ומגילה הם חביבים יותר מקריאת התורה מפני שהוא חדשה] יחייב דעתיה, הכא נמי כיון דחביב יחייב דעתיה ושמע, אלא למה מאריך בשופר לידע שמצות היום בשופר.

[פ' אבל תרי קלי אפילו משני בני אדם לא משתמע, אלא בדבר חביב. ושני קולות באדם אחד אינם נשמעין אף בדבר חביב. וראה מאירי, וראה תוס' סוטה ל"ט

אבני חן למסכת ראש השנה

איכא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון דבר"ה
איתא וביובל ליתא? כי קתני אשאר,

רב שישא בריה דרב אידי מתני הכי א"ר שמואל בר יצחק
הא דתנן שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות כמאן דלא
כרבי אליעזר דאי רבי אליעזר כיון דאמר בתשרי נברא
העולם הא איכא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון
דבר"ה איתא וביובל ליתא? כי קתני אשאר,

מתני': שופר של ר"ה, ומסתמא גם של ביהמ"ק שנסדק ודבקו נדבק,
שקורין גלו"ד (דבק) פסול דהוה ליה נשי שופרות, דיבק שברי שופרות
פסול

[אע"ג דכבר אשמעין דאפילו נסדק פסול, קמ"ל הכא דאפילו השברים הן
כמבעות שלימין בכל הקיפן, ואפילו נשתייר באורך החתיכה שכנגד פיו כרוחב ד'
גדילין, פסול דשופר אחד אמר רחמנא ולא הרבה שופרות. יבין]

*****

¹ **ציפהו זהב במקום הנחת הפה פסול.** עיקר תשובה הוא
עסק התורה ללמוד וללמד, ולא עשיית הצדקה, דאם היה אפשר לו
לעסוק בתורה ואינו עוסק לא מהני לו כל צדקות שבעולם, וזה הפי'
ציפהו זהב במקום הנחת פה פסול פי' שבמקום התורה בפיו רוצה
לצפות זהב במתנות לאביונים, וזהו פסול. חתם סופר

² **ציפהו זהב במקום הנחת הפה פסול.** מי שמוכיח את
ישראל בשביל "זהב" דהיינו ממון, הוא פסול. בשם הספר פנינים
יקרים

³ **התורה חסה על ממון של ישראל.** המהרש"ם [דעת
תורה פתיחה לטריפות] למד מכאן דבמקום שמקילין (כגון בטריפות)
לצורך הפסד מרובה כ"ש דמקילין נמי לצורך כבוד יו"ט, דהא כאן
מבואר דכבוד יו"ט עדיף ממון של ישראל. קובץ קול התורה תשרי
ס"ז ע"ש עוד

³ **התורה חסה על ממון של ישראל.** יש כלל של "התורה
חסה על ממון של ישראל", ויש כלל "אין עניות במקום עשירות",
רבי משה בן חביב (1654-1696) בספרו יום תרועה, על ר"ה כ"ז ע"א,
ד"ה מ"ש התם כתב "וזה תלוי בשיקול דעת חכמים לתת הפרש בין
דבר לדבר", רבי אליעזר פלעקלס (1754-1826) [שו"ת "תשובה
מאהבה" ח"א סימן ד] מביא ד' פעמים בש"ס שנפסק התורה חסה,
וד' פעמים נפסק אין עניות, ורוצה לחלק שהתורה חסה הוא בהפסד
מרובה, ואין עניות שייך יותר בהפסד מועט, אבל נשאר בתמיה,
ומביא ג' תירוצים מרבו הנודע ביהודה עיי"ש, ורבי ישראל ליפשיץ
(1782-1860) בשקלים פ"ה מ"ה בבועז כתב לחלק כר' אליעזר
פלעקלס ובתמיד פ"ה מ"ה ביבין אות כ"ז כתב כדעת ר"מ בן חביב.
ע"פ מאמר הרב ד"ר יצחק דב פריז באוניברסיטת בר אילן, [וצריך לעבור
על המקורות]

<http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/kitisa/par.html>

⁴ **ד"ה בשערי מזרח ובהר הבית.** מלמל הוא צערי
מזרח זהר הצית פי' דמפרש "שערי מזרח" בלשון רבים, על כל
השערים של "כל" בית המקדש שהיה על החר הבית, שכל שערים
אלו היו במזרח, דהיינו ההיכל ועזרת ישראל ועזרת נשים, שבכל
שערים אלו כשהיו תוקעין בהם שופר היו שתי חצוצרות מן הצדדין,
אבל בשאר מקומות בהר הבית לא היו חצוצרות מן הצדדין, והיו"ו
של "ובהר" אינו בא להוסיף עוד מקום, אלא להוסיף ביאור ששערי
מזרח היינו אלו שבהר הבית.

תוס' ד"ה שופר שנסדק. שאלם היה מחובר מלד אחד אין זה
שני שופרות באמת יש לומר דמיייר שנשאר מחובר במשהו, וזה יהיה
החילוק בין דבק שברי שופרות לנסדק.

שם. א"י [דהוה אמינא ?] יומר סופו. ולפי תירוצן זה הוה לא זו אף
זו.

שם. ואפילו נפסל מטעם וכו' ראה מהרש"א.

דף כ"ז ע"ב

ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר,

התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטם, אם
קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא,

וכן מי שהיה "עובר" אחורי בית הכנסת [א"ר יוסי ברכי תניא לא
אמרן אלא בעובר אבל בעומד חזקה כוון. הר"ן בשם הירושלמי] או שהיה
ביתו סמוך לבית הכנסת, ושמע קול שופר או קול מגילה,
אם כוון לבו יצא, ואם לאו לא יצא, אע"פ שזה שמע וזה
שמע, זה כוון לבו וזה לא כוון לבו [בעין זה לעיל י"ח ע"א מפני מה
זה נענה וזה לא נענה, זה התפלל תפלה שלימה נענה וזה לא התפלל תפלה
שלימה לא נענה].

[פי' שכמו התוקע לתוך הבור או לתוך הדות וכו' אם קול שופר שמע יצא ואם
קול הברה שמע לא יצא כן מי ששומע ואינו מכוין הוא כאילו לא שמע אלא קול
הברה כי העיקר הוא הכוונה. ע"פ השפת אמת, בירחון הדרום תשרי תשל"ד דף
3].

גמ': [ששה הלכות] תנו רבנן ארוך וקצרו כשר,
גרדו והעמידו על גלדו גלד דק [אעפ"י שנתדק הרהר הואיל ומכל
מקום אין הרוח יוצא משם מחמת דקותו כשר. מאיר] כשר,
ציפהו זהב במקום הנחת פה פסול, שלא במקום הנחת פה
כשר,
ציפהו זהב מבפנים שהתקיעה פסול, מבחוץ אם נשתנה
קולו מכמות שהיה פסול, ואם לאו כשר,
ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר,
נתן שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ואם קול

אבני חן למסכת ראש השנה

חיצון שמע לא יצא דליכא (מחילות) [מחילת. ק'] הפנימי מפסקת התקיעה,

ת"ר [ארבעה הלכות] גרדו בין מבפנים בין מבחוץ כשר, גרדו והעמידו על גלדו כשר, הניח שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ואם קול חיצון שמע לא יצא, הפכו ותקע בו לא יצא, אמר רב פפא לא תימא דהפכיה פְּכַתוּנָא כהפכת חלוק לעשות פנימי חיצון אלא שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב [שקיצר את הרחב] צרומין מ"ט כדרכ מתנה דאמר רב מתנה (ויקרא כה) והעברת דרך העברתו בעינן מדך שהחיל מעצירו צראשו צנהמה מחיים.

שנינו במשנתנו דייבן שבריו שופרות פסול, ת"ר הוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול, ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו פסול, ר' נתן אומר במינו כשר נמינו כשר, אם אינו מעכב את התקיעה

[גראה דהוכחתו [דאינו מעכב את התקיעה] היא משום דר' יוחנן מפרש מילתיה דר' נחמן אלמא הלכתא כר"ג ובכל דוכתא אית ליה לר"י הלכה כסתם משנה א"כ ס"ל לר"י דמתני' אתיא כר"ג. ראש משביר] שלא במינו פסול,

במינו כשר אמר רבי יוחנן והוא שנשתייר רובו, מכלל דשלא במינו אע"פ שנשתייר רובו פסול,

איכא דמתני לה אסיפא שלא במינו פסול, א"ר יוחנן והוא שנפחת רובו, מכלל דבמינו אע"פ שנפחת רובו כשר,

ציפהו זהב מבפנים פסול, מבחוץ אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול, ואם לאו כשר, נסדק קולו לאורכו פסול, לרוחבו כל (רמזו להקישו) [רמזו הקישו. ק'] אם נשתייר בו שיעור תקיעה מן מקום הסדק עד מקום הנחת פה שיעור תקיעה כשר, חשיב ליה כמאן דאשתיקיל כוליה, והוה ליה ארוך וקצר ואם לאו פסול,

וכמה שיעור תקיעה שופר פירש [לא מצאתי עוד לשון "פירש" כמו כאן בש"ס] רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן [והוא טפח שוחק. מאירי],

היה קולו דק או עבה או צרוד לשון יבש, רוי"ש צלעו כשר שכל הקולות כשירין [בשופר],

שלחו ליה לאבוב דשמואל קדחו נקבו, וקא סלקא דעתך נקב הנחת פה קאמר ותקע בו יצא, פשיטא כולוהו נמי מיקדח קדחו להו? אמר רב אשי שקדחו בזכרותו כשהוא מחוצר צנהמה ע"ס צולט מן הראש ונכנס לתוכו, ומוציאין אותו מתוכו, וזה לא הוציאו, אלא נקב את הזכרות, מהו דתימא מין במינו חוצין קב"ל.

שנינו במשנתנו התוקע לתוך הבור או לתוך הדות כו', אמר רב הונא לא שנו אלא לאותן העומדים על שפת הבור אבל אותן העומדין בבור יצאו שהן [שומעין. ק'] קול השופר לעולם (שמעו),

תניא נמי הכי התוקע לתוך הבור או לתוך הדות יצא והתנן לא יצא? אלא לאו שמע מינה כדרכ הונא ש"מ,

איכא דרמי להו מירמא ית תלמידים שאין שוין להא דרז הונא צענין לא שנו לפרושי מתנימין, אלא רמז מירמא מתנימין וצרימא אהדדי, ועלה קאי רב הונא ומשני תנן התוקע לתוך הבור או לתוך הדות לא יצא והתניא יצא? אמר רב הונא לא קשיא כאן לאותן העומדין על שפת הבור כאן לאותן העומדין בבור,

אמר רבה

*****

ת"ק	הוסיף עליו כ"ש בין במינו בין שלא במינו פסול
ת"ק	ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו פסול
ר' נתן	ניקב וסתמו במינו כשר שלא במינו פסול
ר' יוחנן איכא דמתני ארישא	ניקב וסתמו במינו כשר והוא שנשתייר רובו, אבל שלא במינו פסול אף שנשתייר רובו
ר' יוחנן איכא דמתני אסיפא	ניקב וסתמו שלא במינו פסול, והוא שנפחת רובו, אבל במינו אף שנפחת רובו כשר

וכמה שיעור תקיעה? פירש רשב"ג כדי שיאחזנו וכו' והיינו טפח, כדאמרינן בפרק המפלת (גדה כ"ו ע"א) דשיעור שופר טפח. ונקט האי לישנא הכא לפרש המעם למה נתנו בו שיעור טפח כדי שיאחזנו התוקע בידו ויראה לכאן ולכאן ולא יאמרו לתוך ידו הוא תוקע. רא"ש

דף כ"ח ע"א

אמר רבה שמע מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה על שפת הבור יצא קא סלקא דעתך דהכי קאמר [לכן אומר ס"ד דלקמן מוקמינן לה בתוקע ועולה לנפשיה] היה עומד הוא צשפת הצור, ומצידו תוקע צצור, ויאל [חבירו התוקע] למוך צמצי התקיעה [יאל. ק'] [זה העומד בחוץ] [צסוף התקיעה. ק'] [ע"י שמיעת סוף התקיעה], ואשמעין הכא [דצמקמת. ק'] נמי [יאל. ק'], [ואמר רב האי דברים הללו היו צריכין לה בימי השמד והמלכויות שהיו מתיראים מהם מלתקוע בגלוי. אוצר הגאונים ס"ה א"א, ושם בהשלמה אמרו הגאונים ז"ל דבשעת שמד נשנו אלו המשניות שהיו מחביאין עצמן לתקוע וכך היו מחביאין עצמן בחבית],

מקצת תקיעה קודם שיעלה עמוד השחר לאו זמניה הוא, כדאמרינן צמסכת מגילה (כ, ז) כל היום כשר לתקיעת שופר, ויליף טעמא מיוס מרועה יהיה לכם יום ולא לילה ומקצת תקיעה לאחר שיעלה עמוד השחר לא יצא,

אבני חן למסכת ראש השנה

מתקין לה רבא [על רב יהודה דאם תקע בשופר של עולה יצא, דכיון דמעל בה נפקא לה לחולין] **אימת מעל לבתר דתקע** [ול"ל דבתחילת תקיעה נפקא לחולין ויוצא בסוף תקיעה, דהא תנן פ"ה דמעילה דבר שאין בו פגם כיון שנהנה בו מעל וליכא מעילה אלא עד גמר תקיעה שיצא ידי חובתו ונהנה בה. תפארת בחורים א"ו], **כי קא תקע באיסורא תקע?**

אלא אמר רבא רבא אחד זה ואחד זה לא יצא, הדר אמר אחד זה ואחד זה יצא מצות לאו ליהנות ניתנו לשרא, להיות קיומם להם הנאה, חלל לעול על זאריהם ניתנו,

אמר רב יהודה בשופר של ע"ז ששימשו בו לעבודה זרה, ונאסר בהנאה, כדמינא דמסכת עבודה זרה (נא, ז) אבד תאבדון את כל המקומות, זכלים שנשתמשו בהם לעבודה זרה הכמוז מדבר לא יתקע, ואם תקע יצא דמזמז לאו (הנאה ניתנו) [ליהנות ניתנו. ק'], בשופר של עיר הנדחת לא יתקע ואם תקע לא יצא,

מ"מ [מה החילוק בין ע"ז ועיר הנדחת]? עיר הנדחת כתותי מיכתת שיעוריה דהא לשריפה קאי, וכשרוף דמי, ושופר צעי שיעור, כדאמרינן לעיל (כו, ז) כדי שיאמזו צידו ויראה לבאן ולכאן,

אמר רבא המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה טעמא דכולהו משום דמזמז לאו ליהנות ניתנו, המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה,

ואמר רבא המודר הנאה מחבירו מזה עליו מי חטאת בימות הגשמים שאין כאן חלל הנאת קיום המנוה, ומזמז לא ניתנו ליהנות אבל לא בימות החמה דליכא הנאת הגוף, המודר הנאה ממעין [ראה רש"י למה נקט מעיין] טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה,

[הא דאצטריך לאשמועינן מודר הנאה מחבירו ומשופר וממעין, דס"ד אמינא דוקא במודר מחבירו הוא דשרינן לתקוע לו ולהוות משום דסתם מודר מחבירו אין דעתו על דבר מצוה כשאין מפרש בהדיא, אבל אם פירש בהדיא ממעין ומשופר אסור, קמ"ל. תוס'],

שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא, כפאו מאן, אילימא כפאו שד, והתניא עתים חלים עתים שוטה [ראה יעב"ץ] כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו, כשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו?

אמר רב אשי שכפאווהו פרסיים ואף על גב שלא נמכוין ללאת ידי חובת מנה כליל ראשון של פסח ילא, [משמע שצריך לדעת שהוא מצוה ואם היה סבור שהוא חמוץ לא יצא],

אמר רבא זאת אומרת התקוע לשיר לשור ולומר, כך שמעתי מפי מורי הוקן, וביסודו של מורי רבי יחזק בן יהודה ראיתי המוקע לשד להצריח רוח רעה מעליו יצא,

אמר ליה אב"י לרבה מאי שנא התם [במקצת קודם שיעלה עמוד השחר וצ"ע למה קורא אותה "התם"] **דבעינא כולה תקיעה בחיובא וליכא, הכא** [בתקוע לתוך הבור] **נמי בעינא כולה תקיעה בחיובא וליכא?**

הכי השתא התם לילה לאו זמן חיובא הוא כלל, הכא בור מקום חיובא הוא לאותן העומדין בבור,

למימרא דסבר רבה שמע סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא [כמו שאמר דבמקצת תקיעה בבור וכו' יצא], וממילא תחילת תקיעה בלא סוף תקיעה יצא,

ת"ש [ראה לעיל ב"ז ע"א] **תקע בראשונה** פשוטה שלפני מרועת המלכות ומשך בשניה כשתים כפשוטה של אחריה כשתים, ונמכוין ללאת זה אף ידי פשוטה שלפני מרועת המלכות, שעמיד עליו לתקוע מיקף לזו אין בידו אלא אחת, ואמאי תסלק לה בתרתי כיון שיצא בתחלת התקיעה, יעלה סוף התקיעה לזכרונות? פסוקי תקיעתא מהרדי לא פסקינן,

ת"ש [ראה לעיל ב"ז ע"א] **התקוע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטם אם קול שופר שמע בלא קול הצה יצא ואם קול הברה שמע עס קול השופר לא יצא, ואמאי** [כיון שיכולין לצאת במקצת תקיעה] **ליפוק בתחילת תקיעה מקמי דליערבב קלא?**

כי קאמר רבה [דמקצת תקיעה בבור, ומקצת תקיעה על שפת הבור יצא] **בתקוע ועולה לנפשיה** ואין אחר עמו ללאת בו חלל מוקע ועולה הוא, דלדידיה תחילתה וסופה כהשכר, דבתחילה הוא והשופר צבור, ואמרן לעיל (כו, ז) אותן העומדים צבור ילאו,

[פי' כי קאמר רבא שמע מקצת תקיעה בבור ומקצת חוץ לבור יצא כגון דתקע בתוך הבור ולא התחיל הקול לאיערובבו עד שהוציא ראשו חוץ לבור ועדבק הקול בקול ולא היה ביניהן ערוב כלל. פירוש הרמב"ם]

אי הכי מאי למימרא? מהו דתימא זמנין דמפיק רישיה ואכתי שופר בבור וקא מיערבב קלא קמ"ל,

אמר רב יהודה בשופר של עולה ותלשו מחיים, דאילו לאחר זריקה אין מעילה לא בעורה ולא בקרינה, שהכל להניס, כדאמרינן במנחות (פג, ח) ובזבחים (פו, ח) נאמר "לו יהיה" בעולה, ונאמר "לו יהיה" באשם, מה אשם ענשתי מותרין אף עולה ענשתי מותרין לא יתקע ואם תקע יצא, בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא,

מ"ט? עולה בת מעילה היא כיון דמעל בה נפקא לה לחולין, שלמים דלאו בני מעילה גינהו דאין מעילה בקדשים קלים חלל באימונים, ולאחר זריקה, כשהוצרכו לחלק גזזה איסורא הוא דרכיב בהו [ולא נפקי לחולין],

אבני חן למסכת ראש השנה

(5) ר' משה הדרשן מנרבונה רבו של רש"י. ע"ב

רש"י שבת י' ע"ב בתלמודי ר' יצחק הלוי, ושם י"ב ע"ב ומושום רבינו יעקב, ושם כ"ג ע"א רבינו יצחק בן יהודה שאמר משם רבינו יעקב הלוי, ושם ג"ט ע"ב תלמודי רבינו יצחק בן ברוך ג"ע ובתלמודי רבינו הלוי, ושם צ"ב ע"א ובשם רבינו יצחק בר יהודה מצאתי שאמר בשם רב האי. ובעירובין פ"ה ע"א כך השיב מרנא ורבנא רבינו יצחק, ומצאתי לי סמך ביסודו של ר' שמעון חזקן אחי אמי מפי רבינו גרשום אבי הגולה ותשובת רבינו יצחק בן יהודה, ובפסחים מ"ח ע"ב וכן הורה לנו רבינו יעקב בן יקר, ושם ק"ט ע"ב ברשב"ם לשון קצר ששמע רבינו מרבי יעקב בן יקר ובר"ה כ"ח ע"א מפי מורי חזקן, וביסודו של מורי ר' יצחק בן יהודה ושם כ"ט ע"א זו הוא גירסת ר' יצחק הלוי ושאר רבותי ושם ל"ב ע"א אבל ראיתיה ביסוד רבינו יצחק בן יהודה, וביומא מ"ז ע"ב פירש לי מורי צדק רבינו יצחק בר יהודה ז"ל, ובסוכה ל"ה ע"ב זה לשון מורי חזקן רבינו יעקב רבו, אבל רבינו יצחק הלוי היה מפרש, ושם מ' ע"א ומצאתי גירסא זו בספר כתב ידו של רבינו גרשום בן יהודה מנוחתו כבוד ובסדר ישועות של רבינו יצחק בן מנחם, ושם בסוף מ"ה ע"ב כן מצאתי ביסודו של רבינו יעקב, ובביצה כ"ד ע"ב ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בדבר זה כי היו נוהגין בו חיתר וכו' ולאחר פטירתו של רבי שמעתי את רבינו יצחק הלוי שהוא אוסר, ובכ"ב צ"ט ע"ב ברשב"ם בשם רבינו יעקב בן יקר ועיקר, וחכמים מ"ה ע"ב וכך שמעתי מבית מדרשו של רבינו יעקב שכך פ' ר' משולם בר קלונימוס בשעת מיתתו.

ד"ה מהו דתימא התם אכול וכו'. ונהנה נאכלתו לכן צריך רש"י להוסיף ביאור זה ולא די במה שאמר הגמ' "והא אכל"? שתירוצו הגמ' קשה שהרי הגם שאוכל אם אין לו כוונה אלא כמתעסק אינו מקיים המצוה, לכן מבאר רש"י דכיון שנהנה אינו מתעסק.

דף כ"ח ע"ב

אבל הכא [בתקוע לשיר] [ויקרא כג] **זכרון תרועה כתיב** [ג"ל דרייך מלשון זכרון דכיון דאתי לזכרון דהיינו שיעלה וזכרוננו לטובה נצטרך לה כוונה, או דזכרון משמע שתעשה בזכרון ורעיון נאות דהיינו כוונה למצוה. רש"י] **והאי מתעסק בעלמא הוא, קמ"ל** דאף על גב דמתעסק הוא יא, דמנות אין צריכות כוונה,

[ונמצא עכשיו שמה שאמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא אינה פשיטא עוד].

אלמא קסבר רבא מצות אין צריכות כוונה,

אייתיביה היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא של קריאת שמע, והוא היה קורא צמודה פרשת שמע **אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא, מאי לאו כוון לבו לצאת? לא לקרות, לקרות ! הא קא קרי? בקורא להגיה** [ואף. ק'] קרייה אין כאן, אלא נגמגס [וכ"ה בברכות י"ג ע"א],

ת"ש היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כוון לבו **יצא ואם לאו לא יצא, מאי לאו אם כוון לבו לצאת? לא לשמוע, לשמוע ! והא שמע? סבור חמור בעלמא הוא** [פ'] כוון לבו לשמוע ולהבחין אם תקיעת בן אדם או צהלת הסוס. ר"ח, קשה לי [תינה שופר] במגילה מאי איכא למימר דהא לא יצא אלא א"כ שומע כל תיבה ותיבה

פשיטא דאם אומרת כן היינו הך? **מהו דתימא התם** [בכפאווה פרס"ם] **אכול מצה אמר רחמנא והא אכל** ונהנה נאכלתו, הלכך לאו מתעסק הוא, שהרי אף לענין חיוצ מטאת אמרינן (כרימות יט, 3) המתעסק נחלצים וצערות חייב, שכן נהנה,

*****

איסורא הוא דרכיב בהו בא"ם ציין לתוס' נדרים י' ע"א ד"ה אדם וזה הלשון שם ותימא דמאי תקלה שייך בשלמים והלא אין מעילה בשלמים? וי"ל נהי דמעילה ליכא איסור דאורייתא מיהא איכא כדאמר בר"ה (כח). בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא משום דאיסורא רכיב עליה. ובנויר כ"ד ע"ב ד"ה שלאחר מיתה או שמא אפילו מדאורייתא אסור מיד דהוה אשלמים מחיים דנהי דמעילה ליכא איסור דאורייתא איכא. ובתמורה ג' ע"א ד"ה לא נהנין מדרבנן ציין להגמ' מעילה ז' ע"ב וצריך ללמוד שם.

המוזר הנאה ממעיין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה בספר מורי אבן באבני מילואים סוד"ה הדר אמר, הקשה אמאי אסור בימות החמה הלא אינו מכויץ ליהנות, ואי משום פסיק רישא הא כתב הר"ן חולין סוף פ"ז דבהנאה לא שייך פסיק רישא? והניח בקושיא. ולפע"ד הר"ן נמי לא אמרה אלא במיד דלא עביד להנאה וריח כי אם לאכילה, אז בהנאה דידיה לא אמרינן פסיק רישא וכמ"ש הר"ן בעבודה זרה ס"ו ע"ב ד"ה בת תיוהא, אך במעיין דלהכי עבידי להתקרב בו בימות החמה, מורה הר"ן דשייך פסיק רישא בהנאה דידיה. חתם סופר

התוקע לשיר אמר רב האי: כך אנו גורסין לשיר, פירש שיר של קרבן, או שיר של זמר וכו' ושמענו כי היה בישיבת מחסאי מי שגורם התוקע לשיר ובין זה ובין זה למעם אחד נחכונו, אלא שאין אנו יודעים איך יתקע לשירים ומפני מה יתקע להם הכי. אוצר הגאונים סי' ס"ו

ד"ה התוקע לשיר. מפי מורי חזקן, וצידודו של מורי ר' יצחק צן יהודה וכו' וזה לשון סדר הדורות על רבינו גרשום מאור הגולה בדרור הזה היו

(1) ר' יצחק סגן לוי (צר אשר) מוגרמיזי רבו המובהק של רש"י כנראה בפרק ראווה כ"ד גבי התוקע לשיר (מרש"י זו אין שום ראיה ובודאי הכוונה על דברי רש"י לקמן כ"ט ע"א זו הוא גירסת ר' יצחק הלוי "ושאר רבותי" גורסין וכו' הרי שר' יצחק היה רבו), וראה רש"י שבת ג"ט ע"ב בשם לוי"ה, ובשם הגדולים מהחיד"א מביא בשם ר' חיים נ' עטר זצ"ל שכל מקום שמביא רש"י לשון לוי"ה כוונתו על רבו רבינו יצחק הלוי ,

(2) ר' יעקב ברבי יקר היה רבו של רש"י במרדכי בברכות פ' אלו דברים וזהו שקראו לפעמים מורי חזקן, וזה היה תלמיד של ר"ג מאה"ג, ו גם ר' יונה בר' מריגוס היה רבו של ר' יעקב בן יקר,

(3) ר' יצחק בר' יהודה אשכנזי היה רבו של רש"י והיה מופלג בחכמה (ברכות ל"ט ע"א), ונראה בהנחה דרמב"ם ה' חמין ומצה פ"ח שקבל מר"ג מאה"ג. ועוד שם

(4) ר' שלמה (בר' יהודה) ספרדי בן גבירול חכם ומשורר (רבו של רש"י) עיי"ש עוד,

אבני חן למסכת ראש השנה

מעורבין דמים שצריכין ד' מתנות, אמר לו ר' יהושע לא נאמר כל תגרע אלא כשהוא בעצמו היינו שזורק מתנה אחת דמים הצריכין ד' מתנות,

ועוד אמר רבי יהושע כשלא נתת עברת על כל תגרע ולא עשית מעשה בידך, כשנתת עברת על כל תוסף ועשית מעשה בידך [ואף שהחלכה בר' יהושע, שעובר על כל תוסף אם גותן שתי מתנות שהן ארבע, גם אם נאמר דמצות צריכות כוונה והרי לא היה לו כוונה לזרוק את דם הבכור, מ"מ היא גמ' מפורשת בובחים ב: דובחים בסתם לשמן עומדין פ' וכשרים גם בלא כוונה],

והא הכא כיון דיהיב ליה מתנה מבכור הניחן במתנה אחת עברה ליה לזמניה, וקתני דעבר משום כל תוסף, לאו משום דאמרינן כיון דאילו מתרמי ליה בוכרא אחרינא הדר מזה מיניה, כוליה יומא זמניה,

[קשה להבין דא"נ איתרמי ליה בוכרא מ"מ מדם של בכור זה ליכא מצוה? לכן נראה לפרש דעיקר כוונת הגמ' הוא לחלק דבשמיני הואיל וכבר במל מצות סוכה חשוב שלא בזמנה כיון דאפי' אי לא קיים עדיין מצות סוכה לא הוי השתא זמנו לקיים עוד אבל גבי כהן ובכור כיון דעדיין זמן מצוה הוא לאחריו נמצא דאם עדיין לא היה מקיים המצוה היה יכול לקיים עתה חשוב שפיר זמנו אפי' כבר קיים. שפת אמת],

[דכהן ובכור הוא דבר שאינו תלוי בזמן והכל תוסף הוא רק כיון שכבר קיים המצוה, אבל בסוכה כל עיקר המצוה תלוי בזמן כדכתיב בסוכות תשבו שבעת ימים],

סיכום:

רבא סבר מצות אין צריכות כוונה, ומקשה מסוכה למה אינו עובר בישן בשמיני? ומתרץ שאינה זמנה, ומקשה מברכת כהנים שעובר אף שאינה זמנה? ומתרץ שכל עת זמנה, ומביא ראיה מדמים שנתערבו שעובר על כל תוסף כוליה יומא זמניה הוא, ומקשה מהראיה שמביא מהביריתא מדברי ר' יהושע שאומר שעובר על כל תוסף, דלמא באמת סבר ר' יהושע שעובר גם שלא בזמן,

[ממאי] דלמא קסבר ר' יהושע מצות עובר עליהן אפי' שלא בזמן [וכיון שהתירוין דכוליה יומא זמניה לא עלתה, הדרה קושיא לדוכתא לרבא מכחן שמוסף ברכה שעובר בכל תוסף אף לאחר זמנו, וכן ממה שר' יהושע מחייבו אף שלא בזמן] וממתי הך, מממתיין דדם בכור ומצרימא דכהן שמוסף ברכה, איכא לאומי לרנא?

[והישן בשמיני בסוכה ילקח לרבי יהושע, ובשמיני ספק שביעי לא יתיב ומיהו לא קיימא מסקנא הכי. תוס' [וראה שפת אמת], # אבל רבא לא יסבור בר' יהושע דהא אמר "שאינו אומר מצות אינו עובר עליהן אלא בזמן"]

[ותירוין הגמ' הוא לקיים הסברה דכוליה יומא זמניה אבל לא שיהא ראיה מפורשת מהמשנה, אלא הראיה הוא ממה שר' שמן בר אבא אינו מקשה מהמשנה],

אנן הכי קאמרינן # [וצ"ע שאמורא היה לו לפרש דבריו] אן דמיימין

כתיקונה וא"כ יודע שבמגילה הוא שומע? וי"ל דמצי למימר שלועו בלשון אשורית. רש"ש],

איתיביה נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע, משמיע ולא נתכוון שומע לא יצא, עד שיתכוון שומע ומשמיע, בשלמא נתכוון משמיע ולא נתכוון שומע כסבור חמור בעלמא הוא, אלא נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע היכי משכחת לה לאו בתוקע לשיר [וקשה לרבא דאמר התוקע לשיר יצא]?

דלמא דקא מנבח נבוחי ואינו תוקע כשיעור תקיעה המפורש צמשתנו צפרק אחריו יוס טוב (ג, ז) [וקורא לזה לא נתכוון משמיע, וראה תוס', ובה מורה רבא דלא יצא],

א"ל אביי אלא מעתה דשאין מתכוין למנוח כמתכוין דמי הישן בשמיני בסוכה [אפילו. ק'] שלא לשום מנוח ילקח שהרי מוסף על (מנוח) [הימים. ק'] ועובר משום כל מוסף?

אמר לו שאני אומר # [אולי אומר הלשון "שאינו אומר" כיון דאיתא דלא בר' יהושע לקמן] מצות אינו עובר עליהן צל מוסף אלא בזמן כגון חמשת [מינין. ק'] צלול, וחמש טעפות בתפלין, חמש זיזיות בטלית, אבל מוספת יוס על ימים או שעה על שעה אין זה מוסף,

מתיב רב שמן בר אבא שנינו בברייתא מנין לכהן שעולה לדוכן שלא יאמר הואיל ונתנה לי תורה רשות לברך את ישראל אוסיף ברכה אחת משלי כגון (דברים א) ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם? ת"ל (דברים ד) לא תוסיפו על הדבר,

והא הכא כיון דברך ליה, עברה ליה זמניה, וקתני דעבר? הכא במאי עסקינן בדלא סיים אלא הוסיפה צלמנע, והתניא צרימא [אחריתי. ק'] סיים [גירסת רש"י "והא סיים קתני"]? סיים ברכה אחת, והתניא סיים כל ברכותיו? שאני הכא כיון דאלו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך כוליה יומא זמניה הוא,

ומנא תימרא [סברא זו דעובר על כל תוסף כיון דאלו מתרמי וכו' זמניה הוא], ["ומנא תימרא" הוא מסתמך הגמ', וכן לקמן אנן הכי קאמרינן. מקורות ומסורות] דתנן הניתנין במתנה אחת שנתערבו בניתנין [במתנה. כ"ה בובחים] אחת, ינתנו [במתנה. כ"ה בובחים] אחת והרי יש זה משניסן, ועולה לסיסן, מתן ד' שלמים ואשם ועולה ומזה [שכל אלו הקרבנות טעונין שתי מתנות שהן ארבע במשניות דאיהו מקומן] במתן ד', ינתנו במתן ד', מתן ד' במתן אחת ר"א אומר ינתנו במתן ד', רבי יהושע אומר ינתנו במתן אחת,

אמר לו ר"א שאמר ינתנו במתן ד' לר"י הרי הוא עובר על כל תגרע, אמר לו ר' יהושע הרי הוא עובר על כל תוסף, א"ל ר"א לא נאמר כל תוסף אלא כשהוא בעצמו אבל כאן הרי

אבני חן למסכת ראש השנה

דעובר על בל תוסיף אף שלא בזמנו, וכיון שאנו רואין שכהן שעלה לדוכן עובר על בל תוסיף, הרי שעובר אף שלא בזמנו, וא"כ מדוע לא ילקח אם ישן בשמיני בסוכה, וכיון שאנו רואין שאינו לוקח כשישן בסוכה היינו מפני שאינו מכוון לקיים מצות סוכה, וקשיא לרבא דהא ראייה מזה דמצות צריכות כוונה.

אנן הכי קאמרינן רב שמן בר אבא וכו' פ' הא דאמר הגמ'
"ומנא תימרא" אינה להביא ראייה ממשנה זו שמשם מוכרח דאמרינן "דאלו מתרמי", דהא ודאי אין משם שום ראייה, דנוכל לומר דר"י סבר דעובר אף שלא בזמנו, אלא "ומנא תימרא" בא להוכיח שתירוצו של רבא שאין עוברים בל תוסיף אלא בזמנו הוא תירוץ אמיתי, ומה שהקשה רב שמן בר אבא אינה קושיא שהרי הוא עצמו מודה לתירוץ זה, שהרי אנו רואין שאינו מקשה מהמשנה, ועל כרחק מפני ששם ידע שיכולים לתרץ "דאלו מתרמי" ואם כן גם בברייתא של כהן שעולה לדוכן יכולים לתרץ כן, ואם יתרץ המשנה, דסבר ר"י דעובר עליהן גם שלא בזמנו תירוץ זה יכולים לתרץ גם על הברייתא של כהן שעולה לדוכן.

דף כ"ט ע"א

איכוון ותקע לי מתכוין לתקוע [לשמי. ק'], להוציא ידי חובתי, אלמא קסבר משמיע בעי כוונה להוציא השומע,

מיתבי, היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת, ושומע קול שופר או קול מגילה, אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא, וכי כוון לבו מאי הוי, היאך לא קא מיכוין אדעתא דידיה [אמאי ילא, מאי מהניא ליה כוונתו, הלא לא נתכון בתקיעה בשבילו, ולא ילא בתקיעה. ק' על הגליון ?

הכא בשליח ציבור עסקינן [להכי אין צריך להמתין (השומע אולי צ"ל המשמיע). ק' על הגליון] דדעתיה אכוליה עלמא,

ת"ש, נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע, נתכוון משמיע ולא נתכוון שומע, לא יצא, עד שיתכוון שומע ומשמיע, קתני משמיע דומיא דשומע מה שומע שומע לעצמו אף משמיע משמיע לעצמו וקתני (לא. ד"ם) יצא [וקתני ילא השומע, אלמא דלא צעין שיתכוון המשמיע לשום שומע, וקשיא לר' זירא. ק' על הגליון ?

[שהרי בשומע אין שייך כוונה אחרת, כך משמיע מיידי שתוקע שופר לצאת לעצמו ואינו מכוון להוציא אדם אחר ומ"מ יצא השומע אף שהמשמיע לא כוון להוציא, וקשיא אר' זירא שאמר איכוון ותקע לי].

תנאי היא דתניא שומע שומע לעצמו ומשמיע משמיע [לעצמו. ד"ם] לפי דרכו [שאינו תוקע אלא לנצח עצמו ולא להוציא את אחרים. ק' על הגליון] אמר רבי יוסי בר"א [שאיין (במשמע אולי צ"ל המשמיע) צריך שיתכוון לשם שומע, כש"ך, כדאיתא לעיל דדעתיה אכולי עלמא להוציא ידי חובתו. ק' על הגליון] בשליח צבור אבל ביחיד [שאינו ש"ך

סייעתא מהא, דטעמא משום דאי הדר מתרמי ליה כו', הכי קאמרינן ליה לרב שמן רב שמן בר אבא מ"ט שביק מתני' היתנין צמתנה אחת משנה היא צמיתת קדשים ומותיב מברייתא, לותיב ממתניתין דאלימא לאקשיי? מתניתין מ"ט לא מותיב כיון דאילו מתרמי ליה בוכרא אחרינא בעי מזה מיניה כוליה יומא זמניה הוא, ברייתא נמי כיון דאי מתרמי צבורא אחרינא הדר מברך כוליה יומא זמניה,

ורב שמן בר אבא למה לא הקשה מהמשנה? התם לא סגי דלא יהיב דם של בכור אחר אי הדר מתרמי ליה דקדשים לא מפסי, הכא אי בעי מברך אי בעי לא מברך,

רבא אמר לתרץ קושית אביו על רבה לצאת בתוקע לשיר לא בעי כוונה דנלאו מתכוין יוצא ידי חובתו לעבור היושב בסוכה בשמיני בעי כוונה שיתכוין [לשם. ק'] מזה, ואי לא לא עבר,

והא מתן דמים לרבי יהושע דלעבור ולא בעי כוונה שאין מתכוין בשאר ממונתיו לשם בכור, וקאמר רבי יהושע הרי הוא עובר על כל תוסף?

אלא אמר רבא לצאת לא בעי כוונה לעבור בזמנו כגון זריקת דמים בבכור לא בעי כוונה ועובר גם בלא כוונה שלא בזמנו כגון הישן בסוכה בשמיני בעי כוונה ואם לא כיוון אינו עובר,

אמר ליה ר' זירא לשמיעיה

*****

ת"ל לא תוסיפו על הדבר בירחון מוריה כסלו תשס"ד ע' קנ"ג
מביא בשם הגר"א בספר אדרת אליהו ששני הפסוקים על לאו דבל תוסיף באים על שני ענינים נפרדים, הא' שבפרשת ואתחנן דכתיב לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם וגו' דברים ד' ב' בא לאסור להוסיף מצוה על התורה"ג מצוה, והשני שבפרשת ראה דכתיב לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו שם י"ג א' בא לאסור לשנות בגוף המצוה, ולפ"ז צ"ע על מה שמביא הגמרא כאן הפסוק שבפרשת ואתחנן לאסור על כהן להוסיף ברכה משלו דהיינו להוסיף על גוף המצוה? ומציין שבספר "חשבונות של מצוה" לרבנו האדר"ת כבר האריך בזה.

כיון דאלו מתרמי לי' בוכרא אחרינא הדר מזה מיניה וכו' וצ"ע שהרי מדם בכור זה אין מצוה להזות עוד? וראה בשפת אמת שתירץ דעיקר כוונת הגמרא לחלק דבשמיני כיון שכבר בטל מצות סוכה חשוב שלא בזמנה, כיון דאי לא קיים עדיין מצות סוכה לא הוה השתא זמנו לקיים עוד, אבל גבי כהן ובכור כיון דעדיין זמן מצוה הוא לאחריני נמצא דאם עדיין לא קיים המצוה היה יכול לקיימה עתה, חשוב שפיר זמנו אף שכבר קיים.

ממאי דלמא קסבר ר' יהושע וכו' ואין מכאן שום ראייה דעובר על בל תוסיף משום "דאילו מתרמי" אלא דר' יהושע סבר

אבני חן למסכת ראש השנה

כמותו, דלי צמר זכרות אזלת שניהם חייבין, ואי צמר נקבות אזלת שניהן פטורין מוציא את מינו אבל לא את שאינו מינו, מי שהציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו
 דלא אחי נד עדות דמשמיע, ומפיק נד מירות דשומע,

אמר מר הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים ליום וישראלים פשיטא ! אי הני לא מיחייבי מאן מיחייבי? כהנים אצטריכא ליה ס"ד אמינא הואיל וכתוב (במדבר כט) יום תרועה יהיה לכם מאן דליתיה אלא בתקיעה דחד יומא הוא דמיחייב והני כהנים הואיל ואיתנהו בתקיעות דכל השנה דכתיב (במדבר י) ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם אימא לא ליחייבו קמ"ל,

מי דמי התם חצוצרות והכא שופר?

אלא אצטריך ס"ד הואיל ותנן שוה היוכל לר"ה לתקיעה ולברכות מאן דאיתיה במצות היוכל איתיה במצוה דראש השנה והני כהנים הואיל וליתנהו במצוה דיוכל דתנן כהנים ולויים מוכרין לעולם וגואלין לעולם אימא במצוה דראש השנה לא ליחייבו קמ"ל קא משמע לן גרסינן, ולא גרסינן נהי דליתנהו בהשמטת קרקעות כו', דהא ודאי איתנהו, צין שלקחו הם משראל מחזירין ציובל, דלא נפקי לויים מכלל כל [המצוה ד"ס] והדינין, צין שלקחו ישראל מהן מן האלפים אמה שנינו [להס. ד"ס] למוך לעריהם יואל [להס. ד"ס] ציובל, ואפילו צמי ערי חומה שאין חזרין לישראל ציובל מחזרין להם, דכמיז (שס, ויקרא כה) ואשר יגאל מן הלויים וגו'

לויים	ישראל	
גאולת עולם תהיה ללויים, ויקרא כ"ה ל"ב,	גואל עד שנה, ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה נחלט. ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד תם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו, ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמיתה וקם הבית אשר בעיר אשר לא חמה לצמיתת לקנת אותו לדורותיו לא יצא ביבל, ויקרא כ"ה כ"ט=ל'	מוכר בתי ערי חומה
גואל מיד	אינו גואל פחות מבי' שנים כי ימוך אחיך ומכר מאחוזו ובא גאלו הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו, ואיש כי לא יהיה לו גאל ותשיגה ידו ומצא כרי גאלתו, וחשב את שני ממכרו וחשיב את העורף לאיש אשר מכר לו ושב לאחוזתו, ואם לא מצאה ידו די השיב לו והיה ממכרו ביד הקנה אתו עד שנת היוכל ויצא ביוכל ושב לאחוזתו. ויקרא כ"ה כ"ה-כ"ח	מוכר שדה אחוזה
גואלים לעולם	יוצא לכהנים ביוכל ואם לא יגאל המקדש את השדה ואם מכר הגזנר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד, והיה השדה בצאתו ביבל קדש לחי בשדה החרם לבקן תהיה אחוזתו. ויקרא כ"ו כ"א	מקדש שדה אחוזה ומכרה גזבר

צריך שימכור משמיע לשם שומע והיינו כר' זירא. ק' על הגליון] לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע [לו. ד"ס]:

מתני': (שמות יז) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו' [לא אחא חלא אגז דליירי צמתי' (כ"ז ע"ב) ... ק' על הגליון והשאר לא יכולתי לקרות], [בכוונת חלב, תנא נמי להך דאית בה בשעה שמכוונים לבן לאביהם שבשמים הם מתגברים. רע"ב, וכדומה בפני משה ובקרבן העדה על הירושלמי]

וכי ידיו של משה עושות מלחמה [בדכתיב והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל] או שוברות מלחמה [שהרי כתיב וכאשר יניח ידו וגבר עמלק, שמות י"ז א'] [נלחמה, ולפיכך היה משה מרים ידו כדי להראות שצמפלה הדבר תלוי שיהו מסתכלים..... יעשו נמי כן ויכונו לנס לשמים. ק' על הגליון] אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה [פ'] למעלה מאותיות שר"ף יש אותיות קר"ע שהוא שם המסוגל לקרוע גו"ד. בן יהודיע] ומשעברדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתגברים ואם לאו היו נופלים,

[פ'] שעמלק בא בכח הליצנות, ונגד זה הרים משה ידיו להטיל מורא שמים על ישראל לבטל כחו של עמלק. ע"פ דברי כ"ק אדמו"ר מבעלזא שליט"א], [הלא המלחמה לא היה רק ביום אחד, ועם כל זה בשעה א' שעברו לבם ובשעה א' לא, ומוזה רואים דהארם משתנה בכל שעה במעשיו, ומשו"ה לר' נתן בוחנים אותו בכל שעה, לעיל טו. הרב קופלמן זצ"ל]

כיוצא בדבר אתה אומר במדבר כא עשה לך שרף ושים אותו על גם והיה כל הנשוך וראה אותו וחי, וכי נחש ממית [פ'] זה יתור לשון לחוק הטענה, וכי בנחש הנחשת זה יש איזה כח, הרי גם להמית אינו יכול] או נחש מחיה, אלא בזמן שישאל מסתכלין כלפי מעלה ומשעברדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאין ואם לאו היו נימוקים [פ'] נרקבים מנשיכת הנחשים],

חרש שומה וקטן [פ'] המושנה ממשיך בענין שהפסיק בה לעיל כ"ז ע"ב וכן מי שהיה עובר אחורי ביהכ"נ וכו' אם כוון לבו יצא וכו'] אין מוציאין את הרבים ידי חובתן זה הכלל כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי [מכאן ואילך חסר בב"ק' חובתן]:

גמ': ת"ר הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים ולויים וישראלים גרים ועבדים משוחררים אצל עבדים [כי לא משמרי. ק'] לא, דכל מלוה שאין אשה חייבת צה אין העצד חייב צה וטומטום ואנדרוניגוס שמה זכר הוא מי שהציו עבד וחציו בן חורין משום נד מירות שזו,

טומטום אינו מוציא לא את מינו טומטום כמותו, שמה חוקע זה נקבה, ומצירו זכר ולא את שאינו מינו [וא"ת והא הוי ספק ספיקא שמה התוקע הוא זכר, ואת"ל נקבה שמה השומע ג"כ נקבה? וי"ל דס"ס כהאי שהם בתרי גופים לא אמרינן, חדושי רבי עקיבא איגרא], אנדרוניגוס אנדרוניגוס

אבני חן למסכת ראש השנה

תניא נמי הכי, מי שחציו עבד וחציו בן חורין אף לעצמו אינו מוציא, תני אהבה בריה דר' זירא כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא שהרי כל ישראל ערנן זה [לזה. ר"י, ר"ן] למנות חוץ מברכת הלחם וברכת היין ושאר ברכת פירות וריחני, שאין מוציא אלא שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, וזו אין כאן ערבות, שאינו מוציא על האדם, לא ליטעני ולא ליצרך שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא,

בעי רבא

*****

משמיע בעי כוונה. אם מקצת הקהל שברו להם תוקע והתנו עמו שיכוון להוציא אותם לבד, ולא מקצת האחר, ועבר וכיוון להוציא כל השומעים, אזי כולם לא יצאו, דהתוקע נקרא שליח כמו ש"ן ושליח ששינה מדעת משלחו במל שליחותו, שו"ת חוות יאיר סי' קפ"ו וע"ש. גליוני הש"ס

ואם לאו היו נופלין. ריב"ל אמר עמלק כושפן היה מכשף היה מה היה עושה היה מעמיד בכל יום העמיד חיילות בצבא שלו בני אדם אנשי צבא כאלו שהיה ביום גינוסאי שלו ביום הולדת שלו (של החול) לומר לא במהרה אדם נופל ביום גינוסאי שלו ובאופן זה רצה לנצח את ישראל, מה עשה משה עירבב את המזלות שלא ישלש ביום החול המולד שלו ביום החול ויפלו וכו', ירושלמי ר"ה דף י"ז ע"ב. וצריך ביאור לפ"י מדוע צדיקים נפטרים ביום לידתם כדאמרין לעיל י"א ע"א הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מזיוס ליום וכו'? ואולי לגבי צדיקים אין הפטירה שלהם נחשב לנפילה ואדרבה הוא התעלות להם כמש"כ האוההה"ק על הפסוק אם בחקותי תלכו.

כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא כבר הוציאו מכלל זה בברכות בירושלמי (?) ברכת המזון וק"ש ותפלה, דתניא התם כל הברכות שאדם פטור מוציא את הרבים ידי חובתן חוץ מברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל יברך, ר' יוסי ור' יהודה בן פזי הוו יתבין ואמרי לא מסתברא שיחא מוציא אחרים בק"ש, כדי שיחא כל אחד ואחד משגן לעצמו, ולא מסתברא בתפלה כדי שיחא כל אחד מבקש רחמים על עצמו ומיהו הני מילי בשודע לברך אבל בשאינו יודע חבירו מוציאו וכו'. ר"ן לקמן ל"ד ע"ב, ובספר המאורות שם כתב והטעם בתפלה שאין הבקי יוצא ע"י אחר, דרחמי ניהו וכל חד וחד מבקעי ליה למבקעי רחמיה אנפשיה.

רש"י ד"ה וכי כיון לבו מאי הוי. אידי דאיירי צמתני' וכו' פ' המשנה לפני זה "אם כוון לבו", ואולי יש להוסיף דקאי גם על המשנה לעיל כ"ו ע"ב שופר של ר"ה וכו' ור"י אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים דסבר דכמה דכ"ף איניש דעתיה וכו', וראה בפני יהושע שמעיר דהניחא לר' זירא דמפרש המשנה לעיל אם כוון לבו דמצות צריכות כוונה שפיר יש שייכות בין שני המשניות, אבל לרבא דסבר מצות אינן צריכות

דיני מקדיש שדה אחוזה	אין מקדישין לפני היובל פחות מב' שנים [ואם הקדיש ובא לגאולה צריך לשלם כל הג' פלגים ואינו גורע כלום דכתיב וחשב וגו' על פי השנים הנותרות, ואין כאן שנים לשון רבים. ראה ערבין כ"ד ע"א], ואין גואלים פחות משנה אחר היובל ואם משדה אחוזה יקדיש איש לח' ויהי ערבך לפי ורעו זרע חמר שערים בחמשים שקל כסף, אם משנה היובל יקדיש שדהו בערבך יקם, ואם אחר היובל יקדיש שדהו וחשב לו הכתן את הכסף על פי השנים הנותרות עד שנת היובל ונגרע מערבך, ויקרא כ"ז ו"ז-ח"
מקדישין לעולם וגואלין לעולם	

אם הקדיש שדה אחוזה דהיינו שדה שירש, מצוה שיפדנה הוא או קרוביו הראויים לירשו, מדמוסיפין על מה שצריך אחר ליתן כשיפדנה חומש מלכר, דהיינו רביע חלק מהקדש ואם לא רצה הוא או יורשיו לפדותה פדוהו אחר, ונותן בעד כל מקום שראוי לזרוע עליו ל' סאה שעורים, ג' שקלים, בין שהקדש עדיות או זבורית רק שיהיה ראוי לזרעה, ודוקא בפדוה אותה בשנה ראשונה של יובל דאז תשאר הקדש ביד הפדוה מ"ט שנה עד היובל הבא, ומדאין נחשב לו שנת היובל דאסור לזרוע בו, לכן מגיע לכל שנה שקל ופגדיון, אבל כשפדנה בהשנים שאחר שנה ראשונה של יובל, נותן הפדוה בעד כל שנה שיש עוד עד היובל שקל ופגדיון לשנה, חוץ משנת היובל עצמה, שאינו נותן בעדה כלום, וכמש"ל, מיהו אינו פודה שדה בשנה שקודם היובל בגרעון כלעיל, מדכתיב על פי שנים הנותרות, לשון רבים, וכשפודה או צריך ליתן כל הג' שקלים [שגרעון דכתיב הוא רק כשיש שנים לשון רבים], פתיחה לערכין במשניות תפארת ישראל.

הכי גרסינן כהנים ולוים "מקדישין" לעולם וגואלין לעולם, זו היא גרסת רצינו יתחק הלוי [ראה לעיל כ"ח ע"א ד"ה התוקע לשיר], ושאר רצותי גרסין "מוכרין" לעולם וגואלין לעולם, ושמיהן משניות הן צמסכת ערכין (כו, ג, ולג, ז), וצין מקדישין וצין מוכרין מרזייהו משנה ימירה ניהו [דודאי אין שום עיכוב לכהנים וללוויים למכור ולהקדיש], אלא אידי דתנא התם גבי ישראל (ערבין כד, ח) אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים, ולא גואלין אחר היובל פחות משנה, תנא גבי כהנים מקדישין וגואלין, ואידי דתנא גואלין ומקדישין גבי הדדי תנא נמי גבי גואלין דמכירה מוכרין לעולם, והכי מוקים צמסכת ערכין (כו, ח), ומיהו גואלין לעולם לפי שנאמר בישראל צמוכר בית צערי חומה (ויקרא כה) ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמיתה נחלט, אבל צלויס גאולת עולם תהיה ללוים, ולפי שנאמר בישראל המוכר שדה אחוזה (שם ויקרא כה) צמספר שני תצאאות ימכר לך שאינו מותר לגאול פחות משתי שנים, אבל לויס גואלין מיד, [ולפי ק'] שנאמר צמקדיש שדה אחוזה (שם, ויקרא כו) ואם לא יגאל את השדה בעלים, ומכר גוצר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד, אלא יוצאה לכהנים ציוכל, הלוים גואלין לעולם, והאי [דאמר]. ו' הכא ליתנהו צמנאות יוצל קאי צמקדיש שדה אחוזה ולא גאלה ומכרה גוצר, [פ' שמוחג] דברים שחושב רק אופן זה שייך למצות יובל שאין יוצל מפקיע מיד המקדיש אם לוי הוא, כדכך צמפקיע מיד ישראל,

שנינו במשנתנו מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו, אמר רב הונא ולעצמו מוציא א"ל רב נחמן לרב הונא מאי שנא לאחרים דלא, דלא אתי צד עבדות ומפיק צד חירות לעצמו נמי לא אתי צד עבדות דידה ומפיק צד חירות דידה? אלא אר"נ אף לעצמו אינו מוציא,

אבני חן למסכת ראש השנה

עוד בפסוק ל"ג ואשר יגאל מן הלויים ויצא ממכר בית ועיר אחזתו ביבל כי בתי ערי הלויים הוא אחזתם בתוך בני ישראל.

שם. ולפי שנאמר צישראל המוכר שדה אחוזה שם פסוק ט"ו צמספר שני תצואות ימכר לך וכו' אצל לויים גואלין מיד וכו' הלויים גואלין לעולם לכאורה ילפינן בן מהפסוק בבתי ערי חומה דכתיב גאולת עולם תהיה ללויים דאילו במוכר שדה אחוזה ובמקדיש שדה אחוזה לא כתיב כלום אודות הלויים.

דף כ"ט ע"ב

ברכת הלחם של מצה של אכילת מצה, שמצרכין (לפני) [לפניה] המוציא וברכת היין של קידוש שמצרכין לפני קידוש היום מהו על אכילת מצה ומקדש ישראל לא מיבעי לך, דמוצה נינהו ומפיק, אלא ברכת המוציא וברכת היין מיבעי לך, שאין צאות אלא לפי שהמצרכין צריך שיטעמו, ואי אפשר ליהנות בלא ברכה, אי נמי לא טעים איהו - אי אפשר דלא יהיב ליה לחד מינייהו למטעם, ובעי ברכה, מאי כיון דחובה הוא מפיק אכילת מצה חובה עליו, וכן קידוש היום חובה עליו, ואי אפשר שלא בהנאה, והנאה אי אפשר בלא ברכה נמצאת המנחה מלוייה בברכה הנאה, ומפיק או דלמא ברכה לאו חובה היא בברכה ההנאה לאו חובה למנחה אמאי, שאף בכל ההינות היא נוסגת?

ת"ש דאמר רב אשי כי הוינן בי רב פפי הוה מקדש לך וכו' הוה אתי אריסיה וכשבאו פועליו לְדַבְּרָא מן השדה הוה מקדש לְהוּ [שמעין מינה שאע"פ שיצא מוציא וה"ה לברכת הלחם של מצה. ר"ח],

ת"ר לא יפרום אדם ברכת המוציא, כדאמרין לעיל שאינה חובה עליהם לא יאכלו ולא יצרכו פרוסה לאורחין אלא אם כן אוכל עמהם אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו כדי לחנכן במצות ובהלל ובמגילה אף על פי שיצא מוציא

*****

ברכת הלחם של מצה. ראיתי באגרת שכתב האדמו"ר מגור ר' אברהם מרדכי אלתר זצ"ל וז'ל זכורני שראיתי מי שהקשה על הגמ' ר"ה, ברכת הלחם של מצה, ולמה לא גם בברכת לחם של סעודת שבת? וחשבתי להיות ראיה מזה להפוסקים הובא בש"ע (סי' רפח) שמי שיש לו בשבת תענוג מתענית א"צ לאכול, אולם קשה מהך סוגיא דברכות מ"ט ע"ב שבתות וימים טובים דלא סגי דלא אכיל. ע"כ.

כדי לחנכן במצות ראה ריטב"א וז"ל פ' דאיסור ברכה לבטלה מדרבנן הוא, ואסמכוה אלא תשא את שם ה' אלקיך לשוא, וכן מוכיח בברכות כ"א ע"א, וכן פסק ר"ת, ולפיכך התירו כאן לומר ברכה שאינה צריכה לו כדי לחנך בניו ובני ביתו במצות, ואילו היה איסור תורה לא היו מתירים לו לעשות בידים איסור תורה משום

כוונה ו"אם כוון לבו" היינו לשמוע מה השייכות של שני המשניות. וראה בחתם סופר שתירץ דאדרבה מכאן ראיה שאין צריך כוונה שהרי כשכוונו לבם לשמים ולא היו מכוונים אך לירות החצים אז היו מצליחים וכו' ומ"מ שייך להענין כאן עיי"ש.

ד"ה ה"ג כהנים ולויים. משנה ימירה נינהו פ' דהא דתנן בערכין כ"ו ע"ב ד"מקדישין" לעולם אין שום חידוש דהגם דבשדה אחוזה תנן שם כ"ד ע"א שאין מקדישין אין זה איסור אלא עצה טובה כמש"כ לקמן, וכן הא דתנן שם ל"ג ע"ב "מוכרין" לעולם אין בה חידוש דגם ישראל יכול למכור שדהו או ביתו מתי שירצה ועיקר החידוש הוא על "גואלין" לעולם, וראה רש"י שם. וראה ביבין בערכין פ"ט אות נ"ז וראה מה שתמה עליו בתפארת יעקב שנדפס בסוף המשניות.

שם. אין מקדישין פ' לא שלא יהיה קודש אם מקדישו, אלא כלשון הגמ' בערכין כ"ד ע"א "אין מקדישין ליגאל בגירוע" פ' שאין הגובר מחזיר להמקדיש כלום מדמי השדה אם גואלה המקדיש בפחות משני שנים, לפי שהמקדיש שדה אחוזה פודה כל בית כור בסלע ופגדיון לשנה לפי שנים הנותרות עד היובל, ואם נותר שני שנים עד היובל נותן שני סלעים ושני פגדיונים, אבל המקדיש פחות משני שנים לפני היובל ובא לגואלה אין לו דין גירוע וצריך ליתן חמשים סלעים לבית כור בלי שום גרעון, וזה לשון הגמ' שם רב ושמואל דאמרי תרוייהו אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים וכיון דאין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים יהא אדם חם על נכסיו ואל יקדיש פחות משתי שנים וז"ל רש"י שם ואם צא לגאלה נותן נ' סלעים דגזי גירוע כתיב לפי השנים הנותרות.

שם. ואידי דמנא גואלין ומקדישין גזי הדדי פ' בערכין כ"ו ע"ב תנא הכהנים והלויים מקדישין לעולם וגואלין לעולם, ולזה קורא "גבי הדדי", תנא נמי גזי גואלין דמכירה שם ל"ג ע"ב הכהנים והלויים מוכרין לעולם וגואלין לעולם.

שם. והכי מוקים צמסכת ערכין וזה לשון הגמ' שם: ואידי דתני רישא שם כ"ד ע"א אין מקדישין ולא גואלין תנא נמי סיפא מקדישין וגואלין.

שם. ומהו גואלין לעולם פ' בא לפרש הא דאמרין שהלויים גואלין יהיה חידוש, וחושב רש"י ג' אופנים שהלויים גואלין: א) מוכר בית בבתי ערי חומה ועבר שנה ונחלט ב) במוכר שדה אחוזה שאינו גואל בפחות משני שנים ג) אם מכר הגובר שדה אחוזה שהקדישו בעלים יוצא לכהנים ביובל.

שם. לפי שנאמר צישראל צמוכר צית צערי חומה ויקרא כ"ה ל' ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה, נחלט וזה לשון הכתוב וקם הבית אשר בעיר אשר לו חמה לצמיתת לקנה אתו לדרתיו לא יצא ביבל אצל לויים כתיב שם פסוק ל"ב וערי הלויים בתי ערי אחזתם גאולת עולם תהיה ללויים וכתיב שם

אבני חן למסכת ראש השנה

ביו"ט שחל להיות בשבת כאן ביום טוב שחל להיות בחול,

אמר רבא אי מדאורייתא היא במקדש היכי תקעינן? ועוד
הא (לאו. רש"י) מלאכה היא נמניה [פ' ובי מלאכה הוא] דאצטריך
קרא למעוטי (דתנא) [והא תנא. ב"ל] דבי שמואל (במדבר כט)
כל מלאכת עבודה לא תעשו יצתה תקיעת שופר ורדיית
הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה # [ולא הבנתי דמאן יומר שמה
שצוה התורה שלא לתקוע בשבת הוא משום שהוא מלאכה, שמה גם אם הוא
חכמה גילה לנו התורה שלא לתקוע בשבת?]

אלא אמר רבא מדאורייתא מישרא שרי ורבנן הוא דגזור
ביה, כדרכה דאמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין
הכל [בקיאינן. ו'] בתקיעת שופר גזירה שמא יטלנו בידו וילך
אצל הבקי ללמוד [ואולי כאן חיישינן שילך אצלו שיתקע לו, ומלת "ללמוד"
בא לכאן אנן גררא דלולב] ויעבירונו ד' אמות ברה"ר [והא דלא אמר
שיוציאונו משרות היחיד לרה"ר? ראה תוס'] גזירה שמא יטלנו ונמקדש לא גזור,
לדון אסור שנות דרנן נמקדש והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא
דמגילה.

שנינו במשנתנו משחרב בהמ"ק התקין רבן יוחנן בן זכאי כו',
תנו רבנן פעם אחת חל ראש השנה להיות בשבת [מסתבר
שמעשה זו היתה בשגלו ריב"ז וסנהדרין שלו מירושלים ליבנה כשחל פעם
הראשון ר"ה בשבת. ש"ח], [והיו כל הערים שסביבות יבנה מתכנסין
לשם, לשמוע תקיעה משלוסי בית דין, לפי שהיו רגילין כן בירושלים] [ליבנה.
ב"ל] אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לבני בתירה גדולי הדור היו
נתקע?

אמרו לו נדון אס יש לגזור אף נמקדש בית דין, שמא יטלנו, אמר להם
נתקע ואחר כך נדון [דבשל סופרים עושין מעשה ואח"כ דנין. ראה עירובין
ס"ג ע"א "כי האי גוונא מי מתחזא כאפקרותא", ובחדושי הרא"מ הורו"ז ז"ל
שם], לאחר שתקעו אמרו לו נדון, אמר להם כבר נשמעה
קרב ביבנה ואין משיבין לאחר מעשה גנאי הוא שטרא לנו טועים על
עלמנו.

אמר רבי אלעזר לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה
בלבד אמרו לו אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו ב"ד,
אמרו לו היינו ת"ק? איכא בינייהו בי דינא דאקראי למגא קמא
תקעינן, ומגא דאמרו לו סבר אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין קצוע
דומיא דביבנה.

שנינו במשנתנו אמרו לו אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו
ב"ד, אמר רב הונא

*****

במקדש היו תוקעין וג"ל דלהכי לא נקט תנא בירושלים?

חינוך מצות דדבריהם. עכ"ל. אבל באמת צריך להבין מפני מה קורא
לזה "לבטלה" הרי אינה מוציא שם השם חנם אלא ללמד את בניו וזה
לתועלת גדול ולא לבטלה? וראה בע"ל.

**רש"י ד"ה מהו. ולי נמי לא טעיס איהו. ר"ן, רש"י מפרש
האבעיא ומסכם כן: א' שעל ברכת המצות לא מיבעיא לן דשפיר
שייד ערבות, ב' אם המבכר אוכל או שותה בעצמו גם ודאי לא
מיבעיא לן, רק האבעיא הוא באופן שהמבכר אינו נהנה בעצמו. ולפ"ז
לא הבנתי מלת ואי "נמי" שמשמע כאילו יש כאן שני אופנים
בהאבעיא, ויותר נוח הבנת הרש"י בלי מלת "נמי". רצ"ע.

פרק רביעי יום טוב

[אלא שמנהג קבוע בכל מקום שלא לתקוע [בשבת] בשום פנים, ומתוך כך לא
ראיתי עצמי צריך להעירך לפירושים המבולבלים בסוגיא וכו'. מאיר]
מתני': יום טוב של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש [הלשון
"מקדש" קשה קצת שהרי בסוף המשנה אומר אלא כל עיר שהיא רואה ושומעת
וקרובה, הרי שתקעו בכל סביבות ירושלים? וראה תוס' ד"ה אבל, ובתו"מ, אבל
ז"ל הרמב"ם בפירוש המשניות וכבר ביארנו פעמים [מע"ש פ"ג הל' ד', ושקלים
פ"א הל' ג'] כי מקדש תקרא ירושלים כולה, ומדינה שאר העירות שבארץ
ישראל] **היו תוקעין** נגמרא מפרש לה **אבל לא במדינה** לא בירושלים,
ולא בגבולין,

משחרב בהמ"ק [ולא אמר משחרב "המקדש"? שהמקדש לא חרב אלא
הבית דהיינו העצים ואבנים. ש"ח] **התקין רבן יוחנן בן זכאי** [ובית דינו.
רמב"ם פ"ג מו"ק קה"ח ה"ו. ש"ח] **שיהיו תוקעין בכל מקום שיש בו**
ב"ד [ב"ד של ג' שנמכו בא", ודוקא בפני ב"ד כדי שיהיו נוהרים מלהוציא
לרה"ה. יבין], **אמר רבי אלעזר** [צ"ל ר' אליעזר והוא בן הוקנא תלמיד ר'
יוחנן בן זכאי. מנחת יחודה, וראה ד"ס, ומצור דבש] **לא התקין רבן יוחנן**
בן זכאי אלא ביבנה בלבד שהיתה שם סנהדרי גדולה [של ע"א] צימין,
וכן בכל מקום שגלתה סנהדרין, אצל לא צינת דין של עשרים ושלשה, אמרו לו
אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין [ובגמ' מקשה אמרו לו
היינו ת"ק],

ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה צעודה צנניה [כשהיתה
צמורונה ועדיין צ"ד הגדול לשם. רבי אברהם פליפ, לאוקימו גירסא] ימירה
צמקיעת שנת על יבנה **שכל עיר שהיא רואה את ירושלים ושומעת**
וקרובה ויכולה לבוא מפרס נגמרא ממי מגא דקאמר ועוד תוקעין [לפי
פ' הרמב"ם במלת "במקדש" ברישא ניהא, אבל לפי רש"י קשה?] **וביבנה**
לא היו תוקעין אלא בב"ד בלבד.

גמ': מנה"מ [שאין תוקעין בשבת] ? **אמר רבי לוי בר לחמא** **אמר**
רבי חמא בר חנינא כתוב אחד אומר [ויקרא כג] **שבתון זכרון**
תרועה ולא תרועה ממש, אלא מקראות של תרועה יאמרו **וכתוב אחד**
אומר (במדבר כט) **יום תרועה יהיה לכם?** לא קשיא כאן

אבני חן למסכת ראש השנה

יתקעו לעולם, דגם ביו"ט שייד שמא יתקן ונמצא שיעקרו מצות עשה מן התורה אבל גזירה שמא יעבירו לא שייד אלא בשבת ושפיר גזרו.

אמר להם ריב"ז לבני בתירה נתקע כו'. ריב"ז היה תלמיד הלל. והיה נשיא במות הלל. ובני בתירה כשמנאוהו להלל נשיא עליהם כדאיתא בפסחים (דף סו.) אף במות הלל. נתנו הנשיאות לריב"ז תלמידו, ובכל זאת כבדם ריב"ז ושאל מאתם נתקע כו', ובמות ריב"ז נעשה ר' שמעון בנו של הלל לנשיא, אבל עוד בימי ריב"ז היו תלמידיו בזמן הבית שני, ר' יהושע היה שוער, וגם ר"ע תלמיד ר' יהושע היה בימי הבית. מנחת יהודה

דף ל' ע"א

ועם בית דין הוא דמקעין, מאי ועם ב"ד בפני [בזמן. ד"ס] בית דין לאפוקי שלא בפני [בזמן. ד"ס] בית דין דלא, [והר"ם מפרש כן המשך הגמ' לפי זה. וגם לקמן בסיום הקושיא משנה הגירסא],
[בפני ב"ד ומכל מקום דוקא בפני ב"ד, ויראה לי שצריכים גם כן לזמן ב"ד ר"ל עד חצות, שאם המשיכו בית דין את ישיבתם עד לאחר חצות אין תוקעין אפילו בפניהם, שאין יראתם מצויה אלא בזמן הראוי לישיבתם ובמקום ישיבתם. מאיר]

מתיב רבא [מבאן מתחיל להקשות על רב הונא והתירוץ הוא "לא דאילו בירושלים תוקעין"] ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה וכו' מאי "ועוד זאת" אילימא כדקתני [כפשוטו הבנת המשנה] "זאת" מיבעי ליה [שהרי זה ענין חדש ואין לה דמיון לדלעיל]?

אלא [דאילו. רש"י] בירושלים תוקעין יחידין תוקעין נשגב יחידים שאין שלומי צית דין, והא מילתא חסרה ממתינית, ומינעי לן לתרועה הכי וביבנה אין תוקעין יחידין [והשתא ניחא שמוסר "ועוד זאת" עוד מעלה שהיה לירושלים על יבנה],

וביבנה אין תוקעין יחידין, והא כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר כי מסיים שליחא דציבורא תקיעה ביבנה לא שמע איניש קל אוניה מקל תקועיא [דיחידא]? אלא לאו [לעולם בכל מקום תוקעין יחידים, ומה פירושה של ועוד זאת] דבירושלים תוקעין בין בזמן ב"ד עד שש שעות שהיו צית דין יושגין ובין שלא בזמן ב"ד שהלכו לנתיבן וביבנה בזמן ב"ד אין שלא בזמן ב"ד לא,

הא בזמן ב"ד מיהא תוקעין ואפילו שלא בפני ב"ד [זה סיום הקושיא על רב הונא] ? לא דאילו בירושלים תוקעין בין בפני ב"ד בין שלא בפני בית דין וביבנה בפני ב"ד אין שלא בפני ב"ד לא,

איכא דמתני להא דרב הונא אהא מאי ועם צית דין [כפני צית דין] דקאמר רב הונא בזמן צית דין, דהא ליכא לפירושי האי ועם צית דין כפני צית דין דהא בכל ארצכם כתיב [ויקרא כ"ה ט'] ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם דמשמע אפילו שלא בפני ב"ד, מלמד שכל יחיד

לאשמועינן גזירה דשמא יעבירו גזירה ישנה היתה, דאף בזמן שהיה המקדש בנוב וגבעון, לא היו תוקעין רק בחעיר שהיה המקדש שם ולא במקום אחר. בועז

שבתון זכרון תרועה שאם חל ר"ה בשבת רק מוכרין תרועה אבל אין תוקעין בשופר, וראיתי לפרש בדרך רמז שזה מרומז בדברי הפסוק עצמו, בחדש השביעי באחד לחודש אם יהיה לכם שבתון פ' אם יחול ביום השבת אז זכרון תרועה.

יצתה תקיעת שופר וכו' שהיא חכמה ואינה מלאכה וז"ל רש"י על ויקרא כ"ה ט' בשם התו"כ ממשמע שנאמר ציוס הכיפורים איני יודע שהוא צעשור למדש, אס כן למה נאמר צעשור למדש? אלא לומר לך תקיעה צעשור למדש דומה שנת צלצד, וכתב ע"ז ואין תקיעת ר"ה דומה שנת צלצד אלא צלצד צלצד, וכתב ע"ז הרמב"ן והנה הרב מפני בקיאותו בתלמוד והכל לפניו כשולחן ערוך אינו חושש וסותם הברייתות והן מקעין ל' לשאר בני אדם, שידוע הוא וברור בגמרא כי התקיעות כולן, של ר"ה ויוה"כ ואפילו של רשות מותרות הן בשבת לפי שהיא חכמה ואינה מלאכה וכו'.

גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד וכו'
במשניות תפארת ישראל הקשה והא דלא גזרו במילה בשבת שיעביר הסבין כשילך ללמוד למול? י"ל דהכא שאני דכולי עלמא טרידי ולא מדבר חד לחבריה. ע"כ. [והנה באמת כבר הקשה בזה הרשב"א ז"ל ותירץ דבשלמא בלולב ושופר דבאמת כל החיוב שלו אינו ברור משום דאין אנו בקיין בקביעא דירחא מש"ה שפיר יכולין לגזור משום שמא יעברנו, אבל במילה ביום ח' שלו דהחיוב היא ברור והיא מן התורה מש"ה לא גזרו חז"ל לדחות המצוה שעליו. והבן]. וראיתי לתרץ לפי מה שמבואר במג"א סימן של"א סעיף יו"ד דבאדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת משום שמא יקלקל ונמצא שמחלל שבת, א"כ הוא הדין בזה י"ל כנ"ל דבשופר ולולב שפיר שייד שמא יעברנו להמצוה, אבל במילה לא שייד תך חששא שמא ילך אצל בקי ללמוד כי מה בצע לו אם ילמוד הלא אם לא מל מעולם אינו רשאי למול והבן. קונטרס לקוטי גאונים להר" ברוך צבי הירש ראזענבוים זצ"ל.

שם. הא דלא נקט שמא יוציאנו מרה"י לרה"ר, ובתוס' הקשו כן? י"ל דהא אף אם יוציא מ"מ כל שלא יעמוד לפוש אלא אם ילך מביתו מיד להחכם לא יתחייב וזהו חשש רחוק שילך דרך רה"ר ויעמוד שם לפוש, משא"כ בחששא דשמא יעבירו, דבזה אף אם לא יעמוד לפוש יהא חייב לדעת התוס' בחדושי רשב"א בפ"ק דשבת בסוגיא דילפינן זורק ממושיט, דבמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר לכ"ע חייב. חדושי רבי עקיבא איגר

שם. וכתב המגן אברהם בשו"ע או"ח סימן תקפ"ח ס"ק ד' וז"ל הקשה מהרמ"פ בהגהותיו דהא תקיעה שבות נמי גזירה שמא יתקן כלי שיר, וא"כ נימא דאסור משום האי גזירה והעמידו דבריהם במקום עשה? ותירץ דהא גזירה לא גזרו בתקיעת שופר דא"כ לא

אבני חן למסכת ראש השנה

ויחיד חייב לתקוע,

אמר רב הונא ועם בית דין, מאי ועם ב"ד בזמן ב"ד לאפוקי שלא בזמן בית דין דלא,

מתיב רבא תקיעת ראש השנה ויובל דוחה את השבת בגבולין איש וביתו, מאי איש וביתו אילימא איש ואשתו, איתתא מי מיחייבא והא מצות עשה שהזמן גרמא היא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות,

אלא לאו איש בביתו ואפילו שלא בזמן ב"ד # [שאם הוא תוקע בביתו מסתמא הוא בכל זמן שרוצה ואינה בזמן ב"ד] ? לא (לעולם. מצור דבש עיי"ש) בזמן ב"ד,

מתיב רב ששת שוה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות, אלא שביובל תוקעין בין בב"ד שקידשו בו את החדש ובין בב"ד שלא קידשו בו את החדש, וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע, ובר"ה לא היו תוקעין כשחל להיות בשבת אלא בב"ד שקידשו בו את החדש אלא צצית דין הגדול של סנהדרין הגדולה המקדשין את המדשים, ורבי אליעזר [ראה מש"כ במשנה דגרסינן ר' אליעזר] היא [פי' שאומר במשנה לא התקין ריב"ז אלא ביבנה בלבד דהיינו ששם קידשו את החדש] ואין כל יחיד ויחיד חייב לתקוע,

מאי אין כל יחיד ויחיד חייב לתקוע [הלא כל ישראל חייב לשמוע תקיעת שופר], אילימא דביובל תוקעין יחידין ובראש השנה אין תוקעין יחידין [שאין תוקעין אלא בב"ד],

והא כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר כי הוה מסיים שליחא דציבורא תקיעתא ביבנה ואף ציוס טוב שחל להיות בשבת, דלהכי נקט יבנה [ודבריו צריכים תלמוד מה בא ללמדנו, ועוד קשה אמאי לא כתב כן בלישנא קמא כשהביאו מימרא זו כי מסיים שליחא דציבורא וכו' רצ"ע. יום תרועה] לא שמע איניש קל [אודניה. ד"ס פי' קול אוניו דהיינו הקול לא נשמע לאוניו] מקל תקועיא [דיחידא] [נמצא שיחידים תוקעין בין ביובל ובין בר"ה, ומה פירושה שאין כל יחיד ויחיד חייב לתקוע],

אלא לאו [דאילו] ביובל תוקעין יחידים בין בזמן ב"ד בין שלא בזמן ב"ד, ובר"ה בזמן ב"ד אין שלא בזמן ב"ד לא, קתני מיהת ביובל בין בזמן ב"ד בין שלא בזמן ב"ד [וקשיא על רב הונא דאמר דדוקא בזמן ב"ד תוקעין יחידים]?

לא לעולם בזמן בית דין והכי קתני קאמר ביובל כל יחיד ויחיד תוקע בזמן ב"ד תוקעין, בין בפני בית דין בין שלא בפני ב"ד אפילו שלא בפני בית דין, ובר"ה תוקעין בזמן ב"ד ובפני ב"ד בפני בית דין אין, שלא בפני בית דין לא,

איתמר נמי כרז הונא א"ר חייא בר גמדיא א"ר יוסי בן שאול

אמר רבי אין תוקעין יחידים ציוס הכפורים ציוס, אלא כל זמן שבת דין יושבין בזמן שבת דין יושבין צמקמן, והתוקעין תוקעין בכל [עיר. מזור דנש] [אבל בר"ה רק בפני ב"ד ובזמן ב"ד. וראה חרושי הר"ן],

בעי ר' זירא ננערו לעמוד נעקרו ממוסגס כדי לעמוד וליק ולא עמדו מהו [ננערו ב"ד לעמוד ונודמן דבר לעיין בו וחזרו ונתישבו והאריכו בישיבה מאי תוקעין אי לא. ר"ח] בית דין יושבין בעינן והא איכא [וזה נקרא בזמן ב"ד], או דלמא זמן ב"ד בעינן וליכא תיקון.

שנינו במשנתנו ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה וכו', רואה פרט ליושבת בנחל, שומעת פרט ליושבת בראש ההר [שהגם שהיא קרובה אינה שומעת], קרובה פרט ליושבת חוץ לתחום [הגם שאינה רחוקה כל כך, אבל זה אינו יכול לבא], ויכולה לבוא פרט למפסיק לה נהרא.

מתני': [וכ"ה בסוכה מ"א ע"א] בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה דכמיז (שם ויקרא כג) ושמתם לפני ה' אלהים שבעת ימים, ובמדינה יום אחד דכמיז (שם ויקרא כג) ולקחתם לכם ציוס הראשון, משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש, ושיהא יום הנף כולו אסור.

גמ': ומגל דעבדינן זכר למקדש? דאמר קרא כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה' כי נדחה קראו לך סיפיה דקרא ציון היא דורש אין לה ציון היא דורש אין לה [ציון היא עיר אשר אין לה דורש. ירמיה ל' י"ז] מכלל דבעיא דרישה.

שנינו במשנתנו ושיהא יום הנף כולו אסור יום [י"ז צניסן יום. ק'] הנפת עומר כולו אסור לאכול מן המדש, ומדאורייתא [פי' אבל מדאורייתא] משהאיר מזרח מוסר, כדאמרין צמנחות (סו, א) כתוב אחד אומר עד עשׂים היום הזה, וכתוב אחד אומר עד הציאכס וגו' הא כיצד, בזמן הבית עומר וממיר, ובזמן שאין עומר עד עשׂים היום ממיר,

[ר"ס = יש בב"י ק' על הגליון, והוא מדברי רש"י שעל מסכת סוכה מ"א ע"א] מ"מ גזר עליה מזהרה יבנה בית המקדש [ויחזור הדבר לאיסורו דהשמא [משנבנה המקדש] קרינן ציה עד הציאכס. ר"ס], [דקדק לומר "מהרה" יבנה המקדש (פי' בעין לשון תפלה. ג"ז) רבו למ"ש במס' תענית י"ז ע"א ורש"י שם ד"ה רבי אומר אומר אני וכו', [הרי. כ"ז] כמה שנים שלל מורה צירה וכו' ולשמא יצנה לא מייסעין עכ"ל ע"ש. חתם סופר]

ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח עכשיו נמי ניכול [ואי הוו נהגי צמורצנא [לאכול] צהאיר מזרח כדן מורה אמו נמי למיכל צצנינו משהאיר המזרח ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו. ר"ס] ולא ידעי דאשתקד לא הוה עומר, האיר מזרח התיר השתא דאיכא עומר עומר מתיר,

אבני חן למסכת ראש השנה

דמיבני אימת שיהא לנו לחוש עכשיו לכך [הך חששא דמישינ שמא יצנה אימת חגמר המלאכה דליכא למימש לאיסקור חדש כל אותו [היום] דליצטריך ליה לרנן יומן למיסקר השמא כל היום משום סירכא דההוא יומא. ר"ס] **אילימא דאיבני בשיתסר** [שלא נצנה עד י"ו ענמו. ר"ס] **הרי האיר מורח התיר** דהא לא היה מוצא [ושפיר קא אכיל דכיון דהאיר המורח ואין המקדש בנוי אישטרי להן חדש. ר"ס],

אלא דאיבני בחמיסר שהיה שהות לקטור צמוצאי יום טוב, ולהציאו למחר כמנאמו [או קודם לכן כדי מטא שימסקר לא [המיר] האיר המורח (שהיה) [שהיר] המקדש בנוי הילכך אי אכלי איכא איסורא וגזר ריב"ז הלכתא משום ההוא יומא. ר"ס],

מחצות היום ולהלן לשתרי השמא, ולא לגזור עליה רבן יוחנן אלא עד חצות היום, ואי נמי מהרה יצנה, ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו מחצות היום ולהלן השמא נמי ניכול שפיר אכלי, ואפילו הרחוקים מירושלים שלא ראו הקרבתו יש להם לסמוך דודאי קרב כבר,

דהא תנן דאמר מר [במנחות. ק'] [ס"ח ע"א] **הרחוקין מותרין מחצות היום ולהלן לפי שאין ב"ד מתעצלים בו** הרחוקין היו מותרין בזמן הבית מחצות היום ולהלן כו' [השמא דלינהו נמי אכלי ההוא יומא מחצות היום ואילן כסירכא] [דמעיקרא], נכלי ! דליכא איסורא דודאי קרב העומר. ר"ס]?

לא נצרכא דאיבני בחמיסר סמוך לשקיעת החמה, אי נמי דאיבני בליילא רבן יוחנן חושש לשמא יצנה לשקיעת החמה או צליל ששה עשר בחצי הלילה, או סמוך לבקרו, שלא יהא שהות לקטירתו והצדו צבוב של קלאין וטעינתו והרקדתו והקרבתו עד חצות, ואי הווי רגילי למיכל חדש מחצות היום בזמן הזה אחי למיכל נמי ההוא יומא הכי, ועבדי איסורא, ואם תאמר היכי משכח לה דאיבני בחמיסר ביום טוב, ודאיבני צליילא, והא קיימא לן במסכת שבעות (טו, ז) דאין [בזוין. ד"ס] בית המקדש לא ביום טוב ולא צליילא, הני מילי בזמן צדי אדם, אבל בזמן העמיד לצא צדי שמים הוא,

רב נחמן בר יצחק [אמר] רבן יוחנן בן זכאי

*****

סיכום :

אמר רב הונא ועם ב"ד פי' ביבנה

מאי ועם ב"ד בפני ב"ד

מתיב רבא: מאי ועוד זאת, דמשמע דביבנה "בזמן" ב"ד גם שלא בפני ב"ד?

ומתרי: לא בירושלים גם שלא "בפני" ב"ד וביבנה רק בפני ב"ד.

איכא דמתני לה לר' זורא איובל דתנא דביובל כל אחד חייב לתקוע ואמר ר"ז ועם ב"ד, דהיינו "בזמן" ב"ד.

מתיב רבא: והא קתני דוחה את השבת בביתו דהיינו גם שלא בזמן ב"ד?

ומתרי: לא בזמן ב"ד.

מתיב רב ששת: שוה היובל לר"ה וכו' אלא שביובל כל אחד חייב לתקוע ובר"ה לא, וקשה דהא אמרינן דלא שמע איניש קל אודניה, אלא שביובל תוקעין גם שלא בזמן ב"ד?

ומתרי: לא ביובל בזמן ב"ד גם שלא בפני ב"ד ובר"ה רק בפני ב"ד.

רש"י ד"ה אי נמי דאיבני בלילה. אצל צנין העמיד לצא צדי שמים הוא. וכ"כ בסוכה מ"א סע"א ד"ה אי נמי, אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשובלל הוא יגלה ויבא משמים. והנה מי הבונה אותו ובמה יהיה נבנה כתיב בישעיה ס"ב ו-ז המזכירים את ה' אל דמי לכם ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים ירושלים תהלה בארץ הבכיה והצער של אבילי ציון המתאבלים על חורבנו היינו בנינו, ובכל שנה בעת הזאת כשמתקבצים לבבות על חורבנו היינו יכוני וישם ירושלים תהלה בארץ, וכשיוגמר זה הבנין ירד למטה הבית בנוי ומשובלל. חתם סופר בדרשה של ז' אב

דף ל' ע"ב

בשיטת רבי יהודה אמרה [אומה שיטה, שהיה ר' יהודה שהיה מתלמידי תלמידיו דורש אחריו, דרש גם הוא. רש"י סוכה מ"א ע"א] **דאמר מן המורה אסור כל היום בזמן הזה,** דקסבר עד ועד ככלל, [ויקרא כג] **עד עצם היום הזה עד עצמו של יום,** וקסבר עד ועד בכלל,

ומי סבר לה ליהב"ז כוונתיה והא מפליג פליג עליה, דתנן משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור, א"ר יהודה אמר רבי יהודה גרסינן, ולא גרסינן אמר לו רבי יהודה שהרי לא ראהו מימיו, אבל תמה דזרזו על תקנת רבן יוחנן בן זכאי, ואמר מה חידוש חידש ר' יוחנן בן זכאי והלא מן התורה הוא אסור [דכתיב עד עצם היום הזה]?

התם ר' יהודה הוא דקא טעי איהו סבר רבן יוחנן בן זכאי מדרבנן קאמר כלומר, הוא צא לגזור עליו משום ההוא טעם דלעיל, דשמא יצנה [ולכן הקשה מן התורה הוא אסור] ולא היא מדאורייתא קאמר [שיום הנף כולו אסור],

והא התקין קתני? מאי התקין דרש' והתקין דרש להם המקרא, והתקין שיהגו איסור, לפי שעד עכשיו היה היתר בדבר משקרב העומר, שהעומר מתיר.

מתני': בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום פעם אחת נשתהו העדים מלבוא ונתקלקלו הלויים בשיר [וב"ה בבבצה ה' ע"א] בגמרא מפרש התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נהגין אותו היום קודש ולמחר קודש צדאש השנה קאי, דמשמשה לילי עשרים ומשעה נהגו צו קודש, שמא יצואו עדים מחר ויקדשוהו בית דין, וגמלא שהלילה הזה ליל יום טוב הוא, וכן למחר כל היום עד המנחה, ואם צאו עדים קודם המנחה

אבני חן למסכת ראש השנה

במנחה מהו אומר (תהילים כט) קול ה' יחיל מדבר כדי להזכיר בראש השנה זכות קול שופרות של מתן תורה,

ובזמן שחל ראש השנה להיות בחמישי בשבת וצאו עדים קודם תמיד של שחר שהשירה שלו הרנינו לאלהים עוזנו לא היה אומר בשחרית הרנינו שיר של חול, דהיינו הרנינו מפני שחזור וכופל וספולו את הפרק שניה [פ' עוד פעם] צמוסף, הפק - המזמור, אלא מהו אומר (תהילים פא) הסירותי מסבל שכמו משוס דבראש השנה ילא יוסף מצית האסורים,

ואם באו עדים אחר תמיד של שחר צממשי בשבת אחר תמיד של שחר, [ובשעת. ק'] שיר של תמיד לא היו יודעין אם יתקדש היום, ויש לומר הסירותי או שמא חול הוא ושירו הרנינו [ואמרו. ד"ס] [הרנינו] מספק, [יחזרו. ד"ס] ויאמרו אותו צמוסף, ונמלא שפלוהו אומר הרנינו אע"פ שחזור וכופל את הפרק [אף על פי שהפקד שלו אומרו וכופלו. וב"ה בר"ם] אף על פי שהפרשה של מזמור זה תהא אמורה וכפולה היום,

אי אמרת בשלמא כל היכא דמסתפקא אמרינן שירה דחול היינו דקאמר אומרו וכופלו אלא אי אמרת לא אמור כלל מאי אומרו וכופלו?

*****

	ר"ה בשאר ימי השבוע גם אם באו עדים קודם שחרית	ר"ה חמישי ובאו עדים שחרית	ר"ה חמישי ובאו עדים שחרית	ביום חמישי ובאו עדים שחרית
שחרית	שיר היום של חול	הסירותי מסבל שכמו	הרנינו לאלקים עוזנו	הרנינו לאלקים עוזנו
מוסף	הרנינו לאלקים עוזנו	הרנינו לאלקים עוזנו	הרנינו לאלקים עוזנו	הרנינו לאלקים עוזנו
מנחה	קול ה' יחיל מדבר	קול ה' יחיל מדבר	קול ה' יחיל מדבר	קול ה' יחיל מדבר

אי אמרת בשלמא כל היכא דמסתפקא וכו' פ' אי אמרת בשלמא דהא דאמר במשנה שקלקלו הלויים בשיר היינו כדר' זירא שאמרו שיש של חול במנחה, שבשכיל שלא ידעו אם הוא חול או יו"ט אמרו מספק שיר של חול, שפיר, לכן גם כאן בברייתא שאומר "אומרו וכופלו" דמיידי שבאו עדים אחר שחרית ובשעת שחרית היה ספק להם מה לומר ואמרו שיר של חול.

דף ל"א ע"א

שאני התם דשירה דיומיה היא [פ'] שעל שאר ימי השבוע לא מחלק הברייתא כלום בין באו לפני שחרית או באו אחר שחרית [לעולם. ק'] כל היכא דמסתפקא מילתא, כגון צממנה, דאי היום קודש לא שייך למימר דחול, ואי הוא חול לא שייך למימר דקודש לא אמרינן כלל, והכא היינו טעמא דאמר שירה [דחול. ק'] צממשי בשבת דשירה דיומיה היא, שיר הראוי ליאמר היום הוא, ואפילו בראש

צית דין מקדשים את החדש, ונדע שיפה נהגו צו קודש, ואם מן המנחה ולמעלה צאו, אף על פי שאין צית דין מקבלין אותן לקדשו היום, ויעצרו את אלול ויקדשוהו למחר, אף על פי כן גומרים אותו בקדושה, ואסור צמלאכה, דלמא אחי לולולי ביה לשנה הצאה ויעשו צו מלאכה כל היום, ויאמרו אשחקד נהגנו צו קודש חנם, ומן המנחה ולמעלה חזרנו ונהגנו צו חול,

משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו מקבלין עדות החדש כל היום [דהא אין שיר].

גמ': הכי גרסינן מאי קלקול קלקול הלויים כו' ולא גרסינן תנו רבנן מה קלקול קלקול הלויים בשיר?

הבא צבצל תרגימו שלא אמרו שירה כל עיקר צממדי של צין הערבים, לפי שלא ידעו מה שיר יאמרו, שמא עוד סוף העדים לצוא היום ושיר של יום טוב יש לומר, או לא יצאו, ונמלא שהוא חול, אצל צממדי של שחר אין ספק, [שאפילו יתקדש החדש [היום?]] אין לומר בשיר של שחר שיר של יו"ט. ק'] שמתוך שצבצו השנים אין העדים צאין קודם תמיד של שחר, וספק יתקדש היום ספק לא יתקדש לא תקנו שיר של יום טוב שחרית בראש השנה, [כדמניא. ק'] לקמן [לקמיה ?] תמיד של ר"ה שחרית קרב כהלכתו [אומרים הלויים על נסכיו שיר של חול. רש"י לקמן בדף זה] אצל לתמיד של צין הערבים תקנו שיר של יום טוב, שכבר צאו העדים, לפיכך, אותה שנה שנשמהו לצא לא ידעו מה יאמרו,

רבי זירא אמר שאמרו שירה של חול עם תמיד של בין הערבים,

אמר לו רבי זירא [שהוא עלה מבבל לא"י] לאהבה בריה פוק תני לחו לצני צבצל, האומרים לא אמרו שירה כל עיקר, שנה להם צרייתא זו שממנה ילמדו שאמרו שיר של חול התקינו שלא יהו מקבלין עדות החדש אלא כדי שיהא שהות ביום להקריב תמידין ומוספין ונסכיהם ולומר שירה שלא בשיבוש,

אי אמרת בשלמא אמור שירה דחול היינו דאיכא שיבוש אלא אי אמרת לא אמור כלל מאי שיבוש איכא? כיון דלא אמור כלל אין לך שיבוש גדול מזה,

מתיב רב אחא בר הונא תמיד של ראש השנה שחרית קרב כהלכתו [פ'] לשון "קרב" לא קאי על הקרבת הקרבן, אלא קאי על השיר שאומרים עם הקרבן היה השיר של היום כרגיל [אומרים הלויים על נסכיו שיר של חול כמשפט היום, כמו שאנו שונים צממכת תמיד [ובן כאן להלן] [פרק ז'] משנה ד'] השיר שהלויים היו אומרים צית המקדש ציום הראשון כו',

במוסף מהו אומר (תהילים פא) הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב וכל המזמור, והוא שיר של חמישי בשבת צממכת צבצל, ואומרינן אותו על מוספי ראש השנה לפי שהוא יום מרועה [ובתיב ביה בפסוק ד' תקעו בחדש שופר].

אבני חן למסכת ראש השנה

השנה נאמרת שירת החול בכל תמיד השחר, אלא [שבתמישי. ק'] בשבת היו מחליפין אותו משום כפילה, הלכך, כי מסתפקא לן משום ספק כפילה לא מצטלין שיר של תמיד,

תניא רבי יהודה אומר משום ר"ע בראשון מה היו אומרים (תהילים ב) 'לח' הארץ ומלואה כל המזמור על שם שקנה שמים וארץ והקנה תבל ליושבי בה, כלומר [קנה. רע"י] כדי להקנות, [דקשה לרש"י] דאיך קאמר הקנה תבל ליושבי בה דמשמע תיכף בראשון קנה והקנה הא בראשון לא היה תבל ליושבי בה שהיה ה' יחיד בעולמו? לזה מפרש דה"ק קנה מיד כדי להקנות בזמן שיה' יושבי בה. יד דוד א"ן ושלום בעולמו יחיד, שלא נבראו המלאכים עד יום שני,

בשני מה היו אומרים (תהילים מ) גדול ה' ומהולל מאד [וגו']. ד"ם. פ' דקאי על סופא דקרא "בעיר אלקינו הר קדשו" במש"כ רש"י [על שם שחילק מעשיו הדלדל רקיע צין מים. ד"ס] עליונים לתחתונים, ונתעלה וישב צמרו, דוגמת שמו צעירו והר קדשו, ומלך עליהן,

בשלישי היו אומרים (תהילים פב) אלהים נצב בעדת אל על שם שגילה ארץ בחכמתו מקום מנצ עדמו, שנאמר (נצאשית 6) ותראה היצפה בשלישי נאמר והכין תבל לעדתו [שברא הארץ והשרה שכנתו בכל מקום שיש "עדה" לישראל, דכל בי עשרה שכנתא שריא סנהדרין ל"ט ע"א, וזה פ' הפסוק אלקים נצב בעדת כל בשעה שמתקבצים להפלה ולכל דבר שבקדושה. ע"פ המרומי שדה],

ברביעי היו אומרים (תהילים צד) אל נקמות ה' על שם שברא חמה ולבנה צרביעי ועתיד ליפרע מעובדיהן,

בחמישי היו אומרים (תהילים פא) הרנינו לאלהים עוזנו על שם שברא עופות ודגים לשבח לשמו כשאדם רואה עופות משונים זה מזה [ודגים משונים זה מזה. ד"ס] נותן שבת למי שצרכם,

בששי היו אומרים (תהילים צג) ה' מלך גאות לבש על שם שגמר מלאכתו ומלך עליהן,

בשביעי היו אומרים (תהילים צב) מזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת שעתיד העולם להיות חרב, ואין אדם, וכל המלאכות שונות על אותו יום [אומר. רע"י] שיר של שבת,

א"ר נחמיה מה ראו חכמים לחלק בין הפרקים הללו מה ראה רבי עקיבא לחלק צין הפרשיות הללו שכל שבת ימים נאמרין הפרקים הללו על שם שגבר, ושל שבת על שם להבא, אלא בראשון שקנה והקנה ושלום בעולמו, בשני שחילק מעשיו ומלך עליהם, בשלישי שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו, ברביעי שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן, בחמישי שברא עופות ודגים לשבח לשמו, בששי שגמר מלאכתו ומלך עליהם, בשביעי על שם ששבת,

וקמייפלגי בדרב קמיינא רבי נחמיה לית ליה דרב קמינא אלא דאצי, הלכך ליכא למימר [בר"ע שמזמור שיר ליום השבת קאין] על שם יום אחד שכולו שבת [לעתיד לבא] דהא [ר' נחמיה כאביי סבר ד] מרי יינאו דאמר רב קמינא שיתא אלפי שני הוה עלמא וחד חרוב שנאמר (ישעיהו ב) ונשגב יי' לברו ביום ההוא, [ראה סנהדרין צו:] ובש"ת הרשב"א חלק א' ס' מ', ובוחר שמות דף קעו: ספרא דצניעותא],

אביי אמר תרי חרוב שנאמו' (הושע ו) 'חיינו מיו מים מיום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. ד"ם,

במוספי דשבתא מאי שיר אמרי מה היו אומרים? אמר רב ענן בר רבא אמר רב הו"ו ל"ך פרשת שירת האזינו חולקים אותה לששה פרקים, הראשון האזינו, השני [פסוק ו'] זכור ימות עולם, השלישי [פסוק יג'] ירכבו על צמתי ארץ, הרביעי [פסוק י"ט] וירא ה' וינאץ עד כאן ששה פסוקים לפרק [ראה רש"י], ומכאן ואילך [פ' שיש ג' פעמים של ג' פסוקים, ומורא ה' מתחיל ח' פסוקים] שמונה פסוקים לפרק החמישי [פסוק כ"ז] לולי כעס אורי אגור, הששי [פסוק ל"ו חרי מ' פסוקים, ונמצא ס"ה מ"ג פסוקים, ומיושב קושיית היום תרועה] כי ידין ה' עמו,

[פ' "ההדר והיופי לך" פ' היוו שלנו לך הוא, ממך קבלנוהו, וגם, כי הו"ו שלנו מגישים אנחנו אותו לך, וכן אמרין בסוכה מ"ה ע"א יופי לך מובח שפירשו גם באופן זה, וכן מה שמסיימים הדרן עלך בסיום מסכת פירושה היופי שלנו אנו מגישים לך, והדרך עלן היוו שלך מאיר עלינו. ראה עוללות להרב ראובן מרגליות ז"ל ע' 11],

ואמר רב חנן בר רבא אמר רב כדרך שחלוקים כאן פירקי [האזינו. ד"ס] השירה הזאת כאן כך חלוקין בבית הכנסת כך קוראין אותה ששה הקוראין כספר תורה, והשביעי קורא מן השירה ולהלן,

במנחת' דשבתא מה היו אומרי? אמר רבי יוחנן אז ישיר שירת הים עד מי כמוכה ומי כמוך עד סוף השירה ואז ישיר ישראל, דעלי נאך (במדבר כא),

איבעי' להו הני כולהו בחד שבתא אמרי להו הלוי, והיו חולקים הפרקים צעירות הקול להפסיק, ובמחלפות כלי שיר ובתקיעת חלוצות או דלמא כל שבתא ושבתא אמרי חד כל פרק ופרק לשבת אחת פרק אחד?

תא שמע דתניא א"ר יוסי עד שהראשונה אומרת אחת שירת המוספין חזרת חלילה פעם אחת שניה שירת המנחה של תמיד הערצים חזרת שתיים דהתם שית פירקי, והכל חלמא האזינו בשבת אחת, זכור בשבת שניה, וכן כולם שמע מינה כל שבתא ושבתא אמרי חד שמע מינה,

אמר רב יהודה בר אידי א"ר יוחנן עשר מסעות משום דאירי מתמיחין בתקנות של יונה נקט לה הכא, למימר ששם גלתה סנהדרין בימי רבן יוחנן

אבני חן למסכת ראש השנה

מחומה לעיר לירושלים דכתיב (מיכה ו) קול ה' לעיר יקרא,

ומעיר להר היותם דכתיב (יחזקאל יא) ויעל כבוד ה' מעל תוך העיר ויעמד על ההר אשר מקדם לעיר,

ומהר למדבר דכתיב (משלי כא) טוב שבת בארץ מדבר,

וממדבר עלתה וישבה במקומה דכתיב (הושע ה' ט"ו) אלך אשובה אל מקומי עד אֶשְׁר־אֶשְׁבוּ שִׁיחִיוּקוּ אֶת עַמָּם אֲשֶׁמִּים וּבְקִשׁוּ פָנַי בְּצַד לָהֶם וְשִׁחַרְגְנִי וְגו',

א"ר יוחנן ששה חדשים נתעכבה שכינה לישראל במדבר דהיינו במסע העשירי שמא יחזרו בתשובה, כיון שלא חזרו אמר תיפח [נפשו. ע"י] עצמן שנאמר ועיני רשעים תכלינה ויִמְנוּ אֶם אֲבֹד מִנֶּהֱמָם מעוֹס [ומנוסס. ק'] נסתלק מהם ותקותם מִפֶּח נָפֶשׁ. איוב י"א כ',

וכנגד גלתה סנהדרין מגמרא מלשכת הגזית ¹ לחנות חנויות עשו להם דבר היותם ושצו שם, לומר שלא דנו דיני נפשות, דמזו דנפשי רוחאס, כדאמרינן בסנהדרין (מא, א), וכל הך גליות דסנהדרין דצית שני קאמר, ומסעות דשכינה צית ראשון (קאמר. ק') ומחנות ² לירושלים, ומירושלים ³ ליבנה

מלשכת הגזית ¹ לחנות ומחנות ² לירושלים, ומירושלים ³ ליבנה

*****

ברביעי שברא חמה ולבנה ועתידי ליפרע מעובדיהן
[על פי המדרש רבה על הפסוק ויתרוצצו בראשית כ"ה כ"ב זה מתיר צוויי של זה וזה מתיר צוויי של זה, ופירש המתנות כהונה מה שנאסר לישראל מותר לעובדי כוכבים, וחקותיהם שנאסרו להם מותר לישראל ודרש ויתרוצצו נוטריקון וויתור ציוויין אין שגאה כשנאת בני דת אחת לגבי דת אחרת, הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב הלשון הוא ברש"י על התורה בראשית ל"ג ד' אבל לא מוצאתי מקורה, וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת וגו' דברים י"ט ו"א ופרש"י לפי שעבר לא תשנא סופו לכא ליד יד שפית דמים, וכשמשותחים למאורות עמך ה' ידכאו, קל נקמות יפרע מהם. מצור דבש

מזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת. היינו כמ"ד שיתא אלפי שני הוה עלמא וחד חרב, וכתב הרב אבן עזרא בפסוק עוד כל ימי הארץ ורע וקציר וגו' בראשית ה' כ"ב, לאות כי יש לה קץ קצוב וכו' ובספר הברית מאמר ט' פרק ששי כתב כוונתו שע"י תנועה של גלגל המזלות וכו' והרב בספר הברית כתב שהוא נגד מאמר חז"ל שית אלפי שני הוה עלמא ע"ש וזה אינו שידוע שימות עולם המה

[בן זכאי שהו'. ד"ס] גלות ראשונה שגלו מירושלים נסעה שכינה להסתלק מעל (ישראל) [ירושלים. ד"ס] מעט מעט כשחטאו בקראי וכנגדן גלתה סנהדרין מגמרא,

עשר מסעות נסעה שכינה [בשביל הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, גם שלא יהא מאגרא רמה [רם. כ"ה בחגיגה] לבירא עמיקתא [הלשון חגיגה ה' ע"ב] ע"כ הקב"ה נפרע להם ממע מעט מעט אולי בין כך וכך יחזרו בתשובה להחזיר השכינה במקומה. עיון יעקב], **מקראי מכפרת** שהיתה רגילה לשכון שם, נסתלקה על אחד מן הכרוצים שעשה שלמה, העומדין בארץ אחד לצפון הארון ואחד לדרום לכרוב, ומכרוב לכרוב, ומכרוב למפתן הציט, וממפתן לחצר לעזרה צין האולם למזבח, ומחצר למזבח החיצון, וממזבח לגג [ההיכל. רע"י], ומגג לחומה לחומה העזרה, ומחומה [ומחומה העזרה. רע"י] לעיר לירושלים, ומעיר להר היותם, וכל סלוקים הללו לפי שצוקי היה מסתלק, ומנפה שיסוצו, ומהר למדבר, וממדבר עלתה וישבה במקומה שנאמר (הושע ה) אלך אשובה אל מקומי,

מכפרת לכרוב, מכרוב לכרוב, ומכרוב למפתן דכתיב (שמות כה) וגועדתי [לך שם ודברתי] אתך מעל הכפרות, וכתוב (שמואלב כב) וירכב על כרוב ויעף וירכב על כרוב ג'לא גרסינן, (דההוא) [דהא. ק'] ציטאת מנרים קאמר, והכי גרסינן מכפרת לכרוב, ומכרוב למפתן, דכתיב ויגועדתי לך שם וגו' [וכתיב. ק'] וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה (עליו) [עליה. ק'] אל מפתן הציט, [ולמדנו. ק'] שתחילה עיקר שכינה היתה על הכפרת, וציטי יחזקאל נסתלקה משם לכרוב, ושהתה שם כמה ימים, דכתיב מעל הכרוב אשר היה עליו (ומשם) למפתן, וכתוב (יחזקאל ט) וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית,

וממפתן לחצר לעזרה בין האולם למזבח דכתיב (יחזקאל י) וימלא הבית את הענן והחצר מלאה את נגה כבוד ה' יחזקאל כתיב, אחר סילוק מן הכרוב אל המפתן,

מחצר למזבח דכתיב (עמוס ט) ראיתי את ה' נצב על המזבח ואף על גב דהאי קרא עמוס קאמר ליה, ועמוס מקמי יחזקאל דורות הרבה היה, מתנגד [היה. רע"י] על המעיד, ועל כרחק [סילוקה. רע"י] כסדרן [היה. רע"י], דרך יציאת מוך,

וממזבח לגג ההיכל דכתיב (משלי כא) טוב לשבת על פנת גג מאשת מדנים וצית חצר, על השכינה אמרו שלמה המלך עוז לה להסתלק אל [הגג. רע"י], משנת עס אשת מדנים נסתת ישראל שהעמידה ללם צהיכל, וצית חצר צית שחצו צו את [הסמל] [הללס. רע"י] עם השכינה,

מגג לחומה לחומת העזרה דכתיב (עמוס ז' ו') וחתה ה' נצב על חומת אֶנְךָ על החומה שבנין אותה בקו המשקולת [אנך=כך נקרא קו הבנין ובו משקולת הבדיל וע"י מישור הבנאי בנין החומה, ואנך הוא בדיל כל' ערבי] [חומה בנויה בקו הדין ובמשקולת המשפט. רד"ק],

אבני חן למסכת ראש השנה

הם השש (1) יבנה (2) אושא (3) שפרעם (4) בית שערים (5) צפורי (6) מבריה.
וראה פורת יוסף.

א"ר יוחנן ומשם עתידין ליגאל שנאמר (ישעיה נ"ב ב') **התנערי מעפר** [מהעפר שאומר לעיל "יגיענה עד עפר" אומר על לעתיד לבא התנערי מעפר], **קומו יְשָׁבִי ירושלם** [אתה ירושלים קומו מארץ ושבי על הכסא. מצודות] התפתחי [ענין התרת הקשר. מ"צ] מוסרי [קשורי רצועי העול. מ"צ] צוארך שביה בת ציון.

מתני': **אמר ר' יהושע בן קרחה** [רש"י בכורות נ"ח ע"א כתב שזה ר' יהושע בנו של ר' עקיבא שהיה קרח, אבל בתוס' ב"ב ק"ג ע"א חולק הר"ת ע"ז וכתב ד"קרח"ה הוא שם אדם כמו "קרח" [בן יצחק]], **ועוד זאת התקין רבן יוחנן בן זכאי שאפילו ראש בית דין בכל מקום שנזקק** לפדוש ממקום הוועד למקום אחר, [והרי. ק'] עיקר [מלות קדוש. ק'] המדש מלויה זו, כדמנן צפרקין דלעיל אס אינן מכיין ראש השנה (כד, ה) ראש בית דין אומר מקדש, וילפינן מקדש שלא יהו העדים הולכין זריכין עדי המדש להלך אחרי **אלא למקום הוועד** של ישיבה ילכו, וסנהדרין יקדשוהו בלא ראש בית דין.

גמ': **ההיא איתתא דאומנוה לדינא קמיה דאמימר** [הך איתתא לוח היתה, והמלוה תבעתה לבית דינא דאמימר. ש"ח] **בנהרדעי, אזל אמימר למחוזא** [נהרדעא היה על נהר פרת ומחוזא היה על נהר חדקל והמרחק ביניהם היה בערך חמישים מייל] **ולא אזלה בתריה, כתב פתיחא שטר שממא עילויה, אמר ליה רב אשי לאמימר והא אנן תנן אפילו ראש בית דין בכל מקום שלא יהו העדים הולכין אלא למקום הוועד?**

א"ל הג"מ לענין עדות החדש דא"כ אס אמה מטריחין נמצאת מכשילין לעתיד לבא אבל הכא (משלי כב) **עבד לוח לאיש מלוה,**

ת"ר אין כהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן שנושאין כפיהן, ונמסכת סוטה מפרש טעמא צפרקין ואלו נאמרין (מ, ה) [ושם בסוף העמוד איתא אמר רב אשי לא, התם שמא נפסקה לו רצועה בסנדלו והדר אויל למיקטריה ואמרי בן גרשה או בן חלוצה הוא, וגנאי הוא לעלמו ומתלוצצים עליו כשסנדלו מותרת ויחיד למקטריה ומצריכו מצריכין ואמי למימר אינו ראוי לנשיאות כפים והלך ויש לו] **וזו אחד מתשע תקנות שהתקין ריב"ז שית דהאי פירקא** מדה האל, ומשם דמתניתין המקין שיהו מוקעין, ושיהא לולב ניטל שצעה, ושיהא יוס הקף כולו אסור, ושיהו מקבלין כל היום, ושלא יהו עדים הולכין אלא למקום הוועד וחדא דפירקא קמא לעיל (כא, ז) שלא יהו מחללין אלא על ניסן ומשני בלגד,

ואידך דתניא גר שנתגייר בזמן הזה צריך שיפריש רובע לקינו רובע שקל, דהיינו חצי דינר

[פ"י שיש בשקל שני דינרים, ולכן יהיה חצי דינר רובע שקל. אבל רש"י בכריתות כתב וז"ל צ' קינין צשני רציעת דינר כסף. דהיינו חצי דינר, והוא הוא אלא כאן

עולמו של יובל חמשים אלף שנים, עומד ששת אלפים ומשממט אחד, וכן חוזר חלילה, וכבר אמרו חכמים הנאמנים כי עתה הוא שמיטת פחד כידוע, וכבר עברה שמיטה אחת ולא ידענו מה היה אז וכו'. חתם סופר

רש"י ד"ה מלשכת הגזית להר לחניות. חנויות עשו להם. שלשון "חנות" שהוא מקום מסחר, שורשה מלשון "חניה" מקום שחונים שם, שנומים שם אהל, ואוהלים אלו היו משתמשים גם למסחר. וכאן הסנהדרין נטו אוהלים כמקום חניה ולזה קורא "חניות". ובספר התשבי ערך חנות כתב וז"ל ואנחנו נוהגין לקרוא למקום פתוח לרוחה שמוכרין שם הסחורה חנות.

דף ל"א ע"ב

ומיבנה 4 **לאושא** כשהיה הנשיא דר (זו, כיון שהיתה) [כאן היתה. ד"ס, רע"י] סנהדרין עמו, וכשמסתלק הוא אז צנו למקום אחר גולה הישיבה אחריו, יצנה צימי רבן יוחנן [בן זכאי. ד"ס, רע"י], אושא צימי רבן גמלאל [הזקן. רע"י], וחזרו מאושא ליצנה, וצימי רבן שמעון צנו חזרו, כדמניא לקמן צפרקין יוס טוב (לג, ה) [באמצע הדף] וכשקידוש צית דין כו' [את השנה באושא ירד ר' יוחנן בן ברוקא לפני רשב"ג], **ומאושא** 5 **ליבנה, ומיבנה** 6 **לאושא, ומאושא** 7 **לשפרעם, ומשפרעם** 8 **לבית שערים, ומבית שערים** 9 **לצפורי, ומצפורי** 10 **לטבריא** צית שערים וליפורי וטבריא - כולן צימי רבי [היו. רע"י], כדאמרין [סנהדרין לג, ז] [הלך. רע"י] אחרי רבי צית שערים, וסוז כשחלה הוליכוהו לציפורי, כדאמרין כסונוס (קג, ז) וטבריא היה צימי אנטונינוס,

וטבריא עמוקה מכולן שפלים היו אז מכל המסעות שגלו [עמוק ממש שיושבת בעמק וז"ל רש"י ק"ח ע"ב ד"ה ממכניסי שבת במבריה מפני שהיא עמוקה ומתשכנת מצדד יוס וכו'] וממוציא צנת צפורי שישבת צראש ההר וכו' וצפורי כצפור בראש ההר, כדאיתא בפ"ק דמגילה ו' ע"א, וכן כולן בראשי ההרי היו כדאיתא סנהדרין י"ד בין ב' ערים גדולים בין אושא לשפרעם. יעב"ץ] **שנאמר** (ישעיה כ"ט ד') **וְשִׁפְלָתָּ מֵאֶרֶץ תְּדַבְּרִי** [תהיה מושפלת ותדברי בהכנעה בקול נמוך כאלו הקול יוצא מתחת לארץ. מצודות],

רבי אלעזר אומר שש (גלות) [גלויות גלו. ד"ס] שנאמר (ישעיה כ"ו ה') **כִּי יִהְיֶה עֲנִין הַשְּׂפֵלָה יוֹשְׁבֵי מְרוֹם** [הוא השפיל האומות אשר ישבו ברום המעלה. מצודות], 2 **קריה נשגבה** [וכן השפיל כל קריה חזקה. מצודות], **ישפילה עד ארץ, יגיענה עד עפר** [וכן ישפיל אותה עוד עד הארץ ועד העפר וכפל במלים שונים לפי מרבית ההשפלה. מצודות],

שש גלות השם חדה, ישפילה תרי, ישפילה חלת, עד ארץ ארבע, יגיענה חמשה, עד עפר שש, דמני למימר ישפילה עד ארץ [לעפר. רע"י].

[קשה דהוי מחלוקת במציאות? וז"ל דלא פליג ר"א אלא לפרושי ומסבר קרא רבי השח יושבי מרום דגרמו בו ו' גלויות ושני גלויות שניות דיבנה ודאושא לא חשיב וכן גלויות החניות לירושלים לא חשיב. ראש משביר, וצריך להוסיף שאולי לא חשיב ירושלים שאין זה נקרא עדיין גלות כמו שלא חשיב החניות. נמצא שאלו

אבני חן למסכת ראש השנה

נבשלים בכך ראוי להם להשתדל להוציאם מכלל מעות זה, והא שאמרו לשון של זהורית וכו' מאירי],

רב נחמן בר יצחק מאי טעמא לא אמר כרב פפא? אמר לך אי סלקא דעתך רבן יוחנן בן זכאי חבריו דרבי אליעזר מי הוה רבו הוה, ואידך כיון (דתלמידים הוה) [דתלמידה הוה דקאמרי ליה. ד"ס] לאו אורח ארעא למימרא ליה לרביה רבך,

ורב פפא מאי טעמא לא אמר כרב נחמן בר יצחק אמר לך אי ס"ד רבן יוחנן בן זכאי בימי רבן יוחנן בן זכאי כימים שהיה רבן יוחנן מורה הוראות וממקן מקנות מי הוה לשון של זהורית,

והתניא כל שנותיו של רבן יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה מ' שנה עסק בפרקמטיא [הלל גם כן היו שנותיו ק"ב וגם רבי עקיבא ארבעים שנה עסק בפרקמטיא וכו' מובא בתוס' ב"ב ק"ג ע"א ד"ה ומטו] מ' שנה למד מ' שנה לימוד ותניא מ' שנה קודם שנחרב הבית לא היה לשון של זהורית מלבין אלא מאדים ותנן משחרב הבית התקין רבן יוחנן בן זכאי מקנות, אלמא לאמר המורכב היה שנה או שנים [שהרי ודאי עד שהתארגנו לאחר החורבן להעמיד הדת עבר שנה לכל הפחות, וגם אז לא עשה כל התקנות ביום אחד], וכיון דלרצעים שנה קודם מורכב לא הלצין הלשון ביום הכפורים נמצא שלא הלצין צורך שנומי האמרוניס, שלימד צהם לאמרים ומיקן מקנות,

ואידך ר' נחמן בר יצחק יתירן לך אותם ארבעים שנה דלמוד תלמיד יושב לפני רבו הוה ואמר מילתא ואסתבר טעמיה

*****

תקנת ר' יוחנן בן זכאי :

- 1) התקינו שלא יהו מחללין אלא על ניסן ועל תשרי בלבד
- 2) שיהיו תוקעין בכל מקום שיש שם ב"ד
- 3) שיהא לולב ניטל במדינה כל שבעה זכר למקדש
- 4) שיהא יום הנף כולו אסור
- 5) שיהיו מקבלים עדות החודש כל היום
- 6) שלא יהו העדים הולכים אלא למקום הוועד

- 7) אין הכהנים רשאים לעלות בסגדליהן לדוכן
- 8) גר שנתגייר בזה"ז צריך שיפריש רובע לקינו, ביטלו
- 9) רב פפא אמר כרב רבבי, רנב"י אמר לשון של זהורית

רש"י ד"ה צריך שיפריש רובע לקינו. עמדו קינין צו ציוס צרעמים. שבמשנה בכריתות ח. ברישא תנן האשה שיש עליה ספק חמושה זיבות וספק חמושה לידות וכו' והשאר עליה חובה, מעשה שעמדו קינים בירושלים בדינרי זהב פ' ביוקר גדול, אמר רבן שמעון בן

מפרש דרביע קאי על שקל, ושם מפרש דקאי על שני רביעיות של דינר. וראה תוס'],

והן הן דמי קן, כדתנן (כריתות ח, א) עמדו קינין צו ציוס צרעמים, שהגר מייצ בקרבן, כדמצינן (שם כריתות ט, א) [הקהל חקה אחת לכם ולגר הגר חקת עולם לדרתיכם] כנס כגר יהיה [לפני ה'. במדבר ט"ו ט"ו] כאצומיכס, מה אצומיכס לא נכנסו לצרית אלא צמילה וטצילה והרצאת דמים והזאת דמים, דכמיצ ויקח משה את הדם ויזרוק וגו' ואין הזאת צלא טצילה [פ' הגם שלא הזכיר הגמ' שם שגר יהיה צריך הזאה, מ"מ ממה שלומד שצריך טבילה מהפסוק של הזאה, הרי לך שצריך הזאה. ע"פ המהרש"א] והרצאת דמים דכמיצ וחלי הדם זרק על המזבח, אף הם לא יכנסו אלא צמילה וטצילה והרצאת דמים כו', צמסכת כריתות צראש פרק ארצעה ממסרי כפרה (שם כריתות ט),

[והתם. ק'] מסיק מילתא דסגי ליה צעולת העוף [פ' דסתם קן הוא אחת לחטאת ואחת לעולה אבל הגר מביא שני עולות כמש"כ שם ח' ע"ב, ושם ט' ע"א מסיק הגמרא להביא פרידה אחת אי אפשר דלא מצינו בכל התורה], הלכך יפריש רוצע לקינו, שמא יצנה בית המקדש [צימיו. ק'], ויקריצנו,

אמר רשב"א כבר נמנה עליה רבן יוחנן וביטלה מפני התקלה דלמא אמי לאתהויי מיניה [פ' מן המעוה],

ואידך פלוגתא דרב פפא ורב נחמן בר יצחק, רב פפא אמר כרם רבבי רב נחמן בר יצחק אמר לשון של זהורית,

רב פפא אמר כרם רבבי דתנן כרם רבבי היה עולה לירושלים הפירות עצמן, אף על גב דמן המורה צין מעשר שני צין כרם רבבי נפדים ומתחללים צפסיעה אחת חוץ לחומה צבגן גזור בכל [פירות של. ק'] מהלך של יום אחד שיעלו [לירושלים. ד"ס] ויאכלום שם, כדי לעטר שוקי ירושלים מהלך יום לכל צד, וזו היא תחומה אילת מן הדרום, ועקרבת מן הצפון, לוד מן המערב, וירדן מן המזרח,

ואמר עולא ואיתימא רבה בר עולא א"ר יוחנן מה טעם כרי לעטר שוקי ירושלים בפירות, ותניא כרם רבבי היה לו לרבי אליעזר במזרח לוד היינו צין לוד לירושלים, שהרי ירושלים למזרחם של לוד היא בצד כפר טבי וביקש רבי אליעזר להפקירו לעניים שיטאו (שם) [הם ? פ' שישאו העניים הפירות לירושלים] [הפירות. ד"ס] ויאכלום שם, שהיה עליו טורח להעלותו אמרו לו תלמידיו רבי כבר נמנו חבריך עליו והתירוהו לפדותם ולהעלות הדמים, דכיון דמריצ ירושלים לא משו לה חכמים לעטרה מעתה, מאן חבריך רבן יוחנן בן זכאי,

רב נחמן בר יצחק אמר לשון של זהורית דתניא בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח אולם מבחוץ הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבין התקינו שיהיו קושרין אותו על פתח אולם מבפנים, ועדיין היו מציצין ורואין הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבין, התקינו שיהיו קושרין אותו חציו בסלע וחציו בין קרניו של שעיר המשתלח

[לעולם יהא בטחונו של אדם בשם יתברך ולא יהא לבו סמוך על דבר אחר שיתאש בסימנו מן הטובה או מן הרעה, וכל שחכמי הדור רואים בני דורם

אבני חן למסכת ראש השנה

תנו רבנן מניין שאומרים אבות שנאמר ה'בו לה' ה'זכירו לפני האלהים [דיבור זה נדפס שלא במקומו] בני אלים לשנה דקפי [צמנות. ד"ס] [ראה רש"ש שצ"ן להגמ' לעיל י"א ע"א], כמו ואת אילי הארץ לקח [יחזקאל יז] [פ' שהאבות נקראים בני אלים על שם ג' פעמים אל שיש באלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב. בן יהודע], ומניין שאומרים גבורות שנאמר [תהלים כט] ה'בו לה' כבוד ועוז, ומניין שאומרים קדושות שנאמר ה'בו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש, [וצריך להבין מדוע צריך לפרש הטעם שאומרים אבות, גבורות, וקדושות שאומרים אותם בכל יום, וגם מדוע לא פירש הטעם שאומרים ה' האחרונות. ג'י? וי"ל דכיון דאמרינן במגילה י"ח ע"א מכאן ואילך אסור לספר בשבחו של מקום ס"ד כיון שאומרים מלכויות וזכויות ושופרות שהן שבחו של מקום לא יאמרו ה' הראשונות. ע"פ הפנ"י, # אבל עדיין קשה ואימא שמפסקים אלו למדין שאומרים אותן רק ביום רגיל?]

ומניין שאומרים מלכויות וזכויות ושופרות [תניא. ד"ס] ר"א אומר [ומדבר ר"א מביא ראיה שאומרים זכויות ושופרות, ואח"כ שואל מנין שאומרים מלכויות],

דכתיב [ויקרא כג] "שבתון זכרון תרועה מקרא קדש" שבתון זה קדושת היום, זכרון אלו זכויות, תרועה אלו שופרות, מקרא קדש קדשהו בעשיית מלאכה,

אמר לו רבי עקיבא מפני מה לא נאמר שבתון שמלת שבתון בא ללמד על שבות, שבו פתח הכתוב תחילה והוא [פ' מלת שבתון] צא להזכיר על המלאכה שהיא עיקר, וכך יפה לדרוש, הוליל והוא ראשון במקרא והשנייה ראשונה לכולם [פ' שמיד בשנתקדש היום יש מצות שבתה, והברכות וכו' באים רק ביום], אלא שבתון קדשהו בעשיית מלאכה זכרון אלו זכויות תרועה אלו שופרות מקרא קדש זו קדושת היום,

מנין שאומרים מלכויות? תניא רבי אומר [ויקרא כ"ג סוף פסוק כ"ב] אני ה' אלהיכם דלעני ולגר מעוז וסמך ליה צדק השביעי זכרון מרועה [וכתיב. כ"ח] [אח"כ בפסוק כ"ד] ובחדש השביעי זו מלכות,

רבי יוסי בר יהודה אומר אינו צריך הרי הוא אומר [בבבבב] ר' יוסי שמתחכם ובמקדשים וגו' והיו לכם לזכרון זכויות לפני אלהיכם שאין תלמוד לומר אני ה' אלהיכם [לשון מלכות. ק'] הוא לשון אני לדון לנס ומה תלמוד לומר אני ה' אלהיכם מלכויות זה בנה אב לכל מקום # [דגם ביוכל אומר סדר הברכות כמו בר"ה כדאמרינן לעיל כ"ו ע"ב שוה היוכל לר"ה לתקיעה ולברכות] שנאמר בו זכויות יהיו מלכויות עמה,

והיכן אומרה לקדושת היום # [הא כבר פירש במשנה?]? תניא רבי אומר עם המלכויות אומרה [פ' והיינו כר"ע במתני'] מה מצינו בכל מקום ברביעית אף כאן ברביעית רשב"ג אומר עם הזכויות אומרה מה מצינו בכל מקום באמצע אף כאן

גמליאל המעון הזה פ' נשבע אני במקדש הזה לא אלן הלילה עד שיהו בדינרין של כסף, נכנס לב"ד ולימוד האשה שיש עליה וכו' "ואין" השאר עליה חובה, ועמדו קנים בו ביום ברבעתים.

שם. אלא צמילה וטצילה והללאת דמיס זה לשון הגמ' בכריתות ט' ע"א בשלמא מילה דכתיב יהושע ה' ה' כי מולים היו כל העם היוצאים אי גמ' מהבא יחזקאל ט"ז ו' ואעבור עליך ואראך מתבוססת ברמך ואמר לך ברמך חיי וגו' הרצאת דמים דכתיב שמות כ"ד ה' וישלח את נערי בני ישראל אלא טבילה מנלן? דכתיב שם פסוק ו' ויקח משה חצי הדם ויזרק על העם ואין הזאה בלא טבילה.

דף ל"ב ע"א

וקבעיה רביה בשמיה למנוחה עם שאר מקומיו, ולהכי מנא משע מקנות.

מתני': סדר ברכות [של ראש השנה. יכין] אומר אבות [מגן אברהם. יכין] וגבורות [אתה גבור. יכין] וקדושת השם [קדוש קדוש קדוש. יכין] [שהרי המדובר בחזרת הש"ץ. ג'י?] [אתה קדוש. מלאכת שלמה] וכולל מלכויות עמה [משום דקדושה ומלכויות שניהן מענין אחד, משבח המקום, לכן כוללן יחד. יכין] ואינו תוקע [כדי שלא להפסיק בין התקיעות עם קדושת היום. יכין], קדושת היום ותוקע, זכויות ותוקע, שופרות ותוקע דמנא צלש תקיעות של שלש שלש, כדמנא לקמן צפירקין [לג, ג], ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים [שים שלום. יכין] דברי ר' יוחנן בן גורי,

אמר לו ר"ע אם אינו תוקע למלכויות למה הוא מזכיר, אלא אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכויות עם קדושת היום ותוקע [כמו שאנו עושים] זכויות ותוקע שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים.

גמ': אמר לו ר"ע אם אינו תוקע למלכויות למה הוא מזכיר? למה הוא מזכיר! רחמנא [פ' רחמנא אמר לאו דוקא דהא כל הני ברכות מדרבנן בעלמא ניהו וכו' אלא משום דרבנן תקנהו ואם מכינהו אקראי וכו'. חרושי הר"ן, וראה בגליוני הש"ס, וראה לקמן ל"ד ע"ב בהדיא שהברכות הם מדרבנן] אומר אידכר כדמנא צנחמא לקמן, אלא למה עשר לימא תשע דהואיל ואשתני אשתני מלכויות מזכויות לענין תקיעה, שאין תוקעין צדן אשתנו נמי לפסוק מהן

[וקשה שהרי במשנה שאחר זה אומר ר"י בן גורי אם אמר ג' ג' מכולן יצא, והגמ' מסיק שדי לומר פסוק אחד מתורה נביאים וכתובים? וי"ל אפ"ה אולי ס"ל לר"י בן גורי שלכתחלה אומר י' פסוקים],

[זה צריך הבנה שלשון זה שיד כשבא לתרץ קושיא כמו בב"ב ט"ו ע"א, אבל איזה טענה הוא על ר"י בן גורי שהיה צריך לעשות שני במלכויות, מאן יימר שצריך לעשות כן? וראה בח"ס דכיון שאומרים י' פסוקים כנגדן י' הלולים, ואחד מן ההלולים הוא בתקע שופר וכיון שאין תוקעין חסר א' ודי בט' בפסוקים. אבל לשון הגמ' עדיין קשה],

אבני חן למסכת ראש השנה

אם אמר שלש מן המורה ושלש מן הנביאים ושלש מן הכתובים, [לכל ק', פ'] למלכות זכרונות ושופרות] אחת ואחת ילא, ולא פליג אדרבן אלא אחד, דאיהו אמרי עשרה ואיהו אמר תשעה שלש מן התורה שלש מן הנביאים ושלש מן הכתובים דהו תשע ואיכא ביניהו חדא, או דלמא האי שלש שלש אמלכות וזכרונות ושופרות קאי, שלש למלכות ושלש לזכרונות ושלש לשופרות, דהו להו אחת מן המורה ואחת מן הנביאים ואחת מן הכתובים אחד מן התורה ואחד מן הנביאים ואחד מן הכתובים דהויין להו שלש ואיכא ביניהו טובא?

ת"ש דתניא אין פוחתין מעשרה מלכות [ראה בספר זרע שמשון פ' וילך] מעשרה זכרונות מעשרה שופרות [פ'] עשרה פסוקים [סך הכל מתנ"ך] למלכות וכן לזכרונות ולשופרות, ואם אמר שבע מכולן יצא [פ'] שבע פסוקים סך הכל למלכות וכן לזכרונות ולשופרות, כנגד שבעה רקיעים,

רבי יוחנן בן נורי אמר הפוחת לא יפחות משבע [בדעבד דת"ק] ואם אמר שלש מכולן [פ'] ג' פסוקים סך הכל למלכות וכן לזכרונות ולשופרות [יצא כנגד תורה נביאים וכתובים, ואמרי לה כנגד כהנים לויים וישראלים ואי סלקא דעמך שלש מן המורה ושלש מן הנביאים ושלש מן הכתובים לכל אחת. ק'], אם כן שבע נמי שבע מן המורה ושבע מן הנביאים ושבע מן הכתובים, הוה ליה רבי יוחנן בן נורי מוסיף [והלשון משמע שר' יוחנן בן נורי מיקל] אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן נורי.

מתני': אין מזכירין (זכרון) [נקט זכרונות תחלה דקמ"ל דרשאי להקדימו. יבין, הקדים זכרון למלכות שהוא נופל על ל' מזכירין. תי"ט] מלכות ושופר [מלכות זכרונות ושופרות] של פורענות [פסוקים שנזכר בהן פורעניות. יבין],

מתחיל בתורה ומשלים בנביא, ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא [בגמ' גרס בנביא יצא, דמצוה להשלים בתורה, ואם השלים בנביא יצא, ואפשר ו"ל דה"ק אם השלים בתורה יצא גם ידי מצוה מהמובחר. יבין].

*****

סדר ברכות אומר אבות וגבורות וכו' פ' קתני הא אבות וגבורות לאשמעינן שאין משנין בהם כלום דהיינו שאומר אבות וגבורות כמו בשאר יום אע"פ שמוסיפין בשאר התפלה, וא"כ זה שנהגו לומר זכרינו ומי כמוך וכו' הוא טעות, שהרי אמרו ברכות ל"ד ע"א לא ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות, אבל במס' סופרים פ"ט הל' ה' נמצא סעד למנהגינו, שכך אמר' שם כשם שחתימתן של ר"ה וי"ה משונה משאר ימים, כך תפלתן משונה. ריטב"א ובעי"ז ברכוב"ן

באמצע והיום תשע ברכות הן, ואומרה צמחית ובשקידשו ב"ד את השנה באושא ירד ר' יוחנן בן ברוקא [לפני התיבה. רש"י, רע"י] לפני רשב"ג לפי שמהלך להתפלל במקום נמוך, קתני ירד ועשה כר' יוחנן בן נורי דממיתין אמר לו רבן שמעון לא היו נוהגין בן ביבנה צימי אבא, כשהיתה סנהדרין שם,

ליום השני ירד רבי חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי ועשה כר"ע, אמר רשב"ג כך היו נוהגין ביבנה, למימרא דרבי שמעון בן גמליאל כר"ע ס"ל, והא (אמר) ר"ע [אמר. ד"ס] מלכיות עם קדושת היום (אמר להו) [אומר. ד"ס], ורשב"ג אומר קדושת היום עם הזכרונות אמר להו, א"ר זורא לומר שתוקעין למלכיות,

ליום השני ירד רבי חנינא, מאי שני אילימא יו"ט שני למימרא דעבריה לאלול והאמר רבי חנינא בר כהנא מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר אמר רב חסדא מאי שני (ליום שני. ד"ס) לשנה הבאה.

מתני': אין פוחתין מעשרה מלכות מעשרה זכרונות [בתלמוד המערב פירשו וכו' זכרונות כנגד עשרה וידויין שאמר ישעיהו [א' מ"ז] ברחצו הוכו. מאיר] מעשרה שופרות [פ'] עשרה פסוקים [סך הכל מתנ"ך] למלכות וכן לזכרונות ולשופרות [ר' יוחנן בן נורי אומר אם אמר ג' מכולן יצא:

גמ': הני עשרה מלכות כנגד מי? אמר רבי לוי כנגד עשרה הלולים שאמר דוד בספר תהלים, הלולים טובא הווי? הנך דכתיב בהו (תהלים קג) הללוהו בתקע שופר הנך דהללו אל נקדשו,

רב יוסף אמר כנגד עשרת הדברות שנאמרו לו למשה בסניני דכתיב צה נמי שופר, ולא שמעתי, (אלא) [אבל. ק'] ראיתי [צידוד. ק'] רצוני יתכן בן יהודה, ר' יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות נראש השנה # [וצריך להבין שהרי העשרה מאמרות נאמרו בכל ששת ימי בראשית, ומדוע אומר רש"י "בראש השנה" ?] שנברא בהן העולם בניסן, ועלו במחשבה להברא בר"ה. יבין] שבהן נברא העולם, הי גינהו ויאמר דבראשית, מ' הו בראשית נמי מאמר הוא ואף על גב דלא כתיב ציה ויאמר יהי שמים כמאן דכתיב [ציה. ק'] דמי, דכאמריה נמי איברי ולא צידים, דכתיב (תהלים לג) דדבר ה' שמים נעשו דכתיב (תהלים לג) בדבר ה' שמים נעשו.

[קשה מדוע לא נאמר בבראשית לשון ויאמר? ו"ל שכיון שהארץ היתה תהו ובהו לא היה מי שישמע מהאמר, ואם אין מי שישמע אינה נקראת דיבור. ע"פ לקוטי בתר לקוטי בשם ספר איי הים],

שנינו במשנתנו רבי יוחנן בן נורי אומר אם אמר שלש שלש מכולן יצא: איבעיא להו היכי קתני האי דר' יוחנן בן נורי, האי [שלש. ק'] מכלס דקאמר [אמאי. ק'] קאי, אמורה נביאים וכתובים קאי, דהא מכלוהו [אמרינן. ק'], דמתן [בסוף עמוד זה] מתחיל בתורה ומשלים בנביא, והכי קאמר

אבני חן למסכת ראש השנה

הוא עלן וליפרוקינן, כיון דבריתחא אמור אדכורי ריתחא בריש שתא לא מדכרינן,

זכרון כגון (תהלים ע"ח ל"ט) ויזכור כי בשר המה וגו' [כי המבע הבשר לבקש התאוות ואי אפשר שלא יחמא. רד"ק], [רוח הולך ולא ישוב [ארז"ל זה היצח"ר שהולך מן האדם בשעת מיתתו ולא ישוב עוד אליו, ולזה ירבה להסית את האדם עודו חי. מצודות]] # [והגם שאין בפסוק זה פורעניות אלא אדרבה בפסוק לפני זה כתיב והוא רחום יכפר עון וגו', מ"מ הוא ענין של מיתתו שלא רצה להוכיח בר"ה],

שופר כגון (הושע ה' ז') [ובפסוק ו' שם בה' בגדו כי בניס זרים ילדו עתה יאכלם חרש את חלקיהם]ר"ל בימי החודש הזה דהיינו אב יקבלו גמולם]] תקעו שופר בגבעה [להזהירם מחרב הגייסות הבאים] וגו',

אבל אם בא לומר מלכות זכרון ושופר של פורענות של (עובדי כוכבים) [אומות העולם] אומר,

מלכות כגון (תהלים צ"ט א') ה' מלך ירגזו עמים [מדדנר צמלחמת גוג ומגוג, ולא ירגזו עמים כענין שנאמר (זכריה יד) וזאת תהיה המגפה וגו'. רש"י תהלים], וכגון (תהלים י') ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו,

זכרון כגון (תהלים קל"ז ז') זכור ה' לבני אדם וגו' [לשלם להם גמול על זה. מצודות],

שופר כגון (זכריה ט' י"ד) וה' אלהים בשופר יתקע [כגבור התוקע במלחמה והוא ענין משל] והלך בסערת תימן [ילך ברוח סערה ושטף אף על תימן להחריבה] ובתיב (שם פסוק ט"ז) ה' צבאות יגן עליהם [או יגן על ישראל שלא יהיו נלקים עמהם],

[ה' צבאות יגן עליהם וגו' הביאה הגמרא מקרא זה, כדי ללמדנו לומר פסוק זה כדי לסיים המקראות בדבר טוב. וכן אנו נוהגים ומסיימים בתפלה כן תגן על עמך סלה. מרומי שדה],

אין מזכירין זכרון של יחיד ואפילו לטובה כגון (תהלים קו) זכרני ה' ברצון עמך וכגון (נחמיה ה) זכרה לי אלהי לטובה,

פקדונות הרי הן כזכרונות כגון (בראשית כא) וה' פקד את שרה וכגון (שמות ג) פקוד פקדתי אתכם דברי ר' יוסי, ר' יהודה אומר אינן כזכרונות, והגמ' מקשה ולר' יוסי נהי נמי דפקדונות הרי הן כזכרונות וה' פקד את שרה פקדון דיחיד הוא? כיון דאתו רבים מינה נהייה פקידה כרבים דמיא,

[ויש כאן בענין 7 פעמים מחלוקת ר' יוסי ור' יהודה שר' יוסי מיקל, ור' יהודה מחמיר],

[ובא לבאר כמה פעמים מלכות יש בפסוק זה] (תהלים כד) [פסוק א'] שאו שעירים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד מי (הוא) זה מלך הכבוד ה' עזו וגבור ה' גבור מלחמה, [פסוק

	ר' יוחנן בן נורי	ר' עקיבא
המלך הקדוש	קדושת השם וכולל מלכויות (מלך על כל הארץ וכו') עמהן ואינו תוקע	קדושת השם
מקדש ישראל ויום הזכרון	קדושת היום ותוקע	כולל מלכויות (מלך על כל הארץ וכו') עם קדושת היום ותוקע
זכר הברית**	זכרונות ותוקע	זכרונות ותוקע
שומע קול תרועת עמו	שופרות ותוקע	שופרות ותוקע

** ורשב"ג אומר שאומר קדושת היום עם הזכרונות.

ויקרא כ"ג כ"ד: בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם

	רבי אליעזר	רבי עקיבא
שבתון	קדושת היום	קדשהו בעשיית מלאכה
זכרון	זכרונות	זכרונות
תרועה	שופרות	שופרות
מקרא קודש	קדשהו בעשיית מלאכה	קדושת היום

ד"ה כר' יוחנן בן נורי. בסוף הדיבור יש בכ"י ק' על הגליון עוד מדברי רש"י. וזה מה שעלה בידי לקרות מהכ"י :

ה"ג אמר ר' זירא למה הודה רשב"ג שכן היו נוהגין ציננה, לומר שחוקעין צמלכויות [אצל לא?] כלל מלכויות עם קדושת היום כר"ע אלא עם הזכרונות כרשב"ג, והא דקמני ועשה כר"ע ואמר רשב"ג כך היו נוהגין ציננה היינו שחקע למלכויות כר"ע, דר' (יוחנן) [חגיגה?] סבר ליה כר"ע צמד צמלכויות [דחקע?] ופליג עליה דר"ע צמדא דאיהו ר"ע קאמר כולל קדושת היום עם מלכויות ורשב"ג סבר כולל עם הזכרונות. .... והשאר לא יכולתי לקרות מהעתק שלי. ותוכן הדברים הוא שר' עקיבא במתני' אומר שני הלכות א' שאומר קדושת היום עם המלכויות, ב' שתוקעין במלכויות. ומפרש ר' זירא שר' יוחנן בן ברוקא שעשה כר"י בן נורי היינו שלא תקע במלכויות ולכן אמר רשב"ג לא היו וכו', וזה שעשה כר"ע היינו שתקע במלכויות לכן הודה רשב"ג, אבל קדושת היום אמר כרשב"ג בזכרונות. ונמצא שהוא באמת עשה כרשב"ג אלא לגבי ר"ע קורא לזה סבר ל" כר"ע בחדא ופליג עליה בחדא.

דף ל"ב ע"ב

גמ': מלכויות כגון (יחזקאל כ) חי אני נאם ה' [אלהים] אם לא ביד חזקה ובזרוע נמויה ובחמה שפוכה אמלך עליכם, ואע"ג דא"ר נחמן כל כי האי ריתחא לירתח קודשא בריך

אבני חן למסכת ראש השנה

אחד, מלכות דברי 6 ר' יוסי ר' יהודה אומר אינה מלכות,

(דברים ד) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים
אין עוד מלכות דברי 7 ר' יוסי, ר' יהודה אומר אינה מלכות,

(דברים ד) אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד
מלכות מלכות דברי 8 ר' יוסי, ר' יהודה אומר אינה מלכות
[ונמצא שר' יוסי לשיטתיה שאומר משלים בשל תורה יש לו כל אלו הפסוקים של
מלכות, ויש לו די פסוקים לומר ד' פסוקי תורה].

[כולם מלכות המה ורשאי להזכירם במקום מלכות, שהאחרות הוא קבלת עול
מלכותו ושוללות הממשלה מכל אחר, וכבר נתפרסם המנהג בנסח ברכות אלו
ובפסוקים שבהם בסדור המחזורים, אלא שהוסיפו בהם בקצת מחזורים יתר
מעשרה, ואין הכרח בכך, שלא אמרו שלא להוסיף אלא שלא לפחות. מאיר]

מתני': העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה השני מתקיע
המתפלל תפלת מוספין מתקיע [פ' שמנהגם היה שהש"צ המתפלל ביוצר אינו
מתפלל במוסף אלא ש"צ אחר. ב"י או"ח סי' תקפ"ה] ובשעת ההלל
הראשון מקרא את ההלל.

גמ': מאי שנא שני מתקיע? משום (משלי יד) דברוב עם
הדרת מלך, אי הכי הלל נמי נימא בשני משום דברוב עם
הדרת מלך? אלא מאי שנא הלל דבראשון משום דוריון
מקדימין למצות תקיעה נמי נעבד בראשון משום דוריון
מקדימין למצות? אמר רבי יוחנן בשעת [השמד. ק'] שנו
[שמואל. רי"ג] [ע"ג. ג' סי' תקפ"ה] גזרו שלא יתקעו, והיו אורזין להם כל
שש שעות לקץ [תפלת שמריה] של זמן תפילת השחר. ק', לכן [העניינים].
רי"ג [ק' לתקוע במוספין [במוסף. ד"ס],

מדקאמר בשעת הלל מכלל דבראש השנה ליכא הלל
מ"ט? אמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה
רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה
וביו"ט? אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי
חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה.

מתני': שופר של ר"ה אין מעבירין עליו את התחום לילך חוץ
למחוס [להציא שופר, או לילך. רע"ג] לשמוע [תקיעה] [התקיעות. רע"ג] ואין
מפקחין עליו את הגל, לא עולין באילן, ולא רוכבין ע"ג
בהמה, ולא שמיין על פני המים, ואין חותכין אותו מפרש
נגמרה בין בדבר שהוא משום שבות ובין בדבר שהוא משום
לא תעשה, אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן ולא
אמרינן קא מתקן מנא ,

אין מעבירין את התנוקות מלתקוע, אבל מתעסקין עמהן עד
שילמדו, והמתעסק לא יצא, והשומע מן המתעסק לא יצא:

גמ': מ"ט [למה אין עוברין עליו את התחום וכו']? שופר עשה הוא

ב' שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך
הכבוד מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד
סלה, ראשונה [בפסוק א' יש] שתיים [שתי פעמים מלך כדרכיך] שניה
[בפסוק ב'] שלש דברי 1 ר' יוסי, ר' יהודה אומר ראשונה אחת
שניה שתיים [מי זה וגם] מי הוא זה מלך הכבוד לאו ממניינה,

[וגם בפסוק זה מונה כמה פעמים יוצא בה פסוקי מלכות] [תהילים מז] זמרו
אלהים זמרו זמרו למלכנו לא קא משיב רבי יהודה, דלא אמליכמיה אלא
על אומה אחת זמרו כי מלך כל הארץ אלהים שתיים דברי 2 ר'
יוסי, ר' יהודה אומר אחת, ושיוין [תהילים מז] במלך אלהים
על גוים אלהים ישב על כסא קדשו שהיא אחת דלא מניין שצ
על כסא קדשו בלשון מלכות,

זכרון שיש בו תרועה כגון [ויקרא כג] שבתון זכרון תרועה
מקרא קדש אומרה עם הזכרונות, ואומרה עם השופרות
דברי 3 ר' יוסי, ר' יהודה אומר אינו אומרה אלא עם
הזכרונות [בלבד] תרועה לאו לשון שופרות הוא, עד דמוכר שופר כהדיא,

מלכות שיש עמו תרועה כגון [במדבר כג] ה' אלהיו עמו
ותרועת מלך בו אומרה עם המלכיות ואומרה עם
השופרות דברי 4 ר' יוסי, רבי יהודה אומר אינו אומרה אלא
עם המלכיות בלבד,

תרועה שאין עמה לא כלום [ולא כתיב גבה מלת שופר] כגון
[במדבר כט] יום תרועה יהיה לכם, אומרה עם השופרות דברי
5 רבי יוסי, רבי יהודה אומר אינו אומרה כל עיקר.

שנינו במשנתנו מתחיל בתורה ומשלים בנביא והסמוכים צינטיס
[ראה תוס' ע"א ד"ה מתחיל] רבי יוסי אומר אם השלים בתורה
יצא, אם השלים דיעבד אין לכתחילה לא והתניא ר' יוסי
אומר המשלים בתורה ה"ז משובח? אימא משלים, והא
אם השלים קתני דיעבד אין לכתחילה לא? הכי קאמר
מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר משלים בתורה
ואם השלים בנביא יצא,

תניא נמי הכי אמר רבי אלעזר ברבי יוסי וותיקין היו
משלימין אותה בתורה דהוה להו ארבע מן המורה, שלש בתפלה ואחת
בסוף,

בשלמא זכרונות ושופרות בתורה איכא טובא אלא מלכיות
תלת הוא דהויין [במדבר כג] ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו
(דברים לג) ויהי בישורון מלך [שמות מז] ה' ימלוך לעולם ועד
ואנן בעינן עשר [ארבעה. ד"ס, פ"ד פסוקים בתורה] וארבע מהן מורה,
דקאמר רבי יוסי משלים בתורה וליכא?

אמר רב הונא ת"ש (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה'

אבני חן למסכת ראש השנה

ויו"ט עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה:

שנינו במשנתנו לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה כו', השתא דרבנן אמרת לא איסור תמומין ופיקוק הגל, דליכא למגור אטו דאורייתא אמרת לא דאורייתא רוכבין, דליכא (למימר) [למיגור. ק'] שמה יתמוך זמורה, ועולה צולין דליכא למימר שמה יתלוש, דאורייתא מיצטיל, ויש (גמגוס) [גמגוס. ק'] דדצר וגרסה צעני דלא גרסינן לה [פי' לא גרסינן כל הקושיא בגמ' השתא דרבנן אמרת לא כו'], מיבעיא? זו בדרבנן אסור ואין צריך לומר זו בדאורייתא ודאי אסור קתני:

*****

העובר לפני התיבה. ראיתי הטעם למה שאנו קורין להעמוד "תיבה", שמתחילה היה המנהג שהשליח ציבור היה מתפלל לפני הארון הקודש, שעל הארון שפיר שיך הלשון "תיבה", וברבות הימים נשתנה המנהג, אבל השם תיבה נשאר במקומו.

השני מתקיע. בירושלמי מפרש הטעם שדמו עו"ג שנאספו לתקוע תרועת מלחמה ועמדו עליהם והרגום, לכך תקנו תקיעות וברכות במוסף דכי חזו דקרו קריאת שמע ומתפללים וקורין בתורה וחוזרין ומתפללין ותוקעין אמרו בנימוסייהו אינון עסקין כלומר בחוקיהם ובתורתם. ב"י סי' תקפ"ה

מכלל דבר"ה ליכא הלל וכו'. וצריך עיון דהלא ע"י תקיעת שופר הקב"ה מתמלא רחמים על ישראל וא"כ נאמר הלל? וי"ל שזה כוונת המשנה שכתב "השני מתקיע ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל", נמצא שבשעת הלל אינו זמן רחמים עדיין. שמעתי מירדני ר' ישראל מנדל ווייס נ"י.

אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך. ונפקא מינה למלאכים בזה שהם אין יכולין לומר שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה כדאייתא בחולין דף צ"א. עיון יעקב, וראה זרע שמשון פ' אמור.

מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך. מה היה ההו"א של המלאכים שיאמרו ישראל שירה בשעה כזו? אלא כיון שישראל בטוחים בדין היה הו"א שיאמרו שירה מיד, [כמו ששמעתי מפרשים הפסוק ואני בחסדך בטחתי ולכן מיד יגל לבי בישועתך]. ע"פ הפנינים יקרים בליקוטים.

ספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפנינו וכו'. פי' הספרים שכותבין בתוכן מי יחיה ומי ימות כמש"כ לעיל ט"ז ע"ב, וראיתי מפרשים בדרך צחות שספרי מתים היינו האבות מדורות הקודמין שכבר אינם בחיים, שמתו כבר, וזה קטרוג שמשוין את האדם לאבותיו.

ובעל עיון מנחם מעורר מדוע הזכיר הקב"ה שספרי "חיים" פתוחים וכי זה סיבה שלא יאמרו שירה? ותירץ על פי מה דמרגלא בפומא דאינשי לומר דניחא להו לקבל עליהם את הרע המוחלט, מלקבל עליהם הפחד והרעדה מן הרע שאינו מוחלט, ולכן יום הדין הוא נורא יותר על ידי שגם ספרי חיים נפתחים ובני אדם הם בספק באיזה ספר יהיו נכתבים. לקוטי בטר לקוטי, וכן מביא בשם הישמוח משה שהפי' הוא שהגם שספרי חיים נפתחים ויש שנכתבים לחיים אין על אלו לשמוח שהרי אחיהם נכתבים למיתה.

דף ל"ג ע"א

שנינו במשנתנו ואין חותכין אותו חס צל למקו בין בדבר שהוא משום שבות לא דדצר שהוא משום שבות כלי שאין דרכו לחמוך צו שופרות, כגון מגלל שרפ"א (מגל) צלעו, דמיקון כללית יד הוא, ואין צו אלא משום שבות ובין בדבר שהוא משום לא תעשה : משום שבות מנלא [מגל קציר שאינה עשויה לכך וכלאחר יד עבד. ראמ"ה], לא תעשה סכינא דדרכו צק, והוי מלאכה גמורה [דרכו בכך ואם מתקן שופר בו איכא חיוב חטאת. ראמ"ה].

[ויש שגורסין להיפך], משום שבות סכינא פירוש שאינו עומד אלא לחתוך לחם ואינו מלאכת מחשבת, משום לא תעשה מגלל שעומד לכך ומעשה אומן הוא. מאורות]

השתא משום שבות אמרת לא, לא תעשה מיבעיא? זו ואין צריך לומר זו קתני.

שנינו במשנתנו אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן, מים או יין אין מי רגלים לא מתני' מני? אבא שאול היא דתניא אבא שאול אומר מים או יין מותר כדי לצחצחו מי רגלים אסור מפני הכבוד.

שנינו במשנתנו אין מעכבין את התינוקות מלתקוע, [מיונקות הוא דלא מעכבין] דצעי [למנויניהו. ק'] הא נשים מעכבין דפטורות לגמרי, דמזות עשה שהזנו גרמא הוא, וכי מקעי איכא צל מוסק והתניא אין מעכבין לא את הנשים ולא את התינוקות מלתקוע ביום טוב?

אמר אביי ל"ק הא רבי יהודה הא רבי יוסי ורבי שמעון דתניא (ויקרא א) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אלס כי יקריצ מנס וגו' וכמיז דהסא ענין וסמך ידו וגו' בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות [ידיהן בקרבן, עשה שהזנו גרמא, שקרבן זמנו ביום ולא בלילה, ותיכף לסמיכה שחיטה, והואיל ופטורות אסורות, דהוי בבל תוסף. ראמ"ה] דברי רבי יהודה,

רבי יוסי ורבי שמעון אומרים נשים סומכות רשות אלמא, אף על גב דפטרינהו קרא ליכא איסורא, והוא הדין למזות עשה שהזנו גרמא. [ראע"ג דפטירי אי בעו למעבד, אי סמכה לא מחייב, כלומר ליכא משום בל

אבני חן למסכת ראש השנה

נמצאת תרועה תשע כחות],

תקע בראשונה פשוטה שלפני התרועה תקע כדרכה **ומשך בשניה כשתים** תקיעה של אחר התרועה משך כשתים, ללא צד ימי שמס, שהיה לריך לעשות זו פשוטה שלאחריה דמלכיות, ופשוטה שלפניה לזכרונות **אין בידו אלא אחת** דפסקי תקיעה אחת לשמים לא מפסקין,

מי שבירך המפלל תפילת מוספין, וזיך משעה זרקות ואחר כך נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים תוקע ומריע ותוקע צביל מלכות, וכן צביל זכרונות, וכן צביל שופרות,

כשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן [והוא שיהא שם מראש התפלה. ירושלמי בסוף המסכת, פ' שוה שרצה לצאת בתפלת הש"ץ צריך שיהיה שם מתחלה ועד סוף, וכן העתיק המאירי אלא אם כן ישנו שם מתחלה ועד סוף],

גמ': והתניא שיעור תקיעה בתרועה, אמר אביי תנא דידן קא חשיב תקיעה דכולהו בבי והכי קאמר שיעור שלש תקיעות כשלש התרועות ותרועות דכולהו בבי, **תנא ברא קא חשיב חד בבא** שיעור התקיעה כשיעור התרועה, ומרובהו חדא מילתא אמרי ותנו לא.

שנינו במשנתנו **שיעור תרועה כג' יבבות, והתניא שיעור תרועה כשלשה שברים** ארוכים מיצות, [באן לא מיירי עדיין מתקנת רבי אבהו שתוקעין תשר"ק, אלא סבר שתוקעין רק תקיעה שברים תקיעה, ומה דכתיב תרועה היינו שברים דהיינו ג' גניחות],

אמר אביי בהא ודאי פליגי אף על גב דלוקימנא דצרישא לא פליגי, על כרחך צהא סיפא פליגי, דלית לשנויי צה מיד, והיינו פלוגתא דכתיב במדבר כט **יום תרועה יהיה לכם ומתרגמין** תרועה יצבה, וצאיימיה דסיסרא כמיז נמי הוי לישנא ומיזב יום יבבא יהא לבון, וכתיב באימיה דסיסרא שופטים ה **בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא, מר סבר גנוחי גנח** כלס הגונח מלצו, כדך (החוליס) (החלליס. ק') שמאריכין גניחומיהן ומר סבר ילולי יליל כלס הצוכה (ומקון) [מקון. רי"ף] קולות קצרים סמוכין זה לזה,

תנו רבנן מנין [בברייתא זו יש ז' פעמים לשון "מנין"] **שבשופר** [דבר"ה לא כתיב שופר. ר"ן]? **ת"ל** ויקרא בה והעברת שופר תרועה, **אין לי אלא ביוכל בראש השנה מנין?** תלמוד לומר [בפרשת אמור ויקרא כ"ג ב"ד] **בחדש השביעי שאין תלמוד לומר בחדש השביעי** [דהא כתב לן בכמה דוכתין דיוה"כ בחדש השביעי והבא ביום הכיפורים כתיב. ר"ן] ומה תלמוד לומר בחדש השביעי? שיהיו כל תרועות של חדש שביעי זה כזה, ומנין שפשוטה לפניה? **ת"ל** [ביוכל ויקרא כ"ה ט'] **והעברת** פשוטה משמע, העברת קול אחד [דיבור זה נדפס לקמן בעמוד א'] **שופר תרועה, ומנין שפשוטה לאחריה?** **ת"ל** [שם בהמשך הפסוק] **תעבירו שופר** הכי העברה מחילה

תוסף כלל, הכי נמי בכל מצות עשה שהזמן גרמא, והלכה כר' יוסי ור' שמעון, וכתב רבינו שלמה והלכה דנשים אסור להם לברך, דברכה לבטלה היא שהרי אינן חייבות, ואיכא מאן דאמר שמברכות, ומבארים דבריהם וכו'. ראמ"ה עיי"ש עוד]

שנינו במשנתנו **אבל מתעסקין בהם עד שילמדו, אמר רבי אלעזר אפילו בשבת, תנ"ה מתעסקין בהן עד שילמדו** אפילו בשבת ואין מעכבין התינוקות מלתקוע בשבת ואין צריך לומר ביום טוב,

הא גופא קשיא אמרת מתעסקין בהן עד שילמדו ואפילו בשבת אלמא לכתחלה אמרינן תקעו, והדר תנא אין מעכבין עכובא הוא דלא מעכבין, הא לכתחלה לא אמרינן תקעו? לא קשיא כאן

*****

דף ל"ג ע"ב

בקמן שהגיע לחינוך מתעסקין בהן שילמדו, וכל שכן שאין מעכבין כאן בקמן שלא הגיע לחינוך [פ' אין מתעסקין עמהן שילמדו שהרי אין לנו חיוב לחנכם עדיין, אבל אין מפרישין אותם אם הם תוקעים].

שנינו במשנתנו **והמתעסק לא יצא, [מתעסק הוא דלל] [ינא. ד"ס] שאינו מתכוין לתקיעה, ואפילו דלאו מזה, אלא מנצח נצוח, או שהיה נוסח בשופר ועלמה צידו תקיעה, אכל תוקע לשיר, שמתכוין לתקיעה בעלמא ינא הא תוקע לשיר יצא לימא מסייע ליה לרבא דאמר רבא [לעיל כ"ח ע"א] התוקע לשיר יצא? דלמא תוקע לשיר נמי מתעסק קרי ליה.**

שנינו במשנתנו **והשומע מן המתעסק לא יצא, אבל השומע מן המשמיע לעצמו מאי יצא, לימא תיהוי תיובתיה דרבי זירא** [לעיל ריש כ"ט ע"א] דאמר ליה רבי זירא לשמעיה איכוון ותקע לוי? דלמא איירי דתנא רישא מתעסק תנא סיפא נמי מתעסק ולעולם השומע מן המשמיע לעצמו, שלא נתכוון להוציא את השומעין לא ינא,

מתני': סדר תקיעות שלש אחת למלכות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות של שלש שלש תקיעה ותרועה ותקיעה [צכל. ד"ס] אחת ואחת,

שיעור תקיעה כשלש תרועות [ר"ל שיעור ג' תקיעות ראשונות (של הג' סדרים) כג' תרועות (של הג' סדרים), וממילא ידעין דג' תקיעות אחרונות בראשונות, דהמשך כל תקיעה בתרועה. יכי, וכ"ה בגמרא],

שיעור תרועה כשלש יבבות שלש קולות בעלמא, כל [שכן. ד"ס, ק']. [לפי רש"י יבבא הוא קול בעלמא כל שהוא, ושיעור תרועה הוא שלש כחות, אבל בתום פירשו הריב"א והר"י בהר"ר מאיר דיבבא הוא שלש כחות של כל שהוא,

אבני חן למסכת ראש השנה

וסוף, ומרועה כמיצא צינמים [דיבור זה נדפס לקמן בעמוד א'], ואין לי אלא ביובל בראש השנה מניין? ת"ל בחדש השביעי

*****

שיעור תקיעה כשלש תרועות. ונלענ"ד דודאי שיעור תרועה מסבירא ילפינן לה דכיון דתרועה מתרגמין יבבא ולשון יבבא היינו גנוחי גנח או ילולי יליל כפירש"י בסמוך, וגנוחי היינו כדרך חולים שגניחותן הוא בקולות ארוכים והיבבה הוא כדרך המתאנחין שמיבבין בקולות קצרות סמוכות, ולפ"ז שפיר מצינן למימר שאין דרך גנוחי וילולי פחות מג' פעמים רצופות, ולבתר דקי"ל שיעור תרועה מוקד סברא, ממילא ידעינן נמי ששיעור תקיעה כתרועה, דכיון דכתיב יום תרועה אלמא דתרועה עיקר ותקיעה טפלה לה אינו ברין שיהא הטפל ארוכים מן העיקר, ומדלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש שיעור תקיעה, ע"כ דשיעור תקיעה ותרועה שווין הן כנ"ל. פני הוושע

מי שבירך וכו' ומה שנהגו לתקוע כל התקיעות כשהן יושבין ומברכין עליהן ברכת התקיעה נ"ל שלא היה כן בימי חכמי התלמוד אלא מנהג הוא שהנהיגו דורות האחרונים משום חו' לין ומשום אנוסין דקדמי ונפקי מביהכ"נ ולא נטרי עד צלוחת דמוספי וכו' ונשתנו המנהגות בדורות האחרונים כמו שאתה רואה מזורש ההלכה ומתקנת ר' אבהו שצריך היה לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת במלכויות וכן בזכרונות וכן בשופרות ואין אנו עושין כן וכו' ואל תתמה על מה שאמרנו שנשתנו המנהגות בדורות האחרונים מדורות הראשונים, כי אני זכור שראיתי בילדותי כל הצבור מתפללין במוספין שבע וש"ץ לבדו היה מתפלל תשע, והיו תולין מנהגם במנהגי ישיבות הגאונים, כי כן מצאו כתוב בספריהם וכן תמצא בהלכות ה"ר יצחק בן גיאת ועכשיו חזרו הכל להיות מתפללים תשע ברכות. בעל המאור, וזה לשון ספר המאורות בסוף המסכת, בירושלמי פרק קמא דשבועות ה"ד העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה, בשחרית אומר שבע, במוסף אומר תשע, מכאן ראינו למנהגנו שלא כדברי הרב בעל המאור שכתב אף בשחרית ובערבית חייב לומר תשע.

אמר אבני בהא ודאי פליגי פ' דעד כאן אמרין דלא פליגי ותרועה שהוא שיעור ג' יבבות יהיה כשיעור תקיעה, אבל תנא זה שסובר שתקיעה הוא כשיעור שלש שברים והשברים הם יותר ארוכים מיבבות והברייתא גם אומרת ששיעור תקיעה כתרועה נמצא שהברייתא פליג בשיעור תרועה וגם בשיעור תקיעה.

רש"י ד"ה שלש של שלש שלש. תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת הגם שהמשנה כאן לא פירש ויש לפרש של שלש שלש תקיעות, ותרועות מאן דכר שמייה, (ומה שממשיך בהמשנה שיעור תרועה וכו') יש לפרש שבא לתת שיעור לאורך התקיעה ולעולם תוקע רק ג' תקיעות בכל סדר, מ"מ כן הוא להלן במשנה "תוקע

ומריע ותוקע". וז"ל היבין על המשנה כאן ר"ל כל בבא הוא תקיעה תרועה תקיעה, דבתורה לא נזכרו רק ג' תרועות, וקיי"ל דכל תרועה, תקיעה לפנייה ותקיעה לאחריה. ע"כ. ומשם הגאון רי"ד סולוביציק ז"ל ראיתי לפרש סדר תקיעות הם ג', כלומר של ג' (קולות, בכל שורה) ג' (פעמים, כל שורה).

דף ל"ד ע"א

שאין ת"ל בחדש השביעי דהא כמז לן צממה מקומות דיוס הכפורים צמדה השביעי הוא, והכל יוס הכפורים כמי, ומה ת"ל בחדש השביעי שיהו כל תרועות החדש השביעי זה כזה,

ומנין לשלש של שלש שלש מנין דהקד פשוטה לפנייה ולאחריה ומרועה צממנע עבדינן תלמא זימני, למלכויות חדא, ולזכרונות חדא, ולשופרות חדא, ת"ל מרועה [מרועה. ק'] תלמא זימני [כמיני. רר"ק], ולכל. ק', רר"ק] אחת פשוטה לפנייה ופשוטה לאחריה [בפרשת בהר ביובל] **והעברת שופר תרועה** [בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם. ויקרא כ"ה ט'], [ובפרשת אמור בר"ה] [דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם] **שבתון זכרון תרועה** [מקרא קדש. ויקרא כ"ג כ"ד], [ובפרשת פנחס בר"ה] [ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו] **יום תרועה יהיה לכם** [במדבר כ"ט א'],

ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה לפי שלש מרועות הללו לא נאמרו במקום אחד, שהשמים נאמרו בראש השנה והאמת ציוצל, מנין ליתן האמורות בראש השנה ציוצל, וליתן האמורה ציוצל בראש השנה שיהו כלן וכלן שלש? ת"ל **שביעי שביעי לגזירה שוה** נאמר בראש השנה צמדה השביעי ונאמר ציוצל והעצרת שופר מרועה צמדה השביעי, [ולקמן בקשה הגמ' והא יליף לה "מהיקישא" מיובל, ולא מג"ש], **הא כיצד שלש שהן תשע** # [לכאורה היה הגמרא יכול להקשות ותנא מנינא אתא לאשמועינן כדמקשה בקדושין י"ז ע"א ר"מ מנינא אתא לאשמועינן, ושבועות ל"ח ע"ב ר' חייא מנינא אתא לאשמועינן, וערכין ט' ע"ב אחרים מנינא אתא לאשמועינן?],

ומוסף הברייתא ליתן שיעור לאריכת הקולות **שיעור תקיעה כתרועה, שיעור תרועה כשלשה שברים** [ע"כ הברייתא],

האי תנא מעיקרא מייתי לה בהיקישא ללמוד זה מזה מניין שצשופר, ופשוטה לפנייה ולאחריה גמר ראש השנה מיוצל בהיקישא, דאין תלמוד לומר צמדה השביעי אלא להקיש כל מרועות של חדש השביעי שיהו שוות **והשתא מייתי לה בג"ש** ליתן האמור של זה בזה הא גמי מייתי בהיקישא, דאי כדמנין שיהו שמים בראש השנה ואחת ציוצל אין מרועות של חדש השביעי שוות? **הבי קאמר אי לאו גזירה שוה הוה מייתינא לה בהיקישא** אי לא נאמרה גזירה שוה זו למשה מסיני לדונה, הייתי מציא הכל בהיקישא (כלומר מעגמו. ק'), **השתא דאתיא גזירה שוה היקישא לא צריך** [השם דלחמור הלכה זו למשה מסיני (אס) [אין ?] צריך עוד להציא ראיה בהיקש כלום מעגמו. ק'],

אבני חן למסכת ראש השנה

ושלש תרועות נאמרו בר"ה (ויקרא כג) שבתון זכרון תרועה
(במדבר כט) יום תרועה (ויקרא כה) [ביובל] והעברת שופר תרועה
[צ"ע למה סדרן שלא על סדר שהם כתובים בתורה, ולקמיה הם על הסדר ?],
ושתי תקיעות לכל אחת ואחת,

[ושלש תרועות נאמרו צראש השנה שצמון זכרון תרועה והעצרת שופר תרועה יום
תרועה יהיה לכס ושמי תקיעות לכל אחת ואחת] מצינו למדין [לראש השנה]
שלש תרועות ושש תקיעות נאמרו בר"ה שנים מדברי
תורה מרי קראי דרוש למניינא, כדקמי ואזיל והעצרת שופר תרועה שצמון זכרון
תרועה מדברי מורה, כלומר מכאן נלמד שמים ואחת מדברי סופרים יום
תרועה יהיה לכס לא מדרשה למניינא, שהרי לתלמודו הוא צא, מופנה לגזירה שזה
שדרש תרועה תרועה לגזירה שזה, אלא סופרים אמרו, כדי להשוות מלכות
וזכרונות ושופרות לתקיעותיהן, שבתון זכרון תרועה [בפרשת אמור],
והעברת שופר תרועה [בפרשת בהר] [והעצרת שופר תרועה, שצמון
זכרון תרועה מדברי מורה] מדברי תורה, יום תרועה יהיה לכס
[בפרשת פנחס] לתלמודו הוא בא,

רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן אחת מד"ת ושנים
מדברי סופרים, והעברת שופר תרועה [בפרשת בהר] מד"ת,
שבתון זכרון תרועה [בפרשת אמור] ויום תרועה יהיה לכס
[בפרשת פנחס] לתלמודו הוא בא,

מאי לתלמודו הוא בא צלמא מד לגזירה שזה [שבתון זכרון תרועה],
איך [יום תרועה] למאי? מיבעי ביום ולא בלילה,

ואידך ביום ולא בלילה מנא ליה [פ' התנא קמא דר' שמואל בר
נחמני שאומר שנים מד"ת והפסוק של יום תרועה יהיה לכס לתלמודו הוא בא,
מנין הוא לומר ביום ולא בלילה]? נפקא ליה מביום הכפורים [פ'
שהוא א' מן הפסוקים שהת"ק דורש שחייב לתקוע מד"ת דכתיב והעברת שופר
תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם.
ויקרא כ"ה ט'],

אי (ביום) הכפורים יליף נגמור נמי מיניה לפשוטה
לפניה ופשוטה לאחריה [דהא אמרינן שהת"ק יליף ממדבר]?
והעברת תעבירו [דכתיב ביום הכפורים דיובל בויקרא כ"ה ט'] לא
משמע להו למדרש מיניה פשוטה לפניה # [וצ"ע שהרי חגמ' אומרת והעברת
תעבירו שהם שני פסוקים שלמדין מהם פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה, ולמה
אומר רש"י רק פשוטה לפניה ? וצ"ל דרש"י קיצר בלשונו והוא הדין פשוטה
לאחריה],

אלא מאי דרשי בהו [בוהעברת תרועה]? והעברת כדרך מתנא
דאמר רב מתנא והעברת דרך העברתו למעוטי הפכו ומקע צו,
כלמאמין (כו, צ), תעבירו דקאמר רחמנא נעבריה ביד ולי לאו דהדר
כמציה [במדבר] לא הוה משמע מעצרו [דכתיב ביובל] לשון תקיעה, [וראה
מהרש"א],

[פ' דכתיב בפרשת בהר ביובל בויקרא כ"ה ט' והעברת שופר תרועה בחדש

[ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החגים קדמה: ותקעתם תרועה שנית ונסעו
המחנות החגים תימנה תרועה יתקעו למסעיהם: ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא
תריעו. במדבר י' ה-ז]

[במסכת סוכה נ"ג ע"ב פליגי ר' יהודה ורבנן מנלן שכל תרועה תוקע לפניה
ולאחריה, ורבנן כאן כרבנן שם, ור"י בנו של ריב"ב כאן כר"י שם],

סוכה נ"ג ע"ב	רבנן	ר' יהודה
פסוק ח': ותקעתם תרועה	תקיעה לפניה	תקיעה לפניה
פסוק ו': ותקעתם תרועה שנית	פסוק זה אינה מיותרת* ולשון "שנית" הוא רק שיפור לשון.	תקיעה לאחריה
שם: תרועה יתקעו	תקיעה לאחריה	תקיעה ותרועה אחת היא, שאין להפסיק ביניהם

והאי תנא מייתי לה [שצריך תקיעה לפניה ולאחריה] בגזירה שזה
[תרועה תרועה כמש"כ בסוף] ממדבר שמהא פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה
דתניא (במדבר י') ותקעתם תרועה תקיעה בפני עצמה דלא תימא
מלא היא, והכי קאמר היו מוקעין תרועה, אלא הכי קאמר ותקעתם תקיעה,
ולאחריה הריעו תרועה ותרועה בפני עצמה [לימוד זה הוא חידוש כאן,
ואינה בברייתא אחרת, אבל מה שאומר לקמיה שצריך תקיעה לפניה ולאחריה
שנינו כבר בברייתא אחרת],

אתה אומר תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה או אינו
אלא תקיעה ותרועה אחת היא אלא אחת היא, והכי קאמר היו מוקעין
תרועה, כשהוא אומר (במדבר י') ובהקהיל את הקהל תתקעו
ולא תריעו מכלל דמשמעותם מתקעו ומריעו קאמר, ותרועה לא קרי לה תקיעה
הכי על כרחך תקיעה בפני עצמה כו' הוי אומר תקיעה בפני עצמה
ותרועה בפני עצמה,

ומנין שפשוטה לפניה? ת"ל (במדבר י') ותקעתם תרועה והדר
תרועה, ומנין שפשוטה לאחריה? ת"ל (במדבר י') תרועה
יתקעו,

ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר אינו צריך הרי
הוא אומר ותקעתם תרועה "שנית" שאין ת"ל שנית שצד
אמר ותקעתם תרועה ונסע מחנה פלוני, [וכי ?] הדר אמר ותקעתם תרועה ונסע
מחנה פלוני פשיטא דשנית היא ומה ת"ל שנית, זה בנה אב שכל
מקום שנאמר תרועה תהא תקיעה שניה לה והכי קאמר ותקעתם
(תקיעה) [תרועה. ק'] שנית לתרועה,

אין לי אלא במדבר בר"ה מנין? ת"ל תרועה תרועה [דכתיב
תרועה במדבר, וכתיב תרועה בר"ה] לגזירה שזה [אולי כאן הוא סיום
הברייתא, ד"והיא תנא", ומכאן ואילך הוא המשך דברי האמוראים. וראה
רש"ש],

[ונמצא שיש שני לימודים שצריך תקיעה לפניה ולאחריה, מיובל, ומדבר, והגמ'
לקמן מקשה אי מיוה"כ יליף, ניגמר נמי מיניה וכו' ?]

[מכאן הם דברי התנא קמא, ובין הת"ק ובין ר"ש בר נחמני ילפי לה ממדבר]

אבני חן למסכת ראש השנה

השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם ולעיל ל"ג ע"ב
בברייתא דרשין לה לתקיעה לפנייה ולאחריה, והברייתא כאן לא רצה לדרוש כן,
ש"והעברת" בתחלת הפסוק בא לדרב מתנא, ו"תעבירו שופר" לא משמע כלל
שמדבר על תקיעה ואי לאו פסוק דכתיב במדבר ' ותקעתם תרועה
ונסעו המחנות החנים קדמה: ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החנים
תימנה תרועה יתקעו למסעיהם: . במדבר ' ה-ו] היינו מפרשים שיטלטל את
השופר בידו ויעבירו],

ואידך [הברייתא הראשונה ל"ג ע"ב שלומד מתעבירו ומוהעברת שצריך
תקיעה לפנייה ולאחריה, מנין לו שני למורים אלו, שצריך להעבירו דרך העברתו
ושלא תפרש שיאחזנו בידו? דרב מתנא [דינו של רב מתנא שצריך
להעבירו דרך העברתו יש ללמוד] מדרשני בריבוריה, תעבירו ביד לא
מצית אמרת דגמר עברה עברה ממש, כתיב הכא
והעברת שופר תרועה וכתיב התם (שמות לו) ויצו משה
ויעבירו קול במחנה מה להלן בקול אף כאן בקול,

ולחאי תנא דמייתי לה ממדבר אי מה להלן חצוצרות אף
כאן חצוצרות? ת"ל (תהלים פא) תקעו בחדש שופר בכסה
ליום חגנו, אי זהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה
וקאמר רחמנא שופר,

אתקין רבי אבהו בקסרי [עיר בארץ ישראל] תקיעה שלשה
שברים תרועה תקיעה היינו תשר"ת כמו שאנו תוקעין, מה נפשך
אי ילולי יליל לעביר תקיעה תרועה [תרועה פירושה קול אחד של
יבבות הרבה] ותקיעה, ואי גנוחי גנח לעביר תקיעה שלשה
שברים [ששברים הם ג' קולות] ותקיעה?

מספקא ליה [אימא דסיסרא. ד"ס] אי גנוחי גנח אי ילולי
יליל ועד מרוויח,

[נשאל לרב האי גאון ז"ל וכי עד שבא רבי אבהו לא היו ישראל יוצאין ידי תקיעת
שופר? ובלשון זה השיב, אל תחשבו בלבבכם כי בימי ר' אבהו נפל ספק בדבר זה,
שהרי משניות קודמות הן אחת אומרת תרועה ג' יבבות ואחת אומרת תרועה
שלשה שברים והא אמרין בהדיא אמר אביי בהא ודאי פליגי, וכך היה הדבר
מימים קדמונים, מנהג בכל ישראל מהן עושין תרועה יבבות קלות, ומהן עושין
תרועה יבבות כבדות דהן שברים, ואלו ואלו יוצאין ידי חובתן, שברים כבדים
תרועות הן, יבבות קלות תרועות הן, והיה הדבר נראה כחלוקה אע"פ שאינה
חלוקה וכו' וכשבא רבי אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו כל ישראל עושין מעשה
אחד, ולא יראה ביניהן דבר שההדיוטות רואין אותו כחלוקה. ר"ן]

[וראה בתוס' ל"ג ע"ב בסוף הירבוש שמקשה למה צריך כל כך תקיעות, אם אנו
עושין כל האופנים רק משום ספק היינו יכולים לעשות רק תקיעה אחת בין
הספקות ויעלה לכאן ולכאן, למשל ת' ש' ת' תר' ת' ש' תר' ת' והר"ן בר"ה
הדר מביא בשם התוס' לתרץ דילמא אתי למיטעי שאין צריך תקיעה בתחלה
ותקיעה בסוף. [תוכן דברי התוס' והר"ן]].

[יש לתמוה דכיון דחזינו דלא פליגי תנאי אלא אי גנוחי גנח או ילולי יליל וליכא
תנא דקאמר דתרועה הוי גנוחי וילולי א"כ ר' אבהו למה מספקא ליה בהכי טפי?
ב"ח ריש סימן תק"צ. וראה בפנ"י].

מתקיף לה רב עוירא ודלמא ילולי הוה [רש"י גורם קודם ודלמא
גנוחי הוה] [הוא] ואין לנו שצרים, וקא מפסקי שצרים "דתקיעה שצרים מרועה
תקיעה" דר' אבהו צין תקיעה ראשונה למרועה, ואין כאן פשוטה לפנייה וקא
מפסיק שלשה שברים בין תרועה לתקיעה [פ' הגם דאמרין
לקמן ע"ב שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא, אפ"ה אם בא ר' אבהו
לצאת לכל הדיעות הרי יש ר' יהודה בסוכה ג"ג ע"א דסבר שאין בין תקיעה
לתקיעה ולא כלום דהיינו שאסור להפסיק. ע"פ הר"ן]? דהדר עביר
תקיעה תרועה ותקיעה,

מתקיף לה רבינא ודלמא גנוחי הוה [הוא] ואין לך לעשות מרועות
יצנות, וקא מפסקא מרועה צין שצרים לפשוטה שלאחריה וקא מפסקא
תרועה בין שברים לתקיעה? דהדר עביר תקיעה שברים
תקיעה,

[לכאורה לפי הסדר הנדפס בגמ' היה לנו לתקוע תר"ת לפני תש"ת, רק באמת
בכ"י מינכן הנוסח הפך וכן הוא ברש"י. וראה ע"ל, וד"ס].
[מאן דמפרש ותיבב שברים סבר אם סיפרא גנוחי גנח כמי שמצטער ואומר אוי
אוי אוי במאריך ותביר, ומאן דמפרש כשלש יבבות סבר ילולי יליל שקורא בנחת
אוי אוי אוי ומרבקם יחד. רבינו יונתן מלוניל וצ"ל].

אלא רבי אבהו מאי אתקין אי גנוחי גנח הא עבדיה, אי
ילולי יליל הא עבדיה?

[פ' שמה שהוספנו ע"י רב עוירא ורבינא לא אמרם רבי אבהו בפירוש, אלא אנו
אומרים שאה"נ כן צריך לעשות אליבייהו וצריך לתקוע גם תש"ת ותר"ת, אם כן
התקנה לתקוע תשר"ת אינה צריכה עוד].

מספקא ליה דלמא גנח ויליל, אי הכי ליעבר נמי איפכא
תקיעה תרועה שלשה שברים ותקיעה דלמא יליל וגנח?

סתמא דמילתא כי מתרע באיניש מילתא ברישא גנח גניסות
לרזכות, קומפליינ"א (גניחות, אנוחות) נלעו והדר יליל ריזידי"ר (ליליל,
להיאנח) נלעו,

[וגמא שכל אחת מן התקיעות הוא מספק, וזה בבחינת "בכסה" ליום חגיגו].
[קשה דהרי ראינו כי ישמע אדם שמועה רעה שמת לו אביו או אמו בתחלה
מייליל והדר גנח? וי"ל דתקיעות הללו שבר"ה הם לערבב השמין המקטרג עלינו
כמ"ש ז"ל ובינותן בן עזיאל פרשת פנחס, והשמן הוא היצה"ר מרמין אנו אותו
לחולה שבני ביתו מגניחים עליו בעודו חולה ולאחר שימות מייללין, וכמ"ש פ'
החליל סוכה ג"ב ע"א על יצה"ר דלעתיד לבא הקב"ה שוחט את השמן וכולן
בוכין. יום תרועה]

שנינו במשנתנו תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים, אמר רבי
יוחנן שמע

פ' שהוא א' מן הפסוקים שהת"ק דורש שחייב לתקוע מד"ת דכתיב והעברת
שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים תעבירו שופר בכל
ארצכם. וקרא כ"ה ט'

*****

אבני חן למסכת ראש השנה

תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא,

תניא נמי הכי שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא מט' בני אדם כאחד [לא יצא] מרי קלי לא משתמע, כך פירוש לפי מה שכתוב בספרים, ולא מלתא היא, דהא אוקימנא (כו, א) מרי קלי ממרי גברי משתמע, והכי גרסינן לה בתוספתא מתשעה בני אדם כאחד "אל", ואפילו בסירוגין, ואפילו כל היום כולו, ולא גרסינן מקיעה מזה ותרועה מזה ילא דיינו רשא, ואי גרסינן לה הכי הוה דגרסינן מתשעה בני אדם כאחד מקיעה מזה ותרועה מזה ילא, ואפילו בסירוגין כי תקיעה מזה ותרועה מזה יצא ואפי' בסירוגין [פי' סרוגין הפסק זמן בין התקיעות וראה תוס', והחדוש הוא דאפילו אם הם משני בני אדם. מהרש"א, וראה מאירי וריטב"א ור"ן בפירוש הגמ' כאן. ומלת סירוגין מפורש בגמ' לעיל כ"ו ע"ב] ואפי' כל היום כולו,

ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק [ראה נדה י' ע"ב בתוס' ד"ה אמר ר' יוחנן דתרי ר' שמעון בן יהוצדק הווי] בהלל ובמגילה אם שהה בסירוגין כדי לגמור את כולה חוזר לראש? לא קשיא הא דידיה הא דרביה,

ודידיה לא והא ר' אבהו הוה שקיל ואזיל בתריה דר' יוחנן והוה קרי קריאת שמע כי מטא למבואות מטונפות אישתיק, בתר דחליף אמר ליה מהו לגמור א"ל אם שהית כדי לגמור את כולה חוזר לראש?

[כתבו בתוס' דמהא שמעין דלצורך תקון תפלה וק"ש מותר לדבר באמצע דהא משמע שמתוך ק"ש דיבר ושאל מהו לגמור. חדושי הר"ן]

הכי קאמר ליה לדידי לא סבירא לי מה שהפסקת, דאית ליה לרי יוחנן במסכת גרוכות (כד, ז): היה קורא קריאת שמע והגיע למבואות מטונפות מניח ידו על פיו וקורא, ולא סבירא לי נמי דשמוס (שהה יאה) [שהיה. ק'] צריך לחזור לדיודך דסבירא לך ואמה מולק עלי דשמינה, דכיון דקא צעית מהו לגמרה מכלל דסבירא לך סירוגין מעכבי קרייה, ומצעיל לך בכמה הוי סירוגין אם שהית כדי לגמור את כולה חוזר לראש,

ת"ר תקיעות אין מעכבות זו את זו ברכות אין מעכבות זו את זו [תקיעות] וזכרות דעלמא, כגון מעינות אין מעכבין זו את זו (אס צריך ולא מקע. זה שייך להלן וראה ד"ם) [ויש לפרש כאן שני פירושים או שיתקע חלק מהתקיעות, ומבדך חלק מהברכות, או שתקיעות בלא ברכות או ברכות בלא תקיעות יצא לכל הפחות מה שעשה, ואולי שני הפשטים הם אמת. וראה מש"כ למטה], אבל תקיעות וברכות של ר"ה ושל יוה"כ מעכבות,

מ"ט [בר"ה מעכבות זו את זו]? אמר רבה אמר הקב"ה אמרו לפני בר"ה מלכויות זכרונות ושופרות מלכויות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיבא לפני זכרוניכם לטובה ובמה בשופר [פי' דתקיעות וברכות של ר"ה יש להם שייכות]. [וזה הלשון לעיל מ"ז ע"א ואמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות מלכויות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר],

ה"ק אי לאו ג"ש הוה מיתניא בהיקישא וכו' ואע"פ שבכל מקום היקש עדיף מוג"ש שאין משיבין על ההיקש ומשיבין על גוג"ש, הכא לא סגי לן בלא גוג"ש, כי מן ההיקש לא היינו שומעין ליתן את של זה בזה אלא שהיא זה כזה, פשוטה לפנייה ופשוטה לאחריה, ושיהיו שתי תרועות ביוה"כ כשם שמוצינו בר"ה פי' כיון שיש שני פסוקים של תרועה בר"ה ופסוק א' ביוה"כ, עכשיו שלמדנו בגוג"ש אנו גותנין את של זה בזה ונמצאו ג' תרועות ביוה"כ וג' בר"ה וכולן פשוטה לפנייהם ופשוטה לאחריהם, והיקישא לא צריך, וה"ר שלמה ז"ל פי' כן. בעל המאור, וראה רש"ש

נגמור נמי מיניה לפשוטה לפנייה ופשוטה לאחריה פי' שהת"ק ור"ש בר נחמני שניהם סוכרים הדרשה של הברייתא השניה [ואולי דבריהם הוא חלק מהברייתא. ראה רש"ש] שלמדין התקיעה לפנייה ולאחריה, מהתקיעות שבמדבר, ולכן מקשה להת"ק שלומד שצריך לתקוע ביום מכיון הכיפורים, נגמור נמי מינה מאותה הפסוק עצמה שצריך לתקוע לפנייה ולאחריה מדכתיב והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם. ויקרא כ"ה מ' ומדוע צריך לדרוש ממדבר.

ר"ה - יובל	ממדבר	
חיוב תקיעת שופר	חדש השביעי בהיקש	
תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה	ותקעתם תרועה	
שלוש של שלש שלש	ג' פסוקים	
תקיעה לפנייה	והעברת שופר תרועה	ותקעתם תרועה *
תקיעה לאחריה	תעבירו שופר	תרועה יתקעו
ליתן של זה בזה	היקש , ג"ש שביעי	תרועה תרועה לג"ש

* ור"י בנו של ריב"ב וליף לה מותקעתם תרועה שנית

תנא קמא	ר' שמואל בר' נחמני	
שבתון זכרון תרועה	דברי תורה	לתלמודו הוא בא תרועה תרועה
והעברתם שופר תרועה	דברי תורה	דברי תורה
יום תרועה	לתלמודו הוא בא	לתלמודו הוא בא ביום ולא בלילה

רש"י ד"ה שאין תלמוד לומר. מדיבור זה עד ד"ה ומנין שלש שייך לעמוד הקודם.

דף ל"ד ע"ב

אבני חן למסכת ראש השנה

שנינו במשנתנו מי שבירך [התפלל] [אס ציך ולא מקע] ואח"כ נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע, מעמא דלא הוה ליה שופר מעיקרא הא הוה ליה שופר מעיקרא כי שמע להו # [אומר לשון שמיעה, שאף כשתוקע לעצמו מברך לשמוע קול שופר] אסדר ברכות שמע להו [פי' שחייב לשמוע התקיעות על סדר הברכות, ואפילו כשמתפלל יחיד],

רב פפא בר שמואל קם לצלווי [פי' עמד להתפלל ביחודות בראש השנה] אמר ליה לשמיעה כי [נהירנא] [נחירנא. ד"ס] לך [נאמר בגרונ. ק'], [נחיר בגרונ. ד"ס] לסימן, שסימני הצרכה תקע לי,

אמר ליה רבא [מסתבר שלא היה עומד שם אלא כששמע לאחר כן מה עשה הוכיחו על זה] לא אמרו [שהא מקע לכל צרכה. ק, ררי"ק] אלא בחבר עיר מצורע צור, אצל יחיד מנצח את [כולן. ררי"ק], ואמר כן מקע תשע תקיעות,

תניא גמי הכי כשהוא שומען שומען על הסדר [כדמקין רבי אבהו קשר"ק קשר"ק קר"ק. ררי"ק] ועל סדר ברכות [למלכיות קשר"ק לזכרונות קשר"ק ולשופרות מקיעה מרועה מקיעה כדפרשית טעמא לעיל. ררי"ק] במה דברים אמורים בחבר עיר אבל שלא בחבר עיר שומען על הסדר [פי' אינו משנה בסדר התקיעות, אבל] ושלא על סדר ברכות [פי' אבל לא על סדר ברכות. והגירסא בר"ח "ולא" על סדר ברכות], ויחיד שלא תקע חבירו תוקע לו, ויחיד שלא בירך אין חבירו מברך עליו,

ומצוה בתוקעין יותר מן המברכין, כיצד שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין, הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין, פשיטא הא [תקיעות] דאורייתא הא [ברכות] דרבנן? לא צריכא דאף על גב דהא ודאי והא ספק ודאי הוה לו שאס ילך אצל המצרכין ימנא שס עשרה, ומתפלל שליט צור ויוצאנו ידי חובתנו, ואס ילך אצל המוקעין שמא כבר [תקעו ו. ק'] עמדו והלכו לציתס.

שנינו במשנתנו כשם ששליח צבור חייב כן כל יחיד ויחיד וכו', תניא אמרו לו לרבנן גמליאל לדברך [שלעולם ש"ץ מוציא את הרבים] למה צבור מתפללין נלמש, אמר להם כדי להסדיר שליח צבור תפלתו,

אמר להם רבנן גמליאל לחכמים לדבריהם שאין ש"ץ מוציא את הרבים למה שליח צבור יורד לפני התיבה [פי' בשאר ימות השנה דאילו בר"ה מאי קא מהדר [פי' מקשה] להו והרי צריך לירד לפני התיבה כדי שיתקעו על סדר הברכות שלא אמרו אלא בציבור. ר"ן] אמרו לו כדי להוציא את שאינו בקי,

אמר להם ר"ג לחכמים כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי [דכיון שהוה מוציא את שאינו בקי הא עבדינן לה לתפלה כברכות של חובה שאע"פ שיצא מוציא וכיון שכן ברין הוא שיוציא אף את הבקי. ר"ן],

אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מודים חכמים אמר שחלקו מזרו והוה לרבנן גמליאל שלעולם מוציא את הרבים ורב אמר עדיין היא מחלוקת דר"ג אומר מוציא, וחכ"א אינו מוציא,

שמעה [רבי] חייא בריה דרבה בר נחמני מה שאמר רב דעדיין הוא מחלוקת, אול אמרה לשמעתא קמיה דרב דימי בר חיננא אמר ליה ר' מייא לרב דימי הכי אמר רב [פי' הלך ר' חייא ואמר לדברי רב לרב דימי בר חיננא, ואמר לו כך אמר רב] עדיין היא מחלוקת,

אמר ליה רבה בר בר חנה גמי דמריה לשמעמא הוא [דאמר בשם ר' יוחנן מודים חכמים לר"ג ופליג אדרב] הכי קאמר שחלקו על רבן יוחנן כשאמר ק, כי אמר רבי יוחנן להא שמעתא אפליג עליה ריש לקיש ואמר עדיין היא מחלוקת,

ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבי חנה ציפוראה אמר רבי יוחנן הלכתא כרבנן גמליאל הלכתא מכלל דפליגי?

*****

תקיעות אין מעכבות זו את זו ברכות אין מעכבות זו את זו
את זו פי' שש ברכות שמוסיפין בתענית צבור אם אינו יודע כולן יאמר מקצתן, דאינן מעכבות זו את זו, ואין תקיעות שמפורש התם דאחר כל ברכה וברכה תוקעין ומריעין ותוקעין ואם יודע לתקוע ולא להריע או יודע להריע ולא לתקוע יעשה מה שיודע אבל דר"ה ויום הכיפורים מעכבות זו את זו וצריך לברך מלכיות וזכרונות ושופרות או לא יברך כלל, וכן תקיעה שברים ותרועה אם הוא יודע שלשתן יתקע ואם לאו לא יתקע. רא"ש. ולפי פירוש זה יכול לומר ברכות בלא תקיעות או לתקוע בלא ברכות, והטעם שנותן רבה הוא שזה שאינו יוצא במקצת ברכות או במקצת תקיעות הוא מפני שיש להברכות כולן יחד כוונה אחת וכן להתקיעות.

אבל לרש"י לא גרס אלא תקיעות וברכות של תענית אין מעכבין זו את זו אבל תקיעות וברכות של ר"ה ויוה"כ מעכבות דהיינו שאינו יכול לתקוע בלא שיאמר הברכות, ולא לומר הברכות אם אינו תוקע, ולפ"ז הטעם שנותן רבה הוא שהברכות והתקיעות שייכות אהדדי ואינו יכול לעשות זה בלא זה.

א"ל רבא לא אמרו אלא בחבר עיר. הבני יששכר במאמרי חורש תשרי מאמר ב' אות ל"ה מביא מספר עקרי דינים אות ד' בשם שו"ת קול אליהו וז"ל יחיד אין לו לתקוע על סדר הברכות של מוסף דהוי הפסקה עיי"ש, וכתב ע"ז הבני פליאה דעת ממני הלא זהו עיקר המצוה המצווה עלינו לתקוע דוקא על סדר הברכות, ותקיעות מיושב אינו אלא תקנה, וג"כ תקיעות בלחש מיקרי תקיעות יחיד, כיון שכל יחיד מתפלל בפ"ע, ומיהו י"ל שאעפ"כ התוקע תוקע להוציא הציבור י"ח, ויהיה איך שיהיה הפסק הזה הוא דבר תמורה.

אבני חן למסכת ראש השנה

לאמר כלומר כיון שאמר נעשה ונקריב לפנינו כמלות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך **שוב אינו צריך** לומר מקראות המוספין?

אלא מ'שום דאוושי [מספר גדול והרבה] **ברכות** שהרי כאן משע, וארוכות, ומטעות, [ואין. ר"י] הכל בקיפין צה, ורצוני מפרשין להא דרז חננאל במלכות וזכרונות ושופרות, וקשיא לי הא דלא כרבנן ולא כר' יוחנן בן נורי, דמק' (ל, א) אין פוחמין מעשרה מלכות וכו',

פירוש אחר בתירוץ הגמ':

[פ' דממוך שאין רגילין צהן משמיעין קולן ומפרש אוושי "בקול" ואין אומרים אותן בלשון ומטעה איש את חבירו לפיכך שלום יצור וכולי, פירוש אחר ברכות פ' ומפרש אוושי "ברכות הרבה", (וכל) [שכל ?] המועדים מתפלל שצד והלא משע וארוכות וציוס הכפורים נמי ארוכות ואמי יחידים למיטעא [ונצ"ח ?]. ק', וז"ל המאירי אבל תשע ברכות של ראש השנה ויום הכיפורים של יובל מתוך ההמייח אין הבקי שולט בעצמו לבדן ויוצא בתפלה שליח צבור. עכ"ל]

גופא אמר רב חננאל אמר רב כיון שאמר ובתורתך כתוב **לאמר שוב אינו צריך**, סבור מינה הני מילי ביחיד אבל בצבור לא, אתמר אמר ר' יהושע בן לוי אחד יחיד אחד צבור כיון שאמר ובתורתך כתוב **לאמר שוב אינו צריך**,

ענין חדש שמביא כאן אגב מה שאמר ר"ג לחכמים שלכן מתפללים הציבור כדי שיסדיר ש"ץ תפלתו, אמר ר"א לעולם יסדיר אדם תפלתו ואח"כ יתפלל,

[לשון יסדר לא ראיתי מי שיפרש אותה, והגם דלעיל ל"ד ע"ב אומר שהש"ץ מתפלל תפלה בלחש כדי לסדר תפלתו, אבל כאן אין לפרש כן, ולכאורה הפירוש שיעבור עליה במחשבתו כמי שאדם מכין את עצמו לדרשה שמסדר דבריו מקודם. והענין הוא בשו"ע או"ח סימן ק', וז"ל הר"ן כאן כדי שתהא תפלתו נשמעת ושגורה בפיו ולא יטעה בה],

אמר רבי אבא מסתברא מילתיה דר' אלעזר בברכות של **ר"ה ושל יוה"כ ושל פרקים** מועדות [כגון ר"ח ומועדות, ונקראים פרקים כל תפלה שהיא משלשים יום ואילך. ר"י] [ומסתבר בתפילות כאלו שאינו רגיל בהם שצריך להסדיר אותם כדי שלא יבא לכלל טעות], **אבל דכל השנה לא**,

איני והא רב יהודה מסדר צלותיה ומצלי? **שאני רב יהודה כיון דמתלתין יומין לתלתין יומין הוה מצלי** [היינו בראש חודש. יעב"ץ] שהיה מחזר תלמודו כל שלשים יום **בפרקים דמי**, [פ' שהיתה תורתו ואומנותו ולא היה מתפלל ומתבטל ממנו לשום צורך בעולם, ודכותיה בלחוד פטור מן התפלה, כדאיתא פ"ק דשבת י"א ע"א. ריטב"א], [וסיים בזה בענין סידור התפלה],

אמר רב אחא בר עירא אמר רבי שמעון חסידא פומר היה **רבן גמליאל אפילו עם שבשדות** [וגם בר"ה הם שומרים הפירות שם בשדות, וראה מש"כ למטה] **ששליח צבור מוסיאם** [פ' דלכולי עלמא הש"ץ מוציא

ויחיד שלא בירך אין חבירו מברך עליו דאע"ג דקי"ל כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא לעיל כ"ט ע"א, כבר הוציאו מכלל זה בברכות בירושלמי (?) ברכת המזון וק"ש ותפלה, דתניא התם כל הברכות שאדם פטור מוציא את הרבים ידי חובתן חוץ מברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל יברך, ר' יוסי ור' יהודה בן פזי הוו יתבין ואמרי לא מסתברא שיהא מוציא אחרים בק"ש, כדי שיהא כל אחד ואחד משגן לעצמו, ולא מסתברא בתפלה כדי שיהא כל אחד מבקש רחמים על עצמו ומיהו הני מילי בשיוודע לברך אבל בשאינו יודע חבירו מוציאו וכו'. ר"ן, ובספר המאורות כתב והטעם בתפלה שאין הבקי יוצא ע"י אחר, דרחמי ניהו וכל חד וחד מבקי ליה למבקי רחמיה אנפשיה.

דף ל"ה ע"א

כי סליק רבי אבא מימי שהפליג בספינה לים וחזר # [ואם המפליג נקרא "יורדי הים באניות", החזור מן הים נקרא עולה] **פירשה מודים חכמים לרבן גמליאל בברכות של ר"ה ושל יוה"כ** לקמן מפרש מאי שגא הני, והלכה מכלל דפליגי בברכות דכל השנה [פ' שרבן גמליאל אומר שהש"ץ מוציא הציבור לעולם, וחכמים מודים שמוציא אותם בר"ה ויוה"כ],

איני והאמר ר' חנה ציפוראה א"ר יוחנן הלכה כרבן גמליאל בברכות של ר"ה ושל יוה"כ [הרי שהחכמים אומרים שגם בר"ה ויוה"כ אין הש"ץ מוציא את הציבור?]

אלא אמר רב נחמן בר יצחק מאן מודים [זה שאמר ר' יוחנן דמודים חכמים לרבן גמליאל אינם כל החכמים, שהרי החכמים סוברים דלעולם אין הש"ץ מוציא את הציבור, אלא מי הוא שמודה] **לו צרכות של ראש השנה ויום הכפורים רבי מאיר** [ומביא דברי ר"מ כאן מיד],

והלכה [כרבן גמליאל] **מכלל דפליגי** [ודקאמרי. ק'] **רבי יוחנן הלכה (כרבן) [כר' שמעון בן. ד"ס] [גמליאל] צהך, דמשמע (מכלל. ד"ס) דעמדו צמלוקתן רבנן** שאר החכמים, חוץ מרבי מאיר, [גמציא ג' מחלוקת בדבר: רבן גמליאל סבר שלעולם הש"ץ מוציא את הרבים, ור' מאיר מודה לר"ג בר"ה ויוה"כ כיון דנפיש ברכות, וחכמים סוברים דלעולם אין הש"ץ מוציא את הרבים ידי חובתן],

דתניא [שכן שנינו בפירוש שיטת ר' מאיר ושיטת חכמים] **ברכות של ר"ה ושל יוה"כ שליח ציבור מוציא הרבים ידי חובתן דברי ר"מ, וחכ"א כשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב**,

מאי שנא הני [דמודה בה ר' מאיר לרבן גמליאל דש"ץ מוציא את הרבים] **אילימא משום דנפיש** [מספר גדול והרבה] **קראי** דליכא דמוספי ראש השנה וראש חודש, ומלכות וזכרונות ושופרות [וגם ביוה"כ התפלה יותר ארוכה] **והאמר רב חננאל אמר רב כיון שאמר ובתורתך כתוב**

אבני חן למסכת ראש השנה

דאניס וְלא מצו אתו לבי כנישתא בראש השנה וביום הכפורים שליח צבור גמי מוציאן ידי חובתן, ואם בקיאין הן צריכין שיתפללו במקומן, אבל בעיר אין שליח ציבור מוציאן ידי חובתן ואע"פ שאינן בקיאין אלא עד דאתו לבי כנישתא ושמעין משליחא דציבורא מתחלה ועד סוף, אבל בשאר ימות השנה אפילו עם שבשדות אין שליח צבור מוציאן ידי חובתן עד דאתו לבי כנישתא ושמעין מיניה מתחלה ועד סוף, ונראה לפרש הטעם, דבראש השנה ויום הכפורים נפיש ברכות ושליח צבור מאריך בתפלה הרבה, ומשום הכי אנוסין שאינן יכולין להתעכב שם כל כך מפני שמור הפירות, אבל בשאר ימות השנה יכולין לבא ולשמוע ואחר כן יצאו למלאכתן. עכ"ל.

רבן גמליאל לפי ספר המאורות	שאר ימות השנה	בראש השנה ויוה"כ
עם שבשדות (שומרי פירות)	אין שליח צבור מוציאן	שליח צבור מוציאן אם אינן בקיאין
בעיר	אין שליח צבור מוציאן	אין שליח צבור מוציאן אף אם אינן בקיאין

ונמצא דלפי ספר המאורות הפטור של עם שבשדות הוא רק בר"ה, ובעיר אין הש"ץ מוציא את שאינו בקי להתפלל אם אינו בביהכ"ס, לפי שאינו אנוס שהיה לו לבא לביהכ"ס לשמוע, אבל לפי רש"י לא מיירי באינן בקיאין והפטור לעם שבשדות הוא בשאר ימות השנה לפי שאינם יכולים לבוא לביהכ"ס דטרידי אבל אם הם בעיר אין ש"ץ מוציאם שהיה להם "להסדיר תפלתם" ולהתפלל.

בר"ף בסיום המסכת מביא שני הלכות השייכות למסכת זו: א' מעירובין מ' ע"א שמוכרין ר"ח בר"ה וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן פ' שאינו אומר ברכה על ר"ח בפני עצמה. ב' זה גם שם בעירובין מ' ע"ב שמברכין שהחיינו על ר"ה ויוה"כ דאף דלא איקרי רגלים הם באים מוזמן לזמן.

סיימתי ברכים בעזרת שמו יתברך ביום י"ט טבת תשס"ז על סדר הדף היומי, והדרן עלך מסכת ראש השנה.

את אלו שאינם יכולים לבא. וראה חזון איש או"ח י"ט מ' ששקיל וטרי בהענין כאן], וְלא מביעיא הני דקיימי הכא,

אדרבה הני אנוסי הני לא אנוסי? דתני אבא בריה דרב בנימין בר חייא עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה ואף על פי שעם שנשדות בכלל ברכה, הני דמלו למימי קמי כהנים, ויפנו כהנים אליהם ויצרכום [ח"ל רש"י סוטה ל"ח ע"ב דלא אנוסי העומדין צדקה"ג אחורי הכהנים לא אנוסי אלא שאין הצרכה משונה עליהם לעקור רגליהם ולנא לפני הכהנים להיות מתצרכים פנים כנגד פנים דתם הלך אינם בכלל ברכה כדאמר' כה מצרכו פנים כנגד פנים], והם לא צאו אינן בכלל ברכה?

אלא כי אתא רבין אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי שמעון חסידא לא פטר רבן גמליאל אלא עם שבשדות מ"ט משום דאנוסי במלאכתא, אבל בעיר לא משום דלא אנוסי, ויכולין להסדיר תפלתן.

*****

	כל השנה	ר"ה ויוה"כ
חכמים דר"ג	אינו מוציא	אינו מוציא
רבן גמליאל	מוציא רבים	מוציא רבים
חכמים אליבא דר' יוחנן	מודים חכמים לר"ג דמוציא	מודים חכמים לר"ג דמוציא
חכמים אליבא דרב ור"ל	עדיין הוא מחלוקת ואינו מוציא	עדיין הוא מחלוקת ואינו מוציא
חכמים אליבא דר' אבא	הלכה מכלל דפליגי ואינו מוציא	מודים חכמים לר"ג דמוציא
ר"מ		מוציא רבים
חכמים דר"מ		אינו מוציא

לעולם יסדיר אדם תפלתו. בספר בן יהודע פ' שיתפלל הקרבנות ואח"כ פסוקי דזמרה וכו' על הסדר ואח"כ יתפלל השמו"ע, כי צריך להתפלל על סדר העולמות עשייה, יצירה, בריאה, אצילות, ואף אם זה גורם שלא יתפלל עם הציבור.

לעולם יסדיר אדם תפלתו. וה"ה בקריאת התורה וכדאיתא בזה"ק פ' ויקהל דף ר"ו ע"ב מאן דסליק למקרי באורייתא יסדר אינון מילין בקדמייתא בביתא וכו' ובמדרש תנחומא פ' יתרו אין אדם ראוי לקרות בתורה עד שיסדר הפרשה ג"פ, ועי' תוס' מס' מגילה דף ל"ב ד"ה משה וכו'. ילקוט המאירי

אבל בעיר לא לכאורה יש שני ענינים א' אינן בקיאין, ב' אנוסים שאינם יכולים לבא לביהכ"ס. וז"ל ספר המאורות ועם שבשדות

אבני חן למסכת ראש השנה

כ"ד 19	אימור כוביתא דעיבא בעלמא הוא דחזי.
כ"ה 9	שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביוה"כ שחל להיות בחשבונך
כ"ו 3-	ולתרנגול ש כו .
כ"ז 5	זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו
כ"ח 45	עתים חלים ועתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפקח
כ"ט 27	חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן זה הכלל
ל' 38	בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה
ל"א	בראשון מה היו אומרים לה' הארץ ומלואה
ל"ב	סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עמהן
ל"ג 3	ואין חותכין בין בדבר שהוא משום שבות ובין בדבר שהוא משום לא תעשה. משום שבות מגלא.
ל"ד 2-	סתמא דמילתא כי מתרע באיניש מילתא ברישא גנח והדר יליל
ל"ה 3-	עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה.

ב'	באחד בניסן ר"ה למלכים ולרגלים
ג' 3	ויירא כל העדה כי גוע אהרן
ד' 8	האומר סלע זו לצדקה כדי שיחיו בני
ה'	מה חג המצות טעון לינה
ו' 20	כופין אותו עד שיאמר רוצה אני
ז' 22	דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו
ח' 7	ר"א ור"ש אומרים באחד בתשרי. אמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו.
ט' סוף	כל האוכל ושותה בתשיעי
י' 8	יום אחד בשנה חשוב שנה
י"א 40	האי מאן דנפק בימי ניסן וחזי אילנא דמלבבי
י"ב	והעלה מזל כימה ביום
י"ג 6	וקים להו לרבנן דכל תבואה שנקצרה בחג בידוע שהביאה שליש לפני ר"ה
י"ד 13	מה גורן ויקב מיוחדין שגדילין על מי שנה שעברה
ט"ו 17	אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור.
ט"ז 4-	זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה
י"ז 11	ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי צדיקים
י"ח 30	רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין
י"ט 21	הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצויין אצלה אמרה להם בואו והפגינו בלילה.
כ' 18	כי אתא עולא אמר עברוה לאלול, אמר עולא ידעי חברין בבלאי מאי טיבותא עבדינן בהדיהו
כ"א 18	מהיכא את? א"ל מדמהריא, א"ל דם תהא אחרייתו
כ"ב 26	אלו הם הפסולין המשחק בקוביא. ע"ב: כל מילתא דעבידא לאגלווי לא משקרי בה אינשי
כ"ג 23	אלמוגים כסיתא

אבני חן למסכת ראש השנה

-90	אלכסנדר בן המלך יוחנן ונקרא ינאי המלך ע"ש אביו, ראה קדושין ס"ו ע"א אך החמין
-38	שמעיה ואבטליון עקביה בן מהללאל
-36	אנטיגנוס בן אריסטובלוס
-30	הלל ושמאי
68	חורבן בית שני

היסטוריה לפי סדר הדורות, ולפי תולדות העמים

למספרם	בעיקר מספר סדה"ד
-422	חורבן בית ראשון
-352	התחלת בנין בית המקדש השני
-318	אלכסנדר מוקדון מלך יון חגי זכריה מלאכי מתו שמעון הצדיק כהן גדול וי"א 360- שמש בכהונה גדולה 40 שנה. יומא ט' ע"א, הלך לקראת אלכסנדר מוקדון. יומא ס"ט ע"א
-281?	שמעון הצדיק מת ואמר חוניו בני ישמש תחתיו. מנחות ק"ט ע"ב
-260	יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים
-260	יוחנן כהן גדול קבל מאנטיגנוס, לפ"ז היה בין שנה זו לשנת מרד מתתיהו בנו יותר מ120 שנה !
-200	יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי
-150	אנטיכוס מלך יון
-144	אנטיכוס החריב את ביהמ"ק והעמיד צלם בהיכל ובטל שבת ומועד ומילה
-139	שמעון בן שטח אחי אשת ינאי. ברכות מ"ה ע"א, רש"י קדושין ס"ו ע"א שלציון המלכה
-139	מתתיהו בן יוחנן כהן גדול ה' בניו: יהודה המכבי, יונתן, יוחנן, שמעון, אלעזר
-138	נס חנוכה
-137	יהודה המכבי מלך חשמונאי #2 הרג את נקנור וקע"ה חיילותיו
-132	יונתן בן מתתיהו מלך חשמונאי #3
-126	שמעון בן מתתיהו מלך חשמונאי #4
-118	יוחנן בן שמעון בן מתתיהו מלך בשנה זו אבל מסתמא היה כבר כה"ג מקודם שהרי בנו ינאי נעשה צדוקי. וצ"ע, זהו יוחנן כ"ג שמש בכהונה גדולה שמנים שנה ולבסוף נעשה צדוקי. ברכות כט. מלך חשמונאי #5 ונקרא גם הורקנוס וינאי, ובברכות שם אמר אביו הוא יוחנן הוא ינאי.
-92	אריסטובלוס בן המלך יוחנן כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה והיה הורקנוס מבפנים ואריסטובלוס מבחוץ. מנחות ס"ד ע"ב, סוטה מ"ט ע"ב ואחיו אנטיגנוס שר צבאו

לפי תולדות העמים	
-598	גלות יהויכין
-586	חורבן בית ראשון [חילוק של 164 שנים]
-546	מָלַךְ כּוּרֶשׁ עַל פֶּרֶס Cyrus II the Great King of Persia 546-529
-539	כּוּרֶשׁ קָבַשׁ אֶת בָּבֶל
-521	מָלַךְ דָּרְיוּשׁ (מָלַךְ 35 שָׁנָה). Darius I of Persia 521-486
-515	נגמר בית שני
-486	מָלַךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ Xerxes I King of Persia 486-465
-464	מָלַךְ אַרְחֶשְׁתָּא (בֶּן אַחֲשֵׁרוּשׁ) Artaxerxes I King of Persia 464-424
-458	עלה עזרא
-444	עלה נחמיה
-423	דריוש Darius II King of Persia 423-404
-336	דריוש Darius III or Codomannus King of Persia 336-330
-336	אלכסנדר מוקדון מלך Alexander III (of Macdon) the Great
70	חורבן הבית הבית עמר 585 שנה
363	julian the appostate מלך רומי נתן רשות ליהודים לבנות בית השלישי אבל הוא נהרג במלחמה ומלך פרס ביטל הבנין.

אבני חן למסכת ראש השנה

היה רצונו יתברך שלא יבינו ענין זה בימים ההם, ואף אם נאמר שסוד ה' ליראיו וחכמי ישראל ידעו הכל ואולי זה היה "סוד העיבור", לא יכלו לכתוב מה שהיו יודעים שאז היו דבריהם נראים כחוכא ואיטלולא לשון רש"י עירובין ע"ז ע"א. אבל מה שאנו חושבים שהיום כבר יודעים הכל גם זה טעות שאולי יבא יום שיתגלה שמה שאנו יודעים הוא חסירה ומוטעת שבזמן העתיד ימצאו דברים חדשים ונפלאים, ואם יש היום מי שיודע זה מי ישמע אליו.

ספרים על מסכת ראה השנה:

העתקתי ממגילה ב. ניסן תשע"ב

היה חומה סביב ירושלים מימות יהושע בן נון [שנבנית ע"י היבוסים לפני הרבה זמן], והוסיפו על החומה בימי שלמה [כדכתיב מלכים א ג א וַיִּתְּחַתֵּן שָׁלֹמֹה מַלְכָּה מִצְרַיִם וַיִּקַּח אֶת־בִּתְּפָרָעָה וַיְבִיאָהּ אֶל־עִיר דָּוִד עַד כִּלְתוֹ לִבְנוֹת אֶת־בֵּיתוֹ וְאֶת־בֵּית ה' וְאֶת־חוֹמֹת יְרוּשָׁלַם סָבִיב], ובימי חזקיהו [ישעיה כב י וְאֶת־בֵּית יְרוּשָׁלַם סָפְרָתָם וַתִּתְּצוּ הַתְּחִים לְבָצֵר הָחוּץ] ובימי מנשה בנו [כדכתיב דברי הימים ב לג יד וַאֲחֵרִיכָן בְּנֵה חוֹמָה חִיצוֹנָה לְעִיר־דָּוִד מֵעֵרֶכָה לְגִיחוֹן בְּנַחֵל וְלָבוֹא בְּשַׁעַר הַדְּגִים וְסָבַב לְעֵפְלָה וַיְבִיחֶהָ מְאֹד וַיִּשָּׂם שְׁרֵי־חֵיל בְּכָל־הָעָרִים הַבָּצֻרוֹת בְּיְהוּדָה], ונחרב בחורבן בית ראשון [מלכים ב כה י וְאֶת־חוֹמֹת יְרוּשָׁלַם סָבִיב נָתַצוּ כָּל־חֵיל בְּשָׂדִים אֲשֶׁר רַב־טַבָּחִים], ובימות אחשורוש [3392 לפי סדר הדורות שהוא 368- למספרם, אבל לפי חשבון הגוים היה אחשורוש בשנת 486-] לא היתה לירושלים חומה, וחזר ונבנה בימי עזרא [לפי סדר הדורות נבנה חומת ירושלים בשנת 3426 שהוא 334- למספרם, אבל לפי חשבון הגוים],

רבינו אברהם מן ההר

אספת זקנים

בית הבחירה - מאירי

ברית מלך (בעניני תקופות, הספר נמצא על חסדי למסכת ברכות)

ברכת משה

כי היא חכמתכם

גליון הש"ס לר' יוסף ענגיל

דקדוקי סופרים

העקוב למישור

הערות - הרב אלישיב שליט"א

מורי אבן

יום תרועה

יוסף דעת

ילקוט המאירי

לחם שמים על משניות

ספר המאורות

מנחם משיב נפש

מצור דבש

מרומי השדה - נצי"ב

חידושי רבינו משה מאימראן

נצוצי אור

ערוך לנר

ראשון לציון

ריטב"א

רמב"ם פירוש, שטמ"ק, תרועת מלך, קרבן ראשית

הרמב"ן

ר"ן חידושים

רש"י כתב יד

שדה צופים

שפת אמת

שפתי חכמים

תוס' הרא"ש

במסכת זו מדובר הרבה בעניני מהלך החמה והלכנה, וזה דבר ברור שחכמי העולם לא ידעו בימים ההם מה שאנו יודעים היום, וגם להבדיל חכמי ישראל והראשונים כתבו ופירשו ענינים אלו לפי מה שהיה מקובל בימיהם, וזה גורם קשיים בהבנה בזמנינו כשלומדים בענינים אלו, וזה גם נוגע להלכה לענין קו התאריך ועוד. ואולי כן

לפי סדר הדורות	למפה"ג -3760	חשבון הגוים	
2928	-832		שלמה בנה הבית, ד' למלכותו
2935	-825		נשלם בנין בית ראשון
3327	-433	-598	גלות יהויכין מלכים ב' כ"ד י"ב
3338	-422	-586	חורבן בית ראשון עמד 410 שנה [לפי חשבונם היה זה בשנת 586- וזה הברל של בערך 164 שנים]
		-546	מלך כורש על פרס Cyrus II the Great King of Persia 546-529
		-539	כורש כבש את בבל
3392	-368	-486	מלך אחשורוש Xerxes I King of Persia 486-465
3405	-355		נס פורים
3406	-354	-521	מלך דריוש (ארתחשסתא) Darius I of Persia 521-486
3408	-352		תחלת בנין בית שני (שבעים שנה אחר חורבן בית ראשון)

אבני חן למסכת ראש השנה

3412	-349	-515	נגמר בנין בית שני
3414	-346	-458	עזרה עלה לארץ ישראל התחיל לעלות שנה לפני כן והוא ז' לארבעשסתא לפי חז"ל
3426	-334	-444	עלה נחמיה מבבל וגמר בנין החומה נחמיה ז' ט"ו, בשנת עשרים לארבעשסתא לפי חז"ל
		-423	דריוש Darius II King of Persia 423-404
		-336	דריוש Darius III or Codomannus King of Persia 336-330
3448	-312	-330	אלכסנדר מוקדון Alexander III (of Macdon) the Great לפי חשבונם מת בבבל בשנת 323
3622	-138		נס חנוכה
3828	68	70	חורבן בית שני עמד 420 שנה, אבל לפי חשבון הגוים עמד 585 שנה
3895	135		מרד בר כוכבא
		363	julian the appostate מלך רומי נתן רשות ליהודים לבנות בית השלישי אבל הוא נהרג במלחמה ומלך פרס ביטל הבנין.

החשבונות לפי חז"ל לקחתי מסדר הדורות, וחשבון הגוים לקחתי מוויקיפדיה, ונחזין לדעת שימת הגוים בזה כדי להבין לפעמים מה שכתוב פה ושם.
וראה ר"ה ג: תנא: הוא כורש, הוא דריוש, הוא ארתחשסתא, וזה מסדר קצת סדר השנים לפי חז"ל,
ועדיין צריך לברר אם כל מה שכתבתי כאן הוא מדויק,

אבני חן למסכת תענית

כתבי יד של רש"י על מסכת תענית.

התעניות הנזכרים בספרי הנבואה והם עצומות שתקנו הנביאים וסידר אחר כך ענין תעניות. הרמב"ם,

ובאגרת ר' שרידא גאון וז"ל משום שאחרי ר"ה זמן רביעה וזמן רביעה וחד ענינא דמי.

ונלענ"ד עוד דלחכי נמי סמך תעניות בחר מסכת ר"ה משום דאיכא בתענית ג"כ תקיעות וכדתנן לקמן בפ' שני, ותנן נמי בפרק ראווה ב"ד [ר"ה כ"ו ע"ב] בתעניות בשל זכרים כפופים ופיו מצופה כסף, ועוד שיש בתעניות זכרונות ושופרות כמו שיש בר"ה וביורה"כ של יובל. מלאכת שלמה

אמר מנחם בן שלמה לבית מאיר י"א זאת המסכת ר"ל מסכת תענית היא מסדר מועד, והורגלנו בלמודה אחר מסכת ברכות לסבה אשר הזכרנו בפתיחת זה החבור [ראה שם בהקדמה וז"ל וסמכו אליה מסכת תענית להיות גם היא מבארת דרכי התפלה כמוה בהרבה זמנים, כענין זמן עצירת גשמים וזמן הצרות והתעניות, וכבר ידעת שעקר הכוונה בתעניות הוא התשובה ורוב התפלה אשר הותחל ענינה במסכת ברכות. מאירי

ספרים על מסכת תענית:

רבינו ישעיה = יש כחמש עמודים חידושים על מסכת תענית שנדפסו בסוף ספר המכריע לרבינו ישעיה מטראני הזקן וז"ל, וכל חידושים הללו ישנם בתום רי"ד להרב הנ"ל.

הלשון "אלא אמר רבא", יש בכל מסכתות הש"ס חוץ מבמסכת תענית, ומו"ק.

כ"י א' נמצא בשכטר סמינר והוא כתוב בכתב נאה על קלף. ומתחילת המסכת עד דף ג' ע"א ד"ה בטל וברוחות שונה הכ"י לגמרי ממה שנדפס בנמרא שלנו. מספר הכ"י בספרי' הוא R866 וגם 1633:2 וגם Micr 6832. יש לי העתק מכ"י זה וסימנו = א'.

ולאחרונה הדפים הרב יוסף חיים דיין שליט"א ספר רש"י תענית ובעיקר מביא פירוש רש"י מתחלת המסכת עד דף ג' ע"א ד"ה בטל וברוחות, וסימנו = א"א,

כ"י ש' גם הוא נמצא בשכטר סמינר וגם הוא כתוב על קלף. וגם כ"י זה שונה מודפס שלנו עד דף ג' ע"א ד"ה בטל וברוחות. מספר הכ"י בספרי' הוא Micr 6653. וכתוב בתחלתו "פירוש מסכת תענית לא נודע מפרשו אבל מצאתי שפירשו אותו תלמידי רבי שלמה זצ"ל".

וכרוך עמו עוד פירוש על מסכת זו, אבל לפי ראות עיני אינה דומה לפירוש שלנו כלל.

ש"נ = שינויי נוסחאות נדפס בספר רש"י תענית.

צריך לדעת שדברי רש"י על מסכת תענית אינם על הסדר, ויש הרבה מקומות שמהפך את המאוחר ומפרשה מקודם. דו"ק ותשכ"ח.

מי הוא הפרשן על מסכת תענית במקום רש"י?

פירוש רש"י למסכת תענית אינה מדברי רש"י אלא ממפרש אחר, ויש על ענין זה תשובה בשו"ת אמרי בינה סימן ה' מר' צבי הירש חיות ז"ל שמאריך בראיות הרבה שאינה מרש"י, והוא נדפס בספר "רש"י תענית", וראה גם בסוף הנהגות מהר"ן חיות הנדפסות בשם"ן בסוף המסכת.

וכן בד"ס לקמן דף כ"ד ע"ב אות ר' כתב שרש"י שלנו הוא פי' קדמון לאחד מן הראשונים ואינו מפרש"י כפי שידוע להמבין ובקי בלשון רש"י.

עד דף ג' ע"א ד"ה בטל וברוחות דומה הפירוש מאד לפירוש רבינו גרשום.

מקומו של מסכת תענית בסדר הש"ס.

לפי סדר הרי"ף בא תענית אחר מסכת מגילה [ולפ"ז הוא מסכת מספר 21 לסדר הש"ס], ולפי סדר המשניות בא תענית אחר מסכת ראש השנה [ולפ"ז הוא מסכת מספר 20 לסדר הש"ס] וראה בנמ' ב"ד עמוד א' "תנא מראש השנה סליק", שלכאורה משמע כסדר המשניות, אבל רש"י נזחר מזה ואמר ששניהם נסדר אחד הם.

כשהשלים דברו על המועדים האמורים בתורה חזר לדבר על זמני

אבני חן למסכת תענית

שלחן ערוך אורח חיים סימן קיד

עם המשנה ברורה

דין הזכרת הרוח וגשם ומל' וכו' מ' סעיפים:

א מתחילין לומר בברכה שניה מפני שיש בה תחיית המתים והגשמים הם חיים לעולם כתחיית המתים משיב הרוח ומוריד הגשם בתפלת מוסף והיה ראוי להזכיר לרצות לפני הש"י מיו"ט הראשון של חג שנידונין בו על המים אלא לפי שהגשמים הם סימן קללה בחג הסוכות שא"א לישיב בסוכה בשעת הגשם אין מזכירין הגשם עד עכור ו' ימי ישיבה בסוכה וראוי היה מן הדיון להתחיל להזכיר מיד בליל יו"ט האחרון אלא לפי שבתפלת ערבית אין כל העם בבבב"ג נמצא זה מזכיר וזה אין מזכיר ויעשו אגודות אגודות ולמה אין מזכירין בשחרית יש שכתבו מפני שאסור להזכיר הגשם עד שיכריז הש"י או השמש בקול רם מוריד הגשם קודם התפלה וכדלקמיה וזה א"א להכריז בשחרית מפני שצריך לסמוך גאולה לתפלה ועוד טעם אחר עיין בט"ז. ואם טעה והזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם במעריב של שמו"ע או בשחרית אינו חוזר של יו"ט האחרון של חג ואין פוסקין עד תפלת מוסף של יו"ט הראשון של פסח הטעם דאין פוסקין מערב הוא ג"כ כנ"ל שלא יהיה דבר מעורב בנייהם שזה מזכיר וזה אינו מזכיר אבל עתה שפוסקין במוסף ידעו הכל ע"י הש"י או השמש שמכריז קודם תפלת מוסף מוריד הטל שהכרת הזכרת הטל סימן הוא להם להפסקת הזכרת הגשם עוד וזה הוא למנהג ספרד שנוהגין לומר מוריד הטל במקום מוריד הגשם בימות החמה אבל במדינותינו שאין נוהגין לומר מוריד הטל בימות החמה וא"א להכריז בלשון זה ולהכריז להריא שפוסקין מלומר מוריד הגשם ג"כ אין נכון מפני שנראה כממאנים בגשמים ע"ד שאמרו אין מתפללין על רוב טובה ע"כ פסק הרמ"א בס"ג שנוהגין שלא להפסיק מלהזכיר גשם עד תפלת המנחה ששמעו כבר מש"י שפסק בתפלת מוסף אבל בתפלת מוסף כל הקהל וגם הש"י מזכירין הגשם בתפילת לחש כדי שלא יהיה דבר מעורב בין הצבור ואם טעה במעריב של פסח או בשחרית ומוסף ולא הזכיר משיב הרוח ומיה"ג לכו"ע אין חזר:

ב אסור להזכיר הגשם עד שיכריז הש"י ר"ל אפילו הצבור שמתפללין תפלת מוסף אסורין להזכיר גשם אם לא הכריז הש"י או השמש קודם התפלה וכמו שפירש הרמ"א וכן הש"י ג"כ לא יזכיר רק כשמתפלל בקול רם אבל לא בתפלת הלחש כיון שלא הזכירו מקודם התפלה ומ"מ בדיעבד אם אמר אחד בקול רם בתוך תפלתו מוריד הגשם אף שאסור לעשות כן שהרי לא שמעו מן הש"י מ"מ מותרים השומעים להזכיר בתפלתם דו"ו גופא כהכרח דמי כ"כ הח"א וג"ל דאם לא זכרו גשם בתפלה זו א"צ לחזור דיש פוסקים שסוברים דהכרח לא מיקרי אא"כ שהזכירו קודם התפלה או ששמעו מש"י חזרת התפלה שהזכיר גשם והח"א ג"כ לא קאמר רק שמותרין להזכיר אבל לא שחייבים. (וי"א ט"ס הוא וצ"ל פ' שקודם ואין כאן מחלוקת כלל) שקודם שמתחילין מוסף מכריז השמש משיב הרוח וכו' עיין בח"א שהזהיר שלא לעשות כמו שנוהגין שמכריזין רק משיב הרוח שזה לא נקרא הכרזה שהרי ביש מקומות אומרים גם בקין משיב הרוח אלא יסיים ומוריד הגשם כדי שהצבור יזכירו שמתפלל וכן נוהגין (מגדלי רפ"ק דמענית). הלכך אף אם הוא חולה או אנוס פ' דאם אינו חולה בכל השנה אסור להקדים תפלתו לצבור כמ"ש ס' צ' לא יקדים תפלתו לתפלת הצבור ואפילו אם הוא מתפלל בביתו אסור להזכיר קודם שמתפללין הצבור ולכן בני הישובים כשמתפללין בלא מנין ימתו בשמיני עצרת מלהתפלל מוסף עד סמוך לסוף שש שעות דבדאי לא יאחרו הצבור יותר מלהתפלל המוסף ואז יתפללו מוסף ויאמרו משיב הרוח לפי שאסור להזכיר עד שיאמר ש"צ אבל אם יודע שהכריז ש"צ אעפ"י שהוא לא שמע דמסתמא הכריז כבר מזכיר ומטעם זה הבא לב"ה והצבור התחילו להתפלל יתפלל ויזכיר אע"פ שהוא לא שמע מש"צ:

ג אם אמר מיה"ר ר"ל משיב הרוח לבד ולא הזכיר גשם (בימות החמה) או לא אמרו בימות הגשמים אין מחזירין אותו דרוחות וכן טל אין נעצרים בלא"ה ואמירתו לא מעלה ולא מוריד ומ"מ להתחיל נוהגין בכל המקומות לומר משיב הרוח בהזכרת בימות הגשמים שמועיל או לנגב לחות הארץ שהיא מרובה, ואפילו עדיין לא סיים הברכה מאחר שאין חיוב כלל להזכיר רוח וטל לעולם וכן בטל אם הזכירו בימות הגשמים או לא הזכירו בימות החמה אין מחזירין אותו המחבר קאזיל למנהג ספרד שנוהגין להתחיל לומר מוריד הטל בימות החמה אפ"ה אין מחזירין מאחר שלא חייבים חכמים בזה, הגם ולאו זני אשכנז לא מזכירין טל לא זימות החמה ולא זימות הגשמים ורק בשאלה אנו נוהגין לבקש גם על טל והוא מפני שאנו מבקשין שיהיה לברכה כי יש טל שאינו לברכה ובימות החמה אף בשאלה אין אנו אומרים טל ודיעבד אם אמר בימות החמה בין בהזכרה ובין בשאלה [כגון שאמר ותן טל ולא הזכיר מטר] לכו"ע אין מחזירין אותו: רק אומרים זימות החמה ורצ' להושיע מכלכל חיים וכו' (טור). י"א שש"ץ פוסק להזכיר בתפלת מוסף י"ט הראשון של פסח אצל הקהל מזכירין ואין פוסקין עד מנחה דבמוסף עדיין אין היכר להצבור ועיין לעיל במ"ב סק"ג ששמעו ואם יחיד אחר תפלתו עד שהתחיל הש"י להתפלל מוסף ופסק מלהזכיר גשם שוב לא יאמר משיב הרוח. ויחיד הדר בישוב ימהר או להתפלל מוסף קודם שמתפללין הקהילות [פמ"ג] וג"ל דאם יש לו ספק פן כבר התפללו מוטב שלא לאמר דבזה יצא בדיעבד לכו"ע ובג"ל בסוף סק"ג כצ"ר מש"י שפסק בתפלת המוסף וכן נוהגין:

ד אם אמר מוריד הגשם בימות החמה היינו אפילו ביום ראשון שפסק בו דהיינו במוסף של יו"ט א' של פסח להמחבר ולהרמ"א דוקא במנחה ולהש"י לכו"ע אפילו במוסף בעת שחזר התפלה בקול רם מחזירין אותו דגשמים קשים לעולם בימות החמה וחוזר לראש הברכה ודיעבד אם לא חזר לראש הברכה אלא לרב להושיע וסיים ברכתו לא מהדרינן ליה ואם סיים הברכה עיין בפמ"ג שכתב דהיינו לאחר שאמר בא"י אבל השע"ת והח"א כתבו דוקא אם סיים לגמרי אבל אם נזכר לאחר השם יסיים למדי חוקך כדי שלא תהיה לבטלה וא"כ הוא כאלו עומד עדיין באמצע הברכה וחוזר לאתה גבור חוזר לראש התפלה חוזר לראש התפלה. והטעם דג' ברכות ראשונות חשובות כחדא וא"צ לחזור ולומר פסוק ד' שפתי תפתח ואפילו במקום ואפילו אם היה כל אותה המדינה מתפללין ומתענים על הגשמים ועיין בבה"ל שצריכים גשם בימות החמה אם הזכיר גשם במקום טל ר"ל לפי מנהג ספרד שאומר בימות החמה ומוריד הטל אמר זה גשם במקום טל מחזירין אותו ואף דלענין שאלה פסק לקמן בסימן קי"ז ס"ב דאם שאל באופן זה מטר בברכת השנים בימות החמה אין מחזירין אותו שאני הזכרה דשבה הוא ואין דרך להזכיר שבה בדבר שהוא קללה בשאר מקומות (וכן אס' הזכיר גשם וטל נמי מחזירין אותו) (צ"ת יוסף צ"ס הרמז"ס והר"ש והטור):

ה בימות הגשמים אפילו בתפילה ראשונה והוא במוסף של יו"ט א' של פסח לדידן דנוהגין להכריז משיב הרוח ומוריד הגשם קודם מוסף אם לא אמר מוריד הגשם אפילו אם אמר משיב הרוח מחזירין אותו והני מילי שלא הזכיר טל אבל אם הזכיר טל ר"ל אפ"ה אם אמר רק מוריד הטל לבד וטעמו דאע"ג דלא נעצר מ"מ שבה הוא להקב"ה בהזכרתו משא"כ בשאלה דצריך לשאול על דבר הנעצר לא מהני אם לא שאל מטר אף ששאל טל וכדלקמן בסימן קי"ז ס"ד: אין מחזירין אותו:

ו במה דברים אמורים שמחזירין אותו כשלא אמר בימות הגשמים מוריד הגשם היינו כשסיים כל הברכה והתחיל אפ"י תיבת אתה לבד וה"ה אם התחיל לומר נקדש ברכה שאחריה ואז חוזר לראש התפלה אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה יאמר במקום שזכר כי לא קבעו

אבני חן למסכת תענית

בימות החמה ממילא יש להסתפק נמי בימות הגשמים וצריך לחזור ואם ברור לו שהיה בדעתו לזכור מעין המאורע [לענין הזכרה ושאלה ויעלה ויבא וכו"ג] בתוך התפלה ולאחר זמן מופלג נפל ספק בלבו אם זכר בתפלה או לא אין צריך לחזור ואם נתעורר הספק מיד אחר התפלה יש לחזור [מור וקציעה ומגן גבורים]. . הגה"ה לדידן דלין מזכירין טל צימות המטה אס נסתפק לו אס אמר מוריד הגשם צימות הגשמים כל ל' יום חוזר דודאי אמר כמו שרגיל והרי לא הזכיר לא טל ולא גשם לאחר ל' יום אינו חוזר (ד"ע) :

ט אם ביום ראשון של פסח אומר ברכת אתה גבור ובספר שולחן שלמה כתב דיתחיל מן מחיה מתים אתה ולא מן אתה גבור שלא יאמר השם לבטלה ואם יבוא לשנות הזכרת השם ניוחש שיבוא לשנות אח"כ מפני ההרגל גם בתפלה עד מוריד הטל ועד בכלל והיינו לבני ספרד שנוהגין להזכיר טל בימות החמה ולדידן עד מכלכל חיים ועד בכלל וכדלקמן בהג"ה וטעם כ"ז דבזה כבר הורגל לשונו לומר כהלכה ע"כ הוא הדין לענין שאלה אם אמר צ' פעמים ברכת השנים עד אחר תיבת ותן ברכה בימות החמה או עד אחר תיבת ותן טל ומטר בימות הגשמים די ולא יתחיל מתחלת ברכך עלינו רק מואת כל מיני תבואתה וכו' צ' פעמים ובתשובת חתם סופר ח"א סימן כ' מורה ובא לכתחלה לאומרו מאה פעמים ואחד אמנם בדיעבד מי שאמר רק תשעים פעמים אין בדיעבד לפסוק שיחזור ויתפלל נגד פסק השו"ע כנגד ל' יום שאומר אותו ג' פעמים בכל יום משם ואילך אם אינו זוכר אם הזכיר גשם הרי הוא בחזקת שלא הזכיר גשם ואינו צריך לחזור דאם הורגל בלשונו כשאומר במפורז ק"ו ברצופין וכתב בשע"ת שאם הרגיל עצמו מ"ה פעמים שהם כנגד ט"ו יום משעברו אח"כ ט"ו ימים חזקה שאומר כהוגן: הגה"ה וכן לדידן אס אמר עד מכלכל חיים צלא משיב הרוח ומוריד הגשם שמזכירין צימות הגשמים ועד בכלל וא"כ נהרגל לשונו לומר רב להושיע מכלכל חיים ויש חולקין על הרמ"א בזה ונכון לחוש לכתחלה שלא לעשות כן לסמוך ע"ז כן כתב ברה"ח ובה"א לא משמע כן וכן אס אמר צשמע"ל צ' פעמים אתה גבור עד מוריד הגשם ועד בכלל אס נסתפק אח"כ אס הזכיר או לא חזקה שהזכירו. (ד"ע) :

חכמים מקום בתוך הברכה אלא אמרו סתם מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים רק שנהגו לומר לפני מכלכל שהוא פרנסה וגשמים ג"כ פרנסה הלכך באיזה מקום שזכור סג. ופשוט דאם נזכר לאחר שאמר ונאמן אתה להחיות מתים דצריך לחזור ולומר ונאמן אתה להחיות מתים דבעינן מעין חתימה סמוך לחתימה ואפילו אם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש וכן אם נזכר לאחר שאמר השם יסיים מחיה המתים ויאמר תיכף משיב הרוח ומה"ג א"צ לחזור אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם ונכון לכתחלה שיאמר מיד לכל ימתין לאחר כ"ד בלא חתימה : ושוב אומר אתה קדוש וה"ה אם שכח יעלה ויבא בר"ח שחרית ומנחה ונזכר לאחר שסיים ברכת המחרוזת שאומר שם במקומו ומתחיל מודים וכדלקמן בס' תכ"כ ס"א שכל שלא התחיל בברכה שלאחריה לא נקרא סיום ברכה זו לגמרי לענין כל הדברים שמחזירין אותו אע"פ שנקרא סיום לענין דברים שאין מחזירין אותו כגון הברלה בחוגן הדעת ויעלה ויבא בערבית ר"ח ועל הנסים בחנוכה ופורים וכל כה"ג שאין לאמרם כשסיים הברכה אע"פ שלא התחיל בברכה שלאחריה וסיום ברכה נקרא תיכף כשאמר השם של הברכה ויש פוסקים שחולקין ואומרים דאף בדברים שמחזירין אותו תיכף משסיים הברכה כמו שהתחיל ברכה אחרת דמאי ועכ"פ נ"ל למעשה אם נזכר אחר שאמר השם לא יגמור מחיה המתים אלא יסיים למדני חוקק וידיה כקורא פסוק לכד ודינו כאלו עומד עדיין באמצע ברכה וחוזר למשיב הרוח וכן כה"ג בכל דברים שמחזירין אותו וכמו שבידדתי בבה"ל ע"ש הגה"ה שלשה צרכות הראשונות משונות כלתת נקט הראשונות משום דאיירי בהו וה"ה ג' האחרונות והטעם דג' ראשונות ענינם אחד לסדר שבחו של מקום קודם שאלת צרכיו כעבד שמסדר שבת לפני רבו קודם שמבקש פרס ממנו וג' אחרונות הן כעבד שקבל פרס מרבו שמשבח ויחולק לו וצכל מקום שטעה זהס חוזר לראש ודווקא אם טעה בחתימתן שחתם בברכה זו בענין ברכה אחרת או שחתם בעשי"ת האל הקדוש ולא נזכר עד לאחר כדי דיבור שא"א לו שוב לתקן טעותו שאין חזרה מועלת אלא תוך כ"ד וכל כה"ג איזה דבר שאם היה אירע כזה בברכה אחרת היה צריך לחזור לראש אותה ברכה לכך בג' ראשונות ואחרונות חוזר לראש דחשובות כחדא אבל אם טעה באמצע אין מעכב ועיין לעיל בסימן ס"ח סק"א במ"ב שביארנו שם באריכות צין שהוא יחיד צין שהוא ליצור (טור) :

ז בכל מקום שאנו אומרים חוזר לברכה שטעה בה ה"מ שטעה בשוגג אבל במזיד ומתכוין חוזר לראש:

ח בימות החמה אם נסתפק אם הזכיר מוריד הגשם אם לא דער זמן זה חזקה שאמר כמו שרגיל עד עתה אבל מכאן ואילך כבר הורגל לשונו לומר כהלכה עד ל' יום ואע"ג דבסעיף ט' כתב דדי בצ' פעמים ובל' יום יש יותר מזה מפני תפילת המוספין כבר תרצו (כו) הרבה מאחרונים דל' יום ג"כ ר"ל כמנין תפילות התמידות שיש בל' יום דהיינו ג"פ ביום וא"כ לדבריהם לא בעינן ל' יום שלימים אלא כיון שהושלם צ' תפילות ממילא הורגל לשונו לומר כהלכה ולענין שאלה דאין בל' יום צ' תפילות מפני תפילת שבת ויו"ט שאין בהן רק שבע ברכות יצמח מזה חומרא דיהא צריך לחזור מספיקא אפילו אחר ל' יום עד שיושלם צ' תפילות שהורגל לשונו לומר בהן כהוגן ומדברי הגר"א ועוד כמה אחרונים משמע דהעיקר תלוי רק בל' יום בין להקל בין להחמיר ונראה דלמעשה יש להקל (כח) כשנשים דספק ברכות להקל. כתב הט"ז אם שגג או פשע באיזה יום או ימים מאלו הל' יום ולא התפלל כלל מ"מ לא הורע חזקתו עי"ו ואין צריך להשלים כנגד זה יום אחר עי"ש וכתב בספר מגן גבורים דכ"ש אם שאל בשומע תפילה וכדומה דעולה לו ועיין במחצית השקל ובספר מאמר מרדכי וברה"ח שכולם מפקפקים בדינו של הט"ז בחזקת שהזכיר הגשם משום דרגיל מימי החורף לומר משיב הרוח ומוריד הגשם ע"כ נסתפק לו אולי אמר עכשיו ג"כ הכי ולא אמר מוריד הטל כשאר בני אדם אבל להיפך לא מצי המחבר למנוקט דהיינו שנסתפק לו בימות הגשמים אם הזכיר גשם דהמחבר איירי למנהג ספרד שנוהגין לומר בימות החמה מוריד הטל ויצא בזה אפילו בימות הגשמים וכו"ל בסעיף ה' ועי"ז כתב רמ"א ולדידן דאין מזכירין טל

אבני חן למסכת תענית

פוסק נפסק מלהזכיר [זה סברת רבי לקמן ג' ע"ב], [דברי א"א כאן נכללין בדברי תוס' ד"ה אם כן],

דף ב' ע"א

אין שואלין את הגשמים ותן טל ומטר **אלא סמוך לגשמים** [ר"ל אף דפליגי רבי אליעזר ור"י בהוכחת משיב הרוח, עכ"פ בשאלה מודו דאינה רק בזמן רביעה המפורש לקמן, יכין],

ר' יהודה אומר העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר, ביו"ט הראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר.

[ומה שאין דוחין בפסח עד יום האחרון כדרך שאנו עושים בגשמים? פרשו בתלמוד המערב כדי שיצאו כל המועדות בטל, ושאלו שם ויזכיר מערב [בליל ראשון, ולמה מתחילין במוסף]? ותיירין לאו כל עמא תמן כלומר שטרודים הם במלאכה ובצרכי י"ט ונמצאו זה מזכיר וזה אינו מזכיר. מאירי עיי"ש עוד],

גמ': תנא היכא קאי דקתני מאימתי כלומר, מדקתני מאימתי מכלל דפשיטא ליה להאי תנא דחייבים להזכיר, והיכא חזין דמחייב להזכיר [דמדקתני מאימתי מכלל דפשיטא ליה דחייבין להזכיר וחזין זכרון זה היכא תנא ליה. רש"י?]

[כלומר מי הזכיר שנוכר גבורות גשמים עד שיאמר מאימתי. ר"ח]

תנא התם קאי [נסדר זרעים נמסכת זרעים. רש"י] **דקתני** נמסכת זרעים [דברי א"א נכללין בדברי תוס' ד"ה התם] **מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים** [ממך ששקולין נחמית המתים שאלמלי הם לא נתקיים העולם. רש"י] [ר"ל שכל חיי העולם הזה תלויים בה. מאירי] **ושואלין בברכת השנים** [ממך שהיא פרנסה קצושה נצרכת פרנסה. רש"י] **והבדלה בחונן הדעת** [ממך שהיא חול קצושה נצרכת חול והתם מפרש הכי מה טעם קצושה נצרכות הללו. רש"י, ושם במסכת ברכות ל"ג ע"א אמרין הבדלה בחונן הדעת מ"ט? א"ר יוסף מתוך שהיא חכמה קבעה בברכת חכמה, ורבנן אמרי מתוך שהיא חול לפיכך קבעה בברכת חול], **וקתני** [פ' ולהכי קתני] **מאימתי מזכירין גבורות גשמים,**

וליתני התם [דברי א"א כאן נכללין בדברי תוס' ד"ה התם קאי] [נמסכת זרעים, סמוך [להא?] דתני מזכירין, ליתני מאימתי. בהרש"א מוחק את זה, אבל ראה מ"ג] **מ"ש דשבקיה** כלומר, האי דקתני הכא נסדר מועד מאימתי ליתני התם, [דקתני] [היכא דתני] מזכירין, נמסכת זרעים היינו [נסדר?] **זרעים עד הכא** עד סדר מועד [נסדר מועד. א"א?] ?

אלא לא תימא דהא דקתני מאימתי דהתם קאי, דתנא **תנא מראש השנה סליק** שניהן נסדר אחד הן # [משמע שרש"י סידר הש"ס כמו הרי"ף שחשבונו בא אחר מוסכת ביצה]. [ולא הכי?] לא מצי למימר מאי שנא דשקיה עד הכא, דתנא **ובחג נידונין על המים** (הוי דין על המים, ומשום דתני מאימתי [יותר נכון לגרוס "מת"] הוי דין על המים קתני נמי אימתי זמן הזכרה. בהרש"א מוחק את זה) **ואידי דתנא ובחג נידונין על המים** כלומר, אגב דתנא בחג נידונין על המים, קסדר נפשיה הואיל ונידונין בחג על המים שמע מינה צעין להזכיר עניינא דמא, לרצוי על המים

מתני': מאימתי מזכירין גבורות גשמים שאומר משיב הרוח ומוריד הגשם, ונמסר מפרש טעמא אמאי קרי ליה גבורות גשמים מפני שזורדין [נגזרות] [נגזרות הקצ"ה. ררי"ף], שנאמר עושה גדולות וגו' [וראה תוס' ד"ה וכתוב?]

[ומדלא תני וזכרין וקתני מזכירין וכו' ג"ל דאשמעינן הא דירושלמי שהביאו הרא"ש והטור סימן קי"ד אסור להזכיר עד שיזכיר ש"ץ פ' אסור להזכיר עד שיזכיר ש"ץ משיב הרוח וכו', כדי שלא יהא דבר מעורב ביניהם. תיו"ט]

רבי אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג, ר' יהושע אומר מיום טוב האחרון של חג [מיום שמני דלא יתיבין נסוכה מדכריין, אבל כל ז' לא לפי שהגשמים צימי הסוכה סימן קללה הם. א"י], [דברי א"א נכללין בדברי תוס' ד"ה מאימתי],

[לכן אומר משיב הרוח ולא ישיב הרוח בלשון בקשה שישב לנו הרוח ויוריד לנו הגשם? שג' הראשונות הם בלשון שבה. ראה א"א לקמן ב' ע"ב].

אמר לו ר' יהושע הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג [הואיל ואין הגשמים סימן ברכה בחג. גירסת הרי"ף] כדאמרינן נמסכת סוכה פסק הישן [כח, ג] מאימתי מותר לפנות משמרת המקפה, משל לעבד שצא למוזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו, [ואמר לו] [כלומר. רע"ב, ררי"ף], [ר"ן] אי אפשר שצמח, [מכאן ואילך עד הסוף ליתא ברע"ב, ררי"ף, ר"ן] כלומר כשהגשמים יורדין לסוכה הכל יוצאין, ונראה שאין הקדוש ברוך הוא חפץ [שנשמש. עו"ה] לפניו, ואמאי מתחילין להזכיר גבורות גשמים בחג, ונראה שהוא מתפלל שיצא מטר בחג **למה הוא מזכיר,**

אמר לו ר' אליעזר אף אני לא אמרתי לשאול שיתפלל על הגשמים בחג, כגון ותן טל ומטר **אלא להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם** שמחיל להזכיר בחג גבורות של מקום שמוריד גשמים **בעונתו** כלומר בזמנו,

#[אולי הפירוש כיון שבחג נידונין על המים יהיה סוכות זמן להזכיר גבורות גשמים, אבל אינה זמן ירידת גשמים שהרי אומר להלן אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים וזה במרחשון שהוא זמן רביעה, או שבא הוא זמן גשמים בדאמרינן לקמן יורה בשרי, ולפ"ז צ"ל שאינה בתחלה החודש אלא בחצי החודש דאל"כ יזכיר מר"ה, אבל הגשמים צריכין להם רק במחשון לאחר הוריעה וזה הפירוש סמוך לגשמים. ועדיין צ"ע],

אמר לו א"כ [אם אמה אומר מזכירין אע"פ שאין שואלין, הואיל ומשמע בעונתו, אף בקין יזכירו ומה אמה נותן סימן מיום טוב הראשון, ור' אלעזר מודה דכרייתא גמ' דכל הקיץ אם צא להזכיר מזכיר בעונתו, דלעולם בעונתו משמע, מיהו עד השתא לא רמי עליה חובה, ומיום הראשון רמי עליה חובה לרצות לפני שאלה, שכל הצא לבקש מקדים ומרצה ומודה, ואסימן קללה לא קפדין, ור' יהושע קפיד דסדר דסימן קללה הן בחג ואינו מזכיר, ואע"ג דלולב וניסוך המים לרצוי הם צאין לא מדכריין. א"י], **לעולם יהא מזכיר** ואמאי

אבני חן למסכת תענית

וגציראל שר האש, ולילה שר של הריון, אלל הוא עלמו פומח דכמחצ צהו יפתח
הוא בעצמו ולא על ידי שליח. א"ח]

מפתח של גשמים דכתיב דברים כ"ח יפתח ה' ולא שליח לך
את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו,

מפתח של חיה שיזכו להריון מנין דכתיב בראשית ל' ויזכור
אלהים את רחל וישמע

דף ב' ע"ב

אלהים אלהים [ולא השליח] ויפתח את רחמה,

מפתח של תחיית המתים מנין דכתיב יחזקאל ל"ז וידעתם כי
אני ה' ולא שליח בפתחי את קברותיכם,

במערכא # [הגם שר' יוחנן גם היה בא"י, בעל המאמר כאן היה בזמן
מאוחר ואמר על חכמי א"י שבזמנן] אמרי אף מפתח של פרנסה
דכתיב תהלים קמ"ה פותח את ידך ולא שליח וגו',
[והיו שלמדו את ההרגשה שבדבר משום השינוי בצורה הדקדוקית, שכן בכל
מומור זה (אשרי) מדובר על הקב"ה בלשון נסתר, ורק כאן בלשון נוכח.
שמו"ץ].

ור' יוחנן מאי טעמא לא קא חשיב להא? אמר לך גשמים
היינו פרנסה וכבר משננה ליה [שזרעים ופירות גדלין מהן לפרנסת עולם.
א"ח].

[ולפ"ז הסימן של הד' הוא מפת"ח [מטר, פרנסה, תחי', חיה] וזכרנו שראיתי
באיוה מקום. מנחת יהודה],

שנינו במשנתינו ר' אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג
כו', איבעיא להו ר' אליעזר מהיכא גמיר לה מלולב גמר
לה שדומה ללולב, ששם שאי אפשר לאלו ארבע מינין בלא גשמים, ובאין לרזות
על המים, כדאמרינן (בסוכה) [לקמן. רש"י], כך אי אפשר לעולם בלא מים או
מניסוך המים גמר לה,

[והניסוך אע"פ שלא היו מנסכין אלא ביום, מ"מ מן הלילה היו מתעסקים בו
במילוי המים כרתנן בפ' החליל ג"א ע"ב, קרא הגבר תקעו והרעו ו]תקעו,
ואע"פ שאין חליל של בית השואבה דוחה י"ט, נהי שלא היו מוכים בחליל
ותקועים בשופרות מ"מ העסק שהיו עוסקים בכל הלילות היו עושים גם בליל
יום הראשון למלאות הימים מן השילוח ולהביאם בעזרה מקרות הגבר, והלכך
מתחילין להזכיר מלילי י"ט הראשון. רבינו ישעיה, # שכן הוא בסוכה דף מ"ב
ע"ב בריש פרק לולב וערבה אמרינן ניסוך המים שבעה, החליל חמשה וששה],
[ר"א מהיכא גמר לה, להזכרת גשמים מיום ראשון, דכשנלמא ר' יהושע קסדר
גשמים סימן קללה הן, ואינו מוכיר, ומשעבר זמן קללה מוכיר והולך מיכן ואילך
אלא ר' אליעזר מהיכא גמר לה, [והרי הוא] צריך סייג לדבריו, שצא לרזות ואין
אנו חפזין בהן [שהרי עכשיו הם סימן קללה], מכלל דגמר לה או מניסוך המים
או מלולב. א"ח]

דלימו לזכרה, להכי תנא קמי מאימתי מזכירין גבורות גשמים,
[ומתוך שחליון דדין הזיקקו רבותינו להזכיר כמו ששנוה צרכות ואגב דקדר
המשנה אחר ראש השנה תנא מאימתי אחר וצחג נידונין, הלכך פשיטא ליה
דחייבין להזכיר ולרזות על המים למר כדלית ליה ולמר כדלית ליה. א"ח]

וליתני מאימתי מזכירין על הגשמים מאי גבורות גשמים
[ואמאי תני גבורות, כלומר מה גבורה יש בגשמים. ר"ח]? א"ר יוחנן
מפני שיוודין בגבורה [אמת מגבורותיו שלהן] היא כדיליף מקר מקר
שכל העולם כולו אינו ניזון אלא על ידי גשמים, ואמרינן לקמן [1]. גדול יום
הגשמים כולו, וצמחנות צרכות [לג]. אמרי' ששקולה כחמיית הממים לפיכך
קצעה כחמיית הממים ואגב אורחיה אורי לן כמה כח הגשמים כדי לשנח להק'.
א"ח],

[גבורה] ורומז על בואן הרבה פעמים שלא בזמן ירידתם מדרך הטבע
להשגחת האל על בניו לרוב תפלתם וכו', [ועוד ענין גבורה] וגשמים יורדים
מפה מפה מוחלך כמה שנים ואין מתערבים זה בזה, שאלמלא כן היו
ממשמשות את הארץ. מאיר].

[שלא יתקבל תפלת עובדי דרכים שמתפללים על עצירת הגשמים לכך צריכין
גבורה. עיון יעקב],

שנאמר [איוב ה' ט'] עשה גדולות (עד) [ואין. כ"ה באיוב ה',
ובדפוס הכניסו בטעות פסוק מאיוב ט' י'] חקר (ו)נפלאות עד אין
מספר [עושה גדולות. והנזק מטר סמוכין הן. א"ח], וכתיב שם פסוק י'
הנותן מטר על פני ארץ וישלח מים על פני חוצות אלמלא
דכתיב חקר בגשמים, וכתיב חקר צרייתו של עולם, מה צרייתו של עולם כתיב
ציה גבורה אף גשמים הוי כמאן דכתיב ציה גבורה,

מאי משמע [דהאי קרא גבורות. א"ח]? אמר רבה בר שילא
אתיא חקר חקר מבריייתו של עולם, כתיב הכא עושה
גדולות עד אין חקר, וכתיב התם ישעיה מ' הלא ידעת אם
לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא
ייגע אין חקר לתבונתו, וכתיב תהלים ס"ה מכן הרים בכחו
נאזר בגבורה [נמצא הדרש הוא דרש רחוק: כתיב חקר בפסוק הסמוך
לירידת גשמים [1], וכתיב חקר בבריאת העולם [2], ובבריאת העולם כתיב כח
וגבורה [3]],

ומנא לן דבתפלה [ומנא לן שלא תהא הזכרה זו אלא בתפלה. ר"ח]?
דתניא דברים י"א י"ג לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל
לבבכם, איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה,
וכתיב בתריה שם פסוק י"ד ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה
ומלקוש,

[ואמר. רש"י] ר' יוחנן ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא
נמסרו ביד שליח היינו שלא נמסרו לשליח אחד צידד [ובתו' פ' לא
נמסרו לשליח להיות לעולם ממונה עליהם] ואלו הן, מפתח של
גשמים ומפתח של חיה ומפתח של תחיית המתים,
[ג' מפתחות לא נמסרו לשליח. שלא נמנה עליהן שר כגון יורקמי שר הצרד,

אבני חן למסכת תענית

אלא לרצות על המים הרי שעושין פעולה לרצות על מים אף שהוא

סימן קללה בחג,

[בס' הפרדס לרש"י סי' קפ"ט כתב בדאמרינן ד' מינין אלו מרצים על המים כברכת כהנים של ישראל עב"ל, וע"ש שכתב משום זה דצריך להיות ששים עלים בלולב כנגד ס' אותיות דברכת כהנים. גליוני הש"ס],

(ו. ד"ס) ומסביר אך ד' מינים אלו מרצין על המים כשם שארבע מינין הללו אי אפשר [להם. ד"ס, רש"ש] בלא מים [כי אין גדלין אלא על המים דכתיב וערבי נחל, כערכים על יבלי מים [ישעיה מ"ד ד'] ובאחרונא כתיב הדר, ואמרין בלולב הגזול [לה]. אל מיקרי הדר אלא הידור שכן קורין למים בלשון יון הידור אי זה אילן שגדל על המים הו' אומר זה אחרונא, וכן הדם ולולב. א"ח], כך אי אפשר לעולם בלא מים [ולפיכך וזה הק' ליעול מינין הללו ולא מינין אחרים, הילכך הוהיל ואין באין בחג אלא לרצות על המים אף אנו מוכיר בחג גבורות גשמים לרצות על המים. א"ח],

אמר לו ר' יהושע והלא גשמים בחג אינו אלא סימן קללה ואיך מתפללין על דבר שאינם רוצים לקבל,

אמר לו ר' אליעזר אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר [דמשמע צומנס. א"ח] [שמשבחין את הקב"ה על שמישיב הרוח ומוריד הגשם],

[פי' שיש שני אופנים לבקש חסד: א' לבקש בלשון בקשה, ב' לשבח את האדם ולומר לו הרי אתה בעל חסד וכל בני אדם משבחים אותך וכו' עד שהאדם מבין, וגם בענין גשמים הוא כן שאם באנו לשאול שהקב"ה יוריד גשם הרי זה סימן קללה, אבל אנו משבחין אותו על רוב חסדו, וזה לא יגרום שיוירד גשם להוציא אותנו מן הסוכה, ואפילו אם ירדו גשם ירדו במקום ובאופן הטוב],

וכשם שתחיית המתים מוכיר כל השנה כולה ואינה אלא בזמנה [לעמית. א"ח] כך מזכירים גבורות גשמים כל השנה [כך גשמים] יהא מזכיר כל השנה, אפילו צימות הסמה, אם הוא רוצה יהא מזכיר ואינו אלא בזמנו, לפיכך אם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר,

רבי אומר אומר אני משעה שמפסיק לשאלה שפסק פוסק מלומר וכן טל ומטר כך מפסיק להזכרה פוסק מלזכיר גבורות גשמים, והשאלה לא מצינו למימר אם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר, אלא צימות הסמה אינו מזכיר הוהיל ואין זמנו, אף בחג אינו מזכיר הוהיל ולא סימן צרכה הן,

ר' יהודה בן בתירה אומר בשני בחג הוא מזכיר [תמילה, וטעמא בסמוך. א"ח],

ר' עקיבא אומר בשני בחג הוא מזכיר [תמילה. א"ח],

ר' יהודה משום ר' יהושע אומר העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג האחרון המפלה מפלט מוסף מזכיר,

מלולב גמר לה מה לולב ביום שמחילין ליעול ביום ראשון אף הזכרה נמי ביום כלומר, שאין מזכירין צילי יום טוב הראשון, עד למחר [ביום ראשון בבוקר],

[זמנה מצינו שהוא ציין אכ, מה מצינו בלולב שהוא בא בחג לרצות על המים כדלקמ' אף הזכרה נמי לרצוי בחג באה, מה לולב ביום ולא בלילה שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון וגו' אף הזכרה נמי ביום מזכיר [צו'. יח"ד] ימות החג, ומשום דקימן קללה הן בחג [פי' ואי לא דגמרינן לה לא היינו מזכירין] היל' מיציעי ליה למיגמר מלולב וציוס הוא דמוכיר בחג אע"ג דקימן קללה הן דומיא דלולב, אבל מן החג ואילן דלאו סימן קללה הן מזכיר ביום ובלילה. א"ח],

או דלמא מניסוך המים גמר לה [שהוא בא על רצוי המים כדאמרי' בראש השנה [טו. נסכו לפני מים בחג כדי שימזכרו לכם גשמי שנה, והרי הוא מיום ראשון שחרית דתנן ניסוך המים כל שצעה, ואמר ר' יוחנן אין מנסכין מים בחג אלא בתמיד של שחר. א"ח] **מה ניסוך המים מאורתא** כדאשכחן במסכת סוכה [נא, צ] שממלאין הכלי מים לניסוך המים בלילה, דאמר מר במדבר כט ומנחתם וגם כיהם אפילו בלילה ויש ספרים דכתיב זהו דאמר מר ומנחתם וגם כיהם בלילה, שמקריצין הקרצנות ביום יכולין להציא המנחות והנסכים בלילה, אף האי, ניסוך המים, נמי יכול לנסך בלילה אף הזכרה מאורתא שצילי יום טוב הראשון קאמר ר' אליעזר שמחילין להזכיר גבורות גשמים?

[וניסוך המים מנסכין גם בשבת כדתנן בריש לולב וערבה סוכה וניסוך המים שבעה, אף ששבת בית השואבה אינה דוחה את השבת כדתנן בריש החליל],

[ראה תוס' מנחות מ"ד ע"ב דעיקר הלימוד מפסוק בויקרא כ"ג י"ח ומנחתם וגם כיהם אשה ריח ניחוח, והוי דומיא דאשה שקרב בלילה. וראה רש"י ובהים פ"ד ע"א],

תא שמע דאמר רבי אבהו לא למורה ר' אליעזר אלא מלולב, איכא דאמרי ר' אבהו גמרא גמיר לה רבי אבהו, דרבי אליעזר לא למדה אלא מלולב [גמרא גמיר לה. מרבו. א"ח], **ואיכא דאמרי מתניתא שמייע ליה דרבי אליעזר גמר מלולב,**

מאי היא דתניא מאימתי מזכירין (על הגשמים. וראה יעב"ץ שמקיים הגירסא) [גבורות גשמים. ד"ס] **רבי אליעזר אומר משעת נטילת לולב** [ביום טוב הראשון, שלמד מלולב כדאמר. א"ח]

[פי' אבל אין מבאן ראייה מוכרחת שלמד מלולב, שיש לומר שרצה רק לציין הזמן שהרי גם ר' יהושע אומר משעה הנחתו, ולכן יש חולקין דגמרא גמר לה],

ר' יהושע אומר משעת הנחתו מיום שמצרכין צו באחרונה, דהיינו "בשציעי", [היינו צילי יום טוב האחרון שמיני בחפילת ערבית שיום שציעי כולו כשר ללולב כדאמרין בלולב הגזול [לת. א"ח],

אמר לו. ד"ס] ר' אליעזר לה' יהושע, הטעם שאני אומר שמתחיל להזכיר מיום א' הוא הוהיל וארבעת מינין הללו שצוללז ואחרונא [הכמוצים בפסוק ולקחתם לכם וגו' [ויקרא כ"ג מ']. א"ח] **אינן באין**

אבני חן למסכת תענית

הראשון המהפלה תפלה יוצר [המהפלה תפילת יוצר אור, ולא תפלה טעמא, דרך הוא שמועדין שני חזנין אחד למוסף ואחד ליוצר. א"א] **אינו מזכיר, ביום טוב ראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר ושוב אין מזכירין,** [ע"כ בהרי"א],

[ושואל] **שפיר קאמר ליה ר"א לרבי יהושע** דאמר כי היכי דמזכירין תחית המתים כל השנה, ואף על גב דלא מטא זימניהו כך מזכירין גבורות גשמים, אם רואה, כל השנה, וצחג נמי, אף על גב דלא סימן צרכה הן מזכירין, הוילין ואין שאלין?

אמר לך רבי יהושע בשלמא תחית המתים מזכיר דכולי יומא זמניה הוא, אלא גשמים [וכי] כל אימת דאתיין זמניהו היא [פי' בלשון קושא ובי זמניהו היא] [סימן קללה הוא. ד"ס] וכיון דלא זימניה הוא אין מזכירין, והוא הדין צחג, והתנן יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה הם שנאמר הלא קציר חטים היום וגו' [בשמואל ח' י"ז י"ז] כתיב צינן היה זמן קציר בארץ ישראל שממחרת לבשל פירותיה שכן עזרת חג הקציר נקרא [שמות כ"ג ט"ז] והאומר שטוענת שמי פעמים טעות הוא. א"א],

[וביפיה דקרא אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר ודעו כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה' לשאול לכם מלך], [שמואל הוא מגוס עליהם על שלא האמינו בו ושאלו להם מלך, ואמר להם עתה דעו כי רע בעיני ה' שאני קורא לפניו ויתן מטר והוא רע לעולם בזמן קציר, ולאיים עליהם אמר כדכתיב וייראו [שם בפסוק י"ח כתיב ויירא כל העם מאד את ה' ואת שמואל]. א"א]

יום	בפרשת פנחס
ראשון	מנחתה ונסכה
שני	במספרם כמשפט, ומנחתה ונסכיהם
שלישי	במספרם כמשפט, ומנחתה ונסכה
רביעי	במספרם כמשפט, מנחתה ונסכה
חמישי	במספרם כמשפט, ומנחתה ונסכה
ששי	במספרם כמשפט, מנחתה ונסכיה
שביעי	במספרם כמשפטם, מנחתה ונסכה

רבי יהודה בן בתירה אומר בשני בחג הוא מזכיר, מ"ט **דרבי יהודה בן בתירה?** דתניא רבי יהודה בן בתירה אומר נאמר בשני במדבר כ"ט ונסכיהם דסגי צנסכה, וכיון דשני אייתר מ"ס לדרכה להכי מתחילין להזכיר בשני. נאמר בשיני. בפרשת החג ומנחתם ונסכיהם צסוף המקרא, וי"ד לא דרש דלגב מ"ס לרין לכחוב צו יו"ד, וצשאר הימים כתיב ומנחתה ונסכה. א"א] **ונאמר בששי ונסכיה ונאמר בשביעי כמשפטם הרי מ"ס יו"ד מ"ס הרי כאן מים מכאן רמז לניסוך המים מן התורה,** [ראה זכרים ק"י ע"ב תוס' ד"ה אי מה להלן],

[בכל מהלך הגמ' כאן סבירא ליה שמויים שמתחיל ניסוך המים שיך להזכיר מוריד הגשם],

(**ומאי שנא בשני דנקט #** [נראה דס"ד דרך בשלשה ימים אלו יזכיר את המים, ולכן שואל למה אמר רק שביום השני מזכירין את הגשמים]? **דכי רמזיו להו בקרא. ד"ס**) (**וכי קא רמזו ליה קרא. ד"ס**) **בשני הוא דרמזיו, הלכך בשני מדכרינן** [פי' מתחילין להזכיר ושוב אינו פוסק],

רבי עקיבא אומר בששי בחג הוא מזכיר, שנאמר בששי ונסכיה [ונסכיה תרי הוו. ואע"ג דכתיב צכלהו ומנחתם ונסכיהם? ההוא נסכיהם דפרים ואילים אצל צסוף המקרא עולת תמיד לא כתיב אלא מנחתה ונסכה, וצששי כתיב וצו מזכיר תחילה. א"א], **בשני ניסוכין הכתוב מדבר שני ניסוכין על קרבן אחד, אצל ונסכיהם משמע הרבה, דצקרבנות הרבה, לכן לא הוה דרש רבי עקיבא מונסכיהם אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין,** # [וכיון שמנסך את המים, הוא זמן ראוי להתחיל להזכיר את הגשם],

ואימא תרוייהו דחמרא? סבר לה כר' יהודה בן בתירה דאמר רמזיו **מ"א דמ"ס יו"ד מ"ס מרצה ניסוך המים,**

דף ג' ע"א

אי סבר לה כרבי יהודה בן בתירה [דמפיק רמז לניסוך המים. א"א] **נימא כוותיה לימא כר"י שזכיר בשני? קסבר רבי עקיבא כי כתיב ניסוך יתירא** [ונסכיה. א"א] **בששי הוא דכתיב כלומר ונסכיה דמרבי תרי ניסוכין כתיב צששי, להכי אמר צששי מתחיל להזכיר, ואהני מ"ס יו"ד מ"ס מ"ס, דלא מצינו למימר תרוייהו דיין,**

תניא ר' נתן אומר במדבר כח בקדש תסך נסך שזכר לה' בשני ניסוכין הכתוב מדבר אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין [רמז שני ניסוכין וגצי תמיד כתיב וצחג מוקמינן לה, דאי צכל ימות השנה הוה מפרש ליה קרא צהדיא כדמפרש צביעית הדין יין, אלא ודאי צחג דר' עקיבא דרש ונסכיה. א"א],

אימא תרוייהו דחמרא? אם כן ליכתוב קרא או הסך הסך או נסך נסך מאי הסך נסך מדשני קרא צדיצוריה שמע מינה תרתי שמעת מינה חד דמיא וחד דחמרא,

אלא הא דתנן ניסוך המים כל ז' מני אי ר' יהושע **נימא חד יומא** [וההוא חד יומא על כרחך הוא שמיני עצרת. מוהרש"א, ובר"ס מוחק המילים אי ר' יהושע נימא חד יומא, עיי"ש, וכן ליתא בר"ח], **אי ר"ע תרי יומי** [הווי' ותו לא, דהא אמר ונסכיה דהיינו צששי מרצה ניסוך המים צששי וצדיצו צשמיני ליכא ניסוך המים, אלא אצבא דר' יהודה צר' אלעאי דאמר הסם צלוג היה מנסך כל שמונה. א"א], **אי ר' יהודה ב"ב** [דאמר צשיני. א"א] **שיתא יומי** [ותו לא. א"א]?

אבני חן למסכת תענית

בשני ונסכים כ' אלמא דקבר דניסוך המים לא הוּוּ אלא ששה ימים, דליתו לא מפיק ראשון ומעיל שמיני, משום הני פירכא דפריך לעיל [באי שנא ראשון דלא וכו'] [הלכך] לא אחי כרבי יהודה, ורבי עקיבא יליף מנסכים שנאמר בששי, אלמא דקבר דניסוך המים לא הוּוּ אלא תרי יומי,

אבל כרבי יהושע מיתוקמא, לפיכך אין מוציין אלא ביום טוב האחרון, דגשמיס בחג סימן קללה, אבל ניסוך המים הוּוּ כל שבעה, דגמרא גמיר לה, [כלומר כיון דלאו ר' עקיבא ור' יהודה בן צמירה היא מסתמא ר' יהושע היא דפליג עליהו דלית להו הך רמזא דשיני ושישי וסביר ליה ודאי כל שבעה הוא גמרא גמיר לה. א"ח].

דאמר ר' אמי א"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורשת [גס מקום. א"ח] **עשר נסיעות** המפוזרות בחור בית סאה חורשין [בשזילן. ד"ס] כל בית סאה ערב שביעית עד ראש השנה, אף על גב דשאר שדות אין חורשין לפני שביעית שלשים יום זה חורשין, דהואיל [וילדות הן. ד"ס] אס אין חורשין קצין מפסדין **ערבה** [להקפת מוצא בסוכה. א"ח] [היינו בהושענא רבה שכל אחד אחד לוקח ערבה הלכה למשה. שיטה, # ראה סוכה מ"ד מחלוקת אי ערבה יסוד נביאים או מנהג נביאים] **וניסוך המים** כל שבעה הלכה למשה מסיני.

רבי יהודה אומר משום רבי יהושע כעין אמר מר הוא, כלומר חמירין לעיל רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר ביום טוב הראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר: **הי רבי יהושע אילימא רבי יהושע דמתניתין** הא אמר ביום טוב האחרון של חג הוא מזכיר דראשון נמי, המתפלל תפלת יולד מזכיר, ואילו הכא תני הראשון אינו מזכיר **אלא ר' יהושע דברייתא האמר משעת הנחתו** דהיינו בשביעי, והכא קמי יום טוב האחרון של חג, דהיינו בשמיני,

ותו הא דתניא צמילתא אחרימי ר' יהודה אומר משום בן בתירה העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר **הי בן בתירה, אילימא רבי יהודה בן בתירה** הא אמר בשני בחג הוא מזכיר?

אמר רב נחמן בר יצחק תהא כרבי יהושע בן בתירה תרווייהו, הא דבעית הי רבי יהושע, והא דבעית הי בן צמירה רבי יהושע בן צמירה היא, דהאי דקאמר רבי יהודה לעיל משום רבי יהושע, והדר קאמר משום בן צמירה תהא תרווייהו רבי יהושע בן צמירה, ולא קשיא זמנין קרו ליה בשמיה דלצוה בן צמירה, וזמנין דקרו ליה בשמיה דידה רבי יהושע זמנין דקרי ליה בשמיה וזמנין דקרי ליה בשמיה דאבא והא מקמי **דליסמכוהו** לא הוּוּ חשבו, וקרו ליה בשמיה דלצוה **והא** והאי דקרו ליה בשמיה דנפשיה, רבי יהושע היינו **לבתר דליסמכוהו**,

[בסח"ד בסדר תנאים ואמוראים כתב וז"ל ורש"י בפ"ק דתענית כתב בני בתירה שהיו בזמן הלל הם ר' יהודה בן בתירה, ור' יהושע אחיו [ובאן ליתא, אולי מפני שהיה לבעל הסח"ד נוסח אחר] וסיים שם שהיה להם עוד אח

לעולם רבי יהודה בן בתירה היא וסבירא ליה כר' יהודה דבמתני' [ומ"ל כר"י דאמר כול'. ולא גרסינן כר' יהודה דמתני' דמשמע מתני' דהכא. א"ח] דאמר בלוג הוּוּ מנסך כל שמונה, לא סבר כוותיה צמיה דאמר כל שמונה מנסך, אלא צמיה דאמר בשמיני מנסך, וכיון דבשמיני מנסך משכחת לה לרבי יהודה [בן צמירה] דאמר בשני מתחילין לניסוך המים כל שבעה,

דתנן רבי יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה [הכי גמיר לה מסיני, דפליג אתנא קמא דאמר ניסוך המים שבעה כיצד כללית שלושב מחוקת ג' לוגין כול' [פ' ת"ק ס"ל שהיה מנסך שבעה ימים בג' לוגין], ור' יהודה פליג בתרמי דאמר בלוג אחד היה ממלא ופליג אשמיני [שנמנסך גם בשמיני עצרת] צפ' לולב [וערבה]. א"ח].

ומפיק ראשון ומעיל שמיני [ומכנים שמיני. לניסוך כר' יהודה צר' אלנאי והיינו כל שבעה. א"ח],

משיב צעל הגמרא # [גם מזה ראייה שאין זה פירש"י שלשון זה לא נמצא ברש"י בשום מקום] מי מני אמר רבי יהודה דבשמיני מנסך **ובמאי שנא ראשון דלא** דקאמר דנראשון אינו מזכיר [דאין מנסכין לכן צמירה. א"ח] **דכי רמיזי מים** [תחילה. א"ח] **בשני הוא דרמיזי** דמונסכיה מרבה ניסוך המים [נאמר בשני ונסכיהם. א"ח], **שמיני גמי' מי מני** אמר דמנסך [אינו מנסך אליבא דר' יהודה. א"ח] **כי רמיזי מים בשביעי** הוא **דרמיזי** הא שביעי אמר רתמנא, דמ"ס יו"ד מ"ס מים כתיב בשביעי, דקיום קראי דניסוך המים שביעי כתיב כמשפטם, ולא בשמיני [קיום רמו נרמו בשביעי לאפוקי שמיני דלא. א"ח]?

אלא רבי יהושע היא [פ' דאתיא אפילו לר' יהושע], **וניסוך המים כל שבעה הלכתא גמירי לה**

[אלא לעולם אליבא דכולהו ואע"ג דבהוכחה פליגי, ניסוך שבעה גמרא גמירי לה, כלומר הא דתנן ניסוך המים שבעה גמרא היא. ר"א. פ' דלא גרס בגמ' אלא ר' יהושע היא, דעכשיו הדר הגמ' מזה דס"ד שהוכחת גשמים תלוי בניסוך המים, אלא כל התנאים סוברים דניסוך המים כל שבעה שהוא הלל"מ [וראה בהקדמת פירוש המשניות להרמב"ם שהלל"מ נקרא כל הלכה שאין בה מחלוקת] אבל בהוכחה פליגי דריב"ב סבר כיון שיש רמז למים בשני מתחיל להוכיח בשני, וכן ר"ע כיון דכתיב ונסכיה בששי מתחיל בששי. וראה בשפת אמת, ובר"ס אות ד' האריך כאן מאד].

רש"י: [אלא רבי יהושע היא] דאמר משעת הנחתו [דהיינו בשביעי. ראה רש"י לעיל ב' ע"ב שגם כתב שביעי, אבל לקמן ד' ע"א בסוף העמוד כתב משעת הנחתו היינו יום שמיני, וצריך לפרש לאחר שהניחו דהיינו ליל שמיני] מזכיר, ואף על פי כן סבר דניסוך המים כל שבעה, דגמרא גמיר לה הלכה למשה מסיני דניסוך המים כל שבעה,

[וה"ה] ודאי [דכרבי] אליעזר אחי שפיר, אבל כרבי יהודה בן צמירה [ראה לקמן ברש"י דלא אמרין מפיק ראשון ומעיל שביעי] וכרבי עקיבא לא מיתוקמא, אלא להכי לא מוקי לה כרבי אליעזר, דהא לא מיצעי אי רבי אליעזר סבירא ליה הכי, דודאי לרבי אליעזר אחי שפיר, והא דקא מוקים כרבי יהושע רצותא קמשמע לן, אבל כרבי יהודה בן צמירה וכרבי עקיבא לא מיתוקמא, דרבי יהודה יליף מנאמר

אבני חן למסכת תענית

ששמו שמעון בן בתירא ונוכר בחגיגה כ"ג ע"ב],

[מעין זה בסנהדרין מ"א ע"ב כי הוה למד בן זכאי הוה קרי ליה וכו' כי הוה לימד הוה קרי ליה ר' יוחנן בן זכאי. גלויני הש"ס].

תנא במל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר משיב הרוח ומוריד הטל לא חייבוהו חכמים להזכיר, אפילו צימות הגשמים ואם בא להזכיר מזכיר # [נמצא שיכול לומר משיב הרוח ומוריד הטל ומוריד הגשמים?], מ"ט?

א"ר חנינא לפי שאין נעצרים שאלמלא הן אין העולם מתקיים, והאי דאמרין בתפלה משיב הרוח ומוריד הגשם לאו משום חיוב [דרות, אלא משום חיוב דגשם. א'] [אלא חוק גשם הוא מזכיר], דטל ורוחות מועילות לארץ לתקנה ולנגבה, כדכסמון ויקא דחבר מיטרא כמיטרא,

[ואולי הסברה הוא כמו אם לא אמר מכלכל חיים בחסד, או אחד משאר השבחים אין מחזירין אותו, כך הדין של משיב הרוח, ורק בגשם שהוא דבר שנעצר יש חיוב לשבח להקב"ה בזה, קודם שנבקש עליה],

וטל מגלן דלא מיעצר? דכתיב מלכים א י"ז א' ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב [מלך ישראל, היה רשע בדכתיב שם בפרק לפני זה ויוסף אחאב לעשות להבעים את ה' וגו' ואחאב התחצף לאליהו, ראה שם במצודות, ולכן אמר לו אליהו] חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי,

וכתיב מלכים א י"ח א' לך ה'ראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה, ואילו טל לא קאמר ליה [לא אמר] ואתנה טל ומטר, אלא מטר בלבד, מאי טעמא משום

דף ג' ע"ב

דלא מיעצר [דלא. א'] מיעצר - [לעולם] [בעולם. א'], אפילו באותן שנים, # [וזה פלא דאף שאמר הנביא שלא יהיה טל אעפ"כ היה!] # [וגם צ"ע למה אמר לו אליהו שלא ירד טל, כיון שידע שטל אינו נעצר, וסוף סוף ירד ואחאב יבא להתל בו? ואולי י"ל שהיה אליהו יכול לומר לו אמת שיורד, אבל אינם לברכה, וכוונתי היה שלא ירד טל של ברכה]

וכי מאחר דלא מיעצר אליהו אשתבועי למה ליה אם היה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי הא לא נעצר [הלשון "למה ליה" קשה, דהו"ל "איך אשתבועי אליהו על זה?"]? הכי קאמר ליה אפילו טל דברכה שיצמיח שום צמח נמי לא אתי,

וליהדריה לטל דברכה ולימא ואתנה טל ומטר? משום דלא מינכרא מילתא דהא טל [נמי. א'] הוה מעיקרא, ולא היה אלא הכרע מזה [בחיזוק דטל] [בחזירת טל. א'] של צרכה, דאי הוה אומר ואתנה טל ומטר היה אלא מקנטר, ואומר לו שלא נעצר,

[אלא] רוחות מנא לן דלא מיעצרי # [צ"ע מה הקושיא הלא הוא מצאונת?]? אמר רבי יהושע בן לוי דאמר קרא כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם נאם ה',

מאי קאמר להו אילימא הכי קאמר להו הקדוש ברוך הוא לישראל דבדרתניכו בארבע רוחי דעלמא, אי הכי כארבע בכ"ף, בארבע בב"ת מיבעי ליה?

[אלא דמכניסנא לכו מארבע רוחי עלמא - לא גרסינן, דהא פרשתי אתכם כתיב בקרא, ואיכא למימר דגרס ליה, והכי משתמע קרא כי מארבע רוחות השמים שפרשתי אתכם משם אקצצכם, ואריכות לשון בעלמא הוה, דלא כתיב קיצון בקרא]

אלא הכי קאמר כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות שלא יתקיים מרוב הצל ומיממות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל שאין העולם מתקיים אלא בשציל ישראל, והכי [קאמר. א'] קרא כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם לרוחות העולם, כדי שיתקיים [העולם], שנאמר (ירמיהו לג) אם לא צרימי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי,

אמר רבי חנינא הלכך בימות החמה מניסן עד תמוז אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו דכלאו הכי לא מיעצר [דבימות החמה איכא רוחות. ר"א] אמר מוריד הגשם מחזירין אותו דמיעצר, וכיון דנעצר אמיתרא לא תפולל תפלתו כהוגן, וחוזר לראש הצרכה, ואומרה בלא מוריד הגשם, לפי שהגשמים צדקן סימן קללה הן, מפני הקציר,

בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו, לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו, ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח שלא ינשך ומפריח [ומבריה. כ"י] אוקספורד לא"ג] הטל שלא ירד אין מחזירין אותו דלא מיעצרי [ואף ששינה ממטבע שטבעו חכמים, כמש"כ למעלה, שהוא כאילו לא אמר אחד משאר השבחים שבברכת אתה גבור],

תנא בעבים מקשר עזים וברוחות [משיב הרוח] לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר, מאי טעמא? משום דלא מיעצרי,

ולא מיעצרי [למימרא דלא מיעצרי] - לפיכך לא חייבוהו להזכיר והתני רב יוסף ועצר את השמים מן העבים ומן הרוחות, אתה אומר מן העבים ומן הרוחות או אינו אלא מן המטר, כשהוא אומר ולא יהיה מטר הרי מטר אמור הא מה אני מקיים ועצר את השמים, מן העבים ומן הרוחות,

קשיא רוחות [דאמרין כאן שהקב"ה יעצור את הרוחות] ארוחות [דמפרשין לעיל בברייתא דרוחות לא מיעצרי] קשיא עבים אעבים? # [אחד מלמדי הקשה לי שמא הפירוש של ועצר אף שהוא שלא בדרך הטבע, אבל הקב"ה מזהיר שפן יפתה לבבכם וסרתם וגו' אז ח"ו ועצר שלא בדרך

אבני חן למסכת תענית

א' צריש העמוד, ורוב גילוי צלילא שמי [פ'] וריחת הלילה, שקורין לנישור בלע"ז [היכא דנחית מיטרא בלילה ובתור הכי מיבדרי עני ומגלי רקיע והוי נהורא, דההוא לא מעלי] ושמשיא דביני קרחי שצין העצים שנראה צמקום אחד אורה וצמקום אחד מעונן, כקרה שיש לו שערות צמקום אחד וקרה צמקום אחד [וראה תוס']

אמר רבא מעלי תלגא יפה השלג לטורי וכל שכן לצקעה, אלא הריס אין להם גשמים אלא שלג, שהגשמים יורדין למטה ואין ההר שומה מהן, ועוד, שלג שצמקום נמס והולך מפני החום ששולט שם [וכמס. א'] הוא, אצל צהריס קרוי שלג כחמושה מטרי לארעא דהכי משמע קרא כי לשלג יאמר הוא ארץ כשיאמר לשלג הוא ארץ הרי הוא כגשם מטר וגשם מערות, והרי יש כאן חמשה,

שנאמר איוב ל"ז כי לשלג יאמר הוּא ארץ שירד על הארץ 1 וגשם 2 מטר, 3 וגשם 4-5 מטרות [לשון רבים] עזו [הרי ה' לשונות של גשם],

ואמר רבא תלגא לטורי [שלג יפה להרים] **מטרא רזיא** [מטר חזק] **לאילני** [מטר גדול הרבה מועיל לאילנות שעושה אותן עבין. ר"א], **מטרא ניהא** שירד צנח לפירי יפה לפירות הצנחה,

דף ד' ע"א

עורפילא גשמים דקים, כך שמן כדלקמן **אפילו** לפרצידא דתותי קלא הגרעין שמחת גושה של קרקע **מהניא ליה** שממחיל לצנצן ולעלות (מס. א'), **מאי עורפילא** [ראה תוס'] **עורו פילי** שקומם [יותר נוה לומר "שפומם". יעב"ץ] סדקי הארץ, לשון אחר שמגדלת ומלממת הגרעינין העומדין בסדקי הקרקע [פ'] מעוררין ומצמיחין, פילי פ' אותן העומדים בסדקי הארץ. תוס',

עורו פילי התעוררו בקעים כלומר שמכנים המטר דקה בבקעים ומציא התבואה שבהם. ר"ג], # [וצריך להבין ע"פ הטבע אם יש נקע בקרקע ויורד אף גשם גדול, וכי לא יבנם המים לתוך הנקע?]

ואמר רבא האי צורבא מרבנן צמח חריף, כמו ציני דלריצן צמסכת צינה (ז, א), תלמיד חכם זקן לא קרי צורבא, אלא ההוא מרבנן קרי ליה [ברשעסטר פ' שנתחמם ע"י שהסתופף אצל חכמים], [ויש שפירשו צורבא שנחמך כל צורתו ונתמלא תורה, פ' החשוב שבהם כדאמרין בפ"ק דביצה ביעי דצריבו. ראה גליוני הש"ס] **דמי לפרצידא דתותי קלא** [הגרעין שתחת גושה של קרקע] **דכיון דנבט נבט** שממחיל לצנצן ולעלות עולה למעלה, כך תלמיד חכם, כיון שילא שמו הולך וגדל למעלה, [אף ת"ח כיון שיוצא שמו בעולם שוב הולך וגדול בכל שעה. ר"ג, כיון ששותרש ומתחיל לגדל שוב אינו מתירא משום דבר שהקרקע מכסה אותו, כך תלמיד חכם. ר"א],

הטבע? ו"ל שהרי הגב' רוצה לתת טעם למה אין מזכירין את הרוח, ואם הוא ממוש שלא בדרך הטבע שיעצר הרוח, אין די סיבה להזכירו],

עבים אעבים לא קשיא הא בחרפי עבים צמירות, הצאים לפני המטר, אינן עלויות [כדכתיב ישב רוחו יזלו מים] # [אולי סוכך על הפסוק [במשל כ"ה י"ד] נשיאים ורוח וגשם אין, שהגם שהגשם נעצר אין העבים והרוח נעצר] **הא באפלי** הצאות מאוחרות לאחר המטר, דשניות למטר הן, כדלקמן, וצנחנה כתיב ועצר, וכיון דאין כולם נעצרות לא חייבו להזכיר,

רוחות ארוחות לא קשיא, הא ברוח מצויה הא ברוח שאינה מצויה כתיב ועצר, ואפילו הכי לא חייבו להזכיר, דקני ליה צמחיה, רוחות לא מצי למרוצי הא בחרפי הא באפלי, דרוח צין צמטר צין צלא מטר לא מיעצר, כגון רוח מציא [וראה תוס'], **רוח שאינה מצויה הויא לבי דרי** לגורן, לזרות הקשין מן הצנחנה, ונחייב להזכיר? **אפשר בנפוחותא** ו"ן צלעו, צנפה וכנרה,

[ויש לשאול למה לא הקשה שהפניות צריכות לרוחות? ויש לפרק [לחריץ] אפשר בספניות קטנות שמוליכין אותן במשוטות, ויש לומר דלא קמיידי אלא בארץ ישראל דהיינו יבשה, ותו [דשאני] רוח דים מרוח דיבשה, ורוח דים לא מיעצרא. ר"א],

תנא העבים והרוחות שניות [שניות במעלה, כדאמר אינשי משנה למלך. תוס'] **למטר** כמעט שמועילות כמטר עצמו [באילו מטרא תנינא. ר"ח], **היכי דמי** [מאי היא] אי זה עבים ורוחות קאמר דשניות למטר? **אמר עולא ואיתימא רב יהודה דבתר מיטרא** עבים ורוחות שלאחר המטר, [זיקא, לא גרסינן כהא איני יודע מה כוונתו],

למימרא דמעליותא היא, והכתיב דברים כ"ה יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר, ואמר עולא ואיתימא רב יהודה זיקא דבתר מטרא שערות מעלה אבק אחר הגשמים, ונדבק בצנחנה?

לא קשיא הא דאתא ניהא כשיד צנחנה אינו מעלה אבק **הא דאתא רזיא** צנח (ואי בעית אימא) ולא גרסינן ואי צנית אימא הא והא כו', אלא הכי גרסינן **הא דמעלה אבק הא דלא מעלה אבק** והיינו הך,

[פ'] אי נחית מיטרא קימא, דאכתי איכא אבק דכי אתי זיקא מעלה אבק בה לא מעליותא, [הא דלא מעלה] אבק, אי מחת מיטרא כולי האי דכי אתי זיקא לא מעלה אבק ההוא מעלו כמיטרא. ר"א. ואולי לפ"י יכולים לגרום ואי בעית אימא],

ואמר רב יהודה זיקא דבתר מיטרא כמיטרא שניות למטר, כדקמיני צמסכתא, **עייבא דבתר מיטרא כמיטרא, שימשיא דבתר מיטרא כתרי מטרי, למעוטי מאי** מאחר דכולהו כמיטרא, מאי קמעטין דהוי צמריה ולא הוי כמיטרא?

למעוטי גיליחי דליליא אישטער"א צלעו צגיליחי [בפסחים הלשון בגליוני, והיעב"ץ שם כתב ונראה שצ"ל בגולהא] הוה קאי צמסכת (פסחים יג,

אבני חן למסכת תענית

שלא כהוגן דשמוא תהיה סימא או חגרת והוא לא יכיר).

השיבו כהוגן ונודמנה לו רבקה וזימנו לו רבקה,

שאוּל המלך בן קיש דכתיב בשמואל א' י"ז [פסוק כ"ג] והוא מְדַבֵּר עִמָּם וְהָנָה אִישׁ הַבָּנִים עוֹלָה גְלִית הַפְּלִשְׁתִּי שְׂמוֹ מִנְחַת מִמְּעוֹרֹת [מְעוֹרָבוֹת] פְּלִשְׁתִּים וְיִדְבֵּר בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה וְיִשְׁמַע דָּוִד: [כד] וְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּרָאוּ תָם אֶת־הָאִישׁ וַיָּנֶסוּ מִפָּנָיו וַיִּירָאוּ מְאֹד: [כה] וַיֹּאמֶר אִישׁ יִשְׂרָאֵל הֲרָאִיתֶם הָאִישׁ הָעֹלָה הַזֶּה כִּי לְחֶרֶף אֶת־יִשְׂרָאֵל עָלָה וְהִיָּה הָאִישׁ אֲשֶׁר־נִפְגְּנוּ יַעֲשֶׂה־נָּוּ | הַמֶּלֶךְ | עֶשֶׂר גְּדוֹל וְאֶת־פְּתוֹ יִתְּנֵנוּ וְאֵת בֵּית אָבִיו יַעֲשֶׂה חֲפָזִי בְּיִשְׂרָאֵל, יִכּוֹל אֲפִילוֹ עֶבֶד אֲפִילוֹ מִמּוֹר, הַשִּׁיבּוֹ כַּהוּגֵן וְנֹדְמָן לוֹ דוֹד, [בדכתיב בשמואל א' י"ח כ"ז] וְיִתְּנֵנוּ לָנוּ שְׂאוּל אֶת־מִכָּל פְּתוֹ לְאַשָּׁה.

יפתח הגלעדי דכתיב שופטים י"א [פסוק ל] וַיִּדֹר יִפְתָּח בְּדָר לָהּ וַיֹּאמֶר אֲסִיְּתוּ וְיִתְּנוּ אֶת־בְּנֵי עַמּוֹ וְיִדְּ: [לא] וְהִיָּה הֵיוּ יָצָא אֲשֶׁר יָצָא מִדְּלָתִי בֵּיתִי וְגו' לְקִרְאָתִי בְּשׁוֹבִי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹ וְהִיָּה לָהּ וְהַעֲלִיתָהּ עוֹלָה: [ותמיהא אִךְ אדם יכול להדיר בנו ובתו הגדולים? ראה מנחת יודעה שכתב והיא באמת תמיה קיימת] יִכּוֹל אֲפִילוֹ דְּבַר טַמָּא כִּלְכַּל אוֹ (חזיר) [חולדה. א'], [וצ"ע למה אמר אפילו דבר טמא, הול"ל אפילו אדם? וראה מהרש"א ומנחת יודעה] הַשִּׁיבּוֹ שְׁלָא כַּהוּגֵן נֹדְמָנָה לוֹ בְּתוֹ,

והיינו דקאמר להו נביא לישראל בירמיה י"ט הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם מדגלי ציה קרא ואמר הצרי אין בגלעד [אלמלא דלא הו נחא קמי שמיא, כדאמרינן הצרי אין בגלעד] פנחס היה שם, והיה יכול להמיר נדרו, אלא שלא רצה לפתח נדרו, והוא לא רצה לצוא אלל יפתח, צבראשית רבה (פ' ח"י שרה).

[מדמגני ציה קרא דאמר הצרי אין בגלעד וגו' אלמלא דלא הו נחא קמי שמיא כדאמרן: הצרי אין בגלעד. פנחס היה בגלעד, והיה יכול להמיר את נדרו, אלא שלא רצה לפתח לילך אללו ממוך גסות רוחו, אמר לא אלך אללו שאני שופט וגניד, ופנחס לא רצה לצוא אללו שהוא נציא, צבראשית רבה. רע"י],

בראשית רבה פרשה ס' סימן ג' יפתח (שופטים י"א) והיה היוצא אשר יצא וגו' והעליתיהו עולה לה', הא אילו יצא חמור או כלב אחד או חתול אחת, היה מעלהו עולה וזימן לו הקב"ה שלא כהוגן, הה"ד (שם שופטים י"א) ויבא יפתח וגו' והנה בתו יוצאת לקראתו, ר"י ור"ל, ר' יוחנן אמר הקדש דמים היה חייב ור"ל אמר אפילו הקדש דמים לא היה חייב, דתנן אמר על בהמה טמאה ועל בעלת מום הרי אלו עולה לא אמר כלום, אמר הרי אלו עולה ימכרו ויביא בדמיהם עולה, ולא היה שם פנחס שיתיר לו את נדרו, אלא פנחס אמר הוא צריך לי ואני אלך אצלו, ויפתח אמר אני ראש קציני ישראל ואני הולך לי אצל פנחס, בין דין לדין אברה הנערה ההיא, היא דברייתא אמרה [זה שאומרים הבריות] בין חייאת [היוולדת] למחבלתא [להמילדת] אול ברא דעלובתא [נאבד בן העלובתא], ושניהם נענשו בדמיה של נערה, יפתח מת בנשילת אברים בכל מקום שהיה הולך בו היה אבר נישול הימנו והיו קוברין אותו שם, הה"ד (שם שופטים י"ב) וימת יפתח ויקבר בערי גלעד בעיר גלעד לא נאמר אלא בערי גלעד, פנחס נטלה ממנו רוח הקדש, הה"ד (ר"ה דברי הימים א ט) פנחס בן

ואמר רבא האי צורבא מרבנן דרתח שבועס, אורייתא הוא דקא מרתחא ליה שיש לו רוחב לב ממוך מורסו, ומשים ללבו יותר משאר בני אדם, וקא משמע לן דחייצין לדנו לקף זכות שנאמר הלוא כה דברי כאש שמתמם כל גופו נאם ה',

ואמר רב אשי כל תלמיד חכם שאינו קשה כברול קפדינס וקשים ככחל [שאנו קשה לרצות. ר"ג] אינו תלמיד חכם [שהוא קשה כברול [כן אומר הגמ' שם על רב ששת]. שבה הוא לתלמידי חכמים כדאמר בפ"ק דתענית (ד.) כל תלמיד חכם שאינו קשה כברול אינו תלמיד חכם. תוס' מנחות צה:], שנאמר ירמיה כ"ג כ"ט וכפמיש יפצץ סלע,

אמר ליה רבי אבא ארבי אשי אתון מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה, דכתיב ארץ אשר אבניה ברזל אל תקרי אבניה אלא בניה תלמידי חכמים מקיימי [בניינו של. א'] עולם (צצנינוס),

אמר רבינא אפילו הכי מיבעי ליה לאיניש [פי' לת"ח] למילף נפשיה בניחותא [שילמד וירגיל את עצמו לדבר בנחת] שנאמר והסר כעס מלכך וגו'

[ואפ"ה הא דבעי מהוי קשה כברול ודאי קיימא ולא מהדר קהדרי בהו רב אשי ורבי אבא, ורבינא נמי לא אתי אלא לפרושי גנות הכעס, אבל לעמוד על דעתו בדברי תורה ודאי צריך הת"ח להיות קשה כברול לעולם, ולב האריה ואמין כח לשבר מתלעו'ת עז' [ע"פ לשון הפסוק איוב כ"ט י"ז], לא ישוב מפני כל, ולא יהיה רך הלבב כנשים, שעל זה נאמר עמי [נגשיו מעו'לל] ונשים משלו בו' [ישעיה ג' י"ב]. יעב"י],

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שלשה שאלו שלא כהוגן משום דרבי צרכיה מיירי בגשמיס לקמן [שישראל שאלו שלא כהוגן ויבא כגשם לנו], נקט לה לשנים השיבוהו כהוגן לאחר השיבוהו שלא כהוגן, ואלו הן, אליעזר עבד אברהם, ושאוּל בן קיש, ויפתח הגלעדי,

אליעזר עבד אברהם דכתיב והיה הנערה אשר אמר אליה חמי נא כך וגו' משמע הנערה היוצאה תחילה מן העיר, ויאמר לה השקיני, לה היה ממש יכּוֹל אֲפִילוֹ חִיגְרַת אֲפִילוֹ סוּמָא לפי שלא פירש צשילתו, ואפשר שמהיה צעלת מוס, ולא יצין זה אליעזר [פי' שלא יכיר מומה, רק מש"כ לקמן] ויקמנה, [ראה תוס' ד"ה יכול],

[וחקשה לי ר' אל' פינך ג"י על מה שאומר התוס' בר"ה שלשה שאלו "והיה סומך דוכותה וזכות ידידה מסתייע דלא מזדווגין לה אלא כפי מעשיה", דלפ"ז קשה למה לא נאמר דגם אליעזר שאל כהוגן דודאי מסייע לו וזכותו של יצחק? והשבתי לו שאינו דומה, דגבי כלב בן יפונה אמר אשר יכה את קרית ספר וגו' וסמך לגמרי על הקב"ה ואז אמרינן דיסייע זכותו וזכות בתו, אבל אליעזר לא בטח לגמרי על הקב"ה שהרי אמר ואומר אליה חמי נא כך, כמו"כ התוס' בר"ה יכול, שהוא לא יאמר לה כן אלא אם יראה שהיא מושלמת, לכן שאל

אבני חן למסכת תענית

צויתי ולא דברתי (ירמיהו ז, לא), ובפרשת צדקוק כתיב כל הני שלשה אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי,

בתנאומא אשר לא צויתי זו בתו של יפתח, אף על פי שצויתי לו תורה ומצוות, מזהו זו לא צויתי עליו, ולא דברתי זה בנו של מישע מלך מואב, והלא מישע נכרי הוא, ולא מולין הוא לי לדבר עמו אפילו דיבור בעלמא,

ובאגדה [?] קא חשיב כלל דהדיהו אשר יכה את קרית ספר ולכדה וגו', ורבי יונתן דלא חשיב ליה? דצגמרא פשיט ליה להאי קרא דהלכות שנשחטו צימי אכלו של משה, כדאמרין בתמורה (טו, א), ואין לחוש שמרשה רוח הקדש על עזר ועל ממזר, כדאמרין בנדרים (לח, א) שאין שכינה שורה בו, מפי רבי,

וגדעון ששאל למנוע טל מעל הארץ וצגזה לצדה יהיה [שופטים ו' ל"ט] ויאמר גִּדְעוּן אֶל־הָאֵל הַיּוֹם אֶל־יְהוָה אֱמָרָה בִּי וְאֶדְבָּרָה אֵת הַפֶּעַם אֲנִסָּה וְאֶדְבָּרָה הַפֶּעַם בְּגִזָּה וְיִרְיָא הָרֶב אֶל־הַגִּזָּה לְבָדָה וְעַל־פְּלִי־הָאָרֶץ וְיִהְיֶה־טָל: [מ] וַיַּעַשׂ אֶל־הַיּוֹם בֶּן־פְּלִיָּה הַהוּא וְיִהְיֶה־רֶב אֶל־הַגִּזָּה לְבָדָה וְעַל־פְּלִי־הָאָרֶץ הָיָה טָל אִין זֶה שֶׁלָּה כְּהוֹגֵן, ומה תקלה יש אם יחסר העולם טל לילה אחת לצד, מפי רבי,

אשר לא צויתי זה בנו של מישע מלך מואב, שנאמר במלכים ב' ג' ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עלה, ולא דברתי זה [בתו של. ד"ם] יפתח, ולא עלתה על לבי זה יצחק בן אברהם,

אמר רבי ברכיה אף כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן והקדוש ברוך הוא השיבה כהוגן, שנאמר הושע ו' ג' ונגדעה נדרפה [אמר בלשון שאלה על מרבית ההשתדלות. מ"צ] לדעת את ה', כשחר נכון מלצאו [כמו הבוקר כשרואה האדם תחלת אורו הוא בטוח שיצא השמש על הארץ ויראהו בן יהיה הרודף לדעת את ה' נכון ובטוח שימצאהו. מצודות], ויבוא כגשם לנו [רב טוב יבא לנו כמרבית מי הגשם וכמלקוש המרוח את הארץ ומשביעה. מ"ד] פעמים אינו מתבקש, שהוא סימן קללה בקיץ,

אמר לה הקדוש ברוך הוא בתי את שואלת דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש, אבל אני אהיה לך דבר טל המתבקש לעולם אפילו צימות הממה, שנאמר אהיה כמל לישראל,

ועוד שאלה שלא כהוגן אמרה לפניו רבונו של עולם שימיני כחותם על לבך כחותם על זרועך, אמר לה הקדוש ברוך הוא בתי את שואלת דבר שפעמים נראה כשהוא ערוס נראה זרועו וכנגד לבו ואינו נראה כשהוא לבוש,

ופעמים אינו נראה, אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם שנאמר [ישעיה מ"ט מ"ו] הן על כפים חקו תיך [לשון חקיקה] [יורדים נראין לעולם. ר"ג] והקפ נראית כל שעה שהיד נראית לעינים, ויש לומר [פ'] ויש לפרש בדרך דרש ורמז] על כפים על השמים, [וקאי על] זורת אדם שהוא כנסא [הכבוד. א'] וכן נשא לצבנו אל כפים [לשמים] [איכה ג], מפי רבי.

אלעזר נגיד היה עליהם, הוא נגיד עליהם אין כתיב כאן, אלא נגיד היה, לפנים ה' עמו,

ובכתיב בירמיה י"ט ה' ויבנו את־בָּמוֹת הַשָּׂרָף אֶת־בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ [להיות] עלוֹת לַבָּעַל אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עָלֵי־לִבִּי [בירמיה כתיב בפרשת צדקוק ובנו את במוות (המופת אשר בגיא בן הנס) [הבעל] לשרוף את (בנותיהם ואת) צניהם באש אשר לא [צויתי ולא] דברתי ולא עלתה על לבי,

[טעו כאן בפסוק הדומה בירמיה ו' ל"א דכתיב ובנו במוות התפת אשר בגיא בן הנס לשרוף את בניהם ואת בנותיהם באש אשר לא צויתי ולא עלתה על לבי, כמו"ש רש"י לקמן]

שלא תאמרו הלא לזה כמו כן הקדוש ברוך הוא ליפתח, ומישע, ואברהם, כי מעולם לא צויתי למישע לשרוף את בנו באש, דכתיב [מלכים ב' ג' כ"ז] וַיִּקַּח אֶת־בְּנוֹ הַבָּכוֹר אֲשֶׁר־יָמַלְךָ ה' וַיַּעֲלֵהוּ עֹלָה עַל־הַסָּמֶה, ולשמים נחמון, כסבור היה ללכות להקדוש ברוך הוא,

[בכרתיב שם בפסוק לפניו ו' ב' כ"ו] וַיִּקַּח מִלֶּךְ מוֹאָב בֶּן־חֶזְקִי מִמֶּנּוּ הַמִּלְחָמָה וַיִּקַּח אֹתוֹ שְׁבַע־מֵאוֹת אִישׁ שִׁלְחָה חָרֵב לְהַבְקִיעַ אֶל־מִלְחָמָה אֲדוֹם וְלֹא יָכֹל, ופרש"י בפסוק כ"ז כפסיקתא דפרשת שקלים נדרש ששאל את עבדיו מה טיבה של אומה זו שנעשה צהם נסים כאלה? אמרו לו אציהם אציהם בן יחיד היה לו, אמר לו הקד"ה הקריצו לפני ורנה להקריצו להקצ"ה, אמר להם אף אני בן צבור יש לי אלק ואקריצו לעבודת גלילים, על החמה, חסר וי"ו שהיה עובד לחמה [פ'] לשמש], ויהי קצף גדול, שנזכרו עונותיהם שאף הם עובדין לעבודת כוכבים ואין ראויין לנס]

והאי דכתיב בעמוס ב' א' פה אומר ה' על־שִׁלְשָׁה פְּשָׁעֵי מוֹאָב וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא־אֲשִׁיבֻנוּ עַל־עֲרֹפֹךָ עֲלָמֹךָ מִלְּגֶד־אֲדוֹם לַשָּׂדֶה מִיִּלְתָּא אַחֲרֵינָא הוּא, [שיש מפרשים דהאי דכתיב ויקח את בנו הבכור וגו' היינו שמישע מלך מואב לקח בן מלך אדום הבכור הראוי למלוך תחתיו ושרפו כליל בעולה כמו"ש המצודות דוד [על הפסוק ויקח בנו הבכור] ע"ש, אבל בנו הבכור [של מלך מואב] לא העלה לעולה, ודחה רש"י פירוש זה כדאיתא הכא דוח היה בנו של מישע מלך מואב, ועל שרפו עצמות מלך אדום מלתא אחרינא הוא כמו שפרש"י שם פעם אחת נפל מלך אדום ביד מלך מואב ושרפו עצמותיו וטחום בקורות הבית ותבע הקב"ה אונאת המלך שנהגו בו בזיון. עכ"ל. מו"ג]

ולא דברתי ליפתח, מימים ימימה ומהי חק צישראל, שופטים י"א ל"ט ויהי מקץ [שנים חדשים] וַתֵּשֶׁב אֶל־אֲבִיהָ וַיַּעַשׂ לָהּ אֶת־גִּדְדוֹ אֲשֶׁר גִּדְּרָה וְהָיָא לֹא־יִדְעָה אִישׁ וְתִהְיֶה־חֶק בְּיִשְׂרָאֵל: [מ] מִיָּמִים [מִיָּמִים תִּלְכְּנָה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְתַנּוּת לְבַת־יִפְתָּח הַגִּלְעָדִי אֲרִבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה,

ובמרגוס [?] מוזכר פנחס לגנאי ויפתח לגנאי, אלמא לא היה הקדוש ברוך הוא רוצה בנחם, שהרי מוזכרים לגנאי, לפי שלא הלכו זה אצל זה לצטל הנדר,

הכי גרסינן ולא עלתה על לבי זה יפתח בן אברהם, כלומר, שאף על פי שצויתי לו, מעולם לא עלתה על לבי לשחוט בנו, אלא לנסותו, מפני קטיגורו היינו שטן, כדאמר בסנהדרין דהמגנין (פט, ב) ויהי אחר הדברים האלה אחר דבריו של שטן וכו',

ואית דלא גרסינן האי ולא עלתה על לבי בקרא אחרינא, דלא כתב אלא אשר לא

אבני חן למסכת תענית

שנינו במשנתנו בריש המסכת **אין שואלין את הגשמים כו'**, סברוה שאלה והזכרה הרא מילתא היא כלומר הא דקמי און שואלין את הגשמים היינו און מוזכרין את הגשמים [פ' אע"ג דמפיק לה בלשון שאלה, סברו לומר דהאי שאלה הזכרה היא דהא תנן לקמן י' ע"א בג' במרחשון שואלין את הגשמים אלמא משמע דשאלה קמייאת הזכרה היא. תוס' ר"ד, פ' כיון שכאן במושנה זו אינו מדבר על ותן טל ומטר אלא על מוריד הגשם, ועל שאלה הוא מדבר להלן, לכן סברו שאין שואלין את הגשמים קאי על הזכרה], **מאן תנא** דלמר קמוך לימות הגשמים מוזכרין אכל לא קודם לכן? **אמר רבא רבי יהושע היא דאמר מושעת הנחתו דלמר** משעת הנחת לולב הוא מוזכר, דהיינו יום שמיני וזהו קמוך לגשמים, דמן החג ואילך הוא זמן גשמים.

[וצ"ע שבמושנה בתחלת המסכת כתב רש"י שסוכות הוא זמן גשמים?],

[לא גרסינן דאמר מושעת הנחתו, אלא הוא ר' יהושע דמתני' בר פלוגתיה דר' אליעזר. רבינו ישעיה],

אמר ליה אבבי אפילו תימא רבי אליעזר שאלה ותן טל ומטר לחוד והזכרה משיב הרוח ומוריד הגשם לחוד,

ואיכא דאמרי לימא

דף ד' ע"ב

רבי יהושע היא דאמר מושעת הנחתו ולא גרסינן סברוה שאלה לחוד והזכרה לחוד, דהא לא משמע ממתניתין? אמר רבא אפילו תימא רבי אליעזר שאלה לחוד והזכרה לחוד.

שנינו במשנתנו רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה כו', ורמינהו עד מתי שואלין את הגשמים בסוף ימות הגשמים, רבי יהודה אומר עד שיעבור הפסח [עד שיא נסן] דלמרינן כל חולו של מועד תן טל ומטר רבי מאיר אומר עד שיעבור ניסן וכדמפיק טעמא דמתניתין?

[כזה מחלקות בגדרים ס"ב ע"ב לעניין גודר עד שיפסקו גשמים. גליוני הש"ס],

אמר רב חסדא לא קשיא כאן לשאל כאן להזכיר, מישאל שאיל ואזיל, להזכיר ביום טוב הראשון פסיק לשאל שאל והולך עד שיעבור הפסח, כדקמי עד מתי שואלין כו', להזכיר אינו מוזכר אלא בתפלת יוצר של יום טוב ראשון,

אמר עולא הא דרב חסדא קשיא כחמין לשנים וכעשן לעינים ומה במקום שאינו שואל ביום טוב האחרון של חג, שאינו מתפלל תפלת חול, דאין שאלה אלא בצרכה השנים # [צ"ע שאין זה בשביל חומר או קלות של ותן טל ומטר, אלא אריא הוא דרביע עליה?] **מוזכר** גבורות גשמים, כדלמר רבי יהודה האחרון מוזכר במקום ששואל בחולו של מועד של פסח **אינו דין שיהא מוזכר?**

אלא אמר עולא תרי תנאי אליבא דרבי יהודה חד אמר עד שיעבור הפסח שואלין כל שכן שמוכרין, וחד אמר שאלה עד הפסח, והזכרה, שיכול להזכיר ביום טוב מוזכר ביום טוב הראשון של פסח בתפלת יוצר, וצמוספין פוסק,

רב יוסף אמר מאי עד שיעבור הפסח עד שיעבור שליה צבור ראשון היודר ביום טוב ראשון של פסח הא דקמי עד אימתי שואלין עד שיעבור כו' הכי קלמר עד שיעבור שליה צבור כו', והיינו כלידך רבי יהודה דמתניתין, דלמר הראשון מוזכר האחרון אינו מוזכר,

אמר ליה אבבי שאלה ביום טוב מי איכא וכי מתפלל הוא תפלת חול, שאלה אומר עד שיעבור הפסח דהיינו זמן שליה צבור של תפלת יום טוב הראשון של פסח? **אמר ליה אין שואל מתורגמן** דגרסה שהוא דורש אומר צרכה שאלה לצדה, וכי מתורגמן שואל דבר שאינו צריך לצבור דקיון דזמן הפסקה הוא לאו אורח ארעא למישאל צבור דבר שאינו צריך? **אלא מחוורתא כדעולא דתרי תנאי אליבא דר"י,**

[מתורגמן = בלשון המקרא הוא "מליץ" כדכתיב והם לא ידעו כי שמע יוסף כי המליץ בנתם בראשית מ"ב כ"ג [וגם לשון "מלצר"]],

ובאמת צריך להבין הלא המתורגמן כמו שהוא ידוע לנו היה עומד על האמורא ומתרגם ללשון שהעם מבינים, ומה ענין תפלה אליו? והיחדי שמפרשה הוא הר"ח ז"ל ופירק אין לשאל מתורגמן, ומדלא דחי לה ואמר מי איכא תורגמן בצלוחתא, שמעינן מינה דבי דינא הוו מוקמי מתורגמן לישאל מלתא דהוה צריכא להו לפיכך אמר אפשר להווא לשאל בערבית ושחרית של יו"ט יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתתן טל ומטר על פי האדמה. ועדיין צריך ביאור? וראה פסחים ק"ז ע"א משכיל [כל מקום דכתיב משכיל הבונה] ע"י תורגמן, ופרש"י הוא [דוד המלך] אומר ואחר מפרכס],

רבה אמר מאי עד שיעבור הפסח עד שיעבור זמן שחימת הפסח חלות יום דלרצעה עשר, עד שיעבור חלות דהיינו כל תפלת יוצר, ואשמעינן רבי יהודה דצמנחה דערי פסחים, אף על גב דמללינן תפלת חול מפסיקין, ולא ילמר ותן טל ומטר, ואף על גב דמדכרין עד למחר דמוספין פוסק השאלה בתפלת מנחה של ערב יום טוב הראשון, והזכרה, שיכול להזכיר ביום טוב מוזכר עד תפלת מוסף של יום טוב הראשון, ובתחילתו שהוא מוזכר תחלה ביום טוב אחרון של חג, ואינו שואל עד לאחר החג **בן סופר** אינו שואל צמנחה ערב יום טוב הראשון, ומוזכר עד מוסף של יום טוב ראשון, והכא ליכא למיפרכ שאלה ביום טוב מי איכא מזה תחילתו מוזכר אף על פי שאינו שואל, אף סופו מוזכר אף על פי שאינו שואל,

אמר ליה אבבי בשלמא תחילתו מוזכר, הזכרה נמי ריצוי שאלה היא [דהזכרה נמי צורך שאלה היא] שמרנה תחילה לפי שאי אפשר לו לשאול ביום טוב, וכיון דליכא שאלה אצמריה, מוזכר הוא לרצוי צעלמא, **אלא סופו** [אכל סופו] למה הוא מוזכר הואיל ואינו צריך לשאול מכאן ואילך, הא כיון דלפסקת מאתמול גלית אדעתך דלא ניחא לך בהו, ואמאי מוזכר, **מאי ריצוי שאלה איכא? אלא מחוורתא כדעולא,**

אבני חן למסכת תענית

אלא אמר שמואל מתחיל במוספין ובמנחה ופוסק ערבית ושחרית ללא היינו מפלה של אותו היום וחוזר ומתחיל במוספין,

דף ה' ע"א

רבא אמר כיון שהתחיל בשמיני ספק שציעי שוב אינו פוסק, וכן אמר רב ששת כיון שהתחיל שוב אינו פוסק, ואף רב הדר ביה ממאי דאמר פוסק דאמר רב חננאל אמר רב מונה עשרים ואחד יום (מראש השנה עד שמיני ספק שציעי של חג) בדרך שמונה עשרה ימים מראש השנה עד יום הכפורים, (שמתחיל למנות מיום ראשון של ראש השנה, ומזכיר מכאן ואילך, וזהו 'פ' וגמצא) שמזכיר בשמיני ספק שציעי שהוא עשרים ושנים [1] שוב אינו פוסק, והא דמתחילין אנו למנות מיום ראשון [ד"ס דיום א' של ר"ה הוא ל' אלול] ? דהא דאנו עושין שני ימים לאו משום ספק דשמא עיברו לאלול, דהא אף בקיאלין בקציעא דירמא, אלא משום דמנהג אבותינו צדיקו, לשון אחר. [כל זה ליתא בב"א א' ושי' והד"ס כתב שבדפוס פזרו, ווינצ'א, בסיליאה, וקושטא ליתא ואינו יודע מי הכניסו בדפוס קראקא],

מונה עשרים ואחד יום כדרך שמונה כו', כלומר, אם עיברו אלול לא יחשוב מיום ראשון של ראש השנה עשרים ואחד יום שאם כן לא ימלאו צידו אלא עשרים, וכלים ציוס טוב שציעי, יום נטילת ערבה, אלא מיום שמתחילין למנות עשרה ימים, לעשות צעירי יום הכפורים יתחיל למנות (באלול) [צו. א'] [פ' ביום א' של ר"ה], שצדק לא יטעה, שיום הכפורים יום אחד לצד, וידע מהיכן התחילו למנות לו, וציוס שכלין עשרים ואחד, דהיינו ציוס טוב אחרון ומתחיל להזכיר, [ובספר ראש משביר מסביר החילוק בין שני הלשונות וז"ל שללשון ראשון מה שהוצרך לומר מונה כ"א יום בדרך שמונ' מר"ה ועד יוה"כ הוא לומר שמתחילין מיום א' אע"ג דאנו עושים ב' ימים אינו אלא משום מנהג בדמסיים רש"י, וללישנא אחרינא הנפקותא הוא לענין אם עברו אלול שמתחיל למנות מיום ב'].

וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק, והלכתא כיון שהתחיל שוב אינו פוסק.

מתני': עד מתי שואלין את הגשמים רבי יהודה אומר עד שיעבור הפסח, רבי מאיר אומר עד שיצא ניסן שנאמר ויאל ב' כ"ג ויורד לכם גשם יורה ומלקוש בראשון.

[יש כאן 7 פעמים א"ל רב נחמן לר' יצחק], גמ': אמר ליה ר' רב נחמן לרבי יצחק וכי יורה בניסן הוא דכתיב ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון נתמיה, הלא יורה במרחשון הוא [והא במרחשון הוא] דמתניא לקמן [נראה דבגירסת רש"י לא ה' כתוב דתניא יורה במרחשון, לזה הוצרך לומר דתניא לקמן. ראש משביר], ובספרי הוא, דתניא יורה במרחשון ומלקוש בניסן [יורה ומלקוש] מפרש לקמן?

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן הלכה כרבי יהודה דאמר העובר לפני המזבח וכו', אמר ליה רבי זירא לרבי אסי ומי אמר רבי יוחנן הכי דהלכה כרבי יהודה, דמזכיר ציוס טוב האחרון והתנן בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים הכי קים להו דהוה זמן גשמים כו', רבן גמליאל אומר בשבעה בו, ואמר רבי אלעזר הלכה כרבן גמליאל דאינו שואל עד שצעה במרחשון, וקא סלקא דעמך דצמקום שהוא שואל מזכיר, עד דמשני לקמן?

אמר ליה גברא אנברא קא רמית ר' אלעזר על ר' יוחנן, איבעית אימא לא קשיא כאן לשאול בשצעה במרחשון כאן להזכיר מיום טוב האחרון, ורבי יוחנן אית ליה דרבי אלעזר,

והאמר רבי יוחנן במקום ששואל מזכיר צמקום שאינו שואל אינו מזכיר, והכי אמר רבי יוחנן דהלכה כרבי יהודה שמזכיר ציוס טוב האחרון הא ליכא שאלה, דאין אומר ברכת השנים ציוס טוב? ההוא להפסקה איתמור דכשהוא מנסיק לשאלה צערב הפסח פוסק נמי להזכרה, דהיי משמע צמקום ששואל מזכיר,

[והא מריוהו איתמר - התחלה והפסקה] והאמר רבי יוחנן התחיל להזכיר מתחיל לשאול דהיינו צמול, שיכול לשאול פסק מלשואל צערב הפסח פוסק מלהזכיר אלמא לא קבירא ליה כרבי יהודה, והכי אמר הלכה כמותו? אלא לא קשיא הא לן לצני צבל, שיש לנו תבואה ופירות בשדה כל תשרי אין מזכירין עד שצעה במרחשון, ושם שואלים, כדאמר רבי יוחנן מתחיל להזכיר מתחיל לשאול הא ליה לצני ארץ ישראל דקוטרין צניסן ואוספין בתשרי מזכירין ציוס טוב האחרון, כרבי יהודה, דאמר רב אסי הלכה כמותו,

מאי שנא לדידן דאית לן פירי בדברא מדבר, כלומר בשדות לדידהו נמי אית להו עולי רגלים ואם ירדו להן גשמים קשה להן בחינתן? כי קאמר רבי יוחנן הלכה כרבי יהודה, דמזכיר מיום טוב האחרון כו' בזמן שאין בית המקדש קיים וליכא עולי רגלים מזכיר,

השתא דאתית להכי הא והא לדידהו ולא קשיא כאן בזמן שבית המקדש קיים דאיכא עולי רגלים, אינו מזכיר עד שציעי במרחשון כאן בזמן שאין בית המקדש קיים הלכה כר' יהודה,

ואנן דאית לן תרי יומי שני ימים טובים אחרונים, שמיני ספק שציעי, ותשיעי ספק שמיני, לרבי יהודה דאמר מיום טוב האחרון, בלחה מהן מזכיר מתחיל היכי עבדינן? אמר רב מתחיל במוספין במוסף של שמיני ספק שציעי, דשמא יום טוב האחרון הוא, ופוסק במנחה שמא שציעי חול הוא, ואין זמן הזכרה עד מוסף של מחר ערבית ושחרית [ופוסק נמי בערבית ושחרית] של תשיעי ספק שמיני, וחוזר במוספין,

אמר להו שמואל פוקו ואמרו ליה לאבא תצרי אחר שעשיתו קודש לשמיני ספק שציעי, שהזכרת צו גבורות גשמים כרבי יהודה מיום טוב האחרון תעשהו חול בתמיה שמפסיק במנחה של אותו היום !

אבני חן למסכת תענית

[יש כאן 7 פעמים שר' יצחק אומר לרב נחמן הכי אמר ר' יוחנן]

אמר ליה ודאי במרחשון הוא, ומקרא זה דימי יואל בן פתואל נתקיים, שזרה ומלקוש היה בראשון על ידי נס, שהיה רעב שבע שנים, דכתיב כי קרא ה' לרעב וגם כל הארץ שבע שנים וכתיב יתר הגזס אכל הארצה וגו' ¹הכי אמר רבי יוחנן בימי יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה, דכתיב ביה יואל א' ד' יתר הגזס אכל הארצה וגו', אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים ולא זרעו רוב אדר לא גרסינן ירדה להם רביעה ראשונה המחלת גשמים, ולקמן (ו, 3) מפרש רביעה שמרביע את הארץ באחד בניסן אמר להם נביא לישראל צאו וזרעו,

אמרו לו מי שיש לו קב חטים או קבים שעורין יאכלנו ויחיה או יזרענו וימות? אמר להם אף על פי כן צאו וזרעו, נעשה להם גם ונתגלה להם מה שבכתלין שאזרו העכברים ומה שבחורי נמלים,

יצאו וזרעו וזרעו מה שצידם שני [שני ימים] בניסן, ושלישי ורביעי, ומה שמנאו אכלו, ולאחר שזרעו ירדו להם גשמים במתישה בניסן, והקריבו עומר בשעה עשר בניסן, מאותה תבואה חדשה וירדה להם רביעה שניה בחמישה בניסן, הקריבו עומר בשעה עשר בניסן,

נמצאת תבואה הגדילה בששה חדשים מתשרי ועד ניסן גדילה באחד עשר יום מתמשה בניסן עד ששה עשר צו, נמצא עומר הקרב מתבואה של ששה חדשים קרב מתבואה של אחד עשר יום, ועל אותו הדור הוא אומר הזרעים בדמעה שלא היה להן מה לאכול ברנה יקצרו, הלוך ילך ובכה נשא משך הזרע וגו',

מאי הלוך ילך ובכה נשא משך וגו' אם לפני אדם כבר נאמר הזרעים בדמעה ברנה יקצרו? אלא על השור הכתוב אומר אמר רבי יהודה שור כשהוא חורש [בהליכתו] למרש המלס הולך ובוכה ובחזירתו אוכל חזיו מן התלם שמת, מן המלס שזרעו בהליכתו, ששהוא זורע מיד מתחלת ליגדל, וזהו בא יבא ברנה,

מאי נשא אלמתי? [מאי צא ברנה נושא אלומותיו] אם מפני התבואה שיש להם לאכול הרי כבר אמר ברנה יקצרו? אמר רב חסדא ואמרי לה במתניתא תנא קנה זרת שיכולת זרתים זהו נס גדול, מה שאין כן דרך כל תבואה, שהקנה פי שלשה וארבעה בשזולת,

אמר ליה ² רב נחמן לרבי יצחק מאי דכתיב דימי יהורם בן אחאז נאמר כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים, בהנך שבע שנים מאי אכול?

אמר ליה ² הכי אמר רבי יוחנן שנה ראשונה אכלו מה שבבתים, שניה אכלו מה שבשדות ספיחים, ומה שנשמיר בשדות, שלישית בשר בהמה טהורה, רביעית בשר בהמה טמאה, חמישית בשר שקצים ורמשים, ששית בשר בנייהם

ובנותיהם מקחם, שביעית בשר זרועותיהם לקיים מה שנאמר איש בשר זרעו יאכלו,

ואמר ליה ³ רב נחמן לרבי יצחק מאי דכתיב בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר, משום דבקרבת קדוש לא אבוא בעיר שאתה מטיב מעשיך לא יצא הקדוש ברוך הוא צעיר? אמר ליה ³ הכי אמר רבי יוחנן אמר הקדוש ברוך הוא לא אבוא בירושלים של מעלה והכי קאמר עד שאבוא לירושלים של מטה עד שיהא בקרבך קדוש למטה, דהיינו ירושלים, לא אבוא צעיר שלמעלה,

ומי איכא ירושלים למעלה? אין דכתיב ירושלים הבנויה בעיר שחברה לה יחדו ירושלים שלמעלה מהא צנויה בעיר שחברה לה, שהיא כיוצא בה, מצרמה ודוגמתה, מכלל דאיכא ירושלים אחרת, והיך אס לא למעלה,

ואמר ליה ⁴ רב נחמן לרבי יצחק מאי דכתיב ירמיה ה' ח' ובאחת יבערו ויִקְפְּלוּ [בדבר אחת הם כולם בוערים וכסילים. מ"ד] מוֹסֵר הַבָּלִים עֵץ הוּא [במה שהם מוסרים ומוכיחים את העם לעבוד להבלי הפסילים כי הלא עץ הוא. מ"ד] אי לא גזרה שזה היה משמע אטומים כעץ לקבל מוסר, ולשוא היו לוקין,

אמר ליה ⁴ הכי אמר רבי יוחנן אחת היא עזירה שהן עושין שמבערת רשעים יתצערו הכסילים רשעים בגיהנם, מאי היא? עבודה זרה דיש לימוד ג"ש הבל הבל כתיב הכא מוסר הבלים עץ הוא וכתיב התם הבל המה מעשה תעתעים,

ואמר ליה ⁵ רב נחמן לרבי יצחק מאי דכתיב ירמיה ב' י"ג כי שתיים רעות עשה עמי, תרתין הוא דהוו עשרין וארבע שביקא להו בתמייה, צפרשת המשפוט [יחזקאל כג] עשרים וארבע עצמות שעברו, לשון אחר שעברו על עשרים וארבעה ספרים?

[זאת אנדה היא ויש שאומרים בפירושה דהני כ"ד דקאמר לאו דווקא האי מניינא, אלא לרעות נפשיה קא מכין ודקאמר כ"ד בלשון הכאי וגזמא כדכתיב מהבות כסיל מאה, כי שבע יפול צדיק וקם, כי שבע תועבות בלבו, ולמד שבעים ושבעה וכיוצא בהם. ערוך ערך עשר [נרפס אחר ערך עסק] וראה שם למה נקט דוקא מספר כ"ד שכן הדרך בעוד מקומות דנקט מספר זה בלשון גזמא],

[ובמהדורא בתרא בסוף מסכת חולין כתב שלכן נקרא ע"ז שתיים, שבשאר עבירות אין הקב"ה מצרף מחשבה למעשה משא"כ בע"ז שנענש גם על מחשבה],

אמר ליה ⁵ הכי אמר רבי יוחנן אחת שהיא

דף ה' ע"ב

שקולה כשתים

דכומיים וקדריים [ראה ד"ס שלא היה גירסת רש"י בגמ' הפסוק כי שתיים

אבני חן למסכת תענית

נחמתי כי המלכתי את שאול וזכה הקדוש ברוך הוא להורגו
[לשאול] מיד, אמר לפניו שמואל לפני הקב"ה,

רבנו של עולם שקלתני כמושה ואהרן, דכתיב משה
ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו שזין הן מה משה ואהרן
לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם יחשע, ויהושע לא מת בחייהם
של משה ואהרן, ובא רש"י לתרץ שיהושע היה גם מעשה ידיו של אהרן [וואף.
א''] הוא היה תלמידו של אהרן, כדאמרין בעירובין (נד, ז) יצא משה ושנה להן
אהרן פירקו אף אני לא יתבטל מעשה ידי בחיי,
[ורבינו גרשום פ' מעשה ידיהם על המשכן],

אמר הקדוש ברוך הוא היכי אעביד, לימות שאול לא קא
שביק שמואל [שמואל לא יצא, לא יסכים], לימות שמואל
אדומר צמור מרגני אבתריה [מרגני כולי עלמא אצמריה] דלמרי
מדמיט זוטרי שמה חס ומלילה עזירה הימה צו [כלומר שיאמרו כל העולם וכי
שמואל מה חמא כי מת בחצי ימיו ויצעקו, שיטה],

לא לימות שאול ולא לימות שמואל, כבר הגיעה מלכות
דוד ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא [נימא
פ' חוט] [לעולם לא היה בישראל אלא מלך אחד ואם הגיע מלכותו של א' אין
יכול לעמוד מלך אחר. שיטה],

אמר הקדוש ברוך הוא, אקפיץ עליו זקנה [דלא רגני עליה
דסברי זקן הוא. ר"ג. וראה שפת אמת] היינו דכתיב שמואל א' כ"ב ו'
ושאול יושב בגבעה תחת האש של ברמה, וכי מה ענין
גבעה מקום מושבו של שאול בגבעת בנימין אצל רמה צהר אפרים מקום
מושבו של שמואל "הרמתי"?

אלא לומר לך מי גרם לשאול שישב בגבעה פ' שימלך שתי
שנים ומחצה דמפרש צמר עולם שמלך [שאול, ששמואל נולד ביום
שנתמנה עלי, ועלי כיהן מ' שנה, ואח"כ היה שמואל נביא ושופת י' שנים
ובשנת י"א מלך שאול. ראה תוס'] מחצית שנת עשמי עשרה ושנים עשרה
ושלשה עשר, ושמואל מת צמור שנת שלש עשרה לסוף שמונה חדשים [ואח"כ מת
שאול], תפלתו # [שהתווכח עם הקב"ה, ותפלה הוא לשון יפה] של
שמואל הרמתי וזה פירושו של "ברמה" שחי בזכותו של שמואל הרמתי,

ומי מידחי גברא מקמי גברא דלדיחי שמואל מקמי דוד [שאתה אומר
דמת שמואל קודם שעתו כדי שימלך דוד וימות שאול. שיטה]? אין דאמר
רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב הושע ו' ה'
על כן חצבתי בנביאים הַרְגָתִים באמרי פי, במעשיהם לא
נאמר דמשמע צמור חטא אלא באמרי פי מפני [דכריס. א'] שגזרתי,
כגון הדי מעשה דשמואל אלמא מידחי גברא מקמי גברא [לפי
שאמרי נחמתי כי המלכתי את שאול למלך והוא לא רצה שימות בחייו
לפיכך הרגתי. ר"א],

[רואים מכאן שהקב"ה המית מאמרי פיו, אבל איך יש ראייה מכאן דאידחי
גברא מקמי גברא?],

רעות, רק הפסוק כי עברו כתיים],
דמפרש שהרעו משניהם [שישראל היו יותר רעים מעובדי ע"ז אלו],
לא הצינו מהן [ולא התבוננו מעובדי ע"ז אלו],

[דכתיים וקדריס] [דקדריס. ד"ס],
[לא הצינו מהן דכתיים וקדריס. א'] [לא הצינו ולא למדו מן קדריס. א']
אף על פי שיראם פחותה לא רצו להמיר ועמי המירו [צ"י. א'] [כנודס.
רע"י] נאמר, ולא עוד אלא כלל יועיל,
ומאי ניהו עבודה זרה, דכתיב ירמיה ב' י"ג כי שתים רעות
עשה עמי אתי עזבו מקור מים חיים, לחצב להם בארו ת'
בארו ת' נשברים,

וכתיב בהו [בענין ע"ז שם ב] ירמיה ב' י' כי עברו אֲנִי כְּתִיִּים וְרָאוּ
[פ' תעברו נא באי הכתיים ותרואו], וְקָדַרְךָ שִׁלְחוּ [שלחו מלאכים לקדו,
הם בני ערב אשר הם בפאת המזרח. מ"ד] והתבוננו מאד [חקרו מאד
בתבונה יתירה. מ"ד], וגו' פסוק "א ההימיר גוי אלקים, והמה לא
אלקים [ואף כי גם אליהם לא אלהים המה. מ"ד], ועמי המיר כבודו
[זה כבודו] תקן סופרים והראוי כבודי. מ"צ] בלוא יועיל,

תנא כותיים עובדים לאש, וקדריים עובדין למים, ואף על
פי שיוודעים הכותיים שהמים מכבין את האש והיה להם לעבוד
את המים לא המירו אליהם, ועמי המיר כבודו בלוא יועיל,

ואמר ליה ⁶ רב נחמן לרבי יצחק מאי דכתיב ויהי כאשר
זקן שמואל, ומי סיב שמואל כולי האי, והא בר חמישים
ושנים הוה, דאמר מר [בד"ס גורם כאן לפי רש"י דפוס פזרו, ורש"י
ע"י ומי סיב שמואל כולי האי, והא בן ששים לזקנה ואמר מר מת בחמישים
שנה וכו']

צמועד קטן (כת, ח) זו מימתה של שמואל הרמתי, ולא כרת היא,
צמקת שמונת (פרק ג') מפרש מת צק שנים זו היא מימת כרת, צק וכן זו
היא מימת אסכרה [וזה הלשון שם בהלכה ח' מת פחות מחמישים מת בהכרת,
לחמישים ושנים שנה זו היא מימתה של שמואל הרמתי, מת לששים שנה זו
היא מימת האמורה בתורה שנאמר וכו' מת לשבעים שנה זו היא מימתה של
שיבה שנאמר ימי שנתינו בהם שבעים שנה וכו'],

מת בחמישים ושנים שנה וזה מימתה של שמואל הרמתי
דכתיב עד יגמל הגער וגו' (דסיציר"ר צלע, ועשרים וארבעה חדשים נקרא
מינוק) [והניקט (?) יונק כ"ד חדשים. א'], וכתיב (שמואל א' ח) וישב שם עד
עולם, [עד. א'] עולמו של לוי [שהוא. א'] חמישים שנה, שנאמר (צמדצר ח) ומצן
חמישים שנה יסוד מלכה העבודה,

[צנכרות] [צ"ל בכורים פ"ב, ויש שם ששמואל חי נ"ב שנה, ואין זה מימת
כרת]. [יחשבוני, וצמר עולם [פרק י"ג, יש שם הסיפור של חיי שמואל,
והחשבון של הג'ב שנה] ממנא כתי דפין מוספת [אולי הפירוש שיש שם עוד
הרבה בענין זה] על זה?

אמר ליה ⁶ הכי אמר רבי יוחנן זקנה קפצה הלצין שערו עליו,
דכתיב שמואל א' ט"ו [דכתיב בפסוק ט' ויחמל שאול והעם על אנג ועל
מיטב הצאן וגו'] ובפסוק י' ויהי דבר ה' אל שמואל לאמר: [פסוק י"א]

אבני חן למסכת תענית

שהוא אמת שגם מי שאינו צדיק לא יתרגש באשה שאינה מכירה],

כי הוּוּ מִיִּפְטָרִי מִהֲדָדִי רַב נַחֲמָן מִרַב יִצְחָק [ר"נ הוּוּ בַעַל הַבֵּית כִּי הוּא סָתַם ר"נ תַּחֲנִיגָה דְרִישׁ גִּלְתָּא הוּוּ דְעִשִּׂיר הוּוּ, הוּא הִיָּת בַּעַל הַסְעוּדָה וְלִבְנֵי נֹכַח בְּרֵאשׁוֹנָה וְר' יִצְחָק הָאֹרֶחַ בְּאַחֲרֹנָה, וְכֵן מִמָּה שֶׁאִמְרַר ר"נ לר"י לִימָא מִר מִילְתָּא נִרְאָה כֵּן, וְר' יִצְחָק בֵּא מֵא"י וְא"ל חֲדוּשִׁים בִּשְׁמֵר' יוֹחָנָן וְהוּא הִלּוּקָה רְשׁוּת מִר"נ וּמִבְרַכּוֹ. יַעֲבִי"ן], אִמְרַר לִיה לִיבְרַכּוֹ מִר,

אִמְרַר לִיה אֲמִשּׁוּל לָךְ מִשָּׁל לְמָה הִדְבֵּר דּוּמָה, לְאֲדָם שְׁהִיָּה הוֹלֵךְ בְּמִדְבָּר, וְהִיָּה רַעֲב וְעִיף וְצָמָא, וּמִצָּא אֵילָן שְׁפִירוֹתָיו מִתּוֹקִין לְרַעַב וְצִילּוֹ נָאָה זֶה לְרִיךְ לְאֲדָם עִיף לְנוֹחַ תַּמְתִּיו [רִיבּוֹר זֶה שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר] וְאִמְתָּ הַמֵּיִם עוֹבֶרֶת תַּחֲתָיו לְנֶמְלָה, אֲכָל מִפִּירוֹתָיו וְשִׁתָּה מִמֵּימָיו וְיֵשֶׁב בְּצִילּוֹ,

וְכִשְׁבִּיקֶשׁ לִילָךְ אִמְרַר אֵילָן אֵילָן בְּמָה אֲבָרְכְּךָ? אִם אֹמֵר לָךְ שִׁיָּהוּ פִירוֹתֶיךָ מִתּוֹקִין הִרִי פִירוֹתֶיךָ מִתּוֹקִין, שִׁיָּהוּ צִילָךְ נָאָה הִרִי צִילָךְ נָאָה, שְׁתָּהוּ אִמְתָּ הַמֵּיִם עוֹבֶרֶת תַּחֲתֶיךָ הִרִי אִמְתָּ הַמֵּיִם עוֹבֶרֶת תַּחֲתֶיךָ, אֲלֹא יִהְיֶה רִצּוֹן שֶׁכָּל נְפִיעוֹת שְׁנוּמָעִין מִמֶּךָ

[שְׁמַעְתִּי בְּדֶרֶךְ צָחוֹת, שֶׁכָּל יְכוּלִים לְסַדֵּר לְאֲדָם פִּירוֹת מִתּוֹקִין, צֶל נָאָה, אִמְתָּ הַמֵּיִם וְכו'] דְּהִיָּינוּ כָּל צָרְכֵינוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ שׁוּם דֹּאגָה, אֲבָל דְּבַר אֶחָד צָרִיךְ הָאֲדָם לַעֲשׂוֹת עֲצָמוֹ זֶה ה"ה רִצּוֹן" שֶׁהָאֲדָם עֲצָמוֹ צָרִיךְ לַחֲיוֹת לוֹ רִצּוֹן],

דף ו' ע"א

יהיו כמותך,

אִף אַתָּה בְּמָה אֲבָרְכְּךָ, אִם בְּתוֹרַת הִרִי תוֹרָה, אִם בְּעוֹשֵׁר הִרִי עוֹשֵׁר, אִם בְּבָנִים הִרִי בָנִים, אֲלֹא יִהְיֶה רִצּוֹן שִׁיָּהוּ צִאֲצָאִי מֵעֵד כְּמוֹתְךָ כְּמוֹתְךָ, וְלַעֲשׂוֹר וְכוּלָּהּ.

[יֵישׁ לְרִיכָּה דְּבָרֵי רִש"י שֶׁהִרִי מִנֵּה תוֹרָה, עוֹשֵׁר, וּבָנִים וְלִמָּה מִפְרֵשׁ "כְּבוֹד" בְּמִקּוֹם בָּנִים, הוֹל"ל שְׁגָם לְבָנֶיךָ יִהְיוּ בָנִים? אֲלֹא י"ל שְׁכוּנָתוֹ שֶׁע"י שִׁישׁ לְהַבְנִים אוֹתָם הַמַּעֲלֹת שִׁישׁ לֹאבָב, עַד שִׁיכּוּלִים לֹמֵר רָאוּ אֵיךְ הָבֵן הוּא מִמֶּשׁ כְּמוֹ אֲבִיו זֶה גּוֹרֵם כְּבוֹד לְהָאָב, וְלִזֶּה כּוּוֹן רִש"י שְׁגָם בְּנִכְדֶּיךָ יִהְיוּ אוֹתָן הַמַּעֲלֹת שֶׁהִיוּ בְּבִנְךָ, וְכֹזֶה דּוּמָה הִבְרַכָּה שֶׁבְּרַכּוֹ לְמָה שֶׁמִּבְרַךְ אֶת הָאֵילָן, שְׁגָם הָאֵילָן יִהְיֶה שְׁמֵעוֹ הוֹלֵךְ ע"י שְׁחַנְמִיעוֹת יִהְיוּ לָהֶם אוֹתָן הַמַּעֲלֹת מִמֶּשׁ בְּדוּמָה לוֹ.

וְכֹזֶה יֵשׁ לְהַבִּין מָה שִׁיעָקֵב אֲבִינוּ לֹא רָצָה שִׁיזְכֹּר שְׁמוֹ עַל מַחֲלֻקָתָם, שִׁיעָקֵב אֲבִינוּ לֹא הִיָּה מִרְצָה בְּמָה שֶׁעָשׂוּ בָּנוּ בְּשִׁכְפָם, וְגַם אֵל עָשׂוּ שֶׁלֹּחַ דְּרוֹנוֹת, וְלִבְנֵי זֶה הִיָּה בִּיּוֹן לוֹ שְׁבָנֵי בָּנוּ מִחוֹזִיקִים בְּמַחֲלֻקָתָם,

שְׁמַעְתִּי בִּשְׁם הָאֲדָמָר מְרֻפְשִׁין וְי"ע לְפָרֵשׁ ש"פֶּקֶח" בְּגִימָ' שְׁנֵי פַעֲמִים צַד, שְׁמִי שֶׁהוּא פֶּקֶח אֵינוֹ מִתְעַרֵּב בְּמַחֲלֻקָתָהּ וְהוּא בְּשָׁלוֹם בִּשְׁנֵי הַצַּדִּיקִים, זֶה כּוּוֹנֵת רִש"י קֶרַח שֶׁפֶּקֶח הִיָּה מָה רָאָה לְשִׁמּוֹת זֶה כְּמוֹ שֶׁאֹמֵר רִש"י שֶׁלֶּקַח אֶת עֲצָמוֹ לְצַד אֶחָד,

וְכֵן בְּבֵרִית מִילָה רּוֹאִים כָּל הַפְּרָשָׁה מִלֵּאָה מִהֶעֱנִין שֶׁל דּוּרוֹת הַבָּאִים, דְּכָתִיב בְּרֵאשִׁית י"ז ו' זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרַעְךָ אַחֲרֶיךָ וְגו' וְעוֹד פְּסוּקִים.

רַב נַחֲמָן וְרַבִּי יִצְחָק הוּוּ יִתְבִּי בְּסַעֲוֹדָתָא אִמְרַר לִיה רַב נַחֲמָן לְרַבִּי יִצְחָק לִימָא מִר מִילְתָּא [הִכִּי גִרְסִין לִימָא לָן מִר מִיָּד - וְלֹא גִרְסִין מִד לְמַצְנִיָּה], אִמְרַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן אֵין מִסִּיחִין בְּסַעֲוֹדָה שְׁמָא יְקָרִים קִנְיָה לְוִשְׁט כְּשִׁיזְנָא הַקּוֹל נִפְתַּח אֹמְרוֹ כּוֹזֵעַ שְׁעַל פִּי הַקֵּת, וְנִכְנַס צוֹ הַמֶּאֱכָל וּמִסְתַּכֵּן, וְלִפְיָךְ לֹא אֹמֵר לָךְ כְּלוֹם, מִאֲכָל וּמִשְׁמָה הוֹלֵךְ דָּךְ הוֹשֵׁט וְיָבֵא לְיָדֶי סִכְנָה,

בְּתַר דְּסַעוּדָה אִמְרַר לִיה [ר' יִצְחָק לְרַב נַחֲמָן] הִכִּי אִמְרַר רַבִּי יוֹחָנָן יַעֲקֹב אֲבִינוּ לֹא מָת אֵלָּה מִי הוּא לְעוֹלָם [וְכֵן מִשְׁמַע דְּכָתִיב וַיָּגֶעַ וְלֹא כָתִיב וַיָּמָת. תוֹס'] [ר"ל דְּאִינוּ כְּתוּב וְאִלִּיּוֹ קָאמֵר, אֲלֹא ר"ל אַע"פ שְׁמַת נִשְׁאָר בּוֹ חַיּוֹת מָה. רֹאשׁ מִשְׁבִּיר],

[פ' שְׁרוּמוֹת שִׁיעָקֵב אֲבִינוּ לֹא מָת מִיָּד בְּמַצְרִים אֲלֹא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְכו']. חֲכָמַת מְנוּחַ עִי"ש בְּאַרְיֹכּוֹת],

אִמְרַר לִיה [רַב נַחֲמָן לְר"י] וְכִי בְּכָדִי וְכִי צָחַס סַפְדוֹ סַפְדִּיא וְחִנְטוֹ מַנְטִיָּא דְּכַמְצִי צִיָּה [צִרְאִשִׁית ג'] וְחִנְטוֹ [אֹמְרוֹ] וְיַסְפְּדוֹ [לוֹ] סַפְדוֹ סַפְדִּיָּא וְחִנְטוֹ חִנְטִיָּא וְקִבְּרוֹ קִבְּרִיָּא?

אִמְרַר לִיה [ר' יִצְחָק לְרַב נַחֲמָן] מִקְרָא אֲנִי דּוֹרֵשׁ וְהִלֵּי דְּמַנְטוֹ מַנְטִיָּא סְנוּרִים הִיוּ שְׁמַת שְׁנֵאמֵר יִרְמִיָּה ל' ו' וְאַתָּה אֵל תִּירָא עֲבָדִי יַעֲקֹב נָאִם ה', וְאַל תַּחַת יִשְׂרָאֵל, כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעַךְ מִרְחֻק, וְאַתָּה זֶרַעְךָ מֵאַרְץ שְׁבִיִּים, מִקִּישׁ הוּא לִזְרַעוֹ מָה זֶרַעוֹ בְּחַיִּים כְּשֶׁהוּא מִקְבֵּץ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאַרְץ צִנְעִים הַחַיִּים הוּא מִקְבֵּץ, שֶׁהֵן צִנְעִים, שֶׁהֵמָּה אֵין צִנְעִים אִף הוּא בְּחַיִּים שִׁיִּצְלָנוּ צְגוּלָה כְּדִי לְגַאֲלֵל אֶת צִנְיָ [לְעִיּוֹ] [לְעִמְדִי. א']. [דֹּא"ל ב' מֵאִי קָאמֵר הִנְנִי מוֹשִׁיעַךְ מִרְחֻק וְכִי יַעֲקֹב בְּאַרְץ מִרְחֻק הוּא וְק"ל. רֹאשׁ מִשְׁבִּיר]. כְּמוֹ שֶׁמִּנְיָנוּ צְמִלְרִים וִירָא יִשְׂרָאֵל [אַתָּה הוֹדִי הַגְדוּלָּה] וְגו', וְדִרְשִׁין יִשְׂרָאֵל סָבָא, וְחִנְטוֹ מַנְטִיָּא נִמְמָה לֹאֵס שְׁמַת, אֲכָל מִי הִיָּה,

[וְאֵע"ג דְּעִרְיָן קִשָּׁה וְכִי בְּכָדִי סַפְדוֹ סַפְדִּיָּא וְכו'] שְׁמַעְתִּי מִדּוּרֵי הִיקָר ר' יַעֲקֹב זֶאבְלָאֲצִיק וְז"ל מִשְׁמֵנוּ שֶׁל ר' חַיִּים שְׁמוּלְעוֹוִיטֶשׁ וְצ"ל שִׁישׁ מִכָּאֵן רֹאִיָּה אֹז פֹּון א קִשָּׁא שְׁמֵאֲרִיבֵת מִעֵן נִישְׁט !]

אִמְרַר רַבִּי יִצְחָק כָּל הָאֹמֵר רַחֲב רַחֲב [וְנִפְקָא מִינָהּ לְאֹדְהוּרֵי בְּרַכּוּתָהּ. יַעֲבִי"ן], # [וְדֹאִי אֵין הַכּוּוֹנָה דּוֹקָא עַל שֵׁם זֶה, שֶׁהִיָּה הִיָּה חִיתָה בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ וְמָה עֲנִיָּה בִּימֵי הָאֲמִירָאִים, אֲלֹא מִבֵּיא שֵׁם שְׁכָל אֶחָד יוֹדֵעַ שֶׁהִיָּה מוֹפְקָרָת], [בְּבִן יְהוֹדֵעַ פ' דְּבֵא לְלַמְדֵּנוּ שֶׁלֹּא יֹאמֵר שֵׁם אִשָּׁה שִׁיּוּדָעָה וּמִכִּירָה פַעֲמִים, שְׁזֶה הוּא דֶּרֶךְ חִיבָה # [וּבְכָלל הוֹכֵרֶת שֵׁם אֲדָם מִרְאָה רִנְשִׁי חֲבָה, וְכ"ש כְּשִׁאֲמִירָה פַעֲמִים]] מִיָּד נִקְרִי נַעֲשֶׂה צַעַל קִרִי, אִמְרַר לִיה רַב נַחֲמָן אֲנָא אֲמִינָא וְלֹא אִיכְפַת לִי אִינִי מוֹשֵׁשׁ [חֹשֶׁשׁ לְשׁוֹן מְרֻגִישׁ, מִפְרִיעַ],

אִמְרַר לִיה [ר' יִצְחָק לְרַב נַחֲמָן] כִּי קָאמִינָא בִּיּוֹדָעָה הִיָּינוּ נִמִּי מִכִּירָה [בֵּא לְשַׁלּוֹל פִּירוּשׁוֹ שֶׁל הַתּוֹס' שֶׁפִּירֵשׁ בִּיּוֹדָעָה שְׁבָא עֲלֶיהָ [מִלְשׁוֹן הַפְּסוּק וְאֲדָם יָדַע אֶת חוּה], וּמִכִּירָה שְׂרָאָה אוֹתָהּ, וּמִפְרֵשׁ יוֹדָעָה שֶׁהוּא גַם כְּעֵנִין מִכִּירָה] וּבְמִכִּירָה (וּבְמִזְכִּיר אֶת שְׁמָהּ),

[זֶה שֶׁלֹּא הִשִּׁיב ר' יִצְחָק שֶׁאֵין לְהַבִּיא רֹאִיָּה מִרַב נַחֲמָן לְפִי שֶׁהִיָּה צָדִיק? לְפִי

אבני חן למסכת תענית

גזי המלך (עמ' 1)?

ת"ל יורה מה יורה לברכה אף מלקוש לברכה, ויורה גופיה מנלן דכתיב יואל ב' כ"ג ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה אלמלא יורה לטובה ויו' ד'ד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון [בחדש הראשון, ראה לעיל ה' ע"א במשנה בדברי ר"מ].

2 ת"ר יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון ומלקוש בניסן, או אינו אלא יורה בתשרי ומלקוש באייר שיש עדין מלילות וקשין? ת"ל בעתו יורה במרחשון ומלקוש בניסן, שכן היא העת והזמן, ויפה הוא, כדלקמן דזמן רביעה ראשונה במרחשון הוא.

אית ספרים דכחז צה או אינו אלא כסליו דזמן יורה כסליו הוא, וכרצנן דפליגי עליה דרבי מאיר לקמן, תלמוד לומר בעמו יורה ומלקוש, מה מלקוש בעמו אף יורה בעמו, דמלקוש זה שיויר על המלילות ועל הקשין, וזהו ניסן שיש בו קשין ומלילות, מלקוש מה פירוש המילה? אמר רב נחילאי בר אידי אמר שמואל דבר שמל קשיותיהן של ישראל שכשאינו יורד חורבן ישראל בששונה, ומתענין ועושין נדקות, דבי ר' ישמעאל תנא דבר שממלא תבואה בקשיה ומשלימה [דיבור זה שלא על הדרך],

במתניתא תנא דבר שיויר על המלילות ראשי שיבולות שאדם מולל צידו, כדכתיב (דברים כג) וקטפת מלילות צידך ועל הקשין קנה,

3 ת"ר יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון או אינו אלא בחדש כסליו? ת"ל דברים יא בעתו יורה ומלקוש מה מלקוש בעתו אף יורה בעתו (ולכן פשוט שמלקוש הוא בניסן, שאדר עדיין מוקדם למלקוש, ובאייר כבר אינו נצרך) כיון שיצא ניסן וירדו גשמים אינו סימן ברכה),

4 תניא אידך יורה במרחשון ומלקוש בניסן דברי ר"מ, וחכמים אומרים יורה בכסליו, מאן חכמים? אמר רב חסדא ר' יוסי היא,

דתניא איזו היא רביעה ראשונה איזה זמן רביעה הבכירה ראשונה, ולקמן מפרש למאי הלכתא מינה, יורה יש בו שלשה זמנים גשמים בשלשה במרחשון, בינונית בשבעה בו, אפילה אחרונה, כמו כי אפילות הנה (שמות ט) בשבעה עשר בו דברי ר"מ,

ר' יהודה בכירה בששונה במרחשון, ובינונית בששונה עשר, ואפילה בששנים ושלושה, וכולהו הני תלתא יורה קרי להו אומר בשבעה ובי"ז ובעשרים ושלושה,

ר' יוסי אומר בי"ז ובעשרים ושלושה ובראש חדש כסליו, ובן היה ר' יוסי אומר אין היחידים חסידים, והכי אמרינן במתמנין

חשבתי לומר בסעודת הברית מילה של זאב של אהרן יושע במאנמריאל ד' פ' קרח תשס"ז, אבל לא הייתי שם],

[יש כאן ד' ברייתות בדרשת יורה],

1 ת"ר יורה ונתמי מטר ארנכס בעמו יורה ומלקוש (דברים יא), יורה - רביעה ראשונה היורדת במרחשון, כדלקמן, למה נקרא יורה שמורה את הבריות להטיח גגותיהן שמורה [פ' בלמוד] להן להטיח גגותיהן גגותיהן של טיט, שלא יטפו גשמים צדית, ולהכניס את פירותיהן שהטחו בשדות לייבשן עד עכשיו, ולעשות כל צרכיהן שאר דברים הנצרכים לימות הגשמים,

דבר אחר שמורה את הארץ ומשקה עד תהום שנאמר תהלים ס"ה י"א תלמיה [הן שורות המחרושה. רש"י תהלים] רוח [ענין שביעה. מ"צ] כשאתה מרוה תלמי מרישה של ארץ ישראל, נחת הוא ל גדותיה בני אדם, היינו פשט המקרא, ולקמיה דריש שאפילו גייסות פוסקות בו, ברביבים [הוא המטר הדק, כמו ברביבים עלי עשב. מ"צ] תמוגגנה [מלשון המגה והמספה. מ"צ, ע"י הרביבים תמוגג ותרמב את הארמה. מ"ד], צמחה תברך [וע"י הרביבים תברך את צמח השדה],

דבר אחר יורה שיויר בנחת ואינו יורד בזעף והכי משמע יורה כאדם שמורה לתלמידיו בנחת, דכתיב (קהלת ט) דברי חכמים בנחת נשמעים, אי נמי לשון חן יורה, ההולך ציוצר ואינו נוטה לכאן ולכאן, לשון אחר שממכוין לארץ, ואינו יורד בזעף, כספרי,

או אינו יורה אלא שמשיר את הפירות שעודן צאילן, כגון אחרונים או רמונים, או סופי תאנים, ולא גרסינן שוטף את הגרנות דגרנות במרחשון לכתא ומשטיף את הזרעים [הכי גרסינן או אינו אלא ששוטף את הזרעים] [ולפנינו בגמ' הסדר השונה] ומשטיף את האילנות כלומר, דעד השתא אמרינן יורה לברכה, או אינו אלא יורה לשון קללה כמו ירה ירה (שמות יט) ששורר הכל, או לשון חן היורה, והכי משמע קרא ונתמי מטר ארנכס יורה לרעה [ומיד אומר רש"י שאין לזה הגיון ולמה יבא עונש על שישמעו אל מצות ה', ולכן אומר] מלתא בעלמא הוא, ואורחא דברייתא למתני כי האי גוונא?

ת"ל מלקוש מה מלקוש לברכה שאי אפשר לדורשו לשבר גרנות ולהשיר פירות, שאינם מצויים באותו הפרק [בניסן], ואי אתה יכול לדורשו אלא לטובה, שיויר על המלילות ועל הקשין, וממלא את המצואה בקשיה אף יורה לברכה,

הדר אמר דלמא מלקוש קללה הוא, והכי משמע שמל וקשה, כלומר מל את הצמים והאילנות, שמפילן ומשברן, וקשה למצואה או אינו מלקוש אלא שמפיל את הבתים ומשבר את האילנות ומשמעו כדלקמן, שמל קשיותן של ישראל, אי נמי שמל דבר הקשה חותך ומשבר את הצמים, כלומר, אין בו תקלת גרנות והשרת פירות, לפי שאי אפשר לו, ומעלה את הסקאין וצרכה דקרא למילי מים צורות שיחין ומערות, גימגום, סקאי - מין ארבה, כדמתרגם הללל (דברים כח) סקאה, ומלקוש לשון ארבה, כמו והנה לקח את

אבני חן למסכת תענית

דמכאן ואילך נמייאשו שאר העניים, לפי שידעין אם נשאר לקט שכמה ופאה נמושות נטלוס, נמושות - לשון ממשש,

בפרט לא מפאר אחריו (דברים כ"ד ב') לא מטול מפארמו ממנו [מכאן שמניחין פאה לאילן, רש"י עה"ת, ע"פ הגמ' בחולין קל"א] **ובעוללות** [שם פסוק כ"א כי תבצר ברמך לא תעולל אחריו ופרש"י אם מצאת בו עוללות לא תקנה, ואיוזו היא עוללת כל שאין לה לא כתף ולא גומף וכו', רש"י עה"ת] [ראה פאה פ"ז מ"ד ברע"ב, ביבין, ובמלאכת שלמה] [עולל הוא גרגיר של ענב שגדל על גוף האילן עצמו], **משילכו עניים בכרם ויבואו** כלומר שלקטו וחזרו וצלו פעם שניה, והשפא מסתי דעמיהו עניים,

בזיתים משתדר רביעה שניה דעד ההיא שעתא לקטו הכל,

מאי נמושות? אמר ר' יוחנן **סבי דאולי אתיגרא** הולכין בנחת, ומעייני טפי, מחזיק בפלך (שמואל ב' ג) מתרגמא אחיגרא, **ר"ל אמר לקוטי בתר לקוטי** עני מוליך בנו אחרי, שמכאן ואילך פוסקים שאר עניים מללקט,

רב פפא אמר כדי להלך בשבילי הרשות, דאמר מר מהלכין כל אדם בשבילי הרשות כלומר, שיש רשות מצית דין לעוצרי דרכים לקצר שצילן לילך בשדות **עד שתדר רביעה שניה** שמכאן ואילך גדלה התבואה, וקשה לה דשית הרגל, דאמר מר צפרק מרובה בתנאים שהתנה יהושע מהלכין בשבילי הרשות וכו',

רב נחמן בר יצחק אמר לבער פירות שביעית, דתנן עד מתי נהנין ושורפין [ליהנות מהם ע"י שריפה לבישול וכדומה] **בתבן ובקש של שביעית** ספיחים שגדלו בשביעית, דיש בהן איסור שביעית, או תבואה שגדלה בשביעית לאחר שנכנסה? **עד שתדר רביעה שניה,**

מאי טעמא? דכתיב ויקרא בה ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך בבית, פלה לחיה מן השדה לשון זכר, כמו (בראשית יח) עשו כלה כלומר: כלה האוכל כלה לבהמתך מן הבית כמו כלה ב' פתוחה ל' זרויה, צמימה כלה ואינימו (תהלים נט) ומשיירה רביעה שניה מכאן ואילך אין תנן וקש בשדות, שהגשמים עושין אותן זבל,

אמר רבי אבהו מאי לשון רביעה? דבר שרובע את הקרקע, כדרב יהודה דאמר רב יהודה מיטרא בעלה דארעא הוא שנאמר ישעיה נה כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה כאלס שמוליד והצמיחה,

ואמר רבי אבהו [גשמים צריעה ראשונה] **רביעה ראשונה** אס צאין כל כך שנימס הקרקע יפין הן, ואין צריך להטעות כדי שתדר בקרקע טפה, שניה כדי לגוף בה פי חבית שסות מן המים עד שנעשה מחמות כל כך שיכול לעשות מגופת חבית בלא תוספת מים,

לקמן תענית י' (א) הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים להתענות, שמכאן ואילך זמן רביעה אפילה לרבי מאיר, דקתס מתניחין רבי מאיר, והכי נמי אמר רבי יוסי דאין מתענין עד ראש חדש כסליו דהיינו רביעה אפילה, והיינו כחכמים דאמרי יורה כסליו **מתענין** דאמרינן צסמוך שליטת להתענות, והואיל וזמן שליטת צראש חדש הוא אין ליחידים להתענות [גדפס שלא במקומו] **עד שיוגיע ראש חדש כסליו,**

אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי, אמימר מתני להא דרב חסדא בהא לישנא ואמימר מני להא דאמר רב חסדא הלכה כ'כרנן גמליאל', דאיו שואל עד שבעה במרחשון בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו, אמר רב חסדא הלכה כרנן גמליאל,

כמאן אולא הא דתניא ר"ש בן גמליאל אומר גשמים שירדו שבעה ימים זה אחר זה שירדו גשמים עכשיו, ופסקו עד יום שביעי, וירדו שבעה ימים זה אחר זה אחר מונה בהן ראשונה ושניה ושלישית אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה ושלישית,

כמאן? כר' יוסי דלניצא דרבי יוסי הכי הו צין רביעה ראשונה ושניה, או שניה ושלישית, דראשונה בשבעה עשר, ושניה צעשרים ושלשה דהיינו שבעה ימים עם שנים ימי רביעה, ומעשרים ושלשה עד שלשים שבעה ימים בלא יום רביעה אחרונה,

לכסלו תנאי לא הוי הכי, דלרבי מאיר דאמר ראשונה בשלשה ושניה בשבעה ליכא צין זו לזו אלא ארבעה ימים, צין שניה לשלישית יש עשרה ימים, ולרבי יהודה צין ראשונה לשניה עשרה ימים, אבל צין שניה לשלישית יש יותר,

אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי נראה לרבי דהכי גרסינן אמר רב חסדא הלכה כרבי יהודה דאמר צכירה בשבעה במרחשון, ולא מתחילין לשאלו כדלקמן י' (א),

בשלמא רביעה ראשונה לשאול מכאן ואילך וכן טל ומטר שליטת להתענות שאס לא ירדו גשמים עד זמן רביעה שליטת אפילו פעם אחת מתענין היחידים שני וחמישי ושני **שניה למאי? אמר ר' זירא לנדרים דתנן**

דף ו' ע"ב

הגודר עד הגשמים דאמר קונס אם אהנה מדבר זה עד הגשמים **משירדו גשמים עד שתדר רביעה שניה** צנדרים הולכין אחר לשון צני אדם, ואין קורין גשמים לראשונה, עד שתרד שניה, שמכאן ואילך מקוללות הדרכים ומאוסות מפני הגשמים, לשון אחר עד הגשמים משמע תרי, דהיינו רביעה שניה,

רב זביד אמר לזיתים דתנן מאימתי כל אדם אפילו העשירים מותרין בלקט בשכחה ובפאה? משילכו הנמושות בשדה,

אבני חן למסכת תענית

שמיהן לקללה הא דאתא כדמבעי ליה אין בהם משום ועצר שקצת מדינה מספק לקצת מדינה, אמר רב אשי דיקא נמי דכתיב תמטר תהא מקום מטר כלומר יותר מדאי ש"מ,

א"ר אבהו מאימתי מברכין על הגשמים צפרק הרוח (צרכות נד, א) אמרין על הגשמים אומר הטוב והמטיב, והם צרכות (נט, א) פרכין הך צרכה דמקון לה רצון, ומשניין לה הא דחזא מייחזא, והא דשמע משמע משיצא חתן לקראת כלה שירדו כל כך כשההפעה נופלת יוצאה אחרת וצולטת כנגדה, מפי מורי, לשון אחר שהשווקין מקלחין מים, שוק מקלח חוה מקלח כנגדו,

[וכתב הר"ף בחשובת שאלה, וזה לשונו, וששאלתם מהו חתן לקראת כלה, לפי שנקראת ירידת הגשמים רביעה, כדאמרין מאי רביעה אמר רבי אבהו דבר הרובע את הארץ, כדברי יהודה דאמר מטר בעלה דארעא, שנאמר והולידה והצמיחה, וכשרואין לחלוחית הגשמים יורדין על אותה לחלוחית ומתפצעת אותה, אומר זו היא יציאת חתן לקראת כלה, ומברכין, והרא"ש פרש שהטפות שירדו על הארץ עולות לקראת המטות היוצאות עוד, וכתב הרמב"ם ז"ל מאימתי מברכין על הגשמים משירכו המים על הארץ ויעלו אבעבועות מן המטר על פני המים וילכו אבעבועות זו לקראת זו. אבודרהם הלכות ברכות],

מאי מברך [ראה כל הענין בברכות ג"ט ע"ב]? אמר רב יהודה אמר רב מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו, ור' יוחנן מסיים בה הכי אילו פינו מלא שירה כים ולשונונו רנה כהמון גליו כו' עד (אל יעזבונו רחמיך ה' אלהינו ולא עזבונו. ד"ס, וראה ביעב"ץ שאל יעזבונו משמע לחבא, ולא עזבונו משמע לעתיד, והל"ל לחיפך, ובסידורים שלנו הנוסח ולא עזבונו חסדיך ה' אלקינו ואל תמשנו וכו') ברוך רוב ההודאות, רוב ההודאות ולא כל ההודאות כלומר רוב ההודאות אמה קורא להקדוש ברוך הוא, ולא כל ההודאות, והכי משמע ברוך אמה ברוך ההודאות, ולא ככל? אמר רבא אימא אל ההודאות אלא כך חומס ברוך אמה ה' אלהינו מלך העולם אל ההודאות, דמשמע כל ההודאות,

אמר רב פפא הלכך

דף ז' ע"א

גימרינהו לתרויהו אל ההודאות ורוב ההודאות ברוך אמה ברוך ההודאות במרצית ההודאות, האל של כל ההודאות (משמע. א'), ומתחלה היה משמע רוב ממש, ולא מרובות, וכמו כן בשתבח אל מלך גדול בשבחנות אל ההודאות, מפי רבי,

אמר ר' אבהו גדול יום הגשמים [אחר שנעצרו זמן רב, ושוב ירדו בזמנם ובחנקם, וכן הפירוש בכל הנמשך אח"ז. יעב"ץ] **מתחייית המתים** דאילו תחייית המתים לצדיקים רשעי עוצדי כוכבים [וצ"ע שבגמ' לא נזכר שמדבר על גוים?] אין חיון [שנאמר. א'] כי תולעקס [מלשון תולעת וריבוי. מ"צ] לא תמות, ואשם לא תכפה (ישעיה ס"ו כ"ד סוף הספר) ואילו

אמר רב חסדא גשמים שירדו כדי לגוף בהן פי חבית אין בהן משום ועצר אין זו קללה של ועצר את השמים [פי' אבל פחות מזה יש בה משום ועצר],

ואמר רב חסדא גשמים שירדו קודם ועצר קודם זמן קריאת שמע, דכתיב ביה ועצר את השמים, אף על פי שלא יהיה רוב גשמים אין בהן משום ועצר, אמר אביי לא אמרן אלא קודם ועצר דאורתא, אבל קודם ועצר דצפרא יש בהן משום ועצר הואיל ולא ירדו ביום, ואין יפין לעולם,

דאמר רב יהודה בר יצחק הני ענני דצפרא, לית בהו משישא ואין שנתן מתצרכת דכתיב הושעו מה אעשה לך אפרים מה אעשה לך יהודה וחסדכם כענן בקר שאין בו ממש וגו',

א"ל רב פפא לאביי והא אמרי אינשי במפתח כבי מיטרא אם יורדין צבוק, כשפותחין הפתחים בר חמרא מוך שקך וגני יקפל החמר שמוכר תבואה את שקו ליכנס לישן, מפני שהשנה מתצרכת, ויהיה שובע בעולם ולא ישמך במכירת תבואתו, אלמא יפין הן? לא קשיא הא דקמיר בעיבא אם נתקשרו שמים בעננים עבים, ולא קלושים אין בהם משום ועצר הא דקמיר בענני שהיא קלושה מעב אין בו ממש,

אמר רב יהודה טבא לשתא אשירה, כלומר, טובה יש לשנה דטבת ארמולתא שאין גשמים יורדין זה להרביע את הארץ, איכא דאמרי דלא ביירי תרביצי אותן מקומות שמרביצין בהן תורה אינן צורות, מפני שהדרכים יפין הן, והולכין התלמידים ממקום למקום ללמוד תורה, לשון אחר לא ביירי תרביצי, גנות, שאין גדילין על רוב מים, כגון כרשינין, ואיכא דאמרי דלא שקיל שודפנא אין השדפון נאחו וממדצק בתבואה,

איני והאמר רב חסדא טבא לשתא דטבת מנוולתא שהדרכים מנוולים בטוים מפני הגשמים? לא קשיא הא דאתא מיטרא מעיקרא שירדו הגשמים בזמן במרחשון, וירדו אף בטבת רעים הן, שכבר די לעולם גשמים של מרחשון הא דלא אתא מיטרא מעיקרא טבא לשתא, דטבת מנוולתא, לשון אחר הא דלתא מיטרא מעיקרא טבא דמנוולתא,

ואמר רב חסדא גשמים שירדו על מקצת מדינה ועל מקצת מדינה לא ירדו, אין בהן משום ועצר דאומן של קצת מדינה שירדו להן גשמים מוכרין לאחרים,

איני והכתיב עמוס ד וגם אנכי מנעתי מכם את הגשם בעוד שלשה חדשים לקציר, והמטרתיו על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר, חלקה אחת תמטר וגו' ואמר רב יהודה אמר רב שתייהן לקללה אותן שירדו ואומן שלא ירדו, מפני שרוב גשמים קלקלו את תבואתם?

לא קשיא הא דאתא טובא [הא דאיכא מיטרא טובא] יותר מדאי,

אבני חן למסכת תענית

גשמים בין לצדיקים בין לרשעים,

נעשית חדה ושנונה, כן יחדד איש את פני רעהו ר"ל ת"ח היושבים יחד ועוסקים בתורה הנה מחדדין זה את זה. מ"ד],

אמר רבה בר בר חנה למה נמשלו דברי תורה כאש, שנאמר ירמיה כג הלא כה דברי כאש נאם ה', לומר לך מה אש אינו דולק יחידי עץ אחד אינה דולקת, אלא שנים או שלשה צימד אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי צלל חצר שיחדדנו,

והיינו דאמר רבי יוסי בר חנינא מאי דכתיב ירמיה נ' ל"ו חרב אל הברדים [אל הקוסמים הבודים דברים מלבם. מ"ד] וְנָאֵלוּ [יסכלו בעצתם ולא ידעו במה ינצלו. מ"ד], חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בד בבד בתורה,

[ג"ל ההדיוט לומר דכל הני אמוראי דאמרי שמטפשיין ושחוטאין בלמדם ביחידת מיירי בומניהם שהיו לומדים בעל פה, לא כן בומניהם שהכל מסודר לפניו ואין אנו מוסיפין על המושנה והגמרא, רק בהם אנו עוסקים להבין דבריהם וז"ל רשאים אנו ללמוד אף ביחיד, ודאי למי שהננו ה' בלימוד הישיבה טוב הימנו, אבל מי שדר מחוץ לעיר היעלה על הדעת לומר שבהיותו לומד בעצמו חוטא הוא, או שנעשה טפש, חלילה לומר כן. מנחת יהודה],

ולא עוד אלא שמטפשיין שנאמר ונאלו אשר נואלנו מתרגם לאיטפשא, ולא עוד אלא שחוטאין דכתיב נואלנו גבי חטאנו, כתיב הכא ונאלו וכתיב התם במדבר יב אשר נואלנו ואשר חטאנו, ואיבעית אימא מהכא ישעיה י"ט ג' נואלו [ענין אוילות ושטות, כמו אשר נואלנו. מ"צ] שרי צען [וגו'] והתעו ומועה היינו חוטא את מצרים,

אמר רב נחמן בר יצחק למה נמשלו דברי תורה כעץ, שנאמר משלי ג עץ חיים היא למחזיקים בה [מכאן שמעתי שיש להחזיק בספר בשלומד, וכן בקריאת ס"ת מ"מחזיקים בה". שיטה לבעל הצורות], לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול כשמדליק את האור מניח את העצים דקין מחלה אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים ששואלין כל שעה, והיינו דאמר ר' חנינא הרבה למדתי מרבתי, ומחבירי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולן,

רבי חנינא בר פפא רמי כתיב ישעיה כ"א י"ד לקראת צמא הִתְיָו [הביאו. מ"צ] מים משמע להוליך לו מים וכתיב ישעיה נ"ה א' הו' י' פֶּלַח צִמָּא לכו לָמִים יֵלֶךְ הוּא עֲמָמוּ? אם תלמיד הגון הוא שרואה ללמוד ממך לקראת צמא התיו מים מזה לרצ ללך אלנו נמקומנו, ואי לא הו' כל צמא לכו לָמִים יֵלֶךְ הוּא אלל הרב,

רבי חנינא בר חמא רמי כתיב משלי ה יפוצו מעינותיך חוצה וכתיב משלי ה יהיו לך לבדך, אם תלמיד הגון הוא יפוצו מעינותיך חוצה אם הגון הוא אמור לו סמרי מורה ואם לאו יהיו לך לבדך ואין לזרז אתך,

ופלוגא ר' אבהו דאמר שגשמים גדולים יותר מתחיית המתים דרב יוסף דאיהו אמר כחמיית הממים ולא יותר, שזה חיים בני אדם, שהמצואה גדילה זו דאמר רב יוסף המעם שאומר משיב הרוח ומוריד הגשם בברכת אתה גבור מתוך שהיא שקולה כתחיית המתים קבעוה בתחיית המתים,

אמר רב יהודה גדול יום הגשמים, כיום שניתנה בו תורה שנא' דברים לב יערף [לשון נטיפה] כמטר לקחי השוה לקח למטר, ואין לקח אלא תורה שנא' משלי ד כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו, רבא אמר [גדול יום הגשמים] יותר מיום שניתנה בו תורה שנאמר יערף כמטר לקחי מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול,

רבא רמי כתיב יערף כמו אף שמי יערפו טל (דברים לג) ושחקים [שמים] ירעפו [יטיפו. מ"צ] טל (משלי ג' כ') שהיא מרבה הפירות [משמע שמפרש יערף שיוורדין בכה] כמטר לקחי, וכתיב תול כמל אֶמְרָתִי דמשמע נחמ, אם תלמיד חכם הגון הוא כמל [שמחבקש לעולם. מוהרש"א, פ' למוד הימנו] ואם לאו עורפהו כמטר הרגהו [המוהרש"א פ' הפנה אליו עורף],

תניא היה ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה משום כאשר צונו ה' אלהי ולא כדי להקרות רבי תורתו נעשית לו סם חיים, שנאמר משלי ג עץ חיים היא למחזיקים בה, ואומר משלי ג' ח' רפאות תהי לְשֹׁרֶךְ [לשון מבור. מ"צ], ואומר משלי ח' ל"ה כי מו' צָאִי מִצָּא חיים [כי מי שמצא אותי מצא חיים נצחיים. רלב"ג],

וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות שנאמר יערף כמטר לקחי ואין עריפה אלא הריגה שנאמר דברים כא וערפו שם את העגלה בנחל,

א"ל ר' ירמיה לר' זירא ליתי מר ליתני, א"ל חלש לבאי ולא יכילנא למיגמר, [חזר ושאל ר' ירמיה מר' זירא] לימא מר מילתא דאגדתא, א"ל הכי אמר ר' יוחנן מאי דכתיב דברים כ כי האדם עץ השדה, וכי אדם עץ שדה הוא, אלא אלא מקיש אדם לעץ השדה משום דכתיב דברים כ כי ממנו תאכל ואותו לא תכרת, וכתיב אותו תשחית וכרת, הא כיצד, מה עץ השדה, אם עץ מאלל הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות, כך תלמידי חכמים אם ת"ח הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרת למוד הימנו, ואם לאו אתו תשחית וכרת סור מעליו,

אמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב משלי כו ברזל בברזל יחד [וסיפיה דקרא] ואיש יחד פני רעהו, לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את חבריו כגון סכין על גבי חניטה אף שני תלמידי חכמים מחדדין זה את זה בהלכה, [כמו הלומש ברזל הסכין באחר

אבני חן למסכת תענית

שנאמר ישעיה מ"ה ח' הרעיפו יזלו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק [ר"ל יבוא לישראל הרבה צדקה וישועה כאלו יזלו מן השמים ממעל. מ"ד], תפתח ארץ ויפרו ישע [וכאלו פתחה הארץ פיה והגדילה פיה הישע. מ"ד], וצדקה תצמיח יחד [עם הישע תצמיח הצדקה. מ"ד], אני ה' בראתיו, בראתים לא נאמר דמשמע אשחקים יזלו קאי אלא אני ה' בראתיו לטל ומטר [שבא מן השחקים], שמע מינה שמשתבש ומתפאר הקדוש ברוך הוא במטר השמים,

אמר רב אושעיא גדול יום הגשמים שאפי' ישועה פרה ורבה בו מליצי זכות נכסין לפניו זיוס הגשמים, שמכר לישועה מתוך שעת רעון, הוא ליגנא דקרא ויפרו ישע ואימתי זמן שהשחקים יזלו דנק, שנאמר תפתח ארץ ויפרו ישע,

אמר רבי תנחום בר חנילאי אין הגשמים יורדים אלא א"כ נמחלו עונותיהן של ישראל, שנאמר תהלים פה רצית ה' ארצך זמס שבת שבות יעקב, נשאת עון עמך מיד כסית כל חטאתם סלה,

[רש"י מ"ד. פ' שה' קשה לרש"י מה שאומר הגמרא אלא א"כ "נמחלו" עונותיהן של ישראל, דמשמע שכבר נמחלו מקודם, הרי בפסוק כתיב רצית ה' ארצך ואח"כ כסית כל חטאתם סלה, ולכן מפרש רש"י שפירשו של "נמחלו" היינו מיד כשיורד הגשם]

א"ל מר זעירי ועירי סמס היה מן הראשונים, ורבינא סוף הוראה, לא ראו זה את זה [לא היה לרש"י הגירסא "מדיהבת", דא"כ אין זה זעירי הרגיל בגמ', וכתב הד"ס דגירסת רש"י בהגמרא ה' א"ל זעירי לרבינא וזה שהוסף רש"י "מר" גרסין וכו' דאי ה' לפניו מדיהבת לא ה' צריך להוסיף עליו מר, ולכתוב מה שכתב, ומלת "מדיהבת" נתוסף בו אח"כ בטעות סופר מן הגמרא, ובכ"י קורנוול "מר רב זעירי", ולא נקראו האמוראים בן אלא הגאונים] מדיהבת לרבינא אתון מהכא מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה מלכים א' ח' ל"ו ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת [עברך ועמך ישראל כי וכו' ונתת מטר על ארצך אשר נתתה לעמך לנחלה] וגו' ואומר [פ' בסיפא דקרא] ונתת מטר על [ארעס] [אלרעך. כ"ה בפסוק] נתפלה דשלמה,

אמר ר' תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו אין הגשמים נעצרים אא"כ נתחייבו שונאיהן של ישראל כליה שנאמר איוב כ"ד י"ט צ"ה [חורב ויובש. מ"צ] גם חום, יגזלו מימי שלג שאול חטאו כשניה גם חום גזלין מימות שלג, שאין יורדין מטר כמשפטם צידוע ששאלו חטאו [פ' שהטאם גדול ועמוק כשאול],

א"ל זעירי מדיהבת לרבינא אתון מהכא מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה דברים יא ועצר את השמים ולא יהיה מטר - וסמך ליה ואזדנס ואבדתם מהרה,

אמר רב חסדא אין הגשמים נעצרים אלא בשביל ביטול תרומות ומעשרות, שנאמר צ"ה דרש לזון לזון גם חום דברים

אמר רבי חנינא בר אידי למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים, לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה,

ואמר רבי אושעיא למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו מים יין וחלב, במים ובין ובחלב, דכתיב הוי כל צמא לכו למים, [הרי מים, ועוד פסוק שמדבר בין וחלב] וכתוב ישעיה נ"ה א' לכו שִׁבְרוּ [ענין קנין, כמו לשבור אל יוסף. מ"צ] וְאֶכְלוּ, ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב זו המורה שאינו נותן זה כלום ויודעה ולומדה, לומר לך מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים במאני דפחרא אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה,

כדאמרה ליה ברתיה דקיסר לר' יהושע בן חנניה אי [ביטוי של צער, אוי !] חכמה מפוארה חכמה שלך המפוארה, מונח בכלי מכווער, אמר לה אביך רמי חמרא במני דפחרא דדך שמוק אמר, ומרמז מה את אומרת לי והלא אביך נותן יין בכלים מכווערין של חרס אמרה ליה אלא במאי נירמי אס לא נשל חרס, הא כולי עבדי הכי?

אמר לה אתון דחשביתו רמו במאני דהבא וכספא, אזלה ואמרה ליה לאבוה, רמיא לחמרא במני דהבא וכספא ותקף החמיק, אָתו ואמרו ליה לקיסר, סיפרו לו כל הסיפור, אמר לה לברתיה מאן אמר לך הכי? אמרה ליה רבי יהושע בן חנניה, קריוהו אמר ליה אמאי אמרת לה הכי? אמר ליה כי היכי דאמרה לי אי חכמה מפוארה בכלי מכווער, הכי אמרי לה דין משתמר בכלי מכווער, אף המורה מתקיימת כי יותר משאילו הייתי נאה,

והא איכא שפירי דגמירי?

דף ז' ע"ב

אי הוו סגו [פ' מכווערין] אותם נאים שהם חכמים מפי הוו גמירי שאי אפשר לנאה [להשפיל דעתו] [שלא חזית דעתו עליו. א'], ונא לדי שכתה, [ראה זרע שמשון פ' וישב],

דבר אחר מה שלשה משקין הללו אין נפסלין אלא בהיסח הדעת שאם לא ישמרס יפה יהו נשפין או נופל לתוכן דבר מאוס, ונפסלים מלשמות דגבר קל, יותר משמן ודגש שמתוך שהן עבים נפסלים למעלה, ואפשר אדם נוטל העלין חורקין לחוך, והתחמון דר ונקי, מה שאין כן במשקה נלול, שאינו עב קלייר צלעו [צלול] אף דברי תורה אין משתכחין אלא בהיסח הדעת אס אינו מחזירם תמיד,

אמר רבי חמא בר' חנינא גדול יום הגשמים [אחר שנעצרו זמן רב, ושוב ירדו בונגם וכתקנם. יעב"ץ לעיל] כיום שנבראו שמים וארץ

אבני חן למסכת תענית

שזימי אחסס צימות הסמה תרומות ומעשרות יגזלו מימי שלג גזלו מימי שלג את המטר,

מאי משמע? תנא דבי רבי ישמעאל בשביל דברים שצייתי אתכם בימות החמה ולא עשיתם, יגזלו מכם מימי שלג בימות הגשמים,

אמר רבי שמעון בן פוי אין הגשמים נעצרים אלא בשביל מספרי לשון הרע [כתב הגבורה ארי יומא נג: במלואים, דמ"ט התפלל הכה"ג ביו"כ "שנה זו תהיה שחונה וגשומה" אחרי הקמרת שמכפר על לשון הרע. פירות תאנה] שנאמר משלי כה רוח צפון תחול לל [ענין בריאה והולדה. מ"צ] גשם, ופנים נועמים לשון סתר [כן לשון הרע הנאמר בסתר מליד פנים של זעם. מ"ד] תחולל [פירושה] תבטל, כמו לא יחל דברו [במדבר ל], כדאמרינן צימות (עב, א) דרום כפון דרום הוא, ומציא אורה לעולם [פ' ואין הגשם יורד], [ואומר לך ד] מה [שהגשמים. א'] נעצרים ופנים נועמים שמראה הקדוש ברוך הוא, שאינו מציא מטר לעולם, מפני לשון [שקר] [סמך. א'] רכילות,

ופשט המקרא כסם שרות כפון תחולל גשם [פ' בורא גשם. פ' דלפי הדרש מפרש תחולל מלשון ביטול, אבל לפי הפשט פירושו בריאה], כך פנים נועמים מפני לשון [שקר] [סמך. א'],

אמר רב סלא אמר רב המנונא אין הגשמים נעצרים אלא בשביל עזי פנים שנאמר ירמיה ג' ג' וימנעו רבבים ומלקוש לא היה [ולמה] ומצח אשה זונה היה לך [וסיפיה דקרא, מאנת הכלם] וגו' משום דמאנת הכלם, שהיה כך עזות,

ואמר רב סלא אמר רב המנונא כל אדם שיש לו עזות פנים סוף נכשל בעבירה שנאמר ומצח אשה זונה, פנים אשה זונה היה לך ורב המנונא מפרשה על העתיד שיהיה לו אשה זונה, רב נחמן אמר בידוע שנכשל בעבירה שנאמר היה לך משמע כבר נכשל ולא נאמר יהיה לך,

אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש לו עזות פנים מותר לקרותו רשע שנאמר משלי כא העו איש שם צו עזות פנים, אמור לו רשע בפניו, ואין צו משום מלקות, כדאמרינן במסכת קדושין (כת, א) [רשם איתא הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי, ממזר סופג את הארבעים, רשע יורד עמו לחייו, ופרש"י כלומר לזו אין צ"ד נזקין, אבל הוא מותר לשנאתו, ואף למעט פרנסתו ולירד לאומנתו], רשע ומשום דבר זה צלצד מותר לקרותו רשע בפניו [ופשוטו, כבעסו. מ"ז], הרשע מראה עזותו בעת כעסו ולא יתבונן במעשיו. מ"ד],

רב נחמן בר יצחק אמר, מותר לשנאותו אף על גב דמצינן ואהבנא לרעך כמון שנאמר קהלת ח ועזו פניו ישנא ועזו כמיז חסר ו, מי שהוא עז פנים ישנא צדיק [שמאלית] ואף אל תקרי ישנא אלא ישנא, [בפסחים ק"ג ע"ב הלשון "מצוה לשנאותו". ניצוצי אור],

אמר רב קטינא אין הגשמים נעצרים אלא בשביל ביטול תורה שנאמר קהלת י' ח בעצלתים ימך כמי שאין צו כח להוריד טל ומטר המקרה [התקרה המוסכך על הבית. מ"ד], בשביל עצלות שהיה בישראל שלא עסקו בתורה, נעשה שונאו של הקב"ה מך, ואין מך אלא עני שנאמר ויקרא בו ואם מך הוא מערכך, ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר תהלים קד המקרה במים עליותיו,

רב יוסף אמר מהכא איוב ל"ז כ"א ועתה לא ראו אור מפני שלג לאו אור של מורה, [אע"ג ד] בהיר הוא בשחקים כמו צהרם, מנומר בעצם, וזוהי להוריד גשמים [אפ"ה] ורוח עברה ותטהרם מפזרת העצם, המלאך אף צרי שמו [דכן לשון הפסוק שם באיוב ל"ז י"א אף ברי יטריח עב יפיץ ענן אורן] יפיץ ענן אורו גשם שלו, ואין אור אלא תורה שנאמר משלי ו' כ"ג כי נר מצוה ותורה אור [המצוה שאדם עושה מאירה לו כנר והלומד תורה הוא לו כאור היום. מ"ד],

והולך ומפרש הפסוק באיוב בהיר הוא בשחקים, תנא דבי ר' ישמעאל אפילו בשעה שרקיע נעשה בהורין בהורין להוריד טל ומטר, רוח עברה ותטהרם,

[זוה סדר הפסוקים: איוב ל"ז פסוק ל"ב על כפים [על העננים] כסה אור [אור= גשם, הגשם שוכב על העננים ואינו יורד], ויצו עליה [ויצו הקב"ה שירדו הגשמים] במפניו [בשביל תפילתו של הצדיק]. פסוק ל"ג, יגיד עלי רעו [רעו לש' רעם, פ' כששומעין קול רעם, זה מגיד שהנה בא גשם] מקנה אף על עולה [והנה קנין האף אשר אנשי הארץ הבעירו חמת ה' עולה היא ממעל על הוראת הרעם ומכבדת אותה ולא יבוא הגשם, ומכל זה נראה גודל ההשגחה כי פעם הגשמים כלואים וירקו ע"י המפניו, ופעם מאד קרבו לבוא והמה נעצרים כאשר יחמאו אנשי הארץ. מ"ד].

אמר ר' אמי אין הגשמים נעצרים אלא בעון גזל שנאמר איוב ל"ז על כפים בעון גזל כסה אור נחכסה המטר, דהיינו נעצר, בעון כפים כסה אור, ואין כפים אלא חמס שנאמר יונה ג ומן החמס אשר בכפיהם, ואין אור אלא מטר שנאמר איוב ל"ז י"א [אף ברי יטריח עב] יפיץ [אפור] ענן אורו [ענן מטרו. רש"י על איוב, וכן פשוטו, וכן תרגומו, # ולפ"ז יש עוד פירוש לאור בריש מסכת פסחים],

מאי תקנתיה? ירבה בתפלה שנאמר איוב ל"ז לב ויצו הקדוש ברוך הוא עליה על הגשם שמתד במפניו כשיחפלו עליה, כמו ואל תפגע בי, ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר ירמיה ז ואתה אל תתפלל בעד העם הזה [וגו'] ואל תפגע בי, [ירבה בתפלה ולא אמר יתפלל, כי הם צריכין להרבות בקול תפלה כדי להכריע ולהשתיק קול העשוקן שזועקין על החמס, שלא ישמע. רש"י על ע"ז].

[כתיב בקהלת י' א אם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל וחילים יגבר ויתרון

אבני חן למסכת תענית

הכשיר חכמה.

וזה לשון התרגום וכד יחובין עמא בית ישראל ויתעבדון שמיא תקיפין כפרולא מלאחחא מטרא וכו' עיי"ש,

וראה יחזקאל א' ז' במצודת ציון "קלל" פ' מווקק ומוהיר, גלאנ"ן באידיש.

ובמצודות דוד פ' א' ברזל להב החרב נעבר ונחשך, ולתוספת באור אמר והוא לא פנים קלקל, רוצה לומר שמוראית פניו אינו לטוש וכוך. מ"ד, קלקל הוא ענין לטישה וכוך כמו קלקל בחצים. מ"צ

ובספורנו פ' והוא לא פנים קלקל וחילים יגבר, וזה יקרה לו כשיבקע העצים בגרון בלתי הגון, שכבר קרה הברזל של גרון, ועם זה שאין הברזל מוכן, חיילים יגבר ויתאמץ לבקע בו,

והוא לא פנים ואין הקב"ה מסביר פנים קלקל קלקל מעשים יש בדור. ממו"ג ע"פ מדרש קהלת,

וא"ר אמי מאי דכתיב קהלת י' א' אם קהה הברזל כמו הקהה את שיניו ושיני זניס מקשינה (יכניסה לה) והוא לא פנים קלקל, אם ראית רקיע שקיהה כברזל מלהוריד טל ומטר, בשביל מעשה הדור שהן מקולקלין שנא' והוא לא פנים קלקל שקלקלו הדור,

מה תקנתיה? יתגברו ברחמים שנא' קהלת י' ס' ספיה דקרא דלעיל וְחִילִים [דורשה מלשון תפלה] יִגְבֵּר, ויתרון הכשיר חכמה, כל שכן אם הוכשרו מעשיהן מעיקרא קודם לכן, והכי משמע [פ' וכן תפרש] ויתרון הכשיר, (ויתרון) [ויתור]. א"י [טוב והגון] שהכשיר [לשון עבר, שהכשירו עצמן] למחמה, אם הכשירו מעשיהן [לתורה ולתפלה] ממחילה, שיצאו [פ' שעי"ז יבוא] הגשמים יותר מצמיילים יגבר, שהן מגבירין חיילים ועומדין בתפלה בזמן שקלקלו [פ' שנעצרו הגשמים ע"י מעשיהם], ובא"ם #45 פירש באופן אחר ומה שפירשתי נראה יותר.

ריש לקיש אמר ¹ אם ראית תלמיד

דף ח' ע"א

[שתלמודו. ונשתנה מהצנזור. ד"ם] [קשה] [קהה. ד"ם] עליו כברזל עקשה לו מרוב קושיה [באן סה"ד ברע"י], בשביל משנתו שאינה סדורה (עליו) [לו. ד"ם] צעזיל משנתו שאינה סדורה לו [מפרש "משנתו" שקאי על משניות], ואינו זוכר מה כתיב זה, ולפיכך אינו יודע לפרק,

אי נמי שגורסה בטעות, פוטר על החיוב ומחייב על הפטור, ומקשי עלה מדוכחא אחריתי,

והכי משמע קרא והוא לא, שאינו יודע שמועמו מפני שפנים קלקל [מפרש פנים מלשון לפניו שפירשו קודם. רש"ש]. שקלקל צמשה שהיא קודם [לגמרא] [התלמוד. א"י] שנאמר קהלת י' והוא לא פנים קלקל,

[שאם ה' וזכר מה שלמד היו מתפרקין הרבה קושיות מעצמן, וכן כתב רש"י בסנהדרין מ"ב ע"א על מה שאמר שם ר' יוחנן במי אתה מוצא מלחמתה של תורה במי שיש בידו חבילות של משנה וז"ל מלחמתה של תורה. הוכוחי

ולעמוד על צור' ועל עיקרה לא כחדם המפולפל ומחודד וצעל סכרל ולא למד משניות וצרייתות הרבה, כי מהיכן יתגלה [לו. ע"י] הסוד אלא צעל משניות הרבה שאם יטכך לו טעם צכאן ילמדנו מתוך משנה אחרת, או אם יקשה לו דבר על דבר יצין מתוך משניות הרבה שצידו הא מני פלוני היא ששמענוהו צמקוס אחר אומר קו. ע"כ, וכן יש גמרא ערוכה בע"ז י"ט ע"א. וראה גם ברכות ס"ג ע"ב רש"י ד"ה הם ואח"כ כתת].

מאי תקנתיה? ירבה בשיבה [כשקדירו?] צני השיבה משנתם [ועי"ז גם הוא יסדר המשניות לעצמן]. [באן סה"ד ברע"י] שנאמר קהלת י' וחילים יגבר שנאמר וחיילים צין תלמידים, שהן חילות חיילות, ויתרון הכשיר חכמה כשקידר משנתו ממחילה כ"ש אם משנתו סדורה לו מעיקרא,

ומביא דוגמא אך מסדרין משניות כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתני' ארבעין זמנין כנגד מ' וים שניתנה תורה שמתקיים צידו ועייל לקמיה דר' יוחנן והדר עייל קמיה דרבי יוחנן למיגמר גמרא [ואף שהיה ריש לקיש תלמיד חבר של ר' יוחנן], רב אדא בר אבהה מסדר מתני' עשרין וארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים שהן עשרים וארבעה ספרים ועייל לקמיה דרבא,

[באן מוכח שהיה רב אדא בר אבהה תלמידו של רבא, ולקמן בפ"ג אמרין דרב ושמואל ורב הונא הוו סמכי בזכותיה דרב אדא בר אבהה, ש"מ דתרי רב אדא בר אבהה הוו. רבינו ישעיה, וראה תוס' קדושין ע"ב ע"ב ד"ה וז"ל וזה רב אדא בר אבהה שהארץ ימים הרבה משמת רבי עד דורות אחרונים בימי רב נחמן בר יצחק וכו' אך ר"י פירש דשני רב אדא בר אבהה הוו.], [וזכר לדבר אל ישוב דך נכלם (תהלים ע"ד כ"ד), פ' מי שחזר על למודו כמנין דך, אל נכלם בביחמו"ד. עיון יעקב],

רבא אמר ² אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל, בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים [מפני שלא הוכשרו מעשיו בפני רבו, כמו שמפרש הגמ' להלן] שנאמר והוא לא פנים קלקל שהראה לו פנים רעות,

מאי תקנתיה? ירבה עליו רעים לפיכך הימנו, [שפיכר. רע"י, א"י] לו פנים שנאמר וחילים יגבר, ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם הוכשרו מעשיו בפני רבו מעיקרא,

ואמר ר' אמי מאי דכתיב קהלת י' י"א אם ישו יך הנחש בלא לְחַשׁ [לחש, הם דברים ידועים ידבר על הנחש שלא ישך, ועל שהדרך לאומרו בשפלות קול, לכן יקרא לחש. מ"צ] [אם ישוך הנחש את האיש, הוא בעבור שלא לחשו החבר שלא ישוך, אבל אם היה לחשו ומוהירו לא היה נושך. מ"ד] ואין יתרון לבעל הלשון [זה מלשין ומדבר לשון הרע. מ"צ], המלשין אין לו מעלה יתירה מן הנחש, וכאומר שהוא עוד גרוע מן הנחש, כי דומים הם במה שאין להם הנאה במעשיהם, והנחש אם לחשו עליו ומוהירו אינו נושך, והמלשין הלא הוא מוהיר ועומד ואינו עוזב דרכו. מ"ד],

אם ראית דור שהשמים משתפין עליו כנחשת מאדימין פנים,

אבני חן למסכת תענית

כעין רודיליי"א (חלודה rust) כלאמרינן צבצא מלענא (ט, א) דשמך טפי
סהעל מלודא # [פ] שברול שמשחך נעשה צבעו כצבע הנחושת שהוא קרוב
לצבע האדום, שנענך [מלחוריד] טל ומטר מלחוריד (טל ו. ד"ס)
מטר, בשביל לוחשי לחישות נשגיל שאין מתפללים [ולכן קורא
לתפלה לוחש] [כדרך. א'] מפלה צלמט [שכן הוא דרך תפלה להתפלל בלחש]
שאין ברור,

[פ] שאין מתפללים כראוי, ואומר מאי תקנתן? ילכו אצל מי "שיודע" ללחוש
פ' ולא לחש עד עתה, ילכו אצלו ויבקשו ממנו שילחוש, ולחוש זה לכאורה
אינו חסיד בדמשמע לקמן, ולכן אומר ואם לחש ולא נענה וכו' ואם לחש
ועלתה בידו והגים דעתו].

**מאי תקנתן ילכו אצל מי שיודע ללחוש דכתיב איוב לו יגיד
עליו רעו יתפלל עליו מצורו, וגדי גשמים כמי, באיוב,**

ואין יתרון לבעל הלשון [דורש הפסוק כך] ומי שאפשר לו
ללחוש ואינו לוחש, מה הנאה יש לו # [פ] למה אינו לוחש, וכי
יש לו הנאה מזה, הלא זה סתם רוע הלב. וראה שיטה] כלומר מה הנאה יש
לבעל הלשון שידע ללחוש ואינו לוחש,

ואם לחש ולא נענה מאי תקנתיה? ילך אצל חסיד שברור
[כמו חוני המעגל ור' חנינא בן דוסא דודאי ע"י תפלתם יהא נענה. מהרש"א]
וירבה (עליו. ד"ס) בתפלה, שנאמר איוב ל"ו ויצו עליה [על
הגשם] במפגיע [שיתפלל ויפגיע [פגע'נן באדיש, את הקב"ה. ראה יוסף
דעת בשם צדקת הצדיק] ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר ירמיהו ז'
ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה
ותפלה ואל תפגע בי,

ואם לחש ועלתה בידו ומוגים דעתו עליו, מביא אף
לעולם שנאמר איוב ל"ו ל"ג [מקנה] # [דורשה מלשון קנאה ובעס]
אף על עו' לָהּ מקנה אף מי שמגים דעתו ועולה, [מקנה אף על מי שעולה
ומגים דעתו. רע"י]

[ואם תאמר אם הוא חטא, העולם מה חטא שיענש בשביל שהגים הלא
דעתו? ויש לומר, מה גרם לזה שיתנאה, מה ששאר בני דורו מתפללים ואינם
נענים בשל מעשיהם הרעים, ורק היחיד ברור נענה בתפלתו, והרי הכל
מתפללים על מדרגתו, ואילו היה הדור ראוי, היה זה דבר רגיל להענות
בתפילה ולא היה מקום להתפארות כלל, נמצא שבני הדור גורמים לגאווה של
היחיד, לכך מביא אף לעולם. עפ"י תולדות יעקב יוסף ויצא (כה). חקת (קסב).
ועוד. יוסף דעת].

רבי אמר שני ת"ח שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה
בהלכה והכי משמע נשגיל שצריך להגיד זה לזה ולהיות נוחין זה לזה, ואין
עושין, מקנה מתקנאים מתגרים צאץ, ומעלים אותו ומציאים אותו עליהן
[ש]מקנין ומתגרין צאץ ומעלין אותו עליהן. א', ויש גורסין ונומין זה לזה
בהלכה מתקנאים צאץ וכו', [משיגיד] [מי שיגיד. רע"י] עליו רעו [שיגידו זה
לזה דהיינו] שנומין זה לזה מתקנאים צאץ ומעלים אותו מעליהם מתקנאין
באף ומעלין אותו שנאמר איוב לו מקנה אף על עולה ,

אמר ר"ל מאי דכתיב קהלת י' י"א [הפסוק מפורש למעלה] אם
ישוך הנחש בלא לחש [בלא לחש מתפרש כאן בלא הנאה. רצ"ע אך
זה במשמעות המילה], ואין יתרון לבעל הלשון,

לעתיד לבוא [שכולן יש להן תקנה לע"ל שנאמר בישעיה ס"ה ואריה
בבקר וגו' ואותו רשע אין לו תקנה ונחש עפר לחמו. יעב"ץ], מתקבצות
ובאות כל החיות אצל הנחש, ואומרים לו ארי דורם
[בצפרני רגליו. שיטה] ואוכל מיד, ואינו ממירא [ע' רש"י בבא קמא ט"ז
רע"ב ד"ה דרם ואכל שפירש דרם שלא הרגה אלא מחיים אכלה. ניצוצי אור]
זאב מורף [משמע אותה בפיו. שיטה] ואוכל שמוליך למורו ואוכל שם,
שמפחד מן הבריות, ולכן יש להם הנאה, אתה מה הנאה יש לך שאתה
נושך בני אדם והורגן והוא אומר מה ימרון לבעל הלשון שמספר לשון הרע, אף
על פי שאין לו הנאה, ולפיכך מציאו הקדוש צריך הוא [לנחש] צדין [אלל נחש.
רע"י] [פ'] ולכן מביא הקב"ה את הנחש לריון כדי שימציא [הנחש], מפני
שהוא אדם הראשון, וממציא עמו [בדרך אגב ע"י בושת הנחש מתביישין
גם] מספרי לשון הרע אמר להם [הנחש לכל הקיבוץ] ואין יתרון
לבעל הלשון,

אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן
מושם נפשו בכפו [כלומר שיה' לבו נאמן אצל הקב"ה, ומה שאומר
בפה שיה' בלב, ויה' נכנע אצל הקב"ה. שיטה] שנאמר איכה ג' נשא
לבבנו אל כפים,

[איני והא] אוקים שמואל אמורא עליה ודרש תהלים עח
ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכובו לו ולבם לא נכון עמו עס
הקדוש צריך הוא ולא נאמנו בבריתו, ואף על פי כן כחוד צמון
והוא רמוס יכפר עון ושומע תפלתם, והכי אמרם שאין תפלתם נשמעת אלא אם
כן משים נפשו כפפו כלומר, שנפשו מכוונת כפפו תהלים עח והוא רחום
יכפר עון וגו'?

לא קשיא כאן ביחיד אינו [נשמע. רע"י, א'] אלא אם כן לבו מכוון
כאן בצבור תפלתם נשמעת, ואף על פי שאין לב כולם שלם, כדכתיב ויפתוהו
בפיהם [בדבריהם. רע"י, וכ"כ א' לימא למילה זו], לשון רבים,

אמר ר' אמי אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה
שנאמר תהלים פה אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף
שם אמנה צמח ומתן אז צדק משמים נשקף דהיינו גשמים, שהן צדקה
לעולם. א',]

וא"ר ר' אמי בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה, מגיין
מחולדה ובור שהמיתו שני בני אדם, מצי הוא צאגדה [וראה בשיטה
שמביא המעשה ביהר אריכות] מעשה צבור אחד שנתן אמונתו לריצה אחת
שישאלה, אמרה מי מעיד והיה שם צור אחד וחולדה, אמר הצחור צור וחולדה
עדים צדק, לימים עזר על אמונתו ונשא אחרת, והוליד שני בנים, אחד נפל לצור
ומת, ואחד נשכחו חולדה ומת, אמרה לו אשתו מה מעשה הוא זה שצנינו ממס

אבני חן למסכת תענית

לעולם, ועל חטא הוא,

והיינו דאמר ריש לקיש משום בר קפרא נאמרה עצירה
בגשמים ונאמרה עצירה באשה

דף ח' ע"ב

נאמרה עצירה באשה כלומר, על כולן מנקשים רחמים שנאמר
בראשית כ כי עצר עצר ה' בעד כל רחם, ונאמרה עצירה
בגשמים דכתיב דברים יא ועצר את השמים,

נאמר לידה באשה ונאמר לידה בגשמים [ראה מהרש"א],
נאמר לידה באשה דכתיב בראשית ל ותהר ותלד בן, ונאמר
לידה בגשמים דכתיב ישעיה נה והולידה והצמיחה,

נאמר פקידה באשה ונאמר פקידה בגשמים, נאמר פקידה
באשה דכתיב בראשית כא וח' פקד את שרה, ונאמר פקידה
בגשמים דכתיב תהלים סה פקדת הארץ ותשקקה רבת
תעשרנה פלג צריכה אלהים מלא מים,

מאי פלג אלהים מלא מים תנא כמין קובה אהל מלא מים יש
ברקיע שממנה גשמים יוצאין,

אמר רבי שמואל בר נחמני מאי דכתיב איוב לו אם לשבט
אם לארצו אם לחסד ימציאהו, אם לשבט אם גזר הקדוש צדק
הוא רוב גשמים לרעה (אז יורדים) [ויורדים ?] צדק, כשצט שמכה צדק, ומזרו
צמחיהו הקדוש צדק הוא מורידן בהרים ובגבעות על הרים וגבעות,
מקום שאין שם אש [ראה מהרש"א],

אם לחסד שורדין נחמתי ימציאהו לארצו לארץ ישראל בשדות
ובכרמים, אם לשבט לאילנות, אם לארצו לזרעים, אם
לחסד ימציאהו בורות שיחין ומערות [שיח' כל כך גשם שיספיק
גם לימות החמה. שמו"ץ],

בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומוותנא אמרי היכי
נעביד ניבעי רחמי אתרתי לא צעינ רחמי אהדי, כדלקמן לא
אפשר, אלא ליבעי רחמי אמותנא וכפנא ניסבול, אמר
להו ר' שמואל בר נחמני ניבעי רחמי אכפנא (דלימיצ)
[דליהוי. א'] שוצעא, ומוותנא ליצטל ממילא דכי יהיב רחמנא שובעא
לחיי הוא דיהיב לחיים ולא למתים, דלינו מצא שוצעא כדי להמית בני
אדם, אלא כדי שיחיו דכתיב תהלים קמה פותח את ידך ומשביע
לכל חי רצון שוצע נותן [לצני אדם] [לצעלי. א'] חיים,

ומנלן דלא מצלינן אתרתי דכתיב עזרא ה ונצומה ונבקשה
מאלהינו על "זאת" על חזק משמע, בעזרא כחצי מכלל דאיכא

צמיחה משונה ואמר לה כך וכך היה המעשה ומה המאמין בחולדה
ובור כך המאמין בהקב"ה שמינו עד ציון מצור עאכ"ו,
[ופי' "כמה גדולים בעלי אמנה" הוא, שכח גדול יש ע"י ברית ואמנה שעושין
ה"בעלי אמנה" ביניהם, שאפילו אם העד בור וחולדה, יקיים הדבר על ידיהם,
וכ"ש שאם יעשו את הקב"ה עד שהדבר יתקיים. וראה בערוך ערך חלד שהיא
עשאה עצמה חולה כדי שלא ישאנה שום אדם והמתנה לו, והיא גרש את
אשתו והלך לעירה ונשא אותה ופרו ורבו בבנים ובנכסים],

אמר רבי יוחנן כל המצדיק את עצמו שמכסיר ומקטט מעשיו
מלמטה מצדיקין עליו הדין מלמעלה מדקדקין עמו (אפילו) [עד].
א' כחוט השערה, יותר משאלו מקלקל מעשיו כדי למרק עונותיו [כלומר
שפורעין ממנו בעה"ז מיד, כדי שיהיה זכאי וך לעה"ב. שיטה] שנאמר
אמת מארץ תצמח אז וצדק משמים נשקף נדקס אין כתיב כאן,
אלא נדק דמשמע דין,

רבי חייא בר אבין אמר רב הונא מהכא תהלים צ' ו"א
וכיראתך עברתך על מי שהוא ירא אותך אמה ממזיק עברתך, כדי למרק
עונותיו, ופסג המקרא מי יודע עז אפק מי [יודע] [יש לו. א'] עז וכה למלא
אומו [פי' למצוא אפק ולדעת מהי אתה זועם, כדי] לנוס מפניך ציוס אפק,

[ורש"י על תהלים צ' ו"א פי' וז"ל צימים מועטים כאלה [בכרתיב שם בפסוק
לפני זה ימי שנותינו בהם שבעים שנה וגו'] מי יקנה לו לז לדעת את עז אפק],

וכיראתך עברתך כשם שאתה יראוי ומפחד [פי' מפני גדלך שהוא למעלה
מהשגתנו] כך יש להתיירא [ולהתפחד מעברתך] [מפחד עברתך. א'] [שגם
כשאתה מעניש הוא באופן גורא],

[והרי"ף על הע"י כתב וז"ל כפי היראה שיש לאדם מהקב"ה, מראה עליו
הקב"ה כח דינו ועברתו למרק עונותיו. והאבן עזרא על תהלים צ' ו"א כתב על
דרך בקרובי אקדש, כאשר דרשו קרמונינו במלת וסביביו נשערה מאד],

ריש לקיש אמר מהכא ישעיה סד פגעת את עש ועושה צדק
בדרכיך יזכרך צמי ששמת ועושה נדק, [שהן העושים כך בדרכיך יזכרוך.
ד"ם ובא בטעות משורה שאחר זה] אמה פוגע צו אם חוטא כלום, כמו ופגע
צו וימת, קרא הכי הוא פגעת את שש ועושה נדק והן העושים כך, בדרכיך
יזכרוך, צאוס דרכים שאתה מייסרן ציסורין יזכרוך לטובה, הן אתה
קצפת ונחמא בהם ואומרים הן אמה קצפת [ונחמא. א'] כשציל שחטאו
זהם עולם ונושע כשצילם נושע לעולם הזה,

אמר ריב"ל כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה
לעולם, שנאמר בהם עולם ונושע,

אמר ריש לקיש מאי דכתיב דברים יא ועצר את השמים
בשעה שהשמים נעצרין מלהוריד מטר דומה לאשה
שמחבלת ואינה יולדת כמו חצלי יולדה, אף השמים עושין כך, וקשה

אבני חן למסכת תענית

בעתו ולברך את כל מעשה ידך,

ואמר רבי יצחק אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר דברים כח יצו ה' אתך את הברכה באסמך,

תנא דבי ר' ישמעאל אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו, שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמך,

ת"ר הנכנס למוד את גרנו אומר יר"מ ה' אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידינו, התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה [ושפע] ומוכר זה מלכות ואזכרה [צבל. א'] הברכות כולן, מדר ואח"כ בירך הרי זו תפלת שוא ושז' אין צרכה נכנסת זה לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין שאינו יודע הסמוי.

[1] קיבוץ גייסות³ צדקה⁴ מעשר⁵ [פרנסה?] סימן למאמרי ר' יוחנן] אמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים [אחר שנעצרו זמן רב, ושוב ירדו בזמנם ובתקנם. יעב"ץ לעיל] כיום¹ קבוץ גליות שנאמר תהלים קכ"ו ד' שובה ה' את שביחנו [פ' כשיקבץ הקב"ה את הגלות הוא] כאפיקים כאפיקי נחלים בנגב [במקום חיובש. שיטה] יבשה, [הא דכתיב בבראשית ח' י"ג] והנה חרבו [פני האדמה. א'] מתרגמין [והא נגזבו. א'] [ונה' כמים הנגרים בחוץ במקום נטובה ויבשה. מ"ד], ואין אפיקים אלא מטר שנאמר שמואל ב כ"ב ט"ז וַיֵּרְאוּ אֲפִיקֵי יָם [מעמקי ים. רלב"ג] מוצאי ים, אלמא אפיק לשון מים, ואפיקים נגזז נמי לשון גשמים,

ואמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים שאפילו גייסות # [אולי הפירוש שבאים לצור על עיר, ולכן זה ברכה] חיילות, כשאתה מרום תלמי הארץ נגשם מיד גדודים נוחין, כלקמן פוסקות בו שנאמר תהלים סה תלמיה רוח נחת גדודיה,

ואמר רבי יוחנן אין הגשמים נעצרים אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים לשם ולפנים, ואורחא דמילתא נקט, שאין אדם עשוי לפסוק צדקה ציוו לציין עצמו ואינו נותן ואין נותניו, שנאמר משלי כה נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר צאן לעולם כאליו גשמים יורדין ואין יורדין, בשביל האיש המתהלל במתת שקר, דכשם שהוא עושה לפנים ומחניף את העניים אף שמים מחניפין את הארץ, שמהאין נשיאים ורום וגשם אין, אי נמי אין קאי אלשנא, דמכל אלו נעצרים, [וראה סוכה כ"ט ע"ב ובמהרש"א שם שכתב וז"ל היינו שבעלי בתים מנהיגי הקהילה פוסקין צדקה מרובה ואינם נותנים כולה שאומרים שלא הי' דעתן לכך אלא בשביל אחרים שיתנו נדבות כראוי],

וא"ר יוחנן מאי דכתיב

אחריתי, במערבא אמרי מושמיה דר' חגי מהכא דניאל ב ורחמין למבעא מן קדם אלה שמיא על רזא דנא דניאל כתיב [על סוד זה, שיפתור את חלום נבוכדנצר] מכלל דאיכא אחריתי בקשה אחרת שלא התפללו עלי',

[צבור שהיו להם ב' צרות אין מבקשים רחמים אלא על אחת מהם דכתיב נצומה ובקשה מאלקינו על זאת ואומרים אע"פ שיש בלבנו צרות רבות על צרה פלונית באנו להתפלל ואם יש להם צרת רעב וצרת דבר מבקשים רחמים על הרעב מושם דבי יחיב רחמנא שובעה לחיי יחיב. שו"ע א"ח סימן תקע"ו סעי' ט"ו, וראיתי שזה רק בצרת רבים אבל יחיד יכול להתפלל על כל צרותיו, וראה תמורה ט"ז ע"א ומה שציינתי שם מר' צדוק הכהן],

בימי ר' זירא גזור שמדא וגזור דלא למיתב בתעניתא דלא צעו דלמי צרכה לעולם בשבילן [ראה מהרש"א וא"ס #12] אמר להו ר' זירא נקבליה עילון יומי תעניתא, דמשום קבלה מהני לן כמעניתא ולכי במיל שמדא ליתביה, וכי צטיל גזרה [עבדין. א'] להו, אמרי ליה מנא לך הא כלומר, דמהני אי עבדין הכי?

אמר להו דכתיב דניאל י ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך אלמא משקיבל עליו נשמעו דבריו,

אמר רבי יצחק אפילו שנים כשני אליהו צימי אחאב, שהיה העולם נריך [מלך. א'] לגשמים, דכתיב [מלכים א' יז] אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי וירדו גשמים בערבי שבתות אינן אלא סימן קללה שני אדם צריכים לחזר בשוק לקנות סעודת שבת, היינו דאמר רבה בר שילא [גירסת רש"י: והיינו - דאמר רבי שילא] קשה יומא דמיטרא שאין צני אדם יכולין לעשות צרכיהן כיומא דדינא שני וחמישי, שמתקצין צני אדם לזון עם חציהן, כמקנת עזרא, שיש הומות וקולות ואושות ציום הגשמים כיום הדין, ובערב שבת כל שכן דקשי מיטרא,

אמר אמימר אי לא דצריך לברייתא בעינן רחמי ומבטלינן ליה לירידת גשמים שטורחין צני אדם, ואינן יכולין ללכת ולצא, [והאי דאמר אי לאו דצריך לברייתא בזמנן בעי' רחמי ובטלי להו, משום היורדות בלא זמנא, אלא דידענא דצריך להו, כך פ' הראב"ד ז"ל. שיטה]

ואמר רבי יצחק שמש בשבת צדקה לעניים שמתעדין זה, [דמות. א'] להן יום צדור [ולול. א'], ומתחממין זה [צימות. א'] הצינה [שאין להם מלבוש ומלאכה להתחמם בה ומתחממים לשמש. שיטה] שנאמר מלאכי ג וזרחו לכם יראי שמי שומרי שבת [בוזר יתרו פ"ח ב' שבת שמוא דקוב"ה, ושפיר דרשו על יראי שמי שהכוונה על שומרי שבת. ניצוצי אור] שמש צדקה ומרפא,

ואמר רבי יצחק גדול יום הגשמים [אחר שנעצרו זמן רב, ושוב ירדו בזמנם ובתקנם. יעב"ץ לעיל] שאפילו פרומה שבכים אפילו מעשה ידים שאין צריכים לגשמים מתצרכין מתברכת בו [שהוא שובע ואדם יכול לקנות בפרומה לחם הרבה. ר"א] שנאמר דברים כח לתת מטר ארצך

אבני חן למסכת תענית

דף ט' ע"א

דברים יד עשר תעשר, ⁴עשר בשביל # [לשון "בשביל" משמע שיכול לבין שהוא נותן מעשר כדי שיתעשר, דאל"כ הול"ל אם עשר אז תתעשר], שתתעשר, [פי' שהדרש הוא לדרוש תעשר בשי"ן ימנית מלשון עשירות],

[הגם שלפי ראות העין המעשר מעני, שהרי מפור מהונו, אפ"ה זה גורם עשירות, וכן בשמירת שבת ושמיטה ששובתים ממלאכה ונראה כאילו מפסידין עי"ז אבל למעשה זה מביא ברכה וכן יש עוד. ע"פ יוסף דעת עיי"ש], [כלומר עשר כדי שירבה קנייך ותעשר עוד פעמים אחרים. ר"ח],

אשכחיה ר' יוחנן לינוקא דריש לקיש צן אמותו של רבי יוחנן, ולאחר מיתתו של ריש לקיש, כדמוכח לקמן אמר ליה אימא לי פסוקיך? א"ל עשר תעשר, א"ל ינוקא לרבי יוחנן מאי עשר תעשר ומאי עשר תעשר? א"ל עשר בשביל שתתעשר,

אמר ליה מנא לך [לדרוש כן]? א"ל זיל נסי [פי' זה מציאות, ואני רק אמרתי שבא הפסוק לרמוז את זה], אמר ליה והכמיז לא תנסו ומי שרי לנסייה להקב"ה [פי' אם רצונך לפרש שזה ברכה ניחא, אבל לומר שמותר לנסות את זה כי מותר] והכתיב דברים ו לא תנסו את ה'?

א"ל הכי אמר רבי הושעיא שהיה רבו של ר' יוחנן חוץ מוזה שנאמר מלאכי ג' ה' הביאו את כל המעשר אל בית האו צר, ויהי טרף בביתי [יהי מוזה מלאכי רש"י מלאכי], ויבנהו נא בזאת, אמר ה' צבאות, אם לא אפתח לכם את ארובות השמים, והריקותי לכם ברכה עד בלי די [כמו שאנו אומרים ט"ו דיינו בפסח, וכאן יהיו דיינו עד כי חדל לספור הסופר. מהר"ם ש"ף],

מאי עד בלי די? אמר רמי בר חמא אמר רב עד שיכלו כלומר שיענו, דולוראניט צלעו [עייף מאוד] שפתותיכם מלומר די [זוכרני שיש מקשים שאין בבטוי מלת "די" ממוצאות השפתים?], א"ל אי הות ממי התם להאי פסוקא להאי קרא להציאו את כל המעשר, הוה ידעית ליה ממילא לא הוית צריכנא לך ולהושעיא רבך דאמרית לי משמיה [פי' הפסוק הוא מפורש, ואין צורך לאומרה משם שום אדם],

ותו אשכחיה ר' יוחנן לינוקא דריש לקיש דיתבי ואמר משלי יט אָנֹלֶת אדם תִּסְלֹף דרכו ועל ה' יזעף לבו כשחוס חוטא מסלף דרכו, שנאין עליו פגעים, ועל השם יזעף לבו, שכועס ואומר מפני מה אצרכ לי פגע זה, יתיב רבי יוחנן וקא מתמיה אמר, מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמזי משה באורייתא שהחושם הוא יסוד נציאים וכתובים, וצולן יש סמך למצוא מן המורה?

א"ל הינוקא השיב לר"י אטו הא מי לא רמזי והכתיב בראשית מב ויצא לבם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו [ראינוהו גופיהו עבדו דבונה ליוסף וקאמרי מה זאת עשה

אלקים לנו. ר"א], דל עיניה רבי יוחנן, שהיו עפעפיו מכסין את עיניו, ומגביהין במזלג דכספא, צצבא קמא בפרק אחרון [קיו, א] וחזא ביה שהיה רוצה לראותו, מפני שהוא [הינוקא] חריף, אתיא אימיה אפיקתיה אמרה ליה תא מקמיה דלא ליעבר לך כדעבר לאבוכ של יתן עיניו כך כמו שנתן באצבע והמיתו, צצבא מציעא [פד, א],

ואמר רבי יוחנן מטר בשביל יחיד שאם אין זריץ מטר אלא לאדם אחד, כגון שזרע אחר זמן זריעת בני אדם, או שזרע עזרי שכולה נכרים וזריץ למטר צא בזכותו ⁵פרנסה שפע טובה ומחיה לכל העולם, אינו צא לעולם בזכות אחד אלא בשביל רבים שאם רצים זריכין שזב, שמשלח ברכה בתבואה הקדוש ברוך הוא עושה, אם זכו, אצל יחיד הצריך שיתבצרו תבואותיו אין הקדוש ברוך הוא משנה צעצורו דין השנה, אלא כפי צרכותיה, ואף על פי שמוריד בשביל יחיד מטר זה להשביח תבואותיו, שלא יהו גרועות משל אחרים אצל לעשות שדהו שזב לא, מטר בשביל יחיד דכתיב דברים כה יפתח ה' לך את אוצרו הטוב [את השמים] לתת מטר ארצך של אחד משמע, פרנסה בשביל רבים דכתיב שמות מז הנני מומטיר לכם לשון רבים לחם [קורא לפרנסה לחם],

מיתיבי ר' יוסי בר' יהודה אומר שלשה פרנסים טובים עמרו לישראל אלו הן משה ואהרן ומרים, וג' מתנות טובות ניתנו על ידם ואלו הן, באר וענן ומן, באר בזכות מרים סלע, חזין ממנו מים, והיה מתגלגל והולך עם ישראל, והוא הסלע שבו הכה משה, שלא היה רוצה [להזיל] [להזיל. א'] מימיו בשבילו, לפי שמתה מרים עמוד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה,

מתה מרים נסתלק הבאר שנאמר במדבר כ ותמת שם מרים, וכתיב בתריה ולא היה מים לעדה, וחזרה בזכות שניה [שכן. א'] כמיז ודברם שנים אל הסלע ונתן מימיו,

מת אהרן נסתלקו ענני כבוד שנאמר במדבר כא וישמע הכנעני מלך ערד מה שמועה שמע? שמע שמות אהרן ונסתלקו ענני כבוד [מישראל. ש"ס מיינן] [ואיפשר לראותם, שאין הענן מכסה אותן. א'], [אצל ?] ענני קריע וענני עשן ושאר עננים אינן של כבוד, וכסבור ניתנה לו רשות להלחם בישראל [וב"ה בר"ה ג' ע"א], והיינו דכתיב במדבר כ ויראו כל העדה כי גוע אהרן, [ואמר. כ"ה בר"ה, וב"ה כ"י יד הרצוג ירושלים, ובכ"י וטיקן] ר' אבהו אל תקרי ויראו אלא וייראו, כדדריש ר"ל דאר"ל כי משמש בארבע לשונות אי דלמא אלא דהא כל מקום שצריך לדרוש "כי" צין לענין דרשה צין למשמעות המקרא מוכל לשונותו בחד מהני ארבע לשונות, לשון כי משמע ככולם, וכן, וכד וצדק וארי, בכלל הני ארבע הן, והאי [כי. א'] דכי גוע אהרן משתמש בלשון דהא, ושמעין מינה טעמא דקרא דמה טעם נהרצו דהא מינה, שהרי מת אהרן, וריש לקיש לא אחי למימר דלא מתרגמין שום כי צעולם אלא מהני [ד. א'] לשונות, אלא אפילו [מתרגמין. א'] דלמא ארי דרשין משמעותיה כמשמעות דהא, ומאן דמתרגס [וחזיא] [וחזי. א'] כל כנישתא דהא מית טועה הוא, דאם כן ואחחיוא מיעבי ליה, ויזלחו כל העדה במשקל [יזלחו ראשי הצדדים ויפרו המים ועלו מעל משקן קרא, חזרו

אבני חן למסכת תענית

שניהם בזכות משה מדכמיז ואכחיד את שלשת הרועים [צירח אחד. ח'] פשיטא לן דצדיקיהו משמע, שלא מנינו פרנסים לישראל שלשה כאלה אלא הם,

מת משה נסתלקו כולן שנאמר זכריה יא ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד, וכי בירח אחד מתו והלא מרים מתה בניסן שנאמר (צמדכר כ) ויצאו בני ישראל כל העדה מדבר לין צדקש הראשון וישצ העם צדקש ותמת שם מרים ותקצר שם, [צפרסת] פרה אדומה, ואהרן באב צאחד להדש, ומשה באדר? אלא מלמד שנתבטלו ג' מתנות טובות שנתנו על ידן ונסתלקו כולן בירח אחד, אלמא אשכחן פרנסה [מן] בשביל יחיד [בזכותו] של משה שהוא יחיד, # ובאמת קשה וכי ס"ד שבאר ומן היינו פרנסה [יחיד?]? שאני משה כיון דלרבים הוא בעי כרבים דמי,

רב הונא בר מנחם [שם זה יש הרבה בש"ס, ולפעמים בשם רב אחא בריה דרב איקא] ורב שמואל בר אידי ורב חייא מווסתניא מאותו מקום הוו שכיחי קמיה דרבא, כי נח נפשיה דרבא אתו לקמיה דרב פפא, כל אימת דהוה אמר להו שמעתא ולא הוה מסתברא להו הוו מרמזי אהרדי מלאין ומציעין זה לזה, דלא סלקא להו שמעתא כרצא, חלש דעתיה

דף ט' ע"ב

אקרויה בחלמיה היו מקרין אותו מקרא זה צחלום ואכחיד את שלשת הרועים צירח אחד שרצון לעונשן צעמים, משום דמכספי ליה זכריה יא ואכחיד את שלשת הרועים, למחר כי הוו מיפמרי מיניה אמר להו ליזלו רבנן בשלמא [דלא הוקבעו דליענשו על ידיה. ר"א].

רב שימי בר אשי הוה שכיח קמיה דרב פפא הוה מקשי ליה טובא, יומא חד חזייה דנפל על אפיה שמעיה דאמר רחמנא ליצילן מכיסופא דשימי קביל עליה רב שימי שתיקתא [מלהקשות] [שלא להקשות. ח'] עוד ותו לא אקשי ליה,

ואף ר"ל סבר מטר יורד בשביל יחיד, דאמר ר"ל מנין למטר בשביל יחיד דכתיב זכריה י' א' שאלו מה' מטר בעת מלקוש, ה' עושה חזיונים [עננים. מ"צ] ומטר גשם יתן להם, לאיש עשב פְּשָׁדָה [בחגו הדבר ושאלו מה' מטר בעת ירידת המלקוש, כי אז יש בו צורך רב, ותיראו שיהיה נותר להם ויעשה עננים עם כי לא יורה המבוע עליהם ויתן להם מטר להצמיח לכל איש עשב בשרהו. מ"ד], 'כול' לכל כלומר, יכול אין נתן מטר אלא אם כן הכל צריכין לו? תלמוד לומר לאיש אפילו צבציל אחד,

ותניא אי לאיש יכול לכל שדותיו כלומר, אינו יורד עד שהוא צריך לכל שדותיו? ת"ל שדה אפילו אינו צריך אלא צדקה אחד, אי שדה יכול לכל השדה? ת"ל עשב אפילו אינו צריך אלא לעשב אחד, (עשב) צבציל ירק אחד יורד עליו מטר,

כי הא דרב דניאל בר קמינא הוה ליה ההיא גינתא, כל יומא הוה אויל וסייר מְעִיין לה, אמר הא מישראל ערוגה בעיא מיא, והא מישראל לא בעיא מיא, ואתא מישראל וקמשקי כל היכא דמיבעי ליה מיא,

מאי ה' עשה חזיונים? א"ר יוסי בר' חנינא מלמד שכל צדיק וצדיק הקב"ה עושה לו חזיון [ענין] בפני עצמו לכל צדיק הצא צעולם הזה, להריק לו גשמים על שדותיו,

מאי חזיונים צרישא צעי מאי חזיונים לשון רבים, והדר צעי ומאי נינהו חזיונים, מאי נינהו דקרי חזיונים? אמר רב יהודה פורחות, אמר רבי יוחנן סימן למטר פורחות, מאי פורחות? אמר רב פפא עיבא קלישא [עב קל] תותי עיבא סמיכתא [תחת עב עבה] כלפי הארץ,

אמר רב יהודה נהילא כמו קיטמא נהילא [חולין נה, צ] שהיא דקה, גשמים דקים כקממא נהילא, שהיא דקה במקמי מיטרא הצאין תחילה למטר, ואחר כך צא מטר אתי מיטרא גשמים יורדין לרוב, ואין פוסקין מהר בתר מיטרא אבל צא מטר תחילה ומתחילין דקין לצא פוסקין מיד פסיק מיטרא,

מקמי מיטרא אתי מיטרא וסימניך מהולתא [נפח. ח'] שמתחילה יוצא קמח דק, ולצסוק סוכין גסין, דבתר מיטרא פסיק מיטרא וסימניך חריא דעיזי ריעי של עזים, צתחילה יוצאה גסה, ולצסוק דקה, ופוסק.

עולא איקלע לבלל חזא פורחות, אמר להו פנו מאני דהשתא אתי מיטרא, לסוף לא אתי מיטרא אמר כי היכי דמשקרי בבלאי הכי משקרי מיטרייהו,

עולא איקלע [וכן בפסחים פ"ח ע"א] לבלל חזי מלא צנא דתמרי דבש עושין מהן בזוזא, אמר מלא צנא דדובשא בזוזא ובבלאי לא עסקי באורייתא כלומר, יכולין הן לעסוק (תמיד) [תמיד. ח'], שיש להן מזונות צול וצלל טורח, בלילאי צערותו [מנערים] צלשול, דאמרו (גיטין ע, א) תמרי משחקן ומשגלן אמר מלא צנא דסכינא בזוזא שמתוך שלוקטין אותו צולל אוכלין מהן הרבה, ומנערים אותו ובבלאי עסקי באורייתא,

תניא ר' אליעזר אומר כל העולם כולו ממימי אוקיינוס כלומר ממים של מטה, ולא ממים של מעלה, שנאמר ואז יעלה מן הארץ שטפה צאקן ועלה הוא שותה שנאמר בראשית ב ואז יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה, אמר לו רבי יהושע והלא מימי אוקיינוס מלוחין הן ואין תצואה גדילה מהן? אמר לו [מתמתקין הן. ד"ס] בעבים,

[לא ידעתי למה לא פירש רש"י והרי מים מלוחים הם מי אוקיינוס ואלו מי גשמים אנו רואים אותם מתוקים, ותבואה מאן דבר שמייה ואפשר בדוחק

אבני חן למסכת תענית

בברייתו של עולם כמי, שהיה כל העולם שטוף במים, והקדוש ברוך הוא [כינסן. א'] במקום אחד כמכנים מים גגל, [שנתנס] [ומוטן. א'] באורחות, דכמי נותן באורחות תהומות שם חול גבול ואור לים,

ה"ר א"י נבראת תחילה וכל העולם כולו נברא לבסוף שנאמר משל ה עד לא עשה ארץ וחוצות,

א"י משקה אותה הקב"ה בעצמו, וכל העולם כולו ע"י שליח שנאמר איוב ה הנותן מטר על פני ארץ [פני ארץ ישראל] ושלה מים על פני חוצות,

א"י שותה מי גשמים וכל העולם כולו מתמצית [משירי תמנא] מה שנשאר בעצם אחר שמימה, שנאמר הנותן מטר על פני ארץ ארץ ישראל וגו',

א"י שותה תחילה שם יורדין הגשמים תחילה, כך שמעתי וכל העולם כולו לבסוף, שנאמר הנותן מטר על פני ארץ וגו' משל לאדם שמובל את הגבינה נוטל את האוכל ומניח את הפסולת,

אמר מר ממתקין הן בעבים מגליה? דא"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן שני מקראות הן, חד במהלים וחד בשמואל, בידעך דוד כתיב תהלים יח חשכת מים עבי שחקים וכתיב שמואל ב כב חשכת מים עבי שחקים, שקול כף ושדי אריש וקרי ביה חשכת [מולשון חשכת] כלומר קם כף שצמלת חשכת, ולרפו עם מלת חשכת, וקרי ביה חשכת שממתקין ומכשירין בעצם, [בפרש"י מולשון חשכת, שה"א מתחלף בחי"ת באחה"ע. מהרש"א],

ור' יהושע [שהגשם הוא מים עליונים שאינם צריכים הכשר] בהני קראי [חשכת וחשכת] מאי דריש בהו? סבר לה כי הא דכי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא נהור ענני כשהענן קלע זעירין מוהי זעירין מימיהי חשך ענני סגייין מוהי [והיינו דכמי חשכת מים. א'] ומכלל חשך סגייין, [פ' דלר' יהושע דורשים הכל מהפסוק חשכת מים שאם העננים הם חשוכים הם עבי שחקים, גדולים וגבוהים עד השחקים, ומוהי] אמה למד אכל נהור זעירין, [פ' אבל] ומשרת לשון השרה [ואין חשכת בא להלימוד כאן], כמו אין שורין דיו (שבת יז, ב) כו' כדדריש ליה רבי יהושע לעיל [ט' ע"ב ובאות ומחשבות מים על גבי קרקע], אכל חשכת מיצעי ליה להכי [דהחשוכין יש להם מים הרבה] ולהכי [שהנהורים יש להם מעט],

כמאן אולא הא דתניא מים העליונים במאמר הם תלויים אינן נחות על שום דבר, אלא מכונסות ועומדות כמין צריכה, ותלויות במאמרו של הקדוש ברוך הוא ופירותיהן מי גשמים משום ליטול דקרא נקט הכי, משום דכמי מפרי מעשיך משבע הארץ, ופירותיהם, כלומר מזיעת המים, שאין נחסרין כלום, דכמי (מהלים סה) פלג אלהים מלא מים, כל שעה, והקרן קיימת, ופירותיהן מי גשמים, וכן מפורש בצדאשית רבה שנאמר תהלים קד מפרי מעשיך תשבע הארץ, כמאן? בר' יהושע, ור'

דריק מדלא קתני וחלא מי גשמים מתוקים הם, ש"מ דכבר ידע תשובה מתמתקין בעבים, מ"מ סבר דנהו מתמתקין לענין שתיה מיהו הטבע שיש במים מלוחים שאין תבואה גדלה מהם לא ישתנה על ידי מתיקה, ותידיק ר"א מתמתקין בעבים פ' ונכשרים לזריעה. רצוף אהבה לר' שלמה אלגוזי"ל],

ר' יהושע אומר כל העולם כולו ממים העליונים הוא שותה שנאמר דברים יא למטר השמים תשתה מים, אלא מה אני מקיים ואר יעלה מן הארץ? מלמד שהעננים מתגברים ועולים לרקיע ופותחין פיהן כגוד ומקבלין מי מטר שנאמר איוב לו יזקו כמו יזקו, קם לעם ויאלכו (מלכים ב' ד) מטר לאדו רקיען מוליאין מים לעצם, ומנוקבות הן ככברה ובאות ומחשבות מים העצם מחשירין, כלומר משירין המים לארץ על גבי קרקע שנאמר שמואל ב כב חשכת מים עבי שחקים [חשכת ענין קשור. מ"צ, החשך ההוא באה מחשכת רבוי המים הנקשרים בעבים הפרושים מתחת השחקים. מ"ד],

ואין בין טיפה לטיפה אלא כמלא נימא ללמדך [אקראי. א'] ללקמן קאי שגדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ, שנאמר איוב ה עושה גדולות (עד אין) [ואין] חקר [ויליף חקר חקר כמ"ש לעיל ב' ע"א] וכתיב איוב ה' בפסוק שאחריו הנותן מטר על פני ארץ וכתיב להלן ישעיהו מ הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' אין חקר לתבונתו (וכתיב תהלים סה מכין הרים בכחו וגו' פ' פסוק זה היינו דורשין לעיל ב' ע"א לענין שנשם נקרא גבורות ה'),

כמאן אולא הא דכתיב תהלים קד משקה הרים מעליותיו, וא"ר יוחנן מעליותיו של הקב"ה כלומר ממים העליונים, ורבי יוחנן מים העליונים אמר לאשמועינן, דאי לא רבי יוחנן הו' אמינא דכי קאמר מעליות שהקדוש ברוך הוא עומד בהם הוא משקה אותן למטה [פ' וקאי "מעליותיו" על הקב"ה שהוא משקה כשהוא הקב"ה עומד בעליותיו, ולא שהמים באים מעליותיו], ולעולם המים מאזיקינן,

כמאן? כרבי יהושע דאמר ממים העליונים, ור' אליעזר? אמר לעולם מעליותיו של הקדוש ברוך הוא, כרבי יוחנן וכו' כיון דסלקי להתם משקה מעליותיו קרי להו, דאי לא תימא הכי דברים כח אבק ועפר מן השמים היכי משכחת לה, אלא כיון דמדלי להתם מן השמים קרי ליה הכא נמי כיון דסלקי להתם מעליותיו קרי ליה,

כמאן אולא [הא] דא"ר חנינא תהלים ל"ג כנס כנר מי הים נותן באוצרות תהומות מים של מטה, דכמיצ תהומות יכסימו (שמות טו), מי גרם לאוצרות שיתמלאו בר, תהומות? כרבי אליעזר, ור' יהושע? ההוא

דף י' ע"א

אבני חן למסכת תענית

אליעזר ההוא במעשה ידיו של הקב"ה הוא דכתיב,

אמר ריב"ל כל העולם כולו מתמצית גן עדן הוא שותה שנאמר בראשית ב ונהר יוצא מעדן וגו' סימן לדבר שגן עדן שמה מן הגשמים מחילה, דכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן וגו',

תנא מתמצית בית כור שותה תרקב [בכור יש 30 סאה, ובסאה יש 4 קב, ונמצא ששני קבין הם אחד מששים בכור] כלי שמסקין צמימיו בית כור יכולין להשקות צממיתו שיעור זריעת תרקב, שהוא אחד מששים צבית כור, והכי נמי, עולם אחד מששים צגן עדן, ודי לו צממית העננים המשקין את הגן, גן לפני כל העולם כולו, כעדן לגן.

ת"ר ארץ מצרים הויה ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה, והוא אחד מששים בכוש, וכוש אחד מששים בעולם, ועולם א' מששים בגן, וגן אחד מששים לעדן, ועדן אחד מס' לגיהנם, נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדרה לגיהנם [הוא קטן כמו הכיסוי שהוא. א'] כנגד הקדרה, וי"א גיהנם אין לה שיעור, וי"א עדן אין לה שיעור,

א"ר אושעיא מאי דכתיב ירמיהו נ"א י"ג שו' כְּנֶתַח עַל מִים רַבִּים, רַבַּת אוֹצְרוֹת זֶה קֶנֶן אִמָּה [מל' אמה ור"ל מדה] צִנֵּעַן [ענין גמור והשלמה], [רצו אלטרומיה, שקנו עושר] מִי גָרַם לִבָּבֶל שִׁיהוּ אוֹצְרוֹתֶיהָ מְלֵאוֹת בָּר, הוּא אוֹמֵר מִפְּנֵי שִׁשׁוֹכְנַת עַל מִים רַבִּים שֶׁמֶשְׁקִין שְׂדוֹתֶיהָ, דְּצִנֵּל עִמּוּקִים מִכָּל הָאֲרָצוֹת, וְגַשְׁמִים מִטְּפִטִּין וְיוֹרְדִין שֶׁ, אִמֵּר רַב עֲתִירָה בָּבֶל עֲשִׂירָה הָיָה צִנֵּל, שְׁקוּצָרִין זֶה תְּצוּאָה צִנֵּל מִטָּר, שְׁאִין צְרִיכִים לְגַשְׁמִים דְּחֻצָּא בְּלֵא מִיִּטְרָא, אִמֵּר אַבְי גְּקִיטִין דְּהִי חֲדָא צִנֵּל צִנֵּל מִיִּטְרָא טוֹבְעִי הָיָה מְקוֹם מְזוּלָה וְרַקָּק וְלֵא יוֹבִשְׁנֵי שְׁאִינָה יִצְהָר [מתרמי שטובעין חורעים, אבל לעולם אין מתיבשין. ר"ג].

מתני': בג' במרחשון שואלין את הגשמים [לומר ותן מל ומטר], רבן גמליאל אומר בשבעה בו [שהוא] ט"ו יום אחר החג כלומר, בשבעה במרחשון הוא חמשה עשר אחר החג כדי שיעיג אחרון שבישראל לנהר פרת [ונקט נהר פרת, שאותו הנהר הגדול היה מפורסם יותר. רמ"ל כלומר, קודם צאת מים לנהר פרת, שהוא רחוק יותר [דיבור זה עדיין צריך לימוד].

[צריך להבין למה תנן לעיל ה' ע"א בתחלה עד מתי שואלים וכאן תנן מתי מתחילין לשאול שזה לא על הסדר, שקודם הול"ל ששואלין ואח"כ עד מתי שואלין?]

[פ] בין לתנא קמא בין לרבן גמליאל משנתנו בזמן שבית המקדש קיים היא שנויה ולכולי עלמא זמן גשמים הוא לאחר החג, אלא דבזמן שבית המקדש חיישין לעולי רגלים שלא יעצרו הגשם בחזרתם ונמצאת מכשיל לעתיד לבא, ור"ג חייש לכולהו עולי רגלים ואפי' לאחרון שבהם, ויהי להו ט"ו יום אחר החג, ואע"ג דאמרין התם דא"י הוא מהלך מ' יום וכו' אפ"ה כדי שלא תתאחר זמן השאלה מו' בו שהוא זמן רביעה בינונית לר"מ, רמו עליהו דלילו חייא [מחר] מפי מאדם בינוני או שילכו בלילה קצת כדי שיעיגו לביתם במו"ו

יום, ות"ק חייש לעולי רגלים, אלא דסבר דמיסתיין דניתן להו להליכה י"ב יום עד ג' במרחשון שיחזרו רוב ישראל לביתם. רמ"ל,

גמ': א"ר אליעזר הלכה כרבן גמליאל [שמתחיל לשאול בו' במרחשון],

תניא חנניה אומר ובגולה עד ששים בתקופה ובגולה אין שואלין עד ששים בתקופה, לפי שהוא מקום נמוך, ואין צריכים מטר כל כך, אומר רב הונא בר חייא אומר שמואל הלכה כחנניה,

איני והא בעו [שאלו] מיניה משמואל מאימת מדכרינן ותן מל ומטר? אומר להו מבי מעיילי ציבי משעה שמכניסין עינים לאוצר לצורך ימות הגשמים, שכן היו נוהגין, לפי שהיו יודעין שזמן גשמים הוא משם ואילך, ולא היו יכולין לטעוב עינים ציבר [שהעצים לחין] לבי טובות רישבא צייד עופות, כמו אין פורשין רשעים ליונים [צבא קמא עט, צ], טבות שם אדם [דהנה עשיר והיו עצים שלו מונחים ליבש בשדה עד שיכנסם במרחשון. ר"ג]? דילמא אירי ואירי חד שיעורא הוא [הוא היה מכניס העצים בששים לתקופה],

איבעיא להו יום ששים כלפני ששים ולא מדכרינן או כלאחר ששים ומדכרינן? ת"ש רב אמר יום ששים כלאחר ששים, ושמואל אמר יום ששים כלפני ששים,

א"ר נחמן בר יצחק וסימנך עילאי בעו מיא העומדים צהרים צריכין יותר מים, מפני שהגשמים מתגלגלים ויורדין למטה תתאי לא בעו מיא שמתכנסין כל מימי ההרים לצקה,

הכי נמי, רב שהיה מאריך ישראל כדאמרין צעלמא [גיטין ו, א] מבי אחא רב לצבל, וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות, משום הכי אמר כלאחר ששים, וצבאל, צבאלה מתוך שאין צריכין לגשמים אין שואלין עד ששים לתקופת תשרי, וכן אנו נוהגים [שיום ששים כלפני ששים, ומוזכרין בששים ואחד], שכל מנהגינו אחר בני צבל,

אמר רב פפא הלכתא יום ששים כלאחר ששים.

מתני': הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים [ת"ח גדולים חייבין, אבל תלמידים רשאים להתענות. יבין] מתעניין ג' תעניות, אוכלין ושותין משחשיכה שאין אוכלין [רק] מצעד יום יום הכפורים ומשעה צאצ ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה,

הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גזרין שלש תעניות על הצבור ב' ה' ב', אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה.

גמ': מאן יחידים? אמר רב הונא רבנן, ואמר רב הונא

אבני חן למסכת תענית

יחידים מתעניין שלש תעניות שני וחמישי ושני # [למה דוקא בימים אלו], מאי קמשמע לן האי דקאמר שני וחמישי ושני [פ' למה ליה למימור שמתחילין בשני, הא] תנינא אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע מנבל שיעור מדה הראשונה, וממעטה את השערים בפירקין דלקמן תענית (טו, ז) אין גוזרין תענית כו' שלא להפקיע את השערים, שאם היו מתחילין להתענות בחמישי היו קוין למואלץ התענית שמי סעודות גדולות, אחד לתענית ואחד לשבת, וכסבור המוכר שרעב צא לעולם ואמי לאפקועי שערים?

אלא להכי קתני שלש תעניות הראשונות שני וחמישי ושני, מהו דתימא הני מילי צבור [צריך לעשות סדר זה] אבל יחיד לא [אבל יחידים לא] שלש תעניות שהיחידין עושין קודם לצבור אינן זקוקין להתחיל בשני, דליכא אפקיעת שערים משום יחידים לחודייהו, והללו שלש תעניות דיחידים אינן צכלל שלש עשרה תעניות לצבור, מדע דקא חשיב צמתיתין שלש ושלש ושבע, קמשמע לן,

תניא נמי הכי כשהתחילו היחידים להתענות מתעניין שני וחמישי ושני ומפסיקין בראשי חדשים שאם חל ראש חדש בשני ובחמישי לאחר שהתחילו להתענות פוסקין תעניתם,

דף י' ע"ב

ובימים טובים הכתובין במגילת תענית הכתובים צמגילת תענית,

תנו רבנן אל יאמר אדם תלמיד אני ואיני חשוב כל כך כיחידים, כלומר איני ראוי להתחיל תענית עם היחידים, איני ראוי להיות יחיד, אלא כל תלמידי חכמים יחידים, אי זהו יחיד ואיזהו תלמיד יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הצבור, תלמיד כל ששואלין אותו דבר הלכה בלמודו ואומר ואפילו במסכת דכלה,

תנו רבנן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד לענין תענית עושה דגולה מגסי הרוח, ותנן (אבות פרק ג משנה י) כל שרוח הצריות נוחה הימנו כו', [אבל] תלמיד עושה [הכי גרסינן [פ' אבל] התלמידים עושין עצמן. וב"ה בד"ם] כדאמרין לעיל, שכל התלמידים ראויין לך, ואין צהם משום גסות הרוח דברי ר' מאיר, רבי יוסי אומר [רבי יוסי אומר כל אדם] עושה ואפילו שאינו תלמיד, עושה עצמו יחיד להתענות וכו' לטוב, דלעזר הוא לו ולא גסות,

לישנא אחרינא גרסינן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה, תלמיד עושה, כלומר ולא כל הרוצה נמי לעשות עצמו תלמיד, להתנהג עצמו צמדת תלמיד בחלוקין ובצמטות, ולהתנאות בצבור של תלמידי חכמים ושאר דברים עושה, דכל הרוצה לטוב לו את השם לא יעזוב, ורבי יוסי ארישא [דמוחר לכל אדם להתענות כיחידים], ומסתבר כי האי לישנא מדקא מהדר רבן שמעון בן גמליאל דבר של שבת אינו עושה, מכלל דאיני בשבת [פ' במדרת תלמיד בחלוקין ומטותו ולהתנאות בסודר של ת"ח] וזכור לטוב לפי שאין שבת הוא לו אלא צער הוא לו,

תניא אידך לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה, תלמיד עושה, דברי רבי שמעון בן אלעזר, רבן שמעון בן גמליאל אומר במה דברים אמורים בדבר של שבת [פ' בזה יש ענין של יוהרא], [בגין חתן קורא ק"ש בלילה הראשון. ר"ג], [בגין להניח ציצית] [משמע שהיה מצוה זו רפויה בידם. וצ"ע] וסודר של תלמיד חכם, אינו עושה עצמו יחיד. ר"א] אבל בדבר של צער עושה וזכור לטוב, שאין שבת הוא לו אלא צער הוא לו,

ת"ר מי שהיה מתענה על הצרה ועברה [בחצי היום. ר"א] מתענה ומשלים, ואם לאו נראה ק' מ' ק' ה' עס קונו אס מעבור [לא] לתענה, ואם לאו לתענה [ראה בענין סוף פ"ג], על החולה ונתרפא הוא הדין אס מת החולה, צעי לקיומי נדכו, הרי זה מתענה ומשלים, [וכתב הר"ן מסתברא שלא יזמו בלבד הוא משלים, אלא כל הימים שקיבל עליו להתענות, וראה שם ובשלטי גבורים על הרי"ף שמקשים מה בין זה למתענין על הגשם, שמפסיקין אם התחיל לירד גשם? וראה שם מה שתיירצו],

ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין הרי זה מתענה עמוהן, ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים כל התעניות שקבלו עליהן בני עירו, דנותנין עליו חומרי המקום שיא משם,

שכח ואכל דיעבד ושתה אל יתראה בפני הצבור שגראה כחמן בין אנשים, ויתקנאו בו ואל ינהיג עידונין בעצמו שלא יאמר הואיל ואכלתי כל שהוא אוכל הרבה שנאמר בראשית מב ויאמר יעקב לבניו למה תתראו, אמר להם יעקב לבניו אל תראו עצמכם כשאתם שבעין שיש לכם חטים הרבה, ולא הלכו אלא צעציל דבר זה [שהגם שעדיין היה להם תבואה, הלכו כדו], שלא להתנאות בפני בני עשו, שהיו צעורים ורעצים לא בפני עשו ולא בפני ישמעאל כדו שלא יתקנאו בכם,

בראשית מה אל תרגזו בדרך, אמר רבי אלעזר אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך תתעו,

[שהרואה אתכם שאתם חולקין בדבר הלכה סבור נלחמים אתם ומרגזים עליכם. ר"ג]

איני והאמר ר' אלעאי בר ברכיה שני תלמידי חכמים שמהלכים בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראויין לישרף [באש] שנאמר מלכים ב' י"א ויהי המה הולכים הלוך וידבר והנה ר'בב אש וסוסי אש וכמיצ דהסוה עניינא הלך ודבר, ואהכי כתביה, לאשמועינן דאי לאו שהיו הולכין [בעומקה של הלכה לא] [היו נוטלין] [ומדברין דבר הלכה היא ראויין לשרף. א"] [י'פ'רדו בין שניהם, טעמא דאיכא דיבור הא ליכא דיבור ראויין לישרף?

אבני חן למסכת תענית

לא קשיא הא למיגרם [נגירסת ההלכה שאין צריך עומק חייבין לדבר.
א'] (מנעי ליה באורחא) הא לעיוני אבל במלתא דמנעי ליה לעיוני לא,

במתניתא תנא מאי אל תרגו דדרך אל תפסיעו פסיעה גסה אל
חזיקו ענמס בפסיעה גסה, והכניסו חמה לעיר כשאתם לנין ושוכנין
בדרך בעיירות, הכניסו לעיר בעוד שהחמה זורחת,

אל תפסיעו פסיעה גסה דאמר מר פסיעה גסה נוטלת
אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם,

והכניסו חמה לעיר, כדרך יהודה אמר רב, דאמר רב
יהודה אמר רב לעולם יצא אדם בכי טוב שימתין עד שיאור,
כמו ורא אלהים את האור כי טוב (בראשית א) ויכנס בכי טוב בערב
בעוד שהחמה זורחת, שאין ליסעין מזוין, אי נמי שלא יפול בצורות [שיחין
ומערות או בקעים. א'] (ובקעים) שבעיר, [ושלא. א'] יעלילו עליו עלילות (מרגל
אמה) [שהוא מרגל. א'] או גג שנאמר בראשית מר הבקר אור
והאנשים שלחו מין שיגלו בכי טוב, והוא הדין ליתכן בכי טוב, יש
ספרים דלא כמיז זהו האי קרא, אלא מילתא דרב יהודה סברא הוא, ולא צעין
קרא,

אמר רב יהודה אמר רבי חייא המהלך בדרך אל יאכל
יותר משני רעבון [לא יאכל יותר ממה שאוכל בשני רעבון] דאמר לקמן
מענית (יא, א) שגריך להרעיע ענמו בשני רעבון, מאי טעמא?

הבא [דיבור דלהלן מוקף בטעות. ד"ס] (תלמוד. ד"ס) זה, צבלי הוא, וכי
משעתי צבצל קאמר הכא, וכל הא לן והא להו צבצל קאמר) תרגימו משום
מעיינא שלא יתחללו מעיו של אדם ברוח אכילתו מפני טורח הדך, יש
אומרים יהיו מעיו של אדם שפוכים זה לזה [מה לשון זה לזה?] כעין מעיין,
[שאם אוכל הרבה מתכבד במיעו ואינו יכול לילך. ר"ג],
[שאם יאכל הרבה, יקחהו שלשול ויבא להתאחר מן השיירה. ר"ח],

במערבא אמרי משום מזוני שמא אין לו [פי' לא ימצא לקנות] לאחר
ק,

מאי בינייהו? איכא בינייהו

דף י"א ע"א

דיתוב בארבא שהולך בפסיעה, משום מזוני איכא, משום מעיינא ליכא [דהא
לא אויל אלא בנחת. ר"א, כשהולך על הנחר], [כתב המחצית השקל דאפשר
דא"נ דבעגלה שרי לפי טעם זה. פירות תאנה], אי נמי דקאזיל
מאונא לאונא מקום מלון הסגרים מכפר לכפר, דמשמחי מזוני, וליכא
למיתש למזוני, ולמעיינא איכא למיתש,

רב פפא כל פרסה ופרסה אכיל חדא ריפתא קסבר רב פפא
הא דאמור רבנן לא ליכול טפי משום מעיינא, ואיהו לא מיסמחי ממעיינא, דצביל

צטן הוה, (ענין אחר. א') כריסו רחבה, כדאימא צבצא מליעא (פד, א) דקא
חשיב אָבְרִיָה דרב פפא, וכאיש גבורתו, ולפיכך יכול לאכול הרבה ואינו מזיק לו
קסבר משום מעיינא,

אמר רב יהודה אמר רב כל המרעיב עצמו בשני רעבון
ניצל ממיתת משונה [שאינו. א'] מת בחרצ וצרעב, וכל מיתה שאינה בידי
מלאך המות [אלא. א'] כדרך כל אדם על מטמו שנאמר איוב ה' ב' בָּרָעַב
פְּדָךְ ממוות [בעת בוא רעב בעולם יפדך ה' שלא תמות מן חסרון האוכל.
יכין], מרעב מיבעי ליה?

[וז"ל המהרש"א ואין לפרש דה"ק ברעב, מרעב מבעי ליה, דהא שפיר מתפרש
ברעב דהיינו בעת רעב בעולם פדך ממות וכו'? אלא דו"ל כגירסת הר"ף
דגרסין [ברעב פדך ממות] ממות ! מרעב מבעי ליה וכו' ולא לכתוב ממות,
[פי' דהו"ל לכתוב מרעב פדך בלא מלת מות] דמצרת רעב גופא פודך בעת
רעב],

אלא הכי קאמר בשכר שמרעיב עצמו בשני רעבון כשישראל
צָעַר [בשכר שמצטער בזמן שיש שרויין צָעַר. א'] ניצול ממיתת
משונה,

אמר ריש לקיש אסור לאדם לשמש ממתו בשני רעבון
לדריך אדם לנהוג צער צעמנו שנאמר בראשית מא וליוסף ילד שני
בנים בטרם תבוא שנת הרעב,

[בשון"ת משפטים ישרים [קראקא תרנ"א] שאלה פ' כתב מה שנת רעבון וז"ל
ונראה לי שהכל לפי הענין שאם בני אדם לנים ברעב רובם או לפחות מחצה
שיעברו עליהם ימים ושבעות ברעב ובצמצום או יאסר ואם לאו שהעולם
בריוח אין איסור בזה כלל.

וכתב שם עוד ובאיסור תשמיש המטה לא שמענו לא' שפרסם להמון העם,
כמרומה שסומכים על מה שכתבו התוס' במס' תענית דמדת חסידות בעלמא
היא וכו' ומ"מ בעל נפש יחמיר לעצמו, ונראה דאם יצרו גובר עליו הרבה מאד
וחושש מעון חמור יותר מותר לשמש פעם אחת בחודש, דהא כתבו הפוסקים
שליל טבילה שרי, וכי דייקת היינו פעם בחדש, ואף שאין זה פשוט כל כך מ"מ
בשעת הדחק יש לסמוך על זה, וראה בגליוני הש"ס],

[תוס' ד"ה אסור לאדם לשמש ממתו בשני רעבון, וא"ת הרי יוכבד וכו' וז"ל
דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות כו' אלא למי
שרוצה לנהוג עצמו בחסידות וכו' מזה יקיש איש תורני שהרבה ענינים נאמרו
בלשון אסור, ואינו אלא מדת חסידות, והדבר צריך שקול הדעת גדולה ונפש
נענה בלתי נפתח אחרי רצונה. מנחת יהודה],

תנא חסוכי בנים חסידי צנים, דגרסינן צממות (כט, א) לגבי מנורה ומי
חסידי כולי האי, שלא קיימו פריה ורביה משמשינן ממוותיהן בשני
רעבון,

[להגבורת ארי פסיקא ליה דאפי' יש לו בנים הרבה, אם אין לו בת דלא קיים
מצות פ"ו אליבא דב"ה מותר ג"כ, ולענ"ד וכו'. רש"ש],

תנו רבנן בזמן שישראל שרויין בצער, ופירש אחד מהן

אבני חן למסכת תענית

שנאמר מיכה ז משוכבת חיקך שמור פתחי פיך,

ויש אומרים אבריו של אדם מעידים בו שנאמר ישעיה מג אתם [אברים שלכם, וראה רש"י חגיגה ט"ז ע"א וז"ל הוא מעיד בעצמו ככל עונות שאוכת בפניו] עדי לשון רבים נאם ה',

דברים לב אל אמונה ואין עול שאין עושה דין בלא דין אמת ולדק, מנדיק הדין על הצדיקים לפרוע מהם, ועושה טובה וישרות עם הרשעים לפרוע כל זכותם בעולם הזה, כדי לטורדן, אל אמונה כשם שנפרעין מן הרשעים לעולם הבא אפילו על עבירה קלה שעושין, כך נפרעין מן הצדיקים בעולם הזה על עבירה קלה שעושין,

ואין עול כשם שמשלמין שכר לצדיקים לעולם הבא אפילו על מצוה קלה שעושין, כך משלמין שכר לרשעים בעולם הזה אפילו על מצוה קלה שעושין כך משלם לרשעים בעולם הזה, כדי לטורדן מן העולם הבא, וכדכתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו אל פניו להאזינו,

צדיק וישר הוא (אמרו בשעת) [מלמד שבשעת] פטירתו של אדם לבית עולמו כל מעשיו [נפרטין. ד"ס] לפניו, ואומרים לו כך וכך עשית במקום פלוני ביום פלוני, והוא אומר הן, ואומרים לו חתום וחתום שנאמר איוב לו ביד כל אדם יחתום כותב מעשה כל אדם, ומחמס יד [כל. ד"ס] על כל מעשיו, ולא עוד אלא שמצדיק עליו את הדין ואומר להם יפה דנתוני, לקיים מה שנאמר תהלים נא למען תצדק בדברך שהוא מנדיק עליו בדברך, שאתה מראה לו,

אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא [אבל מכל מקום המצוה שהוא עושה התענית גדול יותר מן העבירה וכו' וז"ל מ"ש י"ש קצת חטא וכו'. תוס' ע"י"ש], סבר כי האי תנא,

דתניא ר' אלעזר הקפר ברבי אומר מה תלמוד לומר במדבר ו וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה מי הרג שנקרא חוטא שאין מצוה לנער עצמו, כדאמרין גדיקי [אין] אכלי הא' עלמא (והאיד) מי סני להו, במסכת הוריות (פרק שלישי י, ג), אלא שציער עצמו מן היין,

והלא דברים קל וחומר ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר ודבר [ע"י שיושב בתענית] על אחת כמה וכמה,

ר' אלעזר אומר נקרא קדוש רשיה דקרא קא דרש, בשביל שמתוך כך מתמקדן עונותיו שמתענה שנאמר במדבר ו קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו, ומה זה שלא ציער עצמו אלא מדבר אחד נקרא קדוש, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה,

באין שני מלאכי השרת שמלוין לו לאדם אחד מימיו ואחד משמאלו, דכתיב (תהלים סא) כי מלאכיו יצוה לך ומגיחין לו ידיהן על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור,

תניא אידך בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלוש [עלי. ד"ס] נפשי, ואם עושה כן עליו הכתוב אומר ישעיה כ"ב י"ג והנה יששון ושמהח הרו ג בקר ושהט צאן, אכל בשר ושתו ת יין, אכול ושתו כי מחר נמות, מה כתיב בתריה פסוק י"ד, ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותון, עד כאן מדרת בינונים שילאין מן המיתה, דכתיב זהו כי מחר נמות,

[וזו מידת בינוניים, שאומר בצינעה אלך לביתי ואוכל ואשתה. ר"א, משא"כ הרשעים צועקים בקול כמ"ש לקמיה]

אבל במדרת רשעים מה כתיב ישעיה נ"ו י"ב אֲתִיו אֶקְחָה יִין [בא עמי ואקח יין] וְנִסְכָּאָה [ענין שכרות, כמו זולל וסוכא] שִׁכָּר [צועק בקול רם אתיו אקחה יין. ר"א], וְהִיָּה כֹזֶה יוֹם מֹחֵר גָּדוֹל [יִסְרָ] מֵאֵל [סיפיה דקרא], וְהִיָּה כֹזֶה, כמשפט היום הזה, יהיה גם יום מחר, ועוד יהיה גדול יותר מאד מהיום ר"ל נעסוק במשתה כמו היום, אבל ברוב הכמות. מ"ד], [ואין להם שום פחד או דאגה שימותו],

מה כתיב בתריה [מיד פרק נ"ז פסוק א'] הצדיק אבר ואין איש שם על לב מפני מה הוא מת כי מפני הרעה נאסף הצדיק מפני שלא ינטער הוא [הצדיק] צרעה, [מאחר. א'] שהיא גורה מלפניו [פ' שאין דרך אחרת למנוע צערו של צדיק כיון שהיא גורה להעניש רשעים הללו], [לשון אחר. רע"י] כי מפני הרעה נאסף הצדיק, [לשון אחר] מפני רעות של אלו הוא נאסף, שאין הקדוש ברוך הוא רוצה שינקש עליהם רחמים,

אלא יצער אדם עם הצבור, שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר שמות יז וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה, וכי לא היה לו למשה כר אחת או כסת לישב עליה? אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אחיה עמהם בצער,

וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור, ושואל יאמר אדם מי מעיד ביי? אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו שנאמר חבקוק ב כי אבן מקיר תזעק, וכפים חלי לצניה, ורגלין לתמה בין שמי נדבכי העצים מעץ יעננה,

דבי רבי שילא אמרי שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם הן מעידין עליו, שנאמר תהלים צא כי מלאכיו יצוה לך,

רבי חידקא אומר נשמתו של אדם היא מעידה עליו

אבני חן למסכת תענית

ולשמואל הא איקרי קדוש? ההוא אנדול פרע קאי שזעו
אסור בהנאה, אבל הוא עזמו לא נקרא קדוש,

ולר' אלעזר הא נקרא חוטא? ההוא דסאיב נפשיה ולרבי
אלעזר חוטא, דסאיב כתרומו מאשר חטא על הנפש, פשט המקרא על שנטמא
במת,

ומי אמר רבי אלעזר הכי והאמר ר' אלעזר לעולם ימוד
אדם עצמו

דף י"א ע"ב

כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו [ראה תוס'] כאילו כל מעיו קדוש,
ואסור להכניסו, שנאמר הושע יא בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר
דהכי משמע בקרבך קדוש, כלומר דאסור להטעות, [והטעם הוא משום דכתיב]
בקרבך קדוש ישיה דקרא קדוש, בשביל שקדוש שרוי צנעו [בשאתה מתענה],
[והא דדרשינן לעיל ה' ע"א] לא אבוא בעיר של מעלה, עד שאבנה ירושלים של
מטה, [רמזא. מהרש"א] צעלמא הוא?

לא קשיא הא דמצי לצעורי נפשיה שיכול לסבול התענית משכמו
הקדוש בתוך הוא [ועל דרך עבודה, לאחר התענית לא להרבות באכילה יותר
מפעם אחר. יוסף דעת בשם ר' פנחס מקאריין זצ"ל] הא דלא מצי
לצעורי נפשיה אבל מי שאינו יכול להתענות נקרא חוטא,

ר"ל אמר נקרא חסיד הממנה [נקרא איש חסד דהיינו חסיד] דכתיב
שנאמר בישלי י"א ו"ז גומל נפשו איש חסד מפרש עזמו ממאכל
ומשמה, כמו ביום הגמל את יחזק (צדאשית כא) שצרי"ר צלעו, מפי מורי,
אי נמי גומל לשון תגמול, שמשלים נפשו לקונו,
[שפירש עצמו מלאכול כמו ויגמל. ר"ג],
ועובר שאר [אכזרי. כ"ה בפסוק] הממנה ומכחש שזר נקרא אכזר
וגו',

[ציינתי סדר הגמרא א,ב,ג],

(ב) אמר רב ששת האי בר בי רב דיתיב בתעניתא ליכול
כלבא לשירותיה סעודתו, כלבא ליכול סעודתו, ולכך הממנה אינו מועיל
לו, אלא כמי שמתענה מפני שאין לו מה יאכל,

(ג) [ו]אמר רבי ירמיה בר אבא אין תענית ציבור בבבל
לענין איסורי חומרי תענית אמר רבי ירמיה למילתיה, שהיו נוהגין בו כעין
אצילות, שהיו אוכלין מצעד יום ואסורין צעילות הסנדל אלא תשעה באב
בלבד,

(א) (ו)אמר ר' ירמיה בר אבא אמר ריש לקיש אין תלמיד
חכם רשאי לישב בתענית מפני שממעת במלאכת שמים
חלש הוא, ואינו יכול ללמוד.

[ותורתו מכנעת יצרו יותר מן התענית. שלמי גבורים דף ב' ע"ב בדפי הרי"ף],

הקדמה בענין תענית שעות:

הגמ' דין כאן לאיזה תענית יש דין "תענית", והנפק"מ הוא שאם אין
לזה דין תענית מותר לאכול ולהפסיק תעניתו אם ירצה, וגם אם
אומר "עננו" [תפלת עננו מוסיף על מדרגת התענית], ויש כמה
דרגות בתענית:

(א) תענית גמור שמקבלו מאתמול משעת מנחה, וזה ודאי אומר
עננו (אף בתפלת מעריב שלפני התענית בכרם מלאה. רא"ש).

(ב) שלא קיבלו עליו משעת מנחה אבל קיבלו בתחלת היום או
בתחלת הלילה. ראה הגהות הב"ח אות ח'.

(ג) תענית גמור, ותענית שעות:

תענית גמור (עני)	תענית שעות (עני)	התענה ממילא ונמלך וקיבל לגמור
קבלה משעת מנחה ומתענה כל היום	קבלה משעת מנחה וחייב להתענות כמה שקיבל	אין כאן קבלה משעת מנחה ואינה תענית
קבלה משעת מנחה ומתענה כל היום	אף שקיבל רק שעות צריך להתענות כל היום, ובלאו הכי אינה תענית	חייב לגמור וזהו תענית גמור ואומר עני
[כמו ר"ה ור"ח] וגם אם קיבל עליו תענית שעות והתענה כל היום הרי זה תענית גמור	קבלה משעת מנחה וחייב להתענות כמה שקיבל [כמו רב הונא],	

(ד) שהתחיל להתענות בלא קבלה אבל אחר שעה או שתיים קיבל
עליו להמשיך כל היום או כל הלילה, לדברי אבוי אליבא דרב הונא
זה תענית שעות בלא קבלה ואינה תענית, אף שהוא המשיך של
יום תענית גמור,

אבל לדברי רב חסדא זה נקרא תענית שעות שיש בה שני הכללים
שקיבלה עליו וגם התענה כל היום ולכן אומר גם ענני.

(ה) מי שמתענה יום שלם או לילה שלימה בלא קבלה אינו אומר
ענני.

(ו) וכל זה רק מה שנוגע לדין תענית אבל אם שקיבל על עצמו
להתענות לשעות צריך להתענות שעות אלו משום נדרו כמש"כ
בש"ע סי' תקס"ב.

(ז) יש שמתענה ואינו אלא לצעורי נפשיה.

* וצריך ביאור דכאן משמע דיכול לקבל עליו תענית על לילה,
ולדינא לא ראיתי שיהי' דין תענית על לילה?

[רמב"ם הלכות תעניות פ"א הל' י"ג, מתענה אדם שעות והוא שלא יאכל
כלום שאר היום, כיצד הרי שהיה מרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו ולא אכל עד
חצות או עד תשע שעות ונמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום, הרי זה
מתענה אותן שעות ומתפלל בהן עננו, שהרי קבל עליו התענית קודם שעות

אבני חן למסכת תענית

התענית ואין יאמר ביום צום התענית הזה אלא גם בבוקר אינו אומר ענינו. ע"פ הקרבן נתנא' על הרא"ש אות ד']

אמר רב יוסף מאי קסבר רב הונא [פ'] רב יוסף לא הבין מה שאמר רב הונא "לן בתעניתו אינו מתפלל של תענית" [פ'], **סבירא ליה אין מתענין לשעות**,

כלומר, האי דקאמר למחר אין מתפלל מפלגת תענית לכך אינו מתפלל, דקבלת תענית זה [שקיבל על עצמו בלילה אחר שלא אכל כמות שעות] אינו קבלה, ואינו תענית כלל, ואם [היה. א'] רוצה לאכול ולסעוד כמות התענית הרשות בידו, דאין מקבלין תענית לשעות, כגון זה שלא קיבל [עליו. א'] תענית של לילה זה מאתמול [פ'] כיון שלא עשה כן בקבלה מתחלה רק החליט כן אחר כמה שעות הוי תענית שעות [דאילו בשעה שקיבל עליו התענית של יום היה מתנה גם על הלילה שאחריו אין זה נקרא תענית שעות, כיון שצדקה ליום הקודם בקבלה אחת, ה"ל כיומא אריכתא. רש"י], דקמני לן צמעינן, דמשמע מאליה, כשהשקף וצא לסעוד עמד ולא אכל, כלומר, שהיה צדקו לאכול עד שעצר מקצת הלילה שעה אחת או שתי שעות, ואחר כך נמלך וכן צמעינן, ל"ל מ"ר צמרא עיקר, אי נמי מתענה לשעות דאין מתענה אלא כל הלילה בלעד שהוא חצי יום, והוא הדין המתענה ביום כי האי גוונא היכא דלא קביל עליה מאתמול קרי ליה מתענה לשעות, אכל קיבל עליו זהו דרך המתענין. א', ודבריו צ"ע],

או דלמא מתענין לשעות והמתענה לשעות אינו מתפלל תפלת תענית או דלמא האי דקאמר רב הונא למחר אין מתפלל מפלגת תענית לאו משום דאין מתענין לשעות, [דודאי סבירא מתענין לשעות כלומר המקבל תענית לשעות שס. א'] [דשם] תענית עליו, ואם רוצה לחזור צו ולטעום אחר שהתחיל צמעינן אינו יכול, אלא להכי אינו מתפלל מפלגת תענית, דסבר [דאין. א'] תענית של שעות חשוב ותמור כל כך שיהא צריך להתפלל עליו ענינו?

אמר ליה אביי לעולם קסבר רב הונא צעלמא ד מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית [אומר ענין] והכא מאי טעמא אין מתפלל מפלגת תענית, [פ'] רב הונא סבר דאם מקבל עליו מתחלה להתענות לחצי יום או חצי לילה יש עליה דין תענית],

ושאני הכא דשאני הכא היכא דהתענה אמתול וצליה לן צמעינן # [וגמציא שזה שלא קיבלה אף שהתענה כל הלילה, הוא גרוע מתענית שעות שמתענה רק כמה שעות] **דאיכא שעות דליליא דלא קביל עליה בעיקרא** שלא קיבל עליו תענית זה צפני עצמו מאתמול כדרך שאר מתענין לשעות, ואינו חשוב להתפלל עליו ענינו [דלא קיבלו כלל מאתמול וגם בלילה לא קיבלו. הגהות הב"ח],

[ואע"פ שתענית שלן בה הוא המשך של תענית היום שקיבל עליו, כיון שתענית הלילה לא הי' בכלל קבלתו אין שם תענית עלי],

מר עוקבא איקלע לגיזוק מר עוקבא חקיע לגיזוק - גרסינן, דאילו רבי עקיבא לא היה מסתפק לו הנך צעיי, ועוד, דבלשון צרימא הוה משמע ציה [והיה אומר] מעשה צרבי עקיבא כו', ולא [בלשון] צגמרא **בעו מיניה**

התענית, וכן אם אכל ושתה ואחר כך התחיל להתענות שאר היום הרי זה תענית שעות. [וז"ל השגת הראב"ד] וכן אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר היום הרי זה תענית שעות. א"א אין זה כלום, שהרי אמרו תענית (יב) והוא שלא טעם כלום כל אותו היום, ועוד אמרו (שם תענית י"ב) כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית,

המיומרא הראשונה מיעטה שאם אכל בחצי היום ורצה להתענות עד הערב לאו כלום היא כי מאחר שאכל שוב אינו מתענה, והמיומרא השניה באה למעט מי שאמר אפילו בערב הריני בתענית עד חצי היום כי מאחר שלא יצא עליו היום בעיניו קבלתו לאו כלום היא.

ובש"ת הרשב"א ח"א ס' ד' וז"ל מצאו כתוב להרמב"ם ז"ל שחזר בו בארבעה דברים ממה שכתוב בחבורו הגדול, ושאלת ממנו לבאר לך אם המכתב הראשון עיקר או השני? [וחושב שם כל הארבעה דברים] השלישי כתב בהלכות תענית, אם אכל ושתה ואחר כך התחיל להתענות שאר היום הרי זה תענית שעות, וחזר ותקן עניו [פ'] תענית] שעות אחר אכילה אינו עניו [פ'] תענית], אלא אם לא טעם באותו היום וגמולך להתענות חושבין לו שעות מאותה שעה שנמלך,

תשובה בזה ודאי אם חזר ותקן כהוגן תקן, כי באמת מה שכתוב בנסחאות קשה מאוד, שהרי אמרו והוא שלא אכל כלום כל אותו היום כלומר כשהתחיל להתענות, ושעור שאמרו שהוא תענית דוקא שלא אכל כלום קודם לכן, אלא שהיה מעונה עד חצי היום ובחצי היום נמלך להשלים יומו בתענית, הא אם אכל קודם לכן אין זה מעונה, ועוד אמרו כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית כלומר שלא שקעה עליו חמה בתשלום תעניתו, ולומר שאם קבל עליו תענית מתחלת היום עד חצי היום או אפילו עד סמוך לשקיעת החמה אינה תענית, וזו היתה אחת מן התשובות שהשיג עליו הראב"ד ז"ל],

אוכלין ושותין משחשיכה כו': **אמר רבי זעירא** **אמר רב הונא** יחיד שקיבל עליו תענית [שאמר] מאתמול הרי אני יושב צמעינן למחר [פ'] ביום מחר מנין החמה עד הערב] **אפילו אכל ושתה כל הלילה** עד עמוד השחר **למחר** [בתפלת שחרית, אף שכריסו מלאה. ע"פ הרא"ש] **הוא מתפלל תפילת תענית ענינו**, [ראה ברא"ש שמשכיר נוסח הר"ח בגמ' זו, וגם יש שם דרך אחרת בכל הענין, וכן הרי"ף לא פירש כרש"י כאן],

[ועכשיו בא לאשמועינן שיש אופן דאף שהוא רעב מאוד מהתענית "אינו" אומר ענינו, והיינו]

לן בתעניתו צאמו תענית שקיבל עליו, שלא אכל צמולאי תעניתו, ולן כל אותו הלילה לשם תענית עד הצקר [לאחר שהתענה כל היום המשיך להתענות כל הלילה, שלא אכל כלום בלילה שלאחר התענית וגם המשיך להתענות ביום השני], [למחר. רש"י] **אינו מתפלל של תענית** אינו יכול להתפלל ענינו קודם שיאכל, כדי לזאת ידי חובת תענית של לילה # [משמע שתפלת ענינו מוסיף על מדרגת התענית], אף על פי שהוא יום אחד [דהיינו הבקר עם הלילה שלפניו, ולכן עדיין הוא ביום תעניתו] כדמצי (צראשית א) ויהי ערב ויהי צוקר יום אחד, ולקמן מפרש ואזיל מאי קסבר רב הונא, מאי טעמא אין מתפלל למחר ענינו,

[פ'] דלא מיבעיא בתפלת ערבית שאינו אומר ענינו שהרי לא קבל עליו עדיין

אבני חן למסכת תענית

עד חצי יום, והדר מתענה כל היום האזי תעניתא מעלייתא הוא, ופשיטא דתענית גמור הוא, ואפילו תפלת תענית נמי מתפלל עליו, ולא אינטריך לאוקומי [הלכתא. א'] צהכי [לקרות לזה תענית שעות]. דזהו תענית גמור, [וראה מ"ג שמביא קושיא למה לא נאמר דאיכא שעות היום דלא קיבל עליו כדאמרינן לעיל? ותירץ רבין דמיירי שמא תמול קיבל על עצמו "חצי יום" ולא פירש איזה חצי, או גם החצי השני של היום אמרינן שזה החצי שקיבל על עצמו, ולדינא הוי כאילו קיבל על עצמו יום שלם. כך הבנתי דבריו, וזה דוחק, אבל באמת נוכל לומר דאב"י סבר דרק אם מתענה רק לשעות הוי תענית שעות אבל אם מתענה כל היום אינה תענית שעות], [וה' קשה לרש"י אם זה מקרי תענית גמור מה יהי' נקרא "תענית" שעות? וע"ז מותרין] והאזי מקשה סבר דהאי [הילכתא. א'] מתענין לשעות כמשמעו, דיכול להתענות עד חצי היום [ומתענה. א'] קרינא ציה?

לא צריכא [רב חסדא לומר דצריך להתענות עד הערב ועדיין הוא תענית שעות] **דאימולך אימלוכי** כלומר, לא היה צדעמו כלל להתענות, אלא אחא ליה טרדא ולא אכל עד חצי היום, וכי מטא חצי יום ממלך אמר הוילי והתענית עד חצי היום אמתנה כל היום [וסבר רב חסדא שבוין שהתענה כל היום וקבל עליו התענית באמצע היום זה נקרא תענית שעות ואומר ענני],

ואמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה שלא
התענה עד אחרת שעה לאו שמויה תענית,

מיתבי אנשי משמר כהנים ולוים העוזדין **מתענין** כדלקמן צפרק סדר תעניות **ולא משלימין** לפי שהן עסקין בעבודה, ואין יכולים להשלים, אלמא, אף על גב דלוי משלים מתענה קרי ליה? [פי' שאם היה בית אב צריך להן שיאכלו עמהן קדשים שלא יבואו לידי נותר היו אוכלין ולפיכך לא היא משלימין. ר"א],

התם לצעורי נפשיה בעלמא הוא עם הנזכר, אבל אינו תענית לא להתפלל תפלת ענו ולא לקצועו עליו חובה כלל, וכל שעה שהוא רוצה לאכול, אוכל,

תא שמע דא"ר אליעזר ברבי צדוק אני מבני בניו של סנאב בן בנימין משצט צנימין ופעם אחת חל ט' באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו הוא [היה] כדלקמן תענית בשלשה פרכים (כ, ח) זמן עזי כהנים והעם כו', עד צממשה צאצ בני פרעוש בן יהודה, צעשרה צו בני סנאב בן צנימין, שעל ידי מעשה קצצו להן חכמים להתנדב עצים ולהציא למערכה, וכשמגיע זמנו מציאין אותן ומדליקין אותן על גבי המוצא, אף על פי שהיו שם שאר עצים הרבה, מה שאין כן בשאר מתנדבי עצים, דאין מנצערין אותן בזמן שיש עצים אחרים, צמסכת מנחות (קו, צ) אמרינן המתנדב עצים לא יפחות משני גזירין, ועצים טעונין קמיילא, טעונים הגשה כו'? **התם נמי לצעורי נפשיה בעלמא הוא,**

תא שמע דאמר רבי יוחנן פעמים שהיה אומר **אהא בתענית עד**
שאבוא לביתי ואי מטי לצימיה צמשים או בשלש שעות ציום הוה אכיל,

מתענין לשעות או אין מתענין לשעות? לא הוה בדיה,
קנקנין של נכרים שמכניסין צהן יין לקיום [דאל"ה די אם מדיחין] אסור להשמש צהן אסורין או מותרין? **לא הוה בדיה, במה שימוש**
מושה כל שבעת ימי המלוואים דאילו צאהרן כתיב צגדי כהונה, דכתיב (שמות כט) והלצחם, שצעה שהיה משה עובד, אהרן היה לצוש צגדי כהונה, ועבודה דמשה גזירת הכתוב הוא, [אצל צגדי. רע"י] כהונה לא מצינו צו, ומסתמא [אין הדבר כשר שהיה עובד] [הדבר קשה אס עבד. רע"י] צצגדיו של חול, שיוצא צהן לשוק? **לא הוה בדיה, אזל ושאל בי מדרשא,**
[וקשה לי אמאי קאמר שבעת, הא בשמיני נמי שימש כדפרשין בפרשה שמיני דתמיד הקריב משה בשמיני ולא הקריבו אהרן ובניו אלא מה שבא חובה לבו ביום בלבד. גבורות ארי],

אמרו ליה הלכתא מתענין לשעות, ומתפללין תפלת תענית,

והלכתא קנקנין של נכרים לאחר שנים עשר חדש הולך טעם יין נסך, ומוותרים צלא עירוי מים, אצל חוך שנים עשר חדש צריך עירוי שלשה ימים מעת לעת [פ' שממלאן מים, ולאחר מעת לעת שופך המים, ונותן לחוכן מים חרשים, וכן עושה ג' פעמים] **מותרין,**
[כתבו הרשב"א בשו"ת ח"א תקעה והר"ן חולין ק"א ע"ב שישון כלי י"ב חדש לא מצאנוהו אלא בכלי יין, שתשמישם בצונן, אבל שאר איסורים שנתבטלו בכלי אין מועיל ליישנן י"ב חדש. יוסף דעת, עיי"ש],

במה שימש משה כל ז' ימי המלוואים בחלוק לבן של פשתן,
עשוי לשם כך, רב כהנא מתני כי האזי לשנא בחלוק לבן שאין לו **אימרא** שפה מתרגמינן אימרא (שם שמות כח) כלומר, (תחוב) [ארוג. יעצ"ך] [כלי חסוב. רע"י] היה מחוט אחד כל החלוק, ולא כצגדים שלנו שצמי הידים מדובקין צצגד הגוף צתפירה, כדי שלא יתשדוהו שמה צאותה שפה הוילא מעות [הקדש. רע"י], משום שנאמר (צמדבר צב) והייתם נקיים מה' ומישראל,

אמר רב חסדא

דף י"ב ע"א

הא דאמרת מתענין לשעות [ויש לה דין תענית גמור ואומר ענני] **והוא שלא טעם כלום עד הערב** כל אותו היום, כלומר, לא אמרו [שיהי' נקרא תענית שעות] צמתענה שאכל צו ציום [פי' שלא השלים התענית] כגון שהתחיל להתענות עד חצי היום [פ' שקבל עליו להתענות תענית שעות עד חצי היום] ואחר כך אכל דאין זה עיניו, ואם אכל קודם חצות [אף שקבל עליו תענית עד חצות] אין צכך כלום, דאינו תענית של כלום [ואינו צריך להתענות עוד פעם להשלים]. אלא [תענית שעות מיקרי] כשהשלים כל היום אף על פי שלא קיבלו עליו מאתמול [פ' שקיבל עליו רק תענית שעות, אבל למעשה התענה כל היום],

א"ל אב"י הא תענית מעלייתא היא ופריך אי דקבל עליו להתענות

אבני חן למסכת תענית

וקרי ליה מתענה? התם ל'שמוטיה נפשיה מבי נשיאה הוא דעבד דלא ליטרחוהו למיכל בהדיהו, [ומפני ?] שהיה מבקש הימנו שיאכל עמו, [לבן] היה אומר כן, [כדי] שלא יטריחנו לאכול עמו ומיהו לא הוי תענית, שאם היה רוצה היה אוכל מיד, ואין נדדרו כלום,

אמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לאו שמייה תענית, ואי יתיב מאי מי סליק לתענית אי לא? אמר רבה בר שילא דמי למפוחא דמליא זיקא הוא המפוח שטפחין בו הנפחין את האור, המתמלא ברות, אף זה נתמלא רוח שלא אכל ביום,

אימת מקביל ליה? רב אמר במנחה צומן המנחה, ואפילו בשוק אומר הריני מתענית ושמואל אמר בתפלת המנחה בסופה, תוספת רצוי ותחנונים, עד שאומר הריני מתענית, ודוקא נקט מנחה, משום דסמוך לתחלת יום תעניתו, לאפוקי תפלת יו"ט [פי' בשחרית], ודיקא נמי, מדפסיק שמואל ופליג אדרב דאמר צומן המנחה, שיעורא יתירא,

[פרוש שיאמר אדם בשומע תפלה קבלתי עלי תענית למחר יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי שתעני בקראי ותרחיב צעדי ותעני בצר לי ותחנני ותשמע תפילתי, וחותם ברוך אתה ה' שומע תפלה, ובתענית צבור אין צריך הסכמה, אלא שליח צבור מכריז ואומר ענו, והתענית מקבל, ומתפללין תפלת תענית, והכי איתא בירושלמי, רבי יהודה נשיאה גזר תעניתא אמר לה ריש לקיש לרבי יוחנן והא לא קבלינן מאורתא, אמר אנן ארבי ריש גלותא סמכין, וכל שכן התענית שהם מדברי קבלה. אבודרהם תפלת התעניות],

אמר רב יוסף כוותיה דשמואל מסתברא דכתיב במגילת תענית לטוף ימים טובים הכתובים במגילת תענית כתיב זה "מקדמת דנא ייסר", לעיל מינה מני חלין יומיא די לא להטענא בהון להן [לבן] כל איניש דיייתי עלוהי [שיבא עליו תענית] מקדמת דנא לפני חלי ימים טובים, כגון שקיבל עליו עשרה תעניות או עשרים, ונכנסו חלי הימים בהם ייסר, מאי לאו ייסר עצמו בצלו תפלה, ואי לא קבלה עליה תפלת המנחה לא דחי להך ימים טובים, אלמא דעיקר תענית צעי לקבלי תפלת המנחה עילוי, ואי לא קבלה עילוי תפלת המנחה לא עשה כלום.

ייסר לשון ואסרה אסר (במדבר ל'): בצלו ללותא, איכא דאמרי לשון נדר, שקבל עליו להתענות, כמו הרימותי ידי אל ה' (בראשית יד) דמתרגמינן ארימיה ידי בללו, ואין רצי מודה, האי דקמי "דכתיב" משום דמגילת תענית היתה נכתבת לנדר, לזכרון נסים,

לא יאסר עצמו פי' מעצמו בלא קבלה חדשה אלא ע"י קבלה הראשונה,

פליגי בה רבי חייא ורבי שמעון ברבי חד אמר ייסר וחד אמר יאסר דלא הוי מני ייסר בללו, דמשמע דוקא [בשמואל] כדאמרין אי מקבל תפלת המנחה אין, ואי לא לא, אלא יאסר, דמשמע יהא אסור לאכול אי אחי עליה תעניות מן קדמת דנא, בין תפלה בין שלא תפלה, מ"ד ייסר כדאמרין, למאן דאמר יאסר מאי היא מאי קסבר [מה בא לאשמעינן במגילת תענית ב"יאסר" כיון שהוא כבר אסור ועומד משעת קבלתו, יוסף דעת]?

ומשני כדתינא במגילת תענית כל איניש דיייתי עלוהי מקדמת דנא יאסר, כיצד יחיד שקיבל עליו שני וחמישי (ושני) של כל השנה כולה כלומר, כדמפרש בהדיא אס נדרו קודם לגזרתו כו' ולא שנה בין תפלה בין שלא תפלה ואירעו בה ימים טובים הכתובים במגילת תענית, אם נדרו קודם לגזרתו קודם שגזרו חכמים ימים טובים הללו יבטיל נדרו את גזרתו, אבל משגזרו, אף על פי שהתחיל מענייתו קודם הזמנים הללו לא דחו ואם גזרתו קודמת לנדרו תבטל גזרתו את נדרו,

תנו רבנן עד מתי אוכל ושותה כלילה, כשמחנה למחר, בכל תעניות שהוא אוכל משתשך, ואפילו בתענית יחיד קא מיירי עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי, רבי אליעזר בר שמעון אומר עד קרות ה'בר אפילו פעם ראשונה קאמר, מדקאמר גבי יו"ט יחיד כלילה בסדר יומא (כא, ח) עד שישלש,

אמר אביי לא שנו אלא שלא גמר סעודתו אבל גמר סעודתו דצי הכל אינו אוכל,

איתיביה רבא גמר ועמד אף על פי שצריך ועמד משולחנו הרי זה אוכל ואין צד כלום? התם כשלא סילק את הטבול דלא עקירה היא, ולא אסר דעמיה מאכילה, וכסעודה אריכתא דמיה,

איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא כשלא ישן, אבל ישן הפסקה היא, ושוב אינו אוכל אינו אוכל והלכה כאמרי אוכל ושותה עד שיצא קבע, ועד שיעלה עמוד השחר, כרבי,

איתיביה אביי ישן ועמד הרי זה אוכל? התם במתנמנם לא ישן ממש, אלא מתנמנם שומילי"ר בללו (להתנמנם),

הכי דמי מתנמנם? אמר רב אשי

דף י"ב ע"ב

נים ולא נים [והמלה מתנמנם יש בה המלים גם נם, יוסף דעת] תיר ער, כדמתרגמינן (בראשית מא) ויקץ ואיתער ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע אהורוי סברא אס (נריך) [שואלין. א'] ממנו דבר שצריך להחזיר אינו יודע לומר צדוד שמתנמנם וכי מדברי ליה מדבר (פיה) [כד. א'] שמעת מדבר,

אמר רב כהנא אמר רב יחיד שקיבל עליו תענית סתם, ואינו יודע איזה תענית קבל עליו, אס של יחיד אס של צבור אסור בנעילת הסנדל חיישינן שמא תענית צבור כשלא ראשונות או כשצד אחרונות קיבל עליו, היכי ליעבד? אמר רבה בר רב שילא לימא הכי למחר אהא לפניך בתענית יחיד,

אבני חן למסכת תענית

[וכל. תוס'] שהוא משום תענוג שמצטערין, ואסרין ענמן צמנוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר, [ראה תוס', ובאו"ח סימן תק"ג סעיף ב' כתב צומות הללו חוץ מנ' באב מותרים ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה, וא"צ להפסיק מבעוד יום וז"ל חמ"ב באות ו' דבשעה שרצו וקבלו עליהם לצום בכל הארבע תעניות הנ"ל לא קבלו עליהם שיהיו בחומר ת"צ כמ"ב לפי שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה, ובעל נפש יחמיר בכולן כמו במ"ב וכו'. עיי"ש],

אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי תנינא [במשנתנו] ונועלין את המרחצאות [דהיינו רוב חסדי דחמין אסורין], א"ל אביי ואי בצונן אסור סוכרין את הנהרות מבעי ליה למיתני! צממיה [וחזור ומפרש דברי רב אידי ומקשה עליהם] אף אנן נמי תנינא צממיתין, דקמי גבי תענית צבור ונועלין את המרחצאות דהיינו חמין, אבל זנן מותר, אמר ליה אביי כלומר, ואי הוה סבירא ליה לתנא דידן דצונן אסור היכי הוה צמי צממיתין סוכרין את הנהרות היכי מצי למיסכרינהו [וראה תוס'],

אמר רב שישא בריה דרב אידי אבא רב אידי, הכי קא קשיא ליה צממיתין, דקאמר [רב אידי] שמע מינה דלא אסר אלס חמין, מכדי תנן קמי צממיתין, אסורין אסור ברחיצה, וסמס רחיצה צין חמין צין זנן נועלין את המרחצאות למה לי למה לי מו למיהדר ומיתנא ונועלין אלס למימרא דוקא חמין וכו'? אלא לאו ש"מ בחמין אסור בצונן מותר,

לימא מסייע ליה לרב חסדא, דאמר כל שהוא משום אסור אפילו צונן כל חייבי טבילות מה ויולדת טובלים כדרכן טובלין כדרכן בין במ' באב בין ביוה"כ, במאי אילימא בחמין טבילה בחמין מו איכא [ראה תוס'] חמי האור, הא שאובין נינהו, אלא לאו בצונן, וחייבי טבילות אין משום דטבילה צממיה מניה, שממחר לטור ענמו [לפי' גם אחר הזמן, מצוה להקדים הטבילה כפי האפשר כדי שתוקדם טהרתו. גליוני הש"ס], איניש אחרינא לא, הכי גרסינן - כולי עלמא [לא] לא צממין ולא צונן [ביון שהוא משום אבא, בדאמר רב חסדא]?

אמר רב חנא בר קטינא לא נצרכה [אין מכאן ראייה לרב חסדא, דנוכל לומר דלעולם בצונן מותר גם בת"ב, והכא לא אשמועינן] אלא לחמי מבריא והלכך חייבי טבילות אין, כולי עלמא לא, אבל צונן שרו [לכולי עלמא],

אי הכי [דמיירי בחמי מבריא] אימא סיפא א"ר חנינא סגן הכהנים [חולק על היתר הת"ק לטבול כדרכן בת"ב ויוה"כ] כדי - ראוי הוא צית אלהיו הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה פעם אחת בשנה, ואי אמרת בצונן מותר ירחץ בצונן [ואם איתא] כדמוקמת לה דצונן שרי, מאי קא מהדר ליה רבי תנינא לתנא קמא מאיכוד טבילה נהי דלא טבלי צממין משום כבוד צית אלהינו, הא מנא טבלי צונן, אלס לאו צונן נמי אסרי, והיינו דאמר לאבד?

אמר רב פפא באתרא דלא שכיח צונן לעולם צממי טבירא והיינו

ואימא מטיהרא [מצהריים] יהא אסור במלאכה ולא מבקר, וראה יומא ג"מ ע"א בדאמרי אינשי טורח מיהרא והוי פלגא דיומא? אמר רב שישא בריה דרב אידי מסייע ליה לרב הונא הא דפשיטא לך דאסיפת זקנים ציוס דאמר מצפרא כינופיה ציוס תענית צבור מתקצצין וצאין לצית הנסמך מן הצק [ומסברא אסור מאז במלאכה],

היכי עבדי מאי עבדי צינופיה דמפפא וצוליה יומא דתעניתא? אמר אביי מצפרא עד פלגא דיומא מעיינינן במילי דמתא דרישה וחקירה, לצדוק צממיהם צעסקי צני העיר, אלס גול וחמס צנייה, ומפסיקין אותן מכאן ואילך ריבעא דיומא מחלות ואילך עושין שני חלקים [ד"ה בפלגא] דהיינו ריבעא דיומא קרינן בספרא קרו ויחל משה ואפטרותא ומפטרין דרשו את ה' צהמלא מכאן ואילך [פ' ברבע השניה] בעינן רחמי שנא' נחמיה ט ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת ה' אלהיהם רביעית היום ורביעית מתודים ומשתחוים לה' אלהיהם,

דף י"ג ע"א

[ואיפוך. א', כ"י וטיקן] אנא דפלגא דיומא קמא הו קרו ומפטרין וצנו חממי, וצאדיך פלגא מעייני?

לא סלקא דעתך דכתיב עזרא ט' ד' וְאֶלִי (א) יאספו כל הָרָד [והיינו עיוני במילי דמתא. ר"א] בדברי אלהי ישראל על (ב) מעל הגולה וגו' [וספיח דקרא] ואני יושב (ג) משומם עד [למנחת. כ"ה צפוק] הערב וכתיב [וממשיך בפסוק ה' שם] ובמנחת הערב (ד) קמתי מתענית (ה) וצקצקי בגדי ומעילי ואכרעה על צרכי ואפרשה כפי אל ה' אלפי, אלמא צאדיך פלגא צנו רחמי עד פניא, מכלל דפלגא קמא מעייני צמילי דמתא,

ורש"י הוהו ומפרש הפסוקים:

צממיה צן חכליה כתיב צעורא (א) ואלי יאספו לי היו מתאספין וצאין עוצים שצנה, להגיד לפני על מעל וחטא הגולה, להפרישם, (ב) [משומם] - אישתודין צלעו (מבולבל, מבוהל), (ג) [על מעלם] שמתודין עד מנחת הערב מחלות ואילך, שהל טוטה, כדאמרין צממית יומא (כח, צ) כלומיה דאצרהס מצי משחרי כותלי (ד) [קמתי מתענית] - לא שמתענה עד המנחה ואחר כך אוכל, אלס כלומר מצער נפשיה, (ה) [וצקצקי] - אלס שאני קורע בגדי ומעילי הייתי מתפלל, כדי שאתרעה,

ענין חדש אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כל שהוא משום אבא כל תענית שאסרו חכמים רחיצה משום אבא כגון תשעה באב שהוא משום אצילות חורבן, ואבא וכל שכן אבא ממש שמתו לפניו, דאית ליה צעור טובא אסור בין בחמין בין בצונן [מדלא מחלק בין כל גופו לפניו ידיו ורגליו משמע לכאורה דאפילו פניו ידיו ורגליו אסור אפילו בצונן, גבורות ארי] [ראה תוס'],

אבני חן למסכת תענית

חולק על רב חסדא אמר רבא אבל מותר לרחוץ בצונן כל שבעה מידי דהוה אבשרא וחמרא דמענוג קן כזונן, [דער השתא דהוה אונן אסור, והשתא משתרי, צונן נמי אע"ג דכי הוה אונן אסור השתא משתרי. ר"א].

מיתיבי

דף י"ג ע"ב

אין הבוגרת שהצילה שמי שערות רשאה לנוול את עצמה אלא מתקשטת כדי שיקפצו עליה בימי אבל אביה אפילו אירע אצילות לאציה, שמת בנו, אי נמי שמת אציה ממנו, אף על פי שהיא צמ חיוצ אצילות אינה רשאה לנוול, הא נערה שאינה ראוייה להינשא עדיין עד שתצנר רשאה צמ חיוצ אצילות היא, וקטנה אינה חייבת ולא כלום,

[אומר ר"י דהא רשאה לאו דוקא, אלא ה"ק אין הבוגרת חייבת, הא נערה חייבת. תוס'].

מאי לאו ברחיצה, ובמאי אילימא בחמין אין הבוגרת רשאה, והאמר רב חסדא [ומסתמא לא חולק רבא על זה] אבל אסור להושיט אצבעו בחמין, אלא לאו בצונן ואפילו הכי נערה אינה רוחצת בצונן, אלמא דאכל אף בצונן אסור?

לא [הא דמשמע דנערה רשאה לנוול את עצמה היינו] אכיהול ופירכוס ולא קא מיירי ברחיצה כלל, פירכוס בשיער, כגון בצגדים, רחיצה בצונן,

לימא מסייע ליה [לרבא] דא"ר אבא הכהן משום רבי יוסי הכהן מעשה ומתו בניו של ר' יוסי בר חנינא ורחץ בצונן כל שבעה?

אמרי [משם אין ראיה דמיירי] התם בשתכפוהו אבליו זה אחר זה, דתניא תכפוהו אבליו זה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער ומכבם כסותו במים,

אמר רב חסדא בתער אבל לא במספרים במים ולא בנתר ולא בחול ולא באהל,

איכא דאמרי אמר רבא אבל אסור בצונן כל שבעה, מאי שנא מבשר ויין? התם לפכוחי פחדיה הוא דעביד,

לימא מסייע ליה אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה הא נערה רשאה במאי, אילימא בחמין אין הבוגרת רשאה והאמר רב חסדא אבל אסור להושיט אצבעו בחמין אלא לאו בצונן? לא אכיהול ופירכוס,

אמר רב חסדא זאת אומרת מדמוקמין לה ציחול ופירכוס, הוא

דקאמרינן חייבי טבילות אין, כולי עלמא לא, וצונן כולי עלמא שרי, ומאי לאבד דקאמר רבי חנינא, כגון צאתה דלא שכיט זונן,

[פי' ולא יהיה מוכאן ראיה לרב חסדא דנוכל לאוקמה במקום שאין רק חמי מבריה, ות"ק מתיר לטבול בחמין במקום כזה, וחנינא סגן הכהנים אומר דכדי הוא בית אלקינו וכו'],

תא שמע 1 כשאמרו אסור במלאכה גבי מענית צבור לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר מהכא משמע דצילי משעה צאצ מותר במלאכה ואין ציטול אלא ציט, אכל אין מפרסמין הדנר, 2 וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר, אבל בדרך מותר, הא כיצד יוצא לדרך מן לעיר נועל נכנס לעיר חולץ, 3 וכשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו, אבל פניו ידיו ורגליו מותר, וכן אתה מוצא במנודה ובאבל,

מאי לאו אכולהו [ראה תוס'] הא דקמי וכן אתה מוצא במנודה ואכל אכל הני קאי [שמוותר במלאכה בלילה, ונעילת הסנדל בדרך], ואפילו ארמייה [דמותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו], ושמע מינה דמענית צבור אסור לרחוץ כל גופו, ואפילו צונן, ומיזנתא לרפרס צר פפא [בשם רב חסדא]?

ובמאי עסקינן אילימא בחמין פניו ידיו ורגליו מי שרו, והאמר רב ששת אבל אסור להושיט אצבעו בחמין, אלא לאו בצונן?

לא לעולם בחמין [הא דאמר בברייתא שמוותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו מיירי במים חמין], ודקא קשיא לך וכן אתה מוצא במנודה ובאבל [והא אבל אסור להושיט אצבעו בחמין] אשאר קאי אנעילה [וסיכה] [ומלאכה], [ולעולם. א'] הך רחיצה בחמין היא, אכל צונן שרי לרחוץ כל גופו [במענית צבור. א'] [וזה כמו שאמר רב חסדא דבתענית צבור מותר כל גופו בצונן], והשתא דאמרת [דמענית. א'] ואכל, לאו ארמייה קיימי ליכא לאקשויי כדפרסת לעיל אילימא בחמין מי שרי,

תא שמע דאמר ר' אבא הכהן משום ר' יוסי הכהן [שם זה בר"ה ט"ו ע"ב] מעשה ומתו בניו של ר' יוסי בן רבי חנינא ורחץ בצונן כל שבעה אלמא צונן שרי [וקשיא על רב חסדא]?

התם כשתכפוהו אבליו הוה צמ אחר זה, דקמי שמתו בניו, שניהם, ולפיכך הסירו לו, כדאשכחן גבי שיער דתניא תכפוהו אבליו זה אחר זה, הכביד שערו מיקל בתער דשקיל פורמא מנייהו [ראה תוס'], ומכבם כסותו במים [ולכן מותר לרחוץ בצונן],

אמר רב חסדא [ובתער. רש"י] [מגלה שערו] דרך שינוי אבל לא במספרים, במים [ורחץ בגדיו] ולא בנתר קרקע הוא, או אכן, כעין שקורין קרי"א צלעו (גיר) ולא בחול דרך לבסם שיתלצן, [ראה קובץ ברד #19 דף 90 בכל חומרי ניקוי וסבונים במקורות יהודיים],

אבני חן למסכת תענית

הדין למכנסת אבל אסור בתכבוסת כל שבעה,

ראשונות דליכא עשרים וארבע כדאמרין צפרק סדר תעניות כיצד
בגמרא (שם תענית טו א'),

ולא [וכי אין אומרים הכ"ד ברכות בג' ראשונות] והא אין בין קתני,
אין בין ג' ראשונות לג' אמצעיות אלא שבאלו מותרין
בעשיית מלאכה ובאלו אסורין בעשיית מלאכה ראשונות דלא
חמירי כולי האי הא לכ"ד זה וזה שוין וקא סלקא דעתך דאיתנהו
לעשרים וארבע באמצעיות, מדקמתרין קמייחא דליכא עשרים וארבע מכלל
דבאמצעיתא איתנהו,

ולא היא, דאיתנהו אלא באחרונות, כדקתני הכס,
ומשום דהא מילתא קמייחא, משום הכי פריך ליה מעשרים וארבע דאיתנהו
באמצעיות?

תנא ושייר תנא מילי דאיתנהו בין אמצעיות לראשונות, ושייר, אין בין לאו
דוקא הוא, כדמוכח לקמן גבי אידך,

מאי שייר דהאי שייר דלא אורחא דתנא למתני כל מילי ולשויירי חדא?
ותו והא אין בין קתני?

אלא תנא באיסורי קא מיירי, בתפלות לא מיירי אלא לעולם
עשרים וארבע בקמייחא איתנהו, ולהכי לא חשיב להו, באין בין דבתפלה לא
קמייירי,

ואי בעית אימא באמצעייתא נמי לא מצלי כ"ד אלא באחרונות,
כדאמרין הכס,

ולא והתניא אין בין ג' שניות לשבע אחרונות אלא שבאלו
האחרונות מתריעים ונועלין, כדמנן נמי במתניתין מתריעין ונועלין את
האחרונות, הא לכל דבריהן זה וזה שוין דמתריעין איתנהו,

וכי תימא הכא נמי תנא ושייר, והא אין בין קתני?
ותסברא אין בין דוקא

דף י"ד ע"א

והא שייר תיבה דבאחרונות איתא והכא [ליכא. א'], כדקתני לקמן (טו, א)
סדר תעניות כיצד מויליין את התיבה כו', ומוציין בגמרא [שם ע"ב] צהדיא
מתיבה דאיתא אלא באחרונות, ומשני כי קתני נמי ממתינן בקמייחא? אי
משום תיבה לאו שיוורא הוא מילי דצינעא קתני ממתינן
צצית הכנסת, ועשרים וארבע נמי צצית הכנסת מילי דבפרהסיא חזיה
בדמוכח של עיר לא קתני,
[אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם. סנהדרין ע"ד ע"ב]

אמר רב אשי מתני' נמי דיקא דלעשרים וארבע זה וזה שוין דקתני
ממתינן מה אלו יתירות על הראשונות כו' מה אלו יתירות על
הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את האחרונות,

והלכתא אב"ל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן
כל שבעה, אב"ל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר,
אבל לסוך אפילו כל שהוא אסור, ואם לעבר את הזוהמא
מותר,

ענין חדש צלותא דתעניתא מפלת תענית - עננו היכי מדכרינן?
אדבריה רב יהודה לרב יצחק בריה ודרש [בלומר שם בפיו
שידרוש בן בדרשא שידרוש על הציבור בפרק, ר"א] יחיד שקיבל עליו
תענית מתפלל של תענית, והיכן אומרה? בין גואל לרופא
צרכה צפני ענמה,

מתקיף לה רב יצחק [לרב יהודה אביו] וכי יחיד משוץ כל כך [שיחא]
קובע ברכה לעצמו שיהו מתקנין לו צרכה צפני ענמה, להוסיף
במפלגו? אלא אמר רב יצחק בשומע תפלה, וכן אמר רב
ששת בשומע תפלה,

מיתיבי אין בין יחיד לצבור אלא שזה מתפלל שמונה
עשרה וזה מתפלל תשע עשרה דקבע ליה בין גואל לרופא, כסם
תפלה קרי שמונה עשרה, דצרכה ולמלשונים צצנה תקנוה, כדאמרין בצרכות
(כס, ב),

[אלא שזה מתפלל ח"י וזה מתפלל י"ט פ' המורה [רש"י] סתם תפלה קרי ח"י
דברכת הבייתוסים ביבנה תקנוה כדאמר' בברכות, ואינו ג"ל דכיון דשמואל
הקטן תיקנה היאך שונה התנא ח"י, וג"ל דלחכי תני ח"י ברתניא בתוספתא
במס' ברכות בשלהי פ"ג ח"י ברכות שאמרו חכמים כנגד ח"י הזכרות שבהבו
לה' בני אלים וכולל של בייתוסים ושל פושעים במכניע ודים, ושל זן ושל גרים
במבטח לצדיקים ושל דוד בבונה ירושלים ואם אמר אלו לעצמן ואלו לעצמן
יצא, ומיית' לה בירושלמי בפ' היה קורא פ' תפלת השחר, מוכח מוכאן דלאחר
שתיקנו ברכת הבייתוסים מונה אותם התנא ח"י, ומעמא דמלתא שהיו כוללים
של דוד בבונה ירושלים, וכך אתה מוצא בקרובות שנתקנו על ח"י ברכות
בפורים וביום הושענא, וכי"ו בתמוז וכי' במבט הוא כולל של דוד בבונה
ירושלים וכי'. תוס' ר"ד ע"י"ש שהאריך],

מאי יחיד ומאי צבור אילימא יחיד ממש וצבור ש"צ
[בתפלת תענית] הני תשע עשרה ! עשרין וארבע הוו צפיקין
דלקמן תענית (טו, א) דעשרים וארבע צרכות הוו ציומא דמעמיתא, והכא קתני
תשע עשרה ותו לא?

אלא לאו ה"ק אין בין יחיד דקבל עליו תענית יחיד, ליחיד
שקבל עליו תענית צבור אלמא יחיד קובע צרכה לעצמו כשקיבל תענית
צבור אלא שזה מתפלל שמונה עשרה וזה מתפלל תשע
עשרה ש"מ יחיד קובע ברכה לעצמו?

לא לעולם אימא לך שליו צבור, ודקא קשיא לך שליו
צבור עשרין וארבע מצלי בג' תעניות ראשונות בשלש תעניות

אבני חן למסכת תענית

אבל בכל דבריהן זה וזה שוין ואלו עשרים וארבע לא קא חשיב גבי אחרונות,

וב"ת הכא נמי תנא ושייר והא מה אלו קתני [ובאחרונות קמי אלו. א'] דמשמע דווקא,

ותסברא מה אלו דווקא הוא, והא שייר לה תיבה, אי משום תיבה לאו שיוורא הוא משום דקא חשיב לה באידך פרקא דמי ששנה מתניתין דהכל (תנא נמי) [קמי מתני'. א'] דהתם, והאי דלא תנא דהאי סמך דהתם, דקמי באחרונות מוסיף המילה, מה שאין כן באמצעיות [והא דלא תנא דהאי סמך ותנא דהאי ופירש דכ"ד באחרונות אינה באמצעיות ליטה. א'] השתא דאתית להכי עשרים וארבעה נמי לאו שיוורא הוא דקתני לה באידך פירקא דמשום דקמי לה באידך פירקין [קאמר. א'] דלא הו שויר, עשרים וארבע נמי דאמר דשון נינהו איכא למימר דלא הו שוין, דהא אפילו שוירא נמי לא הו, דבהדיא קמי לה באידך פירקין דבאחרונות אינהו, באמצעיות לא, ואיכא לתרצי כתיובא קמא [דקמיימא. א'], (דליכא) [ליכא ?] עשרים וארבע,

סיכום:

ר' יצחק אמר לעיל שיוחיד אומר עננו בשומע תפלה, והגמ' הקשה עליו מברייא דקתני דצבור אומר י"ט ברכות בתענית, וס"ד דהיינו יחיד שקיבל עליו תענית צבור ואומר עננו כבכרה בפני עצמה, דאי שליח צבור הרי אומר כ"ד ברכות, ותירץ דלעולם מיירי בש"ץ ובג' תעניות ראשונות שאין אומרים כ"ד ברכות, והברייא שאומר דאין בין ראשונות לאמצעיות אלא שבאלו מותרין בעשיית מלאכה, ובאלו אסורין אין ראייה שבשניהם אומר כ"ד ברכות, ע"ז מותרין באיסורי קא מיירי בתפלות לא מיירי,

והגמ' רוצה לתרץ גם שלכן לא חילק בין ראשונה לשניה לענין כ"ד ברכות שבשניהם לא היו אומרים אותם, ורק באחרונות היו אומרים הכ"ד ברכות, ומקשה למה לא אמר חילוק זה בין אמצעיות ואחרונות, ואין לומר שתנא ושייר, דאין בין קתני, והא דשייר תיבה לא שיוורא הוא דמילי דפרהסיא לא קתני? אלא אין ראייה שלא היו אומרים הכ"ד ברכות גם באמצעיות.

ומביא ראייה ממשנתנו שהיו אומרים הכ"ד גם באמצעיות, שלא חילק בין אמצעיות לאחרונות ולא תני שיש נפק"מ בהכ"ד ברכות, וכי תימא תנא ושייר, הא מה אלו קתני דמשמע דוקא אלו, ומקשה איך תאמר שמה אלו משמע דוקא והא שייר תיבה? ומתירן שאינה שויר דהא תנא לה לקמן, והשתא דאתית להכי נובל לומר שאומר הכ"ד ברכות רק באחרונות ולא שייר דהא תני לה לקמן,

נמצא שמה שחזירין תחלה באיסורי קא מיירי וכו' שאינו אומר הכ"ד ברכות בראשונות ולכן נאמר שמה ששינוי בברייא שהצבור אומר י"ט ברכות היינו הש"ץ בתעניות הראשונות, ולגבי האמצעיות איפשט שגם בהם לא היה אומר הכ"ד ברכות.

וביון שיש מחלוקתאמוראים לעיל היכן אומר עננו לכן שואל,

מאי הוי עלה היכן אומרה יחיד? אמר רב שמואל בר ססרטאי וכן אמר רב חייא בר אשי אמר רב בין גואל לרופא, ורב אשי אמר משמיה דרבי ינאי בריה דרבי ישמעאל בשומע תפילה והלכתא בשומע תפלה.

תני דאמרי עובדות ומיניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות, ותניא אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות, ותניא אידך אין מתענות לא בראשונות ולא באחרונות, אמר רב אשי נקוט אמצעייא בידך [לש' כרוך ותני. א'] כלומר תריך דשגל אמצעיות היו מתענין, ומתחלת לכולהו הכי מתנימא, הא דקמי בראשונות ולא באחרונות הכי ראשונות לאו ראשונות ממע נינהו, אלא אמצעיות, דאינהו הוו ראשונות לאחרונות, אכל בשבע אחרונות לא מתענו, דכיון דשבע נינהו לא מצי עוברות ומיניקות למיקם בהו, והא דקמי באחרונות ולא בראשונות הכי אחרונות אמצעיות נינהו, והראשונות ראשונות ממע, ואין מתענין בהן דלא תקיף רוגזא כולי האי, ונחום לשון הוא למנא למיקרי לאמצעיות ראשונות לאחרונות, ואחרונות לראשונות דמיתרצון כוליהו.

מה אלו יתירות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות, במאי מתריעין? רב יהודה אמר בשופרות היו עושין ההמרות, ולשון המרה כמו מרעה, וסמך מרעה פשוטה לפניה ולאחריה, במסכת ראש השנה (לד, א), [וליהי. א'] מתריעין בשופרות, דכתיב (במדבר י) ותקעם בחצוצרות, וגו',

תוקעין בשופרות כדי שיכניעו לנס לקול השופר, והיו נרתעים מחטאם, ואשכ כרכות שהיו מוסיפין ציוס התענית היו תוקעין על כל צרכה יצא אחת, שהן שמונה עשרה המרות,

ורב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר בעננו מתריעין עננו, בקול רם היו נועקים עננו אצני עננו, עננו אלהי אברהם עננו, עננו אלהי יצחק עננו, עננו אלהי יעקב עננו, (הכל כפי) [כעין. א'] שאומרים בסוף הסליחות, אכל עננו דתפלת תענית אומר אפילו בראשונות, ואפילו יחיד [ואוקינא. א'] דאומרה בשומע תפלה, ותפלה קרי ליה המרה, דאי בשופרות מריעין מיבעי ליה,

ומאן דמפרש עננו של תפלת תענית משתבש, דהא קמי בסמוך שהן שמונה עשרה המרות, וקא פריך מן וסימן לדבר ייחוס, ואם אינה ליפריך בהדיא שמונה עשרה תפלות של שמונה עשרה ברכות מי איכא בשבע תעניות,

קס"ד מאן דאמר בעננו לא אמר בשופרות [סבר דבתעניות אלו לא תקעו בשופר] **ומאן דאמר בשופרות לא אמר בעננו, והתניא אין פוחתין משבע תעניות על הצבור** באחרונות **שבהן** [שבכל יום מהשבע תעניות יש] י"ח התרעות שהן מוסיפין שש ברכות משמונה עשרה עד עשרים וארבע, ולכל אחת שלש מרעות [ראה רש"י] **וסימן לדבר** שלא תטעה אם המרה הו מרעה [ממע. א'] או תפלה יריחו דכתיב זה שופרות, לישנא אחרינא סימן לדבר, כלומר לכך מתריעין כדי [שיענו. א'] כדרך ששנו דירחו על ידי שופרות, דכתיב (יהושע ו) ויתקעו בשופרות וגו' וכתיב (שם) ותפול הסומה מחמיה ויריחו שופרות הוה [הרי ברייתא מפורשת שבתעניות היה תקיעת שופר], ותיובתא למאן דאמר בעננו [שלא היה תקיעת שופר בתעניות אלו]?

אלא בשופרות דכולי עלמא לא פליגי דהא מתריעין דקמי הכא

אבני חן למסכת תענית

תניא נמי הכי כשאמרו להמענות שלש ראשונות ושלש אמצעיות ושבע אחרונות שלש וכשאמרו שבע לא אמרו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורענויות מתענין והולכין עד שיענו,

לימא תיהוי תיובתיה דר' אמי [מהברייתא דתני דבשאר צרות מתענין והולכין]? אמר לך רבי אמי תנאי היא דתניא אין גוזרין יותר משלש עשרה תעניות על הצבור לפי שאין מטריחין את הצבור יותר מדאי דברי רבי, רשב"ג אומר לא מן השם הוא זה שאין זה [הטעם. א'], שאין מניחין [לגזור עוד תעניות] בשביל טורח [שאין מטריחין את הצבור יותר מדאי].

אלא מפני שיצא זמנה של רביעה

אלא שכבר יצא זמנה של רביעה של יורה [פי' של גשמים], שהרי [ממרחשון?] עבר על כולן לסוף התעניות [פי' שממרחשון עד שעברו כל התעניות כבר עברו רוב ימות הגשמים], שמקטן [פי' רק מקצתן של התעניות] היו צכסלוי, דקמני מתניחין [לעיל י' ע"א שבר"ח כסלו התחילו התעניות, פי' ועד שעברו אנו עומדים כבר בשבט כמו שציירתי], # [ראה ממ"ג וד"ס שדברי רש"י ותוס' כאן צריכין ביאור, ומה שנראה בעיני כתבתי, וראה בר"ג שהאריך בהחשבון וכן בד"ס שמביא דבריו],

א	ב	ג	ד	ה	ו	שבת
א מרחשון	ב	ג	ד	ה	ו	ז
ח	ט	י	יא	יב	יג	יד
טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא
כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח
כט	א כסלו ר"ח	ב	ג	ד	ה	ו
ז	ח	ט	י	יא	יב	יג
יד	טו	טז	יז	יח	יט	כ
כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז
כח	כט	ל	א שבט	ב	ג	ד
ה	ו	ז	ח	ט	י	יא
יב	יג	יד	טו	טז	יז	יח
יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה
כו	כז	כח	כט	א שבט	ב	ג
ד	ה	ו	ז	ח	ט	י
יא	יב	יג	יד	טו	טז	יז
יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד
כז	כח	כט	א	ב	ג	ד

ואיכא למשמע מדברי שמעון דבשאר מיני פורעניות, דכל שעתא הוי זימנייהו למיבטלי, אפילו טפי גזיקין, ורבי דאמר אין מטריחין סתמא אכולהו קאמר, ואנא דאמרי כרבי,

שלחו ליה בני נינוה לרבי כגון אנן דאפילו בתקופת תמוז

במתניתין [ודאי פירושה] דעבדינן תעניות בשופרות דקרי לה התרעה [פי' דהא דקתני במשנה מתריעין ודאי פירושה שהיו תוקעין בשופר], כי פליגי בעננו כי פליגי במתריעין דאמרינן בעלמא על שאר פורענויות [פי' פליגי בפירוש המלה של התרעה במקום שאין הלכה מפורשת שצריך שופר] מר סבר קרי לה התרעה מר סבר עננו נמי התרעה, והאי דקמני בעלמא מתריעין בעננו, ומאן דאמר בשופרות אכל בעננו לא ומר סבר לא קרי לה התרעה [ולפ"י יהיה נפק"מ גם כאן שודאי צריך שופר אי צריך גם עננו], למ"ד בעננו כל שכן בשופרות, ולמ"ד בשופרות אבל בעננו לא,

והתניא ושאר כל מיני פורענויות המתרגשות כגון חיכוך כמו נחמך כותל חגב ארצה כמרגומי, זבוב, וצירעה עוקצת את האדם ויתושין נמסין בעיניו ונחוטומו ושילוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין [תוקעין בשופר] אלא צועקין מדצעקה בפה אלמא לנעקת פה לא קרי ליה התרעה התרעה בשופרות [וקשיא למ"ד דהתרעה הוא גם עננו]?

תנאי היא האי תנא דשאר מיני פורעניות סבר נעקת פה לאו שמה התרעה, ואידך סבר [קרי. א'] דתנאי על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה גי' וזרין עליה או נהר הממששט ויוצא לחן לשטוף את [השדות. א'] ואת [הבתי] [הכרמים. א'] ועל ספינה המטורפת בים כמו צי' טרופות [חולין סד, א] שהולכת ונדה, [ועמידה להיטבע במים] [ורוה ליעצב. א'], ר' יוסי אמר לעזרה נועקין לבני אדם שיצאו לעזרה אבל לא לצעקה תפלה, שאין אנו צטוחין כל כך שמועיל תפלתנו לנעוק עליהן בשבת, אלמא נעקת פה [קורין לה. א'] התרעה, מפי מורי, לשון אחר לעזרה דקאמר תנא קמא מתריעין, דמשמע צקול רס, ואמר ליה רבי יוסי לעזרה שיהו מתפללין כל אחד צדימו לעזרה בעלמא, במאי אילימא בשופרות שופרות בשבת מי שרי אלא לאו בעננו וקרי לה התרעה ש"מ [שהוא מחלוקת תנאים אי התרעה בפה או בשופר].

בשני דר' יהודה נשיאה הוה צערא [איזה צרה],

דף י"ד ע"ב

גזר תלת עשרה תעניות כדאמרינן במתניתין (טו, ז) שלש ראשונות ושלש אמצעיות ושבע אחרונות, ולשאר פורעניות עבדי להו ולא לגשמים ולא איעני, סבר למיגזר טפי אמר ליה ר' אמי הרי אמרו אין מטריחין את הצבור יותר מדאי,

אמר ר' אבא בריה דרבי חייא בר אבא רבי אמי דעבר לגרמיה הוה דעבר לעננו דרש, שלא אמר אלא לפי שהוא לא היה רוצה להמענות [לא היה יכול להתענות. ר"ח], [לא הורה בהלכה. ר"ג] אלא הכי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן לא שנו דאין גזריס יותר משלש עשרה אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורענויות מתענין והולכין עד שיענו מן השמים,

אבני חן למסכת תענית

והכי משמע מתניין בשני מטין ובחמישי היה פתוח "כדרכו כל היום" לגמרי, מפני כבוד השבת [ולא היו מטין כלל]?

תא שמע דתניא בשני מטין [פותחין מעט. ררי"ק] [עד הערב] [לעת ערב. ד"ס וכ"ה נכון] [דליקנו הוצאה לצורך הלילה, הואיל והתענו ביום. ר"א] [ובחמישי פותחין [כל הפתח. ררי"ק] כל היום כולו מפני כבוד השבת, היו לו שני פתחים] [שהדלת הוא משמי חמיות. ררי"ק] [פותח אחד ונועל אחד] [והוא היה הטיה שלו. ררי"ק, אבל בפי' הריב"ן כתב לחמישי קאי],

היה לו אצטבא כסא כנגד פתחו, דהשתא אין התנה פתוחה לרשות הרבים, ואם הוא פתוח אינו נראה כל כך פותח כדרכו אפילו בשני ואינו חושש [היה לו אצטבא לפני הפתח פתוח כדרכו ואינו חושש, דכיון דאית ביה איצטבא לפני הפתח, במקום הטיה הוא, דלא עיילי ביה אינשי להדיא. ררי"ק].

שנינו במשנתנו עברו אלו [אחר כל ה"ג תעניות] ולא נענו ממצטין במשא ומתן ובבנין ובנטיעה, תנא בבנין בנין של שמחה בנין דקמתי מתניין לא בנין דהריך לו, אלא בנין דהריך לשמחה, דכדבר שמחה ממעטין, נטיעה נטיעה של שמחה,

אי זהו בנין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו לעשות חופתו אי זו היא נטיעה של שמחה, זה הנוטע אבוורנקי שך היו נוהגין כשולד בן למלך היו נוטעין אילן לשמו, ויום שממליכין אותו עושין לו כסא ממנו, לשנה אחרת אילן גדול המיסך על הארץ לטייל המלך תחתיו, ודומה לו בעירובין (כה, ז) ההוא אבוורנקא דהוה ליה לריש גלותא צבוסמניה, של מלכים דרך מלכים נוטעין אותו ללל, הוא נוטעו כמו כן ללל, היא [והיא] [היא. א"י] נטיעה של שמחה, [וברש"י עירובין פירש אילן שזילו מרובה, ונוטעין אותו השרים, ועושין אצטבעות תחתיו סביבותיו להטילונן תחתיו צימות חמה ולשחק שם].

שנינו במשנתנו ובשאיילת שלום, תנו רבנן חברים אין שאילת שלום ביניהן, עמי הארץ ששואלין [ששאל בשלום] - תלמיד חכם מחזיר לו משום איבה, וצפיה רפה מחזירין להם בשפה רפה ובכבוד ראש, והן מתעמפין ויושבין כאבלים וכמגורין אצל ומנודה חיצין צעטיפה דכתיב ועל שפס יעטה צמועד קטן (טו, א) כבני אדם הנופין למקום עד שירחמו עליהם מן השמים,

אמר ר' אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו לצוות עצמו צפוי הצור, שאם לא יענה יתפרסם, כך שמעתי אלא אם כן נענה כיהושע בן נון יודעין צו שהוא חשוב כיהושע שנאמר שאמר לו הקדוש ברוך הוא, ביהושע ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך,

[ליפול על פניו פי' בעבור צרת רבים לומר אני מתפלל בעבורכם דמחזוי כיהורא, אלא א"כ נענה כיהושע וכן כל הני דאמר' דקריעה ונפילה. שיטה],

בעינן מיטרא היכי נעביד, כיחידים דמינן או כרבים דמינן, כיחידים דמינן ובשומע תפלה אמרין לשאילת מטר כיחיד השואל נרכיו בשומע תפלה, דהא דאמרין שאלה צרכת השנים אפילו כיחיד משום דזמן נצור הוא, אצל צמילתא אחרימי, דהוי ליחיד ולא לצור, [כגון הכא. א"י] דמתקופת תמוז לאו זמן שאילת נצור הוא בשומע תפלה הוא דמדבר ליה, ולא צרכת השנים, כדאמרין צמכתא עבודה זרה (ת, ח) וצרכות (ל, א) אם היה לו חולה צורך צימו מזכיר עליו צרכת המולים, ולצסוף מוקמין והלכתא בשומע תפלה, כך שמעתי,

[הרי שאין לנו כח לעשות תפלת צבור מזה, אפי' ארץ בכללה אם יאמר אותה הש"ץ בקול רם בשחזור תפלתו יעשה מזה תפלת צבור, וחמור טפי מיוחד האומר אותה בברכת השנים בזה, כי הקפידו חכמים שלא לעשות תפלת צבור מזה רק בזמנם, וראיתי למו"ח ז"ל שכתב קבלתי דיש לזוהר שלא לשאול גשמים כלל שלא בזמנם אפי' בש"ת אלא מרצים בתענית וסליחות כו', ושמעתי ששני גדולים עשו מעשה בעת עצירת גשמים בימות החמה לשאול בצבור ותן טל ומטר בשומע תפלה ונאסף כ"א אל עמיו באותו שנה ותלו הדבר בדאמרתו קמי שמיא עכ"ל. ט"ז סימן קי"ז ס"ק ב' עיי"ש עוד],

או כרבים דמינן ובברכת השנים?

שלח להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה [מבקש על הגשם],

מיתבי [על רבי דאמר רבזמן הזה אין תפלת תענית] אמר רבי יהודה אימתי הוא סדר תעניות בזמן שהשנים כתיקנן [שהיה. א"י] קציר צניסן, חריעה צמרשון, ואין סדר השנים משמנה וישראל שרוין על אדמתן שמנהג ארץ ישראל נצך [שזורעין במרחשון, וקוצרין בגיטן] אבל בזמן הזה הכל לפי השנים אם צריכה אותה שנה למטר, כגון שנה שחונה שצריכה לגשמים הרבה הכל לפי המקומות כגון מינה, דאפילו מתקופת תמוז צעו מטרל הכל לפי הזמן לא גרסינן [הכל] לפי הזמן, [ומפרש לפי הזמן] שלא ירדו [עדיין. ש"י] גשמים?

אמר ליה מתניתא רמית עליה דרבי רבי תנא הוא ופליג,

מאי הוי עלה? רב נחמן אמר בברכת השנים [אומר ותן טל ומטר], רב ששת אמר בשומע תפלה [מבקש על הגשם] והלכתא בשומע תפלה.

שנינו במשנתנו בשני מטין [ולא נועלין ולא פותחין, הואיל ולא לצוד שבת (הוה) ובחמישי מותרין לפתוח לגמרי] [הוא, לא מטין כל היום] שיראו בני אדם וינטעו, אלא לעת ערב פותחין מקמתן, כדי שיהא להם מה לאכול בלילה, דיבור זה שייך למשנה] עם חשיכה, ובחמישי כל היום מפני כבוד השבת,

[השאלה היא על יום ה' אם מטין או פותחין לגמרי],

איבעיא להו היכי קתני בב' מטין [רק] עם חשיכה ובה' [מטין. ד"ס] כל היום מפני כבוד השבת, או דילמא בשני מטין [לעת ערב] ובחמישי פותחין כל היום כולו פותחין כל היום,

אבני חן למסכת תענית

[על מי שהוא מתועב לכל גוי, מ"ד] לעבד מושלים [על מי שהוא עבד להרבה מושלים, מ"ד] לישראל המזויס וממועזים וענדים מושלן בהן [בעת הגאולה כשיראו אותו המלכים יקומו מפניו וכאשר יראוהו השרים ישחתו לו, מ"ד] מלכים יראו וקמו לקראת ישראל לעמיד לנא, ושרים בהשתחויה דכתיב [פיפה דקרא] שרים וישתחוו,

מתקיף לה רבי זירא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני אי הוה כתיב ושרים ישתחוו כדקאמרת [שרים רק בהשתחויה], השתא דכתיב שרים וישתחוו הא והא עבוד,

[#] וצ"ע דהא לעיל אמרין ר"ו ויהושע בא לאמר שגם יהושע מותר לעשות כמשה, וכו' ש הכא ?]

אמר רב נחמן בר יצחק אף אני אומר לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה, צדיקים לאורה ושרים לשמחה [לעוה"ב, שיטה] דשרים עדיפי מלדיקים צדיקים לאורה דכתיב תהלים צו אור זרוע לצדיק, ולישרים שמחה דכתיב ולישרי לב שמחה.

[וישרים לשמחה פי' ואין להם אור שיש לצדיקים, שאורה של צדיקים הוא אור זרועה ולא אור גליל, דאילו אור גליל כתיב גם בישרים דכתיב זרח בחשך אור לישרים אבל בצדיקים כתיב אור "זרוע". ע"פ ערוגת הבושם לר' אברהם בן עזריאל, וראה מש"כ הרשב"א והוא נדפס בע"י],

[אבל הרשב"א כתב שהישרים היא מדרגה למטה מצדיקים כו' ע"ש וכן נראה מנוסח נשמת שסדרן ישרים צדיקים חסידים קדושים. מהרש"א, וראה גליוני הש"ס],

פרק שני סדר תעניות אלו

מתני': סדר [program] תעניות [שהיו נוהגין בימי התעניות] כיצד [בו] אחרונות מיירי. יבין? מוציאין את התיבה [הארון עם הס"ת, לומר כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעווננו, ר"ל שע"י עווננו נתחווה רעבון ונצטרך להבטל מעסק התורה ע"י. יבין] לרחובה של עיר גלוי, וכי כך דלמדין נמסכת מגילה (כה, ז) בני העיר שמכרו רחוב של עיר, והסם מפרש כהניא, אמר רבי זירא הוילי והסם מתפללים צו צמעינות וצמעינות,

ונותנין אפר מקלה אפר ממש ולא עפר, אפר סתם הוא עפר, דכסס שאפר קרוי עפר, דכתיב (צמדזכר יט) מעפר שרפת הסעטא כך עפר קרוי אפר סתם, והיינו דקמני אפר מקלה אפר שריפה, אי הוה תני אפר סתם הוה משמע עפר, ואפר מקלה גנאי יותר מעפר (סתם. רש"י), וצגמרא מפרש מאי טעמא נותנין אותו,

[ואותו אפר הוי מעצם אדם, שהרי האפר הוי לוכרין העקידה ובעקידה היה עצמות. תוס' נדפס ע"ב, וביעב"ץ הקשה ע"ז צ"ע אך זר הוא ותמה על עצמך מאיזה עצם אדם יהא אפר זה ואיה ימצאוהו וכי ישרפו עצם אדם בשביל כך],

ואמר ר' אלעזר אין אדם חשוב רשאי לחגור שק אלא אם כן נענה כיהורם בן אחאב [כלומר. רע"י] שידעין הן שנענה כיהורם, יהורם רשע היה, אלא שהתענה על רעב שהיה צימיו ונענה, דכתיב (מלכים ז' ו' ט"ז) ויהי סאה סולת נשקל וסאמים שעורים נשקל [פי' בוזל] שנאמר מלכים ב' ו' פסוק כ"ו ויהי מלך ישראל עבר על החמה ואשה צעקה אליו לאמר הושיעה אדני המלך, [כח] ויאמר לה המלך מה לך ותאמר האשה הוצאת אמר אלי תני את בנך ונאכלנו היום ואת בני נאכל מחר [כח] ונבשל את בני ונאכלהו, ואמר אליה ביום האחר תני את בנך ונאכלנו ותחבא את בנה [ל] ויהי כשמוע המלך את דברי האשה ויקרע את בגדיו והוא עובר על החומה וירא העם והנה השק על בשרו מכית [פי' תחת בגדיו] וגו',

ואמר ר' אלעזר לא הכל נענין בקריעה ולא הכל בנפילה משה ואהרן בנפילה יהושע וכלב בקריעה דיהושע וכלב שלא היו משוין כמשה ואהרן לא זכו לענות אלא בקריעה, ומקרא צלמא קא דריש, משה ואהרן בנפילה דכתיב במדבר יד ויפול משה ואהרן על פניהם, יהושע וכלב בקריעה דכתיב שם ויהושע בן נון וכלב בן יפנה קרעו בגדיהם,

מתקיף לה ר' זירא ואיתימא ר' שמואל בר נחמני אי הוה כתיב יהושע כדקאמרת השתא דכתיב ויהושע כתיב צמיה דסהא [ויפול. רע"י], וי"ו מוסף על ענין ראשון הא והא עביד [כי עשה בנפילה וקריעה. שיטה],

ואמר ר' אלעזר לא הכל בקימה ולא הכל בהשתחויה מלכים בקימה ושרים בהשתחויה,

[שהקימה יש בה הידור בלבד, וכו"מ אינה כ"כ הכנעה לקום לקראתו, כיון שהוא עומד על עמודו, והשרים צריכים להכנע יותר שלא יהיה להם קימה ועמידה נגד ישראל אלא ישתחוו בפשיט ידים ורגלים, ולא תהיה להם תקומה לקום כנגדם, אבל המלכים יראו וקמו לעשות להם הידור לישראל, וכו"מ עדיין הם בקומתם ועמדו ולא ישתחוו, מתקיף לה ר' זירא אי הוי כתיב שרים ישתחוו כדקאמרת אבל השתא דאמרת שרים וישתחוו אין לומר השני צדיקים כ"א הצד האחד שלא הכל בקימה לפי שהשרים לא יקומו לעמוד על עמדם אלא תמיד יהיו שמוחים משתחוים אפים ארצה, אבל הצד השני שלא הכל בהשתחויה זה אינו כיון דכתיב וישתחוו הוא חוזר גם אל המלכים קמו וישתחוו לפי שעה אבל השרים יהיו בהשתחויה בהחלט בלי קימה, וגם אפשר שהמלכים והשרים יהיו שוים בשתייהם לקום ולהשתחוות לפי שעה ויחזרו לעמוד בקומתם ובצביונם. הרי"ף על הע"י],

מלכים בקימה דכתיב ישעיה מ"ט ז' כה אמר ה' גואל ישראל קרו שו'

דף ט"ו ע"א

לְבֹזֶה נִפְשׁ [על ישראל שנעשו בווי בעיני העכו"ם. מ"ד] לְמִתְעֵב גּוֹי

אבני חן למסכת תענית

שש,

ואלו הן [השש ברכות] ¹זכרונות ²ושופרות כל הפסוקים שאומרים בראש השנה, תהלים קב ³אל ה' בצרתה לי קראתי ויעניי כולן הן מזמורים, תהלים קבא ⁴אשא עיני אל ההרים וגו' תהלים קל ⁵ממעמקים קראתיך ה' תהלים קב ⁶תפלה לעני כי יעטוף,

ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחיתיהן מלכים א' ח' ל"ז רעב כי יהיה בארץ, דבר כי יהיה ירמיה י"ד א' אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הפצרו ת,

ואומר חותמיהן [לפי הת"ק] על כל פרשה ופרשה, אחר זכרונות חתימת זכרונות, ואחר שופרות חתימת שופרות, וכן אחר כולם מעין הפרשה, כדמפרש ואזיל, [דלפי רש"י קאי "ואומר חותמיהן" להלן דאזיל ומפרש חותמיהן, אבל ביבין פ' שהם דברי ר"י וה"ק אבל אומר חותמיהן של זכרונות ושופרות שבפרשה שבמלכים [רעב כי יהיה] חותם בברכת זכרונות, ובפרשה שברמיה חותם בברכת שבשופרות],

על הראשונה נפסם ראשונה הוא אומר מי שענה (את אברהם) [לאברהם. רש"י] בחר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' גואל ישראל בגואל ישראל היה ממחיל להאריך, והולך ואומר לכולן שש ברכות,

על השניה [זכרונות] זו היא ברכה ראשונה של שש ברכות, כדאמרין בגמרא, והאריך דגואל ישראל זו היא ברכה עזמה של שמונה עשרה, ואינה מאותן שש, אלא שבה היה ממחיל להוסיף ולהאריך הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף לפיכך אומרים זכרונות, לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים, ומתיאשו מן הגאולה, וחכרם המקום וגאלם, דכתיב (שמות ו) ואזכור את צירימי הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' זוכר הנשכחות על הזכרונות הוא אומר זוכר הנשכחות ועל השופרות שומע תרועה והיא שניה למנינה, ועל אל ה' בצרתה לי והיא שלישית למנין שש שומע נעקה (שלישית), וכן כולן,

על השלישית [שופרות] הוא אומר ובשופרות היה אומר מי שענה את יהושע בגלגל לפי שנענה בשופרות צירימו, וזהו צעוד שהיו ישראל נגלגל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תרועה,

על הרביעית [אל ה' בצרתה לי קראתי ויעניי] הוא אומר מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע צעקה,

על החמישית [אשא עיני אל ההרים] הוא אומר מי שענה את אליהו בחר הכרמל כנגד אשא עיני אל ההרים וכן כולן לפי ענין המזמורים, אליהו נענה בחר הכרמל אשא עיני אל ההרים, ושמואל במצפה

עפר	אפר	
מהאדמה	אפר ashes	בלשון המדוברת [ממש]
שהוא אפר	שהוא עפר	אבל יש [סתם]
	אפר מקלה [מתנור] אפר שריפה	נקרא גם

[ראה חולין פ"ח ע"ב תוס' ד"ה מצינו, דאפר כירה שבא מן העצים מגדל צמחים, ולא דמי לאפר אוכלין ומלית דלא מגדל צמחין], ועדיין צריך בידור....

על גבי התיבה [משום שנאמר בישעיה י"ג ט' בכל צרתם לו צר. מבוארות], ובראש הנשיא, ובראש אב בית דין, וכל אחד ואחד נותן בראשו,

הזקן שבהן אומר לפניו דברי כבושין [תוכחה, וכך מתחיל לפני דרשתו. יבין] לשון עזירה, כמו מכש, כלעו פריש"א (מכבש, שכבושים בו בגדים לישום) שבושין את הלצנות להחזירם למוטב, ואלו הן דברי כבושין אמינו כו', [שכבושין את יצרו, ונותן כל אחד בלבו תשובה. ריבב"ן], אחינו לא נאמר באנשי נינוה וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא יונה ב וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה, ובקבלה שהנציא מלוא לישראל (עמדו בתפלה),

והקשה תוספות מאן דהו מאי שנא דהאי קרא דכתיב ציונה וירא האלהים את מעשיהם וגו' ולא קרי ליה דברי קבלה, וזהאי קרא דוקרעו לנצבס קרי ליה קבלה? ופריך איהו, כל מקום שהנציא מלוא ומודיע ומזהיר את ישראל קרי ליה קבלה, ובכל דוכתא דלא אימפקד נציא כי האי וירא האלהים שהוא כמספר והולך, דליף מנייה אגב אורחיה מילתא לא קריין ליה קבלה הוא אומר יואל ב וקרעו לבבכם ואל בגדיכם [אמר אם קרעתם לבבכם בתשובה אינכם קורעים בגדיכם על בניכם כי חנון ורחום הוא. המכתם],

עמדו בתפלה [לאחר דברי הכיבושין של הזקן היו עומדים להתפלל באותו מקום, והיו. מבוארות], מורידין [וכל המתפלל לפני התיבה נקרא יורד, דכתיב ממעמקים קראתיך א' לפיכך בעינן שיהיה החזן המתפלל עומד במקום נמוך יותר מכל הקהל, ומא יבקש מקום גבוה, לפי שאין גובה ועומק לפני המקום. ר"י מלניל] לפני התיבה זקן # [לעיל אמר "הזקן שבהן"] ורגיל רגיל להתפלל, ומפלתו שגורה צפוי ולא יטעה, שכל חזן שטועה סימן רע לשולחיו [וגם רגיל בתנ"ך כדי שיבין מה שיאמר. יבין] ויש לו בנים [כדי שיחביון מפי. יבין] וביתו ריקם משמע דהוא עני, ואין לו מחיה צדיתו, ובגמרא מפרש טעמא אחרניא וגופו נקי מעצירות, שלא חטא, ולא יא עליו שום שם רע בשום ענינה כו' כדי שיהא לבו שלם בתפלה [שתהא תפלתו בכונת הלב מתוך הכנעה ולב נשבר. מבוארות],

[בש"ץ של כל השנה איירי ואפי' את"ל בשעת ירידת גשמים דווקא מ"מ בש"ץ דר"ה ויה"כ דיומי דרחמי ניהו דינו כבעצירת גשמים, שו"ת מהרי"ל סי' צ"ו. גליוני הש"ס],

ואומר לפניו עשרים וארבע ברכות י"ח [ראה לעיל י"ג שהבאתי מתוס' ר"ד שלאחר שתקנו ברכת המינים היו כוללים ברכת את צמח וברכת ולירושלים עידך בברכה אחת] שבכל יום ומוסף עליהן עוד

אבני חן למסכת תענית

דכתיבי קראי ומעין אל ה' צרפתה לי הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תפלה,

אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה [ועכשיו תקעו, ובוה נגמר ברכת ראה נא],

על הששית [ממעמקים קראתיך ה'] הוא אומר מי שענה את יונה ממועי הדגה מעין ממעמקים קראתיך ה' ועונה צעת לרה, שכן כתיב ציונה קראתי מנרה לי (יונה 3), וצמואל כתיב וזעק אל ה' (שמואל א' 1) וצאליהו כתיב (מלכים א' 18) עניי זו תפלה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' העונה בעת צרה,

על השביעית [תפלה לעני כי יעמוף] מפרש בגמרא מאי שביעית, מי שענה דוד ויהי רעה צימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה (שמואל ב' 12) הוא אומר מי שענה את דוד ואת שלמה בנו כשהכניס הארון לבית קדש הקדשים, אי נמי רעב כי יהיה צורך וגו' (מלכים א' 1) ולפיכך חותם מרחם על הארץ, שהן התפללו על ארץ ישראל ותפלה לעני כי יעמוף על דוחק גשמים נופל, וכתיב ציה (שם מלכים א' 18) צהער שמים בירושלים הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' המרחם על הארץ,

מעשה

דף ט"ו ע"ב

בימי רבי חלפתא # [המעשה היה אחר החורבן] [צנפורי] אציו של רבי יוסי, דאמרין צנפורין (לכ, 3) אחר רבי יוסי צנפורי, [אחר רבי חנניא בן תרדיון] צסיני [בא לימר שלא היו לפני המקדש, ור' חנניא בן תרדיון] [היה מעשרה הרוגי המלכות] שעבר אחד לפני התיבה וגומר את הברכה כולה כל אותה צרכה עזמה [של ראה נא, אחר שאמר ענונו בתוכה. יבין] ולא ענו אחריו אמן # [כמו שלא ענו בבית המקדש, ורצו לעשות כמו שעשו בבית המקדש, אולי לעורר את העם ע"י שיזכור שחרב המקדש, וביבין אות ג"ו כתב מדמקריבין ביום זה חלבם ודמם דוגמת הקרבן בבית המקדש],

חזן הכנסת אומר להן על כל צרכה וצרכה, והוא הַשָּׁמַיִם ולא שלית צדור תקעו הכהנים [תקעו. הגר"א] [תקעו בני אהרן מקעו] [תקיעה תרועה תקיעה. יבין] [ואין תוקעין עדיין רק אומר הש"ץ מי שענה וכו'. יבין],

[אבל היותר מחזור בזה שההפרש שבין מקדש לגבולין הוא שבגבולין היו אומרים מי שענה ואח"כ היו חותמין הברכה ואחר החתימות היו עונים אחריהן אמן ותוקעין, ובמקדש ע"י שעונים בשכמל"ו על כל הברכות אם היו תוקעין אח"כ היתה התקיעה [על ?] בשכמל"ו שהוא כעין ברכה בפני עצמה, ואנו רוצים לסמוך התקיעה לתפלת התענית שהיה מי שענה ולפיכך חותמין הברכה קודם שיאמרו מי שענה ועונים אחריה בשכמל"ו ואחר כך חזן הכנסת אומר תקעו ומתחיל ש"ץ ואומר מי שענה כו' עד ביום הזה ותוקעים וכל בכולם. תיו"ט עיי"ש עוד],

מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה

[ואח"כ אומר הזכרונות ומסיים בהברכה בוזר הנשכחות], הריעו בני אהרן הריעו [ואו תוקעין תרועה-תקיעה-תריעה, דאע"ג דכל תרועה צריכה תקיעה לפניה ולאחריה כדאמרין בר"ה ל"ד א' ? הרי היה תקיעה לפניה בברכה שלפניה דהברכה אפילו בר"ה אינו הפסק דהרי שמעו ט' תקיעות ביום יצא, רק שלא יפסיק קול אחר בנתיים וכו' יבין אות ג"ה עיי"ש], מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה [ותקעו ובוה נגמר ברכה הראשונה מה' ברכות, וזה מה שעשו בימי ר' חלפתא ורחב"ת],

וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היינו נוהגין בן שלא לענות אמן אלא בשער מזרח ובהר הבית כלומר, בזמן שצית המקדש קיים כשמתפלל צהר הציט [ונכנסין דרך. א'] שער המזרח [ולכן לא ענו אמן] לפי שלא היו עונים אמן במקדש, כדאמרין בגמרא תענית (טז, 3), ואין לומר [פי' אין לפרש] לא היו נוהגין כן למקוע אלא במקדש, דודאי תוקעין בגבולים, כדמוכח בזולה הך מסכת ומסכת ראש השנה (כו, 3, כו, 4),

שלש תעניות הראשונות [שהתחילו לאחר ר"ה בסלון] אנשי משמר של אותה שנת [שהיו הכהנים חלוקים לכ"ד משמורות, ובכל שבוע היה עובד משמר אחר] מתעניין ולא משלימין שעדיין אינן חמוטין כל כך,

ובגמרא (זו, 4) מפרש שמא תכבד העבודה על אנשי צית אכ, שהיו עובדין אותו היום, וצאים הן לסייעם, ואם היו מתענים לא היה להם כח לעמוד בעבודה ואנשי בית אב המשמרה מתחלקת לשבעה צתי אבות, כנגד שבעת ימי השבע, צית אכ ליום [וכל משמר שוב מתחלק לו' בתי אבות, לו' ימי השבע, שבכל יום עובד בית אב אחר, ובשבת עובדים כל הבתי אבות של המשמר יחד. יבין] לא היו מתעניין כלל,

שלש שניות אנשי משמר מתעניין ומשלימין ואנשי בית אב מתעניין ולא משלימין, שבע אחרונות אלו ואלו מתעניין ומשלימין דברי רבי יהושע,

וחכמים אומרים שלש תעניות הראשונות אלו ואלו לא היו מתעניין כלל, שלש שניות אנשי משמר מתעניין ולא משלימין, ואנשי בית אב לא היו מתעניין כלל, שבע אחרונות אנשי משמר מתעניין ומשלימין ואנשי בית אב מתעניין ולא משלימין,

אנשי משמר מותרין לשתות יין לאו גצי תענית (איתמר) [מיייר. א'], אלא אגב דמייירי צצני משמר מייית לה בלילות אין לחוש שמא תכבד העבודה [צליה. א'], שהרי לאו מצערב שפסקו הקרנות ולא כבדה העבודה אבל לא בימים [שמא יציאו. רש"י] רוב קרנות ולא יפסיקו צני צית אכ של אותה היום, וצריכין אלו לסייעם, והרי אינן ראויין לעבודה משום שכרות, ואנשי בית אב לא ביום ולא בלילה לפי שהיו מעלין כל הלילה

אבני חן למסכת תענית

אמר רבי מאיר אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין
מזדה היה שאין משלימין להתענות כל היום, אלא אוכלין סמוך לערב,
מגילת תענית נכתבה בימי חכמים, אף על פי שלא היו כותבין הלכות, והיינו
דקמי כל הכתוב במגילת תענית [פ'] לכן השתמשו כאן במשנה בלשון "כתוב"
כאילו (היה) [הוא]. א"ל מקרא,
וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת [השוה עירובין מ"א
ע"א חל להיות מ"ב בערב שבת מביאין לו כביצה ואוכל כדי שלא יכנס לשבת
כשהוא מעונה].

גמ': סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה כו', ואפילו
בקמייתא מוציאין את המיצה במימה, ורמינהו שלש תעניות
ראשונות ושניות נכנסים לבית הכנסת ומתפללין כדרך
שמתפללין כל השנה כולה, ובשבע אחרונות מוציאין את
התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר על גבי התיבה
ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נוטל
ונותן בראשו, רבי נתן אומר אפר מקלה הן מביאין?

אמר רב פפא כי תנן גמ' מתנייתין סדר תעניות כיצד אשבע
אחרונות תנן בסדר תעניות אחרונות קא מיירי.

[הכי גרסינן בגמרא: ונותנין אפר על גבי המיצה - ולא גרסינן אפר מקלה, אפר
שריפה עדיף, משום אפרו של יצחק, כדלקמן],
שנינו במשנתנו ובראש הנשיא, והדר תני כל אחד ואחד נותן
בראשו, איני והתניא רבי אומר בגדולה מזה צלמא שלא
לפורענות וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר וגו' מתחילין מן הגדול
ובקללה מתחילין מן הקטן, בגדולה מתחילין מן הגדול
שנאמר ויקרא י' ויאמר משה אל אהרן ואלעזר ולאיתמר,
ובקללה מתחילין מן הקטן (דאמר מר) בתחלה נתקלל
נחש ואחר כך נתקללה חוה ואח"כ נתקלל אדם?

הא [נמין] דהצינן בראשייהו דנשיא ואז בית דין ברישא חשיבותא [הוא].
א' לדידהו דאמרי להו אתון חשיביתו למיבעי עלן רחמי
[ואכולי ע'למא. ע"י].

(כל אחד ואחד נותן בראשו: אמר רב אדא) וכל אחד
ואחד נותן בראשו, נשיא ואב בית דין גמי נשקלו אינהו
ונינחו בראשייהו, מאי שנא דשקיל איניש אחרניא דקמי
ונותנין על גבי המיצה כו' ועל ראש הנשיא כו' דמשמע על ידי אחר, וגבי שאר
כל אדם לא תני נותנין, אלא כל אחד ואחד [נותן] כו' ומנחם להו?

אמר רבי אבא דמן קסרי אינו דומה מתבייש מעצמו

דף ט"ז ע"א

למתבייש מאחרים דאיכא עגמת נפש טפי, ומשום חשיבותם הם
מתביישים מאחרים, אבל שאר בני אדם דלא חשיבי לא מתביישי בנתינת אחרים,

אזכרים ופדריס שפקעו מעל המזבח, [או להפכן במזלג. מלאכת שלמה] אי נמי
לא גמרו זיוס גומרים כלילה [והמלאכת שלמה גורם: או פעמים שזריך כל
הלילה להעלות האזכרים והפדריס שע"ג המזבח], אבל אנשי משמר אינן זריכין
לסייע כלילה להפך במזלג # [או לשאר עבודות הלילה?], דבית אב יכול
להספיק לצד היפוך המערכה,

אנשי משמר ואנשי מעמד אחד כהנים ולוים ושראלים הקצועים
ועומדין ומתפללין על קרבן אחיהם [שיתקבל ברגלן. א"ל], ועומדים [שם. א"ל]
בשעת עבודה, דהיאך קרצנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו וכולהו מפרש
בפרק אחרון (כ, ה) אסורין מלספר ומלכבב משכנסו למשמרתם, כל
אזתה שבת, אלא מסתרינן קודם לכן, וטעמא מפרש בגמרא [כדי שיספרו קודם
לכן ולא יכנסו למשמרתן כשהן מנוולים. רע"ב] ובחמישי של משמרתן
מומרים, דרך ריב בני אדם להספיק בחמישי, ולא בערב שבת, מפני הטורח
מותרין מפני כבוד השבת,

כל הכתוב במגילת תענית דלא למספר דאית יומיא דלא
להתענאה, ומקמתהו דחמיירי טפי דלא למספר, ואותן שהן ממורים ואסורים
בהספד לפניו אסור בהספד, דילמא אחי למיעבד זיוס טוב גופיה לפניו
אסור לאחריו מותר דכיון שעבר יום לא חיישינן, רבי יוסי אומר
לפניו ולאחריו אסור,

ואותן שאין חמורין ליאסר בהספד, אלא דלא להתענאה צין לפניו כו' דלא
להתענאה לפניו ולאחריו מותר, ר' יוסי אומר לפניו אסור
לאחריו מותר,

אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא
להפקיע את השערים כשרואין בעלי חיות שקונין למוצאי יום חמישי שמי
סעודות גדולות, אחת לליל חמישי ואחת לשבת [לאו דוקא אחת, אלא שלג'
סעודות של שבת קונים בכל שבוע, ועכשיו ניתוסף עוד בשביל מוצאי תענית,
או אולי בשבת יש רק סעודה "גדולה" אחת], סבורים שבה רעב [גא. א"ל]
לעולם ומימיקרים ומפקיעים השער, אבל משהחילו להתענות יודעין שאינו אלא
מפני התענית, אלא שלש תעניות הראשונות שני וחמישי
ושני, ושלש שניות חמישי שני וחמישי, ר' יוסי אומר
כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא שניות ולא
אחרונות,

אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים דאיקרי מועד
בחנוכה ובפורים, ואם התחילו שקיצלו תענית מקודם לכן, ונכנס
בהן ראש חדש אין מפסיקין דאף על גב דאיקרי מועד לא כפיז ביה יום
משמח ושמחה דברי רבן גמליאל,

[וז"ל התיו"ט אבל בפורים אע"ג דכתיב ביה יום משמח ושמחה כיון דלא
איקרי מועד לא חשבינן ליה, אע"ג דאיקרי יו"ט לה זהו לשון מועד שנקראים
המועדות בתורה. עכ"ל, ואולי כן יהיה גם בחנוכה לפי התיו"ט, אבל הרע"ב
והתפארת ישראל לא כתבו ראש חודש אלא ופגע בהן אחד מאלו הימים
דמשמע ר"ח, חנוכה או פורים],

אבני חן למסכת תענית

וסגי להו דנתינת עגמון,

[דכיון דאחרני שקלי ומנחי להי מתבייש טפי ומפשו תפלה ותשובה. ר"א],

והיכא מנח להו? אמר רבי יצחק במקום תפילין שנאמר ישעיה ס"א ג' לשום לאבילי ציון [לשום דבר לאבילי ציון, וחזור ומפרש מהו. מ"ד] לתת להם פאר תחת אפר [בעת הגאולה] שמע מינה במקום תפילין, דכתיב צהו [יחזקאל כ"ד י"ו] פלך מצות עליך ואמרין [ברכות יא, א] אלו תפילין, ומתרגמינן נמי טוטפתך [יהוין. א', וכע"ז לפנינו] עלך, והיכא מניחין תפילין במקום שמוחו של מינוק [רופף] [רופס. א', וכ"ה במנחות ל"ז ע"א].

[פאר, אפר אותיות שניהם שוין].

[וירחוב² תיבה³ ושקים⁴ אפר⁵ אפר⁶ קבורה⁷ ומוריה סימן],

למה יוצאין לירחוב? ר' חייא בר אבא אמר לומר זעקנו [שני פעמים ג' צומות] בצנעא צית הכנסת ולא נענינו, נבזה עצמנו בפרהסיא, ריש לקיש אמר גלינו שילאנו מכניסתנו, גלותינו מהא מכפרת עלינו מכפרת עלינו [השוה ברכות ג"ז ע"א גלות מכפרת עון], מאי בינייהו איכא בינייהו דגלי מבי כנישתא לבי כנישתא גלות איכא, פרהסיא ליכא,

[אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם. סנהדרין ע"ד ע"ב]

ולמה מוציאין את תיבה לרחובה של עיר? אמר ר' יהושע בן לוי לומר כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעווננו וידוי [שהענין של וידוי הוא כלי צנוע, ועכשיו אנו עושין כן בפרהסיא],

ולמה מתכסין³ בשקים חוגרות שקין, תנינן צירושלמי שהיו חוגרות שקין ויוצאין לצית הקצרות ותוקעין בקרנות, וצעי ליה מיציעא שקין למה, וצית הקצרות למה, ותקיעת שופר למה? אמר ר' חייא בר אבא לומר הרי אנו חשובין כבהמה דמשער בהמה נינהו, מנוחה של עוים,

ולמה נותנין⁴ אפר מקלה על גבי תיבה? אמר רבי יהודה בן פזי כלומר תהלים צא עמו אנכי בצרה, ריש לקיש אמר ישעיה סג בכל צרתם לו צר,

אמר ר' זירא מריש [קודם שהרגלתי בדבר] כי הוה חזינא להו לרבנן דיהבי אפר מקלה על גבי תיבה מזדעזע לי כוליה גופאי,

ולמה נותנין⁵ אפר בראש כל אחד ואחד? פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כאפר, וחד אמר כדי שיזכור לנו אפרו של יצחק, [והגם שיצחק לא נשחט ולא נעשה דשן, ראה רש"י בראשית כ"ב י"ג וז"ל מאחר שכתוב ויעלה לעולה לא חקר הקרא כלום, מהו תחת צו על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר י"ה שמהא זו כאלו היא עשויה צבני, כאלו צני שחוט כאלו דמו זרוק כאלו צני מופשט כאלו הוא נקטר ונעשה דשן],

מאי בינייהו? איכא בינייהו עפר סתם שאינו אפר מקלה, וזכרת אפרו של יצחק ליכא, סתם לא גרסינן, אלא איכא בינייהו עפר,

למה יוצאין⁶ לבית הקברות? פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים, וחד אמר כדי שייבקשו עלינו מתים [והכי איתא במדרש שאבות מבקשים רחמים עלינו. מהרש"א] רחמים, מאי בינייהו איכא בינייהו קברי גוים במקום שאין קברי ישראל, [ופגרים אלו] לנפש רחמים אפילו על עגמון ליכא, כל שכן עלינו,

ידיעות:

[הביא בספר קשיות [כ"י מאיזה ראשון] אות רע"ז שחתן אין לו רשות ליכנס בשנה ראשונה לבית הקברות, ע"פ הפסוק בדברים כ"ד ה' לא יעבור עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו, וראה שם על הגליון אך דורשים הפסוק, ומבאר גם שהוא הדין לכלה, ומביא גם ממהנהגים דק"ק וורמיישא שהחתן והכלה אין הולכין על הקברות תקופה לפני החתונה, ותקופה לאחר החתונה],

⁷מאי הוה המוריה אידי דאידי בפלוגמא דרבי לוי ור' חנינא תנא נמי הא פלוגמא מאי הוה מוריה, דאצרהס קרא למקום העקידה הרי יראה וכתיב [בראשית כג] אל ארץ המוריה, פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הוה שייצא ממנו הוראה לישראל מורה לישראל כי מציין תנא מורה [ישעיה צ], יורו משפטין ליעקב [דברים לג], ולשכת הגזית שבה עמדו הנביאים המוכיחים לישראל וחד אמר הוה שייצא ממנו מורא לאומות העולם שזומעין גדולות ישראל וירושלים וממפחדים עליהם, שמעתי,

לשנא אחרינא הוה המוריה הוה סיני, מורא לאומות העולם במקום מורה, דכתיב [תהלים עו] ארץ יראה ושקטה.

שנינו במשנתנו הזקן שבהן אומר לפנייהן דברי כבושין, ת"ר אם יש זקן אומר זקן, ואם לאו אומר חכם, ואם לאו אומר אדם של צורה [פירוש בעל קומה שישמעו דבריו ויקבלו ממנו להמריך הלב. תוס'],

אמו זקן דקאמרי אף על גב דלאו חכם הוא אלא עס הארץ, דתמייה הא ודאי חכם עדיף? אמר אביי הכי קאמר אם יש זקן והוא חכם אומר זקן והוא חכם אומר זקן והוא חכם [בתורה. משי], ואם לאו אומר חכם, ואם לאו אומר אדם של צורה בעל קומה, שישמעו ויקבלו דבריו להמריך את הלב [חכם במילי דעלמא. משי], [אבל זקן שאינו חכם אינו כלום],

אחינו לא שק ותענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים גורמים שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר בהם וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא יונה ג וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה,

אבני חן למסכת תענית

בר אמי,

דף ט"ז ע"ב

היינו מטופל ואין לו, היינו ביתו ריקם היינו מטופל ואין לו היינו צימו ריקן, היינו כמו (אזכור) [זכור]? אמר רב חסדא זהו שביתו ריקם מן העבירה שאין חמס וגזל צדימו.

כמו אמר מר ופרקו [פרק פ' זמן הבטחות. מילין עברי] נאה, אמר אביי זה שלא יצא עליו שם רע בילדותו אפילו כשעמד על (צמחות) [פירקו. א', ר"ק] היה נאה, צלי שם רע [פרקו נאה. פ' זמן בחרותו היה נאה, והתנהג כשורה. ספר המכתב],

ימייה י"ב ח' היתה לי נחלתי פְּאֲרִיָּה בְּעֶר [ערת ישראל היו לפני כאריה בעיר המורף כל בשר כי בן המה מורפים ומאבדים זה את זה. מ"ד], נתנה עלי בקו' לָהּ [מדרבת למולי בקול רם וברמות רוח. מ"ד], על בן שנאתיה, מאי נתנה עלי בקולה? אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רבי חמא אמר רבי אלעזר זה שליח צבור שאינו הגון היורד לפני התיבה [זה המעמיד [המעביר. א'] מן שאינו הגון לפני התיבה] רשע, שהקדוש ברוך הוא שוגא אותו יותר מכולן, והוא נותן בקולו לפניו.

שנינו במשנתנו ואומר לפנייהם עשרים וארבע ברכות, שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש [עכ"ל המשנה], הני שש שבע הוויין כדתנן על השביעית הוא אומר ברוך מרחם על הארץ [ראה תוס']?

אמר רב נחמן בר יצחק מאי שביעית שביעית לארוכה שביעית לאומה צרכה שהמחיל להאריך בה, ואומה אינה מן המוספת, אלא משמונה עשר הברכות היא, כדמיא בגמ' ישראל הוא מאריך כדתניא בגמ' ישראל מאריך ובחומתה הוא אומר אותו סוקן הרגיל ומאריך בגמ' אלה, כדקמי מתניין מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך גואל ישראל, והן עונין אחריו אמן, וחזן הכנסת אומר להם תקעו בני אהרן תקעו [ובזה נגמר הברכה],

[ומתחיל ברכה ראשונה של ה' ברכות] וחוזר ואומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך זוכר הנשכחות, והן עונין אחריו אמן, וחזן הכנסת אומר להם הריעו בני אהרן הריעו [ואז תקע תרועה-תקיעה-תרועה. וראה מש"כ היכן אות נ"ה] וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו.

במה דברים אמורים דהן עונין אחריו אמן בגבולין, אבל במקדש אינו כן אומר אותו הזקן לאחר הפרשיות מי שענה את אברהם

יונה ג ויתכסו שקים האדם והבהמה, מאי הו' עבדי? [ראה מהרש"א, והריא"ף על הע"י] אסרא קשרו הבחמות לחוד ואת הוולדות וולדותיהם של הבחמות לחוד והיה צער לשניהם שהאמהות לא יכלו להניק את וולדותיהם אמרו לפניו רבונו של עולם אם אין אתה מרחם עלינו אין אנו מרחמים על אלו כלומר כשם שאמה אומר לרחם על אלו, דכמיז (תהלים קמה) ורחמינו על כל מעשיו כן תרחם עלינו,

יונה ג ויקראו אל אלהים בחזקה, מאי אמור אנשי יונה, דכמיז בחזקה, דמשמע צמ וינחם דין? אמרו לפניו רבונו של עולם עלוב [humble, submissive] ושאינו עלוב חצוף, מהרש"א צדיק ורשע מי נדחה [פ' מוותר] מפני מי? הו' אומר צדיק מפני רשע,

יונה ג וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם, מאי ומן החמס אשר בכפיהם? אמר שמואל אפילו גזל מריש קורה ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה מגדל כולה ומחזיר מריש לבעליו [והיינו בכפיהם, שבנאו בכף יד בבירה. מש'], [פרט בו הגזל, כי היא העבירה השכיחה כמ"ש בב"ב קס"ה ע"א רובן בגזל ובחזנים שבדור הזה נתקיימו בודאי דבריהם לפי שאין החזנים רואים להם שום מחיה רק סומכין עצמן לילך מסעודה לסעודה גם בסעודת הרשות לבקש בפה אוכלם משכר נניחם בשמיעת קולם במשתה יין ונותנים להם בע"כ בשכירות בדרך כופין עד שיאמר רוצה אני וזו גזילה היא ולא מתנה. מש']

אמר רב אדא בר אבהה אדם שיש בידו עבירה גזל ומתודה ואינו חוזר בה לשלם את הגזל למה הוא דומה לאדם שתופס שרץ בידו שאפי' טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו מבילה, זרקו מידו כיון שטבל בארבעים סאה מיד עלתה לו מבילה שנאמר משלי כה ומודה ועוזב ירוחם, ואומר איכה ג נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים עם הכפס צריך לישא הלך לשמים, כלומר שיחזור מקלקלו [ואולי דייק מדרבנך "כפים" שיהיה נקי כפים].

שנינו במשנתנו עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן כו', תנו רבנן, עמדו בתפלה, אע"פ שיש שם זקן וחכם, אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל,

(איזהו רגיל), ר' יהודה אומר מטופל ואין לו יש לו טפלים, ואין לו צמח להמפרנס, שלצו דואג עליו, [והוא צריך לקרות מקורות לצו עליהן], ויש לו יגיעה בשדה שמתכוין יותר תפלת הגשמים, וביתו ריקם, ופרקו נאה מפרש לקמן, ושפל ברך עניו [לשון זה גם בסנהדרין פח: וראה מש"כ שם, וראה בחומש העמק דבר במדבר יב ג שמביא הרבה ראיות שעניו ושפל ברך אינם דבר אחד], ומרוצה לעם נוח לציון, ומסכימין לתפלתו, ויש לו נעימה צומו קלה, שמועך הלז, וקולו ערב, ובקי לקרות [ורגיל לקרות צו. א'] שיהו הפסוקים של תפלה קדוה צפוי בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות במדרש בהלכות ובאגדות, ובקי בכל הברכות כולן, ויהבו ביה רבנן עיניהו בר' יצחק

אבני חן למסכת תענית

הוא יענה אחתם וישמע קול צעקתם ביום הזה ברוך אתה ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל, והן עונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וכן בכל צרכות שצמקדש לפי שאין עונין אמן במקדש כדילף לקמן ממקדש,

ומנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר דכתיב בחפלת עזרה צבית שני נחמיה ט קומו ברכו את ה' אלהיכם והיינו ברוך ה' אלהי ישראל כו' מן העולם עד העולם [פ' זה נוסח הברכה], ויברכו שם כבודך היינו שטעין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד,

ומרומם על כל ברכה ותהלה כך הוא הפסוק ויברכו שם כבוד ומרומם על כל ברכה ותהלה [פ' זה המשך הפסוק], יכול על כל ברכות כולן לא תהא אלא תהלה אחת [פ' שיאמרו בשכמל"ו רק פעם אחת] ת"ל ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה תן לו תהלה,

ואלא במקדש מהו אומר ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל, והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וחזן הכנסת אומר להם לא אומרו זקן ניהו [שהיה הש"ץ אלא השמש], תקעו הכהנים בני אהרן תקעו, וחזן חזן הכנסת ואומר להן מי שענה כו', ואומר אף על פי שאמרו אומרו זקן [הש"ץ] מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה [ועל זה היו תוקעין],

[וממשיך ברכה הראשונה מן ה' ברוך ה' אלהי ישראל וזכר הנשכחות, והם עונים אחריו בשכמל"ו וחזן הכנסת אומר להם הריעו הכהנים בני אהרן הריעו וכו'] [והשמש חזר על מי שענה וכו' ואח"כ היו תוקעין],

וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שגומר את כולן כשמריעין מחלה הוא אומר להן הריעו בני אהרן, וכשמקעין מחלה הוא אומר להן תקעו בני אהרן כו',

וכך הנחיה כל מנהג זה רבי חלפתא בצפורי ר' חלפתא בצפורי ור' חנניה בן תרדיון בסיכני וכשבא דבר לפני חכמים אמרו לא היו נוהגין בן שיהו עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אלא עונין אמן בגבולין אלא בשערי מזרח ובהר הבית,

ואית דאמרי ברתניא כלומר, ואיכא דמתני הכי [לכאורה אין כאן חידוש ממה שכתב לעיל, וצריך חיפוש במפרשים] אומר לפניהן עשרים וארבע ברכות שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש, ואותן שש היכן אומרן? בין גואל לרופא חולי ומאריך בגאולה והן עונין אחריו אמן על כל ברכה וברכה וכך היו נוהגין בגבולין,

אבל במקדש היו אומרים ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל, ולא היו עונין אחריו אמן וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש, ומנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם ויברכו (את) שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה וברכה תן לו תהלה.

תנו רבנן על הראשונות הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וחזן הכנסת אומר תקעו כהנים תקעו וחזן ואומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה (והן תוקעין ומריעין ותוקעין) [ותוקעין. ד"ט],

ועל השניה הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך זוכר הנשכחות והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וחזן הכנסת אומר הריעו בני אהרן הריעו, ואומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה והם מריעין ותוקעין ומריעין וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שיגמור את הברכות כולן,

וכך הנחיה מנהג זה, אמקדש קאי ר' חלפתא בצפורי ור' חנניה בן תרדיון בסיכני וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין בן אלא בשערי מזרח ובהר הבית.

שנינו במשנתנו ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות כו', א"ר אדא דמן יפו מאי טעמא דר' יהודה? לפי שאין אומרים זכרונות ושופרות

דף י"ז ע"א

אלא בראש השנה כדאמרינן בראש השנה (טו, טז) אמרו לפני מלכות זכרונות וכו' וביובלות ציוס הכפורים של יובל, כדמנן תסס ראש השנה (כו, ג) שזה היוכל לראש השנה לתקיעה ולצרכות כו' ובשעת מלחמה דכתיב (צמדכד י' ט') וכי תצאו מלחמה צאלצכס על הצר הצורר אתכם וגו', ולא ידעין מנא איתפריש דלומר צרכות ופסוקי מלכות זכרונות ושופרות בשעת מלחמה.

שנינו במשנתנו על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם כו', תנא יש מחליפין צעקה לאליהו על מי שענה את

אבני חן למסכת תענית

אינו משכר. תוס'.

במכיר משמרתו שידע איזה שבת בשנה עובדין ואין מכיר משמרת בית אב שלו דעכשו אינו מכיר באיזה יום בשבת עובדין, וידע שבתי אבותיו קבועין אסור כל אותה שבת מספיקא, וידע שבתי אבותיו קבועין לשם כוונה גרסינן וידע שבתי אבותיו קבועין הן, דאם אינו יודע שבתי אבותיו קבועין לעבוד מותר הוא לשמות יין כל השנה, ולא חיישינן שמא יבנה, ושמא בית אב שלו יעבדו היום [שהוא גזירה רחוקה] אסור לשתות יין כל אותה שבת,

אינו מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו וידע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל השנה,

רבי אומר אומר אני כלומר, אי חיישינן לשמא יבנה יהא אסור לעולם, אפילו המכיר משמרתו ומשמרת בית אבותיו, דחיישינן שמא ישתנה סדר משמרות, ושמא יעבדו כולם לחנוכה הבית צבת אחת, ונמצא זה צריך לעבוד אסור לשתות יין לעולם, אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו דהוי כמה שנים שלא חזרה צירה, וקלקלה זו תקנתו לשמות יין בהדיא, ולשמא יבנה לא חיישינן [ראה בעי"ז בסיום למסכת שקלים],

אמר אביי כמאן שתו האידנא כהני חמרא כרבי:

שנינו במשנתנו אנשי משמר ואנשי מעמד אסורים לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת, מאי טעמא? אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן כדי שלא יכנסו למשמרתם כשהן מגוולין שלא יהו סומכין על יום אחד מימי שבת, ואין מסתפרין בשבת שעברה,

ת"ר מלך מסתפר בכל יום, כהן גדול מערב שבת לערב שבת ולא ישהה מלגלג יותר, כהן הדיוט אחת לשלשים יום,

מלך מסתפר בכל יום מ"ט? אמר רבי אבא בר זבדא אמר קרא ישעיה לא מלך כיפיו תחזינה עיניך,

כהן גדול מע"ש לערב שבת מ"ט? אמר רב שמואל בר יצחק הואיל ומשמרות מתחדשות בכל שבת ושבת, ומשמרה שלא ראתהו עד עכשו וצאה לראותו הדבר נאה שמראהו ציפיו,

כהן הדיוט אחת לשלשים יום מנלן? אתיא פרע פרע מגזיר כתיב הכא יהוקאל מר וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתיב התם במדבר ו קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים,

וגזיר גופיה מנלן? אמר רב מתנה סתם גזירות שלשים יום, מנלן אמר קרא יהיה בגימטריא תלתין הוי,

אליהו חותם שומע צעקה ותפלה לשמואל וצשמואל שומע תפלה דכתיב ביה תפלה (שמואל א' ו) קצו את כל ישראל המצפה ואחפלה צעדס,

בשלמא גבי שמואל כתיב ביה תפלה וכתיב ביה צעקה דכתיב (שם שמואל א' טו) ויחר לשמואל וזעק אל ה' כל הלילה, ואיכא למימר במצפה הוה היא צעקה, דבחר פרשת קצו כל ישראל המצפה כתיב צפרשת נחמתי כי המלכתי את שאול וגו', כך שמעתי אלא גבי אליהו תפלה כתיב צעקה דהר הכרמל כתיב תפלה, דכתיב עניי ה' עניי דמשמע לשון בקשה ותפלה, ולא לשון צעקה לא כתיב?

ומשני מלכים א יח ענני ה' ענני לשון צעקה היא ענני ה' ענני לשון צעקה הוא, כך שמעתי.

שנינו במשנתנו על הששית הוא אומר מי שענה את יונה כו' על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד כו', מכרי יונה בתר דוד ושלמה הוה דהוה צימי אמריהו, בסדר עולם מאי טעמא מקדים ליה ברישא?

משום דבעי למיחתם מרחם על הארץ [ראה תוס' לעיל ט"ז ע"ב ד"ה ברוך] בסוף כל צרכות ברוך מרחם על הארץ ולהכי בעי באותה חתימה דוד ושלמה, שהן התפללו על ארץ ישראל, כך שמעתי, אי נמי משום דלינהו תקון בית המקדש, דהוה עיקר הארץ, כך שמעתי, # [ובשביל הגשמים בא עיקר התענית ולכן ראוי לחרתם בה],

תנא משום סומכוס אמרו ברוך משפיל הרמים היו אומרים במקום ברוך מרחם, שהכניעם במטר ששצו בתשובה.

שנינו במשנתנו שלש תעניות הראשונות אנשי משמר מתעניין ולא משלימין כו', תנו רבנן מפני מה אמרו אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים, שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויבואו ויסייעו להם, מפני מה אמרו אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה מפני שהן עוסקין תמיד בעבודה,

מכאן אמרו [אפילו בזמן הזה] מדקמי הכא, דאפילו אנשי משמר שלא היו עובדין באותו היום כלל אפילו הכי אסורין לשמות יין כל כהן בזמן הזה **שמכיר משמרתו** היודע מאיזו משמרת הוא, מיהויריב או מידעיה, או אחת מעשרים וארבעה משמרות, שידע שמות אבותיו ואבות אבותיו עד יהויריב ומשמרת בית אב שלו יודע איזה יום ואיזה שבת היו עובדים, וידע שבתי אבותיו קבועין שם שידע ודאי שבת אב שלו עובד במקדש, לפי שהרבה היו מבתי אבות הכהנים שלא הוקבעו,

שזו אמר לי רבי [פ' ורבי פירש לי כך] קבועין שלא נתחלל בית אב שלו להיות מגואל מן הכהונה, וידע שראוי בית אב שלו לעבוד, אסור לשתות יין כל אותו היום ותו לא [פ' וזה קולא שאינו חושש על שאר ימים], שמא יבנה בית המקדש ותכבד העבודה, ויהיה זה צריך לעבוד,

[אסור לשתות יין חוץ לעבודתו, אבל בסעודתו מותר דיין שבתוך הסעודה]

אבני חן למסכת תענית

דלא נראה חילול דלא מחלי עבודה לא גזרו בהו רבנן,

מיתבי ואלו שהן במיתה צדי שמים, במסכת סנהדרין, באלו הן הנשרפין (פג, ח) שתויי יין במיתה, דכתיב יין ושכר אל תשת צדוקים אל תהיו מועד ולא תמותו דהיינו מיתה צדי שמים, מדלא כתיב יומת ופרועי ראש,

בשלמא שתויי יין בהדיא כתיב בהו ויקרא י יין ושכר אל תשת, אלא פרועי ראש מנלן? דכתיב יחזקאל מר וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתיב בתריה ויין לא ישתו כל כהן בבאם אל החצר הפנימית,

ואיתקוש פרועי ראש לשתויי יין מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה, ומינה (אי) מה שתויי יין דמחלי עבודה חלין היא כל עבודתו שעבד אף פרועי ראש דמחלי עבודה עבודתם מחוללת, דלכל מילי איתקוש, ומיבטא דרש אשי דאמר פרועי ראש לא מחלי עבודה?

(לא כי איתקוש למיתה הוא דאיתקוש לאחולי עבודה לא גמירי אבל לאחולי עבודה לא איתקוש) [קשיא],

א"ל רבינא לרב אשי הא מקמי דאתא יחזקאל מאן אמרה? א"ל וליטעמך הא דאמר רב חסדא דרש חסדא בפרק שני דזבחים, וקא צעי הסם כהן ערל שמתו אחיו מממת מילה מהו? ואמר רב חסדא כו' ערל לב וערל זכר [שפסול לעבודה] דבר זה מתורת משה לא למדנו ומדברי קבלה למדנו [לשון זה גם בר"ה ד' ע"א] יחזקאל מר כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי (לשרתני) הא מקמי דאתא יחזקאל מאן אמרה?

אלא גמרא גמיר לה מסיני ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא הכא נמי גמרא גמיר לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא (כי גמירי הלכה למיתה לאחולי עבודה לא גמירי):

שנינו במשנתנו כל הכתוב במגילת תענית דלא למיספד לפניו אסור לאחריו מותר, תנו רבנן [שנינו בתחלת מגילת תענית] אלין יומיא [שמונה במגילת תענית] דלא להתענאה בהון שולן אסורין בעתה ומקצתהון שיש בהן קצת חמורין כל כך דלא למיספד בהון שבהספד נמי אסורין,

בעניינים רבים חלקו ציטוטין עם חכמים, ומפורשין במנחות ובמגילת תענית [פרק א], והכי גרסינן הסם בפרק ר' ישמעאל מנחות [סא, א], תנו רבנן אלין יומיא דלא להתענאה בהון, ומקצתהון דלא למיספד בהון, מריש ירחא דניסן עד תמיא ציה איתוקם ממידא, דלא למיספד, ומתמניא ציה עד סוף מועדא איתוקם חגא דשזעיא, דלא למיספד,

מריש ירחא דניסן ועד תמיא ביה דכל שמונה ימים נשאו ונתנו בדבר, עד שנחאו את הצדוקין, ועשו אותם [שמונה ימים אלו] יום טוב, ודבר זה

א"ל רב פפא לאבבי ודילמא ה"ק רחמנא לא לירבו כלל אלא יסתפרו בכל יום, דהכי משמע ופרע דהיינו שלשים לא ישלחו, אלא יגלחו [ראה תוס']? אמר ליה אי הוה כתב לא ישלחו ופרע בדקאמרת השתא דכתיב ופרע לא ישלחו ופרע ליהו, שלוחי הוא דלא לישלחו הכי משמע פרע שגדלו, אינן רשאים לגדל עוד,

אי הכי כיון דמקרא מפקת לה, האידנא נמי לא ישלחו אפילו האידנא נמי? דומיא דשתויי יין ומשני כיון, דומיא דיון, דכתיב צמחך להאי ופרע לא ישלחו ויין לא ישמו כל כהן מה שתויי יין בזמן ביאה הוא דאסור דכתיב (יחזקאל מר) צדוקים אל תהיו מועד וגו' בזמן שצית המקדש קיים, שצדין שם לעבוד שלא בזמן ביאה שרי כגון האידנא, שהצית חרב, ולא זמן ביאה היא, אף הכא [פרע לא ישלחו] נמי,

והתניא רבי אומר דחשישין לשמא יבנה, ומני נמי מייתי רישא דצרייתא, מפני מה אמרו אנשי משמר כו' ואייתי ספא בלשון קצרה ודייק מינה מכלל דרבנן אסרי אומר אני כהנים אסורין לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו, ואמר אבבי כמאן שתו האידנא כהני חמרא

דף י"ז ע"ב

כרבי, מכלל דרבנן אסרי אפילו שלא בזמן ביאה [פי' מכלל דרבנן אסרי לשתות יין משום דשמא יבנה ביהמ"ק ובעינן בהן ראוי לעבוד וליכא? ומשני אפשר דמסתפר ועייל. תוס']?

ומשני מ"ט מהרה יבנה בית המקדש ובעינן בהן הראוי לעבודה וליכא מאי טעמא תירוצא הוא, כלומר, דטעמא מאי גזור רבנן ציין שמא יבנה כו', אלא גבי פרועי ראש לא גזרו, דאפשר דמסתפר מיד, והדר עייל לצית המקדש לעבודה [ראה תוס'] הכא אפשר דמסתפר ועייל,

אי הכי שתוי יין נמי אפשר דגני פורתא ועייל, כדרמי בר אבא דאמר רמי בר אבא דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגין את היין?

לאו מי איתמר עלה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא לא שנו אלא כששתה שיעור רביעית אבל שתה יותר מרביעית כל שכן שדרך ממרידתו ושינה משכרתו והאי שניי איכא בך מיהא,

[ולפ"ז קשה למה אמר סתם שאסור לשתות יין היה צריך לומר שלא ישתה יותר מרביעית?]

רב אשי אמר שתויי יין דמחלי עבודה דכתיב יין ושכר אל תשת וסמך ליה ולהבדיל צין הקדש וצין החול צין עבודה קדושה למחוללה, דאי עבד עבודה שמו יין חילל גזרו בהו רבנן, פרועי ראש דלא כתיב ציה חלל,

אבני חן למסכת תענית

אלא לאסור יום שלפניו להי נקט מריש ירחא דניסן, לאסור את יום שלפני ראש חדש בתענית, כדמצינן בסמוך לפניהן אסורין, דאי משום ראש חדש לא היה נאסר, כדמפרש דדברי תורה אין צריכין חיזוק **הכי נמי לא נצרכה אלא לאסור יום שלאחריו** [שלאחר הפסח שלא היינו אוסרין משום פסח, עכשיו הוא אסור משום שהוסיפו עליה איסור דרבנן],

כמאן כרבי יוסי דמתניתין, דאמר [לגבי הספד] אף לאחריו [דרבנן סברי לפניו אסור לאחריו מותר ור' יוסי סבר בין לפניו ובין לאחריו אסור, לעיל במתנא' ט"ז ע"ב], בתמיהה, ושנכת דבין דאמר בין לפניו בין לאחריו אסור,

אי הכי אי הכי, דאליבא דרבי יוסי מוקמת לה למגילת תענית, **בעשרים ותשעה** בלד נמי מאי איריא דהוי יומא דמקמי יומא דמיתוקם תמידא דקמרת לעיל [דאסר. א' פ' לכו] נקט ריש ירחא דניסן, דהיינו יום שלשים, דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר, מעשרים ותשעה יום הוא, משום דקא צעי למיסר יום עשרים ותשעה תיפוק ליה דה"ל יומא דבתר עשרין ותמניא ביה דגללו הכי הוי אסור יום עשרים ותשעה, דהוה ליה יום דבתר עשרים ושמונה, שהוא תשעה עשר כו' ואסור יום שלאחריו כרבי יוסי, ואמאי נקט ריש ירחא, לאסור את שלפניו,

דתניא [ובע"ז בר"ה י"ט ע"א] **בעשרים ותמניא ביה אתת בשורתא טבתא ליהודאי** דלא יעידון מן אורייתא שלא יהו צריכין ליטול מתלמוד תורה, שגזר עליהן שלא יעסקו בחוריה **שפעם אחת [גזירה מלכות הרשעה שמד] על ישראל שלא יעסקו בתורה** ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות, מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו, הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצויין אצלה, אמרה להם **עמדו והפגינו** [לשון גזר וצעקה. תוס' צעקו, כך מתרגמין בתהלים כל לשון שועה וצעקה לשון פגינה בלילה,

הלכו והפגינו בלילה, אמרו אי שמים [להקב"ה היו צועקים למה יאמרו הגוים איה אלקיכם, ולהם אמרו וכי לאו אחיכם אנחנו וכו'. תוס' אהה ה', להקדוש צדק הוא היו צועקים, על (אותם) צני אדום. חסרונות הש"ס] שגזרו עליהם גזרות קשות, והיו אומרים להם לפני הקדוש צדק הוא וכי לא אחיכם וכו', לא אחים אנחנו לא בני אב אחד אנחנו, לא בני אם אחת אנחנו, מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרין עלינו גזירות רעות ובטלות, ואותו היום עשאוהו יו"ט?

אמר אביי [לעולם בר' יוסי מוקי לה ולכן צריך לאסור ר"ח ניסן] **לא נצרכה אלא לחדש מעובר** בשנה מעוברת, שיש בה שני אדר והאחד חסר, דהשתא, כי הוה אדר שני מלא הוה יום שלשים לפני ראש חדש ניסן, אי נמי, דעברה לאדר, כגון שלא נראה החדש יום שלשים, דמשום יום טוב דעשרים ושמונה לא מיתסר אלא עשרים ותשעה,

מפורש במנחות בפרק רבי ישמעאל ובמגילת תענית המצויה אצלנו **איתוקם תמידא** [הוקם התמיד על משפטו. פירוש מהר"א הלוי בקראקא תי"ח לפ"ק על מגילת תענית] **דלא למיספד בהון** שהיו ציימוסין אומרים עזרת אחר השבת הוא, שהעומר מתחיל אחד בשבת שנאמר וספרתם לכם ממחרת השבת, יעפל להן רבן יוחנן בן זכאי ואמר להם שוטים מניין לכם ולא היה אדם שהחזירו דבר, חוץ מוקן אחד שהיה מפטפט כנגדו, ואמר משה רבינו אוהב ישראל היה, וידוע שעזרת יום אחד הוא, עמד ומיקנה אחר שבת, כדי שיהיו מתענגים שני ימים וכו', ודמו אותן, והלכו להן ציימוסין מכת הפסוקין על כרסן, וחזרו בהן, (עד כאן הגהה),

איתוקם תמידא דלא למיספד גרסינן, ולא גרסינן להשתענא, כדמוכת בסמוך דקמי לא נצרכה אלא לאסור את שלפניו, ואי גרסינן להשתענא אם כן היינו רבי יוסי, דאמר לפניו אסור, והא ליכא למימר דרבי יוסי היא, דקא פריך כמאן כרבי יוסי בתמיהה, מכלל דכרנן פסיקא ליה,

מתמניא ביה עד סוף מועדא פסק איתותב [נתיישב על דינו. אשל אברהם מפרש מגילת תענית] **חגא דשבויעא דלא למיספד בהון** במגילת תענית [פרק א'] מפרש מאי איתוקם [וגם בימים אלו אין מתענין],

אמר מר מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למיספד, למה לי מריש ירחא, לימא מתרי בניסן ור"ח גופיה יו"ט הוא דכמי [איכה א' ט"ו] קרא עלי מועד [יעידת גייסות לבא עלי. רש"י איכה], [והוא. א'] ראש חודש אב, צהאי מסכתא לקמן תענית (כט, ה) **ואסור?**

אמר רב לא נצרכה אלא לאסור יום שלפניו [לפני ר"ח ניסן], ומקשה ושלפניו נמי תיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני ראש חדש?

ר"ח דאורייתא הוא ודאוריית' לא בעי חיזוק [ובין שהוסיפו עליה על ר"ח ניסן גם גזירה דרבנן, עכשיו יהיה אסור יום שלפניו, משום דלא פלוג], דתניא הימים האלה הכתובין במגילת תענית לפנייהם ולאחרייהם אסורין, שבתות וימים טובים הן אסורין לפנייהן ולאחרייהן מותרין, ומה הפרש בין זה לזה? הללו דברי תורה ודברי תורה אין צריכין חיזוק הללו דברי סופרים ודברי סופרים צריכין חיזוק,

אמר מר מתמניא ביה עד סוף מועדא איתותב חגא דשבויעא דלא למיספד, למה לי עד סוף מועד לימא עד המועד ומועד גופיה יום טוב הוא ואסור?

אמר רב פפא כדאמר רב לא נצרכה

דף י"ח ע"א

אבני חן למסכת תענית

כ"ה	כ"ט	[ל אדר ?]	ר"ח ניסן
גורח שלא להתענות	מוטל בין ב' ימים		גורח שלא להתענות

לקמן צהון משמע מיעוט לומר לך "שהן" אסורין, לפניהן ולאחריהן מותרין, ואמר שמואל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דמדרבנן נינהו, ולא מחמרין כולי האי?

מעיקרא סבר כיון דליכא תנא דמיקל כרבי מאיר [פ' דמיקל טפי דר' יוסי] אמר הלכה כרבי מאיר כיון דשמעיה לרבן שמעון דמיקל טפי אמר הלכה כרבן שמעון בן גמליאל,

וכן אמר באלי שם חכם אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן הלכה כרבי יוסי [דבין לפניו ובין לאחריו אסור],

[ו"ל המשנה ט"ז ע"ב, כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד לפניו אסור לאחריו מותר, רבי יוסי אומר לפניו ולאחריו אסור, דלא להתענות לפניו ולאחריו מותר, ר' יוסי אומר לפניו אסור לאחריו מותר],
א"ל רבי חייא לבאלי אסברא לך, כי אמר ר' יוחנן הלכה כרבי יוסי אדלא להתענות דיימס הכמוצים במגילת תענית דלא להתענות לפניו אסורין ולאחריו מותרין, כרבי יוסי, ולא כרבי מאיר דאמר אף לפנייה מותר, אכל אכלא למספד דאין הלכה כרבי יוסי [דאמר] לפניו ולאחריו אסור, אלא כרבי מאיר, דאמר לפניו אסור, ולאחריו מותר,

ומי אמר רבי יוחנן הכי לפניו מיהא אסור, כרבי יוסי והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן אע"פ שאמרו מקדימין [שקראו] [שקורין ?] קודם זמנה ולא מאחרין,

דף י"ח ע"ב

מותרין בהספד ותענית בני חמשה עשר [דכרכין וצני ארבעה עשר דכפרים ועיירות שקראו מגילה] [דכרכין?] קודם זמנה, כדמפרש התם בחד עשר, בשנים עשר, בשלשה עשר, בארבעה עשר, בחמשה עשר, שהכפרים מקדימין ליום הכניסה מותרין, אותן ימים שקראו קודם זמנה, בהספד ותענית,

אימת אילימא בני חמיסר דהיינו כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון וקא קרו ליה בארביסר כגון שהלך לכפר וקרא עמהן, דפרחו בן יומו נקרא פרוח, כדאמרין במגילה (יט, א),

ומי שרי ארבעה עשר אפילו לבני חמשה עשר בהספד ותענית והכתיב במגילת תענית יום ארבעה עשר בו ויום חמשה עשר בו יומי פוריא אינון דלא למיספד בהון,

ואמר רבא לא נצרכא לכתוב במגילת תענית לגזור ההספד ותענית לבני ארבעה עשר בארבעה עשר ולבני חמשה עשר בחמשה עשר דהא קרא כתיב בהדיא להיות עושים את ימי הפורים האלה וגו' אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה כגון בני חמשה עשר [דקרו] בארבעה עשר ובני ארבעה עשר בחמשה עשר?

ואלא בני ארביסר נינהו, כפרים ועיירות וקא קרי ליה בתליסר

רב אשי אמר אפילו תימא לחדש חסר ואהכי נקט מרש ירחא, דאי הוה אסר ליה ליום עשרים ותשעה משום דתת עשרים ושמונה לא הוה אסר ליה אלא בתענית לחודיה [ולכן אסר גם את יום ראש חודש, דאי היה אסור משום יום שלאחר יום כ"ט, אז היה הכלל ש] כל שלאחריו [ולקמיה אמר שכן הדין גם בלפניו] כלומר, כל שאסור משום אחר יום טוב, [רק] בתענית הוא דאסור הא בהספד מותר,

וזה הואיל ומוטל בין שני ימים טובים עשאוהו כיו"ט עצמו ואפילו בהספד נמי אסור ואהכי [ולכן] נקט מרש ירחא, דלהו האי עשרים ותשעה דנקט מוטל בין שני ימים,

משום דאי מיתקד משום דלפני יום טוב אימור לא איתקד בהספד, דהאי דנקט כל שלאחריו כו' לאו משום דלפניו נמי אסור בהספד, אלא אידי דפרין דליתקד יום עשרים ותשעה משום דתת עשרים ושמונה הוא דמיהדר ליה, כל שלאחריו כו',

אמר מר מתמניא ביה ועד סוף מועדא איתותב חגא דשבועיא דלא למיספד, למה לי למימר מתמניא ביה לימא מתשעה ביה ותמניא גופיה אסור יום טוב הוא, דהא הוה ליה מהנך ימים טובים דאיתוקס דהו תמידא, כדכתיב דיה מרש ירחא עד תמניא דה"ל יומא דאיתוקס ביה תמידא?

כיון דאילו מקלע (ליה) מילתא שאס נגזר גזירה וצרכין להתענות חוץ אלו ימים טובים דתמיד, וצטלו אותן להתענות ככולן, שאין לצטלה לחצאין ובטליניה לשבעה, תמניא גופיה אסור דה"ל יומא קמא דאיתותב ביה חגא דשבועיא,

ואי קשיא אחתי לימא תשעה, ואפילו אס אירע מילתא דצטלי אחתי הוא אסור, תמניא גופיה, משום קמא יומא דחג שבועיא, דהוה יום שלפניו ? לאו פירכא הוא, דהא יום טוב גופיה צטלי, ואנא ליקוס וליגזור קמיה יומא דאיתותב חגא דשבועיא, וכהאי גוונא מתרין לקמן ציוס טוריינוס,

השתא דאתית להכי עשרים ותשעה נמי דתרת לה לעיל לא נצרכא כו', להכי נקט דייס ירחא דאי מיקלע כו' כיון דאילו מיקלע מילתא ובטליניה לעשרים ותמניא עשרין ותשעה גופיה אסור דה"ל יומא דמקמי יומא דאיתוקם תמידא,

איתמר ר' חייא בר אסי אמר רב הלכה כר' יוסי דאמר [לגבי ההספד] צין לפניו צין לאחריו אסור ושמואל אמר הלכה כר' מאיר סתם מתניתין, דקתני לאחריו מותר,

ומי אמר שמואל הכי והתניא רשב"ג אומר ומה תלמוד לומר בהון כהון שתי פעמים # [דורש את מגילת תענית כמו פסוקי תורה] דלא להתענות צהון, ומקמיה דלא למספד צהון, וקא דייס לה כדדייק

אבני חן למסכת תענית

כגון שחל ארבעה עשר בשלישי בשבת, ומקדימין ליום הכניסה יום ניקנור
הוא לקמן מפרש, ואסור בהספד ותענית,

ואלא בני ארביסר וקא קרי ליה בתריסר שחל ארבעה עשר
בדעיני בשבת, והקדימו ליום הכניסה, דהיינו שנים עשר יום טוריינום הוא
בסמוך מפרשה,

אלא לאו דקא קרו ליה בחדיסר שחל להיות ארבעה עשר באחד
בשבת, וכפרים מקדימין ליום הכניסה דהווי אחד עשר, ושמע מינה, דלף על גז
שהווי יום שלפני טוריינום שרי בהספד ותענית וקתני מותר בהספד
ובתענית?

לא בני ארבעה עשר וקא קרו ליה בתריסר, ודקאמרת יום
טוריינום הוא יום טריינום גופיה בטלוהו הואיל
ונהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו חסידים היו, ולא פירש מי הם, דלאו
שאלו האריה עידו היה ולא שמעיה,

כי הא דרב נחמן גזר תעניתא בתריסר אמרו ליה רבנן יום
טוריינום הוא אמר להו יום טוריינום גופיה בטלוהו
הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו,

ותיפוק ליה דהווי ליה יום שלפני ניקנור? אמר רב אשי
השתא איהו גופיה בטלוהו משום יום ניקנור ניקום ונגזר,

מאי ניקנור ומאי טוריינום? דתניא ניקנור [אין זה הניקנור
שנעשה גם בדרותיו ביומא ל"ח ע"א] אחד מאפרכי דוכוס [שר צבא.
שמו"ץ, אנמונים ושלטונים. אשל אברהם על מג"ת] יוונים היה וכל
יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים ואומר אימתי
תפול בידי וארמסנה, וכשגברה מלכות בית חשמונאי
ונצחום קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים
ואמרו פה שהיה מדבר בגאווה וידים שהיו מניפות על
ירושלים תעשה בהם נקמה,

[מאמר זה הוא גם במגילת תענית פרק י"ב [מגילת תענית יש לה י"ג פרקים,
פרק לכל חודש ועוד פרק אחרון] וזה הלשון שם: אמרו, נקנור אחד מהפרכי
של מלכי יונים היה עובר לאלכסנדריא בכל יום ויום היה מניף ידו כנגד
ירושלים וכנגד בית המקדש [ואומר בשובי בשלום אתון וארמום. אשל אב']
ומחרף ומגדף ומנאץ ואומר מתי יפלו בידי ואהרם את המגדל הזה [זה
המקדש, לפי שחשמונאים בצרו את המקדש במגדלים וכו']. אשל אב']
וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, נכנסו לחילות שלו והיו הורגין עד
שהגיעו לקרובין שלו [בעלי קרב שלו. אשל אב'] והתכו את ראשו וקצצו
בהונות ידיו ורגליו ותלאוהו נגד ירושלים וכתבו מלמטן הפה שדבר בגאווה
וידים שהיו מניפות נגד יהודה וירושלם ועל בית המקדש נקמה זו תעשה בהם,
ובאותו יום שעשו לו כך עשאוהו יום טוב],

מאי טוריינום [גם זה שם במג"ת בשינוי לשון קצת], אמרו כשבקש
טוריינום להרוג את לוליינום ופפום אחיו נדיקים גמורים היו

בלודקיא היא לוד, והיינו דלמדין בכל דוכסא [צבא צמחא י, ג] הרוגי לוד
אין כל צריה יכולה לעמוד במחילתן כגן עדן [יש אומרים שמעשה זו היתה בימי
"במרד התפוצות, [the Kitos War],

[ובאשל אב' על מג"ת אומר אין זו לוד העיר בא"י אלא שם מלכות כדמוכח
במנחות פ"ה ע"ב],

יש אומרים שנהרגו על צמו של מלך שנמלאת הרוגה, ואמרו היהודים הרגוה,
וגזרו גזרה על שגאיהן של ישראל, ועמדו אלו ופדו את ישראל, ואמרו אלו
הרגוה, והרג המלך לאלו בלוד,

אמר להם אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם, יבא
אלהיכם ויציל אתכם מיד, כדרך שהציל את חנניה
מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר,

אמרו לו חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורין היו וראויין
היו ליעשות להם גם, ונבוכדנצר מלך הגון היה וראוי
ליעשות גם על ידו, ואותו רשע הדיוט הוא ואינו ראוי
ליעשות גם על ידו, ואנו נתחייבנו כליה למקום על חטא חייבי
מימות צית דין ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש לו
למקום והרבה דובין ואריות [הרבה נחשים הרבה עקרבם. מג"ת]
יש לו למקום בעולמו שפוגעין בנו והורגין אותנו, אלא לא
מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך אלא שעתיד ליפרע דמינו
מידך # [פי' שהקב"ה מביאך לידי נסיון זה לראות אם תעמוד בה],

אעפ"כ [לא התפעל מדבריהם, אלא] הרגן מיד # [מיד פי' כאדם
שהמצפון שלו אינו מניחו לעשות דבר, וקופץ ועושה], אמרו לא זו
משום עד שבאו דיופלי שני שרים, וכן מערפולין של מלכים לשון שרים
מרומי ופצעו את מוחו בגזירין מקלות, כמו גזירי עינים.

אין גזירין תענית על הצבור בתחלה בחמישי כו' אין גזירין
תענית בראשי חדשים כו', וכמה הויא התחלה שאינו מפסיק
לאחר מכאן?

רב אחא אמר שלש תעניות שני ותמישי ושני רבי אסי [רבי אחא ורבי
יוסי. פי' דלרש"י היה הגירסא בגמ' ר' יוסי, ולכן צריך לפרש שאינו ר' יוסי
התנא. ראה הגהות הב"ח] אמוראי נינהו, ללאו אורחא דתנאי לאשתעויי בגמרא
כי האי גוונא אמר אחת,

אמר רב יהודה אמר רב זו דברי רבי מאיר שאמר משום
רבן [שמעון בן] גמליאל ואדברי רבי מאיר דמתניתין קאי, דקתני אין
משלימין אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים עד חשיכה,

דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה
ומשלים:

אבני חן למסכת תענית

פרק שלישי סדר תעניות אלו

ששתבו ממלאכה בכלל המנין, אבל מן שלשה המתים לא כתב אם יהיו אלו בכלל, והנכון לומר כי הוקנים לא יהיו בכלל, אבל נשים שאינן זקנות וקטנים בני קיימא יהיו ממנין, וראיה לדבר מה שאמרו גבי מפולת לקמן כ' ע"ב "בריאות ולא רעועות". ספר המכתב]

על אלו מתריעין בכל מקום אם יראו באספמיה מתריעין צצצ, צצצ מתריעין באספמיה, כדקמני טעמא בסיפא מפני שהיא מכה מהלכת, אם במקום אחד היא מתריעין עליה כל השומעין, כדי שלא תבא עליהן **על השדפון** בתבואות [תבואה שנשרפת ע"י רוח קדים. מלון עברי] **ועל הירקון** מולי **ועל הארבה ועל החסיל** [מין ארבה] **ועל החיה רעה** משלכת בני אדם **ועל החרב** חילות ההולכין להרוג ולהשחית בכל מקום **מתריעין עליה מפני שהיא מכה מהלכת**,

מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם בארץ ישראל [פ' אף שהמעשה היה בארץ פלשתים גזרו על כל ערי ישראל] וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור מפרש בגמרא שדפון [שנשרפה תבואה כשיעור לעשות פת גדול, כמו מלא פי תנור. יבין] באשקלון בארץ פלשתים,

ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים שהיא חיה רעה, ומכה מהלכת היא שני תינוקות בעבר הירדן, רבי יוסי אומר לא על שאכלו אלא על שנראו וצאו בעיר,

על אלו מתריעין צענו בשבת על עיר שהקיפוה נכרים או נהר [שעברה על גדותיה] **ועל הספינה המיטרפת** מלשון טרף אצצא [צרכות כח, א], ומלשון צילה טרופה [עדיית פרק צ' משנה ד'] כו', כדמפרש בפרק שלמעלה תענית [יד, א] בים, ר' יוסי אומר לעזרה [צועקים שיבואו בני אדם לעזרה] ולא לצעקה [שאין אומרים תחנונות בשבת, שאין תפלתו בטוחה כל כך שתועיל, וקיי"ל בת"ק. יבין] שמעון התימני מתמנה היה [ראה מאורות הרף היומי דלפי פירש"י גרסין התימני אבל אם היה מתימן גרסין התקני] **אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים:**

על כל צרה שלא תבא לישראל מעליא נקט על הצבור, מתריעין עליהן, חוץ מרוב גשמים לאו כגון שירדה על עיר אחת ועל עיר אחת לא ירדה, ששם ודאי שמהן לקללה, כדאמר רב יהודה [לעיל ו, ב] מתמר מקום מטר, שמקלקל תבואה, אלא [פ' באן הפירוש] כצר ירדו, וטורח הם לצני אדם, אבל אינן מקלקלין תבואות, וטעמא מפרש בגמרא למה אין מתריעין,

מעשה שאמרו לו לחוני המעגל התפלל שירדו גשמים אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים שהם בחירות, ושל חסד הן, ומטלטלין אותן בשביל שלא ימוקו בגשמים, התפלל ולא ירדו גשמים,

מה עשה עג עוגה ועמד בתוכה ואמר לפניו רבש"ע בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך, נשבע אני בשמך הגדול שאיני זו מכאן עד שתרחם על בניך, התחילו

מתני': סדר תעניות אלו האמור האמור בפרק ראשון תענית י, א, שבתחילה יחידים מתענין סדר תעניות, ואחר כך לצור הולכין ומתענין עד שלשה עשר, אם לא נענו **ברביעה ראשונה** אם עבר זמן רביעה ראשונה של יורה, ולא ירדו גשמים מתענין והולכין כסדר הזה,

אבל צמחים ששנו שנשתנו ממנהגן, תחת חטה ילא חות, תחת שעורה באשה, שלא היו חטים בשבולים או שינוי אחר **מתריעין עליהן מיד**, אפילו בראשונות, שכל חומר האחרונות נוהג בהן,

וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום צין רביעה ראשונה לשניה סימן צורת היא **מתריעין עליהן מפני שהיא מכת בצורת,**

ירדו לצמחין אבל לא ירדו לאילן מפרש בגמרא לאילן ולא לצמחין, לזה ולזה אבל לא לבורות לשיחין ולמערות צצצא בתרא מפרש מאי צור ומאי שית ומאי מערה [זה לשון רש"י בב"ב י"ז ע"א צור- עגול. שית- ארון וקלר. מערה- מקורה צקירין], וכולן צית [כניסיות] [כניסיות. א'] מי גשמים לשמיה **מתריעין עליהן מיד,**

וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים [שהוא סימן קללה] **דכתיב** עמוס ד' ו' **והמטירתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר** כגון שהמטיר בעיר זו, ונחצרתה לא המטיר, דקללה היא חלקה אחת **תמטיר** וחלקה אשר לא תמטיר עליה תיבש וגו'

דף י"ט ע"א

אותה העיר מתענה ומתרעת, וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות ולפיכך מתענות שאותה העיר שלא ירדו עליה גשמים חלק לקנות התבואה באותה העיר ויהיה זה רעצ רבי עקיבא אומר **מתריעות ולא מתענות,**

וכן עיר שיש בה דבר [מפרש לקמיה] או מפולת שחומותיה והצמחים נופלין צרות אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות, רבי עקיבא אומר **מתריעות ולא מתענות,**

איזהו דבר עיר המוציאה חמש מאות רגלי ויצאו ממנה ג' מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר פחות מכאן אין זה דבר,

[כתב הראב"ד ו"ל דבאותן חמש מאות רגלי אין הנשים והקטנים והזקנים

אבני חן למסכת תענית

גשמים מנטפין,

וחזרו ונשתנו מתריעין עליהן מיד,

אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיפוע גשמים למלאות בורות שיחין ומעורות התחילו לירד בזעף,

אמר לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונרבה רצון ועין יפה, ירדו כתיקנן, עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים [שרבו כל כך בעיר, ונמלטו למקום גבוה יותר. שמו"ן], באו ואמרו לו כשם שהתפללת עליהם שירדו כך התפלל שילכו להן אמר להם צאו וראו אם נמחית אבן הטועין [ודבר שאי אפשר הוא שנמחת אותה האבן במים, ולדיחוי בעלמא אמר להם בלומר שאין מתפללין על הגשמים שיפסקו. ריבב"ן] אכן טועין [גדולה. ריבב"ן] היתה בירושלים, וכל מי שאצדה לו אצידה כו', בצבא מלעיל (כח, 3),

שלח לו שמעון בן שמח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי על כבוד הרב [מכנה לחקב"ה שם רב], [והוא הטיח דברים ואמר לא כך שאלתי. תו"ט] אבל מה אעשה לך שאתה מתחמא [כך נקרא ילד בלשון ארמו, מחמיי, ור"ל אתה עושה את עצמך כתינוק כך ששאל מאביו אף שלא כהוגן. יבין] לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שהוא מתחמא פורפיי"ש צלעו (עושה רע, חוטא) על אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר משלי כג' ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך (ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך. צריך להבין מה רוצה רש"י להוסיף בזה?),

היו מתעניין [שכבר קבלו עליהם מבערב להתענות. יבין] וירדו להם גשמים קודם הגז החמה לא ישלימו, לאחר הגז החמה ישלימו, ר"א אומר קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו, מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות אמר להם ר' טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יו"ט ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב מחוץ שמה [דיבור זה נדפס לקמן כ"ה ע"ב] ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו, ומפני שנאמר זו נותן לחם לכל בשר, כדאמרין בשילהי פסחים (קט, א) [דיבור זה נדפס לקמן כ"ה ע"ב].

גמ': סדר תעניות האלו האמור ברביעה ראשונה, ורמינהי רביעה ראשונה ושניה לשאול שאף על פי שלא ירדו גשמים לא נראשונה ולא בשניה לא היו מתעניין אלא שואלין, וקשיין ממניתין, דקמי סדר תעניות אלו האמור נרביעה ראשונה ונרביעה אחרת שלישית להתענות?

אמר רב יהודה ה"ק [פ'] אין כוונת המשנה לאשמועין מתי מתחילין להתענות שזה כבר שמענו בפרק ב', אלא בא לחדש בסיפא אבל ירדו גשמים ברביעה וכו' [סדר תעניות האמור אימתי? בזמן שיצאה רביעה ראשונה ושניה ושלישית וכגון רביעה ראשונה שניה ושלשית דכולי יורה קרי ליה רביעה, כך שמעתי ולא ירדו גשמים, אבל ירדו גשמים ברביעה ראשונה וזרעו ולא צמחו אי נמי צמחו]

אמר רב נחמן דוקא נשתנו דכי נשתנו ודאי הוא דמתריעין מיד, דלריך להתפלל עליה שיחזיר ביופי כתיקנן אבל יבשו לא לא רריך, דמכאן ואילך לא יועיל, והוא תפלת שוא, אפילו יבשו כשהן חטין [עדיון] [ועדיין הם?] דקין אפילו הכי לא מתריעין,

פשיטא נשתנו תנן? לא צריכא דאקון שעלו בקנה, שנתקנו מעט לאחר שנתייבשו, מהו דתימא אקנתא מילתא היא דהואיל ונתקנו מעט, אם יתפלל מועיל להם קבושמוע לן רב נחמן דאקנה לאו מילתא, לשון אחר אצל יבשו לא דממילא חוזרין, שעלו בקנה, מהו דתימא אקנתא מילתא היא, דכיון שעלו בקנה ועדיין לא בשלו כל זרען, ודאי אי לא מתריעין מו לא גדלי, קמשמע לן דלאו מילתא היא, דאף על גב דאקון אכמי גדלי טפי.

שנינו במשנתנו וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם כו', מאי מכת בצורת? אמר רב יהודה אמר רב מכה המביאה לדי בצורת,

אמר רב נחמן נהרא אנהרא נשאין תצוה צעיר אחת, ויש צעירות אחרות, ואפשר להביא מזה לזה דרך נהר כספיה,

דף י"ט ע"ב

בצורתא צורת היא זו ולא רעב, הואיל ויכולין לישא כספיות מדינתא אמדינתא וצריכין להוליך ממדינה למדינה על ידי חמרים כפנא רעב, ורעב קשה מצורתא, לפי שאי אפשר להביא בשופי, מפני רעב, לשון אחר נהרא אנהרא, אם יבש מעיין זה וצריך להסב מעיין אחר ככאן, אי נמי להממין עד שיגדל נהר אחרת ויצא כאן צורתא הוא זה מדינתא אמדינתא אם יבשו כל הנהרות (שצמוד) [שצבו. א'] העיר, וצריכין להביא מים מעיר אחרת, כפנא רעב הוא זה, תקיפא מצורתא,

וא"ר חנינא סאה בסלע ושכיחא כי זצני סאה של חטין בסלע דהיינו יוקר ומצויה לקנות ככל עת בצורתא, ארבעה ולא שכיחא כפנא,

א"ר יוחנן לא שנו אלא בזמן שהמעות בזול ופירות ביוקר אבל מעות ביוקר אין מעות מצויות להן ופירות בזול מתריעין עליה מיד, דא"ר יוחנן נהירנא אם זוכר כד הוון קיימי ד' סאין בסלע והוון נפיש נפוחי כפן בטבריא מדלית איסר מעות.

שנינו במשנתנו ירדו לצמחין אבל לא לאילן, בשלמא לצמחים ולא לאילן משכחת לה דאתא ניהא ואמרין בפירקא דלעיל (ג, 3) מיטרא ניחא לפירי ולתצואה, ומיטרא רזא לאילני, דאיתא ניחא לפירי ואיתא רזא לאילנות ולא אתיא רזיא, לאילן ולא לצמחין

אבני חן למסכת תענית

הספיחין בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים,

תניא א"ר אלעזר בן פרטא מיום שחרב בית המקדש נעשו גשמים צימוקין שיוצין בקושי [וצמיקות. א'], מלשון ושדיים צומקים (הושע ט) לעולם, יש שנה שגשמיה מרובין ויש שנה שגשמיה מועטין, יש שנה שגשמיה יורדין בזמנן ויש שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן,

שנה שגשמיה יורדין בזמנן למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו פרנסתו של כל השנה כולה בא' בשבת, נמצאת עיסה נאפית כתיקנה שיש לו פנאי לאפותה [יפה. א'] ונאכלת כתיקנה, שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בע"ש נמצאת עיסה נאפית שלא כתיקנה ונאכלת שלא כתיקנה,

שנה שגשמיה מרובין למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בבת אחת פרנסת כל השנה, וטותן אותה צידה נמצאו ריחים טוחנות מן הכור מה שטוחנות מן הקב שכן דרך שמשחיר מן הקמח צריכים, וכן כשהגשמים יורדין מרובים ומרביעין את הארץ, ומה שהיו ערשם בולעים מן הרוב בולעין מן המיעוט, ומה שהרוב מנשנת ובולעת מן הרוב בולעת מן המיעוט ונמצאת עיסה עריבה שלשן זה את הצדק שמשחיר בשוליה מן העיסה אוכלת מן הכור כמו אוכלת מן הקב אף גשמים, כשיוצין מעט מעט נצולעין בטרשין ואין מרביעין את הארץ,

שנה שגשמיה מועטין למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו מעט מעט נמצאו ריחים טוחנות מן הכור טוחנות מן הקב, נמצאת עיסה כמה שנאכלת מן הכור אוכלת מן הקב,

ד"א בזמן שגשמיה מרובין למה הוא דומה, לאדם שמגבל את הטיט, אם יש לו מים רבים, מים אינן כלין והטיט מגובל יפה מים אינן כלין, [ויכול. א'] לגבול טיט הרבה כמה שרצה, אם יש לו מים מועטין מים כלים והטיט אינו מתגבל יפה,

ת"ר פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות [פ' שהיו במעיינות די לחושבי העיר, אבל כשהגיעו העולי רגל לא היה די] הלך נקדימון בן גוריון עשיר גדול היה אצל הזמון [שר נכרי. שמו"ן] אחד, אמר לו חלויני שתים עשרה מעיינות [מצאתי בתוס' מעיינות לאו דוקא, דמעייני נובע אלא בריכות מים המתמלאות מן המעיין ועל כן קרא שמן מעיינות. הכותב בע"י] מים לעולי רגלים, ואני אתן לך שתים עשרה עינות מים [פ' מבטיח לך שירדו גשמים] כלומר, שירדו גשמים ויתמלאו כל המעינות מים, אותן מעיינות לא היו נוצעים מים כל כך, ואין מתמלאין מאליהן כשאר מעיינות, ואם איני נותן לך הריני נותן לך שתים עשרה ככר כסף, וקבע לו זמן,

[אולי מתחלה לא היה נקדימון חושב שיצטרך להתפלל על זה, אלא ירדו

דאיתא רזיא ולא אתיא נחא, לזה ולזה אבל לא לבורות ולא לשיחין ומעורות משכחת לה דאיתא רזיא וניחא מיהו טובא לא אתיא, אלא הא דתניא [בברייחא, אבל אינה במשנתנו] ירדו לבורות לשיחין ולמעורות אבל לא לזה ולזה היכי משכחת לה?

דאיתא בשפיכותא כמה גדול יותר מדאי, דאינה טובה לא לזה ולא לזה, שוב אמר רבי [פ' עוד פירש רבי בזה] שפיכותא מטר דק ועבה יותר מדאי, לאילני לא מהניא דלאו רזיא היא, לנמחים נמי לא שהגשמים מרובין באין ושוטפין אותן,

ת"ר מתריעין על האילנות בפרוס הפסח צימי הפסח, [פ' שהוא זמן פריחת האילנות בארץ ישראל, ואם יחסרו להם הגשמים באותה שעה ילקו לגמרי. רט'] על הבורות ושיחין ומעורות אם לא ירדו לכן גשמים [אפילו. ב"ח] בפרוס החג להשקות זרעים ואת צהמם [בירושלמי אמרו בפירוש בפרוס העצרת, וזו עולה יפה. רט' עיי"ש],

ו[על כולן] אם אין להן מים לשתות מתריעין עליהן מיד אפילו בפרוס החג, דימות החמה נינהו, אפילו הכי מתריעין, משום דכולן צריכות לשמות, ואיזהו מיד שלהן שני וחמישי ושני [פ' שאין גורזין תענית אלא בימים אלו, אבל צועקים בפה ואפילו בשבת שאין צרת מוונות גדולה מזו. רט']

ועל כולן כל אלו אין מתריעין עליהן אלא באפרכיא שלהן באותו מלכות שכלו שם מי צורות שיחין ומעורות,

ואסברא צומל"ע בלעז (אסברה, דיפטריה), פעמים שנקצע צחוק פיו של אדם ומת, לשון כי יסכר פי דוברי שקר (תהלים סג) והיא (סרוגכה) [סרוגכי. א'] [chocking, suffocation], מיתה משונה בזמן שיש בה מיתה שהיא (משולמת. א') מהלכת, ומתים זה מתריעין עליה, בזמן שאין בה מיתה אין מתריעין עליה,

ומתריעין על הגובאי שמכלה את התצואה, בכל שהוא אפילו לא נראה אלא קמח, צידוע שעמדין לצוא לרוב, אבל חגב כל שהוא מזה הוא, ואינו מכלה כל כך כארצה רבי שמעון בן אלעזר אומר אף על החגב,

ת"ר מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע דשמיטה, אבל בשמיטה לא, דהפקר נינהו על הבורות ועל השיחין ועל המעורות אפילו בשביעית כל שעה צריכין לשמיה, ואף על פי שהגשמים מועילין לקרקע בשביעית, רשב"ג אומר מתריעין על האילנות, ואף על הספיחין של שביעית שאין חששין כל כך אף על האילנות בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים,

תניא אידך מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע על הבורות על השיחין ועל המעורות אפילו בשביעית, רבן שמעון בן גמליאל אומר אף על האילנות, מתריעין על

אבני חן למסכת תענית

ממילא עד אותה זמן].

כיון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים, בשחרית שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך, שלח לו עדיין יש לי זמן, כל היום כולו שלי הוא,

[בשחרית שלח לו וכו' הא דלא המתין עד סוף היום? מפני שנתפחד פן באותו היום יתחזק בתפלה ביותר וירדו גשמים, לכן שלח לו דברים אלו לצער, כדי שיתבלבל דעתו מרוב הצער, ולא יתפלל בדעת צלולה. בן יהודה].

פעם ב' בצהריים שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך, שלח לו עדיין יש לי שהות ביום,

פעם ג' במנחה שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך, שלח לו עדיין יש לי שהות ביום,

לגלג עליו אותו הגמון אמר כל השנה כולה לא ירדו גשמים

דף כ' ע"א

ועכשיו ירדו גשמים נחמיה,

נכנס [ההגמון] לבית המרחץ בשמחה [אפשר שעשה זה דרך לגלג שהם לא היו להם מים לשותות, שהוצרכו לתת לו י"ב ככרי כסף, והוא יש לו גם היום מים למרחץ. מהרש"א], עד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ, נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצב,

נתעטף # [אולי עשה כן ע"פ הגמ' בר"ה י"ז ע"ב מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור והראה לו למשה סדר התפלה וכו' וצ"ע ששם מיירי לגבי אמירת ה"ג מדות] ועמד בתפלה אמר לפניו רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא לכבודך עשיתי שיהיו מים מצויין לעולי רגלים, מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שתיים עשרה מעינות מים והותירו,

[ומסתמא לא היו יכולים לצאת עד שירד הגשם בחזקה, ולאחר שנגמר הגשם] עד שיצא אדון מבית המרחץ, נקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש,

כשפגעו זה בזה אמר לו תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך [גם שמעולם לא הבטיחו ההגמון, על כרחך דרך לגלג א"ל בן, כשם שאתה היית מבקש ממנו דמי המים גם אני מבקש ממך דמי מים יותר וכו'. מהרש"א], # [ואם היה נקדימון שותק היה המעשה נגמר כאן, רק כיון שבקש ממנו דמי מים יותר, גם ההגמון ענה כנגדו],

אמר לו יודע אני שלא הרעיש הקב"ה את עולמו [להוריד גשמים] אלא בשבילך, אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותיי שכבר שקעה חמה [אע"ג דלדעת האומות הלילה הולכת אחר היום? ראה מהרש"א] וגשמים ברשותי ירדו,

[וקשה למה לא הוריד הקב"ה את הגשמים בזמן שלא יהיה להגמון פתחון פה? וז"ל העין יעקב הא דלא התפלל מיד? י"ל משום דאי ירדו המים מיד לא היה ניכר שנעשה בשבילו הנס רק שירדו דרך הטבע רק כיון שנענה לבסוף בעת שהגיע קרוב לחיובו נראה וניכר שבשבילו הרעיש הקב"ה עולמו. ע"כ, ובוה נוכל לומר גם שהקב"ה הוריד הגשם בשעה היותר מאוחרת כדי שיהיה בולט וניכר שירדו הגשם בשבילו],

חזר ונכנס לבית המקדש [ועכשיו כבר לא היה עצב כבתחלה] נתעטף ועמד בתפלה ואמר לפניו רבונו של עולם הודע שיש לך אחובים בעולמך [מתחלה בקש שיתן גשם שלא עשה אלא בשביל ישראל, מיד נתפזרו העבים וזרח החמה,

באותה שעה אמר לו האדון אילו לא (נקדרה זמנה, לשון [מקדל. א'], שהיתה חמה קודמת נדקיע וזמנה, פירטוט"ר נלעז (לבקוע, לחרור בעד)] [נקדרה. ד"ס, puncture] החמה היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותיי

[לשון "מעותיי" אינם מובנים, ויותר היה מובן אם אמר "מעותיך" שהרי קיבל המים בחזרה רק לא היה בזמן שקבע לו, שלפי דעתו היתה שעה אחת לאחר הזמן?],

[שנקדרה לו חמה, שעמדה בנקודתה ולא הלכה למקום שקיעתה, הכותב בע"י, וכותב שם לא שעמדה השמש אלא "שעמוד של האור עמד באמצע רקיע האויר ונדרמה כי השמש, ואע"פ שסבב הגלגל והיה לילה, אפ"ה עמד אותו עמוד של האורה אבל הגלגל ודאי מסבב היה והארץ לעולם עומדת ע"כ. עיי"ש]

[אבל באמת יכולים לומר שהיה יום המעונן וההגמון חשב שכבר שקעה החמה, ולכן אומר שנתפזרו העבים וזרחת שערין היה יום, וכן נראה שהקב"ה קיבל תפלתו והוריד הגשם ביום דלמה יוריד הגשם לאחר ששקעה החמה ויפסיד מעותיו],

תנא לא נקדימון שמו אלא בוני שמו ולמה נקרא שמו נקדימון שנקדרה חמה בעבורו,

תנו רבנן שלשה [נקדרה. ד"ס, puncture] להם חמה בעבורן משה ויהושע ונקדימון בן גוריון, בשלמא נקדימון בן גוריון הסי גרסינן - נקדימון בן גוריון הא דלמנן גמרא, יהושע נמי קרא דכתיב יהושע י וידם השמש וירח עמד וגו', אלא משה מנלן?

אמר רבי אלעזר אתיא אחל אחל כמיז צמלחמת יהושע (יהושע ג) אחת גדלך וצמלחמת משה כמיז (דצריס צ) אחל תת פחדך, מה יהושע נקדמה לו חמה צמלחמתו, כדכמיז צדדיא אף משה כן, שכן דרך הכמוצין, למד סמוס

אבני חן למסכת תענית

מלכים א' י"ד ט"ז והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים [אשר לרוב רכותו יתנודד במעט רוח ויכה את עצמו בהעומד אצלו. מ"ד], אמר רב יהודה אמר רב ⁴לברכה, דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב משל' כ"ז ו' נאמנים פצעי אוהב ונעדרות נשיקות שונא [האוהב הפוצע לאוהבו למען יישר לבת הנח הפצעים ההם נאמנים המה כי עשו שלחותם והועילו לזה כי בעבורם ייטיב דרכו אבל מן השונא אפילו הנשיקות מרובות המה והנם למשא הואיל ואין בהם תועלת. מ"ד], [ראה תוס'] נעמרות לשון הפך, כדאמרין במסכת סוכה (יד, א) ויעתר לו, מה עמר זה מהפך את התבואה פורקא בלעז, (מלגו), אי נמי נעמרות לשון רצוי ויימור, אינקרי"ש בלעז, (מרוכה מדי, מיותר) כמו העמרתם עלי דנריס (יחזקאל לה), טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שבירכן בלעם הרשע,

אחיה השילוני קללן בקנה אמר להם לישראל והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה, מה קנה זה עומד במקום מים, וגזעו מחליף [שאם נחתך הוא צומח מחדש. שמו"ץ], ושרשיו מרובין [ביחס לגודלו. שמו"ץ] ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזוזות אותו ממקומו אלא הולך ובא עמהן, דְּמֻמוּ [שקטו] הרוחות עמד הקנה במקומו,

אבל בלעם הרשע בירכן בארזו כארזים עלי מים (במדבר כד) שנאמר במדבר כד כארזים (עלי מים) מה ארז זה אינו עומד במקום מים ואף על גב דכמיז בקרא כארזים עלי מים ההוא לאו בלעם קאמר ליה, דבלעם אמר כארזים והמלאך השיבו עלי מים [ראה תוס'], וכן כולה, דבלעם אמר כנחלים דזימנין ממייצטין וקאמר ליה המלאך נטיו, דלון יצטין לעולם, והיינו דכמיז ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה על ידי מלאך, שהשיבו על ידי מלאך ואין גזעו מחליף, ואין שרשיו מרובין, אפילו # [פ' והגם] כל הרוחות שבעולם שאין קטם נושבות בו אין מזוזות אותו ממקומו, כיון שנושבה בו רוח דרומית שהיא קשה, כדאמרין (בבא בתרא כה, ב) אילמלא כן נך שמעמדיה אין כל צריה יכולה לעמוד מפניה, שנאמר המצינתך יאצר נך יפרש כנפיו למינן עוקרתו והופכתו על פניו,

ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים,

[וראה ביו"ד סימן רע"א סעיף ז' י"א שיש לכתוב בקולמוס של קנה, ולא בנוצה, וראה שם בט"ז הטעם ותוכן דבריו שהנוצה עושה חקיקה יותר מן הקנה, אבל אין נוהגין כן, ובשמו"ץ כתב שהאשכנזים כותבין בנוצה, אבל הספרדים כותבין בקנה],

[וראה שם עוד בט"ז וז"ל וחקיקה הואיל ואתי לידן נימא ביה מילתא לפי ששמעתי אומרים שאין בספרים הגדפים קדושה כמו הנכתבים בכתב, ולי נראה שאין חילוק בזה דאפילו אם נאמר דהוה חקיקה וכו' אלא ברור שמעשה הדפוס מקרי כתיבה ממש, ולא חקיקה כלל וכו' ומיהו לענין גט ודאי אין לעשות בדפוס כיון דקצת דומה לחקיקה, אבל לענין קדושת הספרים כל המיקל עתיד ליתן את הדין, וראה שם בפתחי תשובה שיש הרבה שחולקין ע"ז],

מן המפורש ברמזו בדיבור דומה לנצירו, וגזירה שזה אחת מן שלש עשרה מדות שניתנו לו למשה מסיני, ובתחילת ספרו מפורש כתיב הכא דברים ב אחל תת פחדך וכתיב התם יהושע ג אחל גדלך, רבי שמואל בר נחמני אמר אתיא תת תת, כתיב הכא אחל תת פחדך וכתיב התם יהושע י ביום תת ה' את האמרי,

רבי יוחנן אמר אתיא מגופיה דקרא דברים ב אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך, אימתי רגזו וחלו מפניך בשעה (שנקדמה) [שעמדה. ד"ס] לו חמה למשה,

[ובן הוא ברש"י עה"ת דברים ב' כ"ה למד שעמדה חמה למשה ביום מלחמות עוג (ס"א סיוחן) וגודע הדבר חמת כל השמים],

שנינו במשנתנו וכן עיר שלא ידרו עליה גשמים כו', אמר רב יהודה אמר רב ושתייהן לקללה אקרא קאלי, האי דכמיז על עיר אחת אמטיר ועל עיר אחת לא אמטיר שניהם לקללה, אותה שימטיר עליה רוב גשמים שמקלקלין את התבואה, ואת שלא ימטיר אין גשמים ואין תבואה גדילה, אשר לא תמטיר עליה מוסד הדבר על הטעם, שהעב בלשון נקיצה, דכמיז (מלכים א' יח) הנה עב קטנה כקף איש עולה מים.

[ד' פעמים, אמר רב יהודה אמר רב לברכה],

איכה א' ח' היתה ירושלים לגדה ביניהם [לגולה לשון נע ונד. רש"י איכה], אמר רב יהודה אמר רב ¹לברכה כנדה מה נדה יש לה היתה אף ירושלים יש לה תקנה,

[לכך קאמר כנדה ולא קאמר כובה? משום דובה גדולה צריכה עכ"פ ו' נקיים משא"ב נדה דאורייתא אפילו ראתה כל שבעה ופסקה לעת ערב טובלת לבעלה ואפילו ובה קטנה צריכה עכ"פ לשמור יום א' בטהרה, וגאולה עתידה ג"כ הוא אם נחזור בתשובה לעת ערב יבא הגואל במהרה בימינו אמן. עיון יעקב],

איכה א היתה כאלמנה, אמר רב יהודה ²לברכה כאלמנה ולא אלמנה ממש [ולא אלמנה גמורה] דהא לא כמיז אלמנה אלא היפה כאלמנה אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור (עליה) [אליה. יעב"ץ] כאשה העומדת צאלמנות חיות על צעלה שהלך ועמיד לחזור,

[אבל מ"מ האשה היא מצפה בכל יום שיבא בתוחלת ממושכה ואינה יודעת מתי יבא, כן אנחנו אינם יודעים קץ הפלאות אפ"ה חכה לו שיבא. עיון יעקב], [היתה כאלמנה רבתי בגוים ר"ת למפרע ברכה, ואילו היה נאמר אלמנה לא הו' זה הרמז הנ"ל של ברכה בר"ת, והוה היתה כאלמנה אר"י לברכה. גליוני הש"ס],

מלאכי ב וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים, אמר רב יהודה ³לברכה דלא מוקמי מינן לא רישי נהרי מוסקין [שגובין את המכס] ולא גזיריפטי סדינותין [שוטרי העם במקל. תוס'], מרוב ציון [הם עושין כן לכוזת אותנו, אבל אצלינו זה ברכה], [[ועי"ז] אית לן פנאי לעסוק בתורה. שיטה],

אבני חן למסכת תענית

מאי הוה עובדיה דרב אדא בר אבהה? כי הא דאתמר
שאלו תלמידיו (את רבי זירא ואמרי לה) לרב אדא בר
אבהה במה [פ' באיזה זכות. עץ יוסף] הארכת ימים?

אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, ולא צעדתי בפני
מי שגדול ממני, ולא הרהרתי במבואות המטונפות, ולא
הלכתי ד' אמות בלא תורה. דכל שעתא הוה גריס ובלא תפילין,
ולא ישנתי בבית המדרש, לא שינת קבע ולא שינת עראי,
ולא ששתי בתקלת חברי, ולא קראתי לחבירי בהכניתו
שמעתי לו בני אדם, כגון שם לוי ואמרי לה בחניכתו כמו מניח אצות
בגיטין עד עשרה דורות (גיטין פט, א) [ראה תוס']

[בחניכתו, אפי' שם שקורין לו על שם אבהה אם אינו שמו כגון אם שמו ראובן
וקורין אותו חיים, אפי' באותו השם לא היה קוראו. שיטה],
[ולא קראתי לחבירי בחניכתי ואמרי לה בחניכתו, כך גרס הערוך, "לא קראתי
בחניכתי" שלא כנתי לו שם בעצמי, "בחניכחתו" אפילו שם שאחרים כינו לו,
לא קראתיו. יוסף דעת],

אמר ליה רבא לרפרם בר פפא לימא לן מר מהני מילי
מועלייתא דהוה עביד רב הונא, אמר ליה בינקותיה לא
דכירנא [איני זוכר מעשים טובים שעשה בצעירותו], בסיבותיה
דכירנא [אבל בוקנתו אני זוכר] דכל יומא דעיבא יום המעונן, דהו
רוח מנצח, ומסתפי דלא תפיל חומות הוו מפקין ליה [היו מוציאים אותו
לעיר] בגוהרקא מיצה תלוייה צעגלה, ושרות יושבות בהן דדהבא [של
זהב], וסייר לה לכולה מתא צודק, מרגוס פוקד (שמות לד), מסער
כמו האז טעמא דלא סר סקינא קמיה חסס וכל אשיתא [כוחל] דהוות
רעיעתא [ומסתפי דילמא כי נחתי עלה גשמים מפלי לה על בני אדם הוה
סתר לה. ר"א] הוה סתר לה, אי אפשר למרה בני לה [אם היה
יכולת בבעלים לבנותה, שלא היו עניים, חזרו ובנו אותה הבעלים] ואי לא
אפשר [ואם לא היו בעלי יכולת] בני לה איהו מדידיה [חזר ובנה רב
פפא את הכותל ממעותיו],

וכל פניא דמעלי שבתא הוה משדר שלוחא לשוקא [כל
ערב שבת היה שולח שליח לשוק], וכל ירקא דהוה פייש להו
לגנינא [וכל חורקות שנשארו אצל בעלי הגינה המוכרים ירקות] זבין ליה
ושדי ליה לנהרא [קנה אותם וזרקם לנהר] להכי זבין להו, דלי הוה
משחיר מידי לגנין אולא לאיצור, דמכמשא בשבת,

וליתביה לעניים? זמנין דסמכא דעתייהו שנסמכין עניים לאותו
ירק, ואומרים אין לנו צרכין לקנות ולא אתו למיזבן [לא תמיד ידחה
נשאר ירקות והעניים שיהיו רגילים שנותנים להם לא יקנו], ושמא לא משחיר שם
כלום ואין להם מה לאכול בשבת,

ולשדייה לבהמה? קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבהמה
משום ציוזי אולכין, ומחזי ככועט בטובה שהשפיע הקדוש ברוך הוא בעולם, אי
נמי משום דחסה תורה על ממונן של ישראל, חרק לנהר, והולכין למקום אחר,
וממלאין אותם בני אדם ואולכין אותם, כך שמעתי,

ולא לזיבניה כלל? נמצאת מכשילין לעתיד לבא [שבעלי הגינה
לא יביאו ירקות למכור, או יצמצמו], ונמצא מכשילין לעמיד לצא, דלא מייתי
ירקי לסעודת שבת,

[מאכל אדם אין מאכילין לבהמה: וראה באו"ח סימן קע"א במג"א ס"ק א'
שהביא פירוש הראשון של רש"י, אבל במחזיק"ק שם הביא לשון שני והוסיף
דלפי פירוש זה אם אין דבר אחר להאכיל לבהמתו כי אם מאכל אדם שרי,
ואפשר שע"ז סומכין העולם שנותנים לתרנגולים לאכול פת הראוי למאכל
אדם],

[אלא יראה לי שלא על כל אוכל אדם אנו אוסרים שהרי התמרים והדלועים
אוכלי אדם הן וכן החרובים ואין נמנעין מלחתם לפני בהמה, ולא אף הפת כמו
שכתבו גדולי המפרשים, אלא לא נאמר אלא על מאכל שסתמו ומינו מאכל
אדם ושהוכן למאכל אדם בפרט בשעה זו אבל הוכן לבהמה אעפ"י שסתמו
מאכל אדם אין חששים לו. מאיר],

כי הוה ליה מילתא דאסותא [דבר רפואה] [כלומר שהגיעה אליו
רפואה חדשה. שמו"ץ] הוי מלי כוזא jug (דמ"א כד של מים) [מיניה.
רש"ש, פי' כד של הרפואה] ותלי ליה בסיפא דביתא כי הוה ליה
מילתא דאסותא רמי ליה אכחא דמיא כו' לא גרסינן ואמר כל דבעי ליתי
ולישקול,

ואיכא דאמרי מילתא דשיבתא הוה גמיר מנהג שדים, שמוקין
למי שיאכל ואינו נוטל ידיו, דשיבתא כהן דגרסינן צמסכת יומא (עו, ג) אמר
אזני משום שיבתא, והוה תלי ליה להווא כוזא דמיא, כי היכי דלימשו ידיהו מינה
והוה מנהג כוזא דמיא ודלי ליה ואמר כל דצריך ליתי
וליעול דלא לסתכן,

כי הוה כרך ריפתא הוה פתח לבביה [לדלת ביתו] ואמר כל
מאן דצריך ליתי וליכול,

אמר רבא כוליהו מצינא מקיימנא לבר מהא חוץ מזו, דכל מאן
דבעי הוה עייל ואלא דלא מצינא למיעבר

דף כ"א ע"א

משום דנפיש בני חילא דמחוזא דאיכא עיני טפי, וקא [מיכלא.
א'] קרנא,

[רש"י ב"ק ג' ע"א ושלם וציער תרתייהו אשן, ושלם אסא לחיזיה היכא דלא כליא
קרנא דמשמע כגון שאכלה ערוגה וסופו לחזור וללחמוס אכל לא תסחלה וציער
היינו היכא דמכליא קרנא דמשמע וציער שמצער לגמרי. # צריך להבין למה
כתב לשון זה כאן, ואולי הוא בלשון מליצה שלא ישאר לו כלום]

[ולשון בני חילא לא משמע כן, ומצינו דבני מחוזא עשירים הוו וכו', וגראה
לפרש דבני חילא הם חיל המלך, כשישמעו שאומר כל מאן דצריך ליתי וליכול
יבואו גם חיל המלך. מהרש"א]

[ראה פסחים ה' ע"ב א"ל רבא לבני מחוזא בעירו חמורא דבני חילא מבתיכו.
גלינוי הש"ס],

אבני חן למסכת תענית

[מדאמר לעיל אל יעמוד אדם במקום סכנה, מספר מעשה זו].

אילפא ר' יוחנן הוּו גרסי באורייתא, דחיקא להו עניות מילתא טובא, אמרי ניקום וניזיל וניעבר עיסקא ונקיים בנפשין דברים וּ אפס כי לא יהיה בך כך צעמך אביון, אזלו אותבי תותי גורא רעיעא הוּו קא כרכי ריפתא,

[ולענין אם נכון ללמוד על מנת שאחרים יפרנסוהו, יש בזה דעות בראשונים, הרמב"ם באבות פ"ד מ"ה מנגה מאד מי שעושה כן, אבל אחרים מתירין לעשות כן, וכן יש הרבה אחרונים המתירים].

אתו תרי מלאכי השרת, שמעיה רבי יוחנן דאמר חד לחבריה נישדי עלייהו האי גורא ונקמלינהו [משום שהפסיקו מדברי תורה שהיו עוסקין בה אז, וגם היו במקום סכנה ששמן מקטרג. יעב"ץ], שמניחין חי עולם (הבא. יעב"ץ) מורה ועוסקין בחיי שעה עולם הזה, זה סמורה אמר ליה אידך שבקינהו דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא עמיד להנגדל, ואין זמנו למות רבי יוחנן שמע אילפא לא שמע, אמר ליה ר' יוחנן לאילפא שמע מר מידי? אמר ליה לא, אמר מדשמעי אנא ואילפא לא שמע, ש"מ מדלגא שמעמיה לדידי קיימא לי שעתא איהדר אחיל לתרתי,

[כיון שידע שהוא עתיד להתגדל, ולכן ממילא יהיה לו פרנסה, שבני אדם יפרנסוהו, ולכן חזר לתורתו, שכדי להיות אדם גדול צריך לימוד כמה שיכול, וגם נפל עליו פחד ממה ששמע שרצו המלאכים להרגו מפני שהולך לעשות סחורה].

אמר ליה רבי יוחנן איהדר ואוקי בנפשאי דברים וּ כי לא יחדל אביון מקרב הארץ [ואין מפסוק זה סתירה להא דכתיב אפס כי לא יהיה בך אביון כדמפרשה לעיל ש"בך" צווי על כל יחיד], ר' יוחנן הדר אילפא לא הדר, עד דאתא אילפא ממקום שהלך שם לסמורה מליך רבי יוחנן מיטוהו ראש ישיבה עליה,

מנהג הוא מי שהוא ראש ישיבה היו מגדלין אותו משלהן, ומעשירין אותו, כדלמדין לגבי כהן גדול כספרא וציומא (ית, ח) והכהן הגדול מאחיו גדלוהו משל אחיו אמרו לו אנשי המקום לאילפא אי אתיב מר וגרים [אם היית יושב ולומד] לא הוה מליך מר [בתמיה] אם היית יושב ועוסק צמורה היינו ממליכין אותך כמו שעשיתו לרבי יוחנן, דאילפא הוּו גמיר טפי מרבי יוחנן,

אזל תלא נפשיה באסקריא דספינתא כלונס עץ ארוך מקוּ, בלב הספינה, שמניחין עליה מכסה, וילין בלעז (תורן) אמר אי איכא דשאל ל' כלומר, אף על גב דצדי עיסקא גריסנא אנא טפי מיניה במתניתא דר' חייא ורבי אושעיא דהוּו מקדרי מתניתא על פי רבינו הקדוש, שהיה רצם ולא פשטינא ליה ממתני' דאשכחנא משנה כוותיה דהיא צרימא נפילנא מאסקריא דספינתא וטבענא [אפיל עצמי מתורן הספינה ואטבע את עצמי במים],

[עיי' בשלמות חיים (תתרת"א) דאין בזה משום מאבד עצמו לדעת דידע בעצמו שידע להשיב. פירות תאנה].

אתא ההוא סבא תנא ליה שנה לפניו, כלומר צעא מיניה האומר תנו שקל לבניי בשבת מי שמת, והניח ממנו צד איש נאמן, ואמר תנו שקל, חזי סלע, לבניי להוצאה בשבוע והן ראוין לתת להם סלע שיש לו צניס הרבה, ואין מסתפקין לשבת צמחות מסלע נותנין להם סלע דאי הוה צדעמיה דלא למיתן להו אלא שקל היה מצוה אל תתנו להן אלא שקל, והאי דקאמר תנו להן שקל ולא אמר תנו סלע משום דצעי לנרתינהו, כדלמך צמחות (ע, ח) כדי לזרז צמחא וצמחן, כדי שיטרכו וילמדו דרך ארץ, וירוחו ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל אין נותנין להם אלא שקל,

אם אמר מתו ירשו אחרים תחתיהם אף על גב דאמר תנו שקל, ולא אמר אל תתנו אלא שקל גלי צדעמיה דלא צעי למיתב להו אלא שקל בשבת, כי היכי דאי מתו ירשו אחרים תחתיהם בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל,

א"ל אילפא הא מני דקמי אף על גב דלא ספקי בצציר מסלע לא יהצין להו אלא שקל רבי מאיר היא, דאמר צמסכת כמזכות צמתינית (ספ, צ) מצוה לקיים דברי המת, דאי לאו מצוה מן הדין נותנין להן כל הראוי להן, שהרי כל הממון שלהן הוא, ואין צו לאותן אחרים כלום, אלא לאחר מיתתו, אם יש מותר יש להן, ואם לאו לא יטלו, ומתוך שרצין אנו לקיים דבריו שירשו אחרים תחתיהם אנו מקמלין את הממון, כדי שיהא שם מותר ר"מ היא דאמר מצוה לקיים דברי המת,

אמרו עליו על נחום איש גם זו [ראה שקלים ט"ו ע"א] שהיה סומא משתי עיניו גידם משתי ידיו קיטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין והיה מוטל בבית רעוע ורגלי מוטתו מונחין בספלין של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים רגלי המטה מונחין בספלים מלאים מים, שלא יעלו אליו נמלים דרך רגלי המטה, מפני שהיה גידם, ואם היו עולים אליו יכול לטעם צידיו ולזורקו,

פעם אחת [היתה מטתו מונחת בבית רעוע] בקשו תלמידיו לפנות מטתו ואח"כ לפנות את הכלים, אמר להם בניי פנו את הכלים ואח"כ פנו את מטתי שמוכמח לכם שכל זמן שאני בבית אין הבית נופל, פינו את הכלים ואחר כך פינו את מטתו ונפל הבית,

אמרו לו תלמידיו רבי וכי מאחר שצדיק גמור אתה למה עלתה לך כך? אמר להם בניי אני גרמתי לעצמי, שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי [דרך העולם החותן נותן לחתנו, אבל נחום איש גם זו היה איש נדיב והוא היה משגב משווי ג' חמורים לחותנו, ואמר הקדמה זו שלא נחשוד אותו כקמץ] והיה עמו משווי ג' חמורים, אחד של מאכל ואחד של משהתה ואחד של מיני מגדים, בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי רבי פרנסני, אמרתי לו המתן עד שאפרוק מן החמור, לא הספקתי לפרוק מן החמור [שמוא נתעצל בפרוקו. יעב"ץ] עד שיצתה נשמתו,

אבני חן למסכת תענית

עיי'לו [נכנסו משרתי המלך] לבי גזויה [של מלך] ומלוהו לסיפטיה
אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבה [ושלחו אותו
בכבוד גדול],

כי אתו [כשחזר נחום איש גמזו בדרך לביתו] פיתו לנו צמלון בהווא
דיורא, אמרו ליה מאי אייתית בהדך [מה לקחת עמך לבית
המלך] דעבדי לך יקרא כולי האי [שעשו לך כבוד גדול שם]? אמר
להו מאי דשקלי מהכא [הארנו שלקחתי מכאן בדרך הליכתי] אמטי
להתם [הבאתי שם], סתרו לדירייהו [סתרו את ביתם ליקח כל העפר,
שהיו סבורים שיש בה איזה כח] ואמטינהו לבי מלכא, אמרו ליה
האי עפרא דאייתי הכא מדין הוא [העפר שהביא נחום איש גם
זו בא מביתנו, והא לכם עוד מעפר זה], בדקוה ולא אשכחוה, [סברו
שבא להתל במלך] וקטלינהו להנך דיוראי:

שנינו במשנתנו אי זו היא דבר עיר המוציאה חמש מאות
רגלי כו': ת"ר עיר המוציאה חמש מאות ואלף רגלי [דיבור
זה הוא בע"ב] אלף ומשמ מאות איש דהיינו פי שלשה צעיר קטנה כגון כפר
עכו ויצאו הימנה תשעה מתים בשלשה ימים זה אחר זה
הרי זה דבר, ביום אחד יוס אחד אין זה דבר - דאקראי צעלמא הוא
או בר' ימים אין זה דבר,

ועיר המוציאה חמש מאות רגלי כגון כפר עמיקו ויצאו
ממנה שלשה מתים בג' ימים מת אחד בכל יום זה אחר זה הרי
זה דבר

דף כ"א ע"ב

ביום אחד או בארבעה ימים אין זה דבר,

דרוקרת (כפר עכו) דרוקרת - נסח אחד [יוד קרת. צ"ת], עיר ששמה יו"ד,
והיא [עיר. צ"ת] קטנה, על שם שיו"ד קטנה צלומיות עיר המוציאה
חמש מאות רגלי הוה ויצאו ממנה שלשה מתים ביום
אחד גזר רב נחמן בר רב חסדא תעניתא,

אמר רב נחמן בר יצחק כמאן כר"מ דאמר ריחק גניחותיו
חייב, קירב גניחותיו לא כ"ש צפור מועד קלא, צצצא קמא, צפרק
כיד הרגל מועדת (כד, א) אי וכו' וכו' מועד כל שהעידו בו שלשה ימים
דברי ר' יהודה, ר' מאיר אומר כל שהעידו בו שלש פעמים ביום אחד, רבי יהודה
סבר כמיז או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשום, מתמול תרי, שלשום תלת,
הרי שלשה ימים, ורבי מאיר סבר ריחק גניחותיו, כשנגח שלשה ימים זה אחר זה
חייב, קירב גניחותיו שנגח שלש פעמים ביום אחד לא כל שכן,

א"ל רב נחמן בר רב חסדא, לרב נחמן בר יצחק [רבן]
ליקום מר ליתי לגבן דרז נחמן בר יצחק הוה יתיב צין גברי דלא [חשיבי
כולי האי] [מעליא. א'], וקאמר ליה רב נחמן בר רב חסדא ליקום מר מהתם

הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי עיני שלא חסו על עיניך
יסומו, ידיי שלא חסו על ידיך יתגדמו, רגליי שלא חסו על
רגליך יתקטעו, ולא נתקדמה דעתי עד שאמרתי כל גופי
יהא מלא שחין, אמרו לו אוי לנו שראינוך בכך, אמר
להם אוי לי אם לא ראיתוני בכך [אם לא הייתי מקבל עונשי
בעוה"ז. מהרש"א], # [פי' אוי לי אם לא היה לי מצפון שאתחרט על חוסר רגש
לאיש אחר],

ואמאי קרו ליה נחום איש גם זו דכל מילתא דהוה סלקא
ליה כל המלועז לו, אפילו רעה אמר גם זו לטובה # [קאי גם על השם
נחום שד' מנחם את עצמו שגם זו לטובה],

[ראה ר"ח שהוא שם מקום ומביא רא' מד"ה ב' כ"ח י"ח ואת גמזו ו' ובנות',
והמהרש"א בסנהדרין ק"ח ע"ב תמה על הר"ח וז"ל "ולא ידענא מי הכריחו
לסתור פ' התלמוד כאן ובתענית", וראה בהפלאה שבערבין ערך גמזו שתיירן
דבאמת "גמזו" הוא שם מקום אבל היו קורין אותו "גם זו" בשתי תיבות ועל
זה מפרש הגמ' דלכן נקרא כן דכל דהוה סלקא לי' אמר גם זו לטובה. ע"כ. ויש
לחוסף דשם המקום הי' "גמזו" והיו קורין אותו "גם זו" דאי לאו הכי איך הי'
ניכר בקריאת שם אם הוא תיבה אחת או שתי תיבות. ועוד ג"ל דלכן פ' ר"ח
דנקרא כן על שם מקומו, דאל"כ מדוע לא קראו אותו "טובה" או "זו לטובה".
[בברכות ס: איתא דר"ע היה רגיל לומר כל מה דעבדי מן שמיא לטב הוא
דעבדי, וכן הביא המהרש"א, ובירושלמי דשקלים סוף פ"ה איתא דר"ע הלך
לבקש את נחום איש גם זו, ותלמידו היה כדאיתא בחגיגה יב. וממנו למד
לעשות כן. מנחת יהודה],

זימנא חדא בעו לשדורי ישראל דורון לבי קיסר אמרו מאן
יזיל, יזיל נחום איש גם זו דמלומד בניסין הוא, שדרו
בידיה מלא סיפטיא [ארנו מלא] דאבנים טובות ומרגליות אזל
בת לן לילה אחת בהווא דירה צלומי בליילא קמו הנך
דיוראי ושקלינהו לסיפטיה ארגו שלו [לקחו משם האבנים טובים
ומרגליות] ומלונגו עפרא (למחר כי חזנהו אמר גם זו
לטובה) כי מטא התם [ונתן הארגו דורן למלך] [שרינהו
לסיפטיא [פתחו הארגו] חזנהו דמלו עפרא] בעא מלכא
למקטלינהו לכולהו שוגאיהן של ישראל אמר קא מחייכו בי
יהודאי [אמר גם זו לטובה],

אתא אליהו [ראה לעיל ריש כ' ע"ב, וכאן נקרא בשמו אליהו שבא לטובה]
אדמי ליה כחד מינייהו כאחד משרי קיסר א"ל דלמא הא
עפרא מעפרא דאברהם אבוהון הוא כשנלחם עם המלכים דכי
הוה שדי עפרא (הוה סייפיה) [והוה חרבי. כ"י יד הרב הרצוג, וכן בב"י
וסיקון], [ואם זרק] גילי קשין [והוה. כ"י יד הרב הרצוג, וכן בב"י וסיקון] גירי
[חיצים] דכתיב ישעיה מא יתן כעפר חרבו, כקש נדף קשתו
[ופשוטו: חרבו נתן הרוגים מרובים כעפר הארץ, וקשתו חרבה חללים כקש
נדף. מ"ד], הוויא חדא מדינתא דלא מצו למיכבשה בדקו
מיניה [מעפר זה] וכבשוה,

אבני חן למסכת תענית

וליתי לימיז גבאי,

[אע"ג דלכסוף אויל לגביה משום כבוד אביו, מ"מ מתחלה ששאל ליתי גבאי, היה ניכר מדבריו ששאל מפני כבוד מקומו, והשיב שאין המקום מכבד אלא האדם מכבד. עיין יעקב].

א"ל תנינא תני אנא, שונה אני כרייתא זו רבי יוסי אומר כי **רבי יוסי** אומר לא מקומו של אדם מכבדו ואם אלך ואשכ שם אין המקום מכבדני **אלא אדם מכבד את מקומו, שכן מצינו בהר סיני שכל זמן שהשכינה שרויה עליו אמרה תורה שמות לך גם הצאן והבקר אל ירעו דמשום שכינה היה הר סיני מכובד ומקודש אל מול ההר ההוא מדכתיב ההוא משמע כל זמן שהוא בגדולתו, שהשכינה עליו, נסתלקה השכינה במשך היוכל וגו',**

ואף על גב דהאי קרא בלוחות הראשונות כתיב לא נסתלקה שכינה עד לוחות האחרונות שניתנו ציוס הכפורים, וגם כל ימות החורף שעסקו במלאכת המשכן שהתה שכינה בה, ומשם ניתנו כל המצוות בקולי קולות ולפידים [כיום. רש"י] קבלת עשרת הדברות, עד אחר ציוסן שהוקם המשכן, ונסעה וזוה שכינה מן ההר ושנה לה על הכפורת, ואם בזהל מועד נשית המורה כללומיה ופרטומיה, ועל אותה שעה היה מתיר להם בלוחות הראשונות לעלות, כדאמרין במסכת ביצה (ה, ה) כל דבר שבמניין צריך מניין אחר להמירו, ובראש קונטרס רומי אמה מוטא תשובת (רביס) [רבינו. א'] [רבינו צריך] בכן נסתלקה שכינה ממנו אמרה תורה שמות יי' במושך היוכל ציוס השופר, כשתסתלק השכינה, דרך הוא להאריך ולמשך המקיעה בשעת ציוס המזה יעלו בהר,

וכן מצינו באהל מועד שבמדבר שכל זמן שהוא נטוי אמרה תורה במדבר ה' וישלחו מן המחנה כל צרוע, הוגללו הפרוכת שהיו נגללין בשעת נסיעתן הותרו זבין והמצורעים ליכנס שם [והיו] נוסעין כולן [פ'] וכל ישראל היו נוסעין למסעיהם [ובאין ציוס ומלורעים ומנסין במחנה [שכינה] [פ'] שהיו עוברין על המקום שהיה שם מקודם מחנה שכינה], # [וצ"ע שהרי מה שמותר ליכנס הוא משום שאינה עוד מחנה שכינה?]

אמר ליה [רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יצחק רבו] **אי הכי ניקום אנא לגבי מר?** **אמר ליה מוטב יבא מנה בן פרס חני מנה,** ולשון פרוסה, כמו פרס פריסת מלכות (דניאל ה), שאזיו של רב נחמן בר רב חסדא גדול מיתחך אציו של רב נחמן, מדמיתקרי בר רב חסדא ואידך רב נחמן בר יצחק, מכלל שלא נסמך **אצל מנה בן מנה, ואל יבא מנה בן מנה אצל מנה בן פרס,**

בסורא הוות דברתא דנר, [אבל] בשיבבותיה נשכונתו דרב לא הוות דברתא, סברו מיניה משום זכותיה דרב דנפיש, איתחזי להו בחילמא להנך אינשי דסברי משום זכותיה דרב הוא רב דנפישא זכותיה טובא הא מילתא זוטרא [זה דבר קטן הוא] ליה לרב נס זה קטן הוא לפי גדולת רב [אלא גם זה היה בשביל ההוא גברא כדמפרש] **אלא משום ההוא גברא דשייל** [שהיה לו מרא חבילא משלו, והיה משאילה להקברנים] **מרא פושי"ר** צלעו (מערך hoe= a

וליתי לימיז גבאי, [קידום] **לקבורה** ומשום זכותיה דקצורה מדדו צו מדה כנגד מדה [שהיו מתים ונקברים אבל בשיבבותיה לא מתו],

[יש מפרשים דמשום הצלת רב לא היה צריך להציל את כל השכונה, כי זכותיו מרובות ואין קטרוג נגדו גם אם השאר לא ינצלו, מה שאין כן אותו אדם היה עליו קטרוג אם לא ינצלו כל השכונה וכמו שמצרים שהיו גוי מקרב גוי הוצרכו שלא לצאת איש מפתח ביתו. יוסף דעת],

בדרוקרת [שם מקום] **הוות דליקתא** [היה שריפה], **ובשיבבותיה דרב הונא לא הוות דליקתא, סבור מינה בזכותא דרב הונא דנפיש, איתחזי להו בחילמא האי זוטרא ליה** [זה דבר קטן הוא] **לרב הונא** [אלא גם זה היה בשביל ההוא איתתא כדמפרש],

אלא משום ההוא איתתא דמחממת תנורא ומשיילי לשיבבותיה ומשאלתו לשכנותיה לאחר שהסיקתו משלה, לפיכך נמדדת השכר בה במדה,

אמרו ליה לרב יהודה אתו קמצי ארצה שמכלה את המצואה גזר תעניתא, אמרו ליה לא קא מפסדן [הארבה אינה מפסידה את התבואה] [ולא. א'] צעין למיגור תעניתא **אמר להו** [וכי] **זוורא אייתו בהדיהו** תממיה וכי ליה הציאו עמם שלא יפסידו את המצואה, [ובדרך צחות, זוורא אייתי בהדיהו כיון שאין אתם רוצים להתענות אכלו אתם המזונות שהביאו עמכם. מהרש"א],

אמרו ליה לרב יהודה איכא מותנא בחזירי [שהחזירים מתים], [בחורש אייר תשס"ט היה swine flu], שנתפשט בכל העולם, והיו שצינו להגמ' באן], **גזר תעניתא,**

נימא קסבר רב יהודה [דלא מסתבר שגזר תענית עבור שלום החזירים] **מכה משולחת ממין אחד משולחת מכל המינין? לא שאני חזירי דרמיין מעייהו** נמי מעיין שלהן, שאין להן כרס הפנימי כשאר בהמה, וסימן רע הוא **לבני אינשי** [שכרס החזירים דומין לכרס בני אדם] [וראה תוס' שמכאן נראה שאם יהיה דבר על עובדי כוכבים שיש לחוש ויש להתענות. עיי"ש],

אמרו ליה לשמואל איכא מותנא בי חוזא מקום צמלכות צבל **גזר תעניתא** צעירו **א"ל והא מרחק ואין למוש שמה יבא עד כאן?** **אמר** (ליכא מעברא הכא דפסיק ליה) [וכי מעברא פסיק להו ! ד"ס] [אמר להו וכי מעברא פסיק להו] וכי מעברא ושאר מחלוקת מפסיקין לפני הדבר שלא יבא [ועל פירוש ר"ג כתב הד"ס שהוא דוחק].

אמרו ליה לרב נחמן, איכא מותנא בארעא דישראל, גזר תעניתא, אמר אם גבירה לוקה שפחה לא כל שכן ויש למוש שמה שמתל עד כאן [וצריך לגזור תענית],

מעמא דגבירה ושפחה, הא שפחה ושפחה לא שמי עיירות של

אבני חן למסכת תענית

לכאזא אומנא לשיימיה מר היכי שוו והז לן דמייכו, והיו צודקין אותו
אם יתעדס כגולגין, או אם יהא שם אומס פחות מכדי דמייס?

א"ל הכי והכי [כך וכך הם שווים], אמרו ליה [ההוא זוגא דרבנן לאבא
אומנא] ודלמא שוו מפי? א"ל בהכי שקלינהו [קניתם דוגמתם
בכך וכך. יעב"ק, פ' ולא אלו עצמן], אמרו ליה דידך ניהו ושקלינהו
מינך [ואנו לקחום ממך בנגיבה],

אמרו ליה במטותא מינך במאי חשדתינן? א"ל
אמינא פדיון שבויים איקלע להו לרבנן ואכסיפו לכו מילתא
למימר לי, אמרו ליה השתא נשקלינהו מר שלא היינו רוצין אלא
לנסות, אמר להו מההוא שעתא אסחתינהו מדעתאי
לצדקה,

[כתב המאירי דאע"ג דאינו חייב עד שיוציא נדרו בפה מ"מ מרת חסידים כל
שנתיאשו מאותו דבר להיות לצדקה אפילו בטעות ראוי לקיימה, אע"פ שאין
חיוב בדבר, וכיו"ב הוכיח מבאן דיד אפרים (י"ד רנ"ח י"ג) ע"ש, מיהו הרמ"א
שם פסק דהעיקר כהסוברים בצדקה חל גם בלב. פירות תאנה],

הוה קא חלשא דעתיה דרבא משום דאביי # [וקשה למה לה
הבין רבא שאביי חשוב ממנו דהא אמרין בר"ה י"ח ע"א דרבא עסק רק
בתורה, ואביי עסק בתורה וגמ"ח ?] דלכא לא אמי שלמא אלא ממעלי יומא
דכיפורי למעלי יומא דכיפורי, ולאזיי כל מעלי שנתא אמרו ליה מסתייך
דקא מגנית אכולה כרכא על כל בני עירך,

[דמחזא אתריה דרבא, ועתידי דמחזא מקריין בני גיהנם ר"ה י"ז ע"א. יעב"ק]
[ראה יומא נ"ג סוף ע"א רבא כד הוה מיפטר מיניה מרב יוסף הוה אול
לאחוריה עד דמגנפן כרעיה ומתווסן אסקופתא דבי רב יוסף דמא, אמרו ליה
לרב יוסף הכי עבד רבא, אמר יהא רעוא דתרום רישא אכולה כרכא,
ו"ל המהרש"א כאן נראה לפרש כמ"ש בפ' הוראה [בסופו] כשמת אביי נעשה
רבא ראש ישיבה אכולהו כרכי, דשיבת אביי ותלמידיו באו ללמוד לפני רבא
מברכתו של ר' יוסף דאמר יהא רעוא דתרום רישא אכולהו כרכא, כמפורש
בפרק הוציאו לו, ובהכי ניחא דעתא דרבא דנפיש זכותיה לאגוני אכולהו
כרכי],

רבי ברוקא חוזאה שהיה מצי מחלי הוה שכיח בשוקא דבי
לפט מקוס, הוה שכיח אליהו גביה, א"ל רב צדוקא לאליהו מי
איכא צדאי שוקא כו' איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי?

[משום דקאמר [בסוכה מ"ה ע"ב] ראיתי בני עליה [כס המקדלים פני השכינה]
והמה מועטין, קאמר מי איכא בהאי שוקא אחד מהמעוט. מהרש"א],
[אע"ג דכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא? היינו לאחר שמת וגידון בחיובם
הקבר ובעונשו של גיהנם שהמיתת והעושין מכפרין עליו נעשה בן עז"ב וה"ק
איכא הבא בהאי שוקא בר עלמא דאתי כמות שהוא חי. עין יוסף ע"פ תורת
חיים סנהדרין דף פ"ח]

א"ל לא, אדהכי והכי חזא לההוא גברא דהוה סיים
מסאגי אוכמי מנעלים שמורים, שלא כמנהג היהודים [היינו שגם הרצועות

חזקה לארץ, כגון צי מחלי ונהרדעא דאסריה דשמואל והא אמרו ליה
לשמואל [ארבע שורות לעיל] איכא מותנא בי חוזאי [ראה ב"ק
ק"ג: [khuzistan near susa, Iran], גזר תעניתא? שאני התם כיון
דאיכא שיירתא דלזלי מצי מחלי לנהרדעא דלווי [המותנא] ואתיא
בהדיה מתולה וצא עמה],

אבא אומנא מקיז דס הוה אתי ליה שלמא ממתיבתא
דרקיעא כל יומא צת קול אומרת לו שלום עליך, ולאביי כל מעלי
יומא דשבתא, לרבא כל מעלי יומא דכיפורי, הוה קא
חלשא דעתיה דאביי, משום דאבא אומנא, אמרו ליה לא
מצית למיעבר בעובדיה,

[ראה ר"ה כ"א ע"א שרבא היה מתענה יוה"כ שני ימים, וראיתי מקשים דלפי
האמור כאן שהיה בו לו שלמא מן שמיא, הלא היה יודע בבירור מתי יוה"כ?
וי"ל שתורה לא בשמים]

ומאי הוו עובדיה דאבא אומנא? 1. דכי הוה עבד מילתא
כשהיה מקיז דס לצני אדם הוה מחית [place] גברי לחוד וגשי
לחוד לנטיעתא,

2. ואית ליה לבושא [והיה לו מלבוש, לנשים] דאית ביה שהיה
מקוע צו קרנא הקיז שהוא מקיז צו, וינטוש"א (כוס להקות דם), דהוות
[שהיה הבגד] בוצעא [פתחיה] (כי) [בי. ד"ם] כוסילתא [בין
הכתפיים, במקום ההקות], כי הוות אתיא ליה איתתא הוה
מלביש לה ולגשים הוי מלגיש לה, כי היכי דלא ניסתכל בה,

3. ואית ליה דוכתא דצניעא, דשרי ביה פשיטי דשקיל
[שהיו זורקים שם המעות לשלם בשביל ההקות], דאית ליה [מי שהיה לו
מעות] שדי ביה, דלית ליה לא מוכסוף דלאחר שהיה לא הוה ידע
מאן רמי [בכסילתיה] פשיטי להם, ומאן דלא רמי,

4. כי הוה אתרמי ליה צורבא מרבנן, אגרא מיניה לא
שקיל [לא נטל ממנו שכר ההקות], וברת דקאי יהיב ליה פשיטי
[אלא אדרבה אבא אומנא נתן לו מעות] ואמר ליה זיל בריא נפשך
מצניא ענמן [שלאחר ההקות היה צריך לאכול ולשתות להבריא],

יומא חד שדר אביי [דהוי קא חליש דעתיה] זוגא דרבנן
למיברקיה לצדקו צמעשו אותבינהו [אבא אומנא הושיבם]
ואכלינהו ואשקינהו, ומך להו ביסתרקי בליליא קיפל תממיהן
מכטימי למר, טפיד"ו צלעו [שמיח], לישן צהן.

דף כ"ב ע"א

לצפרא [בבוקר] כרכינהו ושקלינהו [זוגא דרבנן כרכו את הביסתרקי
ונטלום עמהם] רנן לציסתרקי דלכא אומנא, ואייתניהו לשוקא לצניניהו וקמו
ונפקו להו לשוקא, ואשכחינהו [לאבא אומנא בשוק] אמרו ליה

אבני חן למסכת תענית

רחמי עליה דמילתא,

אדחכי והכי אתו הנך תרי אחי, א"ל אליהו לרב צדוק הנך נמי בני עלמא דאתי ניהו, אול לגבייהו אמר להו מאי עוברייכו? אמרו ליה אינשי ברוחי שמחם, ומשמחם נמי אדם אנן מבדחינן עציבי,

[דוכו בזה לעלמא דאתי, כדאמרינן בפרק נגמר הדין [סנהדרין מ"ו ע"א] כשאדם מצטער הקב"ה אומר קלני מראשי קלני מזרועי [וזה"ל שם אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער שכנה מה לשון אומרת? קלני מראשי, קלני מזרועי]. מהרש"א],

אי נמי כי חזינן כי תרי דאית להו תיגרא בהדיהו מרחינן צמילי דצדיקוהא צנייהו ועבדינן להו שלמא [עד דעבדי שלמא] שהן דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקין קיימת וכו' הצאת שלום בין אדם למכור,

שנינו במשנתנו על אלו מתריעין בכל מקום כו': ת"ר על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל ארבה וחסיל ועל חיה רעה ר' עקיבא אומר על השדפון ועל הירקון בכל שהוא כיון שנראה כל שהוא מתריעין, ומלא תנור דמתניתין להפענות, אי נמי, מעשה היה כך [לא שצריך שיעור זה אלא שכך נראה] ארבה וחסיל אפילו לא נראה בא"י אלא כנף אחד עוף אחד של אותו מין, כעין נפור כל כנף [בראשית ו'] מתריעין עליהן:

שנינו במשנתנו ועל חיה וכו': ת"ר חיה רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת מן השמים מתריעין עליה, אינה משולחת אין מתריעין עליה, אי זו היא משולחת ואי זו היא שאינה משולחת?

	משולחת	אינה משולחת
נראית	בעיר ביום	בשדה אפילו ביום
נראית	בעיר ביום	בעיר בלילה
ראתה שני בני"א	ורצתה אחריהן, הא עמדה אינה משולחת בסמוכה לאגם, הא באגם גם רצתה אינה משולחת אלא אם אכלה.	נחבאת מפניהם, הא עמדה משולחת שאינה סמוכה לאגם
טרפה שני בני"א	ואכלה אחת [וזה"ל אם לא אכלה כלל. תוס']	אכלה שניהן
עלתה לגג	ונמלה תינוק מעריסה בכוכי דצידי	

נראית בעיר משולחת בשדה אינה משולחת דהיינו אורסה, ביום משולחת בלילה אינה משולחת, ראתה שני בני אדם ורצתה אחריהן משולחת נחבאת מפניהן אינה משולחת,

היו שחורות, שלא היה דרכן של ישראל בכך, כדאמרינן בפרק בן סורר [סנהדרין ריש ע"ד ע"ב] אפילו ערקתא דמסאנא אסור לשנות. מהרש"א, ראה תוס' ב"ק ג"ט ע"ב ד"ה הוה סיים מסאני אוכמי] ולא רמי חוטא דתכלתא בגלימיה לא הטיל צינים צטלימו, א"ל אליהו לרב צדוק האי בר עלמא דאתי הוא,

[רהט בתריה א"ל מאי עובדך] [קרא ליה רב צדוק להווא גנא ולא אתי לגביה אול איהו בתריה. ד"ס?] א"ל זיל האידנא ותא למחר, למחר א"ל מאי עובדך א"ל זנדוקנא אנא שומר צית האסורין ואסרנא גברי לחוד ונשי לחוד [משמע שהיו כולם בחדר אחד], ורמינא פוריאי מטיל אני מעמי צין אנשים לנשים בין הני להני כי היכי דלא ליתו לידי איסורא,

כי חזינא בת ישראל [דיהבו. רש"ש] נכרים צעלי צית האסורים עלה עינייהו מסרנא נפשאי ומצילנא לה,

[יומא חד הוות] [זימנא חדא איתרמי. ד"ס] גערה מאורסה גבן דהווא צית הסוהר, דיהבו בה נכרים עינייהו, שקלי דורדייא דחמרא שמחם של יין, האדומים כס ושדאי לה בשיפולה צולי צגדיה ואמרי דיסתנא היא דרך נשים לה, ומאוסה היא, והוא לשון פרסי,

א"ל מאי טעמא לית לך חוטי ורמית מסאני אוכמי? א"ל עיילנא ונפיקנא ביני נכרים כי היכי דלא לידעו דיהודאא אנא, כי הוו גזרי גזירתא מודענא להו לרבנן ובעו רחמי ומבטלי לגזירתייהו,

[וזה לשון הרמב"ם [הלכות עו"ג פי"א הל' ג'] ישראל שהיה קרוב למלכות וצריך לישב לפני מלכיהם והיה לו גנאי לפי שלא ידמה להן הרי זה מותר ללבוש במלבושיהן ולגלגל כנגד פניו בדרך שהן עושין,

וא"ת כיון דמדאורייתא אסורי הנך מילי ומילקא נמי לקי עליהו היאך היה כח ביד חכמים להתיר איסור תורה לקרובי המלכות?

ו"ל דמשום הצלת ישראל יש כח בידם להתיר דכשיש ישראלים קרובים למלכות עומדים בפרץ לבטל הגזירות וכדאשכחן ברבי ראובן בן אצטובלי במס' מעילה [י"ז ע"ב] וכההוא גברא דאיתא בפירקא דחסדי, והנהו ת' ילדים שהיו לדוד שהיו מספרי קומי ומגדלי בלורית הנך נמי משום הצלת ישראל שרו להו דהוי אולו בראשי גייסות לבעותי האויבים,

ועוד ו"ל דהתורה לא פירשה דבר אלא סתמה וכתבה ובחקותיהם לא תלכו, ומסרה הדבר לחכמים והם אסרו דברים אלו לשאר בני אדם ולא ראו לאסרם לקרובים למלכות, וקרא דבחקותיהם לא תלכו יתקיים בקרובי מלכות בדבריהם שאינם מעילים ולא מורידין לענין קורבתם למלכות. ב"י יו"ד סימן קע"ח, וראה מגילה ט"ז ע"א שמדרכי גילח ורחץ וכו' ביום טוב שני של פסח, משום הצלת ישראל]

ומאי טעמא כי אמינא לך אנא מאי עובדך ואמרת לי זיל האידנא ותא למחר? א"ל בההיא שעתא גזרי גזירתא ואמינא ברישא איזיל ואשמע [ואידע] להו לרבנן דלבעי

אבני חן למסכת תענית

דף כ"ב ע"ב

דברי הימים ב' ל"ה כ"א [הפסוק מספר שעשו את הקרבן פסח ושם בפסוק י"ח ולא נעשה פסח כמיהו בישראל מימי שמואל הנביא וגו' ואח"כ בפסוק כ' אחרי כל זאת אשר הכין יאשיהו את הבית עלה [פרעה] נבו מלך מצרים להלחם בכרכמיש על פרת [סמוך לנהר פרת, על מלך אשור] ויצא לקראתו יאשיהו וישלח אליו [פרעה נבו אל יאשיהו] מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה [וכי אויבים אנחנו זה לזה. עין יוסף] לא עליך אתה היום לא עליך אני הולך היום, יאשיהו יצא לקראתו למלחמה, ולא נתנו לעצור צארצו, ושלח לו פרעה נכה מלאכים לאמר כו', [היום הזה אינני הולך עליך ואמר אתה לתוספת ביאור. מ"ד], כי אל בית מלחמתי [אל מקום מלחמתי והוא על מלך אשור. מ"ד] ואלהים אמר לבהלני [אולי שמע מפי ירמיה ברבר ה' למחר ללכת בבחלה על אשור. מ"ד] חדל לך מאלהים אשר עמי ואל ישחיתך [ר"ל חדל לך מלהלחם עם אלהים אשר עמי וכאן הלא מפי ה' אני הולך וא"כ הוא עמי ואם תעכב על ידי מלחמת יחשב כאלו תלחם עמו לזה חדל לך ולא ישחיתך האלהים. מ"ד],

ושואל הגמ' מאי אלהים אשר עמי דקאמר ליה פרעה נכה מדל לך מאלהים אשר עמי? אמר רב יהודה אמר רב זו ע"ז, אמר [יאשיהו. רע"ז] הואיל וקא בטח [פרעה. רע"ז] בע"ז יכילנא ליה [והיינו דכמיז ולא השיב יאשיהו לא השיבו כלום. רע"ז],

דברי הימים ב' ל"ה כ"ג ויורו חיוורים למלך יאשיהו ויאמר המלך לעבדיו העבירוני כי החליתי מאד [העבירו אותי מן המרכבה] הריא כי נעשיתי חולה מאד וקשה לי לרכוב בה. מ"ד, מאי כי החליתי מאד? אמר רב יהודה אמר רב מלמד מדכמיז ויורו המורים למשמע יריות רבות יורו המורים [ראה רש"י שפירוש החליתי מלשון חלל, ומוזה לומדים שנעשה גופו ככברה] שעשו כל גופו ככברה,

אמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מפני מה נענש יאשיהו [שנהרג. רע"ז]? מפני שהיה לו לימלך [אס ילחם אס לא. רע"ז] בירמיהו ולא נמלך, מאי דרש [שנלחם בלא ענה זו. רע"ז]? ויקרא בו וחרב לא תעבור בארצכם, מאי חרב, אילימא חרב שאינה של שלום, והכתיב ונתתי שלום בארץ [ולמלא הלכתא כמביה רחמנא לאידך קרא ומרב לא מעבור צארצכם, אלא אפילו מרב של שלום] [וכיון דאמר הקב"ה שלא יעצרו נמלא עוצרים על דבורו של מקום אלך ואלחם בהם. רע"ז], והוא אינו יודע שאין דורו דומה יפה צעני המקום [אין דורו זכאי, ותימה למה נענש והלא דרש את המקרא והסכים להלכה? ויש לומר שהיה ירמיה מתנבא רעות על ישראל צימיו והוכיח על עוונותיהם והיה לו לידע כי היו בישראל תועבות נסמרות, וכיון שלא חשש לכך הוה ליה כאילו מאמין בדברי הנביא. רע"ז],

כי הוה ניחא נפשיה [דיאשיהו] חזא ירמיהו שפוטתיה דקא מרחשן, אמר שמא ח"ו מילתא דלא מהגנא אמר אנב צעריה, גחין ושמעיה דקא מצדיק עליה דינא אנפשיה

טרפה שני בני אדם ולא אכלה אלא אחד מהם ודאי משולחת, דכיון דלא היתה רעבה אלא לאחד מאי טעמא קטלה ליה לאידך ואכלה אחד מהן משולחת, אכלה שניהן אינה משולחת שמפני הרעב אכלתם, עלתה לגג רגילין היו להשתמש כל תשמישיהן בגגות, שלא היו משופעים אלא חלקים ושוק, והוא הדין לבית שתמחו ונמלה תינוק מעריסה צרז"ל בלעו משולחת,

הא גופה קשיא אמרת נראתה בעיר משולחת לא שנא ביום ולא שנא בלילה, והדר אמרת ביום משולחת בלילה אינה משולחת?

לא קשיא הכי קאמר האי דקמי נראתה בעיר כו' הכי קאמר נראתה בעיר, כגון שנראתה ביום, דקמס נראתה ביום משמע, אבל בלילה אינה משולחת, והאי דקמי נראתה ביום אשדה קאי, דאס נראתה בשדה ביום אינה משולחת נראתה בעיר ביום משולחת בעיר בלילה אינה משולחת, אי נמי בשדה [אפילו] ביום [אינה] משולחת (בשדה בלילה אינה משולחת),

ראתה שני בני אדם ורצתה אחריהן משולחת הא עומדת בשדה, דלא רתה ולא נחבאת אינה משולחת, והדר אמרת נחבאת מפניהן אינה משולחת הא עומדת משולחת?

לא קשיא כאן בשדה הסמוכה לאגם [אגס] מרשי"ק בלעו [צ"ה] הסמוך לעיר, והוא מלא קוים, עמדה אינה משולחת, דכיון דסמוכה לאגס היינו רציתה, ולא צרכה, סברה אי אמי בתראי עריקנא לאגס מיד כאן בשדה שאינה סמוכה לאגם עמדה משולחת, דכיון דלאו מקום רציתה הוא וקיימא ודאי משולחת גזירה היא,

טרפה שני בני אדם כאחד ואכלה אחד מהן משולחת שניהם אינה משולחת והא אמרת אפילו רצתה? אמר רב פפא כי תני הריא דלכלא און, רתה לא, צאגס, דכיון דהיינו דוכמה סמכה לדעתה ורעהטא אצמרייהו באגמא:

גופא עלתה לגג ונמלה תינוק מעריסה משולחת, פשיטא? אמר רב פפא (כבוכי) [בכוכי. כ"י יד הרצוג, וטיקו, וראה רש"י שמוביא הר"ן] דציידיו כוך קטן של צייד, שיחפרו למאכל העופות, ואף על גב דלאו בנין קבוע הוא, ולא הוה כיישוב הוה משולחת. [וזה לשון הר"ן אפי' צבוכא דצייד, פירוש כוך קטן שעושין הציידין למאכל העופות דאע"פ דלאו ציישוב הוא ולא בנין קבוע הוא כי האי גוונא משולחת היא],

על החרב וכו': ת"ר חרב שאמרו אינו צריך לומר חרב שאינו של שלום שממריעין עליה אלא אפילו חרב של שלום העוברת דרך אותו מלכות ליתך להלחם במקום אחרת, שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה ואעפ"כ נכשל בה המלך יאשיהו שנאמר

אבני חן למסכת תענית

אמר איכה א צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי, פתח עליה ההיא
שעתא איכה ד רוח אפינו משיח ה'.

שנינו במשנתנו מעשה וירדו זקנים מירושלים לעריהם כו',
איבעיא להו כמלא תנור תבואה דהיינו שיעור גדול יותר ממלא
תנור פת, דשיעור קטן הוא, שאין דרך למלאות כל חלל התנור פת, אלא בדפנות
מדציקין אותו, או דלמא כמלא תנור פת?

תא שמע כמלא פי תנור דקמתי (חדא. רש"י) כי האי ליטנא כמלא פי
התנור, דהיינו פת, דאילו תבואה לא מצי קיימא על פי התנור, ועדיין תיבעי
להו ככיוסויא דתנורא או דלמא כי דרא דריפתא דהדר
ליה לפומא דתנורא שורה של לחם הדצוקין זה אצל זה צפי התנור, אי
נמי שמדציקין זה למעלה מזה עד פי התנור תיקו.

שנינו במשנתנו ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים כו', אמר
עולא משום ר' שמעון בן יהוצדק מעשה ובלעו כשהן שלימין
זאבים שני תינוקות והקיאום [אחר זמן עיכול] דרך בית הרעי
ובא מעשה לפני חכמים וטיהרו את הבשר שאינו מטמא
טומאת מת, דנחשכל ונחשכל תוך מעיו, וכגון ששהו ימי עיכול, ופירשא בעלמא
הוא וטמאו את העצמות דלא מתעכלו.

שנינו במשנתנו על אלו מתריעין בשבת כו', תנו רבנן עיר
שהקיפוה נכרים או נהר ואחד ספינה המיטרפת בים
ואחד יחיד שנדרף מפני נכרים או מפני לסטין ומפני רוח
רעה שנכנס בו רוח שדה, וכן והולך, ושם יטבע צנח או יפול וימות על
כולן יחיד רשאי לסגף את עצמו לענות נפש מתרגמין לקגפא נפש
(במדבר ל) בתענית,

רבי יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית
[לבאורה משמע שהמעם "שמא יצטרך וכו'" אינה מדברי רבי יוסי, דא"כ לא
היה ר' יהודה אומר רב שואל מ"מ דר' יוסי, אלא הוא טעם אחר שהוסף
אמורה שאינו דורש דרשת רב יהודה אמר רב. וראה מקורות ומסורות שצ"ן
לתוס' סוכה כ"ד ע"א ד"ה רבי ועוד] שמא יצטרך לבריות כי אין זו כח
להרואם ולהתפרנס מנגיעת ואין הבריות מרחמות עליו [בתוספתא פרק
ב' איתא שמא יפול על הציבור ויהיו צריכין לפרנסו, והוא כוונה אחרת שאין
רשאי להפיל עצמו על הציבור. גליוני חש"ס],

אמר רב יהודה אמר רב מ"מ דרבי יוסי דכתיב בראשית ב
ויהי האדם לנפש חיה הרי"ה נשמה שנתתי בך החייה.

שנינו במשנתנו שמעון התימני אומר אף על הדבר אפילו בחול
[מתריעין] דגזירה היא כו', איבעיא להו לא הודו לו חכמים
בשבת אבל בחול הודו לו או דלמא לא הודו לו כלל?

ת"ש דתניא מתריעין על הדבר בשבת ואצ"ל בחול ר' חנן
בן פיטום תלמידו של ר' עקיבא משום רבי עקיבא אומר

אין מתריעין על הדבר כל עיקר,

שנינו במשנתנו על כל צרה שלא תבא על הצבור כו', ת"ר
על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליה חוץ
מרוכב גשמים מ"מ? אמר ר' יוחנן לפי שאין מתפללין על
רוב הטובה,

ואמר רבי יוחנן מניין שאין מתפללין על רוב הטובה
שנאמר מלאכי ג' הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו'
מאי עד בלי די, אמר רמי בר רב (יוד) עד שיבולו
שפתותיכם מלומר די,

אמר רמי בר רב יוד חסס ששמו יוד [מכאן ראייה שיכולים לקרוא שם
ליד אחד מן הכ"ב אותיות וגם מן האותיות של שמו ית'. ע"פ פירות תאנה]
ובגולה צנל, שהיא צמחלה מתריעין עליה מתריעין על רוב גשמים שלא
יידו, תניא נמי הכי שנה שגשמייה מרובין אנשי משמר
שולחין לאנשי מעמד מפרש בשלשה פרקים לקמן תענית (כו, א) תנו
עיניכם באחיכם שבגולה התבוננו בחפלתכס צמחיות עליהם, שלא יידו
רוב גשמים שלא יהא בתייהם קבריהם שעמוקה היא, ונטענים
צמחים צמים,

שאלו את ר' אליעזר עד היכן גשמים יורדין ויתפללו שלא
יידו? אמר להם כדי שיעמוד אדם בקרן אפל שן סלע גבוה,
וכן שמו וישכשך רגליו במים כלומר לעולם אין מתפללין, והתניא
ידיו עד שישכך ידו? רגליו בידי קאמינא ומיון דיכול לשכך ברגלו,
אי שמה יכול לשכך בידו נמי,

אמר רבה בר בר חנה [שהיה בעל הגומאות] לדידי חזיא לי קרן
אפל [ורוצה לתאר גודלה של האבן] דקם [שעמד אצל] ההוא מייעא
סומר ישמעאל כי רכיב גמלא ונקיט רומחא בידיה מתחזי האי
טייעא וגמליה ורומחא לרצה צר צר מנה דהוה על קרן אפל [פי' שהיה רבב"ח
עומד על הסלע וכשהיה מסתכל למטה היה נראה כל זה כ] איניבא מולעת,
לשון אחר כי אנצא לינדינ"א צלעו (צ"י הכינים),

ת"ר ויקרא בו ונתתי גשמיכם בעתם לא שכורה לא שמויה יותר
מדאי, שמשטטין את הארץ ולא צמאה אלא בינונית שכל זמן
שהגשמים מרובין מטשטשין את הארץ ואינה מוציאה
פירות,

דבר אחר

דף כ"ג ע"א

בעתם זהו בלילי רביעיות ובלילי שבתות דאין טורח לבני אדם,
דאינם הולכים לדרכים צלילי רביעיות מפני אגרת צח מחלת, צפסחיס (ק"ב, ד)
שכן כלומר ושםא תאמר אין סיפק בגשמים של שני לילות בשבת מצינו

אבני חן למסכת תענית

עד שכל טפה וטפה כמלא "פי" חבית, ושיערו חכמים שאין טפה פחותה מלוג [פ' פי חבית אינה שיעור שיכולים למודדה, וראה בן יהודע],

אמרו לו תלמידיו רבי ראינוך ולא נמות, כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא לאבר העולם, אמר לפניו [חוני להקב"ה] לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדרה, ירדו כתיקנן עד שעלו כל העם להר הבית מפני הגשמים,

אמרו לו רבי כשם שהתפללת שירדו כך התפלל וילכו להם, אמר להם כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה,

אעפ"כ הביאו לי פר הודאה להמודות עליו, ועשה לו סמיכה, והציאו שלמים, חוני זמנן הכיזת הים [פי' חוני לא רצה לבקש שילכו להם הגשמים, לכן עשה בחכמה שהביא קרבן תודה, ותודה ושיבה את ה' ובתוך הדברים ביקש שהטובה הוא מרובה מדי, ולכן מזכיר יציאת מצרים], הביאו לו פר הודאה, סמך שתי ידיו עליו ואמר לפניו, רבש"ע עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינן יכולין לא ברוב טובה ולא ברוב פורענות, כעסת עליהם [במים ובמי מרה. מהרש"א] אינן יכולין לעמוד, השפעת עליהם טובה [מן ושלו. מהרש"א] אינן יכולין לעמוד, יהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים ויהא ריוח בעולם, מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרח החמה ויצאו העם לשדה והביאו להם כמדין ופטריות בוליו"ץ צלעו (פטריות), שיצאו מלחלות הגשמים וידעו כי של צרעה היו,

שלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה ואדם גדול גזורני עליך נידוי שמנדין על כבוד הרב, שהעית דברים ואמר לא כך שאלתי,

[ולא עוד אלא. הנחות הגר"א] שאילו שנים כשני אליהו [שאלמלא היו שנים כשני אליהו] גזרת עצירת גשמים, ומפתח של גשמים בידו של אליהו גרסין שמפתחות גשמים בידו של אליהו לא נמצא בתמיים, שאליו נשבע מי ה' אם יהיה השנים האלה על ומטר כי אם לפי דברי (מלכים א' יז) ואם נשבע שאין אמה זו עד שירדו גשמים 'שם שמים מתחלל על ירך דזה או זה צא לידי שבעת שוא, # [וכן באן אתה נשבע נגד הקב"ה],

אבל מה אעשה לך שאתה מתחמא לשון חטא, כלומר הוי הולך ומוטא [ראה לעיל במשנה] לפני המקום ועושה לך רצונך, כבן שמתחמא על אביו ועושה לו רצונו, ואומר לו אבא הוליכני לרחצני בחמין, שטפני בצונן, תן לי אגוזים שקדים אפרסקים ורמונים ונותן לו ועליך הכתוב אומר משלי כג ישמח אביך ואמך ותגל יו' לְדָתְךָ,

תנו רבנן מה שלחו בני לשכת הגזית סנהדרין לחוני המעגל איוב כ"ב כ"ה ותגזר אומר ויקם לך [ר"ל כשתחליט בדעתך לעשות

בימי שמעון בן שטח שירדו להם גשמים בלילי רביעיות ובלילי שבתות עד שנעשו חמים ככליות [נהפכו ממכות לכליות, כי אות מ"ם דמכות נעשה למ"ד יו"ד. בן יהודע] וישעורים כנרעניו זיתים ועדשים כדיגרי זהב וצררו קשיו ואצלו מהם דוגמא לדורות להודיע כמה החמא גורם, שנאמר ירמיה ה עונותיכם הטו אלה וחמאתיכם מנעו הטוב מכם,

וכן מצינו בימי הורדוס סמר צנין דעזרא, וצנה צנין יפה ממנו, צננא צמל (ד, ה) שהיו עוסקין בבנין בהמ"ק והיו יורדין גשמים בלילה למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרח החמה ויצאו העם למלאכתן וידעו שמלאכת שמים בידיהם:

שנינו במשנתנו **מעשה ששלחו** [סנהדרין מלשכת הגזית. כדמפרש להלן] לחוני המעגל [היה בארץ ישראל בזמן הבית] [ועל שם זה נקרא חוני המעגל שהיה מעגל עצמו בשורה עגולה. מהרש"א] וכו', ת"ר פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים, שלחו לחוני המעגל, התפלל וירדו גשמים # [וצריך להבין למה לא התפלל עד עכשיו? וי"ל דודאי התפלל אבל עכשיו התפלל בשליחות הכלל ישראל] התפלל ולא ירדו גשמים, עג עוגה (שורה) [גומא. רע"י] עגולה, כמו עוגה שהיפה עגולה ועמד בתוכה כדרך שעשה חבקוק הנביא כדמפרש צמרגוס של תפלת חבקוק שנאמר חבקוק ב' א' על משמרתו אַעֲמִידָה כמין צית האסורים עשה וישג ואתיצבה על מצו ר' [עמדתו על משמרתו ונצבתי על המצור, ר"ל כמו השומר בזמן משמרתו אינו זו ממקומו וכמו הצרים על עיר מבצר לכבשה אינם זזים ממנה כן לא זזתי אני לפסוק מן התלונה. מ"ד, מצור=כן יקרא עיר מבצר על כי אין לכבשה בזולת המצור. מ"צ] וגו',

אמר לפניו רבונו של עולם בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך, נשבע אני בשמך הגדול שאיני זו מכאן עד שתרחם על בניך, התחילו גשמים מנטפין,

[המהרש"א מפרש הגמ' כאן ע"פ הגמ' בברכות ל"ד ע"ב סוף פרק אין עומדין, ושוב מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל רבי יוחנן בן זכאי, וחלה בנו של רבי יוחנן בן זכאי אמר לו חנינא בני בקש עליו רחמים ויחיה, הניח [ר' חנינא בן דוסא תלמידו] ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים ויחיה, אמר רבי יוחנן בן זכאי אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו לא היו משגיחים עליו אמרה לו אשתו וכי חנינא גדול ממך? אמר לה לאו, אלא הוא דומה כעבר לפני המלך, ואני דומה כשר לפני המלך].

אמרו לו תלמידיו רבי ראינוך ולא נמות [בלשון בקשה] נראה אומך ולא נמות, צמחמא השתל שלא נמות צרעז מפני עצירת גשמים [ראה ר"ג] כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא להתיר שבעותך [אע"ג שאמר עד שתרחם על בניך [ועדיין לא הותר השבועה ע"י גשמים נופלים] אפשר שהתלמידים לא שמעו ממנו אלא לשון שבועה שאיני זו מכאן, ולא שמעו סוף דבריו שאמר עד שתרחם וכו', וחשבו שלא התפלל אלא שירד הגשם וזה נתקיים. מהרש"א], אמר [חוני המעגל לפני הקב"ה] לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות, ירדו בזעף

אבני חן למסכת תענית

פשיטא לך דחיית שבעין שנין? אמר ליה האי [גברא]
עלמא בחרובא אשכחתיא [מצאתי עולם מלא חרובין] כי היכי
דשתלי לי אבהתי, שתלי נמי [אנא נמי אשמיל] לבראי,

יטיב מוהי המעגל קא כריך ריפתא, אתא ליה שינתא [נפל עליו
שינה] נים [היה ישן] אהדרא ליה משוניתא עלתה סביבותיו שן סלע
איכסי מעינא [ונעלם מן העין] ולא אשכחוהו הסם וגים שבעין שנין
[וישן שבעים שנה],

כי קם [כשהקיץ ממשנתו] חזייה לההוא גברא דהוה קא מלקט
מינייהו [שהיה מלקט חרובים מן האילנות] אמר ליה את הוא
דשתלתיא [אתה נטעת את החרובים האלו]? א"ל בר בריה אנא,
אמר ליה שמע מינה דניימי שבעין שנין,

חזא לחמריה [ראה חמורו שעמד שם אצלו] דאתילידא ליה רמכי
רמכי וולדי וולדות באלו השנים דניס, מעוצרת זכר היסא, וחור [הולד] וצא
עליה, והולידו אול לביתיה אמר להו שאל להון בריה דחוני
המעגל מי קיים קיים הו? אמרו ליה בריה ליתא בר בריה
איתא, אמר להו אנא חוני המעגל, לא הימנוהו [לא האמינו
לו],

אול לבית המדרש שמעינהו לרבנן דקאמרי, נהירן
שמעתתין כבשני חוני המעגל מוגהס לנו שמועה זו כאלו למדנו
בחיו של מוהי המעגל, שהיה מפרקה לנו ומגיה לנו יפה יפה דכי הוי עייל
לבית מדרשא כל קושיא דהוה להו לרבנן הוה מפרק להו,
[וצריך להבין למה לא התחיל לדבר עמהם בדברי תורה ויראו שהוא אדם
גדול? וביוסף דעת מביא מספר שיחת מוסר לגר"ח שמואלביץ תשל"א מאמר
י"ט שעבשו פירוקיו לא היו מועילים להם ליישב דעתם לפי שאינו בן דורם,
ואין אדם יכול לקבל תורה אלא מפי רב ומורה שבימיו, ואף על פי שאת תורתו
של חוני היו לומדים אבל דוקא על ידי רבם שבימיהם],

אמר להו אנא ניהו, לא הימנוהו, ולא עברי ליה יקרא
כדמבעי ליה, חלש דעתיה בעי רחמי ומיה, אמר רבא
היינו דאמרי אינשי או חברותא או מיתותא ולא גרסינן הכא
כחזרי דלויז, אלא צנצא צנצא (טז, צ), גדי מעשה דלויז, אס אין חזיריו של
אדם נוהגין צו כבוד כשתחילה נוח לו שימות,

אי נמי משום הני צריזי לא כמזב בספרינו [כי מקומו בע"ב בענין אבא חלקיה.
מנחת יהודה],

אבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל הוה, וכי מצטריך
עלמא למיטרא הוה משדרי רבנן לגביה ובעי רחמי ואתי
מיטרא, וזמנא חדא איצטריך עלמא למיטרא שדור רבנן
זוגא דרבנן לגביה למבעי רחמי דניתי מיטרא, אול
לביתיה ולא אשכחיהו, אול דברא ואשכחיהו דהוה קא
רפיק עורר צדקה יחבו ליה שלמא

דבר מה אז המקום יקיים לך את הדבר ההוא. מ"ד] ועל דרכיך נגה אור
[תצליח אור ההצלחה. מ"ד], "ותגזר אומר" אתה גזרת מלמטה
והקדוש ברוך הוא מקיים מאמריך מלמעלה, "ועל דרכיך
נגה אור" דור שהיה אפל מרוב צער שלא ירדו גשמים¹ הארת
בתפלתך [יש כאן ד' לשונות הארת, הגבהתו, הושעתו, מלטתו ורואה
מהרש"א שמפרשם],

שם פסוק כ"ט כי השפילו [אם תראה אנשים שהושפלו עד עפר. מ"ד]
ותאמר גוה [תוכל לומר בהבטחה שיבוא להם גדולה ורוממות כי המקום
ישלים מאמריך. מ"ד] דור שהיה שפל² הגבהתו בתפלתך,

[והמשך הפסוק] ויש עינים יושיע [מי שענינו כפופות הם בעבור הצרות
ישויע אותם המקום בתפלתך. מ"ד], דור שיש [היה כפוף. שמו"ן] בעונו
³הושעתו בתפלתך מן המיתה, שהצלת עליהם שובע,

ופסוק ל' שם ימלט אי נקי [המקום ימלט מהצרה את מי אשר אין נקי
מעון. מ"ד] דור שלא היה נקי מלמטו בתפלתך [והמשך הפסוק]
וְנִמְלֹט בְּבוֹר [מלשון בורר ונקי. מ"צ] פִּיךָ [והמלמטו תהיה בעבור נקיית
כפך כי זכותך תגין עליו. מ"ד],⁴ מלמטו במעשה ידיך הברורין,

[בירושלמי פרק ג' הל' ט' א"ר יודן גיריא הדין חונה המעגל [חוני המעגל של
משנתנו שעשה העיגול] בר בריה דחוני המעגל [הראשון שהולך ומספר עליו
שישן שבעים שנה] הוה, [כ"ה ע"פ הקרבן העדה ונמצא שהמעשה שהביא
קרבן תורה היה בבית השני, אבל בפני משה פ' שחוני המעגל זה שהולך
ומספר עליו שישן ע' שנה, הוא היה בן בנו של חוני המעגל שהתפלל על
הגשמים, ונמצא שהקריב התורה בבית ראשון], סמוך לחרבן בית מוקדשא
[בית ראשון] נפק למורא לגבי פעליי [יצא להרים לראות מה עושים פועליו], עד
דו תמן [עד שהיה שם], נחת מיטרא, עאל ליה למערתא, מן יתיב גם [כאשר
ישב במערה נפל עליו תרדמה] ודמך ליה, ועבר שקיע בשינתיה שובעין שנין
[והיה שקוע בשינה] עד דחרב בית מוקדשא ואיתבני זמן תניינות [ונבנתה
שנית], לסוף שובעין שנין איתער מן שינתיה [לסוף שבעים שנה הקיץ משינתו]
נפק ליה מן מערתא וחמא עלמא מחלף זוויי [זוית פ' מקום] דהוות כרמי'
עבידא זיתין, זוויי דהוות זיתין עבידא זרעו וכו'. ולפ"ז נקרא חוני הראשון
המעגל מפני שבא ממקום שנקרא מעגל, כן הביא בספר ניצוצי אור בשם רב
צמח גאון],

אמר ר' יוחנן כל ימיו של אותו צדיק חוני המעגל היה מצטער על
המקרה הזה היה מצטער על מקרא זה תהלים קכו שיר המעלות
לשון עילוי בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים כמלס נדמה
גלות צלל שהיה שבעים שנה אמר מי איכא דגיים שבעין שנין
בחלמא צמיה, מי איתא דגיים שבעין שנין בחלמיה - [ויש] [וכי יש ?] אדם
ישן שבעים שנה בשנה אחת,

יומא חד הוה אול באורחא, חזייה לההוא גברא דהוה
נטע חרובא, אמר ליה האי [חרוב זה] עד כמה שנין מעין,
אמר ליה עד שבעין שנין לא טעין פירא צטעינא קמיתא, אמר ליה

אבני חן למסכת תענית

דף כ"ג ע"ב

³מאי טעמא כולה אורחא לא סיים מר מסאניה, וכי מאי למיטא סיים מסאניה? אמר להו כולה אורחא חזינא במיא לא קא חזינא מה דלית בה, ושמה יסכנו דג או נחש

⁴מ"ט כי מוא מר להיזמי והיני דלינהו למניה? אמר להו זה מעלה ארוכה וזה אינה מעלה ארוכה,

⁵מאי טעמא כי מוא מר למתא נפקא דביתהו דמר כי מיקשטא? אמר להו כדי שלא אתן עיני באשה אחרת,

⁶מאי טעמא עיילא היא ברישא והדר עייל מר אבתרה והדר עיילין אנן? אמר להו משום דלא בדקיתו לי אם כשרים אם פריזים, דאמר מר (במסכת דרך ארץ רבה פרק ה) כל אדם יהי צעניך כלסטים.

⁷מאי טעמא כי כריך מר ריפתא לא אמר לן איתו כרוכו? משום דלא נפישא ריפתא, ואמינא לא אחזיק בהו ברבנן טיבותא בחנם [טובת הנאה חנם] דלינהו לא הוו קא אכלי, דליכא ריפתא, וקא ממזקינן בהו טובה חנם [שיחזיקו לי טובה אף שדעתי שלא יאכלו, וזה אינה מדרת האמת],

⁸מאי טעמא יהיב מר לינוקא קשישא חדא ריפתא ולווארא תרי? אמר להו האי [קשישא] קאי בביתא והאי [ינוקא] יתיב בבי כנישתא ינוקא קאי צבי כנישתא - קמי רביה, ולא חמי כולי יומא,

⁹ומאי טעמא קדים סלוק ענני מהך זויתא דהוות קיימא דביתהו דמר, לעננא ידידיה? משום דאיתתא שכיחא בביתא כל יומא ויהבא ריפתא לעניי וכי מיטריך ענייא מידי אולה ויהבא ומקרבא הנייתה [ועוד דמקרבא הנייתה] שדבר אכילה היא נותנת לעני, והוא צלל טורח, ממה שהיתה נותנת מעות ויטריח העני עד שיקנה [ואנא יהיבנא] זוזא ולא מקרבא הנייתה,

אי נמי אהי קדים ענני דידה הנהו ביריוני צורים עמי הארץ דהוו בשיבבותן [אנא] בעי רחמי דלימותו והיא בעיא רחמי דליהדרו בתיובתא [ואהדרו],

חנן הנחבא בר ברתיה דחוני המעגל הוה כי מצטריך עלמא למיטרא הוו משדרי רבנן ינוקי דבי רב [היו שולחים תינוקות של בית הספר שיבקשו ממנו שיחפץ על הגשם] להמריך לבו, וימכין בתפלתו לגביה, ונקמי ליה בשיפולי גלימיה בשלי גגדיו ואמרו ליה אבא אבא כך רגילים לקרותו, כימס שאמר אזי אזי הב לן מיטרא,

אמר לפני הקב"ה רבש"ע עשה בשביל אלו שאין מכירין בין חוני לצבא, כסבורין עלי שאני אציה בין אבא דיהיב מיטרא

ולא אסבר להו אפיה לא החזיר להם פניו, בפניא לפנות ערב, כשהלך לצימו כי הוה מנקט ציבי [בשהיה מלקט עצים] דרא ציבי ומרא בחד כתפא [נשא עצים ושאווע"ל על כתף אחד] וגלימא [בגדיו] בחד כתפא, כולה אורחא לא סיים מסאני [לא הלך מעליו] כי מאי למיטא סיים מסאניה,

כי מוא להיזמי והיני דלינהו למניה הגציה בגדיו אחר כמיפיו, כדי שלא יקרעו כי מוא למתא נפקא דביתהו לאפיה כי מיקשטא צמכטיין, כי מוא לביתיה עלת דביתהו ברישא [במנחה אשתו ראשונה] והדר עייל איהו, והדר עיילי רבנן, יתיב וכריך ריפתא, ולא אמר להו לרבנן, תו כרוכו [לא הומנים שיאכלו עמו], פלג ריפתא לינוקי [חילק להם לחילים] לקשישא [לוקנים, פי' לילדים המבוגרים] חדא [נתן פת אחד], ולווארא תרי,

אמר לה דביתהו ידענא דרבנן משום מיטרא קא אתו ניסק לאיגרא עליה וניבעי רחמי, אפשר דמרצי הקדוש ברוך הוא וייתי מיטרא, ולא נחזיק טיבותא לנפשין [כיון שאף אחד לא ידע שבא הגשם בשבילנו לא יהיה לנו מזה טובת הנאה], סקו לאיגרא קם איהו בחדא זויתא וזית ואיהי בחדא זויתא קדים סלוק ענני מהך זויתא דביתהו מלוחו הכות שאשמו שם עלו העצים תחלה, שהיא נענית תחילה,

כי נחית [בשירדו מהעליה] אמר להו אמאי אתו רבנן [שעדיין לא דיבר עמם עד עכשיו]? אמרו ליה שדרי לן רבנן לגבי דמר למיבעי רחמי מיטרא, אמר להו ברוך המקום שלא הצריך אתכם לאבא חלקיה,

אמרו ליה ידעינן דמיטרא מחמת מר הוא דאתא, [ר"ל שהם הביטו היטב שהלכו על הגג הוא ואשתו להתפלל, וראו ג"כ מקום עמידתם, ושירדו גשמים מזויתא דביתהו, ואבא חלקיה רצה להטעותם, וא"ל ברוך המקום שלא הצריך בו, ולכך א"ל ידעינן דמיטרא בו' כלומר אנחנו השקפנו על כל מעשיך, ולא נכחד מאתנו דבר אלא בו'. מנחת יהודה],

אלא לימא לן מר הני מילי דתמיהא לן, ¹מאי טעמא כי יהיבנא למר שלמא לא אסבר לן מר אפיה? אמר להו שכיר יום הוא ואמינא לא איפגר לא אכנעל ממלאכתי, כמו יומא דמיפגרי רבנן [שבת קכט, ב]

²ומאי טעמא דרא מדוע נשאת הטלית על כתף אחת, ולא נתת בכתף אחת המשאוי מר ציבי אחד כתפיה וגלימא אחד כתפיה אמר להו טלית שאולה היתה להכי שאלי להטעמך זה ולהכי לא שאלי להטיל עליה קוץ, לקרעה,

אבני חן למסכת תענית

לאבא דלא יהיב מיטרא,

חנה לשחרוריתה וחזרה חנה לשחרוריתה,

ואמאי קרי ליה חנן הנחבא מפני שהיה מחביא עצמו בבית הכסא [צ"ל בבית הכנסת ונשתבש ע"י פענוח ר"ת בה"כ. בן יהודע עיי"ש] הכי גרסינן שהיה מחבא ולא גרסינן שהיה מחבא צנית הכסא כי הוה צני רחמי אמאי היה מחבא ענמו מרוב ענוה, ומאן דגרס צית הכסא כלומר מתחבא צנגדיו כשהוא נכנס להסך את רגליו, מרוב כניעות,

אמר ליה רבי זריקא לרב ספרא תא חזי [מה] בין תקיפי דארעא דישאל לחסידי דבבל, חסידי דבבל רב הונא ורב חסדא חסידי דבבל מפרסמין את הדבר, ושל ארץ ישראל נוטין ולא מודיעין שצא המטר בשבילם כי הוה מצטרף עלמא למיטרא אמרי ניכניף הדדי וניבעי רחמי אפשר דמירצי הקדוש ברוך הוא דייתי מיטרא אלמא משום חד מינייהו לא אחי מיטרא,

תקיפי דארעא דישאל וקא חזין דמתמתיה [נלחוד] אחי מיטרא כגון ר' יונה אבוה דרבי מני כי הוה מצטרף עלמא למיטרא הוה עייל לביתיה ואמר להו חבו לי גואלקי טסק"א בלעז (שק) ואיזיל ואייתי לי בוזא עיבורא דגן, משום כפנא, שאפילו לבני ציטו לא היה מודיע [שהלך להתפלל] כי הוה נפיק לברא [לחורין] אויל וקאי בדוכתא עמיקתא דכתיב תהלים קל ממעמקים קראתך ה' וקאי בדוכתא צניעא ומכסי בשקא ובעי רחמי ואתי מיטרא,

כי הוה אתי לביתיה אמרי ליה אייתי מר עיבורא דנעית למיזן אמר להו אמינא הואיל ואתא מיטרא השתא רווח עלמא דליהו שוצע, ואהכי לא זמי צוקרא דהשתא,

ותו רבי מני בריה [דר' יונה] הוו קא מצערי ליה דבי נשיאה אישתתח על קברא דאבוה אמר ליה אבא אבא הני מצערו לי, יומא חד הוו קא חלפי דבי נשיאה התם עליה מערמא דרבי יונה אינקוט כרעא דסווסווייהו [של הסוסים] נדבקו בקרקע שעל גבי מערה, ולא היו יכולין לזוז ממקומן עד דקבילו עלייהו דלא קא מצערו ליה,

ותו רבי מני הוה שכיח קמיה דרבי יצחק בן אלישיב אמר ליה עתירי דבי חמי עשירים של בית חמי קא מצערו לי [ואני איני עשיר כמותם. שיטת] אמר ליענו יהיו עניים ואיענו, אמר קא דחקו לי לימן לזן פרנסה אמר ליעתרו, ואיעתרו,

אמר לא מיקבלי עלי אינשי ביתי אין אשמי מקוצלת עלי, שאינה יפה א"ל מה שמה [ראה ברכות ל"ד ע"א כל המבקש רחמים על חבריו א"צ להוכיח שמו? ויש ליישב. גלויני הש"ס] חנה תתייפי חנה ונתייפת, אמר ליה קא מוגדרא עלי מתגדלת עלי מחוך גבהות יופיה, מגדלך מלשון מקום הניחו לי אצתי להמגדר צו [חולין ז, א] א"ל אי הכי תחזור

הנהו תרי תלמידי דהוו קמיה דרבי יצחק בן אלישיב אמרו ליה ניבעי מר רחמי עלן דניחכים טובא, אמר להו עמי היתה ושלחתיה דנר זה היה צדי, שכל מה שאני מבקש היו נותנין לי, ועכשיו אין תפלמי מקוצלת כל כך [כלומר מתחלה היה לבי לכך אבל כבר קבלתי עלי שלא להמריח את קוני. ר"ג],

רבי יוסי בר אבין הוה שכיח קמיה דר' יוסי דמן יוקרת [שם] מקום שבקיה ואתא לקמיה דרב אשי

דף כ"ד ע"א

[שמעתי מאבדך אחר שרף זה הוא דף ה 702 בש"ס דהיינו ברכות 63 שבת 156 עירובין 104 פסחים 120 שקלים 21 ראש השנה 34 יומא 87 סוכה 55 ביצה 39 ועד כאן בתענית 22 ו 702 הוא כמספר שבת, ובדף זה בסופו מדבר על ענין שבת],

יומא חד שמעיה רב אשי לרבי יוסי בר אבין, ליטנא אחרניא [וכן הוא בר"ח] יומא חד שמעיה רבי יוסי בר אבין לרב אשי דקא גרים אמר שמואל השולח דג מן הים בשבת, כיון שיביש בו כסלע אף על פי שהוא מפרנס לאחר כן, וצעוד שהוא מפרנס [חזר והסליכו. ע"פ חוס'] צמים חייב משום נטילת נשמה, שהיא אכז מלאכה, דמן [שבת עג, א] [גבי אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, תנן הצד צבי] השותפו כו', [ואמרינן שם במסכת שבת ק"ז ע"ב אמר שמואל השולח דג מן הים כיון שיביש בו כסלע חייב א"ר יוסי בר אבין ובין סנפיריו] אמר ליה רבי יוסי וצין סנפיריו, דודאי לא חי, וכשאין מחוסר צידה עסקין, כגון שצדו צמח הסל והניחו צמים לחיות, כדרך שעושין הדייגין,

א"ל [רב אשי] [ללשון ראשון ל"ג א"ל ולימא מר שהוא המשך דברי ריב"א, ורק ללישנא אחרניא וא"ל ריב"א לרב אשי] ולימא מר ובין סנפיריו שפורס [ער שווייט] צהן?

אמר ליה ולא סבר לה מר דההיא וצין סנפיריו רבי יוסי בן רבי אבין אמרה כלומר, מאי טעמא לא אמרת ליה משמיה שכל האומר דבר צהן אומרו מציא גאולה לעולם?

לשון ראשון	לישנא אחרניא	
אמר שמואל השולח דג וכו'	אמרה ר' יוסי בר אבין	אמר רב אשי
א"ל ולימא מר ובין סנפיריו	ומסיים ריב"א ובין סנפיריו (א"ל ולימא מר. לא גרסינן)	אמרה ר' יוסי בר אבין
ולא סבר מר דההיא ר' יוסי בן ר' אבין אמרה	אמרה רב אשי	אמרה רב אשי

אבני חן למסכת תענית

אמר ליה אנא ניהו	אמרה ר' יוסי בר אבין	אמרה ר' יוסי בר אבין

המכשול בא על ידי האדם עצמו בבחירתו, אבל הצער בא לפעמים גם בעל כרחו של אדם, ומשום כך היה כדאי לה להרחות, וממילא תריות גם כן שלא ייכשלו בה וייחשב לה לזכות כאילו מנעתם מחטא, שבוה נחשבת כמזוכה את הרבים שזכות הרבים תלויה בה. עפ"י טוב ראה. יוסף דעת],

ומביא מעשה להראות צדקתו של ר' יוסי דמן יוקרת הוויא ליה [לר' יוסי] ההוא חמרא, כדהווי אגרי לה כל יומא [כשהיה משכירה בכל יום] לאורתא הווי משדרי לה אגרה אנבה [לערב כשהיו מחזירים החמור היו נותנים עליה דמי השכירות] ואתיא [והחמור מעצמו היה חוזר] לבי מרה, ואי טפו לה או בצרי לה לא אתיא [אם לא היו הדמים בדיוק כדמי השכירות לא חזרה, אלא עמדה עד שנתנו עליה הסכום כראוי], יומא חד אינשו שכוו זוגא דסנדלי עלה ולא אזלה עד דשקלונה מינה והדר אזלה,

אלעזר איש בירתא כד הווי חזו ליה גבאי צדקה הווי טשו מיניה היו מתמצאים [ממנו. רע"י] דכל מאי דהווי גביה יהיב להו, יומא חד הווי סליק לשוקא למיזבן גרוניא לברתיה, חזויהו גבאי צדקה טשו מיניה, אזל ורהט בתרייהו אמר להו אשבעתיכו במאי עסקיתו [אני משביע אתכם שתאמרו לי באיזה ענין של צדקה אתם עוסקים] אמרו ליה ביתום ויתומה לזווג זה לו, אמר להו העבודה שנושה שהן קודמין לבתי, שקל כל דהווי בהדיה ויהב להו,

[שהן קודמין, אע"ג דק"ל עניי עירך קודמין? מ"מ יתום ויתומה אין מי שיטריח עבורם להשתדל גרוניא, אבל בתו יכול הוא להשתדל ולהרויח ממקום אחר. עיון יעקב],

פש ליה חד זוזא [נותר לו זוז אחד] [דמו לא כריך לאעסקי יתום ויתומה] זבן ליה חיטי [קנה בהן חטין] ואסיק שדייה [והעלה ונתנם] באכלבא אולג של חטים אתאי דביתחו [בא אשתו] אמרה לה לברתיה מאי אייתי אבוך? אמרה לה כל מה דאייתי באכלבא שדיתיה, אתיא למיפתח בבא דאכלבא [הלכו לפתוח דלת האוצר] חזת אכלבא דמליא חיטי [ראו שהאוצר מלא חטים עד גדותיו] וקא נפקא בצניורא דרשא [ויוצאים מחור שהדלת מסתובב בו] ולא מיפתח בבא מחיטי [ולא היו יכולים לפתוח את הדלת שהאוצר היה מלא],

אזלא ברתייה לבי מדרשא [לבשר לאביה] אמרה ליה בא וראה מה עשה לך אוהבך הקדוש גרין הוא אמר לה העבודה הרי הן הקדש עליך ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל משום דמעשה נסים הוא, ואסור לאדם להנות ממעשה נסים כדאמר לעיל (כ, ז) ואם עושין לו גם מנכין לו מזכיותיו,

ר' יהודה נשיאה היה בנו של רבן גמליאל זר רבי גזר תעניתא בעי רחמי ¹ולא אתא מיטרא, אמר כמה איכא משמואל הרבתי [נולד 930 - למספרם] שיוקדן גשמים בשנילו, דכתיב (שמואל א' י"ז) הלא קציר חטים היום ליהודה בן גמליאל [שנת 230, 1160 שנים]

אמר ליה אנא ניהו, א"ל ולא קמיה דר' יוסי דמן יוקרת הווי שכיח מר? א"ל הן, א"ל ומ"ט שבקיה מר ואתא הכא? אמר ליה גברא דעל בריה ועל ברתייה לא חס, עלי ידיי היכי חיים [אמר על רבו ר' יוסי אם על בנו ועל בתו אינו מרחם, וכי עלי יהיה מרחם] !

בריה מאי היא [שלא ריחם ר' יוסי על בנו]? יומא חד הווי אגרי ליה אגרי בדברא [השכיר ר' יוסי פועלים לעבוד בשדהו] נגה להו [החשיך להם, פי' שקע החמה ונעשה לילה] [שהה ר' יוסי והיו סבורין שיעיל להם לחם. רע"י] ולא אייתי להו ריפתא, אמרו ליה לבריה כפינן [אמרו לבנו של ר' יוסי שהם רעבים] הווי יתבי תותי תאינתא, אמר [בנו של יוסי] תאנה תאנה הוציא פירותיך ויאכלו פועלי אבא, אפיקו ואכלו,

אדהכי והכי [עד שהאילן הוציא פירות, ועד שאכלו הפועלים] אתא אבוה, אמר להו לא תינקטו בדעתייכו אל תמסדו שלם הנאמי לכם מזונות עד עכשיו דהאי דנגהנא [שזה שהחשיך ואחרתי הוא משום ד] אמצוה מרחנא, ועד השתא הוא דסגאי שטרמתי ואיטרמתי, אמרו ליה [פועלים לר' יוסי] רחמנא לישבעך כי היכי דאשבען בך, אמר להו מהיכא? אמרו הכי והכי הווי מעשה, אמר לו [ר' יוסי לבנו] בני אתה המרחת את קונך להוציא תאנה פירותיה שלא בזמנה, יאסף שלא בזמנו [ובאן לא קאמר וכן הווי ליה לפי שלא היה צריך למות מיד, והיה סני ביום א' קודם זמנו שימות, ולא היה ניכר שמקלחתו מת קודם זמנו, משא"כ בבחו שהוצרכה למות מיד כדי שלא יכשלו בה ויצערו חבריה לכך קאמר וכן הווי לה. עיון יעקב],

ברתיה מאי היא [דלא חס עליה]? הוויא ליה [לר' יוסי] ברתיא בעלת יופי, יומא חד חזיא לההוא גברא דהווי כריא בהוצא וקא חזי לה [היה מנקז צין הגפנים כדי להסמל ציפיה. רע"י] סומר גדר העצים, כדי להסמל דרך הנקב, אמר לו [ר' יוסי לאדם המסתכל] מאי האי מה אתה מעיין כאן? אמר ליה רבי אם ללוקחה לא זכית, לראותה לא אזכיה ! אמר לה בתי קא מצערת להו לבריינתא [את מצערת לבריות] [מפני שאת יפה ויזר מוקף עליהם. רע"י], שובי לעפריך ואל יכשלו בך בני אדם [וכן הווי. ב"ח],

[ולא יפה עשה לקללה שתשוב לעפרה בשביל כך, אלא כ"א לקללה שתשוב לשחרירותא וכדאמרין לעיל [בדף זה], א"ג דאין זה כדאי לקללה שתמות והראיה מאברהם עם שרה אשתו [דכתיב הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את]. מוהרש"א],

[שומעים אנו מבאן כמה גדול הוא ערך צער הבריות מכל ערך מוסרי אחר, שהרי לא אמר שתחזור לעפרה משום שנכשלים בה, אלא משום הצער, ועף על פי שהמחטיא לאדם גדול מן ההורגו (ספרי תצא בג, וזהויה לו לומר בראש שגורמת כשלו? אך משום כך לא היה ראוי לה שתחזור לעפרה שהרי

אבני חן למסכת תענית

עגולים, ובפרט אם נוטים קצת לאורך. ובשמו"ץ פי' פגומות ונזולות] כל גופה צריכה בדיקה,

אתו עבדיה [דבי נשיאה. רע"י] ורמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה לאושעיל [לפי שהטות דברים כנגד נשיאם. רע"י], אמרו להו [להנך בריוני גברי מקיפי, הוו אמרי תלמידי חכמים להני בריוני, שבקוהו ולא תנערוהו, דאנן נמי קא מצערינן ליה פי' שהיו עושין בן בעבר] ואמאי שבקינן ליה דכיון דחזינן דכל מיילי דלומר ועבד לשום שמים להכי לא אמרינן ליה ולא מדי. רע"י] **בני מאתיה** [בני העיר] לעבדי דבי נשיאה שבקיה דהא נמי מצער לן ממרף ומגדף אומנו, [אלא] כיון דחזינן דכל מיליה לשום שמים לא אמרי ליה מידי [אין אנו אומרים לו כלום] ושבקין ליה, אתון נמי שבקוהו,

רבי גזר תעניתא³ ולא אתא מיטרא נחית קמיה לפני המציה אילפא, ואמרי לה "רבי" אילפי, אמר משיב הרוח ונשא כמו נשז זיקא, מוריד הגשם ואתא מיטרא, אמר ליה מאי עוברדך? אמר ליה דיירנא בקוסמא דחיקא ככפר דמוק, שיש זו עניות ציורא [והנוסח דרע"י: ככפר שדרים זו דמוקס שהם עניים] דלית ביה חמרא לקידושא ואבדלתא, טרחנא ואתינא חמרא לקידושא ואבדלתא, ומפיקנא להו ידי חובתייהו,

רב איקלע לההוא אתרא גזר תעניתא⁴ ולא אתא מיטרא, נחית קמיה שליחא דצבורא אמר משיב הרוח ונשב זיקא, אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא, אמר ליה מאי עוברדך? אמר ליה מיקרי דרדקי אנא ומקרינא לבני עניי כבני עתירי, וכל דלא אפשר ליה לא שקלינא מיניה מידי, ואית לי פירא דכוורי מחלות של דגים וכל מאן דפשע דלא צעי מיקרי משחדינא ליה מינייהו [בכוורי, כי היכי דגמיר. רע"י] ומסדרינן ליה ומפייסין ליה מתקן כסדר [???] עד דאתי וקרי,

רב נחמן גזר תעניתא בעא רחמי⁵ ולא אתא מיטרא אמר שקלוה לנחמן חבוטו מן גודא לארעא [דהואיל ולא משגחו ביה מן שמיא מה צורך לו בעולם. ר"א] [חבטוהו מכותל לכותל וימות, דכיון דלא משגחי ליה למה לי חיי. שיטה] כלומר שדיוה מכותל זה שהוא עומד כדלו לכותל אחר. רע"י] חלש דעתיה ואתא מיטרא,

רבה גזר תעניתא בעי רחמי⁶ ולא אתא מיטרא, אמרו ליה והא רב יהודה כי הוה גזר תעניתא אתא מיטרא? אמר להו מאי אעביד אי משום תנויי אנן עדיפינן מינייהו דבשני דרב יהודה כל תנויי

דף כ"ד ע"ב

בנזיקין הוה [למודס] [תלמודס. א', רע"י] לא היה גדול אלא כסדר [כסדר. א'] מיקין ואנן קא מתנינן בשיתא סדרינן, [ראה גם ברכות כ., וסנהדרין קו:],

ועכשיו באין כל ישראל והטילו על ר' יהודה בן גמליאל דלוזת, וליכא דמשגח ציה, [דרע"י הנוסח כך: דאפילו בחדר צניסן שהיה סימן קללה הוה צעי אמיטרא דכתיב הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר וגו' עכשיו בדורו של רבי יהודה בן גמליאל שהוא שרו צמור צעי רחמי ולא משגחי ציה],

אוי לו לדור שכן נתקע תקוע [תקועה. רע"י] [ראה יבמות ק"ט ע"ב] תוקע עצמו לדבר הלכה שאומר הריני שונה ואיני מקיים ואקבל שכר למוד, והיינו שמישיב דבר זה בלבד, וכן באן התלונן שאוי לדור שבוירשבין בה מנהגים כאלו, ובערוך ערך תקע ויד פסמט זעטצען] [ונתקע הוא לשון התכנות כמו ותקעתיו יתר במקום נאמן בישע' ב"ב. מו"נ] **אוי לו למי שעלתה בימיו כך, חלש דעתיה ואתא מיטרא,**

הלל הוקן [שנת 30-]

שמעון [בן הלל]

רבן גמליאל הוקן א'

רבן שמעון בן גמליאל - תנאים דור א'

רבן גמליאל דיבנה ב' - תנאים דור ב-ג

רבן שמעון בן גמליאל ב' - תנאים דור ד'

ר' יהודה הנשיא - תנאים דור ה' [שנת 190]

רבן גמליאל ברבי ג' - דור המעבר

רבי יהודה נשיאה ב' - אמוראים דור א-ב [נשיא הסנהדרין בציפורי שנת 230]

רבן גמליאל ד' - אמוראים דור ב

רבי יהודה נשיאה ג' - אמוראים דור ג [נשיא הסנהדרין בציפורי שנת 270]

הלל - אמוראים דור ד [שנת 350]

דבי נשיאה גזר תעניתא ולא אודעינהו לרבי יוחנן ולריש לקיש, לצפרא אודעינהו [שהיום מתענים] אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן הא לא קבילנא עלן מאורתא דהדייהו [כדאמרין לעיל מאימתי מקבל רב אמר צממנה ושמאל אמר תפלת מנחה. רע"י], אמר ליה אנן בתרייהו גררינן גרורין ומשוכין אנו אחריהן, וכמי שקבלנו עלינו [וצרע"י הנוסח כך: כלומר עליהו דבי נשיאה סמכין וגררינן נפשינן צמרייהו וכדמקבלינן מאתמול דמי. רע"י],

דבי נשיאה גזר תעניתא² ולא אתא מיטרא, תנא להו אושעיא זעירא דמן חברייהא זעיר שציציה, והאי דקרי ליה הכי, משום דאושעיא אחרינא הוה התם [וצרע"י הנוסח כך: זעיר שציציה והאי דקרי לי ההכי משום דאושעיא אחרינא הוה התם], [ובחולין יב: שחום' פי' שהברייא הוא שם מקום], במדבר טו והיה אם מעיני העדה זקנים, מאירי עיני העם [הנשיאים המאירים לעיני העם. רע"י] נעשתה לשגגה, משל לכלה שהיא בבית אביה, כל זמן שענייה יפות אין כל גופה צריכה בדיקה דודאי כל גופה יפה [האי משל גריעותא לבי נשיאה כלומר בזמן שהפרנסין הגונים כל הדור טובים מינה, ואם אינן הגונים ודאי כל הדור אינו יפה כלומר דחטאים דבי נשיאה שהם עין העדה גורם, מנאמתי כמו כפירוש אחר אין עיניה יפות כו'. רע"י], והאיל והנהו דבי נשיאה דהו עיני העדה רשעים - דלת העם אין צריכין לצדוק מה מעשיהם, לכך לא משגחו צה מן שמים, עיניה טרוטות [רש"י שבת ל"א ע"א פי' רכות ופי' אחר עגולות צית מושז שלהן, ובערוך ערך טרוטות כתב המוסף ערוך א"ב פי' בלשון רומי

אבני חן למסכת תענית

שם מחברת לעלמא מרוב צער שאמה רוצה לישב בתענית,

אמר רב מרי ברה דבת שמואל, אנא הוה קאימנא אנודא דנהר פפא הוה יומא דעצד רב יהודה הכי, חזאי למלאכי נאומי פסע דעצד רב יהודה הכי. רע"י דאידמו למלחי, דקא מייית חלא חול ומלווהו לארבי, והוה קמחא דסמידא סולת, והן עמנן מוכרין אומי [ראה שהיו המלאכים מכניסים חול בספינה ומתחזא בקמחא לפי שיראו בני אדם ספינות מלאות קמח ויתנו בול. שיטה] אתו כולי עלמא למיזבן, אמר להו מהא לא תיזבנון דמעשה נסים הוא [וכמה. רע"י] דאפשר להמרחק ממעשה נסים יותר טוב ונכון, למחר אתיין ארבי דחיטי דפרוינא מקום [מצילין מאומי מקום. רע"י] פ' סוחרים הביאו חטים, ולא היה מעשה נסים,

רבא איקלע להגרונא, גור תעניתא⁷ ולא אתא מיטרא, אמר להו ביתו [לינו] כולי עלמא בתעניתייכו, למחר אמר להו מי איכא דחזא חילמא לימא,

אמר להו ר' אלעזר מהגרונא לדידי אקריין הקרוני, הייתי קורא בחלמי בחלומי, שלם טוב, לרב טוב, מריבון [פ' מרביו של עולם] טוב, דמטוביה מטיב לעמיה, אמר שמע מינה עת רצון היא, מבעי רחמי, בעי רחמי ואתי מיטרא,

ההוא גברא דאיחייב נגדא מלקות בבי דינא דרבא משום דבעל נכרית, נגדיה רבא ומית, אשתמע מילתא בי שבור מלכא בעא [שבור מלכא. רע"י] לצעורי לרבא,

אמרה ליה איפרא הורמיו כך שמה, איפרא מן יופי שדים היה לה אימיה דשבור מלכא לברה [שרצה לצער את רבא], לא ליהוי לך עסק דברים בהדי יהודאי, דכל מאן דבעיין ממרייהו יהיב להו [ואם תקניטנו יתנקם ממך ע"י הקב"ה], אמר לה מאי היא מאי עבד להו בעין רחמי ואתי מיטרא דכל אימת דבעי מיטרא,

אמר לה ההוא משום דוימנא דמיטרא הוא ואפילו לא צעו נמי אחי מיטרא, אלא לבכו רחמי האידנא בתקופת תמוז וליתי מיטרא, שלחה ליה לרבא דרממא ליה לרבא [שהיתה אוהבת את רבא, ובילקוט ישיעה פירשה מלשון רחמנות, והוא טעות] כוין דעתך ובעי רחמי דליתי מיטרא, בעי רחמי⁸ ולא אתי מיטרא, אמר לפניו [רבא] רבוננו של עולם תהלים מז אלהים באונינו שמענו אבותינו ספרו לנו פועל פעלת בימיהם בימי קדם שהיית מפליא להם נסים ואנו בעינינו לא ראינו [כלומר עכשיו הראה לנו נפלאותיך. רע"י], אתא מיטרא עד דשפוך מרובי דצפורי שקילמו מים מן המריצות, עד ששופין בחזות ויורדין ושופין לדיגלת לנהר מדקל,

אתא אבוה, איתחזי ליה בחלמיה, ואמר ליה, מי איכא דמיטרח קמי שמיא כולי האי, אמר ליה שני דוכתיך 6

[ויש לפרש שלא היו מרבין להעמיק ולדרוש ולהקשות אלא בסדר נויקין בלבד, מפני מעשים הבאים לפניהם בכל יום, אבל בשאר סדרים לא היה אפשר לן להעמיק אלא לישב את המשנה ולסדר שמועות שנאמרו מפני האמוראין בלבד, ואנן קא מתנינן ש"ס אנו מרבין לדרוש ולהעמיק בכל ששה סדרים. יד רמה סנהדרין קו:],

וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין האשה שכובשת שול"ץ בלעו (מקחם של ירקות), עולת שילא המשקה שלהן ויבשו, דרך אשה בך כובשת ירק ממני, ששחמרו לזמן מרובה ירק בקדירה במסכת [טהרות] היא, צפרק שני (משנה א') גבי ידות מיייר, דקיימא לן [עוקצין פרק ראשון משנה א] כל ידות האוכלין, אם נגעה טומאה בהן נטמא גם האוכל (הנריך) [צעוד שהאכל נריך. ד"ס] לידות, יד מכניס ומוציא, כדאמרינן צהעור והרוטב (חולין קט, א) מכל האוכל לרבות הידות, וקמי חסא אשה שהיא כובשת ירק, לידות שלהן טהורין, דכשהיא עולת אולם הידות משחמרות, ואי אפשר לטול הירקות בידות שלהן, שנשמט ונפסק האוכל מן היד, מחמת כביסה [טהורין] העלין והקלחין ואמרי לה כי מטא לאידך צפרק שני [דעוקצין משנה א] זיתים שכבשן בטרפיהן, כהרגומו עלה טרפא (בראשית ח), עלין שלהן דהיינו ידות זיתים שכבשן בטרפיהן טהורין הידות [מלבי"ם?] טומאה לאוכל, דמו לא חזי למהוי בית יד אמר הוי' דרב ושמואל קא חזינא הכא עומק גדול, ולא הוה נהירא ליה,

ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא שלש עשרה ישיבות [כלומר י"ג פנים. רע"י] איכא בהן מתא דגמרי מסכת עוקצין,

ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאנא משום עיניו אתי מיטרא, ואנן קא צווחינן כולי יומא וליכא דאשגח בן, אי משום עובדא אי איכא דחזא מדי חס ושלום צעודי ציטי לימא אבל מה יעשו גדולי הדור שאין דורן דומה יפה [שלא היה דומה לדור יפה. רע"י],

רב יהודה חזא הנהו בי תרי דהוו קא פרצי בריפתא וזרקס אולם זה ליה [צריע"י הטסט: שורקס הפת זה לזה כמשחקין זה עם זה] אמר שמע מינה איכא שבעא בעלמא, יהיב עיניה הוה כפנא, אמרו ליה רבנן לרב כהנא בריה דרב נחוניא שמעיה [ורב כהנא היה משמו של רב יהודה] [דמר. ע"י] [אמה ששמשת למר, לרב יהודה] דשכיח קמיה [דרב יהודה] גיעשייה דליפוק יעשו שילא לחון בפתחא דסמוך לשוקא, עשייה ונפק לשוקא [יחזקאל כאדם האומר לחצירו בא וטעיל בשוק. רע"י], הוא כנופיא [כולי עלמא דמקיפין למיזבן תמרי צוקר. רע"י] אמר להו מאי האי? אמרו ליה אכוספא דתמרי קיימי על כלי מלא תמרים, או פסולת של תמרים דקא מזובין, אמר שמע מינה כפנא בעלמא,

אמר ליה לשמעיה שולף לי מסאני [כלומר אשכ בתענית. רע"י], שולף ליה חד מסאנא ואתא מיטרא, כי מטא למישלף אחרנא אתא אליהו ואמר ליה אמר הקדוש ברוך הוא אי שלפת אחרנא מחריבנא לעלמא [מרוב גשמים. רע"י, פ' אחר

אבני חן למסכת תענית

רב אחא בריה דרבא מסיים משמיה דרב יהודה לא יעדי [שהקב"ה לא יסיר] עביד שולטן מרבית יהודה ואל יהו עמך ישראל צריכין להתפרנס זה מזה ולא לעם אחר,

אמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת ולא גרסינן מהר מורכ כל העולם כולו ניוון בשביל חגיגת בני, וחגיגת בני דיו בקב חרובים מע"ש לע"ש כל השנה היה ניוון כך, חסר לחם היה, ומתגלגל היה בחרוצין,

הוה רגילא דביתוהו למיחמא תנורא כל מעלי דשבתא ושדייא אקטרתא דנר שמעלה עשן כקטור הכהן [כדי שיהיו סדורין השכנים שאופה בתנור. רע"י].

דף כ"ה ע"א

משום כיסופא [צדע"י הנוסח: שלא היה לה מה לאפות בתנור] שהיו שכינותיה אופות עיסה לכבוד שבת, והיא אינה עושה כלום, הוה לה חך שיבבתא בישתא [שכינה רעה], אמרה מכרי ידענא דלית להו ולא מידי מאי כולי האי [מה כל העשן הזה]?

אזלא וטרפא אבבא, איכספא [אשתו של רחב"ד], ועיילא לאינדרונא [חדר הפנימי. שמו"ץ], [והשכינה נכנסה] איתעביד לה ניסא דחזיא לתנורא מלא לחמא ואגנא ערינה מלא לישא, אמרה לה פלגיתא פלגיתא [קראה שמה של אשת רחב"ד שני פעמים] אייתי מסא עמר שמוציאין זו הלחם, [מכדה פלגיא צלעו] ומכדה ומסא חדא מילתא היא דקא חריך לחמך, אמרה לה אף אנא להכי עיילי,

תנא אף היא להביא מדרה נכנסה פלגיא צלעו [אם, מדרה], על שם שרודין זה פת מן התנור, שלא הייתה שואלת [משכנתה ידיעה דנסין מתעבדא לפי שהיתה מלומדת. רע"י] [צדע"י הנוסח: מדרה, דהיינו כעין רחם שרודה זו פת מן התנור] מפני שמלומדת בנסים מפני שרגילה צניסין, אמרה ליה דביתוהו [דר"ח בן דוסא לרחב"ד] עד אימת ניוול ונצמער כולי האי, אמר לה מאי נעביד? [אמרה לו אשתו] בעי רחמי דניתבו לך [שיתנו לך] מידי # [לשון "ניתבו" יש רק עוד פעם בדברי חז"ל בב"ב קמג.],

בעא רחמי יצתה כמין פיסת יד, ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא [רגל אחד של שלחן של זהב], חזיא דניתוהו בחלמא, עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי, ואיהו אפתורא דתרי כרעי, אמר לה [רחב"ד לאשתו] ניהא לך דמיכל אכלי כולי עלמא [כל הצדיקים] אפתורא דמשלם [על שלחן שלמה] ואנן אפתורא דמחסר? אמרה ליה ומאי נעביד? בעי רחמי דנשקלינהו, מינך, בעי רחמי ושקלוהו, תנא גדול היה גם אחרון יותר מן הראשון דגמירי דמיהב יחבי, מישקל לא שקלי נמר דיהני,

משכנז צמטתך הלילה, שני דוכתיה למחר אשכחיה דמרשם פורייה בסכיני שרזו שדים להורגו, וחתכו את מטמו, והיינו דאמרין בשמיטת חולין צפרק הורעו [קלג, ח] וליקריהו לרבא [פ' שקראו פסוק לרב ספרא שהיה נוגע לרבא, ומקשה הגמ' שם למה לא קראו לו לרבא עצמו] ? רבא נזף היה, לא מצינו לו מיפה בכל התלמוד אלא צוה המעשה, כשציקש הגשמים צממו שלא לזרוך,

[וכן היא מדרת ה' בשנתן רשות למחבל מנביל לו מקום אשר ישלוט בו. וצא ולמד ממועשה רבא (תענית דר:) כשהטריח לה' כביכול לעשות גם שצוה עליו אביו לבל יישן במקומו, ושלטו המחבלים במטרתו ולא חרץ ממנה והוא מטעם זה עצמו. אוה"ח דק' דברים כט ב],

[רב פפא גזר מעניתא חלש לציה טעים מידי צעא רחמי ולא אמת מיטרא] רב פפא גזר תעניתא ⁹ולא אתא מיטרא חלש ליביה שרף מלשון שורפה חיה (עבודה זרה כט, ז) פינכא [קערה רחבה. רע"י] דדייסא מלא קף, כמו מלחך פינכי (פסחים מט, ח), דייסא טריי"ס צלעו (גריס תבואה, דיסה) ובעי רחמי ולא אתא מיטרא, אמר ליה רב נחמן בר אושפזתי [אושפתי היתה שם אמו של רב פפא] אי שריף מר פינכא אחריתי דדייסא ולמוכא קאמר ליה הכי, משום דטעים צרישא והדר צעא רחמי אתי מיטרא, איכסיף [רב פפא] וחלש דעתיה ואתא מיטרא,

ר' חגיגא בן דוסא פגא הוא הוה קא אזיל באורחא, אתא מיטרא, אמר לפניו רבונו של עולם כל העולם כולו בנחת וחגיגא בצער פסק מיטרא,

כי מטא לביתיה אמר לפניו, רבונו של עולם כל העולם כולו בצער שמצדקין מיס לשדומיהן וחגיגא בנחת שאני יושב צדיק, ואני צריך לגשמים, לפי שאין לי שדות [משום דחגיגא ניוון בקב חרובין מע"ש לע"ש. שיטה] אתא מיטרא,

אמר רב יוסף מאי אהניא ליה צלותא דכהן גדול לגבי רבי חגיגא בן דוסא כשהיה מתפלל תפלה קצרה ציוס הכפורים שהיה אומר אל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים, דרבי חגיגא מנצל ליה ללזותיה דכהן גדול, שאף על פי כן שמע הקדוש ציון הוא תפלתו ופסיק מיטרא דתנן היה מתפלל תפלה קצרה בבית החיצון,

מאי מצלי? רבין בר אדא ורבא בר אדא דאמרי תרווייהו משמיה דרב יהודה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא השנה הזו גשומה ושחונה חמה, כמו חמותי ראיתי אור (ישעיהו מד), מירגס יונתן בן עוזיאל שחינת, שחונה מעלייתא היא ! אדרבה גריעותא היא? אלא אם שחונה תהא גשומה וטלולה כשהיא חמה צריכה הארץ לגשמים מאד ומדיר ואל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים,

אבני חן למסכת תענית

העיון, והן הן עיון דאיתו דובי בקרנייהו,

רבי אלעזר בן פדת אמורא היה, והוא הנקרא מרש דלרעא דלרץ ישראל במסכת נדה (כ, ז), בעל הוראות היה, והוא שימש רבי יוחנן אחרי מות ריש לקיש, והיה דחוק ועני דחיקא ליה מילתא טובא, עבר מלתא הקיז דם ולא הוה ליה מידי למטעם, שקל ברא דתומא זן השום, זלג של שום [צרע"י הנוסח: עלה של שום] ושדייה בפומיה חלש לביה נתעלפה ונים,

אזול רבנן לשוילי ביה חזוהו דקא בכי וחייך, ונפק צוצייתא דנורא ניון מאפותיה [מחוטט שלו, ואית דמפרשי. רע"י] ממלחו, כי אתער אמרו ליה מ"ט קבכית וחייכת? אמר להו דהוה יתיב עמי הקב"ה, ואמרי ליה עד מתי אצטער בהאי עלמא?

ואמר לי אלעזר בני נחא לך דאפכיה לעלמא מרישא אפשר דמתילדת בשעתא דמוזני, אמרי לקמיה כולי האי ואפשר דמתיה כולי האי עבדת [צרע"י הנוסח: דמתיה לאחורזי כולי עלמא בעית עלי ועדיין אפשר אמרת] ואכתי הך ספיקא דלמא לא מיתרמינא בשעתא דמוזני אמרי ליה [חזרתי ושאלתי את הקב"ה] דחיי טפי או דחיינא ימי חיי שחייתי כבר, הם רבים, ממה שאני עתיד לחיות? א"ל דחייית מה שכבר חיית מרובים ממה שאמרת עתיד לחיות, והיינו דקא בכי כי אמר שכינה הכי, והאי דחייך משום שלשה עשר נהרוותא לרמוך דהן, ולטייל דהן מזה לזה, אמרי לקמיה א"כ לא בעינא דמיתרביה לעלמא,

אמר לי בהאי אגרא דאמרת לא בעינא, יהיבנא לך לעלמא דאתי תליסרי [ראה מוהרש"א, והרש"ש כתב שהוא גזומא, כמו שיש בש"ס הרבה מספר זה לשם גזומא] נהרוותא דמשחא אפרסמון דכייין [שלשה עשר נהרות של שמן אפרסמון נקי] כפרת ודיגלת דמענגת בהו, אמרי לקמיה האי ותו לא וכי אין אתה נותן לי דברים אחרים? אמר לי ולחברך מאי יהיבנא [פ"י אם אתן לך הכל מה ישאר לחברך?] אלא מגבדא דלית ליה דעניג לא גרים דספר רבי, ובספר שלי כמזבז אמרי ליה [לחברך] ואנא מגבדא דלית ליה בעינא [וכי אני שואל ממי שאין לו ליתן, הלא אתה יכול ליתן כמה שתדע], מוחיין באסקוטלא היינו לזיתא דנפק מיניה, שמדביק אלצע כרדא עם הגודל, ומכה בלפון האלצע אפותאי [על מצחי] ואמר לי אלעזר ברי גירי כך גירי [אגרו כך גירי] כלומר הכימי בחיץ, למדוה בעלמא אמר קו, [צרע"י הנוסח: חצי אשלת כך, ודיחוסתא בעלמא, אכה אותך מעט באלצע והיינו לזיתא דנפק מאפותיה שמדביק אלצע כרדא עם הגודל ומכה בלפון האלצע וזה פירוש אסקוטלא]

ר' חמא בר חנינא גזר תעניתא¹⁰ ולא אתא מיטרא אמרו ליה והא רבי יהושע בן לוי גזר תעניתא ואיתי מיטרא? אמר להו הא אנא הא בר ליואי הוא אחד ואני איש אחד, הוא עדיף מינאי אמרו ליה [בני עירו לרחב"ה] דניתי [נבא] וניכוין דעתין איפשר דתברי שזריס ציבורא לבייהו דאתי [פ"י ויבא] מיטרא,

חד בי שמשוי כל היכא דמתי צי שמשוי - היינו ערב שבת, [ולא. רע"י] שמעתי טעם חזויה לברתיה דהוות עציבא, אמר לה בתי במאי עציבת? אמרה ליה כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן והדלקתי ממנו אור לשבת [צמגא דחלף] בכלי שיש זו החומץ, ושמתי החומץ בנר ויכבה הנר, אמר לה בתי מאי איכפת לך מוי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק,

תנא היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה, הדליק ממנו נר אחר ליהנות בו, ונר של מעשה נסים כינה, כי היכי דענד רב יהודה [לעיל כד, ז] דחלף דהוה סמידא, [לא היה צריך לה דלוק אלא בליל שבת אלא בליל שבת משום שלום בית, אבל היה דולק כל היום לפרסם הנם לרבים ביום, גם שבאו להדליק ממנו נר למצוה הבדלה. מוהרש"א]

ר' חנינא בן דוסא הוה ליה הנך עיון אמרו ליה קא מפסדן שדות [צרע"י הנוסח: שהן אוללות מן היקף שנגזות של אחרים], אמר אי קא מפסדן ניכלינהו דובי וחזיס בשדות [צרע"י הנוסח: וחזיס פ"י שמפרש דובי דהיינו זאבים] ואי לא כל חדא וחדא תיתי לאורתא דובא בקרנייהו, לאורתא אייתי כל חדא וחדא דובא בקרנייהו,

הוה ליה ההיא שיבבתא דקא בניה ביתא ולא ממו כשורי אין הקורות מגיעות מכותל לכותל אתיא לקמיה אמרה ליה פניתי ביתי ולא קממו כשוראי, אמר לה מה שמך אמרה ליה איכו, אמר איכו ניממו כשורייך יאריכו הקורות, תנא הגיעו עד שיצאו אמה לכאן ואמה לכאן ויש אומרים סניפין עשאוהם הקורות של חליות היו, דמעשה נס נדבק להן חמיכות קטנות לאוריקן, [צרע"י הנוסח: סניפין עשאוהן, שלא נמשכו הקורות אלא חמיכות נחמכרו לאותן קורות כדי שיהיו קורות ארוכות כל צרכן, לישנא אחרינא סניפין דעד הכותל הוה כסדר ולא יומרי],

תניא פלימו אומר אני ראיתי אותו הבית והיו קורותיו יוצאות אמה לכאן ואמה לכאן, ואמרו לי בית זה שקירה ר' חנינא בן דוסא בתפלתו,

ור' חנינא בן דוסא מהיכן הוה ליה עוים והא עני הוי, ועוד אמרו חכמים אין מגדלין בהמה דקה בא"י? אמר רב פנחס מעשה ועבר אדם אחד על פתח ביתו והניח שם תרנגולין, ומצאתן אשתו של ר' חנינא בן דוסא ואמר לה אל תאכלי מביציהן, והרבו ביצים ותרנגולין והיו מצערין אותם, ומכרן וקנה בדמיהן עוים,

פעם אחת עבר אותו אדם שאבדו ממנו התרנגולין ואמר לחבירו בכאן הנחתי התרנגולין שלי, שמע ר' חנינא אמר לו יש לך בהן סימן אמר לו הן, נתן לו סימן ונטל את

אבני חן למסכת תענית

דאמר רבה בר הונא [וכ"ה בר"ה כ"ג ע"א] עשרה מיני ארזים הן שנאמר ישעיה מא אתן במדבר ארזי שיטה והדם וצנור להו חלה, וצנאש השנה (כג, ח) מפרש הוסיפו עליהם אלונים אלמוגים וגו',

ת"ר מעשה רבי אליעזר שגזר שלש עשרה תעניות שהמענו והלכו עד שגמרו שלשה עשרה, כדמנן (לעיל יב, ג) עברו אלו ולא נענו כו' על הצבור¹² ולא ירדו גשמים באחרונה התחילו הצבור לצאת מצית הכנסת אמר להם תקנתם קברים לעצמכם צממיה, אין לכם אלא לכו קצרו עצמכם מפני הרעב געו נעקו, כמו אם יגיעה שור על צילו (איוב ו) הלך וגעו (שמואל א' ו) כל העם בבכיה וירדו גשמים,

שוב מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות¹³ ולא נענה, ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו וירדו גשמים, הווי מרגני רבנן יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו,

[ראה בחכמת מנוח שמביא קושיא דאם העביר על מדותיו למה אמר הכ"ק לא שזה גדול מזה? ומתוך שהגם שבמעשים לא היה ר"ע גדול מר"א אבל ר"ע היה צריך יותר עבודה בהעברת המדות לעשות מה שעשה ר"א # [ואולי מפני שר"ע התחיל ללמוד כשהיה בן ארבעים], ועוד תירץ שהעברה על המדות היינו שעשה יותר מהמדה דהיינו לפני משורת, אבל בעיקר הדין היו שניהם שוין. וראה דבריו ביתר ביאור].

ת"ר עד מתי יהו הגשמים יורדין והצבור פוסקין מתעניתם דמנן (לעיל י"ג) עברו אלו ולא נענו צית דין גזרין עוד כו', אכל נענו שוב אין צריכין להתענות, והני מיילי צבור, אכל יחיד שהיה מתענה על החולה ומתפא, או על צרה ועברה הרי מתענה ומשלים, כדאמנן לעיל (י, ג) כך שמעתי כמלא ברכך צדק הוא הכלי שמורשין בו, ומצריכין אותו סמוך לקרקע כשחורשין בו, כלומר, מילא התלם שיראו המים בתלם מתרשמו, שקורין קולטנ"א (להב של מתרשה) המחרשה אס טשטשו הגשמים צעומק הקרקע כשעור שורת מענית המחרשה דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים בהרבה קרקע יבישה טפת, כיון דמריצה היא, ונכנסו בה הגשמים טפת ודאי רוב גשמים ירדו טפח בבינונית טפחיים בעבודה מרובה, כגון שדה ייר הנכנסים בה גשמים הרבה שלשה טפחים, דאפילו בגשמים מועטין נכנסין בה בטפת או בטפחיים שלשה טפחים,

[ראה לעיל ו' ע"ב שמביא הפסוק כי כאשר ירד הגשם והשלו וגו' הרי מזה שגם השלג בעלה דארעא, וצ"ע איזה שיעורין יהיו בשלג דהא בגשמים מבואר שיעור של כמה גשמים ירדו וכו'. ישורון י"ח דף תרל"ו בשם ר' חיים סאלאוויצקי ז"ל בן הגר"י]

תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר אין לך טפח מלמעלה כשנכנסו הגשמים צעומק הקרקע טפת תהום עולה ומתגבר שלשה טפחים, ואף על גב דסומכא דלרעא אלפא גרמידי צפק החליל (סוכה נג, ג) אפילו הכי

בעון רחמי ולא אתי מיטרא, אמר להו [רחב"ה לבני עיר] נחא לכו שיבא מטר בשבילנו מקבלים אתם עליכם, ומסכימין לדעת אחד אמרו ליה הן, אמר רקיע רקיע כסי פניך [בעניים], לא איכסי, אמר כמה עזין פני רקיע דלא כסין מצורה, איכסי ואתא מיטרא,

לוי גזר תעניתא¹⁴ ולא אתא מיטרא אמר לפניו רבונו של עולם עלית וישבת במרום ואין אתה מרחם על בניך, אתא מיטרא ואיטלע [נעשה צולע על ידיכו], אמר רבי אליעזר לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה ואיטלע ומנו לוי,

והא גרמא ליה ! והא לוי אחוי קידה מועץ שני גדוליו צאדק, ושומה וטשק את הרגפה קמיה דרבי ואיטלע? הא והא גרמא ליה הטטא גרם לו שנללע צדיקה,

רבי חייא בר לולייני שמעינהו להנך ענני דקאמרי ניתו וניתבי מיא בעמון ומוואב, אמר לפניו רבונו של עולם כשנתת תורה לעמך ישראל חזרת על כל אומות העולם ולא קיבלוה ועכשיו אתה נותן להם מטר? שדו הכא [בלשון בקשה, חורר את הגשם כאן בעירי, וכן היה] שדיוה אדוכתיהו [במקום שהיו העננים, דהיינו על עירי],

דרש רבי חייא בר לולייני מאי דכתיב תהלים צב צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה אם נאמר תמר למה נאמר ארז ואם נאמר ארז למה נאמר תמר? אילו נאמר תמר ולא נאמר ארז הייתי אומר מה תמר

דף כ"ה ע"ב

אין גזעו מחליף אס נפק אף צדיק אין לו זכר צדיק [ואין. רע"י] גזעו מחליף, אינו [קס. רע"י] צמחית הממים ח"ו אין גזעו מחליף, לכך נאמר ארז, אילו נאמר ארז ולא נאמר תמר הייתי אומר מה ארז אין עושה פירות אף צדיק ח"ו אין עושה פירות אין לו שזר לעמיד לכך נאמר תמר ונאמר ארז,

וארז גזעו מחליף והתניא הלוקח אילן מחבירו לקוץ מונביהו מן הקרקע טפח וקוצץ, בסדן השקמה שכר הזקין, טרור"ק בלעו (גזע), שנקץ וחזר ומתענה, והוא מלשון סדינא צמדיה יחז (פסחים כח, ה) שני טפחים שכר גזעו מחליף, בבתולת השקמה נטיעה שלא נקצצה מעולם שלשה טפחים, בקנים ובגפנים מן הפקק קשר התחמון ולמעלה, בדקלים ובארזים חופר למטה ומשריש לפי שאין גזעו מחליף?

הכא במאי עסקינן בשאר מיני ארזים כדרכה בר הונא

אבני חן למסכת תענית

שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים קודם הנגן החמה כסבורין העם לומר שבחו של צבור הוא שעדיין לא קראו ונענו, אמר להם אמשול לכם [משל] למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אמר להם תנו לו ואל אשמע קולו,

שוב שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר שקיעת החמה כסבורים העם לומר שבחו של צבור הוא, אמר להם שמואל לא שבח של צבור הוא אלא אמשול לכם משל למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו ואמר להם המתינו לו עד שיתמקמק ויצטער ואחר כך תנו לו,

ולשמואל הקטן שבחו של צבור היכי דמי? אמר משיב הרוח ונשב ויקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא:

מעשה וגזר תענית בלוד כו': ונימא הלל מעיקרא? אביי ורבא דאמרי תרווייהו לפי שאין אומרים הלל

דף כ"ו ע"א

אלא על נפש שבועה מתוך שכתב צו נותן לחם לכל בשר (תהלים קלו) נאה להאמר על השבע וברם מלאה, איני והא רב פפא איקלע לבי בנישתא דאבי גובר שם אדם, או מקום וגזר תענית וירדו להם גשמים עד חצות ואמר הלל ואחר כך אכלו ושתו? שאני בני מחווא דשכיחי בהו שכרות יין ושכרות, ופשעי ולא יאמרו הלל.

פרק רביעי בשלשה פרקים

בשלשה פרקים [ומנים] בשנה כהנים נושאים את כפיהן [מה שקורין דוכן כיון שהכהנים עולים לדוכן] ארבע פעמים ביום, [ו"ל החינוך מצוה שע"ה, שנצטוו הכהנים שיברכו ישראל בכל יום שנאמר [בבמדבר ו' כ"ג] דבר אל אהרן ואל בניו לאמר] כה תברכו את בני"א אמור להם וגו', וראה או"ח סימן קכ"ח בדיני נשיאת כפים],

¹בשחרית ²במוסף מפרש בגמרא [שהד' פעמים ביום לא קאי אלא איזה"ב] ³במנחה ⁴ובנעילת שיערים מפורש בצרכות ירושלמי בפרק תפלת השחר [ויש לתמוה על שהביא מפרק תפלת השחר ואיתא נמי בירושלמי דפרקין תיו"ט] אימתי נעילה יש אומרים נעילת שערי מקדש, ויש אומרים נעילת שערי שמים, שנועלים אותן לעת ערב צגמר תפלה #צריך לפרש נעילת

רמיזותא מהנייא שאין תהום יוצא לקראתו שלשה טפחים, והא תניא מהם יוצא לקראתו שני טפחים טפחיים? לא קשיא כאן בעבודה [הא דקמי טפחיים ותו לא בעבודה] דאף על גב דנכנסו טפח בקרקע פורתא הוא דנחית, והכי לא נפיק דהו לקבלה שלשה טפחים, אלא פורתא, טפחיים כאן בשאינה עבודה דכי נכנסו דה טפח טפי הוא דנחית, ונפיק מהם לקבלה שלשה טפחים,

א"ר אלעזר כשמנסכין את המים בחג תהום אומר לחבירו אבע לשון נחל נוצע מימך קול שני ריעים אני שומע ניסוך המים וניסוך מים תהום אל תהום אל תהום קורא מים עליונים ומים תחתונים לקול צנורין אותן שני ספלים וגו',

אמר רבה לדידי חזי לי האי רידיא מלאך הממונה על הגשמים כך שמו דמי לעיגלא ולא גרסינן מלתא (תלתא) ופירסא שפוותיה וקיימא בין תהומא תתאה לתהומא עילאה [תהומא עלאה. מים העליונים], בין הרקיע לאוקיינוס, היכא דנשקי ארעא ורקיע, לתהומא עילאה א"ל חשור מימך ברקיע, לתהומא תתאה א"ל אבע מימך למטה בקרקע שנא' שיר השירים ב הנצנים נראו בארץ וגו' כלומר, כשמנסכין מים בחג שהניסוכין נראו בארץ, שאין צאין אלא משנה לחצירתה כן זה שאינו יוצא אלא משנה לשנה, ועת הזמיר הגיע זמירות החג, אז קול החור מלאך דומה לשור, מרגום שור חור, שצבעה שמנסכין מים בחג הוא אומר כן, לשון אחר כמשמעו, הנצנים נראו והזמיר הגיע, צבעה שקול החור נשמע.

היו מתעניין וירדו גשמים קודם הנגן החמה כו', ת"ר היו מתעניין וירדו להם גשמים קודם הנגן החמה לא ישלימו דאכתי לא חל עליהו תענית, כי נחמי גשמים לאחר הנגן החמה ישלימו דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר קודם חצות לא ישלימו דחצות זמן אכילה היא, מחצות ואילך חל התענית, כיון שלא סעדו בשעת סעודה לאחר חצות ישלימו, רבי יוסי אומר קודם ט' שעות לא ישלימו לאחר ט' שעות ישלימו שכן מצינו באחאב מלך ישראל שהתענה מתשע שעות ולמעלה כלומר, שאין לך אדם בעולם שאין תענית חל עליו מתשע שעות ואילך, אפילו בני מלכים שדרך לאכול בתשע שעות, סעד שלש שעות הן ישנים במטותיהן ושוהין ששה שעות ואוכלין, וכדאמרין בפסחים (קז, ד) אפילו אגריפס המלך, שרגיל לאכול בתשע שעות ציוס לא יאכל עד שחשך שנאמר מלכים א כא הראית כי נכנע אחאב וגו' מפני ואחאב לא חלה תעניתו עליו אלא מתשע שעות ואילך, ועד תשע שעות היה יכול לאכול, שלא גמר בדעתו להתענות, אלא שצא אליהו אותו היום שנכנס בדרם נצות היזרעאל, ואמר ליה הרלחת וגם ירשת וגו', (מלכים א כא) ילקו הכלבים וגו' (שם) וכתיב ויזעם ההתענה אותו היום,

ר' יהודה נשיאה גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר הנגן החמה סבר לאשלומיהו א"ל רבי אמי קודם חצות ואחר חצות שנינו,

אבני חן למסכת תענית

(ואנשי המעמד היו מתעניין ארבעה ימים בשבוע מיום ב' ועד יום חמישי ולא היו מתעניין ערב שבת מפני כבוד השבת ולא באחד בשבת כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית וימותו)

[מה שנמחק כאן ראה ד"ס וז"ל, וכן ליתא בכ"י ב' ובמשניות ד' פירור ובירושלמי ובע"י ובפסקי הרי"ד וב"ה נכון דלקמן כ"ז ב' קבעי לה הגמ' באחד בשבת מ"ט לא, ואמוראי אמרי בה מעמא דנפשיה, ותו מ"ט אפסקיה בין וקורין במעשה בראשית לביום הראשון בראשית, לקמן היה לו לקובעו קודם חמשה דברים אירעו כו', וראה תו"ט על משנה ג'],

ביום הראשון של שצו בראשית [קורין גרשית כו'] פרשה ראשונה ויהי רקיע ופרשת יהי רקיע, לפי שאין צפרשת גרשית לצד משעה פסוקים כדי קריאת כהן לוי ישראל, וכן כולן [ובין שהיו רק חמש פסוקים בבראשית היו צריכין לדלג או להפסיק כמ"ש בגמ' לקמן כ"ז ע"ב], **בשני יהי רקיע ויקו המים** [ויקו המים שהיו בו רק 5 פסוקים היו מפסיקין], **בשלישי יקו המים ויהי מאורות, ברביעי יהי מאורות וישרצו המים, בחמישי ישרצו המים (ו) תוצא הארץ ויכלו השמים** [נשעי (ו) מולא הארץ, בששי (ו) תוצא הארץ ויכלו השמים] [נשעי (ו) מולא הארץ עד ויכולן] לפי שצפרשת מולא הארץ אין זה אלא שמונה פסוקים, לפיכך אומר ויכולו,

פרשה גדולה שצפרשיות הללו קורין אותה בשנים, כגון פרשה ראשונה של גרשית יש זה חמשה פסוקים היו קורין אותה בשנים, כדלמדין בגמרא [שהיה מולג או מפסיק], יהי רקיע גמרא, וציוס השני יהי רקיע גמרא יקו בשנים, שיש זה חמשה פסוקים, ציוס השלישי יקו גמרא שכן זה אלא חמשה פסוקים [ואין צורך לדלג או להפסיקו שהרי יש בויהי מאורות ששה פסוקים], ויהי מאורות בשנים, שיש זה ששה פסוקים והקמנה ביחיד,

מנין הפסוקים:

בראשית 5

ויהי רקיע 3

יקו המים 5

יהי מאורות 6

ישרצו המים 4

תוצא הארץ 8

בשחרית במוסף ובמנחה נכנסין וקורין על פיהן כל אחד צפני עזמו כקורין את שמע וצעי בגמרא מאי קאמר [דהא] מעיקרא קמני פרשה קטנה כו', דמשמע דצספר מורה קורין והדר מגא על פיהם, פרשה [פ'] קריאת הפרשה] צנעילה ליכא [פ'] ולכן אמר רק שחרית מוסף מנחה],

ערב שבת במנחה לא היו נכנסין [אנשי מעמד] **מפני כבוד השבת,**

כל יום שיש בו הלל אין [בו. א'] **מעמד בשחרית** אומן שהיו צירושלים [משמע שאנשי מעמד שבערים היו עושין המעמד] לא היו מתפללין על קרבן אחיהם [ציוס. צ"ח] שיש צו הלל, לפי שאין להן פנאי לעשות מעמדם

השערים של תפלות היום, ואינו כולל תפלת ערבית], וטעמיהן היו להמפלל תפלת נעילה בכל תעניתם, כדרך שמתפללין ציוס הכפורים, ¹בתעניות [כשגזרו תענית על הציבור. יכן, פ' ולא בר' תעניות] ²ובמעמדות ³וביום הכפורים,

אלו הן מעמדות המתעניין מתפללין צעריהם שמתקבל צרעון קרבן אחיהם כדלקמן **לפי שנאמר** במדבר כה **צו את בני ישראל את קרבני לחמי שהממך זה מן השקלים של כל ישראל, ואי אפשר שיהיו כל ישראל עומדין על גבי קרבנם, ומינו מעמדות להיות צמקומם וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו** [ואי אפשר שיהיו ישראל כולן עומדין בעורה בשעת קרבן. רמב"ם הלכות כלי המקדש פ"ו הל' א'], [ראה רש"י מוגילה ג' ע"א שהדרש הוא מדרכתיב "תשמרו" להקריב לי במועדו והיאך הוא שומר אם אינו עומד שם?]

התקינו נביאים הראשונים שמואל ודוד, בגמרא מפרש עשרים וארבעה משמרות [לפיכך תיקנו נביאים הראשונים שיבררו מישראל כשרים ויראי חמא ויהיו שלוחי כל ישראל לעמוד על הקרבנות והם הנקראים אנשי מעמד. רמב"ם שם],

[וגם תיקנו שמואל ודוד ש] **על כל משמר ומשמר ארבעה ועשרים משמרות של כהנים היו, ושמואל ודוד תיקנו, ועל כל משמר היה מעמד צירושלים, שקצועין ועומדין צעיר ועומדין על קרבן אחיהם, ולכך אלו הדברים צירושלים היו מעמדות ככל עיר, שישאל מחלקו לעשרים וארבעה מעמדות כנגד ארבעה ועשרים משמרות, כדמילא צנרייתא של ארבעים ומשע מדות, והיינו דמין היה מעמד בירושלים של כהנים של לויים** [שגם הם נתחלקו לכ"ד משמרות, בכתוב בדברי הימים. תו"ט] **ושל ישראלים,**

א. שמואל הנביא ודוד המלך תיקנו משמרות של כהנים לעבודה, ולויים לשיר וכו', וישראל שיהיו עומדים על הקרבן.
ב. והיו גם כהנים ולויים [לא רק ישראלים] שהיו עומדים על הקרבן בירושלים.
ג. והיו גם מעמדות בכל ערי ישראל שהיו רחוקים מירושלים.

הגיע זמן המשמר לעלות [פ' הגיע שבוע שלהם], **כהנים ולויים של משמר היו עולים לירושלים** כהנים לעבודה ולויים לשיר, ומכל המעמדות היו קצועין צירושלים לעמוד על קרבן אחיהם, **וישראל שבאותו משמר** [מי שהיה מהן בירושלים או קרוב לה נכנסין למקדש עם משמר כהונה ולויה של אותה שבת, והרחוקים שבאותו מעמד כיון שהגיע מעמד שלהן הן מתקבצין לבית הכנסת שבמקומן. רמב"ם שם הל' ב'] **מתכנסין** [בעריהן. ד"ס] [לעיר שדר בה ראש המעמד. יכן] ומתפללין על קרבן אחיהם שמתקבל צרעון, ומתעניין ומוציאין ספר מורה ציוס תעניתם [נראה למחוק "ביום תעניתם" דהא גם ביום א' וביום ו' דאין מתעניין קוראין בס"ת כדלקמן. מ"ג] **וקוראין במעשה בראשית** ובגמרא מפרש טעמא,

[וקיבוצן לכל תפלה מארבע תפלות אלו ועמידתן שם לתפלה ולתחינה ולבקשה ולקרות בתורה נקרא מעמד. רמב"ם שם הל' ה']

אבני חן למסכת תענית

שקורין את הלל, ומפני ההלל היו דוחין את המעמד,

[אבל הר"א פ' כ"ד לעשות היכר להלל]

[לפי שהלל מו"ם הן, עשו להם חזוק ודחו המעמד. הרמב"ם. ודקרי הלל מו"ם, אע"ג דתיקון נביאים הוא כמ"ש במשנה ז' פ"ה דפסחים? כל שאינו מפורש בתורת משה רבינו ע"ה מו"ם קרי ליה. תיו"ט]

קרבן מוסף יוס שיש בו קרבן מוסף צירושלים אין מעמד בנעילה צירושלים # [משמע שאנשי מעמד שבועים היו עושין המעמד], וכל שכן במנחה הסמוכה למוסף, לפי שהיו טרודין במוסף, שיש בו להקריב נדמה יותר מתמיד שהיה אחד, [שאין ?] לך מוסף בלא שמי נדמה,

ולא היה להם פנאי כלל, שהכניס של מעמד טרודים במוסף וישראל שנהן היו טרודים לחטוב עצים ולשאוב מים, ודומה אפילו מעמד דנעילה,

[ואע"פ שהגבועים אשר לא מבני ישראל המה נתנים נתונים לחטוב עצים ולשאוב מים לבית אלקים כדמפורש בספר יהושע (ט) 'יחבן בעיני לומר שזהו לצורך עובדי המקדש לבשל קרבנותם ושאר צרכיהם, ופירוש למזבח ה' דכתיב ביהושע לעובדי המזבח אבל למזבח עצמו לא היו מניחים לגבועים לחטוב עצים ולשאוב מים. תיו"ט],

[ולא ירדתי לסוף דברי המור"ם בפירוש משנה זו, כי מדבריו נראה שהיו אנשי מעמד מתפללין תפלה יתירה בכל יום בין שחרית למנחה, והיא נקראת תפלת מוסף, ודבר זה לא מצאתיהו לא בבבלי ולא בירושלמי. רע"ב],

קרבן עצים בגמרא מפרש כגון אחד מתשעה זמנים, ואותו יוס שהיה בו קרבן עצים אפילו לא היה בו מוסף אין במנחה היה נדמה מעמד של מנחה מפני קרבן עצים, מפני שקרבן עצים קודם למנחה ודומה מעמד הסמוך לו [ולא] של נעילה, דברי ר' עקיבא,

אמר לו בן עזאי כך היה רבי יהושע שונה קרבן מוסף אין במנחה וטעמא מפרש בגמרא קרבן עצים אין בנעילה, חזר רבי עקיבא להיות שונה כבן עזאי,

זמן עצי כהנים והעם שמתנדבים עצי תשעה באלו התשעה זמנים היו הכהנים והעם מתנדבים להציל עצים, והיו מקריבין קרבן אותו היום [וז"ל הרמב"ם הלכות כלי המקדש פ"ו הל' ט' ומהו קרבן העצים, זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים להביא עצים למערכה, ויום שיוגיע לבני משפחה זו להביא העצים היו מקריבין עולות גדבה וזהו קרבן העצים והיה להם כמו יו"ט, ואסורין בו בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה ודבר זה מנהג], ואפילו היו עצי הרבה למערכה היו אלו מתנדבין, ומקריבין באלו תשעה זמנים **באחד בניסן בני ארח בן יהודה** שכשעלו בני הגולה הם המתנדב מחילה באחד בניסן, וספק להם עצי עד עשרים בתמוז שהתנדבו בני דוד, ארם שמואל, ומשנת יהודה היה, **בעשרים בתמוז בני דוד בן יהודה** ממשפחת דוד המלך, **בבמשנה באב בני פרעוש בן יהודה**, **בשבועה בו בני יונדב בן רכב**, **בעשרה בו בני סנאה בן בנימין**, **בבמשנה עשר בו בני זתוא בן יהודה**, **ועמהם כהנים ולוים וכל מי שטעה בשבמו** [ולא היה יודע עם מי ילך, ויך עם בני זתוא. רע"ב, כל מי שהיה יודע שאבותיו התנדבו להביא אבל לא היה יודע אם מבני פרעוש הוא אם מבני סנאה הוא. ר"א לקמן כ"ח ע"ב], ובני

גונבי עלי, ובני קוצעי קציעות סנאה בן בנימין, וזוהו בן יהודה, בני גונבי עלי, ובני קוצעי קציעות, משפחה אחת הן, ובגמרא מפרש אמאי מיקרו הכי, **בעשרים בו בני פחת מואב בן יהודה**, **בעשרים באלול בני עדין בן יהודה**, **באחד במבט שבו בני פרעוש שניה** [פ' הקריבו שניה שכבר הקריבו בחמשה באב] ובגמרא מפרש אמאי קצו להן אלו הזמנים,

[שהאחרונים שהביאו בכ' באלול לא הספיקו אלא עד אחד במבט ולא נמצאו מי שהתנדבו, והטילו גורלות, והנה אין אחד מהמביאים שהביא רק לשני ימים כי אם בני פרעוש, ועכשיו שעלה הגורל להם הביאו לשלשה חדשים. תיו"ט],

באחד במבט שהיה ראש חדש [ומנחה] לא היה בו מעמד שהיה בו הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים,

[שמנת ימי חנוכה לא היו אנשי מעמד עושין מעמד בשחרית וכו'. רמב"ם שם הל' ח'],

[אבל הלל דר"ח שאין קריאת ההלל בו אלא מנהג בעלמא לא דחי מעמד ומחא טעמא לא חשיב ר"ח ניסן דאית ביה גמי הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים. רע"ב],

[נראה דלכך אירעו ה' דברים ב"ז בתמוז כיון שעברו על מה שכתוב בחמשה חומשי תורה, וכן בכו"ב וביחד הם עשרה כנגד מה שעברו על עשרת הדברות. עיון יעקב],

[לא ראיתי טעם הגון למה מביא כאן ענין של י"ז בתמוז וכו"ב?], **חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז** ו**חמשה בתשעה באב**, **בשבעה עשר בתמוז**

דף כ"ו ע"ב

נשתברו הלוחות בגמרא מפרש **בבטל התמיד** לפי שגזירה המלכות גזרה מלקריב עוד **והובקעה העיר** **וישרף אפוסטמוס את התורה** **והעמיד צלם בהיכל** שהעמידו מנשה, כדמפורש בתרגום ירושלמי בפרשת השמים כסא' וגו' (ישעיהו סו).,

בתשעה באב **נגזר על אבותינו** דור המדבר אם יראה איש בלגשים האלה הדור הרע הזה את הארץ וגו' (דברים א) **שלא יכנסו לארץ** **וחרב הבית בראשונה** **ובשניה** **ונלכדה ביתר** עיר גדולה, והיו ישראל דרין זה, במסכת גיטין, פרק הניזקין (נז, א) אשקא דריספק חרב ביתר⁵ ונחרשה העיר,

משנכנס אב מומעטין בשמחה, שבת שזע שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור מלספר ומלכבס, ובחמישי מותרין אם חל תשעה באב בערב שבת [היינו בזמן שהיו מקדישין ע"פ הראיה, דעכשיו ק"ל לא בד"ו תשעה באב. מו"נ] מותרין לכבס בחמישי, ושחל תשעה באב בדינאי שבת לא איתקריך למימי דמוסרין, כדאמרין בגמרא לא שנו אלא לפניו כ' מפני כבוד השבת,

ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין בשר ודגים, או

אבני חן למסכת תענית

וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש [שנתחנך ביום כיפורים בימי שלמה כמו"ק ט. יבין] שיבנה במהרה בימינו.

בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאים את כפיהם כו', תעניות ומעמדות מי איכא מוסף? חסורי מיחסרא והכי קתני בשלשה פרקים כהנים נושאים את כפיהן כל זמן שמתפללין דהיינו שחרית ומנחה ונעילה, ויש מהן ארבעה פעמים ביום יום הכפורים, שיש בו מוסף שחרית ומוסף מנחה ונעילה שערים, ואלו הן שלשה פרקים תעניות ומעמדות ויום הכפורים,

א"ר נחמן אמר רבה בר אבא זה דברי רבי מאיר, אבל חכמים אומרים שחרית ומוסף יש בהן נשיאת כפים מנחה ונעילה אין בהן נשיאת כפים,

מאן חכמים? ר' יהודה היא, דתניא שחרית ומוסף מנחה ונעילה כולן יש בהן נשיאת כפים דברי ר"מ, ר"י אומר שחרית ומוסף יש בהן נשיאת כפים מנחה ונעילה אין בהן נשיאת כפים, רבי יוסי אומר נעילה יש בה נשיאת כפים מנחה אין בה נשיאת כפים, במאי קמיפלגי?

רבי מאיר סבר כל יומא טעמא מאי לא פרשי כהני ידיהו במנחתא משום שכרות דכל יומא טעמא ציה שכרות, סכר סעד, וימנין דמשכא טעמיה ומשכר, ופרשי ידיה צהדי חמריה, וכן שמו יין אסור לישא את כפיו, שנאמר יין ושכר אל תשת צוואה וגו' (ויקרא י) ונשיאת כפים מעין עבודה, דלקמן, האידנא ליכא שכרות דתעניות וצממדות לא טעמא שכרות [דצממדות ?] נמי מתענין דלקמן תענית (כו, ז),

רבי יהודה סבר שחרית ומוסף דכל יומא לא שכיח שכרות לא גזרו בהו רבנן, מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות גזרו בהו רבנן,

רבי יוסי סבר מנחה דאיתה בכל יומא גזרו בה רבנן תענית אטו שאר ימים נעילה דליתה בכל יומא אלא ציום תענית לא גזרו בה רבנן,

	מתי יש נשיאת כ'	הטעם
ר' מאיר	שחרית, מוסף, מנחה, נעילה	האידנא ליכא שכרות
ר' יהודה	שחרית ומוסף יש בה, מנחה ונעילה יש בה	מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות גזרו בה רבנן
ר' יוסי	שחרית מוסף ונעילה יש בה, מנחה אין בה	מנחה דאיתה בכל יומא גזרו בה רבנן נעילה דליתה בכל יומא לא גזרו בה רבנן

אמר רב יהודה אמר רב הלכה כרבי מאיר, ורבי יוחנן אמר נהגו העם כרבי מאיר, ורבא אמר מנהג כרבי מאיר,

זכר וצליים שעליו, או דג וצליה שעליו, כדאמר צפרק ערצי פסחיס (קיד, ז), לא יאכל בשר ולא ישתה יין, רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה [מהרגלן] צגמלא מפרס, רבי יהודה מחייב בכפיית המטה על פניה, ולא יסן עליה [שיחפוך המטה כדי שישכב על קרקע. יבין] ולא הורו לו חכמים [מיהו ראוי למעט הכרים תחתיו. או"ח תקנ"ה. יבין],

[אולי מביא כאן מאמר זה לסיים בדבר טוב, כיון שכל המסכת מדבר על צרות ישראל],

אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל # [מסתמא הכוונה על ימים טובים שעשו בשביל גם או ישועה שבא לישראל, דאילו החגים דאורייתא לא היה מזלזל אותם לומר לשון זה] כחמשה עשר באב וכיוה"כ שבת בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן [של משי. יבין] שאולין שכולן שוללות [אפילו העשירות. יבין] זו מזו, אפילו עשירות, כדי שלא לזייש כו' שלא לבייש את מי שאין לו, כל הכלים טעונין טבילה קודם שילבשו [כיון שיש אוכלי חולין בטהרה], לפי שאין כל אחת צריכה צמצמה, שמא נדה היטה,

ובנות ירושלים יוצאות וחולות כמו לחול צממדות (שופטים כ"א, כ"ב) [ענין רקידת השמחה, וקרוי בלשון מחול כי הדרך לומר או בחלילים. מצ], בכרמים, ומה היו אומרות? בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך [את זה אמרו היפות] אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה משלי לא שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל [את זה אמרו המיוחסות שלא היו יפות], [שמן הסתם המיוחסות הן יראות ה' שקר יחוסן של ישראל שאין בהן פסול ממזרות, וכיוצא בזה כדמוכח בפרק בתרא דקדושין והנהו חציפין דדרי ניהו כדאמרין מרחציף כולי האי ש"מ ממזר הוא, א"נ מיוחסות דהכא היינו אנשי חיל יראי ה' בדרך שקורין גם בזמננו מיוחסים אותם שיש בהם גדולים בחכמה ויראה ושאין במשפחתם חכמים ויראי ה' אותם בשם יקראו שאינם מיוחסים. תו"ט], ואומר משלי לא תגו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה [זה אמרו הנשים שלא היו יפות וגם לא היו מיוחסות, אבל היו בעלי מעשים, אבל בתו"ט מפרש דגם פסוק זה אמרו המיוחסות ולא הבנתי],

[וכתב הכלבו בסיומן ס"ב ויש תמהין איך היה טוב המנהג הזה בעיני החכמים שיחמפו איש את אשתו וחם ושלום דומה כאילו היו בנות ישראל הפקדו? ואין זה תמה כי יש לדעת שכל מי שידר מנעת להשיא בתו לא היה שולחה, שם שאם היתה קטנה מזה תועיל חטיפתו הרי אינה מקודשת בלתי דעת אביה, ואם היתה נערה או בוגרת אם חושש לזה לא יניחה לצאת, ואם יתירנה לצאת יזהירנה שלא להתקדש אלא בהגון בה, והדבר ידעו שאינה מתקדשת אלא לדעתה, אבל המנהג בשביל הבנות שאין יד אביהן משגת להשיאן ואולי היו יושבות עד שתלכין ראשן אם לא על ידי מנהג הזה. ויש קצת מזה באלה רבה סימן תק"פ סעיף י']

וכן הוא אומר שיר השירים ג צאינה [משמע שיוצאות וחולות. ר"ן] וראינה בנות ציון במלך שלמה צמלך שהשלים שלו בעטרה שעטרה לו אמו כנסת ישראל ביום חתונתו וביום שמחת לבו, ביום חתונתו זה מתן תורה יום הכפורים, שנינו בו לוחות האחרונות

אבני חן למסכת תענית

משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהני' ושל לויים ושל ישראלים, הגיע זמן משמר לעלות כהנים ולויים עולין לירושלים,

ת"ר עשרים וארבעה משמרות היו בארץ ישראל ושתים עשרה ביריחו, שתיים עשרה ביריחו נחמיה נפישן להו טובא [פ' הרי לנו ל"ו משמרות]? אלא אימא שתיים עשרה מהן ביריחו צרישא משמע לצד העשרים וארבעה שצעיירות ארץ ישראל היו שנים עשר ביריחו, דהו להו שלשים וששה, [אבל] ושנים עשר מהן, משמע שמאותן העשרים וארבעה היו שנים עשר ביריחו,

הגיע זמן המשמר לעלות, חצי המשמר היה עולה מארץ ישראל לירושלים וחצי המשמר היה עולה מיריחו [ליריחו. ע"פ רש"י] כרי שישפכו מים ומוזון לאחיהם שבירושלים כלומר כיצד היו שנים עשר ביריחו כשהגיע זמן המשמר לעלות לירושלים בשבת, מתחלקים אנשי המשמר, חצין הולכין לירושלים לעבודה וחצין הולכין ליריחו הסמוכה לירושלים, ומתקנין שם מים ומוזון לאחיהם, וכך עושין כל העשרים וארבעה משמרות, נמלא שנים עשר ביריחו, לשון אחר נהירא לי, [יש כאן פירוש המאירי, ופ' הר"ה, ופ' ר"ג ופ' ??].

אמר רב יהודה אמר שמואל כהנים ולויים וישראלים מעבדין את הקרבן אס אין מעמד מכולן בירושלים, כדתן [לעיל כו, א] על כל משמר היה מעמד בירושלים, של כהנים לויים וישראלים, כיון דכולהו צעלים צעינן דליהוי כמוהו על גבי עבודה במתניתא תנא ר"ש בן אלעזר כהנים ולויים [וישראלים. ונשמט בטעות. ד"ם] וכלי שיר מעבדין את הקרבן פלוגתא בשיליהי מסכת סוכה (ג, ב), ובערינן (יא, א) מפורשת,

במאי קמיפלגי? מר סבר עיקר שירה בפה וכלי לצדק קלא צעלמא, וכיון דליכא לויים לא מעבד משום כלי שיר ומר סבר עיקר שירה בכלי אצוב [חליל. מ"ג עיי"ש], וכן צפרק החליל (שם סוכה דף ג' ב'),

אמר רב חמא בר גוריא אמר רב משה תיקן להם לישראל שמונה משמרות, ארבעה מאלעזר וד' מאיתמר, בא שמואל והעמידן על שש עשרה, בא דוד [פ' באן אומר שרוד עצמו העמידן] והעמידן על עשרים וארבעה, שנאמר דברי הימים א כ"ו ל"א בשנת הארבעים למלכות דוד נדרשו וימצא בהם גבורי החיל פִּיעֶזֶר גלעד,

מיתיבי משה תיקן להם לישראל שמונה משמרות ארבעה מאלעזר מצניו של אלעזר, שעשה מהן ארבעה משמרות, וגמרא גמר לה וארבעה מאיתמר, בא דוד ושמואל והעמידן על עשרים וארבע שנאמר דברי הימים א' ט' כ"ב המה יסד דוד ושמואל הוראה [הנביא, על כי רואה במראה הנבואה] באמונתם [ענין קיום] ומצוה דרב חמא, דאמר שמואל העמידם על ששה עשר, דוד העמידן על עשרים וארבעה, דהא שמעינן מינה דתריייהו צדידי דלדי תקניניה?

מאן דאמר הלכה כרבי מאיר דרשינן לה בפירקא הלכה כרבי מאיר, דצעינן דליקוס (כוותיה) [ציה. א'] עלמא, מאן דאמר מנהג מידרש לא דרשינן אורויי מורינן כרבי מאיר אי אסו לקמן, אכל צפירקא לא דרשינן, דלא פשיטא ליה כולי האי דמיהוי הלכה כרבי מאיר ומאן דאמר נהגו אורויי לא מורינן ומאן דאמר נהגו משמע הן נהגו מאלהן, אכל אינו עיקר ואי עביר עביר ולא מהדרינן ליה [וחזור לפרש ל"ד מנהג] ומנהג משמע מורה מנהג יש בדבר, ומנהג כשר הוא,

ורב נחמן אמר הלכה כרבי יוסי [שרק במנחה אין הכהנים נושאין כפיהם], [גמרא] [תלמידא. א'] קא פסיק ומהדר סתמא, ומוקי לה והלכה כרבי יוסי והאפי קא פריך ואלא האידנא כו' והאידנא מ"ט פרשי כהני ידיהו במנחתא דתעניתא? כיון דבסמוך לשקיעת החמה קא פרשי שמאחרין עד שקיעת החמה, ומתפללין כל שעה, ואין הולכין לבית הכנסת משש שעות ומתחלה ולמעלה כמו שהיו עושין לאותן הימים כתפלת נעילה דמאי דהשתא ליכא למיגזר משום מנחה דכל יומא, דמנחתא כי הא ליתא בכל יומא,

דכולי עלמא מיהת שכור אסור בנשיאת כפים דאפילו רבי מאיר לא קאמר אלא משום דהאידנא לאו שכרות הוא מנהגי מילי? אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא למה נסמכה פרשת כהן מברך כה מצרכו את בני ישראל אמור להם (צמדצד ו) לפרשת נזיר לומר מה נזיר אסור ביין, אף כהן מברך אסור ביין,

מתקיף לה אבוה דרבי זירא ואמרי לה אושעיא בר זבדא אי מה נזיר אסור בחרצן אף כהן מברך אסור בחרצן? א"ר יצחק אמר קרא דברים י' ח' לשרתו ולברך בשמו [מקיש ברכת כהנים לעבודת בית המקדש] מה מְשַׁרֵּת עובד עבודה מותר בחרצן דלא מיסתך אלא שמוי יין ממש, דכתיב [ויקרא י' ט'] יין ושכר אל תשת וגו' הא צמרן מותר [מהפסוק יין ושכר אל תשת אין ללמוד לענין נשיאת כפים שאינה במקדש] אף כהן מברך מותר בחרצן,

דף כ"ז ע"א

אי מה מְשַׁרֵּת בעל מום לא, אף כהן מברך בעל מום לא? הא איתקש לנזיר, ומאי חזית דמקשת לקולא אקיש לחומרא? אסמכתא נינהו מדרבנן, ולקולא.

שנינו במשנתנו אלו הן מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל כו', מאי קאמר דקא צעי מאי ניהו מעמדות, ומייתי קרא את קרבני לחמי וגו' ה"ק אלו הן מעמדות דלקמן [פ' וחסורי מיחסרה, ומיושב מה שהקשה, ואח"כ הולך ומפרש] ומה מעם תיקנו מעמדות וטעמא מאי תקון מעמדות לפי שנאמר במדבר כה צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי, והיאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות על כל

אבני חן למסכת תענית

שבדוחק תירץ הקושיא עליו מאותה ברייתא, היה קשה לו לומר שהוא סבר כמותה, וגם לכתחלה היה צ"ל שדבריו הם לכולי עלמא,

ת"ר ארבעה משמרות עלו מן הגולה צצית שני, והשאר לא עלו, שהרבה משראל נשתיירו, ולא רצו לעלות ואלו הן ידעיה [חרים] פשחור ואימר ומציעא לי, דפשחור לא כמיז גזי עשרים וארבע משמרות (דברי הימים א' כד) [וראה מהרש"א] עמדו נביאים שביניהם

דף כ"ז ע"ב

וחלקום לעשרים וארבעה, וכתבו כני של כל אחד ואחד בחלק והעמידום על עשרים וארבעה, בללום ונתנום בקלפי כתבו על עשרים וארבע חמיכות קלף ראשי משמרות שחלקו מאותן ארבעה בא ידעיה משמרה של ידעיה, צא אחד מהן וטעל חלקו וחלק חמש חמיכות קלף דעו להו שש, ומי שהיה עולה צידו ראשון היה לשבת ראשונה שנסדר, שהיו עולין צידו זו אחר זו כך היו עוזדין שצמחיהם זו אחר זו ונטל חלקו וחלק חבריו [סך הכל] שש,

[שכחלקו כל משמר לו' משמרות היה מחולקת ביניהם שזו אומר אני עולה תחלה וזו אומר אני עולה תחלה, מה עשו כתבו שמות ראשי של אותן ה' משמרות שהוסיפו ממשמר ידעיה ובא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבריו שהניח ידיו בקלפי ואומר שם אותה משמורה שעולה בידי תחלה [עולה לעבוד] אחרי. ר"ג, ומה שאומר בללום ונתנום בקלפי, לא שבללו כל הכ"ד ונתנום בקלפי, שהרי ידעיה עם כל השש משמרות שלו הם קודים לשש משמרות דחירם, וכן דחירם לפשחור וכו' ולה היו רוצים להגדיל, דשם יקדים חרים לידעיה וכן כולם? אלא לא היו בוללין אלא השש משמרות של ידעיה מי קדום זה לזה ועשו ו' פיתקין. תוס' ר"ד, וראה רש"ש שבוין לזה]

בא [חרים] ונטל חלקו וחלק חבריו שש, וכן פשחור וכן אימר,

וכן התנו נביאים שביניהם שאפילו ראש משמרת יהויריז שהיה צמקדש ראשון, ראשון למשמרות עולה מן הגולה לא ידחה ידעיה ממקומו והוא ומתחלה לא עלה יהויריז, אלא כל משמרות הנעשות מידעיה קודמות לעבודה ליהויריז, ויהויריז צא ועודד אחריהן צמקדש משמר אחר וששה ידעיה עושין אותן חמשה שלא להרבות צמקדש צמקדש אלא ידעיה עיקר (יהויריז) [יהויריז] מפל לו.

שנינו במשנתנו וישראל שבאותו משמר מתכנסין בעריהן וקורין במעשה בראשית, מנהגי מילי? א"ר יעקב בר אחא אמר רב אסי אלמלא מעמדות [כלומר קרבנות. ר"ג] לא נתקיימו שמים וארץ עיסקי קרבנות ששראל עושין, הן היו כלים צמקדש, ומשהן כלין שמים וארץ העומדים בזכותן אין מתקיימין כו' שנאמר בראשית טו ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה אמר אברהם רבש"ע שמה ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול שמתאר שהן כלין אין העולם מתקיים, והואיל שעל עיסקי קרבן העולם עומד, לכן קורין אנשי מעמד צעריהן צמקדש צמקדש

הכי קאמר מיסודו של דוד ושמואל הרמתי שהעמידן על ששה עשר, צא דוד והעמידן על עשרים וארבעה # [לפי פירוש זה גרסין מיסודו של שמואל הרמתי בא דוד והעמידום על עשרים וארבע], אית ספרים שכתבו צה, מיסודו של שמואל ודוד העמידום על עשרים וארבעה, כלומר שניהם הועילו בדבר, ושמואל העמידם על ששה עשר ודוד על עשרים וארבע העמידום על עשרים וארבע,

תניא איך משה תיקן להם לישראל שש עשרה משמרות שמונה מאלעזר ושמונה מאיתמר, וכשרבו בני אלעזר על בני איתמר חלקום והעמידום על עשרים וארבע,

שנאמר דברי הימים א' כ"ד ו' [ימציאו בני אלעזר רבים [יותר] לראשי הגברים [למספר ראשי הגברים הראויים לעבודה. מ"ד] מן בני איתמר כלומר, ראשי הגברים של בני אלעזר היו רבים מאיתמר, והוא וימלאו משמע דקודם לכן היו קצוועים, ועכשיו הוסיפו עליהן ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות [עשה ששה עשר ראש בתי אבות והם המשמרות. מ"ד] ששה עשר וחלקום לששה עשר בית אב [ראה מ"ג] ולבני איתמר לבית אבותם [נתירו כמו שהיו] שמונה,

ואומר דברי הימים א' כ"ד ו' בית אב אחד אחוז שהיה מתחילה לאלעזר דהיינו שמונה, אחד אחד בגורל [כל בית אב אחוז עוד אחד בגורל, כשהגדילו על איזה סדר יעבדו] דהיינו גמי שמונה, והוא להו ששה עשר,

[ואח"כ אומר כמה היה לאיתמר] ואחוז אחוז לאיתמר מה שהיה מתחילה אחד לאיתמר, אחוזים עתה כמתחילה, שלא הרבו עליהם שום בית אב, # [פ' שהיה קשה למה כופל אחוז אחוז, ולכן מפרש אחוז בשני פנים, אחוז מלשון אחיזה מה היא איתמר אחוז, וגם אחוז מלשון % כמה חלקים היו לו, וכיון שהיה נחלק לשלשה חלקים היה לו שליש],

מאי ואומר וכי תימא מעיקרא הוה ארבעה לאלעזר וארבעה לאיתמר [אלא] כי היכי דנפיש בני אלעזר הכא נמי דנפיש בני איתמר ומיהו, צני אלעזר נפיש טפי דהא לאיתמר לא אוקמיניהו אלא על שמונה, ודאלעזר על ששה עשר [ונעשו] שמונה [אבל] מעיקרא ארבעה הוו,

ת"ש בית אב אחד אחוז לאלעזר, ואחוז אחוז לאיתמר אלמא כדקיימי קיימי, ושמע מינה דמשה תיקן להם ששה עשר, שמונה מזה ושמונה מזה, וקשיא לרב חמא דאמר ארבעה וארבעה, והא דכתב לעיל וצמח הארבעים וגו' המה יסד צמח שהוסיפו עליהן עד עשרים וארבעה משמע, [אבל] משה תיקן להם ששה עשר משמרות תיובתא דרב חמא בר גוריא?

אמר לך רב חמא בר גוריא תנאי היא דהא איכא חמא חמא דלעיל דקמי משה תיקן להן שמונה משמרות משהיה ואנא דאמרי כי האי תנא דאמר שמונה ואנא קאימנא כוותיה,

[באמת גם המקשן ידע שרב חמא יכול לומר כאותה ברייתא? רק כיון

אבני חן למסכת תענית

וינפש כיון שישבת שנה ושומר את השנה וי' אברה נפש וינפש דורש
צוטרקין ווי נפש.

[מפני נשמה יתירה שנתנת לאדם בשבת כדי לאכול ולשתות ולשמוח ולהתענג
כגבור בשתיית היין, ואם אין בו כח גדול אין בו יכולת לשתות, ובמצאי שבת
ניטלת מן האדם, ונשתייר תשוי כח לפיכך אין בו יכולת. ר"ח],

שנינו במשנתנו ביום הראשון בראשית ויהי רקיע, תנא
בראשית בשנים כהן ולוי קורין ציוס מענית בראשית יהי רקיע
באחד, בשלמא יהי רקיע באחד תלתא פסוקי הוו וסגיא דהו
לחד גברא אלא בראשית בשנים (מ"ט) ה' פסוקי הויין ותניא
הקורא בתורה אל יפחות מג' פסוקים?

רב אמר דולג הראשון קורא שלשה פסוקים, והשני ממחיל בפסוק שסיים בו
הראשון, והשנים עמו הרי שלשה, ומשום אין משיירין בפרשה פחות משלשה
פסוקים ליכא, משום דלא אפשר ושמואל אמר פוסק מפסק הפסוק
לשנים, ראשון קורא שני פסוקים וחצי, ולוי משלים חצי אומרו הפסוק שקרא הכהן
עם שנים הנותרים,

ורב דאמר דולג מ"ט לא אמר פוסק? קסבר כל פסוקא
דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה,

ושמואל אמר פוסק, ומי פסקינן והאמר רבי "חגיגה קרא"
צער גדול היה לי אצל ר' חנינא הגדול הרבה טרחתי וחורמתי עליו
שימיר לי לפסוק הפסוק לשנים ללורך מיטוקות שלומדים לפני, שאין יכולין לקרוא
פסוק כולו ולא התיר לי לפסוק, אלא לתינוקות של בית רבן
הואיל ולהתלמוד עשויין,

ושמואל? התם טעמא מאי משום דלא אפשר הכא נמי
לא אפשר גבי ספר מורה, ובדילוג אי אפשר, משום הנכנסין והיוצאין, אם
שני דולג וממחיל בפסוק שסיים בו הראשון, בני אדם הנכנסין שלא שמעו קריאת
הראשון סבורין לומר שלא קרא הראשון אלא שני פסוקים ונפיק מיניה חורבא
וכשהראשון קורא שלשה פסוקים ואינו משייר אלא שנים איכא גזרת יוצאין דסברי
האי שני דסגיא ליה בשני פסוקים,

ושמואל אמר פוסק מ"ט לא אמר דולג? גזירה משום
הנכנסין וגזירה משום היוצאין,

מיתבי פרשה של ששה פסוקים אשאר ימות השנה קאי קורין
אותה בשנים ושל חמשה [ביחיד, ואם] הראשון קורא ג'
השני קורא שנים מפרשה זו ואחד מפרשה אחרת, וי"א
[כיון שקורא פסוק אחד מפרשה אחרת, יקרא כבר] ג' מפרשה אחרת לפי
שאין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקין,

[ועכשיו מוקשה] לכו"ד דולג לידלוג, ולמאן דאמר פוסק,
ליפסוק כלומר, פרשה של חמשה פסוקין אמאי קורא שני שלשה פסוקין
בפרשה אחרת לידלוג או ליפסוק? שאני התם

וכדור הפלגה, א"ל לאו, אמר לפניו רבש"ע "הודיעני"
במה אירשנה? א"ל בראשית בו קחה לי עגלה משולשת ועז
משולשת וגו' [היינו בזכות הקרבנות],

[לפיכך קוראין במעשה בראשית כשעוסקין בקרבנות לפי שכל מעשה בראשית
אינו מתקיים אלא בשביל הקרבנות. ר"ג],

אמר לפניו רבש"ע תינה בזמן שבית המקדש קיים, בזמן
שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם? אמר לו כבר
תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני, מעלה
אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל
עונותיהם כל זמן שקורין בהן כו' מהיכא יליף לה להאי, גמגום [ראה
מהרש"א שמארץ בזה],

ת"ר אנשי משמר [שהיו צירושלים] היו מתפללין על קרבן
אחריהם תמידים שכל יום שיתקבל ברצון, ואנשי מעמד אותן כ"ד
שהיו צעריהן מתכנסין לבית הכנסת ויושבין ד' תעניות בשני
בשבת, בשלישי, ברביעי, ובחמישי,

בשני על יורדי הים דכמיז בשני (בראשית א) יהי רקיע צמח המים וזריך
להזכיר ולרמות על הדבר בשלישי על הולכי מדברות דכמיז ומראה
היבשה תהי ראיה יבשה להולכי, שלא יזוקו מפני חיות רעות ברביעי על
אסכרא שלא תיפול על התינוקות שבו נמלו המאורות, וכמיז ביה
(שם בראשית א) יהי מאורות מארת כמיז בחמישי על עוברות דכמיז
ביה (שם בראשית א) ישראל המים שרץ נפש חיה ומיניקות, עוברות
שלא יפילו, מיניקות שיניקו את בניהם, ובערב שבת לא
היו מתעניין מפני כבוד השבת, ק"ו בשבת עצמה,

באחד בשבת מ"ט לא? אמר ר' יוחנן מפני הנוצרים מפני
הנזירים שעושים אותו יום טוב שלהם,

[שיום חג שלהם באחד בשבת ואם היו ישראל מתעניין היו כועסין. ר"ג]

[פי' שיום טוב שלהן בא' בשבת ואילו היינו מתעניין היו אומרים בשביל צערן הן
מתעניין והיו מתקנאין בנו. ר"א],

[בירושלמי הנוסח "מפני כבוד השבת" שאין אנשי מעמד מתענים בא' בשבת
שבאחד בשבת הוא כמו אסרו חג של שבת [ומכאן קצת סמך שאפשר לעשות
מלוח מלכה גם ביום א'], וכן היה מסתמא גם הנוסח של הבבלי, אבל שינו את
הנוסח שלא יעשו אותה ישראל ליום שמחה ויתערב שמחת היהודים עם
שמחת הנוצרים ח"ו, ולכן המדפיסים או המעתיקים מחקו "מפני כבוד השבת"
וכתבו במקומה שמחקהו "מפני הנוצרים". ע"פ קובץ מוריה שיא-שיב כסלו
תשס"ה דף ק"ו].

ר' שמואל בר נחמני אמר מפני שהוא שלישי ליצירה דאדם
נצרך ציוס שש, וצכל ציוס שלישי הוי חלוט, דכמיז (שם בראשית לד) ויהי ציוס
השלישי בציזום כואזים, ריש לקיש אמר מפני נשמה יתירה
שנטלין אותה ממנו, והוי חלש, נשמה יתירה - שמרתיבים דעתו לאכילה ושמה
דאמר ריש לקיש נשמה יתירה ניתנה בו באדם בע"ש,
במצאי שבת נוטלין אותה ממנו שנאמר שמות לד שבת

אבני חן למסכת תענית

דף כ"ח ע"א

ראית ליה רווחא שיכול לקרות מפרשה אחרת, אצל הכא לית ליה רווחא, דהא לא מנזי למיקרי אלא בראשית ויהי רקיע.

למשפחה אחת על מעשה אחר? אמרו פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל שלא יביאו עצים למערכה ושלא יביאו בכורים לירושלים והושיבו פרוזדאו' ת' שומרים על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל,

מה עשו כשרין ויראי חטא שבאותו הדור הביאו סלי בכורים אדם נכנס לתוך שדהו וזרעה אשכול שצנכר, תאנה שצנכר קושר עליה גמי ועושה אותה צמרים וחיפום [וביסו את פירות הבכורים] בקציעות תאנים יצאים, כושפין [פ' דורכים אותם] אותן ועושין מהן עגולין [וגם הגוים יודעים שאין מביאין קציעות לבכורים] ונטלום, ועלי [הוא עין גדול עשוי כעין בוכנא שכותשים בו הדיסא והיו רגילין לכתוש בו הקציעות לעשות מהם עגולי דבלה. רע"ב] על כתפיהן הכי גרסינן והעלי על כתפיהן [צומא] [צומא],

וכיון שהגיעו אצל פרוזדאות, אמרו להם [הפרוזדאות להעלי רגל] להיכן אתם הולכין? אומרים להם לעשות שני [פ' שהיה סל גדול והיה צ"ל שני] עיגולי דבילה, במכתשת שלפנינו שהם צמקוס אמר לפנינו צמקון [ולכך נטלו רק את העלי ולא את המכתשת כדי שיהיה להם אמתלא, וכתב התו"ט דבקציעות בלבד לא היו יכולים להנצל מהשומרים, שהרחוקים הביאו גרוגרות וצימוקים לבכורים כדתנן במשנה ג' פ"ג דבכורים] ובעלי שעל כתפיהן זה גונו עלי על שם שמתגנזין מן הפרוזדאות על עסקי עלי, כיון שעברו מהן עיטורם בסלים [פ' הסירו הקציעות מעל הפירות, וסידרו את הפירות באופן שעיטרו את הסלים. ובר"ג כתב עיטורם בסלים כמצוה דכתיב ונתת בטנא] והביאום לירושלים [לקרבן עצים],

תנא הן הן בני סלמאי הנתופתי כעין מעשה זה עשו [אנשים ממקום ששמו "הנתופתי" וקאי אלמטה שעשו סולמות כמו שמוספר למטה. וכ"ה בר"א],

ת"ר מה הן בני סלמאי הנתופתי [הרע"ב גורס סלמאי הנתופתי לפי שהיו נותנים הסולמות אחר שעברו מן השומרים, ומביאין מהם עצים למערכה]? אמרו פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל שלא יביאו עצים למערכה, והושיבו פרוזדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל,

מה עשו יראי חטא שבאותו הדור? הביאו גזיריהן ועשו סולמות והניחו על כתפיהם והלכו להם, כיון שהגיעו אצלן [אצל הפרוזדאות] אמרו להם להיכן אתם הולכין? אמרו להם להביא גזירות משוכך שלפנינו ובסולמות שעל כתפיהן, כיון שעברו מהן פירקום והביאום והעלום לירושלים, ועליהם ועל כיוצא בהם הוא אומר משלי י זכר צדיק לברכה, ועל ירבעם בן נבט וחבריו נאמר ושם רשעים ירקב:

שנינו במשנתנו פרשה גדולה קורין אותה בשנים בשחרית ובמוסף ובמנחה קורין על פיהן כו', איבעיא להו היכי קאמר "בשחרית ובמוסף" קורין אותה בספר ובמנחה קורין אותה על פה כקורין את שמע, או דלמא הכי קתני בשחרית קורין אותה בספר "ובמוסף ובמנחה" קורין אותה על פה כקורין את שמע?

תא שמע דתניא בשחרית ובמוסף נכנסין לבית הכנסת וקורין כדרך שקורין כל השנה, ובמנחה יחיד קורא אותה על פה, [הרי שבשחרית ובמנחה קוראין אותה בספר, ודרך אנב מביא המושך הברייחא] אמר ר' יוסי וכי יחיד יכול לקרות דברי תורה על פה בצבור? אלא כולן נכנסין וקורין אותה על פה כקורין את שמע:

שנינו במשנתנו כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד כו' [ומקשה על מה שאמר בן עזאי שבקרבן עצים אין בעילה אבל במנחה יש מעמד], מה הפרש בין זה לזה מאי שנא דקרבן עצים דמי מעמד דעילה, ומעמד דמנחה לא דמי? הללו דברי תורה מנחה, כדלמדין צרכות [כו, 3] יתחזק אצטו תיקן תפלת מנחה, שנאמר ואל יתחזק לשון צדקה לפנות ערב [אע"ג דקי"ל אין למדין דבר מן קודם מתן תורה? מ"מ כאן כיון דמפורש בתורה עכ"פ חמור לענין זה שאין צריכה חיזוק. מהר"ן חיות עיי"ש] והללו דברי סופרים ודעילה מדברי סופרים, וליכין חיזוק לא גרסינן הכא [פ' שהרי אינו עושה חיזוק, אלא מבטל של בעילה].

שנינו במשנתנו זמן עצי כהנים והעם כו': ת"ר למה הוצרכו לומר זמן עצי כהנים והעם? אמרו כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה [בלשכת העצים], ועמדו אלו והתנדבו משלהם, וכך התנו נביאים שביניהן [תקנו להם זכות בשכר שעמדו לצרכי המזבח בזמן שלא היה אחר] שאפי' לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבין משלהן שנאמר נחמיה י' ל"ה והגורלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים הלויים והעם להביא לבית אלהינו, לבית אבותינו [שהיא בית קדושה אבותינו. רש"י נחמיה], לעתים מזומנים שנה בשנה, לבער [מלשון העברת הוסקה. מ"צ] על מזבח ה' אלהינו ככתוב בתורה זמן דקמי צמתיתין אהי הוצרכו לננות, משום ההיא תקנה דעבוד להו הני נביאים כי היכי דלא לידחינהו מאתרייהו.

שנינו במשנתנו ועמהם כהנים ולוים וכל מי כו': תנו רבנן מה היו בני גונבי עלי, ובני קוצעי קציעות [וקורא שני שמות אלו

אבני חן למסכת תענית

שמו באמת ביום שיש בו מוסף אין מעמד במוסף, הגם שאומר רק שאין במנחה? אמר ליה הכי קאמינא לך הכי קא צנינא למימר לא לידחי אלא דידיה דמוסף?

אמר ליה איכא ר' יוסי דקאי כוותך דתניא ר' יוסי אומר כל יום שיש בו מוסף יש בו מעמד ואמנא קמא פליג, דאמר יוס שיש בו מוסף אין בו נעילה, ואמנא רבי יוסי למימר דיש בו מעמד, אף על פי שיש בו מוסף, ושואל מעמד דמאי, אילימא מעמד דשחרית הא תנא קמא נמי הכי קאמר, אלא מעמד דמוסף דידיה נמי לא דחי [בתמיה] אלא דמנחה קרבן עצים דחי [דהא קתני "כל" יום שיש בו מוסף ובושמע אפילו יש בו קרבן עצים ור"ע ס"ל קרבן עצים אין בו במנחה, וה"ה דהוה מצי למימר אילימא מעמד דשחרית הלל דחי דהא כל יום מיירי נמי אפילו ביום שיש בו הלל, אלא דעריפא מיניה קאמר וכו'. במ"ג עיי"ש], אלא לאו דנעילה [אלא לאו דנעילה הוא] דאמר רבי יוסי דיש בו מעמד, ואין מוסף דומה אותו שמוע מינה דידיה דחי דלאו דידיה לא דחי שמוע מינה,

וליתני נמי באחד בניסן לא היה בו מעמד דאית ציה הלל דראש חדש מפני שיש בו הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים [קרבן מוסף] דניי ארס בן יהודה? אמר רבא זאת אומרת מדלג קמני נמי באחד ניסן אלמא הלל דראש חדש לא דחי ליה למעמד, שמע מינה הלילא דבריש ירחא לאו דאורייתא הוה, אלא מהגא דלקמן, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק שמונה עשר יום בשנה יחיד כלומר, אפילו יחיד גומר בהן את הלל שכל אחד ואחד חייב לגומר בו את ההלל, במסכת ערכין מפורש מאי שנה דגומר כל ימי החג, ובפסח לא גומר אלא יוס ראשון משום דחג הסוכות חלוק בקרבנותיו, וכל אחד ואחד כחג בפני עצמו דמי ואלו הן שמונת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב של עצרת,

ובגולה שעשין שני ימים טובים משום ספיקא עשרים ואחד יום ואלו הן תשעת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ושני ימים הראשונים של פסח וב' ימים טובים של עצרת,

רב איקלע לבבל חזינהו דקא קרו הלילא בריש ירחא סבר לאפסוקינהו, כיון דחזא דקא מודלגי דלוגי כגון אגן, דמדלגין לא לנו ה' לא לנו ונתחיל מן ה' זכרנו יצרך אמר שמוע מינה מנהג אבותיהם בידיהם אצל הלל דמנוסה, כגון באחד בטבת ודאי דמי, דכיון דנביאים תיקנוהו שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל גרה שלא תבא עליהן, כשנגאלין יחו אומריין אותו על גאולתן כדאורייתא דמי, תנא יחיד לא יתחיל אינו צריך להתחיל בראש חדש ואם התחיל גומר:

שנינו במשנתנו ה' דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז כו': [מאורע א'] נשתברו הלוחות מנלן? דתניא בששה לחדש ניתנו עשרת הדברות לישראל, רבי יוסי אומר בשבעה בו וטעמיהו מקרא במסכת שבת בפרק רבי עקיבא,

שנינו במשנתנו בעשרים בו [באב] בני פחת מואב בן יהודה: תנא בני פחת מואב בן יהודה, הן הן בני דוד בן יהודה דוד מלך ישראל, ואהכי קרו ליה פחת מואב שבה מרות המואבים דברי ר' מאיר, רבי יוסי אומר הן הן בני יואב בן צרויה שבה מרות המואבים, כי צרויה אם יואב אחות דוד היתה, שנאמר (דברי הימים א' 3), ואחיותיהם צרויה ואביגיל:

שנינו במשנתנו בעשרים באלול בני עדן בן יהודה וכו': תנו רבנן בני עדן בן יהודה, הן הן בני דוד בן יהודה להכי קרי ליה בספר שמואל (3' כג) עדינו העלנו, שצטעה שעוסק בצורה מעדן עזמו כחולעת, וכשיואל למלחמה מתקשה כעך דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר הן הן בני יואב בן צרויה פלוגמא היא (במסכת חגיגה) חד אמר עדינו העלנו זה דוד, וחד אמר זה יואב:

שנינו במשנתנו באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה כו': [והגמ' בא להקשות אם אומר על באחד בטבת "שניה" הול"ל גם על ימים אחרים שניה] מני מתני' לא ר' מאיר ולא רבי יהודה ולא רבי יוסי, אי ר' מ' [שמפרש בני פחת מואב בן יהודה שהקריבו בעשרים באב דקאי על בני דוד] ליתני שבו בני דוד בן יהודה שניה דהא קאמר רבי מאיר פחת מואב היינו דוד [ולעיל בכ' בתמוז שנינו גם שהקריבו בני דוד בן יהודה], אי רבי יהודה ליתני שבו בני דוד בן יהודה שניה בני עדן היינו דוד, ובמתניתין קמני צדדיא בני דוד והדר קמני בני פחת מואב, (דלרבי מאיר. א') ולרבי יהודה בני עדן היינו דוד, שבו שניה מיבעי ליה אי רבי יוסי ליתני שבו בני יואב בן צרויה שניה דאמר פחת מואב ועדין היינו יואב, שבו שניה מיבעי ליה?

לעולם ר' יוסי ותרי תנאי אליבא דר' יוסי דמאן דאמר בני עדן בן יהודה היינו בני יואב לא קבר לה דבני פחת מואב היינו יואב, ולהכי לא קמני שבו בני יואב שניה, ולא סבירא ליה נמי דהן הן בני דוד דאם כן שבו בני דוד שניה מיבעי ליה למיתני, אלא משפחה אחרת הן, ומאן דאמר בני פחת מואב היינו בני יואב לא סבירא ליה דבני עדן היינו יואב, אלא משפחה אחרת הן: [וראה בתוס' למה אמר תרי תנאי אליבא דר' יוסי, ולא אמר ותרי תנאי אליבא דר' מאיר? ותירץ דניחא ליה לאוקמה בר' יוסי דר"י גימורקו עמו [וב"ה בעירובין ב"א ע"א],

שנינו במשנתנו באחד בטבת לא היה בו מעמד כו': אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי

דף כ"ח ע"ב

מאי שנא הלל דדחי דידיה מעמד דשחרית ומאי שנא מוסף דלא דחי דידיה דקמני יוס שיש בו מוסף אין בו מנחה, ולא קמני אין בו [מעמד ב] מוסף, דלא דחי דידיה אלא דמנחה? א"ל רב אשי השתא דלאו דידיה דחי דידיה לא כל שכן [פ"ה מאן יימר שאינו דוחה

אבני חן למסכת תענית

בפ"ה השני].

לשון אחר [שקב"ה אומר, והיה כתוב כן על חיד שנחתכה] אגת נצית לאחרי ציתא וידך [אשליט] לי, לשון שאלת [כלים], כלומר ועלה [ידך. ממ"נ] צדי [ופירוש דומה פירשו בתוס' בתירוצו הראשון].

בתשעה באב [מאורע א'] נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ מנלן? דכתיב שמות מ ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן, ואמר מר שנה ראשונה עשה משה את המשכן [את הקרשים, והיריעות והכלים וכו'], שניה הקים משה את המשכן [בא' בניסן] ושלח מרגלים [בכ"ט בסיון],

[מיייתי כל הני קראי דמעיקרא לא מיייתי אלא שלא נשתלחו מרגלים אלא עד שנה שניה שהרי בראשונה נעשה המשכן אחר מעשה העגל ולא הוקם עד תחלת שנה שניה ושוב מיייתי מקראי דע"כ לפי ענינו לא נשתלחו מרגלים אלא עד כ"ט בסיון ולא מקודם לו בשנה שנייה וכלו מ' יום כמ"ב. מהרש"א, # פ' שאם לא היה מביא ראיה שכל הפסוקים מדברים בשנה אחת היינו יכולים לומר שאין הפסוקים על הסדר ואין מזה שום ראיה]

וכתיב במדבר י ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש [ב' אייר] נעלה הענן מעל משכן העדות,

וכתיב שם ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים, אמר רבי חמא בר חנינא אותו היום [ב"ג אייר] סרו מאחרי ה' מ"ה, לשון מ"ה, עכשיו, כשנטול תשעה עשר 19 ימים ממדש אייר קודם עליית הענן, פשו להו עשרה, והנהו עשרה היו בין דרך שלשת ימים ושבעה דהסגרת מרים, ומדש של עשרים ותשעה ימים שאכלו צמר הזה [ביחד סך] שלשים ותשעה, והשמיא אשתכח דמשה שלח מרגלים בעשרים ותשעה דסיון,

וכתיב במדבר יא והאספסוף אשר בקרבנו התאוות תאוה וישובו ויבכו גם בני ישראל וגו' וכתיב שם עד חדש ימים וגו' דהוה להו עשרין ותרתין בסיון [ראה יעב"ץ שמביא חשבון אחר מספר סדר עולם], וכתיב במדבר יב ותסגר מרים שבעת ימים דהוה להו עשרין ותשעה בסיון,

וכתיב במדבר יג שלח לך אנשים ותניא בעשרים ותשעה בסיון שלח משה מרגלים, וכתיב במדבר יג וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום,

ומקשה הגי' [משילוח המרגלים עד ת"ב] ארבעים יום נכי חד הוה שנים מסין [יום כח-ו כמ, וראה מהרש"א שהקשה שהרי סיון לעולם מלא] ועשרים ותשעה מתמוז הוה שלשים ואחד, ושמונה מאז [עד אור ליום ט' באב] הוה שלשים ותשעה?

אמר אביי, תמוז דההיא שתא מלווי מלויה דכתיב איכה א קרא עלי מועד [הוסיפו יום ראש חודש, ור"ח נקרא מועד] לשבור בחור' [להביא את החורבן],

[קרא עלי מועד זה ראש חדש אב וקא קרי ליה מועד, מה חדש דאית ביה

מאן דאמר בששה ניתנו, בששה ניתנו ובשבעה עלה משה לקבל הלוחות, כלומר, ודאי [מדליכא. ד"ס] מאן דפליג עלה דמתניתין דקתני דשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות מכלל דכולהו סבירא להו דשבעה עלה, ולא מקרא נפקא לן דשבעה עלה, דהאי דכתיב ושכון כבוד ה' על הר סיני ויסקרו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ציוס השביעי איכא מאן דדריש ליה דמסכת יומא כי אחר מתן תורה הוה,

משבעה בסיון עד שבעה עשר בתמוז איכא ארבעים יום, עשרים וארבעה דסיון שהוא מלא, וששה עשר דתמוז הרי ארבעים יום שעמד משה צהר,

מ"ד בשבעה, בשבעה ניתנו ובשבעה עלה משה, דכתיב שמות כד ויקרא אל משה ביום השביעי וכתיב שם ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה עשרים וארבעה דסיון ושיתסר דתמוז מלו להו ארבעין בשיבסר בתמוז, נחית אתא ותבריתו ללוחות וכתיב שמות לב ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל וישלך מידיו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר:

[מאורע ב'] בטל התמיד גמרא כך קיבלו מאבותינו.

[מאורע ג'] הובקעה העיר ב"ז הוה ! והכתיב ירמיהו נב בחדש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר וכתיב בתריה שם ותבקע העיר וגו'? אמר רבא לא קשיא כאן בראשונה כאן בשניה דתניא בראשונה הובקעה העיר בתשעה בתמוז בשניה בשבעה עשר בו:

שנינו במשנתנו [מאורע ד'] שרף אפוסטמוס את התורה, גמרא:

[מאורע ה'] העמיד צלם בהיכל מנלן? דכתיב דניאל יב ומעת הוסר התמיד דבעת שחורבן התמיד נאסר היום ולתת שקוץ שומם נתן שקוץ שומם, דהיינו הועמד ללם צהיכל,

והגמ' מקשה וחד הוה, והכתיב דניאל ט' כ"ז ועל פנף [ר"ל בגובה המעלה, בהעוף הוה אשר יפרוש כנפיו לעוף למעלה והוא ענין מליצה. מ"ד] שקוצים משו' ימים [תהיה העכו"ם המשוקצת והנאלמה [שמום באדיש] כאבן דומם. מ"ד] כלומר הא כתיב קרא אחרינא, דכתיב ציה שקוצים דמשמע מרי? אמר רבא תרי הוו שהעמיד משה צהיכל ונפל חד על חבריה ותבריה ליה לידיה והנקטע לא קא משיב, והיינו דכתיב שקוץ אחד ואשתכח על ההוא ללם הכי דהוה כתיב

דף כ"ט ע"א

אגת צבית לחרובי ביתא ידך אשלימת ליה ה'לל אומר לחצירו [על הצלם השלם היה כתוב] אמה רצית להחריב צימו של מקום, שהטית ישראל אחריך, ואני עשיתי כך נקמה ושללמתי לך [ידי] [ידך. א'] [ובע"ז הוא בתוס']

אבני חן למסכת תענית

מועד מלא אף האי ירחא נמי מלא היה. ר"א, פ' שאלו החדשים המלאים יש בהם י"ט ניסן פסח, סיון שבועות, אב ת"ב, תשרי הימים טובים, כסלו חנוכה, שבט ט"ו בשבט],

ומסיים הראיה מנלן דבט' באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וכתוב במדבר יד ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא [והוא היה ביום ששבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום], אמר רבה אמר ר' יוחנן (אותו היום ערב) [אותה לילה ליל] תשעה באב היה, אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם, ואני קובע לכם בכיה לדורות,

א' ניסן = חוקם המושב

ב' אייר = עלה הענן

כ"ג אייר = נגמר דרך שלשת ימים

כ"ב סיון = נגמר עד חודש ימים

כ"ט סיון = נגמר סגירת ז' ימים

תמוז = מלווי מליוה

ט' באב = נגמר מ' יום דמרגלים

[מאורע ב'] חרב הבית בראשונה, דכתיב מלכים ב כה ובחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה [שנה] למלך נבוכדנאצר מלך בבל, בא נבוזראדן רב טבחים עבר מלך בבל, ירושלם [בא לירושלים] וישרוף את בית ה' וגו',

וכתיב ירמיהו נ"ב י"ב ובחדש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה [שנה] למלך נבוכדנאצר מלך בבל, בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל [עמד לפני מלך בבל לשמשו. מ"ד] בירושלם וגו', ותניא אי אפשר לומר בשבעה, שהרי כבר נאמר בעשור, ואי אפשר לומר בעשור שהרי כבר נאמר בשבעה, הא כיצד?

בשבעה נכנסו נכרים להיכל ואכלו [ושנתו. ע"י] פ' נהגו בה מדת פריצות [וקלקלו] [בזנות. שמו"ק] בו שביעי שמיני ותשיעי, סמוך לחשכה [בסוף יום תשיעי] הציתו בו את האור, והיה דולק והולך כל היום [עשירי] כולו, שנאמר ירמיהו ו אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב [הוא התחלת השריפה בערב יום ט' כי ינטו צללי ערב של יום י' שהיה הולך ודולק בו כל היום כולו עד כי בו ינטו צללי ערב. מהרש"א], והיינו דאמר רבי יוחנן אלמלי [אם] הייתי באותו הדור [והיה בידי לקבוע באזהרה יום לעשות ט"ב] לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף,

[יש לדקדק בזה דהא איהו גופה קאמר לעיל דמיום ביאת מרגלים בט"ב נקבע בו ביום בכיה לדורות וכו'. מהרש"א עיי"ש],

ורבנן אתחלתא דפורענותא עדיפא, # [וכן בכל צרה תחלתה קשה מאד, ואח"כ לאט נעשה הרגל],

[מאורע ג'] ובשניה מנלן [שנשרף הבית בט' באב]? דתניא [אין על זה

לימוד מפסוק שהרי חורבן בית השני היה אחר זמן הנביאים, אלא כן הוא בברייתא], מנגלגלין זכות ליום זכאי הכי גרסינן - מנגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה ליום חייב היינו משעה נאכ, דרגלין להיות זו רעות, אמרו כשחרב בית המקדש בראשונה אותו היום ערב [היינו אור ליום] תשעה באב היה ומוצאי שבת יום ראשון היה, ומוצאי שביעיית שמינית היתה, ומשמרתה של יהודיה היתה # [פ' משמורה הראשונה, וגמצא שיש כאן ג' עניני ראשון יום, שמיטה, משמורה, ואולי כולם זמני תקוה שכן הוא בכל התחלה],

והלויים היו אומרי' שירה ועומדין על דוכנם [זוקן] מקום עשוי כעין אלתנא, ועליו לויס עומדין לשורר ומה שירה היו אומרים תהלים צד וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם צממור אל נקמות ה' והוא שיר של יום רביעי, והאי דאמרי ליה צום ראשון אלייא בעלמא [הוא. ד"ס] דנפל בפומייהו, כדאמרינן בערכין (יב, א), פירוש אלייא בעלמא שכן מרגוס יונתן בן עוזיאל שא קינה [יחזקאל כח] טול אלייא, וכמו אלי כמלה חגורה שק על צלע נעוריה [יואל א] שפירשו קונני ונכי, ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו נכרים וכבשום, וכן בשניה [אירע אותו דבר בכל הפרטים הללו. שמו"ק], [נמצא הראיה הוא מהברייתא שאומר שמנגלגלין חוב ליום חייב, # וצ"ע שאין הכלל שמנגלגלין חובה ליום חייב מספיק לומר בודאות שחרב בית שני בט"ב? וגם פלא שמביא ראיה מברייתא למשנה],

[מאורע ד'] נלכדה ביתר גמרא,

[מאורע ה'] נחרשה העיר נחרשה העיר - כדכתיב (מכה ג) ציון שדה מחרש, שחרשה כולה ונעשית כשדה מרושה,

תניא (כשחרב) [כששרף. ד"ס] טורנוסרופוס הרשע את (ההיכל נגזרה גזרה) [את האולם וחרש את העיר וזרעה, גזר. ד"ס] על רבן גמליאל להריגה, בא [אדון אחד] [אותו הגמון] [לאש [החשוב. מ"צ] וְנָגַד [השפל. מ"צ] פָּסָה [בן נקרא הענף לפי שהיא כפופה. מ"צ] וְאֶגְמוּ יָן [גומא הגדל במים. מ"צ]. ישעיה ט' י"ג, מתרגמין שלטון והגמון. רע"י] [ואינו מפורש מי הוא] ועמד בבית המדרש ואמר, בעל החוטם [מה חוטם מיפה את הפרצוף כך הוא מיפה את דורו, כלומר קצין שצדורו. רע"י] צעל קומה וזורה, לשון אחר גדול הדור מתבקש ליהרג, צרמו אחר ליה, שלא יכירו זו אנשי המלך, בעל החוטם מתבקש [אמר כן שני פעמים],

שמע רבן גמליאל אזל טשא מינייהו נחצא, כמו טשו צמערתא (שצט לג, ז), אזל לגביה בצנעא (האלון) [האגמון. ד"ס] אלל רבן גמליאל צננעא, א"ל אי מצילנא לך מייתית לי לעלמא דאתי? א"ל הן, א"ל אשתבע לי, אשתבע ליה, סליק לאיגרא נפיל ומית, וגמירי [מקובל, שכן הוא המנהג אצל הגוים] דבי גורי גזירתא [שרי יון. רע"י] ומית חד מינייהו מן היענין, וכסבורין שאירע להן על שהרעו לגזר מבטלי לגזרתייהו, יצתה בת קול ואמרה [אדון זה] [אותו הגמון] מזומן לחיי העולם הבא,

אבני חן למסכת תענית

בראשית בו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה',
3אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב
כריח שדה של תפוחים [ו"מ תפוחים כריח אתרוגים. תוס.].

שנינו במשנתנו שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין
לספר ולכבם: אמר רב נחמן לא שנו צמתימין שכל השבוע אסור
לכבם אלא לכבם וללבוש [פ' לכבם כרי ללבוש], אבל לכבם
ולהניח מותר,

ורב ששת אמר אפילו לכבם ולהניח כדי שילבוש לאחר זמן לאחר
תשעה באב אסור, דנראה כמסית דעתו, שעוסק בכיבוס בגדים, אמר רב
ששת תדע דאפילו לכבם ולהניח אסור דבבבלי קצרי כך שם בלשון
ישמעאל, והם כובסין, שמעתי אומרים על שם שמקלרין בגדי נמר כשדורסין אותן
ברגליהן במים שקורין פורלי"ר (כובסים), והיינו דמתרגמינן עין רוגל (שמואל
3' יז) עינא דקלרל דבי רב,

מתיב רב המנונא בחמישי מותרים מפני כבוד השבת,
למאי? אילימא לכבם וללבוש מיד צמתימין מאי כבוד שבת
איכא, אלא להניח לא לכבם ולהניח עד השבת ובחמישי הוא
דשרי אבל השבת כולה אסור?

לעולם לכבם וללבוש מיד צמתימין, וכשאין לו אלא חלוק
אחד דאין לו להחליף, ומאי מפני כבוד השבת, דאי לא מכבס השתא צמתימין
תו לא מצי לכבם ליה [דבמחר בעש"ק אין פנאי, וגם הוא ט"ב, ולכן שפיר הוי
כבוד שבת], דאמר רב אסי א"ר יוחנן מי שאין לו אלא חלוק
אחד מותר לכבסו בחולו של מועד שאין לו אלא חלוק אחד, דלא
סגיגא דלא מכבס מפני הכנימה, ואפילו כיבס לפני המועד מותר לכבסו במועד
[יש דיינים ששויים בחוה"מ ובאב"ל],

[וראה תוס' שיש לנשים לכבם בגדי התינוקות כדי לשכוב דהוי כאין לו אלא
חלוק אחד],

איתמר נמי [כרב נחמן] אמר רבי בנימין אמר רבי אלעזר לא
שנו אלא לכבם וללבוש אבל להניח מותר,

מיתיבי אסור לכבם לפני תשעה באב, אפילו להניח לאחר
תשעה באב, וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהן אינו יפה אלא ככיבוס
 שלהן, ואסור לנהך לפני תשעה באב אפילו להניח לאחר תשעה באב, אכל כיבוס
 שלנו מותר, וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ ליאסר משום גיהוץ,
 אלא בכלי מילת, לשקיי' בלעו (לנהך) (צמגהך) ? תיובתא [שהרי אומר
בפירוש שאפילו להניח לאחר ת"ב אסור, ותיובתא דרב נחמן],

שלח רב יצחק בר גיורי משמיה דרבי יוחנן אע"פ שאמרו
כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ, אבל אסור ללבושן
בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה,

תנו רבנן משחרב הבית בראשונה נתקבצו כיתות כיתות
של פרחי כהונה ומפתחות ההיכל בידן [בעין זה בשקלים י"ז
ע"א] ועלו לגג ההיכל ואמרו לפניו רבונו של עולם הואיל
ולא זכינו להיות גזברין נאמנים [שאתה מחייב צימק. רע"י] יהיו
מפתחות מסורות לך, וזרקום כלפי מעלה ויצתה כעין
פיסת יד וקיבלתן מהם, והם קפצו ונפלו לתוך האור [בית
המקדש הבעור],

ועליהן קונן ישעיהו הנביא ישעיהו כ"ב א' מושא [נבואה] גיא
[עמק] חזיון [ענין נבואה] [הגיא שהיו מתנבאין בו. רע"י] ירושלים, שהכל
מסתכלין שם מזה לך איפוא כי עלית כולך לגגות [כלומר על מה
אירע לך דבר זה שעלית כלך אל הגגות. רע"י], תשואות מלאה [עד
הנה היית מלאה המיית אנשים. מ"ד], עיר הומיה, קריה עליזה,
חלליך לא חללי חרב ולא מתי מלחמה [אלא שנפלו לאש
ונשרפו. ר"א, ובעי"ז ברע"י אלא באש נפלו ומתו],

אף בהקב"ה נאמר ישעיהו כ"ב ה' מקרקר לשון יללה [ומדקאמר
בלשון יחיד ש"מ דהקב"ה הוא מקרקר. ד"ס] [עליהם] [מתאנח עליהם.
רע"י] [בתרגומים. ע"י] [שממערעמין וזועקין על צניהם. רע"י] קיר
[ופשוטו שהאויב יחרום קירות החומות. מ"ד] [שו' ע' [מלשון שעור] מקוון
וזהו, לשון הנה קול שועת צמ עמי (ירמיהו ח) קיר כמו קירי דבשמיטת חולין
(קלט, 3) אל החר [אל ירושלים שגבזה מן הארצות. רע"י] בשביל הר ציון
ששםם.

שנינו במשנתנו משנכנס אב ממעטין בשמחה כו',¹ אמר רב
יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם
שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר ימי נסים
היו לישראל פורים ופסח מרבין בשמחה

דף כ"ט ע"ב

אמר רב פפא הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי
לישתמיט מיניה באב דריע מזליה [ראה בקרבן נתנאל שמביא
המג"א שאומר שימתין עד אלול, אבל הקרבן נתנאל אומר שדי להמתין עד
לאחר ת"ב. ועיי"ש שהאריך] ולימצי נפשיה [מיזיל צהדיה] צערבאות שלהן
באדר דבריא מזליה,

[אף שאמרו אין מול לישראל, מ"מ מנגלגין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב.
מהרש"א, אף שאין מול לישראל אדר ואב שאני. ריטב"א],

אידי דלחיי רב יהודה לעיל, נקט ואיל, ירמיה כ"ט י"א [הקב"ה מדבר שם על
גלות בבל וגאולה] לתת לכם אחרית ותקוה,² אמר רב יהודה
בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אלו דקלים
להתפרקם מהן, שיש מהן צבצב הרבה, כדאמרין בפרק קמא (ט, 3) עולא אקלע
לצבצב חזא מלא צבצב דממרי כו' וכלי פשתן ללבוש [שעל דקלים ופשתן שייד
הלשון אחרית ותקוה שמתקיימין לזמן רב, ע"פ המהרש"א עיי"ש],

אבני חן למסכת תענית

אמר רב לא שנו שאסור ללבוש צבעוני שחל תשעה באב להיות צמורה אלא לפניו צימם שלפני תשעה באב, שאם חל ציום רביעי אסור ללבוש ראשון ושני ושלישי אבל לאחריו חמישי וששי ושביעי מותר, ושמואל אמר אפילו לאחריו נמי אסור,

מיתבי שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור לספר ולכבס [השתא משמע כל השבת אסור בין לפניו בין לאחריו. ר"א] ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת, כיצד חל להיות באחד בשבת מותר לכבס כל השבת כולה דהיינו לאחריו, [סל להיות - בשני או בשלישי וצריכינן וצממינן כו'] בשני בשלישי ברביעי ובחמישי לפניו אסור לאחריו מותר, חל להיות בערב שבת מותר לכבס בחמישי מפני כבוד השבת, ואם לא כבס בחמישי בשבת מותר לכבס בערב שבת מן המנחה ולמעלה [לא נהברר אי מנחה גדולה קאמר שהוא מו' שעות ומחצה ולמעלה, או מנחה קטנה קאמר שהוא מו' שעות ומחצה ולמעלה. גבורות ארי],

[ומפסיק באן באמצע הברייתא] לייט עלה אביי ואיתימא רב אחא בר יעקב אהא המכנס בתשעה באב, אפילו מן המנחה ולמעלה, ואדקאי בצרייתא מפסיק לה למילתא, וקאמר לייט עלה אביי כו'

[וימשיך הברייתא] חל להיות בשני סיפא דהיא צרייתא גופה היא ובחמישי קורין שלשה ומפטיר אחד מאותן שלשה לאחרון מפטיר, מתוך שאין מוסיפין בחול יותר משלשה אנשים ולא כראש חדש על ארבעה, שאין לנו להוסיף אלא בשבת וציוס טוב, כדמפרש במגילה (כא, ח), ולפיכך קורין שלשה, דזמן ספר תורה הוא, ובלאו הכי הווי קרו שלשה, שהוא מתקנת עזרא לקרות בשני וצממינן כהן ולוי וישראל בשלישי וברביעי [והוא הדין בראשון ובשני. גבורות ארי עיי"ש] קורא אחד ומפטיר אחד אחד קורא והוא עצמו המפטיר, קמי מיהא לאחריו מותר רבי יוסי אומר לעולם קורין שלשה ומפטיר אחד תיובתא דשמואל [ראמר דאפילו לאחריו אסור],

אמר לך שמואל תנאי היא, דתניא תשעה באב שחל להיות בשבת [שאו הוא נדחה ליום א' שלאחריו] וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת אינו מפסיק סעודתו [פ' דאינו אוכל סעודה מפסקת, אלא מותר לאכול בשר ולשתות יין וכו']. באר היטב ס' תקנ"ב ס"ק י"ב], ואינו ממעט בתשליך, אלא אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו דפלוגמא היא במסכת גיטין צפ"ק [מי שחזון] (סו, ז), דאיכא למאן דאמר מלך והדייט ומלך, ואיכא למאן דאמר מלך והדייט, כלומר, כשנטרד שוב לא חזר למלכותו, לפיכך הוצרך לומר בשעתו נטרו מלכו ותקפו, שהיה אוכל הוא ושריו ששים כור קולת כו' [באמת צריך להבין למה צריך רש"י לומר שיש בזה פלוגתא, היה די לו לומר שלא תמיד היה מלך והיה גם זמן שהיה הדייט ולכן אומר "בשעתו". ע"פ הגבורות ארי] ואסור לספר ולכבס מר"ח ועד התענית דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר כל החדש כולו אסור, רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד,

ותניא אידך ונוהג אבל [החילוק בין הברייתא הראשונה לברייתא זו דלעיל פליגי בלספר ולכבס, ובברייתא זו פליגי באכילת בבלות] מראש חדש ועד התענית דברי ר' מאיר, רבי יהודה אומר כל החדש כולו אסור, רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד [גם לאחריו] אלמא דסבירא ליה לרבי מאיר לפניו אסור לאחריו מותר ורבי יהודה ורבן [גמליאל] [שמעון בן גמליאל] סבירא להו דאפילו לאחריו נמי אסור,

אמר ר' יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו דכתיב הושע ב והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתי מאן דאמר מר"ח ועד התענית

דף ל' ע"א

במחגה כלומר, יליף טעמא [מנחה. א'] דהיינו ראש חדש שנקרא חג, כדאמרין לעיל (כט, ח) קרא עלי מועד, ומ"ד כל החדש כולו אסור מחדשה, ומ"ד כל השבת כולה אסור משבתה,

אמר רבא הלכה כרשב"ג דאין אסור נוהג אלא באותה שבת, ואמר רבא הלכה כרבי מאיר דלפניו אסור ולאחריו מותר ותרוייהו לקולא כדמפרש ואזיל, דכלפניו מוקי הלכה כרבי מאיר דלפניו ולא לאחריו, ובאותה שבת אכל קודם אותה שבת אפילו לפניו מותר וצריכא דאי אשמועינן הלכה כר' מאיר הוה אמינא אפילו מר"ח קמ"ל הלכה כרשב"ג, ואי אשמועינן הלכה כרשב"ג הוה אמינא אפילו לאחריו קמ"ל הלכה כרבי מאיר:

ערב תשעה באב לא יאכל אדם ב' תבשילין כו': אמר רב יהודה לא שנו אלא משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה כלפי השחר מותר,

ואמר רב יהודה לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר ותרוייהו לקולא,

וצריכא דאי אשמועינן בסעודה המפסיק בה דשז אינו אוכל עוד מאותה סעודה ואילך הוה אמינא אפי' משש שעות ולמטה קמ"ל משש שעות ולמעלה, ואי אשמועינן משש שעות ולמעלה הוה אמינא אפי' בסעודה שאינו מפסיק בה קמ"ל בסעודה המפסיק בה,

תניא כלישנא קמא [דרב יהודה שהכל תלוי בזמן שאוכלה] תניא כלישנא בתרא [שתלוי אם היא סעודה המפסקת],

תניא כלישנא בתרא הסועד ערב תשעה באב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לאכול בשר ולשתות יין ואם לאו אסור לאכול בשר ולשתות יין,

אבני חן למסכת תענית

באיוב ובקניות ובדברים הרעים שבירמיהו ותינוקות של בית רבן במלים בו משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב # [וראי יש אנשים שהתורה משמח אותם, אבל יש הרבה שהוא להם לעול ולמשא, והם באמת היה מותר להם ללמוד, אלא אולי זה לכבוד התורה שידעו הכל שהתורה צריך לשמח את האדם, וזה הפירוש "משום שנאמר"].

שנינו במשנתנו לא יאכל בשר ולא ישתה יין: תנא אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו חדש וממקו, ואינו טוב כיון ישן, ומשלל ומזיק,

בשר מליח עד כמה הוא גמור, דלא הוי בשר מליח? אמר רב חיינא בר כהנא משמיה דשמואל כל זמן (שאינו) [שהוא] בשלמים שלא שהה במלחו אלא שני ימים ולילה אחד, כומן אכילת שלמים [וראה תוס']

ולחכי נקט בשלמים, דכומן אכילת שלמים אשכחן דאקרי בשר, דכתיב (ויקרא ז) והנותר מבשר זבח השלמים וגו', טפי לא אשכחן דמקרי בשר, שהטעם נפסל אחרי שנים ושלשה ימים,

ויין מגתו עד כמה? כל זמן שהוא תוסם רומח,

תנא יין תוסם אין בו משום גילוי שאין נחש שותהו, כי יצרם מרמיסמו, וכמה תסיסו ג' ימים,

אמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי ערב תשעה באב מביאין לו פת חריבה במלח ויושב

דף ל' ע"ב

בין תנור לכיריים מקום מנוול שצצת ואוכל ושותה עליה [על הפת] קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו,

תנן התם מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין, ובכל מקום ת"ח במלים [שהם ראויים להכיר בחסרון המקדש יותר מן האחרים. מאירי פסחים גר: בה], רשב"ג אומר לעולם יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם,

תניא נמי הכי רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם עצמו כתלמיד חכם כדי שיתענה [שאם יעשה אדם מלאכה לא ירגיש בתעניתו מפני מרדת מלאכתו, ועוד שאפשר משום טורח ומלאכה לא יוכל להתענות. ארחות חיים הל' ט"ב סי' יב בה],

תניא אידך רשב"ג אומר כל האוכל ושותה בט' באב כאילו אוכל ושותה ביוה"כ, ר"ע אומר כל העושה

תניא כלישנא קמא ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין, רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה, אמר רבי יהודה כיצד משנה אם היה רגיל לאכול שני תבשילין יאכל מין אחד, ואם היה רגיל לסעוד בעשרה בני אדם שהיו סועדין עמו לכבודו סועד בחמשה [צריך למעט בכבודו. תוס'], היה רגיל לשתות עשרה כוסות שותה חמשה כוסות, כמה דברים אמורים משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר,

תניא אידך ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין דברי ר"מ, וחכ"א ישנה אשני מצטילין קיימי, [אכל] בשר ויין ימעט וממעט בבשר וביין,

כיצד ממעט, אם היה רגיל לאכול ליטרא בשר יאכל חצי ליטרא, היה רגיל לשתות לוג יין ישתה חצי לוג יין, ואם אינו רגיל כל עיקר אסור [בבשר ויין], רשב"ג אומר אם היה רגיל לאכול צנון או מליח דג או בשר מליח, דאין צו טעם כל כך אחר ששה שלשה ימים במלח, כדלקמן, שלמים והנותר מבשר זבח השלמים וגו', טפי לא אשכחן דמקרי בשר אחר סעודתו הרשות בידו,

תניא אידך כל שהוא משום תשעה באב כגון סעודה המפסיק צה אסור לאכול בשר ואסור לשתות יין ואסור לרחוץ, כל שאינו משום ט"ב כגון סעודה המפסיק צה צמעיית כזור, אי נמי סעודה שאינו מפסיק צה מותר לאכול בשר ולשתות יין (ואסור) [ומותר. ד"ם] לרחוץ, ר' ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו [חולק אבאבא קמיתא שאומר כל שהוא משום ט"ב וכו' ואסור לרחוץ] כל שעה שמותר לאכול (בשר. רש"י) מותר לרחוץ ולא גרסינן בשר, כלומר, אפילו בשעת סעודה המפסיק מותר לרחוץ, הולל ומותר לאכול,

ת"ר כל מצות הנהגות באבל ונהגות בתשעה באב [לא קאי על אכילה ושתיה], אסור באכילה ובשתיה [וברחיצה. ד"ם] ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה הני [אכילה ושתיה] אין נוהגין באבל, דקא משיב נמי איסורים שנוהגין צו [בתשעה באב] לצד מהני דנהיגי באבל [כגון. א'] רחיצה סיכה ונעילה כו', ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה בתלמוד ובמדרש ובחלכות ובאגדות דכתיב צה משמחי לב,

אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות דמיון דלא ידע אימ ליה זערא ושונה במקום שאינו רגיל לשנות, וקורא בקניות באיוב ובדברים הרעים שבירמיהו, ותינוקות של בית רבן במלין משום שנאמר תהלים יט פקודי ה' ישרים משמחי לב,

ר' יהודה אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות, ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות, אבל קורא הוא

אבני חן למסכת תענית

מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם,

וחכ"א כל העושה מלאכה בט' באב ואינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה שנא' ישעיה סו' שמחו את ירושלם, וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה משוב כל המתאבלים עליה, מכאן אמרו כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה,

[כל המתאבל על ירושלים פ' על ביון של העיר ירושלים שהוא ביד זרים פ' ביונה הנשמי] וזכה ורואה בשמחתה [ישמח אותו כשיראה בנין הנשמי של ביהמ"ק] ושאינו מתאבל על ירושלים [הגם שמצטער על חלק הרוחני] אינו רואה בשמחתה, ולכן לא אמר זוכה ורואה בבנינה, שכל אחד יראה, שיראה אבל לא ישמח אותו. ראינו],

תניא נמי הכי כל האוכל בשר ושותה יין בט' באב תמשה נא, כלומר בסעודה המפסקת נה עליו הכתוב אומר יחוקל לב ותהי עונותם על עצמותם [שהאכילה נכנסת לגופו ונשאר שם תמיד], פ' שאין לעצמותיו תחיה בתחיית המתים העתיד להיות בבנין בית המקדש לאותן שמתו בגלות וחכו לישועה, שעליהן אמר הכתוב אשרי המכחה ויגיע לימים, אבל עדיין אפשר שיש לזה תחיה ביום הדין שהוא אחר ימות המשיח. רימב"א]:

שנינו במשנתנו רבי יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים: תניא אמרו לו לרבי יהודה לדברך עובדות ומניקות שאין יכולות לשון על גבי קרקע מה תהא עליהן? אמר להם אף אני לא אמרתי אלא ביכול שאפשר לו,

תניא נמי הכי מודה ר' יהודה לחכמים בשאינו יכול ומודים חכמים לרבי יהודה ביכול,

מאי בינייהו כיון דזה מודה לו כיכול, זה מודה לו בשאינו יכול? איכא בינייהו שאר מטרות שצדק, שאינו שוכן בהן, ר' יהודה דמחייב צמתימין בכפיית המטה קמחייב נמי כיכול בשאר מטרות, ורצון סברי מטות כופה ולא שאר מטרות, כדתניא גבי אכל כשאמרו לכפות המטה לא מטותו בלבר הוא כופה אלא כל המטרות כולן הוא כופה,

אמר רבא הלכתא כתנא דידן [כתנא של משנתנו שאומר שאין כופין את המטרות כלל, אפילו מי שיכול, ולא חכמים של הבריייתא שמודים חכמים ביכול, וז"ל הריטב"א שלא הודו לו כלל אפ' לכפות מטרות, וב"ש לשאר מטרות, וראה תוס' דהאידנא דחיישין לכשפים לא עבדינן כפיית המטה ואפילו באבל], ולא הודו לו חכמים [לר' יהודה] כל עיקר:

שנינו במשנתנו א"ר שמעון ב"ג לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיו"ב: בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה [והוא] יום שניתנו בו לוחות

האחרונות שצבעה עשר צמח ירד משה מן ההר מחלה ושיבר את הלוחות, ובשמונה עשר עזן את העגל, ודן את הפושעים, ועלה למרום, נשמה שם שמונים יום, ארבעים יום עמד במחלה, דכתיב (דברים ט) ואתפל לפני ה' ארבעים יום וארבעים לילה, וארבעים יום עמד כצראשונה, חסוד משצעה עשר צמח עד יום הכפורים והו' לה שמונים יום שנים עשרה שנשתיירו ממחמו דהוא חסר, ושלשים דאב, ומשעה ועשרים דאלול הרי אחד וצבעים, ומשעה דמשרי הרי שמונים יום, וליל ז' שלם כנגד לילו של צבעה עשר צמח דלא הוה צחושצניה, דהא נפק ליה כבר צבעה שעלה השמא הו' לה שמונים שלמין, לילה יום, וצוקר יום כפור ירד, שהוא עשרה צמח, ואותו היום נקבע ליום כפור להודיע שמחל ויחס על הרעה אשר דבר לעשות לעמו, ועל כן נקבע ז' כפור בעשרה צמח, כך שמעתי,

אלא ט"ו באב מאי היא?

יש כאן ששה טעמים ולא פליגי.

א) אמר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה דרממנא אמר וכל בת יורשת נחלה וגו' (במדבר לו) וכתיב (שם) ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר כי איש נחלתו ידבקו בני ישראל, ועמדו והמירו דבר זה צמחשה עשר נאב, מאי דרוש [להתיר שבטים לבוא זה בזה] במדבר לו זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו' זה מיעוט הוא, כלומר, לא יהיה דבר זה נוהג אלא בדור זה, בדור של צנות כלפחד דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה,

[ראה בתוס' ד"ה יום שהותרו שאין דבריו מוכנים, ובמנחת יהודה מביא לתרין שרץ בת נוחלת נחלה נאסרה להנשא לאיש משבט אחר, ויום שהותרו השבטים לבא זב"ז דקאמר הגמ' קאי על בת יורשת נחלה, והו' פירשו התוס' דהיינו ט"ז שהוא ר"ת י' ורשת נ' חלה, והמודפסים טעו להעמיד ט"ז במקום גו"ן].

ב) אמר רב יוסף אמר רב נחמן יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל לישא נשים, לפי שנצטוו ישראל מלחמה להם, דכתיב (שופטים כב) שנאמר שופטים בא ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לבנימין לאשה, מאי דרוש [להתיר את שבט בנימין] אמר רב ממונו מיעוט הוא, דכתיב איש ממנו לא יתן בתו לבנימין - לא גזרו אלא מהם (ממונו) ולא מבנינו אכל מבניהם לא גזרו,

ג) (אמר) רבה בר בר חנה א"ר יוחנן יום שכלו בו מתי מדרב דמניא כל ארבעים שנה שהיו צמדבר בכל ערב משעה נאב היה הכרוז יולא ואומר נאב לפור, והיה כל אחד ואחד יולא ומופר לו קבר, וישן צו, שמא ימות קודם שיחפור, ולמחר הכרוז יולא וקורא יבדלו חיים מן המתים, וכל שהיה צו נפש חיים היה עומד ויולא, וכל שנה היו עושין כן, ובשנת ארבעים שנה עשו, ולמחר עמדו כולן חיים, וכיון שראו כך תמחו ואמרו שמא טעינו צמחון החדש חזרו וסבכו בקצריהן צלילות עד ליל חמשה עשר, וכיון שראו שנמללה הלכנה צמחשה עשר, ולא מת אחד מהם ידעו שצמחון חדש מכוון, וכבר ארבעים שנה של גזירה נשלמו, קבעו אותו הדור לאותו היום יום טוב, [ומפני זה נהגו לעשות סעודה בשבת שלאחר ט' באב. רימב"א],

אבני חן למסכת תענית

משוח מלחמה הוא הכהן המכריז במלחמה מי האיש הירא ורך הלצצ וגו' (דברים ט) ובת משוח מלחמה מבת כהן הדיוט, וכל ישראל [בביאורי הדף מביא שהעב"ץ פירש] לא מצאתי מקומן] שגם הגברים היו מתלבשין בבגדים שאולין] שואלין זה מזה כדי שלא [יתבייש] [לבייש. ע"י] את מי שאין לו:

שנינו במשנתנו כל הכלים טעונין טבילה כולן, שלא לבייש את שזריכה טבילה: אמר רבי אלעזר אפילו מקופלין ומונחין בקופסא אישקוריי"ן [ארון, קופסה] [ובריטב"א בשם הירושלמי כתב הטעם שמתוך כך יוציאו אותן [הבגדים] וישאלו אותן]:

שנינו במשנתנו [ואמר שמרוב שמחתם היו. מאיר] בנות ישראל יוצאות וחולות [רוקדות] בכרמים: תנא מי שאין לו אשה נפנה לשם:

[לכאורה הלכו לכרמים שהוא מקום צנוע, ומקום מוכשר לזוג, אבל כל הענין מעורפל שלא פירש לנו האידך היה הסדר בזה, וגם צריך לדעת אם היו מומרות, שלשון אומרות אין לפרש שדברו אל כל בחור לבד, אלא ודאי היו מכריזות כך?].

[וצ"ע דהא קאי על יוה"כ ותנן בביצה ל"ו ע"ב ולא מטבחין ולא מספקין ולא מרקדין? וי"ל שהטעם שם שמא יתקן כלי שיר, וכתבו התוס' שם בביצה ל' ע"א בד"ה תנן וי"ל ומיהו לדידן שרי דדוקא בימיהם שהיו בקיין לעשות כלי שיר שייך למינור, אבל לדידן אין אנו בקיין לעשות כלי שיר ולא שייך למינור].

שנינו במשנתנו [ואמר שכולן צווחות כפי מה שמרגישות בעצמן וכו'] ואם היו מתרצין זה לזה מודיעים לקרוביהם אחר שחזרו ומתרחצים ומתארכסים. מאיר] מיוחסות שבהן היו אומרות בחור וכו': תנו רבנן יפיפות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם ליופי שאין האשה אלא ליופי [אלו הדברים שהם כוונת הבעל. הבונה כתובות ג"ט ע"ב], מיוחסות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם למשפחה לפי שאין האשה אלא לבנים [הטעם אשה שאינה הוגנת לו פוסל את רעו. רע"י] אם צריך יהיו מיוחסין הכל קופלין עליהם, צין זכרים צין נקבות,

מכוערות שבהם מה היו אומרות קחו מקחכם לשום שמים ובלבד שתעטרונו בזהובים

[צ"ע מה היו אומרים, הרי היו מכוערות, והם עוד אומרים ובלבד וכו' ? ואולי י"ל לא שאמרו בן אלא ר"ל שהם צבועים ואומרים בן רק כיון שאין להם מה למכור לא יופי ולא יחוס, אבל באמת כל כוונתם הוא רק להנאתם ולא לשום שמים] שאמרי הנישואין תתנו לנו תכשיטין, ומילתא בעלמא הוא דלמרי, כלומר ובלבד שתתנו לנו מלבושים נאים,

[ע"ד שאמר ר' ישמעאל [ספ"ט דנדרים] בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולות, וכן אמרו [סנהדרין כ"א ע"א] על הפסוק ויצא לך שם בנים ביפך שאין לבנות ישראל לא שער בית העררה כו' מכלל שהיופי כולל את כולן בעצם, לא נברלו אלא במקרה העוני והדוחק שמכעיר צפר על בשרן עורן, וכשמאכילים ומשקים אותן ומעדינים וממרקים אותה חוזרות יפות כלבנה, ותני ר' חייא הרוצה שיעדן אשתו כו' והרוצה שילבין בתו כו' כדאיתא בפ' אע"פ [כתובות נט:]: והיינו בישראל אבל בנות מוזהמות ומפורמות גם כן יכבסו

דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה צמוד וציצה שנאמר דברים ב ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות, וידבר ה' אלי דכתיב וידבר ה' אלי לאמר אלי נתייחד הדיבור, ואף על גב דמקמי הכי כתיב קראי צהו וידבר, איכא דלמרי לא היה פה אל פה, אלא צמיון לילה, גמגום, אלי היה הדבור לפיכך יוס טוב הוא,

[ואני אומר חלילה לומר בן שנבואת משה היה באיזה פעם ע"י מלאך או ע"י אורים ותומים או בחזיון לילה. גבורות ארי עיי"ש].

ד' עולא אמר יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל ואמר

דף ל"א ע"א

לאיזה שירצו יעלו הושע בן אלה רשע היה, דכתיב (מלכים ב' ז') ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל, והיינו דקאמר רק שצטל את הפרוסדאות, ואמר לאזה שירצו יעלו,

ה' רב מתנה אמר יום שנתנו הרוגי ביתר נפרק הניזקין [גיטין מ, א] לקבורה, ואמר רב מתנה אותו יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה,

[והקשה הגבורות ארי דהא הרוגי ביתר היו לאחר חורבן בית שני, וא"כ מה הענין שאומר בסמך שבת מלך שואלת מבת כה"ג וכו' הרי לאחר החורבן לא היה לא מלך ולא כה"ג? ותירץ דצ"ל דקאי על יוה"כ. עיי"ש].

ו' רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו יום שפסקו מלכרות עציים למערכה לפי שהן לחין, ומאזו הזמן אין כח צמחה לייבשן, ומיישין מפני החולעת, לפי שש שיש צו חולעת פסול למערכה, כדלמרינן (מדות פרק ב' משנה ה') דתניא רבי אליעזר הגדול אומר מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה ולא היו כורתין עציים למערכה לפי שאינן יבשין, אמר רב מנשיא וקרו ליה יום תבר מגל שצירת הגזון, שפסק החוטב מלחטוב עצים,

מכאן ואילך מחמשה עשר באב ואילך, דמוסיף לילות על הימים לעסוק צמורה יוסיף חיים על חייו דמוסיף יוסיף, ודלא מוסיף לעסוק צמורה צלילות יוסיף, מאי יאסף? אמר רב יוסף תקבריה אימיה תקצריה אימיה כלומר ימות צלל עמו [וראה ר"ח ו"ג]:

שנינו במשנתנו שבהן בנות ירושלים כו': ת"ר בת מלך אף על פי שהיה לה שואלת מבת כהן גדול שלא לבייש את השואלת ממון שאין לה [מבת כהן גדול] שהוא קרוב וסמוך למלכות בת כהן גדול מבת סגן כהן חשוב, ממונה תחת כהן גדול להיות תחתיו ציוס הכפורים, אם ילרע פסול צכסן גדול ציוס הכפורים ישמש זה הסגן תחתיו ובת סגן מבת

אבני חן למסכת תענית

ו' 4	ת"ר יורה שמורה את הבריות להטיח גגותיהן
ז' 3-	אתון דחשביתו רמו במאני דהבא וכספא, אלא ואמרה ליה לאביה
ח' 45	ומה המאמין בחולדה ובור כך המאמין בהקב"ה על אחת כמה וכמה
ט' 30	ג' פרנסים טובים עמדו לישראל אלו הן משה ואהרן ומרים, וג' מתנות טובות נתנו על ידם ואלו הן באר וענן ומן
י' 24	נקיטין טובעני ולא יובשני
יא' 28	ושמא יאמר אדם מי מעיד בי? אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו
יב' 16	כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לאו שמיה תענית.
יג' 7	כל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר.
יד' 7	אי משום תיבה לאו שיורא הוא מילי דצינעא קתני מילי דבפרהסיא לא קתני
טו' 20	תפלה לעני כי יעטוף ע"כ: דרך רוב בני אדם להסתפר בחמישי, ולא צערך שבת, מפני הטורח,
טז' 33	אטו זקן דקאמרי אף על גב דלאו חכם הוא
יז' 32	מלך מסתפר בכל יום מ"ט? אמר רבי אבא בר זבדא אמר קרא מלך ביפיו תחזינה עיניך
יח' 14	לא אחים אנחנו לא בני אב אחד אנחנו
יט' 40	ויצאו ואכלו ושתי ועשו יום טוב ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול,
כ' 7	עד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ, נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצב
כ"א 35	וכי מאחר שצדיק גמור אתה נחום איש גמזו למה עלתה לך כך? אמר להם בניי אני גרמתי לעצמי
כ"ב 11	הוה שכיח אליהו גביה, א"ל איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי
כ"ג 7	שכן מצינו בימי שמעון בן שטח שירדו להם גשמים בלילי רביעיות ובלילי שבתות עד שנעשו חטים ככליות וכו'

בגתר וירבו להן בורית נכתמות. יעב"ץ],
[ואולי הסדר דנקט יפות מיוחסות ומכוערות היה, שהיפות השדכו מיד, ואח"כ המיוחסות והמכוערות נשארו לסוף],

אמר עולא ביראה [דמן צירי. רש"י מגילה ד' ע"א] אמר רבי אלעזר עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול סביב, לשון מחול הכרס (כלאים, פרק רביעי משנה א') לצדיקים # [כדי שלא ישאל משהו מי בראש] והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה (באצבעו) [עליו באצבעו. ד"ס] שנאמר ישעיה כ"ה ט' ואמר ביו"ם יהוה הנה אל הינו זה קוינו לו ויו"ם שיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו [מראה בלשוננו] ואומר (זה ה' קוינו לו וישוענו. א'), זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו.

ב'	מאימתי מזכירין גבורות גשמים
ג' 13	ר' יהודה אומר בלוג היה מנסך
ד' 5	האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתחא ליה
ה' 7 פעמים	אמר ליה ר' יצחק לרב נחמן הכי אמר ר' יוחנן

אבני חן למסכת תענית

כ"ד ⁸	א"ל גברא דעל בריה ועל ברתיא לא חס עלי דידי היכי חייס
כ"ה ¹⁸	תנא היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה
כ"ו ¹¹	וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו
כ"ז	אי מה משרת בעל מוס לא, אף כהן מברך בעל מוס לא? הא איתקש לנזיר
כ"ח ²⁹	מה עשו כשרין ויראי חטא שבאותו הדור הביאו סלי ב כורים ו חיפוס בקציעות ונטלום
כ"ט ³³	והיה דולק והולך כל היום כולו, שנאמר אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב
ל' ^{סוף}	כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי ערב תשעה באב מביאין לו פת חריבה במ לח ויושב בין תנור לכיריים
ל"א ²³	תנו עיניכם למשפחה לפי שאין האשה אלא לבנים